

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT EMANUELE
ROMA
49 E
8

Uitae Plutarchi Cheronei nouissime post Jodocū Badiuz Ascē

sium lōge diligentius repositae: maiorēq3 diligētia castigatae: cū copiosiore: veriore q3 indice. Necnon cū Aemilij Probi vitis.

Una cū figuris: suis locis apte dispositis.

Clarorum. Virorum. Cathalogus.

Viri illustres quorum vitæ sunt in hoc opere descriptæ ordine litterario.

Ex plutarcho.

Qua serie scribantur.

Ex Alijs.

Ex Aemylio. Probo.

FINIS.

¶ Iodocus Badius Ascensius, Hieronymo Alandro Mottensi, viro Clarissimo & litterarum & literatorum raro admodum decori.

Vum aut nouitioꝝ: aut recentiꝰs impressorũ: aut exactius emunctorum opeꝝ dicandi nũcupandiqꝫ causæ (vt nosti Aleander optime doctissime & disertissime) sint q̃ plurimæ: tres tñ pcipuæ mihi videntur: vna, eius cui dicatur extollendi, eiusqꝫ fauorẽ demerendi: altera, operis ipsius ꝓtegendi, aut laudandi: tertia strenuã castigatoris operam, & studiũ cõmendãdi. Quæ oẽs, etsi ad hæc illustriũ viroꝝ monumẽta, pclaraqꝫ vitæ specimina, tuo nomini, vel appellatiõe ipsa, facto, ꝑscribenda concurrũt: qꝫ tu hac nũcupatura dignissimus: qꝫ opus ipsum, etsi sæpe, multũqꝫ laudatũ: plus tñ adhuc gratiæ, te laudatore inueniet: qꝫ is qui recognouit: gloriolam sibi in hac re debitã, tibi acceptã refert. Dubitassem tamẽ (fateor) tibi summo in litteris viro, hæc qualiacũqꝫ nostra tumultuario scripta calamo, mittere: nisi multis iã exẽplis compertũ habuissem, isti tuæ excellenti doctrinæ adnexam esse, & quasi ingenitã quandã humanitatẽ & prudẽtiã, qua te munusculũ nostrũ, benigne suscepturũ, & eius paruitatẽ, magno animi mei in te affectu cõpẽsaturũ sperauí. Et q̃q̃ p satis clarus testimonii nostri, nihil eges (Quid enim Badianus lituus ad tãtaꝝ laudum præconia (hãc tamen hederã tibi inter apollinares lauros: quibus aliquãdo meritissime donatus fuisti, circũ tp a serpere patiaris. Nã quẽ ego librariæ ꝓfessionis homo, iustius, aut decẽtius, hoc literario munere visitẽ: aut quẽ dignius, nr̃a epistola, cõmẽdẽ: q̃ te, quẽ triũ primariaꝝ linguaꝝ hebraicæ. s. grecæ, & latinæ, & vniuersi illius doctrinaꝝ orbis (quã encyclopædiã græci vocãt) doctissimũ bonaꝝ literaꝝ, studiosi suspiciũt, admirant, obseruãtqꝫ oẽs. Nec immerito, qñquidẽ primus gallis, & aliis tã arctois, q̃ occiduis nationibus, in galliã studioꝝ gratia cõfluẽtibus, ad animose & exacte ediscendas græcas litteras, nõ illas demẽtares mõ, qđ nõnulli aliũ fecerãt: sed raras: sed serias sed cõsumatis viris debitas, & sine qbus latinæ mancæ, mutilæqꝫ sint, spẽ animũqꝫ cõcitasti, & dextertimũ cõpediũ ostendisti. Idẽ in latina eloquẽtia, Parisinis academicis, salis primus nasum effinxisti, ita vt vnus istic vero, & publico elogio, cõpellari merueris, proceꝝ nobiliũqꝫ iuuenũ, institutor, & pceptoꝝ iã sine cortice nantium, pceptor. Nã quũ reliq qui ante te, litteras cultiores ꝓlegerunt, nouella dũtaxat plãtaria, aut nuꝑ insita adamussim, normãqꝫ iustiorẽ effingere studuerint: tu proceras pinus, cedrosqꝫ grãdæuas, & sacras quercus in quincuncem reposuisti, & magni nominis, magnæ dignationis, & cuiuslibet professionis viros, innumero numero ad subsellia tua, orpheia quadã, & amphionica felicitate, & gloria deuocasti: totãqꝫ fere, q̃uis populosissimã parisinã academiã, ex tuo narrantis ore, suspensam detinuisti: adeoqꝫ tibi oium animos, & gratiã cõciliasti: vt haud multo post, q̃ doctoriam liberaliũ artiũ lauream, summa cũ laude adeptus es: mox cõtra legẽ annanã, in hac vrbe obseruatã (quod paucis concessum videmus) nulla ambitione: nullo dissidio: nulla armoꝝ vi (vt plerũqꝫ alias accidit) sed summis votis: oibus punctis: plenis suffragiis: plausibilibusqꝫ acclamationibus, ad illustrissimam Parisiensis academiæ recturam, sis accitus: summũ, & maxime expetitũ, maximeqꝫ venerãdũ magistratũ: vt qui nõ, vt in plurimis aliis minoribus, christiani orbis, academiis, bifariam diuisus, aut immutatus: sed vnicus omnibus doctoribus, & discipulis, huius immẽsæ academiæ, ꝑfectus, & moderator, priscũ illũ tenorẽ, & maiestatẽ: qua iã multis sæculis institutus fuit, illesam, intemeratãqꝫ cõseruet. Hũc tu honorẽ, nõ in te tm̃ litteraria: veꝝ etiã in iis, quæ satis multa, & ardua, ob christianoꝝ principũ motus, ad nostrã academiam, tractãda cõsulendãqꝫ, te rectore deferebantur: ita magnificẽ, splẽdideqꝫ gessisti: vt oium iudicio, tua strenue gesta admiraturi, & imitaturi potius q̃ æmulaturi posteri videantur. Omitto reliquas tuas virtutes, quandãqꝫ ingenuitatẽ, & obsequendi studiũ, quo quũ oẽs alios, qui te norũt, tũ academicos nostros, tibi miꝝ in modum deuinxisti: quoꝝ grauissimũ testimõium, mendacii me suspectũ haberi nõ patietur. Hac probitatis, & doctrinæ fama, ab amplissimo, & sapientissimo Parisiensi ꝓsule, Stephano poncherio, in augustissimã Ludouici christianissimi francoꝝ regis, aulam honestissime vocatus, multũ istic apud eundem Antistitẽ, & clarissimũ quẽqꝫ aulicoꝝ, gratia polles, & auctoritate. Qui igitur tuaꝝ laudũ, quum possit, non fuerit prædicator: is mihi plane inuidus, nedũ immemor, aut negligẽs censeatur. Sed quid ego de te singula commemoro: quasi idem affectem, & ægæi maris conchas, & libyssam harenã, & lucentia tacente nocte sidera, enumerare. Debentur ista maiori tubæ: tunc melius ab omnibus cognoscenda: quum multi, & pclari tam græce, q̃ latine iam abs te compositi libri, post præscriptam criticoꝝ iudicio pressuram, in lucẽ venerint: qui qualis, quantusqꝫ sis, abunde manifestabunt. At præclaro hoc opere: in quo tot insignium virorum vitæ a Plutarcho Cheroneo, dii boni quali auctore, & ab aliis laudatis, alioqui viris præsertim Æmylio Probo luculentissime descriptæ sunt: nihil ego speciosius, iucundius, gratiusqꝫ facile contẽderim: vt in quo tantorum virorum. i. & dicta & facta e græcia in vno exemplari, perinde atqꝫ in speculari quodam lapide intuearis. Neqꝫ enim simplici, ac rudi ieiuna ve, narratione, annalium more: quæ quisqꝫ gesserit adnotasse satis visum est, præcipue Plu/

tarcho: nisi insuper & quo consilio: & quo euentu gesta sint: abunde nobis: citra tñ fastidiũ: explica ret. Ita vt addubites: num in alio quouis opere, tot præclara dictorum, factorumq; lectitentur exem pla: quæ omnia, etsi per se magnifica sunt: & maiora q̃ quæ nostris præconiolis æquiparare valeam, non dubito tamen, quin plus commendationis, & fauoris (vt initio dixeram) apud lectores sint habitura, si per te laudentur: qui quum sis vtriusq; linguæ maximum decus: merito de hoc libro, in græcia quidem nato: sed per latinos homines, nobis tradito: optimum iudiciũ, & suffragium (vt aiunt) Colophonium ferre potes: vt vel hanc vnam ob rem, hæc nostra dicatura, tibi quodam iu re tuo, deberi videatur. Porro, vt de recognitionis, castigationisq; non oscitanti vigilantia, aliquid dicam: huius sane, q̃ exiguam mihi partem vendico: nihil est enim quod hac re glorier: at plurimum, quod Gerardus noster Vercellanus: tuus inq̃ ille discipulus, & indefessus buccinator: meus autem amicus, & intus, & in cute notus: quem si quis modo, aut græce, aut latine aliquid dictitantem audi at: statim e tua officina, hominem prodisse cognoscat. Is Gerardus, collatis plusculis exemplaribus, additaq; non vulgari diligentia, q̃ plurima post Piladæ Brixiani curam, longe melius reposuit: repo siturus multo plura: & vt spero omnia: si græci codicis copiam habuisset. Nam quod nonnullos non librariorum: sed interpretum errores, consulto incastigatos reliquit: id propterea ipse fecit: ne improbe in alieno libro, ingeniosus esse: & vt in prouerbio est: falcẽ in alienam messem, immittere vi deretur: in reliquis vero, eo studio & iudicio vsus est: vt q̃uis græco (vt dixi) exemplari defectus: mul ta tamen, ita restituerit: vt cum græcis codicibus collata, nullus non statim putet. Qua in re, tametsi vir doctissimus Vercellanus, non paruam sibi gloriam meruit: eã tamen tibi donat, & dicat: tum quia sub tua incude, se conformatum, non fatet solum: verũetiã gloriatur: tum quia labores suos cõ tra maleuolorum obtrectationes, te vindice, facile tutos fore confidit. Opus ergo hoc non minus sua, & castigatoris, q̃ tua causa tibi dicatum: sub tuo patrocinio gratiosissimum, & fauorabilissimum fe liciter e prælo nostro prodibit in publicum. Expertus, certusq; loquor: vt qui in aliis impressionibus meis, quibus nomen tuum præscriptum fuerit: sæpe felix, faustumq; fecerim periculum. Hæ mihi am plæ, iustæq; causæ visæ sunt, impressionis huius nostræ tibi nuncupandæ: quibus & illa neutiq̃ for/ tasse inferior accedit. Ne scilicet ingratitudinis, non minus mihi, ac pestis olim inuisa, detestataq; nota, fronti meæ, vel merito inuratur. Quum etenim tua vnius vrbanissima comitate, gratia, cha/ ritate: quibus quum ob mores iucundos: tum ob literarum miracula, quam plurimum in Regia po tes: magnificẽtissima christianissimi regis maiestas, Parisiensi præsule in tuam gratiam humanissi/ me intercedente: mihi pro hoc opere, & aliis quibusdam, mox emittendis, priuilegiũ, immunitatẽq; in triennium proximum: ne quis in toto regno, rursus imprimere attentet: indulserit: essem vel Lao medõte ignarior: si nusq̃ in eo tui nois, & huius beneficii honorificã facerẽ mẽtionẽ. Sed quid hæc ad ista merita. Profecto minimum. Verum, vt inquit ille. Mola tantum litant: qui tura non habẽt. Boni igitur consule, ac Vale.

Tabula alphabetica Plutarchi cheronei foeliciter incipit.

B

C

D

Tabula

F

G

I

L

M

✠✠✠

Q

R

S

T

X

Z

FINIS.

ℭ THESEI VITA PER LAPVM FLORENTINVM EX PLV/ TARCHO GRÆCO IN LATINVM VERSA.

Vemadmodum in orbis terrae situ de
scribendo historici solent: vt ad quę ipsi cognitione aspirare non
possunt: extremis tabularum partibus supprimentes quosdã adii/
ciunt locos esse vastos: arenosos: & cælo terraq; penuriam aquarũ:
* aut limum insuperabilem: aut montem * scythicum: aut astrictũ
frigore pontum. Ita & nobis in hac virorum collatione, perpetua
rerum historia, quantum probabili oratione assequi potuimus: de
his quos supra memorauimus viris tempora percurrẽtibus vere li/
cuit affirmare. Quę vero antiquiora ac vetustiora sunt: tragica &
monstrosa: poetę & fabulosi rerum scriptores occupant: nec vltra
fidem, nec certitudinem pręse ferunt. Quum igitur Lycurgi legum
latoris, & Numæ regis res gestas literis mandauerimus: haud ab re fuerit: ad Romulum ora/
tionem conuertere: quando historia ipsa ad eius tempora q̃ proxime accessimus. Sed mihi diu
cogitanti huic viro (vt inquid Æschylus) quis conueniret : quem illi opponerem : quis di/
gnus foret comparatione coniungi : Visum est tandem faciendum esse : vt a quo celebrata
Atheniensium ciuitas amplificataq; est : eum cum gloriosissimæ atq; inuictissimæ vrbis Ro//
mæ parente conferrem & compararem. Licet autem nobis : reiectis fabulis, ad ipsam claram
historiæ lucem & veritatem accedere. Quod sicubi necessitas coget : nos ab hac parumper
digressos, ad id quod verisimile sit conferre: a quo fortasse historia abhorreat : nec admittat
vllum cum probabilitate commercium: ęquis auditoribus opus erit: quicq; benigne & huma/
ne initium orationis exaudiãt atq; approbent. Videtur igitur Theseus multis de causis Romu — Theseus &
lo q̃simillimus extitisse. Ambo enim quum spurii & obscuri forẽt: existimati sunt a Diis immor — Romulus
talibus procreati esse. Ambo etiam bellicosi ac manu strenui: hoc quidẽ omnes scimus : & quã/ — spurii fuere
ta maxime fieri potuit prudentia prestiterunt. Ex duabus quoq; clarissimis ciuitatibus Roma &
Athenis: alteram hic condidit: alteram ille nouis colonis compleuit. Fœminarum prętere ra/
ptus de utroq; feruntur: neuterq; eorum domesticam cladem & crimina suorum effugit: sed ad
postremum ambo dicuntur in inuidiam & offensionẽ ciuium incidisse. Si quid igitur ex his quę
* minus tragice dici uidentur, ad veritatem cõducit: Thesei quidem paternum genus in * Erech — Erechthe⁹.

Franc. Barlestani Volaterrani

Erechthe⁹. Pelops. Pitthe⁹ matern⁹ auus Thesei.

thĕum ac primos indigenas referebatur: maternum uero in Pelopem. Pelops enim non opibus magis & copiis: q̄ natorum sobole: cęterorum Peloponnesi regum potentissimus fuit: quũ filias permultas optimatibus in matrimonio locasset: multosq̧ in tribulpu. passim principes dispersisset: est quibus unus Pittheus extitit Thesei maternus auus qui urbem nō magnā Troezeniorum incoluit. Isq̧ per id temporis omnibus sapientia & eloquētia plurimum prestare putabatur. Fuit eius sapientię, ut uidetur, talis quędam uis ac forma: qualem complexus Hesiodus quum sua scripta sententiis plurimis refersisset: sapiens in primis est habitus. atq̧ eam unā ex Pitthei sententiis fuisse memorant. Esto satis comiti merces promissa laboris. Cuius rei Aristoteles philosophus est author. Euripides etiam quum Hippolytum casti Pitthei disciplinam

Aegeus. pythia vates. Troezen Vrbs.

appellet: hanc eandem de Pittheo opinionem perspicue attestari uidetur. Ægeo uero, quum filiis indigeret, vulgatum illud oraculum Pythiam vatē cecinisse ferunt: quo iussit: ne cum muliere coiret: priusq̄ Athenas accederet. quod quum non satis aperte dixisse uideretur: in Troezenem profectus, de Dei responso cum Pittheo communicauit: quod huiusmodi fuit. Neue prius uir magne pedem qui prominet utri Soluas: cecropidum q̄ sacram accesseris urbem. Igitur incertum est: qua ratiōe adductus Pittheus, suasionibus aut dolo, ad Æthrae coitum illum impulerit. Quum uero is mulierem compressisset: resciuissetq̧ cum Pitthei se filia coisse: grauidā factam esse ratus: ensem & calceos sub lapidem eximiae magnitudinis abditos reliquit: qui intus cauatus erat: ut quae immissa forent apte capere & continere posset: idq̧ solum mulieri factum patefecit: mandauitq̧: si ex ea filius nasceretur: & ad uirilem ętatē prouectus, saxum sum mouere, & quae relicta fuerant tollere atq̧ asportare posset: eum clam omnibus cum his ad se rebus mitteret. Vehementer enim Pallātidarum insidias formidabat: quae sibi ab iis quottidie

Pallātidae. Theseus quur dict⁹ sit.

parabantur. Quippe qui eum ob solitudinem filiorum contēnerent. Erant autem quinquaginta ex Pallante filii. Sic discessit. quum exactis mensibus mulier partu puerum edidisset: sunt qui statim ei Theseo nomen inditum esse affirment: ob signorum quae ad cognitionē filii reliquerat pater depositionem: quā thesim gręci appellant. Alii postea Athenis: quo tēpore illū i filium accepit Ægeus: quā etiam rem illi Thesim id est adoptionē nominauit. Quūq̧ apud Pit-

Connidas Thesei paedagogus. Silamon & Parrhasius Capilli apollini cō secrantur. Thesię loc⁹ Theseis tō surę genus. Abātes tōdēdae anterioris partis capitis inuētores. Neptūni filius dictus Theseus. Neptun⁹ a Troezeniis cultus.

theum educaretur: custodem & paedagogum Connidā quēdā nomine habuisse: cui vsq̧ ad nostram ętatem, vno ante Thesei celebritatem die, Athenis arietem immolant: memoriaq̧ beneficii & honoribus hunc multo iustius prosequuntur: q̄ Silamonem & Parrhasiū: qui imaginis Thesei pictores ac fictores fuerūt. Vigebat etiam illis temporibus consuetudo: vt qui ex ephebis excessissent: delati in Delphos, de comis deo primitias darēt. Accessit igitur in Delphos Theseus: & loco etiam his temporibus Thesiae ab illo nomen manet: ut fertur: quia anteriorem capitis partem abrasit: ut de Abantibus scribit Homerus. Atq̧ hoc tōsurę genus Theseis ob illū nūcupatum est. At Abautes primi hoc tondendi more usi sunt. Quem quidem non ab Arabibus, ut quidam existimant, didicerunt: nec Mysios imitati: sed q̧ natura bellicosi essent: & propepugnandi, ac prępter cęteros manus cum hostibus cōferēdi peritiam tenerēt: vt Antilochus testatur his uersibus. Nec crebros tendunt arcus: nec uerbera fundae Expediunt: saeuasq̧ ferox mars aequore caedes Infert: at rigido geritur res cōminus ense. Hac illi apprime pugna certare periti Euboeae genus acre uirum belloq̧ superbum. Ne igitur ullas hostibus ad capiendū ansas darent tondebātur. Hoc & Alexandrum illum Macedonem quum excogitasset, suis ducibus imperasse ferunt: ut Macedonum barbas abraderent. Quippe quae in praeliis ansae promptissimę forent. reliquum igitur tempus uerum Thesei ortum Æthra occultum habuit. Erat enim rumor Pittheo authore dissipatus: illum a Neptūno esse generatum. Neptūnum enim Troezenii summa religione colunt: & eius Dei tutelę eorum ciuitas dedicata est: cui & fructuum primitias deligunt: & insigne in nūmo tridentem incisum habent. Quum uero primū illius adoleuisset ętas: & una cum corporis uiribus, fortitudo ac animi elatio consilio & ratione firmata apparuisset: sic Æthera deduxit ad lapidem: atq̧ ibi illum de suo ortu certiorem fecit: iussitq̧ paterna signa subducere: & iis acceptis Athenas nauigare. At ille lapidem quidē quum subisset, facile repulit: nauigaturū vero se pernegauit: etsi secura nauigatio foret: & id mater atq̧ auus summis precibus ab eo contenderent. Difficile enim erat terrestri itinere Athenas proficisci: cuius nulla pars a periculo, cęde, ac latrociniis uacua esset. Namq̧ ea tempora homines tulerūt manuum quidem operibus ac celeritate pedum & corporum viribus, vt uidetur, indefessos insuperabilesq̧: & qui ad nihil ęquum aut conducibile naturae muneribus uterentur: sed q̄bus cōtumelia & intolerabilis contumacia grata foret: suamq̧ potentiam in saeuitiam omnem & crudelitatem conuerterent. Vincere uero in ui ac cęde cuiusq̧ consistere ducerēt. Pudorem quoq̧ iustitiam & iuris aequalitatem, ab ignauia & iniuriarum metu proficisci: eaq̧ nihil conuenire iis qui uiribus praestare possent. Ex iis quosdam circuens interemit Hercules: ac deleuit. Qui ue-

Hercules i syria apud

ro illum latuerunt: metuq̧ pterriti subterfugere: ut humiles abiectiq̧ contēptui fuerunt. Postea vero q̄ Hercules calamitate perfunctus est: interfectoq̧ Iphito discessit in Syriam: atq̧ ibi apud

Omphalen diuturna seruitute fuit:hæc illi necis supplicia soluens, Sytiorum res summa pace ac securitate firmauit. Rursus in Græcia uitia ac flagitia reuiuiscere ac latius manare cœperũt: quum nemo ea reprimeret: nec prohiberet. Erat igitur ea profectio ex Pelopõneso Athenas cũ/tibus maxime pestifera ac exitiosa:& ex latronibus quęq; Pittheus qualis esset singillatim, qui/busq; peregrinos afficeret, in medium referens, suadebat Theseo mari Athenas accederet. At eius animum iam pridem Herculis gloria uirtutis uehementer incenderat: eumq; semper ha/bebat in ore:& eius res gestas ac uirtutes narrantibus prõptissimum se auditorem prębebat: maxime uero si quis eum esset intuitus:& alicui eius facto & dicto interfuisset. Sed tunc in pri/mis perspicuum erat idem illi euenisse:quod posterioribus sæculis Themistocli euenit: quum diceret. Miltiadis trophęum sibi somnos adimere. Ita illi Herculis uirtutem admiranti:eius res gestas per noctem somnia referebant:ac inter diu ipsum exigebat instigabatq; æmulatio eadẽ facere cogitantem. Erat autem ex matre inter illos affinitas:q; ex patruelibus nati erãt. Æthra enim Pitthei filia fuit. Alcmena autem Lysidices: Lysidice uero & Pittheus fratres ex Hippoda/mia ac Pelope geniti. Per indignum igitur & non ferendum ducebat esse: illum in omnes improbos inuadentem, terram ac mare purgare:atq; tutum omnibus pęstare: se uero quæ in starent certamina euitare atq; effugere:fama & opinione patrẽ dedecorantẽ:uero autẽ genito/ri indicia calceos & ensem sine sanguine afferentẽ:nõ pręclaro aliquo facinore ac rebus gestis certissima signa & notas suę nobilitatis prębentẽ. Huiusmodi igitur animo atq; cõsilio iter ag/gressus est:ut nemini ipse inferret iniuriam:uim afferentibus repugnaret. Ac primũ quidem in * Epidauro * Periphetam qui claua utebatur, ob id Corynetã: q; corynã illi clauã dicunt nuncu patum interemit: quum is illũ adortus transitu prohibere niteretur. Claua autem lętatus, acci piensq; eam ad armorũ sibi usum seruauit: qua deinceps ueluti Hercules leonis pelle perpetuo usus est. Itaq; hęc Herculi indicium quoddã erat:qua magnitudine ferã superasset. Hic uero cla uam cũ apud aliũ esset, ostendit a se uictam:secum uero inuicibilem esse. In isthmo etiã Sinim pi tyocãptam quo pacto ipse multos occiderat, eodẽ peremit: quum nõ cõsuetudine ulla nec exer * citatione ualeret: sed declararet uirtutẽ arti omni atq; exercitationi antecellere. Fuit autẽ * Si ni ipsi filia eximia forma ac magnitudine. Hanc interẽpto pr̃e fugientẽ Theseus ambiens pre/quirebat: illa cum in densissimam syluam, asparagoq; ac stramine consitã se coniecisset: ut erat natura simplex, pueriliter admodum illos ueluti exauditurostorabat:ac vota iureiurando adhi/bito nuncupabat:si eã abditam atq; inuiolatam seruarent. Reuocante autem Theseo: ac fidem dante sibi curæ fore ne quid detrimenti acciperet:ad eum se contulit:ex eoq; grauida facta Me nalippum genuit. Sed Deionco Euryti filio in posterum, permittente Theseo, in matrimoniũ cessit. Menalippi vero filius Ioxus Ornitho socius deducẽdæ in Cariam Coloniæ fuit. Vnde Io xides demisso nomine appellantur:qbus mos est patrius, neq; spinas asparagi, neq; stoebę igni cremare:sed honore & cultu prosequi. Erat quoq; Crommyo niasus:quã Phæam vocabãt: fera sane haud cõtẽnenda:sed pugnax & ad superandum difficilis. Hanc ad rationẽ itineris nihil per tinentẽ, ne uideretur ex necessitate omnia gerere, adortus confecit: Ac simul improbos homi/nes propulsandæ iniuriæ gratia ratus est bonũ uirum inuadere oportere. Ex feris vero aduersus generosas prælium inire ac periclitari. Sed quidam Phæam mulierẽ latrociniis intentam fuisse tradunt:capitalem sane hominẽ atq; intẽperantem:quæ in his regionibus Crommyonẽ(id.n. loco nomen est)incolebat:suemq; ex vita ac moribus cognomentum traxisse:inde a Theseo eẽ interemptam. At Scyronem quũ iuxta agrum Megarensium e petra deiecisset, vita priuauit:qui vt vulgatior fama tenet: viatores eo accedentes in pr̨edam vertebat. Vt vero qdã authores sũt: per iniuriam & contumeliam pedes peregrinis protendens alluere iubebat: ac deinde concisos calcibus in mare deturbabat. At Megarenses historici famæ obuiam euntes:& cũ longo ac diu turno tẽpore(vt inquit Simonides) bellum gerentes:nec latronẽ:nec contumeliosum homi/nem Scyronẽ fuisse asseuerant: verum latronum hostem & euersorem: bonorum autẽ ac iustorũ virorum amicũ. Æacum enim græcis omnibus pietate ac religione præstare iudicatum esse: ac Cychreum diuinis honoribus ab Atheniensibus coli: Pelei quoq; & Telamonis virtutem nemi ni incognitam eẽ. Scyronem igitur & Cychrei generũ fuisse Æaci vero socerũ: Pelei ac Telamo nis auum:qui ex Endeide Scyronis & Chariclis filia geniti erant. Haud igitur consentaneum eẽ cum improbissimo homine optimos viros affinitatem inire voluisse:maxima ac preciosissima dantes accipientesq;. Sed tradunt Theseum non quo tẽpore primum Athenas accessit:sed po/sterius Eleusinẽ cepisset:quæ a Megarensibus tenebatur: Diocle principe fraude decepto:ac Scy/ronem oppressisse. Ita de his rebus variæ sunt contrariæq; sententiæ. Eleusine quoq; Cercyonem arcadem in palęstra superatum interemit. Ac Paulo prouectus Clamastem Procustẽ in Hermio na quum coegisset illum idẽ torturæ genus subire, quod ille hospites, e vita sustulit. Hæc Hercu/lis imitatione gessisse videtur. Nam ille quo pacto sibi insidiæ paratæ fuerant:eodem ille insidia tum authores persequutus, Busirim immolauit: palęstra prostrauit Antæum: singulari certami

Omphalen seruiuit. Omphale

Æthra Pit/thei filia. Alcmena Lysidices fi/lia.

Theseus Periphetã: uel Coryne tãm eremit. Coryna cla ua ab Epi/dauriis dcã. Theseus si/nim pityo cãptã per/emit.

Menalipp[9] Thesei filius Iox[9] mena/lippi filius a quo Ioxi/des populi Cares.

These[9] suẽ crommyo/niã cõfecit. Phęasus:ul' mulier. These[9] scy/ronẽ inter/fecit.

Cychre[9] scy ronis socer Theseus Cercyonẽ i palęstra in/teremit. Idẽ Clama stẽ Procu/stem euita sustulit.

Cygnus ab Hercule superatus. Termerus ab Hercule truncatus. Termeriũ malum. Pytalydæ. Croni⁹ mẽsis Aprilis. Medea theseo venenũ parat.

ne Cygnum superauit: Termerum quoq; abscisso capite interemit: a quo etiam Termetium malum nuncupatum esse memoriæ proditum accepimus. Cædens enim caput Termerus qui i eũ inciderant: omnes hoc pacto ad exitium mortemq; perducebat. Sic Theseus vltus, facinorosos euasit: quæ ipsi per vim in alios patrarant, eadem ab illo reportantes. Verum quas sibi excogitarant iniuriæ rationes: iisdem iuste supplicium luebant. Sed quum Cephisum attigisset: ex Pytalidarum genere homines obuiam prodeuntes primum salutarunt: expiariq; se petentẽ demore riteq; expiatum, vt sacrificia peracta sunt, conuiuio exceperunt: cum nullus antea itinere humane clementerq; accepisset. Ad sextam igitur iduum cronii mensis, qui nunc Aprilis habetur, in patriam redusse dicitur. Ciuitatem ingressus, inuenit turbationis omnia ac discordiarum referta: ac priuatim Ægeum, ac domum totam pessimo in statu constitutos. Namq; Medea Corintho Athenas delata: cum suscepisset se medicamentis Ægeum curaturam: quo filios procreare posset: in eius se cõcubitum dederat: quæ vbi de Thesei reditu prima accepit: imprudẽte Aegeo, qui senex tunc erat, & ob seditionem ciuium omnia formidabat, persuasit illi: hospitem conuiuio exceptum venenis necaret. Ad prandium igitur profectus Theseus cũ nõ probaret, se priorem quis esset edicere: velletq; ei recognoscendi sui initium præbere: appositis carnibus, cũ cultellum incidendi gratia distrinxisset, illi ostendit: quo statim cognito: Ægeus veneni poculũ deiecit: ac filium appellans amplexus est. Tum aduocatis ciuibus omnibus cognitum fecit: promptè libenterq; ob fortitudinem excipientibus. Dicitur cadẽte poculo venenum effusum eẽ: quo loco nunc in delphinio septa sunt. Eam enim vrbis partem Ægeus incolebat: & quandam templi partem, quæ ad orientem spectat, in Ægei portis vocitant. At Pelopidæ quibus spes iniecta erat occupandi regni: si sine filiis Ægeus moreretur: posteaq̃ Theseus est successor patri cõstitutus, ęgre ferentes: si quidem nunc * Ægeus regnet Pandioni in filium adoptatus: & qui Erechthidarũ genus nulla propinquitate attingeret: ac rursus Theseus homo peregrinus & aduena: *

Ægeus Pãdioni adoptatus.

ad bellum incubuerunt: ac partiti suas copias pars eorum ex Sphettide palam cum patre impetum faciunt. Pars gargetti se abdentes in insidiis subsederunt: vt diuersis partibus hostem adorirentur. Fuit autem ipsis præco vir Agnusius Leus nomine. Hic Theseo Pallantidarum consilia detulit. Ille repentino impetu adortus eos qui in insidiis erant omnes peremit. Qui vero Pallantem sequuti fuerant: accepto cladis nuncio, dissipato exercitu diuersi abierũt. Ex eo ferũt Palleneorum populum Agnusiorum connubiis prohiberi: morẽq; hunc apud eos per præconẽ denunciãdi, Audite populi, esse sublatum. Id enim nomen ob viri proditionem vehementer oderunt. Inde Theseus ne ocio desidiaq; languesceret: & simul gratia & beniuolentia multitudinem deuincere cupiẽs: ad Marathonium taurum ex vrbe profectus est: qui tetrapolitanis permagna detrimenta attulerat: eũq; captum ostentandi roboris gratia viuum per mediam vrbem egit: & post delphico Apollini immolauit. At quæ de Hecalo deq; eius hospitio fabulantur: haud omnino a veritate abhorrere videntur. Hecaleiumq; Hecalo Ioui finitimi populi exhibebant. * *

Leus. Agnusii populi. Theseus Marathonium taurũ peremit. Hecale.

Hecalemq; ipsam religiose colebant: Hecalenam per diminutionem vocãtes: q cum iuuenis admodum hospitio inuitasset Theseum: supra ætatem huiusmodi blanditiis humane benigneq; excepisset. Ad hæc eo ad prælium exeunte, vouit se Ioui immolaturam si incolumis rediisset in patriam. Verum ante reditum illius extincta est: & has Thesei iussu hospitii ac benignitatis gratias reportauit: vt philocorus testatur. Nec ita multo post tertio ex Creta legati de exigendo tributo Athenas accesserunt. Nam cum inualuisset opinio: Androgeum in Attica dolo esse sublatum: & Minos ipse illato bello multis malis Athenienses affecit: & infensum etiam numen regionem vexauit. Sterilitas enim agrorũ simul & pestis vehemens inuaserat. Flumina quoq; exiccata sunt. Iubente autem Deo placari Minoem: cum eo firmata pace: atq; ita eos numinis iram placatum iri: malorũq; exitum habituros: caduceatoribus in Cretam missis, qui Minoem precibus exorarent, percusserunt fœdus hac lege & conditione: vt promitterent se nono quoq; anno septem pueros, totidẽq; virgines tributi nomine in Cretam esse missuros: vt plurimi scriptores sentire videntur. Pueros autem delatos in Cretam, tragœdiis celebratum est, Labyrintho a Minotauro esse interemptos: aut palantes exituq; prohibitos, ibi interisse. Minotaurum vero ipsum, vt Euripides tradit, mistũq; genus prolẽq; biformẽ fuisse: duplicisq; natura tauri atq; hominis compositum. Verum Philocorus tradit hæc Cretensibus non probari: sed labyrinthum carcerem fuisse: qui nihil haberet incõmodi: nisi q ex eo effugere qui asseruarentur nõ possent. Gymnica etiam certamina in honorem Androgei Minos statuit: pmiumq; victoribus pueros tradidit tantisper in labyrinthi custodia asseruatos. Vicit autem prioribus certaminibus Taurus quidam belli dux: cuius per id temporis apud eos potentia permaxima ferebatur: homo haud mitis ingenio neq; mansueto: sed qui multa in Atheniensium filios per summam iniuriam & contumeliam perpetraret. Aristoteles quoq; in Bottiæorum rep. pueros minime interimi solitos a Minoe perspicue affirmare videtur. Sed seruorum numero habitos in Creta consenescere: ac cretẽses vetusto cuidam voto obnoxios, illos hominum primitias i Delphos mittere. Cum quibus,

Androgei interitus. Atheniẽsiũ calamitates ob Androgei interitũ

Minotaur⁹ Labyrĩthus

Gymnica certamina ĩ honorẽ Androgei. Taurus belli dux.

dum mitterentur, admistos eorum filios vna emigrasse. Sed cum ibi victum sibiipsis suppedita/
re non possent: in Italiam primum transuectos Iapigiam tenuisse: ac deinde profectos in Thra
ciam Bottiæos nuncupatos esse. Idcirco Bottiæorum virgines sacrificio quodam absoluto ca
nere Eamus Athenas. Visum est igitur valde odiosum eam ciuitatem inimicam habere: quę elo
quentia & authoritate pstaret. Etenim Minos perpetuo maleaudiuit: & in atticis theatris assidu
is probris contumeliisq; vexatus est: nec illum ab infamia & ignominia Hesiodus uēdicauit: cū
regno dignissimum: nec Homerus cum iouis discipulum & necessarium appellasset. Sed peruice
runt Tragici: qui a Pulpito & Scena plurimam de illo sæuitiæ & crudelitatis infamiam dissipa/
runt Atq; Minoem legum latorem perhibent. Rhadamanthum uero iudicem esse atq; custodē
eorum: q ab illo legibus definita sunt. Quum igitur tertii tributi tēpus instaret: ac parentes qui/
bus erant impuberes liberi: sortitos ad tributum dare cogerentur: rursus aduersus Ægeum ciui
um calūniæ & querimoniæ renouatæ sunt qui luctu & lachrymis instarent: rem indignam esse:
illum caput & causam malorum omnium extitisse: nunc supplicii solū & animaduersionis peni
tus expertē esse: sed ad nothum atq; peregrinum filiū regno delato, ipsos legitimis filiis orbatos
& destitutos contēnere. Hæc Theseum excruciabant uehementer: quæ minime contēnenda ra/
tus, nec pcipuam sibi aliquam sortem petendam, sed in cōmunis fortunæ societatem eundū, in
mediū prodiens seipsum sine sorte dedidit. Ac aliis eius animi claritas & magnitudo maximę ad
mirationi fuit: populareq; eius ingeniū summa beniuolentia & amore prosequuti sunt. At con
tra Ægeus ne id ageret orare & obsecrare. Vt vero perspexit: illū nec precibus nec suasionibus cu
iusq de sentētia dimoueri posse: alios sortito elegit pueros. Hellanicus vero scribit: non sortito
lectos ciuitatē dedere: sed psentem Minoem ipsum deligere solitū: ac primū oium Theseum ad
fœderis pactionē delegisse. Fuisse autē huiusmodi. Athenienses nauē præbere: conscendentes au
tem pueros cū eo nauigare: bellica arma secū nulla ferentes: extinctoq; Minotauro pœnam fini
ri. Itaq; ante id tps nulla salus sperari poterat. Quo circa & nigro velo nauē, vt ad manifestam p
niciē, emittebant. Eo tpe cum attollere patris animū & spe bona confirmare vellet: efferebat se:
pollicebaturq; Minotaurum se domiturum. Quare Ægeus velum aliud album gubernatori tra
didit: mādauitq;, vt in reditu seruato Theseo album attolleret: interempto aūt, nigro annauiga
ret: ac cladem a longe significaret. At Simonides non album ait velum fuisse ab Ægeo traditū:
sed puniceū molli fraxini frondentis flore pfusum: id p eorū salutis signum cōstitutū eē. Peræerat
autē gubernator naui Amarsyadas pherecius: vt Simonides tradit. Philocorus ab Scyro ex Sa/
lamine dicit accepisse Theseum gubernatorē Nausitheū: qui vero prorā regebat, Phæacē: quū
Athenienses nondū rebus maritimis intenti forent Etenim fuisse vnū ex pueris Menestam Scy
ri ex filia nepotē. Hæc Nausithei & Phæacis sacella attestari vidētur: q a Theseo secus Scyri pha/
num posita sunt: ac festum diem: quē gubernatoria vocant: addit eisdē exhiberi. Ductis igit sor/

Bottiæi.

Minos infamis.

Rhadamāthus,

Theseus ad Minotaurū sponte accedit.

Amarsyadas pherecius gubernator nauis.

* tibus: Theseus acceptis ex * Prytaneo us quorū nomina exierāt: in Delphinium pfectus, Apol/
lini pro sua sociorūq; salute supplicationē pegit. Erat aūt ea ex sacra olea ramus alba lana coro/
natus. Inde nūcupatis votis, septima iduum Ianuarii descendit ad mare, qua etiam his tpibus
puellas placaturas in Delphiniū mittunt. Dicitur etiā Deū illi in Delphis pcepisse. Venerem du
cem sibi assumere: & ad obeundum vna munus prouocare. Post hæc ad mare capram immolan
ti, in caprū sponte mutatā: ob idq; Deā Epitragiā ab hirco: qd tragon vocāt, nuncupari. Vbi
vero naue est delatus in Cretam: vt scriptū a plurimis ac decātatum est: ab Ariadna eius amo/
re capta accepto filo edoctusq;, qua rōne labyrinthi errores posset euadere, Minotaurū oppres/
sit: abnauigauitq;, Ariadna & pueris consequutis. Addit etiā Pherecydes Cretēsiū nauiū fundū
Theseū penetrasse: quo psequutionē retardaret. Damon quoq; tradit ab eo Taurū Minois du/
cem interemptū esse in litore: dum nauali pƚio Theseum a nauigatiōe phibere niteretur. Vt ve
ro Philocorus prodidit. Minoe ludos celebrāte, Taurus cū opinione omniū cunctos deuictu/
rus foret, graui inuidia flagrabat. Eius enī potentia ob morū cōtumaciā: animos hominum ve/
hementer offenderat. Erat etiam opinio grauior: illū cum Pasiphae concumbere. Quare petenti
Theseo cū eo in certamē venire, pmittit Minos. Cūq; mos esset Cretēsibus: mulieres quoq; instā
tibus ludis spectare: psens Ariadna & Thesei aspectu obstupuit: & certandi peritiā, qua oēs vice
rat: admirata est. Gauisus etiā Minos Taurū victum: ignominiaq; affectū: Theseo pueros reddi/
* dit: & ciuitatē tributo liberauit. Sed * Clidemus separatim quodā modo ac superflue de iis scri/
bit altius repetito principio: fuisse Gręcis omnibus cōmune decretū: triremē nullam vllo ex loco
nauigare maiorē: q vt quinq; hominibus cōpleri posset. Duci tantū Argos Iasoni circūnauiga
re fas esse: ad mare latrociniis liberādum. Dædalum vero naui Athenas fugientē pręter constitu
tionē decreti, Minos longis nauibus persequutus, in Siciliam tēpestate delatus est: ibiq; vita de/
functus. Postea vero q Deucalion Minois filius hostili in Athenienses animo de repetendo, Dæ
dalo Athenas misit: ac nisi dederetur minatus est se pueros quos obsides Minos acceperat: occi/
surum: clementer & humane responsum est. Theseus autē de Dędalo liberādo impetrauit: qui pa

Thesei: Nausitheus. Delphiniū. Oleæ ramus alba lana coronatus. Dea epitragia. Ariadna capit amore Thesei Theseus minotaurū oppressit. Taurū ducē Minois a Theseo interemptū.

Deucalion Minois filius

Merope Erechthi filia. truelis sibi erat: quippe qui ex Merope Erechthei filia natus esset. Ipse ædificādis nauibus animū adiecit: partim ibi per se: longe ac peregrina via: partim in Arœzene per Pittheū: volens q̄ maxi/me rem latere. Cōparatis igiẛ cōpletisꝗ nauibus: Dædalo & exulibus Cretēsium ducibus, omni/busꝗ imprudentibus, Cretensibus quoꝗ amicorum naues esse opinantibus, potitus litore, ex

Gnossus. positis suis Gnossum summa celeritate inuasit: cōsertoꝗ prælio in ipsis labyrinthi portis Deuca

Ariadnes varia fabu/lamenta. lionem comitatumꝗ eius oppressit. Ariadna in iis turbationibus cōstituta, inito cum ea fœde re pueros recipit: & inter Athenienses & Cretenses societatem amicitiamꝗ cōiunxit. cum pro/misisset Cretenses: se nunq̄ bellum incœpturos esse. Multæ quoꝗ de his opiniones feruntur va/riæꝗ sententiæ: ac de Ariadna in primis: quarū pro vera nulla probari videtur. Nam alii aiūt: eam a Theseo relictam suspendio vitam finisse. Alii delatam in Naxum a nautis: Onaroꝗ Bac chi sacerdoti in matrimonium datam. Vt autem relinqueretur a Theseo: amorem sociæ effe/cisse. Hunc in sanus amor domuit Panoteidos æglę. Hunc versum de Hesiodi poesi excepisse Pi sistratum Nereus Megarensis est author: quemadmodum rursus in Homeri necyam ad gratiā Atheniensium coniecisse: Thesea Perithoumꝗ insignia pignora diuum. Nec desunt qui dicāt

Oenopion & Staphyl⁹ Thesei filii ex ariadna. Ariadnam ex Theseo Oenopionem & Staphylum peperisse: e quibus Ion Chius est: qui de sua patria ita loquitur. Hanc olim Oenopion thesides condidit vrbem. Quę autem fabulis maxi/me celebrata sunt in omnium (vt ita dixerim) ore & sermone versantur. Quædam tamē de iis propria a Pæone Amathusio literis prodita sunt. Ait enim Theseum cum Ariadna sponsa in Cyprum vi tempestatis esse delatum: cumꝗ ipsa e salo langueret: nec perferre posset: eam tantū exposuisse: ipsum naui opitulantem a terra rursus in pælagus esse auectum. Itaꝗ incolas loci mulieres Ariadnam excepisse: eamꝗ ob solitudinem viri mœstam atꝗ exanimatā curasse: adul/terinas etiā ad eam, vt a Theseo detulisse literas: in quibus hæc erant: illum de suo partu esse sol licitum: atꝗ propediem auxilio affore. Defunctam vero vita ante a partu solutam, ad sepulturā dedisse. Quo postea q̄ rediit: Theseum dolore confectum in colis reliquisse pecunias: quę in Ari adnę sacrificium erogarentur. Duo prętere a exigua statuisse simulacra: alterum argenteum: au

Gorpiæ. i. se ptēbris. reum alterum. Sic in sacrificio quarto Kalē. gorpię idest Septembris mensis adolescentem in le/cto iacentem vociferare: cęteraꝗ facere: quę a parientibus fieri solent. Vocari etiam lucū Ama thusios: in quo Ariadnæ Veneris sepulcrum ostendunt. Naxii etiam quidam scriptores, duos

Ariadnas duas fuisse. fuisse Minoes tradunt: totidēꝗ Ariadnas: quarum alteram in Naxo Dionysio nuptam fuisse, Staphylumꝗ peperisse. Natu vero iuniorem a Theseo raptam ac destitutam in Naxum accessis se: nutricemꝗ consequutam Corynam nomine: cuius etiam extare sepulcrum: eo in loco ariad nam obiisse diem: honoresꝗ haud prioris similes esse assequutam. Nam illius celebritatem lu/dis lætitiaꝗ agitari. Quæ autem in huius honorem fiunt sacrificia: mœrore omnia ac luctu eē se referta. Ex Creta autem soluens: in Delum se contulit. Cumꝗ Deo immolasset: cōstituto ibi Veneris sigillo, quod ab Ariadna acceperat, vna cum pueris chorum instituit eum quem ad/huc Delios obseruare ferunt, circuitus atꝗ exitus labyrinthi hac imitatione recensentes, q̄ nu/

Geranus chori gen⁹. meris quibusdam alternis orbibus orbes impediat. Id autē chori genus Geranus a delius nun/cupatur, vt Dicæarchus scribit. Atꝗ hūc chorū circa Ceratonem aram celebrauit, ex cornibus

Palmæ præ miū primū constitutū. concinnis & inter se cōgruentibus sinistris oībus structam. Ab eodē statutum in Delo certamē memorāt, victoribusꝗ tunc primū palmæ p̄mium esse ꝓpositum. Sed cum attico agro appro/pinquaret: ei simul ac gubernatori memoria pre gaudio excidisse, velum attollere: quo eorū sa/

Ægeus se e saxo præci/pitauit. lutem Ægeo significari oportuit. At illū desperato filii reditu e saxo se proiecisse atꝗ ita extin/ctū esse. Naue eo aduectus Theseus solēnia sacra quę in discessu vouerat, Diis immortalibus pe regit. De salute etiam per pręconē Athenas nūciauit. Verū is multos ex regis interitu in squal lore & lachrymis mœstos offendit. Alios etiam (vt credibile est in cōmuni salute) lętitia exultā tes: & qui illū certatim plausu coronisꝗ exciperēt. Acceptis igiẛ coronis caduceū coronauit. Re uersus autē ad mare nondū peractis a Theseo libationibus, extra expectauit: ꝗ sacrificium tur bare nolet. Quo absoluto Ægei mortē nūciauit. Illi magno luctu: tumultu: & trepidatione in vrbē se receperūt. Vnde hodieꝗ cōsuetudo manet: vt in celebritate q̄ ὠσχοφόρια a ferēdis ramis

Oschopho ria. vocant: Nam ωσχος ramus est: nō nūcius ipse, sed caduceē coroneẛ: & post libationes huiusmo/di q interfunt: emittāt voces. ελελευ, ιου, ιου. i. eia heu: quorum altero in festinatione ac bellicis pæanibus

Oschus ra/mus. vti solēt. Alterum consternationis ac turbationis est. Patre igitur ad sepulturam dato: Apollini votum persoluit nonis Iuliis. Eo enim die in vrbem se incolumes receperunt. Quare & legumi/na ob eam causam aiunt coquiꝗ seruati allata sibi cibaria in vnū cōfuderint: & cōmuni ad co

Eiresione quendū olla adhibita congressi inuicē atꝗ epulari sint * Eresionam vero id est oleę ramum lana * coronatum εἴριον siue ερτον enim lana est: vt tunc ad supplicationē efferūt. Variis autē pactis lustrationibus ob sublatam agrorū in fœcunditatem cātu prosequūtur: ficus ac panes pingues

Culigna & in cadis mella portantes: oleo perfricātur. Ad hæc Culigna vino mero coronata veluti temu lenta iacet. Atqui hæc sacra Herculidis exhiberi quidā aiunt: hoc pacto ab Atheniensibus enu

triti. Sed plures superioribus magis assentiri videtur. Nauis autem qua cum pueris Theseus nauigauit: & qua rursus in patriã seruatus est: triginta remorum fuit: quã vsq; ad Demetriũ Phalerei tempora Athenienses seruauerunt: quũ vetustis lignis subtractis, alia quottidie noua ac valida conuecerẽt atq; coaptarent: ita vt posterius sermone vsurpata exemplum philosophis ambiguitatis manserit: aliis eandem, aliis vero minus esse affirmantibus. Ad hęc * oschotum celebritatem agitant a Theseo constitutã. Nõ enim oẽs virgines sorte lectas ipsum eduxisse tradũt: verum ex ęqualibus eius ac familiaribus duos adolescẽtes aspectu quidẽ pueriles ac muliebres, animis autem fortes & strenuos quum balneis calidis a luce semotos, vnguentis quoq; quæ ad comã & lęuitatem corporis colorẽq; cõducunt, reliquisq; ornamentis pro facultate immutasset: vocem etiam & gestum atq; incessum edocuisset: & q̃ similes potuisset, & nulla re dissimiles virginibus reddidisset: in virginum numerum celatis ea de re omnibus coniecisse. Postea igitur q̃ reuersus est, põpas ac dies festos cum impuberibus, ita vt nunc quoq; ramos ferẽtes videmus, indutis agitasse. Ferunt autẽ ramos ad Dionysii & Ariadnę gratiã: admoniti fabula: vel potius ꝙ tum quũ redierunt, poma importabantur. Quæ vero mulieres cœnã ferunt, adhibẽtur: & sacrorum participes fiunt: matres lectarum virginum referẽtes. Et enim ad filias accedentes illę: cibos & opsoniũ attulerunt. Fabulæ etiã narrantur: ꝙ hę quoq; recreandi solandiq; gratia pueris fabulas enarrassent. Hęc igitur a Damone memoriæ prodita sunt. Locum etiam sibi ad templum optauit: domos pręterea easq;, quę tributũ impendebant, statuit sibi pecunias in sacrificium pro ratione tributi contribuere. Idq; sacrificium permissum sibi a Theseo Phitalidę obibãt: hospitii benignitatem huius beneficii memoria prosequutus. Post Ægei mortẽ magnũ opus atq; admiratione dignum aggressus est: omnesq; qui Atticã incolebãt in vrbem coaptauit: & in populum omnes vnius ciuitatis compulit: cum ante sparsim varios habitarẽt locos: & difficulter pro communi omnium vtilitate conuenire possent. Interdum etiam dissidentes bello inter se decertarent. Igitur omnes per populos ac genera obiens, suadere conabatur: priuatis atq; inopibus celeriter eius monitis hortatiõibusq; audientibus: potẽtibus vero & factiosis spe iniecta: sine rege rempub. & popularem statum: se tantum belli ducem ac legum custodem fore. Aliis autem rebus paritatem atq; æqualitatem omnes habituros. Hæc alii sua sponte & voluntate facere adducti sunt. Alii ꝙ eius potentiã, quę iam tum maxima erat, atq; animi magnitudinẽ formidarent: obtemperare suasionibus: qui cogi maluerunt. Quum igitur singulorum prytanea, curias, ac magistratus sustulisset: vnumq; & cõmune omnibus prytaneum & vnum senatum cõstituisset: quo in loco adhuc etiam licet intueri: ciuitatem Athenas nuncupauit: & panathenea quod est Mineruę festum, cõmunem celebritatem decreuit. Sacrificia de receptis in ciuitatem colonis peregr: quæ μετοικια id est aduentitia vocãt: decimo quinto kalẽ. Maias. quod sacrificium vsq; ad nostram manauit ætatem. Atq; deposito regno a Diis orsus vt susceperat ciuibus se facturum: rem pu. stabiliuit. Nam quum de ciuitatis statu consultum Apollinem misisset: huiusmodi ei oraculum ex Delphis allatum est. Ægida Theseu pittheidos edite partu Ipse pater multis fines meus vrbibus olim Constituit: vestraq; dedit ditione teneri. Tuq; inuicte malis animo ne cede labori. Vter vt insanis pelagi iactaberis vndis. Hoc etiam & posteriori ætate Sibyllam ad vrbem Coram dixisse autumant: quum exclamasset: Ipse madebis vter: sed nõ fas mergier vnq;. Magis vero amplificare vires ciuitatis quum vellet: mortales omnes ad eandem vitę æqualitatem vocauit. Et id: Huc populi omnes accedite: Thesei edictum fuisse dicitur: quo ex omnibus populis vnum corpus a se constitui declarauit. Haud tamen confusum populum & indigestum ob multitudinem, quę nullo delectu ac discrimine in vrbem confluxerat, contemnendum putauit. Verum primus nobiles quos Eupatridas, sic ab eo dictos seiunxit: tum cultores & quęstuosos artifices. Nobilibus quidem: tractandi rem diuinam: magistratus ex suo ordine creandi: ad ministrandiq; leges, tamen pia religiosaq; interpretandi definiendiq; potestatem fecit: eosq; cum cęteris ciuibus quasi ad æqualitatem redegit: quum honore quidem, & gloria nobilitas: vsu vero ac necessitate cultores: multitudine artificiis intenti superare viderentur. Quod autem ipse primus ad vulgum inclinarit: vt Aristoteles inquit: & dominatu se abdicarit: declarat Homerus in nauium catalogo. In quo Atheniensium tantummodo populum appellat. Nummum prætera statuit: bouemq; in eo incidit: vel ob Marathonium taurum: vel ob Minois ducem: vel ꝙ ad agri cultionem ciues prouocare vellet. Ab eo nummo dicitur Hecatombæon, quod est centum boum, & decabœon quod decem, nomen traxisse. Sed cum Megarensium agrum firmiter ad Atticam adiunxisset: celebratam illam in Isthmo columnam erexit: epigrammaq; inscripsit: quod duobus trimetris regionem diuidebat: inquiens: quę ad oriẽtem solem spectat, Hæc nõ Peloponesus: sed Ionia: quę vero ad occidẽtem: Peloponnesus est: non Ionia. Certamẽ quoq; ab eo primum Neptũno institutum imitatione Herculis. Gloriari etiam quandoq; est solitus: ob illum Ioui olympia: ob se vero Neptũno isthmia a græcis celebrari. Q đ enim ibidem in Melicertę honorem constitutum est, noctu agebatur: initiandi magis q̃ spectaculi aut celebri-

Nauis Thesei diu seruata.

Oschophoriotum.

Theseus populos Attices in vnam cõgregat ciuitatem.

Prytaneũ.

Athenas ciuitatẽ nuncupatam.

Panathenea Mineruæ festa.

Metoecia.

Apollinis oraculũ de Theseo.

Eupatridę.

Theseus nũmũ statuit.

Bos quur in nũmo incisus.

Hecatombœon. decabœon.

Theseus megarẽses atticis coniunxit.

Colũna in isthmo a

Theseo erecta cum epigrammate.

taris speciem præ se ferens. Nonnulli tamen opinantur in Scyronis honorem isthmia inuenta a Theseo & instituta esse: quo se a cęde ob propinquitatem expiaret. Scyronem enim filium fuisse Caneti & Heniochæ Pitthei filiæ. Alii vero Sinim: non Scyronem: & huius gratia non illius certamen esse constitutum. Statuit igitur conuenitq; cum corinthiis: vt Athenienses ad Isthmia accedentes, tantum in spectando sedentes pręferentur cęteris: quantum nauis velum, quæ eo spectandi gratia appulsa erat, extensum loci occuparet: quẽadmodũ ab Hellanico & Androne Halicarnasseo scriptum accepimus. Inde in Euxinum pontum nauigauit: vt Philocorus & alii pleriq; tradunt. Cum Hercule aduersus amazones militauit: ac virtutis premium Antiopam accepit. Sed plures e quibus est Pherecides: Hellanicus: atq; Herodo-

Theseus aduersus amazones nauigauit & amazonem captiuã cepit.

tus: aiũt post Herculem priuata classe Theseum nauigasse: & Amazonem captiuam cepisse. Atqui hi quidem probabiliorą videntur dicere. Alteri enim nemini ex comitibus memoratᷣ Amazon contigisse captiua. Bion autem Theseum ait, cum ea dolo subrepta abiisse. Natura enim Amazonas virosas esse. ita nec Theseum in agrum inuadentem fugisse: sed munera illi missise. Illum vero cum muneribus missam mulierem adhortatum nauem conscendere: vbi conscendit deducta naui discessisse. At Menecrates quidam qui de Nicea Bithiniæ ciuitate historiã edidit: scribit Theseum cũ Antiopa in iis regionibus diuersatum esse. Affuisse etiã in eius exercitu tres ex

Eune⁹. thoas. Soloens.

Athenis adolescentes inter se fratres: Euneum: Thoantem: & Soloentẽ. Tunc igitur cum antiopam flagraret: celatis aliis, cum vno ex familiaribus rem communicasse. At ille cum de is cũ An

Soloens in fluuium se proiicit.

tiopa in sermonem venisset: illã hominem repudiasse. Rem vero prudenter simul humaneq; tulisse: nec Theseo vnq̃ detulisse. At Soloentem vbi de spe decidit: proiecisse se in fluuium: interiisse q; hunc casum tulisse grauiter Theseum quũ adolescẽtis interitũ accepisset, & causam: & quodam Pythiæ oraculũ ad seipsum rediens in mentẽ reuocauit. Fuisse enĩ sibi in Delphis a Pythia imperatum: simul ac contigisset: vt in peregrina regione angeretur maxime, excruciareturq;: eo tũc in loco vrbem cõderet: & duces quosdã relinqueret ex his qui eum consequuti essent. Ex hoc conditæ a se vrbi * Pythopoli ab eo nomen esse inditum: & propinquo fluuio Solentem in honorem adolescentis. Relictos quoq; esse illius fratres: vt prefectos ac legũ latores. Cunq; his Her *

Pythopolis Hermus.

mũ virũ Atheniensem ex nobilitate: a quo & locum Hermi id est Mercurii domum a Pythopolitanis nuncupari: non recte secundam syllabam graui accentu notantibus: & gloriam ad Deũ ab Heroe transferentibus. Itaq; hac de causa bellum ab Amazonibus ortum est. Videtur autem earũ facinus neq; humile neq; muliebre fuisse. Nam nunq̃ in vrbe castramẽtatę forent: nec in * Pnyce prelium conseruissent: nisi potitę agro intrepidę vrbem inuasissent. Quare, quemad- *
dum tradit Hellanicus Cymerico Bosporo frigore concreto transuectas irrupisse creditu perdifficile est. Qđ autem in vrbem castra posuerint: ex nominibus locorum: & interemptarum sepulchris apparet. Diuturna vero dubitatio & cõmoratio vtrisq; fuit adoriendi hostem. Ad postremum Theseus cum Phœbo immolasset: cum illis conseruit prælium. Quo quidem Iunio

Bœdromiõ mensis. Aprilis. Bœdromia sacrificia.

mense depugnatum est: in cuius memoriam * Bœdromia adhuc a mensis nomine Bœdromione dicta, Athenienses peragunt sacrificia. Tradit autem Clidemus: quum prosequi singula ex- *
qsitius vellet: Amazonum sinistrum cornu se ad locum, cui nunc Amazonio nomẽ est, conuertisse: dextero autẽ eas in Pnycem per Chrysam esse profectas: cum iis ibi pugnasse Athenienses: quum a musęo in amazonas incidissent. Ad hæc & intereptarum sepulchra in lata via extare: ea quę ad portas ducit secus Chalcodontis phanum: quas nunc Biraicas vocitant. Atq; inde vi vsq; ad Eumenidas esse reiectos: ac mulieribus loco cessisse. Ex palladio vero & ardetto ac lycio ingruentes propulisse dextrum earum cornu vsq; ad castra: multasq; illarum cecidisse. Sed quar

Hippolyta. Molpadia.

to deinde mense ictum esse per Hippolytam fœdus. Hippolytam enim hic eam quam sibi iũxit Theseus, non Antiopam appellat. Quidam scribunt cum Theseo pugna certa tantem, Molpadia ictam concidisse: colũnamq; quę secus telluris Olympiæ phanum, est huius gratia erectã esse. Nec mirum mihi esse videtur: in rebus adeo a memoria nostra propter vetustatem remotis

Amazoniũ in chalcide. Orcomosion. Rhum Megarensium locus. Thermodõ q & hæmõ. Scotusea. Canis capita.

vagan historiã: nec certitudinis quippiam habere. Nam tradunt saucias Amazones ab Antiopa in Calcidẽ clam missas: ibiq; curatas esse, & earũ quasdam ibi esse sepultas: locoq; illi hodieq; Amazoniũ nomẽ manere. Verũ hoc bellũ fœdere esse cõpositũ: & loci eius q iuxta Thesei phanũ est, cognomẽtũ: qđ Orcomosion vocãt: nos iusiurãdi locũ possumus dicere: testimonio est: & quæ amazonibus ante Thesei celebritatẽ sacrificia diu exhibita sunt. Ostẽdunt quoq; & Megarẽses apud se ad locũ Rhum appellatũ amazonũ sepulchrũ ex foro abeũtibus rotundũ. Dicitᷣ & ad Cheroniã alias interisse: & iuxta fluuiũ cõditas esse: cui superioribus sęculis Thermodõti: nũc Hæmoni nomen est: de quibus in Demosthenis vita mẽtio facta est. Videntur etiã nõ sine clade amazones Thessaliã trãsisse. Sepulchra .n. etiã his tẽporibus circa Scotuseã, & canis capita extãt. Hec de Amazonibus digna memoria visa sunt. Nã quę de Amazonũ motu & insultu in Theseũ facto: ob nuptã ei Phædrã cõsilio Antiopæ & aliarũ vna secũ iniurias psequentiũ: deq; clade & interitu ab Hercule illis illato: theseidos author literis pdidit: ea cõmẽtis fabularum si-

miliora:quã veritati vidẽtur esse.Antiopa aũt vita defũcta, Phædrã in vxorẽ accepit:quũ ex Antiopa filiũ haberet Hyppolytũ:vt vero Pindarus tradit Demophontẽ.Infelicissimũ vero Phædræ Hyppolytiq; euentum:quoniã historici de eo a tragicis nihil dissentiunt:nos quoq; idẽ sentire debemus:vt ab iis oĩbus factitatum est.Sunt & aliæ de Thesei nuptiis opiniones a Scena seiunctæ:quæ neq; initia principia:neq; felices exitus habeant.Nam Anaxonam quandam trœzeniam rapuisse dicitur:interfecto Sine & Cercyone,ipsorum filias vi compressisse:duxisse autẽ vxorem Perhibœam Aiacis matrem:ac rursus Pherebœam & Iopiam Iphiclis filiã:& ob Æglę amorem Panopei filiam (vt dicitur) Ariadnã turpiter ab eo repudiatã esse criminantur: & post omnia Helenæ raptum:qui atticam bello vniuersam referserit:eiq; exilium ad postremum & cladem conflauerit de quibus paulo posterius explicabitur.Sed quum a pstantibus viris multa per id temporis confecta certamina sint:nulli interfuisse Theseum tradit Herodotus.lapithis tantũ socium fuisse:quo tempore cum Centauris pugnatum est.Quidam vero affirmant in Colchos cum Iasone pfectum:& cum Meleagro ad opprimendũ aprum:& ob hoc in cõmunibus puerbiis vsurpari solitum esse:non sine Theseo ipsum autẽ nullo socio multa ac pulcherrima certamina confecisse:eiq; de illo omnium sermonem, alter hic Hercules, plurimum increbruisse. Adrasto etiam est opitulatus in recuperandis cadaueribus:eorum qui apud Thebas occiderant:non vt Euripides scribit in tragœdia:superatis plio thebanis:sed cõmuni fœdere firmatis conditiõibus.Hæc a plurimis celebrata sunt:memoriæq; & literis prodita.Philocorus quoq; fœdera de recipiendis cadaueribus prima illa fuisse testatur. Verum ab Hercule primum restituta esse cadauera in eius vita scribitur.Sepulchra autem vulgi in eleutheris extant:sed principum circa Eleusinem:idq; a Theseo ad gratiam Adrasti gestum memoratur.Ab Euripidis vero sententia plurimum dissentit Æschylus in eleusiniis:in quibus Theseus hæc dicens inducitur.Amicitiam vero inter eum ac Perithoum hoc tradunt initium habuisse.Quum rumor eius roboris & fortitudinis vehemens foret:cupido Perithoum incessit eius rei periculũ facere.Itaq; Thesei boues e Marathone expulit.Quũq; nunciaretur sibi:illum cum armata manu eo aduentare: minime in fugam se dedit:sed conuersus obuiam iuit.Vbi vero alterum alter aspexit:& formæ dignitatem pstantiamq;:& animi magnitudinem admiratus vterq; est:delectatusque vehementer:manus cõseruerunt.Sed Perithous prior protendens manum: iussit Theseum iudicii munus suscipere: & de boum expulsione cognoscere ac iudicare. Se enim haud inuitum quodcunque statuerit ille,supplicium subiturum. At Theseus supplicium quidem remisit illi: vt secum amicitiam & societatem iniret hortatus est. Sic iureiurando amicitiam firmarunt. Ex hoc cum Deidamiam in matrimonio accepisset: Theseum orauit secum vna proficisci: regionem inuisere; & sem Lapitharum congressum & colloquium dare. Inuitarat etiam ad cœnam Centauros. Vt vero calere res cœpit; & ii lasciuientes petulantia, corruptiq; vino, mulieribus iniecerunt manus: ad resistendum Lapithæ se conuerterunt: ac aliis quidem peremptis, alias bello subactos: socio & adiutore Theseo: e regione postea exegerunt. Sed Herodotus negat hac eo pacto esse gesta: verum ait: exorto iam bello Theseum Lapithis opem tulisse: ac tunc primum ab eo Herculem esse visum: nec sine admiratiõe in eũ ab errore ac certaminibus in trachine quiescentem, incidisse. Fuisse autem eum congressum honori vtriq; ac voluptati. Attamen arbitror cuiuis magis probari eorum opinionem:qui dicant eos in vnum sępius conuenisse: & Herculem Thesei studio & opera initiatum esse mysteriis:& ante initiationem expiatum:quod ita, quibusdam ab eo rebus inuite gestis,fieri oportuit. Quum vero iam esset ad quinquagesimum annum ætate prouectus: vt Hellanicus scribit: Helenam rapuit: haud ætate suadente. Vnde hoc quidam crimen, vt maximum ac fœdissimum, tegere cupientes: Aiunt Helenam non ab eo raptam: ✱ sed ab Ida & Lynceo; atq; apud eum depositam & asseruatam esse:nec ✱ Dios curis eius fratribus exigentibus restitutam: vel a Theseo permittente Tyndaro, ob metum Enaffori Hippocoontis filii adhuc pene infantem vi illata esse direptam:Quæ vero ad veritatem propius videtur accedere: & plurimorum testimonio nituntur:huiusmodi sunt.Quum Spartam ambo venissent: puellam in Dianæ templo chorum quem Orthiam vocant: exercentem, diripuerunt: effugeruntq;. Missis autem ad persequendum militibus:nondum longe a Tegea digressis:in tuto constituti,peloponnesum transuecti, in has leges & conditiones venerunt: vt cui Helena forte eueniret: is vxorem haberet:atq; alteri ad aliam comparandam vxorem operam suam præstaret. In hanc pactionem ductis sortibus Theseo obtigit. Itaq; accepta virgine, quæ nondum nupRui idonea erat, in Aphidnas detulit:ibiq; cum matre relinquens Aphidno homini sibi amicitia coniuncto commendauit:eamq; clam omnibus asseruari iussit. Ipse Perithoo beneficii gratiã referẽs:in Epirũ simulata peregrinatione:cũ eo vna pfectus est: vt Aidonei Molossorũ regis filiam raperent:qui cõiugi Cereri nomẽ indiderat:filiæ vero Proserpinę:ac cani Cerbero. Eduxerat igit̃: vt cũ hoc certamẽ inirẽt :ii qui filiã petebant:& q victor euasisset, acciperet. Sed vbi cognouit Perithoum cum sociis, nõ vt pcos, sed raptores accedere:eos cõprehẽdit, ac Perithoũ statim

Hippolyt⁹ ex antiopa
Thesei nuptiarũ varię opiniones.
Anaxona trœzenia
Theseus in Colchos cũ Iasone pfectus & cũ Meleagro cõtra aprũ.
Prouerbiũ. non sine Theseo
Thesei & perithoi amicitię initiũ.
Cẽtaurorũ & Lapitharũ pugna.
These⁹ quinquagenari⁹ helenam rapuit.
Aphidnæ.
Proserpina Molossorũ regis filia.
Perithoi mors.

per canem tollendum interficiendūq; curauit. Theseū in carcerē cōiectū custodiis asseruari iussit.
Mnestheus ex Petea tribu. Per id tēporis Mnestheus Peteōs Ornei Erechthei filii filius primus vt fertur mortaliū īsensus po
pularibus & vulgo gratiosis hoībus: eosq; delere gestiens: nobilitatē iam antea Thesei opes idi
gne ferentē magis concitauit atq; incendit. Indignabanī eni se singulis erepto principatu ac re
gno, in vno oppido occlusos ab eo veluti in custodia detineri asseruariq; : & oēs seruorū loco &
numero haberi. Nec vero mediocrē Theseo apud multitudinē cōflauit inuidiam: cū diceret eos
vmbrā libertatis adeptos: re vero & opera orbatos patria, sacris, Diisq; penatibus: vt p multis
ac iustis regibus vnius peregrini & aduenæ dominatū pferrēt. His ab eo concitatis motibus per
magnū momentū ingruens a Tyndaridis bellū adiecit: qd plerīq; opinantur, eius quoq; opera
& impulsu eē cōflatū. Ab initio igit iniuria abstinuere: sororē tātū reddi sibi efflagitarūt. Rñden
tibus vero ciuibus, eā nec apud se esse: nec vbinā terrarū relicta sit exploratū habere: ad bellū incu
Academus buerunt. Sed Academus q̄ eā Aphidnis occultari senserat, rem indicat. Vñ & viuo illi a Tynda
ridis honores sunt habiti: & posterioribus tpibus inuadētibus sæpius in Atticā Lacedæmoniis
Ecedemus. agrūq; deuastantibus, ab academia ob Academū tēperatū est. At Diecarchus tradit ab Ecedemo
Marathus. & Maratho: qui sub Tyndaridis ex Arcadia meruerāt: ab altero Ecedemiā, quæ nunc academia
est, nomē accepisse. Ab altero Marathonē populū nuncupatū esse: quū is se sponte ex quodā ora
Aphidnæ euersæ. culo p exercitu immolandū dedisset. Profecti igit Aphidnas ac prælio potiti, locū euerterūt. Hic
Alycus. dī Alycus Scytonis filius concedisse: qui Dios curos in militiam consequutus erat: a quo locū
Megarensis agri ibi condito eius corpore Alycum nūcupari. Hereas autē scripsit Alycū ab ipso
Theseo circa Aphidnas eē interēptū: fidēq; sibi aucupatur ex his versibus: q de ipso Alyco editi
sunt. Hūc in Aphidnæa tractantē prælia terra Auricomæ Theseus Helenę successus amore Stra
uit atrox: miserūq; indigna morte peremit. Haud tamen verisimile est: matrē & Aphidnas psen
te Theseo in potestatē hostiū venisse. Captis igit Aphidnis. Atheniēsibusq; p in magno metu ac
formidine cōstitutis: Mnestheus psuasit populo: Tyndaridas in vrbe accipiēdos esse, quippe qui
cū Theseo tantū vt cū prædone nefario bellū gererent: cæteros vero hominū cōmodis & inco
lumitati cōsulerēt. idq; ipsi statim re & opera pbarūt. Nam potiti rerum oīum remissis cæteris ini
tiari tātum mysteriis orarūt: cū nihilominus q̄ hercules propinqui ciuitati forent. Atq; hoc illis
suppetebat ab Aphidno in filios adoptatis veluti a filio Herculis. Honores quoq; pares deorū
Anaches immortaliū assequuti sunt: & * Anaches cognominati: vel ob cessatione vacationemq; belli fa *
ctas: quā Græci ἀνοχὰς vocant: vel ob curam & diligentiā: quā nequis detrimenti aliquid cape
ret, susceperunt: cum tantus præsertim intra vrbem exercitus versaretur. Quiete enim se habent
qui curant aliquid atque custodiunt. Ac reges ob hoc ipsum anactas vocitant. Sunt etiā qui
dam qui eos ob astrorum ascensum anacas nuncupatos putēt. Nā ἄνω qd est supra, ἄνεκαθεν atti
Anactes reges. ci dicūt: & ἀνέκαθεν: qd significat desuper. Æthrā igitur Thesei matrē captiuā in Lacedæ
Æthra thesei mater capta. monē ab actam memorāt: inde in Troiā cum Helena esse delatam. idq; Homeri testimonio cō
probari qui eā Helenā cōsequutā dicit Æthrā: quā Pittheus genuit: Clymenēq; Boopim. Quidā
vero neq; versum hunc probant: neq; ea quę de Munichio fabulantur: quē ferunt ex Demophō
Munichius te ac Laodice clam editum, illi ab Æthra esse educatum. Præcipua vero quædam de Æthra & ab
iis lōge aliena Istrus in terriodecimo Atticarū rerū libro, vt a quibusdā authoribus accepta: pdi
dit: Alexādrum Parim in Thessalia ad Sparchium ab Achille & Partoclo pugna eē superatum:
& Hectorem Troezeniorum vrbem captā diripuisse: Æthrāq; ibi relictam abduxisse. Verum hoc
a ratione plurimū abesse videtur. At Aidoneus cū Herculem hospitio excepisset: & casu in The
sei & Perithoi mentionem incidisset: & cuius gratia eo accesserant: & quas deprehensi pœnas de
derant: vehementer indoluit Hercules: alterum ignominiose interemptum esse: alterum in eam
fortunam calamitosam venisse. Ac de Perithoo quidem questus grauiter est: aliud præterea sibi
nihil faciendum putauit. De Thesei vero salute cum eo verba fecit: & vt hāc a se iniret gratiam:
Theseus e vinculis ab herculeliberatus ab eo pluribus contendit. Concedente Aidonio e vinculis emissus Theseus Athenas reuersus
nondum eius amicis penitus superatis: sic quotcunq; sibi antea ciuitas delegerat templa, om
nia Herculi dedicauit: & pro Theseis herculea nuncupauit: quatuor sibi tantūmodo reserua
tis: vt Philocorus scribit. Verum statim cum priorem statum recipere vellet: & princeps remp
gerere: in grauissimas seditiones ac turbationes incidit. Quos enim sibi minus offensos reli
querat, inuenit solutos metu ex ipsa licentia odium concepisse. Ad hæc magnā populi partem
corruptam: & iussa quæ silentio obire solebat, nisi delenitam blanditus recusare. Quare cū coge
re esset aggressus, aduersariorum factionibus victus, ad postremum liberos in Euboeam clā emi
Gargetti. sit ad Elpenorem Chalcodontis filiū. Ipse vero Gargetti: vbi nunc est araterium, quod vocant
ab ara: quod est imprecatio: factis in Athenienses imprecatiōibus, in Scyrū nauigauit: q; sibi cū
illis hominibus amicitiæ, vt putabat, & paternæ ibi possessiones forent. Erat vero per id tempo
ris rex scyriorum Lycomedes. Quidam ferunt Theseum ab eo contra Atheniēses auxiliū implo
rasse. Sed Lycomedes siue viri gloriam reformidans: siue Mnesthei sibi grām conciliare volens:

ipsum cũ ad regionis fines perduxisset, quasi inde sibi agros ostensurus: ex saxis deturbauit atq̃ĩ teremit: q̃q̃ aliq̃ affirmẽt p se nullo cogente, sed errore loci post cœnam, vt consueuerat, deambulantẽ concidisse. Atqui in p̃sentia eius mors nemini curæ ac solicitudini fuit. Sed Atheniensium rex Mnestheus creatus est. Eius filii priuati regno sub Elpenore Ilium in expeditionem p̃fecti sunt. Ibi Mnestheo mortuo ipsi reuersi Athenas, regnum receperunt. Posterioribus sæculis Athenienses cum aliis de causis adducti, vt Heroem prosequuti sunt: ac in primis q̃ quũ in Marathone aduersus Medos pugnatum est, cõplurimis Thesei simulacrũ apparuisse visum: & ante omnes inuasisse in barbaros. Post Medicum vero bellum Phedonis principatus tp̃e: consulentibus Phœbum Atheniensibus: respondit Pythia. Thesei ossa Athenas reportanda esse: eaq̃ honorifice condita apud se asseruanda. Erat autem per difficile recipere ac sepulcrum agnoscere: barbarorum, qui locum incolebant, asperitate & immanitate cõmercia prohibente. Attamen Cimonem, redacta in ditionẽ insula, inueniendi cupido incessit. Visa igitur aquila quadam tumulum rostro fodiente: atq̃ terram vnguibus spargente: diuino quodam instinctu ac animi diuinatione permotus, locum effodit: quo facto apparuit magni corporis sepulcrum: & iuxta, pilum atq̃ ensis: quibus triremi Athenas delatis a Cimone, exultantes gaudio athenienses splendido apparatu & sacrificiis acceperunt: veluti Theseum ipsum in vrbem redeuntem. Sunt autẽ in media vrbe iuxta nostrum gymnasium sita: Asylũq̃ ibi seruis atq̃ humilioribus fortuna hominibus & potentiorum opes formidantibus constitutũ: q̃ Theseus patronus quidam & p̃pugnator fuisset: & humane benigneq̃ preces humilium exaudisset. Sacrificium ei p̃terea maximũ tribuunt ad octauam iduum iulii mensis: quo die cum ĩmpuberibus ex Creta reuersus est: & aliis p̃terea mensibus octauo quoq̃ die honores illi & cultus exhibent: Vel q̃ octauo aprilis mẽsis die ex Trœzene primum se Athenas contulisset: vt Diodorus Peregetas affirmare videtur. Vel rati hunc ei numerum magis q̃ alium conuenire, quippe qui Neptuni filius esset habitus. Etenĩ Neptuni celebritatem octauo quoq̃ die mensis agitant. Octonarius enim numerus, quũ sit primus talus ex paritate confectus, & geminum quadratum numeꝝ in se contineat: stabilitatẽ & ĩmobilitatem Dei potẽtiæ significare videtur: quem nos asphalum & γαιήοχον id est firmum & minus errantem ac terram continentem appellare solemus.

Gargetti Araterium Thesei mors.

Mnestheus rex atheniẽsiũ creatus.

Asylũ athenis.

Theseo quur octauo quoq̃ mensis die honores exhibeantur.

Theseus neptũni filius habitus.

Gęeochũ i. firmum.

ℭ ROMVLI Vita per Iapum Florentinum ex Plutarcho Græco in latinum Versa.

ROMANI IMPERII AVSPICIA

Rbis Romę nomen magnũ maximeq̃ gloria apud omnes gẽtes peruagatum, a quo & quã ob cãm inditũ sit, permagna inter scriptores dissensio est. Nam alii tradunt Pelasgos terrarũ orbẽ lõgo errore peruagatos, plurimisq̃ bello domitis nationibus, eã partẽ Italiæ tenuisse: & ob pugnandi robur, qđ ῥώμην Rhomam Græci vocant, sic vrbem appellasse. Alii vero Troia capta a græcis, quosdã profugos nactos classem in Hetruriã vento delatos: Tyberis faucibus appulsos esse: eorũq̃ mulieribus iã nauigatione fatigatis, & a mari abhorrentibus, vnam earꝝ Romã noĩe quæ nobilitate & prudẽtia & vsu reꝝ anteire videbatur, suasisse classem incẽdẽdã eẽ: qđ factũ viris mœstitiã attulisse ab initio: deinde necessitate coactos circa palatiũ positis sedibus, vbi breui res supra spẽ ex sñia cecidit exptos loci fertilitatẽ: suscipiẽtibusq̃ vicinis & finitimis, & aliis honoribus affecerũt Romã: & vrbẽ ex eius noĩe vt q̃ eius rei author fuisset, nũcuparũt. Ex eo hodieq̃ manere: vt cõitũcti mulieres & necessarios hoĩes amplexi frõtẽ osculenť. Nã & illas cũ naues ĩcẽdissẽt, his blãditiis viros deliniisse: quũ veniã orarẽt: & eoꝝ irã placare niterẽť. Alii romã Itali filiã & Leucariæ: alii Telephi Herc. filii Ænee nuptã fuisse. Quidã Ascanii Æneę filii: q̃ vrbi nomẽ ĩposuit. Nec desũt alii: q̃ affirmẽt a Ro. Vlyssis & Circes filio vrbẽ primũ habitari cœ

Romæ vrbis nomen vnde tractum sit.

Rhomẽa græcis a nostris robur dictum.

ptam: Alii a Remo Emationis filio a Diomede ex Troia misso. Quorũdam etiã sententia est: Romum Latinorum tyrannum: eũ qui tyrrenos eiecerat: qui ex Lydia in Thessaliã, ex Thessalia: in Italiam venerant: huius rei authorem fuisse. Nec vero hi ipsi qui in Romulũ, id quod æquissimum est, & multorum testimonio cõprobatum, huius nois originem referunt, de illius genere satis conueniunt. Nam quidam aiunt: illum Æneæ filium ex Dexithea Phorbantis filia genitum: infantemq; in Italiam asportatum vna cum eius frater Remo: atq; in fluuio exundanti summersis aliis scaphis, in qua auté erant pueri ad fluminis ripam depulsa, ex insperato incolumes seruatos, Rhomam quod robur significat nuncupatos esse. Sunt qui hanc sententiam non probent: sed ipsi aliam in medium afferant: Romã Troianæ illius filiam cum Latino Telemachi filio nuptã: Romulum partu edidisse. Quin etiam affirmant alii ex Æmylia Æneæ & Lauiniæ filia a Marte cõpressa Romulum esse genitum. Quidam etiam sunt qui de Romuli ortu fabulosa quædam referre non dubitent. Nam dicunt Tarchetio Albanorũ regi scelestissimo & crudelissimo homini diuinitus monstrum domi visum pene ex sacrario se attollens ad multos dies mansisse. Fuisse etiam Tethyos in Hetruria fatidicum templum: a quo allatum Tarchetio responsum: vt ei admisceretur virgo. Nam genitum iri ex ea filium virtute: fortuna: ac viribus nomen permaximum & gloriã habiturum. Qđ cum Tarchetius vni ex filiabus exposuisset: imperasse vt cum monstro illo coieret. Illam contempto patris imperio, ancillam in sui locum supposuisse. Tarchetium re cognita: ęgre ferentem, vtrãq; in carcerem vt morte multaret coniecisse: sed visum est illi per quietem se Vestam videre necari puellam prohibentem: telam vero puellis iubentem, vt erant in vinculis, texendam tradere ea conditione: vt non ante nuberent: q̃ ea absoluissent. Ita quod illæ per diẽ texuissent alias noctu Tarchetii iussu texere solitas. Ex monstro vero ancillã geminos peperisse: quos Teratio cuidã Tarchetium statim exponendos dedisse. At illum secus fluuiũ infantes deposuisse: sic lupam quum eo venisset, admotis vberibus lac prebuisse: Auibus quoq; variis cibum pueris cõportantibus: quoad bubulcus aspiciens: admiratusq;: ausus accedere infantes sustulit. Hac illos ratione seruatos, quum primum per ætatem licuit, Tarchetio tetendisse insidias: ac tandẽ oppressisse. Hæc a Promathione quodã, q italicã scripsit historiã, memorię prodita accepimus. Sed ex his quæ probabiliora sunt: & plurimis testibus nituntᷣ: certissima Diocles Peparethius primus gręcis literis illustrauit: quẽ Fabius Pictor plurimis in locis sequutus est. Fuerunt etiã de his contrarię aliorũ sententiæ. sed vt q̃ paucissimis expediamus, res ita se habet. Ex regibus ab Ænea ortis in duos fratres Numitorem & Amulinm successione regnum peruenit: e quibus Amulius cum in duas portiones omnia partitus esset: ac pecunias aurũq; ex Troia aduectũ regno adæquasset: regnũ Numitor sortitus est.

Ilia: vł rhea aut Syluia mater Romuli & Remi.
Faustulus.
Cermonus locus olim germanus.
Ruminalis ficus.
Ruma mãma a veteribus dicta.
Rumilia dea q̃ infantibus pest.
Picus auis Marti sacer.
Lupas feras & meretrices dictas.
Laurentia.

His igitur fretus opibus Amulius, & fratre viribus longe superior, regnũ illi facile abstulit: ac veritus ne ex eius filia liberi nascerentur: vt perpetua virginitate spem omnem suscipiendę prolis adimeret, Vestæ illã sacerdotẽ legit. Hanç alii Iliam: alii Rheã: Syluiã alii appellant. Quę multo post tempore grauida preter legem vestalium virginum deprehensa est. Verum ne crudelissimum subiret supplicium: regis filia a patre precibus impetrauit: sed cõiecta in carcerẽ a cõmercio omnium seiuncta diu fuit: ne de partu Amuliũ celare posset. Edidit igitur geminos magnitudine & formę prestantia insignes: ex quo Amulium acrior metus inuasit: quare seruo negotium dedit: pueros in profluentẽ mittat. Seruo Faustulo nomẽ fuisse tradunt: alii nõ hunc sed eũ qui educauit ita fuisse nuncupatnm. Descẽdit igitur ad fluuium: atq; vbi aspexit illum multo fluctu & impetu decurrentẽ: metuẽs adire vsq; ad iustum cursum, in proxima alluuie pueros exponit: ita eo abeunte tenuis decrescentis fluminis aqua leniter in sicco destituit: quẽ nũc locũ Cermonum vocant: sed pridem germano nomen fuerat: q; germanos fratres vocemus. Nec porro longius ficus ruminalis erat: vel ob Romulum, vt plurimi sentiunt, ita nuncupata: vel ob ruminationes armenrorum, quæ ibi ob frigora captãda in vmbram coguntur. Est alia quoq; causa: quæ videtur potissima fuisse: q; mãma ruma a veteribus appellata est: ac Deam aliquã quę educationi infantiũ preesse putabatur: Rumiliã vocitant: & eius festũ nephalia celebrant: lac quoq; in eius sacris infundunt. Hic infantibus iacentibus lupam ferunt prebuisse vbera. Ad hęc picũ accessisse: qui simul pueros nutriret custodiretq;. Putantur vero ea animalia Marti sacra esse. Picus vero semper a Latinis summo cultu & honore est habitus. Vnde non mediocris fides pariẽti addita est: quũ Martẽ incertę stirpis patrẽ nũcuparet. Atqui ferunt eã dolo id esse perpessam: deceptã ab Amulio: qui armatus atq; adortus diripuit. Sunt qui dicant nutricis nomen ambiguitate fabulæ locum dedisse: nã & feras & meretrices communi vocabulo lupas vocamus: ita Faustuli vxori, prostrato pastoribus corpore, lupæ cognomẽ eẽ additũ: cũ Laurẽtia antea nũcupata esset. Huic sacrificabãt Romani: & libabat mẽse aprili Martis sacerdos: & Laurẽtiã eã celebritatẽ vocitabãt. Aliã preterea Laurẽtiã ex huiusmodi causa coluũt. Dum sacerdos Herculis phani forte (vt fit) opera liber, curaq; solutus p̃ tẽplũ incederet: cõpellasse deũ dicitᷣ: vt vna secũ aleis luderet: atq; ipse si eius rei victor existeret, spem daret futuri sibi cuiuspiam ab eo spectatissimi muneris:

quod herculea dignitate dignũ videret. Sin secus: se Deo mẽsam ample magnifice ornatuq;: mulierẽq; eximia pulchritudine vna accubãtem daturum. Hanc cõditionem depactus, alias pro se alios pro Deo tesseras statuit. Vbi perspicue se victum agnouit: volens pacta seruare: & impositis sibi ipsi conditionibus cõsistere: Deo cœnã parauit: Laurentiamq; mulierẽ sane formosam non omnino famosam, sed celatam & occultam, mercede cõductam adhibuit illi in conuiuiũ: stratoq; in tẽplo lecto cœnam clausam intus reliquit: tanq̃ ad illam Deus accessurus esset. Atq; dicitur eam adisse: iussisseq; in aurora se ad forum conferret: & qui primum sibi obuiam esset factus, eum sibi amicum adiungeret. Prodiit igitur illi obuiam ex ciuibus quidã: ętate longe prouectus, & satis locuples ac splẽdidus: sed filiis inopus: & qui vxorem nunq̃ duxisset. huic Tarrutio nomen erat: qui Laurentiã agnouit: amauitq;: & ad postremum sibi amplissimarum fortunarum hæredem instituit: quarum maximam partẽ illa plebi Ro. ex testamento reliquit.

Tarrutius.

Dicitur autem quum iam eius gloria illustris esset: & sancta religiosaq; haberetur: eo in loco, in quo prior Laurentia condita erat, euanuisse. Ei loco nunc Velabro nomen est: ꝙ incremento superfuso flumine: nauiculis per eam partem in forum traiiciunt. Quidam tamen affirmant viam, quæ ad Hippodromum ex foro tendit, hinc incipientes velis operire solitos esse eos qui ludos exhiberent. His igitur de causis secunda Laurentia a Romanis colitur.

Velabrum

At infantes Faustulus magister regii pecoris clam omnibus ex eo loco asportauit. Vt vero alii & quidem probabilius dicunt: haud imprudente Numitore: sed impensam ad victum etiam nutritoribus suppetente. At etiam Gabios delati pueri: literas aliaq; didicisse dicũtur: vt ingenuos decebat pueros. Appellati etiã a mãma Romulus & Remus: ꝙ a fera lactari inuẽti sunt.

Faustul[9] pecoris regii magister.

Romul[9] & Remus a ruma .i. mãma appellati.

Igitur in ipsis corporibus specie & magnitudine, ab infantia statim: vim suam natura ostẽdit: & quum primũ adoleuit ætas, in viros fortes atq; strenuos euaserũt: in adeundis periculis elato omnino animo atq; interrito. Sed Romulus superior consilio fuit: & ciuilem magis prudentiam habere visus est: ita in cõmerciis quæ pro pabulis ac venationibus cũ vicinis incidebant: permulta ingenii sui documenta p̃buit: naturaq; ad imperandũ aliis magis, q̃ ad parendum, ferri visus est. Proinde se in sui aut etiam inferioris ordinis homines leniter clementerq; habebat. Præfectos autem & legatos ac regii pecoris magistros, vt qui sibi nihilo virtute p̃starent: despiciebat vehementer: neq; ira eorũ neq; minis quicq̃ moueri.

Romuli natura consilio: & virtute superior.

Studiis liberalibus intenti ocium terere: nec inertia ac desidia corrũpi pulchrum ducere: sed in negociis & ĩ labore tolerãdo se exercere: subsistere feras: cursare: ĩ latrones p̃da honustos impetum facere: fures capere: ab inique oppressis iniurias propulsare. His rebus magnũ iam eorũ nomen inter pastores ferebatur. Exorta vero inter Numitoris Amuliiq; pastores ob pulsa iumenta seditione, eãq; rem illi indigne ferentes, aduersos cędũt: & in fugam vertunt: ingentẽ prædã eripiunt. Quũq; quereretur Numitor rem se indignã pati: contempserunt. Collectisq; & in vnum coactis permultis pauperibus ac seruis audaciæ ac contumaciæ initia subierunt. Quũ vero solẽni sacrificio Romulus intentus esset (Diuini enim cultus: cerimoniarũ ac vaticiniu obseruantissimus erat) Numitoris pastores ira amissæ prędæ insidiati: in Romulũ cum paucis abeuntem impetum faciunt. Sic commisso pręlio, illatisq; vtrinq; vulneribus, illi victores Remum comprehendunt: quem quum ad Numitorem captum perduxissent: nihil in eũ animaduertit: acerbitatẽ fratris reformidans: sed illum supplex adiit orans atq; obsecrans: vt de eo supplicium sibi sumere liceret: vt qui frater esset: & ab eius seruis iniuria contumeliisq; affectus.

Romulus obseruãtissimus erat diuini cult[9]

Accedebant Albanorum quęrimoniæ ex eius viri iniuria excitatæ: ꝙ sibi misera atq; idigna pati videbantur. Quibus permotus Amulius est: Remusq; ab eo Numitori ad supplicium deditur. quo acceptor Numitor domum reuersus: adolescentem miꝛ in modũ admiratus est: qui magnitudine corporis & viribus exuperaret cũctos. Quũq; ex eo ore atq; vultu, quem in perditis rebus seruabat, p̃spiceret eius animi magnitudinem cõstantiamq; in statibus malis inuictã & intactã: tum eius opera ac res gestas acciperet, figuræ eius & lineamentis respõdẽtes: & qd maximũ est diuino quodã instinctu & numine percitus: rerũ magnarũ initia nactus: animi iudicio & fortuna quadã veritatis: quæ diutius latere non poterat, qs esset, & quo pacto genitus foret, rogauit: benigno aspectu mitiq; voce spẽ salutis iniiciens. Ille parũper lenitate orationis cõfirmatus: Nihil te inquit celabo. Etenĩ mihi regio noĩe dignior q̃ Amulius videris esse. Nam & audis & interrogas priusq̃ ad puniendũ accedas. Ille incognita causa me ad suppliciũ dedit. Primum oĩum Faustulo magistro regii pecoris, & Laurẽtia genitos iam inde ab initio esse nos credidim[9]: gemini aũt fratres sumus eodẽ editi partu: & apud te in crimen & calumniã & iudicium capitis adducti de nobisipsis magna audimus. Qđ si periculo fides habẽda videt̃: dubia nostra p̃creatio fertur esse: nutritio vero atq; educatio absurdior q̃ pullorum: & quibus expositi eramus esca feris & auibus, ab iisdẽ enutriti sumus: summissis a lupa mãmis & a pico cõportatis cibis quum in tyberi in scapha iacerem[9]. Extat adhuc scapha: seruaturq; ęreis cingulis cõmunita ĩ qua caducæ incisæ sunt literæ: quibus in posterũ fortasse extincti, & cũ nulli iam vsui esse poterim[9], a parentibus nostris cognosceremur. Numitor igit̃ quum & verba adolescentis & ætatẽ, & minime

Romul⁹ & Rem⁹ q̃uo in cognitione numitoris uenerint.

seruilẽ indolem cõferret: haud eã ſpem ſibi blãdiẽtem reiecit: ſed dedit operã vt de his clam cum
filia loquerẽ. Nam cuſtodiis adhuc aſſeruabatur vehementer. Sed Fauſtulus ut primũ Remum
captum & Numitori in cuſtodiã deditũ accepit: Romulo rẽ aperit: ut geniti atq; educati forẽt:
& ad ferendã Remo opẽ hortatẽ. Nam antea p ænigma cõfeſſus erat: tantũq; illis indicarat: quã
tum ſi attendiſſe, putabat eoꝝ animos non mediocriter attolli poſſe. Ipſe cum ſcapha ad Nu-
mitorẽ ex illa occaſione cũ magno metu & trepidatione ſe cõtulit. Sed quũ cuſtodibus q ad re-
gis portas erãt, in ſuſpitionẽ veniſſet: dephenſuſq; ab illis eſſet: & turbato ad reſpondendũ mẽs
ſimul atq; oratio excidiſſet: detecta ẽ ſcapha: quã veſte inuolutã ferebat. Forte affuit quidã ex his
qui pueros ĩperio regis exponẽdos acceperat. Hic cũ ſcapham tum eẽt intuitus: agnouiſſetq; ex
ipſa forma atq; ex literis: opinatus id qd erat, haud rem neglexit: ſed ad regẽ cõtinuo re delata: de
Fauſtulo tormẽtis quæſitum eſt: q in multis ac magnis cruciatibus habitus, neq; inuictus perſti
tit: neq; coactus oĩno cõfeſſus eſt pueros apud ſe ſeruari: & ab Alba lõge iter paſtores eẽ: ſe quoq;
idipſũ Iliæ nũciatũ ire: ſe ſæpe vidiſſe ac tetigiſſe: vt eã natoꝝ deſiderio affectam magis in ſpe bo
na confirmaret. Q̃d igiẽ turbato aĩo hoĩbus & p metũ aut irã quippiam faciẽtibus euenire ſo-
let: id tũ Amulio cõtigit. Virũ enĩ alias qdem probũ, ſed Numitoris amicũ in ea trepidatione ad
eum rogatũ miſit: nunqs rumor aut ſermo hoĩum ad eũ de pueris platus foret: vt viuerent. Qui
vbi eo puenit: quũ vidiſſet iã fere Remũ amplexu & gratulatione a Numitore exceptũ: ipſe eam
ſpem ſuo teſtimonio firmiorẽ efficit: hortatuſq; eſt vt propere ad res capeſcendas incũberet: & ſe
quoq; ſociũ rei gerendæ & adiutorem pbuit. occaſio etiã ipſa nec tardãdi nec differendi faculta-
tem dabat. Nã Romulus iam ppe aderat: & eo ad eũ haud pauci ex ciuibus odio ac metu regis
cõfluxerãt. Ipſe etiã ſecum agebat magnã armatoꝝ manũ in centurias inſtructã: quarũ ſingulas

Manipuli unde appellati.

ducebat vir qdam herbaꝝ faſciculũ haſta alligatũ pferens: qui poſtea manipuli nũcupati ſunt.

Manipularii milites.

Ex hocq; lapſa cõſuetudine vſq; ad noſtram ætatẽ manipularius in caſtris id nomẽ mãſit. Quũ
igiẽ Remus intra vrbẽ ciues ad defectiones ĩpuliſſet: & Romulus cũ externis copiis ad eũ ſe adiũ
xiſſet: tyrãnus maximo terrore difficultatibuſq; ſuſpẽſus ac ſollicitus: priuſq̃ aut molitus eẽt qp-

Amuli⁹ obtruncatur.

piã: aut ſalutare aliqd cõſiliũ caperet dephẽſus circũuentuſq; ab illis obtrũcatur. In his igiẽ, quo
tum plurima monumẽtis ſuis cõmendarunt Fabius ac Peparethius Diocles, qui primus oĩum
videẽ ab urbe cõdita hiſtoriam edidiſſe, ſuſpitio quædã fabulæ ac cõmenti ineſt. Verũtamẽ a ue
ritate nobis reiiciẽda non ſunt intuentibus: quoꝝ opum artifex ſit atq; architecta fortuna: Ad
hæc rem romanã nobiſcũ ipſis aĩo reputãtibus: quæ nunq̃ eo magnitudinis & potentiæ proceſ
ſiſſet: niſi ex diuina origine primordiũ accepiſſet. Interempto aũt Amulio, rebuſq; regni cõſtitu-
tis, neq; Albã incolere ĩduxerunt in aĩum: nõ potiti ante regno: nec ſupſtite auo regnare. Ita Nu
mitori albana re pmiſſa, debitiſq; matri reſtitutis honoribus: decreuerũt in his locis, ubi expoſi-
ti, ubiq; educati fuerãt, nouã urbem cõdere. Hæc pbabiliſſima cauſa fuiſſe uideẽ. Coegit etiã ita
fortaſſe neceſſitas ob multitudinem ſeruoꝝ ac fugitiuoꝝ: qui ad illos cõfluxerãt: q aut his diſſi-
patis: pereũdũ oĩno: aut ſeparatim cũ illis habitandũ eẽt: q rem indignã Albani ducerent fugiti
uos ſecũ cõmiſceri: & in urbem ciues aſcribi. qd in poſteꝝ ex eo qd de uxoribus eſt actum, magis
apparuit: qd eſt nõ ab iniuria & contumelia, ſed ex neceſſitate & inopia fœminaꝝ profectum.
Nam raptas in ſummo honore habuerũt. Primis deinde urbi fundamentis iactis, ſacrum quen

Aſylum.

dam locum eo cõfugientibus pfugium ſtatuentes Aſylum uocant: eoq; oẽs ſine ullo diſcrimine

Romuli & remi diſſenſio de loco urbis.

excipiunt: nec domino ſeruus, nec debitor creditoribus, nec homicida magiſtratibus deditur:
quũ dicerent firmum ac ratum id omnibus pythico oraculo eẽ oportere: ut q̃celeriter urbs, cõ-
pleretur. Ab initio tradũt haud plures mille domos fuiſſe. ſed hæc poſterius. Aggredientibus ſta
tim de loco diſſenſio fuit. Romulus enĩ locũ quẽ quadratã Romã uocant, cõdendæ urbi deligi

Remonius locus.

uolebat: At remus partẽ Auẽtini locũ natura munitũ cõmodiorem ducebat: eiq; poſtea ab eo

Rignarius.

Remonio cognomen fuit: ſed nũc * Rignatũ appellãt. Cõuenientibus autem iter ſe ſecundis *
auibus diiudicare litẽ, diuerſa loca ad in augurãdum capiunt. Priori Remo augurio ueniſſe fe-

Vultures augurio viſi.

runt ſex uultures: cum duplex numerus Romulo ſe oſtẽdiſſet. Sed diciẽ a quibuſdam uere Remũ
uidiſſe: Romulũ uero eẽ ementitum. Sed quũ acceſſiſſet Remus: tunc Romulo duodecim appa
ruiſſe: inde mãſiſſe morem Romanis ex uulture ſeruãdi. Herodotus autẽ ponticus tradit & Her-

Vultur animãtiũ innocẽtiſſimus.

culem lætari ſolitum uulture in re gerenda ſe oſtendente. Eſt enim animantiũ innocentiſſimus
oĩum: cum nihil ueſcatur ex his quæ ſerunt homines aut plãrant aut alunt: ſed ex cadaueribus
ſibi eſcam quærat. interficit autẽ nihil, nec deſtruit, animãtium: uolucribus autẽ ob affinitatẽ
etiam mortuis abſtinet. Aſt aquilæ: noctuæ: & accipitres uiuas uolucres etiã eiuſdem generis in
uadunt atq; interimunt. Nam ut Æſchylus inqt: Aue autẽ ueſcenda quę abſtineat auis. Ad hęc
aliæ in oculis (ut ita dicam) uerſantur: atq; ubiq; inſpiciendas & ſentiendas ſe offerunt: at uul-
turem raro eſt intueri: nec eius pulli facile inueniri poſſunt: ut nonnullos in opinionem uanã
& ſtultam coniecerit: ab extra ex alio quodam orbe huc ſe appellereq; ratum ſit: nec perpetuo
quẽadmodũ putant eſſe, quod ſecundũ naturã eſt; nec ſua ſponte: ſed diuino aliquo impulſu ap

pareat. Postea igitur q̄ Remus resciuit fraudē: grauiter cōmotus Romulo fodiente qua vrbis mœnia circunducturus erat, ludibrio fratris fossam transiluit: atq; opus impedire conatus est. Sic tandem aiūt quidā illū ab irato Romulo, alii a quodā Celere ex Romuli comitibus, hic esse interfectum. Cecidit etiam in ea pugna Faustulus & Plistinus: qui quū Faustuli frater foret, vna Romulum nutrisse dicitur. Celer autē in Hetruriam secessit: & ab eo veloces apud romanos traxerunt, vt celeres dicerentur. Quinetiā Metellum tradunt ꝙ mortuo patre singulari certamine pugnantiū ludum instituisset: romanos admiratos apparatus celeritatē, celerem appellasse. At Romulus postea q̄ ab eo Remus in Remuria vna cum eius nutritoribus ad sepulturā est datus cōplendæ atq; instruendæ vrbi animū adiecit. Accersitis ex Hetruria viris, qui sacris quibusdā ritibus & literis singula edocerent atq; exponerent, quēadmodū in mysteriis, fossam rotundam effodit: in loco cui nūc comitio nomē est: primitiasq; omniū quibus lege quidē vt honestis, natura autē vt necessariis vtebātur, in eā deposuerunt: & ad postremū ex q̄ quisq; ꝓfectus erat terra, particulam quādam ferens: eodem conicientes cōmiscuerunt. Vocant autē fossam ipsam eodem, quo olympū nomine mundū. Deinde in figuram circuli circūscripsit vrbem. Ipse autem princeps cōdendæ nouæ vrbis aratro: vomere ęreo prefixo iunctisq; sexu dispare bobus: ipse boues agens fixis terminis: ꝓfundū circunducit sulcum. Qui eum cōsequūtur: iis id negocii datur: vt quas aratrū suscitarit glebas: in interiorē partem diuertāt: nec vllam delapsam extra esse patiantur. Linea igitur muro locum diffiniunt: uocaturq; quod intus relinquitur pomœrium detractis per sincopā e medio literis: quasi post murum. Quē autem locum portis optarint: ibi educto vomere aratrum attollētes, spatiū quoddā vomere intactū relinquūt. Vnde & murus totus exceptis portis sacer putatur: portas autē sacras putantes res necessarias nisi ante expiatas importare, aut exportare religione impediūtur. Vrbē igitur ad. xii. kl. Maii condi cœptā eē opinione omniū satis cōstat. Eūq; diem festū Romani agūt: natalē patriæ nūcupantes. Ab initio autē nihil animatū ad sacrificia adhibebāt. Existimabāt diem ipsum patriæ origini cōsecratum purū & sine sanguine seruari oportere. Verūtamē pridie eius diei pastoralē quandā celebritatē agitabāt: quæ palilia ab illis dicebatur. Nunc igitur Romanorū kalēdæ nulla re cum gręcis cōueniunt. Illum autē diem quo Romulus vrbi fundamenta iecit: trigesimū diem fuisse perhibent: in eoq; lunam ex cōgressu solis defecisse: quā vidisse Antimachū Teium lyricum quum tertium in annū sextæ olympiadis incidisset. Tēporibus autē Varronis philosophi viri Romani & historiarū monumentis peritissimi: fuit Tarūtius vir ei in primis amicus: & tum philosophiæ, tū mathematicæ in primis studiosus: qui cū ad astrologiæ disciplinā se cōtulisset cōtēplationis gratia: & in ea excellere putaretur: huic imposuit Varro: vt Romuli cōceptionē in diē & horam deduceret: inspectisq; eius vitę institutis ac rebus gestis ex illis consequentiā colligeret: veluti geometricarū ꝓpositionū resolutiones pręcipiunt. Eiusdē enim cōtemplationis esse cognitio cōceptionis tempore vitam predicere: & percepta vita ꝓcreationis tēpus perdiscere. Suscepit igitur Tarūtius munus sibi a Varrone impositū: ac perspectis viri ingenio ac moribus rebusq; gestis, tum vitæ tēpore ac mortis genere: hisq; omnibus in vnū collatis: valde fidenti atq; alacri animo ostendit: Romulū primo anno secundæ olympiadis a matre fuisse cōceptū: mense choæ ab Ægyptiis nūcupato: quem nos decēbrem dicimus: tertio & vigesimo die: hora tertia: qua sol defecit omnino: in lucem vero editum, mense thoth: qui september apud nos est: ad. xii. kl. sequētis mensis circa ortum solis. Vrbis vero Romę fundamēta ab illo iacta esse quinto idus pharmuti mēsis: qui aprilis vocatur a nostris: inter secundā & tertiā eius diei horā. Nam vrbis fortunā veluti hominis proprium habere opinantur tempus: quod ex prima origine ad astrorum ortus obseruatur. Verum hęc atq; alia huiusmodi superflua magis & aliena poterūt fortasse videri: q̄ꝙ fabulæ cōmento lectoribus molestæ sint. Condita igitur vrbe principio iuuentutem romanam in militares diuisit ordines: quorum quilibet peditum tria milia, & trecentos equites habuit: iiq; legiones dicebantur: ꝙ ex omnibus pugnaces in illis delecti forent. reliquam multitudinem seiunxit: eamq; populum nuncupauit. Deinde ex optimatibus centum creauit senatores: quorum collegium ex ætate senatum vocauit. illi patres dicti: vel ꝙ ii solum qui patres forent, creari possent: quod non multis contigit, ex primis illis conuenis: vel a patrocinio id nomen fluxit: ꝙ existimarent patronum quēdam fuisse: ex his qui Euandrum consequuti sunt: qui imbecillorum curam ingessisset: eisq; præsidio fuisset: ab eo huic rei eiusmodi appellationem mansisse. Illud mihi probabilius videtur: si quis opinetur Romulum decreuisse: primores & potentes oportere paterno officio & indulgentia humiliorum causam in fidem suam curamq; suscipere: simulq;: quo cæteros edoceret: vt tutiorem sibi vitā in eorum præsidio viuēdā statuerēt: neq; q̄bus virtute cederēt eorū honoribus angerentur: sed beniuolo & amico animo in eos forēt: patresq; illos honoris gratia appellarēt: & esse opinarētur: iccirco eo nomine appellasse. Nā & his tēporibus exteræ natiōes & senatorio ordine patronos sibi adoptāt: eosq; duces vocāt. Ipsi autē Romani patres cōscriptos id collegiū appellāt: quod nomē & dignitatis pluri-

Rem⁹ quō interfectus.
Celeres veloces dicti.
Metellus quur celer dictus.
Comitium
Mundus fossa.
Vrbs sulco aratri designata.
Pomœriū.
Roma ad xii. kl. Maii cōdi cœpta
Palilia festa
Taruntius mathematicus.
Romulus quo tpe cōceptus sit & natus
Romæ quādo fundamēta iacta.
Romana iuuētus īmilitares ordines diuisa.
Legiones.
Senatus.
Patres.

Pattres con scripti vñ dicti sint.
Patroni.
Clientes.

mum & inuidiæ minimum ptæ se fert:sed ab initio tantũ patres dicti. Posterioribus aũt diebus
ascriptis in eum ordinẽ pluribus:patres cõscripti võcati sunt:atq; hoc senatoni popularisq; or
dinis differẽtiæ honesthus sibi nomen fuit. Alios ex multitudine potentes legit: eosq; patronos
nuncupauit: illos aũt clientes:magnaq; illos inter se beniuolentia deuinxit:quę maximas neces
situdines pductura foret. Hi hominibus oppressis & iudicio circũuentis in obtinẽdo iure suo &
causę actores & patronos & moderatores consiliorum oĩum se prębebãt. Illi vero hos obserua
bant non honoribus tantũ:sed etiam copiis suis in filiabus locandis & in dissoluẽdo ęre alieno:
Patronũ quoq; in clientem:& clientẽ in patronũ testimonium dicere:lex nulla, nec magistratus
cogebat. At in posterum manẽte exterarum necessitudinũ iure:primatibus pecuniá ab inferiori
loco hominibus accipere,turpe ac sordidum est habitũ. Sed hęc de his satis. Quarto autẽ post
conditá vrbem,mense,,vt tradit Fabius,audax in raptu mulierum facinus est gestũ:ac phibent
qdam Romulũ:quũ natura bellicosus foret:adductũ nõnullis oraculis:quibus portendebatur

Sabinarũ raptus quo tẽpore.

Româ ex fato,si bellis enutriretur angereturq;, maximá euasurá:ad vim Sabinis inferẽdam ani/
mum intendisse. Non enĩ magnum numerum:sed triginta tantũ ab eo virgines raptas esse:vt q
belli magni initiũ:q̃ cõnubii quęreret. Hoc parum pbabile videtur eẽ:sed quũ intueref magnam
accolarum vim in vrbẽ cõuenisse:quorum paucis admodũ coniuges forent:plurimi vero q̃ pe/
regrini & aduenæ pauperes & obscuri forent:contẽptui erant:nec stabiles in fide mãsuri putabã
tur:in spem erectus iniuriá Sabinis illatá quodãmodo sibi cõionis & necessitudinis cõiungendę
principiũ sibi quoddá cum illis esse allaturá:placatis mulieribus ad opus incubuit:aditu sibi hu/
iusmodi rõnc ante munito. Fama vulgata ab eo primũ est:cuiusdam Dei aram conditá sub ter/

Consus de us cu[9] ara sub terra cõ dita inuẽta est.

ram inuenisse:eiq; Deo Conso nomẽ indiderunt:siue a consilio q; cõsiliarius foret:siue Neptũ/
nus equestris. Nam ara est in circo maximo posita:quę reliquum qdẽ tps latet:in equestribus aũt
certaminibus aperitur. Placet tñ aliis quoniá cõsilium arcanum & minime palá eẽ oportet: sub
terraneá haud temere & opertá Dei aram esse. Vbi vero apparuit magno apparatu sacrificium
parat:indiciq; finitimis spectaculum iubet. Multi mortales eo conuenere. Ipse cũ optimatibus
purpura indutus sedebat. Erat aũt signum aggrediẽdę rei opportunitatẽ adesse: quũ assurgens
purpuram in sinus cõtraheret:ac rursus contractá explicaret. Stabant igitur pmulti accincti en

Sabinarũ raptarum numerus.

sibus:ac regẽ obseruabãt: qui dato signo ad rapiẽdas Sabinorũ virgines discurrũt:ipsos fugien
es incolumes dimittunt. Raptas esse quidá triginta tantũ tradunt:a quibus & curias nũcupa/
tas esse. Valerius aũt Antias quingẽtas viginti & septẽ. Iubas aũt sexcentas octuaginta tres. Sed
hoc maxime Romuli causa sustẽtatur:q; nullá præter vnam Ersiliá cepent:q̃ illos latuerat. Qđ
est argumento: eos nõ iniuriæ & cõtumeliæ causa ad raptum venisse. Sed genera magnis neces
situdinibus inter se iungere cogitasse. Ipsam vero Ersiliá quidá aiunt Hostilio claro inter roma/
nos homini nupsisse:quidá ipsi Romulo in matrimoniũ cessisse existimãt:& ex eo filios peperis/
se:e qbus vná ex ordine pcreationis primá ab eo nuncupatá:alterũ ille ex cõgregatione ciuium
Aolliũ,qđ græce totũ vniuersum significat:posteriores. Abilliũ appellarũt. Sed hæc zenodotus
quũ pdidisset:multorũ rephẽsiones incurrit. Vná longe ante alias insignẽ specie ac pulchritudi
ne ab obscuris quibusdá hominibus raptá ferunt:in quos cũ diripiendæ virginis gratia ex opti/
matibus quidam inuasisset:ab illis ne qs violaret Thalassio eá ferri clamitatũ iuueni pbo ac splẽ
dido:tum eos audito Thalassii nomine clamore & plausu collaudasse:quosdá etiá consequutos

Thalassius
Sextius Syllas.

esse gr̃a & beniuolẽtia viri: Thalassiũ cõclamãtes:ex quo nuptialẽ, quẽadmodum græcis hyme/
næũ,eá vocẽ fuisse. Nam & illũ in muliere seruãda optima vsum eẽ fortuna. Sextius vero Syllas
Carthaginẽsis vir neq; a musis, neq; a charitibus abhorrens:dixit nobis Thalassii nomen Ro/
mulũ signũ direptiõis dedisse. Igitur oẽs simili voce regẽ psequutos esse:iccirco eũ in nuptiis mo
rẽ esse seruatũ. Plurimi tñ quorũ sententia Iubas sequit:hanc exhortationẽ & puocationem ad
opus, & lanificium, qđ græci Thalassian dicunt, esse opinãtur:ita tñ cõfusis & cõmistis græcis la
tinisq; vocabulis. In quo etiãsi non male sentiãt:Nam vtebant Romani per id tpis Thalassiæ
noĩe cõmuni cũ græcis:tñ probabilior huius rei cã & ratio posset afferri. Nam quum Sabini ho
stes posito bello cũ Romanis pacẽ inierunt:percusso fœdere cõuenerunt de mulieribus vt nul/
la alia in re viris q̃ in iis quæ ad lanificiũ pertinerent, operam suá nauarẽt. Mãsit igitur deinceps
ea consuetudo:vt qui darent aut acciperent aut interessent oĩno per ludũ ac iocũ Thalassiũ vo/
citarent:attestãtes ad nullũ aliud opus vxorem q̃ ad lanificium duci. Obseruaf etiá his tpibus:
ne spõsa pauimentum pedibus supin cedat:sed sublimis in cubiculũ deferatur q; tunc quoq; ĩ eo
raptu vi in cubiculum latas aiunt esse. Addunt præterea aliqui authores q; nubentis comá pilo
discriminent, ad illud spectare:primas nuptias prælio & hostiliter initas esse:de quibus copiose ĩ
causis a nobis mentio facta est. Perpetratum est igitur eiusmodi facinus.xiiii.kal.Septẽbris: quo

Consualia festa

die Cõsualia celebrãtur. At Sabinis vis hominũ permagna erat:incolebant vicos sine muris: q;
si id ipsis patriũ foret elato animo & interrito eẽ:qui Lacedæmoniorum coloni eẽnt. Verũtamẽ
intuẽtes se magnis obsidibus deuinctos:& cura filiarum soliciti:legatos miserũt supplices ad Ro
mulum

mulum orantes & obsecrãtes: filias redderet: & vim illatam purgaret: sic voluntariã & legitimã gẽtibus amicitiam & necessitudinẽ fore. Romulo aũt mulieres minus dimittente: sed ad affinitatẽ suscipiendã Sabinos adhortãte: dum alii cõsilio & apparatu belli moram trahebãt: Acron rex Ceniensium homo vehemẽs: & bellicis rebus pariter audax: Romuli facinus suspectum habens: & qđ in foeminas perpetratũ erat: tatus oĩbus meticulosum esse nec impun itũ pferendũ: bellũ præoccupat: & cũ magnis copiis in agrũ Romanum impetum facit. Cui fit obuiam Romulus. Quũq in conspectum venisset: ex aduerso spectãtes: ad pugnam se inuicem prouocabant: paratis exercitibus & instructis. Romulus igitur votis nuncupatis si hostem fudent fugaritq: se eius arma ferẽtem Ioui delaturũ: vbi in certamen collatis signis descendit, regẽ victor obtrũcat: exercitũq in fugam vertit: captaq vrbe, captorum iniuria abstinuit: prætereq q iussit eos deiectis domibus Romam cõmigrare, par ius & cõditionẽ cum ciuibus habituros. quæ vna res maxime ciuitatẽ exauxit: q eos quos vicisset, semp in se traduceret: & in ciues ascriberet. Sed Romulus quo votũ suũ maxime Ioui gratũ, & ciuib⁹ suis aspectu iocũdũ efficeret: victor spolia ducis hostiũ cæsi suspensa fabricato ad id aperte ferculo gerens, corpto pæane victoriæ decenti, sequente exercitu in armis ad vrbem contendit: excipiẽtibusq magna cum lætitia & plausu ciuibus, ad quercũ in trophæi formã fictam hostis arma deposuit. Huiusmodi igitur pompa triũphis in posterum exemplũ ad imitandum reliquit. Hoc tropheum Ioui statutum: cognomenq Deo additum feretrio Ioui: a feriendo. hostẽ enĩ vt votis petierat feriendo oppressit. Spolia ipsa opima nuncupata vt ait Varro: ab opibus: sed potius ab opere rei gestæ dictum videtur: quæ regibus ducibusq hostiũ sua manu cæsis posteriores duces ferebãt. Ac duobus tantũ post Romulũ ducibus opima parta sunt spolia: Cornelio Cosso qui Hetruscum Tolũniũ īteremit. Postremo Claudio Marcello oppresso Britomarto rege Gallorũ. Cossus igitur ac Marcellus ipsi opima spolia ferentes quadriiugo curru inuecti sunt. Romulum vero nõ recte Dionysius ait curru esse vsum. Tarqniũ.n. Priscum Demarati filium in eiusmodi formã & magnificẽtiã triũphos statuisse perhibẽt: & si alii affirmẽt Publicolam primũ in curru triumphasse. Extãt etiã Romæ, in promptu quę sint oĩbus, Romuli pedestres statuę spolia ferẽtes. Post eã vero Ceniẽsium cladẽ reliqs adhuc Sabinis in apparatu belli occupatis, Fidenates: Crustumenii: & Antenates hostiliter in fines Romanos incursionẽ faciũt: victiq pͬlio pariter captis: deletisq oppidis & agro diuiso: Romã habitatũ cõcessere. Sed Romulus quũ reliquũ agrũ partitus foret inter ciues parẽtibus virginũ quantũ possidebant reseruauit: ac sibi habere iussit. His rebus Sabini reliq grauiter cõmoti: Tatio duce bellũ Romanis intulerunt. Erat autẽ difficilis ad vrbẽ aditus ob capitoliũ qđ pꝛeminebat: & pręsidiũ ĩ eo erat: cui Tarpeius pꝛæerat: non Tarpea virgo: vt qdã dicũt: nec vidẽt a se Romulũ stultũ fingi. Sed ei⁹ Tarpeia filia Tarpeia arcẽ Sabinis pdidit: capta spe armillarũ aurearũ: q̃s Sabini magni põderis lęuo brachio gerebãt. Itaq petisse eã ferũt mercedẽ pditionis: qđ in sinistris manibus haberẽt. ea inita cũ Tatio cõditione noctu aperta porta sabinos in arcẽ accepit. Nõ solũ igit: vt videtur: Antigonus inqt: se proditores dum produnt amare: vbi prodiderunt, odisse: Nec Cęsar quũ dixit in thracẽ Rhumitalcẽ: pditionem sibi placere: proditorẽ aũt odio esse. sed pariter ita cuncti in iprobos aĩati sunt: q eorũ operã reqrũt: veluti quũ felle ac veneno quarũdã ferarũ idigẽt: dum ea sibi vsui sunt, illis delectãtur: vbi vero nihil indigẽt, vitiũ ipm oderũt. Sic tũ Tatius affectus in Tarpeiã, iussit Sabinos oĩa ei tradere: quæ in sinistris manibus essent. Ac ipse primus armillã detractã, & scutũ vna in eã cõiecit: faciẽtibusq idẽ cũctis, auro icta vndiq ac clypeis obruta, multitudie ac põdere sua ipsa mercede iteriit. Tarpei⁹ quoq accersitus pditionis dãnatus est: vt Iubas testat, a Galba Sulpitio proditũ esse. Ex aliis qui Tarpeiæ mẽtionẽ faciũt, ii lõge videnẽ a veritate discedere, q tradũt eã Tatii Sabinoꝝ ducis filiã fuisse. Ab eaq quũ Romuli nuptias cum quo vi nupta erat, Iniquo aĩo ferret: hæc oĩa esse gesta: & eadẽ in eã a patre pꝑpetrata. quorũ sentẽtiæ Antigonũ nõ pœnitet esse. Simulus aũt poeta delirat omnino: q opinet Tarpeiã nõ sabinis Capitoliũ prodidisse: sed Celtis: eorũ regis amore incensam. Sunt autẽ eius de illa versus huiusmodi. At Capitolii iugum custos Tarpeia tenebat Improba: q̃ muris nõ bene fida suis. Celtica dũ demẽs sequr cõnubia regis Sceptiferũ regum prodidit illa lares. Hanc nõ Arboci & celtarum milia gentis Abductam ripis constituere padi. At super inuisę manibus detracta puellę Arma ferunt: miseram pressit acerba dies. Tarpeia igitur ibi sepulta, ab ea tumulo nomen inditum mansit vsq ad Tarquinii ętatẽ: qui quũ locũ dedicasset Ioui, reliquiis alio translatis, Tarpeiæ nomen simul amisit: pręter Capitoli saxum: quã & his tẽporibus Tarpeiã vocãt: e quo sõtes deturbari sunt soliti. Capta igitur arce a Sabinis: Romulus ira & cupiditate recuperãdi stimulãte animũ, in aciẽ Romanos egit: quo hostẽ ad pugnam prouocaret. Tatius contra fiducia plenus, pugnam ciebat: q intueretur, si qua necessitas instaret, suis tutum esse perfugium: quod autẽ inter Palatinũ Capitolinũq collem cãpi erat: acrem grauẽq pugnam difficultate loci, fugã vero ac persequutionem in angusto pbreuem vtrisq allaturum videbatur. Fuit ibi forte ex alluuiõe fluminis, qui paucis ante diebus locum inundarat, relicta palus profundo limo: haud lõge ab ea parte: quã nunc vocant forum: quę res nec satis apparebat: nec facile vitari poterat: sed cõtra cæca & ad cauẽ

Acron rex Ceniẽsiũ.

Romulus Acronem obtruncat.

Feretrius Iuppiter.

Opima spolia quibus parta sunt

Cornelius Cossus.

Claudius Marcellus.

Triũphum qs primus egit.

Tatius sabinorũ dux.

Tarpei⁹ capitolii præfectus.

Tarpeia.

Proditionẽ placere:

Proditores vero odio esse.

Simulus poeta.

Tarpeius collis.

Tarpeia saxum.

Curtius.

dum difficilis. Huc delatis Sabinis: casu quodam superior eorũ res fuit. Nã Curtius inter Sabinos
clarus & elati ai vir: q princeps añ alios ab arce decurrerat: vrgẽtibus Romanis, trepidãte equo sese
in paludẽ cõiecit. Ibi aliquã diu annuẽtibus ac vocãtibus suis, fauore multorũ addito aio, conatus
est equo paludẽ exire: quod vbi aspexit factu impossibile esse: dimisso equo ipse euasit: locũ deinde
Lacus Curtius. Curtiũ lacum appellarũt. Hic tum Sabini tanti periculo viri solliciti acrius ad pugnã incubuerũt: in
certus diu Mars dubiaq; victoria fuit, multis vtrinq; cadentibus: inter quos Hostilius: quem Her-
siliæ virum Hostiliiq; auũ, eius q post Numã regnauit fuisse memorãt. Rursus pluribus breui colla
tis prælus, postremũ maxime insigne fuit: in quo Romulus saucius saxo in capite pene cadẽdo ab-
fuit qua re præsidio ducis priuata cõfestim Romana inclinat acies: fusaq; amissa planitie, in palatiũ
fuga cõcessit. Tandẽ Romulus se recipiẽs ex vulnere, vbi suos palãtes aspexit: obuiã fact⁹, magna
voce resistere atq; iterare pugnã iubet. Sed crescẽte magis circa se quottidie fuga: ac nemine se con-
uertere in hostẽ audente, precatus est Iouẽ: vti fugã fœdam sisteret: neq; cõtẽneret: sed rem Romanã
plapsam & iacẽtem attolleret. Absolutis his precibus permultos ex aspectu regis verecũdia cepit: au-
Statoris Iouis templũ. daciaq; mutata fortuna fugiẽtibus addita est. Restitere igit Romani: quo nũc loco Iouis statoris
situ est tẽplum Itaq; cõfertissimo agmine Sabinos adorti fundũt fugãtq; : & vsq; ad locũ Regiam
Tẽplũ deæ Vestæ. nũc dictũ ac Vestæ tẽplũ palãtes agũt. Hic illis pliũ redintegrare apparãtibus, nouũ spectaculũ, ac
lõge maius q fama fert, oblatũ est. Nã Sabinæ mulieres: quarũ iniuria bellũ exortũ erat: diuersis ex
Sabinarũ mulierum factum. locis cõspectæ sunt cũ clamore muliebriq; vlulatu trepidæ inter occisorũ cadauera & tela volãtia
se inferre: ac veluti correptæ numine, aliæ infantes pueros in vlnis tenẽtes, aliæ passis crinibus scis
saq; veste ad viros suos & parẽtes cõtẽdere: atq; oẽs vna, hinc Sabinos inde Romanos blãdissimis
noibus supplices implorabãt. Igit vtriq; ea re pmoti iflexiq; pugna dirẽpta, illas in medio pugnã-
tiũ ceperũt: fletusq; per oẽs iuit: & ex aspectu atq; vocibus misericordia subiit. Illæ ãt quottidie ma
gis ac magis precibus obsecrationeq; humili nactæ licẽtiã ingeminabãt. Qđ .n. (aiebãt) tantũ a no
bis est admissum facinus: vt alia iã mala tãta ppessæ simus: alia nũc miseræ pferamus? Direptæ su
mus ab his qui nũc nos obtinẽt: vi ac scelere violatæ: raptæ a fratribus, parẽtibus, cõiunctis: negle
ctæ tãdiu fuimus, quoad magis vinculis deiunctæ p hostibus nunc & raptoribus pugnãtibus time
re, & morientibus lugere cogeremur. Non eni accessistis, virginibus nobis opẽ aduersus iniuriã affe
rentes: sed nũc a viris cõiuges, a liberis matres diuellitis. Acerbius profecto nobis hoc auxiliũ ge-
nus: q fuit tunc cõtemptas & proditas esse: ad hoc nobis horũ: ad hoc vestra misericordia recidit.
Qua propter si qua vobis alia pugnandi causa est q nostra: decet iam vos ab armis discedere: quũ
ppter nos socerorũ atq; auorũ nomen assequuti sitis. Si autem nra causa bellũ geritur: ducite nos vna
cũ viris & liberis: & nobis parentes & coniunctos reddite: obtestamur vos: nõ coniuges simul & na
tos eripite: nec iterũ captiuas abducite. Talia p multa Hersilia deplorãte, reliquisq; obtestãtibus, depa
cti inducias, duces in colloquiũ pdeũt. Mulieres tantisper ad parẽtes ac fratres viros suos ac natos
pducunt: indigentibus cibũ & potũ mittũt: saucios domũ delatos curant: ostẽdũt sibi domi admi
nistrationẽ pmissam: seq; viris obsequẽtibus vti: & ab illis tũ honore omni, tũ beniuolẽtie charita
teq; coli & obseruari. Ex hoc fœdus pcutitur: vt volentes apud viros maneãt cũ qbus nuptæ forẽt:
Romani a Romulo. oium operũ ac munerũ vocationẽ (vt dicit) præter Lanificiũ habiturę: ciuitatẽ quoq; cõmunẽ Ro-
Quirites a Curib⁹ Tatii patria. mani Sabiniq; habeãt: vrbiq; Romæ a Romulo nomẽ sit: Romanis vero a Curibus Tatii patria
Quiritibus: regnũ ẽt cõmune vtriq; domi militiæq; obtineãt. Quo autẽ in loco huius fœderis cõ-
Comitium ditiones firmatæ sanctæq; sunt, ei ad nostrã memoriã a coeundo comitio nomẽ mãsit. Itaq; gemi
nata vrbe, cẽtũ viri Sabini nois in senatũ ascripti sunt. Legiones singulæ sex miliũ peditũ & sexcẽto
Tribus tres ĩ quas tota vrbs primũ diuisa. rũ equitũ cõplebant numerũ. Eodẽ tpe in tres tribus tota ciuitas diuisa: Rãnenses a Romulo: a Ta
tio Tatienses appellatas: Tertiæ trib⁹ hoies Luceres dicti a Luco asyli: i quẽ multi fuga delati ciuita
te donati sũt. Trib⁹ ãt tres ipsas fuisse nũero nomẽ ipm declarat: qbus q præerãt, tribunos vocita-
bãt. Singula ãt trib⁹ decẽ cõtinuit curias. Eas qdã phibẽt a Sabinis mulierib⁹ nomẽ traxisse: sed hoc
Mulieribus honores a Romanis dati. mẽdaciũ eẽ dephẽdit. Nã multis earũ a locis noia iposita sunt. Permulti tñ mulieribus honores sunt
habiti a Romanis: vt his transeuntib⁹ via cedere: psente muliere obscœnũ nihil loq nec nudũ aspi-
ci: vel causam defendere apud eos qui de cæde iudices cõstituti forent: earũ pueros bullã ferre, a for-
ma ipsa & figura bullæ persimili ita appellatã. Regibus aũt nõ statim cõmune de rebus gerẽdis cõ
siliũ erat: sed priuatim vterq; inito prius cũ centũ viris cõsilio, deinde coactis in vnũ cũctis cõsulta
Monetæ tẽplum. in mediũ referebãt. Incoluit vero Tatius eã vrbis partẽ: vbi nũc Monetę est tẽplũ: qua ex palatio in
Circũ maximũ itur. iuxta quẽ locũ sũt quos pulchræ Monetę gradus vocitãt. Eodẽ in loco ferũt sa
crã cornũ fuisse. Addũt etiã fabulæ Romulũ eo sui experiũdi gratia a Loetino lanceã corneã iacula
tũ esse: eam vero defixã altius: annitẽtib⁹ multis: nũq cõuelli potuisse. Lignũ quoq; nactũ plãtarũ fer
tilem humũ germinibus ramisq; emissis in eximiæ altitudinis cornũ increuisse. Is locus apud eos q
post Romulum sequuti sunt, circum patientibus ductis, vt sanctissimum templum in magna reli-
gione est habitus: ac si cui propius accedenti visum fuisset eam arborem minus frondescere & vire-
scere: sed veluti subductis nutrimentis languescere ac deficere: passim sibi occurentibus id statim

clamore significabat. Quũ aũt C. Cęsar (vt dicit) a sceñsus instrueret: fabris ꝓpinqua arbori loca fodiẽtibus, imprudẽter violatis admodũ ab illis radicibus, oĩno lãguit atq; interiit. Mẽses igit Romanorũ Sabini acceperũt seruauerũtq;. Sed quæ ad hãc mẽsiũ rationẽ attinẽt: in Numæ vita oĩa explicãtur. Sabinorũ vero scutis vsus est Romulus: suãq; & Romanorũ armaturã ĩmutauit. Argolica eñi antea scuta ferebãt. Sacrificiorũ aũt ac celebritatũ ritus vicissim obibãt: vt quæ vtriusq; gẽtis erãt ꝓpria, haud tollerẽt: sed noua alia insup adderent: vt sunt quæ matronalia vocãt, cõpositi belli monumentũ matronis tributa. Tum Carmẽtalia. Carmẽtã quidã ꝓprium hoĩum ꝓcreationis factũ opinãtur esse: ob id hæc sacra matres agitare. Alii Euãdri Arcadis matrẽ fatidicã: eã Phœbo dicatã fuisse tradũt: & Carmẽtã ꝙ carmine responsa ederet nuncuparã. Nicostrate eñi propriũ illi nomẽ fuerat. Hęc cõmunior de carmẽta opinio est quæ plurimos authores habet. Nõnulli tñ nomẽ Carmẽtæ sane haud inepte interpretãtur: vt sit carmenta amens & mẽte carens: ꝙ numine afflata furere atq; insanire sit solita. De Palilibus superius diximus. Sed Lupercalia expiationis gratia instituta vident. Celebrãtur eñi ea sacra mẽse Februarii atris diebus: quẽ expiatiuũ ĩterpretari quis posset. Eam quoq; diẽ Februatã veteres appellabãt. Ac videtur id solẽne peruetustum Euandrũ ex Arcadia allatũ instituisse. hoc vulgarior fama tenet. Potest etiã nomẽ ipsumq; a lupa dictum videri. Etenim videmus lupercos inde cursum incipere: vbi Romulũ expositũ ferũt. Verũ qui in iis seruat sacrificii mos, haud facile eum cõiectura assequi possumus. Iugulãt eñi capras: tum duos ex genere adolescentes eo sistunt: quorũ frontes alii cultro sanguine perfuso tingunt: alii stati lanã lacte. mãdentẽ ad mouẽtes abstergũt. Oportet etiã abstersos adolescentes ridere deinde incisis in corrigias caprarum pellibus discurunt in orbem: & si qui obstent scuticis cędunt. Mulieres adulta ætate vltro se ad verbera offerunt: ratę eam rem ad fœcunditatem conducere. Proprium ac suum eius celebritatis est: vt luperci canem immolẽt. Butas quidã de Romanorum rebus gestis fabulosas causas in elegiis edidit. Tradit enim interẽpto Amulio, Romulũ cũ lætitia & gratulatiõe ad locũ cucurrisse: in quo infãtibus lupa mãmã summiserat: memoriãq; illius cursus hãc celebritatẽ referre. Currẽtes aũt ex genere q impedimẽto sunt cædere: veluti tũc Romulus & Remus ex Alba strictis ensibus decurrerãt. Ensem aũt ꝑfusum sanguine illius tp̃is cędẽ ac piculũ significare. In memoriã quoq; nutritionis lacte expiationẽ fieri. Sed C. Acilius tradit añ cõditã vrbẽ Romuli pecus e medio esse sublatũ: illos aũt pactis Fauno votis, nudos ad ꝓuestigãdũ excurrisse: ne sudor ĩpediret retardaretq;. In huius memoriã lupcos nudos in orbẽ currere. Canẽ ãt: Nã sacrificiũ expiatio ẽ: existimare qs possit expiatiõis gr̃a ĩmolari. Nã & græci hoĩes ad expiãdũ canes adhibere soliti sunt: ac multis in locis * piscylacismis, quę ita vocãt illi a cane, vtunt. Q ð si hæc ad lupæ gr̃atiã nutritionẽq; ac salutẽ recẽsendã agitãt: nõ immerito canis iugulat. Lupis. n. inimic⁹ est. Ni iã me Hercule plectit aĩal: ꝙ lupcos dũ currũt ĩpediat. Dicit ẽt ignis cõsecrationẽ a Romulo prius esse cõstitutã: cũ sacras legisset virgines, easq; vestales nũcupasset: qð qdã Numæ attribuunt. Cęteris quoq; rebus circa deorũ cultũ religiõesq; studiosissimum diligẽtissimũq; fuisse. Ad hæc vaticinii peritũ: cuius cã lituũ mãu gerere. Est ãt litu⁹ ĩ flex⁹ bacul⁹: quo ad ĩaugurãdũ sedẽtes cœli spatia designãt. Hũc quo tp̃e vrbs capta ẽ a Celtis, quũ in palatio asseruaret, amissum ferũt. Deinde eiectis barbaris in alto cinere intactũ igni esse repertũ: cõsumptis cæteris atq; corruptis. Tulit ẽt leges quasdã: e qbus illa vehemẽs: q̃ vxori virũ relinquere non permittit: [illegible] viro vxorẽ repudiare: si in veneficio natorũ, aut in adulterio deprehensa foret aut claues subiecisset. Quod si aliter quis repudiasset: eius copiarum partem vxori dari: partem Cereri sacrã esse iussit. Qui autẽ cũ vxore diuortiũ faceret: eũ sacrificare diis inferis. Illud ẽt Romul ꝓpriũ: ꝙ quũ nullam patricidæ pœnã definisset: homicidiũ oẽ patricidiũ nũcupari voluit: ꝙ hoc impium ac nefariũ: illud autem impossibile esse duceret. Ac multa sæcula visus est, recte eiusmodi iniuriam futuram desperasse. Nemo enim sexcentis post annis Romæ tale facinus perpetrauit: sed post Hãnibalis bellũ Lucius Ostius fert primus patrẽ occidisse. Hæc igitur de his dicta sufficiant.

Anno autem quarto Tatii regni: quũ ꝓpinqui quidã eius in Laurẽtium legatos incidissent conatique sunt illis vi pecunias auferre: nõ permittẽtibus, sed repugnantibus, eos necauerunt. Igitur tantæ audaciæ facinore ꝑpetrato, Romulus statim deꝓhensos in maleficio puniẽdos cẽsuit: sed Tatius missos fecit: liberauitq;. quę sola inter eos manifesta discordiarũ causa fuit: reliqs in rebus se inuicẽ colẽtes obseruãtesq; summo cõsensu & cõcordiã cõmune regnum administrabãt. Igitur cæsorũ ꝓpinqui quũ ꝓpter Tatiũ oĩ spe legitimarũ pœnarũ destituti forẽt: ipsum: Lauinii vna cũ Romulo sacrificio intentũ adorti oppresserũt: Romulũ vero vt virũ iustũ laudatum ornatũq; Romã dimiserunt. Ille Tatio quidem honorifice funus faciũdũ curauit. Sepultus est aũt in Auentino: sepulcri locũ Armilustriũ vocant: cędẽ tñ penitus vlcisci & ꝓsequi neglexit. Tradũt aũt historici quidã Laurentũ vrbem metu ꝑculsam, Tatii interfectores comprehensos dedidisse: sed a Romulo esse dimissos: quum diceret, cædem cæde pensandã esse. q̃ res suspitionẽ plerisq; attulit: non inuito Romulo paratum facinus esse: vt sublato regni socio ac participe rerũ, summã ipse solus obtineret Horum tamẽ nihil turbauit Sabinos: neq; in dissensiones & discordias impulit: sed eorũ partim beniuolentia & charitate regis, partim metu potẽtiæ: partim etiã vt eũ veriti, in eadẽ admiratione & beniuolẽ-

Scutis Sabinorum Romulus vsus est.

Matronalia.

Carmentalia.

Lupercalia.

Februata dies.

Lupercalii sacrificii mos.

Canis immolatio.

Ignis consecratio a Romulo constituta.

Lituus qd sit.

Leges a Romulo conditæ.

Repudii lex.

Homicidiũ omne patricidium Romulus nuncupari voluit.

Patrẽ quis primus occidit.

L. Osti⁹ primus patrẽ occidit.

Discordiarũ causa inter Tatium & Romulũ

Tatii interitus

armilustriũ auẽtini locus.

tia perstiterunt. Permultæ quoq̄ exteræ nationes Romulū admiratæ sunt. Latini & prisci missis

Fidenæ.

Romā legatis, cū eo amicitiā societatēq̄ iūxerunt. Inde Romulus Fidenas oppidū Romę sane vi-

Romanoꝝ clades ob Tatii interitum.

cinū cepit repētino impetu: vt quidā perhibēt eo ꝑmissis eqtibus: iussisq̄ portaꝝ cardines succide-
re: & cōtinuo ipse ꝑter spē adortus cepit. Sunt alii tñ q dicāt illos iniuriæ authores fuisse: q facto ipe-
tu quū ꝑdā abegissent, Romanū agrum vsq̄ ad suburbia multis cladibus affecerūt. Sed Romulus
quū intra insidias * profectos ꝑmultos occidisset: vrbe potitus est: haud tñ deleuit, nec solo æqua- *

Prodigia.

uit: sed mille & quingētis colonis Idibus Aprilis eo deductis Romanoꝝ coloniā fecit. Ex hoc pestis

Sāguineus imber.

inuasit vrbē: q hoībus absq̄ vlla ægrotatione subitas mortes inferret. sterilitas quoq̄ agroꝝ & cari-
tas annonæ cū summa inopia cōsequuta est. guttæ præterea sanguinis e cœlo ceciderūt: vt ad ne-

Bellum inter Romulum & Camerinos.

cessarias molestias supstitio vehemēs hoīum mētes occuparet. Sed posteaq̄ eadē quoq̄ mala Laurē-
tibus inciderūt: oīo visum est: Tatii ac legatoꝝ cæde violato iure gentium, vtriq̄ ciuitati iram nu-
minis expiandā esse. Quare deditis cædis authoribus, & ab vtrisq̄ supplicio affectis, ab iis malis se
receperunt. Romulus expiationibus ciuitates expurgauit: quas adhuc etiam Ferētinā ad portam

Curr⁹ ęre⁹ ex Cameria deportatus a Romulo

obseruari tradūt. Sed anteq̄ morbo ciuitas liberata esset: obseruata occasione Camerini Roma-
nos inuaserunt: excursionibus agrū depopulati sunt: rati eos calamitate oppressos, minus ad vim
propulsandā sufficere. Statim igit̃ Romulus eductis in eos expeditionibus, ac ex pugna potitus vi-
ctoria, quinq̄ milia interemit: captaq̄ eoꝝ vrbe, ex his quos belli calamitas reliquos fecerat, dimi-
diatos Romā traduxit: ac duplici numero multitudinē Roma Cameriā habitatū deduxit. Kl̃. sexti-
libus. Tanta iam vis ciuiū Romulo superabat: sexdeci fere ānis a cōdita vrbe. Cū reliqs aūt spoliis
ex Cameria quadriiugū æreū curꝝ deportauit: quod quū in Vulcani tēplo statuisset: sui quoq̄ sta-
tuam ex victoria coronatā locauit. Sic Romana aucta re firmataq̄, vicini populi q inferiores viri-
bus erāt, in Romanoꝝ ditionē se subiecerūt: ac securitatē nacti, satis se habere opinabātur. Potētio-
res aūt inuidia simul ac formidine agitati, minime sibi rē cōtennēdā ducebāt: sed obuiam Romu-
lo eundū tantāq̄ in medio crescentē molē potentiæ opprimēdā. Igit̃ primi Hetruscoꝝ Veii, q am-
plā regionē habebāt, permagnāq̄ incolebāt vrbē, bellū incœperūt, repetitis Fidenis: quā vrbē sui
iuris ditionisq̄ esse affirmabāt. Quod nō iniquū modo: sed etiā ridiculosum erat: vt q hoīes oppres-

Bellū inter Romulū & Veios.

sos & belli periculis circūuētos auxilio nō leuassent: sed delēdos hostibus ꝑdidissent: domos tūc q̄
in alioꝝ forēt potestate repeterēt. Quare cū eis essent a Romulo cōtumeliose rñsum: ī duas partes
deducto exercitu, altera Fidenas Romanosq̄ q ibi erāt inuadūt, Altera Romulo obuiā fiūt: Qui Fi-
denas ierāt duo milia Romanoꝝ supata in ꝑlio obtruncarūt: reliqs a Romulo fusis octo milia desi-

Romuli velocitas.

derata sunt. Rursus ad Fidenas pugnatū est In quo prælio maxima opis pars Romuli fuit, q quū
pugnādi artē ad audaciā ostēdisset robore ac velocitate pedū humanā excessisse vim oēs fatent̃. Sed
qd a qbusdā dr̃ admodū fabulosum: atq̄ adeo incredibile oīno esse videt̃: q̄tuor & decē milibus in
ea pugna cæsis, maiorē dimidia partē ꝑpria manu Romulū obtrūcasse: quū Messenioꝝ in Aristo-
menē iactātia vti putent̃: q eū trecētoꝝ a se cæsoꝝ ex Lacedæmoniis victimas Diti imolasse dictitāt.
Fusis igit̃ fugatisq̄ hostibus: Romulus iis q euaserāt libere ꝑmissa fuga ipsam vrbē citato agmine
petere cōtēdit: illi accepta magna clade ꝑterriti, haud restiterūt viribus: sed supplices Romulū adeū-
tes, in cētū annos cū eo fœdus amicitiāq̄ iūxerūt magna agri parte mulrati, quā septimagiū: id est
septimā partē vocitāt. Vrbibus āt ac locis fluuio ꝑpinqs Romano cesserūt: ex optimatib⁹ quīqua-
gita obsidibus datis. Triūphauit āt de his Romulus idibus Octobris. Q uūq̄ magnā captiuoꝝ vī
abduxisset: fuit in illis Veioꝝ dux: q vir ꝑfecta iā ætate quū eēt, tē imprudēter visus ac ꝑter ætatē
iperite gessisse. Quare & his tpibus cū victimas parta victoria imolāt: senē purpura idutū p forū in

Sardianos vęnales esse

Capitoliū ducūt: bullāq̄ ad collū appendūt: indiciū atq̄ insigne pueritiæ. Preco Sardianos vęna-
les ꝑnūtiat. Hetrusci enī Sardianoꝝ coloni esse dicunt̃. Veii aūt intra Hetruriæ fines cōtinentur.

Romulus successibus elatus in superbiam venit.

Hoc extremū est bellū a Romulo gestū. Deinde qd multis vel potius oībus, ꝑter paucos admodū,
euenire solitū est: q magnis ac subitis successibus se ad potētiā & opes nimias extulerūt: hoc ne ipse
qdem effugere potuit: sed secūdis rebus elatus & tumidus aīs insolescere: grauius ꝑ populari cōitate
& affabilitate tyrānicos spūs & minime ferendā superbiā & cōtumaciā sumere. Id primū ex ipo ha-
bitu corporis & vestitu apparuit. Purpura enī ornatus incedebat: & in sede cōspicuus sedēs dabat

Celeres ministri lictores.

populo iura: indiciaq̄ exercebat. Habuit autē lectos iuuenes ad custodiam sui corporis: iiq̄ ꝙ regi
quottidie ꝑsto forent a celeritate ministerii celeres nūcupati. Præcedebāt alii baculis summouētes
vulgū: loris etiā accincti: vt quos iuberet rex cōtinuo cōprehensos vincirēt. Ex quo iis a ligādo li-
ctoribus C interiecto vt arbitror hodie nomē est. Antea enī litores dicebantur. hos greci λει τουρ
γουσ, Leitos enī populus est, vocitāt. Postea vero q̄ Albæ auus Numitor cōcessit e vita: regnūq̄ ad
eū hæreditatis iure delatū est: popularē rationē sequutus ī medio rēpu. posuit: & ducē Sabinis quo-
tānis creādū statuit. Docuit etiā Romæ optimates sine rege liberā ac sui iuris rēp. quęrere: vt vicis-
sim regerēt regerēturq̄. Nō enim antea patres publica munera obibāt: nec reip. gerēdæ participes

Romuli mors icerta

erāt: sed noīe tātū atq̄ habitu insignes cōsuetudinis magis q̄ sententiæ dicēdæ gratia in curiā coge-
bant̃: & silentio iubētis verba regis audiētes. Hoc tantū ꝙ priores publico consilio interessent ꝑla

ti multitudini discedebát: ad reliqua minus adhibebâtur. Itaq; quũ ipse per se agro ex bello parto militibus diuiso, Veiis reddidisset obsides insciis patribus & inuitis; visus est ei senatus ludibrio esse. Ex quo breui post tempore e medio rege sublato, senatus praeter spẽ temere in suspitionẽ & calũniã incidit. Sublatus est autẽ nonis Iulüs: q tũ quintilis erat: nec quicq̃ certũ aut exploratũ scriptoribus de sua morte reliquit, pter tp̃s, vt diximus. Multa enim eodẽ die etiã his tpibus in eius cladis memoriã fiũt. Nec mirũ videri debet hoc in Romulo contigisse: cum Scipione Aphricano post coenã domi suae extincto, de mortis genere nullũ certũ aut satis probabile iudiciũ fuerit. Verũ alii opinãtur eũ: q natura valetudinarius foret, sua spõte extinctũ. alii veneno ipsum sibi mortẽ cõsciuisse. quidã ẽt aiunt eius inimicos quũ noctu irrupissent, meatus aiae occlusisse. Atq Scipio mortuus palã in oculis oĩum cõspectuq; iacuit: visumq; eius corpus suspicandi oĩbus ac diiudicãdi facultatẽ attulit. Romulo aũt subito erepto, nec pars corporis nec vestitus reliquiae vllae repertae: nec defuit suspitio a patribus illũ ĩpetu facto discerptũ in aede Vulcani: distributaq; singulis particula atq; veste obuoluta clam oĩbus exportatã esse. Sunt ẽt q dicãt neq; in Vulcani aede: neq; p̃sentibus solũ patribus: sed ad caprae paludẽ ibi dũ cõcionaret: vltra q̃ dici aut credi põt, repẽte nimbo ac procella turbati misceriq; aerẽ coeptũ magnas mutatiões inducere: solẽ in tenebras & caliginẽ cõditũ esse: noctẽ nec placidã nec q̃etã: sed tonitru magno flatibus ac turbine incubasse: q̃bus terreret vulgũ dissipatũ se in fugã dare. Hic patres iter se coisse. Postea vero q̃ sedata tẽpestas: ac lux reddita est: coacta rursus ĩ vnũ multitudo sollicita regis desiderio scrutari oĩa: nusq̃ iuenire. Prohibere p̃res nec finere plebẽ in eo negotio curaq; diutius esse: sed hortari oẽs Romulũ venerari: cultu: ac religione psequi: vt ad deos raptũ, & ex rege optimo mirẽ ipsis deũ ppitiũq; futurũ. His auditis exultare gaudio plebs & spe bona cõfirmata Romulũ adorare. Extitisse ãt quosdã: q cũ asperi⁹ & vehemẽtius factũ ĩprobarẽt, ĩ inuidiã & offẽsionẽ p̃res adduxerũt: vociferãtes decipi ab illis plebẽ: spe vana & stulta duci: eorũ manu caedẽ esse cõfectã. Hic Iulius pculus vir inter patres gñe: virtute: auctoritate primus, fidus Romulo ĩ primus, & ex Albanis colonis necessitudine & familiaritate cõiũctus, pcedẽs in forũ iuratus maximũ & sanctissimũ iusiurãdũ praesentibus cũctis inq̃t: Romulũ sibi dũ iter faceret, e regiõe obuiã se obtulisse spẽ ipsa & forma insigni: vt antea nũq̃: ornatũ fulgẽtibus armis: ac se priorẽ illũ ita alloquutũ. Qua iniuria o rex & qua mẽte ĩpulsus nos falsis & ĩprobis criminib⁹ circũuẽt os, vrbẽ orphanã in luctu & gemitu, in squalore & sordib⁹ reliq̃sti! At cõtra regẽ r̃ndisse: O Procule ita diis visum: nos e coelo demissos cõdita vrbe ĩperiũ pmaximũ & gloriã habitura, rursus ĩ coelum reuerti. Proinde bono aĩo sis: ac Romanis nuntia vti prudẽtiã & fortitudinẽ colãt: his artib⁹ fore, vt amplissimã inter hoĩes potentiã cõsequãtur. Ego vobis quirinus facilis ppitiusq; ero deus. His verbis & viri auctoritate, & iureiurando fide adhibita, veluti diuino quodã furore afflatis mẽtibus nemo cõtradicere: nemo aduersari: sed reiecta oĩ suspitione & calũnia, inuocare Romulum votis deumq; appellare. Hęc igitur similia visa sunt iis quę de Aristeo Proconesio & Cleomede Astypalaeensi graeci fabulant. Aristeũ enĩ tradũt in fullonaria taberna mortẽ oppetisse: post pegre quosdam redeũtes, in illũ Crotonẽ eũtẽ ĩcidisse. Cleomedem vero robore & magnitudine eximia fuisse: quũq; temerario ingenio foret & furioso: & multa violẽter fecisset: ad postremũ ludũ puerorũ ingressum, apprehẽsam manu colũnã quae tectũ sustinebat instãteq; q̃tẽtemq;, mediã fregisse: ac tectũ deiecisse. Interfectis aũt pueris, quũ quaereret ad mortẽ: in sepulcrũ magnũ se cõiecisse: & clausum intus adiectũ desup operculũ adeo tenuisse: vt ne a multis q̃dẽ simul annitẽtibus vi vlla auelli posset. Cõcisa igit̃ arca: neq; viuũ hoĩem, neq; mortuũ esse cõpertũ. Quare missis in Delphos legatis oraculũ sciscitatũ, r̃ndisse Pythiã: Vltim⁹ heroũ Cleomedes Astypalaeus. Dr̃ ẽt Alcmenae cadauer dũ efferret, cõspectu euanuisse: laudẽq; ĩ lectica iacẽtẽ appuisse: atq; oĩno his similia multa ficta cõmẽtitia refert vt mortalia supra vĩ naturãq; suã efferãt: & augustiora ac diuiniora efficiãt. Nogare igit̃ veritatẽ diuinitatis pcipẽ eẽ, ĩpm simul atq; ĩgenerosũ ẽ: terrã vero admiscere coelo, stultũ. Quare his omissis, rutius ẽ Pindaro assentiri: vt corpus oĩm ĩbecillã cõsequit̃ mortẽ: viuũq; ẽt aeternitatis simulacr ũ deserit. Hoc.n. est solũ a diis: ĩde enĩ pfectũ est atq; illuc rẽdit: nõ cũ corpore, sed siq̃ lõge a corpe seiunctũ ac separatũ purũ oĩno carnis expers atq; expiatũ fuerit. Ipse.n. aĩus siccus, optimus, vt Heracletus inq̃t, quũ sit: veluti e nube fulgur ita e corpore, euolat: q aũt pmist⁹ est corpori: eoq; opplet⁹: quẽadmodũ euaparatio quaedã honusta atq; caliginosa aegre emittit̃: ęgreq; reuocat̃. Haud igit̃ cõsentaneũ bonorũ ac fortiũ virorũ corpora vna cũ aĩs praeter naturã in coelum transmitti: sed aĩos virtute excultos existimãdũ est oĩno, nõ repugnãte natura diuino quodã decreto ex hoĩbus in heroas: ex heroibus in daemones: ex iis vero quũ penitus veluti in mysteriis purgati expiatiq; fuerit, deposita mortali omni ac terrena mole, non ciuili lege, sed vt veritas & ratio dictat, in numerũ deorũ referri, pulcherrimũ ac beatissimũ finem cõsecutos. Quirinũ autẽ Romuli cognomẽ martiũ ac bellicosum q̃dã referre existimãt: q̃dã ex eo ductũ: q; ciues Quirites appellarẽtur. Alii tradũt veteres lãceã q̃rĩ vocare solitos: ac Curetẽ Iunonis sigillũ ĩ pilo sublatũ. Ad haec lãceã ĩ regia positã Martẽ vocitare. lãcea quoq; donari cõsuesse illos: q ĩ bellis q̃acriter strẽueq; pugnãtes fortitudinis laudẽ meruissent. pinde effectũ eẽ: vt Romulus veluti marti⁹ q̃dã de⁹ ac pugnax q̃rin⁹ dicer-

Sciplonis Aphricani mors incognita.

Capra pal⁹

Iuli⁹ pcul⁹

Romulus deus appellatus.

Aristeus pconesius.

Cleomedes astypalęus.

Alcmenae cadauer.

Animae & corporis opiniones.

Heracletus.

Quirinus Romulus quur dict⁹.

Phanum i quirinali tu mulo Ro/ mulo con/ stitutum. Capratinæ noniæ. Fuga vulgi: Labius post humius.

ref. Illius igit phanū in tumulo qrino ab eo nuncupato constitutū est. Dies vero quo cōcessit e vita: vulgi fugam, ac nonas capratinas appellant: q eo descēdētes ex vrbe ad captæ paludē sacrificia peragant. Exeūtes autē ad sacrificiū multa ex patriis noībus: vt Marcelli ac Caii: cū clamore inuocāt: eius * diei fugā alternāq in vrbē reuocationē cū metu ac trepidatiōe referētes. Nōnulli quoq * assueuerant: hanc imitationē nō fugæ sed festinationis ac celeritatis esse: idq in eiusmodi principiū referūt. Postea q̄ galli capta Roma a Camillo pulsi, fugatiq sunt: quū ciuitas ea clade attritis viribus ægre sese recepisset multi latinorum Libio Posthumio duce in eā cū copiis inuaserunt. Sic haud pcul Roma positis castris, per legatum Romanis significauit velle se vtriusq populi necessitudinē & ppinquitatē quæ iam vetustate defecerat, renouare p cōnubia: affinitatesq: rursus permistis generibus. q si frequentes virgines mulierumq innuptas ad se mitterent: pacem illis secum & amicitiam fore: vt antea ex simili origine cū Sabinis fuerant. His auditis Romani simul & bellū formidabant: & mulierū deditionē nihil mitius captiuitate habere opinabantur. Ambigētibus aūt illis serua Philothis: vt alii tradunt, Tutola nomine consuluit: vt omissis cæteris, ad dolum cōfugerent: eo & bellum, & obsidum quoq dationē euitari posse. Fuit autē doli apparatus eiusmodi: Viros mittere: qui se vna cum pluribus seruulatum forma præstantibus ad hostes deducerent: tum Philotidē ipsam noctu ignē attollere: Romanos vero armata manu egredi: hostibusq somno sepultis pro voluntate vti. Hæc ita gesta: addētibus fidem latinis: Philotisq noctu ignem ex caprifico quadam sustulit circumpositis a tergo velaminibus atq inuolucris: vt splēdor ignis hostibus interclusus, Romanis tantū appareret. Dato igitur signo trepidi exierūt: & ob trepidationem, qua ad portas inuicē vsi sunt: seipsos sæpius adhortantes: cæsis repētino & improuiso impetu hostibus: victoriæ monumentū festum diem eiusmodi agitant: Capratinisq nonis ex caprifico id nomē manet: constitutis etiā extra vrbē ex fici ramis tabernaculis: sub iis epulum mulieribus præbēt: seruæq circum coeuntes ludunt ita: verberibus ac lapidum iactu inuicē se afficiunt: vt eo tpe pugnātibus Romanis auxilio affuerunt. Hæc haud multi historicorum pro veris admittunt: sed pluribus diurna nominū cōmemoratio, & ad captæ paludē vt ad mare incessus, ad priorem sententiam magis spectare videtur: in iam eodem die diuersis temporibus vtraq clades accepta est. Fertur igitur Romulus quatuor & quinquaginta annos natus, trigesimo octauo sui regni anno e vita migrasse.

Philotis vl' Tutola sua

Capratinæ nonæ cur dictæ. Romulus quo tēpore excessit e viuis.

ROMVLI AC THESEI COMPARATIO.

VÆ igit de Romulo & Theseo auditu digna & memoria accepimus: hæc a nobis exposita sunt. Itaq videt alter eorū ab initio iudicio suo & cōsilio, nulla coactus necessitate: sed quum liceret sibi i Trœzene regnare, potitus regno haud obscuro: ipse sua sponte natura magna atq ardua spectasse. Alter quū fuga ipsa ignauiæ nomē ac suppliciū subiturus esset: quale est illud Platonis: timore ac metu fortis fuisse: extremaq: pati reformidās ad magnas res gerēdas inuitus coactusq accessisse. Deinde huius opus vnius Albæ tyranni cædes maximū memorat. Illius autē Scyrō, Sinis, Procustes, * Corynetes, præludia quędam, dum ad maiora se cōpararet fuerūt: quibus oppressis, magnis tyrānis gręciā liberauit: priusq̄ esset illis q ab eo seruarētur cognitus. Atq huic declinatis latronum insidiis maritima trāsuectio tuta patebat. At Romulus viuo * Amulio incolumis esse nō poterat. Cui id permaximo argumēto est q Theseus nulla puocatus iniuria pro aliorū salute improbis bellum indixerit. Illi autem quoad ipsi nihil a tyrāno mali perpessi sunt: iniurias omnium cōtempserunt. Qd si magnū videtur Sabino prælio vulnus accepisse: oppressisseq Acronē: permultos hostes bello domuisse: cum his operibus possumus Centaurorū pugnam, & aduersus Amazones Thesei gesta conferre. Quod vero Theseus circa creticū tributū est ausus: cum siue beluæ aliqui escam, siue victimā Androgei sepulchro, siue quod ē leuius ex his quæ prodita sunt ad seruiēdum apud homines cōtumeliosos atq immites, fœdam seruitutē ignominiosamq subiturus: sponte se offerens: cū virginibus & pueris nauigationē suscepit: Quātæ fortitudinis & magnitudinis aī aut iustitiæ aut splēdoris & gloriæ cupiditatis aut virtutis sit opus: nullo: modo verbis explicare quis posset. vt mihi nō male diffinisse philosophi videantur: q dixerunt amorē ministerium esse deorū ad curam & ad cōseruationē iuuenū hominibus exhibitū. Nam Ariadnę amor nihil aliud q̄ dei opus, atq inuētum salutis viri gratia fuisse videtur: nec amātem mulierē culpare: sed magis admirari debemus: siquidē nō omnes viri & mulieres eo pacto animan fuerint: sin aūt hoc illi tātūmodo cōtigit: iure ego illā, quæ mitī pboq ingenio, & q̄ bonis fortibusq viris affecta fuerit, a deo amari dignā fuisse dixerim. Quū vero vterq natura ciuilis extitisset: neuter eorū regiū administrandi morē seruauit: sed eo omisso, alter popularē, tyrannicū alter inducentes: ambo cōtrarias rationes sequuti: in eadē fraudē deciderūt. Oportet. n. omnes q in regno cōsti/

Amor quid sit.

tuti sunt:primū omnium regnum ipsum cōseruare. seruatur autē nihilominus: si in eo nihil fiat: quod minus conueniat: q̄ si conuenientia cūcta agātur. Qui vero aut remittat aliquid: aut intēdat: is de regis ac principis maiestate decedens: & aut multitudini seruiēs: aut sibi vēdicans dominatum: id regis ac principis maiestate decedēs: & aut multitudini seruiēs: aut sibi vendicās dominatum: id agit: vt aut cōtēnatur a suis: aut in eorū odium & offensionē incurrat. Attamē videtur illud ex benignitate & humanitate: hoc ex cupiditate insolentiaq; profectū. Q đ si nō aduersa oīno fortunæ ascribenda sunt: sed ex moribus ac perturbationibus notanda: impetu quidē animi, & furore ac ira subito concitata, quę ille in fratrem, hic in filiū admisit, nemo excusare conetur: sed principium ad iram impellens, cum magis a culpa vindicat: qui maiori causa veluti vulnere grauiore accepto a virtute desciuerit. Romulo enim quum de rep. ageretur: & cum fratre in certamē contētionemq; venisset: nemo tali in re hanc illi subito mente & cogitationē incidisse arbitraretur. At Theseum quę pauci oīno mortales effugere: amor: suspitio: calūnia muliebris: in filium cōcitarunt. Quod autē maius est: Romuli furor in rem atq; opus erupit, nō mitem exitum habiturum. Thesei vero ira vsq; ad verbū inprecationem senilēq; execrationē processit. Cæterum apparet adolescentem vsum esse fortuna. Quare in hoc quiuis Theseo suffragetur. Sed in Romulo illud maximū fuit: tenuissima ad res gerēdas principia habuisse. Serui enim ac subulcorum filii habiti: priusq̄ ipsi libertate donati forent, omnes fere Latinos in libertatem vindicarunt: vno eodemq; tēpore plura nomina pulcherrima cōsequuti: oppressores hostium: cōiunctorum vindices: reges gētium: conditores vrbium: non instauratores vt Theseus: q ex multis in vnum coactis vnā cōposuit ciuitatem pluribus euersis: quę regū priscorūq; heroū nomina referebāt. Romulus hęc postmodū in hostes effecit: quos coegit, euersis deletisq; propriis vrbibus, ad victores cōcedere. Sed ab initio nō conditam ante ciuitatē immutauit: neq; exauxit: sed quum nullā haberet: & ipse ab integro noua exedificata, simul agrum sibi, patriam regnum, genus, cōnubia, necessitudinesq; pararet: neq; excidit vllam: neq; euertit. erga extores autem ac sede carētes benificus extitit: quos volentes in populū & ciues accepit: latrones & maleficos nō interemit. At nationes bello subdidit; ciuitates in ditionem redigit: de regibus & ducibus triumphauit. Remi autē cędes haud certum authorē habet: plurimiq; crimen in alios transferūt: matrem vero ex manifesta clade exitioq; seruauit: auū quoq; turpiter ignominioseq; seruientem in Æneę sedem restituit: quūq; illum sponte multis beneficiis affecisset: ne inuite quidē lęsit. Thesei vero de velo mandan obliuionem & negligentiam vix arbitror longiori defensione etiam apud dissolutos iudices parricidii culpam deprecari posse. Q đ sentiens vir quidam Atticus: q̄ magnum aggredi volentibus defensionis munus incumberet: fingit Ageum aduentāte naue, quum festine spectandi gratia ad arcem curreret, prolapsum cecidisse: vt qui stipatorum ope destitutus foret: aut cui ad mare properanti nullus seruorum comitatus adesset. Quod autem ad fœminarum raptum spectat: Thesei facto honesta defensio defuit: ac primum q deliquit in eo genere sępius. Rapuit enim ariadnam Antiopen, Trœzeniamq; Anaxagonam: & post omnes, natu iam grandior, nondum adultam Helenam: sed infantē: nec ætate nubilem: quum ipse iam legitimi cōnubii tempus superasset. Deinde q causa in hoc fœdior rapiendi fuit. Non enim Trœzeniorum. Laconum: Amazonū filiæ in procreādis filiis dignæ erant: quę Athenis Erechthidibus Cecropidibusq; præferrentur. Verū hæc ita gesta suspitionem præ se ferunt contumeliæ ac voluptatis gratia esse suscepta. Sed Romulus octingentis aut non multo paucioribus raptis Sabinis, non omnes, sed vnam tātum vt aiunt Hersiliam habuit: alias iis qui inter ciues virtute excellerēt, distribuit. Deinde honore: indulgentia liberalitate quibus in posterū mulieres habitæ sunt, vim illā atq; iniuriā opus pulcherimum maximeq; ciuile ad eā quę cōsecuta est cōionem ac societatē conficiendā fuisse declarauit. Sic vtrāq; gentem in vnum compulit: inuicemq; admiscuit: rebusq; futuræ beniuolentiæ ac potentiæ fontem atq; originē pbuit. Pudoris āt & amicitiæ quā in nuptiis statuit, tempus est testis. Ducētos enim & triginta perpetuo deinde annos, neq; vir ausus est ab vxoris, neq; a viri vxor societate discere. Sed vt apud Græcos hoīes rerū cognitione maxime doctrinaq; pstantes, parricidam primum ac matricidam proferre possunt: sic apud Romanos omnis puagatū est: Seruilium Spurium primū fuisse: qui cū vxore infœcunditatis gratia, diuortium fecerit. Huic autē rei, cū lōgitudine tēporis res atq; opera testimonio sunt. Nam & regnū vtriusq; gentis regibus & respublica generibus ambobus ex eo connubio in medium posita est. Ex Thesei aūt nuptiis nulla amicitia cū aliquo, nec societas Atheniensibus comparata est: sed odia: bella: ciuiū cædes cōsequutæ sunt: atq; ad postremū amissis Aphidnis misericordia hostium supplices, deosq; implorātes, quæ ob Alexandrum Troiani pertulerūt: vix a se tandē deprecati sunt. Mater autem Thesei non periculum tantum subiit: sed relicta etiā ac prodita filio, eadem omnia q̄ Hæcuba ptulit: nisi iā q̄ de eius captiuitate ferunt, ficta & cōmētitia sunt. Q đ si hoc mēdaciū ē: oportet & aliorū plurima vana existimare. Ad hæc q̄ de numinis diuinitate memorāt q multū inter se differūt. Nā Romulus admodū ppitiis diis atq; auspicibus seruatus ē. Oraculū vero Ageo datū, vt ī pegrina terra cōcubitu abstineret, declarare videt: Theseū pter volūtatē deorū esse pcreatū.

Græci.

Diuortium prim⁹ apud Romanos fecit Seruilius Spurius.

LYCVRGI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

E lycurgo legum latore nihil(vt ita dixeri) certi narrare licet: cuius quidem & genus, & peregrinatio, & obit⁹, atq; oẽs ipsius in ferendis legibus, cõstituendaq; republica studium, varias historias sortitũ est. At ne tempora quidem cõstant: quibus vir ille fuerit. Alii nãq; Iphiti tẽporibus claruisse: feriasq; olympiacas vna secum cõfecisse tradunt. quorum est & Aristoteles philosophus: cõiecturam trahẽs ex eo disco: quo in olympiacis ludis vtebant. In illo enim Lycurgi nomẽ incisum conseruatur. Alii vero ex illorum successionibus, qui Spartae regnarũt, tempus supputantes: veluti Eratosthens, atq; Apollodorus: nõ paucis annis antiquiorẽ prima olympiade Lycurgũ ostendũt. Timaeus autẽ sentire videt: duos apud Spartiatas Lycurgos extitisse: haud eodẽ tẽpore. Eorũq; vtriusq; res gestas, ob gloriã, in alterũ referri: & vetustiorẽ qdem nõ porro Homeri tpibus fuisse. Quidã etiã Homerũ illum vidisse ferũt. Xenophõ quoq; videt antiquitatẽ viri illius asserere: in qbus Lycurgũ Heraclidarũ tpibus fuisse cõmemorat. Nam genere quidẽ nouissimos etiã Spartae regnãtiũ Heraclidas fuisse perspicuũ est. Hic autẽ videtur illos nominare Heraclidas voluisse: q primi simulq; pximi Herculi extiterũt. Verũtamẽ q̃q̃ tãto in errore versetur historia: enitemur eos sequẽtes, vel q pbatissimis argumentis, vel testibus celeberrimis vtunt: quae de hoc viro perscripta sunt in medium referre. Cũ & Simonides poeta nõ Eunomi, sed Pritanidis filium Lycurgum dicit: atq; Lycurgum & Eunomũ plurimi fere non hae genetis origine perhibẽt: sed ex procule & Aristodemo inquiũt Soum natũ: ex So o Eurytionem: ex quo Pritanin: ex hoc autẽ Eunomũ. Ex Eunomo vero Polydecten ex priore vxore: Lycurgum autem iuniorem ex Dionassa. Vt vero Eutychidas tradidit: cum quidẽ sextũ a Procle: ab Hercule aũt vndecimum. Ex maioribus aũt eius Sous maxime illustris fuit: quo imperãte * Helotes Spartiatae in seruitutẽ egere: & agri nõ nihil ab Arcadibus abscindẽtes sibi aduẽdicatunt. Fertur aũt Soum nuper difficili aridoq; loco a Clitoriis obsessum, in ea venisse foedera: vt partã bello terram eis relinqret: si qdẽ ipsi atq; sui oẽs ex primo fonte biberẽt. Firmatis autẽ iureiurãdo foederibus cõgregatisq; suis omnibus: illi qui nõ biberet regnũ se traditurũ pollicitũ esse. Continẽte vero se nemine sed cunctis potius bibẽtibus: Soum ipsum post oẽs descendisse: & hostibus adhuc pſentibus, cũ sese aqua aspersisset, abscessisse: locũq; tenuisse: pinde atq; nõ oẽs bibissent. Sed tam etsi has ob res Soum admirentur: nõ ob hoc tamẽ, sed ab eius filio familiã Eurytiotidas cognominarũt. Videtur enĩ primus Eurytion nimiũ regiae potestatis fastũ remisisse: beneficiis alliciẽs populũ, multitudiniq; gratificãs. Ex huiusmodi vero remissione populo ad audaciam irritato: posteris autẽ regibus tũ multitudini exosis, tũ vel ad gratiã, vel pp infirmitatẽ dissimulãdo pferẽtibus: Sparta diutius leges atq; ordinẽ desyderauit. Qua tẽpestate & Lycurgi patrẽ iperitãtem diẽ obire cõtigit. Dirimẽs eni quãdã tumultuantiũ pugnã popinario cultro ictus occubuit: Polydectae filio q erat natu grãdior relicto imperio. Quo qdem & ipso mortuo nõ multo post, in regnum succedere Lycurgum oportebat: veluti oẽs opinabãtur. Atq; priusq̃ manifestũ foret, fratris vxorẽ pregnãtẽ esse, regnabat: sed postea q̃ celerrime hae de re certior factus est: regnũ declarauit pueri esse: si qdem mas foret: principatũ vero ipse tanq̃ tutor gubernabat. Pupillorũ autẽ regum tutores Lacedaemonii prodicos nominãt Sed vt mulier clanculum eum accersere: verbaq; de perdẽdo puero, quo illi Spartae imperanti nuberet, facere. Eius quidem ingenium Lycurgus exosus ac detestatus est: ad ea vero quae dicebantur, contradixit nihil: quin laudare & admittere simulans. Non oportet inquit per abortiuum partum atq; medicamentum ipsa sibi corporis detrimentum afferat, periclitetutq;: sibi enim curae fore: vt continuo qd nasceret, e medio tollatur. Hoc igitur pacto ad tẽpus vsq; pariundi deducens mulierem: vbi illam parietẽ sensit: misit qui parturienti assiderent: eãq; asseruarent. His autẽ imperat: si foemina nasceretur, eã mulieribus tradcrẽt. Si mas: eũ ad se deferrent: quicquid reũ tũc ipse ge

Lycurgi nomẽ in disco incisum. Lycurgi origo. Sous. Helotes. Eurytiotidas. Patris Lycurgi interitus. Polydectus Lycurgi frater grãdior Lycurgus nepotis posthumi regnũ esse declarauit. Prodicos

teret. Accidit autē: vt mulier ipso cū principibus cœnante, marem pareret. Administri aderāt: qui ad eum infantē deportarūt. Quem ille suscipiēs traditur dixisse ad discūbētes. Rex natus est nobis o Spartiatæ: ac deinde cū regio solio reclinauisset: Charilaum nominauisse: quoniā qui aderant hilares omnes essent: admirantes illi quidē tum eius animi magnitudinē: tum iustitiā. Regnauit aūt totos mēses octo Cæterꝝ erat spectatissimus apud ciues: pluresq; fuere, qui illi ob virtutē auscultarent, & alacres īperata exequerent: q̄ qui vt regis curatori, potestatēq; regiā habēti, obtemperarēt. Erat & q̄dā aduersus eū inuidia: ac nōnulli quoniā iuuenis in incremētis esset, in eū insidias moliebant: p̄sertim cognati & familiares matris ipsius regis: q̄ contumelia affecta videbat: cuiusq; frater Leonidas, vbi audacius aliquādo atq; petulantius in Lycurgū maledixisset, subdidit: se plane ac certo scire ipsum regnaturꝝ, suspitionē iis p̄bens: ac Lycurgū calumnia præoccupās: vt insidiis vsum: si quid regē pati cōtingerit. Huiuscemodi aūt verba q̄dā etiā a muliere efferebant: q̄ grauiter Lycurgus & p̄molesste ferēs, veritusq; occulta cōsilia, statuit p̄egrinatiōe euitare suspitionē: vagariq;, quoad nepos p̄ ætatē ad successionē regni prolē cōsequeret. Itaq; sic soluens primū in Cretā venit: vbi respublicas regionis discens, cōgressusq; viris primariis gloria p̄tim & legibus p̄bauit: accepitq; domū q̄si trāslaturus atq; vsurus: partim etiā cōtēpsit. Præterea virꝝ vnū, qui sapiēs illic ciuilisq; habebat: gratia & amicitia p̄suasum * Thaletam nomine spartā misit: q poeta versuū lyricorꝝ existimatus, occasione q̄dē & prætextu hāc illic artē exerceret: re vero quæ optimi legū latores solēt, ea ipse p̄ficeret. Illius enim odæ, q̄dam erant orationes quæ modis simul & numeris multū decoris, grauitatisq; habētibus ad obtēperādū, concordiaq; vtendū reuocarēt. Iis aūt auditorꝝ ingenia sensim demulcebant: & a maliuolentia quæ tunc illis inuicē inerat, rerꝝ honestarꝝ studio absuescebant. Quā obrē omnes ille quodāmodo honestissimis Lycurgi institutis p̄parauit. Ex Creta autē Lycurgus in Asiam nauigauit: volēs, vt fert, Cretensi victui abiecto q̄dē illi & seuero, sumptus Ionicos ad delitias, quemadmodū medici sanis corporibus subægra & morbosa solent, & cōputare: & ita viuendi atq; rerūpublicarꝝ differentiā decernere. Quo quidē in loco quū Homeri poemata primū legisset: q̄ apud Creophili filios seruabantur: & in iis esset intuitus ciuile institutum ac eruditionē admistam: non minore sectandam studio, q̄ aurū: voluptates: intemperantiamq; libidinis, ea quæq; libenter scripsit & congregauit: vt in patriam deuecturus. Erat enim iā pertenuis fama quædā versuū apud græcos. Quasdam poeseos parte sparsim, vt acciderat, diuulgare consequuti fuerant aut multi. Eā Lycurgus vel primus illustrē fecit. Aegyptii vero etiā ad se venisse Lycurgum putāt: & ab aliis nationibus pugnandi discrimen maxime admiratum, id ad Spartiatas transtulisse: diuisisque e fabris & vulgaribus opificibus vrbanam verissime ciuitatem: mundamq; reddidisse. Quæ ab Aegyptiis dicunt: hæc eadē & Græcorum aliqui, & ipsi rerum gestarum scriptores testantur. Quod autem Lycurgus Libyam: Hiberiam petierit: & indiā peragrās Gymnosophistis congressus sit: præter Aristocratem Sparciatam Hipparchi filium neminem dixisse cognoscimus. At Lacedæmonii absentem Lycurgum desyder..bant, accersebantq; sæpenumero: quasi regis nomen dignitatemq; duntaxat: aliud vero quo multitudini præstarent: nihil haberent: ac in Lycurgo imperatorium quoddā esset īgeniū: & vis q̄ hoīes alliceret, & p̄stantiores redderet. Verꝝ neq; regibus illius viri p̄sentia minus desyderabat: quin sperabāt eo p̄nte multitudinē minus sese ad iniuriā & cōtumeliā latū iri. Quū ergo Lycurgus ad hosce ita affectos reuertisset: illico aggressus est p̄ntem mouere statū, rēpublicāq; mutare: tāq̄ nullū neq; opus, neq; vsus legum singularū eēt: nisi quis veluti corpori ægro & morbis oīfariā pleno inhærentē valetudinis tēperiē resoluēs, ac deiiciens medicamētis purgationibusq;, alterum nouū viuēdi ordinē aggrediat. Quū hoc igit secū cogitasset: primū oīum Delphos petiit: & accepta sorte, actisq; sacrificiis redit: celebratū illud oraculū secū referens: quo & dilectus diis, & deus ipse potiusq̄ homo a Pythia appellatus est. Præclarā enī legū institutionē efflagitanti: inq̄t. Tandem deū & dare illam & annuere: quæ longe aliarꝝ rerū publicarū optima foret. Itaq; his elatus optimates accersiuit: ac simul regē aggredi hortatus, est clāculum amicos antea alloquutus. Deīde sic paulatim quū plures tentasset: & ad rem ipsam cōstituisset: vbi aduenit t̄ps, trigīta principes iussit, q̄ p̄rimū illuxisset, in forum armati procederēt: cū stuporis gr̄a, tum & terroris si qui aduersarentur: quorꝝ viginti illustriores Hermippus p̄spicue scripsit. Qui vero Lycurgi facinoris vnus oīum particeps fuerit, & ei in ferendis legibus socius, Artemidā nominānt. Orto aūt tumultu: Charilaus rex metu p̄culsus, veluti aduersū se totū negotiū īsurgeret, in ærarii domū defugit. Deinde suasionibus, acceptisq; iuramētis p̄dut: & q̄ gerebātur p̄riceps fuit. Quippe q vsq; adeo miti esset, leniq; ingenio: vt quū aliq̄n secū vna regnaret Archesilaus: dixerit aduersus eos qui adolescentem laudibus efferebāt. Quo pacto Charilaus vir bonus non fuerit: qui ne etiam improbis molestus est! Quum multa vero Lycurgus innouasset: primū fuit & maximū seniorꝝ constitutio: quam ait Plato tumescenti regum imperio admistam, & ad maximas res adipiscendas salutem simul & continentiam æqualē potestatem assequutam. Suspensa enim respublica & declinans nunc ad reges in tyrānidē, nūc ad plebem in Democratiam: quū sicuti munimen, seniorum principatum in medio statuisset: ac neutrā eēt in partem pronior: tutissimū ordinē & statum habuit. Semper enim octo & viginti seniores

tutores vocāt Lacedæmonii.

Charilaus.

Lycurgus p̄egrinatione suspinionē euitauit

Thaletas poeta lyricus.

Poesim Lycurgus illustrauit.

Lycurgus e Delphis rediēs deus a Pythia appellatus.

Artemidas Lycurgi in ferendis legib⁹ socius.

Institutum primū Lycurgi.

Seniorꝝ cōstitutio a Lycurgo

primum in stituta.
Tyrannis.
Democratia.
Seniorum .xxviii. variæ opiniones.
Phylæ.
Obæ.
Archagetę.
Babyca.
Gnatio.

illis tum regibus assistebant: vt populari principatu repugnaret: tum vero ne tyrānus fieret rursum
populi iuribus fauebāt. Tot aūt eos seniores fuisse refert Aristoteles. Eoꝝ enī q primi .xxx. cū Lycur/
go extitissent, duo id negotii ꝑ metu reliq̄runt. Sphærus aūt ait ab initio tot fuisse cōsilii participes.
Quiddam etiam esse posset: q ipse numerus ꝑ septenariū quater multiplicatum absoluit. Et q suis
partibus æqualis post senarium perfectus est. At mihi videtur tot maxime seniores constituisse: vt
oēs .xxx. essent: octo autē & viginti regibus duos iis esse additos. Sic igitur circa hunc principatum
Lycurgus studuit: vt ea de re vaticiniū e Delphis reportarit: qđ ρητρας vocāt. id est huiuscemodi.
In hisce oibus * Phylas Phylaxæ: & Obas Obaxæ: multitudinis in partes diuisionem distributio *
nēq significat: quaꝝ alias Phylas: alias Obas appellauit. Archagetę vero reges dicuntur. Appella
zein autem est concionari. Nam publicæ institutionis principium ac causam in Pythiū oraculum
retulit. Sed Babycam & Gnationem nunc Oenūtem vocant. At Aristoteles Gnationē fluuium:
Babycam vero partem asserit. Inter hos autē conciones agebant: quū neq patria essent: neq alius
vllus apparatus. Quare & hæc existimabat ad bene cōsulendū accedere: quin potius ea obesse: quę
nugaces & molles redderent inani elatione mentes coeuntiū: quādoqdē ad statuas & picturas, aut
theatroꝝ proscenia, aut curiaꝝ tectā curiosius elaborata ipsi cōcionātes aspiciunt. Ex reliqua vero
coacta multitudine sententiā dicere nemini permittebatur. Quā autē seniores regesq tulissent: de/
cernendi populus ius habebat. Postero tamen tempore multis remouendo addendoq peruertenti
bus, violantibusq sententias, Polydorus & Theopompus reges hæc Rhetræ ascripsere. Quę autē
populus praue rogauerit: ab his seniores, & Archagetas segteges eē: hoc est nō roborare: sed oīno
& discedere: & populū dimittere: tāq̄ sententiam in deterius & vertentem & cōmutantem. Suaserāt
ipsi ciuitati sic esse faciendum: quasi hæc deo imperante: veluti ferme hisce Triteus meminit: Pythi/
us affatus quos est: oracula phœbi Discite veridici fanaq verba dei. Consilii imperium reges serua
re superbos: Sparta qbus cura est, vrbus capienda probis: Grandæuosq senes & qui respondeat al/
mis Hinc reliquū rhetris recta simul populū. Quod q̄ hoc pacto institutionē ciuilē Lycurgus mis/

Oligarchia

cuisset: tamē qui post eum sequuti sunt, quū effræneū adhuc & validā Oligarchiā (ea vero est in q̄
pauci dominantur) ferocē ac feruidam viderent: vt ait Plato, quasi frænū iniiciunt ei Ephororum
potestatē annis maxime a Lycurgo centū & triginta primū elaro ephoro cōstituto Theopompo
regnāte: quē aiunt quū ab vxore sibi probro obiiceretur: q esset humilius regnū filiis traditurus: q̄
ipse accepisset: eo igit maius tradidisse quo diuturnius. Enimuero quū insolentiā regū cū iuidia simul
deposuisset periculū quoq euitauit. Quo factū est: ne ea paterērur, quæ Messeni Argiuiq aduersus
reges suos, q nihil ex regia potestate ad popularē mansuetudinē, neq cedere neq deponere voluis/
sent, factitarunt. Et id maxime Lycurgi sapientiā ꝓuidētiāq ꝑspicuā ac manifestā reddidit: q ad Mes
senioꝝ atq Argiuoꝝ, q & cognati & vicini populi regesq existerent, seditiōes & rerūpublicaꝝ ęrū/
nas oculos cōuerterent. Ii nāq vbi ab initio paria cōsequuti essent: & in forte anteire illos videren/
tur: haud ad multū tpis secundis rebus vsi sunt: sed regū iniuria poriusq̄ q turbæ obedirent præsen
tes status perturbantes, demōstrarunt cū diuino ꝑfecto Spartiatis successui, fortunęq extitisse: qui

Institutum secundum Lycurgi.

rēpublicā apud ipsos aptarit, atq tēperarit. Sed de his postea. Secūdū vero Lycurgi institutū ac ge/
nerosissimū est: agri diuisio. Nā cum inęqualitas nimia & grauis esset: plurimiq inopes & egeni vr
bē perturbarēt: diuitiæ autē in paucos prorsus confluxissent: & cōtumeliā, & inuidiā, & malignita/
tē, & delitias, & qui hisce quoq antiquiores maioresq reipublicæ morbi sunt: diuitias ac pauperiē
eiecturus, persuasit: vt solū omne in medio positū a principio diuiderent, & ęquali sortitiōe parīq
substantia inuicē oēs viuerēt: primatū vero virtute arriperēt: q̄si nihil præstaret alter alteri, superio

Agri diuisio a Lycurgo facta.

re ve eēt: nisi quātū reꝝ turpiū vitupatio, & honestaꝝ laus determinaret. Volēs āt simul ac dixerat,
faceret: distribuit reliquā qdē Laconicā versus municipia ad sortes .xxx. milia: quæ vero ad oppidū
Spartæ ipsi adiaceret ad nouē milia. Tot. n. Spartiataꝝ sortes extiterūt. Aliqui aūt dicūt Lycurgū
sex milia distribuisse: sed tria milia postea Polydorū addidisse. Alii vero ex nouē millibus dimidium
Polydoro & dimidiū Lycurgo ascribunt. Sors aūt cuiuslibet tāta fuit: vt reddituū ferret viro qdē fru
mēti .lxx. medimnos: fœminæ vero .xii. & ex liqdis itē fructibus pro tōne copiā redderet. Nā tantū
alimēti abūde is fore arbitratus est: q & ad bonā corporis valetudinē, & habitudinē satis esset: alia
vero re nulla īdigerēt. Narratur aūt cū posteriori tpe quū ex peregrinatiōe ꝑ regionē ipsā nuperri/
me demessam iter aliqū faciens, videret aceruos similes & æqles, surrisisse dixisseq ad astantes: q̄ oīs
Laconica multoꝝ fratrū videt eē: q eā mō diuiserint. Aggressus & res mobiles diuidere: quo īæqua/

Nūmo aureo & argenteo expuncto, ferreū Lycurgus vtendū statuit.

litatem oēm & excellentiā tolleret: quoniā intuebatur eos inique ferre manifestā ablationem, alia
vsus via e medio sustulit hanc plus habendi cupiditatē. Nam vbi primū nūmū oēm aureum & ar/
genteum irritum reddidisset: ferreum solū vtēdum imperauit. Fecitq vt ex vasto pondere & ma/
gnitudine valeret parum: ita vt .x. minarum instar, & magno domi penu indigeret, iumentisq ad
agendum. Hoc aūt fuso plurima iniuriarū genera ex Lacedæmone sunt eiecta. Quis enim aut fura
ri voluisset: aut corrumpere muneribus: aut alium priuare: aut rapere: quod neq occultare pote/
rat: neq cum voluntate possidere: neq etiā vtiliter incidere? Aceto enim (vt fertur) igniti ferri acie

extingués, abstulit ad alias res & vsum & vim: quoniã infirmũ & inutile redderetur. Post hoc ãt eas artes quæ inutiles supuacaneæq; essent, ex vrbe deiecit. Verũtamẽ deiiciente ẽt nemine, plurimæ cũ publico nũmo excidissent: quũ res non haberentur in pretio. Ferreus.n.nũmus Græcis aliis cõmunis nõ erat: neq; pretiũ habebat: qppe qui ridiculo esset. Itaq; ex peregrinis & pretiosis mercibus nihil eo licebat emi. Neq; onus aliquod negotiatores in portus inuehebant. Neq; rhetor in Laconica ad docẽdũ ibat: neq; medicus vates: neq; scortorũ enutritor: neq; q aurea, neq; q argẽtea ornamẽta laboraret: vti nũmus illic non esset. Sed sic paulatim deserte ab iis a qbus exuscitarẽtur alerẽturq; deliciæ, vltro defecere: neq; his q multa adepti essent, plus quicq̃ cõmodi aderat: quũ opibus locus in publico nõ esset: sed domi occlusæ otiosæq; tenerẽtur. Quãobrẽ expedita necessariaq; vasa hæc, lectuli, & sellæ, & mensæ apud eos optima fiebãt.

Artes inutiles & supuacaneas Lycurg⁹ ex vrbe deiecit:

* Cothonq; Laconicus militiç (vt ait Critias) maxime pbabatur. Nã quas aquas bibere cogebãtur: visusq; abhorrebat: illius poculi colore occultabãtur: & quũ turbidæ intus colliderẽtur, ad horasq; subsiderẽt: puriores ori admouebãtur. Horũ vero auctor fuerat legũlator. Nã quũ inutiliũ rerũ artifices expulsi essent: in necessariis ipsis decorẽ artis ostendebant.

Cothon Laconicus.

Præterea quũ magis animo volutasset: & aduersus delitias bellum aggredi, & diuitiarum desyderium auferre: Institutum tertiũ, pulcherrimũq; induxit: cõuiuiorum apparatum: quo simul cœnatum cõuenientes ad cõmunia & ordinata opsonia ac cibos, nequaq̃ domi discumberẽt: aut superstrata pretiosa mensasq; magnifice instructas, inter opificũ & coquorũ manus sub noctẽ veluti voraces animantes impinguescerẽt: atq; vna corpora moresq; corrumperẽt: ad omnem libidinem satiemq; resoluti. Ac per id & multo somno & calidis balneis, prolixaq; quiete & quodam modo languore quottidiano indigerent. Permagna igit̃ ea res fuit: sed longe maior: ꝙ cõmuni illo cœnandi instituto, & facilitate victus id effecerit: vt neq; furto petendç diuitiæ, neq; potius (vt ait Theophrastus) honori habendæ, neq; diuites haberẽtur. Nã neq; vsus, neq; fructus, neq; facies omnino aut ostẽtatio fuerat magni apparatus: quũ vna cum paupere opulentus ad cœnam iret.

Institutum Lycurgi tertium. Cõuiuiorũ appat⁹ & ordo a Lycurgo istitut⁹:

Itaq; celebratum illud emanauit. In vna omniũ quæ sub sole sunt vrbiũ Sparta seruari diuitiarũ deũ & cæcum & iacentẽ: vt picturã inanimatã ac imobilẽ. Neq; enim antea cœnatos domi, ad conuiuia ventre pleno licebat ire. Sed diligenter reliqui cum asseruantes: qui nimis secũ aut biberet aut ederet: obiurgabant tanq̃ intẽperantẽ cõmuneq; ad victum lacessentẽ.

Plutus. Diuitiarũ deũ & cęcũ et iacẽtẽ in vna Sparta seruari.

Quare vel ob hoc maxime institutũ, locupletes dr̃ aduersus Lycurgũ exarsisse: & in eũ vniuersos clamoribus ac tumultu insurrexisse. Demũ vero pulsatus a multis, e foro cursu elabit̃: & alios ante oẽs in tẽplũ defugit. Sed vnus qdã adolescẽtes alias nõ ignauus, verũ & acer & feruidus Alcãder instãs ac psequẽs eius oculũ, cũ retro verteret̃, baculo feriens eruit. At Lycurgus nil remissior eo dolore redditus est: quin aduersa fronte sese cõstituẽs faciẽ ciuibus cruẽtã erutũq; oculũ oñdit. Pudore maximo et mœrore intuentes affecti sunt: adeo vt ei Alcandrũ traderẽt: & ad suã vsq; domũ Lycurgũ ipsum simul indignãtes deducerẽt. Lycurgus aũt illos qdẽ laudatos dimisit: Alcandrũ vero vbi domũ introduxisset: mali ei nihil neq; fecit, neq; dixit: sed dimissis cõsuetis ministris, q sibi famulabant̃, illũ ministrare iussit. Hic aũt q nequaq̃ eẽt obtusus: silentio iperata exequebat̃: simulq; Lycurgo assistẽs ac simul viuẽs in pspiciẽda mãsuetudine & eius aĩ effectu, & vitæ seueritate, & in pferẽdis laboribus cõstantia, & ipse mirifico in eũ virum amore est redditus: & ad familiares amicosq; dicebat: Lycurgũ neq; durũ neq; elatũ esse: sed solũ mãsuetũ atq; aduersus alios mitẽ. Sic igit̃ ille cruciatus est: & huiusmodi pœnã subiit: vt ex improbo & temerario iuuene in virũ exactissimũ cõtinẽtissimũq; euaderet.

Alcãder Lycurgo oculum baculo eruit.

In huius aũt ærumnæ monumentũ Mineruæ phanũ Lycurgus statuit: q̃ Optileti appellauit. Nã oculi apud illius regiõis Doricos optili vocant̃. Aliqui tamẽ quorũ est Dioscorides, qui Laconicã rẽpublicã cõscripsit, Lycurgũ oculũ percussum asserũt: nõ ãt luscũ factũ: ac phanũ ipsum deæ statuisse in ferendas recuperatç valetudinis gratias. Baculum tamẽ ferre Spartiatæ in concionibus post eã calamitatẽ destitere.

Mineruæ Optiletidi tẽplũ a Lycurgo statutum.

Conuiuia vero Cretenses Andria a viris: Lacedæmonii Phiditia appellãt: siue ꝙ philias idest amicitiæ & humanitatis ea sint.d.pro.l.accipiẽtes: siue ꝙ ad tenuitatẽ & pheidonẽ, hoc est parsimoniã consuescerent. Nihil aũt prohibet etiã primã extrinsecus e vocalẽ adiicere: vt aliqui dicũt editia a dieta, quæ victũ significat, nomẽ trahere. Conueniebant autẽ quidã ac parũ hisce vel pauciores vel plures. Ferebant singuli farinæ medimnũ singulis conuiuiorũ mensis: vini choas octo: casei qnq; minas: ficuũ quinq; semis minas: præterea opsonii gratia perparum quiddam nũmi: alias vero quum aliquis sacrificasset primitias, ac venatus esset: partẽ in conuiuiũ mittebat. Licebat nãq; domi cœnare: quãdo vel sacrificiis quisquis esset vel venatione retardatus: verum alios adesse oportebat: ac maiorẽ in modum ea conuiuia diligenter obseruabant.

Andria cõuiuia. Phiditia.

Itaq; Agis rex, quũ debellatis Atheniensibus ab exercitu reuertisset: & apud vxorem cœnare vellet portionesq; postularet: eas tribuni militum mittere noluere. Postridie vero quũ sacrificiũ qd̃ præbuerat, præ ira haud soluisset: ipsum multauere. Ad ea autẽ conuiuia ibant pueri: veluti ad scholas pudicitiæ ducerentur: & confabulationes ciuiles audiebãt: & liberales præceptores intuebantur. Iocariq; ipsi & comiter sine scurrilitate cauillari: & huiusmodi cauilla nõ honuste pari assuescebãt. Admodũ eni Laconici moris videt̃ esse: iocosas obiurgationes nihili pẽdere. Qd̃ q minus vellet, licebat ĩhibere: & ille ab huiuscemõi loco desistebat. Ingredientiũ

Agis rex.

vero vnicuiq; natu maximus portas ostēdēs, ait: per has se verbū nō egreditur: qui autē se cōuiuii participē fieri velit: sic pbari. Deīde singuli apomagdaliā sumentes in manum ministro vas super capite ferenti: silentio quasi calculum imittebāt: q reprobaret simpliciter: q vero approbaret: manu vehemēter īprimēs. nam quæ apomagdalia pssa fuerit: pforati calculi vim habet. Q d si quā ex iis minus ptessam offenderint: nō admittūt ingredientē: quippe qui velint oēs in uicē iocūde cōgredi. Qui vero sic reprobatus fuerit * Caddiscatū dicunt. Caddiscus nāq; vas vocatur: in qd apomagdalias imittunt. Ex opsoniis aūt nigrum ius maxime apud eos probatū est: vt neq; carne seniores indigerēt, sed eā adolescētibus cedētes, ipsi iure pfuso vescerent. Fertur aūt quidā ex Ponti regibus emisse iuris gratia coquum Laconicū: deinde iure degustato moleste affectū. Ac tunc ei dixisse coquum: O rex hoc certe iure hominis in eurota loti vtuntur opsonio: qui vbi modice biberunt, domū abeūt absq; facula. Non enim licet pergere p; ullo lumine: neq; hanc, neq; aliā viā: quo assuefiant etiā in tenebris atq; noctu audacter & intrepide proficisci. Conuiuia igitur hūc habent ordinem. Leges vero scriptas nullas Lycurgus tulit. Sed vna ex his quæ Rhetræ appellanf: hæc ē. Quæ igitur absolutissima & maxima ad ciuilem felicitatē, virtutēq; existerent, ea tum demum durare imota existimauit: si vicinū moribus & vitæ instituto inserta essent: haberētq; tum firmā electionē, acerrimū scilicet necessitatis vinculum: tum eā legislatoris dispositionē: quā disciplinā iunioribus faciebat: rationē reddens circa ipsoq; singulos. Paruas vero pecuniariasq; tabellas, quæ ad vsus ac necessitates aliter pro tēpore contingerent, satius fuit non cōprehendere: neq; inscriptis necessitatibus, neq; īmotis consuetudinibus pro opportunitatibus finere: & incrementa susciperent & detrimenta, quæcunq; eruditi cōprobarint. Totum ac totius legitimę institutionis munus in disciplinam reiecit. Rhetraq; igitur vna fuit: vt dictum est: non vti scriptis legibus. Altera vero contra sumptus īmodicos: vt qualibet domus culmen quidem securi: ianuas vero serra dūtaxat, & nullo alio instrumēto laboratas haberet. Q d enim posteris tēporibus Epaminundā dixisse ferunt in mēsa: tale prandium haud esse proditioni obnoxiū: hoc Lycurgus primū excogitauit: huiusmodi domum delitias, sumptuosq; apparatus non admittere. Neq; profecto quisq; est adeo incultus & rudis: q i facilē & plebeā domū ī portet fulcra argēteis instructa pedibus, strata purpurea, culignas aureas, & reliquū hisce congruū luxum. Verę necesse fuerit æquale congruere & consimile esse domui quidē fulcrum: fulcro autē vestem stragulam: huic vero reliquam magnificentiā. Ex qua quidē consuetudine aiunt Leontychidem illum seniorē quum cœnaret Corinthi, suspexisset q; tecti domus fabricam pretiosam atq; laqueatam, hospitē rogasse: an apud eos ligna quadrata nascerētur. Tertiam autē rhetram eam Lycurgi fuisse prædicāt: quæ in eosdē hostis militare prohiberet: ne sæpius repugnādo cōsuefacti bellicosi redderentur. Q ua in re Agesilaum regem maxime posteriori tēpore accusant: vtpote qui cōtinuis & frequētibus in Bœotiā incursibus ac bellis Thebanos resistere Lacedæmoniis edocuerit. Q uare saucium Antalchidas eum intuens: Pulchram tuæ doctrinę mercedem inquit a Thebanis recidis: qui nolētes ipsos neq; sciētes pugnādi peritiam docuisti. Itaq; huiusmodi sanctiōes Rhetras nominauit: quasi ex deo decretæ, & oracula quædā essent. Disciplinam vero: qd maximum legislatoris & pulcherrimū opus esse censuit: longiore aggressus initio, statim ea consyderauit, quæ ad cōnubia & sobolem procreandā attinerent. Non enim (vt ait Aristoteles) aggressus mulieres pudicas efficere, destitit ob frequētē viroq; militiā: quo omnē illis relinquere potestatem cogebanf: ob idq; magis q par esset eis obsequebātur, herasq; appellabāt: quo minus multam licentiā illam ipsam muliebrēq; insolētiā refrenaret. Quin & hæc idoneam statuit diligentiā. Enimuero virginū corpora cursibus & luctationibus iactibusq; discoq; atq; iaculorum exercuit: vt quēadmodū germinū radix acre in aeribus corporibus pricipiū sumēs melius germinat: ita & hæ partus robustę tolerātes honeste simul & facile aduersus dolores repugnarent. Itaq; delitias remouens & cibi subductionem, & omnē fœmineum morē, assuefecit puellas non minus q pueros & versari nudas, & qbusdā in sacris saltare & canere, p; sentibus simul spectantibusq; iuuenibus. Interdum etiam comiter in singulos apteq; obiurgantes carpebant delinquētes: ac rursus in eos qui digni essent pconia cantu cōposita dictantes, multam & ambitionē adolescētibus, & probitatis ardorē ingerebāt. Nā q laudatus probitatis extitisset, & inter virgines illustris habitus: abibat exultās laudibus. Quę vero cū ioco & faceta obiurgatiōe rephensiones fierēt: nihilo erant ipsis seriis castigatiōibusq; aut obtusiores: aut minus argutę: vtpote q; ad spectaculum cū aliis vna ciuibus tū reges, tū seniores pficisceban. Nudatio illa virginū nihil habebat turpe: verecūdia enim aderat: petulātia aberat: sed simplicē quādā cōsuetudinē, & robustitatis studiū efficiebat. Atq; elationē ai quādā fœmineū ingenium, nec ignauā degustabat: perinde ac nō minus sibi & virtutis & ambitionis cōsortiū adesset. Vñ & dicere illis sentireq; licebat: qlia & de Gorgōe vxore Leonidæ narranf. Nā pegrina qdā (vt videf) ad eā dicēte: Solæ vos lacenæ viris iperatis. Solæ. n. iqt viros parimus. Hæc igitur ad nuptias alliciebāt. Dico autē pompas virginū & ęmulatiōes & ludos ī iuuenū cōspectu: qui nō geometricis agebanf, sed cupidiēs, vt ait Plato, necessitatib⁹. Preterea ignominiā quādā iis, qui nubere noluissent, Lycurgus addidit: Arcebantur. n. in gymnicis ludis a spectaculo: per hyemē vero

Apomagdalia.

Caddiscus vas.

Rhetraq; legum vna est nō vti legibus scriptis.

Lex altera Rhetraq; secunda. Sumptus īmodicos aufert. Culignæ aureæ.

Lex tertia Rhetraq; ac Lycurgi: ne in eosdē hostes militaretur. Antalchidas.

Rhetræ leges cur appellatæ.

Cōnubioq; et pcreādæ sobolis causa, qd de virginibus Lycurgus statuit.

Solæ mulieres viros pariunt.

princeps iubebant eos in orbem nudos forum circuire. Ita vero circũeuntes canebant in semetipsos compositũ quoddā carmen: quo significabatur eos iure pati: quoniā legibus non parerēt. Honore āt & obsequio, quo iuuenes ꝓsequunt̃ seniores, priuabant̃. Quamobrē dictũ illud in Dercyllidam dānauit nemo: tametsi ꝓbatus ille dux extitisset. Superuenienti enĩ sibi quidā ex iuuētute subselliũ haud cessit: ingens. Neq̃ enĩ mihi tu qui cederet genuisti. Nubebant aũt raptu: neq̃ paruas, neq̃ ad cõiugium immaturas, sed adultas ac nubiles assumētes. Raptā vero, ea quæ pronuba dr̃, accipiēs capitis qdem crines ad cutē amputabat. Virili aũt amictu calciamētisq̃ instructā in torũ solam declinabat sine lumine. At sponsus nõ ebrius, neq̃ delitiis demollitus: sed sobrius, vt sp̃, postea q̃ in phiditiis cœnatus esset, ingressus ac sponsæ cingulũ soluens, eā sublatā in lectũ transferebat. Ibiq̃ secũ moratus haud diu, honeste abibat: vbi cũ aliis iunioribus cõsueuerat dormiturus. Idēq̃ in posterũ agebat, cũ æqualibus qdē diē trahens: simulq̃ q̃escēs. Ad spõsam vero quadā cũ religione clam ꝑgens & verecũdus & timidus: neqs ex intimis se intueret̃. Simul.n.& sponsa moliebatur agebatq̃, quo tēpestiue & clam inuicē cõuenirēt. Et hoc nõ paruũ tp̃is gerebāt: sed quoad etiā aliq̃bus filii nascerētur: priusq̃ interdiu suas vxores aspicerent. Hmõi vero congressio nõ tēperantiæ modo atq̃ pudicitiæ exercitatio q̃dā erat: verũ & verecũdos corporibus & ꝑpetuo quodā amore nouos recētesq̃ ad cõcubitũ ducebat. Neq̃ satietate eos capi: neq̃ inuerecũdis cõgressibus a mutuo affectu refrigescere: quin potius vt reliq̃as sp̃ aliquas & somentũ cupidinis & grãæ inuicē relinquere sinebat. Tātum aũt & ordinis & pudoris iugali copulæ quũ adhibuisset: nihilo tñ minus nouā inanēq̃ ac muliebrē de vxorũ pudicitia suspitionē amouit: id honestũ decernēs: si cõtumeliā & incõtinētiā omnē a cõnubio arceret. Filiorũ aũt & sobolis societatē dignis hoĩbus ꝑmisit: eos deridens q̃ hæc veluti q̃ admisceri cõsortiũ ve admittere nequeũt: cædibus & bellis capessierũt. Licebat enĩ seniori viro iunioris vxoris: si quē ex iunioribus honestũ ac probũ diligeret probaretq̃, illũ ad vxorē adducere: & vbi eā generosa illius semine cõplesset, suũ ipsorũ q̃d natũ esset efficere. Licebat itidē ꝓbo viro q̃ fœcundā aliquā pudicāq̃ mulierē alteri nuptā admiraret̃: marito illius suadere: vt cũ ea ipse cõgrederet̃: tāq̃ in solo fertili bonos filios saturus atq̃ facturus: bonorũ itē germanos illos cognatosq̃ futuros. Primũ eteni nõ ꝓprios patrũ, sed cõmunes ciuitatis filios Lycurgus existimabat. Quare nõ ex vulgaribus q̃busdā natos: sed ex optimis potius ciues esse volebat: deinde plurimā & fatuitatē simul & fastũ in aliorũ istitutis intuebat̃: q̃ hisce in rebus elaborassent. Illi nāq̃ canes & equas, aut gratia, aut mercede dominis ꝑsuasis, optimis & ꝓclaris illius generis aĩalibus supponũt: vxores aũt tāq̃ ꝑsidio occlusas seruāt: & ipsis dũtaxat eas parere volētes: siue illi amētes sint, siue cõfecti senio, siue ægroti: quasi filii mali non nascātur et iis q̃ primi adepti sunt, & nutriũt: si ex improbis nascātur: & cõtra ꝓbi si talē ortũ sortiant̃. Hæc aũt ita se habētia quũ natura tũ moribus tantũ tunc aberāt ab ea quæ postea sequuta dicitur facilitate mulierũ: vt oĩno incredibile sit eos adulterio fuisse obnoxios. Celebraturq̃ cuiusdā Geradæ dictũ hoĩs Spartiatæ admodũ vetustissimi: q̃ ab hospite rogatus q̃d apud eos adulteri patiunt̃: respõdisse dr̃. O hospes nemo apud nos fit adulter. Subdente autē illo: sin vero fieret. Taurũ inq̃t Geradas ꝑsoluit magnũ: qui Taygeto supato bibit ex Eurota. Hospite vero admirāte dicenteq̃: q̃ possit fieri tā vastus bos: ridēs Geradas, quonā inq̃t pacto adulter queat Spartæ fieri? Hæc igit̃ de nuptiis tradunt̃. Partus autē nutriēdi ius genitor nõ erat: sed eũ quendā in locũ deportabat: quē Leschen vocant: vbi sedētes ii q̃ ex tribulibus maximi natu essent: si q̃dē infantē aĩaduerterēt effictum pulchre ac robustũ: educari iubebāt: sortē illi ex nouē milibus distribuētes: sin autē ignauũ ac deformē: ad apothecas appellatas exponēdum demittebant: locũ secus Taygetũ ꝓcipitem ac ꝑruptum: perinde quasi eius vita qui minus pulchra statim ab initio, & ab bonam corporis compositionem & ad robustitatē natura productus esset: neq̃ sibi vtilis neq̃ reip. foret. Vnde non aqua infantes sed vino mulieres abluebāt: experimētum quoddā ipsorũ habitudinis facientes. Dicitur enim comitiali morbo infantes aut alii ægrotationi obnoxios admoto mero debilitari ac resolui. Qui autē esset firmæ valitudinis, magis acuere ac firmare habitum. Erat autē circa nutrices artificiosa quædā diligentia: vt nullis adhibitis infantiæ pannis, infantes & nutrientes ipsos tum mēbris tum specie liberales ac venustos facerent. Itē & faciles & nihil delicatioris cibi appetētes, & tenebras minime formidātes, & ad oēm solitudinē itrepidos, & difficultatis illiberalis atq̃ vagitus expertes cõstituerēt. Proide q̃dā etiā ex exteris alumnas Laconicas filiis emebāt. Et Emydā, quæ Alcibiadē Atheniensem lactarat, lacanā fuisse tradũt. Verũ huic (vt inq̃t Plato) præfecit Pericles pædagogũ zopiũ: q̃ ab cæteris seruis differret nihil. At Spartiatarũ filiis Lycurgus neq̃ emptitios, neq̃ mercēnarios ēsse pædagogos voluit: neq̃ vt cuilibet liceret filiũ ꝓ volũtate, vel educare, instituere: sed oēs stati quũ septimũ annũ exegissent, ipse assumēs, distribuebat in greges: eosq̃ vna socios atq̃ cõtubernales consuefaciebat inuicē simul ludere & simul exerceri. Principē vero eis præficiebat eũ: qui & prudētia cæteris sociis ꝑstaret: & pugnādo esset acerrimus. Ad hunc intuebantur: huic imperāti obediebant: hunc plectentē perferebāt. Itaq̃ disciplina erat quædā obediendi exercitatio. Seniores autē eos ludētis obseruabant: & frequētissime dimicationes quasdā ad cõtentiones vsq̃ suggerētes nõ supuacanee discebāt: q̃le eẽ cuiusq̃ igeniũ: q̃ auderet, neq̃ in certaminibꝰ pugnā

Nuptas quomõ viri adirent.

Vxores alienas ꝓbis adire licebat prolis causa.

Geradæ dictũ de adulteris.

Partus nutriendi qui mos apud Spartiatas. Lesche, locꝰ

Infantes vino ablui solitos: non aqua.

Alũnas Laconicas filiis emebāt.

Amyda alcibiadis nutrix.

Puerorum educādorũ quē modũ Lycurgus istituerit.

abnueret. Atqui litteras pro necessitate discebant. Reliqua omnis disciplina ad recte obtemperan-
dum, laboresq; ꝑtolerandos, & prælio vincendũ parabatur. Quare progressu ætatis eã iis exercitatio
nem intẽdebãt: vt ad cutẽ vsq; ipsos tonderent: & discalciatos incedere, ac frequentius nudos lude
re consuefacerent. Emenso aũt duodecimo ætatis anno sine tunica iã degebãt: palliũ vnũ in annũ
capientes. Erantq; corporibus squalidi: & qui neq; balneas, neq; vnguenta scirẽt: ꝑter paucos quos-
dam anni dies: quibus huius indulgẽtię participes fiebant. Cubabãt aũt secũdum alas & turmas in

Eurotas flu. Laconię

tor[is] ex arũdine constructis: quã ipsi secus Eurotã nascentẽ cõuellebant, summitates manibus nõ
ferro confringentes. Per hyemis vero tẽps eos, qui Lycophones appellant, sibi subiiciebant: torisq;

Lycophones.

immiscebãt. Videbat enim ea materia calidi hr̃e quiddam. Iam vero cũ huius ętatis hominibus, q
probos iuuenes ad amarent, seniores ipsi simul versabantur: mentẽq; adhibebant: & proficiscebã-
tur maxime ad gymnasia: illisq; tum pugnãtibus, tum iocosis obiurgationibus inter sese vtẽtibus,
non ab re intererant: vtpote qui oẽs quodãmodo existimarent ẽẽ oĩum & patres: & pędagogi, & ꝑ
fecti. Proindeq; neq; tẽps, neq; locũ omittendũ vacuũ ꝑceptoris institutis atq; studiis. Circa delin-

Pædonomus.

quentẽ ꝑterea & Pædonomus ex honestis & bonis viris cõstituebatur: ac ipsis per turmas ꝑficiebãt
ex iis, qui Irenes dicebant, continentissimũ sp & bellacissimũ. Irenas vero vocãt eos, qui in annũ

Ireres. Melirenes.

iam secundũ e pueris excessere. Melirenas aũt natu grandiores inter pueros. Hic igitur Iren: vbi an
num vicesimũ attigerit: & præest iis qui in pugnis subiecti sunt: & pro singulis familiis eis ministris
in cœna vtitur. Præscribit aũt firmioribus, vt ligna ferant: minoribus vero holera. quæ illi per fur-
tum afferũt: alii ad hortos euntes, alii ad viroꝝ conuiuia clam ingressi callide & asseruanter. Siquis
aũt fuerit deprehẽsus: multis verberibus flagro afficitur: quasi negligẽter ineptecq; furati videatur.
Furantur aũt ex cibariis quicqd valeant. Sicq; apte discunt insidias dormientibus tendere, aut ne-
gligentius obseruantibus. At si fuerit deprehensus: multatur tũ verberibus, tum fame. Perq̃ suauis
enĩ iis est cœna: vt sua industria inediæ occurrentes, & audere callideq; rẽ gerere cogantur: & hoc q
dem castigati victus opus erat. Corpoꝝ vero incrementũ mirabile dicunt. Fertur enim in longum
qñ quidẽ ipse spũs non retardetur, aut laboret præ alimẽti copia, in profunditatem & latitudinem
pressus. Corporis vero leuitate solute, facileq; crescentis superiora petit. Idẽ aũt pulchre videt face-
re. Nã graciles habitus & macilẽti magis artuũ agilitati cedunt: tumẽtes vero & pingues onere suo
reluctantur: quasi prosus mulieres: quæ quũ grauidæ sunt debilitantur. Graciles quidẽ infantes fi-
unt ac venusti & aspectu grati: ob leuitatem materiæ: quæ ab eo magis qđ formã imprimit, detine
tur. Sed enim cãm accidentis rei consyderate in medio positum sit. Adeo vero & diligenter & atten-
te pueri furantur: vt narretur quẽdã, quũ leonis catulum surripuisset, palliologq; inuoluisset: eius vẽ
tre vnguibus & dẽtibus a bestia discerpto: oĩa latendi gr̃a tolerantẽ, obiisse. Qđ vel ex huius tempe
statis puberibus credi licet: quoꝝ multos in ara augurii cæsos verberibus mori vidimus. Quũ aũt

Iren qd cœnatus aliis ꝑararet.

Iren cœnatus discumberet: imperabat alii ex pueris, vt caneret: alii quæstionẽ aliquã proponebat
accurata rñsione indigentẽ: vt qui sit optimus inter viros: vel quænã sit huiusce actio. Qua quidẽ
ex re consuefiebant statim ab initio & honesta iudicare, & de ciuibus diligenter inquirere. Siquis
enim quæsitus, quinã esset bonus ciuis: aut qui minus probatus esset: hęsisset respondendo: animi
signũ esse arbitrabantur & mortis: & qui nulla virtutis laude rãgeretur. Oportebat autem respõsio-
nem & breuem esse: & celerẽ: causa & demonstratione cõcludentẽ: quãobrem qui minus rite vel ne-
gligentius respondisset: plectebatur: morsum capiens ab Irene in pollicem. Sępenumero quoq;, se-
nioribus principibusq; pręsentibus, pueros Iren puniebat: documentum præbens, an recte & vt
decet puniret. Neq; dũ eos puniret, prohibebat. Quũ vero pueri abiissent, pœnas dabat, si asperius
q̃ deceret in illos animaduertisset: aut contra si remisse & leuiter. Fiebant autem amatores vna pue-
roꝝ famæ infamiæq; participes. Itaq; dr̃ aliqñ vocem minus ingenuam in pugna puero emitten-
te, eius amatorem a principibus multatũ esse. Quum aũt amoris vis ita apud eos vigeret: vt & pę
claræ ꝓbæq; mulieres ipsas etiam virgines amarẽt: riuales tñ fieri nõ licebat, qui eosdem amassent:
quin potius eoꝝ amatores mutuæ amicitiæ initium faciebant: perseuerabãtq; pari studio: vt quẽ
amarent optimũ redderent. Docebãt etiam pueros ea vti oꝛone: quæ grauitatem haberet iocundi-

Ferreus nũmus.

tati admistã: ac sniæ plurimum breui sermone cõplecteretur. Enimuero ferreum nũmum Lycurgus
statuit magno pondere minimã vim habere: vt dictum est: at orationis nummum contra ex incul

Eloquentiã in pueris Lycurgus procurauit.

ta & breui dictione sententiis affluere plurimum effecit: qui multo silentio pueros sensu eloq & sci-
re respondere molitus sit. Quẽadmodũ enim illorum semen, qui se ad coitum intemperantes præ
stãt, infœcũdum vt plurimum & sine fructu est: sic & loquendi intẽperãtia orationẽ inanem & sto
lidã reddit. Proinde Agis rex, quũ atticus quidã in laconicos enses cauillaretur: q parui essent: dice
retq; facile eos absorberi ab circulatoribus in theatris posse: Et tñ vix nos: inquit: attingimur ho-
stium gladiis longioribus. Ego vero & laconicã orationem intueor: quæ breuis videtur esse: maxi-

Breui oꝛone vsus Lycurgus.

mas res complecti: & auditorum mentem attingere. Etenim Lycurgus ipse & breuis oratione vi-
detur esse: & per dicteria loquutus. siquidem & ex commentariis coniectari licet. veluti respon-
sum illud in eum est, qui vt popularem in vrbe prĩcipatum faceret eum rogabat: Tũc enim in-

quit primus tua in domo hmõi principatũ facito. Et illud de sacrificiis, ad pcontãtẽ qd parua adeo ac vilia statuisset: Ne vnq̃ aut Deũ venerari desistamus. Et itẽ illud de athletarũ certaminibus. Hęc.n. sola exercere ciues phibebat: in qbus manus haud ītẽderet. Ferũtur & eius ex epistolis hmõi ad ciues rñsiones. Quonã pacto hostiũ ipetũ repellere possimus: si pauperes mãseritis: & cõtẽtiones mutuas amiseritis. Et rursum de muris. Nequaq̃ ea vrbs minus circũdata muro fuerit: siqs eã viris fortibus, nõ lateribus cinxerit. Hisce igit̃ hmõiq; epistolis: neq; fidẽ derogare, neq; itẽ adhibere facile est. Q uãtæ vero dicẽdi piritas calũniæ foret, talia sunt dicteriorũ indicia. Leonidas rex itẽpestiue quodã de rebus nõ inutilibus verba faciẽte: O hospes inqt, nõ opportune qđ oportet vteris. Charilaus vero fris Lycurgi filius rogatus de paucitate legũ ipsius, inqt: Eos q nõ multis vtuntur verbis, neq; multis legibus indigere. Archidamidas aũt qbusdã Hecatheũ sophistã accusantibus: q in conuiuium susceptus nihil dixisset, inqt: qui rationẽ dicẽdi tenet, etiã tẽpus tenet. Quas vero ex cõmentariis dixi grauis sentẽtias gratię cõiunctas, hmõi sunt. Demaratus iprobo quodã intẽpestiuis, in eũ interrogationibus cauillãte, ac idẽ sępius iam rogãte: quis optimus eẽt spartiatarũ, inqt, Qui tibi dissimillimus sit. Agis aũt quodã Helienses laudibus efferente: q pulchre olympia iusteq; agerent: Ecquid magni inqt Helienses faciũt: si ex annis quinq; diẽ vnũ iustitia vtunt̃! Teopõpus vero cum hospes quidã suam in eum beniuolẽtiam ostẽtaret: diceretq; a ciuibus suis philolaconẽ, hoc est laconum studiosum appellari: pulchrũ inqt fuerit Philopoliten, id est ciuitatis amatorẽ vocari. Plistonax aũt Pausaniæ filius rhetore quodã atheniensi imperitos Lacedæmonios appellãte: Recte dicis inquit. Soli eni græcorũ nos nil a vobis mali didicimus. Archidamidas vero rogãti cuidã: quot sunt spartiatæ: Tot inquit o hospes qui malos sufficiant arcere. Licet etiã ex iis quę iocose ab ipsis dñr, morẽ ipsorũ coniectare. Cõsueuere nanq; orõne supuacanea nunq̃ vti: neq; pati, vt vox effluat: quæ quoquo mõ alicuius speculationis dignam sñiam minus habeat. Enimuero quũ quidam ad eum audiendũ exhortaretur: qui lusciniã imitaretur: Ipsam inqt audiui illã. Alius vero quũ titulum hũc legisset, Hosce Selenũtis quicunq; tyrãnida mauors Extinxere: ferus pdidit in foribus. Iure inqt viri interiere: oportuit enim sinere ipsam exurioẽm. Adolescens autẽ pollicenti cuidam se gallos ei daturũ, qui pugnãdo interirent: Ne tu quidẽ inqt des istos mihi: sed ex iis potius, qui dimicãdo occidãt. Alius vero quidã intuens homines in sellis quum ex hac luce decederent sedentes: Absit inquit vt hic sedeã: vnde seniori assurgere fas non est. Dicteriorũ igitur species erat hmõi. Quare non absurde inquiunt aliqui: facilius esse philosophari: q̃ studere laconum sermonem exacte imitari. Disciplina aũt & cantuum & morũ, non minus in studio erat, q̃ dicendi æmulatio ac nitor. Verũ & modulis stimulus quidã inerat ad animũ concitandum: & ad impetum quasi furentẽ quẽdam atq; strenuum inducendũ. Ac dictio erat facilis & virilis de rebus honestis seuerisq;. Nam laudatiões eorum erãt vt plurimũ: q pclare & fauste p Sparta occubuissent. Et illorũ vituperationes qui metu id agere detractassent: qsi tristẽ vitam miserãq; vixissent. Erat pterea exhortatio q̃dam & excitatio pro ętatũ dignitate ad virtutẽ. Horũ aũt vnũ quiddã exempli cã non ab re fuerit in mediũ referre. Tribus eni choris pro tribus ętatibus in celebritatibus cõstitutis: Vnus quidẽ senectutis incipiens canebat: Nos olim fuimus robusti iuuenes. Adultæ vero ætatis alter subsequens ingebat: Nos aũt sumus: q si velis periculũ facito. At pueritię tertius: Nos autẽ erimus multis pfecto meliores. Nẽpe siquis Laconicis poematis aium intẽderit: quorum aliqua ad nřam vsq; seruantur ętatẽ: & sensim progredientes numeros asseruauerit: qbus in congressu aduersus hostes ad tibiã vtebantur, non absurde & Terpandrum & Pindarũ musicæ fortitudinem coniunxisse censuerit. Ille nãq; sic de Lacedæmoniis cecinit: Hic iuuenũ cuspis viret & dulcissima musa: Iudiciũq; patẽs. Pindarus vero ait. Hic & consilia senes: Et qui prælia fortiter cõcernant iuuenum chori: & cũ cuspidibus piendes decus. Istos eni & musica simul eruditissimos: & bellicosissimos extitisse iudicant. Nam veluti laconicus ille poeta inquit: Serpsit & in ferrum citharæ sonus ipse canorę. Etenim rex quum prælium initurus esset, sacra musis ante persoluebat: vtpote qui disciplinæ, vt videtur, iudiciorũq; meminisset: quo & faciles ac promptæ periculis adessent: & facinora præliantium memoratu digna redderent. Interdum vero remisso iuuenibus durissimo vitæ instituto, minime prohibebant, vt & coma sese & armis & palliis exornarent: gaudentes his quidem illi non secus, atq; equis exultantibus & sese efferentibus ad certamina. Quare comam nutrientes continuo ex pubertate maxime in obeundis periculis operã dabant: vt & nitida coma & discriminata videretur: quoddã Lycurgi dictum de coma celebrantes: ea pulchros venustiores fieri, deformes autem ferociores. Præterea militiæ: gymnasiis mollioribus vtebantur: ac reliquũ victum neq; seuerum adeo, neq; astrictũ iunioribus præbebant. Itaq; solis illis in omni genere exercitationis bellicæ bellum ipsum quies est. Iam vero instructa simul ipsorum acie hostibusq; præsentibus, rex simul & capram, quam illi chimeram dicunt, iugulabat: & omnes coronari mandabat: & tibicines castorio modulo ad tibias vti iubebat: simul etiam Panem ad inuadendum inuocabatq;. Itaq; illorũ aspectus & pulcher erat & formidabilis: qui & numero ad tibiam incederẽt: neq; phalãgis ordinẽ miscerẽt, neq; animis turbarent̃, sed mansuete & hilariter a modulo in discrimen ducerẽtur. Videtur enim neq; metũ neq; furorem nimium in illis oriri posse, qui

Charilaus

Archidami dæ dictum.

Sententiæ graues

Philopolites.

Plistonax Pausaniæ filius.

Disciplina qualis esset spartiatarũ in cãtibus: & moribus

Comã pulchros venustiores: deformes vero ferociores reddere.

Militiã quõ exercerent spartiatæ.

ita se habuerint:sed firmã potius & constantem animi magnitudinẽ spei audientiaq; admista: per inde atq; immortali Deo pręsente simul ac fauente. Ibat autem rex aduersus hostes coronatũ hominem secum habens,qui certamine victor extitisset. Ac ferunt quendã quũ grãdis sibi pecunia in olympiis traderet:eam accipere noluisse, sed labore plurimo aduersariũ luctãdo superasse. Quare dixit ei:Quid tibi o lacon ex victoria lucri cõparasti?Et illũ arridentẽ respondisse. Ante regem cõstitutus prælia bor aduersus hostes. Quũ aũt vertissent in fugam hostem:vicissentq; : adhuc insequebantur:quoad oĩno victoria hostiũ fuga confirmata esset. Dein cõtinuo redibãt:neq; generosum neq; græcanicũ esse ducẽtes:illos cędere & necare:qui declinarẽt cederẽt:abirẽt.eratq; non solũ & honestũ hoc:& maximi animi opus:verũ etiam vtile. Illi nãq; qui aduersus eos dimicarent : quũ nõ essent ignari a Lacedæmoniis illos qui pugnando resisterent enecari:cedẽtibus vero parci : fugere q̃ manere conducibilius putabant.

Lycurgus bellicosissimus fuit vt hippias ait.

Lycurgũ autẽ ipsum Hippias sophista narrat : & bellicosissimũ extitisse:ac multa militia expertum. Philostephanus vero equitum etiã distributiones in Vlamos Lycurgo ascribit: Vlamũ vero, vt ille cõstituit, complecti equites quinquaginta:instructum quadrato ordine. At Demetrius Phalereus tradit nullam prorsus rem bellicã Lycurgum attigisse: sed in pace constituisse rẽpublicã.

Vlamus

Videtur autem olympicarum feriarum excogitatio miri ingenio viri mansuetiq; fuisse. Atq; dicunt quidam (veluti Hermippus meminit) Lycurgum neq; affuisse ab initio:neq; socium extitisse:in iis quę sunt ab Iphito constituta:sed interfuisse aliqua ex causa profectum atq; spectantem. Audisse autem vocem tanq̃ hominis alicuius a tergo illum increpãtis admirantisq;:q; ciues non exhortaretur simul cũ aliis celebritatis participes fieri. Cõuersum autẽ Lycurgũ:quũ qui loquutus fuerat nunq̃ appareret,numen fuisse arbitratũ:sic ad Iphitum cõcessisse cõmuniq; studio festiuitatem illustriorẽ & firmiorẽ constituisse. Disciplina vero quoad pubertatis annos euasissent,pdurabat. Nemini.n.pmittebatur pro arbitrio viuere:sed in vrbe veluti in castris, pscriptũ habebãt victũ & exercitationẽ circa publica negotia. Atq; oĩno existimãtes nõ sibi pueros natos eẽ:sed patriæ:eos sedulo(ni qd aliud facere imperatũ foret)inspectabant: ac frugi aliqd edocebant:aut ipsi a senioribus discebãt. Etenim hæc vna ex oĩbus,quas suis ciuibus Lycurgus fabricauit, & pulcherrima beatissimaq; res fuit copia & vbertas otii:qbus oĩno ꝓhibuit quicq̃ vulgariũ artiũ attingere.

Otii copiã ciuibus lycurgus fabricauit.

Pecuniarũ aũt studiũ q; laboriosam cõgeriem molestãq; cõtineret,nulla in re necessariũ erat:idq; ob eã grãm,q; diuitiæ prorsus abiectæ essent,ac nullo in p̃rio haberentur. Mancipia vero eorũ colebant solũ:dictosq; redditus psoluebant. Quũ Athenis quidã interesset iudiciorũ tpe audiretq; otii multæ quẽdã obnoxium mœstũ incedere:atq; ab amicis deduci: qui & ipsi rem ægre & inique ferrẽt:orauit q ei aderãt:qs ille esset, qui liberalẽ subiisset multã? Seruile adeo existimabant ineptam occupationẽ circa opificia, pecuniasq; parandas. Quare quũ excessissent nummi:excesserunt & iudicia íridẽ:neq; plus cuiq̃ minusue aderat:æqualitas erat in abũdantia & in vilitate satietas. Tripudia & festiuitates , epulæ atq; studia circa venationes,circa gymnasia,circa publicos cõsensus atq; colloquia,modo ni forte militiæ vacarent,per omne iis tempus agebantur. Atqui iuniores ante trigesimum ætatis annum in forum nullo modo descendebant:sed p cognatos & amatores necessaria trãsigebant. Senioribus autem turpe erat,si frequentius circa huiusmodi studia viderẽtur. Sed maiorem diei partẽ in gymnasiis,& in his quæ leschæ nominantur, versabanẽ.

Leschæ.

In hęc enim loca decore & modeste cõuenietes sermones inter se cõferebant:nulliusq; rei memoria tãgebãtur:quæ vel ad rẽ pecuniariã, vel ad ignobilẽ vsum spectaret. Sed plurimũ illud erat huiusmodi conuentus opus: vt vel honesta laudarent, vel turpia vituperarẽt. Idq; cũ otio & risu,q comiter ad correptionem emendationẽq; deduceret. Neq; eni Lycurgus ipse seuerus immodice fuit:quin & risus sigillum ab illo erectum Sosibius tradit:quippe qui iocum quasi laboris & asperioris victus condimentum aliquãdo iniiceret in conuiuiis & huiusmodi cõuẽtibus.

Risus sigilli a Lycurgo erectum

Ad id vero prius assuefecit ciues, vt neq; vellẽt,nec scirent, priuatim viuere:sed veluti apes ad rem cõmunem cõsererẽtur semper: & vna omnes circum principem verterentur: sicq; ab seipsis ferme afflatu quodã diuino & honoris studio separati,toti se patriæ dederent: vt liceat etiam dictis qbusdã ipsorum mentes inspicere.

Sententiæ graues multorum.

Pedaretus enim nõ electus in numerum trecentorum abibat serena fronte:veluti gestiens:q; meliores sese trecentos haberet ciuitas. Polystratidas autem legatione fungens vna cũ reliquis ad regis prętores:illis interrogantibus vtrum priuatim adsint, an publice missi:inquit: Si quidẽ adipiscamur publice:si minus adipiscamur priuatim. Argileonis vero Brasyde mater : quũ ex Amphipoli quidã Lacedæmonem petentes,ad eam essent ingressi,quæsiuit, honeste ne Brasydas ac pro Spartæ dignitatę occubuisset. Illis autem virum efferentibus simul atq; dicentibus. Spartam talem alium non habere:Ne dicite inquit o hospites. Honestus enim vir fuit & bonus Brasydas:sed multos Lacedęmon habet illo meliores. Seniores vt dictum est Lycurgus constituit:primum ex iis qui consilii participes extitissent:postea vero in demortui locũ statuit eum assumi,qui virtute cæteris pręstare iudicatus esset:ex illis scilicet qui annum.lx. transegissent. Atq; ex omnibus humanis certaminibus hoc maximum visum est, & apprime expetendũ:nõ enim qui inter celeres celerimus,aut inter robustos robustissimus;sed qui inter bonos & continentes & optimus & cõtinẽtissimus iudicatus esset,

vt haberet

vt haberet oportebat per omnem vitam virtutis palmā atq insignia: totum (vt ita dicam) principatum in repu. cui quidē ipsi potestas esset & mortis & ignominiæ: & omnino eorū omnium quæ maxima dicunt. Iudicium vero fiebat hoc pacto: Concione coacta viri electi proximā domum occludebantur: neq videntes quę ꝗ ex concione, neq quo ꝗ visi, sed clamorē duntaxat audientes cōcionantiū, clamore, vt cætera, competitores iudicabant: nō vna oībus sed singulis pro sorte ad missis, ac silentio per concionē eūtibus. Qui igitur occlusi essent, habētes tabellas p singulos clamoris magnitudinē signabāt: ignari cuināā is clamor suffragaretur: præterq vt primus vel secūdus vel tertius vel quotuscūq maxime eorꝫ, qui admissi essent. Cui vero primus clamor ac maximus suffragaret, hunc denūciabāt. Coronatus autē ille Deos immortales circuibat: hūc iuuenes plurimi sequebātur viꝗ admirātes, summisq laudibus efferētes. Mulieres ēt nōnullæ virtutis eius præconia cōcinebāt: vitāq beatam esse prędicabāt. Prætera singuli necessarii cœnā ei apponētes inquiebāt: hac mēsa honorari a ciuitate. Peracto autē circuitu in cōuiuiū abibat: & reliqua p consuetudinē fiebāt: Secūda vero portione sibi apposita eam tollebat, seruabatq. Ac post cœnā quū ad fores phiditii domesticæ adessent mulieres: : quā ipse maxime honorate vellet, appellabat: cui portionē illā tradens aiebat: premiū hoc, quod ipse accepisset, ei dare. Quare & illa in honore habita, ab aliis mulieribus deducebatur. Atqui humandi etiā munus optime Lycurgus ipse cōstituit. primū nāq oī supstitione sublata, haud phibuit eū cadauera in vrbe sepelire: eū etiā secus templa monumēta habere: iuniores huiusmodi cōspectibus familiares & innutritos statuens. Itaq neq turbabātur: neq horrescebāt mortē: vt ea pollueretur qui vel cadauer tetigissent: vel per sepulcra transiissent. Deinde nihil eū mortuo sepeliri pmittebāt: sed cōdentes corpus puniceo amictu & oliuæ fronde circūdabāt. Neq licebat mortui nomē inscribere: nisi aut viri aut fœminæ, qui pie in bello præclareq perissent. Lugendi vero tempus breue præfiniunt: dies .xi. duodecimo autem post celebratū Cereri sacrificiū, soluere luctum oportebat. Nihil enī otiosum erat, nihil remissum: sed rebus oībus necessariis aliquā virtutis æmulationē atq desideriū aut vitii vituperationē admiscebat vrbemq refarciebat exemploꝝ copia: qbus necesse erat, vt q semp adessent: eaq eū lacte biberent: perpetuo pfectu ageretur, formareturq ad honestatē. Vnde neq pegrinari volentibus vagariq permittebāt: vt pote q colligētes pegrinos mores & inepte viuētium peregrinationes, ac reipub. differētiam cōucherent. Quinetiā eos qui nulli in vrbē vsui cōuenirent, atq cōfluerent depellebāt Non vt ait Thucydides: q metueret ne reipub. gerendæ modum imitarentur: & aliquid quid ad virtutem accederet, ediscerent: ob eam rem: potius: ne mali cuiusq doctores forent. Simul namq necesse est cum peregrinis corporibus etiam sermones ingredi. Noui autem sermones iudicia noua efferunt: e quibus necesse est perturbationes oriri plurimas, atq voluntates ad præsentem reipub. statum veluti ad harmoniam dissonantes. Quapropter magis oportere arbitrabantur asseruare ne vrbs improbis moribus cōpleret: ꝗ morbidis corporibus extrisecus aduenientibus. Itaq in his nullū est aut iustitię aut cupidæ progatiuæ vestigiū: quā aliq Lycurgi legibus crimini dāt: tanꝗ abūde instructę sint ad fortitudinē, parū autē ad iustitiam. Cryptia vero quā ipsi vocāt, ea vero a latēdo dicit: siquidē & hoc tanꝗ vnū ex Lycurgi institutis est: vt Aristoteles tradidit: talem & huius viri famam moliat, qualem & Platonis de rep. Erat autem huiusmodi. Ii qui iunioribus præfecti erant: illos post temporis multum, qui maxime prudentes viderent, in regionem alio emittebant: gladios secum alimentumq necessarium: aliud vero habentes nihil. Illi autem locis incognitis interdiu disseminati sese abdebant, atq quiescebant. Noctu autē in vias descendētes: quem hominem ex mancipiis cepissent obtruncabant. Sæpe etiam per agros pficiscentes, robustissimos eorum ac fortissimos enecabant: quēadmodū & Thucydides in Peloponensiū tradit historia: eos qui ab Spartiatis fortitudine cæteris prestare iudicati essent, corona isignitos esse tanꝗ liberos factos: Deorūq īmortaliū templa circuisse. Paulo vero post oēs supra duo milia periisse: vt neq tunc neq postea quisꝗ dicere potuerit, quonā pacto interierint: Aristoteles autem maxime ingt & Ephores quum in magistratum cōstituunt mancipiis primū bellū denuntiare: quo ea interficere fas fit. & in cęteris quoq aspere & dure illis vtebant. Itaq cogentes huiusmodi seruos permultū pota te merū agebant in cōuiuia: sic enim iunioribus demonstrabant cuiusmodi esset ebrietas. Iubebantq carmina canere, ac tripudiis exerceri ignobilibus & ridiculi plenis. A liberis autem aliis abstinere. Aiūt q ob idrei posteriore tēpore, quū Thebani in Laconicā duxissent exercitū: & ꝗ mancipia ceperant canere iuberent: Terpandri, Alcmanisq, & Speudontis Laconiis poemata inficiatas eē: quippe ꝗ dicerēt, id nolle heriles filias. Quāobrē nō male differentiā illi inspexere: qui aiunt apud Lacedęmonios, & liberū maxime liberę esse: & seruum etiā seruū maxime. Atqui huiusmodi atrocitatibus manus dedisse maxime Spartiatas existimo: post magnū illum motū quo mancipia cum Messeniis cōspirasse & malis plurimus regionē affecisse: & maximū in discrimen vrbem attulisse perhibent. Nō enim Lycurgo ipse quidē ascripserim execrabile adeo Cryptiæ facinus: ex reliqua eius māsuetudine & iustitia cōiectās irē ingeniū: cui numē quoq ipsum testimoniū attulit. Quū aūt a quæ maxime necessaria & optima Lycurgus cōstituisset, in cōsuetudinē recepta iā eēnt: abūdeq resp. mutata vide

Iudicia qūo fierent apud Spartiatas: & qs in illis mos seruaretur.

Humandi munus Lycurgus instituit.

Noui sermones iudicia noua afferunt.

Cryptia vnū ex Lycurgi institutis.

Alcmanes.

tetqꝫ: & quę se ipsam ferre, ac suis se viribus cōseruare posset: vt ait Plato: Deum lętitiā cępisse ex,
mūdo formato: peragentiqꝫ primū motū: eodē & ille modo delectatus cōtētusqꝫ decore ac magni/
tudine institutionis publicæ: quæ & exerceret: suūqꝫ cursum perageret: cupit quoad humana pro/
uidentia præstari posset, & īmortalē eā relinquere: īmotamqꝫ apud posteros. Itaqꝫ omnibus ad con
cionem cōuocatis: Cætera quidē inquit mediocriter se habere: & ad ciuitatis fœlicitatē virtutēqꝫ
abunde. Qd autem & primarium esset & maximum: non illis edere prius posse, q̄ Phœbi oraculum
adiret. Opus igitur esse eos constitutis legibus insistere: nihilqꝫ immutare, neqꝫ mouere, quoad ex

Lycurg⁹ ad delphicum tendit oraculum.

Delphis ipse reuerterit: tunc enim sese quicquid deo visum fuerit, facturum. Cunctis vero consen/
tientibus, & vt iret iubentibus, is iuramenta suscipiens ab regibus & senioribus primū, deinde ab
reliquis ciuibus, insistendi, vtendiqꝫ constitutis legibus ad ipsius vsqꝫ reditū, Delphos petiit. Quū
vero ad oraculum peruenisset: & sacra Deo persoluisset, rogauit, an & pie leges & satis ad ciuita/
tis felicitatē virtutēqꝫ latæ sint. Respondēte vero numine: & leges pie latas esse: & ciuitatē clarissi/

Lycurgi interitus.

mam vsqꝫ fore: vbi Lycurgi legibus vteretur: vaticiniū scripsit, & Spartā misit. Ipse autē facto iterꝫ
numini sacrificio: amicos natumqꝫ cōplexus, statuit nequaq̄ amplius remittere ciuibus iusiurādū
sed suam illic vltro finire vitā: eam ætatē natus, qua & viuere iā & quiescere volētibus tēpestiuum
est. Quādoquidē & res suæ satis ad felicitatē habere viderent̄. Ergo sese ipse interimēs diē obiit: ra
tus is quidē decere ciuiles viros operā dare: quo neqꝫ eoꝝ mors virtute in ciuili vacet: neqꝫ vitæ finis
otiosus sit: sed in virtutis parte potius actionisqꝫ cōstituatur. Sibi nāqꝫ qui suo studio & industria
pulcherrima facinora cōfecisset, obitū esse indubitatę felicitatis cōsummationē: & ciuibus suis eaꝝ
rerū quas illustres in vita bonasqꝫ pararat, mortem relictū iri asseruatricē: vt pote qui ad illius vsqꝫ
reditum cōstitutis vti legibus se iureiurādo obnoxios fecissent. Neqꝫ eū sua fefellit opinio: vsqꝫ adeo
illa vrbs Gręcię pręstitit: & trāquillitate & gloria in quingētesimū vsqꝫ annū vsa Lycurgi legibus:
quas nemo e quatuordeci post illū regibus, qui ad Agim vsqꝫ Archidami filiū extitissent, mouere
ausus est. Nā Ephororū cōstitutio: nō remissio fuit, sed ciuilis institutionis intētio. Et quæ quū a
populo īstructa videret̄, effecit optimatū principatū actiorē. Agide vero regnāte: influxit Spartam

Nūm⁹ spartā influxit regnante Agide. Lysander spartā diuitiarū & delitiaꝝ studiis referfit.

nūmus primū. Post nūmum vero insatiabilis cupiditas: diuitiarūqꝫ desideriū per alexandrū incel/
sit: quin per Lysandrū potius: qui ipse pecuniis esset insuperabilis, infersit patriā & diuitiaꝝ studiis
& delitiis. Is eni & aurū & argētum ex bello intulit: & Lycurgi leges antiquauit. Quibus antea do/
minātibus, nō ciuitatis institutionē. Sparta: sed exercitati magis sapiētisqꝫ viri vita habebat. Quin
potius veluti poetæ fabulant̄. Herculem cum pelle & claua terrarum orbem peragrasse ad iniquos
immanesqꝫ tyrānos puniendos atqꝫ plectendos: Ita & ea vrbs vna scutica & pallio Græciæ liben/
ti volentiqꝫ imperitans, dominatus iniustos ac tyrānos in rebus publicis pdidit: belle diiudicauit:
seditiones persępe restrinxit ac sedauit: ne vno qdē ad id peragendum clypeo moto: sed vno legato
misso: cui exēplo oēs ad imperata obtēperabant: ceu apes apparente duce & cōcurrentes illi simul
ꝗinstructę: vsqꝫ adeo bonis institutis atqꝫ iustitia vrbs illa florebat. Quāobrē ipse quidē vehemen
ter eos admiror: qui tuū dicere soliti sunt scisse Lacedæmonios iperantibus parere: imperare autem
ignorasse. Tum etiā regis Theopōpi dictū laudare: qui dicēte quodā, eo seruari Spartā, ꝙ reges im/
perare didicerint: quin ppterea inqt potius, ꝙ ciues iperio parent. Nō enim parere illis patiunt̄, qui

Subiectoꝝ obedientia disciplina ē principis.

nesciunt iperare: sed subiectoꝝ obediētia disciplina est principis. Nā qui recte ducit, vt recte sequat̄
efficit. Atqꝫ sicut eqstris artis effectus est mansuetū pstare & obsequētē equū: & sic & regiæ discipli/
næ munus: obedientes efficere. Lacedæmonii vero nō obediētes reliquos sed pcupidos reddebāt: vt
ab se regi, & sibi obedire vellēt. Petebāt enim qui ad eos mitterent: non naues, nō pecunias ab ipsis:
neqꝫ milites: sed Spartiatā vnū ducē: quē accipientes: & honorabāt verebantur. Veluti Gylippū Si
culi: Brasydā Chalcidenses: Lysandrū vero & Callicratidā & Agesilaū oēs q Asiā incolunt. Ac illos
cōciliatores vbiqꝫ moderatoresqꝫ populoꝝ & principū noīabāt. Ad totā vero Spartiataꝝ vrbē tāq̄
ad pędagogū aut doctorē honestæ vitæ cōpositeqꝫ disciplinæ aspectabāt. Ad qd qdē Straronicus
facete cauillari uisus est: statuēs Atheniēses iubēsqꝫ & misteria & pōpas agere. Eliēses vero ludos ede
re: tanq̄ hoc pulcherrime faciētes. Lacedæmonois vero, si hi peccauerint cædere. Et hoc ridiculi gra
tia dictū est. Socraticus vero Anthistenes quū Thebanos ex cōfecto in Leuctris pręlio pmultū ela/
tos intueret̄: nil eos a pueris differre īquit, qui in eo exultēt si pædagogum cōciderit: Neqꝫ tamē hoc
præcipuū institutū tūc Lycurgo fuerat, vt Spartā plurimis imperantē relinqret: sed quēadmodū vni
us viri vitā, & sic & totius ciuitatis felicitatē existimās ex virtute effici: & ad eā sectandā ciuiū cōsen/
su: ad hoc ordinauit simul cōciliauitqꝫ vt & liberales & frugi & cōtinētes plurimū tēpus pseuerarēt.
Hoc etiā Plato ipse reip. argumētū sumpsit: & Diogenes & zeno: & oēs deniqꝫ qcūqꝫ hisce de rebus
quicq̄ dicere aggressi laudant̄. Qui qdē litteras & libros solū reliquerūt: hic aūt nō litteras & libros:

Fulmine attactū Lycurgi sepulchrum &

sed eā remp. quā re imitari nemo queat, in lucē attulit: & vbi iis qui sapiētis illā quæ dicit̄ dissolutio
nem, atqꝫ affectū, fictum esse arbitrant̄, totam ciuitatem intentam philosophiæ demonstrasset: pla
ne oēs gloria superauit: qui vnq̄ inter græcos rēp. construxerint. Quam quidē ob rem & Aristoteles
ait: minoribus Lacedæmonē q̄ par esset prosequi Lycurgum honoribus: tametsi maximis cum p/

sequuntur. Nã & tẽplum ei cõdidere: & singulis annis, Vt Deo, sacra faciunt. Dicit̃ autẽ quum eius reliquiæ domũ veherent̃, fulmine eius sepulchrum attactũ esse. Hoc vero nõ facile alteri cuiq̃ ex illustribus p̃terq̃ Euripidi accidisse, & mortuo, & condito in Macedonia secus Arethusam. Itaq̃ argumentũ ac testimoniũ magnum iis est, qui sunt Euripidis studiosi, illi soli post mortẽ cõtigisse: quæ prius aliis imortalibus dilectissimo piissimoq; Lycurgo contigissent. Lycurgum aũt obiisse alii Cyrrhæ ferunt: sed Apollotenus Elin delatũ dicit. Timæus vero & Aristoxenus in Creta vita defunctũ aiunt: eiusq; sepulchrũ Aristoxenus a Cretensibus ostendi apud Pergamiã in viam Xeuam tradit. Filiũ quoq; vnicũ reliquisse Antyor; dicitur. Quo sine sobole mortuo genus defecit. Amici vero ac familiares successionẽ quandã atq; conuentum, qui in multa tẽpora perdurauit, cõstituere. Et dies quibus conueniebant Lycurgidas appellarunt. Aristocrates autem Hipparchi filius inquit Lycurgi hospites quum is in creta diem obiisset, corpus exussisse & cinerem in mare dispersisse. Hoc enim ipse precatus fuerat: quippe qui cauisset: nequãdo fortasse reliquiis eius delatis Lacedæmonẽ, & ob id iuramentis ciues soluti, quasi ipso reuerso tẽpu. mutarent. Hæc igitur de Lycurgo perhibentur.

Euripidis.

Antior⁹ lycurgi fili⁹.

Lycurgidæ dies.

NVMÆ POMPILII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

St autẽ de numæ regis tẽporibus qbus extiterit, permagna dissensio: tamet si in hunc ab initio stẽmata delata plane videãtur. Sed Clodius qdã in Tempor; argumẽto (sic eni ferme liber inscriptus est) asseuerat priscas illas inscriptiones in celticis vrbis cladibus periisse: quæ vero nũc vident̃, falso quosdã p viros cõpositos qbusdã gratificatos: q priores gẽtes, Illustrissimasq; familias ex nihil ad se pertinẽtibus occupassent. Quũ igit̃ narretur Numã Pythagoræ auditorẽ fuisse: Alii qdẽ oĩno putant nihil græcæ disciplinæ Numã attigisse: sed vel natura illũ voluisse: & satis suopte instructũ ingẽio ad virtutẽ fuisse: vel Pythagora meliori Barbaro cuipiam institutionẽ regis adscribendã velint. Alii vero Pythagorã quidẽ post Numæ tẽpora extitisse: & ætate simul eius aliquãto minorẽ inquiunt: sed Pythagorã Spartiatã, qui stadium in olympia vicisset, olympiade sextadecima, cuius anno tertio Numa in regnum cõstitutus ẽ: circa Italiã errabũdũ, Numæq; cõgressum ac simul regnũ cõstituisse. Quare nõnulla ex Lacõibus: Romãis institutis, doctore Pythagora, admista sunt. Præterea Numa fuit Sabinus genere. Sabini vero Lacedæmonior; se coloniã fuisse volũt. Tẽpora igit̃ diligẽtius exeq p difficile est: & ea maximeq̃ ex victoribus olympiæ dicunt̃. Quor; descriptionẽ aiunt sero Hippiã Eliẽsem edidisse, nullo subnixum necessario ad fidẽ argumẽto. Quę aũt nos de Numa memoratu digna accepimus, in mediũ referemus, cõgruũ sumẽtes initiũ. Septimũ iã & trigesimũ annũ rege Romulo Roma incolebat̃. Quinto vero incũtis mẽsis die, quẽ nonas capratinas nũc vocãt, sacrificiũ quoddã publicũ pro vrbe sacrificabat Romulus ad paludẽ: q̃ capræ appellat̃: aderatq; & senatus & populus freqẽs. Repẽte vero magna coorta in aere tẽpestate ab nimbo terrã operiente, fragore simul ac tonitribus reliq̃ multitudo perterrita in fugã passim vertitur. Romulus vero e medio euanuit: neq; ipse postea: neq; mortui corpus inuentũ. Grauis suspitio Patricios attigit: emanauitq; aduersus eos rumor in ciuitatẽ: vt iã antea regnũ grauiter molesteq; ferẽtes, volentesq; principatũ in se trãsferre, regẽ interemerint, etenim videbat̃ iã Romulus & asperius eis & iperiosius vti. Sed hãc suspitionẽ obsequiis sustulerũt: honoribus diuinis Romulũ pinde ac nõ mortuũ, sed meliora sortitũ fata prosequentes. atq; Proculus vir illustris iureiurãdo affirmauit vidisse Romulũ in cælũ cũ armis sublimẽ ferri: eiusq; vocẽ audisse, q̃ se Quirinũ iuberet nominari. Alter; vero ciuitatẽ de rege creãdo certamẽ seditioq; versabat. Nõdũ eni aduenæ veteribus ciuibus admodũ admisti erãt. Quin etiã ipsa plebs inter se fluctua

Clodius scriptor.

Pythagoras Spartia

Numa Sabinus fuit genere.

Sabini Lacedęmoniorũ colonia.

Capratinæ nonæ.

Romulus quomodo euanuit.

Procul⁹ Romulũ vidisse in cælũ ferri cum armis asseruit.

bat. Ac Patricii ipsi ob eam cōtentionē suspecti erant. Regnari tamē oēs volebant. Contentio ve
Certamē inter Romanos & Sabinos: decrerādo rege.
ro atq; certamē nō erat pro viro solum, ver etiā vtro ex genere rex sumēdus esset. Etenim qui cum
Romulo primi vrbē condidere, indignū ducebāt Sabinos, qui ad vrbis agriq; portionem admissi
essent, coronari: enitiq; vt eis īperarent: a quibus ea suscepissent. Sabinis quoq; ratio q̄dā erat haud
absurda: quoniā Tatio rege ipsorū mortuo, nulla in Romulum seditione sunt visi: sed cum solum
īperare permisere: quū dignū ducerēt sui rursum corporis principem creari. Neq; enī ex īferioribus
ad eos accessisse: & adiectione sua illos quoq; multitudine roborasse: ac secum ad ciuitatis digni-
tatem & amplitudinem promouisse. Has igitur ob res illi certabant. Sed ne aliqua perturbatio ob su
spēsam gubernationem imperii ex eo certamine oriretur, statuere patres: quum ipsi centum & quin-
quaginta essent ut parte: vt qui libet cum regalibus insignibus & legitima diis sacra psolueret, īpe-
raretq; faciunda: sex horas noctis & sex diei. Quirino, tantūdem vero Tatio distribuentes. Etenim
hæc temporū diuisio: & æque in vtrūq; distributa, potestatisq; permutatio: ad amouendā populi in
uidiā, qui eodē die ac nocte, eundē ex rege priuatum intueref, recte haberi patribus visa est. Hunc au
Inter regnū
tem principatus modū Inter regnū Romani vocant. Sed q̄q̄ ita ciuiliter & quiete regnare viderē-
tur: contumelias tamen turbulentosq; clamores effugere nō poterant: pinde atq; in paucorū domi
natum res transferrent: & in sese statum reipu. traducerent: regnari autem nollent. Ex qua quidē re
dissidentes ex partes inuicē consensere: vt altera ex altera regem declararet. Sic enim maxime quie-
scere contentionē posse: & qui declaratus esset, æqualem vtrisq; fore. Nam & alteros, vt qui se ele-
gissent, amaturum: alteris autē, vt cognatis, beniuolum futurū. Itaq; permittētibus Sabinis regis
Numa Pōpilius ex Sabinis: a Romanis rex designatur.
electionem prioribus Romanis: visum iis est Sabinum potius eligendū seipsis authoribus: q̄ Ro
manum illis designantibus. Quāobrem inter se consultantes designant ex Sabinis regem Numā
Pompilium: q vir tametsi nō ex iis fuisset qui in vrbem recepti sunt: ita tamen virtute oībus proba
tus erat: vt studiosius etiā Sabini, q̄ eligentes ipsi, audito nomine regem admitterent. Expositis igi-
Quirites a Curibus dicti.
tur populo quæ decreta sunt, cōmuni sententia legatos ex vtraq; parte primarios ad virū mittūtur
qui vt veniret ac regnū acciperet præcarentur. Erat Numa illustri inter Sabinos vrbe Curibus, ex
qua se Romani simul cū receptis Sabinis quirites appellarunt, Pomponii viri spectati filius: e qua
tuor fratribus natu minimus: eo diuina forte quadam die natus: quo Romulus vrbem cōdidit. Is
Roma quo tēpore condi cœpta.
vero est. xiiii. kalen. Maias. Quū autem esset ingenio ad omnē virtutem accōmodatus: seipsum ma
gis & per * disciplinarū laborē, philosophiamq; excoluit: nō aī detestādas pturbationes modo, sed *
Numæ pręclarū ingenium.
laudatā quoq; inter barbaros vim & habendi cupiditatē ab se amouens, ac veram fortitudinem li
bidines in seipso ratione superaturā existimans. Hic vero omnis domo delitias simul atq; magnifi
cos sumptus pellens: & oībus se cū ciuibus tum peregrinis integerrimū iudicē & cōsultorē vtēdū præ
stans: per otium autē nō ad voluptates ad delitias, nō ad quæstus, sed ad Deorū īmortaliū cultum
& ad ipsorū natura ac vim, quātū ratione poterat, cognoscendā semetipso vtens, magnū adeo no
men atq; gloriā adeptus est: vt Tatius qui simul cū Romulo Romæ regnabat, ex vnica filia quam
Tatia Tatii filia: & Numæ vxor.
habebat Tatia, generū illum sibi asciuerit. Neq; is tamē eo cōnubio elatus migrauit ad socerū, sed
patrē iam seniorē fouēs & nutriens in Sabinis māsit: simulq; Tatia priuati viri qetē: q̄ Romæ ho-
norē gloriāq; patris gratia maluit. Itaq; tertiodecimo post nuptias anno ea diem obiisse dr̄. Numa
Tatiæ interitus.
vero cōcilia vrbis deserēs, frequētius in agris morabat: peragrabatq; libēter solus: & in deorū lucis,
& ī sacris pratis, ac in desertis locis vitā degēs. Vnde non minime qd̄ de Dea fertur, initiū sumpsit:
vt certe Numa ille. nō absq; sollicitudine q̄dā aī, & errore, hoim societatē reliquerit: sed eo magis q
Ægeriæ amāti Numa cōgressus fertur.
honestius cōsortiū degustarit: diuinūq; coniugiū meruerit. Ægeriæ enī Deæ amāti cōgressum ac
vna degens, & felix vir & diuinarū rerū peritissimus factus est. Quod autē hæc multis vetustissimis
q simillima fabulis videtur: quas Phryges de Atte & Bithynide: de Herodoto & Endymione Arca
des: ac de aliis multis: qui felices quidē extitissent: Diisq; charis haberēt: libentissime receperunt: ob
scurū certe nō est. Ac dictat ferme ratio īmortalē Deum non equos nō aues sed hoies amare: pidq;
velle iis qui bonitate præstant cōgredi, neq; grauiter ferre: neq; aspernari mirabilis alicuius viri sa-
pientisq; cōgressum. Sed q illa Deo Dæmoniq; sit cū humano corpore atq; venustate vel cōiūctio
Phorbantē Hiacynthū Admetūq; ab Apolline amatos.
vel gratia, id iam per difficile est creditu. Atqui videnf. Ægyptii non absurda vti partitione, q aiūt
Mulieri qdē spiritum Deum appropinquare posse: & quædā sobolis principia ingignere: viro autē
nullū esse corporis cum Deo neq; cōmissionē, neq; cōgressum. Ignorant autē multum, cui miscef,
cōmunionem vicissim ęqualem reddere. Ac charitatem esse Deo cū homine: & ex hac amorē illum
qui dicitur, gigni: ad morum virtutisq; diligentiam curam & studium, decorum id certe fuerit. Ne-
Hippolyt⁹ amatus ab Apolline.
q errant hoc pacto qui Phorbantem, Hiacynthum, Admetum, ab Appolline amatos fabulātur:
quemadmodum item & Sycionium Hyppolytum fingunt: Cui quoties ex Sycione Cirrham ad-
nauigasset: oraculū etiam nūc memorāt Pythiam reddidisse, veluti Deo sentiente & edere gauden
Pindar⁹ dilectus a Pane deo.
te huiusmodi Heroicum: Hippolyti rursus charum caput æquora findit. Pindari vero & eius carmi
num amatorem fuisse Pana, Fabulantur. Reddidit item honorem quendam & Archiloco & Hesio
do post mortem per musas numen. Sophocli vero adhuc viuo Æsculapium hospitio susceptum

famaest:multa in hanc vsq; diem coniecturas seruans. Cui etiam alius Deus (vt fertur) sepulturã
* mortuo præbuit. Dignũ ne igitur fuerit qui hæc cõcesserint:hisdē derogare:si & * zaleuco, & Mi/
noi, & zooastræ, & Numæ, & Lycurgo regna gubernantibus cõponentibusq; respub. codē mo do
numē congrederetur! An his quidē Deos etiã studio congredi consentaneũ est: vt quæ essent opti/
ma & docerent & admonerent: Poetis vero & Lyricis querulis ioco vti! si quidem hisce tandē vte/
rentur. Quod siquis aliter dicat:illud Bacchilidis iter æquoris amplum:neq; enim aliter sermo qe/
q̃ habet ineptum:quē de Lycurgo & Numa alijsq; similibus viris narrãt:qui vt infrænes difficilesq;
multitudines caperēt, magnasq; respub. nouitates afferrēt:Dei opinionē cõmenti sunt: quæ ipsis
illis quorum gratia fingebatur, saluti esset. Sed enim quum annum iam Numa quadragesimũ æta
tis ageret: venere legati Roma:qui eum ad suscipiendũ regnũ hortabãtur. Verba fecere Proculus
& Velesus:quorũ prius alterũ regem a populo creandũ expectatio fuerat. Proculo quidem Romuli
Veleso vero Tatii partibus fauētibus. Ergo hi paucis Numã alloquuti sunt. Putabãt eni hmõi nun
tiũ gratissimũ illi fore. At erat plane opus nõ mediocre, sed qđ & verbis multis & p̃cibus indigeret:
inducere atq; trãsferre viri sñiam, q in quiete paceq; vixisset, ad eius principatũ vrbis capessendum:
quæ quodã modo & bello nata & aucta esset. Itaq; tum eius pře, tum Martio, qui vnus ex cognatis
eēt, p̄sentibus aiebat: Vt oĩs quidē humanæ vitæ mutatio periculosa est. Cui vero neq; rerũ neces
sariũ qcq̃ deest:neq; p̄sentium aliqd q̃rimonia dignũ sit:hũc aliud nihil nisi amētia a cõsuetis stu
dijs & immutat & trãsfert:qbus etsi nihil aliud insit, eo tñ q; certa sunt incertis p̃stant. At neregi res
obscurę sunt quidē:siquis ex Romuli cladibus coniecturã traxerit:q; & ipse nequã opinionē ceperit:
perinde quasi collegæ Tatio insidias tetenderit:nequã & p̃ribus cõparauit, tanq̃ ab eis interēptus.
Atq; Romulũ hi Deorũ sobolē rumoribus celebrãt, & diuinũ quoddã eius alimentum & salutē in
credibilē ipsius adhuc infantis narrãt. Mihi autē & genus mortalē est:& educatio eruditioq; ab ho
minibus, quos ipsi nostis. Quæ vero de illius viri moribus laudes referuntur:quē porro regnaturũ
petitis: sunt & multa quies:& philosophiæ studiũ. Hic aũt amor pacis rerũq; a bello vacantium: &
hominũ in Deorũ veneratione, ac mutua beniuolentia in vnum coeuntiũ:aliasq; vel agriculturæ
vel pascuis indulgentium:& acerrimus est, & nobiscũ vna connutritus. Vobis aũt Romani p̃mul
tos Romulus fortassis inuictos reliquit hostes. Ad quos arcēdos & ardentis animi vrbs rege robu
sto indiget. Multa p̃terea tum bellãdi cõsuetudo:tum etiã alacritas populo ob secũdas res inest. Ner
miniq; obscurũ est, & incrementa illũ; & vt cæteris imperitet desiderare. Itaq; ridiculo ille futurus ali
is sit: qui Deos colere:iudiciũ venerari:vim aũt & bellũ odio insequi eam vrbē docere voluerit, cui
militari duce magisq̃ rege sit opus. Hmõi verbis iure Numa regnũ abnuente:tum Romani omni
studio etiã atq; etiã rogabant, orabãtq;, ne rursum eos in seditionē ac ciuile bellũ misceret: quum al
ter nõ esset, in quē ambæ factiones cõsenserint:tum etiã & pr̃ & Martius secedentibus illis priuatim
instantes. Numæ persuadebant:vt magnũ atq; diuinum munus susciperet. Qđ si ipse neq; diuitia/
rum egeas:quoniã tuo contentus sis:neq; imperii neq; ditionis gloriã ambias, quoniã eã meliorem
ex virtute possideas:at ipsum regnãdi munus Dei ministeriũ ducens, qui profecto erigit, neq; iacere
tãtam in te iustitiã otiosamq; eē patit̃, ne fuge:neq; euita imperiũ:qđ prudenti viro ad præclaras &
magnas res obeundas præstiterit locũ:vbi & Deorũ immortalium cultus magnifici sunt:& ad reli
gionem homines mansuescunt:facillime enim simulq; celerrime ii a principe ad honestiorem sen/
tentiam traducũtur. Romani & Tatiũ qui aduena eēt imperatorē amplexi sunt:& Romuli memo
riam diuinis honoribus p̃sequũtur. Quis aũt scit:si & victorē populum satietas belli ceperit! & triũ/
phis prædaq; referti mitē ducē, & iusti amicũ in quiete paceq; desiderant! Qđ si etiã nũc prorsus fer
uidi sunt:furētesq; ad bellũ, nonne melius fuerit aliorsum eorũ impetũ vertere, quũ habenas manu
tenueris:ac patriæ te omniq; Sabinorũ genti aduersus florentem & præpotentē vrbem beniuolen/
tiæ & amicitiæ vinculũ p̃stare! Accedebãt ad hęc (vt fertur) & secunda signa: & ciuium studiũ atq;
desiderium:qui audita legatione, illũ ire, regnũq; capessere, ad ciues beniuolentia charitateq; iũgen
dos, precabãtur. Vbi ergo rem probasset:Diis immortalibus sacra faciens, se Romã contulit. Cui
aduenienti senatus obuiam populusq; fit, mirifico illius viri & incredibili desiderio. Dignis eũ mulie
res laudibus insequunt̃:sacrificia in tēplis fiunt:lętitia & gaudio cõplētur oēs:quasi non regē: sed
regnum potius vrbs susceperit. Sed postea q̃ eũ in forum constituere:Spurius Vectius qui per id tē
poris forte inter rex fuit, decretum ciuibus exhibuit:& oēs suffragium tulere. Quũ autē insignia im
perii sibi afferrētur:ea seruari iubens inquit. Deum esse cõsulēdum: * quasi sibi regnũ confirmaret:
Auguribus igitur sacerdotibusq; assumptis, Capitolium ascēdit:id Tarpeium collē tunc Romani
appellabant:vbi qui auguribus p̃erat, illum velato capite ad meridiem vertens, ipse autem retro
manens & eius caput dextra manu tenens p̃catus est:& contra q̃ longissime prospectum oculi fere
bant:quę ab Diis imortalibus auspicia signa ve mitterentur, circũlustrabat. Silentium summum
tanta in multitudine forum tenebat:cunctis euentum obseruantibus, & de futuro suspēsis:ac mox
quum bonę aues dextręq; apparuissent, insignia ei tradiderunt. Sic autem regali assumpta veste,
descendit Numa ex arce in multitudinem. Tũc & voces & acclamationes omniũ erãt: per inde vt

Legati ad numã q illũ rogarēt vt Romæ re/gnũ suscipe/ret.

Numæ re/spõsio ad le/gatos: q illi regnũ polli/cebantur.

Numa Põ/pili⁹ roma/norum rex efficitur.

Spuri⁹ Ve/ctius Inter/rex.

Tarpeius collis.

pissimum Diisq; charissimum regē suscepissent. Itaq; assumpto imperio Numa oium primū trecētorū illorū turmas, quibus ad corporis tutelam Romulus vsq; vtes celeres eos appellauit, dissoluit. Neq; eni dignū putabat: aut credētibus minus credere: aut nō credētibus imperare. Secūdo aūt loco Iouis Martisq; sacerdotibus a Romulo constitutis, tertium ipse Romuli constituit: quē Flaminem Quirinalē nominauit. Vocabant & sacerdotes antea cōstitutos flamines: ab iis qui circū caluaria sunt pileis: quibus ad tegēda capita vtuntur: quasi pileamines quidā cēnt: vt tradunt: tūc longe magisq; nunc, Graecis nominibus latinis admistis. Etenim laenas quibus reges induebantur: Lobas chlaenas cē ait: & qui Iouis tēplo ministrat pubescentē puerū Camillum dici: quo modo Graecorum aliqui Mercuriū ab obsequio Camillum appellarunt. Quū haec Numa ad populi beniuolētiam gratiamq; construxisset: illico aggreditur vrbem, ceu ferrū, ex duta & bellicosa molliorē reddere atq; iustiorē. Quā enim Plato exaestuantem ciuitatē tumentēq; appellat: plane illa tunc erat: quippe quae statim ab initio audenti elatione quadam proteruaq; audacia eorum cōstitisset: audacissimi simul & bellicosissimi vndiq; cōfluentes illuc cōmigrassent. Frequenti ptērea militia bellisq; continuis ad alimētum: potentię incremētumq; vsa eēt. Ac veluti ea quę altius sunt defixa, magis ipsa agitatione firmātur: ex periculis inualescere: introborariq; videretur. Sic autē elatum & asperum ingenio populum non minimi neq; ignobilis negocii esse ratus, si ad pacē traducere atq; transferre posset: diuinū auxiliū implorauit sacrificiis plurimis & ludis & tripudiis: q̄ simul cū grauitate gratam cōsuetudinē benignāq; voluptatē habētia ipsemet celebrauit, constituitq;, regēs atq; deliniēs animosq; ferocitatē ac bellandi studium. Interdū etiā diuinis quosdam metris annūtiauit, & visus numinū monstruosos atrocesq; clamores subigebat, demissamq; eoq; mentē religione reddebat. Quibus qdē ex rebus potissimū ille vir sapiētię nomē eruditionisq; tāq; Pythagorę cōgressus adeptus est. Nam queadmodū illi ad sapientiā: ita & huic circa gubernandam rēpub. magna pars i numinis affinitate congressu & studio versabatur. Praeterea dr̄ cultū exteriorē & cultū ab ea ipsa Pythagorę snīa sumpsisse. Etenim ille videtur & aquilā quibusdam vocibus excitans, supneq; volantem deducēs, mansuefacere solitus: & femur aureum subostendere: dū in olympiis per celebritatem transitū faceret: aliaq; monstrosa eius inuēta renūtiantur. Quibus in rebus scripsit Timō Phliasi⁹: Pythagorāq; tuere magū: q nomine flagrans Pergeret eloquiis homines captare venustis. Sed Numę figmētū Deę, vel montanę cuiusdā Nymphae amor secretusq; illius ad eum cōgressus, vt dictū est: & cōia cū musis cōsortia. Plurima enim ex vaticiniis in eas referebat: quaꝝ pcipue vnā & insigniter Romanos venerari docuit: hāc Tacitā appellauit: Qđ viri videtur esse Pythagoream Echemythiā, quā taciturnitatē & mysteriū dicunt, cōminiscētis simul & honorantis. Quae de Deoꝝ imortalium simulacris etiā Numa statuit, q̄ simillima sunt prorsus Pythagorę documentis. Nā primū principiū ille neq; sēsui neq; ꝑturbationi subiectū: sed mētē inuisibilē & increatā esse censuit. Hic āt Romanos prohibuit existimare imaginē Dei, aut hois specię, aut animalis habere formā. Nec fuit apud eos neq; picta neq; ficta Dei pnus species. Sed in prioribus centū & septuaginta annis templa quidē ędificabāt, sacraq; tuguria erigebāt: simulacrum vero nullū corporeum faciebāt: perinde atq; nefas eēt deterioribus meliora assimulare: neq; aliter atq; intelligētia percipi Deus posse. Sacra quoq; ab Numa instituta ritū sanctimoniāq; Pythagorae vehemēter attingūt. Erant enim sine sanguine: eorūq; plurima ex farina & libo rebusq; vilissimis cōposita. Praeterea exterioribus aliis coniecturis enitūtur: qui Numā Pythagorae familiarē fuisse volūt. Quarum vna est: Romanos suę reip. Pythagoram ascripsisse: sicuti Epicarmus comicus quadā in orōne ad Antenorē tradidit: vetustissimus quidē ille vir & Pythagoricę particeps disciplinae. Alii vero dicunt quū quatuor Numa filios habuisset: Mamercū vnū ex Pythagorae filio appellauisse. Ab illo autem & Aemyliorū familiam admistam patriciis nominatam ferūt: sic rege blandiloquio illius viri, qđ Aemyliā vocant, & in dicendo gratiā arridenteatq; amplexante. Ipsi etiā audiuimus Romae e multis narrantibus: vt Romanis aliqñ oraculo reddito de illius viri erigenda apud se statua: qui prudentissimus Graecorum & fortissimus extitisset: duas in foro aeneas imagines statuisse: Alcibiadis alterā: alteram vero Pythagorae. Haec igitur cōcertationibus refertissima, & prolixius exequi: & vt vera admittere, iuuenilis est pertinacię. Numę autem Pontificum ordinē constitutionēq; attribuunt: aiuntq; eum horū vnū primum extitisse. Vocatos aūt pontifices alii dicunt: quoniā Deos colunt: potentiae illos ac omnium dominos. Alii vero inquiunt: nomen effectum esse ad potentū profligationē: tanq; iubente legumlatore, sacerdotes obire potētia sacra. Si vero quid maioris impedimēti fuerit: crimini illo hađ apponerent. Alii vero plurimi quod in nominibus rideri solet, maxime autumāt atq; confirmāt: vt nihil aliud pontifices q̄ a pontibus faciundis esse vocitatos: ab sanctissimis & vetustissimis sacrificiis quae ad pontē fierent. Esse aūt eam obseruationē & structuram veluti aliud quicq̄ ex immonspatriisq; sacris sacerdotibus delegatā. Nefas enim & execrabile apđ Romanos existimari ligneī pōtis dissolutionem. Connectebatur autē lignis (vt aiunt) pro diuino quodam dicto omni prorsus amoto ferro. lapideus enim pons diu postea extructus est ab Aemylio quaestore. Quinetiam ligneum post Numae tēpora factum & absolutum dicunt a Martio rege: qui Numae ex filia nepos fuit.

Flamē Quirinalis
Chlaena.
Camillus
Mercurius.
Numa quibus reb⁹ sapientis & eruditi nomē adeptus est.
Timō phliasius q poeta sillographus.
Tacita dea
Echemythia.
Numae instituta Pythagoricis similia.
Mamercus.
Aemyliorū familia vnde.
Pōtifices a Numa creati. & vnde dicti.
Pontifices a pontibus dicti.

Maximus vero ex pontificibus veluti interpretis & prenunciatoris, quin Hierophantę potius ordinem & locum tenet: qui quidem nõ solũ res quę publice fiunt curat: sed & priuatim sacrificãtes obseruat: impedimẽtoq; est, ne quis legitima trãsgrediatur: docetq; qua quispiam re ad venerationem Deorũ, aut ad postulandam veniam indigeret. Erat & sacratarum virginũ custos: quas Vestales appellant. Nã Numæ etiã Vestaliũ virginum sacerdotium ac prorsus ignis ppetui, quẽ hæ tuẽtur, & cultũ & honorem ascribũt: siue vt puram & incorruptam ignis substantiam inuiolatis item integrisq; corporibus illis cõmendarent: siue quod sterile & infœcũdum esset scitę virginitati adiũgerẽt: Nempe enim & in græcia vbi perpetuus seruatur ignis: vt Pythię & Athenis: non virgines sed mulieres solutę cõiugio: eiusce rei curã & diligẽtiam habent. Q d si forte quandoq; ignis deficiat: veluti Athenis Aristone tyrãno sacram lucernam extinctam aiunt: & apud Delphos templo ab Mœdis incenso: & Romæ: tũ Mithridatici tum ciuilis belli tẽporibus simul cum ara & ignis periit: dicunt nequaq̃ decere ex altero igne accipi: sed nouum & peregrinũ elici oportere: accẽsa ex sole flãma pura & immaculata. Accenduntq; maxime scaphiis vasis: quæ struuntur quidẽ ex latere Isosceli triãguli recti: eaq; cauata: respiciuntq; in vnum ex circũferẽtia centrum. Quum igitur soli aduersa opponant: ita vt vndiq; accensi radii cogantur cõnectanturq; ad centrum, & ipsum discernant aerem attenuatum: & corũ quę apposita fomẽta sunt, leuissimas aridissimasq; partes celeriter accẽdit ex obiecto corpus, & ictum igneum radio assumẽte. Itaq; nihil aliud a sacris virginibus q̃ inextinguibilem illum ignẽ asseruari quidã putant. Aliqui vero quædã inquiunt sacra esse: quæ aliis videre non licet: abdita. de quibus q̃cũq; & audiri & dicere fas est, in Camilli vita pscripta sunt. Primum igitur Geganiã & Bereniam a Numa sacratas aiunt: deinde Camiliã & Tarpeiam: postea vero Seruio alias duas numero illi addente: id in hæc vsq; tpa multitudinẽ obseruasse. His autem virginibus annorũ triginta ab rege castitas pręscripta est. Ac primũ qdem decennium quæ faciunda sunt discũt. Secũdũ vero q̃ didicere faciunt. Reliquũ aũt decẽniũ hæ alias edocent. Tum demũ volenti permittitur post id tps: & nubere, & ad aliã vitã verti solutæ iam sacerdotio. Dicunturq; haud multæ hãc licentiam libenter amplexæ: neq; iis quæ eã amplexæ fuerint, secundas res cõtigisse: sed pœnitẽtia & mœrore reliquum vitæ tps agentes perhibẽtur alias in Deorũ metum religionẽq; iniicere: vt ad senium & ad mortẽ vsq; pudicitiã virginitatẽq; obseruent.

Maximus pontifex.
Hierophanta.
Vestales
Ignis quomodo ex sole accẽdat.
Gegania. Berenia. Camilia. Tarpeia.

Illis autem magnos honores reddidit: quorũ is est: vt etiã viuo patre testamentum condere, ac cætera gerere sine curatore quæant: queadmodũ & trium filiorũ matres. Cum fascibus quum prodeunt deducũtur. Et si casu i quẽquã inciderint: quũ ad letũ agitur: necari eũ non licet: verũ deierare virginẽ oportet: se non vltro, sed forte, non autem dedita opera & de industria obuiam factã. Qui autẽ occurrerit: quum ipsæ ferctro vehuntur: moritur. Atq; aliorũ criminum causa puniunt virgines verberibus: interdũ & nudam pontifex maximus quæ deliquerit, obtenso linteo in abditiore obscurioreq; loco eam plectit.

Vestalibus quis honor additus.

Sed quæ virginitatẽ prodiderit: viua ad portã quã collinam vocãt, defoditur. Quo quidem in loco supercilium est intra vrbẽ terrestre porro se intendens: qd latinorum idiomate vocatur tumulus. Hic structa est subterranea domus haud magna: in quam e loco superiore descenditur. Iacet in ea stratus lectulus & lucerna ardens: primitiæq; rerũ earum, quæ necessarię sunt ad victum, breues quædam: panis: aqua in vase: lac & oleum: quasi caueat ipsa domus ne fame eius corpus intereat: quæ maximis expiatoribus dedicata sit. Ipsam vero pœne obnoxiam feretro impositã & exterius obtectam lorisq; ligatã, quo neq; vos queat etiã audiri, per forũ vehunt. Silentio accedũt omnes: eaq; sine voce graui, cũ mœrore quodã deducũt. Neq; aliud spectaculũ horribilius est: neq; aliũ diem ciuitas mœstiorẽ agit. Quum vero ad locũ feretrum delatũ fuerit: solutis a ministris vinculis sacerdotũ princeps precatus arcana q̃dam, sublatisq; ad Deos manibus, ante supplicium educit eã capite opertã: constituitq; in scalis in domicilium deferẽtibus. Deinde ipse cũ aliis sacerdotibus auertitur, Quum aũt illa descenderit: & scalæ tolluntur, & multa desuper iniecta humo domiciliũ operitur: adeo vt is locus reliquo tumulo æqualis fiat. Sic quidẽ quæ sacrã virginitatem prodidere, puniuntur.

Vestalis virginitatem prodẽtis q̃ pœna

Verũ dr̃ Numa Vestæ tẽplum rotũdum cõdidisse: vbi perpetuus ignis seruaretur: imitatus vero terræ figurã: quasi lar focusq; sit: sed totius mũdi potius: cuius mediũ Pythagorici putãt ignis sedẽ: & id larẽ vocant & monadẽ. Terram vero neq; immobilẽ neq; in medio globi positam: sed eẽ circũ ignẽ in gyrũ suspensam. Hæc autẽ & Platonem iam quũ senior esset, de terra sensisse aiũt vt in altera regione cõsisteret: sed ipsum mediũ & absolutissimũ terræ meliori elemẽto cuidã alteri adiacere.

Vestæ templũ rotũdũ Numa constituit.

Pontifices autem & patrios humãdi ritus q̃rentibus declarant ab Numa edocti: nihil huiusmodi piaculum ducere: quin etiã Deos manes legitimis ritibus venerari: vt qui ea quæ maxime nostra sunt, suscipiant: & eam pcipue quã Libitinã appellant, hmõi veneratione coli: quæ Dea sit eorũ quæ mortuis iusta præstantur inspectrix: siue Proserpinã illam. siue (vt Romanorũ disertissimi arbitrantur.) Venerẽ crediderimus. Illi quidem in vnã Dei vim, quæ ad ortum obitũq; pertinent, haud inepte referentes.

Libitina.

Numa quoq; & lugendi modũ pro ætatibus tpibusq; statuit. Puerũ non lugeri trimo minorẽ: neq; etiam natu grandiorem plures mẽsium, q̃ vixisset annos, ad decem vsq. Et proliziore fletu ætatẽ lugere nullã. Sed longissimũ luctus tps esse mensium decẽ: q̃diu & mortuorũ

Lugẽdi modũ a Numa statutum.

vxores viduitatẽ seruant. Quæ vero intra id tpis nupserit: vaccam pręgnãtẽ ex Numę legibus im/
molat. Sed quum alia plurima sacerdotia ab Numa instituta sint: duo adhuc in mediũ referã: alterũ
Faeciales. Salioꝝ: & Fæcialium alterũ: quæ viri pietatẽ maxime ostendunt. Erãt uero Fæciales quidam pacis cu
stodes, & (vt mea fert opinio) ab re ipsa nomen capientes, controuersias verbo sedebant: quũ non
permitterẽt pꝰnus militare: q̃ oĩs iudicii spes abscissa esset. Etenim pacẽ Græci vocãt: quãdo verbo
non vi inter se veniẽtes controuersias soluunt. At romanoꝝ Fæciales sæpe ad eos ibant qui iniuriã
inferrẽt: illisq; suadebãt: vt se beniuole & amice gererent. Iis aũt inimice sese & pro voluntate gerẽ
tibus. Deos testari, & multa grauia in eos eorũq; patriã imprecari, nisi iuste rem aggrediantur, sic
eis bellum indicebãt. Fæcialibus vero prohibentibus aut minus comprobantibus, neq; militi fas
erat, neq; regi Romanorum arma mouere. Sed ab his necesse erat initium belli pro iure princeps
acciperet: & tum demum cõmuni cõmodo ꝓspiceret. Fertur etiã Celticam illã calamitatẽ vrbi cõti
Fabius Ambustus. gisse ob hæc sacra violata. Barbari enim Clusinos obsidebant. Ad quos quũ Fabius Ambustus i
castra missus legatus esset: quo ꝓ obsessis fœdera iniret: & ei ferocius responsum fuisset: ratus se le/
gationis munere iam defunctũ, iuueniliter ac temere ausus est pro Clusinis armis sumptis: Barba
roꝝ bellacissimũ ad singulare certamen ꝓuocare. Secũda igitur pugna vsus & prostrauit viꝝ & spo
liauit. Qua quidẽ re cognita, mittũt Romã pręconẽ Celtæ: Fabium accusantes: q pręter fœdera
pręter fidẽ, pręter indicẽdi ordinẽ, bellũ eis intulerit. Tunc vero cũ Fæciales senatui hominẽ illum
Celtis dandũ suaderent: refugit ad plebem Fabius: vsusq; populi fauore iudiciũ & repulit & euasit.
Paulo aũt post adorti Celtę totã vrbẽ præter Capitoliũ in pędã verterũt: atq; vastarũt. Veꝝ hæc
Salii sacerdotes. in Camilli vita diligẽtius tractata sunt. Salios aũt sacerdotes ex huiusmodi causa cõstitutos dici/
tur. Annũ iam octauũ regnãte Numa, morbus pestifer Italiã occupãs, Romã quoq; inuaserat. Mœ
Pelta e cælo delapsa. rentibus vero cũctis tradũt Peltã ęneã e cælo delapsam in Numæ manus decidisse. In eã autẽ mira
bilia quędã dixisse regẽ se ex Ægeria musisq; audisse. Peltã enim in vrbis salutẽ missam: oportereq;
eam asseruare: aliis vndecim ad illius figurã magnitudineq; & formam effectis: quo dubiũ ob simi/
litudinẽ sit, cœlestis illius adipiscẽdæ. Pręterea opus esse Camœnis locum eum & quę circũ locum
prata sunt: sacrare: quo frequẽter ad suum cõgressum veniãt. Fontẽ vero qui locũ rigat, sacris vir/
ginibus vestalibus cõstituere: quo inde aquam quotidie sumẽtes inundẽ, atq; aspergãt templi ady/
tum. His igitur testimoniũ attulisse dicunt pestem ipsam: quæ cõtinuo cessauerit. Peltam autẽ ex
eius authoritate atq; imperio effingere artifices quum certassent: diffidentibus ac desperantibus
Veturius. cæteris, Veturiũ Mamuriũ ex summis vnum opificibus vsq; adeo similitudinẽ effinxisse struxisseq;
Mamurius. omnis similes: vt neq; Numa iam ipse dignosceret. Has aũt custodes ac ministros cõstituisse dr̃ Sa
Salii quur vocati. lios sacerdotes. Salii vero vocati sunt: nõ (vt quidã fabulãtur) a viro Samothrace seu Mantineo ✱ ✱
✱Salio. Salo nomine: qui saltationẽ quæ in armis dr̃, edocuerit: sed ab ipso potius tripudio saltatorio: q
vehemẽtius robustusq; per vrbẽ euntes subsaltant: quũ ad mensem Martiũ sacras peltas suscipiant
induti puniceis tunicis: æneis balteis lateq; succincti, æneas capitũ galeas portãtes: paruis gladiis
arma pulsantes. Reliquũ vero saltationis pedũ est opus. Mouetur enĩ suauiter: conuersiões ac mu/
Ancylia q̃re dicta. tationes in celeri & crebro numero robuste & leuiter reddẽtes. Eas aũt peltas Ancylia propter figu/
ram vocant. Circulus enim non est: neq; veluti pelta circunferentiã reddit: sed excisurã habet lineæ
helitoidis: cuius apices curuaturã habentes & densitate in se cõuersæ figurã ancylis faciunt. Aut ꝓ/
pter ancona, id est cubitũ: ad quẽ circunferuntur. Hæc enĩ Iobas inquit, cupiens nomen a Græ
co deducere. Posset etiã primũ hoc cognomen ab eo vel motu vel impetu descendere: qui anechatẽ
Acesis. id est superne factus sit: siue ab ęgrotantium curatione: quæ ακεσις dr̃: aut αυχμων λυσις, hoc est
Castor. siccitatũ solutione: pręterea & a tristiũ amotione: quã anaschesin vocant: ex quo Castorẽ & Pollu
Pollux. cem Anachas Athenienses appellant: si quidẽ in Græcũ eloquium nomẽ deducendũ sit. Mamurio
autẽ artis illius suę mercedẽ fuisse perhibent memoriã quãdã per salioꝝ carmen simul cũ pyrrichi
modulo absolutã. Alii Veturiũ Mamuriũ qui canebatur: fuisse aiunt, Alii vero veterẽ memoriam.
Regiam iuxta tẽplum Vestę Numa constituit. Sed postea q̃ sacerdotia instituisset: regiam iuxta tẽplũ Vestæ condidit: vbi maiorem tpis partẽ mo
rabatur: aut sacris indulgens: aut sacerdotes docens: aut alicui reꝝ diuinaꝝ speculationi apud eos
vacãs. Domũ habuit alterã ad collem quirinalẽ: cuius etiã nunc locũ ostendunt. In profestis aũt, &
omnino in sacerdotũ festis: per vrbẽ pręcones ꝓcedebant: qui vt quiescerent, & ab operibus desi/
sterent, iubebant. Quẽadmodũ enim pythagoricos dicunt: nõ sinere homines per transitũ adora/
re Deos imortales: illosq; orare: sed continuo ex ipsa domo mente ad id paratos pergere: ita & Nu
ma decere ciues existimauit: neq; audire quicq̃ rerum diuinarũ: neq; aspicere per desidiã atq; negli/
gentiã: sed vacare a cæteris oportere: mentẽq; adhibere: perinde vt rei ad pietatẽ maximæ: Ac deniq;
crepitibus gemitibusq; & quæcunq; hmõi necessarios vulgariumq; artiũ labores consequũtur: vi
as vacuas cerimoniis pstare. Quoꝝ vestigiũ quoddam in hanc vsq; diem seruantes: quum impera/
Hocage. tor circa auguria sacrificia ve versetur: clamant. Hoc age. Quæ vos quotquot rei inter fuerint: &
conuertit & parat. Erant autem multa illius præcepta pythagoricis documẽtis q̃simillima. Quem
admodũ enim monebant illi super chœnice sedendum non esse: neq; ignẽ gladio fodiendũ: neq;

pergere proficiscētibus retrouertendum: & superis imparia litare, inferis vero paria: quorū sensum per singula multitudini occultabant: ita quædam Numæ patria instituta arcanā rationem habēt veluti Diis libandum non esse ex vitibus nō putatis: neq sacrificādum sine farina: & quum adorāt in orbem sese vertere oportere: deinde vero sedere. Ac prima quidē duo vidētur māsuetudinē edocere: quasi ea pietatis pars sit. Adorantiū vero illa vertigo ad mūdani circuitus similitudinē fit. Videri autem magis posset is qui adorat: quoniā a spectātibus tēplis ad orientē aduersatur ortus: hic mutare seipsum & ad Deum cōuertere orbem faciens & absolutam precem vtrinq cōiungens. Nisi mediusfidius ægyptiis rotis mutatio habitus, & significat huiusmodi aliquid, docetq rem similem: quasi nihil ex humanis rebus stabile & firmum sit: sed vtcūq vertat Deus reuoluatq vitam nostram: id iocunde ac libenter admitti conueniat. Sedere autem cum adorarint, auspiciū esse dicunt: quo & ratas preces & in bonis preseuerātiam fore significatur. Aiūt & actionum diuisionem quietam esse. Quasi igitur priori actioni fine imposito sedendum sit apud eos: quo alterius rursum iocundę ab illis sumatur initium. Potest & hoc quoq cū his quæ diximus congruere: assuefaciente nos legūlatore: nō esse Deum interpellandū in occupatione & negligētia: sed quum tēpus est nobis, & otiosi sumus. Ex huiusmodi vero institutione in rem diuinā adeo vrbs ad mansuetudinem & quietē redacta est: & ita Numæ vim admirata: vt & absurdos ac per id fabulis q̄ similimos rumores admitteret: existimaretq nihil esse neq ab ratione alienum: neq quod vbi ille vellet minus fieri posset. Itaq (vt aiunt) quum nonnullos ciuis Numa ad conuiuium inuitasset: vasaq abiecta, & cœnam admodum vilem ac plebeiam appo suisset: iam illis cœnare īcipientibus vbi sermonē iniecisset: vt ea Dea cui ipse congrederetur ad se venerit: subito domum pretiosis refertam poculis, & mensam omnifariam opsoniis apparatuq magnifico plenam ostendisse. Verum omnem id absurditatem excedit: quod de congressu cum Ioue tradunt. Fabulātur enim in Auentinum collē, quū neq adhuc vrbis pars eēt: neq habitaretur: sed largos fontes opacaq arbusta in se haberet: duos dæmones Picum Faunumq incedere: quos alias quidem satyrorū titanum ve generi quis assimilet. Medicaminum autē vi & diuinis in rebus magicæ acrimoniæ: dīr eodē modo Italiā metientes peragrare: vt ii quos Græci Idæos dactylos appellāt. Hos inquiunt ab Numa captos: qui vino & melle fontem ex quo bibere consueuerant, tēperarat. Captos vero in multas verti species, suāq naturam exuere: & monstrosas formas visuq terribiles ptendere. Sed postea q̄ tenaci ineuitabiliq vi se cōprehensos sensere: cum alia futura multa prædixisse: tum eam fulminum lustrationē edocuisse: quæ in hanc vsq tēpestatem per cæpas fit & crines & menides pisciculos. Quidam autē dicūt nō eos dæmones lustrationē edocuisse: sed ab illis arte magica Iouem accersitum. Quare iratū Deum Numæ imperasse: oportere lustrationē capitibus fieri. Quum vero Numa subdidisset: cæparū! Iouem dixisse: hominū. Quum Numa rursus inuertens præcepti acerbitatē interrogaret: capillis! Respondisse Iouē animatis. Et tunc Numā pisciculis menidibus ītulisse. Et hæc dicere ab Ægeria edoctum: atq Deum quidē postea q̄ ileos sibi factus esset: hoc est propitius, abiisse: & locū ab illo iliciū appellatum: & sic expiationem esse consummatā. Hæc igitur fabulosa plenaq ridiculus ostendunt: qua illius tēpestatis homines mente, quaq veneratione, quā scilicet cōsuetudo eis indiderat, diuinitatem prosequerentur. Ipsum vero Numā adeo diuina in re spes suas collocasse perhibent: vt quū aliqn̄ sibi de hostium aduentu atq incursu nuntiatū eēt, surrideret: diceretq. At ego sacrifico. Primum autem ferunt & Fidei & Termini templū condidisse: ac fidem iusiurandum demonstrasse Romanis maximū: quo etiā nunc vtuntur. Termino vero qui meta quędam est & publice & priuatim ad agrorum confinia, sacrificant animantia. Et id nunc quidem. Nam apud veteres incruentum fuerat Numæ sacrificium: quippe qui sapientissime docuisset decere terminalem Deum nece purū esse: vtpote qui pacis custos & iustitię testis sit. Videtur & omnino hic rex Romanū solum terminauisse: quum Romulus noluisset mensuram proprii agri fateri alieni ablationem. Suas enim vinciri vires: si terminum obseruasset: sin minus obseruasset, se iniuriæ argui. At neq latum solum vrbi fuerat ab initio, maioremq eius partem armis sibi Romulus compararat. Et id omne Numa iis ciuibus qui paupertie premerentur, distribuit quo & egestatem, quæ inferendæ iniuriæ causa fit, tolleret: ac populum ipsum ad agriculturam verteret. sic enim is vna cum solo mansuefieret. Nam nihil ex omnibus studiis acrē adeo pacis celeremq amorem efficit! vt vita rustica: vbi & bellicę audentię ad defendendam tuendamq rem propriam robur perdurat & adest: & per iniustitiam cupiditatemq pluris assequendi resolutio excisa est. Quāobrem quum & agriculturam Numa sicuti pacis philtrum, immiscuisset ciuibus: magisq vt motum, q̄ vt diuitiarum effectricem eam artem adamasset: in partes agrum omnem diuisit: quas pagos appellauit: & sigillatim qui obseruarent, quique circumirent statuit. Interdum quoq & ipse inspectans, & ex operibus ciuium mores coniectans, ad honores & secreta consilia promouebat: inertes vero, & negligentes vituperans & abiiciens castigabat, atque instituebat. Ex aliis autem eius institutis multitudinis pro opificiis distributio maxime in admiratione habetur. Nam quum ciuitas duobus ex populis (vt dictū est) cōstare videretur: qn̄ diuisa potius foret, ac nullo pacto vna esse vellet: neq fieri posset, vt factio simul

Numę instituta q̄dā pythagoricis q̄ simillima

Lustratio fulminum.

Ilicius loc.

Fides.

Terminus.

Rusti a vita pacis amorem facit.

Numa agrū omnē in partes diuisit.

Pagorū appellatio.

Multitudinis pro opificis distributio a Numa facta.

tasque deleretur: sed offensiones assiduas & partium contentiones pateretur: quum animo secum Numa versasset: solere homines ea corpora, quae & diversa natura & dura sunt, perfringendo & dividendo commiscere: quippe quae ex paruitate conveniant illa inter se magis: statuit in partes plures cunctam multitudinem rescindere: ut ex iis in alias contentiones quum inciderit, priorem & magnam illam in minores disseminatam penitus tolleret. Fuit autem pro artibus ea distributio: Tibicinum, aurificum, architectorum, tinctorum, cerdonum, coriario[illegible] fabrorum, figulorum. Reliquas vero artes simul colligens unum ipsum ex omnibus corpus reddidit: societates & conventus, ac [illegible] eorum honores cuilibet generi pro dignitate impartiens. Tum primum illud amouit ex urbe, dici haberique alios Sabinos: alios Romanos: & illos Tatii, hosce Romuli cives. Itaque ea divisio fuit perpulchra quaedam omnium inter sese compositio atque commistio.

Correctio legis qua patribus [illegible] vēde[illegible] missa erat.

Laudatur etiam ex eius institutis emendatio eius legis, qua patribus filios vendere permittebatur: illos excipientis, qui uxores duxissent: si patre approbante iubenteque nuptiae factae essent. Grave namque & iniquum existimavit: eam mulierem servo congredi: quae ut libero nupta esset.

[illegible] Annuae [illegible] digestio a Numa constituta.

Praeterea caelestium rerum studium Numa attigit: neque acriter: neque omnino imperite. Nam Romulo regnante, praeter & rationem & ordinem mensibus utebantur: alios quidem neque dierum viginti, alios quinque & triginta, alios vero plurium supputantes. Lunae autem solisque inaequalitatis cognitionem habebant nullam: sed unum duntaxat observabant: ut dies trecentos & sexaginta annus contineret. Numa vero inaequalitatis vicissitudinem dierum undecim fieri colligens: ut lunaris trecentos quinquagintaquatuor haberet dies: solaris vero trecentos sexagintaquinque: undecim hosce dies duplicans adiecit ad annum in mense februario, emblimum hoc est intercalarem: quem mercedinum Romani vocant. Eratque dierum duorum ac viginti. Atque quidem quam is adhibuit inaequalitatis medelam ea tunc fuit: quae maioribus olim orationibus indigeret.

Mercedinus dies

Mutavit & mensium ordinem. Martium enim, qui primus erat, tertium fecit: primum autem Januarium: qui erat undecimus sub Romulo: duodecimum vero & ultimum februarium: quo nunc secundo utuntur. Multi etiam sunt qui duos hosce menses additos a Numa inquiunt: Januarium atque Februarium. Ab initio enim decem mensium in usu annum extitisse: veluti quidam ex barbaris trium ex graecis autem quatuor Arcades: sex Acarnanes mensium anno sunt usi. Aegyptiis menstruus annus fuit: deinde mensium quatuor: ut aiunt: quare qui vel nuperrime eam regionem incoluerint: vetustissimi videntur esse: annorumque incredibili multitudine in familiarum deductioni[illegible] differunt: quippe qui menses in numerum annorum collocent.

Martius unde dictus.

Quod autem Romani menses decem in annum ordinarint: & non duodecim: coniecturam affert ultimi appellatio: cum enim Decembrem etiam nunc vocant. Quod autem Martius primus in ordine vocabatur: obscurum non est. Nam quintum ab illo quintilem, sextum sextilem nominabant, ac reliquos deinceps singulos eodem modo. Nam Januario februarioque ante Martium positis contingebat ante dictum mensem quintilem nominari: & septimum numerari.

Aprilis quur appelletur.

Praeterea vero non erat a ratione alienum: Martium qui Marti a Romulo sacratus sit: primum nominari. Secundum vero Aprilem: quod aphroditis id est Veneris habeat cognomentum: quo mense & Deae sacrificant: & ad kalendas mulieres myrto coronatae lavant. Quidam vero non ex aphrodite nominatum Aprilem dicunt: sed quemadmodum simplex se nomen habet, Aprilem mensem vocatum: quoniam verna tempestate arridente: plantarum aperiantur germina.

Maius unde dicatur.

Iunius quur vocetur.

Maium quidem a Maia vocant. est enim Mercurio sacer. Iunium vero ab anni tempore. Sunt etiam qui hosce ab aetate maiore & iuniore cognominatos dicant.

Iulius qua causa nuncupetur.

Augustus quare dictus est mensis.

Reliquos autem sigillatim ab ordine quasi numerantes nominavere: quintilem, sextilem, septembrem, octobrem, novembrem, decembrem. Postea quintilis a Caesare qui Pompeium superavit, Iulius. Sextilis vero ab eo qui Augustus cognominatus secundus imperavit, nominatus est. Reliquos autem deinceps duos Domitianus suis sibi cognomentis asciuit: neque id diu: sed qui rursum illo iugulato sua resumpserunt nomina. Itaque: alter september alter october appellantur: Soli postremi duo appellationem ab ordine (sicuti ab initio habuere) servaverunt.

Februarius quur dicatur.

Januarius mensis unde dicatur.

Janus.

Qui vero a Numa additi mutati ve sunt. Februarius quidem veluti lostrationis expiationisque mensis quidam sit: etenim ipsa dictio hoc proprie significat: ac novo tunc sacrificant germine: & lupercaliorum celebritatem: quae plurimum lustrationi est proxima, peragunt. Januarius autem qui primus est ab Jano dicitur. Martium vero, quasi a Marte cognominatus sit, eo e prima sede mutavit Numa (ut arbitror) quoniam in omnibus vellet rem urbanam bellicae in honore praeferri. Janus enim apud vetustissimos illos sive genius sive rex fuerit, dicitur ferum & sylvestrem cultum in urbanum civilemque mutasse: proindeque ipsum bifrontem fingunt tanquam alteram ex altera & formam dispositionemque reddiderit.

Jani templum belli ianua dictum.

Templum Jani bis clausum tantummodo alias.

Sub Numa semper clausum stetit.

Est & eius templum Romae duabus portis: quod belli ianuam vocant. Legitimum enim est ipsum aperiri: quum bellum sit: in pace autem claudi. Quod certe difficile aut etiam raro factum: quum aliquo bello semper imperium suspensum teneatur. Nam quum propter eius magnitudinem barbaris nationibus undique circumfusum ac septum esset: iis repugnare cogebatur. Verumtamen Augusto Caesare imperante post Antonii profligationem clausum est: & antea. M. Attilio &. T. Manlio consulibus haud multum temporis. Deinde continuo, ingruente irrumpenteque bello apertum est. At Numa rege neque ullum diem apertum visum: sed tris & quadraginta annos continuos clausum mansit: usque adeo bellicas res undique prorsus abstulit: amouit: perdidit, Non enim Romanorum populus modo regis iusticia &

modestia ad mansuetudinem ad pacis amorem traductus est: verum etiam vrbes vicinas, quasi ali qua inde se aura salubri ve spiritu ferente, mutationis principium cepit: & in omnes desyderium i fluxit tranquille pacateq vivendi & colendæ terræ: & nutriendorum in quiete pignorum: venerandorū q Deorum. Festiuitates aūt & conuiuia & eorum qui secure se inuicem adirent, mistimq versarentur, ho spitalitates, ac benignæ exceptiones Italiā tenebant: perinde atq e fonte Numæ sapientiæ in oēs honesta iustaq influerent: & illius animi serenitas in vniuersos diffunderetur. Quapropter & sup lationes poeticas ad eius statum tpis cessisse dicūt. Hic callentis opus humorum domatur arachnes Enses ancipites hastaq longior. Aerea iam nusq̄ superest tuba ducere somnos: Nō ipsi placidos pal pebra tollitur. Nam neq bellum neq seditio neq tumultus rege Numa in repu. fuisse traditur. At neq aduersus eum vllæ vel inimicitiæ vel inuidia seu ob regnādi cupiditatem insidiæ virorum con spiratio. Sed siue deorum metus qui viri curā habere viderentur siue virtutis verecundia: siue diuina fortuna quædam omni vitio illibatā, purāq hominum vitā sub illo seruans, perspicuum exemplū edidit, atq co niecturam Platonicæ, illius vocis: quam ille non paruo tpis curriculo iunior de rep. emittere ausus est. Vnā malorum quietem esse solutionemq hominibus: si ex diuina quadā sorte philo sophico animo regia potestas coniungatur: quæ virtutē vitii victricem superioremq constituat. Sa piens enim ipse profecto beatus est: beati etiā illi sunt: qui verba ex ore sapientis profluentia audiūt. Ferreum enim neq vlla vi sibi neq minis aduersus multitudinem opus est. Ipsi etiam manifesto in exē plo, & in clara vita principis virtutem intuentes, & vltro continentiæ ac sapientiæ studēt, & cum iustitia & moderatione ad probatam ac beatam vitam amice inter sese: ac concorditer conformā tur. Vbi totius pugnæ auxiliiq pulcherrimus finis est: atq is omnium augustissimus est: qui hāc vitam & hunc effectum subditis inserere quiuerit. Hæc igitur Numa longe melius q̄ alius quisquā videtur conspexisse. Quos autem filios is habuerit: quasq vxores duxerit: dissentiunt rerum gesta rum scriptores. Alii nāq neq aliam eum vxorem q̄ Tatiam accepisse: neq alterum filiū pter vnā fi liam Pompiliā habuisse dicunt. Alii præter hāc filios quatuor ei ascribūt. Pomponē, Pinū. Calpū, Mamercū: quorum quēlibet successionē familiæ honestiq generis reliquisse. Fluxissenāq a Pompone Pomponios: a pino vero Pinarios: a Calpo vero Calpurnios: a Mamerco autē mamercios: quos ob hanc rem & reges cognominatos esse. Tertii autem sunt qui hos reprehendunt: vtpote quos fa milias gratificatos inquiunt: & his non vera successionis ab Numa insignia addidisse, Pompilium vero non ex Tatia natam: sed ex altera vxore Lucretia: quā non priuatus sed iā rex duxerat. Omnes autē consentiunt Pompiliā Martio nuptā: Martius vero ex illo Martio natus est: qui Numā ad re gnum suscipiendū induxit. Etenim secum vna migrauit Romā, & ordine senatorio ornatus est. Ac post obitum Numæ quum in regni disceptationē cum Hostilio venisset: superat⁹ se vita priuauit. Eius vero filius Martius cui Pompilia nupta erat, Romæ cōmoratus Martiū Ancū genuit: q post Tullum Hostilium regnauit. Hoc vt fertur quinquēni relicto diem obiit Numa: non celeri, neq re pētino obitu: sed sensim senis ac leni deficiens morbo: vt scripsit Piso. Obiit autē non longe octo genario maior. Ostenderūt ex sepultura vitæ eius desideriū. Nā tum socii & amici populi publicis simul cōcursibus & coronis ad inferias cōuenere: tū Patricii lectū sustulerūt: tū Deorū imortaliū sa cerdotes & presentes funere & deduxerūt: tū deniq reliqua turba mistis fœminis ac pueris, nō vt re gis senioris exequiis assistētes, sed veluti ex charissimis aliquē, quē in ætatis flore desiderarit, singuli sepelissent: cū eiulatu & fletibus sunt secuti. Atq cadauer igni haud dedere: quoniā is cauisset: vt di citur: sed duabus arcis lapideis factis eū sub ianiculo cōdidere: quarum altera habebat corpus: altera li bros sacros: quos ipse scripserat: quēadmodum tabulas græci legū cōditores cōsuerūt. Quū autē adhuc viuus sacerdotes quæ scripserat edocuisset, & eis habitū oium, mētemq impressisset: iussit sa cros libros cū corpore sepeliri: qua si nō recte inanimis literis arcana ferretur. Qua quidē sententia aiūt: neq pythagoricos literis cōmētaria præceptaq mādare: sed ipsorum memoriā atq disciplinā si ne scriptis dignis viris inserere. Quinq eorum traditio preceptorum: quæ in geometria ambigua fecere taq dicuntur, cuipiam indigno edita esset: portēdere significareq dicebāt: vt magno quodam & cōmuni malo a pernicie numē admissum scelus atq impietatē vlcisceretur. Itaq magna his venia danda est: qui eodem tēpore Pythagoræ Numā in tanta rerum similitudine cōgressum esse cōten dunt. Antias autem tradit duodecim libros de iure pontificio, duodecim vero alios græcos de di sciplina sapientiæ in arcā repositos esse. Quum autem quadringēti fere anni pręteriissent. P. Cor nelio & M. Bebio cōsulibus: magno imbriū facto impetu, tumuloq diruto, arcas vi inundationis excussas: decidētibusq operculis alterā quidē visam inanem prorsus: neq partē vllā, neq reliquias corporis habuisse. in altera vero quum libri inuenti essent: eos legisse dicitur Petilius: qui per id tē poris pretor erat: ad senatumq retulisse: nō videri sibi neq fas neq pium: vt quæ in libris scripta essent: audirentur a multitudine: proindeq delatos illos in comitiū igni tradidisse. Nempe iustos omnis ac probos viros maior inde post obitum laus sequitur. Inuidia nanq non diu superstes est: ante plærosq etiam ea interit. Præterea illius gloriam regum posteriorum calamitates cla riorem illustrioremq fecere. Nam quum quinq post illum regnauerint: postremus ex imperio

Filii Numę Pompilii.

Martii interitus.

Numæ mors.

Arcę lapideæ.

Libri Numæ cum illo simul sepulti

Inuidia

excidens in exilio cōsenuit. E reliquis vero quatuor nemo naturali morte defunctus est: sed tres insi dus circūuēti necati sunt. Hostilius vero Tullus q Numæ successit in regnū: & plurima ex illius honestis facinoribus, in primisq ac potissimū pietatē in Deos, irrisionibus & contumeliis insectatus: vt rem inertē & muliebrē: ciues ad bellū vertit. Neq ipse igit audacibus hisce ac stultis facinoribus institit: sed graui & vario morbo mutata mente in Deorum metū atq religionē conuersus est: quę nulla tamē similitudine ad Numæ pietatē accederet. Quinetiam eo magis alios huiusmodi morbo infecit: q fulmine ictus conflagrauit: vt fertur.

Tullus Hostili⁹ fulmine ictus cōflagrauit.

NVMÆ ATQVE LYCVRGI COMPARATIO.

ED posteaq̄ Numæ & Lycurgi vitā exposuimus: hisce in medio positis, etsi difficile opus sit, nō tā piguerit ipsorū differētias colligere. Nā quæ his cōmunia pariaq sunt: ex ipsis rebus apparēt: veluti virorū cōtinētia: pietas ciuilitas: disciplina: vt vterq initiū vnū legū cōdēdarū a Diis sumpserit. Quibus āt priuatim bonis vterq præstiterit: primum Numa qdē accepit imperiū: Lycurgus vero tradidit. Et alter cepit id haud petēs: alter quū possideret, restituit. Ac Numā qdē ex priuato & pegrino, dñm alii sibi cōstituere. At Lycurgus ex rege sese priuatū fecit. Pulchrū est certe regnū sibi iustitia cōparasse: pulchrū est ēt iustitiā regno ptetulisse. Virtus.n. illustrē adeo illū reddidit: vt dignus īperio habitus sit. Hūc vero ita magnū effecit: vt imperiū cōtēpserit. Qđ aūt secundū est: quēadmodū harmonici lyras solēt, Lycurgus dissolutā & deliciis deditā Spartā intēdit. Numa vero Romæ vehemētiā intētionēq remisit. Difficultas qdē operis. Lycurgo additur. Nō.n. thoraces exuere, ensesq depouere ciuibus suadebat: sed aurū argētūq dimittere: & strata ptiosa, ac mēsas eiicere. Neq a bellis celebritatum sacrificiorūq causa desistere: sed coenis cōpotationibusq omissis, in armis & palęstris laborari & exerceri. Quapropter gratia & veneratione quadā alter oia suadēdo pfecit: alter aūt inter pericula atq ictus vix obtinuit. Atqui māsueta benignaq musa Numæ: q ad pacē & iustitiā ciues ex intēperātibus & feruidis traduxit ac leniuit. Si vero qđ de māncipiis dicitur, inter Lycurgi instituta qs ponere nos coegerit saeuissimū illud qdē & iniqssimū facinus: longe Numā prudētiorē & humaniorē legūlatorē extitisse dicemus: q dū ēt manifeste seruos cū heris simul in saturnalibus epulari cōsuefecisset: liberi honoris iis gustū prębuit. Etenim vnū hoc ex Numæ institutis esse dicunt: q ad annuas fruges pfruendas eos qbus vna operariis esset vsus assumeret. Quidā autē monumētū id seruari fabulant Saturnalis illius æqualitatis. quasi nemo seruus, nemo herus, sed cognati oēs & æque digni putarētur. Omnino āt videt ad frugalitatē vterq & cōtinētiā multitudinē æque egisse. Ex aliis autē virtutibus Lycurgus fortitudinē magis: Numa vero iustitiā videt, coluisse: nō ob aliā cām: nisi q ob ppositarū vtriq rerūp. dissimilē vel naturā vel cōsuetudinē, dissimili studio opus fuit. Nā neq Numa rē bellicā prę metu dissoluit: sed ne sui iniuriā iferrēt. Neq Lycurgus ad iustitiā suos bellicosos struxit: sed ne iniuriā paterent. Ambo apud suos ciues, & qđ nimis esset auferēdo, & qđ parū supplēdo, magnis vti mutationibus coacti sunt. Atqui distributionis in ordines diuisionisq rerūp. & popularis admodū Numæ mutatio: & plurimū multitudini grata: q ex aurificibus, & tibicinibus, ac cerdonibus, promiscuū quēdā & variū admodū populū reddiderit. At Lycurgi austera & senatoria: quæ in seruorū & accolarū manus cōuerterit vulgares artes: ciues aūt ipsos in clypeū & hastā coegerit belli opifices, Martisq ministros. Aliud vero neq scientes neq meditātes q̄ parere principibus, ex hostibus victoriā reportare. Nā neq rei pecuniarię studere liberis hominibus licebat: quo liberi prorsus p oīa essent: sed qđ ad res parādas ptineret, seruis ac māncipiis datū erat: veluti coenę & opsonii ministeriū. Numa vero nihil hmōi discreuit: sed militares auiditates abstulit. Alium vero quæstum haud vetuit: neq hmōi amouit inæqlitatē: sed ad summū vsq diuitiis pgredi pmisit. Et pauperū curā, quorū magna multitudo cōflaret, & in vrbē influeret, nullā habuit: quū statim ab initio decuisset: qñquidē neq multa neq magna imparitas esset: sed pares substātia, & similes ciues inter se forent: eos sicuti Lycurgus, & instruere aduersus īmodicū appetitū: & ea cauere detrimēta quæ nō minima sequuta sunt: sed quæ plurimorū maximorūq malorū, quæcūq inuecta sunt, semen principiūq prębuerint. Soli autē distributio neq facta Lycurgo vituperationē affert: neq Numę nō facta. Alteri.n. ipsa æqualitas sedē fundamētūq reipu. præstabat: hæc autē quoniā sortitio recēs esset, nullā aliā diuisionē inducere cogebat: neq mouere primā distributionē: q vti cōsentaneū ē, suis locis maneret. Quū connubiorum educandorūq liberorū illa cōmunio, vtriq viro vxorię pudicitię suspitionem rite ac ciuiliter amouisset: non per omnia in eandē rem consenserunt: sed Romanus quidem vir quū satis sibi filii educati eēnt, alterius suasionibus qui filiis indigeret vxorem, cuius dedendę recipiendęq ius haberet, cedebat. At Lacon quę domi apud se esset, manēte etiā connubio in antiquo iure, vxorē ei impertiebat: qui ad sobolem suscipiendā suasisset. Multi quoq vt dictū est vel exhortando rogandoq eos vltro accersebant: e quib⁹ putassent maxime formosos pueros ac pbos nasci. Quę igit alia dis-

Lycurgus fortitudinē magis coluit.

Numa iustitiam magis coluit.

cretio institutionum huiusmodi nisi fortis in hisce ac vehemens erga nuptam æquanimitas: quæ profecto & perturbant plurimos: atq; ad viuendum inter dolores ac zelotypias admodum incen dunt & stimulant. In illis aũt Numæ tanq̃ erubescens & pudibunda humilitas quædam veluti vela men desponsionem coniugii obtendit: & eam cõmunionem intolerabilẽ fatetur. Praeter ea & cu stodia virginum Numæ magis ad muliebre ingeniũ atq; verecundiã cohibita est. At Lycurgi virgo omnino etiã aperta & femina de se poetis dicendum pręstitit. Nam & Phenomerides a petẽtibus femoribus eas appellant: vt Ibicus & Andromanes: q; viros furere faciant: vt Euripides inquiens: Domos aperto cum iuuenta femore peplis solutæ destruunt ex funditus. Nempe enim tunicæ vir ginalis consutæ pinnæ nõ erant ab inferiori parte: sed aperiebantur simulq; nudabant totum fe mur incessu. Quam quidem rem perspicue dixit Sophocles hisce versibus.

Quapropter & audaciores dicuntur esse & in ipsos viros in primis viriles: vtpote quæ tũ negotiis domesticis prorsus dominent: tũ in publicis & sentẽtiã dicãt de maximis rebus, & authoritatẽ ha beat. Numa vero eã nuptis apud viros dignitatẽ honorẽq; seruauit: quẽ a Romulo habuissẽt: quũ raptæ delenirent obsequis. Sed pudoris iis plurimũ adiecit: curiositatẽ remouit: sobrietatẽ docuit. Ta cere: & abstemias prorsus esse: neq; de necessariis rebus, absente viro, qcq̃ loq eas assuefecit. Fertur igi tur quũ mulier aliquãdo ppriã causam in foro dixisset: misisse senatũ Deos cõsultũ: qdnã ciuitati ea res portenderet. Atq; reliquæ eorũ obedientiæ ac mãsuetudinis permagna est coniectura deteriorũ memoria. Nã sicut apud nos historici primos scribunt: q vel ciuilẽ necẽ ppetrarint: vel bellũ fratri bus intulerint: vel patrẽ matrẽ ve necarint: ita Romani memoriæ tradiderunt Spuriũ Coruinum primũ extitisse: q post vrbẽ conditã ducẽtesimo trigesimo anno, cũ vxore diuortiũ fecerit: quũ ni hil prius huiusmodi factũ esset. Prima quoq; Pinarii vxor Thalea nomine, Tarquinio Superbo re gnante, aduersus Gitaniã eius socrum iurgiũ fecit: vsq; adeo honeste ac decore quę ad nuptias per tinerent ab legũlatore constituta fuerãt. Quæ aũt de ætate nubili ambo tradiderunt: reliquæ virgi nũ institutioni cõgruunt. Nã & lycurgus maturas illas & virorũ appetẽtes despõsat: quo tũ cõgres sus expetente iã natura, gratiæ sit beniuolẽtiæq; principiũ magis q̃ odii ac metus aduersus illos: si ante tps violentur: tũ ẽt corporibus robur insit ad cõceptus partusq; dolores pferẽdos: perĩde atq; ob aliud nihil ipsis nubẽtibus, q̃ ad sobolẽ procreãdã. Et Romani duodenis & iuniores ẽt illas nu ptui tradunt: sic.n. maxime & corpus & indolẽ purã & illibatã viro præstari posse. Itaq; liquidũ atq; pspectũ est: illa qdẽ ad procreationẽ prolis magis seq naturã: sed hæc ad vitæ cõtuberniũ moribus formandis accõmodatior est. Atqui de liberorũ gubernatiõibus & cõciliis & institutiõibus & socie tatibus, pręterea & circa cœnas & gymnasia & ipsorũ iocos diligẽtioribus tũ studiis tũ ordinibus Lycurgus præstantiorẽ legẽ quouis alio legũlatore tulit nihil parẽtũ aut desideriis aut necessitati bus indulgẽs: vt pro voto liberos instituerẽt: siue quis filium vellet agricolari: siue fabricare nauim: aut fabrũ docere: aut tibicinẽ: ceu nõ ad aliquẽ vnũ finẽ agi ab initio iuuenes deberẽt: ac moribus iisdẽ vti: sed veluti vectores in nauim alius alio ex vsu atq; sentẽtiã veniẽtes, in periculis solũ priua ti metus causa in cõmune consulunt. Alias vero qlibet rẽ suã attẽdit. Ac plurimis quidẽ legũlatori bus indignũ est crimini dare: siqd aut ignorãtia aut imbecillitate omiserint. Viro aũt sapienti qui populi nuper cõstituti & ad nihil reluctãtis imperiũ suscepisset: cui rei prius studẽdũ fuit q̃ filiis edu cãdis: exercẽdisq; iuuenibus: quo neq; diuersi neq; turbulẽti moribus fierẽt: sed ad vnũ aliquod cõ mune virtutis vestigiũ statim ab initio cõpositi formatiq; inuicẽ congruerent! Quod certe cum in aliis rebus plurimis: tũ in conseruandis legibus Lycurgo profuit. Minimus.n. iurisiurãdi metus exti tisset: nisi disciplina & institutiõe ingeniis puerorũ leges veluti infudisset: & cũ alimento vna affectũ reip. cõciliasset. Quo factũ est: vt supra quingentesimũ annũ validissima illius cõstitutiõis & maxi ma pdurarint: qppe cui veluti color vehemẽs & acer inustus esset. Qui vero ciuilis cõstitutionis fi nis fuerat: vt in pace & amicitia Roma existeret: extẽplo cũ Numa vna defecit! Ac post illius obitũ: vbi iã tẽplo qd ipse clausum vsq; tenuerat, ad bellũ quasi illic detrusum esset, sedandũ placãdumq; vtrinq; patefecissent ianuas sanguine atq; cadaueribus Italiã cõpleuere. Et ne parũ qdẽ tẽporis pul cherrimus status iustissimusq; permansit: vtpote qui disciplina careret: qua mutuo beniuolẽtiæ fœdere deuincirent. Quid igit quispiã dixerit: nõne ad summũ vsq; in melius Roma reb⁹ bellicis p cessit? interrogationẽ is faciẽs prolixa respõsione indigentẽ: ad eos pręsertim hoies: qui summũ bo nũ in diuitiis & delitiis & ĩperio magisq̃ in salute & mãsuetudine, & in ea quæ cũ iustitia ut frugali tate, & ponant & locẽt. Quinetiã id Lycurgo opitulari videat: q; Romani, vbi statũ quẽ sub Numa habuerant, immutassent, mirifice rebus excreuerunt. Lacedæmonii vero q̃primũ Lycurgi sanctio nem excessere, e maximis humillimi sunt effecti: Græcorumq; amisso imperio periclitati sunt pro prium quoq; solum amittere. Sed illud in Numa magnum est & diuinum profecto: q; peregrinus accersitus in regnum fuerit: & omnia suadendo immutarit: & vrbi quæ nondum cõspirarat, domi natus sit: neq; aut armis aut vlla cum vi vti oportuerit: vt Lycurgus aduersus populi optimates egit: sed sapientia tantum & iustitia cunctos coegerit atq; composuerit.

Mulier cau sam dixit.

diuortiũ qs primus fece rit cũ vxore Spurius cor uin⁹ prim⁹ cũ vxore di uortiũ fecit

Thalea Pi narii vxor pria aduer sus socrum iurgiũ fecit Nurus quę prima iurgi um cum so cru fecerit.

❡ SOLONIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

Solon quo patre nat⁹ sit. Euphorion Ecesstis.

Idim⁹ grammaticus in cõmẽtario tabularũ Solonis ad Asclepiadem, Philoclis cuiusdã sententiã posuit: in qua Solonẽ præter aliorum opinionem, quicunq; Solonis meminerunt, Euphorione patre natum affirmare videtur. Ex Ecesthide enim ipsum genitum omnes vno ore consentiunt: qui vir quidem medium ciuium ordinem obtinuit: generis vero nobilitate ciuitatis facile princeps. A Codro enim originem sanguinis habuit. Matrẽ ãt Solonis tradidit Heraclides Põtius cõsobrinã Pisistrati matris fuisse. Fuit ãt inter eos amicitia tũ ppinqtate: tũ maxime ex vitæ cõsuetudine: qbus ferũt qdã Solonẽ vehemẽter Pisistratũ adamasse. Qua ex re factũ est: vt quũ posteriori tpe de repub. in dissensionẽ venissent: nihil durũ, nihil immite eorũ inimicitiæ iportarẽt: sed eadẽ amicitię iura in eorũ sp animis inuiolata manerẽt. Tãtũq; apud eos prioris amicitiæ recordatio & grã valuit: vt icẽsam adulto & corroborato igni facẽ ppetuo seruarẽt. Solõ igit quũ ei⁹ pr̃, vt tradit Hermipp⁹, ad hũanitatẽ ac bñficẽtiã ppẽsus p̃rimoniũ minuisset: nec vnq̃ tñ deessent: q eũ suis opib⁹ sustẽtare vellẽt: sed ne ab aliis acciperet, pudor qdã deterreret: vt q ex ea familia nat⁹ eẽt: quæ subuenire aliis cõsueuerat: adhuc admodũ iuuenis ad mercaturam se cõtulit. Sũt tñ nõnulli: q Solonẽ dicãt errorẽ hm̃õi suscepisse pciliãdi atq; vidẽdi magis, q̃ lucri cupiditate ipulsum. Sapiẽtiæ. n. fert apprime studiosus fuisse: qppe q quũ grãdior iã natu foret, dicere solit⁹ ẽ: se multa quottidie discẽtẽ senescere. Diuitias ãt minime mirabat Solõ: sed aiebat nihil differre eũ q vim magnã auri atq; argẽti, multos itẽ equos & iumẽta possideret: ab eo cui hæc sola essent vẽtris ãt tineis: & pedũ morbo lãguẽti. Et alio i loco: Pecunias qdẽ hẽre desidero: p iniuriã ãt. parare nolim. oĩno. n. in posterũ pœna cõsequit. Prohibet aũt nihil bonũ virũ egregiũ ciuẽ nec affluẽtiæ rerũ nimie luxuriosæq; studere: nec opportunitatẽ necessitatẽq; cõtẽnere. Tpibus ãt illis, vt inqt Hesiodus, nullũ opus ignominiæ erat: nec vllus arti delectus atq; discrimen. Mercatura vero ad Barbarorũ necessitudines regnũq; amicitias cõparãdas plurimũ valere putabat: ex eadẽ quoq; hoĩes multarũ & maximarũ rerũ vsum experiẽtiãq; pcipere. Et qbus nõnullos cõditores maximarũ vrbiũ extitisse: vt Massalias primus q a Celtis iuxta ✱ Heridanũ maxime obseruant. Thaletẽ quoq; & mathematicũ Hippocratẽ exercuisse mercaturã ferũt. Platoni ẽt olei in Ægypto exportationẽ peregrinationis viaticũ suppetisse. Solon igit vt pfusior, & sumptuosior, & mollior esset in victu: vtq; liberius ac licẽtius in suis poematis de voluptatibus loqret: q̃ philosophũ deceret: ex illa mercatoria vitæ rationẽ accepisse dr. Quũ. n. ex multis ac magnis periculis ferre cœpisset: ad oẽm animi quietem remissionẽq; ferebat. Qd autẽ tenuẽ magis animũ, q̃ locupletẽ adamarit: ex his pspicuũ est. Permulti quidẽ ditãtur improbi: probi aũt pauperes fiunt. Verum nos minime permutabimus virtutẽ pro diuitiis: quoniã hoc stabile est ac perpetuũ: diuitiæ vero mutãtur tpe: & alias aliter se habent. Eius vero poesis ab initio nihil graue aut seriũ habuit: sed iocis potius (vt videtur) referta fuit. Vt facile circũfluere atq; abundare otio videretur. Posteriori aũt tẽpore sentẽtiis eã philosophicis respersit. Suis quoq; poematis ciuiliũ rerũ permultas cõplexus est: nec idtam historiæ & memoriæ gratia fecit: quã vt hortationes quasdã, admonitiones, obiurgationesq; Atheniensibus adhiberet. Plæriq; aũt affirmãt Solonẽ tentasse leges edere versibus. Harũ etiã principiũ huiusmodi pferũt. Legibus his oro primũ rex Iuppiter ad sit: Fortunãq; ferat felix nomẽq; secũde. Eam autẽ moralis philosophiæ partẽ: qua ciuilis ratio ac disciplina cõtinet: vt plurimi tũc philosophorũ, potissimũ sequutus est. Sed vt in physicis vehemẽter simplex fuit, atq; vetustus: quantũ ex iis eius scriptis facile percipi potest: Nube niues tenues & grãdo gignitur atra: & tonitrus alto fulgur ab axe ciet. Flatibus assiduis miscentur & æquora: si quis Nõ moueat quicq̃ iustior esse nequit. Atq; omnino talis sapien-

Massalias. ✱

Solõis poesis q̃lis ab initio fuerit

Versibus leges scribere Solonem tentasse.

tia tantũ eo tpe visa est cõtẽplatione terminos necessitatis excedere. Cæteri autẽ philosiphi ex ciuili virtute sapientiæ nomen traxerunt. Dicitur āt in Delphis vna fuisse: ac iterũ Corinthi: quum eo fere oẽs cõmuni Periandri accitu conuenissent: conuiuioq; ab eo excepti forent. Maxime āt eorũ gloriam & authoritatẽ Tripodis circundatio auxit: qui quasi circuitu, mansuetudine & quadã cõsuetudine submissione per singulos iuit. Dicitur enim Cois piscatorum rete trahentibus Milesios hospites iactum emisse sic immanifestum. Itaq; aureũ tripodẽ reti tractum apparuisse: quẽ ferunt Helenã quũ e Troia nauigaret, quodã oraculo admonitã in iis locis deposuisse. Primũ igitur inter hospites & piscatores de tripode cõtrouersia exorta est. Deinde suscipientibus ciuitatibus causam: quæ vsq; ad bellum processerat: vtrisq; a Pythia respõsum est: Sapientissimo Tripodem dari oportere. Primum ad Thaletem Milesium missus est: permittentibus Cois illi vni: ac largientibus id: cuius gratia cum vniuersis Milesiis antea bellum gesserant. Quum vero Thales se sapientiorem Biãtem esse affirmasset: ad eum est delatus: ab eoq; rursus ad alium vt ad præstantiorem sapientia virum venisse dicitur. Postea circũiens atq; ita per manus reuocatus ad Thaletem secundo peruenit. Ad postremum ex Mileto exportatus, Thebasq; aduectus Ismenio Apollini consecratus est. Verũ Theophrastus aliter sentit. Ait enim primum in Prienam Bianti esse delatum: secundo in Miletum Thaleti iussu Biantis esse missum: sicq; per omnes vadens, ad Biantem iterum reuertisse. Tandẽ in Delphos esse aduectum. Hæc sunt igitur omnium fere sermonẽ celebrata. In hoc tantum dissentiunt: ꝙ alii minus pro Tripode: ii quidem phialam a Crœso missam Bathidis poculum relictum fuisse asseuerant. Priuatim vero Anacharsis Solonisq; ac rursus Thaletis congressus quidã & colloquia huiusmodi fuisse memorantur. Anacharsis enim Athenas Solonis domum accessisse fertur: ostiumq; pulsasse: nuntiasseq; se peregrinum esse: coniungendæq; cum eo amicitiæ atq; hospitalitatis gratia aduenisse. Respondente Solone domi commodiorem esse amicitiæ firmandę locum: Tum igitur, Anacharsim dixisse ferunt, domi amicitiam nobiscum & hospitalitatem in eas. Sic Solon eius ingenium admiratus humaniter ac benigne hominem accepisse: eumq; apud se postea quoddam tempus habuisse: quum iam publica negotia tractare & leges describere aggressus esset. Quæ res quum apud Anacharsim percrebuisset: impensam Solonis operam, & studium vehementer irrisisse: quippe qui existimaret, se iniurias ciuium ac cupiditates literis coercere posse: quæ nihil ab aranearum telis differrent. Sed quemadmodum illæ: sic hæ ex captis debiles atq; imbecillos detinent: a potentibus autem atq; locupletibus rumpuntur. Ad hæc Solonem respondisse dicunt: conuentiones tamen & pacta homines seruare solere: quę transgredi ex contrahentibus nemini conducat. Eodem modo se ita ciuibus leges accommodare: vt eas seruare quam non, vtilius & salutarius omnibus esse videatur. Verum hæc non eum quem Solon sperarat: sed quem Anacharsis coniecerat, exitum habuerunt. Illud etiã inquit Anacharsis se maxime admirati: quũ concioni interesset: ꝙ apud Græcos homines sapientes dicerent: stulti vero iudicarẽt. Ad Thaletẽ vero in Miletum Solon quũ venisset: admiratũ esse: ꝙ ille nuptias & filiorũ procreationem penitus contempsisset. Thaletem autem tunc quidem tacuisse: sed paucis diebus interpositis, peregrinum quendã subornasse: qui se Athenis nuper decimo post discessum die aduenisse diceret: qui rogatus a Solone nunquid noui Athenis esset: vt doctus erat, nihil aliud respõdisse: nisi ꝙ adolescentis cuiusdã efferretur funus: ac ciuitas tota consequuta esset: quod eius pater virtute atq; existimatione inter ciues primas obtineret: quẽ tunc minime affuisse, sed iam diu ab vrbe abfuisse dicerẽt. Ve illi misero Solonẽ dixisse. Sed quomodo ille vocabatᷣ! Audiui, respondisse, nomẽ: sed memoria excidit: nisi ꝙ ob eius iustitiã ac sapiẽtiam, oĩbus esset in ore. Sic singulis respõsis, Solonẽ in metum magis coniecisse. Postremo iam turbato animo ac sollicito, ipsum peregrino nomẽ subiecisse: contendisseq; ab eo num illi ciui Soloni nomẽ esset! Annuẽte autẽ homine: cœpisse Solonem caput cædere: atq; alia facere & dicere: quæ ab hoĩbus afflictis & calamitate aliqua perfunctis fieri solent. Tum Thaletem ridentẽ his hominẽ aggressum ferũt. Hæc meo Solona nuptiis & a procreãdis liberis dehortãtur: quæ te hominẽ fortissimũ & cõstantissimum infringunt. Sed bono animo, spe optima confirmatus sis: neć huiusmodi te verba cõmoueant. Non enim vera sunt. Hæc Hermippus memoriæ mãdata affirmat a Patreco quodam quem Æsopi animũ habuisse dicit. Demisso igitur animo atq; abiecto est: qui amittendi metu, rerũ possessionem refugit. Sic enim nec diuitiis vllus, nec gloria, nec sapiẽtia parta perfruatur: si ea quottidie auferri posse ꝑtimescat. Etenim virtutẽ ipsam: qua nulla possessio maior: nulla iocũdior: videmus morbis quibusdam ac medicamẽtis interdũ auferri solere. Ipse autẽ Thales nihil magis ob hoc metu liberatus est: ni fortasse nulla neq; amicorũ neq; familiarium neq; patrię charitate tãgebatur. Verũ Cybistum (vt aiunt) ex sorore natum sibi in filium adoptauit. Nec enim erat eius animus omnino ab humanitate remotus: sed vt ad sentiẽdum contemplandum ac memorandum optime a natura institutus erat, ita in amore facilis & perhumanus. Infunditur enim semper aliquod externũ: & naturali quadam ratione ingeritur iis: quibus priuatum ante domesticum nihil est. Sed veluti in domum atq; agrum vacuum legitimis hæredibus serui alieni atq; inqlini inuadunt & possidẽt: atq; vna cum amore curam quoq; & metum

Tripus aureus Apollini consecratus.

Anacharsis

Solõis ĩ scribẽdis legibꝰ operam ab Anacharsi irrisam.

Leges telis Araneaꝝ similes esse.

Sapiẽtes dicunt: Stulti iudicant.

Patrecus.

Cybistum

earum reꝝ grato animo induuntur. Ex quo intueri licet homines natura duriores de cõiugibus ac
liberis differentes, eosdẽ tñ in ancillarum filiis ac pellicibus ita animo eẽ fracto: vt ꝙ desiderium eo
rum ferre non queant, in morbum sæpissime incidant: moriantur q; & voces humiles & effœmina
tas emittant. Alii ex canũ atq; equorum interitu turpiter & fœde ad dolorem se habuerũt. Alii quũ
filios gnauos & probos amisissent: suum casum moderate tulere, nec sunt ob id ad aliquã turpitu/
dinem deformitatem q; prolapsi: sed reliquã vitam constanter sapienter q; vixerunt. Infirmitas enĩ
ac debilitas, non amor & charitas, infinitos atq; imensos dolores & metus affert hominibus: qui
minus exercitati ratione fortunæ impetũ ferre didicerunt: quibus nec re optata, etiam si adsit, per/
frui licet: ꝙ amittendi in posterum metu animo semp sollicito sint atq; suspenso. Decet autem nec
pauperiei sibi ad pecuniarum amissionẽ remedium q̃rere: nec amicorum contẽtione, præsidiũ con
tra priuationem parare: nec filiorum inopia orbitati prospicere: sed oĩa rõne consilio q; moderari.
Sed hæc ad præsens satis super q; esse videntur. Quum vero Atheniẽsibus ex graui diuturno q; bel/
lo, quod cum Megarensibus pro Salaminioꝝ insula gesserant fatigatis, capitale apud eos esse cœ/
pisset: si quis legem de vindicanda insula ferre auderet: eam labem atq; ignominiam grauissime tu/
lit Solon. Quum q; intueretur plurimã iuuentutẽ maxime ad bellum spectare: sed ducẽ ei & autho/
rem deesse. Nam ipsam ne aggrederetur legis metu deterreri: furere se simulauit: ea q; fama ex ei⁹ do

Solõ furere se simulauit

mo tota vrbe vehementer inualuit: Solonem desipere. Ipse interim quum elegiam clam edidisset:
exercuisset q;: quo memoriter recitare posset: cœno fœdatus repente domo prosiliens, magno vul/
gi concursu & frequentia in forum descendit: & præconus lapidem conscendens, elegiam abhibitis
modis & numeris recitauit: cuius initium hmõi est. Ipse quidẽ præco chara. Salamine relicta. Adue
nio: & cãtus concio nostra tulit. Hoc carmen Salamis inscriptũ est: cuius sunt singuli versus mul/
to lepore venustate vrbanitate referti. Quum q; iam cãtui finem imposuisset Solon: approbãtibus
eius amicis, ac collaudantibus: in primis q; Pisistrato ciues impellente atq; adhortante, Solonis au/

Solon exercitus dux efficitur.
Colias.

thoritati parere: legem abrogari: rursus in bellũ incubuerunt: ei q; Solonẽ ducẽ præfecerunt. Ex his
igitur quæ maxime popularia sunt huiusmodi fuisse ferunt. Solonem cum Pisistrato in Coliadem
nauigasse: vbi quũ mulieres oẽs offendisset sacra Cereri patrio ritu persoluentes: hominem fidunt
transfugam se simulantem Salaminẽ misisse: iubentẽ q; Megarenses si primarias Atheniensium fœ
minas vellent capere, in Coliadẽ secum q̃ celeriter nauigare. Quũ vero hæc Megarensibus place/
rent: eo viros classe emiserunt: quos vbi conspexit Solon ab insula eo contendere: mulieres longe
abire: ex iuuenibus impuberes deligens, earum vestitu, mitris & calciamẽtis iussit ornari: gladios q;
paruos: qbus e manu: vti possent, accipientes occultos habere: atq; ita instructos ludere in littore:
& choreas ducere imperauit: quo ad hostes descenderent: & capiendi nauigii facultatẽ præberent.
Quibus ita dispositis: aspectu decepti. Megarenses, quum se proprius admouissent: exilientes illi
veluti in mulieres subito inuaserunt: certatim inter se, ne quis effugeret, sed oẽs caperent, contendẽ/
tes. Quare ipsi postea instructa classe inuadentes insulã in ditionem Atheniensium redegerũt. Aliĩ
vero dicũt hęc non eo pacto quo diximus esse gesta: sed ex Delphis huiusmodi oraculũ allatum eẽ.

Salaminẽ duce Solõe ĩ Atheniẽsiũ ptãtem redactam.
Periphem⁹
Cichres.

Cultores supplex horas venerabere sacris. Quos ager asopi gremio cõplexus amœno Conditi: &
occidui prospectant lumina solis. Solonem vero noctu Salaminem nauigio adductum heroibus
Periphemo & Cichri hostias mactasse. Deinde quingentos ex Atheniensibus sequi volentes acce/
pisse: facto ante decreto: vt si insulam caperent, reipub. munera obire possent: Sic cum plurimis pi/
scatoriis nauiculis, vna triginta remoꝝ consequuta post promontorium quoddam ad Eubœam
versum in insidiis se collocauit. Quod cum Megarenses qui Salamine erant, ex quodã rumore ho/
minũ accepissent: rem nihil firmamenti aut roboris habere ipsos tumultu & trepidatione ad arma
cucurrisse: nauẽ etiã instructã ad speculãdum misisse: qua appropinquante Solonem esse potitum:
Megarensibus q; in vincula cõiectis, delectos Atheniensiũ in eã imposuisse: iussisse q;: vt q̃ occultissi/
me possent ad vrbem cursum arriperent. Ipsum vero cũ reliquis copiis aggressum cum. Megarensi
bus pedestri certamine manus conseruisse: quibus adhuc pugnantibus eos qui naui aduecti erant,
oblata occasione adortos vrbem cepisse. His ita gestis ea quæ obseruantur attestari videntur. Na/
uis quædã Attica primũ silentio nauigauit: deinde vbi vocibus & bellico clamore se intulerunt,
vir quidã armatus maximo clamore ad Stradũ tumultum a terra ingruentibus citato cursu se ob

Fanum Solonis.

uium tulit. Extat aũt fanum Solonis iuxta litus positũ. Fudit enim eo in loco Megarenses: & quos
reliquos fecit pugnę calamitas, inito fœdere missos fecit. Verum Magarensibus etiã acrius incũbẽ
tibus: multis illatis acceptis q; in bello cladibus: cõpositores & iudices Lacedæmonios fecerũt. Qua
in causa multi aiũt Homeri opinionẽ vehementer. Soloni suffragatã esse. Nã quũ in nauium cata/
logũ versum quẽdã ipse cõiecisset in iudicio recitasset. Bis senis Salamine Aiax cũ nauibus ibat: Ce

Philleus.
Erysates.
Phillei Curia.

cropidũ quo castra loco posuere Phalãges. Ipsi aũt Athenienses hęc pro vanis ac fictis ducũt. Ve
rũ aiunt Solonẽ. ipsum ostendisse iudicibus Philleũ & Erisatẽ Aiacis filios ab Atheniensibus ciuita
te donatos insulam ipsis tradidisse: habitasse q; hos quidem Brauronẽ: hos autem Miletã: Atticę re
gionis locos. Curiam quo q; Phillidarum Athenis esse Phillei nomine appellatam: ex qua Pisistra/
tus fuit.

rus fuit. Magis etiam Megarens arguere volenté de corporibus defunctorũ, defensioni sue fidem sumpsisse: q̄ in sepeliendis corporibus Salaminii nõ Megarensium sed Atheniensium moré seruarent. In sepeliendo enim Megarenses mortuos ad orientem cõuertunt. Athenienses aũt versus occidentem. Instabat cõtra Hereas Megarensis: aiebatq̄ Megarenses etiã mortuorum corpora ad occidenté versa humi mãdare. Illud præterea maius adiungebat: Atheniẽsium singulos singula sepulcra habere. Megarenses quũ tria & quatuor singulis essent in vno tãtũ sepeliri. At Soloni dicit Pythica quædam oracula permagno adiumẽto fuisse: in q̄bus Ionia Salamis vocitata est. Hãc causam delecti iudices indicarũt quinq̄ viri Spartiatę: Critolidas: Amõpharetus. Hisechidas: Anaxilas: Elcomenes. Ex his igitur Solonis gloria & magnitudo magis illustrata est. Quin etiã permaximũ inter Græcos nomé & admirationé cõsequutus est ex illa oratione: quã pro Delphis habuit: qua suasit occurẽdum esse: nec Cyrrhęos cõtemnendum qui tẽplum fatidicum violassent: sed eius dei gratia Delphos sub leuandos esse. Ab eo enĩ impulsi Amphyctiones bellũ susceperũt: quod cũ alii permulti tũ Aristoteles in Pythię victorũ descriptione sentire videtur: qui hoc Solonis sententia & authoritate factũ dicit: Haud tamen est ei bello Solon imperator p̄ tępositus: vt Hermippus ex euantis Samii testimonio affirmat. Neq̄ enim hoc Æschines orator approbat: & in Delphicis monumentis Alcmeonis ducis est nõ Solonis nomen inscriptũ.

Mos megarensium & Atheniẽsiũ ĩ sepeliẽdis mortuis.

amphyctiones.

Cylonis auté piaculum sollicitã iam diu ciuitatem tenuerat. Ex quo sociis Cyloniæ cõiurationis Megadis oratione adducti iudicio se commiserunt. quos quum simulacri vestem secum adduxissent: eaq̄ se inuoluissent: vbi ad ipsas Erines ventũ est, Megades vna cum collegis lacerata Deæ veste comprehẽdere aggressus est: quasi Dea supplices renuẽte: quorũ parti foris lapidib⁹ obruerũt: pti quũ ad aras cõfugissent, ibi iugulati sunt: illi tãtũ dimissi sunt: q ab eorũ vxoribus supplices opé iplorarũt. Ex hoc piaculosorũ nomé subeuntes odio atq̄ inuidiæ fuerũt. Ex illa auté Cylonis factione qui reliqui fuerãt: quũ rursus eorũ corroboratę essent opes: a Megadis successoribus capitali semper odio dissiderunt. Eo auté tépore plurimum inualuerat ea sedirio: & ad vltimũ pene discrimen perducta erat. Itaq̄ dissidente etiam plebe Solon quum iam permultũ authoritate valeret, ad eos motus sedandos vna cũ principibus Atheniensium processit in mediũ: & partim obsecrãdo, partim cõmonefaciendo, iis qui piaculosi dicebantur persuasit: vt de ea re iudicio decerni, vellent. Trecentis igitur optimatibus delectis iudicantibus, accusatore Myrone Phici filio damnati sunt: secesseruntq̄ qui vita supererant. Defunctorum aũt corpora effossa extra fines exportata sunt. Hos motus atq̄ perturbationes obseruantibus Megarensibus, Niscã & Salaminé rursus amiserunt. Atheniensiũ & metus quidam ex superstitiõe, & ostenta sollicitã ciuitaté habebãt. Vatesq̄ in sacris polluriones & piacula apparere: & expianda nunciabant.

Alcmeon.
Cylonis cõiuratio.

Sic Epimenides Phestius ex Creta Athenas venit accersitus ab Atheniensibus: quem septimũ quidam ex iis qui Periandrum reiiciunt, inter sapientes annumerãt. Existimabat' auté hic circa res diuinas permultũ religione sapientiaq̄ ea præstare: quæ afflatu numinis mysteriisq̄ concipitur. Idcirco Balthę Nymphæ filiũ, & Curetã nouũ per id tpis hoĩes vocitabant. Quũ igitur se cõtulisse Athenas: in Solonis amicitiã receptus, multorũ illi adiutor fuit ad legum condendarum rationem. Nã & expeditiora sacrificia fecit: & circa luctum mitiora: quum sacra quædam ad exequias adiunxisset: omné aũt horridum ac barbaricum morem, quo prius mulieres vtebantur, sustulisset: & quod permaximũ fuit placationibus expiationibusq̄ ac statuarum collocationibus ad mysteria ac religioné vrbé institués iustitiæq̄ obnoxiã & ad concordiã proniore propẽsioréq̄ reddidit. Dicit etiã quũ Munichia vidisset: ac diu locũ ipsum contemplatus esset: dixisse, Quanta cæcitate sunt homines rerum futurarũ. Athenienses enim suis dentibus esuros esse locum: si quot ex eo impenderent mala ciuitati prospicerent. Simile auté quidã & Thaletem coniectasse ferunt. se enim ipsum quodam in loco Milesii agri vili ac cõtempto mortuum sepeliri iussisse: quũ prediceret in eo forũ aliquãdo. Milesiorum futurũ. Epimenides igitur magna in admiratione habitus, opes multas & honores largientibus Atheniensibus: nec aliud q̄ ex sacra olea ramos poscens atq̄ accipiẽs discessit.

Epimẽides Phestius vnus ex vii sapientib⁹ Cureta.

Munichia.

Athenæ autem Cylonia turbatione resederũt: summotisq̄ piaculosis in antiquã rursus de repub. seditioné ac discordiam reciderunt: quotq̄ discrimina regio habebat, tot in partes diuisa ciuitas est. Erat enim Diacriorum genus maxime populare: Pediorum aũt paucorũ administrationi vehemẽter studebat. Tertii vero Parali mediũ quẽdam ac mistũ regendi modum cõplecti: vt vtrisq̄ impedimẽto erant: & ne altera pars in repu. vinceret, prohibebant. Eodem tempore exorta vehementi pauperũ aduersus diuites concertatione, ciuitas vndiq̄ laborabat. His tot ciuitatis incõmodis ac fluctibus sola tyrannis remedium petebatur. Omnis enim plebs premebatur a diuitibus: magnitudine æris alieni. Aut enĩ illis agrum colebãt sextam fructuũ parté soluentes: & Hectemorii ac mercẽnarii nuncupabantur: aut debito cõflato creditoribus corpora ad portãda onera debebant. Atq̄ horum alii seruiebant: alii ad exteras regiones vẽdẽdi emittebantur. Permulti autem proprios liberos cogebãtur vẽndere: nulla enim p̄hibebat lex: & exilio creditorum crudelitatem effugere. Sed plurimi eorum ac robustissimi & ipsi rem innouare aggressi sunt: & cæteros sollicitabant rem nõ contẽnere: sed vnum principé hominem fidum creare: illos auté tardos nec op

Diacriorũ genus
Pediei
Parali

Hectemorii

portunitati se offerentes abdicare: agrum diuidere: atq3 omnino rempublicam: immutare. Hoc ex Atheniensibus ii qui altius perspiciebãt intuentes, Solonẽ solũ ab omni errati suspitione remotũ: nec diuitibus iniuriæ sociũ: nec pauperum necessitati obnoxium: hortati eũ fuiut: vt repu. capesseret: & eas tantas dissensiones cõprimeret. Phanias Lesbius Solonẽ scribit in vtrosq3 fraude esse vsum pro salute cõmuni. Egenis enim clam diuisionem agrorũ: locupletibus vero tabularum stabilitatẽ pollicitum esse. At Solon ipse ait abinitio remp. attigisse: & si horum cupiditatem & illorum insolentiam nosset. Creatus est aũt prætor post Philombrotũ: eiq3 cõponẽdarũ discordiarũ & legum ferendarũ cõmissa potestas est: diuitibus eũ summo studio vt locupletẽ hoiem: pauperibus vt probũ virum acceptũtibus. Fertur aũt eius qoedã celebrata vox: Æqualitatẽ minime bellũ efficere: idq3 opulentis inopibusq3 placere: quum ii quidẽ mẽsura ac numero: illi virtute & dignitate æquũ se habituros esse opinẽtur. Vnde quũ: vtriq3 in spem permagnã adducti essent: qoi factionibus præerant, Soloni plurimum instabant: tyrãnidem vltro offerentes: suadentesq3 vt aodẽtius ciuitatem inditionẽ acciperet: oblata potiũdi facultate. Multi aũt e medio ordine ciues honestã ac legitimã ciuitatis mutationẽ intuẽtes difficultatis plurimũ ac laboris esse habiturã: nõ recusabãt vnum iustissimũ ac sapientissimũ virum summę rei prçficere. Nõnulli etiã tradũt Pythicũ oraculũ huiusmodi fuisse. Puppe gubernator media stans dirige cursus. Plęriq3 tamen Atheniẽsium auxiliari maxime nõ eius necessitati obiurgabãt: si ob nomẽ tyrãnidẽ perhorrescat: quin nõ dominãtis virtute ad imperii dignitatẽ stari sit puentura: neq3 id primũ Eubœæ vsuuenerit: qui Tymonidẽ: & nunc Mytilenis qui Pythico tyrãnidẽ pmiserũt. Horũ nihil Solonẽ de sententia dimouere potuit: sed amicis ita respondisse dicit: Pulchrũ esse tyrãnidẽ locũ: verũ exitum nõ habere. Ad Phocum autẽ in carmine quodã ita scribit. Si fuit hoc aio patriæq3 & legibus olim Parcere: viq3 simul diraq3 tyrãnide cessi: Nois in famã metuẽs: nũc nulla remordẽt Facta animũ: cũctosq3 reor sic vicere posse. Ex quo manifestũ est ante cõditas leges permagnam illi gloriam accessisse. Ea vero q in eũ multi irridẽtes dixerãt: ita cõscripsit ipse. Nec vir cõsilii Solon: nec callidus astu. Quæ deus obtulerat respuit ille bona. Nec quõdam partę cõrẽtus munere prædæ Retia dispofuit: spesq3 fefellit eum. Nãq3 aori incessit mẽtem male sana cupido. Atq3 vnũ patriæ tradere iura diem. Optauitq3 modo victori tergore pellem Diripi: & extingui post genus omne suũ. Hæc de seipso loqoẽtẽ moltitudinẽ imperitã introduxit: Atqui tãetsi tyrãnidẽ respuisset: haud tamen in gerẽdis negotiis & administranda repub. dissolutum se præbuit: nec potentibus & factiosis obignauiam ac molliciẽ sibi cõcedẽdũ putauit. Nec in ferendis legibus eorũ qui eum delegerãt, voluptati est obsequutus: sed vt optimum sibi factu videbatur. Medicinã & innouationẽ rerũ oium minime pbauit: metuẽs ne si oia penitus irrita fecisset: turbata ciuitate imbecillior fieretq̃ vt eã rursus cõstituere, & in primũ statũ vindicare posset. Quibus aũt dictis existimabat ciues sibi obtẽperantes & ad subeundã necessitatem paratus efficere: ea ipse qooq3 faciebat (vt ipse affirmat) vim simul iustitiãq3 coaptãs. Quare quũ postea ri tpe quæsitũ esset ab eo: si optimas leges Atheniẽsibus descripsisset: quibus ipsi obtemperant (inquit) optimas. Quod aũt iuniores dicere soliti sunt: Athenienses minibus nominibus & mansuetis rerum tristitiam obtexisse: vrbaneq3 minuẽdo vim atq3 atrocitatẽ mitigasse: prostibula, meretrices: tributum, coordinationẽ ciuitatis: custodes autẽ, præsidia ciuitatũ: domũ vero carcerem nũcupãres: Solonis authoritate primũ constitutũ est: qui remissionẽ æris alieni Sisachthian, idest oneris leuationẽ appellaoit. Hoc enim primũ ab eo in repu. cõstitutũ est: quum debita decreto rescidisset: nec in posterũ cuipiã licere corpore obligato pecuniã fœnerari permisisset. Et si quidã pdiderint literis: in quibus est Androcion: nõ debitorũ remissione, sed fœnoris mediocritate leuatos paoperes satis sibi factũ putasse: & hanc homanitatẽ ac benignitatẽ Sisachthiã Solonẽ vocasse: ad id quod hoc cõsecratũ est declarat: q3 mensuris ac nummi pretio accessio facta est. Centum enĩ drachmarũ minã cõstituit: cũ ante septingenta & triom foret. Quare, quũ numero qdem ęquum solueref: pretio vero minus: soluẽtibus vtilitatis vel plurimũ attulit: detrimẽti aotẽ accipientibus nihil. Plurimi item sunt: qui dicãt abolitionẽ oium tabularũ Sisachthiam fuisse: atq3 cum his poemata magis cõuenire vidẽtur. Gloriatur enim in illis Solon se priotis agri multis locis fixos terminos sustulisse: & quod primũ seruiens esset, nũc liberũ. Constitutis ad cuibus ad exportandas pecunias, ab eo munere peregrinos reiecit: q Atticę loqui nescirent: qoippe q sępissime aberrarent. q autem seruitute indigna pmebãtur, ait se libertate donasse. Ex hac re plurimũ turbationis ac molestię Solon cęp isse dicitur. Vt enĩ aggressus est ęs alienũ rescindere: quũ & verba idonea: & honestũ principiũ quæreret: cũ amicis cõmunicasse: quorũ fidei putabat se tuto posse cõmittere. Feruntur aũt ii quoũ cõsilio vsus est. Conon: Clinia: & Hipponicus: ingensse agrũ minime mouere, sed debita rescindere statuisse. Illi autẽ puenientes statim præoccupãtesq3 multas pecunias a diuitibus fœnore acceperũt: agrũq3 ex illis permaximũ emerũt. Sic postea cognito decreto quũ illi fruerenf possessionibus: pecunias aũt minus dissoluerent: maximã Soloni infamiã ac calumniã inusserũt: quasi nõ ipse iniuria affectus: sed particeps iniurię extitisset. Verũ eo crimine statim quinq3 talẽtis se liberauit. Tantũ enĩ sibi debiti inuẽrũ est. quod debitũ statim p legẽ remisit. Quidã vero qndecim

Solõ ad capessendam rempub. ad hortatus.

Æqualitas

Tyrãnis soloni vltro offertur.

Tyrannis. Solon tyrãnidem respuit.

Sisachthia.

fuisse dicũt: quorum vnus Polyzelus est Rhodius. At eius amici Chreocopidæ ex debiti retentione ꝑpetuo nũcupati sunt. Fuit aũt eius ratio cum grata nemini, tum diuitibus permolesta: ꝙ tabulas irritas fecisset: inopibus etiam molestior: ꝙ sperantibus agrũ nõ diuisisset: neq; oĩno vt Lycurgus, æquales inter se ac similes viuere coegisset. Verum ille quũ vndecimus ab Hercule foret: multosq; Lacedæmoniis imperasset annos: amplissimis amicitiis plurimum, opibus, & authoritate valeret: his munitis quæ sibi reipub. causa optime suppetere esset opinatus: vi tamẽ magisq̃ suasionibus vsus: vt oculus sibi effoderetur: rem oĩum maximã & efficacissimã ad salutẽ & concordiam ciuitatis peregit: neminẽ ex ciuibus pauperẽ nec diuitẽ esse. Hoc Solon qui & ordine medius erat, & reip. popularis, minime expleuit. nihil autẽ est ausus quod minus dignũ suis viribus putaret: quum ex sola voluntate ciuium: qui illi se cõmiserant: ad rem gerendã esset aggressus. Q đ autẽ multos offendisset spe & opinione deceptos: ipse ostendit his versibus. Q đ segnes fuerãt olim: nunc æstuat ira Omnibus: atq; hostem veluti me torua tuẽtur. Ast aliussiqs tali sit munere functus Imperiũ: haud vulgum potuit cohibere furentẽ: Antea turbato q̃ lac detraxerat illi. Verumtamẽ cognita statim vtilitate, omissa priuata calũnia, supplicationes publice statuerunt: id sacrificiũ Sisachthian vocitantes. Solonẽ vero moderatorem reipubli. & legũlatorẽ designarũt: nec illi alia quidem, alia minime: sed oĩa: magistratus, concionẽ, forum, senatũq; permiserunt: eorundemq; singulis precium & numerum & tempus præfiniendi: tum quod sibi visum fuerit abrogandi ꝓbandiq; potestatẽ. Primum igitur oĩum Draconis leges, præterq̃ quæ de cęde erãt, oẽs propter asperitatem magnitudinemq; pœnarũ abrogãdas curauit. Vna enim fere omnibus mors pœna diffinita erat: vt etiã qui otii dãnati essent, capite multarẽtur: & eis q holera aut fructus surripuissent, idem supplicium qđ speculatoribus aut homicidis, cõstiturũ esse. Ob quã causam illud Demadis laudatur in primis: q Draconẽ nõ atramẽto sed sanguine leges descripsisse dixit. Ipse autẽ Dracon rogatus quãobrem plurimas iniuriam capite plectendas statuisset: respondisse dicitur: se parua quidem delicta morte digna censere: magnis aũt maiorẽ pœnã ĩnuenire nõ posse. Secũdo Solon quũ magistratus oẽs, vt erant: locupletibus relinq̃re vellet: reliquã aũt reipu. gubernandę partẽ ꝑmiscere: ad quam ante plebs aspirare nõ poterat: ad ciuiũ census se cõtulit: & q in siccis atq; humidis q̃ngentis cẽsi essent, in primo ordine locauit: & Pentacosiomedimnos vocauit:: idest q̃ngentorũ Medimnorũ. In secũdo aũt eos q equos alere possent: aut trecentis cẽsi forẽt: & hos Hippodẽ soluẽtes ab eq̃s nuncupauit. zeugitæ vero tertii cẽsus homines vocati sunt: q tricenorũ numerꝫ cẽsu explerent. Reliq Thetes, id est debitores, aut mercẽnarii sunt appellati: quibus nullũ magistratũ adire fas erat: sed cõcionis habendæ & iudicãdi munus in rep. tantũ obibãt quod ab initio nihil, in posterũ aũt maximũ visum est. Plurimæ enim cõtrouersiarũ deferebanẽ ad iudices. Et quęcũq; iudiciis magistratũ subiecit: de eorũdem in forum adeũdi volentibus potestatẽ fecit. Dicitur ꝙ quum leges obscuriores tulisset: & quæ multos cõtrarios sensus reciperent vim iudiciorũ auxisse. Quum enĩ nõ possent ius suũ legibus obtinere: ad iudices necesse erat sẽp cõfugere: & oẽm cõtrouersiam ad eos deferre: qui quodam modo interpretãdis legibus præesse viderẽtur. Portendit autẽ ipse sibi hoc pacto adæquationẽ futurã. Quantaq; sat fuerat populo permissa potestas. Nec detractus enim necdatus vllus honos. Ast ĩi diuitiis magnis opibusq; superbi. Quis ego præter equũ munera nulla dedi. Sed valida amborum muniui pectora parma: Vincierat neutrũ: vincere neue tuli. Magis etiam quum putaret subueniẽdum esse imbecillæ multitudini: omnibus licere statuit de iniuria alteri illata suppliciũ sumere. Nam siue quis verberibus cæsus: siue lęsus alter: siue ei vis esset illata: licebat alteri cuicũq; cui facultas & voluntas foret, rei nomen deferre: & iudicio iniuriam persequi. Assuefaciebat enim recte ciues legumlator veluti vnius corporis incõmoda æque sentire: eisq; pariter angi. Huic legi consonare eius verba memorãt. Rogatus enim quæ ciuitas optime habitaretur. Illa inq̃t: in qua nulla effecti iniuria, nõ minus q̃ iniuria ꝓuocari præ se ferũt iniuriã: & eos qui intulerũt vlcisc ũtur. Quum autem in Ariopago senatum constituisset, ex anniuersariis magistratibus: ipse quoq; ꝙ cum magistratu tunc esset, in eo concilio fuit. At quum plebem ob debitorum abolitionem: inflatam, sibiq; præsidentem videret: secundum senatum adiunxit: ex singula tribu, quæ quatuor erãt, cẽtum deligens viros: quos præuenire cõsulto multitudinẽ statuit: nec permittere sine cõsulto de aliqua re ad populũ ferri. Superiorem aũt senatũ speculatorũ rerꝫ oĩum ac legũ custodẽ voluit esse: ratus fore: vt duobus senatibus velti anchoris firmata ciuitas, minus salo ac fluctibus iactaretur: magisq; se ob eam causam sedatã & quietã plebem habiturꝫ. Vulgatior igiẽ fama est. Ariopagitarꝫ cõciliũ (vt diximus) a Solone esse cõstitutũ. Quę opinio ea re maxime cõprobari videtur: ꝙ de Ariopagitis a Dracone nulla vsq̃, mẽtio facta est. Quin apparet eũ de rebus capitalibus cũ Ephetis sẽp cõmunicasse. In tertiadecima aũt Solonis tabula octaua lege ita ipsis nominibus ꝑscriptũ est. Quicũq; honorꝫ immunes erant ante Solonis magistratũ, eis honores capere licere: præterq̃ qui ab Ariopago, aut ab Ephetis, aut in Prytaneo homicidii aut iugulationis aut appetẽdæ tyrãnidis damnati a regibus essent: quũ ea lex lata est. Ex iis igitur rursus videẽ etiam ante Solonis magistratũ Ariopagitas extitisse. Qui enim fuissent ante Solonem in Ariopago dãnati: si Solon

Sisachthia.

Solõ moderator reip. & legum lator designatur.

Draconis p Solonẽ deletæ leges.

Dracõ non atramẽto, sed sanguine leges descripserat.

Pentacosiomedimni.

Hippodem soluentes.

zeugitæ.

Thetes.

Leges a Solone cõditę

Ariopagitarꝫ cõciliũ

primus ad Ariopagitas iudicia detulisset:ni iam fortasse ex scriptorum defectu obscuritas quædam exi stit. Vt q eis criminibus damnati fuissent:de quibus Ariopagitæ & Ephetæ prores iudicarent,quo tpe hæc lex lata est:phibiti essent honoribus:reliquis oibus honore donatis.His igitur ita Solon pspexit.Ex aliis āt eius legibus illa præcipue incredibilis atq; in primis admirāda est:quæ honorib' abdicat eū q,orta seditiōe neutrā factionē sequutus sit. Voluit qdē,vt videt,neminē quū priuatas rationes in tuto locasset:nulla cōmuni cura ac solicitudine contineri:glorianté q aliorum incōmodis difficultatibusq; minime angeretur. Verum optimis ac iustissimis viris esse propositum:cum aliis pariter periculis se offerre:atq; opem afflictis rebus ferre:magisq̄ absq; periculo quietum exitū victoriæ expectare. Illa vero absurda atq; ridiculosa videtur,quæ pmittebat vxori,si ei' vir minus ad rē venereā esset idoneus,mariti propinquos admittere.Atq hanc recte se habere qdam putant:ad eos qui coire ipsi nequeunt:pecuniarum aūt gratia vxores accipiunt:& cōtra naturam coire nituntur. Intuentes enim illam qui cū libitum eis fuerit cōcumbere:aut missam facient:aut cū dedecore & ignominia retinebunt:cupiditatisq; pecuniarum & contumeliæ pœnas dabunt. Illud etiam probatur, vt non cum oibus coiret vxor:sed ex mariti necessariis vnum sibi deligeret:ne alienum esset quod nasceretur:& generis necessitatē attingeret. Ad hoc idē illud spectat, vt sponsa cum viro occluderet: vnaq; cotonio malo:pro bellariis vesceretur: vtq; ter in mēse oīno congrederetur vir cū vxore. Nā si minus liberi nascerentur:fore putabat, vt huiusmodi honor ac benignitas viri aduersus pudicā mulierem per multas frequenter collectas indignationes tolleret:nec sineret penitus odio abalienati animos.Ex cæteris autē matrimoniis dores sustulit:tres tantū vestes & quædam parui empta vasa,aliud præterea nihil nuptam secū importare iubens. Voluit enim viri vxorisq; consortiū nō ptio ac mercede,sed liberorum charitate,gratia, beniuolentiaq; coniungi. Dionysium enī tyrānum quū cogaret a matre, vt quādam ex ciuibus in matrimonium acciperet,respondisse ferunt. Ciuitatis quidem leges abrogari a tyrāno:naturæ aūt leges cogi nullo modo posse:si præter ætatē vxori se iunxerit.Hanc aūt absurditatē ac deformitatē sibi in ciuitatē minime inducendam videri: nec pmittendū vt affinitates alieno tpe fierent:& q neq; gr̄æ quippiam,nec officii nuptiarum,nec finē eēnt habituræ. Verum in senem puellam ducentē a diligente principe aut legislatore id iure optimo dici queat:qd in Philoctetem dictū memoratur. Qd bene igit nubere potes miser:ac habitans in thalamo diuitis vetulæ, vt perdices,ex concubitu pinguem recōperiens:transibis ad virginē sponsam viri indigētem.Hæc igitur satis ad pręsens. Illa vero Solonis lex laudatur præcipue: q prohibet in defunctos maledicta conicere.Nam & piū est:eos sacros ducere q a vita discesserint, & iustum, his qui esse desierunt,abstinere:& ciuile:inimicitiatum aliqn̄ modū statuere:nec in infinitū progredi finere. In viuum aūt siquis sacris in locis, vel in iudicio, vel apud magistratus aut cū certaminū spectaculum instaret,maledictis eēt inuectus, is priuatim illi tres drachmas, ærario duas alias soluere cogebat.Nusquā enī iram continere imperiti est hoīs atq; intemperantis: vbiq; vero difficillimum quibusdā etiam impossibile esse videtur.Decet aūt in ferendis legibus possibilitatis & facultatis rationem habere:siquis velit vtiliter in paucos,q̄ sine vtilitate in multos animaduertere. Illa etiā lex qua testamentis pspexit:authoritatis plurimum habuit in ciuitate & summo in honore fuit. Antea enī non licebat alio deriuare hæreditates:verū pecunias simul & domum in defuncti familia manere oportebat. Solon aūt quum pmisisset pro voluntate cuiusq;,ni superessent filii,hæredē cōstitui, visus est amicitiam ppinquitati,& grām necessitati pferre.Pecuniasq; possessionem eē habētium statuisse. Non tamē temere ac nullo habito respectu huiusmodi licentiam permisit. At si non morbo ingrauescēte:aut medicamentorum vi impellente:aut vinculis & cruciatu coactus:aut coniugis suasionibus ac blanditiis esset adductus.Existimabat enim & quidem recte & sapienter: pter decus aliquid honestatēq; suaderi, nihil a vi ac necessitate differre. In eodem vero cū necessitate fraudem, in quo dolorem cum voluptate in cōparatione iungebat. Quæ oīa pariter hominem a mēte ac rōne distraherent.Egressionibus quoq; mulierum ac fletibus & celebritatibus lege prospexit: qd oēm immodestiā intemperantiāq; sustulisset.Exire cum tribus tantū vestibus iubens:nec cibum ac potū plusq̄ oboli asportare:nec cubito maiorē habere:nec noctu iter suscipere nisi prælato lumine in vehiculo deferretur.Lacerationes vero se cędentium,& quæ luctū puocare solent:ploratus quoque & lamentationes flebiles in alieno funere penitus sustulit:nec immolari bouem permisit: nec pluribus q̄ tribus vestibus vti:nec ad aliena monumēta accedere:nisi quo tpe efferretur funus. quorum plurima fieri nostris quoq; legibus prohibētur.Est enim illis optime comparatum: vt molles atq; effœminati homines,& his perturbationibus, ac delictis quæ circa hæc genera sunt obnoxii, & mulierum more hæc facientes, supplicium luerent. Quum autem intueretur vrbem refertā hominibus:qui in Atticam quottidie licentiæ atq; impunitatis gratia confluebant: maximam vero agri partem incultam infructuosamq; esse:& qui nauigationi rebusq; maritimis intenti eēnt,nihil iis importare consuesse:qui nihil cōtra afferre possent:ad artes ciues traduxit.Lege etiam sanxit: filium haud patri necessaria vitæ subsidia debere:a quo nullam artem accepisset. Lycurgo enim datū laudi merito est: vt quum vrbem vacuam haberet ab omni peregrinorum & cōuenatum cœtu ac

Lex in pris admiranda Solonis circa seditiōes

Lex de vxorib' a Solone cōdita.

Naturę leges cogi nullo mō possunt.

Lex Solonis ne in defunctos maledicta cōiiciāt.

Lex alia a solonis de testamentis.

Lex Solonis de mulierū egressiōib' & fletibus. & celebritatibus.

Lex Solonis de filio patri necessaria subsidia nō debēte. q nullā ab illo artē accepisset.

cõmercio:amplam etiã regionẽ ac bis totidẽ suppetentem, vt Euripides inquit. seruorum præterea
multitudinem Lacedæmonii circunfusam:q̃ optimũ factu erat haud otiosam dimittere: sed ope/
re fatigare:& labore assiduo humiliorẽ efficere:ciues ab oĩbus illiberalibus artificiis & quæstibus re
mouere:continereq; in armis:& eam vnã illis artem discendã atq; exercendam proponere. At So/
lon leges rebus magis:q̃ res legibus accõmodauit. Regionisq; situm & naturam contemplatus: q̃
vix laborantibus ac agrum colentibus ad victũ sufficeret:otiosam aũt multitudinẽ alere nõ posset
artibus honorem habẽdum statuit. Ariopagitis quoq; negocium dedit:vt vnde cuiq; necessaria fo
rent, prospicerent: de inertibus ac desidiosis supplicium sumerent. In eo autem vehemẽtiorem se

Lex Solonis in eos q filios ex meretricibus gignerent.

præbuit: vt qui meretricibus nati essent, parẽtes alere nõ tenerent: vt Heraclides Ponticus scriptũ
reliquit. Qui enim in cõgressione & cõmercio mulieris decorũ nõ seruat:is facile declarat:se nõ libe
rorũ gratia ad eã rem impelli: sed voluptati potius indulgere. Itaq; mercede se priuat: nec sibi ius
parẽtis in liberos reliquum facit:quibus ipsa p̄creatione dedecus & ignominiã attulit. Oĩno tñ So
lonis leges de rebus veneris deformitatis plurimũ cõtinere videnť. Mœchũ eñi interimere fas esse

Leges Solonis aliæ circa res venereas.

deprehendẽti voluit. Si autẽ raptæ liberæ mulieri vim attulisset: eum decẽ drachmis multauit. Sin
suasione in sñiam suã traxisset:viginti drachmarũ pœna statuit teneri:præterq̃ eas quę palam sibi in
duxissent quæstum:dico aũt meretrices. Nãq; illæ manifeste se p̄mittunt iis:qui p̄tium afferũt. Sustu
lit aũt ius vẽdẽdi filias & sorores:nisi qui cũ viro coeuntẽ virginem deprehendisset. In eadem re
puniẽda nunc se seuerum & imitem: nũc clementem & facilem præbere: eiq; quãcunq; sors attulit
pœnam definire: a ratione p̄fecto admodum dissonare videtur. Nisi iam q; nummi penuria in ciui
tate tum foret, pecuniarias pœnas reddebat penuria ipsa grauiores. Ad pretia quidem æstimatio
nesq; sacrorum pecus cõputabat:& pro medimno drachmã habebat. Ei qui isthmia deuicisset: cẽ/

Medimn⁹.
Drachma.

tum drachmas dari placuit: olympiã vero: q̃ngentas. Qui vero attulisset lupũ: quinq; drachmas
iussit accipere: lupam aũt tantũmodo vnam: vt Phalereus Demetrius tradit:hoc bouis p̄tium, il/
lud pecudis esse statuens. Quas enim in sextadecima tabula æstimationes eximiis victimis p̄finiuit
cõsentaneũ est multiplices extitisse: attamẽ ex quoq; pre illis q̃bus nũc vtimur, exiles parceq; sunt.
Vetusta est autẽ consuetudo Atheniensibus bellũ cum lupis gerere: pascuo vero agro indulgere q̃

Ergodes.
Epsa.
Gedeodes.
Ægicores.
Hippicum.

agriculturæ: satius esse ducunt. Est etiã opinio quorũdam:nomina tribuum non ab Iouis filiis tri
bus, sed a generibus, in quæ diuisæ vitæ ab initio sunt: nomina accepisse: bellicũ quidem oblitas:
ab armis operis intentas:ergodes ab operibus quæ Græci & Epsa vocant esse appellatos: duarum
aũt reliquarum hos quidẽ qui agrum colebãt ab agricultura gedeodes:alios qui rei pecuariæ ope/
ram dabant, ęgicores a capris cognomẽta traxisse. Sed quum nec perennibus fluuiis: nec lacubus q/
busdam: nec vberibus fontibus regio abundaret: sed plæriq; Atticorum puteis vterentur manu
factis: lege statuit: vt vbicunq; puteus publicus eẽt:eo intra hippicum homines vterentur. est autẽ
Hippicum quatuor stadiorum distantia. q autem abessent longius propriam sibi aquam exquire/

Leges aliæ Solonis.

rent. Sin autem effodientes decem palmorũ profunditate haud inuenissent aquam: tunc accipere a
vicino liceret sex hydrias bis: diebus singulis. Indigentiæ enim ac necessitati subueniendum: iner/
tiæ vero ac desidiæ minime concedendum putabat. Definiuit etiam plantatiõis prudentissime mẽ
suras. Quum qui in agro quid uis aliud plantaret, quinq; pedibus a vicino abesse iussisset: qui vero
ficum vel oleam, nouem. Longius enim hæ arbores protendunt radicem: nec sine detrimento cæte
ris plantis propius admoueri possunt. Verum nutrimentum auferunt:& quibusdam humorẽ no/
ciuum trãsmittunt. Scrobes autem & fossas effodiendi volentibus potestatem fecit: modo quantũ
fossæ fastigium foret: tantum abesset ab alieno. Quicunq; autem apum aluearia cõderet: hunc ab
alterius ante conditis trecentis passibus abire Solonis lege iubebatur. Ex fructibus autem eum solũ
ad peregrinos exportari licebat: aliorum nullũ ius erat asportandi:& in eum qui exportaret sanxit
etiam magistratum execrationes facere: aut ipsum ærario centum drachmas dissoluere. Ac prima
quidem tabula ea est: in qua lex huiusmodi continetur. Nec illis vllam omnino fidem adhibendã

Sycophãtę.

quis dixerit: qui aiunt superiorum ætate ficos etiam exportare non licuisse. Idq; ex eo maxime per/
spicuum esse: q; ii qui ficus exportantes indicassent, sycophantæ apud veteres dicerentur. In offen/
sionem etiam quadrupedum legem tulit: qua canem qui quippiam morsu affecisset, capistro qua/
tuor pedum alligatum dedi iussit. In ea autem lege maxime visus est securitati consulere: sed penu/
riæ minus consuluit, quum ex peregrinis nisi qui perpetuo exilio patria pulsus esset: aut qui ad rem
aliquam exercendam cũ tota domo Diisq; penatibus Athenas migrasset: neminem ciuitate dona/
ret. Hoc autem se fecisse dicit: non vt cæteros deterreret: sed vt eos rep. promissa Athenas allicerer:
& simul existimantem eos ciuitati fidos futuros, & qui necessitate patriã amisissent: & qui sua spon/
te & voluntate reliquissent. Illud etiam proprium Solonis institutum putatur: quo in ærario epu/
lum præbuit: quod ipse quasi accubare vocauit. Non eñi eũdem permittebat cibari eo lo
co sæpius. Si is autem cui sorte obuenerat recusasset, plectebatur: q; illud plus æquo appetentis

Axones tabulę ligneę

esset: hoc superbi & fastidiosi nimis & communia contemnentis putaret. Statuit autem in centum
annos leges omnes ratas haberi: q̃ in ligneis tabulis descriptæ sunt: quos Axonas appellauit:

Cirbes.

quorum paruæ quidem reliquiæ in Prytaneo ad nostram vsq; memoriam peruenerunt. eos vt Ari
storeles tradit cirbes nuncupabant. Et Cratinus comicus quodã in loco de Solone & Dracone ait
Quibus nõ iam legumina & ficus cirbibus siccant. Quidã vero opinantur in quibus sacra tantũ
soléniaq; continentur cirbes: Axones autem reliquos appellari. Cõmuni igitur iure iurãdo astrin-
xit se senatus Solonis leges ratas habiturũ: priuatim etiam singuli in foro ad lapidẽ addito iura-

Lunæ ordo a Solõe statutus.

mẽto: se, siquid contra eas cõstitutiones cõmissum fuerit, aureã statuã sui æquali põdere in Delphis
posituros esse dixerũt. His igitur pactis quũ animaduertisset Solon disproportionem mẽsium &
cõmutationem varietatẽq; lunæ: quæ neq; in occasu neq; in ortu cum sole cõueniret: sed eadẽ ple-
rumq; die & assequeretur solem: & præteriret: eam statuit veterem & nouã appellari: eiusq; partem
ante cõgressum eius cum sole finito mẽsi: & quæ superesset, venienti atq; instanti mẽsi deberi arbitra
tus est: vt qui antea id quod apparet Homerũ audisset dicentem: desinentis mẽsis atq; instãtis. Quæ
vero deinceps sequeret dies: eam Kalendas appellauit: nec vigesimo die mensem finiuit: reliquũq;
sequenti adiunxit: sed auferens atq; dissoluens vsq; ad trigesimũ, quatenus luna lucem retineret,
annumerauit. Latis igitur legibus quum se quottidie quidam adirent: qui laudarent: vel improba-
rent: aut etiã consulerent, scriptis adiicere aliqd aut detraere: permulti aũt aderant qui peterent re-
sponderentq; iubentes: vt quo pacto singula se haberent, eorũq; sñiam edoceret atq; declararet: p-
spiciens hæc & negare absurdum esse: & facere inuidiosum futurũ: statuit his se difficultatibus libe-
rare: offensionẽq; ciuium & calũniam effugere. In magnis enĩ rebus administrandis difficillimũ est

Difficile ẽ i magnis rebus administrãdis omnibus posse placere.

(vt ipse inquit) oĩbus posse placere. Itaq; quo erroris sui cãm tegeret: sortitus nauis administratio-
nem Athenis nauigauit: quum impetrasset ab Atheniensibus vt ab vrbe sibi decem annos abesse
liceret. Sperabat enim eo tpe, leges vsu & consuetudine ciuibus gratiores fieri. Primũ igitur ĩ Ægy-
ptum applicuit: ibiq; aliquãdiu morã traxit: vt ipse primum affirmat. Ostia qua nili resonant vici-
na canopi. Quoddã etiam tps apud Psenophem Heliopolitam, & Sonchem Saitam eloquẽtissi-

Psenophes heliopolita Sonches Saita.

mos & sapientissimos sacerdotum philosophiæ operam dedit: & p̃sens atlantico sermoni interfu-
it, vt a Platone scribitur, eumq; est carminibus græcis conatus exprimere. Deinde in Cyprum dela-
tus: a Philocypro quodam ex eius loci regibus honorificentissime exceptus est: qui paruam ciuita-
tem a Demophoonte Thesei filio conditã habitatamq; tenebat: in locis munitis quidem, verũ diffi-

Philocypr⁹

cilib⁹ & incultis positam. Suasit igitur illi Solon: vt nactus amœniorem locum, ciuitatẽ eo tradu-
ceret: eamq; iocundiorem & maiorẽ pararet: & ipse ad eam rem adiutorem se præbuit: & vna ciui-
tatem optime & ad disciplinam & ad securitatẽ instituit. Quæ res habitatores complures Philo

Epena. Soli vrbs.

cypro comparauit: & cæteros reges ad æmulationẽ concitauit. Quare quum Soloni grãm referre
vellet: vrbem ante id tps Epenam appellatam ab eo Solos nuncupauit: & ipse Solon huius condi-
tæ vrbis mentionem fecit. In elogiis enim Philocyprum vocans ita alloquit̃. Tu nũc sceptra tenẽs
Solis per sęcula felix Regẽs hancq; vrbem post genus omne cole. Me cypris antiquo celeri cũ pup
pe remittat Littore quæ violis frondea serta gerit. Et mihi post tanto nomen p munere grates Sol
uat: & in patriam diua secundet iter. Eius autem cum Crœso congressum & colloquiũ quidam vt
ficta tpibus arguere. Ego aũt famam adeo celebratam & tot grauissimis testibus comprobatam, &
quæ in primis Solonis moribus conuenire, & eius animi magnitudine & sapientia digna esse vide

Canones. Soloni sardos se cõtulit.

tur, annalibus quibusdam canonibus nũcupatis prætermittendã non arbitror: quos infiniti pene vsq;
in hanc diem emendare conati, repugnantias eorũ tollere vllo modo nequierũt. Soloni igitur quũ
rogatu Crœsi in Sardos se contulisset: idem qđ terrestri homini quũ ad mare primum descendit,
euenisse ferunt. Ille enim mare aspiciens, fluuios alium ex alio fluentes: putat se intueri. Ita Soloni p
aulã transeunti multosq; ornatu luxuq; regio instructos intuenti: & cũ magnificẽtia quadã, & ma
iestate, magnaq; stipatos turba seruorũ & comitũ incedẽtes singuli Crœsus videbant̃: quoad ad eũ
perductus eẽt: vt qcqd eẽt in lapidibus p̃tiosum: qcqd coloris in vestibus: quicqd ex auro artificio-
se laboratũ qcqd ornatus aut magnificẽtiæ aliquid prę se ferret: qcquid deniq; optandum foret: id
oẽ regẽ circũstare visum ẽ: vt spectaculum splendidissimũ sũma varietate ornatissimũ Soloni ostẽ
deret. Postea vero q̃ Solon harũ aspectu rerũ nihil cõmotus est: neq; inquit aliquid eorũ quæ Crœsus
expectabat: vt facile appareret prudẽtibus, eũ illa oĩa, vt vilia abiectaq;, cõtẽnere: iussit ei Crœsus su
os thesauros aperiri: & cæterã suppellectilem & magnificentiã regiã nihil roganti ostendi neq; ap-
petenti. Cœperat enĩ ipse secũ ingeniũ Solonis agnoscere. Ad postremũ rursus quum pfectis om-
nibus ad eũ reuertisset: rogassetq; illũ Crœsus: nũ quẽ alium hoiem se beatiorẽ vidisset: tum Solon:

Tellus beatior Crœso a solone iudicatus.

Tellum se suũ ciuẽ vidisse respondit. Vt vero exposuit illi Tellũ optimũ virũ fuisse: filiosq; probatis-
simos habuisse: & eũ integerrime sanctissimeq; vixisse: strenue pugnantem pro patria parta pugnę
gloria interisse: putauit Crœsus vrbanitatis penitus illum & humanitatis expertem: si non magna
vi auri atq; argenti felicitatẽ metiret̃: sed plebeii hominis & priuati vitã vel interitũ potius tãtis opi
bus imperii anteponendam putaret. Verũtamen ab eo rursus contendit: nũ post Tellũ alium bea-

Cleobes. Biron.

tiorem nosset: alterũ Cleobem & Bitonẽ dixit: viros quum mirifico inter se amore, tum in matrem
summa obseruantia: qui tardantibus bobus, ipsi iugum currus subeuntes ad Iunonis templũ ma-

trem traxerunt:lætã & ab oĩbus ciuibus felicem habitam. Deinde quũ peractis sacrificiis epulati ac
cubuissent:post diem nunq̃ assurrexerũt amplius,sed defuncti vita visi sunt in tanta gloria & expe-
ctatione mortẽ oĩum dolorũ & molestiarũ expertem & vacuã oppetiisse. At nos inquit Crœsus ita ĩ
census,nullum in numerũ beatorũ reponis? Et Solon quũ nec blanditiis & assentationibus delinire
hominẽ vellet:nec vlterius prouocare. O rex inq̃t lydorũ:nos quidem græcos hoĩes ad alia quę no
bis Deus ipse mediocria cõcessit bona,& sapientiæ cuiusdam fiducia (vt uidetur) optima cõfirma
tæ,& popularis magnęq; regiæ nec admodũ ob mediocritatẽ splendidæ,participes fecit:quæ quũ
perspiciat vitam hominũ variis fortunæ motibus assidue agitari:pręsentibus bonis efferri non si
nit:nec felicitatẽ cuiusq̃ admirari:quæ tporũ mutationi subiecta sit. Consequentis enim tpis varie
tas ex victo singula infert. Qui aũt felicitatem suam ad finem perduxerit: cũ nos felicẽ opinamur.
Viuentis vero adhuc felicitas ac periclitantis in vita:vt decertantis denunciatio victoriæ & coro-
na,instabilis incertaq; est. Post hæc Solon statim confecto sermonẽ discessit, quũ turbasset magis Æsopus hi storicus.
eius oratio Crœsum:q̃ admonuisset. Per id tpis Æsopus historicus forte Sardis aderat:eo accersit⁹
a Crœso:magnisq; honoribus affectus Solonis causa vehementer indoluit:qui ita inhumane a re
gesset acceptus,quũq; solaret illum:diceretq; regum con suetudine aut q̃ minime aut q̃ maxime
vti oportere: Immo inq̃t me Hercule aut q̃ minime aut q̃ optime. Sic igitur tunc Crœsus Solonẽ Crœsus a Cyro vict⁹ o Solon ter clamauit.
despexit. Postea vero q̃ cum Cyro collata acie,prælio superatus est,& amissa vrbe captiuus icẽdioq;
destinatus pyram instructam alligatus conscendisset:spectantibus Persis ac Cyro,quantum maxi
ma potuit voce ter o Solon exclamauit. Admiratus igitur Cyrus:misit qui rogarent:quisnam ho-
minum aut Deorũ is esset Solon:quem in dubiis casibus solum imploraret. At Crœsus nihil dissi-
mulans: Vnus est inquit ex Græciæ sapientibus:quẽ ego accersiui non audiendi aliquid discendiue
studio eorũ quibus maxime indigebam:sed vt mihi spectator adesset:testisq; eius felicitatis abiret: ĩ
qua amittenda,plus calamitatis erat:q̃ in cõsequenda boni. Verbo enim & opiniõe bonum erat: Lycurgus Pediorũ fa- ctionis pri- ceps.
re autem vera ea cõmutata omnes eius iocũditates ad intollerabiles dolores & calamitosas ærum-
nas reciderunt. Atqui is vir ex illis secundissimis rebus hæc omnia miserrima futura coniiciẽs,con-
syderari vitæ exitum iubebat:nec iflatum opinionibus incertis petulanter & temere exultare. Quæ
vbi ad Cyrum perlata sunt:vt qui & sapientior esset q̃ Crœsus:& Solonis monitum ex præsenti- Megades Paralorum duxfactio- nis.
bus exemplis comprobatum esse perspiceret:non solum Crœsum missum fecit:sed summo etiam
honore quoad vixit,apud se habuit. Ex quo visus est Solon eadem oratione,alterũ seruasse a regibus:
cautiorem & prudentiorem alterũ reddidisse. At post Solonis discessum. Athenis inter ciues grauis
simę seditiões excitatę sũt. At pediorũ factiõi Lycurgus:Paralorũ aũt Megades Alcmeonis filius ꝑ- Pisistratus Diacriorũ princeps.
fuit. Diacriorum autem Pisistratus:in qua debitorum turba continebatur:quæ vehementer diuiti-
bus inimica infestaq; erat. Quare stabat quidem adhuc ciuitas seruandis institutis Solonis & legi-
bus:sed rerũ nouarũ immutãdæq; ciuitatis statum cupido incesserat:suis rationibus melius cõsultũ
iri ea mutatione singulis opinantibus:& aduersæ factiõis superãdæ spe optima cõfirmatis. His igi
tur malis difficultatibusq; turbata ciuitate:Solon reuersus Athenas ad honorem sui factorumq;
verecundiam conuertit omnes. Sed ne in rep. eo quo solitus erat studio & assiduitate versaretur, in
firmæ vires affectaq; iam ætas prohibebat:sed priuatim principes factionũ adiens a seditione ab-
ducere,ac pacare nitebaẽ. Quam ad rem Pisistratus videbatur apprime Soloni assentiri. Etenim in
sermonibus colloquutionibusq; affabilitatis & humanitatis plurimũ habebat eius oratio appare
batq; eum pauperum causæ impense fauere:ad inimicitias autẽ clementẽ ac moderatũ esse: & quæ
illi a natura minus inerant, iis assimulatis,facile putabatur eis quibus illa insita atq; innata erant
virtute ac probitate superare. Itaq; ostendebat se æquitatis amantissimum studiosissimũq;: & præ
sentis status mutationem grauissime esse laturũ:obuiãq; iturũ: siquis studio nouarum rerum eum
mouere esset aggressus. His igiẽ moribus decipiebat ciues. Solonem tamen simulatum eius ingeni Pisistrat⁹ In sidias Solo ni tẽdebat.
um diu latere non potuit:eiq; insidiæ Pisistrati primum patuere. haud tamen odio eum prosequu-
tus est:sed leniendo admonendoq; conabatur hominem ex ea mente depellere:ipsoq; Pisistrato sæ
pe dixit,& aliis multis audientibus:siquis ex eius animo expelleret amorem principatus:& dominã
di cupiditatem sanaret:neminem esse eo melius ad virtutem natura institutum neq; probiorem ci
uem. Quum autem cœpisset Thespis tragœdiam edere:ea res ob nouitatẽ multitudinis studia in Thespis.
se conuertit. Nondũ enim in æmulationem certamenq; ciuium venerat. Tum Solon innata qua-
dam audiendi discendiq; cupiditate,quottidie magna ætate ingrauescente,liberali otio & discipli-
næ, & me Hercule disputationibus & musicæ indulgẽs, Thespi spectatorem se præbuit: quũ is tra-
gœdiam, vt mos erat veteribus,ipse ageret. Post id aũt spectaculum quũ Thespim appellasset: ro-
gauit,num puderet eum tot præsentibus atq; audientibus talia ementiri? Quũq; ille diceret: haud
absurdum esse eiusmodi res per iocum dicere ac facere: baculo vehementer terram percutiens, At
inq̃t talẽ iocum si ei laus & honor habitura nobis, in tabellis propediem sumus habituri. Quum Pisistrat⁹ si- biipsi illatis vulneribus
autem Pisistratus,illatis sibiipsi vulneribus, curru delatus descendit in forum multitudinisq; ani-
mos concitauit:quum diceret ea se ab inimicis per insidias accepisse: multosq; sibi rei indignitatẽ

pdiit in forum.

Corynephori.

Lex Pisistrati: vt q oculos in bello amisisset publice alerer.

Tresipus.

Solonis mors.

Comius.

Hegestrat⁹.

ægre ferentes, clamitãtesq comparauit: ad eum profectus Solon assistensq: Non recte inquit o fili Hippocratis Homericum Vlyxem assimulas. Eis enim ad ciues decipiendos abuteris: quibus ille seipsum cædens, hostes deceperat. Iãq erat Pisistrati gratia in prælium descensura multitudo: & populus in cõcionem cõuenerat: Aristone decernente: vt quinquaginta armati, q ab armis qbus vtebantur * Corynephori dicebantur, Pisistrato darentur ad custodiam corporis: assurgens Solon contradixit: permulta his similia in medium referens, quę post carminibus ędidit: Aspicite in linguam & blandi fallentia cunctos Verba viri: qui nos vulpinis passibus ambit. Frigidus at nobis pectora sanguis agit. Sed quum animaduertisset pauperes ad gratiam Pisistrati propensos rem aggredi tumultu & trepidatione: diuites contra metu perculsos diffugere: abiit: inquiens se his prudentiorem: his fortiorem esse: prudentiorem quidem his qui rem hanc haud prospicerent: fortiorem vero illis qui qum prospicerent: ne tyrannidi obstarent, metu prohibebantur. Comprobato autem in plebe decreto: haud vltra sollicita fuit multitudo de paucis Corynephoris Pisistrato decernendis. Sed quum quot vellet nutriret: secumq palam haberet: paruifecit: quoad arce potitus est. Quare turbara ciuitate, Megades statim cum Alcmeonidis fugit. At Solon: iam enim diutissime senex erat: nec adiutores habebat: attamen in forum procedens, sua oratione partim ciuium amentiam & segnitiem obiurgauit: partim incitare atq adhortari conatus est: ne libertatem abiicerent. Illud etiam celebratum addidit. Facilius certe illis ante fuisse tyrannidem surgentem opprimare: nunc autem maius gloriosiusq futurum, confirmatam iam ac corroboratam euertere ac delere. Vbi vero sibi ob metum nemo mentem adhibuit: digressus e loco domum se contulit: accipiensque arma in angiportu ante fores deposuit: Ego inquiens quoada me fieri potuit: patriæ ac legibus opem tuli: ex eoq in posterum quieuit. Adhortantibusque ad fugam amicis nunquam parere in animum induxit: sed carminibus editis vehementer in Athenienses inuectus est. Tristitia commissæ luitis si præmia noxæ: Ne vos in superos concitet ira deos. Namque viros auxit vestri custodia quondam: Subdita qui vobis sub iuga colla premunt. Post hæc multis commonefacientibus mortem sibi a tyranno impendere: quærentibusque, qua re frætus ita pro salute desidiosus esset: senectute respondit. Verum Pisistratus rerum potitus, ita Solonem obseruauit: ita in honore habuit: adeo benignum in eum & mansuetum se pbuit: vt & accerseret: & sibi etiam in consilium adhiberet: permultaq ex eius authoritate gereret. Etenim plurimas Solonis leges seruauit: iisq ipse ante alios parẽs amicos parere cogebat. Nam cædis in Ariopagum accersitus modeste & temperate in ius venit, se defensurus: sed causam accusator destituit. Leges etiam ipse tulit. e quibus est illa quæ iubet: vt qui oculos in bello amisissent, publice alerentur. Atqui hoc antea quo tempore Tresipus cæcatus est, decretum a Solone, Pisistratum imitatum esse tradit Heraclides. Scribit etiam Theophrastus: otii legem Pisistrati non solonis fuisse: qua & regionem cultiorem & pacatiorem ciuitatem reddidit. At Solon quum At lanticum sermonem quem ex Sardos sapientibus in Ægypto quum esset acceperat: rem multæ operæ multiq laboris Atheniensibus maxime conducibilem scriberet, ab incœpto destitit: non occupationibus, vt inquit Plato, sed senectute potius impeditus: & voluminis magnitudinem reformidans. Otio enim illum tunc abundasse declarant huiusmodi voces. Dum propero ad senium: discere multa liber. Grataq sunt veneris nobis & dulcia bacchi: Quæq viris musæ munera læta ferunt. Vt autem amœnæ & fertilis regionis solum desertum quodammodo & incultum, Plato qui Soloni erat ppinquitate coniunctus, At lanticam illam materiam excollere atq exornare cupiens, magnis quibusdam quasi vestibulis & circuitibus & aulis circundedit. eius initium: Quibus nec oratio aut sermo aliquis: neq fabula neq poesis reperitur, sed quum sero admodum cœpisset, opus id mors viri anteuertit. Quanto igitur plus scripta attullerant voluptatis: plus iis quæ supererant desiderii reliquisti. Vt enim Atheniensium ciuitas Olympicum: sic Plationis sapientia inter mulra pręclara & eximia hoc tantum opus imperfectum reliquit. Vixit Solon post initium Pisistrati tyrãnidis, vt Ponticus Heraclides prodidit, multum temporis: vt autem Phanias Ephesius scribit, minus duobus annis. Comii enim temporibus Pisistratus inuasit tyrannidem. Hegestrati autem ætate qui post Comium regnauit affirmat Phanias diem Solonem obiisse. Eius autem cineris circa Salaminem dissipatio ac dispersio obsurditate rei incredibilis admodumq fabulosa esse videtur. Id autem cum alii homines authoritate dignissimi literis prodiderunt: tum Aristoteles philosophus in primis scriptis suis comprobauit.

PVBLICOLÆ VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

Vzigitur his moribus prędit⁹ fuisset Solon: nō immerito, vt mihi videor, cum eo Publicolā cōparam⁹: cui hoc posterius nomen honoris gratia Po.Ro.īuenit. Antea eñi Publio Valerio ei nomen fuerat: qđ a pgenitore Valerio videtur inditum: qui vir vnus ex veterib⁹ illis maxime author fuit: vt Romani ac Sabini, cum ante hostes fuissent, ī vnū populū coirent. Ille eñi in primis suadēdo regum sedauit discordias: & ad eiusmodi foederis pactionē īduxit. Huius igit̄, vt accepimus, Valerius ex gñe necessarius, quū adhuc roma eēt sub regibus, diuitiis & eloquētia claruit: quarꝫ quū altera recte sp & libere p ægrate iustitiaqꝫ vteret̄: qppe q̄ liberaliter humaneqꝫ supplicibus opē ferret: haud dubie videbat̄: si res traducereť ad popularē principatū, primas in rep. partes habiturus. Quū aūt Targnius supbus regno nō virtute, sed īpietate & scelere parto: non regio more, sed tyrāni, contumelioseqꝫ vteretur: eiqꝫ īfensus odio populus, atqꝫ ægre ferens ad defectionē spectaret: cui rei Lucretiæ quæ sibi vi accepta: mortē consciuisset: cōtumelia occasionē attulerat: Lucius Brutus quū innouādis rebus adiecisset aīum: ad hunc primū rem detulit: eoqꝫ adiutore accerrimo fretus, reges exegit: Et q̄diu opinio fuit: populū vnū p rege cōsulē eē creaturū: quietus fuit Valerius: quū Bruto magis deberi consulatū existimaret: qui author & princeps recuperādę libertatis fuerat. Quū vero in vnius domino offenderētur animi multitudinis: viderenturqꝫ oēs diuisum imperium libentius laturi: & duos consules poscerent: sperantē Valerium post Brutum creatum iri se collegamqꝫ illi in cōsulatu futurum: fefellit opinio. Creatus est enim pro Valerio, inuito Bruto, Lucretię vir Collatinus Targnius: haud quidem Valerio virtute superior: sed patricii metu regum, qui multa extra moliebantur quotridie, ciuitatēqꝫ blāditiis delinibant, statuerunt q̄ infestissimo illis hosti, vt in hoc nunq̄ cōcessuro, cōsulatū mādare. Hac re Valerius vehemēter permotus: si qꝫ nulla priuata iniuria a regibus esset affectus, nō putareť omnia patriæ causa facturus, senatu se abdicauit: patrocinia renunciauit: & negonis publicis penitus se remouit: vt rumor & cura sollicitos multos haberet: metuentes ne ob iram additus regibus, res omnes: & ciuitatem simul nutantē euerteret. Postea vero q̄ Brutus aliorum quoqꝫ suspitiōe offensus, statuit cęsis hostiis iureiurando senatū astringere: dieqꝫ præfiniuit: Valerius læta admodum fronte descendit in forum: vbi cum iurasset primus: se animo semp infracto in Tarquinios, propugnatoremqꝫ libertatis acerrimum futurū: voluptatem senatui & spem optimam consulibus attulit: statimqꝫ iusiurandum opera consequuta sunt. Legati enim venerāt a Tarquinio cū literis mādatisqꝫ mitibus: & ad demulcendos multitudinis animos accommodatis: quibus sperabat multos, quū ex regis verbis ducerentur, posse corrūpi: si videretur moderate rogando: spiritus illos regios & contumaciam posuisse. Consentibus autem consulibus legatos in populum producendos esse: non permisit Valerius: sed institit vehementer: prohibuitqꝫ hominibus pauperibus, & bellum magisq̄ tyrānidem formidantibus, nouitatis initium & occasionem dari. Post hæc legati iterum a rege aderant: illum regnum remittere: a bello discedere: bona tantum amicis suis, ac familiaribus repetere: qbus exiliū sustētare possent. Inclinantibus iam multis: & Collatino maxime suadente: Brutus vir acer & vehemens ad iram, in forum excurrit: Proditorem collegam materiam & adiumentum tyrannidis per gratiam largiri clamitans: quibus indignissimum esset viaticum fugæ decernere. Conuenientibus ad hoc ciuibus, Caius Minutius homo priuatus in concione orationem habuit: Brutum admonuit: Romanosqꝫ adhortatus est: prouidendum esse: vt bona pro se magis contra tyrannos, q̄ pro illis contra se pugnarent. Visum est tamen Romanis parta libertate pro qua dimicarēt, bonorꝫ gratia pacē abiiciendam non esse: sed eam vna cum tyrannis exigendam. Erat autem Tarquinius de bonis recuperādis minime sollicitus: sed ea petitiōe expiri populi animos volebat: & simul

Publicola antea Valerius appellatus.

Lucius Brutus.

Collatinus Tarquini⁹ creatus Cōsul.

Valerius in tarquinios libertatis ꝓpugnatorem futurū iurauit.

Brutus ad iram vehemens.

proditioni occasionē parare: quam legati clam struebāt: bonorū prætextu morā trahentes: hęc se vendere, illa asseruare, mittere alia affirmantes: quoad duas patriciorum domos corruperunt: Vitelliorum duos: Aquiliorum tres: qui oēs ex matre fratres erant: & Collatini consulis nepotes: his primis cōmissa res ē. Priuatim etiā Vitelliis alia cū Bruto necessitudo fuit. Eorū eni sororem Brutus in matrimonio habebat. Iamq sibi ex ea filii plures erāt: adolescentes duo Titus Tiberiusq: quos quum Vitellii haberent necessitudine in familiaritatem cōiunctos: in societatē quoq cōsilii assumpserūt: suadentibus vt se in genus magnū Tarquiniorū & spes regias darent: demētiā & duritiam patris effugerent: seueritatē eius & acrimoniā in improbis duritiā appellātes: amētiam vero simulationem amētiæ, qua diu metu tyrānorū coetus latuerat: neq in posterū eius rei cognomentū fugit. Compulsis aūt in suam sententiā adolescētibus: & in colloquiū adductis: placuit cōmuni sententia iureiurādo magno & horrendo oēs adigere: iugulato homine, sanguinē libare: exta eius attingētes. Horum gratia in Aquiliorum domū cōuenerūt. Fuit autē domus in qua hęc transigēda erāt, deserta & subobscura. Latuit igitur eos seruus quidam: cui Vindicio nomen fuit: qui ibi se occultarat: nō ex industria: nec vt ea tractari sensisset: sed quū intus foret, illis ingredi festinātibus, timēs se ostēdere, substitit: & capsa quadam quæ forte aderat se protexit. Quare prospexit res oēs & cōsilia eorū excepit. Decreuerūt autem cōsules obtruncare: reges nocte in vrbē arripere: & hæc p literas legatis traditas Tarquinio significabant. Etenim legati quum ad Tarquinios proficiscerētur: & apud Aquilios coenatum esset: tunc cōiurationi aderant. Quibus cōfectis: abeuntibus illis, clam domo profectus quid cōsilii in iis rebus caperet, nō satis sciebat. Dubitabat enim: nefas esse ducebat: apud Brutū patrem filios accusare: aut apud Collatinum auunculū sororis filios. Priuatum præterea neminē Romanū existimabat tam dubiis in rebus satis fidei habiturū. Rem oēm quoad potuit clausam habuit. Impulsus autē conscientia rem ad Valerium detulit: adductus maxime facilitate & humanitate viri: q ad eū indigentibus facilis esset aditus: eiusq quottidie domus aperta: aures oīum sermonibus & querimoniis paterent: vt nec vnq̄ tenuis cuiusq̄ colloquium, aut necessitatem repudiarit. Vt igitur ad eum Vindicius venit: atq omnia patefecit: Marco eius fratre & vxore præsentibus: stupore affectus ac metu Valerius, nō vltra hominē dimisit: sed quū domi occlusisset, custodiendi fores negotium vxori dedit: fratrem domum regiam circunsedentem epistolarum curam, ne intercciderent, iussit habere: & seruos si fieri posset obseruare. Ipse autē cum magno clientum atq amicorum seruorumq comitatu, qui illi assidue præsto erāt, ad Aquiliorum domum cōtendit: ipsis absentibus. Quare ex improuiso impulsis foribus, domū ingressus in literas incidit ibi a legatis relictas. Dum his Valerius intentus erat: Aquilii citato cursu fecerūt impetum foribus: consertis manibus nitebantur literas auferre. Contra repugnabant: iactisq ad collum vestibus vi ac magno cum labore impulsi impellentesq per vicos in forum traxerunt. Eadem ferme circum regiam gesta sunt. Nam Marcus aliis deprehensis literis quæ ad legatos delatæ erant, & ex regia familia quot potuit comprehensos pertraxit in forum: vbi compresso a consulibus tumultu, Vindicius domo productus: cōstitutaq accusatione literæ apertę & recitatæ sunt: nec illi cōtradicere quicq̄ ausi sunt: moestitia vero & silentium omnes habebat: pauci tamen studētes Bruto gratificari, exilii apud eum mētionē habebant: Collatinusq ipse spem illis clementiæ suis lachrymis afferebat: quas Valerius confirmare taciturnitate sua videbatur. Tum Brutus nomine filios singulatim appellans: Age inquit Tite: age Tiberi: cur nō accusationi respondetis? Verum ter rogati silentium egerunt: ad lictores cōuersus: Vestrum iam inquit reliquum est opus. Illi statim comprehensos iuuenes nudantes, actisq in tergum manibus, virgis ceciderunt. Quum alii oculos auerterēt: nec atrocitatē tātā aspicere aut tolerare possent: pater imotos oculos tenuisse dicitur: nec misericordia geq̄ de tristitia vultus & seueritatē remisisse: sed filiorum supplicii spectatorem se præbuisse: quoad lictores securi caput a ceruicibus abstulerunt. Inde reliquis in potestatem collegæ traditis, assurgens de loco abiit: re eiusmodi a se gesta: quæ nec volentibus laudandi pro dignitate: nec vituperādi cuiq̄ locum reliquisset. Aut enim eius virtutis celsitudo sedatum animum prebuit: aut calamitatis magnitudo sensum doloris eripuit: quorum neutrum neq parum, neq humani est ingenii: sed aut diuinitatis cuiusdam aut immanitatis. Æquius est autē pro viri gloria probare iudicium eius: q̄ virtuti diffidere. Romani enim haud tantam rem gessisse in cōdenda vrbe Romulum opinantur: quantam Brutum in recuperāda libertate cōstituendaq rep. At post eius e foro discessum: diu ex rebus ab eo pactis stupor simul & horror inter omnes ac silentium fuit. Et Aquilii mollitie Collatini cōfirmati, petierūt ad respondēdum tēpus: Vindicium seruum sibi reddi iubentes: nec apud accusatores asseruari. inclinante ad hæc cōsule: dimittenteq hac cōditione concionē: Valerius turbæ permistū hominem nō poterat dimittere: neq populū dimissis pditoribus abire sinebat. Ad postremū quum iniecisset in hos manus, Brutū implorabat: Collatinum clamitās rē indignā facere: si imposita collegæ necessitate occidendi liberos, æquum ipse duceret foeminis per gratiam proditores patriæ & hostes cōcedere. His permoto vehementer consule & cōprehendi Vindiciū iubēte: lictores repulsa turba ceperūt hominē: conātibusq eripere in

Vitellii. Aquilii. Titus. Tiberius.

Vindicius.

Brutus cōstāti aīo filios trucidari vidit.

tulerunt verbera. At amici Valerii repugnantes aderant: populusq; Brutū adesse iubebat: qui quū
iterum reduxisset in cōcionē: omnibus audire iussis: Iudicem se inquit idoneum de nece liberoꝝ fuis/
se. De caeteris autem, liberis iam ciuibus suffragium permittere. Dicat igitur siqs velit & populo ꝑ/
suadeat. Nihil vltra verbis opus fuit: quin omnium suffragiis condēnati securi percussi sunt. Col
latinus autem iam ante & ob necessitudinem & ob inuidiam Tarquinii nominis in suspitionem
venerat. A Tarquinio enim vehementer animi omniū abhorrebāt. Vbi vero haec ita inciderunt:
omnibus omnino odio atq; acerbitati fuit. Ita consulatu se abdicans ciuitate excessit. Sic rursus de
subrogando consule comitiis habitis, Valerius in Collatini locum suffectus est: promptitudinis
in remp. gratia. Qui quum dignum putaret: Vindicium gratiam aliquā reportare: cum suo decre
to libertate & ciuitate donauit: & ferēdi suffragii in quacūq; vellet tribu potestate. Aliis aūt libertis
obeundi suffragii munus ad popularem gratiam concessit Appius. Manumissioni autem ob cum
Vindicium vsq; ad nostram aetatem Vindictae nomen māsit. Post haec, bona regum diripiēda ple
bi sunt data: domus autem & atrium dirutum: Ager Tarquinioꝝ cōsecratus Marti. Martius dein/
de cāpus est habitus. Forte ibi tū seges farris dicitur fuisse maturae messis: quem campi fructū, ꝙ ob
cōsecrationē religiosum putarent consumere, concursu facto desectam cū stramēto segetem addi/
tis eodē caesis arboribus, in Tyberim coniecerunt: incultumq; penitus infoecundūq; Deo locum di
miserunt. Frumēti autem aceruī in vadis haesitantis fluminis sederunt: caeteris deinde cōsequētibus
exitu ꝓhibitis, & circū applicātibus se, viriū permultū & firmamēti cōgeries cepit: quottidie aucta
a flumine. Materiē enim multā deferebat: quae nutrimentū & impedimentū afferebat: ipse vero illi
siões solū minime mouebāt: sed leuiter ꝓmētes, eo oia cōportabāt. Ex magnitudine aūt & firmitate
alia superaddita moles est: quae ex superuenientibus incrementum accipiens, nunc insula sacra in/
tra vrbem est: templaq; Deorum in ea, & porticus sunt. Hoc tñ aiunt quidā nō tunc euenisse: quo tē
pore Tarquinii ager consecratus est: sed posterioribus tēporibus, quū Tarquinia finitimum ei lo/
co agrum reliquit. Fuit autem Tarquinia sacra virgo vna ex vestalibus: quae hoc facto maximos
honores consequuta est. In quibus ille fuit honos: ꝙ ex omnibus foeminis eius tātū testimoniū ac
ceptum esset. ꝑmissam vero sibi nubendi licentiā, repudiauit. Veꝝ haec ita se habuisse fabulose dicū
tur. Tarquiniū igitur frustratum spe recuperandi proditione regni, Hetrurii pro parte exceperunt:
& magna vi & copiis reducere aggressi sunt. Contra Romanas copias eduxerunt consules: sacrisq;
in locis consederūt quoꝝ hunc Arsiū lucū alteꝝ Esuuiū appellant. Iamq; manus conferre incipien/
tibus Aruus Tarquinii filius & Brutus Romanus cōsul nō temere aut fortuitu in se incidētes, sed
odio & ira incensi, hic vt in patriae hostē, ille vt in authorē exilii sui, citatis equis, furore magnaq;
ratione & consilio concurrerūt: sic vterq;, vt hostē vulneraret, sui protegēdi immemor, alterius ictī
bus trāsfixi, moribūdi ad terrā ceciderunt. Tam crudele aūt pugnae initium nō mitior exitus conse
quutus est: sed paribus affecto cladibus vtroq; exercitu imbri pugna dirēpta est. Dubius igit̃ animi
erat Valerius: quū finis sibi praelii esset incognitus: videretq; animos militū suis caedibus cōcidisse:
inimicoꝝ āt detrimētis elatos esse. sic confusa & ꝑmista ex multitudine strages erat. Ad haec vtrisq;
sua q̃ in conspectu erant: angorē magis afferebant: q̃ opinatae res hostiū victoriā cōfirmabāt. Quū
ita igitur pugnatū esset: superueniūt tenebrae. Quiescētibusq; exercitibus, cōmotū esse lucū vocēq;
ex eo maximā editā ferunt hoc dicto: vno plures cecidisse Hetruscoꝝ in acie: q̃ Romanoꝝ. Diuina
certe illa fuit vox. Stati nāq; Romanis animi creuerunt. Hetruscos autē tātus terror incessit: vt egres
si castris dissiparentur. Qui vero relicti sunt, nō multis pauciores q̃ quinq; milia hominum, inua/
dentibus Romanis capti sunt, & caetera oia direpta. Quū vero cadauera enumerassent: quindecim
milia & trecenta ex hostiū acie: ex Romanis aūt vno pauciora sunt inuenta. Ferunt hoc praeliū ꝓpri
de kalēdas Martias fuisse. Triūphauit vero ex eo Valerius primus ex consulibus curru quadriiugo
inuect⁹. Quae res pulcherrimū & magnificētissimū spectaculū plebi sine vlla inuidia praebuit, & sine
offensione intuentiū. Nō enim erat eius rei tanta aemulatio: nec gloria eius rei in multos annos ꝑ/
manebat. Honores a Valerio collegae habiti sunt: funusq; eius quāto cum potuit apparatu fecit,
funebremq; orationē de eius laudibus dixit: q̃ adeo grata iocundaq; Romanis fuit: vt ex eo consue
tudo manserit: vt qui strenue pugnādo obiisset, ab optimatibus laudaretur. Dicitur ēt funebribus
graecoꝝ orationibus illā vetustiorē fuisse nisi iā Solon huius rei author extitit: vt Anaximenes ora
tor tradit. Veꝝ ob eā rē maior inuidia Valerio conflata est: si quidem Brutus, quem patrem liberta
tis existimarat populus, haud dignum putasset se solum regnare: sed socium sibi imperii adiunxis
set: hic autem, aiebat, quum ad se omnia transtulerit, non Bruti consulatum nihil ad eū pertinētē,
sed Tarquinii tyrannidem sortitus est. Quid opus est igitur Brutum quidem verbis extollere: re au/
tem Tarquinium aemulari: & ex tam magna domo cum fascibus solum descēdere: quāta illa regis
non erat, quam demolitus fuerat? Etenim re vera Valerius habitabat sub domum vitelliam nūcu
patam: imminentem foro, & desuper omnia despectantem: difficili accessu atq; arduo: vt eo de
scendente ipse aspectus pompae magnificus ex loco edito apparens, regiam dignitatem & fastum
prae se ferret. Quantum igitur valeat hominem in magistratu & in maximis amplissimisq; mu/

Collatin⁹ in suspitionē venit.

Vindicius libertate & ciuitate donatus est.

Vindictae nomē vnde fluxit.

Cāp⁹ Martius.

insula sacra intra vrbē.

Tarquinia.

Arsius luc⁹ Esuuius.

Aruus Tarquinii filius & Brutus vna cōcurrunt.

Valerii triumphus.

Domus Vitellia.

neribus locatum aures habere loquendi licentiam, veroſq; ſermones pro aſſentatione admittētes: perſpicue in Valerio licet intueri.

Valeri⁹ domum ſuam demolit⁹ ē

Quum enim e ſermonibus amicorum accepiſſet: ſic improbari iudicio multitudinis: neq; pertinax in eo fuit, neq; ſe admoneri ægre tulit: ſed ſtatim noctu adhibitis fabris, domum demolitus eſt: ac funditus totam euertit. Quare quum primum illuxiſſet, conſurgētes Romani, aſpicienteſq; viri animi magnitudinē, diligere admirariq;: & domus demolitionem indigne ferre: eius ſpeciem & magnitudinem deſiderare: quæ quaſi humana quadam ſorte iniuſte ob inuidiam interiſſet. Augebat rei indignitatem conſul: qui veluti eiectus domo, apud alios habitabat. Exceperant enim Valerium eius amici: quoad populus ſibi locum ædificandę domus dedit: domumq; multo illa priore celſiorem ædificauit: vbi nunc phanum qđ Vicas poſcas vocant ſitum eſt.

Vicas poſcas.

Sed quum ſtatuiſſet conſulatum ex formidoloſo iocundum & manſuetum reddere, & gratum multitudini: ſecures a baculis ſeiunxit: ſubmiſſiſq; populo faſcibus, in concionem proceſſit: eaq; re popularem dignitatem reducere atq; augere viſus eſt: idq; a conſulibuſq; poſtea obſeruatum vſq; ad noſtram peruenit memoriā. Verum nō vt multitudini viſum eſt, ſeipſum depreſſit Valerius: ſed ea moderatione, inuidia ſe & offenſione populi liberauit. Sibi aūt poſt ex illa re tantū opum cōparauit, quantū ſibi licētiæ abſtuliſſe videbatur. Incendit enim in ſe ſtudia vulgi, & ſibi obſequentiora effecit: vt cū voluptate ei ſe ſummitterent: eius dicto imperioq; parerent.

Publicola Valerius quur appellatus ſit.

Publicola etiā ideſt publica edens, ex eo eſt appellatus. qđ nomen in poſterum, dimiſſo priore, vſurpatum eſt: quo & nos deinceps in hominis vita deſcribenda vtemur.

Patres a Valerio adſcripti.

Permiſit enim volentibus ſurrogandi ei collegæ poteſtatem. Ante vero ſurrogationē, quum futuri incertus eſſet: metueretq;: ne inuidia aliqua aut temeritate aduerſariū in ſe excitarentur: poteſtatem conſulis, quā ſolus obtinebat, in optimis & maximis rebus adminiſtrandis locādā ſtatuit. Primum enim patrum numerum diminutum expleuit. Alii enim prius regis cædibus ſublati erant: alii in prælio nuper interierant. Qui vero ab eo aſcripti ſunt: ſexaginta quatuor & centum fuiſſe tradunt.

Leges a Valerio latæ.

Latæ deinde ab eo leges: quarum plurimum roboris plebi adiecit ea, qua permiſit reis a conſulibus prouocationem ad populum.

Mulcta boum & pecudum.

Secundo: qua ſtatuit capitale eſſe: ſiquis iniuſſu populi magiſtratū adiret. Tertio: qua pauperibus pſpexit, & ciuiū vectigalia ſuſtulit. Hæc enim eos multo prōptiores reddidit ad artificia quæſtuſq; obeundos. Qua vero in eos animaduertit: qui minus conſulibus paruiſſent: adeo popularis fuit: vt p plebe magiſq; pro patriciis lata videretur. Quinq; enim boum & duarū pecudū pretiū mulcta fuit: erat vero pretiū pecudis oboli decē. bouis aūt centū.

Peculia vñ dicta ſint patrimōia

Quū enim nondū nūmorū vſus apud Romanos per id temporis frequens eſſet: pecudibus & iumentis plectebantur ſontes. Ex quo inualuit: vt patrimonia a pecudibus vſq; in hanc diem peculia dicerent.

Cognomēta familiarū a nummorum ſignis indita.

In vetuſtiſſimis quoq; nūmis, bouis aut pecudis aut ſuis ſignū inciſum apparet. Ipſiſquoq; Romanorū filus Suillus, & Bubulcus, Caprarius item, & Porcius cognomēta fuerāt. Sic quū in his legūlator popularis moderatuſq; fuiſſet: in ea modeſtia ſupplicia etiā auxit.

Lex in tyrānos edita.

Statuit enim lege fas eſſe tyrannidem appetentē indēnatū opprimere: percuſſorē autē crimine cædis expiatum voluit: ſi probationes iniuriæ attuliſſet. Quū.n. fieri non poſſet: vt qui rem eiuſmodi aggrederetur, lateret oēs: poſſibile aūt factu videretur, parentē & vim iudiciorū ſupgreſſum puenire: q iniuria iudiciū tolleret, pcipere atq; ante opprimere valenti contra iniuriā inferentē permiſit.

Ærariū Publicola conſtituit.

In quęſtoria ēt lege ferenda maximā eſt laudē conſequutus. Vbi enim opus erat ad bellū pecunias pro facultatibus ciues conferre: quū neq; ipſe id munus obire vellet: & ab eo obeundo amicos deterreret: nec omnino publicas pecunias in priuatā domum inferri æquū duceret: ærariū Saturni ædē conſtituit: itaq; hodie manet.

Quæſtores q primi creati fuerint.

Conceſſit aūt populo: vt quæſtores duos creare poſſet: creatiq; ſunt primi. P. Veturius, & Marcus Minutius: & pecuniæ permultæ coactæ. Centū enim & triginta milia ut ærariatum redacta ſunt: orphanis ac viduis remiſſo tributo.

Lucreti⁹ Lucretię pater cōſul creat⁹

His ita deſpoſitis, comitiis deinde habitis, collegā ſibi Lucretium Lucretiæ patrē ſubrogauit: cui q ſenior eſſet, primo loco cedens, faſces tradidit. q honor ab eo primū obſeruatus, ſemper poſtea hodieq; ſenibus habetur.

Senibus qſi primū honor obſeruatus.

Sed intra paucos dies Lucretius moritur. Itaq; habitis iterum comitiis, ſuffectus in eius locū eſt. M. Horatius. Iſq; reliquū conſulatus tempus Valerio collega fuit.

M. Horati⁹ cōſul creat⁹

Tarquinio in Hetruria ſecundū Romanis bellū moliente, magnum ſignum extitiſſe dicitur. Quū enim regnaret adhuc Romæ Tarquinius: templūq; Iouis Capitolini fere iam ad finem perduxiſſet: ſiue vaticinio admonitus ſiue ſibi aliter viſum eſt, currum ab initio fictilem Thuſcis quibuſdam ex Veiorū gente figulis fingendum mādarat. Nec ita multo poſt regno exactus eſt.

Currus fictilis portētoſus.

Quum autem Thuſci currum illum confectum in fornacem intuliſſent: aliud longe euenit, quam luto in ignem immiſſo accidere conſentaneum eſt. Condenſari enim atq; coire expreſſa humiditate ſolet: tunc autem relaxatum eſt, & intumuit: eoq; magnitudinis concepto robore duritiaq; increuit: vt vix ſublato fornacis culmine, deiectiſq; parietibus, vllo modo efferri poſſet. Quum vero occiniſſent vates: eiuſmodi currum iis, apud quos aſſeruaretur, felicitatem & imperium portendere: ſtatuerunt Veii Romanis flagitantibus haud remittendum eſſe: reſponderuntq; currum ad Tarquinium, non ad eos qui Tarquiniū eieciſſent, pertinere. Paucis poſt diebus, equeſtres apud illos ludi agebantur. Hic quum alia ſpectaculo & ſtudio digna ex more affuerunt: tum q triiugum currum victorem quum

extra hippodromũ auriga impelleret coronatus:perterriti equi,nulla manifesta causa,sed diuina q̃dam sorte aut fortuna,cũ auriga insidente,citato omni celeritate cursu,Romam versus ferebant. Vbi vero nulla eius annitentis vi retineri aut retardari potuerunt:impetu raptũ atq̃ asportatum vsq̃ ad Capitolium,ibi hominẽ iuxta vrbem deiecerunt:quam Rhatumeniã nunc vocant.Hoc facto Veii stupore ac metu perculsi:figulis currũ restituendũ curarunt.Templũ quidẽ Capitolini Iouis Tarquinius Demarati filius Sabino bello ædificaturũ se vouerat.Tarquinius aũt Supbus ædificauit:filius vel nepos eius,qui vouerat consecrationem vero non obiit.Parum enĩ adhuc ad absolutionẽ deerat:quo tpe tyrãnide excidit.Quũ vero templũ oĩbus partibus absolutũ esset:decorãq̃ oĩa & ornamenta ei adiuncta:consecrandi eius Publicolam maxima libido incessit:sed plærosq̃ ex patriciis,cum ob alios eius honores nimimos quos ex legibus ferendis,quos ĩperiis militaribus cõsequutus fuerat,inuidia atq̃ æmulatio infestabat:tum hũc pſertim alienum minime illi addendũ existimabãt.Itaq̃ Horatio collegæ eius suaserunt:vt Publicolæ de consecratione nõ cederet:eũq̃ ĩ Capitoliũ duxerunt:vt qui præsente Valerio,eius opibus obstare non potuissent.Opinio tamẽ plærosq̃ obtinet:quũ cẽnt Valerius Horatiusq̃ sortiti,vter dedicaret:imperiũ Valerio inuito,sorte Horatio consecrationẽ euenisse.Veꝝ quo pacto se habuerit res,ex iis quæ in ipsa consecratione euenerunt coniectari licet.Idibus igitur Septembribus:quo tẽpora luna plena est,congregatis in Capitolio Romanis maxima frequentia indicto silentio,postem iam ex more teneti Horatio,frater Publicolæ Marcus,quũ iampridẽ iuxta portas mansisset,obseruato tpe,fœdum nũtium incussit:O consul inquiens:filius tuus ex morbo in castris interiit.Ea res oĩbus molestiæ fuit.At Horatius nihil cõmotus,Cadauer igitur inquit,quo vultis proiicite.Ego enĩ minime fletus admitto:sic postem tenens consecrationem peragit:& dedicat templũ.Fuerat autẽ id nuntiũ haud verum:sed id Marcus ementitus:quo Horatiũ ab eo munere deterreret.Mirifice igitur constantem se præbuit:siue non crediderit factum,confictamq̃ rem breui cognouerit:siue tantũ roboris animo fuit,vt ere dita re non moueretur.Videt autẽ secũdũ quoq̃ templum simili fortuna fuisse.Primum enĩ vt diximus,a Tarquinio exædificatum dedicauit Horatius.bellis autem ciuilibus igni consumptum est. At secundum instaurauit quidem Sylla:dedicatiõi autẽ Catulus inscriptus:Sylla morte intercepto. Hoc autem rursus in Vitelli seditionibus euersum ac dirutũ.Tertio Vespasianus ea qua in cæteris felicitate vsus,de integro reficere aggressus opus perfecit.Sed instructi deinde a se templi euersionẽ non vidit:sed tanto Syllæ fortuna pręstitit:q̃ illum mors ante consecrationem eripuit:hic ante desolationem decessit.Vna enĩ cum Vespasiani interitu inflammatum Capitolium incensumq̃ est. Hoc autem quartum a Domitiano perfectũ & consecratum est.Dicitur aũt Tarquinius in fundamenta templi quadraginta milia argenti librarũ impendisse.Huius vero qd̃ nostris temporibus Romæ est:priuatæ diuitiæ omnes siquis ratione iniret:ne ad deauratione quidẽ sufficerent:quum duodecim milia talentorum impensa excesserit.Colũnæ eius templi ex * Pentelesio lapide excisę sunt: crassitudinemq̃ habent optime longitudini congruentem.Vidimus quidem ipsas olim Athenis: sed rursus Romę extenuatę atq̃ expolitæ,non tantũ ex sculptura ornatus acceperunt,quantũ mẽsurarum conuenientiæ amiserunt:quum suo decore & specie vacuę atq̃ exinanitæ appareãt.Q d̃ siquis Capitolii sumptuositatem miratur:is si vnam Domitiani domo porticum aut basilicam vel balneum aut cõcubinarum dictã vidisset:profecto quale est illud Epicharmi contra profusum: dictum:Non beneficus tu quidem:morbo afficeris:ædificare gaudes:tale aliquid in Domitianum vsurpet:Non religiosus tu quidẽ:aut honoris cupidus:morbo afficeris:ædificare gaudes & vt nuda Syllæ aurea tibi omnia esse cupis.Sed de his satis. Tarquinius igitur post magnum illud prælium in quo filium cum Bruto pugnantẽ amiserat,Clusium supplex ad Laertem Porsenam confugit:q per id temporis & viribus & virtute cæteris Italiæ regibus lõgissime prastare putabatur. Hic se illi pollicitus est opem laturum.Ac primum Romam de recipiendo Tarquinio legatos misit:qd̃ vbi denegatũ est a Romanis,indicto ante bello,denũtiatoq̃ tpe ac loco in quẽ inuasurus esset,Romã magno cũ exercitu venit.Publicola secundo & Tito Lucretio consulibus designatis.Romã autẽ rediens quũ primũ Porsenã animi magnitudine ac elatione vellet superare:quum iam diuitiis valeret plurimũ: Sigliuriã vrbẽ exædificauit maximis sumptibus:eoq̃ septingentos deduxit colonos: vt ostenderet se nulla belli cura aut metu cõtineri.At tñ ab hostibus impetu acerrimo facto reiecta sunt a Porsena presidia Romanorum:quibus in fugam conuersis,parum absuit,quin insequentem hostem ac permistũ vna in vrbem susciperẽt:sed Publicola cum subsidio pro portis occurrit: & iuxta fluuium commissa pugna,diu hostium impetum sustinuit:quoad multis acceptis vulneribus,in vrbem reportatus est.Quare animi Romanorum vehementer conciderunt:fugaq̃ ad vrbem facta,salutem quæsierunt.Impellentibus per ligneum pontem hostibus magnum periculum vrbi impendebat.Itaq̃ primus Cocles Horatius,cũq̃ eo duo,quos pudor tenuit,Herminius & Lucretius ambo clari genere ad aditũ põtis se offerentes,impetum hostiũ suo corpore exceperũt. Horatio vero,q̃ alterum oculum in bello amisisset,cognomentum Cocles est inditum. Quidam tamen id ex simitate nasi tractum autumant:quia sub ipsa fronte ita depressus demissusq̃ erat:vt

Rhatumenia.

Tarquini⁹ Demarati filius.

Horati⁹ audita filii morte non cõmotus.

Capitoliũ a Domitião cõsecratum

Pentelesius lapis.

Clusium. Laertes Porsena.

Sigluria vrbs.

Publicola multis acceptis vulnerib⁹ in vrbẽ deportat⁹ ẽ

Cocles Horatius. Hermeni⁹. Lucretius.

nullũ fere inter oculos diſcrimen extaret: ipſaqꝫ ſupercilia cõmiſta inuicem confuſaqꝫ forent Iocit

Cocles quaſi cyclops.

co volentibus cum multis Cyclopem appellare: delapſa loquendi conſuetudo obtinuit: vt iã Cocles a plurimis diceretur. Hic igitur ſtans pro ponte acriter arcebat hoſtẽ: quoad ſocii poſt ſe pontem interrumpunt: ſic armatus in Tyberim deſiliẽs, tyrrheno telo ſaucius in nate, incolumis ad al

Statua Coclitis in æde Vulcani poſita.

terã fluminis partẽ tranauit. Eius virtutẽ Publicola admiratus: ſtatim Romanis perſuaſit vt pro domeſticis copiis quantũ ſibi in die ſatis eſſet ad victum, tantũ ei quiſqꝫ cõferret: deinde agri quantum vno die circũarauit datum: ſtatuaqꝫ eius ærea in æde Vulcani poſita. Sic detrimẽtum corporis acceptum ex vulnere, ex quo claudus poſtea fuit, his rebus ſolabatur. Imminẽte igitur vrbi Porſena infeſta obſidione, frumẽti cũ ſumma charitate inopia Romanos inuaſit. Ad hæc alius Thuſcorum exercitus ſeparatim in agrum Romanorum impetum fecit. Interim Publicola tertio cõſul dum Porſena ſedendo ſpẽ haberet expugnaturũ ſe eſſe vrbẽ: intentus in occaſione, repente egreſ

Quinqꝫ milia Thuſcorum amiſſa

Muti⁹ Scæuola.

ſus vrbem, repentino tumultu hoſtem adortus eſt factaqꝫ fuga, quinqꝫ milia hominũ Thuſci amiſerunt. De Mutio aũt multæ ſunt variæqꝫ ſentẽtiæ: quarũ eam nos ſequimur: quę probabilior nobis videtur. Erat Romæ adoleſcens nobilis omni virtute præditus, & clarus maxime in rebus bellicis. Hic quum ſtatuiſſet Porſenam occidere: Thuſco habitu indutus, Thuſcoqꝫ ſermone fretus, penetrauit in hoſtium caſtra: ac prope regis tunc ſedentis tribunal cõſtitit. Sed quum regem haud plane noſſet: & ſciſcitari timens, quis Porſena eſſet: vnum ex iis qui iuxta ſedebant, quem maxime regem eſſet putauit, pro rege obtruncat. Deinde comprehenſus a ſatellitibus ad Porſenam ductus, petitur ab eo facti cauſa. Hic incenſa ad futurum ſacrificium facula dextram iniicit: quã quũ torreret: truci & horrido ore atqꝫ vultu Porſenam intuebatur: quoad Rex attonitus miraculo, ab altaribus iuuenem amoueri iuſſit. Quumqꝫ a ſede ſua enſem illi redderet: ille lęuã intendens manum

Muti⁹ quare Scæuola dictus ſit.

Scęũ lęuũ ſignificat.

(ob hoc etiã dicitur Scæuolæ cognomentũ traxiſſe: nam σκαιὸν græce læuum & ſiniſtrum ſignificat) ſe tunc inquit: Porſenam ante viciſſe: ꝙ in metum cõiecerat: ab eo nũc virtute ſuperari: eaqꝫ ſe illi per gratiam indicare velle q̃ ne neceſſitate aut ſupplicio quidẽ vllo indicaſſet. Trecenti enim inquit Romani in tuis caſtris errant: qui hos inter animos gerunt, occaſionem tẽporis obſeruãtes mihi: autem ſorte euenit: vt rem primus aggrederer: nec fortunæ tamẽ ſuccenſeo: ꝙ meo errore vir probus ſeruatus ſit: & dignus qui amicus magis. P.R. habeatur q̃ hoſtis. His verbis Porſena fidem adhibuit: & ad pacem vehementer cœpit ſpectare: pacis conditionibus vltro Romanis oblatis: nõ tam (vt mihi quidem videtur) metu trecentorum permotus: q̃ virtute Romanorum & animi magnitudine adductus. Hunc virum Mutiũ Scęuolam nuncupatũ ab oĩbus * Athenodorus * Sando in iis quæ ad Octauiam ſcripſit Cæſaris ſororem tradit, Opſigonum etiã eſſe nuncupatũ. At Publicola non magis grauem hoſtem Porſenam fore opinatus, q̃ ꝙ dignũ Romanorũ amicitia indicaret: nõ refugit apud ipſum inter Tarquinium & Romanos iudicium fieri: ſed ſpe optima fretus ſæpe in colloquium hortatus eſt: vt Tarquinium nequitioſiſſimũ hominem & iure pulſum regno argueret. Reſpondente autem Tarquinio aſperius: nullius iudicio ſe, minimeqꝫ omnium Porſenæ commiſſurũ: ſiquidem facta ſocietate immutari: id reſponſum Porſena ægre ferens, & ſimul filio Arunte ſtudio Romanorum obſecrãte bellũ compoſuit: agro a Romanis quantũ Thuſcis abſtulerant, captiuiſqꝫ reſtitutis: ac receptis tranſfugis. Horum gratia decem prætextati totidemqꝫ virgines ex patricio genere obſides dari. In quibus Valeria Publicolæ filia fuit. His condi

Valeria Publicolę filia

tionibus compoſita pace, ſublatoqꝫ a porſena omni bellico apparatu, per fidem virgines Romanorum lauãdi gratia deſcendunt: qua ripa flumini æqualitate ſua placidum amnem & quiete fluentem reddebat. Vbi quum intuerẽtur cuſtodem neminem adeſſe: nec aliter ſe niſi nauigio euadere poſſe: aggreſſæ ſunt natando magnos fluctus & profundos vortices ſuperare. Quidam dicunt

Coclia.

Chlœlia dicitur Liuio cæteriſqꝫ latinis.

ex iis vnam * Cocliam equo fluuiũ tranaſſe: aliaſqꝫ ad id facinus adhortatã eſſe. Quum autem ad * Publicolam incolumes veniſſent: haud admiratus eſt, neqꝫ factum probauit: ſed vehementer indoluit: ſi deterior q̃ Porſena in ſeruãda fide appareret, & Romanorum fraudem virginum audacia tueretur. Quare illas comprehendi, & ad Porſenam iterum reduci iuſſit. Hæc quum ante agi ſenſiſſent Tarquinii familiares: inſidias ducentibus locarunt: & in ipſo tranſitu eos adorti ſunt. Contra ſtantibus autem illis & ſe acriter defendentibus: Publicolæ filia Valeria per medios pugnantes effugit. Quam tres ſeruuli conſequuti ex eo periculo ſeruarunt: aliæ permiſte militibus nõ ſine magno periculo fuerunt. Quæ quum apud Arũtem Porſenæ filium percrebuiſſent: ſumma celeritate eo cum auxilio decurrit: atqꝫ hoſtibus fuſis Romanos tutatus eſt. Aſt vbi virgines ad Porſennam perductæ ſunt: quænam fugæ author & hortatrix extitiſſet, contendit. Audito autem Cocliæ nomine, in eam miti atqꝫ alacri fronte cõuerſus eſt: tum iubens vnum ex regiis equis pulcherrime ornatum ad ſe duci: eum dono virgini dedit. Hoc teſtimonio vtũtur ii qui Cocliam tantum aſſeuerant equo fluuium traieciſſe. qđ alii tamẽ nõ probant: ſed, vt aiunt, regem virile

Statua Cocliæ poſita.

eius facinus præmio decorare voluiſſe. Poſita eſt autẽ eius equeſtris ſtatua: qua ſacra via ad Palatiũ itur: quam quidã non Cocliæ, ſed Valeriæ eſſe aiunt. Deinde Porſena redeunte grata pace in amicitiam Romanorum ſuſceptus, alio opere ſui animi magnitudinem Romanis oſtendit. Iuſſis

enim Thuscis arma tantum accipere : aliud prętetea nihil secum exportare : castra opulenta multo & vario commeatu Romanis reliquit. Itaq; mos vsq; ad nostram memoriam manet: vt quum publice auctionantur: prima quæq; Porsennæ bona per præconem denũtiant, honoremq; viri celebrant, beneficii memoria sempiterna. Statua etiã Porsenę iuxta curiã posita est. Post hæc Sabinis discursionibus agrum vastantibus. M. Valerius Publicolæ frater & Posthumius Tubertus consules creati sunt. Quumq; res maxime gererentur sentẽtia & auctoritate Publicolæ: duobus prælius a Marco bene pugnatum cũ Sabinis est: quorum secundo nemo Romanus cecidit: tredecimq; milibus hostium captis triumphauit: eiq; in honorem virtutis domus publicis impensis ædificata est. Quũq; cęterarum ędium fores intro aperiendo impellerentur huius domus tantũ extra fores aperiendi vsus erat: vt ex hac honoris concessione appareret quottidie domus ea publice aliqd admissura, Græcas vero domos eo pacto auctoritate comicorum superiori ætate huiusmodi ferunt: q intus fores suas pulsare sint soliti, vt eo sonitu ante fores stantibus aut accedentibus significent illas aperiri: ne illis ĩpulsis in angustũ deprehenderẽtur ĩprudẽter: atq; incurrerent. In posteriori anno Publicola quarto consul designatus est: expectatioq; belli erat Sabinis Latinisq; insurgẽtibus : & simul pestis quædam vrbẽ inuaserat. Omnes neq; grauidæ mulieres perfectos pueros edebant : nec vllus partus ad finẽ exactis mensibus perduci poterat. Vnde Publicola quum ex libris sibyllinis Orcum placasset: reuocatisq; Pythiis quibusdã certaminibus spes ciuitatis ad rem diuinã erexisset: toto animo ad sedandos metus, qui ab hominibus impendebant, se conuertit. Magna enĩ belli moles, magniq; motus ab hostibus parari efferebãtur. Erat igitur in Sabinis Appius Claudius vir quidẽ, diuitiis & viribus clarus: sed ꝓbitatis existimatione & eloquẽtia regionis illius facile princeps. qui qdẽ, quod cæteris magni viris euenire est solitũ, ne in inuidiã vocaretur euitare nõ potuit. Caput aũt eius inuidię atq; atrocitatis erat: q pacis author fuisse: remq; Romanã viribus auxisse diceretur: quo sibi aditum ad occupãdũ patriã muniret. Hic quum accepisset eum famã haud inulta multitudine efferri: vehementerq; a turbatoribus belli premeretur: nec par factioni esset: formidans iudicium, collecta magna & clientũ & amicorũ manu ad tutelã sui corporis, seditionẽ concitauit: quæ res mota ac dilatio belli Sabinis fuit. Hęc Publicola nõ solũ cognoscere studebat : verũ eos magis magisq; incẽdere: factioni adiutores esse certos viros etiam ad Claudiũ mittere: qui hæc ex se illi nuntiarent: Publicolam illũ virũ ꝓbum & iustũ ducere: nec decere suos ciues etsi iure possint; iniuria ꝓuocatũ aliquo malo afficere. Qd si saluti suæ cõsulere in aĩo esset: Romã migrare : & inimicorum se inuidia liberare: ab eo publico honore, pro illius virtute & populi Romani dignitate, acceptũ iri. Hec Claudio sæpius cogitanti ex instãtibus necessitatibus optimũ factu visum est. Sic hortatus amicos: illis quoq; alios sibi adiungẽtibus: quinq; milia domorũ vna cũ cõiugibus ac liberis inde abducẽs: quod genus in Sabinis minime turbulẽtũ, sed mite quietęq; vitæ studiosum Romã traduxit: quibus Publicola humanissime acceptis ad oĩa iura ciuitatis & munera cõsequenda adiutorẽ se ꝓmptissimũ præbuit. His omnibus eius opera ciuitas data: agerq; trans aniẽnẽ singulis duo iugera. Claudio vero qnq; & vigĩti tradita. Idem quoq; inter patres lectus. Hoc illi reip. administrandæ initiũ fuit: in ea vir prudẽs cognitus, haud multo post in principũ dignitatẽ peruenit: plurimũq; opibus & potẽtiã valuit: genus etiã Claudiorũ Romæ nulla re deterius reliquit. At rẽ Sabinorũ ita diuisam eorum secessione nõ sinebãt populares seditiosiq; ciues in ocio & pace quiescere: verũ angebãtur in dies magis: si Claudius quæ præsens obtinere nequisset, ea exul & hostis transigeret: nec Romani eorũ quę ꝑ summã iniuriã cõtumeliãq; pararant, suppliciũ luerẽt. Magno igitur exercitu ex Sabinis ꝓfecti iuxta Fidenas cõsederũt: & in conspectu vrbis in insidiis locarũt in locis circũclausis & cõcauis qnq; milia militũ: q quum primũ illuxisset, palã cũ paucis equitibus prędam acturi erãt. Is erat mãdatum: vt impetu ad vrbẽ facto, retro cederent terga dãtes: quoad intra insidias Romanum adduxissent exercitũ. Quibus eodem die ad publicolam per transfugas delatis, statim contra illorũ fallacias suas ipse vires opposuit: copias distribuit. Gener ipsius * Calbus Posthumius quinq; milia peditũ agens ante lucẽ occupatis tumulis sub quibus subsiderãt Sabini, eos præsidio obtinuit. Collega autẽ Lucretius relictus in vrbe cum copiarum parte leuissima & fortissima: vt a nobis equites auertentes prædam adorirentur: ipse cũ reliquo exercitu inimicos vndiq; circũdedit. Ac forte in aurora obortis nebulis Posthumius eos q insidiis erãt, ab ipsis tumulis ĩfestare telis cœpit: aduersus vero equites qui pręierãt, Lucretius suos emisit: Publicola hostium castra aggressus est. Sabinorum igitur res summa clade & exitio vndiq; petebatur : qui autem cedendo pugnabant, statim Romani obtruncauerũt: quum res multo aliter ac rati fuerãt cecidisset, Nam quum aliis alii saluti se futuros putarent, manẽdi pugnandiq; curam abiecerunt. Atq; hi qdem dum effusi e castris ad eos qui in insidiis erant: illi rursus ad castra cursu ferebãtur: in eos ad quos cõfugiebãt inciderũt: eosq; ope egẽtes ĩuenere: a qbus ipsi auxiliũ expectabãt. Verũ ne interirent oẽs, qbusdã Fidenatũ ciuitas quæ ꝓpe aderat, saluti fuit : atq; iis inprimis q captis castris effugerant. Qui vero errore alio lapsi Fidenis aberratũt, interẽpti oẽs aut captiui adducti. Hanc rẽ tã fauste feliciterq; gestã, & si Romani oẽs res magnas ĩ deũ authorẽ referre sint soliti, eã solius cõsu

Statua Porsenę posita
M. Valeri⁹ Publicolæ frater.
Posthumi⁹ tubertus.
Græcæ domus quõ aperirentur.
Publicola quarto consul designatus.
Appi⁹ Claudius.
Appius qnq; milia domorũ ex Sabinis romã traduxit.
Claudio rũ gen⁹ apud Romanos relictum.
* Galbus.
Galbus Posthumi⁹ gener Publicolæ.
Sabini victi

lis virtute geſtā prædicabant. Atq; etiam ex iis qui ante conſeruerant manus: erat audire: Publico/
lam claudos cæcos ſuis enſibus hoſtes obieciſſe: vt illis pro arbitrio vterentur. At populus Ro. ex
Publicola moritur — hoſtium ſpoliis & captiuis maximis opibus & copiis locupletatus ē. Sic publicola deſignatis poſt
ſe conſulibus vrbem tradens, vt ſtatutū eſt hoībus: paulopoſt diſceſſit e vita: quū in oībus eius vi/
tæ partibus integerrime ſanctiſſimeq; vixiſſet. Populus vero Romanus velut ſi nihil in eum pro di
gnitate contuliſſet, dū viueret: ſed oēm ei gr̄am deberet: publicum honorē funeri decreuit: ac quar/
tam quiſq; ſubſtātiaꝫ partem in id funus ornandum contribuit. Mulieres quoq; ſuo priuatim iu/
dicio permotæ, annum ſumo honore & deſiderio virum luxerunt. Sepultus eſt aūt, & hoc decernē
Velina oppidum. — tibus ciuibus, intra oppidum Velina nuncupatum: eiuſq; ſepulcri tota familia particeps eſt facta.
Noſtra autē ætate, nullius ſepultura in genus deſcendit. Quū autē eo detuliſſent cadauer depoſue/
runt: hic incenſam quidam facem accipiēs q̄ maxime alte potuit extulit: te teſtatus licere quidem:
ſed honori parcendum. Hoc igitur pacto cadauer exportarunt.

PVBLICOLAE ET SOLONIS COMPARATIO.

VM IGITVR in his viris comparandis priuatim aliquid ſuper
eſt! nec ad vnguē in his quæ memoriæ mandata ſunt: alter forte alteꝝ
eſt imitatus: alter eſt teſtis alterius! Intuere enim eam Solonis ad Crœ
ſum de felicitate legem magis q̄ Tello: Publicolæ cōuenire. Telli enim
quem ipſe mortis opportunitate virtuteq;, & filiorum probitate felicē
dicit fuiſſe: neq; filii vſquā inter claros viros a poetis memorant: neq;
eiuſdem magiſtratus vllus aut imperium glorioſum fuit. At publico/
la & viuus opibus & gloria ob virtutem, Romanorum princeps eſt ha
bitus. Et poſt mortem inter clariſſimas familias & gn̄a Publicolæ Meſ/
ſalæ ac Valerii ſexcentos iam per annos præclaræ originis gloria repo
nuntur. Tellus rurſus ab hoſtibus, vt vir ſtrenuus in acie manendo, pu
gnandoq; mortem occubuit. Contra Publicola interēptis hoſtibus,
qd̄ profecto felicius eſt q̄ mori: patriam ſua virtute victricem aſpiciens cōſul atq; imperator, triū/
pho honoribuſq; auctus, optabilem ac beatum Solonis opinione exitum conſequutus eſt. Ac eti/
Carmen Minermi. — am iis quæ de vitæ tpe in Minnermo refutando tradit. Ne mihi ſupremo deſint in funere fletus. Lā
gueat, & lachrymis quiſq; ſodalis agat: Publicolam felicem teſtatur. Moriens enim non modo ami
cis & neceſſariis luctus & lachrymas: ſed etiam triſte deſiderium ſuæ ciuitati reliquit. Nam cum Ro/
manæ mulieres non aliter gemitu proſecutæ ſunt, aci filium vel fratrē vel cōmunem parentē om/
nium amiſiſſent. Diuitias quidem habere cupio inquit Solon: per iniuriam cōſequi poſſidereq; no
lim: conſequitur enim ſupplicium. Publicola vero non modo in parādis diuitiis ab iniūria abfuit:
verumetiam eas in pauperibus iuuandis ſubleuandiſq; cōſumpſit. Vt ſi ſapientiſſimus omniū So/
lon eſt habitus: feliciſſimus Publicola iure exiſtimari poſſit. Quæ enim bona ille pro maximis opta
tat, ea conſequi & conſeruare vſq; ad finē Publicolæ contigit. Sic Solon Publicolam: ille rurſus So
lonem illuſtrauit: & exemplum homini remp. moderanti præclariſſimum ad imitandum expoſuit:
quum conſulatū detracto faſtu mitem: & manſuetum cōſtituens, ab inuidia atq; offenſione homi
num vindicaſſet. E legibus autem Solonis permultas Publicola ad vſum ſuum traduxit. Nam in
conſtituendis magiſtratibus plurima ſibi ex illius legibus ſumpſit: & crimen deprecantibus prouo
cationem ad populū, vt Solon ad iudices, dedit. Qd̄ ſi Senatum nō conſtituit, vt Solon: at Sena/
torum numeꝝ auxit, ac ferme duplicauit. Quæſtorum quoq; in pecuniis conſtitutio inde acceſſi/
ta eſt. Ne prætor ſi vir acer & ſtrenuus eſſet, iis occupationibus a cura rerum maiorū abduceretur:
nec ſi improbus: rebus pecuniiſq; p̄miſſis, occaſionem ſibi ad inferendam iniuriā oblatā eſſe exiſti/
maret. Quod autē ad odium tyrannorum ſpectat: vehementior nempe Publicola: ſiquidē deprehē
ſo in tyrannide affectanda pœnā cōſtituit. Solon autē de indēnato permiſit ſuppliciū ſumi. In quo
vero Solon recte ac iure gloriari ſolitus eſt, tyrannidem ſibi oīum ciuium conſenſu & voluntate de
latam reſpuiſſe: haud eſt id quidē cum Publicolæ facto vllo modo cōparandum: qui nactus tyrāni
cum principatū, moderatiorē effecit, ac populatiorem: nec iis quibus iure poterat, vſus eſt. Atqui
id quidem ſenſiſſe Solon videtur: quū dixit: ita populū optime imperia principis obire: ſi nec ſolu/
tus nimis & liber eſſet; nec ſeruilem in modū depreſſus. Propria autem Solonis remiſſio æris alieni
fuit: qua nihil ad retinendam confirmandāq; ciuium libertatem præſentius ac efficacius eſſe potu/
it. Nihil enim legum æquabilitas proderat: ad quam pauperes p̄hibebat æs alienum accedere: ſed
in quo maxime liberi eſſe videbantur, in eo maxime ſeruiebant: q; diuitibus in rebus iudicandis, in
gerendis magiſtratibus in ſententiis dicēdis, eorum nutu ac libidine niterentur. At illud certe præ/
clarius: cū reſciſſionem æris alieni ſeditio ſemper conſecuta ſit: illa tantum vt occulto quodā, ſed
valido veneno fracta inſtantem ſeditionē ſopiuit; conceptamq; in rebus labem atq; ignominiā vir

rutem

tutē & authoritate viri superauit. Verum illa maxima reipu. potestate permissa, facile Publicola vincitur a Solone. Patebatur enim ei ab omnibus, ipse vero patebat nemini: ac p seipsum nullis adhibitis, plurima & maxima in republi. gessit. Ipso tamē fine alter felicior ac beatior. Suam eni ip se rep. Solon sublatam & euersam viuus aspexit. Publicolæ autē respublica vsq ad ciuilis belli tem pora suum decus & speciē seruauit. Hic eni latis statim legibus, eisq in lignis ac literis sine interpte aut ministro derelictis, Athenis discessit. Ille manens cū potestate in gerenda republi. eam firma/uit: & tutissimū in locū cōstituit. Ille. Pisistra tum quū præuidisset, nō potuit prohibere: sed ab ipsa est tyrānide insurgēte victus. Hic regnū tot iam ānos opibus & potētia præsidēs eiecit, atq sustulit virtute quidem Soloni & voluntate par: fortuna vero & viribus ad pficiendū superior. Q d vero ad rationē bellicam spectat: nec quæ aduersus Megarenses gesta sunt, Daimachus Plateensis Soloni adscribit: vt a nobis superius dictū est. At Publicola & ipse manu dimicans, & cum imperio, pluri ma & maxima bella confecit. Quin etiam & in rebus ciuilibus ille per iocum quodāmodo simula/tione insaniæ de Salamine sententiam dixit. Hic autem maximarum rerum suscepto periculo, nō dubitauit in Tarquinium insurgere. Idem quū coniurationem detexisset: sumendi supplicii, & ne euaderent improbi: phibendi in primis author extitit. Nec corpora solū tyrannorū de ciuitate eie/cit: verūetiā spes omnis tyrannidis in posterū sustulit. Sic rebus certamē atq impetū quendā animi & concitationem ad resistendum flagitantibus, acri præsentiq se animo offerens, haud deterior vi sus est: q inermis in colloquio, & cōgressu, cedendo, & suadendo. Quibus rebus Porsenam virum metuendum & inuictum placatum reddidit, atq amicum. At enim dixerit forcasse aliquis: a Solo/ne Salaminem Atheniēsibus amissam restitutam esse. At Publicolam Romanos parto iam ante agro cedere coegisse. Verum decet semper præsentium temporum rationem habere. Qui enim rē pu. gerit: dubius quo pacto cuncta trāsigi queant, sæpe parte remissa, vniuersa cōseruauit: paruaq iactura facta, maiora consequutus est. Quod Publicolæ tunc vsuuenit. Quum enim cessisset alie/no agro, salutem & incolumitatem peperit ciuitati: & quibus magnū fuerat vrbem retinere, in eo/rum potestatem sua opera obsidentium castra venerunt: permissoq hosti iudicio, victor ea quoq victoriæ addidit: qbus amissis optabilis fuisset victoria. Nā æstimatione virtutis & pbitatis, quā si bi præter cæteros in cōsulatu parat at, præsens bellū deleuit: & belli apparatū Romanis submisit.

ALCIBIADIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER DONATVM ACCIAIOLVM VERSA.

Alcibiadis genus si maiorū illius memoria repetat, paternū quidē ab Aiace, maternū vero ab Alcmeonide, quē ex Dinomacha genitum aiunt, originem traxisse videtur. Ferūt autē patrē ipsius Cliniam, trireme suis sumptibus stipendusq parata, quū aliquando Atheniēses prope Artemisiū cū hostibus decertassent, ingētē ex eo prælio gloriā reportasse. Deinde in ea pugna quæ apud Coroniā cū Bœotiis cōmissa ē: dū strenui militis & optimi imperatoris operam nauaret: dignam virtute sua mortē oppetiisse: atq post eius interitū, Periclē & Anphronē Alcibiadis tutores fuisse dictos: viros ea tēpestate præclaros: & magna cum Clinia propinquitate coniunctos. Tradunt insuper: quod mea sententia verissimum est: amicitiam socratis ad claritatem & gloriam consequendam nō mediocrem occasionem Alcibia/di præbuisse. Nam Demosthenis mater, tum Lamachi, Theraminis, aliorumq multorum, qui ea tempestate honoribus & rerum gestarum gloria floruerunt, neq cognita nobis est, neq cuiusquā literis celebrata: Alcibiadis vero nutricem quoq genere Lacænam: nomine Amyclam & zopyrum pædagogum fuisse accepimus: quia eorum nomina grauissimi authores Antisthenes, atq

Clinia Alcibiadis pater.

Tutores Alcibiadis.

Alcibiades cum Socrate amicitia deuinctus.

Amycla. Alcibiadis nutrix.

zopyrus alcibiadis pædagogus.

Pulchritudo alcibiadis.

Plato literarum memoria prodiderunt. Verum de pulchritudine Alcibiadis quanta aut qualia a probatissimis scriptoribus, qui ei aequales fuerunt, praedicentur: nemo (ut ego arbitror) mediocriter doctus ignorat. Itaque aliis omissis: illud tantu dicere ausim: sua tempestate omnibus Atheniensibus, & dignitate oris, & totius corporis forma, unu Alcibiade praestitisse. Ac quamquam illam Euripidis sententiam non satis probandam puto: qua asserit: adultam hominis aetatem omnium pulchrorum esse pulcherrimum: hoc tamen Alcibiadi praecipue est largita natura: sibique cum paucis fuit commune: quod non modo in pueritia, aut adolescentia, sed etiam in omni aetatis gradu, maximum semper decorem, ac formosam hominis speciem praetulit. Addit praeterea quandam ei in dicendo affuisse balbutiem: quae voci illius splendorem: & sermoni gratiam afferre videbatur. Aristophanes autem in his in quibus mordet Theorum: sic Alcibiadem balbutientem inducit: Celnis Theolum caput adulatoris habentem! & Archippus filium Alcibiadis mordens ambulans inquit dispari gradu, fuisseque deliciis effectum: ut vestem trahendo & blandas emittendo voces, quam maxime patri similis esse videatur. Naturam vero Alcibiadis ferocem ac audacem fuisse, tum maximis cupiditatibus affectibusque subiectam, ex varietate & dissimilitudine rerum quas postea gessit, facile intelligi licet. Vir enim quieti, otioque infestus, contentionisque supra modum amator, nihil sibi in vita expetendum aut magnopere laborandum putabat: nisi ut dominatu, famaque, & rerum gestarum gloria ceteris mortalibus antecelleret. Quod sane ei a primis incunabulis: ut ex commentariolis puerilis eius institutionis percipi potest: insitum fuisse videtur. Etenim quum aliquando in palestra cum puero quodam luctaretur: iamque adversarius eum ad terram deprimeret: volens Alcibiades quocunque pacto hanc ignominiam evitare: manum illius cepit: dentibusque admovit. Dimittente autem puero Alcibiadem, atque clamante, tamquam mulieres eum mordere. An inquit ille, mulierum & non leonum potius, morsus Alcibiadis sunt! Praeterea quum aliquando more puerorum Astragalis cum suis aequalibus luderet: sequi ad iactum pararet: quo, fors ad eum iaciendi perveneral: forte currus per eam viam, ubi illi ludebant onustus agebatur. Concursus ad aurigam Alcibiades, primum rogare coepit: ut quousque ipse iussisset, currum cohiberet. Deinde cum homo agrestis puerum aspernaretur: currumque permitteret, ob rusticitatem suo more labi: cedentibus aliis pueris, solus Alcibiades hac (ut sibi videbatur) iniuria lacessitus: sese ante currum extensum supinumque proiecit: Aurigam iubens eo pacto si vellet ulterius pertransire. At ille pueri audacia multorumque clamore conterritus: qui tollere Alcibiadem properabant: currum extemplo cohibuit: iumentaque retraxit. Verum post haec Alcibiades quum emissis puerilibus ludis ad liberales disciplinas animum convertisset: nihil sibi erat potius: quam ut magistrorum praeceptis monitisque pareret: eorumque doctrina imbueretur: ac in ea omnia diligenter incumberet, quae videbantur ad assequendam eruditionem & excolendum ingenium pertinere. Artem modulandi tantum illiberalem: & ingenuo adolescente indignam fugiebat: magisque tibiarum cantum quam alium sonum aspernari videbatur. Lyram enim neque sermonem eius auferre dicebat: qui illa uteretur: neque vultum deturpare. Tibias vero & sodalium colloquia tollere: & tantam homini deformitatem afferre: ut tibicen quandocunque os canendo buccasque inflaret, vix ab iis etiam dignosceretur: qui intima ei essent familiaritate coniuncti. Filii igitur Thebanorum quo disputare nesciant: egregie inquit tibia canant. Nobis autem ut patres nostri dicere solent. Palladem quae fistulam fregit, & Apollinem, qui & modulatorem fistulae suffocavit, adesse sine invidia sinant. Hos Alcibiadis sermones nunc ioco nunc serio habitos, ubi inter omnes adolescentes fama vulgavit: cunctis eius sententiam, ut generosam & egregiam comprobantibus, tantae turpitudini tibicines habeti sunt coepti: ut quam primum ex omni ingenuorum coetu communi consensu fusae ac fugatae tibiae sint. Repertum est autem in accusationibus Antiphontis: Alcibiadem aliquando, quum esset adolescens, clam domo egressum, se ad amatorem Democratem contulisse: confestimque Ariphronem voluisse eum, quia non reperiretur, publico praeconio indagare: prohibuisse Periclem. Si enim inquit o Ariphron ignorantibus nobis Alcibiades mortem oppetiit: una saltem die eius interitum divulgari oportet. Si vero salvus atque incolumis est: cur adolescentis vitam infami praeconio notandam censes! Addit etiam ipse Antiphon in palaestra Sibyrtii ab Alcibiade quendam amatorem qui eum persequebatur, fustibus caesum intereptumque fuisse. Verum haec quum ab inimicissimo homine, qui potius infamiam Alcibiadis quam veritatem historiae perquirebat, mandata memoriae sint: neque persuaderi nobis: neque credi facile possunt. Iam vero quum plerique homines, quorum opes & divitiae ea tempestate insignes erant, Alcibiadis amore turpiter deperirent. Socrates philosophus vir doctus in primis, huius adolescentis misericordia motus, statuit egregiam illius indolem, quae tamquam praeclara arbos amplissimos fructus paritura videbatur, quantum in se esset, malis a moribus avocare: & ad optimam disciplinam, rectamque vivendi rationem traducere. Atque eo magis id sibi faciendum putavit: quod Alcibiadem non alienum ab hac sententia, ut suspicabatur, invenit. Nam etsi opulentia, voluntates multorum, adulationes & alia mala pene invicta Alcibiadi adversarentur: ingenium tamen adolescentis quod in eo vehementer vigebat, brevi singularem modestiam Socratis, virtutemque cognovit. Itaque discendi studio & sapientiae amore pellectus: extemplo cunctis amatoribus adulatoribusque repulsis, ad Socraticam disciplinam animum vertit: atque omnibus posthabitis rebus, coepit illius familiaritatem inire: sermonibus interesse: neque a late

alcibiades liberalibus artib⁹ operam dedit.

Tibiae turpitudini habite & damnatae.

ariphron & Pericles alcibiadis tutores.

Socrates alcibiadem virtutib⁹ ornare statuit.

re sapientissimi viri vnq̃ discedere. Cernebat enim Socratem non gratiam puerorum, vt alii amatores, aut illecebras blandę voluptatis cõsectari: sed modestiam & virtutem quęrere: atq; in eo præcipue laborare: vt ii qui erudiri aut vellent, aut possent, omni corruptela insolentiaq; depulsa, bonis moribus imbuerentur. Demissa est igitur superbia galli: vt ille poeta inquit: & alæ ad terram depressæ. Alcibiades enim: putans Socratis disciplinã quasi munus esse deorum: ad instruendos erudiendosq; iuuenes missum: seipsum despiciebat: illum admirabatur: virtutem amabat: vel imaginem potius, vt inquit Plato, gerebat amoris. Verum plæriq; Atheniensium illud admirari præcipue videbantur: q; quum Alcibiades, nũc cum Socrate simul cœnaret: nunc in palęstra luctaretur: nunc in eodem tentorio moraretur: reliquos amatores qui quottidie eius vestigia sequebantur, negligeret atq; contemneret: & erga non nullos supra modum insolentia vteretur: veluti adversus Anitum euenisse aiunt. Is quibusdã hospitibus ad cœnam inuitatis. Alcibiadem quoq;, cuius amore nõ mediocriter deperibat, precibus multis rogauit: vt interesse huic conuiuio vellet. Aspernatus hominem Alcibiades, domum discessit: ibiq; ebrius factus post cœnã quum ad Anitum reuertisset: per aulæ ostium: in eo enim constiterat abacus constipatus poculis aureis argenteisq; refertus: capta opportunitate seruos celeriter iussit, vt eorum dimidiam partem subriperent: domumq; perferrent: quo facto Alcibiades confestim eos subsequutus fugam arripuit. Accusantibus vero cunctis quo in conuiuio aderant, impudentiam ac insolentiam Alcibiadis: solus Anitus nõ modo non impudentem inquit, sed humanum etiam atq; liberalem Alcibiadem esse asserere: quiquum sibi liceret omnem hanc supellectilem suo arbitratu capere: dimidiam nobis partem reliquit. Sic se grauem Alcibiades omnibus amatoribus difficilemq; præbebat: præterq̃ cuidam aduenæ & inquilino homini: qui vt gratiam Alcibiadis beniuolentiamq; iniret, omne suũ patrimonium vendidit: centum ex eo collectas stateras ad Alcibiadem detulit: multis precibus rogans vt acciperet. Ridens Alcibiades, ne amatoris munificentiam aspernari videretur, accepta pecunia quum hanc hominem domum perduxisse: post cœnam aurum ei restituit: iussitq; vt sequenti die in forum accedens publicanorum pretium, qui vectigalia ciuitatis empturi a præsidibus erant, in auctione suo pretio superaret. Renuentem hominem ac tergiuersantem ob magnitudinem rei, quæ vires suas longe videbatur excedere: Alcibiades nunc minis, nunc adhortationibus compulit: vt huic suæ cupiditati obsequeretur. Nam cum publicanis iãdiu Alcibiadi priuatim simultates intercedebant. Aduena igitur summo mane in forum profectus, publicanorum pretio vnum adiecit talentum. Hanc peregrini hominis audaciam, veluti nouam & inopinatam admirantes publicani grauiterq; ferentes clamitare cœperunt: vt vades aduena iste præberet: quasi eum inuenire non posse arbitrarentur. Horum clamore aduena, qui suas vires non ignorabat, supra modum absterritus, fugam iam arripere videbatur: quum Alcibiades ad magistratũ cõuersus, Meus inquit est amicus: me (si vobis libet) pro familiari meo vadem accipite. Publicani q; nouis emptionibus solui erãt veteres sp dissoluere, Alcibiadis fallacia cognita, quæ in summũ discrimen fidem fortunasq; eorum cõiiciebat: non mediocriter animo defecere. Nullũ igitur remediũ nisi hunc hominẽ de medio summouerent: suis rebus esse cernentes: eum orare hortariq; cœperũt: vt pecunia accepta illinc abiret. Prohibente vero Alcibiade minus q̃ talẽtum accipere: nõ prius discessit, q̃ publicani vt Alcibiades voluit integrum talentum dederũt. Atq; eo pacto alcibiades sine vllo suo incõmodo peregrino & familiari homini profuit. Verum ea tempestate Socrates in erudiendo alcibiade studium adhibens & diligentiam, multis etiam nobilibus aduersantibus viris, adolescentẽ sic ad modestiã & tẽperantiã concitabat: sic ab omni turpitudine deterrebat: vt ille plerũq; multis cũ lachrymis se salutẽq; suam Socrati cõmendaret: nihilq; in vita expetẽdum arbitraretur: nisi qđ esset cum virtute & honestate coniunctum. Interdum vero etsi erga Socratem solum reuerentiam quandã seruare videretur: tamen superantibus cupiditatibus, rationem cõtinere non poterat: quin a sapientissimo digrediens viro, ad varias illecebras & omnis generis voluptates dilaberetur. Vnde illud Cleantis memoriæ proditum aiunt: alcibiadem inquit ex auribus tãtũ a Socrate: ab aliis vero amatoribus ex multis corporis locis quę honeste nominari nõ possunt, solitũ esse deprehendi. Erat enim ei ingenium, vt Thucydides indicare videtur, ad incontinentiam & luxuriam, atq; ea omnia quæ voluptatem pariunt, vehementer procliue. Sed inter multos Alcibiadis amatores reperiebantur nonnulli: qui vanis adulationibus ante tẽpus aures adolescentis simplentes, asserebant ipsum esse virum ad omnia summa natum: neminemq; Atheniensium, aut animi magnitudine, aut eloquentia, aut ingenio cum Alcibiade cõferendum. Itaq; si ad rempublicã gerendam accessisset: non modo alios oratores & duces: sed ipsum etiam illum de quo tanta fama apud omnes gentes haberetur, gloria atq; potentia superaturum esse Periclem. Verum vt ferrum antea mollitum igne, densari deinde frigore solet: sic ingenium Alcibiadis variis blandimentis in voluptates, delitiasq; prolapsum, cohiberi sapientia Socratis, & ad frugalitatem reuocari videbatur. Nam & hortari adolescentem, & monere, etiam liberius accusare nõ desistebat: multis verbis ostendens nullam in eo prudentiam, nullam modestiam, nullum deniq; vestigiũ esse virtutis.

Alcibiades ad Socraticã disciplinã animũ vertit.

Anitus.

Abacus.

Vades.

Alcibiadis ad incontinentiã ingenium.

Socratis in Alcibiadẽ rephẽsiões.

Itaq; eũ qui omnem suæ vitæ cursum in mollitie corporis, atq; in animi libidine collocaret: non
esse hominem: sed monstrum potius, & immane quoddam animal appellãdum. His vtebatur So
crates ad immoderatam adolescentis audaciam ac insolẽtiam comprimendam: quæ ea ætate quã
ta in Alcibiade esset, ex his quæ superius exposita sunt, & aliis quæ adduci in medium possunt, faci
le intelligi licet. Ferunt enim hunc adolescentem quum statuisset grãmaticæ operam dare: nactũ
esse magistrum quendam nõ satis eruditum. Ab hoc primum Homeri poemata petens, quum il/

Alcibiadis egregia quędã dicta & responsa.

le negasset se Homeri quicq̃ habere: nõ tulit ignorantiam hominis Alcibiades: sed pugno eum p/
cutiens fugam arripuit. Ad alterum deinde profectus: quum ille Homeri librum habere a se emen
datum dixisset. Et tu inquit grammaticam doces: quũ sis aptus ad poetam tam egregium corrigẽ
dum! Tradunt insuper Alcibiadem aliquãdo quum Periclem alloqui vellet, domum illius profe/
ctum anteq̃ aulam ingrederetur, responsum tulisse, eum esse magnopere occupatum. Secum enĩ

Alcibiades vna cũ Socrate ĩ exercitum iuit.

agitare quonam pacto rationem Atheniensibus redderet. Discedens Alcibiades: Num inquit sa
tius esset, Periclem cogitare atq; perquirere, quo modo rationes non reddat! Post hęc Alcibiades
ad bellicas laudes animum vertens vna cum Socrate, in quo maximam semper spem suæ vitæ col
locarat, ad * Potidæam vrbẽ in exercitum Atheniensium venit. Pauloq; deinde acerrima confer/ *

Socrates Alcibiadẽ ab hostibus liberauit.

ta pugna: etsi ambo egregie feliciterq; certassent: tamen parum abfuit, quin Alcibiades extremam
suæ vitæ perniciem eo die inuenerit. Vulneratus enim in prælio se vlterius tutari nõ poterat quũ
Socrates extemplo accurrens hostes summouit: Alcibiademq; seruauit. Quapropter duces exerci
tus præmiũ Socrati iusta ratione debebãt: sed quum gloriæ & dignitati Alcibiadis plurimum fa/
uere viderentur: cupiens Socrates potius honestam illius ambitionem in rebus generosis atq; præ
claris augeri, q̃ sibi honorem tribui: ante omnes egregium testimonium de Alcibiadis fortitudi/
ne tulit: atq; eos duces multis est verbis hortatus: vt corona cum integrisq; armis donarent. Nec
multo tempore post, quum Athenienses in ea pugna, quæ apud Delum cõmissa est, re male gesta,
citato gradu arripuissent fugam. Socratem in magno periculo constitutum, q; a tergo multa

Alcibiades Socratẽ periclitantem protexit.

Hipponic⁹ Calliæ pat.

edita cæde vrgebant hostes, Alcibiades solus protexit. Sed ante hoc tempus, nonnulla sunt ab
Alcibiade perpetrata: quæ ad hanc historiam nostram pertinere videntur. Hipponicum enim
Calliæ patrem, cuius magna Athenis ob diuitias & nobilitatem generis, authoritas atq; poten
tia erat, Alcibiades non odio, non iniuria, aut iusta vlla causa lacessitus, sed concordia quadam
cum sodalibus ob scurrilitatem inita, pugno percussit. quod vbi editum in populum est, & mul/
torum sermonibus diuulgatum: grauiter ferentibus cunctis clarissimi ac præstantissimi ciuis in/
iuriam, Alcibiades pauore confectus postridie summo mane domum Hipponici proficiscitur:
ostiumq; ingressus, vbi in conspectum illius venit, deposita raptim veste, corpus nudum verbe/
randum homini obtulit: multis precibus rogans, vt debitis verberibus cęderet. Hic autem in/
iuriæ confestim oblitus, non modo veniam Alcibiadi præbuit: sed vt pleriq; etiam asserunt, in

Hypareta

vxorem illi Hyparetam filiam dedit: q̃q̃ nonnulli Hyparetam non Hipponici, sed Calliæ filiam
fuisse tradunt: adduntq; eam Alcibiadi cum decem talentis in coniugium esse locatam. Ipsumq;
deinde cum Hyppareta liberos peperisset: alia decem quasi hæc antea pepigissent, a Callia patre

Callia populũ Atheniẽsem sibi hæredẽ instituit.

extorsisse talenta. Calliã vero post hæc ad alias huiusmodi fallacias euitandas: patrimonii fortu/
natumq; suarum, si forte sibi sine prole mori contingeret, populum Atheniensem instituisse hæ/
redem. Verum quum Hypareta quæ & virtutibus & bonis moribus fuerat a primis incunabulis in
stituta. multas contumelias quotidie ab Alcibiade pateretur: Erat enĩ ille Socratis tum peregrinis

Hypareta Alcibiadis vxor ab eo discessit.

tum vrbanis palam manifesteq; deditus: non potuit egregia mulier hanc viuendi rõnem a sua na/
tura alienam vlterius tolerare. Itaq; Alcibiadis domo excedẽs, ad fratrem, quẽ vnicum suis rebus
putabat esse refugium, primũ se contulit. Deinde quũ Alcibiades hũc eius discessum, & oĩa alia quę
ad illam pertinebãt, aspernari videretur: atq; ideo eam rogaret, vt ipsamet quẽadmodũ leges iube/
bant, apud magistratum repudii libellum deponeret: mulier dissoluendi coniugii cupida, sine vlla
mora ad præsides proficiscitur. Vixq; ad eum locũ vbi magistratus cogebatur, peruenerat: quũ su/
perueniens Alcibiades, spectantibus cunctis, coniugem rapuit: eãq; nemine repugnante, medio fo
ro domum perduxit. Hæc deinde mulier vsq; ad extremũ vitæ diem cum Alcibiade viro permansit.
Defuncta est autem sub idẽ prope tp̃s: quo Alcibiades cum sua classe Ephesum nauigauit. Verum
Alcibiadis violẽtia, qua in cõiuge rapienda vsus fuisse videtur, neq; iniusta a populo Atheniẽsi ha/
bita est: neq; ab humanitate aliena. Tradunt enim hunc magistratũ ea ratiõe institutũ fuisse Athe/
nis: vt essent qui cõtentionibus: discordiisq; sublatis, vxorem viro, publica authoritate adhibita,
viruq; vxori cõciliare niterentur. Illud vero ab his quæ sunt a nobis superius enarrata, nõ admodũ

Canis ab alcibiade minis septuagĩta empt⁹.

alienũ fuisse videtur. Dicũt enim Alcibiadem inusitata magnitudine canem, quem minis septua/
ginta emerat, abscissa cauda per vrbẽ dimisisse. Hoc quũ multis stultum atq; ineptum visum nego
tium esset: monentibus eum amicis, ac sermones qui de eo circũferebantur enarrãtibus, ridens Al
cibiades, sic inquit res, vt ego intenderam, ex voto successit. Hanc enim Atheniensibus præbere vo
lui loquendi materiam: vt eos a peioribus q̃ de me dicere auditeq; soliti sunt, nouis his rebus auer/

terem. Primũ vero aditum ad rẽpublicã gubernandã (vt alia omittamus) ex nũmorum largitione, non consilio aut arte, sed sorte casuq; facta, assequutũ Alcibiadem aiunt. Volunt enim hunc transeuntẽ prope locum quẽdam, vbi ingens Atheniensiũ multitudo magno cũ strepitu clamitabat: quũ percepisset quasdã ibi erogatas esse pecunias: indeq; huius tumultus causam prouenire: eo celeriter esse profectũ, atq; nũmos magna cũ liberalitate populo Atheniẽsi fuisse largitũ. Exceptũ deinde plausu populari: coturnicem quã habebat sub pallio inconsyderate ob immoderatam lætitiã dimisisse. Ad cuius volatũ, cuncti qui ibi aderant, magis q̃ antea cõclamantibus, nitentibusq; certatim auiculã gratia Alcibiadis capere: tandẽ ab Antiocho captã dicunt: ac Alcibiadi restitutã: summãq; inde familiaritatẽ inter eos fuisse exortam. Cęterum quũ opulentia, genus, amicorum copia: aliaq; permulta quæ sine vllo labore fautores ei q̃plurimos cõparabant, ad dignitatem in republica acquirendã Alcibiadi vehementer conferrent: tamen nihil erat quo ipse mallet apud populum Atheniensem, q̃ eloquẽtia & dicẽdi rõne valere. Nec videbatur hæc in eo vna esse cupiditas. Quãta enim dicendi vis in Alcibiade fuerit, & comici ipsi testantur, & Demosthenes, ac Theophrastus locupletissimi sunt auctores: quoq; alter in ea oratione, quã contra Midiam habuit, vehementissimum oratorẽ Alcibiadẽ vocat. Alter vero: cũ in multis aliis, tũ in inueniendi facultate eũ magnopere extollit: tantũq; ei tribuit in hoc genere laudis: vt cunctis Atheniensibus anteponendũ censeat. Erat autẽ Alcibiades optimus nõ modo rerũ inuentor: quæ causæ suæ conferrẽt: sed eoq; etiam verborũ fabricator atq; magister, quæ cũ ipsis sententiis conuenirent: & ad persuadendũ accommodata viderẽtur. Interdũ vero nõ succedente verboq; copia, vt res exigere videbantur, resumere ea q̃ antea dixerat consueuit: vt sine vlla intermissione integra oratio sequeretur. Sed inter alia quæ de Alcibiade referuntur: & illud quoq; cõpertũ habemus: eum in alendis equis qbus postea in Olympia vteretur, tãtã curã operãq; posuisse: vt tpibus suis, vel regum vel priuatorum fuerit nemo: q maxima illa quinquẽnali celebritate ludoq; ad Olympũ septem vt Alcibiades quadrigas perduxerit. Thucydides vero q & Atheniẽsis fuit, & rerum gestaq; scriptor egregius: secũdum & quartum in certaminibus illis victorẽ fuisse Alcibiadem refert. Euripides quoq; carminibus suis eum extollẽs: hęc de illius victoria protulit. Formosa proles Cliniæ te nunc canam: quã illo superbam pręmiis vidit die Graioq; Olympia chorus: quũ viceras, & mox paratas tres quadrigarum tibi victorias labentium cursu rotis: Iam voce præco tunc ad astra te tulit. Bis cinctum oliuæ fronde pallentis caput. O gloriam tantã efferentẽ: qd tibi profecto soli, nemini certantium eueniret Graioq; Olympia rotis. Huic victoriæ Alcibiadis magnũ decus attulisse vidẽtur honores illi ab Atheniensiũ hostibus magnifice liberaliterq; tributi. Ephesii enim tẽtorium ad eũ suscipiendũ, Chii victimas sacrificiis, ac pabulum equis. Lesbii vinũ & ea oĩa quæ ad celebrandum conuiuiũ pertinebant, grato animo obtulerunt. Verum paulo post hanc gloriam ex victoria Olympica partam labefactauit aliquantulũ calumnia quædã, in infamiã Alcibiadis, liuore & maliuolentia diuulgata. Ferunt enim ea tẽpestate fuisse Athenis Diomedem quendã Alcibiadi familiarẽ: qui cupidus Olympicæ victoriæ cõsequẽdæ, eum rogauit: vt publicum currũ quẽ Argis esse perceperat, sui causa emeret. Sciebant enim Alcibiadem factione gratiaq; apud Argiuos vehemẽter pollere. His auditis Alcibiadẽ aiunt currum ab Argiuis emptum sibi postea adiudicasse: nulla Diomedis rõne habita: sed eo neglecto atq; repulso quæ rente clamanteq;, hoc improbi hominis dolum non familiaris viri officiũ esse. Dicunt prætereа vt ex oratione Isocratis pro Alcibiade scripta intelligi licet: de hac re quoddam fuisse iudiciũ constitutũ: in quo Tisias non (vt pleriq; putant) Diomedes, aduersarius extitit. Postea vero q̃ Alcibiades exacta iam prope adolescẽtia, se ad gubernãdam rẽpublicã cõtulit: extemplo cursum aliorum oratoq; ac ducũ qui summũ in ciuitate gradũ occupare properabãt, sic ingenio audaciaq; sua repressit: vt nemo ea tẽpestate Athenis esset: quem illi æque ac Alcibiadem formidarent. Ausus est enim nunc aduersus Phæacũ Erasistrati filium, nunc cõtra Niciam virũ opulentũ, & præclaq; ĩ militia ducem, acerrimas cõtẽ tiones certaminaq; suscipere. Erat autem Nicias maior natu q̃ Alcibiades. Phæacus vero prope æqualis. Actũ primũ: vt ille dignitatis fundamenta iacere videbatur, eiq; nobilitatis generis, aliaq; permulta vt Alcibiadi, adiumento & pſidio erant. In coronis autẽ ciuiũ & familiari quottidianoq; sermone elegans admodũ Phæacus habebatur & perpolitus: in dicẽdo vero orator paq; vehemens. Vnde Eupolis optimũ in loquendo, debilem in dicendo Phæacum ipsum appellat. Fuerunt aũt nonnulli qui quum multa de Alcibiade & Phæaco scripta reliquissent: illud quoq; memoriæ prodiderũt: Alcibiadi aliquando vasa aurea atq; argentea, quæ Atheniẽses in pompis supplicationibusq; ferebant, retinuisse quædã: hisq; deinde in quottidianis cõuiuiis sic vti solitum esse: ac si propria supellectili vteretur. Erat autẽ ea tẽpestate Hyperbolus: cuius vt improbi & flagitiosi hominis. Thucydides meminit. Is quum studiose colligeret ea quæ in alterius ifamiam dicerentur: Comicis qui audacissime tpibus illis mores hominũ increpabant, magnam subministrabat vituperandi materiam. In eo prætereа gloriari plurimũ videbatur: q gloriam negligeret atq; cõtemneret: quam quidem rem nonnulli audaciam & fortitudinem, ego vero impudẽtiam & socordiam appellandam censeo. Hoc igitur ministro populus Atheniensis sæpenumero vtebatur

Eloquẽtia alcibiadis.

Equoq; alẽdoq; studio sissim⁹ alcibiades fuit.

Thucydides.

Alcibiadis honores ab Ephesis: Chiis: & lesbiis tributi

Tisias

Alcibiades in Phæacũ & Niciã cõtẽtiones suscepit.

Phæac⁹ optimus in loquẽdo debilis i dicẽdo.

Hyperbol⁹.

ad eos diuulgandos sermones: qui principum reipublicæ & potentissimorũ ciuiũ crimina vituperationes ac infamiam continerent. Eo igitur tempore Hyperbolum a multitudine persuasum cuidam principũ reipublicę * Ostraciũ parare fama vulgauerat. Illud vero est exilii genus quo populus Atheniensis potentes ac pstantes gloria viros de ciuitate expellere consueuit: inuidiæ magis solatium q̃ timori remedium quærens. Alcibiadem hæ insidiæ quas vni illorum triũ machinabatur Hyperbolus: minime latuerunt. Itaq; periculo cognito Niciam vel (vt nonnulli alii volunt) Phęacum allocutus: omni simultate postposita, in eius amicitiam rediit: illiusq; potentia suis viribus addita tantũ valuit: vt Ostraci nota in auctorem cõuersa Hyperbolum Athenis expulerit: nihil minus eo tpe q̃ tale exilium formidantẽ. Nemo enim sordidus, neq; ignobilis, aut isignis infamia vir: vt Plato comicus inquit: quũ Hyperboli meminisset: cõsueuit huiuscemodi pœnam subire. Digna est igitur illa suis moribus: indigna vero ignobilitate sua: & seruili conditiõe perpessus: quũ Ostraca nobilissimorũ ciuium: non sordidorum hominum causa instituta videantur. Sed hæc in aliis locis sunt a nobis latius pertractata. Alcibiadem vero ea tempestate gloriæ Niciæ ac potentiæ inuidentẽ: quã cernebat non sine magna hostium admiratione & suorum ciuium beniuolentia supra modũ augeri: die noctuq; assidue angebant curæ: atq; aium ambitione ardentem variis semp consiliis incitabant ad ea oia machinanda: quibus & auctoritatem auferre Niciæ: & dignitatem suam amplificare posset. Contraxerat autem summã cum Lacedæmoniis familiaritatẽ: quiã de Spartiatis: quos Athenienses in insula ceperant Pylo: bene ac pręclare paulo ante meruerat. Verũ quum postea authore Nicia: pax data Lacedęmoniis esset: & captiui libertati restituti: obscurato quodãmodo Alcibiadis nomine magnã est Nicias apud Lacedæmonios authoritatem, omnes græcos beniuolentiam consequutus. Itaq; crebri afferebãtur sermones: quibus Periclem excitasse: Niciam sustulisse bellũ dicebant: adiiciebantq;: esse in Græcia permultos qui hoc fœdus inter Athenienses Lacedæmoniosq; initum Niceam pacem vocitarent. Hæc igitur Alcibiadem æmulatione & glorię cupiditate incensum adeo vehementer vrebãt: vt nihil aliud agitare moliriq; videretur: q̃ vt hanc pacem, quæ tantam famam Nicię pepererat, perturbaret: & Niciam ipsum a Lacedęmoniorũ gratia, beniuolentiaq; auerteret. Ad hoc autem agendum Argiuorum res & animi a Lacedæmoniis alienati occasionem ei, & quasi ansas præbebant. Percipiens enim Argiuos non satis Lacedæmoniorum fidei credere: atq; ideo alias spectare respublicas: quas arbitrarentur sine vlla exceptione suis rebus præsidio fore: occulte principes Argiuorum hortari cœpit: vt relictis Lacedæmoniis ad Athenienses se vertant: sibiq; persuadeant: Athenienses, quos iam pacis cum Lacedæmoniis factæ pœnitere, illis posthabitis, non modo Argiuos in amicitiam, sed in societatem etiam si velint recepturos. Et forte Lacedęmonii per id tempus icto cum Bœotius fœdere, & Panacto, quem antea locum integrum florentẽq; acceperant, deleto pene ac deserto Atheniensibus restituto, sic eorum animos irritauerãt: vt iam inuisum Lacedæmoniorum nomen suspectũq; Athenis esset. Alcibiades hanc nouandarũ rerũ occasionem nactus: quottidie alia atq; alia discordiarũ semina per ciuitatẽ serebat: Niciã iam aperte palãq; accusans: q hostium partem, quã delere sine vllo discrimine potuerat, sponte sua intactam dimisisset: partem vero captam in populi Atheniensis manibus cõstitutã non reipublicæ causa, sed vt Lacedęmoniorum beniuolentiam iniret, reddendam liberaliter censuisset. Adiiciebat pręterea in dicendis conditionibus pacis Lacedęmoniorũ gratia, dignitatis Atheniensium adeo oblitum fuisse Niciam: vt non modo ęquo, sed etiam libenti aio passus sit Lacedęmonios insciis Atheniensibus, cum Bœotiis vel Corinthiis societatem posse contrahere: Athenienses inuitis Lacedæmoniis nõ posse. Dum hæc Alcibiades apud populum ira ac indignatione accensum contra Niciam machinabatur: forte Lacedæmoniorum legati Athenas venerũt: gratos (vt ipsi dicebant) ac beniuolos afferentes sermones. Vulgauerant enim se non modo confirmandi nuperrime ictum fœdus: sed societatem etiam faciendi: Athenienses velint: plenam potestatem habere. Primum igitur ii oratores adeũtes senatum: quum gratissimis verbis exposuissent mandata: sic benigna cunctis audientibus visa sunt: vt magnam gratiam apud senatores qui frequentes eo die conuenerant, suæ reipublicæ comparauerint. Sequenti die quum alloqui populum vellent: metuens Alcibiades, ne eadem oratione auribus multitudinis blandientes, omnia sua cõsilia multo tempore agitata vno momento peruerterent: argutam fallaciam machinatus, clam ad eos accessit: commemoratisq; primum multis amicitiæ causis: quæ sibi cum Lacedæmoniis intercedebant: deinde, Quid, inquit, viri Spartiatæ huius ciuitatis nostrorumq; hominum mores vestras aures latent! An ignoratis quantum inter Senatum populumq; Atheniensem intersit! Hesterno die quum frequenti senatu tam grata tãq; benigna exposuistis mandata: extemplo prudentissimorum hominũ mẽtes, quæ modesta oratione persuaderi facile solent, vt vestris sermonibus acquiescerent compulistis: nunc si apud populum qui temeritate & insolentia quadam loquentium verba metitur, eundẽ dicẽdi modũ seruabitis: in tantam superbiã eorũ animos effecetis: vt frustra deinde a vobis & ab iis omnibus qui vestræ causæ fauent, laborandum esse videatur. Iam enim percrebruit: vos sic supplices, sic demissos ad hanc vrbem confugere: vt iam imperitę multitudini psua-

Marginal notes: Ostracismus. — Hyperbol[us] Athenis expulsus. — Ostraca. — Nicea pax. — Panactum. — Alcibiadis ad legatos Lacedæmoniorũ oratio.

sum sit:Lacedęmoniorum rēpublicā nisi Atheniensium societate fulciatur,saluā esse nō posse. Agi
te igitur sapiētia vestra:& consilio amicissimi hominis,qui minime huius populi naturā ignorat,
credite:populum adeuntes non sic alloquimini ac si mandata libera & cum omni potestate pmis/
sa vestro arbitrio sint:vt coram senatu pridie egistis:sed hanc amplissimā auctoritatem prudēti cō/
silio regite:vt senatus deīde populum minime vestris verbis elatum in hāc societatem, quā vterq
nostrum intendit,perducere sine labore conatuq possit.Hęc quum dixisset:iureiurando adactos,
vt ea oīa silentio comprimerēt:dimisit:multa de Nicia adiiciens:quibus & fidem eripuit illi : & sibi
apud eos gratiam comparauit:admirantes eximiam quandā ac prope singularem eloquentiā Al/
cibiadis.Postero die congregata concione venientes Lacedęmoniorum legati:amicissime ab Alci
biade humanissimeq rogantur:vt ea quę vellent:dicerent.Extemplo illi exposuerunt mandata:re/
missa sane ac frigida:longeq ab expectatione populi:& ea fama quæ vulgata erat aliena : summū
authoritatem quā habebant regentes:vt Alcibiadis consiliū sequerētur.At vero Alcibiades postǭ
illi finem dicēdi fecerunt:non vt is qui legatos fefellisset, sed tanǭ dolo fallaciaq deceptus:increpa
re eos cœpit:duplices:infidos:mutabiles appellans, neq sancti quicǭ in verbis suis integriq habē
tes.Hinc populus illinc senatus indignabatur:atq hanc legatorum varietatē quasi derisionē quā
dam esse putabāt.Niciam vero stupor simul atq mœstitia occupauerat:admirantē hanc inopina/
tam legatorū permutationem,ignorātēq dolū & fallaciam Alcibiadis.Reiectis igitur ob hæc La/
cedæmoniorum legatis,bellum subito magnū exarsit.Nam post legatorū discessum,extēplo Alci/
biades dux militiæ frequenti senatu populoq electus,primū sagaci consilio nitendum putauit: vt
Peloponēsum variis factionibus laborantē aduersus Lacedæmonios:quoad per eū fieri posset,con
citaret.Erant enim Argiui:Elii:Mantinenses:aliiq populi Lacedęmoniis finitimi ad spem nouarū
rerū erecti:quos si in huius belli societatem traxisset,magnū momentum rebus in Peloponēso gerē
dis allaturū se esse cernebat.Hos igitur multis modis,rōnibusq aggressus,tandem compulit: vt ar
mis arreptis simul cū Atheniensibus eandē belli fortunā experiri vellent:sibiq persuaderent hāc ex/
peditionē aduersus Lacedæmonios susceptā non minus ad se,ǭ ad Atheniensium rēpublicam per
tinere.Quibus rebus effectum est:vt bellum deinde eōr cōsilio excitatū,sic prope Spartā & longe
ab Atheniensium finibus gererēt:vt periculosum Lacedæmoniis foret,eo in loco cum hostibus de
certare:magisq eis extremū patriæ malum formidandū in aduerso ꝓlio,ǭ mediocre cōmodū spe/
randū in victoria esset. Verū inter hæc mille viri ex nobilitate Argiua republica occupata & popu/
lari statu deiecto,quū aduersus Lacedæmonios prælium cōmisissent:fusi fugatiq magna accepta cla
de in vrbem pelluntur:ibiq iterū aduersus armatā multitudinē,cui ad capiēda arma animū fecerat
suscepta Lacedęmoniorū victoria,decertandū fore videbat:quū superueniens Alcibiades multitudi
nis patrocinio statū popularem ī ciuitatē restituit.Post hæc Alcibiades populū Argiuum, de quo
tam bene paulo ante meruerat,extemplo suis adhortationibus compulit:vt ab Argis nouis mœni
bus ductis,quasi duobus brachiis iungerent mari vrbem:quo facilius & ciuitatem tueri a Lacedæ
moniis,& tutius ipsi iuuari ab Atheniēsibus possent.Quum vero idem Patrensibus suaderet:dixis
se quendam ferunt.Sibi deinde si hoc egerint,caueant Patræ.Illa enim mœnia ansas fore prędico:
quibus Athenienses pro suo arbitratu nostrā capient vrbē ad hęc. Alcibiades : forte inqt, o amice
euenire potest:quod dicis: sed tamen sero & ex pedibus Patræ a nobis:cōfestim vero & ex capite a
Lacedæmoniis occupari posse videntur. Verum si minus hoc præsidii genus illis placeret:hortaba
tur saltē vt amicitia Atheniensiū, quasi vallo quodā, muniri statum suū firmarent: rēpublicā tuerē
tur:atq pro maiori amoris indicio cōmunem viuendi rationem susciperent. Quibus adhortatio
nibus persuasi Patrenses,ne aspernari liberalitatem Atheniensium viderentur, Alcibiadis voto cō
filioq parentes,pro more patriæ iureiurando promittunt frumenta:vineta,olineta: agros deinde
Atticos sic se in posterum habituros:ac si ea omnia sibi suæq reipublicæ essent communia. Sed dū
hæc summa cura ac diligentia gerebantur: interim tamen Alcibiadem aiunt nimium cedentem
cupiditatibus suis,solitum esse nunc Veneri & Baccho frequentius indulgere: nunc egregie stratis
lectis in triremibus pernoctare:nunc purpureis ac pretiosis vestibus vti multa deniq, quæ luxum
& pompam immodicam præ se ferebant, ingenti ambitione studioq perquirere. Quin etiam di/
cunt inter alia quæ de illo referuntur,clypeum aureum nō patrium vllum insigne: sed cupidinem
cum pharetra ac sagittis habentem, solitum esse gestare.Quibus facile apparebat : animum viri/
multis corruptelis a primis incunabulis deprauatum,ad varias deinde illecebras & omnia oblecta
menta,quę turpem voluptatem pariunt,fuisse procliue. Verum nonnulli præstantes viri & ciues
in republicā principes:hanc licentiam Alcibiadis supra morem & consuetudinem vrbis elatam,nō
hominis in libera ciuitate viuentis,sed tyrannidem affectantis indicium esse putabant.At popu/
li animus qualis erga eum esset;probe Aristophanes his verbis ostēdit: quum de Alcibiade loque
retur.Desiderat(inquit)populus atq odit: videreq rursus hominem cupit. Pauloq vlterius: Leo/
nem in republica nutrire non decet: aut si nutriatur,eius deinde libidini seruiendum est. Sed ex alte
ra parte largitiones, ludorum sumptus,& ingens erga rempublicam magnificentia : qua maiorū

Legati Lacedęmoniorū reiecti ab Atheniēsi/bus,& in il/los bellum decretum.

Patræ.

Alcibiades luxui dedit

Alcibiades quibus virtutibus pdi tus esset. Agatharch⁹ pictor. Taurea. Melios alcibiades ite[r]ficiendos censuit.

suorum gloriam superabat:eloquentia insuper,rei militaris disciplina,genus,forma,aliaq; pmultra,quibus Alcibiadem mirifice natura instruxerat,eam sibi gratiam a pud populum vendicabant: vt multi impura illius facinora & liberum viuendi modum æquo animo tolerarent:hæc non flagitia sed adolescentiæ ludos,atq; feruentis ætatis lasciuiam nuncupantes:veluti ea quæ de pictore Agatharcho: & Taurea illo aduersæ choreæ principe referuntur: quorum alterum Alcibiades vi domi detentum:donec suas pingeret ædes: postea cum donis dimisit. Alterum vero quum in chorea illum superasset: victoria lætitiaq; elatus pugno percussit. Illud autem permultos offendit: q Atheniensibus de interficiendis Meliis: qui capti in prælio fuerant: consultantibus præter opinionem omnium Alcibiades censuit: vt de illis supplicium sumeretur. Sed hos Alcibiadis mores: & impuram viuendi rationem: imperiti homines modestis nominibus excusantes: æquius fortasse q̄ decuit: tolerabant. Prudentes vero ac insignes nobilitate viri;& incōtinentiam eius iniquo ferebant animo:& insuetam liberæ ciuitati audaciam:veluti speciem quandam tyrānidis phorrebāt. Vnde illud * Archestrati memoriæ proditum est:Duos(inquit)Alcibiades: quasi vnū * designans tyrannū:neq; Attica:neq; Græcia tulit. Et Timon ille quē antiqui scriptores:ob naturæ asperitatē:inhumanum ac inhospitalem appellant,Alcibiadi aliquando a concione redeunti obuiam factus.

Timon Alcibiadē rei pub. perniciē aucturū dixit.

Macte inquit virtute adolescens:authoritate tuā potentiam auge:magnam.enī huic reipublicæ perniciē augebis. Hæc Timonis verba quibusdā veluti insana deridentibus,prudentes viros qui audacissimi adolescentis & ingeniū,& aium formidabāt, perturbarūt. Sic igitur ob naturæ varietatem,alia atq; alia de Alcibiade habebatur opinio. Verū quum Athenienses, viuente adhuc Pericle,magis etiam post eius interitum,amplificandi imperii cupidi,de subigenda Sicilia cogitarent:primum ex alienis discordiis(vt plærūq; fit) occasionē nacti,defensionē eorum suscipiēdam putarunt:qui Syracusanorum vim tolerare non poterant. Itaq; pedetentim missis antea auxiliis,amicitia deinde ac societate cum illis inita:cum iam aditum sibi in Sicilia patefecerant: vt appareret populum Atheniensem fundamenta maioris militiæ iacere:maiusq; moliri in animo bellum. Hanc populi cupiditatem Alcibiades suę quoq; libidini & ambitioni congruentē,quoad per eum fieri poterat,accendebat:rationibus multis ostendens hanc expeditionē ingens imperium,pperuam gloriā Atheniensiū reipublicæ parituraā. Audendum aliquando vlterius progredi:nec pedetentim vt antea,sed totis viribus aggrediendā Siciliam esse. Ipse vero longe etiā maiora q̄ verbis pferebat:mēte concipiens,non Siciliam vt plæriq; finem belli,sed alterius expeditionis initiū fore putabat. Iāq; ea occupata prouincia. Carthaginē deinde,ac Libyam,tū Italiam, Peloponnesumq; animo destinabat.

Belli in Syracusanos sumēdi variæ opiniones Atheniensium.

At Nicias longe aliter sentiēs magno conatu iis cōsiliis aduersabatur: huius expeditionis difficultatem,Syracusanorum potentiam,vicina bella in medium afferens. Sed æquiori animo verba Alcibiadis audiebantur a cunctapene ciuitate:quæ tanta huius belli cupiditate flagrabat:vt eam in manibus exploratam victoriam habere videretur. Sedebant enim in theatris ac palæstris seniores viri: & alii iuuentutem ad hanc expeditionem multis adhortationibus concitabant:alii Siciliæ formam situmq; Carthaginis describebant:alii narrabant exempla maiorum: qui rebus preclare ac magnifice gestis amplissimam gloriam suis posteris reliquissent.

Meton astrologus

Fuere tamen duo prestantes viri Socrates philosophus,& Meton astrologus: qui longe a superiori sententia alieni. Ille quidem sollito fortasse dæmone,genioq; admonitus: Hic vero aut ratione,aut vaticinio quodam compulsus:ciues terrebant:monebantq; vt ab hoc tanq̄ funesto ac pernitioso abstinerent bello. Quin etiam * Metonem dicunt solicitum de periculo filii proficiscentis ad bellum qua- * si præsagientem calamitatem futuram,quadam nocte domum propriam combussisse:atq; deinde sua fortuna in cōcione deplorata,sic populū ad misericordiā cōmouisse: vt pter cōsuetudinē filiū suū receperit beneficio populi ab omni militia ac expeditione exēptū.

Nicias Alcibiades & Lamachus duces aduersus Syracusanos declarātur

Cæterū omniū animis in bellū Syracusanū conuersis,Athenienses nihil vltra differendū rati,duces militiæ Niciam,Alcibiadē,ac Lamachum elegerunt. Renuentem vero Niciam ac tergiuersantem propter collegarum societatem,populus Atheniensis publica authoritate adhibita coegit:imperium vt acciperet:existimās Lamachi ac Alcibiadis ferocitatem cohiberi tarditate Niciæ:ac temperari modestia posse. Lamachus enim etsi iam ad senectutem vergebat:erat tamen in periculis adeundis longe audacior: quā ætas sua postulare videretur. In medio deinde apparatu belli,tentantem rursus Niciam hanc expeditionem turbare,. Alcibiades contra enitens superauit:peruicitq;:vt populus Atheniensis totius administrationem futuri belli ad duces quos nuper elegerat magna cum authoritate deferret. Deinde post paucos dies,satis iam omnibus comparatis ad bellum,quum soluere a Pyræo pro suo arbitratu possent, noua repente religio ciuitatem inuasit:nuntiantibus cunctis festa Cereris quæ appellantur Adonia (eo enim tempore celebrantur) multa fœda horrendaq; portendere: & matronas passim per vrbem similis cadaueribus quæ ducuntur ad rogum imagines collocare: & ante sepulturas procumbere magno cum gemitu:eas imitantes, quæ mortuorum celebrare funera solent.

Adonia festa Cereris

Statuæ Mercurii deiectæ.

Adiiciebant præterea Mercurii statuas, quarum Athenis magna copia erat, ex omnibus locis ciuitatis, vna nocte: fuisse deiectas, capitibusq; perfractis, ad terram postratas iacere. Perturbata igitur ciuitate, atq; in id solum intenta, vt authores huius facinoris reperiret, incerti ru-

mores famam vulgarunt: hoc Syracusanorum gratia fuisse a Corinthiis perpetratum: qꝫ sperarent a præsenti bello populum Atheniensem aut retardare aliquandiu cura religionis iniecta, aut auertere penitus posse. Quibus nec assentiri Athenienses videbantur, nec vlla ratione adduci, vt crederent Corinthiorum fraude violatos esse Mercurios: sed potius ex flagitiosorū iuuenum corruptela, qui consuessent coniuratione inita in ludis & conuiuiis conuenire, hoc impium facinus prodire arbitrabantur. Et forte per eos dies capti sunt aduenæ ac serui nonnulli: qui coram senatu populoqꝫ adducti huius facinoris culpam in Alcibiadem conferrebant: asserentes eum habere sodalium cœtum: qui domi congregarentur: veluti in scæna histriones, ad sacra Cereris imitanda, & ea referenda mysteria, quæ magna cum reuerentia celebrari ab Atheniensibus solent. Addebant præterea eos inter se cerimoniarum munera esse partitos: Polytionem quendam esse eum qui sacras tenebat tædas: & Theodorum præconem vocitari: & Alcibiadem veluti sacrorum antistitem reliquos sodales arcana mysteriaqꝫ docere. Hæc sunt quæ præcipue a Thessalo accusatore in alcibiadem, veluti impium & execrandum hominem, scripta esse comperimus. At vero alcibiadis inimici hanc nocendi occasionē nacti, quum vbiqꝫ & veteres illius mores, & ante actam vitam non contentam mediocritate ciuili ad fidem præsentium criminum retulissent: sic populum ad iram ac odium concitarunt: vt fautores illius non sustinentes aduersariorum vim primum de omittenda Alcibiadis causa cogitarent. Deinde cernentes nautas: remiges omnes deniqꝫ milites, tum domesticos, tum peregrinos aduersus Alcibiadis inimicos palam manifesteqꝫ insurgere: animum rursus quem prope abiecerant, receperunt. Omnes enim auxiliares, sed præcipue milites Argiui, & mille pedites Mantinenses, se ad hanc militiam venisse dicebant: vt Alcibiadem terra mariqꝫ, aut nullum alium ducem sequerentur. Hæc quum viderent Alcibiadis aduersarii: veriti ne multitudo in expectatione belli erecta horum vocibus, quorum opera nisi bello post habito carere non poterant, ad tollendum iudicium flecteretur: nouis consiliis virum aggrediuntur. Instruunt oratores nōnullos: qui etsi aduersus Alcibiadem occultas inimicitias exercerent: non tamē minori odio q̄ aperti inimici eum habebant. Ii populū adeuntes veluti ciues quibus curæ esset reipublicæ salus, multis verbis ostendunt: quā indignum Atheniensium prudentia sit: simul & classem ingentem parare, & multitudinem pene immensam, cum ex vrbanis, tum ex sociorum copiis collectam, ad bellum armare grauissimum fortasse omnium: quæ vnq̄ ea respublica gesserit: & eodem tempore tanti exercitus ducem reum constitui: iudicio distineri: ad populū Atheniensem, qui animo Europam Aphricamqꝫ concipiat: in audiendis accusationibus frustra tēpus terere. Nauigandū igitur esse: quod bene ac feliciter eueniat: & in aliud tempus iudicium differendū. Confecto enim bello, quum Alcibiades per otiū adesse suæ causæ poterit: iudicium constituant: rē causamqꝫ cognoscant: & opportuno reipublicæ tēpore secūdū leges sententiam ferant. Non latuerunt ingenium Alcibiadis hæ insidiæ: quas inimici: sub amoris specie: apud imperitam multitudinem in suum caput machinabantur. Itaqꝫ precibus: querelis: omni deniqꝫ contentionis genere eniti ad populum cœpit: vt de hac accusatione ante profectionem suam decerneretur: indignum esse clamitās: sub reditum suum integram causam reseruare: & in magnā expeditionem ducē mittere: quē omnes Græci accusatorꝫ criminibus obnoxiū putēt: quā auctoritatem in exercitu habiturū eum credant: quē milites ignorēt: an vt imperatorē: an vt reū sequantur! Hāc igitur causam inimicorum odio atqꝫ inuidia excitatā ante omnia cognoscant: ac si Alcibiadē (vt inimici volūt) nocētē inuenerint: ei secundū leges pœnas constituant. Sin vero manifeste cognouerint: se lōge ab hoc scelere esse alienū: tum in lucē proferāt innocentiā suā: vt fidēti animo pficiscatur ad bellū. Nō enim decere populū Atheniensem: neqꝫ reipu. expedire: neqꝫ maximis rebus quas gerere tātis conatibus parēt, vtile esse: sic ducē Atheniēsem in expeditionē accedere: vt magis domesticos hostes qui post tergum relinquantur, quam externos qui aduersa fronte dimicaturi sint, formidandos putet. Post longam contentionem re integra in aliud tempus reseruata: quia presenti bello moram allatura videbatur: triumuiri iubente senatu po. qꝫ Atheniensi classem conscendunt: nec multo postea, tempus idoneum ad traiiciendum in Siciliam nacti, dato profectionis signo cum magna spectantium voluptate a Pyrço soluunt: ducentes secum supra centum & .xl. triremes: centum, & quinqꝫ milia peditum; tum sagittarios ac funditores mille & trecentos: tormentorum præterea ac machinarum expugnandis vrbibus copiam ingentem. Secundo vento ad Italiam delati Rhegium quod ex propinquo Siciliam spectat, primo aduentu occuparunt. Deinde consultantibus inter se de administratione imminentis belli: Alcibiades suadente Lamacho, repugnante vero Nicia, ingēti celeritate in Siciliam traiecit: ac nulla interposita mora Carinam (id est oppidum non admodū longe a Syracusis situm) prius occupauit: quam oppidani aut suis præsidiis vrbem tueri: aut accersire aliunde subsidia possent. Hoc initio prospere feliciterqꝫ secuto, iam ad reliqua peragenda milites Alcibiadis sese parabant: existimantes omnia quæcunqꝫ forent, illo non alio duce, superare & consequi posse: quum tristi nuntio allatum est, eum Athenas ad iudicium reuocari. Nam post discessum illius maiori parte (vt plerumqꝫ fit) meliorem vincente, inimici omni contentione adhibita populum concitarunt ad eam conspirationem prius inueniendam: deinde extirpandā: quam

Exercitus Athen. i Syracusanos: i quo fuerūt. Classis cētū &.xl. triremium: cētū & quinqꝫ milia peditū. Mille &. ccc. sagittarii & funditores, ingēsqꝫ Tormentorū &

Machinaę copia. Rhegium. Catina oppidũ nõ lõge a Syracusis. Cõiurati & amici Alcibiadis capiuntur, ac necantur. Dioclides. Teucrus.

authore principeq; Alcibiade factam esse dicebat. Itaq; cœptũ est de coniuratis qui insimulaban-
tur modice primum agitari: deinde crescẽte odio atq; inuidia, tanta extẽplo rabies ciuitatẽ inua-
sit: vt in quoscũq; amicos ac sodales Alcibiadis sine vllo discrimine sęuitum sit. Nulla enĩ seruata
iudicii forma, alii necabantur: alii trudebantur in carcerẽ: nec quisq̃ erat tam innocẽs: qui si tenu-
em suspitionẽ huius criminis incidisset, furẽtis populi manus posset effugere. Eos vero qui primũ
hanc culpã in Alcibiadem cõtulerũt, nõ Thucydides qui huius facinoris in historia meminit, sed
Phrinicus comicus, aliiq; nonnulli, Dioclidẽ ac Teucrũ fuisse testãtur: vt ex Phrinici scriptis intel-
ligi licet. Te inquit amicissime Mercuri integrum atq; incolumẽ serua: ne si cecideris, & amico in-
famiæ sis, & Dioclidi prębeas facultatem nocẽdi. Cauebo inquit: ne Teucer aduena possit abesse
colono. Sed iam satis cõpertum habemus neminẽ fuisse inter eos, qui Alcibiadem oppugnabãt,
sic sibiipsi cõstantem: vt aliquid vnq̃ stabile aduersus eum firmũq; protulerit: quin potius omnia
ficta pro arbitrio crimina & cõmentitia videbãtur. Rogatus quidam accusatorum: quonã pacto
eũ, qui Mercurii statuã percusserat, cõspexisset: respondit se beneficio Lunę percussoris vultũ sacri-
legiq; nouisse. Verũ quũ prima noctis redeuntis Lunę qua tenebrę vigere pręcipue solent, id faci-
nus pꝑpetratum esse cõstaret: satis perceptum fuit a prudẽtissimus viris: eum & pugnantia secũ loq;
& maliuolentia ad accusandum Alcibiadẽ, nõ veritate compelli. Populus tamẽ sic Alcibiadi erat
infestus: vt nõ argumẽta, non testes, non deniq; hominẽ vllũ, qui illius salutẽ ac innocentiam tue-
retur, audire ęquo animo posset: accusatores contra, atq; eorũ crimina in absentis perniciẽ fabrica
ta & libẽter admittere, & suis sententiis cõprobaret. Quibus rebus effectũ est: vt amici Alcibiadis
leui etiam suspitione notati, furẽtis populi rabiem metuentes, alii occultis in locis se abderẽt: alii

Androcides

salutem adipiscerentur fuga: nõnulli priusq̃ opinabãtur oppressi in carcerẽ truderẽtur. Inter quos
fuisse aiunt Androcidem quẽdam virum genere ac maiorum gloria clarum: cuius originẽ in Vlys
sem authorem Hellanicus historicus refert. Hunc populus Atheniensis, quia ipse contra multitu-
dinem aspernabatur, vt inimicũ iam multo antea oderat. Creditum vero facile est: eum in hac cau-
sa esse nocẽtem: quia Mercurii statua quędã ampla atq; magnifica domui eius propinqua, cæteris
disiectis atq; perfractis, sola pene intacta permanserat. Huic statuę Androcidem, ad euitandũ sus

Androcidis Mercurius.

pitionẽ pepercisse dicebãt. Vnde nomẽ deinde q̃d hodie quoq; seruat, sortita esse videtur: & a poste
rioribus titulo indicante Androcidis Mercurius vocitata. Huic igitur Androcidi iussu populi in-
carcerẽ truso timens quidam nobilitate impar, prudẽtia vero audaciaq; superior, in eodem carce-
re constitutus persuasit: vt ipse vna secũ aliiq; nõnulli nocẽtes se esse cõfiterẽtur. Manifestãri enĩ seip
sum dicebat, secũdũ legẽ, impunitatẽ cõstitui. Itaq; satius esse paucos optimos ac pręstãtes viros,

Lex atheniensiũ de seipsum manifestante cui impunitas pstetur.

q̃bus pręcipue formidãdũ erat, mẽtiẽdo saluti suę cõsulere: q̃ cũ plærisq; hoĩbus sordidis p inuidiã
fœde turpiterq; necari. Hoc suadẽte Timæo quum assentiretur Androcides: in mediũ prodiens cõ
fessione sua ipse aliiq; nõnulli a populo liberãtur. Fuerũt autem ab eo & proprii serui, vt maiorẽ fi-
dem suis verbis acquireret, & plęriq; alii socii facinoris nominati: de quibus omnibus preter eos q
fugam arripuere, sumptũ supplicium est. Post hęc populus Atheniẽsis in Alcibiadẽ ira ac indigna

Alcibiades athenas ad diluẽda crimina accersitur.

tione conuersa, quosdam elegit: qui vna trireme Salaminem primo deinde Siciliam peterent: Al-
cibiadẽ cõuenirent: modeste alloquerentur: multis rationibus suadentes: vt ad dissoluendum iudi
cium & diluenda crimina quæ sibi inferebãtur, Athenas rediret. Metuebãt enim: quod erat magno
pere formidandum: ne si vis ei afferet, homo ferox ac turbulẽtus aliquã seditionẽ in exercitu conci
taret. Idq; si tentare Alcibiades voluisset: facile in hostili terra potuisset efficere. Nam sua spõte mi
lites postq̃ perceperũt populi Atheniẽsis edictũ: passim per exercitũ fremebãt clamabãtq;: neminẽ
esse Atheniensium præterq; vnũ Alcibiadẽ: cuius ductu auspicioq; bellum Syracusanũ cõfici posset
eo abeunte finiendã militiã esse: nec vlterius in ea pꝛouincia tẽpus esse terendũ. Cernebant enim La-
machũ virum impigrum & in rebus gerẽdis ferocẽ prohiberi authoritate Nicię: quo minus sua au
dacia vteretur. Nicię vero in bello gerẽdo tarditatẽ quãdam esse innatam: quam solus Alcibiades
potuisset sua virtute atq; ingenio excitare. Discedẽs igitur Alcibiades ira indignatiõe accẽsus, Mes-
sanã primũ quæ certam defectionem parauerat, ex manibus Atheniẽsiũ abstulit: clam Syracusanis

Vitę discrimen ne matri qdẽ suæ cõmittẽdũ Alcibiades putauit. Alcibiades morte dãnatus a populo Atheniẽsi.

rem omnẽ appetiẽs, ac detegẽs eos, qui tradere vrbẽ populo Atheniensi decreuerãt. Deinde quum
in Thurios peruenisset: deceptis custodibus e trireme, qua Athenas ducebatur: repente prosilit: ac
celeriter se e prospectu nautarum eripiens: quũ certo in loco delituisset: facile persequẽtium manus
effugit. At vero post hæc roganti cuidam: num patriam suspectam haberet: respondisse aiunt:
se patriæ plurimũ credere: Vitæ autẽ discrimen ne matri quidẽ suæ cõmittendũ putare. Fieri enim
ignorantia posse: vt nigrũ pro albo ferat lapillum. Nec multo postea quũ percepisset: se vna voce a
populo Atheniensi morte dãnatum: At ego inquit ostendam illis Alcibiadem viuere. Accusatio-
nẽ vero sic se habuisse aiunt. Thessalus Cimonis, Alcibiadẽ Cliniæ in iudiciũ vocat: quoniã cõtra
ius fasq; Cererẽ violauit: quum in propria domo sodalium cœtum haberet: quorũ alii præconis,
tædarumq; ministri, alii discipulorum officio fungerẽtur: ipse veluti sacrorum antistes arcana my-
steriaq; doceret: atq; hæc omnia faceret contra edita & leges: quæ olim fuerunt ab Eumolpidis

& Eleusine sacerdotibus cõstitute. Athenienses igitur publicatis Alcibiadis bonis: eoq̃ absente dãnato: ne aliquid qđ aduersus illũ fieri posset, intactum relinquerẽt, decreuerũt: vt omnes ministri ministręq̃ sacrorum Alcibiadem velun impiũ ac nefandum hominẽ execrarentur. Earũ vnã decreto populi imperioq̃ neglecto, dixisse aiunt: supplicationum ad se non execrationũ officia pertinere. Inter hæc Alcibiades ex Thuriis in Pelopõnesum pfectus, se Argos contulerat atq̃ inde quũ a patria, suisq̃ inimicis, oĩa mala expectanda esse arbitraret: fortunã tentandã ratus, ad Lacedæmonios miserat: qui dicerent: si publica pręstita fide sibi adeũdi Spartã potestatẽ fecerint: allaturum se multa, quæ ad cõmunem vtilitatẽ magnopere ptinerẽt. Facta potestate: Alcibiades & si antea Lacedæmoniis vehemẽter fuisset infestus, tamẽ mutata fortuna rerum, cõmiter hospitaliterq̃ susceptus primũ eos de bello Syracusano cõsultãtes multis rationibus cõpulit: vt Gilippum ducem ad ferẽdã Syracusanis opẽ, cõtra Atheniẽsiũ exercitũ mitterẽt. Deinde vt illinc aduersus Atheniẽses ppinquũ mouerẽt bellũ. Postremo vt Deceliã vrbẽ, quo nihil pniciosius afferri Atheniẽsib⁹ potuit, mœnib⁹ circũdarẽt, præsidusq̃ munirẽt. His atq̃ aliis pmultis breui tpe factũ est: vt Lacedæmonii nõ mõ in publicis rebus, sed in iis etiã quæ ad priuatũ viuẽdi vsum ptinerẽt, Alcibiadis ingeniũ admirarent. Nã quũ viderẽt ipm ad tõdendã vsq̃ ad cutẽ barbã more laconico tõsores adhibere: & frigidis balneis vti: & duro pane nigroq̃ iu re vesci: vix adduci poterãt: vt crederẽt eũ esse virũ: quẽ acceperãt in oĩ delitiarũ genere fuisse versatũ. Sed tãta inerat Alcibiadi cõitas atq̃ ad oĩa naturalis ingenii dexteritas: vt facile diuersis cõtrariisq̃ hoĩum moribus, qđ aliũ se asseq̃ posse diffidũt, suũ viuẽdi modũ accõmodare videret: ceu Cameleon quidã: quẽ aiũt: albedine tãtũ excepta, ad oẽs colores suscipiendos aptũ esse natura. Erat enim in Lacedæmonia homo grauis, seuerus, & qđ apud Spartiatas plurimi fit, pugnator egregius. In Ionia: iners, mollis, ac multis voluptatibus dedit⁹. * In Thracia quoq̃ nũc potãdo nũc equitãdo, incredibili arte barbarorũ mores imitabatur. Cũ * Tissapherne vero Satrapa diu versatus, adeo fastu, põpaq̃ & ornatu oĩum rerũ cũctos alios excedebat: vt Persicã magnificẽtiam, qua illi plurimũ valẽt, suis deliciis superaret. Hęc cum ageret Alcibiades: non mores in alios mores, aut naturam in alteram vertebat naturam: sed interioribus cupiditatibus tectis, semper ad eorũ cõsuetudinẽ, qbus cũ versabat, suũ accõmodabat ingeniũ. Itaq̃ si quis ex eo viuẽdi modo, quẽ ille apud Lacedæmonios præferebat, metiri hominẽ voluisset: nõ filium Achillis (vt ille poeta inquit) sed virũ Spartiatã: sub disciplina Lycurgi a primis incunabulis institutum Alcibiadẽ esse dixisset. At vero ex altera parte si idẽ potuisset occultũ illius ingeniũ abditãq̃ naturã diligẽtius intueri: eã pfecto sententiã ptulisset: qua de Helena quæ in funere matris nimiũ suis pepercerat comis, ille poeta tulit. Mulier est inquit quæ semp fuit: pristinũ ingeniũ seruãs pristinãq̃ naturã. Post hæc cũ Agis Lacedęmoniorũ rex in expeditionẽ esset pfectus: ferũt Timęam illius cõiugẽ adulationibus Alcibiadis blãditiisq̃ pellectã primũ familiariter secũ fuisse versatã: deinde impudẽtia simul cũ amore crescẽte: eo temeritatis atq̃ insaniæ pcessisse: vt cũ infãtẽ peperisset: ipsum cũ foris Leotychidẽ: domi tñ præsentibus ancillis: Alcibiadẽ vocitaret: atq̃ eius filiũ esse fateretur. Alcibiadem quoq̃ ioco dixisse aiunt: nõ a se quæsitã familiaritatem Timęæ: quo aut cõtumelia queq̃ afficeret: aut voluptate frueretur: sed vt liberos: qui deinde Lacedæmoniorũ reges futuri essent, procrearet. Hæc quum multorum sermonibus deferretur ad Agidẽ: tradunt hominem non tam accusatorũ criminibus: qui suspitionem de Alcibiade faciebant: q̃ tpe esse adductũ: vt violatã vxoris pudicitiã credere. Nam antea rex ingẽti terremotu perculsus, relicta in vrbe coniuge decẽ cõtinuos abfuerat mẽses. Post hæc tp̃s natum Leotychidem suum filium esse negauit: ex quo aiunt illum veluti a regio sanguine alienum, successione regni a posterioribus fuisse exclusum. Verum inter hæc quum Athenienses, re male gesta, ingentem cladem in Sicilia recepissent: extẽplo Chii, Lesbii, Cyziceni ad spem nouarum rerum erecti, vno eodemq̃ tempore, Spartam miserunt: qui dicerent se defectionem a populo Atheniensi facturos: si Lacedæmoniorum pręsidiis fulciantur. Lacedæmonii vero his libẽter auditis, primum vna voce in hãc sententiam ferebãtur: vt censerent optimum esse Bœotiis Lesbiis: Pharnabazum Cyzicenis auxilium ferre. Deinde authore Alcibiade, consilio permutato, Chiis primum totius viribus subueniendum rati classem parãt: eãq̃ magnis copiis refertam ad tutãdum Chium proficisci iubent. Alcibiades in hanc expeditionem pfectus, nũc egregiam operam in bello nauãdo, nunc Lacedæmoniorum ducibus cõsulendo, tanto detrimento Atheniẽsibus fuit: vt pene totã Ioniam ad defectionem compulerit. Dum hæc in Ionia geruntur: interim Agis tum ob inuidiam quæ animum eius vrebat, tum ob violatæ vxoris iniuriam: dies noctesq̃ nihil aliud agitare videbatur: nisi vt ruina Alcibiadis odium suũ restingeret. Et iam Spartiatæ nobiliores, qui aliquam dignitatẽ in rep. obtinebãt, eodem pacto vt Agis inuidere glorię illius rebus pspere gestis incœperant. Itaq̃ pniciem ei cõmuni consilio machinãtes ad pręfectos classis in ioniam mittunt: qui iussu regũ Alcibiadem de medio tollant. Sed callido ingenio vir quũ allatę iniuriæ, & quanta inuidia gloriã sequeretur, non immemor esset: semper Lacedæmoniorum fidem suspectã habens, in bello gerendo eorum mãdatis obtẽperabat: vitã tamẽ aliaq̃ sibi chara neq̃ illorum fidei, neq̃ arbitrio cõmittebat. Cæterum cognitis iis quę sibi parabãtur insi-

Alcibiadis bona publicata.

Alcibiades a Lacedæmoniis suscipitur.

Gilippus.

Decelia vrbs.

Alcibiadis ingeniũ ad oĩa accommodatum.

Cameleon ad oẽs colores suscipiẽdos aptus excepta albedine.

Agis rex lacedęmoniorum.

Timæa vxor Agidis.

Alcibiades cũ Timæa Agidis regis vxore consuetudinẽ habuit.

Alcibiades in Lacedæmoniorum odiũ & inuidiã deuenit

dĩis,extemplo ad Tiſſaphernẽ Satrapem, veluti ad ſalutis ſuæ patronũ,confugiens barbarum cal
liditate ingenii,cuius ille erat ſupra modum amator,ſibi in primis conciliauit.Nulla enim erat na
tura tam aſpera:tam difficilis: tam ab humanitate aliena: quam Alcibiades non ſibi beniuolã red
deret. Itaq Tiſſaphernes & ſi homo ſuperbus eſſet atq immanis: & ſupra omnes Perſas Græcorũ
generi inimicus: comitate tamẽ Alcibiadis ſagacitateq Pellectus, ſic eum diligebat : vt nõ minus
hominẽ colere:ꝗ ab eodẽ coli videretur. Quinetiam hortum quẽdam omniũ ſuorũ pulcherrimũ
in quo & fontes perennes erant, & prata ſalubria, & vmbracula regiis ornamẽtis inſtructa, appel
lari Alcibiadem iuſſit. Hæc cũ ita eſſent: Alcibiades poſtea ꝗ vidit ſe gratia apud Tiſſaphernẽ au
thoritateq plurimũ poſſe: & amicitiam Lacedæmonioꝝ cũ ob priuatũ odiũ regis,tum ob cõmu

Alcibiadẽ ciues Athenienſes conqueri cœperũt ob inuidiam expulſum.

nẽ ciuitatis inuidiã,in ppetuam maliuolentiã eſſe cõuerſam:ſuadere barbaro cœpit : ne Lacedæmo
nios tantis viribus,quantis antea iuuerat, aduerſus Athenienſes foueret : ſed paulatim pecuniam
ſubminiſtrando, diſcordiaꝝ materiam aleret:bellũ quoad poſſet nutriret. Fore enĩ vt ambæ reſp.
diuturnitate belli afflictę ſupplices deinde ad regẽ ſuum humileſq cõfugiant. Tiſſaphernes admi
rans ingenium ac prudentiã Alcibiadis:ſine vlla exceptione, in bello gerẽdo eius cõſilia ſequebať.
Græci autẽ ſtupebant:ꝙ quum eſſet Alcibiades tãta cum ignominia pulſus Athenis:induſtria ta
men & calliditate ingenii,eã authoritatem apud exteras gẽtes aſſequutus foret:vt nõ modo Athe
nieſibus,ſed etiã Lacedæmoniis nõ mediocri formidini eſſet.Athenis vero paſſim per vrbẽ quere
banť ciues:ꝙ fortem virum, & egregiũ ducẽ, alieno reipu.tẽpore, de ciuitate expuliſſent : odio ma
gis atq inuidia, ꝗ merito vllo, perniciẽ ei machinati:paulopoſt in ceruicẽ patriæ rediturã. Nam &
ſi per id tẽpus in Samo res Athenieſium, nec proſperę ſatis, nec aduerſę admodũ eſſent: præfectis
claſſis in id ſolum intẽtis: vt recuperarent nõnulla quę pauloante defecerãt loca : & alia quę defe
ctionẽ factura videbãtur in fide retinerẽt: tamẽ magna eos inceſſerat cura ꝙ:crebris nuntiis rumo

Claſſis. cl. Triremium Tiſſaphernis ſatrapę ĩ phœnicia

ribuſq acceperant: Tiſſaphernem centum quinquaginta triremes in Phœnicia paratas habere:
quæ ſi aduerſus Athenas (vt fama erat) a barbaro mitterenť : iam actũ iri de libertate credebant.
Alcibiades Athenieſium formidine cognita, celeriter ad prefectos miſit in Samũ: q dicerẽt priua
tis ſimultatibus ſe potiorẽ ſemp habuiſſe rẽp. Nunc quum ſeruare eã poſſit: paratũ eſſe Tiſſapher
nẽ, qui grauiſſimus hoſtis ĩmineat: ab eorũ ceruicibus remouere: ſi ex altera parte optimates Athe
nis, vt viros fortes decet remp. capeſſentes impitę multitudinis potentiã depmãt. Aſſẽtiẽtibus
cũctis nobilibus qui res Athenieſium in Samo regebãt, ſuaſionibus cõſiliiſq Alcibiadis: vnus tan

Phrynich⁹

tum * Phrynichus ſuſpicatus id qđ erat, Alcibiadẽ hæc oĩa moliri:nõ tã vt paucoꝝ potẽtiã in vr *
be cõſtituat:ꝗ vt inter Senatũ & plebẽ cõtẽtionẽ inducat: aduerſari aliis cœpit: & huic cõſilio qua

Aſtyochus pfectus claſſis Tiſſaphernis.

cunq ratione obuiam ire. Itaq Aſtyochũ quẽ Tiſſaphernes ſuę claſſi pfecerat, occulte monuit: vt
ab Alcibiadis dolis inſidiiſq caueret: ſed duplicata vtrinq fallacia deceptus eſt pditor: quum pro
ditorem deciperet. Timens enĩ Aſtyochus potẽtiã Alcibiadis: quem ſciebat gratia & authoritate
apud Tiſſaphernem plurimũ poſſe: oĩa ꝗ ſibi a Phrynico fuerant delata, homini patefecit. Alcibia
des his cognitis: extemplo miſit in Samum monitũ pręfectos claſis: vt a Phrynichi pfidia cauerẽt.
Opera enim illius: oĩa cõſilia ꝗ pro ſalute Athenarũ agitẽtur, pturbari atq euerti. Hæc vbi relata
ſunt Athenieſium ducibus: adeo grauiter ĩ Phrynichũ exarſerunt: vt cõmuni cõſilio cõſpirarẽt ad
hominem veluti hoſtẽ & pditorẽ patrię pſequẽdũ. Phrynichus ſibi vehemẽter metuẽs, anteꝗ op
primeret alioꝝ inſidiis experiri cõſtituit: an ſuperiori fraudi noua fraude poſſet occurrere. Itaq rur
ſus ad Aſtyochũ miſit: q primũ apud eũ quererenť: ꝙ ea oĩa quę fidei ſuę cõmiſerat, contra ius faſq
prodita Alcibiadi eſſent: deinde operã ſuã magis ꝗ vnꝗ antea pollicerentur : ſe etiam paratũ eſſe di
centes in manibus ſuis ſi velit, claſſem atq exercitũ Athenieſiũ tradere. Verũ hæc quoq fraus quũ
ab Aſtyocho relata Alcibiadi eſſet: euentum quẽ Phrynichus aĩo deſtinauerat , habere non potu
it. Nam vbi Phrynichus iterum ab Aſtyocho ſuas inſidias detectas ſenſit: metuens ſecundam Alci
cibiadis accuſationẽ, celeriter vt poccuparet Athenienſium animos, duces conuenit : moneťq vt
militẽ in armis habeant: ſibi enim cõpertũ eſſe: hoſtes paulopoſt cũ omnibus copiis affuturos : eo
cõſilio vt Athenienſiũ exercitũ quẽilli imparatũ atq inermẽ reperire confidũt, ingẽti ipetu aggre
diantur: atq ſi fieri poſſit euertãt. Sub idem prope tẽpus ad eoſdẽ duces literæ ab Alcibiade afferun
tur: quæ Phrynicũ proditionis inſimulabant: monebãtq vt ab fallacia hominis, qui tradere exer
citum hoſtibus ſimul cum claſſe parauerat, diligẽter cauerẽt. His literis nõ crediderunt præfecti claſ
ſis exiſtimãtes ea cõmẽtitia eſſe crimina: & ab Alcibiade imperniciem Phrynichi fabricata. Dicunt
tamen quum paulo poſtea ſeruus quidã Phrynichũ peremiſſet: cẽſuiſſe Athenienſes eum ob prodi
tionem iure necatum: & interfectori ac ſociis eius veluti benemeritis de rep. viris prẽmia detuliſſe
Poſt hęc amici Alcibiadis qui in Samo claſſem habebant, ſuperiores facti, extemplo Tyſandrum
Athenas mittunt: qui primores ciuitatis cõueniat: atq eos doceat: Tiſſaphernẽ Alcibiadis opera
amicum ſibi ac ſocium fore: ſi illi populari ſtatu deiecto reip. gubernationẽ ſuſceperint. Verum Ti
ſandri aduentu quadringenti viri occupata rep. præter expectationẽ eoꝝ qui verſabantur in Samo
ſegnius ꝗ antea gerebant bellum: & Alcibiadis rebus paꝝ fauebant: ſiue nõ audientes maiorẽ mo

tum in vrbe concire:siue arbitrātes se Lacedęmonios,qui paucorum statum semper adiuuerāt, magis pacatos habituros. Sic igitur se habētibus rebus:vrbana multitudo nōnullorum supplicio cōterrita,qui fuerant quadringētorū iussu necati,quietē actura videbatur. Ii vero q apud Samū in exercitu erant:grauiter ferētes hæc quæ gerebantur Athenis:nulla interiecta mora,repetere cum omni classe Pyreum statuunt:Alcibiade antea duce exercitus appellato: monitoq; vt omnibus rebus omissis,ad delēdam paucorum tyrānidē Athenas veniret. Cæterum Alcibiades:etsi eorum beneficio dux fuisset tot nauiū,tantiq; exercitus declaratus:tamen non tam cupiditati illorum, q̄ saluti patriæ consulēdum ratus:prudētia sua a pnicioso incœpto multitudinē reuocauit. Vnde aiunt cōsensu omniū fuisse postea iudicatū:consilio atq; opera Alcibiadis eo tēpore ciuitatē seruatā. Nam si vt cōstituerant:classem Athenas & omnē exercitum reduxissent:primū Hellespōtū,insulas,Ioniā deniq; omni præsidio nudatā arbitrio hostiū reliquissent:deinde in vrbē ,quo nihil funestius euenire poterat,ciuile introduxissent bellum. Hæc ne fierent Alcibiades prope solus prohibuisse videtur:nō modo simul totū exercitū leniendo:sed etiam vnūquēq; militē seorsum vocando,rogandoq;: ne dum paucorum potētiā delere studēt:eodē conatu ciuitatē euertant. Thrasybulus quoq; quē aiunt inter omnes Athenienses magnitudine vocis plurimū valuisse,vna cum Alcibiade clamando increpādoq; multitudinem leniebat. Nec multo postea Alcibiades Phœnissas naues,quæ a Persarum rege in Lacedæmoniorum auxiliū mittebantur,calliditate sua cohibuit: ne vlterius progrederētur: Tissapherni suadēs,vt permitteret Græcos cū græcis dimicātes sibi mutuo internitionem parare. Nemini enim dubium esse:quin Lacedęmonii illius potētia fulti Atheniensium vires euertant. Debellatis Atheniensibus Lacedæmonios nō solum reliquis græcis:sed ēt Persarum regi formidādos fore. Tissaphernes iis rationibus per suasus prope Aspēdum classem continuit. Qđ vbi Athenis nūtiatum est:tantā repente gratiā apud multitudinē Alcibiadi comparauit: vt eum extēplo quadringētorum statu deleto in vrbe recipiendū censerent. Verum Alcibiades:ne videretur misericordia quadam & beneficio plebis fuisse in patriam reuocatus:statuit reditum suum aliquāto differre:vt si fieri possit,maiori cum gloria reuerteretur. Itaq; paucis nauibus ex Samo profectus:ingenti celeritate in Choam traiecit: Ibi audiens Mindarum Spartiatā Athenienses cū omni classe insectātē versus Hellespontū nauigare:extēplo decē & octo triremibus Lacedæmoniorum vestigia subsequutus, quū Abidū prope venisset, offendit vtrāq; classem vehementi certamine occupatā. Visus primū Alcibiades Lacedæmoniis spem,Atheniensibus formidinē attulit. Postea vero q̄ Athenienses notum conspexere signū in puppi ptoriæ nauis sublatum:continuo animū quē prope abiecerāt, receperunt. Redintegrato acrius prælio:Alcibiades ea parte,qua Lacedęmonii superiores videbātur tanto impetu hostes inuadit:vt illi prius ferme,quā pugna consereretur,suis viribus diffidētes fugam arriperēt. Nam in proximū litus, vbi Pharnabazus cum pedestribus cōsederat copiis,raptim auerterunt classem. Instabat a tergo Alcibiades nouissimum quēq; aggrediens. Nec prius a persequendo hoste discessum est:quā Athenienses multis tum vadis,tum sicco litore interceptis multis etiam ferro necatis integrā victoriā reportarunt. Captę triginta hostium naues:& non nullę quas Athenienses pauloante amiserant,recuperatæ. Trophęum quoq; pro memoria huius victoriæ constitutum. His rebus prospere gestis Alcibiades nullā morā interponendam putauit: quin ad Tissaphernē rediret:secum ferens egregia munera ac pretiosam supellectilē ex hostium spoliis diligenter collectā, Verum cum Lacedęmonii ante cōsertā pugnā de Tissapherne cū Persarū rege questi magnopere essent:q; magis consilio Alcibiadis,q̄ mādatis suis obtēperans, hostium rebus faueret: Tissaphernes ad hanc suspitionē purgandā venientē opportune Alcibiadē capi extēplo iussit:& in carcerem condi:nihil minus eo tēpore q̄ talem iniuriā expectantē. Cæterum post paucos dies Alcibiades occasionem nactus:deceptis custodibus, qui excubādi diligentia remiserāt, fugā arripiens, ad Clazomenios se cōtulit. Ibi vt Tissaphernē calūniis oneraret:passim vulgauit se eius beneficio esse dimissum. Profectus deinde in Atheniensiū exercitū:quū cognouisset Pharnabazū ac Mindarum cū omnibus copiis sub Cyzico cōsedisse:extēplo milites ad præliū accēdens, multis rationibus cōpulit:vt illi necessariū esse putarent:aut nauali,aut terrestri pugna cū hostibus decertare. Deficiente.n. pecunia,cōmeatu,& oi copia necessariarum rerum:aut dimicare cogebant:aut cū magno detrimēto abire. Alcibiades igit in locū quē * Proconesum appellāt,cū milite omni descēdens: iussit primū paruа nauigia fortibus viris referta a magnis nauibus circūdari. Deinde prefectos diligēter curare: vt hoc pacto instructa classe,quāto maxime cū silentio possent,aduersus hostes pgrederentur. Ex forte ingēs imber grādine mistus,quo nihil aptius ad fallēdū hostiū pspectū euenire poterat, opportune cecidit. Primū Athenienses,occupāte omnia tēpestate,bene gerendæ rei spem prope abiecerant:deinde hortāte iubēteq; Alcibiade:ne tātā occasionē prętermitterēt:recreati animo ire ad hostes pergunt. Nec multo postea mira serenitate coorta, classem hostium ante portum Cyzicenorum conspiciunt:quę videbatur soluentis ac abeuntis speciem prę se ferre. Veritus Alcibiades: ne hostes conspecta multitudine suarum nauium, milites in terram exponerent:& cōtinenti applicarēt classem: extēplo pfectos iussit a tergo sua vestigia pedetētim sequi:ita vt a suis postremis nauibus me

Alcibiades dux exercitus Atheniensiū appellatus: Ciuitatem seruauit ab quadringētorum oppressiōe.
Thrasybulus vocis magnitudine inter athenienses plurimū valens.
Aspendos.
alcibiades in vrbē recipiendus decernitur.
Pharnabazus.
atheniēses de Lacedæmoniis victoriā: auxilio alcibiadis: reportarunt.
Naues triginta Lacedęmoniorum captæ.
alcibiades capitur & [in] carcerem a Tissapherne coniicitur.
Cyzicus p[…] mōtorium & vrbs.
Proconesus locus.

diocri interuallo abessent. Ipse quadraginta triremibus celeriter ante omnes progressus hostem ad pugnam elicit. Lacedæmonii paucitate cõtẽpta, fidẽti animo prælium ineunt: nondũ alia conspecta classe: aut strepitu nautico exaudito. Postea vero q̃ alias atq; alias supuenientes cõspexere naues: tantus repente terror pauorq; omnes occupauit: vt non modo primum impetum, sed ne conspectũ quidẽ aduenientis classis sustinerent. Itaq; in proximũ litus effusam arripuere fugã. Albiciades centũ nauibus subsequutus, copiis in terrã expositis, magnã fugientiũ partem excepit. Mindarum deinde ac Pharnabazũ qui prẽsto cũ copiis terrestribus aderant, auxilium suis laturi: eodem impetu aggressus fudit fugauitq;: nec prius victoriæ modus impositus: q̃ Mindarus fortiter pugnãs cecidit: & Pharnabazus citato gradu fugam arripuit: Cyzico in potestate hostium derelicto. Ingens enim hominũ copia & prælio cæsa: magna insuper capta. Nauiũ vero ne vna quidem ex tanto numero euadere potuit. Athenienses hac tam ingẽti victoria parta, non solũ cõfirmasse in Hellesponto imperiũ videbãtur: sed ẽt ex altero mari Lacedæmonioꝝ vim ac potentiã depulisse. Statim post hæc capta est epistola quædã laconicis literis scripta: qua victi paucis verbis calamitatẽ susceptã Ephoris nuntiabant: Perdita sunt bona: Mindarus interiit: esunũt qui supfuerunt viri. Vos qd valerius agendum sit, consulite. Post hæc milites Alcibiadis sibi assumentes huius victoriæ laudẽ: societatẽ aliorum militum, qui Thrasylli regebantur imperio, tolerare non poterant. Nam Athenienses non multo antea eodem Thrasyllo duce apud Ephesum tam ingentem susceperant cladẽ: vt ab Ephesis sit eo in loco vbi conflixere trophæum in eum constitutum. Hæc exprobrabãt illis Alcibiadis milites: virtutẽ suam, ac sui ducis prudentiã extollentes: eorum ignauiã increpantes: asserẽtesq; Alcibiadẽ nunq̃ fuisse prælio superatum: illos vero ductu auspicioq; Thrasylli sæpius fusos fugatosq;. Sic igitur insolẽtia horũ militũ eousq; processit: vt neq; in acie, neq; in castris cõmunem cũ Thrasylli exercitu gerere militiã vellent. Cæterum quum Pharnabazus reparato exercitu Abidenorum fines esset ingressus: Alcibiades ad arcẽdum populationibus hostẽ, cum Thrasyllo obuiã factus: conserta pugna, hominẽ in fugam vertit: & cum omni exercitu persequutus vsq; ad noctem fugiẽtiũ agmẽ, ingẽn edita cæde, militẽ in castra reduxit. Ibi vtriusq; ducis milites, q̃ cõmuni opera rem feliciter gesserant, inuicẽ gratulãtes summa lætitia victoria celebrarũt: breuiq; tanta concordia coaluerunt omnium animi: vt pristinę cõtẽtiones beniuolentiã peperisse viderẽtur. Postero die Alcibiades insigni erecto trophęo, in regionem Pharnabazi exercitum ducit: ac late depopulatus agros omnis: magna cũ captiuoꝝ copia, & omnis generis prẽda in castra reuertitur: dimissis antea sine vllo pretio cunctis quos ceperat sacerdotibus. Quũ vero Chalcidonii spem prodendæ vrbis Alcibiadi attulissent: extẽplo ille ad eos ꝓfectus: vt authoribus defectionis animũ faceret: ad expellendum de ciuitate Lacedæmonioꝝ prẽsidium: prope mœnia cũ exercitu constitit. Certior deinde factus Chalcidonios quæcunq; pretio digna haberẽt, sub aduẽtũ suum ad Bithynios detulisse: parte copiaꝝ ad obsidendã vrbẽ relicta, ipse in fines Bithyniorũ reliquum exercitũ ducit: premisso antea caduceatore: vt nisi oĩa quæ a Chalcidoniis habuere, ad se detulerint: infestũ agmen ĩ suo agro expectent. Metu conterriti Bithynii extẽpio paruerunt mandatis: amicitia prius cum Alcibiade ac societate inita. Paulopost Alcibiades ad oppugnãdã Chalcidonẽ reuersus, quum ex ea parte qua mari abluitur, aggrederetur vrbẽ: interim Pharnabazus vt obsidionẽ solueret, cum exercitu venit: statimq; cum Hippocrate vrbis præfecto suis copiis iunctis pugnãdi potestatẽ fecit: nec Alcibiade detrectante certamen, ad pugnã deuenere. Certatũ aliquã diu ancipiti prẽlio. Demũ superato Hippocrate: quum Pharnabazus impetũ hostium sustinere non posset: citato gradu fugã arripuit. Alcibiades post hanc victoriã præfectis Atheniensium ad obsidionẽ relictis, ipse in Hellespõtum traiecit: pecuniã qua maxime indigebãt, vndiq; coacturus. Accidit autẽ vt per occasionẽ, cui nunq̃ deerat. * Selybriã caperet. Nã authores quidã dedẽdæ vrbis cum Alcibiade cõuenere: vt quũ media nocte ignẽ cõspexisset: citatũ agmen ad portas duceret. * Veriti deinde ne vnus cõiuratorum qui mentẽ in contrarium verterat, oĩa patefaceret: ante constitutũ tp̃s ignem extollunt. Alcibiades conspecto signo .xxx. tantũ viris assumptis: nondũ enĩ exercitũ armauerat: quãta maxima celeritate potest: ad vrbẽ cõtẽdit: iubens alios raptim sequi. Viginti alii accesserant viri: quum Alcibiades patefacta porta: vrbẽ ingreditur. Interim proditione detecta: Selybriani obuiã denso agmine veniebant: parari omni ratione confligere: vt hostem de ciuitate expellerent. Hos vbi appropinquare Alcibiades sensit: quum pugnam inire tam paucis militibus temerarium esse censeret: & pedem referre nimiũ turpe videretur vsq; ad illam diem duci inuicto: extemplo nouo consilio Selybrianos aggressus: caduceatorem misit: qui tuba silentio facto: suo nomine eos moneret: ne prius aduersus Athenienses arma hostilia ferant: q̃ animum consiliumq; Alcibiadis norint. Hoc mandato sic repressi sunt Selybrianorum conatus: ac si omnes Alcibiadis copiæ adfuissent in vrbe. Protracti deinde Alcibiadis opera: vtrinq; sermones: quousq; armatus exercitus ad vrbem peruenit: tum metu victis Selybrianis: quũ fidẽ Alcibiadis implorarent: liberaliter data est pax: & Thracibus imperatum: qui frequẽtes in exercitu Alcibiadis erant: iam diu sua sponte huius imperatoris signa sequuti: ne vrbẽ diriperent. Paucos dies ibi Alcibiades cõmoratus exacta pecunia prẽsidioq; imposito cũ

Mindari interitus.

Epistola laconica ad Ephoros ab Atheniensibus capta.

Thrasyllo duce apud Ephesum Atheniẽses cladem ingentẽ susceperant.

Tropheum cõstitutum ab Ephesis

Pharnabazus reparato exercitu ĩ Abydenos tẽdit, & ab Alcibiade funditur & fugatur.

Chalcidonios alcibiades adit & obsidet.

Bithyniciũ Alcibiades societatem inierunt.

Hippocrates Chalcidonis pręfectus.

Pharnabazus iterum ad Chalcidonẽ ab Alcibiade fugatur.

Selybria vrbs capit ab Alcibiade.

omnibus copiis Chalcidonē reuertit. Hanc vrbē interim Athenienſium duces ad deditionē cōpulerant: ac fœdere cū Pharnabazo inito conditiōes dixerāt pacis: vt Chalcidonii certa pecunia psoluta, in poteſtate Athenieſium eſſent: & omnis Pharnabazi regio integra ab iniuriis ſeruaretur: ac per eā Athenienſiū legati quādocūq; mitterētur ad regē, cōmeare libere poſſent. Alcibiadis aduētu fide vltro citroq; data, iureiurando fœdus confirmāt. Sic igit cū Pharnabazo cōpoſitis rebus, quū Athenienſes ex ea parte magno belli onere leuati viderētur: pter expectationē pcipiunt Byzantios nouādarꝫ rerū occaſionē nactos defeciſſe. Qood vbi ad Alcibiadē perlatum eſt: extēplo ille non igoarus, quātū momēti ad res gerēdas in celeritate collocatum foret, diu noctuq; non intermiſſo curſu, ad recuperandū Byſantiū proficiſcitur. Primo aduētu oppidani celerius q̄ arbitrabātur oppreſſi, vt in re trepida fit, pauentes per vrbē diſcurrunt: deinde alii alios hortantes cōſtituont inter ſe quo quiſq; loco ciuitatē defenderet.

Chalcidon ad deditionē compulſa.

Byzātii defectionē fecerant ab Athenienſibus.

Alcibiades ecōtra ſic terra mariq; Byzantiū obſidet: vt nulli aditus neq; exitus eſſent: qui non firmiter ſuis prçſidiis tenerētur. Itaq; breui tēpore factū eſt: vt oppidani debilitati cōmeatus inopia, famē tolerare non poſſent: nec ſatis ſcirēt in tanta penuria rerum, quid ſibi agendum aut parandū foret. Erāt ea tēpaſtate Byzantii ciues duo Anaxilaus atq; Lycurgus: qui magis cupiditate ſeruandæ patriæ, q̄ ſpe vlla priuatæ vtilitatis allecti, de prodenda vrbe cum Alcibiade conuenere: tali prius inito conſilio. ambo enim proficiſcentes in forꝫ, tum ad ea ciuitatis loca vbi aliqua ciuium frequētia erat, paſſim vulgarunt ſe cōpertum habere Alcibiadē ad comprimendas populorum ſeditiones, quæ magni ponderis eſſent, in Ioniam reuocati. Res a moltitudine facile credita: quia eodē die Alcibiades velis in altum datis ingenti celeritate verſus Ioniā nauigauit. Sequēti nocte quāto maxime cū ſilentio potuit, ad occupandā vrbē reuerſus: quum iam cōpoſita oīa ad pditionē eſſent: ipſe cū parte copiarū in terrā deſcendit: ex altera parte prefecti claſſis (ita enī cōuenerant) portū ingreſſi magno clamore vrbē inuadunt. ſimul enī & oppidanis metū, & authoribus dedēdæ vrbis ad recipiēdum Alcibiadē animū faciebāt. Primo tumultu Byzātii & externi milites, Peloponneſiaci, Bœotii, ac Megarēſes facto agmine ad portū occurrūt: & hoſtes iam deſcendentes in terrā ingēti impetu in naues cōpellunt. Iamq; ſperabāt defendi Byzantiū poſſe: nō ſatis gnari eorū quę gerebant a tergo: quum nūciatū eſt Alcibiadē cum armato exercitu vrbē ingreſſum. Extēplo multitudo oīs relicto portu in ciuitatē regredit: ad arcendū hoſtē: & opē ſi quam poſſet iam prope captę vrbi ferēdam. Primo cōgreſſu atrox cōmittitur prælū: Alcibiade dextrū, Theramene ſiniſtrum regēte cornu: ſtetitq; aliquādiu oppidanorum immota acies. Tandem vrgēte vehementius Alcibiade, hoſtes in fugam vertūtur. Alcibiades vrbe victoriaq; potitus curam adhibuit: vt omnes Byzantii a cæde, ac eorum bona a direptione militum ſeruarētur. Sic enim antea cum Anaxilao Lycurgoq; conuenerat.

Byzātiū ob ſidet ab Alcibiade.

Anaxilaus.

Lycurgus.

Byzātiū capitur ab alcibiade.

Qd quidē ad diluendum proditionis crimen, ipſis deinde nō parū profuiſſe videtur. Nam quum ii poſt hanc deditionem, Lacedęmonem profecti in iudicium vocarentur: Anaxilaum dixiſſe aiunt nullum turpe facinus a ſe perpetratum. Etenim quum Byzantius inquit, nō Lacedęmonius eſſem: & patriā meam, nō Spartam, terra mariq; obſeſſam viderem: cernerēq; prętera oī frumento quod reperiebatur in vrbe a Bœotiis, Peloponneſiacīſq; cōſumpto, reliquam multitudinem fame perire: ſuccurrēdum Byzantiorum filiis duxi. Itaq; nō hoſtibus ciuitatem prodidi, ſed ab hoſtium cęde incendio: ac omnibus malis, quæ victi a victoribus perpeti ſolent, patriam liberaui: optimatum Lacedæmoniorum ſequutus exemplum: quibus ſemper maximæ curæ fuit quacunq; ratione ciuitatem ſeruare. His auditis Lacedæmonii Anaxilaum atq; Lycurgum omni ſupplicio abſolutos dimiſere.

anaxilaus & Lycurgꝰ a Lacedęmonius in iudiciū vocantur.

anaxilaus & Lycurgꝰ abſoluunt.

Cæterum Alcibiades tot rebus terra mariq; feliciter geſtis: quum iam reuiſendæ patriæ incredibili cupiditate traheretur: nihil vltra differendum ratus, claſſem cōſcendit: multi hoſtium ſpoliis ac omnium armorū genere exornatam. Nam prętr ingentem captiuorum copiam: ſupra ducēta nauium roſtra, quæ partim a ſe captæ, partim deletę prçlio fuerant, ſecum habuiſſe Alcibiadē tradunt. Verum Duris Samius q originē ſuā in Alcibiadē refert, Callipidē quoq; hiſtrionem fuiſſe in naui illius ſcribit: enſe haſta cæteriſq; armis, qbus vti in certaminibus ſolēt, peregregie inſtructū: & Chryſogonū quēdam modulatorem, qui tanta arte remigū manus dirigebat: vt quum illi remorꝫ pulſum cū Chryſogoni cātu cōtīgerēt: iocūdā audiētibus redderēt harmoniā. Addit ēt ptoriā naui, qoa Alcibiades vehebat, veluti ex bacchanalibus redeuntem, cū purpureis velis portum ingreſſam. Hæc ego affirmare non auſim: qoom neq; Theopompus, neq; Ephorus, neq; Xenophon qoi grauiſſimi authores fuere, harū rerꝫ quicq̄ meminerint. Prętera nec tēpus illod poſtulare videbatur: vt Alcibiades ab exilio veniēs Pyræum cum tanta pōpa ingrederetur, & Athenienſium inuidiam concitaret: quam ille ēt in tam ſecunda proſperaq; fortuna magnopere ſuſpectam habebat. Nam quū portum intraſſet: non prius in terram deſcendere voluit, q̄ ſedens in puppi Euryptolemū nepotem & familiares permultos conſpexit hortantes: vt fidēti animo in vrbē veniret. Inter hæc multitudo omnis obuiam effuſa ſtudio viſendi Alcibiadē poſt tot victorias portas, certatim extra ciuitatem exierat: tum ex tanto interuallo primū conſpectus ora omnium in ſe oculoſq; cōuertit. Itaq; ipſum venientē, cæteris prçfectis omiſſis: alii ſalutabant: alii oſculabantur: aliti deferebant coronas. Senes qui appropin-

Callippides hiſtrio.

Chryſogonus modulator.

Euryptolemus nepos Alcibiadis

Alcibiades ab Atheniēſibꝰ excipitur magna cū lętitia & laude.

quare non poterant, procul aspicientes virũ iunioribus ostendebant. Erant etiam qui p̃sentẽ feli/
citatẽ cũ preteritis calamitatibus cõferẽtes, prę nimio gaudio lachrymas tenere nõ possent. Multi
quoq; reperiebantur: qui cũ sermonibus suis res ante actas repeterent: palã faterentur, indigne in/
iuriam a populo factam: magnoq; id dãno fuisse dicerẽt: q; Syracusano bello nec opera nec consi/
lio talis viri vsa resp. esset Quid enim Alcibiades sua virtute potuisset efficere: manifeste ex illius ge
stis posse deprehendi: qui quum Atheniensiũ rẽpu. spoliatam imperio maris, terra vero vix subur
bana tenentem inuenerit: extemplo cũ magna hostiũ clade, nõ modo in pristinã potentiã reuoca/
uerit: sed etiã gloria ac magnitudine rerũ gestarum claram florentẽq; reddiderit. Sic igitur Alcibia
des frequenti multitudine constipatus media vrbe in forum peruenit. Ibi aduocata concione, le/
niter primum de exilio questus, oĩum calamitatũ quas fuerat ante perpessus in suam malã fortu/
nã malũq; fatũ contulit culpam. Deinde quum exposuisset: quo status res hostium essent: ita de bel/
lo q̃d gerẽdum erat, magno elatoq; animo disseruit: vt Athenienses cũ ingenti assensu vniuersę
concionis, pręsentem terra mariq; ducem exercitus declararent: decernerentq;, vt oĩbus sibi resti
tutis bonis, dirę execrationes in suum caput iussu populi factę ab * Eumolpidis & pręconibus re- *
uocarentur. Sed in cõmuni lætitia ciuitatis, fuere nõnulli religiosi viri: quos nõ tam reditus Alci/
biadis, q̃ tempus reuersionis offendit: nam eo die quo ille portũ intrauit: festa deæ, quæ coli Athe
nis magna cum religione solet, celebrabantur. templi enim ornamentum omne deponũt: paui/
menta tegunt: & tali die ab omni opere vacandum censent. Cæterum Alcibiades cunctis ex sentẽ
tia succedentibus rebus, triremibus centum cõparatis ad bellum paulopost nauigare decreuerat:
quum repente occasio quædam honestę gloriæ consequendæ illi oblata, aliquandiu retardauit p
fectionis cõsilium. Nam ex eo tempore quo Decelia vrbs menibus fuerat a Lacedæmoniis circun/
data: sic deinde transitus in Eleusinã pręsidiis hostium tenebantur: vt Athenienses ad celebranda
mysteria sine ornatu aut cerimonia vlla pompam mari deferendam curarint. Etenim sacrificia,
choreæ, aliaq; permulta, quæ fieri terrestri itinere solita erant, omittebantur. Alcibiades rem quæ
ad deorum cultum & gloriam hominum magnopere pertineret, aggrediendã ratus statuit p me
dios hostes pompam p̃ducere. Cernebat enim aut otiose transeundum esse: si Agis Lacedæmonio
rum rex certamen detrectaret: aut sacram pugnam & acceptã deæ in conspectu patriæ cõferẽdam:
in qua esset omnis ciues virtutis suæ testes habiturus. Primum igitur quum Eumolpidas & pręco
nes consilii sui cõscios fecisset: quosdã speculatores in verticibus montium, qua proficiscendum
erat, collocauit: quosdam etiã sacrũ agmẽ ad omnes aditus exitusq; explorandos pręcedere iussit:
Ipse deinde sacerdotes ministrosq; sacrorum armatis copiis septos ducere cũ silentio cœpit. Spe/
ctaculum egregium & deo dignum, pompa illa ac multitudo partim armis, partim solẽnibus or
namẽtis instructa præ se ferebat. Quum vero hostium nemo obuiã esset p̃gressus: Alcibiades sa/
crificiis & iis omnibus q̃ ad celebranda mysteria pertinebãt, rite peractis, sacrum agmen incolume
reduxit in vrbem. Hęc res prospere feliciterq; sequuta Alcibiadẽ in tantã elationem ac superbiã ex
tulit: vt iam ille palam iactaret: hunc exercitum, qui tandiu suo auspicio militauerat, se duce insu
perabilem esse Erant autem ea tẽpestate Athenis multi egeni & calamitosi homines: qui rerum no
uarum cupidi Alcibiadem hortarẽtur: vt decretis legibusq; sublatis, remp. occuparet: suo arbitra
tu ciuitatẽ regeret: nec inimicorũ inuidiam, quam multo ante sua gloria vicerat, formidaret. Ipse
vero, & si hanc multitudinem incredibili studio ad se confluentẽ quacũq; ratione foueret: atq; iis
omnibus quorũ opes in ciuitate insignes erãt, occupandæ libertatis suspitionem iniiceret: tamẽ
quam mentẽ erga tyrãnidem habuerit, nõ satis cõpertum habemus. Illud autẽ nõ ignorare vide/
mur: eo tpe principes ciuitatis ambitionem viri ac audaciam formidãtes, omni studio cõtendisse:
vt ille collegis in imperio quos vellet acceptis, q̃ primũ vrbem excedens cum oĩbus copiis profici/
sceretur ad bellum. Hæc quum essent: Alcibiades idoneam nãuigãdi tempestatẽ nactus cum. C. nã
uium classe a Pyræo soluens continuato cursu Andrum petiit. Ibi fugato Lacedæmoniorum præ/
sidio: quũ vrbem quæ expugnari posse videbatur: non cepisset: inimici Athenis criminandi mate/
riam nacti, huic sua sponte Alciabiadem pepercisse dicebant. Res ab Atheniensibus facile credita:
quia tanta de calliditate illius habebatur opinio: vt oĩa ab eo minus prospere gesta, non fortunę,
sed culpæ potius tribuenda putarent. Itaq; quum ante ipsius discessum sibi in animũ induxissent:
Alciabiadem primo aduentu alteram saltẽ Ioniam occupaturũ: vbi audiebant segnius cuncta suc
cedere: grauiter indignãtes aduersus virũ, huius tarditatis culpam in perfidiã hominis conferebãt:
non satis memores, in quantis difficultatibus Alcibiades versaretur: præsertim ob pecuniarũ ino
piam: qua interdum cogebatur relicta classe, cũ paucis triremibus p̃datum exire: vt exercitum alere
& suppeditare militibus stipendia posset. Hostes vero non solum domesticis opibus fulti: sed etiã a
Persarum rege cõmeatu pecuniaq; adiuti maiori facilitate gerebant bellũ. Harũ rerũ Athenięses ob
liti, sic absenti Alcibiadi succensebãt vt pristinam maliuolentiã renouare viderentur. Et forte per id
tẽpus prope Ephesum suscepta clades, inimicis illius animũ fecit ad impellendam multitudinem:
vt Alcibiadi arrepto imperio, ducem exercitus commutaret. Nam quum Lysander Lacedæmoniç
classis

Alcibiades dux declaratur exercit⁹ terra mariq; ab Atheniensibus.
Decelia vrbs.

classis pręfectus ex pecunia, quam a Cyro susceperat, abunde suis militibus stipendia persoluisset: Alcibiades quoq; stipēdiariis suis quacūq; ratione succurrendum ratus: ad pecuniam colligendam cum paucis nauibus in Cariam proficiscitur. Relictus est autem p̄fectus classis Antiochus quidam vir in re maritima ac in nauticis ministeriis vehemēter peritus: sed disciplinæ militaris penitus expers. Hunc in discessu suo magnopere monuisse Alcibiades dicitur: ne absente se, manus cum hoste consereret. Is vero paulopost, præcepto illius cōsilioq; neglecto, cum duabus triremibus Ephesum nauigauit. Ibi Lysandrum qui in eo portu constiterat, nunc audaciam suam iactando, nunc Lacedæmoniorum ignauiam increpando, prælio lacessebat. Lysander primum cum paucis triremibus, deinde cum omni classe obuiam factus, quum abeuntem Antiochum sequeretur: reliquas Atheniensium naues offendit properantes fugienti Antiocho auxilium ferre. Primo congressu facta vtrinq; potestate pugnandi ad prælium deuenere. Certatum aliquandiu ancipiti marte: demū Athenienses re male gesta, in fugam auerterūt classem. Lysander multis hostium nauibus, magna quoq; captiuorum copia potitus, vt magnificentius victoriam celebraret, trophæum constituit. Hæc vbi ad Alcibiadem perlata sunt, extemplo ille, omnibus rebus omissis citato cursu Samum repetit. Ibi collectis nauibus, quæ ex ephesina superfuerant clade, & suæ classi adiunctis, confestim ad lacessendum hostem p̄greditur: nullam pugnandi moram facturus, si ille quoq; dimicare iusta acie velit: cæterum Lysander recenti victoria parta non sæpius fortunam tentandam ratus, se classemq; suam in loca tuta receperat. Erat autem ea tempestate in exercitu Alcibiadis Thrasybulus quidam Thrasonis filius vir domi ac militiæ clarus: sed Alcibiadi vehementer infestus. Is Athenas profectus quum aduocata concione quo statu res Atheniensium essent exposuisset: multis calumniis Alcibiadem onerauit. Nam paulo ante susceptam cladem, discessisse eum arguebat: cuidam ex comporatoribus suis ignobili ac inquilino homini classe relicta: profectum deinde in Cariam nō tam vt pecuniā legeret pro alēdo exercitu, & stipendiis militibus persoluēdis: q̄ vt voluptati atq; libidini inseruiret: & reip. cura posthabita, pellicibus: quarū sibi magna copia erat, operam daret. Itaq; discessu suo hostibus qui haud procul abessent, manifestā occasionē oblatam: vt Atheniēsium classem inuaderent. Sic igitur sua culpa rem malegestā, classem dissipatā, exercitū qui supererat licētia lasciuiaq; corruptum. Adiciebat prætetea eum habere in Throcide locū quēdam mœnibus aggeribusq; munitum: quē ille sibi ac si patriæ suæ diffideret, refugiū comparasset. His Athenienses vehemēter cōmoti, absenti Alcibiadi imperiū abrogarūt: aliis ducibus qui exercitui classiq; præessent in eius locum suffectis. Alcibiades postea q̄ populi Atheniēsis decretū cognouit: multitudinis iram & inimicorum maliuolentiam metuēs, suis nauibus ac militibus q̄ in omni fortuna rerum sua vestigia sequebantur collectis, in Thraciam nauigauit. Ibi cum populis, qui sine rege viuebant, bellum gerens quum in agros eorum nihil tale opinantium crebras excursiones fecisset: breui oīs generis præda etiā suum militē locupletauit: multosq; gręcos qui captiui barbaris seruiebant, ab eorū manibus liberauit. Inter hæc Tideus, Adimantus, ac Menander Atheniensium duces: prope Lampascum profecti, contra portum: vt decernerent nauali certamine, vel si detrectaret hostis pugnam, timoris cōfessionem exprimerent: instructa nauium acie, stetere. Sed postq̄ Lysander a pugna suos continebat: Athenienses ad capræ flumina vnde profecti erant redierunt: ibi cum nullo imperio nulla militari disciplina militem coercerent: & mare importuosum esset: facile hostibus bene gerēdæ rei occasionem pręebebant. Hanc negligentiam obseruans Alcibiades: qui ab iis locis haud procul aberat: terrestri itinere ad præfectos Atheniensium venit, atq; eos docuit: quanto in periculo ipsi vna cum exercitu versarentur: quousq; eo in loco cōtinerent classem: vbi nec portus nec oppida essent: quæ hostibus impedimento, suis pręsidio forent. Accedere etiam ad hæc: q̄ eorum milites commeatum longe petentes in terram descenderent: vagi per agros sine vllo ordine militari discurrerent: naues in nudis litoribus relinquentes hostium arbitrio manifeste expositas. Hæc dicentem monentemq; Alcibiadem, vt ex capræ fluuiis Sestum abirent: duces Atheniensium neglexere: affirmantes sibi nunc administrationem belli, non Alcibiadi esse cōmissam. Quinetiam Tideus contumeliis primum, deinde minis acceptum, abire celeriter iussit. Discedens Alcibiades paulopost nōnullis familiaribus ab exercitu venientibus: Nisi inquit consilium meum spreuissent duces, breui Lacedæmonios coegissem, aut prælio decertare: aut magna suarum nauium parte amissa turpiter fugam arripere. Verum hæc alii iactātis hominis verba esse dicebāt: alii contra vehementer probabant: cernentes quanto adiumento Alcibiades Atheniensibus esse posset: si Thracum tumultuariam manum, quam in armis paratam habebat, terrestri itinere in Lacedæmonios conuertisset. Cæterum extemplo post hæc quale fuisset consilium Alcibiadis re ipsa & experientia patuit. Nam ex Atheniensium classe magna hominum copia frumentatum egressa, quum in agris passim vagaretur, Lysander intentus in omnes occasiones gerendę rei, ingenti celeritate hostes inuadit: nihil minus eo die quam Lacedæmoniorum aduentum expectantes: itaq; fuga magis quam pugna fuit. Naues paulo minus quam ducentæ: hominum tria milia capta: quos omnes Lysander necari iussit. Conon tantum cum octo triremibus ex illo tumultu saluus euasit.

Lysander p̄fect⁹ classis Lacedæmoniorum.

Antiochus p̄fect⁹ classis Alcibiadis.

Atheniēsiū classis in fugam vertit.

Tropheū a Lysandro constitutū.

Thrasybulus Thrasonis filius in Alcibiadē apud Athenienses inuectus.

Tideus Adimāt⁹ & Menander duces atheniensium.

Capræ flumina.

Atheniensium fuga a Lacedæmoniis facta.

Naues fere ducētę: hominū tria milia capta

a Lysandro Lacedęmoniorũ duce Alcibiades a Thracibꝰ fugatur.

Nec multo interiecto tempore, post hanc victoriam partam, Lysander occupatis Athenis, longa mœnia dirui, & omnes Atheniensium naues cremari iussit. Alcibiades vero postquam Lacedæmonios longe terra mariq; dominantes conspexit: eorum potentiam simul & maliuolentiam metuens, statuit in Bithyniam proficisci. Verum Thraces quum percepissent magnam auri vim secum Alcibiadem ferre: inito consilio virum aggrediuntur: omniq; ei erepta pecunia, ipsum fugientem assequi non potuerunt. Pulsus vndiq; Alcibiades quum multa incommoda ac fortunæ permutationes illius animum transuersum agerent: tandem omnibus consilus rationibusq; subductis, ad Artaxerxem Persarum regem confugiendum putauit: ratus non minus gratum aduentum suum ei futurum: q̃ olim Themistocles Xerxi fuerat regi: præsertim quum ad ineundam principum gratiam non deterior Themistocle videretur, & causam pro liberanda patria honestiorem haberet. Aditum vero ad regem facile per Pharnabazum, cum quo antea inierat fœdus, se habiturum sperabat. Itaq; quum in Phrygiam ad eum venisset: comiter hospitaliterq; susceptus, barbarum facunde alloquendo, sibi in primis conciliauit.

Alcibiades vndiq; pulsus ad Artaxerxẽ Persarum regẽ confugit.

Atheniẽses abrogati Alcibiadi imperii pœnitet.

Athenienses per id tẽpus libertate amissa, & .xxx. viris per Lysandrum Lacedęmoniosq; concessa, sera tandem pœnitentia cepit: q; abrogato Alcibiadi imperio, aliis pręfectis administarationem belli detulissent. Itaq; ab Alcibiade minus erratum fuisse dicebant: quum ministri culpa nonnullas amiserit naues: q̃ a seipsis: qui alienissimo reipu. tempore, egregium in militia ducem patriæ suæ abstulerint: illam cuiusdam calamitatis quæ breui instaurari potuisset, hanc vniuersi interitus ciuitatis causam esse habendam. Sic igitur simul coeuntes in foro cum priuatam suæ cuiusq; domus, tum publicam fortunam ciuitatis deplorabant: cunctis tamen spes quędam relinquebatur inanis atq; incerta: q; Alcibiade viuo nõ penitus actũ de libertate credebant. Antea enim Lacedęmoniorum potentiam sua virtute depressisse dicebant: & nunc etiam æquo animo laturum non esse: vt se incolumi tanta cum ignominia Lacedæmonii .xxx. q; tyranni Athenis dominentur. Nec mirandum erat eo tempore imperitam multitudinem vanis cogitationibus laborantem, omnem spem recuperandæ libertatis in Alcibiadem posuisse: quum contra triginta viri neminem magis q̃ Alcibiadem metuentes, eum solũ esse arbitrarentur, qui pręsentẽ ciuitatis statũ pturbare ac delere posset. Itaq; hoc metu curaq; soliciti: vbi nã illegẽtium esset, qd pręcipue ageret aut moliretur ingẽti studio pquirebãt. Cæterũ Critias vnus ex .xxx. tyrãnis, huic timori quacũq; ratione succurrendum ratus: Lysandrũ docuit Lacedæmonios gręcie principatũ retinere non posse: nec presentẽ Atheniensiũ statũ firmare, donec turbulentissimus homo & acerimus populi concitator Alcibiades in vita superfit. Hæc Critiæ verba parum Lysandri animum mouebant: nisi superuenissent a Lacedęmoniis literæ iubentes, vt Alcibiadem de medio tolleret. Hoc autem quærebant Lacedemonii: siue quia hunc hominem .xxx. viri magnopere formidarent: iampridem ingenium illius in maximis rebus experti: siue quia tempus venisse arbitrarentur, in quo grauem pro illata Agidi iniuria ab alcibiade pœnam expeterent. Lysander iis acceptis literis, extemplo ad Pharnabazum in Asiam mittit: qui eum hortetur: vt hanc rem, quæ in sua potestate collocata foret, quanta maxima celeritate potest, aggrediatur. Barbarus nullam moram interponendam ratus, Mageo fratri & Susametri patruo negotium dat: vt Alcibiadem quem vna cum Timandra scorto in quodam oppido Phrygiæ esse perceperat, interficiendũ curent.

Critias vnꝰ ex .xxx. tyrãnis Atheniensium.

Alcibiadẽ Lacedęmonii interficiendum procurant.

Timandra Scortum

Sunt autem nonnulli: qui anteq̃ is opprimeretur, quadam nocte visam ei Timandram per somnium aiunt, vultum sibi muliebribus lineamẽtis coloribusq; pingentem. Alii vero non Timandram, sed Mageum fuisse dicunt: quem ille cernere videbatur capite sibi abscisso reliquum corpus igne cremare. Verum ii quibus necandi Alcibiadis negotium cõmissum erat, mandata impigre exequentes: quum ad eum locum, vbi ille morabatur, multis cum satellitibus peruenissent: primo aduentu nõ sunt ausi Alcibiadem aggredi: sed totius circuitum domus ita custodiis complexi sunt: vt nemo inde elabi posset. Deinde quum vndiq; parietibus applicuissent ignem: Alcibiades re inopinata turbatus, cumulum raptim ex vestibus & omni genere supellectilis factum super ignem proiecit: tum clamyde læuo brachio obuoluta dextra ensem tenens, anteq̃ flamma vlterius conualesceret, per medios hostes erupit. Ad barbari non audentes aut ei venienti obuiam progredi aut comminus manum conserere: procul telis virum petebant. Itaq; abundante missilium copia quum ille vlterius sustinere nõ posset, tandem vulneribus multis confossus occubuit.

Alcibiadis interitus.

Hic exitus Alcibiadis Atheniensis fuit, cui postea Timandra funus satis amplũ atq; magnificum pro suis facultatibus faciendum curauit. Sunt autem nonnulli qui non a Pharnabazi militibus Lacedæmoniorum gratia interemptum: sed a quibusdam familiaribus cubantem cum eorum sorore prius inuentum: deinde vna cum muliere eo pacto quo enarrauimus necatum Alcibiadem tradunt.

¶ M. CORIOLANI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Artio/
rũ Familia
Romæ com
plures ex pa
triciis illu/
ſtres edidit
viros: ex q/
bꝰ ẽt Martiꝰ
Caius nomi
ne Nepos ex
titit: q poſt
Tullum regnauit Hoſtiliũ. Martii quoq;
fuere Publius, ac Quintius: q maximũ
pulcherrimũq; Romæ aquæductum fe/
cere. Itemq; Cenſorius: quẽ Romanus
populus Cenſorẽ ſecundo creauit. Inde
ſuadente eo, legem decretumq; tulere ne
cui bis eũdẽ ãbire magiſtratũ liceret. Ca
ius vero Martius de quo iſta conſcripſi/
mus, orbatus patre, ſub vidua educatus matre, declarauit vniuerſis orphaniá, tametſi aliã etiã habe
at incõmoda, haud tamẽ impedimẽto fieri: quin excellẽtiſſimus quiſpiã virtute vir euadat: quum
alioqui ipſa ſe ignobilibus criminãdã carpẽdãq; præbeat: q eos cura & indulgẽtia deſtitutos, corrũ
pi ſinat. Hic quoq; teſtimonio vir adeſt: ſi qua ingenua pſtanſq; doctrinæ indiga fuerit natura:
quẽadmodum & malũ colẽdi ſtudiũ generoſa nacta tellus, vtilia ſimul & noxia parturit. In oĩbus
nãq; cõſilio gerendis, eius fortitudinẽ, tollerãtiam, & ingẽtes ad virtutis opera motus indicauit. In/
temperãtes item gerẽs animos, nec vſq in cõtentione cedẽtes, neq; hominũ ſocietati ſe facilẽ, neq;
idoneum tribuebat. Q uũq; illũ illecebris, laboribus, & pecuniis infractũ admirarẽtur hoĩem: mo/
deſtũ qdem forte ac iuſtũ appellabant. Verũtamen ipſum ciuilibus in negotiis inuiſum, minuſq;
gratioſum, & nobilitatis ſtudioſum iniquo ferebãt aĩo Q uẽ vero aliũ homini fructũ benigna mu
ſarum affert cõſuetudo: q̃ ſtudio ac diſciplina mãſuefactam naturã, mediũ ratione certa ſuſcipere:
& quod nimis eſt abiicere! Ea igitur tẽpeſtate rebus maxime bellicis, & diſciplina militari, romana
plurimũ florebat gloria Teſtimonio eſt ipſam virtutem vnico fortitudinis nomine appellatã: Idq;
quo proprie fortitudinẽ vocant: cõmune generis eſſe vocabulũ. Cæterum Martius belli artibus,
& decertandi ſtudio vehemẽter affectus: ab ineunte ſtatim pueritia arma tractare manibus cœpit.
Q ua in re niſi cognatos armorum vſus præſto ſibi ac promptos induſtria vẽdicaſſet: nullum eo/
rum quæ comparaſſet opus fore exiſtimans, ad omne pugnæ genus adeo corpus exercuit: vt curſu
peragilis, in capiendo atq; pugnando incluctabile pondus haberet. Q uiſquis igitur ſecum de/
animi præſtantia aut virtute contendiſſet: ſuperatus, ingens corporis robur indomitum quidem,
ac nulli ceſſurũ labori, cauſam eſſe dicebat. Poſt exactum Roma Tarquinium regem adoleſcentu/
lus adhuc prima meruit ſtipendia: quo tempore Tarquinio poſt varios præliorũ conflictus, tanq̃
extremã iactanti aleã, plurimi ſeſe Latinorũ aliorũq; Italorũ ſocios aſciuere: vt eũ nõ ſua magis gra/
tia Romã reducerent: q̃ vt creſcẽtẽ rẽ romanã metu ac inuidia deprimerent. In eo bello qđ multos
excepit euentus. Martius ſpectante dictatore, ſtrenue dimicauit. Is enim quũ Romanũ ciuem cõmi
nus ſuccũbẽtẽ vidiſſet: haud aſpernatus eo protecto irruentẽ confodit hoſtẽ: quãobrẽ poſt victori
am in primis illum imperator quęrcea donauit corona. Cuicũq; enim ciuẽ ſeruaſſe cõtigerat: hæc
ex lege corona dabatur: ſiue ppter Arcadas is pręcipue quęrcui reddatur honos: quos Glandipha
gos: diuinũ appellare ſolet oraculum: ſiue q facilẽ militi fructum, tũ ocyus, tũ paſſim quęrcus exhi
bebat: ſiue id cõueniens ſeruati ciuis exiſtat præmiũ: quoniã Ioui, in cuius tutela ſunt ciuitates, ſa/
cra quęrcus eſt. Eſt præterea quęrcus inter ſylueſtres quidẽ arbores fructu longe belliſſima atq; ferti
liſſima: inter mitigatas autẽ validiſſima. Ab ea quoq; cibus erant glandes: potus mulſum: opſoni/
um paſtæ ex ea feræ atq; alites. Inde quoq; magnũ venatoribus inſtrumentũ viſcus extat. In ea pu/
gna Caſtorẽ ac pollucem apparuiſſe traditur: ſtatimq; poſt pugnã ſudantibus equis victoriã in fo/
ro nuntiaſſe: vbi nunc ædificatum illis penes fontem templũ eſt. Q uapropter ea victorię dies idi/
bus quintilibus Caſtori ac Polluci ſacra ſolẽniſq; ducitur Cæterũ immaturus honos ac dignitas
annis collata iuuenilibus, ſi leuia parumq; ſplendida nacta ſit ingenia: ſolet ipſam ſitim ac faſtidi/

Martiꝰ Ca/
ius Nepos.
Publiꝰ Mar
tius.
Quintius
Martius.
Cenſorius
Martius.
Lex ne quis
eũdem bis
ambiat ma
giſtratum.
Caius Mar
tius.
Orphania.

Muſarũ cõ
ſortii quis
fructus.

Martius.

Martius
quęrcea co
rona. obſer
uatũ ciuẽ
donatus eſt
Corona
quęrcea.
Glandipha
gi Arcades
dicti.
Caſtori ac
Polluci ſa/
cra dies.

Dignitas graues & constantes aios auget & illustrat.

tam q̃ primũ cupiditatem explere: continuo q̃ restinguere. Graues & constantes animos auget, il-
lustratq̃ dignitas: qui perinde ac aura inspirante ad honesta concitãtur opera. Eos enim non tã q̃
recepta mercede: sed quasi dato pignore, ne gloriam deserant, verecundia cõtinet: pudetq̃ in p-
priis se gestis extollant. Hoc pacto stimulatus Martius, ipse sibi fortitudinis æmulationem propo
suit: ãq̃ nouis semper gerendis ardens egregiis addebat egregia: exuuiasq̃ cumulabat exuuiis: sem
perq̃ nouissimos cum prioribus duces pro suæ virtutis testimonio & cumulandis honoribus, ha-
bebat. Quamobrem quum multa per id tempus decertarint bella Romani: e nullo sine corona
aut præmio discessisse Martius visu est. Cæteris quidem finis virtutis erat gloria: huic vero gloriæ
finis materna existebat lætitia. Id nãq̃ ingenti tũ honori, tũ felicitati ducebat: vt matri eius audire
laudes, & se coronis spectare præditum contingeret: ac ipsius p̃ gaudio lachrymantis astringe-
retur amplexibus. Hunc quoq̃ * Epaminondas affectum declarasse traditur. Is enim suam maxi- *
mi fecit felicitatẽ: q̃ res gestas in Leucturis, ac victoriam, superstites adhuc paterq̃ spectassent. Eni-
uero ille vtroq̃ læte ac comiter vsus est parẽte. Martius tametsi paternam se theatri debere reuerẽ
tiam putaret; vsq̃quaq̃ tamen Volsiniæ honori ac lætitiæ haud satis esse potuit. Cuius volun-
tate atq̃ precibus vxorẽ duxit: ex qua procreatis liberis, cum matre simul habitauit. Inde quũ his
in ciuitate magnã ex virtute gloriam & potestatem comparasset: diuitibus contra plebem fauente
senatu, quæ multa a fœneratoribus grauissima perpeti videbatur, coorta seditio est. Ii enim qui-
bus nullum aderat peculium: aut pignoris aut vẽditionis nomine omnibus fortunis exueban-
tur: qui vero omnino inopes erant, carceri deducebantur: q̃q̃ plures vulnerum cicatrices, quas
ipsi pro patria laborantes inter militandum acceperant, corporibus ostenderẽt. Postremo quum
aduersam Sabinos bellum suscepissent: Marco Valerio imperatore pro illis ex senatuscõsulto spõ
sore interueniente, diuites sese modestius habituros polliciti sunt. Postq̃ autẽ eo bello egregie ac
prospere confecto victores hostium rediere: nihil in eos mite haud clemens a fœneratoribus per-
petratum est: senatusq̃ haud meminisse cõuẽta dissimulans, rursus eos in vincula duci, & bonis
spoliari contendebat. Quocirca sæuissimus in ciuitate tumultus, & intestinæ seditiones erant.
Quę res quum minime latuisset hostes: incursionibus factis agrum igni vastabant. Quumq̃ con-
sules eos qui per ætatem ferre arma poterant, nominatim citarent: neminem eis audisse constat.
Subinde inter primores discordia fluctuabat. Existimabant nonnulli districtum illum nimis ri-
gorem aduersus inopes mollius oportere remitti. Cæteri quorum & Martius erat, reluctaban-
tur: non æris magnitudinem, verum tentamen & superbiæ popularis initium animo versans: q̃
adeo temere contra leges insurgatur: idcirco vt resipiscant sedandos, restinguendosq̃. Cuius rei

Pauperes sacrũ mõtẽ secesserunt.

gratia quum inter paucos dies sępenumero senatus cogeretur: nec vllus propterea rebus affer-
retur exitus: congregati repente pauperes se mutuo irritarunt. Inde relicta vrbe, in sacrum mon-
tem trans amnẽ Anienem secesserunt: vbiq̃ quiete residendo, violentũ quidẽ nihil aut seditiosum
agẽtes, se a diuitibus vrbe eiectos diu clamitabãt. Aerem, aquã, & sepulturę locum vbiq̃ sibi præ-
biturã Italiã: nihil amplius & Romã habitãtes se assequi: q̃ pro diuitibus militãdo vulnera & mor-
tes excipiant. Ea res pauorẽ iniecit patribus. Grandeuos itaq̃ q̃ placabiliores & plebi chariores erãt,

Memius Agrippa. Liuio dicit Menenius

oratores mittere placuit. Prior orsus * Memius Agrippa: multa cũ plebẽ orãdo, tũ p̃ patribus in- *
cusando: deniq̃ sermone circuito vulgatã illã narrasse fabulam traditur. Omnia (inquit) hominis
mẽbra olim aduersus ventrẽ cõspirasse: eũq̃ q̃ solus nihil impertiens otiosus in corpore sederet in-
cusasse: quũ interea cætera ad eius explẽdos appetitus, & labores maximos & ministeria p̃ferant. Eo-
rum vero fatuitatẽ ventrẽ irrisisse. Ignorare autẽ q̃ quũ in se vniuersum suscipiat nutrimentũ, cæ-
teris tñ a se distributũ rursus emittat. Eadẽ inquit rursus p̃ vobis ratio senatus est: quæ enim p̃ de-
bita rerum dispensatione apud eũ cõsilia sunt, uobis omnibus ac nostro vsui & emolumẽto refert

Tribuni plebis q̃ primi creati fuerint.

atq̃ distribuit. Ea re conciliati a senatu impetrant: vt viros quinq̃ deligerent: qui si opus fuerit, suo
possint vt patrocinio: quos nunc tribunos plebis vocant. Priores creauerunt Iuniũ Brutum, & Si-
cinium Bellutum quos secessionis duces habuerant. Coacta vnum in corpus ciuitate, statim re-
petitis armis, populus sese ducibus ad belli vsus promptissimos tradiderunt. Ea res Martio minime
collibuit: quoniam inualescente plebe, optimatum dignitas diminuta videretur. Quũ id quoq̃ plu-
ribus ex patriciis haud sane placere cerneret: eos tamen ne dimicando pro patria, se a plebeiis vin-

Corioli oppidũ volscorum.

cere sinerent exhortabatur: ne potentia magis q̃ virtute pręcellere illis viderẽtur. Aduersus Volsco-
rum gentem Romani tum belligerabant. Ibi Coriolorum erat oppidum longe dignitate præstan-
tissimum: quod quum consul Cominius admoto exercitu, circunsedisset: reliqui Volsci terrore per-
culsi, simul vndiq̃ in Romanos subsidium contrahebant: vt pro muris commissa pugna, duobus

Tit⁹ larti⁹, Marti⁹ qualis esset miles.

ex locis in Romanum fieret impetus. Cominius vero consul diuisis bifariam copiis, ipse quidẽ in
aduentantes extrinsecus Volscos fertur obuius. Titum autem Lartium Romanum ciuem & excel-
lentissimum virum ad vrbis obsidionem reliq̃t. Oppidani pauci factis obsidentibus erũpunt: pri-
mũq̃ cõmissa pugna vincebant: & iã Romanos in castra fugabant: tũ Martius cũ paucos manu
p̃uolãs, p̃stratis q̃ secũ cõseri ausi sunt, & repsso aliorũ ĩpetu, ingẽti clamore Romanos reuocabat,

Erat enim qualem Cato militem optabat: non manu tantum, aut ictu, verum & vocis sono, & vultus aspectu hosti terribilis, omninoq; insuperabilis. Conglobatis igitur circa se plurimis, pauidi retrocessere hostes: quibus haud cõtentus Martius, persequitur: & palantes ad portas vsq; fugat: vbi quum crebra e muro missilia coniicerentur, persequi destitere Romani. Vt vero refertã armatis hostibus vrbẽ vna cum profugientibus ingredi nullus auderet: aut animo aduerteret: is tamen tum hortando tum incitando instat fortunam exclamans fugantibus magisq̃ fugientibus vrbem reserasse. Paucis inde consectantibus: repulso hoste, superatas saltu portas irrumpit: quũ nemo primũ obstare: aut illũ irruentẽ excipere prsus auderet. Postea vbi modicos admodum interius repugnantes, aut opem ferentes, & immistos hostibus suos asperit: gestis manuũ, pedum agilitate, & animi audacia intra mœnia traditur incredibile cõfecisse certamẽ. Quos inuadebat, victi iacebant: alios ad extrema vrbis cõpulerat: fessi ac desperati quidam arma proiecerunt. quare ingens Martio oblata est occasio: exteriores intro Romanos admittendi. ita redactum est in potestatem oppidum.

Marti⁹ portas Coriolorũ prim⁹ ingreditur.

Coriolos in potestatem redegit.

Vbi ad diripiendum & exportandum intentos cerneret plurimos; molestę ferẽs vociferabat: Indignũ se extimare: vt dum consul ac ciues vspiam fortasse collato cũ hostibus marte dimicẽt: hi diripiẽtes obambulẽt: & prædæ gratia discrimẽ effugiãt. Quos vbi sibi nequaq̃ obtẽperantes aĩaduertit: delectis qui cõsectari voluerãt, qua exercitum ire senserat, proficiscitur. Interdum cõmilitonũ aĩos accendere: & ne cederẽt exhortari. Deos interdũ orare: ne posterior ad pugnam, verum in tempore aduentaret: vbi cõiunctum suis ciuibus discrimẽ disceptare posset. Mos tunc Romanis erat: vt in acie cõstituti priusq̃ clypeos reciperẽt, togasq; circũcingerẽt: tribus aut quatuor audientibus, vna sine scriptis testamenta cõficerẽt, hæredeq; nuncuparent. Ea in hostiũ cõspectu actitantes Martius offendit milites.

Testamẽta pugnaturi in acie faciebant.

Qui vt primũ cum paucis cruore respersus ac sudore plenus visus est: turbari nõnulli cœpere. Postq̃ aũt gratulabũdus ad cõsulem procurrisset: iunctisq; dextris captum nuntiasset oppidum. Cominius eum salutatũ amplexatus est. Cæteris prospere gestantũ coniectãtibus, tum audiẽtibus, ingens adiecta fiducia: & iam signũ ad cõserendas manus dari magnis vociferationibus orabant. Rogante deinde Cominiũ Martio: quennam in modũ hostilia cõponerẽtur arma: & quonam modo bellacissima locaret acies: existimare se inqt medias. Antiatũ fortissimas esse cohortes: qui nullã ob rẽ, suã remittant audaciam. Peto igitur ac deprecor inquit Martius, cõtra istos nos in acie viros colloca. qđ consul, eius prõptitudinem admiratus, fecit.

Cominius.

Quũ primis pilorum iactibus cursu Martius erupisset: nusq̃ resistere in fronte Volsci. At cui se parti phalangis immiscuerat, illico discindebat. Multi in eum post hæc se cõuertunt armis vtrinq; virum circũuenientes. Cui metuens consul quos habebat circa se fortissimos subsidio immisit. Atrox itaq; circa Martium pugna cõmittitur: vbi cæsis breui cõpluribus, dum a Romanis violentius incũbitur, funduntur hostes.

Martius aggreditur agmina volscorum.

In quibus persequendis intẽti Martium orant: vt is labore ac vulneribus æger sese in castra recipiat. Ille haud est inquit laborare victoris: cõtinuoq; fugientes insectatus est reliquus de hinc victus exercitus: desideratis captisq; plurimis. Postera die ꝓsente Martio cõgregatisq; cæteris tribunal cõsul ascendens: quum pro re bene gesta meritas superis laudes reddidisset: cõuersus ad Martium, mirum in modum eum collaudauit: quum rerum suarum partim ipse cõsul in ꝑlio spectator affuisset partim ipse Martius testimonium attulisset. Postmodum, quum ex oĩbus, tum rebus, tum equis: tum captiuis, decem sibi priusq̃ in alios præda diuideretur, deligere iuberetur: pręterea ad eximię fortitudinis præmium insigni donaret equo id Romanis approbantibus vniuersis: ꝓcedens in mediũ Martius, cõsulis inquit laudibus exultare se equumq; suscipere: alia vero non decus, sed mercedem ducere: ꝑinde sua se quemadmodũ vnusquisq; sorte cõtentum fore.

Quo munere donatus fuerit Martius.

Pręcipue vero vnicam peto ac obsecro gratiam. Hospes mihi & amicus in Volscis erat vir ęquitate ac modestia clarus. Is modo captus ex locuplete solutoq; seruus factus est: ei quum magna maloꝝ moles ingruat vnũ ne vęnũdetur ammonuisse sat erit. Hęc vbi dicta sunt, ingens Martio clamor obiicitur. plures profecto inuictum magis pecuniis animũ, q̃ bellicam eius fortitudinem admirari. Qui enim ob eius honores inuidia aut æmulatione flagrabant: ii vel eo amplioribus dignũ iudicabãt: ꝙ oblata contenneret: magisq; qua res huiuscemodi paruipẽdebat, q̃ qua meruerat virtutẽ amabant. Modestior enim diuitiarũ, q̃ armorũ, præstantior visus est, mauisq; opibus nõ egere, q̃ ipsis vti, ornamẽtum affert.

Modestior enĩ diuitiarũ q̃ armorũ ꝓstantior visus est.

Vbi sedatus militum clamor est & tumultus: Cominius excipiens: Cõmilitones inquit, hisce rebus inuitum donare virum nõ licet: demus vero qđ illi datum admi nõ possit: Coriolani huic cognomen decernamus: nisi prius id iam illi res gestæ vendicauerint. hinc Coriolanũ tertium nomen assequutus est.

Coriolan⁹ dict⁹ est Caius Marti⁹ ab oppido a se capto.

Quæ res maxime declarat, proprium ei nomen extitisse Caio: alterum vero Martium, familiæ aut commune generis fuisse: posteriori tempore vsus est tertio. Nam a rebus gestis, aut forma, aut virtute aut fortuna, quẽadmodũ & apud græcos, huiusmodi indi solebãt cognomẽta. A gestis quidem denominari liqueat, sicuti Sothera & Callimeon: a forma vt Phistonem Ciripp ũq; a virtute vt Euergetẽ & Philadelphon: a fortunæ felicitate vt Eudemona: sicuti Bassus secũdus vocatus est. Quibusdã etiam regibus appellationẽ præbuit mordacitas: quẽadmodum Antigono quidẽ Dosonẽ; Prole

Caius proprium fuit Martii nomen: Martius familiæ: aut

generis cognomen. Cognomina quo͂ ĩponi solita. Vittatus cur Metellus dictus. Celer quur Metellus alter dictus. Proculus quur appellatus. Post hum⁹ qui dicatur Vopisc⁹ qs appelletur. Sylli. nigri. rufi. Cęci. clodii

mæo vero Lamyrum. Quo genere vsos plurimum Romanos constat: sicut quendam Metellorum nominauere * Vittatum: quoniam quũ hulchus haberet: diutius frontẽ vitta ligatus obambulabat. * Alterum, qui paucis post patris obitũ diebus, funebribus ludis, gladiatorũ munus exhibuerit: Celerẽ vocauerũt: celeritatem ac maturitatẽ apparatus admirati. Nõnullos adhuc e nascendi sorte nũcupant: vt Proculum, qui foris absente patre natus est: Post humum qui patre mortuo: Vopiscum quum ex gemellis alteri superstiti esse contigerit. Ex corporis quoq; habitudine denominationes rite imponi solent: vt nõ modo sylli, nigri, rufi, verum etiam cæci, & clodii: neq; cæcitatem aut aliã quamuis corporis calamitatem per contumeliã arbitrabantur obiectam: quin eã perinde ac ꝓpria audiebant nomina. Hæc tamẽ ad aliud magis scribendi genus attinerent. Finito bello, seditionem turbulenti rursus suscitauere ciues: nullam nouã tamẽ, aut iustam habẽtes criminationẽ. Verum ex prioribus discordiis ac dissensionibus, malorum occasionẽ cõtra nobiles nacti, inculta quidem ac inseminata maxima parte agri: quum nec aliũde cõmeatũ cõuectari belli tẽpestas siuisset: acris annonæ caritas ciuitatẽ inuasit: cuius & si magna viguisset affluentia: nulla tamẽ pecuniæ facultas plebi suppetebat. Q̃d seditionis authores vident: verbis asperis criminari diuites: q; inueterate memores inimicitiæ eis famem inducãt. Interea ab Veliternis venere legati: qui vrbem tradentes: eo demitti Coloniam orabant. Quũ enim pestilens ciuitati morbus ingruisset: tantã hoium stragẽ ac ꝑniciẽ ediderat: vt ex vniuersis, vix pars decima reliqua superesset. In tempore igitur Veliternorum necessitatem adesse prudẽtiores autumabãt: quoniã dubiis in rebus quũ factiosorũ tumultus increscerct, leuamine indigebãt: seditionẽq; pariter dissipatũ iri, & ciuitatem ꝑinde ac morbosa & turbulẽta quadã redũdantia expiandã esse sperabant. Eorũ igitur q ad eã mitterentur coloniã delectu habito, consules expeditionẽ reliquis in Volscos eduxerũt: intestinis hoc pacto tumultibus quietem excogitantes: vt quum diuites, ac tenuiores, plebiiq;, & patricii inter cõmunia simul arma: castra: & belli discrimina versarentur, mitioribus inuicem componerentur animis.

Sicinius & Brutus. colonia ad Valiternos decreta.

At Sicinius & Brutus turbulenti sane homines magis insurrexere clamoribus: rem crudelissimam mansuetæ coloniæ nomine appellari: cum tamen mendici homines tanq̃ ad perniciosam voraginem exitus in vrbem aere morbido & inhumatis refertam cadaueribus, deducerẽtur: alienos & letalis quidem ac pestiferos habitaturi lares. Et quasi abunde non sit quosdam inedia perisse: alios pestilentiæ obiectare insuper. ne vllum calamitatis genus ciuitati desit: qua locupletum seruitio oppressa fatiscitur: susceptum vltro bellũ adiiciunt. Plebs huiuscemodi verbis instigata neq; consulum delectũ inibat, & coloniam detrectabat. Quare senatus anceps quum palam his plebis ducibus aduersantem Martium cerneret: qui tumore & elatis iã plenus animis magna patribus admiratione habebatur: Coloniam emittunt: grauem sorte delectis mulctam nisi excedant cõminantes.

Martius cõsulatũ petit. Mos magistratus petentium. Auro & argẽto corruptelas oẽs fieri cœptas. Largitionẽ iudici aut populo qs primus Romæ dederit nescitur. Anitus Anchemeonis prim⁹ athenis pecuniã iudicibus contulisse dicitur. Consulat⁹ Martio denegatus.

Aliis vero militiam detrectantibus, Martius assumptis tum cliẽtibus tum cæteris quos inducere potuit, in Antiatem agrũ incursionibus factis annonæ plurimũ & magnã pecorum & captiuorum prædam cõparans, nulla sibi prorsus re desumpta, militibus cuncta secũ agẽtibus ac ferentibus, Romã rediit. Quibus inde locupletatis, reliqui pænitẽtes inuidere Martio: inimicari: eius gloriam ac potestatem perinde ac contra plebem augeretur, moleste pati. Paulo post petente consulatum Martio, multi in eum proni erant: vereri nãq; ne virũ genere ac virtute primariũ, post talia ac tãta beneficia, dignitatis expertem repudiarent. Mos erat magistratũ petentibus, prehẽsos dextra ciues benignis orare verbis, & absq; interiore tunica in forũ opertos veste descendere: siue vt eo habitu ad supplicãdũ humiliores accederẽt: siue vt qui cicatrices haberẽt, manifeste signa fortitudinis aperirẽt. Nec vero ob plebis suspitionẽ ita recinctos & absq; intima tunica supplices ire cogebant. Non enĩ dignitates argẽto: aut vllo corruptelarũ genere tũ impartiebãtur. Diu siquidẽ post emptio aut venditio illa fera prorupit: & inter concionis suffragia sese argentum immiscuit. Hinc iudiciorum, hinc exercituũ corruptela vnius dominio subiecit vrbem. Auro captiua seruitit arma. Sapiẽter vero dixisse videt: q Romanũ populũ ex eo tũ primo perisse inquit: qui primus epulum ei largitionemq; dedit. Ea quidem pestis haud continuo patens, cæterum clandestina proserpens Romã paulatim inuasit. Nõ enim scimus quisnam prior Romę populo aut iudici largitionẽ dederit. Primus autẽ Athenis pecuniã iudicibus contulisse traditur Anitus Anchemeonis filius: quum circa Peloponnesiaci ferme belli exitum proditionis Pili causam diceret. Tũ incorruptũ adhuc genus aureũ Romano obseruabatur foro. Cæterum quũ Martius plures ostenderet cicatrices: quas assidue per annos tris ac decẽ egregius bellator acceperat: vniuersi illius virtutem tacita veneratione prosequebantur: deq; eo consule designando mutuos inter se fecere sermones. Instante comitiorum die Martius magna senatorum frequentia stipatus honorifice forum ĩgressus est. Tum manifeste declaratum est: nulla in re tantum studii curæ atq; solicitudinis, quantũ in Martio gessisse patricios. Quæ res multitudinis beniuolentiam, in odium inuidiamq; conuertit: quippe timuerant, si vir tãtæ inter nobiles dignitatis, maxime rei optimatum inclinatus, consulatum assequeretur, ne popularem omnino tolleret libertatem. Ea cogitatione, denegato Martio consulatu, alii designantur. Id ægre senatus tulit: q; ipse magisq̃ Martius ea lacessitus contumelia vide

batur. Martius neq; modeste, neq; æquanimiter illum perpessus casum, plurimum iracundiæ ac cõtumeliosę indignationis aperuit: vt qui magnos spiritus & excelsos foueret animos. Non erat ille vir qui grauitatem simul cũ mãsuetudine, quibus in rebus ciuilis maxime virtus constat, studiorũ ratione aut disciplina tẽperatã haberet, ignarusq; ei qui administrator in repu. futurus est, fugiendã esse magnopere pertinaciã: quã Plato sociam solitudinis appellabat: & hominum societates comiter celebrãdas, acceptasq; placide sufferendas iniurias: quæ res multis solet esse ludibrio. At simplex vsq; adeo austerusq; perstãs, vniuersos superare, ac nemini cedere, omnino fortitudinis officiũ esse censebat.

Pertinacia solitudinis socia.

Quũ tamen id ex animi mollicie & imbecillitate proficisceretur: a quo dũ graui laborat ægritudine, furor ille perinde ac ex tunc facto quodã vlcecere æstuabat. Perturbatus igitur & acerbissime infensus plebi discessit.

Martius acerbissime in plebẽ perturbatus.

Qui vero in vrbe & ætate & generis splendore florebant, ei viro mirum in modum cũ semper affecti, tum vero eo tẽpore præsto aderant: simulq; & dolẽdo & indigne ferendo, ad nullum honestum facinus ipsius animum incendebant. Eis nãq; beniuolus in re militari dux erat atq; præceptor: & dũ aliquod strenue opus perfecissent: adiecto sine liuore stimulo, ipsos ad virtutem & gloriam concitabat. Magna interea vis empta frumenti Romam ex Italia cõuecta est: nõ minor ex Syracusis: quam tyrãnus Gelo dono miserat. Ea re plurimis spes iniecta est: & alimentorũ penuria simul, & dissensione ciuitatem liberatũ iri. Frequenti igit curiæ confestim circunfusa extrinsecus multitudo exitum expectabat annonæ: cum liberalem eis futuram auctionẽ, tũ imperitẽdã sine pretio largitionẽ spectãtes. erant siquidem qui ea de re ad senatũ referebãt. At surgens Martius: eos qui ad vendicãdam plebis gratiã orauerant, vehemẽter carpsit: factiosos hoĩes & reip. proditores appellans: qui pestifera temeritatis ac insolentiæ semina, & sibiipsis noxia fouerent in plebem.

Martiꝰ ĩ plebem multa stomachatus dixit.

Quæ dum ex inino germinabant, haud neglexisse cõsilii prudẽtiæq; fuisset, ne facerẽt: hisce principiis dominationẽ plebis inualescere, terrori iam esse: quoniã quæcũq; iis collibuerint, facile imperant: & ad nullũ facinus obeundum inuiti cogi queũt: eos nusq̃ ob temperare consulibus: tanq̃ in domita ferocia esse: vt eorum patronos suos vocare principes audeant. Nam qd est aliud, inqt, pro distribuẽdis populo largitionibus suffragia decretisq; sedentes ferre: qd in popularibus græci principatibus factitant: q̃ ad cõmunẽ pniciem eorũ cõtumaciã alere? Nõ enim de trectata sępenumero militia & destituta p secessionẽ patria: & in cusato senatu, gratiam accepisse: verum se permetũ impune dimissos esse iactabãt: qn vos hæc p adulationem tribuẽtes indulsisse. icirco confisi nullũ aut ipsorũ superbiæ aut seditionibus finẽ facturi sunt. Quum igit hoc vehemẽs quidã furor existat: resipiscamus, inqt: & tribunitiã illius potestatem auferamus, cõsularis perniciẽ dignitatis, seditionisq; ciuitatis causam. Quę nõ vna iam, vt olim: verũ scissa atq; disiũcta, concors nunq̃ vnanimisq; futura est: nosq; nõ nisi mutuis pturbatos odiis disceptationibusq; lãguẽtes esse sinet. Talia pmulta dictitãs Martius iuuẽtutẽ, & vniuersos ferme diuites, miro cõcitatos instinctu, in suam traxit sentẽtiã: solum hunc esse virũ clamãtes, q ciuitatẽ nullis vinci blãdimẽtis pmittat. Nõnulli grãdiores natu, quũ euẽtum pspicerẽt, obsistebant. hinc eni boni nihil exortum. Tribuni nãq; qui aderãt, vbi victricẽ Martii sentẽtiam intelligũt: ingẽti clamore pcurrũt: turbãq; vt at sibi opitulãdum insurgat, exortãtur. Inde dũ Martii verba in senatu habita repetũtur: turbulẽtissima facta cõcione, ne vulgus ira præceps cõtra senatũ impetũ faceret, vix tẽperatũ est.

Martiꝰ causam dicturus a tribunis citatur. Ædiles verberati.

Horũ culpã malorũ in Martium tribuni referẽtes: eum causam dicturũ missis lictoribus citãt: quos ille p cõtumeliã habitos a se repulit. Inde tribuni cũ ædilibus, vt Martium traherent pfecti, virũ capiũt. Cõglobati vero patricii, fugatis tribunis, ædilibus incussere verbera. Nox rixã diremit. Illucescẽte die, consules. vt percitũ ira populũ in forũ vndiq; cõcurrẽtẽ vidẽt, ciuitati timere cœperũt. Qua re coacto senatu de placãda multitudine aut oratione benigna, aut vtilibus decretis agitatũ. Tũc enim cõtentioni dignitatis minime locũ esse: ne si sapiant: eo tẽpore p gloria decertãdũ. Id sæuũ ancepsq; tẽpus clemẽtiã magis: & gubernandi humanitatẽ exposcere. Ea tenuit sentẽtia. Progressi igitur ad populũ cõsules benignissimã orationẽ habuerũt: nũc obiecta placide refellẽtes: nũc inter monẽdum modestissimis vtentes moribus tũ de annonæ pretio nihil vtriq; secũ disceptaturos. Talibus verbis mitigatus est populus: quẽ vbi tribuni leniter ac moderate audiẽdo placari cernũt assurgẽtes senatui tẽperate quidẽ agenti ius esse inquiunt cedere populũ. At Martium causam dicere iubent: quẽ nõ nisi ad pturbãdam tempu. populũq; destruendũ, irritasse patres cõstat: q citatus parere cõtempserit ędilibusq; deniq; in foro per cõtumeliã verberatis, intestinũ: quãtum in eo est, bellum exsuscitarit: ciuesq; ad arma compulerit. Ea vero iccirco dicebant: vt vel præter naturam, ferocem Martii animum humilem summissumq; redderẽt: aut si vti moribus pergeret, inexorabilẽ aduersus illum iram exercerẽt. Quod illum facturum esse sperabant. Probe siquidem hominis norãt ingenium. Stetit itaq; vt crimina dilueret Martius, quietẽ ac silentiũ tenẽte populo. Quũq; supplex expectaretur oratio: odiosa non solum dicendi licentia, & maiori orsus est conuitio, verum & sono vocis & vultus dispositione intrepidus extitit: ita vt eos aspernari & paruifacere videretur. Quapropter exasperatus populus, se illius verba grauiter & moleste pati haud dissimulanter tulit. Audacissimus tribunorũ Sicinius parũper habito cum collegis colloquio, postmodum proclamãs

Sicinius tribunorũ audacissimus dãnatum.

Martiũ p̄nuntiat: & e saxo p̄uolui iubet.

in medium, tribunos mortis dãnasse. Martium pronuntiat: deinde ædilibus, vt statim correptũ
e saxo ad ima prouoluerent edixit: quem tum ædiles arripuissent. Id plurimis, & plebeis etiam ho
minibus: tum horroris: tum superbię plenum visum est facinus. Patricios ingẽs dolor incessit: q̄
siquid opis afferre possint, clamore ac strepitu eminus adorti sunt. Ii cõtra, q̄squis manus admo
uerat: arcẽtes, promiscuum inter se tenebant Martium. nõnulli protẽsis ad populũ palmis ora
bãt. Postq̄ in tanto strepitu & tam deformi rerũ facie nihil verba: nihil clamor effecerant: amici
ac necessarii tribunorũ: vbi nõ sine multorũ cæde nobilium exigi ad necẽ Martiũ posse intelligũt:
eos inducũt: vt pœnę nouitate & acerbitate sublata, nõ indẽnatum occidant: at de eo populi suf
fragia ferri sinãt. Tũ desistẽs ab incœpto Sicinius: patricios rogat: quãobrẽ volẽti populo Martiũ
digna luere supplicia, ipsi tantopere illum conẽtur eripere? Contra illi Siciniũ rogãt, quid cogita
tatis excellentissimũ Romanũ ciuem, causa indicta, ad tam immanissimũ nefariũq̄ vexare crucia
tum? Tum Sicinius: ne hanc dissensionis ac seditionis cũ populo causam allegetis, inq̄t, dabitur ei
q̄d dep̄camini: fieri de hoĩe iudiciũ. Tibi autem prędicimus inq̄t Marti tertio vt adsis foro: quo te
nihil aduersum leges p̄petrasse, p̄suasos ciues facias: iudiciũ de te p̄ suffragia laturos. Ita soluto ac

Nundinæ a nona die dictæ.

recepto Martio a patriciis summa cũ alacritate discessum est. Medio tertii fore tp̄e: nona autẽ die,
quã nundinas vocãt, Romani fora cõstituũt: magnã p̄pulsandi spem iudicii præbebat susceptũ
in Antiates bellum: quo iterim diuitius duraturo, tabescẽte & ob belli negotia relãguẽte p̄rsus ira,
pacatior redderet populus postmodũ vbi finito mox bello rediere: patricii crebros cõuẽtus agere &
cõsilia agitare: quo pacto nec Martio deessent: nec factiosi rursus hoĩes turbulẽtas populi disceptra

Appi⁹ claudius.

tiones innouarẽt. Appius igit̃ Claudius plebi vehemẽter infestus, & labefactari remp. & senatoriã
destrui dignitatẽ obtestabat: si cõtra nobilitatẽ in populi potestatẽ suffragia fieri patiant̃. Contra
seniores populo chariores: sed mittẽ ac humanũ ex licẽtia futurũ vulgus asseuerabãt. Nec. n. illis se
natũ esse cõtemptui: sed quũ se flocipẽdi putẽt, authoritatẽ iudicãdi sibi honori ac solatio ducere:
simulatq̄ suffragia cœperint, oẽm deposituros iracũdiã. Martius itaq̄: cũ magno in se studio, tũ

Perduellionis actio.

metu plebis ancipitẽ cernẽs senatũ, tribunos rogat: cuius cũ criminis reũ arguãt: aut qua de re cau
sam dicturũ accersant ad populũ. Perduellionis actionẽ esse aiũt: seq̄ illũ regnũ affectasse demon
straturos inquiũt. Tũ surgẽs: iã eo inq̄t cãm dicturus ad populũ: nullũ se iudicii aut supplicii gen⁹
si cõuincat̃, effugere: mõ id accusate inq̄t nihil patribus ementiti. Eis idẽ cõstanter asserentibus: ip
sa de re cõstitutum est iudicium. Populi deinde facto cõuẽtu, nõ decuriæ, verum tribus in suffra
gia ire cogebantur. Primũq̄ mẽdicam ac inertem turbam, & cui nullũ honestatis inest studiũ: an
teq̄ locupletes assuetos bello clarioresq̄ ciues suffragia ferre iusserunt. Deinde quũ in eũ minime

Marti⁹ p̄petuo multatus ẽ exilio.

probaretur obiecta: affectati regni crimen omittitur. Is rursus memoria repetitus est sermo: quẽ
Martius habuerat in senatu: dũ facili vęnũdari pretio inhiberat annonam: & tribunitiã populo
potestatẽ suadebat intercipi. Dehinc nouum agi crimẽ cœptũ: q̄ captã ex Antiati agro prędã in
ęrariũ non retulisset: verum suis diuisisset militibus. Quę res Martium vehementer perturbasse
traditur: q̄ quum in eam ex insperato incidisset: nõ facilis ad p̄suadẽdam multitudinem extem
poralis suppetebat oratio. Eo collaudare iam milites incipiente, ingens tumultus exoritur: plu
res nãq̄ eam detractarant militiam. Demum euntibus in suffragia tribubus, tres illum perpetuo
multarunt exilio. Q̄d vbi promulgatum est: populus magis profecto q̄ superatis vndiq̄ vnq̄ bel
lo hostibus, alacer exultansq̄ abiit. Senatus vero dolore ac tristitia grauiter angi: iamq̄ pœnitere
& ægre pati: q̄ nõ omnia pertentasset: & aspere potius cũcta subiisset: q̄ insolentẽ adeo plebẽ, tã
taq̄ abutẽtem licentia paruifecisset. Qua in re adeos internoscendos: nõ opus erat veste aut aliis
dignitatis insignibus: at cõfestim quisq̄s exultabat, plebeiũ: q̄squis mœrebat, patricium esse con
stabat. Ipse aũt Martius nihilo aut veste, aut incessu, aut facie contristatus, aut humilis, solos in
ter tot afflictos mœroris expers videbatur: nõ illum cõsilio aut virtute casum ęquo ferens animo:
verum & indignatione & grauissima perculsus molestia: quod a tristitia proficisci plures ignorant:
quæ simulac in furorem versa vehementer excanduit: humilitatem secordiamque propulsat. Ea
propter qui iracundi furentesue sunt, efficaces strenuiq̄ iudicantur: quemadmodum & calidus
quem febris occupat. Animus quippe vtpote altius intendente pulsu attollitur. Quam dispositio
nem extemplo re Martius declarauit. Siquidem domum ingressus: vt matrem coniugem plango
re ac vlulatu lamentantes salutauit: modeste præsentem ferre casum monuit. Mox frequenti cũ pa
triciorum comitatu sese ad portas proripuit. Inde nihil aut capiens aut indigens, tribus aut qua
tuor consectantibus famulis excessit. Paulopost quum in agro versaretur: multa secum, qualia fu
ror ministrabat, agitans consilia: non honestum aut virile, alias ve vtile quicquam, sed quo pa
cto in Romanos grassetur cogitabat: vt in eos graue aut finitimum quodpiam bellum accende
ret. Primum itaq̄ cum Volscis experiri collibuit: quos & corporibus & opibus pollere sciebat. Ac
ceptas nuper belli clades non tantum eorum vires attriuisse: quantum disceptandi cupiditatem ir

Tullus Amphidius.

ritasse putabat. Cæterum ex Antio erat oppido vir ob diuitias ac fortitudinem & generis splẽdorẽ
regiam in Volscis nactus dignitatem Tullus Amphidius nomine. Huic se magisq̄ Romanorum

quępiam inuisum esse cōpertum habebat Martius. Multoties enim ęmulatione iactabundi, vt fortissimi iuuenes, belli gloria & inuidia stimulati, alternis se minis prouocauerant, quæ res pter publicas, priuatas etiam inter eos auxerat inimicitias. Haud tñ abstitit: quinimmo excelsos in Tullo noscitans animos: q Romanos ēt occasionē causamq; præbētes, aliqua clade cupiebat affligere: certissimum ei reliquit testimonium: quisquis aduersus iram reluctari difficile esse duxerit: quæ persæpe id qđ vult emptum morte persequitur. Accepta veste qua ignotus (sicut & Vlisses) delitesceret, hostilem cōmigrat in vrbem: obuiā euntibus inde plurimis nulli cognitus, erant enim tenebræ, Tulli domū adiit: seq; repente intra lares inferens operto capite tacitus quietusq; sedit. Admirantes domestici, haud depellere virum audebant. Erat enim quædā in eo vel tacente maiestas. Tullo aūt cœnanti rei nouitatē denuntiant. Tullus ad eū cōtendit: quisq; sit aut cuius rei gratia venerit, pcōtatur. Ita retectus Martius parūper immoratus, Si me nōdū agnoscis Tulle inqr: aut cernēs vero credis: me mei accusatorē fortuna cōstituit: Caius sum Martius: q plurima Volscis mala intuli: nec ea me negare Coriolani cognomen sinit. Haud enim aliud mihi ex illis laboribus multisq; periculis pręmiū: q̄ hoc insigne vobiscū inimicitię nomē comparaui: qđ cū mihi adimi nequeat: cæteris spoliatus omnibus, cū liuore plebis ac insolentia, tum optimatū ac nobilium mollitie ac perfidia: exul extrudor. Tuorum penatum supplex adsum: non salutē aut liberationē expetiturus. quid enī mortē reformidās hostium deferrer? at volēs ex iis qui me e patria extortē deiecere: digna recipere supplicia: iāq; ab eis q te mihi dominū cōstituo magna ex parte recipiens. Siquis igitur de inuadendis hostibus tibi animus adest: eia vir generose meis ad id calamitatibus vtere: & infelices casus meos communē Volscoꝝ felicitatē face. Eo enim ꝓ vobis fortius q̄ aduersum vos belligerabo: quo animosius q rē hostiū nouere: q̄ q ignorāt, bellare solent. Qđ si inceptare non audes: fessusq; subsistis: nec mihi vlla viuendi cupiditas superest: nec tibi me seruare cōducit: diu qdem inuisum ac inimicū hoiem: nunc vero inutilē & ois prorsus cōmoditatis expertē. Hęc quū Tullus audisset: miꝝ in modū lætatus, iuncta dextra: Surge inquit & cōfide Marti Nobis enī quū te exhibes: ingens bonū tuus pstat aduentus: sed maiora profecto ex Volscis sperare te licet. Tū Martiū in cœna hospitaliter habuit. Posteris inde diebus inter se de bello consilia conferunt. Ingentes interī ob Martii dānationē inter primores plebeiosq; dissensiones Romā pturbabāt. Multa pterea tū vates, tum sacerdotes, tum priuati hoīes procuranda pdigia nuntiabant: ex quibus vnū huiusmodi cōmendatum est memoriæ. Titus Latinus erat vir haud longe clarus: modestus alioq: haud alieni curiosus negotii: nihil arrogans: minimeq; supstitiosus. Hic in somnis Iouem sibi ad stantē cernere existimauit: referre senatui iubentem: q malum tristissimūq; sibi pōpę pręsultatorē pmisisset. qđ primū quū vidisset: neglectui sededisse dicebat. Quum iterum ac tertio idem visum cōtēpsisset: eius optimū filiū interire conspexit: tū subita mēbroꝝ debilitate correptus est. Postmodū quū lectica delatus ea senatui renūtiasset: illico corpus pristinū sensisse vigorē traditur: exurgensq; suis abusse pedibus. Quare admirati senatores: magnam inuestigandæ rei curam ac diligentiā habuere. Ea vero erat huiusmodi. Quidā eius seruum cæteris seruis trucidandum in foro verberibus tradiderat: posteaq; necaretur. Dum homini plagas incutiunt: eumq; sæuis modis & variis pœnatum doloribus afficiunt pompa forte subsequitur. Qui aderant triste spectaculum ac indecoros motus grauiter tulere: iactatus solūmodo in amarissimum adeo tortorē maledictis atq; cōuitiis: id tamen facinus nemo cōpescuit. Erat quippe plurima i seruos humanitas: ob pcipua illorum ministeria: leuiorq; cum eis vitæ cōicatio solebat haberi. Maxima vero hæc peccanti seruo inferebatur pœna: vt is plaustri lignū cui temo affigitur, spectante vicinia ferens, circūageretur: quod vbi factum erat: infidus a domesticis & vicinis existimatus, furcifer appellabatur: quod enim græci * hypostacē ac stengma hoc Romani furcam nominant. Quū igitur Latinus visa renuntiasset: senatus dubius inquirebat: quisnā tristis ille malusq; præsultor pompam antecessisset: donec nonnulli indignissimos eius serui cruciatus memoria repetiuerit: quē in foro plagis affectum postea necauerāt. Cōprobātibus itaq; pontificibus, sumptum est de domino supplicium. Deoq; instauratum est solēni cum pōpa spectaculum. Numa quidē cum aliarum rerum, tum pontificii iuris prudentissimus expositor, hoc Romanis ad summū religionis ornamētum instituisse videtur: vt quum principes aut sacerdotes rem diuinam faciunt: pręco ingenti voce pręcedens clamet: Hoc age: animos sacrificio scilicet adhiberi iubens: ne vllis interiectis operibus, quæ plurima humanis in rebus vi & necessitate quodāmodo fieri contigit: diuinus auerteretur cultus. Sacrificia ludos & spectacula non hac tantummodo, sed pusilla quoq; de causa instaurare Romanis mos est. Olim Tessaram ducentibus equis, quum vnus eoꝝ attonitus resiluisset: auriga habenas manu sinistra corripuit: quocirca eam denuo pompam instaurari decretum. Inferioribus tēporibus vnicum trigesies actum accepimus sacrificium: q aliquis semper aut error aut scrupulus intercessisset. Talis diuinis in rebus Romana religio est. Martius aūt ac Tullus obtiire cum Volscorum primoribus clandestina serebant colloquia: instigabantq; vt Romanis: quoad mutua fluctuant seditione, bellum inferrent. At ii moleste eam orationem admittebant: quoniam annuæ sibi cum Romanis indictæ fuerant induciæ. Belli tñ causam postmodum

Marti⁹ ico gnitus ad Tulliū Amphidiū Volscū accedit.

Tit⁹ Latin⁹

* Hiposta sin Furca.

Hoc age.

Volsci ex vrbe a sō solis occasum abire iussi, belli inter se & Rōanos cāsa fuere Volsci repetūt a Rōanis vrbes & agrū sibi adeptū. Martius a Volscis dux belli vna cū Tullo dict⁹ Marti⁹ Romanū inuadit agrum. Nobiliū romanorum agros Marti⁹ seruabat intactos. Marti⁹ foris Volscorū dux statuit. Circeum a Martio p deditionē receptum.

præbuere Romani: qui ob cuiuspiam suspitionem calumniæ, in ipso spectaculo per præconem in dixere: vt vrbe Volsci ante solis occasum excederent. Id quidam Martii dolo ac fraude peractum afferunt: qui subornatum quendam senatui nuntiarum miserat: vt Volscis Romanos inter spectandum adoriri, vrbemq; incendere consilium erat. Id quippe senatusconsultum omnium in se Volscorum vehementissimum conflauit odium. Tullus atrocius rem verbis attollens, instigatos demum induxit: vt vrbes & quantum agri bello eis ademptum erat: a Romanis per legatos repeterent. Auditis Romani legatis, inique ferentes responderunt: Priores quidem Volscos arma sumpsisse: posteriores ea Romanos deposituros. Tullus aduocata publice concione, vbi decretum bellum est, accipi Martium consulit: eiq; depositis inimicitiis fidem haberi: vt quod prius bellando non vastarit: id nunc propugnando summopere iuuet. Accitus Martius habita ad populum concione, non minus orando grauis, quam armis potens, plurimumq; sapientia & animi magnitudine præstans habitus, vna cum Tullo dux belli & imperator dictus est. Timens igitur: ne dum Volsci necessaria bello tardius pararent: ei bene gerendæ rei surriperetur occasio: iussis principibus & in ciuitate potentioribus cætera comparare atq; instituere: ipse nullo militiæ ordine expeditissimos secum trahens, ex insperato Romanum repente inuasit agrum. Tanta inde vis prædæ: vt cum agendo, tum ferendo atq; vehendo Volscorum lassaretur exercitus. Is vero paucifaciebat: q prædam abunde conuectaret: lateq; vastaret agros, cuius vero gratia ea gerebat, permagni existimabat: carpendos plebi obiectare patricios. Nam quum aliorum vniuersa dirueret: solos nobilium agros summa ope seruabat intactos: ac eorum nihil finebat intercipi. Quapropter turbulentissimæ inter eos incusationes & iurgia excandebant. Hi quidem plebeios iniquissime virum fortem eiecisse criminabantur: ii contra patricios recrudescentibus inimicitiis concitasse Martium quęrebant: & afflictis bello cæteris, eos spectatores sedere: ac æris fortunarumq; suarum custodes nactos, ab se quam longe bellum habentes. Tum Martius vehementissimam se rem confecisse ratus: q ad contendendos hostes audacior iam Volscus esset: prædam tutus abduxit. Vt vero non minus mature quā animose coactæ sunt ingentes Volscorum copiæ: partim vrbibus præsidio relinqui, partim belligare Romanis cēsent. Martio autē alterius optionē imperii ipsi tradēte Tullo: ille Martiū cū se nusq inferiorē virtute, tum vero meliore belli fortuna visum affirmans, ducem foris versari statuit: se autē ciuitatum præsidio futurum: & exercitui commeatus & necessaria suppeditaturū. Quibus rebus actior factus Martius in primis Circeum Romanorum coloniam petit: cui vltro in eius potestate se dedenti violentum nihil intulit. Inde Latinorum depopulatur fines: ibi pro Latinis sociis propugnaturos Romanos opinatus. At ii quū a Romanis multoties subsidium implorarent: ad id ferendū segnior erat populus: consules vero extremo iam consulatus tpe pugnæ periculū detrectabāt: ea propter vacui Latini remissi: Martius ad eorum vrbē castris admotis Toletinos, inde Vicanos, Pedanos, Bolanosq; cōtra ferentes arma vi cepit. Corpora in seruitutē redacta: bona eorum direpta sunt. Qui ad eum inclinabātur: eos magna cura protexit: & ne quicq detrimenti eo vel inuito paterentur, ab illorum agro q longissime castra dimouit. Postea Bola stadiis circiter. c. Roma distante potitus: oibus ferme vsq ad innoxiam ætatem cæsis: ingentē nactus est prædam. Tum Volsci qui ad ciuitatum præsidia depositi erant, q primum cum armis deferuntur ad Martium: hunc vnum imperatorem solū suumq; agnoscere dictitantes. Eius inclytum nomen & gloria admirabili virtute p vniuersam ferebatur Italiam: vnius traditionem corporis tam incredibile rebus effecisse momentū. Romana res nullum seruabat ornamentum: nulla belli cura: quotidianæ discordiæ: seditiosęq; contentiones: donec obsidione cingi Lauiniū vrbem nuntiatum est. Ibi auita Deorum tēpla Romanis erant: inde primordia generis: quoniā id primum Æneas oppidū condidisset. Tum mirum in modum populi repentina mutatio: absurdū vero ac incredibile patriciorum consilium. Solicitus enim de reducendo in patriam Martio quum summa vi damnationē eius rescinderet: patres habito super plebis voluntate consilio: id prorsus inhibuere: siue vt omnino insetti populi votis obsisterent: siue q plebis gratia reuocari virum nolebat: siue iam iccirco illi graues infensiq; forent: q tametsi ne ab cunctis iniuria lacessitus esset: vniuersos tamen offenderat: & hostem se patriæ declararat: in qua & potentissimos & pstantissimos cōdoluisse ciues, secūq; pariter violatos sciebat. Lata de illius reditu rogatione absq; senatusconsulto in ferenda lege ac suffragiis inanis erat plebis authoritas. Id vbi Martius accepit: acrior ira subiit: omissaq; obsidione furore stimulatus ad vrbem ire pergit: & ad Celias fossas quadraginta ab vrbe stadiis castra locauit. Tum visus terribilior: & q q ingentes antea tumultus attulisset: omnis tamen in præsentia sedata dissensio. Nemo enim aut princeps, aut consularis audebat de Martii reditu refragrari. Cernere erat muliebres cōcursus in vrbe in Deorum templis: seniorum lachrymas: supplicesque precatus, cuncta per trepida: nusquā salutis aut consilii locus. Tum prudentissimum plebis de conciliando Martio consilium extitisse intelligebāt: incusando oino patres: qui dum placato opus erat, odium iraq; magis incitarant. Legatos igitur ad Martiū mittere placuit: q reditum ei dantes in patriam instantis belli periculum solui exorarent. Missi autem a senatu æquales Martii. Ii quū primū

Bola.

Martiū Volsci impatorē vnū suū appellant.

Lauiniū obsidione cingitur.

Celię fossę,

Legati Rōanorum ad Martium.

Martio occurrerent: sese ab eo tum familiari tum amico, ingenti a lacritate susceptum iri putabât:
quod secus est factum. per hostium castra deducti, eum inter confertissimam turbam intolerabili
grauitate sedentem offendunt. Circunstantibus Volscorum primoribus, legatos causam aduen/
tus iussit exponere. Mitis (vt decuit) & humana plurimum eorum extitit oratio. Martius, vbi desie
re loqui, respondit: pro se quidem ex acceptis iniuriis, acerbe irateq: pro Volscis vt imperator: vr
bes & quantum agri ademerunt, reddi iubens: Volscosq; sicut & Latinos ciuitate donari. Nullum
nisi qui æquis iustisq; conditionibus fit, firmum ac stabilem belli finem. Ipsis ea de re consultandi
triginta dierum spatium dedit. Abeuntibus legatis: inde ex agro castra mouit. Hinc Volsci q eius
potentiæ grauius inuidebant, primum crimê nacti sunt: ex quibus & Tullus erat: priuatim quidê
nullis a Martio lacessitus iniuriis: verû q humanorû morbus animorû est, obscurata penitus fama
sese Volscis esse côtemptui mœstus videbat: q oia sibi Martiû esse putabât: reliquosq;, nô nisi quan
tû honoris & potêtiæ Martius erogaret, vsurpare dignum iudicabât. Hinc prima criminationû cã
occultis in illû modis disseminari cœpta. Hinc conspirantes in eû Volsci succêsebant: ipsumq; q a
castra mouisset, pditionis insimulabât. Nec vero prodita hosti mœnia: vel arma: sed temporis op
portunitatê: cuius ea vis eaq; natura est: vt superiora illa, tum coseruare, tû in perniciê dare queat.
Haud minus q̃ triginta dierû spatiû hosti dedisse: in qbus nihilo maius rebus gerêdis momêtû ac/
cessisset. Quãq̃ id tpis interuallû Martius nô otiosus, nô segnis exigês, socios Romanorû inuadês,
ferro igniq; vastasset. Septê ingêtes populisq; frequêtes cepit vrbes: qbus nullû Romani ferre subsi/
diû prius audebant: adeo cunctorum animos terror affecerat: & resolutorum ac rigentium more
mêbrorum: fractæ viresad bellû erant. Instâte die dicta Martius cû toto rursus affuit exercitu. Missi
denuo legati orare: vt ira posita ex agro Volscos educeret: quæq; vtriq; magis in re sint, dicat pagat
q: nihil metu cessuros Romanos esse. q; siquid æquum Volscus aut humanû postulet: facturos se
omnia: modo arma deponat. Ad hæc nihil Martius vt Volscorû imperatorem se respondere in/
quit: verum vti adhuc Romanum ciuem: proinde monere se: orareq: vt æquiora saniora q; consu
lerent: vtq; eius postulata comprobarent. Tertio demum die redire iussit: q; si secus deliberent: nul/
lam amplius vacuis in castra mandatis migrandi veniam eis fore pernoscant. Senatus vbi re infe/
cta redeuntes accepit legatos: perinde ac saeua ciuitatem tempestas ac procella vexaret: tanq̃ ad ex/
tremam ancoram ad numinis opem implorandam confugit. Vniuersos nãq; sacerdotes, aruspi/
ces, æditùos, vates, & ex vetusto Romanorum ritu augures, solitis pro cuiusq; sacerdotio ornatos
insignibus, ad Martium ire decernit: orareq; ac deprecari: vt, cum suis demum rediens in gratiam
ciuibus impium adeo bellum abducat. Hisce viris intra castra susceptis: nihilo mitius aut placabi/
lius tribuit: aut perfecit: aut verbum reddidit: proinde: aut prius imperata facerent: aut bellum
susciperent. Reuersis inde sacerdoribus, sedatis in vrbe motibus, disponendas esse censuerunt per
muros vigilum stationes: qui subeuntes propulsarent hostes. Suam dehinc in tempore ac fortunæ
inconstantia spem collocantes, nullum eorum saluti remedium adhibebant. Cunctam igitur ci/
uitatem turbatio, pauor, & dirus occupat rumor: quoad quod ab Homero persæpe dictum est, ta/
le aliquid obuenit: quod nequaq̃ multitudinis animo sedet. Is enim magnis in rebus & minime
vsitatis, hunc in modum inquit clamatq;: Olli pectoribus posuit de ea candida Pallas: At superû
quisquam mentem conuertit. Item & alio in loco: Fama animis populi diuina illabitur: etsi Cogi
tat mentem diuorum iussa monebant. Quæ vt impossibilia & haud sane credenda fabulamenta,
sunt qui paruifaciant: quum tamen ea conuenientia quidem: & pro humanæ consuetudinis ra/
tione profecta Homerus cecinerit: quippe quum multoties: ita dicat: Ast ego consilium hoc ani
mis ingentibus orsus. Sic fatus dolo eandem peruasit: & ille Ambiguas versat per fortia pectora
curas. Et rursus. At nihil illa Suasit honesta animo versanti Bellerophonti. In magnis admiran/
disq; rebus quæ impetu & inflammato quodam indigere videantur instinctu, non adeo delectum
nostrum eleuari: sed moueri excitariq; voluntatem facit. Nec vero vllos nobis appetitus: verum ap
petituum duces ingerit imagines: quibus cum ad inuitum minime opus cogat, fiducia certa speq;
simul adiecta, recusanti præstant initium. Aut enim a nostrarum causis actionum atq; principiis,
tollenda prorsus diuina sunt: aut quonam alio modo opem adiumentumq; ferunt hominibus?
Nec enim Dii nobis corpus effingunt: nec ad res gerendas manus nobis & pedes componunt ac
promouent: sed efficaces animi vires atq; delectum, quibusdam primum imaginibus & cogitatio/
nibus excitant: aut contra auertunt ac reprimunt sistuntq;. Romæ autem matronæ varia Deorum
templa tenebant: plurimæ & longe quidem clariores, Capitolini Iouis aram supplices adorabât.
In quibus & Valeria eius soror Publicolæ, qui Romanis ingentia persæpe tum foris tum intus
attulerat adiumenta. Publicola iam mortem obierat: quemadmodum in eius vita conscripsimus.
Valeriæ vita non dedecus, sed summam potius stirpi suæ gloriam adiecisse creditur. Ea igitur re/
pente quo superius diri modo concita, & diuina quadam meditante publicæ calamitatis cogita/
tione tacta exurgit: secumq; cæteras trahens, ad Voluminiam Martii genitricem contendit: cuius do/
mû ingressa, eam cum nuru sedentem, paruosq; sinu nepotes fouentem inuenit. Circûfusis igit mu

Volscorû pma in Martium odii causa.

Marti⁹ pditiõis a Volscis insimulatur.

Legati secûdi Rõanorû ad Martiû.

Legati tertii Romanorû ad Martiû.

Matrõæ rõane deorû têpla tenebât Valeria Publicolæ soror.

Volumnia Martii mr.

Vergilia martii vxor

lieribus: Volumnia inquit tuq; Vergilia nullo senatusconsulto aut principum edicto nos matro/
næ matronas adimus. At deus nostras (vt arbitror) miseratus preces, vigorem iniecit animis: vt
horsum tum pro nostra ciuiumq; salute, tum pro vestra gloria obsecraturæ veniremus: clariori p/
fecto, si animum induxeritis, futura: q̃ Sabinæ conciliatis ex bello ad amicitiam & pacem maritis
ac parentibus vendicarunt. Eia suplices pergamus ad Martium: ad quem verum iustũq; de patria
perferte testimonium: q ipsa, licet multis oppressa miseriis, nihil tamen ob iram graue vobis aut in
festum intulit: quin illi vos restituit incolumes: tametsi nullam ab eo sit assequutura clementiam.

Volumniæ ad Martiũ filiũ oratio.

Ea orante Valeria: reliquæ acclamauere mulieres. Tum Volumnia ita respondens: Et publicarũ i
quit matronæ calamitatum æqua nobis portio est: & priuatis affligimur malis: quæ quum Martii
gloriam & virtutẽ amiserimus: hostilibus magis armis circumseptum, q̃ saluum aut liberum eius
corpus aspicimus. Ingens vero vobis calamitas incumbit: si adeo patriæ vires relanguescunt: vt su
am in nobis spem collocarit. Enim vero nescia sum: quanti nos faciet: qui adeo patriam asperne/
tur, & nihili faciat: quam matri & vxori & liberis anteposuit. Verum enimuero ad illum nos dedu/
cite: vt saltem pro patria supplices expiare liceat. Tum pueros ac Vergiliam vna cum reliquis secũ
mulieribus ducens, castra Volscorum adiit. Earum miseranda facies hosti reuerẽtiam iniecit: atq;
silentium. Hic Martius in suggesto inter Volscorum proceres sedens, vbi eas aduẽtare mulieres vi/
dit, admiratione confectus est: in primis venientem vxorem noscitans. Immoto & obstinato per/
sistere animo voluit: verum consternatus affectu, & ad ipsarum confusus intuitum haud tulit: vt
se sedentem adirent: ac pernici deuolans gradu, obuiam prodiit. Et matre primo diutissimeq; salu/
tata, inde vxore ac filus, nullo iam pacto frẹnare lachrymas poterat. Vt vero dulces incepti sunt
amplexus: virum parentis amore perinde a secundo fluminis cursu deferri cernere. Cæterum quũ
inchoantem iam verba matrem itelligeret: acceptis Volscorum primoribus, Volũnia talia oran
tem audiuit. Etsi fili taceamus: ipse tum veste tum miseri corporis apparatu cernis qualem dome/
sticæ rei conditionẽ tuum nobis confecerit exilium. Existima vero quam cæteris longe mulieribus
infeliciores accessimus: quibus dulcissimum aspectum fecit fortuna terribilem: te mihi filium: huic
vero maritum: patriæ muros obsidentem aspicimus. Et quod cæteris calamitatis & malorum so/
let esse solatium: Deos orare: quam procul nobis ablatum est. Non enim & patriæ victoriam: & tibi
salutem implorare fas est: quæq; atrociora quispiam nobis imprecaretur hostis, ea nostris insunt
precibus. Vxorem enim ac liberos aut patria, aut te orbari necesse est. Ego vero dum hoc viuẽti mi
hi bellũ fortuna diiudicet, haud morabor: teq; nisi positis inimicitiis ad pacẽ atq; cõcordiã cõcilia/
uero: ita vt vtriq; potius beneficiũ, q̃ alteri pniciosum te reddas: hoc tibi persuade: sicq; cõfirmatus
& paratus accede: vt nõ añ hostiles patriæ manus cõferas, q̃ cæsam calcaueris parẽtẽ. Nec.n. ea mi/
hi expectãda dies est: q̃ filium aut in triũpho tractũ a ciuibus: aut de patria triũphantẽ aspiciã. Q đ
si p cõseruãda patria pfligari a te Volscos exorarẽ: graue fili iniquũq; tibi fateor imminere cõsiliũ
nãq; neq; ciuis pdere bonũ est: neq; tuos cõmissos fidei pdere iustũ. Nũc malorum finem implora/
mus: simulq; populis vtrisq; salutẽ. Quæ res maximã Volscis gloriã cõparabit: q cũ ingẽtia nobis
bona & victores qdẽ tribuerint: nõ minus iocũdã ipsi pacẽ & amicitiã sint cõsequuturi. Quæ si effe
cta fuerint: tu tantorum profecto duxeris & causa bonorum: sin ea infecta permanserint: vtriq; no
xam in te solum crimenq; reiicient. Quũq; incertus belli sit euentus: hoc certi secum affert: vt si qui
dem vincas, immanissimus patriæ vastator appellandus sis: sin victus succumbas: ob tuam videbe
ris iracundiam, benefactoribus & amicis ingentium origo malorum extitisse. Hæc dũ oraret Vo/
lũnia: nullũ respondens verbum Martius intentis excipiebat auribus. Vt vero desierat: quum is
diuturnum teneret silentium: rursus Volũnia: Quid siles inqt nate! nũ ire receptarũq; iniuriarum
memoriæ omnia concedere satius arbitraris! an deprecanti talia matri largiri pulcherrimum mu
nificentiæ genus non est! Magni ne interesse viri putas acceptorum meminisse malorum! Susce/
pta autem a parentibus beneficia eorum cultui ac venerationi reddere: num excelso potius ac bo/
no dignissimum viro munus cẽses! Cæterum gratiã habere, tueriq; magisq̃ tu debuit nemo: quum
tñ per acerbissimam adeo ingratitudinẽ eas: Et quum permagnas iam patriæ pœnas exegeris ac/
ceperisq;: nullas adhuc matri grates retulisti. Erat vero ẹquissimum atq; sanctissimum: vt abs te vel
nulla ingruenti necessitate, tã honesta tãq; iusta postulãs impetrarem. Quod cũ in meam te verbis
sentẽtiã deflectere nequeam, extremæ iam parco spei. Hæc effata: cum vxore simul ac liberis pedi/
bus aduoluta procumbit. Tum conclamans Martius: qualia mihi ait factitasti mater: & iacentem
sustulit: & pressa dextra inquit: Vicisti: patriæ quidem prosperam nimis atq; nimis, perniciosam
autem mihi victoriam. Abs te tantum superatus abscedam. Inde solus matri ac vxori pauca lo/

Volscorũ varius de Martio ru/mor.

quutus: eas remisit in vrbem. Deinde simulatq; nox abiit: Volscos abduxit: haud equidem om/
nes eodem quo prius studio, aut paribus dispositis sententiis. Hi nãq; virum & gestam rem impro
barẽ: illi vero quibus ad pacem inclinabatur animus incusare neutrum. Alii quãq̃ id ẹgre perferrẽt
factum: haud tñ Martium improbum malignum: ve opinari hominem: quoniã tantis fractus ne/
cessitatibus concessisset. Reluctante igit̃ nemine: vniuersi virtutem magisq̃ imperium & potestatẽ

eius admirantes, ipsum sunt consectati. Quantus belli terror ac periculum cunctos oppresserit: ex eo soluto facile cognosci licet. Romanus enim populus simulatque mouere castra Volscos conspicatur: reseratis Deorum templis, coronati perinde ac parta victoria, passim imolabant. Praecipue vero in compensandis honore mulieribus senatus populusque laetitiam declarauit: quas salutis initium extitisse, egregie tum arbitrabantur: tum praedicabant. Decretum igitur est a senatu: vt quicquid illae vel ad gratiam vel ad decus reposcerent: id consules effectum darent. Nec tamen aliquid nisi fortunae muliebris templum ab se aedificari poposcerunt: sumptum quidem ex semet collatura: modo & sacrificia & diuinos honores publice ciuitas dedicaret. Patres earum magnificẽtia collaudata, aedem publica posuerunt impensa. Illae collata nihilominus Fortunae simulacrum pecunia compararunt. Quod dum consecraretur: ita loquutum Romani memoriae prodiderunt. Grata me dius lege riteque me matronae dicasthis. Eam secundo vocem manasse rumor est. Ardua haec & q̃ aegre facta credamus: siquidem e simulacris sudorem lachrymas & cruentas apparuisse stillas nequaquam impossibile: ligna enim & lapides plaerunque oriundam ex humore putredinem contrahunt: subinde multos ex se colores emittentia: variasque ex aere tincturas suscipientia. Quę res quo minus Deorum immortalium prodigia sint: nihil impedimento esse arbitramur: parte etiam aliqua scissa violentius aut disiuncta penitus, gemitui aut suspirio persimilem queunt edere simulacra sonitum. Ex inanimis autem articulatam vocem manifesta verba absolutamque aut integram formari orationem prorsus absurdum. Si non anima, non Deus, absque corporis instrumentis, certa partitiõ ratione cõpactis, sonans loquensque fuit. At cum verisimili nos testimonio multoties vrget historia: id profecto est: q innatus affectus & aegritudo quaedam, similem sensibus rerum apparentiam imaginante animo inducit: quemadmodum in somnis audire non audiendo: & aspicere non aspiciendo videmur. haud tamen mortalium tollenda religio est. At qui beniuolentia & pietate ita diuinis afficiuntur: vt ne quid ex his deponere aut diminuere queãt: id eorum fidei permagnum momentum adest: q mira Dei vis extitit. Nec vero pro nostra, diuina pensanda potentia est: quae nullo pacto humanae, non natura, non motu, non arte, non viribus aequiparanda est. Siquid nobis ĩpossibile efficiat: aut nobis inexcogitatum excogitet: certe nequicquam absonũ: Quũque omnibus in rebus plurimũ itersit: tũ vero in operibus maxime dispar & dissimilis exstat. Verũenim uero (vt placet Heracleto) diuina pluriumũ ob incredulitatẽ nescita delitescũt. Vt vero Antium Martius rediit, Tullus in ipsum grauissimo stimulatus odio, ei confestim necis orditur insidias: veritus ne si in praesentia effugerit: non altera sibi praestetur occasio. Conspirantes igitur & instructos in illum complures incitans, rationem Volscis reddere: & magistratu sese abdicare iussit. Ipse timẽs ne adhuc imperio durante Tulli, qui maxima inter ciues suos pollebat potentia, se priuatum faceret: imperio se abdicaturum, si Volsci edicerent, aiebat, Illud enim sese iubentibus vniuersis iniisse: neque nunc recusare: quin, modo velint Antiates, rationẽ administrati reddat imperii. Aduocata cõcione, impigri aderant factiosi homines plebem instigantes. Assurgente postmodũ Martio ingẽs tumultus ob praecipuam eius reuerentiam cõpressus, vt intrepide diceret siuit. Antiates quoque primores & qui pace magis lętabantur, aperta dabant signa: se comiter audituros: & iustã pro laturos sententiam. At viri confutationẽ Tullus extimuit. Erat enim in dicendo grauissimus: maiorem posterius in causa dicenda gratiam priora sibi gesta cõparauerant. Quin eius hominis gratiae magnitudinem certissimo testimonio ipsum declarat crimẽ. Nec enim icciteo tantas accepisse quererentur iniurias: q in eorum potestatẽ redacta Roma non esset: nisi vt illã sibi prope subiicerent Martii virtus effecisset. Vlterius itaque immorari, aut tẽtãdos esse multitudinis animos, audacissimi nequaq̃ consuere cõplices: & ne orans audiretur, ingentes sustulere clamores. Haud paruifaciendũ: non negligendũ: hunc proditorẽ Volscis dñantẽ principatu se abdicare nolle. Tũ simul adorti: opẽ ferente nemine, vix trucidant. Id autẽ facinus nõ omnibus collibuisse mox declaratũ est. Ad eius enim corpus honorifice humandũ e ciuitatibus concursum est. Illius sepulcrum tanq̃ praestantissimi & bellatoris & ducis armis & spoliis exornatũ. Romani illius audita morte, nullum aliud vel honoris vel odii signũ aperuere. Postulantibus matronis vt eum decem lugere menses liceret, cõcessum est qui mos lugendi patri filio ac fratri erat. Id longissimi spatium luctus ab Numa Pompilio institutum est: quemadmodum quum res illius scribebamus, exposuimus. Inde Volscorum rese vestigio Martium desiderauere. Primũ nãque inter eos atque Sicanos, tum socios, tum amicos de imperio orta seditio, ad vulnera vsque caedesque prouecta est. Post haec prẹlio a Romanis superari: in quo & Tullus occubuit: & suarum flore copiarum internecioni dedito, turpissimũ percussere foedus: vbi ex propria libertate delapsi parere & se imperata facturos adstipulati sunt.

Templum fortũę muliebris.

Vocẽ articulatã ex inanimis formari absurdum est.

Antiũ Martius rediit. Martius rõnẽ Volscis reddere & magistratu se abdicare iubetur.

Martii Coriolani interitus.

COMPARATIO ALCIBIADIS ET MARTII CORIOLANI.

ÆTERVM Expositis omnibus rebus, quę in se sunt nobis cognitione atq; memoria dignę: nūc operęp̄tiū esse existimo Martii & Alcibiadis mores, naturę atq; totius vitę cursum breuibus verbis conferre. At si primū res bellicas conspicere volumus: reperiemus pariter ab vtrisq;, quū duces exercitus essent, multa p̄clara atq; egregia facinora edita: nisi qs Alcibiadē in eo anteferendū putet: q plures q̄ Martius victorias consequutus, in cūctis certaminibus quibus terra mariq; hostes supauit, sic consilio disciplina atq; ordine militari oīa gessit: vt nihil ab eo prætermissum esse appareat. qd a peritissimo duce expetēdū foret. Illud autem pariter ambobus tribuendum puto: q eoꝝ p̄ntia res semp florere augeriq; videbantur: absentia vero aut debilitari: aut corruere. At popularem viuendi modum adulationibus blantiisq; refertum, qbus ille ad aucupandā gr̄am multitudinis sæpius fortasse q̄ decuit vtebatur, in Alcibiade plęriq; rep̄hendunt: in Martio econtra superbiam arrogantiāq; redarguunt: quam ad paucoꝝ sp potentiā conuersam, odiosam fuisse dicunt Po. Ro. Nos vero vt neutrū in his laudādum: sic hominem multitudini blandientem minus q̄ eandē aspernantē vituperandū censemus. Turpe ē enī adulationibus imperitā multitudinē capere: vt opes q̄ maximas cōsequaris. At populū deprimere: in eū insurgere: vim quoq; afferre: vt potētia vehemēter excellas: non solū turpe est: sed etiā iniustum. Habitus est aūt Martius moribus īteger ac in oī vita constās: Alcibiades ecōtra versutus: callidus: & ī fallēdis hoībus author egregius. Vn̄ illius dolū quo Lacedęmonioꝝ legatos decepit: amicitiā labefactauit: pacē dissoluit: oēs vituperant: q̄q̄ excitato postea sua opera bello potētiorē rēpu. reddidit: Mantinēsiū ac Argiuoꝝ societate adiūcta. Martiū quoq; apud Dionysiū historicū in maxima illa celebritate ludoꝝ, qui Romę instaurabantur, quū falsis calūniis populoꝝ aīos concitasset: authorē fuisse cōperio: vt graue inter Roma. & Volscos oriret bellū. Causa vero qua Martius arma hostilia in p̄triam vertit, turpior lōge, q̄ Alcibiadis fuisse videtur: Non enī cōtentione discordiaq; ciuili: sed ira ac indignatione quadam, a qua nemo vnquam (vt inquit Dion) gratiam reportauit, prouocatus, tum patriam, tum multas Italiæ vrbes, quæ nullam in eum culpam contraxerant, fœde turpiterq; afflixit. Atqui Alcibiades multis iniuriis lacessitus suis ciuibus inferens bellū, maximarum calamitatum causa fuit: pœnitentibus tamen postea non modo ignoscebat: sed etiam periclitantibus sæpe adiumento ac præsidio erat: & communicando & monendo & fauendo. Martius præterea ciuitatē in primis totā vexauit: quum non a tota iniuriā suscepisset: sed maxima atq; optima ciuium pars in eadē cā in qua ipse fuisse, & contentionis & periculi versaretur. Deinde multis legationibus missis, supplicationibusq; decretis, vt vnius hominis iram lenirēt: sic se implacabilem præbuit: vt bellum suscepisse videretur: non quo in vrbem rediret: sed vt funditus ciuitatem euerteret. Præter hæc Martius optime de se meritos Volscos, qui eum exulantem susceperant: dignitatem ei detulerant: imperium ac totius belli administrationem commiserant: in medio cursu secundarum rerum deseruit. Alcibiades vero ab Argis Lacedæmonem veniens, priuatus in vrbe priuatus etiam in exercitu mansit. Et quum egregiam operam in bello nauasset: prouocatus Lacedæmoniorum insidiis, animum simul cum causa permutauit. Itaq; ad Tissaphernem se contulit eo consilio tantum: vt Barbarum qui grauissimus hostis impendebat: ab Atheniensium ceruicibus remoueret: ac vrbem Athenaꝝ in quam redire magnopere cupiebat: integram incolumēq; seruaret. Sed plæriq; homines qui vtriusq; mores cōsiderāt: Alcibiadē aiunt nimium cedentem cupiditatibus suis: pecuniam ex corruptelis solitū esse accipere: eamq; deinde ad voluptatē libidinēq; cōferre: Martii contra integritatē, ac animi moderationē: sic suis laudibus efferunt: vt ipsum plærunq; ab iis etiam pecuniis, quæ & honeste ei deferebant, & iuste accipi poterāt, abstinuisse dicant. Verum in controuersiis de ære alieno, & nexorū causis iudicandis: non tam lucri spe aut cupiditate alicuius cōmodi cōsequēdi: q̄ arrogantia & asperitate naturæ difficilis Martius habebatur. Itaq; li etiam de quibus ille bene meruerat, morositatē hoīs vel domesticā solitudinē (vt inqt Plato) iniquo animo tolerabant. Alcibiades vero sibi oēs hoīes quibus cū versabatur, incredibili arte conciliabat: & in rebus gerendis id assequi videbatur: vt quod arduū apud mortales putant, gratiam simul cū gloria iungeret. Quinetiam quū magnis calamitatibus interdū remp. affecisset: sua tamē affabilitate: sic Atheniensium aīos capiebat: vt illi iniuriarum plerunq; obliti imperium ei magna cum authoritate deferrent. Martius vero honorem quærens ob multa fortitudinis, opera suæ virtuti congruentem: assequi non modo non potuit: sed repulsam quoq; cū ingenti ignominia tulit. Si igitur illum gratia hoīem sequebatur: hunc admirabantur omnes: amare nō poterant. Illud autem vere dici potest: Martiū quū esset Romanoꝝ dux, semp Romanę reip. profuisse: obfuisse nūq̄. Alcibiadem vero ducētem Atheniensiū copias: maxima interdū detrimēta suę patrię atq; incom-

moda attulisse. Alcibiades præterea in ciuitate semp præsens aduersarios superabat: absens inimicorũ calũniis criminibusq; obrutus, sine controuersia vincebatur. Martiũ & pñtem dãnarunt Romani: psentem quoq; Volsci iniuria necauerunt: q̃q̃ ipse causam succensendi æquam illis præbuisse videtur: quum id bellum quod publice susceperat, a mulieribus persuasus priuatim deposuit. Illud præterea non recte a Martio factũ eẽ videt: q potius pietate matris q̃ ciuitatis, cuius illa quoq; pars erat, misericordia motus, patriæ suæ ignoscendum putauit: nã oratorũ precibus, sacerdotum supplicationibus spretis: qui suis insignibus velati supplices in castra accesserãt: totius deniq; Po. Ro. luctu gemituq; neglecto: vnius mulieris lachrymis cessit: ac si patria illius causa, non per se ipsam seruari mereret. Patriæ igitur suæ pepcit: neq; a Romanis persuasus: contra quos arma susceperat: neq; persuadens Volscis: pro quibus gerebat bellum. Horum oĩum natura hoĩs insolens & supra modũ in rebus gerendis elata: causa fuisse videtur: quę quidem multitudini p se ipsa molesta: quũ ei bonorũ libido cupiditasq; accedit, intolerabilis fieri solet. Itaq; huiuscemodi viri quũ in petẽdis magistratibus a populo repellunt: dolent indignantur: ferre nõ possunt: nec satis meminisse videntur: non tam illos spræferri q̃ virtute prudentiaq; excellũt: q̃ eos posthaberi: qui neq; populum rogandum: neq; multitudinẽ colendam censent. Vt olim Metello, Aristidi, & Epaminundæ eueniße aiunt: q̃q̃ ii a populo sæpe reiecti, non admodũ suę reip. succensebant: sed illatæ iniuriæ postea pœnitentẽ magisq; vnq̃ antea amplexabantur: nitebanturq; in omnibus rebus gerendis, vt viros optimos decet, bene de ciuitate mereri. Quid enĩ stultius: q̃ multitudinẽ aspernantẽ grauiter ferre, si a multitudine negligaƭ? Alcibiades igitur cernẽs populũ sæpe q̃ ea flecti: pcibus cedere: affabilitate capi: quũ in obseruãda multitudine studiũ ac diligẽtiã adhiberet: mirãdũ non erat: si postea honoratus gaudebat: posthabitus aũt iniquo aĩo iniuriã tolerabat. Martium vero siue nolẽtem: siue nescientẽ colere eos: qui suæ ambitioni obsequi poterãt: minus grauiter ferre decuit repulsam sua prope culpa contractam. Atq; hæc sunt quæ in eo viro rephendẽda esse putamus. Reliqua omnia splendida in Martio & summa laude digna comperio: sed præsertim pecuniarum abstinẽtiam, ac vitæ integritatem. Quibus non cum Alcibiade, qui in his nec continentiæ vnq̃ nec honestatis rationem habuit, sed cum optimo quoq; græcorum conferri posse videtur.

Martius inte gritate & pecuniaꝝ abstinẽtia: cũ optio quoq; græcorũ conferẽdus

¶ THEMISTOCLIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

Themistocli initia generis parũ sane gloriosa fuere. Pater eni ipsum Neocle haud claro qdẽ homine, ex populo Phrearrio, tribuq; Leontide, ex non iusta matre natũ phibent: eamq; Threiciam genere, Abrotonũ nuncupatã. Sed magnum Grecis (vt mihi vere videor dicere) Themistoclem peperit. Phanias autẽ Themistodis matrẽ tradit: nõ Threiciã, sed Cariã: neq; Abrotono, sed Euterpe ei nomẽ fuisse. Neãthes quoq; Halicarnassum Cariæ ciuitatẽ patriã illi ascribit. Quare in Cynosarges contribuentibus nothis (id est autẽ extra vrbẽ Herculis gymnasiũ: q ne is quidẽ legitimus extitisset: ob matrẽ quæ mortalis erat:) psuasit ingenius qbusdã adolescẽtib⁹: vt in Cynosarges descẽderẽt: atq; vna secũ * iũgerent. Quo facto videt nothorũ ac legitimorũ discrimẽ callide sustulisse. Qđ vero Lycomedas generis ppinquitate attigerit: ex eo maxime apparet: q Phyliæ Telesteriũ, id est initiãdi locus, quod erat Lycomedaꝝ cõmune, a barbaris ante incẽsum ip se instaurauit: & picturis illustrauit: vt Simonides tradit. Adhuc ẽt puer vehemẽs admodũ, ai plenus Atq; spũs fuisse dr. Q uũq; foret natura prudẽs: elato animo magna semp atq; eximia spectabat. Nã quũ ei in disciplinis percipiẽdis qescere, ac animũ relaxare licebat: non vt reliqui solent pueri, ludis & inertiæ se dedebat: sed excogitandis orationibus quibusdam, componẽdisq;

Neocles pater Themisto... Abrotonũ seu Euterpe Themistoclis mater. Cynosarges.

inungerent Telesteriũ.

Themistoclis qualis fuerit pueritia.

assidue versabatur. Erant autem eæ vel accusationes cuiusdam: vel puerorum defensiones. Vnde & magistrũ dicere solitũ quãdoq; fertur: nihil equidem te paruũ o puer, sed certe magnum aliquod bonum, aut malum futurũ auguror. Nam ad ingenuas disciplinas illas, quæ ad gratiam & liberalem educationẽ quæruntur, perdiscendas, tardo hebetiq; ingenio fuit. Quibus aũt ad prudentiam & rem gerendam informantur hominũ mentes: eas cõtempsit manifesto atq; despexit: vt qui supra ætatem naturæ bonitate cõfideret. Ex quo effectum est: vt quũ posterion tpe: ĩ iis disceptatiõibus, qua liberales & vrbanas vocitant, irrideretur ab eruditis: grauius atq; asperius se defendere cogeretur: quum diceret: se lyra canere, & psalterio vti nescire: verũtamen ciuitatẽ paruam & obscurã maximã ac clarissimã reddidisse. Et si enim Stesimbrotus affirmet Themistoclem Anaxagoræ audiendi studiosum fuisse, & Melisso quoq; physico operam dedisse: tpibus tamen errauit. Contra Periclẽ enim Themistocle natu multo iuniorẽ Samios obsidẽtem Melissus pro Samiis imperator pugnauit: cũ Anaxagora autẽ versatus est. Magis igitur Mnesiphilo credendũ videtur: qui Themistoclẽ

Phreanii auditor fuit Themisto.

Phrearii auditorẽ fuisse asseuerat: qui neq; orator fuit: neq; physicus: sed eam sapiẽtiam quã vocãt, re autẽ vera bellicam facultatẽ: & quandam rerũ gerendarum prudentiam & cognitionem professus est: Solonis sectam quadam quasi successione sequutus: quam posteriores quũ ad vim iudiciariam adiunxissent: & a negotiis ad vsum dicendi orationesq; traduxissent: Sophistæ habiti & nuncupati sunt. Sed ad hunc quum iam rempubli. gerere aggressus esset: ferunt se contulisse. In ipsius aũt

Sophistę q habiti sunt

iuuentutis primordiis, naturæ tantũ muneribus adiutus, eloquentiæ vero penitus & eruditionis expers, nec satis sibi constare: nec in iisdem semper consistere visus est: quum natura ipsa in agẽdo magnas in vtranq; partẽ mutationes induceret: & ad deterius sæpe ferretur: vt ipsum in posterum fateri non puduit: asperos inquiens & immites pullos in optimos equos euadere: quũ idonea illis disciplina & institutio adhibetur. In quibus autem aliqui fingendo dissentiunt: a patre illum repudiatum esse: & voluntariũ matris interitum ex filii ignominia conflatum: ea & falsa videntur & cõtrariæ quoq; authoritates ad sunt. Quibus dicitur pater quum eum a capessanda repub. deterreret, vetustas illi triremes abiectas in litore & contẽptas ostendere consuesse: quasi eodẽ modo a multitudine populi studiosi homines, quũ inutiles sunt, tractarentur. Celeriter aũt & audacter visus est rẽpubli. incensus cupiditate gloriæ attigisse. Qua statim ab initio, quũ vendicare sibi studeret principatum, duras inimicitias sibi potentum & principũ ciuitatis conflauit. Maxime vero Aristidẽ Lysimachi filiũ contraria in rep. sententia aduersariũ habuit: etsi videtur Themistoclis cum eo simultas iuuenile initiũ habuisse. Amabat vterq; Stesileam Chiam genere: mulierẽ sane forma præstantem: vt Ariston philosophus tradit. Ex hac postea in repub. perpetua inter eos dissensio mãsit: q̃q̃ vitæ ac morũ dissimilitudo, non parũ eã auxisse videtur. Nam Aristides quum vir probus foret & natura mitis & mansuetus: nec ad gratiam aut gloriã inanem rempu. gereret: sed securitati ciuium habita honestatis & iustitiæ rõne, consuleret: cogebatur cum Themistocle qui studio nouarũ rerũ populum assidue concitabat, in certamen contentionẽq; descendere: eiusq; crescentem potentiam cohibere. Dicitur enim adeo inflãmatus ad gloriã, ad eo rerum maximarũ ambitiõe honoris cupidus extitisse: vt quo tpe superatis in Marathone Barbaris, Miltiadis ducis gloria celebrata est: iuuenis adhuc ad se rediens diutius, omnia volutaret animo & nocturnis vigiliis indulgeret: consuetis repudiatis conuiuiis: Rogantibus vero admirantibusq; eius vitæ mutationẽ, responderet. Miltiadis Trophæum sibi somnes adimere. Quũ igitur cæteri existimarent a Barbaris in Marathone re male gesta, Bellum se in posterũ sustulisse: Themistoches eam rem maiorum certaminum initium ducebat esse: ad eaq; obeunda pro Græcia vniuersa se tanq̃ in palæstram vnxit assidueq; ciuitatem

Aristidẽ cõtrarium habuit Themistocles.

Stesilea.

exercuit q̃ longissime futura prospiciens. Quũq; mos esset Atheniensibus: magnos ex argenti fodinis prouentus in plebẽ diuidere: solus in populum adiens suadere ausus est: vt ea diuisio tolleretur: & ea pecuniæ in triremes ad bellum æginense parandas atq; ædificandas conferrentur. Nam id in primis tota Græcia maximum maximeq; atrox fuit: Æginetæq; nauali potentia mare quondam tenuere. Quare Themistocles, quũ non Darium, aut Persas formidandos diceret (lõge enim hi aberant: nec magnum de se metum præsentes iniecerant) sed irę in æginetas, & contentionis ciuiũ opportunitatem nactus, ad parandas triremes leuiter eos & facile impulit. Centum enim ex illis pecuniis triremes ędificatæ, post cum Xerxe nauali prælio dimicarunt. Ex hoc paulatim deducendo ad rem maritimam ciuitatem traduxit: vt quum pedestribus copiis haud pares barbaris forent maritimis viribus eorũ impetus coercerent. Itaq; ex fortibus strenuisq; militibus: & qui digni Græciæ imperio putarentur: nauticos homines vt inquit Plato, & maritimos fecit: & maliuolis occasionem ad reprehendendum reliquit: quum dicerent Themistoclem hasta & scuto ciuibus suis adẽpto Atheniensium populum ad nautarum opera & remigum traduxisse. Eaq; omnia, victa Miltiadis repugnantis authoritate, ex sententia gessit: vt Stesimbrotus affirmat. Quod si his gestis de vera ac syncera gerendę reipub. ratione deflexit: altius perscrutantium sit iudicium. Quod autem tũ Græcorum salus ex re maritima conseruata sit: q̃q; Atheniensium ciuitatem dirutam funditus & euersam triremes vindicarunt: cũ alia, tũ Xerxes ipse testimonio esse potest. Integro enim terrestri

Argẽti fodinarũ puẽt' Themistocles non in plebẽ: sed ĩ triremes ædificãdas cõferri suasit.

exercitu,

exercitu, nulla prælii offenſione, poſt illā naualē cladē in fugā cōuerſus eſt: quippe cui minus ad de
cernendū prælio ſuppeterēt vires: ac Mardoniū magis vt pſecutionē Græcorū retardaret, ꝗ vt eos
ſubigeret, vt mihi quidē videtur, dimiſit. Illi vero in parandis pecuniis ſtudiū & diligētiā: alii libe/
ralitatis & bñficentiæ laudibus deprecantur. Nā munificū qdē virū & ſplēdidū ad ipſas peregrino/
rum & hoſpitū inuitationes ſumptu pmaximo aiūt indigere. Alii in deteriorē partē parcitatis atq
exilitatis cōmemoratione traducunt: quippe quē ferūt ēt cibaria ſibi, muneri miſſi vēdere cōſueſſe.
Quū ēt a Philide nutritore equorū dono poſtulaſſet equū: ac ille ſe largiturū negaſſet: minatus eſt il
le: ſe domū eius continuo ligneū equū facturū: obſcure videlicet per ænigma minatus, propinquo
rūqꝫ crimina & accuſationes in hominē ſe cōiecturū. At ſplēdoris & gloriæ cupiditate mortales om/
nis exuperauit: qui quū iuuenis adhuc eſſet & obſcurus, dr̄ Epiclē citharistā, qui tū colebat̄ ſummo
ſtudio ab Athenienſibus, rogaſſe: vt apud ſe artē exerceret: cupiens domū ſuā a multis quæri, & fre/
quētari. Et Olympiā quū veniſſet: cœnariiſq & tabernaculorū apparatu ac cætero luxu magnificē/
tiaq cū Cimone certaret: inuidiā in ſe Græcorū & offenſionē concitauit. Illum enim natu iuniorē
& ampliſſima familia natū, eas res omnis decere arbitrabantur. Is vero vixdum ſatis notus, ſed q
videretur minus ſuppetentibus facultatibus, præter dignitatē efferri: oſtentationis ac iactātiæ ſu/
biit nomē. Vicit aūt quū tragœdiis impenderet: quū magna iā ſtudia eius certaminis atq ambi/
tiones forēt. Tabulā quoq fixit: in qua erat ſcriptū: Themiſtocles Phrearius eorū præbuit: Phryni
chus docuit: Adimātus præfuit. Attñ gratus multitudini fuit: tū ꝙ in iure dicendo cōſeruandaqꝫ
rerū contractarū fide, triſtē & ſeuerū iudicē ſe præberet: vt fuit illud in Simonidē ciuē: q ab eo quū
prætor eſſet, præter æquū quiddā poſtulauit: Nā neq tu inquit bonus poeta eſſes: ſi modos & nu/
meros in canendo contēneres: neq ipſe bonus prætor: ſi gratiā cuiuſꝗ legibus anteferrē. Ac rurſus
in eundē Simonidē cauillis inuectus, inſanire illum dixit quum Corinthios obiurgaret magnam
incolentes vrbē: ipſe ſui ſtatus fingeret: q ita aſpectu eſſet fœdo ac deformi. Ad poſtremum auctus
magnis opibus & gratia populari, exortis inter eum Ariſtidēq ſeditionibus, Teſtarū illum exilio,
ciuitate eiecit. Quum vero iā Medi deſcenſus imminere ciuitati putaretur: Athenienſeſq de impe
ratore ad id bellum deligēdo cōſilium iniiſſent: ferunt reliquos omnes periculi metu perculſos, mu
nus imperii ſponte recuſaſſe. Epicidē tantū Ephemidę filium popularē hominē, & dicendi faculta
te & copia præditum, ſed luxurioſum & nequā & quæſtui pecuniario deditum, imperii cupidinem
inuaſiſſe. Qui utiq: id iā tū obtēturus ſuffragiis omniū putaretur: Themiſtoclē veritū, ne ille deman
dato ſibi imperio, Athenienſium res euerteret, pecuniis de ambitione Epicidē deieciſſe. Laudatur
aūt eius illud in primis: quod in interpretē dr̄ feciſſe. miſſis enim a rege legatis, maris & terrę impe
riū flagitantibus, illū publico decreto cōprehenſum iuſſit interimi: ꝙ Græcorū lingua ad barbaro
rum nutum & imperiū vteret̄. Eſt ēt præclarū illud in Archiniū zeleitē: quē Athenienſes liberoſq
eius: & genus omne authoritate Themiſtoclis, infamia notauerunt: ꝙ ex Medis aurū in Græciam
intuliſſet. Sed omniū maximū atq illuſtriſſimum: ꝙ bello tota Grecia cōpoſito, ciuitates inter ſe
pace amicitiaq coniunxiſſet: perſuaſis omnibus bello impendente domeſticas ſimultates in ali/
ud eſſe tēpus differendas. quā ad rē conficiendā Chileū Arcadē adiutorē dicitur habuiſſe. Inito aūt
imperio ſtatim ciues aggreſſus eſt in naues cōpellere: ſuaſitq relicta vrbe ꝗ longiſſime a Græcia
claſſibus hoſtē exciperēt: cuius ſentētiæ multis reclamātibus: in Tēpe vna cū Lacedæmoniis expe/
ditiones eduxit: vt pro Theſſalia dimicaret: ꝙ nondū ad Medos inclinare videretur. Poſtea vero ꝗ
inde reinfecta abierunt: ac Theſſalis regis ſocietatē ſequutis: vſq Bœotiam Medicæ amicitiæ cō/
tagio occupauit: magis tamen apud Athenienſes Themiſtoclis ad rem maritimam adhortantis
valuit authoritas Itaq miſſus eſt in Arthemiſium nauibus: eius loci anguſtias præſidio habiturꝰ:
quo in loco Eurybiadi Græcis: maximeq Lacedæmoniis imperiū demandantibus: Athenienſibus
vero ꝙ reliquos ſimul omnis nauiū numero anteirēt, indignū putantibus aliis concedere: Themi
ſtocles cognito periculo, ipſe imperiū Eurybiadi tradidit: leniuitq Athenienſiū animos: affirmans
ſi ad bellum ſtrenuo ſe viros oſtenderent: Græcorum in ſe ſtudia & voluntates in poſterum con/
uerſuros eſſe. Qua vna re apparet: eum vnum omnium maxime authorem ſalutis Græcis extitiſſe:
effeciſſeq vt Athenienſes fortitudine hoſtes: manſuetudine autem & facilitate ſocios viciſſe viderē
tur. Sed quum, iam Barbarorum claſſe ſe ad Aphetas inferente perterritus multitudine nauium
quæ in fronte erant, ac aliis ducentis ſupra Sciathon circum annauigare nuntiatis, decreuiſſet in
tra Græciæ fines reductis copiis in Pelopōneſumq appulſis, terreſtrē exercitū nauibus vndiq circū
dare: ꝙ inexpugnabiles regis maritimas vires duceret: eo metu ac formidine permoti Euboei: ne eos
deſererent Græci atq hoſti proderēt: inito clam cum Themiſtocle colloquio, magnā ad eum pecu
niarū vim per Pelaguntem mittunt: quibus acceptis (vt ſcribit Herodotus) eas Eurybiadi tradidit
Ex ciuibus vero ſibi aduerſante Architele: qui in ſacra naui Trierarchus erat: deficientibuſq ad nau
tarum ſumptum pecuniis, ad reditum properabat: in eum infenſo iam ante ciues magis Themi/
ſtocles concitauit. Quare ad eum impetu facto, cœnam diripuit. Ea iniuria permoto homine, & in
digne ferente: Themiſtocles illi panem & carnem inciſta, ſummiſſo argenti talento in cœnam mi

Philides equorū nu/tritor. Epicles ci/thariſta.

Ariſtidem Themiſto/cleſ ciuitate eiecit in exi lium. Teſtarum exilium. Epicides Ephemidæ.

Archinius zeleites.

Chileus Arcas. Tempe.

Eurybiades

Trierarchꝰ

fit:iubens eum & in præsenti cænare:& prima luce triremiū curam suscipere:quod si recusasset face
re:se ciuibus delaturum q argentum ab hostibus missum conditum apud se haberet. Hæc ex Pha
niæ Lesbii monumentis accepimus. Quæ aūt tunc in ipsis angustiis aduersus barbaros naualibus
prœliis gesta sunt:haud magnum ad vniuersa iudiciū fecerunt:sed ipsa experientia permultū Græ
cis ꝓfuere:qui in ipsis periculis edocti opera didicerunt,neq multitudinē nauium,neq luxus & ap
paratus,neq signoꝝ fulgorē,neq clamores iactabundos,neq barbaricos penes gcunq formido
losum habere viris fortibus & perite audacterq prœliū ineuntibus. Verum iis oībus cōtēptis in ip
sa corpora inuadendū esse:& cū ipsis cōsertis manibus decernēdum. Quā sententiā Pindarus in Ar
temisii prœlio sequutus videtur:quum diceret Atheniensium liberos manifesta libertatis fundamē
ta iecisse. Vincendi enim initium fiducia est. Est autē Artemisium Eubœę supra Hestieā litus ad bo

Artemisiū. Olizonum gens.

ream versum:cui Olizonum gens e regione opposita est:quæ sub Philoctete quondā fuit: tēplūq
in ea haud magnum Artemidis prosoeenuncupatæ:& locus circum arboribus consitus : colum
næq ibidē ex albo lapide erectæ:lapis autem ipse manu attritus contracto croceo colore odorem
quoq exhalat croci ꝑsimilē. In eaꝝ vna elegum carmē huiusmodi erat incisum. Innumeros Asiæ
populos ex finibus actos Cecropidum soboles fudit in hoc pelago. Ac vbi Medorum bello cecide
re cohortes: Hæc Phœbe statuit virgo trophæa tibi. Extat & in littore ingēs tumulus arrū ab imo
puluerē veluti igni adustum emittēs:in quo classis reliquias & cadauera cremasse videnť. Igitur vt
primum de Thermopylaꝝ pugna nunciū in Artemisiū est allatum:Leonidā oppressum:& terrestri
transitu Xerxem esse potitū:in Græciā se receperunt:Atheniensibus in extrema agminis parte cō
stitutis:& ob virtutē & rerum gestarum gloriā ad præclara omnia obeunda animo sp paratis. The
mistocles vero regionē nauibus ambiens,qua intuebatur descensum aut præfugium hostibus fu
turū,grandibus literis in lapidē incidit:aliis forte ibi inuentis ab eo iuxta naualia,aut quo aquatū
appulsuri forēt constitutis: Ionibus per literas mandans:vt si fieri posset ad se relictis barbaris pro
genitores suos concederent:q periculū pro eorum libertate susciperent : aut si minus id facerent:
barbaris in prœlio cladi ac detrimēto forent. His sperabat se aut impulsurum Iones ad defectionē:
aut turbationē allaturum: Ionibus barbaro in suspitionem adductis. At Xerxe in Phocidē desup
cū exercitu inuadente:Phocensiūq vrbē incendio deuastante: haud restiterunt Græci:nec Atheni
ensibus quidē rogantibus,in Bœotiā pro Attico agro hostibus obuiā iere : vt ipsi in Artemisium
mari opem tulerant. Quū nemo eorū precibus & gratia moueretur:sed ad Pelopōnesum oēs intē
derent animū:& intra isthmū copias omnes cogere properarent:ab alteroq mari ad alterū murū
perducere:proditos Athenienses & destitutos ab omnibus ira simul ac mœstitia cepit. Sed quum
minus decreuissent cum tanta vi hominū ac multitudine confligere:id tantū ad præsens necessa
rium erat:relicta ciuitate, naues conscendere. A quare vehementer multitudinis animi abhorre
bant:q neq contineretur cura victoriæ:neq deorum immortaliū tēplis , patrumq monumentis
amissis,salutē vllam superesse ducerent. Hic igitur Themistocle. quū populū humanis consiliis in

Themistocles quo ingenio vsus sit ad trahēdū in suam opinionē populum.

sententiā suā traducere posse diffideret: vt in tragœdia attollens machinā,signis diuinis, ꝓdigiisq,
& oraculis sollicitare cœpit:signum ex dracone nactus:qui videtur illis diebus extemplo euanuisse
Sacerdotesq, vbi inuenere intactas primitias,quas per diē ei apposuerant,in populū nuntiarunt:
rumore a Themistocle dissipato Deam vrbem excessisse:& ad mare se illis ducem præbuisse. Oracu
lo aūt rursus populum mouere aggressus est. Lignea inquit mœnia nihil aliud significare,q naues:
atq idcirco Salaminē diuinā non timidā neq infelicē adeo nuncupari: vt quæ eā magno Græcoꝝ
successu cognomen in posteꝝ esset habitura. Sed quū Themistocles sententia valuisset:decernit vr
bē Palladi,q tutelæ Atheniensiū præerat,cōmendari: iuuentutē omnē in triremes imponere:libe
ros vero & coniuges, mācipiaq, vt facultas esset,per se quēq seruare. Cōprobato decreto : plurimi
Atheniensiū parentes & vxores in Trœzenem exportarunt : perhumane excipientibus Trœzenis.
Decreuerunt enim vt ii publice alerentur duobus obolis singulo elargitis:puerisq facta potestas:
vt vndecunq liberet poma acciperent:& pro iis magistris merces persoluta est. huius autor decreti
Necagoras fuisse traditur. Quum vero publicæ pecunię Athenienses deficerent:scribit Aristoteles
Ariopagi senatū cuiq munus militiæ obeunti octo drachmis traditis,causam complēdi triremes
vel potissimam fuisse. At Clidemus hoc quoq a Themistocle gestum asseuerat. Descendentibus
enim in Pyræum Atheniensibus: ait ex Palladio Gorgonis verticem amissum esse : Themistoclē
vero perquirere ac perscrutari omnia simulantem,vim argenti permaximam inuenisse in ipsis the
sauris reconditam:quo in medium prolato:naues conscendentibus abūde viaticū suppetisse. Ena
uigante autem ciuitate:aliis miserabile id spectaculum,aliis admirationi eorum animi magnitu
do fuit:quum parentes quidem a se dimittentibus,inflexosq se ad luctus:lachrymas:complexusq
illorum præstantibus,in insulam discederent:multiq ex ciuibus infirmis viribus affectaq iam æta
te relicti,digni misericordia viderentur. Erat etiam quædam quæ spectantes flectere posset animi
dulcedo ex cicuribus animantibus: cum clamore & desiderio ad litus vndiq confluentibus , eorū
nutritoribus naues conscendētibus. In quibus memoratur Xantippi Periclis patris canis: q abe

antis domini desiderium & solitudinem ferre non posset, in mare insiluisse, natando triremē assequutus in Salaminē esse delatus: ibiq; expirans cōtinuo interiisse: quo in loco & his tēpibus, canis tumulum vocant: vbi sepulcrū eius fuisse traditur. Iam vero ea magna & præclara Themistoclis videntur esse: q̄ quum sensisset ciues Aristidem desiderare: metu sollicitos, ne se ob irā in barbari amicitiam daret: resq; Grecorū euerteret (victus enim a Themistocle factione ante initium belli, cōpulsus in decēnale exiliū fuerat) decernit iis licere q ad tēpus exulassent, ab exilio redire: & cum aliis simul ciuibus libere dicere ac sentire: quæ Græciæ in primis cōducerēt. Postea vero q̄ Eurybiades ob Spartæ dignitatē classi præpositus imperator, ad periculū ignauus & timidus decreuit ad isthmū classem reducere: quo Peloponēsium exercitus terrestris coierat: contradixit Themistocles. quo tēpore celebrata illa dixisse proditū est. Qū enim dixisset Eurybiades: O Themistocles: in certaminibus qui intēpestiue assurgunt, alapis cædi solēt: ita est inquit Themistocles: sed nec ii qui deserunt ordinē coronātur. Tū eo baculum vt cęderet attollente: cæde inquit Themistocles: verum audias. Hic eius māsuetudinē Eurybiades admiratus dicēdi quod vellet potestatē fecit: qui quū ad priorem orationē se reuocasset: assurgens aliquis, Hominem inquit ciuitate orbatum nō recte eos qui habent, ad defendendas patrias adhortari. Tum Themistocles ad eū cōuersa oratione: Nos o homo inquit nequissime, domos & mœnia reliquimus: indignū esse ducentes: inanimatorū causa seruitutē subire: ciuitatē vero nobis ducentæ triremes maxima Græcorū ciuitatū præstant: quæ nunc nobis præsidio adsunt: salutē per eas retinere nolentibus. Q̄d si nos ob ignauiā pdideritis: statim sentiet aliquis ex Græcis: tantū Athenienses liberā ciuitatē, & agrū haud deteriorē quam amiserant possidere. Hæc loquēte Themistocle: Eurybiadē ad se redeuntē vehemens formido incessit: ne eos desererent Athenienses atq; discederent. Ad Eretricū aūt ab eo sententia dissidentem: nunc etiam vobis inquit de bello est sermo: qui instar Thetidum gladiū quidem habetis: cor vero nullū geritis. Produnt quidam authores Themistocli de rebus ex superiori nauis tabulato dissereti, noctuam visam ad dexterā nauiū partē volatu delatam malo insidisse: quo omine in eius sententiā ierunt omnes: decertaturiq; nauali prælio parabantur. Sed vbi hostium classis ad Phalericū delata in Atticam circunstantia occupauit litora: & rex ipse cum pedestribus copiis descendit ad mare: exercitusq; omnis coactis in vnum viribus apparuit: Themistoclis statim exciderunt monita: & rursus Peloponēses ad isthmū spectare cœperūt: & siquis aliter sentiret aut diceret, grauiter ferre. Decretum est igitur ab iis proxima nocte discedere: gubernatoribusq; imperata nauigatio. Hic Themistocles animo vehementer animo: si Græci ab angustiis abductis præsidiis, per ciuitates dissoluantur. Itaq; inito secum consilio: quo pacto impedimentū aliquod moliretur Græcis: per Siccinum negotium conficit. Fuit autē Siccinus captiuus quidā genere Persa Themistocli in primis charus: quē liberis pædagogū præfecerat. Hunc ad Persas cum mandatis mittit: vt Themistocles Atheniensiū dux regis amicitiam patriæ libertati præferens, primus omnium illi nunciet: Græcos ad fugā inclinatos esse: proinde admonet: ne fugiendi illis præbeat facultatem: sed dum eos confusio & trepidatio habet, a terrestribus copiis longe seiunctos adoriatur: & maritimas vires opprimat. Hæc Xerxes vt ab amico homine dicta accipiens, lætitiaq; plenus, postremo id nauium ducibus significauit: & alias quidē complere imperauit: ducentas aūt transitū passim circueuntes claudere: insulasq; præsidio asseruate: ne quis ex hostibus posset euadere. Hæc Aristides Lysimachi filius vt primum agi sensit: ad Themistoclis tabernaculum venit: etsi illi esset infensus: ab eo vt ante diximus in exiliū pulsus. Obuiam pdeunti Themistocli cōsilium barbari de circuitione nauiū aperit. Ille & virtutē viri & pbitatē iam ante pspectam & cognitā habēs, & eius tū præsentia maxime lætatus, quæ per Siccinū egerat cūcta ennarat: hortaturq; vt Græcos obiurgando absterreat: studeatq; vna secum efficere: vt in angustiis prælū cōseratur. Aristides igitur laudato Themistocle: alios duces & Trierarchos adiēs, ad præliū excitare atq; incēdere conabatur. Nōdum fidē adhibētibus illis: ecce vna Tenedia triremis transfuga, quam Panætius nauarchus habebat, circuitionis nuntia interuenit. Quare ira simul & necessitas Græcos ad periculū impulit. Prima aūt luce in locū editū Xerxes cōscēdēs despiciebat Græcorū classem: atq; oēm pli apparatū: vt Phanodemus author est, supra Heracleū: quę insula ab Attica angusto freto diiūgit: vt vero Acestodorus, in finib° Megarēsis agri: in loca quæ cornea vocāt, curru aureo cōstituto: scribisq; pmultis adhibitis & negotio illis dato, quæ in prælio gererētur, singula cōscriberēt. At Themistocli ad prætoriā nauē hostias mactanti tres eximia forma captiui adolescentes pducti sunt: veste autē splēdida & auro insignes. Ii Sandanes regis sororis, & Autarati filii dicebantur esse. Quos Euphrantides vates intuitus, vbi magna & clara e sacris flāma refulsit: & simul sternutus ab dextera signū dedit: Themistoclē manu apprehendēs iussit eū adolescentes primitias & votis nūcupatis omestię Dionysio immolare: sic salutē cum victoria Græcis fore. Obstupescente autē Themistocle responsum magnū atq; horrendū vt in magnis certaminibus ac rebus pditis euenire solet, ex improuisis ac repētinis magna q̄ cōsultis & cogitatis ad spem salutis erecta multitudo vna simul voce deū inuocauit: captiuisq; ad aram cōstitutis, vatis iussu sacrificium pegerūt. Hęc Phanias Lesbius vir in philosophia clarus

Canis tumulus.

Eurybiades classis dux.

Themistoclis in Eurybiadem responsio.

Siccinus.

Aristides ad Themistoclis tabernaculū venit.

Heracleum

Sādane xerxis soror.

nec in historiarum monumentis rudis aut Imperitus literis prodidit. De numero autẽ barbaricarũ nauium Æschylus poeta, vt sciens atq; affirmãs, in tragœdia Persis, scribit his versibus. Xerxi, etenim noui, mille fuere rates. At quæ fuga naues præstarent celeri aliis: Septem ducentæ: sic fama frequens tenet. Atticarum vero nauiũ quæ centũ & octuaginta erant numero, singula decem & octo ex tabulatis pugnãtes habuit: quorum sagittarii quatuor: reliqui grauis armaturæ milites. Videtur autem Themistocles haud deterius occasionem tpis nosse atq; obseruasse q̃ locũ: nec ante triremes aduersis proris opponeret barbaricis: q̃ tps adesset solitũ per freta secundum ventũ & fluctum impellere. Qui græcas, q; demissiores humilioresq; forẽt, nihil lęsit: in barbaras vero insurgẽtes puppibus & tabulatis altis & onustis incidens, dũ inferrentur, auertit: & Græcis nauibus latera præbuit: Themistoclis iussu vt prudentis ducis celeriter ingruentibus: & simul q; aduersus illũ Ariamenes Xerxis Nauarchus inuaserat: qui quũ nauem magnã haberet: veluti e manibus, sagittis telisq; infestabat: vir fortis & inter regis fratres probitate maxime iustitiaq; insignis. Hunc igit Amenias Decelensis & Sosicles Pediensis vna se inferentes: vt naues in se inciderunt: ac diuersis proris eius telisq; iniectis hęserunt: illũ suæ triremi imminentẽ subeuntes, ac lanceis instantes, in pontũ deturbãt. Cuius corpus iactatum fluctibus dinoscens Artemisia ad Xerxem detulit. In eiusmodi fortuna pugnæ flammã magno lumine ab Eleusine illuxisse ferunt: sonitũ quoq; & vocẽ toto Thriasio agro ad mare vsq; exauditã esse: vt ex hominibus multis mysticũ Iachũ educẽtibus. Ex multitudine vero vocũ referri a terra paulatim gemitũ & in triremes decidere visum. Alii imagines & simulacra affirmãt ab Ægina apparuisse armatorũ hominũ manus p Græcis nauibus attollentiũ: quos Æacidas esse coniecerant: a qbus ante pugnã pcibus & votis implorarãt opẽ. Primus igit Lycomedes Atheniensis Trierarchus nauẽ capit: cuius signum fictũ ex ære postea laurigero Apollini consecraui. Alii vero barbaris multitudine pares: eos q; parte nauiũ in angustiã se inferrent: & in se inuicem incursarẽt: vesperi quũ vsq; ad id tps restitissent: in fugã compulerunt: vt Simonides tradidit: pulcherrima ac celeberrima parta victoria: qua nullũ maritimũ clarius opus, neq; a Græcis neq; a Barbaris gestum memoratur: fortitudine quidem cõmuni ac prõptitudine pugnãtiũ: sed consilio prudẽtiaq; Themistoclis. Post prælũ Xerxes re male gesta, adhuc animo plurimum meditatus, aggressus est pedestres copias Salaminẽ contra Græcos traducere: præcluso aggeribus transitu: q me dii inter Atticã & insulã erat. Sed Themistocles, Aristidis tentandi gratia, cum eo communicauit: statuisse se deductis in Hellespontum nauibus pontẽ soluere: vt (inquiẽs) in Europa Asiam capiamus. Quod quum improbaret Aristides: diceretq; nunc quidem cum barbaro luxuria defluenti cõ seruimus prelũ: q; si in Græcia occluserimus hoiem tot viribus frętũ & metu periculi in necessitatẽ cõpulsum: haud vltra sub tabernaculo aureo sedẽs otiosum se pugnæ spectatorem præbebit: sed audebit omnia: & ob periculũ omnibus præsto se offerens, quæ prolapsa contemptaq; sunt corriget atq; emendabit: & omnino de summa rerum sanius consiliũ capiet. Nõ igitur nobis hic pons o Themistocles euertendus est: sed alio si fieri posset constructo, homo ex Europa celeriter exigendus. Si ergo hæc tibi inquit Themistocles videntur cõducere: iam illud nobis omnibus cogitandũ est ac prouidendũ: vt ex Græcia q̃ celerrime discedat. Itaq; eo probato consilio: per Aracem ex regis Eunuchis inter captiuos inuentũ, regi nuntiat: Græcos parta mari victoria in Hellespontum qua iunctus erat nauigare: pontemq; soluere decreuisse: proinde Themistocles de regis salute sollicitus: ad mare statim maturare admonet: ac transire quoad ipse sociorũ persequutionem moraretur. His auditis barbarus, ac metu correptus, continuo ad discessum properauit. Ac Themistoclis Aristidisq; prudentia in Mardonio maxime manifesta fuit. siquidem cum parua parte ex Xerxis copiis inito prælio, de rebus omnibus in discrimen venerunt. Quo prælio ex ciuitatibus Ægineras potitos pugnandi laude affirmat Herodotus. At Themistocli etsi ob metũ inuidiæ recusanti, primas partes detulerunt oẽs. Quũ in isthmũ se recepissent principes: lato ab ara suffragio, se quisq; virtute primum, secundum vero Themistoclem censuerunt. Lacedæmonii quoq; Spartã eum deducẽtes Euribiadi præmium fortitudinis dederunt lauream: sapientiæ autem Themistocli: cum q; eximio totius vrbis curru donarunt: & Sparta abeuntem trecentæ naues a Spartiatis missę vsq; ad montes consequutę sunt. Dicitur Olympię instante celebritate, quum eo profectus Themistocles in stadiũ processisset: contẽptis certaminibus, omnes oculis in illum esse conuersos: in eoq; spectando diem totum cõsumpsisse: & eum cum plausu & admiratione ostẽdisse peregrinis & aduenis. Quare ipse lętus ad amicos dixisse: tũ suorum laborum, quos pro Græcia suscepisset, fructum se amplissimum reportare. Permagna enim illi glorię cupido natura insita erat: si ex iis q̃ de illo monumentis literarũ produntur, coniectare licet. Classi enim præfectus neq; priuatim neq; publice vllũ obiit munus: sed quæ instabant, in eam diem qua nauigaturus erat, omnia distulit. Vt multa simul conficiens: & varios ad colloquiũ admittens homines: plurimum opibus & potentia præstare putaretur. Quũ ad interfectorũ cadauera ad mare visenda accessisset: vt armillas passim & torques abiectos aspexit: preteriens ipse, amico q̃ eũ sequebatur, collige tibi inquit: tu enim nequaq̃ Themistocles es. Ad Antiphanẽ formosum olim adolescẽtem: qui cum ante superbe admodum & fastidiose acce

Classis Xerxis.

Ariamenes Xerxis Nauarchus.

Xerxis classis fuga a Themistocle.

Eurybiadi fortitudinis pręmiũ datum. Themistocli sapiẽtiæ pmiũ datũ.

Themistoclis dicta q̃dã memoria digna.

pisset:sed tunc ob eius gloria obseruaret:O adolescens dixit:o adolescens:sero tandem:vterq; ambo vna ad sanitatẽ reuertimus.Dicere etiã solitũ ferunt:se neq; honorib' ab Atheniensibus affici:neq; apud eos in admiratione esse:sed procella vexatos,imminente periculo,ad se veluti platanum subterfugere:reddita autẽ serenitate euellere atq; deiicere. Seriphio cuidã in iurgio respõdit:quũ ille dixisset:nõ cũ sua,sed patriç gloria splendorẽ assequutũ: Vera(inquit)Hercule narras. Verumtñ nec si ego Seriphius,ignobilis:nec tu si Atheniẽsis esses,clarus vnq̃ fuisses.Alio quodam ex ducibus,ꝙ aliquod in rempu.beneficiũ cõtulisse videretur,elato:& pro Themistocle se efferente:ꝙ suas cũ Themistoclis rebus gestis cõferendas esse diceret:rñdit:Operosum postridie diem cũ festo aliqñ certasse:dicentẽ se negotiis ac laboribus permaximis refertum esse:in illo autẽ paratis rebus oẽs per otiũ fruerentur.Ad hæc festum respondisse:vera loqueris:sed nisi fuissem,tu nunq̃ extitisses. Ita si tum ipse a vobis abfuissem:vbi nunc vos oẽs essetis?Filio aũt:ꝙ matris delitiç foret:& ob id in se ipse sal se vrbaneq; iocatus,inquit:plurimũ illũ potentia Græcis omnibus antecellere.Nam Græcis Athenienses:Atheniensibus ipsum:ipsi vero illius matrẽ:matri vero filium imperare.Quũ vero in omnibus præcipuũ sibi quoddã vendicare cuperet:agrumq; vænalẽ proscriberet:per præconem nunciari iussit:probum illi esse vicinum.Ex iis qui filiam in vxorem petebant,frugi ac modestum anteposuit locupleti:inquiens se virũ pecuniis indigentẽ,magisq̃ sine viro pecunias quærere.Atq; in ipsis quæ apophthegmata illi vocant,salsis videlicet & dicacibus,eiusmodi fuisse memoratur.

Virũ pecuniis indigẽtẽ,potius q̃ sine viro pecunias q̃rẽdas esse.

Apophthegmata.

Fusis igitur fugatisq; barbaris,opportunitatẽ nactus instaurandæ vrbi ac muro circundandæ animum statim adiecit:quũ antea ne impediretur pecuniis,vt Theopompus tradit,cũ ephoris transegisset:vt aũt plurimi sentire videntur,dolo fretus,simulacra legatione Spartã profectus est.Quũq; quererentur Spartiatæ:oppidũ,ab illis muro circundari:accusante Poliarcho ab Æginetis eo de industria misso:inficias iuit iubens certos homines Athenas sciscitatũ mitti:vt & tẽpus vna ex ea cunctatione adiiceret operi faciundo:& ii qui missi essent pro se obsides sub iure Atheniensium forent. nec eum fefellit opinio.Re enĩ cognita vt erat:Lacedæmonii nulla eũ iniuria affecerũt:sed dissimulata ira incolumẽ dimiserunt.Ex eo tpe Pyræum,ꝙ perspexisset eius loci ingeniũ & opportunitatẽ, ædificare cœpit:atq; animos ad rem maritimã ciuitatis disposuit,atq; accõmodauit: contrariam quodãmodo veteribus Atheniensium regibus tegendæ ciuitatis rõnem sequutus.Illi enĩ vt fertur: quũ in eo vehementer elaborassent:vt ciues a mari abducerẽt: assuefacerentq;,omissa nauigatione,arboribus regionẽ conserere:fabulæ locũ dederunt:Neptunũ de agro cũ Pallade disceptãtem, quũ illa oleam ostendisset iudicibus,ab ea esse superatũ. Themistocles aũt nõ,vt Aristophanes comicus ait,ad vrbẽ Pyræum adiunxit:sed ad Pyræum vrbẽ:& ad mare terrã aptauit:quæ res populi opes contra nobilitatẽ auxit:eũq; audacia & contumacia cõpleuit:ad nautas & remiges gubernatoresq; trãslatis viribus.Idcirco & pulpitũ quod in pace situ est,ad mare spectabat:quod post triginta tyranni ad terrã conuerterunt:rati ex maritimo imperio popularẽ potentiã conflari:agro autẽ intentos hoĩes paucorũ imperio minus se infensos habituros.

Pyræo vrbẽ Themistocles adiũxit

At Themistocles ad nauticã maritimãq; potentiã maius quiddã excogitauit.Postea enĩ q̃ Xerxe abeunte in Pegasas hyemãdi gratia, Græcorũ classis subducta est.Atheniensibus ad cõcionẽ vocatis,inquit:se habere cõsiliũ reipu. salutare: sed id sciri non opus esse.Iubentibus aũt Atheniensibus cũ Aristide tantũ cõmunicari:ac si ille probaret,negotiũ confici.Dato igitur illi in consiliũ Aristide:huic Themistocles excogitasse se inquit Græcorũ classem incendere:quod ille quũ audisset,in concionẽ magna expectatione venit: dixitq; ea re quã Themistocles diceret,nullã sibi neq; vtiliorẽ,neq; iniustiorẽ videri.Quare Atheniẽses iusserunt Themistoclẽ ab incœpto desistere:Quũq; amphictyonicis conuentibus Lacedæmonii niterenẽ ciuitates quæ cũ Medo societatẽ inierant,eo concilio ꝓhibere:veritus ne Thessalis & Argiuis ac Thebanis eiectis,ad Lacedæmonios delatis suffragiis,res eorũ arbitrio gererẽt:patrocinium ciuitatũ suscepit:Pylagorarũq; mentes immutauit:quũ docuisset:vnã & triginta fuisse ciuitates: earũq; plurimas tenues:quç Medico bello conspirassent.Proinde indignum esse reliqua Græcia a fœderis societate reiecta,ad duas vel tres maximas ciuitates consiliũ deferri.

Aristides Themistoclis cõsiliũ de incẽdẽda Græcorum classe vtilissimũ,sed iniustissimum dixit esse.

Ex hoc igitur maxime Lacedçmonios offensos habuit:idcirco honoribus prætulerunt Cimonẽ:eũq; in repu. Themistocli aduersariũ excitarunt.Premebat̃ etiã per id tpis inuidia sociorũ,ꝙ is insulas obiens nauibus ab iis pecunias coegisset:vt cõstat ex iis quæ scribit Herodotus apud Andrum quũ argentũ peteret, dicta ab eo & audita.Duos enĩ inquit ad vos ago Deus:vim,ac suasionẽ.At ii cõtra duos apud se quoq; permagnos esse deos respõderũt:paupertatẽ ac impossibilitatẽ:a quibus ꝓhiberi se illi pecunias dare.

Cimonem Themistocli Lacedæmõii honoribus ptçtulerunt.

Timocreon vero Rhodius poeta quodã carmine in Themistoclẽ grauiter & vehemẽter inuectus,ait illũ pecuniis adductũ alios quidẽ exules reducere:se vero hospitẽ & amicũ contemnere.Est autẽ carmen hmõi.Si tu Pausaniam Xantippum Leutychidamq; Laudes. Aristides merito quẽ facta tulerũt Mœnia cecropidũ,nobis laudetur vbiq;:Latonæ quoniã factus Themistocles hostis:Improbus,ac mendax iniustus,proditor:idem Hospitii qui iura sacri contẽpsit:& amens Lalysum vilis pretii dulcedine captus Timocreõta lares vetuit remeasse pernos. At tribus acceptis argẽti ꝑpune talẽtis Aduocat hos:illos patria deturbat iniq;:Et cõducta Isthmi q̃stũ fecisse taberna, Ho

Timocreõ poeta ĩ Themistoclem carmẽ scripsit.

ſpiritibuſq; ſuis gelidas apponere carnes Auſus: ridicule ii poſitis epulãtur: & ipſum Inde horã votis nullam ſupereſſe precari. Multo etiã procacius ac petulantius poſt eius fugam ac damnatiõem in Themiſtoclis vitã inuaſit Timocreon: edito carmine: cuius eſt initium: Muſa hoc graiugenum carmẽ vulgato per ora: Vt decet & fas eſt. Dicit autẽ Medicæ Timocreon amicitiæ inuidia a Themiſtocle cõflata damnatiõe in exiliũ eſſe compulſus. Vbi igitur eandẽ Themiſtocles infamiã ſubiit: hęc in illũ coniecit. Iam vero ciuibus ob inuidiam atq; obtrectationẽ ad eius calũniam inclinãtibus: coactus eſt paulo grauius agere: eiuſq; rebus geſtis ſæpius cõmemoratis in concione, ipſis ꝑſentibus inuidis atq; obtrectatoribus dicere. Quid vos beneficia eiuſdẽ in vos ſæpe locata faſtidiunt? Offendit aũt vehementer multitudinis animos: quũ Dianæ templũ dedicauit: quam Ariſtobulã, id eſt optime conſulẽtem appellauit: vt qui optime ciuitatis Græcorũq; saluti conſuluiſſet.

Tẽplũ Dianę ariſtobulę a Themiſtocle erectum.

Secus aũt domũ in Melita templũ ædificauit: quo nunc populi corpora morte damnatorꝝ proiiciunt: veſtes quoq; & laqueos eorꝝ qui ſuſpendio interierũt, eodẽ efferunt. Fuit in Ariſtobulę templo Themiſtoclis ſignũ: idq; ad nr̃am vſq; permanſit ætatẽ: ac videtur non aĩo tantũ, verꝝ etiam ore ipſo ac vultu Heroicus extitiſſe. Teſtularum igit̃ illũ ſuffragiis e ciuitate eiecerunt: eiuſq; dignitatẽ ac nimias opes depreſſerunt: vt ſoliti erant facere in oẽs: quorꝝ potentiam grauẽ & minime ferẽdã putarent: & popularẽ æquabilitatẽ mẽſuramq; excedentẽ. Nec enĩ eiuſmodi exilium animaduerſio erat: ſed lenitio leuatioq; inuidiæ: quæ claros viros & depreſſos ſemper & ſordidatos eſſe cupit: & in huiuſmodi ignominiam veluti flatu quodam odium omne & acerbitatem cõtẽdit.

Teſtularũ ſuffragiis Themiſtocles e ciuitate eiectus.

Exacto igitur vrbe Themiſtocle & Argis moram trahente, Pauſaniæ conſuetudo & cõmerciũ aduerſariis eiꝰ accuſandi occaſionẽ præbuit: & a Leobote Alcmæonis filio tribu Agraulera, proditionis eſt accuſatus: accuſatiõi fauentibus Spartiatis.

Themiſtocles ꝓditionis accuſatus.

Pauſanias igitur quũ proditionẽ inſtitueret: ab initio celauit Themiſtoclẽ: etſi inter eos amicitia eſſet. Vt autẽ vidit hominẽ ciuitate eiectum: & exiliũ ſuum inique ferentem: in ſpem venit poſſe hominẽ ad eius conſilii ſocietatẽ cõpellere. Itaq; regis literas illi aperuit: eumq; in Græcos vt improbos ac nequã hoĩes cõcitare conatus eſt. Ille repudiatis Pauſanię ꝓcibus, participẽ ſe ſceleris eius fieri negauit. Verꝝ a conſilia occulta ꝑpetuo habuit: nec ꝓditionem indicauit: ſiue eum deſiturꝝ opinatus: ſiue aliter deprehẽdi poſſe: qui nulla ratione ad res adeo dubias & incertas raperetur. Sic igitur Pauſania capitis damnato, epiſtolę quędam his de rebꝰ adinuentæ in ſuſpitionẽ Themiſtoclẽ adduxerũt: Lacedæmoniis infamiã diſſipantibus: eiuſq; nomẽ inuidi detulerũt: quũ is abeſſet: & priora crimina deprecari per literas niteretur.

Pauſanias capite damnatus.

Quum enim aduerſarii in eum calumnia conieciſſent: ſcripſit ciuibus ſe quidem dominandi aliis fortaſſe gratia, ſeruiendi vero nunq̃ ſe adduci potuiſſe: vt ſe ipſum Græciãq; vniuerſam barbaris atq; hoſtibus proderet. Attamen populus delatorum impulſu, homines certos ad eum cõprehendẽdum miſit: vt in iudicium adductus Græcorũ ſentẽtiis dãnaret̃. Quibus præcognitis Themiſtocles tranſmiſit Cercyram: quæ ciuitas ſibi beneficio deuincta erat. Arbiter enim Cercyreis & Corintheis controuerſiarꝝ datus, ſopiuit inimicitias, quũ viginti talẽtis multaſſet Corinthios: iuſſiſſetq; Leucadẽ cõmunẽ vtriſq; coloniã in mediũ ponere.

Themiſtocles a populo quęſitus ad iudiciũ Cercyram petit

Inde in cõtinentẽ fuga ꝑfectus: Atheniẽſibus, ac Lacedęmoniis ꝑſequentibus, cõiecit ſe in ſpes dubias & incertas: ad Admetũ Moloſſorꝝ regem ſe conferens: qui quũ ab Atheniẽſibus quiddã petiſſet: a Themiſtocle quũ in rep. floreret, irriſus, vehemẽter homini ſemꝑ infenſus fuit: putabatq; iniurias ſi aſſequi poſſet, haud dubie ꝑſequutũ ire. In ea aũt fuga & ꝑſequutione ciuilẽ magis & recẽtem inuidiã, q̃ veterẽ regis iram metuẽs, huic ſe credidit: ſupplicemq; Admeto præbuit: propriũ quẽdam regionis morẽ ſequutus. Arrepto enim Admeti paruulo filio cũ eo in ſacrarium, quod ſumma colebat̃ religione, ſe cõiecit. quod ſupplicãdi genus maximũ ac ferme ſolum nunq̃ repudiãdũ Moloſſi opinabãtur. Sunt igitur quidã qui affirment Phthiam regis vxorem hoc Themiſtocli ſubieciſſe: & cum eo in ſacrariũ ꝑduxiſſe filiũ. Alii ab Admeto hoc ipſum edoctũ Themiſtoclem ferunt: vt expoſcẽtibus Atheniẽſibus & Lacedęmoniis ſe excuſare: & ne ſupplicẽ dederet religione diceret impediri. Illuc autẽ ad ipſum vxorem & liberos clam Athenis Epicrates Acarneus miſit: quẽ huius gratia poſtea Cimon in iudiciũ accerſitum capitis damnauit: vt Steſimbrotus affirmat.

Epicrates capite damnatus.

Sic neſcio quo pacto horũ oblitus, aut oblitũ Themiſtoclẽ faciens, in Siciliã ait delatum eſſe: & ab Hierone tyranno in matrimoniũ filiam cõtendiſſe: pollicitũ ſibi in ditionẽ Græcos ſubacturũ. recuſante vero Hierone in Aſiam nauigaſſe. Hæc parum conſentanea videntur eſſe. Tradit enim Theophraſtus in libris quos de regno inſcripſit: quum equos ad certamen in olympidam Hieron miſiſſet: tabernaculumq; magnificentiſſime inſtructum ſtatuiſſet Themiſtoclẽ aduocata concione Gręcis ſuaſiſſe: tabernaculum tyranni diripiẽdum eſſe: quoſq; certamine ꝓhibendos. At Thucydides addit ipſum ex * Pydna ad alterũ * mare omnibus ignotum nauticis deſcendiſſe: quoad oneraria naue qua vehebatur in Naxum vento delata: quę tũ obſidione ab Athenienſibus pręmebatur: quo loco metu ꝑterritum domino nauis ſe ac gubernatori aperuit: ac partim precibus & obſecratione, partim minitando falſo ſe illos Athenienſibus delaturꝝ: q̄ nõ imprudẽtes, ſed corrupti pecuniis ipſum excepiſſent: coegit eos ꝑętervectos inſulam in Aſiam nauigare. Ex eius autem bonis ꝑmulta clam per amicos exportata

in Asiam secum detulit. Quæ vero prolata in mediũ ac publicata sunt, Theopompus centum talenta, Theophrastus octoginta numero fuisse perhibet: quum minus tribus talentis habuisset in bonis: priusq̃ remp. attigisset. Quum vero in Cymam ꝑuectus a multis se, capiẽdi gratia maximeq; ab Ergotele & Pithodoro obseruari sensit: erat enĩ venatio maxime quęstuosa iis: qui nullum quæstus a se genus alienũ putãt: propositis ducentis per prçconẽ a rege talentis, ei qui hominem ad se cõprehensum perduceret. Ægas igiť, quod oppidum æolicum, clam oĩbus fugit: pręter Nicogenem hospitẽ suum fugæ conscium: qui Æolides cũctos diuitiis & copiis anteibat & Asiæ potentibus & factiosis perq̃ familiariter vtebatur. Apud hunc latens paucos dies diuersatus est. Paulopost quũ semel esset cœnatus: pacto sacrificio quodã. Olbius filiorũ Nicogenis pædagogus insanus ac numine afflatus huiusmodi cum clamore effudit versum: Nocti vocẽ: nocti consilia: nocti victoriã dato. Post hæc Themistocles per quietẽ videre visus est draconẽ sibi ventri obuolutum ac surreptãtem se collo attollere: qui quũ primũ faciẽ attigisset, in aquilã versum, ipsumq; circunfusis alis sublatum in aerem: deinde q̃longissime asportasse: deinde oblato aureo baculo ꝑsimili iis quos caduceatores ferre solent, ei innixũ metu omniũ ac solicitudine liberatũ esse. Emittitur igitur a Nicogene: quum huiusmodi fraudem esset machinatus. Barbarorũ natio plurima maximeq; Persarum, vehemẽter mulierum pudicitiam suspectam habet: in eaq; re admodũ agrestis est hac difficilis. Non enĩ cõiuges modo verũ etiam auro emptas & pellices curiose asseruant: & ne ab aliquo extero videantur, solicin sunt: sic domi assidue occlusas habent. In itineribus obeundis sub tabernaculis clausis vndiq; in vehiculis feruntur. Sic igitur instructũ currum ingressus Themistocles latus est: iussis comitibus dicere oĩbus occurrentibus, rogantibusq; se græcam mulierem ex Ionia ad quẽdam ex regis principibus ducere. Thucidides igitur & Chaton Lampsacenus tradunt post Xerxis obitum, ad eius filiũ, Themistoclẽ esse ꝓfectum. Ephorus autẽ & Dimon ac Clitarchus & itẽ Heraclides aliiq; complures ad ipsum Xerxem venisse asseuerãt. Verũ annales magis Thucydides seq videtur: & si nõ exquisite admodũ & diligẽter editi sunt. Themistocles igitur ereptus periculo ad regemq; profectus in Artabãum tribunũ militũ incidit primũ. Quũq; diceret se grçcum esse: & cum rege magnis de rebus cõmunicare velle: & quæ ille vehementer experteret. At ille o hospes inquit: hominũ inter se leges plurimum differunt: aliaq; apud alios honesta habẽtur: sed oĩbus pulchrũ domestica instituta seruare ac retinere. Vobis igitur ꝓpositũ est libertatẽ atq; æqualitatẽ maxime admirari: nobis vero quũ multę atq; pulcherrimæ sint leges, illa oĩm honestissima est obseruare regem: simulacrumq; Dei oĩa seruantis adorare, Si igitur nostris legibus parere volueris: regemq; adorabis: fas erit tibi intueri regem, atq; alloqui. sin autem tibi alia mens est: internũtiis tibi cũ rege vtendum erit. Non enĩ patriũ est regi: hominẽ minus adorãtem audire. Hæc vbi audiuit Themistocles: Ego o Artabane inquit gloriã huc & potentiã regis auctutus accessi. Itaq; & ipse obtẽperabo vestris legibus: posteaq̃ amico ꝓpitio Persis Deo ita videť: & mea opera plures etiã ex iis qui nũc regnãt, vestrũ adorabunt regem. Quare nihil est cur hoc sermones nostros remoreť: quos cũ eo colloquuturi sumus. Tum Artabanus: quem te ex Græcis adesse dicemus? Nã haud priuatũ quẽdã & obscurũ hæc mẽs te esse declarat. At hoc in qt Themistocles, nemo vnq̃ Artabane añ regẽ audiet. Hæc a Phania sic ꝓdita sunt. Eratosthenes autem in libro de diuitiis tradidit: per mulierẽ Eretriacam, qua tribunus vtebatur, cõgressum hunc & colloquiũ inter eos esse cõstitutũ. Posteaq̃ igiť ad regẽ Themistocles introductus est: atq; vero adorato rege silentiũ egit: p interpretẽ quisnã esset a rege rogatus Themistocles Atheniẽsis o rex inquit ad sum exiliũ a Græcis & ꝑsequutionẽ ꝑpessus: cui cũ multa a Persis mala, tũ maiores etiã gratiæ debenť: quũ Græcos a ꝑsequutione auocarim, tum quũ liberata græcia & in tuto cõstituta, incidi aliquam a vobis gratiam facultatem ꝓbuit. Mihi oĩa præsentibus malis cõuenientia adsunt. Nã & paratus accessi tibi gratias debere: si ipse iniurias miseris: sin minus, irã exorare. Tu aũt quũ aduersarios meos testes beneficiorũ habeas: quibus ego Persas affecerim: hac mea fortuna ad illustrãdam virtutẽ tuã magisq̃ ad explẽdam iracũdiã fruere. Hinc enĩ supplicẽ tibi hoĩem & amicũ seruabis: inde hostẽ gręcis infestissimũ occides. His dictis Themistocles orationi suæ diuinitatis fidem adiũxit: quũ Nicogenis somniũ & oraculũ Dodonæ Iouis in mediũ ꝓtulisset: a quo iussus ad Dei gentilẽ accedere, augurari se diceret ad illũ potissimũ mitti. Magnũ .n. vtrũq; & esse & haberi regẽ. Persa audita Themistoclis oꝛone, nihil tũ illi respondit: & si illius aĩ elationem ac magnitudinem vehementer esset admiratus: sed cõuersus ad amicos, vt maxima functus felicitate beatum se esse ꝓfessus est: tum ꝓcatus Arimeniũ vt id hostibus suis in mẽtem poneret: vt a se eiusmodi viros expellerent: Diis sacrificia peregisse diciť: ac pocula ad potũ cõuersum statim poposcisse. Ad hæc noctu ter inter dormiendum p̃ gaudio exclamasse: habeo Atheniensem Themistoclem. Ac prima luce aduocatis amicis ipsum ad se introduci iussit oĩ iã spe clementiæ destitutũ: q; intueretur regios ianitores, sibi audito præsentis nomine vehementer infensos esse: maledictis etiã lacessisse. Accedebat etiã Rhoxanes tribunus militũ: qui vbi ad eũ ꝑuenit Themistocles, assidente rege, aliisq; conticentibus, suspirãs summissa voce O gręce, inquit, varie serpens huc te regis fortuna perdu

Themistocles minus tribus talẽtis habuit. priusq̃ tẽp. attigit.

Cyma.

Ægas fugit Themistocles.

Nicogenes Olbius.

Persarũ ritus in asseruatiõe mulierum pudicitiæ.

Artabanus tribunus Xerxis.

Regum obseruatiõis apud Persas quis ritus.

Rhoxanes tribun⁹ militũ Xerxis.

xir. Veruntamen quum in conspectu venisset: ac regem rursus adorasset: cōtra salutatus ac benignis & perhumanis ab eo verbis exceptus est: quū diceret se iam ducenta illi talenta debere. Illum enim seipsum agentem fas est accipere praemium, quod ei qui duxisset deberet per praeconem edixerat sed multo his plura pollicitus est: bonoq; illum aīo esse: & quae vellet de graecis rebus audacter & libere eloqui iussit. Ad haec Themistocles, sermones respondit hominum peristromatis versicoloribus persimiles esse. Etenim vt in illis quū extenduntur: ita & in his formas figurasq; apparere: contractis autem abscondi easdem atq; corrumpi. quare sibi tpe opus esse. Quum ea similitudine admodum laetatus rex esset: tempusq; eum sibi quārum vellet sumere iussisset: annuum tempus flagitauit: in quo quanrum erat, percepta Persarum lingua, per seipsum cum rege nullo interprete in colloquium venit: existimantibus iis qui aberant illum de rebus Graecorum cum rege cōmentatū esse. Verum cū & circa aulam & circa amicos regis permulta consilio eius immutata esset: magnā sibi a potentibus conflauit inuidiam: vt qui de illis apud regē liberius loqui ausus foret. Nā honores ei a rege habiti per multū a caeterorū hospitū honoribus differebant. Venationes enī & domestica quoq; studia cum rege sibi cōia erant: Quare & regis matrē adiit: & in eius se familiaritatē insinuauit. Magnorū quoq; sermonibus iussu regis interfuit. Postea vero q̄ Demaratus Spartiata munus a rege petere iussus, petiit vt sibi fas esset tiara sublata in capite, regio more, per Sardos incedere: Mitropaustes regis patruelis apprehensa Demarati manu, haec inquit tiara haud cerebrum qd velatura sit habet: nec tu Iuppiter eris etiā si fulmen acceperis. Quum vero rex ex ea petitione ira incensus Demaratum repudiasset: nec cum illo vnq̄ rediturus in grām putaretur. Themistoclis precibus placatus ac delinitus est. Ac ferunt posteriores reges quoq; temporibus commercii inter Persas Graecosq; frequentiora fuerunt: quotiescunq; petentes ex Graeco homine impetrare quid vellent: nuntiis ac literis polliceri solitos, illum apud se magis q̄ Themistoclem valiturū. Ipse aūt Themistocles dicitur: quū iam per multum opibus & gratia valeret: a multisq; summo studio coleretur: splendidissime apparata mensa praesentibus filiis, Interieramus dixisse, o filii, nisi interissem⁹.

Tres etiam ciuitates plurimi tradunt illi a rege dono esse datas: quae ad panem vinumq; atq; opsonium sumptus suppeterent: Magnesiam, & Lampsacum, ac * Myuntem. His alias praeterea duas Cyzicenus Neanthes & Phanias addunt: Percotam & Palescepsim ad vestem & supellectilem ad caeterum cultū & ornatū. Post haec quū ad reges graecas conficiendas ad mare descēderet: Epixyes vir genere Persa, superioris Phrygiae pfectus diu illi paratus tetendit insidias: Pisanis quibusdā dato negotio: vt illū quū in vrbe Leonis capite nūcuparā diuersaretur obtrūcarent. At illi fertur meridiano tēpore dormienti deorum mater per somniū se offerēs, O Themistocles exclamasse: effuge Leonū caput: ne ipse in leonem incurras. Ego vero pro hoc abs te beneficio Innesiptolemā ministrā mihi legi efflagito. Turbatus igitur Themistocles ac animi dubius, pcarus est Deā: dimissaq; priore via, quae Leophoron dr, ac alia profectus, quū locū illum declinasset, ac iam tenebrę essent, tabernaculo mutato castra posuit. Ex iumentis eni tentoriū ferentibus vnū in flumen decidit. Quare Themistoclis famuli aulea madida extensa siccabant. At Pisani accincti gladiis oblatam sibi occasionem rati, eo se intulerunt: ac aulea q̄ siccabantur visu decepti ad lunā, Themistoclis tentorium esse opinati sunt: seq; illum intus quiescentē inuenturos. Vt aūt ad locū propius profecti aulea deiecerūt: qui aderant custodes in eos impetum faciunt: ac comprehendunt. Sic eo periculo liberatus Themistocles, Deq; visionem vehemēter admiratus, in Magnesia templū aedificauit Dindymenę matri: ac filiam Innesiptolemam illi sacerdotē legit. Quū vero accessisset sacerdos: ac per otium templorū apparatum ac donorum multitudinē contemplatus esset: aspexit in matris Deum templo puellae simulacrum ex aere: quam Hydrophoram vocant: duorum cubitorum magnitudine: quā ipse curandis aquis praefectus Athenis, deprāehēsis iis qui aquam alio traductam subduxerant, ex eorum supplicio confici & in templo collocari iussit. Siue igitur indolens signi captiuitatem, siue Atheniensibus ostētare cupiens, quantum apud regem iam gratia & authoritate valeret, cum Lydiae praefecto sermonem contulit: ab eoq; contendit pluribus: vt signum illud sibi Athenas exportandum permitteret. Tum incēsus barbarus remq; indigne ferens, inquit: se de iis regem per epistolam certiorem facturum. Themistocles vero metu perterritus ad mulieres cōfugiens pellicibus donis muneribusq; affectis, illum ab ira ad mansuetudinem & clementiam reuocauit: iamq; barbarorum inuidiam reformidans caeteris in rebus in posterum cautiorem se praebuit. Non enim Asiā peterrans, vt Theopompus affirmat, sed Magnesiam incolens, magnis auctus muneribus iisdēq; quibus Persarum principes functus honoribus, permultum temporis liberam ab omni metu vitam ac solicitudine viuit: quum rex asiaticis turbationibus impeditus vel nimia graecarum rerum cura contineretur. Sed postea q̄ Aegyptus fauentibus Atheniensibus defecit a rege: & Graecorum triremes Cimone duce, subacto mari, vsq; Cyprum Ciliciamque inuaserunt: iussit illum Graecis occurrere: ad eorumq; vires quae quotidie in regis perniciem magis inualescebant, reprimendas accedere. Iamque potentiae commotae erant, ducesque ad bellum cum exercitu missi: quum de illis Themistocli a rege nuntium est allatum, iubente ad bellum Graecis inferendum se confer-

Sermones hominum pistromatis versicoloribus similes esse dixit. Themistocles.

Ciuitates tres Themistocli a rege Xerxe donatae.

Innesiptolema Themistoclis filia.

Templum Dindymenae matri a Themistocle erectum Hydrophora.

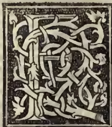
re:ac illi promissa persoluere. Hic illū nec ira concitauit in ciues suos: nec tanti honores atq; opes ad bello patriam lacessendam impulerunt: forsitan quidem ratus opus maius q̃ a se confici posset: magnis præsertim tum ducibus abūdāte Græcia: & Cimonis gloria inter Græcos præclarissimis rebus gestis maxime florescente. Plurimū vero prioris laudis verecundia adductus ex illis moribus consiliū cepit vitæ honestū ac decorā finē imponere. Itaq; quū peractis sacrificiis in vnū cōuocasset amicos: manuq; apprehēdisset (vt vulgarior fama tenet) epoto taurino sanguine, queādmodum opinātur quidā, veneno infuso, in Magnesia mortē oppetiit: quū quintū iam & sexagesimum ætatis suæ absoluisset annū: eiusq; ætatis plurimū in administranda repub. & militaribus imperiis contriuisset. Regem vero quum & mortis causam simul & modum accepisset magis tum hominē admiratum ferunt: eiusq; postea amicis ac familiaribus perpetuo benignissime & humanissime vsum esse. Reliquit autem Themistocles ex Archippa Lysandri ex tribu Alopecia Archeptolim & Polyeuctum & Cleophantum: cuius & Plato philosophus, vt optimi quidem equitis, sed cæteris in rebus ignari atq; hebetis, mentionem facit. Sed ex natu grandioribus Neocles equi morsu interiit. Dioclem vero Lysander auus sibi in filium adoptauit. Filiæ illi complures fuerunt: quarum Innesiptolemā ex secunda vxore natam Archeptolis ex alia matre frater in matrimonio habuit. Italiam vero Pāthides Chius duxit vxorem. Sabarim Nicomedes Atheniensis: Nicomarē Phrasides Themistoclis ex sorore nepos: qui quū post illius obitū in Magnesiam nauigasset, eā cum fratribus affinitatem contraxit: minimā vero omniū filiorū natu Asiā educauit. Sepulcrum viri in foro Magnetum illustrissimum extat. Sed dereliquis minime Androcidæ fidem habendā puto: qui ad amicum scribens ait illas deprehensas Athenieses proiecisse. Mendacio enim potentes & factiosos aduersus populum incitare conatur. Hylarchus quoq; veluti in tragœdia, machinam historia fere attollit: productis Neocle quodā & Demopoli Themistoclis liberis certamē & disceptationem & affectum suscitare cupit. q̃d quidem ab eo fictum quiuis facile intueri potest. At Diodorus hystoricus in iis quæ de monumentis scripsit, opinione magis adductus, q̃ cognitione aliq̃ & scientia fretus, tradit ab eo q̃d iuxta Alcimū est quum descenderis promontorio, extare atq; eminere veluti quendā cubitū: atq; intus qua mare tranquillū est, fundamentū eximia magnitudine esse: nec procul inde quiddā in similitudinē aræ: quod sepulcrum Themistoclis fuisse. Opinantur autē & Platonem comicū hoc idem sentire his versibus: Tua tūba opportune erecta mercatoribus vbiq; salutabitur: enauigātesq; atq; annauigantes intuebitur: & interdum certamen nauium contēplabitur. Iis vero qui a Themistocle originem traxerant, honores quidam in Magnesia vsq; ad nostram memoriā habebantur: quibus functus est Themistocles Atheniensis: quo ego apud Ammonium philosophum familiarissime amicissimeq; sum vsus.

Themistoclis interit.

Themistocles quos filios reliq̃rit Neocles Themistoclis filius equi morsu interiit.

ℭ CAMILLI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

Urius Camillus d quo multa magnaq; extāt scripta, ea re vehementer admirādus videtur: q̃ plurima & maxima sperādo clara facinora gesserit: & dictatura quinquies, triūpho quater potitus sit: ac secundus Romæ cōditor habitus fuerit. Consulatum vero nunq̃ attigit. Huius rei causa fuit ciuilis pturbatio: q̃ populo aduersus senatum de creandis consulibus discrepante, tribuni militares qui exercitui præessent designabantur: q̃ et si omnia authoritate consulari administrarent: tñ minus moleste magistratus pp multitudinē ferebatur. Nā & sex viros, & nō duos rebus præfecisse leuabat molestiam illorū: qui principatū pauco-

Furius Camillus quinquies dicta tura, triumpho quater potitus est.

rum graui animo tulerant. Per ea tempora quum magnopere rerum gestarum gloria Camillus flo
reret: iniquum ducebat inuito populo. consulē designari: etsi interea respubli. comitia consularia
egisset. In aliis autē multis variisq; magistratibus talē sese præbuit: quis vnus imperaret: vt autho
ritas publica, gloria vero priuata esset: q̃q̃ collegas in magistratu haberet. quorum alterius modestia,
q; sine inuidia imperabat: alterius pru dentia, propter quā primas partes obtinuit, causa erat. Nō
dum enim tunc magno militū appar atu circa domum existente, ipse per seipsum ad gloriam pri
mo emersit. Nam in magno prælio qđ gerebatur aduersus Secanos & Volscos sub dictatore Po

Tuberto. sthumio * Tuberto merens, quū ex equitum perequitaret: & vulnus in coxa accepisset: haud dolo *

Camillus aduersus Secanos & volscos fortiter se gessit.

re victus est: sed euulso e corpore telo, fortiter cum fortissimis hostium pugnando, erumpentiū im
petū retrusit: & terga vertere coegit. Deinde alia munera obiuit: & cēsuram magistratum magna eo
tempore sortitus est authoritate. Memoriæ traditur: quum ipse hoc munere fungeretur, pulchro
facinori operam impendisse. Ferunt enim cum rationibus persuasisset: tum pœna homines minā
do deterruisse: vt minus viduarum mulierum nuptiæ deuitarentur: quarum profecto propter bel

Camillus censorem gessit.

la, magnus erat numerus. Magno plane emolumēto illud fuit: q; eius opera orphani qui prius im
munes erant ad vectigalia pendenda, coercerentur. Hoc acciderat quia ob assiduam rem militarē
respub. magnis impensis vexabatur: & maxime Veiorum eos sollicitabat obsessio. Hos quidā Ve

Veii.

neranos vocant. Nam hæc vrbs Tusciæ propugnando erat & armis militibusq; æque ac Roma
o pulentior. Opū enim ac delitiarū splēdore clarissima sæpenumero egregie cū Romanis pro glo
ria & imperio dimicauerat. Verum ea tempestate ingenti vexatione bello & fessa atq; attrita, nō am
plius de imperii excellentia certabat: sed altis muris longisq; ac duris oppidani vrbem cingētes, &
multa armorum & frumenti telorum que vi ac vniuersi deniq; apparatus complentes, intrepido ani
mo longam ferebant obsidionē: quæ non minus & laboriosa & molesta obsidentibus, q̃ obsessis
fuit. Consueti enim Romani hyemare domi, nec multum tpis æstiuo tēpore militare, tunc primū
a tribus coacti sunt propugnacula struere: & castra in hostili agro sub ipsa æstate atq; hyeme vallo
fossaq; concludere. Iā fere septimo belli anno finiente tanq̃ duces accusandi essent, q; mollius ob
sidionē agere viderētur, remotis primis ducibus noui tribuni militares ad bellum designati sunt
quorum tunc secundo vnus Camillus erat: cui quū obtigisset in Phalerios & Capenates expeditio
nē ducere, nihil eo tempore in ea obsidione peregit: qui tunc q; Romanis aliæ incesserant curæ,
multis iniuriis regionem lacessentes, & præsertim Tyrrhenum bellum molestantes, a Camillo op
pressi sunt: & multi in murum contractim præcipitum dari. Deinde circa paludem albanam quū
vehementer bellum instaret: similis monstro res veniens: quia nihil minus credendū erat inter ea
quæ admiranda & fide indigna videntur: quoniam communi causa ac ratione naturali careret: ter
rorem iniecit. Erat enim tps autūnale: & iam æstas deficerat: q; neq; imbribus, neq; australibus ven
tis molesta ac aduersa fuerat: sed multæ paludes italiæ, ac fluuii, fontesq; partim omnimodo, par

Palus Albana.

tim valde aruerunt. Omnes aūt fluuii æque ac semper humiles ac depressi per æstatem fluxerant.
Palus vero albana quæ ex semet principium ac finē cōparauerat, septa mōtibus altis nulla de cau
sa nisi aucto sulphure tumebat: atq; cacumina montiū sine agitatione ac fluctu clara leniter attin
gebat. Quod primum in admirationē pastores adducebat. Postq̃ palus sese non amplius capere
poterat: & magnus aquarum fluxus per agros aratos, plantasq; ad mare factus est: non solum ani
mos Romanorum stupore percussit: verūetiā oēs qui Italiam incolebant, magna illud portēdere
censebant. Plurimus de hac re in castris Romanorum q contra Veios obsidionem habebant: ru
mor exortus est. Itaq; manifeste illis id qđ de palude acciderat: cognitum est. Verum vt euenire so
let in longa obsidione: q; multę inter hostes conuersationes oriuntur: factum est vt Romanus qui
dā familiaritatē cum quodā ciue coniunxerit: qui veterum sermonum peritia pollebat: & plus ali
quid q̃ alii: ex vaticinio scire videbatur. Postq̃ Romanus accepit elationem paludis: viditq; hunc
obsidionē despicientē deridentēq;: nō hoc tantū admirandū inquit hæc tempora præbitura: sed
his multo absordiora signa imminere: & hæc sibi cōmunicaturū se polliceretur fore: si quid remedii
in cōmunibus malis adhibere posset: Quū attētas aures homo præbuisset: & mutuo sermone vte
retur: tanq̃ latentia quædam auditurus esset: paulatim Romanus sic fabulans: & illum subducēs:
vt longius ab vrbe abierat: cum magnis valeret viribus: sublimē illum rapit, & multis ex castris cō
currentibus militibus præbuit. Ille coactus docens qđ futurum erat: tanq̃ ineuitabile esset, eius oc
culta vaticinia de patria protulit. Inquit enim nō prius illā capi posse, q̃ perfusam paludis albanæ
aquam hostes retro reflecterent: & ne mari promisceretur obstarent. Hæc cum senatus acciperet: &
de re dubitaret: visum est in rem fore Apollinis consulendi gratia quosdam in Delphū legare. Fue
re legati Cossus Licinius, Valerius Pōtitius, & Fabius Ambustus, viri magni. Vbi consuluerent aui
bus delati domum redierent: alia vaticinia ferentes: quæ de quibusdā rebus patriis apud festa Latina

Camillus dictator creatus.

nuncupata nugas prædixerant: & aquā albanam arcere a mari quantū possent, ad pristinūq; mea
tum reducere iusserant. Si autem hoc minus transfigere possent: in planitiē per fossas deducere: & in
vnū congerere. His relatis ab oratoribus, ea quæ ad rem diuinam pertinebant, sacerdotes absolue

runt:populus autē ad opera facienda secessit, & aquā diuertit. Senatus vero decimo belli anno de/
positis primis ducibus dictatorē Camillum creauit. Ille autē magistrū equitū dicens Cornelium
Scipionem,primo vouit si felicem exitum bellū haberet, magna spectacula se facturum & templū
Deæ quā Matutā matrē Romani vocāt,cōsecraturum.Hanc certe ex sacrificiis in quibus curritur
Leucotheam nominari volunt.Etenim ancillam in templū adducentes alapa pulsant: deinde im
pellunt:& fratrum filios ante singulos fratres sub brachio ferunt:& circa sacrificia currunt. Hæc si
mulacra sunt earū rerū q̃ infantia & q̃ Nioe pellex passi sunt. Post vota Camillus aduersus Faliscos
copias duxit:& hos atq̧ Capenates,q̃ auxilio illis erant,magno in p̄lio vicit.Deinde ad Veiorum
obsidionē flectit iter. Vbi quū durū asperumq̧ promontorium intueretur: cuniculos circa vrbem
in locis,qui aditum intra muros præberent,fodiendo parauit:per quos occulte atq̧ profunde sub
terra ad hostes ducerētur.Quapropter quum spes viæ inesset:ipse extra pugnā lacessit,& ad muros
hostes prouocat.Alii aūt clam per cuniculos irrūpentes latenter in arcem penetrant:quæ erat iux
ta templum Iunonis:qđ in vrbe & magnitudine & religione pollebat.Ferunt contigisse eo tempo
re ducem Tyrrhenum hic sacrificiis operam impendere: & augurem intestina contēplantē alteq;
exclamantē dixisse Deū dare victoriā ei:qui sacrificia illa subsequeretur. Hoc audiētes Romani qui
in cuniculis erant, statim pauimentum fregerunt:& cū clamore atq̧ armorū strepitu egrediētes,ex
territis hostibus ac fugientibus intestina rapuerunt:& ad Camillū detulerunt. Sed hæc forsan fa/
bulosa esse videbuntur.Capta aūt vrbe:quū Romani incredibiles diuitias p̄dādo agerent ferrētq;:
Camillus quū p̄spiceret ab arce ea q̃ gerebātur, primū quidē collachrymauit:deinde felicē se ratus
ex præsenti fortuna manus ad coelum ac Deos supinas tendens inquit:Summe Iuppiter,cæteriq;
omnes Dii humanorū operū iudices,nō p̄ meritis,sed pro rerū necessitate Romanā fortunā aspici
te:iniquorū ac nefariorum hostium vrbē accepimus.Si autē & nobis æqua præsentis felicitatis vl/
tio debetur:obsecro omnia quæ in vrbē & exercitum Romanorū mala conferenda essent,in me ip
sum paruo malo terminari.Quū hæc dixisset: vt mos est Romanis p̄ces agētibus, se ad dextrā vo/
luere,circūuertēs cecidit.Turbatis illis q̃ aderant,quū resurgeret,inq̃t: q̃ bene p̄ meis votis ac p̄ci/
bus accidit hoc paruum malū in maxima bona fortunæ.Direpta vrbe, statuit Iunonis statuā Ro
mā, vt vouerat, transferre.Conuenientibus in hoc artificibus:Camillus Deæ hostias mactās quū
precatus esset eā, vt Romanorū curā susciperet:& vna cū aliis Diis Romæ habitantibus firma sta
bilisq̧ maneret:ferunt simulacrū locutum dixisse:hoc velle atq̧ asserere. Liuius autē inquit quum
ipse Camillus Deę statuam suspenderet:& precibus eā prouocaret:quosdam ex astantibus respon
disse,& velle approbare, & Romam prompte profectam esse. Qui autem vehementer asserendo rei
huic admirandæ fauent:arbitrantur patronā magnā atq̧ adiutricē fuisse Fortunam vrbis: quā ex
paruis minimisq̧ principiis ad multū gloriæ atq̧ potentiæ emersisse sine dea, q̃ multis vbiq̧ signis
apparuerit, admirantur. Itaq̧ asserēdo ferunt multoties sudorem statuam ac suspiria emisisse:q̃nq̧
sese auertisse, quandoq̧ expurgasse:de quibus multi ex maioribus in historia scripsere.Multa etiam
quæ nos accepimus admiratiōe digna,cōmemorare possemus: quæ nō immerito cōtēni possent.
Sed huiusmodi rebus permultū credere: vel nullam fidē adhibere : propter humanā imbecillitatē:
quæ nec terminos,nec imperiū sui habet:& fertur quandoq̧ ad superstitionē & superbiā: quādoq̧
ad cōtemptū sacrorū,& insolentiam rerū diuinarū:periculosum est.Pium autē atq̧ optimū est : vt
nihil nimis.Camillus q̃ nec magno cum labore decimo obsidionis anno vrbem hostilem occupa/
uerat:sane ex iis qui eū beatum faciebant,in tumorem atq̧ animi elationē adductus, & quadrigā
albis equis tractam ascendens,aliisq̧ superbe vtens,pro legitimo ciuiliq̧ magistratu molestius triū
phauit.Quo triūphandi genere nullus ex ducibus neq̧ antea, neq̧ exinde vsus est. Nam putāt sa/
crum huiusmodi currum regi patriq̧ deorum esse celebratū.In hac re quia nōdū laute luxurioseq̧
vsurpatum viuere erat:necnon q̧ legi de dissociandis habitatoribus vrbis se opposuerat: apud ci/
ues Camillum quidam calumniis prosequebantur.Rogationē enim tribuni plebis tulerant, po/
pulū atq̧ senatum diuisum habitare:& alterum Romæ ductis sortibus,alterum in captiuam vrbē
coloniam agere:tanq̃ opulētiores futuri essent:& ex duabus magnis pulchrisq̧ vrbibus altera dita
ta, vna regionem custodirent.Populus quū iam numero creuisset: munera obibat: & suffragiū pe
tens in concione frequens tumultus agitabat.Senatus atq̧ optimates censentes non diuisionem
Romæ,sed perniciem futuram:si populus solus administraret:quum hoc indigno animo ferrent:
ad Camillum refugium habuere.Ille certamen deprimens,occasiones iniiciebat populo atq̧ occu
pationes: quibus semper legem destrueret. His igitur de causis mœstitia afficiebatur Camillus.
Sed apertissimæ ingentesq̧ inimicitiæ sibi contra populum fuerunt, ex spoliorum decimis: quæ
non absurde fuissent,nisi multitudo iustissimum principium suscepisset.Nam vt videretur: Camil
lus ad Veios expeditionē agēs,si vrbē caperet: huic Deæ decimas vouit. Capta aūt direptaq̧ vrbe
siue q̧ tæderet ciues fatigare impensis:siue q̧ obliuio quædam ex incumbentibus rebus eum cepis/
set:votum per negligentiam habuit: postq̃ magistratum illum deposuerat, de hac re ad senatum
retulit.Augures monebant in sacrificiis Deorum iram apparuisse: quæ propitiatione & gratiarū

Cor. scipio magister equitū Camilli.

Tēplū matutæ a Camillo erectum.

Faliscos & Capenates Camillus vicit.

Veios Camillus obsidet.

Cuniculos in Veiorū vrbē Camillus parauit.

Veiorum vrbs capta.

Camilli votum.

Iunonis statuā.

Imbecillitas humana nec terminos, nec imperium sui habet.

Camillus solito, triūphi genere triūphauit.

Camilli inimicitiæ cū populo.

actione placanda esset. Decernẽte senatu: nam difficile erat factũ votum infectum esse: illos q in partẽ prædę venerãt iureiurando astrictos decimas in medium afferre: multa molestia violentiaq; affecti sunt: quũ pauperes essent & multũ laboribus exhausti fuissent: & ad tãtam collationẽ earũ quas cõpararint possiderintq; cogerent. His rebus Camillo tumultuãte, deficiẽteq; p babiliori excusatione, ad absurdissimã rationẽ sese applicuit. Nam pfitebatur se voti obliuionẽ cepisse. Illi illud molestũ sibi dicebãt: si ea quæ essent hostium tũc vouissent: nunc ea quę ciues haberẽt soluerent. Itaq; vt quisq; quãtum erat æquum in mediũ cõtulerũt: visum est aureã craterã in Delphum mittere. sed parua auri copia erat in vrbe. Quũ illi quibus hæc præcipua cura demandata fuerat: de auro inueniẽdo cõsilia agitarent: mulieres inter sese sua sponte cõsultãtes, oĩa ornamẽta aurea, quibus circa corpus vtebãtur, in oblationẽ contribuerũt. Aurum fuit pondere octo talẽtorũ. His mulieribus referẽs senatus honorẽ, pro earũ dignitate decreuit: post mortem quemadmodũ pro viris, ita pro fœminis in funere laudatiuam orationem haberi. Non enim antea mos erat apud romanos, mulierem mortuam laudare.

Mulieres Romanæ aurea ornamẽta ĩ oblationẽ cõtribuerunt. Funebris oratio ĩ mulierũ laudes quãdo primũ cœpta. Timisithe dux.

Parata longa ornataq; naui cum fortibus viris, tres ex optimatibus in Delphum missi. Hyens profecto inerat, & in mari tranquillitas. At operæpretiũ audire quemadmodum illi maximũ discrimẽ incidẽtes, ex insperato statim periculũ euasere. Nam Lipareorum triremes circa Æoli insulas deficiente vento, eos manus tendentes orantesq;, tanq̃ prædones aggrediuntur: & captos eductosq; e mari pro piratis habuerunt: resq; & corpora vęnũdanda sub corona exposuerunt. Sed tandem quũ creditũ esset virtuti ac potẽtiæ vnius viri Timisithei ducis dimissi sunt Hic paratis suis nauibus in Delphum misit, & vt donaria suspenderẽtur, operã nauauit. quapropter Romæ condigni honores relati. Tribunis plebis rursus de diuidenda habitatione & mittenda colonia legem excitantibus: bello cõtra Phaliscos exorto, quod opportune cecidit, visum est primoribus comitia secundum legem agere.

Bellũ cõtra Phaliscos. Camillus.

Itaq; Camillum cum aliis quinq; tribunis militum elegerunt: tanq̃ res ipsa duce qui dignitate & gloria ac rerum experientia polleret, indigeret. Populo sanciente, Camillus sumptis copiis aduersus Phaliscos impetum fecit: & Phalerios vrbem ad bellũ munitam omnibus rebus bellicis habentes castris circuiuit. Quã non facile captu, neq; eo tẽpore capiẽdam putauit. Verum quærebat ciues in castris retinere, atq; ad bellum exercere: ne domi in otio vitam agentes factionibus seditionibusq; vrbem fœdarent. Recte enim semper. Romani hac vsi medicina: quemadmodũ medici: vt ciuiles discordias ac seditiones vitarent: vel extra vrbem ea mala ad hostes conuertebant. Sic certe obsidionem Phaleriis despicientibus ratis vndiq; munitos esse: præter eos qui murorum stationes tenebant, cæteri omnes per vrbem in vestibus versabantur: filii autem eorum ad ludum proficiscebantur: & circa muros deambulare atq; sese exercere cogebantur. Nam publico doctore Græcorum more vtebantur Phalerii. Volebãt enĩ ab ipsa adolescentia filios vna erudiri, Atq; cõgregari.

Phaleriorũ pueri.

Hoc modo magister ludi insidias Phaleriis tendẽs p pueros, singulis diebus illos primo sub muris p pomeriũ seducebat. Deinde ipsos postq̃ deambulãdo exercuerat, in vrbem reducebat. Post paulatim illos subducens audere tanq̃ tuto pficisci liceret assuefecit. Tandem quũ oẽs secum haberet, ad præcustodias Romanorum pfectus, iubet illos ad Camillum deducere. Ipse tristis grauisq; quũ in medium stetisset: se puerorũ magistrum esse declarauit: & vt illi gratificaretur, curasse per pueros inqt vrbẽ sibi tradere. Camillo visum est rem indignã audire: vnde pręsentibus inqt: iniquum esse iniuria ac violentia hostes vincere. Nam & leges quædã belli inter bonos viros esse: & nõ sic incendium, vt vitandæ sunt prauæ impieq; gratiæ. Sancitũ enim est: nõ aliena iniquitate sed propria virtute magnum fortẽq; ducem oportere militare. Itaq; iussit hominis vestimenta scindi: & manus post terga vincere: pueris autẽ virgas verberaq; dari: vt pditorem verberibus afficiẽtes in vrbem agerent Subito Phalerii postq̃ pditionẽ magistri ludi senserunt, vrbe vt cõsentaneũ est in tali quęstu ac calamitate occupata, clari hoĩes ac mulieres ad muros portasq; pleno gradu ferebãtur: vt magistrũ ludi, quẽ pueri nudũ vinctũq; in vrbem ignominiose agebãt intuerẽtur. Camillũ seruatorẽ atq; deum, patrẽq; appellabant. Quare nõ solũ parentes ipsi puerorũ, verumetiã cæteri ciues q hæc intuebantur, Camilli æquitatẽ ingenti beniuolentia admirabantur. Itaq; statim cõgregato senatu oratores ad Camillum legauerũt. Camillus Romã illos ad senatum mittit. Illi quum in senatu stetissent inquiunt: Quoniam Romani pluris iustitiam q̃ victoriã fecere: doctos illos dedere velle: vt potius vinci q̃ liberos esse optarẽt: cõfitẽtes nõ tantum vi Romanorũ, q̃ virtute, superatos esse. Senatus ad Camillũ illos remittit: vt de hac re pro animi sui sentẽtia decerneret.

Ducis militię q̃ sit summa gloria. Magister ludi Phaleriorum qua sit poena affectus a Camillo.

Redactis in ditionẽ Romanorũ Phaleriis, factaq; pacẽ cũ oĩbus Phaliscis, Camillus vasa colligere iussit: atq; discessit.

Phalerii in Romanorũ ditionẽ redacti.

Milites qui pdatum iri Phalerios expectabant: Postq̃ Romã vacuis manibus redierunt: Camillum tãq̃ populus ei odio esset, ac pauperũ vtilitati inuideret, apud alios ciues accusauerunt. Postq̃ de diuidẽda habitatione tribuni plebis legẽ tulerunt, ac decretũ: rursus populũ accersunt. Camillus nullius inimicitiis, nullius audaciæ parcens, primus oĩum multitudinem coercuit: vt legem ab rogaret. Multitudo cõtra Camillũ ira inflãmabatur. Sed quũ laboraret ex filiali calamitate: nã alterũ ex filiis morbo cõfectũ amiserat: nihil tũ iræ in eum dimissum est. Quã calamitatẽ

ipse vir mansuetus atq; optimus haud æquo animo tulit. Sed quū indicta sibi accusatio esset: ciecla/
sus cū mulieribus propter luctū domi se continebat. Accusator erat. L. Apuleius. Criminatio autē
de spolioꝝ Tyrrhenoꝝ expilatiōe. Nam fama erat portas quasdā æneas ex Hetruscis spoliis apud
eum esse inuentas. Populus ira affectus statuerat, quacūq; esset via, cōtra Camillū decernere. Itaq;
quū amicos & cōmilitones Camillus cōgregasset & collegas, qui non pauci erant summis preci/
bus illos orabat: ne ipsum falso accusatū, ac ab inimicis derisum desererent. Amici bene pruden/
terq; re inter eos agitata responderūt: aduersus accusationē eius nullū prestare auxiliū posse. Quū
iudiciū sniamq; de eo ferendam haud expectare voluisset: ductus ira, statuit ex vrbe decedere. Fami
liariter igitur blandeq; appellata vxore ac filio, tacitus domum vsq; ad portam egreditur. Ibi quū
stetisset: conuersus retro & ad Capitolium manus supinas tendens, deos precatur: si innoxius ex I
uidia a populo pœnas sumpserit: q̄primum Romanos pœnitentia capi: & ipsius opera in omni/
um mortaliū aspectu indigere: atq; Camilli desiderio teneri. Ille igitur quēadmodum Achilles im
precationes souens aduersus ciues, absens dānatus est quīdecim millibus assium: qui numerus ad
argenti rōnem constituit mille & quingentas drachmas. Nam argenteus as erat: & hic ex decem
æreis denarius vocabatur. Nemo fuit ex Romanis qui non putaret Camilli preces statim exaudi/
tas fuisse: & vltionem de iniuria non quidē iocundam, sed tristem ac celebrē & passim diuulgatam
suscepisse. Tanta deoꝝ Romā aggressa est vltio: & tam ignominiosa opportunitas belli inuidięq;
ac periculi aduersus vrbem apparuit; siue ꝙ talis fortuna immineret: siue ꝙ deorum quidam sit: q
de ingratitudine contra virtutem vltionem nō remoretur. Primū quidem visum est ingredientę
Iulii mense, magni indicium mali apparuisse, mortē videlicet censoris. Nam Romani potiores cen
sorium magistratum sanctum esse, plurimū illi tribuebant. Secundo ante Camilli exiliū Marcus
Ceditius vir nec clarus nec senatorius, sed mansuetus atq; optimus apparēs, rem solicitudinis ple
nam ad tribunos militum retulit. Nam, inquit, quum in præterita nocte viam iret: quam nouam
vocant; quendā alte eum appellantem accepisse: seseq; auertentē neminē vidisse: audisseq; vocē hu/
mano sonitu maiorem dicentē: Age Marce Ceditii ad principes diluculo veniens inquies, breui tē
pore in vrbe Gallos habituros eē. Hæc quū tribuni militum audissent: tanq̄ ridicula ac iocosa ha/
buerunt. Paulopost ea quæ in Camillum acta sunt euenere. Galli Celtico genere orti, quia domi
propter multitudinem haud nutriri possunt, foris sedem ac victum quærunt. Qui quū multæ sint
myriades iuuenū, bellicosorūq; hominū: plures ex filiis atq; mulieribus secū ducūt. Quorum qui/
dam ad Boreū oceanum transeuntes, superatis Ripheis mōtibus, extrema Europæ occupāt. Qui
dam inter Pyrenęos montes & alpes sedem ponentes: prope Senones ac Celticos diu incolunt.
Tunc (vt fama est) primū gustātes vinū ex Italia delatum: sic illius admiratione ac nouitate sua/
uitatis amētes facti sunt omnes: vt collectis armis sumptisq; filiis, ad alpes cōcesserunt: q̄sieritq; eā
terram: in qua huiusmodi fructus oriretur. aliam aūt in fructuosam atq; immitem arbitrabantur:
Primum qui ad illos vinum detulit, ac in Italiam eos accersiuit: Aruntem Tyrrhenum fuisse ferūt,
virum & splēdore & natura præstantē. Verū hac laborauit calamitate. Curam gerebat cuiusdam
pueri orphani: qui & opibus & præstantia forme oēs ciues antecebat. nomē erat huic Lucumoni.
hic ab ipsa pueritia sub ipso Arunte vixit. Et quum primū adoleuit ætas: minus domum illius di
mittens, ꝙ amore vxoris Aruntis deperibat, fingebat cum eo vitam læte agere velle. Permultum
temporis horum mutuus amor & cōsuetudo latuit. Sed quum demū ita ambo amore inflamma
rentur, vt illū haud amplius celare possent: iuuenis contra illū manifeste irruit: atq; e domo expu
lit. Ille quū in ius Lucumonē vocaret: victus: cū multitudine amicoꝝ Lucumonis, tū pecuniis, do
mum suā deseruit. Qui rumore accepto de Gallis, ad illos secessit: atq; in Italiā exercitū duxit. Illi
irruentes q̄ primū vniuersam antiquāq; regionē Tyrrhenorum sub eorū imperio ab alpibus vsq;
ad vtraq; maria redegere: vt ipsius nominis appellatio testat. Nam mare boreū Adriaticū appel/
lant; a Tyrrhena vrbe Adria: quę ad norū inclinata est, in cōspectu Tyrrheni pelagi. Per hanc re/
gionem arboribus plenam multa flumina fluunt: & lætus est ager pabulo. Hæc octo & decē pul/
chras magnasq; vrbes habet: & ad quęstū & ad victū amplissimas. Has Galli Tyrrhenis eiectis oc
cupauere. Sed hæc quodā cōiurationis tēpore prius gesta sunt. Ea tēpestate Galli ad Clusium Tyr
renā vrbem castra locauerunt. Clusini instructo refugio ad Romanos, legatos literasq; ad Barba/
ros exararunt. Legauerunt Romani ex Fabioꝝ familia tres viros: qui honore & claritate in vrbe
insignes habebantur. Hos Galli ob Romanorum nomē nō inhumaniter suscepere. Qui postq̄
prælium qd̄ ad muros erat cessatū est, in colloquiū cum Romanis venerūt. Sciscitātibus Roma
norum legatis: qua iniuria a Clusinis lacessiti essent: ꝙ illorum vrbē obsidione premerēt: Brennus
Gallorum rex ridens, iniuria nos afficiunt Clusini inquit: quum parum terræ & regionis incole/
re possint: & q̄plurima occupare animus sit: & nobis aduenis multisq; ac egenis nihil impartiri ve
lint. In hoc plane o Romani vobis iniuriam intulerunt primum Albani, & Fidenatus, atq; Ar/
deatæ. Nunc autem Veiorum ciuitas, atq; Capenates, multiq; Phaliscorū Volscorumq;. Aduer
sus quos castra mouete: & si vobis ex rebus suis nō impartiuntur, in seruitutem agite: destruite

Camill⁹ accusatus expilationis spoliorum hetruscorū

Camilli oratio ad deos.

As argēte⁹

Deorum in Romanos vltio ob dānatum Camillum.

Galli.

Aruns Tyrrhenus primus ad gallos vinū italum detulit Lucumon.

Adriaticū mare vnde dictum.

clusiū vrbs Tyrrhena.

Brennus Gallorum rex.

eorum vrbes euertite. Hanc rem nulla in parte grauiter ferendam ducemus. Et antiquam legem iubentē res minorū tribui maiori, ab vsq; Deo incipientem & ad bestias vsq; finientem, imitamini. Nam hoc naturæ quodam instinctu insitum est: viuendi gratia, plura habere potentiores inferioribus. Desinite igit̄ obsidioni Clusinorū misereri: nec doceatis Gallos optimos ac misericordes amicos fieri illis, q a Romanis iniuria affecti sunt. His rebus cognitū est: Brēno stare sentētiam bellandi. Legati ex colloquio digressi quū in Clusium venissent: siue vt vires illorū experirentur: siue vt bellando sese ostentare egregiū ducerēt: Clusinis ad conferēdas contra Barbaros manus aīos fecere.

Quin. Fabius Ambustus.

Impetu facto a Clusinis quū ꝓlium iuxta muros misceretur: vnus ex Fabius. Q. Ambustus equo īfidēs subditis calcaribus contra egregiū forma virū Gallū multo ante alios præequitantem, irruit. Primo cum ex velocitate impetus, tum fulgentius armis faciē tegētibus incognitus fuit. Postq̄ vero victor euaserat: & Gallo spolia trāsfixo pectore gladio detrahebat: Brennus illū cognoscens, testatur deos: Quintū Ambustū oratorē prælio se admiscuisse: & contra ius gentium egisse. Quare quū receptui canere iussisset: præliūq; subito diremisset: collectis vasis, Romā versus iter intendit. Sed postq̄ Romam exercitum ductauit: ne videretur Romanos iniuria lacessere: ac illis nolētibus sine causa bellū mouere: nullis factis incursionibus, bella indixit. Romę conuocato senatu, multisq; aliis, gesta a Fabio accusabantur. Sacerdotes facta re diuina iubebant senatum, contra vnū crimen expiare.

Feciales.

Hos feciales Numa Pompilius mansuetudine iustitiaq; rex præstantissimus constituit: qui pacis custodes, cognitores, atq; iudices forent causarū: quę iustum dicerent bellum. Rem ad populum senatu referēte, & sacerdotibus acta Fabii accusantibus, sic multi ex ipsis rem diuinā neglexerunt: ac ludibrio habuerūt: vt Fabiū cum fratribus eius tribunū militarē designarent.

Fabius Ambust⁹ tribunus militū designatus.

Celtæ quū hæc audirent, ferrentq; grauiter: nihil contra egerunt: sed q̄propere ad ipsorū multitudinem, & ad primarios ipsius exercitus concesserūt. Et q̄q̄ vim & aīum eorū qui in medio erant, perterrefacerent: viderentur regionem vniuersam atq; vrbes celeriter destructuros esse: nulla in re illos læserunt: neq; ex agris quicq̄ vastatum est: sed propinquis neglectis vrbibus Romam proficisci: & tantum Romanis bella inferri conclamant: alios aūt populos minime hostes censendos. Quum Barbari Romam bello infestarēt: tribuni militares Romanos ad pugnam eduxere: qui numero haud tenues, non pauciores quadraginta milibus erant. Sed insueta armis multitudo tunc primum arma capesserat. Quo tempore nec litato, nec auspicato, rem gerere in memoria fuit: tantum turbationis ad res disponendas ea obsidione susceptum est. Nam ante pugnam incidam ac pericula aggredienda, deos consulere mos fuerat: & in minoribus periculis sæpius monarchos, quos dictatore' appellabāt, eligere consueuerant: non ignorantes quantū in se vtilitatis periculosa tēpora haberēt: si vnus in principatu, vna sententia ac libera, & impuni magistratu fungeretur: & in manibus ad res pulchre ordinandas iudicia retineret.

Dictatores qui & Monarchi.

Vnius principatus vtilissimus.

At non parū profecto rebus obfuit Romanis Camilli ingrata seueritas: qui quū vir grauis esset: neq; ad gratiā, neq; blande magistratum gerebat. Quū igitur prope vrbē stadiis nonaginta venissent Barbari: haud procul fluuio qui Allia nūcupatur, qui nō lōge ab exercitu in Tyberim prorūpebat, consederunt. Hic apparentibus Barbaris, quū male pugnatū eēt: q haud structa acie dimicabāt: fusa extēplo acies est. Ad ripā fluminis quo sinistrū cornu defugit, a Celtis magna strages facta. Dextrū aūt latus inclinās superiorē partē ex planitie ad colles minus cædis patitur. Hinc multi fuga ꝑ agros saltusq; dissipati ad vrbē rediere. Alii oēs qui Barbarorū manus euaserāt: ad Veios hostiū vrbē fugā arripuere: tanq̄ Roma capta eēt: & Romani oēs ibi trucidati. Fuga vero nocturna fuit. Eo tpe quo pugna cōmissa est: instabat æstiua cōuersio circa pleniluniū: & supiori die, magna calamitate Fabiana domus pculsa fuerat. Nā trecēti ex eorū familia in tyrrheno bello ceciderāt. Decretū est a secundo cōflictu diem Alliacū vsq; nunc a flumine nūcupari, de nefastis diebus: siue opus sit siue nō aliquos bonos ponere.

Allia fluui⁹

Pugna ad Alliam fluuium.

Dies nefasti

Heraclitus Hesiodū quasdam ꝓbas, quasdā malas facīētē redarguit: tanq̄ nō teneret naturā totius diei eē vnam: qđ alibi dubitauit. In hac re aliqua cōmemorare exempla forsan haud incongruum erit. Tunc qdem Bœotiis instāte mēse hippodromionis, at vero secundū Atheniēsium appellationē, hecathombeonis quarto die, duas cōtigit clarissimas vincere victorias: quæ græcos liberos reddidere: vnā scilicet apud Leuctras: alterā vero apud Gereston. Ac prius pluribus ducentis annis qū Lettamiā ac Thessalos vicerunt. Persæ mēse Vordormionis sexto die in Marathonis tertio apud Plateas & apud Mycalen a Græcis superati sunt. Et quinto die in fine eiusdē mēsis circa plenilunium arbellis Atheniēses pugnam Chiam in qua Chabrias dux erat vicerūt. In Salamina autē circa vigesimum diem (vt nos in annalibus legimus) attulit & mēsis Thargelion Barbaris manifestum infortunium. Nam Alexāder in Granico duces regis Thargalionis vicit. Et Carthaginēses in Sicilia a Timoleone victi sunt septimo die huius mensis: quo tempore videtur Carthaleonem cepisse iliū: vt Ephorus & Gallistenes & Damastes atq; Philarchus in historia scribunt. E conuerso Metagitnion quem Bœotii Panemon vocant, non felix Græcis fuit. Nam huius mēsis septimo die in prælio quod gestum est in Cranone Abanti superāti, tandem fugati cæsiq; sunt: & prius in Cherronea aduersus Philippum pugnantes victi. Eodem die mensis Metagitnionis per eundem

annum qui cum Archidamo in Italiam traiecerant a Barbaris ibi existentibus necati. Carthaginē ses autem nonum diem huius mensis in fine tanq̄ plurimas maximasq; omniū calamitates attulisset, infaustum habent. Sed non me fugit per ea tpa quibus ministeria agebantur, iterum Thebas ab Alexādro dirutas esse. Et post hæc propugnaculum Macedonum susceperūt Athenienses circa vigesimādiē Vordromionis. Quo tpe clam Bacchi sacrificia peragūt. Romani quoq; eodem die priꝰ quidē a Cimbris victi Scipionis exercitum amisere. Sed postea Lucullo copias ducente, Armenios & Tigranē vicerūt. Attalus vero rex & Pompeius Magnus eoꝝ natalibus diem suū obiere. Sed tamen haud in animo est de multis qui suis periodis vsi sunt, scribere. Verum Romanis hæc dies vna est dierꝝ nefastoꝝ: & propter hanc quolibet mense duæ alteræ ad plus religionis & labenris superstitionis ad ea quæ forte accidunt (vt cōsuetū est) additæ. Hæc profecto in libris de Romanis causis curiosius digeruntur. Confecto itaq; prælio si confestim Galli fugientes Romanos consequuti fuissent: haud obstatum esset, Romā funditus delere: & omnes qui in ea remanserant capere atq; obtruncare. Tantum terroris ex ea calamitate fugientes, tantūq; turbationis ac amentiæ retro attulerunt. Barbari magnitudinis victoriæ ignari, conuersi ex victoria ad diripienda in castris supellectilia, facultatem fugiendi ex vrbe multitudini præbuere. Et remanentibus præparationis & tutelæ spes iniecta est. Nam relictis cæteris vrbis partibus, Romani capitolium magna vi magnoque præsidio telorum munierunt. Primum ex sacris quædam in capitolium sustulere. Virgines vero vestales rapto ex laribus igne cum sacris fugerunt. Sed a quibusdam memoriæ traditum est: nihil præter æternum ignem esse seruatum. A Numa enim rege tāquam omnium principiū esset ignis, venerari institutum est. Nam nobilissimum quoddam ignis existit in ipsa natura: & motio quædā est vel cum motione totius generatio. Alia vero materia quæ calore vacat, otiose, ignauiterq; iacens & cadaueri similis, ignis virtutem tanquā animam cupit: & paulatim suscepto igne ad agendum quid vel patiendum vertitur. Numa Pompilius vir curiosus ac sapientissimus qui in colloquium cum musis per sapientiam veniebat, ratione quadam philosophiæ motus hunc seruari custodiri perpetua vigilia ne corrumperetur voluit. Tanq̄ æterna virtus quæ omnia seruaret esset. Alii qui ferunt quemadmodum apud Græcos ante sacras ædes purum ignem posuisse: & quæ sunt intus omnibus nisi ipsis virginibus vestalibus, esse absc̄odita. Magna præterea fuit fama Troianū illud Palladiū qd̄ in Italiā Æneas asportauerat, ibi residere. Sunt quidā qui de Samothraciis fabulātes ferunt Dardanum Troiam aduectum quum vrbe concederet: sacrificia egisse: atq; illud consecrasse. Æneam vero in ipsa vrbis captiuitate furtim sustulisse: seruauisseq; ad id tēporis: quo in Italia vrbem cōdidit. Quidam vt multa in hac re scire ostentent: duo inesse nō magna dolia ferunt: quorum alteꝝ apertum ac vacuū, alterū plenum ac clausum. Amborum vero aspectus tātūmodo sanctis virginibus patet. Sed quidam hos mentiri arbitrantur: q; puellas multa ex sacris corripientes fertur duo dolia abscondisse sub terra in tēplo Quirini: vnde locus ille adhuc dolioꝝ appellatione retinet. Virgines maiora ac digniora ex sacris sumētes vltra fluuium fugerēt. Tunc Lucius Albinus vir popularis quum etiam ipse fugeret, infantes filios vxoreq; ac necessaria vtensilia secū habēs in curru vehebatur: postq̄ vidit virgines in sinu deoꝝ sacra inculte ferentes: solasq; ac labore via fatigatas: confestim vxorem cum filiis atq; supellectilia terra exponit, & illas currū ingredi atq; in aliquam Græcorum vrbem fugere iubet. Indignum fuit Albini nō obscuram pietatē atq; honorem erga deos in grauissimis tēporibus, sine aliqua memoria preterire. Aliorum sacerdotes deorum ac seniores, qui cōsulatu & triūpho potiti fuerant: non tulerunt vrbem relictum iri. Qui quum sacras splendidasq; vestes sumpsissent: præsidēte Fabio pōtifice maximo, pacem deorum exposcentes, seq; ipsos pro patria fortunæ deuouentes: & fortunæ instantes: in eburneis sellis in foro ornati consederūt. Tertio die ab ipsa dimicatione Brennus cū exercitu ad vrbem aduētabat: q quū portas offenderet apertas: & nullas in muris stationes dispositas: primum insidias dolūq; formidauit: admiratus passim in vrbe solitudinem. Sed postq̄ per speculatores rē cognouit: p Collinam portam ingressus Romā occupauit. Anno trecētesimo & sexagesimo ac paulo plus ab vrbe cōdita Roma a Gallis capta. Si fidum est aliquā tēporū diligentiā seruare in iis rebus: quibus illa rerum perturbatio de aliis nouioribus dubitatione iniecit. Capta vrbe vt cōsentaneū est, celeris de hac re fama per Græciam peragrauit. Heraclitus Ponticus qui paulo anteq̄ Roma caperetur. obierat: in commentariis de anno inquit vesperi sermonem habuisse: queādmodum Roma græca vrbs quę iacet ad magnum mare: ab exercitu vltra Hyperboreos montes aduētante caperetur. Non ad miror plane Heraclitum fabulosum hominem vera oratione de capienda vrbe montes hyperboreos ac magnum mare extulisse. Aristotelem autem philosophum certo dixisse ferunt: vrbem a Celtis capiendam: seruandam vero a Lucio. Erat hic Marcus Lucius Camillus. Sed hæc cōiectura quadam dicta. Quum igitur Brennus, seruato capitolio, Romam occupasset: vidissetq; inter transeundum per forum, quosdam viros insigni habitu & sedere & tacere: magna admiratione captus est: q; tāquā nullo reipublicę vulnere sauciarentur, neq; facie, neq; colore mutati sunt: sed quum essent animo intrepido flexi in scabellis quæ secum contulerant: sese inuicem intuen-

Capitoliū a Romanis munitū tpe Gallicæ calamitatis.

Ignē seruari & venerari a Numa institutum est.

Locus doliorum.

Lucius Albinus.

Roma quo anno a Gallis capta fuerit.

tes filentium agebant. Quare hac rerum nouitate admiratio Gallos habuit: & tanq̄ de fortioribus dubitarent, diu accessu tactuq; abstinuere. Postq̄ autem quidam fidens animi iuxta Papyrii Mari um stetit: mansitq; mansuete extendens promissam barbam demulsit: Papyrius Scipionem in capi te feriendo contriuit. Barbarus stricto gladio illum necauit: deinde ceteros facto impetu morti tra diderunt. Et tandem late vagatur ensis: & a nullo reuocatur pectore ferox. Postea irati cōtra eos qui in capitolio erant, domos per multos dies spoliant: parietesq; eruti: faces tectis illatae: q̄ capitoliū seruantes eorum imperium negligerent, & iactis telis pugnarent. Quapropter vrbem rapina & incē dio miscent, & virorum ac mulierum senisq; ac puerorum atrox edita cædes, ac multam in medio sine nomine plebem obtruncant. Longa obsidione, opus Gallis erat victus gratia frumentatū ire. Itaq; diuisi inter eos aliqui circa capitolium cum rege assidunt: aliqui regionem peragrantes irruē tesq; diuisim villas depopulantur. Alii bona fortuna elati ducem ordineq; negligētes, sparsiq; nul lo terrore vagabantur. Plurimi ipsorum & maxime ea pars quæ istructior erat, Ardeam vbi Camil lus exulabat, & priuate otioseq; viuebat, secesserunt. Camillus spe quadam consilia agitabat: non de hostibus fugandis: sed si daretur opportunitas, quo modo Romanis auxilio esse posset. Qua propter quū perspiceret Ardeatas multitudine quidem satis numerosos: sed propter imperitiam mollitieq; imperatorum, minus audaces: primum ad iuniores orationem habuit: non censendum esse Gallorum fortitudine Romanos perditos fuisse: neq; propterea, quibus in eum non recte sense runt, illa pati contigisse: neq; iudicandum operam esse eorum qui ad vincendum nihil præbuere: sed putandum id fortunæ ostētatione accidisse. Quare egregium facinus fore: etiam cum ipso discri men Barbarorum aduenarūq; bellum a se repellere. Itaq; si auderent: habita temporis rōne, tuto victoriam se præbiturum. His sermonibus perceptis a iuuenibus, ad principes vrbis ventum est: Camillus ad senatores Ardeatas concessit. Postq̄ a senatoribus in sententiam Camilli discessum est: Camillus omnes quibus ad ferenda arma adoleuerat ætas, intra muros collectos ad pugnam instruit. Nam hæc ignota esse hostibus volebat qui non longe ab vrbe aberant meditabatur. Quū Barba ri per omnē regionem passim vagarentur: & multam hominū pecudūq; prædam agerent: intrepi de ac petulanter in castris militabant. Adueniente nocte somno vinoq; sepulti: fusi per castra iace bant. De his camillus per speculatores certior factus, Ardeatas ducens, postq̄ sub media nocte per ea loca quæ intererant ab hostibus tacite pertransiuit: vallum magno clamore superat: & vndiq; tubarum sonitu omnia miscet. Illi per crapulam vix e somno a sonitu ac strepitu excitantur: pauci ta men ipso in tumultu expergefacti, sese ad bellum accingentes tanq̄ ad stragem suam niterentur, cō tra Camillū insurgunt: q̄plurimi autē ex potentioribus sopore vinoq; grauati cæduntur inermes: quod vero e vallo noctu fugam corripuere: qui nō multi fuerūt: per regionem diffusi sub lucē ab equitibus trucidati. Fama huius rei exēplo diuulgata multos iam ætate adultos vna collegit: & præsertim Romanos qui ex pugna quæ apud Alliam fluuiū cōmissa est: ad. Veios confugerāt: q inter seipsos lamentantes dicebāt: forte Romanis imperatorē fortunā abstulisse: & Ardeatis Ca milli res bene gestas ornamento gloriæq; fuisse: & vrbem quæ talis viri & mater & nutrix fuit piū se. Nos vero imperatoris penuria alienis in vrbibus sedentes Italiam deserimus. Eia ad Ardeatas mittentes: vel ipsorum ducē petamus: vel nos ipsi sumptis armis ad ipsum veniamus. Nō. n. am plius ipse a Roma exulat. Neq; nos patria in ditione hostiū redactæ quę nulla est: ciues sumus. Quum in vnū sententiæ oium congruerent: Camillū per oratores summis precibus ducē accer sebant. Ille non prius inquit se magistratum accepturum: q̄ ciues qui in capitolio erant: id ipsis legibus decernerent: & se ducem ex consulto dicerent: Eos enim censendos patriam seruare. Qui si iubeant: voluntatem ipsorum non impigre seruaturum. Si autem ciues hoc minus agerent: nihil inuitis illis facturū. Camilli religionē probitatēq; omnes admirabantur. Sed quo modo hæc in capitolium denuntiarētur: facultas deerat. Nam impossibile arbitrabantur hosti bus vrbem habentibus in arcem mittere nuntium posse. Erat qdam adolescens Pontius Comi nius nō summo genere: nec tamen obscuris parentibus ortus: verum honoris gloriæq; cupidus. sua sponte ad capitolium iter sine literis: ne si ab hostibus interceptus esset: Galli mērē cōsiliūq; Camilli noscerent: ingreditur: qui vili veste indutus: & sub ea suberum ferens: aliam viam intre pide peregit. Quum vero iam vesperi ad vrbem appropinquaret: & per pontem a Barbaris ser uatum iter negaretur: capiti vestem inuoluens: quæ breuis leuisq; erat: subero per aquas nando delatus flumē transiuit: & ad vrbem ascendit. Qui statim vigiliis insidentibus fugientibus: quas coniectura & tumultu cognouerat: & ad Carmentalem portā cōtendit. Hic quid ageretur per silē tium diu speculatur. Nā huic capitolium maxime & directo incumbit: & petram magno circuitu atq; asperitate natura ipsa locauit. per eam latēter ascendit: & eos quibus custodia arcis deman data erat: magno labore per locū vacuum petit: quos quum salutasset: & suum ipsis nomen indi casset: receptus ad principes Romanorum cōtendit. Qui ad conuocatum senatū ingrediens: sta tim victoriam Camilli quam nondū acceperant denuntiauit: narrauitq; militum sententiā: ac per suasit Camillo dictaturā deferri: quū illum imperatorem tātum expeterēt omnes ciues Romani: qui essent

Papyrius Marius.

Camill' Ardeæ exulabat.

Camillus i Gallos cędem facit.

Pōtius Cominius.

quieſſent extra vrbē. Illi his auditis agitato cōſilio Camillum dictatorem deſignāt:& Pontium retro eadē via remittunt. Qui vt prius, bona vſus eſt fortuna: nam eius trāſitus hoſtes latuit. Itaq; Romanis qui Roma aberant, nuntiat ea quæ a ſenatu acceperat. Illi libenti aīo Camillū p dictatore ſuſcipiūt. Camillus iam duo milia militū, itemq; plures a ſociis coegerat: & ad hoſtes aggrediendos præparauerat. Hoc modo ſecundā Camillus dictaturā adiit.

[Camill⁹ ſecūdā dictaturā adiit.]

Qui dum ad Veios contendit, militibus occurrit,& a ſociis tanq̄ aduerſus hoſtes iturus eſſet plures milites collegit. Quidam ex Barbaris qui Romę erant, quū forte trāſirēt p ea loca, quibus noctu Pontius in capitoliū aſcēderat: & ſæpe veſtigia diſcernerēt manuum ac pedum in aſcenſu & regreſſu: ſæpe autē attritam ſemitā atq; dilapſus: ad regem hoc referūt. Rex quum ad locum veniret, proſpiceretq;: tunc obticuit. Veſperi autē conuocatis his qui leui eſſent corpore, ac maxime quibuſdam ex Celtis, quiq; ad ſuperādos mōtes idonei, inquit: Viam nobis incognitā hoſtes ad ipſos oſtendunt: ea parte qua nec aſcenſus nec reditus apparet hominibus. Vehementer erubeſcendum eſt: vrbē in ditionē noſtram occupaſſe:& hunc locū tanq̄ inexpugnabilē negligere: ipſis docētibus hoſtibus qua via arcem aggrediamur. Ea enī parte qua vnus facile aſcendit: nec multis ſingularim difficile: quinimo mutuo auxilio aditus difficultas leuabitur. Itaq; munera ac honores p cuiuſq; meritis referentur. hac a rege habita oratione, multi ex Gallis alacres ad mādata peragēda ſeſe accingūt:& media nocte per petram, ac in uia p̄rumpraq; loca taciti in capitolium ea parte qua aſcenſus mollior videbatur, euadunt:& arcē ſtationeſq;, dormientes maximo apparatu inuadūt.

[Galli ad inuadēdū capitoliū accīguntur.]

Sed nec ab homine, neq; a canibus hoſtium ingreſſus perceptus eſt. Sacri anſeres iuxta Iunonis tēplum inerant: qui antea affluenti cibo paſcebantur. Tunc quia victus caritate laborabāt Romani, neglecti anſeres fame vexabantur. Eſt hoc animal natura pauidū & ſenſu audituq; acerrimū. Illi pp̄ter famem vigilantes ac tumultuantes ſtatim Gallorum ingreſſum percipiunt.

[Anſeres Galloſ ī capitoliū aſcēdentes patefecerunt.]

Qui inter ſe clangore & curſu feruntur: oēs a ſomno Romani expergiſcunt. Barbari ne lateant tumultuando atq; violentius irruendo arma quæ fortuita parantur, rapiūt:& clamorē attollunt. Manlius vir cōſularis, & robore corporis atq; animi magnitudine clarus, oīum primus duobus ex hoſtibus vna occurrens, alterum eleuantē bipennē cæſa manu obtruncat, alterū Vmbone p̄cuſſum in facie retro per petrā p̄cipitē dedit.

[Mālius vir conſularis Gallos e capitolii muris præcipitat.]

Aliis cōcurrentibus Romanis, ipſe inſtās in muro, quoſdā p murū fugere: quoſdā ſalire de muro p̄cipitariq; coegit: quū iam nondū multi murū ſuperaſſent: nec quid laude dignum egiſſent. Quū ita periculū euaſiſſent Romani:& iam luceſceret: illum qui vigiliis præerat, e muro ad hoſtes per petram præcipitarunt. Manlio victori p̄miū decernitur:& potius dignitati illius, q̄ neceſſitati conſultū. Quantū enī cuilibet dietim ad victū impartiebatur, illi cōtulerūt. Nam cōſueti farris ſex libras, vini autē quartā partē menſuræ græcę, quā Cotillum vocāt, tribuerūt.

[Cotillus.]

Sed Galli q̄ res minus proſpera erat, victu laborabāt. Nam Camilli terrore frumētatū ire arcebātur. Nec nō peſtis multitudine cadauerū quæ paſſim p̄iecta iacebāt, eos caſtra in loco depreſſo habentes in vrbem egredi nō ſinebat. Tunc altitudo cineris euaporātis pp̄ter vētos atq; calores per aerē ſiccitates tenuitatēq; habentē corpora hoim ex reſpiratione corruperat. Maxime aūt huius rei cā fuit mutatio victus ex locis vmbroſis: q ad æſtiua agēda læta refugia p̄bent: necnō acceſſus ad humilē depreſſamq; regionē, quæ autumnali tēpore ingrata eſt, illorum valetudinem cōmouit.

[Depreſſa regio.]

Diuturna iam facta capitolii obſeſſio, ſeptimum mēſem attigerat. Quare adeo magna hominū pernicies in caſtris orta eſt: vt propter cadauerū multitudinē multa corpora ſepulcrum deſyderarēt. Nec tamē pp̄ter hoc melius res obſeſſorū gerit. Fame enī moleſtiaq; illi angebantur: quoniā quod Camillus ageret, cognoſcere nō poterāt. Nam ex eo q̄ intentius Barbari præſidia ſtationeſq; ad vrbē cuſtodiendā locarant: aditus in capitoliū negabatur. Quibus rebus ſic ſe habentibus: primū fortuitu per ſtationes de componēda pace verba fiunt: deinde optimatum ſententia Sulpitius Romanorum tribunus militū ad colloquia cū Brenno profectus in pactionē venit: mille pondo auri pendere: & illos ex vrbe regioneq; decedere.

[Sulpiti⁹ Romanorū tribun⁹ mille pondo auri Gallis pepigit.]

At hanc rem iureiurando adhibito: & auro delato, Celtæ dum aurum ponderaretur, quū adeſſent: & clam primum, aperte deinde lancem premerēt atq; grauarent: Romani in eos de hac iniuria queruntur. Brennus ridens ponderi gladiū atq; cingulum ferrem appoſuit. Sulpitius quū, interrogaret quare hoc? Quid aliud inquit Brennus: niſi opprobrium victis? Qui ſermo in prouerbium vſurpatus eſt.

[Prouerbiū opprobriū victis.]

Romanorū autem quidā hoc grauiter ferebant: dicebantq; ſumpto auro retro abeundum: & Barbarorum expeditionem ferendā. Quidam cōcedere: nec ad maiorem Iniuriam prouocare ſanius arbitrabantur. Nam habita temporum ratione, iniuriam tolerādam eſſe, atq; aurum conferendum: q̄q̄ nō pulchrum, ſed neceſſarium. Quum de his aduerſus Celtas altercatio a Romanis oriretur: Camillus ad portas cum exercitu aduentauit.

[Camill⁹ aurū Gallis rapit qd Romani pepēderant.]

Qui interrogando, poſtq̄ de re certior factus eſt, exercitum vt erat ſequi iuſſit. Ipſe cum primoribus properans ſtatim ad Romanos concedit. Suſceptus honorifice & cum ſilētio pro dictatoris dignitate, aurum ex vehiculo arripiens ſeruis cōtulit: Celtas vehiculū atq; lancem capere & abire imperauit: dicens Romanis patrium morē eſſe, nō auro ſed ferro patriā tueri. Brenno grauiter hoc ferente: dicēteq; iniuria affici: q̄ fœdera violarentur: Camillus contra inquit: pa

ctiones non ratas, nec legitimas esse iniussu suo factas: quũ ipse dicator sit: nec alter supra eum
magistratũ gerat: qui non habẽtibus facultatẽ paciscendi cũ hostibus authoritatem præbuerit.
Nunc quod velint dicẽdum: quum legitimis dominus adsit: qui veniã petẽtibus daturus est, at/
q supplicium: nisi eos pro iure nõ egisse pœniteat. His verbis Brennus tumultuãs bellũ acuit. Ira
q strictis vtrinq gladiis inuicem misti tumultuando, per domos & angiportus, vt res poscebat,
diuertunt: quũ pro ipso rei militaris ordine, loca occupare non possent. Brennus recte sentiens:
statim nõ cæsis multis, Celtas ad castra deducit. Noctu dato signo, vt taciti oẽs vasa colligerent,
vrbem reliqt: & iter sexaginta stadiorum pfectus, haud longe Sabina via cõsedit. Postq̃ dies illu/
xit, Camillus egregio cum exercitu Brennum petiit secũ Romanos tunc magna audacia fretos
habens: & quum iam diu fortiterq pugnatũ esset: multa clade occupatis castris, Gallos fundit
fugatq. Fugientiũ quidã a psequentibus cæsi: quosdã vero & plurimos per agros palantes vicinæ
vrbes villæq occidere. Sic Romã captã profecto admirandum: sed mirabilius per septẽ mẽses sub
ditione Barbarorum positam, saluam esse factã. Camillus vt digna res erat: tanq̃ ille qui amissam
recuperasset patriã, & in pristinũ statũ reduxisset, triumphauit. Qui e Roma cũ filiis propter bel
la secesserant, statim rediere. Illi vero quos in capitolio per obsidionẽ fames pene asumpserat: oc
currentes ex ea præsenti & insperata iocũditate inuicẽ lachrymantes amplectebantur. Sacerdotes
atq tẽplorum ædiles omnia quę in fuga corripuerant sacra, vel occultando vel secum ferẽdo: vt
illa ab hostibus seruarẽt: ciuibus qui illorum desyderio videndorũ tenebantur, ostẽderunt. Illi læ
to illa animo tanq̃ deos suos Romã redeuntes conspexerunt. Camillus facta re diuina, lustrataq
vrbe, ac remotis his quæ indigna videbantur, sacra suis restituit. Famæ templum nõ immerito eo
loco, vbi diuina vox cecinit Ceditio Marco, qui exercitum Barbarũ denũtiauit, instruxit: sed ma/
gna cum difficultate, multoq augurũ labore. Vrbes gloria Camilli in fidẽ Romani populi redie
re. Verũ quũ opus esset vrbẽ omni ex parte corruptã ædificatione instaurare, aĩ molestia ad opus
faciẽdum multitudinẽ inuasit: & segnities Romanis inerat: quibus in oĩum rerum difficultate po
sitis, tunc otio ac laboris remissione propter recẽtia mala potius erat opus: q̃ molestia premi at/
q grauari: quũ neq rebus, neq corporis viribus validi essent. Sed nec quies fuit Cõuersis ad Ve/
ios animis, vrbem oĩbus rebus ornatã, & magistratus illis qui in administranda republica ad gra
tiam agũt: impartiri solitam, seditiosi aduersus Camillũ voces in vulgum spargere: illum hono/
ris gloriæq eius causa, ipsos ornatissima vrbe spoliare velle: curareq summo conatu vt diruta lo
ca habitarent: & vrbem quam ferre funditus ignis absumpserat, renouaturum esse: vt non solum
dux atq imperator Romanorũ verũ: etiã conditor contempto Romulo, appellaretur. Qua ex re
quum magno inuaderetur terrore senatus: ne tumultus vrbani fierent, Camillo q̃q̃ inuito in an
num dictaturã protogauit: & si mos esset nullo modo vltra sex menses dictaturam retineri. Sena/
tus vero blandiẽdo atq exortãdo populum placabat: & sacra patriaq sepulcra atq locos sanctos
quos Romulus, vel Numa, vel quiuis alius regum ipsis sacrauerat dederatq, ostendebat: & in pri
mis caput nuper inuẽtum in capitolio dum fundamẽta foderent: tanq̃ fatis datum esset, locũ il/
lum caput Italiæ futurum. & æternũ ignem a virginibus vestalibus custoditũ obscurati rursus ac
restingui relicta vrbe ad dedecus ipsis accessurum: siue q eam ab aduenis habitatam visuri sint: si/
ue q deserta pecoribus pascua sit præbitura. Hæc quũ ad singulos priuatim & publice multis per
suasionibus apud populum agitarentur: rursus a multitudine de instaurãda vrbe in querelas itũ
est: & summis precibus actũ: ne ipsos tanq̃ ex naufragio nudos: egenosq factos, ad reliqua pstra/
tos vrbis moliẽda coercerẽt: quũ alteram vrbẽ paratã haberẽt. Camillus senatus cõciliũ aduoca/
uit: & multa ipse p republica exhortãdo disseruit: multa etiam alii: quibus orationẽ in senatu ha
bere libuit. Tandem ipse assurgens Lucium Lucretium, qui primo sententiam dicere consueuerat,
iussit orationem primũ habere: deinde vt ordine ab aliis sententię dicerẽtur. Facto igitur silentio
quum Lucretius principiũ dicendi aggressurus esset: forte fortuna centurio ex præsidiis diuturnis
cum cohortibus reuertens prætetibat: qui magna voce signiferum appellans inqt, signifer statue
signum: hic pulchre manebimus. Quinimo tẽpore consilium de futuro ac incertitudo exortæ vo
cis fuit: quãdo Lucretius deum adorauit: supplicauitq cum oĩum astãtium assensu: vt eum ad id di
cendum afflaret: quod bonũ faustũ, felixq senatui, populoq Romano foret. Admiranda fuit ex
hoc homine pmutatio animorum multitudinis de vrbe requirẽda: quæ sese exortando ad opera
facienda cõsequebatur: sed nõ ordine aliquo, aut laboris impartitione: verum vt quisq paratus
erat aĩo, ducebatur ad loca molienda. Itaq vrbem ædificiis dirutam, ciuibusq desolatam, celeri
studio ac solicitudine instaurauerunt. Ferunt.n. intra annum muris publicis & priuatis ædibus il
lam fuisse renouatam. Illi quibus a Camillo negotium datum erat, vt sacras ædes suis locis reędi
ficarent: turbatis oĩbus rebus, postq̃ in ædem Martis venerunt: circũeũtes palatium: nam & hoc
vt alia ferro ac igne dirutum a Barbaris apparebat: quum operam purgandis locis & molien/
dis muris impenderent: forte in baculum Romuli profundissimo in cinere demersum incidunt.
Hic ambas cuspides flexas: habet: vocatur vero Lituus: & ipso dum auibus auguria captãt, in de/

Camillus fundit Gallos & fugat Triũphus Camillo datus.

Templum Famæ a camillo erectum.

Camillo in annũ dictatura prorogata.

Lutius Lucretius.

Lituus Romuli baculus.

signandis futuri ædificii locis, iaciendisq; fundamentis vtűtur. quo & Romulus qui nihil nisi aus
picato faciebat, vsus est. Sed postq̃ e conspectu hominű euanuit: sacerdotes baculű sumẽtes tanq̃
rem sacram intactű seruauerunt. Quum hoc ab igne seruatum offendissent: cæteris rebus corru/
ptis: magnã de Roma spem susceperűt: tanq̃ æterna illis salus futura esset, seruato signo. Nondű
iis rebus nauata opera erat: quű vna Secani Volsciq;, ac Latini i agrű Romanű ipetű fecere. & Tyr — Latinorum bellum.
rheni circa Sutrium quæ societatẽ cű Romano populo inierat, castra posuerãt. Quű tribuni mi/
litum qui belli principatum habebãt, apud montẽ Martiű a Latinis ferro fameq; premerẽtur: & in
discrimine amittẽdorű positi Romã mitterẽt: Camillus tertio dictaturã induit. De hoc bello du/ — Camill' tertio dictator factus.
plex fama est. Sed prius eam quæ vulgatior est, narrãdam duximus. Ferűt Latinos siue vt occasio
nem belli quærerent, siue vt sic plane vellent rursus sanguinẽ Romanorű suo admisceri: a Roma
nis virgines mulieres petisse. Dubitantibus Romanis quid agendű esset: quű nõdum horridű bel
lum suscipere auderẽt: nec iam vires recuperassent: timerẽtq; ne Latini dum Romana cõnubia pe
terent, obsides per insidias quærerent: ancilla nomine Titula, vel vt qdã dicűt, Philotida, prin/
cipes monuit: vt ancillas in morẽ nobilis sponsæ ornatas, & maxime eas quæ & pulchritudine & — Titula vel Philotida ancilla.
liberali aspectu existerẽt, cum ea mitterẽt: reliqua vero se curaturam. Principes persuasi habito ele
ctu ancillarű: pro rei opportunitate & volűtate illius, illas & auro & veste ornatas Latinis, qui nõ
procul vrbe cõsedebãt, miserűt. Noctu cæteræ ancilæ gladios hostibus subduxerunt. Titula vero
siue Philotida caprificum excelsam ascendens post terga veste reiecta, Romã versus quemadmo/
dum cum principibus conuenerat, flãmam eleuauit: quod nemini aliorű ciuiű constabat. Quare
postq̃ principes festinando milites ad inuicem exhortãtes, & vix in ordinẽ sese cõstituentes conuo
care: magno cű tumultu illi ad pugnam egrediűtur. Quum ad vallum venissent hostiumq; som/
no se dederant: hoc minus expectantes: castra occupant: & plurimos ferro trucidãt. Hæc nunc Iu
lii: tűc quintilis nonis gesta sunt: & solẽne illud certamẽ cognomen illius rei factum est. Primű.n.
per vrbẽ congregati ambulantes, multorű nomina, & patria, & cõmunia, magna voce appellãt
vt Caium, vt Marcum, vt Lucium & iis similia: imitãtes eã appellationẽ: qua tunc mutuo cõpel/
lando ex industria vtebãtur. Deinde ancillæ magnifice ornatæ circűeundo iocandoq; cű occurrẽ/
tibus scõmatibus agunt: certamq; inter se imaginẽ eius certaminis qđ cű Latinis habuerãt, effin
gere. Quum vero cõuiuant: vmbra fici teguntur & diem illű Capratinas nonas appellant: vt pu
tant ꝓpter ficű illam quã ancilla ascendit ac flãmam extulit. Nam syluestrẽ ficű caprificum vocãt — Nonæ capratinæ. Caprificus
Verũ alii horű plurima in morte Romuli facta dictaq; esse arbitrãtur. Eodẽ.n. die ipsum extra por
tam repente ꝓcellosa caligine circűseptum ab oculis hoium euanuisse ferűt. Sed vt quidã putant
eam diem a solis eclipsi, quæ tunc facta est, Nonas capratinas appellatã. Nã αἶγα caprã appellant.
Et Romulus apud paludem capream orationẽ ad suos habens euanuit: vt in cõmẽtariis rerum
ab eo gestarű scriptű est. Plurimi scriptorű hanc alteram opinionẽ magis asserűt. Camillus tertio
dictator designatus, quű accepisset tribunos militű atq; exercitű obsidione arceri a Volscis Lati
nisq;: nõ solum ætate virides, sed quosdã etiã qui iam annis grauẽs erãt, ad capienda ꝓ patria ar
ma coegit. Quű igitur per longã viã, longo circuitu, ad mõtem Martiű clam hostibus venisset:
post ipsos castra locauit: & per magnos ignes eius aduentű significauit. Romani igitur qui obsi/
dionẽ patiebant, audaciores factu de ꝓuocãdis ad pugnã hostibus aĩo agitabãt. Latini vero Vol
sciq; quű de hostibus suspicarent, sese intra vallű magna lignorum oppositione tuẽtur: & vndiq;
exercitű obstruűt statuűtq; vallo clausos Tyrrenorű atq; ea q̃ e domo futura erãt auxilia ꝑstolari.
Hoc quű Camillus præscisset: timẽs ne id quod hostibus, sibi accideret: ne clausus ferro teneretur,
rerű opportunitatem accellerauit. Quum ingẽs lignorű astaret aceruus, & magna ex mõtibus fla/
mina spirarent: parata ingẽti pyra, diluculo copiis eductis, iussit quosdam sumptis telis, ex vna/
parte, sublato clamore, contra hostes tuere: ipse secum ducens eos qbus negotiű erat datum: ignẽ
ea parte valli proiicere: qua venti vehemẽtius flarẽt, oportunitatẽ tẽporis expectauit. Pugna atq;
sole ventoq; ingenti exortis, dato irruendi signo, repente circűcirca flãmas iactant in vallű. Itaq;
statim accẽsis magnis vndiq; obiicibus ligneis: nulla Latini medela, nullis præparatis argumen/ — Camill' Latinorű vallű cõbussit.
tis extinguere ignẽ potuere. Sed postq̃ ignis quasi vniuersa castra corripuerat: in paruum locű col
lecti: quű iam nõ amplius vires igneas sufferre possent: in armatas acies hostiű quæ pro vallo asta/
bant, sese ꝓcipites iaciunt. horű paucis fugere licuit. Deꝓhensos autẽ intra vallű oẽs ignis corri/
puit: donec Romani vt res hostium raperent, flãmas extinxere. His confectis: relicta in castris Lu
cio filio, quẽ custodẽ captiuorű hominű ac rerum ꝓposuit, ipse in agrű hostilẽ incursionẽ fecit. Et
Ecanorum vrbe capta, recõciliatisq; Volscis statim copias ad Sutrium ducit. Nondű vero ea quæ — Ecanorum vrbs capta.
illis acciderãt didicerat. Sed tanq̃ existimans illos a Latinis in rerű discrimine clausos obsidione te
neri, auxilia ꝓperabat. Illi vero iam hostibus vrbem tradiderãt. Ipsi autẽ rerű oĩum spoliati nisi
vestibus: cű filiis atq; vxoribus fortunã cotű deplorãtes Camillo aduentãti occurrunt. Camillus
eo aspectu misericordia motus: quű videret etiã Romanos collachrymantes: atq; hunc rerű euẽ/ — Sutrium.
tum moleste ferentes: Sutrinis inhærẽtibus Romanis: statuit vltionis abiecta dilatione, eo die re/

pente ad Sutrium iter corripere. Nã existimabat hostes Sutriũ vrbem ditissimam oẽs ingressos: il-
lam sine timore incustoditã habere. Plane vera aĩo cõsilia agitauit. Nõ. n. solũ eius aduẽtus regio
nem, verũ etiã vrbẽ latuit. Itaq; & portas & muros nullis p̃sidiis seruatas occupauit. Nã illi p do-
mos sparsi vino ac veneri indulgebãt. Postq̃ senserũt vrbẽ ab hostibus iam captũ iri: ita vehemen-
ter crapula grauati passim iacebant: vt paucis fugã arripiẽtibus, oẽs domi expectãtes, & sese ho-

Sutriorum vrbs a Camillo recuperata.

stibus prębẽtes, turpiter ferro perierint. Vrbs Sutriorũ quæ bis vno die capta est, hoc modo Ca-
milli opera hostibus fugatis a ciuibus recuperata est. Hic triũphus nõ minus ei gratię atq; glorię
cõparauit: q̃ primi illi duo. Nã ciues qui ipm odio insectabãtur: oĩa potius bona quadã fortuna, q̃
virtute geri dicẽtes: tũc res gestæ prudẽtia ac fortitudinẽ Camilli coegerũt illum gloria extollere.

Marc⁹ Mãlius capitolin⁹ Camillũ odio p̃sequebatur.

Marcus Manlius q primus Celtas capitoliũ noctu aggredientes ex arce expulerat: vnde Capitoli-
nus appellabatur: Camillum inuidia odioq; apertissime p̃sequebatur. Hic quũ putaret se & gloria
& authoritate primũ in republica esse: & non posset Camillũ optima natura virũ, gloria supera-
re: gesta Camilli ad tyrãnidem criminãdo extorquebat: & multitudinẽ ac p̃sertim ære alieno one-
stos p factionẽ sibi cõciliabat: nã quosdã in iudiciis cõtra creditores patrocinio tuebatur: quosdã
vero vi rapiebat: & pro legibus cõtra eos agi nõ permittebat. Quare breui multorum quibus res

Quint⁹ Capitolinus Manliũ in carcerẽ detrusit.

ampla domi nõ erat, beniuolẽtiã sibi conflauerat. Qui audacia petulantiaq; forũ vexantes: mul-
tũ terroris optimatibus iniecerãt. Postq̃ cuius causa Quintus Capitolinus dictaturã iniit: in car-
cerem Manlium detrusit. Sed quũ populus in signũ mæroris vestẽ mutaret: qđ vsurpatum erat in
magnis publicisq; calamitatibus: senatus p̃timescẽs ne tumultus in ciuitate orireť: iussit Manliũ
dimitti. Manlius dimissus nec tamẽ modestior erat: sed insolentius factiones seditionesq; in vrbe

Camill⁹ tribunus militum iterum creatus.

agitabat. Itaq; Camillũ rursus ad tribunatũ militarẽ senatus elegit. Quũ igitur cõtra Manliũ ac-
cusationes adducerẽtur: magnopere accusatoribus aspectus obfuit. Nã is locus quẽ noctu in capi-
toliũ ascẽdit: vnde Celtas pugnãdo ꝓpulsauit: in conspectu eius dum causam oraret, astabat. Hic
ad misericordiã mouit aĩos Romanoꝝ. Ipseq̃ cũ manu. illo extẽdẽs lachrymasq; effundẽs, pugnã
illã ante oculos differẽdo posuit. Quare iudices pendẽtes reddidit: & iudicia differenda p̃buit: qui
ipsum in manifesto crimine dep̃hẽsum dimittere nolebãt: neq; legibus vti poterãt: q locũ in quo
ꝓ rep. fortiter pugnauerat, añ oculos sitũ habebãt. Camillus quũ tẽ prudẽter p̃ciperet: iussit mu-
tato loco iuris, vt extra portã ad lucũ Perilium iudicia agitarẽtur. Vnde quũ nõ esset aspectus ad
capitoliũ qñ de eo iudicia tractarenť: & iudicibus memoria rerũ ab illo gestaꝝ aĩo excidisset: dignũ

Manlius ex saxo præcipitatur.

ꝓ meritis suis suppliciũ tulit. Manlius igiť dãnatus in capitoliũ deductus ẽ: & p petram depulsus
monumẽtũ glorię & supplicii loco reliq̃t. Romani diruta eius domo ædẽ deæ quã Monetã appel-
lant ibi dedicauerũt sanxerũtq; decreto publico: neq; in futuꝝ ex patriciis arcẽ habitaret. Camil-

Mõetę deę ædes dedicata.

lus quũ iã maturus æui esset: & quodãmõ inuidiã & odiũ suę felicitati tãta gloria extimesceret: sexto
tribunatũ militarẽ renuit. Sed manifestissima erat excusatio corporis mala valetudo. Illis.n. diebus

camill⁹. vi. tribunatũ q̃q̃ renuẽs iniit.

in morbũ inciderat: nec minus tñ magistratũ ei populus p̃buit exclamãs: q̃q̃ nõ eq̃taret nec arma
ferret: tñ in bello esset terrori hostibus. Itaq; tãtũmõ p̃sidere volẽs, magistratũ iniit: & cũ vno ex col-
legis Lucio Furio cõtra hostes p̃git. Hi Prænestini Volsciq; erãt: q magno exercitu agros sociorũ

Lucius Furius Camilli collega.

Romanoꝝ depopulabanť. Quũ igiť nõ lõge ab hostibus castra locauisset: q̃q̃ pugnãdũ esset, puta-
uit bellũ terẽdũ tpe: vt corpus ad cõseruãda prælia roboraret. Lucius collega eius ingenti gloriæ li-
bidine ad p̃icula aggrediẽda summope tractus, ꝑsuasis cẽturiõibus ac turmaꝝ principibus, timẽs
ne inuidia quadã a minoribus sibi gloria eripereť, inuito Camillo in aciẽ copias eduxit. Ipse vero
q mala valetudine laborabat, in castris cũ paucis relictus est. Lucio p̃liũ velociter temereq; ineũte,
quũ Camillus p̃ciperet Romanos in fugã versos: sese nõ cõtinuit: sed ex toto ꝓsiliẽs, & p fugiẽtes
irruẽs ad p̃sequẽtes cũ seruis ad portas valli obuiã vadit. Quare statĩ q̃dã cõuersi illũ sequũtur: q̃dã
antẽ extra ꝓfecti añ eũ stãtes pugnabãt: & sese inuicẽ hortabãtur: nõ deserẽdũ iperatorẽ. Tunc ho-

Camillus Prenestinorũ. Volscorũq; exercitũ deuicit.

stes sica p̃sequutione destiterũt. Postridie Camillus eductis copiis, ꝓuocatisq; ad pugnam hosti-
bus, egregie ipsos deuicit: & in fugiẽtes facto ipetu, vallũ occupauit: q̃ plurimosq; ferro trucidauit.
Post hæc quũ audiuisset ciuitatẽ Sutrinoꝝ a Tyrrhenis captã: & oẽs habitatores q Romani erant
iugulatos: eos q minus apti essent ad cõserẽdas manus, Romã dimisit. Ipse vero sumptis his q ęta-
te & audacia vigebãt, cõtra Tyrrhenos q vrbẽ occupauerãt, irruit: quos cũ vicisset, partim expulit,
partim morti tradidit. Camillus Romã rediẽs multaq; spolia referens, declarauit eos qui neq; im-

Camillus ĩ Tusculanos bellum sumit.

becillitatẽ corporis, neq; senectutẽ p̃timescerẽt: sed illũ & inuitũ & ægrotãtẽ potius, q̃ floridos æta-
te iuuenes, & magistratũ summis viribus ambiẽtes, principẽ belli eligerẽt: prudẽtia oẽs superare:
dũ modo imperator & audacia & p̃itia rei militaris clarus esset. Quapropter fama exorta Tuscula-
nos deficere a fide populi Romani: bellũ Camillo demãdatũ est. Camillus quũ sibi cõcessum esset:

LuciusFuri⁹ a Camillo ĩ sociũ optatus.

vt vnũ ex quinq; collegis optaret: p̃termissis aliis rogantibus, Luciũ Furiũ p̃ter oĩum spẽ optauit.
Hic erat ille: q nup, pręter Camilli sentẽtiã pugnauerat: & rem male gesserat. Verũ quũ vellet infa-
miã ac ruborẽ huius viri obscurare: eũ sibi collegã aduocauit. Tusculani vt malefacta dissimula-
rẽt, tegerẽtq;: iã in eos motis a Camillo copiis, ad agros colẽdos tãq̃ tpe pacis homines adopera

facienda egredi iubent.Portę patefactę adstabant . Pueri in ludo lrīs idulgebant.Populus in taber
nis officinisq; artes suas exercebat.Ciues togati foro vtebātur.Pricipes tāq̄ nec bellū expectarent ;
nec belládi snīa extitisset,amicitiā Romanis pollicebanť.Nec tñ Camillus credidit:q̄ illi a popu/
lo Romano desciscere nō sentirēt.Sed quū miseratus esset eorꝝ poenitentiā:iussit vt ad senatum ve
nirēt:ac irā eius placarēt:qđ ſi,factū eēt, sei senatus snīam cōcessuꝝ:& tanq̄ eius eēt oīa crimina vr/
bi remissuꝝ.Hæc clara facinora sexto eius militari tribunatu gesta.Post hæc Licinio Stolone ma/
gnas in vrbe seditiōes excitāte, cōtra senatū populus summis viribus annitebatur:cōstitutis duo
bus cōsulibus:vt alter popularis creareť: quum neq; ex patriciis tribuni plebis creati essent : nam
multitudo comitia cōsularia haberi nō permiserat.Itaq; quū res propter contumaciā principatus
administrarētur magnis seditionibus:quarto dictatura,inuito populo:a senatu Camillo deman
dabať:sed ipse ad hoc nō satis prōpto animo erat:neq; aduersus homines petulantes ppter multa
magnaq; bella contra eū tanq̄ pluribus cum ipsis militiæ bonis q̄ cum patriciis domi remp . affe/
cisset,cōtentiones suscipere volebat:& tunc propter inuidiam illorum electus: vt populū vincens
opprimeret:vel a populo victus opprimeretur.Sed nitebatur Camillus p̄sentibus rebus repugna
re.Quū pcepisset diē quo tribuni plebis legē laturi erāt:numerꝝ militū recēsuit:populūq; ex foro in
cāpū accersiuit:minaturq; nō obediētes magnas poenas daturos. Tribunis ppli ex aduerso dictato
ri repugnātib⁹:īdicētiq; poenā qnq; myriadū argēti:nisi decretū ac legē cōtra pplum editā abroga/
ret:siue poenā exiliūq; timeret, se iā senectute cōfecto mīme dignā:siue q̄ vires ppli īmēsas insupabi
lesq; supare posse min⁹ cōfideret:domū cōcessit:& simulata corpis mala valetudine,dictaturā depo
suit.Senat⁹ alterꝝ designauit dictatorē.Ille magr̄m eqtū eligēs Stolonē pricipē seditiōis,eā fuit : vt
ea lex q̄ magnope patricios tristitia afficiebat,autēticareť.Hic.n.legē tulit:neminē plura qngentis
iugerib⁹ hr̄e posse. Tūc qdē Stolō hoc decreto clarus hit⁹ ē:sed paulopost ipe eo crīe dānat⁹ fuit:qđ
ceteris phibuerat:& scđm eā legē quā ediderat poenas dedit.Quū iā cōtrouersię de comitiis cōsula
rib⁹ deficere icœptarēt:qđ grauissimū gen⁹ seditiōis primas presī vrbe habuerat:& senatui aduersus
pplum seriēti maximas molestias p̄buerat clari in vrbe rumores nūriaňť:Celtas iterꝝ ab adriatico
mari traiiciētes mltis myriadib⁹ Romā celeriter cōtēdere.Pariter cū hoc rumore belli opa icœptāť.
Nāi regiōe iā agri ab hostib⁹ vastātur:& qb⁹ nō facile erat Romā cōfugere,ad mōtes euasere. Hoc
terrore oīs ciuilis seditio cessata.Et quū oīum snīę ī vnū cōcederēt:qnto Camillū vno aīo dictato/
rē deligūt.Hic iā senectute vehemēter igrauescebat:& q̄si octogesimū annū attigerat. Qui quū ne/
cessitate & piculū aīaduerteret:neq; glīa vt antea allect⁹ neq; excusatiōe vsus:sed stati sese accingēs
militū electū habuit.Aīaduertēs violētū Barbarorꝝ robur positū eē ī gladiis:quos barbarico more
nulla arte ferebāt:& capita humerosq; cędebāt:galeis ferreis lęuibusq; &plures circūferētias hr̄tib⁹
vtebať: vt ipso ictu gladii debilitarenť atq; frāgerētur.Clypeos lamina ferrea circuit:quum ligni vi
res sua spōte ad ict⁹ pferēdos min⁹ validæ eēnt.Ipse milites docuit:vt lōgis in manu hastis vteren
tur:ictib⁹ gladiorꝝ hostiliū sese subiiciētes ipet⁹ expectarēt.Postq̄ Celtæ ad Aniene fluuiū castra lo/
cauerāt,igēti p̄da onusti:Camillus eductis copiis ī mollib⁹ tumulis vndiq; fere clausis,statiua habu
it:& plurimā partē castrorꝝ celari paruā vero aspici posse voluit:vt quū ab hostibus tabernacula ar
duis in locis istructa pspicerenť,timere viderenť.Hāc opinionē quū Camillus augēdā cēseret:nulla
illis,quos hostes depopulati fuerant,auxilia tulit:sed vallo sese claudēs nihil agebat:vsque quo pa
buli cā quosdā vagos a castris pgressos icessanť ad sūmā vsq; ebrietatē gulę idulgētes cognouit. Tūc
quū iā adhuc nox eēt:expeditos p̄mittēs milites,qui Barbaris ī ordinē cōstitutis īpedimēta eēnt,&
egrediētes turbarēt,diluculo exercitū eduxit:& latis ī cāpis multos fortesq; nō quēadmodū Barba/
ri expectabāt paucos atq; ignauos,in aciē redegit.Hoc primū animos Celtarꝝ deterruit:q̄ Roma/
ni ad bellū eos eliciebāt.Deinde q̄ expediti milites irruētes priusq̄ copię ī ordinē redigerētur : ac p
turmas diuiderenť,irritarēt:& vi ad cōgregatos milites irrūpētes,sine ordine dimicare cogerent .
Tādē Camillo iubēte ordines pliū cōserere:illi gladios attollētes celeri cursu ferebātur. Isti aūt ha/
stis occurrētes & ptes ferreas ictib⁹ supponētes,ferꝝ molle illorꝝ ac tenue lōgūq; sustinuerūt. Qua/
re statim flectūtur gladii atq; duplicanť.Scuta aūt detractis pilis pforata & grauiť læsa.Quapp pri
uati meliorib⁹ armis Barbari,nitebātur armis illorꝝ rē gerere : & pila manibus capere atq; auferre .
Romani aīaduertētes eos inermes eē,gladiis vtebātur. Itaq; miserrima orta cæde eorꝝ q erāt in frō
tib⁹,alii p cāpos dissipati fugiūt.nā pmōtoria Camillus occupauerat.Castra q̄a incustodita erant
q̄ magna fiducia pugnatū ē:nō difficulter capta sūt.Hāc dimicationē & tertio fuisse anno post ca/
ptā Romā ferūt.Romani q magno Barbarorꝝ trore pculsi fuerāt:hac victoria maximā contra Cel
tas audaciā suscepere:tanq̄ mala fortuna aduersāte:& nō virtute ac virib⁹ primo ab illis victi fuis/
sent.Sic igiť magnopere trepidatū ē:ne lex fieret:vt a militia sacerdotes diuiderenť: si bellū gallicū
nō extitisset.Hūc itaq; finē habuerūt Camilli certamina militaria.Quū ī hoc magr̄atu otiosus eēt
vrbē Beletranā sine bello cepit.Erga camillū ī rep.maximo odio afficiebať pplus:q potēs ex victo/
ria rediēs annitebať cōtra legē alterꝝ ex cōsulib⁹ īuito senatu popularē eligere.Senat⁹ vero Camillū
deponere magistratū nō sinebat:tanq̄ illo dictatore maiori authoritate p pricipatu optimatum
pugnaturus eēt.Postq̄ sedente Camillo ac ī foro iura dicente,lictor tribunorꝝ ppli noīe iussit Ca/

Licinius Stolo.

Camill⁹ q̄r to dictator electus.

Stolō legē tulit ne qs. plura qngē tis iugerib⁹ haberet.

Camillus qnto dicta/ tor creatus contra Cel tas iterꝝ to/ mā peten/ tes.

Celtę ad Anienē ca/ stra locant.

Pugna cū Celtis.

Celtæ a Ca millo supe/ rati.

Beletrana vrbs.

tm̄ ac pfrui: at ī virtutib⁹ res ipas gestas expetim⁹. Ad hæc illa qdē nob ab aliis: hæc āt aliis a nobis
suppeditari volum⁹. Honestas.n. ad se allicit: atq ad agēdū statī ipellit: nec imitatiōe ipa spectatorē
pbū: sed ipo ope cōspecto, efficit: vt an̄ ponēda cæteris iudicet. Quapp nob quoq faciēdū eē visum
ē: vt vitas claror hoim (vt cœpim⁹) mādarem⁹ literis: & hoc decio libro Periclis ac Fabii Maximi,
q cū Annibale bellū gessit, vitā cōplexi sum⁹: q cū cæteris virtutib⁹ iter se similes: tū māsuetudine,
iustitia, patiaq ī tolerādis ppli motib⁹, & ī collegar isolētia pferēda, vtilissimi priæ extiterūt. Qd
si re ipsa exqrere volum⁹ veritatē: ex ipsis q̄ de his tradunt, facile ē iudicat. Pericles.n. tribu qdē Acar
mātides: curia vero Cholarge⁹: familia āt & gn̄e tū pr̄no tū mr̄no clar⁹. Nā Xāthipp⁹ q ī Italia re
gis pfectos deuicerat: Agaristā ex Clisthenis gn̄e ī mr̄imonio habuit: q̄ Pisistrati filios expulit: & ge
neroso aīo tyrānidē sustulit: leges ēt tulit: optimeq rēp. tēpauit: & ad cōcordiā & ad conseruationē.
Ipsa āt statī p qetē sibi visa ē leonē ptu edere: & post paucis dieb⁹ Periclē pepit: spē qdē corpis haud
in decora: capite vero oblōgo: nec cæteris ptib⁹ rn̄dēti. Ex quo oēs fere ei⁹ statuę velant casside: q
videlicet nollet sculptores ea re hoiem deformiorē videri: & attici poetæ eū Schinocephalū, cōtu
meliæ gr̄a, appellare soliti sunt. Ex comicis Cratin⁹ illi ē ifēsior: Discordia.n. inqt & lōgęuū tps ad
mista iuicē magnū pcreāt tirannū: quē Cephalegeretā dei nūcupāt. Ac rursus ī rephēsiōe: Venis ho
spitalis ac bōe Iuppiter. Cūq iterdū difficultate rer dubi⁹ eēt: sedere ipm aīt ī ciuitate grauato capi
te: temulētū nōnūq̄ ex capite: vn̄ clinio tumultū magnū excitare. Eupolis āt ī Populis quū audiret
de singulis principib⁹ q ab iferis redirēt: vt Pericles noiar⁹ ē vltim⁹: qd caput ab iferis eduxisti? Ipsi⁹
āt ī musicis pceptorē Damonē plurimi fuisse cōsentiūt: cui⁹ nom̄ aiūt correpta pria syllaba pferri
oportere. Aristoteles āt affirmat: apud Pitoclē musicæ operā dedisse. At Damō vr̄ quū maxim⁹ so
phista eēt, quo multitudinē lateret, vī artis, musicæ noie, tegere statuisse. Versabat āt cū Pericle assi
due: vt cū athleta Alipta ciuiliū rer ac magr̄. Haud tn̄ Damonē lyra potuit occultare: sed vt hō fa
ctiosus & dn̄andi cupid⁹, ciuitate eiect⁹ comicis materiā pbuit. Plato igit quēdā illū ira rogārē idu
cit. Primū igit dic mihi expetēti atq optāti. Tu.n. vt aiūt, pessime Periclē educasti. zenōis ēt Eleatis
physici, vt Parmenides, auditor fuit: q artē quādā dicēdi, q̄ ex cōtradictiōe ī ābiguitatē cōcluderet,
edocebat: vt Timō Phliasi⁹ iqt. Per hæc magnā vii vtrāq prē disputādi assequut⁹ ē: nō captiosam
illā & sedulā zenonis oīa rephēdēres. Plurimū vero Clazomenio Anaxagora pceptore vsus ē: q illi
magnificētiā aī, atq elationē grauiorē ad popularē potentiā capessendā iniecit: eiusq igeniū maxi
me excitauit atq icēdit. Hūc ei⁹ ætatis hoies mētē appellabāt: siue q eius prudentiā ī cōtēplāda co
gnoscēdaq rer natura excellētē & singularē admirarent: siue q rer pricipia nō ī fortuna ac necessita
te, sed ī mente pura atq secreta ab oī cōmistiōe locasset: q̄ cōmistis cæteris & cōcretis, eqles pticulas
distribueret. Hūc vir quū ī sūma admiratōe Pericles habuisset: ī eo gn̄e doctrinæ qd sublime & excel
sum vocāt: maxime istruct⁹: illā aī celsitudinē nō mōi vita atq ōrone seruauit ab oī tribulēta & ma
litiosa scurrilitate seiūctā: sed ore quoq & vultu ipso tristior ac seuerior fuit: nulla iocūditate aut va
rietate: & q hitu ēt corporis ab oī aī pturbatiōe iuict⁹ videret: sono āt vocis & cōfirmatiōe, maxime
placid⁹ atq sedatus, ac cæteris q̄ sunt hmōi mirifice pterruit oēs. Igit ab īperio quodā & itemprāto
hoie p diē totū cōuitiis ac maledictis lacessit⁹: ad porticū, silētio ptulit: nocte vero modeste & rēpe
rate domū discessit: quū eū maledic⁹ ille seqret: & cōtinue magis maledicēdo feruesceret. Vt āt ad ip
sam ianuā vētū ē: q iā tenebræ eēnt, quēdā ex seruis accepto lumine deducere hoiem: & domū siste
re iussit. Verū Iō poeta dicit morē Periclis in cōgressu & cōsuetudine supbū, iflātēq fuisse: eiq elatio
ni cōtētionē & despectionē alior admistā fuisse. Laudat āt Cimōis ad oēm morū facilitatē. sed Ion
virtutē tragica qdā disciplina. Et hāc satyricā rationē oīno omittam⁹. Eos āt q Periclis grauitatē &
seueritatē elatæ opiniōis & iflatiōis noie criminant, hortat zeno: vt eiūoi sibi aliquā inflationē per
gāt pare: vt ipa simulatiōe honestor sibi æmulationē q̄ndā latēter suggerāt. Neq hos solū ex Ana
xagoræ cōsuetudine Pericles fruct⁹ pcepit: verū ēt supstitionē se liberasse vr̄: q̄ ad res sublimes metū
inuicit ignorātib⁹ cās: & circa diuina ob īperitiā pauidis atq attonitis: q̄ physica rō amouēs, secu
rā & spes optimas afferērē religionē iducit. Dr̄ Pericli semel arietis caput cū vno cornu ex agro esse
delatū: atq Lāponē vatē, quū cornu eēt ituit⁹, robustū & solidū ī media frōte situ, dixisse: Quū duæ
eēnt factiōes ī ciuitate: Thucydidis vnā: ac Periclis alterā: ad eā puētur eē īperiū: apud quā eiūoi por
tētū nasceret. Tū Anaxagorā apto capite arietis, offendisse cerebrū testā nō cōpleuisse: sed eē acutū
ī formā oui: & ex oī pte coire ad eū locū: vbi cornu radix eēt affixa. Qua re Anaxagorā primū admi
rationē pn̄tibus attulisse: sed paulopost Lāponē: quū sublato Thucydide, oēs ppli opes ad Periclem
delatæ eēnt. Prohibuit āt nihil physicū ac vatē veritatē attingere: quū hic cām rei, ille exitū optime
pcepisset. Hui⁹.n. facultatis erat: ex qbus nā id cāis ortū esset, & quo pacto ortū eēt, cōtēplari: hui⁹ ve
ro cui⁹ gr̄a, & qd significaret, pdicet. Qui āt cāe iuētionē abolitionē signi aiūt eē: nō aīaduertunt se
vna cū diuinis coniciēdi quoq artē rescindere: fragores discor: facular lucē: obūbratiōes gnomo
nis: quor vnūqd. p ex pricipio quodā & cā cuiusdā rei signū ē factū. Sed h̄ q̄ ad huius opis scriptio
nē nō ptinēt, in aliud tps differant. Pericles igit quū iuuenis foret, vehemēter eū verebat ppl's. Ete
nī videbat Pisistrato tyrāno forma qdē p similis esse: vocis quoq ipsius suauitatē: & volubilitatē ce
leritatēq linguæ senes admodū pp similitudinē extimescebāt. Quū vero diuitiis: & gn̄e: & opibus

Pericles vnde originē traxit.
Xāthippus
Agarista Xāthippi vxor.
Periclis q̄lis fuerit species.
Periclis statuæ casside velantur
Damō periclis præceptor in musicis.
zeno Eleates.
Parmenides.
Anaxagoras Clazomenius Periclis præceptor.
Ion poeta.
Superstitio q̄d faciat: & quō tollat.
Lāpo vates

Testæ exilium.

amicoꝝ pstaret plurimũ:veritus testæ exiliũ nulla ex parte rẽpu.attigit:in ĩperiis militaribus vir for
tis & expr⁹.Itaq; post Aristidis obitũ,& Themistoclis fugã,quũ Cimonẽ quottidie fere pcul a Græ
cia peregrina militia detineret:sic iã seipsum Pericles pplo dedit:pter:eius naturã:q minime popu
laris erat:diuitũ loco vulgi & paupeꝝ partes sequutus:metuens scilicet inuidiã & suspitionẽ appe
ten de tyrãnidis.Et q videret Cimonẽ maxie optimatibus studere:a sũma diligẽtia obseruari a no
bilitate:se ad populũ cõtulit:vt suaꝝ reꝝ statũ roboraret:& sibi cõtra illũ opes & potẽtiã cõpararet.
Ac statim in iis q̃ ad vitã & victũ ptinẽt,aliũ sibi statuit ordinẽ.Vna eni via tãtũ in vrbe q̃ ad foꝝ &
iudiciũ itur,vtebat:cœnarũq; apparatus & cæterã hmõi omnẽ beneficẽtiã cõtẽpsit,ac reiecit: vt tã
lõgo tẽpore quo in repub. versatus est,nũq̃ apud amicũ cœnarit: pterq̃ Eurirolemo nuptias cele

Cõuiuia ad qd valent.

brante,vsq; ad libationes quũ affuisset,statim discessit.Conuiuia enim ad oẽm aĩ elationem depri
mendã valẽt:nec facile in cõsuetudine expectationẽ grauitaris & seueritaris cõseruare. In vera autẽ
virtute q̃ maxime apparẽt:quæq; in ptõptu sunt,oĩbus pulcherrima vidẽtur esse: & in bonis & p
bis viris,nihil est qd tã moueat exteris admirationẽ:q̃ cõgrediẽtibus quottidiana vitæ cõsuetudo.
Hic aũt populi frequẽtiã & satietatẽ,quã interuallis explebat,fugiẽs,nõ oĩ de re dicebat:neq; acce
debat in cõcionẽ:veꝝ seipsum,Salaminiã Triremẽ Critolaus ait:ad res maximas & opportunissi

Tri remis Salaminia. Ephialtes.

ma tẽpora reseruabat:cætera p amicos & oratores alios gerebat: quoꝝ Ephialtẽ vnũ fuisse ferũt: q
Ariopagitaꝝ potentiã sustulit:& magnã(vt inquit Plato)& ĩmoderatã ciuibus libertatẽ parauit.
Ex qua populũ veluti equũ ĩmitem & indomitũ comedi aiunt:ptcrea ĩperia recusare:mordere volẽ
tes insilere.Ad ipsum vitæ cultũ & apparatũ magnitudinemq; aĩ idoneã rõnẽ,veluti exædificatum
sibi quoddã organũ Anaxagorã frequẽter adhibuit:ac si ad fucũ oratoriũ philosophicã disciplinã
adiunxisset.Hãc eni mentis altitudinẽ oĩ ex parte pfectã & absolutã(vt diuinus ille inqt Plato)ad
ipsam ingenii naturæ bonitatẽ,cõparauit sibi ex philosophia.Quã cõmoditatẽ quũ ad ipsam di
cendi artẽ adiunxisset:pmultũ cæteris oratoribus pstitit:idcirco & cognomẽ sibi Olympiũ additũ

Olympius Pericles cognomĩat⁹

ferunt.Atqui pleriq; ex monumẽtis locisq; publicis,qbus vrbẽ exornauit: alii ex vi & acrimonia q̃
se præstitit in administranda republi.imperiisq; militaribus Olympiũ ipsum nuncupatũ esse opi
nant.Nec ĩmerito quidẽ videt ex multis eius viri maximisq; ornamẽtis hãc illi gloriã accessisse.Hoc
aũt cognomẽtũ ex eloquẽtia ĩpositũ declarant poetaꝝ eius ætatis comediæ:quoꝝ sunt illæ tum se

Periclis celebrata vis dicendi.

rio tum ioco in eum viꝝ conicctæ voces:qbus illũ cũ cõcionaret coruscationes effundere, ciere to
nitrua,horrẽdũ in lingua fulmẽ gerere dixerũt.Est etiã illud Thucydidis Milesii in periclis vim dicẽ
di salse vrbaneq; dictũ.Erat enim Thucidides nobilis vir:q diu in republi.Pericli est aduersatus. Ar
chidamo eni Lacedæmonioꝝ rege rogante, vter alteri palæstra,Pericles ne,an ipse præstaret: Vbi
ego inqt hominẽ pugnãdo deieci:ipse se nõ cecidisse defendẽs vicit:intuentesq; e sententia deiicit.
Verũtamen ad dicẽdũ timide accedebat:vt quũ suggestũ esset ascensurus,diis vota faceret, ne qd

Suggestũ.

verbum se imprudẽte aut inuito efflueret:qd ad rem ipsam minus ptinere videretur.Itaq; nihil ab
eo prætet decreta quædã,mandatũ literis extat. Memorantur autẽ in hoc ipso genere per pauca oĩ
no:vt est illud quo Æginã veluti Pyræi lippedinem delendam censuit: quoq; se inquit prospicere
bellum a Peloponneso impendere ciuitati.Et quum Sophoclem collegam haberet in prætura: ac
simul aliquando nauigassent:collaudassetq; Sophocles formosum puerum: Non solum inquit o
Sophocles prætorem decet manus, verũ etiam oculos continentes habere. Narrat etiam Stesim

Prætorẽ nõ solũ decet manus sed etiã oculos cõtinentes habere.

brotus eum,quũ laudaret illos q in Samo ĩterierãt: dixisse: eos veluti deos ĩmortalitatẽ eẽ cõsequu
tos. nõ eni eos oculis:sed qbus affecti sunt honoribus intuemur:hisq; bõis q̃ assequuti sunt, ĩmor
tales esse coniicimus.Hæc igitur manere eos qui mortem pro patria oppetierint.Thucydides opti
matũ quandã Periclis rẽpu.summatim perscribit:quæ verbo quidẽ respu.foret:re autẽ regnum: q
vir vnus in ea principatum obtineret.Sunt alii quoq; permulti:qui dicant ab eo primũ in mores
ciuitatis inductũ:vt ad captas vrbes mitterent coloni.Spectatores quoq; emittẽdi,& æra diuidẽdi
authorem fuisse:q intueretur populũ ob eam quæ tum vigebat administrandæ reipub. rationẽ,
male,assuetum,intuentemq; largitionibus atq; ĩmoderatũ eẽ:qui ante modestus & ministeriis de
ditus fuisset.Licet autẽ ex ipsius rebus gestis causam huius mutationis intueri. Ab initio enim(vt
diximus)ob Cimonis gloriã, blanditiis populũ capere atq; pellicere nitebatur.veꝝ copiis diuitiis
q inferior.quibus ille pauperes delinierat:quũ cœnam quottidie.Atheniensiũ indigenti cuiq; pbe

Maceria.

ret:senioribus etiã vestes:macerias quoq; agroꝝ sustulisset:vt ad colligẽdos fructus volentibus pa
teret aditus:his populari gratia superatus,ab eo ad publicoꝝ diuisionẽ cõuertit.Deterso Demonia
de suadẽte:vt Aristoteles tradidit.Ac celeriter quũ ad spectationes & iudicia,facta largitione:aliis
q pmiis,& choroꝝ apparatibus multitudinẽ affecisset:eius ope contra Ariopagi senatũ vtebatur
cuius:ipse expers erat:q neq; prætor,neq; Tesmothea sorte lectus esset:neq; belli dux. Hi enim ma
gistratus vetere instituto sortito capi solebãt:& per eos cõprobati in Ariopagũ ascẽdebãt. Quare
magis Pericles quũ plurimũ iam valeret in populo:cõcitata seditione eum senatũ delere gestiebat.
Itaq; multa ei iudicia,per Ephialtẽ ablata sunt:& Cimon vt Laconũ studiosus,populoq; infensus,
in exiliũ pulsus:q pulcherrimas victorias es Barbaris reportasset:pecũiisq; multis & spoliis hostiũ
vrbẽ locupletasset:vt ĩ ei⁹ vita scripsim⁹.Adeo mũitus erat Pericles opib⁹ & gr̃a populari. In eius

modi exilio, qđ Ostracismű illi vocabát, decénii erat exulib⁹ tps definitű. Per id tpis quű Lacedæmonii ifesto exercitu Tanagricű agrű inuasissēt: occurētib⁹ statim obuiā Atheniēsibus, Cimō ab exilio rediēs in acie arma cōstituit: hac opa qdē cupiēs Laconicā calūniā purgaf: si vna cū ciuib⁹ se piculis obiectasset. At Periclis amici facto ipetu eū vt exulē expulerūt. Idcirco videt Pericles decertasse fortissime in eo plio: splēdoreq̄ & gl'ia exupasse oēs: q̄ ne corpi suo qdē pepcisset. Interierūt oēs in acie Cimonis amici: quos i inuidiā Pericles laconicę amicitię adduxerat: ac pœnitētia facti Atheniēses & Cimonis desideriū cepit: reqꝫ in finib⁹ atticę male gesta, & grauiore belli expectatiōe vehemēter solliciti erāt. Quæ quū sensisset Pericles: ipigre se ad leniēdos multitudinis animos contulit: ipseq̄ sub decreto hoiem reuocauit. At ille abiēs cū ciuitatibus pacē cōposuit. Erat.n.cū eo Lacedęmonus necessitudo & amicitia: queādmodū cū Pericle cæteris hoīb⁹ popularib⁹ maxime inimicitię. nōnulli tñ aiūt nō prius reditū Cimoni a Pericle eē decretū: q̄ secreta fœdera p Elpinicē Cimonis sororē cōstituta eēnt: vt Cimon cū ducētis nauib⁹ pmisso sibi extra vrbē militari impio, ad regis agrū occupādū nauigaret: ciuiliū reqꝫ ad ministrationē Pericles haberet. Visus est āt iā ante Elpinices opa Pericles pmultū de asperitate remisisse: cū ipsa in causa capitali defendit: cū aliis tū Pericle impulsu populi accusante. Itaq̄ quū cū Elpinice supplex adiret: subridēs O Elpinice inqt, vetula es magisq̄ res tātas transigere queas: verūtamē ad eius orōnē se colligēs: repudiata accusatione ex oībus accusatoribus minime Cimoni infestus discessit. Quonā igit pacto Domeneo credendū putamus: quū Periclē accuset: dicatq̄ ab eo Ephialtē hoiem popularē amicū suū & gerēdę reip. sociū ac participē cōsilioꝫ, ob suspitionē atq̄ inuidiā illi⁹ gl'ię dolo eē sublatū? Hęc.n. nescio vnde quasi collectā hoi bilē iniecerit: oino qdē haud repħēdo ı verūtñ paꝝ cōsentaneū videt: hoiem magno generosoq̄ aimo prędituū, tā tetrū & tā crudele i se facinus suscepisse. Ephialtē igit, quū meticulosus nobilitati foret, & i exigēdis rationib⁹ psequēdisq̄ populi aduersariis iplacabilis, inimici, Aristodico Tanagrico pcussore eiā p insidias adhibito, oppsserūt: vt Aristoteles affirmat. Cimō i Cypro ipetator diē obiit: optimates vero quū ituerent. Periclē cęteris ciuibus oībus maxime opibus āncellere: vellētq̄ illi viꝝ quēdā præpotētē aduersę factionis opponere: q eius licentiā reprimeret: ne solus oino reꝫ libere potiret: Thucydidē ex tribu Alopecia Cimonis affinē cōstituerūt Pericli aduersariuq̄: q quū bellica qdē gl'ia inferior eēt q̄ Cimon: forēsibus vero ciuilibusq̄ negotiis longe supior: frequētius vrbē coleret: necnō cū Pericle ad pulpitū i certamē descēderet: celeriter cōtrariā factionē ad resistendū validā in rep. suscitauit. Nō.n. nobiles & locupletes hoīes dissipari: nec populo admisceri: vt añ a multitudie dignitate sua spoliatos: sed secernēs oīm potētiā iā validā & corroboratā in vnū corp⁹ coegit. Sub occulta.n. quædā simultas ab initio fuit: quę veluti ferro instructa significatiōe quadā emergētē discordiā plebis ac nobilitatis portēderet: quoꝝ dissēsiōe & cōtētione ortū est: vt altera ex factionib⁹ plebs, altera pauci dicerent. Quare tū Pericles quū pplo habenas relaxasset, ad popularē gratiā & nutū rep. gerebat: quotidie celebre aliqđ spectaculū in vrbe instruere: præbere epulū: celebritatē inducere: necīperitis voluptatib⁹ ciuitatē delinire. Sexagīta āt triremes quotānis emittere: i qb⁹ multi ex ciuib⁹ nauigabāt: stipēdiūq̄ singulis octo minæ erat: q ea p meditatiōe & exercitatiōe ad nauticā & maritimā disciplinā pciperēt. Ad hęc mille hoīes i Chetonesū misit: eius loci agrū sibi diuisuros: i Naxū vero qngētos: i Andrū dimidiā hoꝝ partē: i Thraciam qnq̄ milia Colonoꝝ dimisit. Bisaltaꝝ vrbē vna cū ciuib⁹ habituros: aliā quoq̄ i Italiā Coloniā Sybarim: quos Thurios appellarunt. Atq̄ hęc eo consilio fecit: vt desidioso vulgo & ob otiū reꝝ nouaꝝ studio erecto ciuitatē leuaret: pspiceretq̄ plebis difficultatib⁹: ac socios colonis additis metu psidioq̄ ab inouādis rebus phiberet. Q đ āt ciuitati magnopere voluptati: cęteris āt hoīb⁹ terrori: & vniuersę Grecię eoꝝ potētię & antiquaꝝ copiaꝝ certissimo testimonio fuit: id ē factoꝝ donoꝝ apparat⁹. Hoc maxime ex Periclis actis q̄ i rep. gessit, ei⁹ inimici atq̄ obtrectatoꝛ repħēdeꝛ criminariq̄, & i cōcionibus iactare soliti sunt: pplm dignitatē suā male & flagitiose tueri: q̄ cōmunes Grecoꝝ opes in rē suā verteret. Cui⁹ rei hāc honestissimā & pbatissimā cām habuit ad refellēdā calūniā: Barbaroꝝ videlicet metu sustulisse ide, atq̄ i tuto collocasse. Hāc eādē vulgauit Pericles. Ac videt Grecia maximā cōtumeliā & supbissimā tyrānidē ptulisse: quū ea spectāte, ex suis necessariis ad bellū ipēsis, illustrarem⁹ auro vrbē: & supfluuis ornamētis gl'iam qreremus: veluti iactabūda & motosa mulier lapides pciosos, signa, & tabulas, admirari: & mille talēris ecędificatas naues. Edocuit igit Pericles pplm nō debeꝛ sociis ratiōnē: quū primi ipi bellū iniissēt: Barbarosq̄ pꝓdeuicissēt: ipsis nō equū, nō nauem, nō peditē: sed pecunias solū soluētibus: quæ nō in eoꝝ q dant, sed qui accipiunt, potestate sunt: siquidem soluissent pro eo quod acceperant. Oportet autem ciuitatem rebus omnibus necessariis ad bellū optime instructam, ex iis sibi parare diuitias: quibus parādis gloria immortalis cōsequatur. Parti autem copiæ suppetant omni artificio variisq̄ ministeriis constitutis: quæ quum artem oēm excitent: omnemq̄ moueāt manum: mercedem vniueræ referunt ciuitati: quippe quæ ex iis non ornetur solum: verum etiam alatur & sustētet. Iis enim rebus illis qui ętate & viribus præualebant, ex militia opes parabantur. Indigestum autem vulgum & ignobilem quum nec expertem quæstus esse vellet: nec per otium desidiamq̄ lucrari: ad magnas rerum parandarum accessiones, artificiosasq̄ & multi temporis multeq̄ opere indigentes

Ostracism⁹

Elpinice Cimonis soror.

Ephialtis interitus. Cimonis i Cypro obitus. Thucydides.

Sybaris. Thurii.

Diuitiæ ciuitati parādę quas immortalis gl'ia consequatur.

instItutiones plebẽ traduxit: vt ne quid minus ii q domi forent: q̃ qui nauigarent: aut in p̃sidio eſ/
ſent: aut militarẽt: ex publicis bonis rõne aliqua iuuarenť: eorũq; pricipes fierẽt. Vbi enim mateꝛ/
es eſſet: lapis: es: ebur: aurum: ebenum: cupreſſus: ibi hãc tractãtes: & exercẽtes artes architecti: ficto/
res: fabri: lapidarii: tinctores: q auꝝ & ebur mollirent: pictores quoq;: & qui acu intexerẽt: tornarii:
exportatoreſq; hoꝝ & baiuli, mercatores, nautę & gubernatores: q̃ ad rẽ maritimã ſpectãt. Q̃ d ãc
ad terreſtrẽ rationẽ attinet q currus facerẽt, q ad iugũ alerẽt equos aurigę, & q funes pararẽt, lapi/
darii, cerdones, ſtatuarii, & metalloꝝ fabri. Singula aũt ars veluti imparor priuatũ exercitũ ex iis
q ęre alieno ſeruitia debebãt: & idiotis cõpoſitũ habuit vulgus quoꝝ ope ad miſteriũ veluti iſtru
mento vtereť. Itaq; vſus & artificia diuiſerũt: diſſeminarũtq; i oẽm ętatẽ atq; ordinẽ q̃ſtus & lucri
facultatẽ. Surgẽtib⁹ aũt & ſe paulati altius attollẽtib⁹ opibus magnitudie qdẽ ipſa eximiis, forma
vero & gr̃a ſingularib⁹: nec imitatiõe ab vllo exęquãdis: artificib⁹ quoq; artes ipſas ingenio ſuo &
artificio illuſtraſ certãtib⁹: maxime admirabilis erat in iis cõficiẽdi celeritas. Nã quoꝝ ſingula vix
videbanť multis ſucceſſionib⁹ atq; ętatibus cõfici poſſe: ea vniuerſa vna ĩnouatiõe reip. ad finẽ p/
ducebanť. Atq p id tẽporis ferũt Agatharcho ſe efferẽte celeritate & facilitate pingẽdi aĩalia, audiẽ
tẽ zeuxi dixiſſe: ego vero ĩ lõgo tp̃e. Nã in op̃e faciũdo p̃otitudo ac celeritas haud p̃ot ſtabilẽ graui
tatẽ & exq̃ſitã pulchritudinẽ reb⁹ adfigere. At labori tẽpus impẽſum robur ad cõſeruationẽ & p/
petuitatẽ op̃is affert. Vñ Periclis op̃a magis admirãda videnť breui cõfecta q̃ tãdiu eẽnt p̃mãſura.

Agatharchus pictor zeuxis pictor.

Nã ſpẽ qdẽ & pulchritudine ſingula iã cũ ab initio vetuſta erãt: floſ ãt ac vigoſ vſq; ad hãc ętatem
recẽtia ac noua. Sic ĩ illis quotidie q̃dã nouitas efflorescit: q̃ aſpectũ ipm ĩtactũ vetuſtare atq; ĩuio/
latũ cõſuet: ñ alr̃ acſi op̃a ipſa p̃petuo quodã ſp̃ũ atq; aĩo illis ĩſito alãť & vigeãt. Iis ãt oĩb⁹ diſponẽ/
dis moderator Phidias & ſpectator ĩſtuit: etſi p̃claros artifices op̃a haud diiderãt. Nã qd Hecatõpe/
dõ p̃te noua vocãt, Callicrates & Ictin⁹ ędificare cœperũt. Et Eleuſi initiãdi loco q d ✱ Teteſterion ✱
dicebãt. Corœb⁹ fũdamẽta iecit: colũnaſq; ĩferiores idẽ erexit: & epiſtiliis iuga ĩpoſuit quo mortuo.
Metagenes xypeti⁹ p̃cĩctũ & ſup̃iores colũnas addidit: adyto faſtigiũ ĩpoſuit Xenocles Cholarge⁹.
at lõgũ muꝝ de quo Socra. audiſſe ſe refert: cũ Pericles ſñiam dixit: Callicrates faciẽdũ cõduxit. In/
uehiť ãt ĩ op⁹ Cratin⁹, vt tarde cĩctã terq; abſolutũ. Diu. n. añ ait ipm Pericles verb̃ ędificare aggreſ
ſus ẽ: op̃a ãt ñ attigit. At ✱ Odiõ qd vocãt illi ĩtiori ſitu mltis ſedib⁹ & colũnis ornatũ ẽ: tecto vero p ✱
nũ & decliue & imo tm̃ faſtigio ĩſtructũ. Simulacrũ ãt id monumẽtũ regii rabernacli fuiſſe tradũt:
idq; duce & authore Pericle cõditũ eẽ. Iecirco i Thracib⁹ Cratin⁹ ĩ Periclẽ iocať: Schinocephalus h
igẽs Iuppiť accedit Pericles: Odiõ ĩ capĩo gerẽs poſtea q̃ oſtracõ p̃buit. Ambitiõe quoq; ipſius mu
ſicę certamẽ ĩ Panathenęis celebrari decreuit. Idẽ ẽt p̃fect⁹ exhibẽdis p̃miis ſtatuit quẽadmodũ & q̃
ten⁹ tibias ĩflari deceret: aut cãtu & cithara vti. Spectabãť vero & tũc & aliis t̃pibus ĩ Odio muſica
certamĩa. At arcis veſtibula q̃nquẽnio ędificata ſunt Mneſicle architecto. Fortũa ãt admirabilis: q̃
circa eã fabricã euenit, ĩdicauit nunq̃ abſuturã deã: ſed adiumẽto opi ſp̃ futurã. Nãq; vnus ex fabris,
q laborioſiſſim⁹ & p̃tõptiſſim⁹ erat, quẽ deciduſſet ex alto: lãgueretq; vehemẽt: deſp̃ata a medicis ſalu
te: hac re mirifice dolore cõfecto Pericli dea p q̃etẽ ſe offerẽs curationẽ oñdit: q̃ ille vſus hoĩem ſtatĩ
ad valetudinẽ reſtituit. Hui⁹ gr̃a ſalubris Palladis ĩ arce p̃pe arã ſignũ cõſtituit, ſicuti ãtea fuerat, vt
ferť. Phidias vero aureũ deę ſigillũ finxit: eiuſq; vt fictoris ĩ colũna nomẽ erat ĩciſũ. Oĩa. n. ſere ei⁹ cõ
ſilio gerebãť: atq; iis oĩb⁹ vt diximus fabris ob Periclis amicitiã p̃fuit. Atq; hoc alti ĩuidiã cõflauit: ĩ
alteꝝ maledicta excitauit: q; libere. Pericli mľieres ad op̃a dareť poſtulãte Phidia. Et comici hĩc argu
mẽtũ ſumẽtes grauiť ĩ ei⁹ petulãtiã ĩuecti ſũt: iniecta calũnia ĩ Menippi vxorẽ hoĩs Periclis amici: ſe
cũdũq; poſt, eũ ĩparorẽ locũ obtinẽtis: & ĩ ✱ Pyrilãpi auiũ nutritiões: cui quũ Pericli amic⁹ foret cri ✱
mini ẽ datũ: pauones mulierib⁹ ſubmiſiſſe: qb⁹ cũ Pericles coiret. Veꝝ q̃s mireť ſatyricos hoĩes &
vitę hoĩm obtrectãtes, velut p̃nicioſo quodã dęmõe ĩuidia ĩpulſos, ĩ meliores vbiq; maledicta cõii/
cere: quũ Steſimbrot⁹ deteſtãdũ facin⁹ ac fabuloſũ ĩ filii cõiugẽ cõtra Periclẽ cõferre nõ dubitarit?
Sic p̃difficile valdeq; laborioſũ vr̃: veritatẽ ipſã hiſtoria cõſeq: q̃ñ qdẽ & poſteris ex antiq̃tatis me/
moria reꝝ cognitio repetẽda ẽ: & ii qb⁹ cõtigit p̃ñtib⁹ res ipſas geſtas ĩtueri, p̃tim odio & ĩuidia, p̃tĩ
gr̃a & aſſẽtatiõe veritatẽ corrũpũt ac p̃uertũt. Quũ ãt clamitaret Thucydides: diceretq; Periclẽ pe/
cunias ac p̃uẽt⁹ p̃fũdere: pp̃lm rogauit ĩ cõcione: nũq̃d videreť mľta expẽdiſſe: r̃ñdẽte vero, p̃ľtima:
Sint igiť ĩq̃t hęc nõ vobis expẽſa, veꝝ mihi: & ĩ ipſis donis meũ tãtũ nomẽ ĩſcribã. Hæc dicẽte Peri
cle, ſiue admirati eius aĩ magnitudinẽ, ſiue de opeꝝ glia certarẽ, reclamarũt: iubẽtes publice ſũp̃tũ
faceret: nec vlli ĩpẽſę parceret. Ad poſtremũ quũ de decẽnali exilio cum Thucidide ĩ diſcrimẽ certa/
mẽq; veniſſet, illũ eiecit: & cõtrariã factionẽ euertit. Poſtq̃ igiť ſublata penit⁹ ſeditiõe: & pacata & in
vnũ redacta ciuitate, ĩ ſeipſũ oĩno Athenas ſuſcepit: cõpoſitaſq; & validas Atheniẽſiũ res, tributa,
exercitus, triremes: ĩſulas rẽq; oẽm maritimã: multas itẽ tũ ex Græcis tũ ex Barbaris collectas vires
& ĩperiũ ex ſubditis, natiõib⁹: amicitiis quoq; regũ & ſocietarib⁹ principũ ſept⁹ vndiq; ac munitus
eẽt: nõ eũdẽ ſe nec vt añ mitẽ & mãſuetũ pp̃lo p̃buit: nec vero facile cõcedere & fręna relaxare cupi/
ditatib⁹ & q̃ſi flatibus multitudinis: ſed ex diſſoluta illa & gratioſa populariq; rõne: quẽadmodũ ex
florida & molli harmõia: optimũ atq; regiũ gubernãdę ciuitatis morẽ ĩ rep. reuocauit eoq; ẽ hõeſte
ac laudabiľr vſus. Maxime qdẽ docẽdo & ſuadẽdo agebat populũ: ĩterdũ eo coacto & ĩuito: vtili

Phidias. Hecatompedon. Callicrates Ictinus. Corœbus. Metagenes xypetius. xenocles cholarge⁹. Odion. Oſtracon. Mneſicles architectus

Sigillũ aureum a phidia fictum Palladi. Menippus. Pyrilãpes. Satyrici Steſimbrotus.

tati publicæ cōsulebat:medicoꝝ cōsuetudinē imitatus:q in variis ac diuturnis morbis interdū vo
luptates q̄sdā cautas,iterdū secatiões & medicamenta ad salutē adhibēt.Quū.n.varia illi(vt cōsen
taneū est hoī in numeroso adeo pplo tātā molē iperii obtinēti)cōflarent incōmoda:ita solus oīum
institutus erat:vt ea diligētia sua sopiret,& tollere posset:maxime vero spe ac metu, vt gubernacu/
lis qbusdā,datū populū sibiq̃ pfidērē reprimēs,laguētē vero ac labētē excitās,ońdit verissimū eē il/
lud Platonis:oratoriā vim aīs hoīum iperare:eosq̃ ad quoscūq̃ velit motus ipellere: & eius opus
pmaximū i formaꝝ & pturbationū cognitiōe cōsistere:q̄ sunt veluti qdā accētus & voces aī diligē
tis,eius pulsu indigētes.Cā ē nō nuda orōnis vis:sed vt Thucydides inqt, Vitę dignitas atq̃ exi/
stimatio innocētiæ abstinētiæq̃ pclara:qbus ille ciuitatē magnā diuitiis & potētia amplificauit:&
ad summū pene pduxit.Qui quū viribꝰ multis regibus ac tyrānis excelleret: qd liberoꝝ gr̃a qdā fa
ciūt,a pre relictū sibi pr̃imoniū,ne vna qdē drachma cumulauit.Atq eius potētiā pspicue declarat
Thucydides:criminose comici indicāt:quū Pisistratidas iuuenes eius amicos nūcupēt.Ipsum aūt
iurasse se tyrānide nō vsuꝝ:q ei excellētia q̄dā & magnitudo supra popularē statū inesse appareret
Teleclides ait Atheniēses illi ciuitati tributa pmisisse:ipsasq̃ ciuitates.Has qdē ligare:illas soluere:
lapidea mœnia tū ædificare:tū tursus eadē deiicere:fœdera:opes:potētiā:diuitias quoq̃:felicitatēq̃
atq̃ hæc nō ex tpe aut ad gratiā florēte repub.sed q̄draginta ānos Ephialtis,Leocratis,Myronidis,
Cimonis, Tolmidæ, Thucydidisq̃ factiōibus Athenis pfuit.Post cladē & fugā Thucydidis nō mi
nus qnq̃ annis rē distulit:& q vnus in annuis iperiis magistratū & dignitatē assequutus , seruauit
se pecuniis inuictū:etsi nō a q̄stu pecuniario abfuit:sed paternas & iustas diuitias ne eas p desidiā &
inertiā amitteret,neq̃ circa alia occupatus negotii ex illis nimiū caperet,ad eā rei domesticæ rōnem
disposuit:quā facillimā diligētissimāq̃ putauit.Annuos.n.fructus simul oēs vēdebat:deinde singu
la necessaria ad victū quotidianū emebat ex foro:ex quo neq̃ iocūdus adultis liberis erat,neq̃ sum
ptuosus in cōiugē.Quare iprobāt illi vehemēter hūc quotidianū diligētissime collectū sumptū:
quū nihil in adeo magna domo & locuplete redūdaret:sed oīs sumptus oīsq̃ puētus ad mēsurā &
numeꝝ vocarent.Is vero hanc oēm diligētiā in se susceperat.Vnus erat seruus frugi & nūtius: q̄si
nullus alius foret idoneus:nisi a Pericle ad curā rei domesticę cōstitutus. Quæ oīa ab Anaxagoræ
sapientia abhorrebāt:siqdē ipse rē domesticā non curauit,& agrū incultū pecori pascendū dimisit:
magnificentia aī & diuino quodā furore correptus.Nō eadem est.n.pposita vitæ ratio cōtemplati
uo ciuiliq̃ philosopho.Veꝝ hic qdē sine instrumento aliquo & materia externa,mentē ad res pul/
cherrimas inuestigādas pspiciendasq̃ intendit.Illi vero quū ad vsus humanæ societatis virtutem
suā accōmodet:non solū explendæ suæ necessitatis,sed alioꝝ gratia honestaꝝ capiaꝝ ratio est ha
benda.qd Pericles fecit:q pauperes multos suis copiis sustentabat. Ac ēt ferūt Pericle negotiis in/
tento,Anaxagorā destitutū oī cura,decrepita iā ætate, spōte mortē fame sibi cōsciscere parauisse:
eo nūtio pmotū Periclē ad eū supplicē cucurrisse:oēsq̃ pces lachrymis adiunxisse, nō illius:sed sua
potius gr̃a :siqdē talē in rep.sociū cōsilioꝝ amitteret.Expirantē vero Anaxagorā O Pericles dixis/
se,& q lucerna indigēt,infundūt oleū.Sed quū Lacedæmonii crescētes Atheniēsium res ægre ferre
inciperēt:Pericles ppli aīos excitare:& ad res magnas erigere:decernere ēt: vt oēs gręci vbicūq̃ Eu
ropę atq̃ Asiæ habitātes hortarētur Athenas volētes ad colloquiū mittere p Græciæ tēplis incē/
sis a Barbaris:proq̃ sacrificiis,quæ diis imortalibus vouerāt,quo tpe cū Barbaris pugnatū est.Ad
hæc vt firmata pace cōmuni cōsensu tutū oībus pateret ad nauigādū mare.Hoꝝ gr̃a viginti viri q
quinq̄gesimū annū excesserāt,missi sunt:quoꝝ quinq̃ Iones Doriensesq̃,q Asiā incolebāt,& q in/
sulas habebāt Lesbū vsq̃ ac Rhodū accersitū ire.Quinq̃ obierūt Thraciā & Hellespōtū: vsq̃ Byzā
tiū.Quinq̃ post illos Bœotiā:Phocidē:ac Peloponnesum :inde p Locros ad pximam cōtinētē,in
Acarnaniā & Ambraciā missi sunt:reliq p Eubœā ad Itęos,& sinum Maleæ,& Phidias,Achiuos,
Thessalos preterunt:suadētes Athenas pficisci & cōsiliis interesse ad pacādū innouādūq̃ Græciā.
Nihil est autē factū:neq̃ ciuitates coiere:Lacedæmoniis aduersantibus vt fertur :ptimūq̃ in Pelo
pōneso dephēdi cœpti conatus.Hæc addidi:vt prudētiā eius animiq̃ magnitudinē oñderē. In im
periis vero militaribus administrādisq̃ bellis maxime eius gloria illustris fuit:q dubiæ nimium pu
gnę piculū nō spōte susciperet:neq̃ eos duces q adeundis piculis clari essent , celebratiq̃ ab oībus,
adamauit:neq̃ sibi ad imitādū pposuit:quū ciuibꝰ quottidie diceret quātū in se eēt, imortales eos
futuros.Itaq̃ quū intueret Tolmidē Tolmei filiū supiori felicitate eximiisq̃ honoribus sibi ex bel
licis rebus habitis,nulla oblata opportunitate tpis,in Bœotiā pārātē inuadere:suadētēq̃ iuuētuti
spōte militiæ munus obire.Iāq̃ ad quinq̃ milia in sentētiā suā traduxerat:absq̃ aliis copiis: cū mir
tebat in cōcione ab incœpto suadēdo:vulgatū illud addēs si minus Pericli parēdū putaret : haud
temere faceret:sapiētissimū datorē cōsilioꝝ tps expectās. Tūc igit illi hæc dicēti paꝝ est applausum
sed paucis post diebus allatū est in vrbē nuntiū Tolmidē prælio circa Coroneā superatū concidis/
se:multosq̃ fortes ciues in ea clade desideratos esse:Quę res Pericli magnā cū beniuolētia gloriam
attulit:vt prudēti viro & saluti ciuiū cōsulēti.Ex eius imperiis illud laudatur in primis:quo græcos
hoīes Cherronesum incolētes seruauit.Non enim solū mille Atheniensiū colonis eo deductis ciui
tatū animos confirmauit:verū ēt collem inter duo maria muniens vallis atq̃ aggeribus , insultus

Oratoriæ quæ sit vis. Causa.

Anaxagoras fame si/bi mortem consciuit. Lucerna q indigēt:in/fudūt oleū.

Tolmides.

Tolmides bello supe/ratus.

Thracum Cherroneso imminentiũ excepit:graue,autẽ & assiduum bellum exclusit:quo regio per
petuo tenebaꝛ:ob Barbaroꝝ vicinitatẽ:latrocinijs ĩfesta. In eo vero plurimũ apud exteras gẽtes
cũ admiratiõe celebratꝰ ẽ:ꝙ Peloponẽsum circũ nauigasset ex Megalicæ fõtibꝰ cẽtũ aduectꝰ triremi
bꝰ.Nõ.n.solũ maritimas vrbes:vt Tolmides añ:populatꝰ ẽ:sed ẽt lõgiꝰ ꝓuectꝰ a mari cũ pedestribꝰ
copijs.q̃s ĩ nauibꝰ habuit alios qdẽ ĩ mœnia repulit metu ꝑiculi & terrore ꝑculsos:at ĩ Nemea Sicy
onijs excipiẽtibꝰ ꝓliũq; strenue cõserẽtibꝰ fusis:tropheũ statuit.Ex Achaia vero militibꝰ ad supplẽ
das triremes acceptis: in oppositã e regiõe cõtinẽtẽ nauigauit: Acheloũq; trãsuectus: Acarnaniã
excursiõibꝰ ĩfestã habuit:Oeneadasq; in mœnia cõpulit.Quũq; agrũ magnis cladibꝰ vastasset: po
pulatusq; foret:demũ soluit:quũ magnũ terrorẽ iniecisset hostibꝰ.Vir ĩ bello fortis:strenuꝰ ciuibꝰ
visus ẽ:nulla.n.incidit eo duce ne ciuibꝰ fortuna qdẽ belli offensio Deinde magna classe optimeq;
ornataq; & instructa,græcas qdẽ ciuitates:quaꝝ ope & subsidio iuuabanꝛ benigne humaneq; tra
Sinopẽses. ctauit. Vicinis ãt barbaris natiõibus regibꝰ ac tyrãnis ondit potẽtiæ molẽ:licẽtiãq; & audaciã qua
cũq; libitũ foret nauigãtiũ: mareq; totũ sub suã ditionẽ iꝑiũq; subegisse.Sinopẽsibus tredecim cũ
Lamacho reliqt naues:ac milites cõtra Timeles vĩ tyrãni:qbꝰ ꝑcẽptis belli calamitate vna cũ soci
is & amicis decreuit:vt sexcẽti Atheniẽses volẽtes Sinopẽ ꝑsidio nauigarẽt: vnaq; cũ Sinopẽsibus
vrbẽ ĩcolerẽt:potiti domo & agro qđ añ tyrãni habuerãt.Cæteꝝ ꝓterea nihil cõcessit neq; ĩdulsit li
bidini & cupiditati ciuiũ:quũ fortũa & viribꝰ adeo elati aĩs forẽt.Decreuit ẽt đ recipiẽdo Ægypto:
verãdisq; regis maritimis ciuitatibꝰ.Multos ẽt mala illa & ĩfausta Siciliæ ĩuadẽdæ cupiditas habu
it:q̃ Alcibiades,& eiꝰ æq̃les oratores ĩ posteꝝ exarserũt.Erat quoq; nõnullis Hetruria & Carthago
ĩstat sõnij:q̃s spe & opiniõe occuparãt:magnitudĩe & nõie ĩꝑatoris ꝓspeq; ad volũtatẽ suã fluẽtibꝰ
rebꝰ.Veꝝ Pericles cõtinuit eiusmõi excursorẽ:& effrẽnatã reꝝ cupiditatẽ fregit cohibuitq;: maxi
mãq; copiaꝝ ꝑtẽ ĩ reꝝ ꝑtaꝝ custodiã & firmamẽtũ cõtulit:magnũ opꝰ ac difficile statuẽs cẽ Lacedæ
monios arcere:qbꝰ vehemẽtissime ĩfẽsus erat. Idq; cũ alijs q̃pluribꝰ declarauit:tũ ijs potissimũ q̃ ĩ sa
cro bello cõtigerẽ.Quũ.n.duxissent Lacedæmonij expeditiões ĩ Delphos:Phocẽsibꝰ tẽplũ obtinẽti
bꝰ:Delphis tradiderunt:stati illis abeuntibꝰ trãsmissis eo copijs ĩtroduxit Phocẽses. Quũq; Lace
dæmõij oraculum qđ a Delphis acceperãt,ĩ frõte ærei lupi ĩcidissent:acceptum & ipse oraculum in
eiusdẽ lupi dextro latere ĩcidi iussit.Q đ vero res Atheniẽsium tota ĩ Græcia optime ab eo admini
strarẽ sint,ipsa facta testimonio sunt.Primum.n.Eubœẽsibꝰ deficiẽtibꝰ eos cum exercitu ĩuasit:nec
ita multo post allato nuntio Megalẽses ciuitate exactos copias hostium ĩ finibꝰ cẽ Atticæ duce Pli
Plistona ctes. stonacte Lacedæmonioꝝ rege:Pericles exercitum ad atticum bellum summa celeritate reduxit: sed
ꝓlio abstinuit:ꝓuocãtibꝰ multis ac validis hostibꝰ. Quum ãt aĩaduertisset Plistonactẽ iuuenẽ ad
Lacedæmo niorum rex modũ Cleãdridæ cõsilio regi:quẽ sibi ob ẽtatẽ Ephori ĩꝑij sociũ & custodẽ adiunxerãt: hunc cor
rũpere pecunijs aggressus celeriter dõis datis muneribusq; ꝑfecit:vt attica hostes abduceret. Vbi ve
ro exercitꝰ abijt & ꝑ ciuitates dissolutꝰ ẽ:grauiter cõmoti Lacedæmonij, pecunijs regẽ multarunt:
Cleãdrides q̃s quũ ob magnitudinẽ soluẽdo nõ esset,ex Lacedæmone secessit.Cleãdrides ãt fugiẽs rei capitalis
rei capitalis dãnatus est.Hic pr̃ Gylippi fuit:q in Sicilia Athenienses bello superauit:visusq; est illi gentilẽ quen
damnatus. dã morbũ ipsã cupidinem q̃stus iniecisse:qua ĩ spe quoq; turpiter scelere depꝛẽsus.Spartaq; pulsus,
pœnas exilio luit.Sed hæc in Lysandri vita latius diximꝰ. Pericles in deponendo ꝓlio, quũ decem
talentoꝝ, ob belli opportunitatem, ĩpensam decreuisset: ppl's rite eq; repub. factum cõprobauit:
nec sollicitus nimis in re obscura ꝑquirenda fuit. Quidã ꝓdiderunt:in qbus est Theophrastus phi
losophus:a Pericle decem talenta quotãnis Spartã mitti solita esse:qbꝰ quũ prĩcipes ciuitatis sub
ornaret,sopitũ bellũ tenebat:nõ pacẽ qdẽ mercatꝰ:sed tp̃s: in quo ꝑ q̃etem cõpositis paratisq; re
bus,robustius ad bellũ incumberet. Quare stati ad eos q defecerãt cõuersus,aduectusq; in Eubœã,
quinq̃ginta nauibus & quinq; milibus militum,ciuitates in ditionẽ redegit:ex Chalcidensibꝰ eos
quos Hippoboras vocãt,diuitijs & gloria florentes exegit. Hestienses vero oẽs quum ex regione
expulisset:Atheniẽsium coloniã eo deduxit. Iis ãt seuerissime vsus est:ꝙ quum nauem atticã cepis
sent:eiꝰ hoĩes obtruncarunt.Posthac factis eum Lacedæmonijs triginta annoꝝ ĩducijs,nauigatio
Aspasia. ĩ Samũ decernit:ĩ crimen vocatis Samijs:ꝙ iussi a bello contra Milesios discedere non paruissent.
Sed quũ dicaꝛ Aspasię grã ꝓmotus Samios oppugnasse:hic iã tp̃s admonet: vt de illa aliqd ꝑqui
ramus:q̃ ars in ea aut q̃ vis tãta fuerit:vt principes ciuitatis capere.:& a philosophis tãtopere lau
dareꝛ.Nã fuisse illã Milesiã gñe Axiochi filiã cõsensu oĩum satis patet.Dr̃ ãt Thargelię cuiusdã ęmu
Thargelia. latione,quã vnã ex veteribꝰ ladibꝰ fuisse ferũt,ꝑ ĩsidias ac blãditias in maximoꝝ viroꝝ amicitiã in
sinuasse.Etenim Thargelia eximia forma & pulchritudine fuit:ad hæc valebat plurimũ vi suauita
teq; dicẽdi.Plurimis ãt Græcoꝝ se exposuit:oẽs vero q cũ ea coierunt,cũ rege familiaritate cõiũxit:
eorũq; frẽta opibꝰ femina qdã suffudit ciuitatibꝰ medicæ cõtagiõis. At Aspasiã sunt q dicãt ob eiꝰ
sapiam ciuilẽq; disciplinã summo studio a Pericle obseruatã fuisse.Nã & Socrates cũ discipulis nõ
nũq̃ illã adibat.Mulieres quoq; ij q familiares erãt ei ĩ disciplinã tradebãt:etsi paꝝ pudice vitã ĩstitu
Lysicles. isset.siqdẽ apud eã puellę q̃dã alerent: q̃ vulgaro corꝑe q̃stũ facerẽt. Ait ãt Æschines Lysiclẽ ouium
vẽditorẽ & obscuro & humili natura hominẽ primũ Atheniẽsiũ Aspasiæ cõsuetudinem cuasisse
post Periclis obitum,& in Menexeno Platonis (etsi prima iocose scripta sunt: tãrum tamen histo

riæ inest) existimatã esse muliecculã ob vim oratoriam cum multis Atheniensium congredi solitã.
Apparet igitur hanc Periclis cum Aspasia necessitudinẽ amatoriam magis fuisse. Erat enim ei cõ/
iunx generis coniunctione propinqua: quã Hipponicus ante vxorẽ habuerat: ex quo Calliam ge/
nerauit illum diuitem: ex Pericle vero Xantippũ & Paralum. deinde quum ĩgrata vtriqꝫ foret con/
suetudo vitæ: eam haud inuite alteri in matrimonium dedit: ipse deinde accepit Aspasiam: quam
vnice adamauit. Nam & quum exiret domo & quum ingrederetur (vt aiunt) eã amplexus oscula/
batur, & Omphala puella, & Deianira ac rursus Iuno dicebatur a comicis. Cratinus aũt cõtra pel
licẽ ipsam vocauit his versibus: Iunonẽqꝫ sibi Aspasiam parit & petulantiũ pellicẽ iupudentẽ. Vi/
detur & nothum ex hac sumpsisse: de quo inducit Eupolis in popularibus eum rogãtem: Nothus
autem mihi viuit: & Pironidẽ respondentem: ac iam pridem fuit vir: ni iam meretricibus malum
horret. Atqꝫ ita Aspasiam nomine & gloria claruisse ferunt: vt Cyrus qui de imperio Persarum cũ
rege bello decertabat, charissimã sibi ex pellicibus Aspasiam nũcupauerit: quũ ei antea Miltæ co/
gnomentũ fuisset. Erat autẽ Phocensis genere Hermotini filia: quæ Cyro in prælio interempto,
ducta ad regem captiua, apud eum plurimũ valuit. Hæc quidẽ quæ iam e memoria abierant scrip/
torum inopia, reiecisse ac tacita præteriisse: fortasse contra humanitatẽ fuisset. Quæ autẽ in bello
contra Samios gesta sunt: decreto Periclis ob Milesios rogatu Aspasiæ facta dicitur. Ciuitates. n.
de pœna bellum gerebãt. Victores Samii iubẽtibus Atheniensibus a bello discedere: & sibi iudiciũ
permittere: non paruerunt. Eo igitur Pericles nauigãs: paucorum principatum, cui apud Samios
summa rerum permissa erat, sustulit: ex primoribus acceptis obsidibus pueris quinquaginta, toti/
dẽqꝫ puellis, eos in Lemnũ misit. Atqui ferunt singulum obsides pro se talentũ dedisse: multaqꝫ alia
eos qui ad populum rẽpub. deferri nolebãt. Pissuthnes etiã vir Persa, beniuolentia Samiorum decẽ
milibus aureorum ad illum missis, veniam ciuitati orabat: nihil tñ Pericles accepit: sed vt decreue/
rat, de Samiis transegit: constitutaqꝫ populari administratione, discessit Athenas. Verũ illi statim
defecerunt: obsidibusqꝫ per Pissuthnẽ sibi furtim restitutis, parabãtur ad bellum: ex quo Pericles in
eos nec quietẽ agẽtes: nec metu perterritos: sed erectis animis maritima pugna dimicare paratos.
Cõmissa igitur acri pugna circa insulam quã Tragęas vocãt, victor Pericles hoste fuso quatuor &
quadraginta nauibus, septuaginta hostiũ naues debellauit: quarũ viginti prætoriç erãt: in ipsaqꝫ
fuga & persequutione portu ipso potitus, obsedit Samios: non tñ illis adeo deciderãt animi: quin
auderent interdum vrbẽ exire: & pro mœnibus hostem excipere. Sed quum maior classis Athenas
accessisset: ex omni aditu clausis Samiis, Pericles acceptis sexaginta triremibus ad oceanum naui/
gare contendit: vt quidam ferunt Phœnissis nauibus se obiecturus: quę in Samum subsidio fere/
bantur: cum quibus instituerat q̃ longissime prçlium cõserere. Vt Stesimbrotus autem affirmat:
in Cyprum missus: qđ parum consentaneum videtur esse. Sed quocũqꝫ id consilio fecerit: parum ci/
tes ex sententia cecidit. Nauigãte enim ipso, Melissus Ithagenis filius & philosophus Samiqꝫ impe
rator, despecta Atheniensium nauium paucitate, ducũqꝫ imperitia suasit ciuibus: Athenienses in
sidiis opprimi posse. Itaqꝫ conserto prçlio, apud Samios victoria fuit: qui multis ex Atheniẽsibus
captis, permultisqꝫ corruptis nauibus, mari potiti sunt: resqꝫ ad bellum necessarias quibus ante ca
rebant, importarũt. Ab ipso etiam Melisso Periclem tradit Aristoteles nauali prælio primum esse
superatum. Samii persequuti contumelias Atheniensium, captiuis noctuam in frontibus iunxe/
runt: iam eorum captiuis Athenienses Samænam. Est autem Samæna nauis quædã rotunda &
concaua: & in ventris similitudinẽ formata: vt mare pcurrere ac celeriter conuerti possit. Hoc vero
illi, qꝫ in Samo reperta est primum, nomen est inditum: ibiqꝫ a Polycrate tyranno exędificata est.
Ad hæc stigmata aiunt illud Aristophanis pertinere: Populus est Samiorũ perq̃ literatus. Pericles
igitur quum primum sibi de accepta in exercitu clade allatum est: propere auxiliũ tulit: superatoqꝫ
Melisso acriter instanti: & in fugam coacto, hostes continuo aggere circundedit: qꝫ statuisset impẽ
sa ac tempore magis q̃ vulneribus, superato hoste, vrbem victoria obtinere. Vbi vero animaduer
tit Athenienses pertęsos moræ, ad prælium maxime spectare: nec eos a se facile contineri posse: di
uiso in octo partes omni exercitu, rem traduxit ad sortẽ: cuiqꝫ alba faba obuenisset, epulari atqꝫ in
otio esse permisit: cæteris pugnãtibus. Idcirco dicitur: posteros, dum voluptatibus operam darẽt,
album illum diem ab alba faba nuncupare solitos. At Euphorion ait. Periclẽ machiuis vsum esse
nouitatẽ admiratum: præsente Artemone fabro: qui quum loripes foret: ob idqꝫ ad opera ingẽti
letitia delatus: inde Periphoretum cognomẽtum traxisse. Hæc igitur ex Anacreontis pœmatis ar
guit Heraclides ponticus: in quibus Periphoretus Artemon vocatur: permultis, anteq̃ ea Samio
bello gesta sunt, sæculis. Addit etiã Artemonẽ ipsum hominem delicatum ac mollẽ in vita fuisse:
metuqꝫ fractum atqꝫ stupidum, plurimum temporis domi vixisse: duobus seruis æreum scutum su
pra eius caput sublatum tenentibus: ne quid in eum desuper caderet. Quod si quo casu cogeretur
egredi: lectica tecto adoperta circũlatum ferri solitum. ob hoc Periphoretum nuncupatum esse.
Nono autem mense Samii belli: Pericles potitus vrbe: mœnia deiecit: ablatisqꝫ nauibus multis pe
cuniis multauit Samios: quorum partim continuo dissoluerunt: partim inita pactione: tempore

Callias hipponici filiꝰ.
Xãtippꝰ periclis filius.
Paralus Periclis filius.
Milta.
Pissuthnes.
Melissus philosophꝰ & Sami imperator.
Pericles naualiplio primũ a Melisso superatꝰ
samæna nauis genꝰ & vnde dicta.
Samiorum populus est literatus.
Albus dies vnde dictꝰ est.
Arthemon faber.
Periphoretꝰ quur Artemon dictus sit.
Pericles Samia vrbe poritꝰ mœnia deiecit.

Duris Samius.

constituto, ad dissoluendum dederssit obsides. Quæ Duris Samius accusans tragicis pene vocibus in Atheniensium & Periclis crudelitatẽ inuehitur: de qua nulla neq; a Thucydide, neq; ab Ephoro, aut Aristotele mẽtio vsq̃ facta literis extat. Verum in ea potissimum vanus & mẽdax fuisse videtur: q ab eis ait Trierarchos & milites Samiorum in forũ Milesiorũ adductos, ibi decẽ dies alligatos tabulis esse detẽtos: quũq; iã parũ admodũ vitę superesset: iussu Periclis esse interẽptos lignis qbusdam cõfractis qbusdã capitibus: deinde quorũdã corpora abiecta, exequiis & extremo honore sepulturę caruisse. Duris igitur quũ neq; vbi nulla priuata calamitas agit, et veris in rebus satis fidei habere sit solitus: magis videtur hoc loco cladis patriæ contendisse: vt hanc Atheniensibus crudelitatis notã inureret. Subacta vero Samo: Pericles vt primũ Athenas rediit: iis qui in bello ceciderant, honorificentissime funus faciendũ curauit. Quũq; Ad monumenta eos funebri oratione laudasset: summã de se admirationẽ prębuit: descendẽtẽq; e pulpito aliæ quidẽ mulieres benigne excipientes, coronis ac vittis quẽadmodũ victorẽ athletã exornabant.

Elpinice.

At Elpinice accedẽs ppius: Admirãda sunt (inquit) Pericles: & coronis decorãda: qui nos multis & fortibus ciuibus spoliasti: quum nec Phoenicibus, nec Medis intulisses bellũ: vt meus frater Cimon: sed vrbem sociã & necessitudine nobis propinquã sub imperiũ redacturus esses. Hæc dicente Elpinice: subridens Pericles, dicitur adeã sedato animo illud Archilochi dixisse Haud vnguenti vetula quũ sis, oblita es. Tradit Ion mirifice elatum fuisse Periclem: debellatis Samiis: q Agamẽnon decẽ annis barbarã vrbẽ, ipse decẽ mensibus Ionum primos ac potẽtissimos deuicisset. Neq; hoc sibi iniuria assumebat: adeo dubia belli fortuna magnumq; periculũ fuit. Siquidẽ tradit Thucydides parum abfuisse: quin Samiorũ ciuitas Atheniensibus imperium maris eriperet. Post hæc fluctuante iam Peloponnesiaco bello suasit populo Corcyreis auxilium ferre: quũ ipsi a Corinthiis premerentur: & insulã natalibus maritimisq; rebus validã sociam sibi adiungere: præsertim quum iã a Peloponneso impendere bellũ & prope instare videretur. Decretoq; a populo auxilio decẽ tm̃ naues misit:

Lacedæmonius Cimonis filius.

Lacedæmonio Cimonis filio duce illis præposito: quasi cõtumeliæ gratia: multa enim beniuolentia & amicitia Cimonis familiæ cũ Lacedæmoniis erat. Vt igitur nullo magno aut pclaro facinore a Lacedæmonio in imperio gesto, ex Lacedæmoniorũ amicitiã eũ in inuidiã magis & offensionẽ adduceret: paucis eũ nauibus præfecit: inuitũq; & coactum extrusit: & ab vrbe quotidie Cimonios procul filios habẽdos curauit:

Thessalus Cimõis alter filius.

vt qui ne ipsis quidẽ nominibus indigenæ, sed alieni atq; aduẽticii viderẽtur: q alteri Lacedæmonio, alteri Thessalo nomẽ fuit. Vidẽtur enim oẽs matre Arcadica geniti esse. Quũ igitur Pericles ob decẽ ei datas triremes male audiret: q & parũ subsidii expetẽtibus atq; indigẽtibus misisset: occasionẽ vero magnã obtrectatoribus ad obiurgandũ dedisset: alias rursus plures in Corcyrã deferendas decreuit: q̃ cõfecto iã prælio, Corcyrã appulsæ sunt. Hanc rẽ ęgre ferentibus Corinthiis: Atheniensesq; in Lacedæmone accusantibus: accesserunt Megarẽses grauiter querẽtes: pter ius gẽtiũ, pterq; Græcorũ foedus, oĩ cõmeatu se ac portubus Atheniensiũ prohiberi. Æginetę autẽ q sibi male tractari videbantur: atq; indigna pati: incitabãt clam Lacedæmonios: q arguere palã Athenienses nõ auderẽt. Eodẽ tpe Potidęa ciuitas: quæ sub iure Atheniensiũ erat: Corinthiorũ colonia ob defectionẽ obsessa ab Atheniensibus maturauit bellũ. Verũtñ Lacedęmoniis mittẽtibus Athenas legatos: regeq; Archidamo permulta ex criminibus refellente: leniẽteq; animos sociorũ: haud est visum quidẽ aliis de causis bellũ Atheniensibus esse inferendũ: si adducerẽtur: vt decretum contra Megarẽses rescinderẽt: & cũ eis in grãa rñã redirẽt. Igitur quũ Pericles huic rei maxime aduersaretur: concitaq; multitudine pertinax contra Megarẽses in senrẽtia perstitisset: omnẽ belli inuidiã in se vertit. Ferũt legatos ex Lacedæmoniis pfecto Athenas his de rebus in senatu dixisse: & quũ Pericles legẽ quandã protulisset: quę tolli tabulã prohiberet: in qua decretum erat inscriptũ: Polyarcẽ quendã ex legatis dixisse: Tu vero Pericles ne tollas sed conuertas tabulã. Non eñ hoc fieri prohibetur lege. Quę oratio quum equa & probabilis videretur: nihilo magis Periclem pmouit. Suberat igitur quædam (vt videtur) priuata in Megarenses simultas. Cõmuni autẽ causa palam criminidabant: sacrum eos lucum cecidisse. Decerr. it igitur legatum, ad Megarenses eundemq; ad Lacedæmonios: qui apud eos Megarenses accuset. Hoc Periclis decretum mire humanumq; visum est: & æquitatis plurimum prę se ferre. Sed quum Antemocritus missus legatus culpa Megarẽsiũ, vt ferebat, interiisset: decernit Carinus hostiles esse inimicitias nec ante denuntiatas & indictas. Quicunq; autem post hac Megarensis in Attica esset dephensus: capite plecteret: milites q; quum iureiurando adigerẽtur: patrio more adiicerent sacramento: se bis quotannis in Megarensium agros inuasuros. Ad hæc Antemocritus quum humi mandaretur iuxta Thriasias portas: quę nunc Diplon vocãtur: Megarenses inficias ibant: causamq; Antemocriti necis in Aspasiam Periclẽq; transferebant. nitebatur vero peruulgatis quibusdã Acharnęi versibus: qui tum omnibus erant in ore & in quibus id quodãmodo significari videbatur. Ab initio igitur quo pactores se habuerit: non facile est cognoscere. Quod autem decretum sublatum non sit: Pericle authore vna oẽs factum esse testantur. Præter q̃ q aliqui dicunt eum magnitudine animi & iudicio & consilio, optima quadam ratione in sententia permãsisse: q visum Lacedæmoniorum, experimẽtum inconstãtiæ: con-

cessionē vero confessionē imbecillitatis esse duceret. Alii vero magis superbia quadā & cōtumacia
ostentandæ potentiæ gr̄a Lacedæmonios despexisse. Veꝝ turpissima causa oīum & quæ plurimos
habeat testes, hmōi fuisse dicitur. Phidias pictor simulacrum, vt diximus, faciendum conduxerat:
amicus Pericli & summa apud illum gratia & authoritate: ob eum inuidia flagrans nonnullas ī se
inimicitias cōcitauit. Quidā multitudinis animos in eo tētare aggressi: quale de Pericle factura eēt
iudicium: Mēnonem quendā ex Phidiç operariis subornatū supplicē in foꝝ adducunt: petentē im
punitatem iudicii & accusationis in Phidiā. Suscipiente autē populo hominem, constitutaq; in cō
cione accusatione, furti quidem facta mētio non est. Aurum enim ita statim ab initio ad simula/
crum accōmodarat Phidias Periclis sententia vt facile quum vellet, demoliri atq; expendere posset
quod & Pericles tū fieri iussit. Cuius gloria operis Phidiam onerauit inuidia: atq; ob id potissimū:
ꝙ quum in scuto deæ Amazonū pugnam effingeret, sui quoddam simulacrum expressit: calui se/
nis saxum ambabus manibus attollentis. Periclis quoq; formā pulcherrimā imitatus est: cū Ama/
zone conserentis manus. Habitus autem & figura eiusmodi: vt hastam ante oculos Periclis prætē
deret: idq; industria & summo artificio factum: quasi similitudinē occultare vellet quæ vndiq; ap/
parebit. Phidias igitur coniectus in carcerem, morbo vitā finiuit. Vt vero alii opinantur, veneno:
inuidiæ Pericli concitandæ gratia, ab inimicis parato. Index vero Gliconis decreto immunitate a
populo donatus est: mādataq; prætori cura est: ne quid homo detrimēti caperet. Per id tpis Aspa/
sia lenocinii accusata est ab Hermippo comico. Obiiciebatur enim illi: ꝙ mulieres liberas cum Pe
ricle coeuntes lecto exciperet. Et Diopites decretum fecit: vt oīum qui de diis non recte sentirēt: aut
de rebus cælestibus nouos sermones inducerēt: nomen deferretur: volens hanc propter Anaxago
ram in periclem suspitionē conferre. Iubente autem populo, delationesq; admittente, sic decretum
fit ratum Dracontido decernēte: vt rōnes pecuniarum a Pericle ad prætores referrentur: iudices au
tem ab ara ferentes suffragium in ciuitate iudicarent. Agon vero hoc ex decreto sustulit: sed a mil/
le & quadringentis iudicibus iudicium fieri decreuit: quum quis furti aut ambitus aut iniuriarum
litē existimari vellet. De Aspasia igitur: quū multa deplorasset præter religionē iudicii: lachrymisq;
suis & obsecratiōe, iudices ad misericordiam cōmouisset: impetrauit. Sed quum de Anaxagora eēt
sollicitus: eum integra re vrbe emisit. Vbi vero Olphidiā in inuidiam & offensionem populi inci/
dit: iudicium reformidans, impēdens bellum & ardens magis incēdit: in spem adductus posse hoc
pacto crimina edocere: & inuidiam lenitum iri: quum in maximis laboribus periculisq; ciuitatis,
ei se vniuersa ob illius authoritatem atq; opes commissura esset. Causæ igitur quibus Pericles nō
permisit populum Lacedæmoniis obtemperare: hæ fuisse dicuntur: veritas autem incerta & ob/
scura est. At Lacedæmonii quum intelligerent: eo sublato, æquiores se Athenienses ad omnia esse
habituros: iusserunt eos vrbem expiare: ꝙ piaculo iam pridem, vt Thucydides inquit, Periclis ge
nus esset obnoxium. Verum ea pertentatio longe contrarium q̄ illi opinati fuerant exitum ha/
buit. Non enim modo suspitionem Pericles & calumniam fugit: verum etiā maiorē authoritatē
& honorē a ciuibus cōsequutus est, qppe quē hostibꝰ odio maxime atq; formidini esse opinarent.
Quare anteq̄ Archidamus cū Peloponnesiis in Atticā inuasisset: significauit Atheniensibus: vt si
Archidamus vastatis cæteris vetusto iure hospitii ius belli suis agris abstineret: siue vt in vrbe oc/
casionē calūniç inimicis & aduersariis daret: se agrū oēm atq; villas ciuitati dare ac donare. Igitur
Lacedæmonii Archidamo duce in Atticā cū sociis magno exercitu impetum faciunt. Deuastatoq;
agro in Acharnitas profecti, ibi castra posuerūt: sperātes fore: vt Athenienses ea calamitate pmo/
ti haud iniuriā ferrēt: sed continuo in pugnā descēderent. Sed Pericli magnum ac periculosum vi/
sum est: cum sexaginta Pelopōnesioꝝ milibus (tot enim fuerāt qui primum inuaserant) pro liber/
tate ciuitatis manus conserere: erectos autem pugnandi cupiditate, labemq; illam & ignominiam
indigne ferentes leniuit oratione: quum diceret cæsas arbores celeriter renasci: interemptos autē ho
mines recuperare difficillimum esse. Populum tamen haud vocauit in concionem: veritus ne quid
præter sententiam facere cogeretur. Sed quēadmodum nouus gubernator spirante vento in pela/
go omnibus rite dispositis rebus intēdēs arma artificio suo vtitur: despectis lachrymis precibusq;
timentium nautarum & nauseam non ferentium: Sic ille clausa vrbe, præsidiisq; firmata, suo iudi/
cio arbitrioq; rem gerebat: clamores & offensionem hominum paruifaciens: etsi multi ex amicis
precibus, ex inimicis minis & increpatione frequentes instarent: plæriq; ob scœnis cantibus atque
cauillis inueherentur in illius præturam: vt ignauam effœminatāq;: & quæ res Atheniensium ho/
stibus proderet. Excitabatur etiam Cleon fractus ira ciuium in Periclem concitata ad demulcendū
se multitudine conferens. Hermippo quoq; anapæsticos quosdā versus in eum efferente, nihil ho
rum Periclem īmutare potuit: sed miti animo ac silentio ignominiam inuidiāq; subiēs perferebat.
Quū .C. nauium classem in Pelopōnesum mitteret: haud tū ipse vna rem maritimā, sed in vrbe as/
sidue manēs ciuitatē in manibus habuit: quoad Peloponnēses motis ex Attica castris, abierūt. Et
quū pspicere multitudini statuisset: agroꝝ eam (vt in bello fieri solet) diuisiōibus repetiuit: agriq;
sortitiones edixit. Eiectis enim Æginetis omnibus, diuisit eoꝝ agrum Atheniensium iis, qbus sors

Phidias pi/ctor.

Nēnō Phi/diæ opera/rius.

Phidiæ in/teritus.

Diopitis de/cretum.

Archida/mus Lace/dæmonio/rum dux.

Cleon.

Hermippꝰ Anapæsti/cos in Peri/clem cōpo/suit.

euenit.Quædam etiam ex hostium detrimentis consolatio afflictis rebus afferebatur.Nam classis
Peloponẽsum circuens,magnã agri partẽ vastarat:villasq̧,& paruas quasdam vrbes diripuerat:&
ipse Pericles pedestribus copiis facto impetu in agrũ Megarensium omni ex parte populatus ẽ. Sic
multis vtrinq̧ terra mariq̧ illatis,multisq̧ acceptis cladibus,nunq̃ tamlõge Peloponnẽses traxis
sent bellũ:sed celeriter fatigati essent:vt ab initio Pericles ꝑduxerat:nisi diuina aliqua vis humanis
cõsiliis obstitisset.Nam contagiosa lues quæ inuasit vrbẽ,sublato iuuẽtutis flore Athẽiensiũ vires

Pestis cõtagiosa Athenienses attriuit.

vehementer attriuit.Quibus rebus vexanis peste corporibus,animis oẽs in periclẽ exasperati incẽ
siq̧ erãt.Ac veluti aduersus medicũ,aut patrẽ,mentis errore ex morbo contracto,insurgebant:sci
licet suasi ab hostibus:pestẽ ex confluxione in vrbẽ agrestis vulgi,esse conflatã:multis simul,veris
tpe,confuse in paruis domibus seruentibusq̧ habitaculis sub tecto & otiose viuere coactis: qui an
te puro aeri & aperto assueti erant.Huiusq̧ rei authorem fuisse:qui susceꝑto bello multitudinem ex
agro in vrbẽ compulisset:nec vllo opere tantũ numeꝝ hominũ exerceret: sed instar pecudũ adinui
cẽ corrũpi sineret:nec cõmutare se vnq̃ aut respirare pateret.His igitur sanãdis hostibusq̧ reprimẽ

Classis.cl. nauium.

dis quũ adiecisset animũ.C.&.L.naues cõpleuit:multisq̧ & fortibus ciuibus in eas impositis naui
gare iã properabat.Ea res quũ optima spe cõfirmaret ciuium animos:nõ mediocrẽ hostibus formi

Solis defectio.

dinẽ tãta potẽtiæ mole allatura erat.Iãq̧ paratis instructisq̧ nauibus,suã triremẽ Pericles conscen
derat:ecce solis defectio incidit:inductisq̧ tenebris attoniti oẽs veluti magno quodã tecto prodi
gio animis cõciderunt.Quũ igitur gubernatorẽ perterritũ atq̧ animi dubiũ intueret Pericles : su
blatã ad eius faciẽ opposuit chlamydẽ: velatisq̧ luminibus rogauit:nũquid horrendum aut horri
dę alicuius rei signum putaret. Abnuẽte illo: quid igitur interest inquit aut quid distat hoc ab illo:
nisi ꝙ maius quiddã est chlamyde:id quod nũc tenebras agit. Veꝝ hæc in philosophoꝝ scholis di
sputantur.Itaq̧ aduectus classe Pericles,aliud nihil videt gessisse tãto apparatu dignũ : sed quũ sa
crã Epidauꝝ obsedisset:ac iã breui deditionẽ factura videret:de spe magna peste inualescente deie
ctus est:qua repẽte exorta nõ ipsos modo Athenienses,verũetiã siqui modo aliquo ad exercitũ pro
pius accessissent,cõtagione necabant.Ex hoc infensos sibi Atheniẽses lenire, speq̧ addita animis
excitare atq̧ erigere nitebatur.Haud tñ sustulit irã:neq̧ ab incœpto furore reuocauit : priusq̃ sum
ptis in manũ suffragiis,abdicãdi eũ imperio,& pecuniis mulctãdi ꝑmissa potestas est. quã mulctã
quinq̧ & decẽ talenta qui minimã scribũt:quinquaginta qui maximã,fuisse tradũt.Et causę scriptꝰ

Cleon. Simmias. Lacratida.

est accusator,vt Idomeneus testatur,Cleon:vt autẽ Theophrastus:Simmias. Ponticus autẽ Hera
clides Lacratidã fuisse asseuerat. Publica igitur inuidia ipsa ira veluti aculeo in illum vita ei : plaga
dimissa multitudine,celeriter desitura videbatur. Verũ premebat domesticis incõmodis : ꝙ neces
sariis diuturna dissensione laborantibus,ex iis nõ paucos peste amisisset.Nam maximus natu filius
eius Xantippus,& ipse natura improbus & vxorem iuuenem & profusam nactus Isandri Epilici fi
lii filiã,patris diligentiam & parsimoniam ęgre ferebat: ꝙ sibi parce nimis & exiliter sumptus sup
peditaret.Mittẽs igit ad quẽdam ex paternis amicis,Periclis noĩe argẽtum accepit.Quo in poste
rum repetente,Pericles litẽ reiecit ad filium.Quare adolescens Xantippus difficultate maxima cir
cumuentus,in patrem maledicta conĩcere:& primum domestica eius studia ad irrisionem efferre:

Epithymiꝰ Thessalus.

sermonesq̧ quos cũ sophistis conserebat. Vt quũ Epithymius Thessalus equũ in acie iaculo intere
misset:cũ Pythagora diem totũ cõsumeret:in perquirendo:vtrum iaculum, aut qui iaceret , aut ii
q præmia ponũt,rectius mortis causa iudicandi sint.Ad hæc & vxoris calũniam a Xantippo Ste
simbrotus ait in multitudinẽ diuulgatam esse: atq̧ omnino insanabilẽ vsq̧ ad extremũ vitæ hanc
adolescenti cũ patre simultatem mansisse.In ea enim peste quum incidisset in morbũ Xantippus:

Xantippi interitus.

interiit.Defuncta est etiam Periclis soror:ex affinibus quoq̧ complurimi: & ii quidẽ quorum ope
ra in repu.plurimũ iuuabatur.Nunq̃ tamen fatigatus est : sed illam animi magnitudinem inuictã
semper a calamitatibus infractamq̧ conseruauit:nec eum flere:aut funus ducere: aut ad sepulturã

Paralus Periclis filius.

alicuius necessarii accedere quisq̃ aspexit vnq̃:priusq̃ Paralo esset orbatus : q ei ex legitimis filiis re
liquus esset.In hoc autem inflexus animo parũper,tolerare tamẽ suo more nitebatur: & solitã gra
uitatem & constantiã retinere.Coronatus etiam quum mortuo filio interesset: aspectu ipso dolo
ris magnitudine superatus est.Nam & flebilem edidit vocẽ:& vim lachrymarũ emisit: quũ nihil ta
le vnq̃ in reliqua vita fecisset.At ciuitas multos ad bellum duces experta:multosq̧ oratores: quum
nullus nec grauitate,nec authoritate idoneus esset visus:cuius fidei tñ imperium cõmittẽdum fo
ret:Periclẽq̧ ipsum summo desiderio ad tribunal ꝑtoriũ reuocaret:mœstus atq̧ exanimatus do
mi iacens,Alcibiade aliisq̧ amicis suadentibus,eo se cõtulit.Sedatis plebis concitatis in se temere
motibus:conuersus iterum ad rẽpu.capessendã,prętor designatus author legis de nothis abrogã
dę fuit:quam ipse antea tulerat:ne omnino successoris inopia,familiæ nomen & genus deficeret.

Lex de nothis per Periclẽ lata.

Quæ vero ad legem spectant:ita se habuerunt Pericles quũ in rep.maxime floreret multis ante tẽ
poribus filiosq̧ legitimos haberet:vt diximus:legem tulit:solos Athenienses haberi: q ex duobus
Atheniensibus nati essent.Postea vero q̃ rex Ægyptiorum quadraginta milia medimnorum fru
menti dono Atheniensibus misit:oportuit per eum ciuibus diuidi.Permultę sunt igitur nothis ex

ea lege

ex lege exortæ accusationes:qui tunc quidem latuerunt contemptiq; sunt. Sed multi horum delatores in posterum destiterunt. Qui igitur damnati iudicio reddere coacti sunt:haud multo pauciores quinq; milibus fuerunt. Reliqui qui Athenienses iudicati in republi.manserunt, quatuordecim milia & quadraginta inuenti sunt. Quare perindignum videbatur:legem quæ in tot homines valuisset:nunc ab eo ipso rescindi:qui tulerat. Sed præsens fortuna domus Periclis afflictæ, qui veluti contumaciæ elationisq; suæ poenas luisset, flexit Atheniensium animos: existimãtium ipsum numinis iram perpessum, humana ope subleuandum esse. Itaq; concesserunt sibi: vt filius nothus in genus ascriberetur:eiusdemq; illi nomen esset. Atqui hunc quidem posteriori tempore in Argiuis, quum nauali prælio deuicisset Peloponnenses, populus vna cum cæteris ducibus interemit. Ac videtur tunc quidem pestis non vi repentina illa ac vehementi Periclem cepisse:qua ceteros:sed quæ remisso quodam & tenui morbo per varias mutationes prouecta longius sensim & paulatimq; conficeret corpus:& elatiõem animi superaret. Itaq; Theophrastus in suis libris quos de morali philosophia edidit, dubitans: nunquid circa animos vertantur mores & acti corporis doloribus a virtute desciscant:tradit Periclem quum langueret ex morbo, amico cuidam, qui eũ visendi gratia adierat, incantationes quasdam pendentes collo a mulieribus alligatas ostendisse: vt appareat hominem pessime animo affectum fuisse:quum eiusmodi insanias perferebat. Quũq; iam esset ad moriendum vicinus:circunstantes principes ciuitatis atq; ex amicis ii qui supererant in mentionem illius virtutis venerunt: quanta extitisset: metiebãtur res gestas:trophæorum numerum recensebant. Nouies enim victor pro patria trophæum statuerat. Atq; hæc quasi illo nihil audiente, sed priuato omni sensu inter se loquebantur. At ille sui adhuc compos omnibus adhibuerat mentem:& in medium loquutus inquit se admirari:si hæc in eo maxime laude digna & memoria ducerent:quorum fortuna sibi partem vel maximam vendicaret:& quæ multis iam ducibus contigissent:quod autem maximum & pulcherrimum esset omnium silentio præterirent. Nemo enim inquit Atheniensis propter me nigram induit vestem. Vir igitur admiratione dignus & non solum mansuetudine & clementia:qua se turbulentissimis temporibus magnisq; offensionibus præstitit:verum etiam ob eam animi sententiam qua erat:siquidem ex suis rebus pulcherrimum putabat esse in tantis opibus imperii nihil neq; inuidiæ vnquam, neq; iracundiæ concessisse:neq; in aliquem præcipue inimicum crudelem se prestitisse. Ac mihi quidem videtur cognomentum illud præclarum ab adolescentia sibi inditum hanc vnam rem potissimum, mite eius ingenium ac vitam in licentia castissime integerrimeq; versatam verum atq; vacuum ab inuidia reddidisse. Quemadmodum deorum genus, q bonorum causa sit malorumq; innoxium, dignum ducimus reg; omnium potestatem atq; imperium obtinere: non vt poetę nos imperitis opinionibus perturbantes suis poematis capiunt:quum locum quem a diis habitari dicũt, tutã & tranquillam sedem appellant:ad quam neq; venti neq; tenebræ aspirare queant:sed iocũda serenitate & pura luce, per omne tempus perpetuo illustretur:q eiusmodi vitæ status immortales & beatos maxime decere videatur. In ipsos autem deos autumant desidiam odia inimicitias iram aliasq; perturbationes frequenter cadere:quæ ne in homines quidem, vt qui modo aliquid sapiant, possunt conuenire. Sed hæc fortassis videri possunt alterius disputationis esse. Igitur Periclem aduersa tempora ciuitatis cognitum atq; optatum Atheniensibus tradiderunt. Nam homines offensi potẽtia eius: vt sibi obscura atq; incognita:eo statim sublato e medio, quum in aliis oratoribus ac ducibus fecissent periculum:confessi sunt in elatione animi modestiã:in mansuetudine vero grauitatẽ naturã esse nõ posse. At illas in inuidiosas eius opes dominatũq; & tyrannidẽ ab initio nuncupatas, salutare præsidium ciuitati fuisse apparuit:tanta post cõtagio totq; scelera in republica inuaserunt: quæ ille cohibendo deprimendoq; incurabilia fieri licentia prohibebat.

Trophæa noue p Periclẽ statuta.

ℭ FABII MAXIMI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Escriptū Autem Periclis morib⁹: quos accepim⁹: quiq; memoratu digni videbantur: ad Fabiū oratio traducenda est. Ferūt vna Nympharū hunc genitū esse. Quidā vero: Herculem apud fluuiū Tyberim cū muliere eius loci incola congressum habuisse asserūt: & Fabium virum optimum, a quo Fabiorum familia Romæ initium habuit, genuisse. Quidam autem priscos huius generis viros: q primū venandi per fossas morem induxerint, a fodiendo Fodios olim appellatos memoriæ tradiderunt. Deinde mutatis literis: lapsa loquendi cōsuetudo Fabiis cognomen fecit.

Fabii quur sint appellati.

Quumq; ea familia viros magnos complurimos produxisset: ab Rilao quodam, qui maximus, ob eius splendorem & magnitudinem appellatus, quartus in ordine fuit Fabius Maximus: de quo hæc scripturi sumus. Erat ei cognomentum ex habitu corporis tractum. Verrucosus: q paruam carnis elationem innatam in superioris labii extremitate habebat. Sed & Ouicula, quod paruam pecudem significat: quum puer esset, a magnitudine & grauitate motū cognominatus est.

Verrucos⁹ quur Fabi⁹ dictus. Ouicula Fabi⁹ cognominatus.

Verum ex eo q quietē atq; taciturnitatē adamabat: & multo cum pudore pueriles voluptates attingebat: & serius ac difficilius disciplinas percipiebat: seseq; familiaribus facilem obsequentēq; prębebat: in torporis atq; insipientiæ suspitionē minus domestici illius hoīes ducebanť. Pauci.n. erant: q interiorē eius latentēq; cōstantiā, & insitā illi a natura magnanimitatē cognoscerent. Verū lapsu tpis, tepēte a negotiis gerēdis excitatus: id qđ facilitatem iudicabā, animi immobilitatē, timorē vero, consilium: ignauiā autē omnibus in rebus, & q nihil egregie pter cætera studebat, constantiā atq; grauitatē esse multis significauit. Nam quum animaduertisset reipub. magnitudinem: bellorūq; multitudinē: corpus ad rem militarē, tanq̄ sibi hoc innatū esset, exercuit: & eloquētiæ ad populum persuadēdū, qđ maximū est vitæ ornamētū atq; decus, se contulit. Non.n. prōptus ad dicendū, neq; omnino ineptus natus erat. sed rude ingeniū, atq; nō satis mediocre acumētis natura eum induerat. Cuius sentētias Thucydidis perq̄ similes fuisse asserunt. Nā eā habemus orationē laudatiuā: quā post cōsulatum in funere filii ad populū habuit. Triumphos quinq; egit: sed primo deuictis Libycis triūphauit. Nā Libyci ab eo in acie superati, multos ex suis amittentes ad alpes sese receperunt: & miseri ac rebus suis spoliati ab Italiæ finibus cessere.

Fabii rude ingenium. Fabius filiū funebri oratione laudauit. Fabius quinquies triūphauit.

Postq̄ vero Annibal in Italiam irrupit: & primū apud Trebiā fluuiū dimicās victor euasit: per Tyrrhenūq; agrum pręd ādo iter fecit: terrorē ingētem atq; trepidationē Romanis iniecit. Prodigia partim Romę cōsueta ex fulminibus, partim omnino extranea atq; horrēda, cecidere. Nā ex scutis sanguinē emanasse: & metētes apud Antium cruentas spicas cecidisse: & lapidibus igneis atq; ardētibus aere pluisse relatū est. Cœlū supra Phalerios scindi visum. & multas hinc sortes excidisse. In quarū vna hæc erat scriptura. Mars sua tela quatit.

Prodigia diuersa.

Caius vero Flaminius consul: vir magni animi: & gloriæ cupidus: magnis successibus elatus: quibus fortunę temeritate, non consilio, potitus erat: nihil ad hæc trepidare, quippe qui quum a senatu reuocaretur: pręter collegę sententiā, vi facto īpetu, Gallos vicerat. Fabium autē pdigia, q̄q̄ multa instarent, q nulla inerat ratio, minus turbabant: & quum paucitatē hostium, ac rerū penuriā audiuisset: Romanos forti animo esse adhortabať: suadebatq; ex eo q Annibal exercitatum militem ad plurima bella haberet: minime cum illo manus conserēdas esse. Verum sociis pręsidia mittenda: & sic vires Annibalis, stantibus ciuitatibus in fide populi Romani, per se ipsas tanq̄ splendētem flammam, quæ modicis lenibusq; fomentis alitur, infirmandas. Sed Flaminium in sentētiam suam trahere Fabius non potuit: dicentē nō permissurū hostes. Romæ appropinquare: neq; quēadmodum Camillus olim, in vrbe pro patria dimicaturum. Itaq; iussit tribunos militum copias educere. Ipse quum in equo insideret: equo fremente, nulla

manifeste cognita cū (mirabile dictu) iterecurrendum corruit in caput. Nec tñ sñia sua Flaminius destitit: sed vt prius cōsilium ceperat, Annibali obuiā exercitum ducere: apud lacum Trasimenum in Hetruria copias struxit. Quum milites prælia cōsererēt: terræmotus factus est: q multaꝗ vrbiū magnas ptes pstrauit: auertit cursu rapido amnes: mōtiumꝗ ardua loca lapsu ingēti prupit. Quę prodigia etsi tātopere sæuirēt: nemo tñ pugnātum illa ꝑ tumultum acceperat. Ipse qdem Flaminius postq̄ multa facinora fecisset: & Roma, & forti viro digna cū multis ex optimatibus oppetiit. Alioꝗ vero q fuga terga dederāt: ingens est edita cædes. Quindecim milia hoīum eo die cæsa totidem capta. Flaminii cadauer, qd pp virtutē illius tumulo mādare, atq̄ hōestare cupiebat Annibal, inter mortuoꝗ funera haud inuentū est: & vbi occultum iaceret, oīno Annibalem latuit. Calamitas apud Trebiā suscepta, neqꝫ p literas īperatoris, neqꝫ p nūtium Romæ recte cognita fuit. Sed dubia atqꝫ īcerta opinio mētita ē. Hāc āt vt primū Pōponius ptor audiuit: cōuocato populo: neqꝫ ambages: neqꝫ captiones memorans: inqͭ: O viri Romani magno ꝑlio victi sumus: exercitus proditus: castra direpta: Flaminius consul in acie cecidit. Consulite igitur de nr̄a salute. Hæc oratio apud tā tū populū: queadmodum mari vis immanis vētoꝗ incumbens: ita corpore quodā mentes oīum occupauit: ita vrbē perturbauit: vt in tanto terrore cōsilia hominum rōnesꝗ non sufficerent. Sed ab oībus tñ tandē in vnā sñiam itum est: dictatorē designari oportere: q fortitudine animi & sapientia cunctis pręstaret. Hunc vero esse Fabium Maximum: viꝗ huic magistratui parem: animi magnitudinem: & morum grauitatē cum ætate habentē. Qui aīum ad cōsilia: corpus vero ad robur in adolescentia instituit: & audaciam cum prudentia tēperauit. Postq̄ in vnā sententiæ oīum congruerunt. Fabius dictator designatus: magistrū equitum * Lucium Minutium dicens: primum a senatu petiit: vt equo vti sibi dictatori liceret. Nō.n. antea eqtare dictatori fas erat: sed p quādā veterē legē ꝓhibitū fuerat: siue q maiores vires inesse pedestrib᷒ copiis arbitrarent: & ppter hoc īperatorē in phalange permanere oportere: nec locum deserere: siue quoniā: quum ad alia oīa: tyrānica magnaq̄ sit eius principatus potentia: in hoc voluerint dictatorē populo inferiorē videri. Verum Fabius quū vellet in primis principatus magnitudinē ac molē ostendere: vt magis obsequentes sibi ciues redderet: in vnū collectis quatuor & viginti lictoribus: progressus est. Altero ex consulibus occurrenti pet præmissum apparitorem iussit: vt dimissis lictoribus: insignibusꝗ magistratus depositis: sibi priuate obuiam incederet. Post hæc a diis orsus: quum populum edocuisset: negligentia cerimoniaꝗ & auspicioꝗ: temeritate & insolentia consulis: non ignauia militū: cladē cē acceptā: suadēdo ondit: hostem minime metuēdū esse: sed deis honoris ꝓpiciationisꝗ gratia hostias esse mactādas: nō vt metibus eoꝗ supstitionē iniiceret: sed vt religione virtutē cōfirmaret: vtq̄ spe diuinæ opis hostilē metū adimeret. Tūc inspectis multis ex libris Sibyllinis vbi reꝗ Romanaꝗ secreta recōdita erāt: ferūt quędā ibi oracula inuēta esse: q ad fortunas & ad res illas gestas conferebāt: & id qd ibi cognitū erat: non licebat ad alteꝗ loqͥ. Progressus dictator ad plebē: vouit diis oēm eius anni capraꝗ: suū: ouiū: atqꝫ boū fœturā: quā Italiæ mōtes: planitiesꝗ: ac flumina: & prata: ea in regione educarent: se mactaturū: & trecenta triginta tria sestertia: totidēq; denarios: pro musicis spectaculis faciendis: in ipsa impensa se collaturū: tertiāꝗ; partē additurum. Hoc caput est: octo Myriades drachmaꝗ: & drachmæ ter mille quingentę octoginta tres: & oboli duo. Huius aūt numeri rationē & obseruātiā haud in ꝓptu est dicere: nisi qs ternarii numeri vim in mediū pferre velit: qꝫ pfectus numerus natura sit: ac primus impariū numeꝗ: principiūꝗ in se numeri habeat: primasꝗ differētias, & cuiusꝗ numeri elemēta cōmista, & inuicē coniuncta cōcipiat. Fabius igitur quū eteris set ad rem diuinā ciuiū animos: ad eā proniores in posteꝗ reddidit: Ipse vero: quum in se vno spem oēm victoriæ locasset: vt q existimaret, deum ꝑ virtutē & prudentiā hominibus res secundas concedere: ad Annibalem reprimendum se conuertit. Non eo animo: vt dimicare vellet: sed vt tempore illius vires attritas redderet: & rerum copiam ad inopiam, & exercitus magnitudinem ad tenuitatem reduceret. Vnde hostes persequens, per loca edita exercitum ductabat: & positis castris, tacitus considebat. Dumꝗ illa moueret: per montana cum exercitu iter faciebat: & tñ se Annibali ostendebat: quantum ex loci inter capedine ad pugnandum inuitus cogi non posset. Itaꝗ hostibus, tāq̄ pugnaturus esset, ea cunctatione terrorem incutiebat. Sic itaꝗ tempora producentem Fabium omnes aspernabantur: & sordida de eo in castris fama vagante, hostes eum magnopere formidantē, nulliusꝗ pretii esse arbitrabantur. Annibal vero multa audacia virum esse Fabium censebat: Nam solus ille Fabii grauitatem, atqꝫ sententiam bellandi cognoscebat. Animaduertebatꝗ multa arte, multa vi, illum ad conferenda prælia alliciendum esse. Res Carthaginensium aliter iniquo loco sitas: quum iis rebus, quas ad bellum portauerant, non dimicando, vti non possent: & homines, ac res quibus indigerent, minuerentur: frustraꝗ consumerentur. Itaꝗ Annibal omnia tentans, versansꝗ animū huc atꝗ illuc: tanq̄ fortis athleta ad omne genus doli ac fraudis), impellendi gratia Fabii ad conferendas manus: vt eū ad illud dimicatiōis traheret: quod præter securitatē, rationēꝗ cōsilioꝗ eius esset: variis modis illū lacessebat. At Fabium prudentē fortēꝗ virum nullo modo dolis fallere potuit. Sed Minutius magister equitum, homo ferox & importunus, atqꝫ temerarius, &

Flaminius equo in caput cecidit.

Cęsa hoīm xv.milia: & totidem capta.

Flaminii cadauer nō inuentum.

Pomponi᷒ prætor

*Marcum Lucius Minutius magister eqtū Fabio dict᷒

Dictatori prius eqtare non licebat.

Apparitor.

Votum pōblicū a Fabio factum

Ternarius numerus ꝑfectus.

Minutius magr eqtū temerarius.

lingua immodicus, qui studiũ atq; aurã exercitus quærens, illũ in sano impetu & inani spe impleuerat, de Fabio turbulentos rumores efferebat. Qui in fabiũ per cũctationem maledicta torquebant: Annibalis Pædagogũ appellabãt: Minutiũ vero magnũ virũ, & Roma dignum imperatorem prædicabant. Minutius magis in elationem animi atq; petulantiam ductus, illum per mõtes copias ducentẽ, tanq̃ pulchra & æterna sibi spectacula fecisset, respicere hostes, Italiã ferro igniq; vastãtes, ludibrio habebat. Quin amicos Fabii interrogabat Num Fabius diffisus terris: in cœlũ attollere exercitũ vellet: aut caligine & nebulis interiectis, hostes effugere. Hæc amicis Fabio nũtiãtibus, suadẽtibusq;, vt potius pericula adiret: q̃ infamiam toleraret: respondit. Formidolosior quidẽ nũc viderer: si dum scõmata conuitiaq; timerẽ, a meorũ ratione consilioq; discederẽ. Nec vero turpis est metus: qui pro patriç salute suscipit. Verũ terror qui ad gloriam hominũ & calumnias, falsosq; rumores attinet: minime qdem dignus est homine huiusmodi magistratũ gerẽte: sed eo q̃ seruit illis: qui ipsum male imperare, ac dominari sentiunt. Post hæc Annibal in errorẽ incidit. Nã quum vellet longius a Fabio exercitum ducere: & in planiciẽ pabulo exuberantem venire: iussit repente post cœnam a ducibus in Casinatem agrum duci. Illi ab latinorũ nominibus, ꝓpter Barbaricum idoma, ab horrẽtes: ad Campaniæ fines, ad vrbẽ Casilinum exercitum Annibalis ducunt. Hanc vrbem Alocronus fluuius, quẽ Vulturnũ Romani vocant, per medium fluens diripit. Hæc regio montibus circunsepta est: & ad mare vallis exitum aperit. hic circumfusus fluuius: & stagnis oriens, ꝓfundissimasq; arenas habẽs, ad mare rapido impetu ꝓfluit Huc quũ Annibal contẽdisset: Fabius cognitis viarũ gressibus, ad fauces quatuor milia militum collocauit: alio exercitu super alios colles pulchre disposito. Ipse cum leui expeditaq; armatura: in vltimos hostium irruens vniuersum exercitum disturbat: & ad octingẽtos trucidat. Qua ex re Annibal quum vellet ex hac valle copias eripere: cognito loci errore ac periculo: duces ĩ crucem sustulit. Sed per hostes loco munitissimos ferro viam facere diffidebat. Nam quum trepida oĩa vndiq; ad superandos saltus existerent: & oĩno erumpendum esset: statuit artificiosa calliditate hostes circunuenire. Itaq; ad duo milia bouum, quos inter cæterã prædam agebant, capi iussit: oĩmq; ambobus cornibus faces ardentes ex aridis minutisq; virgis colligari. Deinde ortis tenebris, editoq; signo, boues ꝑ loca arcta ad custodias hostium, & ad acumina montium ab illis quibus res demandata esset concitari. Ipse qd̃ reliquum erat exercitus: per silentium ducebat. Boues vero acti, quousq; ignis paulatim materiam exarsit: nullo ĩpetu ferebant. Quo factũ est: vt in admirationẽ pastores ex mõtibus ꝓspiciẽtes ea flãma, quæ summis in cornibus fulgebat: traheret: tanq̃ exercitus sub vno multarũ lampadũ ordine ꝓgrederet. Postq̃ vero exustis cornibus ignis carnem tetigerat: & inusto ne vexati capita quassabãt: adinuicẽq; sese igne repleuerãt: sine ordine gradiebant. Verũ snxii atq; exterriti cursu, ꝑmontes dissipati ferebant: & frõtes summasq; caudas incensas habẽtes, multũ syluæ in qua fuga inerat incẽdiis miscebãt. Quare Romanis q ad saltus insidendos mõtiũ dispositi erãt: hortẽda spectacula prębuerũt: Nã faces illi ꝓspicere videbãtur: quę a discurrẽtibus passim hoĩbus cõportarent Itaq; Romani multo terrore affecti ne ab hostibus hĩc atq; hĩc circũuenirẽtur, ad maiora castra venientes, tumultuãdo pręsidia reliquere. Inter ea sũmis montiũ iugis a leui Annibalis armatura occupatis reliquũ exercitũ multãq; prædã agens, intrepide mõtes cõscendit. At Fabius ipsis in tenebris dolos ꝑsensit. Nã quędã ex bobus palantes in cõspectũ eius ꝓdiere. Quare timens ipsa in nocte insidias, exercitum in acies redactũ, silẽtem tenuit. Postq̃ lux orta est: Fabius in vltimos hostiũ irruit: per aspera iniquaq; loca, magno cum tumultu, pręlia miscuit. Donec ab Annibalę missi Hispani, homines leuissimo corpore, celeribusq; plantis, & ad mõtes superãdos aptissimi, clamore in grauẽ armis statariũq; Romanorũ militẽ irruũt: & magna edita cæde, Fabiũ ad castra cõcedere cogunt. Ex ea igit̃ re increpationes Fabio, ac despectio cõparata est. Nã quum antea pugna abstinuisset: vt cõsilio & prudentia Annibalem oppressurus: his ipsis victus ab eo oppressusq; videbatur. Quũ aũt vellet Annibal in eum magis Romanorũ iram incendere: vt ad eius agrũ ventũ est cæteris omnibus clade atq; incendio vastatis, iis tantum abstineri iussit: ac etiam custodes adhibuit: qui inde capere quicq̃ prohiberent. Hæc Romam perlata maiorem Fabio inuidiam cõcitarunt. In eumq; sunt tribuni plebis in cõcione vehemẽter inuecti: maxime adiuuante Metello: qui nõ Fabii inimicitiis, sed q̃ necessarius Minutii magistri equitum foret, existimabat Fabii calumnias, honorem illi & gloriam esse allaturas. Nec populum modo Fabius infensum habuit: verũ etiã in iram senatus incurrit: q̃ captiuorũ cum Annibale pactionem nõ minime improbaret. Conuenerat enim cum eo vt vir ꝓ viro ex captiuis redderet. Siqui vero superessent: ducentæ & quinquaginta in singulos, ab iis qui reciperent, soluerẽtur drachmæ. Facta igitur viritim captiuorũ permutatione: ducenti & quadraginta ex Romanis apud Annibalem superesse inuenti sunt. Horũ pretium decreuit senatus mittendum nõ esse. Sed Fabium maxime accusabat: q̃ neq; honeste, neq; e reip. vtilitate, homines, qui ob ignauiam prædę hostibus fuerant: redemisset. His Fabio cognitis ciuium iram sedato aĩo tulit. Sed quum pecunias nõ haberet: & fallere Annibalem, ac ciuiũ salutem hosti ꝓdere, nullo modo adducti posset: filium Romam dimisit: eumq; agros vendere iussit:

Scõmata.

Casilinum vrbs.

Vulturnus fluuius.

Fabii astutia.

cęsi a fabio ad octingẽtos ex annibalis militibus.

Duces viæ.

Annibal in crucem sustulit.

Annibalis calliditas.

Faces boũ cornibus adhibitæ.

Fabius ĩ castra redire cogitur.

annibal ab agris Fabii incendium prohibuit.

Fabii fides erga Annibalem.

& ex illis redactũ argentũ ad se in castra deferre. Venditis autem agris quum celeriter rediisset ado/
lescens: misso ad Annibalem pretio, captiuos recepit: e quibus in posterũ permultis restituere pre
tium volentibus, repudiauit Fabius. Post hæc ad sacrificia Romã a sacerdotibus reuocatus, exer/
citum Minutio tradidit: ea conditione: vt neq; hostem exciperet inuadentem: neq; cum eo manus
cõsereret: nec id modo vt imperator mãdauit: sed p̃ces insuper & admonitiones adhibuit. Quę il
le oĩa paruifaciens, inuadendis hostibus aĩum statim adiecit. Et magnã copiarũ partem ab Anni/
bale frumentatũ missam, obseruata occasione adortus: nõ paucis ex iis qui vltimi militabant inte
remptis, reliquos intra vallum fugere compulit: metũq; oĩbus futurę obsidionis iniecit: collectoq;
in vnũ Annibal rursus exercitu, discessu securitati consuluit. Quare Minutius immoderatę elatio
nis & audaciæ repleuit militem: Ac celeriter Romã maior rebus fama peruasit. Quod quum acce
pisset Fabius: Minutii successum inqt se magis formidare: q̃ hostẽ. At plebs gaudio maximo & lęti/
tia concurrit in forum. Et Metellus tribunus suggestum cõscendens, concionẽ habuit: qua Minu
tium summis laudibus efferens, nõ iam desidiæ & ignauie, sed p̱ditionis Fabiũ accusauit. Permul/
tos quoq; ex aliis ciuibus qui opibus in primis & dignitate præstabant, eius facinoris Fabio adiũ/
xit socios: bellum ab initio traxisse: quo populo potestatẽ suam eriperẽt: dictatoria tyrannide ciui/
tatẽ occuparẽt: quę res morã & cunctationẽ cõficiens manẽdi Annibali facultatẽ præstaret. Ad/
debat ad hæc: illi alias ex Libya copias affuturas: vt in ditionẽ Italiã redacturo. Postea vero q̃ Fa/
bius p̱cessisset in concionẽ: nec apud tribunũ se causam suam defensurum ostẽdit: sed inquit: q̃ ce
leriter sacrificia & supplicationes transigi oportere: vt ipse in exercitũ rediẽs a Minutio pœnas exi
geret: q; cõtra eius imperiũ prælium iniisset: strepitus & reclamatio populi p̱maxima cõsequuta est:
q; in mortis piculum Minutius vocaretur. Nã & in vincula coniicere: & in dẽnatũ morte mulctare
dictatori fas erat: & Fabii iram ex multa mansuetudine & clemẽtia collectam & cõcitatam, grauẽ
& implacabilem opinabãtur futuram. Itaq; cæteris metu silentibus: Metellus tribunitia licẽtia frę
tus (Is enĩ magistratus tantũmodo, constituto dictatore, suam retinet potestatẽ: reliquis amittẽ
tibus:) frequens apud populum instabat: & ne Minutii salutẽ p̱ïicerẽt: p̃cibus orabat: neue cõ/
mitterẽt, vt q̃ Manlius Torquatus fecisset in filiũ: eadẽ is tũc a Fabio pateretur. vt qui ex hoste lauream
& gloriã victoriæ reportasset, securi percuteretur. se tyrannidẽ Fabio auferre curaturum: permissa si
bi potestate. Huiusmodi oratione vehemẽter p̱moti oẽs haud q̃dem Fabium, & si pręmeretur inui/
dia ciuiũ, ad deponendã dictatoriã dignitatem cogere ausi sunt. Minutiũ vero illi socium imperii
esse decreuerũt: & in bello administrãdo parem dictatori licentiã potestatẽq; habere: rẽ ante id tp̃s
Romæ inauditã: sed paulo post accepta Cãnensi clade, futura erat. Eo enim tp̃e Marchus Iunius
dictator erat in castris: & ad supplendũ senatus numerũ, q̃ multis senatoribus in pugna perẽptis
admodũ imminutus erat, aliũ dictatorem Fabium Buteonem dixerũt. Verum hic simulatq; dicta
turã iniit: delectisq; viris cõpleuit senatum: eodem die dimissis lictoribus, & reliqua comitũ pom/
pa, admistus vulgo & in negotiis domesticis tractandis occupatus, vt priuatus in foro versabatur.
Minutio ad parem imperii portionem designato, opinio erat. Fabiũ tumultuaturũ esse: ac vehemẽ
ter miserum futurũ: q; in eum haud recte iudicatũ fuisse. sed nõ suam calamitatem illorum insciti/
am existimans, sapientis Diogenis animũ induit: qui quodam ad eum dicente: hi te irrident: At
ego inqt minime irrideor: quippe qui eos solũ irridendos duceret: qui victi cederent: atq; eiusmo/
di rebus animo turbarentur. Ita Fabius eius fortunam temporis, quantum in se fuit, sedato pla
cidoq; animo tulit: veram ratus eam philosophorũ sententiã: qui arbitrarentur, nec cõtumelia, nec
ignominia bonum & probum virum affici posse. Angebat vero eum reip. causa vehementer mul
titudinis temeritas: quæ se Minutio cõmisisset: homini ambitione elato: & nõ sanis cõsiliis ad bel
lum incumbenti. Itaq; veritus ne ille insanus & opinione inflatus, p̱aueniens aliquid mali reip.
importaret: clã omnibus vrbe excedens, in castra se contulit: Vbi Minutiũ offendit adeo elatũ &
tumidum: vt ne vlterius quidem vllo mõ contineri posset. Cæterũ quum plus æqua sibi parte im/
perii arrogaret: hoc minime Fabius concedendum putauit: exercitumq; cũ eo partitus est: melius
esse ratus illum parti imperare: q̃ præter æquum oĩa obtinere. Ac primã & quartã ipse rerũ portio/
nem habuit. Secundã vero & tertiam illi tradidit: eodem mõ diuisis sociorũ copiis. Quũ vero glo/
riaretur: exultaretq; Minutius: q; summi & maximi imperii columen, eius cã multum de suo splen/
dore & dignitate amisisset: admonuit illum Fabius: Non sibi, si saperet cũ Fabio: sed cũ Annibale
esse certamen arbitraretur. Q̃d si cum collega certare statuisset: cogitandum tñ esse: q; victũ, & apd̃
ciues contumeliose tractatũ, auctus ipse honoribus ac victor nulla re superasse videretur: quũ eorũ
salutem & securitatem contempsisset. Ille vero hæc omnia ironiam: ac dissimulantiã senilẽ putauit
acceptisq; iis copiis quæ sibi forte obuenerant, priuatim secedẽs castra posuit. Annibal haud igna
rus harum rerum: insidias tẽdebat. Erat tumulus quidam medius inter vtraq; castra: haud sane ad
occupandũ difficilis: Castris vero in eo positis, munitus sufficiensq; ad omnia. hinc subiecta plani
ties propter nuditatẽ plana & æqua a longe intuentibus apparebat. Quædam tamen haud ma/
gnæ fossæ, & concauitates inerant. Idcirco Annibal, quum esset sibi occupandi tumuli oblata fa/

Minutii stra ges i Pœnos edita.

Metellus tribu. ple. Fabius p̱ditionis accusatur.

Minutius Fabio æqualis ĩperio, & bello administrando.

Fabius Buteo.

diogenis facetũ & lepidũ dictum. Vir bonus & p̱bus nulla iniuria affici potest.

Minutius parte copiarũ accepta: admonitiones Fabii p̱uifecit.

cultas, illum occupare neglexerat: sed vt dimicandi opportunitas in eo esset: in medio ilium reli/
querat. Vbi aũt aspexit Minutium a Fabio seiunctũ: noctu milites quosdã p ipsas fossas & cauer/
nas dispersit. Deinde quũ primũ illuxit: haud multos palã misit ad capiendũ tumulũ: vt Minutium
de loco in certamen detraheret. Nec eũ fefellit spes. Nã ab initio Minutius leuẽ armaturã, nec ita
multo post milites eo ire iussit. Ad postremũ quũ intueret Annibalẽ subsidiũ ferre iis: qui tumulũ
insidebant: cum omni exercitu, instructis ordinibus procedit: congressusq; e tumulo tela iacientes

Pugna inter Minutium & Pœnos.

acri prælio oppugnare cœpit: paria ab illis referens: quousq; Annibal perspicue illũ deceptũ agno
uit. & nuda terga iis qui in insidiis locati erãt ostendere, signum dat. Quo cognito: insurgentibus
vndiq; suis, & cũ clamore se inferentibus, atq; vltimos, quoscunq; cædentibus, turbatio magna ac
metus Romanos inuasit. Minutius quũ lustraret oculis: oẽs duces locũ in acie reliquisse: & despera
ta salute in fugam sese vertisse: oĩ animi sui ferocia cõcidit. Numidæ iã pugna supiores, p planitiem
vndiq; discurrentes, dissipatos Romanos trucidant. Quum tãta calamitate Romani laborarent:
haud equidem id periculũ Fabiũ latuit. Sed ab initio, vt consentaneũ est, futura prospiciens, instru
ctũ exercitũ in armis habebat: & studiose curabat: ea quæ gerebantur cognoscere: non quidẽ per ex
ploratores: sed ipse e specula, quã pro vallo habebat, omnia contẽplans. Vtq; animaduertit circũ
uentum vndiq;, ac turbatum exercitum: clamorq; fugiẽtium ad eius aures peruasit: percusso femo/
re, suspiriisq; ac gemitu: omnibus pręsentibus: Pro hercules, inquit, citius quidẽ q̃ sperabã, sed tar
dius q̃ ipse maturabat, Minutius se ipsum perdidit. Signis deinde repente efferri, & copiis se conse

Fabius Minutio suppetias tulit

qui iussis: Nũc nunc o milites exclamauit quicunq;. M. Minutiũ memoria tenet, cursum properet
Clarus est enim vir: & patriæ studiosus. Q̃d si nunc dũ properaret hostẽ propellere: ea res minus ex
sentẽtia cecidit: alias erit accusandi locus. Itaq; primũ discurrentes Numidas per cãpũ ferociter fun
dit: fugatq;. Deinde cõtra eos qui a tergo Romanos insectabantur irruens, obuios trucidat. Reli/

Pœni in fugã vertunt: & a Fabio superantur

qui priusq̃ clauderentur a Romanis superuenientibus: paterenturq; ea: quibus illos affecerant: de/
clinantes propere se in fugam dederunt. Annibal intuitus suoꝝ fugã, Fabiũq; prospiciens strenue
egregieq; inter Pœnos pugnantẽ: desuper aduersus Minutium in tumulo pugnã cohibuit &: rece/
ptui dato signo, Carthaginenses in castra reduxit: Romanis quoq; tentoria sua libenter repeten/
tibus. Ferũt Annibalẽ e pugna descedentem, loquentemq; de Fabio: ad suos iocando dixisse. Nõne
ego vobis sępius prædixi: hanc nubẽ, quæ his in montibus sedebat, tẽpestatẽ & ꝓcellã nobis obla

Annibalis de Fabio dictum.

turã? Confecto prælio: Fabius omnia hostium cadauera spoliauit, atq; discessit. nec superbius quic
q̃ est, aut grauius de collega loquutus. Minutius collecto in vnum exercitu: Cõmilitones inquit, ni
hil magnis in rebus aberrare maius est: q̃ ab homine effici possit. Vbi vero erratum sit: recte admo

Minutii a fabio ex hostib⁹ liberati oratio ad milites suos

nentibus obtẽperare boni viri & sapientis est. Ego igitur etsi non nihil fortunæ succẽseam: fateor
tñ magnã me illi gratiã debere. Quæ enim tã longo tpe didiceram: ea me, vel parua diei parte edo/
cuit: quum norim me ipsum imperandi aliis peritiam non tenere: sed mihi imperio alterius opus
esse: nec cum eis de victoria decertare: a quibus vinci pulcherrimum est. Vobis vero, aliis quidem
rebus, princeps dictator est. sed referendæ illi gratiæ principem me futuꝝ profiteor: primumq; om
nium ad parẽdum illi, eiusq; imperia obeundum me offero. His habitis, imperat: aquilas attollãt:
& se omnes consequantur. Sic cunctos ad Fabium castra perduxit. Ingressusq; prętorium ad taber

Minutii ad Fabiũ gratiaꝝ actio.

naculum contendit: vt oẽs in admirationẽ sui & dubitationẽ cõuerteret. Hic positis in cõspectu si/
gnis, Fabium egredientẽ patrẽ suũ magna voce cõpellat. Milites quoq;, patronos milites salutarũt
hæc aũt libertoꝝ ad manumissores salutatio erat. Facto post silentio: sic Minutius Fabiũ alloquu
tus est. Duas eodẽ die victorias cõsequutus es. Nam & hostẽ fortitudine: & collegã cõsilio & huma
nitate vicisti. ac per eã qdẽ seruasti nos: per hanc vero nos ab hoste turpiter, a te vero honeste & sa/
lutariter victos docuisti. Patrẽ te igitur optimũ appello. Quo enim digniore te noĩe appellẽ non
habeo. Maiores nãq̃ a me tibi, q̃ genitori gratiæ debẽtur: quippe qui ab eo solũ ꝓcreatus sim: abs

Terentius Varro consul.

te vero vna cũ tot hominibus seruatus. Post hæc amplexus Fabium osculatus est. Erat hoc idem fa
cientes milites intueri. Itaq; amplexi inuicẽ iungebant oscula: vt lętitia simul, & lachrymis iocun/
dissimis castra vniuersa complerentur. Exinde Fabius magistratum deposuit: rursusq; consules desi
gnati. Quoꝝ primi eum bellandi morẽ seruauerunt: quem Fabium sequutũ videbãt: vt nunq̃ col
latis signis: manus cum Annibale consererent: sociisq; auxilia ferentes: in fide eos, & amicitia reti
nerent. Cæterum Terentius Varro prouectus ad consulatum, homo genere sane obscuro, sed vi/
ta ex oppugnatione populi, & loquẽdi licẽtia, insigni, ostendit statim se imperitia & temeritate de
summa reꝝ aleã esse iactaturum. Clamitabat enim in concionibus: bellum protrahi: quoad Fabiis
ducibus ciuitas se cõmitteret. Cæterum se eodem die & hostes visurum: & ex illis victoriam reportã/
turum. His atq; hmõi vocibus coegit, conscripsitq; copias: quantas nunq̃ antea in quenq̃ hostẽ
Romani conscripserant. Octo enim & octoginta hominum milia ad prælium coacta sunt. Per

Octo & octoginta hoĩm milia Terentius

magnum id Fabio, Romanisq;, qui altius prospiciebant, videbatur. Quippe quos haud latebat:
tanta iuuentute amissa, ciuitatem nullum salutis remedium in posterum habiturã. Quapropter
Fabius collegam Terentii, Paulũ Æmylium, virum bellicis rebus strenuum: sed multitudini inui/

sum:& a negotiis publicis adhorrentē:ex mulcta quadā ad ærarium ei indicta: attollere iacentem atq; excitare aggressus est. vt insaniæ collegę occurreret:edocens:illi non cum Annibale magis: q̄ cū Terētio, ꝓ patria certamē ineundū fore. Maturare.n.ꝓliū hunc potētiæ hostilis ignarū: illū suæ ībecillitatis cōsciū. Mihi vero Paule inquiens æquius est credere:q̄ Terētio, de rebus Annibalis, affirmanti:nisi quis cū eo hoc anno acie decernat:aut illi intereundū esse:aut hinc cū exercitu descēdendū:quū nunc ēt quū vincere atq; dominari videatur, nemo ex hostibus ad eius fidem cōfugerit:ex copiis vero quas secum domo eduxerat, ne tertia quidem pars superfit. Ad hæc Paulū respōdisse ferunt. Mihi vero Fabii, quū meaꝝ fortunaꝝ statū cōsidero, satius esse videt: hostium metelis obiicere:q̄ in ciuiū suffragia rursus incidere. Q̄d si reipublicę ea conditio est: conabor efficere: vt abs te potius, q̄ a cæteris oībus aduersantibus bonus consul fuisse iudicer. Hac sententia cōfirmatus Paulus exiuit ad bellū. At Terētius quū rē ad alternū diei imperiū reuocasset: prima luce, apud Aufidū fluuiū, Cānasq; e regione hostiū positis castris, signū prælii extulit. Est āt id signū purpurea quędā vestis militaris: supra īperatoris tētoriū extensa: vt insperato audacia & multitudine hoīm, ab initio Carthaginenses ingens formido inuaderet: quū ipsi ne dimidiā eoꝝ partē numero explerent. Annibal exercitu armari iusso ipse cum paucis in equo, humilē quēdā tumulū conscendit: speculatusq; est hostes iam ad pugnā instructis ordinibus ꝓperantes. Quū aūt qdā Giscon noīe ex iis q aderāt, dixisset: admirabilē sibi hostiū numeꝝ videri contrahēs frontē Annibal: Hoc aliud certe te admirabilius fugit. Rogitante vero Giscone: qdnā id eēt: q ex hac inqt tāta vi hoīm nemini Gisconi nomē sit. Idq; cauillū ꝑter expectationē incidēs, omnibus risum mouit: ac descendētes e tumulo oībus exponebāt: vt inter multos plurimus cōcitaret risus: nec ii q Annibali aderāt vllo modo se recipere risu possent. Quare Carthaginēses, quū ꝓspicerent īperatorē in periculo iocari, & rē paruifacere, audaciores facti sunt. In prælio cōserendo Annibal astutia militari vsus est: primo ex loci situ: vt terga ad Notū cōuerteret. instar.n.fulminis ardentis cū fragore incidens e locis arenosis & apertis infestū attollens puluerē, supra Carthaginensiū agmen in, Romanos agebat: vt turbati frontes auertere cogerentur. Secundo ex ordine exercitus. Nā quū lectos ex oībus copiis robustissimos & bellacissimos ex vtraq; agminis parte locasset: ex imbecillioribus cōpleuit mediū: hisq; veluti rostro ante aciē proiecto, est vsus. Optimis īperatū est: vt quū illos Romani repulissent: in cedentesq; delati, recedēte medio, ac sinū cōtrahēte, intra aciē venissent: ipsi repente cōuersi ex lateribus illos adorirentur: ac circunfusi a tergo includerent. Qua vna re videt magna pars cædis esse cōfecta. Nā simul ac primū mediū cessit: Romanosq; insequētes excepit: & acies in lunatū agmen cōmutata est: a electoꝝ Cēturiones hos qdē in scutū, illos in hastā conuerti iubētes, in nuda atq; inermia hostiū inuaserunt: oēs q nō præueniendo circuitionē ante euaserunt, in medio cæsi sunt. Fertur & equitibus Romanoꝝ casus inopinatus huiusmodi incidisse. Saucius.n.vt videtur, Pauli equus illū deturbauit. Tū ex iis q circū astabant vnus & alter relicto equo Consuli opē tulit. Hoc intuentes reliq equites: rati id oibus cōi iussu imperatū esse: omnes desilierunt ex equis: pedestriq; certamine cū hoste se implicuerūt. Ea re animaduersa, Annibal hoc inqt mihi optabilius cecidit: q̄ si legatos offendissem. Veꝝ hæc ꝑegrinæ historiæ scriptores literis ꝓdiderunt. Ex cōsulibus Varro cū paucissimis aduectus equo, Venusiū venit. Paulus autē in strage atq; fuga illa, confosso plurimis telis corpore vulneri inhærentibus, & animo tāto mœrore æger, ad lapidē quendā cōsedit: parato ad necē iugulo: ex hostibus ꝑcussorē operiēs. Sed ob vim magnā sanguinis, quo caput simul atq; facies fœdata erat, haud a multis dignosci poterat: vt amici eū & serui multi incognitū præterirent. Solus āt Cornelius Lentulus adolescens nobilis, quū illū esset intuitus, cognouissetq;: desiluit ex equo: ad eūq; ꝑducens vt vteretur orabat: & se suis ciuibus duce optimo tū maxime indigētibus reseruaret. Ille his precibus obsequi recusauit: adolescētēq; coegit: rursus in equū ascēdere. Tū iungens dexterā, ac simul cōsurgēs: Nuntia inquit o Lentule Fabio Maximo: ac vna testis esto: Paulū Æmylium vsq; ad extremum in eius consiliis perstitisse: nec ex iis quæ cū eo se factuꝝ cōuenerat, quicq̄ prætergressum esse: veꝝ a Varrone primū: post ab Annibale superatus est. His mandatis Lentulū remisit. Ipse quū se inter mortuos abiecisset: decessit vita. Ferūt eo prælio Romanoꝝ quinquaginta milia occidisse: viuoꝝ quatuor milia capta. Relicti vero ex vtroq; exercitu post conflictū haud pauciores decē milibus. Cęterum Annibalē tāta re feliciter gesta: adhortantibus amicis fortunā ducē sequi: vnaq; cū hostibus fugientibus vrbē irrūpere: quinto enim a ꝓlio die in capitolio esse cœnatuꝝ: admirando ꝑfecto res est: qua ratione ab hac sentētia se auerterit. Veꝝ fortunæ: aut dei cuiuspiā opera ac impedimento: mora & timor in hac re accidisse videatur. Quare Barchā Carthaginēsem ira incensum: in Annibalē dixisse ferunt. Vincere scis Annibal. Victoria vti nescis. Atqui tanta illius victoriam mutatio cōsequuta est: vt quū ante ꝓlium: nō vrbē: nō foꝝ: nō portum vllū Italiæ haberet: difficultateq;: atq; inopia rei frumentariæ eius exercitus laboraret, nec ab vllius rei certa spe orsus: sed veluti magnis ꝓdatoriis castris: passim vagus & errans bellum inferret: Tum vero parum abfuit: quin vniuersam armis Italiam in deditionē sui imperii cogeret. Plurimę enim ac maximę nationes ad eūm sponte confugerunt. Et Capua; quę aliaꝝ ciuitatum splendore & dignitate ma-

Varro in exercitu habuit.

Paul⁹ ęmylius Varronis collega.

Aufid⁹ fluuius.

Purpurea vestis militaris signū prælii.

Giscon.

Annibalis astutia in ꝓlio conserēdo.

Pugna ad Cannas.

Varro consul Venusium fugit.

Paul⁹ ęmylius plurimis telis cōfossus.

Pauli ęmylii mors.

Cęsa ad Cānas Romanoꝝ quinquaginta milia.

Barcha qd Annibali dixerit.

Capua deditionē Annibali fecit.

xima post Romam habebatur, ea se dedente, potitus est. Nec erat modo ea tẽpestate experiri amicos non paruũ malũ: vt Euripides inqt: verũ sapientiũ quoq; ducũ piculũ facere. Quæ.n. Fabii añ pugnã: ignauia atq; secordia appellata est: post plium stati, nõ humana ratio, sed diuina qdã mens ac felicitas fuisse videbatur: tanto interuallo futura psperisse: q̃ vix ea ppessis forẽt credibilia. Quare extẽplo Roma in eũ oẽs spes reliquas cõtulit: & ad eius viri cõsilium nõ aliter, q̃ ad tẽplũ, & arã sanctissimã se recepit. Idq; sibi prima ac potissima manẽdi cã fuit: nec ab eius prudẽtia discedẽdi: vt in Celticis cladib⁹. Qui.n. illis tpibus in qbus nullũ videbaẽ piculũ ipẽdere ciuitati, timidus diffidensq; est habitus: tũ quũ oẽs in luctus imẽsos & inutiles mœrores se coniecissent, solus oium gradiebaẽ p vrbẽ: miti incessu, serena frõte, hũane salutãdo. Muliebribusq; sublatis fletibus, phibitisq; cõuẽtibus ad publicũ luctũ exeuntium: suasit senatum cogi: & magistratus spe optima cõfirmauit. Ipse robur, & potẽtia ciuitatis erat. In eũ oẽs opes iperii spectabãt. Portis pposuit q vulgum erũpẽtẽ vrbẽq; deserẽtẽ phiberet. Fletui locum & tps definiuit: p domos ad triginta dies flere volẽti fas esse statuẽs. post hũc fletus ois soluẽdus erat: atq; iis oibus ciuitas expurgãda. Instantibus vero eo tpe Cerealibus: visum est satius esse: sacrificia & põpã oẽm omittere: q̃ magnitudinẽ cladis, paucitate hoim, mœstitiaq; oñdere. Deos.n. fortunatorũ honoribus lætari. Quæ vero ad placationes deorũ &

Fabius Pictor.

ad terra pdigia auertẽda vates fieri mãdauit, cõfecta sunt. Nã Pictor Fabii necessarius ad captãda oracula in Delphos est missus. Ex vestalibus virginibus duę in stupro dephensę sunt: quarũ alterã,

Varroni ex fuga redeunti: obuiã roma. exiuerũt: ac eum laudauerunt.

vt mos erat, viuã humi defoderunt. Altera, nemine cogẽte, diẽ obiit. Maxime vero tum mansuetudo & clemẽtia ciuitatis apparuit: quũ Varroni ex fuga redeunti, humili habitu & lugubri: vt consentaneũ ẽ hoiem re turpissime & infelicissime gesta redire: Senat⁹ & plebs ois salutabunda ad portas obuiã prodiit: Optimatesq;, ac senatus principes, inter quos erat Fabius, indicto silẽtio Varronẽ collaudarunt: q; post tã acerbã cladẽ haud ad desperationẽ retinendæ libertatis conuersus esset: sed adesset adhuc: aio in republica vt princeps eã regeret: vt legibus, vt ciuibus vteretur: a quo salutẽ recepturi essent. Postea vero q̃ Romani acceperũt Annibalẽ parta victoria ad reliquã subiugandã Italiã esse conuersum: in spẽ bonã erectis ais, duces & exercitus emiserunt. Horũ clarissimi Fabius Maximus, & Claudius Marcellus fuere: cõtraria in repu. sentientes: sed pari gloria & nomine. Hic enim, vt in eius vita demonstratũ est, vir robore & magnitudine animi inuictus: ac terribilis: quippe qui & manu strenuus foret: ac natura eiusmodi præditus: quales Homerus bellicosos, atq; magno animo hoies appellat: impetu & audacia. Qui aduersus Annibalẽ virũ intrepidum, pari cõtra vultus audacia fretus, prima belli certamina excitauit. Fabius aũt prioribus consiliis perstabat: ratus: nemine cum Annibale plium ineunte, neq; irritante, ipsum met sibi detrimento fore. suasq; vires bellando attritum ac debilitatũ iri: vt athletici corporis robore laboriosi nimis celeriter amisso

Marcelli laudes.

vigore. Idcirco Possidonius hunc ait scutum, illum vero ensem a Romanis nuncupatũ esse. Tolerantiã.n. Fabii, ac tute pugnãdi morẽ, audacię & prõptitudini Marcelli admistũ, feruñt Romanis salutarẽ fuisse. Verũ Annibal huic qdẽ torrẽti rapido & impetuoso sepe occurrẽs, repressit eius vires: & disiecit. Ab hoc aũt sensim fluente & sine strepitu se assidue inferente pter spem latenter oppressus cõsumptusq;: & in eiusmodi difficultatẽ cõiectus est: vt Marcellũ pugnantẽ fatigaret: Fabiũ pręlio abstinentẽ pertimesceret. Plurimũ.n. tpis cũ his bello decertauit: aut pfectis bello imperatoribus, aut pconsulibus, Cõsulibus ve creatis. Nã quinqes vterq; cõsulatũ gessit. Marcellũ vero quintũ cõsulẽ insidiis circumuentũ oppressit. In Fabiũ quũ ois dolos, atq; insidias sæpius esset expertus:

Fabius Romanorum scutum. Marcellus Romanorũ ensis.

frustra oia egit: pter q̃ semel: quũ paululum abfuit, quin eum punica arte itercepisset. Cõpositis.n. epistolis, q̃ ex Metapõti principibus & primoribus allatę apparebãt, eas trãsmisit ad Fabium. In iis erat scriptũ: ciuitatẽ si ille adesset, deditionẽ facturã: eius cõsilii cõscius & cõiuratis illum tm̃ aduentare atq; prope adesse expectantibus. His literis Fabius permotus: accepta copiarũ parte: eo profecturus erat: sed deterritus sinistris auibus: cõsilium imutauit. Nec ita multo post cõpertum ẽ eas literas ab Annibale dolo ad Fabium pscriptas: ab eodẽq; illi isidias secus vrbẽ esse locatas. Verũ ab hac fraude Fabium fuisse seruatum deorũ beniuolẽtia qdã arbitrañt. Defectiões aũt ciuitatum: ac so-

Fabii clemẽtia.

ciorũ mot⁹ existimabat Fabius gete clemẽterq; cõgressibus & colloqis sedãdos ac sopiẽdos: nec oẽm suspitionẽ psequẽdã: suspectis penitus exhulceratis. Quum aiaduertisset militẽ quẽdã Marsum fortitudine & gñe iter socios primarium: defectiõis accusari a qbusdã q erãt i castris: nullã in eum fecit aiaduersionẽ. Sed cõfessus ẽ: illum illiberaliter: & pter dignitatẽ eẽ tractatum. ac primum se inqt duces vehemẽter accusare: q ad gratiã nõ p meritis: honores ipertiant: Secundo illum: q nec verba fecerit: nec se adierit: siq̃ re indigeret. His habitis bellico eum equo donauit: aliisq; militaribus pmiis ornauit. Itaq; ex eo tpe hoiem sp fidelissimum: prõptissimumq; habuit. Absurdum ei ducebat: si equi & canes venatici pp hoim curã atq; familiaritatẽ victumq; potiusq̃ verberib⁹ aut catenis: difficultatẽ & acerbitatẽ feritatẽq; deponerẽt: Imperãtes vero hoib⁹: nõ grã & mãsuetudine: rebelles eorũ aios sibi cõciliarent: sed aspiores sei eos violentioresq; pstarent: q̃ i caprificos: malosq; syluestres & oleastros appias agricolę soleãt: q hos in oleas illas in malos: alias in fic⁹ colendo molliẽdoq; paulatim trãsferunt. Alter Lucanus genere per manipularios delatus est: q a castris noctu discederet

& ordinẽ sæpius deseruisset. Tum Fabius rogauit: Quẽ virum illũ aliis rebus esse pspicerent. Affirmantibus cunctis: haud facile pareilli militẽ inueniri posse: ac simul preclara quędã eius facinora in mediũ referẽtibus: eius erati causam scrutatus diligẽtius, inuenit puellę amore captũ hoiem lõgum ac piculosum iter a castris digressum vbiq; suscipere. Missis igit quibusdã illo iprudẽte, cõprehensam mulierculã in tabernaculo occultauit. Tum Lucanũ ad se vocatũ, priuati ac benigne est alloquutus. Neq; latuisti ingens: quũ preter patrios mores ac leges extra castra sæpius pnoctares. Neq; ante quũ strenuus eras latere potuisti. Delicta igit tibi ob ea que fortiter gesseras, remittatur. Post hac aũt alteri cõmitã custodiã. Admirãte vero milite, pductã i mediũ mulierẽ illi tradidit: hęc inter cedit ingens: te nobiscũ in castris esse mãsurã. Tuq; hoc ipse opa ostẽdes: nisi iam alia turpior exeundi causa suberat: quã simulato puellæ amore, tegere atq; occultare velles. Hęc igit de hoc genere memorãtur. Tarẽtinorũ aũt ciuitatẽ p proditionẽ antea ab Annibale captã, hoc modo recuperauit. Erat in eius castris Tarẽtinus qdã adolescens: Tarẽti sororẽ habebat summa erga se fide & obseruãtia. Hanc diligebat vir Brutius vnus ex iis q relicti ab Annibale ciuitati pręsidebãt. Hoc Tarentino cõficiendę rei spem attulit. Cõmunicataq; re cũ Fabio, simulataq; ad sororẽ fuga, ciuitatẽ ingressus est. Primis diebus mulierẽ Brutius nõ adiit existimãte illa, hæc oĩa fratrẽ latere. Paulo post si cã adolescẽs frater alloquit: Vehemẽs rumor p vasit in castra: te cũ vno ex pricipibus cõgredi. Quisnã is est? Si.n. vir est insigni virtute & pbitate: vt aiũt: bellũ oĩa pmiscẽs paruifacit genus. Turpe aũt nihil: qd vi ac necessitate fiat: veq; felicitas quædã iudicãda est: quo tpe parũ vis valeat, vi inferẽte q̃ humãissimo vti. Ex hoc Brutiũ mulier accersiit: eiq; fratrẽ cognitũ fecit. Qui quũ approbator videret eius amoris esse: beniuolẽtiorẽq; & obsequẽtiorẽ barbaro sororẽ pberet: eũ sibi magis infidẽ cõfirmauit. Quare iniecta illi spe maxima pmioq; quã Fabius ostenderat: militis amãtis aĩum leuiter imutauit. Hęc a plurimis scriptoribus traditur. Quidã vero Mulierẽ a Brutio amatã ferũt: nõ Tarẽtinã, sed Brutiã genere: Fabiiq; amicã fuisse: quæ vt accepit, suũ ciuẽ & notũ Brutiorũ ducẽ esse: rẽ ad Fabiũ detulerit. Inde habito cũ eo collogo, suasiõibus eduxerit hoiem atq; oppsserit. Dum hæc aguntur: Fabius ad fraudẽ versus: qua amouere longius Annibalẽ posset: militibus q Rhegii erãt per literas mãdat: Brutiũ agrũ excursionibus vastẽt: Cauloniũq; euertãt. Octo milia militũ ii erant: transfugæ plurimi exiis q in Sicilia ignominiose a Marcello habiti erãt: nequissimi hoies: quos ciuitas sine detrimẽto & facile amitteret. Sperabat eñ, id qd accidit, iis p dolũ Annibali pditis, a Tarenro, illũ se auersurũ. Statim eni Annibal persequuturus eo cũ exercitu discurrit. Septimo aũt die: ex quo Fabius Tarentinos obsederat: habito cũ Brutio ante collogo: cum sorore adolescẽs ad eum in castra se cõtulit: edoctus diligẽter locũ: qua pfidens Brutius inuadẽtes immissurus erat. Haud tñ Fabii in re cõficienda simplex cõsilium fuit. Sed ipse ad eã partem vrbis pfectus, silentio subsedit: reliquus autẽ exercit⁹ adortus terra mariq;, magno clamore ac tumultu oppugnare vrbẽ cœpit: quoad illuc concursu Tarentinorũ facto: ad repugnãdũ iis qui mœnibus imminebãt: Brutius signũ Fabio dedit: inuadende vrbis opportunitatẽ adesse. Ille admotis scalis, murum cõscendens: vrbe potitur. Hic videtur Fabius ambitioni nimiũ cõcessisse. Nã primos oĩum iugulari Brutios iussit: ne appareret: eũ pditione vrbẽ cepisse. Quẽ tñ falsum habuit opinio. pfidię.n. & crudelitatis infamiã subiit. Interierũt & plurimi Tarẽtinorũ. Triginta milia vẽnũdati sunt. Direptaq; ab exercitu vrbe, tria milia talẽtorũ relata in ęrariũ. Vexatis igit, direptisq; aliis, dicit scriba a Fabio cõtẽdisse. Quidnã de diis fieri iuberet: imaginib⁹ & statuis videlicet ita nũcupatis. Ad ea Fabius respõdisse. Relinqũmus Tarẽtinis infestos deos. Attamen Herculis simulacrũ Tarẽto asportatũ i capitolio statuit: ac iuxta ęreã sui eqstrẽ statuã. Permultũq; i hoc visus est a Marcello eẽ supatus: & magis illũ viri mãsuetudine & humanitate admirabilẽ reddidit: vt in eius vita scripsimus. Annibal vero ferẽ in ea psequutiõe, qdraginta tñ ab vrbe stadiis aberrasse: dixisse pã oibus. Erat certe alter Romanis Annibal, Tarẽtinorũ vrbẽ, vt cepamus, amisimus. Ad amicos aũt priuati. Tũ primũ dicere sibi in mentẽ venisse vt iam pridẽ pspexisset: difficile ipsis esse nũc autẽ impossibile pñtibus copiis Italia potiri. Hic secũdus Fabii triũphus: fuit multo clarior priore, atq; illustrior. Qui vt bonus athleta, cũ Annibale reperito certamine facile eius oĩa & cõsilia: & facta puertit. Nã pars exercitus luxuria ac deliciis resoluta erat: pars assiduis pliis veluti defessa & fatigata fuit. Marcus qdã Lucius Tarẽtũ obtinebat: quo tpe ad Annibalẽ defecit. Qui amissa vrbe arcẽ retinuit: quoad Romãi eã receperũt. Hic Fabii gl'ia vehemẽter angebaẽ. Et semel ipsius inuidia, atq; ambitione in senatu dixisse dicit: Nõ Fabiũ, sed se, recipiẽdi Tarẽti cãm extitisse. Tũ ridẽs Fabius: Vera inqt mehercle narras. Nã nisi tu amisisses, ego nũq̃ recepissem: Romãi vero quũ aliis honorib⁹ Fabiũ affecerũt: tũ Fabii filiũ cõsulẽ designarũt. Quũq; is magistratũ iniisset: & quędã ad bellũ disponeret: pr siue cratis virio, siue alia quadã vi morbi, siue q filiũ tẽtare vellet, iue ẽt⁹ equo, pmedia circũstãtiũ turbã incedebat. Quẽ quũ vidisset iuuenis: nõ tulit: missoq; ad eũ lictore, patrẽ descẽdere ex equo iussit: ac pedibus accedere: sigt a magistratu petiturus esset. Quod iperiũ cęteri indigne tulerũt: & i Fabiũ oẽs oculos aĩumq; cõuerterãt: quẽ putabãt priori gloria indigna pati. Ipse autem repente ex equo desiliẽs, equo citius ad filium pperat. Eumq; complexus,

Tarentum vrbs quõ a Fabio fuerit recuperata.

turpe nihil qd vi & necessitate fiat.

Tarenti captiuitas.

Fabius ambitioni nimiũ cõcessisse videt.

Trigĩta milia Tarenti norum venundata.

Marcus Lucius.

Fabii filius consul.

Fabiũ filius cõsul ad se incedẽtem equo descẽdere iussit.

& gratulans: Recte inqt filii & sentis, & agis Nec latuit te qbus imperares: & quātā imperii molē suscepisse. Sic & nos, & maiores nostri Romanā ciuitatē exauximus: patriae gloriā semp parētibus ac liberis pferentes. Et te: quidē vera fert Fabii proauus maxima apud Romanos gloria atq potētia fuisse. Quinqes enim cōsulē esse creatū: triūphosq clarissimos ex infestissimis hostibus reportasse: ac filio cōsulatum gerēti legatū fuisse ad bellum administrādum. Et in Triūpho, quū filius triūgo curru esset inuectus, Hūc equo insidētem gratulabūdū cum alia turba cōsequutū esse: q eū filiū paterno iure haberet subditum. Aliorq vero ciuiū maximus & esset: & diceretur: legibus se & consule demissiorem gereret. Verū ille vir: nō his solū admirabilis fuit. Nā quū filiū amisisset: vt vir sapiēs, & humanus parēs, casum suū aequissime tulit. Laudationē vero, quod munus in funeribus ppinquo obeūt, ipse in foro cōstitutus, p filio dixit: quā postea scriptā dedit. Sed posteaq Cornelius Scipio in libera missus Carthaginēses multis praeliis superatos e puincia eiecit: gētibus aūt permultis ac maximis ciuitatibus ad imperiū Romanorq adiūctis, praeclarissimis rebus gestis ciuitatē ornauit: beniuolentia & gloriā, quātā nemo vnq alter, assequutus est. Consul deinde factus: quū pspiceret: populū sese ad Annibalē oppugnādū expetere: atq efflagitare: ibi cum Annibale manus cōserere priscum nimiū & vetustū duces: excogitauit nauibus Carthaginē petere: & libycā regionē armis & exercitibus populari. Ad idq populū p virili sua excitare atq impellere nitebat. Hic Fabius oī ratione metū incutiēs ciuitati: vt quae ab impito adolescēte & iprouido, in maximū piculū, & vltimum discriminē vocaretur: Senatui ne fieret psuasit. Populo aūt visus est: ob inuidiā, Scipionis gloriae obtrectare: veritus ne si ille magna aliq re & pclara gesta, bellū id sustulisset oīno: aut ex Italia eiecisset: iners ipe & ignauus videretur: q tam diu bellū traxisset. Ab initio tn existimatus est: q maxime securitati pspiceret, magnūq periculū formidaret, ad repugnādū accedere. Intendere vero magis ac longius pcessit: ambitiōe quadā & priuata adductus: vt Scipionis cursum ad gloriā impediret. Siqdem Crasso Scipionis collegae psuasit: vt obuiam iret: nec pmitteret: vt Scipioni imperiū mādaret: neq de dignitate illi cederet. Sed ipse, si videret, cū exercitu Carthaginē nauigaret. Vt vero nō pmisit ei pecunias ad bellū dari: Scipio coactus ipse belli impēsam suscipere, ex Hetruriae ciuitatibus, qbus cū sibi priuati amicitia erat, coegit pecunias. Crassum aūt hoiem minime cōtētiosū, sed mitem & māsuetum: & q pontifex maximus foret, tum natura ipsa, tum quadā diuina lex facile domi cōtinuit. Quare rursus obsistere Scipioni alia ratione aggressus Fabius, iuuentutem cū eo ad bellum exeūtem phibuit: ac remoratus est: in senatu, & in cōcionibus clamitans: Scipionē nō modo Annibalē fugere: sed quae supererant ex bello copias ex Italia quoq abducere: blandiēdoq iuuentutē inani spe ducere: eiq suadere: parētes, cōiuges, ciuitatē relinquere: hoste inuicto ipsis portis assidue imminēti. Quibus perterriti Romani: eas solum legiones, quę in Sicilia erāt, Scipioni ad bellum decreuerūt. Quadringētos praeterea ex iis: qui sub eo in Hispania meruerāt: quibus fidis vtebatur. Haec igitur Fabius ex sua natura & cōsuetudine in repu. senire videbatur. Sed posteaq Scipio traiecit in Lybiā: & facta statim eius admiranda, & res gestę maximę atq pulcherrimae Romā nuntiate sunt: & quae famae testimonio forent, spolia multa consequuta sunt: Rex vero Numidarū captiuus: & duorū castrorq eodem tēpore incēdia: interemptioq multorq: quum hominū & equorū, tum etiā armorq: quę in illis apparata erant: tū Annibal p legatos a Carthaginēsibus reuocatus est: iubētibus spes illas impfectas dimittere: & patrię auxiliū ferre. Ad haec Scipio quū ob eos successus oībus versaretur in ore: censuit Fabius: Scipioni successorem esse mittendum. In quo quum causam aliam probabilem nō haberet: vulgatum illud vsurpabat. Periculosum esse: spem tanti imperii vnius hominis fortunę cōmittere: difficile aūt esse: eūdem semper secunda vti fortuna. Sic ad postremū, in offensionē multitudinis incurrit: vt homo praeposterus, ac peruersus: aut affecta iam aetate timidus: & spe bona destitutus: ac pęter modū Annibalē perhorrescens. Neq enim eo cum copiis ex Italia discedente, etsi cōfirmatis ciuium animis, tempus quietum atq indubitatū reliquit. Sed tum maxime inquit ciuitatis statum laborare: & in vltimū discrimen esse adductum. Grauiorem namq in Libya pro ipsa Carthagine Annibalem ipsis futurum: exercitumq: q Scipioni occursurum: multorum: adhuc sanguine imperatorum, dictatorū: ac Consulum madentē. Quare ciuitas his rursus vocibus maxime perturbata est: vt bello in Libyam secedente: belli metus Romae propior factus putaretur. Verum Scipio haud multo post tempore: quum praelio fuso Annibale Carthaginis occidētis animos & audaciam fregisset: deiecissetq: maius spe omniū ciuibus gaudium attulit ac vere imperiū Romanorum magno salo & fluctibus agitatum: in pristinum statū & dignitatē vindicauit. Sed Fabius haud quidem vsq ad belli exitum vita supfuit: neq audiuit superatū Annibalē: neq patriā magnis & certis successibus illustratam aspexit. Quo enim tēpore Annibal ex Italia soluit: morbo correptus discessit e vita. Epaminondā igitur Thebani: ob inopiā: publico honore funeris psequuti sunt. Nihil enim eius mortui domi: pęterq verū ferreum: inuentum ferūt. Fabio vero haud est publicum funus a Romanis exhibitum. Sed priuatim singulis ad sepulturā cōferētibus: nō vt inopię subuenirent: sed veluti populi parentē sepultura ornarēt: cōgruentē vitę honorē in morte: & gloriā cōsecutus est.

Fabii proauus vir idytus.

Cornelius Scipio.

Fabi⁹ Scipione cartha ginē mitti nō cēsebat.

Crass⁹ Scipiōis collega Fabi⁹ variis mediis ne Scipio Carthaginem mitteretur obsistit.

Fabius i offēsionē multitudinis i currit.

Fabii mors Epaminondas publico funeris honore sepultus. Fabius priuato Rōanorq honore funeris elatus.

PERICLIS FABIIQVE COMPARATIO.

ALIA Igitur de horum virorum vitis & moribus ex historiarum monumentis accepimus. Sed quū multa vterq & pclara, & ciuilis, & bellicæ disciplinę exempla reliquerit: Age ex bellicis rebus, illud primum sumamus: q Pericles populum fortunatissimum, ac sua ætate maximū, ac maxime potētia opibusq florentem nactus: cōi fortuna, & viribus ciuitatis: iure securus & felix, per omnem vitam fuisse videtur. At Fabius perditissimis tpibus & alienissimis ciuitatē capessens, non in bonis seruauit incolumem: sed ex malis eripiens, in optimū statum restituit. Pericli Cimonis victorię & Myronidis, Leocratisq trophæa, ad hæc Tolmidis successus plurimi ac maximi, dum reipublicæ pfuit imperator, ciuitatē celebritatibus & conuentibus publicis ornādam magis q̄ recipiendam bello & seruandā tradiderunt. Fabius autē: quum fugæ p multę, & clades: multorumq etiam interitus, iugulationesq Ducū atq Imperatorū: ad hęc paludes cāpiq & saltus exercituū cadaueribus referti: flumina pterea vsq ad mare, cæde & sanguine exundantia: sibi ante oculos versarentur atq his suo tpe illatis a viuo adhuc hoste & incolumi: cōtemptus oibus: ad subleuandam ciuitatem se conferens, haud funditus euerti siuit. Atqui videbitur fortasse haud ita difficile esse: ciuitatē multis afflictam cladibus attollere iacentem: & quæ ob necessitatē psertim consilio prudentis ducis obtemperet: vt populi secundis rebus elati, sibiq pfidentis, quasi frenis quibusdam petulantiam & audaciam cohibere. Quod videtur Pericli de Atheniēsibus cōtigisse. Sed quæ Romanis inciderunt plurima & maxima mala: magno & inuicto aīo hominē ostēderunt: qui neq turbaretur his omnibus: neq a priori mente consilioq desciscere. At Samo qdē a Pericle captæ: Tarenti receptionem licet opponere. Eubœæ vero Cāpaniæ ciuitates: Ipsum postea Tarentum Futius & Appius consules obtinuerunt. Ex apparatu vero pugna non videtur Fabius conflixisse: pterq̄ ea: ex qua primum triūphauit. Pericles vero ex terrestribus maritimisq pliis, nouies ex hostibus Trophęum statuit. Nulla tamen Periclis res gesta memoratur tanta: quanta ē a Fabio gesta: quum ex Annibalis insidiis seruato Minutio Romanorum exercitum seruauit incolumen. Opus enim magnum: & quum fortitudinis, tum prudentiæ humanitatisq fuit. Rursus Pericli non veluti Fabio, aliqua belli offensio contigit: quum per boues ab Annibale astutia superatus est: qui casu & fortuitu in angusthis clausum dephendit hostem: noctu latentem neglexit: & luce vim inferentem, & pueniētem futurum concertatoremq superantem. Quodsi non præsentia solum inspicere decet: sed etiam ex futuris optimum Ducem coniicere: bellum profecto: quem Pericles puiderat: prædixeratq Atheniensibus, exitum habuisset, Illi enim plurimis intenti: cupiditate suas opes amiserunt. At Romani contra Fabii sententiam, Scipione Carthaginem misso, omnium rerum potiti sunt: non fortuna quidem: sed sapientia & fortitudine imperatoris: qui hostem fudit. Vt huic quidem sapientis consilii patriæ clades testimonio sint: illum male omnino sensisse successus ipsi arguere videantur: eodemq errore: pter spem, detrimētum cepisse: desperatione rerum abiecta opportunitate vincendi. Sola enim vt videtur inexperientia gignit audaciā: eademq fiduciam aufert.

Inexpiētia gignit audaciam.

Atq hæc de bellicis rebus satis dixisse sit. Quod autem ad rempub. spectat. Pericli bellum vitio maxime datur. Dicitur enim ab eo conflatum: & profectum esse: contentione quadam: ne lacedæmoniis cedere videretur. Existimo enim neq Fabium ipsum vlla cōcessisse Carthaginensibus: sed magno & generoso animo, pro imperatoris munere, periculum suscepisse. Verum Fabii in Minutium mansuetudo & clemētia, Periclis cū Cimone & Thucydide dissensionem arguit. Qui viri optimi quum essent: & optimatum apprime studiosi: pulsi ab eo & in exilium coniecti sunt. Sed Pericli potentia maior: maiusq imperium fuit: quibus alios prohibuit duces detrimenti aliquid re male consulta ciuitati inuehere. Tolmides tantum eum effugiens, ac violenter vrgens, Bœtico bello offendit. Cæteri autem illi se dederunt: opumq illius magnitudine, se ad eius sententiam accommodarunt. At Fabius quum ipse per se esset ab omni errato & offensione remotus. potentia in prohibendis cæteris inferior fuisse videtur. Non enim tot cladibus perfuncti eēnt Romani: si quantum Athenis Pericles, tantum Romæ valuisset Fabius. Iam vero in pecuniis magnificentiam, hic nihil diuitibus, Ille multa inopibus largiendo, permaximam ostēdit: quum priuatis copiis captiuos redemisset. Nec Fabio quidem ampla res erat: sed sex tantum talenta.

Fabio res erat sex tantum. Talentorum

Pericles autem haud facile fortasse qui diceret: quantis opibus quum ex sociis & regibus iuuari locupletariq liceret, a largitionibus se inuictum & incorruptum seruauit. Iam vero cum Periclis operum magnitudine, ac templorum ædificiorumq apparatib⁹ quibus Athenas Pericles ornauit, ne omnia quidem, quæ ante Imperatores Romæ erant decora & ornamenta conferenda sunt: sed pstantem aliquā excellentiam acerrimam, horum munificentia ac magnificentia habere visa est.

¶PELOPIDÆ VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER ANTONIVM BECARIAM VERSA.

Ato senior quibusdam strenuum hominē audacēq laudātibus: plurimū differre inquit in rebus bellicis: virtutem dignam existimare: & non multi faciendam vitam putare. Et recte quidem. Nā quum apud Antigonū egregie quidā militaret: habitudine tamen corporis haud prospera: interrogatus a rege: quænam esset palloris in eo causa: quandam ægritudinem incognitam respōdit. Post q̄ autem virtuti affectus rex, ac magnificentia quadam motus, imperauit medicis: vt siqua essent ad salutem remedia, illum curarent: ac bonæ valitudini restitutus est: non eo amplius ardore atq̧ impetu periculis sese certando obiiciebat. Qua propter admiratus Antigonus eam animi mutationem: non poterat non accusare. Cui ille: Tu meo Rex inquit, sic profecto inaudacem reddidisti: quum me ex eis malis liberaueris: quibus viuere paruifaciebam. Ideo & vir quidam Sybaritanus eadem Spartanis videtur obiecisse: inquiens. Non multum laudi esse Lacedæmoniis: si inter hostes eo pacto interficerentur: ob duros eorum labores: ac viuendi disciplinam & asperitatem. Sed Sybaritani quum pro virtute ac gloria, omnibus delitiis ac mollitiei dediti essent: haud iniuria videbantur vitam despicere, & mortem minime timere. Lacedæmonii.n. & viuendū libenē: & moriendum: sed vtrunq̧ cum virtute: censebant: vt in hoc epigrāmate constat. Ipsi.s. mortē obiere: non ꝑpterea ꝙ viuere aut mori bonū existimarent: sed hoc vtrūq̧ ꝓspiciendū putantes. Non enim mortis fuga dānanda ē: si sit futura vita virtutis ac honestatis studiosa. Neq̧ vlla mortis cōstātia laudāda si ex contēptu vitæ ꝑficiscat. Vñ Homerus sempre audacissimos ac pugnacissimos viros, optimeq̧ armatos educit ad pugnā. Græcorum vero leges, non qui ensem, aut lanceam, sed qui clypeum amittebant, mulcta damnabāt: docentes oportere militem non prius malo affici: q̄ afficere hostes curare. Et hoc potissimum principiis ciuitatis aut exercitus officium est. Si enī vt Epicrates inquit, pedites quidem manibus similes sunt: equites vero pedibus: ipsaq̧ acies pectori & thoraci: capiti autem imperator: non existimandū est: siquis se temere periculis obiecerit: seipsum solum negligere sed etiā ea oīa: in quibus omniū salus constituta est. Vnde Callicratidas vir, etsi cætera egregius, non tñ sapienter Auguri respōdisse visus est. Nam quum iuberet: vt a se a morte tueretur: quam sacra oīa ei portenderent: Non in vnius inqt morte Spartę salutē positam esse. Nam qua pugnaret. Callicratidas: vnus erat: nec nō cū nauigaret militaretq̧. Sed profecto Dux oium quū eēt oēmq̧ totius exercitus potētiā suscepisset neq̧ vnus, neq̧ solus erat. Sed melius Antigon⁹ senex: quū apud Andrū nauali ꝑlio dimicatur⁹ eēt cuidā dicēti: lōge plures esse hostiū naues: At me ipsum inqt ad quot eorum obiicies! Magnificiēs ꝑ fecto, vt dicebat, imperii dignitatem: si cum experientia & virtute locata sit. Cuius præcipuum illud est: seruare eum: quo seruato: cætera conseruantur. Itaq̧ pulchre Timotheus. Chares enim quum nonnullas in corpore cicatrices. Atheniensibus ostentaret: ac clypeum ipsum lancea cōfossum. Ego vero inquit, vehementi pudore affectus sum: ꝙ quum obsiderem Samū: prope me conciderit telum: quasi me ipso iuueniliter magis vterer: q̄ deceret imperatorem aut Ducem tanti exercitus. Vbi enim periculum Imperatoris communem omnibus afferret calamitatem: ibi & manu & corpore, ꝑ viribus certandum est. Illi quoq̧ recte valeant: qui dicunt: oportere optimum Imperatorem maxime quidem senectute: aut certe senescentem mori. Nam quum aliqua adepta sit rerum gestarum gloria: & ipse semel errarit: quicquid in anteacta vita laudis consequutum sit: eo facile errore cōprimit. Nullus accusabit militis facinus: si imperatoris errore fuerit patratum. Quū igitur Pelopidæ ac Marcelli vitam scribere instituissem: haud alienū eē, vt ea ꝑdicerē existimaui. Hi enī maximi qdem ac pugnacissimi viri: pro se quisq̧ eorum patriam impatoria laude extol-

Callicratidas.

lentes,ambo temere conciderunt.Aduersumq; grauissimos hostes vterq; bellum gerens:alter qui
dem annibalem antea inuictum primus,vt aiunt,in fugam vertit. Hic vero Lacedæmonios mari
& terra superantes vniuersa,acie deuicit.Ambo seipsos temere periculis obiicientes vitam amise
runt:& potissimum eo in tempore:quo maxime eorum vita optatissima fuit.Propterea nos q eam
mor̃ similitudinem seqmur:eor̃ vitas memoriæ cõmendabimus. Pelopidas igit̃ Hippocli filius:
spectatissimo gñe natus:vt in Epaminonda scripsimus:tñ sanguinis dignitate,tñ ẽt maximaq; re
rũ copia,inter Thebanos maxime pollebat.Quũq; adhuc adolescens esset: empta splendidissima
domo:petentibus quibusq;,& potissimum q mereri videbantur, opitulari cœpit:vt vere suarum
rerum dominus videretur.Alioqui tñ minime seruilis.Nã qdã sunt vt inquit Aristoteles,q ob eor̃
cupiditatem,ac animi illiberalitatem,minime diuitiis vtuntur.Quũ habeant:sp sibi studẽt:ac ser
uiunt.Quor̃ hi quidem voluptatibus dediti,illi vero otio & desidiæ,vitã degunt. Itaq; quũ pluri
mi essent:qui Pelopidæ gr̃a & benignitate cõmoti,eius liberalitate ac munificentia facile vterent̃:
solo ex amicis Epaminondæ nunq̃ vt acciperet qcq̃ potuit persuadere.Cuius cõtinentiæ in eo ipse
par erat:q & vestium tenuitate,& cibi moderatione æque gl̃iabatur.Haud quaq̃ tñ ad labores pi
ges:neq; ad militiã segnis:quemadmodũ Euripidis Capaneus:cuius qdem res amplissimæ erãt: nõ
tñ ob eã rer̃ copiã insolens aut mollis:quinimmo fœdus ac turpis:si videretur pluribus vti ad cor
poris cultum q̃ ii q inter Thebanos minora possiderent. Epaminõdas igit̃ etsi ex cõsuetudine & ex
patria hæreditate,haud locuples esset:lõge tñ modestiorem illum reddebat philosophia.Quod q
dem viuendi genus vsq; ad ineunte ætate sibi delegerat.Sed Pelopidæ qdem clarissima vxor erat:ge
niti ẽt liberi.Ex quo nihil minus,etsi ad vsum reipu.se cõtulisset,ei⁹ facultates cõminuit.Et quum q
dã ex eius amicis dicerent:rem sane necessariã esse:se deinceps ab eo accumulandar̃ rer̃ studio absti
nere:Rem sane necessariã inqt huic Nicodemo:ostendens quendam claudum & cæcũ.Erant etiam
ambo æque ad quãuis virtutem nati:nisi q colluctari magis Pelopidas delectabatur:Discere autem
Epaminondas:ac inter otium versari.Hic palestra & venatione:ille audienda magis philosophia
clarus euasit.Quum vero plurima ambo consequuti essent:quæ illos ad gloriã dignitatemq; dire
xerant:nihil tñ digni⁹ laude ac admiratione fuit:q̃ q inter tot cõmunia certamina, communesq;
magistratus ac pfecturas,eã seruauerit inter se beniuolentiã & fidem:eamq; ab initio vsq; inuiolatã
& incorruptã obtinuerint.Si quis enim Aristidis administrationem & Themistoclis, & Cimonis:
& Periclis,& Niciæ:& Alcibiadis principatum inspexerit:q̃ plena discordiæ, inuidiæ, ac seditionis
ea dignitatis accessio extiterit:vertatq; iterum oculos ad Pelopidæ in Epaminondã beniuolẽtiam
& studium:hos certe rectius collegas principatus & imperii appellabit:q̃ illos:qui continua inter
se contentione dissidebant:non magis vt hostes,q̃ vt seipsos superarent.Causa enim erat non dis
simulata virtus:qua non gloriam,non diuitias ex rebus gestis quærebant:in quibus insita est om
nis inuidia ac seditio discordiaq; ciuilis:tum etiam mutua quædam & singularis charitas:qua mo
uebantur:vt eorum patriã maximam ac clarissimam efficerent.Ex quo euenit: vt vnusquisq; alteri
us dignitate quasi priuata lætaretur.Quam quidem amicitiam existimant ab ea in Mantinea pu
gna cœpisse:quam vna cum Lacedæmoniis gesserunt:vbi tum primum amicitia & societate astri
cti fuerant:quum sibi auxilia Thebani misissent.Instructi enim inter acies,& vna pugnãtes aduer
sum Arcadas:Lacedæmoniorum cornu,quod post eos erat,iã cedente,ambo obuiam hostibus se
cũ clypeis obiecerunt.Pelopidas vero ipse septem a fronte acceptis vulneribus:quum inter hostiũ
ac suorum cadauera concidisset:Epaminondas etsi haud viuentem redimere posse existimaret: ir
ruens tamen solus aduersum multos se cõiecit:statuens mori malle: q̃ Pelopidam prolapsum nõ
vindicare.Quo etiam acriter vulnerato: quum in pectore quidem lanceam, & in brachio ensem
accepisset:ex altero cornu Agesipolis Spartanorum rex exiliens eos præter spem ex hostium mani
bus liberauit.Postquam vero Spartani se ad Thebanos contulissent: ac inter se amicitiæ & socie
tatis fœdera iecissent:verbo quidem amici erant:re autem ciuitatis audaciã pertimescebant:& po
* tissimum * Ismenii & Androclidæ societatem & consuetudinem: in qua erat & Pelopidas: quum
ii quidem vrbanitate quadam & populari mansuetudine præstare viderentur.Archias igitur: & Le
ontidas & Philippus & principatu & diuitiis clari: sed nihil modestum sentientes: Phœbidæ la
conico persuaserunt:vt cum exercitu de improuiso Thebanam arcem quæ Cadmia nuncupabat̃
occuparet:aduersantemq; vnũquẽq; eiiceret de ciuitate:eamq; Lacedæmoniis subiiceret: ob occu
patum a paucis principatum.Quo persuaso:nihil aduertentibus Thebanis,statim ciuitatẽ inua
sit.Arcem quoq; quum tñ forte sacra quædam celebrarentur,facile cœpit.Ismenius & ipse captus
est:missusq; Lacedæmonẽ:paulopost cõfectus cęde interiit.Pelopidas vero, & Pherenicus, & An
droclides cum plurimis aliis clam exeuntes effugerunt.Epaminondas ipse ea in regione perman
sit:tanq̃ vir despectus:minime ad rem aptus:ob philosophiæ studium: ac iniunctã rer̃ inopiam.
Lacedæmonii vbi ea senserunt:Phœbidam a principatu deiectum drachmis decem milibus mul
ctarunt.Nihil minus tamen Thebani pr̃sidio liberati sunt.Cęteri propterea græci eam iniquitatẽ
admirabantur:q authorem rei dãnassent:rem tamen ipsam comprobare viderent̃.Sed Thebanis

Pelopidas Hippocli filius.

Epaminondæ laus.

Pelopidę & Epaminondæ amicitiæ principium.

Ismeniæ.

Archias & Leõtidas & Philippus.

Cadmia arx

amissa patriæ libertate, quum Archię & Leontidæ seruirent, nulla spes relicta erat cōditionis mu/
tandæ: ac eiiciendæ tyrannidis: quā videbāt ob Spartanorum pſidium, diu duraturam: neq̄ vllo
modo finem habituram: nisi quispiā alius eorū potentiam confringeret: quum vniuersæ græciæ
terra mariq̄ principes essent. Leontidas quoq̄ sentiens eos qui effugerant, Athenis versari: ac om
nibus charos esse: maximeq̄ primatū consuetudine vti: insidias illis parare nitebat: missisq̄ ab eo
clam nōnullis, Androclides dolo interfectus est: cæteri vero euaserūt. Literæ etiā a Lacedęmoniis
missę: iubētes ne Athenienses eorum rebelles acciperēt: neq̄ fauerent: sed eiicerēt: tanq̄ cōmunes
hostes a sociis sibi crimini datos. Atheniēses vero p patriæ cōsuetudine, & ingenita humanitate
Thebanos mulctāres: & potissimū qui in culpa erant: decreuerūt: Si quis eorū p Bœotiā in tyran

Pelopidas recuperādæ libertatis author.

nos arma tulerit: neminem audire: neq̄ aspicere. Nullā tamen aliam iniuriā intulerunt. Pelopidas
vero etsi adolescens esset: singulos tamen ex suis adibat: habebatq̄ orationem cōtinue ad eos: q̄
neq̄ bonum, neq̄ pium esset: seruiētem patriā nō respicere: & se solum seruare: ac lætos viuere: pē/
dereq̄ ex Atheniēsium decretis: ac vereri eos: qui semp se subiecerunt gcunq̄ loquendi & psuadē/
di gratia floruerunt: sed periclitādum esse de rebus maximis: pponendo sibi ante oculos exēplum
Thrasybuli: eiusq̄ audaciam ac virtutē: quēadmodum ipse ex Thebis primū motus Athenas ty/
rannis liberauit. Tum etiam ipsi Athenienses postea Thebas in pristinā redegerint libertatē. Hæc
quum quottidie diceret: psuasi oēs ad reliquos amicos Thebas clam mittunt: q illis eorū animum
ac cōsilium apirent. Qui etiā facile assenserunt. Charon vero qui inter alios clarus erat: nō solum
sibi asciuit: sed etiā domum spōte obtulit. Hoc idem & Philidas: q scriba effectus erat eoꝝ, qui cum
Archia & philippo pfectis belli militabāt. Epaminōdas interim iuuenes Thebanos aīo & audacia
inflamabat: iubebat eni eos in gymnasiis ac palęstra cum Lacedęmoniis contendere: ac experiri.
Deinde vbi vidit eos nemini inferiores esse: qnimmo facile sępenumero alios superare: incusabat
eorum ignauiā: qui eis seruire paterent: quos tantū fortitudine & viribus antecellerēt. Deinde ve/
ro dicta ad facinus die visum est exulibus Pherenicum alios deducētem in Thrasio expectare: & cū
paucis postea ingredi ciuitatem. Nam si quid mali sibi euenerit: ipsi alios oēs tueātur: ne eoꝝ libe/
ri, aut parētes in aliā inciderēt calamitatem. Suscepit igit eam rem primus Pelopidas. Deinde Me
lon, Damoclides: & Theopompus viri sane primarii: summaq̄ inter se beniuolētia cōiuncti: sem
perq̄ de laude & gloria cōcertantes. Hi autē quū essent oīno duodecim: amplexi quos relinquebāt,
pmisso Charoni nuntio, p tempore accincti sequebantur: venabula ac canes ad venādum secū
trahentes: ne qs obuiam factus posset male suspicari: sed vt viderētur soliti eā regionē peruagari
Vbi vero nuntius ad Charonem puenit: & cæteros in via esse nuntiauit: non tamen Charon, tā/
etsi periculum præ oculis esset, ex sententia cessit. Sed vt erat vir optimus: ac sicut fuerat pollici/

Hipposthenidas.

tus; ita suæ patuerūt fores. Hipposthenidas autē vir quidā haud abiiciendus: qnimmo & amator
patriæ: & exulibus beniuolus: sed ea animi magnitudine carēs: quā & tēpus, & res ipsa postulabat:
quasi correptus Cardiaco, ad tantā belli iam emergentis molem timide incedebat: vixq̄ rationis
compos quum videret ob eam rem totum Lacedęmoniorū imperium conquassari, paucorū exu/
lum ac priuatorum viribus, domum abiens quendā ex amicis ad Melonem & Pelopidā tacite mit

Childon.

tit: iubens eos reuerti: & expectare maiorem opportunitatem. Nuntius vero, cui Childoni nomē
erat, domum petens, ac educens equum: ī quęrēdo fręno prę celeritate aīo concitabatur. Dumq̄
mulier diceret: Nunquid ex tuis familiaribus quispiā est: qui tibi pro hoc tpe subueniret: ob iurgia
quædam primum inter se oborta, deinde etiā cōuitia & sibi & mittentibus increpante muliere im

Pelopidas Thebas ingressus.

portunitatem vię, adeo plurimam diei illius partem obiurgando cōtriuerūt: vt nacta retardan/
di occasione, quasi id diuinitus euenisset, eousq̄ res peruenerit: vt statim pterierit cōmoditas abe/
undi. Sed Pelopidas interim, & q cum eo erāt agrestib⁹ paludamētis īduti, quū iam ad vrbē appli/
cuissent: adhuc lucente die, diuisim alii p aliā ciuitatis partē ingressi sunt. Erāt tū forte obortę ne
bulæ quædam cū ingenti grādine ac nymbis: qbus plęriq̄ domum cōfugerāt. Quo facilior laten
di fuit facultas. Nullus fuit præterea ex eius rei consciis: q eis nō patefaceret fores: ac ipsos ad Cha
ronis domum comitarēt: vbi vnūquemq̄ cōueniendi locus cōstitutus erat. Additi præterea iam

Philidas scriba.

nōnulli eo in numero erāt: vsq̄ ad octo & quadraginta. Quæ vero ad tyrannos attinebant: sic se
habent. Philidas scriba, vt diximus, Pelopidæ quidem & sociis fautor & cōscius erat. Eadem die
quum Thebani festa quædam ac solemnis ludos celebrare consueuissent: ea ex industria Philidas
Archiæ & sociis denuntiat: fecitq̄ vt maxime deditt voluptatibus & temulantiæ: faciliorem præ/
berent ad rem incœptādam cōmoditatem. Nec iam longe ab ebrietate distabāt: quum noua quæ
dam nec obscura quidem de Pelopida ac sociis afferuntur: q̄ ciuitatem clam introissent. Philidas
vero quum occupasset sermonē: Archias interim quendā ex eius ministris ad Charonem mittit:

charō a polemarchis accersitur.

iubens eū ad se venire, Interim ea abibat dies: Pelopidasq̄, & qui cum eo erant, se intus contine/
bant: armati thorace & telo: expectantes opportunitatē. Quum vero nuntius ianuam pulcas/
set: ac minister domus ad vocem accurrisset: Charonemq̄ a Polemarchis accersiri diceret: Pelo/
pidas & socii perterriti, ne ea res patefacta esset, de interficiendis seipsis consilium inierunt: om/

ni prorsus spe sublata vindicandæ libertatis. Sed satius visum fuit primo Charonem ad Archiam
proficisci: seq illis q̃ maiori aĩo posset inuiolatũ ac in suspectum pbere. Charõ vero etsi vir grauis
esset: atq oĩa pericula audax: vehemẽter tñ ea in expectata aduocatione ptimuit: ne aliqua pditio
nis suspitione inuecta, tot ac tanti viri eius capite pderentur. Atq accersito ex thalamo filio: qui
etsi adolescens esset, forma tñ, ac corporis fortitudine cæteris eius ætatis pstabat: Pelopidæ cõmi-
sit: vt si quẽ dolum aut pditionẽ se innectere sentiret: in illum primo tanq̃ in hostẽ verteret gladi
um. Plurimis tum ob eam Charonis fidem: lachrymæ obortæ: oẽsq eam pfectionẽ molestissime
tulerũt: quasi certissima res esset: si iret, apertam incursurũ necem: adeo manifestare rei suspitione
tenebant. Eumq rogabant: ne filiũ sibi adiũgeret, atq e medio ĩpendentis mali vellet amouere, vt
ille & patriæ, & patri, & amicis oĩbus vltrices gereret ĩ posterũ manus: seruatas modo ac surreptas
a Tyrannorũ faucibus. At ille filium minime seruandum censebat. putabat eñ: nullã honestiorẽ
salutẽ esse, ea inuiolata morte: qua vna cũ patre: atq amicis huiusmodi moreref. Deosq pcatus, &
amplexus oẽs, fidenti aĩo abiit ad Archiã: dissimulans fronte & oratione aliũ se Spartanis: q̃ esset.
Eo quũ venisset: Archias & Philidas obuiam facti, Agedum fare inquiunt Charon: Audistin tu
aliquos mõ introiisse ciuitatẽ: & nõnullos iã illis cõspirasse: & latitare inter hæc domicilia! Cui ille
admirãs primũ: quasi nihil adhuc certi fama attulisset: Quæris inqt a me Archia: quæ mihi pari
unt admirationẽ: tanq̃ eorũ vel ipse cõscius sim aut tu quid interroges nõ plane ĩtelligas. Sed aspi
cite ne qua vos inanis fama seducat. Eã tñ rem pspiciam accuratius: forte enĩ opus est huiusmodi
suspitionẽ nõ negligere. Hæc quoq Philidas ipse q aderat quũ laudasset: Archiã iterum reducens
ad pocula plurimo mero exhilarabat: donec eius aĩum libidine cõcitatũ in mulieres acriter inflam
mauit. Vbi vero Charon domũ rediit: oẽs inuenit paratissimos: nõ vt q victoriam, aut salutẽ ali-
quã sperarẽt: sed vt q clarissime, si p eundũ fuisset, multa cũ hostiũ strage pituri essent. Assalutatisq
oĩbus, Pelopidã a cæteris semotũ edocuit de oĩbus. Reliqs vero mẽtius est: simulãs alia se causa ab
Archia accersitũ: quæ nihil ad eam rẽ ptineret. Itaq elapso primo piculo: fortuna statim aliud in
uexit. Nũtius enĩ qdã ex Athenis pfectus ab Archia Hierophãtæ filio, ad aliũ Archiã illius cogno
minem atq hospitẽ literas attulit: haud simulatã, neq inanẽ suspitionẽ afferẽtes: sed significatri-
ces plane oĩm rerũ: vt postea cognitũ est. Tum vero ebrianti Archiæ literis redditis: Nuntius inqt:
Qui has ad te mitti: vt q̃ primũ legas iubet: nã de rebus qbusdã haud cõtẽdis, serioq scriptæ sunt.
Archias vero ridẽs: In crastinũ igit̃ inqt diẽ hæc q̃ serio scripta sunt differamus. Et epistolã accipi-
ens sub lectuli capite locauit: atq iterũ Philidã cõueniẽs ad colloquẽdũ, vt cœperat, prexit. Illud ve
ro dictũ hucusq apud græcos obseruatũ est. Vbi autẽ affuit tẽpus incœptãdæ rei: oẽs bipartiti in
ter se Pelopidas qdem & Democlides cum suis aduersus Leõtidam & Hypatem cõuicinos ĩpetum
fecerũt. Charon vero, & Melon in Archiam & Philippum: muliebribus paludamẽtis arma celan
tes: & coronis frondẽtibus capite operti: quæ totam faciẽ inũbrabant. Ideo qui p foribus vestibu
li astabant primũ eis applausum fecerũt: rati mulieres eas aduẽtasse: quas diu expectauerãt. Itaq
intromissi facile: q in Archiã & Philippũ ierant, pnoratis primũ quibusq oculis: ac deinde exutis
paludamẽtis, cũ strictis ensibus in eos crapulãtes adhuc impetũ fecerũt: seq quales essent facile in-
dicauerũt. Paucos quidẽ Philidas ex iis q discumbebãt: agere silentiũ iussit. Qui vero ad defensio
nẽ se accinxerũt: facile ob temulẽtiã, inter pocula illa ac crateras interfecerũt. Sed haud ita facilis
fuit Pelopidæ reliquos inuadendi facultas: quũ aduersus sobriũ & grauissimũ virũ Leontidã se cõ-
iecisset. Qui tum forte quũ clausis foribus se quieti dedisset: tardandæ rei materiam haud quaq̃ expe
ctatam pbebat. Itaq quũ diu pulsassent: seruo tandẽ vix audiẽte, ægre patefactæ sunt fores. Qui-
bus intromissis: ac distracto seruulo: oẽs ad thalamũ vsq impetũ fecerunt. Leontidas vero tatus
aĩo quod erat, repente e lecto exurgens ensem arripuit: oblitusq lychnos restinguere: qui intus
ardebant: quo facile oẽs pcipitasset: Pelopidæ ac sociis occurrit. Cephisodorũq primo irruẽtẽ fe-
riens obtruncat. Quo mortuo, Pelopidam subito inuasit. Sed Cephisodorus in medio pstratus
Pelopidæ impedimẽto erat. Victor demum Pelopidas Leontida perempto, in Hipatẽ statim cũ
cæteris se contulit. Nec mora: capta eius domo: fugientem per viciniam illum: vsq ad interitum
consequuti sunt. His peractis quũ ad Melonẽ, cæterosq se recepissent: nũtios Athenas ad exules,
qui ibi remãserant, mittunt. Inde ciuibus ad libertatẽ concitatis: hostium exuuiis, quæ publicis
porticibus appensæ erant, illos armabant. Tela etiam domestica in lanceas, aut mucrones coa
ptabãt. Quibus multi confestim ex ciuitate ingenui adolescentes cum armis, & ex senioribus pri-
mates oẽs: qui cũ Epaminonda & Gorgia erant, auxilio venere. Iamq ciuitas tota in armis erat.
Tumultus vbiq exoriri. Incẽdia passim p domos disposita cõcursiones ciuium certatim concita-
bant. Nec tamen pstabat vno in loco multitudo: sed pterriti quum nihil adhuc certi audirẽt, diẽ
expectabãt. Vnde quũ subito Lacedæmoniorũ principes neq cõcurrere: neq cõgredi pspicerẽtur:
mortem obiisse apparuit. Præsidium arcis: quod ferre ex mille & quingẽtis militibus cõstabat, mul
tis ex vrbe ad arcem concurrentibus, clamorẽ, ignesq, ac turbam vndiq secedentem extimescens,
silentium egit: & ipsam arcem retinuit. Orta iam luce: exules q ex Athenis accersiti erãt, iam & ipsi

Charon dimissis domũ rediit.

In crastinũ serio scripta differãt.

Pelopidas cũ sociis tyrannos aggressus est.

Archias & Philippus necantur.

Cephisodorus a Leõtida obtrũcatur.

Leõtidas a Pelopida pimitur.

cum armis applicauerant: populusq; facta concione in vnum conuenerat. Epaminondas deinde & Gorgias Pelopidam sacerdotibus circunseptum, ac coronatum introducebant: prouocantes continue populum ad tutandam libertatem,& patriæ deos. Quibus aduentantibus omnes cũ applausu assurgebant: eos parentes, ac liberatores patriæ appellantes, Postea Pelopidas a Thebanis princeps designatus: vna cum Melone,& Charone confestim arcem obsedit: tormentaq; vndiq; constituens, quo eos expelleret, ac Bœotiam liberaret, priusq̃ ex sparte subsidium acciperent eousq; contendit: donec dimissis cum conditione omnibus: Cleombrotus: qui aduersum Thebanos iam agebat exercitum, illis prope Megaram obuiam venit. Sed Spartani ex tribus, qui Thebis præerant, Hermippidam & Harmissum ex sententia interfecerunt. Tertius vero Chrysaoridas ingenti ære mulctatus ex Peloponneso exulauit. Hoc igitur tam excellens facinus: ob eorum virtutem, ac periculosam certaminibusq; refertam victoriam, haud equidem illius Thrasybuli dissimile: eodemq; casu, pariq; fortuna administratum: germanum illius græci appellauere: nec possent recte aliter inter se, ob eam rei similitudinem appellari. Quum ambo quidem longe aliis inferiores essent primatumq; auxilio priuati: solum consilio ac animi audacia vincẽtes, optimarum rerum initium patriæ præstiterint. Itaq; gloriosiorem ea rerum nouitas Thebanorum ciuitatem effecit:& Lacedęmoniorum dignitatem multum comminuit: ac confregit: qui antea principes terræ ac maris erant. Cuius quidem glorie iactura ex ea potissimum nocte cœpit: inqua Pelopidas nõ præsidium: nõ menia: non arcem deiiciens: sed domum cum cæteris ingrediens: vincula principatus Spartanorum: silicet veritatem dicere: dissoluit ac confregit. Quæ certe antea indissolubilia ac inuicta videbantur. Sed ea fama commoti Lacedęmonii, quum Bœotiam ingenti cum exercitu inuasissent Athenienses qui antea cum Thebanis fœdus inierant, præteriti a societate desciuerunt. Et quicunq; eas partes sequi videbantur, aut ære, aut carcere, aut exilio, aut morte damnabant. Vnde Thebanorum res amissa Atheniensium societate, male succedere visæ sunt Erat tum forte Pelopidas vna cum Gorgia Bœotiæ pręfectus. Qui sentientes se nudatos Atheniensium societate: volentesq; iterum eos Lacedęmoniis obiicere: nouam quandam huiusmodi viam inuenerunt. Sphodrias enĩ qui præerat Spartanorum exercitui, vir sane ad rem ciuilem clarus, alioqui tamen minime grauis, vana spe, ac inani gloria facile capiebatur. Is relictus fuerat apud Thespias cum exercitu: vt deficientes a Thebanis acciperet: ac præstaret auxilium. Pelopidas vero priuatum quendam mercatorem examicis ad illum ex cõposito mittit: & res & verba ferentem: quæ potissimum efficaciora erant ad commouendum insolentis animum: vt scilicet ad maiora mallet animum intendere: & Pyręum capere ex insperato: quem Athenienses minime custodirent. Neq; Lacedęmoniis capiendarum Athenarum gratia, charius quicq̃ futurum. Thebanos aũt pro hostibus ac proditoribus habitos ab Atheniensibus, nullum illis auxilium laturos. Hac persuasione captus Sphodrias: noctu clam in Atticam impetũ facit: & ad Eleusinam vsq; cũ exercitu profectus. Ibi quum milites cognita iam re, timere cœpissent: iterum in Thespias reduxit exercitum. Tum vero Athenienses in Lacedæmonios cõmoti, ad Thebanos iterum se contulerunt. Mariq; vndiq; occupato: omnes ad se cõtrahere conati sunt: quos cognoscebant haud bono cum Lacedęmoniis aĩo esse. At Thebani interim p se ipsos hostem intra Bœotiam adorti: nõ tam ingenti pugna, q̃ studio & exercitatione quottidie magis ad bellum incendebant: corpusq; labori assuefaciebãt: experientia simul & vsum: & audaciam ex eis certaminibus aucupãtes. Quapropter ferunt Antalcidam Spartanum: quũ Agesilaus ex Bœotia saucius rediisset. Optima dixisse pręcepta accepisti: docens Thebanos quum nolint pugnare. Nec profecto Agesilaus Thebanorum magister fuit: sed ipsi in tempore & cum ratione aduersum hostes, quasi leporari canes, se conferebant. Ac deinde degustata victoria, paulatim animus creuit. Ex quibus nõ mediocrem laudẽ & gloriam sibi cõparauit Pelopidas. Ex quo enim primũ eum ducem belli delegerunt: nunq̃ destiterunt: quin etiam illum quolibet anno principem designarent. Itaq; omnia quę ad Thebanos pertinebant, ipse vel sacri pręsidii pręfectus, vel princeps ciuitatis effecit. Apud Plateas igitur & Thespias Lacedæmonii accepta clade victi, fugatiq; sunt. Qua in acie & Phœbidas qui Bœotiã ante ceperat, concidit. Plurimos quoq; apud Tanagram in fugam vertens, ipsum etiam Panthoidem p̃sidii pręfectum interemit: Sed hæc certamina, tanq̃ si vicissent, animos illis & audaciã extollebant: nec si victi, omnino tamen spiritus illos ammittebant. Non enim vniuersa acie, aut stabili manifestaq; pugna se conferebant: sed in cursione & fuga & persequutionem, vbi opportunitas eueniebat, vtebantur. Et quum manus cõferebant: non mediocrẽ gloriam reportabant. Qui vero apud Tegyras ex Lacedęmoniis p̃fectus designatus erat: maxime Pelopidã gloria creuit: nullam penitus relinquentem sociis partem laudis: neq; de se ambiguitatem, neq; etiam hostibus vllam sanguinis sui gloriã Orchomeniorum ciuitati Spartanorum arma sequutę quum duas eorũ partes, ob diffidentiam excepissent: semper insidias parauit: expectans opportunitatem. Sed vbi sensit Lacedęmonios in Locrida ad pręsidia cõcessisse: sperans desertum Orchomenium inuenire eo cum sacro p̃sidio ac nõnullis equitibus cõtendit. Quo quũ appropinquaret; comperit iam ad-

uentasse ex

Pelopidas Thebãorũ princeps designatur

Atheniẽses a thebanis deficiunt.

Sphodrias

Thespiæ.

Eleusina.

Atheniẽses iterum ad Thebanos redierunt.

Antalcidas spartanus.

Phœbidę i teritus.

Orchomeniorũ vrbs Melon fluuius.

uentasse ex Sparta ꝑsidium:alterius successionem.Statimq; p Tegytas reduxit exercitum:qua p col
les aditus erat ad planitiē. Nam medius per vniuersam vallem Melon fluuius prope ex fontibus
in lacus stagnaq; nauigabilis fluens transeundi efficit difficultatē. Paulo hinc longius templum
est Apollinis Tegyræi,quod vsq; ad bellum Medorū:ꝑsidente Enchecrato,vaticiniis floruit: hic q
dem ferunt deum extitisse.Nam & propinquus mons Delos appellatur:ad cuius radices vndę flu/
uii franguntur.Post templum vero duo mirabiles suauitate fontes,copiaq; ac frigiditate scarent:
quoꝝ alterum Palmā,Oliuam alteꝝ vsq; ad hæc tpa appellamus:non ꝙ sint inter illas arbores:sed
ꝙ dea Pallas eo fluxu insederit.Nam prope esse dicunt ꝑcipitē locum:vnde illa viso apro:deciderit.
Et ea q̃ ad Pythonē,& Tityum ptinent:& q̃ in ipsius Dei generatione facta sunt:huic loco attribu
unt.Sed plurimas in hac re cōiecturas relinquo:q̃ de Diis ex mutatione factis patrio sermone cele/
brantur:queādmodum etiā de Hercule,& Dionysio inquiunt:qui ob coꝝ virtutem:corruptibilita
tem illam,ac mortalitatem exuisse ferunt:ac in deos imortales versi.Sed sempiternus increatusq;
teꝝ vnus est deus:si modo iis credere voluerimus:q̃ de deo sapientissimis viris tradita sunt. Pelopi/
dæ igitur ac Thebanis eo tpe ex Orchomenio in Tegyras per montana illa concedentibus, Lace/
dæmonii obuiā facti ex Locride occurrunt.Atq; vbi primum per eas angustias exercitū traducen/
tes visi sunt:quidam accurrens Pelopidæ significauit,inquiēs incidimus in hostes o Pelopida. Cui
respondens qd si potius in nos illi:Equitatum oēm qui posterior erat ad se venire iubet: vt occu/
pent imperū.Cæterosq; milites,q non vltra q̃ trecenti erant,in angusto reduxit: sperans quacūq;
irruat,magnopere hostes,qui numero præualebant,comprimere at superare.Erant Lacedæmoni/
is duæ cohortes.Cohortem Ephorus quingentos esse viros affirmat.Callisthenes vero septingen
tos.Quidam autem alii:quorum & Polybius est nongentos. Polemarchi,Ducesq; Spartanorum
Gorgoleon,& Theopompus magna animi audacia contra Thebanos irruerunt:magno conflu/
ctu inter ipsos Duces:multaq; vtrinq; vi,& furore.Lacedæmoniorum principes ad primum cōtra
Pelopidam congressum cecidere.Deinde vulneratis,cæsisq; qui circa illos erant,omnes statim i ti/
morem versi Thebanis concesserunt.Pelopidas vero vbi sensit perterritos esse hostes:quo magicis
cogebant se,eo magis irruebat:quousq; oēs terga vertere compulit.Nec tamen illos longius inse/
quutus est:quippe qui instaurata Spartanorum præsidia,& Orchomenioꝝ exercitus nō procul ad
modum castrametatos timeret.Attamen eo vsq; fugientes compresserunt:dum & vincendi facul
tas fuit:& victos hostes passim dissiparent.Firmatoq; ibi trophæo,spoliatisq; cadaueribus,cū exu
uiis elati domum redierunt. In tot igitur bellis,ac tantis rebus a Lacedæmoniis gestis, vt constat,
aduersum græcos & barbaros,nunquā antea si superiores multitudine fuerunt, a paucioribus de
uictos fuisse traditur:neq; si pares aduersum pares acie instructa dimicarunt.Quare quū terribiles
insuperabilesq; essent opinione:hostes deterrebant:quum dedignarentur pati acie pugnare: aut
pari conditione vti.Sed prelium illud tum primo edocuit:ꝙ neq; Eurotas,neq; is locus, qui inter
Babicā & Gnationē est,solus pugnaces ac bellicosos viros pariat sed illa potius regio:in qua quæ/
q; turpia dedecori sunt:& quæ ad quæq; honesta iuuenes efficit voluntarios:q grauius ferāt igno/
miniam,q̃ pericula. Ii enim sunt qui fortes,& hostibus terribiles vidētur. Sacrum vero pręsidium,
vt inquiunt,Gorgias constituit ex electis quidem viris quadringentis: quibus ciuitas exercitatio
nem victūq; in Cadmia arce thebana militantibus præbuit. Et propterea e ciuitate præsidium vo
cabantur.Nā pręsidia proprie,quæ tunc erant,ciuitates appellabant.Quidam etiam aiunt:eum
ordinem ex amatoribus inter se constare.Et Ptāmenes quoddam attulit ioco dictum. Non enim
inquit Homeri Nestorem illud ab arte iussisse per tribus a societates græcorum acies cogendas esse:
vt tribus.tribubus,& societas societatibus succurreret.Oportet enim Amatores iuxta se instruere.
Nam qui ex eadem sunt tribu,aut societate:non modicam habent in periculis rationem. Hic au/
tem ordo ex amore & beniuolentia constitutus,nimirum firmior ac stabilior efficitur: quū & qui
amantur,facile pro se quisq; ꝑsenti animo ad pericula persistunt.Nec mirandum profecto: si ma/
gis illis pręsentibus ignominiæ esse timeant quam cęteris:vt ille, qui quum hostis insideret,vt iu/
gularet,se verti prius rogauit:nec in terga sibi,sed in pectus ensem infigi:ne amator meus inqui/
ens quum me in terga confossum inspexerit pudore afficiatur. Dicitur quoq; Iolaum Herculis fi/
lium amatum,cum amantibus communicasse certamen:atq; vna cum illis aduersum alios contē/
disse.Aristoteles etiam inquit:ea tempestate in Iolei sepulchro amatores ipsius, & quos ipse ama/
bat,fidem eius rei fecisse.Conueniens est igitur eum ordinem,Sacrum ꝑsidium appellari: quum &
Plato optimum amicum Amatorem vocet.Ferunt hunc ordinem inuictum ac insuperatum exti
tisse vsq; ad eam pugnam:quam in Cheronia gesserunt:vbi quū Philippus omnes trucidatos aspe
xisset,traditur eo in loco diu constitisse:vbi trecenti illi conciderant oppositi quisq; iniectis hastis:
ac inter se inter angustissima spatia conferti.Atq; vbi audiuit:illud fuisse ex eis constitutum pręsi/
dium qui ita inter se amore tenerentur:admiratus lachrymasse, ac dixisse traditur: Pereant male q
hos quicq̃ facere,aut pati turpe existimarent.Et deniq; ex eorum consuetudine non vt poetæ inqui
unt Thebanis Laii malum præbuit initium:sed legūlatores eorum a natura audaciam & magna/

Tegyrei Apollinis tēplum.

Delos mōs

Palma fōs.

Oliua fons

Deus vn⁹ ē sempitern⁹ & increat⁹.

Cohors.

Pelopidę victoria cōtra Lacedæmonios.

Lacedæmonioꝝ laus.

Sacrū præsidium.

Iolaus Herculis filius.

nimita rem statim ab ineunte adolescentia excitare ac expergisci volentes, multas in eorum honorem & præsidentiam laudes & serio & ioco decantabant. Generosamq; quandam æmulationem laudis inter se intra palestram iniiciebant: excitantes eorum mores. Et ideo ex Martis filia Venere natam Mineruam, vt aiunt, intra ciuitatem vno recte templo coniunxerunt. Nam vbi ea inest belli, pugnæq; cupiditas: ibi etiã opus est gratia & persuasione ad accuratissimam ac ornatissimam rẽpu. constituendam: quum vniuersa ex harmonia quadam & conuenientia constare manifestũ sit. Hoc igitur sacrum præsidium Gorgias ab initio bifariam diuidens & intra vniuersam aciem militum iniiciens, haud manifestam efficit virorum virtutem: neq; ad communem rem quãlibet eorũ opera vsus est. quæ diuisa, ac variis locis dispartita, impotentior erat. Pelopidas vero vbi eorũ virtus apud Tegyras emicuit: quum eo in loco optime dimicassent: haud quaq̃ eos diuisit: neq; distraxit. Sed eis quasi vno corpore vtens, magna ac periculosa certamina aggrediebatur. Quemadmodum enim equi, dum ruunt effusi carcere currus, celerius per seipsos impulsi currunt: non tam q̃ pcussum aera violentia ac impetu scindunt: q̃ q; ea mutua concertatio, ac de victoria contentio maiores eis animos incendit: sic fortes viros a more quodam atq; ardore pulchrarum rerum gerendarum certantes, vtilissimos in repu. atq; prõptissimos esse putabat. Lacedæmonii interim facta paco cum omnibus græcis populis, solisq; Thebanis infensi: Cleombrotum regem cum milibus decem peditum, atq; equitibus mille aduersum eos miserunt: periculũq; non de iis (quæ antea) Thebanis imminebat: quippe res desolatam se vrbem pbiturum, minabatur: timorq; qualis nunquã antea Bœotiam inuaserat. Tum Pelopidas domo exiens lachrymante vxore, atq; orante, vt seipsum vellet saluum facere: Hæc inquit o Mulier oportet semper priua tis viris persuadere: sed qui magistratus gerunt, vt alios saluos faciant. Abiensq; in castra, & præfectos omnes conueniens: qui antea inter se dissidebant: primum omnium Epaminondę qui decernebat cum hostibus bellum miscere, sententiam suam dixit. Bœotiæ imperator Epaminondas non erat: sed quum ei plurimũ fidei adhiberetur: vt equum erat homini: qui talia vrbi signa pro libertate dederat: Sacri præsidii præfectus erat. Quum igitur constitutum fuisset: cum hostibus periclitandum esse: atq; apud Leuctra contra Lacedæmonios castrametari essent: Pelopidas terrore cuiusdã visionis magnopere pculsus est. Erat enim in Leuctrico agro filiarum Scedasi monumenta: q̃ a loco Leuctrides appellatæ sunt: Ibi nãq; euenit: vt violatæ ac interfectæ a Spartanis quibusdam hospitibus sepelirentur. Quod quum tam nefarium scelus patratum fuisset: nec pater iustitiam a Lacedæmoniis consequi potuisset: execrationes aduersum illos constituens seipsum postea in virginum funere telo confecit. Oracula vero & deorum voces Spartanis semp prędixerunt vereri ac obseruare Leuctricam iram, Leuctricaq; monumenta: ne qua inde magna multitudo conflueret, multa cura ac diligentia custodire. Sed nemo erat qui recte cognosceret locum: quum & in Laconica iuxta mare oppidum esset, quod Leuctrum appellabant. Et apud * Megalẽ Arcadię ciuitatẽ locus ẽt eiusdem nominis. Verum hoc scelus longe Leuctricis erat antiquius. Pelopidas igitur in castris sopitus existimauit eas se virgines conspicere: circa earum sepulcra gemiscentes, atq; execrantes Lacedæmonios: & Scedasum patrem iubentẽ eis mactare virginem flauam: si voluerit ex hostibus capere victoriam. Quę res quũ videretur grauis atq; difficilis: somno exurgens vatibus ac sociis omnia indicauit. Quorum quidam erant qui dicerent eam rem minime negligendam esse. Quidam ex senioribus Menoecẽum illum Creõtis filium & Macariam Herculis adducebant. Ex posterioribus vero Pherecydẽ sapientem a Lacedæmoniis interfectum: ac eius pellem ob quoddam oraculum a regibus obseruatam. Et Leonidem etiam deorum iussu seipsum pro vniuersa grecia morti deuouentem. tũ ẽt qui sub Themistocle immani Dionysio mactati sunt ante Salaminę pugnã naualẽ: idq; testari adeptas postea laudes & victorias. Ac ẽt vt Agesilaus in eisdẽ locis vbi antea * Agamemnõ fuerat: quum aduersus eosdem hostes duceret exercitum: cui dea visa ab se filiam iugulari contenderat: quod quidem in Aulide fuit: quũ esset detentus somnio: sed quum noluerit parere delinitus mollitie, sine gloria & laude castra dissoluit. Alii vero cõtra: quasi ea sacra adeo essent barbara ac fera: vt nemini ex superis grata esse possent. Non enim Typhones illos, aut Gigantes regnare dicebant: sed omnium deorum atq; hominum patrem. Inferos esse qui lętantur hominum sanguine accęde: propterea iniquissimum fore ea credere: quinimmo omnino negligenda esse: quum sint eiusmodi: vt horrorẽ, ac quandam quasi impossibilitatem prę seferant. Imbecillitatem enim animi cuiusdam ad affectionem indicari: iubere ac pati tam absurdas ac difficiles cupiditates. Dum hęc inter primates agerentur: inscio quid faceret Pelopida, equa quędam repente de grege exiliens per medium discurrit exercitum: atq; demũ quasi iussa astans prę omnium oculis, palpandam ad videndam se omnibus pręstitit, comis flauis per lucens, audaxq; ac confidens, tum etiã hinnitu ferox. Theocritus autẽ augur, quum primũ equã vidit, versus ad Pelopidam: ad te inquit o felix hoc sacrum: ne aliam virginẽ expectemus: sed vtere hac equo animo, quam tibi obtulit deus. Atq; illam ad sepulcrum virginũ deducẽtes: factis supplicationibus, coronaq; redimiti lęti omnes equã virginem litauere: disseminãtes p castra Pelopidę visionẽ. Inito deinde pręlio: quũ Epaminondas ex obliquo aciem suã aduersus sinistrũ cornu

Cleombrotus rex.

Leuctrides.

Leuctrũ oppidum.
Scedasus Leuctridũ pater.
Menoeceus Creontis filius.
Macaria Herculis filia.
Somnii Pelopidę variç interpretationes.

Theocritus augur.

Lacedæmonioꝝ induceret: vt cæteri dextrum inuaderent: & Cleõbrotum vi retropellerent: Sparta
ni eam rem aíaduertentes, se ad dextrum cornu in aciem transferre cœperunt : vt Epaminõdã mul
titudine subactũ circũuenirent. Sed Pelopidas exiliens, ac suos concitans, Cleõbrotum cursu prę
uenit: affuitq̃ prius q̃ suũ ille intẽderet cornu: aut cogeret milites in vnũ: & vallaret aciẽ. Quũ nõ
iã perstarent Lacedæmonii: qñimmo tumultuarẽt inter se: superueniẽs Pelopidas, eos contudit. Et
demũ Spartani, qui antea omniũ reꝝ bellicaꝝ magistri extiterãt, haud tanta rei militaris discipli/
na & experiẽtia fuere: vt nõ errarẽt & solutis ordinibus nõ pturbarẽturquũ semp visi fuissent oĩ stu
dio ac cura vbi piculũ aliqñ adesset, stabilitatẽ firmare: tũ ẽt vna cõuenire, ad pugnare comminus.
Itaq̃ Epaminõdas tũ inuectus & Pelopidas incredibili celeritate ac animo vsus, eoꝝ magnanimi
tatẽ, & rei militaris scientiã cõfuderunt. qđ qdẽ nunq̃ accidit Lacedæmoniis. Ideo Epaminõdas etsi
nõ esset Thebanoꝝ pfectus: vt Pelopidas: tũ ẽt oĩbus copiis ille imperaret: hic vero modicæ tm̃ par
ti pesset æqualẽ tñ de victoria laudẽ & gloriã reportauit. Ambo deinde creati principes, facto in Pe
lopõnesum impetu plurimos ex eis, qui a Lacedæmoniis defecerant, ad se cõtraxerunt: Elim: & Ar
gos: ac totã Arcadiã: tũ ẽt ipsius Laconici partẽ plurimã. Erant tũ acutissima frigora : quũ iã decli/
naret hyẽs: superãtq̃ haud multi dies mẽsi: q magistratui terminus astabat: muntisq̃ primo mense
futuro, designati Imparotes inituri erãt. Quare illis q exercitui perant, vel iperiũ deponẽdum : vel
capitis pœna subeunda erat. Cæteris ducibus hanc legẽ timẽtibus, hyemẽq̃ fugientibus, cura stu
diũq̃ fuit: cũ exercitu tecta domosq̃ repetere. Pelopidas vero vna cũ Epaminonda, primus oĩm sen
tentiã ferens, ciuibus persuadebat: vt post posita p tpe lege, in Spartam vnanimes impetũ facerẽt.
Traductoq̃ per Eurotã exercitu, plurimisq̃ ciuitatibus captis, totã eã regionẽ, ad mare vsq̃ depo/
pulatus est: septuaginta tum milibus militũ prefectus designatus : quoꝝ minusq̃ duodecima por
tio ex Thebanis erat. Sed eoꝝ fama & opinio fecerat: vt cæteri sine instituto ac publico decreto, spõ
te ac clam in societate sequerentur. Prima enĩ, vt videtur, ac sanctior lex fuit quã ipsi pro naturæ cõ
ditione tradiderãt: vt quẽ posset princeps liberare, si peteretur, vellet liberare. Sed quemadmodum
nautæ quũ sit trãquillitas aut litori appropinquant, temere tum solent gubernatoribus insurge/
re: & cũ exoritur hyems & periculũ: oẽs in eos respiciunt, suam spem vitæq̃ salutẽ in illis cõstituen/
tes: sic Argiui, & Elii & Arcades, modo parta tranquillitate, in subselliis cõtendentes de principatu
aduersum Thebanos disceptabant. In ipsis vero belli fluctibus, ac vbi extabat periculũ sponte pa
tentes: eos duces æquo animo sequebantur: totãq̃ Arcadiam eis Ducibus in vnam contraxerant
vim. Quumq̃ Messeniam regionẽ Spartani antea diuisissent: Pelopidas & Epaminondas veteres
Messenios ad se contraxerunt: vt Ithomen incolerent. Domũq̃ deinde abeuntes: per Cenchreorũ
regionem: Athenienses eos a commeatu prohibere conãtes: intra illa loca angusta ausos secum
cõferre deuicerunt. Quibus quidem rebus gestis: cæteri omnes eorum virtutem laudabant: atq̃ ad
mirabantur felicitatem. Sed ille intestinus ac ciuilis liuor simul cum eorum gloria coalescẽs: haud
conuenientes: neq̃ secundos præbuit successus. Ambo enim quum rediissent: capitis periculum in
ciderunt: qm̃ non deposito magistratu eo primo futuro mense quo lex iubebat: quem Bucoliõ ap/
pellant: quatuor item totos menses pter legem: eo functi essent: quibus & in Messenia: & Arcadia:
& Laconica commorati sunt. Pelopidas quia primus in iudicium accitus: maiora pericula subiit.
Ambo tamen euaserunt. Epaminondas: quum in animum sibi induxisset: magnam partem forti
tudinis & magnanimitatis in rebus vrbanis tolerantiã esse : eã calumniã mansuete ac humaniter
tulit. Pelopidas vero quũ & natura ferocior esset: & ab amicis impelleretur: vt aduersariorum refelle
ret iniurias: nõ ea mansuetudine vsus est: hanc refellẽdæ iniurię causam nactus. Meneclides, rhetor
vnus ex iis qui cum Pelopida & Melone in Charonis ædes conuenerant : vbi a Thebanis æquam
cum cæteris partem minime consequutus esset: quum & procaci lingua : & malis moribus pluri/
mum valeret: suopte ingenio ad calumniandos ciues vtebatur. qui nec etiam post criminationem
illam Pelopidæ: & Epaminondę quieuit. Itaq̃ legem perscripsit: ne Epaminondas iperio: cæterisq̃
vrbis muneribus fungeretur: ac per multum temporis in exilium truderetur. Pelopidæ vero apud
populum per calumnias inurere maculas non valuit: sed omni conatu: eum Charoni obiicere ten
tauit: & communem quandam liuoris flammam inter eos de laude suscitare. Laudabat summope
re populo Charonis facta: & eius imperatoriam laudem: & adeptas victorias vehementer extolle/
bat. Illius vero equestris pugnæ, quam apud Plateas: ante Leuctricã victoriam Duce Charone ob/
tinuerunt Thabani: ipse huiusmodi figmentum cœpit ordiri. Nam Androcydes Cyzicenus: quũ
aliam quandam pugnam depingere cum populo antea conuenisset: & opus illud imperfectũ The
bis reliquisset: orta dissensione ac tumescente iam bello: Thebani eam Tabulam : quę non mul/
tum aberat a fine: penes se continuerunt. Hunc Meneclides inuitauit: vt Charonis res gestas depi
geret: quo Pelopidæ & Epaminondæ facta denigraret. Erat autem temeraria ac stulta quidem ea
cupiditas honoris: vnius scilicet facinoris ac victoriæ, ad tot & tanta certamina. In qua quidem il
lius victoria Gerendam quendam ex Spartanis ignobilem ac quadraginta alios cum eo cecidis/
se: nihilq̃ aliud actum fuisse egregium memoriæ traditur. Sed Pelopidam ferunt decretum vnum

Thebani lacedæmonios deuicere Lacedæmonii reꝝ bellicarum magistri.

Pelopidas spartã oẽm depopulat⁹ est.

Exercitus. lxx. milium militum.

Pelopidas & Epaminõdas Athenienses deuicerunt.

Pelopidas & Epaminõdas capitis rei fcti sunt Meneclides rhetor procax.

Androcydes Cyzicenus pictor

Gerendas Spartanus.

præter leges sanxisse: quod patrium minime Thebanis esset: Priuatum aliquem priuatim honorare. Nam patrium id esse in cõmuni victoriæ laudem conseruare. Et Charonem cum omni æquanimitate extollens, sine inuidia, in amicitia pmansit. Meneclidã vero, vt calũniatorem ac scelestum virũ accusans, a Thebanis quærebat: Num boni quicq̃ eis vllo vnq̃ tempore contigisset: pp̃ter qd meneclidan pecuniis mulctare opus nõ fuerit? Quas quidẽ quum exoluere propter magnitudinẽ nõ posset: postremo tentauit conquassare ac concitare rẽpu. Hæc siquidem quandam etiam habẽt vitæ & moꝝ rationem. At postq̃ Alexander Pheræoꝝ Tyrannus multis Thessaliæ populis bellum intulit: & clam: omnibus insidias parabat: ciuitates ipsæ Tyrannum formidantes, legatos Thebas miserunt Ducem belli, & auxilia petentes. Pelopidas intuens Epaminondam in Peloponeso tũ gerentem bellum: seipsum sponte tradidit Thessalis: inquiens haud facile pati animum suum inertem abire: neq; existimare alio duce opus esse: vbi Pelopidas foret. Cæteris igitur neglectis ad Thessalos contendit. Quo posteaq̃ cum exercitu pfectus est: Larissam illico per deditionẽ accepit: & Alexandrum ad se venientem, quærentẽq; conditionem, tentauit ex Tyrãno mansuetum, ac æquum principem Thessalis reddere. Sed erat impacabilis ac ferus: cupiditateq; & immani atrocitate vexabatur: quod Pelopidas moleste ferens aduersus illum vehementer incendebatur. Alexander perterritus, cum suis stipatoribus fugam cepit. Pelopidas vero plurimam Thessalis a Tyranno subliber tatem, ac inter se concordiam relinquens, in Lacedæmoniã se cõuertit. Ptolemęo interim aduersus Alexandrũ Macedonum regem bellum gerente: & vtroq; Pelopidã ad se allicere conante: vt eẽt cõciliator, ac iudex, sociusq; belli: tũ etiã ferret auxiliũ aduersum eum: qui iniuriã alteri facere videref: eam curam minime refellit: sed profectus, sedatis contẽtionibus, fugitiuos oẽs in patriam reuocauit. Philippũ regis fratrem vna cum triginta aliis ex primatum filiis in obsidem accepit. eosq; quũ Thebas adduxisset: ostendit cæteris græcis Thebanos apud peregrinas gentes rerum gestarũ gloria, & æquitate pollere. Hic est ille Philippus, qui postea pro græcoꝝ libertate pugnas obibat. Tũ vero quum esset adhuc puer, in Thebis multum tpis in diæta, ac disciplina rei militaris contriuit: ex quo visus fuit Epaminondæ æmulator extitisse: sed in iis fortasse: quæ ad belli imperiiq; rationẽ pertinerent: quæ erat sane minima portio viri illius virtutum. Continẽtia autem & æquitate, tũ etiam magnitudine animi, ac nobilitate, quibus ille præstabat in primis, haudquaquam illi neq; natura, neq; imitatione conferendus. Post hæc accusantibus Pheræum Alexandrum Thessalis: q turbatione ciuitates fatigaret: missus ad eos legatus cum Ismenia Pelopidas. haud futurum bellum ratus, sine exercitu profectus est: sed a Thessalis pro iis quæ imminebant, vti exercitu est coactus. Interea rursus rebus in Macedonia turbatis, Ptolemæus regem interfecit. Regnumq; occupauit. Amici vero interfecti Regis Pelopidam accersiuerant. Qui quum in rebus bellicis gloriam quæreret: nec priuatim milites haberet: conductis quibusdam, cum iis statim aduersus Ptolemæũ profectus est. Vbi prope ventum est: Ptolemæus omnes illius milites pecunia corrumpens, illis psuasit, vt ad se cõfugerent. Sed quum eius viri gloriam pertimesceret: ei tanq̃ superiori obuiam venit: atq; amplectens eum ac rogans, pollicitus est principatum interempti fratribus conseruare: Thebanis vero ex hoste amicum futuꝝ: atq; Philoxenum filium suum obsidẽ dedit: & ex sociis quinquaginta. Quos oẽs Thebas Pelopidas dimisit. Sed ægre ferens illorum euocatoꝝ proditionẽ, audiensq; & filios, & vxores illorum, cum plurima supellectile in campis esse pharsalicis: ratus si ea obtinuerit, satis supplicii cepisse: quosdam ex Thessalia sibi contrahens, Pharsalum cũ iis petiit. Quo quum peruenit: Alexander tyrannus sese illi cum exercitu obuiam tulit. Pelopidas vero ratus eum aduentare: vt secum conueniret: Alexandro pariter occurrit: tametsi eum immanem & sanguinolentum satis cognosceret. Sed tamen propter Thebanorum nomen & ipsius gloriam, parciturũ crudelitati arbitrabatur. Is vero & inermes oẽs, ac per paucos esse intuitus, facto impetu facile Pelopidam cum cæteris cepit: & Pharsalum obtinens, timorem oibus qui sub eo erant, incussit: tanquam neminem pace frui dimissurus: post tantam patratã iniquitatem: atq; vsurus sic oibus. Thebani igitur quũ hæc audissent: molestissime ferentes, exercitu ab Epaminonda indignanter repetito, alios declarant principes. Pelopidam vero in Pheras tyrannus abducens, primum adire volentes permittebat: ratus illum vinclis & carcere fatigatũ, miserum mœstumq; esse factum. Sed Pelopidas quicq; ex Pheræis ad se veniebant, conquerẽtes de Alexandri moribus, eos continue excitare, atq; adhortari: quasi rex paulopost daturus esset pœnas. Atq; ad tyrannũ nuntios mittebat: q diceret, absurdissimum esse: miseros eius ciues, quum nihil errarent, ita in dies cruciari ac cędi: sibi autẽ parcere: quẽ maxime cognosceat vltuꝝ, si seruetur. Admiratus Alexander eius animi magnitudinẽ, ac loquẽdi licentiã, Quidnã inquit accelerat mortem Pelopidas? cui ipse audiens respondit, vt tu diis & hoibus inuisus celerius oppereas. Tyrannus deinde quẽpiam ad illum vetuit accedere. At Thebe Iasonis filia, Alexãdri vxor, audiens Pelopidę confidentiam, & magnanimitatẽ maxima cupiditate & videndi illum: & alloquendi capta est. Quę quum ad illum ingressa: quasi mulier nondũ eam animi excellentiam: atq; incredibilem in tanta calamitate constantiam sensisset: eius solum iuuentutẽ intuita: & moresq; & formę habitum: quippe qui veste: capillo: barbaq; demissa:

Alexander Pheręus.

Pelopidas Thessalos Alexandro eoꝝ tyranno pacauit.

Alexander Macedonũ rex.

Ptolemęus Alexandrũ regem Macedonũ interfecit.

Philoxeus Ptolemæi filius.

Pelopidas ab Alexandro fraude captus.

Thebe alexãdri vxor.

animi ægritudinem significabat, lachrymare cœpit. Et Pelopidas inscius primum quænam esset obstupuit. Vbi vero eam nouit: more patrio eam compellat. Nam familiaris & amicus erat Iasoni. Et dicente illa. Miseret me vxoris tuæ: & me respondit Pelopidas, tui: quæ quum sis libera æquo animo Alexandrum feras. His verbis concitata mulier: tyranni crudelitatem, superbiamq;, & maxime ob iuniorem fratrem, quo turpiter vtebatur, grauiter ferebat. Ideo sæpenumero ad Pelopidā accedens, atq; ei aperiens, quibus potissimum afficiebatur, implebatur animo atq; audacia tyrannum vlciscendi. Postq̄ Thebanorum Duces facto in Thessaliam impetu, re male gesta, & imperitia quadam, ac mala fortuna, turpiter pedem retulerunt: illorum singuli decem mille drachmarum pœnas dederunt: Epaminondasq; cum exercitu missus est. Cuius aduentu, Thessali statim cōquassati cœperunt: ac in ipsius deditionem venire: parumq; abfuit: quin omnes illius tyranni res funditus euerterentur. Tantusq; terror omnibus & amicis, & eius ductoribus incessit: vt de desciscendo a rege omnibus consilium fuerit: spe potius futuræ felicitatis: quum viderent regē ipsum q̄pto pere pœnas daturum: q̄ timore Epaminondæ victoriæ. Sed Epaminondas amici Pelopidæ salutē suæ ipsius priuatæ dignitati præponens: veritusq;, ne perturbatis rebus Alexāder quasi fera quædam, amissa spe in Pelopidam irrueret: bellum sustinebat: & circunducens illum apparatu & tardatione paulatim tyrannum protrahebat: ne eius furorem in amicum lacesseret: & crudelitatem cōcitaret; quum audiret eius immanitatem iniustitię, atq; desperationem: q̄ homines viuos sepeliret: & quosdam aprorum atq; vrsorum coriis circundatos, telis & canibus venaticis lacerandos laniandosq; præbuerat. Meliboea vero & Scotusa ciuitates quum in fœdus ac amicitiam cum eo reduxissent: accersitis stipatoribus, adolescentulos mactauit. Lanceam quoq; qua Polyphronum auunculum morti dedit consecrauit: ac coronis exornans, tanq̄ deam vnā deificauit: Tychonēq; eam appellauit. Tragœdum quum aspexisset Euripidis Troadas fingentem, ex theatro prosiluit: & per inter nuntium tragœdo iussit ne propterea deterius tragœdiam ageret: nihilq; mali suspicaretur. Se enim haud inde decessisse: quia illum cōtēpsisset: sed veritum ciues: ne cui lachrymans ob aliquē eorum quos leto præbuisset, in malis Hecubę atq; Andromachę videretur. Hic igitur & gloriam & nomē, tum etiam speciē Epaminondę exercitus obstupescens: vt gallus victus inclinatis pēnis, animos remisit. Accersitisq; ad se nuntiis, eos ad Thebanos destinauit: veniam petituros. Epaminondas autem pacem amicitiamq; cum tali viro Thebanos componere non tulit: sed percusso fœdere, datisq; triginta dierum induciis, cum Pelopida & Ismenia redēptis exercitum reduxit. Deinde vero Thebani quum sensissent: ab Atheniensibus ac Lacedæmoniis ad magnum regem legatos proficisci: pro impetranda cum illo belli societate: confestim & ipsi Pelopidam ad illum miserunt: & id quidem sapientissime: ob eius viri gloriam ac dignitatem. Quum primum Pelopidas regis prouincias attigisset: quocūq; incedebat, clarus ac spectatus omnibus erat. Nam ea rerum gestarū gloria aduersum Lacedæmonios, haudquaq̄ mediocris, aut obscura, per asię loca se coniecerat. Quinimo iam per omnium ora: & maxime illius Leuctricę pugnę fama volitabat: semperq; aliquid addens dignitatis mirifice emicuerat. Posteaq̄ aūt ad fores cum Satrapis, principibus, ac Ducibus conspectus est: admirationem de se ac sermonem prębuit: q̄ ipse is esset, qui terra mariq; Lacedæmonios fugauerat. Quiq; eos intra Getam & Eurotam ac ipsam Spartem compulisset: qui pauloante per Agesilaum aduersum magnum regem & Persas, de Susis atq; Ecbatanis dimicabāt. His rebus Artaxerxes ipse congratulabatur: & Pelopidam longe amplius, quam opinio erat, admirabatur: eumq; magnum videri effecit regis in illum honoris amplitudo: quum vellet Pelopidam coli & obseruari a primatibus. Vbi vero illius aspexit indolem: atq; orationem audiuit: Atheniensium quidem firmiorem: & Lacedæmoniorum ditiorem: longe maiori illum beniuolentia complexus est: miraq; in eum regia cupiditate affectus: haud se continere potuit: quin illud palam faceret Pelopidam apud alios quoq; legatos palam magnificans. Visus est tñ Antalcidę Lacedæmonio p̄cæteris honorem pręstitisse: quum eam coronam qua ipse in potatione vtebatur myrto intictā ad illud miserit. Sed quum Pelopida non vsq; adeo molliter & delitiose egit: tametsi dona dederit clarissima quidem ac præstantissima: vltra quam quisquā existimare posset. Id quoq; constituit: vt gręci liberi essent: & Messenam incolerent: Thebanos vero patrios amicos apud se existimari. Hęc quum accepisset: repudiatis omnibus muneribus: pręter illud quod erat eius gratię ac beniuolentię signum: rediit in patriam. Quod maxime cęteros legatos ignominia affecit. Timagoram igitur Athenienses morte damnarunt. quod quidem recte factum iudicandum est: si id euenit ob acceptam munerum amplitudinem. Non enim aurum solum atq; argentum dono acceperat a rege: sed etiam pretiosissimam quandam lecticam & * seruulas stragulatas: ne ad grecorum aures posset peruenire: tum etiam boues octoginta cum bubulcis ipsis: quasi opus esset ad curandū eius morbum lacte bouino. Et deniq; vsq; ad mare feretro inuectus: quatuor talenta pro victoribus a rege accepit. Sed videtur non semper munera irritasse Athenienses. Epicrates enim qui curam de donis gerebat: quum olim a rege donaretur: haud repudiauit. Quumq; diceret Decerni debere: vt pro nouem primatibus: eligerent quolibet anno nouem legatos ad regem ex plebeiis ac tenuiori-

Epaminondas contra Thessalos missus.

Alexandri crudelitates.

Pelopidas ab Epaminōda redēptus.

Pelopidas ad Artaxerxē magnū regē missus

Pelopidaę laudes.

Antalcides Lacedæmonius.

Timagoras Atheniēsis

* Alii interpretes transtulerunt seruilia strata.

Epicrates.

bus ciuitatis: vt quum caperent dona, ditiores fierent: arrisit populus. Sed illud grauiori animo
ferebant: ꝙ rex omnia attribuisset Thebanis, cõsiderãtes Pelopidæ gloriã: quãtis oratoribus & ser/
monibus superior extitisset: & potissimũ apud eũ virũ: qui semper superiores in armis colebat. Ea
igitur legatio haud mediocrem beniuolentiã Pelopidæ adiunxit redeũti per Messenam: ob ĩpetra/
tam ei: & cæteris græcis libertatem. Quũ vero Alexander Pheræus iterum ad pristinam illam feri/
tatem redisset: deuastassetq; haud modicas Thessaliæ ciuitates: subactis iam Phthiotis: & Achiuis
tum etiam vniuersa * Magnetũ gente: ipsæ ciuitates Thebas legatos miserunt: vt adducerent Pe *
lopidã: postulantes eũ Ducem cum exercitu sibi auxilio proficisci. Thebani vero quum eam tẽprõ/
ptissime decreuissent: paratissimiq; oẽs ad id essent: ac occupasset iam iter Pelipodas: deficere ac ob
Solis defe/ctus.
scurari sol cœpit: totaq; ciuitas obregi caligine. Pelopidas autẽ intuens omnes ea visione perterri/
tos: haud censuit compellendos esse: neq; obiicere periculo septem Thebanorũ milia: quos perter
refaciebant tam repentinæ cœli mutationes. Itaq; seipsum solum tradens Thessalis: cum trecẽtis
equitibus euocatis, qui illum sponte sequebantur, inuitis vatibus, ac sui ipsius amicis, in Thessali
am profectus est. Maximum enim & manifestum signum ab Dis aduersum tanti viri virtutem ap
paruerat: Sed ipse eo erat in Alexandrum ardentior: ꝙ ipsum antea affecerat iniuria. Sperabat eni
domum illius iam prius infectã, penitus oppressam offendere: ex iis quæ Thebe prædixerat. Maxi/
meq; eum concitabat rei pulchritudo, captum cupiditate laudis & glorię. Et potissimum: quum
Lacedæmonii quoq; ad Dyonisium Siciliæ tyrannum Duces & auxilia misissent: qui ex integro le/
ges, muneraq; ciuitatum renouarent. Athenienses vero Alexandrum ipsum mercede conductum
Pharsalum
detinebant. Et ideo æneam illi imaginem constituerunt: vt eum græcis benefactorem suum osten/
tarent. Tunc græcis Thebani soli ostenderunt: se pro libertate græciæ, vt iniquos violentosq; po
tentatus delerent, bella suscipere. Vbi igitur Pharsalum venit: paratis cõfestim copiis acies instru
xit: ac prope Alexandrum ipsum castrametatus est. Is vero intuens per paucos admodum ibi The
Canis capi/ta.
banos esse: seq; duplo plures Thessalos habere: obuiam se ad Theridium obiecit. Et quum quidam
diceret Pelopidæ: plures esse qui cum tyranno erant: eo melius inquit nobis: nam plures vincemus
Quum autem in planum procederent: atq; vterq; ea promontoria, quæ Canis capita vocant, ca
pere peditibus niteretur: altissimis collibus obsessa. Pelopidas qui superior erat equitatu, suos in
hostium equites dimisit. Qui quum magna vi hostes repulissent: fugientes illos vsq; ad planitiem
insequuti sunt. Alexander deinde, iussis Thessalis peditibus capere eos colles, quum u multa vi ad
loca illa munita & altissima euadere tentarent: ipse in Thebanos irruens, primos interfecit: alii ac/
ceptis vulneribus nihil egerunt. Quod videns Pelopidas, reuocatos equites in hostium aciem, q̃
magis conferti erant, irruere iussit: ipse se illis cursu cõmiscuit: qui per colles dimicabant. Statimq;
erepto clypeo, & impellens a tergo priores, tantam iniecit omnibus fortitudinem ac animum: vt
hostibus visum sit & corpore & animo alios esse. Quo factum est: vt duę vel tres phalanges turba/
batæ fugatęq; ex primis partibus extiterint. Sed intuentes hos quidem constantissime colles ascẽ
dentes, & equitatum iam ab insequutione redeuntem, versi ad eorum latera irruerunt. Pelopidas
vero quum sensit hostium acies necdum in fugam versas: sed adhuc respirantes aduersum suos: ꝑ
turbatus constitit: quæritans oculis Alexandrum. Quem vbi aspexit confidentem animo, atq; ex
hortantem euocatorum aciem in dextro cornu: ira percitus haud potuit se continere. Sed accen/
sus eius aspectu, seipsum ac principatum suum præcipitans, e medio suorum solus exiliit, aduer/
susq; illum vociferans. Tyrannũq; vocans impetum fecit. Ille vero minime irruentem illum expe/
ctans, per aciem fugiendo inter stipatores se coniecit: tandemq; delituit. Qui Pelopidæ obuiam in
Pelopidæ interitus.
ter cursitandum fiebant, eius impetu cęsi consternebantur. Quidam etiam vulnerati postea occu/
buerunt. Interim acceptis a longe nonnullis vulneribus, Thessali tandem laborãtem illum intui/
ti, repente ex collibus proruperunt. Sed quum iam occidisset Pelopidas: eius equites irruentes vni/
uersam hostium aciem euerterunt. Et quantum potuerunt insequuti: omnia ea loca sanguine con
sperserunt. plus tribus milibus cæsis. Mortuo igitur Pelopida: Thebani qui aderant: principis sui
casum grauiter ferentes eum parentem ac liberatorem patrię appellabat. Nec mirum si id Theba
ni: quum Thessali ipsi, ac omnes socii: pręter honores illos: quos ei vltra omnem humanitatem
decreuerant: amplissimam quoq; de se beniuolentiam & amorem ostenderint. Traditur enim qui
cunq; ei rei affuerunt: neq; deposuisse arma: neq; equis extraxisse fręna: neq; vulnus vllum ligauisse:
quousq; senserint eius finem. Tum vero in armis super cadauer astitisse: quasi adhuc sensibile esset:
circũq; hostium exuuias accumulasse: atq; sepisse armis corpus. Equos ac seipsos: præter consuetu
dinem comis concidisse. Quiq; in castra redierãt: neq; ignem accendisse: neq; accepisse cibum: atq;
Mœstitiæ si/gna ob Pe/lopidę mor/tẽ ostensa.
in toto exercitu tantam taciturnitatem cum tristitia seruatam: ac si non victores extitissent: sed vi
cti a Tyranno in captiuitatem ducerentur. Vbi autem inter ciuitates hęc annuntiata sunt: confe
stim primates vna cum adolescentibus: & pueris: tum etiam & sacerdotibus: ad decorãdum funus
affuerunt: coronas, signaq; victoriæ: ac aurea penitus armamenta gestantes. Quũq; tempus acces/
sisset educendi funeris: Seniores Thessalorum se ad Thebanos contulerunt: rogantes: sepeliẽdi ca/

dauerīs negotium sibi mandari. Quibus ex eis vnus, O viri inquit amici ac belli socii, gratiā hanc a vobis petimus: q̄ nobis in tanta calamitate dignitatem afferet & solamen. Non enim viuū Thessali Pelopidam comitabimur: neq̄ sentienti reddent dignos honores. Sed si & tāgere illius corpus consequuti fuerimus: & per manus nostras honorare, ac sepelire: non videbitur nobis diffidisse: q̄ maior fuerit calamitas Thebanis q̄ Thessalis. Vobis enim solum optimo Duce contigit priuari: Nobis autem & Duce, & cum eo patria libertate. Quomodo igitur confideremus alium a vobis Ducem deposcere: quum Pelopidam minime viuum reddiderimus? Thebani his in rebus Thessalis morem gessere. Quid igitur hoc funere splendidius fieri potuisse existimandum est? Et potissimū ab iis: qui honorem & dignitatem in ebore, aut auro, aut purpuris minime constitutam esse opinantur. Quemadmodum Philistus: qui Dionysii sepulturam, quasi quendam theatralem sumptū tyrannicę Tragoedię, laudat: atq̄ admiratur. Alexander vero ille magnus: quum obiisset Hephæstiō non solum equos totondit & mulos: verum etiam pinnas & propugnacula a mœnibus eripuit: vt & ciuitates viderentur lachrymare: q̄ pristina pulchritudine, prioribusq̄ ornamentis spoliata nudata essent. Hæc profecto herili quodam iussu violentoq̄: & multa cum inuidia odioq̄ facta, nulla beniuolentia, nulloq̄ honore, sed quadam ostentatione diuitiarum, barbaricæq̄ superbiæ, & inani ambitione atq̄ iactantia feruntur. At Pelopidas vir vnus popularis in aliena regione peremptus, cognatorum p̄sentia, & vxoris, ac filiorū destitutus, nemine aut rogato, aut coacto, a tot populis: totq̄ ciuitatibus certatim agentibus coronatus, præmissus, delatusq̄ veram felicitatem ac beatitudinem consequutus visus est. Non enim pro sententia Æsopi: Mors grauior est eorum: qui in felicitate moriuntur: sed potius beatissima: quum in tutissimum locum egregia sua facinora locarint: neq̄ permiserint se a fortuna ipsa superari. Quapropter optime Laconius ille: qui quum salutasset victorem in olympo Diagoram habentē filios coronatos, & nepotes ex filio filiaq̄: inqt: Moriendum est o Diagora: ne alias in olympum ascendas. Si quis autem olympicas: pythicasq̄ victorias in vnum colligeret, non puto vnicæ victoriæ Pelopidę equandas dignum putaret. Quę quum omnia fidentissime gessisset: inq̄ laudem & dignitatem cepisset: per vniuersam fere eius vitā clarissimus fuit. Et deniq̄ in tertiodecimo Thebanorum principatu vt Tyrannos confringeret, egregie faciēs pro Thessalorum libertate ac salute interiit. Cuius mors maxime sociorum animos offendit. Nectamen propterea Thebanis animus cecidit. Nam posteaq̄ Thebani Pelopidę mortem acceperunt: nec minimum quidem vltionem differentes, q̄primum aduersum illos exercitum miserunt peditum quidem septem milia, ac equitum septingentos Duce Malciro, & Diogitone. Qui quidem quum amissa magna parte exercitus Alexandrum cepissent: coegerunt illum ciuitates Thessalis reddere: quas antea ab eis acceperat: Magnetas vero: & Phthiotas & Achæos liberos esse: ac ea loca suo p̄sidio eximere: eiq̄ iurare sequuturum Thebanos aduersum eos: quos iussferint. Sicq̄ satisfactum his Ducibus Thebanis. Quam vero pœnam de Pelopida postea dederit Alexander: deinceps disseramus. Thebe eius vxor ac Pelopidę propinqua primum quidem vt dictum est: ab eo edocta haudquaq̄ vereri externā nobilitatē: neq̄ apparatū tyrannidis: tametsi esset inter arma & gladios: timensq̄ propterea eius perfidiam: ac moleste ferens tantam immanitatem: conuenit demum cum tribus fratribus: Tisiphonio scilicet: Pitholao: & Lycophrone: huiusmodiq̄ vlciscendi Tyranni viam sequuta est. Totam etenim eius domum ii occupabant: qui cum illo ad eius custodiam pernoctabant. Sed thalamus ille in quo dormire maxime consueuerat: in fastigio erat. Atq̄ ante illum custodes erant. Canis in primis ligatus vestibulo terribilis ac p̄niciosus omnibus: nisi q̄ consueuerant ibi versari. Eo itaq̄ tempore: quo debuit Thebe rem inceptare: eos fratres cōtinuo habuit prope se: in domo quadam proxima latitantes. Ingrediens vero sola: vt cōsueuerat: ad Alexandrum adhuc dormientem: & paulatim procedens familiari cuidā abducere canem iubet dicens se velle eum tranquille quiescere. Ipsa autem scalas timens: ne dum adolescentes ascenderēt cōcreparēt: lana illas strauit: ac molles reddidit. Ac deinde subducens fratres cum ensibus: eosq̄ cōstituens pro foribus: sola introiuit. Eripiensq̄ ensem qui supra eius caput astiterat: indicauit illis: Alexandrum somno oppressum detineri. Quum vero perterriti essent adolescentes: ac dubitarēt accedere: ipsa eos increpans: atq̄ iratunde inquiens: se excitaturam Alexandrum: ac omnia illi indicaturam: nisi confestim accederent: pauidos simul ac erubescentes eos introduxit: ad lectulumq̄ cum incensa lampade ipsamet illis viam p̄stitit. Ex quibus vnus pedes arripiens telo pcussit. Alter vero captis crinibus caput illisit. Tertius item feriens totum confixit: mortisq̄ celeritate prius fortasse quam decens erat: vitam finiuit Tum etiam primus cui a propria vxore contigit confodi: & qui quum ei⁹ corpus turpiter a Pheræis eiectum esset: digna pati ab omnibus: ob eius crudelitatem: iudicatus sit.

Honores Pelopidę defuncto redditi.

Alexander magnus in morte Hephæstionis equos totō dit.

Pelopidę laudes.

Thebe Alexandri Pherei vxor.

Alexandri Pherei interitus.

Vxor quæ prima virū interfecerit

ℂ MARCELLI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCHO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA. SIVE VT ALII CODICES HABENT PER ANTONIVM TVDERTINVM.

Marcellorũ cognomẽ.

Marcellus disciplina/rum studiis affectus.

Arcum claudiũ Qui quies Romanorũ consu/lem Marci fi/lium extitisse tradunt: eiq (sicuti Possi/doni⁹ refert) cognomen quod Marti/um ẽ, primũ ex familia fuisse Marcello. Exercitatiõe nãq bellicosus erat: robu/stus corpore: mãu porẽs: natura vir ad dimicãdũ ardẽs: & qđ illius certamina declarãt, acer ac strenu⁹: ad cęteras vitę partes humãus atq modestus. Græcę vero disciplinæ ac dicẽdi studiis cousq affectus: vt eaꝝ rerũ peritos honore & admiratione haberet: eas per occupati õ es minime assequutus q̃q̃ ad ipsas pdiscendas exercẽdasq propensius ferretur. Nã si vllis vnq̃ (queadmodũ Homerus ait) ab deo tributum est: vt ab in eun/te ætate ad senectutẽ vsq tristia bella tractarẽt: id vel in primis ea tempestate Romanis attigisse ar/bitror. Qui quũ iuuenilibus qdem annis, pro Sicilia cũ Carthaginensibus bello implicati fuissent, adulti vero Italiæ causa, cum Gallis: ætate maturiori, cum Annibale, atq Carthaginensibus, iterũ bellum gessere: adeo nullam ab senectute, queadmodum cõplures, bellorũ requiem nacti: quin ad imperia, resq militares ab virtute, & animi nobilitate ducti. Quibus in rebus, egregie Marcellus ex celluit: ad nullũ pugnæ genus, aut segnis, aut parũ exercitatus, tum vero ad certamẽ singulare for/tissimus. quo quidẽ in genere quũ pvocatorẽ neminẽ fugerit, cæsis vniuersis, victor euasit. Fratrẽ Otaciliũ ab se in Sicilia ptectũ, ab iminenti piculo, liberauit: trucidatis q in eum acri ferebãtur ipe/tu. Qua ppter iuuenis adhuc, coronas, cæteraq ab imparoribus cõsequutus est præmia. Quũq gloriæ plurimũ comparasset: ædilis curulis a populo, augur a sacerdoribus designatur. Id sacer/dotii genus est: cui ex auibus vaticinia contemplari, ac obseruare mos est. Ædilitate vero inita, ac/cusatorem se, & inuitus qdem egit. Nã quum eiusdẽ nominis filiũ, indole ac forma decorum, pluri mumq, ob modestiã, ac morũ elegantiam, ciuibus conspicuũ haberet: cum Capitolinus Marcelli collega. vir audax ac intemperans, illius amore correptus, appellauit. Cuius conatus quũ p se pu/er ab initio propulsasset: iterũ tentante Capitolino, rem patri detulit. Id grauiter ferens Marcellus, hominis facinus, senatui renuntiat. Capitolinus multas causas, multáq cõmentatus effugia, tri/buniciá potestatẽ implorat, Tribunis autẽ eius appellationẽ abnuentibus, inficiari crimen pergit, Cuius rei, quia testis aderat nemo: ad se acciri iuuenem, visum est patribus. Eius pducti, cũ ruborẽ, lachrymas, & perpetuæ simul iracundiæ pudorẽ imistũ, animaduerterẽt: nullo alio egẽtes iudicio, aduersus Capitolinũ pnũciauere sentẽtiam: eũq in exoluendis mulctauere pecuniis: quibus argẽ teum vas cõparatum, Marcellus deorũ ministerio dedicauit. Post primi belli punici vixdum seda/ti, vigesimũ secũdum annũ, gallici belli primordia Romanos continuo inuasere. Iberi, nãq (ea ve ro gallica gens est) qui vicinã alpibus pascũtur Italiã: q̃q̃ magni, ac potentes per se, gallorum ta/men auxiliũ, viresq cõuocabãt. quos mercede militiẽ agẽtes, Gessatas appellabant. Qđ vero Gal licũ simul, cũ punico, nõ eadẽ tempestate, bellum irruperat: mirũ videbatur: & quoddã fortunę be/neficiũ. Cæterum ii, iure, consultoq durante bello, cessauerãt: vt ascitis sibi gallis, postmodum, tãq̃ ex insidiis, victores adoriventur: quietósq lacesserẽt. Quod quidem ad bellum finitimum, atq do mesticum, plurimũ conducere putabatur: & loci propinquitas: & gallorum dignitas: qui maxime Romanis terrori esse videntur: vt qui olim ab eis vrbe deiecti, spoliatiq sint. Quamobrem decre/tum est: vt sacerdoribus militiæ munere vacare liceat: nisi denuo gallicum bellum ingrueret. Eo/rum formidinem, vel ipse declarat apparatus. Nunq̃ enim tot Romanorum milia simul in ar/mis extitisse: ac tam nouos sacrorum ritus factos, memoriæ proditum est. Qua in re nihil imma ne, aut in humanum ab eis sponte peractum est. Quippe quũ maxime græcanico more piꝫ ac mi/

Otacillum, fratrẽ Mar/cellus liberauit a periculo.

Auguris officium.

Capitolin⁹ Marcelli filium turpiter appellauit.

Capitolin⁹ dãnatus pecuniis.

Gallici belli primordia.

Gessatæ.

alli; Romanis. Terror
Ingens.

tes rem diuinam faciant. Verum enim tūc eo ingruente bello, quibusdā monitis sibyllinis, cedere coacti sunt. Quapropter duos Græcos, virum, ac vxorē, totidēq; Gallos in foro Boario, viuos defo dere: quibus hodieq;, nouembri mense, clam quidē Græcis, & Gallis dātur inferiæ. Principio a Ro manis, nunc parta victoria, nunc acceptis cladibus, decertatum est: quæ res nullum certum attulit
* rebus exitum. Quum Flaminius, ac Fuluius consules in * Isombres copias haberent: fluuius qui per Picœnum agrum labitur, cruore fluxisse visus est. Tres quoq; Græcos, penes Ariminum appa ruisse traditum est. Comitiis consularibus, quum augures, malis, ac infelicibus creatos auspiciis, cō sules affirmassent: senatus e vestigio, illos ab exercitu literis missis, reuocandos curauit: vt redeuntes, deposito statim consulatu, nihil aduersus hostes, vti consules gererent. Receptas Flaminius literas non prius aperuit: q̄ collata pugna, versisq; in fugam Barbaris, in agrum eorum excursionem fece rit. Redeunti igitur, ac multa referenti spoliā, non processit obuiam populus: quia reuocatus, non continuo mandatis obediuerat: verum ea per superbiam contempserat. Quapropter, vt ei trium phus denegaretur: parum abfuit: quē tū priuatū egisse constat. Is tū antea simul, atq; collega, con sulatu sese abdicare coacti sunt. Adeo vniuersa Romanorum gesta referebantur ad deum: vt nec augurio℞, nec patrii moris despicientiam, vel in maximis bene gestarum rerum successibus, fieri pa terentur: maius profecto momentum in religionis obseruantia, q̄ in vincendis hostibus, ad ciuita tis salutem pertinere arbitrantes. Tyberius itaq; Sempronius, mira fortitudine, & æquitate prædi tus, plurimæq; inter Romanos dignitatis, quum consul sibi subrogandos Scipionem Nasicā, & C. Martium designasset: iiq; iā prouincias obtinerent: animaduertit se, quum libros militariū præ cepto℞ legeret, solēne aliquid, inscium præterisse. Id erat huiuscemodi. Quū quis ex optimatibus in pomœrio domū, aut tabernaculum mercede conduxerit: & in eo pro captādis sedeat auspiciis: postmodum, firmis nondum signis, si qua illum in vrbē causa retraxerit, primum, omitti oportere tabernaculū: alter℞ vero suscipiendum: ex quo nouus auspicio℞ instauretur aspectus. Hoc latuisse Tyberium videtur: qui bis eodē vsus tabernaculo, dictos designarat consules. Animaduerso post modum vitio, req; senatui relata, senatus, tā paruulum, minime contēnendum errorē, ratus, signi ficare illis statuit: quapropter ii continuo e prouinciis, Romā rediere: seq; magistratu abdicauere. Hæc tū posterius gesta sunt. Eisdē ferme tpibus, duo illustrissimi flamines, sacerdotium amisere: Cor nelius Cethegus: q; exta, victimæ non rite admouisset: & Qu. Sulpitius: q; ei inter sacrificādū, apex, quem flamines ferunt, e capite prolapsus esset. Quum Minutius dictator. C. Flaminium magistrū equitum designasset: stridore soricis cōsequuto, vterq; dignitate iussus abire. alii creati denuo sunt. Hoc pacto, tam accuratam, vel in paruis diligentiam obseruantes: nullum, aut nouum, aut nō pa trium religionis ritū, admiscere voluerunt. Quum igitur consulatum Flaminius deposuisset: Mar cellus, per interreges, consul creatur. Inito consulatu. Gn. Cornelium collegam sibi designat. Post modum, quū multa a Gallis de concordia agitarentur: ad pacē inclinante senatu, ad bellum Mar cellus multitudinem concitabat. Qua in re haud tū, quo minus pax crearetur, efficere valuit. Pau lo post Gessatæ, superatis alpibus, bellum innouare: qui primum castra mouētes, in Isombres, eos sibi socios asciuere: qui triginta milia numero erant: quum ii longe plures essent. Dehinc alacres, &
* elati in Acerras impetū faciunt. Id autem oppidum est super animi Pado locatum. Hinc rex eo℞ * Briomatus, decem milibus Gessatarum secum assumptis, circumpadanam populatur oram. Quæ quum Marcellus accepisset: relicto ad Acerras collega, simulq; peditatu, ac cæteris grauioris arma turæ, & tertia parte equitum, ipse cum reliquis equitibus, & expeditissimis militibus, ferme sexcen tis, ad hostes contendit: non noctu, non interdiu iter omittens: donec ea decem milia Gessatarum, circa Capidium Galliæ vicum, nuper imperio Romanorum adiunctum, offendit. Vbi nec suo rum corpora curare: nec vllum quieti tempus dare licuit. Confestim enim Barbari, vbi eum aduē tasse sentiunt, pauci faciunt: q; pedestres quidem copias paucas haberet: equites vero, præ se nihil ipsi penderent Galli: qui quum equestri præsertim pugna, fortissimi bellatores excellant: ipsa quoq; multitudine Marcellum superabant. Quamobrem, statim in eum grauissima minitantes, perinde ac vi omnia direpturi, duce rege, concitis feruntur equis. At Marcellus, ne paucissimus suo rum numerus, diffusis circumuenireturt hostibus: procul ab equitatu, deducto agmine, donec pau lulum ab hoste aberat, tenuissimo cornu, progressus est: quūq; ad conserendas manus, suos con uerteret: hostium clamore, ac strepitu perterritus equus, Marcellum retro violenter aufert. Ea propter, veritus, ne ea res, vllam Romanis perturbationem religionis obiiceret: retractis statim habenis, equum in ipsos conuertit hostes: & ne casu, magisq̄ consilio, eo vsus, circuitu, videretur: so lem supplex adorauit. Is enim in initio pugnæ, superos adorare Romanorum mos est. Quūq; ho stibus iam immisceretur: Ioui feretrio opima ex hostibus se consecraturum arma, vouit. Inter hæc quum illum Gallorum rex conspexisset: ob insignia, ducē opinatus, ante oēs ei concitato occurrit equo: & quassans hastā, viq; clamore prouocat. Is erat inter Gallos, eximia corporis magnitudine, armatura auro, argentoq;, ac variis distincta coloribus: fulguris instar per lucida. Quæ vbi Mar cellus pulcherrima ex toto conspicatur agmine: ea futura meditatus, quę concepta deo vota per

Forū Boarium.

Insubres. Isombres.

Flaminius. [illegible]

Religiosissimi Rōani. Tyberius Sēpronius.

Cornelius Cethegus Qu. Sulpitius.

Marcellus cōsul creat? Gn. Cornelius cōsul.

Gessatæ.

Acerrę oppidum.

Briomatus rex Gessatarum.

Galli eqstri pugna fortissimi bellatores.

Marcellum equ? retro abstulit.

Mos romano℞ solis ī iitio pugnę adorandi.

soluerent: virum adoritur: quem hasta, thorace perfosso, simul equi viribus innixus, viq; resupinat:
Marcellus arma regis victi Ioui dedicat.
iterūq; ac tertio vulnere repetitū, statim exanimat. Tū equo desiliēs Marcellus, & exāguis arma ma
nibus tangens, ad coelū cōuersus, O magna inqt ducū opera, & impatoꝝ gesta, bellaq; ac pugnas
cōtuēs Feretri Iuppiter, obtestor, Tertius ego Romanoꝝ dux, ac impator, viꝝ hūc ducē simul ac re
gē ꝓpria manu cōfossum occidi: Hæc tibi prima, opimaq; spolia, dedico: Tu nobis, dū ad belli reli
Marcellus Gallos mirāda victoria superat.
quias vertimur, similē ꝑsta successum. Tū Romani equites, peditibus. equitibusq; simul imisti, pu
gna cōmissa, ingētem ac mirādā quodāmodo vincūt victoriā. Cōstat.n. tantū eqtatū ac peditatū
nō antea, nō postea vsq̄ a tā paucis superatū. Tū cęsis plurimis, prædā & arma secū tenēs ad col
legā regredit: ꝑid tēpus aduersum Gallos infeliciter dimicātē: ad Mediolanū amplissimā qdē & po
Mediolanū a Marcello captum.
pulosissimā Galliæ vrbē. Quā Galli Metropolim appellātes, ꝑ ea strenue ꝑliantes, obsidione Cor
neliū circūuenerāt. Vt vero redeūtē Marcellū, regēq; ꝓfligatū, ac necatū sensere, Gessatæ: ꝓfugiūt.
Qua propter Mediolanū a Marcello captū. Cætera oppida dedētes Galli Romanis vltro cūcta
Marcelli triumphus.
permittūt. Hoc pacto tranqlla satis vtrinq; pax cōtigit. Post hæc decretus a senatu soli Marcello
triūphus. Qui quū ditissimus spoliis, ac ingētibus captiuoꝝ corporibus, splendidissimus duceret:
rarissime admiratiōis habitus est, Maxime vero voluptatis & nouitatis spectaculū ostēdit: quū Io
ui Barbarica deferebat arma. Trūco siquidē montanę quærcus absciso, & in trophæi modū fabri
cato, affixa quaqua versum spolia impendebāt: ornate plurimū, ac decore disposita. Mox accedē
te populi frequētia, Marcellus in currum tollitur. Cuius rerum triūphale simulacrū, pulcherrima
Ioui Feretrio trestātū opima spolia suspēderunt.
per vrbē pompa magnificētissime trāsmissum est. Ornatissimis ꝓditus armis assequebaṫ exercitus,
deo, ac impatori cōdita carmina, & victoriæ pæana canētes. Inde ꝓcedēs, & ad Feretrii Iouis tem
plum ascendens, ea illi solēni dedicatione suspēdit: Tertius, & ad nostri vsq; temporis bella postre
mus. Primis.n. Romulus spolia ab Acrone Ceninensiū rege detracta, retulit. Secundus Corneli
us Cossus, à Tolumnio Hetrusco: Post hos Marcellus a Galloꝝ rege Briomato. post quem nullus.
Feretrius vnde dicatur.
Eum vero deum, cui hæc transmittunṫ, iccirco Iouem Feretrium (vt quidā asserunt) appellant: ꝙ
secūdum græcoꝝ linguā, quam olim latinis plurimū immistā fuisse cōstat, trophæa pheretreuetæ,
Manubiæ. Spolia opima.
id est e feretro trophea ferantur. Alii deo sic appellatū Iouē dictitant: ꝙ fulmine feriat. Cęteri, ꝙ in
bello feriri soleat, id exortū nomē inquiūt. Nā & nūc quoq; in ꝑsequendis hostibus, dū se inuicem
milites exhortātur, frequēter feriri iubēt. Manubias autē cōmunes qdē spolia: priuatas vero, opi
mas vocitāt. Numā tamē Pompilium in cōmētariis, prima, secūda & tertia memorasse opima tra
ditū est. Primaq; capta Ioui Feretrio, secūda Marti, tertia Quirino cōsecrari iussit: primo asses tre
centos: secūdo octoginta, tertio cētum præmiū esse cōstituit. Hęc vt plurimū fama tenuit: perin
de, ac ea tātummodo illustria sint: quæ prima in agmine duci, dux detraxit. De his hactenus. Ea vi
Crater librarum.c. Apollini dicatus.
ctoria, & belli exitus, lætitiæ tantum Romanis attulit: vt libraꝝ cētum, aureū cratera Pythio Apol
lini Delphos vsq;, pro earum rerū gratulatione, transmiserint. Sociis quoq; ciuitatibus, amplissi
mam exuuiarum partē distribuere: nec minus regi Syracusanorū Hieroni, Romanoꝝ amico & so
Hiero Syracusanorū rex.
cio. Quum Annibal in Italiam irrupisset: Marcellus in Siciliam, cum classe missus est. Post Canē
sem vero cladem, in qua nō pauca Romanoꝝ milia, pugnando cæsa sunt: paucis qui salutē fuga
comparauerāt, sese Canusium recipientibus, ingens erat expectatio, Annibalem confestim Ro
Canusium.
mam castra moturū: quod ei attritis Romanorum viribus, optime conduxisset. Marcellus statim
mille, & quingētos ex nauibus milites, vrbis præsidio misit. Postea acceptis a senatu literis, Canu
sium contendit: adiunctisq; quos ibi collegerat, ne liberum hostibus agrū ꝑmitteret, deducit ex ar
cibus. Cæterum post excellētissimos, ac fortissimos bello viros interemptos, Romani F. Maximū
Fabius Maximus.
plurimæ dignitatis, fidei, ac sapientię viꝝ, veluti cunctatorē, & parum in rebus gerendis audētem,
improbabant: ꝙ accuratus nimium, & diligēs nequid pareteṫ aduersi, consultabat. Eiusmodi autē
Marcellus Fabio adiūctus contra Annibalē.
imperatorē, nō ad vlciscendum, sed ad tutādum satis esse arbitrātes, ei Marcellum addidere: vt ad
res tute, ac caute gerēdas, suā cum illo audaciā, efficaciāq; temperarent. Vtrumq; igiṫ interdum cō
sulem, nōnunq̄ cōsulē alterum, altero ꝓconsule, creatum emittebāt. Vt.n. Possidonius refert, Fa
bium clypeum, Marcellum, ensem appellabant. Solebat etiam dicere Annibal: se Fabium quidem,
vt præceptorē, Marcellum autē, vt pugilem, reformidare. Ab illo.n. ne mali quicq̄ perpetraret, co
Marcell9 vires Annibalis fregit.
hiberi: ab hoc autē, nōnunq̄ grauiora perpessum. Itaq; post illam victoriam, quum tātum alacri
tatis, & audaciæ, suis iniectum esset militibus: vt longe a castris dispersi, ac palantes regionem oc
cuparent: ipsos adortus Marcellus, vires eoꝝ fregit, profligauitq;. Post hæc Neapolim, Nolamq;
eis laturus auxilium, se conuertit. Quūq; Neapolitanos in fide permanentes, comperisset: eis sta
bilitis, Nolam contēdit: vbi dissidentem a plebe senatum, inuenit: nec plebis animos ad Anniba
lem inclinatos, tractare, aut componere senatus poterat. Erat in ea ciuitate vir, & nobilitate prima
L.Bandius
rius, & fortitudine conspicuus. L.Bandius: qui ad Canensem pugnā, obtruncatis Pœnorum plu
ribus, egregie dimicauerat. Eum postmodum in multis confixum spiculis, inter cæsorum corpora
repertū, Annibal admiratus, non solum absq; pretio, domū remiserat: verum, & donatum insuper,
amicum sibi, hospitalitatis iure coniunxerat. Ob cuius gratiā meriti, quū Bandius ad Annibalem

promptissime inclinaretur: ad eum quoq͡ plebē confirmabat: ad defectionemq͡ sollicitabat. Marcellus, virum illustrem, & in maximis bellorū casibus, Romanorū sociū, necare, ducebat impiū. Erat p̄terea ingens in Marcello, naturę humanitas, suauitas, lepor, & affabilitas, ita vt quemuis ad se sua comitate pellicēret. Quum igitur illū Bandius aliqn̄ salutasset: quisnā sit homo Marcellus rogat, q̄uis illū probe notat antea: Ad sermonis initiū, occasionē quoq͡ pquirebat. Eo aūt respondē te. L. Bandius: quasi lętatus magnopere, admiratusq͡ Marcellus: Tu ille Bādius es inqt: cuius maxima inter Cannarum bellatores, fama Romę est: q͡ Paulū Æmyliū consulē solus nō deserueris, in quē quū densissima coniicerentur missilia, ea corpore subiens, excepisti: Assentiente Bandio, & vulnera quędā ostentāte: Talia inqt quū in nos amicitię signa perferres: ad nos, cur nō cōfestim ibas? An vero nos ad retribuēda amicorū virtuti pręmia, quibus, & penes hostes tantus habetur honos: iniquos censuisti? Hęc benigne loquutus: cōprehēsum dextra iuuenem, eximio ad pugnā equo, & quingentis argēti drachmis, donat. Quas ob res, effectum est: vt Bandius cōstantissimus Marcello socius, ppugnatorq͡ fuerit: & eorū qui diuersę factionis erāt, grauissimus accusator, & index. Erant cōplures: qui quū Romani in hostes egrederētur, sarcinas, & impedimēta diripere, statuerant. Qd̄ vbi Marcellus accepit: intra mœnia, instruxit exercitum: & intra portas, impedimenta tute disposuit: Nolanis per pręconē, ne muros adirent inhibitis. Erat in muris, armotum solitudo. Ea propter tumultuantes, in ciuitate, ratus Annibal, infusum, muris admouit exercitū. Tū Marcellus, patefieri portā iubens, cū strenuissimis irrupit equitibus: rectaq͡ cōcitus via, cōseritur hostibus. Paulo post, per alterā portā ingenti cursu, & clamore, peditatus emittitur: Post hęc cum acies Annibal partiretur: tertia porta recluditu r: qua reli qui pcursantes, vndiq͡ Pœnis insperata, stupē tibus, incumbūt: quos quū postremo irrumpētes Pœni cōspexissent: ignari cum cōsertis pugnare Romanis incipiunt. hic primū Annibal, terga Romanis ostendit. Pœni itaq͡, terrore ac vulneribus confecti, in castra compulsi sunt. In ea pugna plura quinq͡ milibus hostium desyderata, traduntur. Ex Romanis vero nō plures, quingentis. q̄q̄ Liuius tantā hostiū stragem, fuisse, nequaq̄ affirmet. Ea pugna ingētem Marcello gloriam peperit, adaucti Romanis animi. Non. n. sibi cum inexpugnabili, & inuicto prorsus hoste, sed qui vinci, & cladibus affici posset, certamē esse didicerant. Post hęc, mortuo altero consule, Marcellus in demortui locum subrogandus absens, accitus est a populo: qui donec ab exercitu rediret, inuitis optimatibus, dilata comitia sunt. Marcellus cunctorum suffragio, designatus consul est. Ob crebra deinde tonitrua, cum augures minime lęta pnuntiassent signa: palāq͡ illum, ob plebis metū, cohibere torpescerent: is se magistratu abdicauit. A re tamē haud se trahens militari, procōsul creatus, Nolam ad exercitū pfectus, eos q punicę factionis extiterāt, supplicio affecit. Post hęc Annibal, magnas secū vires trahēs, aduentat. Cui ex acie lacessenti, minime certādum Marcellus censuit. Quū vero maximā copiarū partem, prędatū dimisisset: eū perinde pugnā detractātem, Marcellus adoritur. Distribuerat aūt naualis belli lōgiora pila militibus: eminusq͡ illis ferire Carthaginenses docuerat: qui quum iaculati nesciant, breuibus vtuntur manu spiculis. Iccirco qui tūc manus cōtulere: terga Romanis dederūt: & irreuocabilem fugēre fugā. In eo p̄lio Pœnorū quinq͡ milia cęsa, ceciderūt: elephantes quatuor: viui duo capti sunt. qd̄ autē maximū extitit: Hispani equites, mistiq͡ Numidę, supra trecētos, tertio post pugnā die, ad Marcellū trāsfugerunt. Is tunc primū Annibali casus obtigerat: q ex tam variis multifariisq͡ moribus, in vnū qdem, & barbaricum cōgregatas gētes, exercitū, vnanimes tādiu cōseruasset. Ii igit̄ Marcello, cęterisq͡ ducibus, fideles ad omne postmodū facinus, pmansere. Marcellus tertio cōsul creatus, in Siciliam traiecit. Annibalis. n. res bene gestę Carthaginenses, ad vēdicādā iterum insulę dominationē, vehemēter extollebāt: pręsertim: quū Hieronis tyrāni morte: Syracusis tumultuatū sit. Quāobrē eo pręmissus exercitus p̄tore Appio: Eam quū Marcellus recepisset: ei ad genua Romanorū multitudo pcubit: Hi fuerāt huiuscemodi calamitate perculsi: Romanorum, qui aduersus Annibalē ad Cānas in acie pugnauerāt, quū nōnulli fugissent: tot capti viui sunt: vt q p murorū custodia locarentur, vix relicti sint. Quos quū Annibal vel modicis pretiis redimi pateretur: tanta Romanis animi magnitudo, tantūq͡ elati spiritus erat: vt ne reciperētur publice decretū sit: eosq͡ tū necari, tū extra Italiam venūdari, paruifecerint. Qui vero pfugerant: in Siciliam relegati sunt: & ne donec aduersus Annibalem belligeraretur: in Italiam reportarētur, edictū est. Marcello igitur aduentanti, hi simul pcubuere: seq͡ humi cōsternentes, insignis officium militię deposcebant. Clamore maximo, lachrymisq͡ polliceri: se sua declaraturos opera magis ex infelicitate quadā, q̄ eorū inauia, eam cladē esse factā. Hos miseratus Marcellus, ad senatū literas dedit: vt eis ad militię supplemētum, vti liceret, deprecās. Post multa in senatu agitata, decretum est: Romanis ad rēpublicā ignauis, minime hominibus opus esse. Marcello tamen, si eorum vti opera voluerit, liceat: modo nullam, virtutis gratia, coronā, aut pręmium assequerentur. Hoc decretum dolore Marcellum affecit: q͡ aduersis ciuium casibus, mederi, & in melius constituere pro eorum multis, ac magnis in rempublicam meritis, haud permitteretur a senatu: idq͡ post cōfectū in Sicilia bellum, in curia questus est. Hę autem in Sicilia res gestę sunt. Marcellus vbi primū ab Hippo

Marcelli natura laus.

Marcellus Bandiū sibi donatum equo, & argēto conciliat.

Annibal primū terga Romāis ostendit.

Cęsa ex pœnis quinq͡ milia.

Marcell⁹ cōsul creatus ob auguria lęta magistratu se abdicauit.

Marcellus proconsul creatus.

Marcellum Anniballe cōgreditur.

cęsa Pœnorū quinq͡ milia & elephātes quatuor.

Defectio militum ab Annibale prima.

Marcellus tertio cōsul creatus:

Appius p̄

Hippocratis ad Annibalē defectio: & de crudelitate.

Leontinorum vrbs a Marcello expugnata.

Marcellus Syracusas oppugnat.

Pentremes.

Archimedes.

Eudoxus & Archytas machinamētorū inuentores.

crate Syracusanorum duce, violata fœdera cōperit: qui occupato dominatu, vt Carthaginēsium gratiam iniret, cōplures in Leontinis Romanos interemerat: vi Leontinorum vrbē expugnat. oppidanorum nemo violatus: transfugas: qcunq; in potestatē redacti sunt, virgis cęsos pœna affecit. Nuntius ab Hippocrate Syracusas: mittit: qui referat Leontinos oēs, adusq; tenerā ętatē a Marcello trucidatos. Qua re accepta, tumultuantibus Syracusanis, aduenrat Hippocrates: & vrbem occupat: Marcellus motis castris Syracusas ꝓfectus, haud procul ab vrbe metatus, legatos q res in Leontinis gestas denuntiarēt mittit. qđ aduersantibus Syracusanis, cōduxit parū. Iam. n. Hippocrates rerum dominiū obtinebat. Inde terra mariq; Syracusas adoritur. Appius quidē terrestres copias admouit: Marcellus sup octo iunctis mutuo nauibus, ingētem attollēs machinā, inde Pētiremibus sexaginta, omnifariā telorum, armorūq; genere refertis, muris annauigauit: qbus faci le potiri, quū apparatus magnitudine atq; splendore, tum ꝓpria fretus gloria, animū induxerat. Ea vero ꝓ suis machinamētis nihil pendebat Archimedes: quæ olim, nō vti studio digna opera, sed vti quædā geometriæ ludicra extra ordinē vir ille cōdiderat: pſertim quū regem Hieronē hisce delectatū cerneret: qui Archimedē, vt ab cogitationibus ad corporea quicq; artis verteret, induxerat. Sicq; ratione præceptorū ad vsum, ac necessitatē sensibus aperuit. Hanc enī vulgatam & passim cōplacitā machinamentorum artem, primū Eudoxus & Archytas inchoauere: geometriā variis cęlaturis exornantes. Ipsius quoq; rationes ac difficiles demonstrationes occultasq; scientiæ ꝓpositiones, ꝑ sensuū, ac instrumētorum exempla, edidere. Sicut eam rationabilē ꝓpositionem: quæ circa duas medias dicitur: quæq; ad multa pscripta necessariū quoddā est elemētum: hi ambo in cōparandis ꝓduxerūt instrumētis: semiscriptis quibusdā lineis, figurisq; geometricis machinamēta formantes. Quapropter in eos moleste concitus est Plato: q geometriæ præstantiam sustulissent: quæ ab cogitatione, & rebus incorporeis, ad sensibilia decurrisset: quasi ad sui vsum, corpore & mercenaria indigeret inertia, Hoc pacto fabricandorū industria machinamentorum a geometria dilapsa secernitur: ac diutius a philosophia neglecta vna militaribus annumerat artibus. Cæterū

Archimedes nauem manu adduxit.

Archimedes ad regē Hieronem, cui & necessitudine & amicitia iūctus erat, scripsit: quoduis onus additis moueri posse viribus: eiq; suæ robore demonstrationis gloriantē iactare solitum aiunt: si quem alterū nactus terræ globum esset, hanc ad illam ꝓfecto se translaturum. Id admiratus Hieron, orat: vt qđ ꝓponit, deducat in actū: & magnum qppiam pusillis moueri viribus indicet. Nauem igitur onerariam, ex regiis mercatus est vnam: quā simul, ac solitum adiecit onus, labore maximo, ingēs hominū manus traxit. Is inde procul assidens, nullo corporis nisu, geta ducens manu, rapturum autē multa diceres, eā tranquille, planeq;, quasi mari plaberetur, adduxit. Eo stupore perculsus Hieron, artis intellecta potentia, Archimedem exorauit: vt quū ad ꝓpugnandū, tum ad lacessendum, omne tormētorū genus bellicorum instrueret. Quibus quū pacificam, tranquillamq; omnē ferme vixisset ætatem, nec quicq; vsus Hieron. At tum Syracusanis in tempore & machinę simul, & machinator obtigerāt. Romanis iraq; terra, mariq; vrbē adortis, Syracusanis terror aſſecerat. Pauida vbiq; silentia. haud. n. robori, tantisq; obsistere posse viribus existimabāt. Vt vero machinas instruxit Archimedes: varia missilium genera, & immensę magnitudinis saxa incredibili fragore, ac celeritate iaculata, aduersum terrestres emittebat copias. Qua in re, quū nullus omnino sese ab hisce tueref molibus, cōglobatos ꝓuoluebat: totaq; dissipabat agmina: inde trabes e muris repēte libratæ, firmissimoq; desuper iactatę pondere, nōnullas in ꝓfundum naues, ꝓcipitabāt: quasdam ferreis manibus, & in rostri grauis modum, forcipibusq; ꝑ proram in sublime raptas, quū statuisset: in puppim immergebat. Aliæ interioribus rotatæ machinis, cū ingenti naurum strage, præcipitibus illidebātur scopulis. Celsius interdū a mari suspensa nauis, nūc huc, nūc il

Sambuca genus machinæ.

luc agitata, horrendū præbebat spectaculum: quoad eiectis, ꝓuolutisq; vacuata viris, dū quæ suspendebat, catena remitteref, muris illisa recideret. Deinde quū suam Marcellus machinā iunctis simul nauibus, muro admoueret: eam autem ob musici similitudinē instrumenti Sambucam appellabant: in hanc dum adhuc procul abesset, primū, dehinc alterū, mox tertium, decē talētorū ponderis, saxa prosiliunt: quæ magno fragore, & quodā tēpestatis impetu, irrūpētia, disiectis clauis, ipsius basim, dissipauere machinæ. Ea coactus necessitate Marcellus, nauibus, ac terrestribus copiis, vt abscederent, e vestigio imperauit. Cōsilio habito, noctu muros inuadere statuunt. Archimedē enī tormenta, vt longe telū emittāt instruxisse. At quum interuallū ictus nō habeat, corū omnis erit conatus inefficax. Verumenimuero, haud minorem, ad hæc, dudum antea, fecerat apparatū: omnis instrumentorum impetus, pro spatii magnitudine, per tela pbreuia, crebroq; repetita, parui scorpiones, erant dispositi: qui plurimis, frequētissimisq; vulneribus, ex occulto peterent hostes. Qua ꝓpter quū clanculum muro succedere arbitrātur: missilibus occurrūt modicis: ingestis lapidibus, capite saucii, & vndiq; e muro perinde, ac ad perpendiculū collabentibus telis, obruti. Qđ si retro cederent: ꝓ spatio locata iacula, in vasta, cęde, via, ipetu intercipiebant abeūtes. Maxima igitur, & virorum strages, & nauiū facta vexatio: quum interim ꝑmanssissent hostes, integri. Cuncta. n. ferme instrumenta post murum locarat Archimedes. Ea propter grauissima ex occulto, perpessi Romani

aduersum deos pugnare videbantur. Marcellus igitur suos fabros, & machinatores conuitiis car pens, simulq; fugiens: Num desistemus inquit, cōtra hunc geometrā pugnare, Briareumq; sedens in litore, ludensq; nostras naues cū ingenti dedecore ignominia! Ipsos vero fabularū cētimanos superat: tot nos telis, vno petēs ictu! Et profecto vniuersi quidem Syracusani, ad machinas, p Archimedis corpore erāt. Qui vero cuncta mouebāt, versabatq; vnicus existimabatur animus. Cæterorum quidē arma, immota quiescebāt: solis Archimedis armis perculsi, hostes, & protecti ciues. Deniq; Marcellus, si super e muris funem, & mali quēdā conspicaretur: quā piam in se machinā ab Archimede motam arbitratus, implicitos terrore milites clamātesq;, retro fugiēs abducebat. Ab ea igitur oppugnatione, omni conatu absistere, & in posterū hostem obsidione cingere statuit. Hoc tā profunde mētis acumē, & tā imensum speculandi thesaurum assequutus Archimedes, in quibus nō humanæ, sed diuinæ potius sapiētię gloriā cōpararit, nec vnum eorum posteris, scripto, cōmēdare voluit, verum ipsam machinamētorum negotiationē, totāq; necessitati cōiunctā artē, minus ingenuā, ac mercenariam ducens, ea tantūmodo reliquit quæ ad sui nominis ppagationē ptinere cēsuit: quibus cū pulchritudo, ac excellentia, nulla certe inest necessitatis admistio. Quūq; ipsorū difficilis in demōstrationibus sit materia: nullā cū cæteris cōparationē habet. Hæc quippe magnitudinē, ac pulchritudinem, illa solertiā & mirabilem quādā pr se fert potestatē. Difficiliores.n. grauioresq; in geometria materias, simplicioribus, aut purioribus descriptas elementis, cōcipere minime licet. qd nōnulli homines ingenio, nōnulli industrię, ac laboris assiduitate, ab eo, sine labore, factū autumāt. Nec vtrūq; factu difficile. Quisquis.n. perscrutatur: nullā p se demonstrationē inuenit. Vt vero earum rerum disciplinā acceperit, planam, cōpendiosamq; eius scientiæ viam, ab se quoq; reperiri potuisse indicat. Qua ppter iis quę de ipso cōmemorari solent, habenda fides est: Proprię cuiusdā, ac familiaris amœnitate Sirenis allectum, cibū, & corporis curā obliterasse. Sæpenumero innitus, ductus ad balnea, dum pungēdus, in cratere constitueretur, per corporis vnguēta, geometriæ figuras, ac liniamēta digito inscribebat. Tanta eius rei dulcedine, capiebat: vt vere illū, musarum instinctu, correptum diceres. Is cū multa pulcherrima excogitasset: amicos, ac necessarios orasse fert: vt post eius mortē, ambitam cylindro, sphærā eius, sepulcro imponerent, inscriberētq; ex cōtinenti firma mento, ad cōtentū quænam excessus sit, pportio. Talis igitur Archimedes, quātum in eo fuerat, se simul, ac vrbem inuictū cōseruauit, durāte obsidione. Marcellus, Megarensium lōge ficularum vetustissimā vrbē cepit. Hippocratis quoq; exercitū, dum castra penes * Accillas poneret, cepit: occiditq; hominū supra octo milia: totamq; ferme Siciliam, excursionibus vexauit: ciuitates, vt a Carthaginensibus deficerēt, effecit. Vniuersos assit, rem acie discernere ausos, victor pfligauit. Post hęc quū Spartanus Damippus a Syracusis nauigaret, in eius ditionem relatus est: quē cū Syracusani redimere vehemēter optarent: & illius rei gratia, frequētiora traherētur colloquia: turrim quandā cōtemplatus est, accurate parum obseruatā: quæ, quoniā cōmodus, ascensu murus, existebat, clanculum admittere viros poterat. Eo igitur. quū multoties colloquutus accessisset: illius altitudinem, cōiectura permēsus: scalas cōparat. Per id tempus, Syracusani ad humū largius merati, festū Dianæ diē, inter iocos, actitabant. Qua re Marcellus obseruata, nō solū turrim, cepit: verū etiā murum, furtim, vndiq; armato compleuit milite: qd: nō ante factum oppidāi intellexere: q dies illuxisset: & fractū esset herapylū. Id vbi senserūt: moueri, ac tumultuari cœpti. Tum Marcellus iussis canere tubis, terrorem ingētē, ac fugam ingessit vniuersis: nullā nō ab hoste, partē occupatam, raris. Fortissima vero, ac pulcherrima, amplissimaq; erat Acradina: quæ q in exterioribus vrbis partibus, murata extabat, nōdum capta, testabat. Ennsnē, & Tycham nominant: Mox per Herapylū ingredientē vniuersi eius primores beatū vocabāt. Is in supioribus locis cōstitutus, subiectā oculis magnificētiā ac splēdorē vrbis, cōspicatus, diutius illachrymasse traditur. Quūq; status eius, iam iam futurā pmutationē animo, versaret: casum incūbentem, miseratus est: q diripiēda a militibus esset. Nam quū prædā milites, efflagitarent: in eos reluctari prsus audebat nemo. Nōnulli delendā incēdio, funditusq; euertēdā, hortabātur. Quē sermonem, nullo pacto Marcellus admisit. Inuitus tamē ac coactus, bona tantum, ac seruos prędam esse cōcessit. Ingenua vero corpora, cōstuprari, aut occidi, aut deniq; attingi, vetuit: nec Syracusanorum, quēpiā in seruitutē redigi, passus est. Qua in re, tametsi modestius egisse videret: nō miseranda tamē nō pari ciuitatē existimabat: & tantoq; alacritatis cumulo, cōpatientis, ac condolentis animi emergebant indicia: quū ingētē felicitatis splēdorem, paruo momento cernebat extingui. Nam nō minus hanc opulentā, q quæ postmodum Carthagine suscepta est, prædā fuisse tradūt. Reliquā vero vrbē, quū paulo post, proditione cepisset: vi totā diripuere: præter gazam regiam: quæ in ærarium translata est. Præcipue autē Marcellum, casus Archimedis dolore confecit. Is.n. in contēplādis liniamētis oculis, studio, ac cogitatione simul intētus, nō discurrentes Romanos, nō captā vrbē, senserat: quūq; repente miles quidam astitisset: seq;, vt ad Marcellum sequeretur imperasset: nō ante voluit Archimedes: q rem proposi tam, applicata demonstratione perfecisset. Quamobrē ira percitus miles, eum nudato mucrone, confodit. Alii tradunt Archimedē, quū Romanum suspensio in suam necē gladio, cōspiceret: ne

Archimedis geometræ laus egregia.

Accillæ.
Cęsa supra octo milia. hominū a Marcello.
Damippus Spartanus.

Festū Dianę apud Syracusanos.

Acradina.
Herapylū.
Syracusæ. vrbs a Marcello capta.

Archimedes interficitur.

rem inuestigatā:imperfectā:indiscussamq; relinqueret, more paululū orasse:eius vero rei securū, mi
litem illum obtruncasse. Tertius de illo iactatur rumor. Ei ad Marcellū saotera, sphæras, angulos
& quædā alia mathematica ferenti instrumēta, qbus solis magnitudinem, ad aspectū accōmodare
solebat, fiūt obuii milites:eūq; aurū vase portare rati, necauere. Id vero Marcellū ęgre tulisse: homi
cidāq; perinde, ac cęde pollutū, abominatū esse certū est. Illius quoq; necessarios, honoribus cumu
lasse cōstat. Cæterum quū Romani, bello quidē fortes, & in conserendis manibus, strenui ac terri-
biles haberētur: nullum autē comitatis, clemētiæ, vrbanitatis prius exēplum, de se exteris natio-
nib⁹ prębuissent: tūc primo Græcis ostēdisse Marcellus videt, iustitia quoq; & ęgrate pditos extitis
se Romanos. Talis.n. ī hoste fuit, totq; ciuitates & priuatos hoīes, tātis psequut⁹ ē beneficiis: vt qd
aduersum Æ̃tnenses, Megarēses, ac Syracusanos, imite perpetratū est: eorū magis qui ppessi sunt:
Eugion. q̄ qui intulerunt culpa: gestū esse cēseatur. E multis vnū memorabo. Vrbs est Siciliæ, Eugiō, haud
Materæ deæ.. magna: verū antiqssima, & dearū religione celeberrima: quas Materas appellāt. In ea tēplū est: qd
a Cretensibus ædificatū traditur. Hastæ quædā, ex æreq; cassides ostēdunt, tum Merionis, tū Vlys
sis, qui eas dearum simulacris affixerāt, inscripta habētes nomina. Hæc quū ad res Carthaginen-
Nicias. sium inclinaretur: Nicias in ciuitate vir pŕimarius, vt ad Romanos animū applicarēt, palā ac in
trepide pro contione cōsultabat, nōnūq̄ aduersariorum sentētiam arguēs: q hominis authoritatem
ac potentiā veriti, illum captū Pœnis tradere deliberabāt. Quod quum Nicias intelligeret: clande
stinam circa se disponens custodiam, manifeste in Materas deas cœpit intempestiuus, ac ineptus
obloqui: multaq; aduersus earū diuinitatē, ac gloriam, vt incredulus, & cōtemptor pperrare: exul-
tantibus mirum in modū inimicis: q suorum causas malorū, præbuisse videretur. Inde quū ad eū
corripiēdum se pararent aduersarii: tantisper Nicias in cōcione ciuiū, quū orare, ac publica cōsul-
tare cœpisset: corpus repente demisit ad terrā. Vbi paululū immorāte: magno cū stupore, silentiū
(vt par erat) exortū est. hinc caput attollens, & voce subtremula, grauiq; circūagitans, acutū pau
latim ptendit sonitū. Quare quum theatrū silētio, & horrore simul implicitū vidisset: abiecto ami
ctu, & intima abscissa tunica, seminudus emicās, ad theatri fores, cursu festinat: se ab materarū nu-
mine agitatum clamitās. Quē quū religionis causa attingere, vel refragari nullus auderet: & pinde
vniuersi cederēt: extra portas cursu defert: nullo iterim lymphātis clamore, aut insaniētis visus im-
petu. Huius.n. actus cōscia cōiunx, prius susceptis filiis, in dearū tēplo supplex aduoluitur: inde vi-
rum errantē, se quæsitū ire simulās, phibēte nemine, tuta ex vrbe decessit. Eo pacto liberati, Syracu
sas ad Marcellū cōtendūt. Postea quū Eugiates ob eorū petulantiā, & cōmissa facinora, Marcellus
vniuersos ligari, vt eos supplicio afficeret, iussisset: Nicias astabat illachrymans: eius manus, ac ge
nua cōplectēs, suos ciues, & in primis aduersarios, deposcebat. Qua re placatus Marcellus: missos
fecit vniuersos: ciuitatē nulla affecit iniuria. Niciæ quoq; magnis honorato muneribus, agri plu
rimū vendicauit. Hæc quippe Possidonius philosophus in historia tradidit. Marcellus ad vicinū,
ac domesticū Romę bellum, accitus, priusq̄ rediret, pulcherrima, ac plurima Syracusis signa, detra-
xit: vt quū ad sui triūphi spectaculū, tū ad vrbis ornamētū eēnt: quæ nihil antea lasciuū, aut luxu-
riosum habebat, aut nouerat. Nōdū in ea gratiosa hæc, & amabilis sculptura, penetrauerat. Verū
armis referta Barbaricis, cruētis spoliis, trophęis, ac triūphalibus coronata monumētis, nullū læ-
Bœotius ager martis Orchestra. tum, aut intrepidū, vtpote delitiosis nōdū spectatoribus, spectaculū exhibuerat. At sicut Epami-
nōdas Bœotiū agrū, Martis Orchestrā, & Xenophon Ephesum, belli officinā appellat: sic Romā
tūc belligeri tēplū Martis (vt Pindarus ait) vocari potuisse arbitror. Itaq; quū Marcellus in vrbē
Ephesus belli officina. Græcanicæ iocunditatis suppellectilē, & varias aspectu intulisset illecebras: plurimū plebis fauorē
cōparauit. Fabius autē Maximus, senatus gratiā cōsequut⁹: q vrbe Tarētinorum capta, nullū ex ea si-
gnū mouisset, aut Romā trāstulisset: verū inde pecuniis, opibusq; trāsmissis, deorū imagines dimi-
serat. Id qd sæpe cōmemorari solet, adiiciens. Hos inqt deos relinquamus Tarentinis iratos. Mar
cellū incusabāt: primū: q magnā in ciuitatē cōflasset inuidiā: quū nō hoīes tantū: verū, & deos eti
am, pinde ac captiuos inter triūphādum egisset: deinde q assuetū bello, ac rebus rusticis populum,
necdū delitias expertum, aut desidiā: & vt ab Euripide de Hercule dictum est: rudem, ac minime lau
tū: sed frugi maxime, otio nugisq; refersérat: q dū circa artis, artificumq; oblectamenta versantur:
Marcellus ī Albano triumphauit. dici plurimū mirando terebant. Attamen gloriari Marcellus, docereq; Romanos, q pulcherrima
& mirabilia Græcorum ornamēta, venerari, admirariq; nescirent. Cæterum quum aduersantibus inimi
cis: ei triumphus negaret: quia nōnulla adhuc in Sicilia, nauāda restabāt: erat vero, plenus tertius
inuidia triūphus: factum est, vt ingentem quidā, ac integrū in Albano monte, triumphum duce-
Triūphādi mores distīctos fuisse. ret: ouans autē vrbē ingreditur. Euan quidem græci: ouationem autē latini vocāt. Eā nō in curru
laureatus: nec circumplangētibus tubis: at pedes patriciis in calceis: modulātibus tibiis, myrteā
gestās coronā, ducit: nulla belli facies: quæ iocundum, magisq̄ terribilē patit aspectū. Quæ res ingē
ti mihi extat indicio, ratione, magisq̄ magnitudine gerēdi, distinctos olim fuisse triumphos. Nā q
prælio, & cædibus hostē superassent: Martium illum, ac terrificū agentes triūphū: quemadmodū
& in lustrandis exercitibus fit: arma, virosq; lauro de more coronabant. At qui sine pugna beni

uolentia & comitate,orãdo rem bene gesserãt:iis imbellē hanc,pacificāq3 Pæanis cantu pompam lex finebat agēdam. Tibia.n. pacis est: Veneris quoq3 arbuscula myrtus: quæ vim maxime bellūq3 perosa est. Cæterū hoc triūphi genus,nō ab ouatione,hoc est clamore bacchico, sicuti multi puta uere,appellatur ouatio:tametsi illā ouātes,canentesq3 transmittāt.Credunt hoc a græcis nomē in cōsuetudinem deriuatū:simulq3 huius honoris quicq3 ad Lyberum patrem pertinere: quē Euan,& Tyriambū nominãt.hoc nequaq3 verū est. Ac quū milites in magno triūpho bouem:in hoc imo/ lare ouem consueuerunt. Vnde huic triūphi generi,nomē extat. Dignum esse arbitror eum Spar/ tanorū legislatorem contēplari:q cōtrario Romanorū more,sacrificādum instituit. Nam siqs La/ cedæmonioꝝ dux, qđ belli,dolo,aut psuasione,cōsecerit:bouē mactat:si sine bello,res gesta fuerit, gallū. Ii.n. tametsi bellacissimū genus sit,ampliora tamē,magisq3 hoīe digna: quæ ratione,ac pru dētia, q̄ q vi,aut fortitudine cōfecta sint, iudicabāt. Hęc quoquo se habeãt pacto,considerari pos/ sunt. Cęterū postea q̄ Marcellus cōsul q̄rto creatus est: eius inimici Syracusanos induxerāt: vt de eo Romā quæstum,vociferatiq3 venirēt: ꝙ grauissimas ab eo res,cōtra fœdera,& iura societatis, passi forent. Tū Marcellus rē diuinā in capitolio faciebat. Sedentibus itaq3 patribus, Syracusani supplices attentiūt: dicēdi locum,& pro violata ciuitate,iustitiā implorātes. qđ quū absentis gra tia Marcelli, ægre collega pateref: Syracusanos arcebat. Id simulatq3 Marcellus accepit, statim af/ fuit:& sella posita,quū sedisset, vt cōsul,ius dixit. Perfectis cæteris: descēdens e sella, in eū locum vti priuatus migrauit: quo in ius vocati solēt. Syracusanis de se q̄ tendi facultatē pbuit. Qui vbi viri dignitatē, authoritatē, maiestatē, & inuictū armis ducē,secū versarū,cōsusi, pturbatiq3 sunt, Ter/ rorem magis augebat splēdor purpurę:qua nec eū cernere patiebāt. Verūn aduersarioꝝ exhorta tionibus excitati, flebilibus lamētis,incusatione exorsi sunt:cuius summa hęc fuit. Se quum socii/ amiciq3 populi Romani eēnt, qđ nec ēt sub reliqs imparoribus ptulerit,hostes,ppessos. Ad ea Mar cellus:eos nihil,nisi qđ vi,& bello capti,qđq3 arceri neq̄ant ptulisse: q quū ab eo multa suaderent, & cōmonefierēt, audire sibi noluissent, Nec.n. a tyrānis pugnare coactos: veꝝ & eos sub belli noīe/ dñatum vsurpasse. His poratis:quū patres,Syracusanos,de more,dimisissent:Marcellus,i senatu re licto collega,simul excessit: ãte fores curię expectās. Nil aut pœnę metu, aut in Syracusanos ira,so litā īmutauit habitudinē:qn summa benignitate,& modestia,senaturs cōsulti finē,oppiebat. Deīde patrū decreto,Marcellus victor declaraf. Quapropter Syracusani,sese ad eius genua pieceīt: la/ chrymis obsecrātes: vt abiecta aduersum psentis iracūdia,reliquā miserareſ ciuitatē:immortales sibi gratias pinde habituri. Quibus placatus Marcellus,quū iis psentibus,tū vniuersis cōciliatus est. Syracusanis. Quos in posterū,ppetuis psequutus est beneficiis. Senatus quoq3 restitutā libertatē. illis leges īpositas,cōplutaq3 adiudicata pdia,rata cēsuit habēda. Quoꝝ gratia meritoꝝ,quū imē/ sos alios honores a Syracusāis assequut° eēt: tū decreuef,vt quoties Marcellus,aut eius qspiā poste rorū in Siciliā traiecerēt,obuiā Syracusani coronati pdirēt:& diis sacrificia istituerent. Hinc Mar cellus,ad Annibalē vertif:aduersus quē post Cānēsem cladē,cęteri cōsules,ac vniuersi ferme duces instructas cōserere acies,nusq̄ auderēt: & tumultuariis tantūmodo pliis vterenf. Ipse diuersam ag gressus viā,versabat aīo:queādmodū Annibal postq̄ attritā vastasset Italiā,nūc posset,ab Italia p fligari. Fabiū quoq3 haud recte cōsulere:q dū semp tutis initif: vt lāguēti patrię mederef:differēdū eē bellū cēsebat: quū interī labefactarę vires,cōtabescerēt. Queadmodū trepidi,ac minus audētes medici,faciūt: q quū bona valitudo,ac vigor ab sumit:opē ægrotis,serius afferūt. In primis igitur quasdā Samnitū amplissimas vrbes cepit:in qbus ingēte tritici vim repositā,& grandē pecuniā,& tria Pœnoꝝ milia,quę in eis psidii causa,relicta fuerāt: Post hæc,quū Annibal. Gn. Fuluio pcōsu le,in Apulia cū vndeci tribunis militū cæso,maximā exercitus partē trucidasset:Marcellus Romā literas,qbus ciues cōsolaref,dedit.mox.n. se,vt ea ex regiōe Annibalē expelleret, trāsgressus. Quæ vbi lectæ sunt: haud dempti Romanis mœrorē,veꝝ etiā adiectū terrorē,Liuius tradit: eo magis accepta clade,ipendere discrimē ratis: quo Fuluio,lōge Marcellus pstabat, Cæterū is queādmodū scripserat: cōtinuo Annibalē petēs, Lucaniā ingredif. Vbi quū ad Numistronem oppidū, Pœnū munitos tenere colles,offendisset,ipse plano in loco castra posuit. Postridie,dū prior ad pugnā co pias eduxisset,in aciē Annibal descēdit. Itaq3 cōfluxere: ingens,atroxq3 vtrinq3 pliū gestū, neutri victoriam adiudicauit. Ab tertia.n. hora,collatis manibus,in multā vix nocte direpti sunt. Poste ra die,quū primū illuxit, Marcellus pductis copiis,pro acie per cadauera stetit: & vt p victoria decer- taretur, Annibalē puocabat:qui quum castra mouisset,spolia hostium legit: humatisq3 suis, ho/ stem iterum insequit: pluribus summissis insidiis: in nullas Marcellus incidit: in oibus tumultua/ riis pugnis,vsq3 superior. quibus in rebus,magna Marcelli laus erat,& admiratio. Instantibus ie/ circo comitiis, senatus decreuit: alterum potius e Sicilia cōsulem, q̄ implicitū Annibali Marcellū subduceret,q reuersus,dictatorē dicere iussus est. Qu. Fabiū. Non.n. dictator a populo,aut a senatu deligi potest. Verum alter consulum,aut imperator progressus,ad populū quē censeat,dictatorem dicit. Vnde quia dictus sit, dictatorem appellant. Nonnulli ab eo nuncupatum dictatorē aiūt:q non populi suffragio,aut assensu: verum quod is censeat,imperet. siquidē iussa magistratum, quę

Ouatio vn de dicta sit.

Triūphus cur appella tur.

Bos quādo in triūpho mactetur.

Gall° ī triū pho macta ri solitus.

Marcellum Syracusani accusarūt.

Marcell° ab solutus pa/ trum decre to.

Marcell° cō tra Anniba lē vertitur.

Samnitū vr bes, & Pœ/ norum tria milia a Mar cello capta.

Fului° pcō sul cum vn deci tribu// nis ab An/ nibale cęs° in Apulia.

Numistro oppidū.

Dictatorē cōsul, nō se natus,neq3 populus fa cit.

Dictator vnde.

Edicta græ/ cę diatag/ mata.

Fabi⁹ dictator a Marcello dictus Marcell⁹ proconsul designatus.

græci diatagmata: Romani vocant edicta. Is itaq; Marcelli collega e Sicilia reuersus quum alium dicere dictatorem mallet: ne inuitus cogeretur, noctu in Siciliā traiecit. Quam obrem. Q. Fabiū dictatorem, nominātē populo, senatus ad Marcellum literas dedit: vt hūc diceret. Sic Marcellus dixit, & scito plebis, authoritatē adiecit. Ipse dehinc proconsul designatus, cū Fabio Maximo, statuit: vt is Tarentinos adoriretur: ipse consertus Annibali eum distrahat: vt quo minus illis auxilium ferret, impedimēto esset. Tum Cānusium contendit: Pœnoq; sæpenumero castra permutanti, pugnāq; detrectanti, vndiq; imminebat. Tū vallū iacienti acrius instare: leuibus pliis eū vt migraret cogere. Deniq; quum ipsum pelliceret: nec pugnā Annibal detrectaret: nox plium diremit. Quū primū dies illuxit: Marcellus in armis, structa inspectabat acie. Quare irritatus Annibal, coactos ad concionem Carthaginenses obsecrare: vt pro vniuersis olim gestis, eam decertarent pugnam. Cernitis inqt: vt post tot partas victorias: bello nulla nobis, aut respirādi, aut qetis facultas adsit:

Pugna iter Marcellū & Annibalē. cęsa Romanorū duo milia & septingenti.

nisi hunc ppulsemus hominē. At hisce adhortātibus prœliū ineunt. Quam quidē ad rem Marcellus, q intempestiua vsus est militia, succubuisse videt. Dextero em laborante cornu: quum Marcellus ordines in primā succedere aciem iussisset: turbatis, ea mutatione ordinibus, collata est hostibus victoria. In ea pugna, Romani ad duo milia, & septingentos ceciderunt. Marcellus vbi in vallū rediit: cōuocato ad contionē exercitu: multa se ait Romanorum arma, & corpora: at Romanum videre neminem. Eis autem, veniā implorātibus, nō victis inqt, sed si vicerint daturū: cras denuo cōflicturum: vt au tea victoriam, q̄ fugam, ciues audiāt. Hæc loquutus, victas cohortes, pro tritico hordeo pauit. Quas ob res, quum plures ex ea pugna, summo cū discrimine egre se haberent: neminem tamē accepta magis vulnera: q̄ Marcelli cōfecerat oratio. Prima de hinc luce, signum plii

Belli signū rubicunda tunica.

rubicunda de promitur tunica. Tū cohortes, q̄ per ignominiam habitę fuerant, in primam educi aciem impetrant: reliquas tribuni militū copias productas, proxime collocāt. Id postq̄ Annibal accepit: Dii boni inqt: quisnā hunc tractarit hominē? qui nec secundam, nec aduersam ferre fortunam sciat. Solus hic, otium nec vincendo pręstat: nec succubendo suscipit. In hunc ppetuo videmur pugnaturi: cui rerum aduerse tum prospere gesta, audaciæ fiduciæ maiorem pudor causam inicit.

Pugna altera iter Marcellū & Annibalem.

Tunc collatæ copię. par vtrinq; virorum fortitudo. Annibal cōtra Romanos in primam aciem, elephantos locari iubet: ingenti mox tumultu, primi turbati ordines sunt. Tum Flauius tribunus militū, correpto signo, obuius fertur: & primum elephantem aduersa pcussum hasta vertit in fugam: quare dum ille refugit: proximum primo, dehinc irruentes cęteros, cōturbat. Id cōspicatus Marcellus: tumultuantibus concitos, pro viribus inferri iubet equites: vt ipsos longe hostibus irritatiores redderet. Sic strenue inuadentes Pœnos, vsq; in castra trucidant. Plurimam eorum necē dum necantur, caduntq;, fecere belluę.

Cęsa Penorū octo milia Romanorum tria milia. Suessa. P. Bibulus Marcellum calumniat.

Ibi supra octo milia desiderati tradūtur: Romanorum cæsa tria milia: omnes ferme saucii. Quæres Annibali requiem, ac spatiū cōparauit: q̄procul, nocte insequenti, castra mouēdi. Marcellus enim, quū ob sauciorū multitudinē, persequi nequiret: in Campaniā paulatim duxit exercitū: & dum curarētur milites, ad Suessam egit æstiua. Annibal, vt primum sese a Marcello abrupit: liberum recipiens exercitum, intrepidus circūuagabat: vniuersam incendens Italiā. Quapropter, aduersus Romæ de Marcello rumor dispgebatur. Eius inimici, Publium Bibulum tribunū plebis, qui illum accusaret incitabant: virum vtriq; ferocē, & indicendo grauissimum. Is vocato persæpe ad cōcionem populo, de abrogando Marcelli imperio, & altero subrogādo imperatore egerat. Aiebat enim Marcellum, paulo bellis exercitum, perinde ac palæstra fatigatū, sese curandi gratia corporis, ad calida cōuertisse balnea. Hæc vbi Marcellus accepit: relicto legatis exercitu, Romam ad deprecandas venit calumnias: quarum paratam in se sententiam cōperit.

Circus flaminius. Marcellus accusatur a bibulo, atq; absoluitur. Marcellus quito cōsul designatus.

Die ad Circum Flaminium pstituto, ingens eō populi multitudo cōfluxit. Tum ascendens Bibulus accusator extitit. Marcellus pauca, simpliciaq; de se cōmemorans, refellit. Illustrissimi vero ciuitatis principes, plurima de eo dilucide ac liberius proloquuti, orare ne iniquiores hoste, iudices viderentur: neq; formidinis damnare Marcellum: quē is solum, ex Romanis ducibus, fugiat: semperq; cū eo imperatore pugnam detrectat: quum cæteros lacessat ad prælium. His peroratis, adeo iudicii spes fefellit accusatorem: vt non modo ab hisce criminibus insons Marcellus mitteretur: verum etiā, ipse quinto cōsul designaretur. Inito cōsulatu: interea ad defectionem Hetrurię ciuitates, eius aduentu, sedauit, placauitq;. Post hæc quum ex Siculorum manubiis glorię, ac virtutis ędificatum tēplū dedicare vellet: a pontificibus inhibitus est: q negarēt, vnicā duobus Deis ædem haberi posse. Qua propter aliam excedificare cœpit: haud facile, se impeditum ferens: quasi id ei dirum esset augurium. Multa quoq; illum signa perturbabant. Nonnullæ ictæ fulminibus ędes. mures in cella Iouis, aurum obrosere. Nuntiatum quoq; est: bouem humanam emisisse vocem. infantem elephantis capite natum. Quę cum postea libationibus, & sacrificiis expiaretur, male litatum est: quare illum Romę augures detinebant, belli cupiditate flagrantē. Neminē enim cuiuspiam rei desiderio, adeo effectum cōstat: quātum ille vir: vt rem cum Annibale ferro decerneret. Hoc illi nocturnum erat insomnium: hoc vnum cum amicis, collegisq; consilium: hæc vna vox ad Deos: vt cum Annibale structa cōfligeretur acies: eumq; auidissimum dixerim; vt intra

murum aut

murum, aut vallum quopiam incluso, vtrinq; decertaretur exercitu, & nisi vir parta insignis gloria: & quod testatur experientia, omnium imperatorum grauissimus, idemq; sapientissimus extitisset: ei iuuenile quoddam obtigisse vitium, & pręter ingrauescentem ipsius ætatem gloriosum fuisse fortasse quis diceret. Supra sexaginta enim natus annos, quintum agebat consulatum. Non tamen prius ab vrbe discessit: quam vatum monitu, sacrificia, procurationesq; peregisset: quibus rite peractis, cum collega profectus ad bellum est. Tum inter Bantiam, ac Venusium considentem offendens Annibalem: eum ad prælium prouocabat. At ille pugnam detrectabat. Cęterum quum ad zephyrios, Locros, ac Petiliam consules partem copiarum mitterent: idq; sensisset Annibal: locatis sub tumulum insidiis, bis mille, &. D. Romanos cecidit. Ea res Marcellum iratum exciuit ad pugnam. Proinde propius admouit exercitum. Inter amborum castra, munitus admodum surgebat tumulus, varia densus sylua. Accliues vtrinq; speculę: inde fontani labuntur riuuli. Mirari profecto Romani: q; hunc tam commodum genio locum, haud prior occupans Annibal, eū reliquerat hostibus. Verum Annibal, illum quum castris aptum, tum vero longe insidiis aptiorem iudicauerat. Ipsum itaq; ad huiuscemodi, tantummodo rei vsum, affectans, syluam, & cauernas, iaculatoribus, hastatisq; compleuerat: ratus huc, ob loci commoditatem Romanos ituros. Nec illum spes fefellit. Mox enim inter Romanorum castra, fremebant: eum occupari locum, oportere. Ea res consules mouit, munitiore quam hostes loco, habituros castra: vel castello tumulum firmaturos. Marcellus igitur locum, cum paucis speculaturus equitibus: sumpto vate, immolauit. Primæ iecur hostiæ, sine capite fuisse aruspex ostendit: secundæ, quam immensum caput, emicuit. Cætera quoq; mirum in modum, læta apparuere. Quibus quum prioris solutus esse timor videretur: responderunt aruspices: se proinde veritos, turbatosq;: q; lætissimę post fœdissimas, atq; mœstissimas historiæ suspitionem, absurdę mutationis ingerunt. Sed enim fatum, non ignis, non ferrea arcebunt mœnia: vt est apud Pindarum. Marcellus, sumpto collega Crispino, & filio tribuno militum, egreditur cum equitibus ducentis &. xx. ex quibus nullus Romanus aderat: Hetrusci complures: Fregellani quadraginta fidissimi, vsquequaq; Marcello. Cæterum inter syluestria, obtecti verticis loca, nulli visus insederat speculator: qui omnia in Romanorum castris facta, prospectabat. Hic insidentibus aduētare Marcellum significat: qui vbi propius illum accessisse, sciuerunt: repente ex insidiis prodeunt: simulq; vndiq; circunfusi iaculantur: feriunt: fugientes insectantur: in reluctātes manus conferūt. Hi vero soli quadraginta fuerant Fregellani: qui terrore confectos videntes hetruscos: protegendorum causa consulum, pugnam committunt: quoad Crispinus, duobus ictus iaculis, verso profugit equo. Marcellum lata transfixit lacea: quam λογχην græci vocant. Tunc per pauci, qui supererant Fregellani, eum prolabentem, deserunt. Filium vero saucium in castra, fugientes arripiunt. Cęsi haud plures quadraginta: capti lictores quinq;: equites duodeuigiti. Crispinus haud multis post diebus, ex eis vulneribus diem obiit. Superiori tempore, tanta necdum Romanis clades, obtigerat: vno pręlio, vtrūq; mori consulem. Annibal vbi Marcellum cecidisse nunciatum est: cæteris paucifactis, ad locum cædis, aduolat: vbi cadauer nactus, diuq; formam, toburq; membrorum contemplatus, nihil, aut voce superbum, aut vultu lætus, emisit: quemadmodum nonnulli, tam indomito, tāq; difficili cæso, fecissent hoste: verū necis indignitatem, admiratus, ei dempsit annulum. Inde corpus splendide, ac magnifice ornatum, cremauit. Postmodum reliquiis argētea in vrna conditis, coronam imponens auream: filio mittere curauit. Quæ dum ferrentur, interuenere Numidę: qui vt vas corriperent, portātes adorti sunt. parte alia, dum obsistitur: viq; pugna cōmittitur: ossa disperguntur. Id quum audisset Annibal: adstantibus dixisse fertur. Profecto nil fieri Deo licet inuito. & affectis Pœna Nūidis, amplius legendas transmittendasq; neglexit reliquias: quasi numē aliquod Marcellum, sic vita defunctū, indigne quoq; sepultura carere iussisset. Hæc a Cornelio nepote, atq; Valerio Maximo scripta traduntur. Liuius autem, & Cæsar augustus, id vasculum ad filium deportatum, & splendide humatum prodidere. A Marcello complura pter ea, quæ Romæ extant: Diis dedicata cernuntur. Nam Catanę Sicilię oppidi, eius existit gymnasium. statuę, ac tabulę ex iis quas Syracusis detraxit, in Samothracia positæ sunt, ad Deos quos Cabiros appellant. Inde Lindi in æde Palladis, ibi in Marcelli statua, inscriptum, hoc Possidonius refert: Claudius hic Romæ quondam memorabile sidus, Marcellus, patrum stirpe satus, veterum, Septenas moderans per martia gesta secures: Cædibus, hostiles, sæpe manus, domuit. Nam huius epigrammatis author proconsularem dignitatem, ab eo bis administratam, quinq; consularibus annumerauit. Eius clarissima progenies, ad Marcellum vsq; Cæsaris nepotem, propagatur: quem Octauia soror, ex. C. Marcello suscepit. Hic dum ędilitatem ageret: paulo post q̄ Cęsaris filiam duxisset vxorem, mortē sponsus obiit. Ad eius autem decus, ac memoriam, Octauia mater, bibliothecam construxit. Cęsar vero theatrum Marcelli nomine inscripsit.

Marcellus sexagesimū annū accesserat.

Cæsi Romanorum duomilia & quingēti p insidias ab Annibale.

Prodigia altera Marcelli necem pcedentia.

Marcelli pugna: in qua & ipse cōcidit & Crispin⁹ post ea collega.

Marcelli corpus cre/matū atq; i argētea vrna positū ab Annibale filio mittitur: corona vrnę imposita.

Cor. nepos Valerius.

Catana vrbs sicilię.

Cabiri dei.

Epitaphiū i Marcelli statua Lidi in ęde Palladis icisum.

CANNIBALIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER DONATVM ACCIAIOLVM VFRSA.

I pri mi punici belli, quod Cartaginēses cum Populo romano gessere, memoria repetat: multi ipatores nobis occurrēt: q̄ ex rebus gestis gloriā cōsequuti, celebrē famā suis posteris reliquerūt. Sed ex Pœnorꝝ ducibus nemo est: quē oēs græci, latiniq́ꝫ scriptores, magis extollāt q̄ Hamilcarē, Annibalis patrē, cognomēto Barcā: virꝝ sine dubio pręstantē: & rei militaris, vt in illa quisq́ꝫ ætate potetat, pitissimū. Is primū in Sicilia Romanorꝝ impetum, qui multas inflixerāt suę reipu. clades, diutius q̄ pat erat, sustinuit. Deinde aphrico bello: quū mercenarii milites, seditione facta: rē Carthaginēsiū, in extremū periculū cōiecissent, sic strenue incēdium illud, restinxit: vt sit omnium sentētia iudicatū: ea tēpestate, vnius Hamilcaris opera, patriā fuisse seruatā. In Hispaniā post hæc, cum imperio missus, quo tēpore Annibalē puerū secum duxisse traditur, quū multa gessisset memoratu digna: tādē. ix. anno, q̄ ineam prouinciā venerat, aduersus Vetheones fortiter pugnās, interiit. Post Hamilcaris mortē, Hasdrubal, eius gener, quē Carthaginēses, fauente factione Barchina, exercitui præfecerāt, octo ferme annos imperiū obtinuit. Is Annibalem non multo tpe post interitū patris, repugnātibus ēt alterius factionis principibus, in Hispaniā vocauit: vt sicut antea puer, viuente Hamilcare, cœperat bellicis artibus erudiri: sic ēt tunc robustiore ętate periculis, laboribus, ac omnibus officiis militaribus assuesceret. At vero etsi ab initio, memoria patris non parum sibi in exercitu profuisset ad fauorē conciliādum: paulo tñ postea, sua opera, atq́ꝫ ingenio, factū est: vt veteres milites, aliorꝝ ducū desiderio deposito, hūc sibi animo proponerēt: quē præcipue imperatorē deligendū putarēt. Omnia enim quæ magno futuro duci expetēda esse videbātur: abunde Annibali aderāt. Quippe erat ei consiliū ad egregia facinora prōptū. Cōsilio autem neq́ꝫ industria, neq́ꝫ audacia deerat. Nulla pericula, nulla incōmoda corporis, quæ cęteros remorari solent, & a rebus gerēdis abducere, inuictum animi virū, terrebāt. Vigilare: festinare: cuncta obire, quæ aut strenuo milite, aut egregio imperatore digna videbantur. His artibus Annibal sub Hasdrubale, per triennium, meruit. Quo quidē tpe adeo totius exercitus fauorē sibi cōciliauit: vt statim post Hasdrubalis mortē, ingēti militum consensu, imperator sit appellatus: quā pręrogatiuā militarē, fauente factione Barchina, populus Carthaginensis, sine controuersia cōprobauit. Sex & viginti annos, quum est imperator ab exercitu declaratus, Annibalē natum cōperio. Nouē enim annorum fuisse constat: quum eum pater in Hispaniam duxit: atq́ꝫ ab eo tpe, vsq́ꝫ ad interitū Hasdrubalis, authore Polybio, septem, & decem numerantur anni, Verum ex quo die Annibal exercitum, ac totius reipu. administrationē suscepit: non longā morā interponendā putauit: quin populo Romano, quod multo ante, animo agitauerat, bellū inferret. Nā erat ei indignatio primū aduersus Romanos, ob Siciliā, Sardiniāq́ꝫ amissam, cum omnibus Carthaginensibus pene communis. Accedebat deinde priuatum odium, & quasi hęreditarium, ab Hamilcare patre acceptum: quo nemo alter ex Carthaginensiū ducibus, nomini Romano fuerat infestior. Traditum quoq́ꝫ memorię est: Hamilcarē sacrificantem, eo tempore quo in haspaniā profectionē parabat. Annibalem admodum puerum, iureiurando obstrinxisse: quum primum p ætatē liceret, populi Romani fore inimicū. Cuius quidem rei memoria, & acerba sane recordatio, veluti quędā paterni odii imago, ante oculos iuuenis versabatur: animumq́ꝫ vrgebat: vt ea semper moliretur: quę ad euertendum Romanum imperium pertinerent. Pręterea factio Barchina frequentibus stimulis eum incitare non desistebat: vt armis, & imperio opes q̄ maximas cōpararet. Hę igitur tum publicæ, tum priuatę causę, quum Annibalem hortarentur ad suscipiendum cum Romanis bellū: ferox iuuenis occasionem nouandarum rerum, ex tali materia cepit. Erāt in Hispania per id tēpus

Hamilcar pater Annibalis cognomento Barcha.

Hamilcaris interitus.

Annibalis ingenium prōptum: & industria.

Annibal a militibus iperator appellatus annos natus vigīti sex.

Pręrogatiua.

Annibal iureiurando a patre obstrict⁹ odiū i Romanos suscepit.

Saguntini.

Saguntini quasi medii inter Romanorum,& Carthaginensium fines,iure fœderis,in libertate relicti. Hi postea se totos Romanis addixerant:initaq; societate,Romani imperii fidissimi cultores habebantur. Quare Annibal constituit animo:nihil opportunius fieri posse,ad eliciendam Romanorum iram:ac incẽdium,quod sibi optatissimum erat,concitandũ:q̃ Saguntinos,armis,belloq; lacessere. Sed priusq̃ socios populi Romani aperte adoriretur:statuit in Olcadas,aliosq; trans Iberum populos,exercitum ducere:ac iis ad deditionem compulsis,aliquã Sagunto nocendi causam,reperire:qua,non tam meditato consilio,a se illatum,quam a Saguntinis contractum bellum,videri posset. Primum igitur Olcadum gente ad deditionẽ compulsa,Vacceos deinde aggreditur: agros depopulatur,oppida permulta expugnat:Hermandicã,& Arbocolam vrbes opulẽtissimas capit. Ac iam prope omnem regionem,in potestatem redegerat:quum plerique ab Hermandica profugi se inuicem confirmantes aduersus Pœnum coniurant:multitudinem cogunt:exules Olcadũ socios sibi adsciscunt:deinde persuadent Carpentanis:qui sibi finitimi erant: vt communi cõsilio Pœnum in reditu suo,nihil tale expectantem inuadant. Facile in hanc sententiam discedentes populi bellãdi cupidi,recẽtibusq; iniuriis lacessiti,arma capiunt:ac ingenti multitudine coacta(Erãt enim supra centum milia)Annibalem redeuntem ex Vacceis,prope flumen Tagum adoriuntur. Ad quorum conspectum subito constitere Carthaginẽsium signa:totoq; agmine,pauor,& trepidatio fuit. Nec ambigitur:quin Pœni,eo die insignem cladem accepturi essent:si repentino hostiũ aduẽtu cõmoti,prædaq; onusti,cũ ferocissimis gẽtibus,cõseruissent manus. Sed prouidus imperator Annibal,hæc animaduertẽs,prælio supersedere statuit:atq; ibi castra posuit. Proxima deinde nocte,quanto maxime silentio potuit,copiis amnem traductis,locum ea parte,qua transitus hosti facillimus dabatur,ab omni præsidio vacuũ reliquit:vt partim simulato metu,partim occasione oblata,barbaros ad transeundum flumen alliceret. Nec virum,qui astutia oẽs duces ætatis suæ,sine controuersia superauit,opinio in decipiendo hoste,consiliũq; fefellit. Barbari enim natura feroces,multitudine quoq; sua,plus nimio fidentes,dum Carthaginenses perterritos esse arbitrantur,magno impetu se in aquã proiiciunt. Hos incompositos,implicatosq;,prius q̃ omnino flumen traiiciant,equitibus primum,mox omnibus copiis aggrediuntur Pœni:magnoq; eorũ numero interfecto,reliquos in fugã vertunt. Post hanc victoriã,cuncti trans Iberum populi deditionem faciunt:præter Saguntinos:qui etsi Annibalem,suis ceruicibus imminentem conspiciunt:tñ Populi Romani societate confisi,defensionẽ suscipiendã putant:Romam q̃ celerrime legatos mittunt:qui senatum doceant:quãto in periculo res eorum sint:& aduersus acerrimum hostem,iam sibi vim haud dubie inferentem,auxilium petãt. Vix Saguntinorum legati ex Hispania discesserãt,Romã profecturi:quũ Pœnus iã in apertum bellum prorumpens,oĩbus copiis ad obsidendũ,oppugnãdũq; Saguntum,accessit. Qđ vbi Romã nunciatũ est:agitatũq; in senatu de sociorũ iniuria:miti sententia decreuerunt patres:vt P. Valerius Flaccus:& Q. Fabius Pãphilus ad Annibalem mitterentur:vt a Sagũto recederet:qui si non pareret:Carthaginem ire iussi sunt:ad ducem ipsum,pro violato fœdere,deposcendum. Hos oratores auditos esse ab Annibale:vanaq; ab eo tulisse respõsa Polybius refert. Liuius contra,nec auditos:nec in castra admissos scribit. Ambo tñ in eo conueniunt:q̃ primum in Hispaniam,deinde in Aphricã profectos,Carthaginem venisse:expositisq; patrum mandatis,sic aduersam habuisse dicunt factionem Barchinã:vt neglecti,despectiq;,re infecta Romam redirent. Erant omnino in senatu Carthaginensium,factiones duæ:quarũ altera iam inde ab Hamilcare cognomento Barcha,initium trahẽs:Annibali filio,quasi ex hæreditate obuenerat:auctaq; deinceps in tantas creuerat opes:vt domi,forisq; in omni re decernẽda,superior haberetur. Altera vero principem habebat Hannonem virum grauem,summæq; in ea reipub. dignitatis:toga tamen magis quam armis egregium. Is ea tempestate,qua legati Romanorum Carthaginem venerunt questũ de sociorum iniuriis:solus fuisse traditur:qui omni prope repugnante senatu:fœdus cum Populo Romano seruandum censuit:monuitq;,vt ab eo cauerent bello:quod extremam erat suæ patriæ perniciem allaturum. In quo si Carthaginenses,non tam animum Hannonis,quam eius consiliũ respicere voluissent:& pacis potius,quam belli authorem audiendũ censuissent:sanctius sibi,suæq; reipub. foret consultum. At illi vnius iuuenis,seu furorem,seu cupiditatem sequuti:tantorum malorum:quæ postea in sua capita redundarunt:ex eo tempore,occasionem dedere. Quocirca sapientes viros,& optimos reipub. gubernatores,finem magis in rebus humanis,quam initium spectare:& priusq̃ ad arma,bellaq; prorumpant:experiri omnia consilio decet. Cæterum Saguntini per id tempus,quo ab Annibale obsessi sunt:quum præter ius,fasq; sibi bellum inferri viderent:plures menses,obstinatis animis obsidionem tulerunt. Ad extremum multitudine hominum,superante Pœno(ad centum enim,& quinquaginta milia habuisse in armis creditur)quum iam magna ex parte,diruta mœnia essent:excidium vrbis expectare maluerunt:quam in acerbissimi hostis potestatem venire. Octauo mense,quam cœptum oppugnari:captum Saguntum,quidam authores sunt,quibus nec Liuius assentiri videtur:nec aliud certum tp̃s obsidionis illius in medium afferre. At vero expugnatio huius opulentissimæ vrbis,cœptis Annibalis,multis in rebus adiumento

Olcades.

Vaccei.

Hermãdica

Arbocola.

Carpẽtani.

Exercitus cẽtũ hominũ milia cõplexus.

Tagus fluuius.

Pœnorũ victoria prima duce Annibale.

Sagũtũ ab Annibale obsessum.

Citat Polybiu, et Liuiu, differente contrarios.

Hanno cõtraria Barchinæ factioni sentiebat.

Finẽ i oĩbus magis q̃ initiũ spectari oportere.

Exercitus Annibalis c.&l. hoĩm milia habuisse dicitur.

Sagũtũ ab Annibale captũ octauo q̃ oppugnari cœptum esset mense.

fuit. Nam ciuitates nõnullas, quæ Punici imperii pertęsæ, metum defectionis præbebant: exemplo Saguntinæ cladis, in fide retinuit: militum animos cõfirmauit: ditato exercitu, ingẽti præda. Pretiosa munera ex spoliis Sagũtinorum Carthaginem misit: quibus sibi primarios obligauit ciues: paratioresq́ reddidit ad futurum bellum: qđ cum Populo Romano, non in Hispania, vt multi arbitrabantur, sed in Italia, sibi erat in animo gerere. Inter hæc, legati Romanorum quum in vrbẽ a Carthagine rediissent: vana quæ ibi acceperant referentes responsa: & sub idem prope tempus excidium Saguntinum nuntiatum esset: sera tandem Populum Romanum pœnitentia cepit: q libenti reipub. sociorum, opemq́ in extremo periculo postulanti, non subuenisset. Ita plebs, patresq́ incredibili misericordia moti, simul indignatiõe accensi cõsules, prouincias sortiri iubent. P. Cornelio, Hispania. T. Sempronio, Aphrica (Ii enim tum consules erant) cũ Sicilia euenit. Legatos deinde Carthaginem mittunt, principes ciuitatis: qui coram senatu post longam disceptationem de fœderum iure, cũ semina futurę contentionis quasi in conspectum omnium effudissent: magnaq́ ferocitate obtulissent bellum: Carthaginẽses contra non minore audacia oblatum suscepere: malo tñ consilio: vt postea res ipsa, & belli exitus declarauit. Verum annibal, cognitis iis quę in senatu Carthaginensium acta erant: quum tãtp̃s esse arbitraretur: vt sicut ab initio instituerat, Italiam peteret: res necessarias, ingẽti studio, parat: classem ĩstruit: ex fidissimis ciuitatibus, auxilia accersit: oẽs

Carthago noua.

copias Carthaginem nouã, conuenire iubet. Post hæc, Gades pfectus, ante omnia cõmodissimũ esse statuit, opportunis custodiis, Aphricã, Hispaniãq́ munire: ne dum ipse in Italiã contendit, vacuæ ab omni pſidio, Romanis relinquantur. Itaq́ in Aphricã primũ mittit eqtes mille, & ducẽtos, peditum ex Hispanis tredecim milia. Deinde ex diuersis ciuitatibus Aphricæ, quatuor milia peditũ euocat: quos Carthaginem tueri iubet: obsides simul habiturus, & milites. Hispaniæ autem pręficit Hasdrubalem fratrẽ: eiq́ reliquit. L. nauium classem: & ad duo milia equitum: peditum vero ad duodecim milia: Atq́ iis præsidiis, vtranq́ prouinciam, firmat: non quia ea sufficere arbitretur aduersus Romanas opes: si moles belli, aut in Hispania, aut in Aphrica sustinẽda foret: sed q hec satis esse cristimet: ad hostem, suis finibus arcendum: dum ipse terrestri itinere, exercitum ducens, bellum in Italiam transferat. Sciebat præterea, Populum Carthaginẽsem pro magnitudine imperii, facile posse, quum vellet nouas copias parare: nec solum reficere exercitum domi: si opus esset: sed etiam supplementum sibi in Italiam mittere. Ex quo enim graue, ac periculosum bellum, mercenariorũ indignatione contractum, a suis ceruicibus depulerant: Hamilcare primum: deinde Hasdrubale, postremo Annibale duce, continenter victores: ita Punicum imperium, auxerant: vt ea tempestate, qua Annibal in Italiam venit, longe, lateq́ eorum paterẽt opes. Nam oẽm Aphricæ oram, quæ nostro mari abluitur, tenebant: ab aris Philenorũ, haud multũ distãtibus a magna syrte, vsq́ ad columnas Herculis. Continet ea longitudo duo milia passuum. Transgressiq́ paruũ fretũ, qđ Aphricã, Europãq́ interiacet, omni prope Hispania potiti erãt: vsq́ ad Pyrenæum montem: qui eam prouinciam, Gallis diuidit. His rebus in Hispania atq́ Aphrica constitutis, Annibal Carthaginem nouã reuertitur: vbi iã copiæ instructæ paratæq́ in armis erant. Quapropter, nihil vltra expectãdum ratus: aduocata cõcione, militum animos verbis cõfirmat: spem magnarũ rerũ pponit: fertilitatẽ Italię pdicat: amicitiã Gallorũ cõmemorat. Demum hortatur, vt lętis animis profectionem suscipiãt. Sequenti die a Carthagine mouens, per maritimam orã ad Iberum ducit. Sunt qui proxima nocte, quiescenti Annibali iuuenem admirabili specie visum in somnis tradunt: hortantem primo, vt se ducem in Italiam sequeretur: deinde cum magno strepitu, serpentem apparuisse rarę magnitudinis: cupientiq́ scire quidnam id portenderet: visum sibi audire, vastitatem Italię esse. Nec mirandum fuisset: si intentæ Annibalis curę, cogitationesq́ vehementes, quibus ille vigilans, bellum Italicum agitabat, quasdam nocturnas peperissent species: nunc victoriæ, nunc cædis, & incendi, aliarumq́ belli calamitatum similitudinem, præ se ferentes. Fit enim interdum sicut orator inquit: vt cogitationes sermonesq́ nostri, pariant aliquid in somno tale: quale de Homero scribit Ennius: de quo videlicet sępissime vigilans solebat cogitare, & loqui. Annibal superatis Pyrenęis iugis, cõciliatisq́ sibi multis donis, Gallorum animis, paucis diebus ad Rhodanum venit. Rhodanus amnis non longe ab Istri: Rheniq́ fontibus, surgens, octingentis prope emensis stadiis, in lacum Lemãnum se condit: inde egressus in occidentem se vertens, Gallias aliquandiu dirimit: Ararisq́ & aliorum fluminum accessione, non mediocriter auctus, tandem inter Volcas, & Cauares, pluribus capitibus in mare influit. Volcarum gens, ea tempestate, circa vtranq́ ripam colebat Rhodani: hominum abundantissima erat: & inter gallicas gentes opulentissima. Hi primo Annibalis aduentu, amnem trãsgressi constiterant in ripa fluminis: vt Pœnos trãsitu prohiberent. Nam cæteris pacatis gallis, hos neq́ donis capere Annibal, neq́ metu compellere potuit: vt amicitiam experiri, quam vim Carthaginensium mallent. Igitur dolis, cum tali hoste, agẽdum ratus, Hãnoni Bomilcaris filio præcipit: vt occulte Rhodanum trãsmittat: & cum parte copiarum, gallos nil tale opinantes adoriatur. Is vt imperatum erat, longiore itinere progressus, vbi commodissimum visum est, flumen, traiicit: & circũductis copiis, prius ad hostium castra peruenit: quã plane ab his

Hasdrubal frater ab Annibale Hispaniæ pfectus relictus est.

Classis nauium quinquaginta.

Aræ Philenorum.

Rhodanus flu.

Lemãnus lacus.

Araris flu.

Volcarum gens.

Hãno Bomilcaris filius.

videri, aut quid rei gereretur cognosci posset. Galli clamore a tergo audito, quum neque consilii habendi neque arma capiendi spatium daretur: & iã a frõte instaret Annibal: pluribus nauigiis ad traiiciendum paratis: subito castris excessere: & quantum cursu, ac viribus efficere potuerunt, se in præcipitem dederunt fugã. Sic igitur ex aduersa ripa, hostibus pulsis, reliquæ Carthaginensium copiæ incolumes traducuntur. Interim crebri rumores de aduẽtu Annibalis ad P. Cornelium Scipionẽ, qui pauloante Massiliam venerat, deferebantur. Quæ vt certius cognosceret consul: alã lectissimorum equitum, ad exploranda consilia hostium, mittit. Quibus vt mandatum erat, celeriter proficiscentibus, quingenti Numidæ equites, obuii fiunt: missi, & ipsi a Pœno, speculatũ Romana castra. Nulla mora interiecta est: quin prælio contẽderent. Pugnatum est acriter ab vtrisque. Tandem superiores Romani, multis ex suis amissis, pluribus ex hostibus cæsis, reliquos in fugã coniecerunt. Post hæc Annibal, certior factus, quo in loco Romanorum copiæ essent, agitare secum cœpit: præstaret ne cœptum iter in Italiã prosequi: an aduersus præsentẽ consulẽ, exercitũ ducere: & euentũ toti9 rei experiri. Quũ multæ vtrinque rationes occurrerẽt: tandẽ fluctuantẽ animo, Boiorum legati in eã partẽ traxerunt: vt omnibus rebus postpositis, in Italiã contẽderet. Nã Boii iã anteã Pyrenæi mõtis trãsitum, legatis Romanorum, per fraudẽ captis, Mãlio prætore, magna clade affecto, sollicitatis Insubribus ad Pœnum defecerãt, ea præcipue causa indignati: quod Romani pauloante, Placentiam Cremonãque colonias miserãt. Itaque horum cõsiliis persuasus Annibal, castra mouit: & per ripã Rhodani aduerso flumine profectus, paucis diebus peruenit ad locum: quẽ insulã Galli appellant. Hanc Arar, & Rhodanus amnis, ex diuersis montibus confluentes, efficiunt: ibi nunc Lugdunum est celeberrima Galliæ vrbs: quã longis postea tpibus a Plãco Numatio conditã fuisse accepimus. Hinc profectus Annibal, regionem Allobrogum ingreditur: discordiisque duorum fratrum, de regno iter se certãtium sublatis: per Castinorum & Voconriorum fines, ad flumen Druentiã venit. Druentia oritur ex alpibus: & citato descẽdens cursu in Rhodanũ sese effundit: & quia vada frequẽter mutat, ægre pedibus trãsiri potest. Eo tñ trãsmisso amne, per aperta loca, quãtũ facultas dari potuit, exercitũ ducens, alpes petit. Verum in superãdis alpibus, tot, tãtaque incõmoda perpessum Annibalem tradunt: vt quidã authores, æquales tpibus eius belli, ex ipso Pœno audisse dicãt: se supra .xxx. hoim milia, maximãque iumẽtorum numerum, in trãsitu Alpium amisisse. Nõ solũ.n.cũ montanis incolis, multoties sibi pugnãdum: sed & aduersus angustias, asperitatesque viarum: sic ei laborandũ fuit: vt quibusdã locis, per ingẽtia saxa, igni, acetoque putrefacta, sibi aperuerit iter. Quintodecimo die, supatis alpibus, in agrũ Taurinum descendit. Quo mihi veri similius videtur, p montẽ Gennæ (sic.n.vulgo appellãt) q ex altero latere, flumen Druentiam, ex altero exitũ in taurinos habet: Pœnum trãsisse. Post q in Italiã ventum est: quæ aut quãtæ copiæ Annibali fuerint, quia diuersa authores retulere, difficile ad fidem est, exacto affirmare numero. Alii centum milia peditũ.xx.eqtum: alii.xx.peditũ.vi. eqtum ex Aphris Hispanisque. Quidã vero Gallis, Liguribusque additis.lxxx.milia peditũ.x.eqtum fuisse scribunt. Sed credere liber: neque ita magnũ illi fuisse numerum copiarum: vt asserunt primi: post tot emẽsa terrarum spatia, tãtãque detrimẽta accepta: neque ita exiguum: vt secundi volunt: quũ maximæ res quas postea gessit, mẽti occurrũt. Qui vero mediã sequuntur viam, probabiliora dicere videntur: quũ ex.lxxx.milibus peditum.x.milibus equitũ, quæ ex Hispania mouit, magnã partẽ in Italiã duxerit: satisque cõstet confluxisse ad eum ingentem multitudinem Ligurum, Gallorumque, qui ea tempestate, non minore odio in Romanos, quã Pœni ardebant. Quum ex Taurinis in agrum Insubrium venisset Annibal: aduersum habuit. P. Cor. Scipionem: qui a Massilia, ingẽti celeritate in Italiam reuersus, Pado, Ticinoque traiectis, haud procul ab hoste consedit: breuique interiecto spatio, ambo ii duces, alter alterius castra, speculatum profecti, equestre prælium commiserunt. In quo aliquãdiu pari prope certamine dimicatum est. Ad extremum, Romani, quum vulneratus esset cõsul, & Numidæ eqtes paulatim circumeundo a tergo imminerẽt: pedem referre coacti sunt. Itaque sensim cedẽdo, & consulem protegendo, sese in castra receperunt. Sunt qui ab Aphricano filio, iam tum pubescente, seruatum patrem Cornelium scribunt. Quæ quidem laus, etsi maxima sit, in tam recenti, teneraque ætate: non tamen a vero, nec a præclaris rebus, quas postea gessit, aliena videtur. Hoc prælio, expertus Scipio, quantum equitatu præualeret hostis: statuit sibi ea loca petenda esse: in quibus pedestres copiæ, & consistere tutius, & dimicare commodius possent. Itaque sequenti nocte, quanto maxime silẽtio potuit: omni exercitu, Padum traducto: in agrum Placentinum contendit. Eodem paulopost. T. Sẽpronius Longus, literis senatus ex Sicilia accersitus: vt ambo cõsules communi imperio, communique consilio tempu. administrarent. Annibal etiam post equestrem pugnam: cum omnibus copiis Scipionem sequutus, ad flumen Trebiam consedẽrat: sperans propinquitate castrorum, fore aliquã dimicãdi facultatẽ: quã sibi dari iri vehementissime cupiebat: nõ solum quia longam moram sustinere non poterat: ob commeatus inopiam: sed & quia verebatur infirmitatẽ Gallorum: q & spem nouarum rerum: & equestris victoriæ, famã sequuti: vt facile in suam fidẽ, atque amicitiã concessẽrãt: sic & leui momẽto, fieri posse credebat: vt durante in suis sedibus bello, odium a Romanis, in se vnum auctorem belli, transferrent. Igitur omnibus modis materiem quærebat: vnde occasio com

P. Corneli9 Scipio.
Pugna iter Annibalẽ &.P. Cornelium Scipionem.
Boii.
Insula loc9 Lugdunũ vrbs galliæ.
Allobroges
Druentia. flu.
Annibal in superãdis alpib9 supra triginta hominũ mil: a amisit.
Exercitus Annibalis quãtus fuerit nõ liqt.
P. Cor. Scipio cũ Annibale pugnauit.
Scipio. Aphrican9 patrem fer vasse dicit.
T. Sẽpronius lõgus.
Trebia flu.

mittẽdi ꝑlii oriret. Accidit aũt opportune ꝑ eos dies: vt Sẽpronius cõsul, nactus hostium agmẽ, ꝑda graue, palatimq; ꝑ agros, inuaderet: in fugãq; coniiceret: atq; ex ea re ꝓspere gesta, de euẽtu totius rei cõiecturã faciens, in maximã spẽ veniret victoriç cõsequẽdç, si iusta acie cõsererẽtur manus. Quare priusq̃ Scipio cõualesceret: & noui consules crearẽtur: alicuius ꝓclari facinoris edendi cupidus: in certamen ꝓdire decreuit: rem improbãte collega: clamãteq;: nihil intẽpestiuius agi posse: q̃ omnib⁹ ꝓpe aduersantibus Gallis, summã reipu. in discrimẽ offerre. Hoꝝ dissensiones, ꝑ occultos exploratores deferebantur ad Pœnũ. Quibus cognitis, callidus imperatoꝝ extẽplo locũ inter vtraq; castra, septum vndiq;, & vestitũ vepribus, & dumetis inuenit: ibiq; Magonẽ fratrẽ, cum delecta manu consistere iussit. Deinde equitibus Numidis negotium dedit: vt adirẽt Romana castra: hostẽq; lacessentes ad ꝑlium excirẽt. Ipse interim, reliquũ exercitũ, cibo, potuq; refectũ, in aciẽ deducit: vt in omnem occasionẽ, gerẽdç rei, itẽtus, paratusq; in armis esset. Sẽpronius cõsul ad primũ tumultũ Numidaꝝ, subito equitatũ: deinde sex milia peditũ, postremo oẽs copias, ex castris educit. Erat aũt brumæ tp̃s, & summa vigebat asperitas hyemis: in iis ꝑterti locis: quæ alpibus, Apennino q; claudũtur. Numidæ vt ꝑceptũ erat, citra flumẽ Trebiã Rom anũ sensim trahẽtes, vbi ad eũ locũ venerunt, vnde suoꝝ signa cõspici poterãt, subito verterunt in effusum hostẽ equos. Est.n. Numidaꝝ cõsuetudo: vt spõte plerũq; cedãt: mox vbi visum fuerit, sistant: rursusq; maiore impetu, quam prius, hostem inuadãt. Sempronius extemplo equitibus ad subsidia reuocatis, ꝑ necessitate tp̃is, aciẽ instruit: pugnã cum hoste, q oĩa ad futuꝝ certamen præparauerat, cõmissurus. Iã.n. cũ istructis copiis aderat Annibal: vt p̃nti occasione certãdi vteretur. Pugna primũ a leui armatura: deinde ab equitatu inita est: i qua Romani eq̃tes, quum impetũ hostiũ sustinere non possent, facile cesserunt loco. Prelium deinde legiones excepere: tanta contentione: tãq; paratis ad dimicãdũ animis: vt resistere posse viderẽtur: si eis fuisset cum solo pedite decernendum. Sed hinc equites, elephãtiq; terrebant: hinc pedites instabant acriter pugnãtes aduersus corpora fame, frigoreq; confecta. Itaq; magis animis, quã viribus hanc molem circũstãtium incommodorum sustinentes Romani, pugnam extraxere: quousq; Mago ex insidiis exortus, cum clamore, ac tumultu incautos inuasit: & media Pœnorum acies, iussu Annibalis impetum in Cẽnomanos fecit. Tunc fuga ab auxiliaribus cœpta, Romanorum fregit animos. Nam ad decem milia peditum, ex Romano exercitu fuisse dicuntur: qui per medios erumpẽtes hostes, se Placentiam contulere. Ex reliquis copiis, fugientes persequuti, maiorem partẽ cõciderunt Pœni. Euasit tamen Sẽpronius cõsul, summo periculo manibus hostium euitatis. Nec Pœnis incruenta victoria fuit: multis ex suis militibus, ac omnibus ꝓpe elephantis amissis. Post hanc pugnam Annibal, per oẽm regionem vagatus, cuncta ferro, igniq; vastauit: oppida quædã cepit: ac ingentem multitudinem incolaꝝ, nullo ordine militari in certamen euntẽ, parua manu fudit, fugauitq;. Vere primo, maturius quam tempus postulabat ex hybernis mouens, quum in Hetruriã cõtẽderet: & prope Apennini iuga, sçua tempestate repulsus, exercitum in agrum. Placẽtinum reduxit: breuiq; interiecto spatio, quum multç necessariç vrgerẽt causç, rursus eãdẽ ꝓfectionẽ, sicut instituerat, suscipiendã putauit. Nam Galloꝝ insidiis prope circũuẽtus, calliditate igenii, periculum capitis euitauerat. Ægre enim ferẽtes Galli, bellũ in suis agris diutius consistere: vnũ Annibalẽ, caput belli petebãt. Quo periculo compulsus Pœnus, maturãdum sibi, atq; in aliam prouinciam, omnẽ exercitum traducendum putabat. Accedebat præterea, q; ad opinionem gentium, & suorum militum alacritatem, magni interesse arbitrabatur: tãtas videri Carthaginensium vires: tñ ducis animum: vt in propinquas Romanç vrbi regiones, arma transferre auderet. Quare postpositis omnibus rebus, castra mouit: superatisq; Apennini iugis: per Ligures, ea via, qua ad paludes, ac planitiem fluminis Arni est iter, in Hetruriã descẽdit. Arnus vehemẽtius excreuerat, per eos dies, atq; omnes circũadiacentes campos, aquis inundauerat. Igitur Annibal tantum exercitum secum trahẽs, priusq̃ e palustribus locis egrederetur: vitare non potuit: quin ingentem hominũ, ac iumẽtoꝝ iacturã faceret. Ipse quoq; dux etsi elephãto, qui vnus superfuerat ex multis, eminens veheretur: plures tamen dies, ac noctes aeris intẽperie, vigiliisq; confectus, alteꝝ amisit oculum. Inter hæc C. Flaminius consul exercitu a Sẽpronio accepto, Arretium venerat: inconsulto senatu, ægreq; ferente: q; relicto Romæ Gn. Seruilio collega, sine insignibus, sine lictoribus: furtim in prouinciam contẽdisset. Hunc virum natura ferocem, plebis fauor supra modum extulerat: atq; ita audacem reddiderat: vt appareret omnia incaute, inconsulteq; acturum. Quod vbi Annibal cõperit: cõmodissimũ esse statuit: ingenium consulis irritare: conariq; omnibus modis: vt anteq̃ collegç iungeretur: ad pugnã alliceret. Itaq; castra mouens: per agrum Fesulanũ, Arretinũq;, magno impetu vagatur: omnẽ regionẽ terroribus implet: cuncta ferro, igniq; peruastat: nec prius populationibus, aut incendiis finẽ facit: q̃ passim vastatis agris, ad montes Crotonenses: atq; inde ad Thrasimenum lacum, peruenit. Ibi locum cõtẽplatus, quum capere insidiis hostem quçreret: prope angustam viã, quç ad Thrasimenũ ducit: sub quibusdã tumulis, equitatum locat. post montes, leuem armaturã cõsidere iubet. Ipse cũ reliquis copiis in planitiem descendit: suspicatus id qd̃ accidit: Romanum consulẽ, nõ gesturum. Homines enim furẽtes ingenio, facile ad omnes machinas, atq; insidias hostiũ parẽt: sçpeq;

T. Sempronii⁹ ĩprobãte collega cũ Annibale pugnare decreuit.

Numidarũ cõsuetudo.

Pugna iter Sẽproniũ & Anibalẽ ad Trebiã flu.

Romani victi ad Trebiam flu.

Annibal capitis periculum euasit.

Arnus flu.

Annibal alterũ amisit oculum.

C. Flaminius.

Thrasimenus lacus.

Furẽtes ĩgenio facile ad hostiũ ĩsidias parẽt

salutaribus consiliis spretis:summam rex in discrimen obiiciunt. Flaminius vbi passim agros sociorũ diripi, frumẽta succidi, ædificia incẽdi sensit:subito cõtra omniũ sententiã, qui collegã expectãdum censebant, castra mouit: citatũq; agmen, ad hostẽ duxit. Qui ũ occidẽte iã sole ad angustias Thrasimeni lacus peruenisset: eo in loco constitit, continẽti itinere defessus miles. Sequenti die: sub pri. mam lucẽ, nulla re antea explorata, saltũ trãscendit. Annibal vero qui omnibus antea præparatis, occasionẽ expectabat gerendæ rei: vbi in paretiorem cãpum Romanũ deductũ cernit, dat omnibus inuadẽdi signũ. Tunc vndiq; surgẽtes Pœni, hostem lacu, & montibus clausum, adoriuntur: nec solum a fronte: sed etiã a tergo, & lateribus instant. Contra Romani, nullo ordine militari, prœliũ ineuntes: constipati, conglobatiq; in nebula, quæ oĩum oculos occupauerat: veluti in vmbra pugnãt, vt mirandũ fuerit: quum ab omni parte circũsepti tenerẽtur, quibus rebus freti, tãdiu pugnã distulerint. Nam supra tres horas, ita acriter certatum constat: vt neq; maximus terræmotus, eo tpe a pugnãtibus auditus sit: nec prius Romana inclinata acies, q̃ manu equitis, cui Ducario nomen erat, consulẽ tota acie volitantẽ interfectum fama vulgauit. Tunc Romani spoliati pñsidio ducis, ac oĩ spe destituti, terga verterũt: alii montes, alii lacũ petentes, quorum multi in fuga sunt comprehensi, atq; interfecti. Cecidere in ea pugna ex copiis Romanorũ, ad.xv.milia hominũ: & ad.x.milia variis itineribus euasere. Fuisse etiam dicũtur, sex milia peditum: qui ab initio pugnæ impetu facto, saltum superarunt: & in eminenti quodam tumulo, constiterunt: postea vero finito prælio, accepta a Pœnis fide, proditi, fraudatiq; in victoris potestatẽ venerunt. Annibal hac ingenti victoria parta, multos ex captiuis Italici generis, liberaliter prosequutus, sine pretio dimitti iussit: vt humanitatis, & indulgẽtiæ fama per populos vulgaretur. a quibus tamen virtutibus ingenium eius longissime aberat. Fuit enim Annibal, ferus, ĩmanisq; natura: & a prima pueritia disciplinã: qua non iura, nõ leges, nõ ciuiles consuetudines: sed bella, cædesq;, & hostiles proditiones tractare didicerat. Itaq; crudelissimus euasit dux: & in fallendis hominibus, callidissimus. Nam ad decipiendum hostẽ sp intentus, quos aperto marte superare non poterat, dolis aggrediebatur: vt facile ex præsenti pugna, & prælio, qd antea cum Sẽpronio ad Trebiã cõmisit, possumus iudicare. Sed hæc in aliũ locum differãtur. Romam vero, vbi Flaminiũ consulẽ victũ, cæsumq;, cum magna parte copiarum nuntiatum est, ingens repente luctus ciuitatem inuasit. Alii publicam, alii priuatam, quidã vtranq; calamitatem deplorabant. Miserabile spectaculum erat multitudinis mulierum: virorumq; confluentis ad portas: vt priuatim quisq; de suis necessariis certior redderetur. Proditũ quoq; memoriæ ẽ: mulieres duas, stantes sollicitis, ac pẽdentibus animis, pro salute filiorum, quũ præter spem filii occurrissent, subita lætitia expirasse. Sub idem tp̃s, quatuor milia equitũ ad Flaminium consulẽ mittebãtur a Seruilio collega nondũ sciente præliũ ad Trasimenum factum. Hi in itinere audita suorum clade, cũ in Vmbriã se reciperẽt: ab equitatu hostiũ excepti, ad Annibalẽ deducuntur. Cæterũ cum tot tãq; multiplicibus acceptis cladibus, in summo periculo res romana esset: placuit extraordinarium imperiũ quæri: dictatorẽq; creari: qd vnum remedium, alienissimis temporibus reip. adhiberi solitum erat. Sed quũ obsessis oĩbus viis, Seruilius consul Romã venire non posset: nouo exemplo, populus Romanus dictatorem dixit. Q. Fabiũ, cui postea Maximo fuit cognomen: qui. M. Minutium magistrũ equitum dixit. Erat autem Fabius vir magni consilii, atq; prudẽtiæ: & summæ in rep. dignitatis. Itaq; eo tpe, omnes ciues hunc vnum intuebantur: iamq; sibi persuaserant eo duce, aut nullo alio, defendi statum ciuitatis posse. Hæc ille non ignorans, ingenti cura, rebus necessariis cõparatis, ab vrbe pficiscitur: & exercitu a Seruilio consule accepto, duabusq; legionibus additis, ad hostẽ pergit. Iam Annibal a Thrasimeno lacu, recto itinere Spoletum profectus, tentauerat primo impetu, si id oppidum capi posset. Cõcursu oppidanorũ ad tuenda mœnia facto, quũ egregie defenderentur: vastatis omnibus eorũ agris, vicis, ædificiisq; incẽsis, in Picentes, atq; inde per Marsos, & Pelignos in Apuliã cõtenderat. Dictator hostem sequutus, prope Arpos haud procul a punicis castris consedit: eo consilio, vt morando, cunctandoq;, bellum traheret. Nimia enim supiorum ducum ferocia, in eũ locũ rẽ romanã deduxerat: vt a toties victore hoste, non vinci eo tpe, p victoria haberet. Itaq; oĩa repente mutauit imperator mutatus. Nã quum Annibal primo in aciẽ deduceret: deinde quiescẽte hoste, oẽm regionem popularetur: vt vastãdo in oculis agros sociorũ, dictatorẽ exciret ad præliũ capessendũ: nihilo magis motus Fabius, suos in castris cõtinebat. Hãc cũctationem Romani ducis, iniquo animo ferens Annibal, frequẽter castra mutare constituit: vt pluribus adeundis locis, aliqua, vel fallẽdi hostẽ, vel cõmittendi prælii occasio oriretur. Quapropter superato Apennino, ex agro Arpinati, in Sãnium venit: paulo q; post, quibusdam Campanis quos ad Thrasimenum captos, liberaliter dimiserat, afferentibus spem Capuæ potiundæ, castra mouit, perito quodã regionis admonito: vt in agrũ Casinatem exercitũ duceret. Similitudine nominis. Casilinũ dux itineris, pro Casino accipiens: longe diuersa via, per Calentinum, & Calenum agrũ, in campũ Stellatẽ Annibalem traxit. Vbi quũ septa vndiq; mõtibus, & fluminibus regio, teneretur: cognito errore, Pœnus hoiem crudeliter excruciatũ, necari iussit. Fabius per id tempus incredibili patientia vsus: vagari pœnum permisit, donec occupato gallicano & casilino monte, oppor-

Pugna ad Thrasimenum lacũ.
Flaminiũ interitus.
Ducarius eques Annibalis.
Cæsa Romanorũ ad xv.milia. apud Thrasimenum.
Annibalis ingeniũ ferox: & crudele.
Mulieres duæ subita lætitia filiorũ occurrẽtium expirarunt.
Fabi9 dicta tor electus.
M.Minuti9 magister equitum.
Spoletu m.
Arpi.
Samnium.
Casilinum.
Casinum.

tuna loca praesidiis firmauit. Quo factum est: vt punicus exercitus, prope circumuentus, vel opprimi commeatus inopia, vel turpi fuga, sibi cosulere cogeretur: nisi Annibal, arguta fallacia, frustrato hoste, periculum euitasset. Nam hac re animaduersa: quum sibi opportunum visum est, imperat militibus suis: vt ex agresti praeda, quam abunde in castris habebat, ad duo milia boum ad se deducant. Horum cornua facibus vinciri iubet. Deinde, quosdam idoneos deligit viros: qui sub primam vigiliam, facibus incensis, ad summos montes belluas concitent. Nihil ex iis, quae imperata erant, praetermissum fuit. Agitati boues, ardentibus facibus summa montium petunt. Copiae paulatim sequuntur. Romani qui multo ante, firmis praesidiis, saltus occupauerant, re noua perterriti, & insidias effetati, subito ex opportunis locis, discessere. Fabius quoque punicam fraudem suspectam habens: quum non satis constaret, quidnam rei esset, suos in castris continuit. Interim Poenus haud procul ab aquis Suessanis: quem locum, hac tempestate incolae regionis, turrim balneorum appellant: saltum transgreditur: atque in agrum albanum, cum omnibus copiis incolumibus, sese recipit: breuique interiecto spatio castra mouet: quasi recta via Romam petiturus. Sed postea conuerso itinere, in Apuliam rediit. Ibi potitus oppido Glereno opulento sane, & abundanti omni copia rerum, hyberna in iis locis habere constituit. Nec multo post, dictator subsequutus, haud procul a Punicis castris in agro Larinati consedit. Inde tempu. causa Romam accersitus, quum celeriter sibi proficiscendum esset: magistro equitum denuntiat: vt sese loco teneret: neue absente se, cum hoste manum consereret. Nam sicut ab initio proposuerat aio: ita et postea in eo perseuerandum putabat: vt neque hostem in praelio lacesseret: neque lacessitus in acie descenderet. Sed accidit post discessum eius: vt. M. Minutius, praeceptorum immemor, hostium manum adoriretur, frumentatum ab Annibale missam: palantesque per agros, cum multa caede in castra conijceret. Extemplo huius rei fama Romam plata, auctaque rumoribus, veluti adeptae victoriae nomen obtinuit: acita multitudinis impleuit aures: vt repente fit magistro equitum, quod ante id tempus contigit nunquam, cum Fabio dictatore, aequatum imperium. Hanc iniuriam sibi indigno illatam, magno aio ferens Fabius in castra reuertitur. Iam duo dictatores vno tempore erant: res ante eam diem inaudita: diuisisque inter se copiis, sicuti consulibus mos fuit, pari imperio exercitibus praeerant. At. M. Minutius, ex rebus, tantam sibi arrogantiam sumpserat: vt quod vix Annibal toties victor auderet, ausus sit, quadam die inconsulto collega, certamen inire: ac in eum locum copias suas perducere: vbi punicis insidiis circumuentae ad arbitrium hostium caedebantur: nec vllam euadendi viam habebant: nisi Fabius, publicae salutis magis, quam acceptae iniuriae memor, in tempore subuenisset. Nam recentibus copiis, certamini superueniens, haud dubie terruit Poenum: & facultatem legionibus romanis dedit: vt sese in locum tutum reciperent. Maximam hinc virtutis, & prudentiae famam, quum apud suos, tum apud hostes, est Fabius consequutus. Nam & Annibalem in castra redeuntem dixisse traditur: eo praelio a se. M. Minutium, se autem a Fabio esse superatum. Et ipse Minutius cognita prudentia viri, iuxta Hesiodi sententiam, meliori parendum ratus, cum omnibus copiis in castra Fabii venit: magistratuque deposito, honorificentissimis verbis, patrem Fabium salutauit: longeque is fuit cunctis militibus laetissimus dies. Caeterum vtrisque exercitibus in hyberna discedentibus, post longam contentionem creati sunt consules noui. L. Paulus Aemylius, &. C. Terentius Varro: homo ex infima plebe: populari aura, ad consulatum euectus. His concessum est: vt maioribus copiis, quam consueuerant priores duces, rem romanam gererent. Auctae legiones: & nouae quoque veteribus additae. Profecti ad exercitum consules, diuersi ingenii, diuersam in administrando imperio, rationem, seruant. L. Paulus vir prudens, & Fabianae artis: & consilii memor, bellum trahere: hostem morari: praelio abstinere. Varro contra, furere: audere: certamen exposcere. At breui spatio interposito: patefactum est magna cum calamitate, ac pernicie ciuitatis: quantum inter modestiam Aemylii: & Varronis arrogantiam interesset. Nam Annibal inopia frumenti, timens ne aliquis motus in castris oriretur: ex Glereno profectus, quum calidiora periisset Apuliae loca: cum omnibus copiis, ad Cannas consedit: quem insequuti Romani consules: bina prope posuerunt castra: ita inter se iuncta: vt tantum Aufido dirimerentur amne: Is solus fluuiorum: vt tradunt quidam: Apenninum diuidit: atque ex ea parte: qua montes ad mare inferum spectant: oriens: in adriaticum influit sinum. Verum. L. Paulus, quum videret Poenum in aliena morante terra: non posse tot, tamque diuersarum gentium copias diutius sustinere: in eadem sententia perseuerabat: vt bellum duceret. Hanc vnam tutam vincendi viam: hanc hosti perniciosam: suae reip. salutarem esse censebat. Quod si hoc. C. Terentio persuasum esset: satis apparebat a sedibus Romanis, fragi posse Annibalis opes. Sed vir inquieti animi, non solum non mouebatur authoritate Aemylii prudentissimi consulentis: sed ipsum etiam increpabat: fremebatque per vulgus: qui in aciem prodeunte hoste, militem otiosum in castris contineret. Quamobrem, quum venisset dies: in qua summa imperii sibi obtigerat: vicissim enim exercitibus praeerant: prima luce transmisso Aufido, signum dimicandi proponit, inconsulto collega: inuitoque magis: quia repugnare non poterat: quam sponte eum sequente. Annibal laetus occasione pugnandi: qui omnem dilationem sibi aduersam esse censebat: copias amnem traducit: paratissimas: quidem, atque omni armorum genere ornatissimas. Multa enim spolia ex hostibus parta materiem praebuerat ad ornatum. Erat autem Romanorum acies in meridiem versa. Horum oculos occupabat puluis, meridiano excitatus vento: quem incolae vulturnum appellant. Hostes contra septentrionem spectabant: atque ita in acie dispositi erant: vt vtrumque cornu tenerent Aphri: in medio consi-

Annibalis arguta fallacia. Faces boum cornibus accensae.

Aquae Suessanae.

Imperium magistro equitum cum dictatore aequatum.

L. Paulus Aemylius Terentius Varro.

Aufidus flu.

Vulturnus Ventus.

Pugna ad Cannas.

fferent Galli atq; Hispani. Primũ a leui armatura: deinde ab eqtibus cõcursũm est: & quia exiguũ ad puagandũ spatiũ inter amnẽ, peditatũq; relictũ erat: atrox magis, q̃ longũ fuit certamẽ. Pulso tñ equitatu Romão: pedestris acies, prælium excepit: tãto ardore aiorũ, vt nullũ aliud tps ad dimicã-dũ habituta videref. Sed nimia vincẽdi cupiditas: vt primo cõgressu initiũ lætum: sic etiã postea exitũ tristẽ Romanis dedit. Nam Galli, atq; Hispani, quos in medio locatos supra ostendimus: nõ sustinentes impetũ Romanorũ: sese ad Aphrorũ subsidia recepere. Romani vero, effuso cursu ĩ hostẽ delati, dũ vrgendo cedẽtes in mediũ coeunti occasionẽ dederũt Pœnis: vt ex vtraq; parte cornua circunducerent: Quingẽti quoq; Numidę eqtes, qui pauloante simulata fuga, a cõsulibus fuerant comiter accepti: ac in postremo agmine cõsistere iussi: vbi tẽpus visum est, gerende rei, a ter-go sese ostendunt, subitóq; imprudentes, atq; inopinantes, hostes aggrediuntur. Tum vndiq; per turbata Romana acies, haud dubiam Pœno victoriã dedit. Ad.xl.milia peditum: ad duo milia supra septingentos equites, authore Liuio, eo prælio cæsa dicuntur. Polybius longe maiorẽ numerũ cæsorum affert. Sed his in medio relictis, illud affirmare libet: hac canensi cladę, nullam maiorem vnq̃, nec primo: nec secundo punico bello, a Pœno hoste illatã esse Romanis. Nam in ea pugna cæsus est Paulus consul, vir memoria dignus: & vsq; ad supremum diem, omni officio in patriam functus. Seruilius quoq; prioris anni consul: & alii consulares, tũ prætores: pretoriiq; viri, tribuni militum: ac ædilitii quidam: aliiq; permulti honestissimi senatores: tum optimorum ciuium exercitus: qui ad satietatem crudelissimi hostis interempti, ceciderũt. Terentius cõsul, qui author fuerat prælii cõmittendi, vbi in omni parte, Pœnum supiorem vidit, salutem sibi cõparauit fuga. Et Tuditanus tribunus militũ, cũ magna manu p medios hostes erumpẽs, Canusiũ venit. Ibi ad.x.milia hominũ, ex manibus hostium, tanq̃ ex tempestate emersa cõuenerũt: summáq; imperii, omniũ consensu, ad Appium Pulchrum, &.P. Cornelium Scipionem, qui postea hoc bellũ confecit, delata est. Hũc tandẽ exitũ Canensis habuit pugna. Quę celeriter Romã perlata, etsi omnem ciuitatẽ (vt par erat) mœstitia, luctúq; repleuit: senatus tamen, populusq; Romanus in tam aduersis rebus, dignitate retenta, nõ modo de seruanda vrbe, sed etiam de reparãdo exercitu, cogitauit: iuniores ad arma cõciuit: nec Siciliam, Hispaniãq; neglexerit: vt hæc cõsiderans mirari debeat: tãtum, ea tẽpestate, vel animi, vel consilii in illo ordine, populóq; fuisse. Nam vt cæteras omittã clades, ad Ticinum, ad Trebiã, ad Thrasimenũ acceptas: hoc postremũ vulnus, quo pene Romãi ĩperii opes conciderunt, quæ alia gens sustinere potuisset? Tulit tamen populus Romanus: atq; ita tulit: vt neq; industria cõsilio, neq; cõsilium magnitudini animorũ defuisse videref. Annibal quoq; victor in reficiẽdo exercitu, tẽpus terens, spatium victis dedit ad respirãdum. Nã si extemplo, finita pugna, victorẽ exercitũ Romã duxisset: proculdubio, aut succumbendũ omnino, aut extremũ subeundũ discrimen Romanis erat. Huius postea tarditatis sępe pertęsum Annibalem tradunt: paláq; cõquestum: q consulentibus quieti militũ, magis eo tẽpore credidisset: q̃ Maharbali præfecto equitum: qui subito Romam, caput belli petendũ censuit: cunctantiq; Pœno, illud vulgatũ ptulisse dicitur: Vincere scis Annibal: sed victoria vti nescis. Verũ nõ omnia (vt Nestor ille apud Homerũ inquit) data sunt hominibus simul. Aliis enĩ ars vincendi, aliis celeritas cõficiendi, quibusdam etiam cõseruandi studiũ defuit. Pyrrhum Epirotarum regem, qui bellũ intulit populo Romano, præstantissimum belli ducẽ fuisse accepimus: hunc tamẽ memorię proditum est, egregiũ in acquirendo imperio, in cõseruãdo vero, minime aptũ fuisse virũ. Sic etiã alia aliis adfuisse: quædã etiam defuisse bellicis laudibus, digna per veteres historias cognoscere licet. Cæterũ post hoc preliũ ad Cannas cõmissum, Attellani, Calatini, Sãnites, Brutii præterea, atq; Lucani, aliiq; permulti Italiæ populi, fama ingentis victoriæ moti, ad Annibalẽ defecerunt. Capua quoq;, quod multo ante cõcupiuerat Annibal, veteribus relictis sociis, noua se ei societate coniunxit: idq; ad opinionẽ gẽtiũ magnum momẽtum rebus Carthaginẽsium attulit. Erat enĩ ea tẽpestate validissima vrbs, multitudine ciuiũ, incolarũq;: & post Romã florẽtissima omniũ Italiæ ciuitatũ. Hanc Hetruscorum coloniam (vt multa quæ de ea referuntur, paucis verbis cõplectar) Vulturnum primo, Capuam deinde a duce eorũ Capio: vel quod pprius vero est, a cãpestri agro appellatam constat. Circum enĩ adiacẽt cãpi, omni fertilitate terræ, pulchritudineq; agrorũ insignes: quos appellant græci. Hãc quoq; regionẽ ex omni parte, illustres populi cingũt. Nam maritimã orã incolũt Suessani: Cumani, Neapolitani. Mediterraneam a septentrione, Calentini: & Caleni: ab oriente, & meridie Dauni, & nolani. Pręterea locus ipse natura munitissimus est: hinc mari, illinc maximis perpetuisq; montibus cingitur. Ea vero tẽpestate, florentes mira felicitate Campani, quũ viderẽt prope ad internicionẽ Romani imperii pugnatũ esse, ad cãnas: facile (vt plerũq; fit) ad victoriam inclinarunt. Annibalẽq; victorem, nõ solum sibi societate iunxerunt: sed etiam incredibili honore acceperunt in vrbem: sperantibus ciuibus, confecto bello: se inter Italos, potentia, atq; opibus, longe primos fore. adeo plærũq; mortales, in rebus humanis spes, ac opinio fallit. Venienti Capuã Annibali ingens multitudo obuiam effundif: studio visendi celeberrimi nominis ducem cuius tot victoriæ & secunda cõmissa prælia in ore atq; oculis omniũ versabantur. Ingressus vrbem deduci

Cęsa.xl.milia peditũ: equitũ ad duo milia supra septingentos ex romãis ad Cannas.

Paulus Æmyli9 cęsus

Appi9 Pulcher.

P.Cor Scipio.

Maharbal pfect9 eqtũ Annibalis.

Pyrrh9 Epirotarũ rex.

Populi qui ad Annibalẽ post cãnensem pugnã defecerũt.

Capua p9 romã florẽtissima Italię ciuitatũ.

Capua vnde dicta.

Spes & opinio mortales ĩ humanis plærũq; fallit:

tur ad domū Pacuuii familiaris viri,& potentia,atq; existimatione facile principis, Campanorū.
Cœna conquisitissimis epulis comparatur. Ex cāpanis ciuibus nemo ad conuiuiū adhibetur:prę
ter Vibellium Tauream,virum fortissimū:& filiū Pacuuii hospitis:cui pater,iratū Annibalem,eo
Pacuuius.
q; Decium Magiū,pro romana societate pugnantē,sequutus erat, magno negotio placauit. Sed
Taurea.
operæpretiū est videre:quāta,& q̄ varia pericula præter opinionē hominū,maximis interdum ac/
cidant viris. Nam is iuuenis,licet simulatione reconciliatus. Annibali: nocēdi tamē occasionem
expectans: dum celebratur omnium sermone,lętitiaq; conuiuiū, patrē in interiorē partē ædiū ad
ducit: cumq; hortatur: vt simul secū gratiā populi Romani,graui peccato amissam,summo bene
ficio redimere velit. Consiliū deinde aperit: quo animū induxerat: Annibalē patrię suæ, totiusq;
Italię hostem,de medio tollere.Homo q id authoritatis,& patēs esse filii dicto,vehemēter obstupu/
it: iuuenemq; complexus, magno labore,multis cum lachrymis,vix tandem exorauit: vt abiecto
Annibalī
gladio,domi suæ hospitem tuto esse fineret. Ita Annibal qui ab oceano, Hispaniæq; vltimis oris
periculo vi
per ingētia terrarū spatia,militem trahens,nūc hostium telis,nūc gallorū insidiis petitus euaserat:
tæ fuit.
parū abfuit: qn vnius iuuenis manu,inter epulas,mēsasq; necaretur. Postero die,frequens senatus
Annibali datus est a Campanis: in quo ille gratissimis verbis,audientium impleuit aures: multa
promittēs: multa suadēsq; quæ facile credebant Cāpani: proptereaq; sibi opinionis errore de Ita
liæ principatu sperabant. Quare ita turpiter se submiserunt Pœno: vt quasi libertatis obliti,non
socium in vrbē, sed dominū accepisse viderētur. Quinetiā præter alia, petēti Annibali sibi tradi
Decium Magium,principē factionis aduersæ, nō modo seruili decreto,est senatus assensus:sed etiā
Decius Ma
passus est: vt spectante populo,catenis vinctus in castra duceretur: vit antiquę societatis memor,
gius.
reiq; publicæ magis, q̄ barbaris gentibus affectus ciuis. Dum hæc Capuæ geruntur: interim Ma/
go Annibalis frater,Carthaginē profectus, felicissimæ victorie nuntium suis ciuibus detulit:resq;
ab Annibale gestas,magnificentissimis verbis in senatu exposuit:& ad faciēdā fidem,orationi suæ
effundi iussit in vestibulo curię,aureos annulos Romanis eqtibus adēptos:quorū cumulū alii mo
Anuulorū
dii vnius: alii trium modiorū,dimidiiq; mensurā excessisse tradunt. Petitū deinde supplemētum:
romanis eq
cōcessumq; a senatu est,maiore studio,q̄ postea missum. Nam præsentibus rebus cōmoti Cartha/
sis detracto
ginēses:vt initium lætū,sic psperū belli finem,sibi animis proponētes, fauendū Annibali,delectū
rū cumul⁹.
habendū,perseuerādumq; in armis cēsuerūt:vno tantū repugnāte Hannone,ppetuo hoste factio
Hāno An/
nis barchinæ.cuius salutare cōsilium,pacem suadens,quū alias sæpe,tum eo tēpore maxime post/
nibali ad/
habitū,reiectūq; a Pœnis est. Annibal post societatē,cum Cāpanis initā, ad vrbem Nolam exerc
uersus.
tū admouit: oblata sibi spe,per volūtariā deditionem illius oppidi potiūdi.Nec eum fefellisset opi
Nola.
nio: nisi prætor Marcellus,cōcitatam multitudinem,subito aduētu repressisset: succedētemq; mœ
nibus hostem,tribus portis eruptiōe facta, cum magna cæde incastra adegisset,Hic est Marcellus
vir bello insignis,& militari gloria clarus:qui primus magnitudine quadā animi,atq; ingenii,An
Marcellus
nibalem docuit posse vinci.Post hæc,Annibal rem Nolanam in aliud tēpus differendā ratus, Acer
primus An
ras petit: nullo negotio,vrbem capit: diripitq;. Maiore deinde conatu, Casilinum aggressus, locū
nibalē do/
ad nocēdū Capuæ poportunum,quū oppidanos,Prænestinosq; qui ibi præsidio erant,neq; polli/
cuit posse
citationibusq; neq; denuntiatione periculi,pmouere posset: exiguā partē copiarū,ad obsidendum
vinci.
oppidū reliquit: ipse reliquū exercitū in hyberna deducit. Capuam autē locum statiuis deligit: vr/
Acerrę
bē amœnā,& omni deliciarum genere abundantem. ibi miles assuetus sub diuo vitā agere: frigus,
vrbs.
famē, sitim patienti aīo tolerare: quum variæ species voluptatum sibi quottidie offerentur: breui
Casilinū.
ex strenuo,ignauus, ex forti,timidus,ex solerti,iners,mollisq; euasit. Corrūpunt enim blandę volu
Exercitus.
ptates,omne robur animi,indolemq; virtutis: ingenium labefactāt:cōsilium eripiūt. quo quid p/
Annibalis
niciosius humāo generi afferri potest! Merito igitur Plato,escam malorum,appellat voluptatem.
Capuę clā/
Et in præsentibus rebus,campanæ deliciæ magis q̄ alpiū iuga,q̄ armati Romanorū exercitus.Pœ
guit.
nis obfuerūt. Nam vna hyems segniter,molliterq; acta, tātū valuit ad extinguendum vigorē ani
Voluptas
morum: vt milites,principio veris,in campum progressi, omnis virtutis bellicæ obliti viderētur.
malorū esca
Annibal exacta hyeme,ad Casilinum reuertitur: sperans oppidanos post tam longam obsidionē,
etiam inuitos in suam potestatem venturos. At ii etsi omnium rerū inopia laborarent: tamen
constituerant animis,extrema etiam experiri, priusq̄ se crudelissimi hostis fidei, arbitrioq; permit
terēt. Quamobrem farre primum,nucibus deinde per Vulturnū a Romanis acceptis,rem eousq;
Casilinum
extraxere: vt confectus tędio Annibal, pactione, quod antea recusauerat, oppidum reciperet. Cæ
ab Anniba
terum hoc bellum in quo mira felicitate omnia prope lęta,secundaq; euenerant Pœnis, nulla toe
le pactione
victoriis intercedente clade memoriæ digna, cœpit per id tēpus varios euentus,variamq; rerum
receptū.
conditionē sortiri. Nam societas inita,cū Philippo Macedonum rege, & supplementū a Cartha/
gine missum,& Petilia, Consentia, aliæq; in Brutiis expugnatę vrbes, spes Carthaginēsium cō/
firmabant. Ex altera parte,Romani maximis prœliis in Hispania,Sardiniaq; hostibus fusis, ani/
Sēpronius
mos vehementer erexerant,ad spem bene gerendæ rei. Præstantissimos eo tempore. quæsiuerant
Gracchus.
duces:Fabium Maximū,Semprōnium Gracchum, &. M. Marcellū,virum omni bellica laude,di

gnam, qui ita impigre rem romanā administrabant: vt sentiret Pœnus sibi cum acerrimo, simul prudentissimoq́ hoste bellū esse gerendū. Primū enī apud Cumas a Sempronio Graccho, magna suorum cæde repulsus, coactus est obsidionē relinquere: pauloq́ post apud Nolā iusta acie, cum Marcello, magnā plagā accepit. Nam ex Romanis citra mille: ex Pœnis sex milia, partim prælio cę sa, partim i fuga capta dicunt. Hæc āt pugna, quāti momēti fuerit, facile ex eo intelligi licet: q ex tēplo Annibal, Nolæ oppugnatione omissa, Apuliā petens, militē in hyberna deduxit. His factū est: vt veluti ex graui morbo, respirantes Romani, summis viribus aduersus hostē cōtenderēt: iāq́ nō solū tueri sua, sed etiā aliena aggredi auderent. Maxime vero, cōuersi erant ad Capuā oppugnā dam: refricante animos frequēti Cāpanoꝝ iniuria: q extemplo post canensem pugnam, alienissi mo reipu. tēpore defecerant ad victorē Pœnum: multorū beneficiorum obliti: quæ olim Romani in eam ciuitatem cōtulerant. Campani contra, sui delicti conscii, nouoq́ apparatu Romanorū perterriti, ad Annibalem in Apuliam mittūt, oratum: vt maxime necessario tēpore, sociæ vrbi sub ueniat. Is nulla interposita mora, ex Apulia ꝓfectus, magnis itineribus in Cāpaniā venit: castrisq́ ad Tifata, sup Capuā positis, magis distulit in aliud tps, q̄ ꝓhibuit iminētē pestē Cāpanis. Sed quū crebris excursiōibus, per agrū Nea politanū vagaretur: oblata est illi denuo spes, Nolæ per ꝓditionem occupandæ. Erat enim in ea vrbe, sicut in plerisq́ Italiæ ciuitatibus, plebs a senatu diuisa. Multitudo auida nouarū rerum, Annibali: optimates, meliores consilio, populo Romano fauebant. Pœno igitur ad occupandam Nolam proficiscenti, vt alias sæpe, sic etiam tunc, cum instructis copiis, Marcellus occurrit: primoq́ congressu, præliū cōmittere, non dubitauit. In quo superior Romanus, tanta alacritate hostem reiecit: vt satis appareret: eo die calamitosam fuisse Carthaginensibus futuram pugnam: si equites diuerso itinere profecti, vt a Marcello institutum erat: in tēpore adfuissent. Annibal, nō sine magno detrimēto, copiis in castra reductis, paulopost ex eo loco ꝓficiscitur: atq́ in agrum Salentinū, exercitū ducit. Nam qdā iuuenes Tarentini, in aduersis præliis Romanoꝝ, iam pridē capti, liberaliterq́ dimissi, quū in referenda gratia, memores esse vellent, spem Tarenti recipiendi Annibali fecerant: si propius vrbē exercitū admouisset. Quoꝝ pollicitationibus cōpulsus Pœnus, omnibus modis, huic rei studendum censuit: vt qd multoāte animo cōcupiuerat, aliquo maritimio oppido potiretur. Erat autē ex maritimis vrbibus, nulla alia Tarento cōmodior, ad auxilia ex Græcia accersenda: & multa in exercitū transportanda: quæ indies ad necessariū vsum expetebātur. Verū etsi aduersāte Romanoꝝ præsidio, res in longū protracta sit: tamē nō prius ab incœpto destitit Annibal: q̄ Nico, & Philomenus authores defectionis ꝓdiderūt vrbē. Arx solū a Romanis retēta: quę tribus fere partibus, mari abluit: reliqua quarta est quæ aditū habet a terra: quā murus, & fossa muniebat. Ab hac parte Annibal frustra expugnationem expertus, quū strenue defenderet, fauces tarentini portus impedire instituit: ratus hanc vnā superesse viā: qua Romani cōmeatu exclusi, ad deditionē cōpellantur. Sed difficile opus apparebat futurum: quū claustra portus, possiderēt hostes: & naues qbus exitus obsidendi erant, exiguo spatio inclusæ tenerentur. Has ex portu, cui arx superérat, subducere oportebat: & in proximū mare deferre. Nemo ex Tarentinis reperiebatur, q rationē huius rei explicandæ in mediū afferret. Annibal tantū, quum optarent reliqui, vnus vidit: naues machinis ex portu subduci, plaustrisq́ impositas per mediā vrbē ad mare deferri posse. Itaq́ adhibita solertia hominū, paucis post diebus, subductæ naues: in altū delatæ cōtra fauces portus stetere. Annibal recuperata post centesimū prope annuum, q̄ in Romanoꝝ potestatē venerat, Tarentina vrbe, & arce, terra mariq́ obsessa, in Sānium rediit. Nam cōsules Romani frumētatoribus Cāpanis oppressis, direptisq́, ad Capuā duxerant legiones: ac oīa studia belli in expugnationē eius vrbis, intenderant. Quamobrem Pœnus cogitationē Cāpanæ rei, studio ingenti suscipiens, cū omnibus copiis aduersus hostem contendit: breuiq́ intercepto spatio, nō detrectātibus pugnā Romanis, vtriq́ in certamen ꝓgrediuntur: præliumq́ insigne apparebat futurū: nisi eodē tēpore, Sēproniauus exercitus, qui Sēpronio Graccho in Lucanis amisso a Cn. Cornelio in Cāpaniam ducebatur, certantes diremisset. His enim copiis procul visis, priusq̄ discerneret quis esset, territi Romani, pariter, Pœniq́, copias in castra reducūt. Post hæc consules, vt Capua auerterent Pœnum, quum diuersas regiones, alter Lucaniam: alter Cumas petiissent: Annibal in Lucanos profectus, occasionem cepit cum. M. Centenio confligendi: qui temeritate, atq́ audacia insignis: exercitum sibi a senatu partum prudenter creditum, callidissimo hosti obiecit. Commisso prælio, Centenius audacissime pugnans, occiditur: ex reliquis pauci euadunt: Accessit tunc ad hoc incōmodū: vt Annibal paulopost in Apuliā ꝓficiscēs alium exercitum Romanorum: cui præerat Fuluius prætor: insidiis circumuentū, profligarit: deleretq́. Nam ex. xx. milibus hominū: quū ad libidinem crudelissimi ducis, trucidarentur: vix duo milia superfuere. Consules inter hæc ex discessu Annibalis, occasionē nacti: cum omnibus copiis ad Capuam redeuntes: vndiq́ cinxerunt vrbem. Q d vbi Annibal cognouit: cum expedito exercitu in Cāpaniam profectus: primo aduētu, castra Romanorum inuadit: monitis ante Campanis: vt eodem tēpore eruptionem faciant. Imperatores Romani ad primum tumultum hostium, par

Cæsa & capta sex Pœnorū milia

Tifata.

Pugna Marcelli cū Annibale

Tarētū per proditionē ab Anniba le acceptū. Nico & philomenus.

Samnium.

M. Cētenius moritur. Cæsa duce Fuluio ꝓtore romanorum. xviii. mil.

titis inter se copiis, obuiam progrediuntur. Campanis nullo negotio in vrbem cõpulsis: durior aduersus Poenum dimicacio: fuit: qui quũ alias sæpe, tum eo die, acerrimũ impatorẽ se præstitit in prælio conserendo. Tentauit etiã siqua fallacia, capere hostem posset. Nam quũ sui castra Romanorum irrumpere conarẽtur: misit quendã latinæ peritum linguæ: qui iussu consulũ alta voce denuntiaret Romanis: vt castris iam prope amissis, in proximos montes, cõfugerent. Vox inopinata, facile audientes mouisset: nisi Romani punicis dolis assueti, cognouissent fraudẽ. Itaq; celeriter se inuicem cõfirmantes. Hostẽ pedẽ referre, seq; in castra recipere coegerũt.

Annibalis. astuta fallacia.

Annibal tentatis omnibus modis, quũ videret nullam sibi facultatẽ relinqui: qua duces Romanos a Capua remoueret: pro sociorũ periculo anxius, confugit ad iam molto ante agitatum: & veluti ad extremũ reseruatum cõsilium. Cunctis enim necessariis cõparatis, castra mouet, & quanto maxime silẽtio potest, transmisso Vulturno amne, per agrũ Sidicinũ, Allifanum, Cassinatem, infestis signis Romam petit: ratus aut hac via, aut nulla alia, solui tã pertinacem obsidiõem posse. Q đ vbi Romã ceteris authoribus nuntiatũ est: tantus repente terror, inuasit: vt raro sit vnq̃ intra moenia vehementius trepidatum.

Annibal romã petit.

Cernebant enim acerrimũ hostem, quẽ toties in magnis reip. malis experti erant, infesta iam patriæ signa inferre: & quem absentem sustinere nõ poterãt: præsentẽ senatui, populóq; Romano seruiturẽ minari. Igitur in tam trepida re placuit: Fuluius Flaccus alter ex ducibus Romanis a Capua accersitus, & consules noui Sulpitius Galba, & Cornelius Centimalus extra vrbẽ haberẽt castra: & C. Calphurnius prætor, valido præsidio capitoliũ tueref: & ii ciues qui summos magistratus gessissent, repẽtinos tumultus, authoritate, imperióq; sedarent. Annibal cõtinuato itinere, nõ prius constitit: q̃ ad Anienem, tria milia passuũ ab vrbe, posuit castra: pauloq; post, cum duobus milibus equitũ, ex eo loco profectus, ita vrbi appropinquauit: vt a porta collina, vsq; ad tẽplũ Herculis, obsequitans: situm, moeniáq; tam amplæ ciuitatis, nõ solũ spectaret: sed etiã otiose cõtemplaretur.

Fului⁹ flaccus Annibalẽ Romæ sitũ cõtẽplãtem sum mouit.

Quem cõspicatus Fuluius Flaccus, ferre indignitatẽ, non potuit. Itaq; celeriter Romanos eqtes aduersus hostẽ immisit: qui vt imperatum erat, magno impetu, prœliũ ineũtes, facile ex eo loco summouerunt Poenũ. Sequẽti die Annibal exercitũ ex castris educit: aciem instruit: nullam dimicandi morã facturus: si allicere hostem ad certamẽ possit. Idem Romani faciendũ, & prælium cõmittendum putãt. Quare pgrediuntur in cãpum armatæ vtrinq; copiæ: tãta alacrita te animorũ: vt nullũ piculũ recusaturæ viderẽtur: pro eius diei victoria cõsequẽda. Et enĩ Carthaginẽses, de imperio orbis terræ: qđ in eo veluti supremo certamine, collocatũ putabãt: Romani de patria, de libertate, de bonis omnibus, vtrũ sua, vel in hostiũ potestate futura essent, paulo post dimicaturi erant. Sed accidit res memoratu digna.

Imber pcellosus romanos & Poenos in pugnã instructos diremit.

Nam dũ parati in armis signũ dimicandi expectant: repẽte superuenit imber frequẽtibus procellis effusus: cuius tãta vis, & asperitas fuit: vt cogeretur quisq; militẽ in castra reducere. Proximo quoq; die, in quẽ pugna dilata videbatur, rursus in aciem vtrisq; exeuntibus, similis tempestas exoritur: quæ non minus q̃ superior Romanos pariter, ac Poenos afflixit: compulitq;, vt instantis dimicationis obliti, de salute tantũ, & fuga cogitarent. Hæc animaduertens Annibal: conuersus ad suos exclamasse dicitur: modo sibi mẽtem potiundæ vrbis Romæ, modo facultatẽ nõ dari. id quoq; turbauit Poenum: q͏ se tantis equitum peditũq; copiis ex propinquo Romã vrgẽte, supplementũ in Hispaniã missum: & agrũ in quo ipse cõstiterat longe maiore pretio, q̃ pateat emptum fuisse cognouit. Quare indignatione accensus: argentarias officinas ciuiũ Romanorũ, per præconẽ venire iussit. Verũ post hæc, siue animo reputans quantæ molis esset expugnare Romanã vrbẽ, siue inopiã frumenti, metuens (decẽ enim dierũ secum cibaria tulerat) castra mouere cõstituit.

Lucus Feroniæ & tẽplũ ab Annibale direptũ. Capua a Romanis recepta.

Itaq; ex eo loco, decedens, ad lucum Feroniæ se recipit: ac templũ qđ ibi opulentissimũ fuisse tradũt: diripit: paulóq; post in Brutios, Lucanósq; contendit. Q đ vbi Capuani cognouere: desperantes de summa rerũ, dederũt vrbem Romanis. Sic igitur Capua recepta: & in Romanorum potestatem redacta, magnum momentũ apud omnis Italiæ populos, magnũq; nouarum rerum desiderium fecit. Mouit etiam animos gẽtium ipse Annibal hostis: qui multa oppida, quæ tueri non poterat, malo consilio, diripi, vastaríq; iussit. Nam vt antea sæpe victor, plerisq; captiuis sine pretio dimissis, multorum voluntates liberali officio deuinxerat: sic etiam per id tempus in humana quædam illius crudelitas, causa fuit: vt multæ vrbes punici imperii pertæsæ in Romanorum fidem redirent.

Salapia. Blacius.

Quarũ in numero Salapiam fuisse tradunt: quæ authore Blacio principe factionis romanæ, prodita consuli Marcello est: & lectissimorum equitum ala quæ vrbi præsidio erat, prope ad internicionem deleta. Hæc est vrbs in qua scriptores nonnulli Poenum amore cuiusdam puellæ captum fuisse tradunt: & immodicam cupiditatem viri, calumniis prosequuntur. Alii sunt qui huius ducis, modestiam efferentes: nec primum quum bellum in Italia gessit: nec postea quum in Aphricam rediit: aut cubantem coenasse, aut plusq̃ sextario vini indulsisse dicunt. Quidam etiam reperiuntur: qui Annibali crudelitatẽ, perfidiam, aliaq; eiusdem generis vitia, tribuentes, nullam de pudicitia, aut impudicitia hominis mentionem faciunt.

Castulo oppidum.

Vxorẽ tantũ ei fuisse scribũt Hispani generis, ex Castulone nõ ignobili oppido: cui ob egregiam eorum hominum fidem, Carthaginenses indulgebant præcipue: & confide

bant maxime. Verum vt supra ostendimus, Annibal amissa Salapia, paulopost occasionem̄ ha-
buit longe maiorē q̄ acceperat: reddendi Romanis cladem. Nam per id tēpus, Fuluius proconsul
apud Herdoneā sedebat: sperās se vrbe, sine vllo certamine potiturum. Sed quia nullus in propin-
quo esset hostiū metus (cōcesserat enim in agrum brutium Annibal) negligenter obibat munera
vigiliarū: atq; in oī administratione belli, indignam Romano duci segnitiē, præstabat. Hanc ne-
gligentiam, quū per occultos exploratores cognouisset Pœnus: nō putauit occasionē negotii be-
ne gerendi sibi omittendā esse. Itaq; in Apuliam cum expeditis copiis pfectus, tanta celeritate ad
Herdoneam venit: vt parū abfuerit, quin Fuluiū nil tale opinantē, in ipsis castris opprimeret. Ro-
mani tū ingenti animorū fiducia, primū impetū excipiētes, pugnā diutius q̄ par erat, extraxere. De-
mum sicut biennio præterito, circa ea loca duce alio Fuluio, sic etiam auspicio huius Fuluii pcon-
sulis, victæ, superatæq; romanę legiones, pfligantur: & dux ipse cum magna parte copiarū occidit.
Erat per id tēpus in Samnio Marcellus consul: quo quū esset nunciata clades, imprudentia ducis
accepta: q̄q̄ serum auxiliū perditis rebus allaturus videbatur: tamen cupiēs, q̄d proximum auxilio
erat, detrimentū sarcire: in agrum Lucanū (eo enim post victoriam se receperat Annibal) exerci-
tum ducit: castrisq; in cōspectu hostium positis, paulopost in aciem descēdit. nec Pœni dimicatio-
nem sibi fugiendū putant. Prælium extēplo cōmittit, tanta obstinatione animorū: vt æquis pro-
pe viribus vsq; ad occasum solis, certatū sit. Nox dubiæ pugnæ finem fecit. Postero die Romani ite-
rum in aciem exeūtes, timoris cōfessionem expresserunt hosti. Annibal enī suos intra vallū tenuit:
& sequenti nocte, silenti profectus agmine, in Apuliam venit. Marcellus quoq; per vestigia sequu-
tus pœnū, occasionē quærebat: vt aliqua memorabili pugna, de summa belli decerneret. Iam
enim sibi persuaserat: maxime ex Romanis ducibus, se cōsilio, solertia, disciplina, ac omni mune-
re militiæ conferendū Annibali esse. Sed tēpus iam instantis hyemis, impedimento fuit: ne iusta
acie cum hoste contenderet. Nam leuibus quibusdam cōmissis præliis, quum non fatigandi mili-
tes frustra viderētur, in hyberna cōcessit. Principio veris partim literis Fabii, qui alter ex nouis cō-
sulibus eius anni erat, partim natura sua excitatus, celerius opinione omniū, ex hybernis egredit:
& aduersus sedentem, eo tēpore, ad Canusium Pœnum, exercitum ducit. Factum est autē ppinqui-
tate castrorū & certandi studio: vt paucis diebus, ter collatis signis, acie dimicarent. Primo die quū
pari prope spe, vsq; ad noctem perduceretur pugna: & ad neutrā partē victoria inclinaret: vtriq; ve-
luti ex composito, se in castra recipiūt. Secundo die, superior Pœnus, duobus prope milibus, & se-
ptingētis ex hostibus cæsis, reliquas copias in fugam vertit. Tertio die Romani, diluendæ ignomi-
niæ cupidi, quā ex proximo detrimento acceperant, primi pugnā exposcūt: & a Marcello in aciem
deducuntur. Cuius ferociam admiratus Annibal, dixisse traditur: Rem cum eo hoste sibi esse ge-
rendam: qui nec victor, nec victus quiescere posset. Prælium deinde atrocius q̄ vllum ex superiori-
bus fuit: nitentibus Romanis recens incōmodum resarcire: Pœnis vero indignantibus, q nup
victi, victores vltro ad pugnā prouocarēt. Tandem Romani a Marcello increpiti, moniti q; vt da-
rent operam: vt non ante cladis, q̄ victorie nuntius Romam veniret: gradū acrius intulere: nec
prius dimicationi finem fecere: q̄ triplicata prope illata clade, hostem in fugam coniicerent. Sub
idem tempus, simili properatione, qua amissum fuerat, Fabius Maximus Tarentum recepit. Q̄d
vbi Pœno nūtiatum est: dixisse eum tradunt. Et Romani suum Annibalem habent. Sequenti an-
no Marcellus, & Crispinus creati consules, omnibus viribus incūbentes ad bellum, duos consula-
res exercitus aduersus hostem ducunt. Quos Annibal æquo campo sustinere posse diffidens: quū
alias sæpe: tum eo tēpore, omne ingeniū adhibendū putauit: vt hostem quem aperto marte supe-
rare nō poterat, dolis caperet. Hæc cogitanti, longe maior q̄ ausus esset optare, occasio gerendæ
rei obiicitur. Syluestris erat tumultus medius pene inter punica, & Romana castra: sub quo tur-
mę quędam Numidarū latebant iussu Annibalis, opportunis locis constitutæ: vt aliquos ex ho-
stibus vagos, palantesq; exciperent. Ex altera parte cōsules cōmuni omniū voce, & sententia mori
visendū hunc tumulū, deinde: si opus foret, occupandum cēsent: ne eo neglecto, potiantur ho-
stes: & suis deinde ceruicibus immineant. Sed priusq̄ exercitū moueāt: vt speculentur naturam lo-
ci, ambo ex castris exeunt: & eo cum paucis equitibus proficiscentes, incautius q̄ tantos viros de-
cebat, in præparatas insidias incidunt. Momento temporis circumuenti, quum neq; perrumpe-
re a fronte possent: & a tergo cæderentur: necessitate magis, q̄ consilio prælium ineunt: in quo
Marcellus egregie pugnans occiditur: & Grispinus vulneratus, vix tantum spatii adeptus est: vt se
ex manibus hostium eriperet. Annibal postq̄. M. Marcellum, qui maxime ex Romanis ducibus
represserat cursum victoriarum suarum, interfectum audiuit: subito in collem, vbi pugnatum
fuerat, transtulit castra. Ibi inuentū Marcelli corpus, honorificentissime sepeliri iussit. Ex quo per-
cipi licet: quantum valeat apud omnis generis homines animi magnitudo, excellentiaq; virtu-
tis: cum interitum præstantissimi ducis, ne crudelissimus quidem hostis honore sepulturæ passus
sit carere. Romani interim, altero consule amisso, altero saucio, extemplo se in proximos montes
receperant: & in loco tuto posuerant castra. Ipse autē Crispinus ad vicinas ciuitates montiū mi-

Herdonea vrbs.

Fului⁹ pcō sul ab Annibale cū magna copiarū parte occiditur.

Marcell⁹ cū Annibale vsq; ad solis occasū pugnauit.

Pugnę tres alię cū Annibale a Marcello factæ.

Tarentū a Fabio receptum.

Crispin⁹ cōsul Marcelli collega.

Marcellus dolis interceptus interficitur.

Marcellum Annibal honorificētissime sepeliri iussit.

ferat: quia collega interisset: & annulo eius potitus esset hostis: a literis nomine Marcelli compositis, vt cauerent. Salapiam iam Grispini nuntius venerat: quum literę ab Annibale afferũtur: significantes Marcelli nomine: se eo proxima nocte venturũ. Salapitani, cognita fallacia viri, nuntioq remisso, intentissima cura, hostium aduentum expectant. Quarta vigilia, Annibal ad vrbem venit. In primo agmine locati ex industria erant perfuge Romanorum: vt latine loquentes fidem facerent Marcellum adesse. Horum quum ad sexcentos oppidani introduxissent: clausa porta reliquas copias telis repellunt: introductos ad internicionem cædũt. Ita Annibal irriti incoepti pertęsus, castra mouet: & in Brotios proficiscitur: vt Locrensibus, terra mariq a Romanis obsessis auxiliũ ferat. Post hæc ingenti cura patrũ, plebisq, noui consules facti, duo peritissimi belli duces. M. Liuius, & Claudius Nero: q partitis inter se copiis, in prouincias proficiscunt. Claudius in Salentinos: Liuius in Galliam cõtendit aduersus Asdrubalem Barchinũ: qui superatis alpibus, ingentibus peditum, equitũq copiis iungere se fratri properabat. Accidit autẽ per id tẽpus: vt Annibal magnis afficeretur incõmodis a Claudio cõsule: qui primũ in Lucanis, adhibitis etiã punica arte, insidiis; hostẽ fudit: Deinde in Apulia prope Venusiam Poeno cõgressus tumultuariam pugnã tanto impetu cõseruit: vt magnũ numerũ hostium interficeret. Quo detrimento affectus Annibal: extẽplo ad reparandum exercitũ Metapontũ se contulit. Ibi paucos moratus dies, copias ab Hãnone accipit: & suis adiungit: ac rursus Venusiam repetit. Claudius nõ longe a Venusia habebat castra: & interceptis hostiũ literis, quũ Asdrubalem appropinquare cognouisset, dies, noctesq agitabat animo: quibus modis efficere posset: ne tantorum ducum copiæ simul iungerent. Itaq omni ratione subducta, cõsilium cepit periculosum, vt apparebat, futurũ: sed forsitan, eo tempore necessarium. Nam sub legati custodia, castris relictis, ipse cũ parte exercitus, magnis itineribus in Picoenum profectus, sexto die Senam peruenit. Ibi consules ambo, iunctis copiis propter metaurũ flumẽ Asdrubalem adorti, secundissimo prælio confluxerũt. Ad. lvi. hostiũ milia, eo die, cęsa dicuntur: paremq prope aiunt acceptę ad Cannas redditam hosti cladem. At Claudius Nero, post hanc memorabilem victoriam, nõ minus celeriter, q̃ profectus erat, Venusiam repetens, caput Asdrubalis prope stationes hostium poni: captiuosq dimitti iussit: qui tãtæ calamitatis nũtium, ad Poenũ deferrent. Nam cum ignorare cõpertum est: quæ parata primũ occultis cõsiliis: quę deinde acta primis diebus fuerãt. In quo mirari libet: callidissimi ducis sollertiam, sic deceptã fuisse a Claudio, in tam modico castrorum interuallo, vt prius cæsum cum omnibus copiis fratrem, q̃ profectum, reuersumq in castra consulem romanum sciret. Verũ Annibal hoc tam ingenti, nõ solum publico, sed etiã priuato perculsus vulnere, vicissitudinem Carthaginensium rerũ se agnoscere inquit: pauloq post ex iis locis profectus, in agrum Brutium se recepit. Non enim latebat peritissimum ducem: quantum accessionis romanæ rei, ea plaga ad Metaurum accepta, quantũq momenti ad summã vniuersi belli factura esset. Ipse tamen oĩbus viribus, quę sibi in Italia post tot cõserta prælia, tot expugnatas vrbes relinquebãtur, simul collectis, inuicto animo, per id tempus bellum sustinuit. Et quod mirum cuiq videri debet: exercitum ex Hispanis, Aphris, Gallis, atq ex aliis gentibus mistum, sic cõcordẽ, siue authoritate, siue prudentia tenuit: vt ne minima quidẽ seditio dissensio ve militaris fit in castris audita. Nec iam Romani Sicilia: Sardinia: Hispaniisq receptis, hunc hostem, aut in Italia delere, aut ex Italia deducere prius potuerũt: q̃ in Aphricam mitterẽt. P. Cornelium Scipionẽ: qui ex propinquo inferens Poenis arma, in tantũ discrimen rẽ Carthaginẽsem impulit: vt extẽplo necessitate coacti, annibalem ex Italia reuocarẽt. Erat per id tẽpus, sicut ante dictũ est, i agro Brutio Poenus: excursionibus magis, q̃ iustis præliis, gerebat bellũ: nisi q aliqñ cũ Sempronio cõsule tumultuarã pugnam cõseruit: nec multo interiecto spatio, cum eodem iusta acie dimicauit. Primo certamine Poenus: secũdo Romanus superior fuit. Nec iam vltra in Italia qcq̃ memoria dignum apud græcos, latinosq authores ab Annibale gestũ cõperio. Iussu enĩ Carthaginensiũ in Aphricam accersitus: post sextum, & decimũ huius punici belli annum, Italiam reliquit: multũ prius de senatu Carthaginensi, multũ etiam de seipso questus. De senatu quidẽ: q se tam diuturno tẽpore in hostili cõmorantem terra, parũ supplemẽto, pecunia: & ceteris rebus, quæ ad vsum belli expetebantur, adiuuisset. De se vero: q toties Romanis legionibus fusis, cæsisq, moram semper post victoriam trahens, spatium dedisset hosti ad respirandum. Memoriæ quoq proditum est: cum priusq̃ classem conscenderet: prope Iunonis Lacinię templum, arcum condidisse punicis, græcisq literis insculptum: in quo res a se magnifice gestæ, summatim continebantur. Decedens autem ex Italia Annibal, satis prospera nauigatione vsus, paucis diebus Leptim tenuit: ac omnibus copiis in terram expositis, Asdrumentum primo, atq inde zamam profectus, quum cognouisset quo in statu res Carthaginensium essent, commodissimũ esse statuit: de finiẽdo bello consilium inire. Itaq placuit ei vt ad Scipionem mitteret: qui ab eo postularent: vt aliquẽ locũ medium vtriusq colloquio deligeret: velle sese de summis rebus cum eo agere. Nec satis constat vtrum iussu senatus, an priuato consilio, id factum a Poeno sit. Colloquii tenendi Scipioni causa non est visa. Quamobrem constituto die conuenere in patenti campo, cum singulis interpreti/

M. Liuius. Claudius Nero. Asdrubal.

Metapõtũ.

Metaurus flu. Cęsa. lvi. milia poenorũ a Romanis ad Metaurũ flu. Asdrubalis interitus.

P. Cor. Scipio i Aphricam missus

Annibal i Aphricã reuocatus. post. xvi. huius belli punici annũ italiã reliqt.

Arcus ab Annibale prope lacinię Iunonis tẽplũ cõditus

Annibal & Scipio i colloquium venere.

bus, duo cellebertimi duces,& potentissimarum gentium imperatores : diuersis sententiis/de pace/
& bello sermonē habituri. Nam Annibal maxime ad pacem inclinauerat animum: q cernebat rē
Carthaginensium deteriorē indies fieri: Siciliam, Sardiniā, Hispanias,iam esse amissas: bellū ex Ita
lia in Aphricam translatū: Syphacem potentissimū regē a Romanis captū: omnē spem salutis in
iis copiis esse repositam: quas ipse velut diuturni belli reliqas, ex Italia traiecisset: qbus siquid duri
us contigeret: vix tantum Carthaginensibus,vel externi,vel ciuilis roboris superesse: vt ad tuenda
Carthaginis moenia,sufficere posset. Igitur lōga oratione vsus: vehementissime contēdit Scipio/
nem in eam sententiā trahere: vt pacem,q̄ bellum mallet. Sed Scipio quū in magna spe esset cōfi/
ciendi belli: a pacis cōsiliis abhorrere videbatur. Itaq post longum sermonē,vltro,citroq habitū/
re infecta,ex colloquio discesserūt. Nec multo interiecto spatio, prælium illud memorabile apud
zamam conseruerūt. quod fecūdissimū Romanis accidit. Primo cōcursu, elephanti Carthaginē/
sium in suos conuersi equitatum Annibalis perturbarūt: & Lelius,ac Masinissa ex vtroq cornu pa
uorem augentes: nullum eqtibus spatiū dederunt: vt se ex fuga reciperēt. Pugnatum est tamē a pe
distri acie diu,atq acriter: quum Poeni superioribus victoriis freti, in suis dextris totius Aphricæ
salutem collocatam putarent: Romani autem animo pares: spe etiam superiores essent. Sed Ro/
manis nō mediocre momētum ad victoriam fuit: q Lelius,ac Masinissa profligatis equitibus,op/
portune in prēliū redeuntes/maximū terrorē iniecerunt hosti. Eorū enim aduentu/celeriter factum
est: vt Poeni remittētes ardorem pugnæ,nullum saluti suæ,præterq̄ in fuga,remediū quærerēt. Su
pra. xx. milia hostiū,eo die,a Romanis cæsa: totidem prope capta,dicunt. Ipse Annibal dux ad vl/
timum euētum pugnæ moratus, e media cæde,cū paucis,effugit. Accersitus deinde Carthaginē:
vt labenti reipu. subueniret: ostendit senatui,nullam spem in armis vlterius esse ponendā: suasit q:
vt post positis cæteris rebus, mitteret ad imperatorē Romanum: qui quacūq ratione possent, de
pace agerent. Missi. x. legati: quum pacis conditiones Carthaginem retulissent: ferunt Gisonem
quendam,paci aduersantem sententiā dixisse, de renouādo aduersus Romanos bello: quę quum a
multis audiretur: indignatus Annibal, eo tempore ab imperitis viris, talia iactari : dicentē adhuc
hominem/ex superiore loco deturbauit. Et quum hoc audax negotiū,ac libera ciuitate indignū
visum multitudini esset: suggestū ascēdens, Neminē inqt indignari oportere: si is q a prima pueri/
tia a Carthagine pfectus, in bello & armis ætatem egisset: vrbanas consuetudines ignoraret. Post
hæc de conditionibus pacis,ita prudēter dixerūt: vt extemplo Carthaginenses tanti viri authori/
tate commoti: accipiendas eas leges,quas victor,& necessitas daret, censerent. Fuerunt autem cō/
ditiones admodū duræ: quales victores,victis,in extremis rebus imponere consueuere. Sed prēter
cætera Carthaginenses annuū stipēdium populo Romano vsq ad certū tēpus soluere tenebant.
Quum venisset dies in quo prima pensio conferenda Romanis erat: & ingemiscerent omnes ad/
vocem tributi : ferunt: Annibalem cōmotum inutili lamentatione Poenorum,risum effudisse: &
increpitum ab Asdrubale Heduo, q in cōmuni totius ciuitatis moestitia,tam effuse lętaretur : res/
pondisse: nō lętantis hois,illū esse risum : sed eorum inanes lachrymas deridentis : quę eo tpe in
leuiore malo, qd cuiusq priuati ciuis pecuniā tāgeret, potius manarēt, q̄ antea quū Romani clas/
ses,arma,& amplissima victoriarū spolia,Carthaginēsibus detrahebāt : victisq imponebāt leges.
Non me pterit authores esse: q dicāt Annibalē veritū ne petēti Scipioni dederetur: statim re male
gesta,in Asiam pfugisse. Sed vtrū subito hoc factū fuerit: an aliquāto post pliū illud ad zamā com
missum: parū referre arbitramur: quū satis cōstet: eū desperatis rebus,in Asiā pfectum: exilióq mul
ctatum,ad Antiochū peruenisse. Fama quoq haud dubia est,tā hospitaliter,tāq honorifice acceptū
esse a rege: vt statim publicis pariter,ac priuatis cōsiliis adhiberet. Erat enim Annibalis nomē ma
gna apud oēs gloria. cōmunis insuper accedebat ira: cōmunéq in Romanos odiū: vehemens sti
mulus ad excitandū bellū. Quare opportune accessisse videbat : nō solum ad inflāmandum ani
mū regis: sed etiam ad aperiēdam viam gerendi aduersus Romanos belli: quam vnicam tantum
esse dicebat: si arma in Italiam transferrentur: & italici generis compararentur milites: quibus so/
lis victrix aliarum gentium pūincia,superari posset. Centum nauiū classem,decem & sex milia pe
ditum, mille equites petebat a rege. His copiis se Italiam intraturum pollicebatur : ac turbaturū
italicas gētes: quas sciret ob recentem memoriam punici gesti belli, vehementer horrere Anniba/
lis nomen. Spem insup afferebat de punico renouando bello: si per regem sibi liceret Carthaginē
mittere: qui factionem Barchinam cōcitarent: atq eorum animos permouerēt : quibus imperiū
populi Romani erat inuisum. Assentiente rege,Aristonem quendā Tyrium delegit hominē calli
dū,& idoneum ad hoc negotium conficiendum. Huic magnis præmiis, pollicitationibúsq psua/
sit: vt Carthaginē peteret: amicos conueniret: & mandata quædam verbis suis ad eos deferret. Ita
Annibal patria exul,per totum orbem terrarum aduersus Romanos cōcitabat bellum. Nec iam
inanes eæ cogitationes videbātur futuræ: si Antiochus,vt ab initio coepit, sic etiam postea ei ma
gis q̄ adulatoribus,& purpuratis suis,fidem præstitisset. Sed inuidia quā plerūq regiæ domus alūt,
multos Annibal aduersarios peperit: qui quum vererentur: ne callidus imperatoriis consiliis au/

pugna apd zamā Rōanis contra Poenos fecūdissima.

Cęsa a rōanis supra xx. milia Poenorū: totidem capta.

Gisgo Poenus paci cū Rōanis faciēdę aduersans ab Annibale de loco supiore deturbat⁹.

Pacis conditiōes Poenis a Rōanis ipositę.

Annibal in Asiā ad Antiochū regē pfugit.

Annibal studebat vt bellū iterū in Italiam trāsferret.

Aristo.

Inuidiam plerūq regiæ domus aiunt.

cupando gratiam regis, in maximum authoritatis & potentiæ gradū ascenderet: cum suspectum reddere nitebatur. Accidit etiam per id tēpus vt P. Villius legatus Ephesum veniens, frequenter cum Pœno sermonem haberet: ex quo facile data est obtrectatoribus criminādi facultas: & tanta suspitio de fide Annibalis Antiocho orta: vt omnino a consilio regio excluderetur. Sunt q dicūt eodem tempore P. Aphricanū, vnū ex legatis ad Antiochum missum cū Pœno esse locutum: & inter alia multa, ab Annibale petiisse: vt ex animi sententia diceret: quē maximū imperatorū fuisse censeret. Annibalem autem respondisse: primo loco sibi Alexandrum Macedonum regem: secundo Pyrrhum Epirotam, tertio seipsum collocādum videri. Ad hoc leniter arridentem Aphricanū dixisse: Quid ceteres Annibal, si me vicisses? Me procul dubio inqt cunctis aliis imperatoribus anteferrē. Hoc respōsum placuisse Scipiōi ferūt: q se nec post habitū, nec adhibitū incōparationē, sed veluti in comparabilem, occulta quadam assentatione, a punico ingenio relictū videret. Post hæc Annibal occasionem nactus Antiochum alloquendi: iam inde a prima pueritia repetens, sic seipsum purgauit: sic de odio suo in Romanos disseruit: vt in pristinam gratiam regis: quam prope amiserat: amicitiamq redirct. Itaq rex constituerat animo, hunc ducem cum regia classe in Italiā mittere: vt præstantissimi viri, & perpetui hostis populi Romani, sicuti iam sibi psuaserat, animū ingeniūq experiret. Sed vnus Thoas priceps Ætolorū huic sentētiæ aduersat⁹, seu iuidia, seu q re vera ita agendum censeret, mutauit animum regis: & hanc deliberationem, quæ magnum momētum ad bellum habitura videbatur, omnino euertit. Hortatus est enim Antiochum vt i Græciā traiiciens, ipse met rem suam ageret: nec pateretur huius belli gloriam, ad alium peruenire. Rex igitur persuasus, paulo post in Græciam proficiscitur ad excitandum aduersus Romanos bellū. Vbi nō longo interiecto spatio: quum de concilianda Thessalorum gente communi cōsilio agitaret: Annibal nominatim sentētiam rogatus, non tam de Thessalis, q̄ de summa rerū, ita elato animo disseruit: vt approbationem omniū qui ibi aderant, Assensumq moueret. Nō enim de Thessalis magnopere laborandum: sed curandum omnibus modis cēsuit: vt Philippus Macedonū rex aut in belli societatē veniret: aut neutri parti adherens, dimicationem otiosus spectaret. Adiecit pterea cōsilium de inferendo ex ppinquo Romanis bello: suam quoq operam ad id cōficiendū amplissimis verbis pollicitus est: & detulit. Auditus est Pœnus summa attentione: sententiaq illius laudata magis, q̄ postea re, aut effectu cōprobata. Ex quo plerīq mirantur: hunc ducem, q tot annos cū populo Romano, oīm penegentium victore, certauerat, eo tpe post habitū esse a rege: quo erat eius opera, & cōsilium maxime expetendū. Quis enim in toto orbe terrarū callidior imperator reperiri poterat? quis ad gerendū cum Romanis bellū accōmodatior? Hunc tñ post habuit rex initio gerendarū rerum: nec multum tēpus præterit: quū cæterorū consilia deridens, fassus est vnū Annibalem præuidisse ea quæ in rem essent. Nam quū bellū in Græcia prospere euenisset Romanis: cessit ex Europa Antiochus: & Ephesum se recepit: ibiq solutus curis, pacem animo desinabat: minime credēs timenda esse in Asia Romana arma. Nec deerat talia concupiscenti adulatorum assentatio: perpetuū malum regum: qui dum ea quæ volunt, libēter audiūt: se adulari sinūt: & falli æquo animo patiūtur. Sed Annibal, cui nota erat potentia Romanorū, & dominandi cupiditas: regem monuit: vt de omnibus aliis, preter q̄ de pace cogitaret: Romanos crederet nunq̄ quieturos: nisi quum experti essent: an sicut in Aphrica Europaq, ita etiā in tertia parte orbis terrarum extendere fines imperii possint. Motus authoritate viri Antiochus, extemplo Polyxenidā hominem sagacem, & maritimis certaminibus assuetum, aduentanti Romanorū classi ire obuiā iussit: & Pœnū in Syriam misit: vt magnam vim nauium compararet. Huic deinde classi Annibalem ipsum, & Appoloniū quēdam ex purpuratis suis, præfecit: qui quum audissent Polyxenidam cum Romanis cōgressum, haud prospere rem gessisse: prœliū ipsi cum Rhodiis, q socii erant populi Romani, cōmittendum putarunt. Annibal in ea pugna, Eudamū pfectum Rhodiorū a sinistro cornu inuadens, iam prætoriā nauim circūuenerat: & sine dubio superior erat: quum ex alio cornu, hostes fugato Apollonio aduolarunt: & victoriam prope iam certam, ex eius manibus extorserunt. Post hāc naualem pugnam, parum feliciter tentatam, nihil fere memoria dignum ab Annibale gestum accepimus. Nam debellato Antiocho: Romani præter alias conditiones, quas imposuerunt regi, Annibalem perpetuum suæ reip. hostē, sibi tradi postulabant. Hæc Annibal multo ante prospiciēs: subito post illam memorabilem pugnam, ad Magnesiam cōmissam, qua regiæ opes conciderunt, ab Antiocho discessit: & longius erroribus euagatus: tandē ad Prusiam Bithyniæ regem confugit: non q in amicitia eius spem multā reponeret: sed quia per orbē terrarum longe terra mariq dominantibus Romanis armis: locum magis necessarium, quem posset: q̄ tutum quem vellet: sibi petendum censebat: Sunt qui victo Antiocho, in Cretam profectum ad Gortynios Annibalem dicunt: ibiq extemplo vulgatum esse eum magnam vim auri, argētiq secum ferre. Ex quo veritum ne Cretenses sibi manus inicerēt, tale remedium inuenisse ad periculum euitandum. Amphoras plumbo aurato refertas in templo Dianæ collocari iussit, simulās se earum veluti thesauri sui maximā curam, sollicitudinemq habere. Ex altera pte statuas æneas quas pecunia impleuerat,

Annibalis respōsio de maximis īperatorib⁹ Scipioni interrogāti facta.

Thoas ætolorū princeps.

Adulatio q̄tū apud reges verset.

Polyxenidas.

Annibal nauali pugna Rhodios ifestat.

Annibal ad Prusiā Bithyniæ regē cōfugit.

[illegible] punica Thesaurū [illegible] a Cretensib[illegible] [illegible] [illegible] in Bithyniā.

impleuerat, domi adiecit Dum illi templum custodiunt: ne amphoræ se inscijs auferantur: interim Annibal velis in altum datis in Bithyniam pfugit. Est autem in Bithynia vicus iuxta litus maris: quem incolæ regionis Libyssam appellant: de quo vulgatum carmen circūferri solitum aiunt. Corpus Annibalis lybissa tumulabit terra. Eo in loco diuersabatur Pœnus: non inerti quidem otio vitam agens: sed in nautis, equis, ac militibus exercēdis studium adhibens. Dicunt autem scriptores quidam: hoc tpe Prusiam gerētem bellum cum Eumene Pergami rege: q socius, & amicus erat populi romani: classi Annibalē pfecisse. Hunc vero nouo cōmēto Eumenē aggressum ex nauali plio victoriam reportasse. Nā priusq̄ pugnam inirēnt: Annibalem tradunt, magnam serpentum copiam in vasa fictilia conieciss, deinde inito prælio, dum omnium animos oculosq; occuparet certamen, vasa in hostium naues immisisse: atq; eo pacto implicatos hostes, & re noua perterritos, in fugam vertisse. Eius autem sic gestæ rei, non vetustiores annales, sed Æmilius, & Trogus meminerūt. Itaq; fides penes authores sit. Cæterum horum regum contentionibus Romam perlatis: senatus Qu. Flaminium, cuius ob res in Græcia gestas, celebre nomen est, legatum in Asiam misit: vt (quā tum cōiectura assequi possum) cum vtroq; rege de pace ageret. Is quum ad Prusiā venisset: iniquo animo ferens, hominem inimicissimum nomini Romano, ex tot domitis gentibus, populisq; cæsis, superesse: magna contentione a rege impetrauit: vt sibi Annibal dederetur. Iam inde ab initio Pœnus, leuitatem Prusiæ suspectam habens, in diuersorio plures cuniculos fecerat: septēq; exitus præparauerat ad capessam fugam: siqua repentina necessitas compulisset. Auxerat etiā non mediocriter hanc suspitionem suam Flaminij aduentus, quem sibi tum publice ob commune odium vrbis, tum priuatim, ob memoriam Flaminij patris ad Thrasimenum lacum interēpti, omniū Romanorum infestissimum esse credebat. Ita anxius curis, remedia (vt supra diximus) ad euadendum inuenerat: parum sibi aduersus tantas opes profutura. Quum milites regij frequentes ad eum capiendum missi, vndiq; cinxerunt domum: ad primum eorum aduentum, tentauit Annibal per q̄ occultissimum exitum fugam capessere. Vbi eum locum custodijs teneri sensit: omni spe euadendi abiecta, statuit morte voluntaria, Romanorum manus effugere. Alij seruum ab eo iussum, cōpressa gula spiritum intercludisse tradunt. Quidam sanguinem tauri, sicut Clitarchus Stratoclesq; de Themistocle finxit, bibisse eū dicunt: atq; eo potu mortuū cōcidisse. Liuius autem, locupletissimus historiæ author: Annibalē scribit venenum ad similes casus præparatum, poposcisse: & pene mortiferam illam potionem tenentem manu dixisse: Soluamus ingēti cura populum Roma. vbi mortis iam consumpti senis tantum, tamq; præsens desiderium tenet. Romani patres, Pyrrhum Epirotarum regem infestis signis appropinquantem mœnibus Romanæ vrbis, a veneno monuerunt, vt caueret. Hi authores fuere: vt regiæ dignitatis, ifictæq; dextræ oblitus hospes, hospitem scelere proderet. His dictis, regem Prusiam multis execrationibus detestatum, veneno sibi conscisse mortem. lxx. ætatis anno: vt quidam memoriæ prodiderunt. Defuncti corpus apud Libyssam collocatum dicunt: in lapideo sepulcro: in quo scriptum fuit: Annibal hic situs est. Sed eius mortis nuntium accipientes Romani, varie id prout cuiusq; ingenium erat, interpræbantur. Pleriq; Flaminiū crudelitatis arguebant: q; veluti præclari cuiusdam facinoris gloriam adepturus, author extitisset opprimendi exacta ætate virum: a quo nullum vlterius periculum reipublicæ iam prope victrici omnium gentium, timeri poterat. Quidam vero factum excusantes: Flaminio etiam tribuebant laudi: q; perpetuum hostem populi Roma. de medio sustulisset: cui etsi vires corporis, ac robusta ætas, non tamen ingenium, consilium, rei militaris peritia, deesset: quibus Prusiam ad arma concitare, Asiāq; nouis bellis commouere, ac perturbare potuisset. Erant enim per id tempus, ita amplæ Bithyniæ regni opes: vt nō facile contemnendæ viderentur. Nam posteris tēporibus Mithridates Bithyniæ rex, diu naualibus, terrestribusq; copijs, populum Ro. fatigauit: aduersusq; L. Luculum ac Cn. Pompeium præstantissimos imperatores, cum magnis exercitibus in acie stetit. Idē a rege Prusia, duce præsertim Annibale, timeri poterat. Quare nonnulli ea præcipue causa. Q. Flaminiū opinantur ad Prusiam missum esse legatum: vt Annibalis necem, secretis cōsilijs agitaret. Verum credere libet, hoc quæsitum esse a Q u. nō tā vt præsenti morte Annibalem de medio tolleret: q̄ vt homo qui tot intulerat suæ reip. clades, Romam viuus perduceretur: idq; populo Ro. vtile, sibi vero honorificum esse censeret. Tali genere mortis interiit Annibal Pœnus: vir, vt alia omittam, bellicis, sine dubio, laudibus, vehementer excellens: cuius siue animus, siue ingenium, siue egregia rei militaris disciplina, quāti momenti fuerit in rebus, facile ex eo intelligi licet: q; Carthaginenses, bello tanta contentione suscepto, non prius se victos confessi sunt: q̄ quum fuit Annibal apud zamam magno illo prælio superatus, vt bellicæ eoꝝ vires, stetisse simul cum. Annibale duce, atq; vna cum eo, concidisse viderentur.

Bithynia.
Libyssa.
Annibal nauali pugna Eumenē superauit serpētū auxilio fretus.
Q. Flaminius legatus.
Annibalis interitus.
Annibal. lxx. ætatis suę anno mortuus ē.
Annibalis laus.

¶SCIPIONIS APHRICANI VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRÆCHO PER DONATUM ACCIAIOLUM IN LATINUM VERSA.

Memorabilis

Scipionis apta ... descriptio

Cor. scipio Aphrican⁹ cur dictus fuerit. P.Scipio. P.Scipionis mors.

Orne lio Scipio ni qui pri m⁹ noie vi ctæ a se gen tis Aphri canus est di ctus, patrē fuisse cōstat P. Scipio nē vir pa tricii: ex nobilissima Corneliorū gē te: cū quo primū Romano impatore Annibal Pœnus signa in Italia cōtu lit. Is quū multas esset in Hispania vi ctorias cōsequutus: resq gessisset me morata dignas: demū: quodā prelio aduersus hostes initio, dū sese offert, vbi plurimus labor, plurimū periculi erat, subito pculsus ictu occidit. Simili pene.Cn. Scipio eius frater paucis post diebus fortiter pugnās interiit. Amboq ii impetatores: pter rerū gestaꝝ nomē, magnū quoq fidei, tēperātię, virtutis desideriū nō modo militibus suis, q̄ super fuere, sed etiam Hispanis gētibus reliquerūt. At vero.

P.Corneli⁹ Nasica. Scipio asiaticus.

Cn. Scipionis. P. Cornelius Nasica filius fuit: vir consularis, triumphalisq: qui adolescens quū esset, p accipienda matre Idęa in tota ciuitate est vir optimus iudicatus. Publii autē filii fuere Sciπ piones duo: egregia sine dubio ples: quoꝝ alteꝝ ob Asiā deuictā, Asiaticū: alteꝝ vero domitorem Aphricæ, ob memorabilē victoriā de Annibale, & de Pœnis, vt supra diximus, Aphricanū appellant. De quo hæc scribenda suscepimus: nō tam vt eius nomē a græcis, latinisq scriptoribus celebratū, his literis fieret illustrius: q̄ vt reꝝ gestarū series, & domestica disciplina esset, nostra opa in oculis hoim collocata: quā veluti imaginē pclare virtutis, impatores, & duces, quū intuerent: imitatione dignissimā iudicarēt. P. Corne. Scipio iam inde a pueritia, quū eximiæ indolis, & summæ virtutis specimē prę se ferret: sub auspicio patris, cœpit disciplinis militaribus erudiri. Ductus est enī in castra initio secundi punici belli. vii. &. x. agēs annū: ac breui tpis spario factū est: vt magnā laudem a summo viro, & ab exercitu cōsequeret: eqtando: vigilando: oia militari labore tolerādo. Ea insup documēta animi, atq ingenii dedit: vt gratiā simul adipisceret: & admirationē gentiū commoueret. Nā equestri ꝑlio quod ad Ticinū amnem. P. Cornelius. cōsul. cū Annibale cōmisit, interfuisse Scipionē cōstat: proditūq memoriæ a qbusdam authoribus est: Corneliū patrem sauciū, ac ppe ab hostibus circūuentū, a Scipiōe filio, iam tum pubescente, fuisse seruatū. Eo deinde tpe: quo apud Cānas cū magna calamitate, ac ppe pnicie Romāi iperii certatū est, quū ad decē milia hoim Canusium pfugissent: & omnes vno ore, Appio Pulchro, q pxime ædilis fuerat, & Cornelio admodū iuueni, imperiū detulissent: declarauit Scipio quanta sibi virtus: quātaq animi magnitudo inesset. Nam quibusdam iuuenibus de relinquēda Italia agitantibus: in cōsultātium cetum prupit: ac stricto gladio iurare oēs coegit, se rēpu. nō deserturos. Hæc aliaq eiusdē generis: magnitudine quadā animi, atq ingenii: ab eo iuuene edita, populū Romanū cōpulerūt: vt ei supra ætatē, supra etiā consuetudinē, magistratus, curāq maximaꝝ rerū deferret. Quippe ante legitimū tēpus ædilitatē petēs: etsi tribuni plebis aduersarent: quia nōdum satis annorū esset: peruicit tñ, vt p tribus duceretur: atq extēplo frequētibus suffragiis quiritū, ædilis curulis est declaratus. Quū vero pater, patruusq duo egregii impatores, breui interuallo, in Hispania cecidissent: curandumq a Populo Romano esset: vt aliquis dux singulari virtute in eorū locū succederet: nemo reperiebat: q ad hoc graue, & periculosum bellū, post tantorū imparorū interitū, pficisci auderet. Itaq habitis comitiis, vt pconsul crearet: quū cæteri reipublicę principes in tanta facultate silerēt: vnus Scipio. iiii. & viginti annos natus, in mediū psiliens, ingēti fiducia pfessus est: se hoc munus libenti aio susceprurū. Hac fortissimi iuuenis audita voce, nulla mora interposita est: quin incredibili studio suffragiorū, imperiū in Hispaniam Scipioni decernerēt. Sed paulopost secum reputātes qrites, aduersus quos Pœnoꝝ duces, & in quibus regionibus bellū gerendum esset: vix censebāt fieri posse: vt imbecillitas ætatis, tantā grauitatē rerum sustineret. Quare momento tēporis, quasi iam decretæ rei

Scipio Aphricanus patrē suasse dicitur.

Scipio iuuenes de relinquēda Italia cogitantes retinuit

Scipio quatuor &. xx. ānos natus se pcōsulē ī hispaniam iturum obtulit.

centurias poeniteret, magna animorum cōmutatio facta est. Quod vbi animaduertit Scipio: statim aduocata concione, sic de ætate sua, ac de bello quod gerendum erat, disseruit: vt ad se vnū in tuēdū oēs audiētes cōuerteret: & ad pristinā spē bñ gerēdæ rei populū Ro. Aio, aliisq; virtutibus vehemēter excellens: sed pstās etiā pulchritudine oris, & totiuscorporis forma cōspicuus, leta atq; hilari fronte: q̄ plurimū valent ad gratiā hoīm conciliandā. Habebat & in gestu, & in motu summā dignitatē. Ad hæc ai bona, muneraq; naturæ, quū militaris accederet gloria, dubiū erat: gratior ne gētibus domesticis virtutibus: an mirabilior bellicis artibus foret. Imbuerat ēt aios multitudinis, supstitione quadā: q̄ singulis diebus ex quo virilē togā sumpserat, in capitoliū ascēdere, ac sine arbitris ædē īgredi cōsueuit: vt crederēt hoies: sicut iā multo añ Numā Pōpiliū ab Ægeria nympha, sic ēt arcana q̄dā i tēplo doceri: q̄ cæteris nō eēnt cōia. Præterea vt olim de Alexādro Macedonū re gestū ea tēpestate de Scipiōe q̄dā finxisse vidēt: anguē i cubiculo matris freq̄nter visam. Cęteris iis omissis. P. Scipio ex Italia decedēs, cū decē milibus peditū. xxx. nauiū classe (oēs āt q̄nqueremes erāt) in Hispaniā pficiscit: ac paucis diebus ad emporia delatus, copias exponit: terrestriq; itinere, Tarraconē cōcedit. Ibi cōcilio idicto, legati ex sociis vrbibus freq̄ntes cōuenere: q̄s comiter, benigneq; accepti, grata respōsa domū retulerunt. Post hæc Scipio ingēti cura ad futuræ bellū itētus, cōmodissimū eē statuit: reliqas veteris exercit⁹, q̄ virtute. L. Martii seruatæ erāt, suis copiis adiungere. Nam post duorū Scipionū iteritū, quū Hispaniæ ppe amisse, Rōanæ legiones fusę, fugatęq; eēnt: vnus. L. Martius Roman⁹ eques, collectis duorū exercituū reliqis, pter oim spē, exultantes victoria hostes, cōtriuit: bellūq; i Hispania aduersus tres Pœnorū duces incredibili virtute, idustriaq; sustinuit. Ad has igitur copias q̄ i hybernis cōstitutæ erāt, quū veisset Scipio: excitati sunt oim ai ad spē bene gerēdę rei: & veterū ipatorū memoria renouata: vt nemo miles esset, q̄ iuuenē intuēdo, explere desiderium posset. Ipse vero collaudatis militibus: q̄ de rep. nō desperassent: ante oēs. L. Martiū in pcipuo honore habuit: vt ostēderet virū q̄ suis virtutibus cōfideret, alteri⁹ gloriæ, nō inuidere. Exacta hyeme, cū nouū, veterēq; exercitū ex hybernis deduxisset: oīm primū Carthaginē nouā oppugnare cōstituit. nulla enim ex Hispanis ciuitatibus opulentior habebat: nulla cōmodior erat ad bellum terra mariq; gerēdū. Quin et Carthaginēsiū duces oēm apparatū belli, & qcq̄d ptio dignū habebāt, in hāc vrbē cōgesserāt. Eā quoq; ac eius arcē, validis præsidiis munierant. Ipsi vero ne tribus vna regio pmeret, diuersa petierāt loca: nihil minus eo tpe q̄ Carthaginis oppugnationē timētes. Scipio iā oibus necessariis cōparatis, ad eā obsidendā cū oī exercitu pfectus, terra mariq; vrbē aggreditur. Negotiū arduum, & diuturnū apparebat futurū: q; vrbs munita erat: & defensores ita animati: vt non modo tueri Carthaginis mœnia: sed ēt erumpere in hostē, & castra Romanorū aggredi auderēt. Verū multa interdūq; viribus supari nō possunt, ingenio conficiuntur. Cōpertum habebat Scipio, stagnū, q̄d haud pcul abest a Carthaginis mœnibus, æstu maritimo decrescere: & vado ea parte transiri posse: vnde ad murum facilius esset accessus. Tali occasione, qua nulla maior ad capiendam Carthaginē dari poterat, vtendum ratus: quam tps cōmodum visum est: expediri acies: & distributis copiis vrbē vehementius q̄ vnq̄ antea oppugnari iubet. Ipse interim fortissimorum virorum manum deligit: q̄bus imperat: vt superato stagno, in murum ab ea parte, quæ minime suspecta erat, euadāt. At hi q̄bus negotium datum est: pspere traiecto stagno: quū ex alia parte vrbis acerrime pugnaretur: locum quem petebāt: neglectum inueniunt: celeriterq; scandentes murum, hostes a tergo adoriunt. Oppidani, & externi præsidii milites: q̄bus tm̄ repentini periculi præter opinionem acciderat: extemplo mœnia deserunt: ancipitiq; pauentes malo, se in fugam conuciunt. Instant tergis Romani: subitoq; vrbem capiunt: diripiuntq;. vbi ingens præda, & oim rerum quę ad bellum vsui erant, summa est facultas inuenta. Scipio ob bene nauatam operā, collaudatis, donatisq; militibus: quum ei qui primus murū ascenderat, muralis corona danda esset: & contentio inter duos milites orta, ōm ppe exercitum in certamen traxisset: extēplo concione aduocata, cōpertū se habere dixit, ambos pariter murū ascēdisse: atq; ambos coronis muralibus donandos esse. Quo factū est: vt oīs cōtētio, quæ iā ad summū puenerat, tolleretur. Post hæc obsides, quorum in ea vrbe ingēs copia erat, ciuitatibus Hispaniæ restitui iussit: ex quo maxime humanitatis, & clemētiæ nomen sibi cōparauit: multosq; populos, hac indulgentia mouit: vt ad Romanum redirent, a Punico imperio. Sed oium primum eius famam, & beniuolentiā auxit id: quod a cunctis scriptoribus, vt summæ virtutis exemplum celebratur. Adducta est enim in cōspectum imperatoris, vna ex captiuis virgo, longe ante alias specie, ac pulchritudine insignis. Hanc, & Scipio custodiri diligētissime, & seruari integerrime iussit: pauloq; post, quum desponsatam cōperisset Luccio principi Celtiberorum: sponso ad se accito (is adolescens erat) integram, inuiolatamq; restituit. Res est profecto celebranda literis: & ipse Scipio dignus vt tantæ mansuetudinis, & continentiæ ab omnibus scriptoribus ferat fructum. Huius beneficii memor Luccius, quum liberalitatē, modestiā, & singularē in omnigenere virtutis præstantiam, Romani ducis per suos populos diuulgasset: paulopost cum magna equitum manu, in Romanorum castra rediit. Carthaginensium duces Mago: Asdrubal Barchinus, & alter Asdrubal Gisgonis filius, Carthagine noua amissa, etsi non ignorabant, quātū

Scipionis laus.

Classis triginta qnqueremium.

L. Martius.

Carthaginē nouā Scipio obsidet

Ingēio multa cōficiūt: q̄ virib⁹ superati non possunt.

Scipio Carthaginē nouam cepit: ac diripuit.

Scipiōis admirāda cōtinentia.

Lucci⁹ Celtiberorum princeps.

ad opinionē gentium,& summam vniuersi belli esset detrimenti acceptū: tamen rem primo tegere: deinde vulgatam extenuare verbis,quoad poterat, nitebatur. Scipio vero multis populis principibusq; Hispanis, inter quos duo reguli Mandonius,& Indibilis fuere, sibi adiunctis, constituit animo in ea loca iter facere: quibus in locis Asdrubalem Barchinum esse audiebat: vt prius cū eo: q̄ Mago,& alter Asdrubal,se ei coniungerent decertaret. Asdrubal Barchinus ppe flumen Besulam habebat castra: auidus & ipse certaminis,& suis copiis satis fidēs. Verū vbi appropiquare Scipionē cognouit: ex planicie in tumulū quēdam satis natura munitū,sese recepit. Quē insequutæ Romanæ legiones,nullā morā interponēdā putarūt: quin cedenti instarent hosti : & primo aduentu castra adorirentur. Non secus q̄ si vna expugnaretur vrbs, circa castra pugnatum est. Carthaginēses natura loci,& necessitate, quæ etiam ignauos excitare solet, fidētes,impetū hostium sustinere nitebantur. Romani cōtra spe,& audacia pleni, acriter dimicabant : atq; eo magis: q; in cōspectu Scipionis,atq; omnis exercitus: res gerebatur: vt nullū paulo fortius factum latere posset. Itaq; nō prius remissa oppugnatio est: q̄ omni conatu annixi Romani,vallum superarunt: pluribusq; locis castra irrumpentes,in fugā cōpulerunt Pœnum. Asdrubal vero dux priusq̄ castra in potestatē Romanorū venissent: cum paucis militibus fugit. Hoc prælio facto, Scipio cōsuetudine sua, omnis captiuos Hispani generis,ad se vocari,& sine pretio dimitti iussit. Adolescentē ex his regii generis Masinissæ nepotē, comiter,benignēq; acceptū,ad Masinissam remisit: magnificētissima quoq; adiecit dona: vt ostenderet imperatorem exercitus,nō minus liberalitate,& domesticis virtutibus, q̄ bellicis artibus ornarū esse oportere. Est enim belli finis,victoria: cuius fructus maxime in liberalitate,clemētiaq; cōsistit. Hinc ducum gloria: hinc imperatoriæ laudes emanant: vt in præsentibus accidit rebus. Nam Hispanorū multitudo quæ ibi frequens aderat, hanc indulgētiā Romani ducis admirata, contineri nō poterat: quin eum honoris,& virtutis gratia appellaret regem. Sed Scipio hāc vocem,Romanis auribus insuetam,subito oppressit: nec eum titulū sibi tribui passus est: quem optimos ciuiū consuetudini, & Romanæ libertati aduersum esse sciebat. Hortatus est tantum Hispanas gentes: vt si in referenda gratia,memores esse vellent : fidem in populū Romanū, beniuolentiamq; seruarent. Dum hæc a Scipione gerebantur: interim alii duo Carthaginēsiū duces,accepto nūtio male gestæ ad Besulā rei, iungere copias pperarūt: pauloq; post, Asdrubali Barchinio se coniunxerūt: vt cōmuni cōsilio, de summa belli decernerēt. Itaq; inter se colloquuti,post longam disceptationē in ea sententia conuenere: vt Asdrubal Barchinus in Italiam,vbi Annibal frater,& caput belli erat,transiret: Mago vero,& alter Asdrubal,in Hispania remanerēt: supplemētum a Carthagine peterēt: nec prius cū imperatore Romano signa cōferrēt: q̄ vndiq; conuocatis auxiliis,ingentes copias cōtraxissent. Post hæc petēte Italiā Asdrubale, missus est ex Aphrica Ieius locū impator. Hāno: quē primo aduētu,Celtiberiā,cōcitantem. M. Syllanus,iussu Scipionis aggreditur: prælio,q; cōmisso,supat,capitq;. Erat vna vrbs: quā incolæ regionis Oringen appellāt: opulentissima fane,& accōmodatissima ad tenouādum bellū. Ad hāc oppugnādā cum parte copiarū missus. L. Scipio, locū munitiore inuenit: q̄ vt primo impetu,capi posset. Itaq; corona circūdedit vrbē: paucisq; diebus,es pugnatā,direptāq; in potestatem redegit. Instabat iam ppinqua hyems: & tēpus admonere videbatur,vt hyberna vtriq; peterēt. Quare his rebus psperē gestis, Scipio Tarraconem, Mago,& Asdrubal Gisgonis filius,se ad oceanū receperūt. Sequenti æstate,magna cōtentione renouato in vlteriore Hispania bello, Romani,Carthaginensesq; ppe Besulā cōgrediunt: iustāq; acie plium cōmittūt. In quo post longū certamē,superior Scipio,in fugam vertit hostes: magnoq; numero eorū interfecto, neq; sui colligēdi, neq; consistendi facultatē dedit: neq; prius victoriæ modum imposuit: q̄ Asdrubal,& Mago ex continenti pulsi,gades se recipere coacti sunt: omnibus,prope,copiis amissis. Erat in exercitu Carthaginensium Masinissa iuuenis magni animi,magniq; consilii: qui opportunitate capta,clam cū Syllano congrediendi, primos aperuit ei amicitiæ aditus: siue Scipionis liberalitate allectus: siue tempus venisse ratus: in quo victoribus Romanis adhærendū censeret. Hic est Masinissa: qui post ea,beneficio Romanorum potentissimus eua sit,Numidiæ rex: ac multis in rebus populo Romano vsui,& adiumēto fuit. Cæterū eo anno, qui erat.xiiii. secundi punici belli,felici auspicio proconsulis Scipionis, Hispania prima ex continentis regionibus,victa: postrema tamen in prouinciæ formā redacta ab Augusto Cæsare,longo interuallo fuit. Scipio non contentus maximis rebus, quas breui tēpore in Hispania gesserat , quū iam sibi Aphricam,animo destinaret: commodissimū esse statuit, Syphacem * Massesulorum regem,omni arte,in Romanorum amicitiam trahere. Itaq; explorata voluntate regis : quum non alienam a societate populi Romani comperisset: extēplo omnibus rebus postpositis, duabus quinqueremibus in Aphricam contendit. Veniebat à Gadibus,eodem tempore, Asdrubal Gisgonis filius: ac veluti ex composito, hi duo clarissimi impatores,regem adierunt : certatim quisq; p sua repu. amicitiā petituri. Syphax hospitio ambos comiter benigneq; accepit: operāq; dedit: vt pariter eadem mensa, eodem cubiculo,vterentur: ne alter alteri prelatus in honore videri posset. Tradunt Asdrubalem præsentis Scipionis animum,ingeniūq; admiratum, secum agitasse: quantum

Asdrubal Barchinus. Besula fluuius. Necessitas & ignauos excitare solet. Scipionis victoria cōtra. Asdrubalē.

Victoria quid sit.

M. Syllan⁹ Hānonē supat capitq;. Orige vrbs capta. Scipio iterū Pœnos ppe Besulam flu. superat. Masinissa.

Syphax.

Scipio & Asdrubal a Syphace hospitio sumpti.

periculi ex eo viro, suæ ciuitati, atq; omni Aphricę immineret. Iuuenē enim acrem, & summis virtutibus præditū, tum multis prælijs victorem esse cernebat: nec in tam florenti ętate adduci posse credebat: vt pacem q̄ bellum mallet. Suspicabat etiā: ne Syphax eius authoritate & pręsentia motus, ad Romanos animū inclinaret. Nec iam eum fefellit opinio. Nam Siphax, etsi primo aduentu, parē se vtrisq; præbēs, sermonē īduxisset de finiendo inter Romanos, Carthaginensesq; bello: tamē postea negāte Scipione, incōsulto senatu, qcq̄ agi de pace posse: post habendū Asdrubalē censuit: ac desiderio Scipionis obsequutus, cū populo Romano, fœdus iniit.

Syphax cū Populo ro. fœdus iniit

Scipio in Hyspaniam reuersus, Iliturgium, & Castulonē, & quasdā alias ciuitates, quæ populi Romani ... trectabant impium, ptim ipse vi expugnauit: partim auspicio. L. Martij, in ditionē redegit. Et ne toc tantisq; rebus prospere gestis, aliquod deesset lætitiæ genus: Carthaginē nouam pfectus, ludos gladiatorū magnifico apparatu fecit: quibus nō solū spectādo, sed etiā pugnādo, multi clari viri interfuerūt.

Iliturgiū. Castulo.

Sed ex Hispanis duo pręter alios insignes nobilitate principes Corbis, & Orsua de regno inter se dissidentes, eo die cōtrouersiā finiere: altero eorum, alterius manu interēpto. Grauis spectātibus eorum dimicatio: Grauior etiā (quia patrueles erāt) mors interēpti fuit.

Corbis. Orsua.

Post hæc Scipionē longe maiora q̄ ea quæ gesserat meditātē, aduersa valitudo corripuit: cuius fama per Hispaniā vulgata, & vt plerūq; fit sermonibus aucta, ad spem nouarum rerum non solū Hispanas gētes: sed etiā Romanorum exercitū, quē ille ad Sucronē reliquerat, cōcitauit. Soluta pnmum militū disciplina, impatoris absentia fuerat: mox rumores de ægritudine eius, & de periculo vitæ in exercitum delati, tantā seditionē motusq; fecerūt: vt quidā cōtempto tribunorū imperio, iisq; demū fugatis, duos gregarios milites, sibi crearēt imperatores: qui nō solū nomē imperij a vanis authoribus delatū, sed etiā fasces & secures præ se ferre ausi sunt. adeo furor plerūq; & mala ambitio mortalium mētes exagitat.

Furor & mala ambitio plerumq; mortalium mētes exagitat.

Nec quieuere Hispanæ gentes. Mandonius pręsertim, atq; Indibilis: qui affectātes Hispaniæ regnū, post expugnationem Carthaginis nouæ, ad victorē Scipionē defecerāt. Deinde Romanorum potentiā longe, lateq; diffusam: iniquo animo tolerantes: aliquā nouandarum rerum occasionē quęrebāt. Acceptis autē rumoribus, nō solū de morbo, sed prope etiā de morte. P. Scipionis: fideq; adhibita, extemplo exercitū cōparatū: & Suesitanis, qui socij & amici erant populi Romani, intulerunt bellū. Verum. cōualescente Scipione: vt ex fama eius mortis falso credita, multiplex tumultus fuerat exortus: sic cōperta veritate rei, territi sunt omniū animi: nec quisq; ausus est in nouandis rebus vlterius progredi.

Mandoni⁹. Indibilis. Suesitani.

Scipio magis externis bellis, q̄ domesticis seditionibus assuetus: etsi militibus qui deliquerāt grauiter succensendū putabat: tn̄ ne dū ire indulget, excessisse in puniendo modum, existimari posset: de hac re cōsiliū refert. Maior pars in eos a quibus initiū tumultus ortū erat, aiaduertēdum: & reliquis ignoscendū cēsuit. Sic enim fieri posse ostēdit: vt poena ad paucos, exemplum ad multos perueniret. Hanc sentētiā sequutus Scipio, extēplo exercitum, seditionis authorem, ad accipendū stipendiū Carthaginē nouā acciri iubet. Edicto paruerūt milites: alij suam culpā, vt plerūq; sibi indulgent hoīes, leuiorē ratī: alij Scipionis freti ingenio: quod mite in puniendo esse cōpererāt. Dicere enī solitus fuit, malle se unū ciuem cōseruare, q̄ mille hostes pdere.

Scipionis puniendo ī mite īgeniū

Vulgatū quoq; erat, alium Scipionis exercitū paratum esse in armis: & aduētū eorum opperiri: ut oēs copiæ simul iūctæ aduersus regulos in Suesitanos ducant. Quãobrē ex Sucrone discedētes: magna spe veniæ cōsequendæ Carthaginē veniūt. Sed postridie eius diei: quo vrbē ingressi sunt: in forū vocati, ac inermes cōsistere iussi, armatis legionibus circūdantur. Tum impator Romanus, tribunal ascendens, vniuersæ multitudini sese ostendit, ea valitudine: eo vigore: qualis in pubescente ætate vnq̄ fuerat. Concionē deinde habuit longe acerrimam: & grauissimis q̄rimonijs plenam: vt nemo miles ex inermi exercitu esset: q aut a terra oculos erigere, aut dicentis vultū sustinere, per pudorem posset. Cōscientia enim perpetratę rei, ac supplicioū metus, terrebat animos: & optimi ducis præsentia, noxijs pariter, atq; innoxijs, ruborem incutiebat. Itaq; tristi silentio torpebant omnia. Postea q̄ finem dicendi fecit: principes seditionis, in cōspectū multitudinis pducūtur. Ibi virgis cęsi more maiorū, securiq; pcussi, horribile spectaculū visentibus pbuere.

Seditionis principes a Scipiōe virgis cæsi, ac securi percussi.

His rebus ita cōpositis: Scipio, reliquis militibus, nouo sacramento adactis, expeditionem in Mandoniū, atq; Indibilem pronunciari iubet. Nam hi secum reputantes, a militibus Romanis q castrensis seditionis authores fuerant, poenā esse repetitā: omnē spem abiecerāt veniæ impetrandæ: atq; ex eo. xx. milia peditū, duo milia equitū cōparauerant: vt his copijs aduersus Romanos pgrederētur.

Exercit⁹ Mādonij & Indibilis habuit. xx. milia peditū & duo milia equitū.

Q d vbi cognouit Scipio: priusq̄ augerentur regulorū vires: & plures populi conspirarēt: maturata a Carthagine proficisci: & quanta maxime celeritate potest, ad hostem pgit. Reguli loco satis munito habebant castra: sicq; suis copijs, fidebant, vt nec alios prouocare, nec prouocati pugnam detrectare parati essent. Factū est aūt propinquitate castrorum: vt paucis post diebus a Romanis lacessiti in prælium descenderent. in quo quidem aliquandiu, summa contentione dimicatum est. Tandem Hispani a tergo circūuenti, ac in orbem pugnare coacti, superātur. Vix tertia pars ex eorum numero, aufugit. Mandonius, atq; Indibilis, nullū remediū, perditis rebus esse cernentes, legatos ad Scipionem miserūt: qui suppliciter pacem peterent, & veniā deprecarentur. At Scipio etsi quā

Scipio Mādoniū & Indibilē supat

tum in se, atq; in populū Romanū facinus admisissent, intelligebat: tamen non minus decorum putans, hostē clemētia, & mansuetudine superari: q̄ armis: regulis ignouit: pecunia tantū, vt militi ad stipendium soluerent, imperata. Per id tempus, Masinissa a Gadibus profectus in continentem venit: vt amicitiæ fidē, quā per. M. Syllanū absenti Scipioni obtulerat, præsenti cōfirmaret. Simul vt ipsum Scipionē alloqueretur: quē ob res egregie gestas, præstantissimū esse virū constituerat animo. Verū nec iam opinioni Numidæ, virtus. P. Scipionis: nec expectationi (vt plerūq; accidere consueuit) præsentia defuit. Nam præter ingentia animi bona, qbus Scipio cæteros alios anteibat, præ se etiā ferebat eximiam formā: & oī amplo dignā imperio. Erat præterea vir benignus in audiēdo: facundus in respōdendo: & in cōciliandis hoībus egregius artifex: habitu corporis virili: cæsarie pmissa vtebat. Hunc igit Masinissa salutatū veniēs, vt primū cōspexit: sic virū admiratus esse dicit: vt nec ab eo dimouere oculos: nec intuēdo explere desideriū posset. Amplissimis verbis ei gratiā egit, pro nepote ad se remisso: & fidē se præstaturū initæ amicitiæ, dixit. Quam postea erga populū Romanū vsq; ad exitū vitæ, cōstantissime coluit. Iam vero oēs Hispaniæ populi, aut imperiū, aut societatem Romanoꝝ acceperāt: quū Gaditani, idē sibi licere arbitrātes, sponte Romanis se dedidere: gēs vetusta origine: & si famæ credere libet: vt Carthago in Aphrica: in Bœotia Thebæ: ita Gadis ad oceanū colonia Tyrioꝝ fuit. Scipio receptis Hispaniis, pulsis Carthaginensibus, quū nihil relinqueret, quod sibi cōstituēdum putaret. L. Lentulo, & Manlio Accidio prouincia tradita, Romā rediit.

Carthago Thebæ & Gadis: Tyriorū Coloniæ.

Venienti senatus, extra vrbem datus est in æde Bellonæ: vbi quū res a se p multos ānos fortiterq; feliciterq; gestas exposuisset: ostēdissetq; q̄tuor hostiū duces: q̄tuor exercitus, multis prœliis a se victos: Carthaginēses ex hispaniis eiectos: nullas gētes in his terris relictas: quæ nō venissent in populi Romani potestatē: res amplissimo triumpho dignas esse cēsebat senatus.

Scipiōis gesta q̄breuissime.

Sed quia nemini adhuc cōtigerat: vt cū pcōsul, & sine magistratu esset, p reb⁹ gestis triūphāti i uehi liceret ī vrbē: nec pribus visū ē: nec ipse Scipio magnope cōtēdit: vt nouo exēplo, morē maioꝝ sui causa cōmutarēt. Ingressus vrbē, paulo post, igēti studio populi Romāi, cōsul declarat.

Scipio consul declarat

Tradūt raro vnq̄ frequētiorē multitudinē, nō tam ad celebrāda comitia, q̄ ad cōspiciēdum. P. Cornelium Scipionē Romā venisse. Itaq; nō solū Quirites, sed externi etiā hoies, hunc vnum intuebantur publice: priuatimq; dicebāt mittēdum in Aphricā esse ad inferēdum ex ppinquo Carthaginēsibus bellū. Idē quū sentiret Scipio: de hac re ad populū se relatuꝝ significabat: si tam salutari cōsilio aduersaret senatus. Quidā enim ex patribus, atq; inter eos, præcipuę authoritatis Fabius Maximus, huic sentētiæ acriter reclamabat. Scipio in cōtrariū nitebat: rationibus multis ostēdēs, hac vna via superari Pœnos, & Annibalē deduci ex Italia posse: cætera vana esse cōsilia. Post longā altercationem, Scipioni Sicilia decreta: pmissumq; a senatu est: vt si arbitraret vtile, exq; rep. esse cū omni exercitu in Aphricā traiiceret. Hoc senatus cōsulto, in populū edito: sic erecti sunt oium animi ad spem magnarū reꝝ: vt iam de Aphrica cogitarēt: & bellū posse cōfici, nō diffiderēt. Sed Scipioni in rebus necessariis cōparādis, maxima difficultas pponebat: quū ob ærarii inopiā: tum ob iuuētutis penuriā: cuius florē præteritæ clades a Pœno illatæ, absumpserāt. Ipse tū, ne tantæ expectationi deesset: ingēti studio in apparatū belli intēdit. Et adfuerunt ei multi Hetruriæ, atq; Vmbriæ populi, quorum alii materiā ad fabricādas naues: alii arma: qdam frumētum: ac oīs generis cōmeatum ad iuuādum exercitū detulerūt. Quadragesimo quinto die, quod vix cuiq̄ credibile videretur, fabricata, instructāq; classe, ex Italia decedens Scipio in Siciliā cōtendit.

Scipio in Aphricā cōtendens Siciliā petit.

At quum exercitū in ordines redigeret: eos præcipue seligēdos putauit: q sub. M. Marcello, multos annos meruerāt: summāq; scientiam rei militaris habere existimabantur. Siculos autē, partim authoritate, partim gratia impulit, ad subministrandū auxilium, futuro bello: quod in Aphricā transferre, quū primū per anni tempus posset, omni studio parabat. Tradūt præter alia Scipionē, ex variis ciuitatibus, ccc. iuuenes legisse, totius prouinciæ nobilissimos: ac eis præcipisse: vt certa die, cum armis, equisq; adessent. Hi vt impatum erat: quum præsto fuissent, ad constitutam diem: optionem detulit consul: qua vel ipsi secū in Aphrica militarent: vel totidem aliis substitutis, equos, armáq; largirentur: vtrum vellent, acciperēt. Singulis remissionem militię petentibus, dati sunt vicarii. ccc. Romani iuuenes: quos Scipio inermes ex Italia adduxerat: eo cōsilio, vt Siculorū impensa, sicut euenit, armis, equisq; instruerētur. Horū opera multis postea certaminibus, fideli, atq; vtili in Aphrica vsus est. Iam tempus hybernorum erat: quū Scipio nō solum in apparatibus belli: sed etiam in componendis Siciliæ rebus, curā adhibendam ratus, Siracusas petit. Vbi quū ex multoꝝ querimoniis cognouisset: satis magnā copiā Italicoꝝ militū in eadē vrbe versari: qui res bello partas, deinde Syracusanis per senatū restitutas, retinerent: statim eos partim edictis, partim iudiciis, cōpulit ad ea implenda: quæ senatus censuisset. Qua ex re, magnā gratiā, & iusti cōsulis famam, apud Siculas gentes est adeptus. Interim per. C. Lęlium, multa cū præda ex Aphrica redeūtē, certior fit: Masinissam regē, cupidissime aduētum suū operiri: monere, atq; rogare: vt si reipub. cōmodo facere possit. q̄primū in Aphricā traiiciat. Idem cupere multos Aphricæ populos: q odio habentes Carthaginensiū imperiū, aliquā nouādarum rerū occasionem expectēt. Nec iam vlla Scipionis socordia cū

pfectionem distulerat: quum raro quisq̄ alter imperator, aut efficacior, aut sollertior in rebus agē dis fuerit. Verū siculę res, & occasio recipiendi Locros, impedimento fuere: quo minus negotium pro suo arbitratu conficeret. Accessit etiam causa quædā, Pleminii legati, q Locris a Scipione relictus, quum omne genus improbitatis, libidinis, auaritiæ in oppidanos exercuisset: facile multitudinē ppulit: vt omnia mallet: q̄ impurissimi hominis imperiū ferre. Missi igit̃ a Locrēsibus Romā legati, quū in senatū venissent: & grauissimas iniurias a pleminio acceptas questi essent: sic patres mouerūt: vt nō solum in Pleminiū, Sed etiā in Publium Scipionē, atroces sententiæ dicerent. Hic obtrectatores Scipionis, amplam materiā calūniæ nacti, asserere non dubitabant: eū cognouisse Locrensium iniurias: Pleminii: scelera: suorū militū dissentiones: atq̧ omnia lentius tulisse: q̄ optimū cōsulem deceret. Addebant præterea exercitū in Sicilia habere vecordē: & omni disciplina solutū militari: ipsum ducē, oscitantē totum se ad voluptates, & otium cōtulisse. Et pter cæteros Fabius maximus in Scipionem inuectus, sic modū excessit: vt extemplo reuocandum ex Sicilia, abrogandumq̧ ei imperiū censeret. Hæc nimis aspera, visa omnibus sentētia est. Quamobrē. Qu. Metelli consiliū sequuti patres, decreuerūt: vt decem legati in Siciliam transmittentes, cuncta quæ de Scipione ad senatū delata erāt, diligenti studio, perquirerent: si nocētem inuenissent: statim iussu senatus in Italiam reuocarēt: sin vero falsa essent crimina: & vanę inuidorū calūnię: dimitterēt ad exercitum: hortarenturq̧, vt fidenti animo, bellū susciperet. Profecti in Siciliam legati, in discutiēdis singulis rebus, nullā Scipionis culpā inuenire potuerūt: nisi q̧ iniurias a Pleminio Locrensibus illatas, nimis leni animo ptulisset. Erat enim Scipio in remunerando largus: in puniēdo mitis, & clemens. Exercitū vero, classem, & oēm apparatū belli, quū intuerentur: sic admirati esse dicuntur, copiam, & ordinē singulorū rerū: vt postea in vrbē redeuntes amplissimis laudibus. P. Scipionē efferrent: & reiectis inuidorū calumniis, ad certissimā victoriæ spem, senatū, populūq̧ Romanū reuocarent. Cæterū domesticis impedimētis sublatis, aliæ foris superuenerūt curæ: quæ nō mediocriter aium Scipionis, mentēq̧ turbarūt. Nā oratores a Syphace missi, denūtiarūt ei: nouū sibi fœdus cū Carthaginēsibus ictū: affinitatē cū Asdrubale cōtractā: filiā eius sibi matrimonio iūctā. Propterea monere: vt si suæ reipu. cōsulere velit, Aphrica abstineat: eosdē enim, quos Pœni haberent, se amicos, inimicosq̧ habiturū. Hos legatos Scipio, ne mandata regis offerrētur, extēplo ad Syphacem remisit cum literis: quibus postulabat: vt initæ societatis, iūctæq̧ dextræ memor, caueret: neqd nomine Romano, & regia fide indignū, moliret. Post hæc cōcione aduocata: legatos Syphacis venisse in Siciliam dixit: vt sicut antea Masinissa, sic etiā hi nimiā dilationē aduētus sui quererētur. Itaq̧ maturādum in Aphricā esse: atq̧ ideo, cunctis militibus edicere: vt arma expediāt: & ad pfectionē necessaria cōparent. Hoc edictū Romani ducis, vbi per Siciliā vulgatū est: statim multitudo ingens Lilybæū cōfluxit: nō hoium solum, q in Aphricā traiecturi erāt: sed eorū etiam, q spectatū venerant Romanā classem: qua raro vnq̄ instructior, aut omni armatorū genere ornatior visa fuerat. Ipse vero Scipio, satis iam omnibus cōstitutis, e Lilybæo soluit tanta cupiditate trausmittēdi: vt nulli ei neq̧ remi, neq̧ venti satisfacerent. Deuectus est tamē paucis diebus ad pmontoriū Pulchri: atq̧ ibi oēs copias, in terrā exposuit. Sed celeriter eius aduentus Carthaginē nuntiatus, sic ciuitatē turbauit: vt cōclamatū esse ad arma, stationesq̧ in portis, murisq̧ dispositas, qdam authores sint. Nam a. M. Regulo, vsq̧ ad eū diem. L. ppe annorū intercesserat spatiū: ex quo nullus impator Romanus, cum valido exercitu terrā Aphricā intrauerat. Merito igit̃ pauoris, ac tumultus oia erāt plena. Augebat etiā terrorē Scipionis nomē: cui Carthaginenses, quē ducē aut opponerent, aut parem arbitrarent̃, nō reperiebāt. Asdrubal Gisgonis filius, egregius ea tēpestate imperator habebat̃. quē victum a Scipione, fugatūq̧ ex Hispania meminerāt. In eo tamē, atq̧ in Syphace porētissimo regę, magnā spē seruādæ patriæ reponētes Pœni, hunc rogare, illū monere nō desistunt, vt quāta maxima celeritate possint, Aphricæ rebus subueniant. Sed dum hi copias ītigunt: interim Hāno Almilchari filius, primā regionē tueri iussus, obuiā Romanis pgreditur. Scipio populatis agris, ditatoq̧ exercitu, ingēti præda, ppe Vticā, cum oibus copiis cōsederat: vt celebrē vrbē, & opportunā ad bellū, terra, mariq̧ gerēdum: siqua via fieri posset, in potestatē redigeret. Et sub idem tempus, Masinissa in castra Romanorū venerat: ardēs incredibili cupiditate belli gerēdi, aduersus Syphacē regē: a quo nō multo antea, paterno regno fuerat expulsus. Hunc Scipio, quia iuuenē acrē, & manu pmptū in Hispania cognouerat: priusq̄ maiores copiæ a Carthaginēsibus cogerentur, speculatū mittit, hostiū castra: atq̧ ei præcipiti vt omni ingenio adhibito, Hannonē ad pugnā eliciat. Masinissa vt impatum erat, hostē irritādo, sensimq̧ trahendo pducit ad ea loca: qbus in locis Scipio cū armatis legionibus cōstiterat: expectās occasionē gerēdæ rei. Defessa iam erat hostiū acies: quū Romani, recētibus copiis obuiā facti, pręliū ineunt. Primo cōgressu, superat̃ Hāno: & ipse cū parte copiarū occiditur. Reliqui terga dantes, qua potest quisq̧ fugā per diuersa petūt. Post hanc victoriā: Scipionem ad oppugnādam Vticā redeuntem, absistere incœpto. coegit subitus Asdrubalis, & Syphacis aduētus: q ingētes peditū, equitūq̧ copias secū ducētes, haud pcul a Romanis posuerūt castra. Quod vbi animaduertit Scipio: statim, soluta obsidione, castra in quodā pmō

Locrenses.

Scipionem obtrectatores calūniāt̃ Pleminius.

Legati ī Siciliā missi de Scipiōis erroribus īuestigaturi.

Scipio a legatis laudatus est.

Syphax a Romanis ad Carthaginenses defecit.

Lilybæum.

Pulchri pmontoriū.

Hāno amilcharis filius.

Vtica vrbs celebris.

Masinissa.

Hāno a Scipione victus occiditur.

torio cõmuniuit. Vnde pcedere obuiã hosti, & vexare Vticenses, & classem subductã tueri posset. Cęterũ quũ tẽpus postulare videret: vt hyberna, vtrinq peteret: placuit ei ad Syphacẽ mittere: q tẽtaret aĩum regis: & quãtũ in eis esset, a Carthagineñiũ amicitia abduceret. Hũc enĩ sciebat, Sophonisbæ nuptiis agitatũ, & quasi muliebribus instructũ furiis, eo insaniç deuenisse, vt nõ modo Romanos nõ iuuãdos, sed etiã cõtra ius fœderis oppugnãdos cẽseret. Q d si qua vxoris satietas hominẽ cepisset: iam ad sanitatẽ eũ reuerti posse arbitrabat. Syphax auditis his, quę noie Scipionis ad eũ deferebãtur: tps iam esse respõdit: vt nõ de relinquẽda Pœnoꝝ societate, sed de abiiciẽdis belli cõsiliis agatur: se optimũ pacis authorẽ fore pollicet. Huic sermõi Scipio aures adhibẽdas putat, sollerti aĩo, rem nouã meditatus. Nam ex oĩ exercitu, strenuos milites, deligit: quos seruiles vestes indutos comitari oratores iubet: & qd fieri velit ostẽdit. Hi vt præceptũ erat: dum legati, & Syphax de cõditionibus pacis inter se agunt: & lõgior cõsulto pducit sermo: speculatũ pficiscunt hostiũ castra: oẽs aditus, exitusq explorãt. Hoc sæpi⁹ facto, ad Scipionẽ reuertũt. Certũ erat induciarũ cõstitutũ tps: quo elapso, Scipio simulat se oĩ spe pacis abiecta, arma, classẽ, machinasq parat: vt quẽ admodũ aña orsus fuerat: Vticã oppugnatũ redeat. Hoc q̃ late p regionẽ vulgari: hoc ab hostib⁹ credi volebat. Ipse vero tribũis militũ cõuocatis, cõsiliũ suũ apit. Docet bina eẽ hostiũ castra, paruo iter se diuisa spatio: quoꝝ altera ex lignis hybernacula, altera ex arũdinib⁹ cõ tecta habeãt: vtraq deleri icẽdio posse. Quãobrẽ Masinissã & C. Lęliũ ad se vocat: atq eis pcipit: vt ĩ tẽpesta nocte Syphacẽ aggrediant: ignẽ castris iniiciãt: se ex altera parte Carthaginẽses iuasurũ, pollicet. Hi mãdata impigre exequentes: cõstituta hora, Numidaꝝ castra adonuntur: & ig nẽ arundinibus applicãt: quæ subito incendiũ effuderũt: & pene in oẽm loci castroꝝ distulerũt. Numidę fortuitũ primo incẽdiũ arbitrati, ad opẽ ferẽdã celeriter cõcurrerũt: mox vbi in legiones hostiũ incidẽtes, trucidari cœpti sunt: ancipti pauẽtes metu, sese fugę mãdarũt. Simili pene ratiõe, ab altera parte exercitus, cui Scipio præerat, incẽsa sunt Carthagineñiũ castra: & pfligati hostes, tãta fugiẽriũ strage: vt ad .xl. milia hoim, ex Pœnis, Numidisq, ea nocte, absumpta, qdã authores sint. Hæc clades Carthaginẽ delata, sic terruit ciuiũ animos: vt alii ex Italia Annibalẽ reuocãdũ: alii pacẽ petẽdã a Scipiõe censerẽt. Sed factio Barchina, potẽs pollẽsq, quũ abhorreret a cõsiliis pacis: puicit, vt noui delectus habẽrentur ad restituẽdum bellũ. Igitur Syphax, & Asdrubal magna multitudine peditatus equitatusq coacta: celerius opinione oium, exercitũ repararũt: atq rursus incõspectu Romanorũ posuerunt castra. Qua re cognita Scipio, nõ cunctãdum existimauit: dũ milites sui alacres essent: & fiducię pleni: qn pugna decertaret. Accidit aũt ab initio ex ppinquitate castroꝝ: vt leuia quędã cõmitterent prælia: ad extremũ vero, oibus copiis cõcursum est: tãtusq ardor Romanoꝝ militũ fuit: vt primo impetu Numidas, Pœnosq ĩ fugã cõuerterẽt: magnãq partẽ fugiẽtiũ iterficerẽt. Asdrubal & Syphax citato cursu ex media cæde pfugerũt. Ad quos cõsectãdos Scipio, Masinissam, & C. Lęliũ cũ expedito equitatu misit. Syphax in Numidã, atq inde in antiquũ regnũ pfectus, ex oĩ genere hoim exercitũ coegit: obuiãq Masinissæ, & Lælio factus, prælũ cõmittere nõ dubitauit: malo tñ cõsilio: quũ esset hostibus lõge inferior: nõ tam dimicãtiũ numero: q̃ q nec miles cũ milite, nec duces cũ ducib⁹ erã cõferẽdi. Itaq a bellacissimis viris, facile supat: & qd Masinissa vix ausus esset optare, in plio capit: & cum multis nobilibus viris, ad Scipionẽ pducit. Cęperat primũ lætitia oium aĩos: quũ Syphacẽ ĩ castra adduci nũtiatũ est: deĩde vbi vinctus, ĩ cõspectũ multitudinis est pduct⁹, tãti viri pręsentia, & pristinæ maiestatis recordatio, misericordiã intuẽtibus mouit. Meminerãt.n. q̃ celebre eius regis nomẽ, q̃ florẽtes opes, & amplissimi regni vires, pauloañ extiterãt: postea vero ex tãto fastigio plapsũ cernẽtes, miserebant. Ipse aũt imperator Romanus, benigne eũ affatus, quæsiuit quænã tãta causa aium eius mutasset: ipulissetq ad inferẽdũ Romãis bellũ. Tum rex veteris hospitalitatis, iunctęq dextrę memor, fidenti aĩo Scipioni respondit: se coniugis Sophonisbæ amore captũ, tm̃ facinus, quãtum oẽs sciret, in populũ Romanũ admisisse: atq exẽplo, eas dedisse pœnas quas cæteri p documẽto habere possent: vt ĩ fide, atq officio pmanerẽt. Sed in extremis malis, hoc sibi solatii cõtigisse: q inimicissimũ hoiem Masinissã, eadẽ insania: qua ipse laborasset, correptũ videret. Nã post victũ captũq Syphacẽ. Masinissa Cyrthã caput regni petẽs, quũ vrbẽ ĩ potestatẽ redegisset. Sophonisbã mulns pcibus sibi blãdientẽ ardere cœperat: muli erĩq fidẽ dederat: se eã a Romanoꝝ manib⁹ vindicaturũ, & vt id cõmodius præstare posset: nouis nuptiis sibi deuinctã vxorẽ duxerat. Hæc celeriter ad Scipionẽ delata, magnopere hoiem prturbarũt. Cõstabat eni auspiciis Romanoꝝ, victũ Syphacẽ esse: & quæcũq suæ ditionis fuerãt, ad eoꝝ iudicium ptinere. Q d si Masinissa, incõsulto Scipione, patrociniũ Sophanisbæ suscipiẽdum putarat: simul & iperium ducis & maiestatem populi Romani, visus fuerat contempsisse. Accedebat huic culpæ turpissima libidinis causa: quæ tantũ grauior videri debuit: quãto erat Romani imperatoris cõtinẽtia maior: quam Masinissa ante oculos habebat ad imitandũ. Nam Scipio præter cætera virtutis documenta, in omnibus locis quibus hostem superauerat, a captiuis mulieribus, victrices semp abstinuerat manus. Indignatus igitur aduersus Masinissam, etsi primum in castra redeũtem, præsente multitudine benigne accepit: postea tamen seiunctum a cæteris, ita obiurgauit: vt sentiret Numida

Sophonisba Syphacis vxor.

Scipionis astuta meditatio.

Cęsa Pœnorum .xl. milia. et numid.

Syphax & Asdrubal exercitum reparant

Syphacẽ & Asdrubalẽ Romani iterũ superant & fugant. Syphax tertio vicit: & capit: atq ad Scipionẽ ducitur.

Cyrtha vrbs.

De Massinissa, et Sophonisba.

Scipionis cõtinentia.

moderatissimo, simul & seuerissimo imperatori, sibi esse parẽdum. Itaq; lachrymãs, & consilii inops,
in tẽtoriũ abiit: paulóq; post, quũ fidẽ Sophonisbæ datam præstare non posse cerneret: atq; ex eo
grauiter angeret: venenũ ei cũ mandatis misit: quo mulier repẽte hausto, voluntariá sibi consciuit
mortẽ. Cæterũ Carthaginenses tot, tãq; multiplicibus acceptis cladibus, quũ res in eũ locum dedu-
ctas viderent: vt iá non de ꝓpagãdo imperio, sed de seruanda patria esset cogitandũ: Annibalẽ ex
Italia reuocarunt. Qui celeriter in Aphricã reuersus: siue q; præsentis iuuenis felicitatẽ horreret: si
ue q; labenti, & pene inclinatæ reip. diffideret: oium primum, cum. P. Scipione de pace agendũ cen
suit. Quapropter petenti locus ad colloquium datus: in quo simul congressi, longum sermonẽ de
tollendis cõtrouersiis habuere. Ad extremũ Scipio eas cõditiões detulit Pœno: qbus facile apparu
it: non tædere belli pplm Romanum: & ipsum iuuenem spe victoriæ magis, q̃ cõcordiæ desiderio
trahi. Itaq; oi spe pacis adempta, colloquium dirimunt. Atq; in posterũ diẽ certũ parant duarũ nobi
lissimarũ bello gentiũ, duo clarissimi duces: iperium orbis terrę breui spatio suis rebus pu. aut datu
ri, aut erepturi. Locus ꝓpe zamã fuisse tradit: vbi supmas vires q̃si i medium effundentes, pugnam
memorabilem cõseruere: in q̃ victores Romani, primũ hostiũ elephãtos, deinde eqtes in fugã verte
runt: demum acrius isferentes pedem totã aciem pfligarunt. Cæsa aut capta ex Carthaginensium
copiis supra. xl. milia hoim a Romanis ferunt. Annibal ex tãta cæde icolumis euasit: nullo strenui
ducis eo die munere ꝑtermisso. Nã si vnq̃ antea, tũ ea pugna aciẽ peritissime instruxerat: loco subsidi-
isq; firmauerat: atq; i ipso certamine, dum manꝰ cõserebant, sic militibꝰ suis offm ꝑstiterat: vt sum
mi iperatoris laudem, etiã ab hostibus tulerit. Post hanc victoriam, Scipio nactꝰ Verminã Sypha
cis filium, opem Carthaginensibꝰ afferentem, fugauit: & vsq; ad mœnia, portusq; Carthaginis exer
citum admouit: ratus id qđ accidit, Pœnos supplices ad pacem petendam venturos. Nã vt ad bella
suscipienda alacer, & prõptꝰ fuerat Carthaginensiũ aius: sic eo tpe mollis, ac minime resistens mens
eorũ fuit: Annibale ꝑterrim supato: i quo antea oẽm spem seruandę pñię collocatam habebant. Ita
q; cõsternati aio: legatos ad Scipionem mittunt: q clementiam victoris iplorent: & multis ꝑcibus
pacem exposcant. Iam Romæ de ꝓuincia Aphrica cõtentiões erant: & alter ex nouis cõsulibus in
exercitum ꝓperabat pari imperio ad gerendum bellum. Quamobrem veritus Scipio ne tanti belli
confecti gloria ad aliũ perueniret: æquo animo alegatis Carthaginensium se exorari passus est. Cõ
ditiones igitur pacis Carthaginensibus datæ. ex victoris arbitrio: & præter alia: omnis classis qua
maxime confidebant: adempta. Ea quum crematetur: tam miserabile spectaculum intuentibus
præbuit: vt nõ secus in vrbe, q̃ si Carthago a stirpe interiisset, cõploratũ sit. Ad quingẽtas enim na
ues ois generis crematas quidã authores sunt. Verũ hæc nos admonere debent fragilitatis huma-
næ: cuius nimia (vt ille inquit) in ꝓsperis rebus obliuio est. Qui. n. antea amplissimis victoriis cõse
quutis, oi ꝓpe Italia in ditionẽ redacta, vrbe Roma audacissime obsessa, imperiũ orbis terræ ani-
mis destinabant: non multo interiecto spatio, in eum locum deducti sunt: vt oi imperio amisso, ni
hil præter Carthaginis mœnia possiderent: eaq; seruare posse diffiderent: nisi salua esse sineret ho-
stiũ exorata clemẽtia. Post hęc Scipio ex sententia senatus, Masinissam regẽ, nõ solũ in patrium re
gnũ restituit: sed adiecta opulentissima parte Syphacis regni, præpotẽtẽ inter Aphricæ reges fecit.
singulis deinde pro meritis præmia tribuit. Demũ cõpositis Aphricæ rebus, exercitum in Italiã re
portauit: sub cuius aduẽtum, multi mortales Romã cõfluxere: vt præstantissimum belli ducẽ, post
tãtas res gestas, intuerent. Itaq; celeberrimo triũpho vrbẽ est inuectus: quẽ sequutus est Terentius
Culeo senator pileato capite: quia beneficio eius ex seruitute fuerat exemptus. Syphacẽ vero regem
Polybius in triumpho ductũ: qdã priusq̃ Scipio triumpharet mortuũ scribunt. Multi antea puni
co, & postea Macedonico, atq; Asiatico bello triumphãtes plura vasa aurea argẽteaq;, & maiorem
copiã captiuorũ ꝓ se tulerunt. Sed vnus Annibal victus, & tanti belli cõfecti gloria, triumphum. P.
Scipiõis sic celebrẽ reddidit: vt facile cæterorũ aurũ põpãq; superaret. Aphrica. n. subacta, nulla gens
postea fuit: quæ vinci a populo Romano erubesceret. Quáobrẽ ex hac ꝓuincia gradus imperii in
Macedoniã, in Asiã, atq; in reliquas partes orbis terræ est factus. Cęterũ Scipioni, quẽ post Aphricã
deuictã, iam Aphricanũ appellare licet, Romã reuerso, neq; ciuiles dignitates, neq; vrbani hono-
res defuerunt. Nã quũ censorũ comitia haberent: & multi cõpetitores ex supna nobilitate cõcurre-
rẽt: ipse & Elius Petus ꝑlati oibus sunt: creatiq; cẽsores, magistratũ postea summa integritate cõcor
diaq; gesserunt. Sequẽtes deinde cẽsores alii atq; alii principẽ senatus Aphricanũ legerũt. qđ genus
honoris iis tm̃ viris deferri cõsueuit: q authoritatẽ, & gloriã maximis in rẽp. meritis ꝑstantissimisq;
rebus gestis essent cõsequuti. Nec multo interiecto spatio, creatus ẽ iterũ cõsul: collega q; ei datus Sẽ
pronius Lõgus: Sẽpronii illius filius: quẽ Annibal magna affectũ clade ad flumẽ Trebiã superauit.
Hi primi fuisse dicunt: q in spectandis ludis pres a populo secreuerũt: quã selectionẽ plebs Roma-
na molestissime tulit: aduersus cõsules indignata: q honorem senatorii ordinis extulisse: suum cõ-
tempsisse visi erãt. Et ipsum ẽt Aphricanum aliqñ pœnituisse tradunt: se veteris moris tollendi, no-
ui introducendi authorẽ fuisse. Erant ꝑ id tps quædã cõtentiones de finibus imperii inter Masinis-
sam, & Carthaginenses exortæ: ad quas cõponendas, Scipio duoq; alii legati a senatu missi, quum

Annibal ex Italia a Pœnis reuocat̃

Pugna a romãis cõtra Pœnos apđ zamã secundissima.

Cæsa & capta Pœnorum a Romanis supra. xl. milia.

Vermina Syphacis filius.

Carthaginẽsibꝰ pacis cõditiones datæ ex Scipiõis victoris arbitrio.

Quingẽtæ naues Carthaginẽsiũ crematæ.

Fragilitatis humanæ nimia i ꝓsperis rebꝰ obliuio est.

Masinissa i regnum restitutus.

Scipionis triumphus

Scipio quur Aphricanꝰ dictus.

Scipio censor creatus cũ Elio Peto collega; & princeps senatꝰ electꝰ

Scipio iterũ consul creatꝰ cũ Sẽpronio Longo

causam discordiæ cognouissent: rē totā integrā, suspensamq; reliquerunt. Atq; eo cōsilio id factū dicūt: vt Pœni domesticis cōtentionibus occupati tenerētur: neue aliis negotiis vacare, vel ad spē nouarū rerū erigere animos possent. Vigebat enim cū rege Antiocho bellū: & Annibal Pœnus cū eo erat: q nunq̄ cessabat in populū Romanū veteres hostes cōcitare: nouos acquirere: & omnibus modis Carthaginēsibus suadere: vt seruitutis iugum, sub titulo fœderis sibi a Romanis impositū, abiicerent: & regū amicitiā experirent. Verū paulopost Romani rebus prospere gestis, Antiocho e Græcia pulso: quū iā Asiā animis destinarent, Aphricanū intuebant: veluti hominē natū ad bella magni ponderis finienda. L. aūt Scipio, &. C. Lælius consules erant: & vterq; sibi Asiā puinciam decerni cupiebat. Res arbitrio senatus permissa erexit studia patrū: senatoresq; dubios reddidit de tātis viris iudiciū facturos. Sed quū apud patres, maior Lælii gratia, maior ēt existimatio esset: & senatus ad eū inclinaret, negotiūq; deferret: surrexit. P. Aphricanus frater maior. L. Scipiōis: & illā ignominiā familiæ deprecatus est: dixitq; & in fratresuo summā virtutē esse, summūq; cōsiliū: neq; se ei legatū defuturū. Extēplo hæc vox, ingenti patrū lætitia excepta, oēm dubitationē ex eorū animis dēpsit. Decretū est igit frequenti senatu, vt. L. Scipio in Græciā aduersus Ætolos, deinde in Asiā si ei visum esset, trāsiret: ad inferendū Antiocho bellum: &. P. Aphricanū secum duceret: quē Annibali victo, & p Antiocho in acie stanti, victorē opponeret. At vero. P. Scipionis pietatē quis non iure miretur? quā nō solum a prima adolescentia, Cornelio patri, sed ēt. L. fratri id ætatis, iisq; rebus egregiā præstitit? Et q̄q̄ erat Aphricanus: q Annibalem vicerat: de Pœnis triumpharat: oēs, belli gloria, & virtute anteibat: imperio tū minoris natu, se sponte summisit: vt is in honore obtinēdę prouincia, gratioso collegæ præferret. Ex eo autē bello. L. Scipio consul, Aphricani consilio egregio quidē, & fideli vsus, maximā gloriā in patriā reportauit. Nā primum in Græciā traiiciens inducias sex mēsiū Ætolis dedit: suadenteq; Aphricano, posthabitis oībus, Asiā, caput belli peteret. Prusiā deinde Bithyniæ regē aīo fluctuātē, Aphricani opera ab Antiochi societate auertit. Magnū. n. erat Aphricani nomē: & oēs qui cōsulē adibāt, rē aliquā impetraturi, eo patrono vtebant. Quū vero in Asiam peruenisset: & legatus Antiochi, & Heraclides Bysantius, præsto fuisset, vt de pace ageret: & publice ex positis mādatis, quas cōditiones īpetrare nō potuisset: priuatim, sicut præceptū erat, Aphricanū adiisse tradit: ac multis modis tentasse aīm viri: vt in regis desideriū traheret. Nā & filiū adolescētē, quē captū in potestate haberet, Antiochū remissurū dixit: & Aphricanū in totius regni societatē, titulo tm̄ sibi reseruato, libentissime suscepturū adiecit. P. aūt Scipio, sicut multis aliis virtutib⁹, ita fide, & probitate præstans, cæteris posthabitis, filium vt gratum munus, se accepturū rñdit: & pro priuato officio, quantum in eo esset, priuatā gratiā relaturū. Sed ante oīa regem hortari: vt abiectis belli consiliis: quascūq; dederit senatus, populusq; Romanus cōditiones accipiat. Paucis vero post diebus, Antiochus filium ad. P. Scipionē, vt pollicitus erat, remisit: quē alii iam inde ab initio belli a Chalcide Oricum petentē: alii paruo nauigio traiicientē: qdā proficiscētem exploratum consilia hostiū: captū fuisse tradunt: atq; eo tpe, ad patrē Eleæ ægrotantē, remissum dicunt. Ea indulgentia regis: gratissima (vt par erat) Aphricano fuit: visusq; ex longo interuallo adolescens animum eius sollicitum, & corpus ægrum, magnopere recreauit. Verū. P. Scipio, vt aliquod grati animi indicium præ se ferret: p legatos qui ad eū venerant, amplissimas gratias Antiocho egit, p filio ad se remisso. Deinde eum monuit: ne prius in aciē descenderet: q̄ se ab Elea in castra reuersum sciret. Mot⁹ authoritate viri Antiochus, aliquādiu se castris cōtinuit: & pliū in lōgū differendū putauit: sperās p Aphricanū se aliquē aditū ad cōsulē habiturū. Postea vero, quū cōsul ad Magnesiā cōsedisset: & lacessendo, atq; irritando hostē ad pugnā exciuisset: cōtinere se non potuit rex: quin iusta acie decertaret. Et prælio, inter alios regios duces, Annibal Carthaginēsis interfuisse traditur. Victus, profligatusq; Antiochus, quū pditis reb⁹ nullū remediū esse cēseret: ad Aphricanū q paulo post cōmissam pugnā, leuatus morbo, in castra venerat, cōfugit: ac p eū a cōsule īpetrauit: vt de pace agi liceret. Venientibus ergo ī castra legatis Antiochi: petētibusq;, vt regi suo ignoscerēt: & quascūq; vellēt cōditiones dicerēt pacis: Aphricanū ex cōi oīm sentētia, rñdisse tradūt: nō esse cōsuetudinē Romanorū: vt vel aduersis rebus, succūbere, vel secūdis efferri sciāt. Easdē cōditiōes, quas añ victoriā detulissent, se deferre: vt Europa abstineat rex. cis taurū mōtē, vsq; ad Tanaim amnē possessionē Asiæ cedat. In. xx. ānos tributū pēdat. xx. obsides ex arbitrio cōsulis dedat. Et ante oēs Annibalē Pœnū, cōcitatorē belli poposcit. Sed is, vt in eius vita scripsimus, terra, mariq; fractas vidēs Antiochi opes, se manibus Romanorū surripuerat: & ad Prusiā Bithyniæ regē pfugerat. Antiochus acceptis conditionibus pacis, benigne sibi a populo Ro. factū dixit: q magna cura liberatus, modicis regni terminis vteret. Ampla. n. impia & nimię q̄ expetunt opes, tot tāq; varias & vndiq; circūfusas molestias hābēt: vt nō minus verę q̄ elegāter a Theocrito dictū sit: Nō mihi sint, nec opes Pelopis: nec multa talēta: Nec celeri cursu vētos supare fugaces: At vacuo curis, liceat cātare sub antro. Et pcul e specula mare pspectare pfundū. Cōsul debellato potētissimo rege Asię, celeriusq; opinione oīm bello maximo cōfecto, Romā rediit: & specioso triūpho vrbē est iuectus. Cognomē quoq; ex deuicta puincia meruit; vt sicut añ Aphrican⁹ ob Aphricā, sic ēt iste Asiatic⁹ ob Asiā subactā diceret. Nec. P. Sci

L. Scipio. C. Lælius.

L. Scipioni cōsuli ī Gręciā pficiscēti. P. Scipio frater legatus accedit.

Antiochus filiū ad Scipionē remisit, antea captum.

Antiochus a Romanis victus ac pfligatus.

Cōditiōes pacis Antiocho datæ.

Impia ampla & nimię opes multas secū molestias habent.

Asiaticus Scipio ab Asia subacta dictus.

... et integritas Aphricani Scipionis

pio, cuius cõsilio. L. frater remp. felicissime gesserat, expers honorũ fuit. Nã paulopost duo clari cẽsores. T. Qu. Flaminius & M. Claudius Marcellus eum principẽ senatus, tertio legerũt: sicq̃ iis duob⁹ lustris, ex quo est ab initio cõstitutus, in ea dignitate pmansit. Verũ operęprecium est: cõtẽplari q̃ varia, & q̃ imbecillis sit rerũ humanarũ cõditio. Erat ea tẽpestate cumulata omni genere honoris Scipionum, Corneliæq̃ gentis gloria: & Aphricani authoritas in eum gradum peruenerat: vt non eẽt priuato viro, in libera ciuitate vlterius expetendũ. Hãc magnitudinẽ sustinere nõ potuit inimicorũ inuidia: sed erupit tandem ea q̃ aĩs latebat: & in tãtarũ rerũ authores, sese effudit. Nã duo tribuni plebis, Porcii Catonis (vt qdã suspicant) opera cõcitati, diẽ. P. Aphricano dicũt: & pecuniæ ab Antiocho rege acceptę, & nõ in publicũ relatę eũ insimulãt. Is suæ pbitatis conscius, vocãti magistratui paret: ac ingẽti fiducia aĩ in forũ pgressus orationẽ amplã, magnificãq̃ habet de rebus a se prep. gestis. quarũ cõmemoratio nõ p gloria, sed p suo piculo habita, a multitudĩe q̃ ibi freqũẽs aderat, ęq̃s aĩs recipit. Instãt tñ tribuni: multis calũniis hoĩem onerãt: & q̃si culpę obnoxiũ, suspitionibus magis, q̃ argumẽtis accusant. Sequẽti die citat⁹ iterũ Aphricanus, ad cõstitutã horã pſto adest: & cũ magno comitatu amicorũ p mediã cõcionẽ, ad rostra pgredit. Ibi silẽtib⁹ cũctis: Memini inqt Quirites, me tali die, de Annibale & de Pœnis egregiã victoriã cõsequutum. Quãobrẽ postpositis litibus, hic eundum in capitolium cẽseo: vt p rep. felicissime gesta, diuino numini gr̃as agam⁹. Proficiscẽtẽ deinde. P. Scipionẽ nõ modo i capitoliũ, sed ẽt ad oĩa tẽpla vrbis, sequuta vniuersa cõcio est: magistratu cũ solis ministris, relicto. Hæc velut vltima psperitatis dies, & frequẽtia hoĩm, & beniuolẽtiæ significatiõe, quacũq̃ antecedẽti felicior Aphricão illuxit. Nã postea ruri agere, vitã pcul ambitiõe, ac foro cõstituit. Itaq̃ Linternũ se cõtulisse tradit: seu vehemẽti indignatiõe cõmotus: q̃ post tãta bñficia in ciuitatẽ collata, p mercede ignominiã reportaret: seu q̃a satietate gloriæ capt⁹, generosius duceret, spõte inimicorũ inuidiæ cedere: q̃ vi, & armis magnitudinẽ suã tueri. Accusantibus deinde tribunis cõtumaciã viri, ac. L. fratre absentiæ suę cãm, in ægritudinẽ referẽte: vnus ẽ tribunis plebis Tyberi⁹ Gracch⁹, cui simultates cũ Aphricano erãt: cõtra opinionẽ oĩm, hãc excusationẽ accepit: & Scipiõis cãm, mõ cũ summis laudibus efferẽdo: mõ aduersarios deterrẽdo, sic egregie tutat⁹ est: vt postea senat⁹ freqũẽs, q hãc iniuriã iniquo ferebat aĩo: amplissimas ei gr̃as egerit. Sunt ãt q volunt Publiũ Scipionẽ, priusq̃ Linternum cõcederet: librum p reddẽda ratione a. L. fratre in senatũ allatum, suis manibus cõcerpsisse: atq̃ id nõ fraude, aut arrogãtia fecisse: sed eadẽ fiducia animi, qua aliqñ in q̃stores est vsus: quum clauis ad aperiẽdum ærarium, cõtra leges poposcit: vt necessitati reip. subueniret. Quidã ẽt dicunt: non Aphricanum, sed Asiaticum fuisse: quẽ tribuni plebis indiciũ vocarunt: &. P. Scipionẽ q in Hetruria p id tp̃s erat, legatus, hac re cognita, celeriter in vrbẽ rediisse: & primo aduẽtu, quum offendisset. L. fratrẽ dãnatum: & paratos ministros, q eum vinctum in carcerẽ ducerẽt: sic aĩo exarsisse: vt viatorẽ, tribunosq̃ plebis, vi a corpore fratris repulerit: Adiiciunt p̃terea Tyberium Gracchum, tribunum plebis, q̃stum primo: solutã esse a priuato tribunitiã potestatẽ: deinde postpositis simultatibus, q̃ sibi cum Scipiõibus intercedebãt, eorũ patrocinium, suscepisse: vt tribuni potius a tribuno, q̃ a priuato victi viderent. Eodẽ die, senatum in capitolio cœnãtẽ authorẽ fuisse scribunt: vt Aphricanus minorẽ, ex filiabus Tyberio Graccho despõderet. Hac spõsione facta, rediẽs domum. P. Scipio, quum vxori nouã affinitatẽ nuntiasset: indignata mulier dixisse fertur: nõ debuisse eum incõsulta matre, filiã despõderet: etiã si Tyberio Graccho locare potuisset. Id rñsum Scipioni iocundissimum fuit: quum vidit cõiugẽ in eãdẽ sententiã, in qua ipse cõstiterat, de locanda filia incidisse. Nec sane me fugit, hęc quę mõ dixi, nõnullos de Tyberio filio, & Appio Claudio ei⁹ socero, tradidisse. Nã Polybius, Plutarchus, & alii locupletissimi authores, Corneliã, quę Caium, & Tyberium peperit, post mortẽ Aphricani, Graccho nupsisse scribunt. Fuit. n. Aphricano Æmylia vxor. L. Pauli filia: q cõsul prepu. ad Cãnas occubuit. Ex ea genuit filias duas: quarũ maiorem natu. P. Cornelio Nasicę: minorẽ, seu in vita, seu post mortem patris, Tyberio certe Graccho nuptã cõstat. De filiis vero, pauca reperiuntur: quę pro certis afferri possint. Diximus de adolescente ab Antiocho capto, & ad patrem liberaliter remisso: de quo nullam postea scriptores, q̃d cõpertum habeam, mentionem faciunt: nisi q̃ eum præturam gessisse, & in magistratu cõsequendo a Cicereio patris scriba, adiutum fuisse, qdam authores sunt. Proditum quoq̃ memorię est Aphricanum minorem a filio. P. Scipionis adoptatum fuisse. M. Cicero in eo libro, qui Cato maior inscribitur. Quã fuit imbecillis inquit. P. Aphricani filius, is q te adoptauit. Et in sexto de rep. libro, pater Æmylius, Scipionẽ filium hortatur: vt sicut Aphricanus auus, colat iustitiã & pietatem. De exitu autem. P. Scipionis, varia scriptores tradidere. Aliĩ Romę mortuum, elatumq̃ scribunt: & ad fidem huius rei monumentum ad portã capenã ei factum: & tres statuas superlocatas ferunt: quarũ duæ. P. & L. Scipionum dicunt esse. Tertia. Qu. Enniĩ poetæ. Huic sententiæ, illud Ciceronis cõuenire videt. Charus inquit Aphricano superiori fuit, noster Ennius. Itaq̃ etiam in sepulcro Scipionum putat is esse cõstitutus. Aliĩ authores sunt: & frequentior fama est: Lynterni Aphricanum mortuum: ibiq̃ ex sua institutione, sepultum esse: ne patria, parũ memor beneficiorũ, suum funus celebraret: monumentumq̃ ei factum: ac statuã suppositã: quã postea tempestate disiectã Li-

Scipio iterũ senatus princeps dict⁹.

Rerũ humanarũ fragilitatis admonitio.

Scipioni dies dictus.

Scipionis verba.

Linternum se contulit Scipio.

Tyberius Gracchus tribu. ple.

Æmylia. L. Pauli filia. vxor Aphricani fuit.

Cicereius.

Scipiõis exitus varie a scriptorib⁹ relatus.

Epitaphiũ Scipionis. Aphricani Scio. LIIII annũ agẽs obiit.

nius se vidisse testatur. Pręterea apud Caietã in marmoreo sepulcro, æneaq; vrna, hæc inscripta re/
periunt. Deuicto Annibale, capta Carthagine, & aucto Impio, hos cineres marmore tectus ha/
bes. Cui non Europa, nõ obstitit Aphrica quondam. Respice res hominũ q̃ breuis vrna premit.
Ego vero quærẽtitãs quo anno ętatis Aphricanus obierit. IIII. &. L. annos eũ vixisse, pauloq; post
interisse apud quosdã oratores Græcos inueni. Fuit autẽ vir, nõ solum omni bellica laude dignus,

Scipionis Aphricani laus.

sed ẽt domesticis virtutibus præstans: quæ sic eius animum, ingeniũq; alebant: vt dicere solitus sit:
nunq̃ se minus otiosum esse: q̃ quũ otiosus: nec minus solum, q̃ quũ solus esset. Interdũ enim mul
titudinẽ, consulto fugiens, tanq̃ in portum se in solitudinẽ recipiebat. Sed ea erat rerum gestaꝝ glo
ria: vt quocũq; proficisceretur: concursum omnis generis hominũ, cõmoueret. Tradit fama, quum

Virtutis quãta vis sit

in Linternum secessisset: prædones quosdã eũ salutatũ venisse: vt tm̃ virum intuerẽtur: dexterãq; illi
us fide, & victoris præstantem, contingerent. Magna est enim virtutis vis: & magna apud oẽs gen/
tes: quum non solum bonos, sed etiam improbos ad se amandum alliciat.

ANNIBALIS. P. QVE SCIPIONIS COMPARATIO.

AM VERO Res admonere videtur: vt Scipionis, & Annibalis gesta,
& ea quæ ad domesticam ptinent disciplinã, paucis verbis, cõferamus.
Primũ si res bellicas considerate velimus: satis cõstat, ambos fuisse sum
mos, præstantissimosq; belli duces: ac nõ modo ætatis suæ: qua nulla
bellacissimoꝝ viroꝝ feracior fuit: sed ẽt superioꝝ tpum, cuilibet regum/
imperatoꝝ ve pares. Id añt mirari libet: quum potẽtissimos aduersari
os domi haberent: q omnia sua consilia oppugnare nitebantur: tãta
cos in externis bellis sustinere aut pficere potuisse. Nã, vt cætera omit/
tã. P. Scipio, aduersante Fabio Maximo, aliisq; principibus ciuitatis,
quanta contentione perfecit: vt in Aphricam mitteretur ad gerẽdum
ex propinquo Carthaginensibus bellum! Annibal vero, quẽ aut qua/
lem aduersarium habuit Hannonẽ principem factionis aduersæ! Am
bo igitur multis domi forisq; difficultatibus victis, non felici quadam temeritate, vt plęrisq; conti
git, sed arte: ingenio: consilio: res omni memoria dignas gessere. Verum Annibalis ferociã plęriq;
mirãntur: q expugnata Sagunto, ausus sit ab vltimis terrarum finibus, in Italiam venire: ingẽtes
peditum, equitumq; copias secum ducere: validissimam rẽpub. quam maiores sui, non mediocriter
formidauerant: bello lacessere: multis exercitibus, consulibus, imperatoribus, cæsis, sub mœnibus
Romanæ vrbis, castra ponere: externos reges, lõginquas nationes, commouere ad inferenda Ro/
manis arma. Hæc qui fecerit, maximũ ac fortissimum ducem habendũ putant. Alii vero in Scipio
nem cõuersi, summis eũ efferũt laudibus: quatuor nobilissimos duces, quatuor exercitus in Hispa
nia fusos, fugatosq;, deuictum, & captũ ingentis nominis regẽ enarrãt. Postremo illã memorabilẽ
pugnã extollũt: qua Scipio, collatis signis, Annibalem pfligauit. Nam si Fabio inquiunt laudi da/
tum fuit: quia non est a Pœno superatꝰ: quid de Aphricano dicendum erit: qui celeberrimum du
cem, magno prælio fudit: & grauissimum bellum confecit. Hũc insuper aperto Marte, bella gerere,
cum hoste æquo cam po cõgredi, cõsuesse memorant. Annibalem cõtra, insidiis: dolis: atq; omni
genere fallaciæ vti solitum tradunt. Itaq; oẽs græci, latiniq; scriptores, callidissimum ducem appel/
lant. Sunt præterea qui Annibalem laudandum censent: q tam diuturno tpe, quo bellũ cum Ro/
manis gessit, exercitũ cõflatum ex omni genere hominũ, sic quietũ, & cõcordẽ tenuit: vt nulla vnq̃
in castris audita seditio sit. Vituperandum econtra arbitrant: q post illam memorabilẽ cladẽ Ro/
manis illatã, segniter sit victoria vsus: q Campaniæ, Apuliæq; delitiis, sic milites suos corruperit:
vt nõ iidẽ postea viderent: qui Romanos ad Trebiã, ad Thrasimenum, ad Cannas fudissent. Hæc
quũ oẽs authores, in eo reprehendãt: tum pfidiã, & crudelitatem, maxime detestant. Nam vt cætera
omittam: quæ ĩmanitas illa fuit: quũ hoĩs Arpinatis vxorem, & liberos in castris accitos, viuos cõ
bussit! Quid de illis dicẽdum: quos ex Italia decedens, in Iunonis Laciniæ delubro, necari iussit! At
Scipionẽ, si scriptoribus magis, q̃ inuidorum calumniis credere libet: moderatissimũ ducẽ, nec so/
lum in pugna strenuum, sed ẽt post victoriã clementẽ fuisse dicemus. Itaq; sæpissime accidit: vt eius
dẽ virtutẽ hostes, misericordiã victi, fidem cæterę gẽtes experirent. Iam vero cõtinentia, & liberali/
tas viri, quanta, aut qualis fuit: qua in virginem captiuam: qua in Luceiũ principẽ, Celtiberorum ẽ
in Hispania vsus! Quod autẽ ad vtrũq; attinet: ambo liberalibus artibus eruditi: ambo doctorum
hominum amatores fuisse dicuntur. Tradunt enim, vt Aphricanum, Ennio: sic Annibalem Sosil
lo Lacedæmonio familiarissime vsum. Sunt etiam qui Pœnũ, literaꝝ Græcarum non modo non
ignarum fuisse scribunt: sed in hoc quoq; genere laudis, tantum ei tribuunt: vt historiam de rebus
gestis Manlii Vulsonis, Græco sermone scripsisse velint. Ego vero. M. Tullio libenter adhæreo: qui
in libro de oratore, Annibalẽ dicit audiuisse Ephesi peripateticũ Phormionẽ de imperatoris officio,
& de omni re militari copiosissime disserentẽ: pauloq; post rogatũ qdnã de illo philosopho indica
ret: respondisse: non optime græce, attamẽ græce: multos se deliros vidisse senes: sed qui magis quã

Phormio deliraret, vidisse neminē. Ambo præterea apti in dicendo: Annibal etiam acutus in respondendo fuisse traditur. Quum aliquando Antiochus populo Romano bellum illaturus, copias aciem deduxisset: nō tam armis, quam auro, argentoq ornatas: quæsiuit a Pœno, an satis hæ copiæ sibi viderentur: Tum ille, satis inquit o rex: quis hostes auarissimi sint. Illud autem vere dici potest: Annibalem, res gessisse magnas: attamen suæ reip. calamitosas. Causa enim perniciosissimi belli, causa pestis, atq exitii fuit. Scipio contra, sic rēpub. suam protexit: patriam conseruauit: imperium auxit: vt qui ea meminerunt, Romam Ingratam appellare non dubitent: quæ Aphricanū seruatorem vrbis cedere ex vrbe maluit: quam paucorum furorem, audaciamq reprimere. Ego vero nec eam ciuitatem, gratam appellare possum: quæ præstantissimi viri simul, & innocentissimi tā abiecte ignominiam tulit: nec tam vituperare scio: q̄ vituperandam censerem: si ad eam iniuriam inferendam contulisset manus. Verum senatus, vt omnes authores asseuerant, Tyberio Graccho opem Scipionibus afferenti gratias egit: & plebs, relictis tribunis, qui reum citabant, per omnia tēpla vrbis Aphricanum sequuta, facile declarauit: quanta beniuolentia, quantóq honore dignum censeret Scipionum nomen. Q̄d si ex talibus indiciis ciuium animi metiendi sint: non tam ingrata ciuitas in abiicienda beneficiorum memoria: quam in toleranda iniuria lenis mollisq censenda erit. pauci enim fuere: qui reliquis indignantibus, tale facinus audiendum putarunt. Ceterum vir magni animi Scipio, facile contēnens inimicorum inuidiam, cedere ex vrbe maluit: quam intestinis discordiis ciuitatem euertere. Nec iam ipse, vt Coriolanus, Alcibiades, aliiq permulti ex antiquorum memoria, infesta patriæ signa inferenda putauit: nec exteras gentes, potentissimos reges commouendos censuit: vt eorum auxiliis fultus, ei ciuitati vim afferret: quā spoliis triūphisq decorarat. Quantum enim Romanæ libertati consuluerit: facile intelligi potuit: quum regale nomen ab Hispanis delatum, repudiauit: quum populo Romano succensuit: q eum perpetuum consulē & dictatorē vellet facere: quum in comitio, in rostris, in Capitolio, sibi statuas fieri, vetuit. quæ omnia posteris temporibus ad Cæsarē, qui Pompeium profligauit, a seruientibus ciuibus sunt delata. Ex igitur, aliaq eiusdem generis sunt Aphricani propriē virtutes: maximeq ac verissimæ laudes continentię. Verum vt hęc omnia ad vnam summam referantur: ii duo celeberrimi duces nō tam domesticis virtutibus, quibus Scipio magnopere præstitit, quam bellicis artibus, & rerum gestarū gloria, cōparabiles esse videnī. Exitus quoq vitæ, similitudinem quandam præ se ferunt: q ambo extra patrium solum obierunt: q̄q̄ Scipio, non a republica damnatus: vt Annibal: sed voluntario sibi exilio indicto, vitam extra vrbem finiendam putauit.

Annibalis rñsio acuta Antiocho regi facta: de eius exercitu auro argentoq instructo.

¶ PHILOPOEMENIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO PER GVARINVM VERONENSEM IN LATINVM VERSA.

Leander & Genere primari⁹, & inter āplissimos Mantiniæ ciues egregia potestate pollens fuit. Is vt fortunę mos ē, ex eius vrbe pfugus Megalopolim puenit: maxime ob * Craugin Philopœmenis patrē: virum quidē oībus in rebus clarissimū: tum vero præcipua secū familiaritate deuinctū. Cleander quoad Craugis in vita fuit, rerum omniū facultatē assequutus ē. Ei autē mortuo amoris vicissitudinē & hospitii præmia reddidit. Eius sīqdē filiū patētē destitutum educauit: quēadmodū Achillē sub Phoenice enutritū Homerus tradidit: quum illius mores statim generosam quādā ab initio, vereq regiā cōfirmationē incremētisue capesserēt. Verū pubescēte iā Philopœmene, Eudemus ac Megalophanes Megalopolitani ī primis curā subiere: viri cū Archesilao plurimū ī Acadēia obuersati: maximi oīm ætatis suæ phoꝝ ad res vrbanas & actiōes studia pduxerāt. Ii quū occultos Aristodemi interfectores istruxissent: & ppriā a tyrannide pa

Cleander.

Craugis Philopœmenis pf.

Eudemus. Megalophanes.

triam liberam reddiderunt: & vna cum Arato, Nicoclem quoq; Sicyoniū tyrānum eiecerūt. Descantibus deinde Cyrenensis quū perturbata eorū ciuitas intestino morbo teneretur: eo nauigarūt: præstantissimisq; legibus ab se positis, ciuilem statum optimis institutis adornarunt. Hi nimirum inter alia eorū opera, & Philopœmenis institutionem plurimi faciebant: vt q in bonis huius hominis artibus publicū græciæ emolumētum efficerēt. Etenim græcia quū post eximias antiquissimorū ducum virtutes, hunc virū perindeac extrema senectute filiū in lucem pduxisset: ipsum præcipua beniuolentia complexa est: simulq; cum gloria eius potestatem adauxit. Romanus quidam Philopœmenem laudibus extollens græcorum postremū appellauit: quasi græcia nullum amplitudinis virū, nec vere Græcia dignum, post Philopœmenē edidisset. Fuit forma minime sane turpi: quemadmodū quidā opinant. Nam eius imaginem spectamus Delphis pmanētem. Mulieris autē hospitæ Megarensis ignorationē, ob indumētorū tenuitatē & frugalitatem eius euenisse traditur. Illa enim quū Achæorū Imperatorem ad se aduentare accepisset: ingenti animi tumultu fluctuabat: & in ipso cœnæ apparatu (forte enim miratus aberat) agitabat. Interim Philopœmen e tenui admodum cum chlamyde, subit ædes: quē mulier ex ministris quēpiā præcurrentē anteuertisse suspicata, vt ministranti sibi opem adhiberet, precabatur. Continuo Philopœmē, relicta chlamyde, scindere ligna cœpit. Inter hæc hospes ingressus, vbi rem cōspicatur: quidnā hoc est inqt o Philopœmen? Cui * Philopœmen dorica respondens lingua, Quidnā aliud ait, q̄ indecoræ faciei supplicium do? Reliqui corporis effigiē Titus Flaminius mordēs aliquādo, O Philopœmen dixit: q̄ pulchras manus habes, & crura: ceterū ventrem nō habes. & erat sane mediis ex partibus gracilior. Verū in ipsius facultatem, relatus est Titi morsus: nam quū bonos eqtes, ac pedites haberet: interdum pecuniarū inopia laborabat. Hæc quidē per scholas de Philopœmene dictari solent: mores autē eius, propter ingenitam honoris cupiditatē, contentiosi, crimine oīno nō caruerunt: nec iracundia liberi fuere. Et licet Epaminōdæ in primis æmulus esse nollet: eius pfecto strenuitatē, intelligētiā, integritatem, ita vt nullis afficeretur pecuniis, magnū in modū imitebatur. Verū quū in mansuetudine, grauitate, humanitate, ad ciuiles disceptationes pmanere, iracundia, & contentione nequiret: ad rei militaris, q̄ vrbanas virtutes accōmodatior cēsebatur. Etenim vt pnmum ex ephebis excessit, ingenti quodam rei militaris studio tenebatur: & eas quę ad hoc cōducerēt disciplinas auditor erat: eqtandi, tractandorū armorū, & pugnādi cupidissimus. Quū aūt luctari cōmode videret: inuitātibus amicis, & tutoribus, vt Athletarum arti, quicq̄ operę impartiret, eos interrogat: num quid ex Athletarū arte ad rei militaris exercitationē detrimenti pateretur? Cui id quod erat assueuerāt: quū omnibus rebus inter Athleticū & militare corpus & vitā interesset: tū vere aliā viuēdi formulā, & aliud exercitationis genus esse. Pugiles qdem, pmulto sopore, assidua saturitate, agitationibus ad certū modū, & ordinē institutis, suam habitudinē tutari: quæ quouis momēto, & noua cōsuetudinis excursione, ad permutationē, dubia, & piculosa sit. Militiā vero nullius erroris expertē, per inæqualia cūcta versari: præcipue inopiam, ac vigilias tolerare, & facile quidē, solitā. Quibus auditis, Philopœmen nō modo per se studiū omne pugilū fugit: & derisioni habuit: sed etiam postea, quū exercitus ductaret: cum ignominia & pbris, quārum in eo fuit, habuit. quippe quū aptissima, ad dimicationes necessarias, corpora ineptissima redderet: & prorsus inutilia. A pædagogorū & præceptorū cura solutus, in expeditionibus, quas tapinæ, populatio nisq; gratia in Spartanorū fines, ciues incursantes faciebant, ita seipsum cōsuefecit: vt quoties educeretur exercitus, primus: quoties reduceretur, postremus vaderet. Vbi vero otium ab armis esset: corpus defatigabat: & aut venatiōibus, aut agricultura agile pariter, robustū ve cōparabat. Agrū enim bonū viginti ab vrbe stadia possidebat. Et eo post prādiū, aut cœnæ tēpus: quottidie cōmigrabat: vbi super stramēta, prout sese obtulerat: sicut quiuis colonorum: defessus, qui eti se dabat. Prima deinde luce surgens: vna cum vinitoribus, aut bubulcis: opus aliquod suscipiebat. Inde in vrbem denuo cōmeabat: vbi reipublicæ negotiis: aut cum amicis: aut cum magistratibus occupatus erat. Quæcunq; illi bellicis artibus parta fuerant: aut in equis, atq; armis comparādis: aut in captiuis redimendis, expendebantur. Rem vero domesticam ex agricultura, iustissimo sane quęstu amplificare: & collocupletare nitebatur. Illud videlicet inter superuacanea minime ponens opera: verum maiorem in modum, ad officium pertinere ratus: ita rem familiarē possidere: vt ab alienorum iniuria, manus contineret. Eloquentiæ, & philosophorū operibus, assiduam curā adhibebat: nec tamen omnibus: sed quæ ad virtutē capessendam, vsui sibi fore iudicabat. Homericis vero figmētis: quæcunq; ad ingenium virtuti excitandum, & stimulandum attinere putabat: animum intendebat. Cæterum lectionibus Euangeli præcipue de re militari studiosius incumbebat, Historias Alexandri cōplectebatur. Id semper secum versans: quonā modo ad actionem verba cōuerteret: nisi quippiam otiose, & infructuoso sermone videret absolutū. Etenim quæ ad rerū militarium speculationem in talibus pinguntur: prorsus omittens: ex locis ipsis experientiā, argumētum ve captabat. Atmeditans exercitationē faciebat: procliues locorū descensus, præruptasq; camporum præcipitia, & quicquid ad fluenta: fossas, angiportus: casus: & formas in dilatanda,

Aratus. Nicocles Sicyonius tyrannus.

Philopœmenis quę forma fuerit.

Titi Flaminii in Philopœmenē morsus.

Philopœmenis ingenium.

quid [illegible]

rursus in contrahenda phalange obuenire posset, ipse secum dum iter faceret cōsiderare: aut comitibus proponere solitus erat. Hunc siquidem virum, plusq̄ necesse fuerit, rerum militarium studio & ornamentis incubuisse: & bellicas arteis perindeq ac variam multimodāq; virtutis materiam charitate complexum fuisse constat: quas qui omitterent, velut ignauos, & ad nihil agendū natos, cōtēptui prorsus habuit. Quum Philopœmen annos viginti natus esset: rex Lacedæmoniorū Cleomenes Megalopolim noctu repentino adortus impetu, vt deturbatis excubiis, & intra mœnia irrūpens, forum omne captauerat. Contra Philopœmen auxilium ferens, q̄q̄ summis viribus & magno capitis periculo decertarit: hostem tñ reiicere non valuit. Cæterum subducit furtim, ex vrbe ciues aduersus insectantes, armis occurrens. qua in re ita Cleomenem in seipsum eliciuit: vt amisso prius equo, & vulneribus acceptis, difficile, postremus euaserit. His Messanā contendentibus, Cleomenes, per legatos nuntiat locū se illis cum pecuniis reddere. Eam conditionē Megalopolitani libēter assumebāt, in patriā redire pperātes. Q d Philopœmen cōspicatus, obstitit: inhibuitq; oratio nis grauitate: cōmonefaciēs, Cleomenem haud sane oppidum reddere: Verum oppidanos sibi vēdicare: vt firmius oppidum tenere queat. Haud enim habiturū Cleomenē: qua ratione domicilia & inanes muros, sedendo tueat: verum ob solitudinē ē vestigio abiturū. Quibus vocibus, reditū ciuibus dissuadens, occasionem Cleomeni præbuit: vt magna ex parte diruta, & vastata vrbe, grādi pecunia ditatus, abierit.

Cleomenes Lacedæmoniorum rex Megalopolim adortꝰ occupat.

Philopœmē contra cleomenē audacter decertauit annos. xx. natus.

Postea vero Antigonus rex adiumento futurus, aduersus Cleomenem, vna cum Achæis ductauit exercitum. Quo Selasiæ colles, & aditum occupante, Antigonus admotas propius instruxit copias: eo consilio, vt viribus aggrederetur hostem. Erat autē suis cū ciuibus in equitū ordine Philopœmen constitutus: proxime subinde Illyrii: quibus vallātibus, pro eorū multitudine ac robore extremū agmē, edictū erat: vt residētes quieti perstarēt: donec ab altero cornu rubicundā a rege tunicam in sublime tolli sarissa pspicerent. At conantibus per Illyricos ducibus vi Lacedæmonios aggredi: Achęis autem, vti fuerat edictum, ordinem residendi seruantibus: Cleomenis frater Euclydas, cognito q; disiuncti hostes digrederētur: leuis armaturæ milites ppere circūmittit: quos in Illyricos impetū a tergo facere, eosq; distrahere ipat: seorsum ab eqtū auxilio destitutos.

Antigonꝰ rex.

Selassia.

Euclidas frater Cleomenis.

His igitur iussa facessentibus, ac perturbantibus rem, conspicatus Philopœmen, facile ratus leuis armaturæ milites aggredi: psertim quū ad id conducat, tpis occasio: primū quidē regis p̄fectis mentē aperit: postea vt persuadere se minime posse cernit, suos secum rapiens ciues, hostē inuadit, nondū enim ad tñ imperatoris facinus satis ampla eius fides erat, & authoritas: quin insanire diceebatur. Hoste igitur ab initio perturbato, tum multis cadētibus fugā capessente: vt magis regios animaret: & tumultuantibus aduersariis, ocyus immisceret: equū dimittit: Ipse p obliquas conualles, confragososq; torrentes in equestri thoraces, & armatura grauiore difficulter, ac labore quam maximo decertabat: quum interim sub natibus vno per coxam vtrāq; telo transuerberatur. Vehemēs quidē plaga: sed nequaq̄ letalis erat: ita vt teli cuspis emineret. Principio igitur non secus ac colligatus māsit immobilis: ipsius enim iaculi infixa penitus acies, durū ac grauem dū retraheretur motū faciebat. Verētibus autē qui aderāt cōtrectare, ac subinde ardentius sæuiente pugna, indignatione, & decoris auiditate, animo discruciatus ad dimicandum ferebatur. Paruo tādē motu & altera crurū supinatione confracto iaculo, frustum vtrūq; p se iussit educi, hoc pacto liberatus, stricto ense p ppugnatores in hostē vadebat. Qua ex re, non mediocrem p̄liantibus prōptitudinē, & virtutis æmulationē iniecit. Victor igiṫ Antigonus, Macedones tentabat: interrogans quāobrem suo iniussu equitatū concitassent. Quibus rn̄dentibus, se inopinātis, & inuitos manū cū hoste cōferre coactos: quum adolescens Megalopolitanus, prior incurrisset: Ridens Antigonus, ille inquit adolescens amplissimi opus ductoris effecit.

Philopœmen vulneratus telo p vtrāq; coxā.

Hoc insigne facinus, plurimū gloriæ (vti par erat) Philopœmeni peperit: quūq; Antigonus secū militaret summo studio peteret: ac præfecturā simul, & grandē pecuniā exhiberet: repudiauit: præcipue, quia se esse eius sciebat ingenii: vt aliorū subiici ditioni, nō nisi grauiter, & moleste posset. Vitam vero otio, & secordia terere, minime cupiens: vsu ac rerum bellicarum disciplina, in Cretā militatum nauigauit. Vbi aliquādiu per varia præliandi genera inter bellicosissimos viros, cōtinētes, & viuendi norma castigatos, scientia, & exercitatiōe versatus, tāto ad Achæos splēdore reuersus est: vt q̄primū p̄fectus equitum, designaretur.

Philopœmē ab Antigono rege laudatus.

Solebant equites, si qñ in expeditionē eundū erat, pusillis, & vilissimis equis, qui forte ad manus obuenerant, vti: ac multoties militiā detrectātes, alios in eorum loco suffectos emittere. Quare oēs, & bellorum imperiti: & audaciæ prorsus expertes erāt. Hęc autem superiores idcirco semper præfecti neglexerant: quia inter Achæos equestris dignitas, eximia potestate: & honoris, ac supplicii authoritate præcelleret. Tales itaq; Philopœmen accipiens: haud cessit: neq; omittendos esse sane duxit. At vrbes obiens iuuentutem ad decus, & laudem, ac magnificentiam viritim excitabat: quosq; necessariis indigere cerneret: mulctabat. Vbi vero frequens futurum erat spectaculum: exercitia: ludos: & mutuas concertationes instituere consueuerat. Paruo igitur tempore, mirandum cunctis robur: & promptissimos adhibuit animos. Et quod in re militari maximum habetur: agiles, acresq; reddidit. Et in acie ambire: circūflecti: equos versare: declinare: strenuos, habilesq; vsu, & industria

Philopœmē ab Achęis p̄fectꝰ equitū designatus.

perfecit: adeo vt totius agminis dexteritas, Varias mutando figuras, vnius corporis, alacritati in ter mouẽdum simillima esset. Quibus & ipse exemplũ erat: circa Larissum fluuium acerrima contra Ætolos, & Elienses cõstãte pugna. Eliensium equitũ prefectus, Demophãtus in Philopœmenem citato cursu, adequitat: Cuius ille impetum excipiẽs, & hasta occupans, Demophantum fortissimo prostrauit ictu. statim eo collabente, hostes fugam faciunt. Itaq; iam late Philopœmenis illustre nomen erat: quippe qui neq; iuuenibus manu, neq; senioribus prudentia, cederet: verũ in prælio & fortis militis operam, & sapientis ducis officium, satis superq; fungeretur. Rem Achæorum publicam primus Aratus ex humili sane, atq; abiecta, ad dignitatis fastigium, potentiamq; p vexit. Qui conciliatis ciuitatibus, græciensi ritu, & humanis institutis ciuilẽ induxit statũ. Deinde quemadmodũ in aquis, quũ pauca quędam, & minuta subsistere cœperũt: reliqua prioribus affluẽtia, validiore firmamẽto consigũtur: & inter se mutuo implicita, stabilius cohærent: ita quũ imbecilla, & ad omnium incursum facile ruitura Græcia, per ciuitates dilaberetur: constantes in vnũ Achæi, finitimas ciuitates, quaq; versum, ea tempestate, nunc iuuando, nunc a factiosis liberãdo, suscepere. Alias cõcordia, & ciuitatis iure, secum permiscentes, vniuersam Peloponesum, vnum corpus, vnam potentiam componere cogitarant. Cæterum viuente adhuc Arato, ciuitates magna ex parte morem Ptolemæo gerẽtes, Macedonicis subiiciebantur armis. Dehinc Antigono & philippo intra Græciæ negotia obuersatis, adhærebant. Vt vero Philopœmen ad rerũ culmẽ prouectus est: ii contra potentissimos per se iam armis pares, externis vti præfectis desiere. Aratus quidẽ ad dimicãdum lentior, iucundissima cõsuetudine, comitate, & regiis familiaritatibus maximam rerum partem absoluit: vt in eius vita literis cõmendatum est. Philopœmẽ vero bellator optimus & ad res armis getẽdas strenuus, itemq; in negotiis magnifice administrandis, & cõfectis superiori tempore pugnis, secũda vsus fortuna, vna cũ potentia, & Achæis animos extulit: cum eo: prospere sæpissime bella facere, & victoriam reportare solitis. Principio itaq; quæcunq; in acie struenda armaturarum formis male, ac inutiliter se habebant, permouit. Nam scutis leuioribus & angustioribus q̃ ad protegenda corpora satis essent, vtebãtur: hastilia: quoq; longe sarissis minora gestabant. Quocirca eminus quidẽ pugiles, & bellatores erant agiles: cõminus autem hostibus vsquaq; cedebant. In acie forma illis ad spiram cõsueta nõ erat. Quoties phalãge vtendũ esset: quũ neq; frontẽ, neq; testudinem ritu Macedonico haberẽt, facile detrudi, dissipari ve cõtingebat. Hæc Philopœmen alio captans ordine: eis vt pro scuto clypeum, pro hastili sarissam capesserẽ, persuasit: vtq; galea, thorace, ocrea tecti, statariam, gradariamq;, pro cursatili ac tumultuaria, pugnam exercerẽt. Quumq; omnes militari ætate florẽtes arma induere docuisset: primo quidem ipsos eo extulit: vt sese bellis inuictos esse cõfiderent. deinde delicatas, & luxuriosas eorũ impensas, ad optimum ornamentorũ genus transposuit. Siquidem fas non erat, inane penitus, ac fatuũ auferre certamen: æmulationem ve hominũ diutius ante languentiũ: superuacuis studentium indumentis, purpura, lectos intingentiũ: in cœnis, ac mensarũ lautitia, plurimũ sibi honoris, & gloriæ vendicãtium. Hos igitur, quum a minime necessariis, ad vtilia, & honesta, & expolitionis cupiditatẽ auertisset: oẽs ita cõtinuo permouit, & induxit: vt quotidianis corporũ vestitis impensis, in militaribus & bellicis apparatibus, singulari se decore pornatos spectari concupiscerẽt. Ita cernere erat refertas calicibus fractis, & pateris, officinas. Alii thoracas inaurabant. qdam scutis & frenis argentum imprimebãt. stadia domãtibus equos: aut adolescentibus arma tractãtibus, plena. inter muliercum manus galearum coni: pẽnæ variis distinctæ coloribus: equorũ velamina: floridæ militũ clamydes. earũ rerũ aspectus maiorem in modum fiduciam adaugens, atq; cohortans, ad subeundos terrores imperiũ, & strenuos ad pericula spiritus ingerebat. Nam luxuriosa ĩ reliquis spectaculis ĩpensa delirias affert: & mollitiem vtẽti suppeditat: quasi sensus ipse cogitationẽ picturis frangat: & titillatione corrumpat. Huius autem generis inspectio, mentẽ roborat: ac vires exacuit: velut Homerus prope nouis ante oculos positis armis, Achillẽ æstuantem animis: & ad ea tractanda prorsus ardẽtem decãtauit. Adornatos hunc in modũ: nũc cogitando: nũc defatigãdo ipsos propensissime, sane obtẽperantes Philopœmẽ exercebat. Nã ipsius agminis ordo mirifice dirigebatur: quia solitam, integrãq; firmitatem suscepisse videbatur. Tãtus erat gestantium splẽdor, & pulchritudo: vt arma iam ipsa corpori mãsueta, familiaria: & cum iucunditate leuia forent. Bellum itaq; cupiebãt: & mox cũ hostibus rem ferro decernere. Eo tẽpore Achæi aduersus Machanidam Lacedæmoniorũ tyrannum, bellũ gerebãt: qui pro ingẽti potentia, cunctis Peloponẽsibus insidias ordiebatur. Is ergo, vt ad Mãtineam incurisse renuntiatus est: Philopœmen illico in eum suos eduxit, vrter. p penes vrbem, multis peregrinis, omnibus ciuibus suas instruere copias. Conserta manu: Machanidas externo milite iaculatores Achæorũ: & hastatos eqtes in prima locatos acie: vertit in fugam. Quũq; in confertissimos Pugnatores, citato gradu, proficisceretur, ac percundũ esset: infectandi cupidus elapsus est: & Achæis ipsis phalangis ordinem statis seruantibus, Machanidas preteruectus est. Hunc initio perpetratum errorem: quũ res amissa, & admodum deleta putaretur, Philopœmen aspectans, negligere, ac dissimulanter ferre, nihilq; grauius ducere videbatur. Hostes

Larissus flu.
Demophãtũ Eliensiũ eqtum pfectũ Philopœmen p̃strauit.
Aratus.
Arati cõmiras.
Philopœmenis strenuitas.
Philopœmen quõ Achæos ad bellica exercitia informauit.
Clamydes militum floridæ.
Machanidas Lacedæmoniorum tyrannus.
Mantinea.

tur. Hostes autē conspicatus quantum insectando aberrauerant, a phalange disiunctos, vacuum
præstitisse locū, haud illis incubuit: cæteros longius abire siuit: quibus magno diuulsis interuallo,
suos mox in grauem armaturā infert. Cernebat enim Lacedæmoniorum phalangē nudatā ac destitu
tam: rectoque incursans cursu intēdit: vt neque princeps præsto adesset: neque pugnā expectarēt. Nam
quū Machanidā hostes fugātem inspexissent: penes se victoriā esse, nō dubitabant. Philopœmē autē
quū hos multa cæde fudisset (supra enī quatuor milia cecidisse dicunt) reuertentē ab insecutione,
cum pegrino milite Machanidā cōcitatus aggredit. Ingēti ac pfunda in mediū arcēte fossa, vtrin
que mutuos conatus edebāt: ille quidē, vt traiiciēs fugā capesseret: Philopœmē, vt impedimēto esset.
Erat autē spectaculū: nō vri dimicātiū imperatorū: sed vri belluarū totas in se vires necessitate ver
tētiū: quū fortissimus venator Philopœmen incūberet. Vbi robustus tyrāni equus, animosus, &
calcaribus cruentis vtrinque stimulatus saltu transuadere ausus est: & admoto iā fossæ pectore prio
res figere vlteriori margini tibias enitebat: iterum Simias, & Pholienus q assidue Philopœmeni in
ter præliandū adesse, & latus ptegere consueuerāt, infestis ambo incursant hastis: quos Philopœ
men anteuertēs, obuium sese Machanidæ offert: cuius equus cū ante corpus caput attolleret: Phi
lopœmē suo paulisper seorsum īclinato, manu telū adigit: & obnixe simul incutiēs effusum sternit
hominē. Hoc gestu Philopœmen Achæi Delphis ex ære locauere: & īsigne ipsius facinus, & expe
ditionē illā singulari admiratione psequuti sunt. Quū Philopœmē secūdum imperator instante
Nemeorū celebritate, nō lōge post Mantineæ victoriā, otiosus perdies festos esset: tunc primū græ
cis phalangē ornatissimā ostētasse pditū est, Quonā pacto motus illos cōtinua quadā aptitudine
cōpositos nō minori agilitate, quam robore militariter ederet. Certātibus inde citharœdis, spectaculū
ingressos, secū adolescētes militaribus chlamydibus & purpureis īdumētis ornatos, habebat. Cer
nere erat vniuersos, & corporum & ætatis vigore florentes, magnā erga imperatorē venerationē. & iu
uenilibus animis elationē præ se ferentes: quā multis, clarisque certaminibus contraxerāt. Quibus
nuper intrātibus forte Pylades citharœdus illustris, Timothei versus incœptabat. Hoc duce libertas
græcas ornauerat vrbes. Quū vocis magnitudo, & poetici stili pariter altiloquētia decorē mutuū
afferrent: oīm spectatorū oculi in Philopœmenē cōuersi: & lætissimus vndique græcorum sublatus ap
plausus: quū pristinæ dignitatis recuperandæ spes esset iniecta: & ad eam aīorū magnitudinē fidu
cia etiā pxime accederet. Achæorum copiis ad dimicādū, & subeunda picula id cōtingebat: qd & equis
nouellis vsu euenit: qui cōsuetos affectāt equites: sin aliū gestare obtingat, stare loco nesciūt: emicāt
& nouo quodā modo afficiūtur. Sic & milites ipsi, si qdē alter ductaret exercitū, tristes erāt: illū spe
ctabāt, illū oculis, illū mēte quæritabat. sin eius modo cōspectus esset oblatus: cōfestim oblatā fi
duciā, erectos & ad aliquid agēdum strenuos, aīosos que cernetes. Quæ & ipsi hostes intelligētes hu
ius dūtaxat imperatoris aspectū ferre nō quibāt: ob nominis eius gloriā, pauore pculsi: velut ex re
bus eorum gestis manifestū est. Rex Macedonū Philippus eo puenerat opinionis: vt modo Philopœ
men abesset: Achæos denuo noīs sui, terrore sibi subderet, qui Philopœmenē obtruncarent, clan
destinos mittit: Cognitis autē insidiis, tantum odii apud vniuersos contraxit græcos: vt passim
hominē pbro, & cōuitio insectarētur. Bœotii Megarā obsidione cinxerāt: quūque mox potiūdæ vr
bis spe tenerētur: ecce repentinus rumor ingruit: qui cōfictus erat importātem obsessis auxilium
Philopœmenē propius adesse: quo circa hærentes iam mœnibus scalas omittētes, fuga capta ab
* scessere. * Onabis post Machanidam Lacedæmoniorū tyrannus, de repēte Megaram occuparat:
Philopœmen p id tēpus, haud vllarum copiarum dominus, priuatus erat. Orat itaque Lysippum
Achæorū imperatorē: vt Messaniis succurrat: quod quū ab eo impetrare nō posset: potitis enim
vrbe hostibus, res omnino pditas esse aiebat: ipse nulla lege, nullo decreto, assumptis secum ciui
bus, opem præstare constituit. Eum pinde, ac præstantiorē principem sibi a natura conciliatū vni
uersi sectabātur. Ergo iam propinquū Onabis audiēs, tametsi castra intra muros haberet, haud
expectādum esse duxit. Verū per alias elapsus portas, celerato gradu, suos eduxit: haud parua se vsu
rum felicitate existimans, si profugere contigisset. Effugit itaque: & Messaniorū ciuitas pristinæ liber
tati restituta est: Hæc qdem ad Philopœmenis decus, & dignitatē. Ipsum vero Cretam repetiisse:
vt petentibus Gortyniis, belli vsibus se ducem exhiberet: crimini datū est: quod videlicet eo potissimū
tempore, quo eius patria ab Onabide bello vexaretur, ab esset, aut bellū fugitando, aut honorē
apud exteras nationes intēpestiue quæritādo. Adeo autē mature tūc Megalopolitæ bellati sunt:
vt & se mœnibus tenerētur: & intercepto ab hostibus agro, & sub ipsas pene portas locatis castris,
angiportus seminare cogerent: quum longinqs interim Cretēsibus Imperator belligerās, ac do
mesticum euitās bellū, inimicis in se ansas criminationis suppeditaret. Erant nōnulli qui dicerent
Philopœmenem idcirco otium suū, Gortinyorū postulantiū vsibus ad bellū cōcessisse: quia Achæ
is alios deligētibus prætores, priuatā vitam degeret. Ab otio vehementer abhorrebat: præsertim
quū imperatorias artes, & militarē virtutē, supra rationem omnē, vsu, & exercitatione tenendam
sibi esse censeret. sicut & scitum illud Ptolemæi declarauit. Nam quibusdam p eximias laudes. illū
extollentibus qui exercitū quottidianis exercitiis agitaret: & corpus laborū, & armorum studio haud

Philopœmē Machanidā Lacedæmoniorū tyrannū strauit.

Pylades citharœdus.

Nabis liuio Onabis tyrānus Lacedæmoniorūm.

Lysippus Achæorū imperator.

Onabis philopœmenis aduētū fugit. Philopœmē messanāi pristinā libertatem reduxit.

N

torpere fineret: Quisnã inquit regem admiteret: qui hoc ætatis non re ipsa se cõprobet, ac ostẽtet: verum meditatione,& cogitatione ducatur? Hoc igitur Megalopolitani, grauiter ferentes: seq̃ proditos arbitrãtes, extorrem eum facere conati sunt. Quod Achæi inhibuere: misso Megalopolim Aristeo prætore: qui licet Philopœmeni aduersaretur: cum eo de republica contentionem habere solitus: illum dannari minime permisit. Hanc ob causam Philopœmen extra suos ciues habitus, multos ex adiacentibus vicis ad defectionem concitauit: eos allegare docens, q̃ ex initio neq̃ illis tributa penderent: neq̃ Megalopolitanorũ legibus tenerentur: neq̃ eorũ iuris essent. Ea dicentibus illis, aperte se patronũ, adiutoremq̃ præbebat: simulq̃ in Achæos seditiosam ciuitatẽ perturbabat. hæc autem posterius acta.

Philopœmẽ in Creta p Gortynius bellum gerebat.

In Creta bellum pro Gortyniorum causa gerebat: non vti Peloponnensis, aut ex archadia natus homo: nõ simplice quodã,& ingenuo bellãdi ritu: sed Cretensium mores induẽs:& illorũ versutias, fraudes, furta,& insidiosas in eos vsurpãs artes: ipsos contra verã peritiã insipienti, ac inani calliditate contẽdentes, puellos demõstrauit. Rebus igitur ibi magnifice gestis, singulari admiratione,& nominis claritate celebratus in Peloponnẽsum relatus, Philippum a Tito debellatum offendit. Onabim quoq̃ Achæorũ, atq̃ Romanorũ armis implicitũ. Aduersus hũc dux creatus naualem aggressus pugnam, Epaminõdæ casum incurrisse visus est: suæ longe deterius virtutis opinione, ac gloria, maritimo congressus prælio. At tñ sunt nõnulli qui Epaminonda segniorem idcirco extitisse tradunt: vt suos degustare maris emolumenta ciues pateretur: ne pro statariis militibus, nautas (vt inquit Plato) corruptos sensim haberet. Et ita ex Asia,& insulis vltro re infecta reuertisse. Philopœmen pedestris pugnę scientiam ad cõsetendum mari quoq̃ certamen sat fore sibi ipsi persuadẽs, exercitationẽ intellexit,& qualis virtutis portio:& quantam oẽs ad res assuetis facultatẽ adhibeat. nõ modo enim in ipso nauali prælio propter imperitiam minus habuit: verum etiã quãdam nauẽ famosam quidem, cæterũ ab annis quadraginta peruetustam deducens expleuit: qua fathiscente, magnũ nauigãtibus discrimẽ importasse.

Gythium.

Ad hæc cognito qui hostes per ipsius cõtemptum, proinde, ac ex mari prorsus fugati, superbe * Gythiũ obsedissent: confestim in eos victoria sparsos, dissolutosq̃ue, haud quaq̃ expectãtes, annauigat: deinde noctu milites adducens, immissis intra tentoria ignibus,& castra incendio vastauit: & multos obtruncauit.

Philopœmẽ Onabis milites i fugã vertit: & deinde occidit.

Paucis post diebus, quũ per aspera quædã loca iter ageret, de repente Onabis interuenit: quæ res tñ Achæis intulit trepidationis: vt ex locis difficilimis, & in hostium potestate cõstitutis, salutem desperarent. Paululũ inde subsistẽs, ac loci ingeniũ oculis amplexus, struendarũ acierũ sollertiã, summũ in re bellica fastigium obtinere demonstrauit. Paulisper nãq̃ mota phalange,& ad præsentis loci naturam accõmodata, facilli me nullo tumultu ancipitẽ statum, ac periculum propulsauit. Tum hostes aggressus late fusos, terga vertere, coegit. Postea vero q̃ profugientes non directo quidẽ ad oppidũ cursu, sed alium, aliã palãtes,& dispersos cernit (cunctus autẽ ager propter saltus,& collis frequẽtis inuium sese per fluuenta, vallesq̃ præcipites, præbet) suos abinsequendo reuocauit: & nondum aduesperascente castrametatus est. Promiserant enĩ hostes, sese ex fuga in vrbem singulos, binosue per tenebras recepturos. Cõplures igitur ex Achæis per ripas,& tumulos circa mœnia, cũ pugionibus ex insidiis locat. hic plures ex Onabidis cõmilitonibus cecidere: vt qui minime cõferti pariter regrederentur: sed velut vnicuiq̃ fuga obtigerat: instar auiũ sub ipsa vrbe captabantur: in ipsas hostiũ manus incidẽtes.

Titus iuit⁹ Philopœmenis honores spectabat.

Quibus in rebus, quum græci eũ summa cum charitate cõplecterentur:& magnificis intra spectacula honoribus, afficerent: Titũ honoris auiditate fagrantẽ, tacitus dolor inurebat: qm̃ romanũ consulem, maiori q̃ ex Arcadia natum hominem penes Achæos admiratione dignum iudicabat: quũ & beneficiorũ magnitudine, nõ mediocriter antecelleret: qui vna præconis voce, Græciam pristinæ libertati reddiderit: q̃ philippo & Macedonibus subiecta seruiret. Deinde Titus deposito cum Onabide bello, pacem pepigit.

Onabis occiditur.

Nec multo post Onabis Ætolorum fraude interceptus, occiditur. Qua ex re Spartæ perturbatione orta, Philopœmen occasionẽ nactus, cum exercitu eo facit impetum:& alios vi, alios suasione ad ducẽs cum Achæis ciuitatẽ cõpositam adiunxit. Quo facto Philopœmenis nomẽ apud Achęos mirifice illustratũ est: qbus ex tam pręclara ciuitate, tñ dignitatis: tantum potestatis vindicasset. haud enĩ parum erat Spartanã ciuitatẽ, Achaiæ partem effecisse. Optimates Lacedæmoniorũ sibi desumpsit: qui eum libertatis custodem,& defensatorem sese habituros esse, in spem verterãt. Qua propter vęnundatis Onabidis ædibus,& supellectile, in. xx. ac centum talenta argentea redactis, eius illi muneris erogandi decretum fecere. Missi ad eum ciuitatis nomine legati. Vbi Philopœmenis integritas,& ab omni labe purus animus enituit: quippe qui nõ modo videri: sed esse vir optimus studeret. Itaq̃ primum Spartanorũ legati tali viro ne verbum quidem facere de largitate voluerũt: veriti autẽ inter se & reluctantes hospitem eius Timolaum intercessorem posuere.

Timolaus.

Deinde Timolaus ipse Megalopolim profectus,& cũ Philopœmene consilium agitãs, cœpit austeritatem eius sermonis,& honestam simul,& tenuissimam vitæ frugalitatem intueri. Quibus quũ ad inuictos ipsius mores pecuniam nullo pacto penetrare posse intelligeret: de munere quidem egit silentium: ficta vero alia ad se veniendi causa, ex vrbe concessit. Rursus ac secundo missus, idem

passus est. Tertio regressus: vix affari ausus, q̃ promptus esset in eum ciuitatis animus explicauit, Philopœmen verba comiter, ac iucunde accipiens, Lacedæmona peruenit. Quibus cõsiliũ pręberet: ne & amicos, & bonos viros largitionibus cõtaminare quærãt: quia illorũ virtute, vel gratis frui liceat: sed improbos, & eos q ciuitatẽ in senatu, & cõcione quottidianis seditionibus, & discordiis perturbant, emẽdos, & corrumpendos esse: vt acceptis pretiis, ore cõpresso, minus turbatũ, atq; tumultuatum eant. Lõge enĩ præstantius esse, hostibus dicẽdi licẽtiã adimere, q̃ amicis. Hunc in modum Philopœmenis ad pecuniã splendor apparauit. Diophanes deinde Achęorũ imperator, Lacedæmonios nouis studere rebus audiens: eos suppliciis efficere volebat. At illi cõtra ad bellũ intẽti cũctã Pelopõnẽsum perturbabãt. Conabatur vero Philopœmẽ mitiorẽ hominem reddere: iracundiãq; sedare: tpis genus docens: quo rex Antiochus, & romani tã in structis in terra græcia exercitibus sublimes animis incũbãt. Oportere præfectũ huc mentẽ, huc cogitationẽ vertere: domestica muni me cõmouere: Quædã vidẽtem dissimulare: & nõnulla etiã obaudire. Dicta hæc aspernatus Diophanes, vnaq; cũ Tito laconicos fines ingressus, cõfestim ad vrbem cõmeabat. qd Philopœmen iniquo ferens aio, opus nõ sane legitimũ, aut ex æquitatis diligẽtia, sed ingẽs, ingẽti spiritu cõfectũ ausus, Lacedæmonẽ aduẽtat: & Achæorũ imparorẽ, & Romanoꝝ consulẽ, homo priuati iuris excludit: ciuiles tumultus sopit: cõmunẽ, vt antea Lacedæmoniis statum iterũ inducit.

Philopœmenis ad pecuniam splendor.

Diophães Achæorũ imperator.

Posteriore deinde tẽpore, quũ præturã Philopœmen administrauit: quadã Lacedæmonioꝝ culpa, Spartanos reduxit exules: & Lacedæmonios, vt quidẽ Polybius scribit, octoginta: vt autẽ Aristocrates, trecẽtos, & quinquaginta interfecit: & mœnia diruit: & magnã agri partem interceptã Megalopolitanorũ iuri adiudicauit: quicũq; ab tyrãnis Spartana ciuitate donati fuerãt: oẽs in Achaiam migrare iussit: tribus milibus dũtaxat exceptis. Hos, quũ ex Sparta discedere, neglecto iperio, noluissent, vęnũdedit. Postmodum, veluti insultãs, hisce pecuniis, Megalopoli porticũ ędificauit. Satiatus demũ, & expletus Lacedæmoniis, & indigna oppressos calamitate calcãs, immanissimũ & iniquissimũ in rẽpub. pfecit opus. Lycurgi enĩ institutione deleta, & oĩno sublata, pueros ac puberes imutata patriæ disciplina, Achaiæ moribus, & ritu informare coegit. Hos enim inter Lycurgi legẽ & instituta haud vnq̃ mediocre qppiam sapere posset. Tunc igit ex miseriaꝝ magnitudine Philopœmene quasi ciuitatis neruo illos excidẽte, mãsueti, humiles, & demissi facti sunt. Posterius tamẽ petita ex Romanis venia, ciuilẽ Achaiæ institutionẽ fugiẽtes, ritus patrios, atq; pcepta, sicut ex tot malis, & tã corruptis moribus fas erat, recuperarũt: & restituta sunt.

Philopœmen Lacedęmonẽ in pristinũ statũ reducit.

Romanis deide aduersus Antiochũ bellũ in Thracia gerẽtibus: Philopœmẽ angebat animi: q eo potissimũ tẽpore, priuatus: Achęorũ dux nõ esset: quo Antiochus ipse Chalcide residens in tẽpestiuis nuptiis, & virginis amoribus otia tereret: Syrosq; nullo sparsos ordine, sine præfectis intra oppida segnes, & delitiis immersos sedere spectaret: ad Romanos dictare solebat: Vestrę qdem inuideo victoriæ. Nam si mihi vt ducatum gererẽ impsentiaꝝ obuenisset: hostes omnis intra vinarias tabernas, obtrũcassem. Antiocho deinde superato: Romani magis, atq; magis Græcię rebus incũbentes: Achæos potestare quaq; versum ambibãt. Iam enĩ primores vrbiũ, summissiores erãt: iam oĩum vires cum fortuna lare ferebãtur: iam ppe finis aderat: quo felicitatis ambitus aduẽtabat. Tum Philopœmẽ boni ac periti more gubernatoris, ad vndarũ incursum, firmiter obsistens: tum cedẽdo: tum subinclinando moderabatur. Hi autẽ plurimis disceptationibus qbus, & dicẽdi, & agendi ius inerat, eos ad tuendum libertatẽ allicere, conciliare ve, omni studio cõtendebant: quum Aristeus Megalopolida inter Achæos prõptissimus, & Romanorũ semp studens partiũ: nulla in re Romanis aduersandũ: aut in senatu quippiã ingratum agẽdum esse censeret: Philopœmen taciturnus audiebat: & dicẽtem grauiter ferebat. Tandem stimulante ira: indignabundus ad Aristeum conuersus: quidnam homo inquit, Græcię, fatum inspectare properas? Post hæc romanorũ consule Manlio, quũ Antiochum profligasset: & Lacedæmoniorum exules reduci sineret: petente, ac idem etiam postulante Tito: Philopœmen inhibuit: haud exulibus sane obstaturus: sed sibi, & Achæis: non autẽ Titi vel Romanorũ gratia factum illud adscribi volens. Postmodũ ipse creatus imperator, eiectos in exilium reuocauit.

Aristeus.

Manlius romanoꝝ cõsul.

Sic enim magistratibus ex animorũ elatione litigator aliqua ex parte, atq; contentiosus erat Philopœmen. Septuagesimũ iam natus annum: & octauum iam creatus imperator: in spem deuenerat non solum bellorum expertem eam se deducturũ præfecturam: sed vitæ reliquũ a rebus gerendis otiosum, quietũ vẽ sibi datũ iri. Nam sicut tabescẽtibus corporum viribus: vna & morbi ipsi contabescunt: sic & in græcanicis ciuitatibus diminuta potentia, contentionũ studia ipsa desinebant. Verumenimuero, sors inuida: eum perinde, ac pugilem, egregia currendi agilitate volantem, sub ipsam iam vitæ metam aduentantem, præcipitauit: ad terramq; deiecit. Quidam in frequenti conuentu virum quempiam idoneum sane, ac imperatorẽ præstãtem laudibus efferebãt: quibus Philopœmen: Quonam: ait, modo eius viri digne habenda mentio est: q in hostiũ potestatem viuus peruenit? Paucorũ interiectione dierũ Dinocrates Messenius, homo quum priuatis contentionibus, Philopœmeni semper aduersatus: tum vero improbitate, ac flagitiis aliorum odio infectatus: & Messaniam, vt ab Acheis dissiteret: induxerat: & vicum quem Co

Philopœmẽ imperator creatus annũ nat' lxx.

Dinocrates.

lonidem appellant: mox occupaturus,& in potestatem redacturus nuntiabatur. Forte Philopœ/
men Argis id tēporis febricitabat. Ea vt ad eius aures peruenerunt, Megalopolim plus quadra/
ginta stadia die vna contendit: eo ex loco, vt succurreret e vestigio equites accepit. Ii ciues illustris/
simi & q̄ iuuenibus, vigentibusq; annis,eximia quadam Philopœmenis beniuolentia,& pietate se/
Euādiri tu/ mulus.
cum militiā sponte ferebant. Messaniam itaq; versus adequitātes ad Euandri tumulū obuium ha
buere Dinocratem. Marte collato,cum fundunt: in fugamq; vertūt. Inde quingenti milites, qui/
bus Messeniorū fines tueri datū erat, auxilium laturi,sero aduenerant:quos vt aspectāt ii quimodo
superati fugerant, statim per colles cōgregantur. Veritus Philopœmen, ne hoste circūducto clau
deretur: suorū saluti consulens, reuocatis equitibus,per durissima loca,sese recipit. Ipse in extremo
agmine sæpenumero in aduersum sese inferebat hostem:cunctos in se perliciens: quē tamen con
gredi nullus auderet: & vociferationibus, circumagitatis cursibus, eminus vterentur. Multoties
igitur assistens, dum singulos in tutum iuuenes præmittit: inter frequētes,ab incauto solus,hostes
destituitur. Nec si cōferre quemq̄ manū cœpit audacia. procul tm̄ ictibus pulsatus, quū ad lapido
sos,præcipite sūe locos,vrgeretur, nunc huc,nūc illuc crebris pfossum calcaribus equum agitabat.
Nec vero seniles anni,aut ingrauescens ætas, quo minus salutē cōpararet, vllo sibi impedimento
erat. Quippe quā permultū exercitā laboribus, alacrē,strenuāq; reddiderat. Verū quū debilitatum
valetudine corpus,& iā graue, peregrini itineris,& viarū lōgitudo fatigasset: equus offenso pede eū
deiecit ad terrā. quo casu,duro quidē,atq; aspero,quū vehemēs atroxq; capiti dolor infligeretur:ali/
quandiu intercepta voce iacuit. Illū igitur hostes expirasse rati, versato corpore,spolia rapere cœ/
perunt. Postq̄ autē caput attollens,oculos aperuit: cateruatim irruentes,manus interga inflexas
colligant:& ingenti dedecore,& contumeliosissimis vocibus,hoiem ducunt: quē a dinocrate hisce
probis affectum iri: ne in somniis quidem,vnq̄ ab vllo speratum est,Oppidani hoc accepto nun/
tio: mirum in modū elati ad portas cōfertissimi cōgregātur: vt vero Philopœmenem præter glo/
riæ superioris rerum gestarū triumphorūq; dignitatem,raptatum cōspexere,maxima ex parte obor
tis lachrymis, miserātes condoluere. Subinde existimantes,q̄ caduce,q̄ infide,sermo emanauit: re/
Nabyde.
uocandum esse priorū beneficiorū memoriā:& libertatis quā eiecto * Onabyde tyrāno,sibi reddi/ *
dit. Pauci Dinocratis gratiæ assentantes,torqueri hoiem:& vt infestum inimicū, & implacabilem
necari iubebant. Terribiliorem ipsi Dinocrati,si euasent fore: a quo tam ignominiose habitus,&
in captiuitatem redactus extiterit. Ipsum igitur in subterraneum ferunt domicilium: cui Thesau
ro nomen indiderunt: neq; auras,neq; lucem extrinsecus excipiens. Quūq; fores nullas haberet:
Thesaurus locus.
saxum immane obtrudētes includunt: ibiq; circūlocatis militibus,deponūt. Interea equites vt se/
se ex fuga receperūt: cōpatentem nusq̄ Philopœmenem,extinctū esse credentes, dudum substitere
iactatis late vocibus,hoiem reuocare: inq; vicem sermones edere:iniustā profecto,turpemq; sibi sa
lutem vindicatam: eorū imperatore hostibus omisso: qui ipsorum gratia,ne propriæ qdem vitæ pe
percit. Deinde pgressi accurata in dagine cuncta perlustrant: donec illius captiuitate accepta,nū/
tios ad Achæorum oppida dimisere. qui per magni eam infelicitatem facientes, virum ex Messe/
niis,missa legatione reposcere decreuerunt:exercitū interim apparantes. Hæc qdem apud Achæos
agebantur. At vero Dinocrates Philopœmeni tempus q̄maxime salutare metuens: vt Achæorū
apparatibus anteuerteret: vbi primū intendentibus tenebris,Messeniorū vulgus abscessit,carcerē
aperit:seruum publicū intromittit:venenū afferre iubet,donec illud epotarit,præsentem astare mā
dat. Philopœmen chlamyde obuolutus decubabat:non sopore quidem: verum tristitia, & mēris
æstu tenebatur. Lumen itaq;,& hoiem propius cum veneni calice adstantem conspicatus: siquid
de equitibus,præsertimq; de Lycorta audisset, cum percōtatur. Respondēte homine euasisse q̄ plu/
res,capite anteiuit: & comiter intuens hominē,recte inqt dicis:si omni ex parte nobiscum infelici/
ter actum non est. nec alia emissa voce, venenum hausit: & iterato recubuit: nec vlla potioni per/
Philopœ/ menis mors.
turbatione exhibita, statim adiuuante mortuo extinctus. Quum primū ad Achæos de Philopœ
menis interitu perlatum est: publicus mœror,& luctus ciuitates habuit. Qui per ætatem ferre ar/
ma poterāt, simul & vrbiū primates Megalopolim cōuenientes, nullam vindictæ moram facere:
Lycortas.
sed delecto imperatore Lycorta,fines Messeniorum ingressi, cuncta ferro,ignīq; peruastant: donec
Dinocrates necē sibi cō sciuit.
concordi consilio ciuitas Achæos acciperet. Dinocrates hostilem occupans sæuitiam,necē ipse si/
bi,cōsciuit. Quicunq; occidēdo Philopœmenē assensum tribuere, vltro vitā finiere. Quisquis eū
torquendū esse censuit eum Lycortas in vincula cōiecit. Postq̄ vero eius cadauer combustum est:
compositis in vrna reliquiis, castra mouerunt: nō quidē confuso,aut temerario incedendi ordine:
sed triumphali quadā,& victrici pompa,sacris parentalibus immista. Cernere erat eosdem, & coro
nis ornatos,& lachrymis afflictos. Colligati subinde ducebātur inimici. Vrna præ coronarum &
* teniarum quaq; versum pendentium multitudine, vix apparebat. Hanc ferebat imperatoris fi *
lius Polybius,circūstantibus Achæorum viris primariis,& excellentissimis. Milites armis insignes
ornati sequebantur equis, neq; vt in tanti viri luctu mœrētes: neq; vt in victoria exultantes.Ex me
diis vrbibus,& vicis multi mortales obuiam perinde,ac ab expeditione reuertēti prodibant: & be/

niuole salutato, vrnā attingētes Megalopolim frequēti comitatu deducebāt. Vt vero grandiores natu: mulieres. ac pueri sese aduentantibus immiscuerūt: luctus vniuersi exercitus, suspiria, querimonia, vociferationes ad vrbem vsq; perueniebāt: præ desiderio casus hominis acerbissime ferentes: simulq; cum Philopœmenis iactura, & maiestatem, & fastigium dignitatis inter Achæos tenuisse reputantes. Sic pro meritis, summa cū gloria humatus est: circa monumentū Messeniorū. Captiui lapidibus obtriri sunt. Quūq; statuæ illius permultę & ingentes pro ciuitatum decretis, honores extarent: Romanus homo in euersione Corinthi cunctas diruere conatus est: illum nō secus ac superstitem Romanorum hostem atq; maliuolum insectari gloriabundus. Verum eius rei disseminator rumore, ac multa incalūniatorē referēte Polybio, neq; Manius neq; legati honores clarissimi viri deleri passi sunt: tametsi maxima Tito, & Manio īpedimēta infestus obiecisset. Etenim illi a cōmoditate virtutē, & honestū (vt pateat) ab vtilitate recte p̄q; officio distinxerūt: quū his qui de nobis benemeriti sunt, mercedē, & gratiā, ab ipsis in quos beneficia collata fuere: bonis autē decus, & honorem a bonis referri debere existimarent. Et de Philopœmene quidem hactenus.

ℭ TITI QVINTII FLAMINII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Philopœmeni. T Quintium Flaminium cōparamus Is quali statura fuerit, ab ærea licet imagine cerni: quæ Romæ apud Apolinē magnum e Carthagine aduectū cōtra Circū posita est græcis inscripta literis. Natura vero ad iram & gratiā celer fuisse traditur: haud tñ ad verā q; rem similis. Nam in puniēdo mitis, ac minime pertinax: ad gratificādum efficax, & assiduus: qbusq; beneficia cōtulerat, perinde, ac recepisset, promtus & perpetua beniuolentia affectus: q; ii rem pulcherrimā colēdi, cōseruandiq; causa essent. Honoris, & gloriæ cupidissimus: præstantissima quæq;, atq; eadē maxima ipse agere volebat: longe magis beneficium affectantibus, q̄ erogātibus gratulari solitus: q; illos virtutis materiā, hos autē gloriæ competitores duceret. Cæterum quū multa, & ingentia Romanos implicarēt bella: statimq; ab ineunte ætate iuuentus ad res bellicas instrueretur: Titus mores, ac disciplinā assequutus militarē: tribunus militum sub Marcello consule, in eo quod aduersus Annibalē gerebatur bello, primam egit militiam. Postq̄ vero Marcellus per insidias, mortē oppetiisset: capto iterum Tarento, Titus eius prouīciæ præfectus creatus, plurimū gloriæ: splendorem vero, minus in administranda iustitia q̄ bello comparauit. Quamobrem ad duas colonias, alteram Narniam, alteram Consam deducēdas, princeps delectus est: quæ res ad medias quasdā, & iunioribus tribui consuetas dignitates omittendas, tribunatum videlicet, præturam, & ædilitatem, illum extollebat: statimq; in petitione consulatus prona in se habuit suffragia. Fuluius tamen, & Manlius tribuni plebis ei magnopere resistebant: iniquum esse asserentes, iuuenem virum, ad vsurpandam summam dignitatē, præter leges irrumpere: q ad sacra reipublicę mysteria, needū initiatus accesserat. Ea propter senatus sententiam reiecit ad populum. At populus Titum e vestigio triginta nōdum annos natum, cōsulem cum Sexto Elio designat. Aduersus Philippum, ac Macedones bellum sortitus est. In quo deligendo, Romanis idcirco rebus fortunæ fauor aspirauit: q; græci homines, nō tam bello ac viribus, q̄ facundia & comitate, vincendi, captandiq; erant. Quippe Philippo quum ad propulsandam pugnam sat esset Macedonicus principatus: ad inferendum etiam, ipsa græcorum potentia suæ omnino phalangis instrumentum, durante bello, vires: sumptus, impensam, refugiumq; suppeditabat. Nec p̄fecto: nisi disiunctus a Philippo græcorum auxiliis, in eo bello vnius prælii opus extitisset. Græcia quoq; needum Romanis inclinata, rebus tum primū gerēdis implicita: nisi fru-

Titi Quītii qualis fuerit natura.

Titus cōsul creat⁹ cum Sexto Elio.

gi natura ducẽ eloquẽtia magis q̃ viribus fretum, quiq; oratione, ac lepore, tum monẽdo, tum au
diendo homines alliceret, & iustitiæ rigorẽ seruaret, nacta esset: nõ facile pro suis alienigenã optas
set principatum. quæ oĩa in eo extitisse viro, sua gesta declarant. Cęterum quũ superiores audisset
imperatores tum. P. Sulpitium, tum. P. Villium tarde in Macedoniã profectos, lente quoq; bellũ
administrasse: eosq; modo ꝓ locis, leuibus prœliis, modo pro viis, inter frumentandum a Philip/
po fussos: non eos duxit imitandos. Ii enim quũ oẽm ferme annum dignitatibus, & officiis reip.
domi consumpsissent, ad belligerandũ postmodum sese contulerant. Titus sui cõsulatus annum
partim domi, partim militiæ, nequaq̃ ducẽdum ratus, vrbanos magistratus, ac dignitates omisit:
fratrem Lucium classis præfectum, a senatu sibi in ea expeditione dari impetrauit: deinde ex iis qui
in Hispania cũ Hasdrubale cõflixerãt: Annibalemq; in Aphrica, Scipionis auspiciis: ꝓfligauerãt:
lectis tribus milibus, adhuc ætate robustis, & ad dimicandum impigris; tutus in Epirum traiecit:

Philippus Macedoię rex.

vbi Publium cũ copiis aduersus Philippũ metatũ offendit. Cõtra Philippus, vbi Apsus irrumpit
fluuius, pro statione dudum tenuerat angustias: & ne Publius egregium quicq̃ efficeret: impedimẽ
to erat locorum asperitas. Titus autẽ simulatq; exercitum accepit: dimisso Publio: loca exploratu

Apsus flu.

rus adit. Ea sunt vero minus q̃ tempe munita. Cæterũ arbustorum pulchritudo: queadmodum illis:
& spatiosa syluarũ viredo: eaq; pratorum amœnitas, nequaq̃ adest. inter magnos, & celsos vtrinq;
montes, vasta, ꝓfundaq; vallis deducit: per quã cursu, atq; celeritate par Peneo, Apsus elabitur: qui

Dassaritida Lyncus.

oẽm ferme radicem montis occupans, præcipitẽ, angustamq; relinqt in, ripa semitam. haud exer/
citui transitu facilis, si pro statione teneatur, oĩno insuperabilis. Erant qui circunducto per * Das *
saritida penes Lyncum tramite habilem Tito aditum patefacerẽt. Ille veritus: ne longius a mari
sterilia, & inculta ingressus tesqua, detrectante pugnã Philippo, rebus infectis, quod & supiori du/
ci cõtigerat, mare iterũ ob cõmeatus inopiam coactus repeteret, summa ope contẽdit per montis
fastigia occupare transitũ. At ea res nullum belli finem afferre, nihilq; conducere visa est. Siquidẽ
Philippus quum cacumina phalãge teneret, obliquis vndiq; missilium, atq; sagittarũ ictibus Ro/
manos petebat. Acri pugna cõmissa saucii, & exangues cadũt plurimi. Accedunt interea pastores
quidam indigenæ qui per quosdã neglectos ab hostibus anfractus, exercitum sese ducturos, & ter
tio demum die in summis constituere montibus pollicentur. Fidei vero cognitorem, confirmato

Charopes Machatas.

remq; præstitere Charopen Machatam. Is erat inter Epirotas homo primarius: plurima Roma/
nis affectus beniuolentia: clam eis ob Philippi metum, fauens. Cui fide habita, Titus quendam
ex tribunis militũ cum peditum. iiii. milibus. & equitibus trecentis, mittit. Pastores illi reuincti præ
cedebant. Inter diu quidem per cauernas, & loca syluestria, taciti sedebant: n octu vero per lunã quę
semipleno lucebat orbe, iter agebãt. Titus diebus quibus eos emisit, cessantem tenuit exercitum:
adeo, vt leuibus prœliis, exciret hostem. Qua vero die præmissi sese collibus desuper ostentare mili/
tes debebant: quum primũ illucescit, vniuersos, & grauis, & leuis armaturæ mouet. Et tripartito ag
mine, ipse per angustũ fluminis marginem, rectas agẽs cohortes, Macedonibus, qui sese per rupes
opposuerant, consertur: cęteros qui duabus illati partibus, per locorum asperitates impigre ado
riantur, imittit. Exorto iam sole: fumus montanæ more caliginis incretus ꝓcul ascendens emerge
bat. Is hostes (eis enim a tergo erat) latuit: iãq; occupati montes erant. Romanis inter certandũ
laborandũq;, fides ambigua versabatur: spemq; pro cupiditate sumebãt. Postq̃ vero crescens ma
gis, atq; magis aerẽ denigraret: iãq; plurimus scandens sociorum ignis esse cernebat: sublato clamore
acriter incumbunt: vt hostem ad superiora iuga pellerent: alii quoq; summis de collibus contra
inclamitant. Quas ob res in fugã cuncti mox versi sunt. Et quia montis iniquitas vltra inseq ve/

Titus Philippi exercitũ in fugã vertit. Cæsa duo milia Macedonum.

tuit: haud amplius duo milia cecidere. Romani rebus, seruis, castrisq; direptis, angustiisq; potiti,
inde per Epirũ ea modestia, eaq; abstinẽtia trãscurrũt: vt quum ꝓcul a mari, ac nauibus essent: nec
vnius fruges mensis haberent: nec emendi facultas adesset: ob eius causam regionis præda mul/
tifariam sibi tẽperauerint. Philippus autem fugacis more, Thessaliam percurrens, abductis quidẽ
in montibus incolis, vrbes incendebat: supellectilia vero, quæ aut multitudine, aut honore relin/
quebantur, militibus diripienda proponebat: ita vt quodãmodo Romanis, regione cedere vide/
retur. Hæc vbi Titus accepit: egregia quadam liberalitate, milites obsecrabat: vt derelicta ab hosti
bus loca, perinde ac propria peragrantes obseruarent: curarentq;. Cuius quidem prudẽtis consilii,
& optimæ dispositionis fructum mature sensere. Nam quum primum Thessaliam attigere: eis se/
se ciuitates sponte dedidere. Græci autem, qui intra Themopylas sunt, spe, ac desiderio afficieban/
tur ad Titum. Achæi, Philippi societate, repudiata, cum Romanis bellum aduersus Philippum

Opuntii.

gerere statuunt. Opuntii vero: quum eorum vrbem Ætoli recipere, ac custodia tenere concupisce
rent: q̃q̃ Romanorum arma iuuarent: eos aspernati sunt. Accito autem Tito, statim se illius fi/
dei cõmiserunt. Pyrrhus quum primum e specula ornatissimum Romanorum conspexisset exer/
citum: dixisse traditur: haud barbaricã sibi videri illam, barbarorum aciem. Eos quoq; qui obuiũ pri
mo habuere Titum, easdẽ emisisse voces oportuit. Ex Macedonibus enim audiuerãt, barbarici du
cem exercitus aduẽtare: qui armis cuncta posternẽs, oẽs in seruitutẽ detraheret. At postea virum

ætatis flore virētem, aspectu benignum, græca voce,ac eloquentia suauem, & gloriæ haud inanis cupidū cōspicati: ob eius beniuolentiam mirum in modū demulcebanť. Cæteri ciuitates obeun-tes, eius hominis studio, & amore vniuersa cōplebāt: ꝙ eas iam libertatis ducē assequutas esse prædicarent. Postq̄ Philippum ad pacem inclinatū audisset: habito cū eo collogo, pacem illi,amici-tiamq̄ Populi Romani ꝓposuit: modo græcos ab eius ꝑsidiis liberatos,suo iure, legibusq̄ viuere si-neret. Q̄d oīno Philippus facturū se esse negauit. Apud eos q̄rerum Philippi studiosi erāt, vulgatū est: Romanos nō aduersum græcos,sed ꝓ græcis aduersum Macedones bella gesturos aduentas-se. Dehinc quū cætera Tito trāquilla succederent: in Bœotiā sine vlla belli facie ꝓficiscenti, primo-res Thebanorū obuiā ꝓdierant. Ii tametsi Macedonicæ partis per Bracchillem essent: tū pinde ac vtriusq̄ fouētes amicitiā, Titū honorifice salutatū ierūt: quos dextra ꝓnsos, benigne admo-dū alloquut⁹ tit⁹,iter eūdū,nūc sūma cōitate percōtabať:nūc de īdustria nōnulla narrabat: quoad ex itinere sese milites recipēt. Hoc pacto vna cū Thebāis vrbē ingressus est: quē,quū id haud satis collibuisset, attete tū veriti sunt: ꝙ nō parua iā militū man⁹ fuerat cōsequuta. Titus attū pinde,ac ciuitatē in potestate nō haberet: ꝑsuadere Thebanis cœpit: vt eos ad suscipiēdam Romanorū so-cietatem induceret. Ad idē quoq̄ faciūdum,quū rex Attalus orādo Thebanos pelliceret: supra se-nectutis vires,suā in dicēdo potētiam, ꝓ quādā laudis,& gloriæ cupiditatē, ostētare conatus, subi-ta inter orandū capitis vertigine,aut humoris descensu correptus,amissis sensibus cōcidit: paulo post nauibus relatus in Asiā supremū vitę diē obiīt. Thebani Romanis cōcessere. Postea Romā

Attali in-teritus.

exeuntibus a Philippo legatis, suos quoq̄ Titus mittit:q durante bello,tēps sibi ꝓrogari ab senatu impetrarēt: aut saltē ab eo pacē fieri decernāt. Is eñ honoris ꝑcupidus, ne alter suffectus ad bellū īperator, suā illi gloriā intercipet,magis atq̄ magis verebať. Cæterū quū eius amicorū opa Philip-pus ex his quę postularet nihil impetrasset: eius administratio belli,ac imperiū Tito demandatur. Qua de re, vbi senatus decretū accepit: spe elatus statim in Thessaliam ad debellādū Philippū cō-citatus est: supra viginti sex milia hoīum habēs: ex q̄bus peditū q̄dem sex milia, eq̄tes vero quadri-gentos tradiderant ætoli. tantus ferme Philippi exercitus: Postq̄ vero ad Scotussam castris castra collata sunt: vbi futurū erat vtrinq̄ periculū, nō vt fit trepidare ducēs inuicē: sed impetu magis & glorię cupiditatē cōpleri. Romani Macedones quorū in fortitudine,ac virtute plurimū ꝓ Alexan-drum nomen erat, vincere cōtendebāt. Macedones si Romanos,quos certe Persarū fortissimos ar-bitrabanť, supassent: clariorē Alexādro,Philippū se demōstraturos esse sperabāt. Titus igiť mili-tes ꝓ cōcione hortari: vt fortes,ac strenui forēt: eos in Græcia pulcherrimo q̄dem orbis terrarū spe-ctaculo, aduersus præstātissimos iāiam decertaturos hostes. Philippus,seu forte,seu opera dedita, bustū quoddā excelsum, q̄d extra vallū ꝓminet intēpestiuus ascendit: ex eo priusq̄ pugnā iniret de more ad cōcitādos suorū aīos cōcionem orsus. Quæ res vbi dirū alsą,ac triste obiecit auguriū: tur-batus,ea die prælio abstinuit. Postridie ante solis ortum ob mollem,ac humidū eius noctis austrū versis in caliginē nubibus, ꝓfundę cāpos compleuerāt tenebræ, summis quoq̄ de mōtibus inter amborū castra crassus delabebatur aer: qui mox inchoante die, locorū faciem obduxerat. Quap-pter qui speculādi & insidiādi gratia vtrinq̄ ꝓdierant: mox inuicē illabentes, prælium acre cōmit-tunt: vbi nunc Canis capita appellāt. densi enim tumuli & parui mutuo colles prominēt: quibus ex formæ similitudine id nomē extat. Quum inter locorū iniq̄tates,varię nunc fugādo,nunc fugiē-do fierent mutationes: laborantibus,cedentibusq̄ e castris amborū,immittebātur auxilia. Quūq̄ inclarescente iam aere, quæ gesta sunt cernerēt: tota signis signa cōferunt. Philippus qui dextro præerat cornu, ad testudinem structa phalange, e superioribus locis enixe cōtra Romanos inferť: cuius grauissimum imperū,nec ipsi Romanorū strenuissimi sufferre poterant. Interea quum ob lo-corum asperitatem,& montis iniqui iuga, cōstare phalanx,& densa prodire acie (qua in re totius agminis vis robusq̄ cōsistit) nequiret: turbari,ac dispergi sinistrum cornu cœpit. Q̄d vbi Titus animaduertit: desperata aliorū victoria, huc suos acerrime cōcitat. Quippe Macedonibus, vt vi-rum viro confererent, impedimēto erat armorū onus. Phalanx enim quoad mēbra cōiuncta per-stant: & testudinē vno conseruat ordine: sicut inuictū quoddā animal, suas gerit vires. Cęterum ea dissoluta cōpage, vniuscuiusq̄ robur,ac fortitudo, propter armaturæ genus, amittūtur: quæ pri-us connexis mutuo partibus,vehemēter pollebāt. His igitur versis, Romani alios fugientes inse-ctari: alios inter pugnādum discurrētes ex obliquo truncare. Quæ res ita victores Macedones pro-fligauit: vt repente piectis armis fugam capesserent. In eo prælio octo milia hostium cecidere: cir-citer quinq̄ capta. Ætolorū vero culpa Philippum euasisse contigit: qui Romanis adhuc hostem insequentibus, prædę sese,ac diripiendis castris accinxerant: ita vt redeuntes illi, nihil offenderint. Quamobrē grauissimis inter se contumeliis,tum primū disceptarunt: ita vt mœrore deinceps Ti-tum angere nō desisterent. Sibi totā eius victorię laudē adscribere: græcosq̄ ita tumoribus occupa-re: vt quū poetæ id facinus celebrarent: primos ætolos suis carminibus scriberent. Ex quibus hoc per cunctorū ora volitabat epigrāma. Fletibus & busto indecores terdena viator Thessali oppe-timus milia in hoc tumulo: Marte sub ætolum domiti,& virtute Latinum: Quos Titus immēsa

Exercitus habēs. xxvi hominum milia.

Scotussa.

Prælium iter Philippū & Titum.

Cæsa octo milia hosti-um & qnq̄ capta a Ti-to.

duxit ab Italia. Emathiæ cladem trux spiritus ille Philippi Ceruorum cursu præpete lapsus abit. Hæc Alcæus in Philippi vituperium edidit: in quibus & cæsorum numerum ementitus est. Ea cũ passim canerentur: Titum q̃ Philippum acrius irritabant: qui Alcæum carpens, hoc carmen suis adiecit elegis: Frondibus & veteri libro nudata viator, Celsa fit Alcæo crux fita in hoc tumulo. Hæ res Titum qui comparandæ ex græcis gloriæ summo studio tenebatur, non mediocriter afficiebant: quapropter neglecti ætoli in posterum, quum ipse per se bellum gerere statuisset, grauiter tulere. Postea quum per legatos secum de pace Philippus ageret: cæteras ætoli ciuitates obibant pacem Philippo venundari clamitantes: quum funditus bellum excindere, & ipsius delere imperium liceret: qui vniuersam seruiture græciam oppressurat. Hisce rumoribus quum ætoli socios pturbassent: ad firmãdas pacis conditiones accedente Philippo: omnis exempta suspitio est. Postq̃ enim se ac Regnum Titi, & populi Romni potestati cõmisisset: ictum fœdus est: verũ Titus ei regno Macedoniæ restituto: ab Græcia iussit abstinere: mille talẽtis tributi nomine, & præter decem naues: vniuersa classe mulctatũ. alterũ ex liberis eius Demetrium noĩq obsidẽ susceptũ Romã misit. Quo quidẽ facto: ipsum cõmodissime vsum tẽpore, & impẽdẽtibus occurrisse piculis liquet. Rex enim Antiochus, qui post res ab se magnifice gestas, ingẽti parta gloria: & viribus auctis: ad cunctorũ principatũ oculos adiecisset: tum vero vehementius aduersus Romanum insurgeret imperium: Annibal Carthagine pfugus: Romanorũ inimicissimus: ad eum pfectus est: quẽ per se alioqui abunde psuasum ad psequendũ fortunæ fauorem, & affluentis potẽtiæ cõmodũ: assiduis incitabat stimulis. Quibus acute, ac sapienter præuisis: nisi Titus ad cõponẽdam pacẽ animum inclinasset: verum intra Græciam: cõtra Romanos: Philippus antea sibi pro cõmuni causa belli sociũ ascisset Antiochũ: qui ea tẽpestate duo maximi, ac potẽtissimi reges erãt: pfecto nõ minora q̃ secũdi belli punici tpe certamina, piculaq; Romanis ipẽdissent: restabãt. Nũc vero quũ vtriusq; belli mediam: & per opportune quidem: pacem Titus interiecisset: ita vt priusq̃ qđ aduentabat inchoaretur: pręsens absconderetur: factum est: vt extrema quidem spe Philippum: prima autẽ praeter Antiochum. Inde decẽ ab senatu missi legati, Tito cõsulebant: vt cæteris libertati pristinæ restitutis: Corinthus: Chalcis: ac Demetrias, præsidio imposito, seruarentur: quo tutiores aduersus Antiochum essent. Tunc ætoli per ciuitates apertis calumniis prorumpebant: Soluit Titus inquiunt Gręcię cõpedes. Predictas nãq; vrbes eo nomine Philippus appellare solebat. Græcos quoq; percõtabãtur: si nunc grauiora quidem, aut leuiora q̃ olim vincula collo gestantes gaudeant: & Titum perinde ac beneficũ admirari pergãt: qui solutis Gręcię pedibus, ceruicem nodo perstrinxit. Quas ob res Titus grauissimo dolore cõpunctus, legatos crebris induxit pcibus: vt ab his etiã ciuitatibus, quo plenissima gratia, & accumulatũ foret beneficiũ, deducere psidia liceret. Itaq; dũ agerentur Isthmia: & frequẽs hoium cõuenctus ad ludorũ spectaculũ consedisset: vt pote diuturnis lassata bellis, Græcia in spem libertatis, pacẽ festis celebrante diebus: iusso per tubæ sonum silẽtio, processit in mediũ præco: ita q; proclamauit: Senatus, Populusq; Romanus, ac Titus Quintius imperator, & cõsul, rege Philippo, & Macedonibus debellatis, sine custodiis, liberos, immunes suo iure viuentes, fore permittunt, Corinthios, Locros, Phocenses, Euboicos, Achæos, Phthiotas, Magnesios, Thessallos, * Perębos. Principio quidẽ quum nõ ad oẽs ea vox aperte peruenisset: ingẽs motus est in theatro fremitus, mirãtiũ inter se hoium: dictaq; sciscitantiũ, & pnũtiari rursus orantiũ. Iterum sedato tumultu: præco ita clara pronũtiauit voce: vt per vniuersos eius pręconii clamor ierit: ob cuius rei claritatẽ, immẽsus quidã & incredibilis strepitus ad mare vsq; delatus est. Nulla inde certatorũ habita mẽtione, cuncti assurgunt: studióq; prosiliunt: & Titi dextram amplectãtes, ipsum Græciæ sotera, ac defensorẽ salutabãt. Tunc id qđ sæpenumero de immẽsa vocis magnitudine cõmemorari solet, cernere erat. Corui enim q forte superuolabãt: in ipsum decidere theatrũ. Cuius rei causa cõscissus aer extitit. Nã quũ vox pmagna editur: ipsius vi diffũctus aer nullã volantibus firmitatẽ exhibet. Verum quũ idcirco lubricus factus sit: aues perinde ac ad inane peruenerint, delabũtur: aut mediusfidius e clamoris ictu, tanq̃ sagitta quadã saucię, exanimes cõcidunt. Potest & quidã aeris, sicut & pelagi, vortex esse: qui violento circumagat impetu. Titus tãtę multitudinis frequentiam, concursũq; prospiciens, nisi mature se subduxisset: tot vndiq; simul inundantibus, profecto superesse nequisset. Qui vbi ingruente iam nocte, circa Titi tabernaculũ clamore destiterũt: amicos, aut ciues pręgaudio obuios salutabant: amplexabantur: ad cœnas vnà, potusq; vertebãt: tũ lætiores, vt fit, longos de Græcia sermones edebãt: quæ libertatis gratia tot confectis bellis, nondũ illã iucundius, aut stabilius esset consequuta. Nunc autem alios nacta propugnatores, nullo ferme cruore, aut luctu, præstãtissimũ bellorũ præmium, vendicauerit. Nam quum inter homines fortitudo, atq; prudẽtia perrarũ quiddã extiterit: tum ex cæteris honestatis partibus, longe rarior iustitia fuit, & æquitas. Siquidem Agesilai, Lysandri, Niciæ: Alcibiadę bellum quidem administrare: & terra mariq; dimicantes vincere norãt: suas autem victorias ad generosum gratificandi, & honestatis vsum accomodare nesciebant. Nam præter res Marathone gestas: bellum nauale Salaminæ: Plateense prelium: Thermopylarũ: Eurymedontis: & Cyprica Ci-

Alcęus poeta.

Fœdus a Tito cum Philippo Macedone ictum.

Annibal.

Corithus.
Chalcis.
Demetrias.

Isthmia festa.

Libertas græcis ciuitatibus a Tito data.

Corui superuolantes in medio deciderũt theatro: vocib9 magnis cõscisso aere.

Rarissimũ inter homines fortitudo & prudẽtia.

monis opera, vniuersas Græciã pugnas ad ipsius seruitutẽ pfecisse constat: & vnũquodq; trophæum in sui perniciẽ, ad dedecus extitisse: ipsamq; suo℞ improbitate ducũ, & mutua eo℞ contẽtione, sępissime fuisse subuersam. At homines exteri, paruã secum necessitudinẽ & pexilẽ prisci generis cõmunicationẽ habentes: ex quo℞ verbo, aut consilio vllã ad græcos cõmoditatẽ peruenisse mirã dum est: ipsos maximis adeo laboribus, ac periculis, & grauissima tyranno℞ ditione, liberarunt. Talia per græcos colloquia manabant: mox rebus consentanea fuere præconia. Simul enim Titus Lẽ tulum ad liberandos * Bargyliatas misit in Asiam: Tilium in Thraciam: vt ex oppidis, ac insulis Philippi præsidia submoueret: Publius Villius, vt cũ Antiocho pro liberandis græcis, quos oppresserat ageret, traiecit. Titus Chalcidẽ profectus, inde in Magnesiam nauigans, explosis custodiis rerum gubernacula publica, suis restituit populis. Ad celebranda penes Argos Nemea: ludorum p̃fectus designatus, & magnificẽtissimum edidit apparatum: & ibi rursus græcis libertatẽ præconis voce pronuntiauit. Ciuitates obiens, legũ sanctitatẽ, iustitiãq; cõstituere: illas mutua simul beniuolentia, & charitate conciliare: discordias ac seditiones seda re exules reducere. Quibus rebus, nõ minus q̃ victis Macedonibus lętabatur: ita vt iam pro cæteris beneficiis, perq̃ minimũ accepta liber tas censeretur. Xenocratẽ philosophũ, quum olim ad cæterẽ publicũ pertraherẽt: ex ipsorum manibus. Lycurgus orator eripuit: dehinc in eos, ex ipsa petulantia grauiter animaduertit: postmodum quum in eius filios aliquãdo Xenocrates incidisset, dixisse fertur: filii optimas genitori nostro gratias reddo: eius enim opera, laudibus, vnusquisq; prosequitur. Tito autẽ & Romanis: nõ modo laudibus, ve℞ ẽt fide, ac potẽtia dignæ grates agebantur. Nõ solũ enĩ, accedẽtes eo℞ p̃tores, lęte excipiebãt: federicitæ vltro ciuitates, & pplĩ, suę seditiõi debebãt. Reges quoq;, quũ alio℞ regũ iniuriis violarentur: ad Romano℞ confugiebant manus. Quãobrem factum est: vt diis iuuãtibus, maturecunctã Romano subderentur imperio. Cęte℞ Titus Gręcię libertate gloriari admodum solitus: quũ argenteos clypeos, suãq; Delphis parmã affigeret, ita iussit inscribi: Clara Iouis soboles studium quã mulcet equo℞: Spartani reges tyndareumq; genus. Hoc Titus æneades, summo vos munere donat. Quo duce libertas oppida græca tenet. Apollini quoq; aureã ĩponens coronã in hunc modũ inscripsit. Hæc tibi Latonæ stirps o præclata corona Aurea cæsariem contegit ambrosiã: Quã Titus æneadũ dux ingẽs attulit: ipsi Da pharetrate viro fortia gesta cani. Iã p Isthmiorum celebritatẽ terrã Græciã pristina libertate donatã, fuisseq; restitutã legibus, Corinthio℞ ciuitati, bis saltem aspexisse cõtigit. Primũ quidẽ voce præconis a Tito: queadmodum superius enarratum est: & ætate nostra iterum a Nerone: dum is in foro Corinthi e suggesto concionem habuisset ad populum. Ve℞ hæc posterius. Titus quum aduersus Onabin pniciosissimũ, flagitiosissimũq; Lacedæmoniorum tyrannum, longe pulcherrimum, atq; iustissimũ bellum inchoasset: græcos ad extremum sua spe fefellit: q quum eum capturus existimaret, haud voluit. Verum icto secum fœdere, Spartẽ indignissima seruitute cõpressam, omiserat: seu veritus, ne diutius durãte bello, alter ex Roma succedẽs imperator, suã illi gloriã interciperet: seu Philopœmenis honoribus æmulus, & cõtentiosus. Dum enim Philopœmen vir quum cæteris in rebus græco℞ strenuissimus, tum in eo bello, per quæ dãaudaciæ, & fortitudinis opa clarissimus, æqualẽ Tito gloriã, & pares in theatris honores apud Achęos consequeretur: nimirum Titum dolor angebat: indignissimum existimantẽ: vt Archas homo, finitimorum, ac exiguorum dux bellorum, similes Romano consuli, & Gręcię pꝑpugnatori, laudes decusq; vendicaret. Verũenimuero Titus aliã pro hisce rebus excusationem afferebat: cernere senõ sine magno Spartano℞ exitio, perditum iri tyrannum. Achęi postq̃ honores illi cõplures decreuissent: nullus profecto suis adęquari posse beneficiis videbatur: vnico dũtaxat excepto munere: qđ ei prę vniuersis, chaℸ, acceptũq; fuit. Id autem est huiusmodi. Romani acceptis ab Annibale cladibus, quum venundati, & per varia dispersi loca seruirent: mille, & ducenti in Gręcia versabantur. Ii ex eo casu, quum semper miserabiles, tum vero, eo tempore magis: quum isti quidem filiis, alii fratribus, alii familiaribus, & quod acerbius est, serui, liberis, & captiui victoribus occurrerent. Titus q̃q̃ molestissime ferret: haud tamen illis, queq̃ priuandum esse dominum iudicabat. Achęi quum eos minis quinq; collatis, in capita, redemissent: coactos vnum in locum vniuersos, cõscendentinauẽ Tito, reddidere. Quapropter summa Titus alacritate discessit. Pulchra nimirum hęc clarissimorum operum prẽmia, amplissimum virum, ciuem ornatissimum, & amantem patrię decent. Ea res illius triumpho, maximum attulisse splendorem videtur. Ii enim, qui mos seruorum est quum libertate donantur, rasis capitibus, pileati in triumpho Titum sunt cõsectati. Speciosius vero spectaculum, longo transmissæ ordine prębebant eximię Gręcæ Cassides, Macedonicæ Pelrę, & Sarissę. Grandẽ quoq; pecuniæ vim, in eo triumpho translatam Hycanus perhibet: desecati auri pondo tria milia septingenta tredecĩ: argenti quadragintatria ducenta septuaginta: aureos philippeos. xiiii. milia. d. xiiii. Preterea mille talenta: quę Philippus tributi nomine debebat. Ea in posterum Romani Tito præsertim opitulante ac persuadẽte remisere Philippo: & cum eo decreto senatus societ arem iunxere: filium quoq; obsidem absoluerunt. Inde quum Antiochus in Græciam ingenti classe, & magnis copiis traiecisset: ciuitates ad defectionem sollicitatas, seditionibus perturbabat

Nemea.

Xenocrates philosophus.

Tito quãtę a gręcis agerent gratię.

Inscriptio Titi Delphis

Onabis tyrann⁹ Lacedęmonio℞ flagitiosissimus.

Philopœmẽ clarissimus vir.

Romani, qui Annibale capti, et venditi in Graecia fuerant, ... ab Achaeis redempti, T. Quintio donati.

Pecuniæ ingẽs visa Tito in triumphũ vecta.

quā quidem ad rem Ætolos Populi Romani dudum hostes ac inimicos, socios & cōspirantes ha
bebat. Ii belli causam & pretextum afferebāt Grecorum libertatem: quibus quum liberi forēt, hu
iuscemodi re haudquaq̄ opus existebat. Verum quum ad id honestiorē titulū nō haberent: ipsum
Mani⁹ Acilius consul. pulcherrimo, atq; optimo nomine vti, condoce faciebāt. Eius itaq; motus, & potentie rumor quū
Tit⁹ legat⁹. vchementē Romanis terrorem incussisset: * Manius Acilius cōsul, & imperator, & Titus Greco *
rum gratia legatus eo missi. Et quibus quum primum apparuit: confirmatiores reddidit lāguescen
tes alios, & dubios: quum suam illis beniuolentiā, perinde ac tēpestiuum aliquod medicamen adhi
buisset: in fide tenuit: & ne qua in re peccarēt, aut pfide, flagitioseq; pperrarēt, vetuit. Eum tñ effuge
re per pauci: quos iāpridē ab Ætolis occupatos, & corruptis penitus animis, contaminatos offen
derat. Quibus tametsi Titus, acriter succēseret: confecto tñ postea bello, ipsos tueri, ipsisq; ppitius
esse nunq̄ destitit. Postq̄ Antiochus apud Thermopylas victus, salutē sibi fuga cōparās, traiecit in
Asiā: consul Manius, Ætolis partim obsidione captis, partim eos Philippo vastādos, debellādosq;
Delophas. demādauit. Macedo tū * Dolopas, ac Magnesios, tum Athamanos, & Aperātos vexare, & abigere. *
Manius post direptā Heracleam, Ætolos intra Naupacton obsidere. Quibus in rebus Titus Gre
corum misericordia cōmotus, ex Peloponneso ad consulē nauigās, primum increpare: ꝙ suarum pre
mia victoriarum, Philippū sibi vēdicare sinat: quumq; Macedones, gētes plurimas, regesq; subuertāt:
is frustra tps cōterēs, vnū oppidū, & p iracūdiā qdē obsidione cingat. Inde quū obsessi Titū e muris
conspicati, ptensis palmis supplices, conuocarēt: nullo tunc verbo, lachrymis effusis, abscessit. De
hinc itā consulis, placida oratione, mitigās, Ætolis inducias, ac tps tñ impetrauit: quo missis Ro
mā legatis, ab senatu quicq̄ clemētiæ, ac humanitatis exorarēt. Plurimum vero laboris & molestia
rū p exorādo Chalcidēsibus Manio superetat: quibus infensus admodū erat: ꝙ Antiochus vxorē
intēpestiue quidē, ac præter ætatē suā, ex illorum ciuitate duxerat: quā cōstāte vtrinq; bello, is iā natu
grādior eximia forma Cleoptolemi filiā adamauit. Ea res Chalcidēsium aīos, ad Antiochū prōpti
us inclinauit: & ipsorum vrbē, ei ad bellorum vsus, opportunū receptaculū adsciuerat. Antiochus inde e
prælio fugens, quum Chalcidē appulisset: correptis opibus, cū vxore, ac amicis continuo transmi
Titi laudes atq; honores. sit in Asiā. Manio igitur per iracundiā illis exercitū admouēti, Titus præsto aderat: eūq; simul & ce
teros Romanorum proceres, excusando, ita placatos reddidit: vt Chalcidenses omni soluti metu, ac li
beri omni supplicio, euaserint. Quorum gratia meritorum, Chalcidensium ciuitas quicqd in eorum vrbe
splēdide, ac magnifice extructū erat, dedicauere Tito. vbi adhuc talia cerni licet epigrāmata: Popu
lus Chalcidēsis, hoc Tito Herculiq; consecrauere Gymnasium. alio in loco. Populus Chalcidensis
hoc Tito, & Apollini delphinia. Nostra ēt ætate Tito sacerdos publice creati, & res diuia fieri solet.
Perfectis libamētis, versibus editum quendā Pæana canunt: cuius reliquas quidē partes ob prolixi
tatē omisimus. Quę autē post decātatum carmē dictitēt: scribenda esse censuimus: Candidissimā
Romanorum fidem, constantissimo iureiurando colimus: Iouē maximū, Romam, Titumq; simul
Romanā fidē puellæ canite: Io Pæan: io Tite Soter. Ab cæteris quoq; Græcis dignissimos hono
res: & quæ vero parit honores, mirificā beniuolētiā, ex morum comitate compararat. Enimuero si
ob rerum gestarum gloriā, cuipiam veluti Philopœmeni, aut Acheorum duci, Diophani discepasse,
aut cōtrouersiam egisse contingit: haud propterea graue, aut incōmodum aliquid per furorem per
petrauit. Eius quidē fiducię plena, & ciuilis erat oratio: postmodum tñ acerba nemini. Eapropter eū
nōnulli tū iracundum, tū fortuna leuē existimabāt. Alioqui consuetudine, familiaritate iucūdissi
zacynthiorū insula. mus, nō sine gratia, & grauitate, facetiis, & salibus vtebat. Quum Achæi zacynthiorum insulā suo
iuri vendicare cōcupiscerēt: vt eos ab incœpto deterreret, periculosum illis futurum ait: si quēadmo
dum testudines, ita illi longius a Peloponneso, caput abducerent. Philippus quum pacē, ac fœde
ra tractare cœpisset: Titum cum pluribus, se vero solum aduentasse dixerat. cui Titus adiecit: te q
dem ipsum necessariis, ac familiaribus obtruncatis, solum reddidisti. Messenius Dinocrates in con
Titi acuta qdā dicta. uiuio Romæ temulentus, muliebri saltarat habitu: postera die ab Tito subsidium inuocabat: ꝙ ab
Acheorum imperio, ad defectionem sollicitare Messanam versaret animo. Tum Titus: de iis videri
mus: te vero miror inquit (quum res huiuscemodi moliri audeas) vina tractare, saltare, & canere
posse. Quum Antiochi legati ingentiū copiarum numerum, delectūq; Achæis permultis vocabulis ia
ctitarent: Titus olim se cum hospite quodā cœnitantē, inquit multitudinem carnium admiratū,
subinde cusasse: atq; interrogasse: vnde tantam ferculorum varietatem comparasset: ei autem hospi
tem porcina omnia respondisse: verum ea apparatu, saporibus cōdimentoq; differre. Vos item vi
Titus cēsor creatus. ri Achæi, quum hastatos, iaculatores auditis, & pedites, ne propterea tantopere Antiochi vires ad
miramini. ꝙ eos armorum tantūmodo genere differentes, vniuersos Syros esse constat. Post res in
Græcia gestas, ac bellum cum Antiocho confectum, Titus creatus est censor. Is autē amplissimus
est magistratus, & quodammodo perfectissimum reipub. culmē. Huic Marcelli quinquies consulis
filius, collega obtigit. Ii quatuor haud illustres admodum viros, e senatu mouerunt. Vniuersos cen
sos liberis natos parentibus inter ciuium Romanorum numerum receperunt: ab Terentio Leone
tribuno plebis coacti: qui maxime, vt nobilitatem offenderet, ad id scito cōfirmandum plebē indu

xit.Erant eo tpe nobilissimi,ac excellentissimi viri,priuatis inter se contẽtionibus disceptantes: Sci
pio Aphricanus,& M.Cato:ex quibus virum optimum,ac primariũ Scipionẽ in senatu principẽ
perscripsit.Cum Catone autem huiusmodi calamitatis,de causa acerrimas egit inimicitias. Tito
frater erat.L.Flaminius:quum cæteris in rebus,Tito per q̃ dissimilis:tũ ob illiberalis,libidinosasq̃
voluptates,omnis cõtẽptor honestatis,ac ꝓ decoris.Hic puellum deperibat:adeo vt siue exercitus
ductaret,siue prouincias administraret, ab eius nunq̃ latere discederet. Is vt aliquando Luciũ per
lasciuiam,molliusculis ad se blandimẽtis alliceret:se magnopere illum adamare dictauit,ꝙ tametsi
quẽpiam necdum trũcari vidisset hominem:tñ vt suæ potius,q̃ propriæ morẽ gereret voluptati,
gladiatorum spectaculum omisisset.Eo delectatus sermone Lucius:haud ardua inqt res est:Ego ve
ro tuæ iãiã cupiditati remediũ,ac medelam adhibebo:simulq̃ ex dãnatis vnũ adduci iubens,in cõ
uiuio accito lictore,securi percuti hominem imperauit. Valerius Antias,nõ ad pueri,sed mulieris,
cuius amore teneretur ,arbitrium,id ab Lucio perpetratũ affirmat.Liuius autem scriptum in ora/
tione Catonis a[illegible] Gallum transfugam cum vxore,ac liberis venisse:& ab Lucio inter epulas ex
ceptum:mox vt [illegible]o quod ardebat,obsequeretur,ab eo propria manu confossum. Hoc ad exa/
cerbãda Lucii crimina iure dictum a Catone crediderim.Ipsum autẽ occisum minime trãsfugam:/
verum ex dãnatis vnum in vincula coniectum extitisse:quum alii cõplures,tum vero testis est Cice
ro in eo qui est de senectute libro:vbi oẽm Catoni sermonẽ,& ipsius rei narrationem tribuit.Cato
deinde censor creatus,vt curiam tam libidinosis expiaret maculis,Lucium q̃uis consularis dignita
tis virũ e senatorio eiecit loco.Eius ignominiam quũ Titus ad se quoq̃ ptinere arbitraretur:is pa/
riter,& frater die Catoni ad populum dicta,lachrymis supplices Quirites orabant:vt Cato ratio/
nẽ afferret:quãobrem illustrem adeo familiam,tam tetra affecisset nota. Cato minime retardatus,
in medium cum collega procedẽs:Titum si quid de ipso conuiuio compertum haberet,interroga
uit,eo negante,Cato rem examussim exposuit. Lucium subinde percontatus : si quicq̃ ementiretur:
tacente Lucio,populus eum iure notatũ censuit : & Catonẽ amplissima cum frequẽtia,domũ e fo/
ro reduxit.Postmodum quum Titus fraternũ acerbissime casum pertulisset:aduersus Catonẽ cum
eius inimicis conspirans,quodcunq̃ is ex ærario conductionis,aut emptiõis nomine erogasset,ir/
ritũ fecit:& senatus authoritate rescidit:cumq̃ sępenumero in grauissima vocauit iudicia. Cæterũ
haud scio,q̃ recte,q̃q̃ ciuili more factum:quippe quum propter hominem , ꝓpinquum quidem,
verum indignum,& meritas dantem pœnas,aduersus elegantissimum principem,& optimum ci/
uem capitales inimicitias suscepisset. Illi tamen postea Romanus Populus,nõ mediocrem aliquã
do restituit honorem.Nã quũ ludi publice spectarentur:& patres conscripti digniori de more sedis
sent ordine:Lucius in extrema theatri sede abiectus,humilisq̃ conspectus: populi in se misericordi
am cõmouit.Mox itaq̃ populus id acerbis ferens oculis,crebris eum clamoribus superiorẽ in par/
tẽ transire coegit:quem e vestigio consulares inter se viri,sessum receperunt. Titus natura vir laudis
& honoris studio incensus:quoad idoneã belligerãdi nactus erat materiam , clarissimum sibi no/
men cõparauit. Post cõsulatũ,tãetsi nullius rei vsus exigeret, tribunatũ militum iniit.Deinde ingra/
uescente magis ætate:quum magistratus gerere desiisset:reliquę illius vitæ partes,per otiũ impro/
banẽ:vt q immẽsa gloriæ cupiditate, & iuuenili quodã aĩ ardore stimulatus,seipsum cõtinere neq̃/
ret. Tali cõtra Annibalẽ vsus ĩpetu,plurimã in se cõflauit inuidiã. Annibal enĩ postq̃ ex Carthagi
ne ad Antiochum confugisset:isq̃ post cõfectũ in Phrygia ꝓlium,pacẽ & libẽs qdẽ impetrasset:tur
sum longis erroribus exul demũ ad Bithynię regẽ Prusiã se contulit.Quæ res quum nemini Roma
norũ esset incognita:tñ hominem senio,& imbecillitate cõfectum,& ab fortuna deiectum paruipẽ
derãt.Eodẽ tpe Titus alia de causa legatus ad senatu missus ad Prusiam,quum ibi diuertentẽ vidis
set Annibalẽ:ꝙ vitã degeret,vehemẽter indoluit.Prusias,qui supplicẽ illum susceperat:quũ ꝓ mu/
tua ipsorũ cõsuetudine ꝑmultis Titum ꝑcibus obsecrasset,ꝓ eius salute , nihil impetrauit. Cæterũ
quũ vetus quoddã de Annibalis morte,hoc pacto vulgaretur oraculum:Corpus Annibalis libys/
sa tumulabit gleba:ille quidẽ de Libya dictũ,& se Carthagine victurũ ac humatũ iri suspicabatur.
Bithyniæ aũt locus est in litore:ꝓp hunc aũt amplus quidã vicus adiacet:quẽ Libyssam appellant.
in eo tunc diuersabaẽ Annibal:quũ sp leuitatẽ Prusiæ infidã ducens,tum Romanos reformidans.
Quamobrem ipse domum ibi septenis sub terra cuniculis,aliis alio longe ferentibus, clã instruxit.
Postq̃ in se factum a Tito audisset edictum:per exitus illos,conatus effugere,in regias incidit custo
dias.Itaq̃ mori statuit:de quo sic nõnulli perhibent:Postq̃ eius collum inseruisset amiculo : seruũ
ab eo iussum,genu in aduersis obluctantem natibus,dehine magnis trahentem viribus obtortam
fregisse gulam:donec cõpresso necaretur spiritu.Alii cõmemorant eũ Midæ,& Themistoclis exem
plo,tauri cruore hausto,periisse.Liuius refert,venenum quod habebat temperasse : deinde sumpto
poculo ita dixisse: Permagnam populi Romani curam,sollicitudinemq̃ soluamus : qui diutur/
num,& graue nimis censent odiosi mortem senis expectare.Nec vero Titus præclarum ex hac vi/
ctoria nomen reportabit:haud suorum dignitatem maiorum imitatus:q Pyrrho,& hosti,& victo
ri impẽdentes veneni insidias,renuntiatũ miserunt. Hic vitæ exitus Annibalis fuisse traditur.De

L.Flaminius Titi frater sed ei dissimillimus.

Titus Catoni diem dixit.

Titus tribunus militũ factus.

Libyssa vicus Bithyniæ.

Annibalis mors varie relata.

Titus Annibalem extinguendi causa fuit.

cuius morte quum relatum est senatui: plaerique Titi facinus, ut vacuum, & crudele nimiũ carpebãt: qui Annibalem sicut auem quãpiã senectute nudatam explumem: ac mãcã, & ex sua mansuetudine vitę reseruatam, nulla de causa, nisi ut illius interitu, nomen sibi, ac laudẽ quaereret, occiderat. Tum magis atque magis Scipionis Aphricani clementiam, & animi magnitudinẽ ediserebant: eũ mirũ in modum, inuictũ, & fortissimũ praedicantes: qui Annibalem a se in Aphrica superatũ, nec ex urbe deturbauerat: nec a ciuibus tradi sibi, postulauerat: verũ, ante praeliũ eũ iunctis dextris, benigne colloquutum, post praelium, foederibus compositis, nihil in eum audacius commisisse, aut fortunae hominis insultasse. Eos rursum Ephesi, cõuenisse dr: ubi quũ Annibal digniorem deambulando locum primus arripuisset: id Aphricanus aequo tulit animo: ut facile nulla cum contentione ea fuerit ambulatio. Orta postmodum inter eos, de ducibus mentione, quum Annibal excellẽtissimum primo ducem Alexandrum, deinde Pyrrhum, se autem tertium demonstrasset: subridens paululũ Aphricanus, quid nisi te vicissem inquit? Tum Annibal: Nõ tertiũ Scipio, sed me caeteris antepostissem ducibus, inquit. Haec cum de Scipione munificis efferentur laudibus: Titũ vituperabant: quod alieno cadaueri, manus intulisset. Erant qui id collaudarẽt factũ: Annibalẽ dũ vita superesset, ignem quẽdã arbitrãtes: cui excitantis opus esset flatibus. Nõ. n. dũ vires integrae, ac robusta vigebat aetas eius corpus, aut manus, verum cõsiliũ atque rei militaris peritiã terrori Romanis extitisse. Accedebant praeterea odiũ, & innata quãdã acerbitas: quae res haud senectute tolluntur: verum quum fortuna immutet, mores ac natura pmanẽt. Qui vero p odiũ inimicitiasque discerpant: etiam variante fortuna, ad aggrediendum sp aliqd vocante spe concitantur. Qua in re Titi testimonio erãt: Aristonicus Cytharoedus: quo p Eumenis gloriam, vniuersa bellis Asia, defectionibusque referta est: & Mithridates: qui post Syllã, & Fimbriã postque tantã exercituũ, & imperatorum stragẽ, rursum tot terrestribus maritimisque copiis aduersus Lucullum stetit. Nec vero magis q. C. Marius depressus iacebat Annibal: cui regis amicitia, familiaritasque contigerat, in nauium praeterea, equorum, ac militum studiis, & assidua cura versabatur. Romani fata Marii dum Aphricam mendicus errabat, irridebant: quem post paulo, dum ab eo iugularentur, virgisque caederentur, per summam venerationem colẽtes, adorabant. Hoc pacto nihil est quod paruum, aut magnum dici queat: verum vnus qui vitae idem & melioris fortunae modus, ac finis est? Quas ob res nonnulli haec ab Tito, haud spontefacta cõmemorant: quin missum propterea cum. L. Scipione legatum: ut de Annibalis nece tantummodo tractarent. Nullam amplius ab Tito rem domi, militiaeque gestam accepimus. Qui quum vitam tranquillus ageret: vita defunctus est.

Annibalis ad scipionẽ respõsio de imperatorum p̄lelatione.

Mithridates.

Titi mors.

COMPARATIO TITI ET PHILOPOEMENIS.

VTVAM IPSORVM Comparationẽ intueri iã tps postulat. In maximis igitur erga Graecos meritis, neque Philopoemenem, neque per multos viros optimos Tito conferre dignum est: quippe quũ ab Graecis aduersus Graecos, ab Tito autem minime Graeco, pro Graecis bellig eratum sit. Quumque Philopoemeni, suis ciuibus ferendae opis nulla facultas praestaret: enauigauit in Cretã. Tunc Titus in media Graecia reportata ex Philippo victoria, & gentis, & ciuitates vniuersas libertate donauit. Quod si qs amborum praelia diligenter exqrat: longe plures a Philopoemene Graecos, dum Achaeorum pturã administraret: q̃ a Tito Macedonas, dum Graecis succurrit, deletos inueniet. Quid ipsorum delicta? Vnius quidẽ per magna honoris ambitio: alterius vero cõtẽtiõis ptinacia extitit. Quumque ille ad irã facile moueret: hic inexorabilis erat. Titus enim, & Philippo regiã dignitatẽ conseruauit: & in Aetolos, benignũ exercuit animum. Philopoemen instigante ira, adiacẽtiũ tributa vicorum patriae ademit. Item alter sp in eos de quibus bene meruerat, constãs, stabilisque permãsit: alter ex iracundia inchoatam celeriter gratiã solutu rus erat. Namque quum Lacedaemonios plurimis ante beneficiis affecisset: posterius muros subuertit: agrumque vastauit: & ipsa denique reipu. instituta permutauit, atque corrupit. Indignatione quoque, ac intempestiua quadam peruicacia, vitam abiecisse visus est: qui dum acerbius quam satis erat, in Messanam vrget impetum: non more Titi, omni consilio, & ratione ad tutelã, imperatoris visus artibus. Philopoemenis peritia praeliorum, & trophaeorum multitudine firmior. Illi enim obuenit: ut in bello quod aduersus Philippum gerebatur, rem duobus dumtaxat praeliis cerneret. Hic autem infinitas strenue committens pugnas, in decertandi scientia, ne vnam quidem fortunę temeritati dimicationem permittendam existimauit. Praeterea ille florentissima Romanorum potentia fruens: hic marcescente iam Graecorum imperio pullulans nominis celebritatem, & gloriam consequuti sunt. Quocirca quicquid magnifice confectum est: huius quidem priuatum, illius autem commune opus censeri debet. Ille namque bonis, & fortibus pręfuit: hic pręfectus equitum creatus bonos, & fortes effecit. Pręlia cum Gręcis commissa acre sane, non felicitatis, sed virtutis argumentum, ac demonstrationem prębuere. Quod si ęqualia cętera dentur: virtutis certe prior

res partis habet. Nam aduersus Græcorum bellacissimos, Cretas, & Lacedæmonios bellum gerens magis atq; magis vafros dolo, fortissimos vero audacia supauit. Ad hæc Titus ex subiectis & maiorum suorum inuentis, victor euasit: bellandi sollertia, & collocandi agminis instructione, sicut aliunde doctus acceperat, vtens. Cæterum Philopœmen ordinem ad earum rerum distributionẽ intulit, ac variauit. Ea ppter cõmodissimum consequẽdarum victoriarum artificium alteri quidem, quum non adesset, inuentum est: reliquo quum adesset, adiumento fuit. Philopœmenis multa & ingentia opera hostem manu feriendo claruere: alterius nulla. Quin Ætolus q̃spiã noĩe Archedemus, illum carpere solebat: q; quum ipse contra pugnantes Macedonas, & cõfertissimos hostes, nudo incursaret ense: Titus supinas in cœlum manus tendens staret, deos in vota defatigans. Tito nimirum, & duci, & legato: vt honesta cuncta conficeret, obuenit. Philopœmen nõ sane deteriora præstitit: nec se priuatus segniorem, q̃ Achæorum imperator' præbuit. Priuatus ex Messana Onabin tyrannum eiecit: Messeniisq; libertatem reddidit: priuatus quoq; Diophanem prætorem, & Titũ aduẽtantes ex Sparta, occlusis portis admouit: Lacedæmoniosq; saluos fecit. Sic imperatorium habens ingeniũ, non modo p legibus, sed & legibus imperare, vincẽte vtilitate nouerat. Nec ei, vt ab subditis imperandi officiũ caperet, opus erat, ipsis tñ, vbi tps deposceret, vsurus: eum q p subditis saperet magis q̃ q ab subditis deligeretur, imperatorem esse existimans. Generosi animi: benigni: & perhumani Titi in Græcos opera. Generosioris animi, fortioris, & libertatis amore facta flagrantia Philopœmenis in Romanos. Etenim facilius gratiam egenis impartire: q̃ potētioribus infestum obsistere. Postq̃ igitur hunc in modũ excussis, ac disq̃sitis ãbobus cõtẽplatu, subobscurior differẽtia est: aiaduerte: nunqd hoĩ Græco, bellicæ pitiæ, & ĩpatoriæ artis coronã: Romano aũt iustitiæ, ac bonitatis palmã reddentes, arbitri minime contemnendi fore videamur.

ARISTIDIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER FRANCISCVM BARBARVM VERSA.

Ristides lysimachi filius ex antiochide tribu & populo Alopeceno ortus ẽ. De cuius fortunis ac facultatib' penes scriptores magna varietas est. Sunt enim q eũ ita egregie inopẽ fuisse cõmemorent: vt & in summa tenuitate vixerit: & vita functus duas filias reliq̃rit: q̃ multis annis nubiles, egestatis causa, sine maritis fuerunt. Hoc tametsi complures patronos ac defensores inuenerit: cõtra tñ in eo libro q Socrates inscribit, Demetri' Phalereus eũ locupletẽ fuisse author ẽ. Apud Phalerios.n. fundũ q Aristidis extitisse dr, cognoscere se refert: vbi ipse sepultus ẽ. Eius domũ opibus abũdasse, plurãq; argumẽto sibi sunt: & illud in primis: q magistratũ illũ isignẽ fabis, ac suffragiis sortitus ẽ: q maximo cẽsu cẽsitis obuenire solebat: quos quingẽtũ modiũ vulgus appellat. Secũdũ ãt relegatio: quã exostracismũ vocãt. nullos.n. nõ pes, sed amplissimo loco natos, & q supbia, ac tumore cæteris anteirẽt, in exiliũ id genus missos ẽ. Tertiũ & extremũ est: q Liberi patris tẽplo, tripodes victoriæ voto, ad celebritatẽ dedicatos reliq̃t, qui in nostram etiam ætatem hoc epigrammate seruantur: Antiochis tribus vicit: Aristides ludis præfectus fuit: Archestratus docuit. Hoc tametsi maximi momenti speciem præ se ferre videatur: minimum tamen pondus habet. Nam & Epaminondas, quem omnes mortales a pueritia vitam tenuiter egisse sciunt, & Plato philosophus, non ignobiles ludos ediderunt: quorum alter per tibicines, alter per cunctos circos celebritatem nobilitauit: quum huic, Dion Syracusanus, Epaminondæ vero Pelopidas sumptus ipsos, suppeditauerint. Haud iniuria: quando bonis viris cum amicorum donis perinde, ac inexorabile bellum indictum non fit: sed quum ab illiberalibus muneribus, quæ lucri quæstusue causa suscipiuntur, abhorreant: si temporis maturitas ob

Aristidis origo: & quales ei fuerunt opes.

Aristides q b' argumẽtis opulẽt' censeatur fuisse.

Exostracismum relegatiõis genus.

Aristides duo ludorum praefecti.

uenerit,ea non repudiabunt:q honori,laudi,ac splēdori cōiuncta sunt.Panetius vero Demetrium carpit:q errore nois captus,in iis quae de Tripode scripsit mētitus est. Nā quecūq aduersus Persas gesta sunt vsq ad Peloponēsiaci belli finē,memoria repetēs,solū duos Aristidas,ludorum pfectos victores inscriptos fuisse tradidit:quorum neuter Lysimachi filius fuit:sed alter qdē Xenophilo patre nat⁹ est:alter vero longe posterior:vt & post Euclidē scripta declarāt: & inscriptus insup Archestratus: quē Medicis tpibus nemo,ne Peloponēsiacis plerique chori magistrū fuisse pdiderūt. Verūenimuero qd a Panetio dī,diligētius considerandum est.De relegatione aūt,qs dubitat: eos qui vel gloria,vel generis nobilitate,vel eloquētia maxime praestarēt:Ostraco id est huiuscemodi exilio,q̄ primū eiectos esse?Quo in numero Damon Periclis praeceptor est:q quum plus sapere videretur, q̄ oporteret:hunc in modum vrbe exactus est.At Idomeneus scriptum reliqt: Aristidē non suffragiis,aut fabis,sed Atheniēsium delectu,illo magistratu functum esse.quem si post Plateēse praelium gessit: vt a Demetrio refertur,& verissimum est:ipse magna gloria,& magnis rebus gestis,in eo loco ciuitatis propter summam virtutem constitutus est:quem reliqui propter diuitias,capesserent .Sed certum,& exploratum est:nō solum Aristidem,verum et Socratē inopia,quasi grauissimis malis a Demetrio liberatos esse.Hunc enim non solum domum peculiari iuri suo vendicasse:sed et septuaginta minas Critoni foenoris causa mutuasse perhibet.Aristides vero,Elisthenis,qui post exactos tyrānos rēpub.constituit,factus socius,supra caeteros,qui se ad gubernandas ciuitates contulissent,Lycurgum Lacedemonium admiratus,& imitatus est.Eum enim statum maxime pbauit : in quo bonis,& optimatibus Primus locus esset. Aduersus eum plebs,ac multitudo Themistoclem Neoclis filium coluit:& gratia,& studio prosecuta est.Eos a pueris,quum vna educarentur, prope singulis & iocosis,& seriis in rebus,ac verbis cōtendisse:suis cōtrouersiis,vtriusq naturā,mores,institutionē q̄primū detexisse:multi authores sunt.Nā vt hic leuitatē,temeritatē, calliditatē, & in oēs impetum:sic Aristides constantiam,modestiam,aequitatem prae se tulit:qui nec mendacium , nec in deos intemperantius dictum,nec fraudem, vel ioco probare potuit.Horum inter se animos(vt Aristoni Chio placet)amoris cōtentio quaedam primum abalienauit. Stesiliā enim Chiam quae specie vultus,ac corporis forma primaria erat,vehementius quam par erat,deperibāt : quinetiā postq̄ illius venustas defloruit, graues inimicitias,quas huius leuitate causae inuicem superiori tempore conflauerant, retinuere.His rebus incensi,hoc quasi praeludio facti,conflictationes suas statim in ipsam rempu.contulerunt.Quocirca Themistocles facilitatis artibus instructus , adeo grandem ac popularem potentiam est assequutus: vt cuipiam eū admonenti,optimo iure principem Atheniensium futurum:si cunctis aequalis,& cōmunis esset:responderit:nunq̄ profecto ea in sella sedere statuissem:ex qua mei studiosi nihil amplius a me,q̄ alieni habituri essent. Aristides autem: cui propria in repu.via constituta erat:animum induxit: primum ne socii quenq̄ suo cōsensu iniuriis afficerent:aut nequaq̄ veteri quicq̄ negare:quod cuipiam moerorem inferret. Dehinc eam amicorum potestatem declinauit:qua velut peccandi licentia plerosq frētos obseruabat.Grauiter enim & vere sibi persuaserat:hoc dūtaxat gaudio bonum ciuē affici:si vita,& oratione, quae iusta,& recta eēt, constantissime defenderet.Quo vitae instituto parūper deflectere coactus est: quum Themistocles temeritate quadā,vt ei resisteret, ac ipsius authoritatē refringeret:multa in repub. cōmoueret. Vnde ei aduersatus interdū,quaedam in eum tutatus est:& ne ab ipso non nulla fierent:eo consilio phibit:vt Themistoclis potestati:quae multitudinis gratia creuerat,nihil accederet: praestantius ac salutarius ratus: si aliqua ex iis,quae ad ciuitatis vtilitatem conducerent: praetermitterentur : q̄ si faetis ex eius sententia decretis supra modum posset. Deniq quum Themistocle authore : commodum ac necessarium quippiam deliberatum esset:& Aristides frustra contradixisset : haud sibi temperauit:quinquum ex concione discederet:clara voce testatus sit:nisi Themistoclē,& seipsum in barathrum conicerent:rem Atheniensium saluam esse non posse.Rursus ad populum rogationem ferebat:quam quum sibi vehementius exibilatum,ac repugnatum esset:reuocauit: tametsi consilii principē populum rogaturum esse:& plurimos in eam ituros plane cognosceret : qm inter altercandum decretum illud reipub.detrimento fore didicisset,Ad haec in concione saepe nonnullos earum rerum:quas erat commentatus,authores subiecit:ne perpetua Themistoclis altercatio,ac dissensio communi vtilitati impedimento esset.Eius in conuersione rerum vrbanarum constantia:laude,& admiratione dignissima videtur.Nec enim vlli honorum gradus ipsius animi magnitudinē extulerunt.nec vlli casus,aut offensiones demiserunt. Vbi se ad rēp.contulit:sibi nimirum persuasit: et nulla pecuniae,nulla gloriae mercede pposita,in officio permanēdum esse.Quo factū: vt quū in theatro versus,quos Aeschylus ad Amphiaraū scripsit:referrentur:Hic esse iustus,ac videri: qui nihil auet:magnos profundi pectoris fructus legēs:Consilia de quo germinant clarissima: omnes in Aristidem oculos conuerterent:velut in eū cui optimo iure,in hoc virtutis genere primas partes,sine controuersia tribuerent.Sic igitur institutus erat:vt non modo popularibus in causis,quibus se beniuolentia ciuiū muniret, acerrimus aegratis defensor esset:sed vt eā fortissime,ac seuerissime tueret,nullius iracūdiā,nullius inimicitiā, nullius deniq simultatē declinaret. Qua de re me

Ostracum. Damon Periclis praeceptor.

Aristidis virtutis. Stesilia Chia.

de Themistocles et Aristidis contentionibus.

moriæ traditũ est: quũ aliquando quempiam in iudicium vocasset: & ii qui rem illam iudicabant: post Aristidis accusationem, reum causam dicentem audire nollent: quin suffragia quibus eũ dãnarent extẽplo postularent: assurgens Aristides supplex apud iudices intercessit: vt illũ quẽadmodũ legibus statutum erat, diligenter audirẽt. Rursus arbiter inter duos delectus: quũ alter, vt ipsum in aduersarium magis, ac magis afficeret, extra causam plæraq; illius in Aristidem maledicta recenseret: Hæc missa faciamus ait: tu vero bone vir, si quid in te commisi, explica: qm̃ in præsentia tibi non mihi iudicium exerceo. Fisci postea procurator designatus, nõ etatis suæ solũ magistratus, sed & superioris multa quæ ad rempu. pertinebãt in rem suam vertisse declarauit. In primisq; Themistoclẽ: qui tametsi sapiens vir, parum tamen continentes manus habuisse iudicatur. Quapropter collectis operis suis Aristides ab ipso accusatus: & vt Idomeneus refert, repetundarum dãnatus ẽ. Quæ res quum optimatibus acerba, & grauis esset: Aristides non modo illo mulctatitio argento liberatus, sed de integro huic ipsi curæ refectus est. quo in munere vniuersam mutasse administrationis rationem simulauit. Iis sigdẽ q reip. puentus sibi per iniuriã vendicassent, leuis, ac facilis videbatur: vt q nec eos more suo grauiter persequeretur: nec vt diligentissime rationem redderent, laboraret. Quo facto, omnes qui expilatione ciuitatis locupletabant, Aristidem ferre in cœlum laudibus, & summo studio populo blanditi: vt iterũ eum ad hoc munus deligeret. Qui quũ non suffragiis, sed porrigenda manu magnam significationem voluntatis declaraturi forent: Aristides eos hunc in modum acriter increpuit: Quum probe inquit, integreq; remp. administro: extimationem meam, multis maculis aspergitis: quum autem vrbanis expilatoribus multũ cũ fraude concedo: me quasi summa virũ & ciuem admiratione dignissimũ, reputatis. Quæ quũ ita sint Athenienses: iis honoribus, quos mihi nunc decernere contenditis, vt ego sentio, plus mihi dedecori, & turpitudinis affertur: q̃ prius allatum est: quũ mihi repetundarũ mulctam irrogastis. Quãobrem magnopere me vestri miseret: apud quos improbis obseq gloriosius est: q̃ fortunas publicas conseruare. Hæc quũ dixisset: & in huiuscemodi furta vehementer inuectus esset: eos qui suæ laudis buccinatores, ac patroni fuissent, tacere fecit: solidam inde, & expressam quandã gloriã iustissimis ex causis adeptus. Postq̃ Clathis a Dario missus, verbis quidem vt Athenienses, q Sardis igni vastauerãt, pœnas darent: re vero ipsa, vt græcos in ius, ditionemq; suam redigeret: omnibus copiis se Marathona recepit: populationibus, ac prædis in agros hostiũ impetũ fecit. Hoc in bello Athenienses decem imperatores præfecerunt: inter quos, dignitate, gloria, & potentia Miltiades primas; secundas autẽ Aristides partes habuit. Qui quũ sua sententia in bello gerendo. Miltiadis consiliũ confirmasset: magno profecto momento fuit. Duces enim eius collegæ cũ sic inter se statuissent: vt in singulos dies rei summa ad vnum deferretur: ipse quũ ea sibi obtigisset: ius imperii, & authoritatem suam in Miltiadem contulit: & socios principes docuit: melioribus, ac prudentioribus parere, sine vlla turpitudinis nota, salutare, ac decorum esse. Hunc in modum animos pacans, ac mitigans cõtentiones, eos induxit: vt quieto animo, vnam optimam sententiam communiter vsurparent. Quod Miltiadis imperium, perpetua potestate firmissimum reddidit. Vnus enim quisq; Aristidis exemplo, se ab hoc collato in diem munere, sponte abdicans, Miltiadi suo ex iure concessit. Dehinc quũ Athenienses, media acie constituti inter pugnandũ, valde laborarent: & Barbari satis superq; diu Leontidem, ac Antiochidẽ tribũ vrgerẽt: Themistocles, & Aristides e regione structis interagminibus, strenue, ac fortissime dimicauerunt. quorum alter ex Leontide: Aristides autem ex Antiochide tribu erat. Ii quum Barbaros cedentes in fugam vertissent: acri impetu, naues adorti sunt: q̃ quũ ad insulas (vt ipsi cernebant) non se transmitterẽt: sed vi ventorum, ac tempestatis vexatæ in Atticam terram repente referrentur: veriti ne vrbs, sine militibus, ac defensoribus destituta in potestatem hostium veniret, in patriam nouem tribus, subito reducere statuunt. quod eadem die magnum itineris spatium emensi conficiunt. Aristides sua cũ tribu, Marathone custodiæ relictus, vt captiuos, prædãq; seruaret: opinionem quam de suis moribus præstiterat, nõ fefellit. Nam quum argenti & auri vis, passim, & vestimentorum omnis generis, ac in tabernaculis innumerabiles pecuniæ, & in nauigiis essent: quibus Barbaros nudauerant: nec ipse contrectare quippiam voluit: nec vt ab aliis attingerentur passus est. Quapropter subreptiones nullæ factæ: nisi siquis, eo ignaro nonnihil prædæ sibi ademerit: vt de Callia antistite traditum est. Quem quum Barbarus errore comæ, ac coronæ captus, quasi regem adorasset: comprehensa dextra, ei vbi magnum auri pondus a Barbaris defossum erat, indicauit. Callias crudelitate, ac iniustitia: quibus reliquos homines antecibat, fretus: aurum capit: & hominem ne suis rumusculis res ad alios deferrentur: immanissime necat. Hinc a Comicis cæteri qui ex Calliæ familia fuere, laccopluti: id est ex fossa locupletati cognominati sunt: quum locum illum carperent, vbi comperto auro Callias diues factus est. Aristides extẽplo magistratum ex quo singularem laudem comparauit, iniit. Demetrius autẽ Phalereus ipsum post Plateensem pugnam, paulo ante mortem: hoc munere functum esse scribit. In iis vero q post Xãtippidem inscripti sunt: cuius tempore apud Plateas Mardonius profligatus est: eius nominis inter multos neminem accepimus. Cæterũ post Phampum, in cuius magistratu ex prælio quod

Aristides fisci procurator fuit.

Aristides a Themistocle repetundarum accusatus: liberatus est.

Clathis Darii pfectus.

Aristidis in pecuniis cõtinentia.

Callias crudelissim⁹ & iniustus.

Laccopluti

Mardoni⁹ apud Plateas pfligat⁹.

Aristides princeps inscriptus iusti cognomẽ assequutus est. Deus immortalitate: potestate: & virtute cæteris oĩbus pstat. Virtutis laus egregia.

apud Marathona gestũ fuit, victoriam retulerunt, Aristides illico princeps inscriptus est: qui quũ omnis virtutis, tum maxime æquitatis, ac iustitiæ, apud populum periculum fecit: quę ad summã semper multitudinis vtilitatem, ac fructum referuntur. Ex quibus Aristides q̃q̃ vir inops, & plebeius: regium tamen in primis, ac diuinissimum, iusti scilicet, cognomen assequutus est. Quod nullus vnq̃ rex, aut tyrannus appetiuit: sed vrbium expugnatores, fulmina, victores, aquilas, accipitres appellari se ingenti cũ voluptate voluerunt. Quamobrem, quia viribus, & potentia potius, vt constat, q̃ virtute, gloriam consequi cupiere: Deus cui se simillimos efficere studio, cura, opera, conantur, his tribus maxime præstare cæteris omnibus videt: immortalitate scilicet, potestate, atq; virtute: e qbus, nihil virtute pulchrius: nil honestius: nihil diuinius est. Quid ni? nam & inane, & elementa, natura sua, non intereunt: Terræmotus autem, fulmina, ventorum impetus, ac fluuiorum cursu, ingentem potestatem habent: sed nihil diuinum esse potest: nisi quod prudentia, ac sapientia præditum, ius, fas q; sibi compararit. Proinde quũ tria sint: quibus omnes ad deum reuocantur: beatitudine, videlicet, metu, ac honore: eum quidem beatum existimant, qui eam vitam viuat: quæ cunctis sęculis consequentibus, eadem, ac immortalis futura sit. Propter summam vero potentiam, nõ timere non possunt. At iustitia causa est cur amentur: honorentur: colantur. Quæ q̃uis sic se habeant: ipsi tamen immortalitatem, quam natura sua non patitur, & potestatem, cuius plurima pars

Virtutis laus egregia.

in manu fortunæ posita est, cõcupiscunt. Virtutem autem, cuius solius ex rebus diuinis participes esse possumus, post habent, atq; abiiciunt: insipienter quidem quoniam illud viuendi genus, quod maximis copiis, opibus: principatibus: nititur: si cum iustitiæ dignitate coniungitur: diuinum fit: sin disiungitur: a fera, & agresti vita nihil distat. Hoc igitur fundamentum, q̃primum Aristidi gratiam, & authoritatem: consequenti vero tempore, odium, ac inuidiam conflauit: præsertim quum Themistoclis sermones, passim in vulgus dissiparentur: quorum summa erat, Aristidem hac sua iudiciaria consuetudine, & forensi potestate, clam sublatis iudiciis, sine stipatoribus sibi regnum comparasse. Ciuitas quoq; victoria iam insolens facta, atq; maximarum rerum auida: ægre ferebat: quũ

Aristides ob inuidiã relegatus. Ostracism⁹

quosdam authoritate, & gloria anteire cæteros audiret. Itaq; postq̃ frequens vndiq; in vrbem cõuenit: Aristidem Ostraco in exilium non affectati regni suspitione: vt præ se ferebãt: sed gloriæ illius inuidia relegant. Nõ enim Ostracismus improbitatis castigatio erat: sed ad honestandum facinus elationis: ac grauioris potestatis moderatio, & pœna dicebatur. Erat siquidem humani liuoris cõsolatio: quæ quum haud intolerabilis esset: mœrorem, ac dolorem: quem cuiuspiam amplitudo peperisset, suis ex finibus, decem annos exterminaret. Postq̃ autem improbos, ac humiles huic mulctę

Hyperbol⁹

subiici cœptum: & postremus oĩum Hyperbolus, id genus exilii mulctatus est: mos ille desitit. Eum vero hac de causa relegatum nonnulli tradiderunt. Alcibiades & Nicias, quum in ciuitate plurimũ possent: magna dissensione, factionum principes erant: qui partium studiis: q̃primum prospexerũt Ostracum scriptionis gratia, in eorum alterum peti: vna congressi, communi consilio cum suis cõplicibus egerunt: vt Hyperbolus, hoc exilii genere plecteretur. Deinde facti indignitatem animaduertens populus: q̃ rei magnitudini, abiecti hominis damnatio contemptum: & turpes immisisset

Ostraci cõsuetudo quõ antiquata est.

maculas: deinceps Ostraci consuetudinem penitus antiquauit. quę scriptis nostris: hunc maxime in modum adũbrari potest. Ostraci id est calculi viritim in concilio dabantur: & in eis quisq; quẽ ex ciuibus vrbe cedere vellent: literis indicabant, quem postea in vnum fori locum cancellis circũseptum deferebãt. Magistratus vero, quibus negotium dabatur: primum quidem vniuersos simul recensebant: qui nisi sex milium numerũ excessissent: nihil confectum esset: postea vniuscuiusq; clanculis sepositis: eum quem pluribus sententiis damnatum cognoscerent: decem annos extorrem fore declarabant: ea tamen conditione: vt fructus suos capere, liberum sibi relinqueret. Multis itaq; (vt vnde discessit reuertatur oratio) in Aristidem scriptis: ignoratione literarum nonnulli penitus agrestes Ostracum suum Aristidi, velut vni ad quem nihil tale pertineret: vt in Aristidem scriberetur: porrexerunt. Hic cum multitudinis aduersus se concitatæ studium admiraretur: quæsiuit: num ab eo quem in exilium mittere statuissent: mali quicq̃ perpessi essent? Cui nihil sibi mali factum, nec a se virum cognitum esse: sed moleste ferre dixerunt: q; omnibus in locis, hunc ipsum iustum audirent. Quæ quum accepisset Aristides: nihil locutus: illis quemadmodum contenderant inscriptũ Ostracum reddidit. Dehinc concedens ex vrbe, manus ad cœlum tendens: non sicut Achilles græcis iratus deprecatus est: sed vt Atheniensibus quæcunq; vellent: sic bene fauste, feliciterq; euenirẽt:

Xerxes.

vt Aristides sibi nunq̃ veniret in mẽtem. Tertio post anno, quum Xerxes, per Thessaliam, ac Bœotiam ductaret exercitum: & Atticam adoriri statuisset: Athenienses, antiquata lege: exules restituere: Aristidis causa præsertim: quem omnes, si cum hostium copiis iungeretur, reipub. perniciosum

Aristides tertio postq̃ relegatus fuerat ãno restitut⁹ est

fore: & complures eius authoritate, & gratia ciues, ad Barbarum defecturos formidauerant. Sed eorum quam falso metu præoccupatus animus fuerit: res hæc testimonio erit. Antea enim quam reditum eius decreuisset ciuitas: nihil sibi fuit antiquius: quam vt græcos ad libertatem hortaretur: solicitaretq;: & studiosos: & ardentes inflammaret. Post reuersionis suæ decretum: Themistoclem: cui rerum summa commissa erat: cunctis in rebus consilio: opera: diligentia: iuuit: & communis

salutis

salutis gratia inimicissimū sibi, laude, & gloria ornatissimum, ac cumulatissimū præstitit. Quū Euribiades Salaminā deserere deliberasset: & regie triremes noctu transuectæ circūstarent: transitūq; ad insulas corona cinxissent: cunctis rei huius ignaris, Aristides aditis mille periculis, ex Ægina p hostium classem traiiciens, in tēpore pfectus est. Subinde noctu ad Themistoclis tabernaculum venit: quem solum euocatum, remotis arbitris, sic alloquitur. Nostræ partes sunt Themistocles: si sapimus: vt iam inani, ac puerili dissensione posita, nouā de integro rationem ineamus: vt salutari, & honestissimo certamine cōtendentes: tu qdem imperio, ac potestate, ego autē ministerio Græciam terram cōseruemus. Quā ad rem, tu solus optimā sententiā attigisse, ac probasse, mihi videris: quum inter angustias de maturando nauali prælio decreuisti. Q đ si contraria sociorum deliberatio nobis est: hostes, vt augurari cōiectura possumus, quodāmodo nobis adiumēto sunt: quoꝝ nauibus, vicinū mare à latere, a frōte, ac deniq; oī parte tenet: vt etiā q sua sponte dimicaturi nō sunt, rebus desperatis, strenue, ac fortiter manū conserere necessitas cogat. Eum eni in locum deducta res est: vt nulla fugæ via reliqua sit. Ad hæc Themistocles: vellem inquit ó Aristides, vt in hac re mecum inito certamine superares: ideoq; nihil præter mittam: vt tecum, hoc honesto cōtentionis genere, decertans, re ac factis superior sim. Deinde fraudem, qua barbarum circūuenire machinabatur, patefecit: & vt Euribiadi suadeat, nullam nisi in nauali prælio salutis opem relictā esse cohortatur. eius eni fidem pluris faciebat. Ex quo Cleocritus Corithius īperatoribus in cōcilio coactis, quum Themistoclem de sententia deiicere cuperet, dixit: nec ipsis Aristidi, q præsens tacet, cōsilium eius pbari. cui sic refragatus Aristides: nō tacerem inqt: si Themistocles, quæ cōtra rempu. essent in medium afferret: nec hoc tpe eius beniuolentia, & gratia, sed decreti collaudatione tacebā.

Aristidis ad Themistoclē ōfo.

* Hæc a græcę classis præfectis agebantur. Aristides aūt, vt aīaduertit * Psyttaleam insulam haud sane magnā, q in trāsitu Salaminis sita est, hostiū copiis refertā: impositos leuibus nauibus promptissimos in eam transmisit: vbi collato marte, Barbaros vicit, ac deleuit. Omnes eni in eo prælio desiderati: præter nō nullos clarissimos, ac primarios hoīes: qui viui capti sunt. Hoc ī numero tres Sandauces sororis regis filii erāt: quos quum Aristides extēplo ad Themistoclē deferri curasset: Euphrantidis vatis, iussu crudo: Libero patri, statim immolauit. Extrema insulæ stationibus militū cōmuniens, insidias in illos q transueherētur ita disposuit: vt nec insultus suis cædē, nec hostibus fugam afferre posset. Hoc in loco quia magnis nauium cōatibus, ac summis viribus decertatum est, trophęum erexit. Prælio iam cōfecto Themistocles Aristidis aīum tentare volens: Illustres inquit res gessimus, cōfiteor: sed vt videre videor, restat, vt illustriores cōficiamus: vt scilicet Asiam in Europa capiamus. id facile consequemur: si confestim ad Hellespontū annauigantes, pontem refringemus. His dictis Aristides, vt hæc missa faceret, iussit: at vero potius, quo pacto, q̄primū Medum e græcia eiiceret, oī cura, industria, vigilātia, cogitaret: ne tantus militum numerus, sublata fugiendi facultate, coactus ad dimicandū cōuertatur. Quæ quū audisset Themistocles: rursus Arnacē Eunuchum, vnū ex iis qui viui in deditionē accepti erant, internuntium emittit: vt clanculū regem edoceat: græcos ad angustias transmittere, & pontē rescindere pperantes, vt eius saluti cōsuleret aīaduertisse. Is igitur hoc nuntio accepto, cōfestim inde castra mouit: & trepidatione, ac metu plenus, quanta celeritate poterat ad Hellespontū cōtendit. Quicqd vero floris, & roboris in exercitu fuit (trecēta aūt ferme milia militū erāt) Mardonio duci reliquit: q firmissimus pedestribus copiis cōfisus, adhuc magno terrori græcis erat. qbus minitabundus hunc in modum scripsit: Vicistis maritimis lignis, terrestres viros: omni ex parte naualis artis ignaros. Ecce nunc amplissima ac fusa Thessalia, atq; Bœotiæ campus, aptissima loca sunt: vbi recta, ac iusta pugna, vera virtute magno eqtatu, ac peditatu, de summa reꝝ decernamus. Atheniensibus aūt, regis noīe literas misit: quibus in fidē suā recipit, eoꝝ vrbē, ferro, igniq; passim deuastatam, redificaturꝰ: & ipsis magnū auri pondus daturū: eorūq; ciuitatē totius græcię principē facturꝰ: si bello qđ nunc aduersus græcos gereret, absisterēt. Id quum Lacedæmonii rescissent: magnopere veriti, legatos Athēas dimittunt: orant: vt liberos, & vxores Spartā venire iubeāt: grādioribus quoq; natu, se lubēter alimenta suppeditaturos. Peruastatis eni agris, & vrbe, eo res deducta erat: vt populus nō modo caritate, verumetiā fame grauiter laboraret. Quod q̄q̄ sic se haberet, nihil tū actum est. Hęc eni quū a legatis accepissent: grauissimā Aristidis sententiā, qua sic Lacedęmoniis responderet, sequuti sunt: Hostibus minime succensere Athenienses: si res oīs, auro, atq; opibus vęnales existiment: penes quos iis imbecillis, & cōmutabilibus pecuniæ mēbris, nihil pulchrius, nihil prestātius, nihil amabilius est: subirasci autē Lacedæmoniis: qui necessitatē solūmodo, atq; inopiā: qbus per id tps laborent: diligenter aīaduertant: virtutē aūt suam: & laudis, & gloriæ cupiditatē obliuiscātur: quū in aīum sibi inducere cōtendant, vt cibaria mercede sua, armis pro salute græcię dimicēt. Hæc quū Aristides scripsisset: legatis in cōciliū introductis: Lacedæmoniis renuntiari iussit: Athenienses erga græcorū libertatem sic aīatos: vt nullum tū auri pondus, supra, subterq; terrā sit: quo adduci possint: vt ipsum saluti græcię anteferrent. Mardonii quoq; legationi respondit: Quousq; hic quem videtis sol cursum hunc currere perget: Atheniēses cum Persis belligerabunt: vt absumptos fines suos: &

Psyttalea Insula.

Aristides Barbaros I Psyttalea apud salaminē vicit: ac deleuit.

ertophæū Tectum ab Aristide in Psyttalea insula.

Aruaces eunuchus.

Exercitus Xerxis, in quo trecenta militum milia fuere.

Mardonii literæ Xerxis nomine Atheniensibus scriptæ.

Responsum Aristidis legatis Mardonii.

violaras,ac demolitas sacras ædes vleiscantur. Sacerdotes etiam publice execrationes indicere cõ
stituit, si quis caduceatoribus missis, de foederis, pacis, amicitiæ, conditionibus,cum Medis age-
ret: aut græcorum societatem desertet. Mardonio,vbi ois mẽtio pacis excidit,rursus exercitum in At
ticam inducẽte,Atheniẽses,denuo Salamine refecti sunt. Aristides Lacedemonẽ missus, eorum igna
uiam,tarditatem,ac negligentiã grauiter castigauit:qbus factum esset:vt Barbari de integro Athe
nas recepissent. Postremum orabat:vt græciæ, quæ reliqua erat,saluti , ope,ac auxilio nõ deessent.

Ephori.

Ephori ea reaudita: subsequẽti nocte (nam interdiu zacynthiorũ celebritate ciuitas laudis,& otio
teneri videbatur) quinque milia Spartiatarum,quorum vnusquisque septẽ secũ * philotes trahebat,insciis *

helotes.

Atheniẽsibus, emittũt. Paulopost Aristides,quũ se nihil imperrare censeret:a spere rursus societa-
tis eos admonẽs,reuertitur. Id cũ risu Ephori excepere: eumque garrire,& somno intẽtũ fuisse dice-

Oresus.

re. suum si quidẽ iam apud Oresum aduersus externos(sic eni Persas appellãt)pficiscentẽ exercitũ
esse. Tum aristides respondere:cauillãdi,ac ridendi tps nõ esse:nec ipsos amicos,inimicorum loco fal
lere,ac decipere pulchrũ. Hæc ab Idomeneo tradunt. In eo aũt decreto:quo Aristidi assensum est:
apparet nõ ipsum,sed Cimonẽ, Xantippũ,& Mironidẽ hoc legationis officio functos esse. Cæte

Aristides imperator creatus.

rum Aristides,oium consensu iperator ad id præliũ creatus, cum octo milibus Atheniensiũ mili-
tum Plateas venit: vbi cũ Pausania se cõiunxit: qui quoniã grecis vnus princeps erat cõstitutus,
maximas vndique,tum ex Sparta,tũ ex cætera Græcia copiis cõtraxerat. Barbaris vero adeo innu-
merosa multitudo præsto fuit: vt nullus penes Asopũ fluuiũ collatis castris terminus esset. Sarci-
nas autẽ,& impedimẽta,cæterasque prætiosas res,in medium cõiectas,muro quadrato circũmunie-
rũt: cuius latera quaqueuersum denũ stadium longitudine pcedebant. Pausaniæ græcisque comi-

Tisamenus Elensis augur.

ter Tisamenus Eliensis,augurali scientia præditus, portẽdi victoriã prædixit:si scuto,potiusque ense
vterẽtur. præsagiebat enim,eos victores fore: si in hostẽ nõ progrederẽtur: sed vltores Barbarorum
impetũ exciperent. Quũ aũtẽ Aristides Delphos misisset: responsum hoc relatum est. Hoc in præ
lio Athenienses superiores futuros: si vouerẽt,Ioui,Iunoni, Cithæroniæ,Pani, Nymphis Sphar
giticis, si Semideis quoque,Androcrati, Leuconi, Pisandro, Damocrati, Hypsioni, Acteoni, Poly-
ido sacra facerent:& in campo Cereri Eleusinæ,atque Proserpinæ dicato, piculum intra fines suos fa
cerent. Hoc oraculo renuntiato , Aristidis anceps cura fuit. Heroes qbus facere imperatum erat

Antrum nympharũ Sphargiticarum. Nympholepti. Arimnestus Plateensiũ dux.

authores Plateensiũ fuere. Sphargiticarũque nympharum antrum in altero Cithæronis vertice extat:
quod ad æstiuum solis occasum vergit : in eoque (vt aiunt) responsa superiori tpe dari solebãt: vbi
accolarũ multos numine afflatos asseuerent: quos Nympholeptos id est a nymphis captos appel-
labant. Campus aũt Cereris Eleusinæ,victoriæ significatio: si suos intra terminos cum hoste pu
gnarent, iterũ Athenienses in Atticã reuocabat,ac traducebat bellum. Interim Arimnestus Pla-
teensium dux,per somnum a Ioue cõseruatore, quod græci facturi essent, interrogari visus, ad Io-
nem conuersus,hunc in modũ respondit. Die crastina summe rex,motis castris apud Eleusinã con
fidebimus: quo in loco Pythio fratri cõsilio, vi,& armis manus cũ Barbaris conferemus. Cui tum
Iuppiter, eos pẽitus falli ac decipi dixit:ea sane q̃ Pythius iussisset, ppe Plateẽsem agrũ si quærerẽt
inuenturos. Is per quietẽ manifeste visis , Arimnestus sumno excitus, & prudẽtissimos ciues, &

Cereris Eleusinæ atque proserpinæ tẽplũ apud Nyseos accitum.

ætate maxime puectos cõfestim accersit: qbus cum multis verbis vltro citroque congressus:sub Ci-
thæronẽ penes Nyseos vetustissimũ tẽplum stare deprehendit. qd: vt fama est: ipsi Cereri Eleusinæ,
atque Proserpinæ dicatũ esset. Id,vt pspexit * ascitũ Aristidẽ,ad locũ deducit:q natura sua ad instru *
endã,ac disponẽdã pedestrẽ phalangẽ iis,qui eqtatu inferiores essent:cõmodissimus erat. Quoniã
pars vna Cithæronis,cõterminos,& cõtiguos agros cãpo: in quo Sacellũ ædificatũ esset : eqtibus
inuios,& iaccessos aditus efficiebat. Haud lõge hinc,Androcratis herois delubrũ fuit: qd nemorum
densitate,& arborum vmbra,quasi quadã corona cingebat: vtque nihil ad victoriæ spem deesset : quã
oraculũ sibi portẽdisset: Plateẽses Arimnesto legẽ ferente: fines suos,q ad terram Atticã vergũt: e
medio sublatis,græciæ causa,Atheniẽsibus,dono dare decreuerũt: vt intra suũ agrũ: quẽadmodũ

Plateæ ab Alexandro moenibus cinctæ.

responsis admoniti sunt,cũ hoste signa cõferrent. Hæc Plateẽsium ai magnitudo,ac magnificẽtia
tanta oium gentiũ prædicatione celebrata est: vt Alexãder,multis post annis,Asia potitus,Plateas
moenibus cinxerint:& in Olympicis laudi sp pconem sic eduxerit: Rex,Plateẽsium fortitudini,ac ma
gnitudini aiorum,hanc in præsentia gratiã refert: qm bello Medico,agros græcis adiecerunt:& prõ
ptissimis ais,atque corporibus,oi ex parte in cõmunẽ græciæ salutẽ,se cõtulerũt. Deinde inter Athe-
nienses: vt ad institutũ reuertar: & Tegeatas,de instruẽdis aciebus,orta cõtentio est. Athenienses
enim dignũ esse censere: vt nihil extra ordinem decerneretur: sed ex more dextrum cornu Lacedæ

Aristidis Oratio ad Tegeatas & milites suos.

monii, ipsi sinistrũ haberent. Tegeatæ vero,multis verbis,de magnitudine rerum disserere: quas
maiores sui superiori tempore gessissent. Id quũ Athenienses,æquo animo ferre nõ possent: Ari-
stides assurgens,tali oratione vsus est. De nobilitate,atque fortitudine Tegeatis respondere mihi
per hoc tempus,non licet: vobis autem Lacedæmonii,& reliqui Græci, qui nunc adestis: dicimus,
quoniã locus,nec virtutẽ præstat,nec adimit,quã vos,nobis in acie partẽ,dederitis, eã instruere,ac
tueri conabimur:ne rebus antea fortissime gestis,dedecori simus. Venimus enim huc,nõ vt seditiõ

nibus cū sociis conflictemur: verū, vt sociorꝶ cā, cū hoste, signis collatis, decertemus: nec vt parētes
vestros solū, sed vt nosipsos, laudibus celebremus: & Græciæ hodierna die, strenue nauemus operā,
in hoc certamē descēdimus: in quo talē ciuitatē, imperatorē, militē pstituri sumus: qualē græco no
mine dignū putare debemus. Secūdū Aristidis orōnē, iperatores, & qui in cōcione aduocati erant,
ad Athenienses inclinauere: & eis alterꝶ cornu, contulerūt. Per id tps, quū res Græciæ fluctuaret: &
Atheniensiū status, multis obnoxius periculis esset: homines locupletissimi, & clarissimo loco na/
ti, quū belli cā in egestatē incidissent, nouarꝶ rerꝶ cupidi facti sunt. indignabanē enim: quū gloriam,
& potentiā, qbus in ciuitate aliqn̄ floruissent, absumptis, ac exhaustis opibus suis, perisse: & ad no/
uos hoīes, spectatissimos deferri magistratus cernerēt. Quāobrē Plateis, quodā ī domicilio frequē/
tes, occulte conueniētes in populi perniciē cōiurauerūt: q'nisi ad suū sensum, succederet, res distur/
bare, & Barbaris pdere cōstituerāt. Dū hæc in exercitu agūtur: & huius mali cōtagio larius serperet:
ad Aristidē, eorꝶ oīum, quæ acta erant, indiciū delatū est. Qui vbi hunc nūtium accepit: tpis condi/
tione sollicitus, nec rē tā fœdā, negligere, nec prorsus detegere censuit: vt ad multitudinē quoq; inte/
stina hæc discordia differretur, iustā magis, q̄ vtilē rōnem vestigauit. Ex multis octo tantū comphē
sis, solū in Æschnē Lamptræū, & Agisiam Acarnaniū, duos cōiurationis principes, iudiciū latū est:
qui raptim ex castris diffugiebāt. Cæteros, q in ea noxa erant dimissos bono aīo esse voluit: eis quo
q;, vt qui erratū suū, obscurꝶ eē crederēt, pœnitendi locū reliq̄t, adiecitq; hoc prælium iudicē futurū:
quo ipsi bene de patria meriti, ab eis sic accusationibus recte ac iuste liberarētur. Post hæc Mardo/
nius, qui plurimū Græcis pstare videbatur, collectū equitatum, in hostes immittēs, eorꝶ aīos ten/
tabat: qui oēs radicē Cithæronis munitū, ac petrosum locum, præter Megarenses insederant. Ii tri
bus milibus militū fræti, campestri loco, castra posuerant, quo factū est: vt temeritatis suæ, pœnas
darent. Nā frequētē in eos ingruentem equitē, & impetum, vndiq; facientē, quū sustinere non pos/
sent: Pausaniam per nuntiū orāt: vt integris subsidiariis copiis, in præliū submissis: pulsos accedē/
tes, & Barbarorꝶ multitudine turbatos, tueretur. Pausanias, ea re audita, anceps fuit: cernebat siqui/
dē Megarensiū castra, ob missilium, ac sagittarꝶ densitatē, quasi e prospectu adēpta: eosq; confertos
paruū in orbē coactos: qbus phalanx Spartiatarꝶ, quæ grauis armaturæ esset, eqtibus hostiū incū
bentibus, opē ferre non posset. Quocirca cohortiū pfectos, & duces (multis enim stipatus erat) vir/
tutis, & honoris cupiditate incēdit: vt tunc sponte, cum hoste certarēt: & redintegrata pugna, recēti
milite ad auxiliū Megarensibus ferēdū, pcurrerēt. Cæteris ob discriminis magnitudinē, certamen
detrectātibus, Aristides Athenienses id facturos in se recipit. Olympiodorꝶ igitur vltra oēs cohor/
tum pfectos, manu prōptissimū, statim mittit: qui trecētis lectissimis militibus, & permistis secum
sagittariis, ppositus erat. Iis mature paratis ad seruādos socios, cursu pperātibus, Masistius iter bar
baros pfectus equitum, vir fortitudine admirabili, & magnitudine, ac pulchritudine corporis, sin
gulari, vt aīaduertit: in eos versus subdins calcaribus, q̄ cōcitatissimum equum immittit. cuius impe/
tum excipiētibus, collato Marte, ptinaciter pugnatum est. Acrius etiā nitebātur: qa hoc pūri certa/
mine, de summa rei experimētum erat. Ruens autē equus, sagitta saucius: Masistium præcipitē ad
terrā dedit: qui onere armorꝶ iacens, amoueri nequibat: & incūbētibus Atheniēsibus, ac manu cæ/
dentibus, vix contrectari poterat: adeo pectus: caput: pedes: auro: ære: ac ferro munierat. Hunc ta/
men quū quis eam galeæ partē, quæ supereminet oculo, aduersa lancea pcuteret, occidit: cæteri Per
sæ, dimisso cadauere, fugam cepere. Tum deprehēsum est, rem egregie gestā esse: nō multa hostium
occidione (pauci enim ceciderāt) sed luctu, ac clamore Barbarorꝶ audito. nam Masistii obtruncati
dolore seipsos, & equos, ac mulos tondere: & eiulatu, ac planctibus cāpos implere. Quibus tēpera
re nō poterāt: quū post Mardoniū, virū virtute, ac potentia præstantissimū, tumultuario illo præ/
lio perdidissent. Post equestrē pugnā, multos dies, vtrinq; nihil actū est. Vates. n. ex sacris: & Persis: &
Græcis victoriā quidem pollicebātur: si se defendendo, rem transigerent: laudem aūt, si primi certa
men, inirent. Sub idem pene tps, Mardonius, quū paucorꝶ dierꝶ cōmeatus superessent: quibus ale/
ret tantū exercitum, ac sustineret: contra Græcis frequens quotidie multitudo coniungeretur. Mar
donius inquā hæc secū agitans animo: nō amplius cunctādæ, sed maturandæ rei, consilium capit.
Itaq; prima luce, Asopū transgrediens: Græcos, tale nihil expectantes, adoriri statuit. Ducibus qd
facto opus erat, prima vespera imperatū. Media vero ferme nocte: magno silentio, eques ad exerci/
tum Græcorꝶ venit: militibus, qui pro statione castrorꝶ custodias habebant, obuiā factus, iubet: vt
colloquēdi sibi cum Aristide potestas fiat. Cui vocato, & q̄ primū prodeunti dixit: Alexander Mace
do sum: qui pro mea erga vos beniuolentia, maximū discrimen subire non timui: ne subito hostiū
insultu, vos perturbati, minus integris viribus dimicetis. Mardonius cras de summa rei, vobiscum
signis collatis, dimicabit: nec vt rem maturet, vlla bona spes, aut audacia facit: sed vlterius prorogā
di tps, rerꝶ inopia, non sinit. Vates etiā diris oraculis, ne prælium ineat cohibēt: & exercitus oīs mœ
rore, ac stupore confectus est: sed eo necessitatis ventū est: vt vel audendo, fortuna tentāda: vel diu/
tius stando, extrema fames expectanda sit. Hæc quum dixisset Alexander, Aristidem orabat: vt ipse
conscius, memoria teneret: & neminem participē faceret. Cui tūc Aristides: iniquū esse, Pausaniam

Aristides q̄ prudētia seditionē i castris ortam sedauerit.

Pugna eqstris inter Græcos & Barbaros.

Olympiodor⁹ cohortis pfectus.
Masistius Barbarorū præfectus.
Masistius equo pceps labit & occiditur.
Persæ insuā gā versi.

Asopus flu
Alexander.
Macedo nocturnus eqs Græcos monuit vt se in crastinū cōtra Mardonium accingerent.

cui summa rerũ cõmissa erat:hæc ignorare: cum cæteris autem,nullũ se ante pliũ,verbum factumq;:
at si vicerint (qđ dii faxint) oĩbus Alexandri virtutẽ,ac prõptitudinẽ notã fore. Iis vltro citro q̃
dictis, Rex Macedonũ,equo reuectus est. Tum Aristides ad Pausanię tabernaculum pfectus, quo
instatu res esset,exposuit:cæteris post aduocatis ducibus,imperatũ: vt quisq; suos in ordinem in-
struerẽt:& paratos quasi iam pede collato cõfligẽdũ esset, cõtinerẽt. Per id ferme tẽpus,Pausanias
(vt scribit Herodotus) Aristide cõuento, dignum putabat,mutato loco,Athenięses,dextro loco
constitui:& aduersus Persas obiici. melius eni cum ipsis decertaturos: quũ,& eorũ belligerãdi artẽ
experti, & recenti victoria,audaciores essent. Se aũt sinistro in cornu,futurũ: quo ex loco,Græcos:
qui Medorũ partes cõsectarent, exciperet. Reliqui Athenięsium principes,valde supfluis in rebus
occupatũ, & difficilẽ Pausaniã dictitabãt: si cunctis suis in locis dimissis, solos Athenienses,velut
Aristides iterũ exercitus dissensionem sedauit.
hilotes supra,& infra collocaret:& arbitratu suo,nũc pugnacissimę gẽti obiectaret, Aristides aũt,
eos magno in errore,versari docuit.Nam si paulo ante,cõtendere cũ Tegeatis inquit,vt sinistrũ cor-
nu haberetis, ad vestrã amplitudinẽ pertinere credidistis:& eis iudicio prælati,vos honestatos cẽ-
suistis: in præsentia Lacedæmoniis spõte nobis,ex dextro concedentibus,& quodãmodo summũ
nobis principatũ conferentibus,cur gloriã vobis ppositã,nõ amatis! præsertim quũ in lucto po-
nere debeatis:si nõ aduersus tribules,& necessarios vestros, sed Barbaros hostes,vobis a natura da-
tos,dimicandũ sit.Hæc cum disseruisset: Athenienses,sinistram Lacedæmoniis aciẽ,summo studio
dare:in dextram ipsi concedere. Plurimæ,se inuicẽ exhortãtium voces dispersæ: hostes aduentare:
q̃ nec armis,nec animis superiores illis essent: quos apud Marathona pfligassent. Ast eosdem ar-
tus, eandẽ vestis varietatem, eundem aureũ circa mollia corpora,& viles aĩos apparatum: nobis
eadẽ arma,& corpora, & plęrisq; secundis præliis maiorẽ audaciã. Certamen vero,nõ agrorũ aut
vrbis causa,vt maiores nostri: sed p trophæis quæ Marathone,ac Salamine cõstituimus: vt non
Milciadis: aut fortunæ, sed Atheniensiũ potius esse videant. Interea mutato loco,aciẽ instruere:&
se inuicem cõponere solliciti. Hæc Thebani, per transfugas explorata,Mardonio renuntiant.Qui
extemplo,siue Athenięses timeret:siue cũ Lacedæmoniis, maiori cum laude,cõgredi vellet: dextro
cornu,Persas aduersus Lacedęmonios instruxit: cæteros vero Græcos,qui secum erant, aduersus
Athenienses stare iussit. Palam aũt,mutatione acierũ facta, Pausanias iterũ in dextrũ cornu se rece-
pit: & Mardonius,sicut initio habuerat: vt manũ cũ Lacedæmoniis consereret in sinistrũ reuertit.
Eo die,nihil actum. Græcis in cõciliũ vocatis,longius castra mouere visum:atq; locũ indagare:vn-
de oportunę aquationes essent. ppinqua eni oĩa fluẽta Barbari fœdauerãt:& maximo eqtatu oc-
cupauerãt. Sequẽti nocte,cũ duces ad destinatũ castris locũ,suos agerẽt: multitudo vix cõstare,ac
difficile subseq. Vt enim ex prioribus excesserũt munimẽtis: magno numero,versus Plateensiũ vr-
bem passim discurrere. Vndeq; quũ sine impio palati dispgerẽtur: & tabernacula,nullo ordine cõ-
ponerẽt:nõ mediocrẽ tumultũ fecere. Lacedęmoniis aũt solis inuitis obtigit: vt postremi,cæteris
Amõpharetus.
pcurrẽtibus relinqrent. Amõpharetus vir aĩosus,ac in adeũdis piculis temerarius, iãdiu pugnãdi
cupiditate ardere:& discruciari aĩo: qñ huiuscemodi tarditate,progari pugne tps,intelligeret: ca-
strorũq; mutatione latentẽ fugã vociferans exprobrare:& aperte dicere:nõ tergiuersabor,aciẽ dese-
rens: sed meis cõmilitonibus hic pstans,Mardoniũ effuso ĩpetu ppetãtem excipiã.Cui quũ Pausa-
nias occurrisset:iussissetq;,vt impigre faceret: qđ cõuocata cõcione Græci faciẽdũ esse decreuissent:
Amõpharetus añ pedes eius,ingẽs manibus saxũ attollens,iecit. Et hoc inqt qui timida cõsilia,ac
decreta repudio, vt pugnãdi copia fiat, meũ suffragiũ est.Præsens hic status,Pausaniæ dubitatio-
nem incussit. Itaq; Athenięses abscedẽtes,misso nuntio,rogat: vt manerẽt,& vna secũ iter agerẽt,
alias ipse copias Plateas ductabat; vt Amõpharetũ inde summoueret. Dũ hæc gerũtur: diluscẽte
iam die, Mardonius aduẽtãs(nõ eni cũ fugerat Græcos,vacuis relictis castris exisse)cauto agmine
ingẽti clamore Barbarorũ,ac strepitu in Lacedæmonios repẽte ferebat: q̃ in Gręcos fuga p agros
palãtes,nõ dimicaturus, verũ spoliaturus irrueret. qđ vt cõtingeret,paruo momẽto opus erat. Id
vt pausanias aĩaduertit:iter cõtinuit:& suos in ordinẽ redire,quasi prę liũ inituros, imperauit. Cæ-
terũ,vel iracũdia in Amõpharetũ cõcitus, vel repẽtino hostis aduẽtu perturbatus,Gręcis signum
dare oblitus est.Quo facto,nec statim: nec cõfertu:sed rari,& sparsi in ipso ferme certamine,auxilio
veniebant. Vt vero primis hostiis litare: nõ poterat: spartiatas: scutis,añ pedes positis: qetos,cõsi-
dere iussit: nec iniussũ eius,certaminis studio in hostẽ exire: verũ aĩum adhibere,si quid ĩperasse. Eo
Callicrates
rursus immolante: quum equites iactis comminus telis,irruissent: vnus Lacedæmonius ictus est.
Inter hæc Callicrates,qui augusta forma,& corporis magnitudine, cæteros Græcos qui in eo
exercitu fuerunt: superasse traditur: sagitta percussus: ac propemodum exanimatus: Ego quidẽ
inquit mortem nõ lugeo:quando domo proficiscens: vt pro Gręcia morerer huc:venerim:sed an-
gor animo: q̃ nec strenue,nec fortiter dimicans oppeto. Hic casus etiã atq; etiam grauis erat: vbi
tanta illorum hominũ cõtinentia fuit:vt admiratiõe dignissima sit:adeo vt irrũpentes hostes mi-
nime propulsarint: sed eorũ impetum,ab deo,atq; corũ duce dimicãdi tẽpus expectantes, sustinue-
rint: quum tũ interim hostis obnoxius aggrederetur: ac pertinacius aciẽ suam cõfunderet,ac diss-

pare niteretur. Monumẽtis proditũ est:dũ Pausanias paulisper extra militũ stationes,rẽ diuinã fa-
ceret,ac adoraret:nõnullos repente Lydos irrumpẽtes,sacrificiorũ apparatũ diripuisse:ac disiecisse:
quos ipse,& qui latus eius cingebant,quũ inermes essent,virgis,ac loris percusserunt. Ideoq; nunc
Lacedæmone in huius excursionis memoriã,in ephebos plagis circa aram sæuiunt:& deinceps Ly-
dorũ celebritatẽ seruant. Quæ quũ ita essent:mœrorũ,ac grauior cura Pausaniã incessit. Cæterũ vbi
vates sacrificia instaurauit:collachrymans conuersus ad templũ,oculis,& manibus ad cœlũ sub-
latis,Iunonem Cithęroniã,& reliquos deos in quorũ tutela Platęensis ager positus esset, obsecra-
uit:si Græcos victores fore fatatum non erat:saltẽ factis ipsis,re strenue gesta,hostibus ostendant:
aduersus fortes viros,bellicis instructos,bellũ gessisse. Post Pausaniæ orõnẽ,qua auxiliares sibi deos
inuocarat:quum sacrificia,& augures in manu victoriam esse portenderent:oĩbus deinde iussis,vt
aduersus hostem starent,phalanx vnanimitati similis visa:quæ ferox & horrens tota in audaciam,
ac vigorem conuertitur. Tum Barbarus cũ viris certamen fore sensit:qui non minus acriter,q̃ per
tinaciter,vel immote pugnaturi essent. Quamobrẽ multis factis sacris, sagittas in Lacedæmoni-
os coniiciunt:qui simul ad testudinẽ instructi,hostẽ aggressi,Persicis repulsis missilibus,gradũ acri-
us intulere. Persæq; vultus,ac pectora pilis ferientes,cõpluris non impigre,nec in cassum cædentes,
prostrauerunt. Nam cõprehensis nuda manu lanceis,plurimas confregere:& itrepide,nudato fer
ro,pcedentes:gladiis,& acynacibus diutius ex aduerso rem gessere. Athenięses vero,Lacedæmoni-
os expectãtes:quietẽ agere:donec magno pugnantiũ clamore,& Pausaniæ nuntio cognita re: ma
ture ad subsidiũ ferendũ,impetũ fecerunt. Eis pperantibus,Græci qui Medis fauebant,sese obuios
intulerũt. Id vt Aristides cernit:cæteris relictis:primus pcedit:& Gręcięses deos testatus: ipsos ma
gna voce rogabat:ne secũ pliũ cõferrẽt:neq; sibi impedimẽto forẽt:neq; phiberẽt laborãtibus au-
xiliũ ferre:qui p salute Græciæ dimicarẽt. Postq̃ aũt eos ab huiuscemodi cõsiliis alienos, & structis
in se aciebus,infestius iter intẽdere sensit:hũc in modũ ab inferẽdo psidio reuocatus:cũ istis cõgres-
sus est:qui ferme qnquagita milia fuerũt. Horũ pars maxima,quũ magis rẽtassent pliũ, q̃ inissent,
inclinauerũt:& pinde ac Barbaris effusim,iam in fugã versis,abscesserũt. Pugna vero in primis an-
ceps fuit:vbi Thebani prõptissime pugnabant:quorũ multitudo,nõ ex sua snia,sed potẽtissimos,
ac primarios viros sequuta,Medorũ partes tuebatur. Sic itaq;,diuisis copiis,collato marte,Lacedę
monii primũ cõnixi,Persas cedere coactos,auertũt. Mardõius ab Arimnesto Spartiata,saxo caput
saucius,vt ab Amphiarai oraculo,sibi pdictũ erat,occiditur. Illuc.n.Lydũ hoiem:Carem aũt alte-
rum ad Trophoniũ emisit. Cui carica lingua,vates rñdit:Lydo vero in Amphiarai tẽplo dormiẽ-
ti,quidã dei minister per quietẽ astitit:a quo illinc Lydus abscedere iussus,quũ dicto nõ audisset:ma
gno lapide caput ictus, vulnerari,deinde mori visus est. Hæc ita prorsus euenisse tradũtur. Lacedæ
monii,lignea intra mœnia fugientes Persas,inclusere. Paulo post Athenienses,dare terga Theba-
nos coegerũt:vbi trecentos q primi aduersus se irruerant:inter pliandũ obtrũcarũt. His fusis iam,
& fugatis:Barbaros intra vallũ inclusos,circũsederi nũtiatur. Sic salutis occasione Græcis relicta:
pleno gradu ad hostiũ castra succedere:& Lacedæmoniis opem ferre pergũt:qui circa munimento
rum expugnationem,per imperitiã tps terebant. Aduenientes itaq; Athenienses,magna cum stra
ge hostiũ,vallũ ceperunt. Ex trecẽtis enim milibus,quadragena dũtaxat milia cum Artabazo fugię
se traditũ est. Eo plio ex iis qui pro Græcia pugnauerũt,mille trecenti,& sexaginta, ad summũ cæsi;
quorũ Athenienses,duo,& quinquaginta,ex Eantide tribu fuerunt:quę (vt Clidemus author est)
acerrimam pugnã ediderat. Quocirca,tenuit consuetudo: vt sacra victoriæ cã,Pythio iũso Sphar-
giticis Nymphis:stata Eantidis tribules facerẽt:quibus ipẽsam respublica daret. Lacedæmonii,vn⁹
& nonaginta: Tegeatæ vero,sex & decẽ periere. Mirandũ igitur est illud Herodoti:quo pacto solos
istos,omissis cæteris Græcis:manus cũ hoste cõseruisse scripserit:quum esset desyderatorũ multitu-
do:& monumenta,rẽ cõiter magnifice gestã eẽ:testimonio sint. Nec eni aram sic inscripsissent: si cę
teris intra castra quietis:tres tãtum ciuitates,decertassent. Victores Danai,per Martia gesta fuga-
tis Persarũ ducibus,generi cõia Gręco Ista Ioui statuũt altaria libera patri. Hoc pliũ secũdũ Athe
nienses quartadecima * Boedromionis:secũdum Bœotios aũt,sexta & vigesima Panemi mensis
factum est. Quo die nostra etiam ætate Platæis frequens Græcorũ concilium habetur:vbi victorię
huius causa,Ioui liberatori sacrificatur. Hanc dierũ varietatẽ nemo miretur:quum eos qui diligen-
tissime astrorũ rõnem tenere hoc tpe pfitentur:aliud & aliud mensis principiũ,& exitũ agant. Sub-
inde momẽto ferme tẽporis,fortuna Gręcorũ versa. Nam quũ Athenienses Lacedæmõnis,nec for-
tissime rei gestæ pmiũ darent:nec trophęũ erigere permitterent:sed vtrinq; armari disceptarẽt:ma
gno in periculo res fuissent:nisi Aristides,exercitus duces,collegas suos mitigans,ac cõmonefaciẽs,
præcipue Leocratem,& Mironidem cõtinuisset:eisq; suasisset:vt eã rẽ diiudicandã Græcorũ arbitrio
dimitterẽt. Hoc loco Græcis ad deliberandũ intentis Theogiton Megarensis alteri dixit ciuitati p
miũ dãdum:nisi hoc iudicio intestinũ bellum cõcitare velit. Post quẽ Cleocritus Corinthius assur-
gens,quasi Corinthiis pmiũ postulaturus,suspitionẽ iniecit:quorũ ciuitas post Lacedæmonẽ,atq;
Athenas,summa dignitate nitebatur. Hic autẽ grauissimam pro Platęensibus orationem dixit: q

Lydorũ celebritas: qua in ephebos plagis circa arã sæuiũt.

Pugna iter Græcos & Barbaros.

Mardonius saxo ict⁹ caput, occidiẽ

Cęsi trecẽti Thebãi ab Atheniensibus.

Cęsa barbarorũ ducenta & sexaginta milia.

*

vniuersis placuit. Consuluit enim: vt ei optime gestæ rei, pmium decernetes, quorũ honores vtriq; bonã in partẽ acciperẽt, graues lites, ac cõtrouersias e medio tollerent. His expositis, primus Atheniensiũ nomine Aristides, deinde Lacedæmoniorũ Pausanias in hanc sententiã iuuere. Hunc igitur in modũ, cõciliati ex manubiis exempta octoginta talenta Plateẽsibus, dono dederũt. Quibus ęde Mineruæ locata, & simulacro cõstituto, picturis delubrum exornarunt: quæ in hoc vsq; tps integre visuntur. Trophæa seorsum Lacedæmonii, seorsum Athenienses posuerunt. Postea quũ de faciũdo sacrificio percõtarent: Pythius respõdit: Ioui, in cuius tutela libertas est, aram dicato: ne prius rem diuinã facito: q̃ vniuersæ regionis huius ignẽ, quasi a barbaris violatũ, extinxeritis: tum purũ ex Delphis velut a cõmunibus laribus accẽsum, capiunto. Ea de causa Græco℞ principes e vestigio circũeuntes oẽs ignes restingui coegere. Euchidas Plateensis pollicitus ignẽ ab deo, quãta fieri celeritate posset delatu℞, velocissime Delphos perrexit: vbi expiato, ac respersο corpore, laurea corona redimitus, ex ara igne sumpto, citato gradu, ante solis occasum, vno die mille stadium iter emẽsus Plateas reuertit. Hic vbi ciues comiter cõplexus salutauit: reddito igne, statim in terrã plapsus, haud multo post expirauit. cuius cadauer sublatũ hoc epigrãmate in Eucliæ Dianæ tẽplo a Plateensibus sepultũ est. Id Pythium Euchidas, & luce reuertit vna. Eucliã multi sunt q Dianã putẽt, appellẽtq;. Nonnulli aũt Herculis, & Myrtæ filiã: quæ Patrocli soror Menetio patre nata est. Hæc quũ virgo ẽ vita migrasset, magno in honore penes Boeotios, & Locros fuit: eiq; ara, & statua in omni foro dicata: sponsæ, spõsiq; priusq̃ nuptiæ cõficiãtur, ex more sacra faciunt. Subinde quũ frequentes Græci cõmuniter q; conuenissent: Aristides decretũ scripsit: ex cuius authoritate edictũ est: vt Græciæ principes, & legati ad sacras celebritates publice missi, quotãnis apud Plateenses cõciliũ haberẽt: quo in loco liberalia quinquẽnali certamine celebrarentur. Expensam quæ ad hãc rem necessaria foret: cõmuni collatione Græcia suppeditaret: scuto℞ decem milia: mille equos: naues centũ: eius quod aduersus Barbaros gestũ est belli memoria. ad hæc Plateẽses qui p Græcia, deo sacrificarẽt sacrosanctos esse. Iis præcone referente: authoritate publica confirmatis: Plateẽses pmiserũt se Græcis: qui hic ceciderũt, & humati essent: in perpetuũ parẽtaturos: qđ etiã nunc mæmacterione mẽse: quẽ Alalesmeniũ Boeotii nominãt: seruari videmus. Celebrẽ eni coetum, sexto, & decimo die: vt primũ illuxit: emittunt: cui tibicina bellicum canens itineris dux est: vehicula Myrto: & coronis passim cõpleta: Laurus dei nceps, colore fusco: sub sequũtur lactis & vini libationes in amphoris: olei quoq; ac vnguẽti crossos (id enĩ vasis nomen est) liberi adolescẽtes deferũt. Nã quũ viri qbus parentationes fiũt, defendẽdæ libertatis causa, vita excesserũt: nulli seruo fas est qcq̃ contrectare: qđ ad hoc sacro℞ ministeriũ pertineat. Summus deinde Plateẽsiũ princeps, cui nec alio tẽpore ferrũ tangere, nec nisi cãdidam vestẽ induere, ius est: puniceã tũc vestitus tunicã e cella literaria, vas aquariũ attollens, nudato pugione, p mediã vrbẽ pcedit: aqua de hinc ex fonte sumpta columnas abluens vnguẽto aspergit: postea mactato ante pyrã tauro, vbi Ioue & Mercuriũ inferniũ adorauit, fortes viros q pro Græcia mortẽ obierũt, ad coenã, & cruẽtum hoc mysteriũ inuitat. Suppositũ merũ cratere tẽperans, libansq;, Viris inqt ppino: qui vt fortiter Græco℞ libertatẽ tuerentur, fato functi sunt. Plateẽses hanc cõsuetudinẽ a maioribus acceptã, adhuc retinẽt. Aristides postq̃ Athenienses in vrbem regressos, vt ciuitatis statum, ad populi ditionẽ trãsferret, studiosos aiaduertit: plebis, ob res bene gestas, mẽte curã suscipere nõ iniquũ ratus est. Quũ igitur haud facile populum armatũ, & victoria exultãtem coercere posse videret: illius sententiæ author fuit: quę rẽpublicã cõmunẽ fore, & ex oi Atheniẽsiũ ordine, magistrat⁹ delectũ iri decernebat. Quũ Themistocles aliqñ cum populo agens asseuerasset: sibi consiliũ in mẽtẽ venisse: qđ si secreto transigeretur ad ciuitatis vtilitatẽ, & salutẽ plurimũ conferret: Aristidi soli populus negotiũ dedit: vt & ad hanc rem diligenter aium intenderet: & si e republica videretur, pbaret. Cui vbi Themistocles versare animo dixit nauale Græcorũ succẽdere: quo pacto Athenienses vniuersę Græcię principes futuros sperabat: Aristides concionẽ habens exposuit: Themistoclis cõsilio, nihil commodius esse: sed nihil iniustius. Hæc quũ audissent Athenienses: tantũ apud eos æquitatis causa, & integerrimi viri constantia, pondus habuit: vt Themistoclem hac de re, nullũ deinceps verbum facere iusserint. Postq̃ Aristides belli gerendi causa, cum Cimone imperator missus est: Pausaniam, ac cæteros Lacedæmoniorum principes ob difficiles mores ęt ferociã in socii nominis militem, plurimũ in se maliuolẽtię, ac simultatis cõflasse conspicatus, benigne: clementer: humaniter: mãsuete: cum sociis versatus est: & Cimonẽ multa dexteritate ad hominum cõsuetudines cõcionẽ & in expeditiõibus æquabilẽ præstitit. Quibus ex rebus lerauit Lacedæmonios: quũ eos nõ armis, nõ classibus, nõ equestribus copiis, sed comitate, placabilitate, atq; clementia, principatu Græciæ spoliabat. Nam quũ Aristidis æquitas & Cimonis facilitas, quæ apud omnes cõmẽdabilia erãt, Athenienses Græcis charos fecissent: Pausaniæ auaritia, ac difficultas adhuc chariores reddidit. haud iniuria: qñ sociũ primores semp iracũde, semp aspere, semp cõtumeliose alloqueret: ac multitudinẽ plagis castigaret: & ferreã ancoram ceruicibus subnectẽs, vniuersum diem ludibrio stare cogeret: nemini pterea fas esse vellet, vt ante Spartiatas legẽdi stramẽta, pabulandi, aut aquãdi

Plateẽsibus octoginta talenta dono data ex manubiis.

Euchidas. Euclia Diana.

Crossus vasis genus.

Plateenses qua consuetudine libẽt viris fortibus defunctis.

Aristides Themistoclis cõsilio nihil cõmodius, atq; iniustius esse dixit.

Aristidis æquitas. Cimonis facilitas. Pausaniæ auaritia & difficultas.

potestas esset. Q̄d ne cuiq̄ obscurū: foret p suos lictores loris venitẽes arcebat. Quapropẽ Aristi-
di quid facto opus esset, docere, ac increpare volenti, Pausanias cõtracto vultu, otium sibi non esse
respondens, aurẽ minime p̄buit. Quocirca nauiū p̄fecti, & Græcorũ duces: in primis autẽ Chii: Sa-
mii: Lesbii cum Aristide egerunt, vt sociorũ causam susciperet: eosq̄ sibi deuinciret: quia iādiu a La-
cedæmoniorū imperio liberari: & ad Athenieses transferri cuperent. Quibus quū Aristides in eo-
rum q̄dem orationibus, necessitatẽ ac æquitatẽ se facile intueri respondisset: cæterũ ad id cõficien-
dum, fide opus esse: qua deuincti, de integro inceptum irritū relinquere non possent: Vliades Sa-
mius: & Antagoras Chius, coniuratione inter se facta primo incursu Pausaniæ triremẽ a se circa
Byzantium rostris incussam (reliquā enī classem præcedebat) inter suas interceperūt. Perculsus ea
re Pausanias etiam atq̄ etiam iracunde se breui demonstraturū interminatus est: eos nō in præto-
riam nauem: verū in patriā suam impetū fecisse. Hunc fortunæ: qua fretus feliciter apud Plateas
rem gessisset: cõtentum abire iusserunt: quia tm̄ sibi venerationis, Græci tribuunt: vt ne æquam
ac parem meritis pœnā ab eo exigere velint. Hoc deniq̄ pacto ad Athenienses defecerūt. qua in re
admirabilem Lacedæmoniorũ animi magnitudinem intelligere licet. Nam vt principes suos per
summā peccandi licentiā magis, atq̄ magis corrumpi, ac deprauari sensere: i sponte principatu ce-
dẽtes, imperatores ad bellū gerẽdum mittere destiterūt: suis rationibus cõducibilius esse rati, ciues
moderatos, qui sanctissimis maiorũ suorū legibus, audirent: q̄ totius Græciæ principatū habere.
Sub idem tẽpus Græci, principe quoq̄ Lacedæmono belli administrãdi causa pecunias cõferrebāt.
Ab Atheniēsibus Aristidẽ petiūt: vt eo authore, singulis ciuitatibus, iustus cẽsus describeretur, eiq̄
ne muneris cura, rei familiaris detrimento esset: fundum, ac fructus quos ipse redimeret, cõstituere:
vt quasi quadā in specula positus, quantū vniuscuiusq̄ dignitas, & facultas pateret, æstimaret. Hic
tante licentiæ creatus dominus (quodāmodo enī Græcia oīum suarū rerum, ei liberum ius pmi-
serat) quū ad hoc munus obeundum, tenuis exisset: tenuior, ea quoq̄ æstimatione, reuersus est: i vt
nō modo iustissime, ac integerrime officio suo satisfaceret: sed apud oẽs, quorum cẽsum descripsit
charitatis facilitatisq̄ perpetuū monumentum reliquerit. Quippe vt veteres ætatem Saturni, sic
Atheniensium censum, ab Aristide statutum, diuinis laudibus celebrantes, quandam Græciæ feli-
citatem appellabāt: præsertim, quum paulo post, duplex, deinde triplex factus sit. Quẽ enim Aristi-
des quater centies, & sexagies talentum expleuit: huic Pericles, tertiā ferme partem adiecit, princi-
pio belli. Thucydides author est: a sociis sexcenta talenta ad Athenienses peruenisse. Pericle vero
vita functo, duces populi, censum vrgentes, ad mille, & trecẽtum summā talentū retulerunt: non
quia, vel belli diuturnitas, vel aduersa prælia tm̄ sumptū, tantum dispẽdium postularẽt: sed vt in
plebem, publicū æs diuiderent: & statuas, & sacras ædes, magnificentissime appararent: ciuitates
exhauriebant. Quocirca quum Aristides p̄pter census coaptionẽ, ingẽtem, & admirabilẽ esset glo-
riam cõsequutus: magnopere Themistocles irrisisse fertur: quasi id in quo existimationis suæ fun-
damentum iecisset, nō viri, sed scrinii, tuto aurum seruantis, laus esset. Quo in loco Aristidẽ parū
Apposite vlcisci visus est: qui sua loquẽdi libertate fretus, sic paulo ante Themistoclem increpue-
rat. Hic enim quū hostium cõsilia scire, ac præsagire, summā imperatoris virtutem esse diffiniret:
Aristides hoc necessariam est inquit o Themistocle: sed manus abstinẽtes habere, pulcherrimum,
& veri imperatoris munus est. Aristides Atheniensium nomine iuratus, cæteros Græcos sacra-
mento adegit: vtq̄ rectum fœdus firmaret, post execrationes, quas in perfidos fieri mos erat, igni-
tos ferreos orbes in mare cõiecit. Magna postea, vt apparet cõuersione rerum facta, Athenienses
tenaciorẽ imperãdi rationem, ordiri coactos: ipse vt peierationem in caput eius verterent, iussit: &
quæcunq̄ ad salutem, & publicam vtilitatem conducerent, facere non dubitarent. Itaq̄ non ab
re Theophrastus scriptum reliquit: in cunctis, quę vel ad suam rem familiarem, vel priuatim ad
ciues pertinerent: i nunq̄ eum ab æquissimi hominis officio defuisse. In his vero, quæ ad rempu-
blicam spectarent: aliquando, vt patriæ rationem haberet, quæ salua honestate, nonnunq̄ salua-
ri nō poterant, a vitæ suæ curriculo, deflexisse. Nam quū violatis cõuentis, quę cum Samiis habe-
rent, ex Delo thesaurum Athenas delatum iri decerneret: principio orationis, affirmasse dicitur, id
de quo verba facturus erat, tametsi nō ęquū, cõmodum tamen esse. Ciuitate deniq̄, tot mortaliū,
ab eo principe cõstituta, inops esse perseuerauit: nec minori studio, ex paupertate: q̄ ex trophæis,
gloriam assequi cõtendit. Q̄d vel hinc facile demonstrauit. Callias daduchus (id autẽ sacerdotii
nomen est) sibi necessitudine coniunctus, inimicorum postulatione, capitis reus factus est. Qui
postq̄ satis multa, de accusatione dixissent: extra causam, tali oratione vsi sunt: Aristidem Lysima-
chi filium, cuius summā dignitatem vniuersi Græci admirantur, seuerissimi iudices plane cogno-
scitis: Eius quatenus res domestica sit (certo scio) pro vestra prudentia cogitatis: quū ipsum tri-
ta adeo lacerna indutū, in luce, omniū in oculis ciuitatis, venire ītueamini: Quis tam male de re-
bus sentit: vt nō intelligat: eum qui aperte frigus patiatur, domi fame, ac multis quæ ad vitā ne-
cessaria sunt, etiam atq̄ etiam laborare! Hunc tamen summum virū, patruelem sibi a natura datū:
vxore ac liberis, & egregia paupertate grauatū, Callias Atheniensium omnium, sine controuersia

Vliades Samius. Antagoras Chius.

Lacedæmoniorū animi magnitudo.

Aristides a Lacedæmoniis petitus vt eorū censum describeret.

Imperatoris pulcherrimū mun⁹ est man⁹ abstinẽtes habere.

Aristides nunq̄ vel i suis vel i ciuiū reb⁹ defuit ab æquissimi hoīs officio.

Callias Daduchus.

ditissimus contemnit. Cuius tñ opera, fide, ac diligentia sępenumero, & intra hos cancellos patrocinio fructum est amplissimũ consequutus. Hanc ofonẽ quum ingenti acerbitate, vt ex murmure, Callias animaduertit iudices accepisset: Aristidẽ vocat: rogat, vt grauissimo suo testimonio, iudicibus certũ, ac exploratum faciat: quũ ei multas dedisset: & vt acciperet orasset: vt caperet, nunq̃ adduci potuisse. Tum Aristides: Se magis inopia: q̃ Calliã maximis opibus gloriari, par eẽ. Complutis enim videre est: qui fortunas, quibus abundant: vel turpes: vel inhonestos in vsus collocent: qui vero paupertatem generose ferant, paucissimos. Quocirca paupertatẽ velut malum obiectare mihi desinant: quæ, nisi quibus inuitis accedit: indecora esse non debet. Hæc quum Aristides summa cum dignitate Calliæ testificatus eẽt: ex his qui aderant nemo fuit: quin eo consilio discesserit: vt inops queadmodũ Aristides: q̃ locuples, vt Callias, esse mallet. Hæc ex monumẽtis literaꝝ, quę Æschines Socraticus cõmendauit, accepimus. Plato vero, tantũ Aristidi tribuit: vt præ cæteris cũctis clarissimis viris, qui Athenis floruerunt, eum solũ existimatione, laude, admiratione dignũ demõstrauerit: quũ Themistoclem, Cimonẽ, Periclem, porticibus, pecuniis: multis deniq deliramentis ciuitatẽ complesse: hunc vnũ, solida, & expressa virtute, ad rẽpub. se contulisse, contenderet. Qui suę másuetudinis, & moderationis, erga Themistoclem grauissimũ sępe periculũ fecit. Nam quũ in cũctis publicis muneribus, eo vno oĩum inimicissimo vteref: & exul, ipsius artibus: opera: calumnia, ciuitate cessisset: oblata sibi eadẽ malefaciendi occasione: officium suũ tñ, & decorem seruauit. Themistocli siquidẽ maiestatis ad populum arcessito: quasi tristem suorum temporum memoriã oblitus: nullo loco aduersatus est: quin potius: tametsi Cimon, & Alcmęon, aliiq q̃plures, accusationi studiose, ac diligenter incumberent: solus Aristides inuentus est: qui nec re: nec verbo, quicquã fecerit: vnde afflictis inimici rebus, voluntatis fructum capere videretur: sicut & pristinæ illius felicitati, nunq̃ inuidisset.

Aristidis mortis variæ opiniones.

Aristidem quũ in Pontũ: reipublicæ causa: traiecisset: nonnulli vltimum ibi vitę diem obiisse: quidam autem admodũ grãdem natu, magno in honore, ac admiratione ciuiũ habitũ: Athenis fato functum esse prodiderunt. Cæterum Craterus Macedo: de eius morte, quędã huiusmodi refert. Secũdum Themistoclis exilium, contumelioso facto populo: vberrima insimulatorũ multitudo pullulauit: qui quum potentissimis, ac optimis viris diem dicerent: eos plebis: inuidię q potentia, & secũdissimis rebus insolẽtes esse obiectabant. Ex hoc fuisse numero Aristidem scribit. Qui Diophanto Amphitropæi populi accusatore subiecto: repetundaꝝ cõuictus est: q quũ tributa redimeret ab Ionibus: magnã argenti vim recepisset. Hic condemnatione, aduersus eũ lata: quũ quinquaginta minas, soluendo non esset: trãsfretauit: deinde circa Ioniam, vita excessit. Craterus nullum ad hanc rem scriptorũ argumentũ adhibuit: nec curiosissime, more suo: vllum decretũ, vel indicium attulit: nec authores qui hanc sententiam probarent: vt ipse cõsueuit in suis libris: adiecit. Reliqui autem (vt ita dicam) omnes qui plebis aduersus imperatores errata, literis mandauerunt, Themistoclis exiliũ: Milciadis vincula: Periclis mulctam: & Pachetis miserabilẽ casum: qui in forensi suggesto, constitutus: vt se conuictũ iri conspicatus est: sibiipsi mortem consciuit. Plęraq id genus in vnum locum collecta in vulgus efferunt.

Ex Ostracismo.

Ex Ostracismo quoq, Aristidem vrbe exactum: nulla aũt huiuscemodi dãnatiõe affectum eẽ, cõmemorant. Apud Phaleros etiã sepulcrũ eius ostẽditur: qd ei publice constructũ ferunt. Hic adeo inops mortuus est: vt suo sumptu, summo die efferri non potuerit.

Aristidis filio & filiab⁹ quid popul⁹ Atheniẽsis post illi⁹ mortẽ erogauerit.

At eius filias perhibẽt, ex curia traductas, maritis datas esse: & ciuitatẽ, vt eas publice despondit, vtriq dotẽ, tria milia drachmaꝝ decreuisse. Lysimacho quoq filio, argenti minas centum, & totidem consiti agri iugera, populus erogauit: & quottidie quatuor drachmas, adiecit: qd plebiscitum, Alcibiade referẽte factum est. Lysimachus vita functus (vt Callisthenes authorẽ) Polycritã filiam, superstitem reliquit. Huic tantũ alimenti, quantũ Olympiõicis, populus decreuit.

Myrtha Aristidis neptis Socrati nupsisse fertur.

Demetrius Phalereus, Hieronymus Rhodius musicus, Aristoxenus: & Aristoteles (si librũ qui de nobilitate scriptus est, inter veros eius codices recẽsuerimus) Myrthã neptem Aristidis, Socrati illi sapienti: qui aliã vxorẽ habebat, matrimonio iunctã esse, memorię tradiderunt. Quum illam ea potissimum tõne ceperit: quia ob fortunaꝝ tenuitatẽ, non modo in viduitate relinqui, veꝝ etiam rebus ad vitam necessariis, carere percepisset. His authoribus Panætius in his q̃ ab eo de Socrate scripta sunt, cõmode, ac grauiter contradixit. Cæterum Phalereus in Socrate, Lysimachum Aristidis ex filia nepotem, eximie pauperẽ fuisse, memoria tenere se refert: qui penes Lachium (sic enim appellãt) residens ex quadam tabella, somnia coniectans, alimẽta sibi suppeditabat. Quo rogationem ferente, populus matrẽ ipsius, matrisq sororẽ, quot diebus triobolo donauit. Cæteꝝ lege a Demetrio lata, decretũ factũ est: vtriq mulieri, publice, drachmã dari. Nemini mirum videri debet: populũ tantam eorum, quia assidue in vrbe versarentur, curam egisse. Qui quum audisset apud Leranon Aristogitonis ex filia neptem, infimo statu esse: & angustia rei domesticæ, marito collocari non posse: Athenas teuchi iusserit: & hominẽ honestissimo loco natũ, sibi maritali copula deuinxerit: eiq prędium, quod Potamico populo adiacet, dotis nomine dederũt. Quapropter ciuitas multis humanitatis, & benignitatis monumentis, quæ nec ætate nostra, intermittit, ab omnibus, optimo iure, & diligitur, & admiratione digna iudicatur.

¶ M.CATONIS SENIORIS VIRI ILLVSTRIS, VITA EX PLVTARCHO GRÆCO PER FRANCISCVM BARBARVM IN LATINVM VERSA.

Arcum autē Catonē genere Tusculanū fuisse: & priusq̄ ad militiam, atq̄ rēpublicā se conferret: in agro paterno circa Sabinos vixisse: memoriç traditū est. Cuius quū maiores prorsus ignobiles esse viderentur: ipse Cato, Marcum patrem: vt virū bonū: fortem: ac ī re militari versatum, effert laudibus. Catonē ēt proauū sæpenumero, p pmiorꝫ onera ab imperatoribus laudatū: & qnq̄ bellantiū equorꝫ, quos iter dimicādū amiserat: ptiū fortitudinis suæ, testimoniū a populo sibi restiturum refert. Quū ex more, Romani eos qui generis gloria carentes, a seipsis initiū caperēt nominis sui: nouos homines, quēadmodū & ipsum Catonem, appellarent: ipse ad gloriā quidē, ac magistratus se nouū esse: rebus vero gestis, ac virtute maiorum vetustissimū prædicabat. Principio autē: tertio nomine, nō Cato: sed Priscus vocabatur: cōsequēti tpe, Cato ei, virtutis cognomentū, extitit. Nā Romani eum: in quo multarum rerum vsus, ac experientia sit: Catonē nominant. Fuit hic de quo verba facimus Cato, specie subrufus, & glaucus: vt poeta quispiā, haud amice scribens, his versibus expssit: Porcius hic mordax, glaucis subrufus ocellis, Interiēs, erebo sedes nō comperit vllas. Verū enimuero corporis habitū, a puero, & a laboribus, & moderate viuendi ratione, ex rei militaris consuetudine, ad robur, & bonā valetudinē cōstantissimū nactus est. Orationē tanq̄ alterā psonam, magno studio, magna cura cōponebat: quasi omnibus qui grauibus in rebus, non p secordiā, sed cum dignitate versarentur, necessariū id instrumētū esset. Quocirca passim per accolarum vicos, & castella, se dicēdo exercebat: quiq̄ sua indigeret opera: deerat nemini. Qua in re tm̄ valuit: vt primū prōptissimus disceptator, postea eloquentissimus orator iudicatus sit. Omnes præterea quibus cum viuebat, tātā in eo morꝫ grauitatē: & animi magnitudinē animaduertebāt: vt magnis operibus, & magnificentissima quadā republica dignū arbitrarent. Non solum enim forēsibus in causis, ab opera mercenaria, se liberauit: sed nec eam gloriam maximi facere visus est: quā ex huiuscemodi contētiōibus cōsequi posset. Longe vero magis quum adhuc esset adolescens: ex pugnis, quibus cum hoste manū consereret: & bellicis artibus, laudem vēdicare sibi cupiens: multis aduersis vulneribus infossum corpus, habuit. Ipse enim se septem, & decem annos natum, prima tum meruisse stipendiū dicit: quū Annibal secundis prælus vsus, incendebat Italiam. Inter dimicandum autem: talem se præstitit: vt manu quidem, pugnator egregius: in stataria vero pugna, immobilis, ac constans: oculis: frōte: vultu terribilis: verbis minax esset. Asperitate præterea vocis, vtebatur: cum & sibi recte suasisset: & cæteros admoneret: pleriq̄ huiuscemodi res, hostibus maiorem terrorē inferre: q̄ enses. Quū iter: faceret ipsemet arma: vno subseqnte ministro, ferebat: qui secum ea quæ vitç necessaria erant, comportaret. Huic, vel prandium, vel cœnam ministranti: nunquam Catonem succensuisse: aut male dixisse: quin eum plurimum iuuisset & vna minima quoq̄ parasse: quum res ipsa militaris, vacationem sibi liberam concessisset: proditū est. In exercitu, quasi semper aqua vtebatur: q̄ si quando magis, atq̄ magis calore percitus, sitiret: aceti frequenter haustu, sitim sedare: vel si quando vires pristinas desiderasset: vegetandi corporis causa: leuiusculi nonnihil vini, delibare consueuerat. Penes agrum suum, ciuis. M. Curii villa fuit: qui tertium triumphauit. Hanc quum sæpenumero peteret: & tenuitatem agelli, & domiculi frugalitatem contēplaretur: cœpit eum illius viri cogitatio: qui tametsi princeps inter Romanos esset: & ferocissimas gentes subegisset: Pyrrhūq̄ de possessione Italiæ reiecisset: agellum tamen hunc foderet: & post tres honestissimos triumphos: ædiculam hanc incoleret. Vbi quū illum ad focum sedentē, & rapas coquentē, legati Samnitium offendissent: magnum auri pōdus dabant, Quo q̄primum repudiato, illis auro minime opus esse inquit: quibus cœna huiuscemodi satis esset: quiq̄

Noui homines.

Cato Priscus.

Cato qs appellet apud Romanos.

M.Cato eloquētissimus orator fuit.

Cato decē & septē annos natus prima stypendia meruit.

Cato qualis inter dimicandum esset.

M.Curius qd respōderit legatis Sānitū aurū ad se ferentibus.

auri habentes, vincere longe pulchrius, q̄ aurum habere iudicarent. Hæc secū animo versans Ca/
to: discedebat domū suā, agros, seruos, & vitæ formulā diligenter intuens. In opere faciundo stu/
diosior erat, & luxum ē, atq̄ ē, omni ex parte circūcidebat. Cato quū adhuc admodum adolescens,

Nearchus Pythagoræus. Voluptas maxima malorum esca appellatur.

sub Fabio Maximo, q Tarentum recepit, militaret: Nearcho Pythagoræo philosopho, & hospite/
familiariter vsus est: cui vt honestissimorum studiorum societate coniungeretur, summopere cōtē
dit: a quo & cōplura accepit: quæ & a Platone: qui voluptatē maximā malorū escam appellat, vsut
pantur, & primariā animo nostro calamitatē accedere, quū corpori coniungitur: depuratione aūt
& dissolutionē assequi: quū cogitationes eā a corporis cupiditatibus separant, atq̄ disiungunt. His
ab ipso plane perceptis, Cato longe magis frugalitatē, ac continentiā animo cōplexus est. Eum se/

Cato græcas literas didicit.

ro græcas literas didicisse pleriq̄ authores sunt, In summa enim senectute, græcos libros in manu
sumens, breues ex Thucydide cōmētariolos, plures aūt ex Demosthene confecit: quos in causis orā
dis, magno sibi vsui fuisse constat. Scripta quoq̄ sua Græcis, & sententiis, & historiis distincta, ēt atq̄
ēt exornauit. Pleraq̄ grauiter, & sapiēter, ad verbū e græco in latinū traduxit. Erat per id tps Romę

Valerius. Flaccus.

Valerius Flacus, quū patricio genere, tū potestate primarius: qui quū virtutē a natura datam, saga
cissime adoriri posset, magna beniuolētia liberaliter institutos educabat: & ad gloriam promoue/
bat. Hic fundo. M. Catonis, vicina pdia nactus, a seruis, & familiaribus, singulari cum admiratiōe,
moderatissimū, ac operosum eius viuendi genus, accepit. Catonē enim, vt primum illuxisset, in forę
descendere aiebant: quiq̄ eius fide, ac industria vti vellent: præsto esse. Quū autē domum reuertere
tur: hyeme quidē, tunica demptis manicis indutum: æstate vero nudum, labore cum seruis certare:
quibus cū sedere solitum: eodē pane, eodēq̄ vino vesci. Eius quū multis in rebus æquitatē: modera
tionē: graues: cōmemorantibus illis: ac sapientes sententias percepisset: ad cœnā vocari hominē ius
sit: quo deinceps vsus: mansuetis, atq̄ vrbanis ipsius moribus: sicuti virgulto: cultura, & præclara
loci conditione opus esse animaduertit. Quāobrē Catonē induxit: animauitq̄: vt rē Romanā at/
tingeret. Eo igit̄ psectus, nōnullos statim adeptus est: quos & virtutis ipsius admiratione: & forensi

Cato tribunus militū. deinde quæstor fuit.

patrocinio: sui studiosos fecit. Quūq̄ Valerius, multum dignitatis, ac potestatis in Catonē cōtulis
set: Cato primū tribunus militū: deinde quæstor factus est. Postero autē tēpore, quum iam late cla/
ruisset: & cognitus, foris maximis in magistratibus: Valerio comes fuit. Ex maioribus natu: Fabi

Cato fabiū Maximū sibi imitādū proposuit.

um Maximum delegit: cui quoniam gloria: rebus gestis: potentia: primoribus vrbis anteiret: se to
tum dedicauit. Illius mores, & vitam, velut pulcherrimum bene viuendi exēplum, sibi proponens:
eius vestigia ingressus est. Hac de cā Scipionis illius maioris: qui quū necdum ex adolescentibus ex

Cato Scipionis quęstor in illū multa cum grauitate loquutus est.

cessisset, per quandam æmulationē aduersus. Maximi authoritatē, obsisteret: inimicitias, & simulta
tes paruifecit. Cum quo, bello punico, quęstor missus, vbi splendidos illius sumptus, & largitiōes
in exercitum animaduertit: in Scipionē, multa cum grauitate loquutus est: nō q̄ impēsam plurimi
faceret: sed q̄ maiorū continentiā, corrumpi quereretur: quū militē ad voluptates, ad delitias: afflu
enti rerū vsu cōuersum, cerneret. Ei quū Scipio, se q̄store nimiū diligenti, nequaq̄ egere respondisset,
sed qui plenis ad bellum velis, ageretur: & ciuitati, rerū gestarū: non pecuniarū rōnem, deberet: Cato
Sicilia excedens: vna cum Fabio, magnis in senatum clamoribus, venit: Scipionem inconsulte pu
blicum aes effundere: & in palæstris, ac spectaculis, iuueniliter exerceri: quasi nullū istic imperiū ge/
rat: sed ludos festos ageret. Quamobrem senatui, tribunos plebis ad eū dimitti placuit: qui si vera
fuisse accusationum capita, rescissent: ipsum Romam reducerent. Cæterū Scipio, victoriam in ap/
paratu belli significans, per otium quidem, cū amicis, consuetudine comis, ac iocundus, in re autē
seria, & magna, quum propter munifice, ac liberaliter expendendi studium, nunq̄ segnis visus esset:

Cato Romanus Demosthenes dicebatur.

enauigauit ad bellū. Cato qm̄ eloquentia plurimū poterat, vulgo Romanus Demosthenes diceba
tur. At ipsius vita, lōge clarior, ac spectatior erat. Fuit per id tēpus, eo in loco, proposita dicēdi facul
tas: vt ad hanc iuuentus ipsa, magno studio, velut ad commune certamen ferretur. Qui vero pristi
num illud, & laboriosum vitæ genus sustineret: & tenuem cœnam, incoctum prandium, hirtā ve/
stem, plebeiam domum, libenter amplecteretur: quiq̄ superuacaneis rebus, non indigere: q̄ hāc mi/
nime necessariam supellectilem, possidere, præclarius putaret: ea tempestate, rarus erat. Nam, impe/
rii magnitudine: priscam illam seueritatem, ac puritatē, minime respublica retinebat: quæ ditionis
amplitudine, multas & consuetudines, & varia ex gentibus exempla viuendi susciperet. Quocir/
ca iustis ex causis, vniuersa ciuitas in Catonem versa: vehementer admirabatur: quum reliquos, vel

Catonis mogi laus.

laboribus fractos: vel voluptatibus eneruatos: hunc vtrinq̄ inuictum esse intueretur. Nec id so/
lum adolescens laudis: & honoris causa fuisse creditur: sed post consulatum, & triumphum iā grā
dæuus: vt victor athleta: consuetas exercitationes, perpetuo seruauit: a quibus nō prius destitit: q̄
e vita migrauit. Nunq̄ enim veste maiore centum drachmarum sumptu, vsum se refert. Et impera/

Catonis parsimōia.

tor, & cōsul eodē vino, quo & operatū functus est: pulmentum ad cœnam, ex foro, assibus triginta
comparare solebat: nec id voluptatis suæ: sed communis vtilitatis causa fecit: vt rei militari, corpis
vigor sufficeret. Quū Babylonia supellex, hereditatis iure, fortunis suis accessisset: vt q̄primū venū
dare: curauit. Nullā eius villā, tectorium habuisse: nec vllum mancipium vltra mille quingentas

drachmas emisse dicit:quasi nō delicatis,& formosis:sed colonis,ac robustis,& stabulariis: & bubul
cis:sibi opus esset:quos deinde,senectute confectos,non pasci: sed inutiles vendi oportere iudica
uit. Præterea nihil bene constare:quod nequaq̄ necessarium esset. quin ne a se huiusmodi quippiā
emeretur:pluris q̄ par est cōstituisse asseuerabat. Pascuum,& seminarium agrum:q̄ floreū,& irriguū
maluit. Hæc nōnulli nimiæ paruis in rebus diligētiæ,tribuūt:quæ plærique in eā partē accipiunt: vt
in æmulandis,ac moderandis cæteris factū putent. Verum illud institutū nimis rigidum : quo ser
uos,senio debilitatos:quēadmodum mutos animantes:eiicere,ac vændere cōsueuerit: quasi cōmo
ditate e medio sublata:nihil humanitatis,ipsis hominibus debeamus:q̄q̄ latiorem benignitati q̄
iustitiæ locum,concedi videamus. Natura nāque nobis datum est: vt in homines duntaxat,iustitia le
gitime vtamur:in eos autem:q̄bus,aut gratia:aut beneficio deuincti sumus:ēt si rationis vsu priua
ti sint:mansuetudo,velut ex abundanti quodam fonte,plærunque defluat. Equis enim,& canibus:
quum confractæ labore vires sunt:non modo pabula:sed etiam q̄dam senectutis indulgentia,a bo
no viro debentur. Athenienses quum Hecatompedon exædificarent:quotquot ex mulis egregie la
borē tolerassent:vinclis solutos,libere pasci siuere:q̄bus quodā modo,libertate donatis:quum spō
te q̄spiā ad operā descēderet,& iumentis,quæ currus ad arcem vrbis vectarent,exhortatis,spem du
cis præcurreret:vt publice ad extremum vite finem,nutrireñ: decreuerunt. Adhæc equaꝝ Cimōis
sepulcra:quibus Olympia tertium vicit,penes ipsius monumentū videnṫ. Quid canes familiares,
ac domesticos:& alii multi,& Xantippus ille priscus,diligentissime humandos curauerunt! Iis enī
canem,q eo tpe,quo ciuitas:vrbe relicta,Salamina transmittebat,triremi secum enatauerat: in ar
ce sepeliuit.cui loco,ēt ætate nr̄a Cynotaphium cognomentū est. Indecoꝝ enim est:nos amātibus,
velut calceis,aut vasis vti:quæ vbi vsu,fracta,& attrita sunt,abiicimus. Q d si nulla alia ratione, sal
tē exercēdæ humanitatis causa,nosmetipsos cōsuefaciamus oportet: vt in hoc genere,māsueti:faci
les:iocūdique simus. Nā vt de meipso dicā, nec bouem laboribus socium senectutis iam vrgentis gra
tia vęnderē:nedū hoīem grandē natu:ex loco in quo educatus est,& ex instituta viuendi cōsuetudi
ne:velut ex patria relegatum:iis pariter q emunt,& iisq vęndūt inutilem factū:parua p stipe vęni
re oportere censeam. Cato vero huiuscemodi rebus gloriari solitus,equum quo consul in rem mi
litarem vsus est, in Hispania reliquisse se dicit:ne vecturæ illius reipub. rationē redderet. Quę siue
magnitudine animi,siue tenuissimę diligentiæ tribui debeant:iudicio disputari licet. Inter cætera
vero continentia Cato magnopere admiratione dignus fuit:nūq̄ enim imperator, & sui, & con
tubernalium cōmeatus causa,nūq̄ inquā amplius quā tres tritici medimnos Atticos in singulos
dies:& pro iumentis vnicum & dimidium hordei medimum cepit. Hic quū Sardiniā ꝓuinciā obti
nuisset:sua parsimonia plurimū a cæteris,qui ante ipsum pręturā illā administrasent, differre se de
monstrauit. Nā vt illi publicis tabernaculis,lectis, vestimentis,magnifico apparatu,numerosa ser
uoꝝ ac amicoꝝ multitudine,conuiuiis,graues erāt:sic ipsi nullā ad rem publico sumptu opus fuit.
Quū vrbes adiret:sine rheda proficiscebatur:vnus aūt publicus minister vestē & cymbium ferēs,
quo cum sacrificaret:sequebatur. In his adeo tenuis,adeo facilis subditis visus, alia ex parte grauē
& elatū se gerebat. Nam & ad ea quæ ad iurisdictionē suā pertinerent in exorabilis:& in his quæ ad
imperium spectarent:adeo seuerus & integer fuit: vt nunq̄ populi Romani maiestas illis terribili
or:nunq̄ charior extiterit. Ipsius orationis genus haud sane dissimile fuisse perspicuum est. In eius
enim sermōe,comitate grauitas,terrore iocunditas,& salubris austeritas cōdiebaṫ. Huius oratio:
vt de Socrate Plato scribit,& grauis & sapiēs habebaṫ. Qui si exterius in cōgressu spectaretur: nulli
us dignitatis imaginem,sed satyricū carpendi studiū præ se ferebat:sin interius: seriis & dignitate
rerum refertus erat: vt iis quibus cū loqueretur lachrymas mouere:& animū quo vellet trahere pos
set. Quocirca haud satis scio,quid nōnullis in mentē venerit: vt genus dicēdi quod a Catone vsur
patū est,Lysię cōferrent. Veꝝ hæc viderint,q varias orandi formas diiudicare suum esse officiū pu
tāt. Nos vero breuia quædam scribemus:q̄ memoriæ ꝓdita sunt: quū lōge significantius ac aperti
us ex sermonibus:q̄ ex liniamentis oris (vt plærique arbitranṫ) de moribus hominū cēseamus. Hic
aliquando quum populum Romanū importune tumultuantē a partiendo ac diuidendo frumen
to auertere statuisset:hunc in modū orsus est: Difficile q̄dem est Quirites ad carentē auribus ven
trē verba facere. Ciuitatis rursus mores increpans inquit: Laboriosum est illam rempublicā saluā
fore:vbi pisciculus pluris q̄ bos vænit. Romanos etiam multis pecudibus cōferre solebat:nā & illę
singulæ nemini obtēperant: vniuersæ aūt gregis principē sequuṫ:sic & vos:ab iis, quos priuatim
nequaq̄ cōsiliarios habere velletis:hic frequentes coacti agi æquo animo permittitis. De vxoria po
testate sic eū loquutum accepimus: Oēs homines vxoribus imperant: nos omnibus hominibus:
nobis aūt vxores. Hoc enim est ex eoꝝ genere,quæ a Themistocle grauiter ac prudēter dicta sunt.
Nā quū sibi filius,matris intercessione plæraque iuberet: O vxor inquit: Athenienses Gręcis impe
rant:ego Atheniensibus : tu mihi : tibi filius. Quare licentiam moderetur:qua fretus imprudens
plus potest q̄ vniuersa græcia. Populū Romanū Cato non modo purpurę,sed studiis atque exercita
tionibus cōferre magistratus dixit. quēadmodū enim tinctores eum maxime colorē inducunt:quo

Iustitia vtii hoies, mansuetudie autem in cæteros natura ducimur.

Hecatompedo.

Cimonis equarum sepulcra.

Xātippus cães humādos diligentissime curauit.

Cinotaphium.

Catonis cōtinentia admiranda

Medimnus

Cato ptor fuit in Sardinia.

Catonis dicta quędā celebranda

Vxores nobis iperāt.

passim delectari mortales inueniuntur:sic adolescentes ea magno studio discunt:& cōsequi cupiunt: quę vos honore ac laude digna iudicatis. Eos exhortabatur: vt si quidem virtute ac moderatione magni facti essent:ne ad deteriora se conuerterent. Sin incontinentia ac improbitate amplitudinē essent consequuti:ad meliora se referrent. Satis enim exploratum habebat superioribus illis rationibus eos non mediocres honores adeptos esse. Qui summa cura ac diligentia sępe magistratus ambirent:eos velut ignaros viæ dicere solebat:ne errarent lictores quibus cum incederent semper quæritare. Ciues grauiter increpabat:qui eosdem frequenter publicis muneribus pficerent. Sic enim vel nō multi facere principatum videmini:vel non multos qui principatu digni sint existimatis. Ex inimicis quum quispiam turpiter ac ignominiose viueret:huius mater inqt quum deos immortales pcatur:vt hic sibi vita functæ superstes sit:execrari nō orare se putat. Paternum quidā fundum maritimum vænundederat:quo facto Cato magis atq͂ magis se mirari simulauit:q lon ge amplius ipse q̄ mare potuisset:nam quæ vix pontus alluebat, iste facile absorbuit. Quum Eumenes rex Romā venisset:& a senatu comiter ac honorificentissime susceptus esset: & clarissimorum circa eum ciuium frequentia certatim versaret. Cato nō obscure tñ erga regē studiū suspectum habēs, eum declinabat:dehinc quum ipsi diceret:Eumenē frugi virū amicissimo aio in temp. Romanā esse:Esto inquit:cæteꝵ hęc ipsa bellua, rex scilicet, natura ferox canis est. Neminē ex regibus q̄ p beati putant, inuenies:quē Epaminondæ, Themistocli, Marco Curio, & Amilchari cognomēto Barchæ optimo iure cōferre possis. Inimicos inuidia sibi affectos dictitabat: quia quottidie noctu exurgens rei suæ familiaris rationes negligeret:vt reipub. dignitati ac cōmodis oī cura vigilātiaq͂ cōsuleret. Is quoq͂ dicere cōsueuerat:se gratia qua ex benefactis expectaret, priuari malle:q̄ pœnam nō dare:q ex malefactis sibi deberet. Oībus q ab officio destitissent, se duntaxat excepto, facile ig no scēdum esse iudicabat. Postea q̄ tres in Bithyniā legati Romæ delecti sunt:quoꝵ vnus podagra, alter capite vulneribus confosso, tertius vecordia laborare videbaf: ridēs Cato, Populus Romanus inqt legationē emittit:quæ nec pedes, nec caput:nec cor habet. Scipio Polybii gratia, super iis qui ex Achia relegati fuerant:cum Catone colloquutus est. Postea quū multus sermo de illoꝵ reditu in senatu haberetur:& plæriq͂ accuratius q̄ par erat, contradicerent:hunc in modum Cato disseruit: Quasi nihil habeamus quod dignum factu sit:vniuersum diem de græculis senibus altercando cōsumimus:ac si multū intersit:vtꝵ penes nos, an in Achaia sepeliant. Quibus simulac ex senatuscōsulto domū reuerti cōcessum est:Polybius in senatū introduci moliebat:vt exulibus illis, qui grauissimi ordinis decreto in patriā redibāt, pristinos honores & magistratus restitueret. Qua de re quū Catonis sententiam rogaret:subridens Cato respondit:Polybium queadmodum Vlyssem, speluncā Cyclopis subire velle:vt pileum & cingulum, quæ illic oblitus erat, reperiret. Affirmabat ptereà: stultos prudentibus viris maiori emolumento esse:q̄ prudentes stultis. Nam q prudētia valent: illoꝵ errata facile deprehendere ac vitare:stultos vero quæ a prudētibus recte facta sunt, imitari nō posse. Se quoq͂ lōge plus adolescētibus delectari:quorum vultus rubore prius q̄ pallore pfunderet. Eo milite sibi opus nō esse:q inter eundum manus, inter cōfligendum pedes agitaret: quiq͂ sternēdo q̄ hostibus in clamitando longius sentiretur. Quum in pinguē quēpiam acerbe maledictis inueheretur:qbus in rebus huiuscemodi corpus ciuitati fructuosum ac cōmodum futuꝵ esset rogauit:cuius inter guttur & inguen cuncta sub ventris ditione posita forent? Libidinoso cuidam inter familiares suos esse cupiēti, cōcessuꝵ se negauit:qm cū eo viuere nō posset: qui melius ac subtilius palato q̄ corde sentiret. Animū eius q amoribus teneref, in alieno corpore viuere dicebat. Tribus item in rebus per omnes vitę suę partes pœnitētiā egisse:primum si mulieri quicq̄ arcanum aliquā do credidisset:secundum si aliquo naui trāsmisisset:quo pedestri itinere sibi proficisci licuisset: tertium si qua dies ei per incuriam inanis effluxisset. Deprauatū quoq͂ quādoq͂ senē cōspicatus. Te magnopere inqt rogo:vt quū plęraq͂ turpia senectutem circumueniant, des operā ne te authore mali gnitatis accessio fiat. Ad tribunum plæbis:q in suspitionē venefici venerat, iniquam legem ferentē adolescēs ait:Nondum scio:vtrū haurire qd tēperas:an approbare quod scribis:deterius sit. Cato cuiuspiā q multis itēperātię ac ipotētię notis insustus erat pbris vexatus: Impar mihi tecū ait certādi conditio est:nā vt & male audire & maledicere tibi facillimum simul & promptissimum est: sic & mihi maledicere insuaue:& male audire insuetum est. Quæ vel ab ipso dicta prudenter vel respōsa acute mandata literis extant:huius generis sunt. Verumenimuero cū Valerio Flacco: cuius amicitia & cōsuetudine familiarissime vtebatur:consul designatus citeriorē Hispaniā sortitus est. Huius vbi complures populos in potestatē redigisset:cōplures dexteritate atq͂ humanitate sibi vendicasset aduentātibus multis ac maximis barbaroꝵ copiis eo in discrimine res erat: vt turpiter vim inferri posse putaretur. Quāobrē Celtiberos finitimos ad belli societatē accersiuit:qbus ducenta:sub sidii gratia:talenta stipendii nomine deposcentibus: cęteri quidem minime tolerandum esse censebant:Romanū auxilia Barbarorum tutelæ suæ causa mercede conducere. Tum Cato, nec graue nec durum esse respondit:nam si vicissent, non suis opibus, sed manibus hostium facturum satis: si victi essent, nec eos qui repeterent, nec a quibus repeti deberent, superstites relictum iri. Hanc pu

Eumenes.

Stultos prudētibus maiori emolumento esse: q̄ prudētes stultis.

Catonis responsa egregia & prudēter dicta.

Trib⁹ in reb⁹ Catonē semp pœnitētiā egisse.

Cato cōsul designat⁹ ē cū Valerio Flacco.

gnam, quum summa vi cōflictum esset, vicit: magnoq; cum splendore reliqua procedebant. Oīum vrbium muros quæ intra Betim amnem sunt, a Catone vno die solo æquatos fuisse, Polybius auctor est. Has plurimas & multitudine & genere militum munitissimas extitisse constat. Ipse Cato plura se oppida cepisse q̄ in Hispania dies egisse cōmemorat: eaq; haud sane iactantia est: si re vera quadringenta numero fuerunt. Milite itaq; ex ea expeditione locupletato, singulas ēt argēti libras viritim diuisit: illud adiiciens: melius esse multos ex Romanis argentum, q̄ paucos aurum habentes in vrbē reuerti. Ex captiuis hostium rebus, preter cibum & potum, nihil ad se peruenisse dicit. Quod ab ipso factum est: tametsi nemini vitio daret: si huiuscemodi oblata occasione: cōmodis suis fortunisq; seruiret: quia cū viris optimis mallet de virtute: q̄ cum ditissimis de pecunia: & auarissimis de lucri quæstusq; cupiditate certamen inire. Nec seipsum modo: verum ēt & ministros suos ab omni prædę noxa liberos seruabat. In castris quinq; secū seruos habuit: quorum vni Pacho nomen fuit. Is tres puellos ex captiuis qui sub hasta veniebant: emit: quod quū rescisset Cato: prę timore Pachus anteq; ad eius conspectum veniret sibimetipsi mortē cōsciuit. sic seruis deinde vendītis, p̄ciū eorū Cato in ærariū retulit. Hunc quū adhuc in Iberia esset, Scipio maior inimico aīo insectabatur: & rebus ipsius feliciter gestis impedimēto esse cupiens, vt in illa p̄uincia ei succederet, perfecit. Subinde vt q̄primum Cato magistratu decederet, magno studio contendit: ipse vero cū quinq; militum cohortibus & quingentis auxiliaribus equitibus Lacetanos subegit: sexcentos transfugas in manum suam redactos vltimo supplicio affecit. Quibus ex rebus infestum sibi Scipionē mordēs Cato: Sic Romam maximam fore per simulationē dicebat si quidem claro loco nati primas virtutis partes ignobilibus minime cōcederēt: & plebeii ordinis homines quorum in numero ipse esset, cum genere & gloria primarius de virtutis laude certarent. Quocirca quum plæraq; aduersus eum Scipio moliretur: senatus decreuit: ne quid eorum quæ a Catone constituta essent, permutaret: aut abrogaret. Huius magistratus initio, Scipionis potius q̄ Catonis amplitudini ac authoritati detractum est. Nā ita quiete res fuere: vt quum nihil memorabile gereretur, potium mora segnis militibus esset. Cato vbi triumphans vrbem inuectus est: aliud viuendi genus q̄ cæteri solent, instituit. Qui non virtutis, sed glorię causa, magno spiritu cōtēdunt: quūq; triumphos: cōsulatus: ac spectatissimos honores adepti sunt: ad voluptatem atq; otium deinceps se cōuertunt, & ea vitia quæ a reipub. dignitate & cōi vtilitate seiuncta sunt. Nō sic Cato, nō sic virtutis neruos remisit: sed tāta cura & vigilātia, quāta qui primū reip. procuratione suscipiunt: & honores & magistratus sitiunt, cupiditate incredibili quandam aliam rationem de integro ingressus est. Vt enī amicis & ciuibus vsui esset: neq; patrocinii, neq; militiæ labores vnq̄ repudiauit. Tyberium siqdē Sēptoniū cōsulē, q circa Histrum & Thraciā ductabat exercitum, legatus iuuit: deinde cum Manio Acilio tribunus militum aduersus Antiochum illum magnum in Græciā venit: qui tm̄ Romanis terrorē quātum nullus alter post Annibalem, iniecit. Asiam sane quantācūq; Nicanor Seleucus habebat, vniuersam ferme sub nutum ditionēq; suā recipiēs: simulac plurimas feroces ac pugnacissimas barbaras nationes domuit: elatus animo cū Romanis belligerare cogitabat: q̄m eos solos dignos ratus esset quibus cum de spetio armis decerneret. Is nequaq̄ indecorā belli causam cōmentatus: vt Græcos scilicet Romanorum beneficio iā a Philippo & Macedonibus liberatos a suis pristinis legibus viuētes vano titulo liberaret: cum copiis in Græciam trāsmisit, quæ per id t̄ps incertis fluctibus iactabatur: q; partium duces regiis pollicitationibus animos innouandarum rerum cupiditate suspensos in deteriorē partē excitassent. Quamobrē Manius ad ciuitates legatos mittere. Titus quoq; Flaminius (vt in eius vita scripsimus) multas ciuitates quæ res nouas moliebant, sine tumultu continere ac sedare. Cato Corinthios, & Pattenses, ac Æginenses Romanis asciuit. Permultum ēt t̄pis Athenis cōsumpsit: cuius adhuc oratio quædā extare fertur: quā græce ad populum habuit: quasi miro quodā amore veterum Atheniensium virtutibus affectus, singulari cum voluptate vrbis pulchritudinē ac ciuitatis amplitudinē spectatum venisset. Id aūt falsum est: per interpretē enim cum illis loquutus est: q̄q; ita græce sciret: vt interpretis officium minime sibi necessarium esset: Latinis literis adeo cōtētus fuit: vt eos no magnopere probaret: qui græca admirarentur: & Posthumius Albinus qui græce scriberet historiam, veniam deprecatus, morsibus eius vacuus nō fuerit. Sibi enim ignoscēdū fuisse: si Amphyctionum decreto coactus, illas res gestas scribere adortus esset. Acerrimā eius in dicendo celeritatem magnæ Atheniensibus admirationi fuisse traditum est. Nā quęcunq; ipse breuissima oratione expediret: interpres multo verborum ambitu vix renuntiabat. Quocirca rati sunt: Græcis qdem sermonem ex labiis, Romanis autē ex corde proferri. Antiochus vbi Thermopylarum angustiis valido præsidio firmatis, vallo & muro locum, qui natura sui iniquus & difficilis erat, stationibus etiam armatorum obiectis cōmunisset: quasi opinione sua iam bellum explosisset considebat. Quo factū est: vt a fronte quidem fauces expugnare Romanus penitus desperaret. Illum vero Persarum circuitū versans animo Cato noctu qbusdā acceptis copiis ire pergit. Cęterum quum superiorem semitam primi tenuissent: captiuus quidā itineris dux: errorem viæ captus militi dubiis in locis ac præcipitibus constituto, moerorem simul ac pauorem iniecit. Conspica-

Cato muros oīm vrbium q̄ itra Betim amnē sūt, vno die solo æquuit.

Cato plura oppida cepit: q̄ dies egit in Hispania.

Pachus Catonis seru⁹.

Lacentani.

Cato triūphauit.

Lucius Scipio · frater ... ...

Cato Corinthios, Patrēses, & Æginēses Rōanis asciuit.

Posthumi⁹ Albinus.

Græcis sermonē ex labiis: Romanis autē ex corde proferri.

Explosisset.

L. Manlius.

tus hoc discrimen Cato cæteris omnibus quiete iussis manere, & L. Manlio viro ad conscendendos montes aptissimo comite ascito: per loca confragosa laboriosum & multis obiectum periculis iter ingressus est. nocte enim intempesta nihil lucente luna: proficiscētibus oleastris: saxis: asperis late dispersis: singularis incertitudo: & obscuritas prospectum ademerat: donec in tramitem incideret: cuius vt assequebatur coniectura: in hostium castris finis erat.

Calidrom⁹

Tum vbi signa nōnullis apertis ac conspicuis truncis apposuere: quæ supra Calidromum (id enim cacuminis nomē erat) eminerent: ad suos reuersi sunt. Mox ad insignis illas notas copias adducentes eum ingressos callem: quum paulum processissent: eo deficiente: conuallis quædam excepit: vbi denuo vniuersi metu ac trepidatione: vix metu constabant: ignari ꝙ prope hostē essent. Dilucescente iā die: & vox q̄dā audita visa: & repente Græcorum vallum despici cœptum: qui præcipites illas rupes custodes seruabant. Hoc loco firmatis cohortibus: Cato Firmianis ad se vocatis: quorum ꝑpetua fide ac prōpta opera vsus erat: hisq; extemplo dicto parentibus: hunc maxime in modum loquitur. Vnum ex hostibus vt viuum in manū meā adducatis opus est: qui me doceat: quibus hæc prima custodia data sit: quāta hostium multitudo: quæ omnium dispositio: quis ordo: quis apparatus quo nos excepturi sunt. ad eū corripiendum: tota in celeritate ac audacia spes esto. eodē modo leones inermes fiducia & spe pleni horrenda immanium ferarum lustra ingredi solent. Quæ quum dixisset Cato: Firmiani: vt erant: per montes ad speculatorias custodias discurrunt: q̄bus irruentibus: omnes tale nihil expectantes tantus vndiq; pauor circūuasit: vt q̄d in rē esset ignari passim fuga dispersi sint. Ex his vnus ipsis cum armis prensus in manus Catonis defertur: a quo explorat: quum reliquæ copiæ in angustiis cum rege sedeant, sexcentos Ætolos ibi delectos esse: qui extremas collium partes ꝑ statione tenerent. Horum simul negligentia Cato & paucitate cōcepta, extemplo iussis canere tubis: ingenti clamore ac strepitu, primus stricto pugione suos admouit. quos quum ex præruptis mōtibus repēte inuectos cernerent: in regia castra fugientes, omnia tumultu ac terrore cōplent. Manlius interim munimenta q̄ fauces illas tutabātur, vniuerso admoto exercitu, ex inferioribus oppugnat.

Catonis cū Antiocho cōflictus & victoria.

Tum Antiochus os lapide ictus, excussis dentibus doloris acerbitate equū auertit. Exercitus nulla ex parte vim Romanorum ac impetū sustinere: sed effusa fuga terga dare: & ꝑ ancipites saltus palustri limo & voraginibus inuios ac præruptos: & lubricos colles iter habere. Ad hæc intra angustias illas inuicē occurrētes: ita circūfuso vndiq; terrore ac hostili ferro obtorpescere: vt Romanus eos passim cæderet. Cato vsq; quaq; minime parcus suarum laudū ꝓdicator, a iactantia, quæ res magnifice gestas sequeretur, nō abhorrebat: tum hisce præclaris factis suis magnū cumulum adiecit. Is enim q cū insectantē ac cædentē hostes viderāt, dixit: nullo pacto tm̄ populo Ro. Catonē, quantū Catoni populum Ro. debere. Ipse quoq; Manlius consul, ardētē adhuc ex victoria Catonē aliquādiu cōplexus, singulari cum lætitia clara voce testatus est: neq; se, neq; vniuersum populum Ro. maximis ac imortalibus Catonis beneficiis meritā laudē & gratiā referre posse. Haud multo post Cato certus rerum gestarum nuntius Romā missus prospera nauigatione Brundusium traiectus est. Illinc autē soluens, vno die Tarentum delatus: quatuor consequentes iter habens: quinto Romā ab hora maritima profectus, primus victoriā nūciauit: quare gaudio & sacrificiis ciuitatē refersit: eiq; magnos spiritus iniecit: vt maria, vt terras suo vendicare posset imperio. Hæc ferme bellicis artibus egregie a Catone acta sunt. Accusationes ac vituperationes in iprobos reip. partes singulari quidē studio dignas esse ratus, & accusantibus aliis opem tulit: & quosdā qui in iudiciū vocarēt, vt Petilium in Scipionē, comparauit: quē quū amplitudine familiæ, & vera animi magnitudine calūnias calcare percepisset: missum fecit: q̄m q̄d in eius perniciē cōstituisset, consequi desperaret.

Lucius Scipiōis frater a Catōe grādi ære mulctatus.

Luciū autē fratrem inito cum accusatoribus consilio, grandi ære in publicum referendo mulctauit. Q̄d quum luere nō posset: nisi ipsum ꝓuocatio ad tribunos plebis ægre liberasset, in vincula coniectus esset. Quū adolescēs quidā patris iā vita functi ignominia inimicū affecisset: cum deindeꝑ forum deambulātē obuium sibi factum Cato cōmiter cōplexus: æquū est inq̄t nō agnis nō hœdis, sed æmulorum lachrymis ac dānationibus sic exequias parentū celebremus.

Quīquagies Catoni diesē dicta: & semꝑ solutus.

Quæ q̄uis ita se haberent: calūniarum tū in repu. expers nō fuit: nā vbicūq; inimicis accusatiōis argumētum accusationēq; ꝓstabat: in causa dicēda magno cum discrimine vexabat. Ferme enī quinquagies ei diē dictā esse ferunt: postremo sex & octoginta natus annos accusatus, vulgatum illud dixisse aiunt: Difficillimum esse: quū inter alios hoīes vixeris: penes alios de his criminibus r̄ndere: quæ ab aduersariis obiecta sunt.

Cato Seruiliū Galbā ad populi iudicium adduxit.

Nec in ea ætate forēsibus causis ac cōtētionibus modum statuit. Nonagesimo enī anno Seruiliū Galbā ad populi iudicium adduxit: ex quo satis constat: ipsum velut Nestorē patriæ operā nauasse: dum tertiā viueret ætatē. Is enim vt diximus Scipioni maiori inferior: suis in rep. cōflictationibus in Scipionē vsq; minorē peruenit: eius quidē Pauli filiū: q Perseum & Macedonas bello vicit: illius aūt adoptionis iure nepotē.

Cēsuræ magistratus. Censorum potestas.

Annos decē Cato post cōsulatū cēsurā ambiuit: quæ quū oīum magistratum facile princeps sit: vniuersæ rei supremum & perfectissimum locum habet. Hæc cum alias res: tum vero vt mores vitasq; discutiat: plurimo imperio ac potestate est: vt q̄ de nuptiis: de liberorum procreatione: de viuendi ratione: de conuiuiis diligenter inquirat. Nullā deniq; omnium cupi

ditatum ac institutionū esse: quā adoriri ac indagare nō oporteat. His enim putabant longe facilius quam publicis muneribus: aut iis quę in oculis oīum fiunt, hominum mores eum posse deprehendere: qui seueritate disciplinę: ne quis ad voluptatem verteretur: custodiret: & acerrime coerceret: ne quis patriā ac cōsuetam viuendi disciplinam trāsgrederetur. Ad hoc igitur munus alter patricius: alter vero plebeius deligebant: quos cēsores appellabant. His licebat: & integrum erat: e senatu eos eiicere: & illis equū adimere: q flagitiose ac intemperanter degerent. Ipsi quoq sacrificio℞ p̄ria curabant: & descriptionibus genera: & reipu. officia distinguebant. multas praeterea potestates hic magistratus habet. quaprorer in petitione censurę nobilissimi & primores patrū Catoni obstiterūt. Patricii qdem inuidia stimulati: quū hoc pacto nobilitati maxime detractum iri putarēt si ignobili loco nati q̄primum summum honoris gradū obtinerēt. Hac re ēt vehemēter eos cōmoueri: qbus ex multo℞ malefactorum cōsciētia & prisci moris trāsgressiōe, viri austeritas terrori erat: quā difficilē & inexorabilē fore sibi suadebāt: si cēsorii muneris ius, & authoritas accessisset. Idcirco studiis patrū ex composito paratis, septē candidati in campū deducti cū Catone magna contētione petierunt. Hi qdem bona spe multitudinē colere: vt q̄ mollē & voluptuosum iā magistratum exercerent. Contra Cato aliam petēdi rationē ingredi: nullā facilitatis aut comitatis significationem prae se ferre: verum potius ex suggesto improbos minitabundus, aperte & palā testari: ciuitati maxima expiatione opus esse. Hunc in modum populum rogare: vt si prudentes essent: nō blandissimū at asperrimum medicum deligerēt. Se quidem illum esse: alterum autē ex patriciis Valerium Flaccum: quo vno collega delitias ac mollitiem velut hydram exscindens atq concremans, vt opinio sua ferebat, plęraq quae in re essent, facturus erat. Cum caeteris vero minime sibi liberum fore: pro dignitate reipub. administrare: quoniam optimos praeceptores formidarent. Qua quidem in re populus Romanus magnis sane principibus dignus, sic excelso animo fuit: vt nec rigidos, nec elatos Catonis mores extimesceret: verum caeteris omnibus popularibus, & qui cūcta ad gratiam facturi videbantur, repulsis cum Catone Flaccum cēsorem designarit: cui nō velut cādidato, sed iam principi & imperitanti paruit. Cato. L. Valerium Flaccum collegam amicissimum senatus principē descripsit: e quo quū alios cōplures, tum Lucium Quintium Flaminium eiecit: q septem annos antea consul fuerat: & qd lōge sibi gloriosius fuerat. T. Flaminii frater: q armis Philippum debellauerat. Causam autē cur e senatorio loco motus sit: hanc accepimus. Lucius adolescentem liberali forma scortum deperibat: quem semper comitem secum habuit. Is quū Lucius imperator rē gereret: & honore & gratia apud eum tm̄ potuit, quantum quicūq superiori tempore beniuolētia & familiaritate illi deuinctus esset. Penes ipsum igitur cōsulari prouincię praefectum aliquādo i conuiuio ex more discumbens, multis blandimētis Lucium: qui vino facile vincebatur, alliciebat: quem quum a se diligi plurimis verbis ostenderet: hoc testimonio vsus est: Omnibus domi gladiatorio spectaculo intentis, cuius tametsi visendi desiderio afficerer, q obtruncari nunq̄ hominē viderim: tn̄ sub ipsum spectaculum ad te ꝑperaui. Lucius astt indulgens amator quū patem sibi gratiam referre vellet: huius inquit rei cā ne mecum subtristis sis: hoc eni moerore te q̄primū liberabo. Extemplo igitur vnū ex iis qui rei capitalis crimine damnati erant: ad se in conuiuiū adduci imperat: & accersito cum securi carnifice, amasiolum denuo rogitat: vtrū hominē percuti spectare cuperet: qui quū se velle respondisset: collo caput eximi iussit. Ad haec quae plurimi tradiderunt, accedit Ciceronis testimonium: apud quē in dialogo de senectute Cato talia disputat. Liuius autē eum q interfectus est Gallum transfugam fuisse: nec Luciū feriēdi negotium carnifici dedisse: sed propria manu in corpus illius saeuisse cōmemorat: idq in oratione Catonis scriptū extare. Moto itaq Lucio ex ordine senatorio, Titus frater id aegre passus ad populum confugit, rationem offerre iubens cur adeo ignominiose fratrē eiecisset. At ille quū cōuiuii turpitudinem exposuisset: & L. negaret: ad iusiurādū a Catone reuocatus tergiuersatus est. Id vbi multitudo perspexit: dignas dedisse poenas sciuit. Deinde quū spectaculo ciuitas frequens interesset, Lucius cōsularē locū praetergrediens, procul cōsedit. Qua re populus vehemēter misericordia commotus magno plausu reuerti & in honestiores sede collocari coegit: quasi quoad sibi liceret, quod in eū factū esset emendaret: & vulnus: qd inflixerat, hoc studio, hoc beniuolentiae testimonio mitigaret. Mālium quoq virum clarissimum, consulē futurū, e senatorio loco mouit: q interdiu, praesente filia, dissuauiasset vxorem: quem quum increparet: testatus est, se nunq̄: nisi quum aliquādo tonaret a sua complexum. vnde per iocum dixisse fertur: tonante Ioue se beatum esse. Lucius etiam Scipionis Aphricani frater Catoni causam attulit: ex qua sibi singularem inuidiam contraxit. haud enī aequitate causae: sed Aphricani contumelia potius: a Lucio Scipione viro triūphali equū ademisse creditus est. Ad haec molesta magnopere multos eius seueritas affecit: qua sumptuosos apparatus: quos nemo penitus rescindere potuisset: circūcidebat: qm̄ plurimos in ciuitate luxuries iam ęgros reddiderat. ac propemodū labefactauerat. Vt igit in oēs animaduerteret: coegit vestis: carpenti: mundi muliebris: & domesticae supellectilis decuplum amplius incensum referri: q̄ earū re℞ pretium fineret: si mille quingentas drachmas excessisset. alioqui in aium induxerat: vt maiori censu grauati: plus in aerariū conferrent. Insu

Cato cēsor creatus.

L. Quinti⁹ Flamini⁹ e senatu eiectus.

Manliū Cato e senatu mouit.

per tria singulis milibus æra attribuit: vt quũ frugi viros & moderatos sibi fortunis pares: paucio
res pecunias in fiscum persoluere cernerent, a luxu desisterent. Grauiter autẽ Catoni succensebant:
quicũq; vt instituerant laute viuentes, tributi nomine suas opes exhauriebant: aut q delitias, qui/
bus capti & demulcti erant, propter pecuniarꝫ collationes exuebant. Leges enim quibus diuitiarꝫ
ostentatio interdicitur, nõnulli diuitiarꝫ ademptionem esse arbitrantur. Eas autem nequaquam
rebus quæ ad vitam necessariæ sunt: sed superuacaneis ostentari. Quapropter omnium consensu
Aristonem philosophũ maxime admiratum ferunt homines potius superfluis fortunæ bonis; q̃
necessariis ac cõmodis beatos esse. Vnde Scopas Thessalus, quum quispiã familiaris ab eo quicq̃
assequi cõtenderet: quod neq; necessarium sibi: neq; valde cõmodum esset: huiuscemodi reb us inq̃t
& felix sum: & locuples: superuacuis inquã, & vsui minime necessariis. Sic vehemẽs opum studium
nequaq̃ nobis a natura datum, ex vulgari & aliena opinione introductum est. Quæ q̃q̃ ita essent:
Cato tamen tales incusatores nihili faciens, etiam atq; etiam seuerius animum intendit. Aquæ
ductus enim quibus aquam publicam priuatim in domicilia & hortos subductam vsu capiebant:
abscidit: & quæcũq; in loca publica porrecta essent ædificia, diruit: ac demolitus est. Operarias ar/
tes ad mercedem prauam contraxit: venditionibus supremo pretio vectigalia æstimauit. Ex qui/
bus haud mediocris in eum delata est commoditas. Qui vero cum Tito Flaminio sentiebant: ad
uersus Catonem conspirantes, impensas & sacrarum ædium & vrbanorum operum locationes,
velut inutiles, irritas fecerunt. Tribunos etiam plebis impudentiores, & ad omne facinus propen
siores, sollicitauere: vt Catonem ad populum prouocantes, duobus talentis mulctarent: eiq; in ap
paratu basilicę magnis altercationibus refragati sunt: quam ex ære publico vicinam foro sub cu/
riam a se inædificatam Porciam basilicam appellauit. Populus mirum in modum Catonis censu
ram gratam habuit: cui quum statuam consularem in templo collocasset: nec Catonis præturas;
nec imperia, nec triumphum, sed hunc titulum inscripsit. Rem Romanam iam prolabentem, &
in deterius versam. Cato creatus censor modestissimis institutis, optimis moribus, ac ꝑceptis pri/
stinũ in locum restituit. Huiuscemodi honoris ambitiosos initio contempsit: eos nãq; latere dice/
bat: q; fabrorum aut pictorum operibus glorianꝰ. Quum honestissimas pulcherrimasq; eius ima
gines populus Romanus animis circumferret: nonnullis admirãtibus: q; ignobiles & mediocres
homines statuas haberent: Cato vero nullam: Quæri inquit malo: quamobrem Catonis simula
crum hic non positum sit: q̃ cur positum sit. Neminem præterea bonum ciuem laudari ac celebra/
ri passus est: nisi id communi vtilitati coniunctum esset. Plurimum vero, præter cæteros, de seipso
pręedicauit: cui magno illud argumẽto est: q; qui in vita de officio defecissent: si quando reprehen/
derentur: eos minime vituperatione dignos, quia Catones non essent, dicere solitum referunt. Il
los etiam qui eius acta, nec magna cura, nec singulari diligentia imitari conarentur: sinistros Ca/
tones appellari. Vniuersum senatum periculosis reipu. temporibus, in se, vt in sęua tempestate ve
ctores in gubernatorem oculos conuerte. Quapropter eo absente: res grauissimas, ad quas adeun
das magnam sibi partem celeritas vendicabat, sępe tamen in aliud tempus prorogari. Quæ non
solum suo, sed aliorum quoq; testimonio vera fuisse constat. In ciuitate igitur, quum vitę institu/
tione, eloquentia, ætate, multum anteiret: magnos honores ac singularem dignitatem consequu
tus est. Fuit bonus in liberos parens: in vxorem maritus frugi: & rei pecuniariæ procurator non
vulgaris. Nãq; huiusmodi curas cogitationesq;, non perinde ac paruas & humiles, a se alienas iu/
dicauit. Quamobrem oportere arbitror: vt quęcũq; de his ab ipso bene constituta sunt: summa/
tim dicam. Fœminam quæ lõge magis generis antiquitate: quam diuitiis polleret: vxorem cepit:
q̃q̃ vtrãq; grauem & molestam censeret: tum honesto loco natam: natura potius turpitudinem ve
rerir: & ad ea quæ recta essent: marito obsequentiorem fore cogitabat. Eos q vel vxorem vel liberos
verberassent: quasi in sanctissima deoꝝ templa manus intulissent: impios esse putabat: cumq; ma
iori laude dignabatur: qui bonum maritum se ageret: quã qui in ordine senatorio magnus esset.
Quocirca Socratis illius prisci nihil amplius admiratus est: q̃ q; difficilem & contumacem coniu
gem: & insanos liberos nactus, cum eis comiter atq; humaniter vixisset. Vbi Cato filiolo auctus
est: nisi resp. impedimento esset: nullum officium sibi antiquius duxit: q̃ vt in tempore quo infans
lauaretur & velamentis inuolueretur: visendi causa, domum veniret. Hũc suo lacte vxor aluit: quẽ
vt seruorum beniuolentia & charitate muniret: ancillarum puellos interdum vberibus suis admo
uit: haud ignara quanta necessitudine plæriq; cibo sodalitio conuincti sint. Cato vero filium q̃pri
mum per ætatem intelligere potuit: literis erudiuit: tametsi Chylonem gratissimum seruum grã/
maticum haberet: qui tum pluribus pueris ludum apperuerat: indignum (vt ipse perhibet) ratus:
natum suum: si discendo tardiusculus esset: ab eo q seruiret reprehendi: ac aurem distorqueri. Do/
ctrinę huius quoq; causa: mancipio debere gratias noluit. Ideoq; ipse literarum pręceptor fuit. Ip
se leges edocuit: ipse exercendi corporis magister: non modo iaculandi: tractandi arma: equitãdi:
sed etiam pugno dimicandi: & calorem & frigus tolerandi: ac rapidos gurgites & asperrimos flui
os intrandi artes instruxit. Ipse etiam propria manu historias maiusculis literis exarasse testatur:
vt domi

Aristo philosophus.

Basilica Porcia a Catone ædificata.

Catonis censorii statuę inscriptio.

Catonis responsio de simulacro suo nullibi posito.

Cato plurimum de seipso prędicabat.

Catõis optia ĩstituta.

Cato ipse filiũ docere voluit.

vt domi maiorũ virtutis exempla filio vsui & adiumẽto forẽt. A verborũ turpitudine, p̃sente puero, sic tẽperauit: quasi vestalibus virginibus arbitris loquuturus esset. Nec quum eo vnq̃ lauit: id quod a Romanis factitarũ est. Generos enim cum soceris balneũ ingredi vitio dabant: qm̃ membrorum nudationem inspectantibus illis cum decore fieri nõ posse iudicarent. Postea quũ a Graecis Romani nudari didicissent: ipsi subinde Graecos, vt id cum vxoribus vsurparent docuerunt. Omnia igitur quę ad ingenium & sollertiam ptinerent: Cato qui filium pinde ac pulcherrimum quoddã opus ad virtutẽ formabat: ac effiglabat: ex sentẽtia perfecit. Quum vero corpus natura mollius: q̃ labori sufficiens, appareret: stricte ac castigare leges viuendi ei remisit. Qui q̃q̃ natura talis esset: studio tamẽ & industria adeo ĩ re militari strenuus fuit: vt in ea pugna, qua Pauli Æmylii auspiciis, aduersus Perseum dimicatũ est, maxima cum laude certauerit. Vbi quũ ictu pugio re iectus ex sudore manu excidisset: moerore affectus ad familiares ac contubernales cõuersus, inclamitans cũ eis in cõfertissimos hostes se cõiecit. Tum magna dimicatiõe, magna vi, nudato loco, inter armorũ & cadauerũ quę vtrinq̃ ceciderant aceruum, gladium vix inuenit. Hoc quũ Paulus imperator animaduertisset: magna cũ admiratione delectatus est. Quædã insuper Catonis ad filium extat epistola: in qua eius cupiditatẽ ac vehemens in ense recipiẽdo studiũ magnopere laudat. Hic adhuc adolescens Tertiam Pauli Æmyliĩ filiam Scipionis sororẽ cepit vxorem: quũ nõ tam patris dignitate: q̃ sua singulari virtute, clarissimæ adeo gẽtis affinitatẽ sibi cõparasset. Talis deniq̃ vir fuit: vt sedulitas: industria: diligẽtia: qbus eũ pater excoluit: ipsius expectationi respondisse videatur. Multos seruos Cato ex captiuis emit pueros præsertim: vt aptius & facilius velut catulos & pullos educare ac erudire posset. Hos si institutos accipio: vt minime alienã domum: nisi Catonis aut vxoris iussu: introirent. A qbus quũ quęrerẽt: qdnam Cato faceret: se nihil: nisi nescire respõdebant. Oportebat (vt sibi psuaserat) seruos domi vel aliquod necessariũ munus obire: vel qete corpus reficere. Quapropter eis magnopere delectari solitus est: quos somno deditos videret: q̃ ipsos mãsuetiores & p̃stantiores futuros: q̃ multis vigiliis affectos: putaret. Seruos congressus & coitus causa in grauissima facinora illabi ratus: statuit vt definito ęre: cum ancillis cõgredi possent: cũ caeteris autẽ mulieribus ne liceret: interdixit. Horũ incuriã atq̃ imprudẽtiã in his quæ ad cibum spectarẽt: initio: quũ tenuis adhuc & inops militaret: moleste nunq̃ tulit. Indecorũ enim vẽtris aut gulæ causa graues lites & cõtrouersias cum pueris & ministris habere. Postea vero fortunis auctus: quũ amicorũ & collegarũ cõuiuium celebraret: continuo post cœnã eos loro castigauit: q ab obsequio aut apparatu p negligentiam defuissent. Vnde p̃terea mutuæ semp inter ipsos seditiones essent cõmẽtabat: q̃ illorũ voluntatẽ animorũq̃ cõsensum & suspectũ haberet: & maiorem in modũ formidaret. De seruis q capitalis noxæ rei essent, p̃sentibus caeteris iudiciũ agi: & de dãnatis suppliciũ sumi voluit. Dũ accuratissime puentus ad intẽtissimã formã referret: agriculturam delectationẽ potius, q̃ fructũ æstimabat. Vt aũt tuto in loco fortunas suas collocaret: paludes, lacus, aquas callidas, loca fullonanæ accõmadata, prædia, quæ cũ opere rustico facile colerẽtur, quũ sua spõte syluis & pabulationibus referta essent, cõpatabar: ex qbus multũ pecuniarũ caperet: eisq̃ Iuppiter (vt ipse dicere solebat) nocere nõ posset. In nauigaturis eo fœnore vtebatur: qd in primis rep̃hensum est. Iubebat enĩ qbus mutuo dederat, vt multos cõmuniter in societatẽ asciscerẽt: qui qnquaginta numero facti totidẽ dispertiti nauibus, cum Quintione liberto, cui suę & sociorũ particulæ negotiũ dabatur, enauigabant. Erat enĩ haud vniuersam in sortẽ, sed magno cũ emolumẽto paruã in rem discrimẽ. Seruis etiã lucri cupidis argẽtum præbebat: vt pueros emerent: quos impẽsa Catonis educatos ac instructos post annũ vęnundabant. Ex his Cato cõpluris detinuit: quos tãti suppeditauit: quãti ab emptoribus summũ æstimati sunt. Quũ huiuscemodi quęstus studiũ filio psuadere conarẽt: nõ viri, verũ viduæ mulieris esse dixit: extẽuatas facultates dimittere. Illud aũt lõge magis eius aĩ vehemẽtiam declarat: q̃ illũ hoiem admirabilẽ ad gloriã, ac diuinũ appellauit: q rationes suas ampliores q̃ accepisset, relinq̃ret. Ea tẽpestate qua Cato iã grãdis natu erat: Carneades academicus: & Diogenes stoicus philosophus legati Athenis Romã venere: vt Atheniẽsium ciuitatẽ qngẽtis talentis, qbus Cecropiorũ postulatione a Sicyoniis, indicta causa, mulctata fuerat: liberarẽt. Mox adolescẽtes huiuscemodi legatos visẽdi & salutandi gratia frequẽtes cõuenerũt: quos quũ disputãtibus interfuissent: laudibus & admiratione extollebãt. Carneades præcipue gratiosus habitus est: in quo sic summa virtus cum summa æstimatione iungebatur: vt maxima comitate deuinctis auditoribus: quẽadmodũ spiritu: sic rumore ciuitas subito cõplerẽt: vnius græci hois eloquẽtia pariter ac sapiẽtia singulos demulceri: ac teneri: & incredibili quodã studio iuuentutẽ cunctis post habitis voluptatibus ac reliqs exercitationibus quasi diuinitus afflatã ad philosophiã conuerti. Qd quũ caeteris Romanis iocũdum spectaculũ esset: qñ complures adolescẽtes optimis gręcis artibus erudiri: & cũ spectatissimis viris versari cernerẽt: principio ipse Cato huiuscemodi doctrinę studiis vniuersam ciuitatem abundare grauiter ferebat. Verebat enĩ: ne ad hanc humanitatẽ cõuersa iuuẽtus: sic dicẽdi laude ducerẽt: vt rerũ gerendarũ ac militię gloriã contẽnerẽt. Vbi vero philosophorũ nomẽ passim p vrbẽ celebrari cœptũ est: & vir cla-

Catõis filii strenuitas.

Indecorũ ẽ ventris aut gulæ causa graues lites cũ pueris aut ministris habere.

Carneades & Diogenes.

rissimus. C. Attilius magno studio exorato senatu, primam eorum orationem verbis latinis interpretatus esset: Cato secum statuit, vniuersos philosophos quadam honestatis specie Roma dimitti. Quocirca in curiam veniens primoribus patrum grauiter questus est: quod diuturno tempore infecta relegati in vrbe sedeant: qui tanto ingenio, tanta facultate dicendi sunt: vt facile quecunque velint persuadeant. Quamobrem reip. saluti conducere: quoddam senatusconsultum mature decerni: quo hinc abeuntes ad scholas reuertantur: vbi liberos graecorum suis artibus instituant. Romani vero adolescentes more maiorum legibus & principibus audiant. Huius sententiae authot fuit Cato: non quia Carneadi (vt nonnulli suspicabantur) infensus esset: sed quia philosophiae & omni graecae doctrinae penitus aduersus, quantum in ipso erat, insectabatur. Quippe qui Socratem loquacem & violentum hominem appellaret: qui quum in patria sua plus posse quam leges paterent affectaret: priscos mores ac veteres consuetudines antiquaret: ciuesque suos ad contrarias pristinis institutis opiniones traducere molitus est. In Isocratem inuectus, eius in scholis discipulos consenescere aiebat: vt apud inferos causas quas in fide sua recepissent: patrocinio tuerentur. Ad haec quum graecorum studia ad filium maledictis incesseret: qui curam & vigilantiam ad graecas artes contulerat: grauiori sono vocis, quam sibi per senectutem liceret: quasi numine afflatus oraculum ederet: Romanos tunc imperio spoliatum iri dixit: quum se graecis literis dedissent. Caeterum haec ipsius maledicta falsa atque inania fuisse, consequens tempus ostendit. In quo quum ciuitas rebus gestis amplissima facta esset: omni commendatione humanitatis graecarum disciplinarum etiam atque etiam infloruit. Nec graecos philosophos solum Romae, verum medicos odio & suspitione prosequutus est. Quoad illud Hippocratis qui a rege Persarum multorum pollicitatione talentorum accitus, nunquam barbaris graecorum hostibus suifacultatem facturum dixerat: Hoc inquit commune medicorum iusiurandum est. Quapropter satis hortari filium non poterat: vt tales homines declinaret. Ad quem scripti eius extant commentarii: quibus aperte commonefacit quo pacto vel incolumis seruari, vel aegritudine liberari posset. Si quis ex familia aduersa valetudine laboraret, neminem vnquam per inediam seruauit. At oleribus, & leuissima, velut nessarum, fassarum, ac leporis carne domesticos infirmos aluit. Haec enim quum coacta facilia stomacho sint, aegrotis conferunt: nisi quod manducantes per mille somniorum species versari contingit. Hac itaque viuendi ratione fretus, quum ipse quidem optime valuisset: & suos incolumes aliquandiu conseruasset: sibi tamen non parum inuidiae conflauit: dum vxorem & filium perdidisset. Ipse vero corpus robore firmissimum nactus, adeo prospera valetudine diutissime fuit: vt etiam grandaeuus mulieri magnopere congrederetur: & huiuscemodi causa, praeter aetatem, vxorem ceperit. Nam vbi Pauli filiam Scipionis sororem filio coniugem dedit: ipse vxore destitutus, cuiusdam puellae coitu, quae ad eum ventitabat, vtebatur. Id facile per angustias domus perceptum est. Filius quum mulierculam impudentius ac tumultuosius ad patris thalamum profectam intellexisset: verbum nullum fecit: sed quasi rei turpitudine affectus: grauius in eam oculos coniecit. Quodsimul ac cognouit Cato: nulla ex parte questus: vultu ac fronte nullum vestigium doloris expressit. Caeterum cum ex more grege amicorum stipatus in forum descenderet: a Salonio scriba: qui cum caeteris eum domo deducebat: magna voce accitoris: sciscitatus est: verum filiolam marito collocasset. Cui nihil adhuc actum esse: nec se nisi ex consilio ipsius facturum respondenti: video inquit idoneum tibi generum inuenisse: cuius nisi grandiorem aetatem repudies, caetera (vt spero) facile probabis. Tum Salonius Catonem cohortatus est: quo puellae cogitationem susciperet: & arbitratu suo collocaret: quae in clientelam ipsius recepta, gratia, fide, opera eius indigebat. Nihil tardatus Cato eam sibi coniugem expetere docuit. Quocirca Salonius primum non minus obstipuit, quam postea laetatus est. Catonis enim aetas annis iam grauis & familiae dignitas, quae consulares ac triumphales imagines praeferret, a puellae suae nuptiis aliena videbantur. Verum Catonem serio locutum perspiciens, libenter ei filiam despondit. Deinde in forum procedentes, mox sponsalia rite fecerunt. Haec res vbi ad Catonem filium perlata est: accersitis sociis patrem conuenit: veniam deprecatur: si quid in eum patrauisset: quo subiratus: ac dolens sibi nouercam induxisset. Cui Cato: Meliora dic inquit fili charissime. Omnia sane tua, iocunditate me quadam afficiunt: & quod tibi succenseam nihil est: sed huius rei consilium cepi: quum multos mihi quidem natos, patriae vero tibi persimiles ciues relinquere cuperem. Hac ratione superiore tempore Pisistratus Atheniensium tyrannus (queadmodum literis proditum est) pubescentibus iam liberis agricolam Chimonasam sibi coniugem desumpsit. Ex qua Iophon & Thessalus editi sunt. Ex his nuptiis Catoni filius, ex matre cognomento Salonius ortus est. Alter vero maior natu quum imperatorem gereret: extremum obiit vitae diem. Cuius vt viri optimi Cato pater saepe suis in libris meminit. Huius mortem modice ac sapienter tulit. Et consequenti tempore nihilominus reipu. intentus fuit. Nec enim vt. L. Lucullus post, & Metellus pius, onere iam vrgentis senectutis, se a communibus muneribus abdicauit. Nec vt antea Scipio Aphricanus liuore, quem in se maxima rerum gestarum gloria conflauerat: permutato viuendi ordine, rebus vrbanis pretermissis, reliquum aetatis in otio egit. Caeterum sicut Dionysius tyrannidem honestissimas exequias, ita Cato decoram aetatis iam senescentis occupationem reip. ratus, cum laxamentis, & quibusdam quasi iocis, in cote

Socrates loquax & violentus a catone appellatus.

Romanos imperio spoliatum iri quum se graecis literis dedissent. Cato protulit. Medicos et Cato odio prosequutus est.

Cato Salonii scribae filiam in vxorem cepit.

Pisistratus. Salonius Catonis filius

Cato orationes varias & historias scripsit, & libros de agricultura.

rendis libris: & agricultura: quotiescunque sibi vacuū tempus ostenderetur: vtebatur. Varias enim orationes & historias descripsit: & rei rusticæ curam ac studium adhibuit. Anteq̄ virilem togam susciperet: duobus dumtaxat prouentibus, agricultura scilicet: & parsimonia vsum se refert. Tunc ex vrbe in villam se recipiens: & rationibus & studiis suis consuluit. De agricultura quoq; librum edidit: in quo de plantis conficiundis: & de pomis asseruandis pleraq; scripta sunt. Quo in loco adeo laudis auidus visus est: vt in singulis proprius: elegans: copiosus esse voluerit. In agro quoq; abundantes cœnas instituit: vicanos & accolas æquales & familiarissimos suos passim conuiuas habuit. Cuius consuetudo non modo coætaneis comis, verumetiam adolescentibus grata & iocunda fuit: vt qui per lōgam experientiā multis in rebus & memoratu dignis sermonibus obseruaretur. Ipse mensam maxime amicorum parentem: atq; procreatricem existimauit: vbi ciues bene de republi. meritos oratione ac prædicatione ornare ac celebrare consueuit. Cunctos autem obliterare: quos improbos vel inutiles iudicasset. id adeo diligēter a Catone vsitatū est: vt nullū eorum laudi ac vituperationi aditum in cōuiuio præstiterit. Extremum qđ in republi. fecit opus, Carthaginis euersio ac desolatio fuit. Hanc etsi manu & opere Scipio minor excidentit: consilio tamen & sententia Catonis aduersus eam ex huiuscemodi causa bellum susceptum est. Is ad Carthaginenses & Masinissam Numidiæ regem armis inter se disceptantes missus est: vt controuersiaę causas inspiceret. Masinissa quidem ab initio popu. Ro. studiosus erat. Carthaginēses vero post cladem, qua Scipione duce fuerant victi, graui stipendio mulctati & imperio exuti inducias agebant. Ciuitatē itaq; præter senatus expectationē nec multis affectam incōmodis nec inopem inuenit. At militari iuuentute, diuitiis, armis, bellico appatatu florētissimam: & moderatum nihil animo versantem offendit. Quapropter haud tempus esse putauit: Romanos: de Numidarū aut Masinissæ fortunis ac legibus decernere: sed Carthaginem olim inimicissimam cunctis viribus opprimere: quæ iam copiis suis aucta & ad defectionem suspensa maximū in discrimē vt prius rem deduceret. Magno igitur studio reuersus docuit senatum: superioribus cladibus Carthaginenses prudentiores, q̄ infirmiores esse. Nec tam armis debilitatos: q̄ bellicis artibus instructiores factos esse. Bellum numidicū Romano quoddam præludiū extare. Pacem atq; inducias duelli prorogationē rectius appellari posse. Ad quod gerendum nihil præter tempus expectari. Aphricans subinde ficus quas clanculum subter togam de industria detulerat, palam ostendit. Quarū magnitudo ac pulchritudo quum admirationi multis esset: Fundus inquit ex quo hæc lecta sunt poma, trium dierum nauigatione ab vrbe Romana distat. Illud vehementius quum de totius summa rei sententiam diceret, acclamasse fertur. E repu. mihi videtur Carthaginem deleri. A quo quidem quum. P. Scipio Nasica dissentiret: perrexit in hunc modum contrariam sententiam tueri: vt semper haberet in ore: E republi. mihi videtur Carthaginem nō deleri: potissimum quoniā populus Roma. ob felicitatem elatus & insolens: permulta iam flagitia contineri non posset: qui secundissimis adeo rebus fungitur: vt quo impetus animorum ferar, eo vi ac impotentia perueniat. Hunc ergo sibi metum qua si frenū quoddam multitudinis temeritati moderatorem & salutarem impendere cupiebat. Carthaginenses enim quemadmodum Romanos profligare non possent, sic cōtemni nō debere. Id autē periculosissimum Catoni visum est: cui satis exploratum erat: populum Roma. debacchari: & variis in erroribus per multam licentiam versari: dum ciuitatem magnitudine præstanti inimicissimam haberet: quæ suis fracta malis moderatior ingruat. Nec profecto timere nō poterat: donec eo in loco reipubli. status esset: vt quod domi male viueretur, foris terror sublatus esset. Hoc pacto tertii & vltimi belli punici Cato author fuit: cuius ipse principio mortuus est: quum multa sapiēter ac diuinitus de eo vno prædixisset. Cui potissimum illius vrbis excidendæ palmam seruati animo multos annos ante preuiderat. Hic tunc erat adolescens & tribunus militum. Profectus tantæ prudētiæ ac indimicando virtutis signa declarauit: vt his Romam perlatis, homericum illud Cato cecinerit: Iste sapit solus: reliqui velut vmbra vagantur. Hoc eius oraculum paulo post re ipsa verissimum fuisse confirmauit. Cato progeniem hanc superstitem reliquit: vnum scilicet filium: quem (vt superius dictum est) ex posteriore vxore natum, cognomento Salonium appellauit: vnaq; ex defuncto Catone filium nepotem. Solonius q dem dum imperatos esset, mortem obiit. Eius filius Marcus consulatem dignitatem administrauit. Iste Catonis philosophi virtute ac gloria ætate sua clarissimi auus fuit.

Carthagis euersio extremū operum Catonis fuit.

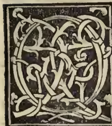
Fic. Aphricanas Cato sub toga celata ostēdit.

Cato tertii punici belli author.

Catonis interitus.

Catoni q̄ progenies superstes relicta sit.

COMPARATIO ARISTIDIS AD CATONEM SENIOREM.

VVM De his quę mentione digna videbantur exposuerimus: si totam vnius vitā vniuersę alterius cōferamus qm̄ multis egregiis in locis pares sunt: qbus in rebus varietas ac dissimilitudo sit, difficile percipiemus. Si vtrāq; pticulatim quasi carmē aut pictā tabulā syncæro & subtili iudicio discernere voluerimus: discipiemus esse vtriq; cōmune: q; sua virtute, suis optimis institutis innixi, magna cū gloria ad rēpu. accesserūt: q̄ q̄ nec maiorꝝ splēdor, nec externarꝝ rerum facultas eos pmoueret. Aristides, vt nobis cōiectura colligere licet, quū necdū Athenæ magnopere creuissent: & opes ciuitatis mediocritatē ęqualitatēq; seruarēt: factionū principibus & imparoribus obsistēs, clarus ac spectatus ciuis factus est. Eo sane tpe quo florere in rep. cœpit, qngētū medimnū census maximus erat. Secūdus aūt recētum: eqstris ordinis hominibus. Tertius extremus ducentū fuit: his quos zeuzitas, alias tengitas appellabant, attributus. Cæterꝝ Cato quum paruo ex municipio & rusticana viuēdi cōsuetudine in vastū quasi pelagus se immitteret: rem Romanā ingressus est. Quæ tunc haud quaq̄ vt patrū memoria Curios, Fabritios, Hostilios, ex agris duces deligeret: nec inopes & operarios ab aratro & ligone primores & primarios ciues in curiā accerseret. Verum quę generis nobilitatē, diuitias, largitiones, ambitione more suo magnificaret: & tumore iam & imperio freta, candidatorū studio p fastidiū quoddam delectaretur. Haud simile est Themistoclem inimicū habuisse: qui minime splendore generis clarus, mediocribus fortunis nitebaf. Tria eni vel qnq; summū: talentum possedisse traditur: quū initio ad rempu. se cōiecit: & Scipionibus Aphricanis, Seruiis Galbis, Quintiis Flaminiis p summo loco ciuitatis iniisse certamen: Cui nihil momēti, nihil facultatis, nisi iustitię causa, & loquendi libertas aditum daret. Aristides quoq; Marothone, & rursus Plateis vnus ex decem imperatoribus designatus fuit. Cæterū Cato secūdus cōsul: & aduersis, ac refragātibus multis: præteritis septē clarissimis & nobilissimis viris cōpetitoribus: secūdus cēsor factus est. Aristides nulla in re quæ magnifice gesta sit, primas partes habuit. Miltiades eni apud Marathonē: apud Salaminā Themistocles princeps. fuit. Apud Plateas Pausanias (vt refert Herodotus) omnium pulcherrimam victoriā vicit cum Aristide. secūdas sibi vendicet Sophanes, aię Callimachi & Cynegiri disceptant: qui in his certaminibus fortiter ac strenue depugnauerūt. Cato vero non solū cū imperio in hispania cōsul, & manu & prudentia cæteris anteire iudicatus est: sed etiam tribunus militū circa thermopylas alterius auspiciis victis pduellibus, victoriæ gloriā adeptus est: quū Romanis aduersus Antiochum magna claustra recluserit: & aduersus regē, q solū ante se pspectabat, a tergo partem exercitus clā circunducēs. oppugnauerit. Ea eni victoria quæ sine cōtrouersia Catonis opus fuit: græcia excedere coegit Asiā. In quā item Scipioni patefecit aditū. Bellicis in rebus ambo fotis inuicti fuere: sed in repu. domi nō sic. Aristides eni studiis partiū qbus cum Themistocle dissidebat decēnii exilio ex vrbe deturbatus est. Cato vero tametsi cunctos potētissimos & primarios ciues inimicos haberet: vsq; ad senectutē velut athleta decertās oi se casu & calamitate vacuū liberūq; seruauit: cum sæpissime publicis in iudiciis aduersarios accusasset: ac p se causas dixisset. Multos qdem oppressit: ipse vero existimatione vitæ suæ optimę institutę ac eloquētia cōmodissimo ad res transigendas instrumēto munitus, ab oibus accusationibus absolutus est. Quare qdē iustis de causis longe magis casu aut fortuna factū esse qs dixerit: neqd ei præter suā dignitatē accideri t. Pręclarꝝ & hoc Antipatri testimonio: q Aristidē philosophum vita quoq; functū, præter cætera persuadēdi vim habuisse pscripsit. Nullam pfectiorē virtutē q̄ ciuilē cōsequi mortales posse, certum est. cuius nō parua pars a multis authoribus ratio rei familiaris ponitur. Ciuitas enim quædam domiciliorū constitutio est. Hęc quū sit caput: moribus ciuiū bene cōpositis publicis in rebus vires ac robur capit. Hinc Lycurgus argenti & auri quicquid Lacedæmone fuit abigens ac exterminās, vsu ferrei nummi igne deprauati introducto, ciues cura domestica minime liberauit, sed præter cęteros legislatores pspexit: oēs delitiis, simultatibus, diuitiarum affectionibus circuncisis, ea quæ ad necessitatē & cōmoditatem vitæ conducūt, facile cōsequerētur. Pauperem etiam sine laribus, sine penatibus, & mendicum familiarē plus in repu. q̄ opulentū & insolentem timendum esse iudicauit. Cato itaq; tantum in hoc genere valuit: vt non minus prudenter & accurate priuatis negotiis, q̄ publicis præfuisse censeatur. Nam & fortunas suas ampliores fecit: & plęrisq; in primis vtilibus vnum in locū quasi sub vno aspectu positis, de re domestica & rustica posteris præceptionem reliquit: Cæterū Aristides tenuiter viuens æquitatem ac iustitiā falsis criminibus subiecit: quum per vulgus eā domorū pniciem & mendicitatis parentē appellarent: cęterisq; potius, q̄ his in quibus esset, cōmodam putarent. Multa præterea ab Hesiodo, vt nos ad iustitiam pariter ac ad diligentem rei domesticę rationem cohortaretur, dicta sunt: & insegnitiem, ac omni

opere liberā vacationē, velut iniuriæ principiū acriter inuectus est. Vnde præclare in hunc modū Homerus scripsit: Non mi operis studium aut augēdi cura peculi: Quo pulchros alerem natos: Ego semper amaui Remigio celeres vndis agitare carinas. Prælia cum iaculis colui volucresq̄ sagittas. quasi domesticę facultatis securos ac negligētes per iniuriā fieri diuites admoneret. Nam vt physicis placet: nihil oleo si corporibus externus admoueatur salutarius: si internus nihil perniciosius est. Sic iustos aiunt: cęteris oībus emolumēto esse: quū sibi ac suis facultatibus per incuriā detrimento sint. Hac re ciuili, Aristidis dignitas posteris eius intercisa fuit: si quemadmodum a multis proditū est, neq̄ de dote filiabus, neq̄ de funere sibi relinquendo cogitauit. E contra Cato: cuius domus ad quartum vsq̄ genus, Romæ imperatores & cōsules edidit eius enim nepotes ac pronepotes summis magistratibus functi sunt. Aristidis autē qui græcorū princeps fuit, stirpem ingens paupertas partim ad circūforaneas tabulas reiecit, prim quum extremæ mēdicitatis onus ferre non possent, ad ciuitatis largitionē supplices manus subiicere coegit. Quo factū est: vt occasione e medio sublata, nihil a posteris suis splendide, nihil magnifice gestū sit. An hoc ipsius consilium in dubitatione & cōtrouersia positū est? Paupertas qdem per seipsam nulli turpitudini coniungitur: q̄ si negligentię, intemperantię, luxus, imprudentiæq̄ speciem præ se ferat: probro ac vituperatione nō vacat Cęterū in viro modesto: industrio: iusto ac forti, qui omni cum laude in rep. versetur, graue magnitudinis animi testimoniū est. Quis eum putet magnas res posse cōficere: q̄ in humiles cogitationes animū demittit? Nec profecto multos iuuabit indigētes: q̄ multis indigeat. Ego magni momēti viaticū in rep. nō diuitias, sed p se sufficiētiam existimo. Quæ quia luxuriosum omnem apparatū repudiat: nullius voluptatis causa grauissimū ciuitatis munus intermittit. Deus si qdem nulla re simpliciter eget. Hinc illam hominis virtutem, cui minimum alterius accessio necessaria est, perfectissimā ac diuinissimā putamus. Nam vt corpori optima valetudine temperato nec luxurioso vestitu nec delitiis opus est: sic vita & domus quæ bene valent, nō exquisitis, sed vilibus copiis contētæ sunt. Necessitatis enim rationē habere p facultatibus oportet. velut si quis plurimas opes cumulat, quum paucissimis vtatur, ei & multa deesse cōstat. At si cupiditate rerum tenetur: quæ sibi nulli vsui sint: vanus: Sin tenuissima earum terū, quas appetit, diligētia fructum nō capit: miser censeri debet. Ideoq̄ libenter a Catone quærerem. Si diuitiæ in vsum referuntur: quodnam sibi ornamētum attulerunt: qui in maxima copia mediocriter ac tenuiter viueret? Si vero (quemadmodum par est) in primis splendidum putamus quocunq̄ pane contētum esse: & eo vino vti: qd̄ operariis & seruis cōmune sit: nec purpura nec tectoria domus egere: nihil horum Aristides, nihil Epaminondas, nihil. M. Curius, nihil. G. Fabricius, quod natura postularet, relinquere: sed ea possidere voluerūt: quorū vsum improbarent. Quid opus tanta cura, tanta vigilantia, tot vnius assis causa loqui & scribere: quo pacto quis breui locuples: fiat qui sic frugi sit: vt & opsonium sibi iocundissimū rapis manu sua appararet: & eius vxor pinsendi munus a sua dignitate alienū nō putaret? Non ab re frugalitas per seipsam plurimū posse fertur: qua sit vt superuacanearum rerum appetitu & cogitatione liberemur. Qua propter Aristidem in Calliæ iudicio dixisse perhibent: eos probe paupertate erubescere: q̄ præter eorum volūtatem pauperes essent. Qui autem ex sentētia: vt ipse: optimo iure gloriari. Aristidis profecto tenuitatem in de fidiam referre ridiculum est. Qui nō modo si quicq̄ turpe aut indecorum perpetrasset: verū si barbarum vnū spoliasset: aut vnum hostiū tabernaculū iuri suo vendicasset: facile locupletari potuisset. Hæc hactenus. M. Catonis imperia maximis rebus nulli ferme momētum attulerunt. Aristi de vero rem gerēte: Marathona, Salamina, Platęę pulchritudine: splendore: magnitudine inter res a græcia magnificētissime gestas facile sibi principatum obtinuere. Nec Antiochus dignus est: qui cum Xerxe conferatur: nec vrbiū cis Iberum mœnia solo ęquata, cum tot myriadibus, qui pedestribus naualibusue pugnis ceciderunt, comparanda sunt. In quibus Aristides nulli virtute secundus fuit. Hic gloriam, hic coronas, queadmodū diuitias aspernatus: laudis cupidus: quibus omnibus sine dubitatione anterior ibat: Catoni concessit. Catonem equidem nō accuso: qui primum sibi locum in omni genere virtutis attribuit: quū tamen in quadam oratione seipsum collaudare non minus deforme esse, q̄ vituperare demonstrauit. Quę quum ita sint: eius qui vt alterius testimonio laudetur, nō indiget, virtus meo iudicio pfectior est: q̄ qui seipsum laudibus effert ac prædicat. Nam vt hi qui a studio ambitionis remoti sunt honestissimum præsidium & nō mediocre ad ciuile ac facile viuendi genus viaticū adepti sunt: sic qui honoris cōtentione ac cupiditate cōflictātur, difficiles extant. Quæ res oium maxime liuorem atq̄ inuidiā parit. A quo alter prorsus liber fuit: alter satis superq̄ laborauit. Aristides qdem Themistoclis maximis in rebus socius & adiutor fuit: eiusq̄ principatum ac dignitatem quasi stipator quidam tutatus Athenas erexit. Cato vero Scipioni refragatus, illius aduersus Carthaginenses imperiū pene subuertit: atq̄ labefactauit: quo Annibalem victum vicit & profligauit. Multas deniq̄ calumnias cōmentatus, eum de ciuitate eiecit. & L. fratrem turpissima repetūdarum mulcta circumuenit. Cōtinētiam aūt a Catone plurimis & pulcherrimis laudationibus exornatam, Aristides puram & immaculatam

Oleum.

Catōis domus ad q̄rtum vsq̄ genus Romę īperatores. & consules edidit.

Paupertate erubescēre q̄ pter suā volūtatē pauperes sunt.

omni ex parte seruauit. Cæterum Catonis nuptiæ preter ætatem ac dignitatem suam celebratæ, nec exiguas, nec leues ei maculas aspserunt. Nam valde indecoꝝ videbatur: q iam grādæuus a dolescenti filio & nurui, clientis qui magistratui seruiens publice mercedē merebatur, filiam vxorē adduxisset. Verum siue voluptatis causa fecerit: siue pellicis gratia ira percitus filio succensuerit: & res ipsa & occasio turpitudini cōiuncta fuit. At ea excusatio qua per dissimulationē cum filio vtebat, verisimilis nō est: Si qdem tales liberos certo iudicio relinquere cupiebat, initio generosam feminā sibi matrimonio cōiugem facere par erat: nō aūt donec occultū fuit, cū ea muliere per libidinē congredi: quæ sibi iure copulata non esset. Q d vbi perspicuum factum est: socerum sibi fecit eum: cui facillime dicto suo parere, non autem præstantissimum generum diligere propositum fuit.

TIMOLEONIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRÆCO PER ANTONIUM TUDERTINUM IN SERMONEM NUPER LATINUM VERSA.

Dionysius tyrānus Syracusanoꝝ a dione expulsus.

Atcꝗ Timoleo nī Siciliā traiicere: res Syracusanorū sic se habebat. Postq̄ Dion tyrannum Dionysium expulit statimq; dolo interfectus est: insurgētibus ad libertatem qui cū Dione senserāt, parū abfuit: quin ex malorū ingruētium multitudine, ac tyrānoꝝ frequēti mutatione, vrbs derelicta ac deserta fuerit. Reliqua quoq; Sicilia turbulēta atq; tumultuosa existens, iam omnino ꝑpter inimicos sine repu. erat. Nam plurimę ciuitates, potētioribus vrbis res nouas aggredientibus, a barbaris atq; militibus sine stipendio merentibus, faciliter occupabantur. Dionysius decimo post exilium anno aduenas milites cōducēs, Nisæumq; tunc in repu. principem expellēs, rem iterum aggressus tyrannū sese Syracusanis ex integro cōstituit. Admirādū pfecto paruū exercitū e tyrānide Dionysiū tūc oim tyrānoꝝ maximū expulisse: admirabilius vero exulē ipsum atq; deiectū tyrānidē recuperasse. Itaq; Syracusani q in vrbe erāt, in seruitutē redacti, eo crudelius a tyrāno opprimebātur: q nup exiliū calamitatesq; aium vehemēter exasperauerāt. Optimates ac nobiles ad Icetē Leontinorū principē diuertūt: ducēq; sibi i bello diligūt: q̄q; nec meliorē, nec fortiorē cęteris belli ducibus eē cognoscerēt: sed ad quē aliū cōfugerēt: queue sibi īperatorē dicerent: nō habebāt. Accedebat et q genere Syracusanū arbitrabāt: nec nō quia copias ī tyrānū aptissimas bellicosissimasq; sibi cōparauerat. Interi Carthaginēsibus magna classe in Siciliā traiicētibus: Siculi timore pculsi in Græciā legationē mittere: & a Corinthiis auxiliū petere decreuēt: nō solū amicitia freti: neq; q ab illis sæpe beneficiis affecti: verū etiā q pspicuū erat: Corinthios libertatis amatores, & tyrānoꝝ osores semp extitisse: suscepisseq; sæpi⁹ maxima bella nō regnādi aut auaritię gratia: sed græcoꝝ libertate. Icetas vero q militię causā tyrānidē fecerat: nō Syracusanā libertatē occulte apud Carthaginēses hoc afferebat: Syracusanos autē manifeste laudabat. Et quosdā in Pelopōnesū legauerat: nō q illinc auxilia optaret: sed q vt cōsentaneū erat, si Corinthii pp grecię turbatiōes atq; tumult⁹ auxilia negarē: supabat facilius ad Carthaginēses rē traducturꝰ: & sociis in bello cōtra Syracusanos vti: q̄ cōtra tyrānū. Hęc paulopost in lucē emerserūt. Nā quū legati rediissent Corinthioꝝ noie retulerūt: Corinthios semp externarū ciuitatū & maxime Syracusanoꝝ p eorū cōsuetudine curā suscepisse: nec forte fortuna tūc aliquo græcoꝝ bello vexari: verū in pace ac otio vitā ducere: quare ex aio ac pmpte auxiliū illis pstaturos esse. Itaq; quū de imꝑatore eligēdo cōsultarēt: pscriptis potētioribus, relegatisq; q in repu. cæteris pstare studebāt, vnus ex multitudine assurgēs Timoleonē Timodimi filiū q nōdū in repu. emersetat nec vt emergeret, nec vt īperator crearet, vnq̄ aio volutarat, noiauit. Verꝫ numie quodā afflāte hoiem, vt videt, stati bona fortūa in suffragiis reddēdis, cęterisq; in reb⁹ grarā atq; ppriā sese pstitit, virtutiq; hois ornamēto fuit. Timoleō pfecto i vrbe claris parētib⁹ ort⁹ pře Timodimo mře Demarisstia tāto amoꝝ mā suetudieq; i pfem afficiebat: vt cōtra tyrānos, cōtra ipbos haud maximo i

Nisæus Syracusanoꝝ princeps. Dionysi⁹ se iterꝝ tyrānū Syracusanis constituit.

Icetes Leōtinoꝝ princeps.

Timoleon Timodimi filius impator noiat⁹. Demarista Timoleōis mater.

flāmarē odio. In bello & adeo honesto īgenio vtebaē: adeo q̄to: vt multā ī iuuētute prudētiam, multam in senectute fortitudinem in rebus agendis ostenderet. Fratrem vero Timophanē maiorem natu omnino sibi dissimilem habuit. Qui quū temerarius malo q̄ animo esset: & regnādi cupidus: semp minus honestis amicis ac satellitibus sese stipauerat. Quem quū audaci animo, prōptissimo q̄ in aggrediēdis periculis eē ciues persuaderent: tanq̄ bellicosum virum ac strenuū, militarē sibi ducē elegerunt. Et his in rebus Timoleon suum praestitit officium. Nam quū vitia eius dissimularet atq̄ tegeret: vt minus illa apparerent, operam dabat: & vrbanitate ac facetiis exornando augebat: fugabat q̄: si natura paulo plus retegerentur. In bello quod cōtra Argiuos Pleoneos q̄ gerebatur, quum Timophanes eqtibus praeesset: Timoleon vero peditibus. Timophanes ab equo inter excussus, & pedibus calcibus q̄ pressus magnū incidit in periculum. Nam sociis partim fugientibus, partim p̄senti animo vtentibus, pauci cōtra multos manus conserunt: ipsum q̄ magno cū periculo defendunt. Q̄d postq̄ Timoleon p̄spexit: accurrens vt auxilium afferret, Timophanē q̄ p̄stratū scuto p̄tegēs, multis telo q̄ vulneribus, multis percussionibus, cū armis, tū in corpore acceptis, cum labore inimicos fugauit: fratrē q̄ redemit. Deinde Corinthii timentes ne idem q̄d prius a sociis paterent: vt ciuitatem amitterēt: quadringentos aduenas milites alere, his q̄ Timophanē praeficere decernunt. Timophanes vero iusti contēptor atq̄ honesti, statim operā dedit: vt ciuitatē sub eo male afficeret: multos q̄ ex primoribus ciues indēnatos necaret: & sese tyrānum declararet. Quā rē quū Timoleon aegro animo ferret: & illius vitiū suam calamitatem duceret: illi persuadere conatus est: vt hāc insanam aī cupiditatē exueret: & malefacto q̄ erga ciues emendationē q̄reret. Neglectus Timoleon atq̄ expulsus quū ex necessariis Aeschylum vxoris Timophanis fratrem cepisset: ex amicis vero augurem: quē Theopōpus Satyrum, Ephorus autem atq̄ Timeus Orthagoram appellabant: paucis diebus elapsis rursus ad fratrē ascendit: quem quum illi circūstarēt: vt Timophanes emendationis signū ostenderet: suppliciter rogabant. Vbi primū illos ridiculos habuit: deinde rem grauiter ferens, ad iram irritatus est. Timoleon vero paululum secedens: & seipsum tegēs: lachrymas effudit. Illi autē strictis gladiis subito Timophanē interficiūt. Q̄d post q̄ in vulgus passim dissipatum est: optimates vrbis odium Timoleonis in tyrannos, atq̄ magnanimitatē laudibus extollebant: q̄m etsi optimus esset: fratrem q̄ amaret: tū patriam necessitudini, honestum atq̄ iustum vtilitati p̄posuit. Nam quum de rep. bene meritus eēt: eum salute donauit: quū vero illi insidias tēderet: in seruitutē q̄ redigeret: morte mulctauit. At qui in populari statu vitā agere nequibant: potētes timere assueti magnum gaudium magnā q̄ laetitiam simulabant: & Timoleonem conuitio insectantes impie q̄ ac crudeliter egisse p̄dicantes, dolore moestitia q̄ afficiebāt. Qui postq̄ accepit matrē animi sese angi: & graues voces horrenda q̄ execrationes in eum effundere: ad eā consolaturus accessit. Cuius aspectum quum illa nullo modo ferre posset: in frontem hostia clausit. Quare Timoleon multa animi aegritudine affectus, ac mente alienatus, eo aīo discessit: vt mortem sibi asciscerēt: & a potu cibo q̄ abstineret. Qui etsi eum amici salutarenti amicas q̄ exhortationes in medium adducerent: & necessaria oīa q̄ sunt ad victū afferrent: statuit tamē in solitudine viuere: & ab ipsa repu. atq̄ hoīum coetu sese abducere. In principio nunq̄ in vrbē proficiscebaē: sed extra humano q̄ consortium errans, per desertos agros versabaē. Consultationes atq̄ deliberationes q̄ in rebus agendis stabilissimū robur a rōne atq̄ p̄hia nō sumpserint, sic facillime a cōtingentibus laudibus ac infamia quatiuntur: atq̄ ferūtur. Oportet enim operatiōem ipsam, non solū hōestate iustitia q̄ praeditam esse sed etiam opinione ex qua aliquid operari compellimur stabilissimas vt operatio nostra consensu oīum cōprobetur: ne q̄ similes illis qui ventri gulae q̄ dediti sunt, videamur. Nam hi celeri auiditate ac odore suauium cibo q̄ allecti, & ad repletiōem vs q̄ satietatem q̄ adducti, statim abhorrēt atq̄ stomachanē. Nos quo q̄ post nauatā operam, labefactata p̄pter imbecillitatē honesti opinione atq̄ phantasia, poenitētia tristitia q̄ afficimur. Nam poenitentia ipsa res etiā bene gesta deturpatur. Electio aūt quae ex certa scientia certa q̄ rōne proficiscitur: nullam ab errore suscipit mutationem. Quapropter Phocion Atheniensis rebus sub Alcosthene gestis obuersatus: vbi rem bene gestam animaduertit: vidit q̄ Athenienses Ioui Marti q̄ hostias mactare: & victoria laetari atq̄ gloriari: inquit, velle se haec gessisse: & consilium adhibuisse. Aristides quidem Locrus ex Platonis familiaribus vnus vehemētius atq̄ grauius. Nam quum superior Dionysius vnā natarum eius in vxorem peteret: respondit suauius sibi fore illam mortuā: q̄ tyrāno nuptam aspicere. Paulo post quū Dionysius eū morti dānaret: & cōtumeliae causa illum interrogasset: si quemadmodū prius de collatione filiae sentiret: respondit rerum gestarum moestitia affici: dictorum autē nulla poenitentia detineri. Haec forsan maiori p̄fectiori q̄ virtute gesta sunt. Timoleon siue fratris morte, siue matris pietate animi angeretur: adeo mēte fractus erat: adeo attritus: vt viginti fere annis extra humanam cōsuetudinem viuens nunq̄ rēp. attigerit. Quū igitur de imperatore designādo suffragio in concione quaereretur: & Timoleon nominaretur: populo eum prōpto animo amplexante, assurgens Telecrides tunc in senatu & potentia & authoritate clarissimus, persuasit Timoleonem circa res agēdas & bonū & generosum esse. Differebat enim: si id q̄d fecit laudi tribuē

Timophanes Timoleōis frater temerarius & regnandi cupidus.

Timoleon fratrem Timophanē ex hostibus redemit.

Timophanes interficitur.

Poenitētia res etiā bene gesta deturpatur.

Telecrides.

dum est, tyrãnũ occidisse putabimus: si autem vitio: fratrẽ. Parata classe collectisq militibus vt na/
uigaret, literę Icetis noie Corinthiis redduntur. In qbus literis eius pditio atq perfidia significa/
batur. Nam postq̃ celerrime p legatos docuit: se Carthaginẽsium sociũ futurũ: palã cum illis cura
bat: vt Dionysio ex Syracusis expulso, ipse tyrãnidem cõpararet. Timẽs ne prius Corinthiorũ co
piæ in Siciliam aduẽtarent: & spem rerũ gerendarũ frustrarẽt: literas Corinthiis in qbus hæc erã/
bant scriptas trãsmisit: Nõ dubito labores ac expensas summo cũ periculo vobis accidere: si in Si/
ciliam nauigaueritis: præsertim Carthaginẽsibus aduersantibus: & mare nauiũ multitudine cu/
stodiẽtibus: quos ego ipsis ægre ferẽtibus atq inuitis tyrãno socios adiũxi. Lectis literis Icetes pri
mũ a corinthiis infans atq impitus circa rẽ militarẽ habitus est. Deinde oẽs ita ad irã cõtra ipsam
puocati sunt: vt q̃celeriter Timoleoni viaticũ ac nauigationis pręparationẽ struxerint paratisq
nauibus, paratisq his quæ pficiscẽtibus militibus necessaria erãt: sacerdotibus quę Proserpinam
colebãt, in somnis videre visum est: deas in pegrinationẽ quãdã ire: & cũ Timoleone in Siciliã na/

Timoleonẽ vita delapsum in tẽplo Apollinis coronare visa ẽ.

uigare. Quapropter Corinthiorũ resp. sacrã triremẽ struxit: & duabus cognomẽ deabus ĩdidit. Ti
moleõ in Delphũ traiiciẽs, facta re diuina quũ in tẽplum Apolinis atq in adytũ venisset: miracu
lũ sibi euenit. Nam vitta quędã coronis tropheis insignis de suspẽsis donariis defluxit: & caput Ti
moleonis vt adeo coronatus ad res gerẽdas pręmitti videret, coronauit. Quũ itaq naues decem
haberet: Corinthias septem: Corcyreas duas, vnã Leucadã: iter ingressus est. Cui noctu pelagus
ascẽdẽti, & secũdis ventis mare percurrẽti, repẽte coelũ scindi visum est: & supra nauẽ multũ luci/
dissimũq ignẽ effundi. Deinde quũ lampas quali in mysticis sacrificiis vtuntur, eleuaretur: & cur
su Italiam versus dirigeretur: quo nautæ maxime intenti erant: in terram veluti fulmen irruit.
Quare Timoleonem augures docuere: hoc approbationem testimoniumq sacrorum esse sum/

Sicilia Proserpinæ dedicata.

morum: & q dеæ Timoleoni auxilio proficiscebantur: ex coelo signũ iubarq dedisse: esseq Sicili/
am Proserpinæ dedicatã: qm illic raptã fuisse hoies fabularent: & insula tanq̃ nuptiali dono, ĩ ipsis
nuptiis donatã extitisse. Hæc deorum signa ita militum animos ad spem fiduciamq erexerunt: vt
celeri cursu emenso pelago, in Italiam delati sint. Illa vero quæ ex Sicilia nunciata sunt: Timo/
leonem dubium atq curiosum, milites autem moestos reddidere. Nam Icetes victum a se Dio/
nysium atq fugatum in arce quæ Insula cognominatur obsidebat: & capta maiore vrbis parte
illam muro ac fossa circundederat. Carthaginenses autem bono animo esse iusserat: quoniam
Timoleon ne duum in Siciliam ascensurus esset: verum etiam longe nauigantibus illis ipsi mox
inter se insulam partientur. Interea Carthaginensium cum viginti triremibus legati ad Timo/
leonem captandi fallendiq gratia nauigarunt. Qui fraudulenter atq improbe callida consilia
machinati, Timoleonem rogabant: vt pro communi omnium pace, Iceti sese socium adiun/
geret: & naues ac milites in Corinthum remitteret: tanq̃ parum abfuerit: quin in bello victus
succubuerit: Carthaginensibusq eum manus conserere cogentibus, neq Corinthum remẽso pe

Rhegium.

lago pedem referre potuerit. postq̃ Corinthię naues ad Rhegiũ appulerunt: & ea quę p legatos ex
posita erãt accepere: & Phoenices nõ longe nauigãtes aspexere: affecti iniuria doluere: cõtraq Ice/
tem oẽs odiũ cõuertere: nec nõ pro Siculis, quos manifeste intuebantur Iceti pręmiũ pditiõis, Car
thaginẽsibus mercedẽ tyrãnidis relinquere, timor inuasit. Impossibilẽ. n. videbat hostes superare
posse: quũ pspiceret lõge plurimas naues barbaris, Iceti multo maiores copias esse q̃ sibi. Tamẽ
Timoleõ quũ legati ac principes Carthaginẽsium sibi obuiã darẽtur: mãsuete sermonẽ cũ illis ha
buit: dixitq obedire qbus velint. qd enĩ perficere potest nõ obediẽs! hanc enĩ mentẽ esse corinthio
rum. Et quum multa e cõtra audiuisset: inquit Rheginorũ publicã amicitiã dissolui. Nam si hoc ad
tutelam præstaret: illos in his rebus quas Syracusanis promiserunt cõstantiã retinere: videlicet &
publice & corã populo pacta deponerẽt. Hæc illis ita loquutus est: vt discessus dissimulationẽ, in
qua etiam Rheginorũ duces vna dolũ fabricabãt, strueret. Barbarorũ enĩ inciuilitatẽ ptimescẽtes
oẽs, optare Sicilię regnũ Corinthios cõparare. Itaq aduocata cõcione, portas clauserunt: ne ad
aliud agẽdum ciues progrederent: sed ad multitudinẽ veniẽtes, diu cõcionẽ detinerẽt: & alter in al
terum nullo fine dum tempus tererẽt materiã dicendi transferrẽt: donec Corinthiorum triremes
paratæ essent: & Carthaginenses extimãtes pręsentem Timoleonẽ paulopost orationem habi/
turum sine suspitione detinerẽt. Postq̃ Timoleõ clam certior factus est de discessu triremium: vnã
autem sibi relictam esse: stantibus circa suggestum Rheginis, qui huius rei conscii erãt, discedẽs

Taurominium. Andromachus Timæ pater.

perturbam transiuit: & in mare descendit: atq in Taurominium Siciliæ oppidũ celeri cursu naui
gauit: ibiq ab Andromacho in repub. principe, q iam ad se illum accersserat, susceptus est. Hic ea
tẽpestate omnium potẽtum iustissimus vnus fuit in Siculis. Timei qui historiã scripsit pater erat
Enimuero suos ciues legibus ac iustitia gubernabat: & cõtra tyrãnos apertissimas inimicitias ex/
ercebat. Itaq vrbem Timoleoni tanq̃ asylum præbuit: & ciuibus persuasit: vt vna cũ Corinthi/
is pro Siciliæ libertate bellum susciperent. Dimissa igitur concione, quum Timoleon discessisset:
Carthaginẽses qui Rhegii morabãtur, sic decepti grauiter ferre: Rheginos admonereq si Phoe/
nices sint, iis qui per fraudem abierunt inimicẽtur. Quare Taurominium ac triremes legatũ mit/

tunt: qui Andromachū inimice ac barbarice alloquat: & inter loquēdū diducta extensaq̨ manu: & versa atq̨ reuersa, minetur vrbē talē existentē, talem futurā. Quod quum legatus apud Andromachum fecisset: Andromachus ridens nihil aliud respondit: nisi manū vt ille nunc supinam, nunc reuersam extendens, iussit eum discedere: nisi vellet nauem pro tali fieri talem. Icetes interim quum discessum Timoleonis audiuisset: atq̨ timuisset: multas Carthaginensium triremes accersiuit. Ex q̄ re vbi Syracusani Carthaginenses portum, Icetem vrbe occupasse vident: arci Dionysiū dominari Timoleonē vero tanq̄ tenuissimæ orę ac finibus Tauromino paruo Siciliæ oppido scecilli spe paruisq̨ copiis affixū: salutis desperabant. Nam mille secum milites Timoleon habebat: & iis nihil alimenti: nihil rerum necessariarū amplius aderat. Præterea ciuitates plenæ, & cōtra belli duces exasperatæ nihil iam illis fidei tribuebant: præsertim pp̄ter Callippi & Pharmaci pfidiā. Quorū alter Atheniensis, alter Lacedæmonius quū dicerent pro Siciliæ libertate aduenire: vt monarchias delerent: persuaserunt calamitates sub tyranno Siciliæ conducere: & beatiores in seruitute, q̄ suis legibus viuere. Itaq̨ Timoleonē haud meliorē illis expectabant: sed rursus eadem sophismata, easdē captiones sibi afferre, spem optimā beniuolentiamq̨ pollicentem. Itaq̨ de rebus nouis male sentientes Corinthios a se oēs Siciliæ ciuitates pręterq̄ Adranitæ excludebant. Hi enim paruā vrbem habentes & deū Adranum, qui maximo in honore per vniuersam Siciliā habebatur, colentes, inter stinas seditiones agitauere. Nā partim Icetem & Carthaginenses, partim Timoleonem accersentibus, contigit forte fortuna: vt ambo celeriter iter ingressi vno eodēq̨ tempore ad vrbē aduolarēt. Verū Icetes quinq̨ milia militum: Timoleon vero non plures q̄ mille & ducētos habebat. Quos cū Tauromínii accepisset: quod ab Adrano quadraginta stadiis ac trecentis distat, primo die non multā viæ partem occupauit. Postridie per loca senta situ & aspera iter ingressus, per vniuersumq̨ diem proficiscēs iā inclinato die accepit Icetem ad vrbem appropinquasse: & iamiam castrorū loca metatū fuisse. Qua ex re Centuriones & cohortis duces, & ꝓmptioribus ad pugnam militibus vtentur, corpora reficere iubebant. Timoleon aūt ipsos adiens, docuit ne ista fierent: quinimmo statim milites ducerent: & hostes incautos, imperitosq̨ inuaderent, q̄ vt cōsentaneū erāt, nuper labore viæ defessi in tētoriis otio atq̨ somno operā impēderēt. His dictis sumptisq̨ militibus tanq̄ manifeste victoriā præsagiret, primus ad hostes cōtendit. Milites audaciores facti ad illos qui paucioribus triginta stadiis aberant, Timoleonem sequebantur. Illi vt pn̄mū Timoleonē aduētare sensere tunt, impetu ab eo præuenti ac turbati, fugam arripuere: itaq̨ occupatis castris nō plures trecētis ferro occubuere. Capti aūt viui bis totidem fuere. Adranitæ apertis portis Timoleonē petunt & vt bellum intus instaret: cū honore atq̨ admiratione rem exponunt. Visum enim erat ostius tēpli sponte patefactis, deum pili cuspide cōcussisse: multumq̨ ex eius facie sudorem emanasse. Hæc vt videtur non solum præsentis pugnæ signa fuere: sed futura ēt bella, qbus bona fortuna aspirauit: portendere. Nā & aliæ ciuitates decretis subito legationibus, Timoleoni sese vrbē agrosq̨ dedere. Mamercus quoq̨ Cataniæ tyrannus vir sane clarus in bello: & qui magnū argenti pondus & auri habebat, cum Timoleone societatē iniit. Dionysius qui non multū abfuit, ne militibus præda fuisset: Mamerco bello maior & armis, spe omni abiecta, Icetem turpiter victum neglectui habēs, Timoleonem admirans, illi & Corinthiis legatos misit: seq̨ ipsum atq̨ arcē dedit. Timoleon præter spem bonam fortunam suscipiēs, Euclidē Telemachūq̨ Corinthios homines in arcem cū quadringentis militibus, sed non vna, neq̨ palam ire iussit. Nā occupato ab hostibus portu, impossibile videbatur illuc posse ascendere. Itaq̨ clam atq̨ paulatim ad Dionysium veniunt: & arcē ac supellectilē oēm quæ belli vsui foret, in potestatē suā redigūt. Magnus profecto equorū numerus: magna telorū multitudo: vniuersa ēt machinarū idea inerat. Armorū quoq̨ quæ diu reposita erant, adeo affluens atq̨ opulentus seruabatur thesaurus: vt septuaginta hominū milia ad bellū illis armari potuissent. Militum quidē, quos, quē admodum cætera, Timoleoni Dionysius præbuit, duo milia. Ipse autem sumptis pecuniis, sumptisq̨ quibusdā ex amicis, clā Icete nauigans, ad Timoleonem in castra delatus est. Quē statim Timoleon, vt priuatum ac deiectum hominem, cū vna naui paucisq̨ pecuniis in Corinthum transmisit. Qui in tyrannide maxima atq̨ clarissima natus decē annis anteq̄ a Dione expelleretur, duodecim autem post Dionis mortē, regnauit. Sed hoc vniuersum tp̄s in bello contriuit. Quæ vero in tyrannide gessit: quæq̨ passus est: diligenter accurateq̨ in Dionis vita perscripsimus. Nam filiorū pubescentiū mortem: filiarū virginū scortationes: sororis vxorisq̨ corpus ab hostibus lasciuis libidinibus violētiaq̨ deturpatum despexit. Et hæ cum filiis in mare demersæ sunt. Dionysius postq̄ in Corinthum nauigauit: nemo ex græcis erat: qui & videndi illum, & alloquendi desiderio non teneretur. Alii propter odium lætitia affecti aspiciendi gratia congredientes ludibrio illum fortuna destitutum habebant. Alii ad mutabilitatem fortunæ conuersi condolebāt: & multam rerum humanarum imbecillitatē, multā occultarum, diuinarūq̨ causarum potentiam animo voluebant. Non enim ea tempestate natura: neq̨ ars tantas illi vires, quantas fortuna demonstrauit: vt qui pauloante Siciliæ tyrannus esset: Corinthi in myropolio sederet: & apud mulierculas obsoniorū tabernam agentes versaretur: potatorq̨ ab iis qui vina-

Adranitæ
Adranus.

Cæsi a Timoleōe trecenti: bis totidē capti.

Mamercus Cataniæ tyrannus.
Timoleon Dionysium & arcem syracusarum recepit.

Dionysius syracusan. quomodo in ludibriū venerit.

riam agebant vocitaretur:necnon in mediū ac palā mulieribus sese admisceret : & in viis musicos doceret:studeretq́ p contentionē theatrales cantus,harmoniasq́ suauiores reddere.Quidam ideo hæc fieri a Dionysio cōiecturis assequebātur:q́ homo ignauus ac pdito ingenio illecebris deditus esset.Quidā vero ne Corinthiis terrori existeret:sed sese negligendo animi molestiam & minus secundam fortunā dissimularet:tyrānidisq́ recuperandæ suspitionē tolleret:& sic pter naturā in otio multam fingendo componeret iustitiā. Verū multa ab eo dicta memoriæ traduntur: quæ generosi sapientisq́ animi signa potius esse videntur:q̄ insulsi.Nam quum in Leucada Corinthiorum coloniam relegaretur:inquit eadē pati,quę adolescentes.Queadmodum enim illi si peccauerint,hilari vultu fratrū consuetudine vtuntur:patres autē ob pudorē fugiunt:sic ei accidere qui in Metropoli vitam agens verecundia quadā detineretur:in Leucade vero cū voluptate vitā traheret.Quū etiam Corinthi miles quidā stipendiarius contra philosophorum familiaritates, quibus in tyrānide lętabatur, acrius ageret:& eū ridiculū haberet:tandēq́ interrogaret : qd vtilitatis ex philosophia Platonis cepisset:inquit Num tibi nihil adiumēti suscepisse videmur,sic fortunæ mutationē tolerantes?præterea Aristoxeno musico & qbusdā aliis interrogantibus, vnde & quo iure aduersus Platonē q̄relas haberet:r̄ndit, Tyrānidē multorū malorū plenā esse:& nec in vita tale aliquid existere.Neminē amicorū apud eū aperta vsum fuisse oratione.Nā propter illos Platonis beniuolētia priuatū fuisse.Insuper quū qdā p̄stans ingenio videri vellet:cū Dionysio scōmata agēs : ad illumq́ accedens pallium deposuisset:vt mos erat:Dionysius ecōtrario scōmatibus vsus:iussit quoties ad eū accederet hoc idem vt faceret:ne aliqd primarū rerum sibi deficeret.Philippus Macedonū rex quū post cōuiuiū quoddā in sermonē de carminibus atq́ tragœdiis:quas senior Dionysius reliquerat, incideret:& in tpe quodā dubitare fingeret:tardaretq́ hoc agere,Dionysius pbeo butā iuit dixitq́: in quo tu & ego atq́ oēs beati esse opinātes circa potationes versamur?Sed Plato Dionysium Corinthi nō vidit:acciderat enim paulo ante diem suū obiisse.Sinopeus Diogenes Dionysio obuiam factus,primū inquit:O Dionysi tanq̄ vita indigens viuis.Quū ille gradū sisteret:diceretq́: O Diogenes & tu quoq́ facis ppulchre:nostra conuitio afficiens infortunia: Ad hæc Diogenes respondit:Quid putas?an vis me tecū vna cōtristari:nec tibi molestiam afferre cū huiuscemodi mancipium sis?in tyrannide tanq̄ optimus pater,iam senio cōfectus mortē oppetas:hic iocans:molliterq́ viuendo vitā ducēs:vt mihi his rebus Philisti voces,quas pro filiabus Leptini lamentando emisit assimilanti,tanq̄ ex magnis bonis tyrannidis in humilem vitā deductis,lamentatiōes mulieris alabastros & purpurā & aurum cupientis manifestentur. Verum hæc a pposito nostro haud aberrare videntur:neq́ auditoribus, vel otiosis:vel multa agentibus inutilia fore arbitramur.Sed Timoleonis bona fortuna nō minori admiratione prosequenda est q̄ Dionisii infortuniū.Nam postq̄ in Siciliam ascendit:intra quinquaginta dies arcē Syracusarum in potestatem suam redegit:& Dionysium in Peloponnesum trāsmisit.Vnde Corinthii maiori manu coacta,duo milia peditū,& ducentos equites Timoleoni miserunt.Qui vsq́ ad Thurios delati,naues Carthaginensium incurrentes pulchrā nauigationem remorati sunt.Nā Thuriis aduersus Brettos expeditionē agentibus,eorum vrbē vt patriam syncęre fideliterq́ seruauerunt.Icetes interim arcem Syracusanam obsedit:p hibuitq́ ne Corinthiis frumentum importaretur:& in Adranū duos milites qui Timoleonem per insidias ferro trucident ire iubet.Timoleon eo tempore cum Adranitis sine aliqua suspitione sacrificiis intentus,nulla militū sese stipauerat custodia.Qui ab Icete paraturi necem missi fuerant,vbi audiuerunt Timoleonē diuina facturum in tēplum venire,gladios sub vestibus habere:inter eos q ad aras stabant,sese admiscere:pedetētimq́ propius accedere:& paulopost rei incœptādę statuto tpe,vnus eorū Timoleonis socio in capite gladium crispat. Quo mortuo qui vulnus infixerat in altissimā quādam petram vt erat euadit:huius vero socius aram amplectēs Timoleonē obsecrat: si veniam det,rem oēm aperturū.Qua impetrata,summā rei aperit:docetq́ vt ab Icete missi fuerāt eū interfecturi.Interea quum socii eum qui petram ascenderat ad Timoleonem traherent:nullā intulisse iniuriā exclamat:verum merito hominem interfecisse:quum ille apud Leontinos patrem necauisset.Quam rem testimonio quorundam astantium comprobauit : qui magnopere machinamenta fortunæ admirabantur:quæ propter alias causas alia componens ac simulans, lōgius alia mouet:atq́ adducit:q̄ promisisse videatur:illis quæ plurimum abesse videntur sese implicat⁹: & nihil commune inuicem habentibus,semper inuicem in principio & in fine vtitur. Itaq́ decem minis hominem Corinthii donauere:q́ numini Timoleonis curam habenti cladem vaticinatus,id quod in animo multo ante fuisset in nauanda opera non absoluisset: sed priuata causa fortuito illius vitam seruauisset.Quibus rebus præsens bona fortuna in spem optimam futurarum rerum animos hominum coniecit:q́ Timoleonem vt pium sane sanctūq́ virum,comitantibus diis,ad Siciliæ auxilium ac libertatem venisse prospicerent.Icetes vero postq̄ præter animi sui cupiditatem conamina eius accidisse videt:& Timoleoni multos adhærere:seipsum accusans,q́ tales tantasq́ Carthaginensium copias habeat:& ipsis nō strenue non impigre vtatur: clam sociorum auxilia aduocans,cum vniuersa classe ducem accersiuit Magonem. Mago cum centum & quinqua

Dionysii syracusani dicta egregia.

Diogenes Sinopeus.

Timoleon intra quinquagesimū diē arcē Syracusarū recepit & Dionysium in Peloponnesum misit.

Fortunæ machinamenta.

Mago Syracusas inuadit.

ginta nauibus portum petit atq; occupat: qui sexaginta milibus militum Syracusas ingressus castra in vrbe posuit. Cuius classis adeo magna inter nauigandũ esse videbatur: vt omnem pristcam futuramq; barbariẽ in Siciliam traiicere putares. Enimuero Carthaginensibus in Siciliam superiori tempore infinita bella gerentibus: nunq̃ Syracusas capere data copia est. Sed tunc Icetis opera etat: q; Syracusas barbaroꝝ castra intueri euenerat. Corinthii qui in arce erant, in summa rerum difficultate positi, rebus ad victum necessariis deficientibus, occupatoq; a Carthaginensibus portu, continuo circa murum tumultuarias pugnas ac vniuersa bellandi genera quibus obsessi consueuerunt ad summas vires agebant.

Classis nauium cẽtũ quinquaginta.

Sed Timoleon cymbis paruisq; nauiculis frumentũ ex Catania transmisit. Quæ vt barbaricas triremes vitarent: per loca fluctuosa cursum nauigationemq; fecere. Quas Icetem ac Magonem intuentes, capiendi Cataniam cura atq; libido ceperat: q; inde Corinthus necessaria in arcem asportarentur. Itaq; sumptis qui virtute bellica cęteris pręstare videbantur, solutisq; ex portu nauibus, Syracusis abeunt. Neon Corinthius qui arcis præfectus erat, quum videret hostes custodiæ gratia relictos, otiose negligenterq; se in vrbe custodienda habere: subito ruit in vrbem: & partim cæsis, partim date terga coactis, Syracusaꝝ partem, quam Acradinam vocant, occupauit: atq; in suam potestatem redegit. Quæ quum cæteris partibus vrbis melior visa esset, atq; munitior & quodãmodo pluribus vrbibus composita atq; structa: necnon frumenti ac rerum omnium abundans: minime hunc locum reliquit: nec pedem in arcem retulit: sed vacua atq; deserta loca muro circundans, coniuncta arci Acradina: custodia illum muniuit.

Tymoleon ex Catania frumẽtum Syracusanę atciob sessę misit.

Neon Corinthius præfectus arcis.

Acradina Syracusaꝝ pars.

Mago atq; Icetes, qui iam ꝑpe Cataniã venerant, ꝑnuntiis ex Syracusis reꝝ facti certiores, multo dolore, multaq; animi ægritudine ad Syracusas discedunt. Qui neq; operam suam ꝑ animi cupiditate nauarunt: & Syracusas quæ in manu erant, amiserũt. Sed hæc prudentiæ, virtutiq; fortunæ, quę dubia est: tribuunt. Nam omnino hæc, quæ a Tymoleone gesta sunt, bona quadã euenisse fortuna videntur.

Catania.

Syracusæ a Timoleõe receptę.

Corinthii milites, qui apud Thurios morabantur, timentes Carthaginensium triremes, quæ eorum discessum obseruabant, & multis diebus pelago ventis agitato, partim vi, partim spõte cedentibus barbaris, per Bracteos pedestri itinere profecti, in Rhegium venerunt.

Bractei.

Adhuc fluctibus mare agitantibus, princeps nauium Carthaginensium, q Corinthiis tendebat insidias, vanã animaduertens expectationẽ, sibi ipsi ꝑsuasit: vt callide nouum aliquid ad deceptionẽm strueret. Iussit itaq;, vt omnes nautę coronis capita ornatẽt & rubros scutos, ac Gręcoꝝ insignia triremibus sugerent. Deinde Syracusas nauigans, quum arci appropinquasset, risu visus ac plausu, Corinthios quos ꝑdere curabat, quoniã victoria potitus sit, vt descenderent exclamat. Interea quum ille his nugis: & hac decipiendi arte vteret: Corinthii q ꝑ agrũ Bracteoꝝ in Rhegiũ venerãt, vbi cũ vẽtis: tũ nauibus maria vacua vidẽt, summã in coelo serenitatẽ nacti: summamq; in mari quietẽ: q̃ ꝑpere naues atq; aquas ingressi: in Siciliam delati sunt: & tanta securitate atq; serenitate vsi: vt inter nauigandum extra naues equos nantes habenis traxerint. Quos oẽs quũ Timoleon suscepisset: & statim Messanã vrbẽ cepisset: bona fortuna magis q̃ exercitu confisus: ad Syracusas structis ꝑgit ordinibus. Nã secũ nõ plures quatuor milibus militũ habebat.

Messanã timoleon cepit.

Quod quũ Magoni denũtiaretur: tumultuari ac timere: & magis ex hac occasione in suspitionẽ venire. In locis limosis circa Syracusas multam ex stagnis atq; fluminibus: quæ in mare prumpunt, aquam suscipientibus, anguillaꝝ multitudo pascitur: ita vt lata piscari volentibus præda adsit. hic dum vtriusq; exercitus stipendiariis militibus otium dabatur, vna piscabantur. quod apud Græcos vsurpatum est. Nã si inter eos priuatas inimicitias nõ habent, extra aciem vna deambulando fabulantur: in acie vero strenue: & pro sua dignitate manus conserunt.

Anguillaꝝ multitudo circa Syracusas.

Tunc quum simul piscarentur. villarum magnificentiã admirantes: de maris præstantia sermone instituto: quidam ex Corinthiorum militibus ita locutus est. Et vos Græci in hac vrbe tanta magnitudine: totq; ornamentis elaborata barbaris hominibus crudelissimis summo studio vt barbaros mores inserant: & nobis propinquiores fiant: operã: auxiliũq; accõmodatis: aduersus quos optandum eẽt multas Sicilias Græciæ subiectas esse. Quid! putatis eos, q hunc exercitũ collegerũt, abusq; columnis Herculeis atq; a mari Atlantico, vt pro Icetis gloria pericula aggrediantur huc accessisse! q; si recto ducis officio Icetes vteretur, non patres expulisset: neq; contra patriam hostiles milites collegisset: sed pro eius honore & gloria dimicaret: & vt suarum partium est Corinthiis atque Timoleoni obediret. Ex his verbis tumultuantibus in castris stipendiariis militibus: Magoni ne insidiæ sibi tenderentur magna est iniecta suspitio. Quapropter quum Icetes ne discederet illum obsecraret: doceretq; quanto hostes viribus ac fortitudine anteirent: & Timoleonem magis virtute atq; fortuna, q̃ militum multitudine ipsos superare: Mago statim castra mouens: & Siciliam ex manibus dimittens, turpiter ac temere in Lybiã cõtendit.

Magonis fuga.

Postridie Timoleon vt pugnas obiret, in ordinẽ milites redigebat. Postq̃ vero Magonẽ corripuisse fugam acceperũt: & deserta nauibus maria animaduertere, ridiculam habuere Magonis fortitudinem. Itaq; circũeũtes dicenti quo Carthiginensium classis aufugisset: in vrbe ꝑ ꝑconẽ ꝑmia posuerũt. Sed Icetes adhuc etiã bellãdi cupidus, intẽtusq; animo, iis ꝑtibus quas occuparat munitis, & expugnatu difficillimis, nondum de capienda vrbe desperauerat. Timoleon eius copias diui

Anapis fluuius.

dens quas maiori virtute esse animaduertit, ad Anapim fluuium ire voluit. Eas autem, quarum Corinthius dux erat Hysias, ex Acardina egredi iussit. Tertiam vero militũ partẽ, quã Demachus atq; Demaratus p nouissima ex Corintho attulere, ad vertices direxerũt. Eodem tempore quo hæc fiunt, multi ex castris Icetis fugiunt. Ex eo ꝙ vrbs q̃primũ capta esset: & in potestatẽ eoꝝ redacta, expulsis hostibus: par erat militum fortitudini ac ducis probitati immolare. Qđ autẽ nemo ex Corinthiis aut mortẽ obierit: aut vulnere læsus fuerit: hoc tm̃ Timoleonis fortunæ tribuẽdũ: tanq̃ cũ virtute viri illa certauerit: vt qui eius laudes & res ab eo bene beateq; gestas audiuerint, ad maiorẽ traherẽtur admirationem. Non enim solũ per oẽm Siciliã atq; Italiã fama cucurrit: sed p vniuersam græciam euolauit: & ita res effremuit: ita fortuna celeritatẽ quãdã rebus bene gestis apposuit: vt Corinthioꝝ ciuitas quæ adhuc an in Siciliam appulissent incertior esset: vna die saluos in insulam venisse: & hostes vicisse audiuerit. Timoleon arce in potestatem suam redacta: nec eius præstantia queadmodum Dion cõmotus haud illi ob loci pulchritudinẽ vel structuræ opulentiã magnificentiãq; pepercit: sed Dionẽ accusans, ꝙ illam non euerterit: publico præconio Syracusanis significauit: vt cuicũq; volenti ad delendũ tyrannoꝝ receptaculum ferro adesse liceret. Postq̃ eo die præconium asseruerũt & libertatis principium aggressi sunt: non solum arcem: sed domus ac sepulcra tyrannorũ funditus euerterunt. Deinde popularẽ statum præstantiorẽ tyrannide ducens, adæquatis solo muris: vt ciuibus grata ageret: forum quo iura dicerentur, exedificari iussit. Vbi vacuã ciuibus vrbẽ animaduertit: ꝙ alii in bello & ciuili seditione perissent: alii tyrannos fugissent: & in foro propter solitudinẽ ita magna atq; profunda excreuisset sylua: vt lætus pabulo ager esset: & equ colæ in hærbis altos somnos caperẽt: cæteræ quoq; vrbes ꝑter admodum paucas: ceruis agrestibusq; porcis plenæ essent: & ante vrbem circumq; muros in suburbanis rerum gerendarum vacui persæpe venarentur: habitantiũ ẽt in ꝑsidiis atq; in castris nemo obediret: neq; in vrbe, horrore quodam atq; odio in subsellia, in forum, ex quibus plurimi tyrannorum ipsis pullularant, ascenderet: visum est Timoleoni & Syracusanis, ad Corinthios scribere: vt ex græcia Syracusas coloniã mitterent: ꝙ vrbs ciuibus vacua esset: & magnum ex Lybia bellũ expectarent: quum audiuerint corpus Magonis qui seipsum morte affecisset, iratos Carthaginenses exercitus gratia cruci affixisse: ipsos autẽ vt verno tempore in Siciliam traiiciant, magnas parare copias. Timoleõis nomine redditis literis, vbi Syracusanorum legati Corinthios rogauerunt: eis Syracusanam ciuitatem curæ esse: & iterum in prouinciã coloniã mittere: Corinthii nulla auaritia, nulla vrbis dominatione allecti atq; impulsi, q̃primũ per græciam sacris in certaminibus ac magnis in nundinis per præcões denuntiant: Corinthios qui Syracusarum tyrannidem aboleuere. Syracusanos cæterosq; extorres siculos ad libertatem inuitare: & Syracusis volẽtem habitare iuste sancteq; in libertate suis legibus parta ciuitate victurum. Deinde p Asiã atq; p insulas, vbi passim multos ex Siculis vitam agere audierãt, nuntios mittunt: hortanturq; oẽs in Corinthiũ traiicere: & Corinthios naues, cõmeatus auxilia: atq; duces ꝑbituros esse necnon Syracusis tutos saluosq; posituros. His rebus Syracusani magno erga Corinthios amore affecti, honestissimis pulcherrimisq; laudibus in cœlum efferebãt: qm̃ libertatẽ atq; salutem adepti, tyrannorum iugum: barbarorum crudelitatẽ euasisset. Qui igiẽ

Mago seipsum interfecerat.

Corinthum venerunt: quũ per pauci essent: Corinthios rogauere: vt ex Corintho cæteraq; græcia socii sibi adiũgerenẽ. Itaq; nõ pauciores decem milibus Syracusas nauigarunt: vbi iã ex Italia atq; Sicilia Timoleõ multos in vnum collegerat. Quibus sexagita milibus existẽtibus, vt retulit Vthanes, Timoleon vrbem diuisit, atq; partiuit: & domos mille talentis vendidit. Primoribus vero domos, quas illoꝝ esse cognouit: reddidit: & populo: cui adeo res angusta erat, & ad bellum & ad cætera: vt statuas publico decreto delaraq; accusatione tanq̃ hoĩbus pœnas dantibus vendiderit: pecuniaꝝ abundãtiam excogitauerit. Getonis autẽ antiqui tyranni statuã, cuius memoriam cum beniuolentia, tum honore ꝓsequebantur, ꝙ Carthaginẽses apud Imerã fluuiũ vicisset: populi sententia seruare. Itaq; quũ ciuitas reuiresceret: & ciuibus vndiq; cõfluentibus repleretur: cupiens Timoleon vniuersæ Siciliæ libertatẽ vendicare, & ad viuũ tyrannos resecare: ad cæteras vrbes exercitum ductauit: & Icetem a Carthaginensibus, deficientem, vt arcem demoliri promitteret, & apud Leontinos priuate viuere coegit. Leptinus qui Apolloniam: multaq; alia finitimorum oppidula per tyrannidem occuparat, post q̃ summis viribus, summisq; periculis pugnauit. Timoleoni sese captũ præbuit: quem data venia, in Corinthum Timoleon exportari iussit. Nã Siciliæ tyrannos in exilio atq; calamitate Corinthi vitã viuere: pulchrũ Græcis ducebat spectaculum. Sed quũ stipẽdiarii milites merẽdo bellica ꝑda frui potius, q̃ in otio degere optarẽt: ipe Syracusas cõtẽdẽs: vrbanis rebus mẽtẽ applicaturus: & vna cũ legislatoribus Cephalo atq; Dionysio: q ex Corintho venerãt: firmissimã honestissimãq; rẽpu. copositurus, Demarchũ atq; Demaretũ aduersus Carthaginensiũ potẽtiã misit. Qui deficiẽtibus multis ex barbaris ciuitatibus: nõ modo in reꝝ copia abũdare: verũetiã pecunias ex captiuis raptas ad bellum parare. Interim Carthaginẽses cũ septuaginta milibus militum: & ducẽtis triremibus, ac mille nauibus in Libyã traiiciunt. In qbus multũ frumẽti: Machinis: currus: cæteraq; ad bellum necessaria deferebantur. Quoꝝ omnium adeo ingens numerus erat: vt

Timoleon Syracusas vrbẽ habitãdã partiuit sexaginta hoĩm milibus illuc coactis.

Geton tyrãnus.

Leptinus.

Exercitus Carthaginẽsiũ habẽs septuagita milia militũ ducẽtas triremes & mille naues

non amplius in bello particulatim congressuri essent: verũ ex vniuersa Sicilia Græcos simul eiectu
ri. Tantis enim viribus hic exercitus erat: vt ad capiendos Siculos: q̃uis vnanimes ac fortissimos
sufficeret. Annibal atq̃ Bomilcar: q classi præerant: audientes suos oppressum iri: subito cõtra Co
rinthios atq̃ Timoleonẽ impetu quodã ac celeritate feruntur. Quũ Syracusani celeriter hoc per
nuntium audirent: ita animi terrore perculsi sunt copiarum magnitudine: vt Timoleon vix cum
tribus milibus militum cõtra tot: tantasq̃ copias congredi: ac manus conserere ausus sit. Nam ex
quatuor milibus militum sub stipendio merentiũ: mille inter eundum timentes secesserunt Timo
leonem nõ sanę mentis: sed extra hominem: insanũq̃ præter etatẽ dicentes: q̃ quinq̃ milia peditũ
habens: & mille equites: cõtra septuaginta milia cõcurrere audeat: & a Syracusis tanto longius exer
citũ ducere velit: quãto octo dierũ via ac spatiũ distat: vnde nec salutis fugientibus nec sepeliẽdi mo
rientibus facultas daretur. Quibus ante pugnã ficeorum animum deregentibus: magnopere sibi
Timoleon cõduxisse putauit. Cæteros autẽ milites postq̃ psuasionibus exhortationibusq̃ firmi
ter ad pręliũ induxit: ad Crimnisium fluuiũ: quo Carthaginenses vẽturos audiuerat: adduxit. Qui
quũ collem superaret: vnde inimicorũ castra vidẽdi potestas erat: mulis apium ferẽtibus obuiauit,
quod infaustum milites auguriũ putauere: qm̃ apii coronas sepulcris imponere vsurpatum esset.
Vnde hoc prouerbiũ natũ est: Mala valetudine summo periculo fruentẽ apio indigere. Postq̃ igit
Timoleon vestigia pressit & falsa: opinione ac mala spe liberos facere vellet: aliter vt tempus expo
stulare videbat: rem interpretar⁹ est. Ostẽdit enim ante victoriã ipsis coronã esse prælatam: & sua
sponte in manibus venire. Nam apud Corinthios in Isthmiis ludis, quẽadmodũ nunc in * neme
is, corona apia, vt patria & sancta coronabant: & tunc in Isthmiis ludis, quẽadmodũ nũc in * ne
meis, corona apia vtebãtur. Pinea aũt nõ diu factũ erat, q̃ in vsum venerat. Quũ igit Timoleon,
vt dictum est: mulis obuiaret: & ex apio sumeret: primo ipm̃: deinde duces, q circa ipsum adstabãt:
cęterosq̃ coronauit. Augures quũ duas aquilas volãtes prospicerent: quarũ altera draconẽ vngui
bus cõfixũ ferebat: altera volans horrẽde clamabat: militibus illas ostẽderũt. Itaq̃ oẽs ad regressio
nẽ cõuersi, nõ iã amplius armis, sed votis p̃cibusq̃ deos ꝑsequuntur. Quũ aũt æstiuum tempus eẽt
atq̃ solstitium: in conuersione nebula, quã flumẽ exhalabat: ita planitiẽ omnem obtexerat: vt ini
micos intueri nõ liceret: nisi q̃ quidã sonitus indiscretus atq̃ commistus de vertice collis a Corin
thiis audiebatur, q̃q̃ cõminus castra iacerent. Postquam Corinthii collem ascenderunt atq̃ stete
runt, scutaque colligendi sui causa deposuerunt: iam sole vapores attrahente, aer spissus ac tur
bidus factus: montium summitates obtenebrauit: locis autẽ inferioribus nebula expurgatis, Cri
nisius fluuius apparuit. Quare corinthii hostes illum traiicientes intuentur. Qui quoniam in pri
ma fronte ad pugnã currus collocarent: quod stuporem visui afferebat: & post hos infinitos mili
tes alba scuta habentes: cum splendore apparatus, tũ ordine ac incedendi tarditate: Carthaginen
ses per cõiecturã esse animaduertunt. Post hos cætera multitudine cum impetu ac tumultuatione
cõfluente: & flumen traiiciente: quum Timoleon vidisset tot iam in flumine esse, quot cũ ipsi ma
nus cõserere vellent: dixissetq̃ militibus: vt phalangem dissolutam in flumine prospicerent: cuius
pars flumen euaserat: pars vt egrederetur futura erat: iussit Demareto vt acceptis equitibus cõtra
Carthaginenses irrueret: & ordines eorũ: qui nondũ in aciem redacti erant: corrumperet ac distur
baret. Ipse autem ex colle in planitiem descẽdens: mistim nõnullos stipendiarios milites cum Sicu
lis in vtroq̃ cornu constituit: & in medio a Syracusanis atq̃ ab electissimis fortissimisq̃ stipendiari
is militibus stipatus paululũ gressum continens, quid equites agerent obseruauit. Postq̃ illos vidit
curribus ante aciem discurrentibus, manus cũ hoste conserere non posse: sed continuo coactos cir
cunuolare: & crebras incursiones facere: sumptis militibus, & maiori quadam voce, q̃ consueuis
set vsus, siue q̃ affectu quodam ac ardore ad bellum intentus baccharetur: siue q̃ numen quoddã,
vt tunc visum est, in eo loqueretur: peditibus statim appropinquantibus atq̃ reclamãtibus absq̃
mora in aciem duci, equitibus signum dedit: cornua extra ordinem curruum contra Carthaginẽ
ses impetũ facere. Ipse quoq̃ collectis ꝓpugnatoribus signa canere iubens, Carthaginenses ag
greditur. Illi primis congressibus præsenti animo obstiterunt: & tum quia corpora thoracibus fer
reis atq̃ æreis galeis induti erant, tum quia ingentibus scutis tegebantur, iacula resilire coguntur.
Itaq̃ postq̃ gladiis res agi cœpta est: & nõ minus ingeniũ, q̃ corporis viribus bellum agitur: subi
to ex montibus stupenda tonitrua sonuere: & ardentia fulgura cœlo delapsa sunt. Deinde vbi ne
bula, quæ colles & montium cacumina tegebat ad locum pugnæ accessit: atq̃ nymbus Græcos a
tergo, barbaros in facie ac oculis pulsat: spirante simul vento humido: delataq̃ assidua a nubibus
flamma, quæ multum quidem, & præsertim iis q rerũ imperiti erant aduersabantur (Nam nõ pa
rum nocumenti tonitrua ac sonitus armorũ, quæ ab aqua & grandine pulsabantur attulisse viden
tur: quum imperatorũ iussa nec audire nec exequi milites possent.) Carthaginensibus nõ expeditis,
sed multis armis vtẽtibus: vt diximus: cœnũ maximũ iferebat impedimentum. Sinus vestimento
rum qui multa aqua repleti erant, dũ manus cõserent. ipsos graues ineptosq̃ reddebant: idõeos au
tem vt a Græcis superarentur: & si caderent: inreleuabiles ex cœno faciebant. Nam fluuius Crimni

Crimnisi⁹ fluuius.

Apio indigere mala valetudine summo piculo fruẽtẽ.

* neniis
* neniis.

Timoleõtis pugna contra Carthaginenses

flus quũ iã aquarꝫ irruptione magno pere excreuisset: ac tumuisset: pp traiicientiũ multitudinẽ aggerem erupit: & planities, quę ad fluuium iacebat, & multis faucibus currentibus aquis: quę non suo tramite ferebantur, repleta est. A quibus quidẽ aquis Carthaginenses inuoluti: maxima cũ difficultate liberabantur. Tandẽ quũ inundatio: & aquarꝫ fluctus instarent: & prima Græcorꝫ acies, quæ ex quadringentis hominibus constabat, contra Carthaginenses irrueret: in fugã Græci Carthaginẽsium multitudinẽ vertũt: quorꝫ multi in planitie capti periere: multi ẽt flumẽ traiiciẽtes a fluctibus tracti mortẽ obiere. plurimos collem adeuntes, ne ascenderent velites currendo ꝓhibuere. Ferunt itaqꝫ inter decẽ milia hominũ, q desyderati sunt, tria milia ex Carthaginensibus cecidisse: qbus nec generis splẽdore, nec diuitiarꝫ amplitudine, nec gloriæ claritate alteri supiores in Carthagine erãt.

Carthaginẽsium decẽ milia desyderata sunt.

Quæ res adeo magnã vrbi inflixit calamitatẽ: vt nunq̃ antea vna in pugna ex Carthaginensibus tot occubuisse a maioribus memoriæ traditum sit. Nã vt plurimũ Lybicis, Iberis: ac Numidis in bello vsi, aliena calamitate victi: superatiqꝫ fuerant. Quantus mortuorꝫ splẽdor in vita fuisset: quãta gloria: Græci ex raptis spoliis cognouerunt. Tãta enim auri atqꝫ argenti copia fuit: vt ab iis qui spolia extraxerint de ærea atqꝫ ferrea supellectile rarus atqꝫ tenuis sermo haberetur. Nã & castra: et iumenta: impedimẽtaqꝫ ceperãt. Ex captiuis autẽ magnã partẽ milites expilauere. In medium vero atqꝫ in publicũ quinqꝫ milia inuenti sunt. Ex curribus capti ducenti. Vnde pro Timoleõis tẽtorio posita coadunataqꝫ multiplicia spolia pulcherrimũ certe ac magnificentissimũ præbebãt spectaculum: interqꝫ mille thoraces, cum arte: tum pulchritudine pręstantes, & decem milia scutorum suspendebantur. Quæ q̃uis multa, paucorꝫ tñ pręda fuere. Itaqꝫ Græcis magnã pręd ã assecutis, vix tertio die post pugnã trophęũ absoluitur. Timoleon vna cũ victoriæ nomine pręstantiora arma: quę hostibus detraxerat, in Corinthum mittit: vt patriam suã omnibus hominibus, qui in ea sola clariora Gręcię templa cernerent: non Gręcorꝫ aut finitimorꝫ ornata spoliis tristem memoriã facientibus: sed barbarorꝫ, charam atqꝫ amabilem redderet: quę pulchris inscripta literis: vincentiũ fortitudinẽ atqꝫ iustitiã declararent. Quoniã Corinthii atqꝫ Timoleon imperator Græcos in Sicilia a Carthaginẽsiũ manibus liberarũt: diis hęc munera suspenderunt. Post hęc Timoleon milites stipendiarios, q Carthaginensium spolia ac pręd am omnem ferrent: ducerentqꝫ, in agro inimicorum dimittit. Ipse vero Syracusas cõtẽdit: & mille milites: q ab eo ante pugnã secesserant, e Sicilia cedere iussos a Syracusis anteq̃ sol occideret abire coegit. Qui ad Italiã sine fide pub. nauigãtes, Brettis ꝑda fuere. Quas pœnas ꝓ ꝑditiõe contra Timoleonẽ diis soluere.

Mamercus, Catanię tyrannus.

Quũ Icetes atqꝫ Mamercus Catanię tyrãnus, siue inuidia secundę fortunę Timoleonis: siue timore quodã, ne cõtra tyrannos ꝑfidus esset: societatem cũ Carthaginensibus iniissent: ꝑsuasissentqꝫ: vt exercitũ atqꝫ ducẽ mitterent: nisi vellent omnino ex Sicilia pelli: Gisco cũ septuaginta nauibus nauigauit: & milites Græcos conduxit: q̃q̃ antea sub Carthaginensibus Gręci nunq̃ meruissent. Sed tunc Carthaginenses vehementer illos admirati sunt: & fide dignissimos atqꝫ bellicosissimos omnium hominum esse putauerunt.

Gisco cũ septuaginta nauib⁹ nauigauit.

Quum autem in Messana vrbe communiter adinuicem omnes conspirarẽt: trecentos milites aduenas a Timoleõe auxiliarios missos interfecerũt. Qui autẽ circa Ieras, quę sub Carthaginensium imperio erant: insidias posuere: milites stipendiarios cũ Eurimo Leucadio meretentes necauere. Ex qbus maxime Timoleonis secundã fortuna gloriosam fieri cõtigit. Nã hi ex illis erant: q cũ Philodimo Phocense & Onomartho Delphico sacrę illius legis & inuẽtores & participes fuerant. Qui quũ omnibus odio essent: atqꝫ vt execrabiles obseruarentur: circa Peloponnesum a Timoleone capti sunt. Sed cæteros milites minime capere potuit. Quũ aũt in Siciliam proficiscerẽtur vna cũ Timoleone: omniũ certaminũ victores euasere. Quũ vero plurimorꝫ ac maximorꝫ certaminũ iam finis esset: & ad alias obeundas pugnas auxiliari mitterent: & capti & mortui sunt. At non vna oẽs, sed discretim. Verũ antea Timoleõis prospera fortuna eos tutata est: ne aliquo modo ꝑ punitionem malorꝫ, bonis etiã detrimentum impenderetur. Itaqꝫ deorꝫ beniuolentia erga Timoleonẽ nõ minus in vitandis aduersis: q̃ in agendis prosperis admiratione digna est.

Timoleonẽ dii magna beniuolẽtia ꝓsecuti sunt.

Populus Syracusanus: q a tyrannis iniuria affectus: pressusqꝫ fuerat, ægro animo fereb at. Nam Mamercus: qꝫ milites stipendiarios vicerat elatus: in scribendis poematibus iactatione quadam vsus est. Qui scutis in honorem deorꝫ suspensis, elegiaca carmina & superba & contumeliosa subscripsit. Vilia nos ferimus dum scuta: micantia multo Detrahimusqꝫ auro electroqꝫ ebore atqꝫ elephanto. His actis quũ Timoleon in Calabriã castra moueret, Icetes in Syracusano agro discurrere: prædari: depopulari: iniuria afficere. Deinde Timoleonem paucos habentem milites paruifaciens: in ipsam Calabriã exercitum duxit. Timoleon vbi illum iter præoccupare persensit, cum equitibus: peditibusqꝫ Icetem versus ꝓficiscitur. Icetes quũ hoc sensisset: audissetqꝫ Timoleonem iã Damiriã flumen transiturũ: circa aquas repugnaturus castra firmauit: cui cũ traiiciendi difficultas, tũ præruptæ vtrinqꝫ atqꝫ præcipites ripæ animos faciebant.

Timoleon ĩ Calabriam castra monet.
Damiria fluuius.

Timoleonis duces quum vehementi quadã pugnandi libidine tenerentur, & contẽtio quędam inesset: omnesqꝫ postremũ traiiciendi locum atqꝫ aggrediẽdi tenerent: pugnę immoratio facta est. Nã vnusquisqꝫ primo acierꝫ ordine sese dignum existimabat. Quare impetu quodam traiicientes ac concurrentes, nullum in transitu ordinẽ habuerunt. Quũ

Timoleon rẽ sortibus decernere vellet:& cuiusq; ducis anulum in casside eius iniecisset: atq; permi/
scuisset:primus quẽ ab vrna extrahi contigit,trophæi insignia habebat. Quod postq̃ audierunt:
nõ expectata altera sorte,cum gaudio atq; clamore, vt quisq; stabat,flumen irrumpit: & manus cũ
hoste cõserit: Illi quũ vires Græcorũ ferre nõ possent:& dimissis armis fugerẽt:mille in bello cecide
re.Paulopost Timoleon motis aduersus Leontinos castris,viuũ cepit Icetem : necnon bellicosissi/
mũ eius filiũ atq; Euntimiũ vinctos sibi milites detulere.Icetes atq; adolescens vt tyranni ac pdito
res morte mulctati sunt.Euntimius vero vir clarus in bello atq; audax, ppter blasphemiã quandã
aduersus Corinthios,misericordiam minime consecutus est.Ferunt enim Corinthiis cõtra Leon/
tinos militibus in Corinthios concionẽ ad populum habentẽ dixisse: Si Corinthiæ mulieres do/
mos egrederentur,nihil molestum fore:nihil timendũ.Multi eo ingenio &ea natura sunt: vt iniu
ria lacessiti, molestius verba q̃ facta ferant.Grauius enim contumeliã q̃ detrimẽtum ferẽdum esse
arbitrant.Et hoc qdẽ factis repellere,tanq̃ necessariũ bellãtibus cõcessum est.Blasphemiæ aũt plus
odii,q̃ vitii habere vident.Quũ igit Timoleon Syracusas cõtendisset: Syracusani vxorẽ Icetis ac
filias in concione ad iudiciũ deductas morti dãnarunt. Verũenimuero hęc Timoleonis moribus
atq; rebus ab eo gestis dissimilia esse videntur.Nã si ille hoc dissuasisset,ac prohibuisset, nunq̃ mor/
tẽ obissent:sed videt Timoleonẽ illas neglexisse:& volũtati ciuium,q Dionẽ,a quo eiectus Diony
sius:expulsusq; fuerat,vindicare quærebãt:pmisisse. Icetes enim hic ille erat : q Aretã Dionis vxorẽ,
sororẽq; Aristomachã,& filium adhuc puerũ in mare:viuos demerserat.de qbus in Diõis vita pscri
psim⁹.Post hæc quũ aduersus Mamercũ apud Cataniam castra posuisset: & in fugã illum vertisset:
supra duo hoĩm milia ferro necauit.Quorũ magna pars erat ex Phœnicibus:quos Gisco auxiliari
os miserat.Deinde Carthaginẽses regionẽ intra Licum Timoleonem occupaturum timentes, cũ
eo pacem ineunt:atq; componunt:& ex ea migrare Syracusas volentibus, supellectilem ac sobolẽ
restituunt:tyrannisq; societatem renuunt.Mamercus quum de re sua male speraret, in Italiam, vt
Leocanos contra Timoleonem,atq; Syracusanos adduceret, nauigauit. Postq̃ qui cum eo erãt cũ
triremibus remenso pelago in Siciliam sese retulere: Timoleoni Cataniã tradiderunt:ipse coactus
in Messanam vrbem ad Hipponem tyrannũ fugam arripuit.Quam Timoleone mari,terraq; ob
sidione premente,Hipponẽ fugientem in naui milites capiunt:quem Mamertini vna cum filiis a
literarum magistris abductis tanq̃ pulcherrimum spectaculum ad cruciatus in theatrũ rapuerũt:
atq; interfecerunt.Mamercus autem Timoleoni se dedit: vt iudiciũ atq; cruciatum,non accusante
Timoleone, Syracusis subiret.Nã quũ Syracusas deductus fuisset:& apud populum venisset:com
positam iamdiu ab eo orationem dicere aggressus est.Quum autem in tumultum incideret.& in/
exorabilem concionem animaduerteret:proiecto pallio per medium theatrum cursu delatus : sub
sellia tanq̃ moriturus capite pulsat. Verũ huiusmodi mortem obire non contigit: sed vlterius vitã
agens eandem pœnam, quam prædones,dedit ac persoluit. Hoc igitur modo Timoleon tyran/
nos & hostes extirpauit:atq; deleuit:& vniuersam insulam quam rebus aduersis incultam atq; hor
ridam ab incolis acceperat, ita placabilem, ita desiderabilem reddidit: vt quam prius ciues deserue
rant, aduenæ habitaturi accederẽt.Nam Agrigentum & Gælam magnas in Sicilia vrbes post At
ticum bellum a Carthaginẽsibus depopulatas atq; euacuatas,tunc habitari & frequẽtari cõtigit.
Alteram enim Megelus atq; Feriscus, ex Helica venientes,& priscos ciues adducentes:alteram Gro
gus ex Chio nauigans habitauit.Quibus in vrbe domos instaurantibus,non solum ex tanto bel
lo securitatem immunitatẽq;:ac tranquillitatem Timoleon præbuit:verum etiam alia tanq̃ eius
multa animi promptitudine:multaq; charitate præparauit.Aliis quoq; omnibus dispositis , non
bellorum propulsio,non legum cõpositio , nõ regionis habitatio, non reipublicæ dispositio bñ se
habere visa est:quã ipse non attigerit, atq; ordinauerit:& tanq̃ omnium architector absoluto ope
re gratias deo pro dignitate egerit.Quum igitur multi & magni viri ex Græcis, qui rerum gestarũ
splendore illustres erant, apud Timoleonẽ essent:iter quos Timotheus, & Agesilaus, & Pelopidas
erant:necnon Epaminondas:in quẽ magno amore Timoleon afficiebatur:res eorum gestę splen
dore & gloria, quæ virtute & laboribus permistæ erant:præstantiorem Timoleonem reddiderunt:
itaq; quid tum in pœnitẽtiam adducti sese accusare! Sed illis pretermissis:quæ erga fratrem Timo
leon gessit:nihil est (vt inquit Timæus) qđ ex iis quæ sunt apud Sophoclem inclamare opportu
ne nõ liceat.O dii q̃ Venus,qui Cupido huic auxiliabitur! Queadmodum enim Antimachi poe/
ma,& Dionysii pictura:quæ Colophoniorũ vires ac fortitudinẽ habet: laborẽ atq; duritiem habe/
re videntur:Homeri autem carmina & ea quæ a Nicomacho scripta sunt:præter alias virtutes ac
gratiam:facilitatem:& leuitatẽ:sic Epaminondæ atq; Agesilai res militares multo labore : multaq;
cum difficultate ab eis gestæ sunt: Timoleonis vero res bellicæ diligenter iusteq; inquirẽtibus atq;
animaduertentibus, multam in consequenda victoria facilitatem habuisse apparebunt : quibus
non fortuna : sed virtus cum bona fortuna : vires administrauit. Et ille omnia ab eo fauste a/
cta ad fortunam referens : quum ad amicos quos Corinthi habebat : literas dedisset : & oratio/
nem apud Syracusanos habuisset:gratias deo habere sæpius inquit:quoniã quum saluã Siciliam

Icetes viu⁹ captus est a Timoleo/ne:& vna cũ eius filio interfectus.

Cõtumelia grauius se/renda est, q̃ detrimẽtũ.

Icetis vxor ac filię morte dãnatę sunt.

Aretã Dio/nis vxorem sororemq; Aristomacham & filium puerũ Icetes viuos in mare de/merserat.

Hippo ty/rãn⁹ capt⁹ & iterfect⁹.

Agrigẽtiũ vrbs Siciliæ.

Gela vrbs Siciliæ.

esse vellet, cum decreto & suffragiis populi imperatorem designauit. Quum domi templũ conderet: sua sponte voluit vt euenit: rem diuinã fecit: domũ vero ipsam sacro numini cõsecrauit. Habitauit asit ædes: quas ei tanq̃ de re militari benemerito Syracusani donauerant. Verum ex Corintho accersita vxore ac filiis: plurimũ tpis in agro pulcherrimo atq; amœnissimo, quem ab eisdem acceperat, otiose vitam duxit. Non enim Corinthũ rediit: nec Græcorum tumultui sese admiscuit: neq; ciuili inuidiæ se prębuit: vt plurimi imperatorum ambitione honorum atq; potentiæ in explenda libidine tanq̃ in scopulum naues impellunt atq; frangunt: sed ibi rerum gestarum memoria lætus rurauit, atq; permansit. Ex quibus maximum sibi gaudium afferebatur: tot vrbes: tot hominum milia intueri: quibus ipse viuendi felicitatem comparauerat. Postq̃ satis dispositũ erat: vt videtur: q non solum Galeritis: vt apud Simonidem, conus atq; crista inesset: verumetiam vniuersæ reipublicæ: duo qui populi studium atq; auram venabant, Laphistius ac Demenetus, Timoleoni calumniam machinantur. Laphistius enim Timoleõem in quadam causa ad fideiussionem coegit. Timoleon vero tumultuationem impetumq; contra Laphistium ciues agere, quo min⁹ legibus vteretur: non permisit: sed dixit: de industria ac sua sponte, tot labores tãtaq; pericula subiisse, vt vnicuiq; Syracusanorum legibus vti liceret. Demeneto autẽ ipsum multis rebus quas in ducando gubernandoq; exercitu gessit, accusanti, nihil contra respondit: sed inquit diis quibus vota feci, vt Syracusanos in libertate constitutos aspicerem, gratias ago. Postquam igitur maiora pulchrioraq; facinora q̃ ii qui secum erant gessisset: & solus ac præstantior esset in laudibus: quæ apud Græcos celebrantur: quibusq; Græci ad virtutem prouocantur: & mala quæ iam pridem Græciam occupauerant sine sanguine propulsasset: ostendissetq; Barbaris & tyrannis terrorem ac fortitudinem: Græcis autem atq; amicis iustitiam & mansuetudinem: necnon ciuibus absque luctu & lachrymis plurima trophæa cõparasset: Siciliam vero quæ octo annos assiduis malis vexata fuerat, ab omni labe purgasset, iam grandior æuo quum ex oculis laborare cœpisset, tandem cæcus factus est. Paulo post nullam nec sibi nec fortunæ huius rei culpam attribuebat: sed gentile sibi hoc, ac paternũ: & pro ætate accidisse aiebat. Ferunt enim multos ex suo genere iã senio confectos, simili morbo laborasse. Athanes autem refert quum Timoleon aduersus Hipponem atque Mamercum militaret: oculos albos effefactos: & cæcitatem manifestam omnibus fuisse, non tamen propter hoc obsidione pedem retulisse: sed quum pergeret, tyranno scepisse. Postq̃ vero Syracusas rediit, subito monarchiã deposuit: ciuibusq; persuasit pulcherrimã rempublicã esse futuram. Q̃d ille sine animi molestia calamitatẽ illã tulerit: minus fortasse admirandum: q̃ q̃ Syracusani honore & beniuolentia virũ iã cecum coluerint: admiratione hoc dignũ. Qui rus ac domũ eius petentes aduenas hospites, vt benefactõrem suum ac patriæ patrem aspicerent, secum ducebant: lætentes atq; admirãtes: q̃ apud eos diem suum obire elegerit: & elatos splẽdidosq; apparatus, quos sibi in suo reditu Græci re bene gesta præparãt, neglexerit. Multis p̃terea ac magnis rebus honoris gratia decretis, nemo ex Syracusano populo defuit: qui non assereret: vt quoties bellum cum exteris gentibus gerendum acciderit, Corinthio duce vterẽtur. Illud etiã quod in concionibus in honorẽ eius factum est: pulchrum præbuit spectaculum. Nam quum de rebus paruis consultandum esset: inter ipsos decernebant: quum vero grandia disceptarentur: illum accersiri iubebant. Ille per forum in lectica delatus, ad theatrum proficiscebatur: & dũ veheretur, vt sedebat populus cũ vna voce humanissime appellabat, atq; salutabat: ipse identidem faciens & paululum immoratus, paululũq; laudibus præstitit auribus auditisq;, deinde ad ea quæ eum consulebant sententiam dicebat. Vbi hæc suffragiis agitata: iterum per theatrum a ministris eius delatus erat: ciues autem illum discedentem voce, atq; plausu dimittentes, iam reliquum q̃d reipublicæ erat decernebãt. In tali senectute tanq̃ pater patriæ honore ac beniuolentia nutritus, parua occasione tempori adhibita diem suum obiit. Itaq; Syracusani diem funeris protrahunt: vt ipsis quæ ad funus pertinebant præparandi facultas: peregrinis autem atq; finitimis proficiscendi opportunitas accommodaretur. Præparatis omnibus quæ honestandi funeris gratia erant: delecti iuuenes feretrum subiere: & per regiam Dionisii tunc solo adæquatam iter habuere: multis milibus hominum atq; mulierum coronas, albasq; vestes habentium præcedẽtibus. Quorum spectaculum festis diebus similitudinem cõparasse videbatur. Voces autem lachrymis commistæ illum beatum dicentes, non honoris aut administrationis alicuius retributionem: sed desyderium atq; gratiam veræ beniuolentiæ ostendere videbantur. Tandem postq̃ collapsi cineres & flamma quieuit: Demetrius qui ea tempestate vocis magnitudine omnes anteibat: huiusmodi pręconiũ diuulgauit. Populus Syracusanus Timoleonem Timodimi filium ducentis minis in funere honestauit: necnon per omne æuũ musica: equestria: ac gymnastica certamina illi honoris gratia instituit: q̃m profligatis eiectisq; Siciliæ tyrãnis: debellatisq; Barbaris, necnon repletis magnis desertisq; vrbibus, leges Siculis edidit. Deinde sepulcrum in foro structum porticu circundant: palestras ædificant: gymnasium adolescentibus faciũt: Timoleonẽq; appellant. Ipsi deinde vtentes & republica & legibus quas Timoleon sanciuerat, diu optimam atq; felicem rempublicam habuere.

Timoleon oĩbus cõpositis ĩ agro pulcherrimo otiosã vitã duxit.

Timoleon iam grandior æuo cæcus fact⁹ ẽ.

Timoleonis obit⁹, & honores ei ĩ funere habiti.

Demetrius vocis magnitudine omnes antecedens.

Timoleonis sepulcrũ in foro structum.

CPAVLI

ℂ PAVLI ÆMILII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCHO IN LATINVM PER LEONARDVM ARETINVM VERSA.

Emiliorũ Familiam in vrbe Roma patriciam fane ac vetustam fuisse plurimi tradunt. Qđ vero prim⁹ qui nomẽ ei familiæ reliquit. M. Æmylius ꝑpter sermonis lepiditatem, quam Æmyliã græci vocant, appellatus: Pythagorę philosophi puer fuerit, nonnulli ex iis tradũt: qui doctrinam. Numæ Pompilii regis in pythagoram authorem referunt. Ex hac igitur familia multi pſtãtes viri & claritatẽ assequuti, virtutem feliciter adamarũt. Sed L. Pauli aduersa apud Cannas fortuna prudentiam ac fortitudinẽ eius ostẽdit. Nam postq̃ collegam suum a consilio dimicandi remouere suadendo nõ potuit: inuitus licet, pugnæ quidẽ particeps fuit: fugæ vero nequaq̃ particeps: sed authore periculi ac pugnæ fugã arripiente, ipse manẽs aduersus hostes pugnãdo interiit. Hic filios habuit Æmyliã quæ Scipioni magno nupta fuit: & Paulum de quo hæc scribimus: qui in ætate florenti gloria & virtute clarorũ virorũ: effulsit: non ea sequutus: quæ tunc cætera iuuẽtus sequebatur: nec per eandẽ viã ingressus. Nõ enim se in causis orandis, nec in salutãdo ac prensando homines, quibus artibus plærique fauorẽ sibi popularẽ captabãt, quũ tñ ad vtrunque foret nõ ineptus, exercuit: sed vt præstantiorẽ vtrique, fortitudinis & integritatis gloriam sibi quærere studuit. Primũ e magistratibus ædilitatem petens, duodecim competitoribus, quos omnes posteris temporibus consules fuisse tradũt, suffragiis populi Romani prælatus est. Augur deinde factus, sic patriis moribus intendit: sic veterum circa diuina obseruantiam disciplinãque cognouit: vt nominis & honoris dũtaxat gratia, concupitũ prius auguratũ inter supremos magistratus habendũ ostenderit: philosophis astipulatus, qui religionem scientiam cultus diuini esse diffiniunt. Cuncta. n. faciebat cum peritia & studio, eique vni rei cæteris omissis, quũ ad hoc erat, animũ intendebat: nihil prætermittens vel addens: sed & aduersus collegas semp etiam pro minimis insistens & docens: q̃ etsi maxime quis rem diuinam facilẽ existimet, & sine querela negligentiæ: tñ nequaq̃ esse ferendã ciuitatem: quæ illam negligi patiatur. Neminẽ enim ab initio magno excessu rẽpublicã turbare: sed magnarũ rerum custodiam tollere: qui in paruis ac minimis diligentiã abiecit. Eo modo disciplinæ militaris ac morũ custodem & obseruatorẽ se præstitit: nõ gratiam militũ captans in exercitu: nec vt plærique illius ætatis homines secundos magistratus per gratiam priorum sibi comparans: sed veluti sacerdos aliorum sacrorum circa mores dux & exemplar cuique existens sic administrabat: vt secundarum partiũ existimaret, hostes vincere: primarũ vero, ciues dirigere. Durãte aduersum Antiochũ bello: & peritissimis rei militaris hominibus ad illud conuersis, alterũ ab Hesperia exortum est bellum: magnis in Iberia motibus suscitatis. Ad hoc bellũ Aemylius missus; non cum sex, vt cæteri prætores, sed cũ duodecim securibus: ita vt dignitas consularis imperio eius inesset. Bis signis collatis, hostes superauit: interfecitque circiter. xxx. hominũ millia: manifesteque apparuit: victoriã ex idustria eius partam fuisse: habilitate locorũ: & transitu amnis facilitatẽ vincendi militibus præstantiis. Vrbes vero. ccl. in deditionẽ recepit: pacatãque prouinciã relinquens: ne vna quidem drachma ditior: q̃ profectus fuerat, reuersus ẽ. Erat & in cæteris haud quaq̃ pecuniarum studiosus: sed sumptuosus ac liberalis: nec multa habebat: sed quũ dos mulieri reddenda fuit, vix patrimonium eius suffecit. Vxor fuit illi Papyria Mnasonis viri cõsularis filia: quã post longum cõiugii tẽpus repudiauit: licet pulcherrimã sobolẽ ex ea suscepisset. Hæc enim gloriosissimũ Scipionem & maximum pepererat. Quę autem causa diuortii fuerit: non extat: sed videtur aliqua efficax ratio affuisse. Illud autem constat: quum amici familiaresque diuortium grauiter improbantes, Æmylio dicerent: nonne hæc modesta: nõne formosa: nõne fœcunda? porrexit ille pedem & calceum ostendens; nonne pulcher hic calceus? nõne nouus est

Æmyliorũ familia a sermõis lepiditate dicta.

L. Paulus Æmilius.

Æmilia Lucii Pauli filia Scipioni magno nupta.

Paulus Aemylius Lucii Pauli filius ædilis deinde augur fuit.

Religio qd sit secũdnm philosophos.

P. Æmylius nõ cum sex, vt cæteri, sed cũ duodecim securibus ad bellum missus est. Papyria Pauli vxor. Diuortium fecit Æmylius Paulus cum Papyria.

inquit! sed nec quisq̃ vestrum novit: qua ex parte meum contorquet pedem. Sic enī se res habet. Magna quidē plærūq; & manifesta errata mulierū causam divortii præstiterūt. Nonnunq̃ etiam ex quadam diversitate morum: frequentes & parvæ offensiones latenter exorte, viros ab uxoribus alienarūt. Post divortiū Papyriæ, aliā uxorē accepit: ex qua quū duos filios suscepisset: eos qdē domi habuit: alios vero duos priores maximis & clarissimis domibus ꝑ adoptionē inseruit: quoꝝ maior a Fabio Maximo quinques cōsule, minor a Scipione Aphricano adoptatus est. Ex filiabus vero alterā M. Catonis filius, alteram Elius Tubero uxorem accepit. Erat autem Tubero vir optimus magnęq; in republica authoritatis: sed ita tenui patrimonio: vt sex & decē viri ex Tuberonum familia oēs simul in vnis ędibus, & quidem modicis, cū coniugibus & liberis habitarēt. In has ædes Pauli Æmylii bis cōsularis & triumphalis filia deducta est: in eisq; habitavit: nec puduit eam paupertatis viri: sed virtutem admirata est: per quā pauper erat. At vero ætatis nostræ fratres cognatiq;, nisi clausuris & fluviis & muris cōmunia dividāt: nisi magnis spatiis interiacētibus separētur: litigare invicē nō cessant. Hęc secum cogitādi cōsyderādiq; facultatē historia prębet.

Elius Tubero.

Tuberones viri .xvi. in vnis ædib⁹ habitarūt.

Æmylius consul.

Lygures.

Cōsul aūt factus Æmylius, bellum gessit adversus Lygures, hoīes bellicosos & ob vicinitatē Romanorum bellandi peritos. Incolunt enī extremā Italiæ orā: quæ ad Alpes pertinet: ipsarumq; Alpium quātum Tyrrheno abluit pelago enī extremā Italiæ oram: quæ ad Alpes ptinet: ipsarūq; Alpium quātum Tyrrheno abluitur pelago: & cōtra Libyā cōsurgit: permisti Gallis & Iberis maritimis. tūc autē ꝑdatoriis navigiis mare vsq; ad Herculeas columnas infestabant. Cōtra eos igitur Æmylius cōsul cū. viii. milibus militū missus. Hac paucitate copiarū adversus triginta milia hostium cōflixit; eisq; in fugā versis, & intra mœnia cōpulsis, spem bonā humanitatis ꝓstitit: neq; enī volebāt Romani, Lygurum genrē oīno delere: sed veluti spem ac præsidiū adversus Gallicos tumultus, q̃ Italiæ continue imminebāt, relinquere. Æmylii igitur fiducia adducti Lygures, naves & oppida illi dederūt. Ipse vero diruptis mœnibus, nec genere vllo iniurię aliter illato, vrbes quidē restituit: naves vero oēs ademit: nec illius multitudinis navigium supra triscalmū eis reliqt. Homines aūt tam mari q̃ terra a Lyguribus antea captos, cives: peregrinosq; liberavit. Hæc in primo cōsulatu digna memoratu ab eo gesta.

Æmylius Lygures vicit.

Sequenti vero tēpore quū sæpius consulatum petisset: nec suffragia civiū voti eius responderent: quasi spretus ac repulsus, quietē sibi agēdam putavit: solū auguriis & erudiēdis filiis intētus. Docuit autē ipsos & Romanam disciplinā: quam ipse doctus erat: & græcas insuper artes: nō enim solum grāmatici, sophistæ, & rhetores, verū etiā fictores, pictoresq;, & equoꝝ canū venationūq; magistri circa adolescentes versabantur. Ipse vero pater nisi qd publici muneris impēderet, eorū exercitationibus studiisq; inter erat miro amore erga natos affectus.

Perses Macedonię rex

Ea tēpestate bellum adversus Persem Macedoniæ regem populus Romanus gerebat. Duces vero ad id bellum missos premebat infamia: ꝙ eoꝝ ignavia imperitiaq; turpiter ac ridicule res gererent: sustinerentq; potius, q̃ inferrēt bellū. Nuꝑ enim Romani Antiochum vltra Taurū depulsum, Syriāq; inclusum, qndecim milibus talētis pacē redimere coegerāt: ac pauloante in Thessalia Philippum ꝓfligarāt: & Græciā a dominatu Macedonū liberaverāt. Vicerā etiam Annibalem: cum quo nullū vtriq; regem cōferēdū bello existimabāt. Non ergo ferendū videbatur: vt cōtra Persem ex equo pugnarent: tādiu cū reliquis profligati patris resistētem. Ignorabāt enī: Macedonicam rem, post Philippi ꝓfligationē multo q̃ ante fuerat, validiorē effectā fuisse. de qua superius repetēs pauca narrabo. Antigonus qui inter Alexandri successores potentior fuit, quinq;, etiam genere sibi regium nomē vendicabat, filiū habuit Demetriū. Hic Antigonum, qui Gonatus cognominatus est: ille alterū Demetriū genuit: qui & ipse brevi tēpore regnavit: & filium reliqt Philippum puerum. Veriti igitur principes Macedonum ne defectu regis turbarentur res: Antigonum nepotem eius qui obierat induxerūt: traditaq; ei vxore Philippi matre, primo tutorem & ducem, post ipsius benignitatem experti etiam regē appellarūt. Fuit aūt eidē cognomen Doson: ꝙ multa ꝓmitteret, pauca impleret.

Antigon⁹ cognomēto Doson.

Philippus Macedonię rex.

Post hunc regnans Philippus ab ipsa adolescentia egregie floruit: fuitq; de illo expectatio: quasi in antiquū culmē restituturus Macedoniā foret: & Romanorū potētiam, quę suꝑ alias creuerat, depressurus. Sed hic ingenti pugna apud Scotussam a Q. Flaminio superatus tūc sese contraxit: Romanorūq; potestati oīa ꝑmittens, mediocri mulcta contētus remansit. Postea vero pœnitētia ductus: ac existimans Romanorum nutu regnare, captivi deliciosi esse potius, q̃ viri alte sentientis & animum habentis: mētem ad bellum convertit: clamq; & astute rem præparavit. Vrbes enim omnes quę in itineribus litoribusq; erant debilitari ac exinaniri patiens, vt sic omnino suspitionē auferret, contemneretur q;: magnas superioribus Macedoniæ partibus copias paravit: mediterrāea oppida, castellaq;, & vrbes armis opibus hominibusq; munivit: exercuitq; obscure atq; latenter. Armatorū enim fecerat .xxx. milia: octingēta modia tritici intra muros asservabat: pecuniarum tantū coegerat, quātum decem annis sufficere conductorum militū stipendio posset. Sed ipse anteq̃ ea quę agitabat animo ad effectū produceret: dolore & pœnitētia ꝙ Demetriū filiū ob calumniā fratris iniuste necavisset, vitam amisit. At Perseus qui ei successit, statim vna cum regno inimiciū adversus Romanos animum patefecit: nequaq̃ idoneus ad tantā molem belli sustinendam, ob secordiā & morū improbitatē, multaq; alia vitia: in

PerseusMacedonię rex.

ter quæ auaritia plurimũ dominabatur. Et creditur quidē nō legitimis filius, sed subdititius fuisse: & ex hoc machinatus Demetrii mortē: ne domus legitimo successore cognito alienũ reiiceret. Sed q̄q̄ ingenerosus ipse, & humilis, tñ ob robustas regni opes longo tēpore aduersus Romanos restitit: ducesq̄ eorum cōsulares & exercitus & classes cōtriuit. Nam. P. Licinio qui primus Macedoniā ingressus est, equestri certamine superato, duo milia & quingētos ex Romanis occidit: sexcētos aūt viuos cepit. Apud Oreum vero ex insperato stationem Romanorũ aggressus. xx. magnas naues onustas, & alias multas vi cepit. Hostilium vero alias reiectum ꝑ Thessaliam irrũpere conātem, ad pugnā prouocādo cōterruit: ac in eo ipso bello, quasi parũ sibi negotii & facile cōtemnēdum a Romanis esset, cōtra Dardanos cũ exercitu ꝓfectus decē milia hoīum occidit: prædaq̄ ingenti ditatum exercitũ reduxit. Concitauit & Galatas circa Histrum incolentes (Basternæ hi nominātur) gentem pugnacē: & eq̄tatu maxime valētem. Illyrios etiā sibi cōiungere ꝑ Gentium regē tentauit: fuitq̄ rumor: Barbaros mercede adductos per inferiores Galatiæ partes iuxta Adriaticum sinum Italiam irrupturos. Hæc Romæ nuntiata, effecerũt: vt hoīes reiecta potētium gratia, virũ idoneum tantis rebus gerendis huic bello pręficerent. Hic erat Paulus Æmylius ætate quidem senior: quippe sexagesimum iam agebat annũ: sed robusto corpore, & filiorum adolescētium, amicorũq̄ & necessariorum multitudine circũseptus: qui omnes voluntati. P. Ro. ad consulatum ipsum inuitantis parere Æmylium suadebant. Ipse vero a principio cũctatus, suasiones reiiciebat: eorum studiũ & cupiditatē arguens: quasi sibi nō expediret cōsulatũ gerere. Sed tandē cōcursu populi, q singulis diebus ad eius ianuam cōueniebat, & ad descendēdum in forum prouocabat, vociferabaturq̄, confirmatus, ad petēdum descendit. nec in eius petitione tam affectare consulatũ, q̄ ciuibus suis victoriam repromittere visus est. Designatur fuit cōsul cũ summa spe, ac voluntate populi Romani: nec expectatum, vt sortitio fieret: sed statim Macedonia prouincia ei cōmissa: bellumq̄ demandatum fuit. Ferunt quũ ipse post hæc domũ magna ciuiũ frequentia reductus, Tertiam filiam adhuc paruulam lachrymare cōspexisset: eāq̄ cōplexus causam luctus peteret: respōdisse illam: quia Perseus mortuus esset. erat autē catulus puellæ sic nominatus. Tunc Æmylius: accipio inq̄t omen filia. Dii bene vertāt. Hæc Cicero orator in libris de diuinatione scribit. Quũ vero mos esset: vt q designati cōsules erāt, gratias populo agerent: benigneq̄ alloquerentur: Æmylius aduocata concione inq̄t: se primũ q̄dem cōsulatum, gratia sui ipsius: secundũ vero, gratia populi Romani, qui id flagitabat, petisse. Itaq̄ se nullas eius habere gratias: quinimo si cēserent, id bellum melius per alium geri posse: læto aīo se cōcessurum: ꝙ si in ipso fiduciā haberent: ne turbarēt: nec verba facerēt: sed cum silētio quę opportuna forēt subministrarēt. Nam si imperatori imparare vellēt: magis q̄ ante ridiculos in suis expeditionibus futuros. Per hæc verba plurimũ authoritatis sibi apud populũ Romanũ cōparauit: magnāq̄ expectationē præbuit futuri euentus: lætantibus cunctis, ꝙ gratiosos adulatores transgressi virũ elegissent: q fiduciā sui, prudētiamq̄ haberet. Ita in vincendo & aliis dominādo populus Romanus ipse virtutis & honestatis seruus erat. Æmylius Paulus vt ad bellũ ꝓfectus est, ꝙ facilitate nauigationis vsus tute ac celeriter ad exercitũ peruenit, felicitati eius imputo: sed quæ in bello gessit, partim audaciæ & ꝓmptitudini eius, partim rectis consiliis, partim amicorum obsequiis adscribo: nec video, cur felicitati tribuēdum sit: vbi boni consilii & cōstantis aī rationem videmus: nisi fortasse quis dicat, Persei auaritiā Æmylio bonā in rebus agēdis fuisse fortunā: q rem Macedonicā magnifice roboratā, ꝑ auaritiam eneruauit: ac subuertit. Accedebant ad eum ex Basternis decem milia equitũ totidēq̄ auxiliares, viri stipendia facere consueti: quibus nec agrum colendi, nec nauigandi, nec pascendi pecoris scientia erat: sed vnum opus artēq̄ vnam dũtaxat norāt, pugnare scilicet ac vincere. Qui postq̄ cum exercitu regis circa Medicam cōiuncti fuerunt: proceris corporibus & mirabili virtute; ferocia atq̄ pugnam tanta spe Macedones impleuerunt: vt existimarēt, Romanos nullo modo expectaturos pugnā: sed vel ad ipsum aspectum & motum terribilem & insuetum, cōterritos esse fugituros. Hanc igitur societatem auxiliũq̄ tanta spe plenum, Perseus ob pusillanimitatem auaritiamq̄ abiecit. Nam quum pro singulis ducibus, mille supra id quod actum fuerat, ab eo quærerētur: stulto consilio soluere recusauit: quasi nō aduersus Romanos bellum gereret: sed pro Romanis pecuniæ parceret: veluti illis cum quibus bellum gerebat, rationem redditurus, de his quæ in bello ipso absumpsisset. Atq̄ hoc fecit nō Lydus quidem, nec Phoenix: sed qui Alexandri ac Philippi virtutes per consanguinitatem sibi vendicabat: qui res pecuniis, nō rebus pecunias emi existimantes, omnia possederunt. Dictum est enim apud antiquos: non Philippum, sed Philippi aurum Græciam subuertisset: & Alexander contra Indos profectus quum videret exercitum grauem onustũq̄ Persica gaza: primum ipse regios currus cremauit: deinde alios monuit vt idem facerēt: leuesq̄ & sine impedimentis ad hostes euaderēt. At Perseus pluris existimans aurũ, q̄ seipsum, ac filio, & regnũ: noluit pro salute sua paucas abiicere pecunias: vt cum multis diuitiis asportatus captius locuples Romanis ostenderet: quanta fratus parsimonia aug̃ eis custodisset. nec solum Galatas auertit: sed etiā Genthiũ Illyricũ: quē sub spe trecentorũ talentorũ in societatē belli asciuerat: cuius lega-

P. Licinius primus Macedoniā ingressus.

Cęsa Romanorum duo milia & q̄ngenti apud Oreum.

Cęsa Dardanorũ decem milia.

Paulus Æmylius consul designatus.

Philippi aurũ nō Philippũ, Græciā subuertisse.

Genthius. Illyricus.

tis quũ pecuniã numerasse:& assignandam permisisset: ac ipse Gentius his confisus in societatem belli: venisset: facinus indignũ ac impiũ molitus est Perseus. Captis.n.Romanorum legatis, & in vincula coniectis, qm̃ sperabat ea de causa ad confectionẽ belli non amplius peregrinis opus fore, in tãtas compactum inimicitias Genthium dimisit:& cõtra fidem pecunias abnegauit:& paulopost ipsum cum liberis & coniuge regno pulsum a.L.Anitio praetore contra eũ misso despexit. Aduersus hunc igitur talem hostem profectus Æmilius, ipsum quidem contẽpsit: potentiam tñ eius copiasq; admiratus est. Habebat enim quatuor milia equitum: peditum vero in phalãgem: redactorum circiter.xl.milia. Cum his copiis iuxta litus sub ipso Olympo monte consederat, locis & natura inuiis, & ab ipso dedita opera vndiq; septis, aggeribusq; munitis: tatus productione tpis, & inopia rerum se consulẽ fatigaturum.

Exercit⁹ habens q̃tuor milia eqtũ: & peditum quadraginta milia.

At Æmylius ea quidem industria erat: vt nihil intentatum relinquẽret. Et milites quidẽ (nam hostẽ non metuebat) & qui se consiliis admiscentes rem perturbabãt increpuit: eisq; edixit, ne se superuacuis onerarẽt curis: sed corpora sua dũtaxat armaq; curarent: vt sic pstro forent: quũ tp̃s posceret: vterenturq; gladio Romano more: quũ dux iuberet. Nocturnas aũt vigilias sine armis fieri iussit: vt magis attente vigilarent:& metu hostiũ, sublata resistendi fiducia, aduersus somnũ pugnarẽt. Quũ vero exercitus aquarum penuria laboraret: (nam paucis in locis, & ea ipsa mala: in ipso litore surgebat) prospiciens Æmylius magnũ multisq; arboribus contectum montem Olympũ super eminẽtem, atq; coniectans ex viridiate syluarum latices aquarum subesse, lacus & exitus pluribus locis sub ipso monte confodit: qui statim affluenti aqua repleti fuerunt. Atqui negant quidam aquarum fontes his locis subesse: ex quibus fluunt: nec patefactionem eruptionẽq; esse earum: sed generationem atq; concursum illic fieri, liquescentis materiae. Liquefieri autem densitate ac frigiditate humidam distillationem: quum ex abditis fluit. Veluti mulierum hubera non quẽadmodum vasa sunt lactis fluere parati: sed conuerso in illa nutrimento lac faciunt, & emittunt. Sic frigida & cauernosa terrae loca aquã non continent latentem: neq; sinus habent fluxus & vndas ex praeparato ac subiecto manantes principio: sed spiritum & aerem premendo cõdensandoq; in aquam conuertunt.

Aqua q̃o generetur ĩ locis effossis.

verum enim dum loca fodiuntur, magis emergit, ac profluit, propter contractionem: quẽadmodũ hubera manu agitata magis resoluũtur. Qui haec dicũt: materiam tradiderunt ambigẽdi: vtrũ sanguis animalibus insit: ad ipsa vulnera spiritus cuiusdam aut carnis mutatione generetur ac profluat. Argumentantur autẽ ob flumina dũ fodiuntur metalla sub terram reperta: non paulatim collecta: vt deceret, si generationem subitaneã haberent: sed pleno gurgite fluentia:& nonnũq̃ ex petra per vim fracta fluxus aquarũ exiliuit ac subinde desiit. Sed hoc satis. Æmylius quosdã dies quietẽ egit:& tradunt in magnis exercitibus ita propinquis nunquam tantã fuisse quietem. Quũ vero omnibus agitatis perquisitisq; vnam dũtaxat viam, qua ad hostes iri posset, per Pythium, & petram, sine custodia relictam, comperisset: plus spei ꝙ non custodiebatur, q̃ desperationis ob asperitatem locorum assumens, retulit ad consilium: quid super hoc agendũ esset. Primus omniũ qui aderant, Scipio Nasica q postea princeps senatus fuit, negotium suscepit: vt per ea loca ad hostiũ castra euaderet. Secũdo loco Fabius maior inter Æmylii filios (& erat admodum adolescẽs) praesto se obtulit: Eos collaudatos Æmylius dimittit: militesq; illis dat: non quot Polybius scribit: sed quot ipse Nasica se accepisse dicit in quadam epistola: quã de his ad quẽdam regem perscribit inquiens. Erant extra ordinẽ sociorum & Latini nominis tria milia: sinistrũ vero cornu circiter quinq; milia. Praeterea.ccxx.equites, & Cretẽses Thracesq; permisti ducẽti. His copiis Nasica acceptis, versus mare iter tenuit: atq; ad Heracliũ castra posuit: quasi nauibus circũferri ad hostem deberet. Sed quum coenauissent milites:& iam tenebrae forent exortae: patefacto primoribus consilio, per contrariã partẽ longe a mari eos ducit: ac totã noctem pfectus sub ipsũ Pythium consedit. Hic olympi montis altitudo supra decẽ stadia attollitur: idq; signatur epigrãmate in hunc modũ.

Olympi montis altitudo.

Olympi vertex ex qua parte est Apollinis Pythii templũ, altitudinẽ habet ad subiectum examussim mẽsuratam decẽ integra stadia & vnũ plethro minus quadrupedali. Xenagoras Eumelii Celeuti filius mensuram posuit. Tu vale Apollo:& da nobis bona. Atqui dicũt geometrae: neq; altitudinem mõtis, neq; profunditatẽ maris vltra decem stadia protendi. Xenagoras tamen non temere: sed certa rõne & organis videtur mẽsuram posuisse.

Nasica.

Nasica igitur in hoc loco pernoctauit. Perseo nihil tale suspicante tẽpore qui Æmyliũ quiescentẽ suo loco cernebat. Cretẽsis quidã transfuga circũuentionem Romanorum patefecit: ad cuius nuntiũ turbatus Perseus, castra quidẽ non mouit: sed decem milia conductorum militum alienigenarum, & duo milia Macedonũ, Milone duce, ad ea loca transmisit: qui praeuenire & syluas occupare praeparẽt. In hos dormientes adhuc impetum ab Romanis factũ Polybius tradit: sed Nasica acrem pugnã in mõtibus cõmissam magnũq; periculũ fuisse scribit:& ab sese quendam Thracem in manus profectũ mucrone transfixum cecidisse. Superatis itaq; hostibus, & Milone abiectis argis turpiter fugiente, persequutus Nasica simul milites ad quem volebat locũ perduxit. Magna ex hoc trepidatione apud hostes exorta, rex confestim retrorsum castra mouit: non satis bona spe: sed aut ibi ante Pydnam subsistere, & fortunam experiri pugnae necessarium erat: aut diuiso per vrbes exercitu, bellum suscipẽ

re. Amici regem ad pugnam cohortabantur: abundare illum multitudine hominum: eos que pro coniugibus & liberis fortiter pugnaturos: rege ipso præsente: & se periculis obiectan te. His rationibus cõfirmatus, se ad prælium cõparauit: & loca delegit opportuna: ac duces præfecit quasi cõfestim pugnaturus. Locus planitiẽ habebat phalangi aptã: & tumulos frequẽtes: vt ex alio in aliũ leuis armaturæ miles progredi, & sese recipere valeret. Eson per mediũ fluebat amnis, & Leu cus: qui licet nõ nimium pfundi (æstatis enim tũc erat extremũ) videbãtur tñ quoddam impedi mentum Romanis allaturi: sed postq̃ Æmylius cum Nasica se cõiunxit: & versus hostẽ ire præit conspecta multitudine & structura ad pugnam, parumper substitit: secũ ipse cogitans. At iuuenes qui aderãt pugnæ auidi, ad ipsum pperantes, ne tẽpus tereret rogabant. Maxime vero omnium Nasica ob recẽtem victoriam elatus, Æmylium perurgebat. Sed Æmylius ridens: si tua inquit iu uenta mihi foret: at multæ quidẽ victoriæ eorum qui victi sunt errata docẽtes, prohibent me, ex via cõtra phalangẽ instructa, paratamq; dimicare. His simul dictis, eos qui prima in fronte erant in cohortes ordinari: vt sic spem pugnæ aduersariis nõ auferret: postremos castra munire, & val lũ iacere iubet: atq; inde sine aliquo tumultu intra vallum oẽs reduxit: Ea nocte quũ iam cœnas sent, & quieti somnoq; indulgerent milites: luna obscurari cœpit: ac deficiẽte lumine, multisq; co loribus mutata, tandem nusq̃ apparauit. Romanis vt cõsuetudo est, tinnitu æris lumen eius re uocantibus, & ingens multis facibus ad cœlum tollẽtibus, nihil simile a Macedonibus factũ: sed metus & horror castra eorũ habebat: ac sermo clam pmultos ierat: defectũ regis per id ostẽtum si gnificari. Æmylius aũt licet nõ ignarus variorũ defectuũ, & quomodo luna in vmbrã terræ delata certis spatiis absconderetur: donec iterũ relucesceret: tñ vt religiosus sacrorũ cultor, vt primũ lunã deductã prospexit, vndeci tauros ei mactauit. Inde prima luce Herculi sacra faciẽs, non litauit vsq; ad viginti hostias: in vigesima prima apparuerũt signa victoriã resistẽtibus promittẽtia. Sacro igi tur centũ boum, & ludis deo votis, aciem p primores strui iussit: ipse declinationẽm solis expectãs, ne aduersus milites impediret, tẽpus trahebat: sedẽs in tabernaculo, ex ea parte qua ad hostes re spectus erat, apto. Circiter horã vero nonã, alii dedita ab Æmylio opera, vt ab hostibus initiũ pu gnæ foret, equũ effrenẽ immissum, & ex huius psequutione principiũ prælii exortũ: alii dum pa bulatu redirent Romani, impetũ iniumẽta factũ a Thracibus dicũt: his septingentos primũ Ly gures auxiliũ impigre tulisse: aliis deinde aliis succurrentibus: quousq; pugnari iusto prælio cœ ptum sit. Æmylius igitur veluti gubernator præsenti tẽpestate ac motu castrorũ, magnitudinem futuri certaminis iam inde pspiciens, ex tabernaculo pcessit: ac legiones adiẽs pro rpe cohorta tus est. At Nasica p ea loca in qbus pugnabatur obequitãs, cernit hostem quarum nunq̃ antea, pugnã capessere. Primi erant Thraces: quorum aspectũ inquit se pmaxime horruisse: hoies pceris corporibus: albis ac lucẽtibus scutis: armatura ocrearũ: nigras induti tunicas: graues enses & re ctos ab dexteris humeris quatiẽtes. Iuxta Thraces, cõducti milites subibant: quorũ varia erant & pmista tela. Tertiũ erat agmẽ Macedonum delectorũ. Hi fulgebant auratis armis, & nouis ac ru tilantibus sagis: qbus cõstitutis in ordinẽ, splẽdore qdem cãpum, clamore autẽ adhortãtium etiã colles cõpleuerant: Tanta audacia & impetus anniterium: vt prima cadauera non amplius duo bus stadiis longe a Romanorũ castris accumberẽt. Facto primo impetu conspexit Æmylius, Ma cedones qui in agmine erant, sarissas in clypeos Romanorũ adigẽtes: nec ita cõminus pugnãtes: vt gladiis attingi possent: nõnunq̃ vero reiectis peltis, vno oẽs signo Sarissis incumbere: ac Ro manas acies ppellere. Hoc igitur robur phalangis & impetum cernẽs, obstupuit: formidauitq; &, postea qdem cõmemorare crebro solebat: se nunq̃ spectaculum terribilius cõspexisse. sed tunc hi larẽ se ac lætum pugnãtibus ostẽdens, absq; casside & thorace obequitabat. Perseum vero scribit Po lybius dum iniretur præliũ: præ metu in vrbẽ se retulisse: velato recessu, quasi Herculi sacra factu rus, qui ignaua sacra ab ignauis nõ recepit: neq; cõtra fas vota exaudit. Fas etenim nõ est: neq; eũ qui nõ iaculatur, signo potiri: neq; eũ qui nõ permanet, vincere: neq; eũ qui nihil agit, bene agere: neq; malum felicẽ esse. Sed Æmylii votis aderat deus. Orabat. n. victoriã belli, arma vibrans & pu gnans. Scribit tamẽ quidã Posidonius qui se illis tẽporibus ac rebus interfuisse affirmat, & histori am huius belli pluribus libris explicuit: Perseum nõ timore, nec per occasionem sacrificii acie ex cessisse: sed q̃ ei pridie equino calce percussum crus fuerat: & in prælio, q̃q̃ non bene haberet, & ab amicis prohiberetur, inermem sese phalangi permiscuisse: vbi quũ varia vtrinq; volitarent tela, ferreum pilum incidisse in ipsum ex transuerso in latus dextrum: citra vulnus prætervisse: carnẽ ta men ita pstrinxisse: vt multo tẽpore nota remaneret. Hæc Posidonius de Perseo tradidit. Roma ni quũ aduersus phalangem acriter resisterẽt: nec ppellere eam possent: Saus Pelignorum præfe ctus, raptum signum in hostes proiecit. Pelignis vero (neq;. n. fas Italis signũ deserere) ad eum lo cum impetum facientibus, grauc erat certamen: magnũq; vtrinq; discrimẽ: nam hi perfringere Sarissas ensibus, & scutis repellere conabantur: & ipsis quidem manibus apphendebãt. Illi impetu Sarissarũ anniti, & Romanos cum ipsis armis transuerberãtes: nec tegmen clypei nec thorax re sistere poterat: in corpora Pelignorum supra caput proiiciebant: nulla ratione, sed ferarum ritu,

Esõ amnis Leucus flu.

Lunæ de fectus.

Thraces.

Æmylii pu gna cõtra Perseum.

Saus Peli gnorũ præ fectus.

attestari illis: qui felicitate quadã res illas gestas affirmãt. Attestatur & illud q̃d in Amphipoli accidit: nã ibi sacra faciente Æmylio, fulmẽ aram percussit: sacraq; combussit. Sed oĩa signa q̃ supra memorauimus, longe supat famæ miraculũ: quarta post prælium die pfligatum esse Perseum Romæ vulgauit. Populo eni Romano sedente in spectaculo equestriũ ludorũ subito rumor a prima theatri parte manauit: Æmyliũ superans magno certamine hostibus totam Macedoniam cepisse: isq; sermo cõfestim p totum diffusus Theatrũ, lętitia exultatione & gratulatione ciuitatẽ repleuit. Postridie quũ eius famæ certus nõ extaret author, resedit. Paucis vero postea diebus quũ certissimus nunnius venisset: miraculi fuit loco res antea Romæ audita: in mẽdacio veritatẽ habuerat. Dicitur etiã eius pugnę, quæ apud Sagram cõmissa est, ea ipsa die in Peloponneso fama fuisse: & Plateis: eiusq; in Micle. Tunc quoq; quũ Romani Tarquinios latinosq; pfligarũt, cõspecti sunt paulo post ab exercitu veniẽtes viri duo proceris ac venustis corporibus: ea quę in prelio gesta fuerant, nuntiantes: creditũq; est fuisse illos Pollucẽ & Castorẽ. ac primus qui obuiauit ipsis in foro, equos multo fluentes sudore siccãtibus, quũ illa quę de victoria nuntiabãt nõ crederet, ipsi leuiter arridẽtes, barbam eius manibus attrectasse dicuntur: & ex fusca in flauã conuertisse. Per hunc modum & assertioni suę fidẽ: & viro cognomẽtum Ænobarbi fecerũt. His vero oĩbus id quod ætate nostra contigit fidem arrogat. Nam quũ Antonius a Domitiano defecisset: magnũq; a Germania bellum concitasset: Romæq; trepidaretur: ex insperato fama victoriæ apud Populũ Romanũ vulgata est: Antoniũ ipsum cũ oĩbus copiis interisse: tantãq; habuit fidẽ hic rumor: vt multi ex primoribus immolarẽt. Sed quũ paulopost author huius nuntii quæreretur: inuentus est nemo: sed alter alteꝝ allegabat. tandẽ vero quia in plebẽ, veluti in vastũ quoddã pelagus sermo inferebatur: apparebatq; nullũ certũ habuisse principiũ: subito huiusmodi fama plapsa ciciderat. Sed postea Domitiano cũ exercitu ad bellũ pficiscẽti: in ipsa via certus nuntius & literę de victoria aduersus Antoniũ habita venerunt. Dies pugnæ idẽ fuerat: quo Romæ victoriã fama vulgauerat: vltra distantiam viginti miliũ stadioꝝ. Hæc ita fuisse nemo ętatis nostrę ignorat. Quũ igitur in Samothraciã sese Perseus recepisset. Gn. Octauius Æmylii legatus ad ea loca profectus, a violatione quidẽ asyli, ob honorẽ deoꝝ, abstinuit: a fuga tamen ac demigratione Perseum arcebat. Sed ille clam p Oroandem Cretensem lembũ quẽdam habẽtem latenter pactus vt asportaretur: quũ aurum & argentũ ad litus præmisisset: Orandes arte cretica frętus, gazã qdem suscepit: ipsum vero Perseum cũ liberis & cõiuge ac necessariis noctu ad mare certa hora venire iussum, anticipata nauigatione reliqt. Perseus igitur qui pauloãte miserabiliter confectus erat: pp̃ter angustiã fenestrę ex qua cũ liberis & cõiuge laborum infinitis euaserat: miserabilius in ipso litore afflictus est: quũ Oranidẽ iam altum tenẽtem aspexit: & iã dies illuxerat. Itaq; oĩ spe orbatus: vna cum cõiuge fugit ad muros: nec latuit qdem Romanos: sed præuenit. Natos autẽ capiẽs Anrosion quidam antea Persei familiaris, tũc pditor, Romanis tradidit: per quos coactus est veluti ferę, captis earũ pullis, in manus venire: & suum corpus iis permittere qui natos tenebãt. Fiduciã autẽ super oẽs in Nasica habẽs, illũ, vt se ei dederet, vocabat. Sed quũ Nasica nõ adesset: questus fortunã suã, tandẽ necessitate cõpulsus se Gnęo Octauio tradidit: tunc maxime patefaciens esse in se vitium quoddam auaritia ignobilius: cupiditatẽ scilicet viuendi: p quã misericordiã, quæ sola cadẽtibus a fortuna non aufertur, amisit. Orans enim vt ad Æmyliũ duceref: quũ id factũ esset: & Æmylius vt pote viro ex alto dignitatis gradu plapso assurgeret: & obuiam cum amicis procederet: ac ad illius casum illachrymaret Perseus turpiter in terram pcumbẽs, & genua Æmylii amplectens, voces emisit degeneres: quas nõ tulit Aemylius: nec audire preces sustinuit: sed tristi vultu illũ intuẽs, Quid fortunam ingr crimine liberas sic te gerens: vt non præsentis, sed superiore, fortunæ indignus existimeris! Cur meã deturpas victoriam! & res a me gestas imminuis: ostendens teipsum degenerem: nec vllo modo tãti: qui aduersus Romanos dignus hostis fuisse videaris! Virtus profecto cadentium magnam habet reuerẽtię partem: etiã apud hostes. Ignauia vero etiam si fortunata sit: tamẽ vituperatione nõ caret. His simul dictis: attollens Aemylius eum, ac dextera capiẽs, illum Tuberoni tradidit. Ipse vero natis ac generis & aliis necessariis iuuenibus in partẽ seuocans, multo tẽpore secũ tacitus stetit: vt plęriq; ex his qui aderãt mirarẽtur: exorsus deinde sermonẽ de humana rũ rerũ conditione, An debet quisq̃ inquit pręsenti felicitate confisus superbire: q̃ gẽtem, aut ciuitatem, aut regnum aliquod subegerit: pręsens qdem fortunę mutatio exemplũ nobis ante oculos ponit cõmunis imbecillitatis humanę: & nihil durabile nec firmũ esse docet. Q̃d eni tẽpus confidẽdi hominibus esse potest: quum etiam eo tempore quũ aliis dominantur, fortuna maxime sit formidanda: quę lętis rebus tandem immisceat calamitatẽ! Alexãdri successionẽ, q in altissimũ dignitatis culmen euasit, vnius horæ particula euersam cõspicitis. Nõne tot exercitibus, tot equestribus pedestribusq; copiis nuper circũdatum regẽ, nunc prostratũ & euersum ex manibus hostium cibũ atq; potum dietim capere cernẽtes, ob victoriam partã in solescere desinetis! nonne humiles vos ac remissos pręstabitis! semper cum tremore expectãtes: in quẽ finẽ pręsentis felicitatis inuidiam fortuna conuertat! Multa huiusmodi disserens Aemylius iuuenes dimisit: mirum in

Fama victoriæ Æmylii q̃rta post prælii die Romã dilata.

Ænobarbo cognomen vnde.

Orandes Persei gazã naui abducens illũ reliquit.

Perseus in Romanoꝝ manus peruenit.

Misericordia sola cadentibus a fortuna nõ aufertur.

Virtus cadẽtium magnã habet reuerentiæ partẽ: etiã apd hostes

Ignauia etiã si fortunata sit vituperatiõe non caret.

Fortunæ mutabilitas.

modum iactātia ac superbia eorum tanq̄ freno quodam repressa. Post hæc exercitum ad quietem se autē ad spectaculum græcarū ciuitatū cōuertisset: populus releuauit: resp. eorꝝ stabiliuit: muneraq; eis dedit: aliis frumentū ex regiis horreis: aliis oleum. tātum enim repertum tradūt: rogātes sumētesq; prius defuerint: q̄ loca in qbus positū erat vacua fierent.

Æmylii statua in Delphis sup columnā posita

In Delphis super columnā magnā quadratā ex cādidis lapidibus compactā, super quā Persei statua ex auro poni debuerat, suam ponit iussit: nā victos victoribus cedere, æquū erat. In Olympia illā celeberrimā emisit vocē Homeri: Iouem Phidiā effinxisse. Inde quum decē legati Romā venissent, Macedonibus agros reddidit: & ciuitates liberas suis legibus reliquit. Centū talēta Populo Ro. pēdere iussit: qui supra duplum regibus pendere consueuerāt. Spectacula vero multiformia & certamina, & sacrificia, & insuper epulū ac cœnas edidit: suppeditāte copia rerū ex regia. In qbus ordinē ornatumq;, prēsationes, & gratulationes, & cuiq; secūdum dignitatem beniuolētiæ sensum sic diligēter & curiose ostēdit: vt græci admirari compellerētur: q nec iocos expertes studii accurationisq; reliquerit: sed tantis rebus gestis etiā minima diligēter curaret. At Æmylius ob hoc ipsum gaudebat: q in magno splendidoq; apparatu dulcissimum ipse spectaculum præsentibus erat. Et admirantibus eius curiositatē dicere solebat: eiusdē esse animi, & aciem & conuiuiū bene struere: illam vt formidolosus hostibus: hoc vt amicis gratus esset.

Animi eiusdem esse & aciem & cōuiuium bene struere.

Laudata est magnitudo animi ac liberalitatis eius: q multū auri, multūq; argēti ex regia gaza coactū ne aspicere quidē voluit: sed quæstoribus negotium dedit: vt in publicū referrēt. libros dūtaxat regios natis literarū studiosis deligere cōcessit. In donandis vero militibus quorꝝ opera in bello claruerat, Tuberoni genero Phialam quinq; talentorꝝ pōdo largitus est.

Tuberoni genero Æmylius Phialā quinq; talēto rū donauit

Hic est ille Tubero: quē diximus cū sexdecim cognatis modicis ædiculis & paruo fundo vixisse: idq; argētum ferūt primū in Æmyliorū familiā deuenisse: virtute & honore partum. Quūq; oīa bene ordinasset: cōplexus græcos, & Macedones, vt memores forēt libertatis, quā a Populo Ro. habebāt, ac vt eam cōcordia & beniuolentia cōseruarent, hortatus, in Epirū transiuit ex decreto senatus: militibus pdā in his partibus cōcessurus. Vt autē oēs simul inuaderent: ex quaq; ciuitate primores viros decē ad se vocauit: iussitq; vt argentum & aurū qd in tēplis domibusue foret, statuta die cōferrēt: singulisq; custodes dedit ex tribunis militibusq;.

Captiua cētū viginti milia hominū vna hora facta. Vrbes septuaginta vna hora direptæ. Oricus.

Quo facto, milites pdatū discurrere iussit: ita vt vna hora cētum viginti milia hoīum captiua: septuaginta vero vrbes direptæ fuerint. Ex hac tanta vastitate nō plusq̄. xi. drachmas in singulas milites puenisse dicūt. Hęc Æmylius cōtra naturā suam mitē & bonā ppetratus in Oricū descēdit: atq; inde in Italiā cū exercitu transgressus, p Tybrim nauigauit in pretoria naui sexdecim remis, ornata armis ac spoliis hostium.

Æmylius calūniatus superbiæ.

At milites clā infensi, q nō tm̄ prędę quātū cupiebār ex regiis pecuniis suscepissent, Æmylium criminabātur supbe & imperiose in bello se gessisse. Qd quū sentiret Sergius Galba Æmylii inimicus, qui tribunus in eo exercitu fuerat, illos cōcitauit: vt triumpho aduersarentur. Sic igitur calumniis in Aemiliū iactatis, militibusq; ad maiorem indignationē cōpulsis, postulauit a tribunis plebis aliā diem ad dicēdum: qn̄ illius quatuor horę duntaxat superessent: nec tā breui tpe explicari causa posset. Sed quū nō assentirētur tribuni: ac iuberēt vt si quid Galba dicere vellet, tūc præsens diceret: exorsus plenā cōuitii orationē, tēpus diei consumpsit: & ob noctem tribuni concionem dimiserunt. Milites apud Galbam concursu facto, albescente die, capitolium occuparūt ibi namq; tribuni cōcionē habituri erant. Inde quū prima luce in suffragium iretur: prima tribus Æmylio triumphū denegauit: quā rem quū & patres & pars plebis grauiter ferrēt: & fraudari triūpho Aemylium indignarentur: cætera multitudine inutiliter verbis querēte, primores senatus se inuicē castigabāt: & nisi sceleri & petulantię militū obuiaretur, eorūq; audacia reprimeretur, nihil nō attentaturos post hac pędicabār. Facto igitur agmine, ad tribunos irrumpūt: petūtq; vt suffragia parumper demorētur. Subsistentibus itaq; cūctis, ac silētio facto.

M. Seruilius q vigesies tricies singulari certamine pugnauerat: & semp hostē trucidauerat.

M. Seruilius vir cōsularis qui vigesies tricies singulari certamine pugnauerat: & semp hostē trucidauerat: tūc p Aemylio assurgēs dixit: qualis imperator fuerit Aemylius Paulus, tūc maxime se intelligere: quādo ita iprobo ac malo milite frętus res tamē amplissimas gesserit. Admirari autē se: si ab Illyrio ac Libya triūphis Populus Ro. cōtentus, Macedonię regem & Alexandri & Philippi gloriā Romanorum armis sibi captiuam duci paruipendant. Esse vero absurdū: q nuper quū victū esse Perseum incerta fama vulgasset: supplicationes dii immortalibus, vt hæc vera forēt, præstiterint: reuerso autē imperatore Populi Ro. cū certa victoria, & deos honore, & seipsos lætitia ac festiuitate priuare velint quasi veriti magnitudinem rerum gestarū, aut speciem regis ītueri. Atq prestabat ob illius misericordiā inqt, q̄ ob inuidiā ducis triumphū impediri. Vsq; adeo corruptos esse mores ac prolapsam disciplinam: vt Sergius Galba homo nitida cute, & corpore propter cōtinuam vmbrā molli, nec vnq̄ vulnus perpesso, de re militari ac de fortitudine & ignauia imperatorū verba facere audeat: contra eos, qui vulneribus innutriti sunt. Et simul hæc dicēs pectus aperuit incredibili cicatricū multitudine repletum: ac deinde cōuersus, nōnullas ex his partibus quæ non satis decore nudari possunt, cōpressit. Tu inquit ob hęc rides Galba. Ego autē glorior apud Pop. Ro. nā. pro his noctu dieq; militādo hęc vulnera suscepi. Sed age voca istos in suffragium: ego aūt descēdens sequar

Æmylio triumphus decretus.

eos, vt cognoscã improbos & ingratos ciues. his verbis ira decidisse ac repressos fuisse illorum animos: vt statim oẽs tribus Æmylio triumphũ decreuerint. Triumphũ vero in hunc modũ egisse dicitur. Populus Romanus nitidis vestibus ornatus, in equæstribus theatris quos circos appellãt, & in locis circa foꝝ ad hoc ipsum ex ligno fabricatis, & in aliis vrbis partibus p quas trãsiturus erat, sese ad spectandũ triumphũ cõparauerat. Oĩa vrbis tẽpla erãt aperta: & sertis vaporibusq; repleta suauibus. Multitudo ministroꝝ baculos manibus gestantium, ex medio dimouebant turbas: & vias puras apertasq; prestabant: Trãsmissio in tres dies diuisa fuit. Prima enim dies vix signis tabulisq; & colossis trãsmittẽdis suffecit: quæ vehiculis ducẽtis quinquaginta portabãtur. Secunda die pulcherrima & ornatissima Macedonũ arma multis curribus delata fuerunt: splẽdẽtia ære & ferro absterso: atq; ita disposita: vt casu maxime cecidisse viderẽtur: Galeę, scuta, thoraces, ocreæ, & Cretẽses Peltę, & Thraiciæ Cetrę, Pharetræ, & equorũ fręna, ac enses nudi p hæc iacentes, & Sarissæ infixę: ita vt nec victoꝝ quidẽ absq; metu foret aspectus. Post hos armoꝝ currus, tria viroꝝ milia sequebãtur: qui numismata ferebãt argẽtea vasis trecẽtis quinquaginta. Vas erat quodlibet trium talẽtorum. Quatuor viri singula vasa portabant. Alii crateras argẽteas, & phialas, calicesq; ornatissimos & ingẽtes certo ordine deferebãt. Tertia die prima luce tubicines non mite nec suaue, sed bellicũ sonãtes primi ibant. Post eos cẽtũ & viginti boues auratis cornibus ducebãtur: vittis ornati & sertis: ducebãt eos adolescẽtes succincti ad imolãdũ: & pueri aureas & argẽteas patinas sacrificii gratia deferebant. Post eos seqbant̃ q aurea numismata gerebãt in vasis trium talẽtorum: vt supra de argẽteis numismatibus dictũ est. numerus vasoꝝ fuit ✱ Triades octoginta. His succedebãt qui aureã phialã decẽ talẽtoꝝ quã Æmylius ex lapillis effecerat: itẽ qui Antigonea, & Seleucia, & Thericlia, & Persei vasa portabant: post hæc Persei currus, & arma, & diadema super armis positũ: Deinde post modico interuallo, nati regii ducebãtur: & cũ ipsis alũnoꝝ: & magistroꝝ: & pædagogoꝝ lachrymãs turba: qui & ipsi manus tẽdebãt ad ciues: & pueros eadẽ facere & precari docebant. Erãt masculi duo & vna fœmina: nõ satis infortuniũ pp suã ætatẽ intelligẽtes: quæ res magis homines ad misericordiã cõmouebat: multiq; lachrymas ciues ad illoꝝ aspectũ demiserũt: fuitq; lętitię & doloris plenũ spectaculũ: donec infantes transierũt. Ipse autẽ Perseus post filios & ministros ibat fusca veste amictus: & crepidas more patrio habẽs: propter magnitudinem malorum ad omnia trepidus, ac mente turbatus. Post cũ ibat amicorum & familiarium mœsta turba: miserabiliter ipsum intuentes lachrymãtesq;: vt etiam plęriq; ex Romanis lachrymare ob misericordiam compellerẽtur. Atqui postulasse Perseum ab Æmylio ferunt: ne in triumpho duceretur. Sed Æmylius ignauiam eius irridẽs respondisse fertur: olim id in ipsis potestate fuisse: ac etiã tunc esse: ostendens morte hãc ignominiã esse fugiendã: quã non sustinuit vir ignauus: sed vana quadã spe ductus, ps suoꝝ spolioꝝ esse maluit. Post cũ deferebãtur aureæ coronæ: quibus Æmyliũ, virtutis gratia, grępcę donauerãt ciuitates. Erat numerus coronarũ quater cẽtum. Deinde Æmylius ipse sequebat̃ ornatissimo curru inuectus: vir & citra hmõi honorẽ, spectaculo dignus: purpurã auro cõtexã̃ idutus & lauri ramũ dextera gerẽs. Ferebãt & lauꝝ milites: currũ Æmylii secũdũ legiones, cohortes, & manipulos, subsequẽtes: partim carmina patria salibus permista & risu, partim Æmylii laudes cãtantes: quẽ intuebãtur & admirabãtur oẽs: nec quicq̃ ex his q̃ homini optãda forẽt, sibi deesse arbitrabãtur: nisi forte dæmoniũ aliqđ magnificis & amplissimis rebus sortẽ haber detrahẽdi: ac ita miscẽdi humanã vitã: vt malorũ oĩum nullo modo sit expers: sed iuxta Homeri sñiam, cum iis optime actũ esse videat̃: quos fortuna ad vtrãq; ptẽ conuertit.

Aemylio q̃tuor filii fuerunt.

Erãt Aemylio quatuor filii: duo in adoptionẽ aliarum familiaꝝ dati: Scipio videlicet & Fabius: duo etiã in prãtę retẽti: quos ex alia vxore postea susceperat. Hoꝝ alter quinq; diebus ante triũphũ mortuus est: sexdecim annoꝝ ætate: alter q duodecim annoꝝ erat, tertia die post triũphũ decessit. Nec fuit quisq̃ ciuis: q hunc filioꝝ Aemylii casum nõ dolẽter ferret: horrẽs fortunę crudelitatẽ: q̃ nõ verita sit tãtum luctũ in domũ lętitia: festiuitate: & gloria plenã induxisse: lachrymasq; & dolores & luctus victoris: gaudiis: & triũpho admiscuisse.

Aemyli⁹ filioꝝ mortẽ q̃ patiẽter tulerit.

Aemylius tñ recta rõne frętus: fortitudinẽ & cõstantiã nõ solũ aduersus arma & Sarissas, sed aduersus omnẽ fortunã pariter habẽdã ratus: ea moderatione mortes filioꝝ tulit: vt secũdis aduersa: & domestica publicis obscurata dignitatẽ & magnitudinẽ reꝝ nequaq̃ deturparẽt.

Aemylii egregia pro cõcione habita oratio.

Primi ex filiis q defunctus est statim post funus triũphauit: alio deinde post triũphum defuncto, Populũ Ro. in cõcionẽ vocauit: ibiq; verba fecit nõ hominis q indigeret cõsolatione: sed q plane ciues suos ob eius incõmodũ lugẽtes cõsolaret̃. Dixit eñi humanaꝝ quidẽ reꝝ nihil se vnq̃ pertimuisse: sed diuinaꝝ, vt infidã & vanã rem semp fortunã expauisse: ac pẽrtim in tãta obsecũdatione præsentis belli tãtoq; prosperitatis cursu mutationẽ quandã & refluxũ continuo formidasse. Vnius inquit diei spatio, Ioniũ a Brũdusio trãsgressus Corcyrę applicui. Quinta deinde die in Delphis sacrificio peracto, aliis quinq; diebus copias ex Macedonia suscepi: lustratoq; exercitu, ac rem gerere adortus quintadecima post hoc die bellũ cõfeci. Suspecta mihi erat fortuna: propter tãtam prosperitatẽ & quũ victorẽ exercitũ, & spolia, & reges captiuos rediẽs deportarẽ: in ipsa nauigatiõe aduersum aliquem casum formidaui. Sed quũ iam saluis rebus incolumisq; ad vos delatus vrbem, lætitia &

Fortuna q̄ incōstās & mutabilis.

festiuitate compleri aspicerem: adhuc fortunam suspectam habui: quam sciebam, nihil purum ni hil sine inuidia hominibus gratificari consuesse: nec animus meus pro repub. prius timere destitit: q̄ aduersus casus me priuatum inuasit. Optimos filios quos mihi solos delegeram successores, con/tinuatis ꝓpe funeribus extuli. Nunc autem sine periculo esse videor: ac bonā spem mihi propono: & arbitror iam Populi Romani fortunā sine labe permansuram: quādo satis inuidiæ mihi ac me/is pro anteriori prosperitate illa inflixit. Nec est iam insigne minus humanæ fragilitatis exemplū is qui triumphauit: q̄ is de quo triumphatum es. Perseus siquidem ēt victus filios habet: Æmylius autē victor suos amisit. Huiusmodi generosam ac magnificā orationem, non ficte, sed ex vero ani/mo, ferunt Æmylium in concione habuisse. Pro Perseo autem omni studio adnixus nihil obtine re potuit: vt ex carcere in lætiorem ac minus sordidum traduceretur locum. vbi custoditus queād/modum pleriq̄ tradunt, mœrore animi confectus est. Alii mortis eius nouum scribunt modum: nā milites custodię perseos, & aduersus eū infensos, post q̄ alter nocēdi & affligendi potestatē nō habebāt, somno arcere constituisse: & vices inter se partitos diligenter obseruasse: ne dormire pos/set: quoad per hunc modum confectus interiit. Interierunt & filiorū duo. Tertiū vero Alexandrū nomine ingeniosum circa toreumata & subtilis diligētiæ opera fuisse tradūt: doctumq̄ ēt latinas li teras & sermonē Romanū. scribā fuisse magistratuū: seq̄ in eo ministerii genere aptū in primis ac perurbanū pręstitisse. Ob res in Macedonico gestas bello, summa Populi Ro. gratia Æmylio ac/cessit. Tantum enim auri argētiq̄ in ærarium Æmylius retulit: vt nullum tributū persolui a ciui/bus opus fuerit: vsq̄ ad Hircii & Pansę consulatum: qui circa primū Cæsaris & Antonii bellum cō sules fuerunt. Illud quoq̄ admirabile est, ac præcipuū Æmylii factū: q̄ quis egregie cultus obserua tusq̄ a plebe. Ro. tñ in optimatū perseuerauit partibus: nec ob gratiā plebis q̄eq̄ dixit aut fecit vn q̄: ob q̄d popularis haberetur. Quod vtiq̄ posteriori tēpore Appius Claudius Scipioni exprobra/uit. Quū enim ipsi duo totius ciuitatis amplissimi viri cēsurā peterēt: Appius senatum & optimū queq̄ secū trahebat. hæ nāq̄ reip. partes si Appię familiæ veteres erāt. At Scipio & ipse per se potens & studio plebis Romanæ plurimū vtebatur. Descendentem igitur in forum stipatum hominibus ingenerosis quidē ac seruilibus, & maxime turbulentis popularibusq̄, qui ambiendo & clamando cuncta violenter exequebantur, vt conspexit Appius: magna voce O Paule inquit Æmylii nōne etiam apud inferos, siquis illic nostratum rerum sensus est indignaris: q̄ filiū tuum Mallius tonsor & Licinius declamator ad censuram perducunt! Sed Scipio extollēdo Populū Ro. eius sibi beniuo lentiā cōpararat. Æmylius autem licet assertor optimatum esset, nihilominus a plebe magis ama batur: q̄ is qui maxime popularem se pręstabat. Animaduersum est: præter cęteros honores, in cē sura sibi demandata. Qui magistratus maxime omnium reuerentiæ est, plurimeq̄ potestatis, quū in aliis rebus, tum ad morum emendationē. Nam & in senatu remouere immeritos potest: & prin cipem perscribere: auferre equos; notare infamia: censum augere: lustrum condere. Censa sunt au tem sub Æmylio censore ciuium capita. cccxxxvii. milia. In senatu. M. Æmylium Lepidum prætu/lit: qui quater antea princeps fuerat. E senatu tres ammouit. In recensendis equitibus Romanis etiam mediocritatem seruauit tam ipse quam collega eius Martius Philippus. Sed quum censurā iam magna ex parte gessisset: in morbum incidit: ab initio quidem periculosum: tractu autem tem poris absq̄ periculo: attamen longum atq̄ molestum. Fractus inde consilio medicorum, quū Ve/liam (is est Italiæ locus) nauigasset: ibiq̄ plurimum tempus in oris maritimis, quietisq̄ regiōibus moram traxisset: desiderabat præsentiam eius Populus Ro. ac sæpe in theatris voces gliscentium videre illum emittebantur. Itaq̄ quum satis conualuisse videretur: & sacrificia quædam necessaria instarent: in vrbem rediit: curauitq̄ sacra egregie vna cum cæteris collegis: circunfuso ac plauden te Ro. Po. Postridie ipse pro sua valetudine sacra fecit: quibus confectis, reuersus domum, quum accubuisset: priusq̄ sentiretur quicq̄, mente alienatus est: ac subinde tertia die e vita migrauit: nul/lius earum rerum expers quæ ad felicitatem earum rerum pertinere putātur. Nam & funus eius ita celebratum est: vt optimus ac beatissimus ornatus adesset. Hoc autem erat non aurum: non ebur: non magnificentia sumptus apparatusq̄: sed beniuolentia, charitas, gratia, non solum ciuium, verum etiam hostium. Quotquot enim aliquo casu Romę aderant ex Iberia, Lyguria, Macedo/nia, iuniores quidem natu, robustis corporibus feretro subeuntes ipsum extulerunt: maiores autē sequebantur vocitantes benefactorem & seruatorem ciuitatum suarum. Non solum enim in vi/ctoria sese mitem & humanum præstitisse dicitur: sed in omni reliqua vita eos tutatus est: & veluti pro domesticis ac necessariis habuit. Patrimonium vix triginta septem milium reliquisse tradunt. in hoc ambos sibi filios hæredes instituit: a Scipione tamen qui erat minor natu integra hæredi tas fratri concessa est: quum ipse in familiam Aphricani locupletiorem adoptatus transisset. Ta/les mores vitaq̄ Pauli Æmylii fuisse dicuntur.

Persei interitus.

Alexāder p sei filius do ctus scribā se magistra tuū fertur pręstitisse.

Æmylius quātū i ęra riū retulerit

Censura.

Æmylii obitus.

Scipio Æmylii filius in familiā Aphricani adoptatus est.

¶ AGIDIS ET CLEOMENIS VIRORVN ILLVSTRIVM VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER ANTONIVM TVDERTINVM VERSA.

Xiōis Fabulā nō nulli cōtra inanis gloriæ sectationes compositam arbitrantes, nihil absurdū aut alienū a ratiōe sensisse vidētur. Vt enim illum pro Iunone quā amabat, nubi ꝑmistum, cētauros ex eius concubitu genuisse tradiderunt: sic hi gloriam quasi virtutis imaginem amplectētes, nihil syncerū aut sibiipsi consentiens operātur: sed affectibus vanis irretiti, & modo has modo illas perturbationes sequentes, idē pati manifeste videntur: quod bubulci ab ouium pastoribus perferre queruntur. Nos enim inquiunt quū illorum domini simus, seruire tñ eis cogimur: atq ipsos ēt silentes audire. Quis igitur hoc idem illis euenire negabit: qui ad arbitrium vulgi rēpu. gubernantes, infimis ēt quibusq seruire coguntur: vt principes ac ductores populi nuncupentur? Velut enim qui stantes in prora nauis mētē assidue atq oculos ad puppim, vbi gubernator sedet, intētos habent: omniaq ad illius nutum atq arbitrium peragunt: eodē modo qui reip. gubernandę rationē ad gloriam dirigunt: ministri quidē seruiq multorꝫ euadunt: nomen vero dūtaxat principū sortiuntur. Atqui ꝑfecte bonū verisq virtutibus instructum nihil hac externa gloria indigere manifestū est: nisi quatenus per eā maiorē fidē ab externis acquirens aditum ad res gerēdas habeat faciliorē. Q đ si quis adolescētior ambitionis amore teneatur: huic ego permittendum arbitror: vt ex bonis operibus quæsita gloriā sese exornās paululū se iactitet efferatq. nascētes enim in his & tum primum pullulantes virtutes, tum honestatis innata cupiditas, laudibus confirmatur: vt Theophrastus inquit. Ipsi etiam ad reliqua suscipienda procliuiores efficiuntur: si prudenter moderateq fuerint laudati. Nam supra modum laudare: quum semper & vbiq sit inutile: tum in ambitione ciuili perniciosissimum esse constat. sic enim illi magna licentia potiti, ad manifestam deducent insaniam: quoties non ipsum bonum suapte natura gloriosum: sed quod maxime gloriosum sit, id quoq maxime gloriosum esse sibi persuaserint. Quod igitur Antipatro respondit Phocyon: cum aliquid minus honestum ab eo petisset Antipater: non mille inquit, Phocyone amico simul, & adulatore vti potes: Idem ad multitudinem vulgi dicendum videtur: non eundem principem: & assedam habere potestis. Alioquin idem euenire necesse est: quod fabulose cuidam serpenti contigisse narratur: cuius aliquando caudam ferunt aduersus caput seditione facta, petisse: vt sibi vicissim quandoq ducem reliqui corporis esse liceret: nec semper caput ducem sequi cogeretur. Igitur accepta ducendi potestate, fiebat vt & ipsa sine intuitu sese mouens grauiter offenderet: & caput insuper, quod cęcum surdūq ducē præter naturę institutū sequebatur, in eandem secum perniciē traheret. Hoc idem permultos in, administranda repu. ad multitudinis arbitriū respicientes passos fuisse respicimus: qui temere populari aura subleuati, eo imprudentes deuenere: vnde nec se tuto recipere, neq peruersum iam reipub. ordinem corrigere possent. Hæc pauca nobis contra gloriam dicere libuit: quam plæriq ex arbitrio multitudinis captare laborant. Facile enim quā habeat vim, ex his quæ Tyberio &. C. Graccis cōtigerunt animaduertimus. hos enim egregia stirpe oriundos, sub optima disciplina educatos, pulcherrimum quoq nactos reip. statum, non tā glorię immoderata cupiditas ꝑdidit: q̄ ignominiæ non sane turpis aut illiberalis metus. Nam quū ciuium beniuolentiam suis meritis nacti fuissent: hanc turpiter amittere (vt pat est) vehementer illos pudebat. Itaq benignis erga populum institutis sibi delatos honores superare certabant: at vicissim populus gratiam benefactis illorꝫ referens, maiores etiā ob id ipsum honores illis deferebat. Hac igitur inuicem æmulatione flagrantes, in eā conditionē rerū imprudētes deuenere: quas quū perficere non possent: ꝙ satis honestę nō viderē/

Populari aura subleuati q̄ subiro & perniciose ruāt.

rur:eas etiā omittere turpissimū arbitrabātur. Verū hoc melius tute ipse historiā legēs diiudicabis
Comparationē vero his opponimus Lacedæmoniorū regum Agidis:& Cleomenis:qui& ipsi po
pulū studiose fouētes, quum rēpub. pulchre iusteq͂ ex multo tpe institutā suscepissent potētioribus
ciuitatis aduersari cœperunt:q͂ illi diuitiarū quibus assueuerāt abundantiā relinquere minime vel/
lent. Et Lacedæmonii quidē reges fratres inuicē nō fuere:sed q͂ eadē in reip. gubernatione senserūt
fraternā propemodū beniuolentiā cōtraxisse vidētur:ab huiusmodi causa principium capientes
Quum primū diuitiarū nimia cupiditas Lacedæmoniorū ciuitatē occupauit. atq͂ ex illarū possessio
ne superbia, ex vsu autē luxuria & mollicies animos inuasit:repēte maximis bonis priuata ciuitas
Agis cōcidit:multaq͂ p̄ter dignitatē abiecte nimis atq͂ humiliter operata, ad ea tpa deuenit:qbus Agis
& Leonidas reges in ea sunt cōstituti. Horū Agis ex Eudamidū familia oriūdus, sextus numeratur
Mādoniū. ab Agesilao:qui quum in Asiā penetrasset:maximā est inter græcos potētiam cōsequutus. Agesilai
nāq͂ filius fuit Archidamus:qui apud Mādonium Italiæ ciuitatē a Mesapiis est interfectus. Archi
dami vero filius natu maior Agis dictus est:minor aūt Eudamidas est nūcupat⁹. Hic fratre ab An
tipatro apud Megalopolim interfecto, quū ille non relictis filiis decessisset:regnum occupauit. Hu
ius filius fuit Archidamus, ex quo alius rursus Eudamidas genitus est:huius Agidis pater:de quo
nunc scribere istituimus. Leonidas vero Cleonymi filius alia ex familia ortus, octauus a Pausania
cēsebat:qui in pugna apud Plateas Mardoniū superauit. Pausanias enim filiū habuit Plistonactē
qui alterum genuit Pausaniā. Quūq͂ hic Lacedæmone Tegeā confugisset:Agisipolis eius filius na
tu maior regnū occupauit:cui sine liberis defuncto. Cleombrotus frater iunior in regno successit
Hic duos pcreauit filios:Agisipolim, & Cleomenē. Ex his Agisipolis nō diu regno potitus absque
filiis decessit. Cleomenes autē illi succedēs ex duobus filiis quos habebat, Acrotatū maiorem natu
viuēs adhuc e regno pepulit:regnūq͂ Cleonymo filio iuniori reliquit:in quo non diu potuit per/
manere:sed Areus Cleomenis ex Acrotato nepos regnauit. Postmodū Areo apud Corinthū de/
functo, Acrotatus eius filius regnū possedit. Hic ab Aristotimo tyrāno circa Megalopolim prelio
superatus interiit:grauidā ex sese vxorē relinquēs:q̄ quū puerū peperisset:Leonidas Cleonymi fili⁹ pu
Leonidas. pilli tutelā suscepit. Inde priusq̄ ad virilē ætatem puer deuenisset, interiit: & per hunc modum re/
gnū ad Leonidā peruenit:non satis reliquorum ciuium moribus congruentē. Quāq̄ enim p̄pter
communē ciuitatis labē omnium animi in deteriorem partem flecti cœpissent:quidā tamē erat in
Leonida viuēdi modus egregie a cæteris differēs: vtpote qui diutius in Satrapum aulis versatus,
præcipue Seleucum coluisset:ex quo fastum quendā non satis græcorum moribus cōuenientē &
nimiam imperandi licentiā haudquaq̄ legibus congruam traxisse constabat. Agis autem ingenui
tate animi atq͂ prudētia, non hunc modo longe superauit:sed omnes qui post magnum Agesila
um regnarunt plurimum excessisse perhibetur. Hic in summis delitiis ab Agesistrata matre, & auia
Archidamia nutritus, quæ apud Lacedæmonios ditissimę habebātur, anteq̄ vigesimum attigisset
ętatis annum:delitias atq͂ omnem voluptatem abhorrere mōstrauit: maximeq͂ formositati qua
plurimum excellebat aduersatus, cultum oēm atq͂ ornatum fugiebat:lautiores epulas, & balneo/
rum vsum, & Laconicā qualis tunc erat viuendi consuetudinē grauiter accusans. Quinetiam illud
frequenter habebat in ore:nequaq̄ se regno potiri velle:si non per illud antiquas leges & pristinos
viuendi mores in patriam reuocaret. Labis autē huius & veluti morbi principium accepisse Lace/
dęmoniorū respub. videtur: ex quo primum soluta per ipsos Atheniensium potestate, auro atq͂
argento sese ac domum expleuere: cui Lycurgus quendam numerum successionibus seruandum
præfinierat:quum pater hæreditatem filio relinquere cogeretur. Eiusmodi igitur ordo atq͂ æqua/
litas multis malis ciuitatem seruauit incolumē. Verum Epitades quidam vir in ciuitate potens,
sed moribus insolens, quum Ephorus esset, exorta aduersus filium cōtentione, rogationem tulit;
vt liceret cuiq͂ & domū & hæreditatem suam cui libuisset relinquere. Is igitur proprię iracūdię in/
dulgens legem tulit:quam cæteri cupiditatis gratia sancientes, optimam viuendi soluerunt di/
sciplinā. Ex eo enim, qui in ciuitate potētiores erant, propinquos e successionibus pellentes, omnes
ferme ad se facultates breui tempore coegerunt. Vnde paupertas repente ciuitatem inuasit:ex qua
seruitus quędā & a bonis operibus vacatio popularium mentes incessit:tum odium quoddam ex
inuidia aduersus ditiores coorta. Quūq͂ Spartiatę circiter septingentos relicti eēnt: ex iis centum
ferme agros atq͂ omnes fortunas possidebant:cætera multitudo egens atq͂ abiecta, in vrbe mane
bat otiosa: externa bella segniter & inuite gerens:semperq͂ ad ciuiles motus intenta: & concitan/
dę seditionis tempus obseruans pręsentium rerum mutationem facere cupiebat. His de causis
permotus Agis, rem optimam qualis, & ipse erat, perficere aggressus est:omnes videlicet ad ęqua
litatem redigere: atq͂ vrbem hominibus replere. Iuuenes igitur quamprimum præter omnium
spem, illi paruerunt: studiose cum illo ad virtutem sese accingentes: & cum veste pariter vi/
uendi consuetudinem, ad libertatem respicientes, permutarunt. Seniorum vero maior pars,
q͂ in hac veluti labe diutius permansissent, non secus ac serui in fuga deprehensi ad dominum,
sic ad Lycurgum reduci reformidabant:ac propterea Agidem præsentium rerum conditionem de

plorantem,cupientemq in antiquā viuendi dignitatem Spartā restituere,grauiter accusabant.Ly/
sander vero cognomento Libius,& Mandroclidas Ephanis filius,atq insuper Agesilaus negotio
suscepto,adolescentis ambitionē magis magisq incitabant.Hoꝝ Lysander magnæ apud suos ci/
ues authoritatis habebatur.Mandroclidas vero orationis vehementia inter omnes græcos excel
lens,astutiam summā non mediocri permistā audaciæ habere putabatur.Agesilaū autē regis auū/
culum satis oratione potentē,verum natura mollē & pecuniæ cupidum filius concitabat Hippo
medon:qui bellicis operibus insignis,magnam inter æquales laudem fuerat & gloriam consequu
tus.Verum non alia magis causa impulisse videtur Agesilaum:vt sese rebus innouandis admisce/
ret:q̄ æris alieni magnitudo:quo se facile solui sperabat,præsenti statu ciuitatis immutato. Vt pri
mum igitur Agesilaum sibi conciliasse animaduertit:non vltra cunctandum arbitratus,matrem
quoq suam,quæ Agesilai soror erat,in sententiam trahere aggressus est.Ea siquidē clientum,obæ
ratorumq,& cognatorum multitudine plurimū potens in ciuitate,reipub. quoq administratio/
nem quadam ex parte attingere non dubitabat.Hæc primo filii propositum audiens,a tali senten
tia iuuenem deterrere conata est:tanq̄ inania quædā supraq vires agere cupientē. Vbi vero Agesi
laus illā cohortatus bene de successu rerum sperare psuasit:filii voluntati facile acquieuit:quū præ
sertim ex altera parte filius instaret rogans:vt facultatibus quas haberent,ad gloriam & honorem
adipiscendum vti se pateretur:q alios reges diuitiis adæquare impossibile sibi esset.singulos enim
Satrapū familiares ac seruos,ꝑterea q Ptolemæi,Seleuciq tutores essent,oēs q vnq̄ Spartæ regna/
uerint reges lōge diuitiis superare.Quod si ipse modestia ac magnitudine animi illoꝝ delitias sup/
gressus,æquabilitatem atq cōcordiā in ciuitatē reduxisset:fore,vt boni veriq regis nomen & glori
am cōsequatur.His adhortationibus mulieres impulsæ adeo pristinam sententiā mutarunt:vt ip
sæ quoq gloriæ cupiditate flagrantes,vltro iuuenē ad rem peragendam impellerent:atq honesta/
tis amore tanq̄ diuino quodā numine afflatæ,Agidem ꝓperare assidue hortarentur,quinetiā cō/
uocatis amicis consilium aperientes,illos ad ferendum auxilium hortabantur. Idē quoq mulieri/
bus aliis prædicabant:quum scirent Lacedæmonios mulieribus obsequentes:non minus publica
q̄ priuata consilia cum illis solitos cōmunicare:atq ad agendum ēt socias adhibere. Erat autē ꝑid
tēporis diuitiaꝝ maxima pars apud mulieres:qđ sane plurimum ad rem peragendam difficultatis
Agidi afferebat.Resistebant enim mulieres:non modo ꝓꝑ delitiaꝝ,q̄bus assueuerant,cupiditatem
verum ēt q potentia & honore quē ex diuitiarum possessione consequebantur,eo modo priuati se
penitus animaduertebant.Oēs igitur ad Leonidā cōuersæ,q is maior natu esset,hortari:vt se Agi
dis consiliis opponeret:eiusq impediret conatus.Ex exoptabat sane Leonidas ferre diuitibus auxi/
lium:sed veritus potentiā plebis,quā rerum mutationē affectare cognouerat,nihil palam contra
Agidem tētare ausus est:sed clāculum perturbare illius incœpta conabatur:& crebris illum apud
diuites calumniis criminari:dicēs illum eorum bona quasi tyrānidis mercedē pauperibus distribue
re:& agrorum diuisione ac missione debitoꝝ,plures sibi satellites,q̄ Spartæ ciues comparare. His
tñ nihilo deterritus Agis,vt Lysander Ephorus crearetur effecit:quo facto statim contra seniores
rogationem tulit:in qua capita præcipue continebantur huiuscemodi:Vt debitoribus omne pe/
nitus debitū dimitteretur:& agroꝝ per hunc modum partitio fieret:vt quicquid agri intra con/
uallem,quæ Pellenæ adiacet,vsq ad Taigetā & Sellasiam contineretur,in quater mille & quingen/
tas partes diuideretur.Quod vero extra hos terminos relinquitur:in partes quinques mille tribue/
ret:& hæc quidē colonis,qui arma ferre possent,adscriberētur:illa vero iis qui vrbē incolerēt Spar
tiatis:quorum numerus ex finitimis accolis expleri posset:eos legendo qui liberaliter ingenueq nu
triti,ætate ac robore corporis vigerēt.Hos in quindecim classes oportere distribui:quarum aliqua
ducentos dūtaxat:aliqua vero quadringentos viros cōtineret:atq ii viuendi consuetudinem ser/
uare cogerentur:quā olim maiores spartiataꝝ habuisse cōstaret. Latam perscriptamq rogationē
quum senatus minime cōprobaret:Lysander populo ad concionē vocato, multa pro suadenda
rogatione verba fecit.Post eū Mandroclidas,& Agesilaus oratione habita admonebant:ne ꝓpter
hominū paucorum luxuriā & delitias,antiquā Spartanorū dignitatē iacentē negligi paterētur. Et
quū antiqua deorū oracula in memoriā reuocarēt:iubētia ipsos auaritiā tanq̄ rerū omnium perni
ciosissimā cauere:tum nouissime ex Pasiphea responsum acceptū diligēter animaduerterent. Huic
tēplum erat & sacrificiū in vrbe cōstitutum:ipsam vero nōnulli vna ex Atlantiadibus ex Ioue ge/
nitā fuisse tradunt:quæ Hāmonē peperit.Alii vero Cassandram Priami filiam eo in loco mortuā
atq sepultam hoc nomine vocatā fuisse perhibēt:q omnibus petentibus oracula præberet.Philar
chus autē refert Amyclæ filiā Daphnē,quū Apollinē vim afferre volentē aufugeret,in plantam fu
isse cōuersam:atq ab eodē deo diuinādi accepisse potestatē. Ab hac igiť plurimis Spartiatis respō/
sa fuisse tradebantur:iubentia cūctos ad æqualitatē redigi secundū legē:quam de hoc ipso Lycur/
gus tulerat.Post illorum orationem,Agis ipse rex in medium progressus quantum essent vtilita/
tis allaturi ciuitati,si hanc rogationem confirmassent,breui oratione monstrauit:ac se primū om
nium facultates proprias in medium ponere velle:non sane exiguas ob agrorum multitudinem:

Lysander Libius.
Mādroclidas vehemēs in oratione.

Agidis rogatio.

Pasiphea.

quos partim ad colendum:partim ad pascenda pecora idoneos haberet:insuper talenta sexcenta
argenti signati. Idem quoq; matrem atq; auiam:amicos pręterea:& domesticos omnes: quos di/
tissimos esse Spartiatarum constaret:facere paratos esse. His auditis:obstupefacta multitudo ado/
lescentis regis magnanimitatem admirabatur:summâq; propterea gratiã est a populo consequu
tus:asserentibus cunctis:vix tandẽ post annos trecentos: hunc solum qui merito Spartanoꝝ rex
dici posset:inuentum esse. Leonidas autem tunc maxime summis viribus contra Agidem nitebaẽ:
non ignotas si comprobata esset rogatio:fore vt ipse quoq; eadem facere coactus:non idem apud
suos ciues gratię esset habiturus:sed quum omnes ciues diuitias proprias in medium cõtulissent:
ei soli gratias a populo referendas:qui huius rei princeps atq; author extitisset. Igitur spectãtibus
cunctis, Leonidas Agidẽ rogauit:num virum iustum ac studiosum fuisse Licurgũ putaret? Id quũ
assentiretur Agis: Quando igitur Leonidas inquit aut debitoꝝ dimissiones Lycurgus constituit:
aut peregrinos administrandę reipub. voluit esse principes? quippe q nõ satis fore saluã ciuitatẽ ar
bitratus est:nisi peregrini ex ea pellerẽtur. Ad hæc Agis:nil mirum est inquit viri Spartiatę:si apud
exteros educatus atq; eruditus Leonidas, vt pote qui ex satrapum aulis sumpta vxore filios pcrea/
rit, Lycurgum atq; eius ignorat instituta:q debitũ atq; vsurã vna cum nũmis expulit e ciuitate:pere
grinos quoq; eiiciendos censuit:qui nõ eã quã ipse instituerat, viuendi normã & institutum serua/
re vellent:non sane corporibus illoꝝ hostis existens:sed viuendi eoꝝ modũ reformidans: ne ciui/
bus suis permisti, eos quoq; luxuriæ & diuitiaꝝ inficerẽt cupiditate. Cõstat enim eundẽ ipsum Ter
pandrũ atq; Thaletẽ, tũ ẽt Pherecydẽ q̃q̃ peregrini essent, libenter habuisse in ciuitate:q eadẽ secũ
philosophari atq; sentire illos animaduertit. Tu vero qui cũ plerũq; laudare consueuisti: q quum
Ephorus esset:duas ex nouẽ chordis, quas in cithara musicus Phronides habebat, dolabra absci/
dit:tũ eos qui posteris temporibus idem in Timotheo fecere: quonam pacto vituperare nos au/
des: qui mollitie atq; luxuria, tum superbia atq; cupiditate purgare Spartam studiose conamur?
quasi illi non ob hanc causam in musicis cantibus licentiam ac voluptatem nimiam compescere
voluerint:ne ab huiusmodi cantibus deliniti ciuiũ animi, ad eos mores vitãq; prolaberentur: quæ
dissonam sibiipsi atq; discordem ciuitatem efficeret. Ex eo primum omnis ad Agidem applicuit
multitudo: diuites autem Leonidam sequebantur: ne se in tanto discrimine desertos esse patere/
tur orantes: iidem etiam seniores quorum maxima erat in consultando authoritas, vt rogationi
aduersarẽtur compulere. Quapropter euenit: vt rogationem pars maior abrogaret. Inter hæc Ly/
sander adhuc in magistratu constitutus, Leonidam e ciuitate pellere tentauit: legem quandã per/
vetustam aduersus illum excitans:quæ prohibebat, Heraclidẽ quẽpiam ex peregrina muliere filios
procreare. Eadem quoq; plectendũ capite statuebat eum:qui Sparta discedẽs apud exteras gentes
habitasset. Hæc aduersus Leonidã proferri Lysander istituit. Ipse autem vna cum reliquis collegis
cæleste signum obseruabat. Erat autẽ huius rei consuetudo quædã talis. Singulis enim nouenniũs
Ephori noctem serenam & luna carentem obseruantes, taciti sub diuo considebant cœlũ respiciẽ
tes. Si quãdo igitur stella ex parte aliqua discurrens in oppositã sese partẽ cõtulisset:indicium id eẽ
putabant:reges aliquid contra deos immortales deliquisse:ac propterea magistratu illis interdice
bant:quoad ex Olympia aut Delphis referretur oraculũ interdictis regibus afferẽs auxiliũ. Hoc igi
tur sibi signũ apparuisse Lysander prædicans:Leonidæ diem dixit:productis testibus obiiciens il/
lum ex Asiatica muliere duos filios procreasse:atq; inde crebris iniuriis contumeliisq; ab vxore laces
situm rediisse in patriam:& regnum per id temporis forte successoribus vacuum occupasse. Insup
Leonidas regno Priuatus.
Cleombroto psuasit: vt regnũ quod ad se iure pertinere, reposceret. Erat autem Cleombrotus Leo
nidæ gener:ex regia stirpe genens originem ducens. His rebus perterritus Leonidas, quum statuta
Cleombrotus rex institutus.
die vocatus ad iudicium nõ venisset:absens regno priuatus est:atq; in eius locũ Cleombrotus rex
institutus. Postq̃ Lysander per acto tẽpore, magistratu decessit:Ephori qui illi in magistratu succes
Lysander & Mãdroclidas in iudicium vocantur.
sere, Leonidam supplicẽ miserat, Lysandrum & Mandroclidã in iudicium vocauere:q aduersus le
gum instituta, debitorum missiones & diuisiones agrorum fieri decreuissent. Illi igitur imminens
periculum formidantes, regibus persuaserunt: vt cõmuni consensu in idem tendentes, Ephororũ
decreta irrita facerent. Inerat enim peruetustum sane institutum: vt si quando reges inter se disside
rent:in eius sententiã quæ vtilior videretur:decreta fierent, q̃uis altero aduersante, q si communi
consensu aliquid ambo reges statuissent:cõtra hoc pugnare nemini licere. Si quis vero aliquid fa/
Agesilaus.
cere tentasset:hunc contra leges facere videri. His igitur permoti rationibus ambo reges, amico/
rum multitudine coacta, in forum descendentes Ephoros e sellis deturbant:Ephoris aliis in eorũ
locum suffectis:e quorum numero fuit Agesilaus. Inde armata multitudine ad eos qui in carcere
Agis Leonidã interfici non est passus.
erant soluendos processere. Ob hoc iam terribiles aduersariis facti plurimos interfecturi putaban
tur:quod tamen longe secus euenit. Nemo enim illorum iussu interfectus est: quinetiam Tegeam
proficiscentem Leonidam, quum missi ab Agesilao milites occidere statuissent: Agis id præ/
sentiens, alios qui eum tutarentur celerrime submisit:qui eum circunstantes Tegeam vsque in/
columen perduxere. Rebus igitur in hunc modum cõstitutis, quum iam omnia prospere succede/

rent:ac nemo iã cœptis obsistere auderet:Agesilaus vnus cuncta subuertit:pulcherrimã legẽ, & La
conum moribus maxime congruentem ob turpissimum auaritiæ morbum corrumpens.Nã quũ
ipse præceptoris agros q̃plurimos eosdemq; pulcherrimos possideret: insuper magno ære alieno
esset obstrictus:quum neq; creditoribus soluere,nec agros quos habebat dimittere vellet:Agidi p/
suasit:si vtrãq; rem eodẽ tpe efficere aggrederetur:æris scilicet alieni missionẽ:& diuisionẽ agrorum
nimis illum ciuitati nouationis allaturũ.q; si primo debitorum missione facta, his qui agros possi
dẽt indulgere visus fuerit:fore paulopost vt animis iam ab odio quodãmodo residentibus , facile
diuisionẽ agrorũ,adiuuãtibus illis,cõficiat.Hæc & qui circa Lysandrum erant ab Agesilao decepti
fieri suadebant.Itaq; tabulas quibus debitorũ nomina continebantur,oẽs in forũ,qd Clarium ap
pellant, cõportare iussi sunt:hisq; in vnum coaceruatis ignis iniectus est.Exorta igitur flãma quũ
diuites ac fœneratores qui adstabant tristes abirent:Agesilaus quasi calamitatibus illorũ insultãs
nunq̃ se clarius lumen aut ignem puriorẽ vidisse iactabat.Inde quũ plures diuisionem quoq; agro
rũ fieri postularent :regesq; ẽt id fieri oportere censerent:Agesilaus causas quasdã cunctandi in me
diũ proferens,& alias ex aliis iugiter nectens,eo vsq; tpis rem differendo protraxit:quoad Agis ab
Achæis Lacedæmoniũ sociis accersitus in expeditionẽ proficisci coactus est. Ætoli nãq; per id tpis
opibus florentes,per Megarenses in Peloponnesum traiecerunt.quorũ viribus obsistere cupiens
Aratus Achæorum imperator,studiose copias parabat:atq; Ephoros missis literis, huius rei fece/
rat certiores:qui amore beniuolentiaq; in socios cõmoti,Agidem repente ferre auxilium cõpulere,
præsertim quũ Lacedæmonum iuuentus promptissime militiam posceret. Iuniores igitur e qbus
maxime constabat exercitus,tum quidem pauperes,attamen ære alieno soluti, vt ostẽdimus, quũ
post reditum ex militia,diuisionem agrorum faciendam sperarent,mirabili quodã modo Agidem
obseruabant:eiq; in omnibus libenter obsequebantur : adeo vt finitimis populis admirabile vi/
deretur: q; illos nemini nocentes mansuetcq; & sine vllo propemodum strepitu , per Peloponne
sum facientes iter intuerentur:multiq; græcorum vetusta tempora in memoriam redigentes, mu/
tuo sese interrogabant:qualem fuisse laconici exercitus obseruantiam putandum esset : quũ Age/
silaum,aut Lysandrũ,aut veterẽ illũ Leonidã habebat imperatores qñ qdẽ erga impuberẽ adhuc
imperatorẽ tanta sit exercitus reuerentia & obseruatio.At vero adolescens ipse frugalitate,& labo
rũ tolerantia,quum vestium atq; armorũ ornatu nihil a quouis gregario milite differret : mirabile
in se cunctorum studiũ concitabat:ditioribus tñ haudquaq̃ hæc rerum placebat permutatio:verẽ
tibus ne finitimis populis motus causam huius exẽpli nouitas præstaret.Interea penes Corinthũ
Arato congressus Agis, quũ de belligerandi ratione consultarent: prõptitudinẽ quandã non le/
uitati permistã, & audaciam nequaq̃ rationis expertẽ sibi inesse monstrauit.Dicebat enim : sibi op
timũ videri:vt hostibus intra illorũ fines bellũ inferrent:nec permittendũ: vt Peloponnesi claustra
ingrederentur.Se tñ in cunctis Arati consilius obtẽperaturũ:vt potè ætate grandioris ac imperato
ris Achæorũ:quibus ipse nõ imperaturus, sed auxilium laturus aduenisset. Verũ de his Bato Sino
peus aliter scripsit. Tradit enim Agidem, Arato iubente, noluisse pugnare.sed hunc ego Arati scri
pta de rebus his rationem afferẽtis legisse non arbitror.Scribit enim Aratus quũ oẽs propemodũ
fructus ab agrorum cultoribus in loca tuta conuecti sint:longe sibi melius videri hostes intactos
relinquere:q̃ pugnando summã totius rei in discrimen adducere.Postq̃ igitur Aratus hostiũ con/
gressum deuitans collaudatos socios dimisit:Agis magna in se admiratione cõcitata, domum re/
diit.Et iã Spartæ tumultus haud mediocris,magnaq; rerũ cœpta erat perturbatio.Agesilaus enim
Ephorus iterũ creatus,nullis erga ciues iniuriis abstinebat:dũmodo pecunias quacũq; ratione pa/
raret. Itaq; mensium tredecim exegerat tributa:q̃uis aperte legibus id agere phiberetur:nulla tpm
necessitate poscente.Post hæc illorũ quibus iniurias attulerat:metu perculsus : quũ se oĩbus odio/
sum esse animaduerteret:milites cum armis custodiæ causa circa se habere cœpit : quibus stipatus
veniebat in curiã:e regibus alterũ penitus cõtemnens: Agidẽ vero affinitatis potius q̃ regni causa
mediocriter honorans. Itaq; vix dum finito magistratu , rationẽ inibat:vt in proximũ quoq; tp̃s
Ephorus crearet.Ea res inimicis pperãdi causam attulit:quo imminẽs ab eo periculũ euitarent.Fa
cta igitur cõspiratione Leonidã palam e Tegea reuocantes in magistratu constituere:lætis animis
negotiũ spectante multitudine:q; ob phibitã ab Agesilao agrorũ diuisionẽ sese delusos deceptosq;
fuisse putabant. Attamen Agesilaum filius Hippomedon, qui pter eximias virtutes cunctis ci/
uibus charissimus erat, clãculum e periculo subtractũ seruauit incolumẽ. E regibus autẽ Agis qui
dem in asylum qd Calchichon appellãt:Cleombrotus autẽ in Neptuni tẽplum cõfugit. Huic ira
tior Leonidas,omisso tunc Agide,ad eũ capiendum cũ armatis militibus accessit : iuste se illi irasci
clamitans:q; quũ gener eius esset, insidiis comparatis exutum regno etiã e ciuitate pepulerat. Ad
ea Cleombrotus nihil respondere valens, tacitus incertusq; consilii sedebat. Chilonis erat Leoni/
dæ filia:quæ quum pater a Cleombroto dãnatus est grauiter, illius iniuriam ferens, auxilium affer
re constã fuerat:& a viro discedens, atq; apud patrem habitans, opera sua, quoad poterat , illius
leuabat calamitatem.Illo autem ex vrbe depulso discedente,mœsta lugubrisq; & aduersus Cleom/

Aratus Achæorũ imperator.

Leonidas i magistratu cõstituit. Hippomedon Agesilaũ patrem seruauit. Chilonis Leonidæ filia, & Cleõbroti vxor.

brotum indignabunda vixerat. Ea tunc igitur in contrarium vertente fortuna, apud patrem pro viro supplicare cogebatur. Itaque inter paruos alios filios media supplexque manus tendens apud eum consedit. Admirantibus cunctis mulieris tum benignitatem, tum pietatem erga virum praecipuam, atque ob id ipsum lachrymantibus, ipsa vt erat peplum incomposito trahens, comis nullo ornatu aut ordine fluentibus, Hunc mihi inquit habitum atque hanc formam o pater non Cleombroti miseri cordia imposuit: sed luctus qui post exilium tui calamitatem perpetuus mihi comes adhaesit. Verum igitur decet victore te rege, & in patriam restituto, in huiusmodi squalore versari! An vero splendidas & maiestate regia dignas vestes accipientem paulopost virum, cui virgo etiam nupsi, interemptum aspicere! qui nisi filiorum atque vxoris lachrymis flexerit seueritatem tuam: maiores etiam quam turpe voles temeritatis suae poenas dabit: siquidem me, quam vehementer amat, in conspectu suo morientem visurus est. Qua enim iam vltra fiducia inter caeteras mulieres mihi viuere licet! quippe cui nec apud virum nec apud patrem supplicanti misericordiae locus vllus relinquitur! Verum ea me conditione genitam puto: vt & vxor & filia semper apud meos misera atque contempta fore debeam. Quod siqua est idonea ratio deprecandi: illa me tunc vsam fuisse arbitror: quum viri iniustitiam accusans illius erga te saeuitiam detestabar: sed tu nunc omnes eius iniurias iniustissimas fuisse comprobas: siquidem regnum tanti faciendum esse demonstras: vt eius potiundi causa, & generos & filios necare fas esse arbitreris. Haec magna cum grauitate loquuta Chilonis, faciem supra Cleombroti caput deposuit: oculos vero lachrymis & moerore graues in eos qui circum adstabant defixit. Leonidas vero pauca cum amicis loquutus, Cleombrotum exulem esse iussit: filiam autem vt secum maneret orabat: quae eum vsque adeo sibi deditum agno sceret: vt viro qui tam grauiter contra se deliquisset, sui gratia pepercerit. Nec tamen id filiae persuadere potuit: sed surgenti viro filiorum alterum in manus tradens, alterum vero ipsa ex manu ducens, aram dei, iuxta quam consederant, venerata, vna cum viro e templo digressa est. magnum profecto virtutis exemplum: vt nisi penitus inanis gloriae tumiditate Cleombroti mens obcaecata esset: sibi felicius exilium quam regnum, ob talem mulierem existimare deberet. Pulso igitur Cleombroto Leonidas, Ephoris quoque magistratu se abdicare iussis, aliisque in eorum locum suffectis, ipse insidias Agidi parare adortus est: ac primo lenibus verbis hortari: vt omni timore deposito secum vna regnare vellet. facile enim a ciuibus veniam impetraturum: quod intelligant eum quum propter adolescentiam, tum propter ambitionem ab Agesilao fuisse deceptum. His verbis quum nihilo magis e sententia dimoueretur Agis: atque in ciuitate vitam duceret: Leonidas aperte illum insectari destitit: verum Amphares & Demochares: vnaque cum his Arcesilaus, frequenter illum adire, multaque cum eo loqui assueuerunt: & iam eosque familiaritatis processerant: vt e templo digressum, ad balneum quod non procul aberat, plaerumque deducerent, atque inde lotum rursus vsque ad templum prosequerentur. Erant enim iam pridem ob diuturnam consuetudinem summa illi familiaritate coniuncti. Praecipue vero inter ceteros Amphares: qui vestes plerasque ab Agesistrata dono capiens, conuiuio quoque ab eadem persaepe excipiebatur. In maxime insidias Agidi comparans vehementer Leonidam atque Ephoros, equorum numero ipse erat vnus, contra Agidem irritabat: mulieribus facile se Leonidam placaturum esse dictitans. Quum igitur Agis assidue se intra templum contineret: nisi quum forte ad balneum, quod antea diximus, proficisceretur: ibi eum deprehendere cum extra templum esset, statuerunt. Igitur lauantem illum aliquando conspicati, redeuntem postea ad templum obuiam facti salutauere: atque inito (vt antea consueuerant) sermone, iocis risuque fraudem dissimulantes perducebant. Qui usque ad obliquum viae quae ad carcerem ducit peruenissent: Amphares qui ob magistratum quem gerebat, Agidi inter eundum propius adstabat, apprehensa veste: ego te inquit ad Ephoros Agis deduco: rationem eorum quae in magistratu gessisti dicturum. Demochares: vero & robore & magnitudine corporis praestans, veste circa eius collum obuoluta, reluctantem trahebat. Caeteri vero ad id negotium preparati retro prosequebantur. Quumque nemo auxilium ferre auderet: omnium ope destitutus in carcerem coniectus est. Iamque Leonidas mercenarios milites cum armis ducens aderat: & totam domum armatis circumsepserat. Ephori autem ad Agidem ingressi cum senatoribus aliquot, quos vna secum sentire nouerant: vt iudicii speciem quandam praeberet, iusserunt Agidem de rebus a se in administranda rep. gestis dicere. Quum ad haec Agis: illorum cognita simulatione: subrisisset: Amphares impudenter illum se dixit accusare: alius vero: quasi euadendi periculi occasionem monstrare volens: interrogauit: an quae gesserat ab Agesilao & Lysandro coactus gessisset! Quum ille se a nemine coactum ea gessisse fateretur: sed Lycurgi amore atque admiratione commotum: eandem reipu. gubernandae rationem inire voluisse: rursus idem Ephorus: an talia se aggressum fuisse poeniteret interrogauit. Agis vero nulla se tangi poenitentia pro his dixit: quae prudenter honesteque consuluisset: quis mortem sibi ea de causa subeundam animaduerteret. His auditis Ephori morte damnatum ut in Decada ipsum deducerent: ministris praecepere. Est autem Decas in carcere locus: in quo morte damnatos strangulari consuetudo fuit. Animaduertens autem Demochares ministros Agidem attrectare non audere: nec non & conductos milites id muneris refugere: quod nefas arbitrarentur corpori regio manus afferre:

Agis comprehensus & in carcerem coniectus.

Decas.

nus afferre: ipse minitabundus & aduersus illos conuitia iactans, in eum quẽ diximus locum Agidem traxit. Et iam captiuitatis huius ad populum fama peruenerat: & fluctuãtis multitudinis strepitus ante carceris ianuam audiebatur: iamq; Agidis mater & auia ad carceris fores peruenerant: clamoribus atq; vlulatibus petentes: vt Lacedæmonum regi apud suos ciues dicendi causam potestas fieret. Quibus rebus Agidis hostes perterriti supplicium de ipso sumere properabant: veriti ne futura nocte frequẽtior cõueniens multitudo e carcere ipsum diriperet. Deductus igitur ad supplicium Agis, quum lictorem plorantem, & circa opus titubantem animaduertisset. Omitte pro me has lachrymas amice inquit. Sic enim iniuste, contraq; ciuitatis leges moriens, longe melior sum: quam qui me nuper dãnarunt. atq; hęc dicens vltro collum laqueo innectendum præbuit.

Agidis interitus.

Amphares post hæc ad carceris ianuam veniens, quum Agesistratam ob doloris magnitudinem humi postratam offẽdisset: propter eam quam secum habuerat familiaritatem, manu illam subleuãs, nihil est inquit quod de Agide pertimescas: nulla enim ei vis aut crudelitas affertur: quinetiam si placet ad filium ingredi potes. Ipsa vero vt matrem quoq; ducere liceret rogante, nihil inquit Amphares ipsam etiam tecum ducere prohibet. Ambas itaq; de manu sumens quum introduxisset: carceris fores post se claudi imperat: & Archidamiam sane præcedere iussit: mulierem iam propemodum senio confectam: sed quæ maximo honore summaq; apud ciues dignitate, & de publicis rebus peritia haberet. Hanc igitur, vt dixi, pręcedentẽ quum interfici Amphares pręcepisset: Agesistratam ad filium ingredi iubet: quæ vt primo locum ingressa est humi iacentem filium, ac matre mortuã qdẽ, verũ adhuc e laqueo pendentem conspexit: atq; ipsa ministros adiuuans quum propriis manibus e laqueo matrem deposuisset: iuxta Agidis corpus extẽsam composuit: vtrũq; vna & eadem contegens veste.

Archidamię exitus.

Tum supra filii corpus procũbẽs, diuq; faciem illius exosculata. Nimia filii in patriam charitas, nimiaq; humanitas ac mansuetudo te simul inquit & nos perdidit. Amphares autẽ ab ostio carceris ista prospiciens, ac simul voces exaudiens, locum in quo ipsa erat ingressus iracundia exæstuans, q; talia inquit filio suasisti Agesistrata, eadem tu quoq; ex passura. & Agesistrata sese laqueo submittens, in hoc dũtaxat inquit Spartæ vtilis fui.

Agesistratę mors.

Quum tanti sceleris fama in populum manasset: & tria essent elata cadauera: nõ tñ apud ciues poterat timor: quin palã de his quæ gesta fuerant quererentur: atq; apertum odiũ in Leonidã, Ampharẽq; demõstrarent: nihil scelestius, nihil magis impiũ Spartæ gestum esse dictitantes: ex quo Dorii Peloponnesum tenuere. Lacedæmoniorũ enim regi ne in pugna quidem obuiantes hostes temere manus afferre audere: sed retrocedere potius cõsueuisse: regiã maiestatem venerantes. Itaq; quũ permulta aduersus græcos Lacedæmonii bella gesserint: vnũ dũtaxat Cleombrotum ante Philippi tẽpora in Leuctris vulneratum occubuisse memoriæ ꝓditũ est. Messeni vero Theopõpum quoq; ab Aristomene interfectum asserunt: q̃bus minime assentiuntur Lacedæmonii: neq; enim interiectũ, sed vulneratum dũtaxat fuisse perhibent. Verum hæc ambiguitatis nõnihil habent: sed Spartæ qdẽ primũ Agidẽ ex his qui regnarunt, ab Ephoris interfectum fuisse constat: opus sane pulcherrimum & Sparta dignum in ciuitate moliri ausum: quũ & in ea esset adhuc ætate constitutus: in qua homines siquid errauerint, facile veniam cõsequi solent: atq; ab amicis potius quã inimicis accusandus: q; & Leonidam periculo liberauerit: & tñ cæteris adhibuerit fidei: q; esset ingenio mitis ac perhumanus. Interfecto Agide, Leonidas fratrem eius Archidamũ q; repente ex vrbe aufugerat, cõprehendere non valuit. At vero Agidis vxorem cũ infanti filio relictam, quũ ex mariti domo inuitam abstrahi iussisset: Cleomeni filio q̃q̃ admodũ adolescenti in matrimoniũ dedit. neq; enim illã alteri nubere volebat: q; quũ esset Gilippi filia, magnas ex illius hæreditate diuitias possidebat. præterea corporis forma cęteris ætatis suæ mulieribus præstare dicebatur.

Cleomeni Leonidæ filio Agidis vxor nubit

Hæc igitur Cleomeni coniuncta, q̃uis extremo odio Leonidã odisset, summo tñ amore & beniuolentia Cleomenem cõplexa est: q & ipsam mutuo diligens nõ parum eius sortẽ miserabatur: si qñ Agidis memoria incidisset. atq; eo magis illã amabat: quo magis defuncti viri memoriã colere animaduertebat. Itaq; sæpius illam de rebus ab Agide gestis interrogabat diligenter: his quæ ab ea dicerentur mentẽ adhibens: quũ Agidis mẽtem consiliaq; referret. Erat autẽ gloriæ appetens: magnanimusq; natura Cleomenes: ad frugalitatem vero modestiãq; non minus Agide procliuis: cautione vero ac mansuetudine nequaq̃ par. sed inerat animo stimulus & appetitus quidã vehemẽtior ad id qđ honestũ sibi videbat, assidue ipsum cõpellens.

Cleomenis natura.

Itaq; optimũ fore putabat: si volẽtes ciues ad honestã viuendi normã redigere posset: sin minus: non absurdũ esse arbitrabatur: ipsos per vim ad meliores mores cõpellere. Nec sane placebãt ei desidia voluptasq; ciuitatis: q̃bus plærosq; deditos animaduertebat. Regis vero mores nulli negotio animũ intendẽris modo ne qs otium cui vacabat interpellaret: præterea delitiarum prosequutionẽ summopere dãnabat. Nã ex hac regis negligentia fiebat: vt publicarum rerum cura posthabita, quisq; lucro & cõmodis propriis indulgeret. Exercitationis vero modestiæq; iuuentutis, ꝑterea æqualitatis ac fortitudinis, quę omnia simul cum Agide interierant, ne meminisse quidẽ satis tutum putabatur. Traditur adolescentẽ adhuc Cleomenẽ philosophię operam dedisse: quum Sphetus quidã Boristhenes Lacedæmonẽ veniens erudiendis adolescẽtibus vacaret. Hic Sphetus

Cleomenes philosophiæ operã dedit.

Spetus zenonis discipulus.
Tyrtheus poeta.
Cleomenes post Leonidę mortem regnum suscepit.
Xenarus.

inter zenonis Citiei discipulos princeps habebatur. Hic igitur magnitudinem animi ac fortitudi
nē quā in Cleomene dep̄chenderat, vehementer amans: magis magisq; illius ambitionē excitaue
rat. Nā Leonidā illum vetustiorē memorię proditū est: interrogatū aliquando: qualis sibi poeta fu
isse videretur Tyrteus: respondisse: bonum ad iuuenum animos incitandos. Illius enim carmini-
bus permoti tanq̄ aliquo furore correpti, nullis parcentes periculis in pugnas ruunt. Verū Stoico
rum disciplina acumen habet quoddā: quo magna & acuta ingenia facile ad securitatem erigun-
tur: ita vt nihil pertimescere consuescant: ꝙ si in facilem ac mansuetum animum inciderit: illum in
proprio bono conseruat: atq; corroborat. Igitur post Leonidę mortē quū regnū Cleomenes susce
pisset: ciues omnino moribus solutos animaduertit: quū diuites luxurię delitiisq; vacantes reip. cu
rationem contemnerent: plebs autem erga priuatas res male sese habens: ad bellum penitus inuti-
lis: procul ab omni dignitatis aut honoris cura vitam duceret: & regię quidē potestatis nomen
dūtaxat apud se esse conspiciebat: potestatem vero oīum: rerū statum permutare constituit. Erat
ei inter amicos pręcipuus quidā nomine Xenarus: qui quū illum in adolescētia adamasset: quod
inspirare appellant Lacedæmonii: postea semp in eius permansetat amicitia. Huius igitur animū
explorare cupiens Cleomenes: consilium dissimulans rogitabat: qualis illi rex visus fuisset Agis: &
quo pacto, quorūq; consilio eam reip. instituendę viam ingressus esset. At Xenarus primo non in
uitus talia meminisse: & libenter singula quonam pacto gesta essent enarrare. Post vbi Cleomenē
his rebus magis permoueri atq; adhibere animum intellexit: ꝙ eadē sæpius narrata rursus etiam
peteret audire: iratus ei quasi non satis mentis compos esset, paulatim sese ab eius colloquio con-
suetudineq; remouit: nulli tamen dissensionis causas aperiens. Igitur abnuente negotium Xena-
ro, Cleomenes alios quoq; amicos idem animo habituros existimans, ipse intra se rei totius peta
gendę modum componere statuit. Quūq; in bello faciliorē q̄ in pace ad res permutandas occa-
sionem fore putaret: aduersus Achæos ciuitatem concitauit: ipsis vltro calūniæ materiam submi-
nistrantibus. Aratus enim plurimum inter Achæos ea tēpestate potens, Pelopōnesum omnē in
vnam conferendi tributi redigere societatem conatus est: atq; hunc sibi multorum laborum & diu
turnę militiæ finem proposuerat: putans ita demum ab externis hostibus Peloponnesios insupe-
rabiles fore. Quum huic reliqui ferme omnes assentirentur: Elienses, Lacedæmoniiq; aduersabātur
& pręterea Arcadum pars: quę Lacedæmoniis fauebat. Igitur post Leonidę obitum: Aratus Ar-
cadibus bellum intulit: eos maxime qui Achęorū finibus adiacēt cladibus premēs. Lacedęmonios
vero & Cleomenē, ꝙ esset admodū adolescēs, contēnebat. His de causis Ephori cōmoti Cleome-
nē cum exercitu misere: vt Palladis templū in Veluina positū occuparet. Illinc enī in agrū laconi
cū ingressus patet: & tū forte Lacedęmoniis de eo loco aduersus Megalopolitanos erat discepta-
tio. Hūc igitur locū Cleomenes occupatū quū muris pręsidiisq; muniisset: Aratus nulla prius bel

Bellū a Lacedæmoniis duce Cleomene: cū Achæis gestum.

li denūtiatione facta, noctu exercitū ducēs in Tegeatas & Orchomenios ꝓficiscitur: sperās p ꝓdi-
tiones eas vrbes, occupare posse. Verū ꝓditoribus ob timorē ꝓmissam operā haud quaq̄ pręstāti-
bus, Aratus eodē quo venerat itinere, regressus est: putās ꝓfectionē hāc ob celeritatem latere. Ad
hunc Cleomenes ironia quadā & dissimulatiōe vtens, tāq̄ ad amicū scripsit: rogans quā in partē
noctu duxisset exercitū. At hæc Aratus rescripsit: nuntiatū sibi eē: velle Cleomenē Veluinā muni
re: se vero vt id ꝓhiberet noctu cum exercitu ꝓfectum. Ad ea Cleomenes alio misso nuntio, se qui
dem his quæ ille respondisset fidem adhibere inquit: sed rogare: nisi quid forte sit impedimēto: vt
rescribat: quanam de causa laternas secum & scalas detulisset. Ad hoc dictū subridēs Aratus, qua
lis iste esset adolescens interrogauit. Tū Democrates Lacedæmoniorū exul: ego tibi inquit siquid
aduersus Lacedęmonios molins, properādum censeo: anteq̄ pullus hic per ætatē aculeo vti pos-
sit. His peractis, Cleomeni cum paucis admodū equitibus, & peditibus trecētis in Arcadiam ad
concitandū bellū profecto, Ephori magnitudinē belli formidātes, vt retrocederet imperatūt: quo

Exercit⁹ viginti miliū peditū: & eqtū mille.
Palātium.

rum ille p̄ceptis quū paruisset: Aratus repēte Caphyias occupauit. Tum Ephori Cleomenē rursus
ad ea loca exercitum ducere p̄ceperūt. qui quū Methydrio capto argolicū agrum p̄uaderet: Achęi
viginti milium peditum, & equitū mille exercitū emisere. Quibus copiis Aristomachus p̄erat im
perator: qui quū apud Palantiū sese Arato cōiunxisset: Cleomenes pugnandi copiā hostibus fecit
Verum Aratus eius audaciā reformidans, imperatorē a certamine deterrens: retrocedere horta-
tus est. Qua propter multis probris ab Achæis lacessitus, a Lacedęmoniis vero delusus atq; con-
tēptus abiit: ꝙ eos rantopere metuisset: quū nō amplius quinq; milibus militum per id temporis
in exercitu habuissent. Ex hoc magna Cleomenes audacia vir haberi cœpit. Ipse quoq; maiore iā
inter ciues fiducia versabatur: plęriq; illius gesta cōsiderantes, veterū regū sibi venire in memoriā
assererent: sub quibus Lacedęmonii nunq̄ de numero hostium, sed vbi nam cōsedissent percōtari

Cleomenes Achęorū exercitū fugauit.

soliti fuerunt. Post hæc Eliensibus ab Achęis bello pręssis, Cleomenes auxiliū ferens, primo aduē
tu circa Lyceum Achęorū exercitū fugauit: & fugiētes insequutus ꝑmultos occidit: plurimos etiā
viuentes cepit: atq; ita fusus fugatusq; exercitus est: vt Aratum in ea pugna cecidisse apud plærosq;
fama vulgauerit. Verum ipse diligēter occasione captata, repente ex pugna Mantineam se contu

litatq; eam vrbē nihil tale suspicantibus ciuibus, improuiso adortus quū occupasset, præsidiis firmauit. Igitur Lacedæmonii quū belli cœpta haudquaq̄ succederent: Cleomenē eorū quæ in exercitu gesserat rationē reddere postulabant His causis pmotus Cleomenes, Archidamū Agidis fratrē Messana Lacedæmonē reuocare cōstituit: q ad eū ex altera familia successiōis iure regnū spectabat: existimans ita demū Ephororū potestatem imbecilliorē futurā: si regnū omni ex parte perfectū stabilitūq; fuisset. At hi qui interficiendi Agidis causa fuerāt, veriti ne regnū capiente Archidamo, p petrati sceleris pœnas darent: clanculū venientē læti exceperetatq; in vrbē deductū interfecerunt: siue inuito Cleomene: vt Philarchus arbitratur: siue amicorum cōsiliis persuaso. Magna etenim facinoris huius culpa in eos redūdauit: q Cleomenē huic sceleri p vim assentiri coegissent. Post hæc rursus ad pmutandū statū ciuitatis intendens animū, Ephoris pecunia delinitis, vt sibi exercitū decernant psuadet: multos sibi p matris humanitatē liberalitatēq; concilians. Ea siquidē pecunias assidue filio subministrās: apud oēs gratiā inire conabatur: quinetiā quo maiorē filio conciliaret beniuolentiā: q̄q̄ penitus a nuptiis eius animus abhorreret: cū viro qui plurimū per id tēporis in ciuitare poterat, in matrimonium iungi passa est: vt per eum stabiliorē filio potentiā constitueret. Educēs igit exercitū Cleomenes Leutas Megalopolitani agri ciuitatē occupauit. Aduersus hūc Achæi Aratum cū exercitu proficisci iubēt: & sub ipsa vrbe structis aciebus quū dimicassent: parte dūtaxat exercitus Cleomenes superatus est. nā vallem quandā satis profundā Aratus Achæos transire persequēdi causa phibuit. Id Lidiades Megalopolitanus quū animaduertisset: ira simul atq; indignatione percitus, equites qui secum aderant cohortatus in hostes emisit: qui dū fugientes persequuntur, incautius in locū multis arbustis vinetisq;, ptereа fossis & murorū ruinis impeditissimū deuenere: qđ vbi Cleomenes animaduertit: Tarentinos & Cretenses milites impeditos hostes inuadere iubet. a quibus Lydiades cū omni equitatu circūuentus fortiter dimicans occubuit. Hac victoria sublati Lacedæmonii magno clamore in Acheos ferebantur. Quūq; nō procul iā abessent: oēm exercitū in fugā vertere: in qua quū plurima ēt cecidissent reliquorū corpora ad sepulturā petentibus hostibus concessit Cleomenes. Verū Lidiadę cadauer ad se portari iubēs, quū purpureo amictu coronaq; ipm ornasset, ad Megalopolis portas deferri pcepit. Hic Libiades vir magna virtute atq; animo fuit: qui ēt deposita tyrānide, ciuibus in libertatē restitutis persuasit: vt sese ac ciuitatem Achæis permitterēt. His ita gestis Cleomenes maiora iā animo pcipiens, non dubitabat, quin facile Achęos esset superaturus: modo rebus domi pro suo arbitrio vti posset. Igit Megistonū vitricū suū admonet: opus esse, vt pulsis e magistratu Ephoris, & priuatorū ciuium fortunis in cōmune positis, atq; oībus ciuibus ad æqualitatē redactis, totius græcię principatū Lacedæmoniis vendicent: quibus ille quū facile assentiretur: paucos preterea ex amicis huius consilii participes assumpsit. Talia meditante Cleomene, forte accidit: vt ex Ephoris cuidā in Pasiphaes templo dormienti somniū appareret huiusmodi. Videbatur enim quo in loco Ephori iuri dicēdo conuenire assueuerant, vnam dūtaxat sellā existere: quatuor autē quę aurea fuerant, deiectas esse. quo spectaculo quū ipse attonitus miraretur: vocem e templi adyto visus est audire: quæ diceret, hoc Spartę fatale esse. Hæc vt gesta fuerant, quū Ephorus Cleomeni nuntiaret: primo quidem turbatus Cleomenes, ne forte sui tentandi gratia hęc ab Ephoro fingerentur, suspicabatur. Postq̄ vero nihil illum mentiri animaduertit: maiori fiducia destinatum iam animo opus aggrediens: quotquot in ciuitate suspectos habebat: & quos cœptis suis censebat aduersari, secum in exercitu ducens Ireā & Alseā Achęorum ciuitates cepit: & frumēti plurimū Orchomenium importari iussit. Inde cōtra Mātineam duxit exercitum. Itaq; multis magnisq; negotiis ciues implicans, & modo huc, modo illuc rapiēs exercitum, effecit: vt magna pars illorum, quos secum duxerat, vltro ab ipso peteret: vt in Arcadia subsistere liceret. Post hęc mercenarios milites secum ducens, Spartam redit: atq; in itinere plurimos, quos sibi fidos esse nouerat, consilia cum ipsis communicando, rei gerendæ socios adiunxit: tātaq; celeritate iter illud cōfecit: vt pene cœnātes oppresserit Ephoros. Quum enim ciuitati iam propinquaret: Euriclidam ad locum vbi Ephori cōuiuabantur præmittit: quasi noua quędam ab exercitu nuntiaturum. Tyrichium vero, ac duos ex his qui secum fuerant educati, quos Lacedæmonii Samothracas appellant, cum paucis militibus subsequi iubet. Quūq; adhuc Euryclidas apud Ephoros in colloquio versaretur: superuenientes qui a Cleomene missi fuerant, nudatis gladiis Ephoros inuasere. Itaq; primus oium Agileus in ipso impetu grauiter saucius quum sese mortuū simularet, diu immobilis humi prostratus iacuit: demū nemine animaduertente: in sacellum Timori dicatū, qđ triclinio proximū erat: clanculum se pripuit. Id quū sp alias clausum esse cōsueuisset: tunc forte quadam, Agylei bono omine, patebat. In id ingressus Agyleus hostio clauso, delituit. Quatuor vero interfectis Ephoris, supra decem etiam ex his qui auxiliū ferre voluerant cecidere. Eorū vero qui inermes quietiq; spectabant: nemini oīno vis est allata: nec volentium ciuitate egredi quisq̄ phibitus est: quinetiā Agileus postridie a facello digressus, veniam meruit. Sunt autem apud Lacedęmonios non timori tantum: sed morti etiam, & risui & aliis huiuscemodi affectibus templa dicata. Timorem autem non sicut alios dęmonas venerantur: quos tanq̄ noxios abesse procul a ciuitate vo

Archidamus Agidis frater interfectus.

Leutas ciuitaté Cleomenes occupauit.

Lidiades interfectus.

Magiston⁹ Cleomenis vitricus.

Cleomenes Iream & Alseam ciuitates Achæorum cepit.

Tēpla apđ Lacedęmonios timori, risui, & morti dicata.

luntsed temp.maxime timore contineri arbitrantur. Idcirco Ephori quũ primo ineunt magistratum, vt Aristoteles inquit, dimisso per vrbem præcone, ciuibus præcipiunt: vt singuli barbam circa mentum tondeant: & legibus obseruandis intendant animũ: ne forte contra quempiam sæuire cogantur. Atqui (vt arbitror) de tondenda barba præceptũ eo spectat: vt iuniores etiam in rebus minimis optẽperare magistratibus assuescãt. Quinetiã fortitudinem non carentiam metus, sed ignominiæ ac turpitudinis: timorẽ quẽdam existimasse prisci videnẽ. Qui enim maxime leges timẽt, ii aduersus hostes audacissimi sunt: & aspera laboriosaq; perpeti minime formidãt: qui male audire plurimum timent. Recte itaq; dixisse videtur poeta inquiens: Hinc timor, illinc vrgebat verecundia. Homerus quoq; dicentem inducit Helenam. O metuẽde mihi semp sempq; verende Chare socer. & alibi: Taciti ac trem ebundi verebantur ductores suos. Nam vereri timereq; præcipuum multitudinis esse videtur. Propterea Lacedæmoniis iuxta Ephororum triclinium timoris sacellum positũ est. Postridie Cleomenes octoginta ciues proscriptos in exilium misit: disiectisq; Ephororum sellis, vnã dũtaxat stare permisit: in qua sedens ipse iura populo dicturus erat. Post hæc aduocata concione, de his quę ab eo fuerãt acta disseruit: & a Lycurgo narrãdi principium faciens, dixit eius regis tẽporibus seniores quosdã regibus ad consultandum adhibitos fuisse: atq; eo pacto diu rẽp. diligenter administratam nullo alio eguisse magistratu. Procedente vero tempore quum bello Messenensi magno sane ac diuturno reges ad exercitũ impliciti tenerentur: nec domi iura dicundo vacare possent: quosdã ex amicorum numero a regibus fuisse delectos: qui domi apud ciues interea regis vicẽ gerentes Ephori sunt appellati: diutiusq; hanc permansisse consuetudinem: vt Ephori ꝑ ministris regum haberenẽ: inde paulatim oẽm in se transtulisse potentiam: eoq; iam licentię peruenisse: vt se orsum a rege magistratũ propriũ Ephoriam constituerint. Eorum vero quę antea dixisset signum esse: q accersentibus regem Ephoris, nec primæ nec secundæ vocationi rex paret. Tertio vero vocatus, exurgens ad eos proficiscitur. At primum quidem Asteropeium quendam fuisse: qui maxime Ephororũ potentiam auxerit: quem multis post Lycurgũ ætatibus hunc magistratum gessisse cõstat verum se arbitrari satius fuisse potentia quã habebant vti moderate: q̃ oẽm sibi licentiã arrogãtes, legitime a rep. institutã legis potestatẽ soluere conari: quod eos iam sæpenumero tentasse non est obscurũ: quum regum alios e ciuitate pepulerint: alios indicta causa extremo affecerint supplicio, quod sane haud quaq̃ vltra fuerat tolerandũ: vt pulcherrima diuinissimaq; omnium quę vnq̃ Spartæ fuerint potestas, horum superbia licentiaq; interiret. Quodsi mihi inquit sine cuiusq̃ cædelicuisset, inueteratos ciuitatis morbos sanare: nimios videlicet sumptus atq; delitias: insuper æris alieni magnitudinem atq; vsuras: tum his etiam antiquiora mala, diuitias ac paupertatem: felicissimum vtiq; regum oium me fuisse arbitrarer: q tanq̃ medicus absq; dolore patriæ mederi voluissem. Nunc autem necessitatis huius Lycurgum testem imploro: qui quum neq; rex esset: nec vllum omnino gereret magistratum: sed priuatus regnum occupare volens, cum armis in concionẽ processit: cuius timore percitus Carilus rex confugit in tẽplum. Inde q erat ingenio mitis & amator patriæ, repente Lycurgo in rebus agendis socium sese ꝑbuit: eũq; in permutando statum ciuitatis adiuuit. Satis igitur ipsa re cõprobauit Lycurgus: nõ facile posse absq; vi & timore statum ciuitatis permutari: quibus ego tamen modestissime vsus sum: eos dũtaxat eiciens e ciuitate: quos Lacedæmoniorum saluti impedimento futuros esse cognoueram. At vero oẽs qui sunt in ciuitate, oportet agros reliquasq; fortunas in commune conferre: atq; omne æs alienum debitoribus condonare. Præterea ex peregrinis eos eligere: qui nobiscum vna in ciuitate habendi sunt: vt hoc pacto optimi omnium quadentes Spartiatæ, ciuitatẽ a periculis tutari possint: vtq; Ætolis & Illyriis ꝑdas e Laconica abigendi finẽ imponamus. siquidẽ ipsi ob id dũtaxat talia audent: q vacuam defensoribus regionem cõspiciunt. His dictis primus ipse fortunas omnes in medium cõtulit. Idem & victricus eius Megistonus & amicorũ cæteri: quos oẽs subinde ciues subsequuti sunt. Ager etiã omnis æqua in singulos portione diuisus est: cuius partem his etiam quos in exilium miserat adiudicauit. Tum ciues oẽs in certos distribuit ordines: ac rebus iam quiete constitutis, colonis quos fidissimos esse arbitrabatur, quiq; ingenio ꝓstabant, ciuitatem suppleuit: & militum quatuor milia ex iisdem conscripta docuit pro lanceis, sarissis vti: quas vtraq; manu & gestare & torquere assuefecit. Præterea clypeum non ex annulo suspensum, sed brachio insertum gestare docuit. His peractis, ad iuuenũ disciplinas & viuendi normã instituendam conuertit animum: in quo Sphero præcipue adiutore vsum fuisse tradunt: & repente gymnasia palæstrasq; satis congruo erexit ornatu. Pauci igitur necessitate coacti, sed hi etiam quis inuiti, verum pars maior volens, in generosam & veterem laconicam viuendi consuetudinem rediere. Quinetiã quo Monarchię nominis insolentiam leniret, Euclidã fratrem secum regnare iussit: & tunc dũtaxat apud Spartiatas duos ex eadem familia regnare contigit. Rebus igitur vrbanis ita vt diximus constitutis, quum audisset Aratum atq; Achæos maxime se per id tẽporis ciues esse arbitrantis Cleomene ꝑpter regni nouitatem ab vrbe nequaq̃ discessurum putarent: ne tanta rerum perturbatione cõmotã, atq; adhuc suspensam relinqueret ciuitatem: non indecorũ, nec inutile fore putauit, sui exercitus ꝓmptitudinem & feroci-

Cleomenis ad cõcionẽ oratio.

Ephoriæ magistratꝰ nomen.

Cleomenes oim fortunas in medũ cõferri iussit.

Cleomenes Euclidã fratrẽ secũ regnaꝛ iussit.

tatẽ hostibus ostẽtare. Igitur agrum Megalo politanũ ingressus, lateq; cũcta populatus, ingenti ꝑ
da ditatum exercitum reduxit: quũ plurimũ detrimenti hostibus intulisset. Inde venientes Messana
bacchanalium artifices apprehẽdens, constituto pro tẽporis & loci opportunitate theatro, in ho
stili terra minas cõferens quadraginta, per integrum diem ludos instituit: eosq; sedens ipse specta/
uit: nõ ꝙ spectaculi admodum voluptate aut cupiditate teneret: sed tanq̃ hostium dedecori insu/
dans, ac simul licentiam & contẽptum ostentans suum. Cõstat ex regiis græcoꝝ exercitibus, hunc
solum neq; minos aut psaltrias, neq; fidicinas habuisse: sed omni penitus adulatione ac scurrilita
tẽ omniq; petulantia carebat: quũ iuuenes perdiscẽdis moribus, senes vero iisdem edocendis ope/
ræ plurimum ac tẽporis impertirent. Q̃d siquando relaxationis aliquid affectarent: eam facetiis li
beralibus, iocisq; nõ turpibus inuicem certantes assequebant: quod vel maxime Laconũ esse videt.
Quid vero vtilitatis habeat huiusmodi iocãdi genus: in his quæ de Lycurgo scripta sunt, enarra/
uimus. Verũ inter omnes rex ipse cęteris erat ꝓceptor egregius: modestam & frugalem vitã ducẽs:
nihil fastus aut delitiarum habentẽ: ac velut optimũ exemplũ viuẽdi. Q̃d sibi ad res gerendas adiu
menti plurimũ attulit. Siquis enim alios ad reges accesserit: nõ tã diuitiarum & luxus magnitudi/
ne obstupescet: q̃ superbiã atq; insolentiã oderit: quibus fastidiose atq; aspere in eos qui sua opera
indigent, vti consueuerunt. Qui vero Cleomenẽ adibant: quũ tamen rex dici simul & haberi vel
let: non purpurã, nõ laticlauũ: nõ tricliniorum aut sellaꝝ ingentes apparatus conspiciebant: non
lictoꝝ aut ianitoꝝ turbã: non scribaꝝ multitudinẽ: qui diu multũq; rogati vix tandẽ per literulas
respõdere dignãtur: sed ipse breui tunica amictus vltro sese venientibus offerẽs aderat: petentibus
comiter benigneq; respondens: summaq; humanitate & loqui & audire paratus. Itaq; inter popu/
lares hoĩes vtcunq; sors tulisset, humaniter benigneq; versatus, charus acceptusq; omnibus erat:
solum hunc dignum qui ab Hercule natus existimetur dictitantibus. Cœnandi vero quottidianus
apparatus vno dũtaxat posito triclinio erat: isq; exiguus sane, laconicę parsimonię conueniens.
Q̃d si seniores quosdã aut hospites conuiuio adhibuisset: lecti alii duo sternebãtur: ac paulo lauti/
us ministri mensam struebant: nõ aromatũ dulcedine aut varioꝝ saporũ genere cõditis dapibus:
sed tñ vt copia largior paulo, & vinũ aliquãto suauius esset. Nã amicorum cuidã aliquãdo subira/
tus est: ꝙ hospites conuiuio suscipiens, vinum nigrum dũtaxat, & panem duratum igni apposuis/
set: sicut in Lacedæmonum celebritatibus, quã Phidiciam nuncupant, fieri consueuit. Non enim
oportere inquit erga hospites tam exacte laconicũ morem seruare. Sublatis autem mensis tripes
ęneus cum ęneo cratere qui vino plenus erat inferri consueuit. Duę pręterea ex argẽto phialæ co/
tylas binas capientes: & argentea pocula admodũ parua. his quantũ cuiq; libuisset bibere licebat:
nolenti aũt nemo poculũ porrigebat. Aurium vero oblectatio nec aderat sane: neq; admodum ex/
petebatur. Ipse enim sermone suo potationes oblectare consueuit: nunc ab aliis qppiã interrogãs
nunc aliqd ipse narrans: q̃d nec seria grauitate vacaret, & esset grata festiuitate iocoq; non petulan
ti conditũ. Largitiones autem quibus alii reges ad capiendos hoĩes vti consueuerunt, iniustas pe/
nitus ac rege indignas arbitrabat: at sermone blando atq; humanitate complecti homines, ꝓterea
fide atq; integritate ad se amandum eosdem allicere, honestissimũ & maxime regi conueniens exi/
stimabat. Primi igitur Mantinenses ipsum noctu venientẽ in vrbem introduxere: ꝓsidioq; Achæo/
rum deiecto sese atq; vrbem illius arbitrio permiserunt: quibus ipse rempu. & reges restituens, ea/
dem die Tegeam est profectus: & paulopost per Arcadiã iter faciens Pheras Achaię vrbem perue/
nit: eo proposito vt vel pugna cum Achæis decertaret: vel Aratum pugnam detrectantem quasi
victum superatumq; ex Achaia pelleret. Erat aũt Arati apud Achæos potentia maxima. Igitur po
pulariter egressis in campum Achæis, quum castra in dimis Ecatonueũ posuissent: accedens Cleo
menes medium se inter dimas & hostium exercitum collocauit. Inde audacter Achæos prouocãs,
vt secum congrederentur effecit: ipsisq; superatis, & in fugam versis, plurimos in pugna interfecit:
multos etiam viuentes cepit. Post hanc pugnam motis ad Langum castris, atq; inde Achęorum
pulso pręsidio, ciuitatem Eliensibus restituit. Sic igitur afflictis Achęorum opibus, quum singulis
annis exercitum educere. Aratus consueuisset, tunc militiam recusabat: excusationes quasdam sa/
ne inualidas petentibus atq; hortantibus Achæis ꝓtendens: quod ipsum nõ satis honeste facere
videbatur: qui in tempestate gubernaculum deteriori concederet: & traditam sibi a ciuibus neglige
ret potestatem. His auditis, Cleomenes missis ad Achęos legatis nihil asperum aut superbum po/
stulabat. Verum paulopost alios submittens, vt sese in eius dederẽt potestatem, sibiq; principatum
concederent ciuitatis petebat: aliud nihil eis allaturum esse promittens. Nam & captiuos reddere,
& ademptos agros restituere se velle dicebat. Quum ad ea consultanda inducias Acheo postulas/
sent: & Cleomenem in Lernam ad colloquium vocarent: ꝙ ibi totius gẽtis concilium indixerant:
accidit vt quum in itinere aquam bibisset Cleomenes: sanguinis fluxu repente commoto: prope/
modũ suffocaretur: & vocis vsum penitus amitteret. Quapropter nobiliores ex captiuis ad Achæ
os remittens: & colloquio in aliud tempus dilato, ipse ad curandã valetudinẽ Lacedæmonẽ ingres
sus est. Creditur hanc viri cunctationẽ extremã rebus gręcię perniciem attulisse: quæ illius ductu

Regũ quæ soleat eẽ supbia & aspitas in eos q sua opera indigent.

Cleomenis quanta fuerit facilitas atq; humanitas.

Phidicia.

Cleomenes Mãtinẽses sese dedẽtes recepit.

Dimę.

Cleomenis cõtra Achęos victoria ad dimas.

Langum.

Lerna.

& auspicio, ꝑsentibus malis liberari:& certe Macedonum superbiam atq; auaritiam euitare facile poterat. Aratus enim siue ꝙ Cleomeni diffideret:siue ꝙ eius formidaret potentiam: siue ꝙ illius inuideret felicitati:qua illum pręter spem auctum animaduertebat:quum sibi etiam turpissimum fore putaret:si diuturnam gloriam, & græciæ principatum, quem annos tres & triginta tenuisset, subito ab adolescente sibi eripi pateretur:principio Achęos quin se Cleomeni coniungerēt per vim prohibere conatus est. Post vbi parum id succedere animaduertit:ꝙ audacia Cleomenis Achæi ꝑculsi, nequaq̃ ab eo desciscere auderent:ꝑsertim quum nihil iniustū petere videret: si in antiquū viuēdi morem Lacedæmonii Peloponnesum redigere tentarent:animū ad opus conuertit:quū omni græco hoīe indignum:tum sibi ꝓpter res domi forisq; gestas turpissimum minimeq; cōueniēs. Id autē erat: vt Antigonū in græciā reuocaret:& Macedonibus impleret Peloponnesum: quos inde adolescens ipse pepulerat: Corinthi arce ex eoꝝ manibus liberata. Quūq; regibus omnibus infensus esset:tum præcipue Antigonum ipsum maledictis probrisq; lacerare cōsueuerat: vt ex eius adhuc monumentis apparet:q̃bus multa sese egisse, multa etiam fuisse perpessum pro Atheniensiū salute testatur: vt eorum ciuitatem custodia Macedonū liberaret:quos tamen in patriam suam, atq; intra domesticos parietes tunc armatos inducere properabat:ne Spartanorum regem ab Hercule oriundum, qui vetustum patriæ morem viuendi in vsum reuocans, tanq̃ dissolutam harmoniam moderabatur, & ad sanctas modestasq; Lycurgi leges & vitam reducebat. Sicyonum quoq; regem inscribi pateretur. Quūq; Laconici victus ac vestitus asperitatem refugeret: & id quod inter Cleomenis instituta tanq̃ durissimum accusabat, diuitiarum & paupertatis adæquationem: diademati purpuręq; Macedonicæ, & imperiosis satrapum iussis sese atq; Achaiam omnem subdere nō dubitabat: ac ne Cleomenis præceptis obtemperaret: Antigono sacra facere coronatusq; pęana decantare in eius honorem, quia postematis morbo paulopost interitus est, poterat sustinere.

Aratus vir ꝓditus virtutibus.

Verum hæc non accusandi Arati gratia scripsimus: Fuit enim vir alioqui græcia dignus: & summis virtutibus ꝓditus: sed vt humanæ naturæ imbecillitatem miserantes explicaremus: quæ nec etiam tantis ornata virtutibus, & tam sanctis moribus instructa, fructum inuidia carentem efferre potest.

Imbecillitatis hūanę naturę explicatio.

Interea quum Argos ad conuentum peragēdum Achæi venissent: eodemq; Cleomenes e Tegea mouens properaret: magna erat spes omnium: fore: vt quæ agenda erant, inter eos cōponerentur. Igitur Aratus conuētionibus cum Antigono iam peractis, veritus ne si Cleomeni multitudinem alloquendi potestas fieret: aut vi, aut suasionibus in suam sententiam traheret: Achæos a Cleomene petere compulit: vt vel triginta obsidibus acceptis, solus ipse ad colloquendum ingrediat̃ ciuitatem: vel ad gymnasium, quod Cillanarium appellāt, extra ciuitatem cū exercitu veniēs colloquatur.

Cillaraniū gymnasiū.

His mandatis auditis, Cleomenes magna se iniuria ab illis affici querebatur: ꝙ oportuerat talia sibi statim a principio mandari: non quum iā ad portas eorum esset, ꝓmissis fraudantes venientem expellere. Epistolam quoq; super hac re ad Achæos misit: cuius maxima pars accusationē Arati continebat. Multa etiam Aratus econtra de Cleomene apud plebem conquestus, omnium animos a cōditionibus pacis alienauit. Misso igit̃ pręcone, Cleomenes repente bellum Achęis indixit: ex quo magna apud Achęos exorta est reꝝ permutatio: multęq; ab eis ciuitates defecere: quū plebs agroꝝ partitionē, & debitorū missionē speraret: primores multis de causis Aratū grauiter ferrent: nōnullis etiam ei propterea infensis: ꝙ Macedones in Peloponnesum traducere tentaret.

Pellenē Cleomenes occupauit.

His rebus confisus Cleomenes, exercitū in Achaiam traiecit: primoq; aduentu Pellenem Achæorum pręsidio pulso occupauit. Inde in Pheræos & Penteleos mouit castra. At Achæi proditionem Corinthi formidantes, eq̃tes plurimos atq; vna cum his externos milites, quos Argis habebant, subtractos e ciuitates ad custodiendum Corinthum misere. Ipsi vero per Nemeam descēdentes, Argos ducebant exercitum. At Cleomenes id q̄d accidit arbitratus, fore vt magnā turbationem incuteret: si vrbem imperita multitudine refertam, & theatrorum ludis assuetam improuiso adoriret̃: noctu ciuitatis mœnibus admouit exercitū: & penes locum, quem ipsi aspidem appellāt, murorum partem quę theatro adiacet occupauit. Est autem locus asper sane ac deuius. Quem quum occupatum Argiui sensissent: ita omnes animo perculsi sunt: vt nemo ad reliquam ciuitatem tutandam adhibuerit mētem: sed ꝑsidium accipere atq; obsides dare sese paratos esse nūtiant: vrbem vero illius permittere potestati: præterea societatem cum Lacedæmoniis inire velle. q̃ res non parum sane ad Cleomenis gloriam & potentiam augendam profuit. Nunq̃ enim priores Lacedæmonū reges eam vrbem capere potuerunt: quinetiam Pyrrhus imperatorū omniū bellicosissimus habitus, per vim illam ingressus, tamen capere non potuit: sed in ea occisus, omnē etiā quā eatenus adeptus fuerat potestatem amisit.

Pyrrhus imperatoꝝ bellicosissim⁹ Argis occisus.

Omnes igitur Cleomenis vehemētiam & fortitudinem mirabant̃. Quūq; ridentes antea non suo ingenio, sed Lycurgi Solonisq; ꝓcepta imitatum, & debitorum dimissionē & diuisionē agroꝝ Spartæ constituisse dicerēt: tunc ipsum subito apud Lacedæmonios permutationis causam fuisse palam fatebantur: quos vsq; adeo impotentes antea fuisse constabat: vt Ætoli fines Laconicos aliquando ingressi, quinquaginta milia seruoꝝ abduxerint. Vnde facete dictum senis cuiusdam Lacedęmonii refertur: Plurimum Laconicā regionē ho-

stibus debere: ꝙ se tāta leuasset multitudine. Tūc nō magno tp̄is interiecto spatio patriis tātum legibus moribusq; reuocatis, quū in antiquis vestigiis viuēdi nō secus ac si adesset Lycurgus consisterent, eo gloriæ fortitudinisq; processerant: vt sibi totius græciæ principatū destinarent. Captis Argis: Phliōtes, & Cleonęi subito sese Cleomeni tradidere. Forte per id tp̄is Aratus Corinthi versabat: quosdā qui Lacedęmonū partibus fauere dicebantur adhibitis q̄stionibus pquirēs. Igitur de Argorum captiuitate nuntio accepto, quū ciuitatem oēm ad Cleomenem inclinatam depellendis Achęis agitare sensisset: ciuibus in curiā conuocatis, ipse clāculū inter hoīes dilapsus ad portā ciuitatis peruenit. Ibi paratū iam antea equū cōscendens Suionem cōfugit: asserēs oēs Corinthiorum equos vsq; ad necē fatigatos: quū ipsi inuicē decertarēt: vt alter alterū ad nuntiādam defectionem Argos perueniret. At Cleomenē accusasse Corinthios aiebat: ꝙ Aratum nō cepissent: sed p misissent abire incolumē. Præterea Megistonū a Cleomene missum fuisse dicebat: petentem vt Corinthi arcem quā Achæorum p̄sidio tenebat, magna pecunia accepta sibi traderet. se vero ad ea respondisse: id sibi esse consuetudinis: vt diuitias habere q̄ ab eisdem haberi malit. atq; hęc Arat⁹ ipse scripta reliquit. Interea Cleomenes Treogeniis, Epulaneriis, atq; Hermionibus in amicitiam ascitis, Corinthū veniens, arcem fossa valloq; circu ndedit: quum illam sibi Achæi tradere noluissent. Arati vero amicos & curatores qui Corinthi erant, in vrbe permanere iussit: omnē ab illis iniuriam prohibens: & domos fortunasq; oēs illis intactas relinquēs. Tritimallum quoq; Messinensem cū his mandatis ad Aratum misit: vt si ita sibi videatur cōmuni Achæorum Lacedæmoniorumq; præsidio munitam Corinthi arcem custodiant: priuatim ipsi Araro duplum q̄ a rege Ptolemæo acceperat, stipendium pollicens. His reiectis conditionibus, Aratus repēte filium ac prætera e nobilitate adolescentes aliquot pobsidibus ad Antigonum mittit: simulq; Achæis persuadet: vt venienti Antigono Corinthi arcē sese daturos polliceantur. Quibus rebus permotus Cleomenes, infesto agmine Sicyonū agrum ingressus omni clade belli populatus est. Res insuper q̄ Arati fuerant, Corinthiorum decreto sibi traditas, dono suscepit. Inter hæc Antigono magnis copiis Geraneam ingresso, non vniuersam Isthmum, sed loca tantū opportuna vallo fossaq; munire. Cleomenes decreuit: & locoꝝ opportunitatibus vtēdo magis ipsos cōterere Macedones: q̄ aperto marte cū phalāge pugnare statuit. His igit̄ artibus vtens in magnā anxietatē Antigonū cōpulit: neq; enim paratū antea frumētū exercitui suppetebat: neq; tuto rapere licebat cōmeatus. Cleomene semper collatis castris imminente. His igitur angustiis pressus Antigonus, intempesta nocte mouens castra per Lycæum e Cleomenis manibus dilabi frustra tentauit: militibus aliquod in ipso tumultu amissis. Qua victoria elatus Cleomenes cęteriq; qui circa eum aderant, ad capiendum cibum discurrere: contennentes penitus Antigonum: qui asperrimis locis inclusus vrgēte necessitate inania quædam agitare animo videbatur. Statuerat enim in promontorium quod Hirco imminet, motis castris, omnes copias nauibus Sicyonem traducere: quod opus & temporis longitudinem & non mediocrem apparatum afflagitabat. Eadem die nuntii ab Arato missi ad Antigonum venere: petentes vt omni studio Argos pergere pperaret. statuisse enim Argiuos a Cleomene deficere Huius autem defectionis princeps Aristoteles erat: qui facile multitudinem concitarat indignatā: ꝙ speraram debitorum dimissionem Cleomenes nō instituisset. Igitur acceptis ab Antigono mille & quingentis militibus Aratus in Epidaurum venit: sed eius aduentum Aristoteles nō expectās, conuocatis factionis suę ciuibus, pręsidium quod in arce erat expugnare adortus est. Iāq; aderat Sicyone Tymoxenus cum Achæorum copiis auxilium ferens. Hæc secunda vigilia quum essent Cleomeni nuntiata: iracundia percitus, Megistonum q̄ primum ferre auxilium Argiuis imperat. Is enim plura Cleomenem pro Argiuis fuerat deprecatus: suadens vt illorum fidei permitteret ciuitatem: quinetiam volentes suspectos quosdam e ciuitate pellere prohibuerat. Hunc igitur cum duobus milibus armatoꝝ proficisci iubens, ipse aduersus Antigonū constitit: simul Corinthios in fide continens: nec suis rebus diffidere suadens. nihil enim aduersi Argis contigisse: sed tumultū dūtaxat ab hominibus paucis esse concitatum. Interea veniens Argos Megistonus quum in pugna occubuisset: vix qui in pręsidio erant constituti, arcem tutari poterant. Itaq; frequentibus nuntiis ad Cleomenem missis propere afferre auxilium postulabant. Veritus igitur Cleomenes ne Argis potiti hostes aditus sibi in patriam intercluderent: atq; impune Laconicam regionem populati Spartam defensoribus vacuam obsiderent: Corintho exercitum adducens repente ciuitatem amisit. Nam subito post eius discessum ingressus Antigonus pręsidiis illam firmauit. Ipse vero Argos veniens & per muros ciuitatem ingressus, primos qui pro muris in statione erant loco deiecit. Inde fornices qui circa Aspidem erant demolitus, pugnam cum fautoribus Achæorum qui intus erant conseruit. Post hęc scalis admotis interiora vrbis loca occupauit: quum sagittariis Cretensibus in prima acie constitutis defensores in propugnaculis consistere non permitterent. Postq̄ autem Antigonum cum phalange e sublimi loco in planos campos descendentem conspexit: equitatum vero cursu effuso ciuitatem petere animaduertit: diffisus illam vltra iam tutari posse, suis omnibus ad se conuocatis incolumis abiit: penes muros ciuitatis iter faciens. Quumq; rebus

Cleomenes Argos cepit.

Suio.

Cleomenes Corīthi arcē obsidet.

Antigonus ī magnam anxietatem cōpulsus.

Megiston⁹ ī pugna occubuit.

Antigon⁹ Corīthum ingreditur.

maximis breui temporis spatio potitus esset: quippe qui omnem fere Peloponnesum subegerit: breuiori etiam tempore eadem omnia amisit. Militum näq; magna pars q̄ primum abeuntem deseruere: cæteri non multo post vrbes, in quibus psidii causa locati erant, Antigono tradiderunt. Tantis belli anxietatibus pressus, cum Tegeæ reliquias copiarum colligens substitisset: sub ferme crepusculo nuntii Lacedæmone venientes nihilo minorem calamitatis nuntium attulere: vnice sibi dilectam vxorem interiisse: quam vsq; adeo amauisse constat: vt in medio victoriarum cursu plerunq; ab exercitu discedens, Spartam ad eam visendam redire consueuerit. Nam quum Agidis, cuius antea vxor fuerat veneratiōe, tum virtutibus propriis quibus erat ornata, supra quam dici potest illam amabat. Quā q̄ igitur magno dolore perculsus, vt par est adolescentem præstantissima pulcherrimaq; vxore priuatum: non tamen mœrori succubuit: nec perturbationi ratiōnē atq; animi subdidit magnitudinē: sed vocem atq; habitum eundem seruans, quę agenda opus essent ducibus partitus, quum Tegeatibus q̄d optimū fore censebat pro illorum salute, consuluisset, Lacedæmonem regressus est. Ibi postq̄ cum matre & filiis defunctæ vxoris casum conquestus est, ad publicas curas animum conuertit. Inter hæc ægypti rex Ptolemęus nuntiis literisq; ad Cleomenem missis: auxilia aduersus Antigonum vltro pollicebatur: si matrem sibi ac liberos pro obsidibus mittere vellet. Eam rem diutius Cleomenes matri aperire ob verecundiam distulit: sæpiusq; pro dendæ rei causa ad illam accedens, quum in eius conspectum venisset, silentium tenebat: ita vt mater hoc animaduertens ab amicis eius quidnam hoc rei esset sciscitaretur: tum ipsum bono animo esse iubens hortaretur: audacter quicquid voluisset ab ea petere. His igitur hortationibus tandem motus Cleomenes audacia sumpta rem omnem patefecit. Tum subridens mater: hoccine inquit erat minate quod toties dicere aggressus formidabas! atqui magis decuit quam primum nauibus corpusculum hoc impositum quocunq; libuisset mittere: pręsertim siquid ex ea re vtilitatis Spartæ prouenturum arbitraretis: nec eatenus expectandum quoad senio confectum tabesceret. Cuncti igitur læto animo profectionem comprobantes, pedibus in Tænarum iere. Ibi priusquam nauem conscenderet, Cratisiclia Cleomenem solum in Neptumni templum adductum complexa sæpius atq; exosculata, vbi pietate commotum animaduertit, Age inquit Lacedæmoniorum rex: caue ne quis e templo digressos lachrymantes aut indignum aliquid Sparta facientes animaduertat. Hoc enim dumtaxat præstare nos possumus: in cæteris vero ea fortuna quam dæmon dederit sequetur. His dictis faciem ad nauim conuersa paruum Cleomenis filium manu trahens conscendit: gubernatoremq; subito cursum dirigere iussit. Postq̄ in ęgyptum veniens Ptolemæum ab Antigono legatos suscipere, ac secum de conditionibus faciendis agitare cōperit: Cleomenem vero nuntiantibus quibusdam audiuit: noluisse vocantibus ad pacem Achæis assentiri: q; matris causa iniussu Ptolæmei bellum finire non auderet: scribens ad eum iussit: ne quę Sparta digna essent, quæq; in rem suam conducerent facere cunctaretur: neue ob vnius anicula atq; infantis vnius causam, tantopere Ptolemæum formidaret. Inter hæc Antigonus Tegea occupata, Mantineam insuper, atq; Orchomenium diripuerat. Ita intra laconicos fines coarctatus Cleomenes seruis omnibus: qui minas quinq; atticas contulissent, libertatem proposuit: & per hunc modum quingentis talentis coactis, hominum dua milia ritu Macedonico armauit: quos Antigoni Argitaspidis opponeret. Inde ad opus maximum profecto atq; omnibus inexpectatum intendit animum. Megalopolis erat ciuitas: quæ nihilo Sparta minor aut viribus inferior, nullius imperio subdita in libertate degebat. Habebat autem ab Antigono atq; Achæis auxilia per id temporis missa: quum subsistens in Pleuris Antigonus, maxime vt ab Achæis vocaretur, optabat: quod tandem ab nitentibus præcipue Megalopolitanis est assequutus. Hanc igitur diripere Cleomenes statuens, quum nihil celeritate vtilius fore intelligeret: milites quinq; dierum coacta cibaria deferre iubet: ac totius exercitus robur in Sellasiam ducens, tanquam fines argolicos inuasurus, repente in Megalopolitanum agrum traiecit. Quūq; apud Retheum positis castris milites cibum capere iussisset: confestim per Heliconem ducens, ciuitati admouit exercitum. Quumq; haud procul abesset: Pantheam cum duabus Lacedæmonum cohortibus pręmittens, turrim quam defensoribus vacuam esse intellexerat, occupare iubet. Ipse vero cum cæteris copiis raptim subsequebatur. Verum Pantheas non modo pręmonstratum a Cleomene locum, sed magnam quoq; murorum partem desertam comperiens, quæcunq; poterat loca præsidiis firmans: magnam murorum partem deiecit. Custodes autem quotcunq; obuios habuit interfecit. Interim adueniens cum Cleomenes, antea quam id ciues sentirent, milites intra ciuitatem deduxerat. Ita vix tandem vulgata inter ciues calamitate, nonnulli rerum suarum quicquid in manus venerat asportantes fugiebant. Quidam vero sumptis armis, ad propellendos hostes ferebantur. Verum id frustra sæpius experti sunt. Fugientibus autem Cleomenes vim vllam afferri prohibuit. Itaq; vix mille in pugna cecidere. Cæteri vero cū cōiugibus ac liberis Messanam profecti sunt. Aliquot etiam ex his qui arma sumpserant, salute impetratā, viui in hostium manus deuenere: sed hi pauci admodum fuere: inter quos

Cleomenes oia quę subegerat breui spatio amisit.

Cleomenis vxoris interitus.

Cratisiclia Cleomenis mater.

Cleomenes seruis libertatem ppo suit.

Pantheas.

Megalopolis capta a Cleomene

Lysādrides Thearides.

præcipui Lysandrides & Thearides: viri quum generis nobilitate, tum opibus atq; potentia in ciuitate principes habiti. Eos quum milites qui ceperant agnouissent: subito ad Cleomenem perduxere. Igitur Lysandrides procul adhuc Cleomenem conspicatus: magna ipsum voce cōpellans, in manibus tuis positum est inquit Lacedæmonum rex facinus omnium quæ vnꝗ gesseris ṗclarissimum ac præcipue rege dignū perpetrare: vnde etiam laudem ab oībus maximā conseqris. Intelligens asit eius mentē Cleomenes: qdnā hoc est rei Lysandrides inqt: an me ciuitatē vobis reddere censes oportere? Sane inquit idipsum tibi cēseo faciēdū: nec talē tāq; ṗclaram ciuitatē euertēdam: verū his implēdā viris: q socii tibi fideles atq; amici ṗpetuo sint futuri. qd tibi ṗculdubio eueniet: si Megalopolitanis patriā restituens, ei⁹ populi saluator merito nūcupaberis. Post huius verba Cleomenes quum aliquantulum tacitus perstitisset: Per arduū est inquit huic rei cōsidere: sed vincat malo semper apud me gloriæ, ꝗ vtilitatis cupiditas. Post hæc viros quos antea diximus, & cū his vna præconem suū Messanā dimisit: qui Megalopolitanis ciuibus nuntient: patriā his conditionibus ab se restitui: vt ab Achæis dissidētes, socii atq; amici lacedæmoniorꝫ esse pergant. His tā benigne tāq; humaniter a Cleomene concessis, Megalopolitanos vti Philopœmenes non permisit: eos ab Achæis desciscere prohibens: & in Cleomenem calumnias iactitās. Aiebat enim ipsum non quo ciuitatem restituere vellet talia polliceri: verum vt oēs ciues captiuos habere possit. Hæc apud vulgus iactans Philopœmenes: Lysandridā & Thearidē Messana excedere iussit. Hic Philopœmenes inter Achæos facile princeps maximam apud omnes græcos gloriam adeptus est: vt seorsum de illo scribentes docuimus. Ea postꝗ Cleomeni sunt nūtiata: quum eatenus ciuitatem ab omni clade seruasset incolumem: vt ne minimum quidem a quoꝗ diripi passus esset: tunc ira exasperatus, fortunas oēs militibus diripiendas cōcessit: statuas vero & pictas tabulas quibus ea ciuitas abundabat, Lacedæmonē portari iussit. Vrbem vero locis pluribus ac maxima queq; ædificia subuertit: quædam etiam iniecto igne cremauit. Inde propere Lacedæmonem reuersus est: veritus ne per eius absentiam Antigonus Achæiq; Laconicam inuaderent. Verum illi nihil tale aggressi sunt: q; habendo concilio fuerant occupati. In eo quum Aratus de summa rerum dicturus pulpitū conscēdisset: chlamide circa faciem obuoluta diu tacitus atq; immobilis constitit: admirantibus cunctis, atq; vt loqueretur hortantibus, Megalopolis inqt a Cleomene deiecta corruit. His auditis, repente cōcio soluta est: omnibus tum facti magnitudinem, tum celeritatē admirantibus. Verū Antigonus siqua posset ratione tantę cladi auxilium ferre cupiens, militibus vt ad se conuenirent imperauit: q quum tardius ex hybernis accessissent: illis in agro vbi constiterant manere iussis, ipē nō multos secū milites ducens, Argos profectus est. Quapropter alterꝫ Cleomenes cœptum de quo paulopost dicere aggrediemur, qdam temere atq; incaute susceptū arbitrantur. Verum id Polybius magno cōsilio summaq; prudentia gestum fuisse testatur. Nam quū Macedones ṗ ciuitates in hybernis dispersos animaduerteret. Antigonū vero Argis cū amicis dūtaxat & mercenariis militibus admodum paucis hybernantem: in Argiuorum agros impetum fecit: eo consilio: vt vel per motum verecundia Antigonum ad pugnandum eliceret: vel in cāpum prodire non ausum, inimicorum, quos Argis habebat, calumniis obnoxium faceret. Quod sane haud aliter ꝗ sperauerat accidit. Nam quum Argiuorꝫ agri late vastarentur: cunctaq; rapinis aut incendio perirēt: Argiui cōcursu ad ædes Antigoni facto, sūmis clamoribus poscebāt: vt vel ipse ad pugnā tutādosq; agros ṗdiret: vel si timore ṗhiberet: saltem melioribus principatū cōcederet. Verꝫ Antigonus vt peritū imperatorē decet, nō temere periclitari: nec suam sociorūq; salutē fortunę casibus credere volens: ꝗꝗ multis ṗbris cōtumeliisq; lacessitus: tū immobilis in snīa ṗstitit. Ita Cleomenes vsq; ad ciuitatis muros ducto exercitu: verbis quoq; grauioribus in hostes insultans, eodem quo venerat itinere retrocessit. Nec multopost quū Antigonum Tegeā profectū cōperisset: vt inde laconicū agrum adoriret: ipse diuersis itineribus a lęua exercitū ducēs, iterum Argis improuisus apparuit: atq; omnia late populatus, frumēta ꝗ iam ad maturitatē vergebant oīa vastauit: non falcibus aut gladiis ea metens: sed ingentibus lignis in frameæ formā fabricatis milites in itinere quasi ludentes vniuersa frumenta conterebant. Quūq; ad gymnasiū quod Cillaraniū dicit̄ ṗuenisset. milites ignem tectis iniicere volentes a Cleomene sunt prohibiti: vt facile appareat: ipsum non sua sponte, sed iracundia exasperatū, ea quæ crudelius apud Megalopolim gesserat perpetrasse. Post hæc vbi Antigonū Argos redeuntem saltus oēs collesq; præsidiis occupasse cognouit: vt illum discessu prohiberet: quasi id nihil ad se ṗtineret contēnere simulans, misso ṗcone claues Hyrei ad se mitti postulabat: vt sacris deo peractis abire posset: atq; ita verbis hostes deludens, quū rem diuinā ante fores tēpli peregisset, in Phliunta exercitū duxit: atq; inde ṗsidio deiecto Orchomenium descendit: nō modo a ciuibus suis, verum etiam ab hostibus magni consilii atq; animi vir, & maximis rebus dignus iudicatus: quippe qui vnius dūtaxat ciuitatis opibus fretus, contra Macedonum opes, contraq; Peloponēsios oēs bellū ita gereret: vt non solum belli cladibus intactos suos fines seruaret: sed vltro hostiles agros populatus, ciuitates etiam validissimas caperet, quod profecto nō mediocris & animi & virtutis esse cōstat. Sed qui primus pecunias rerū agēdarū neruos esse dixit: ṗcipue ad

Philopœmenes. Ante semp dicit̄ Philopœmen. qa græce φιλοποιμην. Megalopolis diripit̄.

Pecunias rerū agendarum neruos esse.

res bellicas respiciés ea dixisse videtur. Nam & Demades iubētibus Atheniensibus deductas trire/mes nautis militibusq́ cōplere: quum pecunias nullas haberent, oino pecuniis primū inqt Demades opus est. Fertur etiā veterē illum Archidamū Peloponēsiaci belli principio cōferēda tributa inter socios partiri iussum ac cōstituere idē dixisse. At enim bellū nō mēsurato atq́ ad ordinē instituto vescitur cibo, Sicut igit̄ bene exercitato ad laboris tolerantiā corpore Athlete pcedente tēpore q̄q̄ egregie arte instructos, atq́ ad numerū semouētes aduersarios vel ipso pondere grauatos supe rant: pari ratione Antigonus multas diuersis ex locis vires colligens bellū facile tolerabat: ita demū succumbere Cleomenē necesse fuerit: cui vix tm̄ aderat facultatū: vt cōductis militibus stipendii: ciuibus aūt victū suppeditare posset: quū alioq́ domi psperius Cleomeni, q̄ Antigono res suc cederent: Barbaris per absēctiam regis occasione inuenta, Macedoniā inuadentibus Illyriorꝝ enī qui Macedoniæ supeminēt, nō paruus exercitus Macedoniā populabūdus intrauerat: quorꝝ aduē tu perterriti Macedones Antigonū ex Pelopōneso reuocare cogebātur. Q dū hęc paulo ante pugnā Antigono nunciata fuissent: repente Acheos valere finens, in Macedoniā discessisset: sed quę maxime rerum humanarū dominatur fortuna, breui admodū spatio tpis, quas vires habeat, quātūq́ in rebus possit, ostēdit. Nāq́ post cōmissam in Sellasia pugnā, quū & potētiam & ciuitatem Cleomenes amisisset: subito nuntii ex Macedonia superuenere: q Antigonum in patriam reuoca bant. quę res miserabilioretiā Cleomenis effecit calamitatē. Nam si biduo dūtaxat pugnā tergi uersando distulisset: nihil oino pugnare opus fuerat: sed abeūtibus Macedonibus qualēcunq́ lubuisset pacem cū Achæis facere potuisset. Verꝝ ipse (vt antea diximus) ob pecuniarꝝ inopiā spem oēm in armis habens, coactus est (vt Polybius refert) cum vigiti duntaxat milibus armatorꝝ aduersus triginta milia hostiū decertare. qua in pugna nullis ipse piculis parcens: imperatorē sese cū ētis admirabilē præstitit: ciuibus quoq́ opam suam egregie nauantibus. gnetiā cōductis milites p armonī qualitate, cōtra graue phalangis armaturā nō segniter aut abiecte pugnasse cōstat. Philarchus aūt pditionem quoq́ huic pugnæ intercessisse testatur: quæ maxime Cleomenis opes fregit. Nam Antigonus Illyricos & Acarnanes clāculū ex acie subductos cornu, cui frater Cleomenis Euclides præerat, ex aduerso circumuenire iubet. Verum Cleomenes ex specula quadā Antigoni exercitū diligentius intuens, quū Illyriorū atq́ Acarnanū arma nusq̄ conspiceret: veritus vt res erat, eos ab Antigono in insidias missos, Demotelem ad se vocatū iubet: vt clanculū & ipse ex acie discedens oīa circūquaq́ loca, presertim vero a tergo speculetur. Is iam antea ab Antigono pecunia corruptus, quum mandata negligenter exequutus esset: recte se habere cuncta ad Cleomenem refert. Ipse igitur his tm̄ qui ex aduerso in acie stabant pfligandis intentus cum Spartiatarū globo in Macedonū phalangē inuehitur: referētibus pedē acriter instans. quos fugiētes quū stadia pene quinq́ insequutus esset: Euclidem in altero cornu vt diximus pugnantē ab insidentibus circūuētum animaduertit: atq́ ad eum cōuersus: Cede inqt, cede charissime frater Spartiatum pueris mulieribusq́ perpetuo celebrande: atq́ oibus qui pro Euclide pugnabant interemptis, quū victores hostes aduersus Cleomenem ruerent: animaduertēs milites suos timore turbatos nusq̄ consistere audere: fuga sibi salutem quærere coactus est. Fertur in ea pugna magnum conductorū militum numerum cecidisse: Spartiatas autem ducentos duntaxat supfuisse cædi: quū ad sex milia in acie cōstituissent. Post eam pugnā quum se in vrbem reciperet Cleomenes: obuiā factos ciues admonebat: vt Antigonū in ciuitatē susciperēt: se vero quod optime Sparte futurū arbitraretur aut viuendo aut moriēdo facturū esse dictitabat. Quūq́ mulieres iis q secū e pugna cōfugerāt, obuiam factas, arma eximere atq́ ad reficiendum corpus potum præbere conspiceret: ipse quoq́ domum suam ingressus est: quumq́ ad eum puella quam Megalopoli ductam post vxoris mortē apud se habuerat, accurrisset: velletq́ labore fatigatum reficere: ipse neq́ sitiens bibere: neq́ fessus arma deponere voluit. Verum vt erat thoracem indutus, altera manu columnam ex trāsuerso cōplexus illiq́ innitens facie supra cubitum deposita parumper corpore quieuit. Mente autem per varia consilia discurrens, quum plurima secum agitasset: tandem conuocatis amicis, in Gytheum descendit: atq́ inde naues iam pridem ad hos casus paratas vna omnes cōscendentes abierunt. Inter hæc Antigonus Spartam inuectus, ciuitatē occupauit: ac ciues humaniter benigneq́ alloquitur: nihil eis de pristina dignitate minuens, & omnem iniuriā contumeliamq́ ab eis phibens, legibus suis & institutis vti cōcessit. Quūq́ diis sacra fecisset: tertio postq̄ venerat die ex vrbe discessit: q iam nuntios accepisset Macedoniam a barbaris incēdio rapinaq́ vastari. Iamq́ eū aduersa dep̄henderat valetudo: quę ad phthisin nō paruo catarrho pmistam trahere videbatur: non minus tamen ob hoc domesticas clades illatas vlcisci pperauit: donec maxima potitus victoria, & Barbarorum ingenti numero interfecto, vt generosum regē decebat, clariorem mortem obiret. Nam Philarcus in media pugna, quū clamore pectus rupisset, expirasse tradidit. Quidam vero post victoriam lætitia elatum cum ingenti voce exclamasset. Olatum pulchrumq́ diem: repentina febre correptum, quū disruptis venis sanguis abūdantius flueret, suffocatum interiisse: atq́ hęc de Antigono dixisse sufficiat. Interea Cleomenes Citheris descendēs, atq́ insulā alteram ..

Fortūa rerꝝ humanarꝝ maxima dn̄atrix.

Cleomenes Spartā deserens abiit.

Cytheum. Antigon⁹ Spartam occupat.

Antigoni mors.

præteruectus, Ægialiam tenuit. Quumq; Cyrenem pficisci statuisset: amicorum quidam Tiricion nomine, vir quũ in rebus agẽdis prudẽs, tũ in periculis obeũdis celso atq; inuicto aio, verũ paulo iactantior & suar virtutũ ostentator: Is igitur secreto aduocatũ Cleomenẽ huiusmodi verbis allo quutus est. Pulcherrimam sane o rex inqt in pugna moriẽdi occasionẽ amisimus: q̃q̃ plurimi nos iactantes audierint: nunq̃ fore: vt nisi mortuũ Spartiatarum regem Antigonus superaret Nunc igitur altera nobis moriẽdi prębetur occasio: supiori qdem & gloria & virtute secũda. Quonam enim quæso nauigamus fugiẽtes qd in manibus adest: vt lõge posita psequamur? Si eni forte turpe nõ est ab Hercule oriundos Philippi Alexandriq; successoribus seruire: longe pfecto nauigationi parcere potuimus in Antigoni manus nosmet dedentes: quem Ptolemæo tanto præstantiorem esse putandum est: quãto Macedones ægyptiis præstare creduntur. q; si eos qui nos armis superarunt, nobis dominari indignũ ducimus: cur eum qui non vicit dominum volumus nobis imponere: duo nobis merito obiici possint: & q; Antigonũ fugiamus: & q; assentari Ptolemæo inducamus aim? An forte matris tuæ causa in ægyptũ eundum censebimus iocundum illi futurum spectaculũ: quum inter Ptolemæi mulieres ostendet filium ex rege seruũ, & exulem factum? Cur nõ potius dum nostrorũ ensiũ dominamur, adhuc patriam intuẽtes tãtas linqmus calamitates: vt inter eos numeremur: q Sellasia p Sparta pugnãtes occubuere? An potius in ægypto S edebimus interrogantes: quẽ Spartæ satrapã Antigonus pfecerit? Talia dicẽti Tiricioni in hunc modum respondisse Cleomenem ferunt: Inter humana oia facilimũ, quodq; oibus maxime in promptu, est mortem psequens, fortis esse nõnullis fortasse videreris: quũ re vera turpior hæc quam tu laudas fuga sit: q̃ quũ nuper ex pugna pfugimus. Nam multi sępe meliores nobis sese hostibus dedidere: quũ aut in aduersam fortunã incidissent: aut alia vi quadã cõpulsi id agere cogerẽtur. Qui vero labores, aut ærumnas, aut ignominiã supra modũ formidat: is a sua mollitie superari se non animaduertit. Oportet eni sponte cõscitam mortẽ, nõ fugã negotiorũ, sed actionem quãdam esse. Turpe est eni sibi soli viuere ac mori: ad qd tu pfecto nos cohortaris pperans præsentes calamitates effugere: quum tñ hanc mortem nihil honestum aut vtile sequatur. Ego autẽ & te & me simul oportere arbitror ea quæ de patria adhuc sperare licet non relinquere: vbi vero oi spe destituti erimus: facillime quãdocunq; libuerit mori poterimus. Ad ea nihil respõdens Tiricion: vbi primũ e cõspectu Cleomenis discedere potuit: ad litus descẽdẽs seipsum iugulauit. At Cleomenes ab Ægialia discedens, Libyæ applicuit: & regiis famulis comitatus Alexandriã profectus est. Ibi quũ primo in cõspectum regis venit: cõmuni atq; erga cæteros consueta humanitate exceptus est. Post vbi virtutis suę indicia pferens, maxime consilii vir esse apparuit: & in quottidiano sermone laconicam integritatem gratiæ cuidam liberali pmistam seruans: Ingenuitatemq; haud quaq̃ supbã: nec rursus pter fortunæ mutationem abiecto aio, aut nimis humili conspectus a rege: longeq; melior iis q ad voluptatẽ atq; assentationẽ oia loquebãtur iudicatus est. Itaq; vehemẽter puduit regẽ: q; talem virũ auxilio destitutũ opprimi ab hostibus passus esset: q; q; Antigono tanta gloria tantaq; potẽtia augeri præbuisset occasionẽ. Illũ itaq; maiori honore atq; humanitate cõplectẽs, pollicitus est virorũ pecuniarũq; auxilia daturũ: vt cum his in Græciã veniens amissum regnũ recuperare possit. Tunc vero talentorũ viginti quatuor stipendium singulis annis dari constituit: quibus sibi amicisq; sumptus abunde poterat suppeditare. Verum Cleomenes magnam eius pecuniæ partem in his qui ex Græcia profugi in ęgyptum veniebant adiuuandis consumebat: & senior quidem Ptolemæus anteq̃ Cleomeni promissa persolueret, vita functus est: & post eius obitum, regia in multam lasciuiam luxumq; plapsa, nimiamq; in mulieres cõuiuiaq; intẽperãtiam, solitus quoq; erga Cleomenẽ cultus destitui cœptus est. Ipse enim rex mulierum viniq; cupiditate vsq; adeo corruptus tenebatur: vt quum maxime sobrius & seriis rebus peragendis intentus esset: inter præcipua opera poneret bacchanalia celebrare: ac manu tympanum gestãtem amicos in regiam ad ea pagenda cõuocare. Summis aũt regni rebus administrandis pręerant Agathoclia regis amasia: eiusq; mater: pręterea Inanthus regiarũ pellicum gubernator. attamen quum primo regnũ accepit: Cleomene indigere visus est Timẽs eni fratrẽ natu maiore Ptolemęus: q; p matrẽ plurimũ apud milites posse videbat: eius interficiendi cõsiliũ iniit: atq; inter cõsulatores intimos Cleomenẽ adhibuit: q solus, cęteris cõsilium regis probãtibus, obuiam ire, ac tñ facinus phibere ausus est: asserens regẽ potius oportere p salute rerũ suarũ nouos, si fieri potest, fratres cõparare: q̃ eos quos habeat interficere. Inter amicos regis q plurimum authoritate posset Sosiuius erat. Is quũ aliquãdo regi diceret: non tuto se posse mercenariis militibus credere: quoad frater ille maior in vita superstit: adsistens Cleomenes, nihil est quod rei causa timeatis inquit: mihi enim super tria milia sunt clientem atq; hospitum in peloponneso: qui omnes (si modo annuero) præsto cũ armis aderũt. Hæc oratio tum qdem ẽ Cleomeni beniuolẽtię fidem, & potẽtiæ cõprobationem apud regios hoies præbuit: posteriori vero tpe quũ Ptolemęi mollities in dies augescerẽt: timor quoq; simul augeri cœpit: qd in talibus rebus accidere oportet. Vbi enim summa rerũ omnium

Tiricionis ad Cleomenẽ oratio.

Cleomenes qd Tiriciõi fugã suadẽti responderit.

Tiricion se ipsum iugulauit.

Sosiui⁹ Ptolemæi regis amicus.

negligentia oboritur:ibi timorem quoq & in maxima etiam securitate diffidentiam oboriri necesse est. Hæc igitur formidabilē cultoribus aulæ regiç Cleomenem reddidit:quem tantū clientibus atq hospitibus posse intellexerant. Itaq plærīq audiebantur querentes:nō recte satis leonē hūc inter pecudes versari. qđ verissime dictum iudicabit:siquis domus regiç mores ītueat. Itaq naues & exercitum peteti cōcedere Ptolemæus noluit. Quum obiisse Antigonū Cleomenes audisset:Achęos aūt ætolico bello implicitos teneri:existimans rex cōditionē ipsum exposcere: domūq reuocare:dum tanta rex varietate oīs agitaretur Pelopōnesus :a rege petere instituit: vt soli cū amicis abire liceret. qđ etiam īpetrare nequaq̄ potuit:quū regis alloquēdi potestas non eēt:qui assiduo inter mulieres choreis & cantibus intentus vitā duceret. Sosiuius autē qui summæ rex præerat, varia secum agitans:arbitrabatur Cleomenem contra voluntatem suam illic detentū intractabilē metuendumq fore:dimissum vero nihilominus timendū:q esset vir audax & magnis rebus gerēdis idoneus:regiæ præterea domus imbecillitatē morbosq optime nosset:neq enim munera illius aīum flexerant:sed veluti sacer taurus, q̄q̄ abunde intra parietes nutritus, in summis delitiis habeat, magis tamē cōsuetā vitam exoptat:& currendi saltandiq desiderio tenet:& sacerdotum attrectationem nō facile sustinēs, ipsis etiam sese terribilē prēstat.

Nicagoras Messenius.

Eodē modo delitiæ molitiesq regiæ haud quaq̄ Cleomeni placebant:sed vt de Achille scribit Homerus. Tabescebat animo in otio permanens:& tumultū clamorēq bellicū exoptat. Inter hæc Nicagoras Messenius Alexandriā appulit: vir quidē Cleomeni insensus: verū illi amicum esse simulās. Is quum agrū pulcherrimū iam pridē Cleomeni vęndidisset:pretium nunq̄ acceperat:q Cleomenes in belli sumptibus oēm pecuniam absumpserat. Huic igitur nauem egredienti Cleomenes quū forte iuxta portum deambularet occurrit:& salute data atq accepta, quænā illum causa in ægyptum adduxisset interrogauit. Quū ille pulcherrimos equos & bello maxime idoneos aduexisse responderet:subridēs Cleomenes: mallē inquit Mimos & Cynędos attulisses:hæc eni maxime nunc regem delectant. Quo audito risu cōmotus Nicagoras ab eo discessit:nec multopost rursus Cleomenē cōueniēs, nunc inquit quū omni molestia vOces, debitum mihi soluere decens est:nisi forte nimia tributorum pēsione grauatis.

Cleomenē Nicagoras detulit.

Tum Cleomenes, atqui nihil omnino mihi supest inquit:eorum quæ dedisti. His verbis commotus Nicagoras, Cleomenis in regem dictum ad Sosiuiū detulit:qđ ille iocūde se accipere simulans, iam tum Cleomeni insidias machinari cogitauit: verum maiori occasione regem aduersus Cleomenem incitare volens, Nicagoræ persuasit vt discedens epistolam aduersus Cleomenē scriptam relinqueret:q statuisset exercitu nauibusq a rege acceptis Cyrenē occupare. Hac pscripta epistola: Nicagoras nauigauit. At Sosiuius post dies quatuor quasi nuperrime acceptam epistolam ad Ptolemæū deferēs, verbis q̄maxime potuit. adolescentis animum in Cleomenē cōcitauit.

Cleomenes carcere īclusus.

Inde cōmuni consensu statuerunt:in magna quadā domo Cleomenem includere:vbi in cæteris suo more viuendi licentia perfruens, exitu tantum prohiberetur. Erat hoc sane Cleomeni permolestum: sed futuri mali timor ipsum magis angebat.

Ptolemęus Chryserini filius.

Erat inter amicos regios q̄dam Chryserini filius Ptolemæus noīe:plurimū amicitia apud regē potēs:is antea libēter cōgressu colloquioq Cleomenis vtens magnā secum ob diuturnā cōsuetudinē familiaritatē cōtraxerat. Is igit a Cleomene accersitus, ad colloquiū venit:suspitionē eius quoad poterat verbis extenuās:& regias accusationē pferēs. Inde post lōgū sermonē discedēs Ptolemæus, nō aīaduertit Cleomenē iter amicos vsq ad ianuā domus se psequētē. Quaptopter custodes grauiter obiurgās arguebat:q tā vastā belluā, tāq custoditu difficilē, adeo negligēter custodirēt. Ea verba quū audisset Cleomenes:priusq̄ Ptolemæus animaduerteret, retrocedens, oīa sicut acta fuerāt ad socios retulit. Cuncti igit omni quā antea habuerant spe destituti, atq ad iracundiā concitati, quonā pacto Ptolemæi iniurias vlciscerent, cōsultabāt : vtq mortē rebus gestis & Sparta dignā obirent, nec expectarent quoad velut piguefacta victimę apđ aras mactarent. Neq enim tolerādum videbat:Cleomenē qui oblatas ab Antigono forti & bellicoso viro cōditiones repudiasset:tunc otiosum mittari regis cessationem ab aliis muneribus expectare:quoad scilicet tympanum deponere, & finere Thiasum eos iubeat:quos ad se interficiēdum mittere velit. Postq̄ igit tali consilio sibi agenda statuerūt: quū forte Canopū secessisset Ptolemæ⁹: primo quo pacto e custodia euaderent cōsiliū inierunt. Erat apud Ægyptios reges cōsuetudo: vt q interficiendi causa in custodia tenebantur, pridie q̄ interficerent:cœnā & munuscula quædā ex regis aula missa acciperent. Ea munera Cleomenis amici clanculum magnitudine & splēdore aucta intulerunt:carceris custodibus deceptis:qui illa a rege missa arbitrabant. Eorū munerū magnā partem Cleomenes corona superimposita custodibus donauit:& ipse cū amicis accūbens spectātib⁹ illis epulatus est. Fertur autē citius aliquātulo q̄ statuerat negotium suscepisse:q familiarē quendā huius rei cōscium cū muliere quā amabat extra carcerē tunc esse cognouit.

Cleomenes carcere egressus.

Ventus igit ne per ipsum res pateferet:quū iam meridies aduenisset:& custodes vino grauatos capere somnū animaduerteret:indutus tunicā, clamyde vero circa sinistrā obuoluta, vna cum amicis eodē modo instructis e carcere exiliuit. Erant aūt omnes numero tredecim:inter quos Hippitas quū esset altero pede claudus, primo quidē impetu vna cū reliquis carcere egressus est. Postq̄ vero sui causa socios tar

dius progredientes agnouit: iussit vt se prius interficiẽtes abirent. neq enim æquũ esse tantæ rei agẽ de occasionem ob vnius inutilis viri salutẽ amitti. Forte ciuis qdam ante carceris fores equo vehe batur: huic equo Cleomenis socii Hippitã, priore eqte deiecto, imposuere. Inde per vicos plateasq discurrentes, ciuiũ multitudinem ad libertatem vocabãt: quibus tñ duntaxat roboris inerat: vt Cleomenis virtutẽ atq audaciam admirãtes laudarent: sequi vero aut auxiliũ ferre nemo auderet. Quũ igitur Chryserini Ptolemæũ e regia forte veniẽtẽ offendissent: in eũ facto impetu, tres Cleomenis socii obtruncant. Inde alterũ Ptolemæum qui custodiẽdæ ciuitati præfectus erat, curru ad uersus eos veniẽtẽ dissipatis comitibus & in fugam versis detractum e curru interficiunt. Post hęc ad arcem ciuitatis iter dirigunt: carcerẽ qui prope erat refringere meditati: vt eorũ qui illic detine bãtur ad rem peragendã opera vterẽtur. Sed custodes carceris tumultu audito, fores anteq eo peruenirent clausas munierãt: ita vt id quoq cœptũ irritũ caderet. Tunc incertus consilii Cleomenes, huc illuc errabundus ciuitatẽ peruadebat: & nemine ad ferendum auxiliũ procedẽte, sed ob timorem ab eius cõspectu fugientibus cũctis, Nihil mirum est inquit: si talibus viris qui libertatem negligunt, mulieres etiam dominanẽ. Inde ad amicos cõuersus hortabatur: vt rebus antea gestis dignam mortem oppetere vellent. Et primus quidem Hippitas ab adolescente quodã, quũ id ab eo petisset, vulneratus interiit. Post hunc alioꝝ quisq pmpto atq intrepido animo seipsum iugula uit: præter vnum Pantheum: qui primis in occupanda Megalopoli murũ cõscenderat. Hunc forma corporis insignem & cõsilio ac robore præstantem vehemẽter amauerat Cleomenes: & tũc ei preceperat: vt nõ antea sibiipsi manus afferret: q se ac cæteros oẽs mortuos conspexisset. Omnibus igitur iam humi prostratis, accedẽs Pantheus singuloꝝ corpora pugione perfodiens scrutabatur: ne quis forte viuens eum lateret. Postq vero cæteris tentatis solus interitus restabat Cleomenes: adeũ quoq accedens pedis plantam pugione pcussit. Quũq illum faciẽ ad ictum vertisse cõspiceret: ppius accedens atq exosculatus, iuxta cõsedit. Post vbi illũ quoq expirasse cognouit: eius cadauer circũplexus seipsum iugulauit. Cleomenes igitur cũ annos sexdecim Spartæ regnasset: vir qualẽ antea diximus: in hũc modum vita functus est. Fama igitur huius rei p vrbẽ diffusa Cratisiclia qq ingẽtis generosiq animi mulier, ad tantę calamitatis nuntiũ mente excidere visa est. Itaq Cleomenis paruos filios circumplexa, eiulatu ingẽti Cleomenẽ deplorabat. Verũ ex pueris qui natu maior erat summas ædiũ partes cõscẽdens, nemine tale aliquid suspicante, seipsum e tecto præcipitauit: & qq tali casu grauiter afflictus esset: nõ tñ interiit: verũ sese alleuans ingenti gemitu querebaẽ: q tãtos dolores morte finire nõ potuisset. Quũ hęc Ptolemæo nunciata essent: Cleomenis corpus pelle nudatũ sublime appẽdi iussit: filios aũt eius ac matrẽ cæterasq mulieres interfici: iter quas erat Pãthei de quo antea diximus vxor: corporis forma, & virtute aĩ pclarissima: quę quũ primo cõnubii tpe vix supra q dici potest adamasset, nũq ob fortunę varietatẽ qcq de illius amore mutauerat. Ea igitur quũ virũ e patria discedere velle intellixisset: vna secũ enauigare volens a patẽtibus phibita, atq in custodia detẽta fuerat. Verꝫ paulopost quũ equũ & aliquãtulũ pecuniæ clanculũ parasset: noctu e ciuitate discedẽs celeriter Tęnarũ peruenit. Inde naue quę Ægyptũ petebat cõscendens ad viꝝ puenit: cũ quo moderate fortunã exilii pferens hilariter iocundeq vitam duxit. Hęc igiẽ quũ vna cũ Cratisiclia ad suppliciũ traheref: illã manu deducens & peplum subleuãs, bono aĩo esse hortabatur: quæ & ipsa ad mortẽ intrepida, nihilq aĩo deiecta, vnũ duntaxat ministros rogabat: vt antea sibi mori liceret: q pueros interfectos intueref. Postq vero ad supplicii locũ deuenere: ministri pueros primũ spectãte Cratisiclia, subinde ipsam quoq interfecerũt: cuius in tãtis calamitatibus hæc vna vox audiebaẽ: quonã o filii ab istis! Sola iam Panthei superat vxor: quę robore & pceritate corporis præstãs, mulieribus quũ morerenẽ, vestes circa corpus (ne turpiter iacerent) tacita ac sine gemitu cõponẽs, egregie singulis p rerũ cõditione suam operã pręstitit. Ea igiẽ quũ se solam supesse aduerteret: seipsam quo mori volebat habitu cõponens: nemi nem ad se accedere: aut corporis partẽ aliquã pręter iugulũ nudã aspicere passa est: ac mortẽ fortissimo etiã viro dignã obiit: quũ a nemine post mortẽ, corpus velari: aut alio pacto cõponi petisset. Quippe quũ moriẽs eum ornatũ atq id velamẽtum corpori prętenderat: qd viuens sua cõstantia atq integritate cõparauerat. Lacedæmoniorũ igitur mulierũ tragica (vt ita dixerim) in extremis tẽporibus cũ viris certatio virtutẽ a fortunæ iniuriis tutã atq inuiolabilẽ esse declarat. Post dies vero nõ multos accidit: vt qui Cleomenis corpus cruci affixum seruabant, nuntiarẽt sese draconẽ pmagnũ vidisse: q cadaueris corpus circũplexus, ita illius faciẽ tegebat: vt nullã auẽ ad eã depascẽdam accedere pateretur. Qua de causa reuerẽtia quędam & diuinitatis opinio regi accessit. Igitur mulieres sacra quędã ad expiãdũ facinus instituere, q vir diis amicũ supraq humanã sortẽ aliqd habẽtẽ iterfecissent. Paulatĩ inde i vulgus huius rei fama perebuit. Itaq cõcurrẽtes ad eũ locũ Alexãdrini ciues, heroẽ fuisse Cleomenẽ & deorũ filiũ predicabant. Nec antea huiusmodi cessauit opinio: q a sapiẽtibus viris huius rei causa pdita est. Tradũt enĩ sicut ex bobus apes, ex equis fuci, ex asinis crabrones generãtur: ita humana corpora, & præsertim medullas, humorẽq ex eis pfluentem, serpẽtes pducere. Itaq non absq ratione pmori antiqores heroibus draconem cõsecrarunt.

Ptolemęus Chryserini obtrũcatꝰ Ptolemęus vrbis prefectus interficitur.

Cleomenis & socioꝝ sibi conscita mors.

Cleomenis filius se e tecto pręcipitauit.

Cratisicliæ Cleomenis matris. & filioꝝ ac fœminaꝝ Spartiataꝝ mors.

Cleomenẽ heroẽ fuisse creditũ ẽ. Draco quur heroibus cõsecratus.

¶ TYBERII ET CAII GRACCORVM VITA EX PLVTARCHO GRÆCO PER LEONARDVM ARETINVM IN LATINVM VERSA.

Tyberius Gracc⁹ bis cōsul. Cornelia Aphricani filia: Tyberii Græcci bis cōsulis vxor.

E agide & cleomene q̄ dicenda fuerūt superius enarratis, nūc in Romanorū partē nō minores habiturā casus, Tyberii:& Caii Gracco rū historiā opponem⁹. Pater his fuit Tyberius Graccus: cui q̄q̄ duobus cōsularibus, duobusq̧ triūphis, & insuper cēsurę gloria insigni, multo plus tñ ex virtutibus eius q̄ ex magistratibus atq̧ honoribus aderat dignitatis Itaq̧ Corneliā Aphricani eius q Annibalē superauit, filiam, licet nō amicus, sed aduersarius in rep. foret, vxorē habere meruit: quā vsq̧ adeo dilexit: vt duobus in lecto anguibus cōprehēsis, quū aruspices eius rei gratia acciti, nec ambos qdē interfici, nec dimitti ambos permitterent: sed si masculus necaretur, Tyberio: si fœmina, Corneliæ mortem portendi affirmarent: ob amorem vxoris & simul q̧ maiori natu præmoriendum sibi arbitrabatur, masculo angue necato fœminam emisisse: atq̧ ita vt aruspices prædixerant, non multo post ipsum interiisse ferunt: duodecim filiis ex Cornelia relictis. Cornelia vero puerorum atq̧ domus cura post mortem viri suscepta, eum amorem erga filios, eamq̧ diligentiam ac magnitudinem animi præstitit: vt non male consuluisse Tyberius videretur: pro tali vxore morte prærepta. Nam & Ptolemæi regis nuptias respuit: quum ille regni & diadematis cōicationē offerret: & in viduitate perseuerans, cæteris pueris amissis, vnam ex filiabus quæ Aphricano minori postea nupsit, & duos ex filiis de quibus hæc scribimus, Tyberiū & Caiū superstites sic splendide educauit: vt quū magnitudine indolis cæteros omnes Romanos sine controuersia anteirent: doctrina tñ q̄ natura prępualuisse videantur. Quū vero in pollucis & Castoris imaginibus, picturisq̧ dissimilitudines quędā inter p ugilem & cursorem in ipsa eoꝝ similitudine appareāt: sic istoꝝ adolescentium dum ad liberalitatem, tēperantiā, intelligentiam, & magnanimitatē similiter feruntur, magnę in administratione reip. & in cæteris rebus vel prosperis vel aduersis dissimilitudines apparuerint: nō alienū existimo eas pręmittere. Tyberius igitur vultu & aspectu & motu corporis mitis ac placidus erat: Caius aūt vehemēs & ingētis spiritus. Itaq̧ Tyberius locū pulputi, in

Tyberii & Caii descriptio. Caius graccus Romanoꝝ prim⁹ per pulpitū ambulauit.

quo ascendēs constiterat, honeste decoreq̧ in dicendo seruabat. Caius primus Roma. per pulpitū ambulasse: & togam ab humeris dissoluisse dr̄: vt de Cleone Atheniensi scribūt primū cōcionatorum rescidisse inuolucrū pallii: & coxam percussisse. Sermo aūt erat Caii qdem terribilis, & ad indignationem promptus: Tyberii vero dulcis, & ad miseratione aptior. Oratio præterea in Tyberio dilucida & plane elaborata: in Caio efficax & redundans. Eodē modo in victu & mensa Tyberius facilis & modicus: Caius si ad alios cōparetur, cōtinens austerusq̧: si vero ad fratrē: sumptuosus & nimius. Obiectū est ei ab inimicis: q̧ delphines argenteos emisset pro singulis litris mille ducentarum qnquaginta drachmaꝝ. Mores itē eodem mō vt de orōne ostendimus: Tyberius mitis & placidus: Caius acer & vehemēs: vt sæpe in dicendo ira efferri, & ad iurgia ac maledicta irritari, orationēq̧ ꝑturbare cōsueuerit. Itaq̧ huius excessus remediū machinatus, Liciniū quēdā haud insulsum seruū post se in pulpito collocabat: qui quoties exasperari, ac longius ob iram protrahi vocē sentiret: vocali organo, quo notas deducere solent, mollem emittebat sonum: quo ipse admonitus & quasi ex certamine reuocatus vehementiam illam atq̧ contentionem nimiā remittebat. Dissimilitudines quidē igitur inter eos tales erant. Audacia vero in hostes: iustitia in subditos: diligentia in magistratibus: abstinentia, & integritate iuxta insignes. Ætate nouem annis Caium Tyberius anteibat: quæ res potentiam eoꝝ diuisam temporibus nec in vnum robur concurrentē facilius labefactari permisit: magnumq̧ ad res gerendas sublato mutuo auxilio attulit detrimentum. Scorsum

igitur de vtroq; dicendum est:ac primo de Tyberio qui prior fuit ætate, Ille igitur statim a pueritia ita clarus atq; insignis fuit:vt confestim in collegio augurū sit receptus ob virtutē magis q̄ ob nobilitatē. Ostendit vero Appius Claudius vir consularis atq; cēsorius:princepsq; senatus:& magna per id tempus authoritate excellens. Nam quū augures vna cœnarent:compellans Tyberiū, eiq; gratulatus, filiæ nuptias obtulit:quas quū adolescens læto animo susciperet:sponsione sic facta, rediens domū Claudius, ab ipsa ianua statim vxorē Antistiā magna voce appellans, Claudiā viro se spopondisse nūtiauit. At vero Antistia stupens, Quid hoc festinationis est inquit? Nū ædepol Tyberiū Graccū illi sponsum tradideris? Nec sane me fugit hæc quę modo dixi nonnullos de Gracco patre & Aphricāo tradidisse:sed plures ita tradūt vt nos scripsimus:& Polybius post mortem Aphricani nupsisse Corneliā Gracco affirmat ex sententia suoꝝ prælato:vt a patre innuptā indesponsatāq; relictā. Prima Tyberii militia sub minori Scipione in Aphrica fuit: in qua quum ipsi duci contubernalis esset:natura ipsius celeriter cognita, & ad imitanonē virtutū traditus, confestim modestia atq; fortitudine cæteram iuuentutē egregie superauit:primusq; omnium murum hostium cōscendit, vt Fannius testatur:qui se quoq; vna cum Tyberio ascendisse, atq; eius muneris participē fuisse ait. Itaq; & præsens exercitui plurimū charus fuit Tyberius: & abiens desideriū sui apud milites ingēs reliq̄t. Post hanc militiam q̄stor Romæ creatus, cū. C. Mācino consule viro haud quaq̄ iprobo, sed tn̄ ignauissimo oīum Romanoꝝ ducū, cui sorte euenerat, cōtra Numantinos pfectus in grauibus aduersisq; casibus non solū ingeniū ac magnitudo animi eius emicuit: verūetiā q̄d mirabile est, incredibilē erga iperatorē suū reuerētiā seruauit:quū ipse consul ptær magnitudine calamitatū nec se quidē eē cōsulē meminisset. Victus eni in gentibus pręliis tētauit nocte aufugere:quod vbi hostes cognouerūt:occupatis ꝑpere castris & fugientē exercitū persequuti, extremisq; eoꝝ cæsis, reliquis vero circumuentis & in loca inuia compulsis, eo rem perduxere:vt consul desperatis rebus, caduceatorē ad petendā pacē hostibus mitteret. At ille se credere nemini p̄ter q̄ Tyberio asserentes, vt ipse ad eos mitteretur postularūt. Hoc vero quū ipsius Tyberii fama, q̄ apud hostes quoq; peruaserat, tum etiā Gracci patris memoria faciebant:q̄ aduersus Iberos bellū gerēs pacē cū Numantinis firmauerat:eāq; sp apud populū recte iusteq; defenderat. Missus igitur ad hostes Tyberius partim suadēdo, partim recipiendo, fœdus firmauit:ac p eū modū. xx. milia Romanoꝝ ciuiū absq; auxiliaris & aliis qui extra ordinē sequuti erant, seruauit. Quū vero inter cæterā p̄dam quā hostes captis diripuerant castris, tabulæ quoq; Tybęrii, rōnes q̄stura cōtinentes, amissæ fuissent:recordatus earū Tyberius, ac plurimi faciens eas secū deferre, hostibus iam domū reuersis, cum quatuor familiaribus Numantiā profectus, ac iuxta vrbem consistens principibus Numantinoꝝ ad se vocatis, rogauit vt sibi tabulas reddi iuberent:ne inimicoꝝ calumniis obnoxius fieret: si rōnem administratorum reddere nequiret. At numantini occasionē sibi præstitā lętati, ab eo postularunt:vt vrbem ingroiret:deliberabundūq; adeuntes, ac manu prensantes orabāt:ne se amplius hostes, sed amicos putaret, sideretq;: Visū ē igit̄ sibi, vt vrbē īrraret:quū tabulaꝝ recuperandaꝝ gr̄a, tum ne diffidētia hostes irritarent. Ingressus itaq; vrbe primū cōuiuio liberaliter accept⁹ deinde tabulę restitutę:data insup ei ptās:vt q̄cq̄d vellet arbitratu suo ex p̄da deferret. nihil p̄ter tura sacrificii cā parata assūpsit. Vbi vero Romā rediit:ac fœdus iudicio oīum velut dedecus Romāi nominis iprobaretur:cēsentib⁹ cūctis vt more maioꝝ in bello aduersus Sānites olim seruato, cōsul cū q̄store ac tribunis militū nudi hostibus traderent:milites quoq; pleriq; ex plebe Romana erant, ad Tyberiū cōcurrētes, & fœda ipsa in cōsulē, salutaria vero & in ipsis malis remedia in Tyberiū referentes, tandē effecerūt:vt Tyberii gr̄a, q̄ apud Popu. Roma. maxima erat, cæteris quoq;, p̄ter vnū Mancinū, parceret. Videt ātē & Scipio Aphricanus potēs p id tp̄s in repub. Tyberio ad salutē pfuisse:sed nihilominus aduersus Scipionē q̄relæ iactabātur:q̄ nō &. C. Mancinū consulē seruasset:q̄ fœdus Numantinū per hoīem sibi familiarē & affinē firmatū iprobari passus esset. Hm̄oi aūt q̄relæ quoniā ab amicis studiosisq; Tyberii emittebantur:offensam quandam ac simultatē inter Scipionē & Tyberium contraxerunt. Nihil tamen maioris momenti ea res habuit. Atq; ego puto si fuisset domi Aphricanus tempore contentionum illarum, quas postea Tyberius subiit, ipsum nō sic fuisse periturum. Sed quo tempore de lege agraria a Tyberio certatum est:eo tempore Aphricanus apud Numantiam bellum gerebat. Motus est autem Tyberius ad eam legem ferendam ista de causa. Romani quātum vicini agri hostibus adimebāt, partim vænūdare, partim in publicū redigere, ac egenis ciuibus ꝑ modica pēsione vtendū tradere consuerūt. Sed quū cœpissent diuites eas pensiones augere:pauperesq; excludere:lata est lex:quæ supra quingenta agri iugera ciuem Romanum habere prohibebat. At ea res paucos ānos aduersus locupletes auxilio fuit Nam primo subditis ad cōducendū personis fraus legi fiebat:deinde aperte iam per seipsos diuites propriis nominibus occupare agros cœperūt. Ita ergo exagitatis hominibus neq; milirię date noīa, neq; filios extollere cura erat:eoq; processura videbatur res:vt breui exhausta liberorum multitudine, seruis ac barbaris per quos diuites colebant agros, tota Italia cōpleret. In hac igit̄ parte reipu. primus. C. Lælius Scipionis amicus succurrere instituit:sed aduersante locupletum factione:veritus turba

Tyberius in augurū collegio receptus.

Tyberi⁹ sub Scipiōe minore primū militauit.

Tyberius q̄stor fuit. C. Mancinus consul.

Mācin⁹ cōsul caduceatorē ad petēdā ab hostibus pacē misit.

Tyberii q̄storis tabulę rōnes q̄sturę cōtinētes amissæ & deinde receptæ.

Agrariā legem Tyberius tulit.

C. Lælius sapiēs appellatus.

tionem atque discordiam ciuitatis ab incepto destitit ob eamque rem sapiens est postea vocitatus. At vero Tyberius vt primum tribu. ple. creatus est, eam actionem suscepit authoribus (vt plerique scripserunt) Diophāe rectore Myttleneo tūc in Italia exulāte: & Blossio Cumano Antipatri Tharsensis philosophi discipulo ad quem sunt quędam ab Antipatro scripta. Nonnulli Corneliā matrem asserunt sæpius obiurgādo natos, quod ipsa Scipionis Cornelia, nō Graccorum vulgo appellaretur, adolescētem impulisse ad hanc actionem suscipiendā. Alii ob emulationē Spurii Post humii æqualis sui: quem ab exercitu rediēs auctū potentia ac celebritate nominis offendit, cupidinem incessisse Tyberium credunt: insigni aliqua & memorabili actione præcellere: Caius vero frater in oratione quadā scribit Tyberium Numātiam proficiscentem, dum per Tusciam iter faceret, solitudine liberorum & inductione seruorum prospecta, tunc primum ad legē agrariam: sibi quidem funestam: animū intendisse. Plurimū vero ipsum plebs Romana impulit per literas in fornicibus & monumentis ac parietibus inscriptas efflagitans: vt agros publicos egenis ademptos restitueret. Non tamen per seipsum legē ferre aggressus est: sed præstantissimorum virorum cōsilium adhibuit: inter quos Crassus pontifex maximus, & Mutius Scæuola iurisconsultus, qui per id tempus consul erat, & Appius Claudius socer, fuerunt. Nec videtur lex vlla aduersus tātam iniuriam mitius ac leuius perscribi potuisse. Nam quos oportebat pro his quæ contra leges fecerāt pœnas subire: & quos iniuste tenuerant agros quum perceptis fructibus reddere: eos accepto pretio dimittere, & egenis ciuibus tradi iubebat. Sed ea lex vt plebi grata, sic animos locupletum offendit. Itaque ob auaritiam legem, ob iram vero atque inuidiam authorem obtrectantes, plebē deterere cœperunt: quasi ea lex euersionē reipu. libertatisque pduceret. Sed frustra id conati. Nam Tyberii facundia quæ malā etiam causam sustinere potuisset, tunc iustam honestamque dicēdi materiam nacta, superior inexpugnabilisque euadebat. Pauperū enim astante plebe causam agēs dicere solebat: feras quidē bestias lustrum atque tectum quo se recipiāt in Italia habere: illis vero qui quottidie pro Italia pugnēt atque intereāt, præter aerem, ignemque, nihil in Italia esse: sine lare, sine sede cū liberis coniugibusque vagari. Mentiri autē imperatores Romanos quū milites hortātur: vt pro aris atque focis aduersus hostes depugnēt. Carere enim iis Romanos ciues: non lares paternos, non monumenta maiorum eos tenere: sed prō aliena luxuria opulētiaque pugnare: pro aliis vulnera ac mortes subire: dominos orbis terrarum verbo quidem appellari: re autem vera terrę glebā nō habere. His & huiusmodi verbis in cōcionibus grauiter & cum iusta indignatiōe iactatis, & plebis fauore receptis, nullus aduersariorum valebat resistere. Quare omissa contentione verborum ad. M. Octauium adolescētem grauem atque honestum Tyberiique familiarē, locupletes confugerunt. Erat autē Octauius & ipse tri. pl. qui licet ab initio ob amicitiam Tyberii recusaret aduersus eam legē intercedere, tamen postea multitudine rogantium victus intercessit. Est autē tribunorum plebis maxima in prohibendo potestas. Vno enim phibente, nihil aliū etiā si complures sint, efficere possunt. Irritatus ergo ob intercessionē Tyberius lege illa priori mite & humaniter scripta reiecta, aliam plebi magis gratam legem promulgauit: vt agri q contra leges possessi erāt, dimitterentur: nulla mentione pretii facta. Erant igitur quottidie inter Tyberiū Octauiūque in cōcione certamina: in quibus licet summo studio ardoreque cōtenderent: nihil tamen cōtumeliosum vnque, nec verbum quidem nō probum ab alterutro decidisse ferūt. Non solum etiam in ludis (vt videtur) verum etiā in cōtentionibus atque iris probitas naturę educatioque modesta cōspicitur. Conatus est Tyberius si posset, M. Octauium intercessorem, quā & ipse multū publici agri possidebat, ab incepto mouere: restitutione agrorum suorum ex propriis facultatibus, licet nō admodum splendidis, oblata. p quā oblationem quū nihilo magis Octauius desisteret: Tyberius edicto pposito, omnes vrbanos magistratus agere quicque inhibuit: priusque de lege agraria ad populum referretur. Ærario aūt sigilla impressit: ac quęstores quicque depromi aut importari vetuit: pœna adiecta siquis contra egisset. qua cōterriti magistratus singuli propria officia dimiserūt. Ob hoc edictum locupletes efficti vestes mutauere: & mœsti ac sordidati circuibant forum: nec secus paratis clam percussoribus, necem Tyberio macinabantur. Ille vero Palam gladiū: quē dolonem vocāt: accinctus ambulabat. Sed quū adesset comitii dies: populo Graccū ad rem pficiendam vocāte, locupletes oībus locis occupatis magnam præbuerūt turbationē. Sed nihilominus Tyberius multitudine fretus, quū dimouere eos posset: & iam id facere aggrederetur: Manlius & Fulvius viri cōsulares Tyberium adeuntes, & manu prensantes, pcibus & lachrymis orant: ne hoc agere velit. At ille quantum nunquam antea periculū attendēs, & simul reuerētia tantorum virorū pmotus, quid se facere velint percontatur. At illi non esse se tātæ rei consilio idoneos affirmātes, vt senatus arbitrio pmitteret suaserunt. Verū vbi frequens senatus ob potētiam locupletū nihil pficere valuit: conuersus ad rem nō legitimā neque humanam, Octauium amouere tribunatu instituit. Ac primo quidem multis verbis suppliciter eū rogauit: vt ab incepto desisteret: populoque Ro. concederet iusta postulāti: & parua pro magnis laboribus periculisque habituro. Deinde vt ille hoc negauit: Non posse ambos in eodem magistratu æquali potestate præditos, de maximis rebus contēdentes, sine bello euadere: cæterum vnam se medicinam

Crassus pōtifex maxi.

Facundia Tyberii.

M. Octaui⁹

Tribunorum pleb. quāta sit potestas.

Dolonem gladiū Tyberius ferebat.

medicinã intueri inquit: vt alteruter eorum magistratu abrogaretur. Itaq̃ de se primo Octauius referret: staturum populi Romani iudicio: statimq̃ si iuberet tribunatu habiturũ. Hoc quoq̃ re/repudiante Octauio, se de illo relaturũ esse dixit: nisi sentẽtiam mutaret. His simul dictis concionẽ dimisit. Postera vero die reuocata concione, rursus Octauium verbis mouere conatus est: quibus frustra consumptis, ad populũ tulit de Octauii abrogatione: statimq̃ tribus in suffragium ire ius sit. Erant tribus quinq̃ & triginta: quarũ quũ decẽ & septem iam Octauiũ abrogassent: vnaq̃ dũ/taxat restaret ad rem pficiendam: parumper sistere iubens, iterato ad Octauiũ conuersus est: rogãs atq̃ obtestãs, vt ab intercessione desistere vellet: neue sibi hãc notam inuri pateretur: simulq̃ spe/ctante populo Ro. ipsum reuerẽter cõplexus deprecabatur. His precibus Octauiũ nõnihil motũ ferunt. Nam & implesse oculos lachrymis: & aliquãto cum silẽtio stetisse tradũt. Sed vbi ad locu/pletes prospexit (aderant enĩ in cõcione) quasi verecundia adductus generose respõdit: vt quod vellet Tyberius exequeretur. Eo igitur abrogato populi iussu, missus a Tyberio apparitor de tribu nali illum detrahere voluit. Cõcursus est a locupletibus ac plebe factus: rixaq̃ sic exorta. Octaui us per tumultũ euasit, Liberto autẽ (nam libertis apparitoribus Graccus vtebatur) lumina effos sa. In hoc lex agraria fertur: tresq̃ viri ad agros diuidẽdos creanť: Tyberius ipse legis author: Ap/pius Claudius socer. C. Graccus frater: nõ pſens ille tunc: nã apud Numantiã cum Scipione mili tabat. In locũ autem Octauii Mutius qdam Tyberii clientulus in tribunatu suffectus. Quibus re bus pculsi locupletes, & Gracci potentiã veriti, in senatu aduersabantur: petentiq̃ ex more tento rium publicum, quo in diuisione agrorũ vteretur, aliis etiã leuioribus ex causis sæpe concessum de negarunt. Expensas vero in singulos dies nouẽ nũmos statuerũt: authore Nasica: q ppter multi/tudinẽ possessionũ legi agrariæ infensus, vel acerrimũ inimicũ se Tyberio pręstabat. Plebs autem multo magis & ipsa exarserat aduersus locupletũ iniurias: ac repẽte quodam ex amicis Tyberii de functo, signisq̃ veneni apparẽtibus, magno cõcursu atq̃ clamore plebis funus celebratũ. Cada/uer enim igne disruptũ tantã vim pudridi humoris effuderat: vt flãma extingueretur: nec instau/rato igne cremari potuit: priusq̃ in aliũ locum trãsferretur. tãdem oĩ arte adhibita, vix fieri potuit vt ignis cadauer attingeret. Ad hæc Tyberius vt magis plebẽ irritaret: veste mutata, natos in cõ cionẽ adduxit: & quasi sibi ipsi diffideret, eorũ ac matris salutẽ plebi cõmendauit. Post hæc Attali Philopatri defuncti testamento a Pergamenis Romã transmisso, in quo populus Ro. hęres scri ptus fuerat, statim Tyberius ad populũ tulit: vt regia pecunia ciuibus Romanis, qbus agri dabã/tur, p cultura assignaretur, De oppidis autẽ quæ Attali fuissent, nihil ad senatum, sed ad populũ Romanũ ptinere prędicabat. Hoc vel maxime senatũ offendit. Itaq̃ Pompeius in senatu assur/gens, se vicinũ esse Tyberii, ac ob id exploratum habere inquit: diadema & purpuram ex regia ga za per Eudemum Pergamenũ Gracco delatã tãq̃ Romæ regnaturo. Qu. vero Marcellus Tyberi um obiurgauit: q̃ patre Gracco censurã gerente, quoties redirent a cœna Romani ciues, lumina extinguere solebant: ne cõuiuiis ac voluptatibus nimiũ dediti viderẽtur: cum filio autẽ audacissi/mi ac pditissimi ex plebe hoĩes pnoctare cõspiciant. Titus Annius neq̃ sapiẽs neq̃ humanus vir, cæterũ interrogare ac respondere promptus, quũ dixisset Tyberiũ collegam suuũ sacrosanctũ violasse: ac Tyberius aduocata cõfestim plebe Anniũ accusaret: inferior & eloquẽtia & authorita/te Annius ad suas argutias cõfugit: ac vt paucis audiretur ante accusationẽ obsecratus, cõceden/te Tyberio, sic interrogauit. Si tu inquit Tyberi cõdemnare me velis ac ppellere: ego q̃ de tuis col legis aliquem appellabo: an illũ mihi auxiliari volentem abrogabis! Ad hanc interrogationẽ di/citur Tyberius q̃q̃ disertissimus ac promptissimus erat, obmutuisse. Tunc igitur cõcionem quam Annii accusandi causa vocauerat, re infecta dimisit. Sentiẽs autem illa quæ circa abrogationem Octauii gesta erant, nõ solum potẽtibus, verumetiã multitudini molesta ac grauia videri: pollutã ac deiectam tribunitiã potestatẽ quæ sacrosancta hactenus fuerat arbitrãtibus: orationẽ habuit: cuius nõ ab re fuerit sententias paucas hic annotare: vt copiã ac facundiã eius viri intelligere va/leamus. Esse quidẽ sanctũ & inuiolabilẽ tri. ple. ex eo inquit q̃ plebi cõsecratus, eiusq̃ innititur pote state. Itaq̃ si aduerso animo iniuriã plebi faciat: eiusq̃ robur impediat: aduersetur q̃ ipsum p hoc se priuatum reddidisse: quum ea nõ agat pro qbus honor sibi fuerat demãdatus. Nam & capitoli um euertere, & naualia incẽdere tribunũ ple. siquis sinat, nõ ob hoc tribunũ plebis esse desistere: sed malum tribunum esse: q̃ si plebẽ oppugnet: nequaq̃ tribunũ remanere. Esse vero pgraue: si cõ sul a tri. ple. in carcerẽ duci possit: ipse autẽ tribunus a plebe deponi & abrogari nõ possit: quũ po/testate concessa sibi a plebe contra atq̃ data fuerat, abutať. Cõsulem nãq̃ & tribunũ plebis a po/pulo Ro. creari. Regiã qdem potestatẽ oẽs omnino magistratus cõplexam, & insup maximis sa/cerdotiis cõsecratã fuisse: sed nihilominus Tarquiniũ exactũ a populo Ro. & propter vnius regis superbiam, regium nomẽ sub quo Roma condita atq̃ adaucta fuerat, oĩno extinctũ fuisse. Quid ita sanctũ ac religiosum: vt virgines vestales! tñ siqua ipsarũ deliquerit, viua suffoditur. Desinunt enim sacrosanctæ & inuiolabiles esse: dum aduersus deos delinquũt: p quos sacrosanctæ & inuio/labiles habebãtur. Nec ergo tribunũ ple. si plebẽ offendat, immobilẽ ac sacrosanctũ esse p plebem

Octauii tri buni plebis abrogatio.

Tyberii ora tio p tribu nitia prãte abrogãda.

amplius dignũ est:quũ qua pollebat potẽtia,eã ipse sustulerit. Atq̃ si iuste tribunatũ adeptus malo
ri parte tributũ decernẽte:q̃uo nõ iustius sibi auferetur:cunctis tribubus abrogãtibus! Nihil eẽ vs/
q̃ adeo sacrũ ac religiosũ:vt res deoꝶ imortaliũ nemini dedicatas:attamẽ illas mutari & trãsferri
posse iussu populi Ro.nemo vnq̃ dubitauit. Licuisse ergo populo Ro.& tribunatum plebis q̃si mu
nus quoddã dedicatũ in aliũ transferre:Q̃d aũt tolli ac trãsferre possit, vel ex eo patere:q̃ sæpe iã q̃
habuerũt,se ab eo magistratu iureiurando excusauerãt. Hæc & similia Graccus disserebat. Post hęc
amicis minas ac factionẽ aduersus eũ initã sentiẽtibus,alioq̃ tribunatu opus fore ad salutẽ Grac/
ci censentibus,rursus multitudinẽ aliis legibus ꝑ quas tp̃a militiæ detrahebat, & iudicibus tunc se
natoribus æquũ numeꝶ ex equestri ordine admiscebat, excitare:& aperte iam senatus potentiam
cõcione magis q̃ iustitia aut honestate oppugnare aggressus est. De his rebus quũ ad populum re
ferret:cerneretq̃ aduersarioꝶ partẽ superesse:q̃m nõ satis frequens multitudo cõuenerat:concionẽ
dimisit. At postridie mutata veste in forum descedens lachrymans ac miserabilis, ac se metuere af/
firmans,ne inimici noctu aggressi eũ necarẽt,sic hoĩes cõmouit:freq̃uẽs multitudo circa domum

Signa Tyberii mortẽ p̃cedentia.

eius præsidiũ cã,excubias agerent. Prima vero luce , aues augurandi causa delatę sunt:q̃bus obla/
ta esca, nulla ipsaꝶ p̃ter vnam prodit:etiã cauea vehementer agitata:nec ista ipsa quę p̃dierat, es/
cam attingere voluit:sed sublata ala sinistra & collo producto rursus in cauea se recõdidit. Hoc si/
gnum ꝑ id q̃d prius euenerat,magis Tyberiũ cõmouit. Erat enim illi galea qua in ꝓliis vtebatur
magnifice ornata atq̃ insignis:in ea angues oua pepererant:iamq̃ fœtus formari erant: q̃d acce/
dẽte auium signo, magis formidinẽ incusserat. Processit tñ cõuentione populi circa capitoliũ au/
dita:& domo egrediẽs pede limen offendit:adeoq̃ ꝑcusso vehemens fuit:vt vnguis maioris digiti
scinderet:sanguisq̃ profluens per calceum emanaret. Profectus insuꝑ aliquantulo, coruos ad sini/
stram in stillicidio pugnãtes cõspexit:lapisq̃ ab altero coruoꝶ dimotus, iuxta pedes eius ĩ magna
turba prolapsus ẽ. Hoc nõ solum Tyberiũ, sed etiam audacissimos eoꝶ qui aderãt turbauerat. Ve/

Blossius Cumanus.

rum Cumanus Blossius tunc forte præsens & pudendum & dolendum eẽ ĩquit:si Tyberius Grac/
ci filius, Scipionis nepos, p̃ricepsq̃ populi Ro.ab vno coruo deterritus, ciues deserat suos:nec vo/
catus exaudiat:nec inimicos tamẽ hoc in risu posituros:sed quasi regnet, & deliciis deditus sit, ca/
lumniandi occasionẽ habituros. Interea nonnulli a capitolio decurrẽtes, ꝓperare eum iubebant:
vtpote rebus ꝓspere succedentibus. Profectus itaq̃ primo congressu p̃clare acceptus ẽ. Nam & po/
pularis plausus apparenti sublatus:prompteq̃ via concessa:globo etiam circundatus, nequis ap/
propinquare posset. Deinde ꝑ Mutiũ tribus vocari cœptæ.sed tamẽ ꝑ tumultum, qui ab extremis
oriebat̃ fieri q̃cq̃ nõ potuit:mistis atq̃ incertis oĩbus pellentiũ ac renitẽtiũ fluctuatione. Inter hęc

Flauius Flaccus.

Flauius Flaccus senator in eminentẽ locũ euadens, vbi præ clamore strepituq̃ multitudinis ex au
diri vox nõ poterat, manu significauit, velle se cũ Tyberio loqui. Iussu itaq̃ Tyberii ꝑ multitudinẽ
receptus, vbi ad eũ peruenit, nuntiat diuites:postq̃ consulem mouere nequibat, consilium de nece
eius per seipsos agitare cœpisse:eaq̃ de cã seruos ac liberos cũ armis habere. Hæc vbi circunstantes
Tyberium audiuerunt:subito togas accingunt:hastilibusq̃ q̃bus multitudinem reprimunt de ma
nibus ministroꝶ ablatis, fractisq̃, sese ad resistendum ꝓpere compararunt. Sed illi qui longius abe
rant, hanc p̃parationẽ admirantes, quum quid ea res sibi vellet ꝑcontarent: tangens caput suum
Tyberius, periculũ sibi imminere significabat. Hoc signũ inimici maligne interpretati, quasi regẽ

Nasica.

diadema petere illum senatui nuntiarunt:ob quẽ nuntium quum oẽs perculsi essent, Nasica prius
consulem vt libertati succurreret cohortatus:deinde vbi a consule grauiter respõsum est:nec se au/
thorem fore intestini belli, nec quenq̃ Romanum ciuem sine iudicio necaturum:si tñ aliq̃d decer/
nat populus Romanus a Tyberio coactus id se ꝑ lege non habiturũ:ꝓsiliens Nasica, quando in/
quit consul ciuitatem prodit, qui leges saluas esse cupiunt, me sequantur. Hęc dicens licinia toga
supra caput posita, in capitolium ire pergit:aliiq̃ post eum roga circa brachium inuoluta, sequuti
sunt. At multitudo ob reuerentiã amplissimorum virorum, aditum negare minime ausa, sese retra
hens comprimebat. Tulerat ab initio hi qui cum Nasica cæterisq̃ aduenerant, fustes & clauas: in/
de vero subselliorꝶ fragminibus pedibusq̃ reuulsis, obuios ferientes, cõtra Tyberiũ euadebant. Cę

Tyberii interitus.

de itaq̃ & fuga Tyberii sociorum facta quũ ipse Tyberius cursu euadere ꝓperaret, toga per quen/
dam retentus, cecidit. Surgenti vero. P. Saturninus collega eius pede subsellii caput percussit. Hic
primam:secundam vero. L. Rufus, de qua etiam gloriari solitus erat, plagam ĩflixit. Et alii vero cir
citer.xxx.mactati fustibus & lapidibus omnes, ferro autem nemo. Hanc p̃mã post exactos reges
contentionem fuisse tradunt:quæ sanguine & cæde ciuium finiretur. Nam alias quidem nec par/
uas, neq̃ paruis de rebus agitatas ita transegerunt:vt cedere magis inter se metu quidẽ plebis sena
tus, plebs autem pudore ac reuerentia patrũ, q̃ certare viderent̃: & in hac ipsa contentione facile
cessurus videbat̃ Tyberius:si verbis & authoritatẽ eum flectere pertexissent. Et certe primo impe/
tu in ipsum facto, perfacile cessit absq̃ pugna, & vulneribus resistendo illatis. Sed ira potius atque
odio locupletum, q̃ ob eas q̃ iactabantur causas:perpetrata cædes Tyberii videtur fuisse:cuius ma
gna fuerit coniectura:q̃ in ipsum etiam mortuum crudeliter sæuierunt. Nõ enim tolli corpus, nẽc

fratri vel ad nocturnã sepulturam postulanti concesserunt: sed in Tyberim vna cum aliis cadaueribus proiecerũt. Nec finis hic erat: sed amicorũ ac familiarium eius alios inducta causa in exiliũ pepulerũt: alios captos durissime trucidarũt. inter quos. C. Villius in culeo cũ anguibus insutus necatus est. Necatus etiam Diophanes rethor. At Blossius Cumanus Tyberii familiaris ad cõsules pductus, quũ de rebus gestis interrogaretur: se Tyberiũ iussu cuncta fecisse respondit. Ad hæc Nasica: quid: si te capitolium incendere Tyberius iussisset: an id quoq; fecisses! Nũq̃ iussisset hoc inquit: sed si iussisset paruissem. Nam p vtilitate populi Ro. nec aliter vnq̃ erat iussurus. Hic Blossius tunc euadẽs in asiam ad Aristonicũ fugit: rebusq; Aristonici deinde profligatis, sibiipsi mortem cõsciuit. Post mortem Tyberii, vt plebis dolor leniretur, senatus diuisionem agrorũ impugnare destitit: permisitq; vt loco Tyberii alium eligerent ad agros diuidendos. Electus est igitur. P. Crassus Graccorũ affinis. Filiam enim Crassi. C. Graccus vxorẽ habebat: q̃q̃ tradidit Cornelius Nepos nõ Crassi, sed Bruti qui de Lusitanis triumphauit, filiam. C. Gracco nuptã fuisse. sed plures ita tradunt vt modo diximus. Sed quum grauis plebi foret Tyberii mors: & iam vindicta accusatoresq; cõtra Nasicam pararẽtur: sollicitus de salute Nasicę senatus, liberam sibi legationem in Asia decreuit. Non enĩ obscura erant populi Ro. odia: sed clamabant obuii: maledictisq; incessebãt: tyrannum cęde tribunitia fœdatum pollutumq; & in expiabilem vocitantes. Nasica igitur q̃q̃ maximo sacerdotio illigatus tamen ea de causa Italiam dimisit: ac vbi in Asiam peruenit, haud multo post circa Pergamum interiit. Næc mirum, si vsq; adeo Nasicam oderat populus. Ro. quũ Scipio ipse Aphricanus summa alias gratia fretus parum abfuerit: quin omni beniuolẽtia & charitate populi Ro. destitueretur: q; apud Numantiam cæde Tyberii nuntiata sibi, carmen Homeri pnuntiauit in hanc sentẽtiam: Sic pereant alii q talia facere pergent: q;q; postea in cõcione rogatus, qd de morte Tyberii sentiret, nõ placẽtem dedit responsionẽ. Ex quo factũ est: vt plebs illi concionanti obstreperet: quod antea fecerat nunq̃: & ipse ad maledicta in plebẽ irritatus est. de q̃bus in Scipionis vita sigillatim diximus. C. aũt Graccus siue inimicos veritus siue vt inuidiã illis accumularet, statim post mortẽ Tyberii fratris, omisso foro se in otium tradidit: quasi & tũc misere & in futurũ abiecte vitã acturus: vt etiã q̃busdam de se præstaret sermonem: quasi ea damnaret quæ Tyberius gesserat. Erat autem p id tẽpus admodũ adolescens. Nam Tyberiũ constat ante trigesimum ætatis annum interiisse: quo, vt supra diximus, nouem annis Caius minor erat. Sed p cedẽte tẽpore, quum mores in eo graues, & a pigritia: mollitie: auaritia: voluptatibus alieni apparerent: facultasq; dicẽdi ad rempu. cõparata: statim creditũ est illũ nequaq̃ in posterum quietẽ acturum. Nam in defensione cuiusdam amici sui Vectii nomine ita excelluit: vt cęteri oratores nihil a pueris differe viderẽtur: multitudoq; eo dicẽte mirabili lætitia plausuq; exultaret. Quibus rebus perculsa nobilitas, multa iam inde agitare cœpit: & ante pspicere: quemadmodum efficere posset: ne. C. Graccus tribunus plebis crearetur. Forte euenit: vt quæstor in Sardiniam cum Oreste cõsule nauigaret. Id enim munus. C. forte impensum inimicis eius gratũ fuit: sibi vero nõ ingratũ: vtpote q nosset nõ inferiorẽ se bello esse q̃ in foro. Præterea adhuc rostra suggestumq; phorrẽs nec plebi amicisq; rogãtibus denegare suam operã volẽs, omnino pfectionem illã libenter suscepit. Atq opinio magna obtinuit Caium Graccũ summum & absolutũ fuisse popularẽ: multoq; in ea re iudicio populi Tyberium fratrẽ anteisse: quod verum nõ est sed necessitate potius cõpulsus, q̃ iudicio animi, se ad rempu. contulisse videtur. Scribit Cicero orator. C. Gracco oẽs magistratus repudianti & in otio viuere cupiẽti, fratrẽ Tyberium in somnis visum dixisse: quid tardas Cai! nulla est fuga: sed ambobus vnã vitam & vnã mortem p populo Ro. certantibus fata statuerunt. Quum vero in Sardiniã venisset: ibi omnifariam virtutẽ ostẽdens, audacia q̃dem in hostes, iustitia in subditos, beniuolentia & obseruantia erga consulẽ: cæterã iuuẽtutem, tẽperãtia autẽ & industria etiã seniores anteibat. Vehemẽti atq; pestifera hyeme exercitũ opprimẽte, quũ consul a ciuitatibus vestẽ militibus peteret: & illæ missis ad senatum legatis, se a præstatione vestiũ excusarent: nec aliunde vestiẽdi exercitũ facultas cõsuli permitteretur: magnoq; ob eam rem milites afficerentur incõmodo: adiẽs ciuitates Caius effecit: vt ipsæ sponte sua vestẽ exercitui donarent. Ea Romæ nuntiata quũ popularis gratiæ viderent, initio senatũ turbarunt: & prius q̃dem ex Libya veniẽtes Micipsæ legati ingrate accepti fuerãt a senatu: q; dicerent Micipsam. C. Gracci gratia frumentum in Sardiniam misisse. Vt igitur Graccum diutius in Sardinia detinerent: vt militibus successores mitterentur, vtq; Orestes consul in Sardina remaneret, decreuerunt: vt sic Gaius quoq; remanere cõpelleretur. Sed ille re intellecta, statim ob iram e Sardinia nauigauit: Romæq; ex improuiso conspectus, non solum inimicis, verumetiam amicis reprehensionis causam aduersus se præstitit: q; cõtra maiorũ exẽpla quæstor ante consulẽ e prouincia decessisset. Attamen quũ de ea re apud censores accusaretur: oratione habita sic mentes oĩum mutauit: vt magis iniurias passum iudicarent. Duodecim se annos militasse ostẽdit: quum lex cęteris decem in necessitatibus diffiniat. Quæsturam p trienniũ gessisse: quũ lex finito anno reditum quęstori pmittat. Se vnũ plenos loculos pecuniarum extulisse: vacuos reportasse: quũ alii potato quod extulerant vino plenas au

Blossius Cumanus.

P. Crassus.

Nasica in Asiã peruenit & circa Pergamũ interiit.

C. Graccus

Tyberius ante trigesimũ ætatis annũ interiit.

C. Graccus quæstor.

Caii Gracci virtus.

Caius accusatus. ro atq argento amphoras reportarint. Post hæc rursus accusatus est quasi particeps Flagellianæ
coniurationis: in qua causa quũ oẽm suspitionẽ a se repulisset: purũq & in sontẽ esse cõstaret: sta/
tim tribunatũ petere præparauit. In quo licet vniuersa nobilitas ipsum oppugnaret: tñ multitu/
do tãta in vrbem ex Italia cõfluxerat: vt domus: tectaq deessent: nec turbã capere comitiũ posset:
Cai⁹ tribunus creat⁹. ex tectoriis atq tegulis suffragia præstarẽtur. Hoc duntaxat conãdo assequuta nobilitas est: vt nõ
primo quẽadmodum sperabat, sed tertio loco tribunus crearet. Postq̄ tribunatũ iniit, statim pri/
mus oĩm collegarũ apparuit: nam eloquẽtia egregie pręditus, & ob ea quę passus fuerat acer & au
dax: ex quacũq causa in cõplorationẽ Tyberii fratris sermonẽ traducebat: cõmemorans quæ tũc
facta fuissent: atq inde ostẽdens maiores cõtra Phaliscos bellũ intulisse: q Genutiũ quendam tri/
bunũ plebis iurgio incessissent: & M. Vectiũ vltimo supplicio affectũ: q transeunti per forũ tribu
no plebis de via nõ cessisset. At isti, inquit, spectãtibus vobis, Tyberiũ mactauerũt: & per mediam
vrbem tractũ ex Capitolio in Tyberim pcecerũt. Amici quicũq capti sine iudicio necati sunt. At/
qui more maiorũ: siquis capitali iudicio accusatus nõ veniat se defundendum: tamen eũ domi an
Nomenclator. te ianuã cõsistens nomẽclator tubacitat: nec ante contra ipsum fertur sentẽtia. Ita caute & diligẽ
ter maiores nostri iudicia moderati sunt. His ille verbis multitudine cõcitata, & erat qdẽ magnæ
vocis: & in dicẽdo firmissimus, duas tulit leges: alteram, vt qui magistratu per populũ remotus es
Leges p. C. Graccum latæ. set, facultatẽ alterius magistratus incũdi nõ haberet: alteram, vt siquis in magistratu cõstitutus
ciuẽ Romanũ sine iudicio necasset, in eũ populi animaduersio foret. quarũ altera M. Octauius, q
Tyberio rogante tribunatũ dimittere iussus fuerat, notabatur: altera in Popiliũ, qui pretor ami/
cos Tyberii in exilium pepulerat, iudiciũ parabatur. Sed Popilius statim per fugam sibi cõsuluit:
Octauium vero ipse Caius ob Corneliæ preces seruauit, lege abrogata: nec ingratum fuit popu/
lo Ro. quum diceret in cõcione: se Corneliæ matri precanti salutem Octauii cõcessisse. Nec sane
ipsa Cornelia minus ob virtutem filiorũ, q̄ ob memoriã Aphricani patris a populo Ro. coleba
tur: cui etiã quũ postea statua decerneretur, sic scriptũ est. Corneliæ Graccorum matri. Narrantur
autẽ multa venuste & oratorie de cornelia matre a Caio dicta aduersus quendam inimicorũ. Tu,
inqt Corneliam vituperare audes: quæ Tyberiũ peperit? Quũq inimicus ille de mollitie notaret:
Qua ratione, inquit, te cum Cornelia cõparas? an tu peperisti vt illa? Atqui nemo ciuis ignorat:
Leges, quas C. Graccus tulit. diutius illã sine viro fuisse, q̄ te virũ. Multa huiusmodi ex orationibus suis sumi possunt: in quibus
mordacitas verborũ apparet. Leges præterea tulit populares aduersus potentiã senatus: veluti de
coloniis deducẽdis: de vestibus publice militibus dandis sine stipendiorũ diminutione: de minori
Lex frumẽtaria a C. lata. bus decem & septem annis ad militiã nõ cogendis. Tulit & de suffragiis sociorũ: pares Italos & ci
ues cõstituens. Tulit & frumentariã legẽ de annona pauperibus assignãda. Tulit de iudicibus de
ligendis. Nam quũ soli antea senatores iudicarẽt: ob eamq rem a plebe timerent: trecentos ex eq
stri ordine iudices adiecit: parem senatoribus numerũ statuens Hæc lex potẽtiã senatus magna ex
parte prescidit: atq in ea lege ferenda: & alioquin egregie diligẽtia vsum ferunt: & primũ oĩum q
ante se fuerant ita concionatũ, vt nõ ad senatum & comitiũ, vt mos erat, sed ad forum cõuersus
persisteret: quod postea semper in dicendo seruauit. Atqui ex hac parua re magna in Repu. muta
tio oriebatur, traducta dignitate ad populum: quasi nõ de senatu, sed de populo Ro. is qui oraret
cogitare deberet. Quũ vero plebs nõ solum eam legem susciperet: verũetiam Caio potestatẽ da/
ret: vt ex equestri ordine quos vellet iudices eligeret: tunc quasi regia suffultus potẽtia: etiã a sena/
tu in dicẽdis sentẽtiis obseruabatur. Quoties vero sententiam dicebat: semper aliquid decorũ ac
Caii humanitas & facilitas. prędarum deferebat: quale fuit decretũ eius de frumẽto a Fabio misso. Fabius enĩ ppręt or ex His/
pania frumentũ transmiserat: at Caius senatui psuasit: pretium ciuitatibus reddendum esse: Fa/
biumq reprehendẽdum vt grauem puincialibus: & nimis dure imperantem. Ex quo senatuscõsul
to magnam senatus laudem assequutus est. Decreuit etiam colonias deducẽdas: viasq muniẽdas:
rem frumentariã pcurãdam. atq iis oĩbus dum agerẽtur: ipse magistratũ gerens: indefesso studio:
ac necubi deficiẽs pre erat: tanta ac tam mirabili vigilantia & celeritate: vt ad singula dũtaxat vi/de
retur intentus. adeoq ipse vnus oĩa obibat: vt etiã acerbissimi inimici obstupescere cogerentur
virum p oĩa efficacẽ atq inuictũ. Delectabat vero populũ Ro. ipsius aspectus. Semp enĩ illũ turba
ingens sequebatur operariorũ: legatorũ: magistratum: militũ: studiosorũ: quos omnes benigne
alloquens: & in humanitate grauitatem conseruans, sequ vnicuiq illorum decenter impertiens,
calumniatores ostendit eos: qui se vt superbum aut inhumanum criminabantur. Maxime vero
diligentem circa viarum procurationem se prestitit, tum vtilitatis causa, tum etiam ornatus.
Rectis quidem regionibus vias deduxit & eas partim lapide incusso strauit: partim arenæ muni/
uit aggeribus: iniqua adęquans: & quantum valles, torrentesq abrumpebant: põtibus æquali
Miliarium quantum capit. altitudine ac procliuitate coniungens: pulcherrimam operis speciem ostendit. Dimenso prete/
rea viarum spatio: singulis miliariis (est autem miliarium paulominus q̄ octo stadia) columnas
lapideas spatii signa preferentes constituit. Alios insuper lapides parum inter se distantes ex vtra/
q viarum parte disposuit: vt ex illis faciliter & sine saltu in equos esset ascensus. Ob hęc quum

populo Romano laudaretur: omniaq; concedere se paratum ostenderet: dixit in concione se pro his rebus gratiam petiturum: quę si concederetur sibi, pro summo beneficio acciperet: si negaretur, non grauiter ferret. Hæc verba expectationem dederunt: quasi consulatum petere vellet. Instantibus igitur consularibus comitiis, cunctisq; in expectatiõem adductis, prodiit Graccus in campum vna cum amicis. C. Fannium ad consulatum petendum adducens: pro eoque rogans, designari consulem fecit. Ipse vero Graccus Tribunus plebis secundum creatus est, plebe id iubente, sine vlla ipsius petitione. Sed cum animaduerteret senatum sibi infensum: Fannium vero consulem ob idipsum minus potentem: ꝙ sibi amicus putabatur: rursus aliis legibus promulgatis, animos plebis suscitauit: colonias Tarentum atq; Capuam mittẽdas: & Latinos in communionem ciuitatis vocandos decernens. At senatus metuens ne omnino inexpugnabilis fieret Gracci potentia: nouum & inusitatum remedium adinuenit. Vt enim studia hominum ab illo diuerteret multas contra bonum: æquumq; plebi concedere decreuit: per hunc modum. Erat Liuius Drusus collega in tribunatu: vir claro loco natus: & ingenio: eloquentia: diuitiis plurimum pollens. Huic senatus persuadet: vt vna secum aduersus Caium insistat: sine vlla plebis offensa: sed ea plebi ministrans, pro quibus aduersus eam resistere pulchrum esset. Promittens igitur tribunatum suum Drusus, arbitrio senatus leges tulit: nec præclarum aliquid nec fructuosum Reipubli. continentes: sed vnum duntaxat agentes: vt. C. Graccus voluptate & gratia apud plebem superaretur. In qua re seipsum arguit senatus: non res a Caio gestas moleste ferre: sed personam eius oppugnare voluisse. Nam Gracco duas colonias decernenti restiterũt: quasi populum exhauriret. Liuio autem duodecim colonias: & tria milia ciuium in singulas earum deducendas censenti, libentissime assenserunt. Et rursus Gracco pauperibus agrum diuidenti: & pensionem Reipubli. ob id soluendam censenti, quasi gratiam plebis aucupanti, aduersati sunt. Liuius autem etiam pensionem remouens: eis placebat. Caius paria suffragia Latinis concedens, senatum offendit. Liuio autem ne liceret quenquam latini nominis in exercitu flagellis cædi legem ferenti, auxiliati sunt. Illud tantum vtilitatis in rebus Liuii fuit: ꝙ quoties de his rebus ad populum ferret, prædicebat se ea dicere ex consensu & approbatione senatus: quæ res populum in gratiam senatus reducebat, antiquatum contentionum deleta memoria. Maxime vero Liuio profuit ad auctoritatem & gratiam: ꝙ nunquam propriæ commoditatis causa legem tulisse apparuit: nec deducendis coloniis præesse voluit: sed alios præfecit: nec pecunias tractauit: quum ipse Caius plæraq; eorum quæ decernebat, per seipsum exequeretur. Post hæc Rubrio quodam Gracci collega referente, quũ plebs sciuisset: vt Carthago a Pub. Scipione nuper euersa restitueretur: & forte Caio euenisset: vt ea de causa Libyam nauigaret: etiam maior tunc Drusus per absentiam Caii factus, maxime Fuluianis creuit calumniis. Erat enim Fuluius. G. Gracci familiaris: & in diuisione agrorum collega: vir seditiosus: & senatui inuisus, nec plebi charus, propter suspitionem: ꝙ fama erat, socios ad defectionem sollicitasse. Quibus sine probatione argumentoq; iactatis, ipse Fuluius fidem non sani neq; quieti animi ostendebat. Ea res Gracci potentiam minuit: vt illius inuidiæ socii'. Et quum Scipio Africanus subito defunctus esset: signaq; nonnulla plagarum et violentiæ, vt in eius vita scripsimus in ipso mortuo apparerẽt: maxima de Fuluio suspitio fuit: vtpote inimico: et ea ipsa die contra Scipionem publice inuecto. Attigit vero etiam. C. Graccum ea suspitio: ac tam graue facinus in summum virum et principem ciuitatis perpetratum: non modo vltione, sed redargutione etiam caruit: quoniam plebs sollicita de salute Gracci, ne ille forsan particeps necis inueniretur iudicium dissoluit. Sed hæc prius facta erant. In Libya vero dum Carthaginem, quam Iunoniam appellauit, Graccus restituit, permulta impedimenta a genio loci tradunt opposita. Nam primum signum vi uentorum correptum: quum signifer valide resisteret, fractum est: & sacra altaribus imposita surgens procella dissipauit: et extra terminos designatæ vrbis abiecit. ipsos præterea terminos lupi inuadentes ac turbantes: longe detulerunt. Attamen Graccus omnibus constructis atq; ornatis, septuagesimo die postquam Roma discesserat, in vrbem reuersus est: audita Drusi aduersus Fuluium insectatione, & rebus vrbanis præsentiam eius efflagitantibus. Nam. L. Opimius vir potens in senatu; qui prius in petitione consulatus succubuerat. C. Gracco Fannium in comitiis præferente, tunc iterum petens: multis adiuuantibus; si consul fieret potentiam Gracci: quæ iam quodammodo consenuerat: ob multitudinem ad gratiam plebis, ipso concedente senatu, rempublicam gerentium, depositurus videbatur. Postquam igitur Romam rediit: quo popularior foret, ex palatio vbi prius habitabat in locum foro propinquum; vbi complures egeni & tenues ex plebe homines habitabant: immigrauit. Deinde quum alias promulgasset leges: ob quas frequens concursus ad eum fiebat: senatus Fannio consuli persuasit. vt omnes præter vrbanam multitudinem vrbe depelleret. Facto igitur per præconem mandato, duro quidem atq; insolito, vt nullus ex sociis atq; amicis Populi Romani per eos dies Romæ adesset, opposuit Ca

C. Fannius consul designatus.

Caius secũdũ tribu' creatus est.

Liuius Drusus tribun'

Rubrius Gracci collega.

Fuluius.

Iunonia Carthago.

Cai⁹ Graccus tertii tribunatus repulsam passus est. Risus Sardonius. L.Opimius consul. Antyllius minister.

ius edictum: per quod consulem quidem reprehendit: sociis autem si manerent, opem se laturum aduersus insolentiam consulis pollicebatur. quod tamen non fecit. Nam quum cerneret quendam ex hospitibus ac familiaribus suis per apparitores consulis trahi, permisit: nec restitit: siue viribus suis diffisus: siue, vt ipse inquit, nolens principium pugnæ cupientibus aduersariis præstare. & forte euenerat: vt colleas etiam suos per id tempus haberet infensos ex huiusmodi causa. Futurum erat in foro gladiatorum spectaculum: & magistratuum plærique constructis circa forum ad spectandum locis, ea mercede locabant. Hæc loca Caius per edictum purgari iussit: vt plebs spectare sine mercede valeret. In quo quum sibi non pareretur: expectata præcedente certamen nocte, constructiones ipsas per operarios & fabros suos demolitus: vacuum ad spectandum multitudini locum ostendit. Quod factum vt plebi gratum fuit, sic collegas ab eo tanq̃ agresti: superboq; alienauit. atq; ex ea re tertium tribunatum creditur amisisse: suffragiis quæ plurima præstabantur, maligne & fraudulenter p collegas occultatis. Sed hęc non satis clara sunt. Tulit vero hanc repulsam grauiter & iniquo animo. Aduersus inimicos ridentes insolentius q̃ par erat inclamauit: eos Sardonium risum ridere: ignaros q̃ magis tenebris ex suis actis circunfundantur. Quum autem Opimius consul factus multas ex legibus a Caio latas abrogaret: & Carthaginem in alium locum transferendam decerneret: atq; ea faceret: vt Caius irritatus, necis suæ occasionem præstaret: primo tempore tolerantiam habuit. sed vbi familiares amiciq;; & in primis ipse Fuluius incitare eum cœperunt: contracta multitudine aduersus consulem resistere statuit. ad quam rem tradunt matrem Corneliam ipsum adiuuisse: latenter multitudine conducta ex agris, in vrbem sub messorem specie transmissa: vt in ipsius Corneliæ epistolis ad filium sub enigmate scriptum legitur. licet tradant nonnulli Cornelia repugnante hoc a Caio factum. Quo die Opimius de abrogandis legibus erat relaturus prima luce ab vtrisq; Capitolium occupatur. Ibi dum consul sacra fecisset, minister quidam Antyllius nomine intestina asportans illis qui circa Fuluium erant: dixit. Cedite bonis ciuibus mali ciues. & adiungunt quidam ipsum in obscœnam figuram brachium nudum simul his dictis per iniuriam ostendisse. Hic ergo statim occiditur magnis stilis, ea de causa (vt dicitur) comparatis. Ea cædes populum quidem turbauit: ducum vero ipsorum varia mens fuit. Nam Caius quidem indoluit: & eos qui id fecerant reprehendit. Opimius vero quasi occasione parta; ad vlciscendum suos cohortatus est. Imber ea die certamen diuisit. Postridie vero summo mane consul senatum in curiam vocauit: atq; dum ibi de Republicæ agitur, quidam vt ordinatũ erat, Antillii corpus feretro impositum cum planctu & lamentatione in forum secus curiam ipsam detulerunt. Simulante consule id se admirari, senatus progreditur: positoq; in medio eorum feretro, veluti super magnum facinus patres inclamant. At multitudinem indignatio habebat: q; Tyberii Gracci tribuni plebis in Capitolio nuper occisi corpus in Tyberium proiectum fuerat: ministrum vero Antyllium, qui etsi non iure necatus esset, iustas tamen præstiterat irarum causas, in foro circunfusis senatores populi Romani deplorarent: eumq; ostenderent ad necem reliquorum ciuium: qui plebem Romanam defendebant. Senatus post hæc in curiam reductus decernit: vt Opimius consul videat: ne quid Respublica detrimenti capiat. Ille statim iubet: vt senatus arma capiat: vtq; equites Romani singuli binos seruos cum armis postridie adducant. At Fuluius contra se parare: & plebem colligere incœpit. Sed Graccus ipse foro abiens, iuxta patris Gracci statuam constitit: atq; eam diutius cum silentio intuitus: tandem fleus suspiransq; discessit. Ob hoc multi ex plebe homines in commiseratiõem adducti: ac seipsos castigantes. q; hominem derelictum proditumq; patiantur: prosequuti custodiæ causa, circa ædes eius pernoctarunt: non potationibus & clamoribus intenti: vt ii qui circa Fuluium excubabant. Nam illi ebrietatibus & tumultu noctem transegerũt, ipso Fuluio in primis lasciuienti & contra ætatem suam multa dicente: agenteq;. At apud Graccum nihil simile: sed tanq̃ in publica calamitate mœsti & futurum spectantes, partitis vigiliis excubabant. Albescente igitur die, Fuluius vix e somno propter vinolẽtiam excitatus, suos armat spoliis Galatarum: quę domi suę ex triumpho supererant: ac subito minaci clamore in Auentinum montem euadit. Caius vero nec armare quidem se voluit: sed tanq̃ in forum iturus togatus processit: paruo dũtaxat accinctus gladio. Exeuntẽ domo vxor in vestibulo ꝓsecuta: atq; altera manu nati tenẽs altera virum apprehendens, inquit: Non te Cai nunc in rostra tribunum plebis & legumlatorem transmitto: nec ad bellum gloriosum: in quo & si aliquid accidat aduersi, saltem honestum mihi luctum relinquas: sed Tiberij fratris tui interfectoribus te obiicis inermem. Recte id quidem: vt patiaris magis, q̃ agas. Vicerunt enim peiora; vi & ferro iudicia peraguntur. Si apud Numantiam frater tuus occubuisset: at corpus ad sepulturam reddidisset hostis. Nunc autem & ego fortassis fluuio quodam aut mari te prosequi compellar: obsecrans an sicubi in his tuum corpus appareat. Quid enim aut diis: aut legibus quis credat post Tyberii mortem? Hæc de-

plorantem Lyciniam dissoluens sensim a complexu Caius, vna cum amicis silens ire perrexit. At illa vestem eius capere gliscens, solo procubuit semianimis: donec ministrorum manibus sublata, ad Crassum fratrem delata est.

Lycinia. C. gracci vxor

Fuluius vbi omnes in vnum conuenerunt, voluntatem Gracci secutus, iuniorem filium cum caduceo in forum transmisit. Erat hic adolescens egregiæ formæ. Qui quum honeste ac decore cum lachrymis de concordia ad senatũ & consulem loquutus esset: ac plæriq; eorum qui aderant ad concordiam flecterentur: Opimius consul non nuntiis inquit senatui persuadendum, sed descendendum ex Auentino: ac se iudicio senatus vt obnoxios ciues subiiciendum eẽ: atq; ita veniam postulandam. Et simul adolescenti edixit vt: vel cum iis rediret: vel omnino non rediret. Caium itaq; tradunt voluisse in forum descendere, vt senatui loqueretur: sed quum id cæteri non probarent, rursus adolescens a Fuluio cum mandatis haud dissimilibus remissus est. At Opimius pugnandi auidus puero statim in custodiam tradito, contra Caium & Fuluium profectus cum multitudine armatorum & sagittariorum Cretensium: ferit aduersarios: ac perturbat. Factaq; exinde fuga Fuluius in quoddam balneum se coniecit: ac paulopost deprehensus vna cum maiori filio occiditur.

Fuluius occiditur.

Caium vero nullus ea die pugnantem conspexit: sed ea quæ gerebantur permoleste ferens, in templum Dianæ se retulit: manusq; sibiipsi afferre quum vellet, a Lycinio & Pomponio fidissimis familiaribus suis prohibetur. Hi nanq; præsentes gladium ademerunt: & ad fugam cohortati sunt. In quo loco dicitur Caius in genu procumbens: & manus ad Deam tendens precatus fuisse: vt populus Romanus pro tanta ingratitudine ac proditione nunq̃ a seruitudine eximeretur.

Caii præcatio contra Popu. Ro.

Palam enim cuncti ipsum deseruerant: q̃ primum fuit eis per preconem impunitas, si inde discederent, cõcessa. Fugientem ergo Caium aduersarii prosequuti: quum iuxta pontem ligneum iam assequerent, familiares duo quos supra memoraui illum procedere ac maturare fugam iubent: ipsi vero in ponte ipso, ruentibus aduersariis se obiicientes, non prius quenq̃ transire permiserũt: q̃ ipsi pugnantes occisi sunt. Cũ Caio seruus vnus aufugerat Philocrates. At quum vniuersi certatim eum ad fugam hortarẽtur: nemo tamen auxilium prestaret: nec petenti equum quisq̃ concederet: & iam aduersarii adessent: præripit ille se in sacrum deorum nemus: ibiq; occiditur per manus Philocratis serui: qui primo dominum: deinde seipsum peremit.

Caii Gracci mors. Septimuleius.

Quamquam tradunt nonnulli ambos ĩ manus inimicorum viuos peruenisse: sed seruum dominum complexum nõ prius diuelli potuisse, quam ipse cæderetur. Caput Gracci tradunt abscissum primo ab alio, deinde ab amico quodam Opimii Septimuleio nomine per vim ablatum. Nam promissum erat in principio pugnæ: vt qui Caii & Fuluii capita referret, equum auri pondus ex publico acciperet. Relatum est igitur a Septimuleio pilo transfixum: statera deinde impositum librarum decem & septem ac dimidiæ pondus traxit: Septimuleio improbe machinato: nam detracto cerebro, plumbũ infuderat. Qui vero Fuluii caput retulerunt (erant nanq; ex tenuioribus) nihil omnino reportarunt. Corpora Caii & Fuluii & aliorum omniũ (circiter enim tria milia cæsa fuerant) in Tyberim proiecta: bonaq; eorum publicata. Edictum est mulieribus ne lugerent. Dos Lyciniæ vxori adempta.

Lyciniæ Gracci vxori dos adempta est.

Crudelissimi vero omnium in eo fuerant: q; Fuluii iuniorem filium concordiæ sequestrem, quem pauloante diximus a consule captum & in custodiam traditum, quum is nec in prælio fuisset: nec manus in arma intulisset, tamẽ post victoriam acerbissime necauerunt. Super omnia tamen plebem afflixit templum Concordię ab Opimio constructum. Iactatio enim quædam visa est atq; superbia: & quasi de nece Romanorum ciuium triumphus. Itaq; per noctem sub ipsius templi hypogrammate quidam scripserunt hunc versum: Opus vecordiæ templum Concordiæ facit. Hic tamen Opimius qui primus in consulatu Dictatoris potestate frętus est, quiq; supra tria milia. C. Graccum: & Fuluium Graccum, quorum alter consularis & triumphalis, alter suæ ætatis virtute & gloria princeps fuit, indemnatos occidit: furti crimine non caruit. Nam missus postea legatus ad Iugurtham Numidiæ regem, & pecunia corruptus, cum summo dedecore in iudicio condemnatus, infamis cõsenuit: inuisus ac sp̃retus a populo Romano: qui & si iuxta res ipsas perculsus metu se contraxerat: tamen paulopost desyderium & beniuolentiam Graccorum aperte ostendit. Nam & statuas illorum posuit celeberrimis vrbis locis: & vbi illi occisi fuerant, sacella ædificauit: coluitq;: & sacrificia quottidie in his fiebant: procumbebatq; multitudo, vt deorum templis. ipsa etiam Cornelia mater dicitur & cætera omnia quæ fors attulerat, generose tulisse: & de sacellis ipsis dixisse dignas eorum corpora sepulturas habere ipsa vero circa Misenos vitam duxit, nihilo de priore consuetudine immutata. Erat ei ingens amicorum multitudo: & de ea causa frequens hospitalitas. Nam e Græcia eruditi homines & a cunctis regibus dona ferentes referentesq; nuntii domum eius frequen

tabant. Fuit illi dulcissimum: patris Scipionis facta commemorare: mirabilisque quum de filiis loqueretur: atque illorum casus facta referret, indolentia: quasi fabulam quandam rerum antiquarum enarraret. Unde quosdam suspicari coegit: ne ob senectutem & doloris magnitudinem sensum amisisset: ipsos nimirum absque sensu non intelligentes, quantum generositas naturae & educatio laudabilis prosit hominibus adversus dolorem moderate perferendum: quodque fortuna adversus virtutem bona custodientem interdum praevalet: sed in cadendo moderationem animi ferentis adversa non aufert.

¶ FINIT TYBERII ET CAII GRACCORVM VITA SVMMA ET ARTE PER LEONARDVM ARETINVM EX PLVTARGO GRÆGO IN LATINVM VERSA.

FINIS.

LYSANDRI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO PER GVARINVM VERONENSEM IN LATINVM VERSA.

Marmorea Lysandri statua delphis inter nos extat pe templi fores densa caesarie: et ritu veteri promissa barba: generosum quendam in modum. Eam multi et quidem falso Brasidae Atheniensis esse rentur, propter inscriptum Brasidae titulum. Intonsi vero capitis consuetudo non aliunde (ut quidam arbitrantur) sed ab institutis Lycurgi ad Lacedaemonios pervenit: quem dictare solitum aiunt: eorum qui honesta facie forent accedente coma, decorem magis augeri. At iis qui deformes essent, ex ea plus terroris inesse. Lysandri pater Aristocletus ex prosapia minime sane regia, caeterum ex Heraclidarum genere natus esse dicitur. Lysander in rei familiaris educatus angustia sese patriae legibus obtemperantem, sicut alter quispiam, praebuit: nec minus fortem & omni voluptate superiorem: nisi siqua ex honore & rebus recte ac magnifice gestis efferebatur. Hoc voluptatis genere adolescentes superare Spartana civitas turpe nequaquam existimat. Pueros enim ab ineuntibus statim annis aliquo affectionis stimulo ad gloriam duci volunt: ut ita & vituperatos dolor angat, & laudes ad maiora provehant. quem vero haec ipsa non tangunt ac permovent: ut ab honore alienum: & ad virtutem omnino secordem, aspernantur & ignavum.

Capitis intonsi consuetudo unde orta sit. Aristocletus Lysandri pater.

Itaque Lysandro honoris cupiditas & contentionis studium ab Laconica disciplina permāsit innatum. Quibus in rebus eius natura magnopere incusanda non est. Ad colendos autem vrbis primores supra Spartani hominis morem pronus videtur extitisse. ad tolerādum insuper magistratuum pondus: vocante necessitate, facilis. quod ad rei ciuilis aptitudinem aliqui non mediocrem particulam faciunt. Aristoteles quum melancholicorum demonstret ingenia: vt Socratis: vt Platonis: vt Herculis, Lysandrum non statim, sed ætate iam grandiore in melancholiam incidisse scriptum reliquit. Eius est maxime proprium: q̄ quum paupertatem moderate tulerit: nullo in loco victus: aut corruptus pecunia: patriam tamen diuitiis & diuitiarum auiditate imbuerit: quam quum opes minime mirantem admirarentur omnes, eam intercepit admirationem post Atheniense bellum: ingentem auri atq̃ argenti vim introducens: quum interim ne vllam sibi quidem drachmam reliquam faceret. Dionysius tyrannus ingentis pretii ex Sicilia tunicas ad eius filias miserat: quibus repudiatis: Vereor, dixit, ne per has longe deformiores appareant. Non longe post ad eundem tyrannum missus eadem ex vrbe legatus, duabus ad se missis ab illo stolis, vt vtram vellet filiæ deferendam eligeret: illam ipsam melius delecturam inquit: & acceptis ambabus: abscessit. Postea quum Peloponnensium bellum diutius duraturum videretur: & Athenienses post acceptam cladem in Sicilia confestim ex maris imperio eiectum iri in suspitionem venissent: nec multopost omnimoda rerum desperatione laboraturos: Alcibiades ab exilio reuocatus & rerum summæ præfectus, magnam adeo fecit mutationem: vt naualia certamina æquatis iam viribus constituerit. Pauore igitur Lacedæmoniis rursus iniecto, promptis animis ad id bellum recentes facti, & imperatore grauissimo, & apparatu validiore indigere videbantur: ad maritimum imperium Lysandrum emittunt. Profectus Ephesum ciuitatem sibi quidem amicam: & Laconicas partes promptissime fouentem inuenit: cæterum per id tempus infelicem: & ne barbaricis Persarum moribus efferaretur periclitantem: quippe cui Lydia circunfusa frequentes immisceret conuenas: & duces ibi regii diutius otia contererent. Itaq̃ iaciens ibi vallum: & onerarias vndiq̃ naues contrahens, magnumq̃ ad ædificandas triremes apparatum ordiens, Ephesiorum portus mercaturis, forum negotiatoribus, domos atq̃ artificia opibus lucrisq̃ refersit. Ex illo primum tempore ipsius amplitudinis ac magnificentiæ, qua ciuitas in præsentia viget, ab Lysandro spes exorta est. Accipiens deinde regis filium Cyrum Sardis venisse: vt in eius colloquium veniret, ascendit: simul & Tissaphernis crimina deferret. Cui quum edictum esset, vt Lacedæmoniis auxilio esset: ac ex mari Athenienses summoueret: remissior & minime promptus videbatur, quo Alcibiadi morem gereret: & ad soluendam naualem potentiam tenuiter ac maligne necessaria suppeditabat. Cupiebat & Cyrus Tissaphernis operas vitio dari: & turpes de illo rumores dispergi: cum propter hominis improbitatem priuatas secum inimicitias exerceret. Hisce de causis & aliis item rationibus, tum vero singulari consuetudinis comitate charus, & adolescentem magis alliciens, eum ad bellum firmius animauit. Cyrus illum quum discedere vellet, conuiuio accipiens obsecrabat vel nullas eius liberalitates munificentiasq̃ repudiaret: sed quicquid optaret explicare ac petere: vt nullam repulsam habiturum. Excipiens Lysander, quandoquidem, inquit, Cyre tantum promptitudinis habens, peto atq̃ hortor: vt stipendio nautico vnum adiungas obolum: vt pro ternis obolis quaternos capere liceat. Cyrus igitur hominis magnificentia delectatus, ei decem Daricorum milia dedit. Ex quibus additum nautis annumerans obolum: & splendoris plurimum vendicauit: & breui tempore hostiles naues vacuefecit. Nam ad eos qui maiorem mercedem exhibebant: frequentes commigrabant: quiq̃ manserant, & segnes erant, & sediriones agitabant, & mala ductoribus quottidie ingerebant. Lysander licet auulsis & detrimento affectis hostibus, nauali tamen pugna confligere ausus non est. Alcibiadem enim strenuum & acrē virum & nauium multitudine superiorem: & ad vniuersa maritima & terrestria ad id temporis prælia inuictum reformidabat. Postq̄ Alcibiades e Samo Phoceam enauigans: classis præfectum reliquit Antiochum: Antiochus habito quasi per contumeliam Lysandro, factus audacior, duabus aduersus illum triremibus in Ephesiorum portum annauigat: & magnis risibus ac plausu insolenter vsus, cursum præter nauale duxit. Id ferens indigne Lysander, non multas ab initio triremes deducens, insectari coepit Antiochum. Subinde ferentes auxilium conspicatus Athenienses, reliquas implet. nauali deniq̃ pugna conserta, victor Lysander, quindecim captis triremibus, trophæum erexit. Ea re ira cōcitatus in vrbe populus, Alcibiadem exilio mulctandum decreuit: qui dehinc ab iis q̄ circa Famiū statiua habebāt militibus ignominiose habitus, & male de se audiens, in Cherronesum ex castris nauibus profe

Lysander in melancholiā incidit iuxta Aristotelem.

Lysāder Lacedæmōiorū pfectus.

Antiochus classis Alcibiadis præfectus.

Lysander quindecim

Atheniensis nauesce pit:& trophęũ erexit

ctus est. Hanc pugnam, licet re gesta nequaquam ingentem, fortuna ipsa per mortalium ora pp Alcibiadem volitare faciebat. Lysander ex vrbibus accersitus Ephesum, quũ nõnullos audacia & spiritu supra vulgus elatos cerneret, occulta seminabat initia: vt quemadmodum postea factum est, decem virarum crearent: & rebus nouandis intẽderẽt. Nec minus sollicitabat ac irritabat:& subtiliter conspirantes sic rebus animos adhiberent: vt in destruendis Atheniensibus, simulq ex vrbibus expellendis, illos per eorum patrias potentiam vendicaturos intelligerẽt. Horum fidem re ipsa quibusq prębuit: amicos atq hospites ad imperia: ad res amplissimas: ad honores prouehens proq illorum auaritia violandi iuris, & peccatorum adiutor & socius. Quocirca omnes illi mentem attendere: gratiosi in eum se videri: illius desyderium præ se ferre: illo victore & imperium obtinente, nihil non assequuturos sperare. Eapropter classis pręfectum Callicratidam Lysandro succedentem ab initio videbant inuiti: neq

Callicratidas classis præfectus.

sui mores imperii simplices quidem & Dorico ritu veteros approbabant: quum posterius dato de se periculo, vir præstantissimus & iustissimus apparuisset. Cæterum huius virtutem nõ secus ac in semidei cuiusdam statua pulchritudinem admirati illius studium in amicos, charitatem & vtilitatem quęritabant: adeo, vt eo nauim conscendente, præ moerore lachrymas effunderent. Eos adhuc in Callicratidam inuisos magis reddebat: q ex argento etiam in nautas ab Cyro tradito, quod reliquum fuerat: Sardis remisit: cumq petere si vellet, & de alendo milite cogitare iussit. Enauigaturus deniq illum testatus est, sese nauales ita copias tradere: vt in potestate mare habeant. At ille superbam & inanem hominis iactantiam redarguere volens, Tu igitur læuorsum captata Samo & circa Miletum nauigatione deflexa, illic mihi triremes tradito. Nam si maris potestatem habemus: hostem in Samo commorantem vt, nauigando formidemus opus non est. Cui Lysander: naues ipsæ non meo quidem, inquit sub imperio verum sub tuo sunt. Quo dicto in Peloponnesum contendit, magna perplexum ambiguitate relinquens Callicratidam. Nec enim vllas secum ex domo pecunias deferens accesserat: nec ex oppidis propter eorum inopiam ac tenuitatem tributa colligi patiebatur. Restabat igitur vt sicut Lysander fecerat: euntes ad regias fores duces peterẽt. Quam quidem ad rem vir ille ineptissimus erat: qui ingenuus et animo excelso præditus omnem ex Græcis in Græcos cladem honestiorem existimaret q̃ barbaris adulari: & eorum fores adire: qui præter magnam auri vim: nullum bonum habeant. Vrgente tamen necessitate Lydiam ascendens, Cyri regiam petiit: referri iubens Callicratidam classis pręfectum cum eo colloquuturum aduentasse. Ei ianitore quodam dicente, Nunc Cyro o peregrine nequaquam otium est: ipse enim potat: Callicratidas magna quadam simplicitate respondit: Graue præfecto nihil est. Ibi enĩ stans quoad poter expectabo. Tunc rusticus existimatus: & a barbaris derisioni habitus: abscessit. Secundo reuersus quum intra fores non admitteretur, moleste ferens in Ephesum abiit: multa imprecatus iis mala: qui barbarorum delitiis illecti, eos per opulentiam incontinenter lasciuire docuissent: deosq præsentibus testatus est: se quãprimum Spartam tetigerit, omnem daturum operam: vt in gratiam Græci pristinam reuertantur: quo barbaris terrori sint & in mutuam cædem illorum potentiam implorare desinant. Verum Callicratidas pro Spartana dignitate gerens animo s: quum æquitate: magnitudi-

Callicratidas in Argẽnusis est deletus.

ne ac fortitudine excellentissimis Græcorum par esset: paruo deinde tempore nauali pugna superatus, in Argennusis est deletus. Rebus retro ferri coeptis, socii missa legatione Spartam: classis ducem Lysandrum deposcebant: vti sub eo imperatore negotia ardentius amplexuri. Eadem & Cyrus flagitans miserat. Vetante vero lege his eundem classis præfectum fieri, quũ Lacedæmonii morem sociis gerere vellent, præfecturæ quidem nomen Arato imposuerant: cæterum Lysandrum verbo quidem legatum, re autem vera cunctorum summæ præficiunt. Plurimis igitur qui in rebus publicis versabantur: & in eorum vrbibus vehementer poterant, dudum exoptatus aduenit. Spes enim iniecta est: eius opera ampliores illorum potentias futuras, re omnino populari dissoluta. Qui simplices ac generosos imperatorum mores amabat: Lysandrum quoties Callicratidæ compararetur, versutum: captiosumque censebat. Qui res bellicas variis tractans modis, ipsam quoque iustitiam vtilitate amplificabat: alioqui commodis: vt honestate vtens: vera mendaciis non natura præstantiora existimans, vtriusque pretium atque honorem necessitate definiebat. Quique Herculis progeniem sine fallaciis belligerare dignum iudicabant, eos irrideri iubebat. Quo enim Leonis pellis non attingeret, insuendam esse vulpinam. Huius generis sunt quæ in Milesios fecisse dicitur. Amicis atque hospitibus popularem potentiam sese dissoluturum esse promiserat: simulque aduersam factionem eiecturum. Mutatis interim sententiis, quum pacati animis inimicitias deposuissent: aperto quidem vultu: & gratulari: & conciliandis opem

afferre simulabat: clam vero conuitiis & maledictis ad inuadendam multitudinem instigabat; Vt autem insurgentium tumultum accepit: e vestigio auxilium importaturus oppidum irrumpens, quos rerum nouarum studiosos habebat obuiã grauiore tono vocis increpabat: & asperrime perducebat: vt supplicium illis inflicturus: alios confidentiores esse iubebat: vt eo presente graue nihil expectaturos. Hęc ipsa simulator tam varie fingebat: ne qui dominatione populari potentes erant euaderent: sed circa vrbem residentes: cęderentur. quod & euenit: siquidem vniuersi fide Lysandri dictis habita, sunt interfecti. Androclidę sermo memoriæ proditus est: permultam Lysandri ad iusiurandum leuitatem arguens. Is enim, vt aiunt, iubebat pueros quidem astragalis: viros autem iureiurando fallere: Polycratem Samium tyrannum imperatorem non recte profecto imitans. haud enim Laconicum: sed contumeliosius est deis sicut & hostibus vti. Nam quisquis abiurat, hostem quidem formidare, deum vero negligere confitetur. Cyrus Lysandro Sardis accersito, vt ei iuueniliter assentaretur, ipsius gratia nonnulla prestare pre se tulit: quædam subinde pollicitus: si pater minime traderet, vel domesticam supellectilem suppeditaturum. Quod & si cuncta defuerint: aureum & argenteum secturum esse solium: vnde populis ius dicere consuesset. Deniq; in Mediam suum profectus ad patrem, ciuitatum tributa illi suscipienda designauit: & eius fidei proprium commendauit imperium: gratum in primis habens: & omni rogatu ab eo vehementer contendens: ne suum ante reditum cum Atheniensibus nauali certamine dimicaret. aduenturum nanq; magnam secum classem ex Cicilia & Phoenice ducentem. Lysander cum neq; pari multitudine pugnare, neq; tot cum nauibus otiosus sedere posset: nonnullas in potestatem redegit insulas. Æginam quoq; ac Salaminam adiens, incursationibus vexauit. Dehinc descendit in agrum Atheniensem: vbi salutato Agide: quia de Colia venerat, pedestribus copiis vires maritimas ostendere voluit: quibus maris ditionem obtinebat. Tamen interea doctus insectantes illum Athenienses aduentare: alio per insulas cursu effugit in Asiam destitutum offendens Hellespontum, Lampsacenos aggressus est nauibus: Thorax quoq; pedestres simul expeditas muris admouit copias. vrbem itaq; capiens vi, prædam militi concessit. Attica vero classis centum & lxxx. triremium eo tempore penes Cleuntem Cherronesi oppidum stabat in ancoris. Audita Lampsacena clade, confestim Sestum aduehuntur: inde frumentatum euntes: ad Ægos: id est capre flumen nauigant e regione hostium adhuc circa vrbem Lampsacum cum classe stationem habentium. Atticę classis: & alii multi ductores erant: & Philocles: qui populum induxit oratione sua: vt captorum in pugna hostium dexterę manus pollicem præciderent: vt quum hastam ferre nequirent, remum tamen agere possent. Eo die cessatum est a prælio: postridie pugnam inire sperantibus, Lysander quum alia versaret animo nautis edixit & gubernatoribus: vt perinde ac circa diei ortum futuro certamine triremes conscenderent: & silentio sedentes & ordine edictum expectarent. Itidem & pedestres copias structas in litore conquiescere iubet. Exoriente sole Athenienses directis in hostem frontibus, totam classem concitant. Quibus prouocantibus, Lysander aduersas tenens proras frequenti bellatore completas, intendentibus iam tenebris: non tamen se in altum eduxit. At primas deinde naues scaphas summittens ordine considere & conquiescere iussit: & nullum edentes tumultum: nullo pacto exire obuiam. Hunc in modum, quum iam aduesperasceret, concedentibus retro Atheniensibus, nullum dimisit ex nauibus militem: nisi duas aut tres triremes: quæ explorandi gratia missæ, descendentem specularentur hostem. Postero die, tertio item & quarto idem factitatum est. Ea res magnam Atheniensibus iniecit audaciam atq; contemptum: perinde ac hostibus terrore compressis. Alcibiades interim (nam is circa Cherronesum suam intra arcem vitam trahebat) ad Atheniensem equo peruectus exercitum, duces increpuit: primum q; male & minime tuto castra in litoribus locassent: quæ & statione carerent, & ad ventorum impetus exponerentur. deinde peccare illos q; e Sesto exercitui necessaria capiant: quum oportuisset mox, posteaquam nauigatione Sestum circuissent, intra portum aut vrbem sese procul ab hostibus constituisse: qui sub vnius ductu atq; auspicio imperatoris tantum in portu habeant exercitum: qui dato signo statim omnia ad timorem imperata perficiant. Quæ quum edocuisset: non modo non obtemperarunt: verum etiam Tydeus contumeliose respondens, Non tu quidem, inquit, sed alii imperatores adsunt. Alcibiades igitur aliquam inter eos proditionem subesse suspicatus, abscessit. Die quinto annauigantibus rursum Atheniensibus, & remeantibus, vt consueuerant, summa cum negligentia, pariq; contemptu, Lysander speculatoriis emissis nauibus eorum prefectis imperat: vt cum primum egressos psperexerint Athenienses, retro omni celeritate remigent: quiq; medio in traiectu fuerint, æreum de prora clypeum attollant: irruptionis signũ. Ipse interim gubernatores & triremium præfectos adiens, prouocabat, incitabatq;: vt remiges & commilitones structos continerent: signo dato, omni promptitudine ac robore in hostes inferre. Sublato e nauibus clypeo, e

Lampsacũ Lysander cepit.

Classis attica centũ & octoginta triremium.

Philocles

Alcibiades.

Tydeus.

pretoria naui tuba insonuit: in altum se subuehunt: & incursionem faciunt. peditatus in lito/
re certatim aduolans. promontorium petit. hoc autem, intercedens vtriusq continentis spa/
tium quindecim stadiorum est. Id vero studio & promptitudine nauigantium e vestigio corri/
pitur. Conon Atheniensium imperator primus e continenti annauigantem derepente classem
prospiciens, moerore classis vexatus vociferari vt conscenderẽt: vocare alios: obtestari: nonnul/

Conõ Atheniensium imperator.

los coactos inferre. Dissipatis autem hominibus nihil studio proficiebat. Nam vt primi exierãt:
statim vt qui nihil expectabant, aut in rebus emendis versabantur: aut in agro deãbulabãt:
aut intra tentoria sopiti iacebant: aut parandis prandiis incumbebant: longe a futuri cogita/
tione per ducum imperitiam existentes. Clamore ac strepitu illatis iam hostibus, Conon octo
subiectis nauibus, in Cyprum ad Euagoram fugiens: enauigauit. Cęterę aut vacuæ captæ, aut
nondum refertæ confractę. Homines inermes atq dispersi quum auxilium ferrent, ante naues

Lysandri victoria maritima cõtra Athenienses.

cęsi: vel si fugam capescerent, descendentibus in terram hostibus, necabantur. Capta tria homi
num milia cum ducibus: & classis vniuersa cum ora maritima: præter naues, quæ cum Conone
salutem fuga compararunt. Inde religatis post se nauibus quum castra diripuisset, Lysander cũ
tibiarum & pæanis cantu Lampsacum reuertitur: opus amplissimum nimio labore conficiens
& vna hora longissimum tempus & diuersissimum: fortunisq & euẽtis vltra superiora bella in/
credibile corripiens: q post infinitas certandi formas, & rerum gestarum permutationes, com/
plures quam antea Gręciæ duces consumpsit: & vnius viri consilio & grauitate trucidandos de
dit. Quocirca non nulli hoc opus diuinitus factum existimauere: Castorem & Pollucem in Ly/
sandri naue vtraq ex parte extitisse & quo tempore portum eum peteret sydera clauo circũluxisse
asserentes. Quidam & lapidis casum ad earum rerum euentum prodigio fuisse ferunt. Nam vt
constans multorum est opinio: miræ magnitudinis saxum ad ęgos idest capræ flumen e coelo

Saxũ e cœlo ad ęgos delatum.

delatum est: quod & ętate nostra ostenditur: id pręcipua religione prosequentibus Cherronesi
incolis. Anaxagoram quoq prędixisse traditur: q eorum quę coelo induta sunt corporum, la/
psu quodam & agitatione facta, vnius effracti casus futurus esset & abiectio. Astra etiam haud
eo in loco esse quo nata sunt. Nam quum saxea sint & grauia, ætheris quidem resistentia & refle/
xione splendere: cæterum per vim astricta trahi vertigine ac circuitionis tenore: sicuti quum fri
gida & ponderosa ab rerum primordio secernebantur a toto nehuc deciderunt, & contineban/
tur. Alia quędam quam hæc credibilior est opinio: asserentibus nonnullis: vt radiantes stellæ
nequaquam sint ignis ętherei fusio & distributio in aere: qui circa incensionem ipsam extingui/
tur: nec aeris in superiore parte multitudine soluti successio & sic inflammatio: verum coelestium
corporum iactus & casus, velut quadam tenoris inclinatione, & motionis auersæ exagitationi/
bus delatorum, non ad habitatos terrę locos, sed plurimis exterius in mare magnum exciden/
tibus, quocirca latent. Cæterum Anaxagoræ testis accedit Damachus in iis quę de religiõe tra/
dit: q ante illius lapidis casum, quinq ac septuaginta dies assiduos corpus igneum eximiæ ma/
gnitudinis coelo spectabatur minime quietum, sed multimodis perfractis agitationibus dela/
tum: sicut abscissę auulsęq ignis formę motu & terrore passim perlatę, in modum radiantium
stellarum fulgurant. Postquã deiectum est saxum: incole metu ac pauore sedato conuenere. Nul
lum ignis aut opus aut vestigium cernunt: lapis alioqui grandis quidem iacebat: cęterum illi/
us igneæ figurę & (vt sic dixerim) ambitus partem nullam habebat. Quod Damacho discretis
opus est auditoribus, liquet. Seuerus est sermo: eos vehementer arguit: qui petram aliquo ex col/
le ventis & tempestatibus effractam dicunt: inde more turbinis derelictam vbi primum circum
uoluens agitator ille destitit, dissolutusq est: eiectam decidisse. Nisi forte quod multos per dies ap
paruit, re vera ignis extitit. Sed extinctum atq corruptum aeri mutationem in ventos motusq
violentissimos prębuit. A quibus vt saxum ipsum abiiceretur obuenit. hoc scribendi genere di/
ligentius excutienda sunt. Lysander vero quum tria captiuorum milia morte damnatos a col/
legis intelligeret: Philoclem eorum imperatorem accersens rogauit: quanam se dignum poena
censeret, quum talia ciuibus aduersus Græcos consilia tribuerit? At ille nulla ex parte ad calami/
tatem demissus, eos ne incusaret iussit: quorum nemo iudex adesset. At ea victor ageret: quæ
victus passurus erat. Deinde lotus splendida sumpta lena ante alios ciues vt vulgaretur proces/
sit: quemadmodum Theophrastus scriptum reliquit. Post hęc ad oppida nauigans quoscunq
obuios Athenienses haberet Athenas abire imperauit. Nulli se veniam concessurum: quin eos
trucidaturum: quos extra vrbẽ offenderet. Hæc vero iccirco faciebat: & vniuersos intra vrbẽ cõ
pellebat: vt quum in ciuitate fames confestim inualesceret ac inopia: in obsidione nullas molesti
as exhiberent: per rerũ copiã facilius tolerantes. Destructis populis & rebus eorum publicis, in
singulas vnũ dũtaxat ac Lacedæmoniũ gubernatorẽ dimisit. E societatibus autem quæ p vrbes
eius opera cõgruebant, decẽ ex suis præfectos imposuit. Nec ipse & per hostiles & per socias ciui
tates pergens lentam nauigationem ducebat sibi: Gręciæ principatum quodãmodo instruens.

Haud enim primates aut locupletes ad præfecturas designabat: sed in sodalitia & hospitalitates res ipsas gratiose conferebat: honoris ac suppliciorum dominos authoresq; constituens. Compluribus etiam præsens cædibus, & amicorum suorum inimicos ex urbibus eiiciens, iudicium haud sane benignum de Lacedæmoniorum imperio Græcis exhibebat. Theopompus igitur comicus delirare visus est: qui cauponarum & vina vendentium muliercularum similes Lacedæmonios dixit: q̄ quum Græcis libertatis gustum propinassent, acetum instillarunt. Illico enim molesta & acerba erat prægustatio: quum Lysander nullam populis administrandarum rerum authoritatem permitteret: & paucis confidentissimis quidem & contentiosissimis, ciuitates manu & potentia tenendas committeret. In his non multo tempore moratus, missis Lacedæmoniam legatis, nuntiat secum ducentarum nauium classe annauigare. Deinde circa terram Atticam se cum Agide ac Pausania regibus coniungit: vt e vestigio vrbem capturus. Repugnantibus vero Atheniensibus, assumptis nauibus: rursus traiiciens in Asiam, cæterarum plane ciuitatum statum dissoluit. Cōstitutis decē viris, multis vbiq; iugulatis multis exilio mulctatis, vniuersis eiectis Samiis, ciuitates in exulum potestate posuit. Abrepta subinde Atheniensibus Sesto, prohibitis habitare Sestianis, gubernatoribus & nautarum hortatoribus agrum & vrbem fruendam depascendamq; tradidit. Quam ad rem refragati primo Lacedæmonii, Sestianos in agrum denuo reduxerunt. Illa Lysandri opera cuncti iocunde spectauere Græci. Æginenses longo post tempore suam recuperauere vrbem. Melios & Sicyonios in propria restitutos domicilia: expulsis inde Atheniensibus oppida reddentibus. Audiens Athenienses in ualescente intra vrbem fame male habere, ad Piræum nauigat: vbi inductam necessitate ciuitatem ad pacem, imperata facere coegit. Operepretium est Lacedæmonios audire dicentes: Lysandrum ad Ephoros hoc pacto scripsisse. Captę sunt Athenæ. ad quem sic rescripserunt Ephori. Sat est cepi. Hic ad decorem fictus est sermo: verax autem ab Ephoris decretum hunc in modum se habet. Primores Lacedæmoniorum decreuere: Pireo & longis murorum turribus eiectis, vbi ex vniuersis exieritis vrbibus, vestram possidete terram. Hęc ipsa quum feceritis pacem habete. quę opus sunt exhibete. Remissis exulibus de nauium multitudine quicquid deliberatum fuerit facite. Athenienses Theramene senatum habente hanc ab Lacedæmoniis acceperunt epistolam: quo tempore Cleomenem ab iuuene quodam ex factiosis interrogatum fuisse tradunt: Num aduersus Themistoclem & dicere & facere auderet: muros Lacedæmoniis tradere nequicquam reformidans: quos ille inuitis Lacedæmoniis altius ædificauerat? Cui Cleomenes nihil aduersum Themistoclem inquit adolescentule facio. Nam quos ille muros ad ciuitatis salutem ædificauit, nos ad salutem diruemus. Quod si mœnia felices ciuitates efficiunt: infelicissimam esse Spartam necesse erat: quum nullis septa sit mœnibus. Itaq; quum Lysander vniuersis nauibus .xii. dumtaxat exceptis, & muris Athenarum potitus esset .xvi. Munychionis mensis, quo & penes Salaminem nauali certamine Barbarum deuicerant, statim de permutando reipublicæ statu consilium agitauit. Quā rem quum Athenienses aspere & contumaciter ferrent animis: misit qui denuntiarent: fœdifragam ab se ciuitatem esse deprehensam. Ipsam enim præterisse dies: quibus diruendi fuerant muri: quos adhuc stare cerneret. Alteram igitur in illos denuo latam esse sententiam: vt qui conuenta dissoluerint. Sunt qui de ciuitate in seruitutem redigenda re vera sententia inter socios propositam fuisse dicant: quo quidem tempore, Thebanum Eriamperthum authorem extitisse: vt vrbe diruta agrum pecori pascendum relinquerent, Postmodum coactis ad sodalitium ducibus, Phocensis quidam tibicen Electram cantabat Euripidis: cuius initium est: Tuas agrestes Electra petii domos Agamemnonis gnata. ad cuius cātum fractis cunctorum animis miserabile videri facinus eam vastare ac delere vrbem: cuius immortalis extat gloria: & quæ tam claros in lucem viros extulerit. Lysander igitur Atheniensibus ad omnia summissius inclinantibus, per multas ex vrbe, vniuersas ex castris tibicinas accersit: quibus iterum modulantibus, muros a fundamentis eruit: & triremes cremauit: ad tibiam coronatis interea q; ludentibus sociis: perinde ac dies illa principium libertatis afferret. Confestim etiam reipublicæ statum permutans, triginta quidem intra vrbem decem vero in Piræo præfectos instituit: præsidium arci & Callibium Lacedæmonium gubernatorem imposuit. Hic postea quum Autolyco pogili, cuius tempore Xenophontis conditum est symposium, sublato fuste plagam inflicturus esset: is eleuatis in sublime cruribus, pronum euertit hominem. quod quum Lysander minus moleste ferret: ipsum insuper redarguit Callibium: his adiectis verbis: ignorare Callibi videris: qui in liberos geris imperium. Paulo deinde post .xxx. vt Callibii gratiam inirent, Antolycum occiderunt. Postea vero Lysander in Thraciam enauigans grandem pecuniam, dona, coronasq; suscepit: compluribus (vt par videtur) ad eum conferentibus: virum sane potentissimum & quodammodo Græciæ dominantem. Ex quibus quæcunq; superuacanea fuerāt per Gylippum, qui in Siciliam duxtaret exercitum, Lacedæmonē trāsmisit. Gylippus dissutis (vt aiunt) sacculis, non mediocrem ex singulis pecuniam subducens, denuo consuit: ignorās inesse vnicuiq; literulas numerum significantes. Spartam itaq; profectus, quum ea quę subduxerat domi sub

Lysander Athenis potitus.

Athenarum muros Lysander a fundamentis eruit.

Gylipp⁹ pecuniā dissutis sacculis & īde cōsutis accepit.

Noctuas multas sub tegulis cubare.

tegulis clam occultasset, sacculos Ephoris tradidit, sigilla cõmonstrans. At illi quum reclusissent
dubitationem res afferebat: q argenti numerus cũ scriptis dissonare visus est. Seruus interim Gy/
lippi veniens factum subambigue dicit: multas sub tegulis cubare noctuas. Eo nãq tẽpore vt plu
rimum, Atheniensium gratia, noctuæ nũmis insigniebantur. Gylippus igitur post res ab eo præ/
clare ac magnifice gestas, turpe ac indignum facinus adortus, e Lacedęmone sponte cõmigrauit.
Quocirca Spartani qui plurimũ sapientia pollebant, eo facto pecunię vim vehementissime for/
midantes (haud.n. infimos iam ciues attigerat) Lysandrum carpentes, Ephoros obtestabãtur: vt
vniuersum argentum atq aurum perinde ac pestes introductas abiicerent. Itaq latam esse in sena
tu rogationem (vt Theopõpus author est) ferente Saraphida, vel vt Ephorus tradit Phlogida: au
rum atq argentum intra vrbem suscipi non licere. Patrię autem ritu nummis vtendum. Hi ferrei
principio fuerant: sed igniri acceto cuncti: vt in vsus fabriles accõmodarentur: ac iunctura mol
les & ad incidendũ prorsus inutiles redderentur: deinde graue pondus portatuq difficile magno
ex numero atq mole pusillum sane pretium valens. Apud prius sęculum sic oĩno habuisse verisi/
mile est: vt nummorum loco: ferreis vterentur virgulis.i. obeliscis: plęriq & æreis: ab quibus hoc

Oboli vnde dicti sint

ẽt tpe nũmorũ numerũ obolos vocari certum est: & obolos sex vnã conficere drachmã: qa tot ma/
nus ipsa cõplecteretur. Cęterũ cõtradicentibus Lysandri familiaribus, & summo studio cõtenden/
tibus vt pecuniæ in ciuitate manerent, decretũ factũ est: huius quidẽ generis nũmos in phiscũ re
ferendos esse: q si quis priuatim possidere dephensus fuisset, ei capitis suppliciũ diffinitũ: quasi Ly/
curgus nũmos quidẽ, non autem nũmorũ auarinã pertimuerit: quã non priuatis interdicta posses
sio sicuti ciuitati concessa ingenerabat, præsertim quũ vsus dignitatẽ æmulationẽq susciperet. Ha
ud enim eos vt inutiles cõtẽnere priuatim facile erat: quos publice in honore haberi contuerẽtur:
nec ad domesticã rẽ eã nihil petẽdã arbitrari: quã cõmuniter & probari, & amari prospicerent. quin
longe citius ad cõmunibus exercitiis ad priuatorũ vita consuetudinesq manant: q̃ singulorũ affe
ctiones elabantur, quæ ciuitates rerum turpitudine ac flagitiis impleant. Partes enim cum toto
pariter versari verisimilius est: qñ vergat in peius. At delicta partis at totũ multa ab iis q recte va/
leant intenta habent adiumenta. Illi quidẽ ne pecunia ciuiũ domos irrumperet, metũ legẽq custo
dẽ instituerunt. Animos vero vt inconcussi & ad agenti cupiditatem infracti manerent, minime
conseruauerunt: iniecto cunctis diuitiarũ amore: perinde ac honestum quiddã & amplissimum fo/
ret. Hæc quũ alio quodã in genere scribendi versaremur, de Lacedæmõiis attigimus. Lysander æreã

Lysander ęreã statuã posuit i Delphis.

ipsius: singulorũq præfectorum statuã e manubiis posuit in Delphis: & aurea Castoris & Pollucis
astra quæ ante tres Leuctricas euanuerunt. In thesauro Braside & Acanthiorũ triremes ex auro &
ebore cõposita duorũ cubitorũ erat: quã Cyrus ei victorię monumẽtũ miserat. Anaxandrides Del/
phis scriptũ reliquit eo in loco Lysandri depositũ esse talentum argenti, & minas duas & quinqua
ginta. præterea stateras vndendos, qua in re minime cum cæteris cõcordat historicis: qui de homi
nis paupertate cõfessa scripserunt. Ea igitur tẽpestate Lysander quãtũ priscorũ nemo Græcorũ po/
tentissimus, & elatiõe & potestatis magnitudine visus est vti. Nam vt Duris tradit, illi primo Græ
corum perinde ac deo, per ciuitates & aræ & sacrificia cõstituta: eiq ante omnes Pæanes decanta/

Pęanes Lysandro decantati. Lysandria tẽpla Iunoni dicata Samii appellauerunt.

ti sunt. Ex quibus vnus huius generis initium habuisse memoratur: Almæ grecię imperatorem ab
latissima Sparta diuinis celebremus cantibus Io pęan. Samii vt dicata Iunoni templa Lysandria
vocarentur senatusconsulto decreuere. Chœrilum poetam suo semper adiunctum lateri habuit:
vt res quas gesserat versibus exornaret. Antilochus mediocria quędam de illo carmina ediderat.
Qua re delectatus Lysander muneris gratia pileũ impleuit argento. Antimachus aũt Colophoni
us & Niceratus Heracleotes Lysandria poemata certatim agebant. E quibus quum Nicerato co/
ronam donasset: Antimachus dolore percitus, scriptum ab se carmen aboleuit. Tunc iuuenis ad/
huc Plato Antimachi poeticum admiratus ingeniũ, q superatũ sese moleste ferebat, reuocatum mi
tigabat: ignaris ignorãtiã id malũ esse pręfatus: ob cæcitatẽ nõ videntibus. Aristonus citharœdus
quũ sexies Pythia vicisset: vt Lysandri gratiã iniret, ei pollicitus ẽ, sese quũ denuo victoriã reporta
ret, Aristonũ Lysandri seruũ pconio declaraturum. Ambitiosus Lysandri animus primoribus &
sui ordinis hominibus grauis tñ erat. Quũ autẽ elationis pariter ac molestiæ plurimũ & mores &
ambitio per familiares cõtraxisset: in eo nõ honoris, nõ supplicii vulgaris modus inerat. Hospita
tis & amicitiæ pmia pponebanť: vrbani sine appellatione potẽtatus: & dominationes indiscussę.
Vna vero explẽdæ iracũdiæ via erat: inimicũ extinguere: cui ne vlla qdẽ fugiẽdi licẽtia pstabatur.
Posteriori tpe latẽtes Milesios in mediũ pduci cupiebat. Veritus autẽ ne intercessorẽ populũ cõsti

Milesios q latuerãt, Lysander contra iusiurãdũ iugulari iussit.

tuerẽt: neminẽ violaturũ iureiurãdo affirmauit. Ii vero quũ fide habita peruenissent, paucis factio
nis suæ hominibus iugulãdos tradidit: haud octingẽtis pauciores. Aliis ẽt in oppidis innumerabi
les plebeiorũ cędes fiebãt. Iã.n. nõ priuatis ipsius causis trucidari videbantur: sed plęrisq simultati
bus, & cõpluribus auaritiis eorũ, q vbiuis gentiũ erãt, amicorũ morẽ gerebat: & opẽ simul ac operã
impẽdebat. Quocirca Lacedæmonius Etheocles frequẽtẽ cõsequutus ẽ laudẽ, quũ dixit: bene actũ
cũ grecia, q duos minime Lysandros ptulit. Hoc idẽ (vt author est Theophrastus) de Alcibiade

ab Archestrato dictū est. Cęterū ibi cōtumelia, mollities, & cōtumacia molestiā maxime patiebat. In Lysandro autē acerbitas mox grauē pariter ac terribilē potētiā efficiebat. Lacedæmonii cęteris Lysandrū incusantibus, nequaq̄ animū vehemēter adhibuerūt: vt vero Pharnabazus post multas eius iniurias violētius agrum vexantis Spartā misit accusatores, indignabūdi Ephori vnū ex amicis & sociis ducibus Thoracē, quē priuatū argētū possidere dephēderunt, supremo affecere supplicio. Lysandro vero missa Scytala vt Spartam adueniret edixerūt. Scytala talis est. Quū Ephori aut classis pfectū: aut imperatorē emittūt, duo teretia ligna & lōgitudine & crassitudine diligenter adæquant: adeo vt derasa vicissim congruāt: e qbus quū alterū sibi reseruent: alterū tribuunt discedenti. Hęc autē ligna Scytalas appellant. Quū igit arcanū aliquid & arduū explanare cupiunt: chartā instar lori proluxā & angustā Scytalæ suę circūuoluunt: nullūq facientes interuallū vndiq superficiē charta occupāt: quo facto quęcūq voluerint circūplicata Scytalę charta describūt. Dēpto dehinc codicillo ad imperatorē absq ligno scripta mittūt: quę quū is accepit, alioqui lectitare nihil valeat: adeo literis hincinde dissipatis: vt nullū prorsus contactū habeant. Cęterū sua sumpta Scytala, codicillū sic pcisum circūplicat: adeo vt circūductione similē in seriē cōstituta, verborū cōtinuatio reperiatur. Codicillus sicut & lignū Scytala vocatur: vt a mēsura mensurarū dici plerūq solet. Lysander allata sibi ad Hellespontū Scytala, perturbatus est: pcipue accusationes Pharnabari reformidans: studiū & accuratā adhibuit operā: vt in eius colloquiū veniret: quo mutuas controuersias solueret. Conuenientibus illis, Lysander pcibus orabat: vt literas ad magistratus daret: perinde ac nullis violatus iniuriis, & nullas accusationes afferēs. & pfecto in Creticū Cretica vtens versutia, Pharnabazū videbat ignorare. Omnia enim sese facturū eē recipiēs, aperte quidē pro Lysandri pcibus conscripsit epistolā: aliā vero clanculū conscriptā ibidē habuit. In imprimendis autem sigillis literas alternans nihil aspectu differētes, quas occulte scripserat Lysandro dedit. Itaq Lacedęmoniā perueniens, & sic in prętoriū de more profectus, Pharnabari literas reddit Ephoris: vehementissimā criminū suorū partē amotā existimans. Pharnabarus enim magnę Lacedæmoniis charitati erat: supra omnes regios pfecto in Spartanos prōptissima vsus opera. Postea vero q̄ Ephori lectā epistolā Lysandro cōmōstrauerunt: plane intelle[x]it: nō solū Vlyssem versutū esse. Tū admodū perturbatus abscessit. Paucis post diebus magistratus adiēs, oportere se dixit ad Hammonis tēplū ascēdere sacrificiorū gratia faciēdorū: quæ ante bella deo vouerat. Sunt qui in somnis Hāmonē illi astitisse dicāt: dum Phigeotum oppidū obsideret in Thracia. Quapropter perinde ac iubente deo, obsidione omissa, Phigeis vt imolarēt Hāmoni pręcepit: & vt suscepto in Aphricā itinere deū placaret summo nixus est studio. Plurimi hāc ex deo speciē fecisse autumabant. Alioqui Ephoros metuēs domesticū minime iugū ferēs, & alieno parere imperio haud sane tolerans, errare & aliquādiu lustrare terras appetebat: quēadmodū equus in liberis pascuis & pratis apertis ad pręsepe rursus & ad solitas reductus operas. Quā vero peregrinatiōis causam Ephorus scriptis mādauit: paulopost explicabo. Vix aūt ac difficulter efficiēs vt ab Ephoris dimitteret, enauigauit. In eius peregrinatione cōmuni cōsensu reges effecere: vt eiectis illius amicis res vrbanæ populis restituerentur. Ciuitates enim p sodalitia ab eo detentæ prorsus erant: & Græcia suę dominationi erat obnoxia. Quas inter res iterum concitato tumultu, quum Athenienses aduersa triginta ephila impetu facto victores essent: reuersus extemplo Lysander Lacedæmoniis persuasit: vt paucis intra ciuitates factiosis auxilium mitterent: populosq vastarent. In primis .xxx. tyrannis ad belli subsidium centum talenta mittunt, Imperatoremq Lysandrum. Reges quum inuidia tum metu, ne denuo Athenas in potestatem reuocet, vt eorū alter exiret decreuere. Egressus igitur est Pausanias vero quidē vt opem tyrannis contra populum afferret: re autē vera, vt bello finem imponeret: ne per amicos Lysander Athenarum dominationē vendicaret. hoc itaq facile perfecit. Nam conciliatis inter se Atheniensibus, & seditione sedata, Lysandro ambitionem eripuit. Paruo postmodum interiecto tempore, cum desciscerent Athenienses, culpatus est. Pausanias: quia quum per paucorum dominationem perinde ac frenum populus antea reprimeretur: deinde relaxatus contumeliose superbeq sæuiret. At Lysandro gloriam, hominis factum adiecit: qui non ad aliorum gratiam: non ad simulatā ostētationem: sed ad rei Spartanę cōmoda seuerum agitaret imperiū. Erat quidem audax alloquio & repugnantibus terribilior. Quum Argiui de agri finibus ambigerent: ac Lacedæmoniis iustiora sese dicere censerent: ense commonstrato, qui huius inquit est dominus, optime de agri finibus dixerit. Megarensis homo quodam in conuentu orationis confidentia in eum vtebatur. Cui Lysander: aduena inquit tua ciuitatis indiget oratio. Bœotios bilingues interrogabat: rectis ne an inclinatis per ipsorum agrum hastis incederent. Post q̄ incumbētibus Corinthiis mœnia prætergrediens languidiores ad inuadendum cernit Lacedæmonios (interim lepus fossam transire visus est) non pudet vos ait eius generis hostes pertimescere: quorum mœnibus per secordiam lepores indormiunt? Quū supremum vitæ diem rex Agis obiisset, Agesilao fratre relicto simul & Leontychida filio eius credito: Agesilai Lysander amator, ei suadebat vt regnum occuparet: velut legitimus ab Herculis progenie ortus. Leontychidæ calūniam infigebat: q ex Alcibiade peratus esset:

Ethcocles bn̄ actū cū Gręcia dixit: q duos minime Lysandros ptulit.

Scytala.

Pharnabarus Lysandrū mutatis literis decepit.

qui occultos cũ Agidis vxore Tymea cõgressus habuisset: quo tpe pfugus Spartæ versabat. Agis, vt ferũt, ré diutius animo vertés vt q̃ nequaq̃ ex se grauida foret, Leõtychidã p cõtẽptũ habebat: & reliquũ tps eũ palã abdicabat. Postea vero q̃ morbo correptus ad Hereã vrbẽ delatus est: vrgente iã morte, tũ adolescentuli pcibus, tũ amicorũ suasionibus exoratus in cõpluriũ conspectu Leontychidã filiũ suũ declarauit: obsecratisq̃ psentibus vt ad Lacedæmonios earũ rerũ testimonium afferrẽt, vita excessit. Ii qdẽ Leontychidæ testes affuerunt. At Agesilao homini sane splendido & Lysandri opibus fręto, Diopithes vir illustris detrimẽto erat: huius generis oraculum in Agesilai claudicationẽ adducẽs: Magna licet iactes Spartę iã mẽte reuolue: Ne pedibus validã te reddat regia cauda. Tẽpore te lõgo labor insuperatus habebit. In te letalis bellorũ vertitur vnda. Multis ad oraculũ inclinatis, & ad Leontychidã versis, Lysander Diopithen haud recte oraculũ intelligere dixit: nec si quis offensi pedis Lacedæmoniis imperet deũ indignari, aut moleste ferre: verũ enimuero claudum imperiũ fore: si Spurii maleq̃ progeniti inter Heraclidas regnũ renuerint. Hæc loquutus vt qui potentissimus esset, in suã omnes induxit sententiã: qua rex creatus Agesilaus. Tũ statim Lysander quo expeditionẽ in Asiam susciperet incitabat: ingentẽ illi spem subiiciens, vt Persicũ vastaret imperiũ, vir futurus amplissimus. Datis in Asiam ad familiares literis iubebat: vt in bello aduersum Barbaros ducem ab Lacedæmoniis deposcerent Agesilaum: qui obtẽperantes rogaturos Lacedæmonẽ mittunt oratores. At Lysandri opera non minus regia potestate bonum Agesilao videtur extitisse: cæterum ambitiosorũ ingenia quũ alioquin ad principatus maligna nõ sint, nõ paruũ ex inuidia quã ad pares pp gloriam gerunt, impedimentũ ad res gerendas habent. Nam quibus sociis & adiutoribus vti licet, eos æmulos & aduersarios in virtute sibi faciunt. Agesilaus igitur inter triginta consiliarios Lysandrum adduxit: vt eo amicorum vel pręcipuo, vel primo vteretur. Postq̃ autem in Asia constitutus, mortales ad eum pro parua familiaritate rara faciebant colloquia: Lysandrũ autem amici quum pro multa illa pristina consuetudine colerent: suspecti vero pertimescerent: vtriq̃ & ad fores commeabant, & vadentem consectabantur. Quemadmodum histrionibus in tragœdiis frequenter obuenit: vbi nuntii cuiusquam, aut secundam personam gerens collaudatur & priores partes agit: qui autem diadema gestat & sceptrum, per crebros etiam clamores non auditur: Sic & consiliario tota imperii dignitas inerat: quum ipsi regi nomen potestatis inane relinqueretur. Hæc igitur tam inconcinna honoris auiditas aliquo pacto demulcenda fuerat: & Lysander vsq̃ ad secundum potestatis gradum remittendus. virum autem & beneficũ & amicum omnino reiicere & per contemptũ habere Agesilao indignũ erat. Primũ quidẽ nullam ei rerum gerendarum occasionem præbuit: postmodum si quibus operam ac studiũ dãtem Lysãdrũ sentisceret, eos rebus omnibus infectis remittebat: & muneris q̃ vilissimi vororum compotes. Sic eius potentiam tacite dissoluens & extinguens, simul cunctorũ sese imporẽ Lysander intellexit, suũq̃ amicis studiũ obesse, ipse opẽ tribuere desit: ad seq̃ne accederent neu colerent obsecrabat. Cum rege haberent colloquia: & iis qui maiorẽ in præsentia cõmoditatẽ afferre pro acceptis honorib⁹ possint. Hæc quũ audiuissent multi: suis pnegotiis molesti esse destitere. Cæterũ nõ obsequia, nõ honores omittere: quin seu deambularet, seu in gymnasiis versaretur frequẽtes adire. Quæ res longe magis. Agesilao q̃ antea mœrorem incutiebãt: & ex honore stimulabat inuidia. Quapropter quũ militibus multis principatus & rerum gubernandarum officia tribueret, Lysandrum diuidũdis carnibus præfectũ designauit. Deinde contumeliosius aspernatus ad Ionas conuersus, Ite inquit & meum carnis sectorem colite Itaq̃ Lysander cum Agesilao sermones haberi oportere censuit. Fit igitur breuis Laconico de more disputatio. Num Agesilae bene nosti minores amicos reddere? At ille: si velint me maiores effici. Qui vero meas opes amplificauerint: eos in partem vocare ius est. At forsan Agesilae, tibi magis dictum, q̃ mihi perpetratum ẽ. Te oro & externorũ hominũ gratia: qui coniectos in nos habent oculos: in eo me imperii tui ordine constituas: vbi minus quidem inuisum, magis autẽ tibi cõmodum fore censueris. Eam ob rem legatus ad Hellespontũ missus est: qui tametsi Agesilao succẽseret, necessaria tñ agere non neglexit. Mithridatem Persen virũ strenuum exercitusq̃ ductãtẽ inimicum Pharnabazi quũ ad desciscendũ induxisset, ad Agesilaum produxit. Ad nullum aliũ belli vsum habitus, progrediente tpe Spartam ignominiose nauigauit: litem in Agesilaum fouẽs: & vniuersam maiori q̃ antea odio persequẽs rẽpublicã. Rebus ad permutationẽ & innouationẽ cõparatis ac instructis, manũ adiicere instituit. cũctatione sublata. Erat autem huiuscemodi. Heraclidarum genus, qui in Peloponnesum reuocati se doriensibus immiscuerant, amplissimũ & illustre Spartæ floruit. Haud vnicuiq̃ illorũ regalis fastigii erat communicata successio. Duabus tantũ e familiis reges deligebantur: quas Eurytiontidas appellabant, & Agidas. Ex reliquis nullus per generis nobilitatẽ plusq̃ alter in reb⁹ vrbanis habebat virtutis. honores potentibus omnibus erant propositi. Horum quũ Lysander esset: vbi ad ingentem rerũ gestarum gloriam sublimior factus, & potestate & amicos permultos cõparauit: idolebat quũ ciuitatẽ sua opera late propagatã, cerneret regnantibus aliis gubernari, quos tamen nulla ex parte seipso præstãtiores esse perspiceret. Decreuit igitur regiam dignitatem duabus e familiis traducens, Heraclidis

Lysander ab Agesilao rege inter xxx. consiliarios adductus est.

Lysandrum Agesilaus carnis sectorẽ cõstituit.

Lysander legatus ab Agesilao in Hellespõtũ missus.

omnibus cõmunẽ reddere. Sunt qui dicũt, nõ Heraclidis, sed Spartiatis: vt non Herculis nepotibus, sed iis qui per virtutẽ censerentur, id premium proponeretur: qualis extiterat Hercules: quẽ virtus ad diuinos perduxit honores, ꝙ si hunc in modũ regni iudiciũ fieret: spes erat iniecta: nullum ante se delectũ iri Spartiatam. Primũ igitur negotium aggressus, per secinibus persuadere paratus erat: orationem ꝓ materia meditatus: ei a Cleone Halicarnasseo meditatã ac cõscriptã. Deinde rei tam nouę tãq; inusitatæ magnitudinẽ ante oculos proponẽs, audaciori indigẽtẽ auxilio, omnem, vt in tragœdia dici solet, in ciues machinã attollẽs, Pyrrhicas sortes & vaticinia cõposuit, & adornauit: quasi nullũ sibi fructũ Cleonis allatura foret eloquẽtia: nisi dei metu & superstitione prius obstupefactos ciues occupasset: & sic ad orationẽ adduxisset. Pythicum, vt Ephorus inqt cõtaminare conatus oraculũ, & dodonæas puellas Pherecles intercessione suã in sentẽtiã alliciẽs, reiectus. est. Tum ad Hammonis templum cõscendens, colloquio cum vatibus habito, magnã vim auri obtulisse traditur: quam indigne ferẽtes illi, quosdã miser Spartã, qui Lysandrũ accusarent. Eo absoluto Libyos descẽdẽtes dixisse cõmemorãt: Nos Spartani rectius faciemus iudicium: quum apud nos Libyam habituri veneritis. Vetus erat nãq; oraculũ Lacedæmonios Libyæ fore cultores. Vniuersas autem insidias, sinistrum figmẽtum cõscribamus: qđ non a vilibus cœpit exordium: sed vt in designatione mathematica, multas & ingẽtes assumpsit materias: & ad cõclusionẽ per prætnissas graues difficilesq; progressum. In ea ratione virum historicũ philosophumq; sequemur. Mulier quædam in Ponto ex Apolline grauidã sese prædicabat: cui (vt par erat) multi fidem abrogabant: multiq; adhibebant. Quum ea puellum peperisset: complures nobiles alendo studium & curam diligenter impertierũt. puello quadam ex causa Sileno impositũ est nomẽ. Hoc accepto Lysander initio, reliqua suis texuit artibus: nõ paucis aut cõtemptis ad eam fabulã vsus adiutoribus: qui procreationibus pueri rumorem sine vlla suspitione ad fidem ac veri similitudinem adducerent. Alium quoq; ex Delphis sermonẽ allatum spartã disiecerũt disseminaruntq;: vetustissimas quasdam sortes in arcanis scriptis ab sacerdotibus seruari: quas neq; cõprehendere neq; legere cuiq̃ fas esset: nisi qui ex Apolline ortus aduenisset: longo post tempore qui obseruãtibus indubitabile signũ præstaret eas capesseret tabellas quibus inscriptæ sortes erant. His ex cõposito comparatis Silenus quum aduentasset: sortes vt Apollinis filius petiit. Sacerdotes qui rei operã cõferebant, singula diligenter indagare: & de origine accuratius sciscitari. Postremo fidem adhibentes, Sileno vti Apollinis filio scripta cõmonstrasse. Eum præsentibus multis lectitasse: quũ alia complura vaticinia, tum idipsum de regno cuius gratia figmẽtum erat institutũ: præstare ac fructuosius esse Spartanis: si ex optimatibus reges deligerẽt. Quum iam Silenus adoleuisset: & ad rẽ gerendam accederet: ecce Lysander ab actione fabulæ corruit: minorum ignauia, & vnius pusilla nimitate ac trepidatione complicis: vt primum subeundũ erat opus. nihil tamẽ viuẽte Lysandro deprehensum: sed post eius mortẽ. Ante enim q̃ Agesilaus rediret ex Asia, functus est vita in Bœotium incidens bellum: vel illud potius in Gręciam importans. Nam vtroq; diuulgatur modo: & culpam nõnulli Lysandro, quidã Thebanis attribuunt. Alii cõmunẽ faciũt: Thebanis crimini dãtes sacrorũ dissipationẽ. In Aulide quoq; Androclides & Amphiteus regia corrupti pecunia bello Gręciæ Lacedęmonios implicarant. Vnde facto in Phocenses impetu, eorum agrum populauerant. Lysander indignãter ferre dicit: ꝙ soli Thebani ex bello decimã vendicarũt: reliquis sociis tacite ferentibus: & Spartam missas ab Lysandro pecunias iniquo animo tulerunt. Orta ꝓsertim indignatio: ꝙ Atheniẽsibus datũ est ex .xxx. tyrannis libertatis initium: quos quum Lysander cõstituisset, Lacedæmonii terrorem eis & potẽtiam addiderũt: facto decreto, vt quisqs ex Athenis fuga sese subduceret: vndiq; duceretur in vincula: ꝙ si quis obstaret ducẽti, eũ hostis loco haberi. Thebani cõtraria iis faciũt decreta: conuenientia sane atq; germana rebus ab Hercule & Libero patrę gestis: omnia tecta omnesq; Bœotiæ vrbes Atheniẽsibus ꝓ necessitate patẽtes esse. Si qs fugitiuo dum traheretur auxiliũ nõ attulisset, Condemnationis nomine talẽtum solueret. Siquis aduersus tyrannos per agrum Bœotiũ Athenas arma deferret. Thebanos obaudire ac dissimulare. Quibus indecretis adeo humanis vereq; Græcis facta scriptis respõderunt: nãq; Thrasybulus reliquiq; cõspirationis socii Philan occupantes e Thebis primũ fecerũt impetũ: Thebanis arma, pecunias, latendiq;, & inchoãdi facultatẽ parantibus. Has in Thebanos causas Lysander accipiens (iam enĩ morosus, & attabile per senecturem inualescẽte iracundia) Ephoros incitabat: & ad mittẽdum in eos præsidiũ persuadebat. Accepto igitur imperio, eduxit exercitum. Posteriori deinde tẽpore Pausaniam regẽ cum copiis emisit: qui circũducto per Cythæroneum exercitu, agrum Bœotium irrupturus erat. Lysander per Phocenses cũ magna militum manu venit obuius. Orchomeniorũ oppidũ vltro cedens accepit. Inde progressus Lebadian diripuit. Datis postmodũ ad pausaniam literis, vt secum illo ex Plateis ad Alyartũ cõiungeret (Ipse enim cum solis ortu ad Alyartiorum mœnia stationẽ habiturus erat) literæ ad Thebanos referuntur, tabellario in quosdam speculatores incidente. Quũ Athenienses auxilium attulissent: vrbe illorum præsidio credita: Thebani quum prima quies mortalibus incipit, egressi, paulopost Lysandrum præueniũt, Alyartum cum

Silenꝰ pueri nomen

Lysander Orchomeniorũ oppidũ accepit.

parte copiarum ingressi. At ille exercitũ sistens quodã in tumulo, Pausaniam præstolari decreuit.
Mox progrediẽte die, morę prorsus & quietis impatiẽs acceptis armis, & sociis adhortatis, recto
cursu phalangẽ ducit ad muros. Thebani qui foris pmanserãt, lęuorsum vrbẽ habentes in nouis-
Cissusa fons.
simos pergunt hostes: sub fontẽ quem Cissusam appellant indigenæ: vbi nutrices infantem in lu
cem editum abluisse Bacchum in fabulis traditur. Nam & color vini splendet: aspectuq; transluci
dus & potu dulcissimus est. Nec procul hinc Cretenses pullulant Syraces: quæ Alyartii ea Rhada
mantũ incoluisse loca faciunt indicia: eiusq; sepulcrum cõmonstrant: qd̃ Alea vocãt. Extat & Alc
Alcmenę monumentum.
menæ monumẽtum: quã ibi humatam esse memorãt. Posteñ Amphitryonis interitũ, Rhada-
manto nupserat. Thebani qui intra oppidum erant, structa cum Alyartiis acie, quietẽ tantisper
agebant. Vbi vero Lysandrum vna cum primoribus incedẽtibus propinquãtem aspiciunt: rese
Lysandri interitus.
ratis de repente foribus irruunt: ipsumq; cum augure paucisq; aliis obtruncãt. Plurimi namq; ad
phalangem sese fuga recipiunt. Non remittẽtibus inde Thebanis, quin vrgẽtibus vndiq;, vniuer
si in tumulos terga fugæ vertunt. Mille ex eis cecidere: desyderati sunt & Thebanorũ trecẽti: q cum
hostibus ad aspera & munita loca permisti cõtenderãt. His dabatur crimini: q̃ Laconicam foue-
rent factionẽ. Ab quo quũ omni se studio dissoluere & ciuibus purgare concupiscerent: nulli par-
centes discrimini inter insectandum mortẽ oppetiere. Pausanię e Plateis Thespias cõmeanti ca-
sus in itinere nuntiatur, qui structa acie petit Ayartũ. Venit & Trasybulus e Thebis Athenienses
secum ducens. Consilium de repetẽdis per inducias mortuis agitãde Pausania, Spartiatæ natu
grandiores & inter se grauiter & indigne ferebant: & regem adeuntes testati sunt: minime p indu
cias interemptum esse Lysandrũ. At per arma pro cadauere suscepto certamine ac victoria cõpara
ta sic virum sepulturæ mãdãdum. q̃ si superati fuerint: pulchrum & honestũ fuerit: eo in loco suo
cum imperatore pariter occumbere. Hæc orãtibus senioribus, Pausanias arduũ opus esse cernẽs,
victores nuper superare Thebanos: sub muros etiam Lysandri corpus collapsum: adeo vt corpo-
Lysander i Panopeorum agro sepultus.
ris recuperatio absq; induciis vel victori difficilis redderetur: misso præcone & induciis confectis,
reduxit exercitum. Qui Lysandrum deferebant: vt primũ Bœotiæ confinia præteriere, in amicorũ
sociorũq; agro Panopeorũ condiderunt: vbi ex Delphis Cherroniam eũtibus secus viam monu-
mentum est. Eo in loco quum exercitus statiua haberet: quidã Phocensis alteri qui prẹlio nõ inter
fuerat certamen exposuisse dicitur. Quum Lysander Armatum traiecisset: hostes impressionem fe
Armatum flumen.
cere. Admiratus Spartanus Lysandro familiaris, rogat quemnã armatũ esse diceret. Id. n. ignotũ
sibi nomẽ esse. Vbi primi nostrorũ ab hoste cæsi sunt, ppe vrbẽ fluentũ est: qd̃ Armatũ appellãt. Id
quũ Spartanus audisset: obortis lachrymis, q̃ ineuitabile homini fatũ est dixit. Erat Lysandro da-
tũ oraculũ hunc se in modũ habens. Armatũ iubeo te deuitare sonantẽ. Terrigenã qui pone su-
bit cũ fraude dracona. Quidam Armatũ nõ ppe Alyartũ fluere asserunt: sed ppe Coroniam torrẽ
tem esse: Philarũ fluuiũ penes oppidum inferẽ: quẽ quũ veteres Arimã, ætatis nostræ hoies Somã
Neochorus Alyartius Lysandrũ interfecit.
tum nuncupant. Qui vero Lysandrũ interemit Alyartius erat Neochorus nomine: insigne cly-
pei dracone habuit. hoc vt asseq coniectura licet portẽdit oraculũ. Bello quoq; Peloponnesiaco
Thebanis in æde Smenii sortẽ datã memorię pditur: quæ simul & Deliacam pugnã pdiceret: &
hanc ipsam Alyartiã anno trigesimo posteriorẽ. Ea huius generis sors est. Qui insidiare lupi catu
lis vitato supremã: Et collẽ Orchalidẽ: hũc vulpes nõ deserit vnq̃. Proximũ Delio lucũ Supremã
appellauit: vbi Bœotia Atticæ confinis est. Orchalidẽ vero collẽ quẽ nunc Vulpecũ vocãt: ad He
liconẽ in Alyarti partibus situs. Cęterũ hoc mortis genere absumpto Lysandro: Spartiatæ adeo
grauiter tulere: vt reũ capitis regẽ iudicauerint. Cuius rei iudiciũ minime subire decernẽs, in regiã
fugiẽs sese recepit: vbi supplex in Mineruę tẽplo vitã duxit. Defuncto Lysandro, ipsius detecta pau
pertas clariorẽ effecit principatũ: qppe qui tantis ex pecuniis, tanta ex potẽtia, tãta ex ciuitatũ in-
gentisq; adeo impii pcuratione, ne pusillũ quidẽ in argẽti ratione domũ suam illustrarit: vt au-
thor est Theopõpus. Cui laudanti magisq̃ carpẽti fides videt̃ adhibenda. Siquidem vituperare q̃
laudare iocundius. Posteriori tpe: queadmodum tradit Ephorus, quũ Lacedęmone disceptatio
inter socios agitaret̃: & pinde inspiciũdæ forent literę: quas apud se Lysander habebat: eius domũ
profectus Agesilaus, codicẽ inuenit: in quo illa de republicę statu cõscripta erat oratio: vt ab Eu
ritiontidarum & Agidarum manibus auulso regno, in medium ponẽda & optimatibus facienda
delectio, properans orationem ad ciues efferebat: vt Lysandrũ ostenderet: cuius generis ciues oc
cultaret. At vir prudens Lacratidas per id tempus Ephoriæ princeps, Agesilaum nõ oportere ait
Lysandrum effodere: sed orationem secum infodere: quæ tanta esset suadendi arte & astutia com
pilata. Reliquos tamen honores Lysandro tametsi vita functo reddidere: & filiarum sponsos con
demnarunt: qui eas post Lysandri obitũ, quum inops esset inuentus, repudiauerunt. Illum enim
quum diuitem existimassent, coluerãt. Iustũ vero & bonũ virum & pauperẽ cognoscẽtes deserue-
rant. Erat enim Spartæ & cęlibi, & tardiori marito, & malo marito indicta pœna: cui eos præser
tim subigebant: qui pro bonis & propinquis locupletum affinitates quęritabant. Hæc quidem
de Lysandro hunc se in modum habentia sumus perscrutati.

¶ SYLLAE VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRAECO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Lucius vero Cornelius Sylla patricia procreatus est familia. Ex cuius maioribus Rufinus consularem gessit dignitatem. Huic tamē lōge maiorem ex ignominia, q̄ ex honore nobilitatem affuisse perhibēt: etenim supra libras argenti concaui decem possedisse: idq; prohibēte lege deprehensus, e senatu eiectus est. Posteriores inde humili diutius in fortuna permāserūt. Ille etiā Sylla haud amplo sane in patrimonio educatus ab adolescentia penes alios habitans nō grandem pro domicilio mercedē soluebat: sicut posteriori tēpore quum indigne secūdā adeptus fortunā putaretur, ei obiectū est. Gloriāti siquidē & Aphricanā post victoriā militiāq;, magnificis vtēti verbis, quidā ex honestiori ordine dixisse fertur: quonam modo vir bonus esse potes: qui quum nihil a patre tibi relictum sit, tot ac tanta possideas! Nam quū rectus ille ac nitidus viuēdi mos haud amplius permaneret: iamq; deliciarum & luxuriosi apparatus æmulatione suscepta, e maiorum curriculo deflexisset: par tamē conuitiū ponebatur: & suorū facultates amitteret: & paternam minime paupertatē cōseruare. Potitus postea rerum Sylla quum multos occideret: & libertini generis homo quēdam ex proscriptis occultare diceretur: & proinde e saxo p̄cipitādus esset: obiecit Syllæ: q; vna simul in domo diutius vitā agitassent: quū interim ipse quidē pro superiore habitaculo duo milia nūmū, ille autē pro inferiore tria milia mercedē efferret. Itaq; inter vtriusq; fortunā mille nūmos interfuisse: qui drachmas Atticas ducentas & quinquaginta valebant. Hæc quidē de antiqua Syllæ fortuna memoriæ produntur. Eius autē corporis speciem aliam statuæ ipsæ declarant. Glaucos oculos, quū vehementer acerbi ac sæui essent, color in facie terribiliores reddebat aspectu. Rubor enim sparsim immistus efflorebat: quā quidē ad rem & coloris nomen inditū fuisse dicunt. Quidā etiā ex dicacibus Syllam Athenis mordens, Sylla inquit morum est farinis inspersum. Huius generis de homine iudiciis vti nequaq̄ absurdū est: quem adeo in exercendis salibus natura studiosum extitisse ferunt: vt ab ineunte ætate plurima cum ignominia sodalitia cum mimis atq; ridiculis petulāter habuerit. Postea vero q̄ in rerum omniū dominatu constitutus est: e scena spectaculisq; impudentissimos cogens inter potādum quottidianis dicacitatibus certabat. Quæ quū ab eo grandiori ætate patrari, & dominantis insuper dignitati probrū ac dedecus afferre viderentur: complura negligenter omittebat: quæ studio indigebant ac diligentia. Cœnanti siquidē Syllæ nullus circa seria vsus erat. Verū quū alio tēpore piger & eximia seueritate esset: vt primū in sodalitio & cōpotatiōes abierat, vno impetu mutationē capessebat: vt mimis & saltatoribus mansuetus ad oēm familiaritatē pronum se obnoxiūq; subiiceret: huius tam soluti moribus animi ad mores leuitatem, & ad illecebras præcipitium peperisse: a quibus ne prouectioribus quidē annis sese remouit. Metrobiū scenicum a iuuenilibus annis magno amore complexus longius prouectus est: eo in dies secum florescente morbo. Nam quum initio publicā quidē, cæterum locupletē mulierem quā Nicopolin appellabāt deperiret: a qua deinde consuetudine & formæ gratia mirifice amatus erat: ab ea quum vita excederet, hæres est relictus. Nouercæ quoq; hereditatem sortitus est: quæ illum perinde ac filium diligebat: quibus ex rebus iā mediocres ad eum opes peruenerant. Quæstor deinde Mario primum gerenti consulatum designatus, cum eo ad bellum Iugurthinū nauigauit in Aphricam. Profectus igitur ad exercitum quum alias ad res spectatum se præbuit: tum vero bona vsus occasione, Bochum regem Numidarū intima sibi deuinxit amicitia. Ipsius nāq; legatos quū a Numidis latronibus euasissent, singulari comitate excipiēs, ornatos muneribus tutissimo etiam adiecto comitatu remisit. Forte Bocho Iugurtha gener & inuisus & formidolosus erat. Quo per id tēpus profligato, & ad se confugiente, Syllam acciuit. Ab illo enī q̄ a se, Iugurtham & cōprehendi & tradi malebat. Ea re Mario cōmunicata, paruam militum manum assumens magnū discrimen adiit. Nāq; homini barbaro & aduersus necessarios infidelissimo: de altero capiendo fidem adhibens, eius manibus sese cōmisit. Bochus tamen accepta ab vtroq; potestate, quū de frangēda in alterum fide in necessitate se constituisset, post multos mentis æstus, prioris proditionis sententiā cōprobauit: & Iugurtham Syllæ tradidit. Eo de negotio Marius quidem triumphū egit: cæterum Syllæ tam præclari facinoris gloriam Marii ascribebat inuidia: eiq; tacitum mœrorē importabat. Sylla enim ipse natura iactabundus, & ex humili ac ignota vita, per ora ciuium tum primum volitare incipiens, gustata honoris dulcedine, ad id studium & auiditatē progressus est: vt in anulo insculptā eius rei gestæ circūferret imaginē: eoq; continue vsus est. Erat autem sculptura: Bochus qui Iugurtham traderet: Sylla qui susciperet. hæc Mario tristitiam afferebāt. Syllæ autē minorem q̄ suam esse inuidiam existimans, illo ad rem militarē vsus est plurimū.

Rufinus vnus fuit ex Syllæ maioribus.

Sylla quo cōuitio a libertino ab eo paulo post p̄cipitando affectus sit.

Sylla qua specie corporis fuerit.

Nicopolis.

Bochus numidarum rex.

Anuli Syllæ imago.

Sylla & legatus apud Marium: & deinde tribunus militum fuit.

Si quidem consul secundum creatus Syllam legatum habuit. Tertium vero consul, militum tribunum: ipsius opera multa vtilia edens facinora. Legatus enim Tecto sagum ducem Copillum cepit. Tribunus militũ Marsos populosissimam sane gentem ad Romani Po. amicitiam societatemq̃ perduxit. Marium postea sibi infestum, necdũ vllas rerum gerendarum occasiones libenter omittentem, quin ad augendam fortunam incumbentem sentiens, Catulo Marii collegę se dedit viro quidem bono, verum ad certandum hebetiori. ab quo maximas ad res atq̃ primarias fidem consequutus, ad potentiã pariter & ad gloriam ꝓcessit. Is magnam incolentium alpes barbarorum partem debellauit. Ingruente deinde cõmeatus inopia, Sylla curam suscipiens tantam effecit copiam: vt Catuli milites & maxima in abundantia agitarent: & insuper Marianis exhiberet. Qua in re Marium vehementi dolore affectum fuisse dicitur. Hæc igitur inimicitia breuem adeo iuuenilemq̃ prius materiam exordiumq̃ capessens, mox per ciuilẽ cruorem inexpiabilesq̃ seditiones degrassata ad tyrannidem vsq̃, ac rerum oĩum confusionem ꝓgressa est. Quod Euripidem sapientem hominem & ciuilium morboꝝ peritissimum, demonstrasse ferunt: qui honoris certamẽ & studium, quasi numen aliquod vtentibus pessimum atq̃ perniciosissimũ, deuitandum esse præcepit. Sylla gloriam ex re bellica ad ciuilia negotia iam sibi satis esse existimans, quum militaria post facinora statim popularibus rebus sese tradidisse, præturam vrbanam petere cœpit: quã assequi non licuit. Cuius ipse rei culpam in turbas reiecit. Ait enim quum suam in Bochum amicitiã agnoscerent, venationes splendidas & aduectarum ex aphrica belluarum dimicationes expectarent si ante præturam ædilitatem adipisceretur: populum alios prætores designasse, vt ædilitatem adipisceretur: populum alios prætores designasse, vt ædilitatem coactus exerceret. Ceterum Sylla veram repulsæ causam minime cõfiteri videtur. Q d & re ipsa comprobatur. Anno enim post, tum

Sylla prætor fuit.

colenda plebe, tum largitionibus animos adducens populi, præturam adeptus est, Eo igitur prę turam gerente, quum indignabundus Cæsari sua se in illum potestate vsurũ esse dictitaret: ridens Cæsar, recte inquit tuã putas esse magistratũ: quẽ tuis habes pecuniis cõparatum. Post eam præturam in Cappadociam cum exercitu mittitur: spe quidem vt Ariobarzanem reduceret in regnũ: re autem vera vt Mithridatem reprimeret: qui nõ minorem q̃ antea possidebat potentiam: ac regnum complectebatur. Non magnas itaq̃ secum adducens copias, cæterum prompta sociorum vsus opera, multis in Cappadoces, plurimis in Armenios auxilium ferẽtes editis stragibus, Gordium eiecit: Ariobarzanẽ regem declarauit. Sillæ ad Euphratẽ motam traheti, regis Parthorum Arsacis legatus Orobazus in colloqum venit: cũ nullũ antea Romani & Parthi cõmercium habuissent. Hoc etiam ingentis fortunæ Syllę factum videtur: q̃ parthi amicitiam societatẽq̃ petẽtes ad illum romanorũ principem cõgressum habuerunt. Tres eo tẽpore sellas propositas ferunt: vnam Ariobarzani: alteram Orobazo: tertiam Syllæ. Vnde amborum medius residens ius diceret. quã ob causam postea rex parthorum necauit Orobazũ. Syllã nõnulli tanq̃ barbaros ludibrio per delitias habentẽ, ꝓbare: alii difficilẽ & intẽpestiui honoris ambitiosum increpare. Memoriæ proditum est: viꝝ quendam genere Chalcidẽsem ex iis qui cũ Orobazo descenderant Syllæ vultũ sępius contẽplatum, & ad corporis atq̃ animi motus haud incuriose incumbentem, quin ad artis materiã hominis ingenium attentius cõsiderantem dixisse: Necesse est hunc maximũ fieri viꝝ Miror etiã nunc inq̃t quomodo ne cunctoꝝ primus sit tãdiu toleret. Redeuntem inde Syllã Censorinus repetundaꝝ postulauit: q̃ ex amicorum sociorũq̃ regno magnã contra legẽ pecuniæ vim compilasset. Nec tamen cõtra in iudicio stetit: sed ab accusatione destitit. Excandescebat interim Mariana seditio: nouã quãdam ex congestis a Bocho honoribus nacta materiam. Is vt populum Ro. delinimentis coleret, simul & Syllæ gratiã ancupatus, triumphales in capitolio posuit imagines: aureusq̃ inerat Iugurtha ab eo Syllæ traditus. Ea re grauiter instigatus Marius, quum statuas detrahere niteretur: ac reliq Syllæ subuenirẽt: incensa quantũ antea nunq̃ amborum studiis ciuitate: ecce sociale bellũ dudum glistens aduersus vrbẽ exarsit. Quo per id tẽpus est repressa seditio. In hoc maximo varioq̃ & plurima Romanis mala grauissimaq̃ picula importante, Marius grande nihil ostẽtare valẽs, argumento fuit, virtutẽ bellicã vigore pariter ac viribus indigere. At Sylla cõplurima celeberrima edens facinora, imꝑatoris gloriã reportauit: magni q̃dem penes ciues: maximi autẽ penes amicos: felicissimi vero penes hostẽ. Quibus in rebus illud Timothei Cononis filii Sylla nequaq̃ est. Nam quũ inimici pclara ipsius facta fortunę ascriberent: & in tabulis, dormiente illo, fortunã vrbibus retia circũponẽtem pingerent: ille acrius irritari: & fingẽribus grauiter succensere: quasi rerũ ab se gestarum gloria priuaretur. Aliquando autẽ ab expeditione re bene gesta remeans, ad populũ cõuersus: Viri Athenienses inq̃t, huius rei bellicæ nullam sibi partem fortuna vendicat. Ipsam dein de fortunã aduersus ambitiosum adeo Timotheũ iuueniliter irritatam ferunt: vt nullũ deinceps insigne facinus ab eo patratum fuisse constet: sed iniq̃s belligerantẽ prorsus auspiciis, & populo semp aduersatũ, ex ipsa demum patria eiectũ pfugisse. Sylla vero nõ modo eius generis felicitatẽ, ac fortunæ fauorẽ libẽter admisit: verũ etiã in maius extollens, & bona in se fortunæ diuinitus data magis ac magis illustrabat: siue piactantiã id faceret: siue de iis ita

Ariobarzanes rex a Sylla declaratus.

Sylla a Censorino repetũdarũ accusatus.

Bellum sociale.

Timothe⁹ Cononis filius.

sentiret. Etenim suis in cõmentariis scriptũ reliquit: quũ consultasset: quæ contra animi sui sen/
tentiam pro tpe audacius aggredienda essent, secũdiora sibi euenisse. Rursus quũ sese ad fortunã
q̃ ad bellum melius ab natura institutum esse dicit, plus fortunæ videtur q̃ virtuti tribuisse: & om
nino seipsum in fortunæ potestate fecisse. Quippe quũ cõcordię quã cum Metello socero & eius/
dem ordinis viro habuit causam, diuinæ cuidã fortunæ attribuit. magnæ enĩ sibi molestię futurę
illustrem hominẽ: q in cõmunicãdo principatu tantã benignitatẽ exercuit. Luculum etiã in com
mentariis quos ad illũ inscripsit cõmonefacit: nihil tã stabile ducere: q̃ qđ noctu sibi numen impe
raret. Quũ ad bellũ sociale magnis cũ copiis mitteret: circa Lauernã vastũ terrę habitum extitisse
scribit: e quo lucidum emersisse ignẽ: magnãq; in cælo flãmam ꝑstitisse. cõsulti vates dixere: quum
vir bonus singularis aspectu, ac ꝑstantissimus principatũ gesserit, ꝑsentes tumultus sedaturũ. Hũc
ipsum Syllã fuisse edicit: ꝓprium qdem aspectum esse flauo colore comæ: virtuti se non esse dede/
cori, sibi testimonio esse tot ingentia facta. Hęc quidẽ de diuinitate. Reliquis in moribus tãta inę
qualitas: vt secũ discrepare videtur. Rapere multa: largiri plura: honore indignos cõtumelię co/
lore (quorũ indigeret opera) ludibrio habere supplices: adeo vt nescias vtrũ contẽptoris, an assen
tatoris habuerit ingeniũ. Quid in puniẽdo! Quãta diuersitas! hinc iudicaueris. Nõnullis leuib⁹
quidem ex causis tympanizandos curare. Rursus maximas iniurias æquo ferre aĩo. Inexpiabiles
ob causas cõciliari ꝑfacile: minimis ex noxiis & abiectis, cędes bonorũq; publicatiões facere. Syl/
la itaq; quum ingenita ferueret iracundia: durũ & vltionis auidũ se ꝑbere. Vbi vero ꝑ rationem
abiiceretur acerbitas: ad vtile ferri. Quum eius milites in hoc ipso bello sociali Albinũ virũ ꝑto/
rium legatum saxis & fustibus mactassent, tantam iniuriã impunẽ pręteriit. Gloriabundus etiam
diuulgabat: se illis alacrioribus ad pugnas vsurum: peccatũ ꝑ fortitudinis opera emẽdaturis. Ac/
cusatoresq; nihil faciebat. Nam quũ Mariũ delesse: & sociali bello finem imposuisse censeret: vt ad
uersus Mithridatẽ imperator crearetur, exercitum delinimẽtis alliciebat. Profectus in vrbem, cõsul
cum Q. Põpeio designatur: & iã quinquagenarius erat. Tunc & celebratissimũ fecit cõnubiũ Cę
cilia Metelli põti. max. filia in vxorẽ accepta. qua in re quũ plebeii multa decantarẽt, multi primo
res indolebant: eũ tali muliere cẽsentes indignũ: quem consulatu dignũ censuerãt: vt Titus inqt.
Non modo hanc duxit vxorem: sed priorẽ Iliã: quũ adhuc pubesceret: q̃ & illi filiolã enixa est. Post
illam Eliam. Tertiam Cęliã: quã vt sterilẽ, summo cũ honore, donis adiectis, repudiauit. Paucis
post diebus ducta Metella, haud recte Cæliã improbasse visus est. Metella quidẽ assidue tantopere
coluit: vt quũ populus de reducẽdis Marianis exulibus studeret, Sylla vero ꝑnegaret, Metella ro/
gantibus illis opem attulerit. Sylla quoq; captis Athenis acerbius sæuisse creditus est: quia de mu
ro salibus & cõuitiis Metellã fuissent insectati. Sed hæc posterius. Tum ad futura parui cõsulatũ exi
stimãs, ad Mithridaticũ bellũ mẽte & cogitatiõe deflagrabat. Cõtra Marius ob gloriæ studiũ, &
honoris insaniam in affectiones minime senescẽtes insurgebat: vir & corpore grauis, & ꝑximis ꝑ
senium militiis iam defatigatus, tã lõginquis & transmarinis inhiãs bellis. Quũq; Sylla ad reliqua
negotia iã ꝓperaret in castra: Marius domi ꝑstans ꝑniciosissimã illã seditionem fabricauit: tantis
causam cladibus: quãtis Romanã ciuitatẽ vniuersi nequaq̃ hostes affluxerãt. sicut & diuinis ꝑmon
stratũ est signis. Hastæ qbus vexilla gestant̃ per se ignẽ emiserunt: q ægre restinctus est. Tres corui
pullos in viã ꝓductos deuorarũt eorũq; reliqas intra nidũ retulerunt. Mures suspẽsum in tẽplo au
rum corroserãt: e qbus æditui quandã casse fœminã ceperũt. Ea ibidẽ quinq; enixa musculos, tres
absumpsit. Qđ aũt maximũ fuit, ex aere sereno & oĩ prorsus carẽti nebula, tubarũ sonus increpu
it, acutas & lugubres intẽdens voces: adeo vt cuncti pręmagnitudine timoris vecordes cõprime/
rentur. Thusci vates alterius generis ꝑmutationẽ, & trãsferendũ ordinẽ portẽdi cõmonstrabant.
Octo enĩ cũcta esse genera moribus & vitę instituris inuicẽ differentia. Vnicuiq; tpis diffinitũ esse
numerũ: ab deo anni magni ambitu ꝑfectũ: qui quũ finem habuerit, instãre iam altero, admirã
dum e terra vel cælo moueri signũ: adeo vt curiosi earũ rerũ ꝑitis e vestigio declaret̃: vt hoĩes aliis
morib⁹, & vitę rõnib⁹ vsuri ĩ lucẽ iã ꝓducti sũt: q dus aut maiori aut minori q̃ supiores curę sunt.
Cætera in ipsa generũ ꝑmutatione magnas innodationes capessere: diuinationẽq; magnis inter
dum honoribus excrescere: & ipsis nũcupatiõibus assequi: quũ plura & manifesta signa ab deo ip/
so ꝑtæmittãtur. In altero rursus genere humilẽ statũ esse rudẽq; vt plurimũ: & qui ꝑ incerta & ob/
scura q̃dam instrumẽta res futuras attingat. Hæcqdem ab Thuscis qui ratione ac sapientia reli/
quis anteibãt, differebãtur. Sedẽte senatu in tẽplo Bellonæ, & sup hisce rebus operã vatibus dan/
te, passer insectãtibus cunctis inuolauit, ore cicadã gerens: cuius eiectã partem reliqt, partẽ etiam
tenens abscessit. Hinc augures seditionẽ, & agrestiũ aduersus vrbanã & forensem turbã dimicatio
nẽ cõiectabant. hanc enĩ sicut cicadã vocalẽ canorãq; esse: rusticã vero ex auis. Marius itaq; tribu
num plebis Sulpitiũ assumit: hoiem nulli flagitiosissimo secũdum. Ne reqras quonã modo alte/
ro ĩprobior fuerit: quũ seipso sceleratior fieret. Crudelissimus & nimia incitatus audacia, pariter
& auaritia, quo turpitudo & mala cuncta vocarẽt, nihil pensi, nihil cogitationis accipere: Roma
nam remp. libertis & inglinis in ꝓpatulo vęnũdare: ꝑtia positis in foro mensis dinumerare. Tria

Lauerna.

Syllę variũ ingenium.

Albin⁹ vir prętorius.

Cęcilia Metelli ponti. max. filia Syllæ nu/psit.

C. Marius.

Prodigia q̃ bellũ sociale ꝑcesserũt

Sulpiti⁹ tribunus plebis scelera tus homo.

Antisenatꝰ Sulpitiꝰ Põpeii cõsulis filiũ adolescẽtulũ ĩ foro cõfodit.

hominũ milia gladios tenẽtiũ nutrire: eqtum iunioꝝ manu ad oĩa promptissimoꝝ, ad corporis
sui custodiã habere. Hos antisenatũ appellabat. Is lege ꝓmulgata, neqꝫ ordinis senatorii vltra duo
milia drachmarũ æs aliẽnũ cõflare posset: quũ vira excessit, trecẽtas myriadas debiti nomine reli-
quit. Hic a Mario dimissus in plebẽ quũ oĩa vi & ferro instituisset quũ alias leges flagitiosas scri-
psisset: tum illã: q̄ bello aduersus Mithridatẽ gerẽdo imperatorẽ Mariũ ꝑficiebat. Quare ĩdicto ab
cõsulibus iudicio, cõcionẽ habẽtibus illis in æde Castoris, Sulpitius turbã inferẽs, & alioꝝ cõplu-

Tribuni a militibus lapidibus obruti.

rium stragẽ edidit: & Põpeii cõsulis filium adolescentulũ medio in foro cõfodit. Ipse vero Põpeius
fugã capescens sese abdidit. Sylla in Marii domũ ꝑtractus, Iustitiũ soluere coactus est. Põpeio de-
inde ꝑtore creato, Sulpitius cõsulatũ quidẽ Syllę minime abstulit: cæteꝝ exercitum in Mithrida-
tem destinatũ Mario attribuit. Itaqꝫ tribunos Nolã cõfestim emittit: q acceptũ exercitũ deducant

Prætores ad Syllam missos milites male vexarunt.

ad Mariũ. Præueniẽs autẽ Sylla (Is enim sese fuga subduxerat) militibus acta renũtiat q̃d vt acce
pere: veniẽtes tribunos iactis lapidibus obruerũt. Marius intra vrbẽ Syllæ amicos interficit: bona
diripit: fugas inde cerneres ac trãsmigratiões ex vrbe in castra, ex castris in vrbẽ. Senatus non suis,
sed Marii atqꝫ Sulpitii trahebatur edictis. Audiẽs Syllã ad vrbẽ aduẽtare, duos ꝑtores Brutũ & Ser-
uilium misit: qui Syllã reuocarẽt: q̄bus asperiora Syllæ faciẽtibus verba, milites ad eos mactandos ĩ-

Marii syllæqꝫ discordię

citati, & effractis fascibus, paludamẽtis exuerũt: & multas ꝑ cõtumelias vexatos remiserũt. Hic mœ-
ror ingẽs aderat: quũ ꝑtoriis spoliati insignibus cernerent: intolerãdã iã immedicabileqꝫ discordi-

Posthumiꝰ Augur.

am renũtiãtes. Marius igiꝛ apparatũ agebat. Sylla vero sex plenos ducẽs ordines ab Nola: cũ col-
lega castra mouebat: qui quũ milites ad inuadendã vrbẽ videret ĩpigros & ardẽtes, anceps erat: &
secũ formidãs pericula versabat. Augur Posthumius, post sacrificia signis intellectis, in Syllã ma-
num vtrãqꝫ tendẽs, Colligari me iube inq̇t: & ad confectũ vsqꝫ præliũ diligentius asseruari. nisi enĩ
oĩa tibi & mature & ꝓspere ꝑfecta obuenerint, etiã extremũ subire suppliciũ nõ recuso. Ferũt & dor-

Syllæ somnium.

mienti Syllæ visam esse deam: quã Romani eximia veneratiõe colũt: accepta ex Cappadocibus di-
sciplina: siue Luna sit, siue Minerua, siue Bellona. hãc sibi astitisse Sylla æstimauit: & posito in mani-

Tripa oppidum.

bus fulmine, nominatim vt suos feriret inimicos imperasse: eosqꝫ ꝑcussos collabi atqꝫ deleri. Eo ex
insomnio spe plenus, cũctis collegæ eius expositis, Romã ductabat exercitũ. Iuxtaq̄ eũdẽ circa op-
pidum Tritipa legati fiũt obuiã: suppliciter orãtes, ne impetu irrũpat vrbẽ. Iusta enim oĩa mox il-
li decreto senatus adfutura. Quapropter vt Sylla castra locaret cõuenit: locũqꝫ metiri duces exerci-
tus ꝑ more iussit. Cui adhibita fide discessere legati. Illis abeũtibus, statim .L. Basillũ & .C. Miciniũ
submisit: qui portã occuparẽt, mõtẽqꝫ simul exquilinũ. Ipse deinde oĩ studio iter adiũgebat. Basillo
ꝑ captã irrũpente portã, populus inermis iniectis de mœnibus saxis & tegulis cursum cõtinuit: &
ad muros repꝑssit. Q̃d Sylla cõspicatus (iã enim aduẽtarat) ipse primus facẽ tenens ardentẽ viam

Pyrobolos.

inibat: tũ sagittariis, vt in superiora tecta pyrobolos nullius habita rõne iacerẽt edixit: affectus ira

Mariꝰ a Sylla superat.

& oĩbus in rebus furori sese regẽdũ cõmittẽs: qui dũ hostes tãtũ aspectat nõ amicos, nõ consãgui-
neos, nõ familiares vlla in mẽtiõe aut miseratiõe ponẽs, ꝑ incẽdia discurrebat: sontẽ insontẽ ve ne-

Sulpitius a seruo proditꝰ cęsus est.

minem internoscẽs. Inter hæc pulsus ad Telluris ædẽ Marius. per ꝓconẽ seruos sollicitabat ad pi-
leum. Aduẽtãte deinde superatꝰ hoste, cõcessit ex vrbe. Sylla coacto senatu, Mariũ, & paucos alios,

Sylla seruũ domini ꝓditorẽ libertate donatũ e saxo præcipitauit.

in q̄bus & tribunũ plebis Sulpitiũ, reum mortis decernit. Cæteꝝ Sulpitius seruo ꝓdẽte cæsus est:
quẽ Sylla prius libertate donatũ ꝑcipitauit ex saxo. Pro Mario autẽ grãdem ꝓconio pollicitus est
pecuniã: ingrate sane, & ciuili nequaq̄ de more: qppe q pauloante ĩ Marii potestate domi suę quũ
dedisset se, tutus dimissus erat, ꝙ si, a Mario Syllã ab Sulpitio necari permissum eẽt, ipsi rerũ oĩum
potiri licuerat. Ei tamẽ veniã impartiuit paucis post diebus eadem occasione ꝑstita: sed eãdẽ neq̄q̄
assequutus est clemẽtiã. Quibus ex rebus Sylla senatũ magno dolore clam afficiebat. Populi autẽ
maliuolẽtia & odiũ operibus minime obscurũ obiiciebatur: qui Noniũ eius nepotẽ & Seruium,

L. Cinna cõsul Syllæ fauorẽ iureiurando pollicitus.

quũ magistratus Syllæ fauore peterent, repulsos ac sugillatos habuit: aliis subinde creatis: quorũ
honores ꝑcipue Syllæ indignationi fore rati sunt. Quibus ille magnã simulabat lætitiã: ꝙ is po-
pulo libertatis fructus esset: quũ quæ vellet libere faceret. Populare etiã odium colere adortus ex ad-
uersa factione cõsulẽ cõstituit. L. Cinnã execrationibus ac iureiurãdo ꝑoccupãs: suis cũ rebus studio
ac beniuolentia cõsultuꝝ. Is Capitoliũ ascendẽs lapidẽqꝫ manu tenẽs iuratus est sibi: deinde ꝑsen-

Syllaꝰ aduersus Mithridatem traiecit.

te multitudine ĩprecatus est: nisi amorẽ in illũ beniuolẽtiãqꝫ seruasset, nõ secus ex vrbe extrudi, ac la-
pis e manu: & lapidẽ abiecit in humũ. Inito cõsulatu cõfestim Syllæ decreta rescindere aggressus,
Syllę accusationẽ instruxit. Tribuno etiã plebis Virginio diẽ dixit. Eũ Sylla cũ sedibus iudiciariis
omittens, aduersus Mithridatẽ traiecit. Diebus q̄bus ex Italia Sylla mouebat exercitũ, quũ alia cõ-
plura Mithridati circa Pergamũ missa diuinitus signa tradunꝛ: tũ vero coronatũ victorię simula-
crum, q̃d Pergameni q̄busdam supne machinis in eũ demittebant, quũ fere caput attingeret effra-
ctum: coronãqꝫ multa ꝑ structa humũ per theatrũ esse collapsam. Quæ res vulgo quidẽ terrorem,
Mithridati aũt nõ parũ mœroris incussit: tametsi ꝑ id tempus res supra spem illi succederent. Ipse
enim intercepta Romanis Asia, regibusqꝫ Bithynia & Cappadocia expulsis, Pergami consederat:
amicis opes potẽtatus ac regna dispertiẽs. Filius eius Mithridates antiquũ principatum in Pon-

to ac Bosphoro supra Meotim, obstãtibus nullis, obtinebat. Alter Ariarathes Thraciã & Macedo
niã magno subegerat exercitu. Alia loca duces magnas habẽtes copias in potestatẽ redigebãt. Ex q
bus maximus Archelaus vniuerso mari nauibus iperitabat: Cyclades insulas i seruitutẽ trahebat.
Reliquas oẽs q̃ intra Maleã sitæ sunt, simul & Eubeã ipsam subiugarat. Inde cõcitatus ab Athenis
vsq; Thessaliã oẽs ab græcis gẽtes ad defectionẽ sollicitauit: circa Cheroniã paulũ qddam nactus
obstaculi. Hie nãq; Brutius Surra Sẽtii Macedoniç p̃toris legatus sese tulit aduersum: vir & fortitu
dine & sapientia singulari. Ille Archelao torrẽtis instar p Bœotiã ruẽti vehemẽtius occurrens, tri/
bus apũd Cheroniã p̃liis decertãs eũ repulit: & ad mare denuo rep̃ssit. L. deinde Luculo iperante: vt
aduentãti Syllæ cederet: & decretũ illi bellũ pmitteret: statim ad Sentiũ relicta Bœotia copias redu
xit: q̃q̃ res illi sup vota secũdæ fluerẽt: & Græcia ppter hoĩs bonitatem ac modestiã familiarius se/
se ad pmutationẽ haberet. Hæ qdem res a Brutio p̃clarissime gestæ sunt. Reliquæ ciuitates missis

Brutius Surra. Sentius Macedoniç prætor.

legatis Syllã vocabãt. Athenis aũt quæ Aristionis dominationẽ pati cogebãtur, collecto robore
incubuit: eisq; capto Piræo obsidionẽ circũposuit: oĩbus instãs modis & varia cõmittens prælia.
Q d si tẽpus nõ magnum tolerare instituisset: nullo cum discrimine superiorem capere vrbẽ daba
tur: quũ fame ac necessariorũ inopia ad extremũ iam pducta diẽ esset. Verũenimuero quũ rerũ no
uarum metu Roma festinaret: multis cũ periculis, multis cũ pugnis, ingentibus impẽsis, oĩ studio
bellũ illud vrgebat. Cui p̃ter reliquum apparatũ, machinamẽtorũ decẽ mulinorũ iugorũ milibus
quottidiana impẽdebatᷓ opera. Vt vero deficere materia cœpit (Nam alia excindi opera, alia suis
effringi ponderibus & assiduis hostiũ iactibus incẽdi) sacros aggressus est lucos. ipsum etiã secuit
Lyceum & Academiã: cuius super oĩa suburbana densissimũ erat arbustũ. Quũ ad vsus belli pecu
niæ vrgeret inopia: ad mouẽda Græciç sese cõuertit Sylla: q̃ in donariis ornatissima & p̃tiosissima
fuerant: tũ ab Epidaurotũ ab Olympia ad se deferri iussit. Delphos etiã ad Amphictyones literas
dedit: vt ipsas dei pecunias ad se portari p̃starẽt. Aut enim tutius seruaturũ, aut si necessarios ad
vsus cõsumpsisset, nõ pauciores sane restituturũ. & Caphin Phocẽsem ex familiaribus vnũ misit:
cui vt singula pondere susciperet mãdata dedit. Tũ Caphis Delphos pfectus, aliquid sacrorũ tã/
gere veritus, corã Amphictionibus necessitatem multis testatus est lachrymis: asserentibusq; non/
nullis, sese citharæ sonitũ intra sacrã ædem audisse: Caphis seu dictis fidem adhiberet: seu Syllæ re
ligionem vellet incutere: ad eũ renũtiauit audita. Cui p facetias Sylla rescribens, Miror inqt Ca/
phi, si nõ qdem indignãtis, cęterum exultãtis indiciũ tũ esse intelligas. Quocirca pinde ac deo
summa cũ hilaritate pecunias tribuẽte, tu quoq; cõfidẽtius accipe. Cętera qdem clã græcis emissa
sunt: doliũ vero qd vnũ egregiis muneribus reliquũ erat, quũ & põdere & magnitudine tollere iu/
mẽta negrent, Amphictyões coacti cõciderũt. Qua in re tũ Flaminiũ, tũ Mãlium Acciliũ, tũ Pau
lũ Æmyliũ memoria repetierũt. Quorũ hic eiecto e græcia Antiocho, illi debellatis Macedoniæ
regibus, nõ modo a græcorũ tẽplis sibi tẽperauerãt: verũ etiã dona illis: honorẽ: & ornamẽta cõplu
ra adiecerunt. At eni illi modestissimorũ hoĩum q tacitas magistratibus manus p̃bere didicerant,
duces legitimi, aĩo qdem reges, sumptibus aũt tenues ac pparci, mediocribus ac textatis vtebanᷓt
impẽsis: quũ interim militẽ p assentationẽ sibi cõciliare, q̃ hostem reformidare deformius ducerẽt.

Sylla ex græcia donaria & ex Delphis pecunias ad se deferri ad bellicos vsus iussit.

Huius vero tẽpestatis impatores violẽtia magisq̃ virtute fastigiũ vẽdicãtes, & in mutuã pniciẽ ar/
mis indigẽtes, factiose ipsos etiã hostes in expeditionibus cogebanᷓt allicere. deinde vt cõmilito/
nũ operas emerẽt, grãdes ad illorũ voluptates ac libidines cõsumerẽt opes: vænalẽ sese patriã fa/
cere nõ intelligebãt: & vt in meliorẽ dominationẽ exercerẽt flagitiosissimorũ seruitio sese obnoxi/
os reddere. Hæc Marium eiecerũt: hæc eũ rursus aduersus Syllã reduxerũt. hæc Cinnanos in Octa
uii: hęc Fimbrianos in Flacci necẽ suscitauerũt. Sylla nõ minima dedit initia ad eos & corrumpẽ
dos & cõcitandos: q sub aliorũ essent iperio: quũ suis sumptuosas largitiones suppeditaret. Vnde
quũ cæteros ad pditionẽ, suos certe ad pdigalitatẽ corruptione incitaret, grãdi semp illi pecunia
opus erat: ad tantã p̃sertim obsidionẽ. Ad capiẽdas enĩ Athenas grauis q̃dam & inexorabilis cu/
piditas hominẽ habebat: seu vetusta vrbis gloria incensus, illud vmbratile bellũ suscepisset: seu fu
riosius cõuitia morsusq; ferret: qbus eũ atq; Metellã passim de muris irridẽs & insultãs tyrãnus Ari
stion irritabat: homo & flagitio pariter ac crudelitate cõpositũ habẽs aĩum. Is qcquid Mithridati
cis ex morbis atq; vitiis effluxerat, in seipsum exceperat: & ciuitatẽ q̃ infinita bella cõpluresq; tyran
nidas, intestinasq; discordias sicuti mortiferã ægrotationẽ euaserat, ad extremũ tẽpus adduxerat.
Tritici medimnus mille drachmis in vrbe vęniebat. Reliqs mortalibus nascẽtia circũ arcẽ grami
na pascẽtibus, coctosq; calceos & vasa cõmãducãtibus, ipse iugiter diurnis in potibus p lasciuiã
petulãtissime saltãs, ridiculos in hostẽ factos a se versus vsurpabat. Quũ sacrã deę lucernã p inopi
am olei extinctã audisset: nihili fecit. Sacerdoti q̃ dimidiũ frumẽti sextariũ petierat, piperis misit. Se
natoriç dignitatis viros, ac sacerdotes suppliciter orãtes, vt misericordia ciuitatis motus, pacem
cum Sylla fœdusq; faceret, iniectis sagittis dissipatos summouit. Tãdem suis ex cõpotoribus duos
aut tres, q de pace agerent, ægre misit: q quũ nihil salutare postulãtes, Theseũ, Eumolpũ, & res ad
uersum Medos gestas inani quadã ostentatione p̃dicarẽt: Abite o beati hoĩes inquit Sylla, & istas

Aristion athenarum tyrãnus flagitiosus. Tritici caritas Athenis.

vobiscum orationes recipite. haud enĩ capessendæ studiosus disciplinę ab Ro. po. Athenas mis/
sus sum:cæterũ vt rebelles euertã. Interea seniores qdam quũ in Ceramico verba inter se facerẽt, in
uehi cœperunt ĩ tyrãnũ: ꝙ muri custodiam circa heptachalcũ (Is ĩtra vrbẽ locus) neglĩgẽtius face
ret: qua ĩpetu facto facilis hosti pateret ascẽsus. Is exceptus sermo deinde renũtiaꝭ ad Syllã. Q đ ne
quaq̃ aspernatus, noctu locũ captu facilẽ speculatus, rẽ ipsam aggressus est. Ipse Sylla in cõmẽta/
M. Theius
nis suis refert. M. Teium q prior in murũ euaserat, quũ occurrẽti hosti violẽtius galeę ictũ ĩflixisset,
gladiũ infregisse: haud tamẽ cessisse: loco: sed pstantẽ tenuisse. Ea igiꝭ ex parte Atheniẽses natu grã
diores vrbẽ captã fuisse cõmemorabãt. Ipse vero Sylla ĩter Piraciã & sacrã portam muro effosso, &
æquato solo, nocte ĩtrupit media, terrore maximo. Quũ tubę cornuaq̧ streperent: & copiæ quas
ad cędẽ: ad rapinã ĩmittebat, p angiportus militari clamore strictis gladiis ferenꝭ, ĩnumerabiles ob
trũcati. Cruoris vnda & magnitudo ipsis etiã nũc locis definiꝭ. Nã pter vrbis reliqua cadauera, oc
cisorũ circa forũ numerus vniuerso intra diphilũ ceramico cõtinebaꝭ. Tradũt & multi suburbiũ p
portas inundasset. Quũ hũc in modũ tot ĩterfecti sint: nõ pauciores extitere: qui patrię iã extin/
guẽdę misericordia & desiderio, sibi necẽ cõsciuerint. hoc enĩ optimates primuisse, ac salutẽ despe/
rasse fecit: ꝙ nullã in Sylla clemẽtiã, moderationẽq̧ crederẽt. Cęterũ Midias & Calliphon exules, p
pcantes ac genibus obuoluti, & senatores cõmilitones eius ne ciuitatẽ deleret petiere. At quos ille:
collaudatis Atheniensibus priscis, vltione iã expletus ac saturatur, Donare se inqt multos paucis
Sylla Athenarũ vrbe potius est kalendis Martiis.
viuosq̧ defunctis. Sylla athenarũ vrbe potitus est, vt ipse in cõmẽtariis scriptũ reliqt, kal. Martiis:
q dies ad anthesterionis mẽsis exordiũ maxime cõcidit: ĩ quo multa ad imitationis illius ac diluuii
memoriã, pniciosamq̧ stragẽ forte patrãtur. Vrbe capta, tyrãnus in arcẽ cõfugiẽs obsidiõe cinge
baꝭ. Eius opis cura curioni demãdata: post lõgi tpis tolerãtiã, pmẽte siti, ĩ deditionẽ vẽit: & stati si
gna diuinitꝰ affuere. qua .n. die atq̧ hora illũ Curio deducebat: tot ex sereno nubila cõcursarũt: tãta
vis erupit ĩbriũ: vt Arcẽ inũdaret. Nec diu post Piræus in Syllę potestatẽ venit: cuiꝰ pars maxima
incẽdio vastata: vbi & Philonis armamẽtariũ opus singulari admiratione psequẽdũ. Interea Ta
Taxiles exercitus Mithridatis præfectus. Exercitꝰ habẽs peditũ centũ milia eqtũ decẽ currus falcatos nõaginta.
xiles Mithridatis pfectus ex Thracia & Macedonia cẽtũ milibus peditũ, eqtũ decẽ, & falcatis curri
bus nonaginta descẽdens, Archelaũ adhuc circa Munychiã stãrẽ in ancoris accessit: neq̧ mari de
cedere volẽtem: neq̧ ad cõferẽdã cum Romanis manũ acrẽ strenuũue: sed ad cõterẽdũ belli tẽpus,
& cõmeatus eis intercipiẽdos. Quę Sylla lõge melius illo conspicatus, e locis sterilibus, q vel pace
vix alere possent exercitũ, in Bœotiã castra mouit. Per eius rei cõsiliũ cõpluribus errare visus est: qm
relicto Atheniẽsi agro, aspero qdem, & eqs inuio, in planos sese cãpos & patẽtes Bœotiæ locos in
iecerit: quũ eqtibus & curribus cerneret robur cõstare barbaricũ. verũ famem, vt dictũ est, inopiã/
q̧ deuitãs, martis discrimina sectari coactus erat. Rursus ei terrorẽ Hortẽsius ĩportabat: homo im
peratoris instructus artibus, & certãdi percupidus: quẽ ad Syllã ex Thessalia copias adducentem ĩ
ter angustias barbari insidiãtes seruabãt. Eapropter in Bœotiã Sylla mouerat. At Caphis nostris
Caphis.
fauẽs partibus, deceptis p alios tramites barbaris, sub Tithoreã p Parnassum deduxit Hortẽsiũ.
Hortẽsius Syllę se cõiunxit.
Erat autẽ haud tãtę quãtę hac tẽpestate amplitudinis ciuitas: sed excisũ ĩ pcipiti rupe castellũ: quo
Phocenses quũ irrũpẽtem Xerxẽ fugerẽt, ædificato ibi loco, salutẽ sibi cõpararũt. Hic castris posi/
tis Hortẽsius die qdẽ reiecit hostẽ: noctu vero ad Patronidẽ p aspera descẽdens loca, occurrẽti cũ
Philobœtꝰ collis.
exercitu Syllæ sese cõiunxit. Cõmisti collẽ quẽdam qui e cãpis Elateicis medius eminet, occupant.
Solum sane fertile ac terę hubertate cõmodũ: in cuius radice aquarũ abũdantia erat. hũc Philobe/
tum appellãt. Eius naturã Sylla mirifice sitũq̧ collaudat. Castrametãtiũ paruus hostibus visus est
numerus. Eqtes .n. mille & qngẽti, haud plures erãt: pedites quindeci milibus pauciores. Quo cir/
ca reliq duces Archelaum vel inuitũ induxerũt: vt acie structa, copię descẽderẽt. Cernere erat cam/
pum eqs, curribus, clypeis, scutisq̧ refertũ: voces ac strepitus ipse minime capiebat aer. Quũ tot
pariter gẽtes instructæ cõstarẽt: tã sumptuosi pterea apparatus, ac spũs iactãtia pleni, clarę q̧ ceruic
ces frustra nõ erãt: nec ad stupefaciẽdum ĩutiles. arma quoq̧ radiãtia auro, & argẽto decora, & me/
dicarũ scythicarũq̧ vestiũ colores luculẽtissimo ęre ferroq̧ pmisti, dũ agitarẽtur instar ignis terri/
bilẽ incutiebãt aspectũ. Eas ob res ĩtra vallũ Rõani sese cõprimebãt: ita vt Sylla nulla eis rõne pa/
uorẽ posset adimere. Violẽtius itaq̧ refugere: nec vllo pacto qetem agere: grauiter vero ferre: & cõ
uitiis Syllã insectari: q barbaros aspnãs ndẽsq̧ spectaret. Hęc tñ ipsa res maxime oĩm Syllę psuit.
Etenĩ Romanos cõtẽnẽtes aduersarii, cõfusos admodũ vertere ordines: quũ aliogn ob pfectorũ
multitudinẽ: nequaq̃ ducibus audirẽt. Nã quũ pauci tolerãtet in castris se tenerẽt: maxima turba
direptionibus & rapinis inescata, cõplurũ dierũ viã longe a castris palantes vagabãtur. Tũ Pano
pæorum oppidũ excidisse dicũtur: & Lebadæorũ vrbe direpta, oraculũ depeculatos fuisse: nullo ite
rim ĩperãte duce. Sylla quũ ĩ eius oculis tot vrbes delerenꝭ: mœrore anxius & ĩdignabũdus, nullo
Cephisus fluuius.
interim otio militẽ lãguescere patiebaꝭ. At nũc ex alueo Cephisũ cogebat auertere: nũc nulli cõ/
cessa qete, ĩgẽtes cauare fossas. ꝙ si quẽ cedere aĩaduerteret: inexorabilis castigator instabat: vt labo
re ad tãta defatigati opa, aĩo belli discrimia libẽtius amplexarenꝭ. qđ & obuẽit. Quũ .n. tertio post
die laborãtibus illis Sylla pteriret: sese vt ĩ hostes ducerẽtur magno clamore pcabanꝭ. Qubus ille

Ædilius mons. Axius flu.

haud istud pfecto pugnare volētiū, sed laborare nolētiū plīū est. Sin vera certandi cupiditas inest, illuc venire dixit armati. Cōmōstrat q̄ vbi superiori tpe finitimo fluuio arx inerat: tūc aūt vrbe deleta, pruptus ac saxeus restabat tumulus: ab ædilio mōte disiūctus: quātū flumen Axius cōtinet: qui sub radicē montis Cephiso cōmistus, simulq́ violentior factus, munitiorē castris reddit tumulū. Quo quū ferreis insignē clypeis hostē festinantē Sylla cōspiceret: locum captaturus puenire cōtēdebat. Itaq́ prōpta militū visus opera, potitus est monte. Inde retrusus Archelaus aduersus Cheroneā fecit ipetū. Cheronēses q cū Sylla militabant, eū suppliciter orabant: ne cōseruādæ ciuitatis curā abiiciat. Gabinū igitur trib. mil. cū cohorte stati mittit Cheronēsibus omissis: qui tametsi cuperent, Gabinū tñ celeritate cōsequi nequiere. Adeo bonus & Cheronēsibus ad eoꝝ salutē animosior atq́ strenuior extitit. Iuba nō Gabinū, sed Hirciū missum fuisse dicit. Nostra itaq́ ciuitas eo de ducta periculoꝝ euasit incolumis. Ab Lebadea & Trophonio sortes victoriā portendentes, & secūda Romanis mittebantur oracula: de quibus per incolas plurimus sermo manat. Vt autē ab Sylla vndecimo cōmentariorum scriptum est: Quintius Igitius, inter eos qui per Græciam negotiarētur non ignobilis, post partam in Chæronea victoriam, ad eum profectus renuntiat secundam & pugnam & victoriam ab Trophonio eodem in loco non diu post significari. Post hunc quidam in ordine militans Saluenius nomine ab deo prædictum esse retulit. Qualem italicis, talem ex illis rebus allatum iri exitum. Vtriq́ de dei omnibus hæc ipsa prædicabant. Se enim eandem quæ Ioui olympio venustatem & magnitudinem vidisse commemorabant. Vt vero Sylla traiecit Axium: sub Ædilium profectus vicina Archelao castra posuit. Qui per id tempus inter Acontium & Ædilium penes Asios (Sic enim appellant) munitissimum iecerat vallum. Locus in quo tentoria fixit in hunc vsq́ diem Archelaus ab illo nominatur. Sylla diem vnū intermittens, Murenam vno cum ordine, ac duabus cohortibus reliquit: qui confusum turbaret hostem. Is in Cephisi ripis immolauit: quo facto in Chæroneam pergit: vt acceptis inde copiis, Thurium ab hostibus captum inspiceret. Est autem cacumen asperum multis frequens anfractibus: quod vocamus Orthopagium. sub flumē, Apollinis Morii Thuriiq́ templum est. Id deo ab Chæronis matre Thuria inditum est cognomentum. Cheronem autem Chæroneæ habitatores induxisse rerum scriptores prodiderunt. Nonnulli asserunt bouem, quam Pythius Cadmo ducem exhibuit, eo in loco primū cōparuisse: & ab ea locum appellatum. Thur siquidem Phœnices vaccam nuncupant. Aduentanti Chæroneam Syllæ trib. mil. vrbis prefectus presidio, instructos armis ducens milites obuiam prodit, autēā gestans coronā. Susceptis & appellatis benigne militibus, quū ad ingrediēdū periculū adhortaret: duo Cheronēses ei supueniūt hoies: q accepta parua militū manu Thurii presidiū obtruncaturos polliceant. Occultā eni barbaris eē semitā: quę ab Petorcho penes Museum supra verticē ducat ad Thuriū: qua cōmeātes facto i eos ipetu, facile iactis supne saxis, aut explosuros in plana. Gabinio de hoīum fide ac fortitudine testē se pbēti, Sylla rem aggrediendā imperauit. Tum acies instruit: & dispartitis in vtrūq́ cornu eqtibus, sibi quidem dextrū, Murenæ vero sinistrum attribuit. Galba & Hortēsius legati instructas habētes cohortes postremi succedebāt: ne circūductio ab hoste fieret obseruantes. hostes enim cōplurimis equitibus, & leuis armaturæ velitibus cornu & inflexum & agile apparare spectabantur: vt quū longius reduxissent Romanos, circundarent. Interea Cheronenses quum accepto a Sylla Erycio duce, clam Thurium circuissent: seq́ deinde ostentassent: ingens tumultus & barbaroꝝ fuga fit. Tū plurima cædes inuicem. Nec enim permansere: verum per prona delati propriis incūbebant iaculis: seq́ mutuo pellentes in precipitia dabāt. hostes e superioribus instabant: & nuda cuncta faciebant. hoc pacto ad Thurium tria milia cecidere. Ex fugientibus partē Murena instructis suis excipiens trūcat ac delet. Reliqui intra suoꝝ castra cōpulsi phalāge fusim irruentes, pauore late ac turbatiōe cuncta replebant: quodq́ nō minimum stragis iportauit, ducibus morā intulerūt. Mox eni Sylla copias turbatis inuehēs, interualliq́ celeritate corripiens, oēm falcatis curribus vim intercepit, & momentū: cui maxime currendi longitudo robur imittit: & ex agitatione vehementē pbet impetū. Spatii vero breuioris ictus imbecilles sunt: & obtusi, sicuti tela, tenorē ac vim non accipiūt. Qd eo tpe barbaris obtigit. priores nanq́ currus lentius agitari. & debiliter inuecti ab romanis plausibus retrudebantur & risu: quale spectaculum cursus equoꝝ præbere solet. Hinc robur pedestre irrumpit inuicem: barbaris quidem longas sarissas protendentibus: & clypeorum serie phalangem instructam seruare conantibus: Romanis autem quum pila deiecissent, gladios nudantibus: & vt confestim quantum ita cōcitabat manum consererent, sarissas repellentibus. Nam seruorum milia qndecim structa cernebant in fronte. Quos regis præfecti vno præconio vocatos ad pileum inter militares ordines locarant. Tunc Romanū quendam Centurionē dixisse ferunt: seruis duntaxat ad saturnalia licentiam impartitam esse scio. Hos ipsos densitate ac frequentia tarda repulsos, & præter ingenium manere ausos, Romani sagittis & glandibus innumeris terga vertere & aciem turbare cogunt. Archelao dextrum cornu vt circūdaret referente: Hortensius ex transuerso inuolans, cursu delatas immisit cohortes. At illo cōfestim duo ex suis equitum milia conuertente, ab multitudine repressus Hortensius, se ad monta-

Gabinus trib. mil.

Archelaus locus. Thuriū. Orthopagium.

Thur vaccam apud phœnices significar.

Cęsa ad thuriū tria milia.

na subtrahebat:ab legiõe sensim abruptus:& ab hoste circũcinctus. Id vbi Sylla resciit:nõdũ marte conserto ab dextro cornu, subsidium allaturus inseqtur. Archelaus hostis aduentũ ex puluens nube suspicatus. Hortẽsio libẽter omisso, in dextrũ cornu flexit iter : vnde Sylla fecerat ĩpetũ. Illud enim ab imperarore desertũ facile sese capturũ in spẽ venerat. Similis & aduersus Murenã Taxiles ferreis munitũ scutis pediratũ induxit. Quocirca vocibus bifariam illaris, & tumulis clamotẽ referentibus, anceps Sylla substitit: vtra in parte præsens potius adesset. Suã tãdẽ aciẽ recipiẽs, Murenę subsidio quatuot cũ cohortibus misit Hortẽsiũ. Ipse vero, quinta subsequi iussa, ad cornu dextrũ pleniore gressu pgit ire:iã aduersus Archelaũ cõstãter p dignitate pugnãs. Vt aũt apparuit Sylla, violẽtius incũbentes vincũt: victos ad fluuiũ vsq, & ad Cõciũ mõtẽ effusa fuga psequunt. Murenæ tñ piculũ minime Sylla cõtẽpsit: sed ad ferendũ cõcitatus auxiliũ, vbi eos quoq victores aspexit, rursus ad insectandũ cõuertitut. Multi barbaroꝝ cędũtut in cãpo: plurimi dũ vallũ petunt, obtrũcantur. Ex tot militibus decẽ tñ milia in Chalcidẽ elapsa sunt. Sylla refert suis ex militibus cõgsitos esse. xiiii. ex qbus cũ aduesperasceret, duos aduenisse: idcirco trophęis Martẽ Victoriã & Venerẽ inscripsit: petinde ac in eo prælio nõ minus felicitate, q̃ sollertia, & potẽtia rẽ bene gesserit. Hoc qdẽ trophęum & cãpestri pugna erexit: qua primũ Archelaus vsq ad Medum fluuiũ inclinauit. Alteꝝ est ad cacumẽ Thurii pertinẽs de circũdatis barbaris: grecis inscriptũ est literis Homoloicum & Anaxidamon bellatores præstãtissimos significantibus. Huius pugnę victoriã Thebis celebrauit: ædificata circa œdipi fõtẽ ara. Iudices græcos aliis ex oppidis accersens, qñ cũ Thebanis simultarẽ exercens dimidium illoꝝ agrum abruperat, & Apollini Pythio & Ioui olympio consecrarat, iussit vtriq deo pecuniã ex fructibus reddere: quã ipse rapuerat. Audiens postmodũ Flaccũ ex aduersa factione cõsulẽ electum, Ionium mare cũ exercitu traiicere: verbo qdẽ contra Mithridatẽ: re aũt vera cõtra Syllã ipsum: vt ei se ferret obuiũ, in Thessaliã castra mouit. Ei quũ penes Neliteã vrbem esset, crebri afferuntur nuntii: regias copias haud sane minores q̃ antea, relictos a tergo locos denuo populari. Nãq Dorilaus ingenti nauiũ apparatu delatus ad Chalcidẽ, in quibus octoginta hominũ milia in armis spectata, & ex omni multitudine mithridatico exercitu præstantissime instructa ducebat, mox Bœotiã incursarat: agroq potit⁹ erat. Is vt Syllã eliceret ad prælium, prõprã exhibebat operã: Archelao nequaq̃ audiens: ne id faceret obsistenti: rumores de priore pugna disseminans: tot viroꝝ milia non sine proditione deleri potuisse. Mature igitur Sylla reuersus, Archelaum virum singulari prudẽtia prędirũ, & Romanę virtutis ẽt atq ẽt expertissimũ esse Dorilao demonstrauit. Archelaus paululũ prope Syllã primus incedens, primus erat qui dissuaderet : ne ꝓlio decerneref: at impẽsis & tpe bellũ terendũ. Spẽ tñ nõnullã ꝑbuit Archelao propinquus Orchomeno locus: in quo locata castra fuerãt: iis ad decertandũ miꝝ in modũ idoneus : qui equestribus copiis pollerent. Ex agro nãq pulchritudine ac magnitudine pats excellit ad Orchomenioꝝ vrbem pertinens. Ea tñ planities diffunditur arbustis vsq ad paludes vacua in quibus Melas fluuius assumitur: sub Orchomenioꝝ vrbem emergens: magnus quidẽ & solus e Grecię fluminibus a fonte nauigioꝝ patiens, & æstiuum circa solstitium, instar Nili incrementa suscipiens. Eadẽ quę in illo nascũtur & hic pducit: pręterq̃ si qua fructũ nõ ferunt, aut nõ angescunt. Cæteꝝ lõge nõ excurrit: maxima ex parte in occultos cõtinuo lacus aut syluas extinguitur: nõ magnã vero partẽ Cephiso cõmiscet: quo in loco pręcipue lacus, vt videtur, cõmodam conficiendis tibiis producit arũdinem. Locatis igitur proxime castris, Archelaus quidẽ otiosus erat: at vero: Sylla fossas vtrinq cauat: vt si qua pręstaretur facultas, e solidis locis & equoꝝ cursui aptis ad palustria hostes excluderet. At illi motamm impatientes: vt primum ab ductoribus emissi sunt : tam effusa velocirate cursitant: vt non modo qui operibus distinebantur, verum etiã perturbati ordines plurimi fugã capescerẽt. Vbi desiliẽs ab equo Sylla, correpto signo, per mactãtes in hostem cõuolat: & vociferat: mihi qdẽ inquit o Romani milites hic pulchrum est mori: vos autẽ quum togabimini, quonã in loco ĩperatorẽ vestrum perdidistis: dicere memenrote in Orchomeno. quo dicto reuocant. Mox etiã duabus cohortibus ab cornu dextro subsidium afferẽtibus, incursans vertit hostem. Reductis paululũ deinde militibus, prandium quum dedisset, rursus ab hoste vallum fossa muniebat. At illi denuo instructiores q̃ antea impetu deferebãtur. Vbi Diogenes Archelai priuignus, quum in dextro cornu pugnam cieret, cunctorum admiratiõe spectabilis, occidit. Romani sagittarii quũ incumbẽtibus aduersariis, quo se verterent non haberẽt collectas manu sagittas vt enses infligẽtes cõsauciabãt. Deinde intra vallum inclusi, per mortes ac vulnera miserabiliter pernoctabãt. Sylla rursus quum illucesceret, adductis ad vallum militibus: fossam agitabat. Erumpentes deinde complurimos cõmissa pugna, dare terga coegit: ad quorum trepidationẽ consistẽre nemine violẽtius incumbẽs castra petit. Lacus & paludes adeo cruore cadaueribusq repletæ: vt in hac ętate barbaricos arcus, galeas, fragmenta thoracum ferrea, gladios cœno immersos offendãt: quum post eam pugnam anni ferme ducenti confecti sint. Res quidem ad Cheroneã & Orchomenũ hoc pacto gestę memorãtur. Quum Cinna & Carbo Romæ in clarissimos viros flagitiose ac impudenter agerent : cõplures ab eoru m dominatione fugitantes in Syllæ castra perindeac portum sese cõferebãt. Paruo de-

Taxiles.

Concitatio mons.

Sylla victor barbaros cẽs interfecit pręter decẽ milia.

Medus flu.

Fõs œdipi

Dorilaus.

Exercit⁹ habens octogita hoĩm milia.

Archelaus vir prudẽs.

Orchomenioꝝ vrbs.

Melas fluuius.

Sylla fortiẽ ĩ pugnã suos cedentes reuocauit.

Diogenes Archelai priuignus occiditur.

nde tpe:q̃dá apud cũ senat⁹forma creata erat. Metella cũ pueris clãculũ se ęgre subducẽs ad ipsum quoq; pfecta nũtiat:& domũ & villas ab inimicis icẽsas. Proinde vt domesticis opitularet supplex orabat. Quas ob res quũ Sylla fluctuaret ambiguus (Nec.n.patrię vastitatẽ negligẽter tolerare poterat: nec bellũ mithridaticũ opus tã arduũ iperfectũ relinq̃re cogitabat) Archelaus Deliacus mercator aduẽtat: spes nõnullas & sermones ab regio ferẽs Archelao. Id aũt faciuus adeo Syllę cõplacitũ est: vt & ipse ad Archelai colloq̃a pperãtius venerit. Ad mare circa Deliũ cõuenere: vbi tẽpliũ ẽ Apollinis. Prior Archelaus orsus: petebat vt Asiæ ac Põti rebus omissis, Sylla ad Romanũ enauigaret bellũ: quãtũ pecuniaꝝ triremiũq; & copiaꝝ ab rege vellet accipiẽs. Tũ excipiẽs Sylla: Mythridatis inq̃t securus esto. Tu vero in eius locũ regnũ aggredere:& inita cũ Po.Ro.societate naues trade. Archelao regis pditionẽ abominãte, Sylla subiecit. Tu quũ sis Archelae Cappadox: & barbari regis seruus: seu magis amicus: ad bonoꝝ taliũ adoptionẽ turpitudinẽ subire nolis: mihi aũt q sum & Ro.Po.imperator, & Sylla, de pditione verbũ audes facere! Quasi nõ ille sis Archelaus: q nuper ex Cheronea ex cẽtũ & .xx. milibus militũ minima cũ manu salutẽ fuga cõparãs, & biduũ in Orchomenioꝝ paludibus latitãs inaccessibilẽ p interfectoꝝ multitudine Bœotiã dereliqueris. Archelaus mutata post hæc sentẽtia, caput inclinat:& ad pedes versus, obtestatur vt bellũ finiat: & Mithridati se cõciliet. Sic inuitatus rẽ Sylla suscipit, fœderaq; cõficiunt: vt Mithridates Asiã Paphlagoniãq; dimittat: Bithyniã, Nicomediã, Cappadociãq; cedat Aribarzani. Duo talẽtũ milia Romano pendat Populo. Sẽptuagita naues æratas cũ apparatu & armamẽtis exhibeat. Sylla reliquũ illi regnũ stabiliter afferat:& regem Populi Ro. sociũ decernat. His cõuẽtis atq; cõfixis, flexo cursu p Thessaliam & Macedoniã ad Hellespõtũ iter facit: Archelaũ honorifice comitẽ hñs. Eo nãq; penes Larissam in aduersam icidẽte:& q̃dẽ grauiter, valetudinẽ, fistiriter: & de hominis salute nõ secus ac vnius ex ducibus & cõmilitõibus curã diligẽtiãq; suscepit. Hæc rebus in Cheronea gestis criminationẽ iniecerũt: perĩde ac ibi nõ sine vitio decertatũ sit: q: Sylla cęteros Mithridatis amicos quos captiuos habebat restituens, Aristionẽ dũtaxat tyrãnũ veneno sustulit: q cũ Archelao simultatẽ exercebat. psertim quũ decẽ milia agri iugera in Eubœa cappadoci data forẽt: & Romanoꝝ amicus ac socius ïscriberet ab Sylla. q̃s res in cõmẽtariis Sylla refellit. Tũc aduẽtãtib⁹ a Mithridate legatis, quũ alia q̃dẽ suscipe se dicerẽt: Paphlagõia vero ne Mithridatẽ spoliaret obsecrarẽt: de nauib⁹ quoq; haud oĩno cõsentirẽt: ĩdignabũdus Sylla quid dicitis inq̃t! Mithridates ad vindicãdã Paphlagonię possessionẽ studet:& de tradẽdis nauibus itinficias! Quẽ caput inclinaturũ ego sane existimabã: si dexterã illi manũ relinquerẽ: qua tm̃ ciuiũ Romanoꝝ numeꝝ trucidauit. Atqui alteri⁹ generis voces emittet illico: vbi ipse ĩ Asiã traiecero. Nunc Pergami sedẽs bellũ q̃d neq̃q̃ asperxerit ĩperatoriis disponat artibus. Itaq; legati pauore pculsi q̃etẽ seruabãt. At Archelaus Syllæ pedes afferebat:& iracũdiã mitigabat multis cũ lachrymis: dextrã eius attingẽs. Deniq; vt ad Mithridatẽ legati remitterẽtur suasit. Pacẽ.n.p eius sentẽtiã cõfecturos: q̃d si nõ exoret: sibiipsi mortẽ cõsciturũ. Eo igitur has ad res emisso, ipse agrũ Medicũ inuadẽs & multa depopulatus loca, rursus reuertit in Macedoniã. Deinde Archelaũ apud Philippos admittit cũcta recte habere nuntiantẽ. opus autẽ penitus: vt secũ Mithridates in colloquium veniat. Fimbria potissimum causa erat: qui quũ alterius factionis principem Flaccum obtruncasset: Mithridatis duces superans, aduersus eum commeabat. Quæ Mithridates pertimescẽs, Syllæ potius familiaritatẽ amicitiãq; delegit. Proinde in Throadis dardano conuenerunt. Mitridates quidem ducentas vniremes habens: ex pedestribus vero copiis .xx. armatorum milia ac sexcentos equites currusq; falcatos plurimos: At Sylla cohortes quinq; equitesq; ducentos. Cum Mithridates obuiam prodisset: ac dextram pertendisset: Sylla per cõtatus bello ne inquit finem imponis iis conditionibus quas confessus est Archelaus! Tacente rege: Sylla eos inquit, quibus pace opus est, verba prius facere conuenit. At victoribus silentia tenere satis est. Postquam Mithridates purgationem suam orsus, belli causas partim in deos vertere partim in ipsorum culpam Romanorum referre conatus est: excipiens Sylla, dudum ait aliis renuntiantibus audieram: nunc autem ipse intelligo: quam singulari Mithridates polleas eloquentia: qui tã flagitiosis in rebus, tãq; impiis, prætextu & ratione probabili minime caruisti. Quum autem quę acerbissime ab eo patrata fuerant cõfutasset, & accusando improbasset. Denuo rogauit num quę cum Archelao pacta conuentaq; sint absoluat: illo eum in modum facturum sese respõdẽte, familiarissime salutauit:& amplectens exosculatus est. Insuperior Ariobarzanẽ & Nicomedem, reges adducens conciliauit, in gratiamq; reuocauit. Mithridates itaq; nauibus septuaginta traditis, sagittariisq; quingentis: in Pontum enauigauit. Eam pacem milites grauiter & iniquo ferebãt animo: siquidem regum omnium iniustissimum, qui vno die cẽtum & .l. Romanorum milia paratis iugulari fecerat insidiis, tantis opibus & spoliis datis ex Asia velis ascendere indignum censebant: quã annos iam quatuor populationibus collectisq; tributis exhauserat. Quod cũ Sylla sensisset: eã facti defensionem afferebat: q: Mithridati simul & Fimbriæ, si in se conspirassent: bellum nequiret inferre. Inde aduersus Fimbriam incitatus: qui penes Thyatera castra habebat, iacto proxime vallo: castra fossa circũcinxit. Tum Fimbriani milites e castris solis elapsi tunicis: Syllanos familiariter

Fœdera inter Syllã & Mithridatẽ medio Archelai.

Mithridates fœdera cũ Sylla cõprobauit.

Thyatera.

Fimbrię interitus sibimet illatus.

amplexati, operum adiutores se fecerunt: promptissimã impartientes operã. Eã conspicatus Fimbria permutationẽ, & cum Sylla in gratiã redire posse desperans, intra vallum necẽ sibi consciuit. Sylla duobus milibus talẽtum vniuersam condẽnauit Asiam. Priuatim autem quum contumeliis, tum obsidione immorãtiũ domos ab sumpsit. Edictum enĩ erat: vt hospes diuertẽti apud se militi quatuor tetra præberet in dies: cœnã insuper ei & quotcunq; familiares inuitasset. Centurioni drachmas quinquaginta in dies singulos. Vestem aliã quũ domi versaretur: aliã quum prodiret ĩ publicum. Cuncta dehinc cum classe discedẽs Epheso, die tertio intra Piręum iecit ancoras. Vbi quum sacris initiatus esset: sibi peculiarẽ Apelliconis Teii bibliothecã exemit: in qua omnia ferme

Apelliconis Teii bibliotheca.

Tyranniõ grãmatic⁹.

Aristotelis & Thophrasti volumina fuerãt: quorum notitia nondũ aperte manarat in vulgus. Ea Romã delata, maximã partem ab Tyrannione grãmatico digestã in numerum fuisse traditur. Ab quo rhodium Andronicũ quum esset facile nactus, exemplaria in medium posuisse: & quæ nũc feruntur, tabulas exscripsisse. Cæterũ vetustiores Peripatetici per se quidẽ eximii, & doctrinarum studiosi videntur: verũ in Aristotelis ac Theophrasti scriptis nõ multis sane aut multa cũ diligentia versati: propter Nelei Scepsii hęredẽ: cui Theophrastus suos codices legarat. Qui deinde ad imperitos homines, quos nulla honoris & laudis cura tãgebat, peruenerãt. Syllæ morã circum Athe-

Sylla in podagrã incidit.

Podagra Balbutiens

nas trahẽti, dolor cum stupore pedibus atq; molestia incidit: quẽ Strabo balbutientem podagrã appellat. Quapropter Alysson enauigãs calidarũ vsum aquarũ habuit: per otium simul & illecebras scenicis cũ histrionibus diem exigens. Per litus deambulanti piscatores quidã eximię pulchritudinis pisces attulerunt: quo munere plurimũ delectatus, vt Alæenses esse cognouit: An inqt quidã ex Alæensibus adhuc superstites restãt? Post partã enim ex Orchomeni pręlio victoriã, in psequẽdis hostibus tres vna Bœotię vrbes deleuerat: Anthedonẽ, Larynã, & Alęas. Hominibus vero nullam metu vocem edere ausis, surridens Sylla, lętos abire iussit. haud enim cum vilibus aut neglectis, quæq; reiici debeãt, aduenisse. Eã ob rem Alęenses spe pleni in vnum congregati, vrbẽ denuo

Classis mille & ducẽtarũ nauium.

*Nymphęũ *petris.*

Satyrus a Sylla capt⁹.

repetisse dicũtur. Sylla per Thessaliam & Macedoniam ad mare descendens: mille ac ducẽtis nauibus ab Dyrrhachio Brundusium traiicere parabat. Proxima est Apollonia: quã penes ẽ Nymphęum sacer locus e virẽti colle ac * pratis ignis fontes effundens assidue p sparsos riuulos defluẽtes. Hoc in loco memorię proditũ est: somno pressum Satyrũ fuisse captũ: q̃le poetę ac pictores effingunt. Is pductus ad Syllã complures per interpretes, quisnã esset interrogatus, nihil qd posset intelligi vix vociferatus est. At vocẽ asperã equi pręsertim hinnitu, & hirci balatu permistam edens, quum Syllã obstupefecisset: datis comitibus dimissus est. Sylla quũ trãsmissurus esset milites ac vereretur: ne vbi ptehẽdissent Italiã: quisq; per vrbes dilaberetur: primum quidẽ iurarunt p se mansuros: nullãq; sponte sua Italiæ vastitatem importaturos. Postmodũ quũ grãdi pecunia illi opus esse conspicerẽt: vnusquisq; suis rebus primitias adimens pro facultate ad Syllã conferebant. Quas tñ Sylla minime suscipiens, collaudauit. Tũ adhortatis & accẽsis animis aduersus imperatores .xv. & qdẽ vt ipse inquit inimicissimos, traiecit: quadringẽtas & .l. cohortes habẽs: quũ antea deus illi fe-

Exercitus habẽs .cccc l. cohortes.

lices rerũ successus manifestissime portendisset. Nã eo circa Tarẽtũ qua traiecerat immolanti, iecur extrema sui parte laureæ coronę formã habẽs inspectũ est: corymbo pendente gemino. Pridie quã Cãpaniã ingrederetur, duo eximię magnitudinis hirci penes Epheum montẽ cõserere conspecti sunt: oĩa quæ inter pugnãdũ euenire mortalibus solẽt, nunc inferẽtes, nunc tolerantes. & profecto phasma fuit. paulatim ab terra eleuatum quaquersus per aerem dispergebatur: obscuris idolis pq̃ simile postmodũ euanuit. Nec diu post Mario iuniore & Norbano consule magnas inducentibus

Cęsa a Sylla ex Marii & Norbani cõsulis copiis septem milia.

copias, Sylla quũ neq; aciẽ, neq; turmas suorũ instruxisset: cõminus strenuitatis robore, & audacię vsus impetu, in fugã cõuertit hostes: & septẽ milibus cęsis intra vrbẽ Capuam Norbanũ inclusit. Hãc extitisse causam inqt vt per oppida milites non dissoluerẽtur: sed cõiũcti aduersarios aspernarẽtur: tametsi ẽt atq; etiã amplior esset numerus. In Syluio seruum Pontii numine afflatũ sibi obuiã venisse scribit: qui diceret se a Bellona missum: vt belli potẽtiã atq; victoriã nuntiaret: q; si non

enisse scribit: qui diceret se a Cellona missum: vt belli potẽtiã atq; victoriã nuntiaret: q; si non

maturaret, Capitolium incẽdio perisse. Quod & qua die prędictum ab homine fuerat, obuenit. Ea vero fuit pridie nonas quintiles: quas nũc Julias vocamus. Marcus etiam Lucullus ex Syllanis ducibus vnus, ad Fidentiam sexdecim cohortes aduersus hostiles quinquaginta instruens, fisus militum strenuitate, e quibus inermes permultos habebat, tardior subdubitabat. Eo deliberante, e propinquo prato mollis aura frequentissimos exercitui flores incutiẽs, & manentes per se inspersit, & adeo super scuta & galeas intulit: vt hostis coronatos existimaret. Ea re animosiores facti conserunt manus: victoresq; decem & octo milia trucidãt: & hostem castris exuunt. Hic eius Luculli frater erat: a quo posteriori tẽpore Mithridates atq; Tigranes debellati. Sylla multis adhuc exerciti-

Cęsa a Marco Lucullo ad Fidẽtiã decẽ & octo milia.

bus & ingentibus copiis circũfusos vndiq; sibi hostes videns, potentię fraudes adiunxit: alterum ex consulibus Scipionem ad pacem inuitans: qui quum acciperet, plures in vnum conuentus colloquiaq; fiebant. Sylla vero semper aliquam alliciendi rationẽ iniiciens & occasionẽ. Scipionis cõmilitones per suos cõtaminabat. Qui ad fraudãdos & omni incautos ratione demulcẽdos homi-

nes quēadmodū & eorų ductor, exercitati callebāt. Hostilia nāq ingressi castra, & illis immisti, nō/
nullos confestim argēto, quosdā pollicitationibus, alios blādimētis & suadendi suauitate pellicie
bāt. Postremo Sylla cū cohortibus.xx. ppius aduētāte, nōnulli Scipionianos salutāt. Illi autē salu/
te reddita, ad illos accedunt. Scipio intra tētorium somno captus dimittitur. Sylla cū cohortibus
xx. perinde ac māsuefactis auibus intra milia inimicoų.xl. luctatus, cunctos reduxit in castra. Quo
tpe Carbonē dixisse memoriæ proditū est: q quū aduersus vulpem atq leonē Syllæ animum inco
lentes belligeraret: maior ex vulpe sibi mœror inferretur. Post hæc Marius.lxxxv. cohortes circa si/
gnū habēs, Syllā prouocabat ad pliū. Is autē eo die ad incidū certamē prōptissimus erat. Quie/
scēti enim huiusce generis obuenerat insomnium: Seniorē nāq Mariū diu vita functū filio Mario
suadentē admonētēq existimarat: vt diem qui insequebatur cautius euitaret: vti per magnā sibi in
felicitatē importātē. Quocirca Sylla ad conferendā manū ardētior, Dolobellā procul inde metatū
accersit: incumbētibus hostibus, & viā intercludētibus, Syllani suscepto vt vias sternerent prelio,
lassitudine frāgebātur: frequēs simul pluuia operibus ingruēs maius illis malum iniecit. Eapropter
Centuriones Syllā adeuntes suppliciter orāt: vt aliud in tps pliū differat. Milites pariter p laborem
eiectos, & humi quiescētes, ac statutis incūbētes ostētāt. Qd simulac inuitus Sylla concessit: dato
locādis castris edicto (iā vallū iacere priusq̄ reuocaret exercitus, & fossam ducere cœperāt) ecce Ma/
rius suos elatus infert inter propugnatores adequitans: vt cōfusis ordinibus & tumultuose pertur/
batis, cuncta dissipaturus. Vbi fortuna vocē inter somnos auditā Syllæ perducebat ad exitum. Cu
ius ira militibus astitit: qui operibus intermissis, fixisq ante fossam pilis, gladios stringunt: subla/
tisq militari de more clamoribus, manū cum hoste cōserunt. Marianorum, quum diutius subsiste
re nequirēt, terga vertētium strages permagna fit. Marius sese Præneste fuga subtrahēs obseratas
iā portas offendit: fune superne demisso quum se incinxisset receptus in muų, Nonnulli e quibus
est Fenestella, asserunt ne prelium quidem sensisse Marium. Cæterų quū per vigilias ac labores hu
mi incumberet in vmbra: dato iā pugnæ signo sopori se dedisse: postea fuga iā facta, ægre se excita
tum. Eo in prælio Sylla scriptum reliquit: tres ac viginti dūtaxat amisisse, quū ex hostibus.xx. milia
obtrūcarit: octo autem milia in potestatē viua redegerit. Eodē & modo reliqua per eius præfectos
pspere cedebāt: Pōpeiū, Crassum Metellum Seruilium. Ii enim aut nihil, aut parų incurrētes aduer
si, ingentes hostiū copias deleuere: adeo vt Carbo qui cōtrariā factionē cōtinebat, ab eius exercitu
fugā noctu faciens, tādē in Aphricā naui sese receperit. Certamen extremū ante Romanas portas
præcipitem sterneret paululū absuit: quo Samnis Telesinus ei perinde ac lasso pugil insidiator in/
cubit. Magnā siquidē is manū adunans Lāponio Lucino socio secum adscito, Præneste iter accele/
rabat: vt ab obsidione Marium eriperet. Quum aūt vir bellicosus & ingentiū plioų expertissimus,
Syllā a fronte, Pōpeium a tergo in seipsum incursantes intellexisset: ante retroq cōpressus, noctu
castra mouit: in ipsam Romā vniuerso cum exercitu conuolans. Nec multum defuit, quin Romā
omni præsidio nudatam irrumperet. Decem stadia prope portam Collinā suos continēs, stationē
posuit: ingenti gloria elatus ac spe: q tot talesq duces imperatoriis artibus & vaframētis illusisset.

Cæsa a Sylla ex marianis viginti milia capta q octo milia. Carbo i Aphricam aufugit.

Vt primum illuxit, flore iuuētutis aduersus illū adequitāte, quū alios permultos, tū Appiū Clau/
diū vių generosum ac strenuū psternit. Orto intra vrbē vt par erat tumultu simul & vlulatu mulie
bri, atq discursu, veluti ab hoste viribus vrbe capta, primus Galba pmissus a Sylla summo studio
cū equitibus septingentis aduētans cōspicitur: qui facto tāto tpis interuallo vt equis sudorē restige/
raret, rursus deinde frænis impositis, e vestigio cū hostibus conseritur. Sylla interim apparuit: q pri
moribus prādiū capere iussis, cōfestim in acie cōstituit. Dolobella & Torquatus vt impetū contine
ret, multis instabāt pcibus: ne domitos defatigatione homines periculis supremis obiiceret. haud
enim Carbonē aut Mariū, veų Sānites atq Lucanos acerbissimas inimicis & hostibus animis na/
tiones aduersus Romā inferri. quibus eiectis, tubas pugnę signū & inuadēdi initiū canere iussit. Di
es iā horā vergebat in decimā: quū decertantibus qualiter nunq̄ alias, dextrū cornu cui Crassus p/
erat splēdidā victoriā reportabat. Sinistrū vero laborabat: & male habebat. Cui quum Sylla albo
insidens equo, & pedum velocitate prestanti, & inde notior, opem ferrēt: duo in eum hostes iamiā
dimissuri hastas intētant: quos minime quidem præuidit ipse: verum stabulario equo plagas in/
torquente: tātum ablutas præuenit: quantum hastatum cuspides penes equi caudā collabētes hu/
mi defixę sunt. Traditum est Syllā quū quandam Apollinis imagunculā e Delphis nactus esset eā
inter præliandum sinu semper fere solitum. hanc eo tempore exosculatā hisce verbis alloquutū. O
Apollo inquit Pythie, qui felicem Syllā Cornelium tot ex prelus illustrem amplissimumq sustule
ris: hic in patriæ portis suis cum ciuibus fœdissime pereuntem abiicies! Huiuscemodi vocibus quū
Sylla deum inuocasset: nonnullis supplicem obuolutum: aliis minas incussisse: quosdam incre/
passe: sinistro deniq cornu confracto, inter fugientes permistum intra vallum sese recepisse: ma/
gno & amicorum & familiarum amisso numero. Ex vrbe non pauci qui spectatum aduenerant,
conculcati & extincti sunt: adeo vt ciuitas deleta putaretur. Quumq multi Preneste ex fuga trude/
rentur: Marius ab obsidione fere solutus est; iubentibus iis Lucretium Ofellam quem obsidio/

Imagūculā Apollinis Sylla sinu ferebat inter pliandū Sylla multos ex amicis ac familiarib⁹ amisit.

ni Sylla pfecerat, mox castra mouere: vt Syllę rebus in pniciem datis, & in hostium potestate existē
te iā Roma. Profūda iā nocte, qdā in Syllæ castra a Crasso missi perueniunt: sibi ac suis cœnam de
poscētes. Fusis enim & fugatis Antēnā hostibus, ibi locasse castra: quo accepto nūtio, quū iam ad/
Antemna.
uersarioꝝ esset latissime strages edita: sub aurorā pfectus est Antēnā. Ad eā tribus milibus caducea
torē mittētibus tutelā esse pmisit: si cæteris ab sequopiā affectis incōmodo Syllā adirent. Quibus
Sylla sex hominū milia truncari fecit: dū ipse orationem haberet.
pollicitationibus quū credidissent: facto in reliquos impetu, multi mutuis vulneribus cæsi. hos tū
& alios q supererāt ad sex milia ī circo cōgregat: senatū in ęde Bellonę vocās. Eodē tpe & Sylla ora/
tione in senatu exorsus est: & qbus negotiū datū erat, sex illa milia trūcabāt. Q uū tot milibus pat/
uo in loco iugulādis fremitus deferret: attonito senatu, ipse nihilominus immutato atq; cōstanti
vultu orationē cōtinuans, senatū dictis eius intēros adhibere animos edicit: nec quæ foris gerant
perinde ac superuacanea curiosius perscrutari. Eo nāq; iubēte castigari plęrosq; flagitiosos. Nemo
Romanus tā bardo extitit ingenio: cui non cognitu facile fuerit: eū habitū potius domi nationis
cōmutationē, q̄ liberationē fuisse. Marius qdē quū initio grauis esset: per potētiam auxit, nō autem
mutauit ingeniū. Sylla vero principio summa cū modestia, & ciuili de more, sua in fortuna versa/
tus, eā de se pbuit opinionē: vt fautor optimatium & vtilitatis publicę studiosus princeps foret: q
qdē ab ineunte ēt ætate risibus deditus fuit: & sic ad misericordiā flexibilis: vt ei facile aborirētur la/
chrymę. Q uas ob res magnis potētatibus iure calūniam impressit. Quippe qui mores in pristino
viuēdi ritu pmanere nō sināt: & vecordes, molliculos, ac humanitatis reddāt expertes. Hoc igitur
seu naturæ cōmotio sit, & ab fortuna facta cōmutatio: seu subiacētis malitię in licentia reuelatio:
alio quodā tractatu & facultate diffiniendum esset. Sylla ad iugulādum verso, & cadaueribus iā vr/
C. Metellus
be repleta, quū cędes neq; numeꝝ neq; modū haberēt vllū, multi quibus nullę cū Sylla res erāt, pri
uatis inimicitiis interēpti: sic suis pmittēte & gratificāte Sylla. Tūc iunior qdā. C. Metellus Syllā in
senatu rogare ausus est: Q uibus maloꝝ finis erit? Quonā vsq; progrędiens incībētiū gladioꝝ re/
quiem expectare iubes? haud enim suppliciū ab his deprecamur: vt quos necari instituisti: sed am/
Proscriptionis a Sylla factę edictū crudele.
biguitatē, ab iis quos cōseruare decreuisti. Rñdēte Sylla necdū sibi cōpertū esse, quos dimittat: Me/
tellus subiecit: Itaq; declara: qui sunt quos pœnis affecturus es. id se factuꝝ Sylla dixit. Quidā non
Metellum, sed Ofidiū ex assentatoribus hoc dixisse asserūt. Sylla igitur extēplo octoginta pscripsit:
nulli senatoꝝ cōmunicato cōsilio. Omnibus ægre ferētibus vno interiecto die ducētos ac viginti
alios adiecit. Deinde tertio non pauciores rursus adiūxit. Sup his quū cōcionē haberet: quotcūq;
memoria tenuisse contigit, eos pscribere se inqt: quos vero in præsentia delet obliuio: denuo pro/
scriptuꝝ. Q ui pscriptū acceptasset: salutiq; consuluisset humanitati pœnā mortē definiuit: nō fra
trē, nō filiū, nō parētes excepit: q necasset cędis mercedi duo talēta cōstituit: seu dūm seruus, seu pa
trē filius interemisset. Quod aūt oīum iniustissimū existimatū est: proscriptoꝝ filios ac nepotes ho
nore priuauit: oīum bona publicauit. Nec Romæ solū, verū ēt in oībus Italiæ oppidis pscriptio/
nes fiebāt: neq; deoꝝ tēpla, neq; hospitales penates, neq; paternū domicilium a cędibus puꝝ erat.
In vxoꝝ finibus mariti, in matrū liberi cōfodiebātur. Fuere & q p iracūdiā occiderentur: alii per ini
micitiā. nulla sane portio ptr iis qui pecuniarum gratia obtruncarentur. At enim interfectoribus
ipsis dicendum obueniebat: hūc quidem domus interemit amplissima: illum hortus: aliū aquæ ca
Quintus Aurelius.
lidę. Qu. Aurelius nullis se prorsus negotiis implicās, tantumq; sibi malorū cōmunicationem per
tinere arbitratus: quantum infelicibus aliis condolere fas esset: forum ingressus pscriptorum no/
mina perlegebat. In quibus quum seipsum cōperisset, Ve mihi misero inquit: Albana me villa per
sequitur: paululumq; procedens ab persequutore iugulatus est. Interea Marius quum in hostium
Marius sibi mortē consciuit ne in hostiū manus veniret. Sylla duodecim milia trucidari iussit. L. Catilina. Sylla dictatorem se dixit ad ānos centum ac viginti.
potestatem veniret: sibi ipse mortem consciuit. Sylla dehinc Præneste veniens, priuata viritim iu/
dicia faciens cruciatus inferebat. Postea quasi non esset otium, cunctos vnū glomerās in locū, mi/
lia duodecim trucidari iussit: soli præstans libertatē hospiti. At ille generosa nimium vsus voce, nū
q̄ salutis gratiā sum habiturus ait: si extinctori patriæ permisceat. & sponte sua cū ciuibus obtrun
catus est. Maximę nouitatis. L. Catilinæ visum est facinus. Is enim rebus nondū iudicatis, fratrē oc
ciderat. Tunc magnis precibus Syllā obsecrat: vt hominē in pscriptorum numeꝝ redigat: perin/
de ac viuus esset: proscriptusq; fuit. Huius rei gratiā Syllæ referēs quendā. M. Marium aduersę factio
nis hominem confodit: & Syllæ in foro sedenti caput eius attulit. ad proximum deinde Apollinis
lauacrum accedens manus abluit. Præter hęc funera, & alia mœrorē hominibus inferebant. Seip/
sum enim dictatorem dicens, id magistratus genus ad annos centum ac viginti desumpsit. Facto
rum omnium ab eo per senatusconsultum ei attributa licentia. In posterum quoq; data potestas:
necis: confiscatiōis: sortitionum: possessionis: populationis: auferendi regni: conferendi cuicūq;
collibuisset. Publicatarum venditiones ædium: adeo superbe adeo imperio se factitabat in sugge/
sto confidens: vt longe magis in largiendo, quam in spoliando inuisus & acerbus esset. Venustis
mulieribus fidicinibus, histrionibus, libertinis, monstris gētium agros, vrbium prouentus elargie
batur: nōnullis inuitarum coniugia fœminarum. Quum Pōpeium Magnum affinitate intima si
bi deuincire vellet, cum vxore diuortium facere imperauit: & Æmyliam & Scauri & Metellę con/

iugis fuę filiã a Magno Glabrione distractã ac pręgnantẽ locauit. Adolescẽtula vero quum penes
Pompeium pareret vita excessit. Lucretio Ofellę qui per obsidionẽ Mariũ expugnauerat, consula
tũ petẽti. Sylla impedimento erat. Ille autẽ sollicitatus a multis in forũ venerat: quẽ missus ab eo
centurio iugulauit. ipse in Castoris ęde sedẽs cędem e suggesto superne spectabat. Capto a circun
stantibus Centurione, & ad tribunal adducto, tumultuantes silere iubẽs, Ego inquit hoc mãdaui:
& vt Centurio dimitteretur imperauit. Triumphus eius cũ magnifico sumptu & regiorum nouita
te spoliorum excellentissimus, tum exulibus iocundus, ornatissimũ prębuit spectaculum. Ciues. n.
& gloria & potentia longe primarii coronati sectabantur: cõseruatorem patremq̧ Syllam vocitã
tes: perinde ac eius opera in patriam reuersi vxores ac liberos receperint. Cunctis vnum coactis in
locum in media concione rerum a se gestarum rationem reddidit. Nec minore studio fortunatos
euentus, q̃ fortia facta denumerauit: & in peroratiõe felicẽ in his annũ appellari iussit. Ad gręcos
scribẽs aut sententiã dicẽs: se venustũ appellabat. Hunc & in modum apud nos in trophęis inscri
ptis est. L. Cornelius Sylla venustus. Metella quoq̧ gemellos enixa marem quidẽ Faustum, fœmel
lã vero Faustã nominauit. Felicẽ enim atq̧ hilarẽ Faustum Romani vocãt. Tantã pfecto nõ gestis
sed felicitati fidẽ pstabat: vt post tot ab eo peremptos quũ rerũ innouatio permutatioq̧ fieret in vr
be, sese magistratu abdicauerit: & cõsularibus comitiis in populi potestate cõstitutis nec ipse pror
sus accesserit: & volẽtibus expositũ corpus exhibẽs, vti priuatus medio versaret in foro. Prӕter eius
sentẽtiã audacissimus qdã inimicitias secũ exercẽs, cęterũ vir clarissimus. M. Lepidus cõsul designa
tus est: non sane propter eũ: verũ Pompeii gratia: qui maximũ ei studium impẽdens, ingentes po
pulo pręces adhibuerat. Itaq̧ quum ea lętum victoria Pompeium Sylla cerneret: discedentem ad
se vocãs, q̃ honestum est inquit tuum illud o adolescens in ciuitate facinus: quo stolidissimum ho
minẽ Lepidum, priusq̃ oĩum prӕstantissimũ Catulum renuntiasti? Tibi tamẽ haud dormiẽdi tp̃s
est: qui aduersus te certaturũ valentiorẽ effecisti. Hoc quidẽ Sylla perinde ac vates prӕsagiuit. Ete
nim Lepidus extẽplo contumacius ad sӕuitiam versus, in Pompeium belligerãs perstitit. Sylla ex
vniuersis fortunis Herculi decimã sacrificans opipara populo fecit cõuiuia: in qbus tã superuaca
neus ac redũdãs in necessariis apparatus extitit: vt plurima omnis generis cõdimẽta cibariaq̧ dei
icerẽtur in fluuium: & quadragenarium ac supra vinũ potaretur. Inter conuiuia multos celebra
ta dies, Metella morbo extinguebatur. Prohibẽtibus amicis ne Sylla prorsus eã adiret: aut ӕdes fu
nere contaminaret: is scripto ad illã repudio, viuentẽ adhuc alterũ in domicilium trãsferri iussit: &
hoc legitimũ summa cũ diligẽtia per superstitionẽ seruãdam curauit. Legẽ autẽ prius a se latã, quӕ
funebres definit impẽsas, omnino trãsgressus est: nullis parcẽs sumptibus. Institutũ etiam ab se de
cœnarũ tenuitate ac parsimonia modũ excessit. inde cõpotationũ & cõuiuiorũ lasciuia & dicacita
te cõsolatus est luctũ. Paucos post mẽses gladiatorũ spectaculum edidit. Locis necdum distinctis,
ac promiscuis in Theatro viris ac mulieribus, decorã specie fœminã & genere illustrẽ prope Syllã
sedere contigit. Erat enim Messalӕ filia, oratoris Hortẽsii soror, Valeria nomine. ei cũ marito di
scordia nuper obuenerat. Ipsa post Syllã accedẽs atq̧ manũ applicãs, trahẽsq̧ vestis rugam, suas
trãsiuit in sedes. Inspectãte intẽsioribus oculis Sylla, & admirationis signa prӕ se ferẽte, Nihil inqt
o Dictator grauius succẽse: velim & ego paululum tuӕ felicitatis portionẽ capere. & sane non in
iocunda ad Syllӕ aures peruenit oratio: statimq̧ prurientis dabat indicia. misso nãq̧ nuntio, mu
lieris nomen, prosapiam, vitãq̧ edoctus est. Dehinc alter in alterũ iactabãt oculos: vicissimq̧ ver
sabãtur vultus assidui: nec pauciores molliculorum risuum collationes erãt: rei postremo vxoriӕ
consensus & pactiones nullam fortasse Valeriӕ increpationẽ afferẽtes. Sylla vero tametsi pudicã
maxime ac generosam, non tamẽ ex pudico ac honesto vxorem cepit initio: oculis & oratione ve
nustula seductus instar adolescẽtuli: a quibus turpissimi & procacissimi motus natura excitari so
lent. Verũ enim uero quum hanc etiã domi haberet: sodalitia cũ minimis mulierculis, citharœdis,
scӕnicis hominibus agitabat: & stratis humi tapetibus interdiu compotationes celebrabat. Qui
enim plurimũ apud Syllã ea potestate poterãt ii erãt. Roscius comœdus: Sorex mimorũ princeps:
Macrobius bacchanaliorum cãtor: quẽ licet curis nitore delapso: amoribus omnino cõplecti per
gebat: nec ea de re ibat inficias. Vnde leui nimirũ ex causa incipientẽ morbũ aluit: & per intestina
vlcus innascẽs diutius non intellexit. inde carnis corruptione contracta in pediculos tota conuer
tebatur: adeo vt quũ permulti die simul ac noctu illos adimerent, prӕ iis qui innascebantur inter
ceptorũ nulla pars erat. Tunicӕ oẽs, thermӕ, lauacra, dapes, illius exundãtis sordis implebant: tan
ta vis epullulabat. Quocirca sepenumero per singulos dies ingrediebatur aquã: vt per inundatio
nes mẽbra emũdaret. Nulla vero erat vtilitas. Celeriter enĩ inualescebat permutatio: & pędoris ma
gnitudo oĩa purgamẽta superabat. Ferũt ex antiquissimis Acastũ Pelię filiũ hoc morbi genere quẽ
Phthiriasim appellãt interisse: ex posteriorib9 autẽ Alcmanẽ: q mirificus cõponẽdis cãtilenis artifex
fuit: & Pherecydẽ rerũ diuinarũ scriptorẽ: & Callisthenẽ Olynthiũ dũ carceris custodia teneref. Prӕ
terea & Mumium iuriscõsultũ. Q d si eorum mentio facienda esset: qui nulla ex re bona nobiles ta
men euasere: traditũ est eũ qui in Sicilia belli seruilis author fuit, Eunũ nomine & fugitiuum ser

Lucretius Ofella a Sylla iugulari iussus.

Syllӕ triũphus.

Faustus qs appelletur.

M. Lepidus consul.

Sylla ex vniuersis fortunis decimã Herculi tribuit.

Sylla Metellę vxori ӕgrotãti repudiũ scripsit.

Sylla Valeriã Hortensii sororẽ in vxorem accepit.

Roscius et Macrobius

Sylla in Phthiriasim morbũ incidit.

Phthiriasis

Acastus Pelię Phthiriasi obiit.

Phthiriasi morbo qui periere. uum deinde captű, Romãq; perductum, ex Phthiriasi mortẽ obisse. Sylla non modo suum preludit interitű: verum etiam quodãmodo eum scriptis cõmendauit. Nam vigesiműsecüdű cõmẽtariorű librű biduo antea q̃ mortuus est scribendi finẽ fecit. Vbi chaldęos sibi prędixisse affirmatq; ei quum beate vixisset, in ipso felicitatis vigore moriendű esset. Scribit ẽt filiű qui pauloante Metellã expirauerat, per quidẽ sibi visum vilissimo indumento sibi assistentem: patrẽ suppliciter obsecrantem: vt ab his se curis absolueret. Euntẽ cum eo ad matrẽ Metellã quiete & omni negotiorű abiecta cura, cű illa vitã duxisse. haud tñ reipub. studio sese retraxit. Decẽ enim priusq; mortẽ opperetur diebus, ortis in Dicęarchia, id est Puteolis, inter incolas seditionibus, reuocatis in gratiã animis, legẽ de gubernatione ciuitatű illic conscripsit. Pridie quum principẽ Granifi qui æs grãde publice deberat minime idcirco soluere velle intelligeret: quia ipsius pręstolaretur interitű: accersito intra cubiculum homine, ministros circűlocauit, & eis vt Granifi suffocarẽt edixit. Inter vociferatiões & animi cruciamẽta, effracto apostemate, cruoris gurges erupit. inde viribus destitutus acerbe nocte p̃ducta, vitã euomuit. Duos ex Metella reliquit infantes. Nam post ipsius obitum, Valeria filiolã peperit: quã Posthumã appellauerunt. Quos enim post parẽtis interitű nasci cõtigit, eo nomine Romani vocãt. Multi facto cõuẽtu cõcitati, Lepidű adierunt: vt corpus ad cõsuetis obsequiis arcerẽt. Pompeius vero licet Syllæ succẽsus (solus enim ex amicis in testamẽto præteritus erat) quosdã p̃cibus & gratia, alios minis reprimẽs, comes cadauer Romã deduxit: & funeri pręsidium pariter & honorẽ exhibuit. Tantã ab matronis vim odorű allatã esse dicitur: & pręter eos qui in lecticis decẽ atq; ducẽtis cõportabantur quędã iustę magnitudinis imago Syllę formaretur: & thure Cynnamomoq; ingẽtis pretii lictor formaretur. Sub solis ortum quű nubilus dies esset, & cęlestes expectarẽtur aquæ, hora vix nona cadauer extulerunt: clari deinde flatus exoriente procella, q̃ rogű multas excitaret in flãmas, ante pluuias elatű est corpus. Tabescẽte iã rogo, & sopitis ignibus, multus effusus est iber ad noctẽ vsq; perdurãs: vt eius fortuna & sepeliendo corpori comes permansisse videaẽ. Monumẽtű in cãpo Martio situ est. Inscriptio ab eo conscripta hunc in modű summatim edicta fertur. Nemo me amicus beneficientia: nemo inimicus in ferenda iniuria superauit.

Marginal notes: Dicęarchia id est Puteoli. — Syllę mors. — Posthum⁹ qs appellẽt. — Põpeius sylę cadaueri prȩsidiű & honorẽ exhibuit. — Sylla vbi se pult⁹ fuerit. — Epitaphiű Syllę.

LYSANDRI SYLLÆQVE COMPARATIO

VANDO & huius percurrimus vitã, iam cõparatiõnẽ ipsam aggrediamur. Itaq; permagnos euasisse quű amplitudinis initiű in se susceperint, fuit vtriq; cõmune: Peculiare Lysandri est a volentibus sanisq; ciuibus quoscűq; adeptus est magistratus accepisse. Neq; violenter ab inuitis qppiã extorsisse aut prȩter leges valuisse. Seditione malus summos sortitur honores: sicut corrupto per id tẽpus populo & ęgrotante repub. alius alio ex loco potentior oriebatur. Et profecto mirandű non erat: si tunc Sylla dominationem vsurpabat: quum Glaucię Saturniniq; ex vrbe Metellos explodebãt: cõsulum filii in concionibus obtrűcabantur: argẽto atq; auro militibus emptis arma capessebant: igni ac ferro superatis violentius aduersariis leges ferebant. Nec eum incuso: qui vt plus cęteris posset in huiusmodi rerű perturbationibus accuratã dederit operã: verűenimuero non id optimum pono signű: eum pręstantissimum esse: q in vrbe tam infelici priores partes gesserit. At quia Sparta prȩsertim tã bonis eo tpe legibus instituta modestissimaq;, ad amplissima missus est imperia resq; gerẽdas: is ferme optimorű optimus, priorum primus iudicatus est. Quibus ex rebus alter sępius a magistratu se abdicãs, sępius illum recepit. Virtutis enim manebat honor qui principatum obtinebat. Alter dictator semel delectus exercitus, decem assiduos annos, nunc consulẽ, modo proconsulẽ, interdum Dictatorem seipsum faciens, semper vero tyrannus permãsit in armis. Lysander vt explicatum est, ciuitatis gubernacula minore quadam ratione magisq; legitima q̃ Sylla permutare conatus. Suasione enim nõ armis nec simul vniuersa destruens sicur ille: verum regalem statum ad meliora dirigens. Quod & natura profecto iustum videbatur: vt & optimus ea in vrbe regnű haberet: quę Grȩcię principatum non generis nobilitate, sed virtute comparauerat. Nam quemadmodum venator non canis prolem, sed canem: & equitandi studiosus nõ equi foetum, sed equum quęritat (Nã ex quo mulum procreari contingit) ita & administrandę ciuitatis curiosus erit abit omnino si ciuitatis principem, non quis, sed a quo sit inuestigauerit. Ipsi vtriq; Spartiatę regnãtes nonnullos delecerunt: pinde ac minime regales, vilissimos: ac nihili faciűdos. Q d si flagitia cű ipsa ẽt generis nobilitate ignobilia & honoris expertia sunt: neq; virtus a nobilitate: sed ex se honorẽ vẽdicat: iniustitiã nõnulli p̃ amicis: qdã vsq; ad amicos patrauere: Plurima Lysandrű propter amicos peccata cõmisisse cõfessum est: plurimas pro illorű potẽtia & dominatione cędes confecisse. At Sylla p inuidiã nõ paruã exercitus partẽ Pompeio abscidit. Dolobellę classis prȩfecturã quã tribuerat conatus est eripere. Lucretiű Ofellam

quum

quum pro multis & magnis officiis cõsulatum peteret, eo inspectante iussit occidi: vt per amicissimorum necẽ, honorẽ ac metũ in seipsum oĩbus incuteret hoĩbus. Rursus voluptatum ac pecuniæ studiũ in vno q̃dem principe dignã, in altero autẽ tyrãno cõuenientẽ electionẽ ostẽdit. Vnus enim nihil incõtinẽs, nihil iuuenile in tanta rerũ licẽtia ac potestate fecisse videtur. At si quis alter & ipse vulgatũ illud effugit: domi quidẽ leones: sub diuo autẽ vulpes. Adeo modestã: & laconicã: castigatãq; vitę regulã in omni actione prę se tulit. Alter neq; per inopiã quũ adolescẽs esset, neq; p ętatẽ quũ senesceret, ad voluptates moderatior erat: verũ quũ & amoribus & adulteriis indulgeret (vt ait Sallustius) de re vxoria & tẽperãtia leges ciuibus inducebat. Quibus ex rebus tãtopere mendicã vrbẽ, & pecuniis exinanitã reddidit: vt & sociorũ & amicorũ ciuitatibus libertatẽ, & legum suarũ vsus, argẽto vẽdiderit: tametsi ꝑtiosissimas & amplissimas ædes quotidie redigeret in phiscũ & ꝑconis voce subastaret. At enĩ dilapidatarũ opũ & assentatoribus ꝓfusarum modus nullus aderat. Nã q̃ vero aut parsimonia erat habẽda intra sodalitia gratiasq; vinarias: q in aperta populi corona ingẽtia bona cuidã amicorũ ꝑtio, vt obuenerat, vẽdens a ꝑcone ꝓnũciari iussit. Alio id excedẽte ꝑtium quũ pręco additamẽtum ꝑdicasset: indignabũdus inq̃t o ciues amici grauia patior atq; tyrannica: qm̃ pro meo arbitratu mea disponere spolia mihi nõ licet. Lysander etiã & collota sibi munera vna cũ aliis misit ad ciues. Nec opus hoc ꝓbo. Forsan enĩ hic tm̃ Spartę detrimẽtum pecuniarũ adeptione cõportauit: q̃tis ille Romã eripiẽdo nõ afficiebat incõmodis. At quãtopere vir ille diuitias cõtempserit signũ hoc facio. Propriũ quippiã in eius vrbẽ obuenit vtriq;. Sylla multa refertus intẽperantia & sumptuosus homo ad sobrietatẽ ciues reuocabat. Lysander a q̃bus ipse vitiis abstinebat, iis ciuitatẽ replebat. Peccabãt igit̃. Ille q̃dem ꝙ suis erat legibus deterior. Hic autẽ ꝙ seipso deteriores ciues eius efficiebat. Spartã enĩ hisce indigere docuit: q̃bus ipse nequaq̃ indigere didicerat. De rebus q̃dem vrbanis hactenus. De bellicis aũt & gestis ab imparatore negotiis: Sylla neq; tropheorũ multitudine, neq; periculorũ magnitudine vllo conferri pacto potest. Is q̃dem victorias duas ex duobus pręliis naualibus reportauit. Adiiciã & athenarũ obsidionẽ: opus haud sane arduũ: cæterũ gloria illustre. Res vero in Bæotia & ad Halyartũ sinistra quadã fortasse fortuna gestę sunt: vel iniquo potius cõsilio: quũ proximũ e plateis auxiliũ & aduẽtantẽ magnis cũ copiis regẽ nõ expectauerit: verũ ira & ambitione intẽpestiuã ad muros fecerit impressionẽ. Vnde quũ gregarii hoĩes exilissent: cũ nulla mẽtionẽ deprehẽderũt. Nõ enĩ quẽadmodũ Cleõbrotus in pugna Leuctrica incũbentibus sese opponẽs hostibus: nec sicut Cyrus, nec velut Epaminõdas inclinatã cõtinẽs aciem & victoriã confirmãs, letali concidit vulnere. At enĩ hi q̃dem regũ & imperatorum mortẽ obiere. Lysander autẽ scutifer, aut cuiusdã pręcursoris instar sese cũ ignominia vadẽs ꝑdirũ, priscis Spartiatis attulit testimoniũ: q recte murales oppugnationes euitabant: in quibus nõ solum vilissimis ab hoĩbus, sed etiam a pueris & mulierculis virũ fortissimũ consauciari ac necari cõtingit. sicut Achillẽ a paride inter portas interẽptũ fuisse ferunt. Quod ex acie structa victorias Sylla retulerit: quorũq; hostium milia dederint in stragẽ: haud numeratu sane facile. ipsam bis Romã cepit: Piræũ Atheniẽsium portũ non sane sicuti Lysander, sed multis magnisq; prælis occupauit: quũ e terra ad mare eiecisset Archelaũ. Magnũ est etiã tales aduersarios imꝑatores habuisse. Delitias nãq; iocũq; arbitror: aduersus Antiochum Alcibiadis gubernatorem nauali decertasse pugna: & Philocẽ Atheniẽsis plebeculę ducẽ defraudasse: ignobilẽ acutę linguę hoĩem: quos neq; Mithridates stabulario, neq; Marius lictorũ suorum cuipiã cõferri dignũ censuisset. Vt aũt alios principes, cõsules, duces factione primarios omittã: qui cõtra Syllã arma tulerunt: Quisnã ex Romanis Mario terribilior? aut ex regibus Mithridate potẽtior? aut ex Italis Lãponio & Telosino bellicosior? Ille tamen exul hunc quidẽ eiecit. Alterũ parere coegit. Alios neci dedit. Q̃d autẽ dictorum oĩum maximũ est (vt mea fert sentẽtia) Lysander domestico suorũ auxilio præclara omnia nauauit opera. Cæterũ Sylla quũ exul esset, & ab inimicis seditione implicitus: quoq; presertim tempore eius vxor expellebatur: ædes diruebantur: amici necabãtur: is in Bœotia cum innumerabilibus hostium milibus belligerãs, adeundis pro patria periculis trophæa constituebat. At Mithridatis societatem, & aduersus hostes copias impertiens, nulla ex parte mollitus inclinauit: aut humanius habuit: quin ne cõpellauit q̃dem: nec dextram prius applicauit: q̃ ex eo pręsente audisset: vt & Asiam omitteret: & naues traderet: & regibus cederet, Bithynia Cappadociaq; relicta. Quibus nullũ aio præclarius facinus aut maiore spũ Sylla cõfecisse visus est: ꝙ rẽp. priuatæ pretulerit: & generosi more canis, qui nõ prius arreptã mordicus feram interimit, q̃ obluctãtem lassarit hostẽ, ad suas vlciscendas cõcitatus est iniurias. Super oĩa & res Athenis cõfectæ aliquod ad morum cõparationẽ momẽtum habent. Siquidem Sylla raptã vrbem, quę p Mithridatis potẽtia & imperio bellũ susceperat, libertate donauit: & suis viuere legibus ꝑmisit. Lysander aũt tanto principatu spoliatã & imperio miseratus nõ est. At statu populari sublato, flagitiosos & immanissimos in ea tyrãnos instituit. Cõsiderãdi iam tp̃s est ne ĩ ꝓferenda sentẽtia ab veritate multũ aberremus. Plura præclara esse facinora quæ Sylla patrauerit: pauciora quæ Lysander parauerit. Alteri quoq; cõtinentiæ atq; modestiæ: reliquo rei militaris & fortitudinis principatum reddimus.

PYRRHI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO PER LEONARDVM ARETINVM IN LATINVM VERSA.

hesprotis, alias Epirotis & Molossis post diluuium Phaethōta primū imperasse tradunt: vnum ex iis qui cū Pelasgo i Epirū transierāt. Alii vero Deucalionē & Pyrrhā ad Dodonæum templū profectos in Molossis resedisse putant. Sequenti vero tempore Neoptolemus Achillis filius i ea loca populo deducto regionem tenuit: ac successores reliquit reges: Pyrrhidas ab eo cognominatos. Nā & sibi Pyrrho fuit puerile cognomē: & vnum ex legitimis filiis ex Ianassa Cleodis susceptis Pyrrhū nominauit. ex hoc aūt Achilles in Epiro vt deus colitur: lingua eorū aspectus appellatus. Sed qui medii vsq Tharritam reges fuerūt, nec satis noti sunt: & barbarie efferatos fuisse credunt. Tharritam vero primū scribūt græcis moribus, literisq, & humanis legibus ciuitates composuisse: atq exinde claritatē assequutū. Tharritæ filius fuit Alcetes, Alcetæ Arymbas, Arymbæ & Troidas Æacides. Hic Pythiā Mennonis Thessali filiam, viri circa Labyacū bellum clari, & summæ omnium sociorum post Leosthenem authoritatis, vxorem accepit: ex qua Deidamiam & Troiada filias, ac Pyrrhum procreauit. Seditione vero exorta, Æacide exacto, quū Molossi Neoptolemi filios reduxissent: Æacidę amici interfecti sunt quotquot remanserunt. Pyrrhum autē filium infantem adhuc ab inimicis quæsitum Androclides & Angelus clam subtractū asportarunt: paucos seruos, & nutricē pueri secum trahentes. Quumq fuga ob huiusmodi turbā, quæ necessario trahebatur, laboriosa ac tarda foret: hostesq aduentarēt: puerū Androcleo & Hippo & Neandro adolescentibus fidis & robustis tradiderunt: iubentes vt in Megaras locū Macedoniæ properarent. Ipsi autē partim repugnando, partim rogando, vsq ad vesperas persequentes remorati sunt. Deinde celeriter vestigia eorū qui Pyrrhum ferebant prosequuti, quum prope iam putarent omne periculū euasisse, subito impedimentū obiectū est fluuii: qui iuxta vrbē labit: grauisq dem visu ac transire conantibus asperi, & omnino insuparabilis. Ingens enim ac turbidus ingenti pluuia fluebat: noxq fordabiliora omnia faciebat. Diffisi igitur per seipsos puerum & mulierem traducere posse, hominibus quibusdam vltra flumen cōmorantibus puerum ostendentes, clamore atq prece auxilium postulabant. At illi obstrepitum ac fragorem aquarum exaudire vocem nequibant: eratq mora quædā ac trepidatio horū clamantium: illorum percipere quid clamor ipse sibi vellet non valentiū: donec quis quęrno cortice ex arbore dempto indigētiam ac fortunā pueri perscripsit: & saxo alligatum trans flumen proiecit. Quidam autem dicunt cōpactum corticem tragula iaculasse. Postq̄ vero ii qui trans flumen erant lectis literis quantam celeritatem tēpus exigeret cognouerunt, cæsis arboribus, & simul connexis, flumen transierunt: ac forte euenit vt primus eorū qui transierāt Achilles noīe Pyrrhū susciperet. Alios item alii vt casus tulit detulerūt. Per hunc modū periculo insequentiam euitato: in Illyricū Ad Glauciā regem peruenerunt. In cuius pręsentia quū puerum exposuissēt: atq ipse Glaucias ob metum Cassandri quem Æacidę inimicum fuisse sciebat, deliberabundus aliquandiu perstaret: puer humi reptans, & Glaucię pedibus sese admouens, & apprehensa veste ad genua eius consurgens, risum prius, deinde cōmiserationē excitauit: quasi p̄cator & lachrymans salutē suā Glaucię cōmēdaret. Tradūt quidam non Glaucię vestē, sed arā deorū a puero apprehēsam: q̄ quū res diuina Glaucię videretur, non solum eum suscepit, & vna cum filiis educauit: sed & filiam ei vxorem tradidit. nec quęrentibus inimicis, nec ipsi Cassandro ducenta pollicenti talenta puerū dare voluit: ac duodecim annorū factū, copiis in Epirum traductis in regnū paternū restituit. Fuit aūt in Pyrrho tremēdi magisq̄ moderati principis aspectus. Nec plures habuit dētes: sed vnū atq integrū os desuper quasi leuibus quibusdam timulis in dentium figuram distinguebatur. Splene laborantibus mederi videbatur galli sacrificio albi facto: &

Pyrrhidæ reges. Achilles in Epiro colit.

Tharritas.

Æacides.

Glaucias rex Illyrici.

Pyrrhi aspectus qualis fuerit.

Pyrrhus nō plures dētes sed vnicum os in figurā dentiū distictū habuit.

resupinis iacentibus dextro pede pressis: nec quisq̃ adeo vilis, aut adeo paup erat cui huiusmodi auxilii postulanti denegaret. Praemiũ vero huius medelae post sacrificiũ gallum capiebat: idq; sibi iocundissimũ erat. Ferunt eius pedis maiorem digitũ vim quãdã habuisse diuinã: ita q̃ quũ eius mortui reliquũ corpus crematũ esset, digitus ille integer illaesusq; ab igne permansit. sed haec postea. Septimumdecimũ suę aetatis annũ agens quum regnum stabilissime tenere videretur: forte euenit: vt cum vno ex Glauciae filiis cum quo simul educatus fuerat, qui tunc vxorem acceperat, proficisceretur. Eo absente, Molossi rursus insurgentes amicos Pyrrhi expulerũt: ac regia gaza direpta se Neoptolemeo tradiderũt. Sic igitur regno spoliatus, ac desertus ab omnibus, ad Demetriũ Antigoni se contulit. Nam Demetrius sororem Pyrrhi Deidamiam vxorem habebat: quam adhuc paruam Alexandro Rhoxanes pmissam rebus illius fractis iustae iam aetatis Demetrius acceperat. In magna vero illa apud Hypseum pugna, qua ab oĩbus regibus terrae certatũ est, Pyrrhus affuit admodum tunc adolescẽs. Pro Demetrio pugnans hostes aduersus se constitutos in fugam vertit: cõspicuusq; inter pugnatores longe apparuit. Victum autẽ Demetriũ non deseruit: sed & vrbes Graeciae fideliter ei custodiuit: & foedere cum Ptolemęo inito, obses pro Demetrio ĩ Ęgyptum nauigauit. Postq̃ vero in Ęgyptum peruenit: saepe in gymnasiis venationibusq; audaciae ac fortitudinis operam regi ostentando, & Bereniicen quã maxime potentẽ inter coniuges regias virtute praestare videbat, egregie obseruando colendoq;, promeruit: vt inter multos regios adolescentes praelato Antigona Berenicis filia in Philippo, antea q̃ Ptolemęo nupta foret, suscepta sibi vxor traderetur. Fuit autẽ Pyrrhus vt despectos inferioꝝ, sic potentiores cõmodi sui causa adire promptus. Post has vero nuptias etiam magis q̃ ante claruit: & annitente vxore, vt cum copiis pecuniisq; in Epirum p recuperatione regni mitteretur, obtinuit. Fuit autem eius in Epirum aduentus gratus ob Neoptolemi odium: qui grauiter violenterq; regnabat. Veritus tamen ne ad aliquẽ potẽtioꝝ regum Neoptolemus cõuerteret: foedus cum eo firmauit sup regni societate: sed procedente tpe non deerant, qui clam eos irritarent: & alterutrum in suspitionem adducerent. Quę tamen causa maxime Pyrrhum cõmouit, tale principiũ dicitur habuisse. Mos erat regibus in Passarone (id est Molossidis regionis locus) Ioui pugnaci quotannis sacra facere: ibiq; iusiurandũ Epirotis praestare reciperetq; hi secundum leges se gubernaturos regnũ: illi regiã potestatem legitime cõseruaturos promittebant. Ad haec peragenda aderant ipsi reges: munera accipientes donantesq;. In his itaq; Gelon quidam Neoptolemo in primis fidus, Pyrrhum benigne adiens duobus boũ iugis eum donauit. hos boues Myrtulus qui vino praeerat a Pyrrho postulauit. Pyrrhus donare noluit: sed alteri concessit. Quod quũ grauiter ferret Myrtulus: capta hine occasione, Gelonẽ ipsum ad coenã vocat: suadetq; vt susceptis Neoptolemi partibus, veneno Pyrrhum necare aggrediat. Id Myrtulus quũ sibi placere ostendisset: pollicereturq; factuꝝ: cuncta vt erant Pyrro suggessit. At ille cupiens rem q̃plurbus esse notam: vt sic redargui clarius posset: Alexiatem poculoꝝ magistrũ participem facinoris asciri iubet. Quo facto ad Gelonem per Myrtulum deducto, quũ ipse Gelon p hunc modum deciperet. Neoptolemus falsa saepe ductus, & insidias recte pcedere credens, rem nõ cõticuit: sed cũ laetitia ad amicos ptulit: & apud sororem Cadmiam aliqñ exhilaratus, de his rebus loquacitate vsus est: quũ audiri se a nemine putaret. Nullus enim aderat: praeter Phanaretem Sãmonis magistri pecoris vxorem: quae conuersa ad parietẽ in lectulo quodam dormire videbat. Sed Phanarete omnibus auditis, postridie ad Antigonam Pyrrhi vxorẽ cuncta quae Neoptolemum dicentem audierat detulit. Pyrrhus ergo his cognitis, tunc quiete egit: sed paulopost ad coenã vocatum Neoptolemum occidit: intellecta Epirotaꝝ voluntate: quoꝝ magnam partem sibi fauere sentiebat: iubentes vt antici paret Neoptolemum de medio tollere: nec parte regni contentus foret: sed naturam suam maiora flagitantem sequeret. Post haec memor Berenices & Ptolemaei, filium sibi natũ ex Antigona Ptolemęum, & vrbẽ in Cherroneso Epiri ab se conditam Berenicida nominauit. Dehinc quũ multa & magna concepisset animo: ac prius ppinquis maxime intenderet: Macedoniae se inseruit p hũc modum. Antipater primus ex Cassandri filius Thessalonicam matrem necauit: & Alexãdrum fratrem regno expulit. Hic ad Demetrium misit petentes auxilium: & simul Pyrrhum vocauit. sed Demetrium aliis negotiis remorantibus, superueniens Pyrrhus societatis praemium petiit Nimphaeã vrbem, & maritimã Macedoniae oram: & subactaꝝ gentium Ambraciam, Acarnaniã, Amphilochiam. Quibus ab adolescente concessis, ea Pyrrhus loca pſidiis suis firmauit: reliqua vero ab Antipatro abducere, & Alexandro acquirere prexit. At Lysimachus cupiẽs quidem Antipatro succurrere: sed aliis impedimẽtis phibitus: literas Ptolemęi nomine, cui nihil denegare Pyrrhũ sciebat, falso trãsmisit: p quas, postulabat: vt Pyrrhus trecẽtis talẽtis ab Antipatro acceptis exercitum deduceret. Eas literas quũ dissoluisset Pyrrhus: statim fallaciã animaduertit. Non enim scriptum erat vt consueuerat Pater filio Sal. Sed Ptolemęus rex Pyrrho regi Sal. Lysimachum itaq; iurgatus quũ nihilominus pax ei placeret, ac eius firmandę causa reges conuenissent: porco: tauro: & ariete sacrificiũ causa adductis, aries ipse repente nulla adhibita opera mortuus est. ob quod signum licet ab aliis derisum, Pyrrhus firmare pacem noluit: monitus a Theodoro aruspice, hoc vni ex tribus re

Demetrius Antigoni Pyrrhi sororius.

Pyrrhus in pugna ad Hypseũ hostes in fugã vertit.

Berenice.

Antigona Pyrrho in vxorẽ data.

Pyrrhus ad Epirũ recuperãdã tendit Neoptolemus rex Epirotarũ.

Gelon Pyrrhum veneno tollere curabat.

Phanarete Sammonis magistri pecoris vxor.

Neoptolemus rex Epirotaꝝ a Pyrrho ĩ coena occisus est.

Antipater Cassandri filius Thessalonicam matrem occidit.

Lysimach⁹

gibus mortem portendi. Sic igitur. infecta pace, quũ res Alexandri stabilitatem iã accepissent: Demetrius aduenit: & q̃m non indigente nec vocante tunc Alexandro veniebat suspectus statim fuit eius aduentus. Paucis deniq; diebus vna commorati insidias in alterutrũ tendere cœperunt: sed præuenit Demetrius: adolescẽteq; obtruncato rex Macedoniæ appellatur. Erãt & prius Demetrio aduersus Pyrrhum querelę & discursiones quædã ex Thessalia factę: innatusq; potẽtiis cupiditatis morbus ciuitatem suspectam infidamq; faciebat: pręsertim post Deidamiæ mortẽ. Tunc itaq; Macedoniã ambo obtinentes, & in idẽ pmisti, maiores discordiarum occasiones cõtraxerũt. Quũ igitũ Demetrius fines Ætolorum ingressus Ætolos superasset: Pãtarcho duce cum parte copiarum ibidem relicto, ipse aduersus Pyrrhum contendit. Nec secus Pyrrhus vbi hæc audiuit, contra illum pperauit. Sed quum in diuersis itineribus pcederent: ambo transierunt. Demetrius quidẽ in Epirũ: & pdã abduxit. Pyrrhus vero vsq; ad ea loca vbi Pãtarchus erat pgressus, pugnã conseruit. Magnũ fuit in eo prælio militũ certamen: sed maximum ipsorum ducum. Nam Pantarchus audacia: robore: & arte pugnandi: omnes q apud Demetrium erant, sine controuersia antecellens, magnitudine animi & fiducia virtutis adductus, Pyrrhum in singulare certamen puocauit. Ipse tñ Pyrrhus nulli inferior, & Achillis gloriã p virtutẽ magis q̃ p genus sibi vsurpare studẽs, p antesignanos aduersus Pãtarchũ discurrit. Infestis itaq; primo hastis cõcurrũt: deinde cõminus vi atq; arte gladiis vtebant. Tãdẽ Pyrrhus accepto qdẽ vno vulnere, duobus illatis, adiit Pãtarchũ: psternitq;: nõ tñ interfecit: amicis illũ rapientibus. Epirotæ ob victoriã regis exultantes, eiusq; virtutẽ admirari, Phalangẽ Macedonũ pfregerũt: fugiẽtesq; psequuti, multis cæsis, qnq; milia Macedonũ viua ceperũt. Hęc pugna non tñ odii ac inimicitiæ aduersus Pyrrhum p iis quę passi fuerant, Macedonibus attulit: quantum gloriæ & admirationis virtutis eius præstitit iis qui præsentes in prælio pugnã eius conspexerunt: acritate vultus & velocitate manuum psimilẽ magno Alexandro Pyrrhum ęstimãtibus: visq; illius & procellæ certãdi quasi vmbras & imitationes quasdam conspexisse. Alios reges purpura ac satellitibus & iactatione ceruicis occupatos esse: solũ Pyrrhum armis & virtute magnũ Alexandrũ referre aiebant. Et sane quãta peritia rei militaris fuerit in Pyrrho, ex iis quæ in ea facultate scripta reliquit intelligi potest. Ferunt Antigonum interrogatum quis ducum sibi optimus videretur: rñdisse, Pyrrhũ si senesceret, omnium suę ætatis ducum sibi optimum videri. Sed hic ætati suæ dumtaxat eum prętulit. At Annibal Carthaginensis, oĩum omnino ducum primum peritia & sagacitate Pyrrhum, Scipionem secundũ, se tertium iudicauit: vt in Scipionis vita perscripsimus. Hanc vero disciplinã sp vigilantissime meditatus fuisse Pyrrhus videtur: vt omnium scientiarum maxime regi congruentẽ: cęteras vero nihilo existimasse. Quodam autẽ loco Python an Caphisias melior sibi musicus videretur interrogatus, dicitur respondisse: Polyperconta ducẽ sibi meliorem videri: quasi ea duntaxat regem quærere & intelligere deceret. Fuit autẽ Pyrrhus mitis ac facilis: prõptus vero & liberalis ad gratias rependendas. Æsopi mortem pmoleste tulit: illum quidẽ humana perpessum affirmans: cęterum seipsum cruciare: & improbũ ducere: q differendo ac tardando gratiam viuenti non rependerit. Creditam vt videret pecuniã hęredibus creditorum solui licet: At gratias nisi scientibus iis quibus debent psoluerit, vir honestus & gratus offendit. Ex Ambracia vt quendam maledicum pelleret pcantibus rñdit: potius ad paucos illic manens q̃ circumiens apud multos de nobis obloquat. Quosdam qui per vinolentiam iurgia in eum iactauerant: ad se postea deductos rogauit: an illa aduersus se dixissent: respõdẽte vero quidam ex ipsis, ita o rex & plura etiam dixissemus si plus vini affuisset: ridens Pyrrhus, statim eos dimisit impunes. Vxores potentia acterum gratia multas accepit post Antigonæ mortem. Nam & Autoleontis Panoniæ regis filiã, & Virenam Barguli Illyrici, & Ianassam Agathoclis Syracusani dotem afferentem Corcyram ab Agathocle captam. Ex Antigona quidem Ptolemęum: ex Ianassa vero Alexandrum ex Virẽna Helenũ filios suscepit: omnes manu prõptos ac bello feroces: statim a pueritia ad hoc ipsum innutritos. Dicitur Cuidã ex filiis puero adhuc patrem roganti, cuinam regnum relinqueret: respondisse: ei ex vobis qui gladium acutiorem habebit. Sed hoc nihil differt ab illa tragica detestatione: Acuto ferro diuidant fratres domum. Sic inhumana & fera regnandi cupiditas est. Post hanc pugnam Pyrrhus cum magna gloria & celebritate nominis ac lætitia in Epirum reuersus quũ Aquila ab Epirotis salutaretur: per vos inquit Aquila sum: qui me vestris armis tanq̃ alis in altum extulistis. Deinde quum audisset Demetrium grauiter ęgrotare: celeriter Macedoniam quasi prędam abacturus ingressus, parum abfuit quin totum regnum acquireret. Vsq; ad Æsam enim profectus est: nemine obuiam prodeunte: multis vero ad eum deficientibus ac iuuantibus: donec ob magnitudinem periculi Demetrius contra valetudinem suam excitatus, & per duces ac familiares copiis contractis, aduersus Pyrrhum surrexit. Ille autem quia magis prędatoria manu quam exercitu venerat, non sustinuit: sed fugiens partem copiarum paruam amisit. Non tamẽ q a faciliter repulerat eum Demetrius, ideo Pyrrhum contẽpsit: sed quum statuisset res magnas aggredi: & paternum recuperare imperium: & ad hęc centum milia militum & quingentas naues compararet: nõ voluit cũ Pyrrho bellãdo tps terere: nec vicinũ grauem impigrũq; Macedoniæ hostem

Pãtarchus

Pugna inter Pyrrhũ & Pantarchũ

Pyrrh⁹ Pãtarchũ singulari certamine deuicit

Pyrrhũ Antigon⁹ omniũ suę ætatis ducum optimũ iudicauit.

Pyrrhus Æsopi mortem moleste tulit.

Rñsiones Pyrrhi acutæ.

Pyrrhi vxores ac filii.

Exercit⁹ Demetrii cẽtũ milia militũ & qngẽtas naues hñs.

relinquere: sed pacem cum eo firmauit: vt contra alios reges vadere posset. Facta igitur pace, quũ magnitudo apparatus, ac mens Demetrii simul conspiceretur: conterriti reges per literas ac nuntios Pyrrhũ sollicitabãt: mirari se affirmãtes, si facultatẽ nocẽdi Demetrio præclare nactus eã omittat: & quũ ipsum aliis bellis occupatũ pturbatũq Macedonia expellere possit: tẽpus expectet: quo cũ illo aucto potẽtia ac vacuo cæterorũ impedimẽtorũ, pro aris ac focis Molossorũ decertet: præsertim q nuper sibi Corcyrã & eius vxorẽ abstulerit. Nam Ianassa Pyrrho infensa q aliis vxoribus magis deditus videretur, in Corcyrã abiit: Demetriumq quem maxime indulgentẽ mulieribus audierat, ad nuptias vocauit. Ille veniens vxorem Ianassam accepit: & Corcyram suis præsidis occupauit. Hęc reges ad Pyrrhum scripserunt. & simul ipsi dum circa apparatus belli Demetrius immoratur, nouare res cœperunt. Nam Ptolemæus magna classe Græcas adiẽs vrbes, a Demetrio eas seduxit. Lysimachus vero superiorẽ Macedoniæ partẽ per Thraciã ingressus populauit. Et Pyrrhus simul insurgẽs Berœam inuasit: ratus quod euenit, Per Demetriũ cõtra Lysimachũ obuiam euntem inferiorem Macedoniæ partẽ sine prę́sidiis reliqsse. Ea nocte visum est Pyrrho se ab Alexãdro Magno vocari: atq adeuntẽ iacẽtem cõspicere: verbisq humanis & amicabilibus recipi. Et quũ inter cætera diceret Alexander auxiliũ se Pyrrho impigre laturum, fretus audacia Pyrrhus & qua ratione inqt imperator qui ægrotus iaces me iuuare poteris? Ad hæc Alexãder, se vel nomine duntaxat id facturũ promittẽs, equũ ascendisse, ducẽq se Pyrrho præstitisse visus est. Hoc itaq somnium erexit Pyrrhum: quamobrem subito exercitu traducto, Berœam inuasit: ibiq parte copiarũ relicta reliquos sequi iussit. At Demetrius his cognitis quũ prætera in castris tumultũ Macedonum cerneret, formidauit vlterius contra Lysimachum exercitum ducere: ne ob ppinquitatem regis Macedonis originem & gloriam habentis milites ad ipsum deficerent. Itaq contra Pyrrhum vtpote alienum & Macedonibus perosum se conuertit. Sed positis iuxta castris, multi ex Berœa venientes Pyrrhum laudibus extollebãt: bello inuictũ ac prę́clarum virũ, humanũ vero ac benignũ erga eos quos vicisset prę́dicantes. Summittebat quosdã & ipse Pyrrhus: qui se Macedonas simulãtes dicerent: adesse tẽpus vt ex graui Demetrii dominatu ad virũ benignũ & amatorem militum transirent. His plærig Macedones mentẽ præstabãt: ac videre Pyrrhum quæritabant. Pyrrhus autem stabat detracta casside, ac rursus eam capiti imponebat: vt insigne hircinorum cornuũ nosceretur. Macedones tessarã petere: alii quærnas sibi coronas facere cœperunt: q & Pyrrhi milites ea fronde coronatus cernebant. Iam quidam ipsi Demetrio dicere ausi erant: ipsum recte facturum: si cederet, ac regnũ dimitteret. Itaq Demetrius motum exercitum cernẽs, atq ob id conterritus, clam aufugit: camisia quadã & simplici chlamydula succinctus. Pyrrhus autem in castra receptus rex Macedonum appellatus est. Sed adueniẽte postea Lysimacho, & commune opus Demetrii pfligationẽ prædicante, ac diuidẽdum inter eos regnum censente: q nõdum satis credebat Macedonibus, Pyrrhus iuxta Lysimachi postulata regnum & vrbes diuisit. Hoc tũc bellum distulit: sed paulopost senserunt nõ cessationem inimicitię, sed indignationũ ac discordiarũ principiũ p diuisionem inisse. Quorũ enĩ nõ pelagus, nõ montes, nõ deserta solitudo, nõ qui Asiã Europamq diuidũt termini, cupiditates diffiniunt: eos se contingentes ac permistos qescere nullo modo est existimãdum: sed pugnabunt semp: insidias atq inuidias ingenitas habentes. Pacis enĩ & belli nominibus tanq̃ nummis & contingit vtuntur nõ ad iustitiã: sed ad cõmoditatẽ: tunc meliores quũ aperte bellũ inferre fatentur: q̃ quũ iniuriarũ cessationẽ amicitiã vocãt. Ostẽdit id Pyrrhus: iterũ cõtra Demetrium vires tanq̃ ex infirmitatẽ aliqua colligẽtem, pro auxilio græcarũ vrbium profectus. Nam quũ Athenas venisset: & arcẽ ingressus deæ Palladi sacra fecisset: atq eadem die ex arce descenderet: Gratam inqt sibi fuisse Atheniẽsium fiduciam: quã eos de se habere cõspexerat. Cęterum si saperent, nulli post hac regum portas apirent. Deinde cum Demetrio pacem fecit: ac paulopost ille in Asiam pfectus rursus cum Lysimacho in gratiam reuersus, Thessaliam Demetrio abstulit: melioribus vtens Macedonibus in bello q̃ in pace: & ipse omnino nequaq̃ ad qetem natus. Tandem Demetrio in Syria pfligato, Lysimachus iam a cæteris bellis otiosus & quietem agens aduersus Pyrrhum cõtendit: eumq apud Edessam superatum ad inopiam commeatuũ redegit: ac subinde per literas ac nuntios ad principes Macedonum scriptas pabsurdum esse inqt si pegrinum hominẽ cuius maiores semp Macedonibus seruissent, dominum habere cõtenti, Alexandri amicos familiaresq repellant. Quibus verbis quum multi pmouerentur: conterritus Pyrrhus, cũ Epirotarum ac sociorum manu abiit: amissa p eum Macedonia modum: p quem antea ipsam quæsierat, Vnde nec accusare populos ad vtilitatẽ suam se mutãtes regibus licet. Nam populi in hoc ipsos reges imitãtur: perfidiarum ac proditionũ magistros: qui cum maxime lucrari putant: qui minime iustitia vtatur. Tunc itaq in Epirũ amissa Macedonia reiecto cum quiete & pace viuere fortuna dabat. Sed ipse si nõ inferret aliis, nec ab aliis pateretur molestias, nauseam ratus, instar Achillis tolerare quietem nõ poterat: sed rabescebat animus illic manens: pugnãq & bellum cupiebat. Suscepit igitur nouarum rerum huiusmodi materiã. Romani aduersus Tarentinos bellum gerebant. Hi quum nec bellum sustinere, nec deponere ob superbiã ac prauitatem.

Pyrrho Alexander Magnus per visum astitit.

Tessera.

Cupiditas qd faciat.

Edessa vrbs

Populos ad vtilitatẽ suã se mutãtes regibus accusare nõ licet.

principum suorum valerēt: Pyrrhum ducem ad bellum vocare statuerunt: vtpote inter cæteros re
ges magis otiosum & rei militaris peritissimum. Huic sententiæ licet p maiores natu grauioresq; re
sisteret: tñ qui bellum cupiebant in concionibus plus poterāt: strepituq; & vi audiri bonos & pru
dentes viros non pmittebant. Quo in tpe quidā Meton nomine vir vrbanus, ea ipsa die quo de

Meton.

cretum de Pyrrho vocando sciri p populum debebat, & multitudo in cōcione sederet, accepta co
rona & lampade, quasi ebrius, tibicine ducente ludibundus in concionē puenit: vtq; fit i turba po
pulari, aliis applaudentibus, aliis ridentibus, & vt pcederet in medium inuitantibus, pcessit ille:
& quasi cantaturus astitit. Sed vbi silentiū nactus est: Viri Tarentini inquit bene facitis qui iocari
& ludere volentibus dum licet pmittitis. Si tñ sapitis: cuncti hac ludorum libertate fruemini anteq̄
Pyrrhus adueniat. Nam tunc non nostro, sed ipsius arbitrio viuendum erit. Hæc verba multos ex
Tarentinis cōmouerunt: murmurq; fuit p concionem laudantium approbantiumq;: sed qui Ro
manos timebant, ne facta pace dederentur formidantes populum increparunt: q ita īhoneste se
deludi paterentur. & simul his dictis Metonem concione ppellunt. Decreto igitur p hunc modum
firmato, oratores cum donis ad Pyrrhum transmittunt: non solum Tarentinorum, verum etiā Ita
licorum: qui dicerent se duce indigere sapienti & magnę authoritatis. Nam copias satis ingentes si
bi in Italia affuturas. ex Lucanis: Messapiis: Samnitibus. equitum cum. xx. peditum. cccv. milia ha
biturum. Hæc non solum ipsum Pyrrhum extulere: sed etiam Epirotas ad militiam promptiores fe

Cyneas vir magni ingenii.

cerāt. Erat quidā in Thessalia Cyneas vir magni ingenii: & vtpote qui Demosthenis auditor fuerat
in imitationē eius traditus maxime vim dicēdi illius assequi videbat. Hic apud Pyrrhum degens,
quū sæpe ad ciuitates trāsmitteretur: verum esse ostendit id Euripidis dictum. Omnia conficit oratio:

Oratio oīa conficit q̄ hostile ferrum cōficere nō potest.

quæ hostile ferrū cōficere non potest. Nam Pyrrhus ipse dicere solebat: plures a Cynea orone, q̄ a
se armis vrbes esse partas. Itaq; ipsum semper in honore habuit maxime: vsusq; opera illius pluri
mum ē. Hic igitur Cyneas Pyrrhum ad Italiam inclinatum cernens, nactus illū aliquando otio
sum, in hmōi sermonem adduxit. Egregii quidē bello Romani esse dicuntur: multisq; bellicosis gē
tibus imperare: q si eos superare dii nobis dederint: quid tunc agemus Pyrrhe? Ad hæc Pyrrhus: de
re haudquaq̄ obscura inquit o Cynea pcontaris. neq; enim barbara nobis, neq; Græca ciuitas il
lic resistere valeret: Romanis superatis: sed haberemus confestim Italiā totā: cuius minime magni

Cyneæ ad Pyrrhū de Roma petēda sermo.

tudinem & potētiam te ignorare arbitror. Parumper ergo cōmoratus Cyneas, Enimuero quum
Italiam ceperimus inquit, quid tunc agemus? Et Pyrrhus nondum mente eius itellecta, proxima
inqt Sicilia est insula felix ac populosa: capi vero facilis ob seditiones ac discordias ciuitatū. Recte
dicis inqt Cyneas: sed an finis militię nobis erit Siciliā cepisse? Deus modo inqt Pyrrhus victoriā p
ster. nam his veluti præludiis vtemur ad res maximas cōficiendas. Quis enim se Libya abstineat &
Carthagine: quam nup Agathocles clam ex Syracusis profectus exigua classe paulo abfuit qn ca
peret? His autem victis, nullus nobis resisteret hostis Ita est inquit Cyneas. Constat enim q & Ma
cedoniam recuperare, & Græciæ dominari certissime cum hac potentia licebit. Sed victis omnib⁹
ac subactis quid faciemus tandem? Et Pyrrhus ridens, otium inquit agemus: & quottidiana festi
uitate mutuisq; sermonibus lętitiaq; perfruemur. Quum ad hæc Cyneas Pyrrhum adduxisset: At
quid vetat o rex inquit: quo minus nunc ista lætitia & festiuitate & otio perfruamur? Adest quippe
nobis sine labore facultas eorum ad quę per sanguinem molestias & pericula nra & aliorum peruentu
ri sumus. His Cyneas verbis turbauit potius regem: q̄ ab incœpto retraxit: spem eorum quæ conce

Cyneas Tarētū missus cū trib⁹ militū milibus Pyrrh⁹ maris tēpestate agitatur: & classis ei⁹ disiicitur.

perat deponere nequeuntē. Primo igitur Cyneā cū tribus milibus militū Tarentum misit: Deinde
multis ratibus & omnifariā nauigiis ex Tarento delatis, viginti elephantes, equitum tria, peditū
viginti tria milia, funditores & sagittatarios quingentos imposuit. Hoc apparatu nauigans, quū
medium teneret Ioniū, rapitur vēto: borea intempestiue exorto, classis per mare disiecta nauesq; di
uersę aliæ in Libycum ac Siculum pelagus delatę sunt: alias summā Iapygiā superare nequeuntes
nox simul & procella in loca aspera cęcaq; illidens omnes confregit: pręter regiam nauim. Hęc. n.
nautarum & gubernatorum magna vi aduersus venti impetum nitentium tandem litus versum adi
gitur: & dum obliquum habuit ventum, magnitudine ac robore resistebat euadebatq;: sed postq̄ a
terra veniens procella ferire proram cœpit: ac periculum erat ne sarhisceret: & se mari sæuienti va
riisq; agitato ventis permittere terribilissimum omnium videbat: Pyrrhus sese ex naui in mare de
iecit: statimq; circa ipsum familiarium amicorumq; erat certamen: sed nox & fluctus cū magno fra
gore ac violentia opus difficile auxiliantibus faciebant. Itaq; vix tandem luce exorta, vento defici
ente, ad terram peruenit: corpore quidem exhausto penitus, sed robore animi inuicto. Messapii in
quorum litora eua serat, promptissime ad opem ferendam cōuenerunt: & simul naues quędam Pyr
rhi tēpestate superstites aduenerunt. In quibus erāt equites perpauci: peditum vero circiter tria mi
lia: elephanti duo. Cum his itaq; copiis profectus, militibus quoq; a Cynea obuiam ductis, Tarē

Pyrrh⁹ Tarentum intrauit.

tum intrauit. Primoq; tempore nihil inuitis Tarētinis agere cœpit: quoad nauibus ex mari serua
tæ copiæ conuenere. Tunc autem videns populum sua sponte nec seruare seipsum, nec seruari ab
alio posse: sed tanq̄ illo propugnaturo domi sedere balneis conuiuiisq; indulgentem: clausit gym

nasia & deambulatoria: in quibus spatiātes, pro rebus verbis militabant: potus vero & lasciuias
intempestiuas inhibuit. Delectū habuit ita acrem: vt multi imperium ferre insueti ex vrbe migra
rēt: seruitutem vocantes nō viuere ad voluptatem. Sed quū Albinus Romanorū consul cū ma
gno exercitu aduentare, & iam Lucaniam vastare nuntiaret: ꝗꝗ nōdum aduenissent sociorū eius
copiæ, tñ indignū ratus id tolerare, Pyrrhus cū exercitu obuiā profectus est: præmisso cadauceato
re ad Romanos: si vellēt ante bellū, se indice & mediatore cum Tarentinis de iure causam decerni.
Responso aūt a cōsule dato, Romanos nec elegisse Pyrrhum iudicē, nec formidare hostē: tūc pro
gressus inter Pandosiā vrbē Heracleāq; castra posuit. Ibi quū audiret Romanos trans flumē Sirin
castra habere: secus ipsum amnē speculandi gratia obequitauit: ordinēq; & formā castroꝝ custo
diasq; & disciplinam Romanoꝝ admiratus, Hęc inqt barbaroꝝ disciplina barbara nō est: sed opa
coꝝ videbimus. ac de futuro iam sollicitus expectare socios statuit. Aduersus aūt Romāos si forte
transire amnē tentēt stationē opposuit. At Romani vt ille expectare decreuerat, sic ipsi præueni-
re festinātes, transire flumen cœperūt vado pedites, eqtesq; pluribus simul locis. Itaq; Græci me-
tuentes ne circunuenirent, se retraxerunt: & Pyrrhus vt hęc sensit turbatus, ducibus pedestrium
copiarum mandauit: vt confestim armatos milites in ordinibus continerent. Ipse aūt cū tribus
milibus eqtum pfectus est: sperās transeūtes adhuc & sparsos Romanos sine ordine inuasurꝰ. Sed
postq̄ clypeos multos pflumine stantes, eqtesq; in ordine obuiā pdire cōspexit: primus in hostes
delatus, armis atq; ornatu egregie insignis, gloriā & famā virtutis suæ rebus ipsis asseruit. Manus
enim & corpus exhibēs prælio, & cōtra hostes fortiter pugnans, puidentiā tñ boni ducis nō omit
tebat: sed vbicūq; auxilio opus erat, accurrēs, rectis cōsiliis bellū gubernabat. In ea pugna Leōatꝰ
Macedo viꝝ Italicum conspicatus in Pyrrhum intētum sempq; contra stantem, & simul se mouē
tem, Cernis inquit o rex barbarum illum quem niger equus pedibus albis portat? Is magnum
quiddam agitare aīo videtur. nam te solum intuet: tibi soli intendit. Et Pyrrhus ad hæc Fata qdē
o Leonate nemo potest effugere. Verum enim nec iste nec alius quisq̄ hostium in manus nostras
venisse gaudebit. Adhuc loquebant: quum Italus citato equo infesta hasta Pyrrhum inuadit. nō
tamen regē percussit: sed equū: & simul a rege ipsius equus pcutitur: ambo in terrā ceciderunt: sed
rex a suis ptectus asportatur: Italus vero pugnans cōfoditur. Erat hic genere Ferētanus pręfectus
turmę nomine Eplacus. hoc docuit regem magis cauere. Itaq; quū equites aspiceret impetū ferre
nō posse: phalangem insup accitam opposuit. Ipse chlamyde & armis vni ex amicis traditis, atq;
illius assumptis incognitus ad pręliū reuertitur. Resistentibus aūt acriter Romanis, diu anceps
fuit prelium. Septies enim dicuntur pepulisse ac pulsi esse. Nam permutatio armoꝝ, quæ ad salu-
tē regi plurimū cōtulit, paulominus rē subuertit: victoriāq; hostibus præbuit. Certatim enī ad eū-
dem eius q arma regia gestabat concursum est. sed ante oēs Dexter quidā nomine illū pstrauit: cas-
sideq; & chlamyde detracta, se Pyrrhum occidisse clamitās, & spolia ostentans, ad cōsulem ppera-
uit. Erat ob hoc Romāis lætitia: Græcis vero secordia atq; formido; donec Pyrrhus intellecta re,
per aciē discurrens nudo capite se militibus ostendit. Tandē vero equis Romanoꝝ ob elephātos
cōterritis, ac sessores inde efferentibus, imissus a Pyrrho Thessalus equitatus Romanos cū magna
cæde in fugā vertit. Dionysius nō multo pauciores. xvi. milibus ab Romanis cecidisse scribit. Hie-
ronymus septē milia solum. Ex his aūt qui cū Pyrrho erāt Dionysius. xiii. milia: Hieronymus pau
ciores quatuor milibus cecidisse tradidit. optimos certe ex amicis & ducibus, & qbus maxime vte
batur fidebatq; Pyrrhus, eo prælio amisit. Sed tamē castra Romanorū cepit illis deserentibus: &
vrbes sociorū recepit: ac regionē multā populatus est. Tantū enī pcessit: vt nō amplius trecentis
stadiis Roma abesset: Post pugnā, Lucanoꝝ atq; Samnitū copiæ ad eum venerunt: quos licet de
tarditate reprehēderit, tamen gaudere & magnificare videbat: q; ipse cū suis & Tarētinoꝝ dunta-
xat copiis magnū Romanoꝝ exercitū superasset. Romani Albinū nō reuocarūt: ꝗꝗ dicatur Fa-
bricius dixisse nō Romanos ab Epirotis, sed Albinū a Pyrrho supatum fuisse: arbitratus non esse
victū exercitū, sed ducē a duce arte superatū. Supplemēto igitur habito, & insup amplificato nu-
mero militū, nulla mētio pacis a Romanis facta est. Quę res Pyrrhum in admirationē conuertit.
Visum est igit Pyrrho vt prior ad eos mitteret: experireturq;: an pacē vellent. nō enī esse præsentis
potētię suæ vrbē Romanā capere posse: amicitiā vero & pacē gloriosam sibi post victoriam iam
partam fore existimabat. Missus itaq; Cyneas a rege cum primoribus ciuitatis loquutus est: dona
q; ipsis & eorum vxoribus trāsmisit: accepit autem nemo: sed responderūt omnes viri mulieresq;
si pax publice fieret, & sua omnia regi offerre. In senatu vero multa præclare & humaniter dicta
sunt a Cynea: quum & liberationē captiuorum, & auxiliū ad subigendam Italiā populo Ro. Pyr-
rhus offerret: ac p his nihil aliud q̄ amicitiā sibi, Tarentinis securitatē postularet. Et cōstabat Se-
natores ad pacem inclinari: victos iam semel magno pręlio: & secundam Pyrrhi victoriam ob su
peradditas Italicorū copias metuentes: quum Appius Claudius vir amplissimus quidem, cæte
rum senecture & orbidare oculorū reipub. muneribus cessans, auditis his quę a rege nuntiabant,
ac rumore obtinente senatum pacē esse decretum, tolerare non potuit: sed in curiam se deferri

Albinus Romanoꝝ cōsul.

Leonatus Macedo. pugna īter Pyrrhum & Romanos.

Eplacus Ferentanus.

Dexter Pyrrhū occidisse credidit.

Cæsa hoīum Romanoꝝ xvi. milia Epirotarū tredeci.

Cyneas a Pyrrho legatꝰ ad Ro. missus.

iussit. Latus igitur in lectica perforũ, vbi ad ianuam curiæ peruenit, filii simul & gener suscipiẽtes ipsum stipantesq́ in senatum duxerunt. Factum est silentiũ ad pręsentiá tanti viri. Ille autẽ vbi suo loco constitit: ita dicere orsus est. Antea quidẽ inqt. P. C. hãc meam oculorũ fortunam ꝑmoleste ferebam: nũc autẽ doleo atq́ angor: ꝙ nõ vltra cæcitatẽ ipsam, surdus etiam sim: ne turpes consulationes ac sentẽtias vestras quæ huius vrbis gloriam subuertunt, audire cõpelleret. Vbi est. n. illa iactãtia: quã crebro verbis vsurpare soleris: affirmãtes si Magnus Alexãder in Italiã ꝓfectus nobiscũ adolescẽtibus, aut cũ patribus nostris tunc florẽtibus cõseruisset bellũ: nequaq̃ eũ nũc vt inuictũ gloriam habiturũ: sed aut fuga aut morte sua maiorẽ huic vrbi gloriã nomẽq́ reliq̃sset? Hanc igitur insolentiã verborũ nunc rebus ostendite: Chaones & Molossos qui semp Macedonũ pręda fuere, & Pyrrhum regẽ eorum formidatis: qui vnũ ex Alexãdri satellitibus semp sequutus est ac coluit: & nunc nõ magis Tarentinis auxiliũ ferens, q̃ hostes domi fugiens, in Italia versaĩ: ausus ꝑsi teri principatũ in Italia cũ hac potẽtia: quæ ad paruam Macedoniæ partẽ cõseruandam sufficere nõ valuit. Non itaq́ hũc te mouebitis si amicũ feceritis: sed alios inuitabitis ꝑ contemptũ nostri quasi supare nos facile sit: si Pyrrhus abibit nedum pœna nõ data eorũ quæ cõtra nos fecit: verũ etiam mercede accepta fœderis eo authore cũ Tarẽtinis Samnitibusq́ recipiẽdi. Hæc Claudii verba ad studiũ belli aĩos traduxere. Itaq́ Cynea dimisso responderũt: Pyrrhus Italia excederet: tunc si vellet de amicitia ac societate verba faceret. Quoad vero in armis adesset: populũ Ro. aduersus eum belligeraturũ: etiã si mille Albinos pugna supasset. Dicitur Cyneas interea dũ hæc agerẽtur, cupiditate cognoscendi, moribus ac institutis Romanis studiũ impartisse: atq́ de ea re cum optimis viris loquutus Pyrrho postea retulisse, quũ alia multa, tum senatũ Romanũ multorũ regũ sibi cõsessum videri. De multitudine aũt populi formidare se inqt: ne aduersus quãdam Lernæã Hydrã pugnare videanĩ. Supra duplũ eñi plures q̃ antea pugnassent, cõsuli decretos: & multicuplos insuper ex his q arma ferre possent, supesse. Post hæc legati ad Pyrrhũ ꝓ captiuis redimẽdis missi: inter quos. C. Fabricius fuit: cuius Cyneas retulerat maximã apud Romanos mentionẽ haberi: vt viri boni qdem atq́ bello egregii: cæterũ vehemẽter paupis. Huic igiĩ rex seorsum blãditus, vt pecuniã a se caperet suadebat: nõ ob aliquã turpẽ causam: sed ob amicitiæ & hospitalitatis indicium. Renuẽte aũt Fabricio, tunc qdem destitit: postridie vero ipsum terrere volẽs, vtpote q nũq̃ antea elephãtũ vidisset, iussit dum simul loquerenĩ maximũ elephantũ post aulæam iuxta se cõstitui: ac deinde subito aulea sublata, elephas ex improuiso cõspectus ꝓboscidẽ supra caput Fabricii extulit: ac vocẽ terribilẽ asperãq́ emisit. At Fabricius tranqlle cõuersus, leniterq́ arridẽs inqt: nec heri aurũ nec me hodie bestia ꝑmouit. In cœna aũt apud regẽ acta, quũ multi ac varii sermões inciderẽt: plęriq́ vero de Græcia ac de philosophis: forte euenit: vt Cyneas Epicuri mẽtionẽ faceret: memorãs ea quæ ab Epicuręis dicũtur de diis ĩmortalibus, ac de rep. vt nõnulli finẽ bonorũ in voluptate ponẽtes curam reip. fugiẽdã cẽsent: vt pote felicitatis corruptiõe: Deos aũt a gratia atq́ ira longissime remotos, nec vllã de nobis curã suscipiẽtes, in otiosam vitã & plenã voluptatũ cõiiciãt. Etiã ipso dicẽte Fabricius exclamãs O vtinã inqt hæc Pyrrho & Samnitibus cordi sint: q̃diu aduersus nos bellũ gerũt. Sic itaq́ mentẽ viri rex admiratus, magis ac magis optabat pacẽ q̃ bellũ cũ Romanis habere. & Fabriciũ priuatĩ rogauit: vt facta pace, vna secũ esse vellet: primus amicorũ & ducũ suorũ futurus. Ad hęc diciĩ Fabricius summissa voce respõdisse. At ne hoc qdẽ tibi o rex cõducit. Illi eñi ipsi q te nũc admirãtur & colũt, si me experianĩ, a me potius q̃ a te regi optabũt. Pyrrhus nõ tyrãnice neq́ supbe verba Fabricii suscepit: sed quãta magnitudine animi Fabricius foret ad amicos ꝓtulit: & captiuos illi credidit soli: vt si nõ decerneret pacẽ senatus: postq̃ cũ patẽtibus ac domesticis Saturnalia peregissent, ad eũ remitterenĩ. atq́ ita factũ est: post festiuitatẽ aduersus nõ redeũtem pœna p senatũ decreta. Deinde quũ Fabricius cõsulatũ iniisset: veniẽs qdã ad eum in castra epistolã detulit a medico regis ꝑscriptam: in qua offerebat se Pyrrhum veneno necaturũ: si premium traderetur sibi absq́ vllo discrimine bellum ꝓ Romanis cõficiẽti. At Fabricius iniuriã hoĩs detestatus, & collega in eãdem sentẽtiam adducto, Pyrrhũ statim per literas monuit: vt insidias medici caueret. Litteræ huiusmodi fuere. C. Fabricius & Qu. Æmylius consules Pyrrho regi Sal. Neq́ amicorũ neq́ hostiũ fortunatus existimator esse videris. Cognosces eñi: quum hanc epistolam ad nos transmissam perlegeris: te bonis qdem ac iustis viris bellũ inferre: malis vero atq́ iniustis cõfidere. Hæc autem non tui gratia nota facimus tibi, sed ne mors tua nobis calũniã afferat: quasi virtute nequiremus, te superare dolo cõtendisse. Acceptis itaq́ Pyrrhus Fabricii literis, medicoq́ conuicto, & supplicio iuste affecto, ad retributionem beneficii captiuos oẽs gratis Fabricio Romanisq́ restituit: rursusq́ Cyneã misit ꝓ pace firmanda. At Romani nec gratias ab hoste, nec mercedẽ accipere volentes, parẽ Tarẽtinorũ atq́ Samnitũ captiuorum numerum Pyrrho remiserũt. De amicitia vero & pace nihil agitari permiserunt: priusq̃ rex ipse cum armis atq́ exercitu, cũq́ his quas secum ex Græcia duxerat naues, ex Italia nauigasset. Procedente itaq́ bello, rursus apud Asculum vrbem cum Romanis pugnatũ est. In ea pugna cõpulsus rex ad loca aspera & flumẽ graue atq́ limosum, quum elephãti impetũ capere nequirẽt, multis vulneribus ac magna

Appii claudii cęci oro in senatu.

Multicuplos.

Fabricius muneribus Pyrrhi regis non captus est.

Fabricius Pyrrhũ monuit p literas vt venenũ caueret.

Asculum vrbs Pugna inter Pyrrhũ & Romanos ad Asculũ.

suorum cæde vsq ad noctem dimicauit. nox prælium diremit. Post triduum vero æquioribus locis stru
cta acie, & asperioribus saltibus præsidio occupatis, missisq inter elephantos iaculatoribus ac sagit
tariis, denso agmine Romanos inuasit. At Romani nequaq a loco vt pridie adiuti, sed æqua pla
nitie contra frontem venientes, quum prius q adessent elephanti, pedites profligare properarent,
grauiter aduersus Sarissas cum gladiis pugnabant: vulnerare accedere hostem intenti, nulla pro
prii mentione habebant. Tandem post magnum spatium dicitur fuga ex ea parte qua rex premebat
fieri cœpta. Sed plurimum elephanti suo robore atq audacia perfecerunt: nequeuntibus Romanis vir
tute vti: sed quasi violentia cuiusdam superuenientis fluctus ac terræmotus in fugam compulsis fu
ga vero non longa: sed in castra fuit. Hieronymus sex Romanorum milia eo prelio cecidisse tradit. A
Pyrrho autem in regiis cõmentariis relatum esse dicit: tria milia & quingenta quinq desiderata. Dio
nysius tñ nec duas apud Asculum pugnas, nec superatos tradit Romanos. At semel dũtaxat vsq
ad occasum solis pugnatum: vix tandem prælium diremptum vulnere Pyrrhi hasta brachium trãs
fixi. Cecidisse aũt & a Pyrrho & a Romanis supra .xv. milia hominum: & vtriq pariter a pugna ces
satum. Dicitur Pyrrhus in recẽsendo numero militum suorum dixisse: si alia item pugna Romanos vi
cerimus, omnino periimus. Maxima enim pars militum quos secum adduxerat interierant: & præ
terea amici atq duces omnes præter admodum paucos: alios quos vocaret nulli erãt: & simul so
cios minus ipigros cernebat. Romanis vero q̃si ex fonte quodã domi manãte celeriter castra reple
bantur: nec superati remittebant animum: sed magis ad prælium incendebantur. His difficultatibus
circũfluentus, in nouas rursus spes incidit. Simul enĩ ex Sicilia & ex Græcia viri ad eum venerunt: al
teri Agrigentũ, Syracusas, & Leontinos offerẽtes: rogãtesq ad pellendum Sicilia Carthaginenses,
insulamq a tyrãnis liberãdã sibi auxiliũ ferret. Alii ex græcia nuntiabant Ptolemæum Ceraunum
Contra Galatas profectum cum exercitu perisse: maximeq id tps flagitare: vt cupientibus Mace
donibus adesset. Questus itaq aduersus fortunã q plurium ac magnarum rerum occasiones vnũ
in tempus coniecisset: & quasi vtranq in potestate sua haberet, alteram sibi petire arbitratus: deli
berabundus atq anceps aliquantum perstitit. Tandem vero ad Siciliam vtpote materiam rerum
grandiorum, propter ppinquitatẽ Libyç, afferentem cõuersus statim Cyneam misit ciuitatibus,
vti consueuerat, ex parte sua pfaturum. Ipse autem psidio apud Tarentũ relicto, Tarentinis id graui
ter ferentibus & aut aduersus Romanos bellũ gereret vna secum qua decausa venerat, aut qualẽ
acceperat vrbem talem relinqueret, postulantibus: nullo benigno dato respõso, sed quiescere eos,
& expectare tẽpus iubens: in Siciliam nauigauit. Vt primum Siciliam attigit: ciuitates secundum
spem antea pstitam, sese illi dediderũt. Eorum autem ad quæ vi & armis opus fuit, nihil a principio
restitit: sed cum triginta milibus peditum, duobus milibus quingentis equitibus, ac viginti naui
bus Carthaginenses aggressus, eorum potentiam euertit. In expugnatione Erycis munitissimi op
pidi, & magnis Carthaginensium psidiis firmati, tota se arma induit: & mœnia subiens ludos Her
culi vouit: si daret sibi: vt genere ac fortunis suis ea die se dignum pugilem ostẽderet. Inde scalis ad
motis, primus omnium mœnia cõscendit. Resistẽtium vero qui multi erãt, alios ab vtraq parte
muro deiecit: alios circa se gladio necatos coaceruauit. Ipse qdẽ illæsus, & terribili ac truci aspectu,
illud homericum probauit recte ac perite dictum: Fortitudinem solã inter cæteras virtutes sæpe
furentes quosdam impetus habere. Capta vrbe, vota deo psoluit: spectaculumq omnifariã ludorum
exhibuit. Mamertinos deinde qui circa Messanam incolẽtes greços vexabant, ac plerosq ex his ve
ctigales sibi fecerant, aggressus (Erant autem hi barbari: multitudo ingens, & bello ferox: ex quo la
tina lingua a marte nominabãtur) publicanos eorum necauit: ipsis autem pugna supatis, psidia
multis ex locis deiecit. Carthaginensibus pacẽ poscẽtibus, pecuniãq & classem pro amicitia offerẽ
tibus, respondit vnam esse pacis viã: si omissis omnibus citra libycũ mare terminos caperent. Suc
cessibus aũt & magnitudine rerum clarus: quum spes eorum pro quibus a principio nauigarat re
sponderet: primãq Libyã concupisceret: atq ea de causa ad implẽdas quas habebat naues remiges
cogeret: non benigne sed imperiose ac superbe ciuitates premebat. Sic ergo contra consuetudinẽ
sui initii in quo egregie mitis ac placidus, nulliq molestus fuerat, de populari tyrãnus factus, ingra
titudinis ac perfidiæ notã contraxit. Sed hoc ciuitates q̃q̃ grauate, tñ qñ necesse erat, tolerabant.
Verum quum Theona & Sostratũ principes Syracusanorum qui authores fuerant ciuitatẽ ei tradẽ
di, adiutoresq in cunctis per Siciliã fuerãt, suspectos haberet: nec secũ ducere nec domi relinquere
vellet: ac Sostratus qdem metu aufugisset: Theon vero ab eo interfectus fuisset: non pedetentim,
neq parumper mutati animi: sed repẽte aduersus ipsum siculorum odia exarserunt. Ac statim aliæ
ex ciuitatibus Carthaginensibus, aliæ Mamertinis se cõiũxerũt. Cernẽs defectiones & conspiratio
nes contra se initas Pyrrhus, literis Samnitũ & Tarentinorum acceptis, q vix resistere bello pote
rant, & exclusi regionibus auxilium rogabant, occasionem hinc arripiens abeundi ex Sicilia, qua
si non metu: nec desperatione rerum sicularum: sed opitulationis causa: recessit. Re autem vera
quum Siciliam veluti nauem tempestate agitatam tenere non posset: & occasionem abeundi quæ
reret: se ipsum rursus in Italiam proiecit. Ferunt quum abiret Siciliam respexisse: ac dixisse: O qua

Cæsa Romanorum sex milia: epirotarum tria milia quingenta & quinq.

Eryx oppidũ a Pyrrho captũ.

Mamertios Pyrrh9 oppugnat.

Pyrrh9 igratitudinis & pfidiæ notã contraxit.

Pyrrh9 siculorũ se odia conuertit.

lem Carthaginensibus & Romanis pro hac insula palæstram relinquimus. & hoc quidem vt cõie
ctatus est, ita euenit. Barbaris autẽ in ipso recessu insultantibus, Carthaginẽsibus vero nauali præ
lio in ipso portu lacessentibus, cõplunbus ex nauibus suis amissis, in Italiã ꝑuenit. Mamertinorũ
haud pauciores decẽ milibus primo transgressu signis collatis dimicare quum non auderent, ini-
quis locis, impetu contra regẽ facto, totũ exercitum turbauere. Ibi duo elephanti, & multi ex iis q̃
posterius claudebant agmen oppressi. Ipse rex a fronte discurrẽs aduersus homines bello assuetos,
magno cũ periculo restitit: vulnere aũt in capite accepto quũ paulo ex pugna cessisset, ẽt magis ex
tulit hostes: quorum vnus præ ceteris ferox, procero corpore, & splendidis armis, superba voce, re

Pyrrh⁹ barbarum ferocẽ se irritantem in partes ense discidit.

gem si viueret in certamẽ ꝓuocabat. At Pyrrhus ob hęc irritatus, iraq; incensus, & sanguine fœda
tus, truciq; aspectu terribilis in pugnã rediit: & barbarꝫ illum cõsequutus ita caput percussit: vt vi-
ctus & virtute gladii, vsq; ad partes inferiores plaga descenderet: cederentq; hincinde diuisæ corpo-
ris partes. Hoc barbaros continuit: ne amplius persequerenẽ: quasi supra humanã vim Pyrrhum
admiratos, conterritosq;. Ipse vero q̃d reliquũ erat itineri, secure profectus, Tarẽtũ ꝑuenit: peditũ.
xx. equitum. xxx. milibus secũ adductis. statimq; optimo quoq; ex Tarentinis delecto, aduersus Ro

Samnium.

manos q̃ tunc in Samnio castra habebãt, cõtendit. Samnites multis iam ꝓliis superati, & spe simul
cũ rebus amissa, simulq; ob nauigationẽ in Siciliã aduersus Pyrrhũ infensi, minus frequẽtes ad eũ
venerunt. Sed Pyrrhus oĩbus copiis bifariam diuisis, & partim in Lucaniã missis, vt alterꝫ consulẽ

M. Curius.

demorarenẽ, ipse contra. M. Curiũ apud Beneuentũ castra habentẽ exercitũ duxit. Curius vero, q̃
& collegę aduentũ expectabat, & simul auguriis pugnare vetãtibus, pugnã detrectabat. Præparãs
igiẽ Pyrrhus ante eũ opprimere: q̃ collega aduentaret: fortissimis militibus, & bellacissimis elephã
tibus delectis, noctu castra ex superiori loco congredi contendit. Vadentem longã viã & syluis dẽ-
sam lumina defecerunt: errorq; factus: ortaq; exinde mora dies albescere cœpit: & ab Romanis cõ-

Pugna iter Pyrrhũ & M. Curium ad Beneuẽtum.

spiciẽ ex mõtibus descẽdere. Primo itaq; trepidatũ est in castris: sed tñ pactis sacris, necessitate cogẽ
te, Curi⁹ castra egressus primos inuadit: eosq; in fugã vertens oẽs cõterruit: vt ẽt cõplures ibi cade-
rent: & q̃dã ex elephãtibus caperenẽ. Hæc victoria Curiũ extulit: vt ad iustã descẽderet pugnã. Ita q̃
ꝓdiẽs in aptũ, & signa cõferens, ꝑtim hostes in fugã vertit: partim & ipse elephãtorꝫ ipetu ad castra
repulsus est. At milites præsidio castrorꝫ relicti, qui frequẽtes ꝓ vallo stabãt, a cõsule vocati, impetu

Pyrrhus a Romanis victus.

de superiori loco facto, bestias in fugã ꝑ suos retrouertere cogerũt. quæ res victoriã Romanis tra-
didit: & simul principatũ. Nã gloriã quasi insuꝑabiles ex illa victoria nacti, confestim Italiã, & pau
lopost Siciliã subegerũt. Per hunc modũ Italia Siciliaq; decidit Pyrrhus: sex annorꝫ tp̃e in illis ab-
sumpto: & rebus q̃dẽ attenuatis, sed robore animi inuicto: famã ex eo bello nactus: quasi peritia rei
militaris & fortitudine atq; audacia plurimũ iter suę ætatis reges pręcelleret: sed quę re possidebat,
spe illorꝫ quę nondũ habebat deperderet: nihilq; eorꝫ quæ ad tuendũ iã parta attinent, cõseruaret.
Itaq; assimilauit ipsum Antigon⁹ lusori: qui & multa & bene iaciat: sed cedentibus vti nesciat. Re

Pyrrhũ Antigon⁹ lusori assimulauit idocto.

uersus in Epirum cum octo milibus peditũ & q̃ngentis eq̃tibus, quũ pecuniã nõ haberet, bellũ q̃re
bat vnde exercitũ alere posset. Igiẽ ad eas quas antea habebat copias q̃busdam Galatis adiunctis,
Macedoniã ingressus est: q̃si ꝑdam exinde ab ducturus. Sed quũ frequentes cepisset vrbes: militũq;
duo milia ad eũ defecissent: amplificata spę, aduersus Antigonum Demetrii filiũ Macedoniã tunc

Pugna & victoria Pyrrhi aduers⁹ Antigonũ Macedonũ regem.

obtinentẽ ducit: ipsumq; inuadens iusta acie dimicauit. Qui extremũ Antigoni claudebant agmẽ
(Galatę hi erant) fortiter restiterunt: vehemẽtiq; exorta pugna, fere oẽs a Pyrrho occiduntur. Du
ces vero elephantorꝫ circumuenti, seipsos ac bestias dediderunt. Itaq; acceptis his, & fortuna ma-
gis q̃ consilio frętus, Phalangem Macedonum inuasit. At Macedones metu ac trepidatione pleni
sese ab impetu pugnaq; continuerũt: ac fide ꝑ primores accepta, se Pyrrho tradiderunt. Antigon⁹
vero ꝓfugiens, quasdã maritimas vrbes retinuit. Sed Pyrrhus in huiusmodi fortuna magnum ali
quid sibi ad gloriam per ea quæ circa Galatas egerat peractum existimans, ornatissimis ac splendi

Minerua Itonis.

dissimis eorum spoliis in templo Itonidis Mineruæ iuspensis, hoc carmen inscripsit. Hæc de pu-
gnaci Galatarum munera gente Molossis Pyrrhus fixit capnua Mineruæ: Quum totum Anti-
goni robur totasq; subegit Pugnando turmas. nec id est mirabile. nanq; Egregii bello & clari sunt
semper in armis Æacidæ. Post pugnam confestim vrbes suscepit. Ægæis vero expugnatis, & inali
is durus fuit ac molestus: & in eo potissimum: q̃ ibi ꝓ̃sidium Galatarum quos secum habuerat cu
stodię causa dimisit. Galatę genus insatiabile pecuniis sepulcra regum q̃ ibi erant fodere nequaq̃
veriti aurum & ornamenta opima subtraxerunt. Ossa vero per suꝑbiam abiecerunt. Hoc Pyrrhus
leuius quã decebat tolerare visus est: siue ob alia impedimenta differens: siue ob timorem: q̃ barba-
ros ad supplicium cogere formidabat. Itaq; in ipsum redundauit infamia. Nõdum satis firmę res
Pyrrhi in Macedonia erant: quum ipse ad alias rursus spes mentem cõuertit. Cleonymus erat Spar

Cleonym⁹. Are⁹ rex lacedæmoniorum.

tiata regio genere exortus: cęterꝫ q̃ violentus ac suꝑbus videbaẽ, nec beniuolentiam nec fidẽ apud
Lacedæmonios habebat. Itaq; eo excluso, Areum regnare iusserant. Hęc erat vetus eius indignatio
aduersus ciues. Vxorem vero accepit Cleonida Leotichidæ: forma ꝓ̃stantẽ & regio itẽ genere exor
tã. Hęc acrotati Arei filii adolescentis insano amore correpta, tristes ac infames nuptias Cleony-

mo pbuit.non enim latuit quenq; Spartiatarum ab vxore spretus. Sic igitur domesticis rebus simul & publicis infensus, ira atq; indignatione concitus, Pyrrhū contra Sparten induxit.xxv.peditum, duo milia equitum, elephantos.xxiiii.habentem. Itaq; ex magnitudine apparatus statim constitit: nō Cleonymo Spartam, sed Peloponnesum totā sibi affectare:q̄q; verbo quidē Lacedęmoniorum legatis apud Megalopolim negauit. Ait enim se venisse: vt ciuitates ab Antigoni dominatu liberaret:seq; natos suos minores ni quid phibeat, Spartā missurum:vt Laconicis moribus erudirent, & hoc pre cęteris haberent regibus. His simulationibus obuios decipiens q̄primū Laconicam attigit, prædam & rapinam late exercuit. Incusantibus aūt legatis, q̄ nō indicto bello eos inuasisset: At nec vos inquit Spartiatæ qd facturi estis aliis pnuntiatis. Inde Lacedæmonia exercitum mouit:quā quū Cleonymo placeret primo aduentu inuadere, verit⁹ (vt ferunt) Pyrrhus, ne milites vrbem noctu ingressi diriperent, exercitum continuit:inquiens hoc postridie se facturum. Ea dilatio ciuitatem seruauit.nā Spartiatæ qdē pauci erant & imparati. Areus ipse nō aderat sed in Creta Cortyreis bellantibus auxiliū tulerat. Pyrrhus igit neminē sibi repugnaturum existimās, iuxta vrbem castra posuit. Cleonymi vero domū amici cliētesq; sic ornauerant ac parauerant:q̄si Pyrrhus apud eum cœnaturus esset. Per noctē Lacedæmonii primo decreuerant fœminas oēs in Cretam mittere:sed ipsæ contradixerunt.quarum Archidamia cum gladio in senatum venit viros iurgata, si viuendum fœminis putent:Sparta euersa. Deinde contra hostiū castra vallū ex curribus facere statuerūt: vnde stationem ab impetu elephantorum tutā habētes resistere possent. Hoc facere incipientibus, venerunt virgines, ac mulieres vna cum senioribus:vt sibi id opus conficiēdum relinquerent:eos vero q pugnaturi erāt, quietē agere corporaq; curare iuberent. Ipsæ insup tertiam partem fosse fecerunt. erat latitudo sex cubitorum: pfunditas quatuor:longitudo octo plethron: vt Philarchus scribit:vt vero Hieronymus aliquanto minor. Postridie summo mane quū hostes mouerētur, mulieres arma telaq; viris ministrantes, pugnare viriliter hortabantur: Vt dulce quidem in oculis patriæ vincere:p̄clarum vero in manibus matrū ac fœminarum interire. Cleonys autem seorsum ab aliis laqueū parauerat:ne vrbe capta in potestatem Clæonymi viua peruenirет. Pyrrhus cū robore armatorum in ipsa fronte aduersus confertos Spartiatarum clypeos per ipsum aggerem haudquaq̄ satis firmū pp̄ter recentiā operis, impetum fecit. Ex alia parte Ptolemæus filius cum duobus milibus Galatarum atq; Chaonum delectorum repleta fossa, currus transgredi nitebatur. Currus alte defossis in terram rotis & inter se connexi non solum transire conantibus aditum non permittebant:sed & Lacedæmoniis grauem ac difficilem defensionem reddebant. Sed quum Galatę rotas euellere, & in flumen trahere conarentur: conspicatus periculum Acrotatus adolescens per vrbem discurrit:secūq; trecentos homines rapiens Ptolemęum minime hoc suspicantem p quandam conuexa abiens circūuenit:extremosq; adortus, ab oppugnatione valli in se pugnam vertere coegit: impeditos inter currus & in fossas ruentes magna cæde propellit. Spectauerant seniorum & mulierum turbæ Acrotatum egregie pugnantem. Itaq; quum paulopost per vrbem ad stationem suam reuerteret sanguine madens, & victoria exultans, celsior sane ac pulchrior Lacænis videbatur:& Cleonydis inuidebāt amori. Suorum vero nōnulli sequebant: clamātes vade age Acrotate:tibi habeas Cleonyda. Modo quoq; probos natos patriæ crea. Ab ea etiam parte qua Pyrrh⁹ erat multi ex Lacedæmoniis egregie pugnarunt: & in primis Philius post plurima fortitudinis opera & magnam hostium cædem, quum sentiret multitudine vulnerum se deficere, loco suo altери tradito, inter suos cadere prouidit:ne corpus eius hostes haberent. Nox tandem oppugnationē diremit. Ea nocte per quietem Pyrrhus talem habuit visionem. Videbatur sibi Lacedæmona fulminibus a se missis percussam conflagrare totam: seq; ob id factum mire lætari. Præ gaudio itaq; excitus e somno, milites arma capere iussit:& amicis somnium enarrauit quasi vrbem expugnaturus:cui quum alii vehementer assentirent:congauderentq;: Lysimachus non placere sibi visionem respondit:sed veteri se ait:ne quemadmodum loca de cœlo tacta remanent auia, sic Pyrrho ingressus in vrbem denegari a diis immortalibus ostendatur. At Pyrrhus hæc vt vana atq; indocta aspernatus, fiducia plenus, luce prima milites in oppugnationem adduxit. Lacedęmonii virtute mirabili resistebant:& aderant mulieres tela vina & cibaria ministrantes, vulneratosq; suscipientes. Macedones q cum Pyrrho aderant, fossas implere materia armisq; & cadaueribus inuectis conabantur. Ad hoc quum Lacedæmonii concurrerent: cernunt Pyrrhum inter currus ipsos equo prouectum, magna vi anniti: vt vrbē irrumpat: Clamore ab ea parte exorto, & concursu in eum facto, dum adigit equum in hostes Pyrrhus, Cretensi telo sub ventre equus percutitur:quo ex vulnere cōcitus, moribundus in loca ardua ac lubrica Pyrrhum prostrauit. ex hoc & cętera cessauit pugna. Sperabat tamen Pyrrhus Lacedæmones qui pene omnes vulnerati, & complures mortui erant, remissuros tandem animos. Sed bona eius vrbis fortuna, siue hominum virtutem experiri, siue quā tam haberet potestatem ostendere volens, quum iam parum spei Lacedæmoniis superesset, Aminiam Phocensem vnum ex ducibus Antigoni cum militibus conductis ex Corintho auxilium ferentem adduxit. Nec multo post Areus rex his cognitis, ex Creta propere rediit: militum duo

Pyrrhus Spartam aggreditur.

Archidamia fœmia Laconica

Mulieres sptanę quā tu tādę patrię operam nauarint.

Cleonys

Acrotatus Arei regis filius strenue pugnans.

Pyrrhi visio p somniū.

Aminias Phocēsis āti goni pfect⁹

milia secum ducens. Itaq mulieribus domum remissis, nec amplius eis permissa defensionis cura, & senioribus q arma necessitate cogente acceperant dimissis, ipsi pugnā susceperūt. At Pyrrhū maior habebat cupiditas ob ea quę supuenerant auxilia vrbis expugnandę. Sed quum nihil pficeret: multis plagis acceptis: tandē ab oppugnatione destitit: prędaq ex agris abacta ibi hyemare cogitabat. Sed fatū vitari nequaq̄ potest. in Argo enī Aristei contra Aristippū factio erat. Quum ergo Aristippus Antigoni amicitia frui videret: Aristeus Pyrrhum vocare in Argos pperabat. At Pyrrhus alias spes ex aliis semp inuoluens, & successibus qdem ad alia capessenda elatus, quæ autē aduersa euenerant aliis corrigere & emendare cupiens, nec vincens nec victus quietem agere sciebat. confestim igitur Argos contendit. Areus multis insidiis dispositis, viaq qua maxime difficilis erat occupata, Galatas & Molossos qui extremū claudebant agmen lacessebat. Pyrrho ex sacris rite pactis dictum p aruspices erat: iacturā cuiusdā ex necessariis ea die cauendam esse: sed ex rpe ob tumultum mente seductus, iussit Ptolemęum filium laborantibus auxilium ferre. ipse propere angustiis exercitum educebat. Acri autem pugna circa Ptolemęum exorta delectorum Spartiatarum quorū dux erat Eualcus, & inuicē implicatis, Croesus quidam Cretēsis vir, robustus ac manu promptus, ex obliquo discurrēs, acriter pugnātem adolescentem transuerberat: prosternitq. Ad cuius casum quū fuga suorum facta esset: sequentes Lacedęmonii vincentesq in aptam planitiē parum caute se effuderunt. In eos itaq Pyrrhus audita filii morte, dolore & ira incensus, se cū equitatu Molossorum conuertit. Ipse ante omnes prouectus, cæde ac sanguine Lacedęmoniorum cuncta repleuit: semper quidē inuictus ac summus bello vir: sed tunc priora oīa fortitudinis opera longe supergressus. Citato aūt in Eualcū equo parų obfuit: quin Eualcus q obliquus erat, manū Pyrrhi qua habenas tenebat amputaret: & certe ipsas habenas pręcidit. Sed Pyrrhus quum illum transfodisset: ex equo psiluit: ac pedes dimicans, totam super vno Eualco pugnantem delectorų cateruam occidit. Per hunc modū magno stetit Lacedęmoniis cupiditas ducū: qui quum finem iam cepisset bellum, gloriam vincendi sequebantur. Pyrrhus vero quasi lustrationē quandam filio soluisset: & funebre splendidum celebrasset certamen: magna doloris parte in vltione relicta: Argos cum exercitu contendit. Cognito aūt Antigoni aduentu, qui arduis locis supra planitiē insederat, ipse circa Naupliam castra posuit. Sequente vero die: per caduceatorem ad Antigonum missum: vt in campum descenderet & pugna decerneret prouocauit. Ad hæc Antigonus respondit: militiam suam non magis armorų q̄ tepo͞rų eē: Pyrrho autem si vitę suę tędeat, satis multas vias ad interitum patere. Ambobus aūt oratores ex Argo venerunt: rogantes vt vrbem dimitterent: ad neutrum eorū pertinentem: ambobus amicā. Antigonus verbis eorum motus: filiū suū obsidē Argiuis tradidit. Pyrrhus autē pmittebat qdē se abiturum: sed quum fidē nō haberet eius promissio suspectior erat. Hic dum sacra faceret Pyrrhus: capita boum iam recisa, linguas cum gemitu emittere conspecta sunt. In Argo aūt Lycei vates cucurrit, clamitans cęde & cadaueribus plenam vrbem se videre. Per obscuram noctem Pyrrhus mœnia subiens per portam quam diampares vocant apertam sibi ab Aristeo, Galatas in vrbem præmisit. & fuit silentium quoad forum Argiuum occuparunt: nec qc quā Argiui senserant. Sed quum tandem elephantos adductos porta non caperet: atq ob id turris ablata reponeretur: & vtpote in tenebris mora ac strepitus fieret: Argiui rem sentientes, ad clypeum & alia munita vrbis loca concurrunt, missoq ad Antigonum nuntio, ipsum in vrbem vocarunt: qui veniens prope mœnia subsedit. Milites autem & filium cum valido præsidio in vrbem transmisit. Venit etiam Areus Lacedæmonius mille Cretenses ac Spartiatas secum agens. Et simul omnes in Galatas impetu facto, haud segniter conturbarunt. Pyrrhus autem cum clamore vrbem ingressus, quum a Galatis alacriter reclamaretur, coniectans laborantium ac trepidantium esse signa, properare suos iussit: per cloacas & aquæductus, quibus vrbs plena est, cū summo periculo equites impellēs. Erat aūt maxima incertitudo viarum atq clamorum: errorésq: vt in nocturno prælio: p loca arcta atq icognita. nec vlla ducum moderatio aut opa ptę tenebris & ambiguitate esse poterat: sed perstabant ambo diem expectantes. Quū itaq iam illucesceret: Clypeus armis hostilibus refertus, ipso aspectu Pyrrhum deterruit: & simul in foro inter cætera ornamenta lupum æneum & taurum quasi pliantes conspicatus perhorruit: veteris oraculi memor: sibi fatum impendere extremum: quum lupum cerneret aduersus taurum pugnare. Hæc Argiui ob antiqui facti memoriam sculpta in foro habebant. Nam Danao primum eas partes adeunti lupum afferunt visum aduersus taurum pugnantem. posuisse vero se lupum: qui aduena incolas inuaderet. sic pugnæ spectato euentu, quum lupus vicisset Apollini vouisse Lyceo: ac subinde rem capessentem superfuisse Gelamore qui tunc Argis regnabat expulso. Hęc erat causa cur in foro Argiuo lupi ac tauri imago posita esset. Ob illorum igitur aspectum Pyrrhus, & simul q̄ ea quæ sperauerat non procedere cernebat, turbatus, pedem referre statuit: sed quum angustias portarum formidaret: ad Helenum filium qui cum magna manu extra mœnia sedebat mittit: vt & murum diruat & exeuntes excipiat: tuetúrq. Dum vero properat ac trepidat is qui missus erat: nec quicquā recte nunciat: adolescens per errorem cum reliquis elephantis & militibus delectis per portas auxi-

Fatum.

Pyrrh⁹ nec vincēs: nec vict⁹ quietē agē sciebat

Pyrrhus q̄ fortiter & strenue pugnaret. Eualcus a Pyrrho trāsfossus.

Pyrrhus atgos cōtēdit

Argos nocte Pyrrh⁹ ingreditur.

Lupū & taurū in Argiuorū foro q̄si pliantes Pyrrh⁹ cernēs exhorruit.

lium patri laturus denso agmine ingreditur. Iam Pyrrhus retrocedere cœperat: & q̃diu forum per misit copias subdere, egregie hostes repulit. Sed postq̃ ex foro in angiportum quo ad portam iter erat descendit: in hoc hi qui auxiliũ ferre veniebant obuiam facti, eius subductionem impediunt. Nam & partim eo clamãte nõ exaudiebant: partim etsi parere vellent ab extremis venientibus im pellebantur: & maximus elephas in ipsa porta casu ex transuerso pstratus exitum phibebat: alter vero ex his qui iam intrauerãt cui Victoria erat nomen, pstratum vulneribus gubernatorem reci pere quęritãs, se inter eos qui pedem referebãt admiscuit: hostes & amicos pari impetu cõculcãs: donec repertũ gubernatoris cadauer pboscide sublatum, ac dentibus ambobus susceptum repor tauit: ac veluti furens obuios quosq̃ necabat. Sic ergo inter se pssis & cõplicatis nihil agi poterãt: sed tota multitudo veluti in vnũ corpus cõflata erat, nec vlla pugnãdi repugnandiue facultas da batur. Si gladius promptus aut hasta deflexa erat: p multitudinem eximi nõ poterat: nec in vagi nam reponi. ac p eum modum nõ in hostium, sed in suorum tela compulsi necabantur. Pyrrhus igitur quum hunc æstum fluctuationemq̃ videret: insigne quo galea eius conspicua erat detra ctum cuidam ex amicis tradidit: Ipse aũt equo cõfisus in eos qui insequebantur hostes impetum fecit. Ibi hasta pcussus, quũ p thoracẽ nõ magnum nec mortale vulnus accepisset, in percussorem (is erat Argiuus: nec claro natus loco: sed pauperis aniculæ filius) equum adegit. Mater forte de super vna cum cæteris fœminis pugnam spectabat: quæ cognito filii periculo, & ob id formidãs, ambabus manibus tegulã sublatam in caput Pyrrhi dimisit. Eo ictu casside pcussa & spondylis se cundum ceruicem attritis, lumina eum defecerũt: p lapsisq̃ habenis, ab equo delatus iuxta Lyci ni monumentũ incognitus fere omnibus cecidit. Sed zopyrus qdam antigoni miles duobus aut tribus comitatus quum ipsum cognouisset, in vestibulũ quoddam protraxit incipientem iam se ex ictu recipere. Ibi quũ zopyrus ceruicẽ incisurus gladium eduxisset: ita torue ipsum prospexit Pyr rhus, vt illum ad tremorem pręmetu compelleret: nec recte sed ad os & mentum vix tandem cer uicem secaret. Iam res pluribus nota erat: quũ Alcyoneus Antigoni filius adiẽs caput petiit, qua si cogniturus: idq̃ acceptum ad patrem ferre pperauit. Is tũc vna cum amicis sedebat: qui postq̃ caput aspexit cognouitq̃, filium baculo percussit: ac repulit: barbarum & pollutũ appellans. Ip se chlamyde ante oculos obducta lachrymauit: Antigoni aui & Demetrii patris recordatus dome sticorum exemplorum volubilis fortunæ. Caput itaq̃ & corpus Pyrrhi magnifice cremauit. Quũ vero Alcyoneus sordidatũ conuenisset Helenũ: eumq̃ benigne & humaniter patri adduxisset: con spiciens eũ Antigonus, Melius inquit nunc q̃ prius a te factum est fili: sed ne nunc quidem satis: q hanc vestem nõ abstuleris, ob quã nos qui vicisse videmur magis dedecorat q̃ se. Post hæc adole scentem complexus ad ptiorem habitum ornatũq̃ restituit: & in Epirũ remisit. Erga amicos quo q̃ Pyrrhi benignus fuit: castrorum atq̃ exercitus vniuersi potitus.

Pyrrh⁹ ictu tegulę a fœ mina deie ctæ occidit in Argo.

Antigon⁹ viso capite Pyrrhi la chrymauit.

Helen⁹ Pyr rhi filius ab Antigono benigne ex ceptus.

CAII MARII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO PER GVARINVM VERONENSEM VERSA. VEL VT NONNVLLI CODICES, PER ANTONIVM TVDERTINVM. NE QVIS LABO RIS SVI FRVCTV FRAVDETVR.

Aij Marii, quẽ admodũ Neq. Qu. Sertorii, q Iberos in ius ditionẽ q̃ populi. Roma. re degit, neq̃ L. Mẽmii, qui Corinthum deleuit, tertium no men dicere non possumus. Nam A chaicus huic, vt Aphricanus Sci pioni, vt Metello numidicus, ex re gesta cognomẽ fuit. Ex quo magno pere Posidonius reprehensione di gnos putat eos, q censent tertiũ no men Romanis pprium esse: vt Ca

Tertiũ no mẽ q nõ ha buerũt.

millum, vt Marcellum, vt Catonē. Nā q tm̄modo duobus noībus nuncupantur: noīe carerent. Erat autē: q hac ratione rursus ipse sine noīe mulieres esse voluit. Nulli. n. mulieri primū nomē, qđ ꝑ priū apud Romanos Posidonius esse arbitrat, īponitur. Alii autē cōe nomē a cognatione dixerūt: vt Pōpeios, vt Mallios, vt Cornelios: tanq̄ si qs Heraclidas & Pelopidas diceret. Hoc vero de noīa tū ab epithero, ex rebus gestis, vel ex natura, vel ex aliqua figura & passiōe corpis īpositū est: vt Matrinū, & Torquatū, & Syllā: vt est cognomē Grypus & Callinicus. Ad hæc mala cōsuetudo multa conata est. Marii statuā marmoreā multā ꝑ se ferētē rigiditatē ac acerbitatē morib⁹ ei⁹ similē apud Rauēnā vrbē, q̄ in Gallia sita ē, vidimus. Nā durā atq̄ bellicosum animū ei natura effinxerat. Qui quū magis ad rē militarē, q̄ ad rēp. se cōtulissent: intēperātē aīm vbi poterat habuit. Fert qdē, neq̄ literas græcas didicisse: neq̄ vllus in studiis grçcis ꝑceptoribus vti voluisse: tanq̄ ridiculū esset: literis quarū magistri aliis seruirēt operā īpendere. Postq̄ scdm triūphū egit, in tēplo quodā rē diuinā fecit: & græca spectacula adhibuit: q quū in theatrū venisset: solusq̄ sederet: stati rē absoluit. Quēadmodū igit Plato Xenocrati philosopho q tristior natura videbat, sæpi⁹ dicere cōsueuerat, O felix Xenocrates rē sacrā lætitiæ age: ita si qs Mario ꝑsuaserit, græcis musis & lætitiæ sacra facere, & nō rei militari & reip. indigne fecerit: pp innatū impandi amorē, & aī deformitatē, atq̄ ꝑstāriā: & in acerbā & durā senectutē tāq̄ in scopulū nauē frāgeret. Hęc ꝑfecto stati in reb⁹ ab eo gestis ꝑspecta sunt.

Marii statua rauēnæ sita.

Marius grçcas lras cur nō didicerit

Marii ob scurā genus

Marius bellicosum hostē corā Sci piōe tūc im patore iter fecit.

Marius lōge obscuro genere ortus: patrē Mariū, matrē Fulciniam, paupes hoīes atq̄ mechanicos hūs, & qn̄q̄ in vrbē ꝑficiscēs, ex studiis vrbanis degustauit. Reliquo tpe in villa Ciuernate, q̄ erat ī agro Arpinati, vitā ab vrbanis lautisq̄ viuēdi morib⁹ alienā, sed modestā & priscis viuēdi institutis egit. Quū primū in Hispania militaret, Scipiōe Aphricano Numantiā obsidēte & fortitudine cæteris adolescētibus præstaret: Scipionē ei⁹ ꝑstātia minime latuit: q illū egregia forma virū apud se recepit, & corruptā ob delitias rei militaris disciplinā emēdauit. Fert Mariū cū bellicoso hoste manū cōserētē, illū añ ora īpatoris cōfecisse. Quapropter alias dignitates sub Scipione cōsequutus ē. Quū qn̄q̄ post cœnā de impatoribus sermo heret: & qdā expn̄tibus, siue serio, siue ioco Scipionē interrogaret: quē talē ducē post illū Ro. populus habiturus esset: Scipio leniter ꝑcusso Marii humero, hūc inqt: hic ꝑstāri virtute erit: nā magnā de se in adolescētia expectationē exhibet: ab ipsius. n. cunabulis futurā augutamur virtutē. Fert hac Scipiōis voce tāq̄ diuino quodā oraculo Marium in magnā spē erectū, in rēp. aīm applicuisse: & tribunatū Cęcilio Metello, cuius in domo ipse a pueritia ac pr̄ eius ministri fuerāt, magno studio & cura fauente, sortitū fuisse. In tribunatu vt potentū vires in reddendis suffragiis ac in magistratib⁹ designādis auferret, legē quādā de ambitione suffragiorū ferente, cōsul Cotta obuersans senatū, ꝑsuasit: vt cōtra legē certaret: & Mario ne legē diuulgaret edixit. Quū legē Mari⁹ ferret: nec tāq̄ adolescēs se haberet: a nemineq̄ virorū illustriū ad capessēdā rēp. fauorē iniisset: Cottā a snīa sua desciscentē nō tulit: sed quū sibi magnū aīm vendicaret: quē exinde res ab eo gestę oñderunt: minatus est. Cottā in carcerē cōiecturum: nisi in snīam suā cōcederet. Quū ad Metellū cōfugeret Cotta: & snīam illi⁹ peteret: Metellus assurgēs orōnē ꝓ mēte cōsulis habuit. Marius quū emitteret lictorē, iussit Metellū in carcerē detrudendū. Ille quū appellaret, & ꝓuocaret ad cęteros tribunos: neminē exorauit. Senatus aūt frequens decretū sua authoritate firmauit. Marius multo splēdore ad populū egrediēs, quū neq̄ terrore, neq̄ reuerētia flectendus videretur: & terribilis aduersus senatum insurgeret: studeretq̄ aurā atq̄ fauorē populi cōseq: legē sanciuit.

Scipio Mariū post se ducē futurū augurat⁹ ē.

Mari⁹ & pater ī Cęcilii Metelli domo mistri fuere.

Mari⁹ trib. plebis fuit. cotta cōsul

Verum aliud gubernandę reip. genus agressus, statim hanc gloriam commutauit. Nam quum lex ferretur de diuisione frumenti: ciuibus sese opponens, vtriq̄ legi pari potentia fortiter operam suam adhibuit: tanquam nemini prçter æquitatem gratificaturus esset. Post tribunatum maiorem ædilitatem petiuit. Duo enim erant ordines ædiles: vnus in quo ipsi ædiles in iure dicēdo sellis curuos pedes habentibus vtebantur: & hic nomen magistratus retinebat. Secundum ædilem popularem magistratum appellabant. Eodem die de vtroq̄ magistratu eligendo suffragia habebantur. Marius habita repulsa a maiori magistratu, statim assurgens alterum petiuit. Quum arrogantiæ ac coutumaciæ crimen subiisse videretur, omnes ab animi sui sententia desciuerunt. Ita vno die, quod nulli alteri acciderat, bis repulsam habuit. Hæc res non parum eius animi altitudinem fregit. Paulopost quum ꝑturam peteret, paululum abfuit, quin repulsam habuisset. Quum autem vltimus esset qui per suffragia mitteretur: de ambitu q̄ suffragatores donis corruperat damnatus est. Huius rei coniecturam suspitionemq̄ maximam prębuit Casius Sabaconus minister: qui intra cancellos inter suffragia ferentes conspectus est. Nam Sabacus familiaritate Marii plurimum vtebatur. Accitus igitur a iudicibus, inquit calore sitiens aquam frigidam petiisse: & ad seruum poculum habentem venisse: deinde statim quum bibisset abiisse. Quare a censoribus post ea e numero senatorum deiectus est. dignus quidem videbatur, vel propter mendacium, vel propter intēperātiā dānari. Contra Mariū Caius Herēnius testis adductus, inquit non de more patrio esse patronum aduersus clientes in testem adduci. Verum a lege patronos hac necessitudine esse exclusos. Sic enim Romani tutores appellabant. Nā parētes Marii ipsumq̄ Marium Herenniorū familiæ clientes fuisse ferebatur. Dubitantibus iudicibus de hoc testimonio, Marius contra Herennium in-

Ædilium duo erāt ordines.

Marti⁹ ędilitatē petēs vno die bis repulsā habuit.

Mari⁹ & parentes eius

quit: Qũ primum incõsulto clientem dixit, nõ omnino vera oratione vsus est. Non enim omnis magistratus tutores excludit atq; familiares & genus absoluit: sed de sella curuos pedes habente lex lata est. Verũtamen primis diebus quũ minus secunde causa Marii succederet: & aduersos iudices haberet rãdem existentibus suffragiis paribus, pter oĩum opinionem, iudicium euasit. In ptura mediocres laudes consequutus est. Post pręturã vlteriorẽ Hipsaniã sorte assequutũ fert: & eam puinciam, quæ prędandi assuetudine iam plena ferarũ facta & in solitudinẽ redacta erat, a pdonibus extersam reddidisse: & tunc Iberos prædari non amplius honestum putauisse. Quũ remp. tractaret: neq; diuitias, neq; eloquẽtiam, quibus q tũc primi in vrbe erant populũ ducebãt, cõparauerat. Ipsam autẽ animi altitudinẽ ingens eius studiũ ac sollicitudinẽ in rebus gerendis, & dexteritatẽ morũ, ac affabilitatẽ in prẽsandis dextris inter cõuersandum cum plebe, quę in studio quodam reposita ciues arbitrarent, ad vires honorifice auxit. Quare clarissimas nuptias sibi cõparauit: & Iuliã insigni familia Cæsarũ ortam in vxorẽ duxit: cuius Cæsar, qui postea seditione ciuili inter Romanos potẽtia & authoritate oĩm longe clarissimus fuit, sororius nepos erat. Hic Marium vt in rebus ab eo gestis scriptum est, ppter familiaritatẽ adamauit. Temperãtiã tolerantiãq; fuisse in Mario asserunt. Exẽplum est q quũ ex ambobus cruribus laborare: & plena varicibus haberet: ferretq; ægro animo illaꝝ deformitatem: medicũ sibi ad alteꝝ crurum accersiuit: & haud ligatus inter medẽdum nec se mouit, nec suspiria emisit: sed cum tacitus fixisq; oculis ad inscipiẽdum pstaret, motas quasdã doloꝝ inter incidẽdum pferre nõ formidauit. At medico alteꝝ crus curare volenti, minime assensum pbuit: dicẽs iterũ subire dolorẽ indignũ arbitror. Postq̃ Cæcilius Metellus aduersus Iugurtham consul factus est, pretorẽ Mariũ in Libyam legatũ adduxit: cũq; in maximis rebus amplissimisq; bellis suscepit honorẽ. Metelli colore quẽadmodũ cæteri: & apud illum remp. agere noluit: indignũ putãs sub Metello legatiõis officio fungi. Verũ sub ipso importunissimo tpe & in maximo rerum speculo oẽm eius probitatẽ ostẽrauit: & multa in ipso bello discrimina subiens nullũ ex magnis laboribus exhorruit: nullũ ex paruis sui indignũ existimauit. Sed quũ pstantes viros cõsilio & prudẽtia excederet: & cum militibus vltra frugalitatẽ & dignitatẽ rationẽq; rei familiaris suæ, magnificẽtia certaret: multũ ab illis beniuolentiæ sibi cõparauit. Quoslibet labores aggredi. onus ea cõmunicatione voluntariũ efficitur. Videtur eni vim atq; necessitatem auferri. Iocundissimũ qdem Romanis spectaculum erat: Impatorem panẽ eũdem edere cum militibus: more oĩm vel in solo iacere, vel pratis, vel in obiiciendis aggeribus præstando opam suam vna cõuiuari. Magis eni admirant duces piculis ac laboribus participantes: q̃ pecunias honoresq; distribuentes: & maiori amore in eos afficiunt, q vnum laborẽ inire volunt, q̃ in eos qui torpori se dedunt. Quũ Marius rem militarẽ hoc modo ageret: & milites beniuolentia afficeret: repẽte nomẽ & gloria eius per Libiã, Romãq; cucurrit. Nuntiabãt enim milites Romanis p literas nũq̃ finẽ habitura bella cõtra barbaros: nisi. C. Mariũ cõsulẽ crearẽt. His rebus vehemẽter Metellus angebat: & pserum eo qđ in Turpiliũ actũ est. hic eni vsq; a parẽtibus hospes erat Metelli: & qñq; militans principatũ & curã architectorũ gerebat: Vacãq; vrbem maximam psidio custodiẽdam sumens, nulla in re ciues molestia affecerat. Sed quum putaret vsui fore sibi mansuetudinem atq; humanitatem: eo inscio ciues Iugurthæ vrbem tradidere: Turpilium vero illæsum saluumq; dimisere. Quare in Turpilium pditionis accusatum Marius vnus inter eos qui laturi de illo sententiam erãt crudeliter agẽs, plurimos ex aliis irritabat: vt cõtra voluntatẽ Metelli Turpilio mortem decernerẽt. Paulopost quũ appareret Turpiliũ falso accusatũ: ab aliis vna cũ Metello, Marii conatus grauiter ferebant. Marius vero lętus quũ solus instaret, nõ erubuit dicere, se malũ hospitibus pniciosum Metello numẽ alliturũ. deinde aptas inter eos inimicitias exercebãt. Fert Mario psenti Metellũ tanq̃ impetũ facturũ dixisse: tu nos iniuria afficis o generose. Romã traiicere paras & cõsulatũ petere? nõ satis tibi est si huius mei filii cõpetitor futurus sis? Erat tũc filius Metello valde adolescens. Sed Mario vt Romã peteret studente, postq̃ Metellus magnã tpis intercapedinẽ obiecit, quũ iã duo & decẽ dies interessent ad petẽdum cõsulatũ, ipsum dimisit. Marius aũt celeribus itineribus p triduum & vnã noctem a castris ad mare profectus, anteq̃ nauigaret, rem diuina peregit Tunc vatem dixisse ferunt: fortuna secundas res magnitudine incredibiles oĩq; spe meliores Mario postendit. His verbis Marius lætitia effectus, animi magnitudinẽ extollebat: & mare quatuor dierum cursu legens, cõfestim a populo qui eius desiderio tenebatur conspectus est: & a quodam tribunorũ plebis ad populum ductus multis contra Metellũ calumniis magistratum petiit. Consul designatus, inquit se vel moriturum: vel viuum Iugurtham capturum. Postq̃ orationẽ splendidam habuit: statim copias ad bellũ parauit: & pter legem atq; cõsuetudinem, seruos & rei familiaris tenuitate laborantes, quos superiores imperatores tenuerãt, cõscripsit: & armis coꝝ qui minus idonei ad res videbantur, strenuis hominibus traditis pretium illis pro cuiuslibet sñia deposuit. Hæc sane ad multam calumniã Mario fuere. Audacia verba quę superbe cõtumelioseq; a Mario effundebant, optimates tristitia afficiebant. Nam exclamabat Marius: molliriẽ nobilium diuitiisq; rapere cõsulatũ: seq; pprĩis vulneribus: nõ mõumẽtis mortuoꝝ neq; alienis imaginibus glo

Heremioꝝ cliẽtes fuere Marius prętor fuit.

Mari⁹ Iuliã vxorem habuit.

Marius ex ambobus cruribus laborãs tẽperantiam & tolerãtiam ostendit.

Marius cõsul factus.

Albinus & Bestia viri claris familiis orti.

riatum. Et quũ Albinũ & Bestiã, viros ex claris familiis ortos, sed eosdẽ imbelles & propter imperitiam errantes, q in Lybia infeliciter dimicauerãt, appellasset: inqt astãtibus: nũ arbitrarent Albini & Bestiæ ꝓgenitores optauisse insanos ignauosq; nepotes poti⁹ q̃ se reliq̃sse: cẽsendũ illos nõ ꝑp generis claritatẽ, sed ꝑp virtutẽ & egregia facinora gloriã cõsequutos fuisse. Hęc nõ temere, neq; petulãter a Mario dicta sunt: neq; frustra inimicitias cõtra potẽtiores exercere volebat. Ad populus q senatus iniuria lætabatur, insolentia verboꝝ Marii animi magnitudinẽ metiens, Mariũ laudibus extollebat: irritabatq; ne vera loqui contra senatũ desineret: & plebi grata perageret. Post in Lybiã

Marius i Libyã traiecit

traiecit. Metellus inuidia victus & animi æger, ꝙ iã ipsius opa confecto bello spoliatoq; oium rerũ Iugurtha nisi corpore, Marius coronã & triũphũ suscepturus veniret: & his quæ contra eum gesserat exacerbatus: illũ ad se concedere non expectauit: sed discedẽs, Rutilio eius legato qui exercitum Mario traderet negotiũ dedit. At in fine reꝝ vltio quædã exorta est contra Mariũ. Nã Sylla gloriã secundarũ rerum Marii quẽadmodũ Marius gloriã Metelli intercepit: Verũ hoc quo pacto contigisset: paucis memorabo: qm̃ in rebus gestis Syllę ea ꝓcipue scripta sunt: quæ aduersus singulos

Bochus Iugurthæ socer.

hoĩes egerat. Bochus qui superioribus barbaris impabat, Iugurthæ filiã suã in matrimoniũ collocarat. Qui quũ bellũ gereret: primescens ne Iugurthæ imperium excresceret, illi non multũ ꝓsidii ꝓstabat: sed suã perfidiam dissimulabat. Postq̃ Iugurtha errando fugiendoq; tandem omnes spes suas in Bocho cõiecerat: & ad illũ supplex confugerat: Bochus pudore potiusq̃ beniuolẽtia, Iugurtham apud se recepit: atq; coactũ tenuit: & ad Mariũ apte audaces & intrepidas literas ꝑ illo transmittebat: sed ei clam insidias tendens, Luciũ Syllã Marii quæstorẽ, q in eo bello multa vtilitatis officia sibi contulerat, ad se accersebat. Postq̃ vero Sylla ad Bochũ accessit: mutata snĩa huius cõsilii pœnitẽtia barbaꝝ cepit: & ꝑ multos dies huc atq; illuc aĩm vertẽs cõsilia agitabat: verũ Iugurthã Syllæ traderet: an Syllã retineret: tandẽ in mitiorẽ ꝑditionẽ declinauit aĩm: & Iugurthã in manibus Syllæ viuũ tradidit. Hinc graues illæ & nefariæ seditiones, quę fere Romã funditus euerterũt primordia habuere. Nã multi q cõtra Mariũ ꝑp inuidiã sentiebãt: Syllæ opa captũ esse Iugurthã ꝑdicabãt. Sylla qdẽ obsignatas a Bocho lras in qbus cauebat, Iugurthã sibi a Bocho traditũ, hñs, his sp cãm suã defendebat: cõtraq; Mariũ ambitiosum hoiem & durũ in odiis exercẽdis, q neminẽ sibi sociũ in glĩa patiebatur, decertabat. Inimici qdẽ Marii, q primas maximasq; belli laudes Metello, secũdas aũt & vltimas Syllæ tribuebãt, in illum vehemẽter agebãt. Itaq; populus qui in primis Marii partibus fauebat, ꝑculsus terrore, Marium deserebat. Veꝝ subiti inopinatiq; ab occidẽte rumores, qui iã oẽm Italiã peragrauerãt, hanc inuidiã, & odia, calumniasq; Marii ꝓpulsauere. In patris quũ copia optimi imperatoris deesset, agitabatur cogitatione ciuitas quẽ cõsulẽ diceret: q tãtã illã belli tẽpestatẽ ꝓfligare posset: quũ nemo ex illis qui diuitiis insignes erant, neq; ex illis qui claro genere originẽ traxerãt, comitia cõsularia adire vellet. Itaq; Mariũ absentẽ, futuꝝ cõsulẽ prædicabant. Sed quũ nuper nuntiatũ eẽt, Iugurthã captũ, adeo fama ingens exorta est de robore & multitudine Teutonoꝝ atq; Cymbroꝝ: vt fidẽ nullã Romani in principio præstitissent. Paulopost rumores subtimidiores veritate oriunt. Nã ferebatur hoium arma ferentiũ .xxx. myriades e domo discessisse. Turbã vero viroꝝ ac mulieꝝ, quę sedẽ atq; vrbes quæreret, in qbus habitare possent, multo ampliorem esse. Quẽadmodũ antea audierant, Tyrrhenũ optimã Italię regionem in ius, ditionemq; suam dirigere atq; diripere. Illi quidem ex eo ꝙ agrum suũ nunq̃ exierant, & remotissima regione decesserant, vnde venirent, quiue essent, non cognoscebantur: qui tanq̃ nubes in Galliam, Italiamq; irruperant. Sed Romani ex eo arbitrabãtur populos Germanicos esse ex his qui ad Boreum oceanum sedẽ haberent: ꝙ homines magno corpore, horrendisq; oculis essent, & ꝙ apud Germanos Cymbri prædones appellarentur. Quidam ferunt Celticam terram propter magnitudinem regionis ab extremo mari ad septentrionalibus climatibus ad orientem versus Meotim fluuium conuersã Ponticam Scythiã attingere: & hinc gentiũ cõmistionem factam esse. hi sedes suas relinquentes quolibet anno veris tempore eos qui antea discesserant petentes, assequentesq; bellando ad multa tempora, ad continens & stabile solum contendunt. Quapropter sigillatim mul

Celtoscythe.

ta nomina exercitus habentes, Celtoscythæ cõmune nomen, postq̃ conuenere, appellabantur. A quibusdam traditum est, Cymmerios primũ a priscis Græcis cognitos non magnam totius fuisse particulam: & hos fugam vel seditionẽ quandam sub Scytis facientes, in Asiam a Meoti flumine, Lydamo duce, traiecisse. At plurimi ipsorum: & illi qui in armis præstantiores erant, ad vltimos populos, qui sunt ad mare extremũ: concesserunt. Hæc regio opaca & syluosa est: & ꝓpter altitudinem ac spissitatem arborum sole omnino carens. Hinc vsq; intra Hercyniorum terram discursum fecere: & cœlum attigere: apud quod polus impetum suscipiens propter inclinationem cœlorum qui vna inclinantur: videtur ab instanti signo, quod in vertice docendarum habitationũ gratia positum est, paululum abesse. Dies breuitate & longitudine pares cum noctibus existentes, tempo

Cymmerii qui & Cymbri.

ra distribuunt. Quare ad scribendas fabulas copia de funeralibus Homero fuit. Hinc hi barbari ad Italiam concessere. Antea enim Cymmerii, tunc autem Cymbri, sed non a regressu appellabantur. Verum hæc coniectura magis, q̃ certa ratione in historiis traduntur. A multis scriptum est:

plures

plures potius q̃ pauciores, eo qđ diximus fuisse, q animo & audacia præstantissimi: & manuũ virtute: ac celeritate: & impetu egregii in bello, fulguri similes videbant̃. Itaq; ipsoꝝ impetũ nemo sustinere poterat. Sed quicunq; illis ecõtrario occurrebãt, ducti vt prędа necabantur. Nam multi magniq; exercitus Romani ac duces, qui vltra Galliæ alpes copias eduxerant, turpiter victi fuerãt. Illi a quibus male pugnatum est, circa Romam copias sparsere. Nam debellatis illis quibus obuiauerant: sublatisq; multis rebus, quæ ad vsum militię essent: statuerunt nusq̃ sedem ponere, priusquã Romã euerterent: atq; Italiam prędando diriperent. Hæc quũ Romanis denunciata essent, Marium multis hortationibus ad cõsulatũ accersierunt: cõsulemq; secundo designauerunt. Et q̃q̃ ꝓpter absentiam lex eum excluderet: & tẽpus, vt iterum assumi ad magistratũ posset, nondũ impleret: populus inuitis omnibus, q ab eius sententia desciuerant: Mariũ adire magistratum voluit. Putabat enim tunc leges nõ pluris esse q̃ antea: neq; pręsentem causam absurdiorem esse ea: ꝓpter quã Scipionem contra legẽ Romani cõsulem fecere: nõ timentes agrũ coꝝ vastari, sed cupientes Carthaginensium regionem ferro: igniq; depopulari. Quũ sic sancitum eẽt: Marius ex Lybia accitus: & cũ exercitu in Italiam delatus, kal. Januariis (q̃bus apud Romanos principia anni inchoantur) consulatum iniit: & triumphum egit: insperatum spectaculum Romanis Iugurtham captiuũ oñdẽs. Quo viuente, adeo varius atq; callidus homo, adeo fortunæ mutationes ferre sciebat: & tantam ĩ se versuriam tantãq; animi magnitudinẽ habebat: vt nemo crederet Romanos illum superare et in potestatem suam redigere posse. sed licet dicere. Quũ in triumpho & pompa duceretur, vt ferũt, tunc animi cõstãtiã retinuit. Cui post triumphum in carcerem deiiciendo quidã vestimẽtũ violenter lacerauerũt: q̃dã vero dũ ornamentũ aureum vi auferre certarẽt, vnam ꝑtem auris dilaniarunt. Detrusus aũt nudus in barathrũ cõspectus est molestia affectus esse: inquiens, O Hercules q̃ frigidum est nostrũ balneũ. Sed hunc sex dies colluctantẽ cum fame: & vsq; ad vltimam horã in spe cõstitutum, desyderio vitæ, condigna pœna suis crudelitatibus cõfecit. In triũpho auri. vii. milia i et tria pondo delata fuisse ferunt. Argenti autẽ non signati. v. milia septingenta. lxxxv. põdo. Numismatum vero drachmas. vii. milia, &. xxviii. myriades extitisse. Post pompam Marius senatũ in Capitoliũ cõuocauit: & siue ignorantia, q eũ mos patrius fugeret, siue q fortuito sic faceret, agrestior in triũphali apparatu fuit. Sentiens autẽ senatũ ęgro animo illud ferre, statim assurgens, suscepta purpura: ad cõcionem rediit. In militia autẽ rite exercitũ cursu: & variis: longisq; itineribus exercuit. Ipse quoq; eadem ferebat: agebatq;, ꝓ ipsa dicta. Quare post hæc quũ labores & iussa imparoris milites libenter aggrederẽtur, muli Mariani vocabantur. Sed q̃dam huius appellationis aliã fuisse cãm ferunt. Quũ enim Scipio eo tp̃e quo Numãtiam obsederat: vellet nõ solum arma & equos, sed etiam mulos & currus militibus tradere: vt omnia: & exercitata: & parata haberent: Mariũ dixisse ferunt: pulcherrimũ equũ ac mulum ab eo nutritũ, qui bona valetudine ac cõsuetudine robore q plurimũ aliis præstaret, se habere. Hæc sentiente imparore: multotiesq; dicta referẽte: milites aliquem laudare volentes, qui assiduos labores ferret atq; aggrederetur, mulum Marianũ illum vocitabãt. Sed videt̃ bonã fortunã magnopere Mario aspirasse. Nam barbaris tanq̃ reflexum aliquem impetũ facientibus: et prius in Iberiam ruentibus, Mario tp̃s ad milites exercendos: animosq; ad audaciã cõfirmandos datum est. Qđ autẽ maximũ est, qualitatẽ animi sui militibus ostendit. In principio grauitas eius atq; seueritas in puniendo: neq; errare: neq; inobedientes esse milites assuefecit: & vna cũ iustitia salus apparuit. At vehemẽtiã atq; vocis aspiratẽ & acritatẽ vultus, qua paulatim Marius effingebat milites, nõ sibi, sed hostibus ad terrorẽ fore aĩo induxerũt. At magnopere militibus placuit æq̃tas illius in iudicando. de qua illud exẽplũ legit̃. C. Lucius eius ex sorore nepos cõstitutus in ordine principatus sub eo militabat: q ad alia vir haud improbus videbatur. Hic pulchritudine captus, adolescẽtulũ quendã noĩe Treboniũ sub eo merentẽ adamabat: cuius aĩum cũ multoties tentauisset: neq; eo potiri posset: tandẽ noctu misso ministro, Treboniũ ad se accersiuit. Adolescẽs accitus cũ nõ liceret nõ parere iussis sui ducis, Caiũ adiit: q intra tentoriũ ad cũ ductus: illũ violentiã afferre conantẽ stricto gladio interfecit: Hæc Mario absente facta sunt. Quum rediisset, iudicii diẽ Trebonio dixit. Postq̃ aĩaduertit Trebonius a multis se accusari: neminẽ autẽ cãm suam agere: ipse audacter assurgens: rẽ oẽm exposuit: testimoniaq; habuit: q̃bus afferebat̃ se multoties Lucii voluntati obstitisse: & quũ magna dedisset, nullo modo sui corporis copiam præstitisse. Admiratione captus Marius, iussit ꝓ virtutis remuneratione: coronã patriã afferri. Ipse illa suscepta, Treboniũ coronauit: tanq̃ in tempore pulcherrimis exemplis indigente; pulchrũ facinus peregisset. Hoc Romę denũtiatũ ꝑmultũ animos ciuiũ ad consequendũ tertium consulatũ cõmouit. Et quũ barbaros verno tp̃e adfuturos expectarẽt: nolebant Romani ꝑ vllum aliũ imperatorẽ: q̃ ꝑ Mariũ contra illos dimicare. At non ita celeriter, vt opinio ferebat, barbari Romã petiere: sed iterum tempus consulatus Mario cessit. Quũ iam comitia consularia instarent: & eius collega diẽ suum obiisset: relinquens in castris Manlium Acilium: ipse Romam cõtendit. Multis bonis viris cõsulatum petentibus. L. Saturninus, qui magnus in populo princeps erat, & quem Marius venerabatur, pro Mario ad consulatum eligendo orationẽ habuit. Quum Marius fugiendorum laborũ

Obuiauerant.

Marius secundo consul designatur.

Marii triũphus.

Iugurtha ĩ triumpho ductus: & ĩ carcere defunctus.

Muli Mariani.

Caius Lucius Marii nepos.

Trebonius adolescens. Caiũ sibi vĩ afferre volẽtem interfecit.

Marius corona donauit Trebonium.

Mari⁹ tertio consul.

gratia magistratum recusaret, tanq̃ non indigeret: proditorẽ patriæ Marium dixit: ꝙ in tanto re
rum periculo imperium renueret. Sed nõ latebat audiẽtes Saturninum haud ꝑsuasum ficta ad Ma
rium proloqui. Verũ quũ populus Romanus ꝑspiceret: ea tempora Marii fortitudine & fortuna
egere: illi quartum cõsulatũ demandauit: Catulũq Lutatium virũ in honore apud optimates ha-
bitum: & multitudini nõ inuisum: collegã tradidit. Marius audiens iã hostes appropinquare, cõ-

Mari⁹ quarto consul.
Catulus cõsul.

festim alpes traiecit: munitis castris apud Rhodanũ fluuiũ, earũ rerum, quæ essent ad victum atq
vsum militarẽ necessariæ magnã copiã cõportari iussit: vt nũq̃ præter vtilitatis rationẽ ꝓpter in-
digẽtiam rerũ necessariarũ cogeretur in aciẽ descẽdere. Itinera q̄bus cõmeatus cõportarẽtur, quę
ante exercitui ad mare ꝑlonga erant, opam dedit vt facilia atq expedita essent. Ostia Rhodani ꝓ
pter maris impedimẽtum suscipientia multã cõgeriẽ & aceruos arenæ cũ ingenti cœno, vt cũ mi-
nori difficultate: breuiori q nauigatione frumẽta cõportarẽtur, idonea nauibus legẽdis reddidit.
Nam huc cum ocioso exercitu diuertens, fossam latã ꝓfundam q: qua naues labi possent: effodit:
& magnã aquarũ copiam ad ripam maris hac deduxit. Ostia fossæ lenes quietasq aquas in mare
fundebant. Hæc q̄dem ab illis adhuc denominationẽ retinẽt. Cymbri, bipartitis barbaris, ꝑ No
ricos supra ad Catulũ vt itinera illa per vim occuparent, ꝓficisci statuerũt. Teutones aũt & Am-
brones statim sese expedientes traiiciẽtesq regionẽ, quæ in medio erat, multitudine infiniti: & fa-
cie deformes, voce vero & plausu omnibus dissimiles apparuerũt. Quum planitiẽ oẽm circundas-
sent: castraq posuissent: Mariũ i dimicationẽ ꝓuocabãt. Marius q̄dẽ illis neglectis, milites in valle
collegit: audẽtesq acriter redarguit: & irruere atq man⁹ cõserere volẽtes: patriæ ꝓditores appella-
uit. Nam inq̄t, nõ pro victoria aut triumpho certãdũ esse: sed vt tãta belli nebula: tantoq fulgure
ꝓpulsato, Italiam seruarẽt. Ad duces & adeos, q in magistratu erant, priuatim hunc sermonem
habuit. Quum milites supra vallũ quodam in loco duxisse hostes intueri: vt formã illorum tole-
rare, & vocẽ longe ferinam: & a Latinorũ lingua ab horrẽtẽ ꝑferre assuescerent: atq apparatus in-
cessusq ꝑdiscerẽt. Quo aspectu ea quæ horrenda videbantur, domestica esse in aĩo induxerũt. Pu
tabat eñi nouitatẽ multarũ rerũ quæ nõ cõtigit falsum hoĩbus terrorẽ afferre: Assuetudinẽ aũt eo
rum quę natura horrenda sunt: timorẽ abiicere. Horũ itaq quottidianus aspectus nedũ ꝙ aliq̄d
trepidationis auferret: verũ ad barbarorũ minas ac superba & intoleranda verba aĩos militũ irrita
uit: atq inflamauit: q ad vallũ currebãt: & ingẽti cũ petulãtia atq audacia irruebant. Quare voces
& questus militũ cõtra Mariũ in hæc verba efferebant. Qua nostra ignauia Marius nos a cõserẽ-
dis cũ hoste manibus: tãq̃ mulieres sub custodia ianitoris clausas: ꝓhibet! Ea postq̃ nos, q liberta
te fruimur, iniuria afficit: interrogemus: an alios expectet, q ꝓ libertate præliũ aggrediant! Verũ
tanq̃ oparios in fossis fodiẽdis: ac mũdãdo cœno diuertẽdisq fluminibus nostra opa vtit. Ad hęc
vt apparet, multis laboribus nos exercuit: & hmõi opibus sese ĩ cõsulatu ciuibus ostẽtans calami-
tatẽ Carbonis atq Scipionis, quos hostes deuicerãt, ꝑhorrescit: q & gloria & virtute a Mario lõge
supabant: longeq deteriores copias secũ duxerãt. Sed dũmodo in dimicationẽ descẽderet, pulchri
us esset rẽ male agere: q̃ sedendo pati ante ora sociorũ agros igni & ferro vastari. Hæc Marius quũ
audiret, lætabat: & tanq̃ eorũ sermonẽ ꝑuifaceret, illos ꝑsuadẽdo placabat At respõsum differẽs:

Martha mulier vates.
Prodigia diuersa.

victoriæ tp̃s locũq meditabat. Nã mulierẽ quandã vatẽ noĩe Marthã, quã vaticinari aiebãt, in le
ctica stantẽ honorifice circũduxit: & sacrificia ea iubẽte celebrauit. Hãc antea senatus ꝙ hęc obser
uare & futura prædicere volebat, libertate donauit. Postq̃ ad mulieres egressa est: & facẽ ligauit: ac
maxime eã quã Marius habebat: assidẽs iuxta pedes gladiatorũ: ex cõtingẽti futurã victoriã prædi-
xit: remissaq ad Mariũ, magnã admirationẽ ꝑbuit: & multa in lectica retulit. Quũ sacrificia adiret,
duplici purpura induta, hastam vittis atq coronis ligatã ferebat. Hãc rem multis ambagibus Ma
rius cõposuit: siue ꝙ serio rẽ diuinã faceret: siue ꝙ fingere mulierẽ ostendit. Verũ illud quod apud
Gypos accidit, Alexãdro Myndio referẽte in historia, admiratione dignũ est. Nã duo hoĩes se sub-
sequentes, q collũ ferreis monilibus ornatũ habebãt, circa castra ante dimicationem apparue-
runt. Quũ milites illos circũspicerent, abierũt: deinde iterũ visi, milites salutabant, & discedẽtes
tanq̃ bona aliqua fortuna instaret: lætabãtur. Sed quũ prodigia multa cõtigissent: alia q̄dem vul
garia fuerũt. At ex Ameria & ex Tuderto Italiæ vrbibus renũciatum est noctu ꝑ cœlum hastas ar
dentes & scuta in principio errantia visa fuisse: deinde adinuicem irruentia more hominum pu-
gnãtium acies: impetusq faciebãt. Tandem vt vnã in partem impetũ fecere: & ex altera acies incli

Bathabaces magnæ matris sacerdos.
Aulus Põpeius.

nata est: oĩa in terrã cecidere. Per ea tp̃a adueniẽs Bathabaces magnæ matris sacerdos nuntiauit:
deam in tẽplo ad se loquutã victoriã belli ꝓdixisse. Senatu sedẽte vt tẽplum triũphãs deæ decerne-
ret, Bathabacẽ ad populũ veniẽtem: & de hac re dicere volẽtem, Aulus Pompeius trib. populi ꝓ-
hibuit: illũq superbe appellãs petulãter ex ipso pulpito repulit. Hoc maximã fidẽ orationi hoĩs ꝓsti
tit: ꝙ dissoluta concione Aulus domũ haud redire potuit: & adeo vehemens febris eum occupa-
uit: vt oĩbus appareret intra septimũ diem ꝓpter diuulgatũ facinus diem suum obiturum. Teu-
tones Marii castra occupare aggressi, quũ in multa tela e vallo iacta incidissent: & quosdã eorum
amisissent: statuerũt vlterius ꝓcedere: vti alpes intrepide transcenderẽt. Itaq instructi castra Ro-

manorum prӕterire. Tūc pfecto longitudine ordinis incedentium: & tpis: īngētem hoīem vim eſ
ſe apparuerūt. Fertur p ſex totos dies iuxta vallū Marii trāſeūtes: p riſum Romanos interrogaſſe:
Si qd in mādatis eorū noīe ad vxores dare vellēt: ipſos enī cōfeſtim ad illas futuros eſſe. Poſtq̄ bar/
bari vallum ptranſierūt: tumultuario bello illos Marius inſequutus eſt. Nam ppe ſemp poſitis ca
ſtris intrepide cōtra eos irruebat: & loca difficilia, vt tutus pnoctaret, vallo muniebat. Sic pgredien
tibus barbaris, & ad aquas, quæ ſextiles nūcupant, vnde nō multum viæ ad alpes intererat, per/
uenientibus, Marius hic cum hoſte manus cōſerere ſtatuit: & locū caſtris munitiſſimū, aqua ve/
ro haud abundantē occupauit. Volebat, vt fertur, hac re milites ad cōſerendas cum hoſte manus
proniores reddere. Multis hoc moleſte ferentibus: dicētibuſq; ſiti laborare, oſtēdens Marius ma/
nu fluuiū quendā, q iuxta barbarorum caſtra defluebat, inqt, illinc potum ſanguine emendum. Il
li, cur igit nō ppere cōtra illos irruimus, dum hoc aīo ſumus, in Mariū clamabant. Marius voce
ſummiſſa, primū, inquit, caſtra munitiora habemus. Milites & ſi moleſte id ferrēt, tamē Mario aſ/
ſenſere. Sed turba miniſtrorū aquæ deſyderio collecta ad fluuiū veniēs, ptim bipēnes, partim ſe/
cures, partim gladios & pila vna cū hydriis manus armauerat: tāq̄ niſi ferro & marte aquas rape/
re nō poſſent. Cum his in principio pauci hoſtiū pręliū cōmiſerāt. Nam lauādi gratia multi bar/
barorꝫ ex fortibus viris ad balnea illic vicina cōceſſerāt. Multos pręterea lætos feſtoſq; dies agētes
voluptate & admiratiōe locorū captos: Romani ceperūt. ſed ad clamorē plurimi cōcurrerūt. Ma
rio difficile erat milites ſeruis timētes coercere. Hoſtes bellicoſiores, a qbus Romani cū Manlio &
Scipione ante victi ſunt, Ambrones appellabant. Hi ſoli multitudine ſupra triginta milia erant:
qui ſatietate ventris graues facti & incōtinentes ac ſupbi, prouocati ad arma capiēda cōcurrebāt.
Sed neq; temerariis: neq; furioſis curſibus ferebant: neq; in articulato clamore gradiebantur: verū
arma rhythmo & cōſonātia quadam pulſantes, atq; vna oēs gradiētes, ſuam ppriam appellatio
nem ſæpe appellabant: Ambrones: ſiue vt ſemetipſos cōuocarēt: ſiue vt hoſtibus apta & nota ap
pellatione terrorē iniicerent. Lygures primi Italorū ad ipſos veniētes poſtq̄ cōuenerūt, & illos cla/
mantes audiuere, ipſi ecōtrario patria appellatiōe vtebant. Nā ſeipſos gētili appellatiōe vocabāt
Lygures. Itaq; inuicē & crebrius priuſq̄ i dimicationē venirēt, ſuā vocē pariter cōclamabāt. Quare
vtrinq; ſuos imperatoribus appellantibus: & de vocis magnitudine inuicē certātibus, clamor aīos
militū irritauit atq; puocauit. Sed caſtra Ambronū a caſtris Romanorꝫ fluuius qdam interfluēs
diuidebat. Itaq; illi ad miſcenda pręlia haud flumen tranarāt. Lyguribus vero pleno gradu ad pri
mos repente irruentibus, iā victoria in manibus hoſtiū erat. Romani Lyguribus ſubſidia ferētes:
deſuperq; in barbaros impetū facientes, in fugā hoſtes verrūt: & multi circa fluuiū detruſi: inuicēq;
ſauciati, flumē cæde & cadaueribus oppleuerūt. Eos q pceſſerāt nō audēres ſeſe cōuertere: vſq; ad
currus atq; caſtra fugiētes Romani interfecere. Hic mulieres gladiis & ſecuribus obuiā eūtes: hor
rendeq; inclamātes, bellantibus ſe immiſcebant: & fugiētes atq; inſequētes vlciſcebātur. In hos
quidē vt pditores exclamabāt: in illos aūt vt hoſtes irruebāt. Quę quū inuicto aīo eſſent, vulnera
cædeſq; in corpore vſq; ad mortē tolerātes, nudis manibus gladios atq; clypeos Romanis eripie
bant. Hoc certamen quod præter fluuiū patratum eſt, fertur fortuito potius, q̄ imperatoris cō/
ſilio confectum fuiſſe. Poſt vbi Romani Ambrones multa ſtrage oppreſſerant: & Marius receptui
canere iuſſit: iam facta nocte, nō hac tanta victoria: potatione & pęanis carminibus circa tento/
ria, & inter cenandum ſalibus atq; ſomno, q aliarum voluptatum hoībus ſuauiſſimus eſt, noctē
egere: quinimo pręſertim eam noctē turbulētam atq; timendam putauere. Nam caſtra nec foſſa
nec vallo ſepiuerant: & multæ barbarorū myriades inuictæ ſupererant. Ambrones qui aufugerāt
noctu gemitus ingētes emittebant: q neq; clamoribus: neq; gemitibus humanis ſimiles erant: ſed
frendentis beſtiæ, quæ in plagas incidiſſet. Stridor flebilibus minis cōmiſtus ex tāta multitudine
videbatur: & vndiq; p montes ac ſpeluncas planitieſq; horrendum æquor reſonabat. Quapro/
pter quum terrore ingenti Marius, timore Romani pculſi eſſent: expectarentq; nocturnum ac cę
terum hoſtium impetū: præter eorum opinionem res cecidit: & nec noctu: nec poſtera die quicq̄
impetus barbari facientes: acies in ordinem redactas tenuere. Interea Marius ad quaſdam conca
uitates circum ſyluas, quę ſupra capita barbarorꝫ imminebant, & ad valles arborum dēſitate vm
broſas, Claudium Marcellum in inſidiis conſidere cum tribus milibus militum iubet: imperatq;
vt clam a tergo pugnantibus ſeſe oſtentet. Alios vero cibo & ſomno curatis corporibus poſtq̄ di
es illuxit: ante vallum in aciem reduxit; & equites in planitiem præmiſit. Teutones viſis hoſti/
bus haud expectauere Romanos in planitiem deſcendere: & ex æquo prælium miſcere: ſed repente
ac per iram ſumptis armis in tumultum irruunt. Marius circumquaq; præmittendos duces forti
tudinē atq; conſtantiam vendicare hortatur. Qui quum propius accederent: primo iacula, dein
de gladios ſtringere: & ſcuta ſcutis pulſare. Sed quum in locis aſperis atq; iniquis illi eſſent: inter
pugnandum pulſationes & ſcutorum colliſiones tonum atq; robur ppter locorum inquitatem
cōuerſione atq; agitatione corporum habere nō poterāt. Hæc primo incipiētem oēs ſequebātur.
Nemo quidē male corpus exercebat: & oēs multa cū audacia præliabantur. Vt igitur Romani vi/

Aquæ ſextiles: quæ a latinis Aquę Sextiæ.

Ambrones

Pugna inter Mariū & Cymbros.

Claudius Marcellus.

derunt desuper in hostes impetum fieri:paululū morati:in planitiē cessere. Et iā primis in acie stātibus, scutoꝝ collisio & clamor nascitur in eos, q post terga irruebant. Nā postq̃ ratio agendæ rei, & tpa cōuenerant: Marcellus facto clamore supra in tumulo, cursu atq; impetu a tergo in hostes ꝓrūpit: vlnmosq; ꝓsternit atq; trucidat. Itaq; copiæ hostiū duabus ex partibus turbatæ passim funduntur atq; fugantur. Nā vtrinq; ꝑculsi barbari, non diu vim impetūq; ferre potuerunt. Verū derelicto acieꝝ ordine, vertunt in fugā. Quare capti viui atq; trucidati ex barbaris vltra decē myriadas. Teritoria & currus cæteraq; vsui militari opportuna, neqd subterciperet, Mario tradendū sancitū fuit. Putabant enim Romani propter periculi magnitudinē, hac tā luculēta largitione nihil in re ipsa militari habere, quod Mario dignius esset. Quidam vero de spolioꝝ largitione & occisoꝝ numero in varias distrahunt sententias. Ferūt Massilitas aceruis ossium auxisse vineas. nam terra in qua cadauera diffusa iacebant, aduenientibus imbribus, ita pinguedine oppleta est corruptione cadauerū: quę terrā ipsam subierat: vt icredibilē fructuū copiā coloni ex agris extulerint. Quod Archilochus dicēs hac huiusmodi re agros pinguefactos esse: affirmare videtur. Illud autem veritatis imaginē habere arbitramur: tpe belli inusitatos imbres coelo defluxisse: siue deo quodā purgante ac diluente terrā, puris & a coelo fluētibus aquis: siue q; cæde hoium atq; putrefactione euaporatio humida aeretassa exhalauerit: quæ aerē mutabilē facile ex ꝑuo principio multū cōdensauerit. Post dimicationē Marius armoꝝ atq; spolioꝝ, quæ deuictis barbaris detraxerat, delectum habuit: & pulchriora atq; magnificentiora ad triumphū atq; spectaculum præparauit. Aliis rebus in pyra quadā ingenti collectis, rē diuinā fecit: circūstante in armis coronato exercitu. Ipse præcinctus, vt mos erat, & purpura indutus quū facē ardētē sumpsisset: & vtrisq; manibus ad coelū extulisset: illā in pyra submisit. Milites equis calcaribus actis, & celeri cursu Mariū petebant: & silentibus cūctis, summis viribus oēs accelerabāt. Postq̃ propius accesserāt: equo desilientes, dextrā Marii dextrę suæ iūgebant: & quintū cōsulatū se sortituꝝ prædicātes: de hac re post literas Romam mittebāt. Magno gaudio militibus itaq; exultantibus: & plausum percussis armis facientibus, corona laurea rursus Mariū coronātibus, Marius exusta pyra sacrificia pegit: & rē diuinā transegit. Veꝝ fortuna quædā, vel inuidia vel natura reꝝ humanarum, nullā magnā felicitatē molestię expartē euenire sinit. Quę varia ac instabilis vitā humanā, nunc secundis rebus, nūc aduersis ꝑmiscet. Mario enim post paucos dies de Catulo eius collega renūtiatū est: tanq̃ in lucido ac sereno aere orta nebula, aliū timorē atq; tēpestatē Romanis imminere. Nā Catulus, q cōtra Cymbros copias ductauerat, desperauerat illos ab alpiū transitu arcere posse. Qm̄ si cōtra multos exercitus diuidendus esset, formidabat ne propter imbecillitatē atq; tenuitatē copiaꝝ superaretur. Qui quum statim in Italiā ad fluuium Athisonē descēdisset: ibiq; cōsedisset: vtrinq; ea loca, qbus aditus esset, vallo muniuit: atq; fossa obstruit: vt his q essent vltra flumē auxilia mittere posset: si barbari propter meatus angustiā in ꝓpugnacula impetū inferre molirent. His tāta inerat despicientia hostiū atq; audacia: vt potius robur atq; animi elationē ostentarent, q̃ id qd in vsum ac necessitatē veniret, efficerent. Nā nudi ꝑ niues altissimas atq; glacies alpiū iuga cōscenderant. Vt vero summa montiū occupauerant: lata scuta corporibus supponētes, quę lapsus veloces: ingentesq; habebant: ꝑ præruptos atq; præcipites locos in descensu ferebātur. Postq̃ ꝓpe flumen castra posuere: vt ꝑ aquas tranarent, opam inceptabāt: & tumulos q iuxta aderant scindētes: tanq̃ gigantes cæsas trabes atq; montiū pręcipitia: & terræ aggeres: atq; cōiugatas scalas in fluuiū cōportabant: q fluxū aquarum frangentes pontē quassabāt vastis roboribus: quæ ad fluuiū traxerāt. Multi ex militibus Romanoꝝ terrefacti: maioribus derelictis castris: secessere. Hic Catulus (vt imparatorē optimum decet: q gloriā suā in ciuium pectoribus collocauerit) virtutem animi sui ostentauit. Nam postq̃ fortitudinem ꝑsuadere militibus nō potuit: prospexitq; magno terrore castra moueri: iubens aquilam ac signa attoli: ad primos cursu contendit: & primus exercitum duxit. Volebat enim sibi & non patriæ turpitudinem assignari: viderique Romanos non fugā capere: veꝝ secedentem ducem cōsequi. Barbari traiecto Athisone propugnaculum Romanoꝝ occupauere: & Romanos ibi existentes viros fortes ac pro patria digna pericula aggressos: admirantes seruauere: atq; cū fide & syngrapho barbarico: vbi æreus taurus inerat, dimisere. Hunc taptū post dimicationē tā q̃ insignia victoriæ in domū Catuli delatū fuisse tradūt. Regionē nullis ꝑsidiis munitā late ac passim barbari populabant. Interea ꝑ literas accitus Marius Romā ꝓfectus arbitrātibus cūctis ipsum acturū esse triūphū: decernēte senatu: haud triūphare voluit: siue q; milites aut socios victoriæ ea gloria priuare nollet: siue vt ad præsentia multitudinē audaciorem faceret: vt de posita gloria primaꝝ reꝝ bene gestaꝝ propter imminētes casus Reip. secūdis rebus bene gestis clariorem triumphum redderet. Postq̃ disseruit: atq; pro tempore orationē habuit: ad Catulum profectus: illumq; exhortatiōibus multis prosequutus: milites eius ex Gallia accersiuit. Deinde Rhodanū traiectus: barbaros ab Italia arcere pro viribus nitebatur. Ex hostibus q erāt ea sententia: vt dicerent expectandos esse Teutones: & q admirabant q; moram traherent: præliū differebant: siue q; certe ignorarent illoꝝ ꝑniciē: siue q; fingerent. Nam rennuntiantes graui poena ab illis afficiebantur. Itaq; legati ad Marium ex Cymbris missi a Mario postulabant

Marii victoria contra Cymbros. Cæsi & capti barbaroꝝ vltra decem myriadas.

Fortuna nullam magnā felicitatē molestiæ expertē euenire finit.

Catulus cōsul.

Athiso fluuius.

vt regionẽ atq̃ sufficientes ad habitandũ vrbes ipsis ac fratribus traderet. Quũ Marius interrogaret: q̃ essent quos fratres appellabant: dicẽtibus illis esse Teutones: cæteri quidem risu tenebantur. Marius vero falsibus vtẽs inquit, de fratribus cedat ex animis cura: nã illi regionẽ apud nos habentes semper habituri sunt. Legati ironiã intelligẽtes: Mariũ tanq̃ iniuria illos afficiẽtẽ cõuitiis prosequebant. Cymbris quidem, inquit Marius, e vestigio regionẽ ipartiemur: Teutõis aũt dũ aderũt: verũ adsunt. Sed haud p dignitate vestra esset insalutatis fratribus discedere. His dictis iussit Teutonorũ reges vinctos adduci: nã illos fugiẽtes Sicciani in alpibus exceperãt. Postq̃ hæc Cymbris renũtiata sunt, repẽte Marium tacite castra custodiẽtẽ petũt. Fert Mariũ in ea pugna primo nouos ritus de iaculis vsurpasse. Nam hasta ipsa lignea quæ ferrum ingredit antea duos stilos ferreos accipiebat: tũc vero Marius alterũ, vt erat, admisit: alterũ tollẽs: ligneũ clauũ ad vulnera ĩprimẽda apriorem p illo imposuit: machinat⁹ iaculũ iactũ scuto hostili haud rectũ hęsurũ: sed fracto ligneo clauo tortũ fieri circa ferrũ: & hastã p obliquitatẽ cuspidis trahẽdã fore. Byorix Cymbrorũ rex cũ paucis exercitũ præequitãs: Mariũ tps atq̃ locũ cõtemplãtem, vt circa regionẽ cũ hostibus in dimicatione veniret, ad cõserẽdas manus vocauit. Marius quũ diceret: nũq̃ Romanis de more fuisse pro prælio adeũdo cõsiliarius hostibus vti: gratũ hoc tñ Cymbris effecit: vt tertio die ab illa regione ac planitie apud. Vercellas ad dimicãdũ descenderet. Nam hic locus Romanis ad eqtandum, Cymbrorũ vero multitudini ad ingrediendum idoneus erat. Seruãtes igit indictum pugnæ diẽ Romani: in aciem copias struxere. Habebat Catulus sub eius ordĩe. xx. milia & trecẽtos milites. Marius vero duo & triginta milia. Structa acie Catulus in medio se locauit: vt Sylla qui in eo prælio aderat, literis mandauit. Ferunt Marium spem oẽm in cornibus posuisse: vt solus victoria poritet: & Catulus excluderet: ne hostibus sinũ pmisceret eorũ, qui in medio locati erãt, q̃ hostes suscipiebãt, vt magnis in frontibus cõsueuerãt, sic copias struxisse. Cæteri qui hanc historiam scripserũt: Catulum hæc malignitate acriter Mariũ accusantem defendũt. Cymbrorũ aũt pedestris armatura pariter diuisa, ptim ex ppugnaculis silentio præcedebat: ptim in fronte locata erat. Quodlibet enim latus p stadia.xxx. porrigebatur. Eqtes q numero quinq̃ & decem milia erant, fulgẽtibus armis in eqs insederant. Nã galeas ornaras horrẽdis hiantiũ aĩaliũ formis ferebãt: quæ pennatæ atq̃ elatæ in summũ galeæ maiores videbãtur: etiã thoracibus ferreis scutisq̃ albis precti: multo splendore fulgebant. Quilibet aũt bicuspide telo manus armauerat. Quũ in hostes irruerẽt, magnis grauibusq̃ machæris man⁹ cõserebãt. Tũc cõtra Romaõs nõ e cõspectu pdibãt. Acies ãt peditũ atq̃ equitũ ad sinistrã structæ fuerãt. Sed pfecto Romanorũ duces barbarorũ dolos sentiẽtes, arcere milites nõ potuere. Quũ eni ĩ clamatũ esset ab vno militũ, hostes fugiũt: ab oibus cœptũ est hostes iseq. Ad hæc barbarorũ pedites more vasti fluctuantisq̃ pelagi sese habuere. Marius ad cœlum manus attollens, solennia vouit sacrificia. Catulus quoq̃ sublatis ad deũ manibus, diem illũ fortunæ celebratũ se inquit. Fertur Mariũ rem diuinã agentẽ, inspectis hostiis, magna voce clamasse: Mea victoria est: Postq̃ ad præliũ incundũ itum est rem admiratione dignã Mario cõtigisse: Sylla literarum monumẽtis tradidit. Puluere enim in nubẽ elato densius q̃ cõsentaneũ videretur, obductisq̃ castris, cũ ille vt prius aggressus fuerat: exercitum ad insequẽdos barbaros spargeret, cõsilium de hostibus eũ fefellit: & quũ acies in cãpos eduxisset, multũ ibi tpis ptraxit. Catulus aũt forte fortuna barbaros fregit atq̃ supauit. Nam cũ eo & militibus eius, inter quos Sylla erat, præsertim est confecta pugna. Fert clamorẽ: ac solem cõtra oculos Cymbrorũ radios supgẽtem Romanis bellãtibus opẽ præstitisse. Illi eni ad pferẽda frigore duri, q̃ vmbrosius in locis atq̃ frigidis, vt aiũt, nutridi erant ad loca calida puenerãt: q̃ sudorẽ magno cũ anhelitu e corporibus dimittẽtes: scutos ante hora opponebãt. Præterea post æstiuũ solstitiũ, vt ferũt Romani, triduo ante kal. nunc Augusti: tũc sextilis, dimicatũ est. Puluis et Romanis aim viresq̃ auxit: q̃ multitudo Cymbrorũ inter se cõspicere nõ multũ poterant. Qui cursu omnes in Romanos ruentes: haud ipso aspectu exterriti, in manibus hostium veniebãt. Sed ita defessa corpora Cymbri habebãt: ita fracti propter æstum (quia currendo pugnatũ fuerat) vt neq̃ suadẽtem aliquem Romanorũ: neq̃ anhelãtẽ conspicerent. Sic ferũt Catonẽ milites laudãtem scripsisse. Itaq̃ maior atq̃ bellicosior pars hostium cæsa est. Nam propugnatores ne acies dissoluerentur ac milites suo loco discederẽt, lõgis catenis in uicem p balteos cõiugari atq̃ conuexi dimicabãt. At quũ fugerent ad vallum, miserabilibus calamitatibus occurrerũt. Nam mulieres quæ ad currus nigro amictu astabant, fugientes neci tradebant. Quædam enim viros, quædam fratres, quædam parẽtes & filios infantes manibus suffocantes: sub curribus deiiciebãt seipsas aũt gladio iugulabant. Fama est vnam e summitate propugnaculi suspensam ligatis laqueo pedibus vtrinq̃ pependisse: hominum vero arborum penuria quosdam cornibus, quosdam cruribus boum fune colla illigauisse: deinde stimulo quẽ manu ferebant actis bobus, tractos expirasse. Etsi hoc modo barbari necem sibi pararent, capti tamen ex iis vltra sex myriadas: cæsi autẽ bis totidem. Pecunias vero Marii milites diripuere. Spolia autẽ & tubæ & signa in castra Catuli delata ferunt. Hæc apud se Catulus voluit: vt appareret eum victoriæ authorem extitisse. Cum inter milites Marii & catuli de victoria cõtentio oriret: in hæc pacta ven/

Byorix rex Cymbrorũ

Exercitus Marii: & Catuli hñs hoim lii. milia & trecẽtos.

Pugna alteraĩter Romanos, & Cymbros.

Cymbrorũ mulieres suos fugiẽtes necabãt

Cæsa Cymbrorũ cẽtũ viginti milia. capta vltra saxag. n ta.

tum eſt: vt legati Parmenſium qui tum aderãt: de hac re iudiciũ ferrent. Hi ducti ꝑ cadauera hoſtium a militibus, cõſpexerũt iaculis militũ Catuli barbaroꝝ corpora eſſe perforata. Dinoſcebãtur ex inſcriptis literis: quæ nomẽ Catuli in telis deſignabãt. Verũ famã & gloriã huius rei totã in Mario

Marius tertius Romę cõditor appellatus

ꝓpter primã victoriã & nomẽ imperii tribuebant. Populus Ro. tertiũ Romæ cõditorẽ Mariũ appellabat: ꝙ nõ a minori diſcrimine tũc Romã ſeruauiſſet, q̃ quũ exactus eſt Galloꝝ furor. Itaq; læti oẽs Romani cũ filiis atq; vxoribus Mario & diis domi libabãt. Quibus dignũ putãtibus, Mariũ ambos triũphos ſolũ agere: nõ tñ hoc Marius efficere voluit. Nã vt in hoĩ ſecũdis rebus mãſuetũ ſe ꝓberet, cũ Catulo triũphare aĩo inſtituit. Formidabat præterea milites, q in ea dimicatione cõuenerãt: ꝙ ſi Catulus honore excluderet, ne ipſe quoq; triũpho priuaret. Quinqes itaq; Marius cõſulatu functus eſt. Sextũ vero vt nemo alius inde auide exoptauit: ſuſcepitq;: obſeqis populi beniuolentiã capturus. Et cũ ad gratiã multitudinis ſe inclinaret, volens humilẽ ac popularẽ videri: ad quod minime natus erat: nõ modo præter molẽ atq; cõem dignitatẽ magiſtratus, verũ præter ingeniũ atq; aĩ naturã agebat: vt ferũt. In Repu. & in tumultu populari gloriæ cupiditatis cã timidus erat: & fortẽ: inuictũq; aium, quẽ in bello gerebat, in cõcionibus ꝓpter cõtingẽtes laudes atq; vituperationes deponebat. Fert mille hoĩes Camertes q egregie in prælio pugnauerãt: ciuitate donaſſe. Quibuſdã eni accuſantibus ꝙ præter legẽ egiſſet, inqt ꝓpter ſtrepitũ armoꝝ nõ audiuiſſe. Verũ potius videt terrefactũ eſſe: & clamorẽ cõcionis expauiſſe. In re militari ꝓpter vſũ atq; rerum peritiam: authoritatẽ ac potẽtiã habuit. In Repu. quũ primores vrbis necaſſet, volẽs potius maximũ virũ eſſe q̃ optimũ, ad gratiã beniuolentiãq; multitudinis refugiũ habuit. Omnibus igit

Metellus.

optimatibus ſeſe opponẽs, ꝓſertimq; Metellũ ſibi inuiſum formidãs: q eo ingenio erat: vt ꝓpter virtutẽ cõtra ſtudioſos multitudinis certaret: vt virũ vrbe eiiceret, inſidias tẽdebat. Qd vt cõficeret, Glauciũ & Saturninũ hoĩes audaciſſimos, q multitudinis inopis atq; ſeditioſę beniuolẽtiã cõflauerãt, familiares ſibi faciẽs: ꝑ ipſos legem ꝓtulit: & munus rei militaris trãſgreſſus: cõciõibus ſeſe

Marius ſextũ cõſulatum adiit.

admiſcuit: & ꝑ ſeditionẽ Metellũ oppugnauit. Sed vt a Rutilio ſcriptũ eſt, veritatẽ ac ꝓbitatẽ Metellus aliis in rebus adamauit: priuatis aũt Mario infeſſus erat: Marius vt ſextum cõſulatũ ſortiret, ꝑ tribus argẽtum ferẽs: atq; ſuffragia emẽs, a magiſtratu Metellũ excluſit. Valeriũ aũt Flaccũ miniſtrũ potius, q̃ collegã in cõſulatu ſuſcepit. Nemini eorũ q ante Mariũ cõſulatũ adierãt, ꝓterq̃

Valerius Coruinus.

Valerio Coruino, tot cõſulatus Populus Ro. contulit: q nulla in re vnq̃ illi repugnauit. Ferũt autẽ a primo illius magiſtratu ad vltimũ quinq; &. xl. ãnos interfuiſſe. Marius vero poſt primũ cõſulatũ

Saturnin⁹ legẽ de regiõe ꝓmulgauit.

vnius fortunę impetu: quinq; cõſulatus cõfecit: & in poſtremo multa ꝓ Saturnino minus æqua faciẽs, q Cæſoniũ tribunatũ petentẽ necauerat, ꝑmultã ſibi inuidiã cõparauit. Saturninus deinde tribunus legẽ de regione ꝓmulgauit: & ſenatũ ad illã cõfirmãdã accerſiuit: coegitq;. Lex qdẽ erat: vt nemini niſi quẽ decerneret populus: in regione eſſe liceret. Marius ꝓrim hãc legẽ in ſenatu accuſare fingẽs, iuſiurãdũ ſe aditurũ: ne inſipiẽtię nomẽ ſubiret: recuſabat. Nã niſi lex neceſſitatẽ haberet, ſenatũ iureiurãdo vi adigere impiũ fore dicebat. Sed ꝑſuaſiones Marii neq; acceptæ neq; auditæ. Hęc etſi aliter ſentiret, ita diſſeruit. Verum quũ Metello fraudes ineuitabiles ſtruxiſſet: putans quidem ambire ac fraudẽ ſtruere partẽ eſſe & virtutis & eloquentiæ, omnium rerum, quibus in pa

Veritas magnũ virtutis principium.

ctionem cum ſenatu venerat, fidem labefactauit. Sciẽs Metellũ virũ fortẽ eſſe: & veritatẽ magnũ principium virtutis: pro ſententia Pindari, tuentem: voluit illum anticipantem negationi aduerſus ſenatum iuſiurãdum non recipientem: inexorabilem inimicum populo reddere, Hæc res pro ſententia ſua ꝑfecto cõtigit. Metello dicẽte nullo modo iuſiurandum ſe præbiturum, tunc ſenatus dimiſſus eſt. Poſt vero paucos dies Saturnino conuocante ſenatum in concionem: cogentemq; illum ad iuſiurandum, Marius orationẽ habiturus, ſilentibus cunctis: atq; de illius ſententia ſollicitis, longe ſe monſtratus eos eſt: qui fuerãt ex eius priore cõcione lætari: atq; nõ tã latũ ſe collũ habere: vt rei tantæ aduerſetur: iuraturũq; ſe obtulit: legiq; obſecuturũ: ſi quidem ea eſſet lex. Hunc colorem tanq̃ ruboris tegmẽ appoſuit. Populus ꝓpter hoc iuſiurãdum lætus, plauſus egit atq; fauorẽ præſtitit. Optimates ex eo ꝙ Marius qdem labefactarat: nec in ſententia ſteterat, graui mœrore atq; odio afficiebantur. Itaq; omnes populũ ꝑtimeſcentes præter Metellũ: ſtatim iuſiurandũ ꝓæſtiterũt. Metellus etſi orarent ſuppliciter amici vt iuraret: nec ſeipſum ineuitabilibus malis opponeret, quæ Saturninus pati non iurãtes cogeret: nõ tamen ſententia ſua atq; cõſtantia dimoueri potuit: nec ad iuſiurandum acceſſit: ſed in ꝓpoſito mentis ꝑmanẽs: paratus oĩa potius moleſta ferre, q̃ in aliquã turpitudinẽ labi, ex cõcione diſceſſit: dicens iis qui vna cum eo gradiebãtur,

Metellus interdictus aq̃ & igni & eius necãdi oĩbus licentia data exulauit.

q̃ fœdum eſſe ſcelera ꝑpetrare: honeſta vero agere ſine ꝑiculo: oĩbus ꝑtinere: cũ diſcrimine aũt priuatim officiũ boni viri eſſe. Deinde Saturninus decretũ tulit: cõſules ꝑ præcones publicare: vt Metello aqua: igniq;: ac tecto interdiceret: & quod turpiſſimũ fuit, licere oĩbus Metellum necare. Optimis viris ad Metellum cõcurrentibus, nõ ꝑmiſſit Metellus eius cauſa ſeditionẽ exoriri: verum optima ratione vſus: vrbe decedẽs inqt: Vel ego in patriã reuocatus fuero, meliori ſtante Repu. quũ populum facti pœnitebit: vel eodem modo rebus ſe habentibus, abeſſe ſanius ducendum eſt. Sed Metellus quam omnium beniuolẽtiam atq; honorem in diſceſſu, & quã in Rhodo cum philoſo-

phantibus consuetudinem habuit, hæc in philosophorum historia, sed melius in rebus ab eo gestis narrantur. Marius vero Saturninum, quem pro hoc obsequio omnia posse audiebat, sustinere coactus malum ingens effecturus clam illo euasit: et armis: & cæde hominũ ad tyrannidem: & Reipub. subuersionem cõspirauit. Optimates enĩ reuerentia: multitudinem aũt beneficio afficiens facinus tandem illiberale atq; dolosum pegit. Nam quũ ad ipsum sub noctem primores venissent vocassentq; ad Saturninũ: clam aliis portis susceptus est. Deinde adhibita causa apud vtrosq;, se vẽtris fluxu exagitari, nunc illorũ: nunc illius domũ petens, animum ad arma capienda exacerbauit atq; irritauit. Itaq; senatorio ac militari ordine congregato, arma in forũ ferri iussit: & illos in Capitolio siti fatigatos in potestatem suam coegit. Nam aquarum ductus ac riuulos vt scinderentur effecerat. Illi de salute desperati, Marium aduocauerunt: et illius sese fidei tradiderunt. Postq̃ multa calliditate saluti illorum fauere simulauit, & nullo auxilio fuit, illi in forum profecti trucidantur. Hac re & optimatibus: & populo inuisus: quũ comitia quæstoris instarent, Marius gloriæ cupidus haud magistratum petiit: sed primescens ne repulsam haberet, rem subornabat atq; fucabat: dicẽs ne multorũ odium subiret: se quæsturam nõ petiturum: et vitam atq; mores ipsorũ acerbo sermone carpebat. Quũ latum esset decretum de Metello ab exilio reuocando: postq̃ omni consilio & cura inaniter repugnauit: tandem abeundi consilium cepit. Quũ populus alacriter legem sanciret, Marius ne Metellum in vrbe videret, adducta in mediũ causa: ꝙ ad peragenda matri deorũ vota profecturus erat, q̃q̃ aliam mentẽ peregrinationis haberet, quã populũ latere volebat, in Cappadociam atq; Galliã traiecit.

Metellus ab exilio reuocatus.

Qui bello assuetus, & in toga, & pace minime idoneus, bello aũt magnificatus quũ perspiceret otio & quiete paulatim eius potentiã desidiosam & ignauã factã esse, primodia ac semina nouarũ rerum scrutabatur. Sperabat enĩ regibus irritatis: & Mithridate rege belli gloria cupido excitato, statim contra ipsum ducem se futurũ: & vrbẽ nouis triumphis, domũ quoq; spoliis Ponticis atq; regiis gazis oppleturũ. Quapropter Mithridate prosequẽte cultu & honore Marium, cui nondũ animi ferocitas ceciderat: quũ dixisset: O rex vel te Romanis minorẽ esse oportet: vel silentio ipsorũ iussis parere. Vnde exercitus Mithridates est: hactenus nomen, tunc vero Romanorum audaciam intelligens. Reuersus Romã Marius: prope forũ ædes exædificauit: siue vt ipse ferebat uolens sui studiosos atq; cultores longũ iter eum comitari ac molestia affici: siue ꝙ putaret hãc occasionẽ sibi dari: vt a pluribus etiã aliis limina eius frequentarentũ. sed hæc figmenta erant. Quũ enim sermonum dexteritate & facundia atq; familiaritate aliorũ in rebus ciuilibus nõ vteretur: tanq̃ instrumentum militare in pace contemptui habebatur: sed ab aliis minus odio habebatur. Sylla vero ꝙ ex inimicitiis nobilitatis exaltatum Marium videret, permultum cruciabatur: qui principia contentionis & inimicitiarum contra illum ex republica emanasse volebat. Nam postq̃ Bochus Numida Romanorũ in societatẽ ascriptus, victorias triumphales ĩ Capitolio erexit: & apud has aureum Iugurtham in Syllæ manibus constituit: Marius in iram atq; contẽtionem hac re adductus, ꝙ Sylla tanq̃ medius ac legatus ad negotia conficienda ad Bochum fuerat: parauit statuas ac triumphos dissipare. Sylla contra inimicitias exercebat. Hinc maiorem in modum concitatam seditionẽ, q̃ vnq̃ per superiora tpa, bellum sociorum statim aduersus vrbem exortum cõtinuit atq; repressit. Nam permulti homines, atq; bellicosissimę Italię gẽtes, quæ cõtra Romanos bellum consciuerãt, paululum abfuit, quin imperium deturbarent. Nam non modo armis & corporibus multũ valebant: verũ etiam per audentes ac fortes in resistendo, & admirabiles imperatores bellum gerebatur. In hoc bello calamitatibus & fortuna varia quantum glorię & opum Sylla cõparauit: tantũ Marius amisit.

Mari9 ignauus ac tardus oĩbus ĩ rebus accedebat.

Nam ignauia atq; inertia Marius ad victorias consequendas, ac omnibus in rebus tardus accedebat: siue ꝙ senectus calorem extinxisset: quũ iam supra quintum & sexagesimũ annũ ętatem ageret: siue ꝙ vt ipse ferebat, & neruis laborans, & officio corporis ĩ rebus agendis minus vti valens, militiam pręter virium eius dignitatem ardore subiisset: tamen eo tempore magna in dimicatione victor euadens, sex milia ex hostibus trucidauit: & nunq̃ in ea dimicatione nisi superior fuit: qui quũ fossa stipatus fuisset, & ludibrio habitus, prouocatusq;, nunq̃ recto cõsilio se dimouit: nunq̃ hostes aliqua irritatione ad temerariũ bellũ pmouere eum potuerũt.

Popilius Silo.

Fertur quidẽ Popilio Silone qui magnũ nomen, magnasq; vires inter hostes habebat, dicente aduersus Mariũ, Si magnus es imperator o Mari, descende ad conserenda plia: respondisse Marium: Tu quoq; o Popili si eximius es imperator: cohibe me inuitum contra te ad dimicandum. Rursus quũ hostes opportunitatem irruendi Mario iniicerent: timentibus Romanis: postq̃ vtrinq; cessatum est, conuocatis ad concionem militibus inquit: animi dubius sum cõmilitões: vtrum hostes effœminatiores an vos appellem: neq; illi terga nostra, neq; vos illorum habenas videre potuistis. Tandem tanq̃ minus idoneus ad rem militarẽ, propter corporis imbecillitatem, magistratum deposuit.

Marius propter corporis ĩbecillitatẽ magistratum deposuit.

Postq̃ bella iam sedata erãt in Italia: & multa Mithridaticum bellũ per factiosos homines Romę iterum excitauerant: pter omniũ expectationẽ Sulpitius tribunus populi homo temerarius, Marium proconsulem contra Mithridatem declarauit. Populus in duas partes diuisus, partim Marium, partim Syllam ad principatum vocitabat: volebatq; Marium ad balnea ad Baias, curan

Sulpiri⁹ tri. pl. Marium pcōsulē cōtra Mithridatē declarauit.

Marius ad Misenū magnificas ædes habuit.

di corporis gratia, ꝙ senectute & fluxibus (vt ipse ferebat) confectus atq̃ fessus erat, proficisci. Nam ibi apud Misenum magnificas ędes, ad victum, atq̃ effeminariores q̃ esset pro dignitate viri qui tot bella atq̃ imperia gessisset, Marius habebat. Fertur septē myriadibus semissium has Cornelium emisse: paulo postea a. L. Lucullo quinq̃ & ducētis myriadibus traditas fuisse. ita repēte sum ptuositas cucurrit: tātum sumptū ad mollitiem tēpora tam breui momēto susceperūt. Itaq̃ Marius permultum gloriæ cupidus iuueniliter senectutē atq̃ corporis imbecillitatem agens, quotidie in campum descendebat: & corpus cum adolescentibus exercens agilē ad arma ferenda, idoneum ad equitādum sese efficere nitebatur: q̄q̄ senilis moles nō leuem: sed grauē redderet. Quidam capti voluptate harum rerū quæ agebat Marius, ad eius ambitionem atq̃ certamen inspiciēdum proficiscebātur. Bonos vero hæc intuētes eius ambitionis atq̃ insatiabilis cupiditatis miserebat. Qui quū ex paupertate diuitias, ex humilitate altitudinē cōsequutus fuisset, terminum felicitatis nō perspiciebat: neq̃ in otio rebus pręsentibus fruebatur: sed ita agebat: tāq̄ oium indigens, cum Archelao, & Ptolemæo, Mithridatis satrapis, dimicaturus esset: & in Cappadociam ac Euxinum pōtum, vt triumphis & gloria senectutē extolleret traiecturus foret. Plane hi sermones oīno Marium delirātem ostēderunt. Aiebat. n. eo præsente velle filiū ad rem militarem exerceri. Hæ res hulcera ac latētem diu vrbis insaniam rescinderūt. Nam Marius aptissimū instrumētum Sulpitii temeritatē ad cōmunem perniciem inuenit q inter alia cum admiraretur atq̃ imitaret Saturninum: q timiditatem ac tarditatē eius accusabat: ipse vero haud tardus sexcentis equestribus viris tanq̄ satellitibus quos præsidia cōtra senatum esse dicebat, stipatus incedebat: quū concionem vocasset: egressus armatus cōtra consules ruit: quorū alterius ex foro fugientis captum filium iugulauit: Syllam autem fugientē, & ædes Marii ingressum, qui insequebantur currentes pręteriere. Sed fertur eum per alias portas Mario tutum emissum, ad exercitū cōtendisse. At a Sylla in suis cōmentariis haud scriptum est apud Marium cōfugisse: verū quum abeundi cōsiliū capere meditaretur: ꝙ circūdatus nudis gladiis a Sulpitio inuitus suffragiū reddere cogeretur: & vellet ad Marium confugere: quando in campum pergeret, vt illi arbitrabantur, rem pro volūtate Sulpitii absoluisse. His actis

Marius pręturā iniit: Sylla Marii legatis trucidatis Romā versus copias ductat.

Sulpitius victor Mario præturam demandauit suffragiis. Quum Marius iam cōtra hostes signa efferre vellet: duos tribunos militū a Sylla exercitum accepturos legauit. Sylla cui erant tria milia equitum, & quinq̃ milia peditum, exhortatis militibus & tribunis militū, trucidatisq̃ legatis Marii obuiam venientibus, Romam versus copias ductauit. Marius quoq̃ ex amicis Syllæ multos necauit ex seruis vt socios sibi illos adiungeret libertate donatis, tres dūtaxat superfuere. Marius postq̄ paululū Syllæ irruenti obstitit: e vestigio vi superatus fugam corripuit. Qui cū eo erant: vt primū vrbe expulsus est Marius, sparsi passim noctu, ipse ad quoddā eius suburbanū Soldonium

Solonium Marii suburbanum.

cessit. Filium vero ad loca Mutii soceri sui, quæ nō multū distabant necessaria sumptuum legauit. Ipse autē Hostiam ingressus, amico quodam sibi nauē apparāte, nō expectato filio, sed assumpto

Granius Marii priuignus.

Granio eius priuigno, nauē cōscēdit. Adolescens postq̄ ad loca Mutii peruenit: parauitq̃ ea quæ ferenda sibi erant: quū altero die abiturus esset: nō omnino inimicis præscientibus: equites quidam ex hostibus cōiectura quadam ducti, ad loca Mutii properant. Hos quū ille cui agrorū cura erat prospexisset: Marium in curru fabas portantē celauit: & iunctis currui bobus, atq̃ equitibus obuiam ꝓfectus, in vrbem currum aduexit. Sic Marius domū vxoris delatus, sumptis quæ vole

Marius in curru fabas portātē domū vxoris delat⁹ est.

bat, noctu ad mare peruenit: & nauē ingressus Libyā traiecit. Marius vero senior postq̄ secundo vento iuxta Italiam delatus est, Geminiū quendā ex potētibus Terracinæ eius inimicū pertimescens, nautas monuit: vt a Terracinæ litoribus longius nauigarent. Illi ꝓ voluntate Marii agere volebant: sed quum iam ingens tempestas mari incumbere cœpisset: neq̃ scapham vndationibus agitatā sustinendā esse videret: vix ad mare Circeū cōscendere potuerūt. Tumefacto mari, reli

Geminius Marii inimicus.

ctaq̃ re frumentaria egressus Marius, nullo signo ac duce errabat: & vt cōtingebat magna in rerū dubietate, tanq̄ acerbū aliquid instaret, assiduam fugā agebat: & spem oēm in viis incognitis cōiecerat. Postq̄ Marius sociiq̃ per agrum hostilē gradiebantur: & mare aduersum habebant: terrore ꝑculso Mario, ne cuiq̄ occurreret: & ne oīno occursu hominū priuarentur ꝓpter rerum necessariarum indigentia, tandē quibusdam pastoribus obuiauere. Hi illis rogantibus, ꝙ copia dandi de

Obuiauere.

erat, nihil præbentes, quū Marium nouissent, monuere: quo breuiore itinere possent viam corriperent. nam pauloante ibi equites Marium quærentes discurrentesq̃ conspexisse ferebant. Quū

Mari⁹ egēs atq̃ errans.

oium rerū penuria laboraret: & præsertim famē socii tollerare nollēt: a via diuertēs in ꝓfundū nemus sese ꝓripuit: ingētiq̃ cū molestia ibi ꝑnoctauit. Postridie fatigatus fame priusq̄ occumberet oīa experiri aīo instituens, ad litora discessit, hortabaturq̃ socios multis ꝓcibus: ne in vltima spe ad quam seruari se antiquorū augurū sentētia credebat, desererēt. Nam quū valde adolescēs esset: & in agris versaretur: nidum aquilæ septem pullos habentem in veste detulerat. Parētes hoc magna cū admiratione intuentes, augures cōsuluerūt. Illi responderunt, Marium clarissimum virū futurum: maximū principatum atq̃ imperium septies saltem habiturū. Hæc plane Mario quidam sic accidisse ferunt. Quidam vero aiunt istos tunc, & alias in fuga Mariū audientes, atq̃ fidem fa

cientes, rem valde fabulosam descripse. Aquila enim geminos tantummodo pullos parit, & Museum de Aquila scribentem dicentemq; tres pullos parere, duos autem subtrahere, vnum vero alere, mentitum asserunt. Marius in fuga atq; extrema rerum difficultate, multories inquit: fatum sibi esse: septimum consulatum se cōsequuturum. Quum iam per viginti stadia a Minturno Italiæ oppido abessent: turmam equitum in eos irruentem, & duas naues onerarias errantes prospexere. Omnes igitur pro viribus pedum & corporis currentes, ad mare sese coniecere. Qui iuxta Graniū erant, altera nauium in insulā Ænariā appellatā, quæ in conspectu erat, traiecerunt. Ipsum vero Marium graue difficileq; portatu duo serui vix & difficulter per mare ferentes in alterā nauem imposuerunt. Quum iam equites instarent: iuberētq; nautis: nauē ad litora appellere: vel eiecto Mario, quo vellent nauigare. Marius quū supplex multis lachrymis atq; precibus ad pedes nautarū se piecisset: principes nauis huc atq; illuc agitato consilio, equitibus responderunt: se Mariū in mare non immersuros. Illi propter irā rursus in aliā versi sententiā terræ propinquauerūt: & iuxta ostia Liris fluminis effusionem paludosam suscipientis, ancoras proiicientes, ipsum adhortati sunt: nauem curandi atq; cibandi corporis gratia egredi: expectatēq; auras & secunda flamina per mare leniter inspiratura: quū iā hora immineret: qua pelagus sæuire consueuisset. Mario his verbis persuaso, & ad terram in quodam cespite a nautis exposito, lōge aliter q̄ in animū sibi induxerat accidit. Illi e vestigio nauem repetentes, retractis ancoris, fugā capessunt. Nō enim laude dignū ducebāt, Marium hostibus suis tradere: neq; sine suo ipsorum discrimine illū seruare posse. Itaq; quum desertum se ab omnibus videret Marius, in litore elinguis iacuit. Tandem collectis viribus, ingratum atq; iniquum iter ingressus postq̄ profundam syluam & fossas aquarum cœno oppletas euasit, ad tugurium senis cuiusdam lacunas purgāris peruenit. Hunc postq̄ ad pedes eius supplex procubuit, orabat: vt suæ salutis author existeret. q̄ si præsentem aduersamq; fortunam euaderet: magna ab eo officii præmia consequuturū se expectaret. Senex siue q̄ antea Marium nouisset, siue q̄ ipso aspectu vt præstantem virum admiraretur, inquit Tugurii copiam sibi facturum: & si eo erraret vt hostes fugeret, eum alio in loco obscuriore & minus cognito celaturum. Quum Marius rogaret, ita agendum esse: ductus a sene in quandam paludem in loco concauo iuxta fluuium introiuit: & senex eum calamis atq; aliis leuibus virgultis texit: quibus grauari non posset. Paulo post Marius strepitum atq; tumultum a tugurio audire cœpit. Nam quum ex Terracina a Geminio multi qui Marium insequerentur legati fuissent: quidam forte fortuna hinc atq; illinc incursantes, senem clamoribus perterrebant: q̄ hostes Romanorum suscepisset atq; occultasset. Marius exiliens quum se enudasset: in palustrem atq; cœnosam aquam veniēs delitescebat. Hic a b hostibus inuentum nudum & cœno oppletum eripientes ad Minturnenses rapuere: & principibus vrbis tradidere. Nam per omnem vrbem edictum ierat: vt publice Marium insequerentur, & captum necarent. Tamen de nece consilia prius agitare principes voluere: & Marium in custodiam Fanniæ quam illius inimicam arbitrabantur, quodam in eam delato iudicio, tradiderunt. Hæc Fannia virum Cinnium habuerat. Quum turbæ inter eos orirentur: dotem amplissimam Fannia reposcebat. Tunc Marius sextum agens consulatum iudex in hac re præerat. Postq̄ compertum est Fanniam peccasse: quum videret Marius virum hanc talem suscepturum esse, ac diu cum ea victurum, vtrisq; grauiter se ferentibus virum dotem restituere, & mulierem propter adulterii crimen damnatam quatuor æreos soluere iussit. Fannia q̄q̄ muliebri affectu moueretur: tamen quum longe obliuioni iniuriam tradidisset: vt Marium prospexit, atq; suscepit, consolando diligenter eum curauit Marius quoq; illam laudibus prosequens, bono animo esse inquit. Prospexisse enim sibi optimum signū adesse. hoc huiusmodi fuit. Postq̄ Marius in domū Fanniæ adductus est: parētibus portis asinus cursu a propinquo fonte delatus intra ædes irruit: & intuens Marium audentē primo e cōspectu stetit: deinde voce ingenti emissa, coram Mario lætitia gestiuit atq; exultauit. Quare Marius præterita animo coniectās inquit: magis mari q̄ terra a numine salutis signa sibi portendi: quum asinus aridū cibū negligeret: & ab eo ad aquā diuerteret. Hæc quum ad Fanniam renunciarentur: ad ipsum concedens, iussit ostiū claudi. Postq̄ a principibus & a senatu Minturnensium de Mario consilium agitatum est: tandem in hanc sententiā cessere: vt cōfestim Marius necaretur. Ex ciuibus qui rē conficeret nemin ē habuere. Sed eques Callicus genere vel Cymbrus (nā de vtrisq; legimus) assumpto gladio Marium petit. Cubiculū vbi Marius seruabatur subobscurū erat. Hic fertur ingentem flammam ex oculis Marii apparuisse militi: magnāq; vocem ex loco opaco exisse dicentem. Tu homo necare Caium Marium audes! Barbarus repente proiecto in medium gladio, portas eruuspit, exclamatq; non possum Caium Marium morti tradere. Hac re omnes terror ingens inuasit: deinde seipsos accusantes, q̄ ingratum iniquūq; consilium egerant: contra eum qui Italiam seruauisset: cui opem non ferre nefas esset: pœnitentia ac misericordia erga Marium capti sunt. Eat igitur exul quo velit alibi fatum accepturus. Nos vero vota faciemus ne dii nobis irascantur. Marium egenum ac pauperem vrbe emittunt. Hac mente collecti Minturnenses ad Marium contendentes, eūq; circūstantes, cum illo ad mare proficiscuntur. Quum omnes diuerso studio obsequi

Aquila geminos tātū pullos parit.

Minturnū oppidū Italiæ.

Ænaria insula.

Liris flu.

Marius latuit in Minturnēsi palude & cœno oppletus captus est.

Fannia mulier Mariū custodiēdū suscepit.

Asini augurii ū a fonte ad Marium currētis, & rudentis.

Cymber immissus ad necādū Mariū, visa flāma ex illius oculis pde unte, expauit.

Marius a Minturnēsi b' emissus.

Lucius Maricus.

prōpto animo curarent: tpis interea immorario facta est. Lucius Maricus quē religione deorum in digenæ venerabantur atq; obseruabāt, ad ea ferenda ad mare quę secum Minturnenses compor/tauerant impedimēto erat. Itaq; circuire lucum, & longiorē ire viā expediebat. Hac cunctatione de tenti, quidā ex senioribus exclamans inquit: nullam viam neq; longiorem, neq; in accessibilem esse: dūmodo Marium seruemus. Qui ex rebus quæ ab ipsis ferebantur sumēs, primus ad inane iter ingreditur. Hac promptitudine confestim omnibus vna proficiscētibus, Iuliū cuiusdam nauem Mario tradiderunt: qui postea sumptis tabellis, omnia hæc vt gesta fuerāt, literis mandauit: & in templo tabellas scriptas exposuit. Hinc Marius secundo vento nauigans, forte ad insulam Ænariam appulit: vbi quū Graniū cæterosq; amicos cōuenisset: vna in Lybiam traiiciebant. Sed aquę penuria defatigati, Siciliam apud Erycinum coacti petiere. Romanorum quæstor ea loca custodiēs paululum abfuit quin Mariū cōprehenderet. Interfecit vero ex his qui aquatum concesserant decē. Marius ex industria recedens, & pelagus legens, Meningāq; insulam petens, hic primum de salute filii vna cum Cethego audiebat. Hincq; abeuntes ad Iampsam Nomadum regē auxilia imploraturi cōtendunt: cum quibus vbi paululū animi resumpsit Marius audere cœpit ex insula Carthaginē cōtendere. Tunc Sextilius homo Romanus in Lybia præturam agebat. Hic neq; officio, neq; iniuria a Mario affectus, tunc misericordia victus, aliqua in parte auxilio fuit. Statim Mario cum paucis in Lybiam discessuro lictor occurrens quū e conspectu stetisset, inquit: Sextilius prætor o Mari in Libyam venire te prohibet. Si autem huic edicto non obtēperaueris: se decretum senatus vendicaturum: & te pro hoste Romanorum habiturum. Hęc quū Marius accepisset: mœrore animi voce intercepta, quū lictorem horrende inspiceret, per multum temporis sermonem erumpere non potuit. Quum ille interrogaret: quid prætori renunciaret: ab imo pectore suspirās inquit: referas Caium Marium in ruinis Carthaginensibus exulem sedentem: sed non misere Sextilium inspecturū. Hac quidem voce fortunam illius vrbis, & mutationem augurauit. Interea Iampsas Nomadum rex quum dubia consilia animi agitaret, Marium minorem & socios honore afficiebat. Volentibus autem abire: in medium causa adducta, tempora terebat: sed haud obscurum erat: hac mora nihil nisi iniquū facturum. Verum id accidit: qd ad salutem opportunum cōsentaneūq; foret. Nā Marii iunioris qui egregia facie erat, quædam ex pellicibus regis præter existimationē agens, mœrore afficiebatur. Hęc misericordia principium atq; occasionem amoris præbuit. In principio Marius mulierem a se detrudebat: sed vt fugæ nullam aliam esse viam animaduertit: & officia illius in se studiosiora fiebāt propter illiberalem voluptatem: eam benigne alloquutus, & ab ipsa emissus, prius amicisq; legibus ad Marium seniorem fugam arripuit. Postq̄ inuicem conuenere: penes mare congredientes, scorpionibus dimicantibus occurrunt. Hoc malum omen quum Marius esse duceret: repente nauem ingressi, ad insulam Corcyram, quę non multum ab Epiro distat, traiecerāt: & tantum maris anticipauerant: quantum ipsis abeūtibus equites a rege ad locum missi vnde cesserant prospiciebantur. Hoc discrimen immensum vt cætera effugiendum Marius nitebatur. Romę fama dissipata erat Syllam in agro Bœotio cum copiis Mithridatis bellum agere. Consules inter se agentes seditionem ad arma capienda concesserant: & Octauius victor euadens, Cynnam tyrannidem exercere conantem vrbe eiecerat: & loco eius Cornelium illum Merulam cōsulem suffecerat. Cinna autem per cæteram Italiam copias cogens aduersus illos arma ferebat. Hæc cum Marius accepisset: e vestigio nauigādum putauit. Qui sumptis quibusdam equitibus Maurusiis ex Libya, necnon quibusdam ex his qui Italia cesserant, non pluribus mille existētibus, Telamonium tyrrhenum oppidum traiecit. hic seruos libertate donauit. Colonis gloria Marii excitis, & ad mare concurrentibus, persuasisq; iunioribus, magnam manum breui Marius collegit: & quadraginta naues armauit. Quum animaduertisset, Octauium virum optimum, & æquis legibus imperare volentem, Cinnam vero suspectum Syllæ, & arma contra instantem rēpublicam ferentē, huic cum exercitu se socium adiungere animo instituit. Itaq; nūciauit consuli: pro volūtate imperii eius omnia facturum. Cinna quum eū susciperet: procōsulēq; diceret: & fasces atq; alia magistratus īsignia mitteret: hęc ornamenta fortunæ suæ non conuenire Marius inquit: qui quum vili veste, & prolixa barba, intonsisq; capillis semper vteretur: ab eo die quo e Roma effugit: iam septuagesimū annū agēs tardo ingressu gradiebatur. Quū vellet se miserabilem ostendere: plus mansuetudinis in aspectu eius q̄ terroris miseriæ immiscebat. Hæc mœstitia animū non placatum, verum exacerbatum mutatiōe rerum effecit. Postq̄ Cinnam salutauit: militum animis obseruatis, statim ad negotia peragenda animum applicuit: & magnam rerum mutationem iniecit. Primū enim direptis nauium cibariis, & mercatoribus prædando spoliatis, a foro rerum vænalium illos prohibuit. Deinde ad maritimas vrbes nauigans, illas sibi conciliauit: & tandem Hostia per proditionem occupata, res ciuium diripuit: & plurimos necauit. Quū pontes in flumine struxisset: aditus qui ex mari hostibus patebant, cedere iussit. Deinde ad vrbem contendens, non tantum imperitia atq; negligentia Octauii, quantum inutili cura seruandarum legū, mōtē Ianiculum occupauit. Quin multis volentibus ad libertatem seruos vocari, vt leges diligentissime coleret: inquit se patriam nō da/

Meninga insula.

Mari⁹ Carthaginem peruenit.

Iampsas Nomadū rex.

Octauius Cinnā vrbe eiecerat.

Mari⁹ Cinnæ se cōiunxit.

Marius Hostiam occupauit.

Meteli⁹ Metelli a Mario expulsi filius.

turum seruis: a qua Caius Marius arceretur. Postquam vero Metellus eius Metelli filius qui a Mario expulsus in Libya militabat, Romam contendit: & multo præstantior imperator Octauio apparuit: milites dimisso Octauio, ad illũ contẽdunt: rogantes imperiũ capessere: & vrbi salutẽ vendicare. Longe enim peritũ ducem atq; præstantiorẽ ad bellandũ vincendũq; sibi asciscere volebãt. Metello hoc modesto animo ferente, ac dicente: vt ad cõsulem concederẽt: ad hostes cessere. Metellus de republica diffidens, abeundi consiliũ statuit. Octauium Chaldæi ac vates quidam suis psuasionibus Romæ detinuerunt: tanq̃ ibi manere, & nusq̃ discedere operæpretiũ extaret. Hic vir quũ inter alia Romanaq; obseruantissimus legum esset: & præsertim formam consulatus circa mores patrios ac leges tanq̃ non permutatis literis inexorabiliter custodiret: negligentia quadam rempublicam gubernauit: qui plurimum tpis per præstigiatores & vates potiusq̃ per viros in republica & in re militari versatos, imperium administrauit. Hunc priusq̃ Marius aduentaret, a suggesto deuulsum, vulneribus confossum præmissi milites trucidauerunt. Fama est syngraphum Chaldaicũ in sinu eius repertũ fuisse. Hæc res multum admirationis in se habuit: q; ex duobus clarissimis imperatoribus, Marius q vaticinia non contemnebat secundas res habuerit: Octauius vero mortem obierit. Quum hoc modo respublica sese haberet: senatus frequens per legatos Cinnam & Mariũ orabat: vti ciuibus veniam impartirent. Itaq; Cinna tanq̃ consul in sella consulari sedens, atq; iura dicens, legatis humanissime responsa præbebat. Marius vero quum iuxta sellam tacitus adstaret, apparebat semper rigido ac tetro eius aspectu & facie, e vestigio inaudita cæde vrbem repleturus. Postq̃ surrexere: Cinna militibus septus incedebat. Marius vero quum apud portas stetisset, iram dissimulans inquit: exulem se esse: & patria pro legibus arceri: siquis opera sua indigeret, opus esse legẽ antiquare: vt se virum iustum & liberum redisse in vrbem ostẽderet. Populum in forum accersiuit: & coram tribus aut quatuor lapillos, & suffragia ferri iussit. Dimittens dissimulationem atq; fucatam illam de exilio orationem satellitibus stipatus gradiebatur: & electis militibus ex seruis præuẽtitiis qui præcipites appellabantur, sepiebatur. Hi quidem aut iubẽte Mario: aut nutum faciente, multorum strage manus suas inquinauere. Tandem Acharium virum senatorium atq; militarẽ occurrentem Mario, sed nihil salutis impartientem coram Mario gladiis confecerunt. Signũ enĩ dederat: vti omnes occurrentes quos ipse non salutaret, & omnes quorum saluti non respõderet, in viis necarẽt. Quare amici mœstitia simul & horrore animo agitabantur: quoties homines Mario occurrentes appropinquabãt. Multis interfectis, iam Cinne aures vlulatu & cædis clamoribus strepebãt. Marius animum in dies magis efferatum habens, cædẽq; sitiens, omnia suspecta scrutabatur. Itaq; per omnes vias, per oẽm vrbem ad insequẽtibus & venantibus fugientes latentesq; discursum est. Accusabãtur hospitalitatis & amicitiæ iura: q; nihil fidei in secũda fortuna retinebãt. Nam pauci fuere: q amicos ad se fugientes non perderent. Itaq; admiratione ac laude digni fuere Cornuti cuiusdam serui: qui quũ in ædibus herum suum occuluissent: cadauer quoddam ex multitudine cæsorum surreptum collo suspendentes, atq; aureum anulum apponentes: ficto funere illũ satellitibus Marii ostenderunt. De hac re quum nemo in suspitionem veniret, Cornutus a seruis in Galliam delatus est. M. Antonius orator optimo etiam amico functus infeliciter obiit. Nam vir quidã & pauper & popularis cum læto vultu suscepisset Antonium, virum Romanorum primũ: ad vicinum cauponem emendi gratia vini seruum misit. Quum seruus vinum diligentius degustaret: dixissetq; de suauiori ad se portari: caupo inquit qua ægritudine vexatus optimum vinum, & non pro more nouum ac populare emerat. Ille quum inconsulto ac simpliciter, tanq̃ ad familiarem & ad amicum hominem loqueretur: diceretq; herum apud se M. Antonium Marii gladios fugientem ac latentem habere: caupo impius ac nefarius vt abiit seruus, ad Marium cœnantem e vestigio contendens. M. Antonium ei traditurum pollicetur. Marius postq̃ hæc accepit: fertur vehementer exclamasse: & manibus propter lætitiam, plausum fecisse: paululumq; abfuisse: quin ipse exurgens ad locum vbi erat Antonius concederet. Amicis ne pergeret arcentibus eum, ad Antonium detruncandum cum militibus Annium mittit. Vt igitur ad locum ventum est: ad portas subsistens Annius, milites per scalas thalamum irrumpere iubet. Illi vt coram Antonio steterunt: alter alterum ad cædem prouocabat. Antonius orare incipiens, adeo suauis ac dulcis & iocunda erat eius oratio ad milites, vt necem deuitaret. Nemo enim ex militibus Antonium tangere, aut torue aspicere audebat: sed defixo in terram vultu, omnes collachrymabantur. Sic quum immoratio redeundi a militibus facta esset: Annius ascendens, Antonium orantem, milites vero deterritos atq; ab eo persuasos offendit. Itaq; conuitio acriter illos insequens, atq; irruens, ipse Antonii caput obtruncauit. Catulus Lutatius qui Marii collega fuerat: & de Cymbris cum eo triumphum egerat: postq̃ Marius pro Catulo rogantibus inquit, mori oportere: inclusus domi accensis carbonibus se suffocauit. Truncatis corpibus in viam proiectis calcarisq; homines non misericordia verum horrore atq; tremore ipso aspectu omnes per culebantur. Sed quod magno dolore populum excruciabat, erat Gardianorum petulãtia. Nam postq̃ dominos iugulauerant: in exercenda venere pueris pro mulieribus vtebantur: & heris vi commiscebantur.

Octauius p vates & pstigiatores potiusq̃ per rẽ militarẽ: rẽpu. administrauit.

Octauius trucidatus.

Acharius a Marii satellitibus confectus.

Cornuti serui dominũ seruarunt.

M. Antonius orator interfectus ab Annio a Mario misso.

Catul⁹ Lutarius accẽsis carbonibus se suffocauit.

Qui omnia diripientes, & rapina & cęde perturbantes comprehendi non poterant: quousq; milites Cinnę & Sertorii contra illos in castris dormientes impetum fecere, atq; eos necauere. Interea tanq̄ omnibus commutatis, vndiq; fama orta est: Syllam bellum Mithridaticum confecisse: & prouinciis occupatis cum magna manu Romam contendere. Hic rumor effecit: vt ferrum a cæde nefanda paululum arceretur: ꝙ bellum in eos Romani ingens conuerti arbitrabantur.

Marius septimo consul designatus.

Itaq; Marius septimo consul designatus est: & quum Kalendis Ianuariis quę principia sunt anni magistratum iniisset, Sextum Lucium quendam præcipitem dedit: quod ipsi & vrbi ad futuras calamitates magnum portentum esse coniectura assequebatur.

Sextus Lucius a Mario præcipitatus.

Ipse autem Marius iam laboribus corporis & animi sollicitudine, tanq̄ inausta aquis scapha, repletus, ad tanta munimina noui belli nouorumq; certaminū perterritus, ꝙ multa pericula expertus fuerat, hac in re animi ferociam amisit: existimans non contra Octauium & Merulam instabilis ac seditiosæ turbæ prætores, sed in discrimen futurum. Nam Sylla qui ipsum Marium expulerat patria, nunc autem Mithridatem ad Euxinum pontum fugere compulerat, Romam repetebat. Huiusmodi mentis agitationibus vexatus Marius, quum ante oculos longos errores, exiliaq; ac pericula maris & terrę adduceret, in varias dubiasq; partes distrahebatur: & nocturnis turbulentisq; insomniis terrebatur.

Marii turbulenta insomnia.

Videbatur enim quendam continuo audire dicentem: dura esse cubilia leonis. Sed maxime vigilias pertimescens, intempestis potationibus atq; ebrietatibus præter ætatis dignitatem indulgebat: tanq̄ per somniū animi cogitationes vitaturus esset. Tandem quum quidam renuntiaret ea quæ apud mare gerebantur: nouis timoribus perculsus, partim futura timens, partim tanq̄ præsentium satietate male affectus, paulopost (vt Posidonius philosophus scribit) ex ilio laborare cœpit.

Marius ex ilio laborare cœpit.

Ipse quum iam in malam valetudinem incidisset, secum disserebat de his rebus: quibus in senectutem venerat. C. autem Piso vir historicus memoriæ litterarum tradidit: Marium post cœnam cum amicis deambulantē in sermonem de rebus ab eo gestis venisse: & a rerum primordiis incipientem, sæpiusq; de vtraq; fortuna disputantem dixisse: Non sanę mentis hominem esse qui fortunę sese committeret.

Fortunę q se cōmittit nō sane mētis hominē esse.

Post hęc appellatis læto vultu qui aderant, quum per septem dies paulatim deficeret, diem suum obiit. Quidam ferunt eius ambitionem in ipsa mala valetudine omnino detectam, in vanam spem euasisse. Putabat enim se in bello Mithridatico imperatorem fore. Deinde quemadmodum in ipso languore corporis accidere solet, varias in corpore mutatiōes cum gemitu atq; multis vlulatibus patiebatur.

Marii interitus & qua ætate tunc esset.

Sed adeo ingens cupiditas magistratus illius belli eum ceperat: vt nulla consolatione curari posset. Duodeseptuaginta annis natus erat quum mortem obiit. Primus autem fuit, qui septimum consulatum attigisset: qui quum domum magnificā struxisset: quę multis regiis ædibus clarior extabat fortunam suam crudelem appellabat: ꝙ priusq̄ cōsilia ac desyderia sua peregisset, mortem obiret.

Plato tribus rebus fortunæ gratias egit: quum interiret.

Plato quidem circa ea tempora quibus defunctus est, suo genio atq; fortunæ gratias egit. Primum ꝙ homo & non bestia: secundo ꝙ Græcus & non Barbarus natus esset: tertio ꝙ per Socratis tempora ætatem ageret.

Antipater. Tarseus.

Ferunt Tarseum Antipatrum quum prope mortem in sermonē veniret: de his quæ prospere sibi successerant: haud oblitum fuisse nauigationis quā e domo Athenas habuerat: tanq̄ magnas gratias cumulatissimāq; officiorum retributionem optimæ eius fortunæ referendam duceret: & vsq; ad obitum in memoria officia retineret. qua nullum thesaurum bonorum hominibus natura stabilius impartiuit. Eorum vero q & memoria & ingenio tardi sunt semper res gestę tabescunt. Quapropter nihil retinentes, bonorum vacui: spei autem pleni præsentibus rebus neglectis ad futura oculos intendunt. Profecto hæc fortuna prohibere, illa vero auferre non potest. Sed tamen hoc quod fortunæ est tanq̄ alienum omittentes, illud ipsum incertum seminant: atq; similia animo patiuntur. Nam potiusq̄ disciplinam atq; sapientię studia ad firmanda tutandaq; bona externa consequi velint: hæc bona fortunę cumulant: commodaq; ex illis suscipientes expellere insatiabilem animi cupiditatem non possunt.

Mari⁹ .xvii. septimi cōsulatus sui die obiit.

Mortem igitur obiit Marius septimo & decimo die septimi eius consulatus: quæ statim Romam magno gaudio atq; exultatione affecit: ꝙ graui tyrannide liberata fuisset.

Mari⁹ Marii fili⁹ magna prius crudelitate exercita: seipsum tādē necauit.

Sed tantum crudelitatis Marius iunior senioris Marii filius ostendit: primores atq; optimates trucidans: vt intra paucos dies reuiuiscentem senis tyrannidem Romani sentirent. Qui quum audacia insignis esset: & pericula intrepide adiret: in principio filius Martis vocitabatur. At quum statim ex rebus gestis accusaretur: filius Veneris nuncupabatur. Tandem quum in Pręnestina vrbe a Sylla obsideretur, extrema omnia tētans vt euaderet, quum nullo modo effugere posset, seipsum necauit.

EVMENIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Eumenis genus.

Eumeni Cardiāo patrem Fuisse Duris historic⁹ scriptū reliquit: qui in Cherroneso ꝓpter rei familiaris angustias exvehiculis victum quęritaret. Eumenē tamē in literarū studiis ac palæstra liberaliter erudití. Is quū puer esset: eo Philippum aduenrasse: qui dū per otium, puerorū & adolescentiū Cardianorū luctas & certamina spectaret, Inter illos strenue obuersatum Eumenē, eius prudētia & fortitudine delectatum Philippū, illum sibi desumpsisse. Verū enimuero longe probabiliora dicere videntur: qui Eumenem hospitii & amicitiæ paternæ causa a Philippo ad altiora prouectum perhibent. Mortuo Philippo quū inter æquales Alexandri nemini prudentia aut fide secūdus haberetur, Archigrāmateus id est scribarum princeps vocabatur. Ex his qui Alexandro amicitia & consuetudine iunctissimi essent, adeo ampliores cōsequutus est honores: vt in expeditione In dię magnis cū copiis per se imperator emitteretur: & Perdicę pręfecturā acciperet: quū & in Ephęstionis vita functi: locum Per dicas successisset. Quocirca Macedones regiis præfectū stipatoribus Neoptolemū derisioni habebant: ꝙ extincto Alexādro dictitarent: se quidē clypeo atq͡ hasta, Eumenē vero stilo ac tabellis sequi solere. Sīq͡dē Eumenē quū aliis honestissimis rebus, tum vero ea dignitate affectum: vt necessitudine matrimonii sibi deuinctū faceret. Quū enim Alexander primus in Asia mulierē Barsinam Arrabazi filiam cognouisset: ex qua filium Herculem susceperat: huiusce sorores, alterā quidē Apaniā Prolemęo: alterā Barsinem Eumeni tradiderat. quo tpe etiā reliquas æqualibus suis Persicas virgines in coniugium dispartiens collocabat. haud enim vsq͡ adeo integra necessitudo fuit: ꝙ Alexandro plęrunq͡ aduersatus, magnū Ephæstionis gratia: periculum adierit. Principio quū Ephæstion quandā Euio tibicini domū tribuisset: quā antea Eumenis serui occupauerant: indignabūdus Eumenes ad Alexādrū vna cū Mœrone veniens vociferari cœpit: ꝙ abiectis e manibus armis, tibia Tragœdiam canere præstaret. Id aūt moleste ferens Alexander, Ephæstionem cōuitiis insectatus est. Cęterū acta statim penitentia, grauiter succensuit Eumeni: ꝙ per contumeliam magis & libertatē loquēdi, eo sermonis vsus esset. Deinde Nearchū ad exterius mare cū classe dimittens, ab amicis pecuniā conquirebat. Erat enim per id tp̄s inanis regia. Eumenes igitur trecenta petitus talenta, centena dūtaxat exhibuit: tenuiterq͡, & magno cū labore suis ex dispēsatoribus eā summā corrasisse dī. Cæterum Alexander ea neq͡ improbans, neq͡ suscipiens, seruis vt occultos ignes tabernaculis subiicerent edixit. Volebat enim vt quū ex incendio exportaretur argētū, homo fallax deprehenderetur in crimine: prius tamē q̄ afferre opem valerēt, exustū est tabernaculū. Quę res Alexandro pœnitendi causam attulit eius consumptis in igni codicibus. Q̄d aūtē auri & argenti ex flamma in vnū conflati, postea in vnū compertū est: mille talētum summā excessit: ex quibus ne minimā quidē partē accepit. Cæterum datis ad cūctos prætores & prouinciarum præsides literis, vt incensorum exemplaria librorum ad se mitterentur effecit: quæ omnia iussus accepit Eumenes. Rursus inter se & Ephæstionem orta de munere contentione, quum multa male audisset, multaq͡ male dixisset: eo quidem tēpore nihil a rege minus accepit. Paulo vero post, vt primum Ephæstiō excessit e vita, rex dolore vehementer afflictus, quum omnes viuenti inuidos, ac mortuo insultantes grauissimis & asperrimis verbis insectabatur: tum vero maximas in Eumenem suspitiones agitabat: illa sæpenumero conuitia & disceptationes obiectans. At ille callidus & ad persuadendum idoneus, vt vnde perniciem senserat, inde sibi salutem compararet, nouam aggressus est rationem. Ad eam enim gratiam & honores confugit: quos in Ephæstionem Alexander factitabat. Eius nanq͡ generis decora excogitabat: quæ defunctum honestare posse videbantur: plurimas ad instruendum sepulchrum effusis

Eumenes Archigrāmateus vocabatur.

Apania Prolemæi vxor.

Barsine Eumenis vxor

ſime, ac promptiſſimo ſaneanimo pecunias impertiens. Poſt Alexandri mortem, orta inter milites & æquales eius ſeditione: iis quidẽ Eumenes conſiliũ ac ſententiá impertiebat: quũ tñ oratione cõmunis & priuatus eſſet. haud enim ſibi homini ſaneperegrino pertinere videbatur vt de Macedonũ controuerſiis nimis inquirat, curioſuſq; ſit. Reliquis ſubinde ex Babylonis inſtructis æqualibus ipſe relictus in vrbe, plurimos peditũ leniit: & ad res componendas mitiores reddidit. Poſtea vero q̃ duces in mutuam deuicti concordiam priſtinos depoſuere tumultus, Eumenes Cappadociam, Paphlagoniam, & ſubiectá mari Pontico regionem vſq; Trapezuntem ſuſcepit: quę necdũ Macedonico ſuberat imperio. Eam enim Ariarathes rex habebat. Itaq; decretum eſt: vt Leonatus & Antigonus manu magna ad ſe deductum Eumenẽ illius præfectum regionis declararent. Cæterũ Antigonus iam clarus & omnia per cõtemptũ habens, Perdicæ ſcripta neglexit. Leonatus vero Eumenis gratia expeditione ſuſcepta, ex ſuperioribus locis deſcẽdit in Phrygiam. Interea Hecatæus Cardianorũ tyrannus Leonato congreſſus orabat: vt Antipatro & Macedonibus ad Lamiá obſeſſis opem afferret. Quare ad traiiciendũ permotus, ſecum ẽt inuitabat Eumenẽ: quẽ per id tẽps conciliabat Hecatæo. Erat enim inter eos ſimultas: quá in patria propter vrbanas contẽtiones cõtraxerant. Nã multoties Eumenes Hecatæũ q rempublicá per iniquũ occupauerat dominatũ, palam accuſarat: Alexandrũq; ad reſtituendá Cardianis libertatẽ prouocauerat. Quapropter nunc Eumenẽ illá aduerſus Græcos expeditionẽ recuſante, pſertim quũ ſeſe Antipatrũ reformidarę diceret: nec dudũ ſibi inimicus & nũc morẽ gerens Hecatæo ipſum necaret: Leonatus ei fidẽ habens, ſuum omne cõſilium aperuit: ſpe quidẽ ſeſe opẽ afferre dictitás. Macedoniæ principatũ ſtatim vt traieciſſet, vendicare cõſtituerat. ſubinde nonnullas Cleopatræ (ea autẽ Alexádri Magni ſoror erat) cõmonſtrat epiſtolas: qbus futura vxor eum palá accerſebat. Verũ Eumenes ſeu Antipatrum pertimeſceret: ſeu Leonatum inſanũ ac incerto vehemẽtioriq; refertũ animo cognoſceret: ſuis acceptis militibus nocte diſceſſit. Habebat enim trecentos equites: ex his autem quos a pueritia inſtruxerat Alexander, ducentos armatos: in argenti vero rationem talentum quinq; milia. Hoc pacto fugá ſeſe ad Perdicam ſubtrahens, ac Leonati conſilia deregens, ſtatim apud illũ ampliſſimus factus eſt, & in principandi ſocietatẽ adcitus. Haud longe poſt cũ militaribus copiis in Cappadociam, & præſente & extremum ductante Perdica, deductus eſt. Tum capto Ariarathe rege & regione in poteſtatem redacta, Satrapes hoc eſt locorum pręfectus deſignatur. Dehinc vrbes amicis cõmendat: arcibus cuſtodes imponit: quiq; iuri dicendo & rebus adminiſtrandis pręeſſent ex ſententia reliquit. Quum interim Perdicas omnem rerum earum curam abiiceret: eo exercitum ducente vna profectus eſt Eumenes: omni illum indulgentiæ cultu proſequens: quũ nulla ex parte cæteris poſteriorem regibus ſe eſſe cuperet. Cæterũ Perdicas quũ ea quę inſtituerat per ſeipſum tranſigere poſſe conſideret: quę autẽ reliquerat impigrum ac fidelẽ conſeruatorẽ poſtulare cẽſeret: ex Cilicia remiſit Eumenem: verbo quidẽ vt ſuam ad pręfecturá reuerteret: re autẽ vera vt perturbatam a Neoptolemo & ſibi finitimá Armeniam pacatá pręberet. Hunc aũt q̃q̃ inſolẽtia quadam & inani tumeſcentẽ animo, ſuauiſſimis tñ verbis & morum facilitate retinere tentabat Eumenes. Quũque phalangẽ Macedonicá elato ſpiritu ac ferocẽ inueniſſet: vt equeſtri robore quaſi firmamento inſtructionẽ redderet, potentiſſimos incolarum equites tributorum vacatione ac immunitate donauit: tũ ſuis quos fide ſpectatos habebat, equos emptos impertiit: eorum quidẽ animos honoribus ac donis incitans: corpora vero nunc mouendo, nũc exercẽdo ad perferendos labores impigra efficiens: adeo vt quũ ſtupore, tum audacia Macedones afficerentur: quũ trecentorum & ſex milium equitum circa Eumenem numerum breui conſpicerẽt. Poſtea q̃ Antipater & Craterus Græcia potiti, Perdicæ regnũ vaſtaturi in Aſiam traiecerunt: quũ irruptionẽ in Cappadociá facturi nunciarentur, Perdicas expeditionem in Ptolemęum, cui Ægyptus ſorte euenerat, agens, Eumenẽ omniũ q̃ in Armenia, quæq; in Cappadocia fuerãt copiarũ ducem & imperatorẽ creauit. Hiſce de rebus literas edidit: quibus Aletam fratrem, ac Neoptolemũ Eumeni parere: Eumenem autẽ rebus pro arbitrio vti iubebat. Aletas itaq; ſeſe arma ſumpturũ haud diſſimulanter negauit. Eos enim Macedones qui ſecum militarent cũ Antipatro dimicare vereri: Craterum autẽ propter charitatẽ etiá ſuſcipere paratiſſimos. At vero Neoptolemus proditionẽ quá ne occultare quidem potuit in Eumenem ordiebatur. Vocatus quoq; non ſolũ non audiuit: ſed etiá aduerſos inſtruxit milites. Hic primum Eumenes ſui apparatus & prouidentiæ fructũ collegit. Siquidẽ victo eius peditatu per equites, Neoptolemũ vertit in fugá: omnes eius ſarcinas corripiens: tum ad inſectádum profuſę phalangi cum totis adęquitaſſet viribus, victos poſitis armis iurare coegit cũ eum ſe militaturos. Neoptolemus igitur paucis ex fuga collectis, ſe ad Craterum & Antipatrum recepit. A quibus ad Eumenem miſſi legati, vt ſe cum illis coniungeret, prouocabant. Frueretur qdẽ quos ex pſecturis percipiebat fructibus: militias ab eis atq; agros habiturus: Antipatro amico pro hoſte futuro accederet: quod Crateri familiaritatẽ in inimicitiá haud ſane cõuerteret. Quibus auditis Eumenes minime fieri põt inqt: vt nouá impſentiarũ cũ Antipatro ineã amicitiá: cũ quo veteres inimicitias gero: quãdo illum amicis & hoſtibus vti video: ſeq; vt Perdicæ Craterũ conciliet, & ad æqua omnia

Hecatæus Cardianorũ tyránus.

Cleopatra.

Satrapes hoc ẽ locorũ pſectus.

Exercitum equitũ trecentorũ & ſex milium habebat Eumenes.

Aletas Perdicę frater.

Eumenes victũ Neoptolemũ in fugá vertit.

atq; iustissima coniugat paratū: ei præterea qui pro dominantis auaritia ulla sit oppressus iniuria quoad spiritus suos reget artus futurū auxilio, corpusq; ac uitam potius positurum esse: q̄ fidē. His attēte acceptis, Antipater de re summa consiliū agitabat. Neoptolemus ad eos cōfugiēs, de prelio certiores facit: & quū utrūq;, tum uero Craterū ut auxiliū sibi ferant orat. Erat nāq; tā magno Macedonibus esse desiderio: ut modo pileū eius spectēt, & uocē exaudiant, ad se non mediocri uēturos impetu. Sane enim grāde Crateri nomē erat: & in eū post Alexādri mortē multitudinis animi mira charitate inclinabātur. Tenebat siquidē memoria: eū, q̄ plures in Alexandrū inimicitias pro eorum salute suscepisse. Q uūq; procliuius ad Persicos ritus deferretur, obstitisse: ac ciuibus suis quos per mollitiem & insolētiā cōtumeliose tractatos cernebat, p̄sidio fuisse. Quo circa misso tūc in Ciliciam Antipatro, Craterus cū magna copiarum parte, & Neoptolemo, contra Eumenē profectus est: ratus insectaturum: & neminē expectantē, ac ex recēti uictoria inter pocula eū dissipatis obuerfari sese factur incursum. Qua quidē in re q; Eumenes illius p̄senserit impetūq; ocyus sese instructū præstiterit, uti intēti & uigilātis īperatoris, ita nō summi sane acuminis opposuerīs. Cæterū ē quæ sibi aduersa erant, hostibus & duci occultasse: & eā cōmilitonibus suis opinionē incussisse: ut se cū Cratero prœliū inituros esse nescirēt: hoc ipsum peculiare imperatoris officiū fuisse dixerim. Rumorē itaq; disseminat: Neoptolemū ac Tigrē cū Paphlagonū & Cappadocū equitatu rursus aduētare. Quū castra noctu mouere instituisset: in somnis noua quędā occurrit imago. Videre nāq; uidebatur geminos Alexandros inter se ad dimicandū instructos: quū uni utriq; phalāgi præesset: alteri deinde Mineruā: alteri Cererē subsidio aduētasse. Acri cōmisso p̄lio superatos quibus socia Minerua fuerat. Tūc uictori Cererē spiceā intexuisse coronā. Ex re igitur ipsa somnium cōiectans, ad se pertinere interpretatus, se quidē pro fertilissimis agris & magnam per id tp̄s & bonā in spiceis uaginis frugē habentibus dimicare: oīa seminata passim esse speciosam hubertim pubescentium cāpor faciē ipsa pace præbēre. Ad id autē cōfirmatior factus est: ubi aduersariis signū belli Mineruā & Alexandrū esse certior est factus. Quāobrē suis Cererē & Alexādrū belli signū exhibēs, oēs spicar sertis illigatos arma spicis iubet inuoluere. Multoties impulsus est: ut suis ducibus & præfectis militaribus aperiret: qbus cū bellandū esset: ne solus tantæ necessitatis arcanū celatū cōprimeret: cōsilio tñ præstare & mēti periculū credere satis uisum est. In Craterū neminē qdē Macedonum sed mercenarios equites mille ac uigintiquatuor e regione locat: qbus Artabazi filius Pharnabazus & Phœnix Tenedius præerāt: quos ut primū hostes in conspectū uenissent, incitatis ferri cursibus iubet: atq; nullis editis uocibus, non regrediendi spatio dato, nō misso suscepto præcone manū de repēte conferre: ualde enim pertimuerat: ne Macedones cognito Cratero ad eū trāsfugerēt. Ipse ex equitū robore trecētis in agmine instructis adequat: in cornu dextro Neoptolemū inuasurus. Ubi autē medius superatus cliuus prospectū sui hostibus prębuit: citatum uehementissime faciunt impetū. Ea res magnū Cratero stuporē incussit: qui multa in Neoptolemum acerbe & contumeliose inuectus: q; ab eo de Macedonū defectiōe fraudatus esset: suos ad capessendū fortiter pugnā adhortatus incurrit. Primis ingressibus & qdē grauissimis, quum post fractas hastas strictis decertare gladiis cœpissent: Craterus haud sane dedecori fuit Alexandro. At uero prostratis plurimis multoties et uersis in fugā aduersariis, quū ex Thrace quodā ex trāsuerso adequitāte cōsauciaret, ex equo dilapsus est. Q d quū cæteros trāscurrētes latuisset. Gorgias dux Eumenianus agnouit. Is ab equo descēdēs: corpori iā male se habēti & per acerbos dolores pereunti custodē se cōstituit. Dū hæc aguntur, Neoptolemus & Eumenes mutuis inter se odiis & diutina flagrātes ira cōgrediuntur: duobus quidē concursibus, quū sese minus cōspectassent, tertio cogniti nudis ensibus sublato clamore statim equos in se concitāt: quibus more triremium in summa collisis, manibus se mutuis lora omittētes captāt: cassides detrahūt: thoraces ex humeris discerpunt. Sic igitur in mutuos laniatus intēti, subterfugientibus equis ad terrā corruunt. Ibi diu multūq; luctātes, Eumenes exurgēti prius Neoptolemo sub genu uulnus īflixit: quo debilitatus, alteri innixus totis se uiribus in arduum & erectū turbat Eumenē: ictus tñ haud letiferos incutiens, accepta i ceruice plaga, protēsus concidit. Eumenes uetustis odiis & iracūdia, probris carpere: arma detrahere: quū interim gladiū tenēs sensim sub thorace Eumenē in inguine cōsauciat. uulnus ex percussoris imbecillitate nō sane p̄fundū terroris plus habuit, q̄ detrimenti. Raptis dehinc ex interfecto spoliis, pp crurū & lacertor uulnera se grauiter habebat. Reiectus tñ in equū, p̄stātibus adhuc in unū hostibus: alter insectatus est cornu. Cæterum audita Crateri morte, celer aduolans, ubi spirantē adhuc intelligentēq; cōspexit, descendit: & multis lachrymis iniecta dextra, multa inuectus in Neoptolemum, & suam uehementer fortem & propriam miseratus est: necessitatem: per quā eo deductus esset: ut uel tā fœda homini p ami citiā cōsuetudineq; coniuncto infligeret: uel ab eo pateretur. Eumenes hoc prœlio decē ferme post alterum diebus uictor, magnam ex eo sibi gloriā & amplitudinem comparauit: q; nonnulla per sapientiam, quædā per fortitudinē confecisset. Plurimā etiam penes hostes & socios inuidiā & odiū plane contraxerat: q; uir peregrinus atq; aduena armis & manibus Macedonū primatum ex eis & splendore præstantissimum confodisset. q; si prius de Crateri cæde ad Perdicam peruenisset: nemo

Pugna iter Eumenē & Neoptolemum.

Gorgias dux Eumenianus.

Crateri mors.

Eumenis & Neoptolemi pugna singularis.

Neoptolemi mors.

Antigon⁹ Macedonũ dux belli cõtra Eumenẽ creatus.

llum inter Macedones potentia superasset. Biduo autẽ post q̃ Perdicas p seditionẽ in ægypto esset obtruncatus, huius præli tumor in castra delatus est. Quocirca indignati statim Macedones Eumenẽ mortis reum faciunt: & suscepti in eum belli ducẽ vna cum Antipatro Antigonum creãt. Eumenes postmodum in regia equorũ armẽta quæ circa Idam pascebantur incidens, sumptis ad vsum equis, rationem magistris pabuli descriptã misit. Quo audito, risisse ferũt Antipatrum: tãtã Eumenis prouidẽtiã admirantẽ: quũ regiis de rebus rationẽ aut redditurũ aut accepturum speraret. Cupiebat autẽ Eumenes circa Sardis victorioso potens equitatu, intra Lydię cãpos depugnare: simulq̃ suas & Cleopatrę copias ostentare glorians. Ea deinde rogitãte (pertimuerat enim, ne ullã ex Antipatro criminationẽ culpã ve capesseret) superiorẽ petẽs Phrygiam intra Celenas hybernauit. Vbi quũ Alcetã Polemonẽ & Docimum de imperio contra eum cõtendentes offendisset: hoc illud est inquit: qđ dici solet: nulla perniciei ratio est. Deinde pollicitus intra triduũ stipẽdium militibus redditurum, villas eis & mitiora agri loca mortalibus pecoribusq̃ referta vændidit. Qui autẽ emerãt centuriones reliquorumq̃ ordinum præfecti, susceptis ab Eumene instrumẽtis, & machinamẽtis illa vi & obsidione expugnãres, ex rebus captiuis debitam militibus mercedẽ impertierũt. Hæc res adeo magnam Eumeni beniuolẽtiam cõparauit: vt quũ epistolę castris aliqñ ab hostibus disiectæ cõparuissent: qua centũ talenta & amplissimos illi pollicebantur honores: qui Eumenẽ trucidassent: maiorẽ in modum Macedones instigati sint. Decretum igitur faciunt: vt ex principalibus mille milites ad corporis custodiã constituantur: euntibus in orbem pro sua vice vigilus. Illi subinde eos ab Eumene honores magna cum charitate capiebant: quos regũ familiares assolent. Eumenes nãq̃ purpureos apices & chlamydes: qđ quidẽ apud Macedones egregium regis munus habetur, donare poterat. Quibus tenue ac pusillum est ingenium: hi ab secũdo successu rerũ leuitate ac elatis extolluntur animis: ita vt quum rebus ab excelsis conuersos in se habent oculos, magnitudinis aliquid & excellentiæ nacti videantur. Verũ autẽ magnus animus & cõstans, afflictis magis rebus aduersisq̃ dignoscitur: qualis Eumenes fuit. Nã in consilus Cappadociæ proditiõe superatus fugatusq̃ ab Antigono, non ante fugientem ad hostes pditorẽ ornisit: q̃ patibulo captum suffuerit. Is ex fuga contrario insectãtibus cursu clam iter conuertens, ad pugnæ locum profectus, castra posuit: vbi collecta interfectorũ corpora ex effractis circũiacentium villarũ fonbus concremauit: conditisq̃ seorsum primoribus, seorsum plebeis, omnes aggerans tumulos inde discessit. Quocirca aduentantem postmodum Antigonum hominis audaciam & constãtiam admiratum. Postea in Antigoni sarcinas & prædã incidẽs, plurima quidẽ ingenuorum corpora, plurima quoq̃ seruorum, ingentes opes ex tãtis præliis & discursionibus coacceruatas quum eas facile diripere posset, veritus est ne rantis locupleratos spoliis cõmilitones ad fugã grauiores, & ad subeundos errores molliores fierẽt: & ad tolerãdum tps: in quo oẽm spem belli collocauerat, tandẽ repressurus Antigonũ. Vbi vero ita præsentes & ad diripiendum propinquas opes cernit: vt Macedones aperte inhiborere graue sit: equis obiicere pabulum, & corpora curare imperat: vt sic in hostes commearent. Clam deinde ad Menandrum submittit: qui sarcinis hostilibus præfectus erat. Magnam se de illo pro veteri consuetudine atq̃ amicitia curam suscepisse. Proinde animũ aduertere monet: vt q̃celerius liceat, ex inferioribus locis ad incursiones expositis, ad pximas montis radices concedat: atq̃ nullos equites nulli circũacti agminis incursus expauescat. Id autẽ periculum vt primũ Menander intellexit, abscessit. Eumenes missis palam speculatoribus, armari milites, & fręnari equos iubet: perinde ac ducturus in hostem. Vt autem Menandrum ad iniqua confugisse loca a specularoribus renun-

Menander.

tiatum est: Eumenes ingenti simulato mœrore, suos introduxit. Hæc ad Antigonũ postmodum testante Menandro, Macedones Eumenem magnopere collaudasse: & mitiores in eum animos suscepisse fertur: q̃ quum eorũ liberos in seruiturem redigere, & vxores probro habere potuisset: pepercisset omisissetq̃: qbus Antigonus ille inquit: O beati homines haud nostri sane cura res nostras omisit: verũ enimuero ne suæ cõpedes fugę adiicerent, ptimuit. Dehinc circũuagari & subterfugere coactus Eumenes, magnę suorũ commilitonum parti vt abirent persuadebat: siue id eorum charitate diceret: siue trahere secum eos consilium non esset: quos ad conferẽdã quidem manum perpaucos, ad occultandam autem fugam pernimios intelligeret. Tum fugiens sese cum quingentis equibus & peditibus ducẽtis ad Norã recepit. Is autẽ in Cappadocię ac Laconiæ confinibus locus est.

Nora loc⁹.

Hinc denuo quicũq̃ se ex amicis, & iniquitatis locorũ, & durissimæ vitę impatiẽs, missum fieri orauit, benigne ac gratiose alloquutus abire siuit. Aduentans postmodũ Antigonus Eumenẽ ab obsidione ad colloquium exciuit. Cui Eumenes ita respõdit: complures familiares Antigoni & duces esse: post se vero ex eis quorum ipse defensor est: esse neminem. Quocirca si colloquia inter se fieri cupiat, obsides ad se mittat. Quũ autẽ Antigonus, vt potẽtior, Eumenem verba facere iuberet: nullum inquit me ipso potentiorẽ esse arbitror: quoad huius gladii fuero dominus. Antigono tñ nepotẽ Ptolemæum, prout poposcerat Eumenes, eũ ad locũ mittẽte, descẽdit: vbi p mutuos cõplex⁹ amice & familiariter data acceptaq̃ salute, cõgressi sunt: vt qui plurimo vsu & consuetudine inuicem iuncti essent. Inter multa colloquia quũ Eumenes nullam de pace aut sui tutela mẽtionẽ intro-

ducerer

Anim⁹ magnus & cõstans afflictis & aduersis reb⁹ dignosciť.

ducerettecęterę prefecturas sibi firmari aut restitui dona postularet:pñtes cepit admiratio:ingēti ho
minis spiritu & aīrobore delectatos,frequens simul Macedonū concursus factus est:qui aspectādi
hominis desiderio afficiebātur.Erenī post occisum Craterę,nulla de altero tāta in castris crebuerat
oīo. Verę Antigonus aliquid illi violentū metuēs,primū qdē aduētantes clamore submouere: &
irruentes ferire sarisa:deniq3 manibus amplexatus Eumenē,repulsa per satellites turba eū vix in tu/
ta restituit.Dehinc circunductus ad Norā muris,& relicto ibi pręsidio,reliquū abduxit exercitum.
Obsessus igitur Eumenes q̄q̄ eo in loco pręter annonā hubertim quidē aquas & sal vsui cōdimen
tū haberet:tū hisce de rebus hilarē sociis viuēdi cōsuetudinē instruxit:eis ad mēsę & cōuiuii partit⁹
escas:eas interim lepore & sermonū grata & comitate cōdiens.Erat aūt Eumenis aspectus perquā Eumenis as
suauis:nō vt hominis bellicosi & plurimū armis attriti:at perpolitus & iuuenili decore īsignis: vni pect⁹: & sta
uersa statura mēbris ac proportione sane mirifica,perinde ac singulari artis diligētia comparatis. tura:ac fa/
Vim quoq3 non magnā orādi cōsequutus:facūdus tū & dulcis erat,eloquio:quēadmodum ex eius cunda.
epistolis coniecturā fieri licet.Durante obsidiōis tpe,plurimis oīum locus angustissimus suos ma
gno afficiebat detrimēto:pabulū & ipsi & equi per summū otium capiebāt. Quū igitur Eumenes
ne per desidiā intabescerēt,remediū adhibere vellet:& ad fugā quodāmodo expeditos,siqua ꝓbue/
niret occasio,reddere:habitaculū cubitorę quatuordecim longitudine,qd eo in loco erat amplissi/
mum ad hominū deambulationē designauit:vbi corpus agitare iubebātur.Equos aūt ad tectum
magna per lora collo religatos,totisq3 in sublime suscitatos,erigebat:ita vt posterioribus qdē pe
dibus terrę niterētur:anterioribus aūt summa vix vngula ptingerēt.Quibus hūc in modū suspē/
sis,stabularii,nūc clamore nūc scutica instātes,adeo instigabāt:vt animis & indignatione referti,
postremis qdē insilirēt pedibus:dūq3 altiores humi sistere cōcupiscerēt,solū pulsātes totūq3 corpus
agitātes,plurimo cū anhelitu sudorē effunderēt.Ea res ad roboris & velocitatis exercitiū sane non
incōmoda.Hor deaq3 minutim attrita in escā obiiciebāt:vt & citius cōficerēt, & melius digererent.
Interea per obsidionis morā,Antigonus vita functū in Macedonia quū accepisset Antipatrū : &
propter Cassandri & Polypercōtis seditiones:res pturbari:nō parua sane spe vniuersum aīo cōple
xus imperiū,ad res gerēdas,adiutorē Eumenē habere statuit.Quocirca misso Hieronymo, induci/
as cū Eumene fecit:prius tū,iureiurādo ꝓposito:qd quū emēdasset Eumenes:apud obsidētes. Mace
dones iudiciū faciendū permisit:vter eorę maiori ęquitate ꝑditus esset.Antigonus enī deliberandi
tantūmodo nominis grā,initio facta de regibus mētione,reliquū in seipsum obstringebat iusiurā
dum.Eumenes aūt primā quidē,post regū nomina,in iureiurādo cōscripsit Olympiadem.postmo
dū sese non soli quidē Antigono beniuolū fore iuratus est:neq3 ipsius hostē pro hoste, & amicū ꝓ
amico habiturę eē:sed & Olympiadi ac regibus sacramentū referebat.Ea quū iustiora cēserētur.Ma
cedones adacto in hęc verba Eumenis sacro,obsidionē solutā fecere:ad Antigonū,vt idē iuramē/
ti genus referret Eumeni,mittētes.Eumenes iterę quos ad Norā Cappadoces habebat obsides resti
tuit:acceptis ꝓredēptione,iumētis equis & tētoriis.Tūc cōgregatis militibus qui ex fuga palantes
in regione vagabātur ad mille cōuocauit equites:quos fugę socios habēs ob Antigoni metū eua/
sit.Illē enī suscepta iurisiurādi emendatione,nō solū Eumenē denuo angi obsidione iubebat: verū
etiā acerbissimas Macedonibus literas misit in fugientē.Ad Eumenē in Macedoniā referunt episto
lę ab iis q augeri Antigoni ptimiscebāt imperiū.Obtestabat Olympias vt veniēs Alexādri filiolū Olympias.
multorę obiectū īsidiis educādū caperet.Polypercon aūt & Philippus rex volebāt vt ꝓpositus Cap
padocię copiis cū Antigono belligeraret:simul ex Indorę donariis & thesauris ad regę suaę restitu
tionē qngenta talēta caperet:ad bellicos aūt vsus quātūcūq3 cuperet.quibus de rebus & Antigo/
no & Theutamo ducibus Argyraspidū literas miserāt.Acceptis illi literis: verbis qdē Eumenē hu/
maniter ac benigne susceperūt:cęterę liuore & cōtētione referti,priorē ferre Eumenē indignabātur.
Eorę inuidiā placauit Eumenes:quū perinde ac nihilo idigēs nil pecuniarę accepit.Ad ambitiosas
aūt eorę cōtētiones,quū neq3 pręesse valerēt:neq3 subseq vellēt, hūc in modū supstitionē induxit.
Alexādrū enī inqt visum in somnis apparatu regio tabernaculū cū solio cōmostrasse: dixisseq3 hic
cōsedētibus & iuris dicūdi locū habentibus adero:opēq3 simul afferā:mō oīum a me cōsiliorę & in
stituendę rei principiū capiatis.Hęc facile Theutami & Antigoni animū induxerūt:ad eum nullo
aduētare pacto volētiū:quū Eumenes etiā ꝓ alienis aspectari forib⁹ idignaret.Quocirca regio ta/
bernaculo ac solio in somnis denūtiato hūc in modū collocato,illuc cōsiliū magnis de reb⁹ habi/
turi cōgrediebātur.Illis deinde ad superiores eūtibus regiones,Peucestas amicitia sibi deuictus , ac
cęteri Satrapę,quū oēs ꝓcessissent,copias ita ī vnū corpus adunarūt:vt quū armorę multitudine,
tū apparatus splēdore,Macedones cōfirmauerīt.Hi post Alexādri mortē,ob dominādi licētiā,ener
ues & viuēdi cōsuetudine deliniti,quū tyrānicorę spūs barbarorę arrogātia inutritos in vnū contu
lissent:inter se qdē morosi ac discordes erāt.Macedones qdē effusis blādimētis,sumptuosis cōuiui/
is,& sacrificiorę impēsis delinientes,paruo qdē tpe castra ipsa q̄si quasdā nūdinas & ꝓdigalitatis re
ceptaculū reddiderūt:inq3 deligēdis ducibus oīa tumultu & factionibus,quēadmodū iter popula/
res pricipatus fieri solet,ꝑmiscebāt.Eumenes quū illos sese qdem mutuo aspernātes videret : ꝓpter

metum autē si vlla pstaretur occasio de ipsius nece cogitātes: se argēti penuria teneri cōmentus est & ab his potissimū q simultates ī eum exercebāt, plura mutuatus est talēta: quo & maiorē erga illū fidem haberēt: & a se de mutuata pecunia solliciti, manus cōprimerēt. Quāobrem effectū est: vt alienas opes sui corporis psidia habuerit: solus tutelā ac salutē accipiēdo cōsequutus: quā vt adipiscantur cęteri, magna īpēdere solēt. Macedonū tñ aī suo℞ gratia largito℞ p īmēsam quādā licētiā corrūpebant. Circa illo℞ fores frequētes obuersabant: latus stipebāt: ac duces extollebāt. Postea vero ꝙ Antigonus magnas secū trahēs copias nō longe metatus est: tū res ipę quasi vocē edētes verū inuocare īperatorē: nec solū subditi Eumeni auscultare: ve℞ etiā qcūq ī pace ac delitiis amplissimus: cedere: sese dedere. At tacitus a scriptū sibi seruare locū in traiiciēdo Pasytigre fluuio, quū ceteri qui pro statione erāt nihil sensissent, solus Eumenes Antigoni sustinuit īpetū: & collato marte, stratisq cōpluribus cadaueribus, flumē oppletū est. quatuor milia in potestatē redacta. Pręcipue vero Macedones ī aduersa eius valetudine qd de illo sentirēt, declarauerūt: quū cęteros ī apparandis splēdide cōuiuiis & celebritatibus, solū āt Eumenē in administrādis principatibus & re bellica valere dictitarēt. Nā quū Peucestas eis in terra Persica opipare epulū pbuisset: arietē viritī ad sacrificādū īpartiēs: amplissimū fore se ī spē venerat. Paucis post diebus militibus iter ī hostē agētib⁹: Eumenes ad euitādas vigilias lōgius ab exercitu ob piculosam quādā ęgrotationē, qetens forte in lectica ferebat. Paululū pgresso hostes derepēte supatis qbusdā collibus apparuere: in planū descēdentes. Instructa igit acie incedētibus, vt primū auratis in armis ad solē splēdor enituit: ac bellue cū turribus, & purpureę vestes īspectæ sunt (Iseni vadētibus in pliū ornatus est) primi iter cū clamore sistūt: Eumenē vocitare: haud.n. longius pgrediēdū: nisi exercitū ductet Eumenes. Deinde fixis humi telis, se qdem vt maneāt mutuo adhortant: duces vero vt qescant: neq sine Eumene aut pugnā, aut vllū in hostē incedēdū esse periculū. Quo accepto, Eumenes incitatis lecticariis, cursu delatus ex vtraq lecticę parte summouit auleū: magna letitia manū ptendēs. Id cōspicati milites cōtinuo verbis Macedonicis cōsulērāt: receptisq clipeis & sarissis, instrepētes vociferārut: perq vices, quasi presente iam impātore, hostē prouocant.

Antigon⁹ Eumeni ob uiam fact⁹ cum eo noluit pugnare.

Antigonus ęgrotū ex castris Eumenē audiēs male se habētem deferri, reliquos nullo negotio pter illius valetudinē dissipari cēsuit posse. Quocirca suos ad pugnā festinabūdus eduxit. Vt vero adeqtans instructā hostiū aciē formāq cōpositā aspexit: stupore affectus diutius substitit: quū interim a dextro in sinistrū cornu cōportari lecticā cerneret. Magnū itaq vt assolet risum edēs Antigonus, ad amicos hęc inqt. Illa nobis ex aduerso ni mi℞ lectica videt instructa. ac statim relictis copiis castra locauit. Alia ex parte paulū denuo respirātes ad factiones reuocati suis cū ducibus lasciuiā agentes, vniuersum ferme Gabeno℞ agrū ad hybernadum inter se diuiserūt: ita vt primo℞ a postremis tabernacula mille stadio℞ spatio abessent. Quibus de rebus fact⁹ certior Antigonus, p cōpendiosam qdem, cæte℞ asperā, difficilē, & aquarū indigā cōuersus viā eo scilicet motus est. Spe eni ducebat: si dispso s per hyberna milites adoriret: fore vt ea hoīum multitudo, suis haud difficile ducibus ite℞ adsciscerct. Is vbi inhabitatū ingressus est agrū: terribiles vēti & immēsa frigora, exercitu pturbato, iter nō mediocri sane detrimēto rapuerūt. Ad hāc igit rem ignes ꝙ plurimi necessario fuere adiumēto: quocirca hostes non latuit: Tū barbari qui mōtes in habitabilē respiciētes agrū incolūt, tantā incēdio℞ multitudinē admirati, nūtios ad Peucestā cū dromedariis mittūt camelis. Qd vt intellexit: terrore exanimatus, quū & cæteros eodē modo habētes cerneret, miratus, fuga reliquos inter eūdū repertos milites ad fugiēdū pmouit. Eumenes aūt cimbus pauorē ac pturbationē ademit: hostiū velocitatē statim repressurum se esse pollicitus: vt triduo expectatione tardius aduērent. Illis itaq psuasis tū nūtios dimisit qbus vt copię ex hybernis ꝙ primū cōgregarent iubebat: tū ipse cū reliqs exeqtās ducibus, locū q deserta pmeantibus spectari potest, pcul amplexus, & dimēsus, incēdia pmulta castrensi more per intercapedines fieri pcepit. Ignibus deinde ex collibus ad Antigonianos cōparētibus, dolor & angustia cepit Antigonū. Existimauerat.n. hostes quū iāpridē eius aduētū sensissent, obuios fieri.

Eumenes iterū Antigonū astu decepit, Eumeni īsidię parant ab Antigono & Theutamo.

Ne igit itineris labore lassatus attritusq manū cū hostibus cōserere cogeret: expeditus qdē & p bona eductus hyberna, omisso vię cōpēdio p vicos vrbesq tacitus abduxit. Interim ex hostibus vt assolet occurrēte nullo, audiēs postmodū ex incolis nullū ibi fuisse exercitū, at loca dūtaxat ignibus referta, īperatoris Eumenis arte delusum sese esse cognouit. Qd grauiter ferēs, vt apto marte decerneret sępius admouit copias. Coactis interea militibus, maxima co℞ pars Eumenis sapiētiā admirari & soli īperiū deferre. Eā ob rē priceps Argyraspidū Antigonus, & Theutam⁹ dolore ac inuidia cōmoti īsidias rēdere: & cōuocatis pfecto℞ ac principiū cōplurimis, modū ac tēpus necādi Eumenis agitāt. decernūt igit oēs vt ad huius vsum plii reseruatus cōfecto statim plio trucidet. Cęterū Eudamus elephātū pfectus, ac Phędemus, rē decretā Eumeni denūtiāt: nulla mediusfidius ī Eumenē beniuolētia aut charitate: verūenīuero primerūt: ne mutuaeas Eumeni pecunias amitterēt. Eumenes illis collaudatis, tabernaculū ingressus, seseq itra belluarū cōuētū versari pfatus, testamēta cōscripsit: ac codicilos descripsit: vt cōscidit & dispersit: ve cōscidit & dispersit. Nolebat eni post eius mortē vllis ex literis accusari: & crimina de rebus occultis cōflari. His itaq dispositis, deliberate coc

pit victoriã ne aduersarios dimitteret:an p Mediã fugitãs & armeniã i Cappadociã pficisceret. Nihil aũt in amicoꝝ præsentia firmũ decernit:sed pmulta mouẽs aĩo, seq̃ p fortunis i partes versãs varias, aciẽ instruxit:græcos exhortatus & barbaros. Phalãr deide & Argyraspides eũ bono aĩo eẽ iubẽt:suũ hostibus haud expectaturis ipetũ. Philippi siqdẽ & Alexãdri veterãi fuerãt: qsi qdẽ iuicti belloꝝ pugiles:& ad id vsq̃ tps itrepidi:multi ãno septuagita nati:nullus aũt seragenario minor. Progrediẽtes igit in Antigonianos, inq̃ eos cũ indignatiõe irrũpẽtes, sustinẽte nullo, vniuersam dissipãt phalãgẽ. manu obtrũcanť plurimi. Hac qdẽ ex parte sũma vi ꝓrsus superatus est Antigon⁹: eqtatu tñ victor euadebat. Cũctũ ẽt Peucestę apparatũ sarcinasq̃ diripuit:quũ segniter ac remisse prœliũ iniisset. Se ãt Antigonus quũ terror vocaret ad vsum belli vigilãte ac intẽtum exhibuit:opportũitatẽ ex loco nact⁹. Apta.n. est ac vasta plãities:nõ sane piguis:nõ aspa:nõ solida:sed arẽosa & squalẽti referta salsugie. Ea tot equoꝝ tot mortaliũ pulsata cursatiõib⁹, sub ipsũ pugnę tps pulueris calcis instar exalãs aerẽ inalbabat:q oculos turbidus inuolueret. Hoc igit occultatus Antigonus hostiles facilius sarcinas & bona in suã ꝑtãtem redegit. Stati post pugnã Theutamus legatos res suas repetitũ mittit. Antigonus nãq̃ ad Argyraspides has res reddituꝝ esse:& cæteris in reb⁹ se cũ benigne comiterq̃ actuꝝ pollicitus erat:si Eumenẽ sibi traderẽt. Argyraspides abominãdũ cepere cõsiliũ: vt viuũ Eumenẽ in hostili manu ponerẽt. Pricipio nullã p suspitionẽ sese ꝓpius applicãt obseruãtq̃. Nõnulli p rebus amissis delamẽtabanť. Postmodũ irruẽtes, ei pugionẽ detrahũt:& retroflexa in manus zona colligãt. Postq̃ missus est ab Antigono Nicanor: vt illũ susciperet: ductus p Macedonas Eumenes, vt sibi exercitũ alloq̃ liceret orat:nõ vt pces nõ excusationes adhibituꝝ:cæterũ de illoꝝ cõmodis verba factuꝝ. Silẽtio facto in edito quodã loco cõstitut⁹, colligatas ꝓtẽdit manus: Et qdnam inqt O Macedonũ pessimi de vobis Antigõus trophęũ erexit: quale ipsi de vobis erigitis quũ ipatorẽ vestrũ victũ captiuũq̃ dedistis! Nõne graue & periculosum erat: vt victores vos ꝓpter terũ vestraꝝ iacturam victos esse fateremini! Quasi vero in pecuniis atq̃ opibus, non armis victoria ipsa cõstaret. Quinetiã p vestrarũ redẽptione sarcinarũ imperatorẽ vestrũ mittitis. Ego qdem inuictus atq̃ hostiũ victor a vobis trahor:ab his q mihi socii sunt i pniciẽ datus. Vos qꝫ p castrẽsem Iouem, per iusiurãdi præsides deos oro & obtestor:hic me inter vos occidite: quum apud Antigonũ obtrũcatus opus vestrum futurus sim. Nec vllas qdem querimonias edet Antigonus. illi siquidem nõ viuẽte, sed defuncto Eumene opus est. Q d si vestris parcitis manibus: vna soluta sat erit:vt meis rem ipse cõficiam. Si autem gladiũ mihi nõ creditis, obstrictũ feris obiicite. Q d quũ per feceritis:vos vtr sanctissimos viros & in ducẽ vestrum æq̃ssimos, iureiurando soluo. Hęc quũ oraret Eumenes: cætera multitudo dolore cõpressa collachrymabat. Argyraspides autẽ ducẽdum esse, & cõtrariãti inaniaq̃ iactãti minime adhiberi aios oportere clamabãt. Haud enim indignũ facinus esse: si Cherronesiaca pnicies lugeat: quũ innumerãdis Macedonas bellis defatigauerit. Id aũt grauissimũ est:si præstãtissimi Alexãdri ac Philippi milites tot antea p labores agitati suis belloꝝ præmiis in senectute priuẽtur: ab aliis cibos capiẽtes quũ suæ interim vxores tertiã iam noctem cum hoste cõcumbant. Post hæc Eumenẽ maturato cursu ducit. Antigonus globũ veritus (nemo enim in castris relictus erat) decẽ validissimos emisit elephantos: frequẽtissimosq̃ Medos & Parthos hastatos: qui multitudinẽ summouerẽt. Eumenẽ quoq̃ ꝓpter veterẽ amicitiã & familiaritatẽ in suũ venire cõspectum minime sustinuit. His qui asseruandum acceperant quonam pacto custodiendus esset rogantibus: vt leo, vt elephantus inquit. Non lõge tamen post miseratus eum, & grauiores dimisit catenas:& cõsuetum dedit seruum: qui illum perũgeret: & ex amicis quisquis interdiu secum versari, & necessaria illi deferre voluit, & adire siuit, agitãs pluribus diebus de illo cõsilia & sermones:& pollicita faciebat. Quum Demetrius eius filius & Nearchus cretensis maiorem in modũ de eius salute cõtenderent: incumbentibus eius morti vna cæteris omnibus ferunt Eumenem custodem eius Onomarchum aliquãdo interrogasse: Quãobrem Antigonus hostem atq̃ inimicum in potestatẽ habens nec mature necat, neq̃ generose liberat! Cui quũ Onomarchus contumeliose dixisset:nõ impræsentiarum equidem, verum in prælio animosus ad mortẽ esse debuisti: Subiecit Eumenes, & ita mediusfidius per id tps fui:ab his per cõtator inge qui mecum manum cõseruere. Verũ præstantiori cõcurrisse nemini me scio. Tum Onomarchus: quando quidem pręstantiorẽ cõperisti: cur eius expectandum esse tempus nõ existimas! Antigonus vbi neci Eumenẽ dedere cõstituit, ei cibũ subduxit. Ita bidui aut tridui inedia ad summum vitæ diem adducebatur. Q uũ autem castra repente mouẽda forent, intromisso homini iugulũ præbuit. Deinde Antigonus corpus amicis traditum cremari permisit:simulq̃ reliquias in vrna argẽtea compositas ad vxorẽ & liberos reddendas misit. Eumene hunc in modum expirãte, pditorum suorum ducum atq̃ militum nulli alii vindictam fortuna concessit:verum Antigonus ipse Argyraspidas & impios homines & immanissimas belluas propulsans & abiiciẽs, eos Ibircio Arachosiæ procuratori tradidit: vt quouis modo homines ita disperderet: ac in perniciem daret: vt nemini in Macedoniam abire aut græcum cernere pelagus liceret.

Pugna iter Eumenẽ & Antigonũ.

Eumenes capit, atq̃ alligatur.

Eumẽis capti ad milites suos oratio.

Argyraspides.

Eumenis i teritus.

¶ SERTORII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO PER LEONARDVM ARETINVM IN LATINVM VERSA.

On est
fortasse mi/
rādum: p in
finitū tem//
pus, alibi ali
ter fortuna
influēte, res
humanas ī
eūdem sępi
us casum de
ferri. Siue.n.
φ sub iacētium rer multitudo termina
ta nō est: abūdātem & facilē habet fortu
na ad similitudines edēdas materiā. Si/
ue φ ex qbusdā terminatis nūeris series
rer cōnexa existit: necessariū est ex illarū
discursu sępe eadē euenire. Quū vero q/
dam huiusmodi fortunę opa, q̄ ratione
& consilio factis similia videnť, historia
adnotarint: veluti ex duobus Atteonibus: quor alter Syrus, alter Arcas fuit: vtrūq ab apro inte
remptū fuisse. Duor Actconū, alterū a canibus alterū ab amatoribus discerptū. Duor Scipionū:
ab altero victos Carthaginēses: ab altero funditus euersos. Troiam ob Laomedontis equos pri
mum ab Hercule: deinde per ligneū equū ab Agamēnone: Tertio propter equū: qui in porta cōsi

Monoculi duces bellacissimi.

stēs Ilensibus claudere volētib⁹ ipedimēto fuit: a Charidēo duce captā fuisse. Duarū ciuitatū q̄ olē
tissimarū plātar noia habēt Chio scilicet ac Smyrna: ī altera natū fuisse Homerū: ī altera decessisse.
Age & hoc adiūgamus: q duces maxime bellacissimi fuerūt, eos altero caruisse oculo: Philippū, An
tigonū, Annibalē, & Sertoriū: de quo ista scribimus: quē Philippo cōtinentiorē in mulieres: Anti
gono fideliorē in amicos: Annibale placabiliorē in hostes fuisse nemo īficias iuerit; ingenio autē
nulli eorū inferiorē: sed fortuna oibus ipsis: qua semp magis infesta, q̄ hostibus vsus, se peritia Me
tello, audacia Pōpeio, fortuna Syllę, potētia Romano Populo, exul & barbaris īperitās adæqua
uit. Huic aūt pręcipue oīum grecor Eumenē Cardianum assimilabimus. Nam imperiosi ambo,

Sertori⁹ ex Mirsia Sabinorū vrbe fuit.

& cū dolo a bellaces, extorres suarum ciuitatū, duces alienar fuerūt. Ambo p̄terea fraude suorū
ad extremū necati. Qu. Sertorii genus nō obscurissimū fuit ex Mirsia vrbe Sabinorū. Educatus
aūt honeste sub matre vidua, summo amore coluisse illā videť. Matri nomē Rheam fuisse tradūt.

Sertorii militiæ.

Eruditus vero in causis orādis, potētiam quādā in ciuitate adolescens adhuc sibi p eloquētiā cōpa/
rauit: licet postea rei militaris splēdida opa, illū ad se totū attraxerint. Prima eius militia sub Sci/
pione fuit, & aduersus cymbros tūc Galliā ingressos. Quū ab Romanis male pugnatū esset: amis
so equo, & vulnere insup accepto, Rhodanū amnē cū thorace & scuto per aduersos fluctus pluri
mū natādo traiecit. ita robusto & exercitato erat corpore. Post hæc sub. C. Mario duce aduersus
eosdē hostes militauit: quo in tpe quū Cymbri tāto terrore tātaq multitudine Italiā intrassent: vt
vix quisq̄ Romanus inueniretť: q ordinē seruare, aut duci parere vellet: Sertorius ipse intrepidus
castra hostiū ingressus est: celtica veste & quadā eorū linguę notitia ad cōgressus obuiantiū fretus
Per hūc modū cōsiliis ordinibusq eor exploratis, ad Mariū redit: eiusq rei gratia ab eo donatus

Catalon vrbs Iberię.

est. In reliqua vero expeditione multa prudētię & fortitudinis opa ostēdens, famā & gloriā sibi cō/
parauit. Post Cymbricū & Teutonicū bellū: sub Didio p̄tore tr. militū in Iberiā missus, ī vrbe Ca
talone quū hybernaret: & milites vtpote in magna rerū copia cōstituti petulantia vterenť: ac sępę
ebrii essent: oppidani cōspiratione facta, & auxilio ex vicina Girisenor vrbe p noctē intromisso,
hospitia militū inuadētes eos trucidare adoriunť. At Sertorius cū paucis plapsus, & quotquot ef/

Sertori⁹ q̄stor designat⁹ ī Gallia q̄ circa Padū est.

fugiebāt ex militibus in vnū collectis circuiuit vrbē: ac p ipsam portā qua pauloante hostis intra
uerat (eā nāq apertā reperit) ingressus, nec stationibus vt antea barbari fecerāt neglectis, sed dili/
gēter ī ipsa porta dispositis, vrbeq subinde oibus locis occupata, cūctos q p ętatē ferre arma po/
terāt trucidauit: ac subinde milites arma & insigna hostiū sibi aptare iubet: seq ad eā vrbem seq: ex
qua auxiliū Catalonēsibus venerat. Sic ergo illos specie armor deceptos ciuibus suis obuiā effu/
sos repēte occupat: multisq circa portās mactatis, reliquos in deditionē accepit: vęnūdeditq. Ex
hoc Sertorius magnā in Iberia famā assequutus, vt primū Romā redūt, q̄stor Gallię q̄ circa Padū

est designatur:& qdē opportuno tpe. Instāte enī Marsico bello, delectū militū,& armorꝫ præparationē sibi cōmissam tāta celeritate diligētiaq; peregit:vt viri impigri, & in rebus agēdis maxime efficacis,ex ea quęstura gloriā reportarit. Nec tñ ad honores licet dignitatesq; ꝓuectus, militarē audaciā remisit:sed in prælijs sine vlla exceptione, corpus suū ꝑiculis obiectās & fortitudinis opa manu ꝓpria edēs, tandē alterꝫ amisit oculum. De quo etiā gloriari solebat: ꝙ alii nō semper virtutis suæ testimonia secū deferrent : sed torques & hastas & coronas domi relinquerēt: sibi vero bellicę laudis insigna cōtinuo adessent: eosdēq; haberet fortunæ & virtutis suæ inspectores. Tribuit ei & Populus Romāus ꝓ his rebus magnifice gestis honorē. Veniētē siquidē in theatrū populari plausu & multis cōmēdationibus eum excepit. qd genus honoris senioribus qdē & clariori ꝓsapia ortis facile tribuebatur. Quū tñ tribunatum peteret:nō obtinuit: Sylla ꝑ factionē ipsum oppugnāte:eaq; videtur fuisse causa:cur Sertorius Syllā oderit. Mario deinde pulso, Syllaq; ad Mithridaticū bellum ꝓfecto,quū Octauius consul in partibus Syllanis ꝑseueraret: Cinna vero eius collega res nouare adortus, partes Marii sibi asciscere: Sertorius Cinnæ adhesit:ea potissimū ratiōe: ꝙ Octauium hebetiorem, & Marii amicis minime fidētem cernebat. Cōmissa itaq; in ipso foro inter consules pugna, Cinna & Sertorius supantur:pelluntur ex vrbe : haud paucioribus q̄ decē milibus in pugna ipsa amissis. Post hæc militibus, qui circa Italiā erāt collectis, quū sufficiēs robur cōtra Octauiū sibi cōparassent: Marius ex Aphrica nauigauit:quē vt priuatū se cōsuli offerentē quum alii recipiendum censerēt, Sertorius dissuasit: seu veritus ne authoritas sua pręsente viro maioris authoritatis minuereť: siue ne Marius ob sæuitiā & irā modū in victoria seruare nescius cuncta euerteret.

Sertorius gloriabaẗ de alterius oculi amissione.

Differebat ergo Sertorius: parꝫ iam negotii ad plenam eis victoriam superesse.ꝙ si Mariū reciperēt:totā apud illum cōfecti belli gloriā futurā: grauēq; & infidū fore potestatis sociū. Cuius quū rationibus Cinna se assentiri diceret:cæterū nescire qua fronte Mariū repudiare posset:pręsertim in societatē belli a se vocatū:respondēs Sertorius, at ego inqt suopte cōsilio venisse Marium putabam:nō a te vocatum. Itaq; quū de eo recipiendo vel nō recipiēdo consultares: quæ optima rebar ostendi. Tu vero si eū vocaras: ne in cōsultatione qdem, an recipiendus foret, ponere debuisti:sed vltro recipere: quū fides tua illi tradita cogitādi ac deliberādi rationē excludat. Sic igiť Mario ab eis recepto,diuisis trifariā copiis, bellū cōfecerūt: & quum in victoria Marius ipse & Cinna oīa crudelitatis exempla proderēt, Sertorius ipse nec trucidasse quēq̄ ob iram, neq; contumeliā alicui intulisse dicitur. sed ea continuo improbasse : quę Marius fœde crudeliterq; faciebat : & apud Cinnā intercessisse:vt moderatius victoriā exerceret. Tandē vero seruos,quos Marius in bello quidem socios, post victoriā vero satellites ac ministros tyrānidis habuerat suę, quū partim illius iussu, partim ex seipsis cuncta fœde & violēter agerēt: dominos mactarent : dominorꝫ vxoribus per vim ad miscerētur:pueros etiā cōstuprarēt:indigne ferēs Sertorius, nec vlterius id tolerandū ratus contra eos impetū fecit:omnesq; ad vnū(supra quatuor enī milia seruorū erāt, & castra in campo habebāt) trucidauit.

Sertori⁹ supra q̄tuor milia seruorum trucidauit.

Deinde quū.C.Marius diē obiisset:& Cinna paulopost interfectus fuisset:ac Mari⁹ adolescēs iuito eo cōtra leges cōsulatū occupasset: Carbōes vero & Narbōi & Scipiones aduersus Syllā redeūtē male resisterēt: ac parti ignauia ducū ptim ꝓditorū malignitate, res corrūperenť:nec Sertorius ipse q̄q̄ pręsens, ꝓpter īprobitatē eorꝫ q plus poterāt,emēdare res posset: ac tādē Scipio sub spe pacis a Sylla deceptus exercitū amisisset : desperatione rerū vrbanarum adductus, in Iberiā cōtendit:eo cōsilio:vt partiū ibi suarū refugiū cōpararet. Graui aūt atq; aduersa tēpestate delatus ꝑ loca mōtuosa & aspera,trāsitū a barbaris pecunia redemit:qd quū socii indigne pferent: ac turpe esse dicerēt:si Populi Ro.procōsul barbaris tributū ꝑsolueret:tps se redimere inquit: quo nihil carius esse cōsueuerit magnarū auidis rerū viris.

Tēpore nihil carius magnarū rerum auidis viris.

Sic igitur barbaris pecunia placatis, in Iberiam trāsiuit. Suscipiēs aūt prouīciam multitudine qdem populorꝫ florentē,sed auaritia & supbia magistratuū male dispositam,familiaritate & cōuersatione potētes, tributorꝫ releuatione populos in suā beniuolētiam cōuertit. Inter cætera gratissimū ꝓuincię fuit,ꝙ a receptione militum homines liberauit: in suburbanis enī milites hybernare iussit:tabernaculis sibi pro tpe instructis: ipseq; ante oēs ita fecit. Non tñ ad gratiā ꝓuincialium oīa gerebat:sed armatis quotquot in Iberia habitabāt Romanis, tormētaq; oīs generis machinatus, ciuitates sub īperio cōtinebat. Humanus quidē in pace: sed in bellico apparatu terribilis. Vt vero.L.Syllā audiuit Romā ingressum:Marii.p & carbonis partes deletas esse: ratus cōfestim, ducē aliquē cū exercitu cōtra se venturū, Pyrenei iuga ꝑ Liuiū Salinatorē cum sex milibus occupauit. Nec multo post.C. Annius a Sylla missus adetat: qui quū inexpugnabilē Salinatorē cerneret:sub ipsis montibus cū exercitu subsedit. Salinatore aūt ꝑ dolum a quodā Calpurnio cognomine Lanario interfecto, quū Sertoriani milites Pyrenei deseruissent arcem:transgressus Annius magna manu cōtra Sertoriū cōtendebat. At Sertorius quū nō tātas haberet copias:vt Annio resistere posset:cū tribus milibus hoīum Carthaginem nouā aufugit:indeq; nauibus mare ingressus, Libyæ apud Maurusiū applicuit. Hic sine stationibus aquatū egressi milites, a barbaris īpetu facto, multi necanť. Inde rursus in Iberiā rediēs, quū repelleretť a litore, Cilicibus piratis sibi cōiunctis, in Pityusam insulā,superato Annii ꝑsidio qd il-

Liuius Salinator.
Calpurnius lanarius
Annius.
Maurusiū Libyæ loc⁹.
Pityusa insula.

li prętera, descendit. Nec multo post ipse Annius venit cū multis nauibus,& quinq3 milibus mili rum: cōtra quē Sertorius nauali prælio, q̄uis eas naues haberet,q̄ nō ad pugnā; sed ad felicitatē fabricatę erāt, pugnare aggressus, surgēte zephyro,& pelago agitato, plerisq3 Sertorii nauibus ob leuitatē per trāsuersum in scopulos delatis, ipse cū paucis terra ab hostibus, mari autē a vētis quū excluderetur, decem cōtinuos dies infestis vndis agitatus, vix tandē fluctus superauit. Cessante vēto, ad insulas quasdā aquaꝝ expertes delatus est: ex q̄bus postea nauigās, Gades trāsuectus, extremā Iberiæ orā tenuit: haud multū sup Betidis fluuii ostia: q Atlanticū intrās mare nomē circūiacētē Iberiæ tradit. Hoc in loco nautę q̄dā Sertorio obuiā fiunt: tūc forte redeuntes ex Atlāticis insulis: quas beatas vocāt. Duę q̄dem hę sunt paruo inter se diuisę mari: decē milibus stadioꝝ a Libya distātes. Imbres illic rari, mediocresq3. vēti aūt plurimū suaues, ac roriferi. Solū vero pinguæ: nec arari modo plātari ve facile: sed etiā ex se absq3 vllo humano studio fructū pducit: dulcē q̄dem,& otiosam multitudinē nutrire sufficiētē. Aer syncærus ac tēperatus: & mediocri mutatiōe p tpa cōtētus. Nam qui a terra pflāt vēti, boreasq3 & aq̄lo, ppter lōginquitatē vasta & inania incidētes spatia fatigātur,& deficiūt prius,q̄ ad eas insulas puenerint. Qui vero a mari pflant Argestę,& zephyri: refrigerātes raros q̄dē & tēperatos imbres ex pelago afferūt: plurima vero p humiditatē aeris cū summa facilitate nutriūt: Vt etiā apud barbaros increbruerit fides: ibi Elysios esse cāpos: & beatorū domicilia ab Homero decātata: Hæc igit quū audisse Sertorius: mirabilis eū cupido cepit īsulas eas adire, incolereq3: & illic q̄ete viuere, sine magistratibus & belloꝝ curis. Cuius aīum quū intuerētur Cilices, hoīes neq̄q̄ pacis aut q̄etis, sed rapinarū auidi, stati in Libyā nauigarūt Ascaliū in Maurusioꝝ regnū reducturi. Nec tū ob hoc Sertorius defecit aio: nec sibi qesc̄edū putauit: sed hostibus Ascalii ferre auxiliū decreuit: vt hi q secū erant iniecta aliq̄ spe nouaꝝ reꝝ, cōtinerent. Cupientissime itaq3 Maurusiis adueniēs, Ascaliū debellauit, obseditq3. Ad quē liberādū quū Paccianus a Sylla missus venisset, Sertorius ipsum aggressus, Paccianū q̄dē necauit: exercitū aūt vi cepit. Tigēnā vero oppidū, in quo Ascalius & fratres cōfugerāt, expugnauit. Ibi sepultū esse Antęū incolæ tradunt: eiusq3 monumētū quū ppter magnitudinē afferentibus barbaris fidē nō pręstaret, Sertorius pfodit: repertoq3 ibi corpore septuaginta cubitoꝝ, obstupuit: instauratoq3 tumulo, famā eius honoreq3 adauxit. Fama est apud Tigēnitas, Antęi vxorē Tigennā noīe, post mortē viri ab Hercule cognitā Syphacē genuisse: q postea illis in locis regnās vrbē de matris noīe cōdidisse dicit. Ex Sypha ce natū postea Diodoꝝ tradūt: cui græcū habēti exercitū ex Oliuanis Mycenęisq3 ab Hercule his in regionibus relictis, magna pars Libyæ paruit. Hæc dicta sint graria Iubæ oīum regū in historia pstantissimi: cuius origo a Diodoro & Syphace tracta eē memorat. Sertorius quū oia victor supasset: Maurusiis q sese illi crediderāt, absq3 vlla fraude vrbes,& iperiū,& pecunias restituit: nec q̄cq̄ nisi quæ illi spōte dabāt retinuit. Inde quū iā de recessu cogitaret: legati Lusitanoꝝ venerūt: rogātes vt imperiū eoꝝ acciperet. Omnino.n. viro aliquo rei militaris perito magnæq3 authoritatis, ob eum q īminebat ab Romanis metū, indigētes, in Sertoriū pp egregiā eius famā cōuersi erāt. Ferunt dicit Sertorius neq3 voluptate neq3 metu supan facilis fuisse: fortissimus in aduersis: modestus vero in secūdis: in subitis iprouisisq3 casibus ita cōstans & audax: vt oēs sui tpis duces anteiret. In cūctis vero quę siue ingenio, siue astu cōficiūtur, occupatione locoꝝ, & præuentione hostiū, celeritate, fallaciis, circūuentionibus, & dolis, quoties expediret, pfundissimus artifex: in remunerādo largus: in puniēdo mitis & clemens. Quāq̄ id q̄d ad extremū i obsides Iberoꝝ pegit, arguere videatur ipsum nō mitē, neq3 placidū natura, sed arte & cōsilio tpis causa simulatū fuisse. Mihi vero meram virtutē & ratione stabilitā fortuna nūq̄ in cōtrariū mutare posse videt. Bonas tū volūtates & naturas laudabiles nihil phibet, magnis aduersitatibus cōtra merita cōtingētibus, immutari. q̄d ego dē Sertorio euenisse credo: rebusq3 aduersis irritatū: cōtra iniurias malignantiū acerbius insæuisse. Sed hæc postea. Tūc ergo ex Libya in Lusitaneā pfectus, & dux cū mperio factus, puinciā stabiliuit & Iberiā pximā eius imperio adiunxit: plærisq3 spōte sese illi dedētibus: maxime ppter humanitatē eius,& efficaciā in agēdo. Sunt quoq3 ab ipso nōnulla altiori fallacia & arte pfecta: in q̄bus illud præcipuū: q3 ceruā cādidi coloris māsuefactā sic vt vocāte exaudiret, & vadētem sequeret, nec strepitū castroꝝ, nec militū clamorē formidaret, paulatim apud barbaros hoīes & religioni pnos iactare cœpit: donū id esse Dianæ, sibi trāsmissū: multaq3 ex occultis p illā edoceri. Quoties enim hostes ingressos fines, aut vrbē aliquā cepisse occulte præsenserat: in somnis dictū sibi a cerua simulabat: vt copias in armis haberet. Rursus vero si victoria aliqua suoꝝ ducū deferrebat: occultato nuntio, Ceruam coronabat: sibiq3 ab ea fauste nūciatū: & ob id diis supplicandū esse dicebat: quasi feliciter aliq̄d gestū auditu os. Per hāc artē illos sibi magis ac magis parere cōpellebat: veluti nō hoīs alienigenæ: sed dei cōsiliis ducerent. Et sane huic famæ res ab eo gestæ attestabant. Cum duobus eni milibus & sexcētis, quos Romanos vocabat, septingētis Aphris admistis, in Lusitaniam venerat: ibi ad has copias quatuor milibus Lusitanoꝝ peditū, & septingētis eq̄tibus adiūctis, aduersus quatuor duces Romanoꝝ bellū gessit: sub q̄bus erant peditū milia cētum viginti, equitum septem milia, sagittariorū & funditoꝝ duo milia: vrbes innumerabiles: quū ipse nō nisi viginti vr

Sertori⁹ in Iberiā delatus est.

Insulæ beatæ vel Atlāticæ quales sint.

Ascalius.

Antæi sepulcrum in vrbe Tigēna.

Tigēna antęi vxor & oppidi nomen.

Sertorii laus a virtutib⁹ quas habebat.

Virtus mera & ratiōe stabilita in cōtrariū p fortunā nō mutatur.

Cerua Sertorii: a qua multa ex occultis doceri se iactabat.

Sertori⁹ cū paruo exercitu quot milia: & q̄les duces superauit.

bes in sua ditione ab initio haberet. Tñ cum hac tãta copiaꝝ tenuitate, non solum gẽtes magnas, & vrbes multas subegit: sed & missos cõtra eũ ab Romanis duces, Cottã quidẽ apud Mallariã naualí ꝑlio superauit: Phidiã vero prętorẽ Iberię ꝓfligauit: interfecitq́ in ea pugna duo milia Romanoꝝ ciuiũ. Domitiũ ꝓconsulẽ contriuit: Toraniũ a Metello missum cũ toto exercitu deleuit. Ipsũ quoq́ Metellũ viꝝ suę ætatis amplissimũ in tãtam cõpulit necessitatẽ: vt Lucius Lollius ex prouincia Narbonensi ei auxiliũ ferre cogeret: & Põpeius Magnus ex vrbe cũ sũma festinãtia mitteretur: vt Sertorio resisteret. Neq́ eni habebat Metellus quo se verteret: cõtra hominẽ infestæ audaciæ, & nõ iusta acie, sed tumultuariis certaminibus, & variis semp artibus insultantẽ: expedito ac leui exercitu. Ipse stabili ac pedestri assuefactus pugnæ: & cũ eo exercitu, qui manus cõserere, & robore decertare egregie doctus erat, cęteꝝ mõtes scãdere, & se succingere: & ꝑsecutiones fugasq́ incessabiles, & difficultates inedię ingetudinisq́ tolerare, instar Sertorianoꝝ militũ, nequaq̃ potẽs. Accedebat ad hoc, q̄ Metellus ipse iam grãdior natu, ex multis ac magnificis gestis ad qetã ac voluptuosam vitã declinabat: cõgrediebatur aũt cũ Sertorio recẽtis spũs viro: cui corpus mirabiliter dispositum erat ad robur, & celeritatẽ, & laboꝝ tolerantiã. Vino enim nec dũ quietẽ ageret indulgebat: ad difficultates maximas, ad longas itinerationes, ad cõtinuas vigilias, ad venationes per aspera quęq́ atq́ iuia assuefact⁹, ex qbuscũq́ locis inuadẽdi euadẽdiq́ peritiã hẽbat. Ex quo fiebat: vt Metellus facultate pugnãdi nõ ꝑhita, oĩa quę victis euenire solẽt pateref: hic aũt pugnã detrectãdo superet. neq́ eni aquatũ nec pabulatũ exeundi facultatẽ inimicis pręstabat: mouere castra ꝓhibebat: castrametatos vexabat: q̄ siquã vrbẽ obsidere ꝑgerent ipse superueniens obsidentes obsidebat: vt victi tædio qui cũ Metello erãt, quo se verterẽt, aut vbi cõsisterẽt, nescientes, clamarent: vt Metellus ipse singulari certamine cũ Sertorio (cũ nãq́ Sertorius ꝓuõcauerat) dimicaret: Dux cũ Duce: & Roman⁹ cum Romano. Detrectãtẽ vero pugnã Metellũ, vt ignauũ spernebãt. Sed ipse Metellus hęc dicentes merito cõtẽnebat: Ducẽ enim, vt inqt Theophrastus, nõ militis, sed ducis obire mortem decet.

Sertori⁹ q̃ peritus militię: patiẽs prudẽs astutus ac fortis esset.

Quũ vero animaduertisset Metellus Lagobritas, qui non paruã opẽ Sertorio afferebant, siti faciliter expugnari posse (Vnũ enim dũtaxat puteũ intra vrbẽ habebant) suburbanas vero & circummœnianas obsessor aq̄s poterat auferre: aggrediebaf vrbem ea spe: vt duoꝝ spatio dierum ablatis aquis ea potiturus eẽt. Itaq́ militibus edixerat: vt. v. dieꝝ cibaria secum deferrent. At Sertorius celeriter cognita re, auxiliatus, duo milia vtriũ impleri aqua iubet: pollicitusq́ pro quoq́ vtre certa argenti põdera multis ex Iberis, multis etiã ex Maurusiis negotiũ suscipiẽtibus, delectis viris robustis ac velocibus mandat: vt quũ aquã inserant: tum inutilẽ bello turbã, vt diutius potus sufficiat reliquis, educãt. Q đ quũ intellexisset Metellus: & iã deerant cibaria: Aquiliũ cũ sex milibus militũ frumẽtatũ mittit. Huic vero redeunti Sertorius insidias tẽdit: in eũq́ redeuntẽ tria milia militũ a tergo ex quadã valle excitat: ipse a frõte obuiã factus vertit Aquiliũ, ꝓfligatq́. Ex militibus q cũ Aquilio erãt partim capti sunt, partim necati. Aquilius ipse amisso equo, solus effugit. Quo facto confestim obsidionẽ relinquere Metellus, ac turpiter nimiũ a Sertorianis derisus, abire coactus est.

Lagobritæ.

Aqliũ Sertorius ꝓfligauit.

Sertorius quũ ob hmõiopa plurimũ a barbaris amabaf: tũ etiã q̄ Romanis armaturis ordinibusq́ & signis feritatẽ ipsoꝝ auferrens, pro ꝑdatoria manu, ingentẽ exercitũ effecerat. Insuper argento & auro liberaliter vsus, galeas militũ, clypeosq́ ornabat: docebatq́, vt chlamydibus pictis, floridisq́ vterenf. ad hoc donãs & ꝓuocãs hoĩes sibi beniuolos faciebat. Maxime aũt beniuolentiã sibi cõparauit ex his quæ circa pueroꝝ eruditionẽ machinatus est. Nobilissimis siquidem adolescentibus in Oscam vrbẽ cõuocatis, ꝑceptores eis tradidit græcaꝝ simul & latinaꝝ literaꝝ. per quẽ modum re quidẽ vera obsides habebat, specie autem erudiebat: quasi quũ viri forent, in partem administrationis & imperii eos suscepturus. At patres eoꝝ vehemẽter gaudebant: cernentes filios ꝑtextatos honestissime ad magistros euntes: & Sertoriũ ꝑ eis salaria pendẽtem, ac sępe ipsos examinantem, & pręmia doctioribus tribuentẽ, bullasq́ aureas donãtem. Quanta vero beniuolẽtia prouinciales erga Sertorium affecti eẽnt, vel ex illo intelligi potest: q̄ quũ mos esset Iberis, vt qui duci se deuouerant, vna cũ illo morerenf: atq́ ob eã causam cęteris quidẽ ducibus pauci admodũ amici adesse cõsueuissent: Sertoriũ multa hoĩum milia deuota sequebãtur. Et dr̃: iuxta quãdam vrbẽ superãtibus hostibus: sese neglexisse Iberos: vt Sertoriũ protegerent: nec prius de salute ꝑpria cogitasse: q̃ Sertorium humeris asportatũ in tuto posuisset. Nec solũ Iberis, verũetiã Italis charus erat Sertorius.

Osca vrbs.

M. Perpennã eiusdẽ factionis hominẽ cũ multis pecuniis & magnis copiis in Iberiam ꝓfectum, & per seipsum seorsum aduersus Metellum belligerare cupientẽ grauiter ferebant milites: plurimusq́ sermo apud eos de Sertorio erat: ita vt Perpennã nobilitate generis & diuitiis tumentẽ peruteret. Quũ ergo nuntiatũ eẽt: Põpeiũ mõtes Pyrenæos trãscẽdere: Perpẽnę milites raptis signis magno clamore postulare cœperũt, vt ad Sertoriũ ducerẽtur. & nisi eos duceret Perpenna, se relicturos eũ testabãtur: ituros q́ ad virũ, qui & seipsum, & eos seruare posset. Qua necessitate adductus Perpenna, copias suas (tres enĩ supra. l. cohortes habebat) Sertorio coniunxit. Sertorius aũt oĩbus trans Iberum amnẽ ad eũ cõcurrentibus, multitudine quidẽ abundabat: nam confluebatur ad eum vndiq́: sed erat vt fit, barbara turba: quæ feritate & sũbia cuncta turbaret. nec expectaret iussum du-

Perpẽna ad Sertoriũ cũ liiii. cohortibus venit.

Sertorii machinatio in domandis barbarorũ animis.

cis: sed sua temeritate in hostes ferretur. Primũ igitur Sertorius rationibus ac verbis instruere eos conarus est: deinde vt vidit ipsos nihilominus temere ꝓperantes, statuit sic eos obiicere hosti: vt non oĩno frangerentur, sed plagas acciperent multas: sperãs per hoc ipsis de reliquo mansuetioribus vsurum. Gesta itaqꝫ re, vt ipse cogitauerat, succurrit in tpe: & fugientes suscepit, reduxitqꝫ in castra: ac post paucos dies, vt mentes eorum erigeret consolareturqꝫ, aduocata totius exercitus cõcione, duos equos adduci iussit: alterum macie senioqꝫ cõfectũ, alterũ fortẽ & nitidũ: caudãqꝫ habentẽ magnã. Adstabat autẽ iuxta gracilem illũ vir magnus & robustus: iuxta nitidũ vero & fortem vir paruus & imbecillis. Dato aũt signo vir ille magnus, vt ei præceptũ erat, cauda gracilis equi ambabus manibus capta, euellere setas oẽs vno impetu adnixus est: paruus contra vir nitidi equi caudam paulatim. vellebat. Tandem vero vbi ille frustra simul totã caudam trahẽs sibi qdẽ molestias inanes, circũstãtibus vero risum præbẽs defessus est: & ille paruus euellẽdo paulatim setas caudam fortis equi spatio perbreui nudauit: tunc assurgens Sertorius, Videtis inqt cõmilitones, ingeniũ plus posse ꝗ̃ vires. Multa enim quæ vno impetu superari nõ possunt, paulatim superantur. Omnia nãqꝫ vincit studiosa sedulitas: nec est vlla tam magna potẽtia, quam nõ exuperet tps: fidele auxilium eorum, qui aptitudinem eligunt: intempestiue autẽ properantibus, inimicissimum. Hæc Sertorius ad consolationem simul disciplinamqꝫ barbarorum de tpe disserebat.

Ingeniũ ac tẽpus oĩa superare.

Cacitani populi. Tagenius flu.

Non paruæ admirationis inter cætera eius egregia rei militaris opa illud habitum est: qd in Caciranos edidit. Ea est gẽs supra Tageniũ amnem: nõ oppida, neqꝫ vicos habẽs, sed montẽ iustæ magnitudinis, antraqꝫ & concauitates ad boream versus. Cęterũ omne circa solum argilã cõtinet: & terrã facile ab æstu putrescentem puluerulẽtamqꝫ, neqꝫ super gradiẽtes sustinere idoneã: & modice cõtacta velut cinis diffundit. In eas speluncas barbari, quoties belli terror imminet, cõfugere: suaqꝫ asportantes secure degere cõsueuerãt: quasi nulla vis nocere eis posset. Euenit igitur Sertoriũ per id tempus a Metello pulsum, haud ꝓcul ab eo monte castra habere: quẽ quum barbari veluti victũ contennerent: siue ob iram, siue ne fugere videretur, prima luce obequitans situm naturamqꝫ loci cõtemplabat: qui quũ nullum penitus aditum haberet: vaniqꝫ oẽs essent conatus: cernit ex solo magnam vim pulueris in eos deferri. Etenĩ spelũcæ, vt diximus, ad Boream cõuersæ sunt: & vẽtus ab arcto veniẽs, quẽ Cæciam vocãt, maxime cõtra eas perflat. Tunc igitur licet æstas foret, vehemens & arctæ glaciei liquefactione nutritus, dulcissime flabat, ipsos & pecora per diẽ refrigerans.

Cęcias vẽtus.

Hac igitur re aiaduersa, Sertorius iubet milites puluerulẽtam ac cinerosam terrã cõfodere: & contra ipsum montẽ cumulũ agere. quẽ barbari putantes ad expugnationẽ aggerẽ strui, ab initio deriserunt. Sertorius quũ vsqꝫ ad noctẽ milites in opere habuisset, eos in castra reduxit. Postridie prima luce aura lenis perflare cœpit: & subtilissimũ puluerem deferre: deinde valido flante vento, milites aggerẽ quatere, ac nõnulli cũ equis ingressi peragrare, vt puluis altius insurgeret, cœperũt. qcquid insurgebat pulueris vẽtus arripiẽs in barbarorũ habitacula deferebat: quæ quũ ad eam partẽ duntaxat qua vẽtus flabat apta essent, subito fauces repletæ, spiritusqꝫ ꝑclusi sunt. Itaqꝫ vix duos dies tolerãtes, tertia sese Sertorio dediderũt: nõ tm̃ inde cõmoditatis, quãtum gloriæ cõsequutoqꝫ: ea quæ armis superari nõ possent, ingenio cõfecisset.

Sertorius cũctos eius ætatis duces in bello gerendo superabat.

Quãdiu Sertorius aduersus Metellũ bellũ gessit, ob senectutẽ potius, & innatã Metelli tarditatẽ, superior esse æstimabatur: sed quũ iam aduersus Põpeium mõtes Pyrenęos transgressum decertaret: positisqꝫ iuxta castris, oẽm rei militaris experiẽtiam inferẽdo repellẽdoqꝫ pi:ula ostẽderet: ac etiã aduersus Põpeium superior esset: tũc maxime fama Sertorii claruit: vt etiã Romę opinio esset, cũctos eius ætatis duces in bello gerẽdo Sertoriũ antecellere. Neqꝫ enĩ tũc parua erat Põpeii fama: sed maxime floruerat, ob res sub Sylla gestas ab eo: ob quas etiã magnus meruerat appellari: & ꝑ quas nõdum pubes triũphauerat.

Pompeius quur Magnus appellatus sit.

Vnde primo eius aduentu in Hispaniã, multæ ciuitates quæ antea in partibus Sertorianis erãt, in Pompeium cõuersę, defectionis impetũ ceperãt: quarũ tñ cõsilia repressit. id qd præter oĩum spẽ circa Lauronũ oppidũ euenit. Sertorio nãqꝫ eos obsidente, accessit Põpeius cum oĩbus copiis, auxiliũ his q obsidebantur laturus. Ibi quũ Sertorius opportunũ aduersus vrbẽ tumulum occupare vellet: & Pompeius ꝓhibere niteretur: ac pręueniẽs Sertorius in eum locum milites deduxisset: Põpeius facultatem sibi præstitam rei gerẽdæ, & hostem medium inter vrbẽ sociorum & sua castra inclusum conficere posse ratus, lętitiam suscepit: oppidanisqꝫ per nuntium edixit: vt bonam spem haberẽt, intuerenturqꝫ pro mœnibus sedentes, ipsum Sertorium non obsidentem, sed obsessum. At Sertorius hæc audiens risit: & Syllæ discipulo (sic enim Pompeium vocitabat) se ostensurum inquit: oportere ducem post terga magis ꝗ̃ ante se prospicere. His simul dictis, sex milia militum in primis castris vnde ꝓfectus ad occupationem tumuli præcesserat, a se relictos ostẽdit: vt Pompeii, si se aggrederetur terga inuaderẽt. Quos quum Pompeius vidisset: nihil est ausu, attentare: ne circũuenitetur formidans. Sed quũ erubesceret, socios in periculo constitutos deserere: præsens eorũ euersionem aspicere coactus est.

Sertori⁹ minime irę indulgebat.

Oppidani enim amissa spe, se dediderũt Sertorio: qui eis quidem pepercit: & omnes dimisit: vrbem autem incendit: non ira: neqꝫ crudelitate (minime enim oĩum ducum hic vir indulgebat iræ) sed dolore & verecundia eorum qui Pompeium admirabantur:

vt vulgaretur inter Barbaros: q̃ presens Pompeius quasi ad incendium sociæ vrbis calefactus, auxilium ferre amicis nequiuisset. In victoriis quas hostes Sertorii habuerunt, semper euenit: vt Sertorius ipse inuictus esset: eosq; qui iuxta se erant incolumes seruaret. Instaurationes vero ac remedia sua magis claram eius virtutem in rebus aduersis faciebant. Veluti in ea pugna quæ apud Suceronem contra Pompeium commissa est: & rursus in ea quæ apud Tutiam aduersus Metellum simul & Pompeium. Dicitur autem in illa pugna quæ apud Suceronem fuit, Pompeius manus conserere properasse: ne Metellus particeps victoriæ foret. Et ipse quidē Sertorius cupiebat anteq̃ Metellus coniungeretur, contra Pompeium dimicare. Sed tamen instructa acie, inclinato iam sole præliari cœpit: ratus aduenis & locorum inscijs hostibus, tenebras & ad fugam & ad insectationem impedimento futuras. Ac forte euenit: vt contra eam partem qua Sertorius erat, non Pompeius, sed Afranius pugnaret. Nam Pompeius dextrum cornu, Afranius sinistrum regebat. Quū ergo audisset Sertorius: suos qui contra Pompeium stabant sustinere Pompeii imperum non posse: celeriter accurrit: ac suis in ordinem reductis, Pompeianos victoria exultātes inuasit, fugauitq;: ita vt Pompeius ipse pene interficeretur: prostratusq; ex equo & vulneratus nulla alia causa euasit: quam q̃ milites Sertoriani capti Pompeii equo, aureis phaleris magnificentissime & pretiosissime ornato, dum simul de preda contendunt Pompeius ipse inter lapsus aufugit. Afranius vero q ab alio erat cornu: vt Sertorius abiuit: aduersarios superauit: & vsq; ad castra persequutus castra diripiebat. non enim sciebat Pompeii fugam: nec milites a rapina continere poterat. Inter hæc Sertorius victor redibat: & contra Afranium impetu facto: milites eius varie dispersos occidit superatq;. Deinde quūm sentiret Metellum cum alio exercitu aduentare: prælium dissoluit: reuocatisq; suis: At ego inquit puerum hunc: nisi venisset anus illa: castigatum verberibus domum remisissem. Per id tp̄s cerua illa: de q̄ diximus: nusq̄ apparēte grauiter augebat Sertorī⁹. Ea nāq; fictio ad cōtinēdos in fide Barbaros plurimū valebat: tū e maxime consolanone aliqua indigentes. Sed paulopost inuenta a quibusdā per noctē, & colore cognita ad Sertoriū reducta est. Sertorius illis ne cui diceretur magnā pecuniā pollicitus, ceruā in secreto loco cōtinuit: & post paucos dies profectus ad tribunal: exhilarata facie, quasi faustū aliqd Iberis, qd in somnis vidisset, nuntiaturus, quū suggestū ascēdisset: cerua a custodibus vt mandatum erat dimissa, cursu ad suggestū (ibi nāq; Sertoriū aspexerat) se contulit: caputq; inter genua eius submisit: oreq; illius dexterā tetigit: consueta quoq; prius hoc idem peragere. Cui quū blandiretur Sertorius, illachrymaretq;, primū admiratio habuit milites: deinde plausu & gratulatione, vt diuinum & cœlestibus amicum hominem, Sertoriani laudauerūt: ipsi autem in lætitia ac bona spe erant. In agro Saguntino in extremas necessitates compulsis hostibus, tandem pugna decernere coactus est: dum frumentarum proficiscerentur: pugnatū est egregie ab vtraq; parte, quo in prælio Memmius vir omnium, qui apud Pompeium erant præstantissimus, interfectus est. Vicit autem Sertorius: & multa hostium strage vsq; ad Metellū peruenit. Hic dum Metellus supra ætatem viriliter resistit, pilo percutitur: quod & qui viderant, & qui audierant ex Romanis grauiter ferentes, ac turpe rati, ducem suum deserere, per iram conuersi Metellum protexerunt: magnaq; vi adnisi, Sertorianos in fugam vertunt. Facta itaq; conuersione victoriæ, Sertorius in vrbem montuosam se recepit, portaq; obstrusa, & mœnibus vndiq; munitis, se obsidendum præbuit: callido cōsilio: vt Romani circa oppidum intenti, & potiri posse confisi, cætera negligerent: nec instaurari copias prohiberent: aut victos persequi curarent. Miserat enim Sertorius duces ad eas ciuitates quæ sibi patebant, pro delectu habēdo: dederatq; illis in mandatis: vt quum satis copiarum congregassent, certiorem ipsum facerent. Quod quū esset factū: absq; vlla difficultate ex obsessa vrbe aufugiens se suis cōiunxit: rursusq; cum magna manu profectus, mari & terra hostem vexabat. Terra quidem insidijs, circuitionibus, & omnium locorum tentationibus improuisis. Mari autem prædatoria classe: sic litora infestans: vt deficiente cōmeatu, duces sese disiungere ac alter in Galliā trāsire, alter circa Cacceos hyemare cū summa penuria cogerentur. vnde etiā ad senatum scripsit Pompeius: nisi pecuniæ sibi mitterentur, milites e prouincia deducturum: se iā dū Italiam protegat, suum patrimonium consumpsisse. Fuitq; Romæ opinio: Sertorium prius q̄ Pompeium in Italiam rediturum: in tantum præstantissimos belli duces Sertorii astus perfregerat. Ostēdit aūt Metellus quāti Sertoriū faceret. Nā publice præmia statuit: siquis eū necaret: centum argenti talenta & duo milia agri iugera: ac si exul foret, reductionē & veniam: nisus proditionibus consequi: qđ bello non poterat. Insuper quū aliquando aduersus Sertoriū superior in pugna fuisset, sic gloriatus est: sic seipsum extulit: vt imperatorē appellari: & festis ac sacrificiis a ciuitatibus se recipi sustinuerit: & serta capiti imposuisse, & conuiuia in veste triumphali egisse dicit. Victoriæ insup trophæa aurea, & chon pueroq; ac mulierq; eius laudes canentes obuiabant. Pro qbus plane ridiculus erat Metellus: si cum quē fugitiuū Syllæ & reliquias Carbonianæ fugæ nūcupabat, sic gloriabatur cessisse. Magnanimitatis vero Sertorii illud fuerit: q̃ pulsos ex vrbe senatorios, q penes eum degebant, senatum nuncupabat: ducesq; & quęstores ex eis deligebat: & patriis legibus cuncta administrabat, deindeq; armis pecuniis & vrbibus Iberorum vtens, nullam eis potestatem concedebat:

Pōpeius ex equo pstatus ac pene interfectus est.

Mēmi⁹ īterfectus est.

Metellus percutit pilo

Sertoriani ī fugā versi.

Metellus pmia propofuit Sertoriū interficientibus.

sed pretores & magistratus oẽs ex Romanis creabat: quasi non Iberos cõtra populũ Ro. augeret: sed libertatẽ populi Ro. asserere vellet. Etenim erat Sertorius patrię amator: affectusq; humane ad reditũ. Sed in aduersis durisq; tpibus fortẽ se pręstabat: in victoriis aũt ad Metellum Põpeiũq; mittebat: separatum offerens depositis armis priuatim in vrbẽ redire velle: si sibi permittatur. Malle se enim Romę ignobilissimum ciuẽ, q̃ exulẽ, oium aliaꝝ ciuitatũ iperatorẽ nuncupari. Dicitur enim nõ minime cupiuisse reditũ suũ, ob amorẽ matris: sub qua orphanus educatus mirabiliter erga illã affectus erat. Cuius postea audita morte: paulo absuit quin mœrore interiret. Septẽ nãq; continuis diebus nec tesserã dedit: nec ab amicoꝝ quopiã conspectus est. Vix tandẽ annitẽtibus iis q ordinẽ ducebant, suaderi potuit sibi vt exiret: ac se militibus ostẽderet: & rebus quæ feliciter pcedebãt vti vellet. Ob quæ multis visus est vir natura mitis, & ad qetẽ aptus, ac pręter volũtatẽ coactus se bellis ac imperiis immiscerí: & quũ secure viuere sibi nõ liceret: sed ab aduersariis cõpelleretur: in arma necessariã corporis tutelã diuertisse. Declarant ẽt magnanimitatẽ eius res cũ Mithridate gestę. Nã quũ Mithridates ex Syllano cõflictu, veluti ad secundã luctationẽ assurgens, Asiã inuasisset: & magna Sertorii fama iã cũcta penetrãte, rumoribusq; de eo ab Hesperia in pontũ per nauigantes delatis, oĩa cõplerent: cupido cepit Mithridatẽ legatos ad Sertoriũ mittere: maxime ab adulatoribus incitatũ: q Sertoriũ Annibali, & Mithridatẽ Pyrrho cõparãtes, negabant populũ Ro. contra tam sublimia ingenia tantasq; potẽtias bifariã inuadentes resistere posse: peritissimo rei militaris duce cũ maximo rege cõiũcto. Misit igitur Mithridates legatos in Iberiã literas Sertorio & mãdata portantes: p quæ offerebat se pecunias & naues Sertorio daturũ: petebat vero vt Asia pũincia sibi concederetur. Aduocato itaq; concilio quem senatum appellabat Sertorius, quum de hac re ad eos referret: censentibus cunctis oblationes regias lęto animo recipiẽdas esse: titulũ vero inanẽ eoꝝ quæ in sua potestate non forent, pro his quoꝝ plurimũ indigebant concedendũ: non tulit Sertorius: sed Bithyniam inquit & Cappadociã occupãri Mithridati non inuidere gẽtes parere assuetas: neq quicq̃ pertinẽtes ad imperiũ populi Ro. q; si prouinciã populi Ro. iuste partã ipse occuparit: & dũ eã teneret a Fimbria depulsus fit: & in fœdere qđ cũ Sylla iecerit illã dimiserit: hanc inquit se non laturum, vt iteꝝ vsurpet. Etenim suis victoriis rẽ romanã augeri debere: non aũt per ipsum diminutionẽ fieri romanæ reipu. Generoso quidem homini cum honestate vincere optandũ esse: cũ turpitudine vero nec salutẽ quæri debere. Hæc Mithridati renuntiata plurimũ terruerunt. Et dicitur dixisse ad amicos: Quid cẽseret Sertorius si Romæ in palatio sederet: quando nunc in Atlanticũ depulsus mare, terminos regno nostro imponit: & imminẽnbus Asię bellũ minatur? Inita est tamẽ inter eos cõfœderatio: vt Mithridates Cappadociã, & Bithyniã haberet: vtq; Sertorius ducem sibi & milites trãsmitteret. Ipse autem Sertorio naues quadraginta & tria milia talenta prębeferet. Et misit quidem Sertorius in Asiam. M. Marium pręctorẽ virum senatorii ordinis, & ipsum exulantẽ: quem vrbes quasdam Asiæ intrantem cũ fascibus & securibus ipse Mithridates sequebatur: illum tanq̃ maioris potestatis præmittens. Ab eo pretore quędam ciuitates liberatę sunt: quibusdã tributa remissa Sertorii gratia. Quæ res Asiam superbia & auaritia publicanoꝝ dudum vexatam, ad spem nouarum reꝝ & Sertorii desiderium erexit. In Iberia vero amplissimę dignitatis homines q cum Sertorio erant, vt primũ spes magna effulsit, metusq; abscessit, inuidia aduersus illũ pullulare cœpit: cupidoq; mala inuasit aĩos. Ante omnes. M. Perpenna nobilitate familiæ & ingenii vanitate principatum affectans, sermones haudquaq̃ sanos inter amicos diffudit. Quisnã (inquit) dęmon improbus de malo in peius nos continuo differt? Totius simul orbis dominanti Syllæ parere domi manentes indignum putauimus: huc autem profecti voluntarie seruimus: & Sertori exilium tanq̃ satellites custodimus: derisi ab omnibus ob inane senatus nomẽ: in quo mandatis Sertorii non minus paremus, q̃ Iberi aut Lusitani. His & huiusmodi verbis concitati quidam Sertorio infensi erant: non tamen aperte: nam formidabant eius potentiam: sed clam res corrumpebant: & subditos per acerbitatem punitionum ac tributorum onera quasi Sertorio iubente, ad defectionem concitabant. Et quibus rebus ciuitates quædam a Sertorio desciuerunt: & turbis quibusdam exortis, qui ad eas sedandas comprimendasq; mittebantur, fomenta discordiarum exaugendo multis bellis & seditionibus regiones implicuerunt: effeceruntq;: vt in dies minus Sertorio pareretur. Et hęc quidem indignatio ex priori humanitate Sertorium contra pueros Iberorum qui in Osca erant, irritauit: vt alios necaret, alios vænderet. Perpenna vero quum multos sibi asciuisset: Manlium quendam ex Sertorianis ducibus ad hoc sibi adiungit. Hic tum forte adolescenti cuius amore detinebatur hęc omnia pandit: & hac spe elatus, cæteris amatoribus obmissis, sibi vni se addicere hortatur: maximam confestim potentiam habituro. Adolescens ẽtidam Aufidio amatori qui sibi gratior erat hæc aperuit. Quæ quum audisset Aufidius, obstupuit: nam & ipse vnus ex coniuratis erat. Ignorabat tamen Manlium ista sentire. Perpennã vero, & quosdã alios de quibus sibi notum erat nominante adolescente conturbatus, sermonẽ abrupit: & insanum contennendũq; Manlium dixit: qui ita vanas fictiones inducat. Ipse autem ad Perpennam profectus, rem prout audiuerat, & quanta celeritate opus foret, exposuit. Rem igitur aggressi conficiẽdam,

Sertori⁹ romã i patriã redire cupiebat: matris pcipue amore.

Tessera.

M. Marius. prætor.

Perpẽna in Sertoriũ isidias struit.

Cõiuratio Perpẽnæ & cæteroꝝ in Sertorium.

muntiū induxerūt victoriā quandā vnius ex Sertorianis ducibus:& eadē magnā ministroꝝ significā
tē. Ad quē exhilaratus Sertorius quū immolasset: Perpēnam ipsum & alios qui aderāt (Hi erāt oēs
cōiurati) ad cenā inuitat: exoratq;. Mos erat Sertorio in cōuiuiis plurimā sp honestatem decoreq;
seruare: nec videre qcq̄ turpe: nec audire sustinebat: docueratq; oēs suos ab omni maledicto ac iur/
gio abstinere: sed placide ac modeste ioco vti. Tunc igitur in medio conuiuii rixæ initiū quærētes:
aperte verba turpia flagitiosaq; iactabant:& ficta ebrietate multa scelefte agebant: vt Sertoriū pro
uocarent. Sertorius vero siue q̄ grauiter ferebat inconcinnitatem eorum: siue q̄ ipsorum mētes ex
tarditate loquendi:& inconsueto contēptu animaduerteret: mutato discūbendi modo: se supinū
disposuit: quasi videre nec quicq̄ vellet: nec audire. Perpenna autē phialam meri in medium proii
ciēte:& strepitu inde facto: quod erat signum coniuratis datū: Antonius qui supra discūbebat: gla
dio Sertorium percutit: cōuersi vero ad plagam:& insurgere conantis in pectus ruit: manusq; am/
bas capit ne resistere valeret. per hunc modum a multis confossus occiditur. Maxima Iberiæ pars
Metello & Pōpeio post mortem Sertorii sese tradidit. Eos qui mānserunt Perpēna suscipiens: aduer/
sus inimicos bellū gerere adortus est. In quo statī sui experiētiā dedit: vt viri nec ad parēdum: nec
ad imperandū apti. Nā fretus Sertorii apparatibus: aduersus Pōpeium cōgressus: breui superatus
fuit:& captus. Nec vltimā quidem fortunam ingenue tulit: sed quū haberet Sertorii literas: Pōpe/
io promisit: virorum consularium & q plurimū Romæ poterant epistolas propria manu scriptas,
per quas cupidi nouarum rerum Sertorium in Italiam vocabant: se ostensurum. Sed Pōpeius nō
vt iuuenis: sed vt grauis & prudētis animi vir eas quidem literas: nec legere ipse voluit: nec a quoq̄
vt legerētur permisit: sed ipsas omnes in vnū collectas cremauit. Quod eius factum multos ciues
periculo:& magnis nouitatibus patriam liberauit. Perpennā insup statim occidit: veritus ne vul/
gatis quorūdam nominibus: turbationes & scandala orirentur. Reliquorum vero qui Sertoria/
næ necis conscii fuerāt: alii ad Pōpeium deducti mactati sunt: alii in Libyam profecti a Maurusiis
interfecti fuerunt. Nec quisq̄ eorum euasit: præter vnum Aufidium Mālu riualem: Hic enim siue la
tens: siue neglectus in quadam Barbariæ villa inops inuisusq; consenuit.

Sertorius interficit.

Pōpeius literas nobilium romanoꝝ Sertoriū in Italiā vocantium cremauit.

❡EVMENIS SERTORIIQVE COMPARATIO.

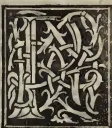

ÆC, SVNT quæ de Sertorio ac Eumene digna memoratu suscepi/
mus. In his cōparādis illud vtriq; cōe: q̄ & externi, & alienigenę, & ex/
torres, variis gētibus, bellacissimis exercitibus, & amplissimis copiis,
vsq; ad exitū pfecti fuere. At peculiare quidē est: q̄ Sertorio vniuersis a
sociis, dignitatis gr̄a, collatus est principatus. Eumenes vero quū per/
multi de imperio disceptarent, priores ad se partes ex rebus ipsis assū/
psit. Preterea q iusto subesse pn̄cipi voluerūt, alterū sequuti sunt. Qui
aūt ipi principes eē non poterāt, alteri ad vtilia parebāt. Romanus .n.
Iberis & Lusitanis: Cherōnēsis vero Macedonibus īperitabat. Ex qui/
bus quū illi iādudū Romanis seruirent: hi cunctos in seruitutē hoīes
deducebāt. Ad hęc Sertorius cōsilii & rei militaris admiratiōe: cæterū
Eumenes ob scribę officiū in cōteptu habitus, ad īperatoris puenit di
gnitatē. Eumenes nō mō paruis q̄ sibi adessent ad ptātem occasionibus vsus nō est: sed etiā maiora
q̄dam habuit īpedimēta. Nam & q aperti sibi eēnt aduersarii: & q occultas ei tēderēt insidias cōplu/
res. Nō sic alter: cui quū nemo palā, pauci postremo socii deinde insurrexere. Quāobrē huic quidē
hostes periculoꝝ exitū attulerunt. Illi aūt inuidi ex victoria periculū īportarūt. Quę ad militādi ne
gotiū attinēt, inter se paria sunt: alio tñ mō. Contētionis eni ac bellādi studiosus Eumenes. comi/
tatis & getis Sertorius amator. Quoniā quū alteri: mō sese eminus cōstituisset, tutā & honorificā
vitā agere liceret: alteri cōtra eos q sibi pacis interceprores erāt, bellū erat. Eumenē siquidē Antigo/
nus dum de reꝝ fastigio ne secū contēderet admonebat, secūdo cōtētus ordine, libēs vtriq; ad vsus
regni asciuisset. Pōpeius Sertoriū ne otiosam qdē vitā agere pmittebat. Id circo illi vt initio spon/
te pugnaret: obuenit. Huic vero ne oppugnaretur inuitus īperabat. Qui maiores tutelę fortunas
anteponit, is belloꝝ auidus habendus est. At bellicosus: qui tutelam bello sibi vendicat. Rursus vt
aliter extinguerenť euenit. Huic quidē vt nihil ante pręsensisset: illi vero quum & necem continuo
expectaret. e quibus alteꝝ benignitatis est (amicis enim fidem habere videbatur) imbecillitatis al/
terum: quoniam quum salutem fuga cōparare vellet, comprehensus est. Alteri mors nullo dedeco
re vitam maculauit: qui ab amicis ea passus est: quę nullus hostis inferre potuit. Alter quum prius/
quā in captiuitatem veniret, fugam capessere nequiuerit: & postq̄ in captiuitatem venerit, vitā re/
tinere cupiuerit: mortem nec bene vitauit, nec recte tulit: qui supplex atq; orās hostem qui corpus
duntaxat in manu habere videbatur, sui quoq; animi cōpotem fecit & dominum.

CIMONIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LEONARDVM IVSTINIANVM VERSA.

Peripoltas vates antiquissimus.

Eripoltas Vates ex Thessalia Opheltã regẽ suo sq; in Bœotiã populos deducens, familiam multis deinde tpibus nobilissimã ex se reliquit. Plurimi ex ea Chæroneam vrbẽ incoluerũt: vbi primũ expulsis vi barbaris cõsederẽ. Ex hac stirpe q̃plures & natura pugnaces atq; viriles ĩ Medicis incursiõibus, ꝓliisq; Galaticis summa audacia freti cecidere. Supstitit adolescẽs qdã parẽtibꝰ orbus, Damõ, cognomine Peripoltas. Is & venustate formæ; & animi elatiõe ęqualium suorum nemini cõcedebat: durũ aliog & inexorabile ingenium nactus. Romanus qdã (is forte p id tpis cohortis militũ ꝑfectus Chæroneæ hybernabat) in huiꝰ iã adolescẽtis libidinẽ exardebat. Quũ itaq; nequicq̃ & prece & largitionibus hũc sibi pellicere, atq; conciliare tentasset: neglectis tãdem iuribus vrbis, haud a violẽtia tẽperaturus esse videbatur. Erat enim nostra tunc patria nec multitudine ciuium nec diuitiis abundans. Damon effrẽnata viri procacitate irritatus, in hunc irasci: postremas illi extruere insidias atq; parare. ex æqualibus suis haud plures q̃ sex & decem delegit: q; parua cõplicum manu occultius id facinus patrari posse sperabat. Hi quum plurimam bibendo noctem contriuissent: simulac illuxit, facie prius caligine fauillaq; illita, in forum armati irrumpunt. Ibi Romano inter sacrificandum, & compluribus qui secum aderant trucidatis, confestim ex vrbe diffugiunt. Tumultu orto, quum frequens Cheronensium concilium venisset in curiam, in hos reos animaduersum est: atq; pœna capitis damnati. Hoc decretum Cheronensium causam maxime tuebatur apud Romanos. Vrbis deinde principes (vt consueuerunt) vesperi concœnantes, Damon cum suis in curiam irruentes quum necauissent, iterum ex vrbe profugiunt. Lucius Lucullus per eos forte dies istac suas copias præter ducens quum has romanorum cædes accepisset (nam & hi motus nuper obrigerant) signa firmauit. Summa deinde diligentia causam percontatus, quum comperisset, non modo insontem ciuitatem, verum etiam & vltro iniuriis affectam: susceptis militibus suum cum exercitu iter prosequutus est. Damon vero excursiones in agros facere: regionem prędari atq; diripere: & iam vrbi ipsi periculo maximo imminere. Tunc oppidani eum dolo subducere aggressi, simulata venia reditum in vrbem ei decernunt: missisq; ad eum legatis patriæ restituunt. Ita in vrbem regressus, gymnasii præfectus extemplo declaratus est: inde eum in thermis se vnguentem interfecere. Eo loco horrendę species diu visæ: suspiria (vt a patribus nostris accepimus) exaudita. Ea propter thermarum fores obstructę atq; obturatæ. & nunc quoq; eius loci vicini turbulentissimas ibi voces & simulacra circunferri arbitrantur. Huius familię homines (superstant enim aliquot circa Stirin Phocidis maxime inter æolios versati) Caliginatos cognominant: q; Damon caligine litus in romanorum cędem seuierit. Erant Orchomenii non modo Chęronensibus finitimi, sed odio pariter ac simultate infensi. Hi occasionem inimicitię rati, romanum quendam calumniatorem in Chæronenses mercede conducitant: qui eis de trucidatis Romanis diem diceret. Hic ad prætorem Macedoniæ querelam deferens, nec enim in gręciam romani prętores miserant, haud secus q̃ in virum vnum vniuersum in vrbis nomen inuehebatur. Qui contra pro Chęronensibus causam dicebant, Luculli testimonium inducere. Hic super ea re per prætorias literas rogatus, omnem vt erat rei seriem plane exposuit. Hoc præsidio Chæronenses quum e tanto totius vrbis periculo euasissent: statuam lapideam in foro penes liberum patrem publice Lucullo decernunt. Nos itaq; tametsi multa interim ætas affluxerit, Lucullo tamen gratias debere existimamus. Atqui eam quę corpus aut viri effigiem imitetur, longe clariorem statuam arbitrati: quæ & mores eius declaret atq; ingenium: aggrediemur in his clarissimorum hominum contentionibus huius quoq; viri res gestas referre. Neq; tamen

Damon cognomine peripoltas.

Damon & socii Romanũ pfectũ cohorti obtrũcant.

L. Lucullus.

Damon pficitur gymnasio.

Damonis cædes.

Orchomenii.

Statua lapidea a cheronẽsibus Lucullo erecta

ob gratiā quicq̄ historiæ veritati detrahemus. Sola etenim rerū cōmemoratione officio nostro sa-
tisfecisse videbimur: quū ne ipse quidem æquum duxisset: pro vero erga nos testimonio fictam de se
mercedem suscipere: mendacem scilicet rerum suarum expositionem. Cæterū vt pictores quum pul-
cherrimas describūt imagines, multaq; ferme gratia per ornatas, si quippiā ineptulū illis insit, neq;
omnino pretermittere, neq; penitus exculpere dignum censent: sic quū humanis in rebus non mo
do difficile, sed impossibile pene arbitramur: omni ex parte integrā purissimāq; hominis vitā posse
cōstare: si quid digne: honeste: pulchre actū est, id omne historia penitus complecti decet. Cōtra ve-
ro si quid, vel casu aliquo, aut tpum necessitate, nō integre factū clarissimis rebus intercidat: haud
multa id diligētia insigniri oportet. Quinimmo idipsum magis defectum quēdā virtutis, q̄ nequi
tiæ vitiū iudicare par est: humanæ veneratiōe naturę adductos: quæ nihil decorū ad summā natū
virtutē perfecte integreq; pducit. Videbatur itaq; cōsiderantibus nobis Cimoni permaxime cōfe-
rendus esse Lucullus. Dux enim vterq; bellicæ rei peritissimus: & in barbaras gētes clarissimi ambo.

Cimōis & Luculli laudes.

Mites in repub. maximas intestinis seditionibus conspiratiōes præbuere: celeberrima insuper tro-
phæa illustrissimasq; de hostibus retulere victorias. Non enim græcorum Cimone prior: non Ro
manorū quispiā Lucullo, in tā remotas orbis terrarum regiones infesto exercitu profectus est: Her-
cule ac libero patre exceptis: siue ēt Persei in æthiopes, Medos, atq; Armenios, aut Iasonis verisimi
le aliqđ facinus sęculis ab illis ad nostram vsq; ætatē memoriæ delatū est. Hi præterea ambo bellis
pariter infectis, militia excessere: confractis duntaxat hostiū viribus: nō tñ deletis penitus. Maxime
vero in colendis hominibus, comiterq; apud se suscipiēdis, par quædā fuit humanitas atq; muni-
ficentia: similis quoq; in vita splendor vrbanitasq; facile conspiciebať. & alias fortasse prætermitti-
mus conuenientias: quas ex eorū vita rebusq; a se gestis perfacile intelligere poterimus. Cimoni Mil

Miltiades. Ægesipyle Olor⁹ Thu cydidis pr̄.

tiades pater fuit: mater vero Ægesipyle: thracia genere: Olori regis filia: vt in Archelai Melāthiiq;
poematis ad ipsum Cimonē conscriptis traditū est. Vnde & Thucydidi historico genere quidē Ci
moni necessario Olorus pater fuit: ad Olorū regē ceu ad progenitorē suum referens nomē. Is Thu
cydides chrysia circa Thraciam est adeptus: ferturq; in Scaptesyla (hic Thraciæ vicus est) diem vlti
mū obiisse. Ei⁹ sepulcrū, quū reliquiæ in Atticā traductæ fuerit, in Cimōis cōspicit: penes Elpinicę Ci

Miltiadis mors.

mōis sororis monumētū. Atq; Thucydides tribu qdē Alimusius, Miltiades vero Lyciades fuit. Mil
tiades itaq; quū. L. talētorū dānatus esset, in vincula coniectus morit. Cimon adolescēs, admodū cū
Elpinica sorore innupta a patre superstes, primo quidem ætatis suæ flore maximam sibi in vrbe

Cimonis auus Choalem⁹ cognominatus.

infamiam comparauit: q incontinens, vinolentus, & auo suo Cimoni natura persimilis esset: quē
ob amentiam Choalemum cognominatū fuisse ferunt. Stesimbrotus vero Thasius, qui per illa fer
me Cimonis tempora fuit, neq; musicam eum didicisse tradit: neq; aliam ex liberalibus disciplinā:
quibus græci nauare operam consueuere: cęterum ab lepore dicacitateq; Attica penitus abhorru
isse. Moribus suis affuisse ingenuitatem quandam: in primisq; veritatis cultum: vt Peloponnesia-
co magis q̄ Attico frętus videretur ingenio. Deiectus: incomptus: maximis in rebus optimus: vt
est in Euripidis Hercule. Hæc de Cimone ex Stesimbroto conscripta accepimus. Creditū vero est
adolescentem cum haud ab sororis cōsuetudine abstinuisse: neq; enim pudicam alioqui fuisse Elpi-
nicā quinimmo obsequutā vltro Polygnoto pictori ferunt. Eapropter cum in Pœcile porticu tūc

Polygnot⁹ pictor. Pœcile porticus.

Plesia nactio appellata Laodicen inter Troianas pingeret mulieres, Elpinicæ sibi imaginem pręsti
tisse. Is vero Polygnotus nullo artem pretio exercebat: nullaue mercede adductum, sed ob gratiam
tantummodo erga vrbem porticum illam rerum scriptores pinxisse tradidere. Et poeta Melanthi-
us id insinuans ait: Sumptibus ipse suis ornauit templa deorum: Cecropiumq; forum: heroum
certamina pingens. Sunt qui Elpinicam non clam, verum cum Cimone palam concubuisse dicāt:
q marito se digno diu ob inopiam coniugari non posset. Demū Callię nupsit: cui q inter Athe

Callię viro Atheniēsi Elpinica nupsit.

nienses diuitiis opulentus, atq; illius amore captus alienum pro damnato patre æs persoluere spo
pondisset, haud inuitam Elpinicen Cimon vxorem dedit. In mulieres vero intemperantis ingenii
fuit. Etenim Melanthius poeta elegiis in Cimonem ludens, Asteriam commemorat genere Sala-

Cimon in mulieres intemperans.

miniam, Mestram quoq; mulieres summo studio coluisse. Idem etiam intelligi licet: q vxoris Iso-
dicę Euryptolemi filiæ mortem per iniquo molestoq; animo tulerit: si id conicere a conscriptis
ad eum pro leuandis lachrymis leniendoq; dolore elegiis par est: quarum authorem Panęrius phi
losophus arbitratur Archiam physicum extitisse: a temporibus haud inepte coniectans. cæteri ve

Cimōis virtutes ac species.

ro Cimonis mores & generosi & gratia quadam admodum affluētes. Neq; enim Miltiadi audacia
concedentem, neq; prudentia Themistocli, ambos tamen iustitia & æquitate superasse constat: vir
tute quoq; militari haud inferior: q̄q̄ iuuenis adhuc armorum experientia imperitus, rebus vrba-
nis maxime præcellebat. Etenim Medis ingruentibus cum Themistocles Atheniensi populo sua
deret deserta pro Salamine vrbe ac agris in naues arma transferre: totamq; belli molem mari ge
rendam esse: aduertens Cimon plærosq; eius rei stupore exanimatos, sumpto equestri fræno per

Ceramicū forum.

Ceramicum forum exultans cum sociis in arcem conscendit: illud Deæ Palladi oblaturus: q na-
uali deinceps: non equestri certamine opus esset. Donato itaq; fręno, quum ex his clypeis qui

circa templum appensi erant, vnum accepisset: habita prius Deæ supplicatione ad mare deinde cõtendit. Visum est id facinus haud paucis audaciæ dedidisse principium. Fuit quippe specie & forma non negligendus Cimon: vt Ion poeta tradit: corporis statura mediocri: habebatq; multa & crispa coma suffultum caput. In eo vero certamine quum acriter strenueq; dimicasset, maximam sibi in vrbe gloriam cum ciuium beniuolentia cõparauit. Iam multi eius virtute ad eum cõuenire: animum ingenti laude attollere: iubereq; digna Marathone iam eum excogitare. At qui quum se ad capessendas dignitates in repu. cõtulisset: a populo qui iã Themistoclis fastidio abundabat, perhumane admissus est. Fecerant eum populo charum compositi mores: mãsuetudo quædã atq; humanitas: familiare ac vrbanũ viuendi genus. Neq; parũ illius dignitati cõduxit: q Aristidi Lysimachi filio mores ac eius ingenium conspicanti aptissimus is visus est in fastum audaciãq; Themistoclis obiiciendus. Medis vero e græcia fugiẽtibus, quũ nõdũ ad Athenienses grçciæ principatus traductus esset: sed adhuc penes Lacedæmonios ac Pausaniã summa rerũ cõstaret: naualibus copiis dux ẽ declaratus. Primum quidẽ in ea militia ciues suos summo studio exercebat: vt præter cæteros lõge primarii ornatissimiq; in armis conspicerentur: atq; promptissimi. Pausanias interea literis clã ad Persicum regẽ datis de pditione cœpit cum Barbaris agere. Is in socios temerarius & crudelis, multa per licentiam impie superbeq; nefanda patrarat. Cimon occasionẽ nactus, socios iniuriis indigne affectos ad se benigne pellicere: hũane colligere atq; solari: vt sensim nõ vi, aut armis, cæterũ arte atq; igenio fretus patriæ vẽdicauerit grçciç principatũ. Hoc hũanitatis studio plurimi sociorũ a Pausaniç insolentia abhorrẽtes, Cimoni Aristidiq; eos perhumane fouẽtibus adhærebãt. Ephoris deinde scribunt: consulũt: monẽt: vt Pausaniam domum reuocent: q iam Sparta p ignominiã neglecta, turbulentusq; rerum status in græcia videret. Ferunt virginẽ quandam Byzantiã Cleonicen nomine clarissimo genere ortam, a Pausania ĩ libidinẽ accersitã: parentes vero vi pauoreq; cõsternatos, pudicã sibi virginẽ prostituisse. Hanc Pausaniç domũ obscura nocte ingressam, sumpto ab his, qui thalami foribus preerant, lumine, silentio ad cubile accedentem incaute cçspitasse: euersamq; cum strepitu lucernam sopitum iam Pausaniam excitasse. Is hostilibus se insidiis circumuentum arbitratus, stricto gladio inscius in virginẽ ruens eam confodit. Cleonices deĩde manes oẽm Pausaniç quietẽ adimere atq; turbare: eiusq; vmbra frequenter sibi p somniũ visa irate dictitare hec toicũ illud. I: iuris te pœna vocat mortalibus horror. His ita gestis quũ indignitate sceleris, tũ virginis pietate concitati in Pausaniam socii illũ sollicitante Cimone Byzantii obsidẽt: eumq; mox vrbe eiiciunt. Is tunc inde diffugiẽs virgineis manibus admodũ vexatus, in Heracleã ad necromãticum se oraculum contulit: vbi reuocata Cleonices anima supplex infestç virginis irã lenire nitebatur: quæ in conspectu adueniens confestim inquit: his malis liberatum fore, quum in Spartana vrbe constiterit. Ea sermonis ambiguitate visa est hominis mortẽ prædixisse. Multi profecto hanc rerum scriptores historiam tradidere. Sociis itaq; ad Cimonẽ iam coactis, nobiles quidem Persarũ viri regisq; necessarii, qui ea forte tempestate Eionem vrbem Strymoni fluuio adiacentem detinebãt, vicinis græcorum coloniis vim intulerant. Q d vbi Cimoni nuntiatum est: confestim cũ copiis in Thraciam enauigauit. Ibi primum cum Persis conserto prælio, fusum fugatumq; hostem in vrbe conclusit. Thracum deinde agris vnde per Strymonem vrbi cõmeatus aduehebantur desolatis, cęteraq; regione vndiq; obseruata, tantum obsessis rerum inopiam, tantã iniecit famem: vt Butes eius præsidii pro rege prçfectus desperatione rerum in vrbem ignem immiserit: multaq; opum vi in eo congesta, ipse cum amicis semetipsum codẽ præcipitarit. Potitus vrbe Cimon quum iam plurima a barbaris igni absumpta essent, nullam ppemodum ex ea pdam abegit. Regio illa ferax suapte natura pulcherrima erat. ab Atheniensibus eo Colonia deducta. Tres inde lapideos Mercurios Atheniensis populus Cimoni decreuit: quorum primo sic erat inscriptum: Magnanimi virtute viri qui Strymonis olim Ante fluenta genus Medorum intra Eionis arcem Confecere fame: gelidi quoq; numine Martis Cædibus hostili fœdarunt sanguine terram. Hæc ducibus magnis patriamque tuentibus armis Cecropiam, decreta manet clarissima merces. Ventura his, laudum studiis accensa iuuentus Promptius ardebunt patrios defendere muros. Attidis hinc clara Menesthenus agmina ducens Venit ad excelsæ sacra olim mœnia Troiç. Carmine & hunc magni celebratum constat Homeri: Instruxisse acies: Danaũq; ornasse phalãgas. Quis modo pro rãtis haud æquum cẽset Athenis Viribus: ingenio: studusq; excellere belli? In his tametsi haud vsq; Cimonis nomen declaratum sit: maximum tamen honoris splendorem præ se ferre videbantur. Neq; enim eiusce modi Themistocles: aut Miltiades quippiam consequuti sunt. Quinimmo huic virẽtẽ pro parta victoria coronam postulanti Sochares Deceleus e media concione exurgens obstitit: si non gratam, q tamen populo probaretur, sententiam dicens. Quum enimo Miltiades inquit solus pugnando de Barbaris victoriam consequere: & te vnum tunc honorari æquum censeto. Quod igitur tanto ob ipsius facinora Cimon honore habitus fuerit, ob id arbitror contigisse, quoniã sub cęteris quidem ducibus iniurias vltro illatas Athenienses propulsabant: hoc vero vno & hostes vincere: & aduersas vrbes infesto agmine petere: & hostiles agros deuastare: & ipsam deniq;

Cimon naualibus copiis dux efficitur.

Cleonice virgo Byzãtia.

Pausaniã Byzantii vrbe eiiciunt.

Eion vrbs Thraciæ.

Cimon in Thraciã aduersus Psas nauigat.

Butes Psarũ pfectus se i ignẽ præcipitauit.

Colõia ab Atheniensibus Eionẽ deducta.

Scyrus insula a Cimōe subacta.

Eionem & Amphipolim subigere,incolereq́ potuerfit,Scirā quoq́ insulam tali ab Cimone occa/
sione subactam incoluere.Dolopes eam insulam habitabant:viri agrorum cultus parum studio/
si:sed veteres nauigantium prædones.Hi neglecto tandem hospitalitatis iure atq́ officio , neq́ ab
his qui crebro honesteq́ in ea insula versabantur abstinuere:cæterum Thessalos quosdam institο
res quæstus gratia eo profectos deprædati in vincula cōiiecere.Thessali confractis vinculis quū ad
Amphyctionicū iudicium cōfugissent:raptæ vrbs illa pecuniæ mulctata ē.Ciues eas ex ærario pu
blico,non ab his qui rapuissent,res repeti debere negabāt.Ea sententia trepidi raptores,clā Cimo
monem literis accersebant:vt cum classe veniens insulam ab se in deditionem acciperet. Traiiciēs
eo Cimon, quum insula Atheniensium imperium subiisset,Dolopes inde expulit:compositisq́ re
bus,tutum nauigantibus ægæum præstitit.Ferunt Theseum priscū Ægei filium ex Athenis profu
gum transfretasse in Scyrum:ibiq́ ab Lycomede rege ob trepidationē dolo fuisse interfectum.Q đ
vbi accepisset Cimon(habuerunt enim responsum quoddam Athenienses Thesei iubens reliqui
as in vrbem reduci,proq́ dignitate illum velut heroem venerari)summo studio cœpit indagare se
pulcrū.Ignorabatur vbinā Theseus iaceret:q̄ Scyrii semper id celassent: prohibuissentq́ antea id
corpus perquiri.Monumento summa tandē diligētia vix comperto,ossibusq́ in p̄toriam triremē
magnifice splendideq́ ornatam impositis,ea Cimon induxit in patriā post annos ferme quadrin
gentos.Hæc res amplissimā ei apud populum gratiā conciliauit.Atq́ in eius memoriā institutum
est celebre illud vulgatumq́ tragœdorum certamē.Nam quum primam Sophocles iunior adhuc
fabulam dedisset:iamq́ multa contentio,multusq́ spectantiū hominū conuentus adesset:Ephesi/
on præfectus non alios in hoc certamine iudices sortiri voluit:cæterum in theatrum vna cum reli
quis belli ducibus aduentans Cimon quum Diis consueta sacra libasset, ab Ephesione ibi deten/
tus est:sacramento inde adactus cum singulis ex omni tribu sedere atq́ iudicare iussus est.Hi viri de
cem fuere:quorum dignitate atq́ præsentia ingentem hæc cōcertatio splendorem est consequuta.
Vicisse Sophoclē tradūt:victum vero Æschylum:& graui mœrore affectū inique id tulisse: partūq́
deinde tp̄is cōmoratum Athenis,ob irā diuertisse in Siciliam vbi moriens prope Gelam sepultus
est.Ion vero adolescentulus adhuc Athenas veniens vna cum Cimone penes Laomedontem cō/
cœnasse se tradit:postremisq́ poculis iam libatis,iussum Cimonē non iocunde cantasse.Ea re om
nium qui aderant consensu supra Themistoclem laudatus est: q̄ ille neq́ cantare, neq́ fidibus di/
dicisse;verum amplissimam se scire opulentamq́ rempubli.facere iactasset.Inde vero(vt in conui
uiis par est)quum ad res Cimonis defluxisset oratio:plurimaq́ ibi gesta clarissime commemorata
fuissent:prudentissimum ipse de se facinus narrare orsus est.Multos ex Sesto atq́ Byzātio captiuos
Barbaros Atheniensium socii quum cepissent,oēm diuidēdā prędam Cimonis arbitrio concesse/
re.Hic vero partiens,quum hinc nuda corpora:illinc vniuersa barbara spolia statuisset:accusabāt
socii partes:q̄ iniquæ essent.Facta deinde potestate;vt vtram vellent,ipsi deligerent: Atheniēsesq́
quauis altera satis contētos fore:Nerophiri Samii sententia,oēm ornatum barbaramq́ supellecti
lem socii elegerunt:captiua Persarum corpora Atheniensibus relinquentes.Discedens tunc Cimō
ridendus quippe partitor visus est:qui aurea psellia.i.armillas,bullas,torques, candyas, purpurā,
magna operæpretia retulissent.Contra vero Athenienses nuda Persarū corpora , nulli satis apta
labori,suscepissent. Continuo vero plæriq́ quum amicitia; tum captiuorū necessitudine exciti ex
Phrygia Lydiaq́ descendentes,adeo eos ingenti p̄tio redemerunt:vt quum ea pecunia ad educan/
das quatuor menses nauales copias Cimoni abunde sufficeisset:multū p̄terea auri ex ea redemptio
ne in publicum ærarium esset congestū.Cimon itaq́ spoliis iā hostiū militiæ partis opulētus ac lo
cuples, vt honesto belli iure eas sibi diuitias cōparauerat, ita pulchrū in ciues eas liberaliter imparti
ri duxit.Primum amoris vndiq́ agrorū suorū septis:egenis ciuibus hominibusq́ peregrinis poma
frugesq́ inde assumere licebat impune.Parabatur quotidie ingens domi conuiuium:si non appa/
ratus splendore excellens:abundans tn̄:& qđ vel multos homines affatim pascere posset.Eo paupe
res quicūq́ vellent libere conuenientes,educationem inde per otium sibi vendicabāt: vt rebus tm̄
vrbanis intenderent Cæterum Aristoteles non id omnibus Atheniensibus datum esset: sed ex La/
ciadis contribulibus suis volenti cuilibet licuisse tradit.Comitabant̄ prętera Cimonem familia/
res quidā iuuenes eiq́ consueti.His pulchra veste amictis imperatū erat:vt siquis grādior natu sor
dide ob inopiam indutus cum Cimone forte congrederetur , vestem secum permutarent. Visum
est hoc munificentiæ genus plurimum in se maiestatis habere. Iidem etiam copiose secum num/
mos deferentes,siquem in foro virum indigna oppressum egestate conspicerent , q̄proxime acce/
dentes pecuniam ei clam in manibus deponebant. Quę iam Cratinus comicus in archilochis
memoriæ mandasse visus est his verbis.Infra vero iactabat Metrobius grammaticus:cum diuino
homine & in hospites officiosissimo ac peroptimo,omniumq́ græcorum primario Cimone pin
gue senium conuiuatus secum omne commemorari:ille vero abiens iuit prior.Et Gorgias Leonti
nus Cimonem inquit sibi diuitias comparasse:vt vteret̄:vsum vero fuisse:vt honorem cōsequeret̄.
Cricias vero vnus ex triginta tyrannis, Scopadum diuitias:liberalitatem Cimonis , & Agesilal

Dolopes vbi & qui Amphyctionicum iudicium.

Dolopes ex Scyro eiecti

Theseus in Scyro īsula ab Lycomede īterfect⁹.

Tragœdorū certamē ī memoriā Thesei institutum.

Æschylus a Sophocle ī certamine Tragœdorū victus.

Prædę ex p/sis p̄titiōes p Cimonē factę.

Cādys īdumentū Persicum.

Cimonis liberalitas in paupes:& munificentia.

Cricias qđ sibi p̄caret̄.

Lychas Spartanus.

Lacedæmonii victorias in elegiis sibiipsi imprecatur. Etenim Spartanum Lychan celebrem quidē
inter græcos virum haud aliunde cognoscimus: q̄ q̄ in gymnicis ludis ac exercitiis externos con-
uiuari solebat. Iam vetus illud Atheniensium in hospites studium atq; humanitas, Cimonis mu-
nificentię concedebat. Illi enim vnde ciuitas plurimū sibi gloriæ deberi arbitratur, gręcis homini-
bus educatiōis semina impartiti sunt: fontium quoq; ac ignis vsum hos quibus opus erat homi-
nes edocuere. Hic vero intra priuatos lares perinde ac in publicū quoddā vrbis diuersorium ciues
excipiēs, frugibus ēt agroꝝ suoꝝ & primis & eximiis quibusq; pulchritudine vel peregrinis quoq;
hominibus per oēm anni horā vltro oblatis indulgebat: vt propemodū visus sit fabulosa illa Sa-
turni tempora in vitā de integro excitasse. Sunt qui falso hanc amplissimam liberalitatē in popu-
lares factiones assentationesq; transferant. A quibus tm̄ dissentiendum arbitror: vt quum optima-
tum parti more Laconū semper studuerit: Themistocli plebis vires vltra q̄ ęquum esset attollenti
plane constet hunc vna cum Aristide acerrime obstitisse: ac in Ephialtem iterum qui populari gra-
tia Ariopagi potentiam dissoluere nitebatur, grauissime fuisse inuectum. Expilatiōibus quoq; pu-
blicis & largitionibus penitus abstinentē omnia caste integreq; in repu. obiisse: tametsi præter Ari-

Roesaces vir barbarus

stidem ac Ephialtem vniuersos primores ea peste videret esse contactos. Ferunt p̄terea Roesacem
quendam barbarum, qui a rege Persaꝝ deficiens cum plurima vi auri Athenas sese contulerat, ab
calumniatoribus laceratum in Cimonis cōfugisse tutelam: tulisseq; illi domū dona phialas duas:
quaꝝ altera aureis daricis, altera argenteis plena erat. Cōuersum vero ad eū Cimonē subrisisse: ro-
gasseq; Barbarum: vtrū mercenariū Cimonē, an amicū habere mallet? quū respōdisset ille: amicū:
Abi hinc igitur inquit: tuaq; hæc tecū munera defer. Ego enim amicitia tua frętus, hisce quū opus
fuerit liberaliter vtar. Maximā interea Atheniensiū duces simultatē penes socios sibi cōsciuerāt. Hi
enim longa militia fessi, quū nil pręter quietem & otiū in colendis agris cuperēt: maxime q̄a Bar-
baros inde summotos tumulti nihil inferre cernebant: sicut integre vectigalia persoluebāt, sic neq;
nauiū, neq; indictū militū numeꝝ conferebant. Atheniēsiū ducibus ex res permolesta erat: adeo vt
ab his qui vel militū, vel numeꝝ nauium non cōpleuissent: in iudicium vocatis, integerrimas su-
merēt pœnas. Cæterum ab his tm̄ est visus dissentire Cimon: vt neminē græcoꝝ in violētā militiā
traxerit: sed pecuniam modo nauesq; vacuas ab his qui detrectabant arma accipiēs, emeritos eos
exauthoratosq; faciebat. Cupiebat enim illos otio allectos domi torpere: vt qui ante pugnaces vi-
ri fuissent, iam ad agrorum cultum quæstusq; dulcedinem versi, imbelles solutiq; ob delitias, ab ar-
moꝝ vsu penitus abhorrerēt. Athenienses vero ad militiā vicissim conscribens atq; exercēs, haud
multū post tpis id effecit: vt vel sociis ipsis, quoꝝ mercede atq; pecunia militauerant, imperarent.
Etenim crebra nauigatione, labore assiduo, multo deniq; armoꝝ vsu tm̄ illis terrorē incusserant:
vt sensim pro sociis vectigales eos seruosq; haberent. Persici vero regis superbiam nemo super Ci-
monem depressit atq; contudit. Eiectum enim græciæ finibus e vestigio subsequutus, antequā ille aut
pauore reciperet animos, aut res barbaras componere posset, hæc quidē subuertit atq; diripuit: il-
la vero ab rege deficientia in grecorum ditionē accepit. adeo vt oēm Asiā ab Ionia vsq; Pamphili-
am Persicis præsidiis atq; armis desolatā fecerit. Nuntiatum est deinde magno regis exercitu ingen-
ti q̄ classe obsideri Pāphiliā. Q d vbi accepisset Cimon: cupiēs maritimæ aditū oræ quæ intra Che-
lidonios iacet, hostibus terrore pręcludere, ab Gnido & Triopio cum ducentis triremibus enaui-

Classis Cimōis aduersus psas ducētaꝝ triremium.

gauit. Hæ fuerāt ab Themistocle & ad celeritatem, & ad gyꝝ aptissime fabricatæ: quas Cimō latio-
res faciens, curricula quoq; per tabulata disposuit: vt multo milite refertę acrius in hostem inuehe-
rētur. In Phaselitas itaq; primum profectus est. Hi quum græci essent: de defectione cum eis, deinde
de admittenda classe actum est. verunq; pariter est negatum. Cimō vastatis agris, ad vrbis mœnia
signa mouet. Chii in ea expeditione cum Cimone commilitabant: qui officio veteris erga Phaseli-

Phaselitas Cimō adortus recepit.

tas amicitiæ fręti, quū Cimonem leniendo, tum codicillos sagittis alligatos super mœnia trans-
mittendo, eos tandem conciliauere: ea conditione vt decem talentis pręsolutis, in Barbaros se-
cum armati commilitarent. Ephorus Titraustem maritimis regiis copiis, terrestribus Pherenda-

Titraustes; dux maritimaꝝ copiarum Persici regis.

cem duces fuisse tradit. Callisthenes vero Ariomandem Gobriæ filium summæ rerum præfuisse
author est: detrectantemq; cum gręcis cōgressum, penes Eurymedontem secessisse: vbi octoginta
propediem Phœnices naues expectabat e Cypro. Quas cupiens eo prelio excludere Cimon, ma-
turius instructa classe in hostē subuehitur: vt vi si illi recusassent, ad conserendas manus compelle-
ret. Illi ne vi cogerentur ad decernendum, intra flumen receperunt classem. Quod vbi insequētes

Pherēdaces terrestrium copiaꝝ psicarum dux. Classis psica sexcētaꝝ nauium.

viderunt Atheniensium naues: & ipsi tandem ad pugnam versi dimicaturi in hostem veniunt: sex-
centis vt Phanodemo, vt vero placet Ephoro, quinquaginta nauibus ac trecentis. Nil tantis co-
pus dignum nauali ab eis certamine gestum est. Nam mox proram in terram dātes proximi quiq;
e nauibus desilierunt: & in castra (nam ea prope locata erant) se recepere. Deprehensos vero Bar-
baros omnes vna cum nauibus perdiderunt. Hinc ingentem fuisse barbarā classem conicere par
est: quandoquidem multis in fugam versis, multisq; allisis nauibus atq; confractis, ducentas tamē
captiuas Athenienses cepere. Pedestres vero barbarorum copiæ instructa acie ad litus descēdunt.

Gonstint

Constitit paululum Cimon deliberabundus:terrestri ne prælio sibi decernendum esset:quiam suos pugnādo defessos,hostes vero integros & numero superiores cerneret. Tandem suos cōspicatus & robustitate virium & proximę victorię glorię elatos atq; cōminus cum barbaris manum conferre cupientes,peditem nauali adhuc certamine sudantē in terrā explicat.Clamore deinde sublato ci tato agmine in hostem ruunt.Constiterunt Persę impetum strenue excipientes.Atrox inde initur prælium cum ingenti optimatum atq; primorū Atheniensium strage.Anceps diu certamen fuit: & barbari tandem fusi:pars cæsi atq; trucidati:pars cum tentoriis multaq; refertis opum capti sunt. Cimon itaq; vt validissimus certator,binos vno die subiens spōte cōflictus,hoc pedestri quidem apud Salamina,illud ad Plateas nauali pugna trophęum duabus victoriis superauit. Ad octoginta deinde Phœnices naues ceu ad huiusce belli reliquias cōuersus,ad Hydropem,quo eas applicuisse audierat,ire pergit.Nondum quicq̄ de reliquis copiis hostibus allatum fuerat:sed integro animo & elato ad exercitum recēti clade confectum tendebant.Eapropter subito ac insperato victorū pauore perculsi,vniuersa classe amissa cæsi atq; obtruncati sunt.Ea clades tantam Persico regi trepidationē incussit:vt vulgatissimas illas pacis conditiones acciperet. Temperatum a græco mari quātum est eq cursus:intra Cyaneos atq; Chelidonios longa naui ferroq; rostrata non fore nauigatum.Atq Callisthenes non illa pacis fuisse fœdera tradit:sed barbarum re vera id sponte fecisse: cladis illius terrore cōsternatum:tantūq; deinde ab græcia abstinuisse:vt quū Pericles primo quin quaginta,triginta item Ephialtes nauibus in Chelidonios nauigassent.Cratero vero i psephisma tibus,quę ipse collegit,eas cōditiones inter pacis fœdera cautas fuisse placet.Ferunt etiam proptea pacis aram Athenis dedicatam fuisse:& Calliam legatū maximo honori habitū. Vēditis deinde hostium spoliis,quū iam ęrariū eo bello satis opulentū eēt,in alios publicos sumptus pecunia erogata:& murus ad notū vergens arci exędificatus est,Dicūt quoq; muros lōgos,quos Scelea vocant,postea quidē absolutos fuisse,Prima vero eorū fundamēta palustribus locis,multaq; pluuiarū congerie limosis iecisse Cimonem:plurimo cemēto,grauibusq; lapidibus palude cōpressa: oēmq; eius sumptūq; propriis opibus exoluisse.Primus quoq; diuersoriis,quę liberalia ac amœna vocant quę ve paulo post magnifice celebrata sunt, vrbem perornauit.Platanos plantauit in foro:Academiam vero quę arida prius fuerat & inculta,irriguū locū effecit:atq; eo authore purissimis alueis vmbrosisq; deambulacris elaborata est.Etiam Persę quidē ope a Thracibus implorata,Cherronesum deserere recusabant:neq; multi faciebant Cimonē:q ab Athenis cum paucis admodū triremi bus eo nauigatat.Quatuor itaq; ipse nauibus hostes adortus,tres atq; decē illorum triremes cepit: expulsisq; inde Persis quū Thraces etiam late fudisset, vniuersam tandem Cherronesum patrię vēdicauit.Thasii pręterea q ab Atheniensibus desciuerāt,nauali certamine profligati:tres eorū atq; triginta naues captę:& ciuitas per obsidionem in pōtatem redacta.Chrysea quoq; vlteriota, omneq; cui preerant Thasii,regionē Atheniensibus ipse subegit. Illinc erat facilis in Macedoniā trāsitus, & multa vēdicādi agri occasio.Quo circa accusatus est:cū agere id noluisse.Alexandri regis mercede subductum:eorū tamen qui in se conspirauerant calumnias euasit.Quum vero causam pro se apud iudices ageret:non ego inquit queadmodū ceteri:vt colātur pariter ac dona capiāt, Iones, aut Thessalos,locupletissimas gentes hospitio habeo:cæterū Macedones & colo & diligo:eorū frugalitatem modestiamq; imitatus.cum quibus nullas prorsus opes cōferēdas esse arbitror. Lętor vero plurimum iudices:q hostili gaza ciuitati nostræ diuitias compararim. Stesimbrotus vero Elpinicen ad fores Periclis(is erat vehementissimus Cimonis accusator:)supplicem venisse author ē: illumq; subridentem, Consenuisti dixisse,consenuisti ad huiusmodi res obeundas o Elpinice.Mitissimum tñ in Cimonem fuisse deinceps:nec vltra q̄ semel duntaxat,& tunc quidem leuissime illam causam contra Cimonem perorasse:tandemq; ea occasione absolutum fuisse Cimonem . Dehinc quoad in vrbe aderat, potentissimus in repu.factus dissipabat consilia plebis:qui in optimates insurgens, vniuersam vrbis potentiā cunctosq; magistratus in se vsurpare tētabat. Rursum vero vbi cum classe ex vrbe profectus, est,plebs de integro in animos erecta omnem pristinum reipub . statū patriasq;,quibus præside Ephialte regebantur,consuetudines euertere:curias ex Ariopago oēs fer me pręter paucas sustulerunt. Iamq; iudiciorum authoritate in se vsurpata, videbatur status vrbis in plebeios integre defluxisse. Poterat tunc plurimum in vrbe Pericles:a quo & plebs summo studio fouebatur.Reuectus in vrbem Cimon dignitatem tanti cōcilii prostratam indignatus, pristinum Ariopagi statū integrare adortus est:& ad optimates summā rei traducere. Tūc rerum nouarum authores exclamare:populum in eū irritantes lacessere:crebro ei obiicere flagitium in sororē: vocitareq; eū Lacedæmonius fautorem. Inter quę vulgo iactabātur illa ab Eupolide tradita de Cimone.Malus quidē non fuit:vinolentus vero,ac negligens:& quandoq; iacebat in Lacedæmone: hanc tamen Elpinicen relinquens solam.Si vero segnis,si immodestus tantas domuit vrbes: toties de hostibus victorias retulit:quis modo inficiabitur:si is & sobrii & vigilantis fuisset ingenii:nemini superiorum græcorum, aut qui deinde fuere,rerum gestarum glona concessurum fuisse! Lacedæmonem profecto ab initio coluit atq; amauit;& geminos filios vno sibi partu ex Clitoria edi

Cimō Barbaros oēs cū nauibus pdidit:&naues ducētas īntegras ademit.

Pugna Cimōis cū pedestrib⁹ psarum copiis & victoria.

Cimon ad Hydropem octoginta Phœnices naues cęsis oībus capit

Pacis cōditiones a Cimōe cū Barbaris actæ .

Pacis ara Athenis dedicata.

Scelea quos vocant muros longos. cimō quas Athenis instaurationes fecit.

Academia a Cimone ornata.

Classis triremis.xiii. thraciarū a Cimone capta.

Plebs absēte Cimone curias oēs præter paucas sustulit.

Lacedæmonius & Eli⁹ Cimonis filii ex Clitoria. Thessal⁹ alter Cimõis filius ex Isodice.

tos, alterum Lacedęmonium, Elium alterum nominasse, Stesimbroto placet: proinde Periclē maternum ei genus improbasse frequenter. Diodorus vero Cosmographus: pter eos, tertium quoq; Cimoni ex Isodice Euriptolemi Megaclei filia gnatū fuisse tradit Thessalum nomine. Non autem minimas eorum quos cõsequutus fuerat magistratuū partes Lacedęmoniis ipse debebat. Iam enī Themistocli maxime infensi curabant: vt omnis vrbis authoritas, omnis potentia in adolescentem Cimonē confluerct. Primū quippe Atheniensis populus id probare atq; iucunde conspicere: q per multa ob eum emolumenta Atheniēsibus Lacedæmonii contulissent. Nam quū res Attica plurimum augeretur: & iam socios sollicitãdo in se cõuerteret: id quiete Lacedæmonii gratia atq; Cimonis authoritate tulere. Suo enim ductu atq; auspicus plurimæ græcatum rerum gubernabātur: q sociis quidem comem atq; benignū, & gratissimum seipsum Lacedæmonus exhibebat. Postea vero q̃ res Atticæ suis viribus nitebantur: vigilans Cimonis erga Spartanos studium Athenienses fastidire.

Cimõ odiū apud Atheniēses contraxit.

Etenim cunctis in rebus Lacedæmonem extollens, siquãdo suos aut improbare aut irritare volebat, dictare solitū scribit Stesimbrotus: non vtiq; Lacedæmonii tales & inde quoddam penes ciues suos odium atq; simultatem sibi conflauerat. Maximã vero omniū, quas vnq̃ subierit, calumniam hinc ortam fuisse cõstat.

archidam⁹ Terręmot⁹ atq; hiatus apud Lacedæmonios facti. Sismatiū sepulcrum.

Regnabat quartum in Spartanis annum Archidamus Zeuxidami filius. Teræmotu facto oium ante eam ætatem memorabilium maximo, ingentibus Lacedæmonia tellus hiatibus soluta est. Cõcussis Taygetis montibus, quidam eoꝝ vertices patefacti. vniuersa ciuitas diruta atq; confusa, domos singulas pter quinq; cū ingenti fragore & ruina pstrauit. Exercebantur tunc forte in medio porticus puberes simul atq; adolescentes. Sub eam terrę cõcussionem leporem quendam in conspectu eius aduenisse ferunt. Hunc adolescentes (vt erant) vnctos ioco extra gymnasium insectatos fuisse: puberes vero qui intus se cõtinuerant ruina gymnasii obrutos omnes ad vnum pariter perisse. eapropter eoꝝ sepulcrum & nunc quoq; Sismatiū appellatum est. Aduertens itaq; Archidamus in tanta totius vrbis confusione atq; ruina imminentem perniciem: q ciues passim soluti soli priuataꝝ rerum saluti intenderant: aduentum hostiū tuba vndiq; significare facit: ciues armatos q̃primum ad se conuenire iubet. Tota in hoc vno cõsilio visa ē pendere Spartanę vrbis salus. Vici nãq; homines concursione vndiq; ex agris facta, direpturi ruinę reliquias veniebant: q armatos iam ciues instructosq; cõspicati, terga dantes in proximas quiq; se vrbes recipiunt: inde finitimos populos obeundo ad prædã dirutæ vrbis sollicitare. Multis & Messeniis maxime ea res cum placuisset: omnes in Spartanos arma suscipiunt. Lacedęmonii Periclidam Athenas mittunt: opem atq; auxilium ab sociis imploraturum: quē scribit Aristophanes comicus pallidum aris insidentem punicea in veste exercitum postulare. Ephialtes itaq; id protinus prohibere: obtestari: ne vllam aduersarię vrbi opē ferrent. At sinere Spartanoꝝ fastum atque supbiam conculcari atq; iacere.

Cimon in subsidium Lacedęmonis venit aduersus Messenios.

Cimonem vero Lacedęmonioꝝ salutem patrię cõmodis & incremento ptulisse: suasisse populo de auxilio socioꝝ: atq; profectū deinde cū haud parua militū manu in Lacedęmonioꝝ subsidiū Critias author est. Ion vero eius orationis meminit: qua maxime ciuiū aíos in suã sentētiam cõciliauit, hortatus ne gręciã claudã paterent: neue contēnerent: si altero iugo vrbis priuata esset. Profectus itaq; Lacedęmonem Cimon quum copias pręter duceret p Corinthū, inuectus est in eum Lachartus: q inexploratis eius loci ciuibus illac exercitum traduxit. neq; enī decere illū alienum pulsantem ostiū ingredi priusq̃ dominus iuberet. Et Cimon, Cęterum non vos inquit o Licharte Cleonensiū ac Megarēsium pulsantes ostia, sed armis ac vi confringentes, in eoꝝ domos irruistis: arbitrati his qui viribus præualēt omnia aperta esse debere. Hæc fertur Cimonis in Corinthum haud magis mordax q̃ opportuna responsio: statimq; cū copiis excessit. Acciti iterum a Lacedęmoniis Athenienses contra Messenios & Helotas Marathonię opem tulerunt. Maximus inerat illis in armis splendor atq; prõptitudo. Quos suspicati Lacedæmonii tanq̃ nouaꝝ rerum cupidos, solos ex omnibus sociis ea militia abdicauere.

Ostrac⁹ qd. Cimõ i exiliū missus p decē annos Lacedęmonioꝝ cū Atheniensib⁹ prælium. Facin⁹ egregiū a centū iuuenibus Atheniēsiū factum.

Illi, vt par erat, indignati abscedētes, iã palam in oēs Spartanaꝝ partiū fautores difficiles esse: & leui in Cimonem occasiõe capta, p Ostracos damnatum relegatunt in decē annos. Erat enim decēnale id exilii genus. Lacedæmonii interea ab expeditione regressi, liberaturi postremo Delphos a Phocēsibus i tanagra castra locãt: quibus cõminus dimicaturi Athenienses occurrũt. Cimon armatus ad Atticū exercitū veniens tribui suę Oeneidi se adiunxit: ardentissimus vna cum ciuibus suis patrias iniurias vendicare. Cęteꝝ concilium in quo quingenti erãt conscripti viri. quum id pauide accepisset (aduersa enī factio cum istuc venisse clamitabat: Attica turbaturum agmina atq; patriã Lacedæmoniis subactu(rum) extemplo in nullos ordines Cimonem admitti iubet. Discedens ille e castris, Eutippum, Anaphlistum, cęterosq;: quos Lacedæmoniis fauor suspectos fecerat, hortatur: vt in hostē forti animo pugnēt velintq; opera atq; virtute apud ciues suos ab hac se nota purgare. Hi quū omnē Cimonis armaturam penes se detinuissent: in turmas distributi, tum acriter, tam constanter aduersus hostē dimicando constitere: vt quū centum essent, nemo tñ ex ea pugna viuus emerserit. Magna hæc virtus, ingens istorum salutis desiderium Atheniensiū excitauit: pœnituitq; q falsas atq; iniustas tantis viris causas iniecissent. Subinde & ipsi Cimoni cõciliati sunt: quū socioꝝ suorum cæde tum ge

tendarũ rerum opportunitate adducti. Ingenti nanq̃ strage in Tanagra ꝓfligati, quum primo vere infestum Peloponẽsium exercitũ trepidi expectarẽt, Cimonem ab exilio reuocant: qui Pericle sibi psephisma cõscribente, in patriã est reuersus. Tales tũc ciuiles erant disceptationes: mutuæq̃ ciuium iræ adeo mẽsuratæ: vt pro publicis vtilitatibus facile pacari possent: & ipsa ambitio cunctos animi impetus excedens, ipsi tamen patriæ pietati penitus concedebat. Cimonis itaq̃ opera id bellum dissolutũ est: & vrbes inuicem cõciliatæ. Pace perfecta, animaduertẽs Cimon iuuentutem Atticam domi non posse quiescere: cæterum & militia nutriri, & augeri gliscentẽ; timens ne bellandi cupiditate in proximos græcos arma mouerẽt: neue ad insulas aut Peloponnesum ingẽti classe cõuersi causas intestini belli aut socialiũ criminationũ origines in vrbes excitarẽt: ducentas armauit naues: omnem bellorum cupidinẽ in Cyprios aut Ægyptios ꝓfusurus: simul vt inquietos Atheniẽses pugnãdo contra barbaros exerceret: & ditiriis ab hisce qui natura sibi inimici erant cõparatis, honeste græciam locupletaret. Omnibus itaq̃ iam paratis, quũ in litore nauales constitissent copiæ, horrenda Cimoni species in somnis visa apparebat: canem quandam iniurum lacessitam latrare: inter latrandum vero humana voce admistũ hunc versum edidisse: I mihi teq̃ meis catulis facturus amicũ. Cimoni quidnam hoc phasma portenderet ambigẽti, Astyphilus Possidoniates vir vaticinii peritus, eiq̃ familiaris, mortem ait hãc sibi speciem pręsagire: hoc modo coniectans: Canis huic in quẽ latrat hostis est: hostem vero non alia quispiam re magis q̃ morte letum facit. Illa demũ mista vox, Medum hostẽ designat q̃ Medorum dux græcis pariter ac barbaris viribus immistus est. Sub hanc speciem ecce & aliud sibi dum Libero patri sacrificaret, prodigium visum. Quũ enim vates de more victimã cecidisset: id sanguinis quod iam humi con gelatum erat, formicarum caterua paulatim corripiẽtes ad Cimonem deportabant: & circa pedis pollicẽ extẽdẽtes, diu huic rei intẽtæ singulos latuere. Simul itaq̃ quum Cimon huic miro formicarum studio mentem adhibuisset: aderat & sacerdos iecur victimæ sine capite ei ostentans. Hæc quum sic obtigissent: enauigauit tamen Cimon qui tanti apparatus militiam honeste detrectare non poterat. Sexaginta itaq̃ nauibus in ægyptum transmissis, ipse cum reliquis ea maria perlustrans regiam classem in qua Phœnissę & cilicię naues erant profligauit. Circũiacentes deinde vrbes subegit: & in ęgyptios oẽm belli conuerterat molem. Nihil humile amplius sibi in animo residebat: cęterum in ingentes atq̃ amplissimas spes mentem attollens, vniuersum Persici regis imperium delere parabat. Stimulabat q̃ maxime ingentis spiritus virum Themistocles: quem tantã apud Barbaros gloriam atq̃ authoritatem cõsequutum audierat: vt rex Persarũ in græcos arma moturus vniuersis suis copiis eum ducem declarasset. Themistocli vero ad mortem sibi sponte cõsciscendam haud parum id accessisse ferunt: q̃ insuperabili Cimonis virtute atq̃ fortuna, in græcarum rerum desperationem deuenerit. Cimon itaq̃ ingẽtes certaminũ moles struens, circa Cyprum nauales continens copias, ad Iouem Hammoniũ quospiam ex suis mittit: secretum quod dam a Deo sciscitaturos. Ignoratur enim prorsus quidnam id esset quod scire cuperet. nec vero Deus vlla ei responsa tulit. Vt primum enim eo venere: iussit eos istinc abscedere: Cimonem enim ipsum iam penes se existere asseuerabat. Hæc illi audientes confestim ad mare descendũt: & quum deinde in græcorum castra venissent: quæ circa ægyptũ locata erant: cognita Cimonis morte, re q̃ ipsa cum Hãmonis collata responso, intellexerũt plane: eum de viri morte vaticinatum fuisse: tanq̃ iam penes Deos immortales ipse cõmoraretur. Obiit itaq̃ diem dum Cicium obsideret: ad uersa (vt plurimis placet) corporis valetudine captus. quidam vulnere, quod aduersus barbaros pugnans acceperat, eum confectum fuisse tradunt. Moriens vero suis imperauit: vt celato eius interitu, copias cum classe ĩ vrbẽ reducerent: obrigitq̃ vt quũ neq̃ hostes neq̃ sociorum quispiam id sensisset, liberi ac tuti in patriã remearent: duce (vt Phanodemus inqt) Cimone: qui tricesimũ ante diem e vita migrarat. Nil deinceps q̃ is mortuus est, ab vllo grecorũ imperatore magnifice in barbaros gestum: ceterũ ad factiones & discordias cõuersi, quũ nemo manus afferret in medium, ab externis bellis penitus discissi sunt. Ea re maximum in resumẽdis viribus momẽtum barbaris pręstitere: & græcis rebus quantã iacturam intulerint: vix dici potest. Haud paulo vero post hunc Agesilaus Asię inferẽs arma, breue cũ his ducibus, qui ꝑ persico rege maritimas oras tuebãtur, bellũ gessit: & quũ nil adhuc clare, nil magnificẽ gestũ esset, seditiõe tumultuq̃ aduersæ factiõis reuocatus abscessit: in mediis sociorum ac amicorum vrbibus publicanos Persarum derelinquens: in quas dum Cimon viueret nec persicus modo tabellarius descendebat: nec equus intra quadraginta stadia ad mare conspectus est. Reliquiæ vero eius in Atticam traductæ fuerunt: quod monumẽta testantur: quæ & nunc quoq̃ Cimonia appellata sunt. Colunt vero & Cicienses quoddam Cimonis sepulcrum: vt Nausicrates rhetor tradit. Atq̃ eisdem in fame terręq̃ sterilitate ab Deo imperatu m est: ne Cimonem negligãt: sed vt Deum venerentur atq̃ colant.

Pax ĩter Lacedęmõios & Atheniẽses Cimõis opera.

Classis Attica ducẽtarũ triremium.

Cimonis mortẽ pdigia pcedentia.

Astyphilus vates.

Cimõ aduersus Ægyptios enauigat.

Cimõ mittit legatos ad Iouẽ Hãmonium.

Cimonis mors apud Cicium.

Agesilaus.

Cimõis sepulcrũ a Ciciẽsib⁹ colitur

¶LVCII LVCVLLI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LEONARDVM IVSTINIANVM VERSA.

Metellꝰ numidicꝰ auūculus Luculli Lucullus Seruilio auguri diem dixit.

Ucij luculli auꝰ fuit vir consularis: auunculus autē Metellus is qui Numidicus est cognominatus. Parentum eius: hic quidem furti damnatus est: Cęcilia vero mater amissa pudicitia parū in vrbe glorię est cōsequuta. Lucullus ipse adolescens, quū priuatus nullum adhuc in rep. magistratū gessisset. Seruilio auguri qui patrē accusauerat, diem de publicę pecunię peculatu dixit. Visa ē ea res clarissima Romanis: & omnium laudata consensu. Id enim accusandi studium, vel sine priuata occasione haud ignobile videbat: quinimmo plurima delectatione eos mitari laudareq͠ iuuenes consueuere: quos scelestis ac flagitiosis hominibus, ceu feris generosos catulos acerrime cernerent incūbentes. Ingenti itaq͠ in eo iudicio orta contētione, quū vulnerati quidā, aliquot ꝑterea fuissent occisi: euasit tn̄ accusationem Seruilius. Tantā vero Lucullus græcis pariter ac latinis literis operā dedit: vt vel in vtrisq͠ posset aptissime ornateq͠ dicere: & Sylla reꝝ suaꝝ cōmentaria inscripserit ad Lucullū: ad cū quippe qui elegantius eam historiā disponere potuisset. Nō erat eius sermo, vt multoꝝ est: in curia modo: rostris: aut subselliis: sed in omni publica priuataq͠ re promptissimus atq͠ disertus: neq͠ foꝝ velut iritus Thynnus pelagus, pturbabat. Inde vero egressus, aridus, sine eloquio confectus, cęterum ornatissimus illis disciplinis quas liberales vocant, omne suū studium adhuc adolescens accōmodauit. Grandior vero ętate factus, quū ob eam porissimum dissensionem quam aduersus Pompeium habuit, omni prorsus animum ambitiōe in tpe abdicasset: ab diuturnis laboribus, ad otium atq͠ quietem, ad nobilissima philosophię studia se conuertit: & in eius contēplatiuo genere, ceu in iucūdissimo quodam diuersorio quiescebat. Quanta vero ei fuerit in dicendo facultas: hinc arbitror posse perfacile iudicari. Ferunt enim Hortēsium causidicum, & Sisennam historicum ex ioco quodam rem seriam (vt fit plerūq͠) cōuersos, cum Lucullo adolescente cōposuisse: vt poemate oratione q͠ græca pariter ac latina propositis, eo quē sors dedisset stilo eaq͠ lingua teneretur Lucullus Marsicum cōscribere bellū. Obtigitq͠ ei forte gręca oratio Defluxit enim ad nos vsq͠ Marsici belli historia graio sermone contexta. Multa vero Luculli in Marcum fratrem insignis beniuolentiæ argumenta Romani tradidere: In primisq͠ id memorię mandatum est: q͠ maior natu quum esset, solus tn̄ nullum in rep. magistratum inire voluit: verum legitimam fratris moratus ætatem: vt eius quoq͠ ratio haberi posset: tantam sibi hac humanitate apud populum gratiā conciliauit: vt vel absens vna cū fratre ędilis declaratus esset. Multa pręterea iuuenis adhuc in Marsico bello audaciæ, multa grauis consilii facinora declarauit. Et Sylla eius constantia humanitateq͠ ductus, tm̄ illi authoritatis atq͠ virtutis tribuebat: vt vbi quid fortiter, clare, strenue agendū esset: Luculli porissimū quod vixit opera vteret. Datū est ei in Peloponneso signandi nummi negotium: eius qui plurimū in mithridatico bello consumptus est: & Lucullius diu ab illo est appellatus. Plurima ꝗprimū in ea expeditiōe militaria munera digna cum mercede obiuit. Dehinc Sylla Gręcis rebus terra potitus quū Athenis vbi se tenebat, maritimū annonæ aditū hostili classe sibi pręclusum cerneret, Lucullum in Ægyptū & Libyā, vnde ꝗ maximā sibi classem cōpararet, traiicere iussit. Is rigente tunc maxime hyeme, tribus cum Græcis myoparonibus & biremibus æqualibus ferme rhodiis ab Athenis enauigauit: non horridi modo & efferuescentis pelagi, sed multarum quoq͠ hostilium nauium periculū subiens: quę per licentiam vagabant. In Cretam itaq͠ Lucullus veniens, eā sibi cōciliauit: & Cyrenæos diuturnis tyrannidibus bellisq͠ confractos, quum ad se recepisset, inconditā atq͠ turbatam eorum remp. ordinauit. Tūc illū meminisse ferunt eius sententiæ: quā olim in Cyrenæos diuine dixerat Plato. Rogantibus enim illis, vt leges sibi cōscriberet: velletq͠ eorum ciuitatē in opti-

Seruiliꝰ augur a Lucullo peculatꝰ accusatus absolutus ē

Lucullus græcis & latinis studiis operā dędit ac philosophię.

Lucullus ædilis declaratus.

Nummus Lucullius.

Lucullꝰ Cyrenæos recepit: & eorū rempub. ordinauit.

Platonis diuina sententia.

me cuiuspiā reipu.formā instituere:difficillimum esse inquit:Cyrenęos amplissima fortuna solu/tos legibus cōtinere.Nil enī imperatu difficilius esse eo homine:quē ꝓspera fortuna extulerit. Neq̄ iterū regi quippiā leuius illo:qui aduersis fuisset casibus depressus atq̄ cōtractus:q̄ res pfaciles insti/tuenti Lucullo pręstit Cyrenæos. Inde vero traiiciens in Ægyptum, maxima nauiū suarum parte amissa,ipse cū reliquis in Alexandriā clarissime deuectus est. Etenī aduentanti ei vniuersa regis clas/sis magnifice potnata obuiam enauigauit:quanto splendore quāto ve apparatu regredienti in vr bem regi ornari cōsueuisset. Aliud adolescentibus Ptolemęus singulare Lucullo ac inusitatum hu/manissimæ beniuolentiæ studiū declarauit. Nam intra regiam eū quū familiariter, tum splendidis sime est hospitatus:quo nemo ante Lucullū superiorū ducū honore ab Ptolemæo donatus fuerat. Cibariorum vero non quantū parari cæteris consueuerat, sed quadruplum Lucullo dabat:tam/etsi nil amplius ipse,q̄ quod modestissimo viro dignū esset, acciperet. Preciosissima quoq̄ vel octo ginta talētorum munera recusauit. Ferunt aūt non Memphim, non aliud qppiā in Ægypto mira bile voluisse conspicere.otiosi enim & delicati peregrini id esse:non eius qui,suum imperatorē sub diuo,sub hostiū mœnibus cubantē,in tanto rerū discrimine reliquisset. Lucullus itaq̄ quum tumē tē Ptolemæū in Romanorū societatē allicere nequiuisset:naues tñ quæ suā nauigationē tutarent vsq̄ in Cyprū,ab illo q̄liberaliter daras accepit:recedentiq̄ Plurima Ptolemæus clarissima beniuo lentiæ insignia demōstrauit. Donauit eū postremo pretiosissima pulcherrimaq̄ smaragdo auro al ligata:quā Lucullus penitus recusasset:nisi rex propriā illi lapidi insculptam ostendisset imaginem. Verebat enī ne quod animi magnitudine faceret,si ad inimicitiam Ptolemęus transtulisset, naua les sibi pararet insidias. Profectus igit ab Alexandria Lucullus,cæterasq̄ maritimę oræ vrbes adiēs ab singulis quæ modo piraticam non exercebant,naues accepit. Coacta itaq̄ classe quū tuto traic cisset in Cyprum:ibi hostes intra litoris sinus abscōnditos insidias sibi tendere,cumq̄ obseruare ac cepit. His allatis,Lucullus confestim machinis comparatis, naues in terrā subducere iubet. Literæ deinde ad vrbes vicinas datæ:quibus primum ver moraturū sese dicebat:cōmeatusq̄ ad augendā fidē,& cętera ad hybernandū necessaria postulabat. Hoc interim spatio, quū secundas sibi auras af flare conspexit:deductis repente nauibus, classem in altum recepit. Inter diu demissis contractisq̄ velis, ignaro hoste, pnauigauit. Nocte vero q̄alte sublatis armamētis,in Rhodū integra classe ap/plicuit.nauibus ibi ab Rhodiis receptis:Cois atq̄ Gnidius nō modo de defectione ab rege, sed vt in Samios quoq̄ arma mouerent,suasit. Oēs deinde ex Chio expulsi:& Colophonios capto Epi gono eorū tyrāno libertāte donauit. Ea forte tēpestate Mithridates deserto Pergamo,intra Pytanē sese receperat:vbi a Fimbria terra obsessus atq̄ cōclusus,ad mare(quod vnica salutis spes erat) cō uersus, q̄multas poterat naues ad contrahendā classem vndiq̄ accersebat. Desperabat enī cū Fim/bria signa cōferre:viro quū summa audacia,tū recentis fortuna victoriæ metuendo. Fimbria cui nullæ aderant maritimæ vires, hæc ipse cōspiciens,Lucullū sibi adiungere pergit. Mittit igit q̄pri/mum qui eū orent:moneant:supplicēt:vt vniuersa cum classe adueniat:velitq̄ secū infestissimum regem oīum Romani populi inimicissimum pdere atq̄ delere. Nō patiat clarissimū tot laborū,tot certaminū,tot deinde periculorū præmiū,Mithridatē,iam intra retia compulsum,ac prope captū Romanos euadere. Si enī is in Romanā potestatē veniret:neminem oīum tantū glorię, tantū si bi laudis vendicaret ac ille, qui vel fugā eius vnum modo pditis rebus cōsilium inhibuisset: aut ce/pisset fugientē. Ab se nanq̄ terris expulsum,vndiq̄ ab illo mari conclusum Mithridatem, amplis/simā vtriq̄ gloriam allaturū. Huiusce tantę rei magnitudinē, Syllę ad Orchomenū atq̄ Chærone am summa Romanorū laude celebrata facinora extincturā. Videbātur hæc oīa ab rōne nil dissen/tire:neq̄ dubiū erat:si obsequutus Fimbriæ Lucullus nauibus q̄ parū aberant,eo traductis, portus fauces occlusisset:id bellū penitus confici debuisse, Romanos quoq̄ innumeris,quas deinceps su/biere,calamitatibus fore solutos. Non placuit ea res Lucullo:aut quia legatus iura Syllæ erga se oī cōmodo priuato publicoq̄ ptulerit:siue q̄ Fimbriam suæ gloriæ sociū recusari t.scelestum quippe hominē:ac dominādi cupidū:viri & sibi amici & imperatoris recenti cæde fœdatū:seu potius q̄ di uina quadam fortuna Mithridati tunc parcens in destinatum sibi tp̄s debellandū seruauit. Vnde & liberam hosti fugā,& Fimbrianū militem ludibrio barbaris esse dedit. Ipse vero primū circa Le ctum(hic troadis locus est)regias sibi naues obuias pfligauit. Neglecto deinde Neoptolemo, qui cū maiori se Tenedi classe tenebat,confligere cū illo instituit. Conscendens itaq̄ in Rhodiā quin/queremē,cui Damagoras præerat,vir & longa naualium certaminū experientia doctissimus,& sū ma cū Romanis beniuolentia coniunctus,primus oīum in hostes deuehitur. Neoptolemus vero gubernatori suo iperat:vt in occurrentē nauem q̄maximo potest impetu ruat. Damagoras pōdus aduersę nauis ferreiq̄ rostri asperitatē reformidans, proris concurrere recusauit:itaq̄ cōuersam na uem retro inhibuit:vt ceu fugiens impetū ęgre in puppim exciperet. Ictus eo consilio leuissimus fuit,& in his ferme nauis partibus quæ mari cōtegebantur. Aderant interea reliquę naues:& Lucul lus vna cōuersus,& verbis & opera militū animos ad pugnam accendit. Conserto prælio, quum multa egregie pugnando fecisset, hostes tandem in fugam conuertit:& Neoptolemū ipsum est in

Lucullo quārā Pto/lemę[9] libe/ralitatē quā tūq̄ hono/rem reddi/derit.

Smaragdus auro alliga ta a Prole mæo Lucul lo donata.

Colophōis libertate do nati.

Mithrida tes a Fim bria terra obsessus.

Lectus loc[9] Troadis.

Damago ras pfectus q̄nqremis Luculli

Luculli & Neoptole/mi naues i/ter se cōcur runt.

Neoptole mi fuga.

fectatus. Syllę deinde per Cherronesum transituro congrediens, liberato itinere exercitum eius tu
to traiecit. Foedere icto Mithridates in Euxinũ pontũ ꝓfectus est. Sylla vero viginti miliũ talentto
rum damnata Asia, colligẽdi munus Lucullo cõmisit: vt inde nummos cuderet. His itaq; in tã gra
ui acerboq; negotio, nõ integre modo ac iuste, sed adeo prudẽter: benigne: humane versatus est:
vt pro Syllæ difficultate afflictis vrbibus, vel maximũ ipse solamẽ fuerit. Atqui Mitylenεos ꝓ his
quæ in Mariũ ipsi peccatant, pœnas dare volebat: impares tñ criminis grauitati. Nam quia hi a
Mitylenei a Lucullo vi/ cuntur.
Romanis nõ sponte defecerant, minus idcirco suppliciũ sibi deberi existimauit. nõ tñ id Mitylenei
passi sunt. Quod vbi Lucullo allatũ est: mulctam videlicet Mitylenεos detrectare: classem cõfestim
illo admouit: collatisq; vtrinq; signis, hostẽ victoria superatum in vrbe cõclusit. Castris deinde
ad obsidẽdam vrbem positis, hac arte atq; ingenio Mitylenεos occupauit. Interdiu nãq; vt se ho
stes conspicere possent, ad Eleam enauigauit: noctε vero ad obsidionẽ frustrato hoste regressus, lo
catis circa vrbem insidiis, quiescebat. Mitylenei postridie Romanũ abisse rati, temere fusiq; ad di
ripiẽda Romana castra decurrunt. Prodiens ex insidiis Lucullus, & dissipatum hostẽ adortus, plu/
rimos captiuos habuit: qngentos hostiũ pugnando trucidauit. Sex milia mancipiorꝝ, aliaq; innu
merabilis præda inde abacta. Ab Italiæ vero miseris calamitatibus, quas Sylla Mariusq; tristi ac
flebili plurimorꝝ clade mortaliũ intulere, Lucullus cœlesti quadã sorte rebus Asiæ immoratus fer/
me abstinuit. Nec tñ minorẽ apud Syllã, q̃ cęteri, & gratiam & dignitatẽ est consequutus. Cæterꝝ
cõmentaria rerum suarꝝ, ceu diximus, ob summã quũ authoritatẽ, tum in eum beniuolentiã, ei in
Lucullus a Sylla filio relict⁹ tutor
scripsit. Et moriẽs, post habito Pompeio, Lucullũ filii tutorem testamẽto instituit: eaq; visum est
flagrantissimis ad gloriã iuuenibus primã succẽdendæ discordię facẽ fuisse. Mortuo Sylla, habitis
Lucullus cõsul cum. M. Cotta de/ claratus.
nõ multo deinde comitiis vna cum. M. Cotta. cõsul est declaratus: circa cẽtesimã & septuagesimã
sextã Olympiadẽ. Videbatur multis Mithridaticũ bellũ suscitãdũ esse: &. M. Cotta nõ dimissum,
sed intermissum esse dicebat. Cõsulibus itaq; sortiri ꝓuincias iussis, Gallia Cisalpina Lucullo sor/
te obuenit: parumq; læto aio id accepit: q; ꝓuincia latã cõparande sibi gloriæ materiã nõ habere.
Stimulabat permaxime ingẽtis spiritus virꝝ Põpeius: q rebus ac se gestis in Hispaniã tñ sibi laudis
vendicarat: vt si motus Hispaniæ qeuissent, Mithridaticũ bellũ oium sibi cõsensu decernẽdum esse
videreť. Proinde quũ pecunias ille petisset: scripsissetq; senatui: nisi mitterẽt, relicta Hispania atq;
Sertorio, oẽs in Italiã copias reducturꝝ: Lucullus vt q̃primũ ei mitterenť effecit: ne vlla penitus oc
casione Põpeius Romã se cõsule remearet. Nec erat nescius si tãto ille cũ exercitu aduẽtasset: oẽm
Cethegus.
in se vrbẽ fore cõuersurã. Cethegus pręterea qui iam ꝓpe Romanæ libertatis dignitate extincta,
oia ad gratiam obsecũdo princeps in republica videbatur, Lucullo infensus erat: q; is obscœnam
L. Quintus
Cethegi vitam libidinũ, flagitiorꝝ, errorũ, scelerum plenã fastidiret. Lucii vero Quinti factiosi ho
minis, q decreta Syllę antiquare, qui motus in repub. excitare, qui vrbis turbare gẽtem tentabat,
multa priuate, publice multa cõmonefaciens, temeritatẽ audaciamq; cõpressit: seditiosumq; viri
impetũ pro ciuitatis salute cohibens, ingentiũ calamitatũ radicẽ extirpauit. Romę interea nun/
tiatum est: Octauiũ qui Ciliciã habebat, e vita migrasse. Multi eam ꝓuinciã cõpetituri Cethegũ,
cuius amplissima in ea re videbať authoritas, summa cum diligẽtiã excolebant. Lucullus tametsi
Ciliciam solã nõ multifaceret: omne tñ ingeniũ, omne adhibuit studiũ: vt ea sibi ꝓuincia decerne
ret: arbitratus si Ciliciã Cappadociæ ꝓpinquam tenuisset, fore vt alter nemo ad Mithridaticum
bellum destinãdus esset. Quũ itaq; multa tẽtasset: rem deniq; ab suo prius ingenio alienã adortus
Præcia mu lier formo/ sissima.
est: eamq; magis vilem aut abiectam: q̃ pro potiunda ea ꝓuincia opportunã. Mulier erat in vrbe
Præcia noie: nulli & venustate formæ, & verborꝝ lepore ac comitate cõcedens: nil tñ vita impuris/
simo quopiam scorto præstabat. Hęc ex frequẽti nobilissimorꝝ iuuenũ cõgressu, gesta in repu. ꝑdi
scebat: ciuiũ discordias cõponebat: amicitias cõfirmabat. Hisq; artibus pariter cũ placidissima cor
poris atq; verborꝝ gratia amplissimã sibi in vrbe beniuolẽtiã cõciliarat. Vbi vero Cethegũ q sum
ma florebat gloria, vrbẽq; suo nutu ductitabat, insano ęstuantẽ amore sibi deuinxit: iam in Præ/
cia ois penitus reipu. potẽtatus cõfluxerat. Nihil eni nõ interueniẽte Cethego in senatu, & in popu
lo decernebať: neq; Cethego qppiam ꝓbatum erat: qd Præcia nõ iussisset. Hanc Lucullus quũ do/
nando, tum plurimũ blandiendo subducẽs: nõ eni inflatæ ambitiosęq; mulieri parua videbatur
Lucullo Ci licia demã/ data est.
merces: si tantus eam vir publice coluisset: cõtinuo Cethegũ & fautorẽ, & prima sibi ferentẽ suffra
gia est adeptu. Ciliciã vero ꝓuinciã cõsequutus, neq; Præciæ deinceps, neq; Cethegi patrocinium
postulauit. Amplissimo nãq; oium consensu, Mithridaticũ ei bellũ deferebatur: q; ab altero nemi
M. Cotta ad debellan dam Bithy niã missus.
ne ea res clarius, fortius, accuratius, geri posset. Põpeius eni cõtra Sertoriũ in Hispania: Metellus
ætate mala cõfectus erat: q duo duces militari cũ Lucullo virtute certare videbanť. Atq Cotta eius
collega patres obeundo, sollicitãdo, supplicãdo, ad ꝓpontidem obseruãdam debellandãq; Bithy/
Lucullus in Asiam traii cit.
niam missus est. Lucullus cum vna modo, quã ipse p sese scripserat, legione traiecit in Asiam. Eo de
ueniẽs, alterꝝ sibi asciuit exercitũ. Hi erãt Fimbriani milites appellati: q diuturnis delitiis inuetera/
taq; habẽdi cupiditate: cõtabescebant: q effrenata peccãdi licẽtia atq; libertate sine duce diu soluti
fuerãt. Flacco eni cõsule & imparatore, duce Fimbria, interfecto, ipsum deniq; Syllę Fimbriã ꝓdidere

viri seditiosi, intractabiles, iniqui: cæterum fortes & cōtinuo armoꝝ vsu pugnacissimi. Hos itaq; sibi Lucullus adiungens breui temeritatē eorū adeo cōtudit: vt tunc primū & verū ducē & fortissimum impatorem experirenť: longa tñ cōsuetudine decliues in voluptates, ægre, nec diu ad modū cum Lucullo cōmilitarūt. Hæc de Romanis hactenus. Nūc res hostium edisseramus. Mithridates itaq; ceu sophistarū plurimi, iactabūdus primū atq; elatus, cū inani atq; ignauo exercitu: summo tñ armorum splendore conspicuo: in Romanos ꝓfectus est. Vbi vero nō minori cū ignominia ꝗ periculo euadens cum hostibus iterum pugnaturus erat: nō variæ populorum multitudini: non barbaris multiplicium linguaꝝ minis, non gēmis deniq; auroq; ornatis armaturis potiundæ victoriæ spem comisit. Quia hęc quasi victorū manubias nil momēti gestantibus attulisse sensisset. Cæterum ꝓ his, Romanos enses, validissimosq; clypeos fabricari iubet. Non amplius ornatos equos: sed domitos militiæq; instructos admittit. Peditū cētum viginti milia Romano more in ordines distributa, decē & sex eqtum milia in armis habuisse cōstat: ꝑter falcatos currus: quos centum fuisse tradūt. Naues præterea nō deauratis tētoriis fulgētes, neq; delicataꝝ pellicū balneis elaboratas, sed armis missilibus telis opibus refertas parauit. His cū copiis traiiciens in Bithyniā, ab vrbibus benigne iterū exceptus est. Nō enim has modo, sed vniuersam Asiā intolerabili veteriq; peste euerterant Romani fœneratores & publicani: quos postea Lucullus velut Harpyas labores mortalium depascentes eiecit. Tunc vero placide manēdo conatus est rapacē eoꝝ ingluuiem aliquantulū delinire: sedauitq; populoꝝ motus: q iam pene oēs Romani fœnoris onore defecturi videbanť. Hæc dum geruntť, Cotta gloriæ sibi cōparandę occasionē ratus, cum Mithridate decernere statuit. Certo sibi nunciatū erat aduentare Lucullū: & iam in Phrygia castra posuisse. Sed ne ille huius triumphi, quē Cotta manibus tenere arbitrabať, aliquā sibi laudem vendicaret: cū hostibus signa conferre ꝗ celerrime festinauit. Terra mariq; ꝓfligatus Cotta, sexaginta cū oī milite naues, & quatuor preterea peditū milia in ea pugna amisit. Et ipse in Chalcedone cōclusus vnicā salutis spem in Lucullo posuerat. Erāt nōnulli q Cotta neglecto: Lucullū vlterius ꝓgredi stimulabāt: ꝙ Mithridatis regnū oī præsidio desolatum facillime capi posset. Hæc maxime militū sententia erat. Nec enim pari poterant aīo tolerare: si Cotta nō suam modo, suorūq; militū ꝑniciē ꝑcurasset: sed ipsis quoq; impedimēto foret, ad tantā sine vlla pugna victoriā capessendā. Lucullus itaq; militibus ad cōcionē vocatis, quū multa clarissime disseruisset: tādem se malle inqt vel vnum ab hostibus Romanū eripere, ꝗ oēs sibi res hostiū vendicare. Et Archelao iterū, q in Bœotia pro Mithridate præfectus defecerat ad Romanos, asseuerāti: si in ponto Lucullus cōspiceretur: oīa pariter Romanum imperiū subitura: Non ego inqt Archelae venatoribus audacia cedo: vt relictis feris, ad vacua illaꝝ lustra ꝓgrediar. Hæc ita dicēs in Mithridatē ducebat exercitū. Triginta non vltra peditum milia, equites bis mille qngentos in armis habuisse cōstat. Quū itaq; in hostiū conspectu castra locasset: ingentes eoꝝ copias admiratus, tutius a prælio si posset abstinere censebat: & tpˢ terendo rem gerere. Id ei cōsiliū Marius dedit: quē Sertorius ex Hispania cum copiis ad Mithridatē transmiserat. Is vero quum occurrisset: lacessitus ad præliū Luculus copias in aciem pugnaturus educit. Datum erat vtrinq; pugnę signū: quū nullo ꝑrsus indicio præcedēte, ingēs flammeum corpus, aere repēte confracto, intra duos exercitus est elapsum. Erat id corpus forma qdē dolio, argento vero ignito colore ꝑsimile. Subitus itaq; tāti prodigii pauor certamē diremit. Hoc circa Otrias (hic Phrygię locus est) euenisse traditū est. Lucullus sub inde hostiū multitudine cognita, nullas opes, nullos humanos apparatus ad eā diu nutriendā suffecturos esse cēsebat: presertim si assidēs ipse, frumētandi facultatē hostibus ademisset. Rem itaq; graui cōsilio indagare adortus, vnū ex captiuis sibi adduci iubet. Rogat primū quot cū hos[ti]bus Mithridates castra cohybernabat: postea quātū cibi discedens in tentorio reliquisset. Quū ille ad singula respondisset: ammoueri iubet: & secūdum deinde, ac tertium pariter ꝑcontatus est. Hostium deniq; numero cum cibariorū quātitate collato, comperit nō vltra ꝗ trium aut quatuor dieꝝ cōmeatuū hostibus supesse. Ea re Lucullus ad cūctationē maxime cōfirmatus ingentē cōmeatū copiā intra vallū cōgeri iubet: vt abundātia sua obsessum hostē inedia debellaret. Mithridates interim Cyzicenos, q in Chalcedonica pugna decem naues, triaq; hominū milia, cū maximo rei suæ detrimēto amiserāt, insidiis occupare aggressus, militē suum corpora curare, ac vasa colligere iubet: Lucullūq; maxime latere cupiens prima statim vigilia noctis, quæ tenebrosa & humida erat, silētio castra mouit. Ad vrbē itaq; prima diei luce aduenies ꝑpe Adrasteæ montē signa firmauit. Accipiēs id Lucullus, & confestim citato gressu Mithridatem subsequutus, lętatusq;, ꝙ in hostē in cōposito agmine nō incidisset: in vico (qui Thracia diciť) locauit exercitum. Hunc in locū oīa prorsus itinera cōfluebant: qbus frumētatum pabulatumq; hostis exire cōpellebatur. Quare Lucullus ꝑrima iā victoria mente cōcepta spem suam ad leuandos militū aīos expromere censet. Positis itaq; castris, vt primum ab opere cessatum est, milites ad cōcionem vocat. Ibi quū suum cōsiliū honeste ac magnifice laudasset: promisissetq; sine vlla suoꝝ cæde victoriā de hostibus ꝑpe diem daturū: milites optime sperare iussos a cōcione dimisit. Mithridates decem castris a terra Cyzicenorū vrbē aggressus, quum

Mithridatis motus ī Romanos.

Exercitꝰ Mithridatis habēs peditū centū viginti milia, eqtū sexdecim, currus falcatos cētū

Fœneratores & publicani eiecti a Lucullo.

M. Cotta a Mithridate terra mariq; ꝓfligatus: naues sexaginta amisit: & peditū quatuor milia.

Archelaus deficit ad Romanos.

Exercitꝰ Luculli habēs triginta milia peditū eqtesq; bis mille, & qngentos.

Prodigiū corporis flāmei iter duos exercitꝰ elapsi.

Otrię Phrygiæ locus.

Thracia vicus.

Cyzicenos Mithridates aggreditur.

illum quoq; maris meatū quo ab continēti ciuitas diuisa erat,nauibus occlusisset:vrbē,vtrinq; obsidione tenebat.Cyziceni vero ad tuendam vrbem,ad propulsandos hostiū impetus,ad seruandā socialem Romanorū fidē,vsq; ad vltimā sui perniciem cōstantissimi erāt.Hactū vna cura aliquantulū angebantur:q͞a vbinam Lucullus esset:penitus ignorabant.Poterāt quippe Romana castra satis ab vrbe videri:cæteꝝ dolosi hostes,vt oppidanis pauorē incuterent,Ad Romanos cōuersi,videtis ne illos aiebant?Armeniorū atq; Medoꝝ est ille exercitus:quos Tygranes in auxilium Mithridati trāsmisit.Cyziceni vero tantaꝝ copiaꝝ admiratione stupētes,nullū amplius Romanum auxiliū expectabant:q͞a tam ingenti armoꝝ honore vndiq; circumfuso,oīs ferendę opis facultas Lucullo adempta esset.Primus igitur ab Archelao Demonax immissus pñtiam Luculli Cyzicenis

Demonax.

enuntiauit.Non satis tñ huic nuntio creditū est:sed Archelaū ad leuādos eoꝝ aīos id commentari arbitrabanē.Adolescentē subinde qui captiuus e castris hostiū fugiens veniebat,studiose conueniunt:rogantq;:vt vbinā Lucullus esset,edisserat.Subrisit adolescēs:quia iocati eos ęstimabat:vt vero serio quæritātes animaduertit,Romano eis vallo manu significato,priori Cyzicenoꝝ animos audacia integrauit.Stabāt tūc forte in Dascylitide palude cōplures scaphę:harum maximā Lucul

Dascylitis palus.

lus admotis machinis in terrā subduci iubet:inde plaustris impositā ad mare,quum trāsuexisset:q̄ multos capere potuit milites,eam ingressos prima nocte frustratis hostiū vigiliis,in vrbē immisit.Nec humana magis,q̄ cælesti ope leuatos ea tēpestate Cyzicenos fuisse ferūt.Sed quū aliis mul

Proserpinalia festa.

tis,tum hoc vno læto pdigio optimū reꝝ euentū sperare sunt iussi.Aderant Proserpinalia festa: nec bouem nigram;qualis in his sacris mactari solebat,ob circūfusum hostem parare potuerant, sed pro boue,placentam altaribus offerendam cōficiunt.Victima vero quæ ad hæc sacra quotannis educabat:vna cum reliquis ciuium armentis,in vlteriotis ripæ pabulis pascebatur.Hæc itaq;

Minerua visa p somnium Aristagorę tabellioni.

quo die Proserpinalia agebantur,ab cætero grege secreta sola tranauit ad vrbem:& sese sponte altaribus mactandam admouit.Minerua deīde Aristagoræ populi tabellioni per somniū visa,Ego modulatorem inq͞t Libycum in ponticū tubicinē inductura adueni:itaq; ciues integro aīo esse iube.Quū vero nemo ambiguā Deæ vocem satis interpretari sciret:vbi primū illuxit,tā vehemētes vndiq;,tam rapidi ventoꝝ turbines oborti sunt:vt sublatis in cælū fluctibus mare funditus euerteretur.Mithridatis machinæ q̄ ad oppugnandā vrbē mœnibus admotæ fuerāt (miranda profe

Niconides Thessalus

cto Nicomedis Thessali opera)horrendo primū strepitu atq; stridore ruinā proximā pſignabant.

Fames valida Mithridatis exercitū occupat

Repens subinde incredibilis impetus a noto turbo exortus,cætera quū subito machinamenta dirruisset:ligneā quoq; turrim centū cubitorū altitudinis concussam deiecit.Ferunt Mineruam eo tpe multis in Ilio per somniū appatuisse plurimo sudore madentē:& cōscissum peplum ostentātem dixisse:q; Cyzicenis nuper auxiliata veniret.Quocirca Iliaci columnā statuerūt in qua huiuscę rei me

Rhyndacꝰ fluuius

moria literis mādata erat.Iam vltimo oīum supplicio fame Mithridatis absumebatur exercitus.

Mithridates vincitur a Lucullo.

Ipse tamē penitus tantę cladis ignarus(nam assentandi cā sui duces in eum celerant)ad expugnationē vrbis quæ spe diutius protelabaē,oēs curas suas intēderat.Vbi vero nūriatum est oīum cōmeatuum inopiā eo creuisse:vt ab humanis carnibus nō abstineretur:ingēs amplissimę glorię spe rateq; victorię expectatio,sibi continuo decidit q͞a non armis Lucullus,non acie,nō cōgressu cer

Capta virorū qndecim milia,equorum sex.

taret:sed in ventrem(vt aiunt)oī belli mole cōuersa,extremam sibi famis cladē inferret.Itaq; quū Lucullus in oppidi cuiusdā obsidione cum parte exercitus teneretur:Mithridates inutilem peditē omnemq; ferme equitem cū sarcinis in Bithyniā repente dimisit.Lucullus his auditis,cōfestim no

Sallustii error.

cte adhuc in castra reuersus,mane cum decem cohortibus & omni equitatu fugientes insectatur: tanto gelu tantaq; niue obrutus:vt quidam milites intolerabili rigore cōfecti in itinere defecerint.

Aristonicꝰ pfectus classis Mithridatis a Lucullo captꝰ

Cum reliquis Lucullus assequutus circa Rhyndacum fluuium hostem tam late fuseq; profligauit: vt accurrentibus ex Apollonia mulieribus,& sarcinas rapere,& interemptos barbaros spoliare licuerit.Multis itaq;(vt par est)trucidatis,sex tamen equorum,quindecim virorum milia,cum innumerabili iumentoꝝ multitudine capta.Hanc tantā pdam antē hostium castra prætereuchens Lucullus ad suos reuersus est.Sallustiū vero mirari soleo:q; Romanos tunc primū camelos vidisse

Cæsa ad Granicum flu.ex Mithridatis copiis a Lucullo hoīm xx.milia pter captos.

scribit:at bitratum forte,non eos primū qui cū Scipione Antiochum deuicere,neq; iteꝝ q̄ cū Archelao ad Orchomenū & Chæroneam nuper cōfixerūt,cognouisse camelum.His itaq; gestis,rebus suis consulere sola fuga Mithridates instituit.Itaq; moræ atq; retardationis causas post se Lucullo extruens,Aristonicum præfectū classis ad Grǽcū mare præmisit:quūq; is q̄proxime enauigaturus esset,eum per pditionem Lucullus in potestatē redegit:cum decem aureorum milibus: quibus aliquid sibi Romani exercitus conciliare posse sperabat.Mithridate interim ad mare profugiē te:copiarum suaꝝ duces terrestri itinere exercitū abducebant.In quos Lucullus ad Granicum flumen incidens,captis q̄pluribus,viginti hostiū milia trucidauit.Ferunt aūt ex omni & ministrorū & militum turba,haud multum citra triginta milia eo prælio fuisse perdita.Lucullus subide in Ci

Venus visa Lucullo per somnium.

zicum se conferens,quum ingentes honores modestissimasq; voluptates apud liberatos ciues asse quutus esset:classem deinde comparat in Hellespontum celerrime profecturus.Troadem vero deuectus,dum Veneris in templo contubernaret,dormienti ferūt nocte Deam in somniis visam di

xisse: O Leo quid dormis? catulos sectare propinquos. Exurgens continuo, accersitis ad hæc nocte amicis, quũ qd sibi contigisset, exponeret: Aderãt pariter ab Ilio nuntii: q dicerent tres & decẽ regias quinqueremes in Lemnũ annauigantes ad Chiorum portas fuisse conspectas: In altum e vestigio cum classe receptus, capta prætoria quinqueremi, atq; Isidoro præfecto classis interempto, in alias aduersis proris subuehitur. Cæteras in litore firmabat ancora: & quũ trepidi barbari accurrẽtem conspexere Lucullum, nauibus extẽplo in terrã subductis, per tabulata dispositi pugnã ineunt. Locoꝝ iniquitate Romanus aliquantũ cladis acceperat. Non enim loci situs hostem circũueniri: neq; cũ nauibus in terrã subactis cõminus pugnare Romanoꝝ nauiũ magnitudo pstabat. Lucullo tandẽ qua protensa erat aliquantulũ in altum insula, expeditos milites in terrã demittit. Hi a tergo hostem adorti, quũ multos trucidassent: cæteros terrã fugientes, pręcisis retinaculis nauiũ, delapsas rates inuicem collidere cõpulerunt: & in opposita Romanoꝝ rostra decidẽtes confringere. Multi in ea pugna barbari cecidere. Inter captiuos autem & ipse q ab Sertorio cum copiis venerat Marius deprehensus est. Altero enim oculo priuatus erat: & ineuntibus præliũ Romanis imperatũ fuerat: ab cæde cuiusq; qui altero careret oculo abstineri: vt Marius ignominia primo contumeliisq; affectus, mortem deinde oppeteret. His gestis ad insectandũ Mithridatem Lucullus celerrime se cõuertit. Sperabat adhuc circa Bithyniam eũ offendere a Bochonio obseruatũ: quẽ ipse Mithridatis fugam impediturũ, cũ aliquot nauibus miserat Nicomediã. Cæterꝝ Bochonius tanta re neglecta, initiatus in Samothrace, ac festis immoratus, haud in tempore affuit. Mithridates vero ne se anteq̃ in Pontũ applicuisset, Lucullus assequeret, omni diligentia, studioq; circa nauigationẽ acelerabat. Ingenti vero tempestate oborta aliquot nauiũ suaꝝ allisę sunt: aliæ vertiginoso pelago absorptæ: & omne litus tabulis, quas minute perfractis nauibus procella hincinde disiecerat, diu opertũ fuit. Iã Mithridati postremũ imminebat piculũ. Neq; enim oneraria in qua erat nauis quũ sua, tum ęstus magnitudine, in terrã aduehi: neq; gubernatori in tãta fluctuũ agitatione satis poterat audire. Sed quũ imbibito pelago grauis, nõ admodũ exhauriri posset: ipseq; ob id in piraticum myoparonẽ cõscendens, corpus, vitã, vltimãq; fortunã pirataꝝ perfidię credidisset: in ponticã tandẽ Heracleã pręter omniũ spem euasit: Iã apud Romanos patres amplissimã Lucullus oium sententia laudem est consequutus. Noluit enim quũ posset ex senatusconsulto ad gerendũ id bellũ tribus talẽtorum milibus classem cõparare: & ipse literis ad senatum datis rem suam laudare: atq; extollere: se præter omnem ærarii sumptum maritimum confecisse bellum: non amplo apparatu; sed solum socioꝝ nauibus Mitridatẽ omni pelago exegisse. Atqui creditum est cœlestis numinis ope eã sibi Lucullũ gloriã peperisse. Ferunt enim Priapinæ Dianæ indignatione: tam vastam ponticos tẽpestatem inuasisse: quia hi spoliato tẽplo, Deæ quoq; statuã abstulere Erant cõplures qui hoc bellũ aliquanto differri censebant: quorum neglecta sententia Lucullus in ipsos regios fines per Bythyniam & Galatiã induxit exercitũ. Tanta vero ei fuit in itineris principio cõmeatuũ ęgestas: vt Galataꝝ qui singuli singulum tritici modium gestarent. xxx. milia secũ ducere compelleretur. Progrediens vero ac oĩbus late potitus tã ingẽti omniũ reꝝ copia affluebat: vt in castris bos vna drachma, mancipiũ vero quatuor vænderetur: reliqua præda aut passim relinquendo: aut effusissime dissipãdo neglecta: quia iam confertis omnibus castroꝝ cellis: nil amplius apud quenq̃ deponi poterat Latissimis itaq; excursionibus vniuersa vsq; ad Themiscyrã Thermodontianosq; cãpos regione vastata iam in Lucullum insatiabilis auaritia milites stimulare: incusare eum: q tot sibi conciliatis vrbibus: nullã penitus per vim cepisset: noluisse ad locupletandos milites suos vel vnã sibi vrbẽ diripiendã permittere. Cęteꝝ irati dicebãt: Amaso opulentissima fortunatissimaq; ciuitate, paulo tñ lõgiori obsidiõe expugnabili: derelicta: age milites tuos p Tibarenorum Chaldæorũq; deserta Mithridatẽ debellaturos. Contẽnebat Lucullus has effręnatas perniciosasq; militũ voces: quia nõ in tantũ vt demum euasit: desperationẽ eoꝝ iram cõuerti posse sperabat. Maxime vero apud eos purgatum se esse curabat: qui summã eius prudẽtiã in tarditatẽ transferentes accusabãt: q tam diu circa negligẽdas vrbes ac vicos immoratus instaurandarum virium facultatem Mithridati præstaret. Quibus ille Hoc idem inquit: arte: studio: industria: supersedens expecto: vt Mithridates comparatis copiis maioriq; in certando q̃ fugiẽdo spe posita: Romanam comminus virtutem audeat experiri. Videris ne inquit sibi patere immensam terram penitusq; desertam vastitatem a tergo? Nunquid vicinum Caucasum non videris? nunquid plęrosq; excelsos montes: qui non Mithridatem modo: sed innumerorum prope regum fugam tuerentur atq; celarent? Non multis prætera diebus ab Cabiris in Armeniam iter conficitur: vbi Tigranes nunc sedet: rex quippe regum: qui tanta potentia viget: vt ab Asia Parthos arcens: Gręcas in ipsam Mediam ciuitates traducat: Qui Syrię imperat atq; Palęstinæ: qui ortis ex Seleuco regibus interfectis: filias eorum atq; vxores captiuas impune trahit. Hunc Mithridatis generum: num fugatum hominem: supplicemq; socerum: neglecturum fore speramus? in nos profecto iratus arma mouebit: & dum celerẽ conabimur eiicere Mithridatem irritati quoq; Tigranis vires experiemur. Nam ipsi indicendi Romanis bellum causas diu quęrenti quænam dignior: sanctior: honestior: quærenda erit: q̃ pro vio-

Isidor⁹ pfectus classis Mithridatis a Lucullo interfectus.

Marius capitur.

Bochoni⁹.

Priapina Diana.

Amasus. vrbs.

Tigranes rex.

lato rege, pro necessario, pro socero, bellum mouere! Desinamus itaq; ignauę Mithridatem mone-
re: cum quibus sibi sociis bellum nobiscum gerendum sit: qui nisi cõpulsus, summã sibi Tigranis
auxiliũ implorare ignominiam arbitraretur. Dandum est illi spatiũ: danda est facultas: vt ex ꝓprio
regno sibi vires cõparet: cauendũq; magis est: ne iunctis sibi Medis, atq; Armeniis, suũ cũ illis tuea-
tur iperium: q̃ in eis quos sæpe deuicimus Colchis Tibarenis: ac Cappadocibus cõfisus in mediũ
certamen veniat. His potissimũ ductus Lucullus ad Amasum diu consedit: lentamq; obsidionem
de idustria protrahebat. Exacta deinde hyeme, relictoq; Murena ad Amasum obsidendam, ipse cũ
reliquo exercitu in Mithridatem profectus est. Is ad Cabira statiua habuerat: & iam cum Roma-
nis congredi statuens, quia quadraginta sibi peditum, quatuor equitum milia coegisset, Lycũ flu-
men traiecerat. Inde Romanis in pugnæ discrimẽ vocatis, quum equites vtrinq; cõcurrissent: suc-

Lycus fluuius.

cũbens Romanus, diu stare non potuit. Captus est in eo congressu Pomponius vir insignis: qui
quũ acceptis vulneribus ad Mithridatem ductus fuisset: rogareturq; ab eo: si curatus ei foret ami-
cus: Si tu, inquit Pomponius, Romanis amicus fueris: sin autẽ me quoq; inimicum habebis. Mi-

Pomponii constãtia.

thidates clarissimã viri constantiam admiratus, ab omni penitus in eũ iniuria temperauit. Lucul-
lus vero quũ hostem equitatu sibi præstantẽ cerneret: æquos iam cãpos extimescebat: neq; tutum
videbat per montana capessere iter: qđ longum, syluestre, ac prope inuiũ esset. Deliberanti itaq; si-
bi aliquot interea Græci, qui quodam inspecu fugientes capti fortasse fuerant, adducunt: Cæteris

Artemidorus.

grandior ętate Artemidorus exercitum Romanũ ducturũ se pollicetur: vbi & castra tuto locari pos-
sint: & castellum quoddam Cabiris supereminens sitũ erat. Præstita ei fide, Lucullus prima statim
vigilia noctis, incensis ignibus, castra mouit. Et itineris angustias tuto prætereuns quum promis-
sum sibi locum tenuisset: in ea parte locauit exercitum: vbi & pugnatori copias in aciem educere: &
quiescenti hostiũ insultus negligere impune licebat. Stabant ambo exercitus, & neuter incertã pu-
gnę fortunam experiri audebat. Ferunt autem: barbaris ceruum quendam insectantibus, forte ob
uiã fuisse Romanos: occurrentesq; confestim iniisse certamen. Augebatur continue vtrinque pu-
gnantium numerus: & quum Luculliani tandem victi terga dedissent, Romani milites suorum fu-
gam ex vallo indigne conspicientes ad Lucullum concurrunt: orantes vt in aciem ducantur: & pu-
gnæ signum q̃primum dari iubeat. Lucullus vero suos docere cupiens quale quãtumq; in belli dis-
crimine sit momẽtũ, prudẽtis ducis aspectus atq; præsentia, illos quiescere iubet. Et ipse continuo
in campos descẽdens, ac primis suorum fugientibus obuiam factus, sistere fugam imperat: ac secũ
in hostem reuerti. His itaq; reliquisq; fugientibus in barbaros deinde conuersis, haud multo labo-
re fugatus hostis in castra redigitur. Inde vero ad suos rediens, consueta quadam eos qui fugerant

Oltacus. Dãdarii populus circa Caucasum vt dicit Stephanus.

guominia affecit. Illos enim interioribus tunicis solutis indutos, sub oculis militũ duodecim pe-
dum fossam cauare iussit. Erat ea tẽpestate in Mithridatis exercitu Oltacus quidã ex Dandariis ho-
mo primarius. Sunt autẽ Dandarii genere ex his barbaris qui circa Mæotidem habitant. Hic siqui-
dem Oltacus vir erat impiger atq; promptissimus: & q difficillimis arduisq; in rebus & audacia &
consilio egregie vti sciret: potissimũq; in colendis hominibus comitas quædã atq; vrbanitas sum-
ma cũ diligentia ei erat innata. Hic aduersus Dandarium quendã contribulem suum mutua æmu-
latione accensus, ꝗ vterq; primos sibi laudis locos vẽdicare certabat, Mithridati pollicetur ingẽs
atq; strenuum (si modo fortuna faueat) facinus paraturũ: Lucullo videlicet mortẽ inferre. Mithri-
dates quum Oltaci animum ingenti laude extulisset: irã in eum ex cõposito simulauit: fictasq; igno-
minias simulato furori adiecit. Oltacus inde fugiẽs quum ad Romanos apud quos etiam celebris
eius fama peruenerat, se contulisset: ab Lucullo per humane exceptus est: qui Oltaci prudẽtiam stu-
diumq; erga se ac diligentiam admiratus, tanto eum honore habuit: vt in conuiuio atq; consessu
eum plerunq; socium non recusarit. Dandarius tandẽ præstitam sibi occasionem ratus, ministros
suos equum extra vallum educere iubet. Et ipse meridie motus, quũ Romanos passim solutos hinc
deambulare, hinc quiescere cerneret, ad imperatoris prætorium ire pergit. Liberũ sibi patere aditũ

Lucullũ somnꝰ saluauit. Menedemꝰ custos cubilis Luculli.

arbitrabatur: quia iã Lucullo plurimum consueuerat: & aliis de rebus secũ habere sermonẽ sibi ope-
ræ esse simulabat. Patuisset profecto aditus: nisi qui iã plurimos duces perdidit, somnus Lucullum
tunc forte saluasset. Dormiebat enim ipse: & Menedemus vnus ex cubilis custodibus, Non in tẽpe
inquit aduenisti Oltace. Lucullus enim longa vigilia tantisq; laboribus lassatũ corpus nuper quie-
ti reddidit. Oltacus si sponte nõ liceat, ꝑ vim in prætoriũ irrumpere minatur: quia in re opportuna
maturato sibi consilio opus esset. Iratus Menedemus, non equidẽ arbitror inquit Luculli salute q̃p-

Sornacus. Menander. Adrianus. Menemachus. Miron.

piã opportunius esse. quo dicto impetũ Oltaci ambabus ad se manibus ꝓpulsauit. Ille iam excita-
ta re trepidus extra vallum tacito sese recepit: & citato equo ad Mithridatẽ ĩfecto negotio reuersus
est. Sic ipsum profecto tẽpus ad res gerendas quẽadmodũ & medicamenta maximum vitæ mor-
tisq; momentũ affert. Subinde Sornacus ab Lucullo cum decẽ cohortibus frumentatũ emissus ad
occurrentẽ Menandrum vnum ex ducibus Mithridatis constitit: consertoq; prœlio, post ingentẽ
hostium cædẽ, eos in fugã conuertit. Adrianũ iterum Lucullus cum copiis frumentatum emisit: vt
cõmeatuũ copia Romani milites abundarent. Mithridates ea re sibi nũtiata, Menemachũ atq; Mi

tonẽ cũ plurimo equite peditecꝫ Adriano occursuros immittit. Hos vsqꝫadeo aduerso marte rem
gessisse ferunt: vt oibus cæsis duo tm̃ cladis nũtii supstiterint. Tãtæ stragis magnitudinẽ Mithrida
tes occultã esse cupiebat: necꝫ fuisse igentẽ, necꝫ aliã ob rem q̃ imperitia ducũ euenisse dicebat. Verꝫ
Adrianus hostiũ prope castra, multa cõmeatibus spoliisqꝫ referta plaustra summo cum splendore
præterducens, tm̃ Mithridati mœrorem, militibus tm̃ metum ac trepidationem iniecit: vt nõ am/
plius manendũ esse videretur. Duces itacꝫ soli suas opes per otium asportabant. Prohibiti vero mi
lites quũ sibi suisqꝫ rebus nequicq̃ tentarent fugiendo consulere, intestinus tumultus castrorꝫ por/
tis oboritur. Diripiuntur principũ opes. Et iã sæua habendi cupiditas in eorꝫ cædes armauerat mili
tes: vbi Dorylao duce ob solã qua indutus erat purpurã trucidato, Hermæus quocꝫ sacerdos ante castrorꝫ portas conculcatus interiit. Ipse vero Mithridates non famulum, non stabulorum tm̃ mi Dorylaus.
nistrũ, non equũ regiũ expectãs, fugiẽti turbæ immistus e castris erupit. Sed Ptolemæus eunuchus
eũ in tantis fugientium fluctibus deuolutũ tandem cõspiciens, suum cui insederat equum ei dedit. Ptolemęus eunuchus.
Aderant a tergo Romani q̃proxime incũbentes: & celeritate quippe prestantes. Mithridatẽ ipsum
cepissent: verꝫ cæca militum auaritia quæsitum tot laboribus, tot periculis, tot denicꝫ prælíis hostẽ
Romanis eripuit: & Lucullum ipsum digne partæ victoriæ premio frustratum fecit. Iam enim ad
ipsum Mithridatis equũ deuentum erat: sed onustus auro mulus, siue sponte, seu Mithridatis in/
dustria, insequentibus Romanis obiectus, eos ab insectatione aliquanto continuit: & ad diripiẽ/
dũ aurum certantim intenti fugiendi ei otium prestitere. Necꝫ id modo detrimenti auarissima mili/
tũ fames Lucullo attulit: verum Callistratum etiam qui alta Mithridatis arcana sciebat, quũ ad se Callistrat⁹.
duci iussisset: & milites inter ducendum quingentos aureos succinctos ei sensissent: prædæ cupidi/
tate illum interfecere. Nihilominus tñ Lucullus hostiũ castra quibus potitus erat, militi diripienda
cõcessit. Ob eã fugã & Cabira & plurima circũ castella capta: ingentes thesauri comperti: & multi Cabira.
Greci, multicꝫ Mithridatis cognati qui carcere detinebant̃ laxati. Quibus quũ iãdiu se periisse iudi
caret, non liberatos modo, sed renatos denuo, atcꝫ secundam quandam se vitã Luculli clementia Nyssa.
cõsequutos videbatur. Nyssa quocꝫ Mithridatis soror tũc capta fuit: & meliori qppe sui fortuna.
Nã reliquæ regiæ sorores ac mulieres, quarum saluti quia in Pharnacia per otium obseruabant̃, tu Bochis.
tissime consultũ esse apparebat, miserabiliter interiere. quibus Mithridates fugiẽs Bochidem eunu Statira.
chum tristem earꝫ mortis nuntiũ misit. Erant inter ceteras duæ ipsius regis sorores Statira atcꝫ Ro Roxana
xana: quę annos fere quadraginta natę virginitatem eo vscꝫ seruarãt. Duę prætereã eius vxores ge
nere Ionicę: Veronica ex Chio, Monima vero Milesia. Huius celeberrimus erat in Græcia sermo:
regi se in libidinẽ accersenti spretis quindecim aureorꝫ milibus noluisse parere: donec vxorem sibi
ascitã misso diademate eam reginã appellauit. Hæc diuturnis lachrymis atcꝫ mœroribus tristẽ du/
xerat vitam: miserãcꝫ suã fortunã deluerat. Execrabat̃ mœsta venustissimum pulchritudinis suę flo
rem: qui superbũ pro marito dominũ: pro regia atcꝫ penatibus, barbaram sibi custodiam ac prope Monima
carcerẽ cõparasset: & relicta Grecia vbi tot sibi splẽdidissima fortunę munera affluebãt, ꝑ speratis Mithrida
bonis inane quasi somniũ suscepisset. Hæc itacꝫ Monima, quũ adueniẽs in Pharnaciã Bochides re tis vxor la
giis mulieribus iperasset: vt qđ cuicꝫ facillimũ & gratũ esset, id sibi genus mortis eligerẽt: auulsum a queo vitã fi
capite diadema quũ collo circũligasset misera se suspendit. Et quũ corpis grauitate laqueus ille cõ/ niuit.
fractus esset: O execrãdũ inqt diadema: necꝫ in tã tristi mihi ministerio ꝓfuisti. Et quũ sup illud ab se Veronicæ
deiectũ inspuisset: Bochidi cõtinuo iugulãdã sese cõmisit. Veronica vero veneni sibi paratũ calicẽ Mithrida
cũ eius matre quę veneni partẽ supplex orabat, partita est. Et quũ ex illo vtracꝫ bibisset: debiliori ꝑ/ tis vxoris
fecto corpi & mala etate cõfecto veneni virtus abũde suffecit: Veronica aũt, qa minus q̃ ad extin/ mors.
guẽdũ satis fuerit hausisset, & viuentẽ cõtorquebat virus incẽdio sæuiẽs, a Bochide celere suffocata
interiit. Ferũt ẽt virgines illas Mithridatis sorores hausisse venenũ: Roxonã qdẽ iratã extremas fra
tri miserias fuisse ipreeatã: Statirã vero nil crudele nil ignobile loquutã, fratrẽ summopere laudasse
& ille in tanto suę vitę discrimine, haud sororꝫ dignitate neglecta, liberas eas atcꝫ inuiolatas occũ
bere maluisset. His rebus apud Romanos nũtiatis, Lucullus ingẽti misericordia est affectus. Moto Lucullus
itacꝫ deinde exercitu, quartis castris ad Talaura consedit: vbi quũ accepisset Mithridatẽ iã illac trãs Chaldæos,
gressum ad Tigranem in Armeniã confugisse: signa conuertens, Chaldæos Tibarenosq subegit: & Tibare
& accepta minori Armenia quũ partas vrbes atcꝫ castella cõposuisset: Appium subinde ad Tigra nos subegit
nẽ legatũ mittit: q Mithridatem iure belli sibi deposceret. Ipse vero ad Amasum ꝓfectus, suos non
dũ ciuitatẽ expugnasse inuenit. Præfectus enim eius presidii Callimachus vir omnis machinarꝫ Callima
generis peritissimus: callidissimusqꝫ ad ꝓpulsandas obsidiones, multas, quarum postea pœnas de chus ma
dit, Romanis calamitates intulerat. Lucullus itacꝫ viri astum astu superandum ratus, qua maxime chinarum
diei parte milites otio & quiete redintegrari consueuerant, silenti agmine inobseruatam vrbem re artifex.
pente aggressus, non multa muri parte potitur. Callimachus re cognita, confestim vrbem incen/ Amasus
dit: siue ne Romani ingenti preda locupletarentur: siue vt fugiendi sibi molitetur facultatem vrbs incen
Nam Lucullani milites ad solam predam intenti, amplissimam omnibus fugiendi licentiam pre ditur.
stitere. Iam late discurrens flamma vndicꝫ mœnia peruastabat: & Lucullus tantæ vrbis excidium

miseratus crescentem flammam sedare atq extinguere adoritur. Quum autem omni prope milite desertus solus id frustra tentaret, receptui cani iubet: vt nobilissimam vrbem tam foedo: tam miserabili spectaculo liberaret. Milites spreto ducis imperio, nil segnius ad exportandas incendii reliquias incumbebant: sed armorum strepitu atq fragore omnia complentes, quocunq spes ipsa rapinæ ducebat: cum lampadibus fascibusq incaure indagantes, plurimas ipsi domos incendio absumpsere. Lucullum vero postridie vrbem ingressum ad amicos hæc verba lachrymantē dixisse ferunt. Ego equidem quum antea Syllam beatum persæpe dixerim, tum maxime hodierno die felicissimam viri fortunam admirari compellor: qui quū voluisset Athenas seruare, potuerit. Ast me, inquit, q summo sp studio virtutes eius fuerim imitatus, ad Mummii famam fortuna cōstituit. Sub hæc dicta quū effusissimo imbre diuina quadā sorte extinctū esset incēdium: ipse reparandæ vrbis desyderio accensus, plurima eorum quæ ceciderant: de integro pręsens ædificauit. Fugientes Amasenos humane suscepit: & alios Grecos, q voluerūt, vrbe donauit: regionē̄ q centūquinquaginta stadiorum huic vrbi adiecit. Erat hæc ciuitas ad mare sita: in quā Athenienses, dū eorum maxime florebat imperiū, & maris principatum obtinebant, olim deduxere coloniam. Quare plurimi Aristionis tyrānidem fugientes eo profecti: & in vrbem asciti, ibi habitauere: quibus euenit: vt dum ppriis a domiciliis fugerent, alienā Rēp. nanciscerētur. Eos vero q tanto incendio superfuere: nō pulchra modo veste, sed ducētis quoq drachmis singulos Lucullus donauit. Tunc Tyrannionem grammaticum captum fuisse ferunt: quē Murena sibi dono petens ac consequutus liberū fecit: tanto munere prorsus illiberaliter vsus. Nō enim pro rei dignitate actum esse Lucullus arbitrabatur: hominē scilicet artibus: disciplinis: literarumq studiis præditum: seruum primū: liberumq deinde fieri. Auferebatur enim præsens libertas simulatæ ac apparentis munere libertatis. Cęterum nō hic solum visus est Murena imperatoris in laudibus Lucullo cōcedere. Bellicis ab rebus otiosus Lucullus ad cōponendas leuandasq vrbes Asiæ sese cōuertit: quæ omni iam extincto iure, nefandis innumerisq calamitatibus perdiu oppressæ fuerant. Has fœneratores & publicani ab se cōculcatas vsq adeo dilacerabant: vt priuate, ingenui: liberi: filiæq virgines, publice vero donaria: picturę deorumq statuę venderentur. Ipsiq tandē patres miserrimā cogebantur accipere seruitutē: & quę longe difficiliora turpioraq videbātur, vincula: catenas: carceres: tormenta subire: sole sub ardēti laboribus obrui: & rigidissima hyeme in luto, glacieq versari cōpellebantur: vt his cū rebus simplex seruitus cōparata, pax quædā: fœnoris q leuamen videretur. Hęc tanta mala, has ingētes vrbiū calamitates miseratus Lucullus, oppressos alieno ære haud multo post his legibus liberauit. Primū enim, nō vltra cētesimam iure fœnoris deinceps repeti posse instituit: omnes deinde vsuras capite maiores abscidit. Postremo: quod maximū fuit: neminē imperat fœneratorem vltra quartā fructuū debitoris posse accipere. Qui vero cum capite fœnus ipsum iūxisset: vtroq priuatum esse. His decretis vniuersum æs alienum ante quadrienniū psolutum est: & liberi homines suis rebus integre fruebantur. Hanc pestem induxerant ea viginti talentorum milia: qbus Sylla grauauerat Asiam. Et quū duplum mutuantibus redderetur, ad centū iā & viginti milia summa conscenderat. At fœneratores Luculli iustitiam aduersam suæ rapinæ perinique ferentes: Romā profecti: absentem calumniari: quosdā factionū principes multa in eū cōcitare mercede. Nō enim erat exigua eorum Romę authoritas: qa ære suo multos sibi patricios obnoxios fecerant. Atqui Lucullum non liberatæ modo gentes: sed cæteræ quoq puinciæ ingenti laude extollebant: celebrabant: venerabātur. Desyderatissimus erat omnibus: perbeatam eam vrbem arbitrantibus: cui talem ducem consequi cōtigisset. Interim Appius Clodius (huius soror nupta erat Lucullo) ad deposcendū Mithridatem missus: fallaci longissimoq multorum dierum itinere per superiorem regionē a barbaris viatoribus circūducebatur. Quū vero libertus quidam genere Syrus rectam veramq demonstrasset viam: illi sese ducendum credidit. Barbaris itaq eorumq perplexo itinere relictis: paucos intra dies traiecto Euphrate in Antiochiā ad Daphnen applicuit. Ibi Tigranē quasdam in Phœnicia oppugnātē vrbes opperiri iussus: multos interea potentissimos principes: qbus infensa erat insolentia Tigranis: sibi tacito conciliauit. Inter hos fuit Carbienus rex Gordyęæ. Aliquot pręterea ciuitates: legatis clam ad Appium missis: Romanum imperium expetebant. Quibus Appius amplissimam Luculli opem pollicitus: in pręsentia eas quiescere commonebat. Difficillimum erat ac intolerabile Grecis Armeniorum imperium: & ipsius regis potissimum asperrima: tumidissimaq superbia. Quę summa fortunarū omnium copia eo licentię creuerat: vt quęcunq populi: aut amare: aut mirari consueuissent: his ipse perinde ac non sua modo: sed propter se quoq facta existimaret: suo arbitrio prorsus abuteretur. Tenui nanq ac modica omnium expectatione incipiens: multas sibi gentes subegit. Parthorum vires ipse super cæteros depressit: atq contudit: & Græcis impleuerat Mesopotamiam: multos ex Cilicia, multos ex Cappadocia equum hominesco traducens. Arabes quoq Scenitas ex Er his amouit: & quo illorum opera facilius vteretur: vicinos sibi constituit. Ministrabant ei permulti reges: quorum alii velut pedissequi: aut satellites astabant. Hi equitanti pedestres interiores tunicas induti: occurrebant. Sedenti vero aut iura danti, connexis inuicem brachiis, circunstabant.

Colōia dicta Amasū ab Atheniēsibus.

Luculli liberalitas.

Tyrānion grāmatic⁹.

Fœneratorum Asiæ crudelitas.

Appi⁹ Clodius.

Daphne.

Carbienus rex Gordyęę.

Tigranis superbia.

Id potissimum miserrimæ quædam videbatur seruitutis imago: quasi data dominio libertate cor
pus etiã ad patiendum paratius, q̃ ad agẽdum ei præberent. Hanc itaq; Appius inauditam: aspe

Appii mira audacia.

rimamq; superbiam vlla sine formidine aut stupore conspiciẽs, vbi dicẽdi sibi facultas affuit, venisse
se inquit: aut abacturum Mithridatẽ: q iure belli Luculli debebat triũphis: aut Tigrani bellum
indicturum. Tigranes ꝑfusa faciæ: fictoq; risu eam orationẽ audire conatus, nõ tamen celare po
tuit: quin tanta se adolescẽtis audacia alienatũ omnes agnoscerent. Hãc enim primam liberã au
dierat vocẽ post quinq; ac viginti quos ipse rexerat, immo oppresserat, annos. Appio igit haud
quaq̃ Mithridatem dedere velle respondit. Romanos vero, qui primi bellũ induxerint, se fore vl
turum. Iratus etiam in Lucullum, ꝙ regẽ tñ nõ regum regem se in epistola salutasset, rescribẽs nõ
eum imperatorem voluit appellare. Appio deinde ingẽtia munera recusanti multo plura remisit:
ne tñ inimicitia quadam Appius id fecisse videret, vnica phiala sumpta, reliqua Tigrani dona re
liquit: & ad imperatorem suum citato gressu cõtendit. Tigranes post Mithridatis cladẽ non eum
videre, neq; affinem sibi virum tanto imperio: tãtis eiectũ fortunis alloq dignum cẽsuerat. Ceterũ
summo dedecore ignominiaq; palustri quodam in loco seruatum quũ antea neglexisset: indicto
sibi bello, q̃primũ ad se magnifice perhumaneq; accersi iussit. Primos cõgressus in purgãdis mutu
is suspitionibus cõsumpsere: oẽs inimicitiarũ causas in amicorũ capita coniicientes. Tunc Metro

Metrodor⁹ Scepsius.

dorum Scepsium accusatũ fuisse ferunt: virũ in dicẽdo nõ iniocũdum: & multarum disciplinarũ
scientia ornatum: tanta vero Mithridatis amicitia beniuolẽtiaq; fretũ: vt vulgo regis pater appel
laretur. Huncsiqdem Mithridatis legatũ ad Tygranẽ sollicitãdum in Romanos trãsmissum ab
ipso Tigrane rogatũ fuisse cõstat: quidnam hac de re ipse sibi cõsuleret. Metrodorus vero, siue Mi
thridatis odio, siue Tigranis vtilitate adductus, Ego inqt vt legatus opem afferre: vt vero consi
liarius prorsus abnegare suadeo. Non tacuit hæc Tigranes: sed nil mali Metrodoro ob id accide
re posse ratus: Mithridati cuncta exposuit. Quare Metrodorus Mithridatis imperio postremis cõ
festim suppliciis affectus interiit. Pœnituit maxime Tigranẽ: ꝙ ea reuelasset: q̃q̃ non sua solum ꝑ
fidia ille perierat: sed tacito atq; diuturno Mithridatis in illũ odio faces adiecit. Etenĩ literę quædã
interceptæ fuerãt: in qbus Metrodorum interfici iubebatur. Funus eius splẽdidissimo apparatu ab
Tigrane celebratum est: vt quẽ viuũ prodiderat, amplissima mortuum magnificentia proseque
retur. Occubuit & apud Tigranẽ Amphicrates rhetor (si par est eum quoq; virũ præter Athenas

Amphicrates rethor.

cõmendare memoriæ.) Ferunt eum insolentia super Tigridẽ ꝑfugisse: ibiq; rogatũ, vt disciplinã
suam publice docere vellet, per arrogantiã respondisse: Peluim delphini nõ esse capacẽ. Et quum
deinde ad Cleopatrã Mithridatis filiam: vxoremq; Tigranis se cõtulisset, breuiter motæ fuisse insi

Cleopatra Tigranis coniunx.

mulatum: iussuq; ob id ab omni Græcorũ cõgressu penitus abstinere, seipsum confecisse mœrore.
Huius quoq; funus in Sapha oppido a Cleopatra magnifice actum est. Iam res Asiæ summa mo
deratione compositas in pace Lucullus: otioq; firmarat: & ad spectacula pro tantis victoriis agen

Sapha oppidum.

da conuersus, Ephesi, vbi se cõtinebat, pompas: celebritates: athletarũ certamina: gladiatoriosq;
ludos instituit. Omnesq; Asiæ vrbes vsq; adeo in se cõuertit: vt quũ ab illis summa integraq; beni
uolentiaq; colerentur: tũ etiã in amplissimũ eius honorẽ Lucullia publice fuerint celebrata. Appio

Lucullia festa.

interim ab legatione reuerso quũ bellũ in Tigranem ducendum esse videret: Lucullus in Pontum
traiiciẽs, collectis copiis ad oppugnãdum uõ tam Synopen, q̃ regios quosdã Cilices, q eam deti

Synope.

nebant, consedit. Hi multis Synopensibus trucidatis, nocteq; vrbe incensa, fugerũt. Quod vbi
Lucullus animaduertit: in vrbẽ ingressus octo milia eorum q supererãt: interemit: ciuesq; propri
os in penates restituẽs haud paruã eius vrbis diligentiã habuit: hac maxime visione admonitus.

Cæsa octo milia Cilicum a Lucullo.

Videbatur enĩ quendam in qete sibi loquutũ dicere: progredere Luculle paulum: aduentat nãq;
Antholicus tecum familiariter congredi cupiens. Exurgenti sibi haud satis intelligere videbatur:
quidnam species illa portẽderet. Sed eo die capiẽs vrbem quum enauigãtes Cilices Insectaretur,

Somnium Luculli.

iacentem statuam in litore maris conspexit. Nam quum Cilices eam nauibus imposituri secum
ex vrbe tulissent, præuenti ab Romanis: in litore deseruerant. Erat ea statua ex egregiis operibus

Antholic⁹.

Sthenidis: & Lucullo nunciatũ est Antholici, q Synopen muro cinxerat, id simulacrum esse. Fa
ma est Antholicum Deumachi filium fuisse: eius, qui in expeditiõe cõtra Amazones cum Hercule
cõmilitarat. Hunc vna cũ Demoleonte: Phlogioq; inde ꝓfectum allisam nauem in Cherrõneso
circa Pedalium amisisse: ipsum deinde cum sociis agmine facto, Synopẽ expulsis Syris cepisse. Nã

Pedalium.

eam vrbẽ Syri tenebant: a Syro Apollinis, vt aiunt, & Synopes Asopidis filiæ nato, trahentes ori
ginem. Hæc audiens Lucullus Syllæ pręceptũ confestim memoriæ reuocauit: q se in cõmentariis
eius cõmonuerat: nil certius, nil credi dignius esse, q̃ quod per somnũ fuerit pręsignatum. Nuncia
tum est interea Mithridatem atq; Tigranẽ, vt Asiam præoccuparẽt, copias suas citato agmine ꝑ
Lycaoniã in Ciliciã ducere. Miratus est Lucullus Tigranis sententiam: ꝙ in Romanos arma mo
turus, nõ suas cum Mithridatis viribus coniunxisset: dum illius maxime florebat imperium, pmi
sisse ꝓfligari eum atq; deuinci: & nũc oppressis illius rebus atq; cõfractis, cũ Romanis bellũ inire,
recusasse potentissimũ in bello sociũ: qui cum ꝑdito ac ꝓpe deleto ancipitẽ rerũ fortunam subire

Michares filius Mithridatis.

vellent. Atqui Michares Mithridatis filius, qui Bosphorũ ea tẽpestate tenebat, arbitratus iã oĩa superiori bello fuisse confecta, coronã mille aureorũ dono Lucullo mittit: oratq; in amicitiã, populiq; Romani societatẽ asciri. Lucullus deinde relicto Sornatio cũ sex milibus militum ad Ponticarũ rerũ p̃sidium, ipse cum duodecim equitũ, tribus nõ amplius peditũ milibus ad secundũ bellum profectus est. Videbatur id consilium plurimũ in se periculi: parũ rationis habere: in pugnacissimas gentes proficisci: in tot equitũ milia: in vastã regionẽ: ac p̃fundissimis fluuiis: montibus: p̃petua niue obrutis: circũ septã. Proinde milites quũ his rebus, tũ ẽt pessimis eorũ moribus arma detrectabãt: militiã recusabant: & ducem inuiti penitus sequebantur. Romæ vero factiosi homines criminãdi occasionẽ sibi arbitrati, exclamare: obtestari: vocitare: Lucullũ vel p̃ter omne Romanæ rei emolumentũ ex bello bellum exuscitare: imperandi cupidine haud vnq̃ arma deponere: nõ fatigari: non quiescere: nõ saturari: vt publico periculo: priuatas sibi diuitias compararet. Atqui Lucullus nil minus intenso itinere ad Euphratem veniens, turbidissimũ: multisq; tumẽtẽ aquis fluuiũ comperit. Eã rẽ quia sibi moræ, & militibus laboris causæ fore, moleste conspexit. Dum lyntres itaq; ad traiiciẽdũ amnẽ: consutasq; inuicem trabes parari iubet: vespere defluere flumen incipiẽs: vsq; adeo prima nocte exhaustũ est: vt mane perspecto alueo, tuto vadari posset. Accolę regiõis p̃uulas aliquot insulas in fluminis lecto mirati, Lucullum venerabanẽ: q̃a cũ id antea rarissimo cõtigisset: tum mirum ẽt videbatur: profundissimũ aquis flumen tam celerem, tam otiosum: tã securũ Lucullo trãsitũ p̃buisse.

Prodigiũ visum Lucullo.

Sibi vero traiiciendi dexterũ continuo p̃digiũ visum est. Consueuerant sacratę Persicæ Dianæ boues in vlterioribus Euphratis pabulis educari: quã maxime deam indigenæ barbari summa veneratione colebant.

Boues Dianę Persicę sacratæ.

Hæ lãpadis charactere insignitę, liberę, solutęq;, oẽm regionẽ diuagabantur: nulli penitus vsui, p̃terq̃ Dianæ sacrificiis accõmodatę: feroces, insuetæ, & quæ nõ sine multo labore captari possent. Vna ex his quandã ad petrã, quã deæ dicatam dicunt, inter traiiciendũ adueniẽs, quũ sup ea stetisset, demisso capite, p̃inde ac iugo domita fuisset, sese Lucullo sacrificandam obtulit. Euphrati quoq; taurũ pro transitu immolauit. Eo die statiua hoc loco habita: postridie vero sublatis signis, per Sophenam regionem p̃greditur: sine oĩum p̃rsus iniuria: qui bona cũ pace exercitum admisissent. Et militibus ad opulenti cuiusdã oppidi oppugnationem incensis, Taurũ procul ostentans: Illud, inquit, oppidũ milites prius nobis exuperãdũ est. Hæc enim p̃mia victoribus proposita iacent.

Tigris flu.

Deinde citato agmine quũ Tigridem traiecisset, in Armeniam induxit exercitum. Primũ Tigranes nuntiũ qui aduẽtum sibi Luculli attulerat, securi percuti iubet: proinde cæteri saluti proprię consulentes, properantẽ hostẽ miro silẽtio perferebant. Et ipse hostiliũ incendio circũfusus, rerũ suarũ cura neglecta, omnia prorsus ignorabat. Totas assentatoribus patefecerat aures: a quibus non falsi minus, q̃ grati blandiq; sermones afferebantur: se magnum ducem extimare Lucullum: si ẽt Ephesi Tigranem expectasset: siq; tam ingentem hostium multitudinem vel conspicere sustinens, non primo statim aspectu ex Asia fugeret. Sic itaq; neq; singulis datum est corporibus, multorum virtutem integre posse perferre: neq; fortunatissimæ menti in tanta bonorum oĩum vbertate ab rationis vsu non deuiare.

Mitrobarzanes.

Primus tandẽ omnium Mitrobarzanes vicinum sibi hostem incumbere declarauit: nec gratam tamen audacię suæ mercedem retulit. Cõfestim nãq; Tigranes ipsum cum tribus equitum milibus: plurimisq; peditibus in Lucullum emittit: imperatq; vt cęteris Romanis conculcatis, solum imperatorem viuum ad se deducat. Omnia nondum Lucullus metauerat castra: sed quũ pars militum adhuc in itinere adueniret, ecce speculatores adsunt: qui properare cum copiis barbarum exploratum habere se dicunt. Subtimuit Lucullus: ne miles extra ordines solutus atq; diffusus, barbari celeritate opprimeretur. Quare ipse ad locanda muniendaq; castra manens,

Sextilius legatus.

Sextilium legatum cum mille sexcentis equitibus, totidem ferme peditibus, ac leuis militibus armaturæ, in hostem p̃mittit: iubet q; q̃proxime ad barbaros accedentem detrectare certamen: donec omnem exercitum compositum esse acceperit. Paruisset imperio Sextilius: si non ingruentis barbari temeritas manũ conserere compulisset. Collatis itaq; signis, Mitrobarzanes pugnando cecidit: & cæteri terga dantes, præter paucos admodum omnes in fuga occubuere.

Mitrobarzanes interficitur.

Tigranocerta oppidum.

Ea clade Tigranes relictis Tigranocertis, ingenti ab se condita vrbe, ad Taurũ inclinauit: eo suas copias vndiq; coacturus.

Murena.

Lucullus vero eam hosti facultatem adimendam ratus Murenam emittit turbaturum castra Tigranis: vnaq; conuenientibus eo barbaris, itinera p̃cisurum. Sextilium vero magnæ Arabum manui, quæ ad Tigranemq; accedebat, occurrere iubet.

Arabes profligantur.

Is itaq; in Arabes dum castra locarent irrumpens: eos ingenti strage profligauit. Et Murena pariter Tigranem insequutus, vbi ad asperam angustamq; vallem ventum est, qua barbaræ copię traducebantur, p̃stita sibi occasione transeuntem paulatim exercitum adoritetur. Tigranes confestim sarcinis omnibus præ se positis, citata fuga Romanos euasit. multi Armenii cęsi: plures tamen capti sunt. His prospere gestis, Lucullus sublatis signis cum exercitu profectus ad obsidenda Tigranocerta consedit. Erant hac iñ vrbe plurimi Græci ab Cicilia: plurimiq; barbari a propriis & ipsi sedibus illo traducti: Arabeni, Gordiani, Assyrii Cappadoces: quos euacuatis patriis atq; exhaustis, natali solo priuatos, ad eam vrbem traxerat habitandam. Erat insuper opibus

don ariisq́ ciuitas illa conferta: quæ: & priuati homines & primarii ad augendam vrbis magnificẽtiam: gratiamq́ sibi regis conciliandã: Tigrani contulerant. Quare Lucullus ad obsidionẽ eius maxime intendebat: arbitratus irritatũ Tigranem ira potius q̃ consilio descendentẽ in cãpum, a prælio nõ fore temperaturũ. Et recte auguratus est coniectura. Atqui Mithridates multa nuntiis: literis multa cõmonefaciens, ab Romanorũ congressu Tigranẽ penitus abstinere orabat: nullum tutius, nullum ꝓbabilius, nullum felicius pugnæ genus, q̃ fame cũ Lucullo pugnare. Adesse sibi equites: q̃bus oẽm ab Romano exercitu cõmeatũ arcere possit. Taxiles ẽt q secum cõmilitabat, suapte sponte ꝓmotus, supplex Tigranẽ orare: rebus vt suis sine pugna consuleret: & inuictas acies, inuictos Romanorũ animos euitaret. Hæc Tigranes consilia perbenigne primũ audiebat: ast vbi oẽs Armeniorũ: oẽs sibi Gordianorũ vires aduenerant: aderãtq́ cũ regibus suis, Medorũ: Adiabenorũq́ ingẽtes exercitus: multi quoq́ a Barbylonio mari Arabes: multi a Caspio Albani: & Albanis Iberes adiacẽtes: nec pauci deinde eorũ q circa Araxen soluti sine rege versantur, ꝑtim gratia, ꝑtim mercede cõuenerant: iã spe audacia: barbaricisq́ minis conuiuia regis, iã adeo plena erant & ipsa concilia: vt ipse Taxiles solus Tigranis sententiæ aduersatus, vix capitis ꝑiculũ euitarit. Credebatur Mithridates clarissimi facinoris inuidia iam quasi partã dissuadere victoriã: & ipsum Tigranes cõsulto morari voluit: ne præsens sibi partẽ speratæ gloriæ vendicaret. Vniuerso itaq́ cũ exercitu motũ iactabundũ in amicos dictitasse proditũ est: perq̃ molesto se animo esse: q cum Lucullo solum, nõ vniuersis cũ Romanorũ ducibus vna collectis sibi decernendũ esset. Neq́ insana ꝓrsus, oẽmq́ prçter rationẽ videbat̃ viri temeritas: cui tot populi, tot reges, tot peditũ legiões, tot equitũ milia, animos attollebant. Sagittariorũ & funditorũ enim viginti milia secum habuit: equitum quoq́ supra quinquaginta milia: quorũ septẽ decemq́ milia cataphratti erant: vt Lucullus ipse senatui scripsit. Peditũ vero cũ in cohortes, tũ in legiones distributorũ centũ quinquaginta milia. Itẽ qui vias sternerent: q pontes fabricarent: q exhaurirent flumina: q syluas conciderent: reliqua vt bellorũ machinamenta cõficerent: triginta quinq́ milia fuisse cõstat. Qui a tergo locati, & ad hostem aspectu deterrendũ, & ad cõfirmandos militũ animos plurimũ conducebant. Vbi vero supato Tauro, sedentẽ ad Trigrano certa Romanũ desperit exercitũ: ipseq́ in eminenti loco manifeste apparuit: tunc barbara oppidanorum turba ingenti clamore sublato, aduentanti regi summo cũ strepitu applaudere: tantas Romanis copias ex mœnibus ostẽtare: minariq́ illis extrema supplicia. Lucullus quũ de pugna confestim ad milites retulisset, pars obsidione deserta totum exercitum in Tigranem ducendum esse censebat: pars nullatenus ab obsidione discedendũ esse: quo minus a tergo tanta oppidanorum turba relicta esset. Neutra ꝑse Lucullo sententia placuit: ambas vero cõiunctas laudauit. Diuisis itaq́ copiis Murenã cũ sex peditũ milibus ad obsidionẽ reliquit: & ipse cum cohortibus quatuor & viginti, in q̃bus peditũ decẽ milia, sagittarii atq́ funditores circiter mille, & equites erãt vniuersi, in hostẽ ꝓfectus latissimo in campo iuxta fluuiũ castra locauit. Visus est Tigrani pusillus admodum is exercitus. Et assentatores præstita sibi iocandi occasione, hi Luculli temeritatem deridebant: illi sup Romana spolia, quasi iam parta essent, iecerãt sortes. Et regum cæterorumq́ principum vnusquisq́ ei soli pugnæ negotium decerni orabat: regem vero eiusce spectaculi: ludiq́ spectatorem sedere. Tunc Tigranes & ipse vrbanũ quippiã: facetumq́ in medium afferre cupiens, vulgatissimum illud dixisse fertur, Eos si legati venirent: satis multos quidem: si vero pugnaturi, ꝑpaucos admodum esse. His itaq́ salibus barbari iocabantur: Lucullus vero postridie prima luce armatos milites in aciem deducit. Erant barbara castra trans flumen ad orientis plagã locata: & Lucullus sublatis signis, qua facilius flumen traiici poterat, citato agmine declinabat ad occidentẽ. Credebatur ipse metu secedere: quare Tigranes accersito Taxile, Videsne ridens: inquit: inuictas Romanorum acies fugere! eas num vides! Et Taxiles, Vellem inquit O rex, vt quod temere auguraris: pro meliori tua fortuna id eueniret. Cæterum non splendida vestis, non tersi clypei, non impositæ capitibus galeæ: non deniq́ exempta vaginis arma: cõsueuerunt fugientum habitus esse: sed pugnaturi militis est ille splendor properãtis in hostem. Vixea dixerat: quum iam firmari primas Romanorum aquilas conspexere: aciesq́ ad traiiciẽdum turmatim disponi. Tunc Tigranem ceu longa vix crapula excitatum: bis vel ter clamasse ferunt: In nos properant O viri: ingentiq́ strepitu atq́ tumultu turbas in acie disposuisse. Sinistrũ cornu Adiabeno regi: dextrum Medo concessit: medium vero ipse tenuit. Cataphratti equi ferme omnes in fronte locati. Romanis iam ad traiiciendum paratis: pars militum eum diem q pridie Nonas octobris erat: obseruadum esse censebat. Illum vnum ex nefastis diebus esse: quos atros Romani vocant. Scipionẽ cũ Cymbris hoc die cõgressum Romanũ exercitũ perdidisse. Quibus Lucullus celebratam illã hominũ memoria vocem edidisse ferunt. Ego enim: inquit: cõmilitones hunc diem ex atro felicissimum Romanis faciam. Et milites subinde hortatus: quũ fluuiũ traiecisset: primus omnium properabat in hostem. Erat ipse ferreũ thoracẽ indutus splendidum atq́ squamosum: quo super Punicam gestabat ephestridẽ. Tũc strictum ensem militibus ostentabat: quasi docere vellet: ex propinquo collato pede cum hoste pugnandum esse: q nõ comminus; sed eminus: telis: missilibus: sagittis rem gerere didicisset. Citato

Taxiles.

Tigranes quas secum gentes habebat.

Tigranis iactantia.

Exercit⁹ Tigranis ducentorũ & l. milium.

Tigranis facetum dictum.

Ephestris sagulum, siue supraueſtis.

agmine in barbarã turbam ruendam effeclamabat:vt celeritate fua milites fagittãdi hoftibus fpatium intercipere nt. Hæc dicens quũ aliquantũ ꝓgreffus effet, cataphrattos equites, quorũ celebris in exercitu erat fama, fub tumulo quodã locatos effe aduertit. Erat eius tumuli quatuor ferme stadiorũ afcenfus pfacilis atq; tutiffimus:& in vertice fpatiofa planities ad oẽm militiæ vfum accommodata. Lucullus itaq; Thraces: Gallofq; quos fecum habebat equites, in cataphrattos ex tranfuerfo ruere, gladiifq; cõto feorũ trũcare iubet. His enim cõfcifis, oẽm eorum vim extinctam effe nõ fibi confulere, nõ ꝓdeffe fociis, non hoftes deniq; lędere poffe: quum põdere, tum armorum ineptia nullam effe penitus fine contis, eorum operã: fed muro inclufis ac circũfeptis pene fimiles apparere. Ipfe deinde cum duabus cohortibus pedes in tumulum contendebat. Cæteri milites laborantis: armati: ꝓgredientifq; ducis reuerentia moti: fubfequebãtur. Capto tumulo, quum eminentiori eius in loco ftetiffet, ingenti voce proclamans, Vicimus, inquit, vicimus cõmilitones. Subinde cõmonefactis militibus, nil iaculis opus effe: fed ftrictis enfibus * perendum effe furas: ac hoftium femora: quę fola cataphratti armis nudata negligunt: acies in hoftẽ deducit. Nulla tamen his artibus atq; confiliis occafio data eft: quia cataphratti ne Romanũ quidem impetum excipiẽtes, priufq̃ iniretur certamen, clamore fubita cum fuga fublato, fefe: grauiffimofq; armis equos iter peditum agmina turpiffime ꝓcipitabant. Sic nullo illato vulnere, nullo prorfus cruore confpecto, tot hoium milia, tantæq; copiæ profligatæ funt. Confeftim itaq; ingens editur cędes: non tam fugientiũ, q̃ cupientiũ fugere barbarorũ. Haud enim facile fuerat in tanta ftipatarum profundiffima rum q; acierũ multitudine perplexos euadere. Tigranes vbi primũ hoftibus dari terga profpexit de fertis ordinibus, cum paucis admodũ in fugã erupit: & filio quem cõi forte: miferãdaq; fortuna oppreffum viderat, auulfum e ꝓprio capite diadema lachrymans dedit: hortatus alterũ tenere iter: ac fuæ faluti maturare confilium. Adolefcens (quia indignũ fupftite patre religare fibi diadema cenfebat) fideliffimo cuidã ex fuis cuftodiendũ cõmifit. Neq; hunc fortuna liberũ ab hoftibus effe fiuit: vt captiuus ad Lucullũ deductus, inter tot barbara fpolia: Tigranis quoq; diadema deponeret. Peditũ in ea fuga vltra centũ, milia occubuiffe ꝓditũ eft: equitũ paucos admodum effugiffe. Romanorum vulnerati centum, quinq; interfecti funt. Hanc pugnã in libro de diis immortalibus commemorans Antiochus philofophus: nullã prorfus talẽ folẽ vnq̃ vidiffe fcribit. Strabo vero: alter & ipfe philofophus: in hiftoriarũ cõmentariis: Romanos inquit erubuiffe: derififfeq; femetipfos: q; in tam vilia mancipia ferũ fumpfiffent. Et Liuius Romanos afferit: nullis vnq̃ hoftibus, qbus cũ figna contulerunt, copiarũ numero vfq; adeo fuiffe inferiores. vix enim vigefimam eorũ qui victi fũt partẽ victores extitiffe. Clariffimi quoq; oĩum Romanorũ duces, & q̃ diuturno bellorũ vfu peritiffimi videbanf, ingentibus Lucullũ laudibus extollebant: q duos florentiffimos potẽtiffimofq; reges duabus maxime cõtrariis rebus, mora fcilicet ac celeritate, confeciffet. Mithridatem enim quum vigebat, plurimum cunctando deuiciffe: Tigranem autem oppreffiffe celeritate. Et quod paucis vnq̃ ducibus conduxiffe accepimus, ad agendum cunctatione, ad ruendum audacia vfus eft. Atq; Mithridates calliditate potius ac verfutus, q̃ fignis collatis Lucullum, vt confueuerat, rem gefturum arbitratus, ad Tigranem feftinare neglexit: fed lento procedens itinere quum aliquot in eum Armenii attoniti trepidiq; incidiffent, coniectura rem ipfam auguratus eft. Pluribus deinde & nudis & fauciis obuiam fibi factis, audita clade, ad quęrendum Tigranem conuerfus, defertum, humilẽ: abiectum, miferabiliter quum inueniffet, nullis eum (vt ille fe quondam) cõuitiis improbauit: fed equo defcendens: & cões fecum miferias collachrymans, quum meliora cum fperare iuffiffet ingentem fibi famulorum ordinem, vel maximo rege dignum adiunxit. Ambo deinde ad contrahẽdas nouas copias animos erexere. Profligato Tigranæ confeftim inter Græcos, barbarofq;, qui Tigrano certis erant, feditio orta eft. Lucullus reliquo exercitu eo admoto quum vrbem a Gręcis acceptffet, feruatis thefauris, cęteram vrbem militi diripiendam conceffit: in qua præter alias ingentes opes, octo milia talentorum fuiffe conftat. Octingentę prętereà drachmæ fingulis, ex hoftium fpoliis, militibus datę funt. Erant ea tempeftate Tigranocertis plurimi ludorũ artifices: quos vndiq; Tigranes ad fe inftitutorum fpectaculorum caufa conuocarat. His Lucullus ad præparandos pro parta victori ludos atq; fpectacula magnifice vfus eft. Græcos poftea donato fibi viatico, & barbaros pariter, quos modo Tigranes inuitos habitatum eo tranftulerat, propriis patriis reftitutos dimifit. Quare vna ciuitate foluta, plurimæ redditis fibi ciuibus, deintegro refectæ funt, a quibus Lucullus perinde ac nouus earum cõditor colebatur. Alia quoq; ornamenta pulcherrima ad viri gloriam acceffere. Non enim bello magis, q̃ pietate: iuftitia: humanitate: liberalitate: clementia: cęterifq; id genus virtutibus: fupremas fibi partes laudis appetebat. Neq; hęc diuinæ optimæq; inftitutæ mentis infignia cum bellis conferenda cenfebat: vbi quum haud parum militibus, tum fortunæ plurimum deberi gloriæ iudicatur. Quanti vero momenti, quantæ laudis ei fuerint, fuperiores illę virtutes: quibus præter omnem armorum operam, omnes vrbes, populos: reges: fibi conciliauit: edifferamus. Etenim Arabum reges cum adeuntes: accepta pace, omnes fuas fortunas Luculli fidei crediderunt. Sponte fua Sophenorum gens accipit imperium: & Gordianorum populos vfq;

Thraces & Galli.

* petẽdas.

Tigranis exercitus ꝓfligatus a Lucullo.

Romanorũ ingens victoria contra Tigranem.

Cęfa ex Tigranis exercitu peditũ cẽtũ milia: equitũ quinquaginta.

Luculli laudes.

Seditio orta inter gręcos & barbaros.

Præda ex tigranocertis ablata.

Arabum reges Lucullo fe dedidẽrũt.

Sophenorũ gens.

Gordiani.

los usq adeo sui desyderio inflammauit: ut relictis porpriis sedibus, una cum liberis atq uxoribus eum, si passus esset, subsequi peroptarent. Tantam vero istorũ in Lucullum beniuolẽtiam hinc ortam fuisse perhibent. Zarbienus enim eorũ rex quum molestum Tigranis haberet imperiũ: ad Appium (ceu diximus) clam de societate cum Romanis ineunda retulerat: necdum in Armeniam Romani eruperant: quũ Tigranes detectare, Zarbienũ pariter cum liberis atq uxore necari iussit. Lucullus maxime affectum se viri morte ostendit: ut in Gordianorũ regionem adueniens: Zarbieni funus amplissimo cum splendore celebrarit. Rogũ eius auro: purpuraq regali: & Tigranis spoliis perornatum: præsens ipse cremauit: postremasq una cum viri necessariis atq amicis parẽtans libationes, æqualem suum: populiq Romani socium vocitabat. Iussit præterea pretiosissimum illi fabricari sepulcrum. Nam & ingẽtem auri & argẽti in Zarbieni thesauris ipse cõpererat: & frumẽti in horreis congesti decies trecenta milia modium. His tantis opibus milites locupletati & Lucullus plurimũ miratus est: q nulla prorsus ex ærario publico drachma suscepto, ipsum ex illo bello bellũ cõficeret. Dum hæc geruntur, legati ab rege Parthorum venitũt amicitiã: populiq Romani societatẽ petẽtes. Placuit ea postulatio Lucullo: & ipse quoq Partho legatos ab se remisit: q postea q ad illum vẽtum est, nõ cum Romanis modo, sed clam etiam cũ Tigrane de societate Parthum agere deprehenderũt: mercedẽq cõmilitãdi Mesopotamiã ab illo petebat. Quæ dum Lucullo fuissent allata, neglectis Mithridate atq Tigrane, quasi iam oppressis ac prope deletis, Parthorum vires tentandas instituit: & Romana in eos arma ducenda: egregium arbitratus, si velut certator in palæstra tres uno belli impetu reges superaret: & trium clarissimorũ: maximorũq sub sole ducum, inuictus victor euaderet. In Pontũ itaq ad Sornatium & cæteros ibi præfectos mittit: q nunciarent eos q̃primũ oĩbus eis præsidii copiis ascensuro sibi per Gordianã occurrere. Illi quum iampridem intractabiles: difficilimosq milites agnouissent: tum maxime in præsentia detecta eorũ in temperantia, nõ verbis, nõ prece, nõ imperio, nõ minis, solutissimos hoĩes in militiam cõpellere potuerunt: clamãtes & obtestãtes se nõ amplius istic mansuros: relicto sed Ponto abituros sese quo quisq decerneret. Hæc ad Lucullũ renũciata, vulgata p militum ora, præsentem quoq exercitum fœdæ responsionis exẽplo corrupere. Iam enim opibus, iam deliciis, ad arma pigerrimos turpissimi otii cupido Lucullianos inuaserat. Ast ubi temerariã Ponticorum loquẽdi licẽtiam acceperet: eiusmodi homines viros appellare: illos imitãdum esse dicere: & fessis iam pugnando militibus ultimam quietem deberi: multa sese tranquillo otio digna ppria virtute elaborasse. His vocibus ac dictoribusq vulgatis, susceptum Lucullus Parthicũ bellũ dimisit: ad ipsum Tigranẽ media iã æstate regressus. Taurinis saltibus superatis, quũ cãpos tunc primũ virẽtes cõspexisset, quia rigore cœli segnius ea regio cuncta producit, cõmeatuũ inopiã expectabat. Descendens tñ propulsatis Armeniis, qui bis aut ter tumultum magis, q̃ prælũ excitarant quacũq incesserat villas intrepide populabatur: & frumẽto quod Tigranes cõgesserat in potestatem suam redacto, quã sibi verebatur, hostibus egestatem iniecit. Positis itaq castris: & vallo fossaq circũductis, ad puastãdam sup oculis hostium regionem exibat. Ubi vero fugatos toties barbaros neq̃q ad prælium lacessitos: quiescere vidit: sublatis signis ad Artaxata Tigranis regiã, in qua & liberi eius infantes erãt: & mulieres, ire pgebat: id unum cõsilium ratus quo lacessitus Tigranes in certamen subduci posset. Fama est Carthaginensem Annibalem profligato ab Romanis Antiocho, ad Artaxan Armeniorum regem se cõtulisse: multa illũ clarissima: egregiaq utiliter edocuisse: cõsiderasseq inter cætera aptissimum quendam natura locũ: squalidum tñ atq neglectũ: in quo figuram urbis descripserat. Eo deinde adductum Artaxan, monstrato ei situ, ad condendam urbem facile inflammasse: et iam paratis omnibus Annibalem ipsum operi ab rege præfectum: nobilissimam atq ingẽtem urbem ædificasse: quæ nomen ab ipso rege sortita, totius Armeniæ metropolis declarata est. Profectum in hanc urbẽ Lucullum Tigranes tolerare nõ potuit: sed coactis copiis, quartis castris, haud procul constitit ab Romano exercitu: Arsaniam fluuium in medio intercipiens: quem perituri Artaxat Romani traiicere cogebantur. Lucullus pactis deorum sacrificiis, perinde ac victoriam in manibus tenuisset, traducto exercitu, duodecim cohortes in fronte, totidem a tergo locauit: subsidia cõtra circuitum hostium perópportune distribuit. Multas enim equitũ turmas Tigranesõ in frõte posuerat: in primisq sagittarios: Medorum equites & Iberes hastatos: in quibus super cæteros mercenarios milites Tigranes rerũ suarum momentum esse credebat. Nullum clarum ab his facinus gestum est: sed Romanis cum equitibus æquo ferme marte pugnantes, ingruentis Romani peditis impetũ non sustinuere: sed hinc atq hinc in fugam citati, Romanam equitem traxere ad se sectandum. Primis itaq dissipatis ordinibus, Tigranes instructo reliquo equitatu: in hostem progreditur: quorum splendorem: multitudinemq quum Lucullus subtimuisset, confestim insectantibus suis receptui cani iussit. Deinde cõferto agmine, primus ipse una optimatibus in barbaros ruit tanto impetu: ut priusq̃ manum consererent, hostis sola trepidatione deuictus: unicã in fuga salutem sibi quæsisset. Tres erãt in eo exercitu reges: sed turpissime omnium Ponticus Mithridates aufugit: quum ne primũ quidem Romanorum clamorem sustinere potuerit. Lucullus

Zarbienus rex.

Sepulcrum extructum Zarbieno.

Frumẽti decies trecẽta milia modiũ in Zarbieni thesauris comperta a Lucullo.

Parthis Lucullus bellũ inferre statuit.

Sornatius.

Taurina regio.

Artaxas rex.

Artaxata urbs unde & a quo cõdita.

Arsania fluuius Armeniæ.

Pugna ĩter Lucullũ & Tigranem

Tigranis exercitus iterũ fugatus & cæsus a Lucullo.

vniuersam primã noctem ad insectandũ hostem absumpsit:& capiẽdo:cædẽdo:prędãdo: Romani milites defessi sunt. In superiori nẽpe certamine plures, in hoc vero nobiliores barbaros:& cecidisse, & fuisse captos, Liuius author est. His Lucullus tãtis elatus victoriis, ad subuertendũ penitus barbarorũ ascendere instituerat. Autũnale tunc erat æquinoctiũ:& oĩm spe celerius rigidissima e cœlo frigora ceciderũt:oĩa niue obruta erant:& siqñ serenus aderat aer, tũ gelu, tũ pruina humana corpa prigebãt. Difficillimus erat eqs ob extremã frigiditatẽ fluminũ potus: difficillimus erat eorũ trãsitus: qa cõcretis in glaciẽ aquis, glacies ipsa transeuntiũ grauitate cõfracta, asperitate sua equorũ tibias neruosq3 cruentabat. Syluestria deinde ac angusta itinera, tellus humiditate abundans, cadentes e cœlo niues, & ipsa in madidissimis locis acerba pnoctatio, difficillimã ac ppe intolerabilẽ militiã faciebant. Paucis itaq3 post pugnã diebus milites Lucullum sequuti: quũ asperitatẽ itineris recusarent: primũ p tribunos militũ, ne lõgius pcederetur: eum frustra rogare: deinde cõuentibus hinc inde factis, inter se murmurare: nocte in tentoriis crudelitatem ducis insimulare : oĩaq3 infestissimis verbis: fœdoq3 tumultu implere. Videbantur Lucullo res in sediriosam spectare perniciẽ: pinde singulos adeundo milites phumanę prensare, supplicareq3: tolerantiã in fortissimos hoĩes inducere: alterã in Armenia Carthaginẽ velle delere: eius hoĩs opus qui tot clades populo Roma. intulerit. de Annibale enĩ Artaxatisq3 loquebat. Post q̃ oĩa Lucullus frustra tentari vidit: inuitus retro ducebat exercitum:& supato per alios saltus Tauro, in eam regionẽ descendit: quã Migdonicã vocant: feracissimã atq3 apricã. Vrbs erat in ea, tum opibus, tum hominũ multitudine opulenta: quã barbari Nisibin, Græci Migdonicam Anthiochiã appellãt. Huic nempe Guras Tigranis frĩ pẽrat. Sũma tñ machinamẽtorũ peritia res belli Callimachus gubernabat: is q multos ad Amasum Romanis labores intulerat. Itaq3 ad obsidendã hanc vrbẽ Lucullus vltimo conatu cõsedit. Et quũ paruo illam tpe vi cepisset: Guram, q sese Luculli humanitati cõmisit, perbenigne suscepit. Neglecto vero Callimacho, q tuẽdę suę vitę cã abditos pollicebat maximaq3 opũ reuelare thesauros, in pedicas coniectũ seruari iussit: pœnas daturũ eius incendii: quo Amasenorũ vrbe vastata, liberalitatis humanitatisq3 suę in Gręcos declarãdæ occasionẽ extinxerat. Fortunã hucusq3 indubie cũ Lucullo cõmilitasse visum est: psperasq3 sp eius consiliis auras pręstitisse. At deinceps tametsi egregiã prudentissimi magnanimiq3 virtutẽ impatoris oñderit: tanq̃ aduerso semp spirante flatu: in altũ frustra contenderet, nullã res a se gestę grãm, nullam prorsus gloriã habuere. Cæterũ supiores illæ, quas oĩum mortaliũ cõsensu sibi vẽdicauerat laudes, ppemodũ defluxere. Neq3 minime proximę infelicitatis causę ei sunt ascribẽdæ. Non enĩ quo decuit studio: ęquali ve comitate militarẽ multitudinẽ colebat: quia vniuersas seruientiũ voluptates ad ignominiã pniciẽq3 imperantis spectare existimabat. In primis vero id ei plurimũ obfuisse constat: q3 æqualium suorũ:& q in exercitu magistratum gerebãt, quãti pat fuerat: neminem faciebat:: sed neglectis oĩbus, nullum secũ cõferendum esse arbitrabatur. Hæc sola inter tot tantasq3 ornatissimi viri virtutes mala sedisse ferunt. Etenim modestissimũ atq3 magnanimũ:& in dicendo fuisse grauissimũ: paremq3 togatum & armatũ: domi: militię: pace:& bello: splendorem habuisse prudentię. Primã militaris huius odii atq3 intẽperantię facem in Cyziceno bello statim arsisse, Sallustio placet:& ad Amasum inualuisse potissimũ q3 duo hyberna illos intra vallum agere cõpulisset. Accendebãt eos & reliqui hybernandi labores: siue enim in hostili, siue in sociali regione stetissent, sub diuo semp vniuersi milites contubernabãt: neq3 semel modo vllam in pacatã vrbem Lucullus cum exercitu est ingressus. His militũ odiis Romæ vulgatis, Luculli aduersarii accensos longa inuidia animos eleuare:& pcaciter eum insimulare: q3 auaritia: immoderataq3 imperandi cupiditate: bellum produceret:& quũ ferme Ciliciam: Asiam: Bithyniam: Paphlagoniã. Galatiam: Pontũ: Armeniã vsq3 ad Phasidem occuparet, ad diripiẽdam quoq3 Tigranis regiã contendisset: quasi ad spoliãdos, nõ debellãdos reges cẽt emissus. Has atrocissimas voces Luciũ Quintium vnũ ex Romanis ducibus in primis iactasse ferunt: cuius maxime studio ac vigilantia quũ de his rebus ad senatum relatũ esset placuit abrogari Lucullo imperiũ: eam alteri decerni prouinciam: multosq3 eius exercitus milites emeritos fieri atq3 exauthorari. Accessit huic & maior altera rebus Luculli pestis. Publ. Clodius cum Lucullo cõmilitabat: vir nefarius: scelestus: supbissimaq3 temeritate imbutus:& q libidini suæ in sororem, quę Luculli vxor erat, intemperatissimam mulierem induxisse fertur. Is quũ non quãtum sibi ipse cõcedebat honoris ab imperatore assequeretur (primas enĩ maximarum rerũ partes sibi iure deberi arbitrabatur.) Fimbrianos milites pellicere: plurimumq3 sibi cõciliare adortus est. Quod vbi satis ei successisse apparuit: q̃primũ illorũ animos ab Lucullo alienare: summũq3 illis fastidiũ imperatoris inducere. Neq3 difficile fuerat homines diuturna cõsuetudine factiosos tum pollicitando, tum blandos inserendo sermones corrupisse. Hi enim erãt qui duce Fimbria Flaccum consulẽ occidẽtes: eũ sibi delegerũt imperatorem Quare Clodiũ amicũ militũ appellãtes periocunde cõplectebãtur. Simulabat enim eorũ se maxime misereri: si magnis bellis, maioribus periculis, maximis deniq3 laboribus, nullus modus, nulla vsquã requies adesset: sed omni cum gente bellando, orbẽ terrę pererrando, bellis bella finiẽdo, miseram vitam terant: nullam tam onerosa militia dignam expectãtes, mercedem. Non milites am

Frigus asperrimum.

Migdonica regio.

Nisibis ciuitas: quę et Antiochia.

Guras Tigranis frĩ.

Lucullo fortuna mutata.

Luculli arrogantia: et deinde virtutes.

Lucullus aduersariorũ criminationibus differtur.

L. Quinti9

P. Clodius nefarius ac scelestus.

Flaccus cons.

plius, sed Luculli diuitiarũ defensores, atq; custodes esse: quibus tot camelos, tot plaustra, aureis gẽmatisq; poculis plena, imperatoris auaritiæ tuẽdum esset. Iam Põpeianos milites in populũ re dactos, cũ liberis atq; cõiugibus felicẽ regionẽ, vrbesq; opulentas p otium possidere. Non Mithri datem, nõ Tigranẽ, pluuiis, niue, pruina, gelu, obrutos, p vasta deserta sectari regias Asiæ dirutu ros: sed pfugorũ bellũ in Hispania, seruile in Italia gerere. Erit ne igitur tantis vnq̃ nostris labori bus modus: num gescemus: num cessabimus: num otiabimur aliquãdo? Reliqua nobis milites (si viri sumus) Pompeio imperatori vita seruãda est, a quo maximũ sui ornamẽtum, cõmilitonum diuitiæ atq; felicitas iudicantur. Hæc peste corruptus exercitus, neq; in Tigranẽ pficisci voluerũt: neq; in Mithridatem qui ex armenia in Pontum pristinũ sibi vendicaturus imperiũ veniebat: & hyemis acerbitatem insimulantes, circa Gordianã hyberna trahebant: summo Põpeium sup cæ teros duces desyderio expectantes: Lucullo in puinciã subrogãdum. At postq̃ nuntiatum est Mi thridatem profligato Flabio, in Sornatium, atq; Triarium vires suas inducere: sola verecũdia cõ pulsi Lucullũ milites sequebãtur. Triarius cõfestim quasi victoriã in manibus habuisset, quo sibi totam laudem vẽdicaret, priusq̃ Lucullianus adesset exercitus, cõserto prælio ingẽtem cladem ac cepit. Proditũ est enim supra septẽ Romanorũ milia occidisse: centuriones centũ & qnquaginta: tribunos militũ supra quatuor & viginti: & Romana castra in Mithridatis potestatẽ venisse. Pau cis postea diebus Lucullus adueniens, Triariũ abiratis militibus ad suppliciũ quæsitũ abscondit. Ad Mithridatem subinde cõuersus, cum in certamẽ quũ ducere lacessendo frustra tẽtasset: quia is Tigranẽ cũ multis ad se copiis descẽdentẽ expectabat: occurrere Tigrani pugnaturus instituit: an teq; hi duo simul iungerẽtur exercitus. Sublatis itaq; castris Fimbriani milites tumultu in itinere facto, ordines suos deseruere: quasi nouo senatusconsulto ea militia exauthoritati essent: & decretis iam aliis ducibus prouinciis, haud amplius ad Lucullum spectaret imperium. Nil fuit pfecto qd non Lucullus ad sedandos flectẽdosq; militũ aĩos, post habita maiestate imperii, humiliter experi retur: singulos orando, prensando, leniẽdo, sordida cũ veste deiectus elachrymabat. Illi tanti du cis lachrymis precibusq; neglectis, vacua marsupia abiicientes, solũ cum hostibus pugnare iube bant: a quibus solus ipse locupletari didicisset. Tandem flexi aliorũ militum precibus Fimbriani cum Lucullo pepigere secum se proximã moraturos æstatẽ: & si nemo interim pugnaturus occur reret, liberos atq; solutos esse. Has tñ angustas conditiones Lucullũ aut subire oportuit: aut deser tam oĩ præsidio Barbaris dimittere regionẽ. Continebat itaq; illos: nõ ad pugnam modo, neq; militare quippiam facinus deinceps educens: sed sola eorum expectatione cõtentus, Cappadociã ab Tigrane solutissima licentia depopularam patiebatur. Sustinebat tacitus in pristinas sese Mi thridatem vires erigere: quem ipse pridem senatui scripserat debellatum: Et ob id aderant ei legati ab Roma missi: vt res Ponticas ceu plane Romano imperio vẽdicatas cõponerent. Qui cum nõ modo Ponti, sed ne sui quidem exercitus dominũ inuenere: ab debacchatis militibus abiectissimũ atq; neglectũ. Quibus tñ erga imperatorẽ suũ incõtinẽtiæ, tantũ petulãtiæ fuit: vt æstate, cedẽte, armati strictis ensibus remotissimos, & qui nulli videbãtur hostes, ad pliũ puocarẽt: deinde pari ter cõclamantes, & crebris inanẽ aerẽ ictibus ferientes e castris egrederenf: obtestati id omne qd cum Lucullo pepigerant tps effluxisse. Relictos quoq; milites Pompeius literis ad se accersebat. iã enim ad Mithridatem, Tigranẽq; bellãdos, dux Romæ fuerat quũ plebis, tum factiosorũ princi pũ suffragiis declaratus. Enimuero ingratissima senatui optimatibusq; ea res videbatur: & am plissimis Luculli meritis haud digna: quia nõ belli, sed triumphi successorẽ acciperet: neq; imperiũ aut magistratum: sed mercedẽ, præmiũ, fructũq; rerum a se gestarũ subrogato duci cõcederet. Cæ terum ab his maxime qui aderãt prostrata Luculli dignitas atq; fortuna, nõ sine multa misericor dia conspici potuit. Non enim honoris, nõ authoritatis, nõ imperii eius erga milites vllũ prope modum vestigium apparebat. Omnes edicto Pompeii ab Luculli cõgressũ prohibebantur. nulli penitus patere licebat his rebus: quas ipse decem pariter cũ legatis instituerat atq; conscripserat: sed iam omnes in Pompeiũ q multis florebat copiis cõuersi suis audiebant edictis. Communibus itaq; tandẽ amicis intercedẽtibus, hi duo duces in vico quodã Galatiæ pariter cõuenere: vbi habi to familiari cõgressu sup rebus a se magnifice gestis, ambo vicissim cõgratulati sunt. Grãdior erat ætate Lucullus: cæterum dignitas Põpeii quũ pluribus imperiis, tũ duobus triũphis amplior erat atq; insignior. Laureatos ppter victorias fasces vterq; præ se ferebat: sed longo Põpeii itinere per loca squalida atq; inculta lauri iam circa fasces aruerãt. Q d vbi Lucullianĩ lictores aduertissent: ppriis quas & recentes & virides habebãt, lauris liberaliter cõtulere. Id Pompeii amici in bonum omen verterunt. Etenim reuera Luculli res gestæ illius imperiũ perornarunt. Nil tamen habitus sermo pacatũ, nil amicũ inter eos adduxit: sed alienatis magis a animis quũ mutuo discessissent, Pompeius oĩa illius instituta antiquauit: oẽsq; præter mille sexcẽtos, qbus cũ ille triũphare posset milites sibi asciuit. Nec iiquoq; læto admodũ animo cũ Lucullo mansere. Sic igitur Lucullo aut ingeniũ, aut ipsa fortuna in re oium maxime iperatori necessaria, aduersabatur. Quæ vna si eius fortitudini, vigilãtiæ, prudentiæ, æquitati, cæterisq; clarissimis ac singularibus ornamẽtis accessis

Fabius. Triarius a Mithridate superatus. Cæsa Rõa norũ septẽ milia a Mithridate.

Põpeius declaratus dux in Mithridatem.

Laureatos fasces gestabãt Põpeius & Lucullus.

fet: nõ Euphrates in Asia: sed mare Hyrcanũ, ipiusq; Asię fines Romanũ terminassent imperium. Quãdoqdem cæteras gẽtes Tigranes ab se debellaras ante cõtuderit: & Parthorũ vires nõ sub Lucullo quãtum deinde sub Crasso validæ vnitæq; floruerint: sed bellis intestinisq; seditiõibus dissipatæ, neq; Armeniorũ iniurias potuerũt vlcisci. Equidẽ cõsyderanri mihi persępe videri solet: hisce reb⁹ qbus Lucullus ingẽtia patrię cõmoda cõparauit, cæteros duces plurimũ ĩtulisse detrimẽti. Quid enim aliud q̃ partha in Armenia vicina Parthis trophea, q̃ Tigranocerta, q̃ Nisibis, q̃ ingẽs præda in Romã abacta, q̃ captum deniq; diadema Tigranis, Crassum ad potiũdam Asiam extulit atq; accẽdit: arbitratũ nil aliud q̃ prædam atq; spolia Barbaros eẽ! Veꝝ vbi in Parthorũ sagittas, armaq; incidisset: facile declarauit: nõ mollitie aut hostium imbecillitate Lucullũ: sed fortitudine, audacia, cõsilio, tantas retulisse victorias. Sed de his alias. Regressus itaq; Romã Lucullus

Marcus frater Luculli. C. Mẽmi⁹.

M. fratrẽ offendit ab. C. Memmio accusatũ sup his quę quęstor sub imperatore Sylla gesserat. Et quũ Marcus id iudicium euasisset: Mẽmius omnẽ iram in Lucullũ conuertẽs populum incitabat: multa eum præter authoritatẽ cõsularis imperii, pter senatuscõsultũ multa fecisset: ptraxisseq; bellũ diutius dictitabat. His vocibus adductus populus triũphũ Lucullo negabat: & quũ res in maximũ venisset certamẽ: primores patrum & potẽtissimus quisq; in republica, qbus Luculli dignitas

Luculli triũphus.

chara erat, tribubus sese miscentes vix populo de cõcedendo Lucullo triũpho psuasere. Nõ itaq; velut aliq aut lõgitudine põpæ, aut rerum expositaꝝ multitudine, admirãdum tumultuosumq; triumphũ egit: sed q̃ pluribus hostiũ armis regiisq; machinis quũ circũ Flaminiũ pornasset, clarum suopote splẽdore id spectaculũ videbat. In pompa cataphratorũ equitũ pauci, decem facalti currus pcedebat. Ex regiis ducibus atq; amicis sexagita captiui. Naues longę atq; rostratæ decem supra cẽtum vna deferebãtur. Ipsius deinde Mithridatis aureũ simulacrũ sex peditũ lõgitudinis, & clypeius quidã ptiosis lapidibus pornatus. Viginti ꝑterea argenteis vasis plena vehicula: aureis vero & poculis & armis atq; nũis, duo supra triginta cõferta erãt. Hæc oĩa ab hoĩbus deducebãtur. Octo vero muli lecticis aureis onusti erant: defæcato vero argẽto sex & qnquaginta. Alteri præterea cẽtum septẽq; muli paulo minus decies ducẽta septuaginta nũmi atq; argenti milia deportabant. Ferebãtur & ipsi libri: in qbus quantũ Põpeio ad piraticũ bellũ, quãtum in ærarium publicũ pecuniæ ipse cõtulerat, inscriptũ erat. Singulis ꝑterea militibus nõingẽtas quinquaginta dedisse drachmas. Vrbẽ deniq; vicinosq; vicos magnifico epulo cõuiuatus est. Repudiata deinde

Clodia intẽperatissima vxor a Lucullo repudiatur. Seruilia vxor a Lucullo ducta repudiat. Lucullus se ad studia cõfert: atq; a rep. abdicat.

de Clodia pessima incõtinẽtissimaq; muliere, Seruiliã Catonis sororẽ duxit. Nullo hæc in flagirio superiore purior erat: nisi q frattũ calumniã non subierat. Eius fastidiũ atq; in tẽperantiam Catonis reuerentia diu ppessus, tãdem repudiauit. Iam Luculli ꝑsentia amplissima spe aĩos patrũ impleuerat. Videbat enim virũ tanta rerũ a se gestaꝝ gloria authoritateq; florentẽ, Pompeii audaciam cõprimere, atq; tyrãnidem: & optimatũ amplitudinẽ posse tueri. Cæterum siue q iam ægrotã patriam, pronamq; in futurã ruinã cerneret: siue (vt qbusdam placet) satis sibi vendicatum glorię arbitratus, ab diuturnis laboribus atq; periculis, quoꝝ plæruncq; infelicissimi essent exitus, ad literaꝝ otium, studiosam ve quietem reliquum vitæ conferre voluerit: ab republica sponte se abdicauit. Sunt itaq; qui hanc Luculli sententiã laudãdam plurimũ arbitrentur. Non enim in Marii calamitates atq; miserias decidisse: q post Cymbricas victorias, illaq; maxima clarissimaq; facinora nullum ad custodiendos iam partos honores modũ statuere iudicauit: sed insatiabili glorię imperiiq; ambitione senex cũ ineuntibus rẽpublicã iuuenibus cõtendens sese in res turpissimas, rebusq; miserias turpiores præcipitauit. Et Ciceronẽ post pniciosissimã Catilinæ conspirationẽ diuino suo ingenio a cõmuni clade depulsam, priuatũ consenescere præstitisse. Et Scipionẽ adiecta Carthagini Numãtia, quieuisse. Etenim finita quadã modestia ciuiles ambitiones esse moderandas. Nec minus q̃ Athletas in palæstra, ciues in republica dãnandos esse: qui nullũ momẽtum,

Modestia quadã finita ciuiles ambitiões moderãdæ sunt.

nullũ tp̃s, nullam qetem ppetuis laboribus intermittũt. Crassus vero atq; Pompeius hanc nouã Luculli institutionẽ accusare solebant: q in voluptates atq; luxuriem sese dimisisset: quasi non militaribus ciuilibusq; negotiis aptior, q̃ otio atq; deliciis ętas illa fuisset. Mihi vero Luculli vita veteribus simillima comediis videri solet: quaꝝ primæ partes rebus domi militięq; gestis, postremæ vero conuiuiis, potationibus, cantu pcaci, facibus, omniq; luxus genere cõtinẽtur. Ego. n. sumptuosa illa ædificia, ingẽtes balneoꝝ atq; deambulacrorũ apparat⁹, picturas, statuas, omneq; eiusmodi rerum studium, ad luxum arbitror referẽda quas ipse res pmaximis sibi sumptibus comparauit: & opibus quas sibi pmultas honestissimo militiæ iure vendicarat, affluentissime vtebatur. Tanta vero in nostram vsq; ætatem eius deliriæ opinione omniũ efferunt: vt inter ornatos sum-

Luculli deliciæ. Horti Lucelliani. Tubero stoicus.

ptuosissimosq; regũ hortos Lucelliani dinumerẽtur in primis. Quid de his operibus quæ iuxta mare circa Neapolim magnifice splendideq; cõstructa sunt, iudicandũ arbitramur! vbi altiores p fundis fossis tumulos ipse suspenderat. vbi maritimas ædes, easq; pulcherrimas atq; amplissimas ædificarat! vbi discursus maris, piscososq; riuos ædibus circũduxerat! Quæ singula quũ stoicus Tubero haud satis mirari potuisset: Xerxem eũ ex togato hoĩe appellauit. Erant illi pręterea ædes in Tusculano spatiosis thalamis deambulacrisq; perornatæ; e quibus ceu ę speculis vndiq; circũ-

ſpici poterat:in quas Pompeius aduenięs,accuſauit Lucullū:ꝙ ad eſtatē optime accommodatas,
inhabitabiles hyeme feciſſet.Cui ridens Lucullus,Nam tibi inquit Pompei minus q̄ grues aut ci//
coniæ mentis hr̄e videor:vt non pariter cū tpe habitationē quoq; pmute?Quū vero pretor qdam
purpureas celebrādi ſpectaculi cā ab eo chlamydes petiiſſet:inſpectuꝶ ſi domi hr̄et,daturūq; libe
raliter ſi adeſſent reſpōdit.Poſtridie vero roganti Lucullo quot ſibi chlamydibus opus eſſet: quum
centū ille ſufficere reſpōdiſſet:ducētas ſibi dari Lucullus iuſſit.Proinde Flaccum poetā dixiſſe ferūt:

Veſtes innumeræ Luculli.

non eas ſe putare diuitias:quaꝶ repoſita atq; celata non plura eſſent,his quæ palam conſpiceren/
tur.Erant autē Lucullo cōuiuia nouo ſemp diuitiaꝶ ſplendore parata:nō modo purpureis ſtratis,
poculis auro gēmiſq; elaboratis,choris,coetibus,ſcenicisq; recitationibus admiranda:ſed varie//
tate quoq; ac multitudine epularū,& ingentibus abundantiſſimiſq; bellarioꝶ apparatibus.Qui/
bus rebus illiberales eum homines beatū appellabant.Pompeiū aduerſa corporis valetudine ca/
ptum clare de ſe in Lucullū loquutum fuiſſe tradūt.Nam quū medicus eū turdos comedere iuberet

Horat.Flaccus poeta.

Cōuiuia Luculli lautiſſima.

& miniſtri(quia æſtas eſſet)alibi q̄ apud Lucullū domi nutritos reperiri poſſe negarent:vetuit Pō
peius vt inde aſſumerētur.& ad medicū cōuerſus,ſi Lucullus inquit delicatus non eſſet, num forte
Pompeius non viueret?Quare alia dari ſibi iuſſit:quæ aliunde facile cōparari poſſent.Hunc tantū
Luculli luxum Cato cui tum erat ſumma & amicitia & familiaritate coniūctus,vſq; adeo iniquo ſe.
rebat animo:vt quū adoleſcēs quidā in ſenatu longam & importunā de modeſtia & parcitate ora
tionē ageret exurgens Cato,Tacebis ne inquit hodie diues vt Craſſus:viuens vt Lucullus:loquēs
vt Cato?Quidā etſi dictum id in curia fateantur,ab Catone tū fuiſſe negant.Lucullus vero nō vo
luptatē modo,ſed laudē quoq; his ſibi ſumptibus quæritabāt.Qd quidem conücere ex his par eſt:

Catonis dictū in importune de modeſtia & pcitate loquētem.

quæ de illo ſunt mandata memoriæ.Ferunt enim Græcos quoſdā homines qui Romā aſcenderāt,
apud illū multis diebus conuiuatos fuiſſe.Qui quū rurſus inuitarentur:Græca quadā perſimonia
in verecundiam ductos,recuſaſſe vocationē:indignū ducentes ſi propter ſe tantis quottidie ſum/
ptibus conuiuia pararentur.His vocibus riſiſſe Lucullū,dixiſſeq;:Nōnulla profecto ex his propter
vos fiūt o viri Græci:cæteꝶ plurima propter Lucullū parari iubeo.Quū enim forte nemine apud
eū cœnante,vnica ſibi menſa dapeſq; modeſte paratæ eſſent:diſpenſatorē domus ad ſe vocatū ob
iurgauit.Cui ille:non putabam inquit,quum ſolus cœnaturus eſſes,ſumptuoſo tibi opus eſſe con
uiuio.Quid ais Lucullus inquit?an ignorabas penes Lucullū hodie cœnatuꝶ eſſe Lucullum?Itaq;
quū totam iam vrbē haꝶ rerum crebra fama peruaderet:Lucullum tunc forte per otiū in foro ſe/
dentē Pompeius Ciceroq; conuenere.Hic nempe in primis ſibi familiaris erat atq; amicus:Pōpe/
io vero,etſi ante quadā ſimultate ob Mithridaticū bellū mutuo aduerſarentur,& loqui tamē fami/
liariter,& conſueuiſſe ſolebat.Cicero itaq; ſalutato Lucullo,volumus inquit apud te cœnare ho/
die:ea cōditione:vt nil noui noſtri cauſa parari iubeas.Subrecuſabat id Lucullus:& in poſterū diē
differri cōuiuium poſtulabat.Illi vero neq; differre,neq; alloquēdi ſecreto familiares ſuos faculta/
tem ſibi facere voluere:ne aliud domi parari iuberet cōuiuiū.Hanc tamē ſibi poſtremo veniam pͬ/
ſtitere:vt vel ipſis audiētibus cuidā ex familiaribus ſuis id ſolū diceret:in Apolline cœnabitur ho/
die.ea ſola voce fefellit eos.Id enim erat vnū ex maximis eius cœnaculis eo nomine appellatū.Sin
gulis enim(vt videtur)cœnaculis & cōuiuii pretiū,& ſplendor apparatus definitus erat.Quāob/
rem famuli audito loci nomine,cōfeſtim intelligebāt quantis ſumptibus,quali ornatu,quoue or/
dine conficiendū eſſet conuiuiū.Conſueuerat aūt pretii quinquaginta miliū in Apolline cœna pa
rari:q̄ cum ſic eo quoq; die acta fuiſſet,mirabatur ſtupore quodā Pompeius in tanta epularū abun
dantia celeritatē apparatus.His itaq; in rebus Lucullus maximas opes tanq̄ barbaras & bello par

Cœnabit in Apolline.

Pōpeius & Cicero cœnant apud Lucullum.

tas parū vtiliter cōſumebat.Nil minus tamē diligentiæ ad ea ſibi cōparanda adhibuit:quæ ſtudio
ſo ac literatiſſimo homine digna eſſent.Etenī plurimos pulcherrimeq; ſcriptos coegit libros:quo/
rum profecto vſus maiorē ſibi,q̄ ipſa poſſeſſio gloriam vendicabat.Studioſo enim cuiq; & biblio/
thecæ,& quæ circa eas erant ſcholę atq; deambulacra libere ppetuoq; patebant:quo ſe Græci quū
per otium licuiſſet,velut in amœniſſimū quoddā muſarū diuerſorium,cōferre ſolebant.Ibi loquē
do,legendo,diſputando diem iocunde terebant.Et Lucullus plærunq; vbi eruditiſſimos viros di//
ſputare vidiſſet,eo ſe potiſſimū ingerebat.Siqua etiam ope illis in republica opus fuiſſet,authore

Bibliotheca Luculli.

Lucullo q̄primū aſſequebantur:vt vix credibile ſit:qd̄ fuerit illud,quātūue in Græcos homines ſtu
dium atq; humanitas:fouebat eos:colebat eos:conuiuabatur eos:& proprios lares liberam Græ//
corum Romam venientiū aulam faciebat.Omne vero philoſophandi genus familiariſſima qua/
dam cognitione complexus eſt.Academiam tamen a principio ſummo ſtudio & amore colebat;
non eā quæ noua eſt appellata:q̄q̄ tunc maxime & Carneadis ſcriptis,& Philonis doctrina floruē
rit:ſed veterē:cuius tunc erat princeps Aſcalonita ille Antiochus:vir & acris ingenii,& de dicendi
ratione peritiſſimus eruditiſſimuſq;.Hunc Lucullus ſummo ſtudio ſibi in amicitiam conciliatū ſo
cium vitæ fecit:& Philonis auditoribus ſe oppoſuit.Horum vnus.M.Cicero erat:qui quum elegā
tiſſimum ſuo more in veterem academiam librū ſcripſiſſet:eius ſectæ partes Lucullo,ſibipſi contra
rias laudandas conceſſit:& Lucullus ea propter liber ipſe inſcribitur.Erant enim mutua inter ſe be/

Lucullus Grecorum fautor fuit.

Academia noua.

Antiochus Aſcolonita

niuolentia iuncti:& consilioꝶ in republica socii. Non enim se Lucullus penitus absoluerat a republica: sed primos inter vrbis principes locos atq; honores, quia in his plurimum molestiarꝶ atque periculi esset, Crasso dimisit, atq; Catoni. Hos enim duos posteaq̄ supremas ipse partes in senatu recusasset, hi quibus Pompeii potentia suspecta erat, libertatis principum tutores effecerant. Ob amicoꝶ patrocinia descendebat in forum: in curiam vero si quod Pompeii studium, siquam extinguere audaciam oporteret. Etenim decreta quę debellatis ille regibus instituerat, antiquari fecit: quáue militibus scripserat largitionē socio Catone dari prohibuit. Quamobrē Pōpeius in Crassi & Cæsaris amicitiam, potius vero coniurationem confugiens, quum armis & militibus totam fere vrbem impleuisset, eiectis extra forum Lucullo atq; Catone, decreta sua promulgari fecit. Eius indignitatem rei quū periniquis, vt par erat, animis optimates ferre viderentur: Brutium quendam Pompeium in medium produxere: quem Pompeio insidiantem deprehendisse dicebant. Hic in senatum deductus, alios quosdam Romanos accusauit: in populo vero Lucullū ipsum adiecit: quē insidiarum authorem in Pompeii caput fuisse asseuerabat. Nullam vero fidem quum testis leuitate, tum verborum inconstantia, ea sibi accusatio vendicauit: sed quum mercede omnes eum virū in Lucullum sollicitatum esse censerent, tum paucis postea diebus additum sceleri scelus rem maxime patefecit. Inuentum est enim Brutii cadauer eiectum e carcere: quem naturali valetudine confectū eē dicebāt, sed īterfectū a Pōpeianis recētes vibices, & sugillatiōis vestigia declarabant: ne ipsum etiam accusatorem res vnq̄ in lucem produci posset. Ea res plurimum ab republica Lucullum abduxit. Sed Cicerone postremo summa cum indignitate ex vrbe eiecto, missoq; in Cyprum Catone, ab omni publica cura prorsus sese absoluit. Ferunt autem eum sub mortem aduersa mentis valetudine captum, paulatim contabuisse. Porro Cornelius Nepos non ætate mala, neq; naturali morbo, sed medicamentis ab Callisthene quodam liberto suo corruptum in id incidisse prodidit. Callisthenem vero ea medicamina propinasse: quia vim amatoriam habuisse crediderat: Lucullūq; tantum ab rationis vsu abfuisse: vt vel eo viuente omnis rei familiaris cura Marci fratris cō filio fuerit gubernata. Atq; maxima eius beneficia in patriam, & ingens gloria, tum domi tum partis militiæ, omnium in memoria peruigebat: vt mors eius luctum suis, populo mœrorem, bono cuiq; lamentationem attulerit. Concurrebant eo omnes: & nobilissimis ab adolescentibus delatum in forum corpus, sepeliri volebant in campo Martio: vbi Sylla iacuerat: nemine ex Luculli necessariis id expetente. haud enim facilis apparatus ille fuisset. Quare Marcus frater multis a populo precibus impetrauit: in agro Tusculano Luculli funera celebrari. Nec ipse ingenti fratris mœrore affectus, multum deinde temporis superuixit: sed bona cum eius ætate atq; gloria vita quoq; pariter est extincta.

Crassus & Cato.

Pompeius pulsus foro Pompeius quidam.

Luculli mors. Callisthenes.

CIMONIS LVCVLLIQVE COMPARATIO.

GO ITAQVE Luculli mortem perbeatā maxime opportunāq; iudicādam arbitror. Non enim quā Romanę libertati ifensa fata mo liebātur, fœdā, lachrymabilem, miserāq; reipu. peruersionem vidit: cæterū liberam adhuc, ægrotam tñ atq; labantem patriā cū vita reliquit. Idq; in primis oīum Lucullo Cimoniq; cōe fuit: quādoqdē & iste non dum turbatis, sed ingentibus adhuc Græciæ rebus diem obiuit. Non tamē vt ille a republica solutus atq; diuisus: sed pariter cum vita & imperium & Cimōis militia cecidere: neq; ab armis, honoribus, atq; trophæis, velut in portū quendam sese in potus comessationesq; contulerat: ceu mordaciter in Orpheū ait Plato arbitratū eos qui bene honesteq; vixissent, apud iferos præmiū manere crapulā sempiternā. Otium vero atq; tranquilla quies & clarissimū literaꝶ studiū honesta cū voluptate coniunctū, dignissimum cū grandiori ætate viro & a ciuilibus bellicisq; muneribus absoluto solatium videri debet. Veꝶ ab ingenti reꝶ gestaꝶ gloria in luxum voluptatēq; defluxisse: & reliquum vitæ in iocis atq; delitiis velut imperioꝶ victoriarūq; aphrodisia id est Veneris festa egisse hanc haud pulchrā vitæ mutationē existimo: neq; Xenocratem imitantis: sed ad Epicuri sententiam potius inclinatæ. Nec paꝶ mirari soleo: siquando cum primis vltimas coꝶ ætatis partes ipse contulero. Etenim illis moꝶ iuuentus prorsus cōtraria fuit Cimonis quidē infamis atq; soluta. Luculli vero tēperans & erudita. Melior is itaq; est: qui in meliorē vitæ institutionem conuertitur: & longe laudabilius est id ingeniū: vbi arescentibus vitiis, virtutes continuo florescunt. Atqui amplas diuitias pari sibi rōne q̄sitas, non pari tamē splendore erogauerunt. Quis eni australem arcis murum, quē Cimonis opibus absolutū fuisse constat, Luculli thalamis, atq; tumulis piscosis riuulis circūseptis quos ipse circa Neapolim Barbaris manibus exædificauit, non digne antepos uerit? Quis pterea cum Cimonis: Luculli mēsam cōtulerit? cum officiosa & humanissima, luxuriosā atq; regale? Hæc eni ad paucoꝶ delitias ingentes diuitias effundebat: illa modestis sumptibus enutrię

Aphrodisia.

bat quottidie multos. Sed ꝑ temporum tamē varietate res ipsę cōpensandæ sunt. Incertum fuerat.n. si publicis a laboribus atq; magistratibus in tranquillam ociosamq; senectutē defluens Cimon fastigiosam lasciuáq; duxisset vitam: ꝑsertim quū viri ingeniū nō ab imoderato vini vsu, nō ab mulierū amoribus, nō ab oī deniq; vitæ festiuitate abhorruerit. Cæterum maximarum rerum assiduę meditationes atq; consilia, bellorū tum crebra pericula, tum innumerabiles pene labores, cęterarum voluptatum impetum intermittūt: in his potissimū aīs: qui generosa quadā nobilitate ad capessendā gloriam nati sunt. Nemo vero tam subtilis criminū inq̄sitor: nō vitiorū quisq̃ tam accertimus accusator esse potuit: vt si dum imperiū bellúq; gerebat Lucullus, diē vltimū obiisset: vel vnā huic viro calumniā potuerit inuenire. Sed de ipsorū vita satis. Bellicis vero in rebus ambos terra mariq; clarissimos duces fuisse cōstat. Cæterum sicut athletas eos, q̄ diē vna palæstra luctaq; coronātur, insueta rei magnitudine victorias vocāt: sic Cimō vno die pedestri naualiaq; tropheo coronās Græciam, iure suo in bellicis artibus primas sibi partes vēdicare videt̄. Patriæ deinde Cimon, Lucullo vero patria imperium dedit. Et hic amplissimis Romæ socialiū viribus vrbiū res maximas gessit: Ille vero subiectam imperio Græciæ patriā vsq; adeo extulit: vt superatis hostibus non eāmodo liberam fecerit: sed sibi quoq; Græcarū rerum summā adiecerit. Persas enī deuictos ab accessu maris ꝓhibuit: suasi ab eo Lacedæmonii Græciæ sponte imperio cōcessere. Si maximū ꝓterea imperatoris officiū ducimus: obedientiā sibi militū cum beniuolētia comparare: profecto Cimon Lucullo anteponēdus erit: quādoquidē istum milites sui neglexerint: illum vero socii summa cū admiratione fuerint venerati. Ab isto sui defecerint ad illum alieni cōfugerint. Et hunc deniq; milites quibus cū ad bellū egressus erat, regrediētem deseruerint: ille vero domum redierit princeps eorum quippe, quorum sub imperio primū enauigarat: tria oīum difficillima, cum hostibus pacem, cū Lacedęmoniis concordiam, inter socios imperiū assequutus. Florētissima vero imperia regesq; delere potētissimos vterq; adortus, in ipso pene rerum ac bellorum culmine cecidere. Cimon nempe aduersa solum fortuna præoccupatus. nā & imperator & in maximo gloriæ flore extinctus est. Luculli vero casum non ita in fortunam transferam: quin ipsi aliquam eius rei causam ascribendam arbitrer. Siue enim ignarus, siue negligens id egerit, summo sibi detrimēto fuisse quis dubitat: q̄ militum audaciam, temeritatē, auaritiam, verba, seditiōes nō cōposuerit? Quæ oīa fortunæ pestis monumēta præ se ferebāt. Sed id propemodū Cimoni quoq; cōmune fuit. Etenim ciuibus suis inuisus per ostracos (id est suffragii genus) damnatus exulauit: ne decem annos eius (vt inquit Plato) vocem audirent.

Ostraci.

Nobilissima enim & summa virtute ornata ingenia, quia non ad voluptatem consilia sua referunt, multitudini perraro placere consueuerunt. Si vero publicos errores hominum, peccādiq; licētiam comprimere studeant: ad intolerabile sui fastidium vulgus accendunt: perinde ac medicorum vincula: quæ tametsi ad pulchrum naturę ordinem membra componant, toleratu tamen difficillima sunt. Quamobrem omni fortasse eiusmodi crimine tantos viros absoluere dignum fuerit. Arqui multo longiora Lucullus itinera cum copiis suis emensus est: & in remotiores orbis terrarum regiones penetrauit. Primus enim Romanorum omnium cum exercitu Taurum superauit: Tigrim traiecit: Asiæ regias, ipso sub hostium aspectu, Tigranocerta, Cabyra, Synopem, Nisibim cepit: diripuit: incendit. Omnem Asiam septentrionalem vsq; ad Phasidem, orientalem vsq; ad Mediam, australem vsq; ad rubrum marę Romano adiecit imperio.

Lucull' quę summatim Romano īperio adiecerit.

Et potētissimi reges tot a se victoriis profligati nil prorsus aliud q̃ nuda corpora referentes, in vastas solitudines syluasq; inaccessibiles, & nullo antea humano vestigio pręsignatas, ceu ferę, aufugerunt. In hoc autē Lucullus maxime pręferendus est Cimoni: q̄ Persę ceu nil graue sub Cimone passi, cōtinuo in Græcos arma mouerunt: & ingentem eorū exercitum in Ægypto vicerunt: fuderunt: trucidarunt. Cæterum post Lucullum, quid egit Tigranes dignū memoria? Quid Mithridates? cū his superioribus cladibus obtritus atq; cōfractus, nec modo semel aduersus Pompeium copias suas extra vallū educere ausus fuerit: sed sola fuga saluri suæ cōsulens in Bospherum sese receperit? Tigranes vero quum nudus atq; inermis coram Pompeio supplex humi ꝓcubuisset, sublatum propriis manibus e capite diadema ad illius pedes deposuit: neq; tam Pompeii virtute q̃ Luculli victoriis in eius spectaculi miseriam corruit: & regni insignia quasi prius ablata tunc sibi restituta iocunde suscepit. Clarior is itaq; imperator dicendus est: cuius artibus, virtute, ingenio, industria, vigilantia, aduersarii vires magis contunduntur. Cimon præterea his cum hostibus bellum gessit: quorum sub Themistocle, Pausania, & Leotychida asperrimis cladibus vires animiq; ceciderant. Quare & suis victoriis id plurimum cōduxisse par est. Nam facillime, cōfractis animis, corpora debellari solent. Lucullus vero cum Tigrane immenso imperio, innumeris copiis, amplissimis opibus, clarissima maximarum victoriarum gloria florenti, cōgressus est. Si hostium deniq; numerum vtrinq; cōsyderare velimus: tanto Lucullo Cimon erit inferior: vt non modo non par, sed ne cū q̄dem cōferendus esse videatur. Vtriq; tamen perspicuum est afflasse coeleste numen, ꝓmonuisseq;: Lucullum quidem quæ adoriri: illum vero quæ obseruare deberit, & ambos deorum suffragiis in tam sublime gloriæ fastigium euasisse.

¶ NICIÆ VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Voniam, vt arbitror, nō absurde Niciā Crasso, & Parthicos euētus casibꝰ siculis cōferre posse videar: admonendos puraui: siq̄ forte ad hæc legēda accesserit: ne me erga Thucydidē, qui de his rebus ornatissime atq; accuratissime summa cū varietate & copia scripsit, eodem esse animo arbitref: quo Timæus olim fuisse perhibetur: q cū Thucydidē grauitate ac vehemētia facile superare posse prę se ferret: & Philisti historiam tāq̄
rudis & inepti scriptoris aspernaretur: in his præsertim quæ ab illis ornate copioseq; scripta fuere:
ipse tamen vsq; adeo contemnendus apparet: vt non pedes (qđ Pindarus inquit) Lydium currum
Timæi scri- sequi videatur: sed plane infans atq; ridendus euadat: atq; (vt Diphilus inquit) supra modum pin
pta ridēda. guis, & sicula crassitudine delibutus appareat. Sępe enim ad ridenda quædā ac leuia, minimeq; ad
historiæ contextum pertinentia digreditur: veluti quum Athenienſibus aduersum fuisse refert: q
Nicias imperator declaratus militiam obtrectaret: cui a victoria cognomen esset: aut quum pro-
pter lacerata Mercurii signa, dæmones Atheniensibus portendisse dicit, multa illos ab Hermocra-
Hermocra- te Hermonis filio aduersa passuros in bello. Scribit insuper cōsentaneum sibi videri Herculem Sy-
tes. racusanis esse propitium ob Proserpinam: cuius ope & auxilio Cerberum rapere meruit. Athenien
sibus vero infensum esse: q Egestæos Troiana stirpe oriundos seruassent: quū ipse Laomedonte re
gnante, Troiam euertisset. Verum eiusdē (vt arbitror) prudentiæ est Philisti historiam emendare
& Platonis & Aristotelis, qđ idem fecit, dicta reprehēdere. Mihi vero æmulationes in scribendo cō
tētiosæ, penitus homine libero indignæ videri solent: ac sophistis præcipue conuenire: quos ēt si
contentionis tm̄ causa scribere putem, dementes esse cēsebo. Sed qm̄ quæ a Thucydide & Philisto
scripta sunt, prętergredi non licet: præsertim quæ vitā hominis & mores continere vidētur: q̄ bre-
uissime illoꝝ scripta percurrens, carptim quæcūq; mihi necessaria fore putauero assumā. Reliqua
vero quæ plurimos latent, atq; ab aliis sparsim narrata sunt, maxime vero priscis monumentis &
decretis contenta in vnū colligens, conabor historiam contexere: non inutilē (vt arbitror) futurā
sed quæ ad vitę mores recte instituendos plurimū valeat. Primum igitur Aristotelis de Nicia testi
moniū referendū censui: qui tres optimos Athenis ciues, ac summa in patriā charitate & beniuo-
Nicias. lētia affectos fuisse refert: Niciā Nicerati, Thucydidem Milesiū, & Theramenem Agnonis filios: li-
Thucydi- cet hic postremo loco non iniuria sit collocandus: quū propter generis obscuritatē, tum q insta-
des. bilem semper administrandā rēpublicā sentētiā habuit: & modo has, modo illas partes sequutus
Therame- est: ita vt cothurni etiā cognomē acceperit. E duobus reliquis Thucydides quidē natu maior erat:
nes. multaq; simul cum Pericle per ea tēpora ciuitatis principe, optima atq; p̄clara erga rēpublicā ope
ratus est. Nicias autē q̄uis admodū adolescēs, tm̄ adhuc Pericle superstite, dignitatis aliquid & au-
thoritatis meruit. Nam & præturā cū illo gessit: & in magistratibus plurimis illi plęrūq; successor
delectus est. Post mortē vero Periclis nō ambigue primæ in republica partes ad eum delatæ sunt:
pręcipue ab his qui in ciuitate diuitiis & nobilitate p̄stabant. Huius enim potentiam Cleonis au-
Cleon. daciæ atq; superbię opponere conabantur. Nec tamen alienā ab illo volūtatē Nicias habuit. Quū
enim Cleon seniorū maxime partes foueret: mercede etiā illorū animos corrumpēs: tamē his ipsis
quibus tātopere studebat gratificari, odiosa superbia illius erat. Iccirco Niciæ potētiā extollere ni-
tebātur: qui licet etiā paulo seuerior haberetur, non tamen grauis erat, aut austera nimis eius seue-
ritas: sed comitate quadam & vrbanitate condita. præterea timoris & cautiōis similitudine ad sui
amorem multitudinem alliciebat. Quumq; natura formidolosus admodum esset atq; remissus: in
bellicis quidem rebus fortunæ prosperę euentus illius timiditatē occultauit. In republica vero ad

ministranda modicitas, atq abiectio animi, praeterea mitis erga calumniatores tolerantia, mansuetudinē quandam popularem prae se ferre videbatur: multūq sibi fauoris & beniuolētiae a multitudine cōciliabat: cuius maxime propriū esse videtur: magnos & audaces in republica viros odisse: timidos autē magnos efficere: q maximi etiā honoris loco plebs reponat: si se magnis viris cōtemptui nō esse animaduertat. Pericles igitur virtute & orationis vehementia plurimū potens, in ciuitate magnus habebat: nec vllius artis quae ad mulcēdos multitudinis aīos valeat ignarus putabatur. Nicias vero harum artiū expers, diuitiis asit egregie abundans, illarū auxilio populi fauorem ad se traducebat. Quūq facilitate Cleon & scurrili quadam vrbanitate, Atheniēsium beniuolentiā cōparasset: Nicias minime se his artibus valere sentiēs, variis sumptibus ad voluptatē excogitatis, gratiosum se ad populū reddere meditatus est. Atq in hoc oēs qcunq antea fuerāt, aut hactenus post ipsum extitere, gratia & liberalitate supauit: ita vt multa etiā ad nram aetatem eius monumēta supsint: velut Palladiū adhuc in arce cōstitutū: & in tēplo Dionysii, statua eius inter festos tripodes recubātis. Sepe enī spectaculis festisq populo exhibēdis: quū certasset, reliquos oēs facile supauit: nec ab vllo fuit ipse aliquādo superatus. Tradit in solēni quodā spectaculo Niciae seruū adolescentē forma pstantissimū, & Dionysii habitu insignē, ad populū pcessisse. Quūq ab oībus clamor & plausus sublatus esset, adolescētis ornatū & pulchritudinē admirātibus: assurgens Nicias, Nefas inqt esse arbitror viri Atheniēses seruire hunc adolescētem: qui tāto oium cōsensu deo persimilis iudicetur. ppterea liberum illū esse iubeo. Memorat praeterea magnifice praeclareq in Delum sacrorum facta deductio. Quum enī chori in honorē Apollinis carmina quaedam cantaturi a ciuitatibus Graeciae in delum quotannis mitterētur: cōsueuerant vtcūq fors tulisset nauigantes nullo ordine turbae incōpositae obuiam pcedenti carmina referre: coronisq ac vestibus nulla adhibita reuerētia sumptis, temere ad deū salutādum accedere. Nicias vero huius sacri deducēdi gratia ab Atheniēsibus in Delum missus, cum omni choro in Rhenē Delo finitimā insulam descēdit: sacrificia cuncta, atq apparatum secū deducens. Nocte deinde sublicium pōtem, quē auro variisq picturis atq auleis egregie ornatum Athenis secū portauerat, e nauibus educēs Rhenem Delo coniunxit: quū non magno admodū inter se spatio insulae distent. Post haec in sequentis diei principio, per eum quē dixi pontem vniuersam pompam & chorū mirifice instructū suauissimis cantibus in Delum traiecit: inde sacrificiis ac certaminibus cōuiuiisq peractis ex aere ingentem palmā eius rei monumētum futurae deo constituit: & decem drachmarum milibus agrū mercatus deo sacrificauit: ac Delios iussit eius agri prouētus capiētes annua sacra deo facere: multaq bona praecatos Niciae splendidissima cōuiuia celebrare. Haec omnia in columna inscribi curauit: eāq veluti eius monumēti custodē in Delo reliquit. Sed nō multo post ventorū impetu palma deiecta, statuā etiam quae in proximo locata erat, subuertit. Atq haec illū vulgaris gloriae & ambitionis gratia, tum popularis fauoris aucupandi fecisse non immerito forsan suspicari quispiam possit: q̄ omnē vitam ac mores non alienos a religione semper fuisse aīaduertat. Singulis enim diebus sacra diis faciebat: domi quoq vates habebat: quos assidue de reipublicae futuris euētibus consuleret. Ac diligēter etiā priuatis de rebus oībus eorum sententias perscrutari solitus est: praesertim vero de argēti effossione, quidnam sibi auspicia casurum portenderent, accurate sciscitabatur. Namq argenti fodinā in agro habebat maximi sane puētus: verū summi periculi ac laboris opus: in quo magnam seruorum turbā assidue fatigabat. Itaq plurima diuitiarum suarum pars argento atq pecuniis cōtinebatur: & ppterea multos circa se continue petitores habebat: e qbus nemo ferme abibat vacuus. Non minus enim his a qbus mala quispiam timeret, q̄ his qui de se benemeriti essent, tribuere conuenit. Itaq plurimis hoībus facultates eius vtilitatem afferebant: malis quidem timoris causa: bonis autē ob ingenitam in omnes humanitatē & liberalitatis studium. Quarum rerum a poetis comicis testimonia sumere licet. Teleclides enim calumniatorem quēpiam talia dicētem inducit: Caricles minā vnam tradere noluit: vt eius malefacta sileret. At Nicias Nicerati filius quatuor dedit. Cur vero dederit etsi optime norim, nequaq̄ tamē efferre volo: est enim mihi peramicus. Eadem ferme ab Ephoro & Aristophane dicitur. Phrynichus etiā vehementer pauidum ac demisso aīo fuisse his verbis illū ostendit: de quodā amico sic loquens. Hūc ego ciuē optimū fuisse, neq humilē aut abiectū vixisse, queadmodū Niciam, cōpertum habeo. Ex hoc igitur & calumniatoribus obnoxius, neq cōuiuia cū aequalibus celebrare, neq aliquē sermonis & quottidianae consuetudinis sociū habere ausus est: sed quū magistratum aliquem gereret, in curia semper ad noctem vsq pmanebat: atq in senatum primus cū veniret, oium postremus digrediebatur. Quum vero nullo munere publico fungeretur: difficilimus ad eius colloquium patebat aditus: q se domi clausum plerūq cōtineret: amici vero pro foribus adstātes, & accedētibus obuiam procedētes, Niciae veniam dari praecabantur: q publicis occupationibus impeditus, aures illis praebere non posset. Erat inter eius familiares praecipuus Hieron quidā: qui maxime illius gloriam & dignitatem augebat: plurimo tēpore illius domi nutritus: vna q secū musicae & literarum disciplinis institutus. Hic se Dionysii filium asserebat: qui Pheraeus cognominatus est: &

Multitudinis ppriū ē audaces in rep. odisse: timidos extollere.

Palladium a Nicia cōstitutum. Dionysii statua.

Chori q a Graeciae ciuitatib' mittebāt quot ānis Apollini.

Rhene īsula iungitur Delo.

Sublicius pons.

Ager emptus a Nicia atq Apollini sacrificatus.

Argēti fodinā Nicias habebat.

Niciae liberalitas.

Teleclides.

Nicias pauidi ac demissi animi fuit.

Hieron Niciae familiaris.

poemata nonnulla cōposuit:quorum aliqua ad nostrā vsq; ætatem permanserunt.Hic ēt colonię
quæ ab Atheniensibus in Italiam missa est, ductor constitutus, Tyrioꝝ ciuitatē ædificauit. Is igiť
Hieron obscura vatum responsa Nicię interpretari consueuerat:atq; rumores in populo vulgaue
rat, Niciā laboriose admodum atq; otiose, ob nimiā quā pro ciuitate gestabat sollicitudinē viue-
re:quippe qui in balneis ēt, atq; inter cœnandum reipublicæ aliquid profuturum cogitare nunq̄
desisteret:& priuata ēt negotia propter publicoꝝ muneꝝ administrationē negligeret : nec somnū
etiā capere,propter curarum posset anxietatem:& ex hoc imbecillo atq; inualido corpore effectum
neq; amicis congredi,neq; vllam cum eis voluptatē capere posset. quorum ēt cōmoda atq; vtilita
tes reipublicæ causa contēnere cogeretur:nō idē faciens qđ plæriq; cōsueuerunt: qui amicos ex pu
blico ditantes, quæstui simul ac ludibrio rēpublicā habēt.Hæc palam dictitare atq; in vulgus iacta
re cōsueuerat,& profecto Niciæ vita fere talis erat,qualis ab illo prædicabatur.Itaq; frequēter illud
Agamemnonis habebat in ore. Vitæ nostrę præsidē turbā sortiti sumus:multitudiniq; proculdu
bio seruire cogimur.Quum permulta in republica nō recto iudicio fieri animaduerteret:populūq;
nō tam grauibus ac sapientibus viris,prę his qui plurimū dicendi audacia præstarent,fauere:excel-
lentē vero gloriā aut prudentiā inuisam populo atq; suspectā esse conspiceret: qđ Periclis damna-
tio,ac relegatio Damonis,& erga Antiphontem Rhamnusiū summa diffidentia testabatur,quæ-
cūq; ad eū laboris aut periculi nimiū habitura imperia deferebantur, repudiabat. Maxime in hanc

Pachitas a quo Lesbus capta est.

sententiā Pachitæ exēplo confirmabatur:a quo Lesbus capta est:qui quū e bello rediens gestaꝝ a se
rerum rationē in senatu reddidisset:educto gladio, seipsum interemit:vt inimicoꝝ calūnias euita-
ret.Quū vero necessitate cōpulsus administranda quædā susciperet:exercitus saluti atq; incolumi
tati in primis cōsulebat:ac siquid pręclarum gerere contigisset,eius gratiā non virtuti ac prudētiæ
suæ,sed fortunæ magis aut Deorum benignitati acceptam referens, gloriam suā q̄minime pote-
rat,inuidię obnoxiam facere conabatur.In quo præclare sibi consuluisse aliorum casus docuerunt.
Quum enim multa reipu.aduersa sub vnum fere tēps contigissent:multęq; in ea perturbationes ex
titissent:ipse omnium expers atq; immunis euasit.qđ facile ꝑ singula eius tēpis gesta recēsentibus ap

Calliades. Chęrophō Demosthenes. Hippocrates. Pericles.

paret.Nā clades quā a Chalcidensibus in Thracia Athenienses accepere : sub Calliade & Chęro-
phonte imperatoribus contigit.Ab ætolis vero accepta calamitas est:quum dux exercitus Demo
sthenes esset.At quū in Delo Atheniēsium decē milia cęsa sunt:Hippocratem fuisse imperatorē nō
ambigitur.Inductę vero intra ciuitatem pestilentię in Periclem causa refertur:qui belli effugiendi
gratia, multitudinem omnem ex agris in vrbem cōuocaret.quapropter illi & iocorum insolentia,
& vrbani victus desuetudine tabefacti, pestē subito in ciuitatem concitarunt.Hoꝝ igitur(vt antea
dixi)malorum omnium ne minima qdem suspitio Niciam attigit.Itaq; sp in ciuitate permāsit in-

Cithera insula. Minoa īsula. Nisęa. Lycophrō corinthiorū īperator interfectus.

columis.At vero militię gesta præclare multa ab eo sunt.Nā imperator contra Lacedæmones crea
tus Cithera insulā cepit Laconicæ regioni adiacentem:& tunc a Lacedæmonum colonis inhabita
tā.Plurimas etiā in Thracia quæ ab Atheniensibus defecerant, ciuitates recuperauit. Quūq; Me-
garēses itra mœnia cōpulsos clausisset:primo quidē Minoam insulam cepit:nec multo post illinc
discedens Nisęa potitus est.Inde in Corinthium agrum progressus, ingenti pręlio illos superauit:
multisq; virorum milibus interfectis Lycophronem etiā imperatorē occidit.Quūq; illinc discedēs
& iā aliquantum itineris progressus amicoꝝ duo cadauera insepulta reliquisse meminisset:agmen
vniuersum sistere iussit:atq; ad hostes præconem misit : qui mortuorum cadauera ad sepulturam
repeteret.Neq; illam seu legem seu consuetudinem veritus est:qua communiter ab omnibus iudi-
catur, illos hostibus victoriā tacito consensu tribuere:qui corpora ad sepulturam repetere cogun-
tur. Itaq; Trophæi statuendi quibus id euenerit imperatoribus facultas adimitur. Qui enim vi-
cerint, potentiores esse iudicantur:itaq; eos precario quicq̄ ab inferioribus petere absurdum vide-

Nicias superatis Lacedæmoniorū copiis Thyream occupauit. Pylos loc⁹ Statyra insula.

tur. Attamen Nicias victoriæ opinionem & gloriæ negligere maluit : q̄ suorum ciuium corpora
inhumata relinquere.Post hæc aduersus Lacedæmonios profectus, eoꝝ maritimam regionem po
pulatus est:superatisq; copiis quæ sibi obuiā venerant, Thyream occupauit : quam per id tempus
Æginenses tenebant:atq; omnes captiuos Athenas perduxit.Quum oīs Peloponnesus conspira
tione facta terra mariq; Atheniensibus bellū propterea intulisset:ꝙ Demosthenes locum quem illi
Pylon appellant, muro fabricato clausisset:ingenti pręlio cōmisso, quadringenti ferme Spartiatæ
milites in insulā quę Statyra dicitur confugerunt.Hos capere vehementer optabant Athenienses:
verum ardua sane ac perdifficilis obsidio futura videbatur:quum propter locorum asperitatem &
aquarum penuriam:cum ꝙ maximam atq; ad res gerendas aptissimam æstatis partem in his locis
consumendā fore videbant:hyeme vero locorum præsidio tutos cernebant hostes futuros:quum
nulla ex parte facilis ad eos aditus pateret. Hæc igitur Atheniensium animos distrahebant : & sese
grauiter accusabant:ꝙ missos a Lacedæmoniis de pace legatos repulissent. Cuius rei Cleon in re-

Cleon Niciæ aduersarius.

pu.administranda Niciæ aduersarius fuerat author. Is enim quum Lacedæmoniorum opibus fa-
uere Niciā, sed eoꝝ quoq; amicitiā affectare cōspexisset:populo persuasit:vt pacis conditiones repu
diarent.Sic igitur circa Statyrā iāpridem cœpta obsidio in longum duratura videbatur : multaq;

toleratu grauissima obsidentē exercitum perpeti continuo nuntiabatur:magnaq̧ in Cleonē ea de causa suscitabatur indignatio quā ille oēm in Niciā retorquebat:efferens illū timiditate atq̧ mollitie implicitū, vt obsessi tales viri e manibus dilabantur affectuq̧:q̧ si sibi imperatorē fieri contigisset:non tādiu tergiuersandi spatiū illos habituros fuisse. His vocibus Atheniensiū aliquot permoti, quin tu igitur aiebāt, etiā nunc ad rem conficiendā proficisceris! Ipse ēt Nicias assurgēs, Atqui tibi licet inquit meo cōcessu expeditionē hanc suscipere: & simul quotcūq̧ velis copias assumere: nec semper verbis dūtaxat audacē te prestare, nullū reipu. causa periculū subire volentē. His dictis grauiter permotus Cleon, primo quidem pudore detentus hoc a se munus repellere conatus est. Inde cohortantibus vehemēter Atheniensibus, grauius increpante Nicia, ambitionis ēt stimulis agitatus, militiā suscipit:ac simul tpis spatiū præfiniuit:iuratus intra vigesimum ex quo nauigare cœpisset diem, aut oēs illos ad quos oppugnandos pergebat se interfecturū:aut viuos & captiuos Athenas ducturū esse. Magno igitur ab oībus risu iuramētū eiusmodi exceptū est:q̧ illū nemo p̄stare id posse confideret:ac insuper eius leuitatem furoremq̧ admirarentur:quē & alias non sine maxima iocūditate ludibrio habere consueuerant. Fertur enim quū aliquādo concionē habiturus populū conuocasset:illiq̧ frequētes coissent:ac per multū tpis spatiū sedentes expectassent:illū tandē coronatū aduenisse:atq̧ vt in posterū diem concionē differrent hortatū esse: neq̧ enim otium sibi illa die ad id peragendū suppetere:q̧ hospites cōuiuio accepturus, sacraq̧ Diis immortalibus facturus esset. Ita Athenienses risu excitato, nihilq̧ ea de causa turbatos, soluta concione abiisse. Is igit (vt antea dixi) imperator ad eius insulæ oppugnationē creatus, p̄spera fortuna vsus est. Nāq̧ Demostheni succedens intra p̄finitū a se tēporis spatiū oēs q pugnæ supfuere Spartiatas, armis adēptis, captiuos Athenas duxit. Quæ res magnā Niciȩ ignominiā attulit:siquidē nō abiectione clypei, sed longe deteriori timiditatis argumento imperādi curā se neglexisse patefecit. Nec veritus est homini in administranda republica aduersanti, tam p̄clari facinoris patrandi occasionē præstare: vltroq̧ tātæ rei preficere imperatorē. Igitur nō iniuria ab Aristophane in comœdia, quæ Georgia dicta est, notatur: vbi agri cultorē quēdā talia dicentē facit: Ego quidē colendis agris intendere cupio. At quis te prohibet! Vos. Sed mille drachmas daturū me polliceor:si a gerendis magistratibus efficiatis immunē. Nos vero ac libenter qđ polliceris accipimus. Duo milia etenim erūt drachmarū:his quas Nicias ēt pro immunitate dedit, cōnumeratis. Nec parū sane ciuitati ea res attulit detrimēti:quādoquidē gloria & potētia Cleonem eo vsq̧ auxit: vt fastu & audacia intolerabilis factus, & Niciȩ fidentius aduersari: & in ciuitate res haudquaq̄ probādas tentare sit ausus. Orādi vero grauitatē oēm atq̧ ornatū subuertit:quū primus inter orandū vociferari, & vestem ab humeris reiicere, ac femur percutere, & per pulpitū inter dicēdū excurrere cœpit. ex quo summa in posterum licētia & qui oīa turbauit decori contēptus, apud hos qui rēpu. administrabant insequutus est. Etiā Alcibiadis nomē inter Atheniensium principes eminere cœperat:nō malū illud quidē: sed quēadmodū ægypti regio, quū sit feracissima, medicamenta profert saluberrima, venena ēt perniciosissima fundens:ita Alcibiadis ingeniū, quū egregie in vtrāq̧ partē excelleret, magnarū in rep. nouationū occasionē præstaturū videbatur. Quȩ res Niciæ plurimū attulit impedimēti: Cleonis ēt inimicitiis implicito: quo minus perfectā ciuitati quietē & trāquillitatē tribuere posset. Quū enim laudabiliter id agere aggressus esset:repēte Alcibiadis fastu atq̧ ambitione ad bellum exire coactus est. Qua de re latius dicere aggrediar:altius aliquantū principio repetito. Qui ciuitatis otium pacēq̧ non æquo animo tolerabāt, duo prȩcipue Athenis erāt Cleon & Brasidas:quorū alterius vitia bellū occultabat:idēq̧ alterius virtutes reddebat illustriores. Atq̧ huic latrocinia & scelera plurima : illi vero egregia quædā facinora p̄petrandi occasionem bellū prȩbebat. Hi quū apud Amphipolim pugnantes ambo cecidissent: Nicias egregiā ad res gerendas occasionē sortitus, Spartiatas iādudum pacis auidissimos Atheniēsibus cōiungere aggressus est. Quūq̧ Athenienses proxima clade debilitati, non amplius belli fortunā tentare auderent: & vtriq̧ iā fessi fatigatiq̧ manus prȩberēt: studio se Nicias efficere conabatur: vt ambo in amicitiā pacēq̧ coeuntes: nō modo sibiipsi, sed vniuersæ græciæ aliquādo malorū finē imponerent:pacēq̧ ēt posteris sȩculis duraturā firmarēt. Atq̧ ad hoc statim seniores ac locupletes oēs, vniuersam p̄terea agricolarū turbā paratissimā habuit : reliquos vero siqui duriores inueniebātur:priuatim Nicias admonens:ac reip. cōditiones & statū edocens, tardiores ad belli cupiditatē efficiebat. Iāq̧ Atheniēsiū animos ad pacē propēsiores intuitus, Spartiatas vt optime de pace sperarent, iugiter hortabatur: nec illi verbis ac pollicitatiōibus diffidebāt quū ob prȩclarissimas quæ in eo viro virtutes eminebāt:tum q̧ eos qui in Pylo capti fuerant, summo studio & humanitate iam inde ab initio complexus, captiuitatis infortuniū sua cura & diligētia toleratu facilius illis reddiderat. Igitur inducias annuas primo inter se pepigere : quo tempore conuiuia & potationes inuicem permisti celebrantes, quietis & otii in dies cupidiores fiebant. ac talia quidem carmina passim decantari audiebantur : Iaceas vtinam hasta mea quādiutissime; atq̧ aranearum telis operiare. Tum illud in ore frequenter habebant: Eos qui in pace somnum capiunt, non tubarum strepitus, sed gallorum excitat cantus. At talia quȩdam dicentes somno

Imperator creat Cleō Spartiatas captiuos Athenas duxit.

Georgia comœdia Aristoph.

Cleon orādi grauitatē subuertit

Alcibiades

Cleon. Brasidas.

Induciȩ annuæ inter Spartiatas & Athenienses.

plausu & hilaritate ab omnibus excipiebantur. Contra vero si quos talia dicẽtes audissent: q̃ hi de-
mum bello clarissimi euadunt: quibus q̃ diuturna belli gerendi praebetur occasio: grauiter obiurga
bant. Itaq; tacito inter se consensu, pacem firmasse videbantur: iamq; finem malis impositum esse
Nicias a victoria nomẽ sortit⁹. praedicabant: & magnum apud omnes Niciae nomen habebatur: q̃ vir esset Diis amicissimus: nec
sine Deorum numine a re omnium praeclarissima, victoria scilicet, propter insignẽ religionẽ ac pie
tatem, sortitus nomen putabatur. nam graece νικη victoria nuncupatur. Atq; omniũ idem consen
Pax Niciae pprium putabatur. sus erat: vt Niciae pacem, Periclis bellum proprium opus esse arbitrarentur: quũ hic minimis persę
pe de causis in maxima bella & calamitates Graeciam cõiecisse visus sit: ille vero grauissimas etiam
iniurias suos ciues obliuisci persuadens, amicitiã cum hostibus conciliauerit. Propterea tunc suo
Bellũ Periclis ppriũ putabatur. opere ac labore perfectã pacem ex authoris nomine Niceam appellabant. Quum iam igitur de pa
cis conditionibus inter vtrosq; populus conuenisset: atq; captiuos homines agrosq; & ciuitates in
uicẽ captas vtriq; reddendas statuissent: sorte discerni placuit: quinam priores in reddendo esse de-
Nicea pax. berent. Tunc Nicias clanculũ pecuniis exhibitis, eos q̃ ducendis sortibus praeerant, corrupit. Itaq;
priores reddere Lacedaemonii compulsi sunt: vt in suis historiis retulit Theophrastus. Interea Co-
rinthii atq; Boeotii non aequis animis quae ab Atheniẽsibus gesta erãt ferentes, bellum excitare co
nabantur. Idcirco Nicias Lacedaemonios atq; Athenienses hortatus est: vt nuper ab eis institutae
pacis, foederis quoq; vinculum & firmamentum superadderent: seseq; firmiores aduersus hostium
insultus redderent. Vtriq; igitur eis monitis & hortationibus obtemperantes, foedus inter se iun-
xere. Haec Alcibiadi nequaq̃ placebant: alioqui otii pacisq; inimico: & tunc vehemẽter Lacedaemo
niis infenso: quos omni in cultu ac beniuolentia Niciam cõplecti, se vero negligere atq; contẽnere
animaduertebat. Palã igitur paci obsistere primo ausus nihil profecit: inde quũ Athenienses Lace-
daemoniis subiratos aĩaduertisset: & se graui iniuria affectos querentes, q̃ soli cum Boeotijs foedus
Panclus vrbs. inissent: tum ẽt q̃ Panclum atq; Amphipolim vrbes ex pacis conditionibus debitas non reddidis
sent: praeclarã nactus occasionẽ causas q̃ maxime poterat exaggerare nitebatur: & grauissimis ver-
Amplipolis vrbs. bis in Lacedaemonios populum irritabat. Tãdem legatos Argiuorũ accersens, vt foedus cũ Athe-
niensibus facerent persuasit. Quae quũ Lacedaemoniis cõperta essent: legatos cum summa omniũ
potestate Athenas miserũt: qui statim senatum adeuntes omnia se quae illis placuissẽt, facturos pol
liciti sunt. Veritus igitur Alcibiades ne populi fauorem pollicitationibus eiusmodi sibi concilia-
Alcibiadis astutia. rent: legatos arte quadã huiusmodi fefellit. Cuncta enim quaecunq; poscerent sese facturum spopõ
dit: si modo iureiurando praestito pollicerẽtur: nunq̃ ad populum palam facturos, se cum libera po
testate missos venisse. Inde persuasos his verbis legatos in concionem deduxit. Atq; vt primũ in to
tius populi conspectum venere: maxima voce, vt ab omnibus audiretur, interrogauit: an omnium
quae agi oporteret liberam potestatẽ habentes venissent: Id illi quum apertissime negassent: ad se-
natum conuersus Alcibiades, eiusq; fidem obtestatus, hortabatur legatos a se q̃primũ dimitterẽt:
neq; eorum verbis posthac fidem aut auditum praeberent: quos tam aperte mentitos audierint: si
Spartiatarum legati elusi. biq; ipsis contraria dictitantes. nam antea liberam se potestatem habere vulgauerant. Perculsis au-
tem stupore atq; admiratione legatis, quũ eos Nicias excusare minime posset: sed ipse quoq; moero
re perstaret attonitus: populus quãprimum aduocãdos Argiuos & foedus cum eis firmandum cẽ-
sebat: idq; summo consensu decreturi subito fuerant: nisi ea de re consultantibus ingens superue-
nisset terraemotus: qui quasi auxilio Niciae a Diis missus: concionę diremit. Postridie quum popu-
lus frequens in concionẽ venisset: summa contentione Nicias vix efficere: vt ab eo q̃d de conuo-
candis Argiuis praedicabant, desisterent: sibiq; interim pficiscẽdi Lacedaemonẽ facerent potestatẽ:
quũ se omnia quae opus essent curaturum pollice retur. Veniens igitur Lacedaemonẽ Nicias, honori
Nicias Lacedaemonẽ missus re infecta rediit. fice admodum ac perbenigne susceptus est: q̃ eum virum alioqui optimum, tũ suis partibus prae-
cipue fauentẽ accepissent. Attamen quũ hi qui Boeotiorum partibus magis inhaerebant, in reipu.
administratione praeualerent: nihil eorum quę petebat cõsequutus; infecto negotio Athenas rediit:
vbi summa cum ignominia & maledictis plurimis acceptus est. Ipse vero Atheniensium iracun-
diã & dolorem formidabat: q̃ suis praecipue cohortationibus impulsi, viros q̃ apud Pylũ capti fue-
rant, Lacedaemoniis reddidissent: quos Lacedaemoniorum omniũ nobilitate, opibus, affinitate, prae-
stãtissimos fuisse constabat. Nihil tamen grauius in ipsum Athenienses consuluere: praeterq̃ q̃ Mã
Ethenses. tineos & Ethenses Lacedaemoniorum rebelles vna cum Argiuis in foedus asciuerũt: ac Pylum prae-
datores miserunt: qui Laconicam circa regionem vastarent. ex quo bellum subito insequutum est.
Quũ coepta inter Alcibiadem Niciamq; seditio validior in dies fieret: Ostracismi faciendi dies ap-
Ostracism⁹ quid sit. propinquabat. Hoc tanq̃ purgãdę ciuitati medicamento ad cõstitutũ tempus vti populus cõsue-
uerat: atq; illũ qui supra reliquos ciues vel gloria, vel diuitiis, vel potẽtia excelleret, ita vt suspectus
in ciuitate haberetur, in decennium extra ciuitatẽ relegabat. Magnus igitur vtrũq; timor inuaserat:
quasi haud dubie in eorum alterum Ostracismi sors casura esset. Nãq; Alcibiadis vitam fastidiebant
omnes: atq; horrebant audaciam: vt planius in his quę de suis moribus tractãt, perscripsimus. Ni
ciam vero quum diuitiarum magnitudo suspectum faciebat: tum eius in omni vita quaesita solitu

do:& morum insolentia,nihil humanitatis ac comitatis habens, ab animis populi reddebat alienum. Quũq; sæpius vulgi cupiditatibus aduersatus quis inuitos salutaria quædam facere cõpulisset:grauior tñ & asperior toleratu videbatur:atq; (vt oĩa paucis complectar) iunioribus erat & belli cupidis contra pacis amatores & seniores omne certamen:quũ vtriq; aduersus eum quem oderant Ostracum vertere conarẽtur. Verũ illud per id tpis euenit:qđ vulgari etiam prouerbio dici solet: vt in seditione discordiaq; ciuili plærũq; sordidissimis etiam viris honoribus potiri contingat. Populus enim oĩs bifariam diuisus,ad publicos honores aditum scelestissimis atq; impudentissimis viris patefecit:inter quos præcipuus Hyperbolus erat:vir non ex potẽtia sortitus audaciam: sed ob impudentissimã audaciam factus potens:quiq; propter eam quã in rep.gloriam nactus est, ciuitatẽ vniuersam ignominia affecerit. Hic igitur per id tpis ab omni se procul Ostraci suspitione abesse putans,quippe qui grauissimo quoq; supplicii atq; ignominiæ genere dignior eẽt: sperabat quum illorum alter e ciuitate pulsus foret:ei qui reliquus superfuisset aduersarium sese,& factionis principem constituere.summa enim voluptate seditionem fouebat:atq; aduersus vtrũq; tacite populum concitabat. Igitur Niciæ atq; Alcibiadis familiares huius hominis peruersitatem conspicati,& per clandestina colloquia multa super hac re cõmunicantes,finem seditionibus imponere statuerunt. Itaq; cõmuni consensu effecere:vt illorũ neuter:sed q medius iter vtrosq; surrexerat Hyperbolus vrbe pelleref. Ea res primo voluptatẽ risumq; populo præbuit:quẽ tamẽ haud ita multo post in indignationem cõuertit:qđ eius supplicii dignitatem imminuisse videretur in virum sordidissimũ abutens. Inesse enim huic supplicio authoritatis aliquid arbitrabãtur:& Thucydidi quidem aut Aristidi,atq; horum similibus,Ostracismum pro supplicio rectissime dari:tam sordido autem tãq; scelesto homini,honoris potius & arrogantiæ aliquid afferre:si non flagitiis ac sceleribus suis meritas pœnas patiatur:sed ea tãtum veluti castigatione notetur:qua optimi etiam viri interdũ affici consueuerunt. Et hoc poeta quidam comicus cõprehendit inquiẽs: Quidnam hic operatus est, vt viris primatibus digna pateretur:se autẽ ac flagitiis suis indigna? neq; enim virorum talium causa Ostracismus inuentus est. Atq; in hoc viro finis per Ostracismum puniendi queq̃ factus est. Nemo est enim post ipsum tali pœna dãnatus:quũ Hipparchus Colargeus tyrãni cognatus primus hoc supplicii genere dãnatus fuisset. Atq; fortunę ludum iudicatu sane difficillimum hac in re animaduertere merito quis potest. Si enim cum Alcibiade concertans Nicias,Ostracismi subiisset periculum:aut aduersario superato magna cum laude & gloria domi futurus erat:aut anteq̃ in aduersos imminẽtis fortunæ casus incideret,optimi imperatoris existimatione retenta,ex vrbe discessisset. Neq; vero me latet aliter Theophrastum his de rebus scripsisse:& nõ Nicia,sed Phæace aduersus Alcibiadem certante,Hyperbolum relegatũ fuisse. Verum plurimi historicorũ atq; iidem probatissimi,sic vt a nobis expositum est,tradidere. Quum Egestẽsium & Leontinorũ legati Athenas venissent:hortantes vt exercitus in Siciliam ad eius dominium capessendum mitteretur: contra nitens summa cõtentione Nicias ab Alcibiade superatus est. Ille enim quũ populus vocaretur:omnium animos ingenti spe cõpleuerat:& quasi labe quadã & cõtagione infecerat,ad bellũ capessendũ vt iam in palæstris & circulis confidentes seniores,nihil aliud q̃ Siciliæ formã atq; situm & circunstantis maris naturam,portus præterea & locorum quæ ad Libyam vergunt dispositionem in ore haberent. neq; enim tã victoriæ premium Siciliam futurã existimabant:q̃ ad vlteriora procedendi facultatem præstaturam esse:daturãq; aditum:vnde Carthaginensibus bellum commodius inferre possent:quibus superatis,totius maris qđ intra colũnas herculeas continetur , facile se potituros sperabant. Quũ igitur ad bellum suscipiendum omniũ animi propensi essent: Nicias eorũ studiis aduersari conatus:paucos admodũ atq; inualidos sententiæ suæ fautores inuenit. Qui enim diuitiis & opibus poterant,q̃q̃ pacem & otium affectarent:palam tamen id profiteri non audebãt: popularis infamiæ rumorem veretes:ne priuati cõmodi rationem publicæ gloriæ anteferre,magisq; impensę vitandę causa,q̃ pro republicę vtilitate talia consulere viderẽtur. Nicias vero quis omniũ auxilio destitutus, nunq̃ e sententia dimoueri potuit. Sed quum iam bellum Athenienses decreuissent:seq; cum Lamacho & Alcibiade eius belli duces declarassent: rursus aduocata concione assurgẽs,maximaq; voce populum obtestatus,bellum dissuadere conatus est. Postremo grauioribus verbis Alcibiadis auaritiã & ambitionẽ accusauit:q; priuati honoris & lucri cupiditate ipsus,tam difficili tãq; arduo bello ciuitatẽ implicare nõ dubitaret. Traditur omnes ferme sacerdotes publicos atq; aruspices huic expeditioni aduersatos esse:& dira omnia portendi nunciasse. Verum Alcibiades quũ domi priuatos haberet vates,ex vetustissimus illos aiebat monumentis cõperisse:magnam Atheniensibus gloriã e Siciliæ rebus portẽdi. quidã ẽt ab Ammonis oraculo venientes responsum acceptum ferebant:haud ita multo post fore:vt Syracusani omnes in Atheniensium potestate deuenirent. qui vero aduersa prodigia comperissent , metu perterriti proferre illa non audebant. Attamen quæ palam in omnium oculis aduersabantur, occultari aut dissimulari minime poterãt: qualis Mercurii signorum deuastatio fuit:quæ omnia vna atq; eadem nocte mẽbris pluribus mutilata fuisse constat:præter vnum, quod Andochidis appellabatur monumentũ

Hypbolus.

Hipparch9 Colargeus prim9 ostracismo dãnatus est.

Phæax.

Nicias. Lamachus. Alcibiades

Portenta q̃ expeditione Atheniensium in Siciliam p̃cesserunt.

Mercurii signa deuastata.

Andochidis signum Mercurii. quidē Ægeideos tribus: ve᷑ quia iuxta Andochidis domū positum esset, eiusmodi nomē sortitum est. Nec illud sane queq̄ latere potuit: q᷑ apud duodecim Deorum templū vir quidā repente in medium altare prosiliēs, quum illud semel circūlustrasset, saxo grauiter sibimet pudibunda lacerauit. In Delphis autē Palladis aureum simulacrū ęneę palmę superpositum stabat: qđ Athenieses pro re bene ac feliciter aduersus Medos gesta constituerant. Hoc diebus plurimis corui rostro vnguibusq̄ petentes quodāmodo lacerare conabantur: ac palmę fructus, qui ex auro fabricati erant, partim vorantes absumpsere: partim vi cōuulsos deiecerunt. Verum hęc a Delphicis hominibus Syracusanorum gratia impulsis, Athenieses simulata fuisse criminabantur. Quū q̄ eos oraculum iussisset sacerdotem Palladis qui Clazomenis erat, ducere: cui nomē erat Hesychias: qđ latine quies interpretatur: illi confestim Clazomenis sacerdotē accersierunt: non satis vt videtur Dei percepta sententia iubentis ciuitatem pręsentium rerum statu contentā, quietē agere. Melon igitur quidā astrologię peritissimus, ac per id tēporis in magistratu constitutus siue artis suę peritia, siue eorum quę supra retuli portentorum signis admonitus, siue humana prudentia fretus, vt militię vacationē impetraret, furere se simulauit: ac propiam domū incendit. Quidā vero furorem simulasse negant: sed quum domū consulto incendisset, tum prodiisse in concionē: multaq̄ de domus iactura conquestum petiisse: vt filio cui propriis sumptibus instructa triremi in Siciliam proficiscendū erat, militiam remitterent. Socrati etiam qui sapiens per id temporis habebatur. Dęmonium cuius plurimū familiaritate vtebatur atq̄ colloquio, prędixisse ferunt: expeditionē illam reip. perniciosam futurā: idq̄ Socratē ad amicos detulisse: indeq̄ ad plurimos eiuscemodi emanasse sermones. Illud pręterea nō mediocriter plęrosq̄ turbauit: q̄ per eos dies qbus e portu classis nauigauit, mulieres Athenienses forte Adoni sacra celebrabant: atq̄ idcirco multis in partibus ciuitatis cadauerum simulacra, & sepulcrorum imagines positę erant: circa quę plāgentium mulie᷑ greges versabātur. Multos igitur hoc omine turbatos dixisse constat: vereri se ne tātarum virium tā pręclarissimus apparatus breui sordesceret: citoq̄ splendorē omnē & robur amitteret. Sed hęc hactenus. Nunc ad Niciā reuertamur: quę q̄ talibus cœptis obsistere sit ausus: neq̄ inani spe tumefactus, neq̄ imperandi periculo deterritus fuerit: nec rursus potentię magnitudine insolens redditus: optimi ac moderati viri officio functum eatenus fuisse constat. Sed postq̄ neq̄ populum a belli studio auertere: neq̄ imperādi laborem effugere se posse conspiciebat: quū de vtroq̄ summa contentione laborasset: sibiq̄ populus reluctāti & inuito magistratus gerendi onus imposuisset: non vltra cunctari aut temi fisse quippiā agere oportuit: verum summo studio ac diligentia quę ad profectionē opus essent expedire: nec tanq̄ delitiosum puerum, relicta post se litora e naui prospicientē, collachrymare: multa q̄ suis monitis nō paruissent Athenienses continuo deplorantē, collegarum simul ac militum animos reddere lāguidiores. Non mediocriter pręterea & suę glorię & ciuitatis interfuisset: si q̄pri mū Siciliam attigerat, oēm belli impetum in hostes effundens, fortunā ipsam bene agendo superare tentasset. qđ secus omnino ab eo gestum est. Quum enim Lamachus recto cursu petere Syracusas, & q̄proxime ciuitati bellū admouere suaderet: Alcibiades vero sollicitatis primo finitimis vrbibus, & ad deditionē quascūq̄ possent cōpulsis, tum demū Syracusas aggredi oportere censeret: Nicias ab vtroq̄ dissentiens, Siciliam nauibus lustrari cēsebat: ac postq̄ hostibus armorum ac triremium apparatum ostendissent, Athenas redire optimū putabat: quum Egestensibus quasi degustationem quādam suarum virium prębuissent. His ille consiliis passim vulgatis, vehemēter animorum ardorem extinxit: & militum obtudit audaciam. Nec sane multopost, quū Athenieses Alcibiadem ad iudicium reuocassent: nomine quidem cum vno tm̄ collega, re vera autem solus imperator relictus sedens ac circūnauigans plurimū q̄ in consultando temporis absumens, non antea destitit tergiuersari: q̄ suo᷑ animos desidia ac desperatione torpescere, hostium vero excitari audaciam, & quē ex primo aduētu cōceperant timorē, deponere coegit. Neq̄ enim mediocriter perculsi fuerant Syracusani: quū adhuc apud classem Alcibiade existente, sexaginta naues vrbem circūsistere conspexerunt: quas in ipsis portus faucibus in ordinē structas firmauerant: atq̄ ex his decē portū explorandi causa intrare iusserunt. His etiam mandatum: vt Syracusanis per pręconē bellum indicerent: si diutius Leontinos domo prohiberent: nec in proprias sedes remeare paterētur. Ab his nauis vna Syracusanorum capta: quę a templo Iouis olympii, qđ satis lōgo spatio Syracusis aberat: veniens tabulas ferebat: in quibus ciuium omniū Syracusano᷑ quicūq̄ arma ferre possent, nomina inscripta erant. has iāpridem compositas & in Iouis templo recōditas tabulas ad se tunc Syracusani mitti iusserunt: vt eo᷑ qui ad vrbis custodiā haberentur idonei, numerum exquirere, ac recēsere possent. Igitur eiusmodi tabulę ad Atheniensium imperatores delatę, atq̄ inter milites passim vulgatę, maiorem in modum vatum atq̄ aruspicum mentes turbauere: q̄ ex hoc iam oraculum fide permiitum arbitrabantur: quod Atheniensibus pręnuntiarat: fore vt aliquanto Syracusanorum omnium Athenienses potirentur. Non tamen ad hoc intēdisse videtur oraculū: sed eius tēporis habuisse rationem: quo Atheniensis Calippus Dione interfecto, Syracusarum imperium occupauit. Interea quum Alcibiades (vt antea retuli) ab Atheniensibus reuocatus ab exercitu dis

Margin notes: Templū duodecim deorum. — Hesychias sacerdos. — Melō astrologus. — Socratis diuinatio. — Adonis sacra. — Lamachus — Syracusanis Athenienses bellū inferunt. — Tabulę iter cepte i quibus noia ciuiū Syracusano᷑ cōtinebantur. — Calippus.

cessisset: summã rerum omnium potestatẽ penes Niciã remansisse constabat. Lamachus enim etsi
aliquanto iustitia atq; animi fortitudine pręstaret, in bello tñ supra ẽt q̃ satis cautus, nec se fortu/
næ casibus facile credens habebatur: paupertate vero eousq; insignis: vt quoties illum Athenien/
sis populus imperatorem crearet, aliquãtulũ pecuniæ ad pallium & crepidas cõparandas decerni — Lamachi
opus esset. Nicias autem quum propter diuitiarũ magnitudinẽ, tum ob egregiam rerum a se gesta/ — pauptas.
rum gloriã, maximę apud exercitũ authoritatis habebatur. Idcirco Sophoclem poetã dixisse ferũt:
quũ in concione apud exercitum tanq̃ ætate maior a Nicia sententiam primo loco dicere Lama/
chus iuberetur: Ego inquit omniũ qui hic adsunt senatorũ vetustissimũ me esse ꝓfiteor: te vero lon
ge antiquissimũ censeo. Tunc igitur Lamachum non imperii socium, sed veluti eius imperio sub/
ditum nactus, segniter cunctãterq; bellũ protrahẽs, & quam procul ab hostibus Siciliam nauibus — Hybla.
circũuectus, illorum animos auxit & audaciam. Inde ad Hyblen paruum sane oppidum exercitu
admoto, armis illud expugnare non valuit: sed vocatos ad colloquium oppidanos, vt sese dede/
rent exhortando perfecit: ex quo non minus apud suos milites, q̃ apud hostes contemptui habi/ — Catina Ni/
tus est. Post hæc exercitũ Catinã ducẽs, quũ illi sese sponte dedidissent, nihil memoratu dignũ ges/ — cię se dedit.
sit: nisi ꝙ Hyccarensem agrũ a barbaris tũ possessum populatus est. Vnde & Laidem famosissimã — Hyccarẽsis
postea meretricẽ, tunc vero paruulã admodum puellã inter alios captiuos abductam, & in Pelopõ — ager.
nesum deuectã fuisse tradunt. Quum iã maior ęstatis pars transiisset: & fama in dies increbresceret: — Lais quæ
Syracusanos animis & viribus auctos cõtra Athenienses vltro venturos esse: iamq; castris obequi — postea me
tantes hostium milites sciscitarentur: vtrum apud Catinenses mãsuri, an domũ reducturi Leonti — retrix famo
nos in Siciliam venissent: vix tãdẽ cõpelli Nicias potuit, vt Syracusis classem admoueret. Itaq; vt — sissima.
adueniẽs castra metari sine hostili impedimẽto posset: & illorũ vires (siqua daretur occasio) perfrin/
geret: virũ quendã transfugæ specie Catina misit: qui Syracusanos moneret: si hostiũ castra defen/
soribus vacua inuadere, atq; omnibus eorũ armis & ĩpedimentis potiri vellent, constituta die Ca
tinã properarent. Fore enim vt quum plurimũ Athenienses in vrbe versentur, Syracusanorũ amici
eorũ aduẽtu cognito, portas vrbis clausas occupent: & naualibus ignẽ iniiciant. ita ancipiti peri/
culo distractos Athenienses neutram in partem sufficiẽter laturos auxiliũ: atq; ad hoe multos pe/ — Nicię faci
ragendum cõparasse: nec aliud quicq̃ pręter eorũ aduentũ expectari. Hoc omniũ quæ in Sicilia Ni/ — nus insigne
cias gesserit pręclarissimũ extitit facinus. Nã quũ Syracusanos oĩbus copiis Catinã petentes, & vr — ad Syracu
bẽ defensoribus vacuã accepisset, classe Syracusas ꝓficisci, & portũ obsidere iussa, ipse terrestri iti/ — sas capien
nere Syracusas ducens: oẽm circa regionẽ occupauit: nulloq; aduersante ponendis castris eum lo — das.
cum delegit: qui ab hostili insultu tutissimus esset: atq; vnde facillima in hostes esset eruptio futu/
ra. His peractis quum iam Syracusani domũ instructis ordinibus remearent: ipse quoq; copias in
aciem eduxit: ac pugna ingenti pro ciuitate cõmissa, victoriam haud dubie reportauit, paucos tñ
ex hostibus interfecit. equites enim sese victoribus obiiciẽtes, insectationem prohibuere. Post hęc — Hermocra
quum flumini superimpositos pontes rescindi Nicias iussisset: Hermocrates in Syracusanorum — tes.
cõcione de pręsentiũ rerũ statu disserens: non diffidere suis rebus, Syracusanos hortabatur: perridi/
culũ esse dicens: si in castris tunc existens Nicia ꝑ̃ ṫporibus deiectis pugnãdi videatur occasionẽ effuge
re velle: quũ Athenis vsq; Syracusas pugnãdi tm̃ cã nauigarit. Atq; permagnũ sane aduersi pręlii
casus terrorẽ Syracusanis incusserat. Ideoq; quũ antea quindecim viros bello administrãdo pręfe/
cissent: tres insuper adiiciendos cẽsuerunt: eisq; liberã oĩum potestatẽ populus tribuit: quũ eos pri/
us iureiurando adegisset: se q̃primũ belli finis adesset, magistratũ depositeuros. Dum hæc Syracusis
agebantur, Athenienses milites Iouis olympii phanum maximis opibus (vt fama ferebatur) insi
gne, summa contentione diripere affectabãt. Id Nicias alias ex aliis causas nectens, quoad posset
in longum protrahere: ac prohibere nitebatur: maxime veritus: ne quum aurum atq; argentũ: qđ
illic esse plurimũ ferebatur: milites diripuissent: minimũ quid in publicã redigeretur vtilitatẽ: oĩs ve
ro perpetrati sceleris ad se redundaret infamia. qđ ab eo rectissime prouisum esse dubitare nemo po
test. Post hæc victoria quam præclarissimã habuerat vti nesciens, non multos dies circa Syracusas
moratus in Naxum ad hybernãdũ cõcessit: maximos reip. sumptus: vtilitatem vero perexiguã affe
rens. Aliud enim nihil effecerat omnino: q̃ ꝙ deficiẽtes ad se ciuitates aliquod in fidem susceperat. — Castra
Igitur elati animis Syracusani omnem quæ Catinæ adiacet regionem populati: castra etiã Athe/ — Athenien
niensium quæ non procul ab vrbe posita erant: incendere. Horum malorum culpam omnes in — siũ incensa.
Niciam referebant: qui periculorum rationibus subducendis occupatus: quũ etiã minima quęq;
caueret: rerum gerendarũ gubernatricẽ temporis occasionem pręterfluere sinebat. Nam in ipso rei
peragendæ cursu nemo illum iure potuit vnq̃ reprehendere. Fuit enim in agendo accuratus ac di
ligens: sed cui maxima deesset audacia. Igitur quum ex hybernis Syracusis admouere statuisset:
tanta celeritate naues deduxit atq; compleuit: vt quum epistolas de discessu suo perscriptas depre/
hendisset: famam ipsam aduentu suo superauerit. Itaq; auxiliares hostium copias improuiso ag/
gressus in fugam vertit: ac trecentos ex eis milites cepit: & equitatum rebus omnibus egregie in/
structum: ita vt pene insuperabilis videretur: perfregit: atq; inutilem in posterum reddidit: par/

Nicias tre/centos mili/tes cepit ex auxiliarib⁹ Syracusa/notum. Syracusæ vrbs.

uoq tẽpore Syracusas muro circũsepsit. Quæ res præcipue Syracusanorum aĩos debilitauit: suos
vero milites alacritate atq audacia cõpleuit. Est enim Syracusarum vrbs Athenis non fere minor:
ad claudendum vero longe difficilior: quũ propter cãporum inæquabilitatẽ, tum propter adiacen
tium paludũ frequẽtiam & maris propinquitatẽ. Nec vero ad extremam consummationem tam
præclarum opus deduci potuit: sed paulum in medio spatii relictũ est: quũ & alioqui Nicias ei rei
non multũ impertiri diligentię consueuisset: & tunc morbo quẽ Phrenitin appellant correptus,
imperatoris munus exequi non valeret: atq opus imperfectum relinquere cogeretur. Admirari sa
tis hoc loco non possum imperatoris diligentiam: & erga milites amorem pręcipuum: & militum
erga imperatorẽ obseruantiam in omni tpe præstitam: quo apud Syracusas prospero euentu bel-
lum gessere. Quorum splẽdore captus Euripides, postq̃ omnes victi superatiq cecidere, tale in ip-
sos edidit epigrãma: Hi viri de Syracusis octies victoriam reportarunt: donec vtrisq Dii æqua for-
te propitii fuere. At vero non octies tantũ, sed longe pluries ab Atheniensibus fuisse superatos Sy
racusios, siqs recte consideret, iudicabit: anteq̃ illis vel fortunæ sæuior potestas, vel Deorum numi
na aduersarẽtur. Quũ Athenienses vehementius animis & audacia creuissent: Nicias q̃uis aduer-
sa valetudine oppressus, attamen quęcunq posset in exercitu munia obibat: atq omnibus rebus
supra vires, etiam præsto aderat. Qđ siquãdo morbus ingrauescens acrius torqueret: intra muni-
tiones cum paucis admodũ seruis ac familiaribus se continebat. Lamachus autẽ exercitus curam
gerens assidua quidem, sed tñ leuia cum Syracusanis prælia faciebat: qui & ipsi murũ alterũ aliquã-
to spatio ab vrbis mœnibus distantem & Atheniensium muro oppositũ studiosissime extruebãt:
vnde Atheniensium opus impedirẽt: ac se ꝓhiberent circũuallari. Quũq superiores prælio Athe
nienses fugientes Syracusanos effusius prosequerentur: in integrum & tunc aduenientẽ equitatũ
incidere. Ducebat hunc prętor Gallicrates: vir & animo & bellicæ virtutis gloria præstantissimus:

Pugna iter Callicratẽ ꝑtorẽ & La/machũ qui se mutuis vulneribus interfecere.

qui quum forte agmen præcederet, Lamachum ad singulare certamen prouocauit. Igitur ei con-
gressus Lamachus grauissimo vulnere saucius nihilo leuius hosti quum inflixisset vulnus, mutuis
vulneribus ambo cecidere. Eius corpore & armis potiri Syracusani, effuso cursu Atheniensiũ mu-
ros & castra petebant: vbi Nicias pene solus absq copiis & auxiliis infirmo etiam corpore versaba
tur. Hic vrgentis impetus necessitate excitatus, & imminentis periculi magnitudinem animaduer
tens, familiares ac seruos omnes qui secum aderant, iussit quicquid lignorum ante muros machi-
narũ parandarũ causa conuectũ fuerat, atq ipsas etiã iam fabricatas machinas in aceruũ cõiectas
incendere. Atq eo consilio irruentium Syracusanorũ impetũ cohibuit: sibiq ac muris tum ẽt rebus
omnibus atq impedimentis Atheniẽsiũ salutẽ attulit. Nã quũ flãmã excitatã cõspexissent Syracu-
sani: subito retrouersi discessere. Interea Nicias solus relictus imperator, ingenti spe atq animo ge
rendũ bellum suscepit. Nã & vrbes multæ Syracusanorũ ad eũ defecerant: & vndiq nauigia ad exer
citum venientia frumẽtũ & omnifariã generis cõmeatus abunde suppeditabant. Prosperis enim re

Prosperis i rebus mul/ti sunt fau/tores. Gylippus.

bus permulti reperiuntur fautores. Et iã Syracusani sese vlterius posse tutari diffidentes, quibus cõ
ditionibus pacem a Nicia petituri essent: consultabant. Dũ hæc in Sicilia agerẽtur: Gylippus a La-
cedæmoniis missus auxilio Syracusas nauigabat: atq in itinere circũuallatã muris vrbem & fusos
prælio Syracusanos maximis vrgeri difficultatibus accepit. Itaq quũ vniuersæ Sicilię iam potiri
Athenienses arbitraretur: eo tñ consilio reliquũ iter peragere constituit: vt saltẽ Italas vrbes Sici-
liæ finitimas ab Atheniensibus tutaretur: q̃q̃ hoc ipsum perdifficile futurũ existimaret. Magna enĩ
apud oẽs fama increbruerat: Athenienses omniũ circa regionũ imperio facile potituros: ꝙ exerci-
tum optimũ haberẽt: & ducem quum felicitate, tum rei militaris peritia & prudẽtia insuperabilem.
At vero Nicias præsentiũ rerum successibus supra mores supraq naturam factus audacior, nullã
aduenïẽtis Gylippi rationẽ ducebat. Augebãt autem animos eius clandestina ꝑ occultos interpre
tes cũ Syracusanis ciuibus habita colloqa: qui etiam frequentius in dies nuntios submittẽtes, cer
tis conditionibus vrbem se dedituros pollicebantur. His igitur pollicitationibus fidens Nicias,
neq munire custodiis aditus, neq Gylippo venienti ꝑsidia opponere curauit: sed quũ illũ penit⁹
negligeret: & nullius momenti ducendum arbitraretur: Gylippus non sentientibus ferme hosti-
bus, Siculũ fretum præteruectus est: & q̃procul Syracusis copiis expositis, quacunq poterat ratio-
ne milites vndiq cogere, exercitũ augere summo studio laborabat. Horũ oĩum inscii Syracusani,
qppe qui nihil eiusmodi expectarẽt, populum ad concionem vocauerant: vt de quibus conditio-
nibus pax a Nicia esset petẽda, referrẽt: ac primũ omniũ legatos ad petendas inducias repente mit

Gongil⁹ co/rinthius.

tẽdos censebant: anteq̃ penitus ab Atheniensibus circũuallarentur. parum enim perficiendo ope
ri deerat: idq breui ad exitũ deduci posse videbatur: quum iam omnis ad extruendum materia præ
parata atq in vnũ coacta esset. Dũ hæc Syracusis agerẽtur: Gõgilus corinthius a Gylippo missus
cum vna tñ triremi nauigans Syracusis appulit. Ad eũ magna repente frequentia concursum est:
quũq aduentus sui causam sciscitarentur: se a Gylippo missum aiebat: vt doceret eũ breui cũ maxi
mis copiis affuturũ auxilio. Id q̃q̃ lætis animis omnes audissent: non tamen verbis eius fidei satis ad
hibuere: quoad nuntius alter superuenit a Gylippo mandata ferens: vt venienti sibi obuiam Sy-

racusani

racusani procederet. Eo nũtio cũcti alacriores aĩs facti, cõfestim arma sumpsere. iãq instructũ agmẽ, & ad pugnãdum (si sors tulisset) expeditũ ducẽs Gylippus aderat. Aduenienti sese cum oĩ exercitu Nicias opposuit. Quũq instructæ vtrinq starent acies: Gylippus in Atheniẽsiũ conspectũ depositis armis ꝓgressus, ꝑ præconem edixit: abeundi licentiã sese Atheniẽsibus præstare: si relicta Sicilia, atq oĩbus inde præsidiis deductis, discedere velint. Quibus verbis ne respõdere quidẽ Nicias dignatus est. Milites vero illorum audaciam deridẽtes sciscitabantur: in vnius ne iam attritæ chlamydis & laconici baculi aduẽtu spei tantũ ac fiduciæ Syracusani posuissent: vt repẽte Athenienses contẽnerẽt: quos paulo ante meminisse possent longe validiores, ac melius comatos e Lacedæmone viros trecẽtos captiuos & vinculis habitos vltro Lacedæmoniis reddidisse. Timæus etiam in suis historiis refert: nõ multi ab Syracusanis primo aduentu Gylippum existimatũ: paulatim inde procedẽte tp̃e, lucri cupiditatẽ, & modicitatẽ animi, summãq in rebus minimis curiositatẽ aduertẽtes, contẽptui etiã habuere: multaq in vestem quã sordidam & semilacerã gestabat, & cõmarũ prolixitatẽ, iocati sunt: atq ad primũ eius cõspectum hoĩes plurimi tãq̃ minores aues noctuæ circunfusi habitus nouitatem & cultus neglectum spectabãt. Timæus autẽ admiratione quadã & reuerentia ꝑculsos spectatum confluxisse testatur: quæ mihi ad verisimilitudinẽ sententia videtur esse ꝓpensior: quum in chlamyde vna & solo baculo ciuitatis laconicæ speciẽ & dignitatem cõtemplarent. Siquidẽ totius perfecti belli gloriam ei vni acceptam Syracusam retulisse, nõ modo Thucydides, verũ & Philistus vir Syracusis oriundus testatur: q eius belli negotiis administrandis nõ otiosus spectator interfuit. Prima tñ pugna res Atheniẽsiũ superior extitit: nam & in fugam vertere Syracusanos: & ex eis aliquot inter quos Gongilum corinthiũ, interfecere. Postridie vero quantum in bello rei militaris peritia valeret, aptissime Gylippus declarauit. Hisdem eñi militibus, & eodem vsus eq̃tatu, atq in eodẽ loco depugnãs, aciei tñ ordine cõmutato, Athenienses ingenti prælio superauit: & fugientes vsq ad castra insequutus est. Inde Syracusanos ad opus quoddam faciẽdum cõuertit: & cemẽto & lapidibus susceptis, quos ad murorũ extructionẽ Atheniẽses cõportauerãt, crebra iuxta illũ, qui ab ipsis Atheniẽsibus cõstructus murus fuerat, ꝓ propugnacula excitauit: cõstructũq murũ pluribus in locis interrupit: atq ita longo tp̃e multoq labore exhaustũ Atheniẽsibus opus inutile reddidit: q æque victis atq victoribus prodesse videretur.

Gongili cædes.

Gylippus Atheniẽses ingẽti ꝑlio superauit.

His successibus elati Syracusani, ne maritimis viribus inferiores essent, classem parare cõstituerũt. Igitur passim dimissos equites hoĩes quoscũq sors obtulisset, capere atq ad naues ducere iusserũt eoq pacto virorum magnũ satis numerũ parauere. Inter hæc Gylippus terrestri itinere exercitũ ducens Syracusanorũ ciuitates obibat: atq vndiq augẽdo exercitui supplemẽta contrahebat: oĩbus prompto ac libẽti aĩo propter eximias eius virtutes obtemperãtibus. Hæc vbi Nicias aĩaduertit: quum subito tãtam permutationẽ rerum factã intueretur: ꝑ literas Atheniẽsium senatũ monuit: vt vel exercitũ alium in Siciliam mitterẽt: vel eũ qui ibidẽ esset, deduci iuberẽt: sibi vero vt militiæ vacationẽ præstarẽt, summis præcibus rogabat. Atq iam pridem nouas in Siciliam mittere Athenienses decreuerãt: sed bene feliciterq ex rebus gestis inuidia in Niciam excitata, quo minus mitterentur, impedimento fuerat. Tunc igitur auxilia propere submittẽda omnes summo consensu arbitrabãtur: atq ita Demosthenẽ q̃primũ transacta hyeme cum magna classe in Siciliam traiicere decreuerunt. Interim vero Eurymedontem in medio etiã hyemis proficisci iusserunt: qui exercitui pecunias deferret: & simul Niciam certiorẽ faceret: senatum Euthydemo & Menãdro, qui tunc in exercitu erãt: imperii iura cum Nicia adæquasse: vt æqua potestate omnes quoad noua summa peruenirent auxilia exercitui præessent. Interea Nicias terra mariq summo studio bellũ gerens, maritima pugna fuerat superatus: q̃uis & hostiles naues aliquot perfregisset: nonnullas etiam demersisset laceratas. Terra vero, quum obsesso Plemytio opem ferre properasset: Gylippi celeritatem præuenire nõ potuit: qui improuiso aggressus oppidum ceperat: multaq simul nauiũ armamenta & pecunias ingentes: quas illic Athenienses quasi tutissimo in loco deposuerant: multosq in expugnatione viros interfecit: plures etiam viuos cepit. Maximũ vero Atheniensibus attulit detrimẽtum conuehendorum cõmeatuum sublata facultas. Nam tenentibus Plemytium Atheniẽsibus, perfacilis erat atq tutissima cõmeatum Athenis deuectio. Contra autẽ quum ab hostibus teneret, maximas præbebat difficultates: quum assidue paratã classem quæ venientes naues exciperet: Syracusani detinerẽt. Hæc omnia quum vehemẽtius Niciæ animum stimularẽt: tum illud grauissime torquebat: q quum se maritima potẽtia superiorẽ agnosceret: non æquo animo ferre poterat: se ab hostibus in eo pugnæ genere fuisse superatum: nec id sibi tam virtute hostiũ, q̃ temeritate suorũ contigisse animaduertebat: qui persequendi cupiditate incensi, derelictis ordinibus cuncta turbauerãt. At vero hostium duces proxima victoria ferociores redditi, egregie instructa classe, & ad pugnandũ parata: singulis diebus in cõspectu aderãt. Verum Nicias non amplius in mari decertandum putabat: extremæ dementiæ esse dictitans: si quum ornatissimã classem quam Demosthenes ducturus esset, paulopost affuturam compertum habeant: tamen cum paucis neq satis firmis nauibus fortunæ sese dubiis casibus credere malint. Euthydemi vero ac Menãdri om-

Eurimedõ

Euthydemus.

Menãdrus.

Plemytiũ.

nium qui horum partibus fauebāt, longe alia mens atq; cupiditas erat. Nam quū se nup in imperio cōstructos animaduerterent: nimia flagrantes ambitione, præclarū aliquid ante Demosthenis aduētum edere cupiebāt: & tacita quadam subierat aduersus Niciæ gloriā æmulatio: quā supgredi, vel æquare saltem, nō mediocriter affectabant. Huic tam immense cupiditati prætextum, ciuitatis gloriā pponebāt: quā pollui immo funditus euerti dictitabāt: si quotidie adnauigantes Syracusanos & studiose pugnam deposcentes formidarēt. His rationibus multitudinis aīos cōcitātes, maritimo prælio dimicare statuerunt. ab Aristone Corinthio gubernatore, q lęuo classis cornu præerat (vt inqt Thucidides) pditi, a Syracusanis superati fuere: plurimo sq in ea pugna milites amiserunt. Hæc de re Nicias maximo animi dolore torquebatur: q & antea quū solus imperium administraret, nō satis prospero euētu rem gessisset: & tunc collegarū errore & cupiditate coactus, nō potuisset in sententia permanere. Interea Demosthenē cum classe iam supra portum delatum cōspiciūt: quæ quum esset appatatu rerum oīum magnificētissime instructa & amicis aspectum præbebat iocundissimū: & summū inimicis terrorē incutiebat. Nauibus enī tribus supra septuaginta, armatorū militū quinq; milia, iaculatorum vero ac sagittariorū funditoribus qbusdā admistis tria ferme milia imposita vehebant. Armis vero ac militaribus signis, præterea nautarū ac tibicinū turba ab eo exornatæ triremes erāt: vt scenici appatatus magnificētiam præ se ferrēt: atq; hostibus maxime formidabiles apparerēt. Igitur exterriti animis Syracusani nullū iam malo rū finem, nullas post hac futuras pacis cōditiones cū Atheniēsibus sperabāt: sed iam extremā fortem atq; vrbis amissionē aīo cōcipiebant. Niciæ vero nō admodū diuturna letitia fuit: quā ex tantarum virium sumpserat incremēto. Nam quū primum Demosthenē cōgressus est, nimiā eius audaciam & festinationē deprehēdit. Iubebat enī ꝗcelerrime aduersus hostes dimicare: & rei totius euētū experiri: atq; ita captis Syracusis domū remeare. Huius audaciā admirat⁹ Nicias, orabat ne qd temere neq; qd mature aggredi ppararet: cūctationē vehemēter hostib⁹ obesse: q neq; sumptus diutius tolerare propter pecuniarū inopiā possent: & a sociis nō multo post desertum iri necesse esset. Itaq; si cunctando bellū protrahatur, maximis circūuentos difficultatibus, cōditiones rursus cōponendæ pacis quęsituros esse sicut & antea factitarāt. Et iam nō pauci inter Syracusanos erāt: qui clādestinis nuntiis admonebant Niciam: vt nullo modo remitteret obsidionē. iam enī ingētibus necessitatibus vrbem laborare: & Gylippū quotidie apud oēs intolerabiliorē fieri. Itaq; si vel paululum augeri cōmeatus penuria cœperit, fore vt nemo difficultates eiusmodi tolerare diutius velit: sed cōditiones pacis qualescūq; accepturos esse. Hæc Nicias partim ambagibus obuoluta & veluti ænigmata pferebat: partim q edēda nō arbitraretur, taciturnus obseruās, timiditatis de se opinionē militibus dabat: qui idem qd antea cōtigisset euēturum rursus improperabant: vt eū ctatione & formidine omne aīorum robur omnēq; vigorē extingueret. Itaq; relicto illo, Demosthenis oēs imperium & sententiam sequebātur. His rebus vix tandē expugnatus Nicias, eorū volūtatibus ad extremū cōcessit. Itaq; Demosthenes noctu exercitū educēs, in hostiū primas stationes impetu facto, plurimos ne sentientes quidē interfecit: eos vero q cōtra pugnare ausi sunt: facile in fugā conuertit. Quū q hactenus res egregie successisset: felicitatis modū seruare nesciens: nō antea cedentes insequi destitit: q̄ ad Bœotiorū stationes peruenrū est. Hi primi hostibus cōcurrere, & prælium tētare ausi sunt: multisq; Atheniēsium interfectis, atq; ingēti clamore sublato, reliquam castrorum partē tumultu ac formidine cōpleuere: quū alii fugā arriperent: alii sesead pugnādum pararēt. Verū hi a fugiētiū turba, quæ maior erat, impediti, nil cōsilio aut ratione gerere poterāt: quum nec hostiū: nec amicorū, nec fugiētium: aut insequētiū discrimē vllū habere possent. Cæca etenim pturbatio metu atq; ignoratione pmista varie singulorū aīos agitabat. Quinetiā ipsius visus erat incerta fides: quū nec admodū profundas tenebras & lumē incertum luna præberet. quippe quæ medio cursu spatio superato, iam ad occasum ppararet: & corporū atq; armorū multitudine repercussa, infirmū debileq; redderet intuitū. Tum vero metus oīa maiora demonstrare solitus, nihil non formidādum esse suadebat: quin ipsos etiā Atheniēses hec ipsa in maximas cōiecerāt difficultates. Forte etiam ita in acie cōstiterant Athenienses: vt eis luna a tergo luceret: itaq; lōgos præ se iaciētes vmbrarū tractus, armorū fulgorē, & numerū suorū ipsimet occultabāt. At contra aduersis clypeorū vmbonibus lunę radii repercussi, & hostiū maiorē videri numerū, & armorū claritatem lucidiorē efficiebant. Tandē summo conatu irruētibus vndiq; hostibus, in fugam cōuersi Athenienses quū suis, tum hostiū vulneribus cōfecti magna pars cecidere: alii per abruptas & præcipites rupes deuoluti miserabili clade perierunt: multos etiā viarum errore per agros vagātes exorta demū luce insequuti equites interfecere. Fuit autē interfectorum numerus circiter duo milia: eorum vero q pugnæ superfuerūt, pauci admodū cum recētibus armis in castra rediere Nicias igitur haud inopinata clade perculsus, Demosthenis festinationē accusabat, Ille vero qbus poterat rationibus a se culpā dimouēs, vt repēte e Sicilia decederēt suadebat. Neq; enī aliū Athenis exercitū aduentur; neq; his copiis quas tūc haberēt, hostes superari posse sperādum videri. Quinetiā si qua fortuna illos superare cōcederet: loca tā pmutari opus. Pestilens enim atq; insalu

Aristo gubernator classis atheniensis.

Athenięses bello naua li vincunt.

Classis nauiū triū & septuagita Atheniensium.

Demosthenes prælių cōmittit, & vincit.

Cęsa Atheniēsiū duo milia duce Demosthene.

bris regio ferebatur:ea pręsertim anni tempestate. Nāq autūni principiū aderat: multiq iam tūc in exercitu coeperant ęgrotare:atq oēs non ęquo aīo militiā tolerabāt. Nicię vero q̄q̄ pręsentiū rerū conditio minime placeret, tn̄ de discedēdo sentētiam nullo modo ꝓbabat: nō tam Syracusanorum arma, q̄ suoꝝ ciuium iracundiā ptimescens: quoꝝ grauissimas accusationes & calūnias iā tūc ante oculos cōstituebat: atq ab his nihil dum in Sicilia ꝑmaneret, sciebat esse formidādū: aiebatq siqd oīno aduersi subeūdum esset, malle se hostium manu, q̄ ciuiū iudicio interire: nō eadem sentiens q̄ posteris tꝑibus Leonē Byzātium in cōcione dixisse ferūt: Ego qdem a vobis ciues mei q̄ vobiscū interfici malo. Itaq de ꝑmutāda regione, castrisq q̄ cōmodissimis locis ponēdis statim sibi ad milites referēdum videt. Inter hæc Demosthenes nihil calamitatis proxime clade deterritus Niciam accusare nunq̄ cessabat: passimq multos per exercitū milites mittebat: qui illius cunctationem segnitiēq increparēt: q Syracusiorū quorūdam pollicitationibus credēs, deludi se atq contenni nō animaduerteret: atq ꝑpterea tāta cōcione discessum nō probaret. His igitur dictis, ad extremū ꝑmotus Nicia descedēdi sibi cōsiliū placere dixit:& militibus vt se ad nauigādum expedirēt imperauit: pręsertim quum noua Syracusanis auxilia supuenissent: & pestis quottidie apud exercitum ingrauesceret. Inde quū iam oīa ad nauigādum parata essent:neq id hostium quisq̄ pręsensisset oīno: quippe q nihil tale suspicarent: noctu forte luna deficit': ex quo vehemētius Nicias oēsq milites turbari sunt, quū propter causarum ignorationem malū aliquod sibi hoc defectu portendi arbitrarētur. Atqui singulis ferme triginta dierū spatiis cōpletis, solē ex opposito lunę cōstiturū interuētu terrę adumbrari, atq ex hoc fieri vt luna lumē amittat suū,& coloribus variis infici videatur, hodie nemo ferme etiā ex media plebe videt ignorare: tunc vero ne peritis qdem talia cōiicere facile erat. Itaq magnæ alicuius impēdentis calamitatis signū hoc a Deo missum interpretabantur. Primus aūt q lunaris luminis atq vmbræ causam dꝑrehēdit, ac literis mādare ausus est, Anaxagoras fuit: q neq multo ante ea tēpora claruerat: neq in vulgus adhuc opinionis eius fama ꝓdierat: sed inter paucos admodū versabatur: qui nō sine metu talia ꝓferre audebāt. Neq enī facile de reꝝ natura sermones populus admittebat: sed eiusmodi studiis deditos homines inani labore, tꝑs cōterere arbitrabantur: quū in his rebus ꝑquirēdis laborarēt: quas nihil in se rationis habere, ac nullatenus ab hoībus ꝓuideri posse putabāt: tum vero talia quęrētes impietatis crimine suspectos habebāt: quasi diuinū numē quibusdā necessitatibus ac terminis circūscribere volētes. Itaq & Protagorā Athenis pulsum fuisse cōstat:& Anaxagoras in carcerem ductus, vix a Pericle q̄uis maxima cōtentione laborasset, seruari potuit. Socrates licet harum reꝝ scientiam nō profiteretur, tamē ꝓpter philosophiam dānatus, interiit. Posteris vero tēporibus egregia apud omnes opinio de Platone vulgata, quū propter admirabilē vitę sanctimoniā, tum q diuino numini tan.q̄ pręstantiori naturę necessitates obrēperare dicebat, omnē philosophiæ calumniam abstulit:& auditoribus suis omnia quasi arcana naturę patefecit. Igitur eius amicus Dion e Zacyntho contra Dionysium nauigaturus, nihil e sententia dimotus est: quum forte per id tꝑs etiā luna defecisset: sed audacter coeptū opus prosequēs, victo atq expulso tyranno Syracusis potitus est. Sed nos ad instituta redeamus. Forte ita casus tulit: vt nullū tunc peritū vatē apud se Nicias haberet. Stilpides enim cuius opera & cōsilio plurimū vtebatur, pauloante interierat: atq: signū illud fugientibus prosperū magis.q̄ aduersum, vt Philochorus inqt, non recte interpretabantur. Rebus enim quas cum metu & formidine gerimus, quo facilius latere possint, amicissimę tenebrę putātur: contraq maxime obesse lucē arbitramur. Talium igitur interpretationū ignarus Nicias, alterum lunę circuitum expectādum censuit: nō animaduertēs, illam post in pristinā claritatē reuersurā: quum eā coeli partē quæ terrę interuētu adumbrata tenebatur, ptransisset. Itaq omnibus fere a se dimissis,& cum paucis admodū relictus, sacra quædam immortalibus Diis faciens, eousq consedit: quoad supuenientes hostes illum ferme oppressere: q maximis terra mariq copiis instructi adueniebant:& terrestri quidē exercitu muꝝ & castra Atheniensium obsedere: nauibus vero in latum ordinē directis, portus fauces occupauerāt. nam innumerabiles vndiq cōuenerāt naues:& piscatorias etiā cymbas pueri cōpleuerant. Itaq portus aditibus occupatis Athenienses probris omnibus atq conuitiis lacessebāt. Interea adolescens Heraclides claris admodum parētibus oriundus, triremi qua vehebatur aliorum stationes pręteregressus, in Atheniēses licentius insultabat. Hunc Atheniensis vna nauis insequuta, perparum aberat: quin retro ad suos fugientem comprehenderet. Eius igitur periculo commotus Poliuchus auūculus cum triremibus decem, quibus pręerat, in altum delatus, auxilio venit. Tum cęteri de Poliuchi salute metuentes, vno consensu aduersus hostes processere: pugnaq ingenti cōmissa, longe superiores fuere Syracusani:& Eurymedon vna cum aliis præclarissimis viris interfectus est. Ex hoc magno timore perculsi Athenienses, nō vltra in his locis ꝑmanēdum vociferabant: sed vt terrestri itinere se deducerent, ab imperatoribus flagitabant. Nam portus fauces (vt antea diximus) Syracusani eo modo clausas tenebāt: vt nulla penitus adeundi facultas daretur. At vero Nicias eiusq familiares, horum sententiæ nequāq̄ concedendum putabāt. Graue enim admodū videbatur: onerarias naues ac triremes

Leo Byzantius.

Nicię cū exercitu fuga ex Sicilia.

Anaxagoras primus lunaris luminis & vmbrę causam iuenit.

Prothagoras Athenis pulsus.

Socrates. quāobrem mortuus.

Plato.

Dion.

Stilbides.

Heraclides

Poliuchus.

Eurymedō interfectus apud Syracusas.

Syracusanorum victoria.

circiter ducētas hostibus reliquere. Igitur ex omni exercitu robustissimis militibus lectis, pręcipue
vero sagittariis & iaculatoribus, decem supra centum triremes Athenienses cōpleuere. Alię nanq
propter armamētorū penuriam nauigationi inutiles habebātur. Inde reliquā exercitus turbā iuxta
mare in ipso litore Nicias constituit: desertis maximis castris: quę iuxta phanū Herculis posita fue
rāt. His itaq compositis sese ad nauigationē comparabat: existimās nullum Syracusanos impedi
mētum allaturos: q nautarū ductores ob consueta quędā Herculi persoluēda e nauibus descendis
sent. Verū illi cognito Niciæ consilio, repēte ad naues redierāt: pręsertim quum vates portendi vi
ctoriam nuntiassent: quia non vt inferrent bellum, sed vt vlciscerētur illatum ad pugnā veniebāt;

Pugna naualis inter Syracusanos & athenienses vbi Syracusani victores fuere.

Idem etiā Herculem ipsum, cuius tunc sacra celebrabātur, factitasse: qui illatas iniurias vlciscendo
vniuersum orbem peragrauerat. Syracusani igitur his admonitionibus excitati, alacri aīo pugnā
iniere: quę maximo ardore animorū, summaq vt nunq̄ antea cōtentione gesta, non spectantes mi
nus, q̄ pugnātes ob varios rerū euentus diuersis perturbationibus afficiebātur: qui de propria salu
te solliciti exitū rei sedētes expectabāt. Ita dubio marte aliquādiu pugnatū est: multasq in vtranq
partē varietates fortuna præbuit. Tādem superati Athenienses fuere: quibus suimet apparatus, nō
minus q̄ hostis attulit detrimēti. Quum enī naues oēs in aciem struxissent: ipsęmet sibi inuicē con
cursantes turbarionē ingentem concitabāt: grauibus pręterea nauibus contra leues & expeditas
& ad oēm motum aptissimas pugnabāt. Insuper lapidibus tātum, nec vllo alio telorū genere Syra
cusani vtebātur: qui quoquo modo iacti essent, vel suo tantum pondere grauissimos ictus inflige
bant. Athenienses vero iaculorū & sagittarū contorsione certabāt: quas recte dirigere maritimorū

Aristo interficitur.

fluctuum cōcitatio prohibebāt. Id Aristo Corinthius gubernator prestātissimus Syracusanis cō
silium dederat: atq ipse inter primos acerrime dimicans interfectus est: iā victores Syracusanos re
linquens. Nāq in fugā Athenienses conuersi, magna suorū parte amissa, ad litus remeabāt. At mari
timę fugę spe sublata, terrestri quoq itinere nullā aut sane perdifficilē euadendi viā cernebant. Igi
tur animis fracti, neq hostes quum relictas in litore naues abducerent prohibuere: neq suorū ciui
um corpora ad sepulturā petierunt: q eos longe maior angeret sollicitudo: illorum scilicet q ęgro
ti aut vulnerati viuentes adhuc relinquendi erāt. Quæ omnia ante oculos posita quum intuerentur:
longe tamen deteriorem conditionem iudicabant suā, q̄ eorū qui pugnātes in acie cecidissent:
quum & sibi tādem post innumeros labores ac dolores exhaustos, eædē tn̄ essent subeundæ calami
tates. Post hæc variis sententiis agitatis, omnes in hoc vnū cōsensere: vt proxima noctę q̄ occul
tissime fieri posset, discederēt. Id quum Gylippi milites animaduertissent: & Syracusanos epulis ac
potationibus ob partā victoriā deditos neq monitis persuaderi, neq facile imperio cogi ad arma
capienda posse conspicerēt: sese ad insequēdos hostes parabāt. neq enim longiorē cūctationē, quū
illi iā abire cœpissent, causa postulabat. Verum Hermocrates huiusmodi fraudē machinatus, iam

Hermocratis astutum inuentum.

cœptā profectionē retardauit. Viros enim quosdā ad Niciā ire iussit: qui se ab illis missos dicerent:
quibus cū clandestinos habere sermones Nicias (vt antea diximus) cōsueuerat: atq eorum nomi
ne admonere: ne proxima nocte discederēt: Syracusanos pluribus locis insidias posuisse: atq adi
tus omnes militibus septos teneri. Hoc nuntio facile deceptus Nicias, noctem illā in castris substi
tit: ne iterū nocte pugnare cogeretur. At Syracusani repente luce exorta, angustos quosq ac diffi
ciles aditus cæsis arboribus desuper cōgestis lapidibus obstruxere: atq omnes fluuiorū alueos clau
serunt: pontesq illis superpositos rescidere. quæ vero per apertos cāpos ferebāt itinera, armatis eq
tibus obsederūt. ita vt nullus oīno absq pugna euadendi locus Atheniensibus pateret. Quapro
pter quum per oēm diem illum ac noctem etiā insequentē in eisdem locis permāsissent: postera lu
ce nō tā q̄ hostile solum relinquētes, sed veluti e sedibus patriis migrarēt, flentes mœstiq castra mo
uerunt: q iā rerum oīum penuria oppressi, nō vltra in locis illis permanere possent. Grauiorē vero
discessum faciebat ęgrotorum sauciorūq multitudo: quā in castris relinquere cogebātur. Attamē
hæc tolerabilia quoquo modo putabāt: prę illorum quę se passuros arbitrabātur grauitate. Quū
q multa passim in exercitu miserāda conspicerētur: nullum tristius tamē aut miseratiōe maiore di
gnius spectaculum, q̄ Nicias ipse cernebatur: qui nondū satis ex aduersa valetudine recreatus, fa
mē etiam tolerare cogebatur. quum minima quæq ad victum necessaria iā deessent: attamen ea p
ferebat: quæ ne robustissimis quidem corporibus milites poterāt tolerare: atq in exercitus oculis q̄
minime se pręberc conabatur: non quia melius aliquid fore speraret: sed ne militibus mœrore suo
tristitiā augeret. & quum in cōi omnium luctu lachrymisq, interdum & ipse collachrymare cogere
tur: facile apparebat, non tam sui causa moueri, q̄ cladis ignominiæq imminentis exercitui: quē
ipse gloria & opibus florentem reducere in patriam posse sperauerat. Nec eius tantum aspectus mi
sericordiam concitabat: verum & concionis suæ recordatio: quam Athenis vehementissimam ha
buerat: quū populum a suscipiendo bello dehortaretur. tanto enim indignior præsenti calamita
te putabatur: quāto magis cōtra sententiam suam nauigare coactus fuerat. Quinetiam dīis ipsis
tacite quodāmodo succensebant: animaduertentes virum pietate ac religione insignē, nihilo me
liori conditione esse q̄ eorum qui tunc in exercitu militarent, scelestissimum quenq: & flagitiis om

nibus inquinatissimū. Ipse vero frontis hilaritate & cōi salutatione, tū dexterę ad obuios quosq; porrectione, calamitatis suæ fortem dissimulabat: & se ǭptimo esse animo significabat: atq; sepe cum hostibus congressus, sępe etiā hostili manu vulneratus, octo dies vniuersi belli molem sustinuit: quoad imperator alter Demosthenes cū oībus quas secum habebat copiis ab hostibus circūuentus captusq; est. Nam quum se ita circūseptum vndiq; animaduertisset: vt nulla euadēdi potestas esset: nudatum gladium in pectus adegit. Nec tñ eo vulnere mori potuit: q; repente supuenientes hostes gladium e vulnere deduxerūt. Hęc postq̄ a Syracusanis nūciata sunt Niciæ: atq; ipse missis ad inspiciēdū equitibus, captā exercitus partem cōperit: Gylippum summis precibus rogabat: vt abeundi e Sicilia ptāte Atheniensibus facta, obsides acciperet: quoad Syracusanis rātūdē pecuniæ solueretur quātum in eius belli sumptibus exhausissent. Has conditiones cuncti non accipiendas cēsuere: & contumeliis affectos legatos, minis etiā superadditis dimiserunt. Non tamē his malis deiectus aīo Nicias, ǭuis oīa ad victum necessaria deessent, proximā noctem & sequētis diei maximā partē supra oīum opinionē tolerauit. Inde ad flumen qđ Assinarū vocant, traiiciendi cōsilio mouit castra: quumq; iā permulti flumē ingressi essent, hostes superuenere: & dispersos ac palantes quum offendissent, magnā stragem ediderunt. Nonnulli etiā Atheniensiū propter sitis quā diu tolerauerāt magnitudinē, quasi furentes in flumine sese pręcipitabāt: & miserabilis erat sane rerū facies quum alii in medio flumine iugularētur: alii permistum aquę cōmilitonū sanguinē potarent. Tandē Nicias ad Gylippi genua procumbēs, Miserere inquit victor, nō mei quidē: qui p hasce calamitates & infortunia nomē & famā peperisse mihi perennē videor: sed Atheniēsiū reliquorum: & matteq; cōem, & belli variā fortunā reminiscere. Neq; enim te latet q̄ clemēter Athenienses cōtra Lacedæmonios victoria vsi sunt. Talibus verbis deprecāte Nicia cōmotus quum aspectu tum oratione Gylippus, apprehēsa dextra, illū sublcuauit: & lachrymantē miseratus est. Sciebat enim: p eo tēpus ipsum Lacedæmonioꝝ partibus fauisse. Preterea maximā sibi gloriam fore putabat: si duos clarissimos imperatores captiuos Lacedæmonē duceret: propterea quis fero, vt a cædibus abstineretur, iperauit. Iā enim maior occisoꝝ numerus erat: q̄ eoꝝ qui superstites remanserant: q̄ꝙ pmultos milites ipsi clam & turba captiuos subripuissent. Omnibus inde qui cædi supererāt in vnū coactis: ac spoliatis, igētes arbores quę plurimę in ripa fluminis aderāt captiuoꝝ spoliis exornatūr. Post hæc Syracusani coronati oēs, tū equis etiam suis coronis impositis, captos vero ex hostibus equos detonsis crinibus ducentes, in vrbē velut triumphātes rediere: superato tandem certamine, oium quæ inter se græci certauerint splendidissimo: summoq; labore ac præclara suæ fortitudinis significatione victoriā consequuti. Post hæc Eurycles Syracusanorum prętor totius populi necnō etiā sociorum aduocata cōcione, rogationē huiusmodi tulit. Primo vt dies in quo Nicias superatus esset, sacer atq; ab omni opere immunis haberetur: vtq; sacra Diis immortalibus quotannis eius victorię gratia fierent: & celebritatem hāc a fluuii nomine Assinaram nuncuparent. Est autem dies hic quartus supra vigesimum eius mēsis: quem illi Carnium, Athenienses Metagetnionē vocant: latine vero maium arbitror appellari. Tulit præterea vt captiui omnes, qui Atheniensiū fer ui aut socii extitissent, dimitterētur incolumes. Ipsi vero Athenienses & Siculorum quicunq; in eorum exercitu capti fuissent, per lapicidinas ad opus faciendum distriburi, summa diligentia obseruarentur. Imperatores vero vltimo afficerentur supplicio. Huic rogationi quum vehementer populus assentiretur: assurgens Hermocrates, Non minoris inquit virtutis esse arbitror Syracusani; parta victoria bene vti: q̄ vincere. Verum eius oratio strepitu ac tumultu repressa est. Gylippus vero iampridem Syracusanis odiosus quum propter acerbā nimis in imperādo seueritatē: tum propter insitum Lacedæmoniis omnibus fastum, quum sibi Atheniensium imperatores dati exposceret, non modo nō auditus, sed cōuitiis etiam lacessitus, & contumeliis grauibus affectus est. Huius gloriæ atq; authoritati plurimum obfuisse Timæus refert cupiditatis opinionē & animi modicitatem quandam de minimis etiam atq; vilissimis rebus sollicitam. quos morbos velut hæreditarios a patre accepisse constat. Cleandridē enim Gylippi patrē ferunt, acceptis aliquando a Syracusanis muneribus aufugisse: eundēq;, quum mille talenta a Lysandro missa Spartā deferret, triginta surripuisse tradūt: atq; in intima domus parte defodisse: demūq; re p indices patefacta, summa cū ignominia restituere coactum esse. Verum hæc in his quæ de Lysandro scripta sunt, latius enarrantur. Demosthenē ac Niciam non fuisse a Syracusanis interfectos Timæus refert: quis illi ita fieri decreto etiā facto statuissent: vt Philistus & Thucydides scripsere. Sed quum Hermocrates nondū concione dimissa ad eos occidendos proficisceretur: occurrisse quendā carceris custodem ait: ac retulisse propriis manibus illos sibimet conscisse mortem. eorum sane corpora ante fores carceris proiecta diutius iacuere: vt cuiq; aspiciendi potestas fieret. Accepi autē in hodiernum etiā diem clypeum Syracusis in tēplo eius positum: quem Niciæ fuisse dicunt: auro purpuraq; mira arte intexta ornatissimum. Atheniensium qui per lapicidinas distributi fuerant: magna pars quum morbo, tum victus asperitate interiere. Nihil enim præterǭ hordei duas: & vnam aquæ cotylas (id autem mensuræ genus est) in singulos dies accipiebant. Multi quoq; a custodibus clāculum subrepti atq; ad co

Demosthenes cū oīb⁹ suis copiis a Syracusis captus.

Assinarus flu.

Nicias Gylippi genibus aduolutus misericordiā implorat.

Syracusani victores Atheniensium.

Eurycles Syracusanoꝝ prætor.

Assinata dies facta apud Syracusios.

Carnius mēsis.

Metagetnion mensis.

Victoria bene vti nō minor virtus est q̄ vincere.

Cleādrides Gylippi pater.

Demosthenis exitus.

Nicię mors

Cotyla mēsuræ genus quę & sextarius.

Equi character fronti impressus seruitutis argumētū.

lendos agros dimissi sunt. Plærisq; etiam abeundi facultas tacite permissa: nōnulli quoq; pro seruis venditi: quibus equi characterem in fronte inurebant: quod seruitutis volebant argumētum esse. Sed ingenuitatis & pudoris quā præ se ferebant significatio, eorum plurimis adiumento fuit: empti enim aut subito a dominis manumittebant: aut in magno honore habiti apud dn̄os permanebāt. Aliquot etiā propter Euripidem poetā salutē adepti sunt: cuius præ cæteris Græcorum poetis carmina Siculi admirabātur: & siqua a captiuis vllis audire poterāt, libētissime perdiscebāt. Multi igitur captiuorū Athenas reuersi, Euripidē salutatum accedebant: suis se carminibus saluatos esse dictitantes. Alii enim quū illa dominos docuissent subito ab eisdē mercedis loco manumissionem acceperant. Quidam vero post cōmissam pugnā, varias per ciuitates dispersi victum carminibus eiusmodi decātandis quæsiuerant. Athenas aūt ferunt tantæ calamitatis nuntium sero admodum peruenisse: ac primo ꝓpter authoris nuntiantis varietatē, minime adhibita fidē fuisse. Hospes enim forte in Piræum diuertēs, quū in tonsoria taberna cōsedisset: de his quæ in Sicilia contigerant, quasi iampridē Atheniensibus nota essent, condolens referebat. Ea quū tonsor audisset: citato cursu in vrbem veniēs, rem oēm ad magistratus detulit. Inde per vniuersum populum sermones eiusmodi manarunt: ita magno tumultu ac perturbatione exorta: vt in re tāta contingere necesse est. Magistratus populo conuocato tonsorem in concionem introduxit: qui interrogatus vnde hæc audita referret, quū certe nihil respōdere videretur, in carcerē cōiectus est eo consilio, vt grauioribus postmodū suppliciis afficeretur: q; de tantis rebus incertos rumores in vulgus ꝓferens, seditionem ꝓpe modū in ciuitate concitasset. Atq; ita sane longo spatio seruatus est: quoad certi nuntii superuenere: qui rem oēm quo gesta fuerat ordine exposuerūt. Adeo Atheniēsibus incredibile videbatur: ea Niciam fuisse ꝓpessum: quæ ipse multo ante ventura prædixerat.

❡MARCI CRASSI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Arc⁹ crassus Patrē habuit quū honorib⁹ plurimis, tū triumpho cēsuraq; insignē. Parua i domo tenuiq; cēsu vna cū duobus fratribus patre admodū educatus est. Ii viuis adhuc parētibus quū vxores duxissent: vna tn̄ domo & mēsa simul oēs vtebātur; vt vel maxime ea de causa videatur in oī victu modestiā & frugalitatem Crassum cōsequutū. Postmodum altero e fratribus mortuo, Crassus illius vxori congressus, filios aliquot ꝓcreauit. Nec multo post accusatus est: q; quū Licinia vestali virgine rem habuisset: q̄ tn̄ facile iudicio liberata est: q̄uis grauiter Plotinus accusationē vrgeret. Erat huic mulieri suburbanū egregie ornatū: qd̄ quū puo ꝑtio ad se trahere Crassus optaret: humilius colere mulierem: eiq; quoad poterat gratificari cœpit. Qua ꝓpter facile in eā, quā dixi, suspitionem incidit. Sed quū res (vt erat) iudicibus inotuisset: & auaritiæ potius q̄ amoris cā factū aīaduerterēt: facile suis sentētiis Crassum liberarūt: q nō antea cæptū erga Liciniā cultū omisit: q̄ cōcupitę rei potit⁹ est. Apud Romanos oēs cōstat virtutes quas plurimas Crassus habebat, vnius auaritiæ sordibus obscuratas fuisse. Hoc enī in ipso præcipuū vitium, cætera quæ in eo fuerāt, longe supauit. Cuius rei clarissimū testimoniū præbet magnitudo diuitiarum: quas breui admodū tp̄e sibi comparauit. Nam quū trecēta solum talēta ex paterna hæreditate accepisset: prius tn̄ q̄ aduersus Parthos exercitum duceret, septē miliū & cētum talētorum summā coegisse tradūt: quū etiam decimā facultatum suarū partem Herculi consecrasset: & publicum epulum dedisset populo: ac tres minas in singula ciuiū capita cōtulisset. Harum diuitiarū maximam partem (si verū proferre licet) ex ciuilibus bellis atq; incendiis comparauit: calamitatibus publicis ad priuatas vtilitates abutens. Quum

Crassus cū vxore fratris ꝑmortui congressus est.

Licinia virgo vestalis.

Plotinus.

Crassi auaritia: & amplæ opes.

Crassi munificētia in populum.

enim Sylla victor vrbe potitus interfectorum a se ciuium bona quasi prædam, & iusto bello ex hostibus captam venderet, cuperetq; q̃plures ex potẽtioribus ciuibus illarum quasi cõtagione inquinare: nihil vnq̃ Crassus vel largitionis vel emptionis noĩe accipere recusauit. Multas præterea ciuitatis partes incẽdio cõsumptas, & deformes tñ parietes, quasi domum cadauera derelicta quũ vidisset: quotquot earum potuit paruo admodum pretio mercatus est: quum illarũ domini partim metu, partim egestate compulsi nihil petẽti negare auderẽt. Hoc itaq; pacto magnam vrbis partem sui iuris fieri contigit. Seruos præterea circiter quingẽtos emit: fabrilis artis & architectu ræ peritos: nec his tamẽ nisi ad ꝓpriæ domus extructionem vsus est: sed ciuibus ędificare volentibus, eorum operas merce locabat: ac simul areæ spatium cuiq; pro arbitrio suo ad ędificãdũ vendebat. Quũq; signati argẽti maximã copiam, & agros mirifice cultos, & in eis cultorum ingẽtem numerum possideret: minimi tñ hęc oĩa facienda videbantur: præ maxima seruorum turba: quos variis artibus instructos habebat: lectores, scribas, pictores, argentarios, ꝓcuratores, mensarios: quos ipsemet summa diligentia curare, & discentibus assistere, plerosq; docere consueuit. Aiebat enim præcipuam domini curam erga seruos esse oportere: quum sint rei familiaris tanq̃ animata instrumẽta. Atq; hoc recte Crassus & iudicare & dicere videbatur. Aliis enim in rebus administrãdis familiarium ac domesticorum opera vti decet: ipsos vero seruos ac domesticos curare proprium domini munus & officiũ putandũ est. Oeconomicę enim disciplinæ pars quæ circa inanimata versatur pecuniæ tantũ parandę studium continet: quæ vero circa hoĩes gubernandos intendit, politicam quãdam scientiam sapere videtur. Illud vero non recte ab eodem dici cõsueuerat: Neminem oĩno diuitem aut dici aut existimari debere: qui facultatibus ꝓpriis exercitum alere nõ possit. Bellicorum enim sumptuum nullus est modus: nulla mensura bellum nutritur: vt inquit Archidamus. Itaq; diuitiarũ quę ad illud alendum sufficere valeant, in infinitam esse magnitudinẽ oportet. Laudabilior itaq; in hac re sententia videtur: qui quũ agri quatuordecim iugera singulis amicorum donasset: ꝑmultos tñ his minime contentos & plura quęrẽtes animaduertisset: illorũ cupiditatem castigans, Nemo inquit Romanorum sit: qui parum se possidere arbitretur: quum tantum habeat soli: quod ad victum prębendum abunde sufficiat. Erat Crassus in amicos liberalis: adeo vt oĩbus semper eius domus pateret: pecunias insuper sine vllo fœnore mutuo traderet: quas tñ ab eisdem quũ repetendi tẽpus adesset, adeo acerbe exigere cõsueuit: vt magis plerũq; gratis eas accepisse noceret: q̃ si ab aliis ad vsuram & fœnus eas accepissent. Ad cœnas atq; conuiuia populares homines vt plurimum ex media plebe vocare consueuit: quum esset in oĩ victu (vt antea diximus) frugalis & modestus. Fuit aũt rhetoricę facultatis perstudiosus: ac vehemẽter circa illam elaborauit. Quũq; ad dicẽdum nõ satis idoneus natura videretur: studio tamen ac diligentia tantum ꝓfecit: vt eos etiã qui natura aptissimi ad eam disciplinã habebantur, facile superaret. Nullã enim causam adeo tenuem, aut tam cõtemnendam fuisse tradunt: ad quã peragendã impręmeditatus accederet. Quũq; Pompeius persępe, ac Cęsar, Cicero etiã nõnullas a se causas quasi parum se dignas reiicerẽt: ipse earum patrociniũ suscipiebat. Quãobrem a populo maximã gratiã cõsequi meruit: q; in causis accuratus & diligẽs, præterea facilis ad opẽ indigẽtibus ferendã haberetur. Summaq; in appellandis ciuibus ac salutandis humanitas gratissimũ illũ populo faciebat. Nemini enĩ tam sordido tãq̃ humili Romanorũ occurrebat: cui salutatus ipse salutẽ nõ redderet: ac ꝓprio noĩne compellaret. Fertur etiã historiarũ fuisse peritissimus: atq; in philosophiæ studio plurimũ tpis & operę posuisse: quũ maxime Aristotelis disciplinam sectaretur: in qua pręceptorem habuit Alexandrum viꝝ tpibus illis celeberrimũ: quiq; humanitatis & contẽnẽdę gloriæ præclarissima exẽpla de se prębuit in ea quã cum Crasso habuit cõsuetudine. Nec enim iudicari facile potest: vtro tpe pauperior vixerit: an cum primo ad Crassum accessit: an cũ postea in eius amicitia ac familiaritate permansit. De quo hoc vnũ dixisse satis erit: q; quum nunq̃ a Crasso discederet, solusq; ex amicis aliquãdo cum illo peregre profectus esset, in itinere pileũ poposcit: eũq; statim ex itinere reuersus Crasso restituit. O summã atq; admirabilẽ viri continẽtiam: quæ solam paupertatẽ incorruptibilẽ atq; insuperabilẽ esse putauit. Sed de his alias. Quũ Cinna & Marius rerum potiri, nõ ad patrię vtilitatem, sed ad inimicoꝝ vltionẽ & optimatum pniciem victoria vti velle viderentur: & iam plurimos ex nobilitate occidissent: inter quos Crassi pater ac frater fuere vix Crassus ipse quis adhuc adolescens mortẽ effugit. Nam quum se vndiq; custodibus septum diligentius tyrãnorum iussu ad mortem obseruari sentiret: tribus tñ comitibus & decẽ seruis assumptis, summa celeritate in Hispaniam cõcessit: vbi iampridẽ sub patre imperatore militans ꝑmultos sibi amicos cõparauerat: quos quũ vehementer Marii timore perculsos offendisset: eiusq; absentis imperium non secus atq; instãtis perhorrẽtes: nulli eorum sese credere aut aperire ausus est: sed in Iubii Paciachi cuiusdam agrum, qui mari finitimus erat, secedens, in spelunca quæ maxima in eo erat, delituit. Inde quũ iam quæ secum tulerat alimenta deficerent: vnũ e seruis ad Iubium mittit: qui illum, quonam pacto erga se res habeat certiorem faceret. Eo nuntio accepto vehementer lętatus Iubius, diligẽtius locum in quo delituerat & sociorum numerum percontatus,

Crassꝰ quo modo diuitias cõparauerit.

Oeconomica disciplina. Politica.

Crassi liberalitas in amicos.

Crassus rhetoricę artis studiosus fuit.

Crassi facilitas & humanitas. Alexander philosophus.

Crassi adhuc adolescẽtis fuga ex vrbe in Hispaniã. Iubius Paciachus.

Ipse quidē ne rem patefaceret, ad eum visendū nō accessit: sed seruum eius agricultorē iuxta locū in quo Crassus latebat adducēs, singulis diebus paratā cœnam eo deferre præcepit: eaq; supra saxū (qd ibi aderat) posita, cum silentio discedere iubet: nec quis acceptutus esset: aut qua de causa id fieret vlterius exquirere. & mortē delicti pœnā futurā minatus est: siquid vltra q̄ præceptū fuerat attentasset: recte vero mādata exequēti libertatis præmium pollicitus est. Erat spelunca nō procul a mari constituta: quā rupes ingentes ac locis pluribus rimosæ claudebāt: tenue lumen ac leuem auram suscipientes. Intus vero latitudo maxima pādebatur: pluraq; inter se peruia & quasi industria fabricata habitacula. At ne quid omnino deesset qd vsui necessarium fore videretur: perennes aquarum fontes ex præruptis saxis decurrētes inde in terfluebant: atq; inde per scissuram petræ qua maxime lumini patebat ingressus, in mare deferebātur. Hoc itaq; in loco quū Crassus habitaret: quotidie quæ ad victū necessaria essent deferebātur a viro: quinam essent qui cibos acciperent, penitus ignaro. Nec enim eos qui in spelunca erāt conspicere poterat: quum tamen ipse ab eisdem optime cerneretur: qui aduētus sui tps & horam diligēter obseruabāt. Atq; omnia nō modo ad vsum, sed ad voluptatē quoq; sufficientia abunde suppeditabantur. Quūq; in omnibus quoad posset Crasso gratificari Iubius niteretur: eūq; in adolescētiæ medio constitutū animaduerteret: vt voluptatū etiā quas ætas illa desiderat copiam præstaret, ancillas duas egregia forma & ætatis flore præstantes ad eā speluncā partē, quæ ad mare conuersa est, ducit: & per abrupta saxa ascēsum demonstrans maximis præmiis propositis speluncā audacter ingredi iubet. Eas igitur per abrupta saxorum venientes: amici qui cum Crasso erāt conspicati, primo ne proditus ac patefactus esset locus timuere. Deinde quidnā quærentes aut cuius rei causa venissent percontati, quum ille, vt a Iubio instructæ fuerāt, dominū illic latētem se quærere respondissent: intelligens Crassus Iubii erga se colēdum amorē ac diligentiam, læto animo puellas suscepit: ac deinceps reliquum omne tēpus, quo in spelunca versatus est Crassus, secum permāsere: sæpius ad Iubiū siquid vsus posceret mādata deferētes. Ex eis vnā iam ætate confectam se vidisse Fenestella testatur: sæpiusq; hæc omnia, vt acta fuerāt, ordine ab eadē narrata audisse. Octo igitur mēses eo modo Crassus in spelunca delitescēs permansit. Postea quum de Cinnæ morte nuntium accepisset: spelunca digrediens, magno ad eum facto concursu summa alacritate exceptus est. Inde duorum milium & quingētorum hominū exercitu coacto, plurimas Hispaniæ ciuitates perlustrauit: & earum vnā Malacam nomine militibus diripiendam concessit: vt quidā historici tradidere: quis ipse talia negare, grauiterq; aduersus eos qui id dif ferent, irasci cōsueuerit. Post hæc nauibus collectis in Libyam traiecit: & ad Metellum Piū virum per id tēporis insignē se contulit: qui cū exercitu validissimo Libyam tenebat. Nec diutius ibidem cōmoratus, seditione cum Metello facta ad Syllam profectus honorifice admodum exceptus est. Quūq; in Italiā redire Sylla statuisset: omnes qui secum erāt adolescentes negotio aliquo implicare cupiens, alia aliis peragenda mandauit. Crassum vero in Marsos ad parandā expeditionē proficisci iussit. Quūq; ab eo Crassus in itinere custodes peteret (erat enim sibi non procul ab hostibus iter faciendum) subiratus aliquātulū Sylla, ego tibi inquit custodes esse iubeo patrē ac fratrem tuū: amicos insuper & affines: quos iniuste a cōmunibus hostibus interfectos ad psens vlcisci contendimus. His vocibus vehementer accēsus & irritatus Crassus, a Sylla digressus est: & per medios ferme hostes ad quæ tēdebat loca profectus, validissimū coegit exercitum. cuius egregia opera Sylla postmodū maximis in periculis vsus ē. Atq; ex his rebus quas circa Syllā vterq; gessit, laudis & gloriæ adipiscēdæ causa æmulationē inter Crassum & Pompeium exortam ferūt. Erat enī Pompeius minor natu q̄ Crassus: patre insuper ortus infami: quiq; extremo odio ciuibus suis perosus fuerat. Nihil tamen his aduersantibus in dies maior & clarior habebatur: & ei Sylla honores plurimos q̄uis admodum iuueni exhibebat: quos æqualiū suorum nemini ferme vel paucis omnino impēdere consueuerat. Nam & venienti Pompeio assurgere, & caput aperire, & imperatorem appellare dignabatur. Quę res Crassum vehementer angebat: atq; eius in dies augebant indignationem: q̄uis merito præferendus Pōpeius iudicio omnium videretur: primo q; in rebus gerendis non satis expertus Crassus habebatur: tum q; magnā suis factis gratiam innata sibi vitia adimebant: auaritiæ scilicet morbus: & in minimis etiam rebus supra q̄ satis esset habita ratio vtilitatis suæ. Quū enim Tudertū Vmbriæ ciuitatē cepisset, multa clanculum surripuisse cōpertus est: ex quo magnā Syllę indignationem in se contraxit. In ea vero pugna quā maximam & eandem extremam Sylla circa Romā pugnauit, quū ea parte cui Sylla præerat, loco mota acies pelleretur, Crassus alterius cornu præfectus egregie aduersarios: superauit: fugientesq; ad noctem vsq; insequutus est: indeinī castra reuersus victoriæ nuntiū ad Syllam misit: qui rem oēm quo gesta fuerat ordine enarraret: ac militibus suis ab eodem cœnam exposceret. In proscriptione quoque ciuium Romanorum & bonorum publicatione, magnam infamiam subiit: res multas ac præclaras exiguo admodum pretio mercatus: & munera ab omnibus acrior exigens: siqui vlla de causa eius opera indigerent. In Bruttiis vero diuitis cuiusdam bona proscripsisse fertur: ignaro ac minime id iubente Sylla: q quū re iam peracta negotiū rescijsset: grauiter indignatus, nullum ad negotium publicum deinceps

Crassus in spelūca q̄ dālatuit in Hispania.

Malaca Vrbs Hispaniæ.

Pompeius Crasso erat minor natu & patre infami ortus.

Tudertum Vmbriæ ciuitas a crasso capta.

Crassi auaritia, & in auaros infectatio.

Crassum adhibere constituit. Fertur & hoc illi natura insitum fuisse: q quũ esset ipse omniũ auarissimus, grauiter tamen maledictis auaros insectari, & odisse sui similes homines consueuit. Vehementer autem eius animum cruciabant ingentes honores ad Pompeium delati: & assidua sine interuallo, magistratuũ gerendorum̃ concessa potestas: & antẽ q̃ in senatu legeretur permissa triumphandi licentia: magniq; a ciuibus vltro cognomen delatum. Itaq; quũ aliquando ex Romanis quispiam dixisset: iã aderit Pompeius magnus: & quantusnã inquit: arridens cũ indignatione Crassus. Quũ se igitur militari gloria inferiorem animaduerteret: ciuilibus studiis q̃maximam posset authoritatem & potentiam comparare nitebatur. Itaq; potentibus omnibus præsto aderat: officiis, patrociniis, pecuniarum etiam mutuis dationibus, quoslibet ex populo adiuuans: vt sibi vires & gloriam quæreret: quibus Pompeii conatibus posset obsistere. Magnam enim Pompeius a militibus, qbus præfuerat imperator, beniuolentiã consequutus erat: & absentis nomen in dies maius habebatur: ob insignem rei militaris peritiã. Præsens vero nunq̃ a Crasso in honorum petitiõibus superatus est propter summã quã sua præsentia concitabat inuidiã: quũ ex forma & habitu corporis fastus quandam significationẽ pr̃e se ferret: nec facile multitudini congrederetur: operam vero suam ac patrociniũ difficilius cuiq̃ præstaret: quasi vires ad res maiores obeundas fortitus, q̃ vt supplices aut damnatos in iudicio defenderet. Crassus autẽ in his studiis assidue versabatur: & frequens in cõcione ac foro aderat: atq; omnibus facilem & peraffabilem se præstabat: adeo vt in medio etiã rerum gerendarum cursu, poscẽtibus aliquid amicis aut clientibus, autem non grauare p̃eberet. Corporis autẽ dignitas ac sermonis elegantia, cũ frontis hilaritas quędã, facile ad se amãdũ homines alliciens, par in vtroq; fuisse traditur. Ambitio quoq; & honorum cupiditas eadem æmulationis cuiusdam, non tñ odii aut maliuolentiæ causas præbuit. Dolebat enim frequenter Crassus, Cæsarẽ sibi Põpeiũq; in honoribus præferri. Nec eã sane inter se animorum alienationẽ dissimulare penitus poterant. Itaq; Cesar in Asia a prædonibus captus, & in vinculis & custodia detentus, magna voce vt plerisq; audiretur, clamauit: quantas inquiens Crasse prædonibus habebis gratias: quũ de captiuitate mea certior factus fueris. Non multo tñ post amicitia coniuncti sunt: & inuicẽ in gratiã rediere. Quũq; in Hispaniã Cæsari profecturo pecuniæ quas exercitibus daret defecissent: fœneratoribus tñ pecuniæ Cæsaris nomine credere recusantibus: atq; ea de causa profectionẽ differre Cęsar cogeretur: Crassus octingentorum ac triginta talentorum̃ spõsor fœneratoribus intercessit: Quũq; vniuersa ciuitas in partes diuisa esset: quarum vna Cæsaris, altera Pompeii, tertia Crassi appellabatur. Nam Cato magis iustitiæ & bonitatis opinione, q̃ potentia valebat. Quũ omnes qui optimi ac sapientes habebantur, Pompeii partes sequerentur: turbulenti vero & qui maximam in ciuitate licentiã habere cupiebant, Cæsaris opibus fauerent: Crassus inter vtrosq; medium sese gerebat. At modo huius modo illius partibus inhærens, sępe in reipublicæ administratione mentem sententiaq; mutauit: quum nulli in amicitia satis firmum, nec rursus asperum nimis inimicum se præstaret: sed facile admodum ac leui momento, vt magis in rem suam conferre arbitrabatur, amorem simul & odium permutabat. Itaq; eũdem hominum patronum, & accusatorem, & legum earundem suasorem, & dissuasorem breui tẽporis interiecto spatio fuisse cõpertum est. Timore autem magis q̃ gratia ad populũ posse existimabatur: quapropter sollicitudines maximas incutiebat his: qui sub sua potestate tenebantur: quoties magistratum aliquẽ gereret. Vnde & Sicinius multa in quoscunq; probra iacere consuetus, aliquando rogatus, cur soli Crasso in cõuitiis parceret: Fœnũ enim inquit in cornu gerit. Mos autẽ Romanis fuit: vt cornupetarum boum cornua fœno circumligarent: quo obuiã procedẽtes sibi ab illis cauendũ esse monerentur. Interea gladiatorum seditio per id tẽporis excitata est: & eorum per omnem Italiã discursus prędabũdus insequutus: quem plerıq; Spartacum bellum appellarunt: atq; illũ huiusmodi habuisse principium ferunt. Lentulus quidã cognomine Battiatus magnã gladiatorum familiam Capuæ nutriebat: quorum maxima pars ex Galatia & Thracia erant oriundi: non ob aliquod perpetratum ab ipsis scelus, sed tñ propter emptoris impietatem necessario gladiatorem exercere coacti. Ex eis aliquot fugiendi consilium quum iniissent: anteq̃ fugæ cõstitutus dies aduenisset, proditi ac patefacti fuere. Duo tñ & octoginta, quũ reliqui timore implicíti cunctarentur, effugere: atq; e cognaria taberna verubus ac bipẽnibus abreptis, quũ cętera arma deessent, e ciuitate digressi sunt: fortecp in currus gladiatorum armis onustos: q̃ ad aliã ciuitatẽ deferebantur incidere. Illa igitur auidissime rapientes seipsos armarunt: quũq; mumitũ locũ quędã occupassent: tres inter seduces cõstituere: quorum primus Spartacus vocabatur: vir ex Thraciã oriundus: ac nõ minus prudẽtia, q̃ corporis robore & viribus præstans: facilitate insuper ac mansuetudine, tum virtutibus omnibus supra fortunę & conditionis sortem ornatus: vt græcus potius q̃ barbarus videri posset. Fertur quũ primũ Romam vęnalis delatus est, draconem sub dormientis capite in spiram complicatum apparuisse: quẽ Thracia itidem mulier conspicata, quũ vaticinandi peritissima haberetur: & Dionysii sacris esset initiata: signum hoc esse dixit magnę cuiusdam & formidabilis potentiæ futurę: quæ tamen exitum habitura esset infortunatum. Eam semper ad se mulierem & conuiuiorum deinceps & itinerum comitem Spartacus habuit. Con-

Crass° quur Põpeium odio habebat.

Cęsar captus a prędonibus.

Crassus Cęsari spõsionẽ fecit pro octingẽtis triginta talentis.

Sicini° oẽs pbra iaciẽs Fœnũ i cornu gerit.

Gladiatorum seditio.

Bellũ Spartacum.

Lentulus Battiatus

Spartacus.

cursu igitur primum ab his qui Capuæ fuerãt ad Spartacum facto, ac subinde paulatim cõfluẽte multitudine, quum sibi armoꝝ copia ex oppidis quæ ceperant suppeditaretur, gladiatoris armis tanq̃ barbaris & inutilibus abiectis, sese militaribus armis instruxere. Aduersus eos cum tribus milibus armatoꝝ Clodius missus imperator in monte quodam asperrimo deprehensos obsedit. Erat mons vndiq; vastis atq; abruptis rupibus septus: in quem vna tãtum ex parte peruius aditus, atq; is satis angustus patebat. Eum locum Clodius egregie custodibus operibusq; muniuit: reliqua vt dictum est abscissæ rupes ac præcipites claudebant: quæ quum dumis asperrimis, tũ agrestibus maxime vitibus vestitæ, digressum penitus negare videbantur. Veꝝ qui obsessi erant, quum iam acrius necessitate rerum omnium premerẽtur: quum cæsos vitium palmites mutuis nexibus colligassent: sese per abruptas rupes expeditos dimisere: vno tantum derelicto: qui digressis cæteris arma paulatim quũ deiecisset, ipse quoq; ad suos descendit incolumis. Inde Romanos nihil tale suspicãtes circumuecti a tergo inuaserunt: ac repentino timore perculsos facile in fugã vertere castra quoq; nullo ferme labore ceperunt. Huius victoriæ fama vulgata, multi ad Spartacum vndiq; ex agris confluxere pastores: bubulci: fures: homicidæ: ac variis sceleribus homines inquinati: e quibus aliquot Spartacus armis instructos in milites elegit: quosdam vero inermes & expeditos ad præcursandum esse voluit. Romani interea. P. Vatinium secũdum aduersus Spartacum imperatorem fecere: cuius legatum Furium, cum duobus milibus armatoꝝ proficiscentem aggressi hostes in fugã verterunt. Inde Cossinium alterum legatũ maioribus copiis cõtra se missum obseruãs Spartacus, q; se apud Salinas plerũq; lauare consueuerat, nõ multũ abfuit quin viuũ atq; inermẽ caperet: quũ q; exercitũ deducens incolumem vix periculum euadere potuisset, hostes impedimentis omnibus potiti. Inde Spartacus fugientem exercitum prosequutus magnã stragem intulit. Ipse etiã Cossinius in ea pugna occisus est. Postremo imperatorem ipsum Vatinium leuioribus antea præliis nonnullis superatum, vna tandẽ ingenti pugna vicit atq; fugauit: & lictores omnes atq; equũ quo imperator ipse vehebat cepit. Tantis igitur prospero euentu rebus gestis, magnum iam atq; terribile apud omnes Spartaci nomen habebatur. Ipse vero secundis rebus modũ adhibere volens, quũ esset suaꝝ virium cõscius, non eousq; cunctandum arbitrabatur: quoad omnem in se Romanorũ potentiam cõcitaret. Itaq; ad Alpes exercitũ admouere cõstituerat: eo consilio: vt superatis Alpibus exercitũ demitteret: atq; alii in Galatiam, alii in Thraciam ad suas quiq; domos remearẽt. Verum milites multitudini iam & viribus suis fidentes, eius verbis obtemperare noluerunt: sed mediam peruadentes Italiam, incendiis & populationibus cuncta vastarunt. Quod postq̃ Romæ auditũ est: indignatione maxima patres atq; oẽm populũ accendit: non tm̃ rei turpitudine atq; indignitate cõmotos: sed imminens etiã reipublicę periculũ formidãtes. Itaq; tanq̃ ad maximũ ac difficillimnm bellum consules ambo proficisci decreuere: e quibus Gellius parum caute in hostes ruens, quum plurimũ Germanoꝝ viribus fideret, e quibus maxima pars exercitus sui constabar, oẽs fere copias amisit. Lentulus vero alter consul circũducta exercitus parte medios hostes clausisse putabat: verum illi a tergo consulem adorti, cõmissa pugna, legatos superarunt: & castra cum omnibus simul impedimentis cepere. Inde ad Alpes (vt ante statuerant) proficisci cõtendunt: quibus venientibus Cassius qui circa Padum oram Galliæ cum exercitu Prætor obtinebat, obuiã profectus est: ac pugna cõmissa, pluribus e Romanis interfectis, Cassius ipse vix euasit incolumis. Hæc Romam vt gesta fuerant per nuntios delata, magna aduersus consules iracundia senatum incendere atq; illis bello abstinere iussis, Crassum imperatorem cõtra Spartacum delegit: cuius gratia & amicitia nobiles quidã adolescẽtes cõmoti, cum eo ad exercitum ire comites statuerunt. Profectus igitur Roma Crassus, in agro Piceno substitit: venientem Spartacum ibidẽ cõmoratus. Interea Mumium legatũ cum duabus legionibus hostem a tergo circũuenire iubet: & eius vestigia q̃ maxime posset sequentẽ a pugna sese penitus abstinere pręcepit. At ille quum primũ ad hostes peruenit: magna suaꝝ virium opinione inflatus, pugnã conseruit: in qua multis Romanis cæsis, reliq abiectis armis fugientes euasere: qui quũ ad Crassum peruenissent, grauiter admodum summaq; ignominia excepti sunt: ac Mumius pręsertim: qui pugnandi author extiterat. Militibus tñ Crassus iterũ arma cõcedens, sponsores ab eis seruandorum armoꝝ postulauit: & ex eis quingentos qui primi fugã in acie ceperant, quiq; aliis timendi fuerant authores: in quinquaginta decurias partitus est: inde ex earum qualibet vnũ sorte delegit: quem in totius exercitus oculis vltimo affecit supplicio: peruetustum sane Romanorum puniendi morem in consuetudinem reuocãs: qui non minorem damno ignominiã cõtinet plurimumq; aspicientibus horrorem incutit. Eo modo cõfirmatis militũ animis ad hostes exercitũ ducit. Spartacus vero, sub eius aduẽtu per Lucaniã paulatim retrocedens, ad mare se cõtulit. Forte per id tpis piratæ Cilices in Siculo freto versabãtur: quoꝝ opibus & auxilio Spartacus fidens, duo milia e suis in Siciliam transmittere cogitauit: qui vixdum sopitũ illic seruile bellũ excitarent: quod sane non multis egere stimulis videbatur. Pacta igitur mercede, Cilices quicquid vellet se facturos spopõderũt. Inde mercedis parte & muneribus insup acceptis, abrupta quã dederãt fide abierũt. Spartacus igiẽ ea spe destitutus, rursus a mari digrediens in Rhe-

Clodiꝰ missus ĩpator ĩ Spartacum Clodius a Spartaco superatur.

P. Vatiniꝰ impator cõtra Spartacũ missus.

Furiꝰ Vatinii legatus cũ duobꝰ armatoꝝ milibꝰ a Spartaco fugaẽ.

Cossiniꝰ alter Vatinii legatus a Spartaco victus & occisus.

P. Vatinius vinciẽ & fugaẽ a Spartaco.

Gelliꝰ & Lẽtulꝰ Romanoꝝ consules vincunẽ a Spartaco

Cassius prętor a Spartaco vinciẽ

Crassus ĩperator cõtra Spartacũ pfectus est.

Mumius Crassi legatus a Spartaco superatus est.

ginorum Chersoneso exercitum statuit. Est autem Chersonesus terra in insulæ modũ mari circũdata: vno tñ, eoq; angusto spatio, quod Isthmus appellatur, cõtinenti adiuncta. Igitur adueniẽs Crassus, & loci naturam diligenter contemplatus, Isthmum muro claudere, & illos a cõtinenti disiungere statuit: vt simul hostibus egrediendi facultatem, & militibus suis otiũ adimeret. Erat opus magnum sane atq; difficile: attamen gloriæ cupiditate incensus Crassus, rem tantam aggredi nõ dubitauit: ac breui tpis spatio ex trãsuerso Isthmi, vtrinq; ad mare pertingẽtem triginta stadiorũ fossam, quindecim pedum latitudine, atq; altitudine totidẽ duxit: superq; eã murum cõstituit: robore atq; altitudine mirandum. Ea primo Spartacus contẽnere, ac nullius omnino momenti ducere simulabat. Inde vero deficientibus cõmeatibus quũ iam nihil in Chersoneso superesset quod ad victum suppeditaret: noctẽ obseruans nebulis obscuram, & vehementer ventorũ flatibus turbulẽtam, non magnã fossæ partẽ abscissis arborũ ramis ac superiniecto aggere cõpleuit: atq; eo pacto iam tertio Romanos exercitus frustratus euasit. Quod postq̃ Crassus animaduertit: citato itinere abeuntis vestigia ꝓsequutus est: veritus maxime ne Romã petendi voluntas illum & animus subiret: quum præcipue ad id agendũ impelli viderentur: q; sibi magis in dies singulos vires augebant: quum plurimi ex Crassi militibus propter ortam seditionem ad eum confugissent: multi etiam ex finitimis agris ad illum confluerent. Interea Spartacus iuxta Leucanidis paludem consederat: quã variatis tpum vicibus modo dulcem atq; amatum prebere saporem ferunt. Apud hanc igitur Crassus hostes assequutus, eos a palude submouit: atq; eorum vagas discursiones & cædes aduentu suo cõpressit. Quum q; arduũ omnino atq; difficile videretur Spartacũ superare: q; ille fugiendo magis q̃ pugnando bellũ gereret: & modo nusq̃ conspectus, subito in superatus adesset: Romã literas ad senatum misit: opus esse dicens Lucullũ ex Thracia, & ex Hispania Pompeium accersiri. Ipse interim quoad poterat ante eorũ aduentũ bellum conficere nitebatur. necenim ignorabat his aduenientibus perfecti belli gloriã ad se nõ peruẽturã. Quũ igitur omnino sibi pugnandũ esse statuisset: militibus quibus. C. Cassius & Caninius præerant & seorsum a reliquo exercitu castra habebãt, præcepit: vt cum sex milibus armatorũ locũ quendã insidiis aptissimum occuparent: ibiq; q̃ occultissime possent delitescerent. Illi vero diligenter admodum mandata seruantes, quum galeas frondibus operuissent: ne illarum fulgore depræhendi possent: ad cõstitutum locum deuenere: nec eos omnino quisq̃. pręter duas mulieres conspexit: quæ quũ rẽ ad hostes detulissent, in extremum discrimen illos adduxerant: ni propere Crassus cum exercitu superueniens asperrimam pugnã iniisset. In qua duodecim milibus ac trecentis hostibus cæsis, duos tñ a tergo vulneratos fuisse cõpertũ est: reliqui conuersis in Romanos frontibus & in acie stantes cecidere. Spartacũ vero post eã pugnã ad Petilinos montes fugientẽ, Quintus Crassi legatus, & Scrofa quæstor persequuti sunt. In eos Spartacus magna vi conuersus, omnes in fugam vertit: & grauiter saucius quæstor vix e manibus hostiũ a circunstantibus ereptus est. Hæc res egregie ac prospero euentu a Spartaco gesta euersionis suæ causam præbuit. Fugitiuorũ enim seruorũ manus, quæ maxima sub eo militabat, nimium iam de suis viribus sperare ausa, vlterius iam fugiendo bellũ gerere, & imperatoris dictis parere indignabatur. Quũq; in tutã iã loca euasissent: præfectos vt se retro per Lucaniã contra Romanos ducerent, coegere: vt q̃primũ soli Crasso congrediendi copia fieret. Iã enim adesse Pompeiũ nuntiabatur: multiq; eorũ qui Romæ comitiis aderãt, eius belli victoriã Pompeio deberi dictabãt: q; statim suo aduentu bellũ confecturus putaref. Coactus his de causis pugnare Crassus quũ locandis castris fossam & aggerẽ statueret: irruentes magno ĩpetu serui, in tentos operi milites inuasere: ac primo leuis pugna cœpta est: inde superuenientibus vtrinq; militibus, augeri prelium cœpit. Tandem vrgente necessitate Spartacus copias oẽs in aciem deduxit. Quũq; sibi ex astantibus qdã equũ adduceret: gladiũ educẽs, victor inquit plurimos & optimos ex hostibus equos habiturus sum: victo autẽ ne huius quidẽ mihi opus erit. His dictis, equũ gladio transuerberatũ interemit: inde in Crassum per confertissimos hostes ruens, multis perfossus vulneribus, Crassum contingere minime potuit. At vero Cẽturiones duos q iuxta illũ astabant interfecit. Tandẽ oĩbus q secũ aderãt in fugã versis, quũ solus derelictus fuisset: ingenti circa eũ globo Romanorũ facto, multis vndiq; irruẽtibus telis laceratus ẽ. Itaq; quũ Crassus bellũ tã graue cõfecisset: corporis ẽt proprii subiisset periculũ: nõ tñ Põpeii gloriã potuit obscurare: nã q Crassi opibus aduersabantur, res quoad poterãt gestas verbis minuere tentarũt: & Romã ad senatũ scripsere: nõ nisi fugitiuos aliquot aperta pugna a Crasso fuisse superatos. Põpeius igif de Hispania atq; Sertorio splẽdidissimũ triũphũ duxit: Crasso aũt pmissum vt ouans vrbẽ intraret. Perindignũ enim esse ducebãt de supatis seruis triũphare. Quid vero triũphus ab ouatione distet: & vnde vtriusq; dictũ sit nomen: in ea quã de Marcello scripsimus vita, disputatũ est. Post hæc autẽ quũ ad consulatũ Põpeius Romã accerseref, Crassus vero collegã se illi fieri vehementer cuperet: nec oĩno propter eã quã ad populũ habebat gratiã diffideret: attamẽ quo facilius qđ optabat, assequeref, suppliciter ad hãc rẽ peragendam a Pompeio auxilium implorauit: qui etsi Crasso non mediocriter infensus esset: studium tamen suum & operam egregie impendit: atq; in concione palam retulit: non tam se de adi-

Chersonesus quid. Isthmus quid.

Spartacus, Crassũ frustratus ab eiꝰ obsidione euasit.

Leucanidis palus.

Cęsa supra duodeci milia ex Spartaci exercitu a Crasso.

Quintꝰ legatꝰ Crassi & Scrofa q̃stora Spartaco fugati

Spartacus fortiter pugnãs a Romanis interfectus ẽ duce Crasso.

Pompeius consul.

piscendo cõsulatu sollicitũ esse:q̃ vt Crassum in eo magistratu collegã habere liceat. Ambo igitur
consules facti non diu in ea, quam simulatant, beniuolentia permansere: sed in omnibus rebus in
uicem dissidentes ferme desertam esse rempublicam passi sunt: eaq; de causa nihil ab eis in consula
Crassus cõsul epulum, publice dedit.
tu memoria dignum gestum est: præterq̃ q; Crassus Herculi sacra faciens, populo Romano epulũ
publice dedit: & tres minas in singula ciuium capita contulit. Quum iam ad finẽ peruenissent con
sulatus: & comitiorum habendoꝝ causa in cãpo Martio consedissent: Gnatius Aurelius vir quidẽ
ex equestri ordine oriundus, vita autem omnino rudis atq; agrestis habitus maxima celeritate in
Gnati⁹ Aurelius.
forũ accurrens clamauit: Iouẽ sibi in somnis visum monuisse: vt hoc palam ad populum ferret: ne
ante consules magistratu se abdicare paterentur: q̃ simul in gratiam amicitiãq; reduissent. Hæc ille
summa voce quum e pulpito vociferatus esset: ac populus in gratiam redire consules iuberet: Põ
peius nec voce nec loco mutatus est. At vero Crassus assurgens & collegæ vltro dextra porrecta, ni
hil humile inquit arbitror, aut paruum me dignum facturꝝ Quirites: si prior ad amicitiã gratiãq;
cum Pompeio conciliandam surrexero: quem vos adhuc impuberem magnum cognominastis:
cuiq; nondum in senatorum ordinem ascito, triumphum decreuistis. Atq; hæc a Crasso in consu
latu gesta sunt: quæ quidẽ digna memoratu visa fuerint. Censuram quoq; ab omni officio imunẽ
atq; otiosam gessit. Neq; enim senatũ lustrauit: nec equitũ notauit quenq̃: aut eoꝝ omnino ratio
Crassus cẽsor fuit.
nẽ habuit: non etiam ciuium capita censuit. Et in eo magistratu collegam habuit Luctatiũ Catu
lum, virum Romanorum omnium mansuetissimum. Itaq; quum Crassus initio magistratus acer
bissimum se futurum declarasset: & Ægyptum tributariã Romanis facere tentasset: summa auda
Luctatius Catulus cẽsor.
cia Catulus obstitit. quapropter orta inter eos seditione, sponte sua non multo post ambo sese ma
gistratu abdicarunt. Cõiurationis eius, quæ Catilina authore cœpta oẽm pene funditus euertit rẽ
Crassus suspitiõe Catilinariæ cõiurationis non caruit.
publicã, cõscium atq; participẽ fuisse Crassum nõ parua suspitio fuit. Nam ex coniuratis quidã ma
gna voce Crassum compellans auditus est: attamen eius verbis nemo fidem adhibuit: & M. Cice
ro coniurationis vindex aperte satis in oratione quadã, in Crassum & Cæsarem coniurationis illi
us non minima ex parte causam refert: eam tñ orationem nunq̃ nisi post vtriusq; mortẽ edere au
sus est. In illa vero quã de suo consulatu habuit, Crassum ad se noctu venisse refert: epistolã a Cati
lina missam tenentem: qua illum quasi conscium ad firmandam coniurationem hortabatur. Atq;
hac de causa sp in posterum Ciceronis inimicus Crassus est habitus. Q d vero palam illum non in
sectaretur, filius impedimento fuit: qui quũ studioꝝ ac disciplinæ amantissimus esset, vehementer
Ciceronem diligebat: eiusq; congressu ac familiaritate plurimum vtebatur: adeo vt quũ exilio dã
Publi⁹ Crassi fili⁹ Ciceronis amãtissimus.
natus esset Cicero, Publius Crassi filius vna cum eo vestem mutauerit: atq; alios adolescentes cõ
plures idem facere compulerit. Tandem vero patrẽ etiam Ciceroni cõciliauit. Quum Cæsar e pro
uincia reuersus consulatum petere statuisset: animaduertissetq; Crassum & Pompeium inuicem cõ
sulatus gratia certaturos: ipse ne alteri fauens alterius in se offensam cõtraheret, summa cõtẽtione
illos inter se cõcordes facere laborauit: admonens nihil aliud inter se dissentiẽtes efficere: q̃ vt Cice
ronis, & Catuli atq; ẽt Catõis vires ac potentiã augeãt: quoꝝ opes nullum põdus habituræ sint: si
ipsi inter se concordi animo atq; sententia amicoꝝ atq; affiniũ adhibitis auxiliis rẽpublicã guber
nare voluerint. His illi verissimis rationibus cõmoti rursus in gratiã & concordiã rediere. Itaq; ho
rum triũ veluti quadã cõspiratione facta, inuicta quædã & inexpugnabilis constituta est potẽtiæ
Cęsaris: Põpeii: & Crassi amicitia.
magnitudo: quæ senatus & populi Romani vires cõminuit atq; pfregit. Nec tã illoꝝ vires Cæsar
confirmare tentauit: q̃ eoꝝ opibus sese tutissimum ac maximũ constituit. statim enim vtriusq; cõ
sensu creatus consul magnũ in populo nomen & gloriã consequutus est. Nã quũ egregie cõsulatũ
gereret: imperator factus & prouinciã Galliã sortitus, quasi in arce ciuitatis ab eisdẽ impositus est.
Ipsi vero se pro arbitrio facturos nullo aduersante opinabantur: si Cæsaris q̃ maxime potentia au
geretur. Et Põpeiũ qdẽ imensa ambitio ad hæc incitabat: ad Crassi vero veterem auaritiæ morbũ,
triumphorũ ac trophæorum summa cupiditas accesserat: quã pręclarissima Cæsaris gesta omniũ
fama & consensu celebrata excitauerãt: quibus sese inferiorẽ esse, quũ cæteris in rebus superior ha
beretur, haud æquo animo ferre Crassus poterat: nec ante cupiditati huic finem imposuit: q̃ se ad
turpissimam mortẽ summa ignominia ac detrimento populi Romani pręcipitauit. Nã quũ Cę
sar e Gallia Lucã venisset: multi ad eũ visendũ Roma profecti sunt: inter quos ẽt Põpeius & Cras
sus venere: multaq; inter se remotis arbitris colloquuti, maiora iam animis concipientes, vt oẽm
in se Romani iperii potentiã transferrent agitare cœperunt: quod ita se demum consequi posse ar
bitrabantur: si Cæsar quidẽ vt cœperat cũ imperio in armis pmaneret: Crassus vero atq; Põpeius
quicquid superesset, exercitũ, & reliquas prouincias inter se partirẽtur. Ad quod vna tm̃ patere via
videbatur: secundi scilicet cõsulatus Põpeio Crassoq; petitio: cui maxime Cæsarẽ fauere posse ani
maduertebant. Hac igitur ingredi quũ statuissent: Romam Cæsar ad amicos hac de re literas scri
psit: & ex militibus q̃plures vt comitiis interessent eodẽ misit. Multi enim ex his qui sub Crasso mi
litabant, eadem de causa Romã venere. Quapropter magna apud omnes ciues est exorta suspitio:
& iam crebettimus in populo rumor versabatur: quẽ illi inter se diuturnum congressum fecissent:

nihil reipublicæ boni aut salutare futurum continere. Quũ in senatu Marcellus ac Domitius Põpeium rogassent: in proximis ne comitiis consulatum petiturus esset: ille dubiũ responsum dedit: forte inquiens petam: forte non petã. Rursus vero itidẽ interrogatus, a bonis inquit ciuibus petã: a malis vero minime. Quũq; hæc superbe nimis & ambigue responsa viderent: multasq; audientiũ animis suspitiones inferrent: Crassus eadem rogatus, si quidẽ inquit reipublicæ profuturũ esse iudicauero, petã: sin minus, a petitione desistam. Hoc eius responso nonnulli excitati, petere eũ & ipsi statuerunt. inter quos præcipue Domitius extitit. Nã quũ alii Pompeii Crassiq; minis & occultis denuntiationibus territi ab incepto destitissent: Domitius Catonis hortationibus confirmatus in sententia perstitit: quũ illũ Cato suis viribus non diffidere, sed audacter pro cõi libertate contẽdere iuberet. Neq; enim consulatũ, sed tyrannidẽ Pompeiũ Crassumq; petituros descẽdere: nec vero magistratus aut honores, sed prouinciarũ atq; exercituũ diripiendorũ facultatẽ affectare. Hæc atq; huiusmodi Cato palam ad populum vociferans, inuitũ pene Domitium candidatum in comitia deducebat: quẽ primo aduentu multi comitiis assurgentes circunstetere. Nec parua sane admiratio plerosq; tenebat: quænã causa ad secundã consulatus petitionem duos illos principes ciuitatis impelleret. Deinde cur ambo, tũ ẽt cur pene soli peterent: quum in ciuitate complures essent: digni, q quum Crasso aut Pompeio magistratum gererẽt. Hos rumores quũ Pompeii fautores accepissent candidatorum neminem palam prohibere sunt ausi: sed occultis artibus inuadentes illos ab incœpto desistere compulerunt. Domitium vero noctu cũ amicis in cãpum descẽdentẽ aggressi, seruum qui lumen pferebat trucidarunt: multisq; ex circunstantibus vulneratis, inter quos ẽt Cato fuit, reliquos intra domũ retrusere: & custodibus ne egredi possent circa fores appositis comitia habuere. quibus Põpeius & Crassus consules renũtiati sunt. Qui deinde initio magistratus armati in cãpũ venientes, nonnullis eorum qui suis voluntatibus aduersabant interfectis, & Catone extra concionẽ eiecto, Cæsari imperium in lustrum alterũ progaucre. Sibi vero Syriam & Hispaniã prouincias decreuerũt: quas sorte demum inter se partiti sunt: & Syria quidem Crasso, Põpeio vero Hispania obtigit. Fuit autẽ omnibus inuisa Pompeii sortitio. neq; enim illum pcul ab vrbe abesse multitudini placebat: & ipse magno vxoris amore incensus domi perlibenter versabat. Crassus vero sua sorte vehementer exultans, nihil sibi per id tpis fortunatius accidere potuisse arbitrabat: tanq̃ in alieno solo magis q̃ domi, & in externis potius rebus q̃ in domesticis inuenturus quietem. Multa igit inania ac puerilia præter authoritatis & ætatis dignitatem iactans, quũ minime ad ea vitia natura ppensus esset, non Syriam aut Parthos felicitatis suæ terminos statuebat: sed quasi puerilẽ ludũ fuisse dictitans Luculli aduersus Tygranẽ, & Pompeii contra Mithridatẽ bella peracta, ad Bactra vsq; & Indos vltimos extremi fines oceani ingentem animi spem plantauerat. Itaq; quũ tanta flagraret. Crassus secundi cupiditate, multi profectioni eius aduersabant: q nihil ea lege quæ de consulatu eorũ lata est, de peregrinis bellis gerendis cautum esset. Magna preterea suspitio plærosq; tenebat: quũ tanropete ad hoc bellũ Crassus properaret: tum q ẽt e Gallia Cæsar ad Crassum scribens pluribus verbis animi fortitudinem laudabat: ac summo studio ad peragendũ opus hortabatur. Hæc igit (vt ante dixi) populo suspectam Crassi profectionẽ faciebãt. Itaq; quũ iã excessurus esset, Acteius tribunus plebis profectionẽ impedire aggressus est: multosq; secum e populo fautores ducebat: qui grauiter indignabant: q Crassus iperandi cupiditate ad eos populos oppugnandos pficisceret: qui amicitia & societate cum populo Romano coniuncti essent. Horum igit vim Crassus pertimescẽs, Põpeium, vt secũ pgrederet, orabat. Magna enim erat Pompeii apud multitudinẽ authoritas. Itaq; quũ plurimi Crasso aduersari, & voces edere grãdiores inciperẽt: placido vultu atq; hilari fronte respiciens ad eos Põpeius, tumultũ oẽm sedauit: ita vt facile abeũtibus iter præstarẽt. Acteius tñ obuiã veniens, voce primum retinere Crassum, atq; obtestari nitebat. Inde vbi se nihil eo modo proficere animaduertit: viatorem ad Crassum comprehendẽdum misit. Id quum alii tri buni prohibuissent: Acteius in vrbem citato gradu accurrens, in via p quam Crassus iter facturus erat succensam cratem constituit. Quũq; ad eum locũ Crassus peruenisset: assistẽs Acteius, & sacra quædã ac libationes faciens, diras admodum atq; horrendas execrationes obnũtiauit: Deos quosdam inauditos antea & horrendos nomine appellans. Has imprecationes Romani Diras appellant: & iã quasi vetustate obsoletas hanc vim obtinere aiunt: vt qui illis obnoxius fiat, grauissimas pœnas dare cogat: & maximo infortunio affici necesse sit. Quamobrem nõ temere in quẽq;, nec leuibus de causis illarum vti obnuntiatione consueuerunt: multiq; propterea Acteium grauiter incusabat q ob eam quam priuatam cum Crasso simultatem gerebat, tanta mala reipublicæ esset imprecatus: eamq; tam dira atq; inexpiabili religione astrinxisset. Attamen Crassus Roma pfectus Brũdusium venit: quumq; nondum satis ab hybernis tempestatibus mare pacatum esset: cunctari tamen, aut diutius moram trahere noluit: sed milites q̃primum nauibus impositos traiicere properauit: & nõnullis nauibus amissis, copias omnes in litore deposuit incolumes. Inde supplemẽtis firmatum exercitum per Galatiam ducebat. Quumq; Deiotarum regem extrema iam senectute confectum, nouam tamen vrbem ædificantem comperisset: talibus verbis in eum iocatus est:

Domitius candidatus

Pompei⁹ & Crassus iterũ cõsules.

Cæsari ipẽriũ in alterũ lustrũ prorogatum.

Crasso Syria sorte obtigit.

Pompeius Hispaniã sorte accepit.

Acteius tri. ple. Crassũ retinere conatus ẽ ne in Syriã pficisceretur.

Diræ qd sit.

Deiotarus.

Crassus pficiscit in Parthos.

O rex inquiens quidnam hoc est negotii: q tibi duodecima iam diei hora quum adsit, nouam vrbem ædificare incipis. Ad hæc subridens Deiotarus: Tu vero inquit imperator quū sis haud quaq̃ satis vt videre videor matutinus, tamē in parthos cum exercitu pperas. Sexagesimum autē per id tpis annum ætatis suæ Crassus agebat: sed longe vetustiorem præ se ferebat ætatem. Quum itinere confecto, in hostiles terras puenisset: eam rerum conditiōem offendit: quæ maxime eius animū ad spem summam incendere atq inuitare posset. Primum enim ponte super Euphratem constituto, facile vniuersum traiecit exercitum: & multas Mesopotamiæ ciuitates vltro sese dedentes in fidem recepit. Vnam vero quæ Xenodochia a Græcis dicta est, cui tyrānus Apollonius dominabatur, per vim captam militibus diripiendam concessit: & captiuos oēs vendidit. Quumq ob id a militibus imperatorē se appellandū fore putasset: eumq spes frustrata esset: incredibile est: quantū animū demiserit: q̄q ad maiora etiā capessenda languidior factus sit. Indæ psidio ciuitatibus, q ad se desciuerant, imposito, ipse in Syriam ad hybernandum concessit: filium ibidem moraturus: qui e Gallia a Cæsare veniens mille equites lectos, & alias quasdam copias deducebat. Atq id primum inter Crassi errata connumeratur: quum plurima in ea expeditione deliquerit. Nam quū maturato accelerare opus esset: & Babyloni, aut Seleuciæ primis Parthorum ciuitatibus exercitū admouere: atq hostes iparatos inuadere: dum inani otio tempus conterit: colligendi animum, ac sese parandi spatium hostibus dedit. Omne autem quod in Syria temporis versatus est, cogendis pecuniis magis q̄ militari disciplina exercitum coercendo cōsumpsit. Neq enim recensendis militib⁹ aut eorum corporib⁹ aliquo studio exercēdis intendebat: sed acerbius a ciuitatibus exigēs vectigalia: & omniū ēt minimorum rationē subducēs, quāto poterat studio pecunias coaceruabat. Quūq finitimis populis atq principibus, militū quos ad se mitti vellet numerum imperasset: accepta pecunia, militiam illis remittebat. Itaq segniter omnia ac summa negligentia ministranti, prodigia ēt non satis faustū euentū portendere. Quorū prima eadēq clarissima seu Venus seu Iuno ab incolis Dea nuncupata, quæ nascentibus rebus principia conferre putat, haud obscuris ambagibus dinoscenda mōstrauit. Nā quū peractis sacris, eius tēplū Crassus egrederet: filius ante fores tēpli offenso grauiter pede pstratus cōcidit: quē statim pater eodē casu lapsus sequutus est. Quū iā ex hybernis copias educeret, legati ab Arsace breuia quædā in hāc fere sententiā mandata portātes superuenere: Si quidē a senatu populoq Romano missus contra nos exercitum ducis ingens profecto bellū & summo odio atq omnino infensis animis gerendum censemus. Qd si aduersante atq inuita patria (vt audiuimus) priuatæ tm̄ cupiditatis ac lucri causa, Parthis intulisti bellū: & iā regionis nostræ particulā occupasti: nō sane tuas vires aut exercitū magnifacimus. Itaq moderatius tecū acturū & senectutis tuæ rationē habiturū Arsacē nūtiamus: & Romanis cōdonaturum viros quos in Mesopotamia inclusos magis q̄ aliena custodiētes habeat. Hæc sibi ab Arsace vt nūtiarēt atq sciscitarent, mādata fuisse. Ad ea indignatus & iactabundus Crassus, in Seleucia se responsum his mandatis daturum dixit. Tunc Agisis legatorū vnus q cæteros ætate & authoritate antei bat, sublata manu mediā palmā ostentans, prius in hac palma setæ nascentur inquit, q̄ tibi Seleuciā conspiciendi sit potestas. His dictis legati discessere: & Orodē regē adeuntes: virum p ea tēpora bellicæ virtutis gloria insignē, ad bellū capessendum cōpulere. Interea milites nonnulli ex vrbibus quæ in Mesopotamia Romanorum psidiis tenebant, ad explorāda hostiū cōsilia dilapsi, haud aspernāda quædā ad Crassum detulere: hostiū enim multitudinē innumerā parari nuntiabant: quorum extremū robur ac fortitudinē in vrbiū expugnatione experti essent: quiq fugientes magis q̄ insequentes essent timendi: p terea q temere ab eis emissa tela oculos hostiū quasi de industria peterent: & priusq̄ cōspici aut vitari possent, corpus intimū penetrarēt: eqtes vero cataphrattos mirū in modū instructos habere: qui ad maxima quæq subeunda picula paratissimi essent. Hæc in exercitu passim audita vehementer animos Romanorum turbarunt: atq omni spe & audacia destitutos reddidere. Nihil enim antea Parthos ab Armeniis aut Cappadocibus differre putabant: quos arbitrio suo Lucullus agens aut vexans fatigabat. Quūq pcipuā belli difficultatē itineris lōgitudinē fore iāpridē animis destinassent: tunc certaminis ac periculi iminentis magnitudine terrebant: ita vt multi Romanorum: ac præcipue Cassius quæstor, Crassum ab incepto desistere suaderēt. Multa enim vates in sacris dira portendi nuntiabāt. Quibus oībus neglectis, Crassus his solis aures præbebat: qui aduersus hostes q̄ propere ducēdū exercitū esse suadebāt. maximeq in hac eum sententia rex Armeniorum Artuasdes cōfirmauit: q sex milia lectorum equitum ducens ad Crassum in castra venit: eos circa se custodiæ tm̄ causa sp tenere dictitans. Decē milia insuper cataphrattorum equitū ductum se pollicebat: ac peditū electorum triginta milia: quos assidue domi nutriebat. Is Crasso persuadere nitebatur: vt p Armeniā ducens in Parthos traiiceret. facile enim se cōmeatuum copiā præstiturum. Iter præterea tutissimum fore: atq equitibus ea parte maxime peruiū: quū aliunde assiduis vndiq altissimorum mōtium iugis Parthorum regio claudat: quæ quum aditus vix equitibus accessibiles præbeant, magnum Parthorum regioni tutamen prestant. Hac Crassus benigne auxiliorum pollicitatione suscepta, ac regis erga se beniuolentia collaudata, p Mesopotamiam traducere exercitum constituisse

Xenodochia vrbs a Crasso capta, & militib⁹ diripiēda cōcessa.

Babylon, & Seleucia Parthorū vrbes.

Venus vel Iuno q̄ nascentib⁹ rebus principia confert

Prodigium Crassi.

Legati Arsacis ad Crassum.

Agisis legatus Arsacis

Orodes rex

Artuasdes rex Armeniorum.

respondit: atq; illic magnã & optimã copiarũ suarũ partẽ dimisisset. His igitur auditis, Artuasdes dis/cessit. Crassus vero ex hybernis exercitũ mouit. Quũq; ad fluuiũ quendã peruenisset: ac milites facto ponte traiicerent: miræ magnitudinis exorta tonitrua, & in aduersa militũ ora micantia fulgura, quasi transitu phibere milites videbant. Ventoq; insup magno impetu ruens pcella põtem quẽ ad traiiciendũ militẽ ratibus iunxerat, disiecit: & pluribus in locis pfregit. Castris etiã ponẽdis destinatus locus duobus fulminibus pcussus est. Equus prçterea imperatorius egregie phaleris prçceteris ornatus, quasi percitus furore quodã, summa vi contra nitente auriga in fluuiũ desiliit: ac subito fluctibus obrutus, & astantium oculis subreptus, nusq̃ apparuit. Tradit etiã eum q primã aquilã in exercitu ferebat, nullo reuocante: retrocedere coepisse. Quũq; Crassus apud exercitũ con/cionẽ haberet: vox horrenda quædam exaudita totius exercitus aĩos vehemẽter turbauit. Iubebat enim: vt quẽ in fluuio pontẽ fabricauerant, subito rescinderent: ne qs eorum penitus regredi posset. Præterea quum Crassus, vt moris erat, sacrificio instituto lustraret exercitũ: porrecta ab aruspice viscera e manibus cecidere: qđ quũ grauiter omnes qui astabãt pturbasset: arridens Crassus, talia nobis inquit incõmoda senectus affert: attamen arma nunq̃ e manibus ceciderunt. His pactis Crassus secundũ flumen ducebat exercitum. Erant autẽ peditum legiones septẽ: & equitũ quatuor milia: ac totidẽ velites. Interea exploratorum qui præmissi fuerant aliquot ad exercitũ redeuntes, nuntiant regionẽ se vbiq; hominibus vacuã cõperisse: plurima vero quasi fugientiũ equorũ offen/disse vestigia. Hoc nuntio magnopere lętatus Crassus: passim apud milites Parthorum ignauiam & imbecillitatem criminabatur: quasi manus conserere, aut secum cõgredi trepidãtium. At vero exercitus principes qui Crasso aderant, longe contraria sentire: ac iugiter admonere: vt in ciuitate aliqua earũ quas suis pſidiis firmatas hẽbat, exercitum ex itinere fatigatum reficeret: quoad certi aliquid exploratũ de hostibus haberet. sin minus id consiliũ placeret: saltem iuxta fluminis ripam iter faciens ad vrbem Seleuciam duceret. Sic enim facilem cõmeatuum copiã fore. tutius quoq; iuxta flumen iter factuq;: quũ nullæ ex parte fluminis essent insidiæ metuendæ. Quũ Crassus hmõi sentẽtias agitaret: & quid sibi potissimũ agendũ esset consuleret: Arimanes quidã Arabum princeps ad eum venit: vir quidẽ ad fallendũ aptissimus, & oĩum quæ contra Crassum fortuna parauerat vltimum ac supremum exitium futurum. Hunc multi eorũ qui sub Pompeio militauerãt: amicũ illius fuisse recordabantur: & quasi Romanorũ amatorem præcipuum colebant. Is tunc a Parthorum regibus ad Crassum missus fuerat: vt eum q̃procul a flumine dimoueret: & in vastas solitudines & patentes campos deduceret. Omnia enim Parthi facere acpetperti malebãt: q̃ cõminus collato pede cum Romanis pugnare. Arimanes igitur a Crassum veniens (vt erat in dicendo promptus, atq; ad persuadendum aptissimus) Pompeium vehementer laudare: ac patrẽ & benefactorem appellare coepit. Tum Crassi vires ac potentiã extollere: cunctationem vero ac moram in apparãdo exercitu accusare: quasi armis vtendum arbitraret, ac non potius manuum & pedum velocitate, cõtra eos viros: qui cum omnibus rebus suis: ac liberis etiam & coniugibus in Scythas aut Hyrcanos fugere præ timore iam pridẽ cogitauerint. Summa igitur velocitate properandũ: vt priusq̃ omnes vires in vnũ Parthi coegissent, manus consereret. Surinam enim & Syllacem cum magnis equitũ copiis ad reliquum exercitum pficisci: quos facile si velit intercipere posset: quum alteri Parthorũ exercitui eorũ aduentus ignotus sit. Hæc aũt omnia falso nũtiabat. Hyrodes eni ac Surinas statim ab initio copias inter se ita partiti fuerant: vt Hyrodes Artuasdi Armeniorum regi bellum inferret: Surinas vero contra Romanos proficisceref. Id non ea de causa (vt quidam ferunt) Hyrodes instituerat: q; Romanos contẽneret: Crasso prçsertim imperatore: qui tunc facile inter Romanos princeps eminebat: sed periculi magnitudinem reformidans cum Artuasde bellum gerere maluit: Surinam vero Romanas vires experiri. Erat Surinas non humili sane aut obscuro loco inter Parthos oriundus: sed q diuitiis genere atq; gloria secundus a rege numerabaf: corporis aũt robore ac fortitudine ætatis suæ Parthorum omniũ potentissimus: forma vero ac magnitudine corporis supra cæteros omnes admirabilis: magnaq; in castris pompa & apparatu vtebatur. Siquidem mille cameli impedimentis, quæ suo dũtaxat vsui seruiebant, onusti, quacũq; iter faceret sequebanf. Ducebat etiam pellices circiter ducentas: Mille præterea Cataphractos equites, ac totidem leuiter armatos, custodiendi corporis gratia, circa se cõtinue detinebat: peditũ vero ac seruorũ ingẽtẽ numerũ. Hic pulsum domo Hyrodem in regnum restituit: eiecto rege qui per fraudem Parthorũ regnum occupauerat: primusq; in pugna quę apud Seleuciã gesta fuit, ciuitatis murum conscẽdit: atq; vrbẽ ipsam captã Hyrodi tradidit. Nec vero consilio minus: & calliditate q̃ robore valebat: multum ẽt aĩo atq; audacia poterat. quibus rebus non minus q̃ viribus Crassum superauit. Interea suis artibus Arimanes a flumine pcul distractũ Crassi exercitum in patentes cãpos ac vastas deduxerat solitudines: via quidẽ leni primo ac pfacili: sed quæ in dies asperior atq; intolerabilior fieret. Iã eni in arenas pfũdissimas veniebant: & cãpos aquis herbis arboribusq; carentes: quorũ nullus vsq̃ terminus cõspiciebatur: vt nõ solũ itineris labore ac siti conficerentur, verũ intuitu ipso miserabili deficerent: quum nullus vsq̃ tumulus: nullus fluuius: non deniq; virescens aliquod germen aut her/

Prodigia multa Crasso visa.

Exercitus Crassi cõtra Parthos habẽs peditũ legiones septẽ, equitũ q̃tuor milia ac totidem velites.

Arimanes Arabũ princeps Crassum dolosis verbis aggreditur.

Surinas.

Pellices ducentę in castris Surinæ.

ba appareret:sed vestæ tñ solitudines exitu intolerabili eos exciperent. Tunc igitur Arabis dolos
ac fraudes agnoscere,qui cum Crasso erant cœpere.Legati etiam sub id tẽpus ab Artuasde Arme/
nioꝝ rege superuenerunt nuntiantes:Artuasdem ingenti bello ab Hyrode oppressum auxilia mit
tere nequiuisse.Verum pro veteris amicitiæ ac beniuolentiæ iure,monere atq; hortari Crassum:vt
relicto quo cœperat itinere,per Armeniam proficisceretur:atq; coniunctis secum copiis cõtra Hy
rodem bellum gereret.q; si id facere nolet:campestria saltem in proficiscendo loca vitaret: & q̃pro/
xime vicinis montibus iter faceret.Ad ea Crassus ira atq; indignatione furens nihil aliud respon/
dit:q̃ sibi tunc otium non dari:vt Armeniis digna responsa prȩberet:verum non multopost in Ar
meniam se venturum: vt debitas proditionis pœnas a rege reposceret.Hoc tam superbe tamq; in
humaniter responsum omnes qui cum Crasso aderant,perindigne tulerunt:& verbis quoad pote
rant,ipsius iram lenire conabantur:seorsum aũt grauiter Ariamanem accusabant:Quis te dicen
tes malus,dæmon scelestissime nobis proposuit:qui quasi veneficiis quibusdam atq; incantationi
bus imperatoris mentem peruertisti: vt per vastas ac deserta solitudines iter faceret: non quasi Ro
Arimanis doli. manus ac disciplinæ militaris peritus imperator:sed tanq̃ latronum ac fugitiuorum ductor! Hæc
in se vulgo iactati quum barbarus audisset:vt erat ingenio & calliditate promptissimus,varie pro
cuiusq; moribus talia iactantibus respondebat:& aliis quidem auxilium leuaméq; polliceri: alios
verbis lenioribus consolari:nonnullos etiam grauius accusare quosdam vero iocis ac salibus ag/
gredi:an nos inquiens per Campaniam facturos iter putabatis:vbi & fontiũ &' riuoꝝ ingens co/
pia vos exciperet:balneis quoq; multifariam emanantibus & variorum fructuum copia abũdare
tis!non vos in Assyriorum atq; Arabum fines peruenisse meministis! His atq; huiusmodi verbis diu
tius exercitum atq; imperatorem frustratus,anteq̃ dolus palam cunctis innotesceret,fugam arri/
puit:non occulte quidem a Crasso digrediens: sed ab hostes se pfecturum dictans: vt eos artibus
quibusdam ac dolis peruertens facilius in eius manuac potestatẽ deduceret.Fertur eo die Crassum
non purpureũ(vt Romanoꝝ imperatorum mos erat) sed nigrũ paludamentum indutum ad mi
lites processisse:idq; admonitum ab amicis subito pmutasse. Interea ex his q exploratum premissi
fuerant,citatissimo cursu pauci quidam redeuntes nuntiant:cæteros qui secum ierãt: ab hostibus
interfectos fuisse:se vero illoꝝ vix potuisse manus effugere:eosq; magno impetu ad pugnandũ pa
ratos irruere:& numero & robore formidandos.Hoc nuntium vehementer animos militum per/
turbauit.Crassus vero stupore ingenti a repentino tumultu vix mentis compos, huc atq; illuc fu/
ribundus excurrens, vix satis imperatoriũ munus exequebatur.Primo igitur milites in ordine sta/
tuens, vt horum voluntati morem gereret,q̃latissime poterat aciem extendit: & campi q̃plurimũ
complecti nixus est:ne facile ab hostibus circumueniri posset. equites prȩterea in cornibus vtrinq;
collocauit.Inde mutato consilio paulum aciem contraxit:& spatia quædam militibus vacua tãq̃
portas aliquas pluribus in locis reliquit:& vniuersam aciem in ordines duodecim partitus est:atq;
turmam equitum cuiq; ordini tribuit:nequa pars equestris esset expers auxilii. Cornu autem vnũ
Balisſ⁹ flu. Cassio dedit:alteri vero iuniorẽ Crassum filium suum præfecit:ipse mediam aciem tutandam acce
pit.Sic igitur instructi Romani procedentes ad fluuium qui Balissus dicitur peruenere:cuius occur
sus exercitui pergratus extitit ingenti æstu atq; siti laboranti:quã diu propter aquæ inopiam per/
pessus fuerat.Plurimi igitur ex his qui cum Crasso erant,ibidem castra ponere ac pernoctare suade
bant:quoad de viribus & numero hostium certi aliquid explorarent:vtq; in diem posterum pugnã
differrent hortabantur.At Crassus filio & his qui secum erant equitibus,ab ordinibus non disce/
dere:atq; in acie stantes cibum caperent iussit.Interim non penitus dissolutis ordinibus, nec satis
ad pugnam rursus dum instructis:sedato gradu ductabat exercitum:quoad hostes improuiso ante
oculos apparuere:neq; numero primum neq; aspectu formidabiles.Hos de industria Surinas ante
Surinȩ ast⁹ acies incõpositos pmiserat:& vestibus aut pellibus superiniectis armoꝝ fulgorẽ iusserat occultare.
Vt primum igiẽ Romanis appropinquantes pugnandi signum ab imperatore acceperunt: hor/
rẽdo clamore vniuersos cãpos compleuere.Neq; enim cornibus aut tubis sese ad pugnam anima
Parthorũ mos in pu/ gna incũda re Parthi consueuerunt:sed ingentia tympana & ferrea quædam tintinnabula quatientes; tũ cla/
mores edentes horrisonos,audientium animos turbare soliti sunt.Hoc igitur sonitu Romanoꝝ
animis perculsis,quũ vestes quibus arma tegebant deiecissent,galeas ac thoracas margiano ferro
micãtes subito ostendere:equi etiam ferreis atq; æneis tegumentis ptecti apparuere. Surinas vero
inter cæteros magnitudine ac specie prȩstans,Medorum more atq; habitu ornatus, longe molli/
us q̃ virum deceat:pfricata facie,atq; ad normam discriminatis comis versabatur: quum.Partho/
Scythȩ & Parthi icul ti atq; intõ/ si. rum cȩteri sicut Scythæ penitus incultis atq; intonsis de industria crinibus vtantur: quo aspectu
etiam & facie maiorem videntibus terrorem incutiant.Quum iam igitur ad manus ventum esset:
primo grauibus contis Romanorum aciem propellere Parthi tentauerunt:sed postq̃ clypeoꝝ dẽ/
satã testudinẽ,ac viroꝝ stabilẽ & ad pugnãdũ firmissimã aciẽ,tũ etiam ad soluendos,ac de integro
instaurandos ordines paratissimam conspexere:quã poterant occultissime circũuenire aciem ten/
tauerunt.At Crassus primo leuiter armatos milites in hostes emisit: qui multis sagittis vulnerati

subito

subito retrocessere: & reliquis turbationis atq; timoris dedere principium: quum telorum ingentẽ impetum ac vires intuerentur: quæ perfossis armis totum etiam corpus penetrabat. Atq; adeo viris densata erat Romanorum acies: vt ne volenti quidem frustra sagittandi potestas esset. Itaq; procul astãtes Parthi vim maximam sagittarum effundebant: quæ fortiũ atq; magnorũ arcuum viribus contortæ grauissimis Romanorum corpora vulneribus sauciabant: ac forte perimebant miserabili. Stantes enim in acie vulnerabantur: nec manus cõferendi facultas aderat. Si quãdo enim in hostes impetum fecissent, illi subito terga vertentes fugiebant: nec fugiẽtes minus q̃ stantes inferebant calamitates. Namq; in fuga etiam sagittas emittere Parthi cõsueuerũt: idq; post Scythas omnium optime facere norunt. Romani igitur quoad eos pharetras exhausisse putarunt immota acie permansere. Quũ vero camelos plures sagittis onustos aïaduertere: vt affatim quibus tela deessent, suppeditarent: nec vllum Parthis sagittandi finem affuturum: vehementius trepidare ac suis rebus diffidere cœperunt. Q̃d pergrauiter ferens Crassus ad filiũ nuntium misit: iubens vt impetu facto Parthorum aciem prorumpere conaretur: priusq̃ corona ab eis circumuenirentur. Iam enim plurimũ obequitauerant Parthi: & circũuenire Romanos parabant. Audito igitur patris monitu iuuenis mille ac trecentos equites capiens, inter quos & illi erant qui a Cæsare fuerãt missi, quingentos insuper sagittarios & scutatorum cohortes octo, & q̃latissime poterat illos circũducens, in hostes impetũ fecit. Parthi vero siue timore perculsi, siue illi vt filiũ q̃procul a patre disiungerent retrouersi, fugã arripuere. Tum spei & alacritatis plenus adolescens fugientes hostes magnis incusare vocibus cœpit: Quin statis inquiens & virorum cõgressum nõ toleratis? Erant vna cum adolescẽte comites. Cn. Plancus & C. Censorinus: quorum hic q̃dem cõsilio atq; prudentia, ille robore & animi magnitudine plurimũ poterat: præterea beniuolentia & ætatis æqualitate coniunctissimi erant adolescenti Crasso: nunq̃ illum casu aliquo deserere parati. Magno igitur impetu equitibus hostes insequentibus, ne pedites quidem otiose sequebantur: sed alacritatis & spei magnitudine incensi illorum pene celeritatem adæquabãt: & ad oẽs casus paratissimi aderãt: ac se iam fudisse hostes ac vicisse arbitrantes eo vsq; persequuti sunt: quoad non vltra fugientibus Parthis, tãdem illorũ dolos ac fraudes agnouere. Conuersi eni in eos Parthi qui eatenus fugam simulauerant, atq; vndiq; superueniẽtes alii, sese ad pugnam parauerunt: atq; equites cataphrattos Romanis equitibus opponentes, reliquũ equitatum nullo ordine passim Romanis circũfudere. Ita vndiq; per planitiem discurrentes ingentẽ vim pulueris excitabant: vt neq; se mutuo videndi, nec inuicem colloquendi Romanis facultas esset: sed mutuis etiam vulneribus seipsos interimerent. Multi etiã attrahendi spiritus angustia pene suffocati, & sagittis insuper cõfossi, miserabiliter in puluere volutabantur. Nec vulneratis eximendi teli potestas aderat: siquidem curuatis vncis instructæ sagittarũ cuspides nõ sine maxima neruorum & carnium laceratione diuelli poterãt: quũq; non multi admodum eo pacto interficerentur, ceteri metu atq; horrore torpebant. Quũq; peditibus Publius in cataphrattos equites ĩpetũ facere hortaretur: implicitas manus clypeis ostentãtes pedes vero atæne cumulis altius inhærentes, neq; ad pugnãdum, neq; ad insequẽdum satis idoneos se esse monstrabant. Quapropter ad equites cõuersus Publius eos quãto potuit impetu in hostes ĩmisit. Erat autẽ pugnandi forma omnino dispar: quum Galatarũ milites, quorũ præcipue viribus Romani nitebantur, paruis & debilibus hastis ferreos thoraces, aut ex corio fabrefactos incassum peterent: ab hostibus vero grandioribus contis petiti nuda pene corpora ad ictus præberent. Qui vero grauiter armati pugnabant: contorum ictibus ex equis deiecti, immobiles humi iacere cogebant. Multi etiam sponte sua ex equis desilientes media illorum viscera perfodiebant qui vulneris dolore perciti huc illuc furibundi currentes sessores pariter & hostes conculcando premebant. Interea Galatæ æstu & siti quorum ea gens est impatiẽtissima vehemẽter deficiebant: & eorum plurimi ex equis desilierant. Acriter igitur instantibus Parthis, referre pedem cogebantur: & sese in secũdam aciem recipere: præsertim q; Publiũ grauiter vulneratũ, & iam in extremis laborantem ex hostium manibus eripere conabantur. Itaq; tumulũ aliquãto supra reliquam planitiẽ eminentem conspicati, ad eum confugere: & equis in medium cõiectis, clypeis vero quasi pro muro exteriori ex parte circũpositis, facilius barbarorũ impetũ se euasuros eẽ arbitrabantur. Verũ id longe secus illis euenit. Nam quum in edito loco cõstituti essent: primi nequaq̃ posteriores occultare aut protegere poterant sed oẽs pariter propter loci inæqualitatem, in hostium cõspectu positi, ac nullo tegmine protecti patebant ad vulnera. fugiẽdi præterea nulla dabatur facultas. Itaq; passim sagittis confossi interficiebãtur: ea tñ de causa iniquo aïo mortem oppetentes: q; manus conferendi potestas non aderat: sed tanq̃ ignaui ac desides trucidabantur. Erant circa Publium græci duo Hieronymus & Nicomachus: qui per id temporis Acarnis habitabant. Hi Publium quibus poterant rationibus hortabant: vt secũ in ciuitatem Romanis amicam, quæ Ichne vocabatur, atq; inde non procul aberat, fugã arriperet. Quibus ille collaudatis, nullũ est inquit tam graue mortis genus: q̃d iam Publius reformidet: aut cuius metu viros optimos qui pro me in acie ceciderunt relinq̃re velim. Postea illos amicissime amplexatus a se dimisit: ipse vero manus ambas

Pugna ĩter Parthos & Romanos

Parthi sagittas ẽt in fuga mittunt.

Publi⁹ crassi fili⁹ in hostes ĩuehit.

Parthorũ fuga.

Cn. Plãcus.

C. cẽsorin⁹

Galatæ sitis æstusq; ĩpatientissimi.

Hieronymus Nicomachus

Ichne ciuitas.

CC

Publii Crassi filii interitus Cęsorini & Planci interitus.

grauiter vulneratus, quũ illis vti non valeret, armigero transuerberandum latus pbuit. Eodẽ modo Censorinũ obiisse ferunt. Plancus vero sibiipsi mortẽ consciuit. Idem & optimatum fere oẽs fecere. In reliquos aũt barbari irruentes multos cõtis vulneratos interfecere: adeo vt viuos nõ amplius quingentis in hostium ptãtẽ venisse tradant. Parthi demum Publiũ & optimatũ qui simul ceciderant capita cõtis superfigentes, magna celeritate ad Crassum cõtendere: q postq̃ a filio fugatos hostes audierat, eos q secum aderant audaciores factos aiaduertens, quo ad poterat suos in vnum cogens in patentissimos campos dimiserat: filium ab insectatione hostium iamiam reditũq; expectans. Interea citatissimo cursu nuntii a Publio venientes aderãt summo illum in discrimine versari afferentes: ni magna subito mittant auxilia. Atq; hos iam sero ac pene re confecta venisse cõstat. Primi enim quos miserat Publius, vt imminens periculũ nũtiarent, ab hostibus intercepti fuerãt: posteriores quoq; quum in hostes incidissent: vix eorũ manus effugere potuerunt. Multa igiť Crassum turbabant: ita vt mẽte nihil prospicere, aut recte cõsulere posset. Nam & de totius pugnæ metuebat euẽtu: & filio quoq; opem ferre cupiebat. Tandem vero in vnum vires cogere statuerat: vt filio q̃ celerrime ferret auxilium. Vix ea satis aio firmarat: quũ subito clamore horrisono cuncta cõplentes hostes adueniunt: & maximus tympanorũ strepitus Romanorum aures circũstrepebant: atq; id alterius pugnæ initium fore arbitrabantur. Illi vero Publii caput hastæ infixum portantes aderant: & Romanis q̃proxime accedentes, contumeliose quonã ortus genere Publius fuisset, sciscitabãtur: neq; enim ex imbelli atq; ignauissimo patre tam generosum atq; omni virtute præditũ filium ortũ esse posse. Hoc tam dirũ spectaculũ supra omnia quæ in ea pugna calamitosa contigerant, Romanorum animos perfregit: nec tamen ad iram & vltionẽ (vt par erat) excitabãtur: sed

Crassi fortitudo i morte filii.

horrore ac timore perculsi obtorpuerant. At Crassus nihil tanto dolore deiectus, oium quæ in eo bello gesserit, præclarissimum hoc virtutis testimonium præbuit, omnes enim ordines circumuectus, Meus est hic priuatus dolor Romani clamitabat: mea hæc calamitas: meus hic ac propius luctus: publica vero ciuitatis salus & gloria in salute vestra posita est. Q d' siqua vos tanto taliq; filio patris orbati miseratio tangit: hanc in vlciscendis hostibus patefacite: auferte ab eis tanto scelere partam lætitiam: vindicate tam efferam immanitatem: nolite malis succumbere: aut aios demittere. Et siqua vos magnarum rerũ gloria pmouet, recordemini: neq; Tigranem a Lucullo, nec a Scipione Anthiochũ sine cæde & vulneribus fuisse superatos. Ducite in memoriam: maiores nostros mille nauiũ pro adipiscenda Sicilia iacturã fecisse: multosq; in Italia duces: imperatores: atq; exercitus amisisse: quorũ nulli nisi relicto spiritu victoriã hostibus cõcedere voluerũt. Nec vero tam fortunæ prosper euentus Romanorũ potentiam auxit: q̃ egregia virtus: ac summa in laboribus asperisq; rebus tolerantia aduersis casibus succũbere nescia. Hæc atq; huiusmodi vociferans Crassus, ac milites excitans, nõ multum animos cõmoueri illorum sensit: quumq; illos clamorem tollere iussisset: postq̃ dissonũ ac debilem sublatum audiuit, grauiter exercitus ignauiam accusans, rebus iam suis diffidere cœpit. At Parthi clamore ingenti excitato pugnam renouarunt: atq; ex transuerso latere inuecti equites sagittarum copiam immẽsam pfudere. Qui vero in prima acie pugnabãt, contis ingentibus aduersos ferientes in angustum spatium Romanos cogebant: e qbus pauci admodum in vnum cõglobati in confertissimos hostes irruere, & cõminus pedem conferre tentabant: verũ iaculorum ac sagittarum multitudine obruti, ptim etiam contis transfixi cito periere. Tãtus enim erat telorum impetus: vt idem sæpe iaculũ eodem ictu duos etiam viros iterficeret. Hoc itaq; modo pugnantes barbari, quum vsq; ad finẽ diei certamen protraxissent, discessere: vnius noctis spatium ad lugendum filiũ Crasso concedere se velle dictitantes. Nec procul tamẽ ab hostibus cõstituti noctem cantibus & tibiis insomnẽ ducebant. Romani vero multis curis anxii, neq; sepeliẽdis mortuis animum adhibere: neq; sauciis curandis intendere: sed quisq; ppriam sortem ingemiscens, magno cum timore futurum diem expectabant: tandemq; ex eo loco migrare statuerũt: sed magnam atq; ambiguam curam sauciorum multitudo præbebat. Nam neq; secum deferre posse animaduertebant: q; magnam fugientibus moram & impedimentum allaturi essent: nec relinqui facile posse videbantur: q; clamore atq; vociferatione abeuntes alios essent prodituri. Crassi præterea, q̃uis malorum omnium causa esset: vocem ac iussum omnes desiderabant. At ipse solus in abdito atq; obscuro loco iacebat: ingens vulgo instabilis fortunę, sapientibus autem stoliditatis & ambitionis futurus exemplum. quibus vicissim agitatus, non satis esse putabat: si inter tot hominum milia præcæteris excellentissimus haberetur: sed quia duobus tantum aliquanto videbatur iferior, omnia sibi deesse arbitratus, tantas res aggredi non dubitauit. Tunc igitur Cassius & Octauius ipsum circunstantes excitabant: & bono animo vt esset hortabãtur: quem postq̃ omnino fractum & desperantẽ aiaduerterunt: ipsi centurionibus atq; ordinum ductoribus conuocatis, postq̃ abeundi consilium ab illis pbari senserunt quanto poterant, silentio castra mouere. Et res primo quidem egregie procedebat: at postq̃ saucii & hi qui ad pficiscendum inhabiles erant, se derelinq atq; hostibus pdi intellexere: clamoribus atq; vlulatibus oia complerũt. Magna igitur proficiscentes turbatio, multusq; terror pcedentes inuasit: itaq; sępe velut iminẽtibus hostibus vertebãt ordi

Cassius. Octauius

nonsæpe etiam quasi paulopost pugnaturi struebant aciem. Sauciorū autem quicunq; vadentes sequebantur, alios suscipiebant: alios quos tollere non possent, relinquebāt. atq; ira maximam profectioni tarditatem afferebant. Inter hæc L. Egnatius cum trecentis eqtibus, qbus ipse præfectus erat, media nocte Carthas Mesopotamiæ vrbem prteruectus, Romano sermone custodes appellans, Componio vrbis præfecto nunciari iussit: magno prælio Crassum cum Parthis conflixisse. Nec plura loquutus, aut se quisnā esset prodere volens, citato cursu ad pontem, quē supra fluuiū relinquerant, peruenit: seque ac suos seruauit incolumes. attamen iusta reprehensione nō caruit: qui imperatorem atq; exercitum deseruisset. Nec sane parū eius vox Crasso attulit adiumēti: quū enī Componio renunciata fuisset: nihil illam psperi fuisse arbitratus, propter nuntiū breuitatem ac festinationem, suos quprimum arma capere iussit: atq; vt primū Crassum aduentare sensit, obuiam pgressus illum excepit: & castra intra vrbem ponere suasit. Parthi autē quis nocturnam Romanorum fugā sensissent, non tñ illos noctu insequi voluerunt: sed quum iam dies illuxisset: primo ad castra Romanoꝝ venientes, quatuor milia ferme sauciorum qui relicti fuerant, interficere multos deinde per desertos cāpos errātes consequuti peremerūt: quatuor etiā cohortes q̄ itineris errore a reliquo exercitu discesserant, & legato Varguntio duce, tumulū quēdam occupauerant, ad vnum perdidere: præterq̄ viginti viros qui nudatis gladiis per medios hostes vadentes, quum illi eorum audaciam & fortitudinem admirarentur, Carthas incolumes peruenere. Interea falsus ad Surinā rumor delatus nunciarat: Crassum cum totius exercitus robore fugā arripuisse; reliquā vero inutilē turbam atq; imbellem Carrhis consedisse. Ratus igitur victoriæ præmiū e manibus ereptum esse: nec tamen rumoribus satis credens rei veritatem perquirere constituit: vt quid sibi potissimum agendum esset, statuere posset: an scilicet intra Carthas Crassum obsideret: an vero Carrhis homissis Crassum insectaretur. Igitur ex familiaribus quēdam vtriusq; linguæ peritum ad muros ciuitatis submittit: qui Surinę nomine Crassum ad colloquium vocet. Hæc quum amici qui circa Crassum erant accepissent: læto aīo colloquii oblationē suscepere. Nec multo post duo Arabes a barbaris missi ad muros venerunt: qui se Crassum & Cassium egregie nosse asseuerabāt. Hi quum muris supstantem Crassum fuissent conspicati: dicunt Surinam sacris faciēdis occupatum nuntiare iussisse: pacem se cum Romanis facere velle: quūq; regis amici Romani habeantur nihil aliud ab eis petere: q̄ vt relicta Mesopotamia discedant. hoc enim vtrisq; magis expediens videri: q̄ extremam pugnādi necessitatē experiri. Has Cassius suscipiendas cōditiones arbitratus, locū & tps in quo Surinas & Crassus ad colloquendū coirent, statuere iubebat. id se ita facturos barbari dictitantes abiere. Surinas igit̄ quum Crassum in ciuitate clausum accepisset: sese ad obsidionem parans, postero die instructos milites ad pugnādum ad mœnia duxit: qui multa in Romanos cōuitia iacientes, ita demum pacem impetraturos pdicabāt: si Crassum & Cassium vinctos Surinæ tradidissent. Itaq; metuentes Romani, & Carrhensium fidei non satis credētes, qd' sibi agendū esset vehemēter dubitabāt. Nam ab Armeniis, quæ sola sperari poterant, auxilia expectare, longum sane nimium videbatur: itaq; fugā oēs (siqua insciis Carrhensibus euadendi pberetur occasio) suadebāt. Inter hæc Andromachus vir oīum pfidissimus, quū eiusmodi consilia Romanos agitare sensisset: ad Crassum veniens se itineris ducem fore pollicetur. Hoc igit̄ duce Crassus noctu cum exercitu ciuitatē egressus est: nec eorum quicq̄ oīno Parthos latuit: quū oīa ad illos Andromachus detulisset: sed quia noctu pugnare religiosum apud Parthos habetur: nihil se loco mouerunt. Verum Andromachus nunc huc, nūc illuc agmen circūducens, nec quicq̄ tñ in itinere progrediēs, & alias aliis causis nectēs, tādem in altas paludes & loca magnis amfractibus circūsepta, eos qui sequuti fuerant pduxit. Multi eni iam ab initio nihil recte ab Andromacho fieri suspicati, & itineris pplexitatem veriti, mō huc modo illud agmē circumuertētis, ipsum psequi noluerant: sed Cassius retro vnde discesserat Carthas redierat: quūq; Arabes quos itineris duces habebat, ibidem moram trahere iuberent: quoad luna Scorpii signum relinqueret: at ego inquit sagittarium magis formido. Inde in Syriā cum quingentis ferme equitibus traiecit. Plurimi vero fidos itineris duces sortiti, ad montes q Sinnacha vocantur peruenere: ibiq; tuto constituti diē expectarunt. Fuerunt vero ad qnq; milia hoīum: qbus vir optimus Octauius præerat. Crassum vero insidiis Andromachi oppressum, tum angustiis, & circunstantis paludis impedimento circumuētum supueniēs dies offendit. Aderāt cum illo cohortes quatuor: ac pauci admodū equites: ac lictores qnq;. His copiis comitatus, quum iam adesse hostes nuntiarentur: & ipse duodecim tm̄ stadiis ab Octauio procul abesset: in tumulum quēdam conscendit: equitibus sane inaccessibilem: & lōgo vertice Sinnachis coniunctum atq; subiectum: ita vt ab his qui cum Octauio erant: facile conspici posset: qui quum imminens periculum Casso intuerētur, primus Octauius magna voce milites cōpellans, reliqui deinceps alter alterius ignauiam castigantes, e superiori loco impetu facto hostes loco dimouerunt: Crassumq; in mediam receperunt aciem: & clypeatis militibus extrinsecus q̄si pro muro constitutis, nō prius ad imperatoris corpus tela peruetura clamitabant: q̄ oēs ad vnum sagittis confossi cecidissent. Surinas igitur magno suoꝝ detrimēto futurā esse pugnam

Luci⁹ Egnatius.
Carrhæ vrbs.
Cōponius.

Cæsa quatuor milia Romanoꝝ saucioꝝ a Parthis.
Vargūtei⁹ cū quatuor cohortib⁹ a Parthis cæsus.

Crassus in carrhis obsidetur cū exercitu.

Andromachus.

Parthis religiosum est noctu pugnare.

Sinnacha montes.

conſpicatus: ſimulq; noctis aduentum ptimeſcens:ac ne Romani mōtes capeſſerent veritus ;vbi
difficilis admodum eſſet inſequutio:dolis iterum Craſſum ſtatuit circūuenire. Quoſdam igitur q
ſecum in exercitu fuerant, dimittēs, in Romanorū caſtra nūtiare iubet:audiſſe ſe hmōi apud Par
thorum pricipes haberi colloquia:nequaq̄ regi placere inexpiabile cū Romanis bellū eſſe: ſed pa
cem facile cōciliari poſſe: modo Craſſus regis amicitiā nō aſpnatetur. Interea Surinas pugna ſu
os reuocauerat:& cum primoribus in aduerſum tumulū pfectus remiſſum arcū an̄ pedes pieecrat
& inermē dexterā ptendens nōie Craſſum appellabat:atq; vt ſecum loq; vellet hortabat. Eatenus
enim regis vires illum expertū fuiſſe:nūc aūt benignitatem & manſuetudinē erga ſalutē ppriā (ſi
voluerit) pbaturū. Has voces magna cōtentione Surina clamitāte,oēs qui cum Craſſo aderāt le
tis aīs excepere. At Craſſus nihil eoꝝ fidei credēdum ratus, quorū ſæpius iam eſſet pfidiā expertus)
quū tam repētinæ mutationis nullā ſubeſſe cauſam aīaduerteret, pugnæ intētos milites ſuos eſſe
iubebat. Illi vero vna reclamare:atq; in Craſſum cōuitia iacere cœperūt:eius ignauiā accuſantes:
qui ne inermibus qdem hoſtibus cōgredi audeat ;quibus armatis eos velit obiicere trucidandos.
Quū ad ea reſpondere Craſſus pararet: ac reliquū diei ſpatium tolerare precaret: quoad ſupueniē
te nocte in mōtes euadēdi daret facultas: vbi locoꝝ præſidio tuti futuri eſſent : ac manu ſimul viā
oſtētaret: qua non pcul in pacata loca,& amica tranſitus pateret:beneq; de ſalute ſua ſperare hor
taretur:illi altius iam vociferati. Tunc perterritus metu Craſſus, eoꝝ parere voluntati,& ad collo
quium pficiſci ſtatuit:atq; inter eundū ad ſuos cōuerſus Octaui inqt tuq; Petroni, cæteriq; quot
quot adeſtis Romani ciues, pfectionis meę neceſſitatē conſpicite: meq; meoꝝ militū violentia ad
hoc fuiſſe coactū mihi teſtes apud Deos atq; homines eſtote. Verum ſuperſtites dicite, non me a
meis ciuibus pditū, ſed hoſtili fraude deceptū interiſſe. His dictis cœptū iter ad hoſtes pſequebat.
Tunc Octauius quiq; ſecū aderant, ſolū pficiſci nō vltra ſuſtinuere: ſed e tumulo deſcedētes illi ſe
comites adiunxerūt: ſequētes aūt vna lictores Craſſus a ſe remouit. Quūq; nō multū ſpatii pgreſ
ſus eſſet:duo exmiſto Parthoꝝ & Græcorū genere oriūdi illi obuiā venere:atq; ex eqs deſilietes pbe
nigne Craſſum græco ſermone ſalutarunt: & aliquos præmittere hortati ſunt:qui Surinā & oēs
qui cum eo aderant inermes aduentare intuerentur. Ad ea Craſſus ſi vel minimā inqt vitę meę ra

Roſcii fra
tres duo.
Craſſus
Parthorū
dolis & pfi
dia capt⁹, i
hoſtiū ma
n⁹ puenit.

tionem duxiſſem, nunq̄ pfecto me veſtris manibus aut fidei credidiſſem. Duos inde fratres Roſci
os nōie pmiſit intuituros, quot ſecum comites Surinas duceret:& ſimul aliquid ad eum nuntiare
mandans, eos ad ſe cum veniſſent, dephendi & vinctos retineri Surinas iuſſit. Ipſe interea cū Par
thorum optimatibus equo inſidēs ad Craſſum veniebat. Quūq; iam haud pcul abeſſet : qdnam
hoc rei eſt Surinas inqt:pedes ne quū Romanus imperator gradiat:ego equo vectari patiar ! His
dictis:equū Craſſo adduci iubet. At Craſſus illum cōſcendere nolens:nemo inqt nſorum aberra
uit: quū primo vterq; more & cōſuetudine ſeruata, ad colloquium venerit. Tum Surinas certum
iam nobis cū Hyrode fœdus ac pacē eſſe minime ambigatis Romani velim: ſed ad pximū fluuiū
deſcendentes æquas pacis pacis cōditiones pſcribamus oportet:neq; enī oīno pactorum memo
res eſtis Romani. His dictis dexterā porrigens:quū Craſſus equū a ſuis poſceret, nihil opus eſt illo
Surinas inquit: hunc enī & velocitate & pulchritudine pſtantem tibi rex Hyrodes dono mittit: &
ſimul equum phaleris aureis atq; aureo fræno inſignē adduci iubet:atq; in hunc Parthi q circum
aderāt pene vi ſublatū Craſſum impoſuere. Inde ſtimulis equū grauiter vrgere cœperūt. At Octa
uius prius habenis comprehenſis equū retinebat : itidēq; Petronius facere cœpit. At cæteri qcūq;
ex Romanis aderāt, globo facto Craſſo circūſtetere:equū ſæpius pfodere conati:& ſimul Parthos
qui vtrinq; Craſſum vrgebāt, quoad poterāt ſubmouētes. Turba itaq; primo,& cōtētio, poſt etiā
pugna exhorta eſt. Nam Octauius barbari principis aurigam gladio traiicit: poſt vero barbarū
alius aſſiſtens Octauiū perfodit. Petronins autē qui thoraca indutus proceſſerat, multis incaſſum

Pomaxar
tes Craſſū
interfecit
Craſſi inter
itus.
Cęſa ex Rō
mano exer
citu viginti
milia homi
nū in bello
Parthico p
Craſſum
geſto capta
decem.
Pacianus.

barbarorum telis petitus incolumis tn̄ in equū pſiluit. Ad Craſſum Parthus quidā Pomaxartes
nomine interfecit:licet alii nō ab hoc interfectum Craſſum, ſed iacenti cadaueri caput ad dexterā
abſciſſam tradāt.q̄q̄ hęc cōiicere magis q̄ p veris aſſerere licet. Nam eoꝝ q pugnę interfuerūt, alii
circa Craſſum pugnantes cecidere:alii ſtatim pugnæ exorto principio:retro in tumulū vn̄ diſceſ
ſerant rediere. Ad quos Parthi veniētes Surinę nōie referunt : Craſſum qdem meritas audacię ac
ſceleris pœnas dediſſe:reliqs pbenigne ſalutem indulgeri: ac liberos abire pmitti. Eoꝝ verbis non
nulli fidem adhibentes, quū e tumulo deſcēdiſſent:a barbaris capti & in vincula cōiecti ſunt: Alii
noctis aduentum in tumulo expectantes, paſſim p agros, vt cuiq; viſum eſt, ſeſe ſparſere:quos er
rantes Arabes eqtes inſequuti ceciderunt:ita vt pauci admodū incolumes ſuperfuerint. Feruntur
in eo bello viginti ferme hoīum milia interēpta:& decē milia capta fuiſſe. Poſt hęc Surinas Craſſi
caput & dexterā ad Hyrodē, q tūc in Armenia bellū gerebat, miſit: quoſdam vero Seleuciā pfici
ſci iuſſit:q nō occiſum, ſed viuū captū eſſe Craſſum paſſim vulgarēt:& illū nō multopoſt Seleuciā
capturū venturū. Interea pōpam ridiculā ſane, verū magno rer oīum apparatu cōſtituit: quā igno
minię cauſa appellauit triūphum. Quēdam enī ex captiuis Pacianū nōie facie & habitu corpo
ris Craſſo pſimilē Parthicęq; mulieris veſtē indutū equo inſidentem circūagi iuſſit. Huic omnes qui

circum aderant parere:& imperatorem appellare præcipit. Ante ipsum tibicines & lictores aliquot camelis vehebantur:sacculos quosdã fascibus appensos gestantes. His pxime sublimibus hastis in fixa nobilium Romanorum capita portabant. Post hæc Seleuciæ meretrices veniebãt:multã in Crassi mollitiem & imbecillitatẽ incõditis quibusdam carminibus decãtantes Seleuciorum deinde senatum Surinas cogens, libros quosdam ostendit Aristidis:qui Milesii appellantur:de luxuria & delitiis compositi.atque multa in mores Romanorum conuitiatus est:qui nec etiam in exercitu talibus lasciuiis abstinerẽt:atque eiusmodi secũ libros in castris etiam gestarent.fuerunt enĩ inter Roscii cuiusdam impedimẽta reperti. Interea Hyrodes pacem cũ Artuasde Armeniorum rege cõposuerat: eiusque sororem Pachoro filio cõiugẽ desponsauerat:multaque inuicem conuiuia summa lasciuia ac maximo regum oĩum apparatu celebrabãt:plurimaque in eis græcorum more cantantes. Neque enim græci sermonis ac literarum Hyrodes ignarus erat. Artuasdes vero Tragœdias etiam scripsit:& orationes plurimas edidit:historiã etiã cõposuit:quarum aliqua in hodiernũ vsque diem supererstant. Quũ nuntius a Surina missus qui Crassi caput ferebat, ad Hyrodem peruenisset;forte regem conuiuio accubantem offẽdit:& Iason Tralliẽsis fabularum actor, remotis iam mẽsis, Euripidis fabulam de furiis Agaues actitabat. Q uũque ab omnibus summa iocũditate ac lętitia probaretur: Syllaces Crassi caput in mediũ proiicit:& magno clamore a Parthis propter lætitiã sublato. Syllaces regis iussu a famulis e medio.summotus est. Iason vero dimissis quæ tunc in manibus gestabat luctus insignibus, Crassi capite in manibus sumpto, quasi furens debacchari cœpit:ac multis caput illud telis persoditi. versus e tragœdia huiusmodi decãrans. Ferimus e montibus Hinuli prædam felicissimã, atque hoc spectaculo vehementer omnes qui aderant gauisi sunt. Multis inde alternis versibus decantãdis, quidam ex his qui chorum agebant magna voce clamauit: Meus est hic honos.tunc in mediũ prosiliens Pomaxartes, qui forte inter cœnãtes aderat, Crassi caput in manibus sumpsit: ac se max me talia verba decere testatus est. Hyrodes igitur præmia quæ pro talibus gestis more patrio pberi cõsueuerunt, liberaliter illi largitus est: Iasonem vero talento donauit. Hunc finem igitur Crassi expeditio quasi tragœdia quædam sortita est. Non tamen ita multo post & immanitatis Hyrodes, & perfidiæ Surinas debitas pœnas dedere. Nanque Hyrodes Surinæ gloriæ inuidens eum dolo peremit. Ipse autem quum filium Pachorum expulisset:que bello a Romanis fuerat superatus: morbũ incidit hydropicum: cui filius alter Phraartes insidias machinatus venenum quasi medicamentum ad leuandum morbum tradidit:quod quum profuturum ægritudini videretur: iamque corpus nonnihil conualescere cœpisset: breuissimam interficiẽdi viam aggressus, propria manu spiritu præcluso illum suffocauit.

Milesii libri Aristidis de luxuria & delitiis cõpositi.

Pax Hyrodis cum Artuasde.

Pachorus.

Artuasdis doctrina.

Iason fabularum actor.

Surinę interitus.

Phraartes.

Hyrodis interitus.

COMPARATIO NICIÆ ET CRASSI.

RELIQVVM: Vt de Niciæ & Crassi inter sese comparatione pauca dicamus. Ac primo quidem si quis vtriusque diuitiis parandis modũ animaduerterit: Niciam longe minus vituperabilem comperiet. Si quidem eius diuitias ex metallorum effossione in qua captiuos barbaros permultos assumpsit, incrementi plurimũ accepisse constat. Crassus vero si ad Syllæ immanitatem conferatur, humanior sane videri potterit:quum tamen ex eius incendiis atque proscriptiõibus quasi ex fœnore aut agricultura lucrum palam quæsierit. Maximorum autẽ criminum, quibus obnoxium fuisse Crassum pmulti asserunt, quæque ipse acerrime denegare consueuit, ne minima quidem suspitio Niciam attigit. Neque enim lucri causa sñiam ĩ senatu dixisse, aut facinorosos homines subtraxisse iudiciis, aut sociis auaritię causa bellum intulisse, ne calumniator quidem vllus vnq̃ Niciam ĩsimulauit. Q d vero maximam pecuniam timiditatis cã calumniatoribus Nicias dederit: etsi Pericli aut Aristidi non conueniẽs opus eẽ merito videri põt, ei tñ necessariũ fuisse iudicabitur:quũ ad tolerandas inimicitias in repu.non satis animi ac roboris a natura sortitus eẽt. In eo quoque Lycurgus orator multis post annis gloriari ẽt ausus est: cui quũ ab aduersario fuisset obiectũ:que se pecuniis a calumniatore redemisset: minime inficiatus est: sed in terorãdum maxima voce populũ appellans, bene se habet inquit viri Athenienses: qñqdem ptot annos in reipublicæ administratione versatus, non accepisse me, sed dedisse pecuniam obtrectatores criminantur. In sumptibus faciendis melior, & ad ciuilem vsum accõmodatior Nicię q̃ Crassi ratio videt. Ille enim in exhibẽdis populo spectaculis, & in Deorum cultu celebrando: & gymnasiorũ & palestrarũ cõducẽdis pceptoribus pecunias maximas erogauit. Hic aũt tam multis hominum milibus publice epulũ dedit: ac insuper ad quottidianũ victũ copiã suppeditauit: vt oẽs in vnum coacti Nicię sumptus, ne minima qdem expte sint Crassi sumptibus comparandi. Igitur quũ horum virorum mores animaduertã: vehementer ab illis dissentire cogor: qui vitium inæqualitatẽ mẽtis ac diffidentiã eẽ negãt: quũ tñ hosce hoĩes videãt tam turpiter in parãdis diuitiis versatos, ĩ ero gãdo tã faciles ac benignos esse, & de diuitiis qdem hactenus. In reipublicæ vero administratione

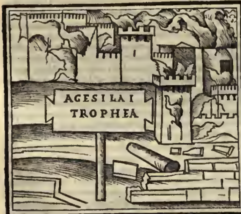
Lycurgus orator.

nihil vnq̃ callide, nihil iniuste, nihil violēter a Nicia factū reperitur: sed quū esset Alcibiadis potentia & fraudibus circūuētus, summa cū modestia ad populū quasi iniuriarum vindicē futurū cōfugit. Crassi vero magnā in pmutādis amicitiis pfidiam deprehendere licet. Consulatū aūt per vim vsurpasse, ne ipse qdem negare cōsueuit: qppe qui milites mercede cōduxerit: q Catoni atq Domitio manus afferrēt. In ferēda quoq de sortiēdis puinciis rogatione, quū multi vulnerati fuissent, quatuor etiā interfecti, Crassus ipse Luciū Manliū rationi aduersantē pugno grauiter in faciem pcussit: multoq sanguine foedatū coegit e turba discedere. Atq vt Crassus vituperandus videt: q violētum quēdam ac tyrannicū in administrāda republica morem teneret: sic Nicias pauidus & supra q̃ deceret formidolosus & vilissimis qbusdam hoībus obnoxius iusta pfecto reprehensione nō caret. Accedebat adhæc: q nō aduersus Cleonē paruis de rebus Crasso certamē erat: sed aduersus recentissimā Cęsaris gloriā: & tres Pompeii triumphos decertans, nulli eorū cedēs, vtrūq superare nitebatur. Et Pōpeium qdem censoria dignitate supauit. qd magnā pculdubio laudē meret. Oportet enī in maximis rebus & rerūp. administrationibus, nō penitus inuidiā formidare: sed magno aīo ad præclarissima quæq adniti: & virtutis ac potētiæ magnitudine inuidiā superare. Qd si cui petit⁹ oī piculo carētē securitatē, atq aī requiē sectari placet: & Alcibiadis ī cōcione vehemētiā reformidat: aut ī thermopylis Lacedęmonū ērūnas, aut ī Thracia Perdicę labores extimescit: latissimus ī ciuitate patet cāpus ad otiādū: vbi ignauus cōsidēs atq otiosus segnitiei coronā suo capiti cōtexere possit: vt sophistarū qdam dicere cōsueuerūt. In quo genere forte Niciam aliqui cōnumerarent. fuit enī pacis & otii amantissimus: & soluendis aut componendis bellis aptissimus. quæ virtus propria Græcorū esse videtur. Atq in hoc nulla ex parte Nicias est Crasso comparandus: q caspiū pelagus, atq Indicū oceanum, Romani imperii terminos fore destinauerat. Neq vero decet quū te virtute ac potētia superiorē: intelligas, deterioribus cedere: neq principatu indignos viros ad gubernādum rempu. adsciscere: neq maximis de rebus improbis atq infidis viris fidem pręstare. In quibus oībus deliquisse Niciam non obscurum est: q Cleonē garrulū sane & clamosum rabulam, impudentissimum pterea atq audacissimum virū, magni exercitus imperatorem deligi fecit. Nec Crassi in bello spartaco celeritatē laudo: q festinationis magis q̃ securitatis rationē ducens, manus conserere pperauit: ne superaduenies Pompeius pfecti iam ppe modum belli gloriam auferret: vt Mūmius Metello apud Corinthum bellū gerēti abstulerat. Sed illud Niciæ nō parum delictū videri debet: qui nō aduersariorum opibus aut potētia deterritus, sed militandi laborem ac periculū reformidans, maluit quū res suas in tuto collocasset, remp. periclitari: q̃ suo periculo salutē reipu. quærere: q̃uis Themistoclis factum intueri possit: qui bello Persico, quum non idoneum imperatorem creatū aīaduerteret, atq illum regi gerendæ imparē iudicaret, ne demens vnus atq improbos vir totius ciuitatis salutē in discrimen abduceret pecunia data sese vt imperio abdicaret effecit. Cato aūt quo tpe motus maximos ac pturbatiōes reip. instare cōspiciebat, tribunatū petiuit. Nicias vero contra Minoam & Citheram ac Milesios imperatorem se fieri passus, cōtra Lacedæmonios bellum gerere noluit: sed imperatoriū exuēs paludamētum, Cleonis dementię atq audacię viros, arma, naues, & totius reipub. imperiū cōmittens nō modo ppriam gloriā, sed defensionē patrię atq salutē neglexisse videt. Quapropter non ita multo post inuictus atq reluctans cōtra Syracusios bellum gerere coactus est: quū non vtilitatis aut dignitatis causa, sed aī mollitie atq desidia, quātum in se esset obstare viderer: quo minus potētissima Sicilię ciuitas Atheniēsium imperio subiiceret. Quāq̃ hoc nō minus ignauię ac secordiæ, q̃ immēse virtutis & bonitatis testimoniū videri potest: q quū semp ab illis gerendis fuerit alienus: cū qui semper imperandi munus detrectauerit, nunq̃ populus quasi virum optimū ac peritissimū ducē ad maxima quæq bella suffragiis deligere cessauit. At Crasso, quū belli semp & imperii fuisset auidissimus, nū q̃ nisi bello seruili: populi sponte imperiū accipere cōtigit: q per id tēporis Pōpeius, Metellus, atq ambo Luculli bellis aliis impliciti tenerentur: & tūc tm̄ opibus & potētia magnus Crassus habebatur. Verum illud comici poetæ dictū præclare sibi cōuenire etiam amicissimi fatebant. Verū illum cæteris in rebus, q̃ in clypeo gestādo optimū esse. Neq satis tm̄ hæc opinio Romanis pfuit: amicorum multitudine, & ambitionis excessu, maximū exercitum ei tradere coactis. Athenienses enī inuitū ac renitētem Niciā ad bellū impulere. Crassus vero inuitos ac abnuentes Romanos eduxit ad bellū: & propter hunc qdem ciuitas, ille autē ppter ciuitatem maximū infortunium subiit. Atq magis in his rebus laudare Niciā, q̃ vituperare Crassum licet. Ille enī prudentis imperatoris ratione vtens suorū ciuiū spem nō frustrabatur: sed metus causa, vt ab Sicilia abstinerent: hortabatur. Hic autē tanq̃ facilimum opus bellū Parthicum aggressus, vehemēter quidam ab eo quod proposuerat: aberrauit: magno tamē animo concepisse iudicatus est: quūq Cæsar occidentis populos Celtas: Germanos & Britanniam insuper domuisset: ipse ad orientis imperium cōparandum intenderat animum: & Asiam omnem Romanis subdere conabat. quod etiā Pompeius affectabat. Lucullus vero vtriq aduersabatur. Itaq quū Pompeio Asię imperium a populo mandaretur senatus obstitit. Cæsarem quoq quum trecēta Germanorū milia cecidisset, Cato hostibus

L. Māliūs pcussus a Crasso.

dedendum|atq; eius capite oẽm deorũ iracundiam ob violata fœdera cõtractam expiãdam censu/
le.At vero populus Catonis sententia cõtempta, quindecim dierũ supplicationes in eius victoriȩ
honorem decreuit.Quantã igitur futuram lætitiam:quantaq; sacrificia arbitramur: si Crassus ex
Babylone literas ad senatum mittens,Mediã|Persidem|Hyrcaniam|Susas|& Bactra Romanorũ
ꝓuincias esse nũtiasset!Oportet enĩ(vt Euripides inquit(eos qui in otio degere,quiq; suis rebus cẽ Euripidis
contenti nequeunt,qñ aliis iniuriam inferre volunt,nõ Scandeã aut Mendim vilissimas insulas in nobile dcm̃
uadere:nec patriam fugientes Æginetas:& tanq; aues regionẽ mutãtes persequi:sed magna iniu/
stitiȩ premia quærere:quibus iustitiæ facta iactura,non quidẽ paruæ aut contẽnendȩ rei pensetur.
Nec illi satis recte iudicare videntur:qui quũ Alexandri laudent expeditionẽ, Crassi audẽt vitupe/
rare conatus.Neq; enĩ decet ex euentu rei iudicia facere.Sed nos ad instituta redeamus.Niciam per
multa in bello præclara facinora edidisse constat:multis enim prȩliis hostes superauit:& a capien/
dis Syracusis paulum quid abfuit.Nec quȩ tanta errata sunt,oĩa eius culpa euenere. magnũ enim
rebus gerendis aduersa valetudo impedimentum attulit:plurimũ etiam ciuium,q domi erant, in/
uidiam accusare licet.Crassus aũt propter innumeram erratorũ multitudinem:nullum fortunȩ vi
tuperandȩ locum reliquisse videtur:atq; sola eius apparet accusanda stultitia:quã non tantũ Par/
thorum virtute,quantũ aduersa Romanorum fortuna superatam fuisse putandum est. Præterea
quũ nullum diuinitioni signum Nicias aliquando neglexerit:hic autem omnia penitus deorũ por
tenta contempserit:vtriusq; idem ferme exitus fuit.Difficilis sane res ad iudicandum: licet illi mi/
nus vituperandi videntur:qui peruicaciȩ & superbiȩ crimen fugientes,veterum opinionẽ atq; au
thoritatem sequuti propter nimiam religionem delinquunt. In morte vero Crassus laudabilior:
q nunq̃ timori aut labori succumbens,sed amicorũ precibus & voluntati obtemperans tã etiã ho
stili fraude deceptus interiit.Nicias autem turpi & infami spe salutis ductus, supplex ad hostium
genua procumbens,turpiorem sibimet ipse mortem effecit.

❡AGESILAI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER ANTONIVM TVDERTINVM VERSA.

On sũ
equidem ne
scius diffi/
cillimũ esse
Agesilai vir
tuti & glo/
riæ parẽ cõ/
mẽdationẽ
inuenire pos/
se. Verũta/
mẽ aggredi
endũ esse censeo: qm̃ ratiõi minime cõ
sentaneũ foret: cũ nec iferiorẽ laudem
assequi debere: ꝓpterea q; ad summum
ꝑfectæ probitatis culmen ꝑuenerit. De
ipsius igitur generis nobilitate, qd ma
ius, quidue præstãtius dici posset:q̃ q;
maioribus eius in hodiernum vsq; diẽ
nomine dinumeratis,& eis quidẽ non
priuatis viris,sed regibus:& regũ filiis,quotus ab Hercule fuerit:memoria facile colligitur!Neq; tñ Agesilaus
de iis quisq̃ hoc nomine queri possit:q; regnũ quidẽ possidebãt: sed vrbis parum illustris. Nã sicut ab Hercule
eorum genus totius patriæ honestissimũ est:ita & vrbs ipsa vniuersæ Græciæ celeberrima:adeo: vt originẽ tra
nõ inter secundos primi,sed inter principes principatũ obtineãt. Illud quoq; haud est silentio præ xit.
tereundũ:qđ ad cõem|& patriæ|& sui generis laudẽ pertinet: q; scilicet nunq̃ ciuitas eorũ regnum
excidere conata sit:ideo q; ipsos honore cæteris anteferri inuidia torqueret. Nec ipsi reges maiora
vnq̃ affectauerunt:q̃ ab initio regni sui possedissent.Quocirca quum nullam adhuc gubernandi
rationem cognouerimus:neq; popularem,neq; paucarum potestatum: neq; tyrannidem, neq; re/
giam dignitatem:quæ stabilis & absq; interruptione perseuerarit: hoc tamen solum regnum assi/
due successiueq; durare cernimus. Agesilaum vero etiã anteq̃ regnum sit adeptus, imperio dignũ Leotychi/
fuisse|hoc facile argumento dignoscitur: q; quum rex Agis diem suum obisset: Leotichidesq; hinc des.
vt Agidis, hinc Agesilaus|vt Archidami filius,pro regia dignitate contenderent, vniuersa ciui/

Agesilaus rex creatus

tas Agesilaum|& genere|& virtute minus repulsa dignũ iudicauit:& eundẽ regem cõstituit. Qua/
re quũ in vrbe potentissima ad excellentissimum deligi munus ab optimis meruerit:nulla alia con
iectura opus est|eius virturẽ|qua etiã ante regni adeptionẽ præditus erat|comprobare. Quæcũq
aũt in regno suo gesserit,tam deinceps q̃breuius potero pcurram.Nam ex reb⁹ gestis | ipsius quoq
mores optime,vt opinor,spectare licebit.Quũ igitur Agesilaus iuuenili adhuc ætate florẽs regnũ
assequutus esset:haud longo post tpe vulgatum est,Persarum regem tanq̃ aduersus Græcos ingẽ/
tem terra mariq exercitum cogere.Qua quidẽ de re consultantibus Lacedæmoniis|sociisq, Agesi/

Neodomadæ.

laus si sibi Spartanos quinquaginta:ingenuoꝝ:quos illi Neodomadas vocant,tria milia,confœ/
deratoꝝ vero sex milia tradidisset,in Asiam traiecturum:& faciendæ paci operã se daturũ recepit:
vel si bellare barbarus maluerit,tantũ se illi negotiũ exhibiturum:vt ei cõtra Græcos exercitũ mo/
uere nequaq̃ otiũ super.Quo audito,hilari statim animo plurimi concupiuerunt:vt postq̃ rex an
tea in Græciam traiecerat,eodẽ modo aduersus ipm copiæ transportarentur:& id eligendũ:vt ab
inuadente potius,q̃ expectante cũ eo depugnaretur atq hostiũ potius,q̃ Græcoꝝ agri bello vasta
renẽ:qđq psum maximũ:videbaẽ vt nõ de Græcia,sed de Asia dubiũ certamẽ cõstitueretẽ. Postq̃ ve
ro in Asiã cum exercitu nauigauit:quemadmodũ imperatoriã artem exercuerit,haudquaq̃ ego di
lucidius q̃ cõmemorandis rebus gestis replicari posse arbitror.In Asia igitur hoc primũ gestũ est:

Tissaphernes.

Tissaphernes Agesilao iureiurando affirmauit:si secum inducias tantisp velle|dum rediret quos
ad regẽ mitteret oratores,ei se effecturũ:vt Græcorum vrbes quæ in Asia erant,liberæ ac suis legi/
bus degerent.Cui cõtra Agesilaus inducias integra fide facturũ se iurauit:pfinito tamen ad id agẽ/

Tissaphernis perfidia Agesilai fides inconcussa.

dum triũ mensium spatio. Tissaphernes quæ iurauerat statim emenritus est.Nam quũ de pace au/
thorẽ se pmisisset,ingentẽ a rege exercitũ præter copias quas secũ habebat|depoposcit. Agesilaus
vero etsi hæc omnia præsentisceret,fœdera tñ apud se inuiolata esse voluit.Quapropter hoc pri/
mum ab eo egregie factũ mea sententia iudicari debet:q quũ Tissaphernẽ periurũ esse demonstras
set,effecit:vt apud neminẽ fidem mereretur.Quumq seipsum & iusiurandum magnifacere & con
uentiones minime fallere aperte iã declarasset,eo puenit:vt nec Græci|nec Barbari quocunq iure
secum inire fœdus vererentur.Cæterũ quũ recepto nouo exercitu Tissaphernes elatior factus, Age
silao,nisi ex Asia decederet,bellum indixisset:& cõsederat:& Lacedæmonii qui ibi aderant, non me
diocriter tristari videbãtur:q Agesilaum:regio apparatu viribus imparẽ esse censerent. Agesilaus
vero hilari admodum fronte per legatos Tissapherni nuntiat:ei nõ paruam se gratiam habere: q
periurio suo deos sibimet infensos vendicasset:Græcis vero ppitios:& suaꝝ partium fautores red
didisset.Militibus dehinc|tãq̃ in expeditionẽ|castra mouere imperat:vrbibus vero:ad quas sibi cũ
exercitu Cariam petenti pueniendum erat,vt cõmeatus præparent|edicit.Similiter in oĩbus Æle/
is & Hellespõtiis per epistolam iubet:vt socios ad se in Ephesum mittãt.Tissaphernes igiẽ,tum qa
Agesilaus equites nõ habebat,quũ equitatu Caria minime sit pmeabilis,tum quia sibi ipsi ppter
fraudẽ iratum eẽ censebat,existimans re vera in Suã quæ in Caria erat,demũ facturũ impetũ: om/
nes quidem pedestres copias eo transmisit:equites aũt ad Mæandri campũ circumegit: sperans se
Græcos prius equitatu circũuentuꝝ,q̃ ad loca equis inuia peruenissent. Sed Agesilaus quũ Cariã

Phrygiã diripit Agesilaus.

petere prædixisset:mutata statim sentẽtia,in Phrygiam se conuertit:assumptisq socioꝝ copiis, in
itinere ei occurrebat:& vrbes subuertebat:& ante expectatum inuadens|infinitam pecuniam diri/
piebat.Quare hoc quoq imperatorium nauasse mihi videtur:q postq̃ indictum est bellũ:& aduer
sari crimine factum est:vtiam & sancte|& iuste decipere liceret: Tissaphernem quidem puerilis sim
plicitatis hominem esse fraude illa demonstrauit:amicos vero eodẽ in loco prudentissime ditauit.
Nam quũ ob prædæ magnitudinem gratis ferme omnia venderentur,amicos vt ea emerent mo/
nuit:significans se mox cum exercitu ad mare descensurum.Ipsis vero spoliorum vændendorum
præfectis iussit:vt quanti quisq emeret,scripturæ quidem mandarent:pretium tamen in præsen/
tia remitterent.eo pacto amici eius nihil præsoluentes,nec tamen publicum defraudantes, maxi/
mam pecuniarum vim consequuti sunt.Siqui præterea ad regem(vt verisimile est) transfugientes
bona sua clam subducerent,ea p amicos deprehendi curabat:vt ditiores simul & gloriosiores eua/
derent.quibus quidem rebus q̃plurimos eius vestigio amicitiæ suæ auidos effecit.Cæterum quum co
gnosceret deprædatum ac desolatum agrum diu exercitum sustentare non posse:frequentem vero
incolis ac seminatum perpetuo sibi cibum suppeditaturum.studere cœpit:vt non tantum aduer/

Agesilai pietas.

sarios vi caperet:verum etiam benignitate ad se alliceret.Nam sæpe militibus suis in conciõe præ/
dixit:ne captiuos vt iniustos cruciarent:sed vti homines seruarent. Sæpe etiam dum castra trãsfer/
ret,si paruos mercatorũ infantes,quos in militia|aut portãdi incõmodo|aut alendi inopia vende
bant|derelinqui audiret,eos aliquem in locũ cõportari curabat.Eodẽ modo & captiuorum,qui ob
senium destituerentur,curam suscipi mandabat:ne a canibus|lupisue erepti|discerperentur: Qui/
bus quidẽ ex rebus effectũ est:vt eum nõ modo qui hæc audirent,sed etiam captiui ipsi maxima be/
niuolentia psequerentur.Quascũq vero vrbes vendicaret:iis seruilia omnia detrahẽs|ea instrue/
bat:in quibus liberi principibus parere consueuerunt.Ita mœnia quæ nulla vi capi poterant|hu/

manitate suas in manus dirigebat. Postq̃ vero in Phrygia exercitũ ductare propter Pharnabazi eq
tatũ nõ valebat, sibi quoq; equites cõparandos esse duxit: ne tanq̃ subterfugiens bellare cogeretur.
Omnibus igitur vrbiũ illarũ opulentis viris: vt equos alerent|imperauit: quicunq; tñ equũ & arma
& peritũ virum præbuisset, huic vt a militia ipse vacaret licere edicto præfatus est. Nec secus ad hoc
prompte faciendum singulos induxit: ac si quis pro se alterum libenti moriturũ animo indagaret.
Vrbes ẽt instituit: ex quibus parare equites oporteret: existimans vrbes in qbus alũtur equi, statim
vel maxime ob equitatũ elatiores fidẽtioresq; fieri. Miro igitur quodã modo equitatũ e vestigio|&
validissimum|& strenuũ habuit. Postq̃ aũt ver appetebat, oẽm exercitũ in Ephesum coegit: quem
quum exerceri cuperet, turmis si quis optime equitaret: peditibusq; si quis egregio corporis robore
præstaret, pręmia proposuit. Scutatis itidẽ & sagittariis munera declarauit: qui se ad debita opera
maxime idoneos demonstrassent. Hinc cernere erat gymnasia viris se exercentibus, & equorum sta
dia equitãdi studio decertantibus referta: iaculatores vero & sagittarios in ordinẽ procedentes cõ/
tinebat: totã vero vrbem spectaculo dignã reddidit. Nam & forum variis armis|equisq; vęnalibus
plenũ erat: & ærarii fabri|ferrarii|coriarii|fullones|omnes bellica parabant instrumenta, ita vt ve/
re vrbẽ illam, quasi quandã belli officinam existimares. Illud quoq; cuiusq; animũ nõ mediocriter
ad bene sperandũ cõfirmasse. Quũ primũ quidem Agesilaũ ipsum, deinde reliquos milites intueri
liceret: quũ gymnasiis regrederentur coronas|quibus coronati fuerant|Dianæ offerentes. Nã vbi
viri deos colant: bellica autẽ exerceant: & imperatoris obedientiã meditentur: nonne ibi verisimile
est: omnia spe bona repleta esse! Existimans præterea ex hostiũ contẽptu robur quoddam & fiduciã
militibus ad pugnã ingenerari, per præcones palam edixit: vt barbari, q a prædõibus capti essent
nudi venderent. Quocirca milites quũ eos q nunq̃ exuerentur, candidos, pingues vero & ad labo/
rẽ inertes, quia curribus assidue veherentur, esse cernerent: nihilo serius differre bellum censuerunt
q̃ si contra fœminas pugnandũ foret. Hoc quoq; militibus pręd ixit: statim q̃ breui itinere ad mu/
nitissimma eius regionis loca cum exercitu profecturũ: vt hi iam illic veluti decertaturos, & animo
& corpore paratos se præberent. Tissaphernes vero hæc ab eo fingi ratus est: tanq̃ rursus decipere,
& vere tunc in Cariam facere impetũ vellet: ideoq; pedestres copias, vt prius, transmisit in Cariã:
& equitatum in Męandri campo collocauit. Nec tñ Agesilaus mentitus fuit: sed vt prædixerat, con
festim Sardianũ locum occupauit: triduumq; deserta hostiũ permeans, multũ exercitui cõmeatum
suppeditauit. Quarto autẽ die hostiũ equites cõtra processerunt: eorũq; dux impedimentorũ præ/
fecto Pactolum traiicere, & trans flunium castra metari iubet. Ipsi quum Græcorũ aliquot pedites
circa prædam occupatos cernerent, illos magna ex parte trucidarunt. Quod quũ Agesilaus intelli Pactolꝰ flu.
geret, ab equitatu opem afferri imperat. Persę auxilium conspicati|sese in vnum cogunt: & vniuer Pugnæ vi
sas equitũ turmas cõtra explicãt. Agesilaus quũ peditatum hostibus nondũ adesse, sibi vero nihil ctoria Age
ad huiusmodi rem agendã deesse cognosceret, conferendę pugnæ tempus, si fieri posset, esse dixit silai contra
Facta igitur re diuina, in equites ex aduerso collocatos phalangem recta ducit: ex militibus quoq; Tissapher
pubes vna secum cõcurrere, scutatos itidem incursare, & equites inuadere iubet. Ita factum est, vt nem.
vniuersus eũ subseqneretur exercitus. Primũ q Persarũ validi erãt, equitũ impetum exceperunt: sed
quũ aduersa & extrema oĩa eius incũberẽt, ipsorũ acies inclinauit. Eorũ alii statim in flumẽ irruere:
alii fugã capessere. Insequentes Gręci castra capiunt: scutati: vt par erat, ad prædã cõuertũtur. Age
silaus quũ iam: & amica: & hostilia omnia quaquauersum possideret, castra posuit. Quũq; inter se
turbari audiret: q; adeo rerum gestarum culpam sibi inuicem imputarent: cõfestim contra Sardas
mouit: ibiq; circa vrbẽ omnia igni vastat & populatur: simulq; p præcones clara voce pronuntiari
iubet: Si qui sunt qui libertatis egeant: vt ad se tanq̃ socium: cõfœderatũq; conueniant. Siqui vero
Asiã suã asserant, ii pro libertate armati ad certamẽ prodeãt. Postq̃ neminẽ contra exire videt: iam
intrepidus vltra progredit: quũq; nonnullos cerneret Græcos: qui antea adorare coacti erant, nũc
ab eisdẽ a quibus cõtẽnebãtur: hortari: & alios deorũ quoq; cultum est vendicare haud indignum
existimantes: effecit: vt ii Græcos ne intueri quidem recta facie sustinerent. Quũq; amicorũ agrum
a præda direptionibusq; immunẽ præstaret: hostili sic fruebatur: vt biẽnii spatio Delphis plura q̃
centũ talenta deo decimã cõsecrarit. Cæterũ Persarum rex horũ malorũ causam in Tissaphernem cõ
ferens, Tirraustam misit: q eius caput obtruncauit. Barbarorum tamen res ex illo tempore in pe/
ius semper ferri: Agesilai vero indies melius validiusq; se habere. Ab omnibus enim gentibus pro Tirrau/
ineunda amicitia legati mittebantur. Multi quoq; libertatis auidi ad eum desciscebant: adeo vt stas.
iam non Græcorum modo, sed Barbarorum innumerabilium dux esset Agesilaus. Ob hoc etiam Tissapher
ipsius continentiã vehementer admirari licet: quum infinitas in continenti vrbes suo imperio sub nis interitꝰ.
ditas haberet: insulasq; nõ paucas: quãdoquidẽ ciuitas ei classem addiderat: quumq; ad summum
& gloriæ|& potẽtiæ culmen euectus esset: possetq; multorum ac robustissimorũ opa ad quamcũq;
rem vti: rem præterea arduam magnificamq; versaret animo: speraretq; exercitum funditus tolle/
re: qui prius aduersus Græciam militauerat: a nulla tamen harum rerum est superatus. Sed vbi a
magistratibus ei nuntiatum est: vt patrię succurreret: ciuitati non secus paruit: ac si in lectica so/

lus apud quinqueuiros fuisset constitutus: illud apertissime declarãs: q neq vniuersum terrarũ or-
bem patriç: neq nouos & nup vẽdicatos amicos veteribus: neq turpia absq piculis lucra hone-
stis & laboriosis anteponeret. Donec autẽ in magistratu pmansit, hoc etiã regis laude dignissimũ
opus nauauit: q quũ vrbes reciperet ad quas imperaturus enauigabat: quia mutuo statu postq̃
regere Athenienses desierant, seditionẽ mouebãt: curauit: vt dũ ipse adesset, absq exiliis & cædibus
in concordia & felicitate summa degerent. Itaq qui in Asia erant Græci: nõ vt principe, sed vt pa
rente & socio suo abeunte tristabant: qq nõ fictam erga ipsum amicitiã gererent, aptis demũ in-
diciis ostẽderunt. Eo nanq pro Lacedæmone auxilia petẽte plerũq præstiterunt: qñ etiã aduersus
potẽtiores pugnãdum esse nõ ignorarent. Rerum igitur in asia gestarum hic finis extitit. Post aũt
Hellespontũ traiecit, easdẽ gentes pficiscebat: p quas infinita iam classe Persarum rexiter habue-
rat: quã vno anno viam barbarus confecerat, eandẽ breuiori q̃ mẽsis spatio expediuit Agesilaus:
studens, ne post necessitatẽ patriæ succurreret. Sed quũ ex Macedonia in Thessaliam transiret, ei
officiebant insequẽtes a tergo Larissei: Cranonii: Scotussenses: Pharsalii: q Bœotiis confœderati
erãt: omnes præterea Thessalii preter illos qui ea tẽpestate exulabãt. Ipse interim quadrato agmi
ne ductabat exercitũ dispartitis: & a frõte & a tergo eqtibus. Ast vbi incumbẽtibus a tergo Thes-
salis, vltra pgere phibebatur: & anteriorẽ exercitus partem: & nõnullos e stipatoribus suis trans-
misit ad posteriores. Postq̃ vtrinq structę acies: Thessali haud cõueniẽs esse rati, vt contra pedites
equitatu decertarẽt: auersi gradatim retrocedere. At illi temere insequi. Sed Agesilaus quum vtro
rumq errorem intelligeret: ex equitum numero, qui circa eius latera constituti erant, validiores
pręmittit: vt & reliquos secum ire iubeant. & ipsi omnibus viribus insequebantur: ita vt fugi-
entibus hostibus nulla detur retrouertendi copia. Quos ex insperato super ingruentes quum
Thessali conspicati essent, alii nullo pacto reuertebantur: alii conuertere se conati, superuenien-
tibus ex obliquo equitibus, comprehendebãtur. Vnus tñ equitum præfectus: noie Polycharmus
Pharsalus: & se retrouerti: & vna cum suis diu pugnans tandẽ interimitur. Quo facto, indecens
& ineffręnata fit pugna: alii cæduntur: alii viui cõprehendunt: nec prius substitere, q̃ in Anthracio
rum montes sese contulerũt. Tunc Agesilaus Anthracium atq Nartheciũ tropheũ cõstituit: ibi-
demq mansit: nõ mediocriter ea de causa exultãs: q eos, qui eqtatu maxime gloriantur, cum equi
tibus a septimũ comparatis superasset. Postridie Achaicos Physciæ vrbis mõtes emẽsus, ad Bœo
tiorum vsq confinia p amicas regiones pcessit. Ibi quum interclusum iter a Thebanis: Atheni-
ensibus: Corinthiis: Emanibus: Euboicis: & vtrisq Locris offendisset, nequaq̃ cunctatus: ex aper
to aciem contra struxit: quũ vnum & dimidiũ tñ Lacedęmoniorũ ordinẽ, cõfœderatorum vero
eius loci Phocẽses solum & Orchomenios, ac deinde reliquũ, cui pręerat exercitũ secum haberet.
Nec tñ hoc dicturus venio: q parui manu: imbecillioribus militibus conflixerit. Nam si hæc dice
rem: & Agesilaum temerariũ: & meipsum stultũ declarare mihi viderer: si eum qui grauia pericula
absq causa inuaderet: laudibus extollerem. Immo magis hoc admiratione dignũ arbitror: q nõ
inferiores hostibus copias compararit, armaritq: ita vt oia ærea, oia purpurea apparerent: cura-
ritq vt laborẽ milites ipsi sufferrent: & eorũ aĩos tãta audacia cõpleuerit: vt aduersus quẽcũq pu-
gnã nõ reformidarẽt. Suis quoq ęmulationem quandã iniecerat: vt quisq fortissimus videri stu
deret. Spem insuper oĩbus fecerat: fore eos multarum ac pretiosissimarum rerũ ditissimos, si viro-
rum fortium officio fungerẽtur. Militibus enim hunc in modũ aĩatis, pmptissime validissimeq
manum cum hostibus cõserturũ se existimabat: nec eum sane fefellit opinio. Narrabo igit pugnã
ipsam: cui parem ætas nostra nullã vidit. Cõuenerant enim in cãpum Coroniæ adiacẽtem Age-
silai quidem milites a Cephiso: Thebanorũ vero ab Helicone: æquales vtrinq phalanges inter se
conspiciebantur: equitatus itidem vtrinq numero fere par erat. Agesilaus dextrũ cornu curabat:
Orchomenii in sinistro extrema curabantur. Contra, Thebani a dextro, Argiui a sinistro stabant
Congredientibus illis mirum vtrinq silentiũ tantisper fuit: dum ad stadii interuallũ abessent. Ex
inde vero Thebani sublato clamore cursu cõminus ferebãtur. Quũq iam tribus iugeribus dirime
rentur, ex aduerso pcurrerunt ab Agesilai acie domestici milites: quibus Euripides pręerat: succes-
siueq Cyriorũ aliqui: & Iones: & Ælei: & Hellespontii: iisq oibus ad teli iactum appropinquanti-
bus qui oppositi erant in fugã vertuntur. Argiui haud quaq̃ Agesilai militem excepere: sed proti
nus in Heliconem confugerunt. Hoc in loco extremi milites Agesilaum coronarunt: cui interea
nuntiatur: Thebanos cęsis Orchomeniis inter impedimẽta versari. Is acie flexa ad illos ire per-
git. Sed Thebani quũ suos in Heliconem pfugisse cernerent, enixe eodem salutis auidi sese cõfe-
runt. Hic Agesilaum vere magnanimũ sine controuersia licet appellare: q tutissimã rationẽ mini-
me sequutus est. Nam quũ fugientes cedentesq insectari & facile manu capere posset: a fronte pre
uenire: & in Thebanos irrumpere maluit. Confligentes phalanges impelluntur: pugnant: interi
munt: cadunt: clamor nullus erat: nec tamẽ silentium: sed vox qualem ira simul & pugna ederet.
Thebani maiori ex parte in Heliconem fuga secedunt. Multi tamen inter secedẽdum opprimunt.
Postq̃ in Agesilai parte victoria stetit: sauciusq ipse ad phalangem relatus est, citi equites denun-

Larissei.
Cranonii.
Scotussẽses
Pharsalii.
Pugna
Agesilai cũ
Thessalis.

Polycharmus Thessalius pręfectus interficitur.

Anthracii.
Tropheũ Anthraciũ & Nartheciũ ab Agesilao constitutum.

Pugna inter Agesilaum & Thebãos ad cãpum Coroniæ.
Agesilaus Thebanos superat: & ipse saucius ad suos relatus est.

tiant circiter octoginta ex hostibus armatos in templo esse. Ille tametsi vndiq; vario telorũ genere cõfossus esset, deos tñ minime neglexit: sed quo vellet dimitti, & ab iniuria seruari iussit: misitq; insup equites qui eos in tuta comitarent. Finito deinde certamine cernere erat, quo in loco manu cõ seruerant, sanguine cõcretam terrã: iacentiũ & socioꝝ, & hostiũ promiscue cadauera: cõtritos clypeos: pfracta inuicẽ tela: pugiones euaginatos: aliquos humi quosdã in ipsis cadaueribus: nonnul los adhuc in manibus. Quũ aũt iã aduesperasceret, cibo somnoq; corpora procurarunt. Prima deinde luce Syllo belli profecto impat: exercitu instructo trophæũ cõstituere: vniuersos in dei honorẽ coronari: tibicines omnes modulari. Quæ dũ ab ipso gerunt: Thebani p præconẽ inducias fieri, & suoꝝ cadauera sibi sepelienda reddi postulant. Factis itaq; induciis Agesilaus domũ rediit: magis vi delicet cupiẽs, in qbus licitũ esset, domi imperare: & in aliquibus parere: q̃ in Asia potẽtissimus esse. Sub idẽ tẽpus quũ aduertisset Argiuos rebus suis frui: & Corinthum tanq̃ bello gaudentes sibi vẽ dicare, aduersus eos exercitũ agit: & muros ad Lecheum vsq; protẽsos occupat: patefactisq; Pelopõ nesi portis, domũ ad Zacynthia reuersus, quo in loco a chori præfecto institutũ fuerat, vna cũ reli quis deo pæana cecinit. Subinde cũ in Peræo Corinthios armenta omnia custodire, ipmq; Peræũ seminare, & ex eo fructũ colligere audiret: maximũ id esse ratus: q; Boeotii quoties ex Creusi motũ pararent, facile Corinthiis adiungi possent: Peræo exercitũ admouit: quod quũ a multis non secus ac si ciuitas intromissa esset asseruari cerneret, sumpto prãdio ad ipsam vrbem copias traduxit. Sed vbi vniuersos sub noctẽ ex Peræo vrbi succurrere sensit, reducto rursus exercitu, Peræũ ipsum iam presidio destitutum, prędãq; oẽm prima luce rapit: & prostratis muris: in patriã regreditur. Achæis post hæc ad societatem prompte inclinatis: rogantibusq; vt eis contra Acarnaniam opitularetur. Quũ. n. Acarnanes ipsi p angustias inuaderent, ipse missis leuis armaturæ militibus, loca quę supra illoꝝ caput erant: occupat: & collato marte: obtrũcatisq; plurimis, trophæũ statuit. Nec prius destitit, q̃ Achæis amicos Acarnanas: Ætolos: Argiuos: sibi vero ipsi socios cõfœderatosq; reddidit. Deinde quũ ab hostibus de pace legati missi essent, Agesilaus tantisper aduersatus est: dũ Lacedæmonios, qui ea tempestate exulabant, a Corinthiis & Thebanis domũ reduci coegit. Posterius etiam Phliasios, qui Lacedæmoniorũ causa extorres erant, ipsemet miluũ vi intra Phliuntem restituit. Quæ si quis forte ratione alia quapiam reprehendere voluerit, saltem quæ sociorum gratia fe cit: vera & aperta esse fatebit. Etenim quum Lacedæmonis fautores qui intra Thebas erant, aduersa factio interemisset, eis succurrendi studio exercitum contra Thebas mouit. Sed quum iter, & fossis: & tignorum obicibus munitum: interclusumq; comperisset: Cynocephalas transgressus: oẽm agrum ad vrbẽ vsq; ferro atq; igni deuastauit: assidue faciens: & in plano: & in mõtibus: Thebanis pugnandi copiam. Sequenti etiam anno rursus cõtra Thebas bellauit: supergressusq; ad Scolumi fossas simul & vallum reliquũ Bœotiæ depopulatus est. Hactenus igitur ipse cũ ciuitate quæ tetulimus feliciter gessit. Si quid vero ex eo tẽpore sinistri accidit: nemo erit qui Agesilao duce id gestum affirmet. Accepta igitur in Leuctris clade: quũ amicos: hospitesq; eius qui in regno erant aduersarii vna cum Mantinensibus trucidassent: cõspirãtibus iam insuper Bœotiis omnibus: Arcadibus & Eleis: statim cum sola ciuitate vindicaturus illuc perrexit: multis existimantibus Lacedæmonios agrum suum diu post nõ egressuros: nec antea domũ rediit: q̃ eorum q amicos trucidauerũt agrũ penitus deuastauit. Inuadentibus post hæc Lacedæmona Arcadibus: vniuersis Argiuis: Eleis: Bœotiis: & cũ his vna Phocensibus: & vtrisq; Locris: Thessalis: atq; Emanibus: atq; Acarnanibus, & Euboicis, seruis insuper rebellantibus: multis finitimis vrbibus: quũ ex ipsis quoq; Spartiatis nõ pauciores in Leuctrica pugna occidissent, q̃ superfuissent: vrbẽ tamẽ: & quod maius est: nullis cinctam muris ab impetu hostiũ tutatus est. Nã vbi prærogatiuã hostes haberẽt: minime prodibat. Vbi vero ciues omnino pręualituri essent: audacter in aciẽ descendebat: putãs si in apertum exiret: vndiq; se iri circundatũ: sin autem in angustiis & commodissimis locis expectaret: se prorsus fore superiorem. Postq̃ vero exercitus rediit: seipsum suamq; operam ad ciuitatis vsum benignissime præstitit. Nam licet eum: seu pedestrem: seu equestrem militare senecta prohiberet: patriam autem ad euocãdos belli socios pecuniarum indigam cerneret: ad has tamen suppeditandas seipsum præparauit. Domi etenim quæcũq; poterat excogitabat & conabatur: vbi vero opus esset peregere vagari: nõ recusabat: nec verebatur: si publicæ vtilitatis gratia qui imperator esse consueuerat: legatus profici sceretur: quis tamen in legatione ipsa summi plærunq; imperatoris functus fuerit officio. Nam & Antephradates quũ in Asso Ariobarzanẽ societatis iure Lacedæmoniis colligatũ obsideret: Agesilai aduentu territus: profugit: & Cocis quũ Seston Ariobarzanis itidẽ imperio subiectam circũsederet: dimissa obsidione recessit. Itaq; non iniuria & in legatione de hostibus trophęum statuere potuisset. Mausolus tamen quum vtraq; hæc loca centũ nauibus obsideret: nõ equidẽ Agesilai terrore: sed persuasione cum omni classe domum discessit. Rem igitur admiratione dignissimam perfecit: vt & qui beneficium ab eo suscepisse se existimabant: & qui eius metu profugerant: vtriq; pecunias contribuerint. Ipse quoq; Mausolus hospitii iure: quo Agesilao coniunctus fuerat: Lacedæmoni pecunias contulit. Itaq; omnes egregio comitatu eum domum dimisere. Annos de

Syllus pręfectus Agesilai.

Agesilaus Corinthiis bellũ parat.

Acarnanes vincunt ab Agesilao.

Phlius phliuntis oppidum.

Cynocephalæ.

Scolumi fossæ.

Antephradates.

Ariobarzanes.

Cocis.

Mausolus.

inde circiter octoginta natus quū animaduertisset Ægyptiorum regē Persæ bellum inferre cupien
tem: multosq; & pedites & equites ac infinitas pecunias possidentem: nō molestе tulit ab eo se ac/
cersi: maxime quum summū exercitus imperium sibi polliceretur. Eadem enim opera & Ægyptio
pro beneficiis ab eo pro Lacedæmoniis collatis, gratiam relaturum: & Græcos, qui in Asia erant,
rursus liberaturum se arbitrabatur: ipsi vero Persarum regi pœnas irrogaturum priorum facinorū:
& ꝙ denuo socium se esse prædicaret, vt Medus desciseeret, tentabat. Cęterum vbi Ægyptius, qui
eum accersiuerat, exercitus imperium dare denegauerat: Agesilaus vt vehementer deceptus, quid/
nā agendum esset, animo versare: quum ecce externi primū Ægyptiorum milites, ac deinde reliqui
omnes a rege deficiunt. Rex ipse in Sidona Phœniciæ metu profugit. At Ægyptii seditione turba
ti, duos deligūt reges. Hic Agesilaus quum diu multumq; cogitasset: si neutri faueret, neutrum Grę
cis mercedem persoluturum: neutrumq; cōmeatus præbiturum: & vter victor euaserit, hunc sibi fo
re inimicum: vtri vero opem ferret, hunc accepto beneficio (vt par est) amicum futurum: ei tandē
adhæsit: qui Græcis magis beniuolus esse videbatur: & vna cum illo pugnans: infensum Græcis
alterum prælio superior captiuum facit: alterum regem constituit: eoq; in amicitiam Lacedæmoni
coniucto, recepta pecuniarum vi non parua, domum media q̄uis hyeme repetit: studens: ne futu/
ra æstate contra hostes patria torpesceret. Hactenus quæ plurimis testimoniis egit narrauimus Ta

Agesilai religio.

lia enim nequaq̄ egent argumentis: sed ea solum commemorare sat est: & statim creduntur. Dein/
ceps autem animi virtutem, per quam hæc agebat, per quam & honesta appetebat, & turpia fugie

Spithridates.

bat, ostendere aggrediar. Agesilaus sic diuina colebat: vt hostes quoq; iusiurādum, induciasq; eius
fideliores, q̄ suas ipsorum amicitias esse censerent. Nam in contrahendis inter se rebus plęrumq;

Pharnabazus.

in vnum conuenire formidabant: in Agesilai vero manum seipsos sponte subiiciebant. Quod ne
quis incredibile forte opinetur, volo ex his clarissimos recensere. Spithridates siquidem Persa sciēs

Cocis Paphlagonū dux.

ꝙ Pharnabazus regis filiam vxorē ducere tractaret: suam vero absq; matrimonio vellet: contume/
liam hanc esse ratus, seipsum cum vxore & liberis, cūq; omni potentia Agesilao tradidit. Cocis Pa
phlagonū dux regi quidē queq; pollicenti haudquaq̄ paruit: veritus ne postea ab illo captus, vel
pecuniarum vim magnā persolueret, vel interiret. Hic tamen Agesilai frętus induciis: & in eius castra
peruenit: & societate inita cum eo militare elegit: tametsi ipse duo equitum, peltiferorū vero quatu/
or milia suo sub imperio gubernaret. Pharnabazus quoq; cū Agesilao ī colloquiū venit: eiq; aper/
te profiteri ausus est: nisi totius exercitus imperator cōstitueretur, a rege se defecturum: Si vero impe/
rator eligeref, se cōtra Agesilaū q̄maxime suppeterēt vires: validissime bellaturū. Quæ quū diceret:
cōfidebat tū nihil se cōtra inducias passurum: adeo magna pulchraq; est possessio: quū omnibus
reliqs, tū maxime viro quōdam imperatori, pium fidelemq;: & in præsenti esse: & in præterito fuisse
cognitū. Ac de rebus quidem ad religionem pertinentibus hactenus. De iustitia vero circa pecunias

Agesilai iustitia.

quænā iis maiora indicia afferri possent? Nunq̄ enim ab Agesilao quisq̄ se spoliatum est crimina/
tus: multi tamen ab eodem beneficiis se affectos sæpe sunt testati. Qui aūt res suas ad hominū vti
litatē erogare delectef, quonā pacto velit hic cum dedecore aliena suscipere? Nam si pecuniarū foret
auidus, multo sane facilius esset suas seruare, q̄ alienas deprędari. Rursus qui gratia neminem ve/
lit fraudare: cui abnegare nulla constituta est pœna: quonā modo velit hic ea, quæ legibus prohibē
tur, auferre? At Agesilaus non solum gratiam non referri, verū etiā si potētior maiorē non redde/
ret: iniustum esse censebat. Rempub. vero depeculatum esse quis eum merito accusabit: quum eas
quæ sibi debebanf gratias, ad patriæ fructum vtilitatemq; cōuerteritꝰ Quando insuper patriæ &
amicis beneficium pecunia propria præstare vellet: quū eisdē prodesse alieno ære liceret: nonne id
maximum est in pecuniis cōtinentiæ argumentum? Bene sane. Nam si gratiam vendidisset: vel be/
neficia mercede fœnerasset: ea nemo se quicq̄ debere existimasset. At qui gratis beneficia recipiunt
ii benefactori semper libenti animo deseruiunt: & quia secum bene actum sit: & quia digni sint ha/
biti: qui gratia depositum seruarint. Similiter qui generose minus q̄ iniuste plus possidere deligit:
nonne verisimile est hunc vehementer lucri turpitudinem effugere? Quum igitur a ciuitate iudi/
catum fuisset: vt omnia quæ Agidis fuerant, in eius manum peruenirent: ipse cum cognatis suis

* diuisit.

quos pauperrimos videbat: omnia ex æquo benigne * dimisit. Quæ quidē vera esse, vniuersa Lace

Agesilai cōtinentia.

dæmoniorum testis est ciuitas. Pollicēti enim īnumerabilia munera Tithraustæ: si ex eius agro disce
deret, Agesilaus hunc in modum respondit. Apud nos O Tithrausta pręclarus cēsetur: si exercitum
magis, q̄ seipsum imperator ditauerit: elaboraritq;: vt ab hostibus spolia potius, q̄ arma capiat.
Nemo est præterea: qui ab vlla voluptatum quæcunq; mortalibus dominantur, superatum noue
rit Agesilaum: qui ab ebrietate, & gulæ improbitate: cibisq; intempestiuis non secus atq; ab ingen
ti flagitio abstinendum esse putabat. In conuiuiis etiam quū duplo maiores acciperet epulas, nō
iīdē illis vescebatur: sed eas distribuens: neutram sibi ipsi partem relinquebat: existimans videlicet
regibus non satietatis gratia: sed vt hac etiam re quos velint honorare valeant: epulas duplicari.
Somno quoq; vtebatur non domino, sed actionum suarum subdito: ac nisi vilissimum omnium
aliorum lectulum haberet: apertissima pudoris edebat indicia. Arbitrabaf quippe oportere prin/

cipem non mollitie, sed tolerantia priuatis esse superiorem. Non tamen pudebat: si in æstate caloris, in hyeme frigoris maiorem partem sufferret. Nam siquando exercitui laborare contingeret: laborem ipse super alios sponte subibat. hæc omnia non mediocri militibus consolationi esse iudicans. Atque vt summatim perstringam, Agesilaus laboribus quidem gaudere: otium vero & segnitiem penitus fugere. De sua in venereis continentia si nulla alia ratione, saltem admirationis gratia differendum esse censeo. Temperare enim seipsum a rebus, quas minime concupiunt, humanum sane dixerit quispiam. At quum ipse Megabatæ Spithridatis filii amore teneretur: vtpote ad summam pulchritudinem diligendam naturali quodam ductus instinctu: velletque Megabates eum osculari de Persarum more: qui eos osculantur quos honorant: omnibus viribus illum ab osculo reiecisse: nonne continentiæ etiam vehementissimæ & quasi insanæ maximum est indicium? Cæterum vbi Megabates iniuria se affectum ratus, nequaquam deinceps osculari tentabat: Agesilaus vnum ex illius sociis rogat: vt Megabatem ad se rursus honorandum verbis inducat. Interrogante autem socio, si forte Megabatæ persuasum ita fuerit, an osculum sit ipse admoturus: hic Agesilaus quum aliquantum reticuisset, hunc in modum respondit. Neque si statim omnium hominum pulcherrimus: validissimusque: atque celerrimus essem euasurus: rursusque eodem modo repugnaturum me deos omnes testor potius, etiam quam vellem omnia quæ intuear mihi fieri aurea. Scio plærosque hac de re suspicaturos: ideo quod facile plures reperiantur: qui hostes, quam qui talia superare valeant. Cæterum ea quum pauci testes adsunt, multis non credere licet: at hæc neminem fugiunt: quoniam quæ ab amplissimis viris aguntur, ea minime in obscuro taceri possunt. Verum siquis Agesilaum tale aliquid perpetrantem aut vidisset: aut imaginari se affirmasset, nequaquam fidem meritus esset. Nunquam enim in domo aliqua: vel in priuata quidem peregrinatione hospitatus est: sed semper vel in templo, vbi talia agere impossibile est: vel in propatulo: vbi cunctorum oculos modestiæ suæ testes habiturus esset. Quæ si ipse mentirer: vniuersa Græcia oppositum cognoscens non vtique illum laudari, sed me potius vituperatione dignum deprehendi censeret.

Megabates Persarum mos oscula ri quos venerantur.

Agesilai constantia.

Taceri non posse quæ ab amplissimis viris aguntur.

Agesilai fortitudo.

Fortitudinis quoque non obscura præbuisse mihi videtur indicia: qui assidue contra validissimos & patriæ: & Greciæ hostes bellandi negotium suscipiebat. Preterea in præliis, vbicunque hostes cum eo confligere vellent, in aciem primus prodibat. Nec hostibus in fugam terrore conuersis, victoriam assequebatur: sed in pugna aduersa fortiter vincens trophæum constituebat. Qua quidem ex re quum immortalia suæ virtutis monumenta posteris relinqueret: non minus tamen sibiipsi certissima virilis in pugnando animi testimonia vendicabat: adeo: vt eius animum non ab eis qui audissent, sed spectassent, probare liceret. Agesilai trophæa non quot ipse statuerit, sed quoties militauerit, dignum esset computare. Nam quod hostes interdum cum eo confligere nollent, non ideo minor hæc erat victoria: sed patriæ ac sociis: & tutior, & vtilior. In agonibus enim hoc idem obseruari cernimus: vt non minus corona donentur qui aduersarium non inueniunt, quam qui certando victores euaserint.

Agesilai sapientia.

Eius sapientiam nulla non ipsius facta declarant: qui patria sic vtebatur: vt sociorum auxilio vbicunque opus foret, promptum se exhibens, paratissimos & nulla excusatione tergiuersantes amicos vendicaret. Erga milites vero se talem præstabat: vt eorum obedientiam pariter & beniuolentiam facile consequeretur. Nullo enim pacto validiorem effici phalangem intelligebat: quam vt propter obedientiam ordinem seruet: & per suam in ductorem beniuolentiam fidelis existat. Hostes sui non eum quidem vituperare poterant, sed odisse cogebantur: ideo quod socios illis potentiores semper efficiebat: decipiens vbi locus esset: præueniens vbi celeritate opus fuerat: latens vbi id conduceret. Rerum contrarietates aduersus hostes magis, quam contra amicos exercebat. Nam nocte tanquam die, rursusque die tanquam nocte vtebatur: ignoratus sæpenumero vbi esset, quo intenderet, quid ageret: adeo vt quæ munita erant, immunita hostibus redderet aliqua: aliqua committens: aliqua transcendens: aliqua occulte diripiens. Quoties iter susciebat (quia pugnandi copiam inter eundum fieri hostibus cognosceret) exercitum ita structum ducebat: vt maximo sibiipsi auxilio esse posset. Quiete tanquam modestissima virgo procedebat: putans ea in re tranquillitatem securitatemque esse nullum metum, nullum tumultum, nullum errorem, nullum difficillimum denique insidiis aditum. Quæ quum faceret, hostibus terrorem, suis fiduciam & robur generabat: ita vt ab inimicis minime contemptus, nulla a ciuibus iactura, nullis amicorum querelis insectatus, plurimum ab omni mortalium genere dilectus, plurimumque laudatus vitam ageret.

Agesilai in patriam amor.

Quantopere patriam diligeret, longum sane esset per singula recensere. Nullam enim rerum ab eo gestarum, quæ ad hoc non spectat, esse arbitror: atque, vt breuiter perstringam: nemo est qui ignoret: Agesilaum: vbicunque patriæ se profuturum speraret, non labores omisisse: non pericula detrectasse: non pecuniis parsisse: non corpus: nec senectam excusasse: quinimmo regis optimi officium esse ducebat: quam plurimis subditos beneficiis afficere in rebus quibus maxime ciuitati prosint.

Seruator legum.

Id quoque non in postremis locandum censeo: quum in patria potentissimus esset: legibus tamen seruire apertissime cognoscebatur. Quis enim reluctari auderet: vbi regem maxime optemperantem cerneret? Quis minus se habere existimans minimi quid moliri aggrederetur: vbi regem sub legibus se contineri non aspernantem cognosceret? Ad eos quoque qui in ciuitate inter se disceptabant, tanquam patrem se præbebat: siquid errarent: increpare: siquid agerent in honore prosequi: siqua calamitas accideret: consolari: nullum ciuem habere inimicum: collaudere omnes

vniuersos seruare lucrū existimabat. Siquis enim minimus interiret, in damno reponebat: si vero
in legibus quieti degerent, felicem semp fore ciuitatē apertissime ratiocinabatur: tunc autē validis
simam: quū græce, modesteq͡ se gererent. Si vero pulchrū est ab eo qui Græcus sit: Græcos diligere
quē ducē excepto Agesilao nouimus: q vnde prædā speraret, vrbes nollet capere! vel q de bello, qđ
aduersus Græcos cogeretur, victoriā reportare minimū esse cēseret! Ille igitur quū nuntius esset alla
tus in prælio apud Corinthū gesto, Lacedæmoniorū octo tm̄, Corinthiorū vero decē fere milia de
syderata, nullū lætitiæ indiciū præ se tulisse visus est. Atq͡ adeo in hæc verba prupit: Heu certe mise
ram Græciā: qñ q nunc periere, ad Barbaros penitus delendos viui satis esse potuissent. Trāsfugis
deinde Corinthiorū effecturos se vt vrbs dederetur pollicentibus, machinasq͡ quibus capi mœnia
cuncti sperabant ostendentibus, eam tñ inuadere noluit: asserens Græcas vrbes non in seruitiū re-
digi, sed castigari oportere. Nā si nostros inqt peccātes deleamus: videndū est, ne postea desint quo
rū auxilio Barbaros superemus. Rursus si pulchrū est Persarū regē odisse: tum quia superiori iā tēpo
re exercitū eduxerit tāq̄ Græciā redacturus in seruitutē: tum quia nunc iis potissimū iūgeretur: quo
rū societate magis se nociturū speraret: illis autē donaret: quos acceptis muneribus plurimū Græ
cis obfuturos crederet: ei postremo parti faueret: ex qua nosmetipsos inuicem bello decertaturos
putaret: quū hæc vniuersi cognoscerent: nemo tñ vel quo pacto natio aliqua a rege desciscerēt, vel
quæ descisset, quo pacto incolumis perseueraret, vel omnino quēadmodū cū rege sic male ageret:
vt Græciæ negotiū nō exhiberet: nemo inquā præter Agesilaū curā adhibuit. Quin etiā tū quū ad
uersus Græcos pro patria bellaret, Græcorū tñ rē cōem minime neglexit: sed quātis potuit viribus
Agesilai Barbarū vlturus enauigauit. Dignū est gratiosus etiā ipsius mores silentio nō inuoluere. Eū siquidē
mores gra quū honore potentiaq͡ præditus esset: atq͡ insuper regnū, nec id quidē insidiis attentatū, sed omni
tiosi. nibus acceptū possideret: elatū nemo cognouit: omnibus aūt rebus cōtentū & amicorū cultorem
esse: et nō qrentes plane intelligere potuissent. Nā & iocosis sermōibus libētissime vtebatur: & ami-
cis quibuscūq͡ in rebus psto aderat. Quia vero bonæ spei & assidue hilaris erat: effecit: vt multi nō
modo vnius cuiuspiā rei perficiendæ, sed totius vitæ iocundius indies traducēdæ gratia sibi adhæ-
rerut. Quū de se nūq̄ magnifice loqueretur, iactabundos tñ & seipsos laudātes non iniquo animo
audiebat: putans se nihil eo iure illis nocere: & polliceri eos viros fore primarios. Quā tēpestiue tñ
Calleas. animi altitudine vteretur, non est omittēdū. Allatā siqdē a rege epistolā, quam vir Persa vna cum
Callea Lacedæmonio de hospitalitate amicitiaq͡ cū eo iungenda attulerat, aperte legit: allatoreq͡
insup hæc regi nuntiari iussit: nō oportere priuatim vllas ad se literas mitti. Si enim Lacedæmoni
amicus, vniuersæq͡ Græciæ beniuolus esse palā itelligeretur: ei se omnibus viribus amicū fore. Sin
autē insidias inquit exercere dephendatur: nequaq̄ me sibi amicū, neq͡ si infinitas acciperē episto-
las, futurum existimet. Ego igitur in Agesilao id sane cōmendo: q vt Græcis placeret, regis contem
psit hospitalitatē: hoc tñ nō minus admiror: q nō vter plures pecunias possideret, pluribusue ho-
minibus imperaret, sed vter melior & esset & haberetur, maiorē iudicandū esse ducebat. Illud quoq͡
eius prouidentiæ vehemēter probo: q vtilissimū existimans, si cōplures Satrapæ a rege ad Græci-
am deficerent, nullis muneribus, nullaue regis potētia vt ei hospitalitate iungeretur vinci potuit:
sed id semper obseruauit: ne rebellare volentibus: insidiis dephēderetur. Hoc vero quis non admi-
ratiōe prosequatur: q quū Persarū rex animum induxisset: si maximam pecuniarum vim haberet:
suo se oīa subditurū imperio: ac propterea quicquid inter mortales auri, quicquid argenti, quicqd
ptiosissimarū rerū eēt, cogere apud se conaretur: Agesilaus tñ contra sic domum parabat: vt nihil
Aristode tm̄ modo deesset. Quæ si cui forte incredibilia videātur, intueatur quali domo contentus erat: eius
mus Hercu fores inspiciat: illas pfecto esse opinabitur: quas Aristodemus Herculis filius quum suo in reditu
lis filius. cōperisset, extruxit. Interiorem quoq͡ ornatum tentet inspiceret: cognoscat quēadmodum in sacri
ficiis coronabatur: audiat insuper vt ciuili iumento sarcinatio Amyclas vsq͡ perexerit. Sic etenim
sumptus prouētibus accōmodās, nihil cogebatur pecuniarū gratia iniuste agere. Præclarum equi-
dem mihi videtur mœnia hostibus insuperabilia expugnare: multo tamē pclarius iudicio, animū
suum & pecuniis & voluptatibus & timori insuperabilē cōstituere. Quēadmodū etiā mores suos
regis insolētiæ opposuerit, iā modo explicabo. Primum ille in hoc sibi placebat: si raro conspicien
Tenebras dus exiret. Agesilaus vero assidue in probatulo & omniū oculis versari gloriabatur: putans videli-
obscœnis cet obscœnis actionibus tenebras cōuenire: honestæ autē vitæ lucem maiori esse ornamēto. Dein-
actionibus de ille difficilē ad se aditū pbere gloriosum esse censebat. Hic oēs intromitti gaudebat. Ille in rebus
conuenire. lente peragendis sibiipsi molliter nimis indulgebat. Hic maxime lætabatur, eos qui se adirent sta-
Lucē hone- tim voti cōpotes remittere. Quanto etiam facilius copiosiusq͡ omnia æquo animo Agesilaus tule
stæ vitæ or rit: haud indignum est recensere. Q̄d enim rex iocunde bibat, vniuersum terrarū orbē inquirendo
namento peterrabant infiniti: etiam quid iocūde comesturus sit, arte pparabant: vt autem molliter dormiat
esse. quātopere elaborent, difficile dictu esset. Agesilaus vero quia laboris esset patiens, oīa quæ aderant
iocunde bibere: omnia sine discrimine iocunde manducare: vt autē suauē caperet somnū quisq͡ lo
cus id efficere aptus erat. Nec solum hæc quū faceret gaudebat: verūetiā quum animo cogitaret, in

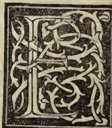
media se rerũ iocunditate & voluptate versari vehementer exultabat. Nã regẽ videbat si haud duri
ter victurus erat, oportere ab vltimis terrarũ finibus suaue viaticũ vna secum conuehere. Hac ẽt re
nõ mediocriter delectabatur: ꝙ rebus quas dii in mediũ pparassent, absq; vlla molestia frui se posse
illũ vero pp animi mollitiem tum calores tum frigora euitantẽ, non virorũ fortiũ, sed belluarũ de/
bilissimarũ vitam imitari intelligebat. Illud quoq; & splẽdidi & magni animi vnicuiq; videri debet
ꝙ quum ipse quidem domũ suam virilibus operibus & possessionibus ornaret: multosq; venaticos
canes & bellicosos equos aleret: sorori vero Cunscæ ceruos educare persuaderet: tñ eidẽ declarare Cunsca.
non desinebat: ꝙ si victoriam reportaret, nutricatio illa non probitatis indicium, sed diuitiarũ fo/
ret ostentatio. Quã prudẽter & hæc pro sui animi generositate putauit: ꝙ licet priuatos curuli cer/
tamine superaret: non ideo maius nomen cõsequeretur: sed si ciuitatẽ supra reliquos beniuolam,
multosq; preterea per totum terrarũ orbẽ amicos excellentes sibi vendicaret: si patriam sociosq; be
neficiis, hostes autẽ vindicta superaret: qm̃ eo pacto pulcherrimorum haud dubie magnificentissi
morũq; certaminum victor esset, gloriosus & in vita & post mortẽ futurus esset. Iis igitur in rebus
Agesilaum cõmendo: quæ nõ eiusmodi sunt: vt siquis forte in thesaurum incidens opulentior qui
dem sit: sed melior paterfamilias minime: aut si peste hostilem exercitum vexante victor euadat for
tunatior quidẽ, nõ tñ artis bellicæ peritior fiat. At ille quũ primas tolerantiæ partes vbi laborãdũ
erat subiret: fortitudinẽq; vbi viribus agendum esset, & mentis aciẽ vbi consilio foret opus, exerce/
ret: merito mihi videtur omni ex parte vir optimus iudicandus. Si vero pręclarũ inuentũ apud ho
mines est examen bene viuendi & regula quędam: Agesilai vtiq; virtus eximiũ bene operari volen
tibus censeri debet exemplar. Quis est enim qui quũ vel deorũ cultorẽ imitetur, impius: vel iustum
iniustus: vel modestũ, violator: vel continentẽ, incontinens euadat? Neq; tam reliquis q̃ sibi impe
rare: nec tã aduersus hostes, q̃ ad omne virtutis genus ciuibus se ducẽ esse gloriabatur. Cęterũ nemo
sermonẽ hunc meum, quia mortuus laudetur, luctum esse, sed laudationem potius arbitretur. Pri/
mũ etenim quæ de eo viuente ferebantur, eadẽ & in pręsentia de ipso exponũtur. Deinde quid ma
gis a luctu alienũ est: q̃ & vita inclyta & mors speciosissima? In laudationibus autẽ quid excellenti/
us: q̃ & victoriæ pulcherrimæ, & gestæ res illustrissimæ? Iure etiã ille beatus appellaretur: qui quum
statim a puero gloriosus fieri cupiuerit, id supra cæteros ætatis suæ homines egregie assequutus ẽ:
quiq; quum a natura honoris fuerit studiosissimus: postq̃ regnũ adeptus est: inuictus omnino vitã
exegerit: ad lõgissimũq; humanæ vitæ terminũ puectus, & apud eos quorũ dux erat, & erga hostes
absq; omni crimine ad extremũ vsq; spiritum vixit. Volo iã nũc summatim & per capita ipsius vir/ Agesilai vir
tutes percurrere: vt laus quoq; in memoria prõptius faciliusq; conseruet. Agesilaus sacra inter ho/ tutes sum/
stes ẽt colebat: putans scilicet oportere deos non minus in hostili q̃ suorũ agro secundos & fauto/ matim.
res habere. Deorũ supplices ẽt si hostes forent, minime violabat. Haud enim rationi consentaneũ
iudicabat: eos qui sacra peculentur, sacrilegos nominari: q vero ab aris supplices distrahebant, eos
pios haberi. A diuinis hymnis nũq̃ vacabat: vtpote qui deos crederet nõ minus sanctis operibus,
q̃ castris tẽplis delectari. Quoties secunda fortuna vteretur, nõ supra hominẽ elatus erat: sed grati/
as diis agebat: pluraq; fidens & in tuto positus sacrificauit: q̃ reformidans vouerit. In metu hilari/
tatẽ prę se ferre: i secunda fortuna benignus esse consueuerat. Ex amicis non eos qui potentissimi,
sed q prõptissimi essent, omni studio cõplectebatur. Oderat animo non eum qui acceptam vlcisce
retur iniuriã: sed & qui acceptorum beneficiorum immemor deprehenderetur. Gaudebat animo
quũ turpes homines inopia laborantes intueretur: iustos vero diuites redderet: cupiens videlicet
iustitiam iniustitia vtiliorẽ cõstituere. Cum varii generis hominibus versari quidẽ: sed tamen non
nisi bonis vti solebat. Quoties vel laudari vel vituperari quẽpiam audiebat, non minus eius qui
dicebat, quã de quo verba fierẽt: mores se discere opinabatur. Eos qui ab amicis fraudarentur, mi/
nime carpebat: qui vero ab inimicis, eos omnibus modis increpabat. Incredulos decipere sapien/
tiæ opus cẽsebat: credulos impium. Ab iis probari lætabatur: qui & turpia improbare parati essent.
Audacter & aperte loquentiũ neminẽ habebat infensum: mentis dissimulatores nõ secus atq; in/
sidiatores aspernabatur. Calumniatores quã fures maiori odio persequebatur: maiorem & enim Iactura ma
iacturam esse putabat amicis quã pecuniis orbari. Priuatorũ errata æquo animo ferebat: Regum in ior est ami/
tolerabilia rebatur. Ex illorũ enim peccatis pauca: ex horum vero quãmulta mala euenire iudicabat ci q̃ pecu
Regiæ dignitati non astutiam, sed bonitatis excellentiam conuenire putabat. Quum plurimi vel niæ.
lent sui corporis simulacrum gratis effingere: nunquã id fieri passus est: animi vero monumenta
posteris relinquere nunquam destitit. Nam illud sculptorum, hoc suum: illud diuitum, hoc bono
rum esse opus arbitrabatur. Pecuniis nõ iuste modo, verum etiam liberaliter vtebatur. Iusto enim
satis esse: si ab alienis abstineat: liberali de suo quoq; ad vtilitatem hominum erogandum esse cre/
debat: Fortunam continue metuebat: putans eos qui bene viuant nondum fortunatos: qui vero
gloriose interierunt eos iam beatos esse. Maiorẽ censebat esse miseriã a cognoscẽte, quã ab ignaro, Beati q dici
virtutẽ & bonas actiones negligi. Nullam cupiebat gloriam, nisi eius ipse propria nauasset opera. possint.
Non ferre quidem, sed æquo animo omnia sufferre (qđ paucissimi mea quidem sententia facisit)

virtutem opinabatur. Lętari sane magis ꝙ laudem, q̃ ꝙ pecuniam consequeretur. fortitudinē tñ sępius consulto, q̃ temere & cũ discrimine ostendebat. Sapientiã re magis q̃ verbis exercebat. Amicis quũ benignissimus foret, inimicis tñ horribilis esse. Quũq; laboribus repugnaret: sociis tñ libētissime obtēperabat: pulchroꝝ scilicet operꝝ q̃ pulchroꝝ corpoꝝ auidior. In secũdis rebus modestũ se prębere, in aduersis bene sperare nouerat. Gratiosus esse nõ scõmatibus, sed morum lepore studebat. Magnanimitate nõ in inferenda, sed in remittenda iniuria vtebatur. Elatos itaq; contemnēs, mediocribus humiliorē se pręstabat. Ex hoc enim ornamentũ sibi quærebat: vt corpus quidē suũ tenui apparatu, exercitũ vero ornatu splendido insigniret. Atq; vt ipse quidē q̃ minime indigeret: amicis vero q̃ maxime prodesset. Acerrimus in pręlio pugil, placabilis & facillimus victor existebat. Ab hostibus difficillime decipiebatur. Amicorum fidei credulus erat. In amicoꝝ rebus tute constabiliendis, hostiũ vero delendis, assidue laborabat. Eũ cognatorum studiosum cõsanguinei nũcupabãt: qui eius opera vterētur inexcusabilē: qui eũ inseruissent, memorē: qui iniuriã passi essent, adiutorē: qui in eodē periculo vna cũ ipso obuersarentur, post deos: saluatorē. Hoc quoq; solus omniũ aperte declarasse mihi videtur: vim qdē corporis senescere, animi autem robur in pstãtibus viris insenescibile pmanere. Itaq; magnã & honestã gloriã appetere nũq̃ defessus est. Animi sui magnitudinē corpus etiam sustinere poterat: quo effectum est vt iuuenilem ætatē, ipsius senecta superauerit. Quis enim viridi adhuc ætate florens tãto fuit hostibus terrori: quãto Agesilaus? quũ ad longissimũ ætatis spatiũ prouectus esset? Quis morte sua tantã hostibus lætitiam præbuit, quantã Agesilaus? etsi iã in extrema * necessitate obisset? Quis tantã sociis fiduciã fecit, quãtã Agesilaus ēt in vitæ obitu positus? Quid magis noui amici optauerunt, q̃ Agesilaum: tametsi senex defunctus esset? Demum vir ille tã conducibilē patrię vitã egit: vt etiam post mortem non parum ciuitati vtilis in æterna habitatione permansurus sit: virtutis quidem suę monumenta per totum terrarum orbē adeptus regale autem in patria sepulchrum consequutus.

* senectute Agesilai interitus.

❡ POMPEII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER ANTONIVM TVDERTINVM VERSA.

Rga Pompeiũ mox ex ipso initio videt populus Romanus affectꝰ: quēadmodũ Prometheꝰ Æschyli aduersus Herculē. Apud n. Æschylum liberatus ab Hercule Prometheus inquit: Inuisi patris hoc mihi dulce est pignus. Nullũ quippe aut maiꝰ odiũ, aut acrius Romani in alium ducem ostēderunt: q̃ in patrē Pompeii Strabonē. Dũ enim vixit, eius potentiã armis prã extimuere. Nam vir fuit bellicosissimus. Quum vita cessisset fulmine ictus, elato funere, eius cadauer e lecto abstraxere: ac in summis probris habuere. Non tamē populi beniuolentiã, aut citius inceptam, aut validiorem in rebus lætis, aut in labēribus diuturniorē Romanoꝝ qsq̃ habuit, q̃ Põpeius. Illi odii causa vna est habita inexplera auaritia. Huic beniuolentiæ plures: vitæ continentia, armoꝝ peritia, linguæ persuasio, morum fides, & conueniendi modestia. Vnde absq; tristitia neminem rogauit: absq; alacritate nulli est obsequutus. Aderat. n. eius gratiis: nihil cum fastu dare: nihilq; nisi ample suscipere. A pueritia ipsa, aspectum habuit non mediocriter populari gratiæ accõmodatum: & qui vocē ipsam anteiret. Q d. n. in eo ad amorē alliciebat: non sine dignitate & pgrata humanitate fuit. Quũ iuuenili floreret ætate, extēplo mores & verendi & regii eluxere: nisi ipsius coma paululum protensa. Ex oculorom lineamentis ac lenitate, ad simulacra regis Alexandri, licet dictu magis q̃ prospectu, similitudinē reddidit. Vnde in ipso initio non defuere plæriq; qui Alexandri nomen ei adiicerent. Quidam etiam postea per iocum Alexandrum eum appellauere. Ex quo. L. Philippus vir consularis in

Prometheꝰ

Strabo Põpeii pater Romanis odiosus.

Strabonis auaritia.

Pompeius gbus causis a Romanis amatus fuerit.

Pompeius Alexander appellatus.

L. Philippꝰ.

Flora meretrix egregia a Pompeio amata Geminius.

fularis in quadam Pompeii defensione, Nihil inquit sese indignum agere, quum sit Philippus, si
Philalexandros sit. Floram meretricẽ dicunt iamiam senescentem grate atq; pie semper meminiis
se consuetudinis: quam cum Pompeio habuerat: dicẽtem φ ab ipsius concubitu sine morsu abire
eum non erat. Narratur præterea eam retulisse: Geminiũ Pompeii familiarem, φ amore suo fla-
graret, sollicitando molestias plurimas sibi intulisse: sed ea respondente ob Pompeiũ haud illi ob
sequuturã, Geminius Pompeio rem aperit: qui obsequutus Geminio, deĩp de cõsuetudine & as-
pectu Floræ abstinuit: licet sedulo eam amare videretur. Q đ Flora nõ meretricio dolore tulit: sed
ex ingenti mœstitia, viriq; desyderio, nõ paruũ tps elãguit. Hoc scortũ aiunt formositate sua adeo

Cecilius Metellus. Demetrius libertus.

efflotuisse: adeo etiã fuisse celebre: vt quũ Cecilius Metellus statuis picturisq; Castoris & Pollucis
tẽplum ornaret: illius simulacrũ pulchritudine insigne affixerit. Demetrii coniugẽ qui Pompeii li
bertus plurimum apud ipsum poterat, que censum trium milium talentorum reliquerat, Pom-
peius præter naturæ suæ mores, nõ humane, nõ liberaliter habuit: timens ne ab illius pulchritu-
dine, quæ vulgo in expugnabilis habebatur, victus videretur. Sic ergo Pompeius, quũ in iis lon-
ge ꝓuidus ꝓcautusq; esset: non tñ ab æmulis effugit infamiã: sed in nuptiis male audiebatur: quarũ
gratia in republica omisisse multa fertur. De viuẽdi sobrietate atq; facilitate hoc ex eo memoratur
Medicus languenti ipsi & ad cibũ se male habenti, turdum dari mandauit: hunc aũt quũ venalẽ
nõ inuenirent (non enĩ tum eos ferebat tẽpus) cognitum a quodã est: apud Lucullum ipsos inue
niri posse: qui eos per integrum annũ alebat. Ad quæ inqt Pompeius, sine Luculli illecebris ipse
non viuam? Inde dimisso medico ex cibis facillime cõparatis quoddam sumpsit. Sed hic postea

L. Terẽtius

adhuc oĩno adolescens sub patre militans q aduersus Cinnam ductabat exercitũ. L. Terentiũ co-
mitẽ contubernalẽq; habuit. Hic Terentius pecuniis a Cinna ꝑsuasus, Põpeium ipse interfectu-
rus erat. Cuius rei indicium quũ circiter cœnam a Pompeio haberet: nil exterritus est: sed ꝑ hilari
tatem potiusq; Terentium habens, mox vt ad quietẽ vertẽdum fuit, clam e statione se ꝓripuit: latu
le ꝑ. Præsidium deinde quũ circa patrẽ locauisset, accubuit. Terẽtius vt opportunitatẽ adesse exi
stimauit: ense stricto imminẽs Pompeii veluti dormiẽtis cubiculo, q̃plures frustra adegit ictus. In
ter hæc ob odiũ ducis, fit maximus motus: & ad defectionẽ magnus militũ impetus: contubernia
passim armaq; diripiẽtium. Dux tumultuantiũ metu corã haud ꝓfectus: Põpeius in medium sese
ingerens, illachrymãsq; furori finem orare: tandẽq; ante valli ipsius portã se ꝓsternẽs, se obicẽ furẽ
tibus dare: Cumq; gemitu sese pessundari ab egrediẽtibus iubere. Quilibet ergo pudore captus
cessit: oẽsq; preter octingẽtos milites mutatis aĩs tum duci cõciliati sunt. Defuncto Strabone pa-

Pompeius peculatus accusatur. Alexander libertus.

tre, extẽplo Pompeius peculatus accusatus est. Qui quũ plurima ex ablatis reperisset: libertũ etiã
vnum noĩe Alexandrum, qui multa surripuerat, prætoribus detexit. Ipse ob retia quædã venato
ria, librosq; quos ex Asculo rapuisset, criminabatur. Sed hæc capto Asculo ab ipso patre suscepe-
rat: quæ postea amisit in reditu Cinnæ: quũ illius satellites Pompeii domũ diripuissent. In huius
causæ iudicio in accusatorẽ non pauci Pompeio cõcertauere: inter quos & ꝑspicax & præter ætatẽ
adeo compositus visus est: vt cum gloria gratiã beniuolẽtiamq; reportaret. Ex quo Antistius præ

Antistius.

tor, qui causæ præsidebat, Põpeii beniuolẽtia captus, eius filiam vxorem spopondit. Deinde pro
eo necessarios amicosq; perorauit. Q đ quũ suscepisset Pompeius: & occulta quædam fœdera inter
ipsos inita essent: tñ ex diligentia studioq; Antistii, plærosq; res ea non latuit. Sed quũ sentẽtias tã
dem iudicum efferret: turba veluti præmonita nuptiale illud verbũ Thalassium ex vetusto ritu ac
clamauit. Mos hic inde initiũ cœpisse memoratur. quũ Sabinæ quæ ad Romana spectacula vene
rant, a primoribus vrbis raptæ fuissent: ignobiles qdam viri opiliones ac bubulci puellã ꝑmagnã
eximiæ pulchritudinis adducẽtes captã, ne a quoq̃ e primis obuiã forte facto præda spoliarent̃ cur
sitando, Thalassiũ acclamauere. Erat Thalassius vir inter oẽs notissimus, atq; lepidissimus. Vn
de eius noĩe audito, cum plausu lætitiaq; exultabant oẽs, alacri clamore Thalassium repetẽtes. Ex

Thalassius

hoc dicunt̃ quũ Thalassio id cõiugiũ maxime felix fuisset, voce hac faustum simileq; cõnubiũ cum
risu locoq; nouis nuptis optari. in his quæ ferũt̃ ex clamore Thalassii, hoc magis credendum est.
Paucis deinde diebus post Pompeius Antistiam duxit. Ad exercitũ Cinnæ ꝓfectus, ex illato quo-

Cinna fugiẽs capit̃, ac trucidatur. Carbo tyrannus. Pompeius in Piceno agros possidebat.

dam crimine, falso licet, calumniaq;, metu actus clam inde abscessit. Quo in exercitu haud esse co-
gnito, crebruit inter milites rumor: adolescentẽ Cinnã interfecisse. Quare qui veteri odio in Cin-
nam æstuabant, impetum in eũ fecere. Diffugiẽs ergo Cinna a quodã cõprehẽsus est: qui insidias
ipsi locauerat: qui ue stricto ense cum ꝑsequebatur. Captus ante genua persequutoris ꝓcubuit: bul
lamq; quã pretii permagni habebat, illi obtulit. Sed ille insolẽter nimis, non inquit venio fideius
sionem obsignaturus: sed de scelerato & iniquissimo tyrãno vindicaturus: moxq; eum trucidauit.
Cæso Cinna, Carbo crudelior q̃ Cinna tyranni rebus successit: rẽq; ob præsentia mala desydera-
tus a plærisq; & Sylla erat. nõ enim parũ fore bonũ existimabant: φ mutaretur dominus. Eo nãq;
ciuium clades vrbem impulerant: vt desperata libertate seruitutẽ mitiorẽ quærerẽt. Põpeius hac
tempestate apud Picenum diuertebat̃. Possidebat illic agros: præterea quod maius erat, beniuolẽ-
tiam ac amicitiam ciuitatum: quam a patre sibi relictam consuetudine præsentiæ suæ adaugebat.

Illic itaque aspiciés ciuium optimos clarissimosque propria deserere: & vndique in castra Syllana, veluti ad portum quédam, cõfluere: sese indignũ ratus est: quod veluti fugitiuus consilii haud expers presidii que nõ inops getem ageret: neque tanque vircui benemerita aderant, cum copiis splédide ad Syllam iret. Picenũ igitur omne cõmouit: prætẽtans viros que aios. Sed hi auide ei patuere: propter Carbone profectos haud admisere. Qua in re dicẽte Vidio quod ex ludo pædagogi Pompeius populi princeps cõfestim emicuisset: adeo illorum mẽtes indignatione motæ sunt: vt impetu in eũ facto, ipsum ne cauerit. Pompeius iam tum tertiũ & vigesimũ annũ agẽs, præter a nullo designatus in Auximo ciuitate quippe ampla, seipsum in subsellio medio in foro poni iusso cõstituit: deinde geminos fratres Ventidios, qui primores in ea vrbe fuerát, quique Carbonis partes asserebát, quũ ciuitate dãnatione sua eiecisset, delectũ militum habuit. Centuriones hinc decurionesque iustæ militię ornamenta quum præfecisset delectui, ceteras circũ ciuitates pari opera ambiuit. Ex quo quũ cederent ii, qui hactenus cum Carbone senserát, & voluntarii alii se quum Pompeio cõmitterẽt, parua mora legiones tres cõparauit. Quibus quũ cõmeatum, vasa, currus, cæterosque appatatus necessarios apparauisset, ad Syllam cõtendit: nõ quippe pperans, quod ea latere haud oprabat: sed in itinere ipso moram agens, acerrime hostes insequẽdo. Præterea quocũque per Italiá iret, oiũm animos solicitabat: vt a Carbone deficeret. Tantisper igit tres simul duces, simulque hostes in Pompeium surgũt Carinnas, Celius, Brutusque. Hi non ab vna fronte impetũ patát: sed tripartito agmine Pompeiũ ambire conat: veluti ipsum suaque laceraturi. Nõ extimuit tñ ille: sed cunctis copiis aduersus Bruti agmen eqtatum eduxit. in quo ducis partes ipse egit. Cæterũ quũ pariter & ab hoste Gallicus equi tatus irruisset: præfectum eqtum vnũ, eundẽque robustissimũ præueniẽs Popeius, cum graui hasta ictum strauit. Cæteri tum in fugam versi peditatũ adeo turbauere: vt idẽ oium fugæ esset impetus. Ob hæc ducibus in seditionẽ versis, quo sors dedit abierunt oẽs. Pompeio dissipatis metu hostibus cesserunt ciuitates. Deinde quũ Scipio, qui tum erat consul, Pompeiũ adoriret: anteque phalanges sub ictum teloru issent, milites Scipionis Põpeianis salutatis a duce defecerũt: Scipioque ipse fugam arripuit. Carbone demum iuxta Arsum fluuiũ frequentes equitum alas aduersus Pompeium cõcitante, cum robore obiectus illi Põpeius, terga dautes omnes in angusta quędam eqti inuia psequẽdo egit. Ex quo illi salutis spe amissa, cũ armis se dedidere. Hæc ad aures Syllę nondũ peruenerát: sed ad primũ nuntiũ rumorẽque Pompeio timẽs, tot tantisque ducibus hostibusque impli cito, appropterat auxiliũ laturus. Põpeius appropinquare Syllá quũ audisset: oẽs copias in armis militarique appatatu esse iussit: vti pulcherrime splẽdideque se ventu to imperatori ostentent. Præmia náque magna, honoresque amplos ab eo sperabat: qbus etiá maioribus postea potitus est. Vt ergo Sylla veniẽtem Pompeium aspexit: milites que incredibili astare robore: & ob pugnas strenue gestas elatos hilaresque esse: equo exiliens, & imperator de more appellatus, Põpeium & ipse imperatorem contra salutauit. Qđ præter oium spem fuit: vt viro iuueni necdũ in senatum admisso, id nomẽ Sylla cõmunicaret: p quo cum Scipionis Mariisque certauerat. Cætera colloquii ac beniuolentiæ Syllæ haud fuere his dissimilia: subassurgẽtis aduenięti Pompeio, caputque enudantis: quæ erga ali um haud facile fieri cernebantur, licet iuxta se plures & optimates viri tum circum adessent. His tñ Pompeius nihil elatus est: sed cõfestim in Celtiberiam mittitur: quam puinciam habebat tum Metellus: nihilque in ea apparatu suo dignum egerat. In hac prouincię designatione ferunt Pompeium dixisse: æquũ non esse virum seniorẽ & gloria clarum priuari exercitu: sed si Metellus annue rit iusseritque: vt curæ socius sit: tum se id prompte suscepturum. Qđ quum suscepisset Metellus, eumque proficisci scriptitasset, Pompeius prouinciam adortus præclaris suis gestis floruit: vires præterea Metelli: quas hactenus feruẽtes audacesque pugnando habuerat, tum ob senectam extin ctas excitauit calefecitque. Quemadmodum æra ab igne liquefacta si frigido firmoque æri infundátur, magis magisque ignes illud molliunt dissoluuntque. Sed vt in athleta qui princeps inter fortissimos habeatur agnosque vndique gloriose vicerit, nulla habet ratio puerilium certaminũ: quæ alicuius memoriæ digna nõ existimátur: sic gesta quæ tum gessit Pompeius p se se admiráda stupẽdaque pręmagnitudine copia ve eorum quæ postea egit, obscuta, ac obruta sunt. Ea igit psequi timeo: ne his immorãdo initiis, abscedamus quæ amplissima mores & habitum viri maxime ostendant. Quũ ergo vicisset Italiam Sylla: ac dictator fuisset appellatus, ceteros quidem exercitus sui præfectos insigniuit meritis: hos ad diuitias: alios ad dignitates, magistratusque prouehens: alios vt quẽ que decuit abunde donis erexit Pompeii vero virtutem admiratus, magnumque præsidium sibi fore eum existimás, affinitate ipsum iungere sibi curat. Cui rei quum Metella vxor suo nutu consilioque faueret, Pompeio suadent: vt Antistia dimissa, Æmyliam Syllæ priuignã e Metella Scauro genitam ducat. Hęc nuper viro copulata fuerat: & ex eo grauida erat. Vnde hoc cõiugium tyrannicũ magisque tẽpestati Syllanę congruens que Pompeio visum. Ad seipsum ergo per domesticũ quẽdam Æmylia ducta est: repudiata Antistia improbe miserequę: quę nuper ob virum orbata patre fuerat, Iugulatus namque Antistius nuper in senatu extiterat: quod ob Pompeium Syllanã factionẽ seq videbatur. Hoc repudium quũ Antistiæ mater agnouisset, mortẽ sibi consciuit. Vnde noua quędam

Vidius. Auximus vrbs. Ventidii expulsi. Carinnas. Celius. Brutus. Scipionis milites defi cisit ad Põpeium. Arsus flu. Carbonis milites deficiunt. Nudare caput. Profectio Pomp. in Celtiberiá. Sylla dicta tor. Metella Syl læ vxor. Antistia. Æmylia. Antistius iugulatur.

in tragicoꝝ materia hæ nuptiæ visæ sunt:quã etiã nupta ipsa apud Pompeium mox ex partu obi/isset. Inter hęc Perpenna nuntiatur occupauisse vi Siciliam:& in Syllanam factionẽ insulam hanc propugnaculũ quoddã præparari:Carbone illic cum classe instructo:& Domitio in Aphricã irru ente:aliisq; etiã illuc fugitiuis affluẽtibus,magnis atq; pręclaris viris:quotquot Syllanam proscri/ptionẽ pręuenere. Ad hos motus comprimẽdos cum amplo apparatu Põpeius missus est. Ex quo extemplo Perpetua Sicilia cessit:Pompeiusq; ciuitates afflictas ad se recepit:easq; oẽs pręter Messanam clementissime habuit. Mamertinis enim eius dicendũ a Põpeio petentibus ex eoꝝ institutis antiquis a populo Romano concessum:non desinitis inquit Pompeius instituta recitare succin/ctis gladiis. Visus est etiã Pompeius i Carbonis clade immitius se extulisse. Si enim oportebat (quẽ admodũ forte oportuit) eũ occidere:extemplo captum perdere debuit:iubẽtisq; id opus videri po/tuerat. Sed Pompeius illum vinctum produxit in mediũ:viꝝ triplici insignẽ cõsulatu:eũq; coram stantẽ ipse tribunitio subsellio sedens damnauit. Hoc grauiter qui aderant indigneq; ferentibus, damnatũ,deinde,procul abductũ interfici iussit. Hic quippe Carbo quũ ad cædem duceretur: ferſ (vt ensem strictũ sibi imminere conspexit) locum & horam perbreuẽ orauisse:q; onere ventris mo lestaretur. S. Oppius vir Cæsari consuetus,memorat Pompeiũ etiam minus pie. Qu. Valerium ha buisse. Quũ enim ipsum nouisset virum philosophũ, in primisq; eruditum:vt coram adductus ẽ: factis simul quibusdã spatiis,& percontante Pompeio,illoq; respondente,mox satellitibus iussit, vt inde abductũ occideret. Sed Oppio de hostibus Cæsaris aut beniuolis narranti nimiũ percau/te credendum est. Põpeius hostes Syllę gloria claros ac manifeste comprehensos necessariis affecit suppliciis:alios quotquot licuit,latere passus omisit. quosdam etiam nõ sine pręsidio suo abire ius/sit. Himereoꝝ vrbem quũ mulctare censuisset:quia cum hoste sensetat: Stenis eius populi princeps petita ad defensionem venia,non inquit Pompeium iure factuꝝ:si nocentes dimittat,& condem net innocuos. Hunc autem quũ interrogasset Pompeius:quem nocentẽ diceret:meipsum inquit: qui beniuolis ciuibus meis hæc persuasi:inimicos vero coegi. Admiratus tamen Pompeius viri fi duciam ac dignitatẽ,eũ crimine primũ liberat:cæterosq; deinde omnes. Post hæc audiens Pompe ius milites suos, quũ iter agerent,inepte & absq; ordine ire:omniũ gladios obsignauit:q; signum nõ obseruabat illæsum,mulctabatur. Dũ hæc in Sicilia ciuiliter administrar, decretum senatus ac a Sylla literæ datæ:quibus iubebatur in Aphricam traiicere:omniq; manu oppugnare Domitiũ: apud quẽ omnes hæ cõuenerant copiæ:cũ quibus nuper Marius ex Aphrica in Italiã rediens rerũ potitus erat tyrannus ex exule factus. Extẽplo igitur Põpeius omni apparatu in expeditionẽ extru/cto,præfectũ Siciliæ Mummiũ sororis suæ viꝝ instituit:eq; insula ipse soluit cũ viginti & centum nauibus longis:onerariisq; ad frumentũ,tela, pecunias,atq; machinas,octoginta. Hæ quum par/tim ad Vticam,partim ad Carthaginem applicuissent:septem milia hostiũ ad Pompeium defece/re:qui & ipse sex integras legiones ducebat. Rem hic perridiculam ei obtigisse memorant. Quidã enim milites (vt aliqñ assolet) quum obruto cuidam thesauro incidissent,frequentes pecunias in/de nacti sunt. Eo cognito visum reliquis omnibus est:eũ locũ plenũ esse pecuniaꝝ:quas Carthagi/nenses quondã exactis cladibus terra condidissent. Ex quo pluribus diebus nulla suorum militum opera frui Pompeius potuit:omnibus ad perquirendum thesaurũ vacantibus. Subridẽs vero eos ambibat:aspiciens tot simul virorũ milia ea loca psodere,eaq; vndiq; incredibili ferme ipetu euer/tere. Fessi tãdẽ & spe elusi sese,vt quocũq; dux eos ducere vellet,præbuere:vt qui stultitię suæ pœnas daturi essent. Domitius aũt cõtra istructo exercitu vallem quãdã graue & asperrimam superatus ab hymbre validissimo ventoq; qui matutinus spirabat,detentus est. Vnde ea die pugna desperata a Domitio ad stationes reditum est. Sed Pompeius ratus id tempus sibi conducere,agmine cita/to vallẽ euadit. Tum hostes tumultu facto,nullo ordine manere:neq; omnes plane subsistere. Ven tus prætera circũ instabat:procellãq; coram propellebat. Nihil tamen minus & ea hyems Roma num perturbauit:q; sese mutuo aspicere haud poterãt. Ipse etiã Pompeius q; ferme incognitus fuis set,fere periit:q; roganti militi signũ tardius dedisset. Quũ hi tamen ex de multa hostem vrgerent. feruntur enim ex viginti milibus hostium tria tantũ milia effugisse. Pompeius imperator appella/tus est. Sed dicente eo honorem hũc haud se suscepturum,quousq; vallum hostile staret:sicq; dignũ se tali appellatione existimarent,illud deiecerent:mox impetu facto,in vallum irruere. Quo in co/natu Pompeius priori periculo monitus,absq; galea certauit. Vallum tandem captum est: periitq; Domitius. Ciuitatum aliæ confestim paruere:aliæ vi captæ. Hiarbas rex tum comprehensus:q cũ Domitio bellum inierat:cuius sceptro deinde Hiempsal successit. Prospera ergo fortuna Pompe/ius fretus,ac robori militum fidens,Numidiam impetit:in qua,q; diebus pluribus peragrandum erat,agmine concitato excurrens,ea subegit omnia,quibus obuiã est factus. Quũq; Barbaris eius regionis populum Romanum extimescendum ostendisset & potentissimum:non oportere inquit feras Aphricam incolentes felicitatis roborisq; Romani expertes linqui. Vnde i venatiõibus leo/num elephantũq;,dies licet non multos,triuit. Omne vero belli Aphricani tempus atq; victoriæ ex quo domitis hostibus regionem subegit,quadraginta dierum fuit. Quo in spatio frequens etiã

Perpenna

Carbo oc/ciditur.

Qu. Valeri us interficif.

Stenis.

Põpeius in Aphricam traiicit.

Mummius

Classis na uiũ lõgarũ. cxx. onera riarũ octo/ginta.

Septẽ milia militum a Domitio deficiunt.

Domitius vincitur.

Pompeius imperator appellatur.

Domitii mors.

Hiarbas rex.

Hiempsal.

inter reges factus arbiter, multa iudicauit: annũ tum quartum & vigesi mum agens ætatis. Redi
tu in Vticam facto literę ei a Sylla sunt redditę: quibus iubebatur: vti reliquo dimisso exercitu, cũ
vna legionę successorem expectaret: in quibus tacite ipse tristatus est: ægreq; id tulit: sed manifesto
totus exercitus indignatione est motus. Deinde oráte Pompeio iussa pfici, obtrectare Syllam cœ
pere: Pompeiũq; haud permisere: vt absq; sese abire speraret: tyráno credẽdum nõ esse aiẽtes. Ten
tauit primo Pompeius eorũ aĩos mollire, admonereq;, vti iussis cederent: sed postq̃ suadere id neq
uit, e subsellio descendens in stationem mœstus illachrymansq; cessit. Sed arreptũ milites in sug
gesto reponunt. Hac in altercatione plurima diei pars absumpta: iubentibus illis manere cum ac
imperare: Pompeioq; contra exhortante: vt Syllæ iussis absq; seditione cederent. tandem nõ de
sinẽtibus illis, sed acrius vrgentibus, precesq; cum clamore admiscẽtibus, iurauit Pompeius seip
sum interfecturum: si vim afferrent. quo etiã pacto eos vix acquiescere coegit. Cæterum ad Syllã
primum nuntium allatum est, Pompeium defecisse: in quo ad domesticos versus dixisse fertur: fa
to vtiq; sibi imminuisse: vt seni cum pueris certandum esset. Q̃d ob Marium iuniorem etiam di
ctum cõmemorant: a quo grauia q̃ multa pertulerat: & ferme ad extrema fuerat compulsus. Re

Pompeius Magnus appellatus.

postea certius cognita, cõpertoq; vt aduenıẽtem Pompeium vndiq; viri oẽs exciperent, exq; beni
uolentia cum ampla pompa psequerentur, præuenire eum accellerauit. Profectus ergo & illi ob
uiam factus, q̃ latissime dexteram iunxit: eumq; ingẽti voce magnum salutauit: iussitq; omnibus
qui tum aderant, vt similiter Magnum eum appellarent. Alii dicunt cognomen hoc primum in
Aphrica ab vniuerso exercitu illi inditum: deinde vim atq; cõsuetudinem ex hac Syllæ affirmatio
ne habuisse. Pompeius tñ ipse omnium postremus, longoq; tẽpore post proconsul in Iberiam ad
uersus Sertorium missus, se in epistolis suis actisq; Magnũ Pompeiũ inscripsit. Iamiam eni ex ip

Magni q̃ cognominati sunt. Maximi q̃ appellati sunt.

sa consuetudine id cognomen inuidia carebat. Vnde merito quis admirari maxime potest, Ro
manorũ priscos non hos solos qui pręclara cõfecerant bella, quiue strenue manu vsi fuerant: sed
eos etiã qui rẽpublicã cõsiliis virtutibusq; suis decorarunt, huiusmodi cognomẽtis sępe exornauis
se. Duos enim populus Romanus cognominauit maximos: Valeriũ, q; patres a plebe dissiden
tes conciliauit: Fabium Rullũ: q; diuites quosdã viros ex libertis genitos e senatu amouit. Põpe
ius deinde triũphum petit: cui se obiicit Sylla. Consuli enĩ aiebat, aut duci, triũphum lege tñ per
mitti. Vnde superior Scipio magnis & arduis pręliis quũ in Hispania superauisset Carthaginen
ses, triũphum nõ postulauit. Non enĩ tum erat consul: aut id bellũ suis gerebatur auspiciis. Adde
bat præterea Põpeii triũphũ, q̃ vix pubescebat, que ob ætate necdũ in senatu admissus fuerat, oĩno
gloriã inuidiosam illi pariturũ: principatũq; suũ ab vniuersis ciuibus ægre perferẽdum. Hæc aduer
sus Pompeiũ Sylla colloquębat: veluti illi non assensurus: sed contentione sua impediturus rega
tionem. Non tamen ob hoc territus Pompeius est: sed Syllæ subiecit: plures eos esse qui orien
tem venerarentur solem, q̃ occidentẽ: veluti potẽtia sua tum cresceret, Sylla vero minui & extin
gui videretur. Quæ Sylla plane nõ aĩaduertit: sed quũ adstãtes vidisset, & ex vultu & ex gestu in ad

Triumph⁹ Pompeii ex Aphrica.

miratione actos, quid dictũ esset rogauit. Quo cognito, admiratus Põpeii fiduciã, bis acclama
mauit, ergo triumphato. Qua in re quũ indignatio plures caperet: grauiterq; id ferretur: optans
Pompeius grauiori mœstitia eos afficere, conatus est curru quatuor elephãtibus ducto triũphum
ducere. Inter alia quæ ex Aphrica adduxerat, horũ nõnullos captiuos duxerat. angustiori tñ porta

Seruilius.

vrbis phibitus, eqs vsus est. Inter hæc milites q; nõ potirẽtur quæ sperauerãt, quũ molestiores fie
rent, & appararẽtur ad tumultum, nihil curæ sibi esse Pompeius inqt: triũphum mittẽdum magis
q̃ eis blandiendũ. Ex quo Seruilius homo clarus, que Pompeio in triũpho obstiterat, tũc inqt, se
videre Pompeium merito magnũ, & triũpho dignissimũ. Manifestum qppe tum etiã fuit: Pompe
ium si voluisset, in senatu tum potuisse admitti: sed neglexisse hoc fertur: rem gloriosam cupiens
ex minus gloriosa venari. Non enim id erat nouum ob ætatem expertem senatus eum esse: sed
pergloriosum & splendidum, virum nondum senatorium triumphum agere. Quod etiam ei po
pularẽ beniuolẽtiam q̃ multã attulit. Peracto enĩ triũpho copiosus plebis numerus Pompeiũ in
ter equestres inuẽtum laudibus maioribus ornare: eiq; cõgratulari. Sylla tum qdem tristari: inspici
ens ad quẽ potẽtiæ cumulũ atq; gloriæ ille ascendisset: sed pudore captus impediendi silentiũ age

Lepid⁹ euectus ad consulatum. Catulo Lepidus plat⁹ in cõsulatu

bat. Vi tñ & inuito eo Pompeius Lepidũ ad cõsulatum euexit. Comitia quippe habuerat: & plebis
suffragia, quę sibi ipsi inuigilabant, Lepido inclinauit. Quo facto quũ aspexisset Sylla Pompeiũ
multitudine septum p mediũ abire forum, video te inqt adolescens ob victoriã lætari. Quomodo
non magna & pulchra hæc sunt: Catulo virorum optimo, Lepidũ omnium miserrimũ in cõsu
latu platum fuisse, te suffragia etiam præbente! Caue ne dormias: quin rebus animaduerte. Vali
diorem enim aduersarium tibi constituisti. Maxime etiã ostendit Sylla se minus beniuole cũ Pom
peio habere ex testamento. Aliis enim munera legauit: alios filii curatores instituit: sed Pompeium
oĩno omisit. Tulit tamẽ hoc pompeius modeste nimis, placideq;. Vnde obstãte Lepido cæterisq;
nonnullis, ne in cãpo Martio Sylla tumularetur, neue publica efferetur impensa, Pompeius præ
sidio suo gloriã simul defensionẽq; funeri attulit. Defuncto Sylla postq̃ ciuium præsagia ac conie

stationes palam fuere: & Lepidus confestim se Syllanæ factioni caput præstitit: nec id ficte, aut simulate, seu indagine quadam: sed palam arma efferendo, priores seditionis reliquiæ, quæ diu exangues Syllam præterierát, ab ipso collectæ cómotæq;. Eius collega Catulus saniorem vrbis partem, patrũq; plebisq; asserebat. homo enim authoritatis, integritatis, æquitatis, tum ciuiũ oium primus. Videbatur aũt hic vir ciuilibus negotiis q̃rei militari cõmodior: & res ipsę desyderare Põpeium agnoscebátur. Quare Põpeius qui exẽplo bonis sese addiderat aduersus Lepidum dux declaratur. Hic̃ eni iam tum in Italia multa occupauerat: & citeriorẽ Galliam per Brutum superatam vi detinebat. Cętera Pompeius facile vicit. Sed quũ rediret, Brutũ per lõgiusculam moram Mutinæ obsedit. Quo in spatio Lepidus ad Romã vectus, extra mœnia locatus secundũ consulatum petit: metu ac tumultu nõ paruo intra vrbẽ iniecto. Pauorẽ tñ hunc Pompeius per epistolam soluit: nuntians se absq; congressu, hostiũ victorem esse. Nam Brutus seu spõte, seu a militibus proditus, mutatis ad defectionẽ aĩs, salutẽ suam militũq; Pompeio cõmisit. Deinde egribus quibusdã præmissis, ad quoddã castellum iuxta Padum abscessit: eoq; post diem vnã quum Geminius Pompeii iussu peruenisset: Brutus occisus est. Cuius cædis Pompeius crimen haud euitauit. In ipso eni mutationis initio ad senatum scripserat, Brutum se voluntariũ dedidisse: deinde confosso eo, alias per epistolas acrius Brutum criminabatur. Ex hoc Bruto genitus est Brutus ille: qui cum Cassio in Cęsarem conspirauit: vir quippe patri similis: qui nec pugnans, nec vita fessus: obiit: vt antea diximus. Amissa igitur Italia Lepidus in Sardiniam fugit: vbi morbo interiit: mœsthor nõ ex aduersa, vt aiunt, fortuna: sed q̃ in literulam quamdam incidit: ex qua adulteram vxorem agnouit. Cæteram Sertorius qui tum Hispaniam tenebat, Lepido dissimilis, ac timẽdus Romani populi hostis erigitur: veluti vltimus in testini belli morbus Pompeio destinatet. Multos eni minores duces quum superasset Sertorius, Appio Metello tum implicitus erat: viro qdem claro ac bellicoso: sed q̃ tunc ob senectę grauitatem pigrius pugnãdi occasionem cõsequebatur. Celeritate quippe & impetu Sertorii, belli cõmoda plerũq; Metello ablata, ex improuiso enim & tãq̃ ad latrocinũ Sertorius Metello obiiciebatur. Præterea insidiis ac incursionibus vitum ingerabat: legitimũ athletã certaminũ: & exercitus grauis, firmiq; ducem. Pompeius itaq; quũ in armis esset, animum inclinabat ad præsidiũ Metelli sese destinandum. Q̃d suadẽte Catulo a spe nõ abfuit: sed in armis circa vrbẽ sedulo esse materiã quærere: neq; desistere, quousq; exoptata ei cura mandata est. L. Philippo in senatu orante. Qua in re fertur quum inter patres admiraretur quis, rogaretq; Philippũ, an dignũ existimaret Pompeium proconsulẽ in Hispaniam mitti: Non pconsulem ingt: sed pro cõsulibus veluti tum vterq; consul nullus esset. Quum Hispaniã Pompeius attigisset: qualia ad iuniotis ducis rumorem contingere assolẽt, vulgo efferebantur. sed spe hostes elusi. Populos Sertorio parum beniuolos quum sollicitaret: & quosdam ad defectionẽ quum adduxisset: fertur Sertorius insolẽrissime scõma id ptulisse: virga & loris opus sibi esse ad puerum: ni vetulã extimescerer: de Metello se loquutus. Hæc verbo licet iactitaret, factu tamen prenimium erat solito cautior: metuq; Pompeii cautius in hostem ferebatur. Metellus enim, quod incredibile ferme erat deliciis omnibus ac voluptati propemodum frẽna laxabat: ingensq; in ipso suisq; rerum erat mutatio ex subito luxu, magnoq; impense profluuio. Vnde crescebat Pompeii gloria, ac beniuolentia: in ea disciplina milites tenẽtis: quæ haud permagno egebat sumptu. Natura enim sobrius fuit: & cupiditatibus lõge abstinẽs. Cęterũ (est eni fortuna belli varia) nõ parum indoluit Põpeius Sertoriũ Laurone vrbẽ vi cepisse. existimarat enim se hostẽ circũuentuᷓ: in quẽ hæc gloria elatus multa iactauerat: quũ cõsestim ipse circũobsessus est Castra ergo mouere extimescens, vrbẽ suo in conspectu inflãmatã aspexit. Quũ Herẽnium atq; Perpẽnã viros pręclaros magnosq; apud Sertoriũ duces, q ad eum confugerant, illiq; se belli addiderãt socios, apud Valẽtiam vrbem fudisset: vltra decẽ milia hostiũ cecidit. Qua elatus victoria, mox in ipsum festinat Sertoriũ: ne gloriã Metello ipertiret. Iuxta ergo Sucronẽ amnẽ, sole iam vrgẽte, copias ad pugnã ambo instruxere duces: timẽres vtriq; ne prælium pueniret Metellus. Pompeius vt certaminis solus gloriã haberet: Sertorius vt cum solo pugnaret. Commissa itaq; pugna est: tãdemq; æquo marte dirẽpta. Vterq; enim alterũ cornu strauit. Verũ ex ducibus maiori gloria eluxit Sertorius. Nam solus aciem oppositam in fugam vertit Et Pompeii cornu vir pmagnus in peditatu Sertorii, tñ eques aggressus, postq̃ cum Pompeio ipso ad ictum ensium venit, vterq; gladius dissimili tñ plaga in manũ vtriusq; corruit. Põpeius saucius tñ est: sed hosti manus amputata. Hic tñ, quũ in ipsum plerĩq; e Pompeianis impetũ facerẽt, & suoᷓ fuga iam cœpta esset: se ex insperato recepit: equo hostibus dimisso, phaleris auratis ac ornatu quo amplissimo fulgebat: quæ quũ sortirẽtur milites, non absq; mutua militũ pugna relicta sunt. Quãprimũ vero postea illuxit dies, ambo duces iterũ struxerũt acies: primę pugnæ victoriã quisq; suam fuisse asserens. Sed aduentu Metelli soluto exercitu abiit Sertorius. Hi digressus congressusq; iterũ viroᷓ horum extitere. Sæpius enim Sertorius nunc solus errare, nunc veluti turbulentus torrens quindecim ferme milibus militũ coactis in acie structa esse: Pompeius ea peracta pugna, quum obuiã Metello fuisset: iamiã cõuenturus, lictori fasces summittere iussit: Metellum

Lepidus factionis Syllanæ caput
Catulus q̃ vir.
Põpeius aduersus Lepidũ dux declaratur.
Brutus Mutinæ obsessus.
Geminius.
Bruti cædes.
Brut⁹ Bruti filius.
Lepidi mors.
Sertorius.
Pompeii sobrietas.
Laurõ vrbs incẽsa & capta a Sertorio.
Herennius Perpẽna.
Cæsa decẽ milia ex sertorianis a Pompeio.
Sucron flu.
Sertorii fortitudo.

veluti ampliori dignitate venerandũ sibi concilians. Sed ille id vetuit: & in hoc & in cęteris omnibus ęquus bonusq́ vir nihil sibi plus dari passus: q̃ q veluti consulari viro & seniori signum, quũ ęquum imperium esset, ab se vno proditer, Perspeius tamẽ binis metabãtur castris. Seiungebat. n. ipsos hostis varius vagusq́: ac parua in mora solitus se diuersis in locis ostẽdere: & eos ab vno prælio confestim in aliud traducere. Tandẽ hos duces Sertorius cõmeatu prohibẽs vndiq́ regionẽ depopulatus: præterea q pelagi esset potẽtior, vtrũq́ coegit ea parte Hispaniæ, quã obtinebãt, excedere. His itaq́ angustiis victi in aliena prouincia se recipere. Cæterũ Põpeius, quũ priuatim q̃multa ad hoc bellũ exposuisset, pecunias a Senatu postulat: addẽs ni mittãt, se cũ copiis in Italiam reuersurũ. Lucullus tũ consulatum gerebat: qui vir licet a Pompeio dissentiret: quoniã in Mithridati cum mitti bellum affectabat: in mittẽdis stipẽdiis studet: timẽs ne Põpeio redeundi materia esset: qui dimisso Sertorio etiã quærebat Mithridatẽ inuadere regẽ gloria splẽdidum: hostẽq́ (vt videbatur) perfacile tractãdũ. Inter hæc Sertorius moritur: a domesticis dolo cæsus: inter quos Perpennas excellẽtior est habitus: in illũ & alias id perficere conatus: sed eisdẽ quibus Perpẽnas innixus viribus, eiusdẽq́ apparatu ac partibus studẽs, quo id fieri commode posset non habuit. Põpeius igitur extẽplo exercitum eduxit: cognitoq́ q Perpẽnas rebus excellentissime tumeret, decem cohortes in escam hostium iussit paulatim per agros inaspectu Perpennæ euagari. Ex quo quũ Perpẽnas rerũ inscius illas passim insequeretur, Pompeius stricta acie irruẽs, cõmissa pugna omnium victor fuit. Pleriq́ hic primorũ tũc absumpti: Perpẽnam ad sese ductũ Pompeius occidit: non ingratus, aut cor immemor, quæ in Sicilia obrigerãt: queadmodũ a nonnullis criminatus est. In huius captura maxima arte in omniũ salute Põpeius est vsus. Perpẽnas enim quũ in potestatẽ literas omnes cęteraq́ Sertorii monumẽta habuisset, epistolas quorundam clarissimorum ciuium Romanorum propalauit: qui ad res vrbis innouandas clanculum studẽtes in Italiam Sertorium vocabant Põpeius ergo timens ne ex his maiora suscitarẽtur bella, q̃ quę iam restrinxerat, Perpẽnã trucidauit: & epistolas omnes minime inspectas incẽdio tradidit. His peractis Pompeius quum apud Iberos diuersisset: quousq́ tumultus oppressisset innatos. incẽdiaq́ rerum extinxisset: in Italiam duxit exercitum: peropportune vtiq́ delatus: quum bellum seruile iam tum maioribus viribus fluctuaret. Vnde Crassus qui dux id gerebat bellum, manus cõferre accelerauit: lętoq́ euentu potitus est: hostium duodecim milibus atq́ trecẽtis gladio cæsis. His tamẽ præclaris gestis fortuna quæ Pompeium sibi adoptauerat, Pompeium abesse noluit: quum hostium quinq́ milia a pugna cuasissẽt, illi vincẽdos reseruauit: quibus absumptis Pompeius ad senatum scripsit: Crassum in acie gladiatores fudisse: se vero bellum ab imis extirpasse. Norat enim Romæ ingenti assensu hæc audiri celebrariq́ Hispaniam atq́ Sertorium nemo vel iocando alius præter Pompeium vicisse dicebat: ciusq́ omne id fuisse opus afferebatur. In hac tamẽ tam excelsa viri & gloria & expectatione, suspicio metusq́ fuit, ne exercitum dimissurus eẽt: sed plane per exẽpla Syllę dominationẽ armis occupaturus. quare pauciores ob metum, q̃ ob beniuolẽtiam obuiam ei salutatum prodibant. Sed postq̃ eã suspitionẽ ab animis illorum exuit: se aiendo post triũphum velle exercitum ponere: vnum obtrectatoribus locum tãtummodo liquit: sese magis plebi q̃ senatui patribusq́ dedere. Sylla nempe quum dignitatem senatus oppressisset, statuit Pompeius obsequiis suis gratiã plurimam venari. Quod vtiq́ clare compertum erat. Non enim insanius quicq̃ animi plebis exoptare visi: q̃ dominationẽ illam iterum aspicere. Vnde hoc ciuilis administrationis tẽpus longe fortunatum Pompeio fuit: qui nullo munere alio beniuolentiam plebis recuperaturus erat: si eam alius quis ei præripuisset. Decreto autem secundo triumpho ac consulatu, non ob hanc magnitudinẽ præstãs visus est: sed illud eximũ splẽdoris insigne habitum est: q Crassus tum vir omnium ditissimus maximusq́, qui Pompeium ipsum cæterosq́ omnes fastu exuperabat, consulatum petere non ante est ausus: q̃ petendi veniam a Pompeio efflagitasset. Qua i re Pompeius summe lętatus cessit: materia ante diu perquisita: qua benigne cum illo ageret. Dexterã ergo Crasso quum auide iũxisset: plebis suffragia illi orauit: manifeste nuncians: se non minus gratum habiturum se Crassi collegam creari: q̃ magistratũ assequi. Quum ambo tamẽ consulatum iniissent, contẽtiones graues inter ipsos dissensiões q variç emersere. Apud patres potẽtior erat Crassus: sed apud plebem Pompeius. Tribunatũ nãq́ plebi restituit iudiciaq́: quæ ad equestres iterum translata fuerant. Dulcissimum etiam plebi spectaculum ipse fuit: quum bene actę militię iudicium subisset. Mos nãq́ Romę apud equestres est: quũ per legitimum tẽpus a quoq́ militatum sit, equum per medium forum duci corã viris duobus publice pręsidentibus: quos Censores nuncupant: illisq́ quęlibet ducum ac imperatorum, sub quibus militatum sit, recenseri. Deinde Cẽsorum iudicio subiici: qui iuxta cuiusq́ meritum | vel laudẽ | vel infamiã tribuunt. Huic pręfecti curæ tum erant censores Gellius & Lentulus viri dignitate ornatuq́ insignes: insidebantq́ curuli. Ad hos quum equites quidam subituri iudicium ritu prodissent. cognitum est Pompeium in forũ descẽdere: qui alia sui magistratus ĩsignia secum afferẽs equũ tamen manu perducebat. Vt vero appropinquans notior est factus: iussit lictores cedere: equũq́ iuxta curulẽ sistit. Erat tum ingens populo admiratio ac silentium. Censores ad tantæ rei conspe-

Sertorii interitus.

Perpenna interficitur.

Cesa a crasso hostium duodecim milia & trecenti.

Põpeius & Crassus cõsules.

Gellius. Lentulus.

ctum & reuerentia & lętitia opprimit. Deinde eorū alter qui senior erat, incipit. Interrogo te Pōpei Magne: militias omnes iuxta disciplinā absoluisti? Tum Pompeius pmagna voce: omnes inquit iuxta disciplinā militarem absolui: oēsq; sub me ipso imperatore. Qđ quum audisset circunfusa plebs, acclamauit. Non enī ob ingētem lętitiam iam tum voces teneri poterāt. Vnde surrexere Censores: domūq; illum psequuti sunt: plaudēti plebi assequētiq; cōgratulantes. Iamiā quū consulatus ppe instaret finis: & cum Crasso discordiæ in diem auctę fuissent. S. Aurelius vir ex ordine equestri natus, cui potiū vita fuerat, frequēti in cōcione pro rostris ingt: per quietē Iouē sibi loquutū: iussisseq; vti cōsulibus referret: ne antea magistratu se abdicarēt, ꝙ in mutuā beniuolentiam redissent. Quibus expositis, stans Pompeius silētium duxt. Crassus porrecta Pompeio dextera colloquiū hoc cœpit: Nihil o ciues, nihil mihi puto turpe: nihilq; me indignū existimo si priorem me Pompeio ingero, quē vixdum pubescētem vos magnū appellauistis: cui ve nondum in senatū admisso binos decreuistis triūphos. Ex hoc in amicitiā redintegrati, magistratu se abdicauere. Crassus quem viuendi morē hactenus tenuerat, illū plane seruauit. Pompeius defensionē causas, quibus pmultis vexabatur, repulit: forumq; paulatim deseruit: & in curiā perraro pficiscebatur. Cum multis vero semp priuatim erat: nec ei fere sine magno comitatu existēti obuiam fieri licebat: ipsumq; cōspicere. Suauissimus multis & in ampla corona semp dulcissimus inspectus est: venustatem vultu grauitatēq; pręferēs. Cum multis autem cōuenire. publicis in locis, & cōsuetudie publica frui, haud oportere existimabat ad dignitatē illęsam ample tutandā. Vita nāq; togati ciuis gloria armoꝝ efflorētis, ad ignobilitatē atq; cōtēptū lubrica est: præterea populari ęqualitati iniquior. Hi enī quēadmodum in exercitibus, ita & in foro se primos esse dignū existimari iudicāt: sed vulgus id quidē minus. Igitur intolerabile eis fit, nihil eos apud turbā præualere. In foro enī quū virū bellis præclarum triūphisq; ornatū suscipiūt, cōsuetudine ac familiaritate māsuetum ipsum efficiūt: eūq; deiiciūt. Homini vero qui ab hac vulgi frequētia se abstineat, partę glorię decus potētiaq; absq; inuidia cōseruatur. Hoc res ipsa post paruū tēpus plane aduersus Pōpeiū ostēdit. Piratarū nāq; vis edocuit. Hæc e Cilicia primū erupit: initiū paruū & ferme incognitū nacta: fastū vero & audaciā bello Mithridatico sumpsit: regiis fræta remigiis. Romani deinde exules ob intestinū bellum, quū vsq; ad portas ipsius vrbis irruerent, paulatim illi allecti pductiq; sunt: Deserto mari pręsidiis, hi iāiam nō solū nautas inuadere ausi: sed insulas, vrbes, litoraq; ampla infesti tenuere. Vnde iam homines diuitiis clari, & genere splēdidi, ac dignitate in primis habiti, ad hęc latrocinii cōmercia ingressi, se socios addidere: ceu gloriam quandā decusq; hoc facinus pareret. Erāt iam in locis pluribus ipsoꝝ piratarum stationes: naualia: maritima etiā pręsidia munita. ad hos iam totæ cōfluebāt classes: nō tm̄ ex strenuoꝝ viroꝝ copiis, nō ex gubernatorū artibus, nō ex ipsarū leuitate atq; celeritate nauiū, vel exercitatiōe timēdę: sed qđ terrorē exuperabat omnem, incredibili luxu fastuq; intolerabili execrādę. His enim aurati erāt rudētes: vela purpurea: remi sub argentei: veluti nequitia hac deliciis oībus obtegerēt: facinusq; suum egregia ambitione exornarēt. Buccinę cantus, ebrietates, per oīa passim litora audiri: ingenuorum corpoꝝ principūq; rapinę, & captiuaꝝ vrbiū redēptiones vndiq; aspici. quæ oīa in cōtumeliā dedecusq; imperii Romani esse. Ad hoc tam nefandum latrociniū naues vltra mille haberi: captę ciuitates ab ipsis quadringētę teneri. Templa hactenus inuiolata, asyla, adytaq; vastare: Clariū: Didymeiū: Samothraciū: in Hermione Phanū Telluris: in Epidauro, Æsculapii: & in Isthmo & Tęnaro atq; Calauria Neptuni: in Actio & Leucade Apollinis: in Samo, Argisq;, ac Lucania, Iunonis. Ipsi noua quędam sacra apud Olympiū agere. Mysteria cū arcano quodā ritu inire. Hoꝝ quæ apud Mithrum adhuc seruātur, hinc initiū accepisse memorāt. Contumelias Romanis & aliis plures contulere. E pelago enim egressi vias eatū quasdā infestauere præda: nōnullas villas ipsi vrbi vicinas vastauere. Prætores duos Sextilium & Belinū in ipsis pręcextis cū ministris lictoribusq; ac cęteris eius magistratus insignibus captiuos adduxerunt. Filiū etiā Antonii triūphalis viri in agꝛ euntē rapuere: quē multo censu postea redemptū reddidere. Hoc autē maxime cōtumeliosum habitū est. Aliquando enī e captiuis quis, quū se Romanum esse diceret, nomēq; pferret, terrore metuq; ingēti simulato, femur percussi, coram captiuo pcidere: veniamq; perhumiliter petiere. Persuadebat tum captus: & supplices illos orātesq; aspiciēs lętabatur. Inter hæc alii calceos, alii togam ipsum inducre: ne forte iterum incognitus fieret: quumq; per nō modicū spatiū viro per ludibrium sic fręti fuissent, ad medium tandem pelagus scalas extēdebant: iubebantq; illum has lętantem ascendere: abireq; volentem impulsu ipsi suo obruebant. Occuparat potētia hac passim omne interius mare. Vnde nemini cōmercia libera: sed omnia inuia, omnia clausa erāt. Maiorē tum in modū angustia victus ad animaduersionē tātę rei Romanū impulit: ipsaq; annonæ caritas, ac expectatio in diem peior animos mouit ad Pompeiū mittēdum: qui piratis mare expurgaret. Sabinus igitur vir Pompeio beniuolus rogationē tulit: qua non naualis pugnę princeps creatus est: sed imperator potestate amplissima in homines vniuersos, omni prouocatione libera. Iuxta enī legem maria omnia vsq; gaditanū fretum in prouinciam illi cessere: præterea quicquid continētis, qđ a litoribus quingen-

S. Aurelius

Vita togati ciuis i armis florētis lubrica ad cōtēptum.

Piratarū e Cilicia origo, & eorū audacia & luxus.

Templa variis in locis culta.

Piratarum cōtumeliæ in Romanos.

Sabinus.

tis abesset stadiis. qđ spatium perpauca Romani imperii loca exuperabăt. Vnde maximi populi, maxime nanones, porētissimi reges sub eius imperio includebārur. Ad hæc viros quindecim sena torios potestas eligēdi data quos: quocūq oporteret, fas fieret legatos destinare. Deinde cēsum ex ærario vectigalibusq in potestatē habere. Ducentę hinc naues: quas delectu militū remigibusq cōmuniret. Hæc recitara quum fuissent: auidissime e plebe suscepta sunt: maximis vero patrū optimisq, hoc omni inuidia maius visum est: metuq dignū: immensam potestarem licētiamq tribuere. Vnde præter Cæsarem rogationi obstitere: is enim legi suffragia tulir: parū ob Pōpeii gratiā: sed plebi ab inirio ipso obsequi cupiens: illāq sibi cōciliare. Alii Pompeium ꝓbris lacerare. Vnde alter cōsulum diceret Pōpeium p exempla Romuli gradiētem, eundem finem nou euitaturū. quæ quū plebi nota forent: ferme consul discerptus est. Catulo autē rogationi aduersanti, primo ob

Catuli oratio ad plebem.

pudorem a plebe silētium factum est: sed postq̄ is ꝓmulta benigne & absq inuidia in Pōpeiū orasset: dixissetq sentētiam: vti viro parcēdum: neq eum tot piculis totq bellis obiiciēdum: adderetq prætereai si Pompeium amitterēr, in quo alio spes teponerent! vnanimiter indignan sunt: oēsq vna voce inrer ipsos murmurauere. Carulus dēide plebe haud ꝑsuasa cōticuit inde. Roscius quū orare cœpisset: a nullo auditus est. Digitis vero is ostendit Pompeium nō primū, sed secūdum du cem creandum esse. Ex quo ferunt plebem indignatione motā ita acclamauisse: vt superuolās cor

Coruus in medio foro cecidit magnis clamoribus aere scisso.

uus oculis caprus in mediū forum cecidetit. Vnde manifeste noscitur ex aeris scissioue, ex qua forte vacuum fit, volatilia haud labi: sed porius ob ictu vocis percussa: quū vehemētiot pulsu veloci in aerem pfertur. Ex his tū soluta frequēria est. Qua deinde die quū pro lege ꝓmulganda iterum conuenissent: Pompeius in agrum profectus est. Quum vero legem intellexisset ꝓmulgatam: no ctu in vrbē rediir inuidiam ex incredibili multitudine, quæ sibi obuiam fieret, virans. Vt autem illuxit dies: in medium profectus sacra egit. In concione deinde ꝑductus, operam dedit: vt alia le

Pōpeius imperator cōtra piratas electus.

gi adderentur apparatu propemodū duplici. Quingentæ etenim naues ei cōpletę: peditum centum & viginti milia: equitū milia quinq. E senatu præfectos legatosq quatuor & viginti ipse delegit. Quæstores duo traditi. Ob hæc vænalia quæ in pretium æquiuis iam tum redacta fuerant, lętæ plebi sermonem ptæbuere: q solo Pompeii nomine bellum dissolutū esset. Nihilominus ma

Classis qui gētaq nauiū contra piratas.

ria partitus Pompeius omne inrerius pelagus in tribus & decem regionibus diuidit: & parti cuiq naues ducemq dedit. Vnde copiis circūlocatis piratas insequutus venaroris exēplo aggregatos ambiuit. Sed illi disiungi accellerantes, veluti apum examen ab omni parte Ciliciam repętunt: ad uersus quos Pompeius ipse sexaginta nauibus lectis instructis fertur. Non tamen in ipsos antea

Exercit⁹ habēs peditū. cxx. milia equitū quinq, cōtra piratas.

nauigat: q̄ omnino cętera ipsorū latrocinia deleuisset: mareq Tyrrhenum, Lybicum, Sardoum, Cyrnęum, siculumq lustrauisset. Quæ omnia diebus quadraginra confecit: sese labori indefesso subiiciens: ꝑfectisq vtens diligentissimis. Interea in vrbe consul Piso iracundia atq inuidia per motus, apparatum naualem soluit: militesq stipendiis liberat. Vnde Pompeius classe ad Brundu sium missa, per Hetruriam Romam accedit. Eius in aduentu oēs vndiq a mœnibus vrbis effusi

Bellū piraticum quadragira diebus absumptū Piso cōsul.

sunt: veluti non paucis ante diebus eum fuissent prosequuti. Culmen vero lætitię ipsis fuit tantæ victoriæ insperata celeritas: omniumq commeatuum copia. Ex Pompeii ptofectu ferme Piso cōsulatu se abdicare coactus est: Sabino iam iam rogationem scriptam afferēte. Sed hoc vetuit Pompeius: qui quum etiam alia quædam benigne clementerq egisset: vt opus fuerat: Brūdusium delatus hinc nauigat. Inde tempori rebusq sollicitus, quum ciuitates cæteras pręrermitteret Athenas tamen insalutatas non dimisit. Vrbem enim ipsam ingressus, rite rem sacram egit: & populo pro concione habito extemplo abiit: prænotatis duobus versibus sibi ipsi in foribus vrbis inscriptis. Horum alter qui in aspectu inrerioris vrbis erat, latine translatus hic fuit: Quantum vltra viros cernis, tantum deus ipse es. Alter qui ab exteriori parte valuæ figebatur, sub iis erar verbis: Te mitamut, & te videmus, comitamur, colimus. Cæterum quum piratas quosdam adhuc per maria vagantes precibus victus clementer habuisset: eorumq nauibus corporibusq deditis, nihil eos offendisset: reliqui spe ducti alios euitauere duces: Pompeioq petito, cum liberis coniugibusq se illius potestati mandauere. His omnibus impunitas dara: perq hos maxime vitos vestigia reliquorum hostium latebræq perscrutate: veluti qui seipsos certe cognoscerent. Plurimi tamen horum & hi potentissimi proles suas substantiasq, ptæterea turbam bello inualidam in pręsidiis castellisq munitissimis apud Taurum moutem condiderunt: ipsiq munitis nauibus

Naues rostratę nonaginta a Pōpeio ex piraticis captę, & alię multæ.

apud Coracesium Ciliciæ aduenientem Pompeium excipere: cum quo inita pugna profligati, obsessi sunt. Tandem summa ope salute petita, sese ac vrbes, insulasq, quas præsidiis arcibusq firmissimas, præterea accessu difficillimas renebant, dedidere. Confectum itaq hoc bellum est, horum latrociniis vndiq absumptis, haud longiori trium mensium spatio. Naues cæteras q̄ multas, rostratas vero nonaginta cepit. Viros qui plures viginti milibus erant perdere non censuit: mittere vero sparsos qui egeni & bellicosi se iterum iungerent, armarentq, haud vtile existimauit. Ratus igitur hominem natura animal non indomitum nec omnino insatiabile: sed qui præter ingenium malitia vteretur: quin ex locorum & victus mutatione mansuesceret: quem

admodum feræ: quæ ex consuetudine vitæ mitioris asperitatem ac ferotiam ponunt: viros statuit e pelago ad terrestrem victum traducere: illosq; ad agrorum cultum habitationemq; vrbium, quę dulcioris vitę sunt, assuefacere. Quosdam ergo ipsoꝝ paruę & subdesertæ quędam ciuitates Cilicię suscepere: ipsisq; regionis suę loca promiscue partita sunt. Soliorum vrbem propemodum a Tigrane Armeniorum rege ciuibus vastatam Pompeius assumēs, illorum multos in ea locauit. Multis etiā Dimen ciuitatem Acheorum tum cultoribus viduam & agri vbertate fœcundā coloniam dedit. Hæc nōnulli obtrectatores tñ improbauere: & gesta quę Metellus in Creta egerat, licet etiā Metellum ipsum minus amarent, laudibus efferebant. Is enim Metellus illius necessarius, qui ęquo imperio cū Pōpeio i Iberos pugnauerat, a senatu fuerat prius in Cretam missus: q̄ ad aduersus piratas Pompeius designaretur. Hæc enim insula post Cilices fons secundus pirataꝝ erat: multosq; in ea prędones a se comprehensos Metellus perdiderat multiq; etiā tum in ea adhuc erant superstites: qui obsessi & in deditionem Pompeii venire flagitantes, supplices ad insulā Pompeium aduocabant: veluti ea prouinciæ suę pars foret: & vndiq; sub maritimo eius īperio decerneretur. His igitur in curā susceptis, Pōpeius Metello scribit vti ab eorum impugnatiōe sese abstineret. Ciuitatibus etiam insulę mandat: ne Metello pareant: legatum pręterea e prefectis suis. L. Octauium eo mittit. Quo Cretā appulso, mœnia obsessoꝝ piratarum cum presidiis ingressus, cū ipsis aduersus Metellum pugnat: neq; non solum graue atq; molestum hostem Metello prębuit: sed Pompeiū virum ridiculum ostēdit: qui cū scelestis & nefandis viris nomen suum immacularet: & gloriā veluti veneno quodā inficeret: ex ambitione & immoderata in Metellū inuidia. Non enī aiebant Achillem viri opus agere: sed insani cuiusdā adolescentis & omnino ad gloriam attoniti quum cæteros prohiberet ferire Hectorem: ne ablata cædis hectoreæ gloria, ipse posterior fieret. Pompeium vero dicebant cōmunium hostium salutem esse: vt triumphum Metello auferret imperatori claro: & cui in ea ipsa cura labores permulti obuenerāt. Non tamē cessit Metellus: sed obsessos ad deditionem compulit: deq; eis supplicium sumpsit. Octauium vero in cástris per contumeliam & ignominiā habitum postea dimisit. Hoc confecto bello, & Pompeio ad vrbem Romā reducto, quum deinde per otium vicinas ambiret ciuitates, Mallius tribunus plebis rogationē tulit: vti quotquot loca in prouinciam Lucullus obtinebat, ea omnia Pompeio obuenirent: cum omnibus illius copiis. Præterea Bithynia, cui tum Glabrio præerat, accepta, aduersus Mithridatem regem atq; Tigranē dux belli gerendi Pompeius declararetur: additis etiam sibi maritimis viribus, naualiq; apparatu: quē admodū proximo piratico bello sortitus fuerat. Quod nihil erat aliud q̄ vniuersum Romanum imperium sub vnus potestate fieri. Prouincias enim quæ sibi ex priori lege minime obuenerant, Phrygiam, Lycaoniam, Galatiam, Cappadociam, Ciliciam, Colchidem superiorem, ac Armeniam ex noua legis rogatione obtinebat. Quibus addebātur exercitus & copiæ omnes: qbus Lucullus Mithridatē atq; Tigranem ferme debellauerat. Hac in rogatione quum Lucullus rerum a se gestarum gloria priuari videretur: & magis successorem triumphi, q̄ belli censeretur habiturus: nulla promulgandæ legis apud optimos ratio acceptabatur. Iniusta enim & iniqua eum virum perpessurum norat. Præterea potentiam Pōpeii grauiter ferebant: veluti in manifestā euasurā tyrannidē. Constituerunt igitur inter sese priuatim promulgationi obsistere: neq; ferre libertatē publicā prodi. Verum quum rogationis dies affuisset, alii plebis metu animis fracti silentium egere: sed Catulus multa in legem inuehens, legeq; dissuadens, nō vno crimine, sępius pro rostris acclamauit: iubendo & hortando patres: vti maiorum exemplo mentē reposcerent ob libertatem publicam vindicandā. Promulgata tñ omnibus (vt fertur) cēturiis lex est: & omnia ferme quæcūq; armis belloq; hactenus Syllæ delata fuerāt, sub potestatē Pompeii cōgesta sunt. Hic tum ab vrbe absens, quū decreta hæc ex literis senatus accepisset: circūgratulātibus amicis, supercilium contraxisse fertur: curteq; a se percusso, velut qui dominari grauiter ferret, principatūq; abhorreret, Heu infinita inquit certamina: q̄ satius fuerat ignobilē nasci: si a militari cura nunq̄ desinendū est: siq; hac exutū inuidia, in agro degere cum vxore fas non sit. Quo in sermone eius proximi ironiam non admisere: sed quū noscerēt dominandi cupiditatem natura illi insitam, fomitē esse contentionis aduersus Lucullum exortæ, summe lętabantur: illum simulare dolorem existimantes. Et quippe res ipsa eius animos ex templo detexit. Quocunq; enim literis confestim missis, milites ad se vocare curauit: principesq; ac reges omni studio sibi allexit. Regionem hostilem ambiens, nihil ex Luculli actis immotum liquit. Mulctas plærisq; remisit: aliis pręmia abstulit: & omnino singula agebat, quæ palam Lucullum nullius fuisse authoritatis ostenderent. Quæ quum quereretur Lucullus cum vtriusq; beniuolis, visum salubre est: vt ambo conuenirent. Vnde iuxta Galatiam conuentū est per imperatores maximos: qui maxima pręclare gesserunt. Lictores laureas & erectos fasces vtrinq; ferentes, alteri alteris occurrerunt. Lucullus ex amœnis & vmbrosis accesserat locis: Pōpeius per aridam & arboribus sterilem tellurem forte erat profectus. Lictores ergo Luculli, quum vidissent Pompeianorum frondes pallere fermeq; esse aridas: e virentibus suis recentibusq; Pompeii fasces exornauere: currūq; illius frondibus impleuere. Quæ permutatio portendere visa est: Pompeium proficisci pre

Soli vrbs.

Dime vrbs Metellus.

Mallius trib. plebis. Glabrio.

mia atq; victoriam Luculli sibi acquisiturum.Erat quidem Lucullus in ordine consulatus Pompe/
io prior:ac ętate senior:sed Pompeii dignitas clarior.duobus insignis triumphis.In prima tamē
salutatiōe(sicut decuit)amice comiterq; mutuo loquuti sunt:alter alterius lætari gestis:eaq; extol/

Pōpeii simi citiæ & Luculli.

lere:q̄ strenuitati congratulari. Verum inter longiorem orationē,ambo in nihil modestum: nihil
salubre irruere.Hic Lucullum auaritiæ incusat:Lucullus Pompeium ambitionis.sicq; in aperta pro
ditum est iurgia;vt vix ab amicis disiuncti fuerint.Lucullus Galatiam veluti prouinciā a sese captā
administrauit:munera honoresq; quibus voluit partitus.Pōpeius haud longa distātia metatus ca
stra,prouinciam parere illi vetabat:milites:q; illi prętérea omnes pręter mille ac sexcentos illi abdu/
xit.Hos ob animorų pertinaciam sibi inutiles,& Lucullo difficiliores fore existimauit.Luculli præte
rea factis detrahēs,illū dicebat tragicum & vmbratile quoddā bellum cum regibus gessisse: sibi ve/
ro certam atq; sobriam hostium vim ad expugnationē reseruatā esse:quum Mithridates ad clypeos
ad enses,& ad equos confugisset. Ad quæ Lucullus simulacra & vmbras belli Pompeium accessisse
expugnaturum aiebat:sicutū veluti volucrē alieno cadaueri celerē aduentare: reliquiisq; bellorų in/
surgere. Sic enī Sertorio, & Bruto,& Spartanis insurrexisse eū dicebat:quum alia Crassus, alia Me
tellus,alia Lepidus bella strenue gessissent. Vnde se non admirari inquiebat:si homo ille gloriā Ar
meniorų & Pōticorum certaminū extenuerat:q; seipsum fugato quidē hosti triūphum ingesserat.
Post hæc Lucullus inde traiecit:Pompeius vero postq̄ tota classe omne pelagus qd̄ inter Phœnici
am & Bosphorų panditur pręsidiis firmasset, aduersus Mithridatē cōtendit: qui cum triginta mili/
bus peditum duobusq; equitū milibus munitus erat:sed qui pugnā conferere haud audebat. Eius
aduentu,Mithridates editum atq; inexpugnabilē quendā collem,in quo cum copiis forte insede/
rat,ex aquarū angustiis liquit.Hunc Pompeius mox occupat: coniectāsq; ex fruticibus natura ibi
pullulātibus prętérea excecētibus spississq; fossis locum subterraneis manare fōtibus , iussit vndiq;
eū fodi.Ex quo confestim exercitui aquādi copia data:admiratusq; Pōpeius est omni in tēpore hoc

Mithridates a Pompeio muro cinctus effugit.

Mithridatē latere potuisse.Deinde hostem circūueniens muro cinxit. Sed ille postq̄ quinq; & qua/
draginta diebus clausus fuisset, clanculum cum robore effugit:imbellibus ægrisq; ante cæsis Hunc
insequutus Pompeius,cum ad Euphratē adeptus est: castraq; illi viciniora posuit. Deinde extime/
scēs,ne pręueniret ille,Euphratēq; transiret:mediā per noctem copias aduersus hostem producit.

Mithridatis somniū.

Quo scilicet tempore ferunt Mithridatem per quietem imminens iā iam fatum manifeste præco/
gnouisse.videbatur enim secundo vēto Ponticum nauigare pelagus:& iā inspecto Bosphoro con
gratulari nauigātibus:veluti excerta atq; præoptata cōmuni salute alacrior.deinde extemplo om/
nium vacuus parua quadam scapha vehi visus.qui dum talia in somnio agitaret:a proximis cum
tumultu expergefactus est:Pompeium imminere ferētibus. Necessitate ergo inire pugnā pro ipsis
visum est castris.Quare quum produxissent copias duces,acies struxere. Sed Pōpeius hostiū appa/
ratu cognito,dubitauit ob nocturnas tenebras se periculo obiicere. Quāobrem censuit salubrius
fore:hostē circūambire:vt fugam intercluderet:deinde prima luce omnibus copiis eos adoriri : spei

Pugna iter Pompeiū & Mithridatem.

certus(qm̄ exercitu pręualebat)se illos expugnaturų.Dum hæc mente agitat , seniores castrorum
tribuni militum morā pugnandi improbāt:Pompeiumq; exorant:vti pugnæ signum canat. non
enim omnino nox tenebrosa erat:sed luna in occasum vergens adhuc:tenuē licet: corporum vm/
bram porrigebat.qd̄ quippe regis milites magis magisq; elusit. Dum enim eos miles Romanus in

Cæsa decē milia a Popeio ex Mithridatis exercitu.

uadit:habens a tergo lunā iā subeuntem occiduum:corporų vmbrę q̄ longissimæ in aduersos protē
debātur hostes. Vnde illi distantiam Romani irruentis haud clare intueri poterant:sed in vmbras
pro corporibus missilia iactantes,frustra vtebantur viribus. Quod quum Romanus intellexisset:
ingenti clamore in ipsos concitatius irruit:eosq; nihil manere ausos,sed terga prębētes ita passim
cecidit:vt longe vltra decem milia hostium trucidata fuerint:castra præterea capta. Ipse Mithrida

Hypsicratia Mithridatis pellex.

tes ab initio ipso prælii cum octingentis equitibus in confertissimos sese hostes intulit : eosq; eua/
sit.A quo disiunctis cæteris,palatisq;, ipse cum sociis tribus relictus est: inter quos erat Hypsicra/
tia eius pellex: fœmina quidem semper virilis , audaxq; : ob quod Hypsicratem Rexeā appellabat.
Hæc tum viri persici habitum habēs,equumq;, neq; ex lōgo cursu corpore fatigabatur: neq; ad re/

Inora castellum.

gii corporis curam regisq; equi segnior:quousq; ad castellum Inoram in quo regis gaza condeba/
tur,peruentum est.Hinc Mithridates vestes haud ignobiles sumēs,eas partitus his est: qui ex fuga

Mithridatis fuga.

ad eum concurrerāt.Proximo præterea cuiq; mortiferum ferre venenum dedit:vt nemo nisi volun
tarius in potestatē hostiū veniret.Deinde ad Tigranem regem in Armeniam mouit.Sed ille quum
a Mithridate desciuisset : & talenta centum pretium ipsius cædis statuisset: Mithridates fontes Eu/
phratis exuperans,fugam per Colchidem agit.Pompeius tum Armeniam petit: a Tigrane iunio

Araxes flu.

re accersitus.Hic enim iam a patre defecerat:iuxtaq; Araxem fluuium obuiam Pompeio est factus
Id namq; flumen ex eisdem quibus Euphrates oritur locis : sed ad ortum solis versus,in mare Ca
spium effunditur. Hi ergo vna progredientes , & castella vrbesq; passim captabant : rex vero Ti/
granes a Lucullo ferme in extrema deductus , audita Pompeii clementia moribusq; vrbanitate
egregia refertis,in aulam arcemq; regiam necessarios & quosq; proximos locat:ipseq; vt Pompeio

se dedat adit. Vt Põmpeio castris regem iãiam adesse nuntiatũ est: lictores duo põpeiani egressi, ipsum ab equo descẽdere, pedestrẽq; proficisci iubẽt. Neminẽ nanq; aiebant Romanis castris equo insidentẽ tpe aliquo inspectum. His facile paruit Tigranes: pręterea ensem quẽ tum enudauerat, illis tradidit. Tandẽ quum ante ora Põpeii accessisset: e capite corona sumpta, eã iuxta illius pedes proprere ponit: deinde qđ turpissimum fuit, se ad genua Pompeii declinabat: ni pręuenisset. Pompeius qui eum dextera porrecta erexit: iussitq; apud sese ęqua cum sella insidere: filio deinde in parte altera locato, ipse medius, Cæterum inquit Lucullum incusare liceat: ab illo nanq; Syria, Phœnicia, Cilicia, Galatia, Sophene vobis ablatę sunt: quæ ab eo ipso vobis conseruari fas fuit, ea integra habetote: mulcta sex milium talẽtorum ob violatũ fœdus Romæ soluta. Sophene pręter ea filium regnare iubeo. His Tigranes grate acquiescẽs, clementiã approbat. Inde Romanis regẽ cũ salutantibus lętior factus, se dono daturũ pollicitus est militi argẽtei nũmi dimidium: cẽturioni argẽteos denos: tribuno militari talẽtum. Quæ filius quũ ægre perferret: ad cœnã vocatus, non inquit sibi opus esse Pompeio: qui tã magna impẽsa hæc existimaret. Romanorũ alium se facile inuenire posse ait. Quibus dictis extẽplo vinctus est: & ad triumphum decretus. Paruo deinde tpe post Phraartes Parthus ad Pompeiũ misit: adolescẽtẽ repetẽs: vt sibi generum: addẽs se dignũ existimare Romanos imperii ipsorũ finẽ in Euphrate ponere. Ad quæ Pompeius respõdisse fertur: Tigranẽ patri magis curę fore, q̃ socero: finem autẽ Romani imperii sese ęquum impositurũ. Pręsidẽ hinc Armeniæ quũ statuisset Affraniũ, per occulta Caucasi montis loca Mithridatẽ prosequit̃. Maxime in his finibus gẽtes Albani & Iberi sunt. Sed Iberi montẽ incolunt Taurũ: & in Pontũ vsq; vergunt. Albani eoũ tenent: & ad mare Caspium inclinantur. Hi primũ postulanti Pompeio transitũ dedere: deinde quũ in regione exercitũ hyems cõprehẽdisset: saturnalibus diebus Romanos inuadunt: amne Cydno exuperato: qui ex Iberorũ mõtibus cadens, Araxe ab Armenia labẽte suscepto, duobus & decẽ ostiis in Caspium pelagus funditur. Põpeius licet impedire posset, ne fluuiũ euaderẽt, id neglexit: trãsitũq; tacite pertulit. Post capto tpe, in cõfertos eos irruens, cũ strage maxima eos in terga coegit. Rege deinde pacẽ orãte, legatis missis Põpeius iniuriã mittẽs: fœdus percussit. Hincq; in Iberos cõtẽdit: qui neq; pauciores numero: & longe Albanis bellicosiores habiti: que enixius Mithridatis gratia in Põpeium bello accingebãtur. Hi quippe nõ Medis persis ve vnq̃ paruere. Macedonũ etiã dominationẽ euitauere: Alexandro q̃citius Hyrcaniã egresso. Hos tñ Põpeius acri cõmissa pugna fudit: cæsiq; ex eis sunt ad nouẽ milia: capti ad milia decẽ. Quibus expeditis dũ in Colchos fertur, apud Phasim amnẽ Seruilius ei occurrit cũ nauibus quas ad Ponti pſidium habuerat. Verũ hic Mithridatis fuga, q in bosphoranas ac Mæoticas gẽtes se protripuisset: Pompeio angustias plures intulit. Albanos pterea a Põpcio defecisse nũriatũ est, in quos & iracundia & indignatione Põpeius versus, Cydnũ vix astu arteq; exuperat. A barbaris enim longissima eius ripa sudibus vallisq; præmunita fuerat. Vnde aquatum angustia, quibus Põpeium intercludebãt, ferme inuiũ prębebat iter. Sed Põpeius decẽ milibus vtrium aqua plenis castra in hostes mouit: quos tandẽ apud Abaurẽ fluuiũ ad sexagita milia peditũ & equitũ duo & decẽ milia nactus est attonitos armatosq; vilissime. ferarũ quippe dorsa plęrisq; pro armis habita. Horũ dux regis frater erat: & Cosis nomine appellabatur. Is commissa pugna impetu sese in Põpeium agens, telo qua duplex erat thorax Põpeium ferit: sed Põpeius ferro stricto eũ adortus occidit. In hac pugna dicuntur Amazones barbaris cõmilitasse: a montibus profectæ: qui fluuio Thermodõti superiacent. Dũ enim Romanus miles in spoliis barbarorũ obuersabatur. Amazonicę peltæ cothurniq; reperti sunt: muliebre tñ corpus nullum inuentũ. Hę Caucasum mõtẽ habitant: qua parte ad hyrcanum protẽditur pelagus: nõ Albanis finitimę: sed Gelę ac Leges media vtriusq; gentis tenẽt. His illæ quotannis ad menses binos eodem repetito loco apud Thermodontẽ admiscẽtur. Deinde digressæ & ad propria reditu acto, solitã vitã repetunt. Expedita ea pugna, Pompeius in Hyrcaniã ad mare caspium castra mouit: sed quum ab optato triũ dierum itinere iã abesset: ex copia pestiferorum reptilium retro actus, in minorem Armeniã iter tenuit: in quã quum Elymeorum Medorũq; reges ad eum legatos misissent, amice responsum tulerunt. Parthum vero q in Gordianã hostiliter excurrisset: infestaretq; Tigranis populos, per Affranium cum copiis missum fugauit: eũq; vsq; Arbicitica persequutus est. In his prelius ex quotquot Mithridatis pellicibus captæ fuissent, nulli se miscuit Põpeius: sed omnes aut eorum parẽtibus aut necessariis illibatas remisit. Plęręq; autem filiæ aut coniuges magnorum ducum aut principũ erãt. Stratonice vero quæ maxime in primis dignitate pręcellebat, quę ve ditissimã omnium arcẽ gazaq; ingẽti refertam curæ habebat, histrionis cuiusdam auralias hominis fortunati, senis autem filia fuit. Hic q eam regio potui assidere nosset: Regeq; in ea oblectari: ipsam ei adduxit. Ex quo lętior factus Mithridates quietẽ duxit: senẽ autem omisit mœstum grauiterq; ferentem: q rex eum nihil grate clementerq; habuisset. Is tamen vt circiter primam lucem somno experrectus est: apud se interius vidit mensas argenteis atq; aureis vasis onustas: strepitu etiam seruorum, eunuchos atq; domesticos intellexit vestes ingentis pretii ad sese ferre: præterea equum ante portas splendide sibi ornatum adstare; veluti ex amicis regis & ipse esset. Cre-

Tigranes se Põpeio supplex cõmittit.

Tigranes vinctus & triũpho decretus.

Phraartes.

Affranius Armenię pfectus cõstitutus.

Albani.

Iberi.

Cydnꝰ flu.

Iberos Põpeius bello petit.

Cesi a Põpeio ex Iberis ad nouẽ milia. capti ad decẽ milia.

Abaures flu.

Cosis Albani exercitus dux.

Amazones quæ loca incolant.

Elymeorũ & Medorũ reges.

Arbi ditica

Pompeii cõtinentia:

Stratonice.

dens ludibrium hoc esse iocumq;, cum impetu portas ad fugam poscit: sed ipsum pręuenientibus
seruis, dicentibusq;, ꝙ diuite quodam nuper defuncto, Rex illius domum ei donauerat: ꝙq; ea oĩa
paruæ essent primitiæ reliquaꝝ diuitiaꝝ: vix persuasus, purpuream vestem induit. Equum deinde
insiliens, per vrbem ibat concitatius: ea oĩa sua esse clamitãs. inde ad irridentes versus, non id mirũ
dum esse dicebat: sed potius ꝙ obuios lapidibus non feriret: prę alacritate insaniẽs. Huius generis
huiusq; sanguinis Stratonice fuit. Hanc ille ciuitatẽ Pompeio postea tradidit: munera pterea mul-
ta adiecit: quorũ omnium Põpeius ea tantum quæ ad ornatum sacrorũ, & ad triumphi decus fore
asperitissumẽs, Stratonicẽ reliqua habere permisit. Rege pariter Iberoꝝ spondã, mẽsam, sedemq;,
Arriarites quę ex auro erãt, ad Pompeium mittẽte, orãteq; vt ipsas vsui suo sumeret, redigendas in ærarium
Mithrida- quęstoribus dedit. In noua eiusdẽ loci arce, quibusdã arcanis scriptis epistolisq; Mithridatis Pom
tis filius. peius incidit: quæ quum affectum Regis aperirent, nõ sine voluptate a Põpeio perlecta sunt. Ibi.n.
cõmentaria deprehensa venenorum: quibus & multos, & ipsius filium Arriaritem necauerat: Alce-
nũq;, pręterea Sardianũ: ꝙ in agitatione equoꝝ is regẽ improbauerat. Somniorũ etiam interpreta
Alcenus. tiones repertę: partim q̃ ipse Rex partim quę foeminę quędã viderãt. Preter hęc impudicę quędã
Momine, epistolę Momines peramatę mulieris ad eũ: quędã regis ad ipsam datę. Memorat Theophanes &
Amisus. his repertã esse orationẽ: qua Rutulius Mithridatẽ exhortabatur ad cædẽ Romanorum: qui tum
in Asia fuerãt. Q̃d plerique plane existimabãt astum Theophanis fuisse: nõ ob Rutilium: quẽ. Theo
phanes odisse nõ videbatur: sed decẽtius ob Pompeium: cuius partẽ Rutilius in eius historia virum
iniquum ostẽderat. Cæterum Pompeius hinc ad Amisum profectus ex ambitione in odiosum af-
fectum incidit. In multis enĩ improbarat Lucullũ: inquiens viuẽte hoste nõ decere prouinciã ordi
nari: munera honoresq; partiri: quę cõfecto bello victores facere cõsueuissent. Quæ & ipsum apud
bosphorũ Mithridate pręualẽte, & maiores struente copias prouincias ordinasse: muneraq; diuisis
se: ac si bello finẽ dedisset, egisse contigit: multis ducibus multisq; principibus, duodecim pręterea
barbarorũ regibus ad ipsum confluentibus. Vnde & horũ gratia ad Parthorum Regem scribens,
cum quẽadmodũ cæteri regem regum appellare haud dignatus est. Ipsum etiam cupiditas quædã
inuasit Syriã occupare: atq; per Arabiam mare rubrum attigere: vt vndiq; qui orbem cingit occa-
nus trophæis suis impleretur. Etenim primus in Libya vsq; exterius progressus est pelagus. In Hi-
spania apud Atlanticum mare fines Romani imperii protendit. Tertio hic Albanos persequẽs
ferme ad Hyrcanum pelagus progressus est. Veluti ergo orbis ambitum coniuncturus, exerci-
tum mouit. Mithridatem nanque armis male comprehendi posse videbat: illumq; fuga q̃ prę-
lio grauiorem. Ex quo ratus validiorem illi hostem famem futuram, q̃ exercitum, nauales copias
instituit aduersus negotiatores: qui per bosphoranum nauigarent fretum: necemq; in comprehẽ-
sos edixit. Deinde frequentibus copiis exercitus sui assumptis iter cepit. In quo obuiam his factus:
qui cum Triario aduersus Mithridatem infeliciter dimicauerant, qui adhuc inhumati fuerant, eos
Syria facta splendide decoreq; tumulauit. Quod quũ neglexisset Lucullus: non iniuria odii materia est nactus.
Romanoꝝ Inde quũ Afranio duce, Arabas, qui iuxta Ammanũ incolunt, in potestatem egisset: & inde descen
prouincia. disset in Syriã: regionẽ hanc veluti legitimis carentẽ regibus prouinciã populi Romani egit. Hinc
Aristobolꝰ Iudęa subacta, regẽ eius Aristobolũ cepit: ciuitates etiã quasdam condidit: aliasq; seruitute libera-
Iudeæ rex uit: earum tyrannis supplicio affectis. Plurimũ autẽ tempus triuit: dũ arbiter inter vrbes regesq; iu-
capꝰ a Põ- dicat. Quas in partes ipse non ibat, beniuolos eo destinabat, vt ad Armenios Parthosq;, qui de fi
peio. nium litibus iudicarent. Tres enim arbitros eo misit ad eos conciliandos. Magnã enim vim tũ no
Demetrius men Põpeii habebat: nihil etiã minor & virtutis & humanitatis rumor. quibus omnibus plurima
libertus. domesticoꝝ atq; beniuolorũ suorum delicta obruebantur. Non enim a natura ipsi datum prohi-
bere: aut suppliciis delinquẽtes afficere. Seipsum his cum quibus versabatur, talẽ prębebat: vt eoꝝ
cupiditates grauesq; affectus toleraret facillime. Qui plurimũ apud ipsum poterat, Demetrius li-
bertus perhibetur: non in cæteris adolescens inurbanus, sed nimiũ fortuna insolenter vsus. De eo
hoc memorat: Cato philosophus adhuc annis iunior, sed expectationẽ permagnã de se prębẽs, fa
maq; iã insignis & dignitate, in Antiochiam profectus est: cupidus absente Põpeio eam vrbẽ stu-
diose diligenterq; inspicere. Hic quẽadmodũ, semper cõsueuerat, tũ etiã pedes ibat: eius proximis q̃
iter illud secũ agebãt equo inuectis. Quũ asit ante eius vrbis portas hominũ cohortẽ in niueis asta
re vestibus vidisset: & a parte altera ephebos, ab altera pueros inter sese lectos: indignatione motus
est: existimans hæc ob honorem quendã sibi apparari: qui horũ nihil optaret, nihilq; pręscisset. Co
mites tamen ab equis iussit descendere, secũq; ire. Quũ vero appropinquasset: tũ iuuentutis illius
magister, qui ea omnia cõponebat, coronã virgãq; gerens, obuiam venientibus factus, vbi Deme-
triũ dimiserint rogat: & q̃n ipse venturus sit. Tũ Catonis beniuoli in risum omnes effundi. Cato
O miseram inquit ciuitatẽ. aliud nil respondens pręteriit. Sed aliis quidẽ hũc Demetriũ Pompeius
minus inuidiosum reddidit: fastum eius illecebrasq; indignatione nulla perferens. Dicitur enim
quũ Põpeius sæpius in amicorum crebris salutationibus staret: ac alios atq; alios immorãdo susci
peret: illum tum molliter insolenterq; iacuisse, caput vsq; ad aures obtegẽtem. Hic nondũ in Italiã

profectus, amœnissima Romæ suburbana est nactus: prçterea diuersoria pulcherrima: hortos etiã
pretii multi possedit: qui Demetrii nuncupati sunt. Atqui Põpeius ipse vsq; ad tertiũ triũphũ mo/
dice atq; incomposite habitauit: pulchrũ deinde quũ illud Theatrũ a Romanis longe diffamatũ
cõstruxisset, splendidiorẽ domũ veluti a Theatro appendicẽ ædificauit: quia etiã ab inuidia iractus
est. Vnde post Pompeii excessum, eius domus possessor eam ingressus in admirationẽ venit, toga/
uitq;, vbi Põpeius Magnus cœnauisset. Hæc ita feruntur. Cæterũ rege eorum Arabũ qui apud pe/
trã Arabiæ circũincolunt, nulla hactenus existimatione Romanorũ facta, non paruum tum in mo
dũ metuente, scribenteq; q; in omnibus obsequi Pompeio statuisset: Pompeius vero mentẽ experi
ri volens, castra ad petram mouit: non sine ferme omniũ quætela. Putabãt enim Mithridatis perse
quutionẽ Põpeium euitare: & in Mithridatẽ ipsum fore dignius vt totis viribus conuerteretur: ve
terẽ scilicet & præcipuũ hostẽ: qui, vt nuntiabatur, redintegratis animis viribusq;, per Scythas ac
Peonas in Italiam expeditionẽ prçparabat. Sed Põpeius existimans sese aut facile illius potẽtiam
absumpturũ, si pugnãdi copia fieret: aut fugientis potestatẽ habiturũ: nolebat frustra in persequen/
do tps terere. Vnde alia bella non obtrectabat: nec inuitus morã trahebat. Verũ fortuna oĩa soluit.
Non enim a petra lõgius aberat, quũ positis castris inter equestre certamen, quod iuxta exercitum
ludi gratia agebat, apparuere tabellarii, qui literas læta nuntiantes e Ponto afferebant. Cogniti ex
tẽplo hi fuere grata nuntiare ex iaculorũ cuspide. Lauri enim frondibus coronabantur. His visis mi
lites q̃primũ ad Põpeium cursitare: ipsumq; præcingere. Sed eo agonem imperfectũ deserere volen

Suggestus quomodo fieret.

te, quũ acclamarent illi, equo dissiliit: literasq; suscepit. Eminentior tum aberat suggestus: & miles
in illius structura haud peruenerat. Fieri quippe is solet: excisum cespitem exciso accumulando ce/
spiti. Propterea ergo iumentorũ sellas afferens miles, editum erexit tumulum: quẽ quũ ascendisset Põ

Pharnax.

peius: ex literis recitat Mithridatẽ per filii Pharnacis seditiones mortẽ sibi cõsciuisse: ac omnia quç
ipse possederat, Pharnacem sibi sortitum: deq; his gestis Pharnacẽ ad se, Romãq; scriptitasse. Qui
bus auditis, omnis exercitus (vt fas fuit) summa alacritate effusus est. In sacris deinde conuictuq;
obseruari cœptũ: veluti in vno Mithridatis pectore, innumeri hostes extincti essent. Põpeius postq̃
vidit gestis & expeditioni suæ ferme ex insperato caput datum, confestim ex Arabia exercitũ mo/
uit: statimq; medias egressus regiões ad Amisum peruenit: vbi munera q̃multa a Pharnace splendi

Corpus Mithridatis defuncti.

dius ornata accepit: multa etiam corpora ex regus assumpsit. Ipsum etiam Mithridatem apprehẽ
di iussit defunctũ: & ex facie ipsa haud plane notum (latuerat quippe ministros illius cerebrum li/
quefactũ fuisse.) Ab exploratoribus tñ ex cicatricibus plene præcognitus Ipse vero Pompeius illũ

Gladii Mithridatis. theca preciosa.

minime intueri tolerauit, scelus abominãs: defunctũ ad Sinopem misit. Quã vero portabat vestẽ,
armorũq; magnitudinẽ: splẽdorẽq; admiratus est. Gladii thecam quadringentorũ impensa talen/
torum instructã Publius furatus, eam Ariarithi vendidit. Cidarim Caius Mithridatis cõmensalis

Cidaris.

clam Fausto Syllæ filio petenti dedit. Erat hæc admirãdi & incredibilis operis. Hæc tũ Põpeium la/
tuere, a Pharnace vero postea cõperta re, qui hæc abstulerunt pœnis affecti. Põpeius rebus illic cõ
positis pacatisq; iter sumpsit: festos cõtinuo agẽs dies, ad Mytilenẽ profectus, Theophanis gratia

Theatrum Mytilenẽ.

ciuitatẽ liberat: ibiq; scçnicos poetas inspexit: iã tum ipsius gesta materiã habentes. Hic Theatri for
mã admiratus, eius similitudinẽ, typũq; stilo expressit, persimile Romæ cõditurus: licet maius atq;
speciosius. Quũ Rhodi adesset, professores liberaliũ omnes audire curauit: & prçceptori cuiq; talẽ
tũ dono dedit. Hinc Posidonius philosophus ad Hermagoram oratorẽ scripsit: Põpeium se audi/

Põpeii liberalitas in pfessores.

uisse: singulaq; vir ille narrauit: quæ tum in ea cõuentione quæsita fuere. Eadẽ in Athenis circa phi/
losophos egit. Inde ad ornatum vrbisq; eius architecturã quinquaginta talentis dimissis, in Italiã
festinat: sperans omniũ splẽdidissimus illã attingere: sed quod fieri solet plærũq;, inter prçclara ho/
minũ gesta: vt fortuna semper infaustum quiddam afferre curet: id iãdiu præparatum fuerat ad illi

Mutia repudiatur a Pompeio.

us reditum tristius agendum. Mutia enim post Pompeii abscessum ignominia domũ turbauit: Põ
peiusq; dum in remotis ageret, id neglexit: sed Italiã quum iam attingeret: impensiori cura rumo/
ri insistens, q; (vt opinãdum est) causam magis apprehendit: repudium illi dedit: neq; tũc neq; po/
stea cur eã repudiasset fassus. Huius tamen rei causa apud epistolas Ciceronis patet. Cæterũ de redi/
tu Pompeii varii rumores vrbẽ compleuere: tumultusq; hinc non paruus exortus: q; ducturus hic
in vrbem esset exercitum: & monarchia extẽplo incunda. Crassus etiam liberis pecuniisq; ad se re/
ceptis ab vrbe abiit: seu vero compulsus metu: seu (vt magis creditum est) ad prçstandum rumo/
ri & obtrectationi fidẽ: inuidiãq; in Põpeium exasperandam. Põpeius autem Italiam ingressus, mili
tibus ad concionẽ vocatis, quum eos ornasset laudibus, rei accõmodata loquutus, per ciuitates ac
municipia disiungi iussit: & ad propria quẽq; verti: admonens tamen triumpho omnes cõuenire.

Lege cautũ ne quis dux ante triumphum vrbẽ ingrederẽ.

Sic ergo soluto exercitu, admiratio omnium animos oppleuit. Ex quo quũ viderent vrbes Põpeiũ
Magnum armis positis cum paruo proximorũ suorum comitatu prodeũtem, nec expeditionem
eam præferentẽ, beniuolentia effusæ cum maioribus copiis Romã assequutç sunt: enixius paratæ:
seu mouere bellum ipse cuperet, seu rebus studeret innouandis. Ex lege deinde quũ cautum esset: ne
minem ducẽ ante triumphum vrbem ingredi: ad senatũ oratũ mittit: vti cõsularia comitia differ/

rentur:vt liceat præsenti sibi cum Pisone comitia inire.Cui rei quũ obstitisset Cato:Pompeius an-
mis frustratus est.Admiratus autẽ Catonis audaciã atq constãtiã,quibus manifeste æquitatis gra
tia vsus ille fuerat,ipsum sibi affinitate cõiungere curauit.E sorore ergo Catõis quũ essent geminę
sibi alterã,filioq alterã vxorẽ postulat.Sed Catone rẽ suspectã habẽte,veluti perditionis suæ mate-
riã,q illius affinitas dolo cõpararet,coniunx sororq id grauiter tulere:Põpeiũ magnũ affinẽ haud
Affranius.
repellendũ aientes.Inter hæc optauit Pompeius ad consulatũ Affraniũ prouehere. Vnde pro in-
clinãdis suffragiis,argẽtũ cẽturiis impẽsum est:idq suscepisse eos,qui tũ ipsius Pompeii hortos in
gressi essent,cognitũ est.Itaq quũ res hæ passim vulgarẽtur:in Pompeium obloqui cœptũ:q am
plissimũ cum magistratũ,in quo tot strenua egisset:venalem illis instituerct,qui virtute assequi eũ
Triũphus Pompeii.
non possent.Hæc Cato mulieribus refert:ostenditq in quã incidissent contumeliã, si cum Pompe-
io affinitatem inissent:quibus auditis petiuere veniã:plane salubribus Catonis fuisse cõsiliũ fassæ.
Cęterũ triũpho,licet cum in binos dies partitus esset,non satisfecit tempus: sed apparatuũ tot in
eo prætermissa sunt:quot alteri triũpho sat fuissent præ illorum dignitate ornatuq. Ex prænota-
tis autem literis clare cognoscere erat,ex quo genere gẽtiũ triũpharet.Erãt quippe regiones hæ:Põ
tus,Armenia,Cappadocia,Paphlagonia,Media,Colchis,Iberia,Albania,Syria,Cilicia,Mesopo
tamia.Præterea hi q circa Phœniciam & Palęstinã incolunt, Iudęi,Arabes: Piratarũ etiam quot-
quot genera terra mariq debellata erãt.Inter hæc notabãtur castella haud pauciora q̃ mille capta:
ciuitates ferme noningentæ: piraticæ naues octingentæ:Vrbes præsidiis Romanis firmatas esse
vndequadraginta.His quoq addebatur vniuersa Romanæ vrbis tributa ante id bellũ quinquagies
decies centena milia fuisse:cum his vero quæ populo Romano ipse quęsiuit,octuagies & quinges
decies centena milia. In ærariũ pręterea vasa:aurũ:argentũq signatũ ad viginti milia talẽtorũ: præ
ter quæ militibus diuisa sunt.quorũ qui minus accepit,mille & qngentos æreos tulit. Captiui post
principes piratarũ in triũpho ducti: Tigranis Armenii filius cum vxore filiaq ipsius regis: Tigranis
Cosmiæ coniunx:Rex Iudęorũ Aristobolus:Mithridatis soror cum liberis quinq:Scytharũ quoq
q̃ multę mulieres:Albanorũ & Iberorũ ac regis Comagenorũ obsides ducti. Trophęa quoq q̃ plu-
Põpeius triũ e trina vniuersi orbis parte triumphũ duxit.
ra notata:omnia preliorũ munera ęqua:quę aut se duce aut per legatos adeptus erat. Maximũ ve
ro ac splendidissimũ fuit:& qđ Romanorũ nemini hactenus obtigit:q trinum e trina vniuersi or-
bis parte triũphũ duxit.Nã licet tres ex hac vna parte antea triũphauerint:ipse tñ primũ ex Aphri
ca:secundũ ex Europa,tertiũ hunc vltimũ ex Asia ducẽs triũphum,quodammodo visus est ex vni
uerso ambitu orbis triũphasse.Eius tum ætatem,qui ipsum Alexandro persimilem dicunt , cumq
illi in omnibus æquare inuitunt:nondũ quatuor & triginta annorũ fuisse tradunt. Sed qđ est veri-
us,quadragesimũ tum attingebat annũ.O q̃ ipsi satius:si quousq Alexãdri fortunã nactus fuit:vi
ta excessisset. Vlterior enim ætas felicitates ipsi inuidas,& clades quoq intolerandas attulit.Quam
enim potentiam ex eius virtute digne cõparauerat,hac iniquius in alios vtens,quãtum virium il-
lis ipsis addebat:tñ glorię sibi abstulit.vnde inscius robore ac magnitudine sua clã repulsus. Quẽ-
admodũ enim quũ validissimæ ac munitissimæ ciuitatum partes hostes admittunt:adiiciunt hosti
Põpeii aduersę fortunę primę causæ.
robur:sic ex Põpeii potentia elatus Cæsar,his armis quibus in cæteros vtebatur: eisdem Põpeium
authorem euertit.Res nãq sic acta est.Lucullus ex Asia quum rediisset:a Põpeio per contumeliã ha
bitus:a senatu splẽdide exceptus est.Qui deinde ab optimis monitus Põpeio etiã pręsente animũ
ad rẽpu.iniecit.huius enim robur ac natura ipsa iamiã obtũdi:fugereq negotia:inerti otio opũq
deliciis dedita.Quum autem Põpeium inquietare cœpisset:& recta in eum versus:acta quæ . Põpe-
Clodiꝰ trib. pl. audacissimus & detestandus.
ius resciderat:sanciri obtinuisset:Catone secum in senatu certante:reiectus Pompeius cõfugere ad
tribunos plebis coactus est:& sese adolescentibus addere.Horum in primis detestandus : & omni-
um audacissimus erat Clodius: qui Põpeio suscepto,eum plebi subiecit. Inde per medium forum
eum habens iuxta sese:pręterq dignitatem ipsum circũducens,in suffragiis eo vtebatur : & in gra
tia blandimentisq plebis.mercedem etiam ab ipso expostulauit : veluti non ex probris , sed ex be-
neficiis Pompeius obnoxius illi foret.Solutum id postea pretium est:quum Pompeius Ciceronem
virum sibi amicum atq beniuolum,& qui plurima Põpeii arbitrio in repu.gesserat: neglexit. Quũ
enim Cicero extremo in periculo Põpeii orasset auxilium:ille Ciceronem coram venire haud pas-
sus est:sed vestibulo accedenti clauso:ipse postico egressus clam est. Inde Cicero iudicii metu in exi
lium abiit. Inter hęc Cęsar militia functus repu.sese ingessit. Vnde hic rerum status tum beniuo-
lentiam maximam: & in posterum potentiam permagnam ei attulit: Pompeium vero maxime
oppressit.Consulatum deinde Cæsar petit.Qui animaduertens Pompeii Crassiq contentiones:
q q si alteri ipsum amicitia iungeretur:alteri inimicus fieret : ad amborum conciliationem verti-
tur:opus alias pulchrum ciuileq:sed ex vili causa compositoq dolo patratum. Vrbis enim poten-
Cęsar cõsul
tia quemadmodum in cymba:cuius onera vtrinq æquata sint:in vnum congesta vnaq facta, to-
bur omne ciuitatis:qđ in diuersis altercationibus scindebatur:Cæsari addidit. Ex quo Cato in ci-
uili postea bello inter Cæsarem & Pompeium conflato:falli eos dicebat:qui horum discordias di-
cerẽt causam euersionis rep.esse.Nõ enim illorũ seditionẽ,nõ illorũ inimicitiã, sed illorum concilia-

tionē atq; concordiā primū & maximū hoc ciuile malū vrbi peperisse. Cęterū Cęsar cōsul designa-
tus, cōfestim ad pacādos inopū & egenorū animos cōuersus, de deducēdis coloniis, agrisq; diuidū-
dis rogationē tulit: egrediens quodāmodo magistratus dignitatē: & ad tribunatū consulatum du-
cens. Cui rei quū collega Bibulus obsisteret: & Cato in suffragiis validissime cum Bibulo sentiret:
Cæsar manifeste ad rostra Pompeiū produxit: ibiq; eum appellans, ab ipso quæsiuit, an legē ꝓba-
ret. Annuente Pompeio, quid inquit Cęsar, siquis aduersus promulgationē vim afferat, nōne ad
plebem auxilium laturus accedes! Accedā equidē ait: & aduersus eos qui cum ensibus vobis mini-
tentur, ensem & clypeum feram. Hoc dicto, Pompeius vsq; in eam diem neq; acerbius quicq̄ dixis-
se, neq; fecisse visus est. Vnde eius beniuoli purgare eum parati, verbum illud aiebāt ex īprouiso Pō-
peium effudisse. Post hæc tamen manifeste cognitus est oīno in rēpu. se tradidisse Cæsari. Iuliā etiā
Cæsaris natam Scipioni pactā, iamq; nuptui dicendam, id minime sperans, post dies paucos Pō-
peius vxorem duxit. & ad pacandam Scipionis iracūdiam, filiam Fausto Syllæ filio antea locatā,
ipsi tradidit. Ipse vero Cæsar Calpurniā duxit Pisonis filiam. Ex hoc tpe Pōpeius repleta vrbe mili-
tibus, rem omnē vi tenuit. Discedente in forū Bibulo cū consularibus insignibus. Lucullo ac Cato-
ne comitantibus, irruentes hi desup fasces illi effregere. Ex his etiam aliquis fimi cophinū in verti-
cem & ora Bibuli iecit. Duo præterea tribuni, qui comitādo præcesserant consules, saucii. Sic ergo
ab his foro deserto, atq; ab aliis qui legem impugnaturi erant, de diuidundis agris promulgatum
est. Ex qbus animi plebis illecti, ad omnia illorum gesta quiescere: nihilq; animo obuersari cœptū:
sed silentio rogationes quasq; perferre: sentētiisq; annuere. Acta ergo quibus Lucullus in Pompeiū
altercabatur rescissa. Decreta Cæsari vtraq; Gallia cū illyricis ad quinquennium, in prouinciā ces-
sit, cum quatuor legionibus. Creati in proximū annum consules sunt: Piso Cæsaris socer, ac Ga-
binius vir inter oēs Pompeii adulator egregius. His perfectis Bibulus se domi claudens, octo men-
sibus consulatus curam omisit: literas vero dabat, obtrectans criminansq; Cæsarem Pompeiūq;.
Cato veluti veris admonitus somniis, & diuinatione certa, imminentē vrbi atq; Pompeio cladē
predicere in senatu. Lucullus curis fessus quietē agere, veluti reipu. ineptus ciuis. Ex quo id a Pom-
peio manauit: cōmodius esse seni delitiis obuersari: q̄ reip. administrationi. Extēplo tamen & ipse
amore sponsæ lenitus, nuptæ q̄maxime cessit: in agris hortisq; cum ea victitans: neglecto foro &
reip. cura. Vnde Clodius tum tribunus plebis audacissimus, intentus rebus, illum omittit, quum
enim eiecisset vrbe Ciceronē: & Catonē captata præfecturæ materia: in Cyprum destinasset: Cæ-
sarēq; expeditionē in prouinciā agentē videret: plebēq; in oibus haberet obsequentē: quū in eius
gratiam suo in magistratu studuisset: extēplo quædā ipsius Pompeii acta rescindere conatur. Qua
in re Tigranē quē e vinculis diripuerat, comitē habeat. Beniuolis præterea quibusdā Pōpeii crimē
iniicit: in ipsis Pompeii potentiā experiri volens. Demū quū Pompeius defensioni cuidā forte ades-
set: Clodius sceleratorū & impudicorū hominum multitudine septus, in edito loco se collocat: de-
inde sic rogat: Quis imperator impudicitia laborat! Quis vir virum quærit! Quis vno digito ca-
put scalpit! Ad quæ illi veluti chorus quidā cum plausu, discutiente Clodio togam, ad vnūquodq;
magno clamore, Pompeius, respondent. Hæc ingenti mœstitia Pompeium afficiunt: insolitū ma-
le de se audire: & huiuscemodi pugnæ inexpertum. Tristabatur etiā magis: ꝙ senatum nouerat hac
in causa cōtumelia lætatū: Ciceronianæ proditionis pœnas exprobrantē. Hinc quū in foro pla-
gas vsq; ad vulnera prodisse contingeret: & quidā ex domesticis Clodii, turba summota, se ad Pō-
peium tulisset: gladiū a circunstantibus inferre cognitus: Pōpeius quousq; Clodius magistratū cū
gessit, in forū haud ingressus est. Causam absentiæ Pōpeius hāc ferebat. Sed Clodii iurgia & obtre-
ctationes, certior erant (vt fertur) testis: vt Pompeius in publicū nō prodiret. Domi ergo se conti-
nens, cum amicis consultabat, qua ratione iracundiā senatus posset exuere. Dicēte Culleone Iuliā
dimittendā esse, & ab amicitia Cæsaris ad senatū redeundū, non acquieuit. His vero qui censebāt
Ciceronē ab exilio reuocandū, ꝙ vir esset Clodio inimicissimus, senatuiq; pergratus, annuit. Vn-
de Ciceronis fratrē quū in medio foro magna manu produxisset: cæsis ibi qbusdā, nōnullisq; sauci-
is, Clodiū superauit. Quare Cicero ex. S. C. rediit, qui cōfestim Pōpeio senatū cōciliauit: quiue dein-
de pro lege orās frumētaria, quodāmodo iterū oīs terræ omnisq; pelagi populo Romano subiecti
potestatē Pōpeio integrā dedit. Ea. n. lege portus oēs, negotiatorū cōuentus, frugū dispēsationes: &
vnico noīe oīa nautica, atq; terrestria Pōpeio subdita. Clodius legē hāc a senatu prodisse ob anno-
næ caritatē, aiebat: sed angustiā annonę emanasse: vt lex promulgaretur: veluti nō ferēte Pōpeio po-
tētiā suā extingui: sed ex nouo quodā magistratu excitate eā sp q̄ntāte. Alii dicūt hoc cōsulē Spinte-
rē machinatū esse: conantē ad magistratū ꝓmouere Pōpeiū: vt ipse ad regē Ptolemæū auxilio mit-
teretur. Verū Canidius rogationē ad tribunos ple. tulit: vti Pompeius sine exercitu cū gemino li-
ctore ad Ptolemæū cū Alexādrinis cōciliandū destinaretur. Cui rei Pompeius non grauiter hæsisse
visus: sed senatus id omisit: causa honeste reddita: ꝙ viro timeret. Cęterū in senatu & apud forum
proiectę quædā literę repertę sunt: qbus notabatur: Ptolemęū orare: vti p Spintere Pōpeius dux
ad se mitteret. Timagnes vero Ptolemęū sponte inquit fugisse & reliqsse Ægyptum Theophanis

Bibulus cōsul.

Iuliā Pōpeius ducit vxorem. Calpurnia.

Lex de agris diuidendis lata a cęsare

Piso & Gabinius cōsules creati.

Clodius in Pompeiū inuectus

Culleo.

Spinter cōsul.

Canidii rogatio.

suasu:qui materiã quærebat:vt senatus Pompeium cũ exercitu eo destinaret:noua bellãdi causa pquisita. Sed hoc ipse astus Theophanis non tam credibile fecit: quãtũ natura ipsa Pompeii incredibile:qui ambitionẽ non tam vafram, neq; tam seruilem habebat. Designatus itaq; Pompeius rei frumentarię dux,diuersa in loca legatos amicosq; mittit. In Siciliam ipse atq; Sardiniã deinde in Aphricam nauigans, vim permagnã frumẽti apparauit. Repetiturus Romã, quũ mare procellis infestaretur:& gubernatores se alto cõmittere timerẽt:primus nauem ingressus ancoram solui iussit:clamitans nauigare est necesse:viuere necesse non est. Hac audacia & animo vsus læta cum fortuna omne forum frumento,& omne mare nauibus impleuit. vnde & cęteris extra vrbem incolentibus hic apparatus superabundans etiam fuit: veluti e fonte quodã immensa frumenti copia manasset. Inter hæc res gallica maxime Cæsarẽ extulit:qui in remotissimis locis quũ esset: & bellũ aduersus Belgas Britãnosq; cõsereret:ob dignitatẽ & humanitatẽ suã non animaduertẽte Pompeio: apud populum grauissimaq; etiam reipu.rerum curam gerebat. Corpore quidẽ circa rem militarẽ non aduersus Barbaros,sed veluti venator in agonibus se strui videbatur: & sese inexpugnabilẽ timendũq; pręparare. Aurum præterea, argentũq;,spolia, cæterasq; diuitias ex hostibus partas(tanta horum aderat copia)magno in numero Romã misit. Horum deinde largitionibus animos ciuium tentans, ædilibusq; ad spectacula tribuẽs, prætoribus quoq; atq; consulibus eorũq; donans vxoribus:multos sibi allexit. Quare in reditu superatis Alpibus, quũ apud ciuitatẽ Lucanã hybernaret,omniũ viroꝝ & matronaꝝ magnũ numerũ eo accessisse memorant:cũ plausu lætitiaq; ingẽti sese offerentiũ.

Cæsari obuiã e gallia redeũti ducẽti viri cõsulates salutaturi processerunt.

Cõsulares viri eo profecti sunt ducenti:inter quos Põpeius & Crassus fuere. Proconsulũ quoq; ac pętorũ centum & viginti fasces ante Cæsaris fores inspecti. Alios qppe oẽs spe donisq; repletos Cæsar dimisit:cũ Crasso autẽ atq; Põpeio fœdus initum: vti peterent ipsi consulatũ Cæsarq; eis auxilio sit: ad suffragia frequentes mittẽs milites. Deinde quũ declarati cõsules fuissent: vt extemplo prouincias exercitusq; decernerent: Cæsariq; Gallias in aliud obsignarent quinquẽnium. Hæc quum vulgarentur, grauiter ab optimis habita. Ex quo Marcellinus magna in populi frequentia ambos coram interrogat:an consulatũ pximis in comitiis petituri essent. Cui quum a plęrisq; respondere iuberentur:prior inquit Pompeius,se forte petiturũ,aut non. Crassus mitius respondisse fertur.inquit enim se factuꝝ:qđ in vsum reip.fore existimaret.

Marcellin⁹.

Marcellinus itaq; quũ nõ esset æquo in Pompeium animo:sed vehemens obtrectator fieret:q; minus grate respõsum sibi fuisse videbatur:omniũ inquit Pompeius Marcellinũ iniustissimũ esse:gratiã non habet : q; ex muto eloquens factus sit:& ex famelico crapulam exhalans. Cæteris deinde a petitione consulatus absistentibus. L. Domitium Cato exhortatus est, ne cederet. Non enim pro magistratu aiebat , sed pro libertate publica cum tyrannis esse certamen. Vnde Põpeii fautores hunc Catonis tonum extimescentes:& ne omnis Senatus illi inclinaretur:plebisq; immutarẽtur animi : nõ permisere Domitiũ

Melitus interficitur.

in forum descẽdere:sed viros armis munitos mittẽtes ipsi obuiam, Melitum qui cũ lampade pręibat, trucidauerunt:aliosq; verterunt in fugã.

Cato sauciatur.

Cato fugientiũ vltimus,dextrũ cubitũ saucius abiit: victus dum Domitium palam vindicat. Hac igitur via dominationẽ aggressi,non honestius cætera administrarunt. Sed primũ quũ Catoni præturã populus decerneret:sententiãq; proferret:Põpeius incusatis auguriis concionẽ dimisit.

Antias. Vatinius. Trebonius trib.pleb.

Antiam postea & Vatinium corruptis largitione centuriis elegerũt. Deinde tribuno plebis Trebonio rogationẽ tulere: vti Cæsari(hoc enim ei ex priuato fœdere debebant)secundũ quinquẽnium in gallias decernerẽt: Crasso Syria & expeditio in Parthos:ipsi Põpeio Aphrica & vtraq; Iberia cũ quatuor legionibus.

Diuisio ipeꝛii iter cęsarẽ i Põpeiũ & Crassum.

Quibus peractis, Pompeius ex his legionibus petenti & oranti Cæsari duas ad bellum gallicũ concessit. Crassus consulatu dimisso,in prouinciam profectus est. Põpeius cõstructo theatro:gymnasia alia atq; alia:sed in eius consecratione musicũ exhibuit:venatiões pręterea:quibus quingenti leones cæsi: elephantes deinde: horrẽdum quippe dirũq; spectaculũ.

põpeius qngentos leones exhibuit.

Ex his iterum in admirationẽ populi atq; beniuolẽtiã ductus permagnã in se cõflauit inuidiam:q; veteribus amicis militiã prouinciasq; decernẽs,ipse per amœna Italiæ loca tũ hic tũ ibi vxori cedebat. Non enim siue amãs siue amatus disiungi patiebat. Hoc quippe ferebatur:vulgatũq; erat:sponsam virum pręnimium amare:quę immature carere eo nequibat.

Iuliæ mirus amor i Põpeiũ maritum.

Sed huius causa fuisse videtur viri cõtinentia:qui non nisi illi admisceretur:modestia etiam cõsuetudinis domesticæ:res quippe pergrata,& qua mulierum genus maxime oblectatur. Continentiæ vero credẽdum erat:ni Flora ipsa scortum periurio crimineret. Fertur comitialibus ludis, quũ saucii quidã cęsiq; nonnulli ad Pompeium venissent:eumq; sanguinis contactu cruentassent : vestem mutandã petiisse. Qua in re quum tumultus seruoꝝ illam portantium, cursusq; permagnus fieret:sponsa quæ tũ erat grauida,toga inspecta cruenta , collapsa semianimis est : vixq; id tulit. Ex hac turbatione metuq; immature ferunt partũ editum. Qui ergo Cæsaris atq; Pompeii amicitiã querebantur,mulieris amorẽ maxime incusabant. Iterum ea grauida facta fœminam peperit:atq; e dolore pariendi mortem obiit. Nata etiam nõ multos post dies matrem sequuta.

Iuliæ interitus.

Pompeius quũ coniugem apud Albanum tumulare appararet: a plebe coactus in campum Martium funus extulit:in quo magis sponsæ miseratio cognita est, q̃ Cæsaris , seu Pompeii gratia. Verum ex duobus

his magis

his magis absenti Cęsari, q̃ pręsenti Pompeio honores tribui visum est Cõfestim enĩ tumultuari
ciuitas cœpit: resq; oẽs in sano discordię sermone versari: veluti hactenus magis occuluisset inge
nium, q̃ extinxisset, virorũ horũ affinitas. Non multum deinde post Crassi clades apud Parthos ac
cepta Romæ nuntiatur. Is quippe quũ magnus esset ob ex belli intestini, defunctus viris fręna la
xauit. Ambo enĩ eum timuerant, eoq; viuente q̃sq; vito insidebat, vt vero fortuna obstaculum il
lud certaminis abstulit, extẽplo (vt inqt comicus) alter in alterũ vngitur: & in arena manus fricae
tam parũ fortuna humanę naturę cõfert. Ea enĩ nihil cupiditatẽ implet: vbi tãta imperii ampli
tudo diuersarũq; magnitudo nationũ locorũq; duobus sat nõ est viris. Audiẽtes legẽtesq; oĩa ab
eis tripartita quõdam fuisse: ac vnũquẽq; sua sortitũ acquieuisse: Romanũ imperiũ sibi nõ suffici
re arbitrati sunt. Atq; Pompeius p concione inqebat: magistratũ oẽm se antea assequutum q̃ spe
rauisset: eumq; deposuisse citius q̃ speratũ esset. Et Hercule certissimũ sibi testimoniũ erant exercitu
um dimissiones. Quũ vero Cæsar copias dimissurus nõ videretur: quærebat Põpeius publicis ma Põpeii apparatus in
gistratibus aduersus Cæsatẽ se munire: aliud nihil tñ innouabat: volẽs oĩno nõ credere: sed dispice Cęsarem.
re magis ea negligereq;. Cęterũ vt dilata comitia sunt, ciuibus largitione corruptis: Pompeiusq; Lucili⁹ trib.
interregnũ despexit: rumor extẽplo ad dictatorẽ, exortus in vrbe est. Hunc Lucilius tribunus ple plebis.
bis primũ efferre est ausus: plebi suadẽs, vti Pompeium dictatorem declararẽt. Verũ quũ his obsi
steret Cato: Lucilius fere se tribunatu abdicare coactus est. Pompeiũ tum amicorũ multi excusaue
re: q; magistratũ illũ nõ quæsiuisset: p eo nil obsecrauisset: eũq; haud voluisset. Quæ quũ laudauis
set Cato: Pompeiũ exhortatus est, ad reip. curã recapessendã. Ob quæ veritus Catonẽ ille, ad prio Domitius.
rem ornatum vrbis versus est: creantq; cõsules sunt Domitius ac Messala. Sed quum postea res ad ac Messala
interregnũ redisset: sermonesq; multi de dictatore iterum excitarent: vim extimescens Cato censu consules
it legitimũ quẽdam magistratũ Pompeio dandũ: & imputam illã dictatoris potẽtiã atq; tyrãnidẽ
abolẽdam. Qua in re Bibulus Pompeio inimicus prior in senatu rogationẽ tulit: vt vnicus con
sul Pompeius decerneretur. Aut enim inqt resp. ab instante turbine salua fiet: aut optimo paren
dũ erit. Hæc sentẽtia quũ ꝓpter oratorẽ monstrosa videret, surgẽs Cato, expectationẽ prębẽs q;
Bibulo cõtradicturus esset, silẽtio acto, eidẽ innixus est: a sese illã inquiẽs minime afferẽdã fuisse: sed
ab alio illatã cõprobare: iuberetq; in ipsam iri: quẽcũq; magistratũ magis eligẽs, q̃ neminẽ: Põpeiũ
q; existimãs ea tẽpestate salubrius q̃ aliũ esse pręfecturũ. Quo a senatu suscepto, decretũ est: vti Põ Põpeius cõ
peius cõsul' creatus solus magistratũ gerat: siq; collega opus esset, nõ ante duos mẽses experimẽto sul solus.
doctus collegã sumeret. Sic ergo p Sulpitiũ interregẽ Põpeius cõsul fact⁹, Catonẽ grata beniuolẽ
tia salutat: gratias se illi habere fassus: eũq; orauit, vti priuatim in eo magistratu cõsilii curam secũ
gereret. Sed Cato Põpeium gratias sibi habere haud dignũ existimauit. ob eũ enĩ nihil se dixisse res
pondit, sed ob reip. causam. Priuatim vero rogatus cõsultor fieri, et si minime id roget, publice se
dicturum inqt: quę in rẽp. fore iudicauerit Huiuscemodi in oĩbus erat Cato. Põpeius in vrbẽ ꝓfe
ctus, Corneliã Metelli Scipionis filiã duxit: nõ virginem sed viduam: nuperrime relictam a Publio Cornelia a
Crassi filio: qui apud Parthos defunctus eam virginẽ duxerat. Aderant quippe puellæ, præter etiã Pompeio
formositatẽ, multę amoris gratię. Circa enim literas pulchre perita: circa fides: circa geometrica: ducta.
pręterea consueuerat philosophicis sese saluberrime pbere. Mores deinde oĩ fastu & importunita Metellus
te mundi. quæ duo iunioribus obuersari fœminis solẽt: in easdẽ disciplinas ductis. Pater & gene Scipio.
re & gloria haud pudendus. Id tñ cõiugiũ, quia incõgruũ ętate videbat, multi improbauere. filio
enĩ Põpeii illã fore magis copulãdã ea ætas admonebat. Honestiores vero ciues rẽ romanã tũ ꝓcel
lis vectãa Põpeio despici aiebãt: quẽ populus liberatorẽ vrbis cõstituerat: eũq; vnicũ ei curę pręfe
cerat. Sed ipse sertis (inqebant) coronatur: nuptiasq; celebrat: quũ cõsulatũ ipsum rẽ infortuna
tã sibi fore existimare deberet: q; haud sibi ita p̃ter legẽ mãdatus esset, si floruisset patria. Cęterũ quũ
in reos ambitus ac ex largitione corruptos ꝑsideret, leges scribens per quas iudicia ferebant, in cę
teris se honestũ integrũq; seruauit: pręsidiũ ornatũq; simul, quietẽq; in curia, suo cõsensu suisq; ar
mis pbẽs: in Scipiõe tñ socero, qui tũ dãnari videbat, crimẽ nõ effugit. apud enĩ sese sexaginta ac
trecẽtis iudicibus domi cõuocatis auxiliũ illi attulit. Quare accusator ab rei impetitione destitit:
quũ Scipionẽ vidisset medio in foro a iudicibus ꝓcomitatũ. Iterũ & male de se Põpeius audiuit: q;
quũ leges statuisset: ne p reis laudes fierẽt: ipse ad iudices ingressus est, Plãcum laudaturus. In quo
Cato (erat enĩ ex iudicũ numero) aures manibus obstruẽs, nõ velle inqt sese habere laudes, præ
ter legẽ auditurũ. vnde Cato prius q̃ sentẽtiã ferret, electus est. Plancus tñ iudicũ sententiis est dam Plancus.
natus; nõ sine Põpeii rubore. Post paucos etiã dies Hypseus vir cõsularis iudiciũ virãs, cognito Põ
peium ad cœnã lotũ ꝓficisci, eius genibus accubuit: eũq; obsecrare cœpit. Sed Pompeius cũ fastu
eum pręteriit: illum ingens cœnam sibi disperdere: aliudq; cõclusit nihil. Sic ergo iniqor esse visus,
pbris laceratus est. Cætera autẽ oĩa ordine cõposuit: collegãq; sibi socerũ ad reliquos quinq; men
ses delegit. Deinde decreto senatus puinciæ sibi in aliud quadrienniũ datæ milleq; talẽta quotan
nis sumere: qbus exercitũ teneat, alatq;. Quibus cognitis, amici Cęsaris dignũ existimauere, &
de Cæsare rationem habendam esse: qui pro Romano imperio tot bella tractabat. Aut enim di

gnum eum dicebant secundo potiri consulatu: aut militię tempus sibi progandum: ne dux aliud ei succedēs gloriam laborum ipsi auferret: sed ipse honoris prœmia iniret. Circa id quū altercatio orta esset: Pompeius veluti ex beniuolētia pro Cęsare inuidiam esset excusaturus, se literas habere a Cæsare inquit: quibus optabat successorem: & se ab expeditione liberari. Ius tamen petēdi consulatum dari sibi licet absenti, equū esse censere. His quū obsisteret Cato, Catonisq; factio: iuberētq; Cęsarē dimisso exercitu priuatū accedere: atq; id demū cōmode obtinere posse: Pompeius nulla contētione facta, sed veluti victus, suspitionē de se maiorem prębuit: q; ægre in Cæsarem sentiret. Misit deinde pro legionibus quas Cæsari cōmodauerat: eas repetēs, rebus parthicis simulatis. Sed Cæsar licet nosset, qbus ex causis milites repeterētur, ipsos remisit grate ampleq; donatos. Inter hæc quū Pompeius apud vrbem Neapolim cum vitæ periculo elanguisset, cōualuit. Hinc Praxagoræ suasu eius vrbis ciues sacra pro ipsius salute duxerunt: quos quum imitarentur finitimi: & deinde quū res hæc sic Italiam omnem ambiret: quæq; magna & quæq; parua ciuitas dies q̄plures festos egit. Præterea vndecunq; sibi ficobuiam proditum est: vt p numero nullus satis esset locus: sed viæ, oppida, portus oēs, passim victimis ac libaminibus repleri. Multi preterea sertis ornati sub lāpadibus eum suscipere: flores in eū iacere: gradiētemq; vsq; comitari. Vnde ipsius cultū p fectūq; pulcherrimū ac splendidissimū spectaculū esse, inter alias belli causas: nō minimā fuisse ferunt. Subiit enim fastus illi exuperans cum magnitudine simul lætitiæ omnem agendorū rationē Præterea felicitates gestaq; sempruto in loco ponens, obq; id desinēs cautior esse, in impurā auda ciam contemptumq; incidit de Cæsaris viribus: q; non armis, non aliquo industrio opere sibi opus foret: sed multo facilius Cæsarem esset absumpturus: q̄ eum antea sublimauisset. His addebatur Appii reditus: qui legiones Cæsari concessas Pompeio e Gallia adduxerat. Is enim maxime res gallicas Cæsaris extenuauit: & in Cæsarem male dicacem exercuit linguam: ipsumq; Pompeium dicebat suarum virium nominisq; ignarum esse: qui alis armis in Cæsarē muniretur: quē eisdem Cæsaris copiis perditurus erat: quū primū inspiceretur. tm̄ esse odium aiebat: qd milites in Cæsarem seruabant: tantūq; esse desideriū: qd aduersus Pompeium tenerēt. His ergo Pompeius elatus est: ac huiuscemodi contēptus ob ingentē fiduciam ita plenior factus est: vt eos qui bellum extimuissent, eluderet. Quūq; dicerēt quidam ad inuasionem Cæsaris se non videre, quibus viribus se Pompeius tueatur: subridēs vultuq; pfusior, eos haud id curare admonuit. Quū eni in quit terrā Italiæ pede pulsabo, scatebūt pedestres equestresq; copiæ. Sed Cæsar validius iamiam re bus imminebat: qui quū nōdum longe Italiam attigisset, sedulo ad vrbē destinabat milites: vt cō mitiis adessent. Multos hic tum ciues pecuniis sibi allexit: multos etiam primo tum munere placauit. Inter quos Paulus cōsul, ob mille & quingenta talēta mutatus est: & Curio tribunus plebis a Cęsare ingenti ære alieno liberatus: ac. M. Antonius ob amicitiā Curionis eorūq; quæ Curio debebat particeps. Improbatus tum inter hæc Cæsar est: q; quū quis ex his q ab ipso venerāt, stans iuxta senatum audisset: q; Cęsari progario nō daret: manu ensis capulo pcusso, inquit: At hic dabit gladius. Hęc itaq; acta, apparatusq; in hanc mētem inclinabātur: Curionis tamē sententię prœcesq; pro Cęsare magis populares videri. E duobus enim vnū æquū fore censebat: aut a Pōpeio re petendum exercitum: aut Cęsarē ab expeditione nō reuocādum. Aut eni priuatos iuxta eos ppessuros dicebat: aut æmulos in his quæ publice obtinent quieturos. Sed hic alterū inualidū facere moliens, quā timet potētiam geminat. Ad hęc quū consul Marcellus prædonē appellaret Cęsarē: iuberetq; eum a senatu hostem iudicari: ni arma ponat: Curio comite Antonio ac Pisone senatum redarguere statuit. Iussit enim eos q censerent Cæsarē tm̄ arma ponere, Pompeiūq; in magistratu esse, e loco transferri. & maior eorū numerus in alteram curię partē trāslatus est. Post autē quū iussisset transferri eos: qui cēserent ambos pro armis amouēdos: nulloq; esse in magistratu: p Pōpeio duo & viginti tm̄ sensere: Curioni vero oēs hęsisse visi. Ex quo hic veluti victor splendidus letusq; ad plebē puectus est: atq; ab ea cū plausu iniectuq; sertorū florūq; susceptus. Pōpeius tum in senatu nō aderat. Exercituū enim ducibus vrbē ingredi haud mos fuit. Marcellus inter hæc surrexit: se ingens sedēdo orationes nō audire. Deinde quū video, inqt, decem legiones iam Alpiū iuga exuperātes: vado & ipse virū missurus, q pro patria eis obiiciatur. Hinc vestes veluti publico in luctu mutauere: Marcellus abiit ad Pompeiū p forū graditur: senatu subsequēte: q coram illo cōstitutus, iubeo te inqt Pompei patriā defendere: struiq; præparatis copiis: & aliarū delectum habere. Eadem dixit Lentulus: alter in primū annū tum consul designatus. Pōpeius inde quū cœpisset delectum agere, alii nō paruerunt: alii (& hi pauci) segni fragiliq; animo dictis acquieuerūt: pleriq; vero militię solutionē acclamare. Antonius enim Cæsaris epistolā inuito senatu apud plebē recitauit: affectus populari gratiæ accōmodatos cōtinērem. Orabat eni ambos puinciis excedere: & exercitibus dimissis sub plebe ambos constitui: plebisq; iudicio subiici. Lentulus iam inito consulatu senatū haud habebat: Ciceroq; nuper e Cilicia profectus, cōciliationē amborum agitabat: vt Cęsar Gallia decedēs, reliquo dimisso exercitu, cū duabus legionibus apud Illyricos alterum expectaret consulatum. Quibus dedignante Pōpeio psuasi sunt beniuoli Cęsaris alterā legionē etiā

Praxagoras. Sacra habita ob Pompeii salutē.

Appius.

Paul⁹ cōsul a Cęsare pecunia captus.

Curio trib. ple. p Cęsare intercedens.

Marcellus cōsul pdonem Cęsarē appellabat.

Mos ducibus exercituū fuisse nō ingredi vrbem.

Lētul⁹ cōs.

dimitti, sed aduersente Lentulo, iterũq; acclamãte Catone falli eos: Põpeium decipi: cõcordię finis
nemo datus. Dũ hæc aguntur, nunciatur Cæsarem Ariminũ ciuitatẽ amplã Italiæ apprehendisse:
ac palam cũ omnibus copiis Romã impetere. Sed hoc falsum erat. proficiscebatur eni maiorẽ nõ

Ariminum captũ a Cęsare.

habens manũ q̃ trecentorũ equitũ, & quinq; milium peditũ. Alias eni copias quę trans alpes tum
erant, non expectauerat: irruere extemplo turbatis rebus improuisisq; magis eligens: q̃ tps hosti p̃
buisse ad pugnę apparatũ. Ad fluuium igitur Rubiconẽ profectus, qui prouincię suę limes erat, si

Rubicon flu.

lentio subsedit mente anceps. Secũ enim voluebat magnitudinẽ audaciæ. Deinde veluti qui in va
stam profunditatẽ a pręcipitio se inducunt, animo mussans, & ad ingentẽ rem stupidus, quum ad
adstantes versus, hoc solũ gręce exclamasset: Iacta alea. Sic exercitum traiicit. Huius rei rumor quũ
primũ in vrbem irruisset: eãq; palam cõpleuisset: metus tumultusq; qualis nunq̃ antea terrorẽ pas
sim iniecit. Patres extẽplo ad Põpeium delati: oẽsq; magistratus simul concurrere adesseq;. Deinde
interrogante Tullo de exercitu, deq; apparatu: & Põpeio subtrepide aientę, a Cæsare profectos pręsto
se habiturum: putareq; priorem delectum quem celere egerat, ad numerũ fore triginta milium:
exclamauit Tullus, elusisti nos Põpei: legatosq; ad Cęsarem mitti cẽsuit. Faonius vero I cæteris ho

Faonius.

mo haud improbandus, sed licẽtia atq; iurgiis q̃sępe conatus audaciam Catonis imitari, tum ius
sit Pompeium terrã pede pulsare: quas promiserat copias conuocantem. Quã intẽperãtiam Pom
peius modeste tulit. Cato inde quũ Põpeium admoneret eorum quę in ipso initio de Cæsare sibi
prædixerat: respondisse Põpeius fertur: diuiniora illa fuisse quę Cato vaticinatus fuerat: sed mitius
ab se peractum extitisse. Hinc Cato sentẽtiã dixit: vti Põpeius dux imperatoria potestate deligeret:
addens, huiuscemodi virorum esse, magna efficere mala, eadẽq; fugare. Hic aũt extemplo in Siciliã
profectus est. Eam enim prouinciam ipse sortitus fuerat: aliorũq; quisq; vt sors dedit aliam sibi de
signatã petiuit. His ergo omni ferme Italia cõmota, quid agendum esset | cuiq; in dubio erat. Alii fu

Trepidatio in vrbe maxima.

ga Romam repetiuere: alii ab vrbe foras efferri: linquentes: vrbem tot procellis tantoq; turbine in
fectam: habentẽq; quod in vsum foret, perfragile: qđ vero euitãdum validius: ducibusq; ipsis p̃ dif
ficile. Non enim fas erat metum soluere: neq; sinebat quis rõne Pompeium vti: sed omnis qua per
turbatione affectus fuerat, territus, aut mœstus, vel anxius, eadẽ illum opprimebat: eadẽq; die di
uersa inuitebatur in consilia. De hostibus nil Pompeio audire certum erat: quũ nuncuparent mul

Põpeius cũ patrib⁹ vrbẽ reliquit.

ti quæ casu percepissent: deindeq; postea re aliter comperta: negaretur fides. Ergo quum statuisset
huiusce turbationis certior fieri: omnes iubẽs patres se sequi, præmonito q; qui remãsisset, vir Cæ
saris existimaretur, vrbem circiter diluculum liquit. Consules tũ nullis peractis sacris queãdmodũ
in bellorũ auspiciis fas erat, effugerunt. Inter hæc ipsa pericula consideratus Põpeius est magna vi
rorum beniuolentia. Quũ enim multi obtrectarent militiã, repertus nemo est, qui ducẽ odisset: sed
certũ erat plures eos eẽ qui Põpeium linquere haud possent: q̃ qui ob libertatẽ tuendam fugerẽt.

Roma capitur a cęsare

Paucis inde diebus post, Cæsar Romæ quum castra admouisset, eam apprehendit. qui cęteris pla
cide benigneq; pertractatis, vni tantũ Metello tum tribuno plebis q; ex ærario Cæsarem assumere

Metellus trib. pleb.

censum vetuisset, necem cõminatus est: minisq; addidit oratiõem etiam asperiorem. Inquit enim;
non magis id sibi dictu q̃ factu graue. Ergo Metellum quum inde amoueri coegisset, capto pro op

Cęsar põpeiũ p̃sequtur.

portunitate censu | Pompeium persequitur: cum ab Italia eiicere properans: anteq̃ ex Hispania co
piæ illi coniungerẽtur. Pompeius autẽ Brundusio suscepto, potitus classe, cõsules cõfestim traiicit:
cũq; cõsulibus cohortes triginta Dyrrhachiũ p̃mittit. Scipionẽ vero socerũ, ac Cn. filium in Syriã
misit ad classem cõstruendam. Ipse vallo Brundusii portas muniens, prætereain mœnibus institu

Dyrrhachium.

ens leuis armaturæ q̃ multos milites, iubensq; Brũdusinos absq; metu domi esse, omnẽ interius ci

Brũdusiũ.

uitatẽ effodit: vallauitq;: acutisq; sudib⁹ impleuit oẽs ipsius vicos: p̃ter duos: p̃ quos ipse ad mare
descẽdit. Tertia deinde die cæteram multitudinem in nauibus magno silẽtio locatam habuit: quo
facto, murorum custodibus dato signo, quum eos accelerantes suscepisset, extemplo cũ omnibus
nauigat. Cæsar cum derelicta ab hoste mœnia vidisset: fuga intellecta: parum ferme abfuit, quin I
sudes fossasq; præceps inferret. Sed rem aperientibus Brundusinis, Cæsar inspecta ciuitate, circũq;
ambita, soluisse oẽs inuenit: præter milites paucos: q cũ duabus superséderant nauibus. Alii hunc
Põpeii abscessum inter eius præclara rei militaris opera reponunt. Sed Cæsarẽ admiratio cepit: q;
Pompeius qui ciuitatẽ p̃munitam habebat, quiue copias expectabat ab Hispania, pelagiq; tũ erat
possessor, ita Italia relicta abscessisset. Incusat & ipsum Cicero: q; Themistoclis militiã magis imi
tatus esset: q̃ Periclis: quũ res ipsius huius magis q̃ illius gestis similitudinem agerẽt. Inter hæc Cę
sar, quoniam tempus aduersum extimescebat, studiosissima pacis opera ostendit. Capto quippe

Numerius capitur.

Numerio Pompeii beniuolo, Brundusium eum misit: rogans æquo in iure conciliari: sed Numeri
us cum Põpeio abnauigauit. Cæsar igitur diebus sexaginta Italia absq; cæde potitus, de persequẽ
do hoste consultat: sed defectu classis mutatis animis, castra ad Hispaniam mouet: optans copias
quæ illic Pompeio militabant, ad sese ducere. Dum hæc aguntur: magnæ vires Pompeio cõuene

Classis & exercitus põpeii.

re. Vis enim maritima ferme inexpugnabilis affuit: quingentæ naues ad pugnam expeditæ: & in
ampliori numero speculatoriæ liburnęq;: equitum Romę ac Italię flos milia septem: non genere,

non opibus, non dignitate infimus: peditatum vero, q̄ is ꝑmiscuus erat, & egebat exercitationis
In Iberiam subsidens exercebat: nõ quidem piger: sed veluti prima florẽs iuuẽtute, gymnasiis frui.
Põpeii virtus in re bellica. Magnum qppe tum erat ad aĩorum fiduciam: Pompeiũ Magnũ aspicere duodesexaginta annos
natum, pedites prĩo, deinde eqtes ĩ armis exercere: nudareq; ꝑstrenue ensem equo currẽti vectum:
condereq; ꝑopportune: ꝑterea in iaculatu non agilitatem tm̃, sed robur pro tp̃e ostentare: quem ex
iunioribus pleriq; haud exuperabant. Ad ipsum cõfluxerunt & reges, & nationum principes: atq;
a Roma tot primoꝝ: vt circa se numerus ꝑfecti senat⁹ eẽt. Accessit & Labeo Cæsare relicto: cũ quo
lõga fret⁹ amicitia ĩ gallos militauerat. Deĩde & Bru. ei⁹ Bru. filius q ĩ gallia cesus fuerat: vir qdẽ ma
Labeo. gnanimus, & q Põpeio nil de accessu ꝑdixerat, anteaq; Põpeiũ nũq̄ salutauerat, ceu patris ĩterfecto
Brutus. rẽ: ei tũ ille sese subiecit: vt duci q ꝑ libertate patriæ arma sumpsisset. Cicero ẽt licet aliter scripsisset,
cẽsuissetq; tñ pudore est capt⁹: nõ esse in eoꝝ numero qui pro patria se periculis obiicerẽt. Delatus
& Sestius huc est: homo ætate decrepitus: cui alterum in Macedonia crus mutilatum fuerat. Huic
Cicero. quum ipsum eluderent cæteri, riderẽtq;, Pompeius primo in cõspectu assurrexit: occuritq;: magnũ
existimans sibi testimoniũ fore: viros, præter ætatem viresq;, pro libertate commune periculum
Sestius. cum ipso subire. Habito deinde senatu: & Catone sententiam dicente: quum statuissent neminẽ
ciuem extra aciem interimẽdum: neq; ciuitatem Romæ sociam diripiẽdam: tum magis Pompeii
partes amari cœptę. Quibus enim belli nullum cõmercium erat: vt q̄ procul incolerẽt: aut q̄ ex
eorum fragilitate negligerentur: hic cum animis, fauore, & oratione æquitati concertare: putan-
tes deorum hominumq; hostem illum esse: qui cum volũtate Pompeium victorem esse non opta-
ret: Nihil tamen minus & Cæsar beniuolum sese vincendo ꝑbere: qui Põpeii copias, quũ in His-
pania superauisset: captiuasq; duxisset: earũ duces abire dimisit: militesq; sibi adiunxit. Deinde ite-
rum alpibus exuperatis Italiam percurrens, ad Brundusium delatus est: quũ iam dies breuissimi
Iubius. anni forent. Pelago hinc superato ipse ad Nericum mouit: Iubiũq; virum Põpeio amicum capti-
uum hĩs ad Pompeium mittit: eũ prouocãs vti in vnũ ambo conueniant: tertia inde die copias
oẽs soluturi: amiciq; facti iureiurando obnoxii in Italiã redeant. Hęc Pompeius dolum iteꝝ esse
existimauit: celerq; ad pelagus profectus, loca omnia oppidaq; apphẽdit: quæ vel receptacula ad
pedestrẹs copias haberent: vel stationes aut signa quædam nautis essent. Vnde quocunq; spiran-
te vento, aut frumentum, aut milites, aut pecunię Pompeio afferebãtur. Cęsar interim terra mari
q; locoꝝ angustiis oppressus, necessitate victus pugnam exoptabat. Hinc aggressus sæpius hosti-
um munitiones, eosq; lacessens leuibus prælẽis, plęrasq; earũ cepit. In his & obrigit: vt fere pessun
Cęsar pene ꝑfundat⁹. datus Cęsar fuerit: omneq; amiserit exercitum: Pompeio strenue certamen ingresso: ac vsq; oĩum
fugam cum cęde duorum milium ꝑsequente. Qua in re quũ vi irruere, aut cõgredi, aut nõ timere
nesciuisset Pompeius: Cęsar dixisse fertur: ea die victoriã apud hostem fuisse: si vincẽtem hostẽ ha-
buisset. His itaq; Pompeii milites elati: rem omnem ferro decerni studebãt. Põpeius Regibus, du-
cibus, vrbibusq; externis veluti confectum esset bellũ nuntiauit: a periculo, autẽ pugnæ longe ab
horrebat: putãs & tempore & angustiis sese viros expugnaturum: viros armis inuictos: scutosq;
annis q̄ multis simul vincere: & ad aliam militiam erroresq; ac mutationẽ, castrorũq; fossas, muro
rumq; erectiones ob senectam tardos, obq; id congredi manũq; cõserere celeres. Nihil minus pa-
rum per antea Pompeius ad suos versus, vt manerent exhortatus est. Quum vero post pugnã Cę
sar ob angustias cõmeatus castra mouisset: & per Tamanos Thessaliam peteret: Pompeianorum
animi haud amplius contineri potuere: sed fugere Cęsarem clamantes, alii ipsum mox ꝑsequen-
dum, alii in Italiã transeundum censebant. Seruos alii amicosq; Romam destinauere ad domos
iuxta forum cõducendas: veluti cõfestim magistratus inituri. Voluntarii etiam multi Lesbum ad
Corneliam nauigare: nũtiantes bellũ finem habere. Illuc enim Pompeius ipsam sub destinauerat.
Frequente vero senatu Affranius sententiã dixit: Italiam fore tenendam: eam enim esse maximũ
belli ꝑmium: statimq; his qui eam habuissent alebat addi Siciliã, Sardiniam, Corsicã, Hispaniam
Galliãq;: præterea oẽs ipsius patriæ ꝑces plurimũ ad Põpeium ferri: manus ꝑpemodum ad eum
ꝑtendẽtis: pulchrumq; nõ esse eam despicere propulsatam: famulãtemq; seruis: & tyrãnorum adu
latoribus. Ipse vero Pompeius non splẽdoris sui existimabat Cæsarem fugiẽtem non ꝑsequi for-
tuna id dante: præter ea indignũ iniquumq; censebat: Scipionem linquere: aliosq; consulares vi-
ros circa Græciam ac Thessaliam confestim in potestatem Cæsaris venturos cum censu copiisq;
permagnis. Romæ satis eos errare inquiebat: q remotissimis locis bellũ pro ipsa gererent: vt quie
ta malorumq; expers libera vincentem expectaret. Hæc quum statuisset, Cęsarem ꝑsequitur: ani-
mi quidem certus pugnam nõ inire: sed obsidione ambire hostem: propiusq; insequẽdo eum an-
gustiis cõmeatus cõterere. Hoc enĩ maxime sibi cõducere & alia ex causa putabat. Sermo enim in-
ter equites sparsus erat: q̄ cõfestim ꝑfligato Cæsare decreuisset priuatus esse. Dicũt alii Pompeium
huius rei metu nulla in re alicuius digna opera Catonis vsum fuisse: sed q̄ in Cæsarem proficiscẽs
maritimi apparatus pręfectum eum liquisset: trepidus ne Cæsare cæso, ab eo confestim cogeretur
magistratum ponere. Quietus ergo quũ hostes insequeretur: in crimine obtrectationeq; erat: q̄

non contra Cæsarē militiā duceret: sed in patriā senatūq;: vt omni in tpe dux esset: & abesset nunq̄ ab his qui eū dominari optabāt: ac ministrorum satellitūq; vsu. Domitius autē Barbus Agamēnonē eū & regē semp appellare solitus, inuidia ipsum purgebat. Phaonius p̄terea nō minus infestus erat: vir summæ audaciæ & maledicaci lingua potēs: viri enim, acclamabat, hoc non licebit anno ficus in Tusculano carpere. Lucius ēt Affranius is qui in hispania copias amisit, proditionis haud intactus Pompeium tunc aspiciens pugnā detrectātē: mirari se eos dicebat: qui cum incusabāt: cur ad institutorē prouinciarū profecti nō pugnent. Hæc huiuscemodiq; alia multa oblocuti Pompeiū virū fama & pudore aduersus notos inferiorē vi cōpulere: vt optatibus & illorum spei obsequeret: optimāq; suā rationē omitteret: qd nō vnicæ nauis gubernatori, nedum tot militum & copiarū amplissimæ potestatis duci tolerandū fuerat: Hic qppe medicos qui nunq̄ cupiditati obsequerent, laudans, longiori ipsę militiæ cessit: veritus ne in salute mœstior fieret. Qua enim ratione diceret quis illos fuisse sospites: quū alii iamiam cōsulatus ac p̄turas alii, p castra circūducti ambibāt: Scipioni ac Spinteri Domitioq; de pontificatu Cæsaris cōtentiones altercationesq; ac conciliabula erant: veluti aduersus sese Tigranes Armenius, aut Nabatheorū Rex militaret: non Cæsar ipse: Cæsarisq; illius copiæ: cū qbus mille vrbes vi cepit: regionesq; trecētas subegit: a gallis germanisq; pugna inuictus: q̄ p̄lia plura gessit, q̄ recensere quisq̄ posset: q̄ decies centena milia hostiū psequēdo cecidit. Hi tñ pugnā exoptare ausi, tumultuq; ei imminere, cū in pharsalicum campum descendisset, Pompeium senatum habere coegerūt: in quo Labienus equitum p̄fectus post rostris primus se iurauit non antea a pugna reuersurum: q̄ hostes in fugam egisset. Eam & oēs sententiam iureiurādo affirmauere. Cæterum per quietem visum Pompeio est: ad Theatrum se proficisci: inq; eo plebis vulgus sibi longe applaudere. Ipse Veneris victricis templū multis exornare spoliis videbatur. Ex quibus prebuere hæc fiduciā, hæc terrorē iniecere: trepido: ne generi Cęsaris q̄d a Venere ductum est: gloria splēdorq; ex sese fieret. Seduli deinde p tumultū strepitus eum a somnio excitauere. Vltima hinc vigilia ipso in diluculo quietē pmagnā agente, in castris Cæsaris ingens flāma emicare visa, supra Pompeii exercitū aduolauit. Hoc se vidisse Cęsar affirmat: quū vigilias circumambiret. Prima deinde luce quum vasa colligi iussisset: & cōtubernia raperent milites: ac impedimēta p̄mitterēt: aduenere exploratores nuntiatum: se arma multa aspexisse in hostiū castris circūferri: motūq; ac tumultū eum virorū esse: q ad pugnam mox exituri essent. Post hos affuerunt alii afferentes, iam primos in aciem strui. Tum Cæsar exoptarā ingens aduenisse diem: in qua cū viris, non cum inedia, nō cum egestate pugnādum esset: extēplo coram cōtubernio tunicā rubrā poni iussit. Hoc enim Rōanis pugnę signū est. Milites id quū aspexissent: cū clamore atq; alacritate dimissis cōtuberniis, ad arma inferunt. Ducibus deinde designatæ interis aciei, quisq; veluti chorus qdam absq; tumultu cū meditatu qeteq; instruit. Pompeius dextro p̄sidet cornu: q̄d Antonio oppositū erat. Mediam aciem Scipioni socero locauit. Aduersus Albinū Lucium sinistrū cornu. L. Domitius tenuit: q̄d robore equitū maxime cæteris p̄stabat. Huc eni cōfluxerunt oēs: veluti irrupturi in Cæsarem: & legionē decimā pcussuri (vt plurimus erat rumor) bellicosissimā: in qua Cæsar ipse instructus pugnare cō̄sueuerat. Sed Cæsar quū sinistrū hostium cornu cōspexisset: tot munitū eqtibus, timens armaturę splēdorem sex cohortes e legionibus eductas legioni decimæ a tergo locauit: iussitq; eas quietem agere: hostibusq; ignotas esse. Sed quū irruerent equites: per ppugnatores egressos admonuit: q̄ neq; vt solitum esset, iacerēt pila festinantes queādmodum robustissimi ad stringendos enses: sed ferire altius eos iussit: oculosq; frontesq; hostium ad vulnera impetere. nō enim pmansuros eos fulgētes floridosq; insultatores inquit: neq; contra ferrū inspecturos in oculos illatum. In his obuersabat tum Cęsar. Pompeius vero acies ab equo aiaduertēs: vt hostes nouit cū silentio cōgrediendi tp̄s ex ordine expectare suūq; exercitū sine strepitu nō esse: immo turbulentum & imperitia tumultuantē: extimuit: ne in ipso pugnæ initio penitus dissolueret. Vnde acierū primos monuit: vt in cōgressu stātes, manentesq; solidissime hostes exciperēt. Cæsar vero strategma improbat. Plagarum. n. ictus impetu cursuq; illatos subsistēdo restingui inqt: insultūq; in multorum cōgressu hostiū furore ac ipetu vectū augere ex clamore cursuq; aios: quo ablato molliri ac refrigerari viros. Cum Cęsare ferūt viginti & duo milia militum: cū Pōpeio vero multo plures q̄ bis totidem fuisse. Signo igitur ab ambobus ex vtriq; castris dato: & tuba vt insererēt manus iā canere quū cœpisset: e turba qsq; vni sibi intentus erat. Pauci vero & hi ciuium Romanorū primi, & ex Græcis q aderāt qdam extra aciem, q̄ primū periclitatio iminuit, ambitionem cōtentionēq; meditati incœpere: quo ardorē dominādi afferēt. Cognata eteni arma, acies fraternæ, signa cōmunia, vnius ciuitatis robur copiæq; inter sese irruere: plane ostendentes, humanū ingenium cupiditate actum cæcum qdem, furiosumq; esse. Quiete eni si dominati, fruiq; rebus iam comparatis voluissent: plurimā optimāq; terræ ac pelagi partem habuisse licebat. Si tropheorum ac triūphorū amori quid vltra tribuere exoptatū esset: erat & sitim restinguere Parthorū Germanorūq; bellis. Multū in Scythia opus superat: multū & in India: & ad cupiditatē explēdam non ingloriosa materia barbaras nationes assuefacere. Qui Scytharum equi, aut quæ Parthorū sagitte, aut quis Indorū cen

Domitius Barbus.

Phaonius maledicax.

L. Affrani⁹.

Cęsaris gesta.

Labien⁹ p̄fectus eqtum Pompeii somnium.

Prodigia cęsari victoriam indicantia.

Tunica rubra signum pugnę Romanis.

Cęsaris astus maximus.

Exercit⁹ cæsaris & Pōpeii.

ſus ſeptuaginta virorum milibus ferro inſtructis obſtitiſſet: Pompeio & Cæſare ducibus: quorũ
nomen prius apud eos auditum fuerat: q̄ Romanum! Sic immiſtas, ſic varias, feraleſq; nationes
victores ſuperauiſſent. Sed hic vt ſimul pugnarẽt, tum ambo cõuenere: nõ ipſorũ gloriã, ob quã
patriç peperoerant, miſerati: qui vſq; in eã diem inuicti appellabãtur. Eorum enim affinitas, & Iu
liæ amores, ac illæ nuptiæ extẽplo doloſç, ſuſpectçq;. Pignora nãq; opportunæ tum cõuentionis,
nõ verç cuiuſdam amicitiæ illa fuere. Vt ergo Pharſalicus cãpus viris equis armiſq; cõpletus eſt: &

Pharſalicꝰ campus.

ab vtriſq; ſigna pugnç data: prior e Cæſaris phalãge ꝑcurrit.

G. Craſtinus.

G. Craſtinus decem alarũ ductor: qui
permagnam ſpẽ victoriç Cæſari dedit. Quẽ vt primum Cæſar e caſtris vectum ꝓſpexit: cum ap/
pellans, quid de pugna ſentiret interrogat: Tum ille dexteram ꝓtendẽs clamauit ſplẽdidius: Vin/
ces Cæſar: me aũt hodie aut viuũ aut mortuũ laudabis. Horum itaq; memor, impetum in hoſtes

Pugna ĩter Cęſarem & Põpeiũ in cãpis Pharſalicis.

fecit: multoſq; ipſorum ſtrauit in cõfertiſſimam aciem inuectus. Quũ tamẽ certando ad enſes ꝑ
uentum eſſet: pluribus cæſis, innitentem eũ contra, obuioſq; concidentem ſubſiſtens quis, ꝑ ora
enſem illi adegit: cuius cuſpis in oppoſitum euaſit latus. Craſtinus itaq; quũ e vulnere cecidiſſet:
æquo marte pugnari cœptum. Dexterũ vero cornu Pompeius nõdum eduxerat: ſed oculos circũ/
uoluens, ęqtumq; operam expectãs immorabaẽ. Illi aũt iam turmas ꝓduxerant circum obſeſſuri
(vt putabant) Cæſarem: ac eqtes prima in fronte inſtructos, q pauci propemodũ erant, in pha/
langem impingunt. Sed a Cæſare dato ſigno: eqtes quidem redeunt: præmonitæ aũt cohortes,
tria milia virorũ ad circumlationem mox procurrere: hoſtiq; aduerſari: ęgriq; obſiſtendo, quẽad/

Põpeianorũ equitum turpis fuga

modũ ꝓdocti fuerant, longis iaculis frui: frõteſq; hoſtiũ oculoſq; petere. Tunc illi veluti huius
pugnæ oĩno ĩperiti: quiue id pugnãdi genus haud expectatãt, ꝑſciuerantq;, nihil audere: nihil pla/
gas in ore oculiſq; adactas tolerare: ſed auerſi manibus ꝓtegẽdo oculos fœde terga ꝓbuere. Hos
fugiẽtes Cęſaris copiæ neglexere: cõfeſtimq; in peditatũ eruperũt: qua maxime parte cornu hoſtiũ
eqtibus nudũ circũambire cingereq; eos ſatagebat. Sed hi pariter eorũ irruptionem vtrinq; actã,
ꝑterea impetũ decimæ cohortis Cæſaris a fronte vectum haud tulere: cõſiſtereq; nõ auſi ſunt: vidẽ
tes id qđ inferre ſperarent. Hoſtes qppe circũuenire: ſeſe tum perpeti. His in fugã itaq; verſis: vt vi/
dit puluerem Põpeius, cladẽq; equitũ cõiectauit, quo aĩo fuerit difficile dictu eſt. Similis aũt inſano

Homerici verſus.

attonitoq; eſt viſus: nedũ magnum Põpeium ſe exiſtimaret. Nemine inde ſalutato in caſtra abiit
nimiũ poetico illi cõgruus: Iuppiter ipſe pater currus exterruit alto Aiacis: ſtetit ille amẽs: clypeũ
q; tumẽtem Tergore ſepteno poſt terga imania iecit. Hincq; oculos voluẽs mœſtus ſe vertit ab ar
mis. Talis ſtationẽ ingreſſus Põpeius, veluti inuitus incubuit: quouſq; vlciſcendo plurimi cũ fu/
giẽtibus ſimul cõcidiſſent: in his vocẽ tunc vnicã hãc emiſit: ergo ad caſtra. Aliud nil locutus ſur/
git: veſteq; ſumpta ꝑſenti cladi accõmodata, caſtris egreſſus eſt: in fugã & cæterç legiões verſæ: cæ

Cæſa ad ſex militũ milia ex Põpeianis a Cęſare.

deſq; in caſtris permagna facta miniſtrorũ: eorũq; qui cõtubernia defenderent. milites tñ ad ſex mi
lia cecidiſſe refert Aſinius Pollio: qui in ea cum Cæſare militauit. Caſtris direptis hoſtium ignorã
tiam leuitatẽq; admirari fuit. Omne enĩ cõtuberniũ myrto coronabaẽ: oẽ ſtratũ floribus plenũ
mẽſæ vaſis graues: crateres vina vndiq; ſpumãtes: apparatus ornatuſq; litãtium ac feſta ducẽtiũ
magis is erat: q̄ virorũ ad certamẽ ſe ꝓparãtium. Sic ergo inani ſua ſpe eluſi ꝓditiq;, & inſanæ cu
iuſdam temeritatis pleni, ad pugnã ꝓfecti fuerãt. Põpeius quũ parũ a caſtris ꝓgreſſus eſſet, equũ

Põpeii fuga

dimittit: paucos ꝓpemodũ viros circa ſeſe habens: vt ꝑſequẽtes clã eultaret. Abibat & cũ ſilentio
ac meditatu grauis: quẽadmodũ virũ eſſe decet annis quadraginta vincere ac ſubigere oĩa ſolitũ:
& cõflictus atq; fugæ tũ primũ in ſenectute experiẽtiam captãtem. Is tum ẽt cogitãs ex quot certa
minibus belliſq; hora vna amiſiſſet auctã gloriã atq; potẽtiã: qbus paulo antea tot armis, tot eqs,
tot claſſibus ſeptus fuerat: abit ita tenuis nuduſq; vt ingrentes plane lateret hoſtes. Lariſſam trã
greſſus: vt ad tẽpe ꝑuenit: ſe in ora ꝓſternẽs, ſitibũdus e fluuio hauſit: ideq; exurgẽs ꝑ tẽpe gradiẽ:
quouſq; ad mare delatus. eſt. Hic in tugurio quodã piſcatorio ꝑ reliquã noctis partẽ quũ qeuiſſet,
circiter diluculũ cymbã fluuialẽ ingreſſus eſt: aſſumptiſq; in ea q eũ ſequebanẽ ingenuis, ſeruos iuſ
ſit ad Cęſarẽ ire: nihilq; timere: deinde iuxta litus delatus, ꝓmaximã nauẽ onerariã ĩſpicit: ſolui iã/
iam paratã. Huius gubernator Romanus erat homo haud nimiũ Põpeio conſuetus: ſed aſpectu

Petitius gubernator nauis ĩ quã Pompeius poſt fugã conſcendit

notus: Petitius noĩe. Huic ꝓxima nocte obtigerat ꝑ qetẽ Põpeium vidiſſe nõ quẽ ſępius aſpexerat
ſed humilẽ mœſtũq; ſecũ colloquẽtẽ. Qđ nautis quẽadmodũ de huiuſcemodi rebus ſermo fieri ſo
let inter hoĩes otioſos, vix narrauerat Petitius: quũ extẽplo nautarũ qs ſe videre inqt fluuialẽ ſca
phã a litore adremigare: ꝑterea quoſdã veſtẽ excutere manuſq; ad ſe ꝓtẽdere. Subſiſtẽs igitur Petiti
us cõfeſtim Põpeiũ qualẽ in ſomniis viderat agnouit. Genas inde ꝑcuſſus, nautas iuſſit ſcaphã ex/
cipere: dexteraq; ꝓtẽſa Põpeium appellat: iam ex geſtu ꝑcipiẽs ĩfelicitatẽ, viriq; mutationẽ. Nullis

Deiotarus. rex.

deinde ꝑcibus factis, nullo acto colloquio, ſed ſuſceptis quotquot cũ ipſo adire Põpeius iuſſerat
(Lentuli qppe vtriq; aderant. ac Phaonius) nauẽ ſoluit. Suſceptus & parum poſt rex Deiotarus

Vnctio ãte. cœnam.

eſt: in litore certa re cognitus. Cęterũ quũ cœnç tp̄s affuiſſet: & apparuiſſet gubernator quæ tũ
aderant: vidẽs Phaonius Põpeiũ abſq; ſeruorũ miniſterio ſeipſum abluere, ꝓcurrit: eũq; abluit: vn
xitq;. Deinde in poſterũ ei ſedulo eſſe, eiq; ſeruire quẽadmodũ ſerui dñis, vſq; ad pedũ purgationẽ,

ceneq apparatu, haud destitit. Vnde liberalitatē ministerii nudi ac infecti aspiciēs, quisō inquit generosis q̄ decora sunt oia. Sic ergo p̄ter Amphipolim nauigās: ad Mytilenē trāsiliit: optās Corneliam, filiūq inde suscipere. Quum insulę hæsisset iuxta litus, ad ciuitatē nūtium mittit: nō qualē, expectabat Cornelia: pro his quæ ob gratiā scripta nuntiataq sibi fuerāt. Sperabat eni ex bello apud Dyrrhachiū gesto opus Pompeio tm̄ vnū supesse: Cæsarē fugiētem persequi. In qbus eā ob uersantem cōprehēdit nuntius: qui salutare eā minime cōpos, sed plurima malorūq maxima lachrymis magis q̄ verbo exprimēs, festinare ipsam iussit: si Pōpeiū aspicere optaret: naui sola: eaq aliena inuectū. Hæc quū Cornelia audisset terræ sese strauit: multāq in horā amens mutaq iacuit. Post vix cōpos mētis quū facta esset: nosset q id tēpus nō querelaꝝ nec lachrymarū esse: p vrbē ad pelagus pcurrit. Pompeio inde obuiā ei facto, eaq vlnis suscepta sordida terreq illabente, Video inquit vir non tuę fortunę opus: sed meæ: vna te naui vehi: q ante Cornelię nuptias quingētis nauibus hoc adnauigabas pelagus. Quid me inspicere pfectus es? Quid me inuisē non liquisti fortunæ: quę te ipsum clade tāta impleui? Quā felix qppe fuissem mulier: si ante Publii obitū, cui viridis sponsa fui, vitā amisissem. Innocēs post illū quēadmodū pces oprarāt, mori debui: sed Pōpeio Magno vt misera fierē, seruata sum. Hæc Corneliā dixisse aiunt. Quibus Pompeius: vnam qppe fortunā respōdit Cornelia meliorē quę te æque decepit agnouisti: q ea me per maius tps, q̄ mores eius sint, expectauit. Sed & ista hoies ferre oportet: fortunāq etiā experiri. Nō eni desperandū est: ex his cladibus illā erepturā vix in hæc infausta pcipitatū. Cæteꝝ Cornelia seruitia pecuniasq e ciuitate petitas nacta ē. Mytilenęi Pōpeio salutato, ad vrbē eū ingredi petiuere enixius: qbus non annuit: sed eos victori parere suasit: in q eo fidere. Clementē enim æquūq eē Cęsarē inqt. Inde ad Cratippum philosophū versus (descēderat eni ille e ciuitate desiderio Pompeii) post querelas breuia de puidēna intulit. A qbus subterfugiēs Cratippus, eū ad spem mitiorē adduxit: ne austerus, neue contradicēdo maioris mœstitię causa illi fieret. Interrogabat. n. Pompeius de puidentia: illeq contra ostendebat ob reip. mala in monarchiā res Romanas labi oportere. Deinde quō inqt Pōpei, quo ue signo asserimus: melius tecū fortunā egisse: si Cęsaris victor fuisses? Sed hæc quidē mittēda sunt: quoue etiam mō se deoꝝ facta nūc habeāt. Pōpeius suscepta cōiuge, amicisq nauigat. sese figēs in locis, hærensq ad aquandū, cōmeatumq captandū cōmodis. Primā autē ciuitatē Attaleā Pamphiliæ ingressus ē, post eius fugā: vbi triremes q̄dam sibi obuiā e Cilicia aduenere: milites q hic quidā aggregati sunt: preterea iteꝝ ordinis senatorii viri sexaginta. Inde audiens classem adhuc sospitē eē: Catonēq militibus multis ad se collectis in Aphricā traiecere: lamentatus cū amicis ē: seipsum incusans: q inuitus cū pedīratu cōcurrisset: q q validiores copias absq pugna nulla in re amisisset: q q classem nullo statuisset in loco: vt si aduersa terrestris pugna fuisset, extemplo maritimas vires, copias, roburq tam ingens contra opposuisset. Nullū eni Pōpeii maius crimen neq Cęsaris strategema melius fuit: q̄ id plium a maritimis abstraxisse auxiliis. Nihil tñ minus coactus ob pñtē rē qd decernere agereq, ciuitates circū nuntiis sollicitat: quasdā ipse accedit: pecunias pquirens, suppleméntūq ad naues. Ceteꝝ hostis ingenii ac celeritate extimescēs ne apparatu priperet inuasus, abscessum fugāq pmedirat. Prouinciaꝝ nulla tuta cognita est fuga viris aio cuncta euoluēribus. Regionū, Pōpeius ipse asserebat Parthicam impēsentiaꝝ ad se suscipiendū aptissimā esse: eāq se per fragiles recreare, iterūq erigere posse: plurimisq copiis in hostes armare. Alii in Aphricam ad regē Iubam mentem inclinauere. Theophani Lesbio insanum qddam videbat, ęgyptum linquere: triū dierum nauigatione absentem: Ptolemeūq non adire: ętate quidem puerum: sed beniuolentia beneficiisq a patre susceptis Pompeio obnoxium. Insanum ṗterea visum est se Parthis cōmittere generi infidoi viroq Romano quondā affini: apud quē si secūda pati posset, cæteris prior hērēt, nō si dere: eiusq modestiā experiri nolle: ac Arsacē magis dominum sibi cōstituere: q Crassum viuētē ferre nō potuit. Deinde iniquū censebat cōiugem iuniorē ad Barbaros duci: e Scipionis genere ortā: q cum cōtumeliis ac impudicitia æque licentiā metirē. Si enim hæc nil pariatē dum modo pati posse videat: pergraue est inter eos ipsam obseruari: qui facere iniuriā posse videantur. Hoc solum (vt aiunt) Pōpeiū ab itinere Euphratis auertit: siquidē Pōpeii ratio, nō fortuna ipsa iter illud animaduertisse potuit. Igiť vt decretum est in ægyptum fugere, e Cypro triremem Seleucię cum coniunge soluit. Comitū hi in lōgis pariter nauibus, alii in onerariis simul vehi. Pelagus hinc tuto ṗteriit: audiens inde Ptolemęum apud Pelusiū cum exercitu esse aduersus sororem bellum gerentem: eo erigitur: nuntio ad regem exorandum pmisso. Ptolemęus pnimis erat iunior: sed qui regnum administrabat Photinus, senatū primoꝝ coegit. Erant eni hi primi: quos ipse volebat: qbus coactis, qd quisq sentiret dicere iussit. Graue qppe tum fuit de Pompeio Magno consulere Photinum eunuchū: & Theodotū Chium pceptorem in facultate oratoria mercede cōductum: Achilāq ægyptium. Excellētissimi hi qdē cōsulrores inter cubicularios ceteros aliosq tū erāt. Pompeius horū de cretū ancoris infixis iuxta regionē innixus expectabat: indignus qppe ob salutis gfam Cæsari deberi. Alioꝝ sniæ inter sese ita diuersæ prolatæ sunt: vt hi Pōpeiū expelli iuberent: hi pulchrū dicerēt virū suscipi. Ad quę Theodotus eloquentię vim ostētans, neutrū satis tutum fore demōstrauit. Si

Mytilene q̄ & Lesbos.

Corneliæ cōsternatio

Mytilenęorū liberalitas i Cornelia & Pōp. Cratippus philosoph⁹

Attalea vrbs Pāphiliæ.

Theophāes Lesbius. Parthi infidi.

Ptolemęus, Photinus eunuchus. Theodor⁹.

enim suscepissent, se Cæsarem hostē habituros, Pompeiūq; dominum aiebat. Si repulissent: cum Pompeio eiectionis crimē subituros, Cæsari causam psequutiōis pbere. optimū itaq; esse virum accitum occidere. Beneficiū enim inqt hinc Cęsari se allaturos: metuq; Pōpeii seseliberaturos.

Hominem mortuū nō mordere.

Addidit ꝑterea subridēs (vt aiunt) hoīem mortuū non mordere. Hæc quum decreuissent: Achilę facinoris cura mādata est.

Achilas. Septimius. Saluius.

Hic Septimum quēdam sub Pompeio duce quōdam tribunum militum & Saluium Centurionem quum assumpsisset socios, pręterea tres aut amplius quatuor satellites, puppem ad Pompeium mouit: ad quem tum e suis connauigantibus primi ꝑstantioresq; omnes descenderant: vt rem euentumq; inspicerēt. Hi ergo vt classem non regiam, non cultam, non iuxta Theophanis spem | Pompeium recipiendum viderūt: sed paucos admodum homines vna in scapha adremigare: confestim id vilipendium habuere suspectum: Pompeiumq; admonuere: vti nauem in interius ageret pelagus: extra hostis sagittę ictum. Interea scapha iam cum ꝓpior esset, ꝑueniens Septimius surgit: Romanoq; eloquio Pompeium imperatorem appellauit. Achilas Pōpeio græce salutato, ipsum admonet in scapham cōscendere. limum enim esse q̄ multum inquit nec profundum, quod triremi ad nauigandum suppetat: quū mare pereno sum sit. Vix hæc dixerant, quum naues quasdam regias instructas aspexere: litusq; ab armatis obtineri. vnde cuncta fore inuia ad regressum cognoscebantur. Præterea ob abscessum erat & percussoribus ius pręstare in scelere infidelitatis atq; nequitiæ persequendæ. Corneliam ergo quæ iam viri finem lamentabatur, Pompeius quū vltimo complexus esset, duos centuriones in scapham ingredi iussit: & ex

Philippus Pompei libertus.

libertis vnum Philippum: seruūq; Serem nomine. Inde quum Achilę comites dextris eum suscipere appararent: ad vxorem filiumq; versus, Sophocleum illud iambicum ꝓtulit: Quisq; domū tyranni proficiscitur, fit illius seruus: licet liber sit. Hæc postrema ad suos loquutus, scapham ingreditur. Continuo inde spatio a trireme ad litus interposito: vt vox nulla pia humanaq; inter nauigandum ad ipsum est acta, ad Septimiumq; inspiciens, Non ego te inquit cōmilitonem quondā meum agnosco? Ille nulla salutatione data, nulloq; grato colloquio, tantum capite annuit. Deinde quum iterum multum fieret silentium: Pompeius paruo in libello orationem ab se gręce ꝑscriptam ad Ptolemæum oraturus legere incepit. Vt litori ꝓpius fiunt: Cornelia quę in triremi Pōpeii anxia erat, finem tacite animaduertens, quū multos aspexisset ex regiis descendere: veluti ob gratiam salutesq; viri conuenissent, fidere incœpit. Inter hæc Pompeius quum Philippi forte manum apprehendisset: vt facilius surgeret: Septimius tergo instans, prior ense eum transfigit. Inde

Pompeii Interitus.

post eum Saluius, postq; Achilas gladios nudauere. Pompeius vtraq; manu toga super fronte obducta, nihil seipso indignum, aut loquutus est, aut fecit: sed tantum suspirans se ictibus præbuit: vnde sexaginta annos natus: vitamq; claudens die natalem suum insequēti. Qui in nauibus erāt, vt aspexere cędem, vlulatu ad litus vsq; emisso, ancoris celerrime eductis effugere. Inde pelago altius petito, ventus adeo vehemētior flauit: vt ab ægiptiis persequi satagentibus auerterentur. Cæterum Pompeii caput ab humeris vulsum: reliquū vero corpus e scapha nudum in litus eicere: ac inspectaculum cuiusq; reliquere. iuxta autem id permansit Philippus quousq; adstantium oculi abunde implerentur. Is postea mari ipsum quum circum abluisset, quadam suimet tunica id circū uoluit. Deinde quum cæteris caruisset: litore circum inspecto, reliquias paruę scaphæ reperit: veteres quidem: sed quæ corpori nudo satis essent: quæue necessariam pyram integro totoq; cadaueri haud præbuissent. Hęc quum afferret ille, strueretq;: homo occurrit Romanus ætate iam senex: q̄ue primas militias quondam iuuenis cum Pompeio simul peregerat. Hic quis homo inquit es: q̄ magnum tumulare Pompeium accingeris? respondente illo: se libertum esse: sed nō tibi vnico dixit hoc decus obtinget: at me huius piissimæ sortis in partem habebis: ne in omnibus peregrinationem meam pro multis miseriis conquerar. Huic ergo quum occurrerim, palpare me hoc finito: manibusq; meis circum inuoluere maximum Romanorum omnium imperatorē. Sic tumu-

L. Lentuli interitus.

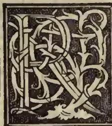
latus Pompeius est. Postera vero die. L. Lentulus horum ignarus e Cypro nauigans iuxta litus vectus, vt funeream pyram inspexit, Philippumq; iuxta insidere: nondum eo ab aspectu cognito, quis vtiq; inquit fatis hic peractis quiescit? parumperq; amens factus, ductis post suspiriis, forte inquit, tu hic es magne Pompei. deinde paulum quum descēdisset, comprehensus obiit. Hic magni Pompeii finis. Cęterum non multo post Cęsar in ægyptum sic perturbatam prouinciam profectus, afferentem Pompeii caput (vt scelus) execratus est: oculosq; ab ipso auertit: gemmam vero Pompeii quum suscepisset: illachrymauit. eius gemmę signum erat ensifer leo. Achilam autē: atq;

Theodot⁹ a Bruto trucidatus.

Photinum iugulauit. Ipse rex pugna victus, iuxta fluuium euanuit. Theodotus sophista Cæsaris supplicium euasit. ægyptum enim quum, effugisset, humili miseroq; in gestu pererrauit: odii metu M. Brutus is qui Cęsarem occidit, cum apud Asiam inuentum compręhendit: omniq; cruciatu afflictum trucidauit. Pompeii reliquię ad Corneliam delatę apud Albanum positę sunt.

ALEXANDRI MAGNI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Egis Alexandri Cæsarisq;, qui Pompeium profligauit, vitã in hoc volumine scribere orsi, ob ppositã rerum gestarum magnitudinẽ: nihil aliud q̃ excusationẽ lectori præfari ducimus: vt si amputatis plurimis haud vnamquãq; rerum famosissimarum in numerum explicamus ne nos: carpat quippe quum non historias, sed vitas perscribere in animo sit. Præterea non vsquequaq; clarissima gesta virtutem flagitiaq; declarant: verum exigua persæpe res, ac verbum, locusq; quispiam, mores magis aperit: q̃ hostes infiniti prælio cæsi: ingẽtes acies: & expugnata oppida. Queadmodũ igitur pictores neglectis cæteris partibus: ex facie ac vultus forma, vnde motum indicium extat, similitudines capiunt: sic & nobis indulgẽdum est: vt animorum signa in camus: per ea vtriusq; vitam significãtes: eorum amplitudines ac res bellicas aliis relinquentes. Porro credendum est: paternam Alexandri genus ab Hercule per Caranum, maternum vero ab Æaco per Neoptolemum extitisse. Philippus quum adolescens esset, vna cum Olympiade in Samothracia sacris se initiasse traditur: quã puellam parentibus destitutã adamarat: eãq; Arriba fratre consentiente cõnubio sibi coniunxisse. Illa igitur desponsata, priori nocte qua in cubiculo se viro commiscuit, existimauit facto tonitru sibi in vterum fulmen illabi: ex cuius ictu quũ magnum, emiscuisset incendium, postea in late diffusas flammas abiit. Philippus quoq; post nuptias per quietem visus est coniugis aluo insignem affixisse bullam: cuius scultura, queadmodum is existimauerat, leonis habebat imaginem. Ob quod somnium quum cæteri quidam coniectores attentiori custodia obseruandam esse Philippo coniugem interpretarentur: Aristander Milestensis grauidam esse mulierem affirmauit. haud enim solere vacuis sigilla rebus affigi. animosum quoq; & leonis natura preditum infantem parituram. Quõdam iuxta dormientis corpus Olympiadis draco accubuisse conspectus est: quæ res amorem charitatemq; Philippi vehementer extinxisse dicitur: adeo vt illius persæpe concubitus euitauerit: siue aliquas magias & veneficia reformidans: siue illius consuetudinem & contubernium cuiquã deo ex quadam religione permittens. Alii sunt qui de hisce rebus sic perhibeant. In ea regione mulieres vniuersas, quas Dodonas ac Mimallonas cognominant, ex vetusto ritu Orphei ac Bacchi numinibus afflatas, multa sicut Edonides, & quæ Æmi rupes incolunt Thressæ, perpetrare: a quibus Threscecum, hoc est deos ample seduloq; venerandi nomẽ exortum videt. Olympias hisce afflari numinibus auidissima, eorum solennia sacra horribiliori quodam modo atq; barbarico producebat. Ad thyasos enim eximiæ magnitudinis & mansuefactos quidem trahebat angues: qui multoties per hederas & mystica illabentes ventilabra, fœmineosq; thyrsos atq; coronas amplexi, viros terrore simul ac stupore conficiebant. Philippus autem quum post illa causa Cheronem megalopolitanum Delphos misisset: hoc a deo relatum est oraculum: Iubere enim Hãmoni rem diuinam facere: & hunc in primis deũ venerari: ipsum ex oculis alterum amissurum: quo in draconis forma concumbentem deum Olympiadi per ianuæ rimam aspexerat. Olympias quoq; (sicut inquit Eratosthenes) soli proficiscenti in expeditionem Alexandro genituræ detexit arcana. proinde dignos genitore animos fouere iussit. Alii tradunt ipsam id deuitasse: ac dicere solitam: Non desinet Alexander inuisam me Iunoni facere. Natus igitur est Alexander circa idus augusti. Ipso natali die templum Ephesiæ Dianæ concrematum est: sicut Egesias ille Magnesius vociferatus est: cuius adeo truculenta extitit inclamatio: vt ipsum extinguere debuerit incendium. Ex iure enim Dianæ templum arsisse inquit: quæ in Alexandri ortu perq̃ diligens accurataq; fuit obstetrix. Vniuersi vero magi ac sa/

Alexandri magni genus.

Olympiadis Alexandri matris somnium.

Aristander

Dodones.
Mimallões.
Threscecũ.

Cheron.
Oraculum Philippo redditum
Alexander quo tẽpore natus.

Tẽplũ Dianę Ephesiæ cõcrematũ in Alexãdri ortu.

Alexandri corporis statura. Lysippus solus Alexandri imagies effinxit.

cerdotes ephesii alias per hoc incendiū portendi calamitates p̄sagiētes, pcussa facie vociferantes di
scurrebant: ea die magnam Asiæ pestem simul ac pnīciē exoriri. Eodem ferme tempore quū Philip
pus Potidæam cepisset vrbem, terni ad eum simul afferuntur nūtii: & Illyrios ab eius duce Parme
nione ingenti pręlio profligatos: & suū ad olympia victorem equū extitisse: tertius natum Alexan
drum esse. Quas ob res lætum Philippum vates magis ac magis ad spem erexere: ꝙ infātem tribus
ortum victoriis insuperabilem futurum affirmabant. Corporis staturā egregie a Lysippo factæ de
clarant imagines: a quo solo dignum duxit effingi. Eum multi quū amici, tū successores posterius
sunt sequuti. Ceruix quidem ad lęuā paulum acclinatior. humectantes etiā oculos minficus ille ar/
tifex diligēter cōseruauit. Appelles aūt quum fulmē gestantē pingeret, haud colorem imitatus est:
siquidem fuscum & facie sordidum fecit: quē colore candido fuisse perhibent. Mistus candori rubor
vultum ipsius ac pectus illustrabat. In Aristoxeni cōmētariis legimus: eius membra atꝙ os tā sua/
uissimū odorem exhalasse: vt & interiores tunicæ mirabili fragrantia complerent. Cuius rei causa
fortasse fuit quædā corporis tēperies innato calore feruētis. Quū enim (vt Theophrastus æstimat)
humor a vapore digeritur, suauis gignatur odor oportet. Eapropter arida atꝙ torrida orbis terra/
rum loca plurima & p̄stantissima ferunt aromata. Sol enim putredinis materiam humorem exhau

Alexāder bibax & iracūdus fuit.

rit: qui rebus abundat extrinsecis. Alexandrū ab ipso calore corporis bibacem iracundumꝙ fuisse
constat. Eo adhuc adolescētulo sua effulsit modestia: qui quum cæteris quidē in rebus exertus pro/
pensusꝙ ferretur: ad corporis voluptatem cōtinēs atꝙ immotus omnino perstabat: eas multa cū
temperantia pertingēs. Honoris cupidus, p̄ter ætatem grauitatem quandā & animi magnitudinē
sapiebat. Non enim omni ex re omne gloriæ genus, quemadmodum Philippus affectabat: qui di/
cendi vim a sophisticis comparabat ornamētis: tū curules Olympiorꝫ victorias nummis insigni/
bat. Quū ex ęqlibus nōnulli ex eo percontarent: ad olympicum nunquid stadium libēs decertaret
(plurimum enim pedum celeritate pollebat) Libēs equidē inquit: si decertaturos mecum reges ha/
biturus essem. Is autē q̄q̄ ab omni p̄rsus athletarum genere auersum alienatumꝙ habuisse videa/
tur animum: plurima tamē non tragœdorum modo, tibicinum, ac citharœdorum, verumetiam

Pācratiastæ

heroicorꝫ vatum edidisse certamina traditur: venationes item multifarias: & clauarꝫ pugnas, Pu/
gilum vero & pancratiastarum spectaculis nullo studio vel interfuit. Olim quū forte absente Phi/
lippo legati ab Persarum rege venissent: eos quū hospitio, tum cōsuetudine captos iocūdissima si/
bi familiaritate coniunxit: admirātes ꝙ is nihil aut puerile aut humile sciscitaretur: verum aut via/
rum longitudines, aut superiorum modos itinerum sedulo perquirebat multa nunc sup rege qua
lis in hostes esset: nunc super Persis, quæ vires, aut quæ esset potentia cogitabat. Quas res admirari
legati: & late diffusam Philippi grauitatē nihil prę huius pueri cupiditate ac magnificētia ducere.
Quoties a Philippo aut nobile quoddā captū oppidū, aut memorabili p̄lio p̄ta victoria nuntia/
bat, haud magnopere lętabat: cæterꝫ ad suos aiebat æquales: Omnia pueri genitor occupabit ita
vt ne vobiscum grande vllum ac insigne facinus ostentare mihi sit reliquum. Non enim ipsum vo
luptatū illecebrarum aut pecuniæ, sed sola virtutis ac gloriæ cupido tenebat: quoꝙ maiores a patre fa/

Leonidas Alexandri alumnus. Lysimachꝰ Alexādri pædagogꝰ. Philonicꝰ. Bucephalus equus Alexandri.

cultates acciperet, eo se minora gesturum existimabat. Quocirca crescente dominio, gerendarum
rerum exhaustam sibi materiam ratus, nō opes, nō delitiarū vsus, verum certamina & pugnas ar/
debat: & vnde sibi gloriā cōpararet, principatum affectabar. Quāobrem ipsius cura compluribus
(vti par erat) nutritoribus: pędagogis: ac p̄ceptoribus mādata. Pręerat vniuersis Leōidas: vir quū
morꝫ seueritate cōspicuus, tū Olympiadi necessitudine iunctus. Is quū pædagogatus nomē, cuius
cōmodū atꝙ clarissimū opus existit, abhorreret a cæteris quū ex hoīs dignitate, tū vero ipsa neces
situdine alūnus ac dux Alexādri vocabat. Lysimachus aūt natiōe Acarnan, & re & noīe pedagogus
erat. Qui quū nullū aliud vrbanitatis genus haberet: nisi ꝙ se Phœnicē, Alexandrum Achillē, Phi
lippū vero Peleū nuncupabat, amabat: & iam secundū proinde sibi locū vendicarat. Inde quū Phi
lonicus Thessalus Bucephalum Philippo tribus ac decē talentis emisset: experiundi gratia ductus
in cāpū equus ferox admodū & rebellis visus est: vt qui neminē ex his qui circa Philippū versabant
tergo sessorem admitteret: nec plaudentis vocem sufferret: cunctos passim reiiciens. Id grauiter to
lerante Philippo, equumꝙ perinde omnino ac indomitum abiici mandāte, Alexander quum for/
te adesset: qualem inqt equum amittunt: dum eo p imperitiā ac mollitiē vti nequeūt! Qđ dictum pri
mo Philippus tacitus tulit: eodem sæpius obloquente, ægreꝙ ferente, maiores natu īcrepas ait: tāq̄
&, prudentior & in hoc domando equo longe potentior! Tum ille, hunc saltem inquit, me com/
modius q̄ cæteri pertractaturꝫ affirmo. Sin id non feceris: quā p hac insolentia pœnam lues! Ego
Iouem obtestatus inquit, equi pretium soluam. Sublato risu, simulac inter eos argenti modus de/
finitus est, festinabundus Alexander correptum habenis equum contra solem conuersum statu/
it. Animaduerterat enim equum dum prolapsam ante se vmbram agitari conspiceret, pertur/
bari. Inde ipso nonnihil molliter circunducto, blandeꝙ iuba manibus attrectata, vbi nihilomi
nus animosum afflantemꝙ naribus cernit: reiecta sensim clamyde se iuueniliter attollit: equum
ꝙ securus ascendit. Quem nullis fatigatum verberibus aut calce: quum loris attractis minas po/

faisse, & magnopere cursum appetere cerneret: laxat habenas: & ipsum acrius vociferans infestis
vret calcibus. Tacitum primo Philippū angebat sollicitudo: vt vero lętus & gestiens versas retor/
sit habenas, cęterorū quidem ingens clamor insequitur: pater vero pręgaudio illachrymasse tradi
tur: descendētisq; caput osculans dixisse: Aliud tibi patiam regnum quęre. nec enim te iam Mace/
donia capit. Cæterū quū iam peruicacis Alexandrū ingenii, & ne vi superaret summopere conten
dentē cerneret: qui tñ ad virtutē rōne facile induceret: persuadendo magis q̄ iperando secū agere ni
tebat. In eo quoq; cōmonefaciendo ac erudiendo paruā musicæ ac liberaliū artium pceptoribus fi
dem habēs: q ei maiori quadā opera ac diligētia & (ut Sophocles inqt) fręno pariter & clauo mul
tiplici opus existeret, accersit cūctorū illustrissimū & clarissimū & doctissimū philosophorū Aristote
lē: pulchra quidē illi, & pro ipsius dignitate disciplinę pretia cōstituens. Destructā eni ab se Aristote
lis vrbem Stagiram exædificauit: ciuesq; tum dissipatos, tum seruos restituit. Eis igitur scholam ac
gymnasiū in Nymphęo, qd in oppido Meza extat. assignauit. Vbi vsq; in nostrā ętatē Aristotelis
sedes marmoreæ, vmbracula: & deambulationes visunt. Constat aūt Alexandrū non ethicæ tātū
ac politicæ, verūetiā occulte magisq; arduę disciplinæ præcepta cāparasse: quā peculiariter specu/
latiuę cognitionis scientiā appellantes, haud multitudini impertitā edocebant. Etenī quū iā Ale/
xander transisset in Asiam: & nonnullos de hisce rebus ab Aristotele libros editos accepisset: ad eū
quandā de philosophia paulo liberius scripsit epistolā: cuius hoc extat exemplū. Alexander Aristo/
teli facultatē. Haud abs re recte factū est: q speculatiuas edidisti disciplinas. Qua enim in re cęteris
iam nos ipsi pręcellemus: si ea quibus eruditi sumus studia oībus cœperint esse cōia! Mallē enim sin
gulari disciplina, q̄ ptāte pręstare. Vale. Hāc glorię cupiditatē ita consolatur Aristoteles, vt q eos
libros editos perinde ac nō editos excusaret. Et profecto Metaphysicorū opus, quū ad docendū, tū
ad perdiscendū, nihil vtilitatis habens, his qui ex initio eruditi sūt, exemplat quoddā perscriptū ē.
Aristoteles aūt Alexandri gratia præcipuum medicinæ studiū operāq; dedisse videt. Eius enim ar/
tis nō solū contēplandæ studiosus extitit: verūetiā ægrotantibus amicis opem attulit: & remedia
quædā ac ciborū obseruationes instruxit: sicut ex ipsis pcipi licet epistolis. Is & discēdi & legendi cu
pidus, Iliadē quā rei militaris viaticū existimare ac appellare solebat, Aristotele exponente pdidi
cit: eā semp vna cū pugione sub puluino iacentē (quēadmodū Onesicritus tradit) tenere solitus.
Quū insuperioribus locis librorū copia sibi deesset: ea causa dimisit Arpalum: a quo Philippi codi
ces, multas Euripidis, Sophoclis, & Æschyli tragœdias accepit: præterea Telestę & Philoxeni dithy
rābos. Principio Aristotelē summa prosequens admiratione dicere solebat: se illū nō minus q̄ ge/
nitorem amare. Ab hoc enī viuendi, ab illo aūt beneuiuēdi rōnem & causam se assequutū. Posteri/
us aūt cōcepta de illo suspitio est: nullo tamen eū affecit incōmodo: verū enim quū vehemēs illa io/
cunditas & īmensus amor remitteret, alienati animi signa proferebat. Ille tñ ingenitus pariterq;
innutritus phiæ zelus ardorq;, haud quaq̄ ex pectore dilabebat. Cuius rei testimonio ē redditus ho/
nos Anaxarcho: & missa Xenocrati quinquaginta talēta. item Dādamis & Calanus, quos studio/
sissime coluit. Inde bellū aduersus Byzantios gerente Philippo, Alexandro tum sextumdecimū ęta
tis annum agenti rei Macedonicæ ac regni administratio relicta est. Tunc deficientes ab eo Mega/
renses prælio fudit. Capto mox oppido, expulsus vi barbaris, mistos ad id habitandum induxit in
colas: ciuitatem Alexādropolim appellauit. Ei quoq; pugnę quæ contra Græcos gesta est in Chæ/
ronea: cum copiis affuit: primusq; contra sacram Thebanorum cohortem irrupisse dicitur. Hodie
quoq; vetusta penes Cæphesum quærcus ostenditur quam proinde Alexandri quęrcum vocant:
q ibi castra posuisse fertur. Nec longe Macedonum extat sepulchrum. Quas ob res Philippus sum
ma filio, vt ęquum est beniuolentia, affectus erat: q̄ maxime vero lętari: q Macedones Alexandrū
quidem regem, Philippum autem imperatorem vocabant. Cæterum quū ex amore ac nuptiis Phi
lippi domesticæ seditiōes exorirentur: ita vt regia vxor & cęterę mulieres ægre se inuicem ferrēt: ma
gnę interius querimoniæ | iurgia | ac discordiæ versabātur: quas Olympiadis asperitas, zelotypia, &
animorum ferocitas augebat: Alexādrumq; lacessebat. Aptissimāq; præsertim inter Cleopatrę nu
ptias inimicitiarum causam adhibuit Attalus: quā quum immaturam Philippus adamasset virgi/
nem, mox vxorem duxit. Auunculus enim puellæ Attalus in ipso conuiuio temulentus Macedo/
nes exhortabat: deos orarent: vt ad regni successionē legitimus ex Philippo & Cleopatra crearet
hæres. Quare excādescēs Alexāder, O iprobum caput inquit: nos vero tibi nothi videmur! simulq;
in eum raptum misit poculum. Insurgēs inde Philippus cōtra Alexandrum nudato mucrone fer/
tur: fauente vtriq; fortuna tum furore tū vino, ictus inanis excidit. Tunc Alexander cōuitiis ador/
tus, hic est ille inquit viri: qui ex Europa in Asiā trāsitū instruēs, & ex toto in primū trāsgressus torū
pronus cōcidit. Post eam vinariā disceptationē, Alexander vbi receptā secū Olympiadem in Epi/
ro reliqt, ipse in Illyriis obseruabat. Ea tēpestate Demaratus Corinthius hospes Philippo perq̄ fa
miliaris, ingenuā quādam dicēdi præ se ferens audaciā ad eum peruenerat. Quē post iunctas dexte
ras blandosq; sermones interrogāte Philippo, quonam modo Græci mutuā inter se agerent con/
cordiam: Tua minimū inter est inquit philippe Græcię curā suscipere: qui tot discordiis atq; cala

Stagira aristotel' vrbs.
Nymphęū
Meza oppidum.
Speculatiua scientia.
Alexādri epistola ad Aristotelē.

Illiadē Homeri Alexā der sub puluio tenebat
Arpalus
Alex. amor in Aristo.

Dandamis
Calanus.

Cleopatra
Attalus.
Philippus Alexandrū mucrone petiit.

mitatibus propriã cumulasti regiã.Quocirca resipiscens Philippus Demaratum misit:q precibus
Perodorus Alexandrum reuocauit.Inde quũ Perodorus Cariæ præpositus p amicitiam inita cum Philippo
Cariæ præ societate,maiorem natu filiam Arideo Philippi filio coniugẽ dare concupisceret:in Macedoniam
positus misit Aristonicũ.Eam ob rem quum amici,tum mater ingentes cum Alexandro seditiones: & col
Arideus. loquia serebant.Philippum enim splendore nuptiaꝝ & rerum amplitudine ad capessendum regnũ
Arideum cõfirmare.Quibus rebus perturbatus Alexander Pantomimũ tragœdiarum Thessalum
mittit in Cariã:q Perodotum inducat:vt repulso Arideo q & nothus est,& minime mentis com/
pos existit,id secũ matrimoniũ cõficiat.Ea res Perodoro lõgemagis q̃ prior est complacita. Id vbi
Philotas. Philippus sensit amicum quendam admodũ familiaté ipsius,Philotã Parmenionis filium secum
assumens,cubiculum ingressus Alexandri illum acriter obiurgauit:& asperis carpsit cõuitiis: dege/
nerẽ & presentibus indignũ bonis appellãs:q Cario homini & barbari regis seruo se generũ affe/
ctet asciscere.Dehinc ad Corinthios scribit:vt ad se vinctum pedicis Pantomiũ Thessalum mit/
tant.Ceteros aũt æqualis Arpalum|Nearchum|Phyrgium|Ptolemæum ex Macedonia coegit ex
cedere:quos posterius Alexander reuocatos per summos habuit honores.Cæterũ quũ Pausanias
Pausanias. Attali & Cleopatræ consilio cõstupratus nullam assequi posset vltionem, Philippũ obtruncauit.
Philippi in Cuius cædis vel maxima in Olympiadem causa relata est:q furentem adolescentem exhortata ma
teritus. gis atq magis lacessisset.Nonnulla etiã Alexãdrum attigit calũnia.Nam dum post id stuprũ obui/
um sibi Pausaniã multa cõquestũ habuisset:illud Medeę Iambicũ ptulisse traditur:Socerũ simul ma
ritũq ac sociã tori.Cõscius tñ insidiarũ postea pquisitos pœnis affecit.Eo deide foris absente, quũ
Cleopatræ Olympias Cleopatrã suis manibus crudelissime necauisset, indoluit.Alexãder annos viginti nat⁹
interitus. plenũ inuidia & grauissimis odiis ac periculis vndiq circũseptum assequutus est imperium.Nec.n.
vicinæ barbaroꝝ puinciæ & nationes modeste seruitutẽ ferebant. Auita vero dominia patriosq
principatus affectabant.Occupata enĩ armis Græcia, Philippus nullũ eius cõponendæ pacideq
tẽpus nactus,cæterum mutatis tantũmodo perturbatisq rebus & ingenti pcella p insuetas nouita/
tes fluctuãtibus,diem obierat.Ea tẽpestatis conditio quũ grauẽ Macedonibus metũ icuteret:opus
esse censebãt:vt Alexander Græciæ rebus omissis vim nullis afferret:& barbaros qui ab eo desciue/
rant, per comitatẽ ac clementiã ad se reuocaret:nouaꝝ rerum initiis pro tẽpore meditatis.Huic ad
uersatus sentẽtię Alexander regnũ potius audacia & animi magnitudine tueri & cõseruare statuit.
Syrmus rex Siqd enĩ excelsi & elati animi remisisset:mox se a cũctis pessundarũ iri.Itaq barbarorũ mot⁹ ac bel
Triballorũ la cũ exercitu aduolans cõfestim ad Histrũ vsq cõpescuit.vbi Syrmũ Triballorum regẽ cõmisso in
genti plio superauit.Postmodũ quũ Thebanos ad defectionẽ cõcitari, sociosq illis Athenienses ac
cepisset,p Thermopylas statim copias adduxit:sese virum pro Atheniensium muris declaraturum
dictitans:quẽ Demosthenes puerũ quidẽ dum in Illiriis ac Triballis versaretur, mox vero in Thes
Thebæ ca/ salia adolescentulum appellare solebat. Thebanorum igitur muris admotus,eis vt facti pœniteret.
ptæ ab Ale spatium exhibẽs, Phœnicem & Prochitem sibi tradi poscebat:ac modo sibi conciliarentur,liberta
xandro & te donatos p præconẽ declarabat.Cõtra Thebani Philotham & Antipatrũ deposcebant. Inde q̃s/
funditus quis liberam vellet esse Græciã,socias sibi iungere acies publico monent edicto. Tũ Alexander Ma
euersæ. cedones ad bellũ instruxit. Ab Thebanis aduersum hostes & longe qdẽ plurimos, summis viribus
Thebano ac virtute impigre decertatũ est. Interim Macedonibus q custodiæ arcis.præerãt,a tergo inuadẽti/
rũ.xxx.mi bus,circũfluenti Thebani in ipsa pugna cecidere.Capta ciuitas & direpta. vrbs euersa funditus est.
lia ab Ale Qua qdẽ in re ea spes idq cõsilium extitit Alexandro, vt huiuscemodi casu ac terrore perculsi com
xandro væ pressiq Græci, quietẽ agerent:quum alioqui incusantibus Thebanos sociis, morigerari gratifica/
nundata: riq cõcupisceret. Phocenses siqdẽ & Plateenses Thebanoꝝ insimulatores aduentasse cõstat. Preter
cæsa sex. sacerdotes aũt, hospitesq Macedonũ,ac Pindari stirpem, quiq defectionẽ illã dissua serant: vniuer
Tymodia sos triginta milia numero vænundedit:plures sex milibus oppetiere. Dum grauissimis ciuitas cala
matrona mitatibus agitaret: Thraces qdam excisa Tymodię domo, clarissimę sane ac pudicę matrissamili
egregia. as, fortunas diripuerũt. Illoꝝ vero dux ipsam p vim costupratã diligenter interrogabat:sicubi au/
rum aut argentũ defossum habebat.Ea vero se habere confessa, solum perduxit in hortũ : & puteũ
ostendens ibi capta vrbe inquit pretiosissimas se opes deposuisse. Inclinatum Thracem, locũq ac/
curatius considerantem, pone constituta mulier voluit in præceps:cumq saxis frequenter iniectis
exanimat. Illa dehinc a Thracibus ad alexandrũ in vinculis producta (aspectu qdem ac incessu ma
ximę dignitatis & amplitudinis signa dabat) secura & inter duces intrepida sciscitanti postea regi
Theagenes quænã foret matrona, Theagenis sororẽ se fuisse rñdit : q in Cheronea impator istructis aduersus
Philippũ aciebus p Grçciæ libertate ceciderat. cuius respõsionẽ clarũq facinus admiratus Alexan
der, liberã cũ filiis abire iussit. Cũ Atheniẽsib⁹ pacẽ egit:q̃q̃ Thebaꝝ casum haud modeste ferẽtib⁹
Quũ.n.solẽnia istarẽt mysteria, ei⁹ cã mœroris omissa sũt:qq Athenas cõfugerãt, sũma hũanitate
sũt excepti At siue leõis more iã furor saturat⁹, siue crudelissimæ rei clemẽtissimã grãm adiicer volue
rit:nõ solũ nihil Atheniẽsib⁹ succẽsuit:veꝝ ẽt res Grçcoꝝ curę hre iussit:solos siqd ei aduersi accide
ret, futuros Græcię principes. Eũ quoq posterius Thebanoꝝ sępenumero calamitas afflixisse dici

tur:eorũq; cõplutibus summã clementiã impartisse.Clyti vero cædẽ inter vina ppetratã, itẽq; repu
diatos in India Macedones, vt qui imperfectam adhuc militiã detrectarẽt,ipsiusq; gloriam abiice
rent,ad liberi patris iras omnino referre solebat. Hoc sane constat neminẽ Thebanoꝝ post hae ei
vacuas adiicisse preces. Hæc quidem de Thebis. Cæterum coactis in Isthmo græcis,ac expeditionẽ
in Persas decernẽtibus, Alexander imperator appellatus. Qui quum pluris philosophos & prima
rios,in ciuitate viros sibi obuios & cõgratulantes habuisset:idẽtidem facturum Diogenẽ Sinopen
sem existimauit:qui per id tempus Corinthi versabatur. At is pauci faciens Alexandrum, in Cra/
nio diuersorium habebat. Quo tum pergens Alexander ad solem apricautẽ offendit. Ille vt tã illu/
stris aduentare viros vidit,paulum sedit Alexãdrum suscipiẽs Eodem familiariter salutato, rogat
Alexander rei necuiusq; indigeat:Cui Diogenes,parũper ait ab sole mihi secedas. Qua in re ꝙ is
regium splendorẽ amplitudinẽue nihil fecerit, adeo delectatum admiratumq; ferunt Alexandrum:
vt eo discedẽte quũ amici irriderent & per iocum morderent: dixerit: Ego profecto nisi Alexander
essem, Diogenes esse vellem. Volens autem illius gratia expeditionis diuinũ consulere oraculũ, Del
phos venit. Tum forte nefasti dies agebantur:in quibus ne fari quidẽ illi mos est oraculo. Quãob/
rẽ quũ ipsam primo vatẽ reluctantẽ, seq; lege tuentẽ orasset:ipse inuitã trahens tẽplum ascẽdit. Ea
vero studio ac hominis ĩportunitate victa, inuictus es inqt fili. Qua voce accepta Alexãder haud
alio sibi opus esse vaticinio dixit:verum assequutum se quod ab ea cupiebat oraculum. Eo deinde
ad exercitũ pficiscente, quum alia deoꝝ visa prodigia:tum vero Orphei simulacrum,quod in Libe
thris ex cupresso extat, per id tẽps sudorẽ emisisse tradit. Vniuersos eo pdigio terrefactos bona spe
esse iussit Aristander.sempiternæ n anq; memoriæ illius gesta futura:sudorem maximũ laboremue
poetis ac musarũ cultoribus allatura. Copiarum numerum q minimum asserunt, tricena milia pe
ditũ ac equitũ quinq; fuisse tradunt:q vero plurimum, peditũ quadraginta milia, equitum autem
quatuor extitisse scribunt:qbus Aristobolus non nisi septuaginta talentorum cõmeatũ fuisse pro/
didit. Duris triginta solummodo dierum cibaria. Onesicritus etiam ducenta æris alieni talenta cõ
flasse Alexandrum. Qui tametsi tot cõpressus rerum angustiis, tam ardua moliret: non ante nauẽ
conscẽdisse tradit:q̃ rebus amicoꝝ pensitatis, huic qdẽ agrũ, illi villã, alteri domorum puẽtum, nõ/
nullis portoria elargitus est. Absumptis & ferme distributis regiis opibus, qd tibi rex superest? Perdi
cas inqt. Cui Alexander, spes ait. Tum Perdicas: Hęc nobis cõmilitonibus tuis futura communis
est. Obsignatum igit sibi pdium recusante Perdica, qdã idẽndem ex amicis factitarunt. Cæterum
qsquis aut acceperit, aut postularit, ei promptissimo gratificatus est animo. Rebus hoc pacto Ma
cedonicis consumptis partisq;, tali consilio ac animi dispositione concitus Hellespontũ traiecit.
Inde petens Ilion, pfecto sacrificio, Mineruæ, semideisq; parentauit. Deinde ad Achillis statuã vna
cũ sociis vnguento delibutus nudusq; de more circũcurrens, eã coronis ornauit: felicem illũ appel/
lans, ꝙ viuo qdem tam fidum amicum, mortuo autem tã magnũ contigit habuisse præconẽ. Eũ
ciuitatẽ postmodũ perlustrantẽ ac visentẽ interrogauit quidã, Alexandri ne Paridis citharam vide
re cuperet. eã minime sibi curæ esse respondit: Achillis vero citharam quærit asse: qua ille fortissimo
rum gesta virorum, & res inclytas decantare solebat. Interea quum Darii præfecti magna manu
coacta acies pro Granici transitu, perinde ac Asiæ portis, dispo suissent: intrare volentibus nõ nisi
prælio cõmisso irrũpere licebat. Subinde profundi ac vndosi amnis impetus & ripę vlterioris aspe
ritas: quæ non sine collato marte superanda erat, plurimos terrore confecerat. Quidam etiam Iu/
nii mensis obseruandam religionem existimabant: quippe quum eo tempore exercitum deducere
haud Macedoniæ regibus mos sit. Quam rem facile correxit Alexander: ipsum secundum vocitari
Maium edicens. Quũq; Parmenio ea minime tentare pericula sineret: ꝙ id q̃serum tempus esset:
futuꝝ inquit vt Hellespontus erubesceret: si eo superato Granicum extimesceret. Quo dicto rapris
secum tribus ac decem ordinibus equitum, flumen irrumpit. Vbi quum septos armis equites con
tra pręrupta loca hostilesq; sagittas vrgeret, raptante ac obruente fluminis vortice, amentia ma/
gis furere q̃ ratione aut consilio militiam gerere videbatur. Postq̃ euasit, vixdum ripam summo la
bore ac difficultate tenuerat (erat enim locus quum vdus, tum cœno lubricus) quum e vestigio
confertim aduersus irruentes, prius quam suos pro acie locare facultas esset, conferre manum
coactus est. Illi enim clamore incumbentes, equosq; equis conserentes, hastis agebant: quibus fra
ctis mucronibus decertabatur. Cæterum aduolantibus in eum plurimis (erat enim tum pelta, tũ
cassidis iuba insignis: quam circum candidissimę vtrinq; mirum in modum pennę surgebant) ab
vnius iaculo sub thoracis lamina ictus, haud sauciatus tamen est. Inde cum Trisacem simul ac Spi
thridatem regis pręfectos in se concitos ferri cerneret: deuitato Spithridate, Trisacẽ petit: qui quũ
thoracem induto hastam infregisset, gladiũ crispat. His itaq; consertis, ex obliquo adacto Spithri
dates equo auide insurgens, conum barbarica bipenni dissipat: altera penna deiecta. cuius ictui
pene cessit galea: adeo vt crines altera bipennis pinna perstrinxerit. Spithridatem alteram librã/
tem plagam magnus ille Clytus occupat: & mediũ telo transfigit. Trisaces quoq; Alexandri gla/
dio vulneratus exanimis occidit. Inter huiusmodi rerum discrimina equestri pugna cõstituta, tra/

Diogenes Sinopensis Cranium.

Nefasti dies

Orphei simulacrũ ex cupresso in Libethris.

Aristãder.

Exercitus Alexandri.

Achillis statua.

Alexander Achillẽ felicẽ quur appellauerit.

Granicus fluuius.

Iunii mẽsis obseruatio Macedonibus.

Pugna ĩter Persas & Macedões.

Trisaces. Spithridades.

fecerat Phalanx Macedonica:pedestresq; simul aderant copiæ: quocirca haud diutius(q̄ q̄ acer)ste
tit hostis:at cuncti terga verterunt:Græcis duntaxat exceptis.hi stipendarii quidem milites in quē
dam euadentes tumulum,Alexandri fidem implorabant.At ille furore magis q̄ consilio eos ador

Cęsa ex Parthis ab Alexandro xxii.milia.

tus,equum non Bucephalum quidem,gladio per ilia trāsfixum amisit. Ibi plurimus sauciorum &
cadentiū numerus fuit:quippe cum desperatis ac bellacissimis viris collata pugna fuerat. Siquidē
barbarorum militum.xx.M.duo equitum cecidisse tradunt: quum ex Alexandri exercitu quatuor
& triginta cæsos,ex quibus nouem pedites,Aristobolus refert.eis æreas statuas Lysippi opus attol
li iussit.Ex hac victoria Græcis exuuias impartitus,Atheniensibus quidē trecentos ex captiuis cly-
peos transmisit:cæteris passim spoliis illustre hoc iussit inscribi.Alexander Philippi,& absq; Lace-

Sardis capta ab Alexandro.

dæmoniis Græci,hæc ab incolis Asiæ barbaris.Pateras vero hostium,cæteraq; id genus ad matrē
ferme cuncta transmisit.Ea pugna magnum ad res Alexandri momentū peperit.Sardis enim mari
timi barbarorū imperii tutamen & propugnaculū cepit: multaq; ad eum defecerunt oppida. Solæ

Alicarnassus. Miletus.

contra illū Alicarnassus,& Miletus perstabant:quas inde vi adortus cepit. Subactis finitimis om-
nibus,dubius animi ad ea quæ gerenda supererant,fuit.Interdū enim contra Dariū summo stu-
dio ferebatur:vt de rei summa periculum faceret:interdum maritimis intētus erat: vt in eis primū

Fons Lycię Xanthiorū oppidum.

exercitatus ac stabilitus ipsum postmodū inuaderet.Lyciæ fons iuxta Xāthiorum oppidum extat:
e quo p incrementum funditus verso tabellas quasdā æreas sua spōte dilapsas fama est : in qbus an
tiquissimarū characteres literarum indicabant regnum Persarum a Græcis destructum periisse.His
elatus maritimam oram ad Phœniciā vsq; Ciliciā subigere maturauit.Excursio vero Pamphilię in
gentē q̄multis historicis scribendi materiā ad immensum vsq; stuporem exhibuit:q; diuina quadā
sorte mare ipsum alio qui sæuum semp & procellosum cesserit Alexandro:quum rarissime contin-
gere soleat:vt præcipitia prætupraq; iuga:glacie modica tenuiq; contegantur.Declarauit id Menā
der in comœdia:dum ad admirandum facinus alludens ait.Quā Alexandro sum hoc inqt,si quē
piā quærito:Is vltro p̄sto fiet mihi:Si quē maris supariet locū iā oporteat mihi,Huius cōtinuo fa-
cilis reddit transitus.Alexander autem in epistolis suis nihil tale monstri simile perscribens,se p co

Phaselis vrbs. Theodect⁹ Pisidæ. Gordium. Alexander nodū ex corni libro gladio cecidit.

gnominatā scalam iter habuisse,pq; Phaselidem trāsisse asserit.In qua vrbe cōplures versatus dies,
quū interea loci Theodecti p̄mortui(erat autem Phaselide oriundus)erectā in foro statuā conspe
xisset,ibi post cœnā mero pfusus lasciue saltauit:multasq; sparsit coronas : non ingratū homini p
iocum reddens honorem:quem inter philosophiæ studia sub p̄ceptore Aristotele socium habue-
rat.Post hęc rebelles cepit Pisidas:Phrygiam domuit:& oppidum Gordiū antiqui Midæ regiam:
vbi vulgatū illud ex corni libro innexum plaustrum aspexit:de quo ex barbaris passim creditus ser
mo manarat:quisqs eius nexum soluisset,illi orbis terrarū imperiū fata portendere.Quum igit cæ
ca nexuū capita, obliqsq; inter se spiris obuoluta Alexander soluere nequiret: nodum gladio ceci
dit.Quo itaq; cęso,multa apparuisse tradunt capita. Aristobolus autē facillime ipsos soluisse no-
dos affirmat:dempto siqdem clauo:quo temoni iugū annectit,mox iugū subduxisse.Hinc Paphla

Mēnō classis Darii p̄fectus. Exercitus darii habēs sexcēta hominū milia Darii sōniū

gones Capadocesq; subegit.Audita interim Mēnonis morte: q clarissimus classis Darii p̄fectus p
multas turbas & obstacula Alexandri victorias retardabat,de ductādo ad supiores partes exercitu
sese magis magisq; confirmauit.Hæc agente Alexandro,Darius magnitudine copiarū elatus, e Su
sis castra deducit.Sexcenta enim hoīum milia agebat.Cōfisus ēt somnio quodā tradit : qđ adgra-
tiā magis q̄ veritatē coniectores exposuerunt. Visa.n.late fuso igne Macedonica phalanx depasci:
Alexandrumq; sibi ministrare:ea amictus stola,quā is olim regi seruiens gestare solebat. Eū postea
quum belli tēplū intrasset, e cōspectu euanuisse. Hisce rebus portendisse deum opinor illustrissima
atq; famosissima futura Macedonū gesta:Alexandrū regno Asię potiturū:quēadmodū ex ministro
rex factus Darius vendicauerat:cæterū vitā mature summa cū gloria relicturū.Maior itē illū spes ex
tollebat:q; Alexandro in Cilicia diutius cōmoranti timiditatē obiectabat.Cōmorandi vero causa
erat aduersa valitudo quā immensi labores adduxerant : vel(vt quidā perhibent)Cydnus amnis:

Cydnus fluuius frigidissimus. Philippus Acarnan⁹.

quē gelidissimū is se leuandi causa intrauerat.Ad cuius quidē remediū cæteris desperantibus medi
cis,& quauis ope validius imminere periculū ratis,& re in contrariū versa,calūniam Macedonū
reformidantibus,Philippus Acarnanus accessit:qui tametsi dura impendere animaduerteret: ta-
men amicitia frętus:qua in eo regis discrimine nō cōmune etiam per extrema experimētorum ge
nera suscipere periculum iniquū ducebat,remediis adortus est: eiq;(modo perferat)ad pugnam
proximam anhelanti,breui salutem potionibus pollicetur.Interea ex castris a Parmenione missa
redditur epistola :qua regem, vt ab insidiis Philippi caueret,admonebat. Magnis enim largitioni
bus a Dario corruptum:desponsatam pręterea eius filiam:vt Alexandrum necaret.Quam vbi per
legit:nemini ex æqualibus indicatam sub puluino collocat. Ingredientibus autem familiaribus,
simulq; Philippo calice potionem afferente,Alexander tradita illi epistola:poculum intrepidus ac
securus accepit. Præcipuę vero admirationis spectaculum erat:quum eo legente, hic poculū hau
riret : inde mutuo haud eodem se gestu conspicerent. Alexandri quidem erga Philippum amœ-
na & aperta facies,beniuolentiam fidemq; declarabat:ille autem ea percitus calumnia, nūc inuo

catis numinibus obtestatisq;, manus tendebat in coelum: nunc lectulo collabens Alexandrũ sibi audire, & bono animo esse sollicitus orabat. Ea vis medicaminis interius recepta, initio corpus ita depressit afflixitq;: vt intercepta voce, & intercepto ac pene exili admodum sensu, illum ferme aius deficere videret. At paruo post tpe pristina salute recepta, collectisq; viribus, Macedonibus videndũ se præbuit. Non enim prius sese discruciãdi finem facturi videbant. Erat in castris Darii transfuga Macedo Amyntas nomine: haud Alexandri naturæ inscius. Is vbi festinantem Darium, vt Alexãdrum inter angustias adoriret, cernit: supplex deprecatur: vt ingentibus copiis aduersum paruam manũ prælium initurus in latissimis locis & planissimis cãpis hostem expectet. Vereri se Dario respondente: ne Alexander ac hostes effugiãt: huius rei gratia solue metum inquit: ille enim ad te vltro aduentabit: aut in præsentia fortassis aduentat. Haud tamen regi placuit Amyntę consiliũ: verum in Ciliciam castra mouit: Alexander contra illum contendit in Syriam. noctis tenebris haud obuii inter se facti, vbi illuxit reuertunt. Quã rem hũc in modum obtigisse lætus Alexander, hostẽ in angustiis obuiũ habere curabat. Nec minus exultabat Darius: q; eductis iam ex montium faucibus copiis, prior castroꝝ loca metauerat. Iam enĩ ipsoꝝ cõmoditatem locoꝝ itellexerat: q; ea quũ mari ac montibus vicina, tum influenti Pindaro amni equitatui minus idonea peragrarat: cæterum quaquauersum cõfragabilem hostium paucitati situm habebant. Alexander locum suppeditante natura, longe melius q̃ fortuna pbuerat, ad quęrendam victoriam acies instruxit. barbarorum numero inferior, ne ab eis circumueniret ad dextrum hostium cornu obliq; læuum opponẽs, in fugam barbaros conuertit. Vbi inter primos prælium capessenti mucrone coxa vulnerat: & vt Cares pdidit a Dario. Eo senĩ manibus congressos refert. Alexander aũt quũ de ea pugna scriberet Antipatro, a quo vulnus acceperit haud significauit: quũ tñ sauciam gladio coxam sine periculo fuisse scribat. Ea gloriosa extitit victoria: quippe quũ cæsa, tũ capta supra vndecim milia hostium. Darius p quatuor aut quinq; stadia fuga præripuit. Cęterum illius curru arcuq; potitus, rediit in castra: vbi Macedonas imẽsas barbarorum diuitias quũ ferentes, tum congerentes iuenit. Qui quõ expeditiores ad plium essent: omnia ferme Damasci impedimẽta apparatũq; reliquerant. Tentorium Darii pecunia splendidissimisq; ornamentis ac ꝑtiosa supellectile refertum excerpserãt Alexandro. Inde exutis armis balneum intrans, eamus inquit in Darii balneo sudorẽ pugnæ loturi. Cui familiaris quidam, minime per Iouem inqt Darii, ast Alexãdri: Fortunas enĩ victi & esse & dici bona victoris oportere. Cæterum aquaꝝ ductus, hydrias, peluis, & alabastros, cuncta auro lita plurima conspicatur: vnguenta simul ac aromata diuinum quendam interius spirabãt odorem. Post hæc sublime cubiculum magnifice cõditum subiens, vbi stratum, mensas, coenaculum: miroq; instructas ornamento perspexit: ad socios conuersus, Hoccine inquit imperare erat? Ei postmodũ coenaturo nuntiat: matrẽ ac vxorẽ Darii, geminasq; simul filias virgines captiuas adduci: easq; visõ curru & arcu, Darium periisse ratas, se plangere lamentariq;. Alexander diu cunctatus, ipsarum magis fortem miseratus, q̃ suis elatus successibus, p Leonatum renũciat haud interiisse Darium: & ne quicq̃ ab Alexandro reformident, adhortat. Se enim pro regno cum Dario dimicare: eas omnia, q̃ ex Dario imperãte, insignia dignitatis assequutas. Quæ quũ mulieribus & captiuis qdẽ, clemẽs & amoena apparuisset oratio: non minoris humanitatis opera respõderunt. Quoscunq; enim Persas voluerunt sumptis ex præda vestibus & ornamentis sepeliendi potestatẽ dedit. Nihil cultus aut honoris pristini illis ademit: quin longe magnificentiores solito reꝝ vsus habebant. Quod vero pulcherrimũ & gratia regali dignissimũ extitit: mulieres ingenuas modestissimasq; & captiuas qdẽ nullũ ex eo turpe vel audisse, vel intellexisse, vel expectasse contigit: nec eas perĩde ac intra hostium castra, veꝝ ẽt in sacris ædibus castisq; virginum cubilibus conseruatas, & nullius pspectas oculis vixisse. Et pfecto Darii coniugẽ vniuersas decore ac forma reginas anteisse: quemadmodum & Darium cunctos specie ac proceritate viros superasse memoriæ traditũ est: simillimasq; parẽtibus fuisse puellas. Alexander seipsum magis q̃ hostes domare regium opus existimãs, non has aut quãpiã ante suam cõiugẽ pter Barsenen attigit. Hæc post Memnonis obitũ vidua Damasci capta est: mulier Græcis erudita literis: suauissimis erat moribus: pater Artabazus regia stirpe editus. Hanc Alexander incitãte Parmenione genere quippe & pulchritudine egregiam cõpressit: sicut tradit Aristobolus. Cæteras quũ Alexander captiuas aspiceret: dicere per iocũ solebat: dolores oculoꝝ Persicæ sunt puellæ. Contra dum eaꝝ formis suæ continentiæ & modestiæ specimen ostendebat: ipsas velut exanimes statuas prætermittebat. Præfecto classis Philoxeno apud se Tarentinũ Theodorum eximia facie pueros venales habentem diuertisse scribente: & num emere vellet percontante: persæpe vociferans æquales rogauit: quidnã olim tã obscoenũ de se Philoxenus animaduertisset: vt hęc illi probra compararet. Scribens etiam ad Philoxenum post multa in illum maledicta & conuitia, ipsum cum suis mercibus Theodorum malam in rem mittere iussit. Quendam etiam adolescẽtẽ Agnonem nomine quum ei se egregia forma Crobilum ex Corintho emere, & ad illum deferre velle scripsisset ingentibus affecit conuitiis. Damonem & Timotheum Macedonas quorundã stipendia sub Parmenione merentium temerasse mulieres audiens, ad eum scribens mandat: vt si conui

Amyntas Macedo.

Pindarus amnis.

Alexander vulnerat in coxa.

Alexander Persas in fugam vertit

Cęsa ab alexãdro ex Darii exercitu supra vndecim milia.

Darii mr & vxor, & filię captiuę.

Darius vir pulcherrimus.

Barsene.

Artabazus

Philoxenus præfectus classis.

Agnon.

Crobilus.

Damon.

Timotheus.

eti sint, eos tanq̃ perniciosas humano generi belluas sævis truciderꝫ modis. In ea epistola hoc pacto de se verbum ex verbo scripsisse liquet. Ego enim Darii vxorem nedum aspexisse aut aspicere decreuisse: sed eorum qui eximiã illius formã prædicant, ne verba quidem admisisse comperiat. Seq̃ duabus potissimũ rebus mortalitatẽ intelligere aiebat: sopore ac coitu: quas sola naturæ infirmitas pareret. Veneris quoq̃ cibiq̃ tẽperatissimus. quod quũ multis aliis, tũ verbis suis ad Adan declarauit: quam sibi in matrẽ assumptã Cariæ reginã designauit. Illa enim vt maiorẽ in eum charitatem ostenderet, multa opsonia & delicata ferculoꝝ cõdimenta, postremo sollertissimos coquos ac pistores ad eum transmittente, his haud sibi opus esse dixit. Nã meliores se coquos quos sibi Leonidas pædagogus cõparauerat habere. ad prandia enim nocturna itinera: ad cœnas vero prandiorũ parcitatem. Idem quum lectum ingrederetur: discussis accurate vestibus, num quicq̃ hic aiebat superuacanea refertum mollitie mater administrauit? Ad vinum quoq̃ longe minus q̃ credebatur pronus. Quod secus idcirco creditum est: q̃ maius colloquendo q̃ potando tempus ad vnũquẽq̃ calicem protrahebat: semper longius sermõe deducto: & hoc quidẽ dum multa otio facultas esset quippe quũ a rebus gerendis illum non vinum, non somnus, non iocus, non nuptiæ, non spectaculũ: quẽadmodũ cẽteros imperatores abstraxerit. Indicio est breuissima quã vixit ætas: quã infinitis omnino rebus amplissimisq̃ referstit. Quũ vacuus erat: primum vbi exurrexisset, pacta re diuina sedens prãdebat. Postea diẽ aut venatu consumebat, aut componendis rebus impartiebat: aut militibus ius dicebat, aut lectitabat. Sin haud nimis vrgentẽ viam vaderet: interdũ aut sagittare, aut cõcitatos currus ascendere descendereq̃ perdiscebat. Multotiesq̃ ẽt vulpes ioco venabatur: aues q̃ sicut p eius diaria percipi licet. Cæterum metatus vbi se vnxerat ac lauerat, cum præpositis coquorũ atq̃ pistorũ de sumendis epulis rationem habebat. sero postmodũ ac multam in noctem cœnaturus accumbebat. Mirabilis autem illius cura & respectus in distribuendis dapibus fuit: nequid inique aut parum accurate partitus videretur. Potum (sicut prędictum est) longius inter confabulandũ producebat. Idẽ nullius iocunditatis expers quum cæteris in rebus, tũ consuetudinis comitate vniuersis excellens regibus, iactantia & elatione infestus ad arrogantiã vsq̃ vti miles quispiã ferebat: itaq̃ vt assentatoribus sese calcandum & equitandũ ferme permitteret. quę res gratissimos eius familiares fere perdidit: qui quũ assentari nollent, non laudare non audebant. illud enim turpitudinẽ, hoc vero discrimen afferebat. Interdum quum se post potum lauisset, quieti se ad meridiẽ vsq̃ dedebat. Nonnunq̃ etiã totum dormiendo diem agebat. Exquisitorum quoq̃ ita ciborum abstinens: vt sæpenumero quũ rarissima ad eum ex mari opsonia, aut pisces deferrent: eis inter amicos partitis, nihil reliquum esset. Cœnarum magnifici semper apparatus: & aucto pariter imperio sumptuosiores. Postremo quum ad decem milia drachmarum processissent: ibi modus factus est: & his qui Alexandrum inuitabant, præfinita summa. Post commissam in Isso pugnam, Damascum mittit: qui pecuniam, supellectilem, liberos vxoresq̃ Persarum ad eum redigerent. Ex quibus maximã in equites Thessalos ad id de industria missos portionẽ contulit: q̃ viri strenui & egregii bellatores erant. Reliquum etiam ditauit exercitum. Tũ primũ Macedones gustato auro: argento: mulieribus: & barbarorum delitiis, veluti canes odorata semita venari ac per vestigia Persarum opes indagare cœperunt. Post hæc Alexander ad occupandum maris imperium versus, Cyprũ & cunctã excepta Tyro Phœniciã: tradentibus regibus: recepit. Tyrũ obsidere statuens, aggeribus & machinis ducentisq̃ triremibus a mari mensibus septem cinxit. Interim Alexander per quietẽ vidit Herculem: postq̃ illum crebro vocasset e muro sibi dexterã porrigentẽ. Compluribus etiam Tyrioꝝ in somnis Apollo dixisse visus est: se ad Alexandrũ proficisci. Non enim sibi quæ in ciuitate perpetrarentur placere. Eapropter perinde ac transfugam hominẽ plane deprehẽdissent, eius simulacrũ catenis ac clauis ad basim alligatũ Alexandrinũ appellabant. Aliud dormienti Alexandro euenit insomnium. videre se Satyrum existimabat: qui procul ei iocabundus applauderet: quũq̃ ipsum capere vellet, fugiebat. Postremo quum multa versatus orasset: in manus venit. Consulti vates partito nomine longe credenda dixerunt: Sa hoc est tua Tyrus est. Adhuc fontem ipsum ostẽtant: quẽ penes Alexander Satyrum cernere videbatur. Ea durante obsidione, in Arabes, qui circa Antilibanum incolunt, expeditionem egit. In qua ob Lysimachum pædagogũ nõ paruum vitę periculum adiit. Subsequutus enim est: quũ se Phœnice neq̃ peiorem neq̃ natu maiorẽ esse diceret. Postq̃ ad montes ventũ est missis equis pedes ire cœpit: & iã cæteri procul abscesserant: quum intercipientibus tenebris ac propinquis iã hostibus, Lysimachum ætate grauẽ ac labore fessum nunc hortãdo, nunc iuuando haud deserere sustineret: longe ab exercitu (q̃ minus intellexerant) cum paucis relictus est comitibus: ita vt per frigus immensum horrentibus in locis noctẽ exegerit. Tũ multa spatiis eminus inimicorum conspicatus incendia, vt aliqua ex parte Macedones in rerum inopia cõsolaretur, corporis agilitate & quottidiano cõfisus labore, ad ppriores cursu puenit. Ibi duobus assidentibus foco barbaris ense obtruncatis: torre correpto, reuertit ad suos. Magno itaq̃ facto nõnulli ex hostibus metu attoniti terga dedere: quidam eos aggressi vertuntur in fugam. reliquum nõ ẽis securi duxere. Hæc quidem Cares refert. Tyriorum obsidio talem habuit euentum. Quũ Alexander post

Alexander cibis tẽperatissimus.
Ada.

Tyr⁹ obsessa ab Alexandro.

Alexandri insomniũ

Alexander expeditio in Arabes sumit.

xander post multa prǽlia maiorē copiarꝫ partem quieti dedisset:paucis tamē,ne ociosus foret ho/
stis,p murorꝫ statione relictis:aruspex Aristander mactatis hostiis signa perspexit: quibus audaci/
or factus ad circunstantes presagiit:eo prorsus mense ciuitatem in eorum potestate futurā. Qua/
re quum ingēti cachinno irridere cœpissent(ea enī extrema mensis dies erat) subdubitantē cernēs
hominē Alexander:vt qui sua plurimi semp̄ fecerat vaticinia:eam needum trigesimā:at quartam.
kl.adnumerari iussit.Deinde signo tuba dato,enixius q̄ antea cōstituerat muru sadoritur.Qua re
strenue inchoata,& exercitu ad ferendū auxiliū mature concurrente,quū desperatio Tyrios frāge/
ret,ea die potitus oppido est.Post hæc Alexandro amplissimā Syriǽ vrbē Gazā expugnanti,auis q̄
dam ex alto demissa cespite perstrinxit humerū.Ea deinde quū super quodā machinamento cōse/
disset:inter funiū nodos incauta cōplicatur.Quāobrem Aristāder humeri vulnus & potiēdǽ victo
riā ciuitatis auspicatus Alexādro est:itaqꝫ euenit.Inde quū Olympiadi,Cleopatre, amicisqꝫ hosti/
lis exuuias mitteret:spei cuiusdā puerilis ætatis admonitus Leonidæ pędagogo quingenta thuris,
& centena myrrhǽ talenta trāsmisit.Olim quum Alexāder inter sacrificādū vtraqꝫ manu thura va/
porandis deis exciperet:tū Leonides,Alexander ait,quū ferētibus aromata terris imperitabis, hoc
pacto copiose adeo vaporibus,at in prǽsentia rebus vtere parcius.Tū igit̄ Alexander ad eū ita scri
bit:Ad te thus myrrhāqꝫ abunde trāsmisimus vt cū deis parcus esse desinas.Delato ad eū scriniolo:
quo nulla iter opes Darii sumptuosior & ornatior fuisse res videbat̄.amicos sciscitat̄:qdnā in eo p̄/
tiosum digne collocādū existimēt.Multos eius vsus aliis demonstrantibus,hic optime inquit Ilia
dis Homeri custodiǽ dabit̄.Hanc quippe rem cōplures haud paruæ fidei authores affirmant. Cǽte
rum,si vera sunt,quǽ Alexandrini Heraclidem sequuti tradiderunt,non segnem,non consilio va/
cuū cōmilitonē Homerum Alexandro fuisse censuerim.Nā potitus Ægypto,de vrbe Græca con/
denda quā magnificam populosam & ab se cognominandā relinqueret,agitabat. Quam quidem
ad rē magnū soli ambitū,quantū superiori tp̄e nullus architectorꝫ cōsilio,metatus erat.Dehic no
ctu p quietē mirabile vidit insomniū virum quū caniciǽ plurima,tū statura venerandū astare sibi
existimauit:hos illi versus recitantē:Præterea vnidisono quǽdam iacet insula ponto:Quam pha/
ron appellāt:Ægyptia littora contra.Confestim igit̄ consurgens.Pharū adit: quæ illa tempestate
paululū supra canopicū ostium insula erat:nūc vero per aggerem in cōtinentē recepta.ea istar co/
ronǽ Isthmos erat:parem quaquauersum pro rōne latitudinē habens.Ingens in ipsa lacū & mo/
riens mare portus amplectit̄.Egregiā loci naturā contemplatus Alexander,Homerus profecto in/
quit,quum cæteris in rebus admirabilis,tū sapiētissimus extitit architectus. Dehinc vrbis formā
pro illius loci similitudine designari iussit.Quā ad rē tellus quū alba deesset,in nigri cāpi planicie
gyratū farina signū deducun t:cuius actǽ rectius velut ex fimbria lineǽ chlamydis instar interiorē
efficiūt vrbē.Eius formā summa cū delectatiōe spectāte rege:infinitǽ multitudinis & generis omni
fariam aues e proximo lacu ac flumine in eum repente locū in nubis modum prouolāt:ita vt nec
farinā ipsam attingerent.Id Alexandrum perturbauit augurium:ast illum bona spe esse aruspices
monent.Ab eo enim vrbē condi:quǽ feracissima variis hominibus futura sit educatrix. Post hæc
cōmissa operis cura.ipse ad Iouem Hammonē pergit:longe sane iter durum ac laboris plenum,ge
mino præsertim discrimine:aquarꝫ inopia:qua non paucorꝫ spatio dierꝫ deserta regio est: alterum
si per apertam & profundam euntibus arenam rapidus incibat auster:quēadmodum de Camby
sis exercitu tradit̄.Is enī ingentes arenarum aceruus attollens fluctuāte planitie quinquaginta ho
minū milia obruta necauit.Hæc quū vniuersi ferme aiaduerterent:Alexander tn̄ quicquid incœ/
prat deterreri nō poterat.Fortuna enī suis propiria cōatibus promptiores ei reddebat animos:
& donec agenda nauaretur,inuicta ferebat̄ animosa cōtentio:qua non hostes modo, verum & lo/
ca & tp̄a violentus vrgebat.In ea pfectione multa p incōmodis assequutus est adiuuantia: quæ a
Ioue missa fuisse posteriora cōfirmant oracula.Quin ea quodāmodo fidē ipsis vendicāt oraculis.
Primū quidē aquarꝫ multitudo & diuturni ībres a Ioue demissi satis soluere metum:& hummectā
tibus arenis siccitatem extinxerunt:quibus in se condensatis,& suaues spiritus,& purior impende/
bat aer.Inde quū ductores confusas amisissent metas:iamqꝫ errare cœpissēt:dispersis ex ignoratio/
ne comitibus,coruos q prævolātes eis iter mōstrarent,& tardius subsequentes prǽstolarentur, ap/
paruisse constat.Quod vero longe mirabilius est:tradit Callisthenes noctu palantes cantu ac vo/
cibus ad sequenda comitū vestigia reuocasse.Superato deniqꝫ deserto,vt tēplū intrauit, Hāmonis
antistes illū Iouis perinde ac patris noīe saluere iussit. Illo rogāte num qsq̄ ex patris iterfectoribus
impunis effugerit:saniora loqui iubet antistes.Nec enim parentem illi mortalem eē.Murato dehīc
sermone:cūctos ne Philippi interfectores vltus sit,pcontat̄:& datum ne ei sit:vt vniuersos ditione
mortales sit moderaturus.Cui & hoc ipsum dari:& plene peractam Philippi vltionem esse diuinū
respōdit oraculū.Quamobrem pretiosis deum donariis,& pecuniis ipsos ditauit antistites. Hæc
sunt quæ de Hāmonis sortibus plurimis tradiderunt scriptores.Alexander autem scribens ad ma/
trem se quædā occulta inquit accepisse vaticina:quæ quum redierit ad eā solā explicabit. Asserunt
quidā:sacerdotē dum græce ipsum salutaret:& blandius [illegible] hoc est filiole compellare vallet

Aristander aruspex.

Gaza vrbs Syriǽ.

Scriniolum Darii p̄tiosissimum.

Alexādri insomnium.

Pharus.

Alexādria vrbs ab alexandro cō/dita.

Hāmonē Iouē Alexāder petit.

Cābysis qnquagīta milia hoīm harēa obruta.

Corui Alexandro duces p loca icognita.

Alexander Iouis filius appellatus.

per barbarismum pro. n. abusum. s. παιδίον id est Iouis filii pronuntiasse. illū vocis errore Alexādrum libenter pinde ac omen audisse. Quocirca cōfestim vulgatum est: eum ab oraculo Iouis filium appellatum. Quē rumorē vbi p Sāmonē Ægypti philosophum audiit, magis pbasse ferē q oīs inquit hoīes sub dei imperio esse: principatiq ac imperitare diuinū qddā affirmabat. Quibus de rebus acrius philosophari ac disputare solebat: deū cōmunē qdem mortalibus patrē, optimū quēq peculiarē sibi filiū adoptasse. Cæterum Alexander quum se deo genitum psuasum haberet, in ipsos insolentior erat barbaros. Ad Græcos vero modestius ac parcius de sua diuinitate sermonem habebat: excepto dū ad Athenieses p Samo scriberet. Ego qdem (inquit) haud liberam vobis tam inclytam ciuitatē tradidissem: quā ab eius tūc dño, quē parētem meū appellabant susceptā habetis: Philippū intelligēs. Postremo quū sagitta saucius doloris acerbitate collaberet: Amici dixit hunc, plane cruorem mortaliū, at nō diuorum vulnera spargūt. Dum ingens tonitrus cōsternasset vniuersos: forte psens Anaxarchus, num tu quoq Ioue genitus nū qcq̄ tale pages! Ad quæ ridens ait: Nolo, vti iubes, amicis esse terrori: qui meas p contēptum cœnas habes: q nō satraparum capita, sed pisces in mensa mihi cernis appositos. Et pfecto Ephęstioni missis a rege pisciculis Anxarchus eum ptulisse sermonē traditur: tanq̄ eos aspnaretur & carperet: qui p magnos labores & pericula illustres & claras res psequētes, nullam aut p exiguam sibi voluptatem cōparātes, nihilomagis q̄ reliqui iocūditatis fructū adipiscūtur. Ex his q̄ superius enarrata sunt, liqt: Alexandrū nō per supbiam aut cōtumeliā, sed grauitatis opinione cęteros subiugasse. In phœniciā ex Ægypto reuersus sacra diis festosq dies celebrauit. Tū stata certamina & ludos scænicos edidit: nō apparatu modo, sed etiā certātibus pmagnificos. Eis pfecti sunt Cypriorū principes: quēadmodum & Athenis q tribus sortiūtur. Decertatū est mirifice ac splēdide a Salaminio præsertim Nicocreunte & Solio Pasycrate. His vt nobilissimis præessent histrionibus, forte obuenit: Pasycrati quidem Athenodoro, Nicocreōti āt Thessalo: cui studiosissime fauebat Alexāder: nec tū suū ante studium patefecit: q̄ oībus fere suffragiis victor Athendorus declaratus est. Tunc abiēs se qdem iudices approbare dixit: veruēniuero ne superatum vidisset Thessalum, regni portionē plibēter amissurū fuisse. Postea vero quū Athenięses Athenodorū, q Dionysiis nō interfuisset, mulctassent: eo regem vt p se scriberet obsecrante, id facere noluit: at mulctā remisit. Quū Lycō Scarphei filius lepida quædā ageret in theatro: inter recitādum comœdiā versum quo decē talētorum petitio significabat, inseruit. Quod ridens Alexāder, ea præberi iussit. Deinde missi a Dario legati pro redimēdis captiuis, cum regiis literis peruenerūt: qbus decē milia talētorū, cunctam Mesopotamiā, ac filiæ matrimoniū pollicebatur: tū amicū se sociūq futurū. Quibus inter æquales suos cōmunicatis, Parmenio si Alexāder inqt essem, has ego cōditiones accepissem. Cui subinde Alexāder, & ego mediusfidius si Parmenio. Alexāder itaq Dario vt ad se veniret rescripsit: cūcta ex eo humanitatis opera cōsequuturus: q si recusauerit, ad eum mox se pfecturū. Et cōfestim incœpti piguit: eo in itinere vxor Darii dolore partus correpta diē suū obiit. Cuius rei mœrorē nec dissimulāter tulit: quia maximam benignitatis suæ declarādæ occasionem amisisse videbatur. Ipsam igit hominem magnificis humauit ipensis. Erat īter eunuchos reginę cubicularios vna captiuos, qdā Tyreus noīe: is ex castris profugus ad Darium equo puolās, vxoris obitum renūtiat. Quo nuntio accepto, Darius quū p multas lachrymas caput planxisset: Pro Persicam inqt fortunā: si regis vxorē eādemq sororem captiuā nō modo vixisse, sed etiā decessisse regiis priuatam funeribus cōtigit. Excipiēs Tyreus, At enimi rex ait, pfecto funeris gratia & cuiusq p regia dignitate honoris nihil q pessimā Persarum fortunā incuses habes. Nanq Statyræ reginæ superstiti itemq matri & puellis nusq̄ pristinus opem ac rerum vsus, splēdorq defuit: nisi vt tuæ claritatis columē aspicerēt: quod denuo potēs restituet Oromasdes. Nec ea moriēs vllius generis ornamētorū expers fuit: qppē quum ipsius obitum hostiles etiā lachrymæ decorarint. Alexander enim sicuti prælio terribilis, ita parta victoria clemēs. His rebus auditis Darius animi ęgritudine ac perturbatione vexatus, indignissima suspicans, eunucho ad intimā tentorii partē adducto, Nisi tu quoq cum ipsa simul fortuna inqt Macedonicę factionis es: si me tuū appellas herū: per hoc ingens te solis iubar ac regalem dexterā obtestor ac oro: hæccine minima sunt Statyræ mala q lugeo: an illius vitæ lōge magis miserāda ppetimur: & vltra dignitatem sæuior nos afflixit calamitas: q insuper in crudelem acerbumq hostem incidimus! Nam quod honestatis & castimonię signum est: virum ætatis integrę hostis vxorem tam multis honoribus decorasse! Eo adhuc loquēte, Tyreus ad eius se pedes demittēs, vt meliora diceret supplex hortabatur: ne & iniuriis Alexādrum lacesseret: neu defunctę vxori eidemq sorori turpes inureret maculas: neue afflictis in rebus maximo sese orbasse solatio videatur, prestātiorem q̄ creauerit natura victorem habuisse. Verumenimuero admiratione prosequendum Alexandrum: q maiorem erga Persarum mulieres continentiam, q̄ in viros fortitudinem declararit. Eaq, simul & cæteram Alexandri modestiam terribili iureiurando confirmauit. Tum ad familiares egressus Darius, tensis in cœlum palmis ita orasse fertur. Natales regalesq dii date obsecro: vt quemadmodum lætissimam olim fortunam accepi, ita restitutam ac diuitiis incolumem posteris

Sāmō philosophus.

Anaxarch⁹ philosophus.

Certamia & ludos Alexander exhibuit.

Lycō Mim⁹

Literę a Dario ad Alex.

Statyra. vxor Darii morit part⁹ dolore.

Tyreus eunuchus.

Oromasdes Persarū de⁹

relinquam:quo parta victoria quas ab Alexandro p domesticorum ærumnā gratias accepi, æquā li psoluam merito.Q d si deorum ira fatale hoc tēpus ingruit:quo pmutādum iam Persicum ruet imperium:neminē nisi Alexādrum in Cyri solio sedere pcor.Hæc plurimi scriptores sic dicta factaq cōmemorāt. Alexander omni intra Euphratē regione subacta, cōtra Darium decies centenis milibus militum descēdentē castra mouit.Interim iocosum quippiā in exercitu fieri renūtiatur: Com militones in geminas se p iocum partes diuisisse:atq vtriq ducē ac imperatorem præfecisse:vocasseq alterum Alexādrum:alterū vero Dariū. Quūq mutua certaminis prælia,primū glebis, dehinc pugnis inchoassent:eo disceptationē excāduisse:vt iam a multis psaxa sudesq tes agi cœpta sit:ita vt ne sedari quidē queat. Tum Alexāder ipsos imperatores singulari prælio decertare iubet. Ex qbus ipse quidē Alexādrum: Dariū vero Philotas armauit:inspectāte rē exercitu quasi quoddā futurorum auspicium. Acri pugna cōmissa,is quē Alexādrum appellabāt, victor euasit. Is igitur ab Alexādro duodecim vicis & Persicę scholæ vsu donatus est. Hæc Erathosthenes ait. Ingens dehinc cū Dario prælium nō in Arbelis, vt quidā phibent verum in Gaugamelis cōmissum est. Id autē vocabulum Cameli domū significat:quā olim rex quidam quū hostiū manus dromedario esfugisset, Camelo ibi cōdidisse traditur:& ad eius curā & impēsam quorūdam vicorum puentus destinasse. Mense Iunio quū Athenis mysteria inchoarent,luna defecit. Vndecima post nocte in mutuo conspectu cōstitutis exercitibus Darius suas in armis copias tenuit:easq lampadibus obibat Alexāder quiescētibus Macedonibus,ante tentoriū cum Aristādro vate sacra pagebat:& hostias Phœbo mactabat. Vt vero familiares sui grādiores natu,tum vero Parmenio,oēm qui inter Niphatem & Gordianorum mōtes iacet agrū barbarorum collucere facibus vident:prætetea incertū quēdam clamorē terribilēq ex castris tumultū,velut ex vasto resonare pelago,eorum multitudinē admirati colloqa inter se habuerūt. Ingens quippe ac arduum opus impēdere:si aperto cōgressu tūt mar te tam magnā capessere pugnā audebūt. Inde pfectis sacris,regem adeūt: vtq hostem noctu inuadat hortātur. Hoc enim modo maximū impendētis pugnę terrorē p tenebras occultatum. Ille vero vulgatū illud, Non ego victoriā furorauit. Quod dictū nōnulli iuuenile nimis ac inane indicabāt:q in tāto rerū discrimine caui:latere. Quidam in præsentia spe ac fiducia elatū recte futurorum euētū diuinasse putabāt: nec vllam Dario præbere occasionem voluisse:vt superatus aliā demuō belladi fiduciam attentaret:in hoc noctē incusatus ac tenebras:queādmodū supiori prælio,mare,mōtes,& angustias increpitauerat. Nec enī inter tot copias,tam lata regione valētem Dariū,armorum aut hoīum iopia pugna detrectatum:nisi apta cōgressione summis dimicando viribus victis, spē ac feroces deponūt spiritus. Illis postmodum discedentibus, rex intra tabernaculum accubuit, vbi in reliquū noctis,prçter cōsuetudinē suā:tam pfundo pressus sopore dicit:vt ipsi ductores mirarent:& illucescēteiā diluculo:militibus vt corpora cibo curarent edixerūt: postea sollicitante tēpore,ingressus parmenio,quū lectulo astitisset,bis illum terq noīne cōpellauit. Quē experrectum hoc modo pcōtatus tradit. Quidnā hoc malum inquid:vt non iā iam dimicaturus maximo prælio, sed victor esse videaris:qui tanto somno securus dormias! Tum subridēs Alexāder, nōne nos ait vicisse putas:qui peregre ac per abrupta loca detrectātem pugnā Darium persequi desinimus? Non solum igitur añ prælium,sed & in ipso discrimine, magnā animi cōstantiā ac fiduciā sui declarauit. Nam quū Bactrianorum eqtatus cōtra Macedones magno impetu & summis ferrēt viribus: in sinistro cornu cui præerat Parmenio, ingēti fluctuatiōe dimicarū est. Subinde. Mazeus ex acie miserat eqtes: q impedimētorum & sarcinarū custodię relictos adorirētur. Turbatus igit vtrinq Parmenio ad Alexādrū qui renūtiet mittit:nisi ex prima aciei frōte fortes euestigio auxiliarii ad postremos succedāt,vallum res ac impedimēta diripi.Per id ferme tēps Alexander suis ad egrediēdum signū dabat.Tum accepto Parmenionis nuntio, virum desipere,nec animi constare dixit:ac per cōsternationem oblitū sciq victores quidem & hostium fortunas vendicabūt. Sin victi erunt: non supellectilium,non pecuniæ,nō mancipiorū habenda cura est:sed quo pacto strenue dimicando gloriosam mortem oppetant. Hæc vbi ad Parmenionē responsa dedit:galeam imposuit:aliā quidē armaturā intra tentoriū induerat:Siculum in primis amiculum:inde linteum thoraca duplicē: quē ex Issi spoliis acceperat.Ferrea cassis erat puro lucidior argento:Theophili opus:ceruicis tutamen ferreū gemmis insertum.Ensis quū tēperatura, tum leuitate mirādus:quem ab Cypriorum rege dono susceperat:eo quū pugnas obibat,vti solitus. Insigne enim ferebat Epiphorema egregia magis illius arte q cætera delectatus armatura.Antiqui nāq opus Eliconis erat. Idē ptetea ob ciuitatis Rhodiorum gloriā a qua eo donatus fuerat,gestare videbatur:quum ipso etiā inter præliandum vteretur.Cæterum Alexander donec aut acies instrueret:aut milites adhortaret: aut concionem haberet:aut lustrans obequitaret:vt Bucephalo parcius vteret,alium sumebat equū: quoniā is ætate iam grandior erat.Quum igit congrediendū est:eo adducto, statim ascendit:ac ire pergit: magna ad Thessalos ac Græcos habita prius oratione. Qui vbi robur ais addiderūt: sese in barbaros agi certatim clamitāt:tum hasta in lęuam recepta, dextera (vt Callisthenes tradit) deos precatus est:vt si vere Ioue natus existat, suis auxilium atq robur addat. Vates Aristander cādido in

Exercit' Darii habēs decies cētena milia militum.

Gaugamelis quid.

Mazeus.

Alexandri armatura.

Theophil'

Elicon.

Pugna īter Alexandrū & Darium Persarum regem.

dutus amictu, & coronā gestās aureā secū cōminus equitās, sublimē supra Alexādri verticem aquilam ostēdit: aduersus hostes recto volatu delabētem. Eo auspicio plurimū spei & alacritatis cunctis increuit: quare sese inuicē exhortati equites in hostes cursu pcedere. vndātem vero phalāga diceres. Ante primā cōgressionē inclinati barbari: fugiētibus victores instant: Alexāder ad mediam aciem, vbi Darius erat, victos insequitur. Ipsum enī eminus cōspicatum inter cōfertissimos regię cohortis emicātem agnouit: virū formosum: pcerum: sublimi curru incedētem: & rutilātium equitum caterua stipatum: qui circa currum p acie stabant: parati hostem excipere. At cōminus terribilior conspectus Alexander, vbi intra resistentiū globū ferietes īmisit: plurimos cōsternatione cōficit ac dissipat. Strenui ac fortissimi ante regis ora cæsi: mutuoq; cadētes fugā inhibebāt: ita vt cōglobata morietiū agmina equos circūuallarēt. Dario grauissima cuncta obuersabant̄ oculis: cæsa manus quā circa se præsidii causa locauerat: currus oīno immobilis verti neqbat: tāta obtruncatorum strages rotas immerserat. Equi etiā tot inserti cadaueribus saltibus aurigā deturbarant.

Darii fuga.

Inter hæc Darius relicto curru armisq;, effœtā (vt fertur) equam ascēdens, salutē fuga cōparauit, Qui tñ haud euasurus videbat̄: nisi denuo missi a Parmenione egtes Alexandrū reuocassent. Nam quum ingētes inueherent̄ copiæ: nusq̄ hostes cedere. In eo prçlio sunt q segnē imbellēq; fuisse Parmenionem carpāt: siue languescente iam ob senectutē audacia: siue q; (vt Callisthenes refert) crescētem Alexādri potentiā grauiter & inuide ferebat. Quamobrē mœstus Alexāder dissimulato militibus dolore, vt a cędibus tēperaret̄, nec insequi velle se finxit: & pinde ac iam pugnā nox dirimeret, receptui cecinit. Inde quū laborātibus auxiliū laturus pgeret: in itinere pfligatos oīno hostes fugatosq; accepit. Huius prælii exitu omne Persarum imperiū funditus excidisse credit̄. Tum Alexāder Asiæ rex Appellatus, sacrificia magnificis struxit impēsis. Dehinc amicis diuitias|domos| ac principatus largit̄: maxima etiā in Gręcos vtēs munificētia, vniuersas aboleri tyrannides, restitui omnibus libertatem, ac suis viuere legibus se velle scribit: pręcipue Plateēsium vrbem exędificari iubens q; eorū patres olim p tuēda libertate se socios Græcis asciuerāt. Ad Crotoniatas quoq; in Italiam magnā exuuiarū partē trāsmisit: ob Phyali decus & gloriā impigri & fortis athletæ: qui Medico bello quū Græcos cæteri destituissent Itali, propria triremi Salaminā nauigauit: illius periculi cōmunicationem suscepturus. adeo oīa virtutis opera summo studio & beniuolētia obseruabat.

Persę vincuntur ab Alexādro.

Phyalus.

Postmodum Babyloniorū regionē ingressus oībus in potestatē redactis: ibi in Ecbaranorum agro telluris hiatum assidue ignē tanq̄ ex fonte scaturientē miratus est. Haud pcul inde Naphtha magno inundat fluctu: q bitumini perq̄similis, tātam igni cognationem habere videt̄: vt priusq̄ flāmā attingat, p ipsum luminis splendorē, mediū pšæpe aerē incēdat. Cuius vim atq; naturā volētes ostēdere barbari: quū angiportū, q ad regiū ducit domiciliū, ea re paulisp irrorassent: primo crepusculo extrema in pte cōstituti, faculas guttis admouere. Vixdū primis incēsis, haud sensim flāma depascēs, vnico mētis intuitu finē inuasit alterius: ita vt angiportus ppetuū foret incēdium. Erat, Atheniēsis qdā noīe Athenophanes: q regis qdē corpus vnguēto ac lauacris curare: aīum vero p iocos & oblectamēta ducere solebat. Is quū intra balneū adstantē Alexādro pusionē, cui nomē erat Stephāo, aspectu qdē ridiculū ac suauissime cātātē aspiceret: vis inqt rex hoc in Stephano pharma cū experiamur? Si.n.eo incēso extigui neqat: pollētē vtiq; ac inexpugnabilē illius eē naturam affirmauerim. Quā qdem ad rē impigrū se præbēte puero, vixdū puncto ac lumine cōtacto, tāta emicuit e corpore flāma: tūq; pullulauit incēdiū: vt ancipitē Alexādrū subtrepidasse constet. Qd nisi forte cōplures aquæ vasa manibus tenētes affuissent: nō ante ferri auxiliū poterat: q̄ totū ignea vis occupasset: quū hoc etiā modo pueri corpus vndiq; inardescēs, maximo labore vix potuerit extingui. Verū mēbris post hæc debilitatū vixisse certū est. Iure igit̄ nōnulli salua fabulamēti veritate, hoc esse venenū affirmāt: quo Medea vulgatā in tragœdiis coronā & palliū punxisse tradit̄. Nec enī ab eis spōte sua ignē emicuisse: nisi quū admota flāma celeri tractu clādestina irrepsit. Radios enī ac fluxus igneos lōgius allatos aliis qdem corporibus lumē tāmmodo atq; calorem cōstat adiicere: aliis vero pinguē quēdam ac ppetuū habētibus humorē siccitatē afferre spirabilē. hi collecto feruore celeriter in eis mutant materiā. De huius generatione dubiū est: si potius æstuās p id humidum flāma sufflat: quæ ex illa tellure pinguem igni genāq; habet naturā. Est enī Babylonia vaporibus vehemēter obnoxia: ita vt posita humi sæpe hordea in sublime psiliāt: quasi ea loca lāguore quodam tumētia saliētem pulsum habeāt. Incolæ quoq; p æstus immensos super plenis aqua vtribus somnos capiūt. Harpalus cui eius vrbis expoliendę cura relicta fuerat, regias ac deambulationes Græcis ornarat arbusculis: quum cæteræ adoleuissent, solam hederā nunq̄ tellus adoptauit: at cōtinuo necauit: q; illā minime ferret tēperiē. Illa nāq; feruida regio est: hæc vero locis amica frigidis. Has quidē excursiones quū modeste fiunt, minus forsam importuni carpūt. Alexāder subactis Susis, ex regia quadraginta milia æris talenta, itemq; pretiosam supellectilem cepit: cuius inexplicabilis oīno numerus. Ibi & Hermionicæ purpuræ quinquaginta milia talenta reperta traduntur. Ea ab annis ferme ducētis reposita nouū adhuc & recētem floris seruabat colorem. Cuius causam fuisse perhibēt: qui rubræ quidem tincturam melle, candidæ autem albo cō

Alexander Babyloniorū regionē in suā ptātem redigit

Ecbarani.

Naphtha fluuius.

Athenophanes.

Stephanus

Medea.

Babylonię tract⁹ vaporibus maxime obnoxius

Harpalus.

Susa ab Alexādro capta

Hermionica purpura.

fectam oleo aiunt.in his enim quũ ꝑ tempus habent,purus ac lucidus ſplendor cernitur. Dinon
refert eos reges ex Nilo atqꝫ Iſtro aduectam aquam ſolitos Gazæ recõdere:vt hoc pacto regni ma/
gnitudinem aſſererent:quũ ✱ omnium domini apparerẽt.Cæterum quũ Perſidis fines,quũ loco/ ✱amnium
rum aſperitate,tum impigerrimis Perſarum aditum ſtatione tenentibus,Alexander intrare neq/
ret(iam enim Darius effugerat)ducem quendam nactus eſt:qui eum paruo introduceret anfractu.
Is geminæ nationis homo:patre quidem Lycio matre vero creatus Perſica.De quo quum adhuc
puer Alexander eſſet,Pythicum prędixit oraculum:ꝓficiſcenti in Perſas Alexandro ducẽ fore Lyci
um.Ibi locoꝝ peritus,ingentẽ captoꝝ hominũ cædem commiſit:quos idcirco ſuo iuſſu necatos
ſcribit:ꝙ ita ſibi ad rẽ cõducere exiſtimabat.Ibi quantũ Suſis,tantũdẽ pecuniæ cõperiſſe ſe refert.
Diuitias vero & reliquũ inſtrumentũ,muloꝝ iuga dena milia,& quinqꝫ cameloꝝ vexiſſe dicũtur.
Dein ingentẽ Xerxis ſtatuã conſpicatus:quã intra regiã irrumpentiũ multitudo ignominioſe ſub Xerxis ſta
uerterat:ad eã ſubſiſtit:& ꝑinde ac viuẽtẽ alloquutus, Verũ ne inqt ꝓpter eam quã aduerſus Græci/ tua.
am expeditionẽ egiſti,collapſum te ſinemus:an ꝓpter animi tui magnitudinẽ,aliaſqꝫ virtutes iacẽ
tem attollemus?Deniqꝫ diuturno ſecũ ſilentio meditatus exceſſit.Inde militũ corpora curare volẽs
(hybernũ eni tꝑs erat)quatuor ibi menſes egit.Quũ Alexãder ſub aurea primũ regii tribunalis te/
ſtudine conſediſſet:Corinthius Demarathus ei beniuolentia affectus,& paternus olim amicus, ſe Demarath⁹
nilibus effuſis lachrymis ad eũ ita loquutus fert.Quã magna Græcos voluptate priuatos: quibus Corinthi⁹.
anteaq̃ in Darii throno ſedentẽ ſpectauerint Alexandrũ,expiraſſe contigit.Hinc Dariũ inſectatu/
rus amicis ſe ꝑ iocũ largiore prębuit vino.In ea laſciuia mulieres accitæ a ſuis amatoribus affuere:
Inter quas famoſiſſima Thais genere Attica:quã inferiore tꝑe regnans Ptolemæus ſcortum habu Thais Atti
it.Ea Alexandrũ nũc lepide collaudãs,nũc ioco demulcens,inter potandũ in quendam incidit ſer ca.
monẽ:q tametſi patriæ ſuæ ritũ conſuetudinẽqꝫ decerneret, haud muliebris tamen extitit animi.
Eoꝝ eni laborũ quos in Aſiam peragrãdo ꝑtulerat illa ſe die gratiſſimũ ſuſcepiſſe fructũ dixit: ꝙ in
tra ſuperbiſſima Perſarũ palatia tam delicatũ cõuiuiũ celebraſſet:at vero longe maiorem ſibi volu
ptatẽ futurã:ſi Xerxis regiã,qui ſuas olim concremarat Athenas,ipſa quoqꝫ ꝑ hilaritatẽ incende/ Herxis re
rit.Tum ſpectante rege,ipſa facẽ accendit:vt diuulgaret:ꝙ quæ cum Alexandro fœminæ fueraut, gia ab Ale
maiorẽ ꝓ Græcia vltionẽ accepiſſent:q̃ ſuperiores illi tum maritimarum,tum terreſtrium copiaꝝ xandro cre
duces.His dictis plauſus ſimul ac tumultus exoritur.Sociis inde ad tam magnum facinus exhortã mata.
tibus tractus Alexander exiliit Is coronatus lampada tenens ductor erat:cæteri clamore ac petulã
tia conſectantes regiam incendentes circuibant.Quod vbi ſenſere Macedones,alacres cum faci/
bus concurrerunt.Sperare enim eum iam rebus patriæ animum aduertiſſe:nec amplius inter bar
bariem obſeruari debere.proinde ea ignibus atna vaſtare.Hęc quidã iniuſſu regis:quidam ita vt di
ctum eſt,ꝑpetrata memorant.At enim mox piguiſſe,ac reſtingui incendium iuſiſſe, haud ĩcertum
eſt.Cęterum quũ Alexander natura munificentiſſimus eſſet:eo magis liberalitatẽ,quo & latius ip
ſum ꝓpagauit imperiũ.Aderat quędam in dandis alacritas:qua ſola gratificari beneficus poteſt.
Qua de re pauca verum egregia meminiſſe ſat erit.Pæonum ductor quũ hoſtis a ſe truncati caput
ei oſtendiſſet:Rex ait,his apud nos donis pretiũ aureũ ſolet eſſe poculum. Tum ridẽs Alexãder, va Alexãdri.
cuũ qdẽ inquit:aſt ego id mero plenum tibi propino.Dum quidam ex Macedonibus mulum regi/ munificen/
um ferentem aurum ageret:defatigatumqꝫ iumentum eſſet:is ſublatum onus ferre cœpit. Quem tia.
ſub pondere preſſum conſpicatus Alexander:vbi re cognita depoſiturum videt hominem:ne reli/
quo defatigeris itinere dixit:hoc ad tuum deferes tabernaculum.Deniqꝫ tenuentibus q̃ poſtulan/
tibus triſtior,ad Athenienſem Phocionem ſcribens,eum minime exiſtimaturũ deinceps amicum
aſſeruit:ſi ſua repudiet congiaria.Serapioni cuidam adoleſcẽti,qui pila ſecũ luſerat, quia nihil po/
poſcerat,nihil exhibuit.Poſt ludente Serapione,iacta ad cæteros pila,mihi nequaq̃ præbes dicen Serapion.
ti regi,non petis Serapion inquit:huic quũ Alexander arriſiſſet:q̃ multa elargitus eſt. Erat Prothe/ Protheas.
as quidam vir ſane facetus,& in ſympoſiis haud illepidus:cui quum Alexander ſuccenſere videre/
tur:obſecrantibus amicis,ipſoqꝫ collachrymante,ſecum in gratiam rediiſſe dixit. Tum ille : quod/
dam mihi primæ fidei pignus præſta.confeſtim ei quinqꝫ erogari talenta iuſſit.Quantas autẽ fami
liaribus,& his,quos ſui corporis præſidio habebat,ampliſſimas facultates impartierit: Olympia/
dis ad eum declarat epiſtola:Alioqui namicos beneficia confer:& eũ gloriæ ſplendore confice: at
in præſentia vniuerſos ſibi pares reges efficis:quibus quũ multas amicititias cõpares,teipſum de/
ſtitutum reddis. Talia quum perſæpe ſcriberet Olympias:is occultas ſeruabat literas:ſemel dunta/
xat excepto:quum Ephæſtion ſolutam de more illi lectitaret epiſtolam,haud palam inhibuit: veꝝ Ephęſtion.
dempto ſibi anulo,illius ori gemmam appoſuit. Inter Darii proceres dignitatis ampliſſimæ Ma/
zeus extiterat.Huius filio quandam habenti ſatrapiam,alteram adiecerat Alexander: quam recu/ Parmenon
ſans adoleſcens,Mi rex inquit,olim vnicus erat Darius:tu compluris Alexandros effeciſti. Parme
nion Bagoi domicilium vendicauit:in quo ex Suſorum manubiis mille talentum veſtem offendiſ
ſe traditur.Scribens ad Antipatrum, vt exquiſitam corporis ſui cuſtodiã haberet admonuit: ꝙ ei
iſidias parari diceret.Ad matrem cõplura tranſmiſit munera:quam nimiũ gerẽdis implicati nego/

ciis, & bellicis immisceri rebus vetuit. Aqua quum grauius increparetur: ipsius asperitate æquo ꝑ
ferebat aīo. Semel quoq; scriptam ab Antipatro cōtra matrē plixam epistolam lectitās, ignorare
dixit Antipatrum: ꝙ vnica matris lachryma innumeras delebit epistolas. Suos postea delitiis ac

Agnon Teius. Leonatus. Phylotæ luxus.

illecebris oino solutos sumptuosissimeq; viuentes aīaduertens: ex qbus Teium qdem Agnonem
argēteos sub crepidis ferentē clauos: cōplures Leonato camelos puluerē ad gymnasia ex Ægypto
vsq; transferentem: Phylotam quum venaturus erat, ꝑ stadia centum aurea & pretiosa disponen/
tem tabernacula: plures etiā inter vngēdum ac lauādū ꝓtiosis odoribus quasi oleo vtētes cubicula
rios secum ac vnctores circūagere: cunctos benigne ac philosophorꝫ more obiurgatos, hunc in
modum admonuit: Mirari se inquit eos tot tantisq; cōfectis certaminibus, haud meminisse: ꝙ ip

Seruile diuitias amare. Regiū insudare laboribus.

sis victis longe mollius victores dormiāt: neq; cernere se Persarꝫ moribus suos æquiparasse Seruile
quippe amare diuitas: apprime regiū insudare laboribus. Quonā modo suū qspiā curabit equū:
aut hastam exercebit: aut cassidem iduet: quū ꝑ desuetudinē ne charissimū qdem corpus manibus
attingat! An ignoratis hunc esse victorię finē: ne hostium mores ac opera in nos transtulisse vi/
deamur! Eos magis ad virtutē inflāmabat: quū vel militiæ, vel venatibus cunctos in pferēdis ma

Craterus Leochares.

lis ac laboribus superet. Quū Alexāder eximiæ magnitudinis leonē sterneret: Spartanorꝫ legatus
q forte aderat, pulchrum erat mediussidius ait Alexāder: vt ꝑ imperio cū leone decertasses. Hāc ve
nationem ęreis cōflatā imaginibus Craterus Delphis appēdit. Canes inerāt: Leonē Alexāder ado

Regiū ē a qb⁹ male audias, in eos magis esse beneficum.

riens: Craterus adiurās: partem Lysippus, partē Leochares effinxit. Hoc pacto Alexāder vt se simul
laboribus exerceret, ac suos ad virtutē incitaret, quū multa subiret discrimina: eius amici fortunis
elati, illecebrisq; ac otio magis intēti: tot militias peregrinationesq; moleste pferre: inde sensim ad
cōtumelias & male dicta tendere. Quę ille ꝑ quādam māsuetudinis abundātiam modeste ac comi
ter tolerabat: regium esse affirmās: vt a qbus male audias, in eos magis sis beneficus. Quæcūq; in

Peucestas.

amicos vel pusilla cōtulit: ea ingētis beniuolētiæ honorisq; extāt indicia. Ex qbus pauca exposuis/
se sat erit. Quum Peucestas vrsi morsu vulneratus, id qdem aliis, Alexandro vero minime signifi
casset: ad eum multa cōquestus scripsit. At nunc quonā te habeas modo scribe inquit: & siquis so/

Ichneumō Alexippus medicus.

ciorum inter venādum te destituerit: vt debita luat supplicia. Abscenti ob res gerendas Ephæstio/
ni scripsit: dum ipse ac nōnulli Ichneumonem per iocum infestarent: Craterꝫ Perdicæ iaculo oc/
currentem in vtraq; coxa vulnus accepisse. Audiēs ex ægritudine quadā pristinę restitutū incolu/
mitati Peucestā, Alexippo scribēs medico magnas egit gratias. Dum Craterus aduersa valetudi/

Pausanias medicus. Ephialtes. Cyssus. Euryloch⁹.

ne teneret: ob quoddā insomniū: nōnulla ꝑ eo sacra peregit: eūq; vt itidē faceret, admonuit. Pau/
saniæ quoq; medico, quū Cratero pararet elleborū, postq̄ ꝑ aī sollicitudine multa scripsisset, quo
pacto antidotū propinaret, admonuit. Ephialtem & Cyssum qui primū Harpali fugā nuntiaue/
rat, in vinculis habuit: ꝙ ipsos de eo viro falsa obloquutos diceret. Quum infirmis ac senectute
cōfectis remeādi potestatem faceret: Eurylochus ægrus se inter ægrotos inscripsit: postmodū vbi
nulla infirmitate detineri depręhensus est, amore Thelesippę captū se cōfessus est: eāq; discedētem
ad mare vsq; consectari velle dixit. Eius fœminę cōditionem ꝑcontatus Alexāder, vt ingenuū esse
scortū accepit, nos inqt Euryloche in hac ꝑ amāda socios habes: ꝑinde aut largitionibus, aut ver
bis, vt ad ꝑmanēdum inducas, vide: qñquidē ex libera ortam affirmas. Hunc sæpēnumero virum
admirari licet: ꝙ amicorꝫ gratia ꝑ rebus huiusmodi operā & accuratā qdem in scribendis dederit
epistolis. Qualia hæc: Seleuci puerū, q in Ciliciā ꝓfugerat, diligētissime iussit inquiri. Peucestam
quoq; laudibus ꝓsequutus est: ꝙ Crateri seruū Niconē cōprehendisset. Seruus qdam in asylo rese/
derat: quāobrē ad Megabyzum literas dedit: vt illum e tēplo si queat elicere, corripiat: intra sacrā
ædē nullā vim afferat. Principio quū in causis capitalibus ius diceret: orāte accusatore alterā ma/
nu aurem solebat occludere: vt ipsa reo ꝑinde ac vt oīs expers calūniæ cōseruaretur. Posteriori tpe
ad calumnias q̄q̄ falsas ac verisimiles vehemēter excandescebat: præcipue quū de se male audiebat
ita vt sæuiēs inexorabilisq; desiperet: adeo vitę ac imperio gloriā anteponebat. Inde quū tertio cō

Bessus Darium cepit

gressurus pręlio aduersus Dariū castra moueret: is captus a Besso nūtiatur: tū præter stipēdia Thes
salis duū miliū talētum erogās donatiuū, eos domum dimittit. In ꝓsequendo aūt Dario asperis
atq; lōgissimis exactis itineribus: vno enī decē diebus tria milia & ducēta stadia equo emensus est:
vniuersum ferme exercitū per loca præsertim aquarꝫ expertia labor affecerat: vbi quædam Macedo
num manus mulis aquæ plenos ex fluuio subuehens vtres, Alexādro fit obuiā. Quē vrgēte in me
ridianum tps die, ob sitim ægre se habētem cōspicati, extēplo impletā aqua galeā attulerunt. Ei de
inde percūctāti: ad quos eos pferrēt latice: ad suos respondere liberos: quos si nunc amiserimus: ti/
bi (modo vita superstit) alios creādi facultas erit. His auditis vbi galeā in manus cœpit: circunspi/
ciēs quos circa se haber eqtes: demisso capite & fixis in potū oculis: ingustatā reddidit lymphā: ꝓ/
batisq; viris si solus bibero inqt, hos mœror instigabit. Eius cōtinētiam & aī magnitudinē quū in/
spexissent eqtes: eundum esse magna cū spe certatim acclamarūt: statimq; pedes eqs subdunt. Nō
enim laborē perferre: nō deniq; mortalitati sese obnoxios existimare: donec talē eis regē adesse cō
tigerit. Vna itaq; cūctorū sedulitas & aī promptitudo fuit. Cęterum quū sexaginta tm̄modo (vt

aiunt) viri fusa iã Darii castra irrupuissent:disiectum grãde auri & argẽti pondus calcãtes, multos quoq; puerorũ & mulierũ currus aurigis destitutos aspernati, pceres solũmodo fugientes in qbus Darium esse arbitrabãtur psequi cõtendunt. Vix tãdem cõpluribus cõfossum vulneribus Darium in vehiculo iacẽtem fereq; expirãtem offendũt: is quũ frigidã aquã præbẽte Polystrato potasset:qs quis es mortaliũ inquit, hoc mihi extremũ vniuersæ calamitatis genus accidit:vt p tãto in me be neficio dignas tibi referre grates nequeã:at referrat Alexander: Alexãdro vero dii:pro eius summa in matrem, vxorẽ, ac liberos meos humanitate, ac clemẽtia. Cui hoc dextræ pignus p me dabis. Hęc dicẽtem accepta Polystrati manu, vita destituit. Ad eum pueniẽs Alexãder ipsius casum p ma ximam doloris acerbitatẽ haud dissimulãter tulit:dẽptaq; sibi chlamyde illius corpus ornauit. Po stremo in potestatẽ redactũ Bessum grauissimo cruciatu dissipauit:quod disphendomena vocant. Proceris nanq; in vnũ curruatis arboribus, quũ vtriq; corporis partes alligasset: eas tãto concita tas impetu remisit:vt laniata passim mẽbra disiecerint. Tum Darii corpus regiis ornatũ insigni bus ad matrem deferri iussit. Eius fratrem Exathrem magna sibi familiaritate deuinxit. Inde cũ ro bustissimis copiis pfectus subegit Hyrcaniam: vbi maris sinum haud ponto minorẽ, cæteris aũt maribus dulciorem cõspicatus, quũ nihil ex eo certi pdidicisset : quãdam Mæotidis paludis partẽ esse cogitauit. Huius tamẽ rei veritas haud latuisse physicos videt: qui diu ante illam Alexãdri ex peditionem memorię pdiderũt:ex quatuor exterioris oceani qui mediterraneũ irrumpũt:sinibus: Hyrcanũ pelagus quod Caspium vocant, ppinquũ magis esse boreæ. Ibi quũ quidam ex inspera to barbari stabularios inuasissent:equũ abduxere Bucephalum. Quã rem imodeste adeo tulit: vt ni si restituissent se cũctos eorumq; liberos obtruncaturũ per præconem interminatus sit. Quocirca equũ mox referẽtes, suasq; ciuitates in eius potestate faciẽtes affuere. Quos oẽs benigne alloqu utus equi captiui præmia reddidit. Hinc castra mouit in Parthiã: vbi intẽtus otio, barbarã primo stolam induit:siue vt probatis illorũ legibus ipsos p quãdam sibi cõsuetudinem cõciliaret:q; ad mi tigandas hoium mẽtes plurimũ patrii moris valeat cõsuetudo:siue vt hoc pacto Macedonũ tenta ret aios:quos paulatim ad spnendos patriæ ritus assuefacere nitebatur: quo illum adorari mode stius pferrent. Nunq̃ tñ vt Medorũ amictũ barbarũ nimis & ab se alienũ assumeret induci potuit: semp Anaxyridas, Candyn, Tiaramq; repudiãs:at mediũ quẽdam inter Persicum & Medũ habitũ aptissime tẽperãs, q vt illo iocundior:hoc ita erat augustior. Eo primũ vsus est in barbarorũ cõuen tu:ac domi, cum æqualibus: dehinc passim seu equitaret, seu ius diceret, eodẽ spectabat ornamẽto. Quod q̃q̃ Macedonibus triste spectaculũ esset:reliqui tñ eius virtutẽ ingẽti admiratione psequen tes quædam illi ad voluptatẽ gloriãue cõcedendã existimabãt. Is q̃q̃ accepto nuper in tibia sagit tæ vulnere, ita vt saucius exciderit:itẽq; lapidis ictu pcussus in collo, adeo vt aborta caligo diu ocu los oppresserit: haud tñ sibi tẽperauit:quo minus audẽtius ante alios picula primus iniret. Supera to Orexarte fluuio, quẽ is Tanain existimabat, Scythas fudit:& ad stadia centũ vsq; fugauit: vlteri us insequ fluxu ventris inhibitus. Ibi occurrisse illi Amazonẽ multi phibẽt: ex quibus sunt Clithar chus, Policritus, Onesicritus, Antigenes Histros: Aristobolus aũt, Cares Hysangeus, Ptolemę us Antidides, Philon Thebanus, Philippus Hysangeus, præterea Hecatæus Erethrieus, Philip pus Chalcidensis, & Duris Samius id figmentum fuisse referũt. qbus testimoniũ Alexander videt afferre:qui quum ad Antipatrum vniuersa perscriberet: Scytharum regem ei filiã despondere ait: Amazonem vero ne cõmemorauit quidem. Posteriori tempore quũ regnanti Lysimacho quartum librum Onesicritus in quo de amazone illa perscriptum est, ageret: Lysimachus paulum subridens dixisse fertur:& tunc vtiq; ego aderam. His quisq; fidẽ aut habeat aut deroget, haud Alexandrum p pterea vel minori vel maiori admiratione prosequetur. Veritus autem ne macedones in posterũ militię pertęsi fatiscerent: cetera quidẽ dimissa multitudine, ipse cum flore copiarum.xx.M.pedi tum, & tria equum secũ ducẽs, in Hyrcaniã pficiscit. Quibus p cõcione habitis, nisi se barbaris ve luti insomniis ostẽdisse ait: q si pturbatis tãtũmodo Asię rebus abierimus, in nos illico tanq̃ in mu lieres impetũ facient. Verũenimuero quisqs abire cupiat, excedat inqt: obtestatus se amicorũ eorũ q; qui eam secũ pferre expeditionẽ velint, viribus vniuersum terrarũ orbem Macedonũ impio sub diturum. Hęc epistola quadã ad Antipatrũ his ferme vocabulis cõscribitur. Addit ptcrea cunctos milites quocũq; terrarum ageret sequuturos sese libẽter acclamasse. Hi quũ Alexãdri conatus aio suscepissent: reliqua ductu facilis turba consequtur. Tum ritũ indigenarũ ppensius imitatus ad Ma cedonicos quoq; transtulit mores:eorũ tẽperata cõmunicatione:facilius beniuolẽtia q̃ vi terũ im periũ cõparare ratus: præsertim quũ pcul a besset. Itaq; triginta puerorũ milibus delectis, eos græ carum disciplina literarũ instrui & Macedonico more armorũ vsibus versari præcepit: cõpluribus ad eam rem magistris institutis. Roxanen cõspicuæ formæ mulierem olim in cõuiuio cõspicatus ad amauit: quod terũ gerẽdarum pposito maxime cõduxisse visum est. Eius enĩ matrimoniũ sub latos ad spem barbaros plurimum Alexãdro fide beniuolẽtiaq; cõiunxit: in quo tãta vsus est casti monia: vt cuius vnicæ amore fœminæ victus est, eam nõ nisi curictis solẽni more pactis attigerit. Eas res quũ summus eius amicus Ephęstion approbaret: paribusq; vteretur ornamentis: Crate

Darii interitus. Polystrat⁹ Alexandri pietas. Disphẽdomena. Bessus ab Alexãdro dilaceratus Exathres frat Darii. Hyrcaniã Alexander subegit. Bucephal⁹ Alexandri equus abducitur. Anaxyrides. Candys. Tiara. Orexartes fluuius. Scythę fusi ab Alexandro. Roxane ab Alexãdro amata.

rus asit in retinendis patriæ moribus pgeret:per illũ barbaris,p hunc Græcis, & Macedonibus, re/
spõsa dabat:iusq; dicebat. Deniq; quũ Ephęstiona vehemẽter amaret: Cratecq; honoraret : illũ qdẽ
Alexãdri, hunc vero regis amicos, vocare, ac existimare solebat. Quapropter quũ multas haberẽt
simultates: sępenumero disceptabãt. Semel in terra India nudatis ensibus cõferre manus cœperãt:
succedẽtibus dehinc ad ferẽdũ vtriq; auxiliũ amicis, celeriter interuenit Alexãder: & Ephestionẽ ap
tis carpsit cõuitiis: vecordẽ, insanũq; vocitãs: q dempto sibi Alexandro, nihil se prorsus esse intelli/
gat. Seuocatum quoq; Crateq; p acerbissimas habuit cõtumelias. His inde cõciliatis Hãmonẽ cęte
rosq; deos obtestatus, se illos cunctoq; amicissimos hominũ hře iureiurãdo cõfirmauit. Verũenim
uero si eos i posteq; disceptare senserit: vtrũq;, aut q inchoarit necatuq;. Quãobrẽ hi postea qcquã
neq; p iocũ dixisse, neq; inuicẽ ppetrasse tradunt. Erat Parmenionis filius Phylotas amplissimę iter
Macedonas dignitatis: vt qui fortissimus ac robustissimus haberet: & munificus, ac benignus, quã
Phylotę virtutes tum post Alexãdrũ nemo. Quũ ex familiaribus quidã argentũ ex eo peteret: isq; erogari pcepisset:
se dispensator hře negauit. Cui Phylotas, quid ais inquit! neq; poculũ neq; vestẽ habes! Elatiõe ani
mi diuitiaq; amplitudine, corporis ornamento, & nonnullis vitæ modis sup priuatoq; morẽ odio
sius vtebatur:ita vt per quendã excelsi fastum animi, insipidũq; ac ingratũ cũctis incessum magnã
suspitionẽ inuidiãq; contraxerit. Quocirca ei nonnũq Parmenionẽ dixisse fertur: paulo mihi dete/
rior esto. Cæteq; hic Alexãdro iampridẽ in suspitionẽ venerat: nã post superatum in Cilicia Dariũ,
correptãq; Damasci pdam, quũ multa captiuoq; corpora referrẽtur in castra: cõperta est serua qdã
Antigone. genere Pydnea facie decora noie Antigone. Hanc Phylotas assequutus, quum inter potãdum sibi,
Phylotas in Alexandri suspitionẽ venit. vt adolescens amicæ, multa rei familiaris magnifice gesta paulo liberius iactaret: qcqd strenue fcm
est, suum aut pris opus eẽ demonstrauit. Alexãdrum quoq; quẽ ille adolescentulũ vocitabat, p eos
nomen tenuisse regium. Id vbi mulier amatori cuidã renuntiasset: ille alteri: vt fit: deniq; sermo ma
nauit ad Crateq: ille mulierẽ adduxit ad Alexãdrum. Qua audita, iubet vt cũ Phylota consueta fa
cere pgat: ex eo quicqd excusserit, ad se renũtiaturum eat. Nescius Phylotas huiuscemodi se circũuen
tum insidiis, cõtubernium frequentabat Antigones: multa interim contra regem verba per indi
gnationẽ atq; iactãtiam ineptissime pfundens. Alexander tametsi aduersus Phylotam id q efficax
vehemẽsq; foret indiciũ: tacitus tñ perferre seq; cohibere statuit: seu magna in se Parmenionis beni
uolẽtia fratus: seu ingentem ipsoq; gloriam ac potentiam reformidans. Ea tempestate Macedo q
Dimnus Chalastrinus: dam ex Chalastra nomine Dimnus capitales Alexãdro struebat insidias. Quam qdem ad rẽ iuue/
nili ætate Nicomachũ, cuius amoribus tenebat, socium adsciscebat: quod ille aspnatus, rem fratri
Cebalino aperit, Qui pcedẽs ad Phylotã, se introduci rogabat ad Alexandrũ. Ipse vero nescio qd
cogitãs (incertũ enĩ est) eos minime introduxit: q regem maiora quædam agitare negotia diceret.
Quod & secũdo factum est. At illi ob Phylotę insolentiã ad aliũ se vertunt: a quo mox ad Alexan/
drũ admissi: quũ primũ Dimnum accusassent: Phylotæ factũ indicãt: q a se bis appellatus eos vsq;
paruipenderit. Ea res Alexandrũ vehementer inflãmauit. Missus deinde vt captũ ageret Dimnũ: ip
sum reluctantẽ, seq; defendentẽ obtruncat. Quare magis atq; magis Alexander excanduit: qm illũ
hoc pacto ne suæ detegerent insidiæ effugisse suspicaret. Mox vbi acerbissimũ in Phylotã odiũ pa/
tefecit: illius inimicos exciuit: palã dictitantes eã regis ignauiã esse: si Dimnũ Chalastrinũ hominẽ
tantũ in se facinus audere putet: cęterũ eum ministrũ quẽdã, immo vero maioris instrumentũ esse
potẽtiæ. In illis ipsam discutiẽdã cõiurationẽ: qbus hæc latere plurimũ cõducebat. Quũ ad hmõi
sermões atq; suspitiões regię patuissent aures: înumerabiles aduersus Phylotã calũnię afferebant.
Capt⁹ itaq; Phylotas in qõnibus habitus est: pñtibus amicis: extrinsecus autem e tabernaculo au
Phylotas iterficitur. diẽte Alexãdro. Quoad Ephęstionem miserabiles ac supplices emittente eiulatus dixisse ferũt Ale/
drũ. Quum mollis adeo effœminatusq; esses Phylota, tãta receptabas facinora! Occiso Phylota, e
Parmenio iterimitur. vestigio missus in Mediã Parmenio ibi iterficit: vir cõpluriũ req; gestaq; Philippo socius: q solus atq;
ex natu grãdiorib⁹ pcipue Alexãdrũ, vt i Asiã trãsiret, accẽderat. Ex tribus liberis quos i ea expeditio
ne habuerat, duo pridẽ ante ora parẽtis pliãdo cęsi: ipse vna cũ tertio periit iteremptus. Eas ob res
quũ multis Alexãdri familiarib⁹, tũ Antipatro vehemẽs terror incutit. Ætolis vltro citroq; data ac
ceptaq; clãdestina fidei pignora. Hi ob destructos Emadas Alexãdrũ extimescebãt. Qui eius destru/
Clyti casus ctiõe gẽtis audita Ætolos nõ Emadũ filiis, verũ sibi supplicia daturos obtestat⁹ erat. Haud lõge post
Clyti casus cõseqt: quẽ siqs accurate itellexerit, maioris feuitię q Phylotę fcm iudicabit: sin tps cau
sãq; rõne ppẽderit nõ magis cõsilio, sed ifelicitate ppetratũ inueniet: quũ p irã ac ebrietatẽ suo facto
Clytus materiã occasionẽq; pbuerit. Hoc mõ gesta res est. Quidã ex ora maritima gręca ad regem
Cleomantes ariolus. poma detulerãt: quoq; cõspicuã maturitatẽ admiratus, Clytum vt cõmonstraret & imperaret ac/
cersit. Ille sacrificia peragebat: quibus omissis regem adiit. Tres illũ ex îmolãdis hostiis cõsequũtur.
Qđ pdigium conspicatus Alexander, accitis ariolis Aristando & Cleomanti Spartano aperit. his
dira portendi affirmãtibus, illicet p Clyto instaurari sacrificiũ iussit. Tertio siqdem ante die horrẽ
dum per quietẽ viderat insomniũ. Existimarat enĩ Clytũ inter Parmenionis liberos atris sedere ve
stibus: omnesq; exanimatos. Nec dũ litato. Clytus posteaq Dios curis, id est castori & Polluci Ale/

xander immolasset, venit ad cœnā. Postq̄ exēpta vino sitis est: Pranichi, vel (vt qdam aiunt) Pierō
nis carmina decantanē: q̄ ille cōtra ductores Macedonū nup a barbaris pfligatos, p risum & igno
miniā ediderat. Quā rem quū natu grādiores moleste ferrēt: poetāq simul & cantorē p cōtumelias
improbarēt: Alexāder & nōnulli cū eo magna cū voluptate audientes, canenrē exhortabantur. At
Clytus iam vino grauis, natura ferox, & indomitus, id ęgre tolerabat: indignum esse affirmans: in
ter hostes barbaros, maledictis carpere Macedonas viros ipsis longe præstantiores, irrisoribus: ta
metsi minus secunda fortuna obtigerit. Tum Alexander: nihil a se discrepare Clyton inqt: qui Ma
cedonum formidinē, minus secundā appellet fortunā. Insurgens Clytus: hæc inqt formido te diis
genitū, iāq Spithridatis gladio terga vertētē, leto eripuit: Te Macedonū cruor, te vulnera hæc eo
peruexerūt, vt Hāmonē vsurpās: genitorē Philippū asperneris. Inflāmatus his Alexāder, Quū hæc
de uobis infandū caput obloqueris: Macedonē ad seditionē instigās: alacrem te futurū existimas?
Tū Clytus: neq vero in psentia sumus alacres inqt Alexāder: talia laborum pmia cōsequuti. Feli
ces vero quibus ante contigit oppetere: q̄ Macedones Medoꝶ virgis pcussos, nosq vt ad regem ad
mitteremur Persas obsecrantes, aspicerēt. Hæc atq talia Clyto liberius dictante, cæteri q Alexādrū Xenodochus.
circūsteterant, exurgere: & cōultiari: longæui aūt senes exorientē sedare tumultū. Conuersus ad Xe
nodochū Cardianū, Arthemiūq Colophoniū Alexander: nonne græcos inter Macedones inqt, Arthemiꝰ.
tanq̄ semideos inter belluas ambulātes cernere videmini? Clytus haudquaq̄ obsequutus, Alexan
drū quodcūq velit in mediū proferre iubet: at viros ingenuos & loquendi fiduciā habentes, ne in
cōuiuiū voces ait: verū cū barbaris atq mācipiis vitā exigas: q zonā psicam candidūq adorent ami
culum. Iratum impatiens Alexander quum proiecto pomo Clytū pcussisset: gladiū pquirebat, quē
satelles qdā Aristophanes prior subduxerat, Inde quū cæteri pcibus detinerent: prosilit: Macedo
nico sermone clypeatos vocās milites (Id vero ingentis signum tumultus erat). Subinde iusso ca
nere tibicine, perinde ac tardius agenti, tubamq detrectāti, pugnis insultauit. Is postremo collau
datus est: q potissimū ne castris tumultuaretur obstitisset. Clytus quum nullo pacto cederet e tricli
nio: vix tandē ab amicis explosus, subinde p alias irrupit fores: iambicū illud ex Andromacha Eu
ripidis p summam cōtentionē temeritatēq pronuntians: Hæu q̄ truces in gręciā mores veniunt. Alexāder
Alexander arrepto ex satellitis manu spiculo, occurrentē sibi Clytum, iamq aulæum ianuæ subdu clytū interimit.
centem transuerberat. Eo ingenti clamore ac suspiriis corruēte, statim lymphaticus cōquieuit ani
mus: qui vbi secum facinus reputans, tacitos cernit astātes: ex occisi vulnere telum raptim eductū,
in suum vertebat iugulum: ni satellites correptas ipsius manus a cæde retraxissent: ipsumq vi in
tra cubiculum intulissent. Eam noctē nunc vociferans, nūc lamētans, sæuis exegit luctibus: adeo vt
malis fessus, nullis editis vocibus, postridie iaceret elinguis: graues tm̄ emittens gemitus. Ipsius æd
les ea veriti silētia in cubiculū irrūpūt: vbi cæteroꝶ quidē verba minus admittebat. Quū aūt va
tes Aristander tum in somnio Clyti, tum aliis ex prodigiis, ea iampridem ex fato tum serie obtigisse Callisthenes.
memorasset: sedari nōnihil dolor visus est. Quāobrem intromissus est Callisthenes Aristoteli ne
cessarius: & Abderita simul Anaxarchus. Callisthenes qdem honestatis rationibus per quandā sua Anaxarchꝰ
uitatē adortus, sermone circuito mœrorē leniter excerpebat. Anaxarchus principio quandā philo
sophandi viā sibi vendicauerat: qua insolens & æqualiū cōtēptor existimabatur. Is igiṫ q̄primū in
gressus clamirabat: Hiccine est Alexander: quē quū orbis terraꝶ perspectet, is more mancipii luget
abiectus: hominū leges & ignominiā reformidans: qbus ipse se legē & iustitiæ metā cōstituisse de
buerat: p illā quā victor obtinet maiestatē: nō aūt inanis cuiusdā glorię cupiditate victū, seruilē ani
mū induere? An ignoras inqt proinde fas iusq cōminus assidere Ioui: vt qcqd reges ppetrauerint,
licere iustūq esse intelligas? Hac vsus oratiōe Anaxarchꝰ ægrū qdē regis leuauit aīum: ac ipsius mo
res cōpluribus in rebus nefarios molliores reddidit: eiq miro se mō deuinxit: Callisthenis cōsue
tudinē alioqui ex illius seueritate ingratā reprobans. Olim quū inter cœnandū de anni partibus,
& cœli tēperie orta disputatio esset: dicētibus, hic asperiora q̄ in græcia ad hybernandum loca esse:
Anaxarchus p cōtentionē aduersabaṫ: Tū Callisthenes: At qui hæc illis longe frigidiora cōfitearis
oportet inqt. Istic enim lacerna velatus vniuersam exigebas hyemē: hic aūt tribus inuolutus tape
tibus accūbis. Ea res Anaxarchū acriter irritauit: reliquos vero sophistas & assentatores dolore u
rebat. Qui quū ab adolescētibus pp sermonis elegātiā summo studio coleret: nō minus natu maio
res oblectabat: q ad bn̄ honesteq viuēdū seipso cōtētū viꝶ cernerēt: suę quoq pegrinationis vulga
tā occasionē cōfirmabat: q reducendoꝶ ciuiū, inhabitādæq cā patrię, p quādā animi magnificētiā
ad Alexādrum cōmigrasset. At enim ob eius gloriā & opinionē inuidiosus obtrectatoribus interdū
inter se obloquendi materiam pbuit. Nā quopiā inuitatus persępe repudiabat: in sodalitiis p graui
tatē atq silentiū nullū probare factum: nihil deniq placere significabat. Itaq Alexādrum ei dixisse
tradūt: Odi sapientē: qui sibi sapiat nihil. In ipso cōuiuaꝶ cœtu iussus aliqñ inter pocula laudes ex
plicare Macedonū, tanto eloquētiæ fluuiorē ipsam exornasse ferṫ: vt surgētes vniuersi secūdo in eū
plausu coronas sparserint. Tū Alexander: profecto quisqs (vt ait Euripides) ppulchrā nactus ē in
dicēdo materiā, ei haud imēsum est opus bene ornareq dicere. Cæterū quo magis eloquētię tuę vi

res ostētes inq̄t:ipsos accusa Macedonas:vt hi sua noscētes errata, viros sese meliores īstituāt. Cal
listhenes igiť, quū ad palinodiā sese cōuertisset:multa Macedonū delicta liberius explicās, pp grçciç

Callisthēis eloquentia.

seditiōes atq; discordias Philippi auctū imperiū fuisse demōstrat. Venit honos sceleri:misera vt di
scordia regnet. Quæ res aduersus illū acerbā grauēq; Macedonū conflauit inuidiam. Tū Alexāder
Callisthenē nō orandi grauitatē, sed summū cōtra Macedones odiū cōparasse inq̄t. Hæc q̄dē Stroi
bum Callisthenis lectorē Aristoteli narrasse p̄dit Hermippus. Postmodū Callisthenes quū alienа/
tum ab se regis amorē intelligeret:et bis ac ter hūc p̄tulit versū: Occidit & Patroclus vir te p̄stātior
olim. Nō ab re igiť Aristoteles dicere solebat: Callisthenē magnā in dicendo potētiā assequutū, mē
tis inopē esse. Quū ergo quadā philosophiç acrimonia & rigiditate adorādū dissuaderet. Alexandrū: solus
ea palā dictitabat: quę Macedonū p̄ceres apprimeq; seniores p graue m aīi indignationē taciti p̄fe/
rebat. Quare quū illū adorādi morē auertisset: effectū est: vt magna q̄dē græcos, maiori aūt Alexā/
drū insamia liberarit: sibi perniciē cōparās: vt magis q̄ p̄suasione regē absterrere conatus. Cares āt
Mytilenęus memorię p̄didit: Alexādrum in cōuiuio quodam quum epotauisset, phialam cuidam
ex familiaribus porrexisse: qua recepta illum ad lares versum surrexisse: primūq; vt epotasset adorasse:
postea exosculatū Alexādrū discubuisse q̄d quū oēs in numerū effecissent: Callisthenem accepta
phiala post potū vt regē oscularet̃ accessisseq; cum Ephęstione colloquēs minus aīaduerterat. Tū

Demetrius Phydon.

Demetrius cognomēto Phydō ad regem, ne osculere inq̄t: te enim solus hic haud adorauit. Qua/
propter Alexāder osculū deuitasse fertur: at Callisthenē alte vociferantē dixisse: Vno igiť minus ha
bens osculo discedā. Talibus alienati signis aīi habita Ephęstioni fides est: quū Callisthenē q̄dē ado
rare pollicitum, promissa vero mētitum diceret: inde Lysimachi, hinc Agnones pullulare: qui virū
affirmarent ad labefactādas imperii vires p̄caciter obeuntem. Ad illū concurrere adolescētes: faue/
re solū hunc inter tot milia ingenuum appellare. Idcirco deinde aduersus Alexandrum Hermolai

Hermolai cōiuratio ī Alexādrum

cōiuratione detecta, illud ei verisimilius obiectare crimen visi sunt. Siquidē p̄contanti cuipiā: quo/
nam modo illustrissimū se virum faceret: si illustrissimū interemeris inq̄t. Dūq; ad perpetrandū fa/
cinus Hermolaū exhortaret̃: ne aurea fulcra formidaret, admonuisse: cæterū se hoīem morbos ac
vulnera patientē inuadere reminisceret̃. Ex ipsis aūt Hermolai complicibus neminem vel extrema
necessitate adduci potuisse constat: vt quicq̄ aduersum Callisthenē loqueret̃. Alexander quoq; ad
Craterum, Attalū, & Alcetā statim scribēs ait: Adolescentes q̄dem habitos in quæstiōibus eas res
inceptasse cōfessos: se vero cōscium habuisse neminem asseuerantes. Postremo scribens ad Antipa
trū, post multa Callisthenis cōuitia, iuuenes q̄dē inquit ex Macedonibus saxis obrutos: ipsum aūt
philosophum, quiq; illū emiserunt, quiq; meos intra oppida susceperunt insidiatores, ego suppli/
cio afficiam. In quibus se contra Aristotelem aperte deterit: apud quē ob generis p̄pinquitatē edu
catus erat Callisthenes. Eius siquidē mater Hero cōsobrina fuit Aristotelis. Ipsum ab Alexādro cru
ci suffixū vitā finisse quidā p̄hibent: Alii in vinculis morbo correptū expirasse. Cares refert cum po

Callisthenis mors. Malysoxidraci oppi. Demarati obitus.

steaq̄ captus est: vt corā Aristotele in senatu cōdēnaretur, septem mensibus in compedibus obser/
uatum: quūq; Alexander in Malysoxidracis Indiæ oppido vulnus accepit, Callisthenē ob nimiā
aruinā cōcreto pædore ac sordibus sup̄mū obiisse diē. Hæc posteriori t̄pe contigerunt. Demaratus
Corinthius ętate iā confectus studio ac voluptate profectus ad Alexādrum quū illum viseret: q̄ma
gna priuatos amœnitate græcos inquit quibus p̄iusq̄ in Darii solio sedentē conspexissent Alexā
drū, vita excessisse contigit. Nec amplius regiæ fructū beniuolentiæ cōsequutus, aduersa correptus

Alexander ad p̄fectionē in Indiā accingitur. Menander morte multatus.

valetudine diem suum obiit. Eum Alexāder funere extulit magnificentissimo: exaggeratus est sibi
ab exercitu tumulus ambitu quidem amplissimo: altitudine vero octoginta cubitorum: reliquiæ
aūt ornatissima quadriga ad mare vsq; delatæ sunt. Deinde castra moturus in Indiam, quum p̄dę
magnitudine onustū tardūq; cerneret exercitū: vt primū illuxit dies, suos ac familiariū currus para
tos priores incendit: postea cæteros Macedonum subiectis vrere flāmis edixit. Cuius rei quū grāde
primo consiliū videret̃: maior extitit euētus: paucis enim dolore perculsis, cęteri perinde ac numi/
ne afflati, voces, clamoresq; alacres attollere: vsibus t̄m necessaria capere: reliqua velut superuacanea
succendere. Quæ res impetu alacritateq; refertū magis atq; magis Alexādrū concitauit. Iā enim su

Orsodates sagitta ab Alexandro confixus. Prodigiū Alexandro visum. Proxenus. Oxi flu. aq̄ pinguis.

is esse terrori cœperat: in exorabilis ad errata castigator. Nā quendā ex æqualibus suis Menandrum
nomine castelli custodię præfectum, ob desertam stationem nece mulctauit. Orsodatem barbarū q
ab illo defecerat, ipse sagitta cōfixit. Interea ouis q̄dā agnū qui colore ac forma tiarā capite, gemel
losq; vtrinq; corymbos habebat, enixa est. Id abhorrēs p̄digiū, q̄busdā babyloniis quos ea de cau
sa de more secū adducebat, purificādū se p̄buit. Tū ad amicos nō sui, verū ipsorū cā turbari atq; sol
licitari dixit: ne post se vilissimū ac degenerē quēpiā regni fastigio fortuna p̄ficiat. Qua in re haud
tū diutius animi pēdēs extitit: postea enim lętius appatēs p̄digiū: oēm postea soluit tristitiā. Quū
enī sarcinarū custodiæ vir p̄fectus Macedo Proxenus noīe regio locū tabernaculo p̄pe Oxon amnē
foderet: pinguis fontem liquoris aperuit. Quo primū hausto, clarus, ac lucidus, scatens, non odo/
re, non gustu, quicq̄ ab oleo differre videbat̃: quin eiusdē omnino splēdoris ac pinguedinis: quoq;
magis mirere, oleam illa nusq̄ fert regio. Oxi quoq; fluminis adeo pinguis aqua traditur: vt qui in

eo loti fuerint, cutim eis ac corpus inungat. Ex eo autem prodigio quantum admirande volupta/
tis Alexander ceperit: ex his quæ ad Antipatrum scribit, maxime declarat: qui hoc a diis immorta
libus q̄ amplū suscepisse munus existimat. Vates autē eam expeditionē tū clarissimam tū asperā &
casibus refertā significabant. Oleū nanq ad leniendum corpus a deo tributū est mortalibus Multa
igitur illi inter pugnas obtigere discrimina: grauia recepta vulnera vehementissimā quoq suis per
niciem inopia rerum attulit. Aspera coeli intemperies magna ex parte confecit exercitum. Ast ille
quū fortunā audacia viresq virtute superare studio gloriæ niteret: nihil fortibus in domitum: ni/
hil ve ipsa loci natura munitū timidis tutum esse ducebat. Quum Sisimetri vrbem rupis inaccesse Sisimetri
obsidione cinxisset: tristes conspicatus milites percontatus Oxiarthen dicit: qd animi gestaret Sisi vrbs.
metres: respondente Oxiarthe timidissimum illum esse hominum: petram inquit capi facilem no/
bis refers: qñquidem immunitū ac imbecillē ipsius inquis esse principem. Ita factū est. Ea enim ter/
refacto minis Sisimetre potitus est. Quū alteri in rupæ quadam oppido iuuentutem Macedonicā
admoueret: quendam Alexandrum noīe compellans, tua interest inqt, vel ipsius virtute cognomi
nis, strenui gesta militis conficere. Dehinc quum ipse fortissime dimicans adolescens oppeteret: nō
mediocriter animum perculit Alexandri. Postmodum in aggredienda Nysadum pauore torpent Nysa vrbs.
milites: siquidem profundum ei oppido flumen allabit: emicat Alexander: & odeterrimus inquit
ego: qui nunq̄ nare didici: moxq rapto incumbens clypeo traiecit. Ibi cōsummato prælio ex obses
sis vrbibus supplices aduenere legati: qui primum in armis terribilē cōspicati virum stupore pculsi
stetere: allata postmodum sella, grandæuum quendam noīe Acuphin sedere iussit. Tum eius splen Acuphis.
dorē ac clementiam admiratus Acuphis, interrogat quidnā facturi tuā assequi beniuolentiā possu
mus? Cui Alexander: si suū te ciues principem creauerint: & ad me centū pstantissimos miserint vi/
ros. Tum ridens Acuphis, maiori cum dignitate imperabo inqt: si nequissimos ad te misero. Erat Taxiles.
præterea Taxiles insignis vir sapientiæ: sub cuius imperio maior Indiæ pars, quā vniuersa ambit
ægyptus, tenebat: Pingue solum pabulo & lętus ager frugibus. Hic quū salutatum venisset Alexā/
drū: qd mutuo decertandū est nobis bello inqt: si nō aquā aut necessarium nobis cibum interceptu
rus aduenasti: pro quibus duobus strenuos ac sapientis belligerare viros decet? Equidē si te ditior
aut locupletior sum, in dandis ad te beneficiis paratus aduenio. Sin inferior existo: tua in me con/
fer officia. Ego vero dignas habere tibi gratias non recuso. Ea re lętatus Alexāder, virum comiter
amplexus, Atqui putas ait sine bello hac sermonū familiaritate nos amicitiam assequuturos? Atqui
ne superes faxo. Ego enim hoc vno tecum bellandi genere enixissime decertabo: ne q̄uis frugi vir &
cōspicua benignitate existas, in gratificando vincar abs te. Inde Alexander multis ex illo susceptis
pluribus vero redditis muneribus postremo mille ei æris talenta transmisit. Quę res suorum aīos
vehemēti dolore conficiens, maiorē in modū pronas in se barbarorum mētes effecit Postq̄ stipendia
rii quidā & bellacissimi Indorum milites eorum prędidio ciuitates egregie tutarentur: magnas Macedo
nū copiis strages inferentes, Alexāder cū eis intra quoddā oppidū pactis induciis, postmodum abe
untes in potestatē redactos cecidit ad vnum. Id qdem facinus bellicis illius rebus, alioqui iuste & re
gia cum dignitate cōfectis, quādā inussit maculā. Nō minori illi impedimento quidā fuere philoso
phi: q fauētes Alexādro, reges deteriorē in partē vertebāt: & ingenuos quosdā populos ad defectio
nē sollicitabant. proinde cōplures illorum suspēdio affecit. Bellū aūt qđ aduersus Porum gessit, suę de/
clarant epistolæ. Scribit enim quū inter castra medius fluat Hydaspes: Porū elephantibus pro frō/ Porus.
te locatis trāsitum assidua statione tuētem: se vero p quottidianos strepitus atq fragores, suos, ne Hydaspes.
barbaros reformidarent, assuefecisse. Inde p hybernæ noctis tenebras cum delecta peditum ac for
tissimorū equitum manu procul ab hostibus in paruā quandā traiecit insulā: quo quum primum
euasit: magno cū turbine desup fundi imbres: ignes, ac fulmina aduersum milites demissa cōplures
incēdere ac dissipauere. Quæ cōspicatus Alexāder excedēs insula in oppositā contendit ripā. Asper
erat Hydaspes: & hybernis tumens imbribus: ita vt magna ex parte ruptis aggeribus sibi viā effece
rit: qua ingens fluminis cursus ferebatur. Huc delatus Alexander, quū modo labens, modo vndis
allatus, vix tandē vadū teneret: dixisse fert: Fidē ne pstabitis Athenięses: nos p cōparanda ex nobis
gloria, huiuscemodi suscepisse pericula? Hæc qdē Onesicritus. Ipse aūt Alexāder refert: milites omis
sis rebus ratibus p medias mamillarum tenus vndas cū armis ruptū superasse aggerē: ipse cum equita
tu viginti stadiis pedites antecessit. Nec id ab re cōsiliū extitit. Si enim hostes adorirent: equis eos fa
cile superaturū. Sin phalāx cedere cogeretur: mox subsidio affuturos pedites. Euenit aūt alterum. Nam
quū mille occurrissent eqtibus: ac sexaginta curribus: eos in fugā vertit: & captis curribus, quadrin
genti cæsi equites. Porus vbi traiecisse Alexandrum accepit: totas in eum cōcitauit copias: relictis
qui transitu arcerent Macedones. Alexander elephantos hostiumq multitudinem timens, ad labe
factandum alterum cornu contendit: cæteris dextrum iussis aggredi. Inclinati vtrinq hostes pedē
ad elephantos referunt: vt violentius incursantes auerterent. Ita commissa pugna octaua vix ho/ Alexāder In
ra fusi hostes. Hæc quidem Alexander suis tradidit epistolis. Plurimi scriptores Porum quatuor dos superat
cubitis & palmo procerum extitisse cōsentiunt. Pari: id est maximo pro corporis magnitudine

insidebat elephanto:cuius admirabilis quædam prudentia & indulgentia perspecta est. Rege nãq; adhuc incolumi:hostes furens vastabat proterebatq;:vt vero cõplurimis iaculis saucium sensit:ne is deflueret veritus,sensim humi se genibus submittit. Inde paulatim ex corpore tela ꝓboscide eximebat.

Porus rex capitur.

Capto Poro, quũ ex eo sciscitaref Alexander, quonã modo eũ pertractaret: ꝑ regia dignitate rñdit. Rursus interrogante:nũ quicq̃ aliud diceret: vniuersa inquit regia dignitas cõtinet. Quãobrem eũ non modo solitis imperitare terris siuit: verũ insuper eius auxit imperium Deinde plurimos vastat:in qbus quindecim nationes suis legibus institutisq; viuentes esse traduntur:egregia ꝑterea oppida quinq; milia numero viciq; cõplurimi:in quibus æqualem suum Philippum satrapã designauit.

Philipp⁹ designatus satrapa quinq; miliũ oppi. in India.

Ex eo ꝓlio bucephalus non statim, sed vt plurimi ꝓdidere,post longas vulneꝶ curationes expirauit. Refert Onesicritus eum senio ac labore cõfectũ occubuisse. Triginta nãq; annos natus moribũdus iacuit:cuius mortem acerrime indoluit Alexander:amicũ quẽdã ac familiarẽ amisisse se existimãs. Sup eo penes Hydaspem conditã vrbẽ Bucephaleam appellauit. Cane etiam Pertha noie a se nutrito, quo plurimũ delectabaf, amisso, vrbẽ sui nois ædificauit. Hoc Socyõ a Lesbio Potamone accepisse se refert.

Bucephal⁹ Alexandri equus moritur.
Bucephalea vrbs.
Pertha. vrbs a cane Alexãdri dicta.

Ex eo prælio obtusior Macedonibus factus aĩus. Quæ res illos ne ad interiora Indiæ penetrarent, reprimebat:haud immemores quãto cum labore viginti peditũ milibus duobus eqtũ,instructissimas Pori acies ꝓfligauerint. Proinde Alexander cũ eos ad traiiciendũ Gãgem traheret:totis refragabanf viribus. Eius quidem fluminis latitudinem duoꝶ & triginta stadiorũ,ꝓfunditatẽ vero passuum centũ esse audierãt. Aduersas prçterea ripas armis,equis, ac elephãtibus,infessas. Ibi enim Gangaridarum ac Persiorum reges cum octoginta milibus equitũ,viginti peditũ,octo curruum,sex bellacissimorum elephantum operiri rumor nec inanis quidẽ erat. Androcotus nãq; paulo post imperitans Seleucum quingentis donauit elephantis. Idem vniuersam peragrauit Indiã sexcenta hominũ milia ducens:quibus victor cuncta subegit.

Gãges flu.
Gãgaridaꝶ ac Persioꝶ reges.
Androcot⁹ Persiorum reges.

Alexander igif primo se intra tentorium,ira,ac dolore,cõtinere:nullã militibus nisi Gangẽ trãsmitterent, reꝶ gestarũ gratiã habere:reditũ vero apertam cladis acceptæ confessionem esse. Qua in re præsto amicos adesse:eumq; consolari:subinde milites lachrymis & eiulatu ad fores supplicare. His rebus placatus Alexander,retro castra duxit:multa prius ad cõparandã gloriam dolosa ac simulata cõmentatus. Maiora enim arma,sublimiora equorum præsepia,frçna etiam grauiora sparsim reliquit. Deorum aras condidit:quas in nostram quoq; ætatem Persioꝶ reges ꝑtereundo,veneranf: sacraq; ritu græciẽsi ꝑficiunt. Androcotus quũ adhuc impubes esset,Alexãdrũ viderat: is postremo sæpe dicere solebat:reꝶ prope potituꝶ Alexandrũ fuisse:verũ enimuero suis ꝑ improbitatẽ degenerantibus odiũ cõtẽtionẽq; cõtraxisse.

Alexander oceanũ videre cupiẽs rates parat.

Inde oceanũ videre auidus,istructas remis carinas, cõsertasq; rates ad quosdam trãsmisit fluuios:quibus paulatim deueheref. Ea nauigatio haud omnino tranquilla & imbellis,Alexandrum multis excepit prçliis. Vrbes adortus omnia in deditionẽ recepit.

Malli populi Indiæ.

Apud Mallos, quos Indorum pugnacissimos fama est,fere trucidatur. Nã oppidanos e muro sagittis profligatos quũ deturbasset:per scalas prior muꝶ ascendit. Quibus fractis, quũ dispositis interius sub muris hostibus,vulnera ex inferioribus accepisset:cũ paucissimis in medios se prouoluit hostes; vbi quũ forte stetisset:micantia crispans arma barbari se quendam humana augustiorẽ forma spectare rati,palantes profugere:vt vero illum duobus tñmodo clypeatis militibus stipatũ vidẽt:ipsum armis sese obtegentẽ hastis atq; ensibus vndiq; occurrentes petũt.

Alex. sauciatur sub mãma & mallei ictu in ceruice.
Limnicus Peucestas.

Quidã eminus arcũ adducens sagittã in illũ tantis viribus,tantoq; emisit impetu:vt trãsuerberato thorace sub mãmæ ossibus infixa ꝑmanserit. Quo,vulnere quũ remissum corpus collaberef,eius author ictus velox affuit:barbaricum enudans gladium. Contra Peucestas atq; Limnicus sese pro rege opposuerũt:ex quibus quũ saucio vtroq; Limnicus occubuisset:solus Peucestas propugnans perstitit. Alexander aũt quũ barbarorum plures obtruncasset, multis saucius vulneribus mallei ictu in ceruice recepto, muro corpus ita vt hostes conspicarentur applicuit: donec illum circũfusa Macedonũ manus arriperet: & amisso sensu,referẽt in castra:vt mox per exercitũ sermo manarit:regẽ expirasse. egre aũt ac magno cũ labore resectis hastilibus:thorace vix tandẽ exuto:medici in diuellenda ferri acie, quæ osse penitus insederat,accinguntur. Cuius quidẽ latitudo triũ digitoꝶ:longitudo vero quatuor fuisse perhibetur. quamobrem fugiente anima vitam pene mors oppssit exempta tamẽ cuspide reparatis sensibus discrimen euasit. Quũ eius lãguor domi ꝑ ciboꝶ obseruationem ac medicamẽta diutius ageref:a Macedonibus tumultuarii in castris cœptũ est:qui suũ visere regem cuperẽt. Id vbi sensit Alexãder sumpta trabea diis imolauit:ac rursum in tabernaculum rediit:inde lectica delatus loca plurima & magnas euertit vrbes.

Gymnosophistæ.
Saba ciuitas.

Decẽ quoq; gymnosophistas qui Sabã maxime ad defectionẽ sollicitauerant, plurimisq; Macedonas malis afflixerant, in potestatem redegit:qui ad succincte respondẽdum acuti ac perspicaces erant.

Quçstiões ab Alexandro Gymnosophistis factæ.

Dubias quasdam ex eis quæstiones sciscitatur: q haud recte primo respondERit,cæterosq; deinceps se necaturꝶ præfatus est. cui quidem rei ex his quendam ætate maturissimũ ꝑfecit arbitrũ. Interrogatus ergo primus: Vtrum ne plures viuentes an mortuos esse cẽseat: Viuentes inquit. nec enim amplius esse mortuos. Secũdũ quũ interrogasset: Maiores ne terra beluas an mare nutriret: Terrã respondit. eius nãq; portionem mare esse. Tertium:Quodnam cal-

lidissimū existat aial:Q d necdū homo noscet inquit.Quartū:quo cōsilio Sabā ad defectionē solli
citasset:Se illū egregie viuere,aut strenue mori maluisse ait.Quintū: Verū diem an noctē priorem
extitisse putet:Diē inquit die vna.Quūq; rex admiraretur:Friuola perscrutanti,friuola quoq; refer
ri oportere dixit.Ea propter pmutata sentētia,sextū rogat:Quonā pacto quispiam late imperitās
maximā contrahere beniuolentiam possit:Ne sit terribilis inquit.Ex reliquis tribus vnum pcōta
tatus.Quomodo mortalis quispiam se in deorum numerū referret:Si hūanis maiora viribus ope
ra gesserit.Alter;:Vitam ne an mortē fortiorē opinetur:Vitam dixit:quę tot aduersa & calamito
sa perferat.Extremum:Quousq; viuendū homini est?Donec mortem vita potiorē esse ducit. Inde
conuersus ad iudicem sentētias dicere iussit:qui quū vnū altero deterius respondisse affirmasset:Tu
itaq; moriere primus inqt:q; talia iudicaueris.Minime vero ait.O bone rex:nisi te mendacem exhi
beas:qui eum in primis qui pessime respondisset,te necatur; aiebas.Eos tandē multis ornatos mu
neribus dimisit.Tum Onesicritus mittitur:qui ad se quosdā longe maioris famę tranquillam de
gētes vitam philosophos acciret.Erat autem Onesicritus philosophus:qui Diogeni cynico ope
ram dederat.Is refert se a Calano per acerbas admodum contumelias iussum indumenta depone
re:vt eius verba nudus audiret:alioqui se illum affati minime velle:vel si ex ipso Ioue demissus adef Onesicritus
set.Dandamum vero maiori eum comitate loquutū tradit:cumq; quum multa de Socrate| Pytha Calanus
gora|Diogeneq; accepisset,ipsos pręcipui quidem viros ingenii cōmendasset:at eos legum vere Dandanus
cundiam nimium veritos.Alii referunt nihil prorsus nisi hoc solū dixisse Dandanum : qua gratia
Alexander horsum tam longe confecit itinera? Taxiles Calano,vt Alexandrum adiret,persuasit.
Cęterum ei Sphines nomē erāt:Verū quum pro salue,Cale Indorum lingua omnibus diceret ob
uiis:ei Calani cognomentum indidere gręci.Hic est qui Alexandro de principatu similitudinem Sphines.
quandam proposuisse fertur.Nam quum aridam ac rabentem in medium byrsam pertulisset:eius Cale quid si
oras calcare pedibus coepit.dum pars vna deprimitur,reliquæ rolluntur in altum.Eam sic inter ps gnificet in
sandum ob ambulans quicquid ex ea re factum obtingeret indicabat:donec occupato byrsæ me dor; lingua
dio,cunctas subsidere partes coegit:quasi per eam similitudinem significare vellet:impetenda esse Byrsa co ric
regni media:nec Alexandro tam longinquis peregrinationibus aberrandum.Inde per fluuios ad
occeanum nauigans septem mensium tempus absumpsit.Eo nauibus ingressus ad quandam de
fertur insulam:quam ille Syllustrin:cæteri vero Psytulcyn appellant. Vbi descendens quum per Syllustris i
actis sacrificiis maris naturam ac litoris quantum adiri licet contemplatus esset:deos precatus est: sula oceani
vt nemini suæ terminos expeditionis superare dareť in posterū.Dehinc reuersus classem circa terrā vel Psytul
Indiam obnauigare dextro iubet:ducē Nearchum,præfectum autem instituens Onesicritū.Ipse cis.
terrestre iter per Oritas ingressus,ad extremā deductus rer; inopiā,magnū exercitus numerum ami
sit:ita vt ex India ne quartā quidē copiar; partem reduxerit:cum peditum centum & viginti milia
equitum quindecim habuisse constet.Eos nanq; graues morbi, victus acerbus, æstus aridissimi,ac
dura absumpsit inedia.Incultam enim & sterilem peragrabāt regionē:hominū ferino more degen
tium.Hi paucos admodū & degeneres alunt ouium greges:quæ marinos solitæ pisces depasci, ta
bentē odoris tetri carnē habent.Ea loca labore maximo sexaginta tū diebus emensus,in Gedrosi
am peruenit.vbi reges ac satrapæ magnam rerum copiam vniuerso cōparant exercitui.Hic pro re Gedrosia.
focillandis curandisq; militibus septem dierum sodalitia p Carmaniam egit.Erat pręterea quadra
ta mensa in sublimi extructa:quā octo inuectā equis Alexander sodale sue noctu pariter ac dieio Carmania.
cundis celebrabant epulis.Multa subinde carpenta sequebantur:partim purpureis ac variis instru
cta velaminibus:partim recētes arbusculas & virides ferētia ramos: quibus familiaribus regiis co
ronatisq; proceribus:dū potať:vmbracula fierent.Nusq; vero peltam,cassidem,sarissamue conspi
ceres.at phialas:pateras:atq; tericlia:& tota semita ingentibus doliis crateribusq; proluentes sese Tericlia.
milites:inq; vicem tum eundo tum cubando propinantes.Comessationes fistulatū ac tibiarum cā
tibus,tum carminibus,& lasciuis mulierum saltibus passim agebanť.Fusos autē & vagantes p cu
iusdam bacchanalis petulātię iocū Alexander cū phialis insectabatur:& procacē turbā quasi deus
ipse lōgo pmittebat ordine.Profectus intra Gedrosiorum regiam,denuo cum exercitu festos insti Bagoas.
tuit dies:vbi quū ad spectādos decertantium coetus post largiorē potū interesset:Bagoas ludorum
præfectus quē amabat vnice,post reportatā victoriā ornatus p mediū incedens theatrū penes Ale
xandrū consessum se tulit.Q d cōspicati Macedones ingentibus acclamauere plausibus:vtq; illum Arabiā ac
suauiaret certatim exhortabanť:donec illum Alexander p longa suauia cōplexatus est. Interea re Lybiā Ale
deunte Nearcho lętatus:vbi eius nauigationis memoranda cognouit:ingenti per Euphratē clas xander emē
se statim ferť.Inde Arabiam ac Lybiā emensus,per herculeas colūnas mediterraneū ingredi ador sus est.
tus,multimodas moliri naues Thapsaci coeperat:nautas vndiq; gubernatoresq; contrahens. Ve Macedoni
rū quū superiorum locor; expeditio compluribus affecta cladibus , inq; Mallorum expugnatione ci regni di
magna copiarū internicio vulgaretur:nulla etiam Alexandri ex vulnere accepto incolumitas spe uisio inter
raretur:subditi ad defectionem suscitati,duces & satrapæ per auaritiam & supbiam cūcta violare: Olympia
prorsus omnia perinde ac salo turbata permisceri:nouarum cupido rerum exoriri. Tum Olympi dem.

Cleopatrã & Antipatrum. Oxiarthis Iteritus. Abulitus. Mos regib⁹ cũtib⁹ in p̃sas auꝶ mulieribus distribuere. Occhus. Polymach⁹ Epigrãma I sepulcro Cyri.

as & Cleopatra aduersus antipatrũ mota seditione, regnum diuisere. Olimpias quidẽ Epirũ, Cleopatra vero Macedoniam inuaserat. Q̃d vbi renunciatum est Alexandro: præstãtius inquit matris extitisse consilium. Nec enim Macedonas fœminæ imperium æquo passuros animo. Eapropter cũctam oram maritimam hostibus compleri sentiens, rursus ad mare Nearchũ cũ classe misit: ipse reuertens in flagitiosos quosdã præfectos acriter animaduertit. Ex Abuliti filiis vnum Oxiarthẽ nomine sarissa transuerberatum occidit. Ipse Abulitus quũ nullũ ei cõmeatũ p̃parasset, tria milia nũmũ talenta attulit. Id argentũ equis apponi iussit Alexander. Quibus minime gustantibus, q̃nã inq̃t tui cõmoditas apparatus! confestimq̃ trusit in carcerẽ. Hinc p̃fectus in Persas numismata mulieribus erogauit. Is nanq̃ mos erat regibus: vt quoties in Persas irent, mulieribus aurum distribuerẽt. Quã ob causam quũ quidã rato, Occhus nunq̃ in Persas isse traditur: qui ob tenacissimã vilissimæ rei parcitatem se patriæ extorrẽ fecerit. Postea Polymachum, q̃ Cyri sepulcrũ demolitus esset, necauit: q̃q̃ pollens & vir illustrissimus foret. Eius epigrãma quũ legisset: græcis insculpi literis edixit. Id aũt erat. Quisquis es mortaliũ & vnde cũq̃ aduenis: Aduenturũ enim te scio: Cyrus sum qui Persis imperiũ quæsiui. Hoc igit̃ humi paululum quo meum corpus obtegitur, mihi ne inuideas. Ea res Alexandri animum vehemẽter affecit: quum incertum ac permutabilẽ rerum contẽplaretur exitum.

Calani interitus.

Hic Calanus haud dudum aluo vexatus strui sibi pyrã orauit: quo delatus equo postq̃ adoratis prece numinibus sibi ipsi parentauit: tonsumq̃ crinem vti primitias quasdã iniecit: prehẽsos dextera Macedonas obsecrauit: vt illã letitiæ diem cum rege simul potantes exigerent: quem paucis post diebus Babylone visurum se dixit. His dictis pyram ascendit: vbi ita opertus occubuit: vt propius admota iam flamma nullum omnino corporis motum dederit. At eo quo lapsus

Indi sepulcrum. Promach⁹ bibacissim⁹

erat gestu perpetue conseruato, patriæ ritu ac suorum instituto Philosophorum seipsum immolauit. Hoc itidem compluribus annis post alius Cæsaris comes nudus Athenis fecit: & adhuc ipsum cernitur monumentum: quod Indi sepulcrũ nominatur. Cremato Calano Alexander cõuocatis amicis ac principibus solenne conuiuium instituit. In quo vinariæ potatiõis certamen & coronã victori proposuit. Bibacissimus omnium Promachus quatuor ingurgitans cãtharos palmã meruit: & vnius talenti coronã accepit: tribus tñ postea superstes diebus: cæteros vnum & quadraginta potando spiritũ eructasse Cares tradidit. Cõstat eni ei symposio acerrimũ intercidisse frigus.

Statyrã Darii filiã i matrimonium Alexander accipit.

Post hæc sociorũ coniugia Susis celebrat. Darii quidẽ filia Statyra in matrimonium accepta, primarias optimatibus collocat. Reliquis quoq̃ Macedonibus qui iã pridem vxores duxerant, cõmune instruxit epulum. Cui quum nouem milia conuiuarum inter essent: vnũquẽq̃ ad peragẽda libamina, aurea donasse phiala dicit̃. Ad cætera miro quodã splẽdore munificentissimus. Æs enim alienum creditoribus soluit. Cuius q̃dem impẽsę summa nouem milium octingẽtorum ac septuaginta talentum fuit. Monoculus Antigonus quũ grandẽ se mutuatũ pecuniã falso diceret: subornatum creditorem adduxit: qui se victui illã mutuasse affirmaret: quã e vestigio restituit. Eum inde

Antigon⁹ p̃fectura priuatur.

mendacii conuictũ ira percitus Alexander eiecit ab aula: & præfectura priuauit. Erat aũt clarissimus bellator Antigonus. Is dum adhuc iuuenili esset ętate: Perinthũ obsidente Philippo, missa in eum e catapulta sagitta transuerberauit oculum: quã patentibus nõnullis eximere, prohibuit: nec ante pugna excessit: q̃ fusum intra mœnia fugasset hostem. Cæterum ea ignominia tãto dolore percussserat Antigonũ: vt nemini incertum foret: quin sibi mortẽ consciscerent. Hoc veritus Alexãder, ira

Alexander triginta milia puerorũ militiæ instrui fecit.

posita: illi iussit argentum reddi. Interea puerorꝶ, quos triginta milia numero, studio, ac disciplina exercẽdos reliquerat, robusta excreuerant corpora: egregia erat indoles: hiq̃ ab exercitatione promptissimi mirã quandã & strenuã præ se ferebant agilitatẽ. Quæ res Alexandro voluptatem & lætitiam: Macedonibus mœrorẽ metumque pepererat: q̃ minori se regi curæ futuros existimabant. Quã obrem quũ imbecilles, manci, & bello inutiles domum dimitterentur: se per contumeliam ac vituperium negligi dictitabant. Se per omnes antea præliorum vsus ductos: nunc cum dedecore emeritos patriæ ac parentibus reiici: quos olim haud tales acceperat. Proinde cunctos dimittat aiebãt omnisq̃ Macedonas imbelles vocet & inutiles hosce iuniores nactus Pyrrhicham saltaturos cum eis peragret: orbis terrarum imperium quæsiturus. Ea grauiter ferens Alexander, post multa conuitia vehementer illis succensuit: & reiectis ipsis, corporis sui custodiam Persis credidit: Persas satellites, Persas apparitores instituit. A quibus quum Macedones stipatum Alexandrum se vero ignominiose reiectos cernerent: non modo miniora loqui, sed & æmulatione & iracundia insanire cœperunt. Vnanimi tandem consilio positis armis interiori duntaxat retenta tunica, regis tabernaculum clamore & lachrymis adiere: se illius potestati quocunq̃ vocaret condonare: sese iniquos ingratosq̃ fateri. & haud tamen ipsos tametsi magna ex parte placatus admisit. Hi nihil absistere: & geminos adesse dies ac noctes totidẽ: fletibus lamẽtisq̃ suũ appellare regẽ. Tertio p̃

Alexãdri liberalitas in exauthoratos milites.

gressus die miserando afflictoq̃ conspicatus habitu diu illachrymasse traditur: eis inde nũc modeste incusatis, nunc comiter appellatis, cõplures bello inutiles exauthorauit: magnificẽtissimeq̃ donatos dimisit. Scribẽs etiã ad Antipatrũ eis ad spectãda certamina priores in theatro sedes obsignari, coronatosq̃ sedere iussit. Defunctorꝶ quoq̃ liberos pupillos paterna contrahere stipendia volu-

it.Hinc ad Ecbatana Mediæ profectus:vbi necessaria regni disposuit:spectacula denuo & solennes
indixit dies.Quas qdem ad tes tria histrionū milia ad ipsum ex gręcia missa peruenerant. Illis for
te diebus fabricitabat Ephęstion:qui quum ætate integra & militari cōsuetudine subductū per ab/ Ephęstiōis
stinentiam cibū ferre nequiret:Glaucū medicum in theatro nactus absentem,captum prādit assa mors.
tum:& ingentem vini psycterē hausit.Quamobrem inualescēte morbo, paucis post diebus mori Psycter, va
tur.Hunc tam acerbissimum casum Alexander nulla ratione aut modestia pertulit. At continuo sis genus.
in eius luctu equis mulisq tonsis finitimaq vrbiū pinnacula diruit:miserabilē vero medicum cru/ Glauc⁹ me/
ci suffixit.tibias & cętera instrumenta diu in castris canere vetuit:donec ex Hammone delatū ora/ dicus cruci
culum Ephęstioni tanq̄ semideo diuinos honores ac sacrificia indixit.Ad mitigandū doloris ma/ suffixus ab
gnitudinem ad pręlium perinde ac hominum venationē egressus:Cosseorum genrē euertit : vni/ Alexandro.
uersis p ætatē trucidatis.Id factū Ephęstiōis inferias appellauit.In eius funere tumulo & huiusmo Cosseorū
di ornamentis decē milia talentū dedit:vt qui artificio & magnificentissimis apparatibus oēm im gens.
pēsam superare magnopere cuperet.Stasicratē maxime dilexit inter artifices:cui tn̄ superbā operis Ephęstiōis
magnificētiā pollicenti haud aīm aduertit.Is est q Thraciæ montē Athon in hoīs statuā maxime inferiæ.
formari exculpiq posse dicebat.Proinde si iusserit ei perpetuam ac nobilissimam ex illo imaginem Stasicrates
effingere velle.Cuius læua vrbē Myriādron id est quæ dena milia hominū capiat amplexeť:dextra artifex.
vero labēris ad mare fluuii abūdātissimos libaret latices.Id neglexit Alexander : vt q magis ardua Myriādros.
lōgeq magnificētioris industriæ cum ipsis agitaret architectis.Ei postmodum Babyloniā petenti
veniens obuiā Nearchus(Is enim ex magno rursus mari in Euphratem iam nauigauerat)in quos
dam incidisse se Chaldeos inquit:qui Alexandrum vt procul Babylone abesset,admonebant.Q đ
quū pauci faciens procederet:propinquus vrbi cōplures altercantes seq mutuo ferientes coruos
aspexit:ex quibus nōnulli penes illum delapsi sunt.Inde quum Babylonis p̄fectus Apollodorus p
eo immolasse renūtiaretur:accitus aruspex nomine Pythagoras ita factum affirmauit :hostię mo/ Apollodo/
dum conditionēq percōtanti Alexandro,sine capite iecur extitisse respondit. Papę inquit dirum rus Babylo
hoc prodigiū.Inuiolato dein misso Pythagora,Nearcho nō optemperasse pigebat.Subinde pluri nis p̄fectus.
mum tēporis extra Babylonis mœnia interdum per Euphratē nauigans terebat.Cæterum multa Pythago
ipsum prodigia pturbabant.Ex his enim quos educabat,leonem quēdam eximiæ magnitudinis ras aruspex.
ac formæ mansuetus asellus calcibus exanimarat.Alexāder positis vt vngereť vestibus, dehinc pi
la lusit:postea quum colludentes adolescentuli suos receperūt amictus,sedentē in solio tacitum cō
spicanť hominem:diademate ac regia ornatum stola.Illi quum ex eo quisnam mortaliū esset, dili/
genter perscrutarentur,diu mansit elinguis. Vix tandem ad se rediens, Dionysio sibi nomen esse,
seq genere Messanum ait ob quandam criminationē horsum ex mari delatum longum in vincu/
lis tp̄s exegisse.Nuper ad eum accessisse Serapin:ipsumq laxatis cōpedibus hoc in loco constituisse Serapis.
ac dixisse:vt accepto diademate simul & stola ibi sedens conticesceret.Hæc audiens Alexander, iu/
bentibus hariolis hominē perdidit. Tum spe destitutus grauiter angebatur animo:iā deos, & fami
liares suspectos habens:& pręsertim Antipatrum eiusq filios reformidans:quorum Iollas pincer
na regius erat.Cassander nuper aduenerat:qui quosdam barbaros regem adorare conspicatus: vt Iollas.
qui inter mores educatus græcienses tale nihil antea aspexisse cōsueuerat,solutiores effudit cachin
nos.Quapropter ira stimulatus Alexander vtraq manu comprehensa iuuenis cęsarie:parieti ca/
put illidit.Rursus quū incusantibus nonnullis Antipatrum, contradiceret Cassander, eum refel/
lens Alexander,quid ais inquit:nihilo violatos homines tam longis confectis itineribus calūnia/
tum venisse!Asserente Gassandro id esse calumniatum indicium:q longo ne redat gui queant pro
ficiscantur itinere:Id ridēs Alexander,Hæc illa inquit Aristotelis sunt sophismata:quæ vtriq plo
rabunt:siquēq̄ a vobis violatum esse comperto.Qua ob causam tā impressus Cassandri animo
pauor insederat:vt quum posteriori tempore ille superata Gręcia Macedonię imperans Delphos
venisset:ibiq deambulans quasdam contemplareť statuas: Alexandri occurrit imago : cuius aspe
ctu tanto terrore perculsum repente concussumq corpus est : vt diu post vix ea sedari mentis tre/
pidatio potuerit.Alexander igitur quum diuinis intenderet rebus:perturbatus ac cogitatione per
trepidatus , omnia noua & insueta q̄q̄ perexilia, monstra quędam prodigiaq suspicabatur. Pro/
inde hinc immolantes,illinc expiantes,inde vaticinantes vniuersam complerant regiā Vsq adeo
graue est incredula mens hominum & contempta numina.Rursus graue est tanta supstitio: quæ
instat aquæ semper ad ima & decliuia vergens,deliramentis ac vano timore quemadmodum eo tē
pore Alexandrum,imbuit.Cæterum diuina de Ephęstione allata vaticinia omnem compescuere
luctum atq tristitiam.Quapropter instauratis sacrificiis & symposiis , Nearcho solennes appara Nidius.
tus epularq instituit:postea more suo lotus quum quieti se daret,Midius interuenit. quo exorante
pergit apud illū:per iocum atq lasciuiam comessationem acturus.Ibi,quum posterā nocti diē po/
tando iunxisset:epoto nondum Herculis Scypho,nec cæteris adhuc de more mensæ p̄fectis , æstu/
are cœpit ob febrem:quū tantus repente dolor inuasit:vt transuerberatus hasta spinam videretur.
Hæc nonnulli perinde ac extremum ingentis fabulæ actum tragicū quidē & calamitosum edentes

scribēdum cēsuere. Aristobolus tradit illum quum per febris ſęultiē sitim collegisset, vinū potasse. Quare mentis imporē factum suum obiisse diem: pridie kal. quintiles.

Alexandri interitus.

In diariis de ipsius ægritudine scriptum inuenio: ipsum quattodecimo kal. quintiles intra balneas ob febrem cubasse: postri die autem lotum in cubiculum relatum: inde cū Midio in talorum ludo totā consumpsisse diē. Vesperi autē loto vbi rē diuinā perfecit, sumpto cibo noctu febrē inualuisse. Tertio die simulac se iterū abluisset, sacrificiū de more peregisse. Subinde in balneo accubārē Nearchū diligenter audisse dicit, quum suæ nauigationis, tum res magni maris explicantem. Post hæc vndecimo kal. per summos æstus grauissimam noctē ꝑpessum die quoq; in sequenti vehemētissimis oppressum febribus. Postmodū adingentē in balneo peluim trāslatū esse: vbi de confirmandis ordinibus qui duce carebant lōga ad primates habuit colloquia. Octauo q̄q̄ vrgente febre quū sacrificare vellet, ad sacrificia delatus est. Amplissimos in de principes in atrio adesse iussit: Centuriones reliquosq; præfectos foris excubias agere. Septimo kal. in alteram traductus regiā, publio sopore quieuit: haudquaq̄ interim se remittēte febre. Aduētantibus eo procenbus vsq; ad insequentē diē nullā propsus edidit vocem.

Python. Seleucus. Serapidis oraculum.

Quā ob cām quū mortē obisse crederet, fremitu ac minis fores obsedere Macedones. Quas postq̄ vi reseratas irrupissent: vniuersi, solis interioribus induti tunicis, eius lectum circūdedere. Ea die Pythone atq; Seleuco ad Serapis oraculū missis, pcōtaturibusq; illuc ne Alexandrū ferre deberēt: sinendū esse eo in loco deus ipso respondit. Decessit aūt quarto kal. Quintilis circa solis occasum. Hæc in ipsius diariis fere verbū ex verbo scripta cōperi. Tū nulla veneni extitit suspirio.

Olympias Iollæ cineres dissipat. Aristoteles in suspitionē venit veneni Alexādro afferendi.

Sexto post anno quā de illo renuntiatū est, Olympias cęsis cōpluribus, Iollæ præmortui cineres dissipasse traditur: q; is venenū tēperasse crederet: Quidā Aristotelem phibent eius facinoris cōsiliū Antipatro dedisse: & omnino illius afferēdi veneni authorē extitisse. Hæc Agnothemis quidā narrasse dicit, quæ ex Antigono rege audisse cōstabat.

Aqua Nonacrinæ petræ.

Ipsum aūt venenū gelidissimā quādā esse aquā, ex Nonacriæ petra sudantē ferūt. Quā in roris tenuissimi morē colligentes in equi reponūt vngula: cætera nullo modo vasa sufferre: quin ob tāti vim frigoris scissa fathiscant. Quidā ficta prorsus esse, quæ ad veneni potionē dicūtur, affirmāt. Quibus haud puū extat indiciū: q; multis post ea diebus, quū inter primores de rerū summa disceptarent, corpus p loca calida ac exæstuātia neglectum iacens, nullum veneni signum habuit: verum recens immaculatumq; permāsit.

Satyræ obitus.

Roxauen quia grauida erat: Macedones tunc præcipuis ꝓsequebantur honoribus. Ea ob æmulationē Satyræ infensa, ipsam per quandā epistolā dolo circūuenit: qua illā ab Alexandro acciri simulauit. Eā adductā cū sorore necatā deiecit in puteū: ipsasq; conscio atq; adiutore Perdica multa tellure iussit obrui.

Arrideus.

Statim enī Perdica scū īugētibus aderat copiis secum Arrideū veluti quoddā regni munimen trahens: Is autem ignobili scorto natus, ob aduersam corpis valetudine non natura aut casu accidentē: parum mēte constabat: verum quum ab ineunte ætate gratiosos admodū & liberales mores significaret, datis ab Olympiade venenis debilitatus animi vires amiserat.

C. CÆSARIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO PER IACOBVM ANGELVM DE SCARPARIA IN LATINVM VERSA. VEL PER GVARINVM VERONENSEM, VT ALIÆ IMPRESSIONES HABENT.

Comedia.

Inne: Dictatoris Filiā Corneliā a Cæsare distrahere porit? rerū Sylla voluit: qđ quum aut metu aut spe efficere negret, eius dotē publicauit.

Iulia Cæsaris amita Marii maioris vxor. Cęsar sacerdotiū petēs repulsus est

Inimicitiarum vero Cæsaris & Syllæ causa Marii affinitas erat. Iuliam Cæsaris amitā vxorē maior habuit Mari?: ex qua Cæsaris cōsobrinus minor creat? Mari? Quū aliis intēto Sylla, post editas in eius dominatu plurimorū cędes Cæsar ab ipso se negligi cerneret: haud tamen destitit: quo minus in petitione sacerdotii vixdū pubescēs populū adiret: a quo mox aduersante Sylla repulsus est. Dehinc de ipsius exitio deliberāte Sylla, fuere quidā: quibus iniquum esse

quum esse

quũ esse asserentibus talē necare puerũ, eos amētes esse inquit nisi in hoc puero multos inspicerent Marios. Hæc vbi ad Cæsarem perlata vox est, aliquādiu in Sabinis ꝑuagatus|delitescebat. Postea dum ꝑ singulas noctes, q̄q̄ ꝑ aduersam valetudinem, in alterꝫ se transferret domiciliũ: in Syllanos incidit milites: q per ea disquirētes loca latitantes corripiebãt. A quorum duce Cornelio duobus se talētis redemit: mox ad mare descendēs| in Bithyniã ad regem Nicomedē traiecit. Apud quē nõ diu versatus, inde discedēs circa Pharmacusam insulã a piratis capitur: q per id tp̄s nauibus magnis & immensis classibus mare occupauerãt. A q̄bus quum primũ ꝓ se redimēdo viginti deposcerentur talēta, derisit: ꝙ qualem cepissent virũ ignorarent: ꝓinde quinquaginta se daturum pollicitus est. Postmodum suos, alium ad aliã ciuitatem ꝓ expediēdis pecuniis dimittens, apud immanissimos Cilicas mansit cũ vno amico|& ministris duobus. Eos aũt adeo ꝑ cõtemptũ habuit: vt quoties q̄eti se dederet, qui silētiũ illis ediceret|miserit. Ibi multa cũ licētia duodequadraginta versatus dies, eos nõ vt custodes, verũ vt famulos & satellites habens, nunc ludis, nunc certaminibus prouocabat: interdum carmina| orationesq̄ cõscribēs, ipsos ad audiēdum inuitabat: q̄bus nõ admirantibus, palam imperitos|barbarosq̄ vocabat: eos inter ridendum se cruci suffixurum sæpe minitans. Quibus in rebus hi magnopere lætabãtur: eam loquēdi libertatē ioco ac simplicitati cuidã attribuentes. Allatis ex Mileto traditisq̄ ad se redimēdum pecuniis liberatus, cõfestim ex Milesiorum portu instructis nauibus prædones aggressus est: quos adhuc circa insulã cum classe ꝑ otiũ subsidētes maxima ex parte in potestatē redegit. Rebus pecuniisq̄ direptis, viros Pergami in vinculis posuit: dein Iulium prætorē Asiam ꝓuinciam administrãtem adit: ꝙ ꝓinde ad eum ex captis supplicia sumere ptineret. Cęterum is adiectis ad pecunias oculis (nec eni modicæ fuerãt) de captiuis cõsiliũ post hac habiturũ se inquit. Eum igiť per otiũ valere iubēs Cæsar, Pergamũ ꝓfectus prædones ad vnũ patibulo affecit: sicut eis multoties secũ in insula cõmorãs ioco prędixerat. Post hæc tabescentibus Syllanaꝝ partium viribus, quũ domũ ab amicis vocareť, Rhodũ nauigauit: vt ibi per otiũ Apollonio Moloni (cuius etiã auditor erat Cicero) operam daret: modestissimo q̄dem viro & clarissimo dicēdi magistro. Cęsari elegãtissimã quãdã ciuilis eloquētiæ vim a natura insitam fuisse ꝓhibēt: in qua cũ splēdidissime adeo elaborasse cõstat: vt secũdum absq̄ vlla cõtentione locum obtinuerit: priorē minimæ cõsequutus: dũ dicēdi rationē, ad quã habilis & natura ꝓnus ferebať, omittens, rei militaris & vrbanoꝝ magistratuũ curam suscepit: q̄bus ex rebus in Republica princeps euasit. Ipse posterius ad Ciceronē suos cõscribēs Anticatones|militaris hoīs eloquentiã cũ grauissimi oratoris ingenio|& in ea plurimũ versari cõparari debere negat. Romã reuersus Dolobellam repetũdarum postulauit: quã quidem ad causam cõplures Græcię ciuitates ei testimonia detulerũt. Dolobella tñ absolutus est. Cæsar aũt Græcię ciuitatibus| vt ob earꝫ ꝓmptitudinem parē referret gratiã, suũ contulit patrociniũ: dum P. Antonio sub Macedoniæ prætore M. Lucullo diem diceret: ꝙ susceptis largitionibus iudicia corrupisset: vbi cũ tñ eualuisse liquet: vt Antonius ad tribunos plebis ꝓuocarit: inique secũ actũ esse cõmentus: si sibi cum Græcis in Græcia disceptãdum sit. Romæ quũ in ꝓorãdis causis magnus ei cum gratia splendor obtigisset: mox lenitate|clemētia|cõsuetudine|studio|magnam ex plebe, quam pręter eius ætatem colebat, beniuolentiam cõparauit: iamq̄ sensim, quũ epulis & comessationibus, tum splēdidissimis in omni vita moribus nõ mediocrē sibi in Repub. potētiã auxerat: quam principio inuidi deficiētibus mature pecuniis|quũ mox exilem futurã arbitrarētur, florētem illam in plebe paruifaciebãt. Quũ vero ingens adeo|vt nõ facile aduersari possent increuisset, eam ꝓpalã ad res ꝑmutãdas tendentem| sero quidem intellexerunt. Verũ enimuero nullius rei tam paruũ existimãdum initiũ est: quod non assiduitas statim amplificet: presertim cum incuria ne obsistatur, efficit. Primus igiť Cicero quum ea Reipub. perinde ac quædam pelagi ridicula nõ sine timore cerneret: tantãq̄ morũ grauitatem sub illa latitantem humanitate ꝑdidicisset: cæteris quidē illius insidiis & meditationibus dominãdi cõsilium introspicere se dictitabat. At vero quũ molliter adeo pēdentes comas|cumq̄ vnico dũtaxat sese scalpentem digito, inq̄t, aspicio: haud ꝓfecto hunc hoīem ad tm̄ facinus aīum inducere posse existimo: vt Romanæ Reipub. moliať exitiũ. Hæc q̄dem posterius. Primũ hoc erga se fauoris & beniuolentiæ popularis accepit indiciũ: quum C. Pompilium tribunatus cõpetitorem nactus, prior designatus est: secundum vero manifestius: quum amitam suam Iuliã Marii vxorem defunctam luculenta laudauit oratione pro rostris. In efferendo ipsius funere| Marii statuas tum primum post Syllæ dominatum visas producere ausus est: iamdudum illius factionis hominibus a senatu hostibus iudicatis. Id nanq̄ Cęsaris factum reclamantibus nonnullis, populus lætis excipiens plausibus| clarissime refragatus: hunc vel præcipue virũ admirantes: ꝙ longo post tempore decora Marii tanq̄ ex inferis in vrbem reduxisset. Cæterum grandiores natu matronas defunctas laudare mos Romanis patrius est: q in iunioribus haud obseruari solet. Primus Cæsar mortuæ vxoris laudationem edidit. Quæ res quandam illi gratiã attulit| popularemq̄ cõtraxit beneuolentiam: ꝙ virum idcirco humanitate ac modestia refertum censerent. Post vxoris sepulturam| quæstor cum Tuberone prætore in Iberiam profectus est: quem honorifice semper coluit: ac eius

Nicomedes Bithyniæ rex.

Pharmacusa insula.

Cæsar capitur a piratis.

Cæsar piratas victos ĩ vincula cõiecit.

Iulius prætor Asiæ præfectus.

Apollonius Molo.

Cęsari secũdus locus ĩ eloquentia

Dolobella a Cęsare repetundarũ accusatꝰ & absolutus ē

Nihil tam ꝑuũ q̄d nõ assiduitas augeat.

C. Põpilius Cęsaris ofo habita ĩ morte Iuliæ amitæ.

Mos Romanis matronas natu grandiores defunctas laudare.

Cæsar quæstor creatus Pōpeiā Cæsar ducit vxorem.

insuper filium prætor factus|quęstorē creauit.Ex eo reuersus magistratu Pompeiā tertiā duxit vxo/
rem:ex Cornelia suscepta iam filia Iulia:quam postea Pompeio Magno in matrimonium colloca
uit.Ad impensas aūt profusior breuem ac momentaneā sibi gloriā tam magnis opibus permuta/
re videbatur:quū re tū vera paruis amplissima cōpararet.Antea vero q̄ vllum inierit magistratū,
mille trecentorum talentum æs alienum conflasse dicitur.Commissa dehinc illi Appiæ vię cura in
gentes prodegit pecunias.Ædilis.xx.ac.ccc.gladiatorum paria exhibuit.Circa spectacula pompas
atq; cōuiuia profusissimis vtens sumptibus|vniuersas superiorū munificentias obliterauit.Quas
ob res affectam sibi adeo plebem reddidit:vt vnusquisq; nouas dignitates|nouosq; excogitaret ho
nores:qbus pares illi gratias referrent.Duæ enī Syllanorū ac Marianorū quū Romæ partes eēnt:
pollentibus adhuc maxime Syllanis,disiecti subtrepidiq; Mariani depressam admodū|humilemq;

Cæsar erigit statuas. Mario.

vitam exigebāt.Has attollere stabilireq; Cæsar volēs quū ædilitiū munus edere magnificentissime
instituisset,cōflatas clam Marii statuas|triūphalisq; victorias noctu in Capitolio erexit.Vt primū
illuxit:cūcta auro micantia & magnificis instructa artificiis cernebantur.Tropęa subinde Cym/
brica insculptis indicabātur literis.Quo circa is q in illis restituendis audax adeo fuisset,nō parum
timeri cœpit.haud enī in occulto res erat:cæterū dispersus rumor statim ad spectandū cōtraxit vni
uersos.Ibi nōnulli cōtra Cæsarem voces spargebant:vt qui iam diu legibus ac senatusconsultis se
pulta restituens insignia,ciuitatis sibi dominationē instrueret:hisce illum rebus experiri populum
q tantis talibusue magnificentiis demollitus|mitigatusq; sit:quā quidē ad rem nouella quædā hęc
exhiberi præludia.Mariani aūt sese inuicem exhortari:quorum immensa repente multitudo ꝓdie/
rat:& magno cū plausu Capitolium occupare.Multis quū Marii faciem intuerentur,pręe gaudio
manare lachrymæ;tum Cæsarē magnis attollere laudibus:hunc solum Marii necessitudine dignū

Catulus luctatius.

esse virū.Eas ob res coacto senatu,Catulus Luctatius vir ea tempestate plurimę inter Romanos au
thoritatis:multa in Cæsarem acerbissima præfactus,vulgatum illud inclamauit:Non per cunicu
los Cæsarem,verū iam machinamentis.Remp.occupare.At vbi ꝑsuaso senatu obiecta in se refel/
lisset:longe magis q illum colere admirariq; cœperāt:efferebātur:eumq; ne cuiq̄ mentis elatione &
animorum magnitudine cederet hortabātur.Futurū enim:vt studio & fauore populi superatis vni

Isauricus & Catulus de pontificatu cōtēdentes.

uersis,princeps existeret.Interea defuncto Metello pontifice maximo,quū pontificatum studio &
disceptationibus plenū Isauricus & Catulus:clarissimi viri:& in senatu potētissimi peterent:haud
ꝓpterea Cæsar quin & ipse cādidatus descenderet,cessit:cæterū pari vndiq; fauore ac studio appa/
rente,Catulus quo amplior erat dignitas,eo magis euentus incertitudinē reformidās misit,q grā/
di pecunia Cæsarem,vt ab ea contentione desisteret:inducerent.Quibus ille grādiorē se mutuatu
rum:certatimq; enixius petiturū esse respondit.Instāte comitiorū die,quū mater eū ad fores vsq; la/
chrymis prosequeretur,illā complexatus dixisse fertur.Mater hodie:aut pontificem:aut exulem tu/

Cæsar pontifex creat. Catilinę cōiuratio.

um videbis filium.Eūtibus igitur certatim in suffragia tribubus,superior declaratus:nō paruum se
natui & optimatibus terrorem incussit:tāquā ad omne audaciæ genus plebē adacturus.Quapro/
pter Ciceronē Piso & Catulus incusabāt qui inter Catilinarios tumultus occasionē nactus,neci
Cæsaris pepercisset.Catilina nanq; non solum Remp.ꝑmutare:verūetiā omnia cōfundere:& vni/
uersum delere imperium machinatus:quū priusq̄ extrema ipsius detegerentur cōsilia,in paruas q̄s/
dam cōiecturas incidisset,vrbe excessit:relictis in ciuitate Cethego & Lentulo:q coniurationis vi/
ces obirent:qbus si qua in re clam adiutor exhortatorq; Cæsar extiterit:incertū est.Deinde detecta
prorsus coniuratione,quū consul Cicero vnūquēq; de cōsociorū pœna sententias rogasset:cæteri
quidē dedendos neci homines censebant:donec insurgens Cæsar grauissimā & accuratissimā sup
ea re concionem habuit:iniquū nec patrii moris esse dictitās,clarissimos stirpe ac dignitate viros,
vel vltimę necessitatis tꝑe indicta causa necare.Q đ si donec Catilina debelleretur,ipsi per ea Italiæ
municipia,quæ Cicero ipse delegerit:custodiātur in vinculis,postea sedatis pacatisq; rebus senatui
de omnibus statuere licebit.Qua in re quum magnis dicendi viribus perorasset:tantā præ se ferre
humanitatem videbatur:vt non modo qui secundū se,verūetiā qui antea dixerāt,repudiātes prio/
ra ad suam trāstulerit sententiā:donec res ad Catonem Catulumq; peruenit.Quibus enixissime
resistentibus,Catone insuper illis grauissimam pro concione suspitionem infligente,homines vt
nece mulctarentur tradiri.Egredienti deinde curiam Cæsari magna iuuenū manus,qui Ciceronē ꝑ

Curio Cæsarē obiectu togę tutatus est a cæde.

sidii causa circunstabant,occurrere,nudos intentantes gladios.Tum Curio obiectu togę comple
xus eum eduxisse traditur:Cicero quoq; aspectantes deterruit adolescentes:siue ob plebis metum,
siue ꝙ impiam ac iniquā eam cædem duceret.Quod si verum est:haud scio quonam modo id vtiq;
Cicero,quum de consulatu suo ꝑscriberet,tacitus ꝑtermisit.Verumenimuero haud reꝑhensione
caruit in posterū:ꝙ opportunissimo aduersus Cæsarem nequaq̄ vsus esset tꝑe:plebem reformidās
quæ illum mirādum in modum ambiret.Paucis nāq; post diebus quum Cæsar in suspitionem ve/
nisset:ab eā se purgaturus curiā ingressus,in diros incidit tumultus.Diutius autem solito sedente
senatu,plebes magnis clata clamoribus curiā circūsedere:virū efflagitantes:& missum fieri iuben/
tes.Eapropter Cato inopes nequid rerū nouarum molirētur vehemētissime pertimescens,(hi enim

spem gerẽtes in Cæsare reliquam multitudinem succendebant) senatui psuasit: vt menstruum in plebem frumentũ partiretur. Quæ quidem largitio cæteris annuis impensis quinquagies sestertium adiecit. Id manifeste cõsilium magnum in præsentia terrorem extinxit: & plurimum ex potẽtia. Cæsaris tũ abscidit, tum dissipauit: eo præsertim tpe: quum præturam initurus, terribilior ex eo fieret magistratu: ex qua tñ haud turbulẽtum quippiã obtigit: tum Cęsaris domũ acerbus quidam casus inuasit. Erat. P. Clodius vir, quũ nobili genere ortus, tũ diuitiis|eloquẽtiaq; præclarus nulli aũt vulgatissimorũ ad fastidium vsq; hoium|supbia ac pcacitate secũdus.

Clodius.

Hic Cæsaris vxorem Põpeiã nec inuitã qdem adamabat: at ea diligẽti custodia obseruabaẽ. Cæsaris eni mater Aurelia singulari pudicitia mulier vsquequaq; aderat: nurũq; excolebat: ita vt difficilẽ ac piculosum illis congressum & colloqa faceret.

Aurelia Cęsaris mater

Romæ Bona Dea colitur: quã Gręci quidẽ Gyneciam nominãt. Eam Phryges Mydæ nepotes regis parentẽ asserũt. Romani Dryada puellã Fauni vxorẽ existimãt. Nõnulli Græcorũ illam ex Liberi matribus esse: quã ne fari liceat.

Gynecia bonæ deæ sacra.

Vnde & mulieres quum festos ei dies pagunt, tabernacula vitigineis intexũt ramis: sacrum insuper draconẽ deæ secũdum fabellã erigũt. Dũq; illi sacra celebrãtur: neq; eo virũ accedere, neq; domi adesse fas est. In eis sacrificiis ipsæ inter se mulieres multa Orphicis cõsentanea facere tradũtur.

Bonæ deæ variæ opiniones.

Quũ igiẽ ea instant solẽnia: vir ipse, seu præturã, seu cõsulare gerat imperiũ, cũctiq; mares vna cõmigrãt: vxor domũ ornatissime extruit: ibi maxima sacrorũ pars noctu pagitur: pmiscua sonis & cãtibus ioca lõgas exercẽt vigilias. Has eo tpe cerimonias celebrãte Põpeia, Clodius|cui nõdum genas prima lanugo vestierat (eam enim ob rem latere sperauerat) assumpto psalteriç amictu|apparatuq;, illo cõmeat. tenerę aũt vultũ puellæ diceres. Is igiẽ apertas offendens fores|secutus a cõscia rerũ ancilla intromissus est. Quę ad Põpeiam vt rem apiret accurrens|quũ tardiuscula rediret, interea loci Clodius expectationis impatiẽs, errabundus spatiosa lustrat atria: lumina vsquequaq; fugiẽs. Cui obuia qdam Aureliæ pedissequa, cũ pinde ac fœminam fœmina vt modulareẽ puocabat. Recusante vero, illa in medium ptrahens, quænam & vnde si rogat. Clodius quũ se Põpeiæ ancillã, quæ ancilla quoq; noie vocabatur, præstolari diceret, voce sua pditus est. Quapropter sublato clamore, pedissequa stati ad lumina turbasq; psiliit: virũ cõperisse vociferans. Tũ trepidãtibus passim mulieribus, Aurelia interruptis occularisq; deæ sacrificiis, simul ac fores clausit, ardẽtibus cereis domũ circuit: Clodiũ vestigãs. Is demũ in ancillæ cubiculo inuẽtus: quo simul ambo pfugerãt. Hoc patefactum modo Clodiũ e ianua mulieres pturbãt. Abeuntes inde matronę eadẽ cõfestim nocte rem ad suos exponunt cõiuges. Vbi illuxit, frequẽs per ciuitatem rumor it: molitũ impia Clodiũ: nõ solũ iis quos ignominiose affecerat, verũetiã diis & ciuitati pœnas ac supplicia debentem. Quidam igitur ex tribunis plebis eum pollutarum cerimoniarũ postulauit. Aduersus quẽ & potẽtissimi ex senatoribus viri aliarum quoq; libidinum & grauissimarum pcacitatũ testimonia dixerũt: & sororis incestum addentes: quam nuptã Lucullo, corruperat. Cõtra horum studia sese plebes opposuit: Clodium obnixe defendens. Quam qdem ad rem vel id potissimũ conduxit: q; terrore multitudinis cõsternati iudices erant.

Pompeia a Cæsare repudiatur.

Cęsar statim repudiata Pompeia, quũ testis in reum citareẽ, nihil eoꝝ quæ in Clodium obiecta dicunẽ, nosse respõdit. Quod verbũ quum pręter astantiũ spem obuenisset: interrogauit accusator, cur igiẽ vxorem repudiasti? Quoniã meam, inqt, neq; suspitionibus obnoxiam esse oportere censui.

Cæsaris vxorẽ neq; suspitionibus obnoxiã eẽ oportere.

Quidam hæc ita sentiẽtem dixisse Cæsarem phibẽt. Quidam vt gratiã plebis iniret: quã p Clodii salute magnopere sollicitam animaduertebat. Cæterum eam Clodius accusationem euasit: iudicibus maxima ex pte cõfusis adeo literis sentẽtiam edẽtibus: vt ne si condemnassent multitudinis discrimẽ adirẽt: aut si absoluissent, ex optimatibus infamiã cõsequerentur.

Cæsari Hispania euenit.

Cæsar ex prtura puinciam sortitus Hispaniã, quum pficiscẽti creditores magnis clamoribus impedimẽto essent, cõfugit ad Crassum: q Romanoꝝ ditissimus aduersus Pompeii in Repub. potentiam acri Cęsaris ingenio ac feruore simul egebat. Crasso cõtra inexorabiles maxime ac importunos creditores quũ triginta & octingentorũ spõsione talentoꝝ interueniẽte, Cęsar in puinciã abiit.

Crass⁹ spõsionẽ creditorib⁹ pCęsare octigẽtoꝝ &. xxx. talẽtorum fecit.

In trãsitu alpiũ quum quoddam Barbaroꝝ oppidulum paucis admodum ac mœstis habitatũ in colis pterueheręẽ, comites eũ ioco & risu ita pcontati tradunẽ: Num hic aliquas esse putas principatus ambitiones|dignitatũq; certamina|& mutuã inter se potẽtum inuidiã? Quibus Cæsar serio: Mallem eqdem inter ipsos primus, q̃ inter Romanos esse secũdus. Iteꝝ in Hispania quũ otiũ nactus res quasdam Alexãdri pictas plegeret: secũ diu cogitabũdus|dehinc illachrymasse traditur. Cuius rei cãm admirãtibus sociis|Nõne, inqt, iure dolẽdũ arbitramini: q; huius ętaris Alexãder tot gẽtes suo subdidisset ĩperio: qua nullũ adhuc pclarũ facinus ipse gessẽrĩ?

Cæsaris elatus ac ĩgẽs animus.

Quãobrẽ continuo rebus gerẽdis innitẽs| Hispaniã obiens, intra paucos dies cohortes decẽ cõparat: quas aliis viginti cõiungeret. Mox expeditionẽ cõtra Calæcos & Lusitanos agens, cũcta victor ad oceanũ vsq; pdomuit.

Cęsar Calęcis & Lusitanis victis, cũcta vsq; ad oceanũ pdomuit.

Prostratas gentes tum primũ Romano subiecit imperio Bellicis. deinde rebus optime cõstitutis pfecto haud deterius togatas in pace disposuit: ciuitatibus vsq;quaq; concordiam & amicitiã pagens: præcipue vero in medẽdis debitorũ & creditorũ disceptãtionibus intẽtus, iussit: vt ex debitorũ prouẽtibus duas qdem creditor partes quotãnis desumeret: reliqua dñs, quo ad æri

Cæsar a militibus imperator cõsalutatus ẽ

Mos petentiũ triũphũ & cõsulatũ.

alieno satisfecisset, frueretur. His rebus magna sibi gloria parta, e puincia decessit magis atq̃ magis opulentus factus: quũ suos quoq̃ milites ingẽti præda exuuiisq̃ ditasset: a qbus imperator cõsalutatus est. Mos erat vt q triumphũ ducturi erãt, extra vrbẽ aliquãdiu morã protraherent: q vero cõsulatum peterent, necessario in vrbe præsentes adessent. Cæsar in huiusmodi cõstitutus ambiguitatibus, quoniam comitiis cõsularibus aduẽtarat, misit q ab senatu impetrarẽt: vt p amicos absenti etiã sibi cõsulatum petere liceret. Eius postulatis primũ Cato cũ legis aduersatus auxilio: mox vt cõplures a Cæsare deliniros aspexit, rem tpis plixitate refellere cœpit: totam orando diem cõterẽs. Ea propter omisso Cęsar triũpho, ad cõsulatũ aium applicare statuit: statimq̃ vrbẽ ingressus, astutũ adorit cõsilium: quod præter Catonẽ vniuersos fefellit hoies. Id aũt extitit: Põpeii | Crassiq̃ potẽtissimoꝝ ciuiũ inimicitiaꝝ depositio.

Cæsar Põpeius & Crassus vna amicitiã inierũt.

Quos vbi Cæsar ex simultate in Gratiã reduxisset: ex duobus non paruã in se potẽtiã transferens | magna pmutatione Remp. labefactauit: quod cæteros latuit: adeo plena humanitatis ipsius rei erat appellatio. Nec enĩ, vt plurimi existimãt, Pompeii ac Cæsaris inimicitia, sed amicitia potius bellum ciuile pepit. Qui quũ ad dissoluẽdam optimatum potentiam primũ vnanimes coissent: mutuas postmodũ inter se discordias & odia cõtraxerunt. Catoni ventura sæpenumero pręuaticinãti euenit: vt eo qdem tpe importunus homo | & supuacanea disquirens putaret: posterius eius sapiẽtiam atq̃ cõsiliũ optimũ qdem, sed parũ psperum prædicabãt.

Cęsar creatur consul cũ Calpurnio Bibulo

Cæsar Crassi & Pompeii amicitia vtrinq̃ munitus ad cõsulatus petitionẽ deductus, cũ Calpurnio Bibulo consul creatus est. Is vt magistratũ iniit, leges nõ cõsuli, sed audacissimo cuipiã tribuno ptinẽtes, ad plebis gratiã & voluptatẽ tulit: nũc agri viritim diuidendi, nũc largitionis impartiẽdę. Honestissimis aũt & præstãtissimis in senatu viris obnixe refragantibus, Cęsar dudum occasionis indigẽs, sublatis clamoribus obtestatus est, sese ad plebẽ cõfugere: ad quam pcolendam non sponte, sed necessitate & senatus insolẽtia & acerbitate cõpellebat: ad eãq̃ psiliit: & assistentibus hinc Crasso inde Põpeio, vtrũq̃ leges ne approbarẽt interrogauit. Quibus approbare se affirmãtibus, orauit: vt auxilio adessent: & quos aduersanti scernerent, minis & gladiis absterrerent. Quod hi facturos se polliciti sunt. Põpeius etiã adiecit: se nõ modo aduersus enses cum ense affuturũ: verũ & clypeũ insuper allaturũ. Id pictum haud paruũ optimatibus mœrorẽ iniecit: alienã ab ipsius verecũdia, & ea quæ senatui debetur veneratione indignã, quin furiosam potius & puerilem vocẽ audientibus. Hæ res magnã plebi voluptatem afferebãt.

Cæsar Iuliam filiã Põpeio despõdit.

Cęsar vt maiorẽ in modũ ex Põpeii potẽtia fructũ legeret, filiã suam Iuliã Scipioni Seruilio antea desponsatã | Põpeio despõdit: Põpeii filiã Seruilio se præbiturũ asseuerãs: nec illam quidẽ inde sponsatã: quin Fausto Syllę filio collocatã.

Cæsar ducit vxorem Calpurniã. Piso.

Ipse paulo post Calpurniã Pisonis filiam vxorem duxit: quẽ successurum sibi cõsulẽ ipse crearat: obtestãte | multumq̃ vociferãte Catone | rem haud sane tolerãdam esse: præturas ac imperia p nuptiaꝝ lenocinia vendicari: inq̃ vicẽ | puincias | exercitus | & copias, ppter huiusmodi mulieres, in seipsos traduci. Quumq̃ Cęsaris collega Bibulus frustra cõtra legum pmulgationẽ intercederet: & psæpe vna cũ Catone in foro vitę discrimẽ adisset: sese domi cõcludẽs | totũ magistratus tps exegit. Peractis nuptiis statim Põpeius referto militibus foro, ad pmulgãdas leges socium, se authoremq̃ præstitit. Oẽm subinde Cæsari transalpinã | citerioremq̃ Galliã | adiecto Illyrico cum legionibus quatuor | in quinquẽniũ administrandam adiudicauit.

Cato I carcerem duci iussus a Cæsare.

Quibus rebus cõtradicẽtem obnoxius Catonẽ Cæsar in carcerẽ adduci iussit: eũ ad Tribunos puocaturũ existimãs. Ast vbi Cęsar illum ne voce quidẽ emissa vadẽtem cerneret: nec solũ primores grauiter & inique ferẽtes, sed & plebeios ob Catonis reuerentiã ac virturẽ tacitos mœstosq̃ cõsequẽtes, vnũ ex tribunis plebis clam obsecrauit. vt Catonem e manibus lictorũ auferret. Dehinc ex senatoriis viris paucissimi ad eum in curiam cõueniebãt: reliqui moleste tolerãtes | q̃ procul abibant. Cõsidius quidã natu pergrandis idcirco nõ aduẽtare senatores dixerat: qm̃ illius arma | militesq̃ ptimescerẽt. Cui Cæsar: Quid tu, inqt, hæc quoq̃ reformidãs nõ te domi contines? At Considius: Senectus me facit intrepidum. Cui enim parũ vitæ supest | quid magna illi puidẽtia opus est? Quod aũt in Cæsaris cõsulatu turpissime factũ iudicatur, creatus Trib. Ple. Clodius ille: q & rem vxoriã | & arcanas noctis cerimonias temerasse ausus est. ad Ciceronis aũt pniciem delectum fuisse cõstat.

Clodius tribun⁹ plebis creatur.

Cæsar in re militari oĩbus pferendus.

Nec prius Cæsar in expeditionem profectus dicitur: q̃ Ciceronẽ & Clodium turbulẽtis inter se altercationibus irritasset eũq̃ eiecisset Italia. Hæc qdem ante bellũ Gallicũ cõfecta traduntur. Tempus aũt bellorum quæ deinceps gessit, & expeditionum, qbus pacatã reddidit Galliã, aliud quoddam vitæ principiũ ac gerẽdorum nouam quasi vitã instituit: ita vt summorũ viroꝝ & clarissimoꝝ ducum neminem huic | & bellatori | & imperatori præponẽdum censeas. Nam si quis Fabio | Scipiones | Metellos | & ætatis suæ: aut paulo superioris duces, Syllam: Marium: vtrũq̃ Lucullum: & ipsum dehiq̃ Põpeium cuius omnimoda in re militari virtus & gloria ad cœlum vsq̃ pfloruit, comparandos duxerit: profecto Cæsaris gesta superant. Hunc quidem locorum asperitate: in quibus ab eo decertatum est. Illum regionũ amplitudine: quas Romano adeptus est imperio. Aliũ ab se domitoꝝ hostiũ vi ac multitudine. Quendam pacataꝝ ab eo nationũ feritate atq̃ perfidia. Aliũ mansuetudine ac clementia quas erga victos exercuit. Aliquẽ gratia & munificentiis: quibus suos prosecutus est cõmilitones,

Vniuersos aūt vel hoc ipso supauit:q & longe plura cōmisit praelia:& plures in acie obtruncauit hostes. In Gallia siquidē nec totū belligerans decenniū /octingēta viribus cepit oppida. Trecentos subiugauit populos. Aduersum trecentas ptim instructus myriades,centū quidē ferro caesis, totidem vitae reseruatas captiuas habuit. Tanta aūt suo militū charitate ac ppriissima vsus est opera:vt qui multum caeteris dimicando praestabant,p Caesaris gloria & honore inuicti ac fortissimi grauissima cuncta subirent. Qualis Attilius:qui nauali apud Massiliā praelio hostilē ingressus puppim,abscissa ei gladio dextra, vmbonē sinistra retinuit:eousq hostes vultibus obterrēs:vt prostratis omnibus,nauem victor occuparit. Et Cassius Scaeua:qui pugna ad Dyrrhachiū cōmissa, excusso sagitta oculo,traiectis p humerū/crusq iaculis,cētū ac triginta telorum ictibus acceptis in clypeo,hostes perinde ac se dediturus accibat:subeuntibus duobus,alterius quidē humerum ense cecidit:alterum ore percussum vertit in fugam. Dehinc suo acceptus amplexibus tuto relatus est. In Britannia quoq primis centurionibus in palustrem & aquosum incidentibus locū,irruentes incubuere hostes. Tū praelium inspectante Caesare,miles quidā in medios irrupit:plurima cōspicuę fortitudinis ostentans opera. Versis in fugam Barbaris,centuriones reduxit incolumes:ille ęgre cunctos euadens,in limosam sese deiecit paludem:quam nūc natans,nunc pedibus cōmeans:vix tandem omisso scuto,traiecit. Admirante deinde Caesare/& magna cum alacritate ac clamore obuiū excipiente,moestus ille ante Caesarem cōcidit:ex abiecto clypeo multis cum lachrymis veniā postulans. In Africa quū Caesariano nauis,'qua Granius' Petronius quaestor designatus vehebatur, in Scipionis potestatē redacta fuisset:direptis exteris,Scipio quaestori incolumitatē pollicebatur. Cui Granius,Caesarianos,inqt,milites non suscipere,verū praestare salutem solere.quo dicto seipsum pugione transfixum exanimauit. Hmōi tam feroces militum spiritus/& tam elatas animi magnitudines ipse Caesar instruxit:ipse Cęsar aluit:eos quidē primū honore ac liberalitate vberrime psequens:vsq adeo vt ostenderet se diuitias,nō voluptatis,aut suae gra delitiarū ex bello cumulasse:sed cōia potius viro fortiū praemia apud se cōseruata iacere:seq aliqua ex parte locupletari, quoties illa benemeritis militibus impertisset. Praeterea quū illū vnūquodq discrimen sponte adire/& ad nullū labo genus defatigari cernerent, mirū in modū in eius amorem incitabātur. Eius qppe in suscipiendis periculis studiū haud adeo ppter ingentem quandā honoris/& glorię cupiditatem admirabantur. Tam magna vero in tolerādis supra corporis vires laboribus patiētia, cūctos stupore cōficiebat. Erat enim corpis habitudine macilentus:candidus mollisq:frequēti capitis dolore vexatus:comitiali morbo plerūq obnoxius. A quo primū Cordubę correptus(vt tradit)nō mollitiei occasionē ex ipsa fecit ęgritudine:quin ex militia ęgritudini remediū cōparauit. Indomitis nāq via difficultatibus, victus parcitate,assiduis vigiliis/& durissimis laborib⁹/aduersus morbum dimicās,inuictū ac insupabile turatus est corpus:plurimos temporis vehiculo aut lectica duce re solitus,quietē etiam ad aliquid pagendū reponebat. Interdū vehebatur/castella/ciuitates/& castra obiens:assidente illi ex pueris aliquo:q eo quopiam pficiscente subscribendi causa simul adesse solebat:pone etiā milite qui gladium tenebat assistente. Tanta aūt celeritate itinera conficiebat:vt quum primo Roma excessit,octauo adusq Rhodanū die peruenerit. Equitandi vsus ei ex pueritia facilis adeo extitit:vt reflexis in tergū manibus,equū velocissimis concitare cursibus saepe consueuerit. Equo vehebat insigni:pedibus prope humanis:& in modū digito vngulis fissis:quem altetius minime sessoris patientē primus ascendit. In ea expeditione exercitationis gratia equitans dictabat epistolas:duobus simul librariis,vel vt Oppius perhibet:pluribus,abunde suppeditās. Mutua amico p epistolas colloquia primus excogitasse Caesar dicit:quū ob negotio multitudinē: & vrbis magnitudinem viuos vrgentium causa affatus haud tempus expectaret. Circa victum facilitas vel eo patet indicio:q Mediolani apud eius hospitē Valeriū Leonem coenans,quū appositis asparagis Valerius p oleo vnguentum instillasset,facile cōmanducauit opipare:idq moleste ferentes sodales increpuit. Eis enim qui hoc improbāt,inquit:me vti satis esse debuit: quiq hāc tu sticitatem arguit,non nisi rusticus esse potest. Olim ex itinere vi tempestatis cuiuspiam casam pauperis intrare cōpulsus,vt vnicum ibi cubiculum vnius vix capax inuenit,amicis ingt. Ex honorifico quidē loco decedendū est potēribus:ex opportuno aūt iis,qui aduersa tenētur valetudine:simul q ibi requiescere iussit Oppium:ipse vero vna cum caeteris in priore tugurii pte apud fores recubuit. Caeterum primū Caesari in Gallia aduersum Heluetios & Tigurinos bellum fuit:qui duodecim eorū vrbibus:vicisq quadringentis ab se cōcrematis, vlterius p Romano terras migrabant:quē admodū antea Cymbri aut Teutones.qbus non audacia:non fortitudine, vlla ex parte inferiores erant. Ho plane multitudo vniuersa trecentis milibus cōstabat:ex quibus centū & nonaginta bellacissimo erant. Labienus a Caesare missus Tigurinos penes Ararim fluuiū profligatos attriuit. Caesari vero ad quandā socio vrbē exercitū agenti de improuiso Heluetii in itinere occurrerunt: Quos praeueniens,in munitū quendā cōfugit locū. Ibi collectis copiis,vt primū acies instruxit, ei adductus equus est:quo inspecto,hoc inquit post victoriā in persequendis vtar hostibus: nunc in eos pgrediamur:simulq impetu facto pedibus ire coepit. Aliquādiu summa cum difficultate pulsa

Caesaris gesta p decēnium i Gallia

Attili militis fortitudo.

Cassius Scaeua vir fortis

Granius petronius.

Caesaris statura & valetudo ac ingenium.

Equus Caesaris.

Caesar primus eplas ad amicos excogitauit

Valerius Leo.

Oppius.

Bellū cōtra Heluetios & tigurinos primū fuit qd Caesar in Gallia gessit.

Exercitus Heluetio & Tiguro habēs hoīm trecēta milia.

Araris flu.
Labienus.
Heluetios
Cæsar vicit

hostium acie, plurimis circa carros vallumꝗ; labor extitit: quum hi non solum acres inde pugnarent: verumetiã pueri ac mulieres ad necem vſq; dimicãtes obtruncati sunt. Quam ob causam vix nocte media finis prælio factus est.. Pulchrum me hercule id victoriæ facinus fuit: at longe pulchrius quod adiecit. Centenis nanq; Barbaroꝝ milibus | q̃ ex prælio profugerãt | collectis, desertos prius ab se agros | vastasq; vrbes coli rursus coegit. Quod nõ absq; metu | ab eo factum esse constat:

Bellũ cõtra
Ariouistũ
Germanorũ regem.

ne Germani desolata incolis loca transeuntes occuparent. Alterum ꝓ Gallis palam contra Germanos bellum gessit: q̃q̃ antea cum eoꝝ rege Ariouisto Romæ societatẽ iniisset. Hi aũt intolerãdi Romanoꝝ subditis finitimi nõ diutius quieturi videbantur: quin ad incolẽdam habitãdamq; trãsirent Galliam. Cæterum quũ præfectos quosdã metu ꝑculsos aĩaduerteret: præsertim qui clari generis adolescentes voluptatis aut quæstus gratia secum in eam ꝓficiscebãtur expeditionẽ: eos in cõcionem vocatos abire iussit: ne muliebres adeo & pauidi inuita susciperẽt discrimina. Se vero inquit cum decima tantũmodo legione Barbaros inuasuꝝ: quum nec aduersus fortiores Cymbris hostes | nec deterior Mario dux sit dimicaturus. Quapropter ad eum ex decima legione legati missi

Sortilegæ
mulieres
apud Germanos.
Ariouistus
germanoꝝ
rex a Cæsare superat⁹
Rhen⁹ flu.
Cæsa octoginta milia
germanoꝝ
a Cęsare.
Rubicõ flu.
Bellũ cõtra
Belgas.

affuere plurimas illi gratias referẽtes: & suoꝝ improbitatẽ pręfectorũ exponẽtes. Dein aĩosi ac ꝓmptissimi oẽs facti, diebus pluribus eo vſq; cõsectati sunt: donec stadiis ducẽtis intra hostium regionem castra posuere. Id eq̄dem impetum Ariouisti magnopere perculsit & audaciã: vt qui Romanos nedũ Germanis acies inferre, sed aduentãtibus illis ne ꝑstare q̄dem posse speraret. Ea igiť res quum Germanoꝝ perturbasset exercitũ: longe magis eorum obtundebãt aĩos sortilegarũ vaticinia mulierum: quæ fluuioꝝ cursus | vortices | strepitũq; cõiectantes, futura prædicebant: nec eos ante præliũ committere sinebant, q̃ noua fulsisset luna. Quod vbi Cæsar accepit: q̄eto Germanos cõspiciẽs, satius esse duxit trepidãtibus cõgredi, q̃ idoneũ illis tp̃s expectãtẽ sedere. Facto itaq; in eoꝝ munitiones | tumulosq; impetu, nõ ante stimulare ac incessere destitit: q̃ ira deducti: pugnam capesserent. Eis in fugã versis, Cæsar stadiis quadringẽtis adusq; Rhenũ ꝑsequẽs | campum oẽm cadaueribus spoliisq; referſit. Ariouistus cũ paucis præueniẽs | Rhænum traiecit. Cæsorũ numerum octoginta milia fuisse perhibent. His rebus ita cõfectis, dimissis in Sequanis ad hyberna militibus, ipse iis quæ Romæ gerebãtur intẽtus | in circũpadanã descẽdit Galliam: quæ cõmissę illi ꝓuinciæ pars erat. Fluuius enim Rubicon Galliam citeriorẽ ã reliqua disterminat Italia. Ibi residens plebis aĩos ad se perliciebat. Nam quũ ad eũ multi concurrerẽt, vnicuiq; tum postulata prębebat, tũ spem ingentem addebat. In ea expeditione haud intellexisse Pompeius videť: ꝙ Cæsar quũ ciuiũ Romanoꝝ armis hostes ꝓfligaret, ciues hostili victos gaza capiebat Deiu potẽtissimos Galloꝝ Belgas tertiam Galliæ partẽ incolentes defecisse audiẽs, cõpluribus secum hoĩum milibus sub arma coactis, ad eos versus immensa celeritate cõtendit. Quos in socioꝝ Gallorum agris prędas cõuectantes adortus, maxima ex pte turpiter dimicãtes fudit, ceciditq; ita vt paludes & ꝓfunda quædam flumina ꝑ cęsorum stragem Romanis trãsitum prębuerit. Quo facto, ex iis q̄ antea

Bellũ cõtra
Neruios a
Cæsare gestum.

defecerant cuncti ferme ad oceanum vergẽtes, nullo cõfecto pręlio, imperata fecerũt. Postea contra efferẽtissimos & bellacissimos Neruios duxit exercitum: q̄ densissimas incolũt syluas. Hi igitur quum in ꝓfundissimo nemore filios ac suppellectilẽ q̃procul ab hoste collocassent, cũ sexaginta milibus armatoꝝ cõtra Cęsarem repẽtinos fecerũt impetus: quẽ castra locantem | pręlioq; abstinentem offenderũt. Ex verso in fugã equitatu, septimã ac duodecimã legiones circũuenientes, vniuersos trucidauere centuriones: ꝙ nisi Cęsar correpto scuto & his qui corã se pręliabanť detentis

Cęsa sexaginta milia
Neruiorũ a
Cęsare.

intra Barbaros irruisset: ac subinde quodam ex tumulo decima legio ꝓ hostilis irrumpẽs acies periclitanti succurisset: nemiuẽ euasurũ in columẽ liquet. At virtute Cæsaris & audentia supra vires vt dici solet, decertãtes, haud tm̃ Neruios dare terga coegerũt: verũ fortiter repugnãtes obtruncarunt. Ex sexaginta enĩ milibus | quingẽtos euasisse traditur. Ex patriciis aũt viris qui quadringenti numero erãt, tres superfuere incolumes. Hæc vbi senatui renũtiata sunt, per sacrificia | indictasq;

Cęsarẽ sũmi Romanorum viri
Lucam vſq;
adierunt
Cęsari in
aliud quinquennium
belli administratio ꝓ
ducta.

solennitates | q̄ndecim dierum supplicatio | quãtum vna in victoria necdũ superiori tp̃e obtigerat | diis immortalibus dẽcreta est. Nam quum tot in vnũ gentes erumperẽt, ingens ꝓfecto discrimen ingruerat. Victoriã autẽ eo illustriorẽ populi fauor & beniuolẽtia faciebat: ꝙ a Cæsare parta fuerat. Inde Galliæ rebus optime dispositis, in Cisalpina hyemauit: illic res vrbanas apparaturus. Non solum enĩ qui dignitates & magistratus appetebant, eo vtentes largitore, corrupto illius pecunia populo designabanť: & quicq̄d ipsius potentiam augeret: ꝑficiebãt: sed etiã clarissimi & amplissimæ authoritatis viri cõplures ad eum Lucam ꝑuenerũt: Pompeius | Crassus: & Sardiniæ ꝑtor Appius: & Nepos Hispanię ꝓconsul: ita vt lictores centũ ac. xx. Senatorii ordinis circiter ducẽtos fuerint. Hi cõsilio constituto decreuerũt Crassum ac Pompeium designari cõsules oportere: pecunias Cęsari suppeditari: & belli administrationẽ in aliud quinquenniũ ꝓrogari. Quę res a

Fãnius Catonis sectę.
Tentetitę.

prudentibus iniquissima iudicabatur. At qui tam grandem a Cæsare pecuniã susceperant, eum indigẽtem etiam senatui ꝑsuadebant: immo vero ob ea quę decernebant | eo angustiaꝝ senatum redigebant: vt longe magis cogere viderentur. Cato nanq; aberat: ita de industria missus in Cyprũ Eius aũt sectę Fannius quũ nihil reclamãdo ꝓficeret, e foribus ꝓsiliit: multa vociferans in vulgũ:

aures interim adhibēte nemine. Quosdam eni Crassi & Pompeii reuerētia deterrebat: plurimi vero spem vitæ gerentes in Cæsare|ipsius gratia quieti sedebāt. Reuertens iterū Cæsar ad exercitū in Galliam|ingens in ea regione bellum offendit. Duo enim maximi Germanorū populi, quos Ipsas & Tenteritas appellant, ad quærendos agros nup ꝓfecti| Rhenū traiecerāt. De bello aduersus eos confecto Cæsar in suis cōmentariis ita scriptum reliquit. Barbaros missis ad eū legatis quū inducias egissent, eum in itinere adortos. Quapropter octingentos eorū equites|quinq milia ex Cæsarianis ex improuiso in fugam vertisse. Postea missos ad se cōfestim alios subtexende fraudis gratia. Quibus retētis, cōtra Barbaros exercitum duxisse: demētiæ esse iudicātem|vllam tam infidis ac periuris hoībus habere fidem. Calisius refert Catonē quum in senatu ꝓ ea victoria supplicatio decerneretur, sentētiam dixisse: vt Cæsar hostibus dederetur quo pro ciuitate ꝑfidiam expiarent: & execrationes in authorem verterēt. Cæterū ex his q trāsierant, quadraginta milia ferro cęsa: paucos, remeantes excepere Sicambri. ea vero Germanica natio est.

Cæsariano rū quinq milia a Germanus fugata.

Cæsa ꝗdraginta milia ex Germanis a Cęsare.

Sicambri.

Hāc nactus Cęsar occasionē, quū alioq gloriæ cupiditate duceretᷣ, ꝙ primus oīum Rhenum exercitu traiecisset: pontē instruxit. Erat per id tpis immensa eius fluminis latitudo vndis & æstu rapidissimi: Ingētes aūt opi ictus delata fluuio ligna & trunci infligebant. Ad quos excip iēdos: vimq simul fluminis refrænādam ı Cæsar in superiori parte maximas cōiugatas trabes præfixit: incredibile præbēs spectaculum, intra decimū diem ponte nauato.

Pons a Cæsare in Rhenū extruct⁹

Tum obuiū se inferente nemine, copias traduxit: ꝑstantissimi Germanorū Sueui sese in ꝓfundissimis syluarū cōuallibus abdidere. Cęsar in Germania duodeuiginti consumptis diebus, postq̄ hostium vicos & ædificia incēdit: amicosq populi Ro. ad spem cohortatus est: se iterum in Galliam recepit.

Sueui Germanorum ꝑstātissimi.

Dehinc in Britanniā expeditionē agere contendit. Cuius facti audacia magnam illi gloriam peperit. Primus nanq occiduū classe ingressus oceanum, perq Atlanticum pelagus ad belligerandū transportans exercitū, adnauigare cœpit. Incredibilis nanq magnitudinis insulam, de qua nō parū inter scriptores & historicos discrepatum est, quū eam nō re, sed verbo solum ac noīe fictam nusq̄ extare cōtenderent, subiugare adortus: extra orbem terrarū Romanum ꝓpagauit imperium. Eo ex cōtinēti Galliæ bis adnauigans quum maiora hostibus damna, q̄ suis emolumēta cōtulisset: quid enim ex hominibus acerbissimo victu & summa laborantibus inopia pretiosum eriperet? At qualē aīo cōceperat, bello finem imposuit. Acceptis autem ex rege obsidibus, & tributis imperans, ex insula remeauit.

Britanos Cæsar cum exercitu petit: ac tributarios facit.

Quū nauem solueret: e Roma literæ illi redduntur: quibus ab amicis de morte filiæ certior fiebat: quæ Pompeio nupta pariēs obierat. Quæ res & Pōpeium & Cæsarem magnis affecit luctibus. Amicos autē præcipua affligebat perturbatio: quoniam quum ceteræ reipublicæ partes ægrotarent ı hæc ipsa necessitudo, quæ pacem concordiam q conseruabat, soluta defecisset. Infans enim quum paucis matri diebus superstes fuisset, statim vita excessit.

Iulię Cęsaris filię obitus.

Populus Iuliam inuitis tribunis attollens, in Martium campum detulit ı vbi tumulata iacet.

Iuliā populus Ro. inuitis tribunis in Martiū cāpum extulit.

Cæsar quum ingētes iam haberet copias: eas necessario in diuersa partitus hyberna, in Italiam vti cōsueuerat reuertitur: quū interim Galli magnis irrumpētes exercitibus, vndiq Romanos milites in ipsis trucidāt hybernis: castraq simul expugnare conātur.

Galli deficiūt a Cęsare.

Ex his autē q cum Ambiorige descierāt, plurimi & fortissimi Cottam & Titurium cū exercitu obtruncarūt.

Ambioriges.

Cotta & Tituri⁹ obtrūcanť cū exercitu.

Ciceronis legionē sexaginta hoīum milia circūuenientes obsederūt: paululūq abfuere: qn eos viribus intercīperēt: vniuersis ferme vulneratis Cōtra a Romanis summa virtute ꝓmptissime pugnatū est. Hęc quū procul absenti nūtiata sunt Cæsari: haud pluribus septē milibus hoīum in vnū coactis statim ridens Ciceronē ab obsidione liberare cōtendit: qd minime obsidentes latuit. Itaq perinde ac oīa direpturi cōtēptu paucitatis occurrunt. Cesar vsquequaq cōsulto dolosa se fuga subripiēs cōmodissimū occupat locū: ex quo paucis aduersus plures prçliādi facultas esset: ibiq castra cōmunit. Suis vt oīno abstineāt ab ꝓlio edicit. Tum vallū altius educi, portasq obstrui timoris simulatione iubet: vt se ductoribus despectū faceret: donec dispersos & temerarie subeuntes egrediēs Cæsar fudit: & magna ex parte inter fecit. Hęc victoria multas Gallorū rebelliones sedauit.

Q. Cicero.

Ipse p hyemē quocūq ꝓgrediēs ne res innouarent acutissime ꝓuidebat. Confestim eni ex Italia ad cęsorum supplemētum tres ad se legiones venere: duas ex suis mutuāte Pompeio: aliam ex Cisalpina habito nup delectu cōtraxit. Procul inde ingētis ac ꝑiculosi belli primordia, quę dudum extincta videbantur, potentissimorū virorū inter bellacissimas nationes clandestinus furor alebat. Id magnis emicuit viribus.

Cęsar iterū vincit Gallos.

Ingens siquidem armatorū ętate florentium vndiq multitudo cogebať. Magnę in vnum opes cōferebātur: validissima oppida: inacessę penitus regiones. Tum hyberna glacies fluuios tenebat: niues saltus obduxerāt: campi torrentibus inundabāt. Profundissimę niues incertas reddebant semitas: paludes & stagnātia flumina: vias & cunctos occultabant aditus. Quę res Cęsarem omnino ne contra desciscentes quicq̄ conaretur absterrere posse putabatur: gentes autem multę descierant: ex quibus longe prçstantiores Aluerni Carnutesq. Totius rei summa administratioq Vertingentorigi demandatur. Huius patrem olim regnū affectantem necauere Galli. Is partitis plures in partes copiis, multisq prçfectis ducibus, omnē circūadiacentem oram quę Ararim vsq vergit, sibi conciliat. Iam enim Romæ contra Cęsarem conspirantibus aduer

Carnutes & Aluernia Cęsare deficiunt.

Vertingentoriz.

satiis, vniuersas Galliæ ciuitates ad bellum sollicitare videbatur. Quod si paulo post profecto aduile bellũ Cæsare gessisset: nõ leuior sane q̃ Cimbrorum terror occupasset Italiam. At Cæsar quũ ad omnẽ bellicæ rei vsum peritissimus, tum ad captãdas temporis opportunitates optime a natura institutus, q̃ primũ cognita defectione: prædictas ingressus est vias. Quibus per tam sęuam hyemẽ vi ac celeritate superatis, intellexere Barbari insuperabilẽ & inuictum bellis exercitũ ad se ventitare. Nam quo eius nuntios aut tabellarios diu penetrasset ĩcredibile iudicatũ erat: ibi cũ totis cõspectus est copiis agros vastans: vicos diruens: oppida funditus euertens. Dehinc receptis in fidem quos facti pigeret, haud destitit quoad Eduorũ gentẽ, qui aduersus eum bellum susceperant, deuicit.

Eduorum gens.

Hi superiore tpe fratres se Romanoꝝ prædicantes magnificentissimis habebãtur honoribus. Ea vero tempestate socios se defectionis asciscentes, Cæsaris copias vehementer afflixerãt. Inde castra mouens in Lingonũ fines transit: vt ad Sequanos in fide amicitiaq; permanẽtes sese reciperet.

Lingones.

Hi ex cætera Gallia Italiam versus incolunt. Ibi cũ hostes adorti, multis armatorum milibus circũueniunt. Quibus congressus terrore diuturno, ac fortitudine compressis Barbaris, cæteris quidẽ ĩ rebus victor euasit: at initio minus prospere dimicasse visus est. Siquidem Aluerni suspensum in tẽplo gladium cõmonstrant: tanq̃ captũ ex Cæsare spolium: quem is posteriori tpe conspicatus subrisit: quũq; detrahere illum amici iuberent, nequaq̃ permisit: q; rẽ sacram existimaret. Cæterũ complurimi vna cũ imperatore fugientes in Alesiam sese vrbem recepere. Eam dehinc obsidenti Cęsari quũ ob murorum altitudinem & ingentem repugnantiũ numerum capi posse desperaret: quouis consilio & ratione maius extrinsecus discrimen incubuit.

Alesia vrbs

Trecenta enim armatorũ milia Alesiam aduentabant: quum intra vrbem haud pauciora certũ ac septuaginta bellatoꝝ milibus versarẽtur. Quãobrẽ intra ingens adeo bellũ dep̃hẽsus & obsessus Cæsar, geminos obiicere muros cõpulsus est. Alteꝝ cõtra vrbem: alterum contra hostis aduentũ. Si enim hæ vtrinq; coniungerentur copiæ profecto de rebus Cæsaris actũ esset. Non ab re igitur in eo prælio qđ apud Alesiam gestũ ẽ maximã adeptus est gloriã: in quo maiora profecto q̃ vspiã audentiæ & fortitudinis opera egregie dimicãdo declarauit.

Cęsar ĩ discrimẽ maximũ venit a quadringentis & septuaginta. Galloꝝ milibus circũseptus.

Præcipua vero admiratione prosequendũ est: latuisse oppidanos quũ Cæsar cum tot milibus exterius marte collato palmam reportarit: imo vero nec victoriam ipsos prius ĩtellexisse Romanos: qui obiectum vrbi murum pro statione tenebant, q̃ oppidanorum luctum & plãgẽtes se mulieres audissent: quũ altera ex muri parte præditos auro & argento clypeos, respsos cruore coracas, Gallica tentoria, paterasq; a Romanis in castra deferri cernerẽt. Adeo mature tantus exercitus velut insomniũ quoddã aut simulacrũ euanuit, ad internitionẽ profligatus, & maxima ex parte pugnãdo deletus. Qui Alesiam tenebãt post multa sibi Cæsariq; illata sæpius detrimẽta tandem sese dedere.

Bellũ apud Alesiã vrbẽ ĩ quo Cęsar Gallos superauit.

Totius autẽ belli dux & imperator Vertingentorix pulcherrima indutus arma ornatissimoq; delatus equo desiliit: & deiectis armis ad Cæsaris pedes tacitus sedit: donec triũpho destinatus custodiæ traderetur.

Vertingentorix triumpho decretus.

Cæsar de Pompei destructione, sicut & Pompeius de illius, dudum mente conceperat, Crasso enim qui amborum medius insederat, apud Parthos interfecto, reliquum erat, vt alter augendæ gratia dignitatis amplissimum iam factum deleret: alter quo minus id pateretur eũ quẽ pertimescebat matura præoccuparet ruina. Quãq̃ id Pompeius haud magnopere formidare videbatur: vsq; adeo Cæsarem despicatũ habẽs: quasi vero non arduũ opus esset, quem ad tantam extulisset fastigium denuo ĩ stragem perniciẽq; detrahere.

Cęsar & põpeius vt se inuicem de primát isti tuere.

At principio Cæsar cõtra aduersarios hoc inito consilio procul sese cõstituit: & more pugillis per Gallorum prælia vsum ac exercitationẽ vendicans, & potentiã simul instruxit: & rebus ab se confectis suam auxit gloriã. Quibus elatus sese magnificis Pompeii gestis adæquarat: occasionẽ quũ ex ipso Pompeio, tum ex sęua Romanæ reipublicæ tempestate nactus. Nam qui honores principatusq; petebant, omni abiecta prorsus verecundia, epulũ publice largitionesq; distribuebant in populũ.

Principat⁹ petẽtes epulum & largitiões publice distribuebant.

Quapropter corruptum mercede populũ ad comitia descẽdẽtem cerneres, non suffragiis, sed arcu: gladio: fundaq; p largitore decertantẽ, & tribunalia sæpenumero sanguine cadaueribusq; fœdantẽ, rem inter se petulantissime decernere: quũ interim ciuitas amisso rectore, sicuti nauis relicto claua, fluctuans agitaretur. Idcirco qui animo & ratione valebant, satis fore existimabant: si ex ea hominum ĩsania & tanta reꝝ tempestate nihil truculentius q̃ monarchia tantisper emergeret. Erant qui asseuerare publice auderent: nullo pacto nisi delato ad vnius arbitrium principatu, curari medicari ve rẽpublicam posse. Ei vero medelã ex benignissimo medico adhiberi oportere: Pompeiũ insinuantes. At ille bellissimus: quidẽ verbis repudians, re magnopere satagebat, vt dictator crearetur. Qui cum Catone consentiebant de eo solo consule designando ad senatum retulere: vt quũ iustioris appellationis singularem haberet principatum: de adipiscenda dictatura nequaq̃ viribus contenderet. Plurimiq; de propagãda illi prouinciarũ administratione decernebãt. Duas enĩ obtinebat Hispanias, & vniuersam Aphricã quas per legatos administrabat. Ad alendos præterea exercitus mille quotannis talenta ex ærario publice sumebat. Tum Cæsar qui consulatum pro eo peterent, & suarum quoq; prouinciarũ tempus dilatandum impetrarent, misit. Initio quidẽ tacẽte Põpeio, Marcellus & Lentulus alioqui odio Cæsarem insectantes, aduersari cœperunt: & Cæsaris tãtum ignominiæ

Marcell⁹ & Lẽtulus Cęsaris ĩmici.

ac dedecoris auidi, necessatiis haud necessaria adhibebant. Colonis enim quos nuper Cæsar noui Galliæ comũ deduxerat ciuitatem, adimere conabantur. Ex quibus quũ Decurio quispiam Romæ versaretur: cum consul Marcellus virgis pulsauit ea'se illi adiecisse pręfatus insignia, vt se ciuem Romanũ nequaq̃ esse intelligeret: quũq; discederet: vt illa Cæsari cõmõstraret, imperauit. Postea Cæsar vberrimas Gallorum diuitias per omnes passim magistratus hauriendas dimittens, Curionẽ tribunũ plebis grandi fœnore obstrictũ liberauit. Paulo quoq; cõsuli mille & quingẽta sestertia prębuit. Ex quibus nobilissimã ille in foro basilicã Fuluiæ dicatã extruxit. Eos ita consentientes veritus Pompeius, iam ipse cũ amicis palã vt Cæsari succederetur efficiebat: quosq; illi ad bellũ Gallicum cõmodarat milites, repetiit. Eos remisit Cæsar: ducentis & quinquaginta vintim donatos drachmis. Qui hos ad Pompeium deducendos acceperant immites ac malignas de Cæsare voces in vulgus spargere: Pompeium inani spe corrumpere: eum Cæsarianis militibus magno desyderio esse: quumq; Romæ ob gliscentem in republica inuidiam ęgre rerum potiatur, illic paratas profecto copias habiturum: moxq; vbi in Italiam transcenderit, eum sectaturas. Adeo illis Cæsarem multitudine pręliorum odio esse: & ingentem insuper metu regni suspitionem contraxisse. Has ob res demollitus Põpeius, perinde ac nihil pertimesceret, de cõparandis exercitibus negligentius agebat: verũ nunc orationibus, nunc sententiis aduersum Cæsarẽ inuehebatur. Quę Cæsar nihil pẽdisse traditur: quin missus ab eo Romam Centurio quidam, quũ stans pro foribus curiæ tempus imperii minime a senatu Cæsari prorogari cognouisset, concusso manu gladii capulo, hic prorogabit inquit. Verũenimuero Cæsaris postulatio clarissimã præ se ferebat ęquitatem. Se enim arma depositurũ idẽ faciente Pompeio. vtrũq; priuatũ boni quippiã a ciuibus cõsequuturũ. At indignũ esse: vt detractis sibi copiis, Põpeio vires confirmẽtur quũq; alterũ tyrannũ insimulent: alterũ tyrãnũ instruãt. Hæc Curio pro Cæsare obtestatus ad populum perspicuis exceptus est plausibus: tum florentes in eũ coronas veluti fortissimũ pugilem iniecerunt. Postea super hisce rebus literæ deferuntur a Cęsare: quas tribunus plebis Antonius ad populũ extulit: & apud consules recitauit. Socer Pompeii Scipio sententiã dixit in senatu: vt nisi Cæsar ad diem certã arma deposuisset, hostis a senatu pronũtiaretur. Rogãtibus sententias cõsulibus, nũquid exercitũ a Pompeio dimitti oportere censeretur: subinde non quid a Cæsare: illi quidẽ voci pauci admodũ: huic admodũ paucis dũtaxat exceptis, cuncti assensere. Deprecãte insuper Antonio: vt magistratũ vterq; deponeret: cuncti plane approbarũt. At violẽtius agẽte Scipione, & vociferante Lentulo consule, aduersus latronem nõ suffragiis, sed armis opus esse: dimissus est senatus. Dehinc ob intestinę seditionis mœrorem, obsoleta vestis induta: delatis a Cæsare literis quibus modesta satis deprecabatur. Petebat enim vt omissis cæteris, cisalpina tñ Gallia Illyricũq; sibi cũ duabus legionibus vsq; ad secundi petitionẽ consulatus concederetur. Cicero quidẽ orator nuper ex Cilicia reuersus vtriusq; amicos cõcilians, Pompeium mitigare non desistebat: qui quum cætera concederet: exercitus illi denegabat. Cicero quoq; Cęsaris amicos induxerat: vt prędictis contenti prouinciis & sex tantũmodo milibus militum in pacẽ amicitiãq; conciliarentur. Inclinante Põpeio: qui cũ consule Lẽtulo cõspirabant nequaq̃ fuere: Antoniũq; & Curionẽ e curia propulsantes, summã cũ ignominia ex vrbe eiecerũt. Quæ res bellissimã atq; honestissimã Cæsari occasionẽ prætextũq; attulit: vñ suorũ alos militũ accẽderet: quũ elegantissimos viros atq; principes ostẽderet seruili veste: meritoria theda: fugisse coactos. Eo nanq; habitu occultati per metũ, Roma excesserant. Erant cũ Cæsare sane plures equitibus trecentis: militũ vero quinq; milibus. Miserat autẽ qui relictũ trans alpes exercitum ad se deduceret. Quũq; ad earũ rerũ initiũ ac impetũ quas moliebatur, haud impresentiarũ magna opus esse manu cerneret: quin terrore potius: & audacia, & tpis celeritate suscipiẽdã rẽ esse: vt qui pauorẽ citius quam vllam afferre vim posse crederetur: paratus accedens, duces quidem ac centuriones, absq; reliqua armatura, solos tenẽtes gladios pmisit: qui Ariminũ extra Galliã ciuitatẽ occuparent: a cędibus & tumultu q̃maxime possent abstinentes. Traditis Hortensio cohortibus: ipse in publico quẽ diẽ exigẽs spectaculo, quo gladiatorũ munus edebat, interfuit: vespere autẽ curato paulisper corpore, triclinium ingressus cũ cõuiuiis discubuit. Vbi paululũ immoratus: in multã iã noctẽ exurgẽs, quosdã ex amicis benigne alloquutus, vt se mox reuersurũ pstolarẽtur edixit: cęteris vt per diuersa cõsectarẽtur pfatus. Ipse meritoriũ quoddã ascendens vehiculũ, aliã primo viam ingressus, dehinc Ariminũ versus flexit iter. Vẽtũ erat ad fluuiũ Rubiconẽ: qui citeriorẽ vt diximus Galliam a reliqua disterminat Italia. Ibi reputãs se prope grauissima ferri: & iam ausurũ maxima: cursum cõpescuit: ac diu secũ tacitus animũ cogitationẽq; circũferebat. Plurima tñ cõsilia deliberationesq; permutans, cũ astãtibus amicis: ex quibus Asinius Pollio erat: cõplura disceptans: animaduertẽsq; quot malorum initiũ vniuersis hominibus ipse allaturus esset transitus: quantũ insuper de eo relicturi sermonẽ sint: deniq; impetu quodã animi perinde ac ex futuri cogitatione dimissus, quum id quod incertos ac audaces subeuntibus casus vulgo exordiũ esse solet Iacta sit alea: dixisset: flumen traiecit. Dehinc aduolans nondum illucescente die Ariminũ ingressus occupat. Nocte quam insequutus est Rubiconis transitus, impium vidisse traditur insomnium. Existimauit enim per quiem infando se

Curionem Cæsar grãdi fœnore obstrictum liberat.

Paulus consul basilicã Fuluię dicatam in foro extruit.

Antonius trib. plebs Scipio Põpeii socer.

Antoni⁹ & Curio ex vrbe expelluntur.

Cæsaris copię.

Hortẽsius.

Asinius Pollio.

Rubiconẽ Cęsar traiecit.

Somniũ a Cæsare visum.

matri permiscuisse cōcubitu. Capto Arimino, iāq; latissimis belli portis terra mariq; patefactis cōfusis prouinciæ terminus. patriæ legibus perturbatis, nō vt alias, viros & mulieres pauore consternatos Italiam peragrare putares: at totas ciuitates propriis exiliētes sedibus mutua fuga distrahi. Roma cōfugiētibus eo vndiq; finitimis, & vndarū instar cōmigrātibus referta, neq; facile parere pricipi: neq; vlla rōne detineri: at parū abesse quin in tanta pcellæ cōquassatione, ex se ipsa subuersa cōcideret. Contrarii nāq; affectus ac violenti motus oēm detinebāt locum. Nec enim qui lætitia gestiebant quietem agebant: verum quos formidine ac mœrore cōfectos aspicerent, illis persæpe audacissime insultantes de rerum vrbanarū euentu longas contentiones actitabant. Pōpeium alioqui attonitū alii aliis sermonibus perturbabant: eū nāq; pœnas dare qui contra se ac rēpublicam Cęsaris vires auxisset. Alii acrius increpabant: q; quū Cæsar ex sua volūtate cederet: & modestas pacis conditiones afferret: Lentulū per insolentiā restitisse permisisset.

Faonius.

Tum Faonius eū terram pedibus pulsare iubebat. Is enim antea vt oēm de apparatu belli curam ac sollicitudinem patribus demeret, per quandā magniloquentiā ita in senatu iactauerat: Quū solū pede pulsauero, plenā exercitibus oēm reddā Italiā. Eo aūt tpe maiores Pōpeio q̄ Cæsari copiæ aderant: sed virum vti suis cōsiliis nemo sinebat.

Roma deseritura Pōpeio & patribus.

Itaq; quū falsi vndiq; rumores ac metus ingruerēt: perinde ac instante & cūcta occupāte iam bello: cedens simulq; omniū ruina eiectus & impetu: turbationē rerū videre statuit. Quocirca vrbe decedens, senatui se consequi iussit: nec qui patriæ libertatem q̄ tyrannidem mallet manere quempiā. Ita cōsules nec peractis ante digressum de more sacrificiis, fuga se surripuere. Cōplurimi etiam consulares viri suis perinde ac alienis quicquid occurrisset raptim acceptis effugiebant. Nonnulli Cæsarianarū partium, q̄q̄ nihil ad eos tantus rerum attineret impetus, tamen animi consternatione cōpulsi vna efferebantur. Miseranda vero ciuitatis facies erat: quū desperantibus in tanta tēpestate gubernatoribus, sicuti nauis quædā, ad oēm pceps casum deferebat. Ex qua quū miserabilis adeo hominū cōmigratio fieret: fugā tamen ac exiliū præsente Pompeio patrios lares & cōmune domicilium existimabant: Romam vero tanq̄ Cęsaris castra reliquerant.

Labienus a Cæsare ad Pōpeiū confugit.

Tūc Labienus maxima Cæsari deuinctus amicitia, qui bello Gallico legatus fortissime decertauit, ab eo transfugit ad Pompeium. quarere cognita Cæsar ei pecunias sarcinasq; transmisit.

Domitius Gorphinii præfectus.

Aggressus deinde Corphiniū, qd Domitius triginta præfectus cohortum præsidio tenebat, ibi metatus est. Domitius quū desperatis rebus ab eius medico seruo quidē venenū poposcisset, datum illico tanq̄ moriturus hausit. Paulo post vt admirabilem Cæsaris humanitatem qua erga captos vtebatur audiuit, se ipsum lugere & consilii celeritatem improbare cœpit. Eum vero consolante medico: qm̄ nō mortiferā, sed somniferam potionē hausisset: alacer emicans ad Cæsarem cōtēdit. Cuius dextrā amplexatus, denuo se contulit ad Pompeium. Quæ Romę nuntiata tantam attulere voluptatem: vt quosdā ex fuga reuocarint.

Pompeius Brūdusiū se cōtulit.

Cæsar acceptis Domitii cohortibus, ac cæteris qui per oppida Pompeii nomine alebantur, delectibus iam potens, iam timendus, Pōpeiū persequi statuit. Qui haud expectato belli impetu, Brundusiū cōfugit: præmittens deinde cū copiis Dyrrachium consules. Paulo post vt aduentare Cæsarē audiuit, nauibus euasit: quēadmodū in eius rebus cōscribendis singularim explicauimus.

Cęsar totā diebus sexagīta capit. Italiam.

Eū mox insectari conatus defectu classis destitit. Dehinc Romam cōuersus, diebus sexaginta, nullo cruore profuso, cunctā in potestatē redegit Italiam. Romæ, cuius pacatiorē q̄ sperauerant statum inuenerāt, multi obuersabantur senatores: ad quos benignissima & popularī habita oratione, demittendis ad Pompeium legatis, pro pace ac modestis eius postulatis exhortatus est. Cui neminē paruisse constat: seu desertum ab se Pompeiū reformidarent: seu non ita sentire Cæsarem cogitarent: q̄uis speciosa verborum vteretur venustate.

Metellus ī pedimento erat Cęsari ne ex ærario sumeret pecunias.

Ei postmodum pecunias ærario demere conanti impedimento affuit Metellus tribunus plebis: cui leges afferenti, Nō idē armorū ac legū tēpus est inquit: q; si has ipse res æquo aīo ferre nō potes in præsentia quidē, procul abscede. Nec.n. huiusmodi loquendi fiducia bellū indiget. At quū peractis fœderibus arma deposuerimus: tunc rediens te plebis patronū ages, Hæc tibi meo decedēs iure loquor. Nam quum te reliquosq; mihi aduersarios ceperim: omnes mei iuris factos liquet. Hęc Metello loquutus: ad ærarii se portas contulit. Apparentibus nusq̄ clauibus, fabros accessit: qbus portas effringere iussis, Metellus iterū quibusdā collaudantibus incitatus obstare cœpit. Cui si molestus esse pergeret necē cōminatus Cæsar, istud inqt, nōne scis adolescētule lōge mihi difficilius esse dicere q̄ facere! Quo dicto perterritus Metellus abiit: & cætera necessariis bellorum ministeriis statim præbita.

Cęsar expeditiōne sumpta Hispaniæ Affraniū & Varronē expellit.

In primis Hispaniensem expeditionem egit: vt inde Affranium & Varronē Pompeii legatos expelleret: & redactis in potestatē copiis, atq; prouinciis, quū nullū post terga reliquisset hostē, Pompeiū inuaderet. Ibi plura per insidias subiens corporis discrimina, q̄uis ingenti fame vexaretur exercitus, nō ante destitit: q̄ nunc hostem insequens, nunc ad pugnam prouocans, aut fossa circūagens, castris potitus, copias quoq; in ditionē acceperit. Duces autem sese ad Pōpeiū fuga receperunt.

Piso Cæsaris socer.

Isauricus Cęsar dictator a senatu creatus.

Reuersum Romā Cæsarem socer eius Piso rogare cœpit: vt ad Pompeium legatos pro pace mittere. Qua in re obsecundas Cæsari contradixit Isauricus. Tunc dictator a senatu creatus! exules reduxit. Eorum etiam qui Syllana tempestate proscripti sunt, filios admisit ad honores, Abscissa fœnoris parte

debitoribus magnū detraxisse onus visus est. Talia quidem populariter attingens, intra diem vndecimā deposita dictatura, se cōsulē ac Seruiliū designauit. Tunc ad exercitū conuersus reliquas in itinere post se dimittens copias, sexcentos delegit equites, & legiones quinq̧. Instabat hybernum tunc solstitiū circiter Idus decembris: quē ab Atheniensibus Posideonem appellatum dixerim. Cū üs igitur Ioniū transfretans sinū, Noricum & Apolloniam capit.

Cęsar se cōsulē & Seruilium designat.

Posideon q December

Cęsar capit Noricū & Apolloniā.

Naues deinde ad traiiciendos milites qui tardiores in itinere erant, Brundusium remisit. Hi q̄diu iter habebant Cęsarē maledictis incessebant: vt qui effœto iam corpore ad tantam hostiū ac bellorum multitudinem debilitati cederent. Quem tandem nobis modum vir iste constituet! quos in omni laborum vsu perinde ac indomitos & immortalis circūagit. Defatigatū vulneribus iam femur est. Quænā thoraci aut clypeo in tanta diuturnitate requies! Nonne Cæsar se imperare mortalibus, nosq̧ mortis casibus & doloris subiacere, vel ex ipsis vulneribus animaduertit! Hybernos vero dies quū mare flatus agitant, nec deus ipse violauerit: at Cæsar non sicut hostem persequens, sed fugiens, aperta suscipit pericula. Talia dicentes lente Brundusiū ibant. Eo quū peruenissent: transfretasse Cæsarem cōperiētes, permutata cōfestim sententia, seipsos incusare: se imperatoris proditores appellare: tū vero præfectos carpere: qui nō iter ocyus sollicitauerint. Celsis itaq̧ sedētes in collibus, nūc pelagus, nūc cōtinentem prospectabant: si naues vspiā quibus ad eū traiicerent occurrebant. Cæsar Apolloniæ cōmorans, vbi satis copiarū quibus prēliū capesseret sibi deesse, cæterasq̧ ex Italia lente subsequi cernit: in magna rerū ambiguitate conflictatus: graue & periculosum iniit consiliū. Nam quū tantis hostiū classibus mare teneretur: conscio nemine, paruā remorū duodecim scapham ingressus, Brundusiū transire decreuit. Nocte igitur clanculū serulli ascēdēs, habitu, se vt vilissimū quēpiā tacitus abiecit. Annio flumine nauigiū ad mare vsq̧ delatū est.

Anni⁹ flu.

Solet is quū matutina spirante aura fluctū longe repellat, circa ostiū trāquillus illabi. Ea vero nocte ingens ex ponto ventus perflarat: a quo extincta resederat aura. Cæterū quū aduersus procellas ac tempestatē acrius. flumen irrūperet: ingēs attollebatur sonitus: & rapidi confligebant vortices. Quāobrē gubernator postq̄ nulla vi supare sperat: retrocedere statuit. itaq̧ nautis vt remigationē permutarent iusserat. Quod vbi persensit Cęsar, se ipsum detexit: apprehensa deinde gubernatoris dextra, qui ad eius obstupuerat aspectum, perge inquit generose: perge: aude: nec extimesce quicq̄: Cæsarem vehis, ac Cæsaris fortunā nauigationis comitem.

Cæsar scapha vectus magnis fluctibus agitatur.

Tum obliti tēpestatis remiges innixi remis promptissime fluminis impetū superare contēdunt. Quod vt frustra conati sunt: Cæsar multis obrutus fluctibus, & in ipso fluminis ostio magnis susceptis periculis: gubernatori vt rediret inuitus admodū concessit. Ei postmodū ad suos reuertenti multis querimoniis tristes occurrere milites: affligi se magnopere, nisi per se solos victoriā adipisci sat persuasum habeat: ac dolore angatur: & absentiū causa tāta petat discrimina: quasi paruā pšentibus fiduciā gerat. Interim Antonius trāsmissis ex Brūdusio copiis aderat. Quibus factus audētior Cæsar, Pōpeiū prouocabat cōmodissime metatū: vt cui terrestres ac maritimi cōmeatus abūde suppeterent. Principio Cæsar, quū haud magnā inter copiā degeret postea maxima necessariorū opprimebatur inopia.

Penuria maxima i Cęsaris castris.

Interea milites radicē quādā audiebant, & commista lacte vescebātur. Interdū ex ea panes inter hostiū stationes prætercurrentes iniiciebant: addebātq̧, se quoad huiusmodi radices terra produceret, obsidionem Pompeii non derelicturos. Eos autē & panes & sermones in vulgus proferri Pōpeius vetuit: ne suorum animos refringerent: qui hostiū immanitatē pertinacēq̧ tolerantiā sicuti ferarū exhorrescerēt. Quottidie circa Pompeii valliū tumultuariæ fiebāt pugnæ: cunctis Cæsar victor intererat: vna dūtaxat excepta: in qua fusis magna ex parte suis, summo cū periculo propemodū totū amisit exercitū. Acies enim inferente Pompeio perstare cōtra nullus valuit. Replerēq̧ cęsis fossæ: nonnulli circa vallum & castra passim fugientes cedebant: quibus occurrens Cæsar fugam in hostem conuertere frustra conatus est. Signa etiam corripienti reiecerunt signiferi. Duo igitur & triginta in hostium potestatem venerunt. Ipse ne interficeretur parum abfuit.

Cæsar totū pene exercitū amittit & ipse pene cæsus est.

Nam quum procera statura & robostissimo corpore virum penes se fugientem, iniecta manu cōsistere, & in hostem conuerti iussisset: ille terrore grauissimo perturbatus, eū gladio vulnerare molitus est. Ictum autē Cæsaris scutifer occupat: eius abscindens humerum. Adeo vero suarum desperationē rerum ceperat: vt quū Pompeius priusq̄ tam magnæ rei extremā adiiceret manū, seu pietate, seu casu retardatus suos in castra reduxisset, Cæsar amicis discedens inquit. Hodie penes hostē victoria fuisset: si vincentem habuissent. Inde tentorium ingressus accubuit: vbi mœstissimam exegit noctem: quū animaduertisset q̄ improbanda vteretur militia: qui fertilissimæ regioni & opulentissimis Thessaliæ & Macedoniæ ciuitatibus vicinis, illic dispergi ac vagari hostes fineret: & quū aduersarii, late maria classibus tenerēt: hic sedeat in litore: verius ab necessariorum penuria obsessus, q̄ armis obsidens. Tanta igitur inopia & pšentium grauitate distractus, contra Scipionē castra mouit: quē in Macedoniā iter agere cognouerat. Ita.n. aut Pompeium elicere: vbi maritimo pariter destitutus cōmeatu pugnā cōmitteret: aut desolatum subsidio Scipionem opprimere. Ea res Pompeii exercitū, reliquosq̧ præfectos exciuit: vt perinde ac victum fugientēq̧ Cæsarem persequerentur. Pompeius nāq̧ pro talibus pugnam detrectabat: & rebus suis vniuersis optime

Cęsar mouet castra aduersus Scipionē.

præparatis, vires hostiũ perbreuis quidẽ futuras tempore conteri debilitariq; censebat. Bellacissimę enim Cęsaris copię quũ militarẽ quidẽ scientiã, & indomitã dimicando fortitudinẽ haberent: tãtis erroribus, labore castrensi, oppidorum expugnationibus, nocturnisq; vigiliis defatigatæ, ac senio confectæ erant: & iam corpore graues & perferendis laboribus imbecilles promptitudinem & audaciam amiserant. Tum etiã pestilens quidã morbus ab immanissimo victu creatus, Cæsaris castra vexare tradebatur: q̃dq; vehementissimũ erat: quũ neq; pecuniis polleret, neq; cibaria satis adessent, matute per se periturus censebatur. Hæ res a cõmittenda pugna Pompeium abstrahebant. Q̃d solus vt ciuibus parceretur collaudabat Cato: qui vt hostes circiter mille prælio cecidisse conspexit: caput obuoluens effusis secessit lachrymis. Cæteri detrectantẽ pugnã Põpeiũ maledictis inCessebant: eum Agamemnonem & regum regẽ vocitãtes: vt, qui deponere recusaret imperiũ: & totse stipatum ducibus, eius quotidie rabernaculum adeuntibus, gloriaretur. Faonius Catonis more dicendi licentiam assequutus insaniens ferme excruciabatur. O indignũ facinus inquit: si eo anno ob studiũ cupiditatẽq; imperandi Pompeii ne Tusculanas esse ficos liceret. Affranius quoq; (is enim ex Hispania nuper aduenerat) quũ te male gesta exercitũ pecunia prodidisse criminaretur, rogauit: cur nõ aduersus eum depugnarent mercatorẽ: quẽ ab se prouincias mercatum afferrent. His ce omnibus cõpulsus ad dimicandũ Pompeius, inuitus quidẽ: Cæsarem persequi statuit: qui reliquũ iter grauissimo labore confecerat: quũ ob acceptã nuper suorũ iacturã, & sibi cõmeatus inhiberetur: & omnibus esset contẽptui. Vt vero Gomphos Thessaliæ oppidũ cepit: non modo exercitũ aluit, verũetiã ab ægritudine liberatũ mirabili quodã modo reddidit. Ingentẽ nãq; vini affluentiã nacti, quum largissime potassent, immodestis per vias saltibus debacchabantur. Inde reiecto ac ꝓpulsato languore, alterã subinde corporis habitudinẽ receperũt. Ingressi postmodum ambo Pharsaliam, castra locant: vbi Pompeius ad pristinũ rursus consiliũ mentẽ reflexit: quũ minus prosperã sibi occurrerent signa pariter & insomnia: inter cætera cernere se existimãtũ suo se in theatro magnis Romanorũ plausibus excipi. Nonnulli suorũ iam spe victoriã adepti eo temeritatis peruenerant: vt inter se de Cæsaris pontificatu cõtẽderẽt. Domitius Spinther ac Scipio multos Romam præmiserunt: qui consulares ac pretorias domos cõducerẽt: perinde ac post bellũ continuo magistratũ inituri. Pręcipua vero dimicãdi cupiditate flagrabãt eqtes lucidissimis armis insignes: saturis prouecti equis: prꝩterea speciosis corporibus, & multitudine ꝑsertim elati. Septẽ nãq; milia contra mille Cæsaris erãt. Nec vero par peditũ numerus. Quippe quadraginta quinq; milia, cõtra viginti duo instruebãtur. Cęsar conuocatis ad concionẽ militibus, duas ad nos inquit legiones, Cornificius ducit: quẽ haud ꝓcul a besse scio. Quindecim sub Caleno cohortes circa Megaras & Athenas residẽt. Hos ne opperiri, an soli præliari mauultis? Tunc sublatis vocibus ne opperiretur supplices orauere: quin confestim vt cum hoste congrediantur q̃ instructissimas arte locaret acies. Lustrãti subinde exercitum quũ primũ immolasset hostiã, ariolus triduo inquit rem cũ hoste bello decernes. Percontante deinde Cæsare, si quẽ lętũ conspicaretur euentũ: Tu tibi melius respondebis inquit. Magnã nãq; status permutationẽ ac rerũ prolapsum in contraria dii tibi portendunt. Itaq; si te in ꝑsentia felicẽ existimas, deteriorẽ expecta fortunã: sin infelicẽ, ꝑstolare secundã. Nocte quam insequutũ est ꝑliũ, circa noctis medium, stationes obeunti cœlestis fulgor ignis apparuit: qui desuper volitans vt supra castra Cæsaris astitit, late flãmatior factus intra Põpeii vallũ decidisse visus est. Matutina aũt vigilia intra hostilẽ exercitũ ingens, sed incertus sentiri cœptus tumultus: Cæsar tñ haud ea se die pugnam cõmissurũ crediderat: verũ ad Scotussam castra mouerat: quũ solutis iã tentoriis: ꝓmissi speculatores hostes ad præliũ descendere nunciãt. Ea re lętus admodũ Cæsar diis primum adoratis phalangem instruxit: triplicem componens aciem. media quidem aciẽ Caluinũ Domitium, sinistro cornu Antonium: dextro se constituit: in decima legione pręliũ initurus. Contra hoc collocatos cernens hostium equites, eorum numerum ac splendorem veritus ex posteriori acie sex clanculum venire cohortes iussit: quas post dextrum dispositas cornu quid opus esset facto præmonuit: quum aduersariorum aduentaret equitatus. Dextrum cornu Pompeius. sinistrum habebat Domitius: medio socer eius præerat Scipio. Totum vero pondus equitum ad sinistrum confluxerat cornu: vt dextro hostium circũuento egregiam circa ducem fugam ac stragem efficerent. Nulla enim vel confertissimæ phalangis arma obluctari posse: quin omnia oppugnantes obtererent: quum tantus simul equitum ingrueret impetus. Q uum vtrinq; concurrendi signa data essent: Pompeius suis pręcepit: vt stantes & densa manentes serie: hostilem incursum ac ictus donec intra pili iactum essent: exciperẽt. Qua quidem in re Cæsar errasse Pompeium asserit: ignarum enim queãdmodum feriendo: ita & initio confligendo: magnas vires impetu & cursibus addici: & amicos perinde ac flatibus excitatos omni ex parte succẽdi. Cæsar quum aciem motutus progrederetur: fidissimum vsq;quaq; centurionem suos ad strenue dimicandum exhortantem cernit. Quo nomine compellato: Quid spei nobis: aut quidnam audemus inquit. C. Crastine? Tum Crastinus dexterã protẽdens: magno clamore: clarissime vincemus o Cæsar ait. Me.n. hodie vel viuũ vel mortuum collaudabis. Hæc quũ dixisset: centũ & viginti secum milites trahens: primus in ho/

Faonius.

Gomphi Thessaliæ oppidum.

Prodigia bellũ Pharsalicũ pręcedentia.

Exercitus Pompeii & Cęsaris.

Flãma visa supra Cęsaris exercitũ delapsa i Põpeii vallũ.

Caluinus Domitius.

Pugna ĩter Cęsarẽ & Põpeiũ in Pharsalia.

C. Crastini Cæsaris cẽturionis mors.

stes procurritinterfectisq; ab eo prioribus, vlterius magna cũ strage violentius irrumpens obruũ catur: gladio per os trãsuerberatus: ita vt cuspis per neruos aduersi promineret occipitur. Configẽ tibus ita in mediũ peditibus: nãq; prælium ex cornu ineuntibus: Põpeiani equites turmas pertinaciss sime adigunt: vt dextrum Cæsaris cornu circũirent. At priusq; congrederentur immissæ a Cæsare cohortes procurrerent: nec vt ante solebant pila iactare: nec hostiũ crura surasq; manu percutere: ve rum oculos & vultus obnixe ferire. Ita. n. a Cæsare præmoniti. Eos nanq; iuuenes coma & ætatis flore decoros patum bellis ac vulneribus assuetos tales maxime plagas deuitaturos: nec expectatu eos in presentia: quũ simul & discrimen & oris deformitatem reformident. Q d haud secus accidit: vehementia enim tela ne sustinere quidẽ poterant: vtq; ferrũ ante oculos versari cernebant, omnẽ protinus exuentes audaciam auertebãtur: simulq; vt vultibus parceretur capita velabãt. Hi deniq; hunc in modũ turbati, fugæ terga vertentes turpissimã in cunctos ẽdidere stragem. Cõfestim enĩ eorũ victores, circũuento peditatu, a tergo inuadentes obtruncant. Parte alia Põpeius, vt dispsos fuga vidit equites: non amplius ille qui quondã erat: nec se magnũ esse meminerat: veril perinde ac deo aduersante vecors & diuina superat⁹ victoria obstupuit. Tum nullis emissis vocibus, pugna excedens in tabernaculum se contulit: ibiq; consedit euentũ expectans: quoad cunctis iam in fugã versis hostis vallum ascenderet: & contra eos qui custodiæ relicti erãt, dimicarent. Tum quasi men tis inops factus, hanc solã (vt ferunt) emittens vocẽ: Igitur & ad castra: paludamentũ & imperato ria exuit insignia: sumptoq; subinde fugacis amictu discessit. Qua autẽ in posterum vsus fortuna, quoue pacto se conferẽs ad Ægyptios interfectus sit, de eo cõscribẽtes ostẽdimus. Cæsar Pompeii castris potitus, quũ strata hominũ cadauera, aliosq; insuper necari conspicaretur: suspirans iquit: hoc voluerũt: huc me necessitatis adduxerũt: vt. C. Cæsar maximis confectis bellis si exercitus dimi sissem cõdemnatus vtiq; forem. Hæc Asinius Pollio eo tpe a Cæsare latinis quidẽ verbis pronun ciata, ab eo autẽ græce conscripta refert. Ex his qui in castrorũ expugnatione perempti sunt, maxi mum seruorũ numerũ extitisse dicitur: ex militibus quoq; non plures sexmilibus cecidisse. Qui vi ui in deditionẽ recepti sunt, plurimi in legiões promiscue redacti. Compluribus quoq; clarissimis viris veniã dedit: ex quibus Brutus extitit: a quo posteriori tẽpore occisus est: quo primum nõ com parente acriter indoluisse Cæsar dicitur: quũq; postmodum incolumis ad se peruenisse: summam cepisse lætitiam. Eius victoriæ cõplurima cõmem orantur signa: id clarissimum est quod Trallibus obtigit: in tẽplo Victoriæ Cæsaris erat statua: circa quã locus natura solidus & durissimo desuper instratus lapide: ex eo penes statuæ basim palma fertur exorta. Patauii. C. Cornelius augurali scien tia prẽditus, Liuii quoq; historici conterraneus ac familiaris, ea die quũ ad captanda sedisset augu ria: primũ vt Liuius dicit, pugnæ tps agnoscens astantibus inquit: iam res ipsa cõficitur: iam viri opus ineunt. Iterũ ad auspiciũ cõuersus & signa cõtemplatus, more lymphari exiliit: tum vociferãs, vincis ait Cæsar. Ea res quũ vehementẽ astantibus stuporem incussisset: ille detractam capiti coro nã non ante repositurũ adiuratus est: q̃ res arti testimoniũ adstipularetur. hæc quidẽ Liuius ita ge sta constanter affirmat. Cæsar ob victoriæ præmiũ Thessalis libertate donatis, persequi Põpeium statuit: dehinc attingens Asiam, Theopompi gratia, qui in vnũ fabulas coegit, Gnidiis libertatẽ impartiuit: omnibus Asiani colẽtibus tertia tributorũ parte remissa. Post occisum Pompeiũ profe ctus Alexandriam, quũ Theodotus ei Pompeii caput attulisset per summũ fastidium auertit homi nẽ. Accepto autem anulo, multas effudit lachrymas. Quotcunq; etiam illius socii ac familiares eũ peragrantes regionem in regiã venerũt potestatẽ, vniuersos beneficiẽtia ac liberalitate prosequẽs, magna sibi charitate cõciliauit. Romam ad amicos scribẽs, maximũ & iocundissimum colligere se fructum dicebat: q; ciues quos aduersarios sibi semper habuerat, conseruasset. Bellum Alexandrinũ sunt qui nulla necessitate, sed amore Cleopatræ cum magno ipsius discrimine ac dedecore gestum asserant. Quidã in regios homines & potissimum in Eunuchum Photinum causas conferunt: qui plurimũ potens occiso nuper a se Põpeio, eiecta Cleopatra, clandestinas insuper Cæsari tẽdebat insidias. Quapropter eũ custodiæ corporis gratia nocturnas in conuiuiis vigilias ex eo inchoasse tempore commemorant. Photinus quũ nihil in Cæsarem moliri palam sufferret: multa in eum cõ uitiis & inuidia plena dicebat facieba tq;. Militib⁹ nãq; deterrimũ ac vetustissimũ dispriẽs triticũ, to lerate aiebat & æquo ferre animo: aliena obligurientes bona. Vasis præterea ligneis & fictilibus ad conuiuia vtebatur: q; cuiuspiam gratia crediti, aurea & argentea cuncta Cæsarem interce pisse diceret. Regis enim pater mille septingentas quinquaginta myriadas Cæsari debebat. Ex quibus quum reliquas antea Cæsar quidem filiis remisisset: mille tantum vnde exercitum aleret receperat. Hortante deinde Photino vt impræsentiarum discedens magnificas res adoriretur cũ omnium postmodum gratia temeraturus: Ægyptiorum sibi consilio minime opus esse respõdit: continuoq; e regione clanculum Cleopatram accersit. Ea quum ex familiaribus solum abscisset Apollodorum Siculum paruulum quendam ingressa lembum, dum primæ iam intenderent tene bræ, regiam adnauigauit. Vbi vero alio occultari pacto nequiret: sese intra culcitram protendit in longum: quam loro circũligans Adollodorus per fores intro tulit ad Cæsarem. Hic primum Cleo

Põpeiano rũ fuga.

Cęsa sex milia ex Põ peianis a Cæsare. Brutus ser uatur.

C. Corneli us augur.

Cæsar Theopõpi gratia liberta te Gnidios donat. Caput Põ peii.

Bellum Alexãdrinum a Cæsare gestum. Photin⁹ tẽdẽs Cęsari insidias.

Apollodorus Sicul⁹.

patriæ astus illexisse Cæsarem fertur. Cuius dehinc splēdore formæ & quadam sermonis gratia victus, ita eam fratri reconciliauit: vt pariter regni gubernacula teneret. Quibus in gratiam redeuntibus: dum publice celebrarentur epulæ, tōsor Cæsaris pauore quodā quo vniuersos antcibat homines, nihil indiscussum omittebat: verū vnūquodq auribus captās & accuratissima pscrutans in dagine, intellexit exercitus ducem Achilam, & Eunuchum Photinū Cæsari insidias ordini. Id vbi Cæsar comperit: dispositis circa tricliniū custodiis, Photinū quidē interfecit: Achilas vero ad exercitum confugiens cum graui & periculoso implicabat bello. Cæsari nanq ad tantam ciuitatē: tantasq vires oppugnandū, paucissimæ aderant copiæ. In quo id primū discrimē adiit: q interclusus aqua est: interfectis ab hoste cuniculis. Dein quū eius classis circūscinderetur, coactus est igne propulsare periculū: qui quū ex naualibus late proserperet, ingentē illam consumpsit bibliothecā. Tertio constituta ad Pharum pugna, quandā ex aggere scapham insiliit: vt decertantibus ferret auxilium. Aduolantibus autē vndiq in eum Ægyptiorum nauibus se in mare deiiciens summo cū labore vix enatauit. Tunc quosdā tenens libellos q̄q̄ vndiq peteretur mergeretq ve, ne misisse qdem dr. At eis a mari sublatis in altū, altera natasse manu: continuoq scapha in fundū est deiecta. Cæsar demū ad hostes secedente rege, prælū cōmittens victoria potitus est: comparente nusq rege, & cæsis vtrinq plurimis. Cōstituta dein Ægypti regina Cleopatra, suscepto q paulopost ex ea filio, quē Alexandrini Cęsationem appellabant, contendit in Syriam. Inde proficiscens in Asiam, cognouit Domitium a filio Mithridatis Pharnace profligatum ex Ponto cū paucis admodum profugisse. Post eam victoriā inexpleta quadam cupiditate vsum Pharnacē capta Bithynia & Cappadocia, animū quoq ad Armeniam minorem adiecisse: vniuersos insuper reges & tetrarchas expulisse. Cōtra quem tribus confestim legionibus vadens ingenti penes Zelā cōmisso prœlio, regem quidē fugauit ex Ponto: exercitum vero funditus deleuit. Huius belli celeritatē quū Romā ad eius familiarē Amantium nunciaret, tribus pręscripsit verbis: veni: vidi: vici. Postea traiiciens in Italiam, Romā pertexit. Exacto iam anno, in quem creatus secundo dictator fuerat: quū superiori tempore nunq ea in anni spatium cōferri dignitas soleret: cōsul designatur in posterū Quo tēpore multa de se audite cōuitia cōtigit. Motis nāq ad seditionē militibus: quū duos prætores Cosconium & Galbam occidissent: tm̄ eos obiurgauit: vt ipsos pro cōmilitōibus ciues appellaros mille viritim drachmis donarit: & multa insuper Italiæ pdia sorte distribuerit. In eius quoq redigebātur opprobrium: furor Dolobellæ: expilationes Amantii: ebrietates Antonii, atq Cornificii. qui Pompeianæ partem domus perinde ac incommodę ac minus idoneæ demoliebatur: subinde rædificans. Quod Romanus populus iniquissimo perferrebat animo. Verumenimuero Cęsar statum reipublicæ minime ignorans, hisce administris vel inuitus vti cogebatur. Post pharsalicā pugnā quū Cato ac Scipio in Libyam profugissent: & ingētibus ibi coactis copiis, rex Iuba opem atq auxilium subministraret: Cæsar contra eos expeditionē agere statuit. Hyberno itaq solstitio hoc est. iiii. Kl. Ianuarias in Siciliam traiiciēs, vt omnem morę & otii spem ducibus abscinderet, ita tabernaculum fixit: vt ipso alluetur fluctu. Mox inspirāte vēto nauem conscendens in altum euectus est cū tribus milibus peditumq, equitibusq paucissimis. His in terram expositis, denuo clam mare repetiit maioribus timens copiis: quas quū iā offendisset in pelago, omnes in castra deduxit. Cognito aduersarios vetusto quodam confidere vaticinio q semper in Aphrica vincere fatale Scipionum generi foret: haud facile dictu est siue vt hostium imperatorem Scipionem per iocum quempiam floccipenderet: siue vt serio sibi id vendicaret augurium: quēdam ex Corneliorum familia, hominem sane abiectū & alioqui despectissimū Scipionem cognomento Salutionem inter præliandum perinde ac exercitus ducē pręposuit: ita vt interdum cum hoste congredi cogeretur. Quū neq militibus frumenti, neq iumētis pabuli satis esset: ob necessitatē ex maris alga salsuginem abluebant: & gramine tāq sapore ac condimento immisto equis pręponebant. Aduentantes enim & multitudine & velocitate conspicui Numidę regionem quaquauersus obtinebant. Cæsarianis olim equitibus otium agentibus, Libysticus homo interueniēs compositis adtybiam motibus mirabilem in modum saliebat, qua re delectati quum pueris equos commisissent assederunt. Tum hostes repentino aduolantes incursu nonnullos ibidem interficiunt: aliis intra vallum præcipiti fuga compulsis, illi vna irrumpunt. Quod nisi Cæsar simulq Asinius Pollio ex castris auxilium conferentes fugam inhibuissent: de eo ferme bello actum extitisset. Altero quoque pręlio quum collatis aliquando armis prævaleret hostis: Cæsar fugientem aquiliferum detinuit: eiusq collum obuoluēs, hic hic sunt aduersarii inquit. Hisce victoriis elatus Scipio, rem pręlio decernere statuit. Affranium igitur ac Iubam paruo inter se metatos interuallo dimittens, ipse penes Tapsum oppidum supra stagnum castellum communiuit: vt vniuersis perfugium & receptaculum esset. Eum in opere occupatum circa syluestria loca & difficiles ductu aditus incredibili celeritate superans Cæsar partim circūuenit, partim a fronte inuasit. Quibus fusis, occasione ac fortuna vsus, impetu cōtinuato statim clamore Affranii castra cepit: statimq fugiente Iuba Numidarum castra diripuit: vna die modicis in spatiis trinis potitus exercitibus; in quibus quinq hostium myriadas interfecit: ex

Photinus interficitur.

Cæsar se in mare deiecit.

Cleopatra Ægypti regina constituitur.

Cæsario cęsaris ex Cleopatra filius.

zela vrbs.

Pharnax vincitur.

Amantius.

Cęsar cōsul designatur.

Cosconius & Galba interficiunt.

Cęsaris traiect' in Siciliam cōtra Scipionē & Catonem.

Scipio salutio.

Libysticus.

Affranius.

Iuba.

Tapsum oppidum.

Cæsar vno die trib' hostium exercitib' potitus est.

Cęsa ex Scipiōis & catonis exercitu a

suis vixdum amissis quinquaginta.Hæc quidam de eo ita prodidere prælio:nonnulli Cæsarē ei ne
gant interfuisse.Eum autem quū instructas locaret acies,subitus inuasit morbus:quē simul ac ini/
tio persensisset,priusq̄ vexatus & omnino correptus ab eo sensus esset,in proximā quandā turrim
magna cum agitatione delatus quieti se dedit.Cæterum ex prætoriis & consularibus viris : q se fu/
ga surripuerant nonnulli in potestatem redacti seipsos necauere:complures etiā capros Cæsar in/
terfecit.Catonem vero vt viuentem reciperet enitens,summo studio cōtendit Vticam:quam qui/
dem vrbem quum ille pręsidio teneret,minime pręlio interfuerat.Postq̄ virū sibi mortem cōsciisse
cognouit:acriter indoluisse certum est:quā autem ob causam,incertum.Tum tibi pro morte Ca/
to inquit inuideo.Nam & tu mihi pro salute inuidisti.Verumenimuero liber quem is aduersus de/
functū iam vita Catonem edidit,haud sane beniuoli & placati hominis signa præ se ferre videtur.
Quo enim pacto viuenti pepercisset:qui contra destitutū sensibus virum,tam magnā effudit ira/
cundiam!Sed ob eam qua in Ciceronem,Brutum,& innumerabiles deniq̧ hostes vsus est clemen/
tiam,coniecturam faciunt:hunc librum non odio,non inimicitia,verum ciuili potius quadā con
tentione hac de causa fuisse cōpositum.Cicero Catonis laudationem scribens ei operi nomen Ca
tonis indidit.Ea res plurimorū studio vti par erat comprobabatur:vt quæ ab oratore eloquentissi
mo pulcherrimā nacto materiam:cōfecta videretur.Hoc quum mœrore Cæsarem angeret: Homi
nis nāq̧ propter se occisi præconia,obtrectationes sibi ac ignominiam inurere existimabat:cōscri
psit multa in Catonem crimina obiurgationesq̧ cōplectens:qui liber inscribitur Anticato.Opus
vtrūq̧ Cæsaris & Catonis gratia multos habet adstipularores.Romā ex Aphrica rediens ex ea vi
ctoria magnifice per ora populi ferebatur.Tm̄ enim agri ab eo in ditionem subactum : vt annuo
prouētu percepturus fiscus esset Tritici quidem ducenta milia modium Atticorum:'Olei vero tre/
centas myriadas.Aliquot inde triumphos egit:Alexandrinum:Pōticum:Aphricanum:nō de Sci/
piōe,sed de Iuba rege.Eius filius Iuba quoq̧ nomine infans,admodū in eo deductus est triumpho:
fortunatissimā vtiq̧ captiuitatē:qua effectū est:vt ex barbaro.s.ac Numida, inter doctissimos scri/
ptores cōnumeretur.Post triumphos ingentia militibus congiaria dedit.Ad cōciliandā sibi plebē
spectacula edidit:cōuiuiaq̧ celebrauit:vno die in duobus ac viginti milibus tricliniis epulum pr ę/
bens vniuersis.Munus gladiatorium,ac nauale certamen filię Iuliæ dudum defunctæ adhibuit.Cē
su deinde peracto,centum & quinquaginta hominū milia reperta : quū antea trecentū ac viginti
fuissent.Tam magnā cladem tanta sue populi strages intestina mala pepererūt: præter reliquas Ira
lię ac prouinciarū vastitates.His itaq̧ peractis,quarto consul designatus,in Hispaniā contra Pō/
peii liberos expeditionem egit.Qui q̄q̄ adolescentes adhuc,ingentibus cōgregatis copiis, dignas
imperio vires & audaciam ostentabant:ita vt extremū Cæsari discrimē intentarint. Magnū pręli
um ad vrbem Mūdam cōmissum est:in quo quū Cæsar suos opprimi, & ægre imperū sustinere cer/
neret:per medias armatorū discurrens acies elato clamore,si nihil pudoris inquit superest, corripi/
te me:& in puerorum manus tradite.Magna vix prōptitudine & animi audacia repulsis hostibus,
triginta eorum milia cecidit:ex suis mille fortissimos amittens.Post pręlium excedens, ac familia/
res conuersus sæpenumero inquit pro victoria,nūc autem primū pro vita dimicaui.Hic victoriæ
dies facer bacchanalium agebatur:quo Pōpeius Magnus in prælium progressus traditur:quū,iam
quadriennii tp̄s intercessisset.Ex Pōpeii liberis iunior sese fuga subripuit.Eius autem qui ætate pro/
uectior fuerat paucos post dies caput a Didio relatum.Hoc vltimū a Cęsare gestum est bellum : de
quo quū triumphum ageret,dolore permaximo Romanū afflixit populū.Non enim exteros ab eo
duces aut barbaros in eo debellatos reges ait:quum optimi viri & certe Romanorum præstantissi
mi filios ac stirpem per quosdā fortunæ successus funditus delesset:inter patriæ miserias , pompas
ac triumphum actitaret:quibus in rebus exultare iniquissimū erat.Quum tamen vna ad deos ho/
minesq̧ sit excusatio:ꝙ id ex necessitate gestum est:& eo magis ꝙ partis antea de ciuili bello victori
is,nō nūtios,non vllas publice literas miserit:quin pudore quodam eam semper gloriā repudiasse
cōstat.In eius tamen fortunam proni ciues quum accepro iam fræno aliquā intestinis malis respi/
rationē ex vnius principatu adhiberi posse crederent,eum perpetuo Dictatorem designauere.Ea ve
ro confessa erat dominatio:quū perpetuitatem ipsa regnandi vendicasset impunitas atq̧ licentia.
Postq̄ Cicero de conferendis illi primariis pro humano quodāmodo fastigio honoribus rogatio
nem in Senatu tulisset: cæteri tamen immensos etiam certatim adiecere: vt ex rerum ei decreta/
rum amplitudine ac fastu, inuisum ipsum & molestum vel modestissimis viris effecerint. Qui/
bus decernendis non minus fauoris inimici , q̄ assentatores tribuebant: vt quāplurimis in eum
causis & vehementissimis inniti criminibus viderentur.Finitis ciuilibus bellis,quum cæteris in re/
bus nullius se maledictis carpendum prębuit:tum vero Clementiæ tēplū a suis nequaq̄ moribus
abhorrens suæ gratia mansuetudinis ei merito decretum esse videtur.Ex his enim qui bellum con/
tra se gesserant compluribus dimissis,quosdam insuper:vt Brutum & Cassium , ad imperia & ho/
nores admisit : quorum vterq̧ præturam administrabat. Disiectas etiam Pompeii statuas haud
contempsit:quin continuo restituit. Et vt ait Cicero , Cęsar dum Pompeii statuas reposuit , suas

Cęsare qui/
ꝙ hoīum
Nyriades.

Anticato li
ber a cęsare
in Catonē
scriptus.

Cæsaris
triūphi.

Iuba puer ī
triūpho de
duct⁹ : & in
ter doctissi/
mos postea
cōnumera/
tus.

Cæsar epu/
lo populo,
gladiaro
res & certa/
mē naualē
in Iuliæ ho
norem tri/
buit.

Cęsar quar
to consul
creat⁹ it cō
tra Pōpeii
liberos.

Cesa trigin
ta milia ho
minū de ex
ercitu filio/
rū Pōpeii a
Cæsare.

Didius ca
put filii Pō/
peii refert
Cæsari.

Cæsar per
petuo dicta
tor designa
tur.

Templū cle
mentiæ cæ
sari decre
tum.

confixit. Obsecrantibus amicis vt præsidio corpus muniret: multisq; ad id operam suam pollicentibus: facere noluit: satius esse inquiens mori semel: q̄ assidua expectatione pendere. Cæterū vt sese beniuolentia pulcherrimo quidē ac stabilissimo receptaculo circūuallaret ad alliciēdam plebē versus, epulum multoties dedit: frumētūq; dimisit. Ad conciliandum etiam sibi militū animos, quasdam deduxit colonias: ex quibus clarissimę sunt Carthago, atq; Corinthus. Hisce duabus obtigit vrbibus: vt quum superioribus annis simul in potestatem venissent, eodē etiam tunc restituerentur tempore.

Canini⁹ rebulus cōsul designatur.

Petentibus consulatus & imperia pollicebatur in posterū: quosdā dignitatibus & honoribus demulcebat. Quum in petendis vltro magistratibus adiretur: spem omnibus ingerebat: ita vt mortuo consule Maximo, q̄q̄ vnica magistratui dies superesset, Caninium Rebulum cōsulem designarit. Ad quem congratulandi & associandi gratia euntibus multis: Cicero maturemus inquit: vt hominē ante sui consulatus exitum pręueniamus. Cæsarem natura magnificum & honoris per cupidum quū nulla rerum magnitudo gestaꝶ ad percipiendum ex præteritis laboribus fructum verteret: quinimmo audaciā ad futura magis atq; magis accenderet: maioꝶ in eo cogitationes operum, & nouæ cupido glorię pullulabat. Eapropter perinde ac vsu pręsentis laudis attrito, sibi ipsi tanq̄ alteri propesius æmulabatur: ita vt ea mentis agitatio quædam gestorum ad gerēda fieret contentio. Idcirco expeditionē in Parthos agere destinarat: parabatq;. Quibus subactis p Hyrcaniā ad mare Caspium & Caucasum Pontum obire: dehinc Scythiam & adiacentia Germanię loca ingredi. Peragrata deinde Germania. per Galliam in Italiam remeare: & hūc ita gyratum imperii ambitum cōiungere: finibus eius quaquauersum ab oceano complexis. Medio etiam expeditionis tempore Corinthiacum fodere Isthmū enitebatur. Præmiditatus insuper erat: vt Anienē ac Tyberim ex vrbe statim profunda excipiens fossa, & ad Circæum vsq; deflectens, Tarrachinę immitteret mari. qua in re tutelam pariter & cōmoditatem negotiatoribus excogitarat. Nomētanas posthac Setinasq; effundens paludes cāpum aperiret: compluribus mortaliū milibus opē atq; subsidium. Proximo Romæ mari claustra per aggerem inducturus, quū cæca & malefida nauibus saxa ex Hostiensi litore excidisset. portus & tanta dignas nauigatiōe stationes extruere versabat. Hęc quidē parabantur.

Anni ordinario per Cæsarem.

Ordinandorū autem ac corrigendorū dierum: simul & discrepātis temporis ratio ab eo quū sapiēter, tum gratiose plurimū excogitata atq; perfecta iocundissimū attulit vsum. Non solū enim antiquissimis Romani temporibus confusis ad anni ambitū mensibus vtebant: ita vt sacrificia & feriæ sensim decurrentes in contrarias anni partes caderent: verum quū reliqui tunc etiā solis cursum ignorarent: soliq; ipsum tēpus sacerdotes noscerent, repente sentiente nullo inter calarem mensem, quē Mercedonium vocabant: ascribebāt.

Mercedonius mensis.

Hūc prius intercalasse Numa dicitur: paruum sane, & ad eos emēdandos errores nō longe tendens adiumentū comētus: sicut in eius vita perscriptū est. Cæsar autem postq̄ ea de re inter philosophos præstantissimosq; mathematicos proposita, discussisset: ob subiectas antea disciplinas: propriam quandā emendatiore cum diligentia viam demonstrauit. Qua quidem in hanc vsq; diem vtentes Romani in tanta discrepantia minus q̄ cæteræ nationes videntur aberrare. Q đ q̄q̄ ita sit: haud tamen efficere potuit: quo minus inuidi, quiq; hominis facultatem aut potentiam grauiter ferebant, id factum improbarent. Orator igitur Cicero quū quidā cras oriri lunam diceret: ita est inquit, ex edicto: quasi vero & hoc ipsum hominibus necessario sit accipiendum. Regnandi vero cupiditas manifestū præsertim odium & capitalem in eum conflauit inuidiam. Quæ res prima cōpluribus causa fuit: his autē qui veteres cū eo simultates agebant, honestissimam pręstitit occasionem. Hi quoq; qui hanc Cæsari dignitatem comparabant, in vulgus spargere voces cœperunt: ex Sibyllinis portendi libris, res Parthoꝶ Romano subiugandas imperio: si aduersus illos rex cū expeditione mitteretur: inuictos alioqui fore Parthos.

Cæsar rex salutatur.

Postea descendente in vrbem ex Alba Cęsare, regem salutare eū ausi sunt. Tunc perturbata plebe indolens Cęsar, non regem, sed Cæsarem vocari se dixit. Tunc facto cunctorum silentio, non lætus magnopere, non beniuolus pręteruectus est. Quum honores illi quosdam in Senatu humano ampliores fastigio decreuissent: eum forte in rostris sedentem, consules, ac pręto res, cūctis simul cōsectantibus patribus, adiere: quibus haud assurgens Cæsar eo more respondit: vt principem infimæ conditionis hominibus responsa dare crederes: minuendos magis inquit q̄ amplificandos honores esse. Id non modo Senatoribus, sed & plebi magnum incussit dolorem: tanq̄ in patribus eam ciuitas contumeliam suscepisset. Idcirco quibus manere licebat, statim grauissimo cum mœrore discessere. Id vbi animaduertit, illico se domum conuertit: & deducta ex collo veste, ad familiares vociferatus est: sese cuicūq; volenti paratum prębere iugulum. Eius rei causas posterius in morbum reiecisse fertur: quo qui tenentur, quum concionem ad populū habituri surgunt, eorum sensum quietem nusq̄ agere: quin statim conquassatum & circūagitatum vertigines accersere: immobileq; deprehendi.

Cornelius Balbus.

Res autem haud ita habuerat. Nam quum magnopere Senatui assurgere vellet: quidam eum ex amicis, quinimmo assentatoribus, Cornelius Balbus detinuisse traditur. Nonne te Cęsarem esse memineris inquit: teq; perinde ac potentiorē coli rererique duces indignum! Inter hęc rerum obstacula Lupercalium solennitas aderat: de qua multi scriptores

Lupercalia.

prodidere:

prodidere:eam antiquis temporibus fuisse pastorum:& profecto Lyceis, quae in Arcadia celebrantur,per q̄ similis est. In ea multi nobiles ac primarii adolescentes per vrbem nudi trãscurrunt:den sis loris obuium quemq; per risum iocumq; caedentes. Complures etiam vxores procerum eis sese obuias de industria offerentes manus tanq̄ sub praeceptore ictibus exhibent. Persuasum enim habent praegnantibus mulieribus pariendi, sterilibus autem concipiẽdi facultatem afferre. Haec Caesar triumphali habitu,aurea sedẽs in sella,spectabat e rostris. Antonius ex his qui sacrum agebãt cursum vnus: cõsulatũ administrabat. Is igitur quũ forũ intrauit,cedente populo:lauream tenẽs coronã perrexit ad Caesarẽ.haud clarus,& is quidem ex apparatu modicus, subsequutus est plausus. Tum eam repudiãte Caesare,vniuersus applausit populus:offerẽte rursus Antonio, applaudebant pauci: eo autem repudiãte,denuo cuncti fauebant. Patefacta hunc in modum experientia, surgens Caesar coronam in Capitolium deferri iussit. Eius quoq; statuae regium habentes diadema visae sunt:quod tribuni plebis duo Flauius & Marullus detraxerũt: compertisq; qui primo regem Caesarem salutauerant, eos in vincula duci iusserunt: quos magno cum applausu insectatus populus eos viros Brutos appellabant. Brutus namq; regum successione delata, summam rerum ex vnius principatu ad Senatum populumq; detulerat. Ea re instigatus Caesar, Marullum dignitate priuauit: eius complices subinde increpans: vt populum quoq; vna obiurgaret: Brutos crebro & turbulentos homines vocitabat. Hoc pacto multi sese ad M. Brutum conuertunt: cui paternum quidem genus ab illo fuisse censetur: maternũ vero ex illustri Seruilii domo: Catonis quoq; generum:& ex sorore nepotem. Hunc quum per se ad regiam destruendam potestatem incitaretur: suscepti a Caesare honores & gratiae retundebant. Non solum enim bello pharsalico ex Pompeii fuga conseruatus, multis quoq; suorum salutem impetrauerat: verũetiam magna ei a Caesare fides habebatur: clarissimã praeturae dignitatem assequutus erat: quartum in annum consul futurus, competitori praelatus Cassio. Tum ita Caesar dixisse fertur: Iustiora quippe referre Cassium:& tamen haud Brutum praeterire licuerit. Quin confecta iam coniuratione, & nonnullis aliquando virum incusantibus,neq̃q̄ fidem adhibuit:corpusq; manu tangens ad accusantes cõuersus,hoc inquit corpus Brutus expectat:vt qui principatũ virtute meruisset,principandi tamen causa nullum per ingratitudinẽ scelus admitteret. Quidam cõmutãdarum rerum cupidi in hunc solum aut primum spectantes:quum illi verba facere nusq̄ auderent: noctu tribunal ac sedem ex qua praetor ius dicebat, inscriptionibus huiusmodi replebãt: Brute dormis: &, Brutus non es. a quibus vt Cassius illius animi magnificentiam paulatim commoueri sensit: magis solito instare virosq; stimulare. Nam priuatim quoq; nonnihil odii cõtra Caesarem habebat: ob eas quas quũ de Bruto scribebamus causas explanauimus. Caesari praeterea suspectus habebatur:idcirco ad amicos olim dixisse fertur: quidnam Cassium velle putatis? haud enim mihi magnopere placet is magnopere pallidus. Rursus delata ad se de Antonio & Dolobella calumnia, q̃ res innouarent:non hos inquit pingues crinitosq; pertimesco:verum pallentis magis atq; macilentos illos: Brutum videlicet, & Cassium. Sed enim fatum praeuideri q̄ euitari facilius potest. quũ admirãda quaedam signa & prodigia apparuisse dicantur. Fulgores itaq; caeli & nocturnos strepitus per multa deferri loca, solitarias in forum aues delapsas, in tãta commemorare calamitate fortassis indignum est. Strabon vero philosophus scribit complures ignotos apparuisse homines. Extitisse quendam militis seruum:ex cuius manu ingentem emicuisse flammam: quod qui intuebantur concremari hominem existimabant: vt vero extincta est, eum nihil mali habuisse liquebat. Ipsi quoq; Caesari immolanti cornusq̄ comparuisse victimae. quod dirum sane erat prodigium. Nullum enim animantium sine corde natura constare. Multi praeterea tradidere ei a vate praedictum: vt magnũ idibus Martiis discrimen praecaueret. Ea die Caesar quum in Senatum iret, vatem salutauit: securusq; cauillatus Martiae quidem inquit idus aduenere: cui ille summa voce, venere vtiq;, sed nondum praeteriere, respondit. Pridie apud M. Lepidum coenas, quum discumbẽs quasdam de more subscriberet epistolas:incidente sermone,quaenam optima mors esset:cunctos praeueniẽs magno cum clamore,inexpectata respondit. Illo deinde penes vxorem (vt assolet) dormiẽte, oẽs pariter cubiculi fores atq; fenestrae patefactae sunt. Strepitu vero ac splẽdore (illucebat enim luna) perturbatus Calpurniam sensit profundo sopore iacẽte incertas & voces & inarticulata somno suspiria emittentem. Ipsa vero se illum lugere existimabat:quem inter vlnas trucidatum haberet. Quidam hoc mulieri visum obtigisse negant: verum, vt Liuius refert, ante Caesaris domum Sacellum quoddã instar tumuli decori ac venusti ex consulto Senatus instructum prominebat: hoc in somniis demolitum cernens Calpurnia maximis prosequi lamẽtis & lachrymis videbatur. Quum igitur illuxit dies, Caesarem supplex orauit: vt si fieri posset, foras ne progrederetur: aut Senatum saltem differret. Sin sua parui faceret insomnia: aliis diuinationibus & sacrificiis rei sciscitaretur euẽtum. Iam vero quidam Caesarem metus atq; suspitio ceperat: q̃ superiori tempore nullam foemineo more superstitionem Calpurniae obiectari posse cognorat: quam eo die hisce malis aegram afflictamq; videbat. Postq̃ multis peractis sacrificiis, male litari vates retulere: decreuit misso Antonio

Brutos Caesar vocitabat sibi aduersos.

Bruti & cassii coniuratio i cesarẽ.

Fatũ puideri facilius q̄ euitari pot.

Strabõ philosophus.

Prodigia q̄ cesari smorte pcessere.

Martiae id⁹ venere: sed nõ pteriere

Calpurniae somnium.

Deci⁹ Bru/ Senatum dimittere. Interea Decius Brutus cognomento Albinus, cui magnam Cæsar fidem hā
tus Albin⁹. bebat, adeo vt secundus ab eo in scriptus hæres esset, aduentat. Ille alterius Bruti & Cassii in ea cō
iuratione socius, veritus ne si eam Cæsar diem omitteret, res ipsa vulgaretur: & vates obiurgare,
& Cæsarem nonnihil increpare cœpit: q Senatoribus qui irrideri se existiment, causas in se detre
ctationis præberet & obloqui. eos namq illo iubente venisse: prompta etiam omnium esse suffra
gia: vt ipsum cunctarum (præter Italiam) prouinciarum regem crearent: vtriq per cæteras terras
& maria diadema gestaret. Sin quisq̄ sedentibus illis diceret: vt impræsentiarū quidem abscedāt:
denuo affuturi quum meliora Calpurniæ obtigerint insomnia: quos inuidorum fore sermones,
aut quisnam suos tolerabit amicos: qui ea neq seruituti, neq tyrannidi facta esse condocere facerēt?
q si illam omnino diem abominaretur, aut suspectam auerteret: præstare inquit, vt ipse proce/
dens in curiam, appellatis patribus Senatū in aliud tempus differret. Hęc dicens Brutus, simulq
manum Cęsaris apprehendens, ipsum deduxit. Is vbi paululum extra fores processisset: seruus
quidam alienus eum alloqui vehementer nitebatur: vt vero superante populi frequentia retrude
Artemido/ batur: domum irrumpens, sese Calpurniæ quoad rediret Cęsar, obseruandum, custodiendumq
rus gnidius tradidit: vtpote magnas illi res propalaturus. Erat pręterea Artemidorus natione Gnidius græ/
cæ præceptor eloquentiæ: cuius rei grā quū quosdā Bruti familiares consuetudine sibi cōciliasset:
plurimam perpetrādi facinoris partem agnouerat. Id Cæsari significaturus cum quodam libello
peruenit. Videns autem Cæsarem, vniuersos quos suscepisset libellos eius ministris commendā/
tem, propius admodum accedēs, Hunc inquit Cęsar confestim solus perlege. In eo enim magna
Intersint. & quę tua vehementer intersint cōscripta sunt. Quo accepto, quū cum sępenumero Cęsar lege
re eniteretur: ab colloquentium multitudine id facere inhibitus est. Eum tamen solum cum obser
uatione manu retinens Senatum ingressus est. Quidam ab alio traditum hunc libellum afferunt
Artemidorum etiam tota explosum via nullum in modum adiisse. Verum hęc profecto casus af
ferr: cęterū ipsum cædis & certaminis locum in quo ea dies Senatus cogebatur, Pompeius inter
Pōpeii sta/ alia ornamenta ante Theatrum dedicauerat. In eo præterea quædam Pompeii iacebat imago. Ex
tua humi propter declaratum omnino est: id alicuius numinis opus extitisse: eo rem peragēdam ducentis
iacens. conuocantisq. Cassius itaq antēq facinus adoriret, ad Pompeii statuam aspiciens, cum tacitus in
uocasse dicitur: q̄q̄ haud multum ab Epicuri opinione foret alienus: verumenimuero quum ter
ribilia iam ingruerent: consternationem tempus incusserat: & priorem subinde sententiam men/
tis ægritudo mutarat. Antonium fidum vsquaq Cæsari & præcipua pollētem robustitate Bru/
tus Albinus exterius detinebat: longum de industria sermonem iniiciens. Ingredieti deinde Cæsa
ri honorifice Senatus assurgit: Bruti vero cōplices partim post eius sellam constiterunt: partim ei
obuiam processere: vt vna cum Metello Cymbro pro fratre exule supplicanti intercederent, Sicq
Metell⁹ cō/ magnis cum obsecrationibus ad sellam vsq sunt cōsectati. Quum vero sedens rogantes submo/
iuratiōis in uisset: hi violentius imminebant: quod grauiter ferente Cæsare, Metellus comprehensam vtraq
Cęsarē par manu togam deduxit ex collo id enim aggrediendi signum erat. Primus Cascas iuxta collum en/
ticeps. se percussit: vt tamen neq graue admodum, neq letale vulnus esset. Virum enim (vt par erat) in/
Cascas pri/ gentis audaciæ cœpta perturbauerant. Tum saucius Cæsar sese conuertens, vbi gladium eius ap
mus cæsarē prehendit, apprehensumq tenuit: latine simul inclamauit: Scelerate Casca quid agis? Ille autem
percutit. vbi percussit: fratrem græco sermone vocans, Fer inquit frater auxiliū. Ex orto tumultu, eos qui
aderant rerum ignari, consternatio facti pariter & horror oppressit: ita vt neq fugam capessere:
neq opem afferre: neq voces emittere prorsus auderent. Ex his autem qui ad necem instructi vene
rāt, quum aduersi nudis circunstarent ensibus: ita vt quocunq intueretur vulnera occurrerent: fer
rumq per vultum atq oculos agitaretur: inter omnium manus vt fera versabatur. Eius enim cæ
dis initium vnicuiq degustandum erat. Quocirca Brutus eum in inguine vno confodit vulnere
Tradunt quidam illum cæteris quidem repugnantem, huc atq illuc corpus magno cum clamo/
re ferentem, vt Brutum nudo mucrone conspexit, contracta veste caput obduxisse. Tum siue casu
siue obtrudentibus homicidis, ad quampiam se basim demisit: in qua Pompeii statua fuerat: quā
occisi cruor magna ex parte respersit: adeo vt præside Pompeio, subiectum pedibus hostē pœnas
dantem, & inter vulnerum multitudinem terram calcibus pulsantē existimares: quæ viginti tria
Cæsaris in numero is suscepisse dicitur. Vbi complures dum vnum in corpus tot intendunt plagas, sese mu/
teritus vi/ tuis consauciant ictibus. Mortuo Cæsare, quum Brutus de his rebus a se cōfectis relaturus in me
ginti trib⁹ dium processisset: nequaq̄ immoratus Senatus, per portas effudit: plebem tanto tumultu & anci/
vulnerib⁹ piti terrore repellens: vt alii clausis domibus: alii relictis trapezis & numulariis officinis discurre/
in eū illatis rent. Quidam locum cædis inspecturi, quidam iam conspicati aduolabāt. Antonius & Lepidus
Cæsaris amicissimi quum sese subduxissent: in alienas quasdam domos profugere. Brutus & reli
qui sicut erant a cæde repentes, nudis ensibus ex curia sese vna nō fugiētium more in Capitolium
receperunt: quin apprime alacres ac fiducia pleni ad libertatem populum conuocabant: obuios
quosq optimates congratulantes excipiebant: Nonnulli perinde ac operis participes compara

tent, se illis conscendentibus admiscebant: ex quibus. C. Octauius & Lentulus Spinther erant. Hi ab Antonio & Caesare Augusto posterius interfecti, ostentationis & iactantiae poenas luere: quum interim ne gloriae quidem, ob quam gloriabantur, fructum vllum percepissent. Nam nec eos aliquod in ea re periculum suscepisse creditum est: quique illos trucidabant, non perpetrati facinoris, sed voluntatis supplicia exigebant. Postridie descendens Brutus concionem habuit: cui eo se pacto populus attentum adhibuit: vt factum neque grauius increparet: neque probaret: verum permulto silentio declarabat se quum Bruti reuerentia, tum vero Caesaris misericordia commoueri. Senatus vniuersis conciliatus, obliterandas statuit inimicitias: Caesari quoque diuinos decernere honores: ex his quae in suo principatu censuisset, ne minimum quidem labefactandum esse decreuit: Bruto reliquisque tum prouincias, tum honores pro vniuscuiusque dignitate distribuit. Quapropter omnibus & pacata res, & comparationem accepisse virtus videbatur. Apertis autem Caesaris testamentis, postquam ampla Romanis legata viritim esse compertum est: ac delatum per forum corpus deforme vulneribus apparuit: nullus amplius rerum decor, nullus ordo vulgum detinebat. At congestis succensisque circa cadauer ex foro gradibus, subselliis, cancellis, trapezis, ipsum concremauerunt. Ardentibus inde sublatis torribus ad percussorum domos vt eas incendio vastarent percurrebant. Alii per omnes vrbis regiones, vt captos discerperent viros, magna cum indagatione commeabant. Ex quibus in nullum prorsus (hi enim sese in tuto sepserant) inciderunt. Cinnae autem Caesaris aequali superiore nocte durum quoddam obtigisse visum ferunt. Existimabat enim se a Caesare ad coenam inuitari: quod quum recusaret, inuitum ac reluctantem ab eo manu trahi. Quum vero Caesaris corpus in foro cremari accepisset: exurgens vt eum decoraret, ibat: quamquam & insomnii suspitione & febri teneretur. Eo in publicum prodeunte conspectum: quum ex multitudine quispiam de illius nomine percontaretur, ex alio certior factus, subinde alteri retulit. Confestim per omnes diuulgatum est: hunc hominem ex Caesaris interfectoribus esse quidam enim eiusdem nominis Cinna inter coniuratos fuerat. Quem quum istum ipsum esse suspicarentur, cum magno cum impetu trucidarunt. Hoc veriti Brutus & Cassius paucis post diebus ex vrbe decesserunt. Quid autem hi gesserint, ac deinde pertulerint in vita Bruti scripsimus. Periit Caesar sexto & quinquagesimo aetatis suae anno: post Pompeium haud multo amplius quatuor superstes annis: cui ex ea dominatione & principatu, quem omni vitae tempore per tanta infectatus erat pericula, nullus praeter nomen & refertam inuidia gloriam ex ciuibus fructus obtigit. Magnus ille suus quo viuens vsus erat genius, eius quoque defuncti necis vltor subsequutus est. Omnes namque terras & maria peragrans, eo vsque inuestigauit: vt ex percussoribus neminem relinqueret: quin vniuersos aut operi manus inserentes, aut consilium impartientes in stragem dederit. Caeterum ex humanis quidem rebus id praecipue admirationis extitit: quod Cassio euenit. Eodem siquidem pugione quo in Caesarem vsus fuerat, seipsum interemit. Ex diuinis autem stella ingens crinita, quae quum post Caesaris interitum ad septem vsque noctes eximio fulgore apparuisset, postea nusquam visa comparauit: solis praeterea lumen caligine obsessum: toto namque illius anni spatio pallens globus, & sine splendore oriens, imbecillem ac tenuem ex se calorem emittebat. Quare grauis ac dispertientis imbecillitate caloris obscuratus aer, semicoctos edebat fructus: immaturos: & imperfecto flore collabentes, tantum aeri frigus inerat. Ingratam vero minimeque diis complacitam Caesaris necem praesertim factum Bruto declarat ostentum. id autem est eiusmodi. Ex abydo in alterum littus traiecturus exercitum, suo more intra tabernaculum nocturnae se quieti dederat: haud dormiens verum futuri sollicitus. Hunc enim virum omnino longe imperatorum suapte natura vigilantissimum, nimium somno tempus impendisse tradunt. Interea circa fores quendam sensisse strepitum visus, quum ad inclinantis iam lucernae lumen intueretur, horrendum cernit simulacrum hominis inusitata quidem magnitudine: & specie grauissima: quem vt nihil agentem aut proloquentem, sed lectulo tacitum assistentem aspexit: primum attonitus quisnam esset interrogauit. Ei respondens simulacrum: tuus inquit malus sum Brute Genius. in Philippis me videbis. Tum Brutus summa cum fiducia intrepidus, videbo ait: continuoque euanuit imago. Insequenti tempore Brutus in Philippis aduersus Antonium & Caesarem pro acie dimicans, priori praelio ab sua parte victor, fugato ac fuso hoste, Caesaris castra diripuit. Secundam deinde pugnam commissuro: nocte quadam eadem aduenerat imago: ita vt nullum faceret verbum. Brutus vbi impendere iam fatum intellexit: sese discrimini obiecit: ei tamen in certamine cadere nequaquam euenit: at versis iam suis in fugam, ipse in praecipitem quendam se recipiens collem, nudo mucrone pectori incubuit: itaque familiari quodam (vt fama est) ictum fortius adiuuante, moribundus cecidit.

C. Octauius. Lentulus. Spinther.

Caesari diui ni honores decreti.

Cinnae visum insomnium.

Cinna trucidatur. Caesar sexto & quinquagesimo aetatis suae anno periit.

Cassius se eodem interfecit pugione: quo Caesarem. Caesaris mortem quae ad miranda sub sequuta sint.

Brutus vigilantissimus. Bruto simulacrum mira magnitudine visum.

Bruti interitus.

PHOCIONIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

Emadē
Oratorē tra
dunt pluri/
mum Athe/
nis potentia
& opibus va
luisse :.ob id
maxime q̄ i
rep. admini/
strāda nihil
prēter Mace
donū & Antipatri gratiā quæritabat.
Hūc plæraq; multa cōtra patriæ digni/
tatē & cōmoda facientem, dicere solitū
accepimus: Iure sibi veniam tribuendā
qui naufragæ ciuitatis reliquias guber/
naret. dictum nēpe temere imprudēter/
q; ab hoīe, sicut non prudente, ita & pa/
rum itegro in rep. ciue. Id si ad Phocio/
Demades luxu & auaritia pdit⁹. nis institutū & vitā, illiusq; sęculi mores retuleris: videbitur ab eo quidem non inepte falsoue dici
potuisse. Nam Demadē ipsum reip. fuisse naufragium constat: ciuem luxu & auaritia perditum. In
quem sæpe, quum esset fracta ætate corporeq; senecto, dicere solebat Antipater: Nihil ei perinde ac
cæsis victimis, præter ventrem & linguā reliqui superesse. At non magnas Phociōis eximiasq; vir/
tutes, iniquitate tēpoꝝ, velut insuperabili quodā hoste dep̄hensas, minus ad consequendam gra/
tiā idoneas effecere græcis calamitates atq; ꝑcellæ. Neq; Sophocli censeo adhibendas aures: quum
virtutem fingit suapte natura & viribus imbecillā. Non enim infelicibus O rex inqt idē manet ani
mus: q̄ florebat ante: sed languet, & sese ipse deserit. Ego vero fortunæ magno cuiq; ac forti viro ad
uersāti nihil plus tribuendū potestatis existimo: q̄ vt inuidiam possit pro laude, pro debita gratia
odiū cōparare. Atqui plebem cōpertum est, tū solitā iniuriis benemeritos de se ciuis afficere: tū secū
dis rerum flatibus: velut cæco quodam impetu pulsa feratur: q̄q̄ id ipsum interdum solet, vel affli/
ctis reip. temporibus euenire. Nam calamitatis & miseriæ hanc esse causam sæpe perspicimus: vbi
mortalium animos ad omnem irę impetum mobiles ac procliues reddit: a quibus nihil solet nisi
qd̄ blandum sit, æquis auribus audiri. Mordet ecōtra aduersum omne tametsi ratione illud bonaq;
mēte dicitur. Sic enim plane cōparatū est: vt quū calamitosi hominis erratū reprehēditur: miseria il
li potius videatur exprobrari, q̄ culpa. Quo fit vt ei liberius patefacta veritas non tam monendi, q̄
Iocundum quid sit. obiiciendæ infelicitatis causa explicata putetur. Nā vt mel natura suaue quidē, hulceribus tamen
salubriter admotū acerbos dolores cōcitat: ita & infelicē aduersi sermōes, vel si salutares sunt, mor
dent tū: nisi prudēter admodū & aliqua cū misericordia proferātur. Recte igitur iocundum defini/
uit Homerus: qd̄ menti facile assentiret. Nec illi palā obsistere ex aduerso soli: qui oculoꝝ laborant
valetudine: vmbrosa loca opacosq; reꝝ colores appetere: & ab omni paulo excellēti lumine abhor
rere. Id quoq; ciuitatibus euenit grauiore aliqua ꝑcella sua p̄sertim culpa exagitatis. Quæ sicut assē
tationibus capiūtur maxime: ita perinique ferūt siqs illaꝝ peccata apertius improbat: siquis verita
tē nudam, nulloq; adornatā fuco deprōpserit: siquis fortiter: grauiter: ac seuere afflictis rebus consu
lat. nihil salubre gratū illis est: si non idē aliqua fuerit adulatione cōspersum. Ego itaq; eiusmodi ci/
uitatem minime tutam, quin potius labentē & inclinatam dixerim: in qua is potest plurimum: qui
neglecta ciuitatisq; posthabita salute, captādæ popularis auræ causa: ad gratiam pergat consulere.
Eorū demū breuissima via est in qua sese pariter ac bonum quēq; fallendo ac mentiendo perditum
eat. At operępretium est in ciuitatibus & populis gubernandis solem ipsum imitari sapientissimū
rerum parentem & seruatorem. Hunc mathematici perhibent supremi orbis vi ac impetu raptum
obsequi: nōnihil tamen contra tendere nitiq;: sed ea modestia & arte: vt illi nec omnino obsequi,
nec obsistere cōtumaciter videatur. Nam quum intelligeret hinc superioribus cœli viribus paren/
dum esse: illinc rerum naturam sine altero contrario motu haud posse consistere: cœpisse illum aiunt
iter ex transuerso oblique molliterq; deflexum: eaq; ratione nouum quoddam motuum ac tempe/
ramenti genus excogitasse: quo vno rerum ortui ac saluti perq̄ tute consuleret. Sic itaq; in ciuitati/
bus dura nimium & populari voluntati semper aduersa seueritas, contraq; item blanda & ad vulgi

tantum libidinẽ accõmodata facilitas, pari ciuitates labe ac periculo affecere. Qui vero in admi/
nistrandis rebus ita versantur: vt ad salutem publicũq́ cõmodũ velut ad metam aliquã sua cõsilia
dirigãt: nõnihilq́ interdũ ciuium gratię & voluptati cõcesserint: nec singula velut ad filum reda/
cta, velint seueritate potius & vi, q̃ mãsuetudine & humanitate cõficere: hi mihi plane vidẽtur fa/
pientissime seruandarũ rerum viã incedere. q̃q̃ existimo haud parui esse negotii: seueritatem posse cũ
comitate retinere. Qđ qui nactus est, rem pfecto est assequutus: qua nulla est neq́ harmonia cõci/
nior: neq́ concinnitas suauior: neq́ suauitas gratior aut vtilior. Ea est qua mundi molem hãc de/
us gubernare dicit: non tam vi fręctus aut potẽtia: q̃ arte & ratione necessitatem parẽdi demulcẽs.
Hoc iuniori Catoni defuisse pditum est: homini seueriore ingenio pręđito: & moribus ad popula/ Cato Iu/
rem gratiam minime accõmodatis: cuius id fuerit semper in rep. institutũ: vt nihil vnq̃ aut assen/ nior.
tando, aut ambiẽdo, aut obsequẽdo in omni vita cõfecerit. Eapropter Ciceronẽ dicere solitum ac
cepimus: cõsulatu caruisse Catonẽ: quo in Romuli rep. viueret, quẽadmodum fuerat in Platonis
politia viuendũ. Mihi vero idem Catoni, qđ in tẽpestiuis & extra naturæ legem nascentibus po/
mis, cõtigisse videt: quæ nõ tam libẽter homines comedere q̃ mirari, & iocũde cõspicere solẽt. Sic
prisca illa Catonis iãq́ obsoleta & alte nimiũ repetita viuẽdi forma inter perditos sui sæculi mo/
res excellens, admirationẽ habuit illa quidẽ & gloriam singularem: fructum vero & vtilitatẽ mi/
nime certe parẽ. Eius eni virtus celsa nimiũ eminensq́ haud vllo potuit pacto cum eiusce tempe/
statis pstratis moribus adęquari. Cato si nõ dirutam vel labẽtem patriã vt Phocion, at certe cre/
bris agitatã pcellis & fluctibus nactus est. E cuius puppi clauoq́ exturbatus, quũ nihilo segnius ru/
dentibus & velis inniteret fortunæ: quæ ad obruẽdum Romæ libertatem oẽs vires suas intende
rat: vsq́ adeo impedimẽto fuit: vt ancipitẽ illi diuq́ dubiã victoriã fecerit. Scelestorũ itaq́ ac pdito
rum ciuiũ auxilio fręta Romanæ tandem libertatis splẽdorem extinxit. nõ id quidẽ cito facileue.
Nihil enim ppius factũ est: q̃ vt Roma Catonis virtute cõstantiaq́ defensa ex eo periculo superes
set. Huic tanto viro Phocionẽ iure cõparandũ duximus. Fuit enim in vtroq́ morũ, vitę, ingeniiq́
similitudo: nõ illa quidem remota & generalis: vt inter multos sæpenumero fuisse legimus. Est enĩ
plærumq́ fortitudinis ad fortitudinẽ dissidẽs quædam cõparatio: vt Alcibiadis, Epaminondæq́.
Quosdã dissimiliter prudẽtes fuisse accepimus: vt Themistoclẽ, & Aristide. Iustitiaq́ itẽ in Numa,
aliter in Agesilao eluxisse dicit. Phocionis autẽ Catonisq́ si non fortuna, at certe quũ natura & in
geniũ, tum multo maxime mores vident & institutũ sic cõuenisse inter sese: vt oĩ vel tenui varieta/
te sublata, vnã vterq́ præstiterit animi speciem & ingenii lineamẽta. Ambo etenim seueritatẽ cũ
comitate, fortitudinẽ cum prudẽtia, alienę rei curã sine sui neglgẽtia, turpitudinis odium cũ ho/
nestatis cultu sic pari ęquaue lance mistas habuere: vt in dignoscenda: siqua est: varietate, subtili
quodam accuratoq́ iudicio opus esse videat. Catonẽ nobili claraq́ familia natũ cõstat. Phocion
aũt Atheniẽsis haud certum habemus quo genere q̃busue parẽtibus fuerit. Ego tñ non abiecto illũ Phocionis
puto aut ignobili loco natum: tametsi Idomeneo placet, patrẽ eius Condariũ fuisse opificem. Ex gen⁹ incer
tat enĩ Glaucippi oratio in Phocionẽ, & acris, & vehemẽs: in qua cõplura in eum cõuitia & pbra tũ ac moref
quũ collegisset, nullũ de genere aut parẽtibus maledictũ attigit. Abducit me itẽ ab Idomenei sen/
tẽtia eximia viri & præstãs ĩ oĩ vita, & modestia, ingenuaq́ institutio, ac liberalis: quẽ cõstat ab ine
unte ætate Platonis primũ deinde Xenocratis in academia fuisse discipulũ: & optimarũ artiũ stu/
dia coluisse. Hũc Duris tradit fuisse morũ grauitate cõstantiaq́: vt eodẽ oris habitu in oĩ vita serua
to, nec ridere illũ quisq̃, nec lugere facile viderit. Nunq̃ lauandi causa vulgares balneas est ingres/
sus. indutus nunq̃ e pallio manũ exeruisse visus est. Ruri ac militiæ nudo semp incessit pede: nisi
hyems illũ atrocior ad calceos impulisset. Idcirco ferunt inter iocãtes milites nullũ fuisse significã/ Phociõ ru/
di crudelis frigoris certius argumẽtũ: q̃ affirmare calceatũ Phocionẽ tũc fuisse. Erat ingenio miti rĩ & militiæ
humanoq́: sed cuius lenitatẽ facies natura tristis atq́ seuera ita mẽtiretur: vt eius cõgressum nemo pedib⁹ sem
nõ familiaris aut solus aut libẽs petierit facile. Inde Cares (vt erat orator nõ insulsus) quũ in eius per nudis.
supciliũ festiue inter orãdũ inuectus vniuersæ cõcioni risum excitasset: inqt Hoc supciliũ Phocion
inqt nihil mœroris vspiam nobis o ciues intulit. At huius salibus & facetiis luctus est sæpenume/
ro patriæ cõparatus. Fuit eius oratio grauis, vehemens: & præceptis, sententiisq́ cõferta. Maxime Phocionis
aũt præstabat acuta quadã & ad faciẽdam fidem apta breuitate dicendi. Siquidẽ Zenonẽ stoicum doctrina.
dicere accepimus solitũ: philosopho dignũ minime esse id verbũ: qđ nõ fuisset mẽte prius & cogi/
tatione intinctũ. Idipsum quoq́ videt placuisse Phocioni: cuius erat sermo verborũ paucitate p/
breuis quidẽ: multus vero sententiarũ magnitudine & grauitate. Polyeucto quoq́ hoĩ graui & eru Polyeuctus
dito ornatissimũ oratorẽ visum est fuisse Demosthenẽ: in suadendo aũt vim maximam Phocionẽ
habuisse. Animaduertit idem orationi conuenire qđ nummis: qui eo sunt præstantiores: quo in Oronis qđ
minore materia plus valoris ac pretii complectantur. Sic optimum esse videtur orationis genus sit genus
illud. quo paucis multa sunt grauiter, sapienter, acute, significata. Igitur Phocione apud popu/ optimum.
lum aliquando dicturo, quum oppleto iam hoĩbus Theatro cogitabundus deambularet in scæ/
na: familiarem eius quempiam ferunt propius accedentem rogasse: quidnam istuc esset: quod se

cum tam accurate cogitaret. Tum Phocion ita me pol inquit, tam dudum cogito si quid ex ea possum oratione quam habiturus sum demere. Demosthenem vero fama est cæteris spretis oratoribus, siquid dicturus sententiam Phocion surrexisset, conuersum ad amicos summisse dicere solitum: En adest verborum meorum gladius. Cæterum hoc non minus fortasse moribus quam eloquentiæ tribuendum. Etenim sæpenumero copertum habemus: multas diserti homini argumentationes ingenio & arte instructas, vel vno viri boni verbo, vno etiam nutu facile fusas atque disiectas. Phocion adhuc adolescens sub imperatore Chabria meruit: a cuius nunquam latere miro quodam discedi studio discedebat. Is ad discedas bellicas artes militaremque disciplinam magno Phocioni adiumento fuit. Nec minus ille sui ducis ingenium in re agenda non satis constans aut frenatum, suo consilio grauitate & prudentia gubernabat. Chabrias enim suapte natura ad ineunda pericula tardior, postea quam cœpisset cum hoste conserere, ira nimia concitatus vehementer solebat accendi: imperatorii officii facile obliuiscitur sese temere periculis obiectare. Cuius audacia quo tandem par erat euasit. Nam in pugna nauali aduersus Chios primus omnium in hostile litus inuectus, quum pro explicando in terram milite in occurentis hostes audacius prorupisset, pugnans confossus est. At vero Phocion & in cauendo periculo prudens, & in gerendo negotio impiger, illum & cunctantem incitabat, & compescebat nimia audentem. Chabrias vt erat ingenio docili, per humanoque, illum libenter audire: ei maxima quæque credere. Siquid strenue, fortiter, sapienter erat obeundum: illius potissimum vti opera: nihilque prætermittere, quominus insignem viri virtutem omni Græciæ palam faceret. In eo prælio quod aduersus Naxios secundo marte nauibus gestum est, maximam sibi Phocion & fortitudinis & prudentiæ laudem vendicauit. In quo dux Chabrias illum opposuit dextro Naxiorum cornu: vbi locatum erat omne ferme militis robur. Prima illa naualis pugna pro græcis ab Atheniensibus post vastitatem, propria vi, felicibusque auspiciis confecta, longe charissimum Chabriam patriæ reddidit. Egregiam quoque virtutem Phocionis iam dignam imperio cuncti summis laudibus affirmabant. Parta est ea victoria quo die agebantur Athenis magna mysteria: eiusque gratia Chabrias quoad vixit poculum quotannis attico populo dedit. Hic deinde Phocionem delegit: qui cum viginti nauibus ad exigenda insularum tributa proficisceretur. Tum phocion ærarii potius paupertati quam suæ dignitati consulens: dixisse fertur, exiguas eas esse copias: si ad hostes pugnaturus emittitur, sin ad socios, sat sibi vel vnam fore. Ita vnica cum trireme singulas adiens insulas, earumque principibus sibi conciliatis, cum multis quas insulares ad conuehenda tributa coegerant nauibus, Athenas venit. Mortuo Chabria, grati admodum & beniuoli in illum animi argumentum dedit. Namque viuum multo studio & obseruatione coluerat, extinctum etiam omni quo potuit officii genere est prosequutus. Eius enim necessariis nulla in re defuit vnquam. Ctesippum filium diligenter ac per humane collegit: quo impuros adolescentis mores ipse componeret. eius tamen quum duro, tum minime liberali ingenio nusquam adduci potuit: vt curam & laborem in illo instituendo dimitteret: cuius ineptias non modo pertulit patienter verumetiam studiose tegebat. Quamquam semel aiunt Phocionis constantiam importunitate leuissimi iuuenis superatam. Nam quum ille imperatorium quoddam munus studio accuratio obiret: Ctesippus vt erat futilis delirusque grauissimum peritumque imperatorem cœpit fatuis quibusdam interrogatiunculis obtundere: atque illum quasi monens docensue importunius perurgere. Tum stomachatum Phocionem dixisse fama est: O Chabria Chabria cumulatam tibi pro amore nostro gratiam nunc persoluo: qui nati tui deliramenta sustineo. Vt vero animaduertit ciuitatis principes munera bellica & togata inter se quasi forte partitos. Quidam enim velut Eubulus, Aristophon, Demosthenes, Hyperidesque e foro tantum & curia dignitatem sibi & amplitudinem quæritabant: alii vero bellicos magistratus & imperia sectabantur: hi erant Diopethes, Menesthenus, & Cares. Hæc inquam vbi animaduertit Phocioni visum est, sic munus vtrumque sibi complectendum: vt in toga posset excellere: & nulli ducum in armis esset inferior. Meminerat enim tales Periclem, Aristidem, Solonemque fuisse: quorum nemo (vt est apud Archilochum) aut Martis opera sequi, aut placida musarum dona neglexit: Atque Palladem ipsam bellicam simul ac ciuilem & esse & vocitari. Hoc instituto rempub. capessendam ratus, nihil tamen potius quam quietem pacemque publicam cupere videbatur. Imperia habuit: quot quantaque nemo aut suæ aut superioris ætatis ducum Athenis est consequutus: e quibus nullum omnino aut ambiens, aut vlla significatione cupiditatis est adeptus. Sed illa sicut populi voluntate sponte delata, ita repudiata nunquam repub. postulante. Certum est enim Phocionem quintum supra quadragesimum gessisse imperium: quum ne semel ipse comitiis præsens interfuisset. Quod eo solet videri maius: quo nihil eum in omni vita popularis gratiæ causa vel fecisse certe, vel dixisse constat: quinimmo ab iis artibus tantum abfuit: vt sæpissime plebi sit accerrime contumelioseque aduersatus. Hoc nonnullis miraculo fuit: qui parum popularem leuitatem experti non intelligunt vulgarem turbam reges imitari solitam: quibus post epulas vbi Cerere & Libero læta mens diffluit, ioci tantum & assentationes, posthabitis seriis in pretio sunt. Quod item in ciuitatibus, vbi plebs imperet, factum videmus. Nam arridente fortuna tranquilloque rerum cursu, in quo plus blanditiarum & assentationis conspexerint, in hunc facile suos honores conferunt. Ast vbi intonuerit: vbi grauior aliqua tempestas illis velut crapulam & somnium abegerit: iam in gubernaturo non quæruntur blanditiæ: seueritas, iustitia, sapientia in ho-

Phocion verborum Demosthenis gladius.
Phocion adolescens sub Chabria meruit.
Chabrias interfectus a Chiis.
Phocion aduersus Naxios se strenue gessit.
Ctesippus Chabriæ filius.
Eubulus. Aristophon. Demosthenes. Hyperides. Diopethes. Menesthenus. Cares.
Phocion .xlv. gessit imperia.

nore est:ad eos tum cõfugitur maxime:quos ante viderint erroribus suis fuisse vehemẽter aduersos. Habuerãt ex Delphis Athenienses oraculum:cuius erat hęc ferme sententia. Vnũ Athenis hominem esse solũ:qui aduersus ciuitatẽ sentiret:quũ cæteris tñ oĩbus idem esset in rempu. aius. Hoc vbi publice recitatum est:exurgẽs Phocion Desinite ciues inquit, quẽnam deus ea voce significet, deinceps inquirere: Vnus enim is ego sum:cui placeat nihil eorũ quæ in repu. nunc gerãtur. Rursus quum inter orãdum eius sentẽtiam vniuersa magno assensu cõcio accepisset:ad proximos versus me miserum inqt: vereor enim ne qđ mihi stultũ verbum imprudẽter exciderit. Sacros ludos Athenienses instituerãt priuata ciuiũ collatione ornãdos:portionẽq́ suam cõtulerant cæteri. Tum inuitatus ad soluendum Phocion, a diuitibus inquit ista exposcite. puderet enim me:si eã, qua sum Charicti fœneratori obnoxius, pecuniã in hosce sumptus absumerem. Quum vero importunius illi clamore instarent & minis: fabulam huiusmodi orsus est. Ignauus quidã miles in prælium pergit ire:illum grex cornicũ obscœna vociferatione circũuolat:eo quasi infausto omine perterritus miles, positis armis non vltra pgreditur. Silẽt aues: ille tela resumẽs ire cõstituit. Ingeminatur auium cantus de integro:tunc ad illas conuersus, vos inquit p viribus clamabitis: me certe nũq̃ gustabitis. Ferũt. a militibus aliquãdo rogatũ, vt se in aciem pugnaturos educeret, illorũ diffisum animis ac viribus noluisse:tunc irati milites crebris illum maledictis incessere: trepidũ imperatorẽ effœminatũq́ vocitare: eum metui suo periculum vanũ prætendere. Ad hęc Phocion, O virorũ inquit fortissimi, neq́ vos me intrepidũ: nec ego vos item ignauos vnq̃ efficiam. Atqui sat nobis est nostra vtriusq́ nostrũ plane cognita esse ingenia. Re aliquando: militię: male gesta, accensa plebs, irãq́ in Phocionẽ euomẽs, pœnas ab eo male administrati imperii deposcebat. Quibus ille o felices inquit, saluti prius & periculo vestro cõsulite:deinde meis de criminibus per otium statuetis. Fuere nõnulli milites: qui quoad sub ipso meruerant, inter tubas & armorũ strepitum exangues ac cõsternati, hostis etiã longinqui cõspectum nõ sustinetẽt:hi pace facta, oĩq́ exacto periculo, feroces derepẽte audẽtesq́ facti sese iactabundi extollere: Phocionẽ ignauiæ insimulare: illum vnũ fuisse cuius fortitudinis victoria e manibus esset erepta. tũ ridẽs Phocion, O fortunatos vos milites inqt: qbus imperatorẽ sors dederit vestræ gnarũ virtutis atq́ ingenii: alioqui iampridem misere periissetis. Disceptabant Bœotii de agrorũ finibus cum populo Atheniẽsi: quẽ quũ videret Phocion repudiatis arbitris ferro malle q̃ iure litẽ dirimere: Si sapitis inqt viri Athenienses verbis potius quibus pręstatis, q̃ armis qbus impares estis, decernite. Orantẽ illum quũ obstrepens concio impediret: quo minus sententiam diceret haud illis oĩno gratam: Vestri inqt arbitrii ciues est: vt qđ nolim a vobis coactus faciã: cõtra vero sentẽtiam meã vt eloquar, id pfecto hoĩum nemo facturus est. Sed interseramus nũc e multis pauca: quę in oratores cõtrariarũ partium mordaciter ab eo feruntur. Quũ populũ aliquãdo paulo liberius in cõcione reprehenderet: Demosthenes ait. Trucidabit te plebs Phocion: si paululũ insanierit. cui Phocion, quin te potius si paululũ resipuerit. Polyeuctus Sphecius longam de suscipiendo cõtra Philippũ bello orationẽ habuerat. erat aũt tunc æstas media. Hunc igit̃ partim pinguedine corporis, partim solis feruore coactũ quũ vidisset sæpius ad recreandos oppressos anhelitus aquam sorbillare inter orandũ: Dignã hercle rem inquit viri Athenienses: vt huic de gerendo bello credatur. quãta enĩ illum in medio marte sua galea & thorace factũrũ existimatis: quẽ vel ipse loquẽdo labor in aĩę exhalãdæ discrimẽ impulerit? Lycurgus Phocionẽ multis in cõcione maledictis carpserat: quia Alexãdro decẽ ad supplicium ciues poscẽti dedendos cẽsuisset: cui Phocion meis inquit cõsiliis vtinã tãta fuisset habita fides: quanta erat in illis salus. atq́ vtilitas. Fuit ea tẽpestate Athenis Alcibiades quidam: cui ficti fucatiq́ mores Laconistę cognomẽ indiderãt. Hic authoritatẽ sibi nõ tam virtute, q̃ enutritę barbę prolixitate, graui supercilio, tardo incessu, lacernaq́ laconia quæritabat. Illũ igitur Phocion quũ sibi ad populum dicẽti parum fidei haberetur, dictorum suorũ inuocat testem: qui quum populo vt assentaretur, veritatẽ negasset: cõtinuo accedẽs ppius Phocion, illiusq́ barbã in speciẽ mulcẽdi apprehẽdens, q̃ decuerat inqt hanc barbã & indumẽta boni viri insignia prius q̃ mẽtireris deposuisse. Nec illud Aristogitonis sycophantę prætereũdum: cuius cõciones nihil ferme pręter bellum sonabãt & arma: quiq́ suis populum orationibus in pericula sæpe compulerat. Is quum intelligeret haberi delectum: simulata valetudine crus obligat: baculoq́ innixus instar vulnerati claudicando prodit in publicum: quem Phocion a tribunali longe prospiciẽs vociferans inquit: Scribe Aristogitonem claudum, & eundem improbũ, ac mendacẽ. Hæc mecum interdũ reputãs mirari soleo hominẽ vsq́ adeo durum seuerũq́ Chresti hoc est frugi cognomẽtum esse adeptũ: q̃q̃ haud impossibile puto vt est in vino sic & in viro suauitatem esse cum austeritate cõiunctam: vti plęrosq́ contra videmus primo statim cõgressu faciles videri suauesq́ ac perhumanos: quorum ingenium consuetudo longe detegit asperum intrectabileq́. Propterea Hyperidẽ traduut Atheniẽsibus dicere solitum: ne vellẽt |an esset acerbus| inspicere: sed an esset ab re preuiterq́ acerbus. Vulgo etenim iusta odisse solẽt: & quos rei nõ publicę sed priuatę causa duros ac seueros cognouerint: & q in repu. ad cõtumeliam iniuriasq́ potẽtia & viribus abutãtur. At vero Phocionẽ ex oĩ ciuium numero nemi-

Phocionis dicta factaq́ multa egregia.

Charictes fœnerator.

Fabula quędam a Phocione relata.

Phocionis dicta mordentia.

Polyeuctus Sphecius.

Lycurgus.

Alcibiades Laconista cognomie.

Aristogitõ sycophãta.

Chresti.i. frugi.

nem cõpertum est nõ modo priuatã effecisse iniuria: sed ne odisse quidem: tametsi cũ multis sępius est ab eo reip. causa suscepta cõtentio. Atq; hac in re sic se cõstantẽ prębuit: sic acrẽ inexorabilẽq;: vt nullo piculo, nulla gratia, nullis deniq; potuerit artibus ab iuuãdæ patriæ instituto abduci: quũ priuatim tñ tanta in oẽs fuerit humanitate beniuolẽtiaq;, vt vel eoꝝ sæpe quos in repub. aduersos habuit tpibus & periculis nõ deesset. Quare quũ a suis reprehenderet: ꝙ hoiem improbum in iudicio defendisset: At nemo bonus inquit eiusmodi patrocinio indiget. Aristogitonẽ sycophantam Athenienses damnatum vinculis coercebãt: is oratum Phocionẽ mittit: vt paululũ velit ad se visendum accedere: assensus Phocion, quũ hanc eius facilitatẽ sui damnarent (erat enim scelestus Aristogiton flagitiosusq;) atq; illum conarent ab itinere iam cœpto deflectere: Sinite inqt: nam vbi locoꝝ iocundius q̃ in carcere Aristogitonẽ viderim? Nec minore fuisse beniuolẽtia, q̃ authoritate & fide apud vrbes insulasq; socias ferunt. Nam siquãdo classis alio duce Athenis emitteretur: socii oẽs nõ tam amicos illos, q̃ hostes rati, loca oĩa aduẽtantibus eis occludere: portus molibus aggereq; munire: liberos | vxores | armẽta mãcipia in vrbẽ ex agro cõpellere: vt nihil loci illoꝝ rapinæ libidiniq; pateret. Ast vbi Phocionẽ audissent classis esse præfectum: lõgius oẽs nauibus obuiam ire: sertisq; coronis, oĩq; lętitiæ significatione illũ excipere: vrbes, villas, portus, domos deniq; ipsas vacui aĩo patefacere. tãta de illius erat integritate & cõtinẽtia apud oẽs mortales existimatio.

Phocionis humanitas

Ea tẽpestate renũtiatũ Athenis est: Philippũ traductis in Eubœam ex Macedonia copiis, vrbes aliquot allectis sibi principũ animis, primo statim aduẽtu occupasse. Tum Plutarchus Erethrieus legatos Athenas mittit: qui oppressę a Macedone insulæ opẽ efflagitẽt. Placuit mitti auxiliũ: & pręfici huic expeditioni Phocionẽ. Cum parua igitur milites manu (spem enim in Erethriensium viribus & fide locarat) in Erethriã extẽplo traiecit: vbi quum oĩa offendisset infida ꝓditionibus: auroq; venalia: in magnũ rerum discrimen venit. Tunc locis oĩbus oculo ac mente lustratis, tumulum tandem cõspicit paululũ ex vna valle surgẽtem: quo patebat in planitiẽ, quæ circa Tamyna est, longe lateq; ꝓspectus. eo cũ insigni robore militum ipse cõcessit. Nam ignauus quisq;, vel quibus ad pugnãdum deerat vires, vel frigebat aĩus, loci ac rerũ desperatione perculsi castris ꝓfugerãt quorum discessu ne diffidant neue rem gerãt segnius, duces q aderant secũ hortat. Fugaces enim illos si cum hoste cõserendum fuisset, nõ modo nõ vtiles, verũetiam forti cuiq; ac strenuo impedimento fore dicebat. Secũdum hæc, crebri de aduentu hostiũ afferũtur nũtii. Tum Phocion militem cõtinuo curare corpora, & arma capere iubet: atq; armatos pro castris qescere: quoad ipse rem diuinã absoluisset. In eo igit paulo diutius immoratus, seu quia nõ cito rite litasset, seu quo simulato metu ꝓpius hostẽ alliceret, sociis ignauiæ ac desidiæ suæ suspitionem iniecit. Ergo Plutarchus Phocionẽ pugnam detrectare ratus: signis temere motis | impetum in Macedonas cũ peregrino milite fecit. Post hũc eqtatus oĩs incõdito turbatoq; agmine, nõ minori temeritate q̃ clade in hostem ruit. Primis itaq; facile ꝓfligatis, cæterisq; subinde fusis dissipatisq;, Plutarchus & ipse tandẽ pedibus turpiter saluti suæ cõsulit. Macedo iam ꝓpe debellatum ratus, vallũ cũ parte copiaꝝ adoritur cõtinuo: qđ dum excindi oĩ conatu parat, Phocion peractis interim sacris atticũ militẽ magno impetu in hostem instructũ emittit. Atrox paro vallo initur pręliũ multa Macedonũ cædes editur: reliq fusi fugatiq;. Inde Phocion receptui cani, sistiq; signa imperat: vt suos lõgius hostem insectatos, & peregrinũ priore impetu passim defectũ colligeret: collectos in ordinẽ disponeret: dispositosq; vniuersa dimicatione in hostẽ educeret. igit quũ aciem ꝓ loci ac tpis opportunitate struxisset: hostiũ castra pede citato petit. Ingẽs ibi de integro pugna oborit: vtrinq; diu est dimicatum: sicuti cruento Marte, ita & incerta spe, ancipitiq; victoria: Ingentẽ Macedonũ stragẽ edidere Talus Cedei filius, & Glaucus Polymedis, ante ipsum imperatorẽ instructi. In primis tñ Deophanis virtus insignis eo die, & clara fuit. Nam vt primũ fœdã eqtũ suorũ fuga agnoscit: impressis equo calcaribus, singulos vt poterat adiens hortari, monere, pręcari: ne plus pedibus, q̃ manu fiderent: neu exercitum ac imperatorẽ in summo laborãtem discrimine fœde desererent. Nisi redierint: oẽs suorũ copias pariter cum Attica dignitate casuras: si steterint, salua oĩa fore: fessum iam & facile inclinatutum hostem esse. His verbis mutatus eques, quum animos recepisset, in hostem a fuga cõuersi, afflicto pediti rebusq; labentibus & opem & victoriam attulere. Secundũ hanc pugnã Phocion ex Erethria Plutarchum exegit. Zaretra deinde oppidũ locũ sibi peropportunũ occupat: in ea insulæ latitudo perstringitur: vbi coercentibus vtrinq; fluctibus, in angustum protracta insulę latitudo perstringitur. Græcos captiuos manu omnes emittit: veritus ne si in Atheniensium cõspectum venissent: plebs oratoriis stimulis concitata, in eos animaduertisset crudelius. His ita gestis, reuectus Athenas Phocion, ingens sui desiderium sociis ipse reliquit: & Atheniẽsibus magno cum suo malo breues moræ ostendere: quanta in eo viro virtus: quantus esset rerum vsus atq; præstantia. Nam Molossus imperio subrogatus Phocioni, vsq; adeo infelici rem gessit euẽtu: vt amisso exercitu, ipse viuus in Macedonũ venerit potestatẽ. Qua victoria elatus Philippus, ingẽti plenus spe, cõtinuo in Hellespontum infestum tra ducit exercitum: ratus vno se impetu Cherronesi, Perinthi, ac Byzantii potiturum. Terruit Athenienses eiusce profectionis nuntius: & eos

Plutarchus Erethrieus Phociõ expeditiõi cõtra Philippũ pręficit.

Tamyna.

Plutarchi fuga.

Talus Cædei filius.

Glaucus polymedis filius.

Deophanis virtus.

Phociõ expellit Plutarchũ ex Erethria.

Zarethra op. a Phocione occupatum.

Molossus Phocioni subrogatus amisso exercitu in hostiũ potestatem venit.

hinc socioꝝ fidẽs, illinc suum periculum impulit: vt auxilium mature dubiis rebus afferrent. Cha-
retem itaq̃ populus nõ tam suo merito, q̃ oratorum ambitione, & studiis partium, huic expeditio
ni pręficiunt. Is magna cum classe profectus, nihil huic periculo aut apparatui par effecit: quin tã
tum ab vlla sociis ope ferẽda abfuit: vt sua illum libido & auaritia cunctis mortalibus ęque suspe
cta, ab oĩ prorsus socialium vrbium ingressu excluserit. Cæteꝝ errabundus, amicorũq̃ rapinis ac
pręda locupletatus, & apud hostes contẽptui, & formidini odioq̃ apud socios fuit. At vero plebs
oratoꝝ incẽsa facibus, in socios cœperat ob suum spretum imperatorem irasci: pœnitereq̃ auxilii:
q̃d Byzantiis nuper miserãt. Contra phocion plebis indignationẽ lenire: innocẽtiam sociorũ de-
fendere. Nil esse pręter ducis libidinẽ & perfidiam accusandũ. Non tam oportere nõ credẽtibus so-
ciis, q̃ imperatori iure non credito succẽsere: ducum tantũmodo vitio Atticũ nomen iam esse ami
cis omnibus inuisum atq̃ horrẽdum. Nihil causę esse: quãobrẽ socii in tãto reꝝ & salutis suę discri
mine sibi traditã opem aspernarentur: si modo potuissent sese & sua imperatoꝝ fidei tuto cõmitte
re. Socioꝝ salutẽ minime oĩum reꝝ oportere negligi: cũ qua salus esset Athenaꝝ quoq̃ coniuncta.

Charetes mittitur cõtra Philippum.

In hanc sñiam multa quum grauiter & sapienter disseruisset: populus mutatis animis imperato-
rẽ Phocionem deligit ad opem sociis in Hellespõto mature ferẽdam: iubetq̃ classem ad eã rem pa-
rari de integro. Fuit ea tẽpestate Phocionis nomẽ illustre magnũq̃: nec fama tñ virtus fuit in expe
ditione inferior. Eius enim pręsentia maximũ ad tuendũ Byzantium momentũ tulit. Nam Dion
vir in vrbe illa & genere & virtute facile princeps, Phocioniq̃ vsq̃ ab academia necessitudine & fa
miliaritate deuinctus, quũ Byzantiis pro continẽtia & integritate ducis vadẽ se præstitisset, haud
sunt illũ oppidani passi extra mœnia castra tenere: sed apertis portis, inuitũ prope & sola modestia
reluctantẽ: cũ omni milite lęte ac periocũde excipiunt. Atticus miles sub aliis ducibus & rapax an-
te & perfidus, nunc sub Phocione Byzantiis passim immistus, sese nõ modo in omni vita modera
tum, & integrũ, verũetiam ob habitã sibi fidem in arcendis hostibus omniq̃ obeundo labore, &
acrẽ in primis, & impigrum præbuit. Macedo potiundi Byzantii frustratus spe, contẽtus Hellespõ
to cessit: neq̃ ad inferendum modo bellum, sed ne ad propulsandũ quidẽ periculũ satis idoneus ha
bitus. Atticus interim aliquot ex Philippi captis nauibus, nõnullas insuper cum suis præsidiis vr-
bes vrbs in potestatẽ redegit: & crebris dissensionibus hostiles agros igni ferro omniq̃ depopulan
di genere peruastauit: quoad acceptis ab hoste vulneribus, recipiendam Athenas classem existima-
uit.

Phocion dux iterum creatur.

Dion.

Haud multo post Megarẽses clam nuntios ad Phocionẽ mittunt: qui se Atheniẽsibus dedi pa-
ratos, si cum pręsidio mature aduenerit, pollicẽtur. Veritus ille ne a Bœotiis (si id pręscissent) Me
gara pręoccuparetur: postridie vbi primũ illuxit, concione habita, quum ea profecto populo pla-
cuissent, confestim a concione tuba cani, capiq̃ arma e vestigio iubet. A Megarensibus itaq̃ phu-
mane exceptus, Nisęam cingit muro: & duabus alis ab arce ad nauale deductis, vrbem mari iungit
vt ab omni terrestri impetu tuta via munitaq̃ Atheniensibus semꝑ pateret a mari. Iam cum Phi-
lippo eo inimicitiarum ventum erat: vt bellum nõ clam, aut dolo, vt ante, sed manifestis animis &
viribus gereretur. Athenienses ei bello duces designarant absente Phocione: qui vbi primum e Me-
garis pedem in vrbem retulit: summopere populum conatur ab armis abducere: suadet vt de pace
cum hoste agatur: quum eam & ipse Macedo videretur vehemẽter expetere. Huic sententię magno
studio aduersatum ferunt sycophantã quendã eoꝝ, qui circa Ilieam, id est Athenis tribunal, versa
ri solebant: cumq̃ vt nimiam Phocionis licentiam exprobantẽ, ita dixisse. Tu ne o Phocion is ho
mo es: qui populum Atheniensem audes consulto iam captis armis, in hostem ruẽtem retrahere?
Audeo inquit ille: atq̃ id quidẽ & volens & prudens facio: tametsi plane intelligo: in bello me tibi,
in pace te mihi imperaturum. Demosthenis autem vicit oratio: elegãtior certe q̃ felicior: vt bellum
scilicet cum Macedone q̃ longissime ab atticis finibus gereret. Qua in re Phocion, per deos immor
tales inquit, Viri Athenienses: non vbi pugnetis, sed quo pacto vincatis inspicite: victoribus enĩ
bellum vndecunq̃ abest longissime: victis autem etsi multum hostis abfuerit: proximum est om-
ne periculum. Accepta igitur paulo post a Philippo clade, factiosi & rerum nouarum cupidi Cha-
ridemũ summæ rerum pręfici volebãt. At optimus quisq̃, cuiq̃ plus in salute publica q̃ in delectu
& gratia pensi erat: accito in vrbẽ Ariopagi concilio, plebem supplices lachrymis & prece orare: ne
labẽti patriæ in tãto reꝝ discrimine deesse: neu velint facinorosorum ciuiũ libidinẽ suæ liberorũq̃
& coniugum saluti pręferre. Phocionẽ vnum esse ex omnibus cuius explorate iampridẽ fidei virtu
tiq̃ ciuitatẽ in tanta temporum difficultate tuto committãt. Vicit itaq̃ ambitionẽ & gratiam pe
riculum imminẽs: vt vrbis scilicet imperium ad Phocionẽ deferretur. Is inito magistratu de pace
cum volente Philippo agẽdum putauit. Tulit itaq̃ rogationẽ Demades: pacẽ eo dũtaxat pacto fa
ctum iri: vt Athenienses & ipsi haberẽt quas esset reliqua Græcia conditiones cum Macedone ha-
bitura: vnaq̃ pax esset cum reliqua Gręcia pacis conditio. Refellebat eã sentẽtiam Phocion: stultũ
esse asseuerans, incertis & alieno arbitrio statuendis conditionibus pacem firmari: prius esse intel-
ligendum quidnam sibi Philippus a cæteris gręcis expeteret. Superior fuit temporum ac mo-
rum iniquitate Demades. Pace itaq̃ facta, quum populum animaduerteret Phocioni sui iam se-

Megara ꝑ deditionẽ Phocion recipit.

Phociõ obsidet Nisęã.

Ilica.

Demades.

ro pœnitere cõsilii (nam & equitatum & maritimas copias Macedoni mitti' ex fœdere oportebat).
Istæc inquit ego vobis initio metuens tãtopere Demadis cõsilio aduersabar: vosq; vt par erat ani-
mo hęc ante prospicere: nunc vero qm̃ ita vobis cum Philippo conuentum ẽ, & in fide manẽdum
censeo: & ęquis hanc sortẽ animis esse ferẽdam. Sic maiores nostros accepimus, nunc imperando,
nunc patẽdo, in vtraq; fortunę vicissitudine sapienter fortiterq; versatos: nõ modo vrbẽ hanc no-

Philippi interitus.

strã: sed & reliquã Græciã conseruasse. Nũtiata interim Philippi mors est: & ob id plerisq; placebat
publica sacra, festosq; ludos diis immortalibus pro felici hoc faustoq; nuntio persoluendos. Refel
lebat hanc sentẽtiam Phocion: ignobilis ac demissi animi esse affirmãs ciuitatem amplissimam &
belli gloria virtbusq; florentẽ manifesto gaudio petulantius exultare: quia tantæ hostium in Chæ
ronea copiæ vno duntaxat essent homine imminutæ. Admouerat Thebis infestum exercitũ Ale-
xander. Hunc sæpenumero quum Demosthenes priuatim publiceq; maledictis insectaretur: Pho-
cionẽ ei dixisse tradunt Homericum illud: Desine iã demẽs sæuum stimulare leonẽ: Gloria quẽ tor-
quet: regniq; immẽsa cupido. Vis ne hanc vrbem tanto tamq; vrenti rogo iniicere? Ast ego, cui ser
uandę tantę ciuitatis cura commissa est, nusq̃ eos ciuis audiri patiar: qui sese aliosq; cęci & impru-

Alexander Demosthenem Lycurgũ, Hyperidẽ, & Charidemũ ad supplicium flagitat.

dẽtes perditum ire pergunt. Captis deinde Thebis, Alexander Demosthenẽ, Lycurgum, Hyperidẽ,
& Charidemum sibi ad supplicium dedi flagitat: & Thebanos qui profugerant. Hæc quum ad po-
pulum essent relata: vniuersi in Phocionẽ vnum ora oculosq; conuerterant. Qui vt sententiã dice-
ret nomine sæpius appellatus, exurgens tandem, accitoq; ad se Nicode, quo nec amore sibi nec cõ-
suetudine quisq̃ fuerat charior, ita verba facit. Hi quos Alexander victor efflagitat viri Atheniẽses:
ciuitatẽ nostrã in hoc periculũ compulerunt. Q̃d equidem pro sua magnitudine tanti existimo: vt
Alexandro si vel hunc meum Nicodẽ sibi deposcat, vitandi publici periculi causa cõtinuo dedẽdũ

Phocionis oratio in concilio habita.

cẽseam. Mihiq; ipsi si pro vestra patriæq; salute lux ista relinquẽda sit: summã mediusfidius incõpara
bilẽq; felicitatẽ me cõsequuturum putarim. Mouet me insuper nonnihil eorum misericordia: quos
ęrũnis deformatos videmus deletis Thebis in nostram fidẽ vnicũ sibi portum confugisse. Iam sa-
tis est viri Athenienses, iã Græciæ satis est, vnas Thebas earumq; excidium deplorare: liceat nobis
illarum exemplo, de capite & fortunis nostris consulere. Ego neq; hos calamitosos profugos negli
gendos duco: atq; multo maxime publicã salutem in tanto rerum discrimine paucorum granię prę
ferendã arbitror. Victoriq;, qm̃ ita nostra sors tulit, ita pericula postulãt, gerere morẽ malim: q̃ pu-
gnando simul vniuersa fortunę committere. Primum igitur Psephisma missum ab Atheniẽsibus
fama est: Alexandrum cõtẽnẽtẽ abiecisse: statimq; vertẽtem ad legatos terga per cõtumeliã abiisse:
id ipsum vero secundo per Phocionẽ ad se delatum perhumane admisisse: a maioribus natu admo
nitum: Phocionẽ ob eximiã eius laudẽ & virtutẽ, a Philippo semper singulari honori habitũ. Quę
igitur ille legationis nomine petiisset, in his facilẽ sese Alexander exoratũq; præstitit, & priuatim nõ

Phocion factus amicꝰ Alexãdro.

eius modo vsus est familiaritate congressuq;: verũetiam consilio & sentẽtia. Nam quũ a Phocione
quęsisset: quidnã potissimum in vita sibi cẽseret agẽdum, consuluisse primus omnium dicitur: vt
arma exercitusq; dimitteret: si tranquillitatẽ sibi securãq; expeteret vitam. Sin vero gloriam, nomi-
nisq; celebritatẽ: in barbaros quos ei natura fecerat hostes, nõ in græcos vires suas virtutẽq; expli-
caret. Multos pręterea fertur ad eius ingeniũ institutũq; accõmodatos sermões habuisse: atrocesq;
iuuenis animos inflexisse: & ab Atheniensium odio in beniuolentiã ita traduxisse: vt per Phocionẽ
Athenienses monuerit: rebus suis ita prospicere: vt si quid sibi contigisset aduersi, Gręcię imperiũ
vẽdicarẽt. Eum sibi priuatim & hospitem fecit, & amicum appellauit. Cui honoris tñ authorita-

Alexander Magnus salutem nemini in epistolis dixit nisi Phociõi & Antipatro.

tisq; tribuit: quantũ nemini ferme omnium quos apud se habuit vnq̃. Nam Duris historicus Alexã
drũ tradit posteaq̃ profligato Dario magnũ sese cognominari voluit, nulli mortalium in epistolis
dixisse salutem: prætereq̃ Phocioni, Antipatroq;: quos duos honoris causa semper initio literarum
saluere iubebat. Hoc ipsum & Chares rerum scriptor: memorię prodidit. Fama est pręterea Alexã
drum ex Asia cẽtum Phocioni talẽta dono misisse: atq; Phocionẽ vt erat auri minime auidus, nun

Alexandri dona Phociõ respuit.

tios qui ad se illa detulerant rogasse: quidnã esset causę, quãobrem se vnum Alexander inter tot cla
ros prestãtesq; Athenis viros donãdum potissimum delegisset. Respondẽtibus illis: quia te vnũ ex
omnibus virum bonum & honestum iudicat: Sinito igitur inquit qualem me iudicat talem & esse
& videri perpetuo. Illi domũ Phocionẽ subsequuti ingressiq;, vbi domesticã viri paupertatẽ inspici
unt ędes videlicet vacuas, pinsentẽ vxorẽ, & illum sibi lauandis pedibus aquã haurientem: hęc in-
quã vbi conspiciunt: vt pecuniam accipiat rogãt importunius: indignũ esse dicentes: regis amico
eidẽq; primario in omni gratia viro vitam vsq; adeo abiectam & inopem esse. Conuersus tum Pho
cion: quum medicum quendam senem vidisset sordido amictu prętereuntem: illos rogat num mi-
noris se existimarent q̃ istum. Precantibus vt diceret meliora: atqui paucioribus inquit q̃ ego viuit

Phocionis constantia.

ille: cui sat est quantulumcunq; quottidianus labor adiiciat. Desinite igitur me frustra obtundere.
Ego enim argentũ in cassum sumpsero: si sumpsero: pro eius amplitudine non vtar: si vero vtar, di-
gnã ego cũ rege ipso inuidiam & suspitionẽ non euitabo. Nũtii perspecta viri cõstantia: ad regẽ cũ
auro redeunt: omnem vero Græciã celebris eiusce rei fama peruasit: atq; per disputantium philo-

sophorum scholas increpuit questio: vter esset ditioris ne qui aurum obtulisset: an qui in summa auri egestate aurum contempsisset. Indignatus Alexander munificentiam suã Phocionis frugalitate & continentia superatam: longe plura mittit de integro: illud adiiciens: amicũ neminẽ sibi putare: qui ab se non accipiat. At Phocion quum nihilo segnius hoc auri respuisset: ne regis tñ videretur aspernari liberalitatẽ: pro auro petit, vt Echecratidem sophistã, simulq; Athenodorum Imbriũ duosq; itẽ Rhodios, Sparathonem & Demaratum vinculis solueret: quos variis accusatos criminibus Sardibus coercuerat. Hos Alexander continuo carcere liberatos dimisit. Et pauloante q̃ e vita migraret proditum est: imperasse Cratero in Macedonias venienti: vti ex quatuor his Asiæ vrbibus Chio, Gergitho, Mylasis, & Elaminis, deligẽdę Phocioni faceret optionẽ: adiiceretq;, si oẽs ille repudiasset, graue id admodum & permolestum sibi futurũ. Nec tñ potuit vel muneris amplitudo, vel dulcedo sumẽdi, hominis continentiã & pectoris firmitatẽ labefactare. Extant adhuc in Melita Athenarum vico Phocionis ędes æreis adornatę laminis: alioqui parce & nullo splendore aut luxu elaboratę. Geminas eum habuisse vxores literis mandatum inuenio: primã Cephi Sedoti figuli sororem: eamq; nulla insigni laude celebratã. Alterius vero pudicitia modestiaq; haud minus illustris, q̃ viri virtus Athenis fuit. Aiunt enim quum ad spectandas nouas tragœdias frequẽs populus in Caueam conuenisset: vnum ex Tragœdis reginæ personam introducturum a Melanthio ludorum pręfecto quum plures petiisset ancillas cultu magnifico exornatas: & quum Melanthius tot se daturum negasset, iratum Tragœdum in theathrum noluisse procedere. Tũ præfectus Tragœdo vi protracto in mediũ quãta voce potuit clamauit: Vides ne improbe hominũ vxorẽ Phocionis vnica cum ancilla muliere semper prodire in publicum: iã nimiũ ineptus es: nimium muliebri fastui tribuis: corripis exemplo tuo Atheniensium matronarum mores & modestiam. Hæc a Melanthio dicta ingenti plausu ab omni theatro excepta sunt. Ferunt insuper nobilẽ quandã mulierẽ genere Ionicam Athenas profectã quũ in vxoris Phocionis amicitiam venisset, aureos illi torques variisq; gẽmis distincta monilia: mundũ sui corporis, ostentasse. Tum illa meum vero inquit ornamentum est Phocion Atheniẽsium iã vigesimũ imperator. Filium ei Phocion nomine fuisse perhibẽt. Is quũ cuperet equestrẽ certare ludũ: quẽ Apobatẽ Attici vocãt: permisit pater: nõ tam victoriæ desiderio, q̃ vt adolescentis corpus lõge prius vsu & labore exercitum, & robustius & agilius redderetur: vt illum ludorum delectatione pellectum, a priori vita si fieri posset abduceret. Erat enim intẽperans Phocius: & vini immoderatius appetẽs. Potitus est adolescẽs victoria: vniq; ex equalibus suis quum tñ id plerię oẽs peterent, parandi ob victoriam epuli munus traditur. Cœnę itaq; tpe Phocion stratis iam tricliniis veniens: quum pleraq; offendisset paulo delicatius splendidiusq; parata: in primis Aruisia vina vario mista aromate pedibus lauandis apposita: Quid finis inquit o Phocia tchitriclinum hunc tuã hoc luxu fœdare victoriam! Intemperantiam vero filii quum nulla posset arte ad ingenuos mores transferre: Lacedæmonẽ illum tãdem instituendum adducit: & in adolescẽtium locat ordinẽ: quem Agogen græco vocabulo nuncupãt. Visa est ea res Atheniensiũ animos incendisse: arbitratos. Atticam dignitatẽ atq; doctrinã summis vbiq; laudibus celebratã, sperni contẽniq; q' grauissimus homo, ideq; primatius ciuis, peregrinam disciplinam illorum moribus pretulisset. Tunc Demadẽ ita Phocioni loquutũ aiũt. En qd phibet o Phocion, quo minus populo Atheniẽsiũ in aium inducamus: vt laconicã disciplinã in hanc ciuitatẽ excipiant! velintq; patrios mores ad illorum formã & institutũ traducere: me pfecto si eadẽ tibi mens est, & ferendę & suadẽdę legis pnncipem fore polliceor. Quid ni feras & suadeas Phocion inquit! qñ quidem nemo te magis est ad eiusmodi laudandã legẽ idoneus. Nam tibi vni maxime omnium ciuitas iure crediderit: homini vnguẽtario, & myrtũ vndiq; redolẽti: quoue nẽo videri cupiat aut in vestitu splẽdidior: aut domi lautior: aut in oi luxus genere delicatior. Tibi inquã ciuitas iure crediderit: quum de frugalitate, de continentia, de neglecto corporis cultu, de labore, de vigiliis, de paupertate, de durissimis deniq; Lycurgi legibus earumq; laudibus disputabis. Ea tẽpestate Alexãder triremes ex fœdere sibi debitas ab Atheniẽsibus postulabat. Ei postulationi rhetores Attici magno sunt studio aduersati: tum Phocion iussus sentẽtiam suam dicere, Ego inquit vobis aut armis vincẽdum sentio: aut victoribus plane obtemperãdum. Pytheas homo tunc nouus erat: & nuper in rempub. quum largiendo, tum populum blande salutando ascitus: cuius quum quottidiana dicacitate conciones obtunderentur, Phocion ingt: tacebit ne vnq̃ homo hic nouus, & populi Atheniensis emptitius! Harpalus ab Alexandro fugiens cum ingenti auro ex Asia Athenas traiecerat. Ad hunc certatim continuo cõfluit magna ciuium vis: auri magis q̃ hominis amore compulsi: in primisq; oratores, & hi qui questum ex pulpito faciebant. Hos Harpalus exigua largitione pellectos facile sibi emptitios effecit. Vbi vero Phocionis: quem ante omnes beneficio sibi deuinctum cupit: integritatẽ constantiamq; intelligit: validiori rete ad huiusmodi aucupium opus esse ratus: septuaginta illi dono talenta mittit: oratq;, vt sese suasq; fortunas in fidem & clientelam accipiat. Indignatus Phocion ad nuntios versus: auferte isthęc inquit hominũ improbissimi: meoq; nomine mœrorẽ & luctum renuntiate Harpalo: nisi a corrumpenda ciuitate manum abstineat. His verbis sibi me

Melita vic' Athenarũ.
Phocioni duæ vxores
Melãthius ludorũ præfectus.
Phoci' fili' Phocionis.
Apobates .i. lud' equestris.
Aruisia vina.
Agoge .i. puerorum ordo.
Pytheas.
Harpal' fugitiuus ab Alexandro
Phocionis constantia.

tués Harpalus, neminē deinceps auro est oppugnare adortus: pauloq; post plane perspexit plus si bi ex largitionibus detrimēti, q̄ commodi cōparasse. Mox enim quum de illo apud populū ageretur eos oīs, quos donis labefactare quæsierat: vt se sumpti auri suspitione eximerēt, suę causę palā aduersos habuit. Contra Phocion haud minus veritatis cultor, q̄ eiusmodi criminatiōis intrepidus; Harpalum aperte defendere: affirmare tāti viri non esse salutē aspernandā: e repub. se putare vt ille vitam Athenis degens ciuitatis temporibus si casus dederit presto adesse possit. Harpalus his auditis, gratiam Phocioni quoquo modo referre conatus, vbi hominem vidit omni vndiq; explorato aditu, velut munitissimā arcem, donis inexpugnabilē stare: ad eius generum Charidē sese cōuertit: hominē sicut ingenio parum integro, ita cito in malā famā ex Harpali consuetudine lapsum. Harpalus itaq; multa Charidem familiaritate cōplecti: ei se suaq; omnia facile credere. Si quid facto cōsultoue opus esset: eius opera & sententia potissimum vti. Feruntq; mortua Pithonica nobili scorto, quā Harpalus amore insano deperibat, condendi magno sumptu sepulcri curam Charidi Harpalū tradidisse. Erat ea procuratio genere ipso abiecta & sordida: & ignominiam auxit ipsius tumuli tenuis & mentito sumptu minime respondēs ornatus. Extat enim adhuc sepulcrū illud: secus eremū: qua in Eleusi ... ex vrbe est iter: in quo nihil omnino cōspicitur dignū triginta talentis: quā tot Charides reddita impēsæ ratione ab Harpalo exegisset. Harpalus deinde morbo oppressus naturę tādem concessit. Eius filia quā Pithonica partu ediderat, in Phocionis Charidisq; tutelā relicta: & diligēter ab his & perhumane educata est. Et quū Charides male administratę Harpalianę pecunię accersitus reus, frustra oraret socerū: vt suę causæ patronus adesset, Ego te Phocion inquit: honestis tm̄ in rebus generū mihi adsciui. Alexandri mortē Asclepiades primus omnium Athenis renuntiauit: cui Demades credendū esse negabat: quia tanti odore cadaueris primo die impleri orbē terrę par fuerit. Quum vero populū videret Phocion res nouas molientē: surgentes motus omni studio cōpescebat: ad tumultuosum quēq; accedebat: hortabatur: vt certiorē huius mortis nuntiū expectarēt. Et quum multi tam ignari veritatis q̄ nouādarū rerū cupidi pro concione clamarēt Asclepiadē vera dicere: Phocion ait: Si hoc hodie verū est, & cras erit, & perpetuo deinceps verū. Quare per deos immortales viri Athenienses vos oro: ne precipites in noua ruamus consilia: sed grauiter tuteq; ita de repu. statuamus: vt nostri posthac cōsilii nō pœniteat. Ea tēpestate Leosthenis erat Athenis amplissima authoritas. Is ad inferēda reliquę Gręciæ arma populū quottidianis stimulis concitabat: qui quū Phocionē sibi aduersantē per contēptum rogaret: quidnam toties imperator reipu. profugisset: haud parū equidē Phocion ait: qui ciues meos vt propriis tumulis cōderētur, effeci. Huic quoq; superbe multa & varia de se iactāti, Sermones inquit tui cupresso sunt plane similes: nā magni sunt, & nullos fructus ferunt. Et quum exurgens Hyperides sic Phocionē interpellasset: Quo igitur tēpore gerēdum a n obis bellum cēsebis? Tunc inquit quum milites videro suos ordines non deserere: diuites libēter tributū conferre: & oratores a peculatu penitus abstinere. Leosthenes igitur dux tandē ei bello pręfectus, quum ingētis copias coegisset: & multi mortales eū numerū, tum militis ornatū admirarētur: rogatus Phocion qualis sibi ille exercitus videretur: belle me Hercules inquit ad stadium decurrendum instructus: longiorē vero belli cursum expaueo: q; ciuitati nostrę intelligo neq; naues, neq; militē, neq; pecuniā in supplementū super esse. Quibus verbis paulopost astipulatus est ipse rerum euētus. Vt primū enim est eductus exercitus: secundo Marte pugnatū est: Bœotii collatis vtrinq; signis profligati: Antipater in Lamiā fugatus & cōclusus. Ea prima fortuna ciuitatē nō minori spe q̄ gaudio inflatā extulit. Ludi per vrbē passim instituti: Templis oībus & delubris supplicationes gratiæq; diis bene fauētibus habitæ. Inter hæc nonnullos ferunt a quibus Phocion de mouendo bello dissenserat, eū exprobrādi gratia rogasse: nunquid hæc vellet non euenisse. Quibus ille, minime quidē inquit: nec me propterea consilii pœnitet mei. Et quū frequētes e castris nuntii super aliū alius prosperū aliquid quotidie nuntiarēt: nunq̄ ne inquit finē his victoriis faciemus? Mortuo in ea expeditiōe Leosthene, veriti quidā ne Phocion si illi subrogaretur, bellū in pacē verteret: hominē quendā adornant: sicut igu obile fama & genere: ita pulchre ad mētiendū instructū. Hic dum imperatoria haberētur comitia, exurgēs ait: Se teneris ab annis Phocione non vulgariter dilexisse primāq; pueritiā sub eodē preceptore, & reliquā deinde ętatē secū familiariter exegisse: se quū beniuolentia, tum illius virtute adductum de salute hominis sollicite cogitare. Tāti viri vitæ ac laboribus esse parcēdum: illū angustioribus reipu. tēporibus seruādum: cui neq; similē ciuitas, neq; proximū quenq̄ haberet. Abunde idoneū esse Antiphilū: qui huic imperator bello preficiatur. His cōmentis quū populum in suā sententiā traduxisset: accedēs ad eum Phocion, Ego te inquit nulla ętate condiscipulū, nulla familiarē aut cognitū habui. At amicū ex hoc die perlibenter accipio: quē intelligo quaqua ratione adductum, & cōmodis & saluti meæ consuluisse. Athenienses ira perciti arma videbātur in Bœotios esse moturi. Cœpit Phocion per id tēporis imperator, incēsę multitudini primum obsistere: tunc nonnulli eius capiti metuentes, illum hortarēt vt ab incœpto desisteret: cædē ei paratam esse: si insanę plebi semper aduersus cum illius ira & furore pugnauerit. Quibus Phocion: iniuria equidem peream: si pro salute reipub. certans occidero. Si

Charides Phocionis gener.
Pithonica scortum.
Harpali interitus.
Harpali filia in tutelā Charidi & Phociōi relicta.
Asclepiades nūtius Athenis primus de morte Alexandri.
Leosthenes
Leosthenes dux pfecť bello reliquę græciæ inferendo.
Leosthenes moritur.
Antiphil⁹.

vero contra dutē & magno meo occumbam merito. Aſt vbi vidit nihil ſe cõſilio aut verbis proficere: populumq furẽtem in bellum & arma ruere: aſtu illos cohibẽdos ratus, q̃primũ edici p præconẽ iubet: oẽs qui intra ſeptuageſimum annũ ac pubertatẽ eſſent, ſtatim dimiſſa concione arma ros aſſore ſumptoq. v. dierq cõmeatu, ſeſe cõſeſtim in Bœotiam ſeq. Ortus cõtinuo tumultus eſt. Nam hi quos iam ætate cõfectos inualidũ corpus ipſaq naturæ lex emeritos fecerat, edicti crudelitatem acrius incuſabãt. Quibus Phocion. Quid hoc intemperiatum eſt? quidnam ego iniuriæ vobis facio: ſi & ipſe octogenarius in armis adero? Hac ſiquidem arte mutatos illos a belli impetu ad quietem otiumq traduxit. Sub idem tẽps nuntiarum eſt Mitionem cum frequenti Macedonũ manu: multoq item mercenario milite oram maritimã crebris excurſionibus deuaſtare: & ad Rhamuſium vſq progreſſum omni belli clade adiacẽtem agrũ peruadere. Tum Phocion raptim coactas educit copias: Macedoni q̃celerrime occurſurus. Caſtris itaq intra conſpectũ hoſtiũ poſitis, quum plæriq ex ſuis aliunde alius ad eum cõcurrerẽt: atq officio velut imperatorio fungentes dicerent: hic quidẽ primum eſſe tumulum pedite occupandum: ille Macedonem equite circũueniendum: alius aliunde hoſtem adoriendum: ſtomochatus tandem O Hercules inqt, vt multos hic imperatores hodie video: vt paucos milites. Suis deinde in aciem explicatis, vnum ex militibus videt relicto ordine aliquanto longius in hoſtes prodire. Hic deinde conſpecto Macedone, qui acer in armis ſibi pugnaturus occurrerat, pedem metu referens: ſeſe continuo in priſtinum locũ recipit. tum Phocion: Num te, inquit, hominũ ignauiſſime bini iam deſerti ordini, pudet nã & quẽ imperator locum tibi decreuerat: & quẽ tute tibi locũ delegeras: reliquiſti. Conſerto itaq prelio, breui mora pfligatum hoſtem longe lateq diſiecit. Fuit ea victoria quõ ipſius Mitionis, tum aliorum nobilium cæde inſignis. His ita geſtis, Leõnatus accitis ex Aſia Macedonibus, Græcas quoq copias in Theſſalia cũ Antipatro iungit. Pediti præerat Antiphilius: Memnon Theſſalus equiti. Hos Phocion cruento marte ſuperatos fudit. Cecidit in eo prælio Leõnatus infeſto telo acriter dimicando traiectus. Secũdũ hãc Craterus cũ ingenti militũ vi ex Aſia traiecit in Græciã. Cũ eo quoq inſtructis copiis in Cranone pugnatũ eſt. Anceps diu certamen fuit: ceſſitq tandem Græcus viribus aliquanto inferior: haud magna tñ accepta clade: paucĩſq ferro abſumptis: q̃q̃ Græci paulo poſt in Antipatri poteſtatem ſua culpa redacti ſunt: tum ob cõtemptos ab ſe duces: quos nec ætas, nec rerum vſus: nec gubernãdi peritia imperio dignos fecerãt: tum etiã ob ipſorq ignauiã: q vt Antipatrũ viderũt ſuis admotũ mœnibus, vano metu perteriti: & vrbes & libertatem pariter tradidere. Poſt hæc antipater infeſto agmine Athenas petiturus videbatur: tum Demoſthenes: Hyperideſq capitis metu ex vrbe ceſſerũt. Erat ea tempeſtate Demades: & ſenatu: & omni publico eiectus munere: cui neq comitiis intereſſe: neq vlli cõſilio publico tũc licebat: quia pecuniam qua illum Athenieñſes mulctauerãt (ſepties enĩ falſi damnatus fuerat) nõdum ſoluerat ob inopiã. Is igitur priſtina ſibi ob iniquitatem temporũ vſurpata licentia tulit ad populũ vt legati ad Antipatrũ de pace actuti cum imperatoria poteſtate mitterẽtur. Plebs metuens ad Phocionẽ ſtudioſe cõfugere eius opem & cõſilium implorare: illi vni ſuam: patriæq ſalutẽ cõmittere. Quibus Phocion, Si mihi creditum, inqt, eſſet tunc quũ otioſis vobis cõſulebam: haud nũc pfecto tumultuãtes cõſulere: tis: cui potiſſimũ: vos: veſtraq credere debeatis. Quum Demadis ergo ſententia populo placuiſſet: Phocion oĩum cõſenſu legatus ad Antipatrũ mittit. Hic tunc in Thebano ſtatiua habebat: reficiendo armãdoq militi intentus: vt inde in Atticum agrũ irrumperet. Phociõ primũ oĩum ab Antipatro petit: vt Atticis finibus, quoad agatur de pace, abſtineat. Craterus iniuſte id a Phocione peti dicebat: negabat enim prudẽtis eſſe aut boni imperatoris exercitu ex ſocioq agris atq opibus alere, quẽ tuto liceat hoſtili præda paſtum locupletare. Tũ Antipater apprehenſa legati dextera, danda eſt inqt hæc Phocioni noſtro gratia. Inde quũ de pacis conditionibus eſt cõuentum, Athenas rediẽs Phocion, vbi populi cõſenſu firmata ſunt oĩa, Thebas cõtinuo aliis cũ legatis emittit. Horum principẽ conſtat Xenocratem fuiſſe philoſophũ: cuius de vita: moribus: virtuteq tanta fuit mortalium ea tẽpeſtate opinio: tãta nominis apud oẽs: famæq celebritas: vt vulgo crederet: nullum eſſe hominis tam crudelẽ, nullum ita ferum & cõcitatũ aĩum: quẽ nõ vel ſolus Xenocratis conſpectus ad mãſuetudinẽ: ſuiq venerationem: & amorẽ traduceret. Sed fefellit hãc hoĩum opinionem ingrata quædam Antipatri: & bonis infeſta malignitas. Nam cæteros legatos humane complexus, hunc vnum: non dico non ſalutare, ſed nec aſpicere quidem ſuſtinuit. Tum Xenocratem bene ſecum agi dixiſſe ferunt: ſi ſe vnum Antipater ſuæ in Athenienſes ingratitudinis: & perfidiæ vereatur teſtem. Eum deinde dicere incipientem tacere tandem quum obſtrependo, tum aduerſando & comminitando cogit. Phocion itaq quum poſt Xenocratem ſuæ ciuitatis cauſam peroraſſet, Antipater in amicitia ſe populi Athenienſis manſurum reſpondit: permiſſurumq vt ibi patriis legibus viueretur: ſi Demoſthenes ſibi & Hyperides dederentur: ſi item illi e Repu. excluderentur: qui nihi: vbi opus erat: conferrent in publicũ: ſi ſuum præſidium in Munychiam hoc eſt in Athenarum arcem accipiſſent: ſi deniq abſumptam eo bello pecuniam: acceptaq damna reſarcirent. Has cæteri legati conditioneſq læto excipiunt animo: at Xenocratem dixiſſe fa-

Mitio Macedonũ dux
Rhãnuſius ager.

Phociõ cõmiſſo plio Macedonas ſupat.
Leõnatus occiditur.
Craterus a phocione ſuperatus.
Cranon.

Demades ſenatu eiectus: & falſi ſepties dãnatus.

Phociõ orator ad Antipatrum.

Xenocrates phus.

Munychia id eſt arax Athenarũ.

ma est: Seruis illas adeo belle modestas fore: liberis vero sicuti durissimas, ita & repudiandas omnino. Quum aūt Phocion oraret Antipatrū: vt arcem vellet: eiusq; pręsidiū in Atheniensium manere potestate: nōnulli Antipatrū ita respondisse tradunt. Volumus equidē omnia tua gratia facere his exceptis: quæ aut tibi perniciei: aut nobis periculo venire possint. q̄q̄ alii non hęc dixisse scribūt Antipatrū: sed rogasse Phocionē, vellet ne vas esse ꝓ Atheniensium fide & cōstātia: spōdereq; populum, si arcem illi & pręsidium reliquisset, in pace sua q; amicitia permansurꝫ nihil tumulti posthac

Catabus procax homo.

contra se excitaturꝫ. Tacente Phocione, & repetenti hæc verba Antipatro nihil prçterea respondēte, Catabum quendā procacem hominē: & libertatis hostem acerrimum prosiliētē dixisse tradunt: Et si spoponderit hic, ei ne credes Antipater? Athenienses itaq; accepere præsidium: cuius fuit præ-

Menillus p̄fectus arcis Athenarū pro Antipatro.

fectus Menillus, homo & ingenio miti: & Phocioni necessitudine iunctus. Visa est nobilissimæ ciuitati tristis nimiū & suꝑba ac insolens ea cōditio: nec tā ad Antipatri firmandā potentiā, q̄ ostentandę licentiæ, inferendæq; cōtumeliæ causa excogitata. Auxit aūt hominū luctū atq; mœrorē tēpus ipsum: nam ad.xiii. Kal. Nouembres in arcem est accepta custodia: quo scilicet die magnorꝫ mysteriorꝫ Athenis agebantur solennia: & Iaccus: hoc est Liber pater in Eleusinam ex vrbe transmittebatur. Igitur hæ deorꝫ immortalium cerimoniæ haud minori Græcorum celebritate, q̄ veneratione confici solitæ, quum armorum strepitu: tumultuq; militari confunderentur, plurimis occasio-

Magna mysteria.

ni fuere mortalibus: vt extinctū clarissimę ciuitatis splēdorē: obrutāq; dignitatē lamētis & fletu cōquererent. Exactā superioris æui felicitatem cū præsenti calamitate conferebant. Repetebant animo mysticas illas & voces: & visiones: quas melioribus Reipub. tēporibus incredibili admiratiōe stuporeq; vel ipsi Athenarꝫ hostes excipiebant: vt deorꝫ numina tunc viderētur id sibi ex omni terrarum orbe charissimū domicilium delegisse: nunc vero deos ipsos velut iratos venisse spectatum Græcię miserias atq; ruinā: & quasi exprobrata suꝑiore fortuna, nūc ignominiæ causa sanctissimū ex omnibus & iocundissimū cōtaminasse diem: vt q̄ lætissimus esset antea appellatus, nunc muta-

Prodigia Athenarꝫ pacē cū Antipatro securā.

to nomine miserabilis: mœstusq; & sibi & posteris diceretur. Memoriæ vero proditum est: paucos anteq̄ hæc euenissent: annos Dodonides oraculum Atheniensibus edidisse: quo cōsulebāt arcē Palladis ab externis viribus diligentissime custodiri. Item per eos dies ferūt, q̄bus euenerūt hęc, victimas mysticis insulis circūuolui solitas mutato colore atras ex puniceis vno tp̄is pūcto factas: quū quū pristinū tamen colorē reliqua omnis priuata supellex retinuisset. Et sacerdotem aiunt quū porcellum tranquillo in portu lauaret, cetū derepente emergentem ab imis corporis partibus ad ventrē vsq; deglutiuisse: quasi dea ciuitatē hoc voluerit monuisse ꝓdigio: vt superiores vrbis partes maritimis, inferioribusq; amissis costodirent. Menillus milites quos secū in p̄sidium duxerat ab omni prorsus iniuria ita cōtinuit: vt nihil triste Atheniēsibus intulerit ea cōditio. Eos qui ex fœdere ob inopiā & egestatē e ciuitate sunt eiecti, supra.xii. milia fuisse tradūt: quorꝫ pars in vrbe manētes hac no-

Demosthenis interitꝰ Hyperidis mors.

ua dehonestari cōtumelia: spectaculo mortalibus erant: pars relictis patriis laribus, in Thraciam migrauere: vbi quū agrū illis Antipater & definiuisset: quodā inclusi velut carcere videbanꝭ. Indignus autē Demosthenis in Calauria: Hyperidisq; apud Cleonas interitus, de q̄bus alio diximus loco: Alexādri: Philippiq; nedū extinxit odiū: verūetiā desyderiū excitauit: licuitq; Atheniēsibus id tūc dicere: quod agricolam quendā in Phrygia dixisse constat. Nā posteaq̄ trucidato Antigono occisores eius rerū potiti omni gñe iniuriarum mortales sibi subiectos affecerant: agricola quidam, agellū fodiens rogatus q̄dnā faceret? Ego suspirās inquit Antigonū quærito. Hoc ipsum licuit per id tēpus Atheniensibus dicere: cupere scilicet se Philippū: Alexandrūq;. Meminerāt enim quātus fuisset in regibus illi splendor: animiq; maiestas: quāta rerꝫ gestarū gloria: quantū in omni regia virtute

Antigoni imperium crudele.

lumē atq; pręstātia: quos tametsi hostes sibi: iratosq; habuissent: fuisse tñ illorꝫ, vt in aīo celso: generosoq;: facilē irā atq; placabilē Contra vero Antigoni truculentū & crudele imperiū eo erat oībus durius: quo aspectu fœdo deformiq;: sordido: & populari amictu: victu parco planeq; vulgari regis

Agnonides sycophāta exilio liberatur.

speciē ac dignitatē mentiebatur. Atqui Phociō precatus Antipatrū: cōplures exilio soluit: multisq; item quorꝫ vnus Agnonides sycophanta fuit, effecit: vt Pelopōnesum habitare liceret: neue vt cęteri Grçcia eiecti ad incolēdū Tęnarꝫ: aut Ceraunicos saltus relegarētur. Interea Phocion ciuitatis

Xenocra.

cura suscepta: eos qui ingenio fuissent miti & vrbano, magistratibus honestabat. Seditiosos & nouæ fortunæ cupidos: quos nec impositum iugum: nec ablata calcitrādi licentia satis edomuisset, ad telluris & Agrorum colendorum curā studiumq; conuertit. Xenocratem vero ex inquilinorum ordine quū in ciuium numerꝫ transferre vellet: nunq̄ inquit ille cōmittam: vt eius ciuitatis appel-

Menillꝰ pecuniā mittit Phocioni.

let ciuis: q̄ ne talis fieret, omni diligentia legatus elaboraui. Quum vero Menillus Phocioni pecuniam dono misisset: respondisse illum tradunt: Alexandro Menillum neq; esse præstantiorem: neq; honestiorem nunc esse sumēdi occasionem: a quo etiam maiora repudiarit. Quum autem a Menillo eam vt Phocio filio sumendam permitteret rogaretur: Phocius, inquit, filius si vitā & mores cōposuerit: viuet ille quidem paterna hęreditate contentus: si prodigus: vt est: impurusq; perstiterit: nec argentum hoc satis futurum scio. Antipatro aūt iniustū quippiā ab eo ꝑ nuntios flagitāti, Nō habebit me, inquit, & amicum pariter: & assentatorem Antipater. Antipatrū quoq; plærunq; dice

re solitum accepimus:duos Athenis sibi esse amicos:Phocionē|Demademq̧ quoꝝ alteri nūq̄ po-
tuisset vt caperet suadere:alteꝝ nunq̄ potuisset largiendo explere.Pauptatem eteni Phocion quasi
pręcipuū aliquod virtutis decus & argumentum excoluit:q Atheniensium toties imparor tātam
opulentissimoꝝ regum beniuolentiá cōsequutus,oēm ramen ætatem pauper diuitiis cōtēptus exe
gerit,At vero Demades ingentes diuitias sicuri q̄sitas turpiter ,ita luxuriose disiectas pfudit.In quo
nō necessitas,nō ratio,non honestas:sed sola libido modum sumptibus statuebat: qui sibi laudē
ex impensis nō modo turpibus,verūetiam patria lege vetitis quæritabat.Nam quū Athenis esset
lex:quæ peregrinum vetaret publicis ludis in theatro saltare:& mille drachmaꝝ mulcta indiceret
ludi præfecto,q saltatorem eiusce induxisset.Demades quū ludos ipse pararet, pœna nihilominus|
q̄ legis veneratione neglecta,centū & eo amplius magno vndiq̧ studio cōquisitos aduenas salta/
tores in theatrum admisit:millenasq̧ p singulis exoluit drachmas.Demeæ vero filii nuptias regio
splendore parauit:in qbus eū ita filio loquutū accepimus.Martis tuæ nuptias o Demea vix vel vi
cinoꝝ quisq̄ sensit quum ducebatur:quū tuæ nūc & principibus|& regibus celebratæ sint. Cupie/
bant vehementer Athenienses Macedonum leuati præsidio:Phocionemq̧ ppterea importunius
ea de re agitabant:quasi is vnus esset,cuius dignitati ac beniuolentiæ id ab Antipatro facile dona
retur.Phocion |siue cōsequendæ rei desperatiōe perterritus:siue,id quod arbitror', populum ratus
modestiorem hoc metu:quietioreq̧ in ciuitate futuꝝ:nullis adduci precibus potuit: vt id muneris
vellet accipere.Tributū vero vt in aliud differretur tempus,libens ab Antipatro impetrauit . Popu
lus a Phocione cōuersus ad Demadem:facile illi suadet: vt p auferendo præsidio legatus proficisca
tur.Demades sumpto secum Demea filio,in Macedoniam venit:fato quodam tunc:vt videtur eo
profectus:quo tpe letali valetudine Antipater tenebatur.Nam Cassander,cuius erant primę par/
tes apud Antipatrū.Demadis ad Antigonū literas nup interceptas habebat: qbus illum ex Asia
ad occupandam Græciá iam velut ex pueri vetereq̧ filo pendentem accersebat: Antipatrū scilicet
filium putre per cōtumeliam appellans.Canssander vbi primū istuc ventum est,parentum:natūq̧
iubet p̄hēdi . Primus demea intra paternos sinus carnifici iugulum dedit:ita vt Demades cruore
nati fœdatus:flebile cunctis mortalibus spectaculum fuerit.Ipsum deinde patrem multiplici affe/
ctum cōtumelia & pditorem:ingratumq̧ sæpius vociratum:tandem crudeliter trucidauit Anti/
pater moriens Polypercontē imperatorem constituit:Tribunum vero militum Cassandrum Hic
rege vita functo in spem occupandarum reꝝ elatus,omni sublata mora.Nicanorē perinde ac Me
nillo suffectū Athenas mittit:qui Munichiam anteq̄ Antipatri vulgaretur mors, ab illo recipiat.
Quod quū cessisset e sententia:paulopost re patefacta,Phocionē populus insimulare quasi ille Ni/
canoris gratia cognitā Macedonis mortem silentio cōtexisset.Phocion populari leuitate neglecta.
Nicanoren nihilominus cōueniens in longam diem secum tracto sermone , beniuolum eum mi/
temq̧ Atheniensibus reddidit:a quo etiam vt theatricos ludos ad leniendum mœrorē populi mul
to sumptu & splendore instrueret impetrauit.Secundū hęc Polypercon cui relicti filii curam lique
rat Antipater:dolo & astu cū Cassandro agendum ratus,epistolam regis nomine Athenas mittit:
qua se illos scribit pristinæ restituere libertati:permittereq̧:vt more patrio: veteriq̧ lege ciuitas gu
bernaretur.Eo consilio insidias Polipercon sese Phocioni parare credidit.Nam quū cōstituisset ani
mó Athenas in suam redigere potestatē:nihil se nō eiecto Phociōe cōsequuturum putauit:Phocio
nē autem facile perditum iri:si eiecta ex fœdere cū Antipatro paupertas in ciuitatem reciperetur: &
si factiosi & populares rempub.naciscerent de integro.Igitur quum motus ob hasce literas excira/
rentur Athenis:videreturq̧ plebs ad res nouandas plurimū inclinara: Nicanor populi colloquiū
petens,imperium coacto ibi senatu prætenit:sese corpusq̧ ac salutem solius Phociōis fidei trahēs
Dorcillus interea,quem regis nomine Attica tunc regio præfectum habebat,insidias Nicanori pa
rat:vt eo capto,Cassandri deinde præsidium Munychia eiiciat.Præsensit dolos Nicanor: & in Mu
nychiá permittente Phocione sese repente recipiens,quū Dercilli fefellisset Insidias, putabatur vlci
scendæ iniuriæ gratia aduersus vrbem confestim arma moturus: pptereaq̧ Phocionē vulgo incu/
sabant:q̧ Nicanori fugiendi fecerit potestatem.Contra Phocion sese aiebat securum omnis, peri
culi esse:& Nicanoris promissis ita fidere: vt ex eo nihil penitus speraret hostile. Q đ si secus ac ipse
putabat euenisset:malle se tamen acceptæ q̄ illatæ iniuriæ & pigere & reum esse. Hoc si Phocionis
dictum in se nudum consyderes,videbitur illud profecto honesti constantis & fidelis animi imagi
nem plane referre:sin autē ad patrię cōuertas pericula:memineris:q̧ illā nō hominis priuati,sed sum
mum gerentis magistratum vocem fuisse:nescio an paulo seuerior illa fuerit, q̄ vel patriæ pietas:
vel magistratus iura: vel necessitudo ciuium postulabat.Nam q̧ Nicanorem permiserit Munychi
am repetere:non id fecit qui ciuitatem suspicaretur in manifestum bellum impingere : sed amici/
tiæ iura: datamq̧ a se Nicanori dextram suo ,huic crimini pretendebat : arbitratus quieturum il/
lum: promissæ sibi pacis pudore,nihil tumulti:nihil iniuriarum Atheniensibus illaturum.Aliis et/
enim argumentis plane pspectū est Phocionē illi longe plus æquo credidisse: quē quū palá plęriq̧
criminarentur : q̧ Piræo pararet insidias : transmitteretq̧ peregrinum militem quottidie Salami/

Demadis auaritia & pdigalitas.

Lex Athēis ne publicis ludis pegri/nus in theatro saltaret

Demea Demadis fili⁹.

Cassander'.

Demadis & Demee filii interitus.

Polypcon imparor ab Antipatro cōstituitur.

Nicanor.

Dercillus præfectus Atticæ.

nam:& multos item Pirei accolas auro sibi conciliaret: non adhibuit aures Phocion: falsos eas
esse calumnias arbitratus. Quin & Philomedem Lampreum cōtempsit: q eiusce suspitionis metu
ad populum tulerat: vt omnes atreptis armis ad imperatoris signum præsto essent. nulla enim ra/
tione adduci potuit: vt iis quę Nicanor contra ciuitatem moliebatur, accommodaret animum:
quoad ille e Munychia impetū cū armatis faciēs, fossam Pyreo vallumq circūduxit. tum Phocion
tumultuantem populum frustra conatus educere, & odio:& contemptui omnibus erat. Dum hæc
ita geruntur, Polypercon Alexandrum filium cum ingenti armatorum numero mittit in speciem
quidem ferendæ Atheniensibus opis contra Nicanorem: re autem ad subigendam, si posset, vrbē
intestino iam morbo languentem. Fauebant ei exules ferme omnes: quibus suo iam beneficio resti/
tutis, ciuitate frui licebat: fauebat egenorum turba: qui reipub. per illum redditi eo potissimum pa/
cto relaturi gratiam videbantur. Concio igitur ex omni mortalium colluuione congeritur: in qua
eiecto magistratu, Phocioni nouos imperatores sufficiunt. Nec Athenæ hoc vnq̄ periculi effugis/
sent: ni crebri clandestiniq Nicanoris cum Alexandro congressus propter mœnia sæpius deprehē
si illorū patefecissent concordiā:& Athenienses eius periculi cautos reddidissent. Secundū hæc Pho
cion reus proditionis accusante Agnonide accersitur. Eo metu perterriti Pericles & Callimedon
clam se ex vrbe surripiunt: Phocion & ipse relicta vrbe ad Polypercontē se cōfert cum paucis cum
quis & Solon Plateensis:& Dinarchus Corinthius sunt profecti: ambo Polyperconti necessitudi/
ne & familiaritate coniuncti. Cęterum Dinarchus morbo |Melittęæ| correptus, cōplurium dierum
moram itineri illorū adiecit. Hoc interim spatio rogationem tulit Archestratus, suadente Agno/
nide, populoq probante: vt q Phocionem accusarent legati ad regem continuo mitterentur. Eo/
dem tempore:& ipsi legati:& Phocion Polypercontem peregre cum rege profectum assequuntur
ad Pharygas. is est Phocidis vicus in radicibus montis positus: quem Galatam nunc vulgo appel/
lant. Ibi Polypercon aurea vmbella posita, quū sub illa sedentē regem 'constituisset regem, Dinar/
chū cōtinuo cōprehendi iussum variis affectum suppliciis iugulat. deinde legatis Atheniēsium po
testate dicendi facta, in ipso statim cōsessu tumultuari & mutuis accusationibus cōclamari cœptū.
Tum Agnonides: Mittite nos, inqt, Athenas omnes, & vinctos, & vna cōclusos cauea: vbi de cu/
iusq supplicio populus decernat ac statuat. Eā vocem in risum regem soluisse fertur. Macedones au
tem & peregrinos quos audiendi desyderium traxerat, huic consessui de industria circūfuderat. Fuit
in eo iudicio partium periniqua conditio: nam Phocioni dicere pergenti sæpius obstrepens Poly/
percon, baculo tandem tellure percussa, abactum illum silere coegit. Hegemonē vero suæ in popu/
lum fidei & beniuolentiæ Polypercontis testimonium implorantem, quum illi Polypercon respō
disset iratus: vt desineret improbe de se coram rege mentiri: prosiliens rex pilo transuerberasset: ni
Polypercon illum extemplo complexus cohibuisset. Eius tumultus causa solutus consessus est. Tū
Phocion & qui cum eo aderant, lictoribus custodiendi traduntur: reliqui eius comites: quos meli/
or fortuna tunc forte absentes fecerat, mutata veste, capiteq velato, custodias mentiti: salutem sibi
fuga compatauerunt. Illos itaq Cletus vinctos reduxit Athenas: non tam, vt aiebat, q de illorum
criminibus iudicato statueretur: q̄ vt capite plecterentur iniudicati. Fuit id spectaculū cunctis mor
talibus, & mœstum, & miserabile: viros illustrium factorum, omnisq laudis gloria præcellentes: la
tronū more cōpeditos, plaustrisq inuectos per Ceramicum (id erat scortorum diuersorium) spe/
ctante populo in theatrum peruehi: quos ibi Cletus ignominię causa tam diu detinuit: quoad es
omni hominum labe concio a magistratibus aduocata est: a qua non mancipium non peregrinū
non lenonem, non perditissimum deniq quēpiam exclusum fuisse ferunt: sed volenti cuiq & thea
trum:& pulpitum patuisse. Hic regis pro concione recitantur literæ: in quibus manifesto se reos p
ditionis illos deprehendisse scribit: populoq Atheniensi iudicandi facere potestatem: quippe qui
liber iam & suis legibus viueret. His lectis, quum Cletus eos distraxisset in medium, optimus quisq
crudelitate facinoris misericordiaq perculsi, faciem velare: oculos a tam truci: flebiliq spectaculo
prohibere: solem nihil vsq̄ crudelius: nihil vidisse indignius affirmare. Fuit inter his qui surgens in
dia concione dicere paulo liberius auderet: seruum saltem esse & peregrinum quenq eo concilio abi
gendum: regem iudicandi arbitrium populo permisisse: non vt nefarie iniusteq, sed vt legitime, ri/
te, sancte, de ciuiu capite statueretur. Huic voci plebs inflammata obstrepit: conclamat aduentasse
iam diem: quo hanc paucorum potentiam funditus deleri oporteat: perdendum esse quicūq mul/
titudinem oderit: rem Atticam alio iam pacto stare non posse. Ad ea quum nemo deinceps respō/
dere auderet: Phocion ipse inter furentis turbe tumultum & voces vix auditus, Nunquid nos, in/
quit, iure an iniuria necari par ducitis? Illis vero iure clamantibus, Quonam modo igitur |inquit|
de inauditis iure decernitis? & quum nihilo tamen attentius audiretur, procedēs paululum: Ego in
quit me capitis reū profiteor pro his quæ in republica:& gessi:& sæpe cōsului. At istos O viri Athe
nienses: quid est causæ: quamobrem nihil vobis iniuriatos occidaris? Cui quum respondissent: qm̄
tibi amici sunt: secedens Phocion tacitus quiescebat. Tunc Agnonides Psephisma recitat iampri
dē ab se conscriptū. eius hæc ferme sententia: Populus hos si reos obiecti criminis iudicarit, capite
plectantur.

Philomedes lāpreus.
Alexander Polypercōtis filius.
Phocion pditionis accusatur.
Periclis fuga ex Athenis.
Callimedō.
Solon Plateensis.
archestrat⁹
Pharygę vicus Phocidis.
Galata.
Dinarchus Corinthi⁹ iugulatur.
Hegemon.
Phociō custodiendus lictoribus traditur.
Cletus.
Ceramicū scortorū diuersorium.
Agnonidis Psephisma.

plectantur. Hoc audito, fuere nonnulli tanta immanitate animi: sæuitiaque: vt Psephismati id vnum deesse dicerent: Phocionem scilicet non ante necari, quam variis esset cruciatibus & tormentis afflictus: iubebantque induci totam inspectante theatro: & ipsos cum flagris & securibus carnifices expediri. Agnonides, seu quod id ægris auribus a Cleto auditum aduertit: seu quia facinus ipsum: & barbarum | & crudele nimium existimauit: quum Callimedontem, inquit, mastygiam O Athenienses damnabimus, tunc ea supplicii crudelitate sæuire licebit: in Phocionem vero nihil tale laturus sum. Huic quendam summisse dixisse tradunt: Recte facis Agnonides: nam si excruciabitur Phocion: tibi quid faciemus? Post hæc quum ad scrutandam sententiam populi circunducerentur vrnulæ: nullis vt in euersa concione sedentibus, quibusdam etiam coronatis, vt plecteretur capite iudicatum est. Fuere cum Phocione damnati: Nicocles | Tudippus | Hegemon | & Pithocles: Demetrium vero Phalereum | Callimedontem | Charidem | aliosque nonnullos, qui forte tunc aberant, & hos mortis decernunt reos Concione dimissa, quum damnati in custodiam ducerentur, cæteri quidem inter postremos amicorum | familiariumque complexus fletu & lamentis misere complebant omnia: at Phocionem cerneres eodem oris habitu incedentem: quo domum olim solebat imperator a concione reduci. Nec minorem admirationis quam misericordiæ occasionem viri vultus & gestus | animique constantia & magnitudo mortalibus afferebat. Aduersarios tamen eius tanta fuisse animi atrocitate, tanta crudelitate & impudentia dicitur: vt obuiam inter ducendum sæpius facti, certatim illum probris & maledictis incesserent: auderetque ex his vnus sputis eius ora fœdare. Tunc Phocion ad magistratum conuersus, Cohibebit ne quispiam, inquit, hodie huius hominis petulantiam atque ineptias? Atqui Tudippo quum hic iam tritum | poculoque infusum venenum conspiciens horruisset, fleretque calamitatem hanc & crudelis iudicii indignitatem, accedens propius Phocion, Num te solatur, inquit, quod iam es cum Phocione moriturus? Rogatus ab amicis siquid Phocion filio nomine suo dici vellet Volo equidem, inquit: ne scilicet illatæ mihi ab Atheniensibus iniuriæ reminiscatur. At quum ab eo peteret Nicocles is, quem fidelissimum semper | omniumque charissimum habuit, vt priori sibi liceret haurire venenum: Durum id mihi quidem inquit O Nicocles | molestumque: tamen & hoc tibi concedendum est: cui nihil vnquam in omni vita negandum putarim. Igitur quum & reliqui omnes poculum priores sumpsissent: defecisse venenum dicitur: carnifex vero se aliud nisi duodecim prius acceptis drachmis daturum negabat. tanti enim vnicam venire aiebat. Tum Phocion vbi hominem vidit in proposito stantem: ne morti fieret mora, ex amicis vnum aduocans, quandoquidem, inquit, nisi empta nece emori Athenis non licet, huic quæso pretium dato. Erat tunc Munychionis mensis vndevigesimus dies: quo tempore equester ordo Ioui solennem afferebat pompam. Horum pars in speciem luctus coronas auferentes, pars flendo ad carceris fores conuersi, eo pacto præstantissimi & innocentissimi ducis interitum ornauere? Nec mortalium quisquam fuit: in quo non fuisse | aut feritate naturæ | aut ira: aliaque acerbitate penitus extincta humanitas qui non impium & nefarium duxerit diem illum sanctissimum semper: & populo Atheniensi sacrum atque solennem hoc publico piaculo fuisse pollutum: & castas per id saltem temporis manus a tam impio scelere non seruasse. At eius inimici, quorum nondum erat in viuum satis explicata crudelitas, mortui quoque corpus atrociter insectati sunt. Illud enim nullo prorsus igne succenso, nullo funesto lumine, nulla denique non honoris modo, sed ne humanitatis quidem significatione, Atticis exportari finibus edixerunt. Diciturque ex illius familiaribus neminem eius corpus contingere ausum: sed Cympionem quendam curandis funeribus quæstum facere solitum, mercede accepta, in Eleusinam deportasse cadauer: ibique igne ex agro Megarico sumpto, id concremasse: indigenam vero mulierem cum ancillis aliquot inane ibi constituisse sepulcrum: atque diis manibus: vmbræque Phocionis inferias parentasse. Hanc ipsam tradunt collectos cineres: gremioque reconditos, intra domesticos lares tellure defossos sepeliuisse: dixisseque: Ego vobis chari penates innocentissimi viri reliquias custodiendas trado: vos illas patriis laribus, siquando resipiscant Athenæ, reddito te. Nec multo post cum res ipsæ edocuissent: qualem Athenienses præsidem, qualem Reipub. omnisque iustitiæ perdidissent custodem: statua illi ærea iussu populi constituta est: eiusque inuentæ reliquiæ publicis sumptibus tumulo sunt mandatæ. Accusatores autem eius Agnonidem quidem capite damnatum interemerunt Epicurum vero Demophilum vrbe profugum Phocionis filius proprio telo est vltus. Phocius intemperans: perditusque puellam ad lenonem quempiam eductam misere deperisse dicitur: eumque Theodorum Atheum forte aliquando audiuisse in lyceo huiusmodi ratiunculam concludentem: Si amicum alere honestum est: & amicam vtique haud turpe. Itemque si cum socio viuere fas est: & cum socia iuxta fas fuerit. Quæ quum suspicaretur Phocius exprobrandæ libidinis suæ gratia a Theodoro fuisse inducta, conscientiæ & culpæ suæ pudore perculsus: scortum continuo missum facit. Hæc sunt quæ in Phocionis vitam congerenda putauimus: cuius sane interitus luctuosam Socratis memoriam excitauit. In ambos enim, sicuti pari Atheniensium ingratitudine, ita nec dispari Athenarum incommodo animaduersum est.

Phocion capite damnatus est. Demetrius Phalereus capitis reus.

Tudippus.

Phocion filio ne Atheniensium in patrem iniuriæ reminisceretur | relinquit.

Phocionis interitus.

Mœror & cultus Phocionis mortem.

Atheniensium crudelitas in Phocionem mortuum.

Cympio.

Statua ærea Phocioni constituitur

Agnonis interitus.

Demophilus interfectus.

Theodorus Atheus.

ℂ CATONIS IVNIORIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

Cæpio frater Catōis Vticensis. Porcia soror Catōis Vticensis. Seruilia Catonis Vticensis soror ex matre. Liuius Drusus.' Catōis mores. Sarpedon Catōis pędagogus. Pompedius Syllo. Catōis pueritiæ cōstantia.

Atonis Genus Pricipū Dignitatis & gliæ sumpsit a proauo Catone viro ī pmis claro: magnæq; authoritatis: vt a nobis in ipsius vita scriptū est. Relictus est aūt Cato parentū orphanus vna cū fratre Cępione: & sorore Porcia. Erat & Seruilia Catonis soror ex matre: & hi oēs apud Liuium Drusum auūculū suū virum: & eloquētia: & sapiētia pręstantē, qui p id tps princeps ciuitatis erat, educabātur. Ferunt aūt statim a pueritia constātiam & seueritatem Catonis cōspicuā fuisse. Vim nanq; habebāt vltra ętatem eius incœpta: adulantibus asper: terrentibus aduersus: tardus ad risum: vt vsq; ad significationē dūtaxat os renideret idq; praro. Ad irā nō facile labens: sed quum in eam deuenerat, implacabilis. Ad magistros aūt disciplinasq; delatus in discendo qdem tardus erat: quæ vero semel didicerat, memoriter retinebat. Quod in cæteris quoq; natura fit: vt qui celeri ingenio sunt, non multum memoria valeāt qui vero cū labore pcipiūt, hi sunt pceptorꝫ tenaciores. Videtur aūt ipsa inflexibilitas mētis causa fuisse: vt Cato in discēdo tardior esset. Nam passio nimirū quædam est disciplina: & vt quisq; infirmior est ad resistēdum, ita facilius in sentētiam trahitur. Itaq; & iuuenes q̄ senes, & ægri q̄ sani facilius credūt. Pędagogo tñ, vt aiunt, parebat Cato: oīaq; faciebat illius iussu: singulorū vero causas: rationesq; ab eo efflagitabat. Erat illi pædagogus Sarpedon: homo comis atq; vrbanus: & qui verba magis, q̄ verbera in pmptu haberet. Puer adhuc quū esset Cato, Latini summo studio conati sunt, vt in ciuitatem reciperentur. Qua de causa quum Pompedius Syllo vir militaris: summæq; inter socios authoritatis ppter amicitiā, quæ sibi cū Druso erat, domicitis multos dies obuersaret: puerisq; familiarior factus, eos rogasset: vt socios Populi Romani in impetrāda ciuitate apud auunculum iuuarent: Cæpione id se facturū comiter significante, Cato cōstanti vultu se nunq̄ facturꝫ respondit. Quum vero sæpius atq; iterꝫ interpellatus nihilo magis flecteretur: Pompedius in excelsam ædiū partē leuatū inde abiecturꝫ se illum, nisi pcibus annueret cōminatus est: atq; ita manibus suspensum efferēs minaci vultu & acerba voce cōcussit: neq; tñ ab incœpto mouere illum potuit. Itaq; deponēs eum Pōpedius ad socios reuersus, Gratulemur: inquit: nobis hunc esse puerū: q si vir esset, nullo modo ciuitatē sperare liceret. A quodā ex cognatis ad cœnam in natali vocatus, quū cæteri pueri in quadā parte ædium luderēt, admisti simul minores & maiores natu (erant autē eorꝫ ludi iudicia & accusationes & detrusiones in carcerē) vno ex pueris forma insigni, qui a maiore in cubiculum deductus: & puim inclusus erat: vociferante, Cato intellecta rei fœditate, cucurrit ad hostiū: atq; his qui aditū phibebāt vi deiectis, puerū eduxit: itaq; incēsus domū abiit: cæteris pueris vna secū abeūtibus. Ita vero inter pueros clarus erat: vt quū. L. Sylla equestrē ludū, quē Troiam vocāt, edere statuisset: ac delectis patriciis pueris duos præfecisset: alterūq; pueri acceptarent gratia matris: erat enim filius Metellę vxoris Syllæ: alterꝫ vero: q Pōpeii nepos erat, Sextum noīe, nec recipere: neq; sub eo ludere vellent: interrogati a Sylla quē sibi ducē optarēt, oēs vno ore Catonē depoposcerūt: quinetiā ipse Sextus sese vltro Catoni submisit. Erat. L. Sylla Catoni ac fratribus paternus amicus: quare sępe illos ad se vocabat: & īter suos habebat: paucissimis hunc honorē familiaritatis p insolētiam tribuens. Gratæ igiť hoc accipiēs Sarpedon, plurimūq; existimans hmōi amicitiam pueris, quum ad honorem, tum ad securitatem conducere: frequēter ducebat eos ad Syllam: cuius domus per id tempus nihil a carnificina quadam differebat. Erat tum Cato quatuordecim annorū: vidensq; ceruices clarorum virorū ad Syllam deferri: atq; eos qui aderāt clanculum misereri: a Sarpedone quæsiuit: cur hunc talem virum nemo trucidaret? Respondente pædagogo, quia plus timēt Syllam hoīes q̄ oderint: Quam

Troia equestris ludus.

obrem mihi,inqt,gladiū nō dabas:vt patriā sæuo huius dominatu liberarē?Hæc quū audisset Sarpedon,& simul acritatem vultus cōspexisset,vsq̄ adeo territus est:vt reliquo tpe diligentissime puerum obseruaret:ne quid temere cōtra Syllam moliretur.Paruulus quem maxime amaret rursus ac sæpius eodem modo interrogatus,semper fratrē respondendo interrogantē fatigauit.Sumpta deinde virili toga,magis cōfirmauit erga fratrē beniuolentiā:vsq̄ ad vigesimū ætatis annū nunq̄ sine fratre cœnabat:nec peregrinabatur:nec in campū descēdebat:quū tū frater vngeretur, ipse veniam postulabat.in cæteris quæ ad victū ptinent|durus erat atq̄ seuerus.Cæpio itaq̄ quū ipse vt cōtinens|moderatusq̄ laudaretur,non desinebat prædicare|se fortasse talem videri,si cū aliis comparetur:veɋ̃ si cum meo Catone,inqt,comparor,nihil mihi a Sippo videor differre.Erat añt Sippus quidā pp̄ter mollitiem atq̄ luxuriā apud Romanos notatus.Inde sacerdos Apollinis factus a fratre migrauit:centū viginti talentis in diuisione bonorum paternoɋ̃ acceptis:& Antipatrū Tyriū Stoicæ disciplinæ hominē sibi familiarem coniūxit:ac moralibus|ciuilibusq̄ præceptis inhærens,quū omnē virtutis speciem ingenue amplexaretur,egregie tū honestatē|seueritatēq̄ adamauit.Eloquentiæ vero ea de causa operam dedit:vt philosophiæ præceptis aliqd roboris|neruorūq̄ in agendo consultandoq̄ adiungeret.Non tamen cum cæteris iuuenibus exercebatur:nec audiri a quoq̄ volebat.Qua de re quū quidā eū reprehenderet:diceretq̄:improbant homines hāc taciturnitatem tuam:Cato,vt libet inquit:dummodo vitam non improbent.& addidit:Ego vero tunc demū hanc taciturnitatem meam abrumpam:quum talia dicere valebo:quæ non sint digna taciturnitate.Erat basilica quædam Porcia:quam magnus Caro incensura ediderat:eius basilicæ tribu.pleb. quoniam in illa ius dicere consueuerant,columnam,quæ sellas eoɋ̃ impedire videbatur, decreuerant tollere:vel in alium locum transferre:ea res Catonem licet inuitum prima in campū deduxit:opponens nanq̄ se tribunorum voluntati|& vim dicendi suam ac prudentiam ostendēs, vniuersos ciues in admirationem conuertit.Etenim sermo eius nihil iuuenile|neq̄ comptum habebat:sed erat rectus|plenus|& durus:quinimmo gratia quædam & attentio inerat breuitati sententiarum:mosq̄ eius orationi admistus,voluptatem & risum quendam honestum audientibus afferebat.Vox autem multa|& abundans:tonum habebat infractum|inexhaustumq̄:per vniuersū sæpe diem incessanter locutus,sine lassitudine desinebat.Tunc itaq̄ quum ea in causa superior fuisset,rursus ad silentium rediit:ac in gymnasiis se exercens|assuefecit corpus tolerare labores|& niuē detecto capite:iter conficere sine vehiculo.Quū vero amici qui vna iter faciebant equis veherentur:singulos sæpe adiens|& pariter cū illis ambulans loquebatur:pedibus ipse vadens,quū illi veherētur.Admirabilis vero tolerantiæ tunc erat maxime:quū aduersa valetudine laborabat.Febri enim oppressus ipse solus degebat:nec vllum secū esse patiebatur:donec releuationē certam sentiret.In cœnis autem partes sortiebatur:q̄ si non obtineret:amicis ipsum prius capere iubētibus dicebat:Non bene se habere inuita venere.Ac semel quidē p̄potus ibat ad mensam:deinde ita perstabat:vt sæpe cū amicis ad auroram vsq̄ in potationibus vigilaret.Causam huius rei credunt fuisse negotia publica:in quibus p totos dies occupatus,atq̄ ita amicos conuenire,& cū illis versari prohibitus,p noctem atq̄ potū cum eisdē esse cogebatur.Itaq̄ quū Mēmius quidā dixisset totas noctes Catonē ebriū esse:respondit Cicero.At illud non addis:eū dies totos ad aleā ludere?Omnino ætatis suæ moribus se opposuit:vtpote improbis:& a quibus contraria via eundū censebat.Itaq̄ quū cæteris hoībus purpureā vestem saturatā murice atq̄ rutili coloris placere videret:ipse fuscam gerebat:interdū vero nudis pedibus & absq̄ tunica in publicū pdibat:nō gloriā aliquā ex hac nouitate captans,sed seipsum assuefaciens obscœnis rebus duntaxat erubescere:cætera vero vt ignobilia aspernari.Ex hæreditate vero Catonis nepotis quum centum talenta ad eū peruenissent,pecuniam ex bonis redactam sine vllo fœnore indigentibus mutuabat.Deinde quū iam tempus sibi visum est matrimonii contrahendi:nulla muliere ante id tempus cognita,Lepidā vxorem accepit:q̄ prius Scipioni Metello desponsata,renuntiante Scipione|& vadimonii pœnas soluēte,tunc libera erat.Eam quum accepisset Cato,pœnitentia ductus Scipio|rursus illam accepit.Hac re vehementer cōmotus atq̄ infensus Cato,decreuerat die Scipioni dicta iniuriam vlcisci:dissuadentibus tamen amicis se abstinuit:& ira simul & iuuentute accensus,iambos in Scipionem nō sine Archilochi mordacitate citra tamen lasciuiā & obscœnitatem cōscripsit.Atiliam deinde Sarrani filiam cepit vxorem quam mulierē dr primam cognouisse:non tū eam solam cognouit:quēadmodum Lelius Cæpionis amicus.Ille nanq̄,in hoc felicior:qui vnam tātū in omni vita vxorem,quā a principio duxerat,cognouit.Bello seruili,quod Spartanū appellant,exorto, sub Gellio prætore voluntarie militauit:idq̄ fecit gratia Cæpionis fratris:qui in eius exercitu tribunus militum erat. Sub quo quidē duce virtutem quantū cupiebat ostendere non potuit:in mollitie tū atq̄ corruptela exercitus audaciam|fortitudinem:ac decorem ostendens,nihil antiquo illo Catone inferior apparuit.Sed quū prætor virtutis gratia eum donare vellet:repudiatis muneribus,& nihil a se factum quod honore dignum foret testatus,inhumane facere visus est.In petitione quoq̄ tribunatus legem,quę candidato nomenclatores adesse vetat,solus seruauit:p seipm appellans populum atq̄

Sippus.
Antipater Tyrius stoicus.

Basilica Porcia.

Venus.

Memmius.

Lepidā ducit vxorem Cato.

Iābos scripsit in Scipionē Cato at tiliam Sarrani filiā duxit vxorem.

alloquens: quæ res ipsis quoq; landantibus grauis erat:& eo magis:q; videbant hoc genus laudis
murari nõ posse. Tribunus militum factus in Macedoniã missus est ad Rubrium prętorem: cuius
discessum quũ vxor Attilia grauiter ferre videretur:atq; ob id lachrymaret; Munatium quendam
ex Catonis familiaribus ei dixisse ferunt: vt bonã spem haberet:nam se Catonem illi custoditurũ.
Cuius verbis Cato tunc p̃ns quũ attisisset:postea vnius diei iter pfectus vocatum ad se Munatiũ
monuit: fidem Attiliæ seruaret:nec vsq̃ a se discederet:atq; ita ex eo die binos lectos in eodem cu/
biculo sterni iussit:ipsumq; Munatiũ iuxta se accubare|nõ custodientem| sed certe custoditũ. Profi
ciscentem Catonẽ quindecim serui, duo liberti, & quatuor amici sequuti sunt: q quum equis ve/
herentur, Cato ipse pedes cum singulis loquens pariter gradiebatur. Vbi vero in castra ventum
est: ex legionibus quæ illic erant vni præfectus a prætore,nequaq̃ magnificũ putans| se duntaxat
bonum præstare, milites sibi pares efficere cõtendit: nõ timore aliquo iniecto, sed verbis ac ratio/
nibus eos castigans. Difficile igitur dictu est: verũ humaniores vel fortiores,& an ferociores vel iu
stiores sua eos disciplina effecerit:feroces qdem aduersus hostes:humanos vero erga socios: timi/
dos ad iniurias inferendas:promptos ad laudes adipiscendas reddidit. Sed quod minime quære/
bat,id maxime factum est:vt summam gratiã apud milites assequeref.Nam vna laborãdo,& veste
& victu atq; incessu militari magis|q̃ ducis vtendo,clam ac latẽter beniuolẽtiam exercitus erga se
maximã cõcitauit. Veræ enim virtutis zelus nõ fit:nisi per summam laudantis beniuolentiam &
honorem: qui vero sine amore laudant bonos:ii reuerentur quidem famam ipsorum:non autem
virtutem admirantur:neq; imitãtur. Inter hæc quũ audiuisset Athenodorum cognomine Cordi
lionem stoicæ disciplinæ hominem Pergami commorari:& iam senescẽtem regum ac principum
familiaritates| amicitiasq; refugere: nõ putauit Cato per literas atq; nũtios quicq̃ se profecturum
sed quum per leges duos menses liceret ei abesse, transgressus in Asiam hominẽ adiit: flexitq; eius
animum & ex sententia deiecit: effecitq;: vt se in castra sequeretur:lætus atq; gloriabundus: velut
ingentem adeptus palmam:& multo clariorem, q̃ aut Pompeius|aut Lucullus: qui tunc vniuersi
orbis reges nationesq; subigebant. Nondum finierat militiæ tempus: quum frater eius Cæpio in
Asiam proficiscẽs, circa Thraciam incidit in morbum: qđ quum p literas nuntiatum esset Cato
ni:licet & mare vndosum foret: & nauis aliqua idoneæ magnitudinis non adesset:tamen paruam
nauiculam cum duobus familiaribus & tribus seruis conscendens, in Thessalonicam nauigauit:
nec multum ab fuit quin mari obrueretur:fortuna tamẽ quadam ex ingẽti periculo seruatus, quũ
fratrem iam mortuum reperisset:grauius ferre visus est,q̃ philosopho cõueniret. nõ solum enim la
mentationibus, & planctu,& mœstitia, sed sumptu funeris immodico exquisitisq; vaporibus &
pretiosis vestibus corpus cremauit. Sepulcrum illi fecit in ipso Emeorum foro lapide thasio talẽ/
torum octo. Hęc autem nõnulli carpebant propter cæteram Catonis seueritatem: nõ attendẽtes
quantum in illa aduersus voluptatem|timorẽ|& impudentes preces inflexibili duritiæ humanita
tis affectionisq; inesset: Ibi quum ciuitates,& potẽtes,dona amplissima pro honore defuncti mi/
sissent:pecuniis omnino repudiatis, thura solum & ornamẽta ob honorem illorum qui mittebãt
recepit: In diuisione hæreditatis quæ ad ipsum & ad filiam Cæpionis obuenerat, nihil ex his quæ
in funere expenderat, deduxit. Finito tempore, prouincia abeuntem nõ votis (vt fieri solet) sed la
chrymis & insatiabili amplexu, milites prosequebantur: sternẽtes vestes per ea loca, quibus ipse
pedibus iturus erat: manusq; osculantes. qđ genus honoris non nisi imperatoribus idq; perpau/
cis eo tempore tribuebatur. Quum vero instituisset anteq̃ ad rempublicam se cõferret in Asiam
proficisci:& mores hominũ viresq; prouinciarum agnoscere:simulq; vt regem Deiotarum hospi/
tem paternum id summopere ab eo postulantem conueniret:hoc modo peregrinationem confe/
cit. Pręmittebat summo mane pistorem & coquum ad ea loca ad quę diuersurus erat: qui cũ sum
ma continẽtia atq; silentio vrbẽ intrantes, si nullus Catonis hospes paternus amicus ibi esset, in
deuersorio si haberi poterat, necessaria præparabãt: sine vlla cuiusq̃ incommoditate. Si vero non
erat diuersorium: tunc magistratum adeuntes hospitalitatẽ postulabãt:& quamcũq; sibi a magi/
stratibus traditam capiebant. Ac sæpe quidẽ euenit: vt fide non habita, illi quos præmiserat a ma
gistratibus cõtemnerẽtur: quia nõ insolenter neq; minitãdo petebant. itaq; interdum nulla præpa
ratione facta, Cato superueniebat. Ipse insuper a plærisq; contemptui habitus:ob magnitudinẽ
curarum sæpe tacitus sedẽs:& ob id speciem hominis ignaui secordisq; præ se ferens. Nõnunq̃ ta/
men ad eos cõuersus monere solebat: vt cessarẽt ab hac improba hospitalitate:non enim semper
Catones ad ipsos venturos:comprimerent sua liberalitate eorum licẽtiam;qui occasionem quæ
rerent ab inuitis extorquendi: quasi a volentibus obtinere nõ possint. In Syriam vero quum ve/
nisset, ridiculum quoddam ferunt ei contigisse. Nam Antiochiæ appropinquans, offendit ingẽ/
tem multitudinem vario ornatu atq; serti obuiam extra portam effusam. Ephebi in chlamydibus,
pueri in alio ornatu separatim cõsistebant:sacerdotes & magistratus puras vestes & nonnulli ser/
ta gerebãt. Opinatus igitur hunc honorem sibi a magistratu præparatum: grauiter ferre cœpit:
& eos quos præmiserat increpare: qui talia fieri nõ prohibuissent iussitq; familiares exequis descẽ/

Cato tribu militum. Munatius Catonis familiaris.

Zelus virtutis quõ fit.

Athenodorus Cordilio.

Cato ad fratrẽ nauigat in Thracia ęgrotantẽ. Cæpionis Catõis fratris mors. Sepulcrũ a Catone fratri erectum.

Manus obsculari nõ nisi iperatoribus mos erat.

dere & pedibus vna secum iter facere. Qui quũ magis appropinquassent: vnus ex his qui turbam Antiochẽsium & ordines atq; ornatum disponebant vir iam grãdior natu, baculum manu & ser tum in capite gestãs, obuiam Catoni factus, fine vlla honoris vel reuerentiæ exibitione, quantum abesset Demetrius, percõtatus est. (Cunctis ferme hoĩbus per id tp̃s in Pompeium cõuersis, sum mo in honore etiam Demetrius seruus eius, qm̃ multum apud illum poterat, habebatur). Ex ea re tantus risus socios Catonis inuasit: vt se nullo modo continere inter multitudinem ambulãtes possent. At Cato ipse vehemẽter cõmotus, O miserã inquit ciuitatem. nec quicq̃ amplius loqu tus est. Posteriori autem tpe solebat ipse quoq; memorãdo atq; narrando ea quæ tunc sibi accidis sent, ridere. Verum homines qui per ignorantiam illũ neglexerant, paulopost in admirationem eius ab ipso Pompeio cõuersi sunt. Nam quũ Ephesum venisset: & Pompeium (qm̃ is maior erat natu maiorisq; authoritatis) salutatũ iuisset: vt cõspexit illum Pompeius, nõ passus est, neq; expe ctauit, vt sedẽtem se adiret: sed assurgens extemplo quasi cuidam maiori obuiam processit: dexte raq; eius apprehensa, multa in ipso cõgressu, plura etiam post discessum in laudem virtutum eius sic ennarauit: vt qui audierũt, omnes in Catonem conuerterentur: illa admirantes quæ paulo an te contempserãt: mansuetudinem scilicet, & magnanimitatem: Neq; Pompeii obseruãtia obscu ra erat: sed manifestissime apparebat, inseruientis magis esse, q̃ amantis: idq; ex eo maxime intelli gebant homines: q; presentem verebatur: & ob eius discessum gaudebat: & quũ cæteros aduenas iuuenes promptissime apud se detineret: cuperetq; vt secum adessent: nihil tale a Catone postula uit: sed tanq̃ veritus potentiam eius libenter dimittebat. Soli ferme ex omnibus qui ad eum vene rant, filios vxorem cõmendauit: quum propter cęteram cõiunctionem, tum propter necessitudi nem. Ex hoc studia ciuitatũ in Catonem accensa: inuitationes & cõuiuia certatim exhibita. Qui bus in rebus sępe iubebat Cato familiares suos diligenter videre: ne Curionis verbum a se confir maretur: qui quum amicus quidem esset. Catonis: cæterum infensus eius seueritati: vt audiuit in Asiam profecturum: Bene est inquit: nam mitiorẽ & humaniorẽ Asia illum nobis remittit. Ab re ge Deiotaro vt filios & filiã suam eidem cõmendaret vocatus, quum ipse rex dona egregia protu lisset, vsq; adeo super ea re cõmotus est: vt quum vespere ad eum venisset, postridie circiter horam tertiam abiret. Profectus etiam vnius diei iter, apud Pessinuntem maiora etiam dona ipsum expe ctantia offendit: & simul regis epistolam: qua rogabat, vt si ea dona capere ipse nollet, amicis sal tem qui propter se bene merebantur habere sineret: nec enim ipsum, tanta habere: vt pro amicis quoq; sat esset. Sed nec ipse accipere voluit: nec amicos (q̃q̃ nõnullos eorum subsequentes cerne bat) capere permisit: affirmans omnem largitionem velamen honestatis faciliter reperire posse: amicos vero eius habituros ex iis quæ ipse iuste possideat. In Italiam rediturus, quũ cineres Cæ pionis fratris secum ferre decreuisset: amicis suadentibus, vt in alia naue huiusmodi reliqas pone ret: potius animã suam a se separatum, respondit. Et dicitur quidem magno cum periculo ea nauis traiecisse: quum cæteræ nihil ferme periculi paterentur. Romam deinde reuersus, omne tempus aut domi cum Athenodoro, aut in foro cum familiaribus erat. Quæstor vero factus nõ prius ma gistratum inire voluit, q̃ oẽs leges quæstorias perlegisset: & ab iis qui earum scientiam habebãt, re cte atq; ordine singulas cognouisset. Itaq; postea huiusmodi magistratum iniens magnam fecit conuersionem ministrorum & scribarũ: qui in eo ordine versabantur: qui quum leges & publicas scripturas in manibus haberent: homines adolescentes, qui eum magistratum gerebant, ita gu bernare soliti erant: vt ipsi plane magistratus essent. Sed Cato qui rem magis q̃ nomen aut hono rem sequebatur, scribas (vt par erat) ministrorũ locum tenere coegit: fraudes eorum redarguens: & per ignorantiam peccãtibus qd agẽdum foret ostendens. Vt vero erant impudẽtes: & cæteros collegas adulando sibi asciscere conabantur: & aduersus Catonem repugnabãt: primũ eorum vt reum fraudis in hereditate commissę & infidum ærario expulit: alium vero tanq̃ inutilem negligẽ temq; accusauit: quem quum Luctatius Catulus censor vir magnæ authoritatis, & Catonis ami cus defenderet: victusq; rationibus atq; argumẽtis apperte postularet: vt sibi reus donaretur: erum pens in medium Cato, turpe est inquit Catule re qui censor sis, & morum nostrorum moderator esse debeas, ne in ministris quidem nostris grauitatem seruare. Hæc dicentem prospexit Catulus tanq̃ responsurus: sed siue ira, siue verecundia silentio consedit. Non tamẽ in eo iudicio scriba ille remotus est: sed quum vno plures cõdemnarent q̃ absoluerent. M. Lollius collega, qui ob valetu dinem absens erat, gratia Catuli in lectica ad ærariũ perlatus, sua illum sententia liberauit. Nunq̃ tamen adduci potuit Cato: vt eius scribæ opera vteretur: neq; vt salarium persolueret: nec Lolliũ in numero iudicum habendum censuit. Ita scribarũ insolentia a Catone repressa, deinceps eorũ ministerio, quẽadmodum cupiebat, vsus, breui tempore ærarium honestius q̃ curiam ostendit: vt omnes diceret ac sentirent: consularem dignitatem quæsturæ adhibitã a Catone. Nam quum re perisset multi rempublicam debere: multos etiam reipublicæ debitores esse: ab aliis repetẽs atq; exi gens: aliis vero persoluens, omnium mentes erexit: & eorum qui nunq̃ soluturos se arbitrabãtur: & eorum qui nũq̃ vt sibi solueretur expectabant. Et quũ antea rationes & decreta quędam admit

Antiochẽses.

Demetrius seruus Pompeii.

Pessinus vrbs.

Cato quæstor creat᷑.

Luctatius Catulus. censor.

M. Lollius.

terentur falso: multa ficerent per preces & pretium: nihil tale Catonem aufugit: sed semel quodam decreto in dubiũ vocato, q̃q̃ multi testimonium ferrent, nõ credidit: nec prius recepit: q̃ consules iureiurãdo affirmarent se ei decreto interfuisse. Erant multi qbus ob cæsos ciues L. Sylla pecuniã dederat: & q̃q̃ oẽs odio illos haberẽt: pollutosq; arbitrarẽtur: nullus tñ punire audebat. At Cato indignatione simul at rõne cõmotus, & impiũ factũ detestatus, ab oĩbus pecuniã tanq̃ indebitã repetiit. Enimuero hac pecunia restituta, statim p̃iudiciũ factũ videbatur: & quasi prius cõdẽnati causam homicidii trahebãtur: applaudẽte populo Ro. putãteq; tũc Syllã ipm dãnatũ videre: tyrãnidẽ ve ex vrbe depelli. Capiebat p̃terea populũ assiduitas ac diligẽtia Catonis. Nullius ex collegis prior ad ærariũ veniebat: nullus posterior abibat: nulla cõcio, nullus senatus habitus: quin adesset: timens ne hoĩes p grãm, aut pecuniã, aut uectigalia publica cõdonarẽt. Quũ itaq; ærariũ calumniis purgasset: pecuniisq; repleuisset: docuit atq; oñdit licere reipublicæ pecunias hr̃e sine cuiusq̃ iniuria. Et q̃q̃ in principio magistratus qbusdã collegis odio fuisset: postea tñ ab vniuersis amabat: onus oĩum suscipiens cõtra largitionẽ atq; grãm. Nã quũ qd postulabat: oẽs ea rõne p̃ces reiiciebant: q̃ negret id fieri cõtra Catonis voluntatẽ. Erat Marcellus Catoni ab adolescẽtia familiaris, & in hoc magistratu collega: vir q̃dẽ bonus si Catoni cõiungeret: ipse ãt p se sic pron9 ad gratiã, & sic facilis ob pudorẽ: vt nihil cuiq̃ petẽti denegare sciret. Extrema igit̃ die finito magistratu, magna frequentia ciuiũ domũ reductus Cato, audiuit quosdã potẽtes Marcelli familiares apud ærariũ cõuenisse: petiisseq; a Marcello: vt gratiose q̃dã p̃scriberet. Confestim itaq; ad ærariũ regressus, Marcellũ offẽdit p̃cibus victũ, oĩa cõcessisse. Tũ Cato irrũpẽs tabellas poposcit: illasq; videre ipso Marcello, atq; silẽte in p̃sentia eius deleuit: nec tñ ob eã rẽ familiaritas eo͞ꝝ dissoluta ẽ: nec vnq̃ Marcellus aduersus Catonẽ ẽ q̃stus. Post finitũ quoq; magistratũ curã ærarii nõ remisit: sed singulis diebus seruos mittebat: q ea q̃ agerẽtur p̃scriberent: ipse aũt libros in qbus rõnes publicaꝝ pecuniaꝝ erãt a Syllę tpibus in suã q̃sturã p̃scriptæ, qnq; talẽtis emit: semperq; eos tenebat in manibus. In senatu prim9 veniebat: vltimus abibat. Interdũ vero quũ cæteri cogerẽtur: ipse sedens toga circa librũ obducta legebat: nec vnq̃ abfuit: quũ senatus haberet. Quãdoq; per. Cn. Pompeii amicos tentatũ est: quũ iis quæ contra ius facere volebãt, resistentẽ viderent, sibi impedimẽtũ aliqd inïucere: quo minus in senatu adesset. Qua re aiaduersa, oĩa semp negotia, post habuit potius q̃ abesset. Neq; enĩ glorię cã, neq; lucri, neq; aliquo casu, vt plerisq; ad repub. se cõtulerat: sed certo consilio viri boni. Quinetiã prouinciaꝝ negotia, & decreta, & iudicia, p hospites atq; amicos sibi nũtiari procurabat. P. Clodio turbulẽtissimo ciue sacerdotes ac virgines Vestales, inter q̃s Fabia Terẽtia erat soror Terẽtiæ Ciceronis vxoris, apud populũ accusante, suscepta earꝝ defensione Cato tãta accusatori verecũdiam iniecit: vt cogeretur vrbẽ relinquere. Qua de re quũ. M. Cicero Catoni gratias ageret: nõ sibi, sed reipublicæ inquit gratias agẽdas: cuius cã ista fecisset. Ex hoc magna erat Catonis apud ciues Ro. authoritas: vt etiã orator qdã in dicẽdo, quũ vnico testi nõ eẽ credendum diceret, nec si Cato inqt is foret. Plæriq; etiã ad res incredibiles, quasi prouerbii loco, ñidebat: nec si Cato ipse diceret, fidem eẽ adhibẽdam. & aduersus perditũ adolescẽtẽ verba in senatu faciẽtẽ de honestate & cõtinentia, assurgens amicus, quis te inqt ferat cœnantẽ vt Crassus: ædificantẽ vt Lucullus: loquentẽ nobis vt Cato. cæteros quoq; p̃digos atq; luxuriosos quũ quid seuere de continẽtia loquerẽtur, derisiue Catones appellabãt. Multis Catonẽ adhortãtibus ad tribunatũ plebis petendũ, nõ putauit cõuenire: vt potẽtia tanti magistratus in tpe non necessario cõsumeretur. In Lucaniã itaq; per id tempus quũ otiũ sibi a republica foret, cũ liberis & familiaribus (habebat. n. illic villas satis amœnas) proficiscẽti multitudo hominũ cũ vehiculis & impedimẽtis fit obuiã: ex quibus intelligit Metellũ nepotẽ Romã redire ad tribunatũ. Perstitit ergo aliquantulũ tacitus: ac subito in vrbẽ regrediẽdũ esse dixit: admirantibusq; sociis, Metellus inquit per se ipse formidolosus est: & nunc ex Põpeii voluntare redit: vt quasi fulmen rẽpublicã feriat. Non est igitur otii tps, neq; rusticarionis: sed huic oĩa turbare cupiẽti resistendum est: aut pro libertate oppetendum. Extorserunt tamẽ familiares: vt villas adusq; progrederetur: sed breue tẽpus cõmoratus, quũ ad vesperam in vrbem rediisset, postridie summo mane in campũ descendens, tribunatũ petiit: vt Metelli conatus refringeret. Ius enim tribunitiæ potestatis magis ad impediẽdum est: q̃ ad agendum: quippe cæteris omnibus collegis volentibus, vnus qui nolit & se opponat, plus põt. Principio igitur pauci ex familiaribus, deinde eius sententia latius patefacta oẽs boni Catonẽ sequebantur: cæterosq; ad mãdandũ Catoni tribunatum pl. cohortabanẽ: vtpote qui nõ honorẽ q̃reret: sed operam suã patriæ offerret: q quũ liceret p otium gerere magistratũ noluerit: nunc vero pro republica ac libertate non sine periculo certaturus petat. Ferũt tantã fuisse multitudinẽ ei suffragantiũ: vt inter studia hominũ pressus in periculo fuerit, vixq; habuerit facultatẽ sese a turba explicandi. Creat9 igitur vna cũ Metello cæterisq; tribunus plebis, quũ animaduertisset comitia cõsularia venalia esse: increpuit vehemẽter populum Romanũ: & in fine orationis suę iureiurãdo testatus est sese quicũq; largitionẽ faceret, ei diẽ esse dicturum. Excepit tamẽ Syllanũ q sororẽ eius Seruiliã habebat, p̃pter necessitudinẽ: quã ob causam hũc p̃teriẽs L. Murenam ambitus accusauit: q̃ per largitionẽ obtinuisset: vt vna cum Syllano cõsul de

Margin notes: Prēiudiciū. — Marcellus Catōis collega in quęstura. — P. Clodius vrbē relīqt Catonis causa. — Fabia Terētia. — Prouerbiū nec si Cato ipse diceret. — Villę Catonis in Lucania. — Tribunitię potestatis ius. — Cato tribunus ple. creatus. — L. Murænæ dies a Catone dicta.

signaretur. Dabat lex reo: vt custode quodam apud accusatorē posito, cūcta sentiret quæ ille attē/taret: vt nihil clam neq; inopinate a iudicium afferre posset. Missus igitur q̄dam a Muræna, q̄ Ca/tonem obseruaret, vt intellexit Catonem nihil inimico animo gerere: neq; iniuste quicq̄ tentare: sed ingenue & humaniter se ad causam comparare: vsq; adeo moribus Catonis credidit: vt relicta obseruātia illa, cōtinuo sæpe in foro aut domi Catonē adiret: ab eoq; percontaref: an ea die quicq̄ q̄d pertineret ad accusationē foret aucturus: ac si Cato negaret, cōtinuo abibat. Quum vero tempus dicēdę causæ venisset, Cicero qui p id tēpus erat cōsul, Murænā defendit: variis modis stoicos philosophos & ista quæ appellantur paradoxa illudens: ex quo quū multū risum iudicibus iniecisset: ipse quoq; Cato subridēs illis qui iuxta erant dixisse fertur: du boni q̄ ridiculū consulem habemus. In eo iudicio Muræna absolutus non inimicum se præbuit Catoni sed in cōsulatu gessit omnia ex Catonis voluntate: & in cætera vita illum obseruauit: atq; eius iudiciū sequutus est.

Muræna a Cicerone defensus.

Erat Cato in suggestu quidem grauis atq; terribilis iustitiæ custos: in cæteris vero moribus mitissimus atq; humanissimus. Prius tamē q̄ tribunatum iniret, multa gessit pro republica: præcipuum vero quod fuit, rebus magnis atq; amplissimis a Cicerone gestis finem præclarum imposuit. Nam. L. Catilina coniurasse ad perniciem reipublicę conuictus a Cicerone, ex vrbe migrauit. At Lentulo Cethego cæterisq; coniuratis qui domi remanserant, vrbemq; incēdere, & rebellionibus bellisq; concitatis imperiū delere parabant, dep̄rehensis quēadmodum in Ciceronis vita scriptū est, agitabatur in senatu quid de illis statuendum esset. Censebat Syllanus eos vltimo supplicio afficiēdos esse: huius sententiam plerīq; sequebātur: at Cesar rerum nouarum cupidus, materiāq; ad illa quæ iam mente conceperat quærens, necādos sine iudicio nullo modo censebat: sed in carceribus habendos. Hæc Cæsaris sententia miti & cōposita oratione explicata sic mētes omniū flexerat: tantūq; timorē senatui iniecerat: vt Syllanus sententiam suā interp̄retur: quasi nec ipse cēsuerit morte afficiendos: sed carcere: quod esset Romano viro extremū suppliciū.

Cato ī suggestu grauis & terribilis: ī ceteris morib⁹ mitis.

Catilinę cōiuratio.

Facta igitur tanta cōuersione sentētiarū, omnibusq; in mitiorē & humaniorē sentētiā inclinātibus, surrexit Cato: & in principio orationis suæ. M. Syllani oratione rep̄hensa, aduersus Cæsarem suspitionē induxit: quasi sub populari specie & miti sententia rēpublicā euertere vellet: ac senatui formidinē incuteret: quū timere ipse deberet, & bene secum agi putare: si impune talia patrasset: nō insuper tāta impudentia parricidas defenderet: nec patriæ vix a tanto periculo seruatæ misereret: sed eos quos oportebat nunq̄ esse natos, cōploraret: quū tū eorum crimine fateretur: grauiterq; ferret, si perditi homines a cęde atq; incendio rempublicā suo supplicio liberarent. Hanc solā orationē Catonis seruatam ferunt, Cicerone consule velocissimos scriptores deponēte: atq; docēte: vt per signa quædā & paruas breuesq; notas multarū literarū vim habētes dicta colligerēt. nōdum enim reperti erant ii qui notarii appellantur: sed tūc primū huius rei vestigium ferunt extitisse. Vicit itaq; Catonis sententia: assensusq; est illi senatus: vt de cōiuratis supplicium sumeretur.

Catonis oratio ī Catilinā & cōiuratores.

Notarii tēpore Catonis nōdum reperti.

Et si oporteret ne parua quidē suorum moꝝ signa p̄termittere: vt tāq̄ pictores animi eius figurā exprimamus: ferunt: dum magna esset inter Catonē Cęsarēq; de supplicio cōiuratoꝝ in senatu contētio: intuēte eos vniuersos senatu, literas Cęsari ī curiam allatas fuisse. Q̄d quū aīaduertisset Cato: putaretq; per aliquē de cōiuratis eas literas Cęsari missas: clamare incœpit, ac postulare, vt publice recitarētur. At illa erat epistola ab Seruilia sorore Catonis Cęsari scripta: parū quidē pudice, & amatorie: ac ne publice legerentur Cęsar ei legēdas porrexit: quas quū legisset Cato: in Cęsarē statim eas reiecit: & inq̄t, capias ebrie: atq; ita ad sermonē quē instituerat reuersus est. Parū oīno fortunatus videf fuisse Cato circa pudicitiā fœminarū. Nam & Seruilia soror (vt dictū est) a Cęsare corrupta putabaf: ac de alia Seruilia huius sorore nihilo fama melior. nupta enim Lucullo summo viro, quū puerum ex eo peperisset, p̄pter libidinē ab eo repudiata est. Cato quū iā duos filios ex eadē sustulisset: post diuortiū Attiliæ, Martiā Philippi filiā duxit vxorē. Hæc est Martia de qua tā multa ferūtur. Quāq̄ vt in fabulis ita in hac parte Catonis vita incerta atq; obscura est: attamē, vt Thraseas scribit: qui huiusce rei Munatium familiarē Catonis atq; in vitę comitē habet authorē: ita gesta res est.

Seruiliæ literæ de re amatoria ad Cęsarē.

Seruilia Catonis soror a Cæsare corrupta.

Martiā duxit vxorem Cato.

Inter multos Catonis amicos virtutē eius maxime admirantes & aliis alios magis effectos magisq; præ se beniuolētiā charitatēq; ferētes, in primis fuit. Q. Hortēsius: vir quidē clarus atq; humanus: qui quū optaret nō solū amicus familiaris esse Catonis: veꝝ necessitudinē coniunctionēq; totius familiæ admiscere: suadere perrexit: vt Porcia Catonis filia, quæ Bibulo erat nupta, atq; ei duos iam filios pepererat, sibi vxor traderetur: tanq̄ fœcundus ager ad sobolē procreandam. Nam esse id opinionem quidem hominum fortassis abhorrens: cęterum natura honestum atq; ciuile: vt mulier in ætatis flore constituta, nec a procreatione filiorū vacaret: nec plures cuiq̄ pareret: q̄ illi cōmodum foret. Id enī nihil aliud esse q̄ molestiam & pauperiem inducere: si plures q̄ opus sit natos quis tollat: cōiunctione vero familiarū inter bonos viros, & virtutē crescere, & charitatem: & ipsam ciuitatem huiusmodi necessitudinibus quasi nexibus quibusdam colligari atq; constringi. Quod si Bibulus grauiter ferat: nec a se disiungi mulierem patiatur: confestim simulatq; illa prægnans esset, restituturū: sic cōtracta iam maiori amicitia, & arctiori charitate, tam cum ipso Bibulo q̄

Quintus. Hortēsius.

Porcia Bibuli vxor & Catonis filia.

cum Catone, propter natorū consanguinitatē. Huic quū respondisset Cato: se Hortēsium amare: indignum tñ esse verba facere de nuptiis filiæ: quę alteri nupta esset: nō erubuit Hortensius iam aperte agens, & sentētiam suā enudās, a Catone postulare: vt sibi Martiam vxorē daret, iuuenē adhuc, & ad pcreandum idoneā: quum ipse certe sufficiētem plem haberet. Nec dici potest hoc fecisse Hortensius: ꝙ sciret Catonē mulieri nō dare operam: nam in hoc ipso tpe scribit Martiā pręgnātem fuisse. Quū igitur studiū atq; volūtatem Hortēsii intueref Cato, nō denegauit: sed inqt oportere, vt Philippo Martiæ patri hoc psuaderetur. Q đ quū factū esset, sponsalia facta sunt: ipso Catone pſente atq; adstipulāte. Ista q̄q̄ posteriori tpe fuerunt, tñ placuit: quoniā in mētionem fœminarum inciderā, referre. Sumpto igitur de cōiuratis supplicio, Cęsareq; pro his rebus quarū gratia in senatu a Catone impugnatus fuerat, ad populū fugiente, hoīesq; perditos & corruptos contra rēpublicam excitāte, vt conatibus eius obuiaretur | persuasit senatui Cato: annonam plebi Romanæ largiēdam. Erat aūt sumptus annuus mille ducētorum quinquaginta talentorum. Ob quam largitionē omnis motus popularis tunc subsedit: sed paulopost rursus cōcitatus est Metello tribuno plebis turbulētas cōciones habēte: lege promulgata, per quā cēsebat magnum Pompeiū cum exercitu ad vrbē vocandum: eiq; demādandū: vt videret neqd respublica detrimēti caperet. |Et verbis quidē sic Pōpeius vocabaf: quasi periculum qđ ex Catilina iminebat ppulsaturus: re autē vera id agebatur: vt respublica in potestatem Pompeii deueniret. De hoc quum in senatu referretur: sententiam dixit Cato: non iam quēadmodum solebat, cōtra Metellū inuectus: sed miti oratione atq; cōposita admonēs, ac etiā obtestans Metellum per familiæ suæ dignitatē: quæ semp optimas reipublicæ partes sequuta fuisset: vt ab incœpto desisteret. Sed quū Metellus lōge magis elatus se p vim oīa facturum prædicaret: confestim mutata oratione atq; habitu, magna voce protestatus est: se incolumi nunq̄ passurū: vt Pompeius cum exercitu ad vrbem vocaretur: idq; vsq; adeo senatus pbauit: vt vniuersi faterentur: nullum pter Catonē recta ratione vti: eiusq; purā virtutem p statu optimo ciuitatis pugnare. De Metello autē ita sentiebat: vt de homine q omnia pdere atq; turbare vellet. Quū dies itaq; suffragii venisset: Metellus arma, hospites, gladiatoresq; in forū deduxit. Item magna pars plebis nouarum rerum cupida Metello fauebat. Cæsar quoq; qui p id tempus ptor erat, Metelli studium enixissime adiuuabat. Boni aūt viri magis indignabātur, & secū ipsi moleste ferebāt: q̄ Catonē fouerēt. Itaq; tāta domi Catonis mœstitia erat, tantaq; trepidatio: vt & quidam ex familiaribus eius solliciti de Catonis salute cibū nō sumerēt: vxor atq; sorores luctu se afflictatent. Sed ipse Cato intrepidus oīa quæ in eo tpe agēda forent, solito more exequebatur: cœnauitq; vt cōsueuerat: dormiuitq; altissime vna cū Minicio Thermo collega. Mane vero nō magno comitato descendit in forū: a multis ante monitus, vt saluti suæ cōsuleret: diligēterq; caueret. Forum itaq; ingrediens quum videret tēplū quidē Castoris armis occupatum: oēsq; aditus gladiatoribus teneri: ipsum desup Metellū vna cū Cęsare sedētes: cōuersus ad amicos, O timidū inqt hominem: q cōtra vnū atq; inermē tantam multitudinē armauit. His simul dictis, recta perrexit cum Thermo: iis q aditū seruabāt viā ambobus duntaxat cōcedentibus: cæteros oēs prohibētibus: vt vix Miniciu sp manū a Catone tractus introducereť. Inde ad sedendū pgens Cato, repēte sese medium inter Cæsarē Metellūq; cōiecit: eo cōsilio, vt mutua eorū colloqa impediret. Quæ res tū aduersario eius primo aduentu turbauit: tum bonos atq; vrbanos viros fiduciā Catonis admiratos erexit. Itaq; ppius accedētes clamore & plausu bonā spē habere Catonē iubebant: ac se inuicē cohortabanť ad resistēdum p libertate: Catonēq; defendēdū: qui p republica egregie dimicaret. Vt vero minister legē manu tenēs p Catonē legere phibitus est & ipse Metellus eā capiēs legere cœpisset: Cato librū e manibus extorsit. Sed Metello verba ex ore, ꝙ ea mēte tenebat, pnuntianti, Thermus manū ori opponēs vocē Metelli pclusit. Quos quū videret Metellus ita agere: & simul vniuersum populū Romanū ad vtilitatē reipu. libertatēq; cōuersum: iussit armatos q domi erāt, magno clamore in forū discurrere. quo facto quū oīs multitudo pterrita aufugisset: Cato vero ipse solus relictus lapidibus atq; fustibus cōcideretur: Murçna quē supra memorauimus a Catone accusatū, tam indignū facinus nō tolit: sed accurēs toga ptexit Catonē: atq; eū repugnārem in tēplum Castoris pduxit. Vacuefacto foro, Metellus se vicisse ratus, armatos abire iussit: ipse ad tribunal reuersus legē ferre cœpit. Sed ii qui psugerāt, cōfestim redeūtes aderāt minaci clamore: adeo vt perterritus Metellus, ac vim formidās, vna cum suis e foro pfugeret. Cato studiū populi Romani cōmendauit, cōfirmauitq;: & plebs qdem Metellum oīno deseruit: senatus aūt Catoni fauere statuit ad legē impediēdam: vt pote turbulētam & bellū ciuile excitātem. Metellus itaq; licet ptinax erat: tamen videns amicos timore pculsos, putansq; inuictū & inexpugnabilem esse Catonem, ex vrbe migrare statuit: ac prius in forū veniēs inuidiā Catoni conflare conatus est: vociferans se tyrannidem Catonis, & cōiuratione aduersus Pōpeiū initā aufugere: ac fore aliquādo vt populum Romanum pœniteret: ꝙ tātis iniuriis clarissimū virū affecissent. cōfestim itaq; in Asiam abiit: quasi hæc omnia apud Pompeium accusaturus. Erat ob hoc magna Catonis fama: q tātas inimicitias in tribunatu pro republica suscepisset: & Pompeii potētiam in Metello contriuisset: sed etiam ma-

Hortensius vxorē duxit Martiā ad sobolem p creandam.

Minicius Thermus.

Murçna Catonē toga ptexit: ne lapidib⁹ & fustibus cōcidereť.

Metellus in Asiā ad Pōpeiū fugit.

gis ea creuit: q senatū ignominiā Metello infligere volentē sua sententia cōpescuit. Tūc.n.& apud multitudinē laudata est mansuetudo eius: q inimicū nō insectaretur: & apud prudētes cōsilium eius approbatū: q Pōpeiū minime irritandū putarat. Post hæc quū. C. Memmius tribunus plebis. L. Lucullū tunc a bello Mithridatico redeuntē, cuius finē atq gloriā Pompeius abstulisse videbatur, triūphare phiberet: dieq illi apud populū dicta, res ab eo gestas magis ob gratiā Pompeii, q ob aliam causam criminaretur: Cato propter affinitatē Luculli, q (vt diximus) Seruiliam vxorem habebat tum q rem indignā iniustāq existimabat, sese Memmio opposuit tandēq effecit vt causa deserta, ab accusatione desisteret. Quum ergo triumphasset Lucullus: postea magis atq magis Catoni ad hæsit: putans maximū sibi præsidiū in illo constitutū aduersus Pōpeii opes atq potentiā. Ipse aūt Pompeius ab exercitu rediens nihil sibi a populo Romano denegari cōfisus, per literas postulauit vt comitia consularia in aduentū suū differrētur: quoniā Pisoni in petitione consulatus præsens fauere cuperet. Hæc plæriq censebāt facienda Pompeii gratia: sed Cato ipse obstitit: non quia magnū momentū in dilatione putaret esse: sed quia cōducere existimabat Pompeii spem experientiāq rescindere. Senatus Catonis sentētiā sequutus est. Quæ res nō mediocriter Pompeiū turbauit: vt iā nihil se factuꝝ arbitraretur: nisi prius Catonem sibi conciliasset: & in amicitiam suā traduceret. Per munarium igitur postulauit: vt duas neptes quas habebat Cato, alteram sibi, alteram filio nu ptui traderet. Nōnulli tñ scribunt nō neptes, sed filias Catonis a Pompeio petitas. Quod postq p Munatiū Catoni relatū est: & vxore ac sororibus hanc affinitatē cū viro pnimario atq amplissimo vehementer approbantibus cupientibusq, ipse Cato statim sine vlla dilatione iussit Munatium ad Pompeiū redire: eiq respondere: Catonem per mulieres capi non posse: sed beniuolentiā eius si bi gratā esse: & si recta faciat amicitiam polliceri: quæ omni propinquitate fidelior esset: obsides vero contra rēpublicā Pompeio nequaq̄ daturū. Hoc eius consiliū & mulieres domesticæ grauiter tulerunt: & amici respōsionē improbarunt: vt feram ac superbam. Postea tamē quum Pompeius cuidam ex amicis in petitione consulatus fauens pecuniā in tribus diuisisset: eaq largitio vulgo iactaretur & in hortis Pompeii numeratā esse pecuniā constaret: Catone tunc ad mulieres & amicos dicente, necessarium fuisse huiusmodi rebus, si affinitas contracta esset, conniuere: confessi sunt omnes recte & honeste factum a Catone, q Pompeii affinitatē repudiasset. Si tamen oporteret ab euētu reꝝ consilia iudicare: videtur errasse Cato in hac propinquitate repellenda: nam effecit denegēdo, vt Pōpeius ad Cæsarē se conuerteret: & eam vxorē acciperet: per quā vtriusq opibus in vnum coniunctis respublica opprimeretur: quæ forsitan stetisset: ni Cato parua Pōpeii errata metuēs maxima neglexisset: patiēs alterius potentiā contra libertatem augeri. Sed hæc posterius. Deinde quū inter Pompeium & Lucullum esset orta contentio (certabat enim vterq: vt ea quæ in pōto egerāt, rata manerent: & Cato Lucullo qui iniuriā passus videbatur fauebat) victus in senatu Pōpeius ad populū cōfugit: & ad legē agrariā milites puocauit. Hanc etiā legem quum Cato sese opponēs impediret: Pompeius Clodium turbulentissimū popularē fouit: & Cæsarē sibi amicū fecit: ipso Catone quodāmodo causam præstante. Nam quū Cæsar ex Hispania, in qua prætor fuerat, rediens triūphū postularet: & simul consulatū petere vellet: legesq iuberent: vt qui triumphaturi essent, contra pomœrium expectarent: qui magistratum peterent comitiis adessent: postulabat Cæsar a senatu: vt sibi p aliū petere cōsulatū liceret: cōtradicebat Cato: qui vt sensit ad gratiā Cæsaris senatū inclinari: longa diem oratione cōsumpsit: & sic facultatē senatui abstulit decernendi. Qua re cognita, Cæsar cōfestim petitione triūphi omissa, vrbē intrauit: a Pompeioq adiutus, cōsul est designatus: filiaq Pōpeio tradita, quasi coniurationē quādā cōtra rēpublicā inierunt: & alter de colonia deducēda, deq agris diuidēdis leges tulit: alter suis opibus & potentia huiusmodi legibus fauit. Ii vero q cū Lucullo Cicero neq sentiebant, ad Bibulū alterū consulē confugientes resistebāt: & in primis ipse Cato: qui amicitiā & coniunctionē Pōpeii & Cæsaris nulla bona causa factā iam inde cernebat: dicens nō tm̄ diuisionē agroꝝ se timere: quātū id qd̄ hæc largiētes populo pro mercede petituri forent. Hæc igitur ostēdens atq docens, senatū vniuersum in suā sententiā adduxit: ac multos p̄terea bonos: q grauiter ferebant Cæsaris prauitatē: q is consulari potestate turpiter abutens, ea perficere contenderet: quæ leuissimi tribuni plebis ad gratiā multitudinis facere consuessent. Diffisi igitur suffragiis vi cēsuerūt agendū: & primū ipsi Bibulo in forum descēdēti cophinus stercoris superfusus est: deinde lictoribus eius accepti fasces atq fracti: tandē vero telis & vulneribus ex foro pelluntur. Sed alii quidem cursim fugerunt: Cato vero vltimus omnium pedetentim cessit: sæpe in persequentes cōuersus, eosq detestatus. Non solū igitur legē tulerunt: verūetiam senatum iurare coegerūt: se fauorē huic legi siquis impedire vellet p̄stiturū: magna pœna aduersus eū statuta, qui iusiurādum recusaret. Iurauerunt igitur oēs senatores necessitate coacti: antiqui. Metelli exemplo: quem olim in simili re iurare recusantem extra Italiam exulasse meminerant. Quapropter & mulieres domi multis cum lachrymis, & amici atq familiares Catonem monebant: vt tēpori cederet: atq iuraret. Maxime tamen eum monebat, atq adigere nitebatur. M. Cicero orator: qui differebat: non esse fortasse iustū his quæ populus vniuersus statuisset, eum vnum repugnare: & quum videret nullo

C. Memmius tribun⁹ plebis.

Cato Pōpeii affinitatē respuit.

Metellus antiquus iurare recusans extra Italiā exulauit.

modo ista quæ facta erāt mutare posse stultū atq; insanū esse spōte sine vllo fructu se periculis obie-
ctare. Extremū vero maloꝝ esse: si patriam cuius gratia hæc omnia faciat, deserēs prodat malis ho
minibus: & secū ipse gaudeat ex ciuitate abiens certamina reipublicæ reliquisse. Nā si Cato Roma
nō indigeat: at certe Romā indigere Catone: indigere etiā amicos oēs: inter quos se primū esse Ci-
cero fatebat: quū P. Clodius sibi p tribunatū imineret. Eiusmodi rōnibus p̄cibusq; tradūt Catonē
expugnatū ad iuramētū descēdisse. Iurauit tamē vltim⁹ omniū p̄ter vnū M. Fauoniū familiarē suū
atq; amicū. His rebus elatus Cęsar aliā legē tulit: per quā ferme oēm Cāpaniā egenis diuidebat: nec

Catonē Cęsar a subselliis in carcerem trahi iussit.

vllus q cōtradiceret inuētus est: p̄ter Catonē. Hūc igitur Cæsar quū a subselliis in carcerē traheret,
nihil remisit Cato mētis atq; p̄positi sui: sed inter ambulandū verba faciebat: dicebatq; nō esse ferē
dos: qui isto modo rēpublicam euerterēt. Catonē vniuersus senatus cū summa mœstitia & oēs bo
ni ciues vna cū senatu taciti atq; afflicti sequebanē. Q đ quū Cæsar aīaduerteret: cupiebat vt Cato
p̄ces aliquas porrigeret: deinde quū iam manifestū esset: nihil tale Catonē esse actuꝝ: verecūdia ad-
ductus tribuno cuidam plebis p̄suasit: vt Catone eximeret: nec in carcere trudi pateref. His legibus
atq; his muneribus plebē capiētes, obtinuerūt: vt Cæsari q̄dē Illyricū, & Gallia prouincia: & q̄tuor
legiones in q̄nquēniū traderētur: p̄dicente Catone atq; monēte Populū Romanū acrē tyrānū suis
suffragiis constituere. P. aūt Clodiū ex patricia familia, vt Ciceronē vrbe depelleret, atq; oīa illorū
gratia faceret, tribunū plebis: Consules vero Calphurniū Pisonē: qui erat Cæsaris socer, & Gabi-
niū Paulum, qui erat ex sinu Pompeii, fecere. Sed q̄q̄ tanta vi rēpublicā occupassent: & alia, gratia,

Calpurni⁹ Piso cōsul. Gabinius Paulus cōsul.

alia timore efficerēt: tñ formidabāt Catonē. Nam magno labore & nō sine verecūdia in his rebus
superabant: vim tñ ei afferre, ac reum facere nefas erat: neq; oīno tētādū. Nam Clodius ne Cicero-
nem expellere posse cōfidebat: p̄sente Catone: quare consiliū cepit: vt eū a conspectu vrbis remoue
ret. In principio enim tribunatus sui Catone ad se vocato: sic verba fecit: quasi omniū ciuiū inte-
gerrimū atq; incorruptissimū esse iudicio suo putaret, eius rei indiciū se facturum. Nam multos p̄fe
ctionē in Cyprū postulare: sed ad eā rē Catonē solum existimasse idoneū: cui quū statim aduersare-
tur Cato: assereretq; non ob honorē, sed ob contumeliā atq; insidias hoc sibi negotiū demandari:
Clodius nimiū superbe, at si non volens inquit, tñ coactus dolensq; proficisceris: aduocataq; cōcio
ne, plebiscito firmauit missionē Catonis: eiq; abeunti nec nauē: neq; militem, nec ministrū quēpiā
tradidit: p̄ter duos scribas: quorū alter fur erat, alter Clodii clientulus: & quasi parum negotii foret
Cyprus, ac Ptolemæus: etiā vt exules Byzantium reduceret, iniūxit: eo cōsilio vt ipsum plurimo tē

Cato ī Cyprū mittit.

pore extra vrbē ablegaret. Hac igitur Cato necessitate coactus anteq̄ proficisceretur, Ciceronē cui
Clodius apud populū diē dixerat, admonuit: ne in arma atq; cædes vrbē cōiiceret: sed tēpori cede-
ret: vt rursus patriæ salutē p̄stare posset. Deinde per Canidiū familiarem suū in Cyprū pręmissum,
suadere Ptolemęo instituit: vt sine contētione atq; pugna cōcederet: quasi neq; pecuniarū, neq; ho
noris expers futurus, datuꝝ enim sibi populū Romanū sacerdotiū Veneris Paphiæ. Sic ergo Cani
dio q hæc nūtiaret p̄misso, ipse Cato apud Rhodū cōmoratus, ea q̄bus opus erat cōparabat: & si-
mul respōsum Ptolemæi expectabat. Inter hæc Ptolemæus Ægypti rex a ciuibus suis exactus, reli-
cta Alexādria, Romā nauigabat: ea spe: vt Pōpeii & Cæsaris armis in regnū reduceretur. Volēs igi

Ptolemęus eiectus a ciuibus.

tur Catonem affari: certiorē de volūtate sua eum facit: credens illum statim ad se esse venturū. Ca-
to per id tempus purgando ventri operam dabat: itaq; iussit Ptolemæū, si ita placeret, ad se venire
ac ei venienti nec obuiā processit, nec assurrexit: sed tanq̄ priuatū quendā recipiens, ac sedere iubēs,
primo congressu regē turbauit: & in admirationē conuertit: φ sub populari mente & simplici, tan
ta superbia insolentiaq; lateret. Sed paulopost quū verba Catonis audiret: optimo consilio & sum
ma prudētia de re sua disserentis, ac cum reprehendentis: φ tanta felicitate relicta, laboribus, dispē
diis, & obseruationibus eoꝝ, qui Romæ potētes forent, se subiiciat: quorū cupiditatem si vniuersa
Ægyptus in pecuniā redigatur, vix explere possit: & simul consulentis vt domum rediret: & cum su
is ciuibus pacaretur: & se vna nauigaturum: ac intercessurum pollicentis: tanq̄ ex insania quandā
resipiscens, veritatemq; agnoscens, & virtutem Catonis admirans, decernit ita facere: vt Cato sua
debat. Sed postea ab amicis in priorem spem reductus quum Romam venisset: statim quum ad
ianuam alicuius magistratus peruenit, errorem suum recognouit: damnauitq;, φ non consilium
viri boni, sed potius dei oraculum neglexisset. Cyprius autē Ptolemæus felicitate quadam Cato-
nis se veneno necauit: qui quū magnam vim auri & argenti reliquisse diceretur: ipse Cato quoniā
Byzantium nauigare decreuerat. M. Brutum nepotem suum in Cyprum transmisit: Non enim sa-

Ptolemęus Cyprius

tis Canidio in tractatione pecuniaꝝ confidebat. Exulibus post hæc Byzantium reductis, & pace in
ter eos firmata, in Cyprum venit: vbi quum gazam regiam in poculis: mensis: lapidibus, & pur-
pura reperisset: quę omnia opus erat venundare & in pecuniam redigere: volens in ea re diligentia
vti & in summū pretiū adducere, cunctisq; ipse adesse, & supremam licitationem suscipere: non cre-
didit consuetis auctionibus: sed in suspitione habens omnes ministros, omnes precones, oēs man
gones, omnes amicos, per seipsum priuatim eos qui emere volebant conueniens ad res tractans
effecit: vt quum cęteri amici quasi parum fidei eis haberetur: moleste ferrent: tum in primis is qui

omnes anteibat Munatius:vt Cæsari orationem aduersus Catonem scribenti acerbissimæ accu-
sationis pars ista fuerit:locūq; imorandi exinde habuerit.Munatius tamen scribit non diffidentia
sibi aduersus Catonē accidisse:vt indignaretur:sed neglectu quodā Catonis & obtrectatione Ca-
nidii.Nam munatius librum edidit de rebus Catonis:quē Thraseas maxime sequutus est.In eo li-
bro scribit:se post Catonem id Cyprum venisse:nec satis honeste a Catone se acceptū:sed quū ali-
qñ staret pro foribus reiectum se fuisse:Catone intus aliquid vna cum Canidio fabulante:& quū
de ea re quereretur,non satis clemens a Catone tulisse responsum.Dixisse.n.ait:periculum esse:ne
nimia amicitia,secundū Theophrasti sententia:interdum cā foret odii generandi:quippe tu pro
pter maximum amorē,minus te in honorē habitū putas apud me q̃ oporteat:idq; grauiter fers:
ego autē opera Canidii vtor:quū propter experientiā rer;:quę in ipso est:tū propter fidelitatē:qui
& prius venit:& integer cōprobatus est.Hæc tñ Catonem secrete secum loquutū dicit:ver; postea
ad Canidium relata quum audiret:nec ad cœnā ire voluisse:neq; vocantibus paruisse:minante au
tem Catone(vt fieri solet)se pignora capturum,ex Cypro nauigasse:& multo tempore sic aduer-
sus Catonem infensum perstitisse:vt nec Martiæ quidem(hæc enim nondum a Catone migraue
rat)loqueretur.Deinde cum Barca a cœnam eos vocasset:& Catone moram trahente,alii iam di-
scumberent:tandē veniētē Catonē q̄sisse a Barca:vbi nā sederet:quū vero Barca dixisset:vbicūq; li-
beret:circūspexisse Catonē:ac dixisse iuxta Munarium sedere velle,atq; ita fecisse:nec tñ quicq̄ col-
loquii inuicē in cœna habitum.ver; postea Catonē a Martia rogatū,vt Munatio scriberet,scripsis
se:vt postridie mane domū veniret:se autē & Martia retētū,donec oēs recesserunt:atq; ita Catonē
ad eos ingressum salutasse Munatium:& ambabus manibus complexū fuisse.Hæc scripsimus pro-
lixius:arbitrantes non minus in huiusmodi rebus mores hominū cognosci posse:q̄ in peruagatis
ac magnis negotiis.Coegit autē Cato apud Cyprum circiter septēmilia talenta argenti. Veritus
autē longitudinē nauigationis,vasa multa præparauit:singula duorū talentorū & quinquaginta
drachmar; capacia:longum funem autē singulis alligauit:& in sunis capite suber bonæ magnitu
dinis erat:vt per ipsum si naufragiū fieret,vbi esset argentū cerneretur.Hęc omnis pecunia incolu-
mis Romam delata est:præter admodum pauca.Libri autem duo:in quibus rationes de ea pecu-
nia diligenter perscriptæ erant,in via perierunt:nam quū alter; libertus eius nomine Philargyrus
secū deferret:ex Cenchris delatus cū ipsis oneribus periit.Alterum vero quū ipse Cato vsq; in Cor
cyram seruasset:nautis propter magnitudinē frigoris ignem immodice faciētibus arsere taberna-
cula:liberq; deperiit.& licet calumniatores refellere poterāt ministri regii tñ hanc librorum iacturā
ægerrime Cato tulit:non tam ob fidem,q̄ ob exemplum diligentiæ suæ:quod cæteris hominibus
prębere cupiebat.Aduectus igitur nauibus quum vrbē intraret:oēs magistratus,omnes sacerdo-
tes,omnis senatus,item maxima pars plębis sic obuiam processerūt:vt ripę Tyberis vtrinq; com
plerētur:nec a triumpho multum differret.Nonnullis tñ agrestis superbusq; visus est:q; cōsulibus
pręroribusq; obuiam progrediētibus neq; substitit,neq; cursum retinuit:nec in terrā ad eos descē-
dit:sed pręteregressus nō prius destitit,q̄ classem in naualia cōiecisset.Quum tñ argētum per forum
portaretur:admiratus est Populus Ro.tantā magnitudinem:& senatus post multas Catonis lau-
des,decreuit ei pręturā extra ordinē:& ludos īspicere purpurea veste.Verū hæc senatus decreta Ca-
to ipse deprecatus,Niciam regis seruū petiit a senatu manumitti:ob fidē ac diligentiam rer; admi
nistratatum.Erat per id tēpus consul Philippus Martiæ pater:& quodāmodo magistratus eius po-
tētia in Catonē redibat:collega Philippi Lētulo nō minus in honore Catonē habēte propter vir-
tutes,q̄ Philippus ipse propter affinitatē.Post hæc Cicero in vrbē vnde prius a Clodio pulsus erat
reuersus,quū potētia qua plurimū pollebat fretus,tabulas in capitolio fixas,in quibus res in tri-
bunatu Clodii gestæ perscriptę erant,per vim deleuisset:senatusq; super ea re haberetur:& Marcus
Cicero absentē Clodium accusaret:diceretq; a Clodio gesta esse irrita oportere:quoniā ipse Clodi
us contra leges tribunatum accepisset:nō placuit id Catoni.Itaq; assurgēs dixit:Clodii tribunatū
nihil sani neq; boni in se habuisse:si tñ quis irritare vellet quicquid ab eo gestum esset,necesse fore:
vt ea etiam quæ ipse in Cypro fecisset:irrita haberentur:neq; fuisse secundum leges profectionem
eius in Cyprum quum is tribunus referret qui authoritatem non haberet. Non igitur contra le-
ges tribunum esse factum.P.Clodium:qui ex patria familia ad plebē lege cōcedēte trāsisset.Quod
si tribunatu quēadmodū cęteri multi abusus est:ipsum corrigere oportere,qui deliquerit:nō vero
potestatē tribunitiam dissoluere.Ex hoc indignatio inter Catonē & Ciceronē exorta est:postea tñ
procedēte tēpore,reconciliati sunt.Quū deinde Pompeius & Crassus cū Cæsare qui citra alpes ve
rat cōmunicato cōsilio,statuissent secūdū cōsulatū inire:& cōsules factos Cæsari quidem in quin-
quēnium prouinciam & exercitus prorogare:pro se vero magnas pecunias & prouincias & dele-
ctus accipere:remp.vexare:ac quum multi boni viri consulatum petituri destitissent:solus.L.Do-
mitius qui Porciam sororē Catonis vxorē habebat,monente Catone,nō esse illis concedēdū:sed
pro reipublicę libertate certandum:sustinuit cōpetitor esse.Nec solū ad Domitium hic peruenit ser
mo:sed ad omnes bonos:nō esse negligēdas Crassi & Pompeii opes in vnū collectas:sed disiungen-

Amicitia nimia causa ē odii generandi.

Philargyrus Catonis libertus.

Libri rationū Catōis de pecunia cypria perierunt.

Regressus Catonis in vrbem.

Catoni ex cypro redeunti honores habiti.

Philippus Martię pater consul.

Domitius Porciæ vir.

dum esse alterum ab altero.fore enim graue & intolerabile eorum potentiam:si vna consules fieret. Fauebat igitur omnes Domitio,confirmabatq;ostendentes multos ex iis qui metu silerent,in comitiis ei suffragaturos.Hoc quũ Pompeii familiares vererentur:insidias Domitio tendunt:quiq; is prima luce in campum cũ funalibus descenderet,vno ex suis qui praecedebant,interfecto,multis insuper vulneratis,omnes in fugam vertunt:praeter Domitium & Catonem.Nã Cato Domitium retinebat:ipsumq; cohortabatur:dicebatq; resistendũ esse pro libertate patriae aduersus tyrannos:qdiu spiritus superesset:qui queadmodum magistratu abusuri sint,iã extunc patefaciant:per tãta scelera ipsum procurantes.Haec dicebat Cato iã brachium saucius:sed quum Domitius periculũ expectare nolet: domũq; se reciperet:designãtur cõsules Pompeius & Crassus.Nec tamẽ Cato quieuit:sed praeturã:petiit:ne priuatus consulibus aduersaretur:ad illi quum hoc timerẽt:q; videbãt praeturae dignitatẽ in Catone parẽ fore consulari potestati:senatũ habuerunt multis ignorãtibus:&,in eo decreuerũt primo quidẽ vti praetores,qui creati essent,confestim magistratũ inirent:neq; consuetum tẽpus expectarẽt:deinde ne fraudi esset:siquis eũ magistratum per ambitũ obtineret.Et simul ipsi amicos & ministros ad petitionẽ eius concitarunt,porrigẽtes argẽtum & ipsi suffragio praesidẽtes.Et quũ nihilominus omnia ipsorum studia Catonis virtus superaret:erubescẽtibus cunctis,suffragium nõ dedere Catoni praeturam petẽti:qui vel pretio comparãdus foret ad eum magistratum gerẽdũ: & quũ prima tribus eũ nominasset:Pompeius id animaduertẽs turpissime mẽtitus se tonitrua audiuisse, comitia dissoluit.Nihil eni fas erat agere, quũ talia contigissent.Post haec rursus magnis largitionibus fracti,& optimatibus ex cãpo per vim pulsis,praetorẽ fecerunt Vannium pro Catone: quo i locο ferunt eos qui suffragium tulerãt|continuo prae verecundia e campo fugisse.Reliqui vero qui id grauiter ferebant:tribuno quodã plebis concionẽ praebẽte,Catonẽ induxerunt:qui omnia quae futura erãt & reipublicae euẽtura quasi a diis edoctus praedixit:eiusq; in Pompeium & Crassum concitauit:qui ita sibi conscii essent:ita rẽpub.administrare cuperent:vt timerẽt Catonem praetorẽ fieri. Tandem vero quum domum reuerteretur,tanta multitudo eum prosequuta est:quãta ne omnes quidem illos qui praetores erant creati.C.deinde Trebonio legẽ promulgante,de prouinciis consularibus:vt alter Hispaniam Aphricãq; haberet:alter Syriam & Ægyptum:& quibus vellent terrestribus naualibusq; copiis bellum inferrent:caeteri omnes quum desperarent prohibere posse,supersederunt:nec aduersati sunt:Catoni autẽ contradicere volenti vix tẽpus duarum horarum ad dicendum concessum est:qui,quũ multa dicẽdo ac praemittendo,tẽpus consumpsisset:non permiserunt vt amplius loqueretur:sed minister eũ adhuc dicentẽ & in suggestu stantem arripuit. Quin etiã quum ex inferiori loco vociferaretur:multiq; ex ea re turbati essent:rursus per lictorẽ apprehensus,extra forum tractus est,ibiq; relictus.Cato vero simulatq; dimissus est:rursus ad rostra magna vociferationem reuersus,monebat,ciues ne hoc paterentur.Hoc modo quũ saepius ex eo loco deductus semper rediret:moleste id ferẽs Trebonius,iussit vt Cato in carcerẽ duceret:qd quum factum esset,ingens multitudo ciuium sequebatur:& ipse Cato inter ambulandum cohortari ac monere contra legem non desistebat:quãobrem territus Trebonius,Catonẽ dimisit & illa quidem dies frustra cõsumpta est.Postea vero diebus partim minis,partim largitionibus,vno praeterea ex tribunis plebis Aquilio armis depulso: ipsoq; Catone foro deiecto,multis vulneratis,nõnullis etiam interfectis,per vim legẽ tulerunt.qd quidẽ tã indigne tulerunt boni:vt plerique statuas Pompeii ob indignationẽ caederent.sed haec quidẽ fieri Cato prohibuit.Deinde quũ de prouinciis exercitu q; Caesaris prorogandis referretur:nõ amplius cũ plebe egit Cato:sed ad ipsum Pompeiũ conuersus,attestatus ẽ, ac praedixit:in suã ceruicẽ Caesarẽ armari:idq; nõ videre nunc:verum enim eo tẽpore sensurũ esse: quũ propter grauitatẽ ac potentiam nec deponere valebit: nec perferre. proinde fore vt eo tẽpore Catonis reminiscatur:intelligatq; non minus vtilitatis inesse sententiae suae q̃ honestatis atq; iustitiae. Haec tamen Pompeius neglexit:confisus felicitati suae nec putans fieri posse:vt Caesar ab eo disiungeretur.Sequenti vero anno quum praetor factus: non tantum visus est dignitatis ei magistratui afferre:quantum demere:saepe nudis pedibus & sine toga ad rostra veniens:& causas capitales clarorum virorum,eo habitu cognoscens. Tradiderunt & nonnulli iudicia nõnunq̃ post prandium, quum vinum potasset,eum exercuisse:qd tñ falsum est.Quum aũt Populus Romanus largitionibus corruptus tanq̃ mercenaria opera suffragiis vteretur:cupiens mederi huic parti reipublicae Cato,senatui persuasit decernere: vt hi qui designati essent,si nullum accusatorẽ haberent, ipsi tamen iudicium subire atq; rõnem reddere cogerentur.Hoc perinique ferebãt ii qui magistratũ petebant: iniquius etiam plebs largitionibus assueta. Itaq; quum Cato postridie ad rostra venisset : multitudo hominum in eum impetum fecit.clamans, detestans, ac percutiens illũ:quoad vniuersi qui circa rostra erãt,aufugerẽt.Ipsum vero Catonẽ multitudine pressum atq; delatum, vix rostris apprehensis continere se potuisse dicunt:sed quum in rostra se recepisset : grauitate & authoritate turbã sedauit:clamoresq; repressit:& oratione habita miti attente auditus est:turbationẽ omnẽq; ex animis deleuit.Ob quã rem quũ a senatu laudaretur:At ego inquit.P.C.vos minime laudo:qui me praetorem in tanto periculo deseruistis. Hi vero qui magistratum petebat: quum singuli a largitioni

Põpeius & Crassus cõsules designati.
Cato brachium saucius.
Tonitrua quũ audiret tur nihil agi in curia fas erat.
Vãnius praetor creatus
Cato a Trebonio I carcerẽ trudi iubetur.
Cato nudis pedibus & sine toga i praetura causas cognoscebat.

bus deterriti essent: in vnũ conuenerunt, cõtuleruntq̃ vnusquisq̃ duodecim milia & semis drachmatum argenti: facta spõsione vt qui ex eis per largitionẽ peteret, id argẽtum perderet: arbitrũ ad eã rem Catonẽ eligunt: & pecuniã apud illũ deponere statuunt: sed ipse Cato pecuniã quidẽ recipere noluit, fideiussores tñ recepit. Quum aũt dies comitiorũ venisset: obseruãs etiã suffragia, deprehẽdit quẽdam ex sponsoribus contra pacta egisse: ipsumq̃ dãnauit: & eius pecuniã aliis tribuit. Illi vero iustitiã atq̃ integritatẽ hominis admirati, pœnam remiserunt: satis pœnarum dedisse illum arbitrati, q̃ a Catone esset damnatus. Sed ea res nõ mediocrẽ inuidiã in Catonẽ concitauit: quasi senatus, iudicum, ac magistratuum vim atq̃ potestatẽ sibi arrogaret. Neq̃ enim vlla virtus est, quæ magis inuidiã cõtrahat, q̃ iustitia: quã potẽtia & fides populorũ maxime sequuntur. Neq̃ enim dũtaxat in honore habent iustos, quẽadmodum fortes: neq̃ admirantur quemadmodum sapientes: verumetiam amant: atq̃ eis confidunt: ex illis vero quos supra memoraui, alios timent: aliis parũ credunt: preterea arbitrantur natura magis, q̃ volũtate illos excellere: putãtes fortitudinem & prudentiã, alterã acritatẽ quandã, alterã robur animi esse. Iustus vero esse: quiuis potest modo prauitates repellat. Itaq̃ iniuriam maxime vt inexcusabile vitium improbis dicunt. Quamobrem Catoni tunc omnes potentes atq̃ clari inuidebant: & in primis ipse Põpeius: qui putabat Catonis gloriã suę potẽtię officere: atq̃ ea de causa semper quosdam summittebat calũniatores in Catonem: quorum vnus erat. P. Clodius: qui rursus cum Pompeio in gratiã reuersus, Catonẽ criminabatur: multum argenti sibi in Cypro expilauisse: Põpeio autẽ bellum inferre, q̃ nuptias filiæ vt indignas repudiasset. Ad hæc respondebat Cato se tantum argenti ex Cypro Romã detulisse sine vllo milite: quãtum Pompeius ex omnibus triumphis ac bellis, quibus vniuersum terrarũ orbem turbasset, non attulerat. Affinitatẽ vero Pompeii nunq̃ elegisse: nõ q̃ indignũ putaret: sed q̃ nõ eadẽ in republica esset mens ac voluntas. Nam se quidẽ prouincia abstinuisse: quum sibi a senatu post preturã vltro traderet: Pompeium vero partim pro se accepisse prouincias: partim aliis procurasse: nunc autẽ sex milia militũ in Galliam ad Cæsarẽ mittere. quos neq̃ Cęsar petierat a senatu: nec ipse Põpeius authoritate senatus cõcessit: sed tot hominũ, tantę armorũ copię, tot equi, gratię sunt ac remunerationes priuatim elargitę. Imperatorẽ appellatũ Pompeiũ aliis prouincias exercitusq̃ cõmisisse ipsum vero domi manere: vt seditiones & turbas aleret. quibus rebus manifestũ est imperium affectari a Pompeio. Hoc modo Cato Pompeiũ vltus est. Erat. M. Faonius Catonis amicus atq̃ ęmulus: qualis Apollodorus Phalerius dicitur Socratis fuisse: vir quẽ faciliter verba mouerẽt: nec id quidẽ modice aut humane: sed vsq̃ ad insaniã atq̃ furorẽ. Hic ędilitatẽ petẽs repulsam ferebat: cui quũ faueret Cato: animaduertit tabulas vna manu oẽs perscriptas. itaq̃ hanc machinationẽ redarguens, & tribunos super ea re appellans, comitia dissoluit. Postea autẽ Faonio ædili facto, & cætera pro eo munera obiuit: & spectaculũ edidit in theatro: proponens certantibus non ex auro coronas. sed quẽadmodum in Olympico fieri solet: ex oleastro. Dona etiam attribuit: Gręcis quidem ex Thridaco, & Raphano, & Blito, & Apio: Romanis autẽ vini amphoras: carnes porcinas: & ficus: & lignorum fasces: quorũ vtilitatẽ alii deriserunt: alii laudauerunt: propter Catonis austeritatẽ. Faonius inter multitudinẽ se coniiciens, & cum aliis sedẽs, Catoni applaudebat: admonebatq̃ vt victoribus ea dona tribueret: attestabatur se Catoni hanc potestatẽ cõcessisse. In alio autem theatro collega Faonii magnifice ludos faciebat: sed vniuersa multitudo illum reliquerat: & ad Catonẽ Faoniũq̃ pro rei nouitate se cõtulerat. Fecit autẽ Cato hæc: vt doceret oportere eum qui ludos faceret, ludis vti: & gratia magis ac simplicitate certare: q̃ tantos apparatus & sumptus in rem non vtilem consumere: & curas ingẽtes ea de causa suscipere. Post hæc vero quum Scipio, & Hipseus, & Milo consulatum petẽtes non solũ illis solitis vsitatisq̃ largitionibus, sed etiam armis & necibus contenderent: ac temeritate & audacia bellum ciuile concitassent: quibusdam cẽsentibus Pompeium comitiis præficiendũ: contradixit Cato: neq̃ oportere inquit a Pompeio legibus p̃sidendũ esse: sed Pompeio a legibus. Verum postea quum permultos dies tria veluti castra forum obsiderent: censuit anteq̃ summa necessitas cogeret, sponte & gratia senatus eam rem Pompeio esse mandãdam: ex duobus malis quod minus foret, eligens: ne quum ciuitas seditionibus atq̃ armis diu afflicta esset, tũc demum in potestatem vnius deueniret. Dixit igitur sententiam in senatu. M. Bibulus Catonis necessarius: qua censebat solum Pompeium consulem designandum. fore enim vt vel respublica quietẽ accipiat Pompeio gubernãte, vel meliori seruiat. Cato autẽ assurgens contra expectationẽ omnium Bibuli sententiã laudauit: asserens prestare vt quęuis potestas in vrbe sit: q̃ rempublicã sine magistratu ac p̃side manere. Se quidẽ expectare vt Pompeius rẽpublicã sibi cõmissam laudabiliter tueatur, & gerat. Per hunc modum consul designatus Põpeius a Catone postulauit: vt in suburbanum ad se veniret: qui quum venisset: amicissime eum recepit: atq̃ gratias egit: rogauitq̃ vt sibi in consulatu gerendo adiutor esse vellet: se ex illius authoritate cuncta facturum. Ad hæc respondit Cato: se neq̃ priori tẽpore aliquid vnq̃ contra Pompeium fecisse inimico animo: neq̃ in præsenti vt gratiam eius sibi compararet: sed pro vtilitate reipublicę semper loquutum esse: priuatim quidem igitur sese Pompeio affuturum: si Pompeius id postulet: publice vero etiam si non

Virtus nulla est q̃ magis inuidiã cõtrahat q̃ iustitia.

Iustus quis potest esse: modo prauitates repellat.

P. Clodius Catonis calumniator.

M. Faonius ędilis fact[9].

Coronę ex lauro in olimpicis certaminib[9] proponebãtur.

Scipio, Hipseus & Milo de cõsulatu contẽdẽtes.

Põpeiu cõsol designatus.

postulet, omnia perscrutaturum. Et sane ita fecit: vt promiserat: primum enim magnam ac nouã pœnã aduersus Decuplatores Pompeio statuente, preterita condonanda censuit: futura vero punienda. Neq enim finẽ preteritorum facinorũ faciliter reperiri posse: nec noua pœna quę nũc im posita est, punienda esse delicta tũc cõmissa: quum lex aliã pœnã statuebat. Deinde quũ multi summi viri hac ipsa lege rei postularentur: Pompeiusq interdum pro amicitia & familiaritate eorum se facilẽ prestaret: remitteretq seueritatẽ: increpabat eum Cato vehementer: atq excitabat. Preterea quũ Pompeius cõmẽdationes reis dari in iudiciis consuetas per legẽ vetuisset: ac postea ipse Munatio Flacco cõmendationẽ scripsisset: Cato qui in ea causa iudex erat, quũ recitari cœpta esset Põpeii cõmendatio, aures manibus clausit: legiq illã prohibuit. Flaccus vero ipsum ex iudicibus reiecit: & quidẽ post oratam causam: sed nihilominus cõdẽnatus est. Omnino aũt difficilis atq anceps scrupulus erat Cato iis: qui in iudicium vocabãtur. Nullus enim reorum habere iudicẽ volebat Catonẽ: & tñ reiicere formidabãt. Nam multi eo ipso condẽnati sunt: q Catonẽ reiiciendo non satis cõfisi sue innocẽtię videbantur. Multis etiã in magni opprobrii partẽ obiicebatur: q Catonẽ iudicẽ oblatum recipere noluissent. Post hæc quum Cæsar in Gallia magnas haberet copias: Romę vero pecunia, largitionibus, & amicis plurimũ posset: tunc demũ monitiões Catonis diu antea prędictæ, Pompeium quasi dormientẽ excitarunt: quumq etiã tunc piger videretur ad Cæsarẽ compescendum: perrexit Cato consulatũ petere: quasi confestim arma Cæsari arrepturus: eiusq insidias patefacturus. Competitores Catonis duo fuerũt: ambo gratiosi: quorum alter. P. Sulpitius plurimũ Catonis authoritate ac potẽtia omni tẽpore fretus, non recte tunc facere videbatur: neq satis gratum se erga Catonẽ prestare. Ipse tamẽ Cato nunq̃ questus est: sed minime admirandũ esse dixit: si id q̃d quis maximũ bonum esse putat, alteri non concedat. Senatui vero persuasit: vbi ipsos qui consulatum peterent, per se Romanum. P. appellarẽt: ob q̃d etiã magis homines sibi aduersos fecit: quasi non solum accipiendi pecuniã, verũetiã gratiã concedẽdi Populo Romano reuerẽtiam abstulisset. Ad hęc accedebat: q nec ipse ad dicẽdum pro se satis idoneus erat: sed dignitatẽ morũ potius conseruare volebat: q̃ compellando atq togando dignitatẽ magistratus acquirere: neq vt amici hoc facerẽt permittebat. ob q̃d multitudo capi & deliniri solet. Itaq victus a cõpetitoribus consulatum non obtinuit: & quum ea res nõ solum iis qui repulsam tulerãt, verum amicis quoq & familiaribus rubori esse soleret: & tristitiam atq calamitatẽ per multos dies afferre: ipse Cato ita negligẽter id tulit: vt sequẽti die vnctus in cãpum descẽderet: & post prãdium rursus vt solebat sine calceis & tunica in forum veniens vna cum familiaribus ambularet. Hoc factum Catonis Cicero reprehẽdit: q rebus poscentibus vt consul fieret, nõ studuerit populum humanitate delinire: sed ẽt ad reliquũ tp̃s defessus fuerit: atq pręturã quidẽ rursus petiit: idq illa de causa se facere dixit, q nõ iudicio Populi Romani: sed violẽtia atq corruptione quorundã hoĩum in ea petitione succubuisset. At consularibus comitiis nullã fraudẽ adhibitã: sed non satis Populo Romano suos mores probatos fuisse: quos neq mutare ob eam causam, neq quum illis vtatur velle se rursus periculum sui facere. Inde quum Cæsar in bellicosissimas nationes impetum fecisset: easq superasset: germanos ẽt contra fœdus bello lacessisset: & trecẽta hominũ milia occidisset: aliis ob rem prospere gestam supplicationes decernẽtibus, Cato censuit ipsum Cæsarem iis dedendum: quibus contra fœdus bellũ intulerat: neq faciendum vllo modo: vt ipsi in se atq in rempublicam tantam pollutionem reciperent. Attamen inquit diis immortalibus gratias agendum est: q pro hac tanta imperatoris nostri temeritate, in exercitum nostrum pœnas non verterunt: sed reipublicę pepercerunt. De his Cæsar certior factus, epistolã scripsit ad senatũ: in qua multa maledicta in Catonẽ congessit. Qua lecta, Cato ipse assurgẽs: non ab ira, neq ab obtrectatione aliqua, sed ab ingenio atq ratione crimina quæ in se dicta erãt, iurgio similia esse ostendit: & ludum aliquem pompamq continere. deinde mẽtem Cęsaris ab ipso initio patefaciens & omnem illius voluntatem quasi ipse socius atq coniuratus foret aperiens, ac docens, non Britãnorũ neq Celtarum filios, sed ipsum Cęsarem esse formidãdum, ita mẽtes omnium mutauit & acuit vt amicos Cæsaris vehementer pœnituerit: q eiusmodi epistola in senatu lecta facultatẽ Catoni dedisset: vt verbis pro iustitia factis Cęsarẽ merito & iustissime redargueret. Nihil tñ a senatu decretũ ẽ: verba dũtaxat habita: oportere Cęsari successorẽ dari. Amicis Cęsaris dicentibus: vt Põpeius etiã arma deponeret: prouinciasq dimitteret: q̃d ni faciat, Cæsarẽ quoq nõ esse facturũ: iã illa vociferans Cato quæ ab initio pręduxerat, aduentare scilicet virum: & manifestissime vim afferre cum illis ipsis copiis: quas a decepta ciuitate adeptus foret senatum in suam sententiam traduxit. Deinde quum Arimino Cęsar occupato ad vrbem contendere diceretur: hinc iã vniuersi Catonẽ intuebantur: tam Pompeius, q̃ cæteri omnes: vtpote qui primus omnium ista vidisset. Dixit igitur Cato: at si iis quæ ego pręducabam credidissetis. P. C. nec vnum nunc timeremus: nec etiam in vno spes nostras haberemus. Censeo tamen vni Põpeio cõmittendum: vt videat: ne quid respublica detrimenti capiat. Etenim eorsidem hominum esse solet: magna inferre mala: ac repellere. Pompeius igitur quum neq exercitum paratum haberet: nec quas tunc deligebat copiis satis credendum putaret: vrbem deseruit. Cato vero quum Pompeium

Decuplatores.

Põpeius vetuit lege cõmẽdatiões reis fieri.

P. Sulpiti⁹.

Catonis cõstãtia in cõsulatus repulsa.

Cęsaris epistola ad senatum.

Ariminũ a Cæsare occupatum. Põpeius vrbẽ deserit.

sequi decreuisset: minorē eius filium in Brutios ad Munatium misit: maiorem vero vna secum duxit. domus autem & filiarum suarum gratia, Martiam rursus accepit: quæ tūc vidua erat: & ab Hortēsio heres relicta. Q̄d eius factum maxime Cæsar carpēdo auaritiā Catonis criminari conat. Nā si indigebat inquit, cur eā dimisisset: sin autē non indigebat, cur eā recepisset: nisi videlicet illam mulierē tanq̄ escā a principio posuisset: & iuuenē dimisisset: vt diuitē reciperet. Ad hæc autē quæ a Cæsare dicta sunt, probe illa conueniunt: quæ dixit Euripides in eos qui Herculi timiditatē exprobrabāt. Nam per simile est Herculi timiditatē animi obiicere: & Catoni turpitudinem quæstus. An vero improbandę sint hæ nuptiæ: alterius erat considerationis. Sed postq̄ Martiā recepit: & curā rei familiaris, ac filias ei cōmisit: ipse Pompeium sequutus est a qua die ferunt neq; capillos neq; barbam deposuisse: luctum vero ac mœstitiā pro tātis reipublicæ cladibus, siue superarent: siue superarētur, eodemmodo semper obseruasse. Sortitus autē Siciliā prouinciā ac Syracusas profectus, quū audiuisset Asinium Pollionē cum multis militibus Messanā traiecisse: & simul cognouisset Pōpeii fugā ex Italia: res diuinas p magnā obscuritatem, multosq; in se errores habere questus est: siquidē Pompeio in his rebus quibus nihil iustitiæ inerat, semper dii fuissent: tunc vero patriam seruare cupientē & pro libertate pugnātem deseruerint. Quāq; itaq; Asinium ex insula deturbare posset: tamen ne Siciliā cladibus belli inuolueret, abeundi cōsiliū sumpsit: monitis prius Syracusanis, vt de salute suæ ciuitatis prouiderēt, Dyrrhachium ad Pompeium nauigauit. Quum in castra peruenisset: semp in eadē sentētia fuit. censebat enim oportere: vt bellum protraheretur: sperans vt tractu tēporis iræ mitigarētur: neq; ferēdum putabat: vt Populus Romanus seipsum pugna ferroq; trucidaret. Suasit etiā: vt Pompeius cæteriq; primarii viri decernerent: nequa ciuitas socia aut amica populi Ro. diriperetur: neue quisq̄ Romanus ciuis extra aciem interficeretur. Hac ille humanitate multos mortales ad partes Pompeii conuertit. Missus deinde in Asiam, vt apparatus nauium delectusq; militum acceleraret: secum duxit Seruiliam sororē, & Lucullum puerum ex Seruilia genitū. Nam Seruilia quidē post mortē viri se Catonis potestati subiecerat: eūq; sponte sequebatur: ob aduersam impudicitiæ famā abstergēdam. Verūtamē Cæsar in hac quidē parte Catoni pepercit: & in cęteris quidem (vt videtur) nihil erat opus Catone. Nam ii qui a Pompeio missi erant: summa cum diligētia cuncta perfecerāt. Rhodios duntaxat authoritate atq; oratione sua p mouit: & Seruiliam illic atq; Lucullum relinquēs ad Pompeium rediit: cum magnis terrestribus atq; naualibus copiis. Atq; in eo tpe maxime Pompeii mens ac sententiā cognita est. Nam quum naualibus copiis pficere Catonē decreuisset: & haberet naues pugnaces circiter quingētas: pręter lyburnicas & exploratorias: subito mutauit sentētiam: Bibulumq; classi pręficit: putās non id laborare Catonē vt Cæsar superaretur: sed vt omnino respublica libera foret: tam Pompeio q̄ cæteris potētibus e medio sublatis. Sed in quadam pugna quę Dyrrhachii cōmissa est, quum ipse Pōpeius cæteriq; duces ad pugnā milites hortando nihil proficerēt: Cato orationē habuit de libertate: de virtute, de gloria, de contēnenda morte, quæ in philosophia didicerat, prout tps patiebatur differens: tandemq; orationē suā in deos conuertens. vt pote pręsentes & illos intuentes, qui pro patria pugnaturi erāt ita militum animos incendit: vt cum summo clamore, summoq; decernendi, desyderio pugnam deposcerent: omnesq; Cęsaris cohortes ea die in fugam verterent: nisi Cæsaris fortuna, & Pompeii infelicitas obstitisset: vt in eius vita scripsimus. Tunc autem omnibus ob ea quæ gesta erant lætitia exultantibus, Cato ipse plorauit patriæ fortunā: & ambitionē detestatus cernēs multos ac bonos ciues in acie cecidisse. Deinde Pompeius Cæsarē persequutus, quum in Thessaliā venisset: multęq; copiæ Dyrrhachiū essent relictæ: & pęterea multæ pecunię multi Ro. ciues: omniū custos atq; dux Cato pficitur. datis sibi quindecim cohortibus. Atq; id fecit Pompeius: quia Catonis præsentiā formidabat: quē vt absentē firmissimum victis refugium, sic pręsentem victori sibi minime cōcessurum existimabat: nec permissurū vt pro arbitrio victoriā exerceret. Accepta deinde apud Pharsaliā clade, in ea sentētia fuit Cato: vt si Pompeius interisset: omnes qui secum erāt in Italiā reduceret: ipse vero solus tyrānidem fugeret: atq; in exiliū iret: sin autē Pōpeius euasisset: omnino copias illas Pōpeio conseruare. Hac igitur mēte in Corcyrā vbi naues erāt delatus: quū Ciceronē ibi offendisset: perrexit primū omnes copias illi tradere: & sese ei summittere: vt decēs erat ptorium virū cōsulari: sed Cicerone nō recipiente, & in Italiā abeunte, cognita Pompei voluntate: qui quū minime tēpus exposceret, eos qui in Italiā nauigabāt: afficere suppliciis, & in primis Ciceroni ipsi manus afferre cogitabat, priuatim ipsum corripiens, Ciceronē ex manifesto periculo liberauit: & cæteris facultatē abeūdi pręstitit. Arbitratus vero Pōpeiū magnū in Ægyptū aut Lybiā puenisse: ad illū ire perrexit cū omnibus copiis: data prius potestate abeundi iis qui nō volūtarie sequerētur: Catoni orā Libię pręteruecto fit obuiā Sextus Pōpeii filius minor natu: q; mortē patris nūtiauit. cuius mortē quū vniuersi grauiter ferrēt: nec alium ducē sequi vellent: Cato detestatus hominū perfidiā, qui difficillimo tēpore bonos desererent, principatum petiuit: & in Cyrenē perueniens a Cyrenęis receptus est: quum paucis ante diebus Labienū exclusissent. Hic quum audisset Scipionē apud Iubam regē se recepisse: & Appium Varum Aphricę pfectum vna cū Scipione esse: profectus ad eos

Martiā Cato

Cato Dyrrhachiū ad Pompeium nauigat.

Lucullus ex Seruilia.

Oratio Catonis ad milites.

Cato dux pficiť copiis relictis dyrrhachii.

Sextus Pōpeii filius.

Appius Varus.

pedes hyberno tẽpore, multis asinis qui aquã ferrẽt cõgregatis, multũ præterea cõmeatum ferẽs,

Psylli.

multos etiã currus ducẽs, & insuper homines qui Psylli nominãtur, qui morsibus serpentum medentur, ore trahẽtes venenum, & ipsos serpentes cantibus mitigantes, septem continenter diebus iter fecit: ipse semper absq; equo & vehiculo agmen pcedẽs. In cœna vero sedebat: nam post Pharsalicã pugnã, hoc quoq; priori mœstitiæ addiderat: vt nunq̃ iaceret: nisi quũ dormiret. In Aphrica hybernis peractis, exercitũ eduxit. erant militum circiter decem milia. Res autem pessimo loco erat: Scipione & Varo simul contendentibus: & ob id Iubã obseruantibus: hominem propter opes & potentiam tumentis superbiæ: qui primo Catonis aduentu thronum suum medium posuit inter Scipionẽ & Catonẽ: qđ quũ animaduerteret Cato: sublata sella ad aliam partem se contulit: & Scipionẽ inter se & Iubam medium fecit: q̃q̃ sibi infensum atq; inimicum: vtpote qui librum aduersus illum ediderat.

Liber a Catone i Scipionẽ editus.

Ad hoc quidẽ non attẽdunt homines Catonis factum: si vero Philostratum in Sicilia medium ambulans habuit in honorem philosophię, illum accusant. Tunc igitur Iubæ insolentia repressa, qui quasi satrapas effecerat sibi eos qui cum Scipione erant, omnibus conciliatis quum ducẽ Catonẽ cuncti sequi vellent: & præcipue Scipionis ac Vari milites: negauit se contra leges imperium suscepturum quas vt seruaret, aduersus Cæsarem bellum gerebat: neq; se pro prætore dum procul adsit antepositurum. Nam Scipio pro consule prouinciam obtinebat: spesq; nonnullis erat in Scipionis nomine: quasi in Aphrica id esset ad victoriam fatale. Accepto itaq; a Scipione principatu: quum ille statim Iubę gratia omnes Vticẽses qui in ætate erant trucidare vellet: vrbẽq; funditus euertere: vtpote cum Cæsare sentientes. Cato obstitit: Attestans enim ac vociferans in concilio vix crudelitatẽ eorum coercere potuit: ac partim Vticensium rogatu, partim ex Scipionis sententia, custodiam Vticæ recepit: vt neq; inuita neq; volens partes Cęsaris sequeretur.

Vtica vrbs a Catõe cõfirmatur.

Ea vrbs opportunissimo loco sita & abunde munita erat: magis tamen a Catone confirmata est. Nã & annonę vim introduxit: & mœnia turribus: vallo: fossaq; muniuit: pręsidiaq; iposuit. Ciues autẽ qcunq; puberes erant ablatis armis pro turribus collocauit: reliquos in vrbe cõtinuit: vehemẽti diligentia adhibita: ne cuiq̃ eorũ inferretur iniuria: nec inferre aliis ipsi possent. Arma vero & pecuniam & frumentum inde ad castra mittebat, habebatq; eã vrbem quasi horreum belli. Quod autem Pompeio magno prius, idem tunc Scipioni suadebat: ne signa cõferret aduersus homines pugnacissimos: sed protraheret bellum: tẽpusq; contereret: quoad tyrannidis acies obtunderetur. Sed Scipio Catonis consilia neglexit: & aliquando etiam timiditatem exprobrauit: scribens ad eum, satis nõ esse si ipse in vrbe sit & mœnibus circundetur: nisi etiã cęteros impediat: quo minus ea quæ optima factu sunt exequãtur. Ad hæc rescripsit Cato: se paratum offerens cum iis copiis quas in Aphricam duxerat, in Italiam traiicere. Quum vero hoc quoq; Scipio aspernaretur: manifestissime cernebatur in Catone pœnitẽtia: ꝙ principatum concessisset ei: qui neq; belli artibus valeret: neq; si fortuna aliqua vinceret, temperate victoria vsurus foret. Quamobrem vt secum ipse agitabat: & familiaribus patefecit: se non bonam spem in bellum habere propter imperitiam ac superbiam ducis: ac etiam si Cæsar ipse superaretur, se Romæ non mansurum: sed in exilium futurum propter crudelitatem & superbiam Scipionis: qui iam tunc insolẽtes minas aduersus multos iactaret.

Scipio victus a Cęsare.

Vniuersus Scipionis exercitus ad internecionẽ cęsus pręter paucos.

Et euenit qdẽ citius q̃ expectaret Cato: vt a Scipiõe male pugnatum esset: & prima nocte quidã a castris veniens tertia ante die pugnam commissam, Cæsaremq; vicisse nuntiauit: capta etiam esse castra: Scipionẽ & Iubã cum paucis euasisse: reliquas omnes copias funditus esse deletas. His auditis vniuersa ciuitas ad huiusmodi nuntium attonita vix se intra mœnia cõtinebat. Quod quum animaduerteret Cato singulos monendo atq; consolando, ꝙ non tanta essent: quanta nuntiabantur mala, sed rem verbis augeri, trepidationem sedauit: postridie vero Romanos ciues qui Vticæ negotiabantur, quorum trecentos in consilium delegerat, per pconem in templum Iouis acciri iubet: quo facto, venit ipse in templum sine vlla trepidatione: vultu pacato, quemadmodum priori tempore solebat, librum in manibus tenens, dum illi cogebantur, lectitare cœpit.

Tẽplũ Iouis Vticæ

Orario Catõis ad Romanos.

Erãt in eo libro scriptę rationes rerum: quas ad bellum pparauerat: armorum, frumenti, ballistarum. Coacto autẽ concilio, incipiens ab ipsis trecentis viris laudauit fidem & studium eorum: ꝙ consilio, ꝙ corporibus, ꝙ pecuniis bñ de republica meruissent: deĩde cohortatus est: ne spẽ abiicerẽt: neue ĩ diuersas partes aufugerent: sed se in vnum continerent. fore enim: vt eo modo plus roboris in resistendo haberent: faciliusq; a victore salutem impetrarent. Proinde sibiipsis consulerent: in vtram vellent partẽ si tñ periculis sese obiectare velint: & pro libertate pugnare: se non solum virtutem eorum laudaturum, verũetiam ducem ac socium se pręstiturum: quoad extremam sortem patriæ experirẽtur, quę nec Vtica sit: nec Adrumentum: sed Romana vrbs: quę sępe maioribus periculis euaserit: & sese receperit.

Adrumẽtũ vrbs.

Multa quidem esse illis ad salutem parata: & pręcipue ꝙ aduersus eum hominem bellum gererent: qui a tempore ac fortuna totus penderet. Hispaniam ad Pompeium iam defecisse: vrbem vero ipsam Romanam nondum fręnum seruitutis propter insolentiam recipere: sed grauiter ferre & ad res nouas conspirare. Deniq; hostem ipsum pro exemplo habendum: qui nullum recuset periculum: vt patriam suam ac iura subuertat. quod quum ille faciat pro iniuria: quanto magis eos facere decet:

cere decet: qui si vicerint felicitatē adepturi: si vincantur, gloriosissimā mortē obituri sint. debere tamen ipsos per se cōsulere: deos precantes: vt pro virtute quā superiori tpe prestiterunt, ea res feliciter eueniat. Hæc quū diceret Cato, plurimi orōne eius ducebātur: ac fortitudinē hominis humanitatēq; intuentes, quasi periculoꝝ imminētium obliti se offerebant: vt corporibus & armis eorum arbitratu suo vteretur: vtpote solus oīum inuictissimus dux, & cuiuscūq; fortunæ victor. Satius .n. fore: vt eū sequētes morerētur: q̄ si eo deserto salutē accipiant. Quū vero quidā censeret seruis libertatem esse dandā: & plæriq; eius sniam laudarēt: negauit Cato, se vllo modo id passurū: neq; enī esse iustum: neq; legibus cōsentaneū: si tñ domini liberare velint, receptuꝝ. qđ quū multi pollicerentur: iussit eoꝝ nomina edi atq; scribi, sic cōcilium dimisit. Nec multo post affertur sibi literę a Iuba & Scipione: quoꝝ Iuba quidē cū paucis in monte quodā latebat. Scipio aūt non longe ab Vtica naues conscēderat: atq; in portu ipso euētum reꝝ expectabat. Ambo a Catone per literas postulabāt: quid sibi agēdum videretur. Cato itaq; eoꝝ tabellarios, quoad priora cōsilia firmarētur, retinuit. Et senatores quidē promptissime seruos dabāt: manumittebātq;: & armabāt: cætera aūt multitudo veluti nauicularii, fœneratores, & cætera huiusmodi turba, qui maximā partē fortunarū suarum in seruis habebāt, miꝝ in modū refrixerant. Velut enim corpora quædā faciliter incenduntur, & rursus remoto igne cito frigescūt: sic dum pręsens erat Cato, versabaturq; in eorum oculis: ad virtutē incēdebātur, quū vero discederet atq; ipsi per se erant: Cæsaris formido plus valebat q̄ honesta cōsilia. Qui enim sumus aiebāt illi, cuiq; bellum inferre paramus? Nonne hic est ille Cęsar qui omnē Romanoꝝ habet potētiam? Nostrū autē nemo est Scipio, neq; Pōpeius, neq; Cato: sed quibus tēporibus vniuersi mortales timidiores sunt q̄ oportet: in his tpibus, nos pro libertate Romanorū ex Vtica pugnabimus aduersus eū, qui & Catonē, & Pōpeium ex Italia pepulit? & seruos aduersus Cæsarē liberos faciemus: qui tātum libertatis ipsi habituri sumus, quātum ipse Cæsar nobis cōcedet? Cognoscamus nosipsos dum tps est: veniāq; petamus a victore: mittamusq; ad eū homines qui illius irā deprecētur. Hæc multoꝝ verba erant: nā reliqui vim aduersus senatores parabāt: putātes si eos caperēt, & Cæsari darēt, fore vt ira Cæsaris mitigata facilius salutē impetrarēt. Quę quū Cato audisset: nihil hāc mutationē reprehendit: Scipioni tñ Iubęq; rescripsit: ne Vticā accederent. Quū vero magna manus equitū a pugna, q̄ inter Cæsarē & Scipionē cōmissa erat, euasisset: missi sunt ad Catonē tres legati: non tñ oēs eadē mandata habebāt. nam alii ad Iubā eundū fore censebāt: alii Catonē ducē poscebant: alii Vticā accedere formidabant. Hæc audiens Cato .M. Rubrio operā dedit, vt noīa eoꝝ reciperet: & qui seruos ad bellū manumittebāt. Ipse vero senatoribus assumptis, Vtica egressus tribunos equitum cōuenit: eosq; rogauit, ne senatores proderēt: neq; Iubā potius q̄ Catonē sequi mallent: sed in vrbē accederent: vt seipsos cæterosq; seruarent, esse quidem vrbē ipsam inexpugnabilē, & multoꝝ annoꝝ victum habere, omniq; apparatu belli abundare. Ea quum senatores multis cū lachrymis precarētur, pręfecti equitū ad equites retulerunt: Cato interea in quodā aggere vna cum senatoribus sedens, responsa equitum expectabat. Inter hæc .M. Rubrius accedit cū summa indignatione, nuntians motum in vrbe fieri: quod quum auditum esset: aliis quidē in lachrymas lamentationesq; conuersis, Cato eos confirmare tentabat. Nuntii post hæc ab equitibus venere acerba postulantes: aiebant enim neq; Iubā ducem sequi velle, pro mercede: neq; Cæsarē vllo modo timere, si Catonē habeant ducem. Vticēsibus tamen ex Phœnicia pfectis, hominibus infidis, nullo modo inter eadem mœnia sese coniuncturos: nam simulatq; Cęsar copias suas ad vrbem admoueat inuasuros esse Romanos atq; prodituros, proinde si vellet Cato eoꝝ opera ad bellum vti: Vticēses omnes vel expelleret vrbe: vel intra mœnia trucidaret: qđ si faceret: Vticam se accessuros pollicebātur. Ista Catoni aspera nimium & intolerabilia visa sunt: benigne tñ pro tpe respondit: se de ea re vna cum trecentis deliberaturum: atq; ita in vrbē regressus offendit homines. non clam, neq; latēter, sed corā reclamantes, siquis contra Cæsarem impellat: cui neq; posse se bellum inferre, neq; velle dicebant. nonnulli etiam voces contra senatores iactabant: capiendo esse illos, Cęsariq; dedendos. Sed ipse licet hæc audiret: tñ non audire simulabat: & erat q̄dem subsurdaster. Vt autem equites abire nunciati sunt: timens ne trecenti illi viri contra senatores aliquid molirentur: profectus vna cum amicis, quum cerneret eos iam procul abeuntes, equo accepto consequutus est. Et equites Catonē intuentes cum summa lætitia conuersi eum receperūt adhortantes vt vna secū esse vellet. In hoc loco ferunt Catonem lachrymasse: dum pro salute hominum senatorii ordinis, milites pcaret: manusq; tetendisse: & nonnulloꝝ equos fręno captos vertisse: arma ipsoꝝ tenuisse: quoad ab equitibus extorsit: vt ea die iuxta Vticam morantes securitatē senatoribus præstarent. Vt igitur eos reduxit: & alios quidem portis, alios arci custodes imposuit: magnus metus plætosq; inuasit: ne pœnas darent mutatæ voluntatis. Postulabant igitur a Catone: vt eos adiret: at senatorii pro Catone solliciti eum retinebant: neq; dimissuros se, neq; proditu-ros qui in tantis periculis eos seruasset, prædicabant. Manifestissimus enim, vt videtur, sensus erat & zelus & admiratio virtutis eius cunctis, qui Vticæ erāt: quū ipse nihil simulate, nihil dolose faceret: Vir q̄ quum diu anteā mortē sibi afferre decreuisset, ingentes tñ labores & magnas curas p ali-

Literę a Scipione ac Iuba ad Catonem.

M. Rubri⁹.

Vticenses profecti ex Phœnicia.

Subsurdaster.

is suscipiebat: vt quũ ceteri omnes secure iam viuere possent: essentq̃ a periculo liberati: tũc ipse de mũ mortem obiret. Erat occulta eius deliberatio ad mortẽ: q̃q̃ pro cæteris affligeretur. Venit igitur tunc ad trecẽtos solus: qui quũ ei gratias egissent: rogassentq̃, ne eos in suspitione haberet sed

Catonis cõstantia.

fidei eorum crederet: & si oẽs Catones nõ essent: neq̃ tantã magnitudinẽ aĩ prestarẽt: miserẽdum esse eorum imbecillitatis: censebãt ad Cesarẽ mittẽdum potissimũ pro Catonis salute qd si Cesar nõ concederet: ne si ipsis sponte offerat, gratiã eius accepturos: sed quoad spiritus supsit aduersus eum pro Catone pugnaturos. Cato eoꝝ sentẽtia laudata, respondit vt ꝑ seipsis (si ita vellẽt) Cæsarẽ precarent: pro Catone aũt nullo modo faciẽdum. Nã victoꝝ qdem esse deprecari: & eoꝝ qui errassent veniã petere: se vero per oẽm etatẽ inuictũ se prestitisse: & Cæsarẽ honestate atq̃ iustitia longe superasse. Nec esse victum aut captũ Catonẽ: sed ipsum Cesarẽ: q bellum qd iam diu cõtra patriam parabat, quũ sepe id negasset, nũc tãdem conuictus est agitasse. hec loquutus abiit. Quũ vero audiret Cæsarẽ cum oĩbus copiis aduẽtare: dii boni inq̃t, vt cõtra viros, ad nos ille. & ad senatorios cõuersus monuit: ne differrẽt, dũ eqtes adessent, saluti suæ prouidere. Et oĩbus portis, preter vnã quæ ad mare prospiciebat, clausis naues suis assignauit: ordinauitq̃ vniuersos sine trepidatione vlla aut tumultu: egenis autẽ & tenuioribus pecuniã tradidit.

M. Octaui⁹

Deinde quũ M. Octauius cũ duabus legionibus haud procul ab Vtica castris positis, a Catone postularet: vt ꝑ imperio diffiniretur: Cato nihil respõdit: sed ad amicos cõuersus, quis iam mirabiť inquit: si res male gesta est: quãdo in ipsa morte cupiditatem dominãdi in nostris hoĩbus cernitis! Inter hæc audiẽs equites iam abire volẽtes, Vticensium domos diripere: cursim ad eos profectus, primis spolia e manibus eripuit: cæteri vero oẽs abiecerũt: & cũ summo rubore discesserunt. Post hæc Vticenses in vrbẽ reductos orauit: ne Cesarẽ contra ciues Romanos qui Vtice erãt, irritarẽt: sed cõmuniter ꝑ oĩbus salutem peterẽt: ac rursus ad mare rediẽs, curauit eos, q nauigaturi erant: & amicos hospitesq̃ cõplexus dimisit: filio persuadere nõ potuit: vt vna cum cæteris nauigaret. neq̃ eñi putabat vllo modo patrẽ esse deserẽdum. Erat aũt etiã qdam Statilius etate iuuenis, mẽte validus, Catonis imitator:

Statili⁹ Catonis imitator. Apollonides stoicus. Demetrius peripateticus.

huic suadebat Cato vt inde nauigaret: nec Cæsaris sibi inimici expectaret aduentum. Qui quum se facturum negaret: respiciẽs Cato Apollonidem stoicũ, & Demetrium peripateticum, inquit: vestrum hoc opus est iuuenem lenire: & ad curam sui ipsum conuertere. Totam noctem & magnam partẽ diei in dimittẽdis amicis, & pecuniis dandis cõsumpsit. Deinde L. Cesar. C. Cesaris cognatus, qui a trecẽtis ad Cæsarẽ mittebatur, a Catone postulauit: quemadmodum sibi verba faciẽda viderẽtur ꝑ salute ciuiũ Ro. Nam pro te qdem inquit, & manus apprehẽdende, & genua amplectenda erunt. Cato vero nullo modo id faciẽdum respõdit: sibi eñi ipsi si salutem petere vellet, ad Cesarem eundum fore: sed nolle se tyrãno gratias agere: pro iis rebus, quas contra leges per iniuriam facit. Nam salutem dat quasi dominus eoꝝ, quibus nullo modo dominari potest: quemadmodum tñ ille preces Romanoꝝ ciuium exaudiat, simul cõsiderare velle. Hæc vna cum. L. Cæsare meditatus, cum filio amicisq̃ comitatus est: amplexusq̃ virum dimisit: & filiũ suum amicosq̃ reduxit. Et quũ cætera multa loquutus est: tũ illud ꝓceptum filio dedit: ne vnq̃ ad rẽp. se cõferret. Nam vt iã digna Catõe faceret, nullũ esse locũ in rep. aliter ãt vt se gereret, turpe esse. Post hec quũ aduesparasceret, balneũ intrauit: & inter lauandum quũ sibi Statilii in mẽtem venisset: alta voce Apollonidem vocauit: petiitq̃ an iuuenẽ dimisisset: eiusq̃ magnitudinem animi repressisset: & an ille nauim ascendisset se inscio in salutato. Respondente Apollonide, se multa cũ illo verba fecisse: veꝝ perseuerare illum in sententia vt oĩa faceret: quæ Cato ipse faceret: subridens Cato, at hoc inquit confestim apparebit. Post lauacrum cum multis cœnauit sedẽs: quẽadmodum post ciuile bellum cõsueuerat. neq̃ enim iacebat, nisi quũ dormiret.

Disputationes post cœnam. Paradoxa.

Cœnauerũt cum eo oẽs familiares: & Vticensium magistratus: ac post cœnam magna & iocunda disputatio agitata est: quũ deinceps philosophiæ quæstiones ꝓponerẽtur: quoad peruẽtum est ad illa: quæ Paradoxa stoici vocant: veluti solũ virũ bonũ liberũ esse: oẽs malos esse seruos: aduersus quæ quũ peripateticus pugnaret, vehemẽter in ea disputatione accensus Cato extẽdit disputationẽ miro certamine: ita vt oẽs suspicarẽtur illũ vite suæ finẽ facturũ: atq̃ e rebus humanis migraturũ. Itaq̃ quũ silentiũ post verba Catonis sequeret: aĩaduertens Cato eoꝝ mœstitiã, conatus est timorẽ auferre: & suspitionẽ quam ante cõceperãt, remouere. Quãobrẽ curas rursus illis iniecit, ꝑ præsentibus rebus: quasi pro illis qui nauigarẽt sollicitus foret: & pro illis qui pedestre iter facerẽt: quũ per deserta loca & aquæ expertia transituri essent. His ille dictis, cõuiuiũ dimisit: & facta cum amicis deambulatione, quæ illi post cœnam consueta erat, & iis qui excubiis præerant, ea que tẽpus poscebat loquutus, in cubiculum ire cœpit: abiensq̃, filiũ, & amicoꝝ quẽq̃ magis q̃ prius cõsueuerat amplexus est: ex quo rursus suspitionem prebuit necis futuræ. Cubiculum aũt ingressus cepit in manibus librum Platonis de anima: & maxima parte eius libri lecta oculos extulit: & quũ nõ videret ensem pendere: surripuerat nãq̃ eum filius: dũ cœnabatur: vocato seruo, quis abstulisset ensem poposcit: at illo tacente, rursus legere incœpit: & quasi non festinaret, sed alia de causa ensem quæreret: vt afferret mandauit: qd quum ille nõ faceret: atq̃ ipse iam totum librũ perlegisset: rursus singulos seruos vocauit: & maiori voce en-

sem reposcere cœpit. Vnū etiam ex seruis pugno percussit, ex quo quū ei manus tumefacta fuisset: grauiter iam id ferēs, & vociferans, se inermē a filio atq; seruis prodi nō prius destitit: q̄ filius cum amicis venit: & multis cum lachrymis se supplicē obtulit. Cato autē torue ipsum prospiciēs, An me inqt insanum putas: qui nō rationibus, sed vi compescis! Quid me non ligas patrem: ac tam diu in vinculis tenes: donec Cæsar occupet nullo modo resistere valētem! Sed nihil agis mihi crede: non enim mihi ense opus est mortē. Nam si breue tps spiritum præclusero: & si caput parieti incussero: mori possum. Hæc quū dixisset, adolescēs lachrymās abiit. Cæteri etiam amici, cubiculū egressi sunt: præter Apollonidem, & Demetriū: qui intus remāserunt: ad quos Cato cōuersus mitiori voce, An vos quoq; putatis retinēdum esse hominē grādem natu: & iuxta sedēdo cum custodire! an rationem aliquā habetis per quam possitis ostēdere, nō esse turpe Catoni salutem ab hoste petere! Quid igitur non verba facitis! quid non arguitis me! vt primis illis rationibus quibus ad hunc diem viximus repulsis, & per Cæsarem sapientiores facti, ingētes illi gratias habeamus! Atqui decreui equidem nihil de meipso: oportet tamen me deliberare: ita vt ea faciam, quæ facienda videbūtur. deliberabo igitur vobiscum: si cum iis rationibus quibus vos in philosophia vtimini, id facio. Abire igitur bono animo: & monete filium meū, vt patri vim nō afferat. At hęc illi nihil respondētes, sed lachrymantes, abiere. Qui quū abiissent: Cato ensem sibi remissum nudauit, inspexitq;: & mei nunc iuris sum inquit: ac rursus ense reposito, lectitare cœpit. Ferunt bis librum de anima plegisse totū: atq; subinde dormisse altissime: vt etiā ii qui extra cubiculū erāt, stertētem sentirent. Quū esset circiter mediam noctē: vocauit ad se Cleantem medicū, & Butam quēdam,: cuius opera ad res ciuiles plurimū vtebatur. Erāt hi ambo Catonis liberti: & Butam qdem ad portū misit: vt sciret an oēs nauigassent: medico aūt manum ostēdit febricitantem ob eam plagā: quā (vt supra diximus) seruo inflixit. Ea res spem oībus præstitit: quasi cōsilio mortis abiecto, de vita cogitaret. Paulopost Buta redit: & alios oēs præter Crassum nauigasse nūtiauit: Crassum qbusdā impedimentis detineri: cæterū mare magnis fluctibus agitari. Quo audito, ingemuit Cato pro con qui nauigarant incōmodis: & rursus Butā remisit: vt siquis cuiusq̄ rei indigeret, afferret. Iam erat circiter gallicinium: & rursus in somnum cōuersus est: deinde reuerso Buta, & cōposita esse oia tenuitāte, iussit eum pvidere: vt porta clauderet: & se in lectum demisit: quasi reliquum noctis qeturus.

Cleātes medicus & Buta Catonis liberti.

Vbi vero Buta recessit: statim accepto ense, se sub pectus pcussit: sed quū ægrota manus minus alte vulnus imprimeret: nō cōfestim exanimatus est: sed moribundus ex lecto plapsus, abacum quēdam geometriæ, q forte iuxta lectum stetit, nō sine magno strepitu in terram deiecit. qui quū a seruis auditus esset: subito acclamatū atq; cōcursum est tam a ministris q̄ a filio & amicis. Ingressi itaq; cubiculū offenderūt Catonē sanguine fœdatum: intestina eius magna ex parte effusa: ipsum tū adhuc viuentem. Medicus igitur accedēs tentabat & viscera remittere: quæ illesa erant: & vulnus ligare: sed ipse statim atq; ad se rediit: medicū repulit: & viscera manu lacerauit: vulnusq; patefaciēs e vita decessit.

Catonis interitus.
Abacus.

Vix credebat in tota domo auditū: quū iam in portis aderant ciues Romani: quos trecētos fuisse supra diximus: & paulopost populus vniuersus Vticēsium occurrit: oīum erat vna vox: benefactorem, liberatorē, solum liberum, solū inuictū Catonem vocitabāt. & hęc faciebant quū iam aduentare Cæsarem nuntiaretur: sed neq; timor, neq; gratia victoris, neq; seditiones quę inter eos erant inhibebant: quo minus Catoni honorē debitū redderēt. Funus ornatissimum cū longa pompa magnifice fecerūt: sepelieruntq; in litore maris: vbi nunc est eius statua ensem manu tenēs.

Vbi sepultus. Cato.
Statua Catonis ī littore ensem manutenēs

Funere autem pfecto, vt sibi salutem quererēt prexerunt. Cæsar igitur a trāsfugis cognito Catonem vna cū filio & familiaribus expectare: nec abisse cū cæteris fugientibus: excogitare nō poterat, qd foret Catonis cōsilium. itaq; quū multi faceret Catonē, exercitū admouebat: deinde cognita eius morte, dixisse dicitur: Inuideo morti tuæ Cato: nam & tu gloriæ meæ p salute tua inuidisti. Quid tū futurū fuerit, si petita esset salus, incertū est, credūtur vero meliora de Cæsare. Mortuus est Cato quadragesimo octauo suæ ætatis anno. Filius vero eius nihil mali a Cęsare passus est. Ferunt hunc filiū Catonis dissolutū fuisse: & præcipue erga mulieres male se tēperasse. Vnde in Cappadocia, quū hospitē haberet Marphadatem quendam regulum: cui mulier pulcherrima erat: ac diutius q̄ deceret apud ipsum morā traheret: talia in eū scriptā sunt carmina. Cras abibit Cato post triginta dies: Procius & Marphadates duo amici, & vna aīa. vocabatur enī anima, Marphadatis mulier. & præterea illa: Nobilis & clarus Cato regiam possidet aīam. Sed hæc maledicorum verba deleuit, & falsa esse ostēdit gloriosa mors.

Cato Catonis fili⁹ dissolutus.
Marphadates rex.

Nam quum pro libertate patriæ cōtra Augustum & Antoniū in Philippis pugnaret: inclinata iam Bruti acie, nec fugere voluit nec latere: sed in hostem ruens magna cæde edita, & quis ipse, & ex quibus ortus foret testatus, admirationē virtutis suæ oībus pręstitit: atq; ita mortuus est.

Cato Catonis fili⁹ pro pria virilit occubuit.

Filia etiā Catonis vxor Bruti, qui Cæsarē occidit, neq; pudicitia neq; fortitudine inferior fuit: nam & cōiurationis aduersus Cęsarem fuit conscia: & quēadmodum nobilitatem suam decebat, generose mortua est.

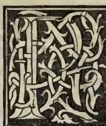
Filia Catonis pudicissima.

Statilium tunc se instar Catonis occidere volētem philosophi qui aderant prohibuerunt: sequenti vero tempore se Bruto coniungens, quum fidem & studium in bello ostendisset, in Philippis & ipse mortuus est.

Statilii interitus.

DIONIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Glaucus corinthius.

Rosecto Sossi senecio quēadmodū Troiā iis minime successurā fore Corinthiis ait Simōides: q adversus eā vna cū achiuis expeditionē egerit: quoniā Troiāis etiā Glaucus, q ex Corinthiis genus ex primordio ducebat, promptissimum se belli sociū asciuit: ita nec romanis aut graecis incusanda meriro ē academia: qui paria ex scriptis hisce reportāt: quae Bruti vitam continent atq; Dionis. Ex quibus quum alter quidē Platonis consuetudinē habuerit: alter vero platonicis inutritus sit disciplinis: vterq; perinde ac vna ex palęstra ad maxima prodiere certamina. Nec vero admirandū est; eos qui similia pmulta ac sororia gesserint, ipsi virtutis duci testimonium reddidisse: q prudentiae ac iustitiae cum potestare comitē oportet esse fortunam: quo pulchritudinem pariter ac magnitudinem ciuiles suscipiant actiones. Nam

Hippomachus.

sicut hippomachus Aliptes quum exercitatos instructosq; ab se adolescentes ferētes e foro carnes aliqñ vidisset: se illos ex suis esse procul agnoscere dictitauit: sic & doctorum hominū studia ac disciplinae res eorum gestas pari virtutis ratione prosequantur est necesse: quae concentum quendam & similem eis aptitudinem afferant cum decore. Horum autem virorum fortune casibus q̄ voluntate magis eodem ipsorum vias ad similitudinē vna perducūt. Ante exitum enim casus est vterq; dum per multas & ingentes conflictationes nauare propositum nequissent: quodq; super omnia longe mirabilius est: vtriq; genius suum significauit interitum: vtriq; haud beniuolum sane phasma intuendum se obtulit. Tametsi quedam talia prorsus tollentes afferant: si nulli sapienti simulacrum compatuisse vel genium: ast puellos mulieresq; ac vecordes quosdam ex imbecillitate homines in animi horrore aut corporis intemperie costitutos, inanes & alienas opiniones attrahere: q malum in seipsis esse genium superstitionem habent. Quod si Dion atq; Brutus grauissimi viri: & sapientiae studio dediti, ac nullam per affectionem morbum ve aberrantes, aut facile captabiles: ab ipso ita dispositi fuere phasmate: vt amicis ac familiaribus retulerint: haud scio an ex vetustissimis quendam maximae admirationis sermonem cogemur adimittere: q viles quidam ac maligni daemones quum viris bonis inuideant, eorum rebus gerendis obstant: metus & perturbationes inducunt: virtutem conquassant: falluntq;: ne quum stabiles integriq; in honestate permanserint, post supremum vitae diem meliorem illis sortem consequantur. Verum haec ad aliud dicendi genus reseruentur. Caeterum in hac duodecima comparandorum hominum vita: maiorem natu priorem

Dyonisi⁹ senior duxit vxorē filiā Hermocratis.

adducemus. Dionysius senior statim vt i principatu cōstitutus est, Hermocratis Syracusani filiā duxit vxorem: dehinc quum stabiliro nondum dominatu, ab eo Syracusii defecissent: mulieris corpus grauibus & iniquissimis affecere vituperiis: ob quae sibi necem sponte consciuit. Dionysius recuperaro postea confirmatoq; dominatu, duas simul duxit vxores. Alteram quidem ex Locrorum

Doris.

Aristomacha.

Bipparin⁹.

gente Dorida nuncupatam: alteram vero indigenam nomine Aristomacham Bipparini filiam. Is erat inter Syracusanos homo primarius: & Dionysii quum primo belli dux & iperaror delectus est, collega. Ferunt ambas vna duxisse die: incertumq; hominibus fuisse: vtri prius cōgressus sit: reliquum tempus vtriq; se parem assidue praebuisse. Solebant namq; cum eo communes habere coenas: inq; vicem nocturnam agere quietem: q̄uis indigenā ac nobilē, q̄ externē sibi plus habere Syracusana cuperet multitudo. Verum huic ad genus adiumentum existebat: q iam Dionysio grandiorē natu filium pepererat. Aristomacha vero diu cum Dionysio habitans sobole caruit: q̄uis de suscipiendis ex ea liberis admodum sollicitus esset: quippe qui Locrinae matrem, q Aristomachen venenasset incusans, interfecit. Huius frater quum Dion esset: initio quidem ob sororem ei magnus habebatur honos: postea vero quū prudentiae iam experimētum edidisset, per seipsum

tyranni beniuolētiam cōtrahebat. Quocirca vniuersis edicitur custodibus: vt quicquid exposceret Dion, tribuerent: ac siquid tribuissent ea die regi referrent. Quū excelsis moribus, ingenii magnitudine, ac virili animo plenus esset: maius ad eas res incremētum accepit: dum diuina quadam forte nullo hominum cōsilio Plato in Siciliam appulisset: ac numen aliquod vt videtur, eminus Syracusanis initium libertatis afferens, deque abroganda iam tyrānide meditans, Platonē ex Italia Syracusas adduxit: & eius doctrinis Dionem adiunxit. Qui tū apprime iuuenis cunctos Platonis discipulos ingenio ac industria superans, ad obeunda etiā virtutis pręcepta impigerrimus & acutissimus extitit: sicut & ipse Plato scribit: & rerū testimonia cōprobant. Humilibus enim sub tyrāno moribus innutritus & in ęqualis ac subtrepidę vitę cōsuetudine per locupletē indulgentiam superuacuas delitias & viuendi formulam imbutus, quę in voluptate auaritiaque bonū poneret, vt primū disciplinā & ducē ad virtutē philosophiam degustauit, cōfestim animo cōflagrauit: quū per ipsius egregiam in persuadendis honestis potentiam idem obringere posse Dionysio speraret: studiosissime effecit: vt ille per otium cum Platone simul esset: eiusque differentē audiret. Qui vbi conuenissent: sermonis quidem summa de hoīs virtute fuit: quisque plurimū de fortitudine disputatū esset: Plato cunctos longe magis q̄ tyrānos fortes esse demōstrauit. Hinc ad iustitiam versus, perbeatam qdem iustorum, calamitosam aūt impiorū vitam esse docuit. Tyrannus haud perinde ac redargutus Platonis verba tulit: cęterum quum astantes homines eloquia suscipere, ac mirum in modum demulceri perspiceret: dolore angebatur. Tandem furiis & ira percitus eum rogat: cuius rei voluntate in Siciliam aduentasset: quo respondente se virum bonū quęrere, excipiens Dionysius mediusfidius inqt talem nondum compertisse videris. Dion hunc factum esse irarum exitum putans, sollicitus omittere Platonē in triremi quadā curabat: quę tū in gręciam Spartanū vehebat Pollidem. Dionysius vero Pollidē clanculum exorauit: vt q̄maxime hominē inter nauigādum occideret: qd si minus liberet, eū oīno venderet, nihil detrimēti perpessurum: at quum iustus existat tametsi redactus in seruitutē fuerit, eum nihilominus fore beatum. Quocircā Pollis Platonem ęginam deportās, eum vēdidisse dicitur: qua tum aduersus Athenas belligerāte decretū extabat: vt quisque ex Atheniensibus caperetur, ęginę venundaretur. Nec vero Dion propterea apud Dionysium minus honoris consequebatur aut fidei: cęterum ad Carthaginēses missus maximas disponebat legationes. Singularis quoque admirationis erat: huius ferme solius sentētiam intrepi de loquentis, & dicēdi libertatē sufferebat: sicuti quū illum pro Gelone acriter increpuit. Nam quū Gelonis (vt fertur) principatus irrideretur: ipsumque Gelona Dionysius Sicilię Gelota hoc est risum esse diceret: ceteris quidem admirari dicacē hominis morsum simulātibus, grauiter ferēs Diō, Tu sane inqt Dionysi, quū ob Gelonem fidem habeas, dominaris: cui vero te propter fides habeatur alter futurus est nemo. Et profecto quū Gelo pulcherrimū videatur ostēdisse spectaculum suo moderatam imperio ciuitatem: Dionysius certe turpissimū. Dionysius quū liberos haberet tris q. dem ex Locrina: quatuor ex Aristomacha: exqbus duę fœminei sexus erāt, Sophrosina videlicet & Areta: filio ipsius Dionysio Sophrosinam iunxit vxorem: Aretā vero Tharaclę fratri: quo mortuo Dion coniugem cepit Aretā sibi ex sorore neptē. Ægrotante deinde Dionysio, vbi nulla vitę spes habebatur, eum super Aristomachę liberis Dion alloqui conabatur. Quā qdem ad rem medici vt successuro in imperio morigerarent, tēpus minime pręstabāt: & vt Timęus asserit, somniferam ei postulanti potionē tradiderāt: omneque illi sensum ademerāt: quo cōtinuatā sopori mortem efficerent. Dion tū postea, quū apud iuniorē Dionysium factus esset amicorum conuētus, adeo pro tēpis cōmoditate disseruit: vt cūctos profecto sua qdem prudētia pueros, orationis vero authoritate atque licētia tyrānidis seruos ostēderit. Qui plura eorum cōsilia demisse, ac trepide ad adolescētis gratiā explicarent: eos pręcipuo stupore cōfecit: quū ex Carthagine impendentia contra dominatum discrimina formidantibus pollicitus est: si Dionysio pace opus esset, se q̄primum in Aphricā nauigaturū: & bellum optime depositurū. Sin ad belligerandum promptior foret aius: ipsum sese propriis sustentaturum impensis: bello pręterea quinquaginta ad nauigādum instructas triremes daturū. Cuius animi magnitudinē vehemētissime admiratus est Dionysius: & tantam prōptitudinem insuper amore cōplexus est. At ii sese Dionis claritate argui, ac potētia deiici cogitās, captato statim initio, nullis parcere verbis: in eum instigare iuuenem: vt qui sibi per maria principatū alliciens: omnem ad aristomachę filios potētiam nauibus perduceret: qui sibi nepotes erāt. Apertissime & maxime ad odiū & inuidiā causę aderant: & vitę differentia: & nulla cū admistione seuera viuēdi formula. Illi enim principio qdem adolescētis tyrāni ac turpiter educati cōuersationē familiaritatemque illecebris & assentationibus occupātes, quosdā semper amores & inania excogitabāt exercitia in cōpotationibus, mulieribus, ludisque aliis inhonestis: a quibus tyrānis ipsa perinde ac ferrum demollita, subditis perhumana videbatur: quę nimiā illam summitteret cōtentionem: nō aliqua potius māsuetudine q̄ secordia dominātis obtusam. Quāobrem pgressa paulatimque depascens ea iuuenem remissio, adamātina illa vincula quibus alligatū se relicturum principatum seniot Dionysius dictitabat, liquefecit atque destruxit. Quum enim inchoauit: assidue per nonaginta

Dion.

Plato ī Siciliam venit.

Pollis Spartanus.

Plato venditus.

Æginensiū decretum.

Gelo.

Dionysii filii septē inter quos Sophrosina & Areta

(vt ferunt) dies cōpotabat: interim aula honestis viris atq; sermonibus nullū prorsus patefecit in gressum: debacchationes, dicacitates, cantus, saltationes, procacitate sue cuncta tenebāt. Queadmodum igitur par est inuisus erat Dion: q ad nihil sese iocūdum aut iuuenile dederet. Quocirca veri similia vitiorum noia illius virtutibus calūniatores obiectabant. Eius nāq; grauitatem, insolētiā, & orationis libertatem ptinaciam vocitabāt. cōmonefaciēs etiā, accusare cēsebant: quūq; delictis se minime sociū adsciseret, aspernator putabatur: quippe quū mores nonnihil natura tumidos haberet: essetq; in colloquiis asper: & in cōpellando difficilis. Non solū enim florentis ætatis homini, & delicatissimas ab essentatione aures haberi, aduersa & nequaquā gratiosa ea aderat cōsuetudo: verumetiā ex familiaribus multi quū simplices ac generosos eius diligerēt mores, conuersationem improbabāt: q acerbius, & q ciuiliū rerū necessitas exigebat, se difficilius adiungeret. Quibus pro rebus ad eum posteriori tēpore Plato, quasi futura diuinaret, præscripsit: vt comitem ac vicinā solitudinis pertinaciā magnopere deuitaret. Per id tñ tps quum ob turbulētas sane res eius plurimi dignitas censeretur: vt is solus egregie labefactarum attolere ac tueri regnum sat esset: intellexit se nō gratia, verum necessitate & inuito quidē tyrāno primū esse longeq; maiorē. Q d quū ab imperitia pficisci Dion opinaretur: eū ad liberales adducere exercitationes, & ad degustāda studia, moralesq; disciplinas, cupidissime contendebat: vt quū reformidare virtutē desiisset, honesta te lætari consuesceret. Dionysius eni natura haud vilissimus ex tyrānis erat: cæterum ipsius pater veritus ne excelsos captās aios aut prudentium hoīum inita familiaritate, ei quādoq; tēderet insidias ac principatum interciperet: inclusum domi sub custodibus obseruabat. Quo tpe aliis destitutus æqualibus, & rerū inexpertus, plaustella, cādelabra lignea, sedes, ac mensas fabricasse dicitur. Eo enim timoris senior Dionysius processerat: vt quum nemini fidem haberet, suspectos oēs duceret mortales: ita vt capitis crines tonsorio radere cultro nequaq; auderet. pigmētarius quidam accedebat: adurens carbone cæsariē. Eius cubiculū neq; frater neq; filius, vt indutus erat, ingrediebat: at vnusquisq; suo deposito prius amictu, alterū suscipiebat: ita vt eum satellites nudatum aspicerent. Frater eius Leptines quū aliqñ regionis situm explicās, ab stipatore quodam suscepto spiculo locum descripsisset: illum qdem grauiter obiurgauit: huic vero qui iaculum tradidisset occidit. Ab amicis quoq; sapiētibus cauere sibi dictitabat: quādo ignarus nō esset eos imperare malle, q̄ seruire. Marsiam quēdam ab se ad dignitatem euectum idcirco necauit: q is Dionysium p quietem iugulare se existimarat. ab diurna enim cogitatione ac cōsilio hęc illi visa p somniū astitisse. Contra Platonem furore permotus est: q eum cunctis longe mortalibus fortiorem minime pronunciasset: qui trepidus adeo tantis refertum malis aium ex pauore gestabat. Eius filium, & imperitia vt dictum est corruptū, & infractos mures cōspicatus Dion, vt ad disciplinā aium cōuerteret exhortabatur: principeq; philosophorū vt in Siciliā perueniret toris exoraret precibus: eiq; quū aduenisset, totū se dederet: vt cōparato ex moribus, virtute, ac studiis ornamēto, ad diuinū & rerū oīum pulcherrimū sese conformaret exēplar. Cui ad singula ductori quū obtēperatum est, ex turpitudine deformitate ornatus existit, adq; venustas. permultū etiam sibi felicitatis, pmultūq; ciuibus vendicaret: quātum in pręsentia in mœroribus & molestia cōmorantur: modo res illorum modestia | iustitia | & charitate paterno curatas more pręstās seipsum ex tyrāno regē efficiat. Nec enim vt eius pater referebat adamātina esse vincula | metū, violētiā, classem, aut illud ex decē milibus Barbarorū cōstitutū pręsidium: verum beniuolētiam prōptitudinē & gratiā a virtute ac iustitia insitam. Quæ q̄q superioribus illis rigidis quidem atq; durissimis molliora exstant: ad regni tñ diuturnitatē magis magisq; valitura. Ignominiosum esse pręterea minimeq; expetēdū: vt quum princeps corpus pretiosis ornet amictibus: delicatisq; & apparatis sese spōdeat ędibus: nihilo magis cōsuetudine aut disciplina infimis excellat hoībus: nec ipsam animi regiam pro regali dignitate cōuenietiaq; honestatā habeat. Hæcquū multoties Dion admoneret: & nōnullas interdū Platonis rationes interferret: vehemens ac in sanus quidam studiorum cōsuetudini sue Platonis amor Dionysium tenuit. Statim igitur cōplures Athenas a Dionysio literæ, cōplures insuper a Dione causæ rationesq; peruenerunt. Aliæ etiā ex Italia ab Pythagoreis: qui illum vt eo pficisceretur, exhortabātur: quo nouellum aium ingenti licētia & potestate vagātem corripiēs, intra grauiora consilia detineret. Itaq; Plato, queadmodū idē refert, suopte pudore cōmotus, maxime ne solis obuersari verbis, nullū autem sponte opus subire videretur: sperans q; si vnum virū sicuti principalē partē expiasset, cūctam languentem Siciliā medicaminibus curaturū, obsequutus est. At Dionis inimici Dionisii permutationem veriti, ei vt ab exilio Philistum accerseret, psuaserūt: quo illū contra Platonem ac philosophiam perinde ac obicē ac impedimētum haberet. Principio nāq; Philistus dū principatus constitueretur, prōptissimū sese præbuerat: diuq; custodiæ arcis præfuerat. Erat autē rumor eum cum seniotis matre Dionysii cōgressum habuisse: haud prorsus ignorante tyrāno. Quum Leptines ex alia quadā vxore ab se violata duas genuisset filias: alterā nihil Dionysio præfatus, Philisto collocat: ille stimulante ira, Leptinis quidem vxorem in cōpedibus cōiniecit: ac e Sicilia Philistum expulit. Is circa Adriā ad quosdā sese hospites pfugus recipiēs, ibi nactus otiū plurimā historię partem

Dionis ingeniū qualē esset.

Leptines.

Marsias.

Philistus.

Philistus ex sicilia expulsus.

cõpilasse creditur. Nec enĩ quoad seniori Dionysio vita superfuit, reuersus est. Verũ post illius mor/
tem, vt dictũ est, ab ingenti quadã cæterorũ erga Dionem reductus est inuidia: vtpote & illis longe
magis idoneus, & tyrãnidi stabilior futurus. Iste igitur quũ primũ aduenit, sese regni rebus applicu
it: cæteri de Dione calũnias criminationesq; ad tyrãnum instruebãt. De dissoluẽdo enĩ imperio cũ
Theodote Heraclideq; colloquutũ. Is nãq; sperare videbatur: vt aduentãte Platone, quũ imperiosã
illam e principatu nimisq; intemperatã acerbitatem abstulisset, mitissimum atq; legitimũ regem
Dionysium constitueret: q si repugnasset aut mitigari non vellet: decreuerat eo destructo Syracusa
nis ciuitatis moderamina restituere: non quia popularem collaudaret principatum: sed quia eum
tyrannide multo prçstantiorem iudicaret. In huiuscemodi rerũ conditione profectus in Siciliã Pla
to, primis quidem occursibus mira familiaritate & honore susceptus est. Ei nãq; triremẽ egresso re/
gius affuit currus decẽtissimis instructus ornamentis. Tyrannus etiã perinde ac maxima regno feli
citas obuenisset, sacrificia celebrauit: verecunda deinde conuiuia, ordo curiæ, ipsa etiã tyranni in iu
re dicẽdo benignitas, mirificam ciuitati spem de hoĩs cõmutatione prçstitit. Erat vnus oĩum ad do
ctrinã & philosophiam impetus. Erat prçterea puluerulenta vt ferunt regia ob eorum multitudinẽ
qui geometriæ figuras describebant. Paucis post diebus intra regias ædes sacrificium de more fie/
bat: vbi præcone vt assolet orante, vt multa per tpa incõcussum duraret imperiũ: Dionysius quum
adesset: num desines inquit execranda nobis imprecari? Id permagnũ Philisto mœrorẽ incussit: co
gitanti inexpugnabilem Platonis tpe ac consuetudine fore potentiam: si parua modo cõuersatio/
ne iuuenis mẽtem & sententiã alienauit atq; transposuit. Haud amplius itaq; separatim aut occul
te, sed vniuersi Dionẽ manifestis vrgere conuitiis: non esse clam cum carminibus & veneficiis p Pla
tonis eloquentiã inuasisse Dionysium: vt quũ ille vltro repudiarit imperium, Aristomachç liberos
subinde constituat: quorũ is existit auunculus. Nõnulli molestissimũ habere fingebant: si superiori q
dem tpe Athenienses ingentibus eo copiis tum nauibus, tum terrestribus nauigantes, ante profli/
gati ac in perniciem dati sunt: q̃ Syracusas capere potuissent: nunc vero Dionysii regnum vno cũ
sophista destruat: cuius animum huc induxerunt. vt e decem milibus stipatorũ fugiens: omittẽs eti
am triremes quadringentas: & decem milia equitũ, ac milites pluries totidem, tacitum quoddã in
Academia bonum perscrutetur: & beatam ex geometria vitã sibi perquirat: quum interim Dioni
Dionisq; nepotibus constãtem ex regno opibus & delitiis beatitudinem relinquat. Eas ob res quũ
primũ quidem suspitio, mox autẽ apertior ira & inimicitia conflaretur: quædã clanculum Diony/
sio defertur epistola: quã ad Carthaginẽsium præfectos scribẽs Dion petebat vt cum Dionysio de
pace differerent: & haud absq; se colloquia facerẽt: quo per eum constantissime cuncta compone/
rent. Eam vbi Dionysius Philisto perlegit: secum inito (vt ait Timæus) consilio, Dionem ficta in/
uadit amicitia: & pauca quædã cõmentatus, vbi secum in gratiã redisse dictitauit, solum in arcem
mare versus adduxit: cõmonstransq; illi epistolam vehementer increpuit: q contra se vna cũ Car/
thaginẽsibus spirasset. Dionem excusationem afferre volentem, nequaq̃ tolerans Dionysius, sta/
tim vt erat, cymbæ impositum nautis edixit: vt delatum ad Italiam exponerent. Hoc postq̃ homi/
nibus palam factum ẽ: regiam quidẽ muliebris tenuit vlulatus: Syracusana vero ciuitas res nouas
& subitam expectans permutationẽ pendebat: tum hoc ipso Dionis tumultu, tum cæteris nullam
tyranno fidem habentibus. Quæ vt Dionysius conspexit: timore anxius amicos ac mulieres sola/
ri cœpit: haud exulasse Dionem: at secessisse paululũ peregrinationẽq; suscepisse: ne illo prçsente cõ
tra hominis pertinaciam deterius aliqd per iracundiã delinquere cogeret. Dionis inde cognatis du
as exhibens naues, quicqd pecuniarũ aut mancipiorũ optarent eis imponere: eũq; in Pelopõnesum
conuectare iussit. Erãt Dionis opes immensæ & regia propemodum in viuẽdo põpa atq; supellex:
quã in vnũ collectã ad eũ amici detulere: alia cõpluta mulieres ac socii transmisere: ita vt ob eã pe/
cuniã grandesq; adeo diuitias & clarus inter græcos extiterit: & exulis opulentia regni potentiã de/
clararit. Dionysius continuo Platonẽ cõmigrare in arcẽ faciens, honorificã illi sub humanissimæ
hospitalitatis ptextu custodiã excogitauit: ne scilicet Dioni comes nauigans testis iniuriarum eet.
Quũ ab diuturno deinde conuictu, sicuti fera quædã, hominẽ attingere, consuetudinẽq; ac sermo/
nes iam pferre assuesset: eũ tyrãnico amore cõplexus est: mutuasq; solũ in amore vices a Platone cõ
sequi, & ab eo prç cũctis admirationi haberi postulabat: res illi regni cõmittere paratus: modo ne
Dionis amicitiã suç anteponeret: antiquiorẽ ve duceret. Itaq; Platoni quædã ęrũna hæc ipsa erat
affectio: dũ ille per zelotypiã, vt difficiles ac importuni solẽt amatores, insaniret: breui multoties tẽ
pore nunc secũ iratus, nũc cõciliatus, modo ad supplicandũ versus. De percipiendis ab eo discipli/
nis cõmunicãdisue philosophiæ negotiis immenso ferebatur studio: quiq; illũ ab ea re detrahebãt,
ipsos perinde ac pestem aliquã verebatur. Ingruente interim bello quopiã, Dionysius Platonẽ emi
sit: secum pactus, vt insequentis anni vere Dionẽ reuocaret. Qđ quũ statim emẽtitus esset: ei tamẽ
prædiorũ prouentus misit: veniam subinde ppter belli potestatem a Platone postulans. Nam quũ
primũ cõsecta pax esset, Dionem se accersiturũ: modo illum vt quietẽ agat exoret: & ab innouãdis
rebus abstineat: seq; apud græcos nullis insectetur maledictis. Hæc facere Plato conabatur: quocir

Plato in Siciliã pfectus. Dionysius i aduẽtu Platonis sacrificia celebrauit.

Dion insũspitionẽ ex literis qbus dã Dionysio venit.

Dionis exilium.

Diõis opes immensæ

Plato ĩ arcẽ custodiẽd⁹ immittitur

Plato emissus a Dionysio.

ea conuersum ad sapiētiæ studia Dionē in Academia cōtinebat. Habitabat igit in oppido penes
Callippus. Speusipp⁹. familiarē quēdam Callippū nomine: agro otii & amenitatis gratia cōparato. Hoc postea quū in
Siciliam traiiceret, Speusippum donauit: cuius amicitia & cōsuetudine longe magis q̄ cęterorū
qui Athenis versarētur, vsus est. Volebat enim plato quum Dionem gratiosa cōuersatione & cō-
uenientibus pro tēpore iocis temperasset, eius mores dulces ac facetos reddere. Talis autē Speusip
pus erat. Quamobrem Timo quū de salibus scriberet, eum ad iocos atq; facetias idoneū. appella
uit. Dum Plato ludorum præfectus esset: Dion & chorū exercitatione instruxit: & cunctam persol
Plato ludorū pfectus. uit impensam: cōcedente Platone: quo talē erga Athenienses magnificentiā ostenderet: quæ ma-
iorem illi beniuolentiā q̄ sibi gloriam afferebat. Alias quoq; Dion vrbes adibat vna cum optimis
& excellentibus in republ. viris otium agens: & festos cōuentus celebrās: quum interim, nihil eius
vitam immodestum, nihil tyrānicū, nihil lasciuū indicaret: verum tēperans, probum, forte, & ho-
nesta denique studiorū ac philosophiæ curas ac exercitationes. Quas ob res ex omnibus beniuolē
tias & æmulationem cōsequebat: & publicos insuper honores ac ciuitatū decreta. Ab Lacedæmo
nüs etiam ciuitate donatus iram Dionysii paruipendentibus: tametsi eum cōtra Thebanos p id
Dion ciuitate donatus a Lacedæmoniis. tempus promptissimū belli sociū haberent. Ferunt aliquādo Dionem Pteodori Megarensis opera
indigentem, eius domū peruenisse. Pteodorus aūt (vt ferunt) diues ac potēs erat. Dion igitur tur
bam pro foribus conspicatus: cumq; præ negotiorū multitudine summo cum labore colloqa &
Pteodorus. congressus admittentem: quū id socii grauiter ac moleste perferrēt: ad eum respectans, quid istum
incusamus ingt! nam & ipsi Syracusis iis oīno similia faciebamus. Procedēte deinde tēpore quum
græcorum erga Dionem beniuolētia Dionysium zelo metu ve torqueret: ei prouentus mittere de
stitit: ipsius bona propriis curatoribus erogans. Volens deinde malos aduersum philosophos ru-
mores Platonis causa de sedispersos oppugnare: cōplures ex iis q eruditissimi existimabātur, cōdu
xit: quum vero per quandam gloriæ cupiditatem vniuersos vincere differendo contenderet audi-
tis a Platone rebus male vti cogebatur. Eius autem desiderio tenebatur: seq; ipse dānabat: q illius
præsentia minime vsus esset: nec quæ honesta fuerant, auscultasset. Lymphātis igitur & leuissimi
Archytas. more tyrāni ad cupiditates & omne celerrime studium approperās, ad Platonem statim concita-
tus est: tum omnē attollens machinā, Archytam aliosq; Pythagoræos conuētorum ac pollicita-
Archidemus. tionū vades & cōfirmatores induxit: vt ad se Platonem cōuocarent. Ipsius nāq; interuentu ii pri-
mum amicitiam hospitalitatemq; cōfecerant. Missus ad eum Archidemus: Dionysius quoq; trire
mes ad Platonē & suppliciter exoraturos transmisit amicos. Ipse etiam aperte ac dilucide scripsit
nihil se Dioni qd̄ modestū esset facturum: nisi in Siciliam aduentante Platone: eo aūt persuaso effi
cta factura. Complures item ad Dionē a sorore ac vxore cōficte venerūt causæ: opus esse vt Diony
sium prorsus audiret Plato: ad eamq; rem nullam præberi occasionem debere. Hunc in modū ad
Siculi fauces freti tertio cōmeasse se Plato refert: quo perniciosum denuo charybdin remetiretur.
Aduentans igitur, & lætitia magna Dionysium, & spe magna totam repleuit Siciliam: intentam
& pręcipuo sollicitam studio: vt Plato quidem Philistum, amor autem sapiētiæ violētum supera-
ret imperiū. Studiosissimæ in eū mulieres extiterunt: singularis illi ab Dionysio fides, qualem alius
assequutus est nemo, habebatur: ita vt illum indiscussus adiret. Quum grandem illi pecuniam do
no multoties traderet: nunq̄ suscepisse cōstat. Cui dum aliquādo Cyrenæus interesset Aristippus:
Aristippus Cyrenæus. tuto ingt liberalis & magnificus est Dionysius: qui eni pluribus indiget, is pauca tribuit: Plato ve
ro quū nulla suscipiat, pmulta exhibet. Posteaq̄ familiarissime primo congressi sunt: super Dione
sermones inchoante Platone, dilationibus primum, mox conuitiis ac disceptationibus actum:
clam tamen exterius rem occultante Dionysio: & conāte insuper: vt Platonē quum honore, tum
aliis cultibus ab Dionis charitate distraheret. Nec vero superioribus ille tēporibus pfidiam & mē
tita verba texerat: vsq; adeo patiēs simulatam ostentarat habitudinē. His eo pacto inuicē se ha
Helicon cyzenus. bentibus, quū latere omnes arbitrarentur: Helicon Cyzenus vnus ex Platonis ęqualibus, solis de
fectionem prædixit: qua vti pręfatus erat, affecta, is a tyrāno ingēti habitus admiratione, argen-
ti talento donatus est. Tum Aristippus ad alios iocans philosophos: ego quoq; mirabile quippi-
am habeo inquit: quod prędicam. quibus vt pferret obsecrantibus, prędico igitur ait, Platonem
atq; Dionysium breui tempore inimicos fore. Postremo Dionysius Dionis patrimoniū vęndens,
pecuniam sibi detinuit: Platonem in vicino ædibus horto diuersorium habentem ad satelli-
tes traduxit: qui odio illum & inimicitia consectantes necare quærebant: vt qui Dionysio per-
suaderet: vt omissa tyrannide, absq; stipatorum custodia degeret. Archytas ac sui vbi in huiusce-
modi constitutum esse periculis Platonem didicerunt: confestim nauem cum legatione miserunt
quæ virum ab Dionysio reposceret: diceretq; illum, quoniam vades se ac intercessores securita
tis accepisset, Syracusas nauigasse. At Dionysius quum pro eorum controuersiis excusationem
attulisset: Platonem anteq̄ a se dimitteret, per epulas & familiarissima habuit officia: ad quem
tale aliquid dixisse commemorant: Complura de nobis Plato & grauissima certe crimina tuis
denuntiabis æqualibus; & studiorum sociis. cui subridens ille respondit: Haud tanta disciplina-

rum fieri potest in Academia mendicitas & inopia: vt vlli de te commemorare vacet. Hunc in mo
dum dimissum esse Platonem asserunt: q̄q̄ haud iis valde consona sint: quæ ab ipso Platonem fe-
runtur. Cæterum a Dion grauiter patiebatur: & paulopost quum vxoris factum perdidicisset: de quo
scribens ad Dionysium plato obscurissimis insinuauit verbis: apertum sese penitus egit hostem. Id
autē erat hmōi. Dionysius eiecto Dione quū Platonem ab se dimitteret, orauit vt eum secreto inter
rogaret: nunquid impedimento esse vellet: quo minus vxor alteri in matrimonium collocaretur.
Erat enim rumor seu verus: seu ab Dionis aduersariis fictus: ingratum illud Dioni extitisse connu
bium: vt eum cum vxore discrepantem haberet conuictum. Vt igitur Plato peruenit Athenas: ha
bito cunctis de rebus cum Dione colloquio, quādam tyrāno conscribit epistolam: cætera quidem
clare quibusuis explicantē: istuc autē ipsum illi duntaxat soli cognitū, illa de re se cum Dione collo
quutum esse: eum vehementissime declarare: se moleste perlaturum: si Dionysius eam cōfecerit. Eo
tēpore quū magna de ipsorum reconciliatione spes adesset: nihil erga sororē nouitatis intulit: ipsam
autem cū Dionis filiolo habitare sinebat. Postq̄ omnis in gratiam redeūdi adempta spes est: & Pla
to rursus in Siciliam profectus cum odio & inimicitia remissus erat: Aretā inuitam equidem cuidā
familiari suo Timocrati noīe nuptui dat: in hoc saltem haud patris mansuetudinē imitatus. Poly
xenus enim eius sororis Testhę maritus inimicus factus illi esse traditur. Quo propter metum se-
cedente, & e Sicilia profugiente, Dionysius accitam sororē incusare cœpit: q̄ fugæ mariti conscia
nil sibi denuntiasset. Illa mediusfidius secura & omnis pauoris expers, adeo ne Dionysi ait, vilis ab-
iecta & virilitatis indiga visa tibi sum mulier: vt si coniugis mei fugam ipsa pręsciuissem, eiusdem
nauigationis comes & fortunæ particeps esse noluissem? At non ante id cognitū habui: qm̄ mihi
satius extitisset Polyxeni vel exulantis vxorem, q̄ tui dominantis sororem appellari. Hęc quum in-
genue ac egregia quadā licentia Testha protulisset: admiratū ferunt tyrannum: admiratosq̄ Syra-
cusios tantam in muliere virtutem: adeo vt post destructam etiā tyrānidē honoribus & regali mo-
re colore perseuerauerint. Defunctæ vero funus ciues publicæ consecrati sunt. Hæc quidē excursio-
nem habent haud incōmodam. Deinde Dion animū conuertit ad bellum: nequaq̄ interueniente
Platone: tū q̄a hospitalitatis erga Dionysiū iura verebatur: tū quia matura iā prægrauabat ætas:
Cæterum Speusippus & familiares alii auxilia conferebant: simulq̄ exhortabantur: vt porrigentē ma
nus Siciliam, & promptissimis receptaculis inuitantē, libertati restitueret. Quum enim Syracusis
Plato versabatur: Speusippus longe magis sese hominibus immiscuisse, ac illorum studia sententia sue
perdidicisse videtur: qui quum initio quidē ipsius in loquendo fiduciam perinde ac regis tēramina
formidarent, ei fidem tēpore habuerunt. Idem nāq̄ omnium erat sermo supplicantiū, & Dionis ad-
uentum innotātiū: non classem agentis, non milites, non equos: ipse modo cōtra Dionysium cor
pus ac nomen Siculis in ministerii partem accōmodaret. Hęc annuntiante Speusippo confirma
tus Dion occulte per alios externorum delectum habebat: quo suam celaret sententiā. Conspirabant
multi tum philosophi, tum ciuilium rerum studiosi: inter quos & Cyprius erat Eudemus: ad quem
morientē Aristoteles suum de animo dialogum misit: Itemq̄ Leucadius Timonides. Ei quoq̄ Mil
tham Thessalum addiderunt: virum diuinationis peritum: & studiorum in Academia sociū. Ex iis
autem quos in exilium tyrānus extruserat, haud pauciores mille: quinq̄ duntaxat & viginti se expe-
ditionis comites adsciuerunt: cæteri eū timore perculsi prodiderunt. Primus belli motus e Zacyn-
thiorum insula extitit: in qua sese milites collegerāt octingentis sane pauciores: at celeberrimi om-
nes: multis ingētibusue militiis exercitati: præterea corporibus strenui: īdustria & fortitudine præ-
stantissimi: quiq̄ multitudinis animos quā in Siciliam Dion habere sperabat, succēdere pariter &
ad audaciam incitare possent. Ii quum primū contra Dionysiū ac Siciliā deligi classem audierunt:
iniecto stupore, cœpta damnare: Dionem per iram ac furias desipientem, aut propter spei melio-
ris inopiam seipsum ad plenas desperatione res iniicere: suis inde ductoribus & quicorum delectū ha
buerant magnopere succensere: q̄ ipsis confestim ex initio bellū non prędixerant. Tum Dion ha-
bita oratione quanta regnum imbecillitate labaret, edocet: eos non magis Syracusanorum aliorumq̄
Siculorum milites q̄ duces traiicere: qui iam pridē ad defectionem parari aderāt. Post Dionem orauit
Alcimenes: qui inter Achæos gloria genereq̄ primarius erat. eorū sermone deflexi militum aī. Vi-
gente tum æstate tenebant fretum Etesiæ: luna pleno lucebat orbe. Dion quum magnificentissime
Apollini sacrificium pararet: vna cum militibus ornatas indutis armaturas pompam duxit ad tē-
plum. Post sacrificiū in ipso Zacynthiorum stadio discumbentibus dedit epulū: argenteas atq̄ au
reas admirantibus pateras: & mensarum splendorem longe magisq̄ priuatorum consuetudo po-
stulet opulentū: reputantibus etiam vt vir ille ętatis iam flore decurso, tantarumq̄ dominus opū,
haud ardua profecto & periculosa inuaderet facinora: nisi certa sibi spes & amici plurimas atq̄ in-
gentes illinc occasiones tradidissent. Post libamēta factasue de more pcationes, luna defecit. Qua
re nihil admiratus Dion: quum defectionis limites, & occurrentē lunę a sole terrę vmbrā aīaduerte
ret: turbatis autem militibus addēda quędā erat cōsolatio. Cōstitutus igit ī medio Milthas vates eos
bona spe esse & optima quæq̄ expectare iussit. Significare enim numina quempiam defecturū esse

Plato Dionysio dimissus.

Platonis epistola ad Dionysiū.

Areta nuptui datur Timocrati.

Polyxenus.

Testha Dionysii soror & Polyxeni vxor.

Speusippus Diōis delectus aduersus Dionysium.

Eudemus cyprius.

Timōides leucadius.

Zacynthii.

Diōis oratio.

Alcimenes.

Epulū a dione militib⁹ exhibitum.

Eclipsis lunæ.

Milthas vates.

clarissimum. Dionysii vero regno clarius extare nihil: cuius splendorem ab iis vt primũ Siciliam at
tigerint, restinctum iri. Hoc quidem Miltas in medium cunctis exposuit: at quũ examẽ apum cir
ca Dionis naues a puppe conspectum esset: de illo separatim sibi & amicis explicauit. Timere enim
se ne res illius gerendæ quum honestate quidem plenæ sint, vbi pfloruerint, breui contabescant tẽ
pore. Complura etiam Dionysio deorũ portenta apparuisse dicunt: Aquilam correptum a satellite
iaculum in sublime detulisse: dehinc in profundũ abiecisse. Mare quod arcem alluit, die vna dulces
& potu peramœnas præbuit aquas: ita vt vnicuiq; perspicuum foret. Sues illi in lucem nuper editi,
quum reliquis manci partibus non essent, nullas habebant aures. Declarauere vates ea defectionis
& spernendorũ ostenta mandatorũ esse: nec amplius audituros imperio ciues. Maris vero dulcedi
nẽ e tristi ac sæua tempestate ad optimũ rerũ statum permutationem Syracusanis afferre. Præterea
ministram Iouis aquilam: insigne magistratus ac potentiæ iaculũ esse deorũ: itaq; maximã regno
cladem internicionẽq; decreuisse. Hæc Theopompus refert. Dionis milites duabus rotundis rece
pti nauibus: & tertio quodam haud ingenti sane nauigio. duo subinde triaconteri sectabantur. Ar
ma præterea quæ milites gestabant: duo clypeorũ milia: missilia telaq; complura: abunde etiam via
ticum: nequid eis pelago proficiscentibus deesset: vt qui metu terræ ventis ac freto suã plurimi na
uigationem facerent. Philistum etiam cum classe in Iapygia stationẽ agere senserãt. Cæterũ diebus
duodecim raro molliq; nauigantes flatu, tertiodecimo Pachynum Siciliæ promontorium appli
cuere. Primus gubernator eos illico descendere iussit. Si enim omisso sponte promontorio; a terra
longius abierint: complures in mari dies ac noctes agitandos, æstiuo tempore austrũ expectantes.
Dion propinquũ hostibus descensum reformidans, quũ vlteriora ptingere loca mallet: Pachynũ
trãsnauigat. Tum asper incumbẽs septẽtrio longius a Sicilia naues ingenti procella dispulit. Exo
riente tum arcturo fulgura simul & tonitrua concidebant: permultam tẽpestatem, & præcipites e
cœlo nymbos diffundentia. Qua re turbati nautæ quum errare cœpissent: naues repente ad finiti
mam Libyæ, Cercinam fluctibus disiectas esse vident. Ea autem insula est q̃ aspera: quæ maximis re
ferta scopulis: in eos æquore delatos obuia pcurrebat. Parum igitur quum obfuisset: ne eiecti saxis
illiderent: summo cum labore remis iaiti elabuntur: donec tempestate sedata, sese ad magnæ capi
ta Syrtis esse cognouerũt. Iis ita disiectis & in ipsa etiam tranquillitate mœstissimis regione austra
lis quædam effundit aura: quũ austrum nequaq̃ expectarent: eiq; minime fieri posse pmutationem
crederent. Paulatim crescente & validius flante vento, tota pandũtur vela: tũ adoratis deis, e Libya
Siciliam versus medio pfugere pelago. Quinto demum die facili cursu penes Minoam iactis con
stitere ancoris. Id. s. oppidũ est Carthaginensiũ subditũ potestati. Eius forte loci pfectus erat Syna
lus plurima Dioni amicitia & hospitalitate coniunctus: q quũ Dionẽ eiusq; classem adesse nesci
ret, descendẽtes arcere milites adortus est: at illi cũ armis excursantes, occiso nemine (id eni Dion
ob Carthaginensium amicitiã ppetrari cohibuerat) versisq; in fugam oppidanis vna irrumpunt:
itaq; locũ in potestatẽ redigunt. Deinde quũ duces se inuicẽ salutantes occurrissent: Dion violato
nemine, vrbẽ Synalo reddidit. Tũ Synalus habitis hospitaliter militibus necessaria Dioni compa
rauit. Pręcipuã vero iis fiduciã afferebat: q casu Dionysiũ foris versari cõtigerat. nuper eni octogin
ta nauibus in Italiã nauigarat. Idcirco quũ Dion milites diu p maritima fatigatos incõmoda ibi
dẽ ad curãda corpora inuitaret: minime passi sunt; dũ ad arripiẽdã tpis occasionẽ pmagno appro
perãt studio. Syracusas adduci deposcebant. Supuacuis igit armis & sarcinis ibi relictis, ac exorato
Synalo, vt ea ad se vbi tẽpus esset trasmitteret, Syracusas itur. Proficiscẽte inde Dione, duoẽti Agri
gentinorũ equites, qui Ecnomũ incolebãt, ad cũ sese cõferũt. post eos Geloi. Illico fama Syracusas
accurrerat. Tũ Timocrates vxoris Dionis & sororis Dionysii maritus, qui relictorũ vrbe amicorũ
princeps erat, repente nuntiũ cũ literis ad Dionysium super Dionis aduentu mittit: ipse dehinc ad
ciuiles tumultus ac motus animũ aduertit, vniuersi nanq; pendebant; cæterũ quum rebus fides nõ
haberetur: inter pauorem quies agebatur. Tabellario casus quidam sane admirãdus obtigerat: nã
vbi traiecit in Italiam: quũ iam Rheginum euasisset agrum: in Cauloniã ad Dionysium accelerãs
i familiarem quẽpiã incidit: qui nuper cæsum ferebat arietem; a quo suscepto carnis frusto, iter
approperat. Magna deinde pariter parte noctis absumpta, quum ob laborem se aliquãdiu somno
dedere cogeretur: vt erat secus viam in sylua quadam accubuit. Sequutus odorem lupus, alligatas
sacculo carnes diripiens, carnes simul apportãs & sacculum abiit: in quo homo litteras deferebat.
dehinc quum excitatus persensisset: errore plurimo singula in cassum peruestigans, nihil inue
nit. ad tyrannum igitur sine literis haud proficisci decernens, profugit eminus. Quocirca serus
quidem ex aliis ad Dionysium de Siciliæ bello peruẽturus rumor erat. Interea commeãti Dioni
Camarinæi sese socios adsciuere: & Syracusanorum qui per agros versabantur: non parua mul
titudo confluebar. Erant cũ Timocrate Leontini atq; Campani: qui Epipolas pro statione tene
bant. Ii simul ac falsas quidẽ a Dione sermo manauit: se q̃primum ad eorum vrbes copias conuer
surum: Timocrate destituto abiere: opẽ suis allaturi. Hæc vbi Dioni circa Matras exercitum habẽ
ti renũtiata sunt: concitatis militibus per tenebras ad Ariapũ fluuiũ decem ab vrbe stadiis distans

Prodigia Dionysio aduersa significãtia.

Triacõter⁹ nauis triginta remorũ.

Pachyn⁹ siciliæ pmontorium.

Dionis naues longi⁹ a sicilia tẽpestatib⁹ actę.

Cercinę insulæ descriptio.

Minoa oppidum.

Synalus Minoã i potestatẽ a dione redactã.

Agrigẽtiorum & Gelorum defectio ad Dionem.

Timocrates.

Camarinęi.

Epipolæ.

Matræ.

Ariap⁹ flu.

tem puenit. Ibi sistens iter, mactatis penes flumen hostiis, solem adorauit orientē: simul aruspices deos victoriam portendere tradiderunt: tum astantes vniuersi Dionem inter sacrificandum corona insignem conspicati, vno impetu sibi coronas imposuerunt. Erāt autē haud pauciores milibus qn q: qui se Dioni inter eundum comites adiunxerant. Cęterum quū ob repentinū incursum male ar mis instructi venissent: armorum inopiam pṙōptitudo supplebat: adeo vt quū Dion castra mouis set: ii cursibus incederent: clamore & alacritate sese mutuo ad libertatis dulcedinem exhortātes. Ex oppidanis quicunq; gratia & nobilitate pręstabant: insignibus ornati vestibus sese ad portas ob uiam effundebant: cętera subinde multitudo tyranni familiares inuadit. Tum Prosagogidę (sic enim appellari solebant) discerpuntur: tum impii sane & diis inuisi homines. ii vrbem Syracusanis p mixcui peragrabant: singuloq; dicta factaue sagacissime speculantes: deinde tyranno cogitationes omnium sermonesq; denūtiabāt. Hi primum omnium occurrentes poenas dedere. virgis enim cę sos membranis exuerunt. Timocrates quum se arcis custodibus permiscere nequiret: accepto equo profugus ex vrbe migrauit: cuncta pauore ac tumultu replēs: ne mediocri trepidatione amisisse vt bem videretur: maiorem in modum Dionis res extollebat. Accedens inter hęc Dion perspicuus iam cunctis erat lucidissimis indutus armis: cingebant illius latera hinc frater eius Megacles: hinc Atheniensis Callippus: coronis ambo decori. Ex externis militibus aūt centum erant: qui Dionem ad corporis custodiam sectabantur: reliquos pręfecti ducebant ornatissime instructos. Spectabāt Syracusani: & perinde ac sacrā quandā & deo dicatā libertatis & popularis potentię pompam exci piebāt: quę tādem post annos octo & quadraginta rediens ciuitatem inuiseret. Per Menid itas inde portas ingressus se dato per tubę sonū tumultu hmōi pręconium edidit: Dion fraterq; Megacles quum ad abolendam venerint tyrannidē. Syracusanos reliquosq; itē Siculos liberos & tyrāno so lutos reddunt. Volens etiam p seipsum hoīes cōpellere: per Acradinā conscēdit. Syracusani per vi as vtrinq; sacrificia, mēsas, craterasq; statuerāt: & quocūq; accesserat, missos flores frugesq; sparge bant: seq; in eū vti deoq; pces ac vota cōuerterant. Sub arcem & Pentaphyla illustre quoddam & ex celsum Dionysii opus extabat Horologiū. huc ascendens concionē exorsus, ciues ad vendicādam sibi libertatē incitauit. At ii ambos p summam lętitiā & festiuitatē imperatores & belli duces creāt. Eis insup ita volentibus ac rogantibus, Syracusani collegas viginti deligunt: ex qbos dimidii ab exilio vna cū Dione redierant. Vates illustria extare prodigia censebant: qm̄ Dion inter orādū ma gnificentissimū Dionysii ędificium subiectum pedibus habuerat. Cęteq; expauebant: quia locus ī quem dilectus Imperator ascenderat: de solis pmutatione ratione cōtinebat: ne. s. mox vllam fortu nę permutationem res illius gerendę capesserent. Dehinc redactis in ditionem Epipolis, coniectos illic in vincula ciues exoluit: muq; insup circūduxit arci. Septimo post die Dionysius in arcē sese cū classe retulit. Arma Dioni cum vehiculis cōportata: quę Synalo ante reliquerat: hęc ciuibus disper tita: reliq pro se quisq; ornare instructi promptos exhibuere milites. Dionysius initio quidem pri uatim missis ad Diona legatis, experiri rem coepit: ast illi ad liberos iam Syracusanos in medium ver ba facere iussi, humanissimā tyrāni noīe cōcionē habuerūt. Mediocria polliceri vectigalia: militię requiē: excepto siquā illi vltro suscipiēdā esse decreuerint. Et Syracusanus populus irridebat. Dion legatis respondet: Dionysius ne verba faceret: ni prius se prin cipatu abdicasset: quem simulatq; de posuisset: vbi ad rem quāpiā modestā opus esset pro eoq; necessitudinis memoria suam se impensu rum operam. Ea Dionysius collaudabat: at missis denuo legatis petiit: vt vna cum Syracusanis ali q ad eū arcē cōmearēt: cū qbus tū pšuadēs tū pšuasus de publica vtilitate dissererent. Missi ergo ad eum viri quos Dion ipse probarat. Tum plurimus per Syracusanum ab arce populum sermo ma nabat: Dionysium relictuq; esse tyranidē: idq; sui magis q̄ Dionis gratia factuq;. At ea subdola quę dam erant figmenta tyrāni: & insidiaq; cōtra Syracusanos instructio. Coiectis nāq; in carcerē ciui tatis legatis, luce prima saturatos mero stipendiarios cōtra circūductā Syracusanis muq; discur rentes immisit. Tū inuadētes ex insperato Barbari multa cū audacia pariter & tumultu muq; per uastant: quibus deinde intra ciuitatē irruentibos, quū ad ferendā opē expectare nemo prorsus au deret: soli Dionis milites restituere: q vt primū tumultuantes psensere, subsidiū attulerant. ii, tū ao xiliū modum intelligere, exaudireq; haud satis poterāt: adeo fuga surripiētes se inde Syracusani er rore ac vociferationibus inter eos permisti discurrebant. Dion quū eius exaudiri verba nō possent: ad rē pagēdā ope se ducē exhibere volēs, primos irripuit Barbaros. Acris circa illum atroxq; pugna cōmittit: qñqdē nihilominus hosti q̄ suis agnoscebat. Facto enī cūctis ipetu: magno cum clamore cōcurrit. At ille quū iā p ętatē ad hmōi subeunda certamina grauior esset, ai fortitudine inuadētes excipiēs, tū obtruncans, manum tragula vulnerat. Ad reliqua deinde tela & inflictos cōminus ictus vix thorax ipse p clypeū quoq; sat erat: hastis vndiq; plurimis pulsatus & spiculis: qbos pfra ctis collapsus est Dion. A militibus subinde abreptus, imparorē eis Timonidē instituit: ipse autem equo vrbē circuire: Syracusios e fuga retrahere externos milites q Acradinā pro statione tenebāt, cōtra Barbaros cōcitatos adhibere: integros qdem contra labore confectos: prōptos cōtra spe de bilitatos, & in ipso iā conatu deficientes aīs. Quū enī ipetu primo vniuersam piter ciuitatē vel dif

Prosagogidę.
Megacles.
Callippus
Menidites portę.
Horologiū Dionysii.
Epipolas dion recepit.
Legati ex Diōysio ad Syracusios.
Legati Syracusanorū a Diōysio cōiecti in carcerem.
Pugna īter Diōysiū, & Dionem.
Dion vulneratur manū tragula.
Timōides.

currētes occupare sperassent:ex improuiso in fortes viros & strenuos bellatores incidissent: gradū in arcē referre cœperunt:dehinc vt inclinati sunt:incumbente vehementius grçcorū agmine, terga pbentes sese mœnibus includūt, quatuor ac septuaginta ex Dionis parte truncatis, quū ex suis multos amisissent. Parta adeo clare victoria, Syracusanus populus externos milites centum minarū coronis ornauit:ast illi aurea corona Dionē. Mox a Dionysio caducceatores descēderūt epistolas a necessariis mulieribus afferētes:inter quas vna extrinsecus erat inscripta ad patrē ex Hipparino. Istuc ipsum enim Dionis filio nomē erat:tametsi Timæus illū ex Areta matre vocatum fuisse dicat Aretçū. Verū his de rebus maior habenda Timonidi fides:viro Dionis quū familiari, tū cōmilitoni. Cęterę in vulgus perlectę multas ex mulieribus supplicationes pcesqꝫ cōtinebant: illam vero q̄ a filio pscripta videbat, quū palā solui minime pmitteret, Dion inuitis soluit. Ea ex Dionysio erat: q̄ verbo quidem Dioni, re aūt Syracusanis colloquia faciebat:formā qppe supplicationis & exponendi p se iuris habebat:ad Dionis calumniā cōpilata. Eoꝝ siquidē cōmemoratio erat: q̄ pro tyrānide prompto effecisset aīo, in charissima corpora cōminationes sororis filii & vxoris. Causæ etiā q̄dā graues q̄relis & plangore confictę:& q̄d eū maxime pmouit, obsecrabat: vt regnū ne destrueret:verū capesseret:neqꝫ libertate donaret:homines:q acceproꝝ haud immemores maloꝝ magnis in eū odiis cōflagrarent:at vero principatum iniret ipse amicis ac necessariis tutamen exhibens. Il lis plectis, Syracusani nō (vt æquū erat) Dionis constantiam nullo lāguētis affectu, aut animi magnitudinem sunt admirati:qui honestatis ac iustitiæ causa contra tot necessitudines & sanguinis coniunctiones fortissimus perstaret:sed suspicari timereqꝫ cœperūt: ne quū ingens illis necessitas adesset, tyrāno parceret. dehinc alios intueri præfectos: pcipueqꝫ vt Heraclidem redire didicerūt, eidē magnopere affecti sunt. Erat āt exul Heraclides rei quidem militaris gnarus homo:& ex principatu quem penes tyrānos habuerat celeberrimus:verum ineptus consilio & ad oīa leuis: in rebus quę dignitatē haberent ac gloriam cōmunicandis minime stabilis. Ille postq̄ in Pelopōneso cū Dione dissidium actitasset:decreuit suapte contra tyrānum classe annauigare. Tribus igitur nauibus, & triremibus septem Syracusas aduentans rursus Dionysiū muro circunseptū offendit:& suspensos animo Syracusios. Mox igitur quandoquidem ad suadendum permouendumqꝫ gratiam nōnihil a natura leporis habebat, popularem ingressus est gratiam: blandimenta quæritante turba. Eos suscipiens facilius ad se traduxit:qꝫ ii Dionis rigorem vt grauem, & in ciuilibus duriorem officiis ab horrebant:cuius rei causa erat:qꝫ parta victoria ociosi & iam audaces facti populi duces priusq̄ populus esset sibi præesse volebant. Tum ad concionem vltro concursantes, classis præfectum deligunt Heraclidem. Accedens eo Dion collatam Heraclidi præfecturam pristini principatus sui labefactionem esse conquestus est. Singularem enim manere imperatorem non eueniri: vbi maritimis alter rebus præsideat. Quocirca haud lubentes quidem Syracusii deponendum Heraclidem censure. Inde Dion accitum domum Heraclidem paucis increpuit: qꝫ non bene aut commode eo tempore secum:per gloria, seditiones atqꝫ discordias actitaret: cui ad inferendam cladem exiguo certe opus esset momento. Coacta rursus concione ipse classis præfectū designauit Heraclidē. ciuitati psuadens:vt & illi quēdmodum & ipse habebat, corporis custodia pberet. Ille Dionem verbis q̄dē & habitudine coles, & gratias habere confessus, humilis sequebat: vsqꝫ quaqꝫ iussis obtemperans:at multitudinē ac reꝝ nouaꝝ cupidos corrūpens, & clandestinis mouens tumultibus, oībus Dionem ambiguitatibus circumsidebat. Siue enim per inducias dimittendum ex arce Dionysium diceret:calumniā vt illius saluti parceret habebat:siue vt ne quo mœrore conficeret, obsidionem quietus agere vellet:cōseruare bellū censebat:vt diuturniore principatu pculsos terrore ciues teneret. Erat Sossis homo quidā ob flagitia simul & temeritatē inter Syracusanos notus atqꝫ famosus:qui quandam libertatis abundantiā esse ducebat: vt ad vsqꝫ res huiuscemodi effrenatas voces & procacissima emitteret obloquia. Iste Dionis insidiator frequenti primū concione surgens, multa in Syracusanos conuitia protulit:nisi ex vecordi ac temulenta liberari tyrānide, vigilantē ac sobriū suscepisse se dominū intelligant:adhinc manifestum se Dionis hostē aperiens, e concione discessit:postridie nudus p vrbē cursitans capite ac vultu sanguinolento spectatus est:vt qui psequentes plerosqꝫ fugeret. Talis foꝝ ingrediens paratas sibi ab Dionis militibus referebat insidias: vulneratū subinde caput ostentans. Qua quidem in re compatientes sibi multos & aduersus Dionem inuectos habebat:illum īperiosa & grauia patrare:si per cædes ac picula liberas ex ciuitate linguas velit auferre. Eius tamen deiectæ fraudes: Dion enim tācitū indiscreta turbulentaue cōcio esset: eo procedens purgauit obiecta: Sossidem cuisdam ex Dionysii stipatoribus esse fratrem demōstrauit: eius verbis īductū seditionibus ciuitatē ad discordia pturbasse: quū nulla Dionysio, nisi p eoꝝ dissidentias & mutuas disceptationes, superstit salus. simulqꝫ medici Sossidis plagam pdiscētes per summa magis q̄ pfunde actam inueniunt. Ensis enim vulnera mediū pſertim ex pōdere pmunt: totū vero pusillū erat in Sosside multa habēs initia: quū (vti pat est) ictus ex dolore remitteret: & subinde rursus adigeret. deinde familiares q̄dam inter concionem attulere nouaculā: narrantqꝫ commeantibus ipsis obuium factum esse Sossidem cruore stillantē: & Dionianos sese fugere milites dictitātē:

Syracusani contra Dionysiū tyrannū victores. Dion aurea donatus corona.

Hipparin⁹ fili⁹ Diōis.

Heraclides.

Heraclides dux classis pficitur.

Sossis.

a qbus ea se vulnera accepisse:q hominem insequeret̃ prsus dep̃hẽdisse neminẽ:cæterũ sub cauo ia
centẽ saxo cõspexisse nouaculã:vñ is prodisse visus fuerat.Has ob res facinorosus iam Sossis p hęc
habebat̃ indicia:plęriq; etiã aduersus illũ serui testimonia dixere:noctu solũ quũ nouaculã teneret
egressum.Quocirca secessere Dionis accusatores:& populus dãnato morte Sosside, in grãm cum
Dione rediit:stipẽdiarios aũt nihilominus suspectos hẽbat:pcipue q; plurima aduersus tyrãnũ ma
Sossis morte dãnatus.
rinima agitabant̃ certamina.Postq̃ eni Philistus ex Iapygia multis triremibus Dionysio subsidiũ al
laturus aduẽtasset:quũq; ii externi forẽt milites:ad nullũ amplius belli vsum eos eẽ cẽsebãt:verum
satis p se fore:quũ & nauticã instructi & vires ac potẽtiã nauibus essent assequuti. Eos insup prosp
qdam maris euentus amplius extollebat:vbi supato Philisto in eũ crudelissime ac Barbaroꝝ ritu
degrassati sunt.Ephorus qdem refert eũ capta naui mortẽ sibi cõscisse. Thimonides aũt a primor
Philisti interitus.
dio reꝝ gestaꝝ Dionis socius,quũ ad Speusippũ p̃hum scribere,Philistũ viuũ in ptãtem venisse tra
dit:in terrã excedẽte naui:Syracusanosq; exuto thorace nudũ ostẽtasse corpus hois iã ętate cõfecti.
Ei subinde p contumelias habito caput obtrũcasse:pueris corpus tradidisse:vtq; p Acradinam di
stractũ in latumias deiicerẽt mandasse.At rursum Timęus maioribus insultans vituperiis puellos
ait Philisti cadauer claudo ex crure deligatũ p vrbẽ inter probra cõtumeliasq; vexasse:spectantibus
interea Syracusanis raptatũ crure hoiem dictitare solitum:oportere Dionysiũ haud equo citato,
veꝝ crure raptatũ e regno profugere. Verũenimuero Philistus nõ ab se,sed ab alio platum Diony
sio nuntiarat.Cæterũ Timęus haud iniusta occasione suscepta,q; fidũ studiosumq; pro iperio Phi
listum extitisse constabat,sese iactatis in eũ maledictis exsaturat.Cui siquis ea lacessitus tempestate
adusq; insensibilem iracũdiam grauiter inuectus impertienda fortassis est venia.Qui autẽ res illius
gestas postremo scripsere:quum in eius vita triste nihil pertulerint:hi hominis gloria refelluntur
ne rumoribus,aut alieno sermone frẽti,per cõtumelias ac procacitatem miserias obiectent: quaꝝ
participes vel p̃stantissimos homines fieri,modo fortuna velit,res nulla prohibet.Nec vero sanus
est Ephorus:qui laudationibus Philistum exornat:qui tametsi rebus iniustis & moribus prauis ho
nestas adiicere causas,& ornamentoꝝ rõnes inuenire grauiter apteq; sciat:haud tñ ipse cuncta ex
cogitans,eum ab incusatione potest abducere:ne supra omnes homines tyrannorum amator ex
titerit:& maxime oĩum tyrannicas semp illecebras,potentiam,opes,& connubia beatitudinis exi
stimatione admiratiõeq; sit prosequutus. Sed enim aptissimus ille quisquis Philisti neq; gesta col
laudarit:neq; fortunas obiectarit.Post Philisti necẽ Dionysius ad Dionẽ mittit:q illũ arcẽ tradere
velle dicant,armaq;,ac mercenarios milites:& integrũ illis septenos per menses stipendiũ.Se p in
ducias in Italiã decessurum:ibiq; domicilium habituꝝ:ex Gyarte modo fructus perciperet.Is itra
Gyartes ager.
Syracusanos fines permultus ac fertilis ager est:ad mediterraneũ a mari surgens.Ea quũ Dion mini
me recepisset:exorãdos esse iussit Syracusios:ast illi viuentem Dionysium ab se captum iri sperãtes
legatos repulere. Tum Dionysius grandiori natu filio Appollocrati arce tradita, vehementem ob
Apollocrates Dionysii filius.
seruãs flatum,p̃tiosissima corpora p̃tiosissimãq; supellectilem nauibus imposuit: itaq; præfectum
classis latẽs Heraclidem euasit.Qua re male de se audiẽs,quum ciues cum magnis tumultibus cir
cum venirent:Hipponem factiosum quẽdam hominem instituit:qui plebem ad diuidẽdũ agrum
Hippo.
accerseret.Etenim libertatis initiũ æqualitatem esse:seruitutis vero:penuriam, quũ prædiis careãt.
Huius sententię fauens Heraclides,aduersantem sibi Dionem magis implicat seditionibus: eũ Sy
racusanis persuadet:vt hisce rebus decreto confirmatis,externos milites mercede spolient:aliosque
subinde bello imperatores deligant:sese ab huius molestia & difficultate liberantes. Ii cõfestim dũ
ex tyrannide perinde ac ægrotatione longeua sese conantur attollere:& vti suis restituti legibus in
tempestiua factitant:rebus infeliciter gestis,odia contra Dionem exercebant:qui instar medici,in
accurato & modesto viuendi ordine continere ciuitatem expetebat.Ad nouorum deinde creatio
nem magistratuum quum conuenissent:æstate media inusitata tonitrua & dira prodigia per dies
quindecim obuenere:ob quorum religionem,surgens assidue populus alios designare duces impe
diebatur.Factiosis postmodum,constanti serenitate obseruata, comitia conficientibus, bos qui
dam domitus tumultus haud inexperiens neq; insuetus,per id tempus furore contra bubulcũ agi
tatus,e iugo profugiens ad Theatrum citato cucurrit impetu:quocirca surgentem illico populũ
nullo fugiendi ordine passim diffudit:cæteram discurrit vrbem petulcis conturbans saltibus:quã
tum postea hostes occupauere.His tum neglectis & vanefactis,Syracusani quinq; & viginti præ
fectos creant :ex quibus vnus erat Heraclides:alios clanculum submittere:qui milites a Dione sub
Duces qnq; & viginti a syracusanis creati.
ducerent:eos ad se multis pollicitationibus prouocare:& ciuitate pariter donaturos dicere. At illi
ea repudiantes Dionem fide & promptitudine cum armis complectentes, atq; stipantes, ex vr
be deducunt : violato nemine. quibuscunq; obuiabant multa de ingratitudine, de improbitate
obiectabant. Syracusani contemptu paucitatis sese q; eos non prius inuasissent paruipendere. ma
iori igitur coacta manu impetum faciunt:vt intra mœnia superatos obtruncarent. In hoc neces
sitatis ac fortunæ constitutus Dion,vt vel contra ciues dimicandum, vel cum suis moriendum
esset:militibus multa supplicare:manus Syracusanis tendere:refertã hostibus arcem ostendere: qui

desup e mutis comparentes eoꝝ facta intuerent. Sed,quum inexorabilis multitudinis incursus eēt
& iam factionis duces ciuitatē,sicuti mare venti,late tenerēt:suis vt ab aggressibus abstineant, im
Diō ad Leōtinos cōtendit.
perat.At illis perinde ac incursum facerent cum clamore arma vibrantibus,nullū Syracusanorū
manere cerneres:fuga per vias decedunt:insectante nullo.Dion enī suis continuo reuocatis,Leon/
tinos cōtendit.Syracusani priceps derisui mulieribus facti,quū ab ea sese eximere ignominia que/
Pugna iter Dionē & Syracusios.
ritans:armatis denuo ciuibus Diona ꝑsequuntur:quem vt fluuium quēdam traiicientē offendūt:
abacto equitatu prælium inchoant.Ast illum vbi neq̄ miti animo neq̄ more patrio sua amplius
errata sufferre conspicant:versietiam suos facto agmine per iracūdiam cōuerterem:fœdiorē q̄ an/
Syracusii vincuntur.
tea fugam capessentes,haud multis sane cæsis,in vrbē reuertunt. Leontini Dionem splēdidissimis
suscipiūt honoribus:militibus stipendia ciuiliter ipartiūt:ab Syracusanis p legatos postulāt: vt mi
litibus quæ iusta sunt faciāt:sed ii legatos qui Dionē accusarent miserunt.Quū vniuersi deinde so
cii in Leontinis cōuenissent:postq̄ multa disseruere,Syracusios iniusta patrasse cēset: illi socioꝝ iu/
Nipsi⁹ Neapolitanus.
dicio nusq̄ stare:iā delitiis & insoletia gloriari:q̄ nulli auscultarent:sed seruiētibus & reformidanti
bus plebē ducibus vterētur.Inter hæc a Dionysio ad vrbē venere triremes Neapolitanū aduehen/
Naues quatuor ex tegiis captę a Syracusis.
tes Nipsiū:q & annonā & pecunias apportabat obsessis.Facto nauali ꝑlio victores Syracusani fu/
ere captis ex regia classe nauibus quatuor.Ea victoria insolētes,et iā nullius audiētes imperio, læti/
tiā ad cōuiuia & furiosos vertunt cōuentus:adeo quæ vsui erant neglecti data:vt quū arcem habere
se putāt,ciuitatē insup amisere.Nipsius enī vbi nullam in ciuitate patrē cernit incolumē:& vulgus
quidem a luce prima in profundā vsq̄ noctē inter modulamina ebrietatesq̄ detentum:ꝑfectus ve/
ro per huius sodalitii voluptatem vllam temulētis hominibus adiicere necessitatē segnes atq̄ pa/
uentes:commodissime fretus tempore, murum aggreditur.Quo perfracto, immissis imperat Bar
baris:vt quoscunq̄ obuios habuerint ,eis pro viribus atq̄ libidine vtantur.Statim id malum sen
tiunt Syracusani tarde autē et magno cū labore per stuporem auxilia conferebant . Populationes ī
Nipsius Syracusas ingreditur.
vrbe fieri mortales interimi:parietes dirui:mulieres ac pueri cū ciulatu iarcem agi . Summa rerum
desperatio præfectos habebat:q̄ vbiq̄ promiscuos cum hostes ciues vllos ad vsus habere neqbāt.
Huncin modum vrbanis sese rebus habentibus,quum Acradine iam propinquum discrimen eēt
in quo reliqua spes inniteretur,sciebat vnusqsq̄:qd nemo dicebat:ob ingratitudinem & mala in
Dionem consilia pudore perplexi.Cæterum vi necessitatis impēdente,sociorum equitum clamor
exoritur:vocandum esse Dionem:& ex Lontinis accersendos esse Peloponnenses.Quod vbi p au/
daciam proferri,& exaudiri cœptum est:vociferatio,gaudium,lachrymę,cunctos tenuere Syracu/
sanos:hominis orantes aduentum:aspectumue cupientes:haud immemores quāto interroribus
robore ac promptitudine valeat:vt nō modo ipse impauidus sit:sed eos etiam audaces & in conse/
renda cum hostibus manu intrepidos exhibeat.Mox igitur ad eum mittunt sociorum quidem no/
Legati Syracusioꝝ ad Dionē reuocandum.
mine,Archonidem & Thelesidem:ex equestri vero ordine:qui tum cum Hellanico missi. Hiper to
tum iter equos laxatis agitantes habenis, vrgente iam die in Leontinos,perueniunt. Tū desilientes
equis,primum coram Dione obortis procidere lachrymis:calamitates Syracusanorum exponūt.
Nonnulli iā Leontinorum interueniebant:multi etiam Peloponnēses circa Dionē congregabant
dum hominum quum studio,tum supplicationibus innouatum aliquid suspicantur. Eapropter
quum prior ille ad concionē ꝓcessisset : promptissimeq̄ facto concursu, Archonides & Hellanicus
introgressi succincte malorum magnitudinem exponunt:& milites obliterata iniuriarum memo
ria ad ferendam.Syracusanis opē deꝓcant.q̄nquidē maiores ipsi pœnas dederint: q̄ illi maleficiis ir
ritati voluissent.Postq̄ hi desiere loqui:ingēs silētium totum habuit theatrū.Surgente Dione, quū
orare cœpisset,complures ei manabant lachrymæ:ita vt vocem teneret. Tū condolentes ei milites
bono vt esset animo cogitabant.Quum igitur ex affectu sese paululum Dion recepisset: Viri inqt
Pelopōnenses ac socii,hoc vos in loco vt pro vobis de liberationem capesseretis coegi:mihi haud
pulchre res se habet: vt quū Syracusana vastetur ciuitas,de me ipse consultē:q̄ si eam seruare nege/
ro:ꝑficiscat in patria igni & ruina tumulandus.At si inconsultissimis & infelicissimis nobis opem
Dionis oro ad Pelopōnenses & socios.
afferre statuistis: vestrū opus Syracusanam erigitis vrbem:sin hoc ꝓpter Syracusanorum iracūdiā,
& conceptas in eos querimonias aspernabimini:du vobis pro pristina in me virtute & prompti/
tudine dignas persoluant grates.Memineritis aūt neq̄ vos prius iniuria lacessitos: neq̄ ciues po
sterius calamitate vexatos:ab Dione destitutos.Eo adhuc disserēte milites cum clamore prosiliūt:
mature sese ad præstandam opē duci iubentes. Tum Syracusanorum legati eos amplexantes salu/
tare:multa ab diis immortalibus Dioni, multa militibus bona orare. Sedato tumultu, Dion illis
imperat:vt cōfestim abeuntes apparent sese:quumq̄ cœnitauerint,illum in locum armati veniāt.
noctu enim subuenire decreuerat. Cæterum Syracusis Dionysii duces,quoad illuxerat, multis ciui/
tatē malis afflixere:ingruentibus tenebris,paucis suorum amissis in arcem decessere. Tū factionis
principes recepta fiducia,quum hostem ob perpetrata quietem acturum esse sperarent: rursum ci/
ues vt Dionem omitterent orabant:quem si forte cum militibus aduentarit:ne suscipiāt:neq̄ illis
vt virtute præstantioribus cederent:ipsi vero per se vrbem libertatemq̄ saluam tuerentur. Denuo

igitur pręfecti qui eum reuocarent, mittunt: equites autẽ & familiares ciues, vt maturaret iter. quã obrem tarde simul ac per otium proficiscens aduenerat. Procedẽte nocte, Dionis inimici vt illum excluderent portas tenebant: at Nipsius rursus ex arce longe plures multoq; promptiores imittẽs stipendiarios, vniuersum cõfestim muroꝝ demolitus est: tũ ciuitatẽ pcurrẽs diripuit. Cæsi nõ modo viri: sed etiã mulieres ac pueri: direptiões modicæ: ast magna cunctoꝝ strages. Dionysius enĩ quũ de speratis iã rebus in Syracusanos grauissimis cõflagraret odiis: cadentẽ principatũ vrbe tumulare volebat. Proĩde quũ illi Dionis auxiliũ ꝓuenire cõcupiscũt: q̃ pnicissima oĩum strages & cõuastatio est, igne grassant: prima quæq; tædis ac lãpadibus succedẽtes: Pyrobolos autẽ arcubus in longinq̃ spargẽtes. Qui ꝓfugerẽt p vias, intercepti necabant: q domos irroirẽt igne cõpulsi rursus erũpebãt. incẽdio cõplures interiere: qdã in discurrẽtes ferebant. Ea maxime calamitas vna vociferãtibus vniuersis vrbẽ Dioni reserauit. Quũ enĩ inclusos in arcẽ hostes accedisset: haud amplius gradũ studio sollicitabat. Procedẽte die: ꝓdesites, ei obuiã eqtes captã secũdo vrbẽ denunciãt: nõnulli deinde aduersarioꝝ aderant velocius ꝑperare obsecrãtes: latius intẽdente malo. Heraclides fratrẽ emittens, dehinc auunculũ Theodotẽ, auxiliũ supplex iplorabat. Nullũ iam hostibus ipedimẽto eẽ: se quoq; vulneratũ: paꝝ abesse: ne ciuitas euersa & cõcremata collabat. Dion quũ in tales incidisset nuntios: procul a portis stadiis aberat sexaginta: exposito militibus vrbis piculoso, eisq; nonnihil adhortatis, haud amplius pedetentim, veꝝ concitato cursu ad oppidũ duxit exercitũ: aliis atq; aliis occurrentibus: & vt approperaret depcantibus, Mira dehinc militũ velocitate ac prõptitudinẽ frętus p portas in vrbis regionẽ Hecatompedon appellatã euasit: cõtinuoq; in hostes leuiorẽ imisit armaturam vt eoꝝ conspectus audaciam Syracusanis adiiceret. Reliquos munitos armis simulq; confluentes ad eum ciues, vna ve consistentes instruxit: rectas cõponens turmas: pfectosq; dispartiens: vt multis simul ex locis terribiliorem se hostibus inferret. His itaq; paratis, vbi deis adoratis suos p vrbem in hostes agens cernitur: clamor lætitia & ingens vociferatio Syracusanoꝝ votis pariter & ad hortationibus pmistus exoritur. Liberatorẽ Diona, deũq; cõpellabant: milites vero fratres, atq; ciues: nec vllus ea tempestate tanto sui aut vite amore tenebatur vt non magnis pro vnico Dione q̃ cæteris vniuersis anxius videret: q per cruorẽ, ignẽ, & strata ꝑ plateas cadauera discrimen primus inibat. Res etiam hostiũ formidolosa erat: q sæuitia refecti structa pro muro acie difficilem ac pene insuperabilem reddebant ingressum. Ingens ab igne periculũ Dionianos perturbabat milites: ac infestum efficiebat iter. Hi nãq; quũ ædes flãma depasceretur: quaquauersum relucentes: feruida pmeabant rudera: & descendentia muroꝝ fragmenta ancipites trãscurrebant: multo simul fumo & puluere incedentes obnixe contendebant ne continuata scinderetur acies. Vt vero sese hostibus imiscuere: pauci cum paucis ob locoꝝ angustias & iniquitates, cõminus pugnã conferunt. Syracusanis clamore & promptitudine fortius incumbentibus, compulsus vi Nipsius plurimos suoꝝ in proximam fugientes arcem reduxit incolumes: destituros quosdam extrinsecus & palãtes ipsi Dionis milites insectantes interimunt. Eius victoriæ fructum, alacritatem in quã, atq; complexus, qui talia decent opera, ꝑsens minime tempus exhibuit: dum ad suas conuersi domos Syracusani in restinguendis ignibus, qđ ea vix nocte factũ est: occupant: Vt primũ illuxit: cæteri quidem factiosi ꝓpria salute desperata fugã capessunt: Heraclides vero & Theodotes Dioni sese dedentes iniuste perpetrasse fatentur: vtq; in eos se meliorem q̃ erga illum fuerint exhibeat, suppliciter orant. decere pfecto: vt quũ Dion reliquis virtutibus nullis cõparãdus sit mortalibus: in ipsam iracũdiã ẽt ipsis excellat ingratis: qui vt inferiores se virtute fateant, aduẽtant: pro qua priores cũ eo seditiones actitarunt. Hæc depcante Heraclide, amici qdẽ Dionẽ hortabant: vt ne flagitiosis ac iuidis parceret hoĩbus: cæteꝝ Heraclidẽ militibus largiret: & popularẽ ex ciuitate seditionẽ eximeret: quã sane furore vexatã nõ minorẽ tyrãnide constat esse languorẽ. Quos Dion placabat ita ꝓfatus: Cæteris qdẽ imperatoribus aduersum bellũ & arma plurimũ exercitationis extitisse: se ãt in Academia diutius exercitatũ: quo furoris, iracundię, inuidiæ, oĩsq; victor cõtentionis eẽt: quaꝝ reꝝ demõstratio est nõ erga familiares & bonos viros modestia: veꝝ siqs acceptis iniuriis, delinquẽtibus exoratu facilis mitisue sit. Velle aũt se Heraclide nõ tantũ potestate ac prudẽtia, quãtum bonitate ac iusticia supiorẽ esse. In istis enim vere meliorẽ esse liquet: at res bellicas ꝓspere gestas etsi nemo mortaliũ, certe fortuna suo iuri vendicat. Si ob inuidiã Heraclides ꝑfidus nefariusq; fit: haud ꝓpterea opus est Dionẽ virtutẽ per iram furoremue corrũpere. Meritas enim infligere pœnas, q̃ iniurias prouocare, iustius esse definit a legibus. qđ ex imbecillitate natũ est. Hominis autẽ improbitas, q̃q̃ id fortasse difficile, haud vsq; adeo ferox penitus & imitigabilis est: vt nõ multis ꝑsæpe victa beneficiis, gratia pmutet. Hisce fretus rationibus Dion, missum fecit Heraclidem: ad murũ deinde conuersus, Syracusanis viritim imperat: vt vnã cõminus fossam extruerẽt. Illis aũt noctu qeti sese dedentibus, milites ante locans transuersis trabibus arcem circũsepsit. Quæ res adeo latuit: vt luce prima hostes pariter ac ciues & celeritatẽ & opus admirarent. Inde vbi necatos sepulturę mandauit: captiuosq; haud certe duobus milibus pauciores soluit: cõuocata cõcione, procedens in mediũ Heraclides vt terra mariq; Dion imperator deligeretur sententiam dixit. Qđ quũ optimates suscepissent: & creandũ esse

Nipsi⁹ diripit Syracusas.

Pyroboli.

Hecatõpedon regio Syracusaꝝ,

Dionis magnanimitas in ꝑlio conferẽdo.

Nipsi⁹ vincitur.

Heraclides & Theodotes ad Dionem supplices veniũt.

Captiui soluti a Diõe.

censerent:nautarum & mercenariorum greges fremere:e classis præfectura electum. Heraclidem cō
dolere:cum tametsi reliquis in rebus nullius dignitatis hominem, at omnino popularem, multi/
tudiniq; magis obnoxium autumare. Hoc permisit eis Dion: & Heraclidi maritimum restituit im/

Heraclidis perfidia.

perium:eis deinde ad agri ac domorū diuisionē cōcitatis aduersatus, & facta prius super his decreta
rescindens, mœrorem iniecit. Quocirca alterum statim Heraclides iniēs principatum, socios naui
gationis milites ac nautas Messanam deducens, ibi resedit: ad seditionē illos commouens: & con/
tra Dionem instigans: quem sibi regnum parare diceret. Ipse clādestinas cum Dionysio pactiones
per Spartanum Pharacem transigebat. Quod vbi clarissimi Syracusanorum intellexere: in exer/
citu orta seditio est: ob eāq; rē charitas ac penuria Syracusas pmebat: adeo vt anceps Dion male
de se ab amicis audiret: qui hominem adeo intractabilem liuoreq; ac nequitia corruptum contra

Pharaces Spartanus, Dion victus a Pharace,

se amplificarit Heraclidem. Pharace penes Agrigentinorum neapolim metante, Dion cum Syra/
cusanis egressus secum alio intempore decertare volebat: inclamantibus Heraclide ac nautis, Dio
nem icirco nolle rem prælio decernere, quo perpetuum illi maneat imperium, coactus Martem cō
seruit: vbi & superatus est. Cæterū quum ob seditionem intestinam perturbari sese magis ipsi in fu/
gam vertissent: iterato Dion prelia parare: instructisq; persuadere ac adhortari. Initio mox noctis
nuntius affertur: Heraclidem tota cum classe Syracusas versus annauigare: eo consilio: vt capta vr

Dionis celeritas ad opē Syracusis afferendam contra Heraclidē Gesylus Spartanus.

be, eum cum toto excludat exercitu. Continuo igitur robustissimos & expeditissimos recipiens, no
ctu adequitat: & tertia demum hora diei, septingentis exactis stadiis, pro portis stetit. Heraclides,
q̄q̄ nauibus certatim contendisset, vbi sero venisse se intelligit: reflexo cursu errabundus agenda in
uadebat. Ita ex improuiso Spartanus illi occurrit Gesylus: qui ex Lacedæmone vt Siculorum ducē
annauigare se aiebat: quēadmodum superiori quandoq; tempore Gylippus. Hunc ita libens virū
assumens vt eum perinde ac aliquod contra Dionem medicamen adsciscerer: se sociis ostendit: ac
præmisso caduceatore Syracusas, ciuibus, vt Spartiatem susciperent præfectum, imperabat. Cui
Dion satis præfectorum Syracusanis esse respondit: q; si res ipse. Spartano prorsus indigeāt: Spar
tanum se ciuem factum esse. Omisso Gesylus principatu, ad Dionem nauigans conciliat Heracli/
dem: fidem maximam & iusiurandum præstantem: quo Gesylus ipse iurauit: Dionis quidē vltorē
& acerbissimum Heraclidis animaduersorem fore: siquid ab eo nefarie perpetratū extitisset: dehinc

Syracusanū arx in dedi/tionē rece/pta a Diōe.

Syracusani classem quandoquidē nihil ea opus erat, dissoluunt: quę ingentium impensarū ac sedi
tionis causa principibus fuerat. Ad obsidendam dehinc arcem intenti, circunductum exædificant
murum. Postmodum circūsessis opitulante nullo, quum iam annona deesset, & facinorosi forent
milites Dionysii filius, desperatis omnino rebus, cum Dione inducias agit: ei arcem, arma, & reli/
qua tradit impedimenta: ipse matre sororibusq; receptis, quinis onustis triremibus ad patrem na/
uigat: tuto illum emittente Dione. Huic spectaculo Syracusanorum nemo ferme defuit: at qcunq;
defuerat magnis inclamabatur vocibus: ea die solem liberis exorientem Syracusis non inspectasse.
Maximū & qd ætate etiā nostra clarissimum narrari fortunæ possit exemplū, fugam cōstat esse Dio
nysii. qualis tunc illorū existimāda lætitia: qualis vero illis sensus: qui minimas p occasiones ex am/
pliore, q̄ preterita viderint sæcula, tyrannide descendebant! Postq̄ vela dedit apollocrates: Dion va/
dit in arcem. Cuius ingressum haud expectare mulieres: ad fores cursitare: Aristomacha Dionis filiū

Areta Dio/nis vxor.

um ducere: pone sequi Areta lugubris & incerta, quonam mō virū salutans cōpelleret: q̄ cum alte/
ro consortium habuisset. Eo sororem primū: dehinc filiolum saluere iubente: Aristomacha addu
cta coram Areta, te quidem īquit exulante Dion in magnas incidimus miserias: cæterū rediens pat
ta victoria, nobis omnibus mœrores eleuasti: hac sola duntaxat excepta: quam infelix ego te inco/
lumi alteri nuptam viro coactam quidem & inuitam aspexi. Quum igitur te uobis dominum for/
tuna constituerit: quo pacto illam huic necessitatem iudicas! Te ne vt auunculum, vt maritum cō
salutabit! Talia dicente Aristomacha: Dion profusis lachrymis, vxorē magna beniuolentia & cha
ritate cōplectitur. Tradito postmodū ei filio, in suam transmisit domum: in qua posteaq̄ in Syracu
sanorū manu arcem posuisset, vitam ducebat. Progredientibus hunc in modum rebus nullum pri
us ex psenti felicitate fructū suscipere dignū cēsuit: q̄ amicis gratias, sociis largitates, præcipueq; in
vrbe familiaribus & militibus aliquam humanitatis & honoris portionem impartiret: ac magni/
tudine vires ac facultates exuperans: quū interim ex iis q̄ obuenerāt sese parce tenuiter ac modeste
curaret. Magna vero oībus admiratione habebatur: q; non solū Sicilia atq; Carthago, sed vniuer/
sa etiam græcia adeum feliciter ac tranquille degentem aspiceret: quumq; nihil tantæ amplitudi/
nis ea tempestate putaretur: nec alterius imperatoris clariorē esse fortitudinem fortunamq; consta
ret: ipse talem sese præstaret veste: famulatu: & mensa frugalem: qualem quum in Academia vna cū
Platone vitam duceret: non qui inter ductores militum aut mercenarios bellatores degisse videretur:
quibus quottidianæ satietates, libidinesq; voluptariæ laborum ac periculorum solatium est. Ad eū
perscribens Plato, hunc vnum aiebat ex orbe terrarum omnes intueri: quam ille ipse vnicum vni/
us ciuitatis locum Academiam cernere videretur. Eius loci viros spectatores & iudices agnoscebat
qui nō rem gestam, non audaciā, nō victoriam quāpiam admiraretur: sed qui id solū animaduer/
terent: qui

terent: siquis in magna rerum amplitudine per honestatem temperantiam ac modestiam vti fortuna sciret. In habenda aūt hoium societate: nihil ex elato animi tumore, & seuera nimis in populum cōtētione auferebat: nihilue remittebat: tametsi res illius gratia magnopere indigerent: & Plato eum vt diximus increparet: ac perscriberet comite ac vicinam solitudini esse pertinaciā. Caeterū quū solutos nimiū Syracusanos & mollitos ex illecebris retrahere nitebat: natura quadā nullo lepore aut comitate pmista videbat vti. Rursus ei Heraclides incūbit: Is primū quidē in conciliū accitus, adire noluit. quū eni priuatus esset: non nisi cū caeteris pariter ciuibus in concionem iturum. De hinc accusare Dionem coepit: q arcē demolitus non esset: quūq populus Dionysii sepulcrum euertere, & disiicere, corpus affectaret: haud siuerit: consiliarios etiam ex Corintho accersat: q ciues dedignet hre collegas. Re aūt vera Dion Corinthios aduocabat: q eis psentibus facilius reipublicae statum, quē animo versabat, constituere posse sperabat. Cogitabat.n. illum populi dominatum inhibere: q nō ciuilis forma rei, sed vt a Platone dictum est, quidā vniuersalis rex ciuilium mercatus esset. At quum Laconicum & Cretense quoddam genus pmiscens ex populari ac regio optimatū principatum cōparasset: q superior amplissima quaeq disponeret: ordinē rebus instituere decernebat. Videbat namq Corinthiorū ciuitatem dnatione paucorq administratā, haud multa ex publicis in populo agere. Quum igitur his aduersatur consiliis expectaret Heraclidem: alias quidem ad res turbulentū hominē, seditiosum, & permutationis auidū (quod diutius impedierat) eo tpe necare volentibus assensus est. Hi igit domum irrumpentes, illum obtruncant. Eius mors Syracusanos vehemēti dolore confecit: Dion tū ei magnifice iusta parauit: insectante exercitu cadauer associans. Habita deindead populū concione ventā impartierunt: haud eni fieri potuisset: vt quū Heraclides ac Dion ciuiles agerent magistratus, vrbanę seditiones pacarentur. Erat quidā Dionis socius Callippus Atheniensis: quē illi nō ex disciplina, vex ex mysterior inductione & circūcurrēti societate notum & consuetum fuisse Plato refert. Hic expeditionis particeps, magno habebatur honore: adeo vt cunctis prior aequalibus Syracusas coronatus intrauerit: & dimicādo clarus in signis extiterit. Ast vbi primarios atq pstantissimos Dionis amicos bello absumptos cernit: & occiso Heraclide, Syracusanū populum duce priuatū: Dionianos etiam sibi milites aium magnopere adiecisse: scelestissimus hominū factus est. Ex hospitis caede pmium oino Siciliam consequi sperans, & talenta viginti (vt tradidere nonnulli) necis mercedē ab hostibus captans, quosdā aduersum Dionem milites corruptos instituit. nequissimū ac versutissimum agitans exordium. Nā quū aliquas semp militū voces aut re vera deprehensas, aut cōmentitias illi referret: talem ex fide licentiam cepit: vt quibuscunq vellet contra Dionem magna cū audacia occultos faceret sermōes: eo ita mandante: ne cuiuspiam simultas lateret aut odiū. Hinc euenit vt Callippus flagitiosos ac languentes cōfestim repertos adsciscereter: siquis hisce reiectis sermonibus, sese Dioni tentatum fuisse retegeret: ille nihil turbatus aut grauiter ferens erat: perinde ac iussa nauāte Callippo. Cōstitutis hunc in modū iusi diis, ingens ac prodigiosum Dioni se simulacrum obtulit. Dies vergebat in vesperā: quū ille intra domi cubiculum solus secum cogitabundus sederat. Interim e regione porticus repentino exoriente strepitu, cum lumē abesset, stetit inspectans: grandem intuet foeminam: nihil vestitu aut facie ab tragica pmutatā furia. Ea scopis quibusdā mundabat aedes. Perculsus graui pauore Dion, conuocatis amicis visum exponit: penitusq consternatus quum extimesceret, ne id denuo videndū soli sibi aduentaret ostentum: eos obsecrauit: vt cū eo pernoctantes manerent. Verū enimuero id haud rursus accidit: sed paucos intra dies filius eius, quum ferme pubesceret, ex parua quippe tristitia & puerili quadā iracūdia prius cā suscepta, e tecto se praecipitem deiiciens periit. In hoc rerum statu quū Dion esset: Calippus insidiis magis atq magis instaret in Syracusanos romo rem'edere: vt orbatus liberis Dion Dionysii filium Apollocratem vocare & haeredem facere instituisset: qui vxori quidem ex fratre nepos erat. Iam Dionem ac mulieres eorum quae patrarētur suspitio habebat: & vndiq nuntii afferebantur: at Dion vt ferunt, post Heraclidis interitum moerore cōfectus, quasi vitae ac rebus a se gestis quandam inureret maculam: grauiter semp ac moleste degens, multoties iam se neci paratum esse, & cuiq volenti praebiturum se iugulum dictitabat: si viuēdum ei foret: non hostes modo, verumetiam amicos obseruaturo. Callippus vero quum mulieres rem diligenter inuestigare cerneret: perterritus venit ad eas: factum effusis negare lachrymis: quāuis daturum se fidem. Illae vt magnum iniret iusiurandum postulant. Id extat hmōi Qui fidem praestat, in Thesmophorum descendit templum: & quibusdā peractis sacrificiis, deae purpurā induit: tū ardentem captans faculam iurat. His confectis omnibus, Callippus iuratus deos adeo irrisit: vt eius quam iurauerat deae diem festum expectans caedem inter ipsa perageret Proserpinalia: eam' nihil faciens deae dierum: quam oino violaret: & impie coleret: si alio in tempore dux ipse sacrorū illius facet dotem iugulasset. Quum plures in eius cōmunicatione facinoris essent: & Dion domi quae nōnullos habet accubitus, vna cum amicis assideret: alii exterius obsidere, alii foribus atq fenestris adsta re: Zacynthii qui manus afferre debebant, tunicati sine mucronibus accedere: simulq q extrinsecus versabantur attractos tenere postes. Zacynthii Dionem inuadentes vt eum tenerēt opprimerētq

Herclides Dionē ire incessit calūniis.

Heraclides obtruncat.

Callippus Atheniēsis Dionis socius.

Calippus Dioni insidias tēdit.

Prodigia Diōis mortem praecedentia.

Simulacrū ingens Dioni visum.

Dionis fili' se ex tecto dedit praecipitem.

Iusiurandū magnū qle esset.

Zacynthiorū ipetus in ędes Diōis.

Lycon Syracusius. Dionis iteritus. Diõis vxor atq̃ soror i carcerẽ cõiiciuntur. Mel Atticũ optimum. Coniũ Atticum. Catina. Syracusæ a Callippo amittunt. Tyrocnestis. Callippus i terficitur. Hicetes. Hicetes interficitur.

eniti: quod vbi in cassum cedit: ensem efflagitare: nemo fores reserare audere. Multi enĩ cum Dione intus erant: quorum vnusq̃sq̃ dum eo misso de p̃pria salute cogitat, nusq̃ afferre subsidium audet. Dum ita cũctantur: Lycon Syracusius pugionem cuidã Zacynthio p fenestras porrigit: quo retentum aliquãdiu & attonitũ Dionẽ vti victimã obtrũcant. Sororem cõtinuo vna cũ vxore prægnante cõiiciũt in carcerẽ. Obtigit aũt: vt quũ per summã calamitatem partus instaret, in vinculis masculum parturiret infantem: quẽ placatis custodibus mulieres educare aggressæ sunt. Iam enim turbulentæ seditiones Callippũ inuoluebant. Principio nanq̃ Dione cæso quũ famosus esset: & Syracusas oppressisset: Atheniẽsium ciuitati scripsit: quã secundum deos posteaq̃ tam abominando se facinore cõtaminarat, vereri ac expauescere debuisset. Sed id vere dictũ extitisse videt: Excellentissimos virtute eos esse viros: quos bonos ciuitas illa protulerit: quos aũt malitia deprauatos, eos q̃ sceleratissimos. queadmodũ eorum tellus & mel optimũ & ocyssimũ necatu conium parturit. Haud tñ Callippus quoddam fortunæ deorũq̃ cõuitiũ diu superstes euasit: vt qui hominem tñ per humanitatẽ principatus & opulẽtiam consequutũ incuriæ aut neglecti dedisset: at digna cõfestim dedit supplicia. Siquidem Catinam cadere adortus, cõtinuo Syracusas amisit. Quo tẽpore eũ dixisse ferunt amissa vrbe/ Tyrocnestim in potestatẽ redegi. subinde Messanos inuadẽs, maximã militum partem, in qbus & Dionis interfectores, pdidit. Postmodum quũ nulla eum Siciliæ ciuitas susciperet: verum vniuersi p odiũ ppulsarẽt: Rhegiũ occupat: ibi quũ summa degens inopia stipẽdiatis necessaria male suppeditat, a Leptino & Polypercõte occidit. Ad ipsius necem eo forte vsi pugione dicunt: quo vulneratus est Dion: illum aũt a magnitudine cognitũ perhibẽt: Laconicorũ enim more pbreuis: præterea artificii apparatu vt pote magno cum ornamẽto ac subtilitate fabricatũ. Huiusmodi pœnas Callippus dedit. Aristomachen vero & Aretã, vt primũ exẽptæ vinculis fuere, Hicetes Syracusanus Dionis amicus suscepit: & magna fide ac beniuolẽtia curare visus ẽ: dehinc ab Dionis hostibus inductus, eas pinde ac in Peloponnesum trãsmissurus: naui ad id cõparata, imposuit: subinde mãdans vt inter nauigandum necatæ deiicerẽtur in pelagus. Nonnulli viuentes adhuc vna cũ puello demersas afferunt. Hunc etiã dignę p audacia pœnæ in uaserũt: ipse enim quũ in Thimoleontis manus peruenisset, interiit: Syracusani præterea in Dionis vltionem duas filias interfecere. de quibus in Thimoleontis vita singulatim perscriptum est.

¶ MARCI BRVTI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Iunius. Brutus. M. Bruti mores.

Arci Bruti pgenitor fuit Iunius Brutꝰ: quem prisci Romanorum i capitolio ex ære finxerũt medium inter reges ensem strictũ exerẽtem: q̃ is cõstantissime Tarquinios euerti fecit. Ille veluti quædam fulminei ensis acies durũ & inexorabile ingenium nactus, adeo animi intemperãtis aduersus tyrãnos fuit: vt tãq̃ insano impetu vectus, vsq̃ in liberorum suorum cædem sæuierit. Hic vero Brutus de quo nunc agitur, & bonarum artium disciplina, & philosophię studiis imbutus, mores q̃ suos natura graues & humiles ciuilibus negotiis excitãs, ad bonum & æquum modestissime ferri visus est. Quare etiam qui ob conspirationem, quæ in caput Cæsaris acta est, inimicitia in Brutum flagrabãt: si res ea magnificum & generosum quicq̃ afferebat, id Bruto dabant: sin difficile durum q̃, Cassio. Erat Cassius in primis Bruto familiaris atq̃ beniuolus: sed dissimili ingenio: ac varius impurus q̃. Seruilia mater Bruti fuit: cuius genus ad Halam Seruiliũ referunt: qui clam gladio cinctus Melium Spurium seditiosum ciuem & sollicitatione plebis tyrannidẽ machinantem in medium forum traxit: ibiq̃ simulato colloquio, eum obsequentem ferro cõfecerat. Mater

Cassius. Seruilia Bruti mr. Seruilius Hala. Melius Spurius.

num hoc Bruti genus clare compertum habetur;paternū vero qui Cæsaris gratia odio quodam in Brutum æstuabant, non ab eo deducunt Bruto: qui Tarquinios vrbe eiecit:quum ab eo dicant liberos superstites nullos fuisse;nam eos occiderat: sed plebeium ipsum cōmemorant : & ex quodā ipsius Bruti dispensatore genus ducere:ipsumq; nuper in senatum accitum : Posidonius philosophus priorem Brutum narrat geminos filios natu grandiores (vt habet historia) securi pcussisse: sed tertium vnum, eumq; infantem,ex eo superstitem fuisse:a quo vno deinde eius familiæ posteritas omnis propagata est. Preterea asserit tempestate sua quosdam claros ex gente floruisse viros: quorum aliqui formā ex Bruti simulacro ducere visi sunt. De his hæc cōmemorasse satis est.

Cato Vticēsis Seruiliç frater, Bruti doctrina.

Seruiliæ quam Bruti genitricem diximus, frater fuit Cato Vticensis:quem auunculū primo, deinde etiam socerum. Brutus in primis Romanorum omnium studio habuit. Philosophos græcos ferme omnes(vt his vtamur verbis)attigit:nec vllius ipsorum disciplinç vel expers vel ignarus fuit Platonicos tamen enixe coluit:nouam ac mediam academiam linquēs, veterem fouit. Huic sectæ addictus Antiochum Ascalonitam ingēti admiratione obseruauit:eiusq; fratrē præstanti virtute virum amicitia sibi iunxit:ac viuendi comitem fecit.

Antiochus Ascalonita Emphilus.

Hic enim doctrinæ habitu licet a multis philosophis longe abesset: vitæ tamen integritate ac humanitate egregia primis adæquandus habebatur: Emphilus illi nomē: cuius Brutus in epistolis suis, Brutiq; domestici sæpius meminerunt:ob amborum victum: quem cōmunem simul agebāt. Is etiam Emphilus erat orator : de cæde Cæsaris opusculum, quod Brutus appellatur, nō ignobile edidit.

Brutus opusculū ab Emphilo editum.

Latine Brutus facundiam militarem belliq; accomodatam exercuit. Græcum vero graue ac sententiosum dicendi genus:& Laconum breuitatem, quodammodo imitatus est. Ex quo in quibusdam epistolis suis Græcis est adnotatus: vt in ea quam iam bello implicitus Pergamenis scripsit: vbi inqt: Audio vos Dolobellç dedisse pecunias:si sponte dedistis, fassi estis iniuriam:si inuiti, hoc ostenderis: si cōtra eas mihi sponte dederitis. Samiis. Consilia vestra nil pensites tardæ. Quis horum finis existimate. Scripsit & alibi de Patreis in hæc verba Xanthii beneficiū meū cōtēnētes in sepulchro desperatiōis patriā posuere. Patrei sese mihi dedentes confisi nihil omittūt:sed omnia curāt: quç in rem libertatis sint. fas sit & vobis aut Patreorum sentētiam, aut Xanthiorum fortunam eligere. Huiuscemodi epistolarum Bruti genus est: quæ ex hac breuitate notantur.

Bruti adhuc adolescentis pfectio in Cyprū cōtra Ptolemæū.

Nondum adolescentiæ fines egressus, cum auunculo suo Catone, qui in Ptolemæū Ægypti regem a senatu dux fuerat designatus, in Cyprum est profectus. In qua expeditione quū Ptolemçus nece accersita se suaq; simul absumpsisset: & Cato apud insulam Rhodum opportunam moram ageret: Canidius vir Catoni beniuolus, ad tutendas regis opes ab eo missus in Cyprum: sed Cato extimescens ne Canidius sese furto nō abstineret, Bruto scribit: vt extemplo e Pamphylia Cyprum peteret. ibi enim redimendæ valetudinis causa obuersabatur.

Canidius.

Ex quibus Brutus licet inuitus Cyprum nauigat: ibiq; Canidum modeste conueniēs dissimulara suspitionis causa, ne a Catone adeo ignominiose improbari videretur, cū liberaliter habuit: omnemq; pcurationis curā vt iunior ac vagus, nihil ad se pertinere simulauit: verū ita omni studio & diligentia rei sollicitus fuit: vt a Catone summis laudibus ornatus fuerit: & opes illas in argentum redactas apud seipsum assumens Romam adduxerit. Cæterum quum res vrbis in manifestam seditionem ruere viderētur:& turbato senatu, Cçsar atq; Pompeius arma proferrent: creditus est Brutus palam Cçsaris partes sequi. nam eius pater iampridem ob Pompeium obierat. Sed ipse indignissimū ratus priuatos affectus publicis anteire: præterea Pompeii causam æstimās iustiorem esse q̄ Cæsaris: Pompeium sequutus est: licet antea quum obuiā illi fieret, cū minime salutaret: scelus ingens æstimans cū interfectore patris habere colloquiū. Pompeio igitur qui dux patriæ constitutus fuerat se subiiciens, legatus cū Sexto cui Sicilia sorte euenerat, in puinciam proficiscitur. Qua in legatione quū nihil gloria dignū emergere posse cogitaret:& iam Cæsar atq; Pōpeius de rerū summa certare studuissent: ex insula in Macedoniā venit: sponte vniuersum periculū patriæ subiturus. Eius aduētu audito, ferunt Pōpeium summe lçtatū, admiratūq; | mox præsenti assurrexisse: ipsumq; velut cçteris prçstantiorem in cōspectu oium amplexatum. In castris per integros dies (nisi quū Pompeiū ipsum cōueniret) circa literarū studiū codicesq; diuertebatur. Cui curæ nedū aliud dedit tps: sed etiā diē quç maximā illā pharsaliç cladē antecessit. Erat media çstas: & prçter loca paludosa, vbi castra merati fuerant, calor ingens: nec Bruto aderant qui celeriter tentorium attulissent: fessus asit hac iugi cura, quum meridies aduentasset, modice vnctus quum pauca comedisset: quiescentibus cçteris, aut de euentu futurç pugnç anxiis, hic vsq; in crepusculum scripsit: Polybii Epitomā cōponēs. Dicitur etiā Cçsarem haud virū hunc neglexisse : sed exercitus sui duces prçmonuisse: vt illum in pugna nō occiderent: sed seruarent : quin si facilem se prçberet liberaliter ducerent: si capturç obsisteret, eum mitterent: nec vim aliquam inferrēt sibi. Hæc dicūt ob gratiā Seruiliæ Bruti matris Cçsarem fecisse.

Brutus creditus e Cæsare genit⁹.

Nouerat enim quū adhuc esset adolescens, Seruiliam sibi insano amore affectam extitisse:& quia eo tempore quo hic amor efferbuit, Brutus est genitus: quodammodo creditus est Brutus e Cæsare genitus. Fertur quū ardui motus Catilinæ, qui ferre temp. euerterunt, in senatu incidissent: & Cæsar atq; Cato aduersis sententiis differrēt; inter

hæc literulas quasdam foris delatas Cæsari redditas:qui quũ tacite eas legisset Cato id ægre ferens
acclamasse perhibetur:rem indignam Cæsarẽ facere:qui colloquia,qui literas medio in senatu ab
hostibus habebat.Ex quo quũ plęriq; streperẽt: & Cæsar literulas quemadmodũ ipse habuerat Ca
toni dedisset:Cato lecta impudica Seruiliæ sororis epistola,eam Cæsari proiecit: inquiens: vince
ebrie:atq; ad sententiam ac propositã orationẽ extemplo reuersus est.Sic ergo amor Seruilię aduer
sus Cæsarem vulgo patuit.Cæterũ expedita Pharsalica clade,quũ Pompeius sese p vndas præcipe
ret,& castra obsiderent,clam Brutus per paludem aquis plenã calamisq; manentẽ noctu euasit:La
rissæq; sese recepit.Hinc deinde quũ scriberet,Cæsar eius salute lætatus est:eumq; iubens ad se veni
re,nõ tãtum veniã illi dedit:sed præter cæteros qui iuxta se forent ipsum maximo in honore habu
it.Quũ nemo dicere posset quo Pompeius fugeret:obq; id oẽs anxii forent: Cæsar spatium quod
dam cũ Bruto ambulans,solus huiusce rei sententiã Brutũ rogat:quũq; videretur ex quibusdã cõ
nibus de fuga Pompeii Brutum optime coniectare:Cæsar alias mittens,iter in Ægyptũ arripuit.
Pompeius aũt sicut æstimauerat Brutus Ægypto hæserat:ac fatis cessit. Brutus deinde Cæsarem
Cassio inclinauit.Præterea quũ Cæsar in regem Libyę graui ira afficeret:& magnitudine criminũ
ipsius obrueret:pro hoc suscepta cã Brutus tum precando,tum excusando,ipsum liberauit: mul
tãq; illi partẽ seruauit imperii.Fertur Cæsarem quũ primũ Brutum orantẽ audire,ad amicos con
uersum dixisse:Adolescens iste quid velit ignoro.quod eni vult,nimis vult.Eius enim grauitas quę
non facile immo nequaq̃ ob gratiam flectebat,sed ex habitu rõnis tendebat ad bonũ,valido atq;
efficaci impetu fruebatur.Ad iniustas vero partes fuit inexorabilis.Eorũq; modestiã siue turpe silen
tiũ,q̃ sine rubore iniusta rogãt apud magnũ virũ:acriter iprobãs dicere solitus erat:q; q̃ nihil nega
Brutus prę fect⁹ Gallię Cisalpinę. re audẽt sibi vident male suum tpis instituisse. Traiecturus Cæsar exercitũ in Libyã aduersus Cato
nẽ & Scipionẽ,Galliæ Cisalpinæ Brutum præfecit:ex quadã felicitate prouinciæ.Cæteras enim p
uincias & cõtumeliis & auaritia præsidum qui eas velut captiuas diripiebant,quum male admini
strari contingeret:Brutus requies & consolatio erat:omnesq; accedebant in Cæsaris gratiam.Vñ
Pręturą vr bana, quũ ridens Cæsar circumambularet Italiam,dulcissimũ fuere spectaculũ ciuitates:quibus Brutus
præfuerat: quũ maxime Brutus ipse Cæsaris honorem sua pręsentia adaugeret gratissime.Quum
plures præturę forent:& ea quę vocatur vrbana maxima dignitate præcelleret: manifeste cõstabat
Brutum aut Cassium eam sortiri.Sunt qui dicant eos ex aliis primis causis maxie differẽtes, tñ ma
Iunia vxor Cassii & so ror Bruti gis ex hoc inter seipsos in odium erupisse:licet affines eẽnt. Iuniam enim sororẽ Bruti Cassius vxo
rem duxerat.Alii contentionem hanc manauisse ex Cęsare dicunt:q; inter vtrunq; se ingerens spe
vtrũq; pascebat.Demũ irritati incensisq; animis ad certamen constituti sunt.Certabat Brutus glo
ria & virtute,cum multa & splendida strenuitate Cassii apud Parthos cõparata.Quę audiens Cæ
sar,amicosq; consulens inqt:Cassium æquiora dicere:sed rei summam Bruto esse dandam.declara
tus tñ secundus prætor Cassius est:non tantum beniuolentiæ habẽs ex hac quam fuerat adeptus:
quantũ iracundiæ ex illius amissione.Cæterum Brutus alias ex potentia Cæsaris quãtũ voluit ha
bebat.Volenti enim fas erat amicorũ oium Cæsaris esse primo:& plurimum posse.sed hinc cum so
dales Cassii abstraxerunt:ipsumq; plane in perniciẽ adduxere.Nondum enim ex contentione prę
turæ Cassio conciliatus fuerat:quum illos audiebant orantes ne sese despiceret:& a Cæsare molli
tum,Cæsarisq; blanditiis captum:sed simulatas gratias tyrannicas & illecebras fugeret. Nõ enim
honore virtutis Cæsarem sibi esse propitium:sed vt omne eius robur animumq; ad se traheret are
bant.Nec tamẽ Cæsar ipse absq; huius suspitione omnino erat:nec in eum absq; calumnia:sed hu
ius viri magnitudinem dignitatem & amicos extimescebat: præterea eius fidebat consuetudini:
Quum Antonius atq; Dolobella apud Cæsarem primo rerum innouandarum criminarẽtur: nõ
Antonius. Dolobella. inquit sea pinguibus ac comantibus illis viris molestari: sed pallidis & macilẽtis:de Bruto loquu
tus & Cassio.Deinde quibusdam calumniantibus Brutum:Cæsaremq; monentibus vti sibi caue
ret:manum pectori admouens,quid inquit non videtur nobis Brutum posse hoc expectare corpu
sculum?veluti nemini nisi soli Bruto post eius fata tãtum posse liceret. Atqui in vrbe oium primus
fuisse videt:eo tpe paruo:quo tpe Cæsari obsequutus suam gloriam strenue comparatã parum op
primi vel extingui permisit.sed Cassius vir furiosus & priuatæ magis inimicus Cæsari,q̃ publicæ ty
rannidi,illũ inflãmauit impulitq;.Dicitur eni Brutus dominationẽ grauiter tulisse:sed Cassius odis
se dominantẽ:& pter cætera,quæ in ipsum criminatus est,etiam leones ablatos cõmemorabat:quos
Leones Megarẽsium. ipse ædilib⁹ ludis præparauerat.Hos eni apud Megarã relictos,quũ ciuitas per Calenum capta est,
Cęsar detinuit.Fertur has feras cladem Megarensibus fuisse:nam quum ciuitas iam caperetur,Me
garenses carceres ferarum effregere:laxaruntq; ipsarum vincula:vt mox irruentibus hostibus obii
cerent.Sed leones in ipsos huiusce rei authores versi sunt:inermesq; viros fugientes tot laniarunt:
Cassii odii i Cęsarẽ cã. vt hostibus ipsis hoc spectaculum miserabile fuerit.Hanc dicunt fuisse Cassio cõspirationis potis
simã causam:falsa existimantes.Nam ex initio erat Cassio naturalis quędam impatientia atq; dif
Faustus Sylłę filius. ficultas ad omne tyrannorũ genus:sicuti quũ adhuc puer esset ostendit:quum ad eundem præce
protẽ cũ Fausto filio Syllę graderetur.Quum enim hic intra pueros se efferret:& patris sui monar

chiam laudaret: insurgens in illum Cassius colaphos ipsi inflixit: quam rem volētibus procuratoribus & necessariis Fausti ferri atq3 decerni iudicio, inhibuit Pōpeius: puerosq3 ambos vna coniungens de re iudicauit. Dicitur etiā Cassium hæc verba dixisse: Eia Fauste: aude coram hoc pferre sermonem illum, quo irritatus fui: vt os tibi iterum frangā. Talis qdem erat Cassius Bruti vero multi amicorum suorum sermones, multi etiā ciues pluribus rumoribus atq3 literis ad rem puocabāt incendebantq3: Apud enim statuā pgenitoris sui Bruti, q regū deleuit imperiū, scriptū est: Vtinam Brute nūc viueres: & nūc Brutus esses. Præterea ipsum tribunal Bruti prętoris mane repertū est talibus verbis plenum: Brute dormis: neq3 vere es Brutus. Horum causa erāt ipsius Cæsaris adulatores: qui alios inuidiosos honores ei dabant: & noctu statuis eius coronas imponebāt: quum plerosq3 adduceret: vt p dictatore, regem Cæsarem appellarent. Sed secus ipsis obrigit: sicut in Cęsaris vita diximus. Amicos quū prætentaret Cassius cōtra Cæsarē: respondebāt oēs se assensuros, si Brutus his rebus se ducē preberet. Hoc enim nō audacię, nō manuū indigere dicebāt: sed dignitate viri, qualis est Brutus: vt si inciperent: remq3 assereret: ius secum adesse existimabant: si abnueret: in agēdo aios defuturos: vel priusq3 id pfecissent: in suspitionē manifeste venturos. vnde absq3 illo pulchram habituros causam nō censebant. Hæc secum reputans Cassius: post cōtentionē illam prior cōuenit Brutum: cōciliatisq3 ais, inter grata colloqa ipsum interrogabat: An idibus martiis statuisset interesse senatui: se enim audiuisse inquit: amicos Cæsaris de dominatione regia tum relaturus. Dicēte Bruto, se nō affuturū: quid inqt Cassius: si nos vocēt? meū est respondit Brutus nō tacere: sed tueri rempublicam: & p libertate emori. Tum elatus animis Cassius, quis inquit Romanorum te moriente, id tolerabit? An nescis o Brute te ipsum? vel credis tribunal tuum hoīes textorres vel tabernario inscribere: non primos & optimos viros? A ceteris qdem prętoribus largitiones, spectacula, & gladiatores, a te vero maiorum tuorum debitum, euersionem tyrānidis repetūt: ipsi oīa per te pati parati sunt: te vnum qualē opōrtet expectant. Inter hæc illū amplexūs osculatus est: deinde disiuncti ad eorum amicos cum his sese ambo verterūt. Erat quidam. Qu. Ligarius inter Pompeii beniuolos: quē ob Pompeiū apud Cæsarem criminatū Cæsar liberauerat. hic nō ex crimine quo solutus fuerat gratias habēs, sed dominationē ob quā accusatus fuerat grauiter ferēs erat Cæsari quidē inimicus: Bruto vero maxima familiaritate coniunctus. Adhunc ægrotantē accedēs Brutus, O Ligari inqt: en quo tpe ægrotas. & ille confestim se cubito erigens, dexteramq3 apprehendens, O Brute respondit, siquid te ipso dignū excogitas valeo. Ex hoc inter notos quos fidebāt, quosq3 tentauerant, hęc cōmunicare cœperūt: neq3 solū delectū fecere familiarium: sed assumpserūt etiam oēs, quotquot ad bonū pronos ac audaces mortisq3 cōtemptores agnouerant. Quare & Ciceronē fidę præcipuū & apud eos beniuolentia singularē latuerūt: ne ipse qui natura audacię erat inops, præterea ex ætate similē cautelā assumpserat, ac oīa suis rationibus ad summā securitatē satagebat adducere, ipsorū promptitudinis robur obtunderet: q celeritate factoq3 egebant: Dimisit & Brutus ex aliis sodalibus suis Stallium Epicureū, & Faonium Catonis imitatorem. quoniam e lōginquo inter disputādum ac philosophandū sermone circuitu illorū animos expertus erat. Inquit enim Faonius bellum intestinū durius esse q̄ monarchiam ex lege: Stallius viri sapiētis nō esse: ob indoctum vulgus & in sensatum turbari periculūq3 subire. Quibus cū Labeo interesset: cōtradixit ambobus: Brutus vero quasi hic sermo aliqd rationibus difficile haberet maleq3 poterat solui, subticuit. Deinde Labeoni cōsiliū cōmunicat: quo annuēte haud trepide, visum est: alium Bruti cognomine Labienum, nō tū strenuum siue audacem, sed gladiatorū copiis quos spectaculis præseruabat potētem, Cæsariq3 fidum, negotiis addere. cui Cassio & Labeone rem aperiētibus nihil ille respondit: Brutus priuatim ipsum cōueniēs dicensq3 se ducē huic rei esse, cōfestim libentem illū fecit annuere. Plerosq3 preterea aliorū optimos ad hoc dignitas Bruti adduxit: qui omnes neq3 iuramēto astricti, neq3 inter se fide tradita vel accepta, neq3 quibusdam sacris obnoxii, sic cōspirationem hanc apud se habuere: sic eam conticuere: sic ipsam pertulere: vt diuinationibus|sacrificiis|signisq3 deorum ipsam portēdētibus nulla negotio fides data sit. Cęterū Brutus veluti vir, qui in vrbe dignitate genere ac virtute prior erat, secum remeditans, & omne periculū secum voluens, & in difficultatibus ipsius rei immorans, vxorem vna qescentem minime latuit: q3 insolitæ curæ, atq3 turbinis plenus erat: q3q3 indissolubile quoddam & male ferendum consilium apud sese mouebat. Hæc erat Porcia filia|vt superius diximus|Catonis: habuerat hanc ab auunculo Catone Brutus in coniugem: nō expueritia sed eius priore viro defuncto: quam adhuc puellam & exilio filium paruum habentem nomine Bibulum ipse duxerat. Huiusce Bibuli opusculum quoddam de gestis Bruti seruatur. Cū sapiēs esset Porcia & viri amatrix: preterea haud vanę dignitatis referta: non prius est causa virū de arcanis sui cordis interrogare: q̄ suapsius hanc experientiā sumeret. Paruum accipens cultrum, quo tonsores auferūt vngues, omnesq3 thalamo pedissequas pellens, profundum vulnus sibi egit in crure. ex quo nō pauci sanguinis fluxus erupit: deinde post paucū vehementes dolores & horridæ febres ex plaga ipsa corripuere. Qua inre anxio Bruto atq3 q id grauiter ferente, cū dolor acrius ipsam vrgeret, ad eum sic est locuta. Ego Brute Catonis filia

Cōspiratio Bruti & Cassii i Cęsarē.

Qu. Ligarius.

M. Cicero.

Brutus. Labienus.

Porciæ magnanimitas.

Porciæ verba ad maritum.

tuæ domui data sum nõ quẽadmodũ pellex: vt cubilis solum & mẽsæ tecum particeps fierem: sed vt cõmunicarem tecum læta: cõmunicarẽ simul & tristia. Quæ ex tuo cõiugio mihi oĩno sunt quæri nõ habeo: quæ vero tibi ex meo sunt quã habẽt demõstrationẽ siue gratiam apud te: nisi passionem tuã ipsa pariter feram: & curas fide dignas ego nõ tolerem! Scio muliebrẽ naturã fragilẽ esse ad arcana ferenda: sed est O Brute vis quædam & bonę educationis & optimæ consuetudinis ad ingeniũ mihi & Catonis esse filiam & Bruti cõiugem datũ esse. His si hactenus minus credidi, nũc meipsam agnoui ad laborem inuictam esse. Hæc locuta plagã ostendit: ac periculũ quod de se spõte fecit aperuit. Tum exteritus Brutus ac manus ad cœlum tendẽs deos orauit: vt cœptis strenue sibi perfectis faxint se virum Porcia dignum esse. deinde vxorem solatus modeste est. Cæterũ descripto senatu, ad quem manifeste constabat Cæsarem ingressurum, cõspiratores eũ aggredi statuũt. Nam tunc insimul cõgregati absq; suspitione se fore censebant: præterea oẽs bonos & optimos viros se habituros esse credebãt: qui cæde perfecta confestim ꝓ libertate simul assurgerẽt. Videbant ex diuinitate etiam quadã locum ipsum offerri. Porticus enim erat vnius gradus ordinẽ ad theatri similitudinem habẽs: in qua erat imago ipsa Pompeii populi iussu erecta: cũ inter cæteras porticus atq; theatra locus iste exornaretur. Ad hanc igitur medio mensis martii, quod Ro. Idus appellant, cõuocabatur senatus. vnde videbatur fortuna quędã virum hunc ad Pompeii iudicium ducere. Dies ergo cũ aduenisset: Brutus vxore tantũmodo cõscia paruo succinctus gladio in senatum ꝑuenit: alii Cassio cõgregati eius filium tũc sumẽtem virilem togam ducebãt in forum. Hinc

Portic⁹ Põpeii.

deinde omnes ad porticũ Põpeii ꝑfecti, ibi cõmorabantur: veluti cõfestim Cæsare in senatũ vẽturo. In qua re qui futurũ excogitasset: maxime virorũ cõstantiã, & in tam grauibus periculis fortitudinẽ admirari dignissime posset. Nam cũ ex officio præturæ multis cogerẽtur dare iudicium: nõ quiete solũ adstantes & differentes inter se viros audiebant: sed veluti otiosi iudicia diligẽti cum deliberatione ac maturitate reddebãt. Cum vir q̃dam, qui iudiciũ subire nolebat, ꝓuocasset ad Cæsarem & multũ exclamans obtestaretur: Brutus ad astantes aspiciẽs, me Cæsar inq̃t facere iuxta leges non prohibet: neq; ꝓhibebit. Multa etiam alia turbulẽta casu quodam tum cõtingere. Primum & maximũ: q̃ procedente die Cæsar in senatum venire tardauit. Nam male succedentibus sacris a cõiuge domi detinebatur: pręterea ea die ꝓficisci prohibebatur a vatibus. Secundũ vero: q̃ qui-

Casca.

dam accedens ad Cascam, qui ex cõspirãtibus vnus erat, dextera apprehensa tu inquit o Casca arcana nobis occuluisti: Brutus mihi oĩa nũtiauit. Exterrito Casca, ridens ille vnde inq̃t o beate tã subito diues factus es: q̃ ad ædiles accingeris! ferme itaq; ab amphibologia deceptus Casca occul-

Popilius Lena.

ta detexit. Ipsum etiam Brutũ & Cassium vir senatorius Popilius Lena cũ auidissime salutasset: placide susurrans, deos inq̃t oro vt quæ corde habetis recte secundent: moneoq; vt maturetis. non enim res ipsa tacet. Hoc dicens nõ paruã illis suspitionẽ iniecit: q̃ omne id negotiũ persensisset. Interea quidam e domo currit ad Brutũ: nuntians sibi cõiugem suã mori. Porcia enim futuri anxia nec curæ ipsius magnitudinẽ ferens, seipsam vix detinebat. Ad oẽ præterea murmur, ad omnem vocem, vt vates quæ insano furore Bacchi tenetur, exiliens, quẽlibet e foro venientem interrogabat quid ageret Brutus: alteros illuc etiam frequenter transmittebat: tandẽ cum tp̃s longitudine tereretur, vis eius sustentari nequiuit: priusq̃ domũ sese reciperet: circũdedere eã sicut erat in media porta sedẽtem exanimatio & ingẽs stupor: color mutationem accepit: & oĩno vxor faucibus hęsit. ad cuius rei aspectum acclamauerũt ancillæ. Deinde vicinis ad limen domus ꝑcurrẽtibus, statim

Porciæ sollicitudo.

exiuit rumor: sermoq; sparsus est: q̃ Porcia moreretur. Extemplo tñ respirauit illa, & ad se rediit: ac a mulieribus suauissime fota est. Brutus hoc audito sicut decuit exterrit⁹, publica tñ minime liq̃t: nec q̃ domũ ob dolorem accurrit. Iam Cæsar etiam venire nuntiabatur lectica delatus: deliberauerat enim ob in fausta sacra, magnũ nihil in eo senatu sentire: sed malam simulans valetudinẽ, in aliud tẽpus cuncta differre. Cum e lectica egressus esset: occurrens sibi Popilius Lena ille quem paulo ante diximus Bruto & Cassio cooptasse, vt eis oĩa dii secundarent: per multã horam colloquiũ cum Cæsare habuit: qui omni cũ diligẽtia atq; fide audiebat. Ex quo cõiurati (vt eos sic appellemus) nõ intelligẽtes ipsius vocem, sed cõiectãtes, ex q̃bus antea ex illo perceperãt, id colloquiũ esse cõspirationis indiciũ: animis fracti se mutuo aspexerunt: fronte plane confessi non expectandũ esse: vt caperẽtur: sed cõfestim potius emori. Igitur Cassio & q̃busdam aliis manus imponentibus super capulis gladiorũ quos sub veste tenebãt: cũ ipsos clam enudassent: Brutus ad gestum Popilii Lenæ aspiciẽs qui studiose Cæsarẽ orabat, nõ quos clam criminabatur, nihil locutus est: ob multos alienos viros quibus immiscebatur: sed lęto ex vultu Cassium exhortatus est. Deinde post paucũ Lena Cæsaris dexterã osculatus inde discessit: manifeste cognitus q̃ pro seipso ob aliquod ad eũ attinens negotium, id colloquiũ cũ Cæsare habuisset. Cæterum senatu ad cõsessum ingresso, cæteri

Trebonius Antonius. Tullius Cymbrius.

curulem Cæsaris circunstetere: veluti quiddam cum ipso colloquuturi. Cassium ferunt ad imaginem Pompeii versum illam veluti animatam orasse. Trebonius iuxta fores curię moratus ad Antonium, colloquia secum producẽs, eum extra tenebat. Ingresso porticum Cæsare ei senatus assurrexit: deinde sedẽtem statim circũstant illi frequentes: Tullium Cymbriũ ex ipsis vnũ obiicientes:

pro exilio fratris orantem.pro hoc orabant & simul omnes:ac Cæsaris manus apprehendentes & pectus illius & caput osculabant.Has preces atq; blanditias cū Cæsar modeste primū manu ppulsaret:deinde nō desinentibus illis,in assurgendo repelleret:Tilius vtraq; manu vestem ex humeris illius traxit.Casca primus,retro eīm stabat,gladiū exerens,cū iuxta humerum vulnerauit:licet vulnus haud altius penetrauerit.Deinde obluctante ob plagam Cęsare,& magna voce latine clamāte:Scelerate Casca quid facis:ille græco sermone fratem nominans auxilium sibi petiit.Cęsar cum a multis iam saucius foret:& obsistere volens se circumaspiceret:vt vidit Brutum gladium in se nudatum efferentem,manum Cascæ quam tenebat dimisit:caputq; suū veste obtegens corpus vulneribus liquit.Illi tamen inter seipsos impliciti,multisq; gladiis corpus ipsius aggressi se inuicē etiā vulnerabant:vnde Brutus etiam manum plaga illisus est cū cædis in Cæsarem vulnerisq; cōmuni caret.Omnes tum & suo & cæsi sanguine maduerunt.Cæsare exanimato Brutus pfectus in mediū orare volebat:& suasu suo speq; fiduciæ senatū detinere:sed ū metu acti confuse omnino fugerunt. Vnde circa fores persequente nullo seu vrgente,plures præ turba illisi.Statutum intra eos validissime fuerat:alium non occidere præter Cæsarē sed omnes ad libertatē reuocare. Cęteris tamē omnibus cum de facinore cogitarēt,placebat occidi etiam Antoniū virum contumeliosum,monarchiamq; fouentem:præterea addentem Cæsari vires ex vsu ac rei militaris peritia:obq; id maxime q; natura elatus ac magnis inhians,consulatum cum Cæsare assumpserat:eiusq; collega tūc erat. Sed Brutus his consiliis se obiecit:primum æquitati innixus:deinde spem habens mutationis Antonii.nam ipsum agnouerat ambitiosum atq; tumentem virum & nimis gloriæ cupidum:sed ablato Cæsare,illum sperabat patriæ libertati cōuenturum:ac ob ipsos gratiā allectum cū eis ad bonum cōmune occurrere.His igitur Brutus saluauit causis Antonium.In hoc rerum turbine Antonius mutata veste sub plebeio habitu fugit.Qui vero cum Bruto erant,eo duce,manus sanguine respersi,& enses strictos ostendentes,in capitolium profecti ciues ad libertatem vocant. Initio cędis vlulatus manauerunt:discursionesq; quēadmodum vnūquēq; ex dolore ferebat casus,tumultū auxere:verum postq̄ nulla alia cędes facta est:neq; rapina vllius rei patrata:cū fiducia multi senatorum,multi ēt populariū in capitoliū ad hos viros ascenderunt. Hic magno numero ciuiū congregato,Brutus verbis gratiæ populi & ipsi rei accōmodatis cōcionatus est.quæ cū oēs laudassent:& e capitolio eos descendere iuberent:cōsi illi in forū descendūt:alius aliū subsequutus.Brutū multi insignes viri in mediū splendide nimis ab arce deduxerunt:ac in rostris cōstituere. Ad eius aspectū permulti ex plebe ad tumultū parati procurrerunt:& tacite atq; modeste rei summam expectabant pcedente deinde ipso omnes silētium indixere.Quia nō oībus grata ea cędes fuit:tunc plane apertū est.Incipiente eīm orare Cinna & accusare Cæsarem:cōtra ipm multi ira prorumpere,eiq; maledicere,ita perseuerauerunt:vt iterum viri in capitoliū se receperint.Quo in loco timens obsidionem Brutus,optimates illuc secum qui ascenderant dimittit:existimans indignum vt qui in causa non participarant periculū subirent.Senatus nihilominus postera die cū cōuenissent in tēplo Telluris & Antonius & Plancus & Cicero de abolitione cędis atq; cōcordia concionarentur:censuit nō tm̄ veniam conspiratoribus:sed sententiā de pmiis sibi dandis ptulit.His senatus cōsulto rite decretis inde decessum est.Antonius cū filiū in capitoliū obsidē misisset:spem optimā de se præbuit. Vnde Brutus cū cæteris ab arce descendit.Quo facto cū conuenissent:alius aliū mixti cōplecti:dexteramq; cū dextera cōiungere.Cassium Antonius ad se trahens conuiuam domi recepit:Lepidus Brutū:cæteri cæteros:vt quisq; cū quoq;, aut amicitia, aut consuetudine affectus fuerat.Postera etiam die cū senatus mane conuenisset:Antoniū laudibus psequutus est:q; bellum intestinū iam orientem extinxisset.Deinde Bruto adstantibus oībus multa præconia data:inde diuise puinciæ: Bruto Cretam, Cassio Libyam,Trebonio Asiam,& Cymbrio Bithyniā designauere.Alteri Bruto Galliā iuxta Eridanū tribuere.Post hęc de testamento Cęsaris eiusq; funere cū sermones inciderent: & Antonius eiusq; beniuoli,censerent testamentū palā esse recitandum:corpusq; Cæsaris efferri nō occulte,nec absq; decore:ne ex hoc irritaretur plebis animi,princaciss ime cōtradixit Cassius.Orauit deinde Brutus:Antonioq; consensit:secūdo hoc errore captus.Dū eīm Antonio parcit:causa fit statuēdi cōspirationi graue & inexpugnabilē hostē.permittēs etiam quæ antonius iudicauerat de funere, in senatu sanciri,ab omni spe deceptus euasit.Primū igitur testamento cum legauisset Cæsar ciui ciuilibet septuaginta & quinq; drachmas:preterea cum reliquisset hortos qui trans Tyberim erāt: vbi nunc est tēplum Fortunæ:ingens beniuolentia & admirabile desideriū oēs tenuit. Postea funere p medium forum elato ac Antonio laudes iuxta consuetudinē pro rostris proferente,cum multitudinem ad suam orationē cōmoueri vidisset:sermonē ad misericordiā flexit Cęsaris:vestem illius accipiens sanguinē maculatā eam extendit:palam ostentans & ictus,& vulnerū multitudinē.Ex hoc dignitatē & decus suū nemo seruauit.Alii homicidas occidi clamabāt:alii veluti antea in funere Clodii ex officinis sedilia mensasq; diripientes,& aggregātes in vnū p magnā pyrā struxere:in q̄ corpus cum posuissent:in medio multoꝝ sacrorum inuiolabilium sanctorūq; locoꝝ illum cremātes cōsecrauere.Quū primū flāma eluxit:hincinde irruens alius atq; alius semicōbustos diripiētes stipites

Cæsaris interitus.

Brut⁹ Antoniū amorte defendit.

Cęsaris interfectorib⁹ puinciæ decretæ.

Cæsaris testamentū.

Rogus Cęsaris.

Cinna; Cæsaris amic⁹

ad domos percussorum concurrere:vti ipsas incenderent.Sed illi antea moniti effugere periculum.
Cinna vir quidam erat poeticus:& qui in hoc crimine nihil cõmunicauerat:sed amicus fuerat Cæ
saris.Hic ipse p quietẽ a Cęsare ad cõuiuiũ vocari sibi visus cũ abnuisset,ab ipo orari:deinde cogi:
tandẽq; manu comprehẽsus,ad vastum & obscurũ quẽdam locũ adduci:& inuitus & stupefactus,
illum sequi se vidit.Quod somnium cũ haberet:obtigit vt ea nocte febricitaret:cũ tamen efferret
Cæsaris funus,pudore captus,q non adesset,pcessit ad turbam:quæ iam irritata erat.cognit⁹ ita/

Brutus ac sui ex vrbe metu discedunt.

q; & ab aliquo appellatus,creditus esse Cinna ille qui nuper in frequentia incusauerat Cæsarẽ,tru/
cidatus est.Hic furor Antonii animũ mutauit:quare Brutus ac sui metu cõpulsi ex vrbe discessere:
primũq; apud Antium cõmorati sunt:vt q̃primũ iracũdia plebis extincta siue mollita foret,ad vr
bem reuerterentur:qđ facile fore sperabant:ex repẽti atq; celerrima mobilitate vulgi.prætérea q p
pirium senatum habebant.Verum senatus eos dimittens qui Cinnam trucidauerãt, quęstionem
proposuit illorum qui domos percussorum inuaserant:eorũq; plæros q; comprehẽdi iussit.Interea
ob Antonium qui monarchiam ferme sibi constituerat,enixius cœpit Brutus desiderari:prætérea
expectari vt spectacula quę ob pręturam debebat,pręsens exolueret.Sed Brutus sentiens plærosq;
qui sub Cæsare militauerant,& ab eodẽ agros & ciuitates acceperant,insidias sibi parare:& paula/
tim vrbi affluere:Romam pficisci ausus nõ est:sed statuit vt eo absente ludi fierẽt magnifice nimis
& sumptuose.Elephantes.n.cũ emisset q̃plures,iussit eos spectaculis dari:& parcenihil exponi:sed
oĩa abusiue tribui.deinde pfectus Neapolim,cũ pluribus Bacchi cultoribus,idest histrionibus ac
mimis,colloquiũ habuit.De Comitio quodã qui in theatris habebaẽ strenuus,ad necessarios scri/
psit:vt non nisi volentem illum ludis adducerent.Non.n.fas esse dicebat:Gręcum quenq̃ vi cogi.
Scripsit & Ciceroni:ipsum orans vt oĩno his spectaculis interesset.Hoc ergo in statu cum res essent

Cæsar iunior:qui postea August⁹

alia oritur mutatio iunioris Cæsaris qui iam vrbem aduenerat.Hic erat filius filię sororis Cæsaris
& testamẽto Cæsaris in filium adoptatus relictus.In apollonia is moram ducebat:quum Cæsar
occisus est:& literarum studio operam dabat.prætera ibi expectabat Cæsarem:qui nuper expeditio
nem i Parthos habuerat.Audita cæde Cæsaris,hic ad vrbem accessit:vbi primum fauorem plebis
alliciens|& sibi Cæsaris nomen assumens,argentum etiam testamento relictum,diuidens ciuibus,
in Antonium seditiose se habuit:stipendiaq; distribuens,multos,qui sub Cæsare militiam egerãt,
ad se traxit.Postq̃ vero Cicero Antonii odio fauebat partibus Cæsaris:hoc exterritus Brutus Cice
roni scribit:q dominium moleste non ferebat:sed eũ qui dñm oderat vereretur:pręterea in repub.
domesticæ seruitutis partes eligeret:scribẽs & inquiens q vir bonus esset Cæsar:sed nostri , inquit,
pgenitores neq; dominos mites sustinuere.Hoc tamẽ in tpe neq; manifeste bellũ deliberasse cogni
tus Brutus est:neq; plane quieturus:sed vnũ tm̃modo cõsuluisse:nõ seruire scilicet.Admirabatur tñ
Ciceronem:q bellum ciuile periculosum & graue timeret:turpem vero concordiam & infamẽ nõ
expauesceret:pręmium poscens,q Antonium a tyrannide eiiceret,Cæsarem tyrannum constitue/
re.Talis in primis epistolis fuit Brutus:iamq; his ad Cæsarem aliis ad Antonium partitis,atq; mi
litibus ceu sub hasta venalibus ad eum concurrentibus qui stipendia maiora dedisset, rebus despe
ratis Brutus Italiam linquere statuit:terrestriq; itinere Lucaniam ad Eleam mari adiacentem peruẽ
nit.Ex hoc loco Porcia Romam repetitura dolores,quibus vrgebatur,viro tentauit occulere:sed
generosa ac magnanima a pictura quadam prodita est.ex Gręcis erat hic textus:Hector videlicet
Troiam exiens ab Andromacha comitatus:quę ab eo filium susceperat:oculosq; in viro figebat.
Hęc quũ aspiceret Porcia:similitudo passionis ipsam ad lachrymas liquefecit:pluriesq; Porcia huc
accedens|miserãdos ploratus emisit.Qua in re quum Acilius quidã Bruti beniuolus versus|quos
Andromacha ad Hectorem habuerat|recitasset:Hector.Tu mihi iam pater es:mihi frater & optia
mater:Tu mihi vir dulcis:subridens Brutus, Sed mihi,inquit,ad Porciam versus Hectoris pferre
nunc licet:Te tua pensa decent:lanas|calathumq; reposce:Ancillisq; iube.Corpore eñ natura de/
ficit a virili strenuitate:mente quoq; p patria nõ minus q̃ nos ipsi virilis.Hęc in historiis suis Bibu
lus Porcię filius tradidit.Digressus inde Brutus Athenas nauigauit:vbi a plebe auide susceptus |&

Brut⁹ phiæ operam dat

honoribus|& decretis ornatus apud hospitem quendam mansit.Audiẽs interea Theomonestum
Academicum|& Cratippum Peripateticum,philosophię cum ipsis operam dabat . At oĩno circa
id solum vacare videbaẽ:verum circa rem belli absq; suspitione operabatur.In Macedoniam enim
misit Erostratum:eos alliciens qui ibidem militarent:pręterea minores qui Athenis philosophię
operam dabant,apud sese recepit:in quibus Ciceronis filius:quem apud cęteros pręcipue laudat:
inquiens:seu vigilia ipsa,seu somno ductus sit,se illum admirari ita generosum ac ita tyrannos ex/
osum.Quũ ad bellũ Brutus se manifeste exposuisset:audiens Romanas quasdã naues cũ pecuniis
permultis ex Asia adduci:illarũ ducẽ esse pratorẽ virum iocundum sibiq; notũ:apud Carystum ob
uiam sibi factus est:colloquio deinde cum eo habito quũ ipsi persuasisset, acceptis nauibus , festum
splendidus duxit:eoq; maxime,q hac ipsa in die primum in lucem editus fuit.Vt ergo ad portũ p/
uentum est,libationes factæ:atq; lætitia de victoria Bruti,& de ppli Romãi libertate.Hic quũ cu/
peret Brutus magis rẽ ipsam lętificare,pmagnũ cratera exposcit:quo accepto,nulla mor⁹ occasio

ne|versum hunc protulit: Sed me sors misera|& latonę pdidit infans. Præter hæc in historiis reperitur Brutum in ea pugna, quam in Philippis vltimam egit, Appollinem in signum militibus tradidisse: vnde existimabant eam pnuntiationē huius infortunati conflictus fuisse portentū. Cæterum Annstius, ex quibus adducebat in Italiam, quingenta milia ęris Bruto dedit. Quotquot milites ab exercitu Pompeii in Thessalia vagabantur, auide ad Brutum confluxere. A Cinna equites quingentos abstulit: q Dolobellæ in Asiam ducebant. Quū Demetriada applicuisset, cōpluria arma, quę Antonio ferebantur, nactus est. Iussu enim prioris Cæsaris hęc parthicū parabantur ad bellum. Hortensio pętore Macedoniam sibi tradente, pręterea reges ac pricipes circūuicini quū ipsius adderentur ptibus, nuntiatur Caius Antonii frater ex Italia pfectus ad copias, quas Epidauri & Apolloniæ Gabinius continebat, celeriter aduentare. Vnde Desyderans Brutus ipm īuenire| & præoccupare milites: prouocatis militibus suis per loca grauia atq aspera|coelo etiā affluēte niuibus proficiscens|quum Epidaurū accessisset, ex labore ac frigore defecit. Hæc passio maxime contigit ex frigore niuali tpe|iumentis & hoībus lassis: seu q calor cū is ex frigore & obturatione meatuū intus in corpore cōprimit, confestim cibū stomachi cōsumit: seu q rigidus & acutus quidam spūs ex niue perdens corpus allidit: corrumpitq caliditatē: quæ ab ipso foras egredit. Huiusce enī morbi sudores caliditas præbere videt: quę circa corpis cutem extincta est: frigido obuiā sibi facto. hæc in cæteris animalibus dubia magis sunt. Quum defecisset animi Brutus: nullusq in castrisq ad vescendum cibus haberet: eius comites coacti sunt ad hostes confugere: vnde quū ad portas ipsorū profecti forent, custodes cibum petiuere: qui audito Bruti casu aduenerunt & ipsi Bruto cibum potumq ferentes: ex quibus Brutus vt vrbē nactus est, non solum istos, sed cæteros oēs huiusce vrbis hoīū cū summa humanitate tractauit. Caius enim Antonius vt apolloniam applicuit: illuc milites q vicini fuerant conuocat: sed postq̄ nouit eos Bruto deditos: pręptereaq Apolloniates sensit Bruto obsequturos: vrbē relinquēs|Buthrotū profectus est: primūq in itinere ipso cohortes tres amisit a Bruto cęsas: deinde loca, q̄ circa Byllidē valide præoccupata fuerant supare conatus, prælū cum Ciceronē cōmittēs vincit. Hoc enim duce tum Brutus vtebat: multaq p eū strenue gesta ptulit. Quum Caiū nactus esset in locis paludosis longe distractū: mānus cōserere passus non est: sed circūequitans suis iubebat, vt abstinerent: veluti hostes confestim propria præda futuri essent. quod contigit ita vt dixit: illi seipsos cū duce dedidere: vnde iā magna potētia Bruto fuit. Tps vero nō paucū Brutus Caiū in pretio habuit: & insignia suę dignitatis non abstulit: licet, vt ferunt, alii pmulti ac Cicero ipe a Roma cōscripserint: illū q occidi iusserint. Verū quum icœpisset clanculum cōuenire cū ducibus: reiq inouandæ studuisset: naui impositus custodię traditus est. Cęterū militibus Caii ab duce deficientibus|& in Apolloniā vocantibus Brutū, Nō|inqt Brutus|hāc esse Romanorū cōsuetudinē: sed oportere eos ad principē pficisci: & apud eū orare veniā: & ea quæ perpetrauerint excusare delicta: vt principis ira emolliat. Ex quo quū aduētassent illi: veniāq rogassent, eā Brutus indulsit. Interea quum esset in Asia, profectus a Roma tettulit nuntius: mutationē rerū ibi fuisse. Iunior enim Cæsar aduersus Antonium nitebatur: qui quum ex Italia eū eiecisset, iā se timendū oībus prębuit: ad cōsulatū aspirans pęter legē: ac exercitū aliens vrbe huius ipensæ nō indiga. Aspiciens igit has ob causas senatū grauari: & ad Brutū fotis oculos flectentē: pretea inclinantem Bruto sententias: ac ei prouincias confirmantem: extimuit: cōfestimq ad Antonium mittens ipm ad amicitiā prouocauit: deinde copias vrbi sistens: cōsul factus est: nondū adolescēs ętate pfectus: sed vigesimū agēs annū: quēadmodū ipse in suis cōmentariis dixit. Hoc facto stati aduersus conspiratores de patrata cęde pposuit: quia virū dignitate maximū indēnatum occidissent. Accusatorē Bruti cōstituit L. Cornificū: Cassii. M. Agrippā. Qua in re quū illorū cā respondente nullo deserta foret: coacti iudices sunt proferre sententias. Fertur: quū præco, vt cōsuetū extiterat, e tribunali Brutū vocaret ad iudiciū vulgus manifesta duxisse suspiria: optimatesq oculis defixis in terra, silentium egisse. P. vero Silitiū lachrymauisse: moxq paruā iteriecta mora ex pscriptis vnū neci dānatum. Post hęc triūuiri cōciliati, Cæsar: Antonius: & lepidus, prouincias partiti sunt: ac cędes: pscriptionesq ducētorū virorū fecere: in qbus Cicero ipse occisus est. Hæc quum nuntiaretur in Macedonia: coactus Brutus Hortensio scribit: vt Caius Antonius occideretur: in Bruti: Ciceronisq vindictā. Huic enim amicus Brutus, Alteri autē genere ppinquus extiterat. His igitur ex causis Antonius quum Hortēsiū postea in Philippis comprehendisset, eum monumento fratris iugulauit. Brutus causam cędis Ciceronis erubuit magis: vt inqt, q̄ de nece doluerit. Qua in re amicos suos Romę incusabat: q ex eorū causa magis seruirent, q̄ culpa tyrannorū. Præterea pñtes atq videntes eos spectare posse dicebat: quæ sibi tolerabilia auditu non erant. Quū exercitū iam amplū: & splendidū traiecisset in Asiam: classem in Bithynia & apud Cyzicū liquit: terrestriq itinere pficiscens: ciuitates sibi confirmat: interq illarū principes siquid oportuerat iudicauit. In Syriam etiā mittit ad Cassium: ipsum reuocans ab Ægypto. Nō enim alebat seipsos ob principatū ertate: sed ob patriæ libertatē copias cōparare: qbus tyrannos opprimerent. Oportere igitur seipsos dicebat memores esse: propositūq seruare: neq ab Italia longe abesse: sed eo festinare: ciuibusq succurrere. His quum

Brutus labore & frigore deficit

Caius Antonius sese Bruto dedit.

L. Cornificius.

M. Agrip.

P. Silitius.

Triumuiri,

Hortensius occisu in Philippis.

pareret Cassius, inde abiens Bruto iuit obuiã: iuxtaq̃ Smyrnã in mutuũ colloquium euenere tunc
primũ ex quo a Pireo Atheniensi disiuncti, Cassius Syriã: & Brutus Macedoniã petiuit. Lætitia er
go vtriusq̃ ingens: fiduciaq̃ prætetea ob copias, quas vterq̃ ductabat. Quum enim ex Italia egre
derent: similes fugitiuis exulibus visi: inops: inermes: nõ solam vnius ordinis nauẽ: nõ militẽ vnũ:
nõ ciuitatẽ vnicã habẽtes: ide puo nimiũ tpe elapso cõuenere: nauibus: peditatu: equitibus: opibus
q̃ ita copiosi: vt digni iudicarent̃ p Romana libertate certare. Cæterũ volebat Cassius æqualẽ ho
Cassius q̃ll cẽt igenio. norẽ Bruto tribuere: sed p̃ueniebat huic rei Brutus: q vt plurimũ accedebat ad Cassiũ: q̃ ętatẽ p̃ce
deret: corpisq̃ labores nõ æq̃liter secũ toleraret. Erat opinio in re militari Cassiũ aptissimũ esse; ira
cũdia asperũ: metuq̃ extimẽscendũ: cũ domesticis quoq̃ risui pnũ et scõmatis auidũ. Brutũ ferunt
virtutibus suis plęrisq̃ amatũ: ab amicis desyderatũ: prętetea admiratũ ab optimis: ipsisq̃ hosti
bus nõ exosum. etiã maxime clemẽs fuit atq̃ magnanimus: ab omni iracũdia: voluptate: auaritia
q̃ intactus: mentẽ etiã rectã & inflexibilẽ ad bonũ & æquũ cõseruans: maximã sibi gloriã auxit: & fi
dei adiumẽtũ in electione partiũ, quã assumpsit. Non enĩ magnus ille Pompeius si Cæsaris victor
euasisset, sperabatur vtiq̃ dignitatem atq̃ potentiã suam ex legibus dimissurus: sed semp tẽ̃ poti
turus nomine consolatus ac dictaturæ: aut alia mitiori dignitate plebẽ cõsolaturus. Hũc vero Cas
sium impetuosum atq̃ iracundum virum: ac plærũq̃ quæstus gratia a recto deuiũ, fermæ existima
mabant omnes errare: atq̃ i armis esse ac periculis: q̃ dominationẽ quandam sibi machinaret̃, nõ
patriæ libertatem. Cæteri etenim ea per tempora, quæ hactenus præcesserũt, Cinnæ: Marii ac Car
bones præmium in medio: prædamq̃ scilicet patriã ponentes, ferme (vt ita loquar) p tyrãnide pa
triæ certauerũt. Bruto nec etiã hostes hanc murationis labem imposuere: sed constat nõnullos ab
Antonio audiuisse dicẽte: q̃ solum putabat Brutũ inuasisse Cæsarẽ a splendore & bono patrię du
ctũ: cæteros vero ex inuidia atq̃ odio in virũ cõspirauisse. vnde Brutus non potentia tantum: quã
tũ virtutibus notis erat. His enim innixus iamiã piculo vicinus, scribit ad Atticũ: optimo in sta
tu mentẽ suã locatã esse: aut enĩ victor Romanã Remp. liberabo: aut moriens a seruitute euadã.
Aliĩ licet vitę certitudinem atq̃ securitatem sibi proponant: tamen incertum est: an cum libertate
victuri sunt: siue morituri. M. Antonium inquit meritam pœnam daturum: qui quũ posset in Bru
tis & Cassiis atq̃ Catonibus numerari, seipm̃ Octauio addidit: qui licet tum alio modo non su
peretur, & post paucum tamen cum illo pugnauit. Hæc quidem optimo de venturis Brutus diuina
se visus est. Cæterũ pecunias q̃s Cassius q̃multas Smyrnæ collegerat, secum vt participaret petebat
Brutus. Quæ enĩ Brutus habuerat: quũ struxisset classem: q̃ oẽ interius mare subiecerat expẽderat.
Non permisere tamen amici Cassii illas dari: dicentes ęquum non esse ea quæ parce teneret: & cum
odio congregasset, Brutum accipere: & cum ipsis magnum apud populum fieri: gratiosumq̃ mili
tibus esse. Nihilominus Cassius partem omnium illarum tertiam illi dedit. Post hoc iterum disiun
Rhodus insula capta a Cassio. cti pro agendorum diuisione quum Cassius insulam Rhodum vi cepisset, non vt decuit rebus vsus
est & circa inclementiam maxime. Huius autem ingressu insulæ quum appellaretur rex atq̃ domi
nus, respondit: se neq̃ regem: neq̃ dominũ esse: sed regis atq̃ dñi interfectorẽ. Brutus vero Lycios
Naucrates Lycioꝝ princeps. pecunias: exercitumq̃ poposcit: sed Naucrates, qui princeps erat in populo, postq̃ persuasit ciuita
tibus Bruto dissentire: & colles quosdam tanq̃ aditum clausurus pręmuniri fecit: Brutus q̃ primũ
prandentibus ipsis equitatum immittit: a quo sexcenti trucidati: deinde loca & castella expugnans
captiuos omnes absq̃ redemptione dimisit: velut illos ad suam beniuolentiam adducturus. Sed hi
per tinaciores facti: iracũdiam augentes ex dãnis quæ passi fuerant, clementiam & humanitatem
Xãth⁹ flu. omnino cõtempsere: quos q̃ Brutus eorum bellicosissimos persequutus: apud Xanthũ eos obsedit:
qui iuxta ciuitatem labente flumine subnatãtes in mœnia quęsiuere euadere. Capti in retibus plæ
nq̃ fuere: quę vsq̃ ad ima aquæ emittebant̃. Sũmitates enim retiũ tintinnabula quædã appẽsa ha
buere: quoꝝ sonitu plane cognoscebat̃ subnatãrẽ in retia incidisse. Cęterũ quum Xanthii machi
nis quibusdã Romanoꝝ irruissent ignẽq̃ ipsis iniecissent: a Romanis cogniti vt se reciperent mœ
nia, inspirante in eos validissime vento, ex facibus flãma ad ligneas turres delata est: ac deinde ad vi
ciniores ciuitatis domos ingressa. Ex quo timens Brutus vrbis incendiũ, militibus suis iussit: vt ad
extinguendos ignes hostibus auxilio forent. Lycios deinde impetus q̃dam durus & dictu incredibi
Lycioꝝ facinus maximum. lis ad desperationẽ accepit: quã desyderio mortis psimilẽ q̃s iudicaret. Liberi enim & serui cũ filiis
atq̃ cõiugibus suis p̃terea omnis ætas ac omnis sexus hostes ad cõprimẽdos ignes imissos e mœ
nibus reiiciebant: eosq̃ ferire haud cessabant: ipsi calamos: ligna: omneq̃ ignis fomentũ afferẽtes,
ignes in vrbem inducebant: oẽm materiã ipsi prębẽtes; omniq̃ quo poterant modo nutriẽtes in
cendiũ. Vt late flãma se sparsit: & p ciuitatẽ circũplexa vndiq̃ multa eluxit: eos miseratus Brutus,
foris circũequitans: auidissime auxiliũ ipsis obtulit. deinde & manus extendẽs ipsos orabat: vt sibi
Mulier q̃dã q̃ laq̃o vitã finierat repta. ipsis parcerent: vrbemq̃ saluarent, Sed hi nihil his verbis intenti: sed omnimode seipsos perdẽtes,
non solum viri ac mulieres: sed pueri puuliq̃ cum clamore atq̃ vlulatu igni insiliebant. Quidã ve
ro ab excelsis seipsos muris præcipitauerunt: alii suorum parrum ensibus iugulum nudum porrige
bant: orabantq̃ vt se ferirent. Consumpta ciuitate inuenta mulier est: quæ laqueo se appenderit,

quæ paruum infantē manibus strangulauerit: quæ incensis ardens lampadibus domū cōbusserit.
Hoc spectaculum ferme tragicum videre Brutus passus non est: verum in eius auditu collachryma
uit: cōstituitq; præmium militibus suis, q hominem Lycium saluassent. Dicūt hos tātum centum
& quinquaginta fuisse: qui salutem suā minime effugerunt. Xanthii ergo vt iusserunt fata per mul
ta tēpora suæ euersionis cursum consequuti, simili audacia ꝓgenitorum suorum cladem innoua/
re. Illi enī eandē vrbem bello Persaꝝ similiter incendētes seipsos absumpsere. Veꝝ Brutus Patreo/
rum ciuitatem aspiciens contra seipm inniti, eam inuadere noluit: similem desperationē & crude/
litatem timēs. Habens autem quasdā ipsoꝝ mulieres captiuas eas non redemptas, sed oīno liberas
dimisit. Quæ cōiugibus ac patribus qui insignes in gente Patreoꝝ erant de Bruto narrātes, ꝙ vir
esset cōtinentissimus & iustissimus, eos Bruto cedere suaserunt: ciuitatemq; tradere. Ex hoc & alii hos
imitati, seipsos Bruto cōmisere: potiti duce optimo | & præter spem viro beniuolo. Qui quū Cassi/
us Rhodios ferme per eandē tempestatem coegisset: vt auꝝ & argentum: quod quisq; priuatim si/
bi possidebat, ipsi afferret: ex quo circiter octo milia talēta collegerat: publice vero ciuitatem quin/
gentis aliis talentis damnauerat: ipse a Lyciis centū & quinquaginta talentis exactis quū his nil ali
ud fecisset iniuriæ, in Ioniam profectus est. Multa qdē digna hoc tpe fecit: honores | pœnasq; in be/
nemeritos statuens. Vnū, quo & ipse | & Romanoꝝ optimi læta ti sunt | exprimā. Quum Pompei⁹
Magnus Aegypto atq; Pelusio propinquaret: quando illum magnū principatū amiserat: & a Cæ/
sare fugiebat: curatores regis, qui adhuc puer erat, cum beniuolis suis in senatu frequentes erant:
non inter se eadem sentientes. Quibusdam enim videbatur ipsum recipi: aliis ab Aegypto repelli.
Theodotus vir quidam Chius in rhetorica facultate mercedis gratia regis præceptor | quum ex in — Theodot⁹.
opia meliorum rogatus fuisset, vt consiliis adesset, vtrosq; consultores errare ostendit: eos scilicet q
Pompeium recipi iudicabant: ac eos, qui repelli eum ab Aegypto iubebant. Vnum enim vtile esse
inquit: vt receptum occiderent: addens consiliis | hominem mortuum non mordere. Huic sentētiæ — Hominem mortuū nō mordere.
cū senatus inclinaretur: incredibile & inexpectatum fuit exemplum Pompeius Magnus rhetoricæ
Theodoti atq; facundiæ: sicut ipse orator iactare postea non est veritus. Paucum deinde post tem/
pus quum Cæsar inuasisset Aegyptum, illi ob iudiciū suū pessimum pessime extincti sunt: Theodo
rus vero forte quadam ad ignobile & miserum quoddam tempus reseruatus, errabundus Brutum
non latuit: quum Asiam exercitu petiuisset. Coram Bruto itaq; adductus atq; damnatus, magis ex
morte nomen, quam ex vita adeptus est. Cassium interea Brutus vocauit Sardis: quo accedente
Brutus cum amicis illi obuiam fit: vtrosq; armatus exercitus imperatores appellauit. Quemad/
modū aūt in rebus magnis: & amicis multis ac ducibus cōtingere solet: hi ex causis qbusdā innatis
atq; calumniis, ante cætera omnia cōfestim ex itinere ipso in parte quadā hospitiū sese collegere. Ibi
amotis ꝓcul arbitris, & foribus clausis, ad mutuas querelas deuenere: deinde sese arguere: crimina/
riq; cœpere. Ex his quū ob vtriusq; vehementiā ad lamentationes: lachrymas: audaciāq; fluxissent:
admirati horū beniuoli asperitatem vocis & tonū, extimuere: ne ex hoc vlterius ꝓcederent. Iniussi
igitur ad eos ingredi ausi nō sunt. Marcus aūt Faonius Catonis imitator, neq; doctrina magis: q̄ — M.Faonius
vbertate quadam & insano ferme affectu philosophans, intro ꝓfectus est: q̄q̄ a domesticis inhibi/
tus. Operæpretiū quippe erat nancisci Faoniū intra cuiusq; generis litigantes. vehemēs enim erat
in omnibus atq; promptissimus. Verū hac in re non existimabat se dignū inter hos Romanos du
ces cōsultorem: sed qui audacia quadā cynica, vt alias non semel, altercantiū iras extingueret, cum
iocunditate risuq; receptus. Vi itaq; quū per præsentes manibus sibi locum vendicās: portas irru/
pit: & composita voce ad eos accessit: carmina recitās quę Homerus Nestori dedit: Sed credite no/
bis: ambo etenim iuuenes magis estis: deinde vt seqtur: Cassius in risus est ductus: Brutus ipsum fo
ras eiicit: vere salsum canem græcis vocabulis ipsum appellans. & nihilominus hoc tunc finem illo
rum altercationibus dedit: statimq; disiuncti sunt. Hinc Cassius quū cœnam apparauisset, Brutus
amicos cōuocat: qui quum omnes discubuissent Faonius ex obliuione dimissus vbi se lauerat inter
cœnandū accessit. Sed attestante Bruto illū non accersitū illuc venisse: quū ob id in infimā spondā
deduci iuberet, Faonius vi ꝓfectus in mediū discubuit: inde cibus: potusq; non iniocundum risum
atq; iocū exhibuit. Postero die Brutus L. Pallam ciuem Romanum, qui sub ipso militauerat: sibiq; — L.Palla.
iā fidus fuerat, Sardianis furti ipsum criminantibus publice damnans: ipsum infamē censuit. quā
rem grauiter Cassius tulit. Ipse enim antea dies paucos duos amicos suos eisdē delictis redargutos — Bruti verba de Cęsare ad Cassium.
priuatim admonitos, palā dimisit: eisq; tum etiā vtebatur. vnde Brutū improbabat: ꝙ nimis auster/
us atq; seuerus foret eo tempore: in quo humanitate atq; clementia opus erat. Sed ille eum admone
bat: vt Idus Martias in memoriam sibi duceret, in quibus Cęsarem occiderunt. Non enim cęsum
aiebat: ꝙ omnes homines vndecunq; vexaret: sed ꝙ sustentaculum ac columen illis foret: qui id fa
cerēt. Quare si qua occasio laudari potest: ex qua negligeretur iustum: satius fuerit Cæsaris amicos
tolerare: quā eos qui coram seipsis delicta patrarent. Illis enim inhumanitatis crimen imponitur:
nobis iniquitatis. Cæterum quum ex Asia digressuri essent, dicunt admirandum signum seu por/ — Bruti mira vigilantia.
tentum Bruto fuisse. Natura quidem erat somni parcissimus hic vir: somnumq; & exercitio &

continentia ad parui temporis spatium producebat. Interdiu dormiebat nunq̃: noctu tantũ quãtum neq; quicq̃ facere, neq; cũ quoq̃ colloqui quiescentibus cæteris omisisset. Instante bello hic rerum omniũ summã habẽs in manibus, ꝑterea sensus oẽs rebus futuris exponẽs, quũ primũ in sero ex cibis somnesceret, quiescebat: deinde reliquum noctis tẽpus necessariis rebus dabat: si vel superabat tempus, vel negotia illa deficiebãt, vsq; tertiã vigiliã literis operã præbebat. iuxta enim eãdem horã Centuriones atq; Tribuni secum conuenire cõsueuerant. Quũ ergo ex Asia discessurus foret: exercitumq; traiicere vellet: nox equidem erat profunda & ferme media: lumẽ vero splendidũ: nimis contubernia non habebant: & silentiũ vndiq; tenebant castra. Is itaq; secũ aliquid reputãs sibiipsi intentus aliquẽ ad se ingredientem præ sensit: ad introitũ aspiciens horrendam & monstrosam aspexit imaginem corporis feri atq; terribilis silentio sibi adsistere. Interrogare tñ ea ausus Brutus, Quis, inquit, hominũ aut deoꝝ es? quid tibi vis? qui ad nos venisti? Ad quę summurmurauit ille: Tuus O Brute malus genius sum: in Philippis me videbis. Tum Brutus non exterritus, Videbo respondit. Verũ quum euanisset imago: accersitis pueris: itaq; his dicentibus se nullam vocem audiuisse, atq; nullam vidisse imaginẽ, Brutus accubuit. Deinde suborta luce, versus ad Cassiũ visionem ei narrauit. Tum Cassius rationibus Epicuri innixus, consuetus & alias in his cum Bruto differre, Noster inquit, O Brute hic sermo est: q; non oĩa vere patimur: neq; vere videmus: sed mutabile ac deceptibile quidam noster sensus est: præterea intellectus ex perspicax ad mouendũ sensum: illumq; e subiecto nullo. mutare ad omnem formã. imaginatio enim ceræ similis est. Alæ vero hominis, quæ fingẽs & ficta pariter habet, facillimum est per seipsum idẽ variare componereq;. Hoc ostendunt somnioꝝ mutationes: quas breui momẽto fantasia vertit in multiformes passiones & imaginum species. moueri semp naturale hoc est. Motus aũt vel fantasia est vel q̃dam intelligẽtia, tibi O Brute corpus natura triste eleuat intellectũ atq; diuertit. Dæmones nullo pacto esse, credibile: neq; si sunt, hominũ habent formã aut vocem siue potentiam: quæ ad nos pertranseat. vellem o Brute hoc esse: vt non solum armis: equis: nauibus, sed deorum suffragiis fideremus: qui optimoꝝ operum ac sanctissimoꝝ duces sunt. His sermonibus Cassius Brutũ emolliuit. Quum milites ad prima signa egrederentur, duæ aquilæ simul impetu magno delatæ iuxta castra euolauere: vsq; Philippos a militibus continuo enutritę: ex quo loco ea die quæ pugnam antecessit abire visę. Cæteꝝ pleraq; vicinas his locis gentes Brutus sibi subiegit. Siqua ciuitas aut dux ipsis obsisteret, tunc omnes illuc copias conducentes tantos totq; expugnauerunt: vt vsq; mare ad vrbem Thassum progressi fuerint. Hinc iuxta Norbanum in locis quæ difficillima atq; angusta sunt, castra ponentibus insultantes in ipsos hostes eos vt absisterent cogere: & dimissis locis fugauere. Qua in pugna quum Cæsar ob valetudinem abesset: ne copias Brutus caperet, parum abfuit: nisi auxilio & breuitate more contra Brutum: cæterosq; hostes incredibili celeritate Antonius succurrisset. Deinde post decem dies venit & Cæsar. castra disposuere: aduersus Antonium Brutus: & aduersus Cassium Cæsar. Cãpi qui in medio eorum adiacebant Philippos Romani appellauere. Hinc tunc maxime Romanorum vires vtrinq; conuenere. Verum multitudine Bruti copię non parum distabant a militibus Cæsaris. sed ornatu & armorum ipsorum cultu splendidior Bruti exercitus apparuit. ex auro enim plæraq; hominum arma videbantur: argentumq; inter eos abunde exuberabat: licet in cæteris se singulari quadã Brutus modestia ductores sui exercitus parce & modice assuetos continuisset. Censum enim, quẽ circa manus & reliquum corpus habebant, existimabat in viris honore cupidis quiddam dignitatis ac elationis adducere. Præterea huiuscemodi ambitiosos atq; cupidiores viros bello asperiores fore: si amorẽ & fiduciam in armis perinde ac diuitiis eorum posuissent. Cęterum quum Cæsaris castra lustrarentur: paucum tritici, & quinq; drachmas viritim ad sacra diuiserunt. Quam rem milites Bruti contempserunt ex parsimonia seu ex pusillanimitate. Inde ipso sub dio, quemadmodum est consuetudo, lustrauere exercitum: atq; pro sacrificiis cuilibet secundum eorum contubernia frumentum debitum & quinquaginta partiri drachmas, & ex beniuolentia & auiditate pugnandi lõge magis beniuolos suos adepti fuere. Nihilominus ĩ hac castrorum lustrationes memorat pestiferum quiddam de Cassio visum. Coronam enim inuersam ac dilaceratam eius satelles sibi attulit. Dicitur & antea in spectaculo quodam victoriæ signum ex auro conflatum, quum sibi apportaretur cecidisse: labente illo quid afferret. ꝑterea volatilia pluta quæ carnibus pascuntur quotquot diebus in castris apparuisse. Examen etiam apum circa locum quendam intra vallum insedisse: quem locũ augures superstitione cõmoti clam exclusere a castris. Hoc etiam Cassius ex Epicuri rationibus subduxit: sed eius milites omnino perterriti. Vnde non vehementer optabat Cassius impręsentiarum rem ferro decerni: sed censuit milites q; auro dicebat esse vberiores, numero vero deficere ab hostibus: prælii moram terere. Brutus autem festinabat id expediri: q; celerrime ab hostibus aut libertas patriæ expediretur, aut viri omnes qui impensis, militia, & imperiis vexabantur, his malis liberarentur. Dumq; hæc animis reputaret: aspiciens Brutus equites suos, qui iam initia pugnæ acceperant, præualere: & aduersus hostes salubriter prosperari: dum magis mentem attollit, defectiones etiam quædam ad hostes

Monstrosa imago visa Bruto.

Genius malus Bruti.

Cassii disputatio.

Dæmones.

Aqlæ duæ in castris Bruti euolauerunt.

Norbanus.

Pugna cõmissa inter cęsarianos & Brutũ in Philippis.

Mirũ qddã visum de Cassio.

Defectiões ad cęsarem ex castris.

calumniæq & suspitiones in castris innatæ. Plures ex amicis Cassii ad sententiam Bruti verterũt: verũ Attelius vnus ex beniuolis Bruti ipsi aduersabatur: iubens ad pugnam hyemem expectãdam omnino esse. quem quum interrogasset Brutus: quid expectatio illa in alium annum conduceret? respondit: plus tamen temporis viuam. Ad hoc Cassius indignatus est: sed nihilominus Attelius & alios simili sermone dicaci haud mediocriter læsit. Decretum est igitur postea die prælium committe re. Brutus interea optima spe fretus, ac physicis rationibus innixus, peracta cœna nulla, quieuit. Cassium inquit Messala cœnauisse: secumq in cœna ex domesticis habuisse q̃paucos: & præter naturæ suæ consuetudinem, secum meditantem tunc conspectum fuisse: ac silentio pressum. deinde amota mensa refert: eum quum suam manum apprehendisset: hæc verbis græcis iactans (vt cõsueuerat) protulisse: te o Messala testor: hæc Pompeio magno coactus præbui: vt vna in pugna pro patria iacta alea sit: mentem tamen bonam habemus: quum ad fortunam intuemur: cui etsi malum consilium inimus, diffidere haud istum. Hæc loquuto Cassio, refert Messala illum tunc vltimo se complexum: deinde ab ipso se in posterum diem conuiuam vocatum: in quo eius natalitium celebrabat. Vt vero illuxit dies: vtriusq castris Bruti & cassii certaminis signa imposita sunt palliũ rubrũ: ipsi in medio conuenere castrorum. Deinde Cassius, vtinam Brute inquit nobis vincere datum sit: simulq per omne tempus mutua felicitate coniungi. Quum autem maxima rerum humanarum incerta sint: & præter vtriusq mentem: euadentes prælio non facile est vt nos iterum mutuo videamus. quid autem de fuga, aut de nece decernis? Ad hæc respondit Brutus: adhuc quum iunior essem Cassi: & rerum inexpertus: nescio quomodo in philosophia sermonem edidi magnum: in quo aduersus Catonem sum inuectus, q seipsum peremisset: tanq̃ nefas & inhumanum esset fatis cedere: neq intrepide recipere quæ contingunt: sed ea fugare: nunc diuersæ sententiæ in casibus fio: quare si deus presentia non tueatur: iterum alios apparatus, iterum alias spes redarguere non est opus: sed a fortuna liber euadam: idus martias laudans in quibus libertatem patriæ dedi: alibi victurus ob patriam liberam & gloriosam & splendidam vitã. His verbis subridens Cassius Brutum cõplexus, Hoc inquit proposito in hostes irruamus. Aut enim vincemus: aut vincentes nõ timebimus. Post hæc presentibus eorum amicis destruendis aciebus inter eos sermo exortus est. Brutus Cassiũ postulauit: vt dextrum sibi cornu concederet: quod & ob peritiã rei militaris & ab ætatẽ magis videbatur Cassio pertinere. Nihilominus hoc Cassius concessit: prætcrea Messalam hoc in cornu bellicosissimam partem militum habentem locari iussit. quo pacto Brutus equitatum eduxit omni ornamento maxime cultum: iuxta quos haud segnius pedites istruxit. Antoniani versus paludes vbi castra posuerant, vallum iniecere: iterq ad mare Cassio præcludebant. Cæsar inter hæc iocabatur absens ipse quidem ex mala valetudine: sed eius copiæ aduersus hostes pugnaturę haud nimiũ videbantur: sed incursionibus tantũ pro tẽpore vsuræ: quæ leuibus sagittis atq tumultibus insilientes aduersarios perturbarent. Parum hi intenti cornui opposito Bruti clamorem qui circa vallum effundebatur admirabant. Non enim huius causam scire poterant: & hic continuus multusq efferebatur. Interea quum a Bruto tessara prodiret: ex qua prælii signum ducibus dabatur: ipseq Brutus eques legiones ambiret: admonẽs vti spẽ bonã haberent: pauci expectare potuerunt: vt signũ sibi datũ acciperent: alii vno ĩpetu ingenti clamore in hostes prosiluere. Perturbato igitur acierum ordine, ac legionibus hinc inde distractis, a Messala primum, deinde a cæteris sinistrũ Cęsaris cornu prætermissum: vnde parum in hoc latere ferientes in media castra procurrunt. Ex his Cæsar, vt ipse in cõmentariis suis scripsit, quum qdã Artorius Marcus ret: castraq relinqueret: antea parum excesserat. creditum tñ est eum tum occisum fuisse. Lecticam enim ipsius licet vacuam piliis ensibusq quum perforarent, hinc laceram abstraxere. In castris inde fit magna cędes cõprehensorum: præterea duo milia Lacedæmoniorũ: qui nuper in auxilium Cæsaris aduenerant: cesa. non enim ambierunt Cæsaris copias: sed recta irruentes facillime perterritos auerterunt: strictisq gladiis tres cohortes fudere. Deinde fugientes alios p̃sequuti in castra sunt vincendi cupiditate detenti: Brutũq ipm ducem habentes. Cæterũ id quod victores ipsi haud aduerterunt, Cęsar ipse victus ostendit. Nudũ enim & scissum latus aduersæ phalangis, a qua dextrum cornu Bruti disiunctũ erat, dum insequũtur, mediã corũ aciem non omittunt: sed magno conatu in ea detinentur. Sinistrum vero Cassii: & ex confusione militũ: & ex ignorantia rerum quę obrigerant in castra quum fugauissent: illos intra vallum p̃sequuti cuncta diripiunt, præsente nullo imperatorũ. Antonium enim dicunt initio pugnæ hostiũ congressum euitauisse: atq in paludem sese recepisse. Cæsar vero nusq̃ manifestus erat: nam vallum exierat. Quidam præterea Bruto enses sanguine madentes ostentauerunt: iactantes se illum interfecisse: effigiem oris ac ætatẽ, in qua fuerat, referentes. Interea & Cæsaris media acies strage suprema cæde opressa fuerat: & omnino Brutus Victor apparebat: quẽadmodũ Cassius victus. Hoc vero solum horum res in perniciem duxit: q Brutus Cassio veluti victor auxilium nõ tulit: Cassius Brutum veluti victum expectare non potuit: deinde q Messala victoriæ metas posuerit: q tres aqlas, & plura hostiũ signa cõprehenderit: ipsiq nihil amiserint. Verũ rediens Brutus iam deleto Cæsaris apparatu, admiratus: q copias Cassii (sicut cõsueuerat) ĩ loco nõ videret excelso

Bruti. Attelius.

Prelii signũ pallium rubrum.

Messala.

Tessara.

Pugna ĩter cæsarianos antonianisq iunctos, & Brutum & Cassium.

M. Artori⁹.

Antonii in palude occultatio.

Signa plura Cæsaris capta.

neq cætera ordine suo esse.rapta etenim extemplo atq dilacerata fuerunt ab irruentibus hostibus.
qui vero iuxta ipsum erant aciem acutiorem habētes sibi retulere|sese multas videre cassides fulgē/
tes:multos'clypeos argēteos intra vallū Cassii deferri: vnde apparere sibi:neq eundē numerū, neq
eundē armatoꝝ apparatū esse,quos reliqsset:nihilominus nec se videre cęsoꝝ multitudinē: qualē
fas foret tot cohortibus vi deuictis.Hæc primū mētē Bruto ꝑbuere Cassianæ cladis.Relinquēs igi
tur præsidia in castris hostiū|milites reuocat:eosq cogit tanq̄|laturos Cassio auxiliū.Sed res Cas/
sii sic ierant:neq libenter aspexit Cassius primum ingressum militum Bruti:q sine signo,q sine ius
su irruissent in hostes:neq sibi placuit:q hi victores confestim ad rapinam procurrissent & ad quę
stum:contemnētes hostes circundare.Quare dilatione sua atq ignauia magis,q̄ consilio & impe/
tu ducum a dextro hostium cornu circū opprimebatur:moxq vt equites inclinare videt: & versus
mare de fuga'cogitare:subfugientes etiā pedites retinere tentauit:signumq ab euadente milite vno
rapuit:& illud ante pedes fixit.Sed militibus,qui circa corporis sui præsidiū locati fuerāt,haud spō/
te manētibus,coactus Cassius cum paucis in editum collem vnde castra spectari poterant|euadit.

Cassius visu hebes.

Sed præter castra ab hostibus capta hic nihil prospexit.erat enī visu hebetior.Equites vero circun/
stantes aspiciebantur:multi qui ad ipm aduentabant,hi erant illi:quos nuper Brutus in pręsidiū si
bi miserat.Sed credidit Cassius hos|cohortes hostiū esse:qui ipsum aggrederentur. Ex præsentibus

Titinius.

vnū tamen dimittit nomine Titiniū:qui cuncta specularetur.Hic ergo profectus equites aduenię/
tes minime latuit:sed vt eum videre virum amicum & Cassio fidum,lætitia exultant: inde consue/
ta salute data ex equis desiliere:dextrasq iunxere.Alii ipsum ambiētes ex magno gaudio cum plau/
su pæana cantabant:q maximum malum euitauissent. Interea Cassius vere existimauit Titiniū
ab hostibus captum:quūq hoc dixisset:Ob salutem nostram spectare potuimus virū amicissimū

Pindarus libert⁹ Cassii. Cassii interitus.

ab hostibus captum:tristis in solo quodā tabernaculo sese recepit:ex libertis vnum nomine Pinda
rum secū trahens:quē ex cladibus Crassi in hos extremos casus sibi apparuerat. Tunc Cassius chla
myde obducta caput obtegens|iugulumq enudans,sese feriendū præbuit. Auulsum ab humeris
caput repertum est.At pindarum post cædem hanc nemo hominum vidit:ex quo plerisq scrupu
lum dedit:q iniussus viꝝ interfecisset.Post hæc haud longe equites manifeste cogniti sunt: & Titi/

Titinius se ipsum iugulat.

nius corona redimitus ab his redibat ad Cassium. Vt vero ex ploratu & amicorum sese affligenti/
um questibus & vlulatibus rem intellexit:& errorem ignorantiæ ensem diripuit: multumq in suā
tarditatem inuectus seipsum iugulauit.Brutus conflictum etiam Cassii quum intellexisset, appro/
perans iuxta vallum|mortem ipsius audiuit:corpus deinde quum exornasset luctibus: ac summū
Romanoꝝ virum omniū eū appellanisset:asserēs nullū iam posse ciuem talem in vrbe fore:ipsum
decenter ornatum Thassum mittit:vt in exercitu eius funus turbæ atq mœstitiæ causa non esset.
Quo peracto,ipse Cassianos milites cogens: eos solatus est. Præterea quum asperisset omnes ne/
cessariis spoliatos,pro rebus amissis cuilibet duo milia drachmaꝝ pollicitus est. Milites ad huius
orationē spe recreati sunt:magnitudinem largitionis admirati. Deinde abeuntem eum cum læto
clamore sunt comitati:ipm laudibus efferentes:q ex quatuor īperatoribus solus ipse inuictus fue/
rit:Factū enim res ipsa docebat:& ꝓlio tunc bene secū pactū esse cōstabat:nā cohortibus paucis ad
uersarios omnes fugauit.si omnibus copiis vsus eēt in pugna:nec plurimi omissis hostibus ad ho
stilem prædā corruissent:nulla ꝑfecto pars ipsorum inuicta,vt credit,remansisset. Horū octo milia

Cæsa octo milia ex Brutianis. Brigæ. Demetrius Cassii seru⁹.

cæsa cum domesticis:quos Brutus Brigas appellare solitus erat. Aduersarios refert Messala se æsti/
mare plures,q̄ in duplo,cecidisse.Quapropter magis extimescebant illi,anteq̄ Cassii seruus nomi
ne Demetrius nocte imminente ad Antonium venisset. Is enim e cadauere chlamydem rapiens
atq ensem: ad Antonium est profectus: quibus delatis ita confidere cœperunt: vt prima luce co
pias ad pugnam ducere statuerint.Cęteꝝ quum vterq exercitus apud Brutum satis cum periculo
fluctuaret:suæ etenim copiæ captiuis onustæ diligētiori præsidio egebāt: Cassiani vero mutatio/
nem ducis nō facile ferebāt: sed aduersus victores inuidia quadam ac odio flagrabant:milites in ar
mis esse iussit:pugna tñ abstinuit. Captiuoꝝ deinde qui serui fuerant:& in armis suspecti versaban
tur,occidi iussit:liberos a vinculis soluit:inquiens ob pare se: vt ab hostibus magis caperentur: &
apud eos captiui & serui fierent. apud se enim nisi ciues & homines liberos esse nō posse. Quā rem
quum aspiceret duces & proximos suos moleste ferre:eos occulte taciteq saluauit: clam eos statio/

Volumni⁹ Minus. Saculio histrio. Publius Casca.

nibus ꝓriens.Inter hos viri quidam erant Volumnius Mimus:& Saculio Histrio captiui:: quos
quum Brutus in aliqua forte non poneret, eos adducentes amici coram Bruto ipso criminabant:
q etiam tunc:neq dicere:neq carpere contumeliose abstinerent. Quocirca tacente Bruto aliis im
plicito curis,Messala Coruinus censuit:vt eos virgis cæsos nudos traderent hostium ducibus:vt
viderent qualium viroꝝ in exercitu egeant,compotatoꝝ atq dicacium. Publius Casca is qui pri/
mus Cæsarem percussit,, Mon belle inquit defuncto Cassio cum risu iocoq sacra facimus: tu vero
Brute clare ostenderis qualē animū habeas circa collegam ducē:si hos punieris mordaces ac cōtu/
meliosos viros:aut in vincula detruseris:qui ei maledicere haud cessabant.Ad hæc indignatus Bru
tus,qd ergo inqt O Casca me interrogatis:cur nō ipsi iuxta libitum facitis vestrū! Hoc respōso ca/

ptasse visi Bruti mentem aduersus miserrimos hos viros, ipsos inde abductos perdidere. Brutus deinde dona promissa militibus tradidit: moxq; pauca questus, q nuper pugnæ signū nō audissent: q vniuersi immoniti atq; confusi in hostem erupissent: pollicitus ipsis est: si victoriam proxime pugnę reportarent, duas ciuitates in prædam liberam sese concessurū: Thessalonicam & Lacedæmonem. Hoc solum in vita Bruti inter cætera crimina quibus arguit inexcusabile habetur: licet longe his grauiora præmia militibus suis Antonius atq; Cæsar pmiserint: Italiā ferme totā: exclusis anti quis habitatoribus ac possessoribus eius: vt ea loca illi, præterea ciuitates integras nihilū sibi pertinentes, acciperent. Sed illis qdem dominari ac vincere propositum erat: & hic erat belli ipo⁊ finis: Brutū ex sola virtutis gloria: neq; vicere: neq; saluari creditū est: nisi cū bono & æquo. Hæc igit concessit post excessum Cassii: q a plerisq; accusabat: q Brutū ad iniusta quędā & violēta adduceret. Sed quēadmodū in naue temone effracto conant alia ligna figere & iuxta necessitatē opi adaptare: licet male id possit: sic Brutus in tot & tantis copiis haud nimiū refortunata, collegā ducem nō habens, qui pari lance respōderet, rebus cogebat pñtibus vti: præterea multa facere ac multa dicere militū suo⁊ arbitrio. Quare videbat oia illa cōcessurus quæ Cassii milites placatura erant tractabiles, enī hi erant in castris ex amissione ducis: asperi: & effrenes: aduersus hostes ex conflictu pcepto ignaui ac timidi. Nihil vero melius Antonii ac Cæsaris se res habebāt q necessario vtebant (vt aiunt) so/ to: & ex castro⁊ concauitate asperrimam hyemē expectabant. Paludibus enim impliciti, præterea post pugnam autūnalibus pluuiis coplosi limo omnia contubernia impleuerāt: aquaq; quæ ex frigore in glaciē densabat. Dum hoc in statu sese vtriq; habent: de clade pelago accepta nūtius in castris Cęsaris refert. Plures enī copiæ militū, quę ex Italia Cæsari ducebant, a nauibus Bruti absumptæ sunt. Ho⁊ ppauci hostes effugientes ex fame vela rudentesq; mandentes: superstites tū fuerūt. Hæc audientes Cæsar & Antonius festinauerūt rem ferro decerni: anteq Brutus victoriā præsentiret. Eadem nanq; die obtigit: vt terrestris pugna cōmissa fuerit atq; naualis. Ve⁊ quodā ex casu magis, q ignauia co⁊, qui nauibus præsidebant, ignorauit Brutus victoriā partam: quū iam viginti dies abiissent. Non enim pugnā conseruisset secundā: quum per multum tempus res necessarias p castris reparauisset. Preterea ipse in loco⁊ opportunitate tenebat exercitum: hyemis exps: nec facile hostibus inuadendus. Vicisse mari, vicisset etiam continenti, ad spem magnam Bruti dignitatem eleuauisset. Sed quum res vt videtur iam a multis regendæ non essent: sed ad monarchiam aspiceret deus: & mutare & abducere cuncta quæ vdit potens: Bruto fortunam hāc lætam abstulit: licet iamiam ita propinqua foret: vt eum vix latuerit. Ea nanq; die quæ pugnā præcessit, ferme sub noctē Clodius quidam sponte e castris hostiū ad Brutū venit: nuntians, q quia sensisset Cæsar classem ab hostibus superatā, pugnare festinat. Quę quum dixisset: hic vir fidem non habuit: nec ad cōspectū Bruti accessit, oīno sprus: seu q ve⁊ nihil audisset: seu q ob gratiā falsa nūtiaret. Ve⁊ ea nocte dicūt rētrā illā imaginē Bruto apparuisse: quæ quū eandē faciētē præsentasset, nihil dixisse: sed mox abiisse dicitur. Publius Volumnius vir philosophus, qui ex initio Bruto commilitauerat, hoc nō commemorat signum: sed aquilam primam apum plenam conspectam fuisse refert: & ex tribunis militaribus quendam repente brachium mira suauitate rosei odoris manāt ostendisse: qd quū plures abstersissent, nihil desiisse. Duas etiam refert aquilas in medio vtriusq; exercitus spatio ante prælium congressas simul pugnauisse: quas quū vidissent oēs in plium profectas, silentiū ambo castra tenuerunt: permagnum & incredibile ferme: cessisse tū aquilam e partibus Bruti profectā, atq; fugisse narrat. Præterea Æthiops vulgo sese ostendit: qui apertis castro⁊ portis aquilam ferenti obuiam factus a militibus auguria captantibus gladio cæsus est. Brutus acie educta quum eam ex opposito hostium statuisset: per multum spatium imoratus est. Nā suspiriones multę & inducia quædam disponenti exercitum a quibusdam præbita. Præterea equites videbat pugnæ initium haud auide inire: sed continuo operam peditum expectare. deinde vir quidam bellicosus & hactenus maxime fortitudine sua celebris iuxta Brutum ex equo descendens defecit ad hostes: Camulatus is vocabat: quē quū videret Brutus abeuntē, grauissime idoluit: parti ob iracūdiā pti ob maioris mutatiōis proditionisq; metū. Circa horā deinde nonam inclināte iam sole, aduersus hostes Brutus mouit castra: qui ea militum parte quam ducebat ipse vicit: vrgens finistrum hostiū cornu: qd irruenti sibi cedebat. Equites enim corroborati vna cum peditatu hostes vi repulere. Alte⁊ vero cornu, ne ambirent ducibus ipsum in hostes adducentibus: q numero erat breuius, per medium scissum ē. Vnde inualidius factum, aduersariis minime obstitit: sed primum aufugit: tum hostes illud feriendo persequuti pertinacissime brutum circūdederunt. Sed ipse quotquot opera vel imperatoriæ vel militaris virtutis & manu & mēte in re tam graui atq; periculosa tum ostēdit. Sed quod priore pugna sibi profuerat, in hac eum offendit. Tum enim quicunq; ex hostibus victi erant, confestim perditi fuere præterea e militibus Cassii fugati pauci cæsi. Qui vero euaserunt anteq conflictus vndiq; fieret: reliquam exercitus partem tumultus atq; timoris repleuerunt. In hoc autem prælio pręter cæteros. M. Catonis filius inter optimos ac generosos iuuenes pugnās defessus haud fugit, siue cessit: sed strenua manu vsus dicens quis esset & sese a patre denominans in plurimis cæsorum corpo

Copiæ, q Cæsari in subsidiū ducebant, ab Brutianis absumptæ.

Clodius.

P. Volumnius.

Æthiops ferēti aquilā obuius, cęsus.

Camulat⁹

Pugna altera iter Brutū & Cæsarianos.

Catonis fi/li⁹ interficit

acerrime pugnans.
ribus cecidit. Ceciderunt & aliorū fortissimi. Bruti gratia omni periculo sese obiicientes. Inter Bru
ti domesticos erat vir quidam optimus nomine Lucilius: hic Barbaros quosdam equites videns in
Lucilius.
prosequendo: aliorū nullam rationem habere: sed in solum Brutum cum magno impetu ferri: sta/
tuit periculo suo q̄primum se illis obiicere. obmissus ergo ab ipsis paucum quum iterū corā adesset:
se inquit Brutum esse. Credidere illi: qm̄ orabat is vt ad Antonium seipsum adducerent. Nam Cæ/
sarem extimescebat: in Antonio vero spem lætam habebat: quum illi virū compleri & admiranda
quadam felicitate se frui existimantes nocte iam imminente ad Antonium illum ducunt: præmitē
tes e suis quosdam qui hæc Antonio nuntiarent. His lætatus Antonius obuiam fit adducentibus
virū, nōnulli etiā aliorū audientes Brutum viuū haberi: duciq, procurrerunt. Ii fortunæ casum mi/
serabantur: alii dignitatis suæ ipsum arguebāt: q̄ viuendi cupiditate Barbarorum prędam se fecis/
set. Quum appropinquasset: substitit Antonius mentem voluens: qualiter Brutum recipere opor/
teret. Lucilius igitur ductus, Antonio pernimiū fidens, Marcum inquit Brutum O Antoni nemo
cepit: absitq vt ipsum quisq̄ capiat hostis: ne fortuna tantæ virtutis victrix sit: sed ille aut viuus in
uenietur, aut mortuus, digno seipso visus. Ego milites decipiēs ad te veni: ob hoc nihil pati abnu/
ens intolerabile. Hec loquuto Lucilio exterritis omnibus, Antonius ad eos qui ipm̄ adduxerāt ver
sus. Nempe o commilitones hunc errorem grauiter fertis: eludi existimantes: sed scitote meliorem
vos venationem adeptos. dum enim hostem quæritis, amicum nobis adducitis. Viuo quidē Bru/
to per deos ignoro qua in re vterer: his amicis vtinam magis q̄ hostibus potiar. Quū hæc dixisset

Duo carmina a Bruto recitata.
Antonius: Lucilium amplexus tunc illum cuidam ex familiaribus commēdauit. Postea vero illo in
omnia fido atq diligentissimo continuo vsus est. Cæterū pertransiens Brutus rupem quandam ar
boribus densam atq præruptam iam nocte obscura haud multum processit: sed in loco concauo
Labeo.
& permagnam petram habēte sedens, præsentibus paucis & amicorū & doctorū exercitus, & primū
Flauius.
ad cœlū stellis ornatū īspiciēs, duos loquutus est versus: quorū alterū Volumnius scripsit: Ista iouē
haud lateant: quiq horū est causa malorū. Versum alium se oblitum fuisse cōmemorat. Paulopost
peracta pugna, Brutus inter comites cæteros amissos quēlibet nominans, maxime in Flauii atq
Labeonis mentione suspirauit. Erat labeo ipsius legatus: Flauus opificum præfectus. Interea e pro
ximis quidam sitiens quum Brutum aspiceret simili auiditate detentum, galeam accepit: & ad flu/
uium cucurrit. Sed strepitu e parte altera facto, Volūnius speculatū accessit, & cum eo Dardanus
scutifer. Hi post paucum regressi de potu percontantur: ad quæ modeste nimis subridens Brutus,
Volumnio inquit absorbitus est: sed vobis alius afferetur. Idem igitur destinatus ferme comprehē/
sus ab hostibus saucius vix euasit. Existimanti Bruto non multos in certamine cecidisse, pollicitus

Statilius.
est Statilius id per hostes vadētem se sciturū. Alias. n. fas non erat eorū castra conspicere. Facē accen
sam igitur hic eleuaturū se: si euasos a cæde inueniret: reditu promisso, eo profectus est. Quū ergo in
castra peruentū esset: faceq eleuata plurimam horā tetente Statilio, inquit Brutus: si viuit Statilius
veniet. Obrigit āt vt quū rediret, in hostes incideret, Perijtq. Ceterum nocte procedente, Bru/

Statili mors.
tus accubans vt sedentem tulerat casus, Clitum eius familiarem alloquitur. Quo tacente atq
illachrymante, Dardanū scutiferū ad se ducens sermonē quēdā priuatim cū ipso egit. Tandem Vo
Dardanus scutifer.
lumnium ipm̄ græce quibusdā orationibus exēplisq cōmonefaciēs orat: vt manu ensem vulneri
adaptaret: simulq impelleret. Sed Volūnius id ab aīo Bruti euellere tentauit: cæteriq haud dissimi
liter id conati sunt. Verū dicēte quodā ex primis, manere nō oportere: sed fugere surgēs Brutus, Nē
pe inqt, fugiendū est nō pedibus, sed manibus: deinde dexterā cuilibet superimponēs iocūde nimi
um se lætari īquit, gaudio summo: q amicorū suorū nemo sibi mēritus erat: fortunā vero patriæ ac
cusare. Sed quippe ipm̄ magis beatū existimare q̄ victores suos: neq heri tātūmodo neq ante: sed
nunc virtutis gloriā relinquentē: quā nec armis nec potētia relinquūt illi qui vincunt. Iudicio nan
q meo viros iustos iniqui, & optimos pessimi perdunt: & p̄ter leges fasq dominanš. Hinc eos ob te
stans obsecransq, vt salutē ipsorū curent: cū duobus illorū aut tribus longius recessit. In his fuit &

Strato.
Strato in facultate rhetoricæ quōdā domesticus. Hunc Stratonē Brutus apud sese constituens, ac
Brutus seipsum interficit.
ensem nudū ambabus manibus super capulo erigens, cuspidi incubuit: vitāq finiuit. Sed aliqui di
cunt Stratonē validissimis Bruti precibus oculos aliorsum inflexū ensem sibi subiecisse: Brutū ve/
ro impetu pectus p̄bentē viribus propriis vsum q̄primū obiisse. Stratonē hunc Messala Bruti beni
Antonius Bruti corpus in veste sua inuolui iussit.
uolus quū postea Cæsari esset cōciliatus in p̄sentiā agit: lachrymās enim, O Cæsar inqt: hic est qui
meo Bruto gratias extremas subministrauit. Quare Cæsar ipsum suscepit: eūq in laboribus sociū
habuit. Deinde in agonibus apud Actiū ex optimis Græcis vnū & ipsum duxit Messalā etiā dicitur
postea a Cæsare laudatū: q licet in cāpis Philippus Bruti gratia acerrimus hostis sibi fuisset: ī Actio
tn̄ prōptissimū sese p̄buit. Ad q̄ & ille respondisse fertur. Ego tibi o Cæsar semp meliores atq iustio/
Nicolaus philosophus Valerius Maximus.
ris partis honorisq fui. Cæterū Antonius Brutū defunctū inueniens, corpus ipsius in pretiosissima
suarū vestiū iussit inuolui Hanc vestem purpureā quū dein de furto ablatā cognouisset, furē occidit:
reliquias vero ad matrem Bruti Seruiliam misit, & vxorē Porciam. Nicolaus Philosophus & Va/
lerius Maximus narrant: hanc quum mori statuisset, & nemo amicorum assentiebat, immo diligē

ti cura

ti cura id prohibebant: ex igne ardentes prunas arripuisse, atq; bibisse: deinde os claudentem sic vitam extinxisse. Atqui epistola quædam Bruti inuenitur aduersus necessarios conquerentis atq; lamentãtis: q ab ipsis Porcia ita neglecta fuisset: vt ex morbo vitam finire magis elegisset. Videtur igitur Nicolaus tempus ignorauisse postq̃ & passionẽ mulieris & affectum, & modum necis subintelligere præbuit epistola: si epistolam vere Bruti fuisse dicimus.

Porcia Bruti vxor prunis potatis extincta.

COMPARATIO DIONIS AD BRVTVM.

IS ITAQVE Hominibus quum multa bonorum adsint genera: illud q inter primates amplissimi minimas p occasiones facti sunt, Dioni pulcherrimũ extat. Neminem enĩ habet: q vllã rerum ab eo gestarum partẽ sibi vendicet: sicuti Brutus Cassium: q vir licet in virtute gloriaue haud similẽ meruerit existimationẽ: ad bellũ tum audacia & fortitudine, tum etiã gerendo nõ minora pfecto mometa præbuit. Quippe quũ nõnulli sint: q totius exordiũ operis adscribãt: & hunc ipsum suscepti contra Cæsarem cõsilii ducem asserant. Dion vero sicut arma naues militarẽue potẽtiam, ita & amicos & socios & ad rem peragẽdam adiutores ipse videtur ab se cõparasse. Nec vero Dion vti Brutus ex bello rebusq; gerendis vllas habuit opes aut potestatem: cęterũ proprias ipse bello facultates attulit: quẽ exilio cõmeatum habebat ad liberandorum ciuiũ vsum erogans. Præterea Brutus & Cassius quũ patria eiecti Romæ tutum agere negrent otium: quinimo capitali damnati crimine a persequẽtibus peterentur: ad bellum necessario cõfugere: & seruanda armis corpora cõmẽdantes, pro se magis q̃ ciuibus picula subiere. Dion autẽ quum securiorẽ ac iocũdiorem exulans q̃ qui extorrem illũ fecerat tyrãnus vitã degeret: in tãta discrimina pro Siciliæ salute se vltro cõiecit. Haud certe Syracusiis atq; Romanis par fuit: illis vt ab Dionysio, his vt a Cæsare absoluerẽtur. Ille enim se tyrãnum esse nõ inficiabat: & Siciliã infinitis iam referserat malis. Cæsaris vero potentia dum cõstituebatur qdem, nõ modicas aduersantibus turbas atq; molestias pbuit: postq̃ a victis suscepta est, nomẽ & opinio dũtaxat apparuit. Nullũ ex ea crudele facinus, nullũ deniq; tyrãnicũ extitit: sed rebus singulari indigẽtibus principatu se clemẽtissimũ quasi medicũ a numine datũ ostendit. Quapropter Romanus cõtinuo populus adeo Cęsarẽ affectauit: vt infestus & inexorabilis illius fuerit interfectoribus. At Dionẽ vel hinc maxime ciues, q e Syracusis euasisse Dionysium siuisset, & prioris sepulcrũ tyrãni funditus nõ euertisset, incusarũt. In re igitur bellica Diona inculpandum fuisse imperatorẽ liqt. Rebus enim quascũq; voluit optime functus est: quę ab aliis infelicitẽ gesta sunt recuperans, meliorẽ in statũ cõstituit. Brutus cũ de summa rei postremo decertaret: neq; prudenter iuisse: neq; re postea male gesta rectũ cõperisse remediũ videt: & fracto aĩo spẽ prsus abiecit: nec quantũ Põpeius ipse cõtra fortunã audẽtior iit. & qd maius maiusq; est, ingẽs sibi spes restabat in armis: & oẽm maritimã orã classe victor cõstãter obtinebat. Maximũ Bruto crimẽ obiicitur: q quũ Cęsaris gratia cõseruatus, insup quoscũq; vellet ex captis cõseruasset: eiusq; nõ solum amicus existimatus, verũ etiam pluribus antepositus foret: ipsius corpus cõfoderit. Hoc aduersus Dionem dicere nemo poterit: verũ e cõtrario. Dionysio nãq; amicitia & propinquitate cõiunctus res illius administrabat vnaq; tuebatur. Patria vero eiectus & in re lacessitus vxoria, bonis insuper spoliatus, manifestũ instituit bellũ: iure legitimo ĩdictũ. Sane istuc ipsum primũ modo se habet opposito. Qđ enĩ viris maximã cedit in laudẽ: id synceꝛ purũue cõsequutus est Brutus. Nam quũ nulla in re Cęsarẽ priuatim insimularet: p cõmuni libertate picula tãta suscepit. At Dion nisi mala ipsa pertulisset: nullũ pfecto bellum intulisset. Qđ Platonicis declaratur epistolis qbus pspicuũ est: eũ ab regno nõ discedentẽ, sed reiectũ destruxisse Dionysiũ. Rursus Brutus quũ hostis Cęsari & aduersarius esset, qd Põpeio etiã cõciliauit: nisi bonũ publicũ vtilitasq; cõmunis: vt qui vnico amoris & odii termino ipsa videlicet iustitia vteret? Dion ad gratiã permulta Dionysio ministrabat: qm constans illi pmanebat: cæterum fide sibi detracta p iracũdiam belligerauit. Quocirca nec id vniuersi quidẽ credidere familiares: eum quũ primũ Dionysium expulisset, regnũ sibi minime stabiliturum: quũ per mãsuetius tyrãnide nomen ciues subduxisset. De Bruto aũt & ipsi dictitabãt inimici: solũ ex cõspiratoribus Cæsaris: ab initio vsq; in terũ exitum vnicũ sibi pposuisse signũ: & rectis intẽdisse studiis: vt solitã populi Romani rẽpublicã restitueret. Pręterea cõtra Dionysium ac Cęsarẽ haud simile pfecto certamẽ extitit. Nam q Dionysium nõ floccifecerit: neminẽ vel ex eius æqualibus fuisse cõstat: q plurimũ p ebrietates|alcas|scortaq; tpis exigebat. Ad Cæsaris vero pniciẽ mentem adiecisse: nec illius potẽtiã vires ac fortunã expauisse: cuius etiã nomẽ ipsos Parthoꝝ & Indoꝝ reges somnũ capere nõ sinebat: id animi natura pstãtissimi fuit: q per metũ nihil ex ppria summitteret excellentia. Eapropter quũ primum in Sicilia cõspectus est Dion: nõ pauca hoĩum milia cõtra Dionysiũ cõfluxere: Cęsaris aũt vel cadẽtis gloria amicos erexit: quiq; illius functus est noĩe, ex im-

becilli porro adolescēte per id adeo in sublime peruectus est: vt princeps cōfestim Romanorum fa ctus aduersum Antonii vires & inimicitiā quasi quoddā auxiliare medicamentū fuerit adhibitus: Dicet quispiā: per ingentia Dion certamina tyrānū extrusit: Cæsarem Brutus nudū ac nullis munitum pſidiis interfecit. Hoc ipsum excellentis industriæ & imperatoriæ virtutis opus extitit: virum tanta circūseptū potentia inobseruatū nudūue dephendere. Nec enim illū repente solus aut cum paucis inuadens occidit: ex qbus eū nemo fefellit. Aut enim illico delegit optimos: aut fidos sibi deligens strenuos effecit. Dion vero siue male iudicarit, nefariis sese credidit: siue dum vtitur, tales eos ex bonis reddidit, quoꝝ neutrum ad prudentem certe attinet. Eum quoq Plato vehementer increpat: q tales sibi delegerit amicos: ab quibus in perniciem datus sit. Cæso Dione nullus ei vltor apparuit. Brutū hostis etiam Antonius honorifice sepulturę mandauit. Cæsar suos illi cōseruauit honores. Mediolani nanq cisalpinę Galliæ vrbis ærea illius stabat imago. Hāc posteriori tpe Cæsar Bruto perq̄ similem generosissime laboratam cōspicatus prætereuectus est paululū: deinde subsistēs auscultantibus multis, quū principes accersisset fidifragā sese illoꝝ ciuitatem deprehendisse dixit: quę se penes suū teneret hostem. Initio quidem (vt par erat) inficiabantur: seq inuicem Iuētes quē nam diceret percontabantur. Conuersus ad statuam Cęsar vultu cōtracto, nonne iste inquit inter diu hic manet hostis? Maiore rursus stupore pculsi cōticuere Cęsar subridens Gallos collaudauit: q amicis & pter fortunas cōstātes adessent: & vt statua eodem in loco permaneret, imperauit.

DEMOSTHENIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LEONARDVM ARETINVM VERSA.

Huic principio semipagina deest: vt est videre ex textu grȩco quem Aldus Demosthenis orationbus præmisit.

Vi Alcibiadis victoriam ludis olympicis, equorum cursu partā laudauit, siue (vt multi autumāt) Euripides, siue alius quispiam, felici homini. Primo inquit præclara vrbe opus eē. Ceteꝝ ad eam, Quę in moribus atq affectibus plurimum sita est, Beatitudinem consequendam, nihil (opinor) refert obscura quispiam & humili patria, aut etiam matre deformi & modica sit. Ridiculum nanq si quis Iulidē quę eo insulæ haud sanę magnæ parua portio est, itemq Æginam, quam Atheniensis quidā tanquā Piræi lippitudinem auferendam iubebat, Histriones qdē bonos alere, ac poetas posse, virū vero iustum edere moderatūq ac magnanimum nō posse arbitretur. Cæteras enim artis vel ad quęstum, vel ad gloriam cōparatas in obscuris, & humilibus Vrbibus tabescere par est, ipsam vero virtutem bonum ingeniū, animūq industriā nactam, perinde atq robustam, firmamq plantam quocunq in loco radicem capere. Quo fit vt nos quoq, nō magis, si quid ad recte sapiendū, recteq viuendum relictum est, patriæ paruitati, q̄ nobis ipsis adscribamus. Et vero, qui seriem atq historiā neq ex tritis, neq ex Domesticis, q plæraq peregrina sunt, & domestica varia lectione dispersa, cōflare statuerit, & vera opus est vrbe pręclara elegantiq ac populosa, vnde & Quorumuis libroꝝ copia suppeditetur, Et si qua scriptoꝝ memoriæ thesauros fugere, ea euidentiore nacta fidem, audiēdo, & percontando coniectans, tale opus edat, In quo neq multa neq necessaria desiderētur. Nos vero cum paruam vrbem incolamus, atq vt ne minor fiat loci studio rentamur, neq Romæ, aliis ue Italiæ studiis, prę vrbanis negociis pq iis, q sub nobis philosophię dant operā, circa Romanā linguam exercendi ocium fit, sero tandem atq extrema ętate Romanas literas attigimus. Et mira quidem res, vera tamen nobis euenit, quando non adeo res ipsas ex verbis pceperimus, atq cognouerimus, quantum ad ipsa verba indipiscenda, rerum peritia contulit Romanæ vero pronuncia

tionis, Breuitatisq́, ad hoc verborum translationis, itemq́ structuræ, atq́ eorum quibus sleĉtior fit oratio, percipere pulchritudinē, Gratum qdem Ducimus, neq́ iniucūdum, Ceterum ad id incitatio atq́ exercitatio neutiq̄ facilis, nisi ficui ad huiusmodi studia, plus ocii, atq́ etiā ætatis Suppeditatur. Cum igitur in hoc, qui de vitarum cōparatione quintus est liber, De Demosthene ac Cicerone scribamus, eorum ingenia & affectus, publicis ex actionibus cōparatas considerabimus. Nam de orationibus æque perquirere, ad hoc vter in dicēdo Suauior vehementiorq́ fuerit Omittemus. Ibi nāq́, vt inqt Ion, Delphini vis est in terra Id quod cum in oībus nimius Cecilius ignorasset, Demostheni Ciceronem cōparādo egit pueriliter. Sed enim fortasse, si ipsum γνῶθι σαυτὸν idest nosse teipsum cuiuis esset præ manibus, nō diuinū præceptū videri potuisset. Cæterum demosthenē Ciceronemq́ Iam ab initio idem finxisse videtur genius, In eorum ingenia permultis similibus iniectis, ambitione, & publicæ studio libertatis, in periculis vero & Bellis timiditate, præterea multis ex vtriusq́ fortuna permistus neq́ enim Duos præterea cōpertos oratores habeo, qui ex obscuris & paruis, potentes & magni euaserint, qui Regum & Tyrānorum offensas subierint, q filiabus orbati sint. ad hęc cum de patria excidissent, reuersi Cum honore, rursus pfugi ab hostib⁹ Capti sint pariterq́ extincta publica libertate, Diem obierint. Quāobrem si natura fortunaq́ perinde atq́ artifices certarent, vtrum illa moribus, an hęc facinoribus viros similiores effecerit, Difficile iudicatu foret. Dicēdum igitur de vetustiore prius. Demosthenes &c. Demosthenis Pater Demosthenes (vt Thepompus historicus tradit) iu primus honestus ac pbus vir fuit. Cognominatus est autem Macheropius ab officina gladiorum: quam Athenis egregiam, multisq́ artificibus seruis instructam habebat. Quæ vero de matre eius dixit Æschines, ex Gylone quodā ob pditionem ex Athenis pulso & Barbara muliere natam fuisse: ea nescimus vtrū ad veritatem vel ad falsam calūniam orator obiecerit. Relictus aūt a patre septēannorum abūdante patrimonio (parū enī aberat a.xv. talentis) tutoribus male administrantibus quū partim subriperēt eius bona: partī negligerent: nec pceptoribus pueri salariū persoluere curarent: nō solū in patrimonio cladem accepit verū etiā liberalibus artibus queadmodū decebat imbui nō potuit. Accedebat ad hęc imbecillitas corporis: quā verita mater, ipsum onerari laboribus nō pmittebat: nec pædagogi cogere, ac vim afferre audebāt. Erat.n. ab initio tenui valetudine: & ex hoc Batali cognomētum, qd aduersarii in eius cōtumeliam frequēter vsurpār, a pueris illi inditū est. fuit aūt Batalus tibicinis nomē: in quē ob infractū ac distortū corpus Antiphanes poeta versus pscripsit. Alii poetā lasciuorum carminum fuisse Batalum tradūt. Videt insuper quædā ex his corporis partibus, q̄ honeste noīari nō possunt, tūc apud Atticos Batalus appellata. Argas vero (nā hoc etiā cognomētū fuisse Demostheni traditur) aut ex feritate morū illi inditum est: q anguem nōnulli poetæ Argā appellant: vel ex duritia sermonis: per quā nō mediocriter auditores obtūdebat. Est enī Argas nomē latoris legum malarum qdem ac durarū. Ad oratoriā vero facultatē p hunc modū applicuisse aīum Demosthenes traditur. Callistrato oratore causam Oropi acturo, permagna erat hominū expectatio: quū pp̄ter oratoris famam tūc maxime florentētum pp̄ter iudiciū tū per id tpˢ satis vulgatę. Quū itaq́ magistri & pædagogi affore statuissent: postulauit Demosthenes a pædagogo suo: vt vna secū duceretur. Ille habens cum publicis ministris qui iudicia aperiebāt familiaritatē, locū facile obtinuit: in quo puer clam collocatus sedēs audiret. Quūq́ ea die Callistratus egregie orasset: magnāq́ prębuisset admirationē sui: gloriā eius Demosthenes adamauit: vtpote quē videbat magna hoīum multitudine comitāte inter ingentes applausus magnis cum laudibus domū teduci. Admirabatur itaq́ illum Demosthenes: sed multomagis orationis vim potestatemq́ admirabatur: ob quā oīa pfici ac mitigari posse cernebat. Quare omissis cęteris disciplinis, ad id vnū sese ipsum cōparauit, atq́ exercuit: vt dicēdi facultatē nancisceretur. Et ad eā qdem rem pceptorē habuit Isęum: q̄q̄ floreret tunc maxime Isocrates: siue vt quidam aiunt, mercedē pstare Isocrati nō valēs: erat enim pretium decē minarum: siueq́ Isæi sermonē, vt efficaciorē cautioreq́ magis pbauit. Hermippus tamē scribit se in cōmentaria quædam sine authore incidisse in qbus scriptū erat, Demosthenem fuisse auditorem Platonis: magnāq́ exinde vtilitatē ad dicēdum suscepisse. Refert etiā Ctesibium apud Calliam Syracusanū & quosdā alios dixisse: Isocratis & Alchidamātis artes clam habuisse Demosthenem, ac didicisse. Vt igitur per ætatem licuit, tutoribus suis diem dixit: multaq́ in eos varie subter fugientes scribens, & se in his rebus exercens, tandem non sine periculo & industria superauit. A quibus q̄q̄ exigere quantū sibi subreptum erat non potuit: tamen id assequutus est: vt audaciam in dicendo & consuetudinem nactus, gustata causarum orandarum dulcedine| famę| ac potentiæ, statuerit prodire in medium: & ad reipublicæ certamina se conferre. Et quemadmodum Orchomeniū Laomedonta scribunt ob vitandum splenis morbum ex consilio medicorum longissimis cursibus vti consuesse: atq́ exinde habitum currendi nactum, post recuperatam valetudinem certaminibus intendisse: cæterosq́ velocitate currendi superasse: sic Demostheni euenit: primo necessitate recuperandi patrimonii ad dicendum venisse: atq́ ex hoc peritiam nacto in reipublicæ curriculis tanq̄ certaminibus quibusdam cæteros anteisse. Atq́ ab initio populum allo-

Demosthenis genus.

Batalus Demosthenes cognomento dictus.

Argas dictus Demosthenes.

Demosthenes quo ad oratoriam animū applicuerit.

Callistrat⁹ orator.

Isæus.

Isocrates.

Laomedon Orchomenius.

quens turbas strepitumq; concionum ferre nō poterat:spernebaturq; ab auditoribus: q eius oratio cunfusa circuitionibus & superfluis argumentis elaborata videbatur. Voce præterea & lingua laborabat:ob quæ non mediocriter turbabatur oratio:nec mens eius intelligi poterat. Quū itaq; desperatione quadam harum rerum mœrens in Piræum secessisset: increpitus est vehementer a Thrasio Eunomo tunc admodum sene: q quum eius sermo persimilis esset Pericli,seipsum pderet ob ignauiā atq; secordiam:nec strepitus cōcionum perferre auderet: neq; corpus ad certamina præpararet: sed mollitie quadam animi se ipsum abiiceret. Rursus igitur orare aggressus: quū apud populum concidisset:& confusus domum abiret: assequutus est eum Satyrus histrio: apud quem quum de suo casu(erat.n. illi cum Demosthene familiaritas)grauiter quereretur:q sibi maxime omnium diligentiam tempusq; adhibenti & quasi omnes vires corporis in eo studio consumenti soli eueniret: vt apud populum nullam in dicendo gratiam assequeretur: nautis crapulantibus & indoctis hominibus aures & silentium a populo præstari: se vero reiici ac repelli: pollicitus est illi Satyrus(si modo aliqua sibi Euripidis aut Sophoclis carmina pronuntiare vellet) se medicinam adhibiturum. Qđ quum Demostheni placeret:& faceret:sic vocem eius & actionem Satyrus emendauit,formauitq;: vt non prior Demosthenes,sed alter videretur. Intelligens ergo quātum gratiæ & ornatus pronuntiatio apta loquutioni afferret: subterraneum locum, qui vsq; ad nostrā ætatem extat:sibi ædificauit:in quem per dies singulos descēdens gestum ac motum corporis fingebat:vocemq; exercitabat. Sæpe etiam duos vel tres menses continuos domi inclusus non cessabat:abrasa parte capitis: vt exeundi facultatem sibiipsi præriperet. Sermones insuper & negotia foris agitata ad studiū referebat:confestim siquidem domum rediens & in subterraneum descendens,resipsas recitabat:& rationes cur ita fecisset adiungebat. Sermones etiam repetēs sententiis locisq; non sine magnis mutationibus transformabat. Atq; ex hoc putatus est non multum natura & ingenio, sed labore & exercitatione valere. Huius rei signum videbatur: q non facile reperiebatur:qui Demosthenem ex tempore dicentem audisset: quem etiā sæpe a populo nomine compellatum quum sederet in concione assurgere noluisse cōstabat: nisi rem de qua dicturus erat iam antea cogitasset. Qđ & alii quidam tunc elari viri irridebant:& Pytheas aliquando inquit, Demosthenis enthymemata lucernam olere. Et huic quidem non sine amara cauillatione Demosthenes respondit:non eandem sibi & illi lucernam constare. Aliis vero non penitus inficiebatur: sed nec omnino scripta nec omnino nō scripta ab se dici asseuerabat. Atqui popularem hominem eē ostendit dicendi studiosum. Gratia enim placendi & inseruiendi populo eloquentiam comparari. Negligere autem studium eloquētiæ,eorum esse qui dominari populo quærūt. Non enim suadendo,sed cogendo per vim operam dare. Timidum autem fuisse Demosthenem in dicendo ex tēpore illo quoq; probatur:q Demades orator sæpe ex tempore assurgens Demostheni indigēri opitulatus est: Demosthenes autem illi nunq̄. Quomodo igitur dicet quispiā: Æschines audacissimum in dicendo fuisse Demosthenem affirmat? Quomodo Pythoni Byzantio aduersus Athenienses indecto solus respondit? Quomodo aduersus Lamachum Myrrhenæum laudes Alexandri & Philippi quas scripserat Olympiæ recitantem,& in eis multa contra thebanos & Olynthios dicentem,assurgens,& quanta bona Thebani & Chalcidenses Græciæ fecissent ex historia & probationibus ostendens,& cōtra, q̄ multorū malorum causa fuissent assentatores Macedonibus blandientes subiungens,sic tandem audientes cōmouit: vt Lamachus ipse ob timorem clam aufugeret? Sed videtur hic vir morem Periclis in hac parte imitatus non faciliter nec de omni re ad dicendum prosiluisse: sed maturitatem quandam, vt authoritatē tueretur, obseruasse:& ob hoc non temere fortunæ & tempori existimationem suam comittere voluisse. Nam audaciæ quidem plus habuit q̄ scripta eius ostendant: vt Eratosthenes & Demetrius Phalereus,& Comici quidam probare videntur. quorum Erathostenes tradit ipsum in dicendo nōnunq̄ veluti furore quodam correptum debaccatum fuisse. Demetrius autem quodam loco immane illud iusiurandum iurasse dicit per terram, perfontes, per amnes per vndas fluuentes. Comicorum vero qdam Rhopoperethrā ipsum noiat. Alius sic recepisse eū vt accepisse cauillatus in Demosthenē: q hoc verbo visus sit frequētius: quū de Halonneso consultaretur : quā,non capiendā sed recipiendā esse a philippo suadebat. Omnes sui temporis oratores sine controuersia superauit:preter vnum Demadem: quem naturali ingenio fretum insuperabilem fuisse & præstitisse Demostheni omnes fatebantur. Aristo Chius in historia retulit quoddam Theophrasti iudicium de oratoribus. Dicit enim Theophrastum rogatum qualis sibi orator Demosthenes videretur : respondisse dignum ciuitate Athenarū sibi videri. Subinde qualis Demades interrogatum, respondisse: supra ciuitatem. Idem philosophus scribit Polyeuctum Sphetium vnum ex his:qui tunc in republica versabantur solitum esse dicere maximū fuisse oratorem Demosthenem: sed plurimam vim in dicēdo Phocionem habuisse, multas eum sententias paucis verbis complecti solitum. Quinetiam ipsum Demosthenem quoties assurgebat Phocion ab eo dissentiēs, familiaribus dicere consuesse: verborum eius securum assurgere. Hoc tamen incertum est: vtrum ad vim dicēdi vel ad integritatem vitæ & authoritatem

Demosthenis vox. Eunomus.

Demosthenes orās cōcidit. Satyrus histrio.

Locus ędificatus a Demosthene ad vocē excēdam.

Pytheas. Demosthenis enthymemata lucernā olere.

Timidus Demosthenes ī orādo ex tēpore. Demades orator.

Lamachus.

Rhopoperethra. Halōnesus.

Demosthenes oēs sui tēporis oratores pter. Demadem superauit.

Polyeuctus Sphetius. Phocion.

Phocionis Demosthenes referebat. Plerumq enim probatus vir & fidem apud populum habens vno verbo vel nutu longas aliorum orationes exuperat. Aduersus impedimenta quibus laboras se Demosthenem supra diximus, hæc (vt Phalereus Demetrius scribit) remedia adhibuit. Refert enim se a Demosthene ipso iam sene audiuisse hæsitãtiam linguę coniectis in os lapillis emẽdasse: vocem autẽ currendo scandendo inter pronuntiandum exercuisse: habuisse domi magnum speculum ad quod seipsum videns gestum formaret. Dicitur cõfugienti ad se cuidam narrantiq plagas accepisse, quum patrocinium eius imploraret, respondisse: At enim ex his quæ tu narras, nihil perpessus es. Q d quum ille altiori voce & indignatione quadã magis asseueraret: putauit Demosthenes hoc ad fidem faciendam plurimũ attinere. & multitudini quidem eius pronuntiatio vehementer placebat: politioribus aũt hominibus figmentum quoddam lene ingenerosumq videbatur. ex quorum numero Demetrius Phalereus est. Refert Hermippus quum esset quęsitum ab Appione de superioribus oratoribus, & qui suæ ætatis fuissent, quid ipse sentiret, dixisse admirabilem in illis ornatum maiestatẽq dicendi, quum ad populum loquerẽtur, fuisse: scripta tamen Demosthenis multum cæteris antecellere. Q uãq vero ex lectione orationum suarum durus qdem & austerus Demosthenes videaťi tñ & ioco nõnũq vsus est, veluti aduersus Demadẽ: quũ ille dixisset: me Demosthenes sus Mineruã: At ista igr Minerua nup ĩ adulterio dephẽsa fuit. Rursus aduersum quẽdam Ferreũ noĩe q de furto suspectus erat: quũ ille vigilias & lucubrationes Demosthenis in iurgio carperet: Scio inquit Demosthenes tibi molestum fuisse, q ego lucernam pernoctem habuerim: Vos autẽ viri Athenienses nolite iam admirari plurima furta in hac vrbe cõmiti: quum fures quidem ferreos, parietes vero luteos habeamus. Sed hæc licet plura in hoc genere possumus referre, omittamus. reliquos aũt eius mores ex rebus gestis cõtemplemur. Cõtulit se ad rempublicam sub tẽpus Phocensis belli: vt & ipse dicit: & ex Philippicis orationibus deprehendi potest: Cõstat autem duos supra.xxx. natum annos fuisse quãdo Midiam accusauit: quo tempore nec potentiam nec authoritatem aliquam in republica habebat. Idq vt credo veritus, pecunia accepta ab accusatione destitit. Neq enim benignitate aut magnitudine animi iniuriam cõtempsit: quũ esset pertinax & pronus ad vlciscẽdum: sed quum videret nõ esse potẽtiæ suæ virũ diuitiis: eloquẽtia, & amicorum copia suffultũ euertere: cõcessit mediatoꝝ precibus. Nam pecunia illa quam ob deferẽdam causam accepit, non mihi satis valuisse videtur ad acerbitatem eius obtundendam: si supera re posse credidisset. Nactus autem in republica materiam vberẽ & honestam ꝑ Græcorũ libertate aduersus Philippum, & in ea præclare decertans, cõfestim nomẽ & gloriam assequutus est: Nec solum vt disertus: verũ etiam vt fortis vir circũspiciebatur: vt admiraretur ipsum Græcia: obseruaret Persarum rex: plurimus apud Philippũ sermo esset: cõfiterentur aduersarii sibi aduersus pręclarum virum esse certamen. Talia enim Æschines & Hiperides de illo dixerũt. Itaq discernere equidem non valeo: qua ratione motus scribat Theopõpus mutabilis & inconstantis animi Demosthenẽ fuisse: nec eisdem rebus, nec eisdẽ hominibus satis longum tẽpus vti potuisse, Constat enĩ quas reipublicæ partes ab initio suscepit, in eis vsq ad finẽ cõstantissime perseuerasse: nec solum in vita non mutatum, sed ipsam vitam ne mutaretur abiecisse. Non enim vt Demades: qui mutationem suam in republica excusans, dicit se sibi qdem ipsi cõtraria sæpe dixisse, reipublicæ autẽ nũq: nec vt Melanopus qui aduersus Callistratũ rem gerens, sæpe victus pecunia dicere solebat ad populum: Vir sane inimicus est mihi: tamen reipublicę vincat vtilitas. Sed vt Nicodemus Messenius: qui Cassandro prius sauẽs, deinde cum Demetrio sentiens, non inquit se contraria dicere, sed idem semper: victoribus scilicet parere vtilius esse: sic Demostheni licet dicere. Non enim verbum nec actionem vnq deflexit: sed in vno atq eodem limite vsq ad finem perseuerauit. Panętius philosophus ostendit ex Demosthenis orationibus plærasq ita esse scriptas: quasi sola honestas per seipsam sit expetenda: vt contra Æschinem pro Ctesiphonte: vt cõtra Aristocratem: vt de immunitate aduersus Leptinem: vt in Philippicis quibusdam: in quibus omnibus nõ ad voluptatẽ aut vtilitatẽ ciues hortatur: sed vbiq securitati & saluti honestatẽ & gloriam anteponit. Q d si generositati eius indicẽdo & proposito in republica, virtus bellica & incorrupta actio respondisset: non cum Myrocle, & Polyeucto, & Hiperide, sed cum Cimone & Thucidide & Pericle foret merito collocandus. Nam phocion quidem vnus ex iis qui tẽporibus Demosthenis fuit, licet non probatã reipublicæ partẽ sequutus, sed ad Macedones inclinati visus, tamen per fortitudinem ac iustitiam nihilo inferior habitus est Ephialto, aut Cimone, aut Aristide. Sed Demosthenes ipsa nec bello fortis, nec aduersus corruptelas pecuniarum omnino purus erat: sed a Philippo quidem nõ accipiebat: a rege autẽ Persarum accipiebat. Itaq laudare maiorum facta poterat, sed nequaq imitari: quum oratores quidem sui temporis, vno Phocione excepto, non solum eloquentia, sed vita quoq superauerit. Videtur autem Demosthenes magna semper fiducia in cõcionibus fretus libertatem reprehendendi maxime omnium exercuisse. Scribit vero Theopompus: iussisse aliquando Athenienses populum Demostheni: vt quendam accusaret: at illum recusasse. Vt ergo aduersus eum reclamatio populi, quemadmodum consueuit, facta est: surrexit Demosthenes: & inqt. Vos

Demosthenis ioci ac responsa.

Demosthenes quãdo se ad rẽp. cõtulerit.

Midiã Demosthenes accusauit.

Demosthenis ingenium ptinax.

Melanop⁹.

Demosthenes pecunia corrumpebatur.

Demosthenes oratores sui tēporis eloquentia & vita : excepto Phocione superauit.

Antiphon.

me viri Athenienses consultorem habetis etiam inuitis: calumniatorem vero nec si velitis quidē. Præcipui potentatus eius actio in republica fuit: quum Antiphontem a populo dimissum ipse ꝑsequutus cepit: & consilio Areopagi iudicandum tradidit. Nec veritus est: ꝙ populū in hoc offenderet: sed ipsum cōuincens ꝓmisisse Philippo naualia incēsurum, summo supplicio vt afficeretur obtinuit. Dicitur orationem illam, qua Apollodorus cōtra Timotheū vsus cum damnari fecit, Demosthenes scripsisse: quēadmodum alias orationes Phormioni & Stephanio subministrauit. Pro quibus merito infamiam subiit: quum veluti ex gladiatoria taberna vęndere pugiones, qbus se inuicem confoderent aduersarii, visus sit. De publicis quoq̄ orationibus illa quæ est in Androtionem, item quę in Timocratē & in Aristocratem, aliis sunt scriptæ. Ipse nōdum per id tp̄s ad rēpublicam se cōtulerat. Videt enim .xxvii. aut .xxviii. suæ ętatis anno orationes edidisse. Nam quę est aduersus Aristogitonē ipse orauit & quæ est aduersus Leptinem de immunitate. Ad quam actionem descendit gratia Ctesippi Chabriæ filii: vt ipse idem affirmat: matre pueri (vt qdam tradūt) sibi desponsata. non tamē eam vxorem habuit: sed cuidam Samiæ se cōiunxit: vt Demetrius Magnesius in synonymis scribit. Nam oratio illa q̄ est contra Æschinem falsæ legationis, incertū est, an orata vnq̄ fuerit. q̄q̄ asserat Idomeneus a. xxx. minis dūtaxat absolutū fuisse Æschinē. Sed nō videtur id verum: vt ex vtriusq̄ orationibus in causa Ctesiphontis scriptis cōiectari licet: in qbus nulla mentio huius iudicii neq̄ clare neq̄ obscurre habita est. Sed hæc alii solertius diiudicabunt.

Propositum aūt Demosthenis in rēpublicā etiā in pace ꝑspicax erat oībus Philippi conatibus pręcipue aduersari. Cūcta enim eius cœpta patefaciēs ac redarguens, mētes Atheniēsium in regē accendebat. Quare apud Philippum magnus erat de Demosthene sermo: & quando vnus ex decem legatis in Macedoniam peruenit: licet singulos audiret Philippus: tn̄ maiori cum apparatu & diligentia Demostheni respondit. In aliis autē honoribus non similiter eum ꝓtulit: sed Æschinē & Philocratem magis cōplexus est.

Demosthenis cauillū i Philippum regem.

Itaq̄ laudāribus postea illis Philippum, vt eloquētissimū & pulcherrimū, ac festiuū & promptū ad potū: coactus est Demosthenes cauillari: ꝙ partim sophistę, partim mulieris: partim spongię huiusmodi laudes essent: imperatoris vero nulla in eis esset cōmēdatio. Sed quū ad bellum res inclinasset: Philippo quiescere nequeunte: Atheniensibus vero ꝑ Demosthenem irritatis: primo in Eubœā per tyrānos Philippo summissam Atheniēses cōcitauit

Macedones Eubœa pulsi.

quo illi transeuntes Macedones expulerunt. deinde Byzantiis & Perinthiis a Macedonibus per id tp̄s lacessitis auxiliū ferre persuasit: obliterata memoria eorum quæ bello sociali vtraq̄ ciuitas gesserat.

Byzantii. Perinthii.

Post hæc ipse legatus abiens monēdo & cohortādo oēs ferme Græcas ciuitates in philippū cōuertit: vt foret numerus copiarum peditū quidē .xv. equitū vero duorum milium absq̄ vrbanis copiis: & stipendiorum conductis militibus promptissima contributio. Erecta igitur Gręcia ad futurum belli exitum, Eubœa, Achaia, Corintho, Megaris, Leucadia, Corcyra simul cōfederatis, maximum restabat Demostheni opus: Thebanorum. s. aggregatio ad cōmunem societatem.

Thebani.

Habebant enim Thebani regionem vicinam: & gloria militari maxime oīum Gręcorum ꝑ id tp̄s florebant. Cæterū difficile videbatur: Thebanos in philippum cōcitare posse: deuinctos ob eius recens beneficium Phocensi bello acceptū. accedebat vicinitas: q̄ (vt fit) cōtentiones & simultates inter ciuitates pepererat. Sed licet his difficultatibus obsistētibus, tn̄ quū Philippus ob ea quæ circa Amphissam prospere gesserat elatus, subito Elatiam inuasit: trepidātibus Atheniēsibus, nec vllo suggestum ascēdere audēte surrexit Demosthenes: & ad Thebanos cōuertēdos animos persuasit.

Elatia.

deinde ipse cum quibusdam aliis legatus ad Thebanos missus est. Misit etiā Philippus, vt Marsias inqt, & Amyntam & Clearchum | Macedones, Daochum, & Thessalum, & Trydæum contra Demosthenem apud Thebanos conaturos.

Demosthenes legatus ad Thebanos.

Et vtilitas quidem nō latebat Thebanos: sed belli incōmoda ante oculos versabantur: recētibus adhuc Phocensium vulneribus. Sed oratoris vis (vt inquit Theopompus) iram mitigans, & mentes accendens, ad honestatem & goloriam aīos traduxit: cæteris vero respectibus tanq̄ tenebras infudit. Itaq̄ illi velut furore quodam correpti post Demosthenem ꝓperarunt. Tantum vero momenti hoc præclarū oratoris factū rebus attulit: vt confestim caduceatorē miserit Philippus ad pacem deposcendam. Nec solum duces belli Demostheni parebāt: sed & magistratus Thebanorum eius iussu non minus q̄ Athenis cōciones administrabant. Amabatur enim apud vtrosq̄, & plurimū poterat: nec immerito neq̄ idigne: vt Theopompus ostendit. Verum fortuna aliqua, vt videtur, libertati Græcorum finem imponens, Demosthenis cōsiliis aduersabatur: multaq̄ erant signa futuri euentus: inter quæ responsa Apollinis & Sibyllina carmina circumferebātur vetusta: pugnam apud Thermodontem prędicētia. Fertur autem Thermodon esse fluuiolus quidam apud nos in Chæronea fluens in Cephisum amnē.

Thermodō flu. q postea Hæmon. Hæmon.

Sed nos hodie nullum habemus fluuiū ita vocitatum Credimus tamen cōiectura quadam Hæmona apud antiquos Thermodontem appellatum fuisse. fluuit enim iuxta Heraclium: vbi tunc Græci castram etati sunt. Coniectamur aūt: ꝙ ex illa pugna sanguine & cadaueribus repletus fuerit, appellationem cōmutasse. Duris vero tradit non esse fluuium Thermodontem: sed quum tentoriū quoddam in castris figeretur, repertam fuisse statuam lapideam paruam cum subscriptione Ther-

modontis tenentē Amazonam vulneratā. Hæc itaq; vt se habeāt perscrutari difficile est. Demosthenes Græcorū armis ac tanta & tam prompta virorum potentia confisus, nec mentē adhiberi oraculis, neq; vaticinia exaudiri permisit: memorans Epaminondam & Periclem illa semper formidinis & ignauiæ velamenta putasse. & hucusq; vir fuit egregius. Sed quū ad pugnā deuētum est: oblitus eorū ad quæ cæteros animabat, turpiter abiectis armis statim aufugit: nec veritus est superscriptionē clypei (vt inqt Pytheas) ī quo literis aureis inscripserat, ἀγαθῇ τύχῃ id est bona fortuna. Philippus igitur victoria elatus & in cadauera cæsorū violentus illudens, cecinit principiū Psephismatis Demostheni: in pedes diuidēs hoc modo. Demosthenes Demosthenis pæanicus sic inquit. Sed paulopost ad mētē reuersus, & magnitudinem periculi per quod vno tpe de imperio simul ac de vita certare coactus fuerat, contēplatus oratoris vim potestatēq;: per quā ad tantum discrimen cōpulsus erat: perhorruit. Penetrauerat huius belli fama vsq; ad Persarum regem: scripseratq; ille ad satrapas: vt pecunias Demostheni traderent, eiq; parerent: vt Macedonem coercere a Græcis turbationibus valeret. Hæc postea deprehensa sunt in epistolis quas apud Susas Alexander inuenit: in quibus etiā modus pecuniarum Demostheni tradēdarum erat expressus. Tunc ergo accepta prælii clade, oratores qui per contrariam factionē Demostheni aduersabantur, in eū assurgentes, alius alio modo in iudiciū traxerunt: a quibus populus non solū ipsum absoluit: sed etiam in honore præcipuo habuit. Itaq; quum ossa illorum qui in prælio ceciderant, ex Chæronea delata tumularentur: cōmissum est Demostheni vt publica oratiōe eos laudaret. Ipse tñ q̄si fortunā suam expurgare volens, sponte se decretis abstinebat: donec iterum ob necem Philippi animū recepit. Mortuus est autem Philippus non multum post victoriam in Chæronea habitam: & hoc significauisse oraculū videtur vltimo illo carmine quū dixit. Flet quidē victus: victor autem interiit. Cognita Demosthenes Philippi morte, quum populum præoccupare vellet, lætus in senatum venit: per somnū se vidisse affirmans maximū quoddam bonum Atheniēsibus futurum. nec multopost aderant Philippi interitum nuntiantes. Statim ergo sacra diis ob ea quæ feliciter nuntiabātur fecerunt: Pausaniç & corona decreta. Et processit Demosthenes corona & splendida veste septimo die post interitum filię: vt inquit Æschines: eius duritiem, & odiū natorū accusans. ipse videlicet ingenerosus & mollis: si humanitatis & amoris indicia fletus & lamētationes esse putabat: leuiter autē & indolēter ferre improbabat. Ego autē ob interitū regis ita moderate victoria fruti coronādum aut immolādū nunq̄ cēserem. Nā & odibile & ingenerosum est: quē viuum colueris & ciuem effeceris, ab alio necatū esse immoderate lætari. Q d tñ relictis domesticis lachrymis: quę reip. vtilia erāt Demosthenes fecerit, cōmēdo: & magni animi esse iudico: semper ad rēpu. respicientis & post ponētis domestica. Ciuitates gręcię post mortē Philippi Demosthene authore rursus cōspirauere. Thebani p̄sidium regis aggressi multos necauerūt. Atheniēses ad ferēdum Thebanis auxiliū se pręparatunt. Demosthenes suggestū tenebat: & cūcta ex illius decretis agebātur. Scripsit etiā pręfectis regis Persarū: qui in Asia erāt: vt bellum aduersus Alexādrum mouerēt: puerū & imbecillē appellās. Sed quū Alexāder cū exercitu in Bœotiā venisset: fractis Atheniēsium a[n]i[mi]s, & Demosthenis ardore extincto, Thebani ab Atheniēsibus deserti, & p seipsos pugnare coacti, vrbē amiserūt. Magno inde Athenis timore exorto, missus est Demosthenes vna cū aliis qbusdā legatis ad Alexandrū: q quū Cithęronē adusq; pfectus esset: reuoluens secū Alexandri iram, & eū formidās, deserta legatione retrocessit. Sed Alexander statim misit ad ciues deposcēdos decē: vt Idomeneus & Duris tradūt: vt autem alii plurimi scriptores, octo: Demosthenē, Polyeuctum, Ephialtem, Lycurgum, Myroclē, Damona, Callisthenem, Charidemū. quo in tpe ferunt eam fabulam quæ est de lupis & ouibus & canibus Demosthenē retulisse: ciues qui cum eo postulabātur canibus pro populo certantibus, Alexādrum vero lupo assimilans. Pręterea vt mercatores inquit videmus signa circunferentes modica tritici paropside magnos vęnundare aceruos: sic in tradendis qui petuntur ciuibus, vos ipsos traditis. Hæc Aristobolus Casandreus scribit. Cōsultantibus ergo Atheniēsibus nec quo se verterēt scientibus, Demades pactus mercedē quinq; talentorū legationem suscepit: quod & tādem apud regem obtinuit: ciuitatemq; reconciliauit. Abeunte igitur Alexandro, Demades a[c] cæteri Alexandri amici plurimū Athenis poterant: Demosthenis potētia omnino suppressa. Quāq̄ haud multo post, Agide Spartiata res nouas moliēte, motus aliquis Athenis fuerit: sed statim refrixit: Atheniēsibus operam minime nauantibus: Agide oppresso, & Spartiatis cōfractis. Per id tēpus agitata est contra Ctesiphontem accusatio. fuerat enim dies dicta sub Cheronda prætore parum ante cheronicam pugnā. Iudicata est autē causa post annos decē, prætore Aristophonte. Hoc est iudiciū illud famosum: vt nullū aliud ex publicis: quū pp oratorū excellētiam, tū pp iudicū magnanimitatem: qui accusatoribus Demosthenis p id tps in rep. maxime potētibus nequaq̄ gratificati sunt: sed ita pclare absoluerūt: vt quintam calculorū partem Æschines nō ferret. Æschines ergo in exilium eiectus circa Rhodum & Ioniā rhetoricam docuit. Nec multopost Harpalus Alexādrum ex conscientia rerū male administratarum, & ex ira regis, qua cōtra amicos desæuire cōspexerat, fugiens ex Asia Athenas peruenit. Qui quū ad populū se cōtulisset: & cum nauibus & pecuniis eorū ar-

Statua tepta tenens Amazonē vulneratā.

Demosthenis fuga.

Philippi interitus, quādo.

Ciuitatum græciæ cōspiratio.

Demosthenes legatus ad Alexandrum.

Demades orator ad Alexan.

Æschines in exilium eiectus.

Harpalus.

bitrio se summitteret: alii oratores ad pecunias respiciẽtes aduocati Harpalo erãt: suadebãtq populo: vt supplicem reciperet, tutareturq. At Demosthenes primo repellendum esse hoiem: & cauẽdũ ne p eum bellũ suscitarẽt ex minime iusta causa suadebat. Paucis vero post diebus quũ pecuniæ &

Harpal⁹ expulsus ab Athenien.

Callides atrhenides.

Demosthenes in carcerẽ ductus.

vasa inspicerẽtur: videns eũ Harpalus opere barbari cuiusdam vasculi delectatũ, formãq & artificium diligẽtissime cõtemplãtẽ, iussit vt vas apppenderet. Admirantẽ vero Demosthene põdus auri: & quantũ traheret postulãte, arridẽs Harpalus, talenta inquit viginti tibi trahet atq ita noctu vas cũ .xx. talẽtis Demostheni clam mittit. Erat Harpalus (vt videt) callidus, hoĩs auri cupidi, p oculorũ motũ, mẽtem dignoscere. nõ enim restitit Demosthenes: sed largitione pcussus, quasi arcẽ pdens | Harpalo cõcessit. Itaq quũ postea de recipiendo Harpalo agitaretur: lana & vittis collum circumfarciẽs, in cõcionem pcessit: iussusq dicere renuit: quasi gulę morbo loqui impediret. At viri vrbani qui aderant, rem intellĩgẽtes, ridebãt: nõ gulæ morbo, sed auri p noctem cõstrictum vocem pdidisse Demosthenem clamitãtes. Ob eã corruptelã paulo post apud populũ patefactã quũ nec excusationem Demosthenis susciperẽt: nec dicẽtem audire vellent: Harpalũ expulerũt. Veriti autẽ ne ratio pecuniarũ ab oratoribus acceptarũ, a ciuitate reposceret: inqsitionem habuerunt diligẽtem: pscrutati ædes cunctorũ: præterq̃ vnius Callidis Arthenidę. Huius enim, q nuper vxorẽ duxerat, nõ permiserunt Atheniẽses, vt Theopompus scribit, domum in qua noua erat nupta perquiri. Sed Demosthenes obuiam incedẽs ad populum tulit: vt cõciliũ areopagitarũ de ea re cognosceret: a quibus quũ ipse in primis cõdẽnatus quinquaginta talẽtis, & in carcerẽ ductus esset: partim iudicii grauitate, partim imbecillitate corporis, quũ carcerem ferre nequirẽt, clam aufugit. Et dicitur in illa fuga quũ nõ longe ab vrbe esset: videretq aliquos aduersæ factionis homines post se currentes: occultare primo se voluisse: deinde vt illi benigne appellantes viaticũ offerebant consulabanturq: ingemuit ille magis & inqt: Quomodo fieri potest vt nõ grauiter feram hanc ciuitatẽ relinquere: in qua inimici tales sunt quales in alia reperire amicos difficile est! Tulit autem exilium grauiter in Ægina & Trœzene moram trahens: & ad Atticam cum lachrymis respiciens, vocesq emittens ingenerosas. Ferunt etiã dum fugeret respexisse ad arcẽ, ac dixisse. O Pallas vrbiũ custos: tribus infestissimis bestiis delectaris, noctua, dracone, & populo! Adolescentes etiã se adeũtes mo-

Rẽpu. non adeũdã adolescẽtibus Demosthenes suadebat.

Antipater obsessus a Leosthene.

nere solebat: ne ad remp. se cõferrent: affirmãs, si duæ essent viæ ab initio ppositæ vna quæ ad rẽp. altera quę ad interitũ aperte ferrent: essentq manifesta illa quæ gerẽtes resp. subire oporteret: formidines, inuidias, odia, calũnias, simultates, cõtentiones, certamina: illam potius electuros esse homines: quæ ad interitum ferret. Eo exulante obiit Alexander: cuius cognita morte, rursus ciuitates grecię conspirauerunt: Antipatro in Lamia vrbe a Leosthene fortiter obsesso. Pytheas igitur orator & Callimedon ex Athenis profugi Antipatro adhæserunt: & cũ amicis & legatis eius circumeuntes ciuitates in fide cõtinere adnitebãtur. Demosthenes vero legatos Atheniensium, qui contra mittebãtur sequutus eos iuuabat: suadens vbiq insurgẽdum esse aduersus Macedones: eorũq dominatum depellẽdum. Et in Arcadia quidem etiã iurgium quoddam inter Pytheam & Demosthenem fuisse scribit Phalereus: illo pro Macedonibus: hoc p Græcis in cõcione dicẽte. Quo in

Dictũ Demosthenis.

Demosthenes ab exilio reuocatus.

Damon Peanicus.

Iouis seruatoris festũ.

loco quum Pytheas dixisset: vt domũ in quã vęnale lac importat, malũ aliquod habere putamus: sic ciuitatẽ necesse est morbosam esse: in quã Atheniẽsium iuerat legatio: Retorsit Demosthenes id exẽplum: q & lac vęnale p sanitate ęgrotãtium importaretur: & Atheniẽses p salute ciuitatũ adessent. Quæ quũ Athenis renũtiata fuissent: adeo grata fuerũt: vt statim ipsum ab exilio reuocarẽt. Damon Pęanicus Demosthenis nepos de eius reductione ad populũ tulit: populusq sciuit: missaq est nauis vna longa in Æginã illũ aduectura. Profecti obuiam magistratus & sacerdotes cuncti: ciues etiam alii lęte suscepturi gregatim exiuerunt. Qua die scribit Demetrius Magnesius, Demosthenem sępius tetendisse manus ad cælum: q præclarior q̃ Alcibiadi sibi reditus in patriã fuerit: persuasis ciuibus, nõ coactis. Mulctam vero aduersus eũ inflictam: neq enim remittere illã licebat: in aram Iouis cõuertẽdam statuerũt, cõsueti siquidẽ in festo Iouis Seruatoris pecuniã pro ornanda ara cõferre, ad hoc pficiendũ quinquaginta talẽta Demostheni statuerunt: quæ erat pœna damnationis suę. Non tñ multum tẽpus patria frętus est: sed haud multo post reditum rebus Gręciæ confractis, Maio quidẽ mense pugnatum est apud Cranonem: Iunio autẽ præsidium acceperunt. Iulio deinde mortẽ obiit Demosthenes in huncmodum. Quũ nuntiatũ esset Antipatrũ & Craterum Athenas aduẽtare: Demosthenes & qui cum illo sentiebant, vrbe profugerũt: populus autem authore Demade, capitis eos cõdẽnauit. Quibus varie dispersis, missi ab Antipatro satellites eos psequuti sunt. Princeps satellitũ erat Archias quidã natione Tyrius actor tragœdiarũ, cu-

Archias Tyrius.

Pol⁹ histrio

Hyperidi lĩgua auulsa.

ius discipulus fuisse traditur Polus ille Ægineta qui cæteros omnes histriones superauit. Hermippus autem Lacriti rhetoris discipulum fuisse Archiam dicit: Demetrius vero Anaximenis familiarem fuisse tradit. Hic ergo Archias Hyperidem oratorem & Aristogicũ Marathonium & Himeræum Demetrii Phalerei fratrẽ, qui in Æginam ad Æacũ confugerãt, per vim detractos in Cleonas misit: ibiq ab Antipatro necati sunt: Hyperidis insuper lingua euulsa. Inde quum audisset Demosthenem in Calauriam ad templum Neptuni cõfugisse: nauigans illuc cum satellitibus suis (thra-

cēs hi erant)tēplum ingressus est:ac primo suadere Demostheni cœpit:vt vna secum ad Antipatrum pgeret:nihil molestū ab illo ppessurus.Demosthenes ea nocte per quietē visus erat cum Archia tragœdiis in theatro certare:& quū illum superasset,tñ defectu apparatus ab illo vinci. Itaq Archiam tunc multa humaniter loquutū intuēs.Nihil est Archia inquit qđ coneris:nec eni i scæna mihi vnq̄ placuisti mimus:neq nunc psuadebis legatus,Quūq Archia hæc audiēs se per vim detractuq esse diceret:tandē inquit Macedonica oracula aperuisti:nā prius quidē tāq histrio simulabas. Vex age,paruper expecta:dum pauca domesticis scribo.Hæc fatus in interiorem tēpli partē concessit:captoq libro quasi scribere vellet,calamū ori admouit:ac mordicus tenuit:vt in cogitādo scribēdoq facere consueuerat.qđ vbi per aliqđ spatium fecisset:demū veste se tegens caput inclinauit.Satellites qui pro foribus adstabant,hæc intuentes velut timidū ac vecordē Demosthenem irridebant.Sed Archias ipsum adiens vt assurgeret cohortabat:repetens illa prius ab se dicta: fore scilicet vt ab Antipatro humanissime susciperetur.Iam Demosthenes senserat vim veneni visceribus implicitam:itaq aperiens caput,Archiāq prospiciens,nō anteibis me inqt in Creonte simulando abiiciendoq i sepulcrū corpus.Ego autē Neptune viuus adhuc ex tuo sacrario excitor. Antipater autem & Macedones ne tēplum quidē tuū inuiolatū relinquerunt.Hæc fatus vt se caperēt iussit.Iam tremor ac vacillatio conspicua erat:vixq dū ara detractus cecidit:suspirāsq emisit animā. Venenū ex calamo illo,quē mordicus tenuisse supra diximus,sumpsisse Aristo tradit. Pappus vero quidam,cuius historiā Hermippus repetit,inquit:quum apud aram cecidisset Demosthenes repertum fuisse in libro quē manibus tenuerat principium epistolæ in hunc modum: Demosthenes Antipatro.nec quicq amplius.De celeritate autem mortis narrasse satellites illos qui pro foribus steterunt:venenū ex manu sufum bibisse.Ancilla vero quę sibi ministrabat dixit: longū tēpus id venenū Demosthenem secum habuisse:quasi præsidium quodā & liberationem siquid accidisset. Eratosthenes in circulo quodā concauo,quē circa brachium ferebat,venenum seruasse dicit. Tradunt & alii aliter:quorum opiniones(multi enim sunt scriptores)non est necessariū referre: nisi q Democares Demosthenis familiaris non putat veneno interisse:sed Deoꝝ beniuolētia ex Macedonū sæuitia ereptū subito ac facili genere mortis.Obiit.xv.die mēsis Iulii:qua die omniū mœstissimā agētes diē apud deā ieiunāt mulieres.Huic paulopost honorē reddens Atheniēsis populus,statuā, vtq maximus natu sui generis publice stipendia haberet,decreuerūt.Ad scriptū est statuæ epigrāma illud vulgatum:Si pares ingenio vires Demosthenes habuisses,nunq̄ Gręcię dominatus fuisset Macedo.Demadem haud sane multum tempus gloria fretū, Demosthenis iudicium in Macedoniam traxit:qui turpiter adulabatur,ab eisdem iuste supplicio affectus.Inuentæ sunt literę eius: in quibus Perdicā ad capessendā Macedoniā seruandāq Græciam hortabatur: a putrido ac vetusto filo(hoc enim de Antipatro aiebat)pēdentē Ob quæ Dinarcho corinthio accusante irritatus Cassander in eius complexu filium trucidauit: deinde ipsum necari iussit maximis calamitatibus expertum proditores in vendenda patria seipsos prius venundare. qđ sępe prædicenti Demostheni credere noluerat.Demosthenis igitur vitam Sossi habes ex iis quę vel legibus vel accepimus.

Demosthenes veneno se calamo inexo intercmit.

Statua Demostheni erecta.

Demades supplicio affectus.

C M.TVLLII CICERONIS VITA AVTHORE PLVTARCO,PER ACHILLEM PHILEROTEM BOCHIVM BONONIEN.NVPER LATINA FACTA.

Ciceronis matrem fuisse locupletē, & splendidā viraēgisse ferunt. De patre nihil certū proditū ē.Sūt q dicāt eū in taberna qdā fullonaria geitū: & ibidē ad virilē vsq ętatē educatū.Alii genus eius vsq ad Tulliū Appium referūt:claꝝ Volscoꝝ regē:q primus gētis huius Cicero dictus ē:& tāta laudū celebritate polluit. vt ei⁹ deinde posteros ab eo cognominari Cicerōes nō puduerit:imo ad cognomē auide

Tullius Cicero primus.

cõplexi sint licet hæc a nõnullis ludibriũ quoddã videref. Est enim cicer, vnde id deductũ est nomẽ, quędã leguminũ species. Nã Cicero primus, a quo gẽtis huius origo fundit, hoc cognomen sum psisse traditur: eo ꝙ in postrema parte nasi ingenitã scissurã obtusam in modũ ciceris habuit. Cæte rum hic Cicero de quo nunc agitur quũ primas dignitates Reip. cœpisset attingere: & a beniuolis suis crederef id cognomẽ aut oĩno euitaturus: aut in aliud transumpturus: iuuenili quadã audacia dixisse tradif: se certaturũ, splẽdidius Scauris atq; Catulis Ciceronis nomẽ efficere. Siciliæ q̃stor quũ

Ciceronis editio & natalis. Portentũ

argenteum votũ Diis solueret: post priora duo noĩa Marcũ atq; Tulliũ, quæ in eodẽ literis notabã tur, pro tertio iocose iussit opificẽ Cicer incidere. Hęc ex ipsius cognomine apud historicos habita sunt. In lucem editũ eum memorant nullo puerperii dolore, nullisq; vteri materni angustiis tertio Cal. Ian. q̃ die nũc priores vrbis pro salute sui principis hosti aꝝ litatione publica vota suscipiũt. Eius nutrici phãtasma q̃ddã visum ferũt: atq; loquutũ: eam vniuersæ Reip. igẽs cõmodũ alere. Q̃d quum vanũ quoddã somniũ videref: extẽplo ille ad ętatẽ erudiẽdi pfectus verũ fuisse portẽtũ osten dit. Nã ingenio cæteros pueniens pueros, incredibile nomẽ adeptus. Vnde nõnulli suoꝝ sodaliũ genitores ea pmoti fama scholas ad ludi pceptorẽ adibant: vt fas ipsis esset Ciceronẽ oculis intue ri: fidẽq; acutissimi eius ingenii atq; disciplinę captare. Alii rustici magis ĩdocti magis iracũde suos obiurgabãt liberos: quum honoris loco eos aspicerent per vrbis vicos Ciceronẽ mediũ intra sese

Cicero. Poeta.

tenere. Natus ergo tali ingenio Cicero quale fingit Plato artium liberalium capacissimum, ad nul lum literaꝝ genus ineptus, ad poeticã fluxit promptior. Eius adhuc pueri, paruũ licet, seruaf opus Pontinus Glaucus tetrametro versu conditũ. Procedẽte deinde ætate adeo ornatus se is curis inse ruit: vt nõ solũ orator, sed Romanoꝝ oĩum poeta optimus iudicat⁹ sit. Verꝝ rhetoricæ gloria ipsi nunc vsq; seruaf: quũ in dicendi pceptis & eloquẽtiæ copia eius institutio nõ parꝝ elexerit. Poetica autẽ q̃m superarẽt nõnulli clarissimi ingenii viri, qui excellẽtissime in ea floruerũt, oĩno obscura &

Philo Academicus.

ignobilis periit. Puerili cõsuetudine acta, Philonẽ academicũ quẽ Romani inter primos Clitoma chi cõsuetos ob ipsius eruditionẽ egregiã celebrarũt: & ob humanitatẽ ineffabilissimã enixe coluerũt: cõueniebat: tũ pariter ordinis senatorii populares ac optimates eos viros: qui consuetudine Mutii fruebanf: a q̃bus institutis legibusq; vrbis instructus est. Bello Marsico sub Sylla tẽpus quoddã sti pẽdia egit: sed mox aĩaduertẽs ciuiũ suoꝝ seditiones ex q̃bus rẽp. victã in monarchiã ruiturã noue rat, ad quietũ otiũ literaꝝ sese cõtulit. His simul curis eruditos quosdã grecos viros priuati adhibuit cũ q̃bus vna erat: nec prius hũc viuẽdi morẽ dimisit: q̃ victor Sylla fuisset: & in statũ quẽdã vrbs re diisse videref. Sub hac tẽpestate Chrysogonus libertus sub hasta Syllę bona cuisdã, q ex pscriptio ne cęsus videbaf, duob⁹ milibus drachmaꝝ emit, q̃d quũ Roscius filius & defuncti hæres grauiter ferret: & ducẽtoꝝ & quinq̃gita talentoꝝ eadẽ esse pbasset: redargutus Sylla ęgreq; cõmotus subor nato accusatore Chrysogono parricidiũ Rosciũ postulauit. aderat nemo qui defenderet Roscium: auertebãturq; oẽs: quisq; Syllę odium timẽs. Nudus ergo patrocinio Roscius ad Ciceronem cõfu git. Beniuoli tũc oẽs ad suscipiẽdã hanc causam hortabantur: velut alias nihil aptius nihilq; com

Ciceronis Valetudo. Victus. Vox.

modius ad primũ splendorẽ sui nominis esset inuenturus. Suscepto itaq; Roscii patrocinio, victo riam cũ summa laude nactus est. Verꝝ Syllam tantisper extimescẽs in græciam proficiscitur: vulgo si mulans ꝙ ad rem curandã malæ valetudinis, vrbẽ ęgredi cõpelleref: & quippe stomachi cruditate, viribus exiguis fuit, & macilẽtus: parcissimo cibo, eoq; plęrũq; viscoso, in horam etiã productiorẽ vsus est. Vox ipsius multa ac bona sed aspera ac incõpta. quũ eius sermo vehemẽtiam aut affectũ haberet: ea ad superiores expulsa tonos præbebat vt pręcordiis timeref. Athenas vt attigit, inuen tione simul & mira linguæ suauitate Antiochi Ascalonitę allectus, eius auditor fuit: licet ea quę il le circa pręcepta nouiter agitabat haud pbaret, Iam enim nouã academiam exierat Antiochus: & Carneadis sectã reliquerat: pmotus, siue actibus, siue sensibus, aut (vt quidã tradunt) ambitione vel dissensione quadã aduersus Clitomachi atq; Philõis sectatores. mutatus enim Antiochus Stoi cam rationẽ asserebat ĩ plurimis. Sed & Ciceroni placebant illa: illisq; plurimũ hærebat: magis ẽt meditatus, si oĩno a publicis negotiis eiiceref, huc ex vrbe ac foro translatus, in q̃eto philosophiæ otio viuere. Post hæc quũ exercitatus gymnasiis, & iam ad valetudinẽ lætam deuenisset: vocemq; & auditui suaue, & ad habitũ corporis accomodatã satis effecisset: & firma mors Syllæ sibi nuntia ta est. igif quũ adessent ab vrbe beniuolorum suoꝝ literæ: quæ eum ad iucunda negotia Reip. exci tabant: præterea quum ipsum idẽ admoneret Antiochus: itꝝ velut organũ quoddã oratorias ar tes, q̃bus potẽtiã Reip. agitaret, ppolire magnopẽ curauit. Tantisper ergo nauigat: primũq; apud

*Metripi.

Asiam claroꝝ oratoꝝ Xenoclis Adramãtini, Dionysiiq; Magnesii, & *Menippi Cari consuetu dine vsus est. Deinde Apud Rhodiũ ad Appolloniũ Molonis clarissimũ oratorẽ, & Posidoniũ illu strem philosophũ se contulit. Hic traditur Appolloniũ, quũ latinæ linguæ expers esset, rogasse Ci

Cicero græce declamauit.

ceronem vt græce declamaret: quod Cicero, quasi existimaret hinc emendatio fieri, libens comple xus est. Quũ itaq; declamauisset: cæteri in stuporem adducti de laudibus Ciceronis intra sese certa bant: sed Appolloniũ ferunt iã primũ ex admiratione ingenti in tantã mentis confusionẽ prola psum: vt illũ orantẽ nec intelligere posset & facto dicendi fine secum meditantem per multã horã

tacitum sedisse. Inde vero prumpente Cicerone silentiũ dixisse memorãt: Te nẽpe Cicero & laudo & admiror: sed grçcorũ fortunç me miseret: quũ videã erudirionẽ & eloquẽtiã, quæ sola bonorũ nobis relicta erant, per te Romã accessisse. Cicero igitur spe plenus ad curas Reipub. pronus ferebat: ni eius impetus diuino quodã oraculo retardatus obtususq́ esset. Nã quũ Delphis rogasset Apollinẽ: quid actutus gloria splendidissimus posset fieri: responsum tulit: vt naturã suæ vitç ducẽ, non multorũ opinionẽ ageret. quãobrem horũ memor primũ reditus sui tẽpus consulto dixit: pigreq́ publicis dignitatibus velut eas quodãmodo in contemptũ haberet, ingerebãtur: græcũ & scholasticũ se audiẽs appellari: quç verba in ore rudiũ opificũ de eo crebro facileq́ diuulgabat. honorũ tñ desiderio quũ natura flagraret: a genitore simul amicisq́ omnibus incitatus forensibus causis sese obtulit, in quibus non paulatĩ ad summa puenit: sed extẽplo gloria clarus emicuit: nõ parũ a cçteris differens: qui tum in foro obuersarentur. Fertur & hũc primũ in pnuntiatione non minus q̃ Demosthenem laborasse: vnde omni cura & Rosciũ comicũ, & Æsopũ tragœdũ obseruasse tradit. Hũc Æsopũ memorãt quũ in theatro aliqñ repræsentasset Atreũ cõsulrantẽ de supplicio Thyestis: ex intẽti dolore mẽtis impore quẽdã ex ministris q ipse non obseruato tẽpore celerius aduentasset: scipro pcussisse, interfecisseq́. Nõ parua deinde licẽtia psuasionis ex pronũtiatione Ciceroni fuit. Aduersus oratores magno clamore vti solitos, hoc schemate vsus est: q penuria virium in clamores, veluti claudi ex debilitate mẽbrorũ equis insiliũt. Eius ingenii agilitas in eisdẽ schematibus iocisq́ primo facetum dulceq́ eũ præstitit: inde nimis insolẽter his vtens plçrosq́ acriter offendit: & in opinionẽ astus ac versutiæ ea vrbanitas versa est. Quçstor p frumẽtaria designatus, sortitusq́ Siciliã i missiõe frumẽti, quã apud vrbẽ agere coactus erat, plçrisq́ siculis molestus grauisq́ primũ fuit: sed mox quũ eius integritatẽ beniuolentiã ac hũanitatẽ experti forẽt: eũ veluti neminẽ ex aliis ducibus suis honore summo dignati sunt. Sub idẽ tẽpus nõnulli ex insigni Romanorũ iuuentute claris parẽtibus nati, rei ad ptorẽ Siciliç reiecti sunt: q in militia molles: q m ale seruassent aciẽ: qui quũ vocarent ad iudiciũ: patrocinii sui operã præbuit his Cicero: votoq́ potitus est. Igitur iis magis clatus Romã rediẽs in ridiculũ quoddã incidit. In Cãpania eni quũ viro cuidam claro, quẽ sibi beniuolum putabat, obuiã fuisset: eũ rogitat: quæ ratio de rebus a se gestis Romæ haberetur: & quid ciues de se sentirent: veluti qui factorum suorũ gloria totam vrbẽ impleuissent. Sed ad hçc ille: Vbi inquit, Cicero tẽpus hoc egisti? Tunc vero perterrefactus Cicero est: q in vrbẽ, tanq̃ in vastũ pelagus sermo rerũ a se gestarũ ĩgressus nihil ad splẽdorẽ nominis sui attulisset. Vnde post hac eadẽ secum reputans non parum ab honoris cupiditate repressus est, velut ad infinitũ & inaccessibilem quẽdam terminũ pro gloria sibi certãdum foret. Sed nihilominus laudũ suarũ lætitia & vrgentissimus nois illustrãdi in omne tps perseuerauit: sæpiusq́ in ea re ita immoderatus fuit: vt detecta suatõne plçrosq́ terreret. Quãobrẽ enixius ad rẽpu. versus est: in qua cura quũ turpe existimaret opifices, qui instrumẽta ac vasa inanimata tractarẽt, nullius ciuis siue nomẽ, siue villas, siue substãtiam ignorare: eum vero, per quẽ ciuiles actiones agẽdæ essent, eorũdẽ inscium eẽ ac negligentem: sollertẽ operam his impẽdit: vnde non solum appellationes ciuium sibi domesticas fecit: verũ loca vbi quisq́ ex notis ac familiaribus suis diuerteret, quos possideret fundos, quorum amicitia frueretur, quosq́ vicinos haberet optime didicit. Quare facillimũ ipsi fuit omnẽ Italiam peruaganti vicinorum suorum agros ac diuersoria dicere: monstrareq́. Substantiã paruam licet, sed sumptibus suis quum satis concinnã haberet: admiratiõi est habitus: q neq́ mercedes, neq́ nũmorũ quicq̃ i actionibus forensibus caperet; tũq́ maxime quũ Siculorũ causam egit in Verrem. Hunc Verrem, q quũ Siciliæ prætor esset plurima infanda per insulam omnem perpetrasset, absq́ iure dicendo conuicit: nouum ipse cõmẽtus iudicii genus. ob gratiã eni Verris quũ iudices ambagibus suis in vltimũ diem dictionẽ causæ ptraxissent: q manifestũ foret ad eã dicendã id nõ sufficere tps: sic quoq́ illũ integrũ habiturũ stans Cicero, nõ orationibus ingr opus est: sed pductis in mediũ testibus: pbatisq́ iussit iudices sñiam ferre. Memorãtur multa iocosa in hac cã obtigisse. Verrẽ Romani suem ĩ excisum vocant. Libertinus quidã Cçcilius noie, qui cũ Iudæorũ cultu sentire ferebatur, quicquã Verrẽ criminari studẽs per medios Siculos locũ sibi quçrebat ad iudices. Circa tribunal astabant illi suæ causæ solliciti: quare quũ id pspiceret Cicero, versus, quid Iudço cũ est, inquit, cum Verre? Erat Verri filius: qui notã tulerat formæ suæ minus liberaliter pstitutæ: quũq́ itaq́ Cicero contumeliose a Verre mollicici argueret: cũ filiis domi intus, inquit: tractãda sunt. Orator Hortensius recte defendere Verrẽ non ausus: quo tãdẽ mulctæ interesset mercedis loco Sphinga tulit eburnea. Cõgruũ ergo huic muneri a Cicerone scõma pertulit. Nã quũ ille forte dixisset se ad hæc ænigmata soluẽda inexptũ esse: Atqui mirũ: quũ teneas domi Sphinga. Sic ergo dãnatus Verres est Ciceronis iussu septingẽtis & quinquaginta milibus sestertiis. Ob qđ Cicero nõ expers calũniæ fuit: q largitiõe corruptus eã mulctã tã parui existimasset: nihil tamẽ minus grãs sibi egerũt Siculi: & eo çdili multa sibi ex insula miserũt tulerũtq́: quorũ in rem suã nihil ipse cõuertit: sed tantũ eorũ liberalitate abusus est quantũ faciliori sumptu apud forũ res vænalis exponeret. Possedit Arpini villam & qdẽ amœnã: agrũq́ iuxta Neapolim: itẽq́ fundũ in Põpeianis: nec hos lõge amplos. Ex dotib⁹ Te-

Cicero Delphicũ Apollinẽ cõsulit qd actutus gloria splẽdidissim⁹ fieri posset.

Æsopus.

Verris condẽnatio.

Sphix hortẽsio data.

Ciceronis diuitiæ.

rentiæ vxoris suę centū milibus sestertiis auctus est. Hæreditatē preterea quādā denarioꝝ nonaginta miliū his accumulauit: qbus oībus liberalē simul atq honestā vitā cū his grecis ac ciuibus suis agebat: quos eadē studia ac desideria sibi copulauerāt. Aliquādo, perraro licet, ante occasum solis in cubiculum se recipere solitus est: non tā vacationis cā, q̄ mala stomachi valetudine. Circa cæteras corpis curas soler ac morosior habitus ē: vnde fricationibus, & circūuagatione nūeratoꝝ passuū vti solitus est. His rudimētis ipse sui corporis habitū ita roborauit: vt ad multa magnaq certamina se validum reddiderit. Domū quā e patrocinio habuit, fratri cōcessit. Ipse iuxta palatiū habitauit: ne qui eū salutatū irēt longitudine viæ grauarenē. Quotquot enim diebus nō pauciores limē eius adibant: q̄ ii qui ex diuitiis Crassum salutabāt: seu ex potentia militari Pompeiū: qui duo tum omniū erāt maximi: & in admiratione cūctoꝝ ciuiū habebant. Atqui & ipse Pōpeius Ciceronē salutatū ibat. Nāq ad ipsius potentiā, atq gloriam, publica Ciceronis administratio nō parū auxilii tulit. Quū præturæ multi ac maximę dignitatis viri Cicerōi competitores essēt: ipse lōge oībus prælatis pretor designatus est. Neq in eo magistratu parū splēdidū atq integrū nomē gessit: quippe Lycinius Macer vir & potētia sua & fauoribus Crassi validus, reus peculatus apud Ciceronem actus est. His ergo studiis magnitudinis suæ fisus, & simul iudicibus, quos inter se dissentire cōperérat, domū se recepit: & cōfestim mentū abradit: atq velut supior in causa euasisset, nitida stola amictus redit in foꝝ. Inter huc apud ptoriū occurrit ei Crassus ac nūciat: vt ille oībus sententiis iudicū dānatus ē: quo accepto Licinius ingēti dolore oppressus occubuit rediēs: moxq ægra nece cōsumptus. Quāobrē per totā vrbē hic rumor delatus diligentiā ac integritatē Ciceronis in iudiciis recte seruandis passim effudit. In qua re nec illud ē frustra. Vatinius, qui guttur masculosum habebat, in patrociniis suis asperi quodāmodo fuit ingenii: ptérea nec vilipēsionis aduersus iudices parcus: igit quū hic aliq postulasset a Cicerone: nec illi Cicero cōcessisset: sed p murā illa secū voluntaret: dixissetq ille neququā ego de his ambigerē Cicero si pretor essem: ad eū Cicero, atq Vatini, respōdit, tale gutf ego nō habeo. Eodē in magistratu quū Ciceroni bina aut amplius tertia dies supesset: qdā Maniliū repetundaꝝ reum apud Ciceronē postulauit. hic Manilius plebis alus sibi cōciliauerat: q ob Pōpeiū accusari creditus est. erat eni Pōpeio amicitia iunctus. Quū igit Manilius ad dicēdā cām legitimū dieꝝ tēpus exposceret: eū vnicā diē q administrationi suæ superat Cicero pstituit: qpropter quū id grauissimū plebi esse (nā mos erat ptoꝝ reis nō pauciores decē diebus dicere) Tribūi apud sese obnoxiū Ciceronē citant. Tū Cicero vt se audirent depcatus, oībus ingt reis quātū mihi a legibus pmissum est semp humanus clemēsq fui: vnde turpe existimarē eadem q̄ ceteris, Manilio nō præbuisse: cuius diei potestatē ptor habui eā serio manilio dixi. Ad alium quippe præturē causam reiicere, viri nō est, q studeat reo opitulari. His ergo dictis miꝝ in modum mutauit animos plebis. Tribuni plurimas grās quū egissent: eū rogāt patronus Manilii defensionē vt assumeret. qd Cicero nōnihil etiā ob absentē Pōpeiū grate suscepit: ex quo patres missos agēs, enixe plebē asseruit: ad uersus paucos eos ciues: apud quos reꝝ summa vertebat: qui inuidia Pōpei æstuabāt. Ad cōsulatū tū non minus ab his optimis, q̄ ab omni plebe sublatus est: ob discrimē ingēs: quod hinc iminere Reip. cōpererāt. Quū enim res vrbis, quę sub Sylla mutatæ fuerāt, primo desperarenē vt pdirēt: deinde partim cōsuetudine, partim lapsu tēporis quādā formā status assumpsisse viderētur: fuere, qui nō publico cōmodo, sed priuatis affectibus ea subuertere molirenē. Pōpeius tū apud Pontū & Armenios exercitū ductabat: vnde Romæ ad tumultus sedādos copiæ ferme nullæ. Hi principē sui facinoris habebant viꝝ audacia summa, magnis inhiantē, moribus varium. L. Catilinā: qui præter cętera nefanda scelera, quibus obuolutus erat, hactenus infamiā crimēq tulerat, q filię virgini cōmiscuisset: & cæde fratrē oppressisset. cuius rei iudiciū timēs, Syllæ suasit: vt eū velut adhuc viuentē proscriptoꝝ numero adiiceret. Hunc igit ducē quū scelesti sibi cōparassent: & aliis fidē inter sese firmanti & gustu carniū viri a se mactati. Ab eo plæraq vrbis iuuētus corrupta erat: cuiq enim voluptates potus, mulieꝝ libidines, Præterea ad oēm luxū aliunde sumptus suggerebat. Ad rebellionē Hetruria oīs, & plæraq pars Galliæ Cisalpinæ inclinabat. Erat & vrbs ob varias ac inæquales fortunas, rebus innouandis lubrica. Nā hi clari dignitanbus ac pōpa in theatris, in cōuiuiis, in voluptatibus: ambitiōibus: atq in edificiis ad inopiā redacti: alii quū diuitiis florerent ignobiles tū atq infirmi habebantur. Itaq parui momēti erat: vt q penitus audacia præstaret Rēp. in sese ęgrotam opprimeret. Sed nhilominus cupiens catilina ad pficienda cœpta tutū quoddā ppugnaculū præoccuparet: consulatū petit: spē concipiens vt omnino eū. C. Antonio cōsul designaret: q vir erat vt in neutrā bonoꝝ siue maloꝝ partē se ducē præbuisset: sed qui alterius potentiā esset sequuturus. Hæc igit quū bonoꝝ plæriq animis puiderent: ad cōsulatū petēdū Ciceronē excitere: q quū a plebe prōpte suscipereē: Catilina a spe decidit: idēq cū. C. Antōio cōsul declaraē. qd nōnullis admiratiōi fuit: quum ex omnibus competitoribus suis aliis solus Cicero nō senatorio: sed equestri ordine paternum genus duceret. His actis Catilinæ cœpta paulatum repressa sunt: ac ciuium plæroſq latuere. Cęterum contentiones non paruę in consulatu Ciceronis exarsere. Nam qui hactenus a Sylla dignitatibus publicis deiecti erant: non imbecilles: non pauci: eas sibi reddi cupidi plebē enixissime

Cicer. cult⁹ & honores.

Licinius Macer.

Manilius repetūdarū reus apud Ciceronē postulatus.

Catilinę facinora.

Cicero consul declaratur.

afferebant: multa inuehentes aduersus tyrãnidē Syllæ quæ quũ vera forent: nõ tñ cõmode sub ea tẽpestate moueri visa. Ob hãc igitur rẽ tribuni rogationē tulere vt decē viri summo cũ imperio crearentur: qbus ꝑmissu populi fas esset bona totius Italię, toti⁹ Syriæ, ac oĩum quæ nuper Pompeius Popu.Ro. cõparauerat venundare: & in ærariũ redigere: pręterea dãnare quos vellēt: eiicere exules: mittere colonias: ęs ex publico sumere: exercitũ alere: & quotquot militũ placitũ esset delectũ habere. His inceptis nõnulli ēt clarorꝫ virorũ annuerũt: inter quos. C. Antonins Ciceronis collega, ꝙ ex decē uiris designari nõ desperaret. creditũ est & hunc cõsilii Catilinę haud fuisse ignarũ: sed ob ęs alienũ eam rem nõ ingrate tulisse. Hoc bonis maxime terrori fuit. Sed exemplo purgauit id Cicero: quum ꝓuinciã Macedoniã illi decerni iussisset: & sibi Galliam: quam simulatione & Antonii gratia petitam cõfestim dimisit. Hoc ergo pacto collegã cõpullit: vt tanꝗ scęnicus quidã mercede conductus secum pro patria secunda sentiret. Pacato itaqꝫ Antonio atqꝫ morigero maiori spei Cicero deditus aduersus innouandarũ rerũ auctores animũ erigit. Igitur frequente senatu rogationem legis dissuadens, adeo qui eam tulissent exterruit: vt rari cõtra tunc dicere auderent. Verũ quũ cœptis de inde suis vehemētius incũberēt: & ob ideos ad plebē acciri iussissent: nihil timens Cicero senatum sese sequi iussit: eoqꝫ ꝓfectus, nõ solũ luculētissimæ oratiõis suæ vi legē obrogauit: sed in cæteris permultis tribunos in pœnitētiã egit: & in sñiam suã traxit. Hic quippe vir maxime oĩm vrbi ostendit: quãtũ voluptatis oratio ęquo bonoqꝫ adiiciat: & honestũ oĩno esse: & inuiolabile: si moderato genere dicēdi defendat. Necesse.n.q serio versaᷓ in publicis, vt ope adulatiõi rectũ ꝓponat: & oratione seueritatē secernat ab vtili. Eius eloquētiæ gratiã & in eo quod ipsius cõsulatu obtigit intellexisse fas est. Nam quũ hactenus in theatris eqtes cõmixti plebi spectarēt ludos: primus. M. Otho eos a plebe disiunxit: eũqꝫ sessum illis in spectaculo designauit: quē nunc vsqꝫ ꝑcipuũ retinet. Quã rē quũ plebs ad ignominiam sibi existimaret: ꝓdeunte in spectaculum Othone cõtumeliose aduersus illũ sibila efferre: tum equites cõtra læto plausu illũ suscipere: verũ mox quũ iteratis altius sibilis, & iterũ a maiori plausu equitum in iurgia alteri alterum ꝓdiret: omne id theatrum inhonesta specie cõpletum est. Quare quũ ea nouisset Cicero: plebē in phano Bellonę ad se vocatã adeo modeste icrepuit, monuitqꝫ: vt quũ in spectaculũ redissent, Othoni alacri plausu alluderēt: & equitibus de gloria & laude viri concertarent. Cæterũ coniuratio Catilinę, quæ metu primũ conterrita fuerat, iterũ in spem, audaciãqꝫ cõsurgit. Vna igiᷓ cõueniunt: aliiqꝫ alios hortanᷓ audacius cœpta aggredi: anteꝗ Põpeius, qui iam ferebaᷓ cũ copiis ꝓficisci, vrbē attingeret. Maxime aũt veterani milites Sylle Catilinã icitabant: quorꝫ alii per totã Italiã fugitiui, pleriqꝫ vero & ii bellicosissimi per Hetruscas vrbes sparsi oppidorꝫ diteptiones paratasqꝫ sibi rapinas somniabant. Maniliũ hi sibi ducē nacti virũ qui sub Sylla quondã strenue militauerat ac splēdide, cõstituere sese ꝓimis comitiis Catilinæ Romæ affuturos. Nam iterꝫ Catilina consulatũ petebat: animi certus in ipso comitiorꝫ strepitu Ciceronē cõfodere. Portēdere fata iminēs periculũ videbanᷓ: motibus terræ, fulminibus cæli, dirisqꝫ monstrorꝫ signis: ipsa ciuiũ prouidētia, quũ late malitiã morbi agnosceret, non tñ ad comprimendum Catilinãqꝫ vir esset nominis splendidi, & magna fultus potētia, audebat. Tandem Comitiorum die Cicero cõmotus Catilinã in senatum vocat: & nunciat quid de coniuratione cõperisset. Sed ille existimans plærosqꝫ esse in senatu: qui inouandarꝫ rerꝫ cupidi essent: simulqꝫ vti suam audaciã popularibus ostentaret: simulata ac molli fronte Ciceroni respondit: Quid enim mali ago: si duorꝫ corporum, quorꝫ alterꝫ caput habebat, sed ęgrum atqꝫ pertenue, alterꝫ sine capite, sed validũ atqꝫ prępotens, huic me caput adiicio! Hæc ænigmata quũ ille in frequētia senatus populiqꝫ dixisset: magis expauit Cicero. Vnde boni oēs & nõnulli e Romana iuuentute saluti ipsius intenti, ac lateri eius sollicitl, ipsum thorace indutũ ac agmine stipatũ deinceps e domo in campũ educebãt. nec inepte ab ipsius humeris modice scissa vestis, ꝙ thoraca parum enudaret, iminens Ciceronis periculum visa admonere. Quare indignatio ciuium in Catilinam accensa animos ad Ciceronē adiecit: demũqꝫ in ipsis comitiis iterꝫ Catilina a consulatu repulsus est: & Syllanus atqꝫ muræna consules declarati sunt. Non paruũ deinde post tēpus quum Conscii Catilinæ & Hætruria conuenissent: & inuadēdæ vrbis iam esset vicina dies: fere nocte itempesta domum Ciceronis adire viri Romanorum primi, atqꝫ potentia fræti. M. Crassus. M. Marcellus, & Scipio Metellus. Hi mox pulsatis foribus ianitorem iubent dormientem Consulē excitare: & eorum aduentũ ipsi nunciare. Eius rei causam hunc perhibent. Crasso peracta cœna ianitor nonnullas literas reddidit: quæ illi ab Ignoto quodam viro traditæ erant. harum aliæ aliis reddi e suo epigrammate iubebantur: vnicæ tantum Crasso: & hæ amoto auctoris nomine redditæ. Crassus ergo epistola sua lecta quum imminentem a Catilina permagnam cædem agnouisset: propterea ꝙ admoneretur ex vrbe discedere: cæteras epistolas, vti erant, obsignatas integrasqꝫ seruauit: & rei nouitate perculsus ad Ciceronem perrexit: cupiens se omni suspitione purgare: quam aduersus sese ex consuetudine Catilinæ Cicero quoqꝫ concepisset. His expeditis multa secum meditans Cicero quum primum dies illuxit senatum habuit: palamqꝫ eas omnes literas cui debebantur exhibuit: iussitqꝫ eas in medium recitari. omnes in vnam sententiã vertebanᷓ: insidiarꝫ Catilinę nuntiæ. Post hæc. Q. Arrius Romæ nũtiat aduer-

Decēuirum potestas.

Othonis lex.

Cõiuratio Catilinæ.

ſas acies in Hetruria iungi:inſidias palam eſſe:Maniliũ ingẽti manu iuxta quædã oppida conſiſte-
re:cõtinuo expectantẽ atq; ſollicitũ vt quicq̃ tumultus ab vrbe ꝑdiret.His cognitis ſenatuſconſul-
to ſumma reꝝ cõſulibus datur:ne q̃d detrimẽti reſpublica capiat.q̃d non crebrius a ſenatu agi ſoli
tũ:ſed quũ vrgẽtiſſimus metus,& grauiſſimũ diſcrimẽ iminere videret̃.Ea ergo poteſtate fungẽs Ci
cero.Q.Metello externa mãdat:ipſe vrbis curas aſſumit:ſui non incautus,ſed tãta armatoꝝ copia
paludatus,vt ab eius ſtipatoribus plæraq; pars fori occuparet̃. Cæteꝝ Catilina diuturnioris mo-
ræ impatiẽs ſtatuit ad maniliũ in caſtra cõtendere: cupidus tñ Ciceronẽ opprimere.C. Corneliũ:
Marcũq; Cethegũ iuſſit:vt ſimulãtes Ciceronẽ ſalutatũ adire tẽpeſtiue eius fores ingrederent̃: dei-
de facta irruptione cũ gladiis cęderẽt.Sed hoc Fuluia nobili genere mulier clam noctu ꝑfecta Cice-
roni detexit:eũq; cõmonefecit:vt Cethegũ eiuſq; comites præcaueret.Igit̃ illuceſcẽte die hi Cicero-
nis domũ accedũt : ſed monitu Fuluiæ quũ ab ingreſſu prohiberẽtur & indigniſſime id ferrent , in
ipſis foribus adeo acclamauere:vt in apertã ſuſpitionẽ palã prodirẽt. Tantiſper itaq; Cicero in tẽ-
plo Iouis ſtatoris,q̃d erectũ eſt iuxta principiũ ſacræ uię quę palatiũ reſpicit, ſenatũ aduocat. Hic
& Catilina frequẽs aderat:veluti ſe eo crimine nudare cẽſuiſſet:ſed adeo creuerat odiũ vt id fruſtra
tẽtaret.quippe iuxta eũ ſenatorũ null⁹ ſedere paſſus eſt:ſed longe quiſq; auertebat̃. Orare etiã incipi
entẽ obſtrepebãt oẽs.Demũ ſtãs Cicero,illi mãdat:vt vrbẽ,ſenatũ,ſeq; ipſum cõſulẽ pręſentia ſui
Catilina vrbẽ egredit̃, liberet.Nã decet(inq̃t)vt inter orationes nfas,& gladios tuos mur⁹ vrbis medius ſit.Quare exem-
plo Catilina cũ trecẽtorũ ſatellitũ comitatu vrbẽ egredit̃: ſibiq; cõſularis dignitatis inſignia faſces
atq; ſecures ꝑcedere ſtatuẽs infeſto agmine in Hetruriã cõtendit ad Maniliũ, In huius caſtra iam fer
me viginti milia virorũ cõuenerãt:q̃bus cõfiſus Catilina,& ambire municipia, ad defectionẽ ſoli-
citare ſummo ſtudio nititur.Romę ergo quũ iã bellũ geri videretur cũ apparatis copiis Antonius
ad debellandũ hoſtẽ vrbe dimittit̃.Cęterũ ex iis,qui a Catilina imbuti Romę ſuperãt, Cornelius
Lentulus Surra vir claro genere ortus,ſed q̃ luxui dedit⁹ nup ob mollitiẽ e Senatu fuerat eiectus,
Surra. cęteros cõuenire:audaciã ſpemq; cœptis ꝑbere.Hic tũ erat ꝑtor:ſed vt mos oppſſoꝝ eſt, vt meliora
exoptẽt,ad cęteras ſenatorias dignitates mentẽ adiecerat.Huic Surrę cognomẽ natũ fertũt:q̃ dña
tione Syllę quũ quęſtor eſſet,multa rerũ publicarũ ꝑdite adminiſtrauit,cõſumpſitq;.Quare quum
Sylla id indigne ferret:& adminiſtrationis rationẽ expoſceret:ille tẽ floccipẽdens in ſenatũ ꝑfectus
ridiculoſe dixit.Rationẽ mihi reddere nõ eſt:ſed ꝑbere Surrã:vti ſolẽt pueri,qui in ludo ſphęrę pec-
cauerint.Ob hoc deinceps Surræ inditũ illi cognomẽ eſt.Hic etiã quũ cauſæ cuiuſdã reus ageret̃:
& aliquos ex iudicibus largitiõe corrupiſſet:ex quo bina ſuperante ſentẽtia quum victor euaderet:
Fruſtra(inquit)impẽſum quod alteri iudicũ datũ eſt:ſatis quippe erat ſi vna tantũ ſentẽtia ſolut⁹
abũſſem.Hũc itaq; huiuſmodi ingenii virũ licet a Catilina incitatũ,inani etiã ſpe falſi magi & ario
li eluſerãt:ficta quædam carmina e Sibyllinis libris canentes:quibus portẽdebatur facto tres Cor
nelios Romæ monarchas debere.horũ q̃ppe duo vaticinia cõpleuerant:tertiũ vero ac reliquũ ſeſe
fore ſperabat:qui reꝝ eſſet potiturus.Quare neceſſe exiſtimabat cœptis incũbere:neq; ſinere veluti
Catilina tarditate velociores ꝑdirũ ire.Is dũmodo vota perficeret̃ nihil pẽſi habere:nihil iniquũ,
nihil infandũ exiſtimare:ſenatũ omnẽ & quotquot ciuiũ facultas obtuliſſet,cæde ſtatuerat oppri-
mere:prætere a vrbẽ incẽdere:nemini parcere,niſi Põpeii liberis:quos rapiẽdos duxerat:& ſeruãdos
obſides ad Põpeiũ cõciliãdũ:quẽ rumor erat,nec is anceps,iam cum magno exercitu aduẽtare.Ad
hæc patrãda noctẽ primã e Saturnalibus deſignauerãt,enſes,ſtuppæ,ſarmẽta & ſuphur clam in do
mo Cethegi abdita:cẽtenos deĩde viros ſtruxerant:totidẽ vrbis loca ſortitos : vt ſtatutã ſibi q̃libet
partẽ vrbis icẽderet:quo paucoꝝ officio vrbs vndiq; flãmis cõflagraret.Alii aq̃ꝝ ductus obſeſſuri
Allobrogeſ coꝝ iugulationi collocandi fuerãt:qui extinguẽdis incẽdiis incubuiſſent. Dũ hęc agunt̃, legati Al
lobrogũ vrbẽ ineũt.hoꝝ gens quũ rebus minus ſecũdis vteret̃ grauiter Romanoꝝ iugũ ferre viſa:
vñ hoc confiſi populares cõiurationis:legatis rẽ omnẽ aperiunt:exiſtimantes Allobroges pronos
Allobrogeſ & aptiſſimos fore:ad cõcitãdã vertẽdãq; Galliã. His legatis ad ſenatum ſuę vrbis & pariter ad Cati
linã literę datæ:quaꝝ in primis libertas patriæ illis promittebatur:in reliquis Catilinã exhortaban
tur vt ſeruitiis manumiſſis q̃primum cum exercitu approperaret.Mittunt præterea cum huiuſce-
modi legatis quendam Titum Crotonienſem:qui literas Catilinæ redderet.Hæc illi. Sed quæ ne-
gotia quę conſilia hominum ſunt parum mẽtis habentium , immo cũ vino & muliercul is quæq;
tractãtiũ,labore,induſtria, ſobrietate,& prudentia quadã ſingulari eos ꝑſequitur Cicero.Hic mul-
tos extra vrbem nactus exploratores:qui veſtigia hominum perſcrutarentur : multos habẽs intra
mœnia:qui conſcii coniurationis erant:ab his data fide publica res Allobrogũ cũ coniuratis didi-
cit.Igitur his cognitis inſidias noctu collocari iuſſit:a quibus in ipſo itinere Crotonienſis circũuẽ
tus cum ipſis literis deprehenditur:ac in poteſtatem conſulis actus.Hac reꝝ Allobrogum legatos
haud ignaros fuiſſe non anceps fama fuit:quinĩmo clam conſenſiſſe . Quum primũ igitur illuxit
dies Cicero in ęde Concordię Senatũ habet:req; patefacta quum ſententias rogaret: viciſſimq; ſe
natus iter ſeſe multa diſſereret: Iunius Syllanus a nõnullis ſe audiuiſſe memorauit: Cethegũ aliquã
do narrare ſolitũ tres viros cõſulares,& q̃tuor ꝑtorios occidẽdos fore . Hæc & huiuſmodi alia Piſo

vit consularis asseruit.Post hæc.C.Sulpitius prætor scrutari domũ Cethegi iussus, per q̃ multa ibidem arma, tela missilia, enses, gladiosq; recẽti munitos acie cõperit. Publica tãdẽ fide data Titus vti coniuratio omnis sese haberet aperuit. Quare redargutus Lẽtulus, magistratu quo fungebatur (erat enim prętor) abdicare coactus est: moxq; purpuream vestẽ, qua erat amictus, in senatu ponẽs, atrã fortunæ suæ cõgruã induit. Deinde is, & q cũ eo deprehẽsi erãt, in liberã custodiã ꝓtoribus traditi. Actis his quũ iã vesp adesset: Cicero ad plebẽ, quæ multa cõuenerat, vt seriẽ harũ rerũ edoceret, egressus singula palã fecit. Deinde longo stipatus agmine quandam vicini pariter & beneuoli domũ ingreditur. Nã in ædibus suis, ei deę, quam Bonã nuncupant, muliebres cœtus arcana ducebant sacra. quotãnis enim in domo consulis, siue per eius cõiugem, siue matrẽ familias cũ virginibus Vestæ eidẽ Bonæ deæ sacrificari mos est. Eã ergo domum quum intrasset Cicero paruo admodũ comitatu superãte, secum agitat: quid de cõprehensis ciuibus statuendũ esset. Supplicium quippe vltimũ, quod illi dignissime laturi erant, expauescebat: partim promiti eius ĩgenio: partim ne videretur lætitia efferri: & crudeliter in tantos censere viros: qui & genere præcipui erant: & in vrbe amicitia valida fruebantur. Contra si molliter in eos animaduerteret: horrebat discrimen ingẽs: qđ hinc emanare posse videbatur. Si enim lenius morte mulctarentur: existimabat eos nõ modo nõ quieturos: sed in oẽm audaciã ĩflãmãdos: veterique nequitię iracundiã addituros. Præterea ne idem ipse mollis: aut iners cẽseretur: qui tũ a plærisq; audacissimus saluti publicæ habebatur. Hæc quum secũ versaret consul: inter domestica sacra hoc portẽtũ ostenditur: ab ara quidẽ sacrorũ, in qua iampridẽ sopitus erat ignis, e cineribus ac somẽtorũ reliquiis longa & pura quædã flãma subito emicuit. Tũ cęteris perterrefactis vestales virgines mox iussere Terentiã virũ conuenire: iubereq; vt pro patria non dubitaret ea perficere: quę mẽte volutaret: ceu ꝑsens Dea ingens lumẽ ad illius gloriã, salutẽq; polliceret. His cõmota Terẽtia: quæ nõ inertis ingenii, sed audax & ambitiosa erat: & vt ipse inquit Cicero, curarũ Reipublicæ ab ipso magis participãs: q̃ ipse ab ea domesticarũ singula viro dixit: eũq; in cõiuratos accẽdit. Eadẽ &.Q.frater admonuit: eadẽ &.P. Nigidius: vir studiorũ philosophiæ inter cęteros comes: cuius opera Cicero in multis & arduis Reip. negotiis vsus est. Igitur die postera frequẽte Senatu quũ de supplicio deprehensorum dissereretur: primus Syllanus sentẽtiã rogatus, vltimum (inquit) deprehẽsis suppliciũ deberi. Idem & reliqui cẽsent: donec ad.C. Cæsarẽ, q postea dictator est dictus, peruentum est. Hic quũ iunior iamiã futuræ suę magnitudinis haberet semina: & spe simul & opere eã ingressus viã: quæ res Romanas in monarchiã egit. Cæteros quippe latuit: sed Ciceroni suspitioni plurimæ fuit: non tñ vt in occasionẽ deprehendẽdi venisset. Fuere qui dicerent quum iamiã ferme deprehensus huis criminis reus a consule esset, clam subterfugisse. Alii Ciceronem quæ de Cæsare nunciarẽtur sponte obmisisse: amicorũ Cęsaris metu potentiaq; commotum. Quippe singulis constabat: eos potius causam salutis Cæsari fore: q̃ Cesarem illis pœnæ. Quum ergo dicẽdi ordo Cæsarẽ posceret: stans ille: non occidẽdos captiuos censuit: sed pecunias eorũ publicandas: ipsosq; per municipia Italiæ, vti placitũ esset consuli, Donec Catilinã expugnatum acciperẽt, in libris custodiis tenẽdos. Hæc sententia cũ mitior videretur: & orator ad dicẽdum facundissimus foret: ipsi Ciceroni scrupulum nõ paruũ iniecit, Vnde palam in vtrãq; sententiã nixus est: & priorẽ Syllani & vltimam Cæsaris asserens. Verũ qui fruebantur Ciceronis beniuolentia cogitãtes sententiam Cæsaris magis in rem fore cõsulis: q minus esset subiturus inuidiæ: posteriori sententiæ innitebantur. Quare Syllanus versus stãs, iterũ pro rostris se inquit de nece comprehensorũ haud censuisse: quum viro senatorio vltimo vltimũ supplicium carcerem existimaret. Huic sentẽtię Catulus primũ contradixit: deinde Cato: qui vehemẽti oratione prorumpens in suspitionem Cæsaris omnem senatum iracundia simul & indignatione repleuit. Quãobrẽ necis supplicium in captiuos decretũ est. Publicationi autẽ Bonorum institit Cæsar: rem indignã ratus, q repulsa mitiatq; humaniori sententia, ei quæ vna indignissima foret inniterentur. Sed vim cum aduersarii adhiberẽt: Cęsar ad sese defendẽdum tribunos aduocat. at ii ꝓpterea nihilũ moti sunt. Tũ consul medium se ingerẽs missa bonorũ publicatione in necẽ deprehensorũ ciuiũ cũ senatu diuertit. Non enĩ eodem loco detinebantur: sed prætores alius aliũ captiuos habebat. primũ e palatio Consul Lentulum sumit: eũq; per viã sacrã mediũq; forũ adducit. Optimates ad hæc vrbis telis muniti circa Cõsulem agi plæbs horrere atq; ꝓterire silentio: iuuẽtusq; maxime metuat q; stupore terreri: veluti illi solutis quibusdã rerũ oium summã ad ciues paucos acturi viderentur. Forũ egressus cõsul quũ ad Cærcerẽ ventũ esset, tradit lictori Lentulũ: eũq; strangulari iussit: deinde Cethegũ, passim q; cæteros cõiuratiõis deꝑhẽsos. His ꝑfectis rediẽs Cõsul, quũ in foro nõnullos ex cõiuratis ꝓspiceret: qui tãtorũ ignari cõuenerãt: noctẽ solliciti expectãtes spei pleni, captiuos sese diripere liberareq; posse: ad eos versus voce sublimi, Vixerũt inqt. Eo enĩ loquẽdi ritu vtebantur; q maliciã ĩfaustæ cædis vocabuli vitabãt. Iã vesper aduenerat: quũ cõsul e foro domũ repetit. Cæterũ deinceps nõ solito silentio ciuiũ agmĩe cõcomitantiũ ordine: sed festiuo clamore, ac oium plausu, qui obuiã fierẽt, liberator & cõditor appellatus. Funalia ꝑterea per vrbis vicos ducere: lãpades, faces, tædasq; in foribus figi: e speculis passim prodire mulieres in pręconium spectaculũq; viri singulari quadã optimorũ pompa domũ dare re-

Bone deæ sacra.

Ostentum.

petentis. Horum plerique qui maxima etiā bella cōfecerāt triūphis ornati, ac nō parū maris terręque potiti, aperte inuicē fassi sunt: populū decē tēpestatis suæ imperatoribus ducibusque ex diuitiis, ex spoliis: ex potentia parta, finibusque propagatis obnoxiū, at suæ libertatis suæque salutis gratias soli Ciceroni deben: qui ex tam ingenti periculo vrbē eripuisset. Nec enim imminentia scelera purgasse: nō affecisse meritis suppliciis scelestos: adeo mirū videri: quod cum hoc incendium omnium maximum emersisset. hactenus minimo conatu, nulla seditione, nullo tumultu extinxisset. Nam Catilina cæterique, qui ad eū in castra confluxerant, simul vt accepere, quę in Lentulum Gethegūque & cæteros patrata essent: cœpere protinus labi: ac inita cum Antonio pugna funditus cum omnibus eorum copiis deleti sunt. Fuere qui hæc obtrectarēt: asserētes Ciceronē ea perperā machinatum esse: ducem habentes Cæsarem, mox præturā initurum: ac Metellum, & Bestiam tribunos militum designasse. quippe ii diebus adhuc paucis Cicerone cōsulatum gerēte, quū magistratū inissent, Ciceronē orare pro concione rostris impeditis prohibuere: affirmātes se non aliter rostra dimissuros, q̄ de abdicando se a magistratu relaturū se ille polliceretur. Tum hoc solum simulans se facturū Cicero rostra conscendit: factoque silentio nouum quoddā atque priuatū præbuit iusiurandū: patriā vti quod se liberasse: ac imperii Romani salutē seruasse. In hæc iurauit propemodū omnis plebs. Quare Cæsar & qui cum eo in Ciceronē conspirauerant, magis cōmoti, alias illi turbas cōminātur: attuleruntque rogationē: vt cum exercitu Pōpeius euocaretur ad opprimendam potentiam Ciceronis. Sed nōnihil Ciceroni ac vniuersæ reipu. M. Cato conduxit: qui tribunatus viribus fultus, æqua licet potestatis licētia, ampliori tamē dignitate institit. facile enim cuncta soluit: & Ciceronis consulatum adeo pro rostris extulit: vt Ciceronē honoribus omniū maximis dignatus sit: illum patrem

Pater pri̅ę.

patriæ appellans: quod cognomē primū ex hac Catonis oratione Ciceroni inditū, apud cæteros emanasse perhibetur. His atque huiuscemodi rebus Cicero permultā sibi vrbis vim cōparauit. Verū plerūque ex opere suo nullo siue indigno, siue turpi, se inuidiæ lacessendum prębuit: nam laudibus cōtinuis sese efferens, gloriaque se semper exornās, molestiā atque fastidium peperit. Non enim frequētia

Gloriatio Ciceronis.

vlla senatus populi ve, non iudiciū aut curia vlla cōuenerat: in quibus nō Catilinæ atque Lentuli rumor obstreperet. Libros prēterea huiuscemodi laudibus, cōmētoque repleuit. Vnde ipsius orationem dulcissimā, & omni refertā suauitate, grauē ac molestam reddidit: veluti ex indigno quodam fato sibi continuo id fastidiū adesset. Tamē licet hac immoderata flagraret ambitione, inuidia aduersus neminē intactus est. Laudū quippe liberalissimus fuit: vel eorū qui antea, vel sua tempestate floruissēt: vt ex ipsius cōmētis aduertere fas est. Memorant multa circa id ab ipso iucūde prolata. Aristotelem

De aliena laude pręconia.

fluuiū esse inquit auri profluentis. De Dialogis Platonis ait. Si Iuppiter voce vteret: eū non aliter q̄ Platōis dialogis locuturū. Orationū Demosthenis interrogatus: ecq̄ optia sibi videret: Lōgissima inquit. quippe qui verbū Demosthenicū cōmenti sunt, Ciceroni innitunt: quod alicubi in eius epistolis ad domesticos quosdā suos scripserat: eos quibusdā orationū suarū locis excitare Demosthenē. Verum inter cæteras laudes, quibus plurimis in eū virū vsus est, id maximū: & omni admiratione dignū: quod eas orationes in quibus summā diligentiā habuit, Philippicas in Antoniū Demosthenis verbo nominauit. Omniū q eius ætate, aut eloquētia: aut doctrina præstitissent, extitit nemo: quē non vnice diligeret: & aut scribēdo, aut orādo celebriorem redderet. Cratippo peripatetico operā dedit: vt a Cæsare iam rerū potito Romanis ciuis adscriptus foret. Areopagitarū senatui etiam persuasit: vt illū Athenis degere decernerēt: eosque impulit vt eū oratē: iuniorū studiis immorari: veluti qui eā vrbē splendide esset exornaturus. Eisdē etiā epistolæ quædā ad herodē sunt: itēque ad filiū aliæ: iubentes vt cum Gratippo philosophiæ operam daret, Gorgiam rhetorē filii consuetudine prohibuit: quod eum adolescentē ad voluptates & potus alliceret. hęc vna ex epistolis suis gręcis. Itēque ad Byzantium Pelopem altera extat. quas iracundia quadā scripserat. In prima dignissime Gorgiā increpans: quod mollē ac lasciuā vitā ageret. In altera Pelopē improbat: quod adeo deiectioris animi foret: vt honores quosdā a Byzantiis oblatos decerni sibi neglexisset. Hæc liberaliter licet, & quadā vbertate linguę, quādoque tn̄ modestiam excessere. Minutium enim quū e iudicio eū eripuisset: quod ille victoria clarus Sabinū domesticū atque familiarē suū reum ageret, tanta iracundia adorsus est: vt aduersus eum diceret: Tu ergo Minuti tua opera euasisti! an quod ipse multas tenebras in curia circumfudi!

Ciceronis cū Crasso simultas.

M. Crassium pro rostris laudans, quū voto potius esset, post dies paucissimos eundem acriter pro bro lacessiuit. Vnde quū diceret Crassus: nō hoc in loco me nuper extuleras! Et certe respondit: declamādi gratia pro vili materia orationē exercēs. Retulerat Crassus neminē ex Crassis Romę diutius annis sexaginta vixisse: mox in huius dicti penitentiam ductus quū subderet, Quid ad hæc! tum Cicero Tam blande, inquit, morē concioni gessisti: quod Romanos noras id grate audituros. Quū retulisset & Crassus stoicos sibi placere: quom̄ bonum virū diuitem esse ostenderent: Vide (inquit Cicero) ne illud magis: oīa in sapiente sita esse. Auaritiæ enim notam habebat Crassus. Quū alter filiorū Crassi: q cuidā nomine Digno persimilis erat: & ob id genitrici turpē iniecerat maculā: quod Digno conciliata fuisset: apud Senatū probe & cū laude perorasset: interrogatus Cicero quid de digno censeret: Dignus quidē Crassi est. Profecturus in Syriā Crassus Ciceronē optauit beniuolum

sibi q̄

sibi q̃ aduersariũ magis relinquere:ergo mutuę conciliationis gratia Ciceronem adorsus apud ip
sum velle cœnare se dixit:quo familiarius acto,post dies paucos quum quidam e domesticis Cice/
ronis obuiam facti nuntiarent Vatinium virum male Ciceroni conciliatum spopondisse se in
eius amicitiam atq̃ gratiam reditur͂: Atqui respondit,& Vatinius apud nos cœnare vult! Aduer
sus itaq̃ Crassum talem se Cicero prębuit: Vatinium vero q̃ scrophulis tumidũ guttur haberet,
quum quandam oraret causam,oratorem appellauit inflatum.Hunc Vatiniũ quum Cicero acce
pisset vita functum:atq̃ paoco post quũ manifestius nosset eum viuere:Malæ(inquit) pereat qui
male mẽtitus est. Decreuerat Cæsar: vt militibus agri Cãpãi diuiderent͂:sed quũ in senatu plęriq̃
id ęgre ferrent:&.L. Gelius vir iam senio cõfectus, hoc se viuẽte nõ perpessurum assereret : Expecte/
mus inquit Cicero:lõgius enim nõ postular Gelius esse supstes. Vir qdam Octauius Libya(vbi au
rem perforare mos est)oriũdus dicebatur. Quum ergo in quadã causa se nõ audire Ciceronem re
citantem diceret: Quippe,retulit Cicero,aures bene solebas habere foratas. Dicẽtem Metello Ne Scõmata
pote Ciceronem testificationibus suis plures occidisse: q̃ liberasse patrociniis: Fateor inquit apud Ciceronis.
me plus esse fidei:q̃ facundiæ. Adolescens quidã qui in medicata placenta patrem pemerat, teme/ Scrophulæ
rario elatus se Ciceronem probris impugnaturũ esse iactauit. Tum ad eum Cicero : Id a te q̃ pla/ Vatinii.
cẽtam malim. Publius Sextius Ciceronem cum patronis quibusdã aliis causæ cuidã addixit : quũ
ergo solus orare,agere, ac disponere, veluti pro iure suo,singula vellet:cognito q̃ mox foret a iudi
cibus absoluẽdus:ad eum versus Cicero, Fruere hodie inqr Sexti tẽpore.Nam die crastina priua/
tus futurus es.P. Cortam rudis ac tardi ingenii virũ se iuridicum profitẽtem Cicero aduocatione
quadam apud iudices aduocarat in testem:sed quũ ille se nihil scire diceret: forte inquit Cicero de
legibus interrogati te puras. Metello Nepote sępenumero in quadam altercatione dicente : quis
est pater tibi! Rñdit Cicero: responsionẽ hanc mater grauiorẽ effecit. Ferebatur nãq̃ illius gẽitricẽ
impudice vixisse.Hic etiam Metellus tantę leuitatis atq̃ in cõstantię fuit: vt tribunatus sui magi/
stratum linquens, ad Pompeium in Syriam nauigaret:moxq̃ ab eodem incõsultior atq̃ inconstã
tior reuersus est.Quare Phylagrum præceptorem suũ quom sepelisset: & obseqoiosus curiosissime
sepulcro marmoreo coruũ super iussisset incidi: hoc dixit Cicero rectius factũ. Nam hic te volare
magis, q̃ scire docuit. M. Appius cuiusdam defensionis suę procemiũ egit : memorans,eius clien
tem a se precibus summis suam petisse diligentiam, facundiã,atq̃ fidem. Tum Cicero. Adeo(in
quit) vir ferreus es: vt expetitis tot ipsi nihil impẽderis! Verum in maliuolos siue aduersarios his
vti Lęodoris oratoris est:at in alios ioci gratia in eisdem, vti se casus obtulerat, effudisse Ciceroni
non paruam conflauit inuidiã. horum etiam pauca perstringam. Marcum Aquilium binos habẽ
tem generos, ambosq̃ exules,appellabat Adrastum. Lucio Cotta viro vini aoidissimo administrã
te censuram Cicero consulatum petens,quum e labore sitiens circunstantibos vndiq̃ comitibus
suis clam biberet: Non iniuria timetis(inquit)ne censor mihi infestus fit: q̃ aquam bibo. Voco
nio tres secum filias deformissimas ducenti obuiam factus Cicero, Phœbo clamauit extincto hic
pignora seminauit. M. Gelius,quẽ anceps erat rumor non ortũ parẽtibus liberis , quum magna
ac sublimi voce quasdam literas in senatu recitasset: Ne admiremini inqt Cicero:nam & hic vnus
est proclamantium. Faustus Sylla dictatoris Syllæ filius:quũ paternas substantias dilapidasset: &
grandi ære alieno opprimeretur: Ciceronem proscripsit. Tom Cicero: Hanc q̃ paternam proscri
ptionem malim. His igitur plęrisq̃ oneri Cicero fuit:& hinc hi, qui cũ Clodio conspirauere, ma/
teriam indignationis nacti feruntur. Erat Clodius vir claris parentibus natus: tum quia ętate iu Clodii in/
nior:& dignitate pręstans,& audacia. Is quum amore Pompeiæ Cæsaris coniugis flagraret clam cestus.
eius domum ingressus est vestem ac habitum psaltriæ indutus. Muliebres enĩ Cętus, tum in æde
Cęsaris sacrum illud arcanum in accessum omnino viris agebant.virilis itaq̃ sexus aderat nullus.
Spe autẽ latẽdi cœptũ adductus Clodius ob adolescẽtię suę formam genasq̃ nondũ pubẽtes tur
bæ immixtus ad Pompeiam ingredit͂. Sed quum noctis tenebrę, & ædis permagnę aditus ignaræ
illom agerent ac inuiom: errore domus palam captum,quædam Aurelię matris Cęsaris pedisse
qua illi obuiam facta nomẽ rogat: loqui coactus Clodius se Pompeię pedissequã inqt : & e cœtu
Auram noie quærere. Tum illa viri voce intellecta territa proclamat: sociasq̃ aduocat.reseratis fo
ribus adsunt illę,& scrutantes singula Clodium cõprehenderunt in pedissequę eius cæla, cui oc/
currerat,fuga pgressum. Hac re vulgata Cęsar Pompeiã dimisit vxorem:& de pollutis sacris quæ
stio proposita est. Erat Clodio Cicero amicitia iunctus. Nã eius opera tã in cæteris q̃ ad præsidiũ
sui capitis in cõiuratione Catilinę impẽsissime vsus fuerat. Sed quũ initeretur Clodius apud iudi
ces arguere sese die patrati sceleris in remotissimis ab vrbe locis diuertisse: Cicero aduersus ea testa
tus est asserens eum tũc,se domi cõuenisse:& qđ certissimom erat serio secum colloquorum. Credi
tum est Ciceronẽ non tam ex re ipsa id testatũ:q̃ q̃ Terẽtię cõiugi se purgatum voluisset. Ea enim
æstuabat odio Clodii: ob eius sororẽ Clodiam:quæ aspirare ad nuptias Ciceronis videbat͂: cõci/
liatione ac opera Tullii in primis familiaris ac domestici Ciceronis. Hic enim frequentiori con/
suetudine salutandi atq̃ cõueniẽdi Clodiã(non enim habitabat pcul) eius rei Terẽtiæ suspitionẽ

iniecit: quare Terẽtia quum difficilis esset ingenii: & sui cõiugis facile princeps: virũ inflãmauit: in/
pulitq; vt in Clodium testaret. Ad hoc nõnulli boni ac pręcipui viri periuria, largitiones, versutias
pudicarum in eundẽ testati sunt. Lucullus ancillas in mediũ duxit: q̃ affirmarũt Clodiũ quum apud se
domi habitarẽt iuniori sorori cõmiscuisse. Rumor p̃terea percrebruerat: eũdẽ etiã se cõiunxisse reli/
quis binis sororibus suis: quarum Martius Rex Terẽtiam habebat vxorẽ: alterã Metellus Celer: Qua
drantẽ cognomine: q quidã ex his qui eã amabãt pro argẽteis in illius loculũ æreos nũmos immis/
set. Est enĩ nũmus ex ære minutissimus. Hæc inter cæteras sororum certiori fama Clodiũ vrgebat Dũ
ea gererẽtur: animi plebis nõnihil aduersus eos qui ĩ Clodiũ testati essent, ostẽdebãtur. Vnde percul
si metu iudices se muniere p̃sidiis: eorũq; nõnulli quũ sentẽtias ferrẽt confusis characteribus litera/
rum tabellas protulere. Non tñ plures hæ fuerũt q̃ Clodiũ liberarũt. Rumor fuit largitionẽ his in/
tercessisse. Vnde Catulus obuiã iudicibus factus, perq̃ recte (inquit) iudices p̃sidium postulatis: ti/
mẽtes scilicet ne quis vobis argentũ abriperet, Clodius etiã quũ Ciceroni exprobraret, q ipsius te
stimoniũ apud iudices nihil fidei habuisset: id rñsum accepit: Mihi enĩ inquit Cicero, quinq; & vigĩ
ti iudices fidẽ præbuere, tot enĩ sñiæ te dãnarunt. tibi vero triginta non credidere: ante quippe liber
ab his ipsis nõ euasisti: q̃ pretium solueres. Atqui interrogatus Cæsar cur repudiasset vxorem: quũ
adulteriũ non asseueret: Nam decet (inquit) Cæsaris thorum nõ tãtũ crimine, sed & criminis suspitio
ne carere. Absoluto itaq; ab eo reatu Clodio, moxq; designato Tribuno plebis animũ aduersus Ci

Clodius tribunus plebis designatus.

cerone iniicit: oĩa simul mouẽs: omnesq; ciuesq; simul in illum incitãs: quippe plebis animos, q ob
sequiosum illis magistratũ suum p̃beret: in sentẽtiam suã allexit. Præterea vtriq; cõsulum nõ medio
cres prouincias decreuerat: Pisoni Macedoniã: Gabinio Syriã: multosq;: q priuati hactenus vixerãt
ad publicos honores acciuit. Circũseptus ipse validissimis seruorum familiariũ copiis incedebat. Pręter hæc triũuirorum: qui tũ in vrbe plurimũ poterãt. Crassus palã Ciceroni aduersari: Põpeius vtriq;
blãdiri: Cęsar expeditioni aduersus Gallos intẽdere. Trepidus ergo Cicero licet beniuolentiã Cæ/
saris desparet: eũq; ob rẽ Catilinæ sibi existimaret infensum, tñ metu coactus ab ipso ĩpetrat vti se
cum iret legatus in Galliã. Eo pacto intelligẽs Clodius Ciceronẽ suũ subterfugere tribunatũ cũ eo
dem beniuolentiã simulat: atq; in Terẽtiam oẽm huiusmodi dissidii causam iniicit. in illius memo
riã incidẽs: nõ nisi pie: ac clemẽter in eũ loquebat: veluti secũ nõ odio: sed omni humanitate flagra
ret. Sic ergo ea dissimulatione metu Ciceronẽ oĩno liberat. Quare Cicero existimans se Tribuno
cõciliatũ: legationẽ Cæsari pactã abnegat: seq; ad publica vertit. His igitur incensus Cæsar Clodi
um aduersus Ciceronẽ p̃uocat: Põpeiũq; fere a Cicerone semouit. Præterea in Ciceronẽ testatus ẽ

Ciceronis exilium.

cõtra fas atq; maiorum leges Lẽtulũ: ac Cethegũ: cæterosq; absq; iudicio dãnatos cæsos esse. Id enĩ cri
men in Ciceronẽ delatũ est. Quare actus in iudiciũ Cicero huius criminis reus: nec a mediocris po
tẽtie viris oppressus, vestẽ atrã assumit: & p̃fluente coma plebẽ orare, & supplex ambire cogit. Tum
per vrbis vicos vndiq; factus obuiã illi Clodius viris comitatus in oẽm audaciã atq; cõtumeliam
p̃tonis: vicẽ Ciceronis illudere: & turpiter gestũ illius oĩbus p̃bris vrgere: interdũ etiã lutũ lapidesq;
iactãtes supplicationibus illius obstrepere. Cũ Cicerone q̃plurimi, oĩs fere multitudo equestris or/
dinis, vestes cõmutauit. Præterea viginti p̃pemodũ milia iuuẽtutis Romanæ: nõ enim minor erat
horum numerus q illi assistebant: p̃missis etiã comis passim per vrbẽ p̃ces effundere. Senatus erat fre/
quẽs: vt decerneret populũ: vestẽ veluti ex publica mœstitia mutare: sed consules quũ diuersa senti/
rẽt: præterea Clodius quũ circa curiã paludatus satellitibus oĩa terrore repleret: e senatu prorupere
nõnulli ordinis senatorii: q laceris idumẽtis tumultus speciem dedere. Deniq; quum neq; misericor
dia, neq; pudor quicq̃ valuere: quin oporteret Ciceronẽ aut exulẽ fieri: aut ferro rem decerni: ad Põ
peii auxiliũ itũ est: qui cõsulto ab vrbe semotus iuxta albanũ agrũ sponte diuerterat. Ad eius opem

Põpeii igratitudo i Ciceronem.

implorãdã primo Piso ipsius gener p̃fectus est: post ipse: sed quũ eum p̃sentiret adesse Põpeius: eius
cõspectũ minime pertulit. Nam graui ipsius viri pudore opprimebat: qui modo duas cõtentiones
atq; certamina sui gratia subiisset: multaq; pro republica iuxta sñiam administrasset. Quũ ergo eẽt
Cæsaris gener: veteres gratias Ciceroni repetẽti negauit: egressusq; postico colloquium Ciceronis
minime p̃tulit. Quare p̃ditus a Põpeio Cicero, nudus ac derelictus ad opẽ consulũ p̃fugit. Gabini
us animo idefesso & p̃tinaci ad ferẽda singula Ciceronẽ ĩpellere: cõtra Piso illũ hortari vti desisteret
a cœptis: vt furori Tribuni cederet: vt tẽporum vicissitudines ferret: vt in tãtis seditionibus q̃ ex ipsius
capite vrbi emergere posse videbãtur, iterũ patrię salus fieret. His permotus Cicero necessarios su/
os quid salubrius acturus sit cõsulit. Lucullus eũ manere veluti demũ victurum cẽsebat: alii ipsum abi
re: q mox sedata rabie Clodii populus eius desyderio esset flagraturus. Hæc eadẽ Cicero ipse appro
bans. Palladis signũ, qđ domi locatũ nõ paruo tp̃e summũ in modũ coluerat, in capitolio obtulit:
idq; subscripsit. Palladi Romæ custodi. Hoc peracto extẽplo comites ex beniuolis atq; familiaribus

Hippo Lucaniæ ciuitas.

suis nactus circiter noctẽ mediã vrbẽ egreditur. Deinde per Lucaniã iter agẽs, Siciliam attingere sta
tuit. Interea exitus eius quũ Romæ patefieret, fuge criminatur, atq; dãnatur a Clodio: ac aqua &
igni interdictus: neue intra quingẽta miliaria Italiæ tecto susciperetur, edictũ est. Verum cæteri hoc
post gratiã Ciceronis habẽtes maxime ipsum venerari, & lõga p̃fusi humanitate, cum gratissime

prosequuti sunt. Sed apud Hipponē Lucaniæ ciuitatē, quā nūc Vibonē vocant, Vibius vir Sicu/
lus, q quum in plurimis Ciceronis beniuolētia frętus esset, & in eiusdē etiam cōsulatu ad ædilitatē
euectus, hospitio eum repulit: seq illico eum delaturū in crimē asseruit. C. itē Virginius prætor ha
ctenus Ciceronis opera nō mediocriter vsus, iussit eū oīno ab insula prohiberi. Quamobrem af/
fectus his Cicero propere Brundusium petit: inde Dyrrhachium vēto secundo nauigans mutato
in ipso itinere cœlo regressus fertur: moxq die ꝓxima soluta iterū puppi voto potitus est. Traditur
quum Dyrrhachii litus attingeret, exonerata puppi terręmotū hyatūq pelagi extitisse: ex quibus
ab ariolis intellectū est: exilium non diuturnū ipsi fore. mutationē nāq fortunę eius his signis por
tendi cōstare sibi asserebant. Verum licet a plęrisq beniuolētię gratia salutaretur: liceq gręcorū vr/
bes certatim honore summo ipsum dignarētur: subtristis tn̄ & mœstus vitā agebat: & veluti q insa
no quodā amore torqueretur persępe ad Italiā oculos flectēs, ita tenuis ita sua dignitate eiectus vide
batur: vt existimaret nemo virū in primis eruditū, ac tot in studiis literarū obuersatū, eum extitisse
Preces nōnullas egit vt nō orator, sed philosophus vocaretur. Aiebat eni philosophiā ob se ipsam:
sed oratoris facultatē, nō nisi quātum forēsibus negotiis necessariū fuisset, se cōplexum. Arduum
quippe & ingēti gloria dignū animorū affectus secludere multarūq rerū passiones euellere: quū in
negotiis ciuilibus multa consuetudo ac familiaritas multa fuerit: nisi adeo quis cōsulto vixerit: vt
in his quę gerēda sunt, ita oīno extra feratur: vt negotiorū nō affectum particeps sit. Cęterū Clo/
dius eiecto Cicerone incēdio tradit eius villas: incēdio dat eius domū: ibiq libertatis tēplum erigit
Reliquas vero bonorū suorum substantias hastæ subiicit: quę licet ꝑ integros dies assidua voce
pręconis ꝓnunciarētur, tn̄ nemo inuētus est: qui rei cuiusq foret emptor. Hac igitur indulgentia
elatus Clodius, primatibus vrbis terrori factus, vallatusq a plurimis e plebe viris, in oē facinus
atq probrū erūpere paratissimis, aīum in Pōpeium vertit: quędam illius acta, quæ in exercitu nuꝑ
ediderat, scindens. Quare Pompeius ęgre id ferēs se torqueretq Ciceronem exulē fieri passus esset:
mēteq mutata de illius reditu cū necessariis suis agitat. Sed obsistente his Clodio placuit Senatui
nihil sancire: nihilue publicū agere: donec Ciceronis reditus statuatur. Igitur quū cōsules, qui Lē/
tuli & Cethegi ac sociorum asserebāt causam, diuersa molirentur: orta seditio adeo inualuit: vt tribu Annius
ni de foro saucii abirent: &. Q. Ciceronis frater extrema passus inter cadauera fusus iacuit. Hinc aī Milo.
plebis cœpere flecti: primusq Annius Milo tribunus ausus est Clodiū vi ad iudicium trahere. Ad
Pompeium plebeii ꝑmulti, pręterea e municipiis nō pauci cōfluxere: qbus circūseptus ipse sublato
e foro Clodio ad ferendā sentētiam de reditu Ciceronis ciues conuocat. Fertur populū nihil vnq̄
tanto oīum cōsensu statuisse. decreuit pręterea senatus: certās nō inferior esse illi beneficio oēs ciui Ciceronis
tates, q̄ Ciceronē in exilio fouissent, ornare laudibus: domūq ac villas, quas Clodius cōbusserat, reditus.
ære publico reparari. Itaq decimo exilii sui mēse redit Cicero: cui singulorū tāta lętitia, tāto ciuiū
studio obuiā itum est: vt qđ ab ipso memoratur, se Romam Italię humeris reportatū, res ipsa supe
rauit. Crassus etiā qui anteq̄ Cicero exul fieret infensus illi fuerat, lętis aīs ipsi occurrēs in amicitiā
reintegratus est. licet hoc iniiceret filio Publio: qui Ciceronis zelo æstuabat. Paruū deinde post tē
pus quū obseruasset Cicero Clodium abesse Roma: plurimis comitatus viris in Capitolium ꝓfe/
ctus tabulas tribunitias, in qbus ea quę Clodius magistratu suo administrarat, seruabātur, eiecit.
Q đ quū Clodius quereretur: instabat Cicero: illū asserens cōtra leges ex ordine patricio tribunatum
adiisse: ob idq nihil administrationis illius esse validū. Sed ꝑmotus iis Cato Ciceroni instar: non
gr̄a (vti ferūt) Clodii: sed rē indignā grauēq atq violētam Reip. ratus tot decreta, cūctasq admi/
nistrationes publicas senatū in cassum reducere: in qbus erāt acta: q̄ idē ipse quęstor Cypri atq By
zantii egerat. Ab ea igitur spe deiectus Cicero paululū aduersus Catonē sensit: nō vt in apertū odiū Cicero Mi/
itum sit: sed vti mutua beniuolētia obscurius vsi forēt. Post hæc Milo Clodium cōfodit: reusq par/ lonē defen/
ricidii actus, patronū sibi Ciceronē cōstituit. Verū timēs senatus, ne ex ꝑiculo Milonis clari in pri/ dit cędis
mis, & tūc iracundi ciuis, qcq̄ tumultus vrbi excitaretur: Pōpeio mādat sibi curę esse hanc causam: cu Clodii reū.
raretq vt impune iudicibus libera potestas iudicādi sit. Noctu ergo Pōpeius quū forū armatis mi
litibus cinxisset: pertimuit Milo: ne Cicero tātorū cōspectu subita nouitate ꝑculsus ꝑ se minus iu/
cunda oratiōe certaret: illi ꝑsuasit vt in lectica delatus in forū in ipsa cubās quiesceret: donec cōuenis
sent iudices: & curia frequens esset. Cicero nāq nō in armis tm̄ fuisse trepidus fertur: sed ex tāta exerci
tatione nō adeo cōpositus: quin ad orādū nō ita timens ꝓgeret: vt vix a motu corporis, tremituq
desisteret. Oraturus ꝓ Licinio Muræna, q sub Catone reus agebatur, quū intellexisset Hortēsium ex
oratione sua in eadē causa splēdide recitata, elatū gloria, nullā partē noctis quieti indulsit: vigiliis
& meditationibus anxius ne in dicēdo inferior cederet. Cęterū ad agēdam causam Milonis Cice/
ro lętitia aggressus viso Pompeio: qui curiæ veluti in exercitu sublimia possidebat: visis aūt armis
quę vndiq fulgebāt, stupore cōfusus est: tādēq tremēs, ac voce vix faucibus euulsa trepide sermo/
nem incœpit: reo ipso Milone summa audacia assistēte certamini: nec dignato mutare comā: nec
mutare vestē. qđ dānatiōi suę nō paruam ꝓbuisse materiā traditur. In eo tn̄ stupore Cicero magis ob
salutē Milonis periclitātis affectus, q̄ timidus iudicatus est. His actis ꝓ Crasso iuniori, q apud Par/

thos aberat, augur designatur. deinde ꝓconsul ꝓuinciã sortitus Ciliciã exercitũ. xii. miliũ peditũ,
duorumq̃ miliũ sexcẽtoꝝ equitũ traiicit: iussus Cappadociã Ariobarzani regi reconciliare: eiusq̃
volũtati reducere. hæc ipse placide, & absq̃ cõgressu pugnæ cõposuit: ac Cilices, q ob cladẽ Roma
noꝝ a parthis illatã, Syriæq̃ tumultus efferebãtur, administrationis suę mãsuetudine placat. mu/
nera ibidẽ a regibus sibi oblata renuit: pręterea ꝓuincię populos ab epulaꝝ stipẽdiis soluit. Idem
diebus singulis iucundiores e ꝓuincia viros nullo apparatu, sed liberaliter cõuiuio adhibuit. Eius
domus ianitore oĩno libera: ipse cubãs a nemine visus est sed matutina luce, aut stans, aut circum/
ambulans iuxta cubilis sui locũ, dexterã his dabat: qui ad se salutatum ingrederent̃. Iracunde nul/
lius iurgio lacessitus, aut dãnatus improbe fert̃. Multa publicoꝝ, q̃ furtiue subrepta fuerãt, ciuita/
tibus reddidit: ac obnoxios nihil vltra ꝑpessos in sua dignitate seruauit. Pugnæ nõ expers, latroci
nia, q̃ circa mõtẽ Amanũ insidebãt, ĩ fugã egit. Qua victoria ĩperator a militibus salutatus est. In
qua re, ne id frustra retulerim, Cęlius orator quũ rogasset: vt ad quoddã spectaculũ pãtheras sibi
Romã e Cilicia mitteret: Cicero venuste permotus rebus a se gestis, in Cilicia nõ esse pãtheras res/
põdit: sed in Cariam effugisse dedignatas ꝙ cæteris pacẽ agẽtibus illę solũ bella ꝑferrent. Cæterũ
ꝓuincia decedẽs Cicero Rhodũ nauigat: inde veteꝝ cõsuetudinũ desyderio captus Athenis pluscu
lam moram egit. vbi viris eruditione pręcipuis in colloquium adhibitis beniuolisq̃ gratæ ꝑsaluta/
tis, laudibus Gręcię cõmode exornatus, Romã redit iãiam veluti quodã incẽdio bello ciuili æstu/
ante. Verum senatus quum sibi triũphum decerneret, gratius sibi inq̃t fore cõposita intestina sedi
tione se triũphũ Cæsaris sequi. Interea priuatim cõsilius diligẽtẽ operã ꝓbuit: partim Cæsari scri/
bẽs: partim Põpeiũ orãs: vt vtrũq̃ pacaret. Sed insanabile vulnus mox patuit. Cæsar eni vrbẽ in/
uadit: Põpeius plęrisq̃ claroꝝ & optimoꝝ ciuiũ comitatus, hãc deserit. Ex quo Cicero fugã illorũ
linquẽs addi partibus Cęsaris visus est. Anceps tñ ac vtrinq̃ discussus quædã signa sua mẽtis ape
ruit. Scribit eni epistolis quo se vertat ambigere: honestã & pulchrã belli materiã apud Pompeiũ
Trebatius esse: Cæsarẽ meliori re vti: seq̃ salubrius necessariis ꝓseruare. Habeo igitur quẽ fugiam: quẽ sequar
nõ habeo. Inter hæc Trebatius vir Cæsari familiaris ꝑ epistolas Ciceronẽ hortat̃ ad Cæsaris beni
uolẽtiam: eũq̃ ad spem successuũ cõmunicãdam inuitat. Q đ si ob eius senectutẽ abnueret: admo
net vt ambobus longe semotis in græciam ꝑgat: ac ibi q̃etẽ agat. Tum admiratus Cicero ꝙ Cæ/
sar ipse nõ scripserit, iracũde respondit: se nihil Rep. indignũ acturũ. Hæc apud epistolas eius inue
nire fas est. Cæteꝝ Cæsare Hispaniã petẽte, Cicero ad Põpeium nauigat. hunc cęteri grate susci/
piũt: at Cato amoris ꝓcul arbitris, multa cũ illo quæstus est: ꝙ adhęreret Põpeio: asserẽs sese non
cõmode quã partẽ primũ elegisset posse relinquere: Ciceronẽ si Romæ mãsisset reꝝ euẽtui se cõpo/
nẽs patrię saluberrimũ: & amicis vtilissimũ se futurũ: causa nulla inquiens illũ Cæsaris hostẽ factũ
& periculi tanti participẽ. Hi sermones maxime Ciceronis flexere animos: vnde operã dedit: vt Põ
peius ad Magnificũ nihil eo vsus sit: materiam ipse perhibẽs: nec animi mutationẽ longe dissimu/
lãs Apparatũ nãq̃ Pompeii floccipẽdere: eius crebras cõciones clã moleste habere socios nulla cau
sa plęrũq̃ Lœdoriis carpere: siue per iocũ eludere. Idẽ castra perambulans fronte mœstitiã simulare:
nemini ridẽdus, cæteris inopinato risum ludũq̃ suggerere. Ex his quædã retulisse indignũ nõ arbi/
tror. Quũ Domitius viꝝ quẽdã aciei ꝓfecisset: & eũ laudibus ꝓsequeret̃ ꝙ moribus esset pius ac in/
teger: quid ergo inquit Cicero ipsum tuis tutorẽ liberis nõ ꝓseruas! Quidã Theophanẽ Lesbium,
qui tũ erat ędilis, laudibus efferebãt: q̃m Rhodios in amissione classis optime solatus orõne suauis
sima foret: ad qđ Cicero, q̃ optimũ (inq̃t) est græcũ hũc in castris magistratũ hr̃e. Cæsar rebus secũ
dis vsus quũ partes aduersas obsidione ꝓmeret: memorante Lẽtulo audiuisse se Cæsaris beniuolos
mœstos ac furẽtes eẽ: eos inquit Cicero dissentire Cæsari dicis. Quũ Mãcus, q ex Italia nuper acces
serat, referret Romę famã inualescere: Põpeiũ obsidiõe vrgeri: Ob id nauigasti (inq̃t) vt id aspiciẽs
crederes! Referẽte Nõnio post cõflictũ optimã spem hr̃i licere: ꝙ septẽ aquilæ in castris Pompeii ca
ptæ essent: Recte, inq̃t, moneres: si nobis aduersus picas pugnandũ foret. Labienus q̃busdã diuina
tionibus nixus, quũ assereret Põpeiũ superaturꝝ: hac ergo spe ducti (inq̃t) castra nuꝑ amisimus! Ex/
pedita Pharsalica pugna: vbi ob malã valetudinẽ Cicero nõ affuit: quũ fugisset Põpeius: Cato fre/
quẽtes copias classemq̃ ꝑmagnã Dyrrhachii tenens, Ciceronẽ iuxta morẽ & dignitatẽ cõsularem
exercitui ꝓesse rogauit: sed quũ nõ tãtũ id negauisset Cicero: veꝝ oĩno militiam fugeret ꝓditor a iu
Cicero Cæsari occurrit. niori Põpeio ac plęrisq̃ appellatus est: strictisq̃ in se gladiis circũuẽtus trucidatus obiisset: ni Cato
instãs eũ in exercitu erectũ trãstulisset. Hinc igit̃ Brundusiũ profectus aduentũ Cæsaris ob res Asiæ
ac egypti tardãtẽ eũ ibi morat̃: donec nũtiatũ est Cæsarẽ Tarẽtũ attigisse: ac terrestri gressu Brũdu/
siũ pergit. Timẽs aũt viꝝ victorẽ & infensũ in multoꝝ cõspectibus experiri: tñ ꝓter dignitatẽ nec lo
qui, nec q̃cq̃ agere impulsus est. Nam Cęsar vt eũ cõspexit multo ante cęteros occurrẽtẽ, descẽdit:
eũq̃ grate ꝓsalutauit. Deinde plurima solus cũ illo alloquẽs, quotidiã studioꝝ cõtinuum iter egit.
Ex hoc tp̃e Cæsar tã firmatãq̃ grata beniuolẽtia aduersus eũ visus est: vt quũ ille de laudibus Cato/
Anticatones. nis edidisset: cõtra rescribẽs Cęsar in opere Ciceronis eloquẽtiam, ac vitę integritatẽ celebrãs, eum
Pericli similẽ dixit: & ab eo lineaꝝ vim expressam eẽ mõstrauit. Ii Ciceronis Cęsaris Anticatones

appellantur. Fertur etiam in causa. Q. Ligarii, qui & ipse vnus ex aduersariis Cęsaris habebatur, patrono Cicerone, Cęsarē ad beneuolos suos versum dixisse. Vir ille diu malus nosterq; hostis probatus. Sed quid interim nos impedit Ciceronē audire? At quū orare Cicero cœpisset: tāta orationis varietate, tāta gratia admirabilis fuit: vt Cæsar in colores plurimos vultum verterit: manifestumq; foret oēs animi sui mutationes mire potuisse cognosci. Pharsalicā tandem pugnā quū oratot attingeret: ille velut amēs corpore exiluit. Libellos p̄terea quosdā e manibus fluxisse traditur. Quare Cęsar orationis vi coactus reū crimine liberat. Cęterū ex hoc tpe Cicero Repu. in monarchiam mutatā aspiciēs, publica misit: ac operā iunionibus p̄buit: q philosophię studium adorti sotent. ex horum etiam ferme cōsuetudine (qm̄ ii nobilissimo genere ortū ducebāt: & clari in primis erant) iterū in Rep. plurimū potuit. Verū interea eius erat studiū philosophię dialogos cōdere, siue transferre: praeterea singula dialecticorum & physicoꝝ vocabula in latinū eloquiū. hic eni primus (vt aiunt) phātasiā, atomū, cōtinuū, indiuiduū, vacuū, aliaq; huiuscemodi cōplura vocabula, hactenus latinis insueta: nota & appellanda dedit. Poetica iterdū ex ingenii facilitate ioci gratia vsus est: qua aliqn̄ quū caluisset, p noctē qngēta carmina narraī edidisse. Eius vero tpis partē maximā agēs apd Thusculanū agrū, cuidā ex suis familiaribus scripsit se ducere vitā Laertis: iocatus i hoc ceu solitus est in cæteris: seu q rerū ciuiliū desyderio motus p̄sentibus affligeref. Perraro interea vrbē accessit: idq; tm̄ vt Cęsarē salutaret. Frequēti vero in cōciōe primus adesse: ac dicēdo nouū qcq̄ cōtiuo ad Cęsaris gloriā adoriri: quēadmodū illud quū deiectę & fractę Pōpeii imagines iussu Cęsaris in pristinā dignitatē essent restiturę, inqt: Pōpeii statuas figens Cęsar, suas firmat. Meditatus vt ferē patrię historiā stilo cōplecti, vbi multas grecoꝝ tū fabulas, tū oratiōes imiscere decreuerat, eā inuite dimisit: publicis ac domesticis curis affectus: quaꝝ nōnullas & ipse spōte subiit. Primū .n. Terentiā repudiauit vxorē: q adeo negligētior fuisset eius: vt quū in expeditionē p̄ficisceref, inops necessarii cōmeatus abierit. Preterea quū in Italiā inde rediisset ea nō nisi molesta & turbulēta potitus est. Brundusii etiā quū ipse lōgam ageret morā: illa nec eo p̄fecta est: & illuc p̄gētem Tulliolā tenuiori comitiua impēsaq; dimisit. domū ad hęc oīum vacuā, ac desertā, ęreq; alieno onustā fecit. Hęc repudii causę feruntur potiores: quas qui negaret Terētia, ipse lōga oratiōe p̄bauit. Hoc acto paucos inde post dies virginē duxit vxorē: captus (velut aiebat Terētia) illius forma: sed vt Tyro libertus refert, vt æris alieni soluēdi potestas esset. Nam ea puella p̄diues erat: & eius substātias sub tutoris fide seruabat: quū interim ob multa milia q̄ debebat, adesse beneuoli: instare: sollicitare: vt eā licet nōdum viro maturā desposaret seq; illius dotibus p̄gradi ære liberaret. Antonius vero i hia quę aduersus Philippicas scripsit has memorās nuptias illū vxorē, apud quā senuerat, indigne expulisse tradit: simulq; in eū iocatus est: tāq̄ inertis & mollis viri rem ipsius domesticā mordēs. Post hęc paucis ferme diebus eius filia, q̄ post excessum Pisonis prioris viri Lentulo nupserat, ex partus angustia morif. Adsunt igiī beneuoli: adsunt familiares: vndiq; cōueniūt philosophi Ciceronē exhortaturi: vt equo aīo filię mortē ferat. Nā huius doloris habitus impatiēs est. Vnde q noua vxor lętari obitu Tullię visa est, illi repudiū dedit. Sed apud domestica Cicero laborauit. Cęterū cōiurationis in Cęsarē expers fuit: q̄q̄ inter beneuolos Bruti habereī: & p̄sentia ęgre ferret: ac plerisq; nō inferior Rēp. pristinā caperet. Pertimuere aūt viri illius natura ceu audacię inopē: ac eius ętatem, i qua robustissimis etiā viris solēt aī maxime deesse. Verū vt Bruti atq; Cassii patrata res esset: & beneuoli Cęsaris cōuenissent: iterū itestini tumultus est orta seditio. Quare Antonius q cōsulatum agebat cōuocato senatu quū ad cōcordiā breuiter q̄dam cōcionatus esset: Cicero p̄ tpe multa disseruit: senatui suadēs vt Atheniensiū exēplo abolitionē reꝝ Cęsaris ageret: p̄terea Bruto & Cassio puincias decerneret. Sed hoꝝ nihil adimpletū. Nā plebis aī cęde Cęsaris exasperati: vt cadauer ipsum p mediū foꝝ elatū aspexere: ad hæc quū extulisset Antonius Cęsaris vestē sanguine sparsam ac vndiq; p̄foratā gladiis: furore cōmoti pcussores Cęsaris qritāt: inde ardētibus facibus eoꝝ domos incēdus poscunt. Sed illi iminēs piculū puidētes effugiūt: comitesq; non nullos authoritate primos clā imorati vrbē relinquūt. His exēplo Antonius elatus est: ac veluti dn̄aturus vrbi, oībus timori esse cœpit: Ciceroniq; maxime. Nā potētiā suā in vrbe iterū firmā aspiciēs, & aduersus authores cædis, tēpus offerri cœpit moleste angi p̄sentibus: p̄buitq; suspitionē dissimilitudinis vitę aīq; sui imutari. Q uāobrē id aīaduertēs Cicero enixe instat: vti Dolobellę legatus cū eodē in Syriā nauiget. Sed Hircius & Pāsa viri clari & optimi Ciceronis zelo incēsi inituri cōsulatū post Antonium ne se desereret orate: qui Antoniū opprimere p̄sente eo suscepissent. Quare Cicero nō oīno diffidēs, q̄q̄ id etiā parū crederet, Dolobellā missum fecit: inde data fide Hircio se Romę affuturū quū cōsulatū iniret, Athenis ęstiua ducturus solus nauigat. Sed in itinere ipso quū morā tereret: & noui sermones (vt assolet) ab vrbe ferrētur: pœnituisse Antoniū: eūq; mire mutatū: ac oīa senatusꝯsulto ageret: tractaretq;: p̄terea vt recte singula cōponeref, vrbē eius indigere p̄ntia: secū q̄stus q nimiū sui cautus esset, Romā repetit. nec primū spe sua deceptus est. Tanta enī ciuiū copia sibi obuiā itū est: vt in eius ingressu circa fores, circa dexteras dādas, circa salutationes, integra ferme dies cōsumpta sit. Postea vero Antonius quū senatū cogeret, aduocato Cicerone nō paruit: sed cubās simula/

Vocabula a Cicerone vsurpata.

Terētię repudium.

Tullię mors.

uit se ex pelagi laboribus & valetudine impediri. Nam suspitio insidiaȝ in ipsa via nūtio quodam accepta eū in senatū ire vetuit. Hoc Antonius nō leuiter tulit: sed cū pbris lacessens, milites extemplo misit: q aut illū adducerent: aut domū incēderēt. Sed his quū obstarēt nōnulli: pcibusq͂ inniterent: Antonius vadimoniis cōtētus quieuit. Deinceps primores vrbis placide reliquū tps duxere pa lam: illi vero aduersantes, nec oino sibi nō cauti: donec iunior Cæsar ex Apollonia in patriā rediit: & hereditate Cæsaris adita cū Antonio in nō paruas cōtētiones erupit: quū Antonius ex cēsu Cesaris quinquaginta & ducēta milia æris sibi diriperet. Ex his Philippus Iunioris Cesaris vitricus & marcellus, q sororē eiusdē duxerat, cū adolescente Cæsare ad Ciceronē pfecti cōuenitūt: vt apud senatū & apud plebē Cicero verbo factoq͂ causam adolescentis affirmaret: cōtraq͂ adolescens pecuniaȝ & militū defensionē sibi Ciceronis assumat. Iamiā adolescēs plerosq͂ militū Cæsaris circa se habere: & Cesaris partes oī studio ad se recipere. Ferūt Ciceronē nō ingrate beniuolētiā Cesaris iniuisse: q eū antea diuino quodā somnio illexisset. Nā Cesare atq͂ Pōpeio nōdū vita functis Cicero p quietē vidit sese monitū in capitoliū vocare ordinis senatorii liberos: ceu Iuppiter ostensurus qs vnus ex illis foret: q reȝ esset potiturus: quocirca ciues sollicitos currere: & iuxta tēplum assistere: pueri vero oēs circūsedere silentiūq͂ agere. Patefactis interea foribus tēpli q͂sq͂ pueroȝ vicissim surgere visus, ac Iouē adire. tū Iuppiter quēcūq͂ aiaduertisset, moestū eū repulisset: in vnico solū fixus dexterā porrēdēs, O Romani (inqt) hic princeps factus finē belloȝ ciuiliū vobis iponet. Hoc somnio stupefactus Cicero imaginē pueri regrens, quū ipm nihil oino nosceret, aio eā ipressit. Quūq͂ p diē descēdisset in cāpū Martiū: visis pueris, q pactis ludis iā abibāt, pueȝ quē in somnis viderat Aspicit. Quare aio pculsus pueȝ cōuenit: eiūq͂ rogat qbus parētibus natus sit. Erat ille Octauio patre, q vir nō āple clarus fuerat, ex Accia sorore Cesaris ortus: ex quo Cesar liberis carēs facultates suas, domū, familieq͂ nomē testamēto illi reliqt. Ex eo igit somnii tpe ferūt Ciceronē quū Cesar obuiam sibi fieret accurate eū cōuenisse, cōtraq͂ illū Cicerōis beniuolētiā grate fouisse. Fortūa pterea quādā Cesarē ortū memorāt Cicerōe cōsulatū administrāte: q oino primas fuisse causas ad mutuam beniuolētiā tradūt. Quare & odio Antonii, & ob suā naturā glorię desiderio flagrantē q existimaret ex potētia Cesaris sese vrbi pesse, Cicero ita se adolescenti subiecit: vt' eū q̄nq͂ patrē appellauerit. ex quo stomachās Brutus in ep̄lis ad Atticū, Ciceronē increpat: q Antonii metu Cesari blādiēs, nō libertati studere sed domesticū sibi dn̄m facere videref. Sed nihilominus Brutus Ciceronis filiū, q Athenis philosophię opam dabat ad sese recipiēs, eū in primis dignitatibus habuit: eoq͂ in pluris vsus, ipm strenuū reddidit. Cicerōis vero potētia tūc in vrbe maxime claruit. Nā iuxta mētē suā seditiōis authorē eiecit Antoniū: & ambos cōsules Hirtiū, atq͂ Pāsam i illū ab vrbe cū exercitu misit. Suasit pterea senatui lictores, cęteraq͂ iperii ornamēta Cesari dari: veluti q p patria esset certaturus. Veȝ deuicto Antonio & vtrisq͂ cōsulibus Thessalica clade cæsis, oēs militū copię ad Cæsarē cōuenīūt. Quare metuēs senatus virū iuniorē fortunaq͂ qua splēdide vsus fuerat, largitiōe rē tauit eius exercitū reuocare: illiusq͂ potētiā scindere: veluti Reip. tor copiis neq͂ opus esset quū fugisset Antonius. Quāobrē territus Cæsar ad Ciceronē mittit: q eū orarēt: sibiq͂ suaderēt: vt operā impēderet ad cōsulatū ambobus cōmittēdū: quo si potiref, affirmarēt Ciceronē vt placitū ei eēt rebus vsuȝ: seq͂ adolescētē ipsius curę se daturū noī sglīa illectū cōtentūq͂. Hac simulatiōe primatū Ciceronis fore passus est: res ipsa tū eo tēdebat: vt Ciceronē ad petēdum cōsulatū impelleret: comitia vtrisq͂ cōciliatuȝ. Elatus ergo his nūtiis Cicero, vir senex a iuniore deceptus, senatū atq͂ cēturias illi pbuit: et tēplo a beniuolis lacessitus: ac nō multo post intelligēs se populi libertatē ac sese perdidisse. Nā inito cōsulatu potētior factus adolescēs Ciceronē missum fecit: ac Antōio Lepidoq͂ cōciliatus copias in vnū coegit: & veluti cēsum quēdā triūuiri iperiū orbis sibi partiri sunt. Proscriptionis pterea tabulas vltra ducētoȝ ciuiū edidere: in qbus Cicero causa plurimę litis fuit. Nā Antonius nihil cōtētiōis oino ratū habere: ni primus ille pscriberef: Lepidus Antonio sese iūgere: solus Cesar ambobus summa vi obniti. Triduo itaq͂ circa ciuitatē Bononiā hoȝ scelerata colloquia habita sunt: quo loco apud inter labētē fluuiū singuli castra locarāt. Ferūt diebus primis Cæsarē p Cic. certasse enixius: victū tādē die tertia viȝ omisisse. Oīm cōpēsatio sic demū habita ē. Cesar Cic. Lepidus Paulum fratrē: Antonius. L. Cesarē auūculū suū, alios aliis cōcessere. Sic ergo eoȝ furor & in domita rabies oī ingenio humanitatis exciderūt: ostēderūtq͂ magis nullā esse ferā vastiorē hoie: quū licētiā affectuū nactus sit. His pfectis Cicero, q cū Q. fratre apud agrū suū Tusculanū diuertebat, audita, pscriptiōe statuit Asturā ad maritimū quēdā ipus locū pgere: vt inde ingressi pelagus i Macedoniā Brutū cōueniāt: qm iā rumor erat victorē eē. Ex ingēti ergo moestitia defecti vinb' se deferēdos lecticis tradūt ingbus p ipm iter siue imorarenf, siue eas mutuo ppinqrēt, simul lugere ac vlulare. Quītus pcipue aio magis vexari: cui quū subiisset i mētē se cōmeatū nullū habere: q ēt Ciceroi tenuissim' erat: tutius visum ē: vt Cic. fugā priperet. Quītus domū ea grā pcurreret: vt appa ratior extēplo rediret. Hęc quū inter se firmassent: alter alteȝ cōplexi cū summo luctu disiūcti sunt. Inde dieb' paucis Quītus ipe a familiaribus suis pditus cū filio a psecutoribus cęsus est. Asturā delatus Cic. q̄sita puppe pelagus petit: ac vētos secūdos iuxta Circeū potitus. Hic quū optarēt nauȝ

Visum Ciceronis.

Cesaris Augusti parentes.

Triūuirat' cōstitutus.

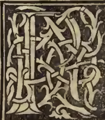
tę iter inceptū pseq: Cicero, seu metu maris, seu q nondū oīno Cęsari diffideret, e puppe descēdit Romāq poscēs centū ferme stadia pedestri itinere transegit. Inde animi fessus ac mutat⁹ mare atq Asturā repetit: Hic tū graui atq anxio cogitatu pnoctās in mētē duxit clā Cęsaris domū poscere, ac in ea iterius sese iugulās: detestādū illi carnificis scelus obiicere. Verū pscrutāriū grassatorū timor eū ab hac pfectiōe repulit: pterea mōstra qdā: q psaga mēte notabat. ex qbus familiaribus sese pmisit Capuā puppi pducēdū. Diuersoria eni illic habuit: in qbus ardores solis flatibus estiuis grauissime flātibus euitare cōsueuerat. Hic Apollinis erat sacellū mari iminēs: ex quo quū Cicero adremigaret litori: corui elati pēnis magno clāgore nauiculā ipetūt: deinde sup vtrisq cornib⁹ antenarū isidētes, ptim clamore strepere: ptim capita funiū exagitare. Tū oībus id ifaustū ostētū visū est: verū descēdit e puppi Cice. & i diuersorio veluti qetē capturus accubuit. hic corui sup poste accumulati magis ac magis tumultuoso clāgore pstrepūt. Horū vnus descēdēs i cubiculū Cicero. palliū, quo cubās erat opertus, rostro ab ei⁹ frōte deduxit: qđ domestici quū vidissent malorū psagi sese excruciarēt: si oculos suos cęde sui dñi maculare sustineāt: nefandū q ipsis videri aliīb⁹ viro imerito ifelici opitulari conātib⁹, ope nulla ipsi pmoueant. Pręcipites itaq mutuis virib⁹ ac iter se pcibus illū lectica ad mare diripiūt. Inter hec cū lictorū copia supuenerūt iugulatores: Herē. Cēturio: & Popili⁹ tribunus militū. Is Popi. iādudū parricidii reus opa Cice. q cām susceperat, defēsus iudiciū euasit. Quum ergo fores: q obserate fuerāt: fregissēt: & nec vbi Cice. iueniret: & q aderāt se illū scire negarēt: tradūt adolescētē qnēdā. Q. fris libertū noīe Philologū, quē Cice. studiis liberalib⁹ erudierat, tribuno dixisse ipm p vmbrosos cōsitosq calles ad pelagus lectica delatū: Trib. igit paucis comitib⁹ secū assumptis ad exitū vię pcurrit: Herēnius p demōstratā semitā accederās illū cōseqt. Verū Cice. vt percussores iminere cognouit suis vti lecticā sisterēt iperauit: ide ceu pspe cōsueuerat, quū genā sinistrę iposuisset: imotis oculis pcussores pspiciēs iugulū apparat: Miserū id qppe spectaculū. Squalidus .n. vultu, comaq sparsus & adeo sub curis extenuatus: vt iporū pcussorū plerīq misere affecti oculos suos texerit: quū iugulū posceret Herēnius crine nudū: & extra lecticā vulnerib⁹ platū: qa tū sexagesimum agēs ętatis annū. Caput ac manus, cū qbus Philippicas scripserat, Antonii iussu trūcauit Herēnius: Romāq attulit: q mēbra quū Antōius: q tū forte comitia habuerat: mutilata pspexit: igēti voce p clamās: Sic habeāt (ingt) finē pscriptiōes. Deide ea poni p rostris impat: spectaculū Ro. horrēdū: q nō mēbra Cicerōis sese spectare, sed imaginē ai crudelis Anto. videbāt. Verū tāto in scelere id tm rite pfectū est: q Anto. vxori. Q. Philologū tradidit. Hęc potestatē illius nacta pter cęteros cruciatus, qb⁹ eū affecit, eiusdē carnes ipm se amputare: mēbratī igni adurere: mādereq: sicut historici qdā aiūt. Tyro Cic. libertus pditiōis Philologi nihil oīno meminit. Cęterū ipse pcepi: quū Cęsar post plurimū tpis ad quēdā e nepotib⁹ ingressus eēt: q tū forte Cic. opusculū tenebat in manibus: subito aduētu Cęsaris territus libellū in sinu tētauit occulere sed id frustra: quū pueū stet Cęsar. Capto igit opusculo eo Cęsar quū stādo plurimā eius partē euoluisset: id reddidisse adolescēti cū his verbis phibet. Eloquēs hic vir, eloquēs fuit o fili: & amator patrię. Inde parū post quū idē debellasset Antoniū cōsul factus sibi Cic. filiū Collegā delegit: atq sortitus est. Cuius magratu senatus statuas Antonii deiecit: ac nōnulla ipsi⁹ ornamēta aboleuit. Preterea publico edidit edicto: ex Anto. gēte nemine Marcū appellari. Sic ergo diuino quodā fato vltima vltio ad Cice. domū redacta est.

Portētum mortis.

Cędes Ciceronis.

¶DEMETRII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO PER DONATVM ACCIAIOLVM IN LATINVM VERSA.

Rae clarā meo iudicio pfici Sapiētes sentētiā habuere: q quū rerum naturam ingenti studio diligētiaq pergrerent: artes similes sensibus esse duxerunt: hac pręcipue, vt mihi videtur, ratione cōpulsi: q eā diiudicādi vim discernēdiq potētiam ęque sensibus atq artibus aiaduerterūt inesse: quam ad pcipienda contraria a primis incunabulis cūctis hoībus natura inseruit. At nos

q̄q̄ experientia ipsa,& hoꝝ philosophoꝝ grauissimo iudicio confirmati in hanc sententiā adduci
mur:vt existimemus artes atq̄ sensus in eo nō mediocriter conuenire:q̄ pariter discernere contra-
ria possiut:tñ alia rōne non paꝝ differre arbitramur:q̄ eorum iudicia non iisdē finibus terminan-
tur:quum artes præter cognitionem cōtrarioꝝ,electionis quoq̄ iudicium habēt.Nam sensus etsi
album pariter atq̄ nigrum,amarum dulceq̄ percipiunt:non tamen sic ea diiudicant : vt alterū ex-
petendum,alterum fugiendum esse discernant.Mouētur enim suapre natura a singulis cōtrariis : q̄
sibi obiiciuntur:omniaq̄ deinde eodem pacto quo ipsi antea perpessi fuere,ad rationis iudiciū defe
runt.Artes vero quum semper sint rationi coniunctę:vt vtilia eligant:fugiātq̄ aduersa primum ea
accurate pensant:quæ sibi congrua sunt:deinde & quasi longiore interuallo ea prospiciūt : a q̄bus
putant caueri oportere.Medicina enim ægritudinem,Musica dissonas voces ea tātum rōne consi
derare videtur:vt melius efficere contrarium possit.Temperantia quoq̄,tum iustitia,ac prudentia
oium artium perfectissimę cognitionem,non modo vtilium ac honestaꝝ rerum,sed earum etiam
quæ turpes & inutiles sunt ad se pertinere proculdubio putant:atq̄ eos qui vitiorū naturā se igno-
rare gloriantur,vehementer accusant:quasi rudes earum reꝝ quas maxime decet viros studiosos
Mos ātiquorū Spartiarum. Helotæ.
cognoscere.Quare antiqui Spartiatę,quum sua festa celebrarentur,consueuerunt agrestes homi
nes qui appellabantur Helotæ,quantum maxime poterant ad potū crapulamq̄ compellere:eosq̄
deinde mero ingurgitatos in conuiuia iuuenū adduci iubebant:vt illi cernentes ebrioꝝ turpitudi-
nem,ebrietatem veluti rem deformem perhorrescerēt.Nos vero neminē corrumpendum esse puta
mus:vt alii corrigantur:neq̄ hanc emēdationem ciuilem,neq̄ humanam,neq̄ libero dignam eē
Ismenias Thebanus Antigenidas.
arbitramur.Sed non erit fortasse inutile ad exemplum rectamq̄ viuēdi rōnem,duos aut plures ho
mines in medium afferre:qui quum in gubernatione maximarum rerum versarentur: summa licē
tia ac intemperantia vsi,famam suæ turpitudinis apud posteros reliq.Nere:neq̄ profecto hoc age
re intēdimus:vt huiusmodi varietate ornando historiā nostrā,afferamus legentibus voluptatem:
Ingenia p̄clara quēadmodū virtutes maxīas ita & vitia maxima ꝓducere solēt
Sed quēadmodū Ismenias ille Thebanus discipulis suis,tam eos q male q̄ eos q bene modulaban
tur ostendens,dicere solebat:hoc pacto non aūt illo modulari oportet:atq̄ vt Antigenidas ille bo
nos modulatores iuuenibus arbitrabatur iocundiores esse futuros:si malos fuissēt aliquando exp
ti:eodem pacto nos alacriores fore existimo ad persequendū meliorē viuendi modū:si flagitiosoꝝ
hoīum mores historia cognouerimus.Demetrii igitur q vrbiū expugnator est dictus,ac.M.Anto-
nii īperatoris vitā hoc libello cōplectimur:qui viri sententiā illā Platonis maxime suis moribus cō
probasse vidētur:Pręclara inquit ingenia quēadmodū virtutes maximas, eodē pacto vitia quoq̄
Demetrii mores varii
maxima producere solent.Fuerūt enim ambo quum summis flagitiis,frequēti potui,ac leuissimis
amoribus dediti:tum econtrario liberales,benefici,ac in re militari peritissimi duces.Præterea ean-
Antigonꝰ Demetrii pater.
dem prope habuerūt fortunā:quū solū in totius vitæ cursu,nunc principatus & regna sint maxi-
ma consequuti:nūc vice versa eadem amiserint:nunc ex felici rerum successu in extremas calamita
tes ceciderint:pauloq̄ deinceps pręter spem in pristinā felicitatē redierint:sed etiam extremę vitæ
Stratonice Demetrii mater.
actu similem pene finem sortiti esse videātur:quū hic quidē in manus hostiū venerit .M. vero An-
tonius idem sit prope perpessus.Antigono igit̄ duo ex Stratonice fuerunt filii: quorum alterū fra-
tris noīe Demetriū:alterum patris,Philippū vocauit.Talis enī frequens est fama:q̄q̄ nonnulli De
Philippus Antigoni filius.
metriū,nō Antigoni filium,sed nepotem ex fratre fuisse tradunt.Mortuo nāq̄ patre,ac matre dein
de Antigono nupta,Demetrium aiunt adhuc infantem relictum,creditum esse Antigoni filium.
Philippus quū eēt paucis annis minor natu q̄ ipse Demetrius,vita excessit.Demetrius itaq̄ etsi nō
æqua patri,procera tñ fuit statura:forma vero & pulchritudine oris adeo egregia,adeoq̄ prestāti,
vt victoꝝ aut sculptoꝝ nemo similē vnq̄ potuisset effingere.Nam & grām simul & terrorē,tū gra-
uitatē & mansuetudinē quandā præ se ferre videbatur:concurrebatq̄ cū iuuenili ac elato vultus as
Demetrii pulchritudo
pectu,admirabilis splendor regia quadam dignitate coniunctus.Itaq̄ natus esse videbatur ad stu-
porē simul & gratiā hominū concitandam.Erat aūt,quū per otium potus & conuiuia celebraban
tur,& delicatissimus & iocūdissimus oium regū.Quū vero res gerendæ erāt:studio ac diligētia , tū
ingenii magnitudine cunctos alios superabat.Quare liberꝝ patrē imitari maxime videbat̄ : quē ex
eo vehemēter extollunt:q̄ probe sciret & bello vti, & pacē rursus ex bello conficere : tū iocunditate
suauitateq̄ ingenii sibi mentes hominū conciliare.Fuit præterea Demetrius amātissimus Antigo-
ni patris sui:studio quoq̄ matris & patrē obseruare videbatur:eumq̄ magis ob verā syncerāq̄ beni
uolentiam,q̄ ob potentiæ magnitudinem vereri.Quū aliquando legati quidā ab Antigono audi
rentur:reuersus a venatione Demetrius confestim ad patrem accessit succinctus telis eumq̄ oscula
tus prope virum consedit:pauloq̄ deinceps:quū legati habitis responsis discederent:alta voce ad
eos conuersus Antigonus:O viri inquit:nuntiate talē amicitiā animiq̄ pietatē:qualē videre potui
stis inter Demetriū Antigonūq̄ seruari:quasi ostenderet concordiā patris cū filio status ac regum
potentiæ maximū esse indiciū.Adeo enim regnum a cōmuni sanctaq̄ societate alienū esse consue-
uit:adeoq̄ maliuolentię & perfidię plenum:vt maximo atq̄ antiquissimo Alexandri successori læ-
tandū iure fuisse videatur:si corpus suū inerme armatis filii manibus tuto cōmiserit. Verum vt vni

eo cõprehẽdam verbo:huius familiæ reges inter q̃plures Alexandri successores soli fuisse apparent:
qui huiusmodi perfidia & immanitate caruerunt:pręter vnũ Philippum Antigoni:qui filium suũ
necauit. Alii autẽ fere oẽs, qui maximo illi regi successere, quũ hoc vitio laborarent, nonnulli fili/
os, plærique matres, multi vxores interfecerunt. Fratrũ autẽ cædẽ quis referre potest? Vt enim geo/
metrę petitiones:sic illi fratres necare sibi permitti putant:quasi petitionẽ quandã regibus pro fir/
mamento regni concessam. Demetrius vero q̃ ingenuus ab initio q̃que humanus & amicorum studio
sus extiterit, ex eo cõstare facile potest. Mithridates Ariobarzanis filius qui adolescẽs moribus &
aspectu egregius videbatur, ob ætatẽ & cõsuetudinẽ summa erat cũ Demetrio familiaritate cõiun
ctus: colebatque vehemẽter patrẽ Antigonũ. de hoc igitur adolescẽte ob tale somnium nõ medio/
cris Antigono est orta suspitio. Visum est ei se latum & pulchrum pagrãtem cãpum aureas micas
serere atque ex his auream segetẽ primum oriri: pauloque deinceps nihil ibi cerni pręter desectam pa/
leam. perturbatũ igitur ob hoc atque mœstũ, audire quosdã sibi videri qui dicerẽt: Mithridarem in
pontum Euxinum esse profectum auream messem lecturum. Hoc somnio quũ vehemẽter esset pertur/
batus Antigonus: filium ad se vocat:ac iureiurãdo silentium ei imponẽs, somniũque deinde enarrãs
ostendit: se oĩno statuisse aĩo: vt omni suspitione liberaretur, Mithridatem de medio tollere. Hæc
vt audiuit Demetrius:incredibili est mœrore cõfectus:atque adolescẽtẽ familiariter versantem secũ,
sibique (vt cõsueuerant) appropinquantẽ neque alloqui audebat, neque voce quicq̃ exprimere:iurisiu/
randi accepti memor:ac fidei datæ patri rationẽ habẽs. Seducto igitur adolescẽte aliquãtulum ab
amicis, vt vidit remotis arbitris se solos esse relictos: cõuersus ad eum teli cuspide scribebat in pul/
uere. Fuge Mithridates. Hoc quid sibi vellet cõiectans adolescens, propinqua nocte aufugit in Cap
padociam: atque statim Antigoni somnium perfici videbatur. Maximas enim Mithridates ac op/
timas cõsequutus regiones, regum genus qui deinceps Ponto imperitarũt, post septimam succes/
sionem a Romanis destructum posteris suis reliquit. Hęc igitur bonę indolis Demetrii boniqu in
genii, quo ille ad mansuetudinem ac iustitiam flectebatur: indicia sint. Verum vt inter elementa
Empedoclis, cõtentione assidua discordiaque vigẽte: semper inter ea quæ propinquiora sunt maior
fieri dissensio solet:sic ea tempestate inter Alexandri successores assidue bellũ ardens grauius inter
eos oriri videbatur: qui se finibus contingẽtes, tum rerum tum locorum coniunctione quadam
tenebantur. Veluti tunc aduersus Ptolemæum eueniebat Antigono: qui quum in Phrygia mo/
ram trahens audisset Ptolemæũ e Cypro profectum Syriam deprędari: vrbes aut seducere: aut vi
ad deditionem compellere aduersus illum Demetriũ misit:duos supra viginti annos natum:& mi
litiam tũ primum in maximis rebus egregie attrectantem. Cęterum iuuenis adhuc tiro, parũque
experiẽtia callens, viro cõgressus ex Alexãdri palęstra nuper emerso, ac multis magnisque prælius sub
illo versato, prope Gazam vrbem pugna commissa superatur:octo milia hominum eo sunt præ/
lio capta:quinque milia cæsa. Tẽtoriũ præterea, & omne ornamẽtũ corporis regii Demetrio ereptũ.
Sed hæc quidẽ Ptolemæus vna cum amicis, quos prælio ceperat, ad eum remisit: verba addẽs hu
manitate referta:nõ de omnibus simul, sed de regno & gloria a magnis viris esse certãdum Deme/
trius his benigne receptis precatus est deos:ne diutius Ptolemæi debitorem se esse permitterẽt: sed
facultatem quandoque darent: vt similẽ ei posset liberalitatẽ referre. Atque ob hanc cladẽ non ita aĩo
affectus videt: vt iuuenes solẽt in principio male succedentium rerum: sed vt grauis dux: qui multas
sit fortunæ permutationes expertus. Itaque summo studio properabat vires reficere: arma ac milites
cõgregare cõgregatos exercere:neque quicq̃ omittere:quod ad reparãdum dissipatũ recẽti clade exer
citum pertinere. Interea quum hæc pugna infeliciter gesta nuntiata Antigono esset dixisse eum se
runt: Ptolemæum primo prælio imberbes superasse deinceps aduersus viros sibi pugnãdum fore.
Petenti post hęc filio, vt his viribus quas habebat sibi liceret rursus cum hoste manũ cõserere, as/
sensit pater: ne animũ spe cõsequendę victorię erectum, audaciamque iuuenis retardaret. Iamque ei
non multo postea cõgrediẽdi facultate oblata, ita est illa impigre vsus: vt neque sibi occasio, neque ip
se occasioni defuisse videretur. Nam quũ Ptolemęus secundis rebus elatus sibi persuasisset: Deme/
trium ob recẽtem calamitatẽ susceptam facile ex tota Syria posse depelli: aduersus eum Cillẽ ducẽ
cum magnis copiis misit:quẽ imparatũ, hostiumque aduentũ minime expectãtem subito adortus
cum omni exercitu cepit Demetrius. Septẽ hominũ milia eo prælio capta in manus Demetrii vi/
ua venerunt. Magna præterea rerum pecuniarũque copia inuenta. Quibus omnibus vehementer
lętatum Demetrium aiũt:non tam ob gloriã & spolia adepta, q̃ quia sibi facultatem oblatam cer
nebat:qua Ptolemęo bene ac præclare de se merito parem posset liberalitatem referre. Itaque quum
pater suis literis exoratus cõcessisset: vt his omnibus suo arbitratu vteretur: Cillem vna cum ami/
cis libẽti animo ad hostem remisit. Hęc clades Ptolemęum paulo ante victorẽ e Syria pepulit:An
tigonum vero quẽ forte hostes veluti hominẽ victũ cõtempserant, in eiusdẽ possessione firmauit.
atque incredibile dictu est:quãta sit senex lætitia elatus ob hãc victoriam manibus filii partam. Post
hæc Demetrius quum in spem venisset i eos Arabũ populos, qui Nabatæi vocãtur, sibi subigẽdi:
profectus cũ exercitu forte euenit:vt in loca incideret aquarum expertia:parumque abfuit quin ipse

Philippus Antigoni suũ necauit filium.

Mithridates Ariobarzanis.

Somnium Antigoni.

Mithridatis fuga in Cappadociam.

Demetrius cõtra Ptolemęũ mittit & iuxta Gazam vrbẽ superatur. Cæsa ex Demetrii exercitu quinque hoĩum milia, capta octo a Ptolemæo.

Cilles dux exercitus a Ptolemæo mittit contra. Demetriũ: & ab eo superatur.

Capta a Demetrio septẽ hoĩum milia ex Ptolemæi exercitu: &

Cilles dux Nabatæi.

totusq; exercitus siti deperiret. Quo tñ periculo quũ neq; perturbatus esset: neq; exterritus: non mediocrẽ admirationem barbaris præbuit: stupentibus viri audaciã animũq; constantẽ in talibus tãq; insuetis casibus tolerandis. Is autẽ non amplius morandũ ratus, populata regione, septingẽtis camelis: omnisq; generis præda abducta, sese suumq; exercitum in loca tuta recepit.

Demetri9 p̃dã maximã ex Nabatæis adduxit.

Seleucus.

Demetrius Babyloniã occupat.

Quũ vero Seleucus primum Antigoni opera in Babyloniæ regnum pductus, deinde suo studio viribus auctis eo potentiæ ascendisset: vt iam minaretur locis Indiæ propinquis: & ad ea regna quæ circa Caucasum sunt animum conuertisset: sperans Demetrius per eius discessum desertam Mesopotamiã reperire: traiecto repente Euphrate, subito aduentu Babyloniã occupat: & ex altera arce (erãt.n.duæ) expulso Seleuci præsidio, suoq; introducto, septem delectorũ hominũ milia in vrbe constituit. Iubẽs deinde milites vt ex eadem regione, in qua non putabat vlterius tempus esse terendum, quæcunq; possent secum abducerent: castra mouit: iterq; ad mare cõuertit: Seleuci statũ discessu suo firmiorẽ relinquẽs.

Halicarnassus obsidiõe liberat a Demetrio.

Statimq; sibi nũtio allato, Halicarnassum ab Ptolemæo vehementi obsidione teneri: rẽ in extremo periculo esse: raptim obsessis subsidiũ ferẽs ex illius manibus vrbem eripuit. Quũ vero pspere succedentibus rebus, Antigonus & Demetrius magna iam animis agitarent, nihil tam arduum esse arbitrarentur: quod nõ se assequi posse confiderent: ad liberandã Græciã, quæ Cassandri & Ptolemæi seruiebat imperio, incredibili quadam cupiditate mentem conuertunt. Hoc quidem nulli reges, neq; iustius, neq; gloriosius gesserant bellum. Quare pecunias quascunq; possunt ex barbarorum regionibus congregant: classem instrui iubent: omnia deniq; parant: quæ pertinere videbãtur ad exequendã hanc expeditionẽ pro Græcorũ libertate susceptam.

Demetrius ad liberãdã Græciã pficiscitur.

Classis Demetrii ducẽtarũ quiquagita nauiũ.

Munychia.

Verum consilio inter se habito vnde tanti belli gerendi initium sumendum foret: quũ censuissent operæpretium esse: vt ad liberandas Athenas omnibus aliis posthabitis primũ accederetur: atq; ex eo quidam amicorũ suaderet Antigono: vt si eã occuparet vrbẽ, validis præsidiis firmet: ac perinde vt totius Græciæ fundamentũ custodiat: dixisse Antigonũ tradunt: beniuolẽtiam sibi semper visum optimum regni fundamentũ verissimumq; præsidium esse. Athenas nunc quasi speculum totius orbis paulo deinceps in oculis omniũ gentiũ suæ gloriæ clarissimum fore insigne. Demetrius igitur talentis quinq; milibus, nauibus quinquaginta supra .cc. collectis, non amplius cunctandũ ratus, quum versus Athenas classem direxisset (hãc enim vrbẽ tenebat pro Cassandro Demetrius Phalereus: tẽpluq; Iouis quod Munychiam appellant, firmis præsidiis munierat) cursum suũ, tum prudentia tum fortuna iuuante .iii. Kal. Aprilis ante Piræum nimine sententiæ apparuit.

Piræũ Demetrius occupat.

Athenienses primo hostium aduẽtu decepti, ad hãc classem suscipiẽdã sese parabant: existimãtes esse Ptolemæi naues. Paulo vero põstea vt perceperunt hostes adesse: repentino terrore quasi amentes facti, statim ad arma cõclamãt: auxiliũ ferebant duces: omnia vt par erat pauoris ac tumultus erant plena. Demetrius p tenebras occupatis faucibus portus, quum intus esset ingressus, iam coram omnibus apparens: ex naui per caduceatorem silentium ab Atheniensibus petiit. Quo quidem facto appropinquans illis, ac benigne alloquens inquit: Se a patre Antigono missum: vt bona cum fortuna Athenienses liberos faceret: præsidia hostiũ expelleret: legibus deniq; illis ac moribus patriis restitutis sæuo tyrannorũ imperio vrbẽ liberaret. Quibus verbis multi fuerunt qui proiectis armis Demetriũ rogarent: vt e classe descenderet: benefactorem ac liberatorẽ patriæ magnis clamoribus vocitãtes. Phalereus omnesq; ii qui circa illum erant, etsi nihil horũ quæ pollicitus erat Demetrius, firmũ stabileq; arbitrarentur futurum: tñ propter tam repentinam mutationem spe retinendæ vrbis abiecta, cedere victori necessarium esse putabant.

Aristodemus.

Itaq; legatos ad eum mittunt: qui a Demetrio benigne suscepti, remissiq; simul cum Aristodemo Milesio vno ex intimis paternisq; amicis ad Phalereum reuertunt: quẽ quidem ciues magis q̃ hostes formidãtem, petentemq; sibi tuto per Demetrium liceret Thebas cũ suis familiaribus proficisci, non modo nõ neglexit Demetrius: sed gloriam & virtutẽ viri in honore habens diligenter curauit: vt Thebas incolumis perueniret. His gestis petẽtibus Atheniensibus vt vrbem intraret: non prius se ciuitatem Athenarum visurum respondit: q̃ omni præsidio hostiũ expulso, liberã penitus fecerit.

Cratesipolis mulier.

Relictis igitur qui Munychiam armis machinisq; & omni tormentorum genere oppugnarent: ipse interim ad liberandas Megaras, quæ etiam Cassandri præsidio tenebatur, cum omni exercitu proficiscitur. Sed quum audisset Cratesipolim mulierem pulchritudine famosam degentem Patris, quæ olim Alexandro Polyperconti dedita fuerat, suum congressum vehementer appetere: relicto exercitu circa Megaras, ad eam profectus cum paucis expeditis & manu promptis, iisq; iterum a se remotis, seorsum tentorium posuit: vt celaret mulierem ad se veniẽtem. Hoc quum nonnulli hostiũ resciuissent, magnam occasionem capiendi Demetrium nacti, ad eum aggrediendum proficiscũtur: iamq; tabernaculum prope peruenerant: quum is repentino tumultu perculsus, sumpta raptim chlamyde fugam arripuit: parumq; abfuit quin ob intemperantiam suam turpiter caperetur. Hostes vero tentorio eius cum omni supellectile potiri abierunt.

Megaræ capiunt a Demetrio.

Stilbõ philosophus.

Post hæc occupatis Megaris quũ in vrbe direptiones frequentes agerent milites: Atheniensibus benigne p Megarensibus supplicantibus, eorum precibus cessit Demetrius: præsidiisq; deductis liberã ciuitatẽ reliquit. Dũ hæc Demetrius ageret: Stilbonis philosophi sibi in mẽtẽ venit: de quo magna apud Me

garenses erat opinio:q in quiete & tranquillitate quadam suum viuendi modum cōstituisse dicebatur. Hunc igitur ad se vocatum rogauit Demetrius:an aliquid suarū rerum sibi quisq̄ miles eripuisset:ad hoc nemo inqt Stilbo nemine.n. vidi scietiā auferentē. Rursus in discessu suo seruis omnium ciuium arreptis quum benigne ad eum conuersus dixisset: Liberam vestram o Stilbon ciuitatem relinquo: recte inquit ille: nullum enim seruum in vrbe relinquis. Deinde ad aggrediendā Munychiam quæ assidue fuerat post discessum suum obsidionem perpessa, cum omni classe rediens, primo aduentu eā expugnauit:atq3 hostiū pſidio expulso, suoq3 introducto arcē euertit. Posthęc Demetrius Atheniensibus assidue eum vocantibus quum id tempus opportunum esse arbitraretur, vrbem est ingressus:confestimq3 populo in cōcionem vocato, gratissimis verbis patrias leges pristinamq3 libertatem restituit:addiditq3 preterea: se omni studio curaturum: vt Athenas medimum frumenti centum quinquaginta, & materiæ copia tanta, quanta ad centum fabricandas triremes sufficere possit, ab Antigono patre mittant. Athenienses igitur rēpub. post decimū & quintū annū, quibus sub alieno imperio manserant, beneficio Demetrii liberatā accipiūt. Nam a pugna Lamiacensium & eo prælio quod apud Cranonem cōmissum est, vsq3 ad illum diem, quo Demetrius vrbem intrauit, nomine paucorum status: re autem vera tyrannicus fuerat dominatus: propter immoderatam Phalerei potentiā. His rebus gestis, famaq3 Demetrii vbiq3 diffusa, quū magnus clarusq3 apud oēs gētes haberetur: statim immodici honores: & ante illud tempus inauditi, quos populus Atheniensis ei decreuit, hominē(vt plærunq3 fit)corrupere: insolentē molestūq3 oibus reddidere. Primo enim tulerunt decretum: vt Demetrius & Antigonus omnium reges appellarentur: quum ii antea se alio quodā nomine vocitarent: quod ab his tm̄ qui Philippo & Alexandro successerant, vsurpari solitū erat: aliis vero nequaq̄ erat cōmune. Hos præterea deos seruatores & pręsulem Atheniensem, q certo quodam nomine appellari cōsueuerat, sacerdotem seruatorum vocari iusserunt: atq3 eū singulis annis confirmantes nomen illius in omnibus suis decretis & scriptionibus pręponebant. In eo autem loco vbi primum e curru descendit Demetrius sacrificiis peractis aram locarunt: quā Demetrii velocissimi aram appellari voluerunt. Decreuerunt præterea vt Antigonus & Demetrius in peplo vna cum Ioue & Pallade intexerentur: vt duę insuper tribus quarum alterā Demetriadē, alterā Antigoniadē vocitarunt, suis veteribus adderētur: atq3 eorū senatui, qui numero quingentorum hominū cōtinebatur, centū accederent hoies: vnaquaq3 tribu quinquaginta secū trahente. Non prætereundum videtur illud admirabile genus honoris: quod acutissime a Stratocle inuentum aiunt: qui huius & aliorū oium, qbus blandiri posse arbitrabatur, diligentissimus fuit inuestigator. Tulit enim decretū: vt legati quos Athenienses ad Antigonū & Demetriū mitterent, sacri vocarentur: sicut illi qui cum patriis sacris Olympū & Pythiam mitti cōsueuerant totius Grecię celebritate. Sunt autē & alia multa a Stratocle per audaciam & impudentiā perpetrata: illisq3 similia: quibus Cleonem illū antiquū vti solitū tradunt: quū populo Atheniensi suis impudentissimis adulationibus blandiretur. Habuit enim Stratocles Phylacem amicam: quæ semel quum ei capita quędam in foro empta in conuiuium attulisset: comiter ad illam cōuersus Stratocles, ea inquit emisti o Phylace: quibus nos reipublicæ gubernatores ludere consueuimus. Quodam quoq3 tempore, quū Athenienses pugna nauali essent circa Armonicum superati, preueniens eos Stratocles, qui huius calamitatis nuntiū afferebant, summa celeritate vrbē ingressus per eam viam, quam Ceramicū appellant, coronatus transiuit: faustum afferens victoriæ nuntium. quo quidem extemplo epulum per vnāquanq3 tribum constitutū est: & sacrificia publice supplicationesq3 decretę. Paulo vero deinceps quū venissent ii: qui ferebant nuntiū susceptæ calamitatis: atq3 vniuersus populus vno consensu aduersus Stratoclem vehemētius exarsisset: ille tm̄ hūc furorem audacter impudēterq3 sustinens, Quid inquit viri Athenienses vobis moleste intuli: si duos dies summa estis mea causa in voluptate versati? Talis igit erat Stratoclis audacia. Sed fuit profecto iuxta Aristophanis poetæ sententiam Igne calidior venter. Quidā enim alter longe impudētiorq3 Stratocles tulit decretum: vt quoties Demetrius Athenas veniret, susciperetur in Cereris & Bacchi hospitio: vtq3 illi qui in Demetrio honorando alios superasset, tm̄ expublico erario daretur argenti: quantum sufficere posset ad collocandum in tēplo aliquid suę liberalitatis insigne. Insup vt mensis Ianuarius, vtq3 primus ac nouissimus dies mensis, tum deniq3 vt Bacchi conuiua ex Demetrii nomine vocarentur. Verum extemplo post hæc ii casus sequuti sunt: quibus obstupuerunt oēs: quū non forte, sed diuino quodam numine euenisse viderentur. Peplum enim in quo Demetrius & Antigonus simul erant contexti, quum per Ceramicum mitteretur, ingenti superueniente procella, mediū scissum ferunt: & circa aras illorū magnā aconiti copiā ortā: quū raro in ea regione nasceretur: & eo die quo festa Bacchi celebrabātur, oēm pompā dissipatā ꝑfundatāq3 fuisse. in super ob magnam glaciē vehementēq3 pruinā non modo ficus & vites a frigore esse combustas sed maximam quoq3 segetum partem corruptam. Quare Philippides quum inimicus esset Stratoclis: hęc aduersus illum in comœdia protulit: Per quem combussit pruina vites: Per quem scissum in medio peplum est: Honores diuinos mortalibus tribuentem: Hæc populum corrumpunt

Munychia expugnata a Demetrio Athenæ tyrannide liberatę a Demetrio.

Atheniēsiū instituta in Antigoni & Demetrii honorem & gratiam.

Demetrio erecta ara ab Atheniensibus.

Demetrias trib⁹ & Antigonias.

Stratocles.

Phylace amica Stratoclis.

Ceramicū via Athenis

Philippides

non comedia. Fuit autem Philippides summa cũ Lysimacho familiaritate coniunctus: multaq; p eũ populus Atheniensis beneficia suscepit a rege. Cõpellebatur enim rex ad hunc hominem diligẽdum: ob suos integros mores, vitęq; probitatẽ: in eoq; pręcipue virum admirabatur: q; quum secũ versaretur frequenter: ab omni tñ astutia & adulatione, quibus regię domus abundare solent, quasi a perniciosa peste abhorreret: itaq; animũ suũ induxerat: vt qñcunq; sibi ad bellum resq; gerendas proficiscenti occurrebat Philippides, hoc pro bono omine haberetur: quasi aliquid faustũ felixq; portenderet. Verũ aliquando rogatum a Lysimacho num aliquid suarum rerum expeteret, respõdisse aiũt: Solum o rex ne arcanorum tuorum quicq̃ michi credas. Hos igitur quorum alter in scęna alter in concione assidue versabatur ob naturę vitęq; dissimilitudinem non immerito opponẽdos putauimus. Illud vero genus honoris, cuius inuentorem aiunt fuisse Democlidẽ, adeo consuetudinem moremq; hominum excessit: vt mõstrum quoddam videatur. decretum enim tulit Democlides: debere Spheriam tribũ de locandis scutis apud Delphos Demetriũ quasi oraculũ quoddã cõsulere: vt hac sua scriptione publicis suffragiis approbata intelligi licet: Visum fuisse populo Atheniẽsi: qđ bene ac feliciter eueniret: vt eligatur ex Atheniensibus vnus: qui accedens ad Demetrium seruatorẽ, postea q̃ sacrificia peregit, eum rogaret atq; cõsulat: quonam modo pie atq; optime sum maq; claritate dedicatio sacra in Delphis agenda videatur. Hęc igitur tot tantęq; adulatiões, quibus Athenienses sępe erga Demetrium sunt vsi, languentem viri animum minimeq; blanditiis repugnãtẽ facile corruperunt. Sed hac tempestate ipse Athenis degẽs vxorem duxit Euridicen mulierẽ Atheniẽsem ex claro Miltiadis genere ortam: quę olim nupta Opheltę Cyrenarũ principi post obitũ viri Athenas redierat. Hę nuptię Atheniensibus vehementer gratę iocundęq; fuere: q; existimabant summũ honorẽ Athenarum vrbi tributum esse a rege: maximũq; beniuolentię signum ostensum: q̃m sibi placuisset eam pręcipue ciuitatem eligere: in qua regium coniugium celebraret. Erat autem Demetrius magnopere deditus nuptiis: adeoq; his delectari videbatur: vt multis semp vxoribus vteretur: quarum maxime in honore habuit Philam: tum ob Antipatrum illius patrem: tũ quia per eã, supra omnes Alexandri successores, gratiam beniuolentiãq; sibi apud Macedonas comparauit. Ad hanc ducendam iam satis ętate prouectam, tenuentem Demetrium quum esset iunior, compulit suis adhortationibus pater: illud Euripidis in medium ferens: Vbi est lucrum: ducendam vxorẽ oẽm esse: Loco pręterea & tempori seruiẽdum. Talis igitur erat erga Philam aliasq; vxores Demetrii amor. Verum in summa rerum licẽtia cõstitutus, quum vno eodẽq; tẽpore & scorta & vxores permultas haberet: adeo se voluptatibus delitiisq; permiserat: vt iam esset cõmuni sentẽtia diuulgatum: omnium regum incontinentissimum esse Demetrium. Dum hęc Athenis geruntur: nuntiatum interea Demetrio ab Antigono est: Ptolemęum regem magna comparata classe Cyprum nauigare: bellum ingẽs terra mariq; parare: omnia posthabẽda esse: vt tanti conatus hostium reprimantur. Quibus perceptis, Demetrius, etsi ex medio victoriarum cursu se ad nouam expeditionem vocari cernebat: tamen magnitudine rei compulsus necessario paruit consilio patris: nõ sine dolore gloriosum relinquẽs bellum paulo ante tã libenti animo pro Gręcorũ libertate susceptum. Itaq; Athenis decedens ante oĩa Cleonidem Ptolemęi ducem Corinthum ac Sicyonem obsidentẽ pecunia tentauit: vt liberas illas ciuitates dimitteret. Quo quidem renuente, non amplius cunctãdũ ratus, quum versus Cyprũ classem direxisset: forte Menelaũ offendit Ptolemęi fratrẽ: quẽ pręlio aggressus statim fudit: fugauitq;. Verũ paulopost quũ Ptolemęus magno cũ exercitu terra mariq; parato, obuiã ei venisset: primo congressu minę superbę atq; insolẽtes altercationes vtrinq; sunt factę: Ptolemęo qdem iubente Demetrium antea recedere: Gręciãq; repetere: q̃ suam extremã calamitatẽ conspiceret: Demetrio vero asserente, se non prius Ptolemęum e manibus dimissurũ: q̃ ex Sicyone Corinthoq; pręsidiis deductis liberas eas ciuitates reliquerit. Hoc bellum tot tantisq; conatibus vtrinq; susceptũ non solum his regibus, qui iam in aciem prope descẽderant, sed reliquis quoq; principibus ingentem iniecerat curã: expectationẽq; anxiam fecerat ob incertũ exitum rerum: dubiũq; belli euentum. Cernebant enim non Syriam, aut Cyprum, sed quisnã maximus omniũ regũ esset futurus in ea solum victoria verti. Ptolemęus igitur centum & quinquaginta nauibus collectis, instructisq; in aciẽ, confestim ad Menelaum fratrem nuntiũ mittit: vt quũ videat certamen vehementer instare, in medio ardore pugnę e Salamina sexaginta progrediens nauibus, hostes a tergo adoriatur: ordinemq; perturbet. Demetrius econtrario non ignarus eorum quę parabantur ab hoste, decem tantum aduersus illas sexaginta opposuit naues: easq; angustum aditum portus, per quem transire Menelaum oportebat, occupare celeriter iussit: ibiq; consisteret: vt si forte egredi Menelaus tentaret: etsi numero impares, loci tamen opportunitate adiutę, exitum hostium prohiberent. In promontoriis deinde finitimis atq; vndiq; prospectantibus mare pedestres copias collocauit: quas & ordinem seruare iussit: & longe lateq; extendi: vt maioris multitudinis speciem pręse ferrent. Atq; hoc pacto omnibus terra mariq; instructis, cum reliquis copiis nauibus centum octoginta Ptolomęũ inuadit. Primo congressu turbauit, deinde dissipauit hostium classem: demum vehementiori impetu facto, fudit fugauitq;. Ptolemęus vt vidit suos passim

Democlides.
Spheria tribus.
Euridice vxor Demetrii.
Opheltes Cyrenarũ princeps.
Phila Demetrii vxor
Demetrius oĩm regũ incõtinentissimus.
Cleonides Ptolemęi dux.
Menelaus Ptolemęi fr vincit & fugatur a Demetrio.
Classis cẽtũ & quinquaginta nauium Ptolemęi aduersus Demetriũ
Classis Demetrii cẽtũ & octoginta nauiũ cõtra Ptolemęũ
Pugna naualis inter Demetriũ & Ptolemęum apud Salaminã
Ptolemęi turpis fuga & nauium amissio.

terga date:seq; esse omnino ab hostibus superatum:quanta maxima celeritate potuit, fugam arripuit:octo nauibus tantum sequutis viri vestigia:quæ solæ ex tanta copia vix euadere potuerũt: reliquæ vero omnes in eo certamine periere:præter septuaginta:quæ sunt vna cum milite ac remige a Demetrio captæ. Deinde quũ ventum esset ad portum:vbi ingens erat pecuniarũ machinarumq; copia:quę in nauibus onerariis seruabantur:tum magna quoq; sodalium mulierũq; turba expectantium fortasse victoris arbitrium:extẽplo nemine aduersante, in Demetrii potestatẽ cuncta venerunt. Inter hęc Lamiam mulierẽ sua tempestate famosam fuisse tradunt:quę præclare tibiis cecinisse dicitur. Hęc primo canendi modulandiq; suauitate gratiam sibi apud homines comparauit: deinde quum se ad amores amatorios contulisset:celebre est nomẽ & famam pulchritudinis apud omnes gentes adepta. Eo vero tempore etsi pristinę dignitatis florem, quia iã annis matura erat: abiecisse videretur:tamen venustate & mansuetudine quadam adeo sibi hoĩes cõciliabat: vt supra omnes alias mulieres chara esset Demetrio:& ab illis etiam mulieribus, quas gratia anteibat, non mediocriter amaretur.

Lamia mulier formosa & tibicina.

Post hanc naualem pugnam Menelaus iam viribus suis diffidens, quum cedere victori necessarium esse putaret:Salaminam primo:naues deinde copiasq; terrestres quascũq; habebat, Demetrio dedit. Fuerunt autem hæ:mille &.cc.equites:peditum.xii.milia. Hãc victoriam p seipsam clarã atq; illustrẽ clariorẽ illustrioremq; fecit sua pietate & liberalitate Demetrius. corpa enĩ hostiũ defunctorũ magnifice sepeliri iussit:& captiuos sine p̃tio vllo dimitti. armaturas ĩsuper integras totumq; corpus tegentes ducentas supra mille dono Atheniensibus misit. Post hæc Aristodemum Milesium ad se vocatum, quanta maxima celeritate posset ad Antigonum patrem accedere iussit:eiq; referre hanc amplissimam victoriam partam & spolia adepta:ac omnia demum quę fuerunt post fugam hostium prospere feliciterq; sequuta. Is quũ adulationũ quibus regiæ domus abũdare solent, optimus esset fabricator atq; magister: nunc ex his rebus blandiendi occasionem nactus, rem inuenit qua in antigonum vteretur maxima adulatione refertam. Nam quum e Cypro decedens prope eum locum venisset:vbi versabatur Antigonus:iactis ancoris ꝓcul a litore nauim consistere & nautas omnis quietem ac silentium agere iussit:ipse deinde scapham conscendens, cõctis aliis qui secum venerant in naui relictis, solus continenti applicuit. Erat eo tempore Antigonus in magna sollicitudine constitutus:q expectabat (vt par erat) incredibili cura eius pugnæ euentum quę iam fuerat apud Salaminam commissa:cupiebatq; vehementer audire: quam fortunam Demetrius filus habuisset:quum sibi allatum est venisse tunc:iamq; prope adesse Aristodemũ Milesium:nuntium a Demetrio missum. Subita re perculsus Antigonus, quum vix seipsum domi continuisset, extemplo alios atq; alios obuiam Aristodemo mittit: qui cognitis omnibus quæ ille afferebat, summa cum celeritate ad se reuertantur. Is autem quum nil percontantibus respõderet: sum talento gradu tacitusq; veniret:magis q̃ vnq̃ antea perturbauit Antigonum:atq; incredibili vrgente animũ cura, quum se amplius continere non posset, vsq; ad fores citato gradu obuiã Milesio accessit. Ille vero stipatus frequenti hominum turba, quę vndiq; rei nouitate commota ad regiam confluxerat, vt prope Antigonũ venit, porrigens dexteram alta voce exclamauit: Salue rex Antigone:pugna nauali regem vicimus Ptolemæum & Cyprum tenemus:& militũ captiuorũ sex supra decem milia & octingentos in manibus nostris habemus. Exhilaratus Antigonus: Et tu per Iouem inquit, salue. Sic autem nos torquere voluisti Milesiæ! par profecto referam pari: sero enim præmium reportabis. Multitudo præterea quę ingens ibi conuenerat hoc nuntio percepto: tum primum Antigonum & Demetrium Reges magnis clamoribus vocitauit:& Antigonum familiares sui insignibus regiis extemplo ornarunt: & Demetrium pater diademate misso Regem per epistolam appellauit. Hæc quum essent frequenti fama in ægyptũ perlata: ii qui circa Ptolemæũ erãt, ne crederetur ob recentem cladem susceptam esse vehemẽter debilem mãcũq; factum Ptolemęi statum, horum vestigia sequuti Ptolemæum quoq; regem salutarunt vocitaruntq;. Hoc igitur pacto Alexandri successores hincinde distrahebantur:alter alterius titulorũ æmulatione commotus.

Menelai copiæ Demetrio tributę

Demetrii mira liberalitas.

Aristodemus legat^o de victoria pta ad Antigonum.

Nã & Lysimachus tum primũ diadema ferre incepit: & Seleucus in cõspectu quoq; græcorum, si quãdo eorum audiebat legatos, iis regiis insignibus vtebatur: quũ antea coram barbaris tantum gestare solitus esset. Verum Cassander quum alii aut literis aut voce eum appellarent regem: solus pene fuisse apparet: qui hac inani appellatione neglecta pristinum morem seruauerit. Hæc igitur nõ modo nomine & habitum horum principum permutarunt: sed eos quoq; in tãtam elationem ac insolentiam extulerunt: vt quemadmodum tragici histriones vocem & incessum simul cum veste, sic illi vitam & mores vna cum habitu mutasse viderentur. Nã & in regendis populis grauiores superioresq; facti, non modo violentia pro iustitia vtebantur: verũetiam fastum quendam prę se ferebant: pristinæ humanitatis obliti: qua antea fiebat: vt populi quietiori animo seruitutẽ perferrẽt. Tantum igitur valuit vna adulatoris vox: vt hunc tam grauem morbũ tãq; perniciosam pestẽ, qua ii reges laborabant, p vniuersum prope sparserit orbem. Hęc quum ita essent: Antigonus elatus ob res circa Cyprũ feliciter gestas, rursus tot copias terra mariq; aduersus Ptolemæũ parabat vt appereret:eũ maius q̃ vnq̃ antea agitare ĩ aĩo bellũ. Itaq; extẽplo oĩbus cõparatis, nõ vltra differ-

Lysimach^o.

Cassander.

te profectionē constituens, terrestres copias sibi assumit: maritimas Demetrio concedit: eumq; iu/ bet prope eam terrā per quā ipse ductabat exercitū, nauigare. Verū hę res tanto studio diligentiaq; paratę qualem exitum habiturę essent. Medium quendam Antigoni familiarē vidisse per somniū tradunt. Visum enim sibi aiūt Demetrium in curriculo cum omni exercitu decertantem primū ma gna celeritate & vehemēti contentione certamen inire: paulo vero postea sensim pedetentimq; de/ ficere: denum in ipsius cursus flexu, adeo debilē infirmumq; factum: vt spiritum recreare vix posse videretur. Sequutum est igitur postea: vt Antigonus terrestres copias ducens multa pericula incō modaq; subiret: & Demetrius magna tempestate iactatus multis amissis nauibus in loca iportuo/ sa compelleret: atq; ambo post multas calamitates susceptas vix dissipatum terra mariq; exercitū domum reducerent. Erat ea tempestate Antigonus annos paulominus q̄ octoginta natus: q quū ad militiam gerendam magnitudine & mole corporis magis q̄ senectute esset iam grauis & inuti/ lis factus: in maximis rebus gerendis filio Demetrio vtebat excellēti ingenio viro: duceq; iā sua fe/ licitate & prudētia claro. Eius intemperantiam, quā accusabant omnes, ęquiori animo fortasse q̄ decuit tolerabat. Ille vero vigente pace nunc circa potus atq; conuiuia, nūc circa amores & om/ nis generis voluptates, magna cum impudentia versabat. At quum bella gerenda erant omnibus deliciis voluptatibusq; posthabitis, sic moderabatur ingenii suum: vt mores simul cum fortuna re rum mutasse videretur. Quum aliquando Demetrius ex quadam expeditione domum reuersus, su bito ad patrem accurrens, eum hilari vultu oscularetur: dixisse Antigonum aiunt: Lamiam o filii obscularī videris. eo enim tēpore iam diuulgatum erat Demetrium Lamię amore vehemēter arde re. Rursus Demetrius quum multos dies dedisset operā potui: ac deinde pręsente Antigono que/ reretur: se molesto rheumate esse correptū: Audiuimus inquit Antigonus. Sed illud quęso thasiū ne an chiū rheuma fuit? Quodā insup die quū ęgrotātē Demetrio ad eum visendū accessisset. Anti gonus: formosum puerū prope ostiū eius offendit: ingressus deinde thalamū, manuq; illius appre/ hensa, quū venā tetigisset: febris īqt Demetrius vt mihi videtur pauloante discessit. Certe inquit Antigonus: puer enim nup abeuntē ppe ostium tuum offendi. Hęc igitur vitia in otioso Deme/ trio, quum ingentes virtutes in rebus gerendis ęquarent, molesto animo tolerasse Antigonū cre/ dunt: sed queadmodū Scythę quū magno opere se indulsisse potui cernunt, arcuū chordas pulsare consueuerant: vt dissolutū voluptatibus animū ad pristinā cōtinentiā reuocēt: sic Demetrius quū nūc in otio voluptatū arbitrio se totum permitteret: nūc in apparatu belli olim deliciarum obli/ tus strenuā operā nauaret: adeo varietati rerū accōmodabat ingeniū suū: vt laborē atq; mollitiē, duo cōtraria maxime inter se pugnātia, supra naturę modū iūxisse videret. Verū etsi in gerēdo bel lo dux egregius eēt atq; pręclarus: tñ in classibus, machinis, copiisq; parandis longe pstantior ha bebatur. Itaq; cum expeditionem aliquā sibi parandā esse cernebat: data opera vt ingens materię copia sibi adesset, circa naues machinasq; fabricandas incredibile arte atq; studio versabatur. Ma/ gni igitur animi vir non ad inanes puerilesq; exercitationes ingenii suū cōuerterat: sicuti plęriq; reges: quorū alii tibiis, alii picturę, nōnulli torno dediti, in seruilibus officiis ętatem agunt. Etenim Ęropū Macedonē lucernas abacosq; perpatuos, quū in otio versabat, fabricare solitū tradūt: & Attalū illum qui est Philomater dictus, non modo hyoscyamū & elleborū, sed etiā cicutam & acō/ tum aliasq; permultas venenosarū herbarū species sępius plantasse aiunt: & summū studiū curam q; posuisse: vt earū fructus in tempore legerentur. Parthorum quoq; reges in telorū cuspidibus acuē dis non delectari solum, sed gloriari etiam solent. Demetrius vero quū machinis instrumētisq; bel licis delectaretur vehementer: adeo in his conficiendis īgenio & arte valebat: adeoq; illius opera tā parua q̄ magna in suo genere pclara atq; magnifica erant: vt nō mō sumptu, sed etiam māu regia digna viderentur. Vnde illud est non minus vere q̄ eleganter dictum: Demetrii opera magnitudi/ ne sua etiam amicis stuporem: pulchritudine vero etiam hostibus delectationem solita esse afferre. Atq; inter alia memoratu digna, & naues duas quarū altera. xvi. remis, altera. xv. remis erat ab eo confectas aiunt: & machinas onnnullas miro ingenio pro expugnandis vrbibus fabricatas: quę quidem spectantibus hostibus incredibilem admirationē prębebāt. veluti Lysimacho euenisse trā/ dunt: qui etsi supra omnes alios reges inimicus esset Demetrio: tamen quum ab illo Solos Cilici/ os obsidente petiisset: vt sibi liceret suas machinas nauesq; conspicere: atq; deinde benigne concedē te Demetrio: omnia opera conspexisset: adeo stupefactum admiratumq; aiunt: & magnitudinē & pulchritudinem machinarum: vt sibi visę sint: non humano, sed diuino quodam ingenio fabrica tę. Rhodii quoq; quum a Demetrio essent multo tempore obsidionem perpessi: soluto deinde bel lo, eum rogarunt: vt aliquas machinas sibi relinqueret: quasi quoddā suę virtutis fortitq; ingenii testi monium. Eodē etiā bello, in quo Rhodii simul erant cum Ptolemęo societate coniuncti: machinā quandam quā vrbium expugnatorem appellant: eorum mœnibus admouisse Demetrium aiūt: tali quidem figura atq; specie fabricatam. Habebat in primi quadratam sedē: cuius vnūquodq; la/ tus inter se ęquale, in latitudinem octo &. xl. in altitudinem sex & lx cubitorū extendebat: atq; a po strema basi vsq; ad verticē adeo gradatim extenuari videbatur: vt quum infima sedes lōge latior fu/

Medii Antigōi familiaris somniū.
Antigoni magna picula.
Demetrii mltę naues pp tēpestatē amissę.
Demetrii vanū igēiū & ivoluptatibus & i negotiis.
Scytharum mos.
Ęrop' Macedo.
Attal' Philomater.
Parthorū reges.
Naues cōfectę a Demetrio.
Soli Cilicię ciuitas.
Machina īgēs a Demetrio fabricata.

premo culmine esset: egregia quædam figura ex omni proportione seruata resultare videretur. Intus præterea erant latebræ cauernæq; complures ad suscipiédos milites accomodatæ. Qua vero hostes spectabat, frontem patefactam habebat: atq; vndiq; fenestellas tectas: qbus varia tela poterāt aduersus hostes sine vllo periculo iaci. Erat præterea secundum vnāquamq; speciē pugnæ bellacissimis viris referta: & quod supra omnia spectātibus admirationem præbebat, tanta facilitate mouebatur: vt quum strepitum maximum ederet, in vtram partē īclinaretur, conspici minime posset. Ad hoc præterea bellum duo sunt ei ex Cypro thoraces allati: quorū vterq; .xl. minarum erat. eorum robur quum vellet Zoilus fabricator ostendere: iussit aduersus illos .xxx. passum interuallo ex catapulta telum admitti: quo quidē facto, adeo firmiter vim teli sustinuerunt: vt nihil ibi relictum sit pręter lineam quandam: quæ non teli cuspide, sed penicillo potius confecta videbatur. Horum alterum virum audacissimum ac robustissimum omnium, qui cum Demetrio erant, Alcimenum epirotam eo bello vsum fuisse tradunt: solūq; arma duorum talentorum gessisse: quum alii vnius duntaxat talenti armis vterentur: eumq; deinde Rhodi prope theatrum vrbis fortiter dimicātem in medio ardore pugnę cecidisse. In eodē insuper bello constanter obsidionē tolerantibus Rhodiis: Demetrius frustra terendo tempus nulla re memorabili gesta quum honestā obsidi occasionem quæreret. noua est iniuria lacessitus: qua aduersus Rhodios magis q̄ vnq̄ antea ira exarsit. Literas enim regiamq; supellectilem a coniuge Phila missam quum cepissent Rhodii: extēplo nulla suæ dignitatis ratione habita, ad regem Ptolemæum cuncta miserunt: minime in hoc Atheniensium humanitatem sequuti: qui Philippo Macedoniæ rege graue aduersus eos gerente bellum, quū tabellarios qui ad eum mittebantur literasq; cepissent: cunctis aliis epistolis lectis, solum Olympiadis coniugis literas integras atq; in tactas reliquerunt: easq; obsignatas eodem pacto quo erant: ad Philippum remiserunt. Verū paulo postea Demetrius summa sibi vlciscendi facultate oblata, pątum memor cōtumelię nuper acceptę vt generosum virū decebat: magna liberalitate est in Rhodios vsus. Nam quum egregiam Ialysi figuram nou omnino integra, mira tñ arte a Protogene Caunio depictam, & in quibusdam ędibus publicis extra mœnia vrbis locatam cepisset Demetrius: extēplo Rhodii præconem ad eū miserunt multis precibus supplicantes: vt huic præclaro operi pro sua ingenii clementia parceret. quibus respondisse Demetriam tradunt: se antea permissurum parētis sta tuam destrui: q̄ talem tamq; egregium artis laborem iniuria vlla extingui. Etenim sepē annos in hac figura pingenda consumpsisse Protogenem aiūt. Addunt præterea Appellem, quum ad eam visendam accessisset, adeo admiratum excellentiam operis: vt deficiente voce tacitus aliquādiu perstiterit: tandem dixisse: magnum laborem & admirabile opus gratias non habere: q̄ hoc atq; alia q̄ pinguntur ab illo vsq; ad astra ferant in cœloq; reponant. Hanc postea imaginem Romam delatam vna cum aliis ignis absumpsit. Sed Rhodiis fortiter sustinentibus bellum, quum Demetrius ab eundi occasionē quęreret: forte Atheniensiū legati ad eū venerūt togatī: vt diuturna obsidiōe Rhodios liberaret. Quibus auditis, soluta statim obsidio est: ac Rhodii pręterq̄ aduersus Ptolemęum, an Antigono & demetrio in societatem recepti. Inter hæc Cassander per discessum Demetrii occasionem nactus: quū ad obsidendas Athenas magnis copiis accessisset: Athenięses ingenti celeritate certiorem Demetrium reddunt: quanto in periculo res eorū sint: eiq; rogant: vt q̄primum opem & auxilium obsessę afferat vrbi. Quibus pceptis, Demetrius extemplo oībus rebus postpositis, magno cū exercitu & .ccc.xxx. nauium classe aduersus Cassandrum profectus, die noctuq; non intermisso cursu, quum in Atticā puenisset: non mō ex omni regione Cassandrum expulit: sed etiā fusum fugatūq; vsq; Thermopylas est persequutus. Heracleamq; deinde sponte deditione facta, in potestatem recepit. Fuerunt etiam sex macedonum milia: qui hac victoria moti ad Demetriū perfugerunt. Repetens deinde Athenas Demetrius omnibus græcis qui intra Phylas versabātur libertatis, atq; iis qui auxilium tulerant in societatē receptis: Phylim & Panactum, quæ quasi duo propugnacula Atticæ imminebant, validisq; fuerant a Cassandro munita pſidiis, celeriter oppressit: popq; Atheniensī restituit. His gestis Athenienses etsi antea supra mores supraq; consuetudinem omnia tribuissent Demetrio: tū nullum constituentes adulationi modum, ædem post Palladis templum ei in hospitium concesserunt: in qua vna cum virgine pura hospes versabatur impurus: patris vestigia nequaq̄ sequutus: q aliqñ quum audisset Philippum filiū in quadā domo, vbi tres virgines morabantur, hospitio esse susceptū: non obiurgato filio, sed eo qui distribuendis hospitiis domibusq; pęrat ad se vocato, pſente Philippo sic inqt: Nōne ex tam parua tamq; angusta domo filium meum deducis? atq; hoc pacto filio pmurato, omnem occasionem inferendæ iniuriæ sustulit. Demetrius vero nulla deæ Palladis quam etiam sororem maiorem natu sibi asciuerat, ratiōe habita, tanta est turpitudine, dū in ea arce degebat, in mulieres vrbanas & adolescentes liberos vsus: vt tum maxime locus ille putus videretur: quum is solum cū Chryside & Lamia & Dime & Anticyra versabatur. Sed multa alia sunt: q̄ quū sine ignomiuia ac dedecore clarissimæ vrbis narrari non possiut, sponte a nobis iu pſentia omittuntur: Democlis tñ tēperantiā eximiā incredibilēq; virtutem, quia digna memoratu fuit, non visum est silentio prætetire. Is erat puer adhuc īberbis adeo

Thoraces duo mirę fortitudīs.

Alcimenus epirota.

Suppelex regia capta.

Protogenes cauni9.

Demetrii liberalitas in Rhodios.

Ialysi pictura nimiæ pulchritudis Rhodii in societatē recepti a Demetrio & Antigono.

Athenę obsessæ a Cassandro.

Classis Demetrii hñs. ccc.xxx. naues.

Cassander vict9 fususq; a Demetrio.

Demetrius Heraclēā in deditionem accepit.

Phylis. Panactus.

Democlis pueri pulchritudo & castitas miranda.

egregia atq; prestanti forma: vt ex pulchritudine sua nomen adeptus: pulcher Democles ab omnibus vocaretur. Hunc Demetrius quum neq; precibus neq; minis potuisset vnq̄ in desyderium suū perducere: semel occasionem temporis nactus, quo puer publicam palestrā ac gymnasium fugiēs priuatum quoddam balneum intrauerat: eo confestim accedit: solusq; ingressus puerum inopinātem aggreditur. Ille vero vt vidit sibi soli & puero talem vim iniuriamq; afferri: nullum aliud refugium habens, repente sublato lebetis tegmine in feruentem balnei aquam sese proiecit: atq; eo pacto morte voluntaria se a violentia & scelere Demetrii vindicauit: sua innocētia profecto indigna, patria vero & pulchritudine sua digna perpessus. Sed illud Celeneti neutiq̄ huic simile fuit: qui quum pater Cleomedon ob illatam sibi mulctam quinquaginta talēta reip. deberet: literis a Demetrio acceptis: quibus a populo Atheniensi petebat, vt hanc mulctam Cleomedonti remitteret: non modo suam turpitudinē diuulgauit: sed maximam etiam in ciuitatem perturbationem induxit. Nam quum Athenienses his receptis literis, Cleomedonteq; omni poena liberato, decretū tulissent: nemini ciuium licere epistolā a Demetrio posthac populo Atheniensi afferre: percepissentq; deinde grauiter ex hoc offensum esse Demetrium: extemplo poenitentia ducti nō modo decretum illud derogarunt: verum etiam eorum qui illius rei inuentores fuerant, aliis necatis, aliis in exilium pulsis, nouum tulerunt: quod fuit hoc pacto frequenti populo approbatum. Visum esse populo Atheniensi: vt quodcūq; rex Demetrius iuberet: hoc & apud deos sanctum, & apud homines iustum haberetur. Quum vero quidam vir bonus delirare Stratoclem dixisset talia ferentem decreta: ad hoc Demochares Spartiata, deliraret inquit Stratocles: nisi hoc pacto deliraret. multis enim suis ille adulationibus pfuit. Atq; stati de his accusatus Demochares, sine vlla mora ē ī exiliū pulsus. Talis igit erat Atheniēsiū viuēdi modus eo tpe sane: quo illi & tyrāni pfidia ex vrbe deducta & libertatē sibi restitutā putabat. Inter hæc Demetrio in Peloponēsum pfecto, quū eius aduētū nō expectarēt hostes: sed eo appropinquante fugam arriperent: vrbes sine vllo certamine tradebantur. Itaq; & litus quod Actum vocant, & Argos, Sicyonemq;, tum Corinthum, atq; Arcadiam totam, præterq̄ Mantineam ingenti celeritate occupauit: ac iis qui præsidio erant traditis centum dūtaxat talentis, sine vlla mora in libertatem restituit. Celebrantibus deinde festa Bacchi argiuis, non modo interesse sed etiam pesse Demetrius voluit. Itaq; princeps certaminis factus vna cum aliis græcis letitiam agens Deidamiam Pyrrhi sororem, ac Æaci regis Molossorum filiam coniugem duxit. Sicyonem inde profectus, quum persuasisset populo: vt ea vrbe relicta commodiorem prope eandem vrbem habitarent locum: extemplo nomine permutato, eum pro Sicyone appellari Demetriadem iussit. Post hæc in Isthmo communi concilio celebrato, populi qui ibi frequentes conuenerant, ducem græciæ vno consensu Demetrium appellarunt: veluti Alexandrum atq; Philippum antea vocitauerant. quibus ille fortasse se haud paulo meliorem existimauit regem. Nā quum ab Alexandro nemini vnq̄ sit regium nomen ereptum: neq; sibi ipsi tantum assumptum: vt se regē appellauerit Regū: sed multis sint ab eo regna: nonnullis regiæ dignitates cōcessæ: Demetrii insolentiam quis nō iure miretur: qui cunctis aliis neglectis, neminem præter se & antigonum patrem | appellabat Regem. Quinetiam eo coetu vbi frequētes compotatores conuenerant, quum ii supra quos ioci causa effundebatur merum, alii sese Demetrium Regem: alii elephantorū principem dicerent: alii nunc Ptolemæum præfectum classis: nunc Lysimachum custodem gazæ: nunc Agathoclem insularum dominū se esse assererent: gaudebat vehemēter Demetrius: quum alii aliis nominibus vocarent: se solum esse quem appellarent regem. Sed hæc quum ad eorum aures peruenissent: cunctis aliis hāc scurrilitatem veluti rem inanem deridentibus, solus Lysimachus erat: qui quū eunuchi apud illos regię supellectilis curam habere solerent: grauiter ferre videbatur: se gazæ custodē veluti eunuchum quendam vocitari. Augebat præterea hanc indignationem suam perpetua quædam inimicitia: qua semper Demetrio supra omnes alios fuit infestus. Quare in contumeliam eis obiiciens amorem Lamiæ, nunc primum a se visam dixit meretricem de scæna tragica exeuntem. Ad hoc Demetrius meretricem inquit Lamiam magis esse modestam: q̄ coniugem eis Penelopen. Post hæc Demetrius, quum reuerteret Athenas: pauloante epistolam Atheniensibus scripsit: qua ostendebat: sibi esse in animo quum illuc peruenisset: omnia eorum mysteria sine mora vlla percipere: atq; etiā ea quę suprema apud illos habētur, itueri. Hoc autem ea tempestate nefas ac scelestum erat: & ante illud tempus inauditum. Nam parua quidem mysteria mense nouembris, magna vero mense iunii celebrari solita erant: atq; inter hæc & illa quæ habentur suprema, quia magna cum reuerētia ea homines intuentur, saltem vnius anni spatium itererat: neq; ea adiri ante illud tempus licebat. At vero lectis Demetrii literis, quum res inconsultationem venisset: vnus tantum Pythorus qui sacras tenebat tædas, ausus contrariam voluntati Demetrii sententiam dicere. Sed in tanta formidine vrbis parum valuit optimi atq; sanctissimi viri consilium: nam Stratocles cōfestim tulit decretum: vt mensis Ianuarii, qui tunc præsens erat, nouember vocaretur: atq; eo pacto quasi legitimo tēpore, parua primum mysteria ostenderunt Demetrio: post hæc rursus ianuarium, qui erat factus nouember, Iuniam vocitarunt: statimq; eidē magna mysteria, tum etiam ea quæ habent suprema, vt

Celenetus. Cleomedō

Democha res in exiliū pulsus.

Mantinea

Demetrius. Deidamiā eaci molossorū regis filiā vxorem duxit.

Demetrias. Demetrius dux græciæ oium cōsensu dictus.

Demetrii insolentia.

Mos Atheniēsiū circa mysteria.

Pythorus. Ianuarius vocat' nouember. Ianuarius rursus iunius dictus.

ma, vt pcipere atq intueri suo arbitrio posset permiserit, Quare Philippides Strarodem accusās
Hic inquit integrum annū in vnius mensis tps coegit. Et de hospitio Palladis a Demetrio polluto,
Nemo inquit impurus in vrbis atcē susceptus sacrū virginis domiciliū scortis cōpotatoribusq re/
fersit. Vey quū multa nefanda scelera essent in ea vrbe a Demetrio ppetrata: q oēm ciuitatē dolore
mœstitiaq repleuerāt: illud pcipue grauiter Athenienses offendit: q quū illi .ccl. talēta magna cele/
ritate iussu Demetrii cōgregata: ad eū detulissent: confestim omne illud argētum Lamię ac cæteris
scortis ad fucū mūdūq muliebrē dari Demetrius iussit. Nec tā detrimētū atq incōmodū, q rei tur/
pitudo, qua rex dignitatē vrbis aspnari videbaf: molestū Atheniensibus fuit: qq nonnulli sunt: qui
hoc in Thessalos: non in Athenienses factū fuisse dicāt. Lamia quoq nō contēta Demetrii turpitu
dine, pter nefanda illius facinora & ipsa eo ipudētię venerat: vt a multis pro instruendo conuiuio
regi, pecuniam extorserit: conuiuiumq deinde & magnificētia apparatus, & epulay varietate adeo
splēdidū celebrauerit: vt a Glyceo Samio mandatū sit memoriæ literay. Quare comicoy quidam
perniciem ciuitatis Lamiam: Demetriū vero quia sibi adesset Lamia, fabulam vocitabat. Hāc iam
oēs non modo coniuges, sed etiam pellices, quum viderent Demetrio eius amore præcipue deperi
re: pluraq illius q oium aliay gra agere: cōmuni quadam sententia oderant. Quū vero aliqū lega/
tis ad Lysimachū missis, ille otiū agens pugnam enarraret: qua olim ab Alexādro rege coactus cū
ferocissimo leone cōmiserat: atq cicatrices ostenderet ex vnguibus illius ferę in brachiis cruribusq
relictas: ridentes legati, & suū quoq regem dixerunt graues feræ Lamię morsus in collo gestare. Sed
mirandum videf: Demetrium primo aspernatum coniugium Philæ, ob ętatem illius ad senecturē
vergentē: vixq a patre compulsum vt eā coniugem duceret: deinde amore iā senescētis Lamiæ su/
peratum, tam diu tamq effrenata mente mulierem arsisse. At sane in conuiuio quodam canēte ti/
biis Lamia, Demo quę vocabaf Magnia, interrogata a Demetrio, Quid sibi Lamia videref: Anus
inquit o Rex. Rursus quum secundæ afferebantur mēsæ: Plura ait Demo a matre mea mittentur o
Rex: si cubare cū illa volueris. Memorię quoq traditum est: quādam sententiam quā Bocchoris iu/
dicium vocant, hoc pacto redargutam fuisse a Lamia. Adolescenti cuidam in ægypto Theognidē
amicam ardēti, quum illa ab homine, quem sui amore irretitum videbat, multū auri quottidie pe/
teret: forte euenit: vt quū adolescēti visum in somnio esset cū ea muliere versari, omnis illa cupidi/
tas qua antea vexabatur extincta penitus fuerit. Qd quidem vbi animaduertit Theognides: ob li/
bidinē eius expletā, mercedem petens ab illo quum sibi negaref, adolescentē in iudiciū traxit. Audi
ta hac cōtrouersia, Bocchores subito hoiem iussit tantū numerati auri quantū illa petebat in vase
quodam afferre: atq deinde suis manibus spectante muliere, aurum hīcinde versare. Debere enim
censuit: queadmodum adolescens concupitę rei opinionem habuerat: sic mulierem exoptati auri
vmbram imaginemq referre. Hoc iudiciū Bocchoris vt iniquū atq iniustū ea rōne dānasse Lamiā
tradunt: quia quū illud somnium adolescētis desyderium sustulisset: non tū auri vmbra Theogni/
dis cupiditatē restinxerat. Hęc igif de Lamia. Vey fortunæ ac res gestæ huius quē describimus viri
infeliciter post hanc psperitatem sequutæ, nostrā hanc historiam quasi de comica scęna in tragicā
pmutarunt. Coniurātibus enim aduersus Antigonum reliquis regibus, ac in vnum omnes suas
redigentibus vires: magnitudine rei motus Demetrius e græcia discedens ad patrem Antigonum
venit: vt cōmuni cōsilio de rōne iminentis belli agitaret: quē quū comperisset supra ætatem suam
iam consectā canitie exercitū parare: totumq aio & mente ad bellum esse cōuersum: vehemētius q
antea stimulo patris adiuncto, belli gerēdi cupiditate exarsit. Vey Antigonū oium Regū eo tem/
pore maximū facile, potuisse credūt: & sibi & Demetrio filio primū locū, primāq dignitatē seruare:
si insolentiam suā moderari, supbiam vincere, & leniori vti voluisset imperio. Sed vir natura asper
& secundis rebus elatus, quum nō minus verbis q re cunctis hominibus esset molestus: incredibile
omnium gētium erga se odium concitauerat: & in psenti bello omnes reges ad machinandam sibi
quacūq rōne pniciē intentos vehementius exacuerat: quū hæc conspiratione percepta se eos ve/
luti aues, quæ legere semina solēt, vno lapide atq vno clamore perturbaturū dixisset. Congregaue
rat iam Antigonus supra .lxx. peditum .x. equitum milia, elephantos .lxxv. quum ex altera parte ho/
stes quatuor & .lx. milia peditum, equites quingentos supra .x. milia, elephātos quadringentos, cur
rus cētum viginti haberēt. Hoc pacto copiis vtrinq omni studio comparatis Antigonus quum
prope hostium exercitum posuisset castra: cœpit variis curis ac perturbatiōibus angi. voluebat enī
animo magnitudinē rei: & prope instantis prælii euentum: nec satis sciebat timendum ne sibi ma/
gis an sperandū foret: quum vincendi consuetudo & opinio ex recenti prosperitate innata spem si
bi ac fiduciam consequendæ victoriæ facerent: & ex altera parte ingenium viri multarum rerum ex
perientia callens ac prope sciens cōditionē fortunæ: quæ crebris mutationibus gaudet, metum si
bi sollicitudinemq afferret. Itaq quū in aliis certaminibus solitus esset alta voce & superbis sermo
nibus vti: nunc mordendo aut aspernando hostem: nunc audaciam suam iactando: tunc quidem
magna vt apparebat vrgente animum cura, quasi futuram calamitatem prospiceret, pręter con/
suetudinem in assidua cogitatione ac silentio persistebat. Multa insuper alia ea tempestate facta ab

Margin notes, top to bottom:

Demetrius ducēta & L. talēta scortis dari iussit.

Lamię cōuiuium splendidissimum

Demo quę & Magnia.

Bocchoris iudicium. Theognides muliet.

Cōiuratio multoy regum in Antigonum.

Exercit⁹ Antigōi cōtra reges habēs lxx. peditū & .x. eqtū milia & elephātos .lxxv.

Exercit⁹ regū cōtra antigonū hñs peditū: lxiiii eqtū .x. milia supra qngentos: elephātos .cccc. & currus cxx.

Antigono tradunt: quæ antea fieri minime consueuerant. Nam & filium Demetrium, quasi iam de alia vita cogitaret, vniuerso spectante exercitu, successorem constituisse aiunt: eumq; deinde in tentorium adduxisse: arbitrisq; remotis multa secum esse loquutum, quod profecto non mediocrē admirationem cunctis militibus præbuit: quum raro antea aut nunq̄ pene cum illo sermones cōferre aut cōmunicare arcana solitus esset: sed contentus iudicio suo quæ sibi videbanť gereret: & quibus vellet vteretť: & consilia agendarum rerū spretis alioꝝ sententiis secū ipse solus agitaret. Vnde memoriæ proditum est: Antigonum aliqñ a Demetrio adolescente rogatum quando reuersurus cum exercitu foret: turbato vultu, filio respōdisse: An times solus ne tubarum sonitum audire non possis? Sed ad hanc Antigoni curam nonnulla præterea eo tpe accesserant: quæ malam aduersamq; fortunam portendere videbantur. Nam Demetrio visum in somnio est: se ab Alexandro splēdidis armis instructo interrogari: Quodnam signum ad futuram pugnā suis tesseramq; præberent: seq; Iouem respondisse atq; victoriam: tum Alexādrum dixisse, ad hostes & vestros discedam. Antigonum quoq; aiunt quum instructa phalange tentorio eēt egressus, offenso pede in os toto cum corpore corruisse: sublevatumq; deinde supplicibus manibus ad cœlū extēsis deos precatū esse: vt victoriā sibi, vel mortē potius q̄ turpem fugā pberēt. Atq; statim post hæc in aciem descendūt: signoq; vtrinq; dato plūim ab omni parte cōferebaň: atq; oium oculos animosq; occupabat certamē: quū Demetrius cū robustissimo agmine delectorum equitum, quos ipse ductabat, in Antiochum Seleuci filium impetum fecit: quem fusum fugatumq; certandi ardore & cupiditate vincendi vsq; adeo est persequutus: vt quū victoriam immoderate cōseq vellet, eam oino amiserit. Nam postea a persequendo hoste reuersus: peditū agmen quos ipse suis equitibus tutabaň, ab hostibus circūuētum inuenit: nec iuuare illos potuit: nec in tempore subsidium ferre. Etenim dū ipse persequebatur Antiochum: interea q pp̄e Seleuci erant cernentes phalangem nudatam pīdio equitum antequā eam aggrederentur, circūducere agmē cœperunt: & quasi inuadendi specie perterrere. Quo quidem facto magna pars quū se ab hostibus circunuentā & discessu Demetrii omni pīdio spoliatam videret: sponte sua ad hostē migrauit: reliqua vero quum impetū sustinere nō posset: in fugam versa. Atq; extemplo post hæc ingens hostium turba veluti procella quædam in Antigonum ferebatur: multiq; cum solum petebant: quū quidam ad eum conuersus, vix rogauit: vt salutem adipisceretur fuga. Isti enim inquit te petunt: consulas queso saluti tuę o Rex. Quid inquit Antigonus isti de me cogitant? Veniet Demetrius: & mihi auxilium feret. Sed in tanta celeritate frustra implorantē subsidium filii, quum vndiq; circunspiceret, Demetriū vocans, superuenientes interim hostes ſenē aggrediuntur: ac sepius repetitum cōfossumq; telis interimunt: cūctis amicis capessentibus fugam: pter Thoracem larissæum: qui solus ppe mortui corpus pmansit. Hoc igiť pacto finita pugna, reges qui simul conspirauerant, amplissimam victoriā consequuti, omne regnū Antigoni atq; Demetrii quasi vastum scindētes corpus, inter se partiunť. Demetrius vero quinq; peditū & quatuor equitū milibus, quāta maxima celeritate potuit fuga accepta, quū Ephesum puenisset: suspitio fuit: ne vir ob recentem cladem susceptā pecunia indigens, celeberrimū illud templū inuaderet ac diriperet. At vero ipse etiā veritus ne tam scelestū facinus se inuito sui milites perpetrarent: confestim ex ea vrbe migrare constituit. Itaq; idoneam nactus tempestatem, milites equitesq; naues conscendere iubet: cursumq; suū versus græciam dirigit eo animo vt ante oīa pficiscať Athenas: quā quidem vrbē suis calamitatibus vnicū putabat esse refugium. Et enim ibi naues atq; pecunias vxoremq; Deidamiam reliquerat: sibiq; persuaserat inquactiq; fortuna sua, etiam si cætera deessent, nunq̄ Atheniensium fidem suis rebus defuturam. Sed hac inani spe græciam repetenti, quū prope Cycladas peruenisset: Atheniensiū legati obuiam ei fiūt mandata ferentes longe ab sua opinione aliena. populū enī Atheniensiū (qm̄ statuisset nullū in ciuitate suscipiendū regē) hortari Demetrium aiūt: vt ab vrbe Athenaꝝ abstinere velit: Deidamiam vero se tali cū honore ad eū remittere: qualem Athenienses dare, & vxorem regis Demetrii cōgruū esset accipere. His expositis mandatis, repente tanta ita iudignatioq; regem inuasit: vt pene de suo statu mentem dimouerit. Nam etsi regno, patre, exercituque amisso, ex florentissimo statu vno prælio eēt in extremā pene calamitatē deiectus: tamen secū tepu tans fortunę vim: martemq; cōmunem: alia quidē aduersa tolerare constanti animo videbatur: at vero hæc inopinata deceptio, qua se pter spē ab Atheniensibus & spretum & derisum esse putabat incredibile dictu est quāto dolore aīum viri mœstitiaq; repleuerit. Quapropt meo iudicio non parum ii principes regesq; falluntur: qui excellentiam honoꝝ a populis sibi tributam maximū beniuolentię testimoniū, firmumq; sui status pīdium putant. Nam etsi sponte sua & beniuolentia quadā ad decorandos principes moueri populi videantur: ducuntur tamen plerūq; metu: quum tam ii qui oderūt, q̄ ii q amant prosequi honoribus principes soleant. Prudētes igitur viri & optimi reipublicarū gubernatores, non tam laborant vt statuas: vel decreta, vel honores diuinos a populis consequātur: q̄ vt merita sua & res eorum gestæ q̄ maxime dignę honoribus sint. Demetrius vero magna (vt sibi videbatur) ab Atheniensibus accepta iniuria, quum non sibi vlciscendi facultates adessent, expectans commodiora tempora, cœpit de populo Atheniēsi modeste loqui: nec vllum

Prodigia antigoni mortē pcedentia. Demetrii somnium. Antigonus corruit in os. Pugna inter Antigonū: & reges cæteros. Demetrii impetus i Antiochū seleuci filium. Demetrii magna exp te se hostibus tradidetunt.

Antigonus interficitur. Thorax Larisseus. Demetrii fuga.

Demetrii traiect⁹ in Isthmum.

alienati animi Indiciū præ se ferre. Sed petēs ab illis, vt naues quæ relictę in Pireo erant, e quarum numero vna.xiii. remis cōtinebatur, sibi redderētur: cōcedētibus Atheniēsibus, hanc accepit classem: & quanta maxima celeritate potuit in Isthmum traiecit. Quo quidem vbi peruentum est: cōperit res suas quottidie in deteriorē locū adduci: quū eius pręsidia vndiq͂ pellerētur: & oppida sine vllo certamine ad hostes deficerēt. Quare noua voluens aīo, quum Pyrrhum in grecia reliquisset: ipse cum oī classe in Cheronnesum pfectus, Lysimachi regnū inuadit: nec multū tpis elapsum est: quum augēdo quottidie suas vires: exercitum nō cōtēnēdū parauerat. neq͂ hoc reliq͂s regibus erat molestum: quia Lysimachum ob maximam elationem nimiamq͂ potētiam, cōmuni quadam concordia oderāt. Verum paulopost meliori Demetrio aspirante fortuna, accidit: vt Seleucus quum cerneret Lysimachum duas Ptolemęi filias, aliā sibi, aliam p Agathocle filio in matrimoniū habuisse: optimū & ipse ratus quātis maximis posset principum affinitatibus regnum successoresq͂ suos munire: Stratonicē Demetrii filiam cōiugem peteret. Hanc inopinatam pspēritatē & pter spē oblatam sibi nō aspernatus Demetrius, cōfestim assumpta puella cum omnibus nauibus in Syriā properauit. Sed in ipso cursu tangēte oram Cilicię classe, & ppe cōtinentem nauigāte Demetrio, quum milites in terram expositi frequētes excursiones pagerent: Plistarchus Cassandri frater, qui a regibus post pugnā cum Antigono factā hanc puinciam acceperat, grauiter ferens regionē suā populatione incēdioq͂ vastari: extemplo ad Seleucū pficiscitur: vt de illatis iniuriis quæratur: & eū incusetq͂ ab aliis regibus & cōmuni gerēdi belli societate aīum suum seiungat. Quod vbi cognouit Demetrius: maiorem per discessum suum occasionē nactus, ad Cyndos militibus in terram expositis, regionē eius inuadit: atq͂ populato vndiq͂ agro, talētis mille & ducētis acceptis cū ingenti prędā ad classem reuertit: cursum deinde suū quoad fieri potest accelerat. Iāq͂ vna cum cōiuge Phila prope Otoessum venerat: quum Seleucum regem offendit: atq͂ primum omni suspitiōe doloq͂ remoto, iocundissimū cōgressum inter se habuerūt: Seleuco antea comiter i tētorio Demetrium: Demetrio vero deinde in naui, quę tredecim remis erat, benigne recipiēte Seleucū. Habiti sunt pręterea inter eos frequētes familiaresq͂ sermones: nec arma, aut custodię, aut vlla suspitionis indicia vsq͂ cōspecta: sed incredibili iocunditate eousq͂ consumptus est dies: quousq͂ Seleucus a Demetrio digressus, Stratonice sibi assumpta cū oī pompa sead Antiochum cōtulit. Demetrius autē Ciliciā petens nulla interposita mora cōiugē Philam ad Cassandrum fratrē celeriter misit: vt Plistarchi quęrelas de allatis sibi iniuriis accusationēq͂ purgaret. Inter hæc Deidamia ex Græcia ad Demetrium veniens, paucos dies cum illo versata ex quadā ægritudine vita decessit: post cuius interitū Demetrius nouas nuptias, per Seleucū cum Ptolemæo affinitate cōtracta, filiam illius Ptolemaidem cepit vxorem. Atq͂ hæc Seleuci opera plena humanitatis & officii fuit. Illa vero inhūmana atq͂ recenti affinitate indigna. Petēs enim Demetrius vt accepta pecunia Ciliciā sibi restituat: nō modo hoc, sed ne illud quidem impetrare potuit: vt saltem Tyrū atq͂ Sidonem Seleucus sibi cōcederet. In quo sane inhumanum atq͂ agrestem habitum Seleucum aiunt accusatiq͂ vehemēterq͂: quum omnia a mari Indo vsq͂ ad Syriæ litora suo imperio esset complexus: nunc adeo inops animi fuerit: vt pluris duas vrbes, q͂ pstantissimi viri & clarissimi regis affinitatē fecerit: socerumq͂ ingēti fortuna exagitatum nō modo nō iuuerit, sed negando sibi angustum hospitiū ex finibus suis pene expulerit. Hæc est illa inopia animi: quæ sententiam Platonis verissimam reddit. Ei inquit qui velit esse diues, non cumulādam pecuniam: sed minuendam cupiditatē censeo. Quare nunq͂ is liber ab inopia erit: qui nullum cōstituens cupiditati modū, cōtinuo diuitiarum exagitetur ardore. Hac spe pter opinionem destitutus Demetrius, non tamen animū suum abiecit: sed vt magni spiritus vir, & fortunæ pmutationibus assuetus, Si miliesinqt plio superatus fim: nunq͂ cōmittam: vt pro vili mercede generum Seleucum diligam. Cæterum extēplo post hæc literis amicorum accitus: qui eū certiorem reddebāt Lacharem in magna Atheniēsium seditione factum esse tyrānum: eumq͂ hortabātur: ne tantam occasionem recuperandi Athenas pretermitteret: cōfestim cū omni classe in Gręciam properauit. Sed quū prope Atticam peruenisset: fœdam tempestatem perpessus, multis hoībus nauibusq͂ amissis, sese in loca tuta recepit: atq͂ ab incepto, quod aduersus Athenienses proposuerat animo, ita eo tempore destitit: vt illud non deserere, sed in cōmodiorem opportunitatem differre videretur. Itaq͂ data opera vt sui repararēt classem, ipse interim in Pelloponesum profectus, vrbem Messenam obsidione aggreditur. Vbi quū quadam die fortiter sub mœnibus dimicaret: telum ex catapulta ab oppidanis dimissum sic aduersum illius os maxillamq͂ percussit: vt parum abfuerit: quin vltimā suæ vitæ perniciem eo die inuenerit. Verum post paulo in pristinam valetudinē restitutus, posteaq͂ nonnullas vrbes spōte deficientes in deditionem recepit: rursus Atticam repetēs, confestim Eleusina Rhamnusioq͂ deuicto, omnem regionem populari: prędam abducere: vndiq͂ infestare vrbem suos milites iubet. Quum igitur multis modis Demetrius vno atq͂ eodem tempore ciuitatem vrgeret: nouum quoq͂ incōmodum ad ea omnia que inferebant hostes Atheniensibus ex insperato accessit: quod non mediocriter mentes eorum animosq͂ turbauit. Etenim nauis quędam onusta frumēto, quę forte per eos dies Athenas ducebatur

Demetrius Lysimachi regnū inuadit.

Seleucus petit vxorem Stratonicē Demetrii filiam.

Plistarchus Cyndos inuadit Demetrius.

Seleuci & Demetrii pax.

Deidamiæ mors.

Ptolemais ducit vxor a Demetrio Seleuci ihumanitas.

Diues q vo lit eē, q̄d facere debeat

Lachares.

Messena obsessa.

Demetrius grauiter vulneratus.

Nauis frumento onusta intercepta

tur, capta a Demetrio est: & gubernator laqueo suspensus. Hoc vt renuntiatum Athenis est: tanta repente desperatio, & omnium rerum penuria vrbem inuasit: vt obsessi drachmis .xl. salis medimnũ ccc. frumenti modium emerent. Itaq; iam rebus suis diffidentes ad deditionem inclinari videbantur quum frequentes nuntii ad eos veniunt referentes centum quinquaginta naues, quæ a Ptolemæo rege aduersus Demetrium mittebantur, prope Æginam esse cõspectas. Hoc rursus ad spem seruande vrbis Athenienses erexit. Verum Demetrius non multo postea ingenti celeritate, tum ex Cypro, tum ex Pelopõneso nauibus accitis, cum iam .ccc. nauium classem comparasset: ex templo

Lacharis fuga ex Athenis.

Ptolemæi duces eius congressum non expectandum rati abierunt: & Lachares tyrãnus relicta vrbe fugam arripuit. Desperatis igitur omnibus rebus, Athenienses, etsi ei qui de componenda cum Demetrio pace mentionem fecisset, pœnam capitis recenti constituissent decreto: tamen extrema omnium rerum vrgente penuria, quum ad petẽdam veniam & accipiendas quascũq; conditiones pacis necessario cogerentur: patefacta propinquiori porta, legatos ad Demetrium mittunt qui dicerent se suaq; omnia in fidem ac potestatem eius pmittere: rogare atq; obsecrare: vt suæ clementiæ magis q̃ iniuriarum memor esse velit. Hęc agebant Athenienses: non tam quia aliquid boni pacatiq; ab homine sibi vehementer irato consequi posse confiderent: q̃ quia fœdam obsidionẽ vlterius tolerare non possent: satius esse ducebant victoris arbitrium experiri: q̃ ingenti inopia ciuitatem succumbere.

Athenarũ magna penuria.

Ferunt enim eo tempore tãta fame ciuitatem oppressam: vt de mure qui mortuus ex tecto cecidit, quidam pater cum filio decertauerit: & philosophus Epicurus fabis ęqua portione distributis familiam suam nutriuerit. In hoc statu cum res Atheniensium essent: Demetrius

Athenęses se tradunt Demetrio.

vrbẽ ingressus populum omnem in theatrum vocauit: & tentorio pulpitoq; hastatis militibus vndiq; septo, quum e superiori loco veluti tragici solent, in suggestum descendisset: ingens repente pauor multitudinem cepit: deinde audito initio orationis suæ, in quo præter expectationẽ magnitudini vocis & asperitati verborum pepercit, populus Atheniẽsis antea metu attonitus extẽplo oẽm suspitionẽ formidineq; deposuit.

Demetrii dona in atheniẽses.

Leniter enim ille primum & amice accusata pertinacia eorum, reliquã deinde orationem per blandã ac benignã habuit. Demũ post hæc vt aliqua recõciliati animi indicia præ se ferret: decem milia medimnum frumenti dono Atheniensibus dedit: & magistratus qui eis gratissimi erant, in pristinam libertatem consuetudinemq; restituit. Acclamante vero vndiq; populo & certatim omni multitudine applaudente Demetrio, quum oratores, qui eloquentia dicendiq; ratione vehementer pollebãt, amplissimis laudibus Demetrii virtutem extollerẽt:

Dromodides.

Dromodides orator ne in Rege honorãdo aliis videretur inferior, decretum tulit: vt populus Atheniensis Munychiam atq; Piræũ regi Demetrio redderet: libereq; permitteret: vt his suo arbitratu vteretur. Decernentibus hæc Atheniensibus, interim Demetrius pręterita defectione cõmotus validis præsidiis Musęum firmat: ne si rursus illi reiicere iugum tentarent: nullo fręno coerciti, motam sibi impedimentumq; aliis rebus afferrent. Recuperatis igitur hoc pacto Athenis præsidioq; firmatis Demetrius non ad quietem animum vertit: sed bella semper ex bellis serens aduersus Lacedæmonios ducto exercitu, quum prope Mantineam peruenisset:

Archidamus rex lacedęmoniorum pręlio vincitur.

Archidamum Regẽ offendit obuiam venientem ad arcendũ cum suis copiis hostẽ: quẽ subito prælio adortus in fugam vertit: ac nulla interposita mora: agrum laconicum infestis signis ingressus: eosq; processit: vt prope Spartã posuerit castra. pauloq; deinceps rursus cũ hostibus conserta manu iterũ victor, quingentis captis, ducentis cæsis parum abfuit quin Vrbem caperet munitissimã: & ante illud tempus inexpugnabilem habitam. Sed nemo meo iudicio Regum fuisse apparet: quẽ fortuna pace belloq; maioribus vnq̃ permutationibus, q̃ Regem Demetriũ agitauerit. Etenim sępe hominem magnis exercitibus multis victoriis, amplissimo regno ornatum, in supremam prosperitatem euexit: sæpe versis in cõtrariũ rebus victum fugatũq; ex ingenti prosperitate in extremas pene calamitates deiecit. Vnde in illa ingenti permutatione rerũ erga fortunã cõuersum illud Æschyli protulisse aiunt: Tu me extulisti: tu me iterũ fortuna deponis. Ea vero tẽpestate prospere sibi in Peloponneso succedentibus rebus, ex altera parte nuntiatũ est: vrbes quas tenebat in Asia a Lysimacho oppugnatas sese tutari nõ posse: & Cyprum nisi confestim subueniat, in Ptolemæi potestatẽ venturã: & matrẽ filiosq; Salamine inclusos vehementi obsidione teneri. Sed veluti mulier illa apud Archilochũ in altera qui dẽ manu aquã ferebat cũ dolio: in altera vero ignẽ: sic fortuna quũ grauissimis casibus nuper allatis a Lacedæmone Demetriũ remouisset: rursus eũ in spem nouã ac magnã rerum ex huiusmodi causa erexit. Defuncto Cassandro, Philippus maior natu ex filiis suis in regno succedens, non multo tempore postea & ipse quoq; vita decessit: post cuius interitũ duob⁹ aliis fratribus, q superstites erãt, inter se dissidẽtibus, quũ alter qui appellabatur Antipater, Tessalonica matre necata, Alexandrũ fratrẽ vt regno expelleret: hostili aĩo persequeret: ipse e cõtrario ad se tutandum opibus alienis

Antipater matre necata Alexandrũ fratrẽ persequit.

accitis, Pyrrhum quidẽ ex Epiro, Demetriũ ex Peloponneso vocauit: Sed Demetrium aliis negotiis remorantibus: superueniens Pyrrhus quũ aduersus Antipatrum auxilium Alexandro tulisset: pro mercede opis allatæ magna Macedoniæ parte sibi assumpta, tantum suo regno adiecit: vt iam Alexandro cui auxilium tulerat nõ mediocri formidini esset: & ex altera parte magno cum exercitu ve-

niente Demetrio, antea quum res exigebant literis illius accito, duplicatus est adolescentis metus ob authoritatem nomẽq; viri quem quum ob gloriã rerum gestarum in admiratione gẽtium esse sciret: in regnũ suum venire periculosum esse ducebat. Obuiã igitur ei profectus vbi ad illum venit: comiter ac benigne virum suscipiẽs amplissimis verbis ei gratias egit: q omnibus aliis postpositis rebus, ad tutandum suũ regnum cum ingẽti exercitu accessisset. Adiecit postea res suas stabilitatem iam habere: ac omni impedimẽto remoto, ita tranquillas ac pacatas esse: vt nõ sit necesse vlterius progredi: omnia virtuti suæ ita accepta referre: ac si in tẽpore subsidia adfuissent: & sua opera omnes discordiæ essent sublatæ. Sed statim post hęc nonnulla sequuta sunt: quibus occasio data est vt graues suspitiones vtrinq; orirentur. Demetrium enim ab adolescente ad conuiuiũ inuitatum monuit quidam: vt ab insidiis quæ ad eum interimẽdum paratę erant, caueret. Quibus cognitis, Demetrius ne vllũ pturbati aĩ aut suspitionis indiciũ præ se ferret, nõ fugiẽdũ cõuiuiũ adolescẽtis putauit: sed ĩ ipsa pfectiõe, quasi lẽto accederet gradu, capta opportũitate duces exercitus mõuit: vt oẽs copias in armis haberẽt: & custodes corporis sui, q lõge plures q̃ Alexandri milites erãt, iussit vt regiam secum ingrederentur: propeq; consisterent: donec e conuiuio assurgeret. Hoc quum Alexandri satellites perspexissent: quia numero & viribus impares erant, nõ sunt ausi Demetrium aggredi. At vero Demetrius aliquam abeundi occasionẽ quęrens, simulata mala corporis valetudine, ab Alexãdro digreditur: & posterõ die, nuntio nouarum rerum, quæ magni ponderis erant, se vocari asserẽs, necessarium sibi esse ostendit: q̃primũ exercitum inde abducere: Pelopõnesum q; repetere: Alexãdrum rogare: vt suæ necessitati ignoscat: operã suã polliceri: hortariq; vt ea quãdo sibi expediret, sine vlla exceptione vteretur. Adolescens qui Demetrii aduentum antea formidauerat: & nunc quoq; presentiam illius suspectã habebat: quũ cerneret eum sua sponte ex finibus suis abire: incredibilem aĩo letitiam cepit: atq; cum eo pro maiori amoris indicio vsq; Thessaliam est profectus. Postea vero q̃ Larissam venerunt: rursus alter alterius perniciem quęrẽs, mutuo sibi dolos insidiasq; parabant. Alexander libere ad Demetrium accedendo, per hunc maxime modum sperabat eum allicere: vt & ipse quoq; ad se, omni suspitione omissa, sine custodibus armisq; veniret. quæ quidem opinio prorsus adolescentem fefellit. Etenim ad cœnam inuitatus, quum eadem libertate qua consueuerat accessisset: non potuit Demetrii manus effugere. Nam feruente conuiuio quum surrexisset Demetrius: perterrefactus adolescẽs, simul & ipse assurgens, regis vestigia persequebatur. Vbi ad ostium ventum est: annuit militibus suis Demetrius qui eo in loco constituti erant: præcepitq; vt sequẽtem vestigia sua confestim necarent. extẽplo Alexander multis vulneribus confossus est: aliiq; nõnulli qui ei opem ferebant interfecti: quorum vnum, dum necaretur, dixisse aiunt: vna nos die præuenit Demetrius. Trepidatum ea nocte (vt par erat) vehementer a Macedonibus est: sequenti etiam die illi etsi nihil hostile in se verti, vt suspicabantur, perspicerent: tamen cernentes potentiam viri, ad cuius nutum post Alexandri mortẽ omnia redacta videbantur neq; suis rebus satis fidebant: neq; arbitrio regis, anteq̃ eius mentem atq; animum percepissent, se credere permittereq; audebant. Quibus cognitis, Demetrius misit: qui confestim eos hortarentur: vt omni suspitione deposita, causam earum rerum quæ geste erant audire a Demetrio vellent. Recreati his verbis Macedones extemplo omni metu (vt plęrũq; fit) in beniuolentiam verso, Demetrium adiuuerunt: nec longam illius orationem expectandam rati, eum sine vlla mora quum salutassent regem, in Macedoniã perduxerunt. Nec dici potest hæc permutatio rerum q̃ grata cunctis Macedonibus fuerit. Nam ea quæ olim Cassander in Alexandrum defunctum contra omnia iura diuina humanaq; peregerat: & nefandum Antipatri scelus, quod nuper ille in Thessalonicã matrem patrauerat, tanto odio habebantur: vt noui regis apud oẽs populos incredibile desiderium parerent. Hæc igitur omnia quũ Demetrium gratũ atq; acceptum cunctis Macedonibus redderent: tum etiam coniunx Phila, & liberi ex ea nati, qui antiqui Antipatri optimi atq; sanctissimi viri memoriam renouabãt, Macedonas cõpellere videbãtur: vt Demetriũ quasi hæreditarium ac legitimum existimarent regẽ. Dum hæc in Macedonia gerũtur: interim ex Salamina nuntiatũ Demetrio est: matrẽ ac filios qui obsidione tenebantur, & liberatos a Ptolemæo fuisse: & amplissimis donis muneribusq; ornatos. Preterea eodem tpe crebri rumores ex Asia afferuntur: qui nuntiabant Stratonicem Demetrii filiam, soluto Seleuci matrimonio, Antiocho filio denuo nuptã: ac reginam ab iis qui superiora loca Asiæ incolũt appellatam. Huius autẽ noui coniugii hinc orta causa est. Quum in regno patris Seleuci assidue adolescens versaretur Antiochus: forte Stratonices nouercæ iam vnum habẽtis ex Seleuco filium, venustate ac pulchritudine captus, puellam cœpit vehemẽter ardere: & crescente in dies amore, eousq; processit: vt die noctuq; ingenti perturbatione angeretur. Erat autem durior ex eo adolescentis conditio: q intus alebat ægritudinem suam: nec cuiq̃ cõmunicare audebat: rubore quodam & reuerentia patris Seleuci detentus. In hoc igitur statu constitutus adolescẽs quum se omnino ab hac cupiditate superatum esse perspiceret: nec vllum remedium huic malo reperire posse cõsideret: magis necessarium, vt sibi visum est, q̃ salutare consilium cepit. Simulans enim se corporis morbo vehementer vrgeri: operam dedit: vt ab

Demetrio insidię paratę ab Alexandro.

Alexander interficit.

Stratonice, Antiocho nubit a Seleuco repudiata.

Antiochus Seleuci filius nouercæ amore captus inedia sibi mortẽ parabat.

ſtinentia cibi ſenſim pedetentimq; ſibi vitã eriperet:& morte volũtaria ſe ab ingenti ægritudine, q̃ animũ eius exederat, vindicaret. At vero Eraſiſtratus ſolus inter plęroſq; medicos, quos Seleucus

Eraſiſtrat⁹ medicus.

magnis propoſitis pręmiis ad curandũ filium vndiq; conuocauerat, percipere potuit hanc, animi ardentis amorẽ, non male affecti corporis ægritudinẽ eſſe. Sed ignarus cuius amore adoleſcentis animus p̃cipue deperiret: ad hoc inueniendũ in eo maximũ ſtudiũ operãq; conſtituit: vt tum vultum & eas partes quę mutari facile ſolent, obſeruaret. Antiochi: quũ adoleſcẽtes puellęq; formoſę eũ viſitatũ venirẽt. Multis igitur ad eũ, vt par erat, quottidie venientibus, nullũ cernebatur mutationis indiciũ: accedente vero Stratonice (frequenter enim ad eũ viſendũ vna cũ Seleuco veniebat) tanta repente perturbatio Antiochũ occupabat: vt defectũ vocis, ruborẽ vultus, ſubintuitũ oculorũ, ſudores acutos, motũ incredibilẽ venę, cunctaq; alia quæ a Sappho de amatoribus referũtur, intueri in adoleſcẽte liceret. Statimq; poſt hæc deficiente pedetentim ſenſu, ingens pallor toto corpore diffundebaẽ. Hęc obſeruans Eraſiſtratus manifeſte dep̃hendit nullius amore niſi Stratonices captũ eſſe Antiochũ. Itaq; primo Seleucũ metuens, magis ſui vt ęquũ erat, q̃ adoleſcentis periculi memor, hanc rẽ perpetuo tacere decreuerat: deinde ſecũ reputans q̃ ingenti amore Seleucus filium cõplecteretur Anthiochũ: quãto nunc dolore die nocteq; pro eius ſalute angeretur: depoſito non iniuria metu, virũ adire cõſtituit: eũq; arguta calliditate in adoleſcẽtis deſyderium trahere. Vbi igitur ad illũ venit: ægritudinis inquit o rex quę filiũ tuũ ad mortẽ p̃ducit, quũ cãm ingenti cura diligẽtiaq; perquirerẽ: tandẽ nõ valetudinẽ malã, aut vllũ corporis morbũ, vt a plęriſq; falſo creditũ eſt, ſed incredibile amoris incendium cãm eſſe inueni. neq; me profecto mea opinio fallit. Sed ſatius fortaſſe erat minuſq; moleſtũ: vel eius cãm non eſſe repertã: vel tibi patri nõ manifeſtarã fuiſſe: quũ nullũ poſſit huic malo remedium reperiri. Stupefactus Seleucus cur amice inquit, ſi huius ægritudinis amor cauſa eſt, languẽti filio opitulari nõ poſſimus! ingeniũ nobis an facultates deſunt! quænã queſo tanta cupiditas, aut qualis amor adoleſcentẽ corripuit: qui oĩs deliberãdi nobis rationes

Seleuci amor in filium Antiochum.

excludat! At vero Eraſiſtratus poſt multos ſermones vtrinq; habitos tandẽ p̃cibus Seleuci fatigatus, Scias inquit o rex meam coniugem eẽ: quã adoleſcẽs Anthiochus ardet. Tum Seleucus multis cum lachrymis Eraſiſtratũ cõplexus obſecrare cœpit: vt per fidem, per amicitiã ſuã adoleſcentis ſaluti iam ad voluntarium interitum properantis ſuccurrere velit. Hunc ſibi eſſe filium ait: i quo eẽt & ſtatus & regnum & vitę ſuę ſpiritus conſtitutus: in quem oẽs populi oculos conuertiſſent: quo amiſſo nihil reſtare pręter mortẽ: qđ ſibi amplius expetendum foret. Hæc inquit Eraſiſtratus, facile tu pater nobis enarras: verum forte aliter ſentias ſi Stratonicen tuam amaret Antiochus. Vtinã amice inquit Seleucus, aut dii, aut homines facultatẽ darẽt: vt hunc amorẽ permutare meo arbitratu poſſem. Deos enim obteſtor: q; ſi ea quæ mihi chariſſima ſunt, in vnũ conferrent: oĩa libẽter abiicerem: pro tuenda vnius Antiochi vita. Hæc vehementi affectu multiſq; cũ lachrymis dicente Seleuco, Eraſiſtratus non amplius cunctandum ratus, apprehenſa illius dextera, nihil eſt inquit o rex, cur Eraſiſtrato amplius indigeas: nã pater & vir & rex quum ſis, medicus optimus tuę familię eris. Non enim coniugem meã, ſed Stratonicen tuam filius Antiochus ardet. Quibus cognitis, Seleucus vehementer rei nouitate turbatus Eraſiſtratum rogare cœpit: vt rem oẽm ſerio enarraret: Poſtea vero q̃ voluntariã mortem propoſuiſſe animo filium ſuũ cognouit: & reuerentia patris eſſe detentum: quo minus cauſam ſuę ægritudinis aperiret: incredibili illius miſericordia motus, non deſerendum tam egregiũ adoleſcentẽ putauit: ſed oĩa interitu filii potiora ducens, extemplo populo in concionẽ vocato, luculẽtã orõnem habuit: qua oſtẽdit ſe velle ac iubere oĩum populorũ qui ſuperiora loca Aſiæ incolunt, Antiochum regẽ & Stratonicen reginã appellari: & matrimonio ſimul coniũgi. exiſtimare filium qui cunctis in rebus ſuo imperio obtẽperare ſolitus ſit, ab his nuptiis nõ alienum fore. Sin vero mulier re inopinata perturbetur: amicos & familiares hortari: vt ei p̃ſuadeãt omnia iuſta ac honeſta arbitretur: quæ ſint optima regi Seleuco viſa. Celebratæ ſunt dein

Demetrius exercitũ duxit aduerſus Bœotios. Cleonym⁹. Piſides theſpius. Bœotii a demetrio deficiunt.

de Stratonices & Antiochi nuptię ingenti apparatu & incredibili magnificẽtia rerũ: feſtaq; vbiq; in regno Seleuci pro nouo coniugio acta. Sub idem tẽpus Demetrius poſt Theſſaliam ac Macedoniam occupatã, quũ in Peloponneſo plurimas vrbes & in Iſthmo Athenas & Megara obtineret: tamen non quieſcens animo aduerſus Bœotios exercitũ duxit. nec diutius ei laborandum fuit: quũ i primo hoſtiũ aduẽtu perterrefacti Bœotii pacem petierint: qua impetrata, cõditionibus moleſtis acceptis, bellum a finibus ſuis remouerunt. Sed non multo poſteã quum Cleonymus Spartiates cõparato exercitu Thebas eſſet profectus: & Piſidẽ Theſpiũ virum potentem, & rerum geſtarũ gloria clarum in belli ſocietatem traxiſſet: extemplo clari Bœotii, & ſpe nouarũ rerum allecti, a Demetrio deſciuerunt. Hanc defectionem grauiter ferens Demetrius, confeſtim omni ſtudio enitẽdum putauit: vt hoſtes citius q̃ opinarentur, pœnas ſuæ leuitatis, ſuæq; perfidiæ darent. Itaq; celeriter cum omni exercitu, quẽ in armis habebat, Thebas profectus, primo aduentu vrbẽ obſidione cinxit: pauloq; deinde machinis tormẽtiſq; ante frontem caſtrorum, contraq; ea mœnia, quæ minus

Cleonymi fuga.

firma ac munita erant locatis, quũ ea expugnare aggrederetur, tam ingentẽ pauorem Cleonymo Spartiati iniecit: vt cõfeſtim relicta vrbe, fugam arriperet. Hæc vbi Bœotii perceperunt: exiſtiman

tes Demetrii vires amplius sustineri non posse, legatos ad eũ mittunt: qui dicerent, se suaq; oĩa in fidem ac potestatem eius pmittere: rogare atq; obsecrare, vt suæ clemẽtię, qua semper oẽs alios superasset, in præsenti fortuna rex meminisse velit. Quibus auditis Demetrius ac in deditionẽ receptis, vrbes præsidiis suis firmauit: multisq; imperatis, exactisq; pecuniis, Hieronymũ historicum in ea regione pfectum reliquit. Quo qdem in loco Demetriũ, quũ erga oẽs belli ac defectionis authores, tum præcipue erga Pisidem Thespiũ modestissime vsum victoria, tradunt. Nam quũ viuus in suas manus peruenisset: nõ modo comiter eũ, benigneq; recepit: sed ẽt magnis honoribus psequutũ militię ducem in Thespiis collocauit. Nec multo postea, q̃ hæc in Bœotia gesta sunt, nuntiatum Demetrio est a Dromichete regem Lysimachum captum. Hanc ille oportunitatem ad res maximas gerẽdas nõ pętermittẽdam ratus, quãta maxime celeritate potest, infestis signis Thraciam ingreditur. Iamq; oppidum quoddã opulentũ & magnũ ad deditionem ppe cõpulerat: quũ vno eodemq; tpe ex diuersis locis literæ ad eũ veniunt: certiorẽ reddẽtes, Bœotios per discessum eius occasionem nactos iterum defecisse: & regẽ Lysimachum a Dromichete dimissum. His nũtiis literisq; cõmotus, quũ aduersus Bœotios vehemẽtius exarsisset: celeriter Gręciam repetẽs, præter spem cõperit eos ab Antigono filio p̃lio superatos, iam suę defectionis pœnitere. Ex qua qdem victoria virtute filii parta, ingentem lętitiã pater suscepit: atq; vt reliquũ bellum cõficeret, ad obsidẽdas Thebas exercitũ duxit. Eodem tpe Pyrrhus Epirotarum rex Thessaliam inuadẽs, p̃datoria manu populando, vastandoq; agros vsq; Thermopylas, vagabatur. Qđ vbi rescivit Demetrius, relicto ad obsidionẽ Antigono, ipse cum exercitu pfectus, impetũ Pyrrhi cõfestim repressit: coegitq; magna celeritate pedem referre: ac retro se suumq; exercitum in loca tuta recipere. Compositis deinde in Thessalia rebus, atq; ibi mille eqtibus, decemq; milibus peditum p̃sidio relictis, ad expugnandas Thebas iterum rediit: eoq; machinam illam memorabilẽ, quam vrbium expugnatorẽ appellat, adduci iussit: q̃q̃ id haud exiguo tpe fieri posse videretur: quum hæc ob ingẽtem ipsius molem sic trahentes retardaret, ac moraretur: vt illi duobus mensibus duo tantum stadia trahendo conficerent. Bœotii suæ defectionis cõscii, hostemq; tot iniuriis lacessitum magnopere (vt par erat) formidãtes, constanti animo sustinebant bellum: nec Demetrius minore obseruatione in his oppugnandis perseuerabat: iræ atq; furori, quo vehementer exarserat, magis indulgens: q̃ vllam ex bello vtilitatem quærens: quum detrimẽtum longe magis, q̃ lucrum esse videretur: ob interitum militum, qui iniqs locis oppugnando vrbẽ, frequẽtes in dies interficiebãtur: pręcipue ii qui aliis virtute p̄stabant. Qđ sane vbi adolescẽs animaduertit Antigonus: incredibili eorũ militũ misericordia motus, ad regem accessit: benigneq; affatus, Cur inqt pater hi fortissimi viri sine vlla vtilitate ad manifestã mortem pelluntur? Turbatus Demetrius, Et tu inquit quid adoles: quũ tot hoibus interfectis a te pericula distent? Ne autẽ videretur amicis magna discrimina subeuntibus, sibiipsi parcere: fortiter & ipse quodam die prælium ingressus, dum incautius murum subiit, telo ingenti ab oppidanis demisso percutitur: quo etsi grauiter esset offensus: tñ maiori audacia q̃ vnq̃ antea suos ad pugnam accendit: atq; illo hortãte, tanta militum virtus, & ea pręsentia animi fuit: vt vehementiori impetu facto, vrbem ingrederẽtur. Qua qdem occupata, ingens repente pauor, vt æquum erat, ciuitatem inuasit: expectãtibus cunctis ciuium cædem, direptionem vrbis, oĩa deniq; fœda, quæ victi a victoribus iniuria lacessitis ppeti solent. Sed Demetrius præter opinionẽ oĩum, tredecim solum necatis, nonnullis in exilium pulsis, reliquos intactos reliqt. Thebas igitur in decennio bis occupatas ab hostibus tradũt. Erant aũt hac tẽpestate Delphis festa Apollinis Pythii celebranda: sed obsidẽtibus angustias Ætolis: per quas vnum delphos est iter: Demetrius p̄ter cõsuetudinem moremq; græcorum: Athenis: vbi maxime patrium deũ & authorem generis eorum honorari decebat, ludos: cœtum: ac oĩa ea quæ ad illam celebritatem ptinebant, fieri iussit. Inde in Macedoniam pfectus, quũ antea cõpertum haberet se longe in bello q̃ in pace melioribus Macedonibus vti: & ipse ad qetem minime natus videretur: nullã moram interponẽdam putauit: qn nouam expeditionem pararet: Itaq; extemplo post hæc belli gerendi occasionem nactus, aduersus ætolos exercitum duxit: atq; eorum popularis vastatisq; vndiq; agris, cũ parte copiarũ in ea regione Pantauchũ ducem reliquit: ipse cũ reliquo exercitu aduersus Pyrrhũ, qui cũ multæ discordiarũ causæ intercedebãt, quanta maxime celeritate potest, cõtendit. Nec Pyrrhus vbi hæc audiuit, minori cõtentione animi studioq; pugnandi obuiam ei veniebat: quũ forte accidit: vt diuersis itineribus pfecti, dum alter alterũ quærit, neq; cõgredi, neq; dimicare acie potuerint. Sed ille quidem ingenti celeritate Epirum vsq; pgressus, omnẽ regionem vastando ac populando agros percurrit. Pyrrhus vero meliori fortuna vsus, quũ vsq; ad ea loca, in quibus Pantauchus cum copiis suis cõsederat, instructo agmine pcessisset, pugnã cõseruit: atq; incredibili virtute hostibus superatis cum ingenti gloria victor euasit. Nam quum ad singulare certamen a Pãtaucho puocatus in primam aciem processisset: miroq; congressu spectantibus cunctis vehemẽti alacritate dimicasset: vno accepto vulnere, duobus illatis, tandem superato duce reliquũ exercitũ in fugam vertit. Hæc pugna feliciter gesta Pyrrho non tantum odii ac amicitiæ apud Macedonas, quantum gloriæ & admira-

Bœotii iterũ ĩ deditionẽ veniunt

Hierõym⁹ historicus.

Lysimach⁹ capt⁹ a Dromichete rege.

Bœotii iterũ deficiũt.

Bœotii prę lio ab Antigono victi.

Pyrrhus rex epirotarum.

Thebæ captæ bis ĩ decennio.

Festa Apollinis Pythii

Demetrii in ætolos motus.

Pãtauchus

Demetrius in Pyrrhũ.

Pyrrhi victoria contra Pãtauchum.

tionis apud eos quos vicerat, cōparauit: stupentibus cūctis fortitudinē viri: asserentibusq; eum solum esse regem, qui armis & virtute magni Alexādri memoriam renouaret: cęteros reges fastu inflatos, satellitibus circūseptos, stipatos scortis, veluti in scęna histriones, incedere: atq; in eo maximam curam operamq; locare: vt luxu atq; pompa cunctos alios superēt. Etenim Demetrium, nō modo diadema gestare: vestibusq; auro cōtextis & purpura vti: sed auratis quoq; calceis pedes ornare solitum tradūt. Quinetiam memorię, pditum est: vestem quēdam ad similitudinem astrorū fieri eius causa cœptā: superbū proculdubio ac multi laboris multiq; tpis opus. Eam vero in ipsa pmutatione rerū imperfectā aiunt fuisse relictā: neminēq; deinde Macedonię regū (etsi multi postea superbissimi fuerint) ea vti ausum esse. Hęc igitur vehemēter Macedonas pturbabāt: verum multo magis illa: difficiles aditus: superba responsa: intolerabilis fastus: qbus supra modum excessisse Demetrium tradūt. Nam inter alia quę de illo referūtur, legati Atheniensium qui oēs grecię populos gratia apud demetrium anteibant, duos annos frustra terendo tps sequuti sunt vestigia regis: & diuturna mora fatigati integris rebus domū redierūt. Quū vero aliquādo a Lacedęmoniis vnus tm̄ orator ad eum venisset: putans se Demetrius tam inopi legatione cōtemni, grauiter aduersus eos exarsit: atq; ad illum cōuersus Vnum re inquit Lacedęmonii miserunt legatum? Tum ille vrbane quidem & laconice inqt: Ita o rex ad vnum. Quodā etiam tpe quum palā edixisset: oēs qui eum adirent, se benigne auditurum: cōfluentibus multis, petitionesq; suppliciter scriptas ad eum ferentibus, primū liberaliter eas omnes accepit: in chlamydeq; psectus deinde cum frequenti hoīum copia qui ingenti desyderio responsa suis petitionibus expectabant, vbi ad pōtem Axii venit, aperiēs chlamydē eas oēs spectantibus cunctis piecit in fluuiū: quo quidem incredibile dictu est: q̄ grauiter offensi oīum Macedonū animi fint: existimātium hęc nō magnanimi regis aut optimi gubernatoris officia, sed deridentis cōtemnētisq; indicia esse. Atq; hęc longe grauiora Macedonibus videbantur: q̄ a maioribus suis acceperāt: quanta olim facilitate ac mansuetudine rex Philippus erga oēs qui eum adibant, vti solitus esset. Eodem insuper tpe quādam anicula rogante Demetrium, vt se audiret: & respondente eo sibi otium nō esse: tū anus alta voce ad illum cōuersa, ne etiā regas inqt. Hęc verba reuoluta animo ac mēte sępius repetita hoiem cōpulerūt: vt oībus postpositis rebus, benignū se cūctis accedentibus facilēq; pręberet: atq; initio ab anicula sumpto multos dies audiēdo respondēdoq; cōsumeret. Et pculdubio nihil tam egregium | tamq; pprium regis esse videtur: q̄ iustitię opus. Mars enim vt Timotheus inqt tyrānus est. Lex aūt oīum rex: iuxta Pindari poetę sententiam. Atq; res (vt inquit Homerus) nō expugnatrices vrbium machinas, ęratasq; naues, sed iustitiam a Ioue sumptam exercere custodireq; decet. Et discipulum optimū Iouis non ferocissimū aut immanem, sed iustissimū regē vocauit. At Demetrius eo titulo vehementer gaudebat: qui erat longe a regis deorum conditionibus alienus. Iuppiter enim ciuitatum seruator & custos, hic autem vrbium expugnator est dictus. Ita fit vt turpitudo sępe in regnum honestatis ingrediēs opinione vulgi & stultorum hoīum ignorātia freta aditum sibi ad honorem & gloriam patefaciat. Sed non multo post hęc quū satis cōstanti fama diuulgatum: esset: Demetrium degentem Pellę grauiter ęgrotare: Pyrrhus hoc sibi opportūe accedisse arbitratus, tumultuario exercitu Macedoniā inuadit ac nemine obuiam pdeunte, totam regionē vsq; Edessam populādo ac vastando agros pcurrit. Iamq; Demetrii statum in summum discrimen cōiecerat: quum ille ęgritudine alleuatus, per duces ac familiares copiis cōtractis, impetum eius cōsestim repressit: coegitq; hoiem ferocem atq; impigrum Macedonię hostem, citato gradu ex finibus suis fugam arripere: pauloq; deinceps cum eo pacē firmauit: ne maioribus, rebus, quas aīo agitabat, moram impedimentūq; hostis finitimus ac vir bellicosus afferret. Tempus enim iam adesse censebat: in quo paternū regnūm nō multo ante amissum recuperare cum ingenti gloria posset: atq; hęc vna sollicitudo supra oēs alias Demetrii curas aīum viri angebat. Itaq; ad hanc rem aggrediēdam, quę ingens & ardua videbatur, toto aīo & mente cōuersus, breui tpe paulo minus q̄ centum milibus peditum. X. milibus equitum cōgregatis, classem deinde quingentarū nauiū ex variis locis incredibili studio atq; industria cōparat. Nam quū diligenter curasset: vt nōnullę earinę in Piręo, plęreq; in Chalcide, alię prope Pellam cōficerentur: deinde ad singula hęc loca psectus quonā pacto hę fabricādę essent, ostendit: & sua opera interposita ingenti celeritate effecit: vt illę oīno integrę & omnibus armamentis instructę paratęq; ad bellum essent. Sed mirabantur oēs non solū multitudinem, sed etiam magnitudinē eorū operū: quę inusitata mole longe aliorū cōsuetudinē excedebant. Nemo enim reperiebatur: qui sexdecimremem aut quindecimremem ante illud tps vidisset. Verum postea Ptolemęus, qui est Philopater dictus, vnam quadragintaremē fieri iussit: quę procul dubio oēs alias naues, quę visę antea fuerant, mole ac magnitudine sua longo interuallo superabat: quum in longitudinē. CC. & lxxx. in altitudinem ab imo vsq; ad transtra duodequinquaginta cubitorum pateret. Remigum, quibus illa vtebatur, ad. iiii. milia: nautę vero. cccc. erant: & pręter hos paulo minus q̄ tria milia armatorū, qui foros & tabulata implebant, in eadem collocabantur. Sed hęc quūa machinis quę pene immobiles sunt parū differret: non tam ad vsum, q̄

Demetrii mollis vestitus.

Vestis ad similitudinē astrorū a demetrio cœpta.

Nihil tam egregiū regi q̄ opus iustitię.

Pax inter Demetriū & Pyrrhū.

Exercit⁹ demetrii habēs peditū cētū milia equitum. x. naues quigentas.

Nauis cōfecta a Ptolemęo ingentis magnitudinis.

ad ostentationem & admirationem gentium cōmouendam fabricata videbatur. Demetrii aūt naues non modo magnitudine & arte mirabiles, sed etiā ad certamē & vsum hoīum aptæ: atq; habuit, cōterriti vndiq; reges, Seleucus, Ptolemęus, atq; Lysimachus societatē ineunt: simulq; cōspirāt ad opppugnādum cōmuni cōsilio hostem. Deinde legatos ad Pyrrhum mittūt: qui eū hortent: vt Macedoniam inuadat: nec ea esse fœdera putet: quæ Demetrius nō gētis gratia cum eo fecerat: sed vt Pyrrho sub specie pacis seruato, interim aduersus alios reges liberius bellum gerat: qbus debellatis se nequaq̄ intactum fore: hoc per oēs fines veluti cōtinens incēdium ꝑuasurū: nō expectāda cōmodiora tpa: sed aduersus grauissimū hostē, qui aīo omnē Asiam, Europamq; concipiat, cōmuni cōsensu decertādum esse. His rationibus ꝑsuaso Pyrrho, quum oēs ii reges de administratione belli conuenissent, extēplo aduersus Demetrium, quē adhuc nōnulla negotia circa apparatus belli detinebant, graue vndiq; bellum exarsit. Nam eodē tpe magna classe græciam Ptolemæus inuadit: & Macedoniam Lysimachus, atq; Pyrrhus, alter ex Thracia, alter ex finibus ꝓpinquis aggrediuntur. Hoc vt Demetrio renūtiatum est, cōfestim filio ad ꝑsidium gręcię relicto, ipē ad tutādam Macedoniam cōuersus primū ad ea loca exercitum ducit: vbi Lysimachum esse ꝑceperat. Quo quū venisset extēplo crebri nuntii, literęq; ad eū mittūtur: certiorē reddentes: vrbē Berœā ingēti celeritate a Pyrrho captā: & oēm regionem populationibus incēdiisq; vastatam. Hæc vbi inter Macedonas permanarunt: ingens repente motus & incredibilis ꝑturbatio exercitum oēm inuasit: atq; vbiq; querelę audiebātur: aut gemitus aut cōtumelię in Demetriū iactæ. Itaq; frequētes ad eū veniebant: rogantes vt sibi domum ad tutandos patrios lares abire liceret. Sed hæc verbis simulantes, re vera ad Lysimachum migrare volebāt. Quod sane quū nō latuisset Demetrium: optimū ratus, exercitū a Lysimacho ꝓcul habere: quē Macedonibus ob nobilitatē generis gratum, & multis ob Alexandri familiarem esse sciebat: aduersus Pyrrhum veluti aduenā & ꝑegrinum in Macedonia regem, arma cōuertit. Sed hoc cōsilium (vt postea re ipsa & experiētia paruit) longe fefellit opinionē Demetrii. Nam quum prope ea loca, vbi hostes cū copiis suis cōsederant, posuisset castra: multi ex Berœa in eius exercitum venientes Pyrrhū amplissimis laudibus extollebant: virūq; esse in rebus gerēdis præclarum, bello inuictum, liberalem in suos, humanū erga eos quos ꝓlio vicerat, prædicabant. Addebant præterea maiores suos semp eos existimasse reges: qui armis in bello, & māsuetudine in regendis populis egregie vterētur: quibus Pyrrhum oēs alios superare dicebāt: asserebātq; tpˢ venisse: in quo graui Demetrii dominatu liberari possint: & ad virum benignum transire: & suorum militum studiosum ducem. His sermonibus accēsis militum aīs, pauci primum occulte, deinde manifeste vniuersus exercitus tumultuari cœpit: nec iam quisq̄ erat: qui aut in agmine aut in castris vllo īperio cōtineri posset. Demū ausi sunt nōnulli ad Demetriū accedere: atq; ei dicere: vt salutē adipiscerēt fuga: Macedonas pugnātes pro delitiis suis iā fatigatos, vlterius eius imperiū sustinere non posse. Hæc verba visa Demetrio modestissima sunt: non ignoranti: ea quæ se absente vehementi indignatione per oēm exercitū ferebātur. Itaq; acerbiorē motū nō expectādum ratus ad tētorium proficiscitur: ibiq; regia veste deposita, & fusca veluti histrionis cuiusdam chlamyde sumpta, cum paucis fugam arripuit: extemploq; post hæc multis ad illius tentoriūm cōfluentibus atq; inter se de præda certātibus, superueniens Pyrrhus cunctos vna voce dissipauit: atq; a reliqs militibus benigne acceptus, facile est castris & exercitu omni potitus. Sed adueniente postea Lysimacho, ambo regnum Macedoniæ, quæ septem firmiter annis sub Demetrii dominatu ꝑmanserat, inter se partiuntur. Quum vero in Cassandriam vrbē cōfugisset Demetrius: vxor Phila ingenti mœrore confecta adduci non potuit: vt virum spoliatum regno, hoīem fugitiuū & miserrimum oīum regum, oculis suis aspiceret: sed fortunam illius in aduersis omnibus stabiliorem, q̄ in secundis esse cernebat: & vitam suam iam odio habens, desperatis omnibus rebus, veneno sibi mortem consciuit. At Demetrius sine vlla mora in Græciam ꝓfectus, nauibus quæ ex naufragio supererāt collectis, & reliquiis militū congregatis, rursus ad apparatum belli mentē conuertit. Atq; vt apud Sophoclem Menelaus sortē suam deplorat: Voluitur assidua mea fortuna rota: atq; statim permutat veluti luna faciem: quæ duabus noctibus nunq̄ retinet vnam eandēq; formā: sed primū nouā induta figuram ex occulto parūper emergit: deinde pedetentim crescit: donec plena atq; integra facta rursus ad interitum ꝓperat: Sic dici de Demetrio potest: cuius in omni vita: tam varia fortuna fuit: vt possit crebris cum ꝑmutationibus lunæ nō immerito cōparari. Quū vero post Macedonicā cladē, regiis insignibus abiectis, veluti priuatus homo per vrbē incederet: qdam eū Thebis cōspicatus, illud Euripidis in mediū ꝓtulit: Forma diuina in formā versa mortalē nūc ad Circeos fontes Ismeniq; fluuiū venit. Sed nō multo postea aspirante iterum fortuna Demetrio, atq; potētia illius, quę pene videbať extincta, pedetentim in pristinū gradū vnde ceciderat redeunte, cōstituēs ipse sibi singulari quodā officio Thebanos obstringere: eis patrias leges & antiquā libertatē restituit. Atq; eodē tpe nuntiatū est ei: Athenienses Diphilo præside, qui seruatorū dicebatur antistes, sublato, atq; alio amore patrio in eius locū suffecto, omnino a suo imperio defecisse: eosq; deinde quū

Seleuci Ptolemæi, Lysimachi & Pyrrhi coniuratio in Demetriū.

Berœa vrbs capta a Pyrrho.

Demetrius in Cassandriam vrbē confugit.

Phila veneno vitam finit.

Thebanis patriæ leges per Demetriū restitutæ.

Diphilus.

cernerent maiores vires, q̄ sperauerant, recuperasse Demetrium: metu conterritos a Macedonia Pyrrhum vocare: vt patrocinium vrbis defensionem suscipiat. Itaq vehementi aduersus illos, quos toties desciuisse a sua fide cernebat, incensus Demetrius, exemplo collecta classe ad obsidendas Athenas cū omnibus copiis proficiscitur: parūq ibi moratus, quū eas vehementer vrgeret, Crates philosophus vir clarus & potens ab Atheniensibus missus orator multis rationibus ei persuasit: vt obsidionē solueret: & maiora vtilioraq susciperet. Demetrius qui alia quædam animo agitabat, precibus Atheniensium exoratus vrbem dimisit: celeriterq omni classe atq multitudine, quæ vndecim milia hominū excedebat, equitatus peditatusq coacta, in Asiam nauigauit: ea mente: vt Cariam atq Lydiam ab Lysimachi dominatu auerteret. Sed quū prope Miletū venisset: Euridicen sororem

Ptolemæis.

Philæ ibi offendit Ptolemaidem ducentē secū: quā sibi antea per Seleucum Ptolemæus desponderat. Hanc concedente Eurydice vxorē ducit: nuptiisq cōfectis celeriter ad oppugnādas hostium vrbes profectus nōnullas primo impetu cepit: multæ deinde sine vllo certamine tradebantur. Occupatis autē Sardibus, fuerunt complures Lysimachi milites: qui pecuniis armisq arreptis ad Demetrium perfugerunt. Sed non multo postea quū audisset Agathoclem Lysimachi filiū cū magnis copiis appropinquare: in Phrygiam diuertit: ratus si occupare Armeniam posset, se Mediam perturbaturū: atq euenire facile posse: vt omnia illa superioris Asiæ loca ad deditionē cōpelleret. Proficiscentē igitur per apertos campos, & regiones quæ exitus latos habebant quærentē, Agathocles cū omni exercitu sequebatur: pugnatūq nōnūq ab vtrisq est: semperq Demetrius victor euasit. Verum eo tēpore permulta incōmoda virū vrgebant: impediebātq: ne ad finē antea animo destinatū cōsilia sua cogitationesq perduceret. Nam cōmeatu pabuloq deficiente, ingens repēte fames & omniū rerū penuria exercitum oēm inuasit. Simul & militibus suspitio erat: ne tantis incōmodis fatigari etiā in Armeniā atq Mediā ducerentur. Accessit ad hæcq in transitu Lyci magna hominū copia errore vadi decepta fluctibus absumpta est. Quæ omnia milites in tantā iram desperationemq coniecerant: vt neq in acie, neq in castris vllo imperio cōtineri possent: quinetiā a cōtumelia & iurgio aduersus Demetrium non abstinerent. Repertū quoq ante tentorium eius principium Edipolis est paulo imutatū: atq his verbis inscriptū: Fili chari senis Antigoni ad quas ducimur regiones Tādē fame pestilētiaq in dies magis crescente, Demetrius optimū ratus tēpori cedere: ac necessitati parere: amissis octo hominū milibus: reliquū exercitū Tharsum perduxit. Sed quū a direptione regiōis illius, quæ Seleuci seruiebat imperio, coercere suos milites vellet: ne potētissimū regem alienissimo tēpore iniuriis prouocaret: & ex altera parte, omniū rerū vrgente penuria, etiam necessaria sibi exercituiq suo deessent: & Tauri trāsitus Agathoclis p̄sidiis tenerent: angustiis vndiq septus ad Seleucū tandē cōfugit: eiq miserandā epistolam scripsit: quaingentes calamitates suas & miserā omniū rerū fortunam deplorabat. deniq eumq supplicitet precabatur: vt misereri vellet familiaris viri & summa secum affinitate coniuncti: afferens iam se ea esse perpessos: quæ etiā acerbissimos hostes ad misericordiam cōmouerent. His acceptis litteris Seleucus, & p̄stantissimi viri misericordia motus, eius regionis præfectos confestim iussit: vt Demetrio ea quæ regi congrua essent, pararent: & militibus commeatum abunde copioseq præberent. Verum extemplo post hæc quidam Proclus vir prudens ac in primis familiaris Seleuco, multis suspitionibus virū refersit: facileq eius mētē atq animū permurauit. Non enim nutriendos milites Demetri inquit: neq bellicosissimo duci occasionē præbendā: vt diutius in ea regione moraretur. Virum enim tribulentum, qui semper magnarum ac nouarum rerum author extiterit, minime negligendum esse: præsertim in hac fortuna cōstitutum: quæ et viros imbelles ad audendū, ac inferendā quacūq ratione iniuriam concitare sæpenumero solebat. His rationibus cōmotus Seleucus, statim exercitū parat: atq ingenti celeritate in Ciliciā venit. Stupefactus Demetrius tam celeri permutatione Seleuci, & repentino eius aduentu conterritus ad tutissima Tauri loca se exercituq suū recepit: confestimq legatos ad eū misit: qui virū rogarent: vt aliquē Barbarorum principatū carentem rege sibi per eum consequi liceat: in quo fugæ ac exilio fine imposito reliquam vitam mediocriter ducere possit. huic tēi si assentiri nollit: saltem aliqua loca concedat: in quibus exercitus suus hybernare possit: eiq pabulo & cōmeatibus iuuet ne ve patiatur familiarē virū contra decus suum miserum atq inopem in hostium potestatem venire. Ad hæc Seleucus quū multis suspitionibus laboraret, se Demetrium permissurū respondit duos menses in Chaonia cū exercitu omni hyemare: si nonnullos qui sunt apud illum in amicitia primi, obsides sibi concesserit. Demetrius igitur desperatis omnibus rebus, quum cerneret se veluti feram quandam circundatā vndiq septis, a Seleuci p̄sidiis cōtineri: iamq diffideret vllis precibus exorari hominem posse: extemplo lenitate in rabiem versa, aduersus Seleucum bellum suscepit: atq populatis vndiq agris, excursionibusq multis peractis, quū prope hostium exercitum posuisset castra: leuia in dies propter propinquitatē castrorum ferebātur prælia: & ferme omnia Demetrio secunda erant. Tandemq quum iusta acie signisq collatis acriter decertassent: Demetrius quadrigis falcatis permultis euersis, ingenti alacritate reliquum exercitum in fugam vertit: atq nulla interposita mora ad eos profectus, qui exitus Syriæ iussu Seleuci obsidebant, confe

Agathocles Lysimachi filius.

Lycus fluuius.

Proclus

Demetrius bellū sumit aduersus Seleucum. Seleucus vincitur.

ftim omnia illa præsidia expulit: fugauitq;. Hac victoria Demetrius & milites eius sublati, quotti/
die ad pugnã Seleucũ prouocabãt: quũ ille ecõtrario remissis ad Lysimachum auxiliis, quibus parũ
fidebat, cum reliquis copiis maximis certaminibus, congredi cum Demetrio non auderet: fortu/
nam illius metuẽs: quæ semper de extremis calamitatibus in summũ prosperitatis fastigium effer
re hominẽ consueuerat. Sed hunc pristinas vires iam recuperare incipientem extẽplo grauis ægri/
tudo corripuit: quæ ingenti celeritate omnia sua cõsilia cogitationesq; peruertit. Milites enim qui
victoria illa ad spem magnaʀ rerũ mentẽ erexerant, repẽte visa ægritudine ducis fracti animo alii
fugã arripiebant: alii ad hostes descedebant: plæriq; incertis itineribus aberrãtes periere. Vix post
quadragesimũ diem recuperata valetudine Demetrius, ac reliquis militibus qui sibi supererant col
lectis, magno impetu Ciliciam inuadit: eamq; late depopulatus vsq; ad illa loca progreditur: vnde
suæ copiæ cerni ab hostibus possent: inde propinqua nocte magno silentio castra mouit: ac ingen
ti celeritate superato Amano omnem eam regionem vsq; Cyrristem populãdo percurrit. Nec mul
to postea Seleucus eius vestigia subsequutus, prope illum cum copiis suis consedit. Quod sane op
portune sibi accidisse arbitratus Demetrius, nocte in sequenti ad aggrediendũ Seleucũ dormientẽ,
hostiũq; aduentũ minime eo tẽpore expectãtẽ, cũ expeditis copiis proficiscitur. Iãq; instructę acies
prope eius castra puenerãt: quũ nõnulli celeritate ad Seleucũ pperarũt nũtiãtes cũ armato exercitu
adesse Demetriũ: quo nũtio stupefactus conterritusq; Seleucus, raptim veste & calceamentis assum
ptis ad arma conclamat: tubas canere iubet: amicos ac duces hortatur: vt confestim accedant ad
ferocissimę bellue impetũ reprimendũ. At vero Demetrius posteaq̃ ex tumultu hostium suas insi/
dias detectas sensit: nõ vlterius progrediendũ ratus, extẽplo exercitũ suũ in castra reduxit: nec mul/
to postea ad ea loca vbi consederat infestis signis veniente Seleuco, rursus partẽ copiarũ ei obuiã
misit. Iãq; alteʀ hostiũ cornu in fugã prope conuerterat: quũ Seleucus cernens quanto in periculo
res suæ essent, confestim dimisso equo, galeaq; deposita, in primam aciẽ processit: atq; omnibus se
ostendens magna voce milites hortabatur: vt vno consensu ad pugnã redirẽt. Diutius se certami
ne abstinuisse aiebat: vt illis q̃ sibi charissimi erãt, nõ vt hosti Demetrio parceret. Milites his adhor/
tationibus & præsentia regis cõmoti, incredibili alacritate ad prælium reuertuntur: quorũ impetũ
veluti procellã quandã & extremã calamitatẽ in se venientẽ quum sustinere non posset Demetrius i
clam arrepta fuga, citato gradu ad Amani pylas peruenit. Atq; inde cũ paucis amicoʀ, qui sua ve/
stigia sequebanẽ, syluã propinquã ingressus noctẽ expectabat: ea mẽte & animo, vt ad Caunum se
conferret: ibiq; suã classem, quam eo in loco inuenire arbitrabatur, cũ familiaribus suis conscende/
ret. Sed in ipso itinere deficiente viatico, & iam necessitate vrgente ad alia consilia mentẽ conuerte
rat, quũ Sosigenes familiaris suus ad eũ venit. ccc. aureos nũmos, quos sub cingulo habebat, secũ
ferens: quibus vsq; ad mare perduci posse sperabãt. Verum quũ ad ea loca q̃bus e sylua egrediendũ
erat peruenissent: procul per noctẽ ignẽ hostiũ cõspicati: extẽplo mutato consilio per idẽ iter ad eũ
locũ vnde digressi erant, reuertunẽ: q̃q̃ fuerunt: nõnulli: qui relicto Demetrio, fugam arripuere: reli
qui vero qui cum eo permanserant, ægre eius vestigia sequebanẽ. Quidã etiã ex his sibi dicere ausus
est: oportere eũ necessitate cogente iã corpus suũ potestati Seleuci arbitrioq; pmittere, quo ille adeo
grauiter exarsit: vt ensem e vagina ad se interimendũ exereret: nec dubium erat: quin confestim sibi
intulisset vulnus nisi a fidelissimis amicis fuisset retentus. Hi itaq; presentes gladiũ ademerũt: & ap/
prehẽsa illius dextera, virũ orare hortariq; cœperunt: vt de cõmuni salute vno cõsensu agitare mal
let: q̃ aliquid grauius in se decernere. Demũ amicoʀ cõsilio ac multis ratiõibus persuasus Demetrius
quosdam ad Seleucũ mittit: qui ei dicerẽt: se paratũ & vitã suã, & quicquid sibi reliqui fortuna fece/
rat: liberalitati eius fideiq; pmittere. Hoc læto ac iocũdo nũtio accepto, Seleucũ dixisse aiunt: Non
tam Demetri q̃ Seleuci fortuna saluum esse Demetrium: quæ præter multa egregia atq; pclara mu
nera, quæ sibi concesserat, nunc quod ad felicitatem suam magnopere pertinere arbitreẽ, faculta/
tem dederit: vt erga virum familiarem & affinem ac rerum gestarum gloria clarum humanitatem
liberalitatẽq; suam declarare possit. Post hæc regiũ tentoriũ & omnia alia quæ ad suscipiendũ egre
giũ hospitem pertinebant, parari ingenti ornatu atq; magnificẽtia iussit. Erat autem in regia sua
Apollonides quidã: qui iam diu familiaritate Demetrii & consuetudine vtebatur: hunc ad se vo/
catum ire ad Demetrium iubet: eumq; suo nomine rogare ad hortari: vt ad virum affinem & ami/
cissimum sibi hominem constanter liberaliterq; accedat. Patefacto animo regis & eius sententia
diuulgata, pauci primo, multi deinde obuiam illi proficiscuntur: incredibili studio inter se certan/
tes, vt alter alterum præueniret. Sperabant enim præstãtissimum virum & rerum gestarum gloria
clarum q̃ primum summam authoritatem apud Seleucum habiturum. Sed vt plęrũq; fit, miseri/
cordia in maliuolẽtiã versa, nonnulli inuidi scelestiq; occasionẽ nacti ad liberalitatẽ regiã peruertẽ
dã aures illius multis suspitionibus repleuere: nõ permittẽdũ esse dicentes ducẽ pclaʀ & magnæ au
thoritatis virum in exercitus sui conspectum venire: timẽdumq; esse: ne psentia eius aliquis repen/
tinus motus oriretur. Interim quũ Apollonides aliiq; permulti ad Demetrium peruenissent: beni/
gnos sermones de humanitate Seleuci afferentes; ingens repente congratulatio vtrinq; est facta

Demetrii grauis egritudo.

Amanus.

Demetrii fuga.

Sosigenes.

Apollonides.

& præsertim ab ipso Demetrio, qui etsi antea deditionẽ suam turpem miseramq́ putabat: tamen ob ea quæ familiares sui de benignitate Seleuci referebant, mutata sentẽtia ad illum fidẽti animo

Relegatio Demetrii in Syriam.

tāq̃ ad amicissimũ regem proficiscebatur. Verum inter hæc Pausanias cum equitibus peditibusq́ mille obuiam Demetrio missus, vbi ad illum venit: extemplo nil tale suspicantẽ suis militibus circũdedit: atq́ omnibus aliis, qui eum sequebant̃, dimissis, non ad Seleucũ vt sibi antea psuasum fuerat, sed in Cherrõnesum Syriç vicũ perduxit: ibiq́ firmis costodiis p̃sidiisq́ adhibitis eum reliquit. Hoc igitur in loco relegato Demetrio, & angustis finibus circũsepto, omnia quæ ad vitã splendidã & cultũ regiũ pertinebant: iussu Seleuci parabant̃. Nã & regales ędes, & iocunda pomœria, & horti variis arboribus cõsiti ei abunde erãt: amicis & familiaribus suo arbitratu vtebatur: qui quum crebro ad eum visendum accederent: semper modestos sermones a Seleuco afferebant: quibus virum hortabantur bono vt animo esset: omnia quę de salute sua & Seleuci liberalitate speraret, se cõpertum habere dicentes. Antiochi & Stratonices aduẽtum a Seleuco expectari: quorum gratia liberã ei abeundi quocũq́ velit, q̃primũ potestatẽ fore. In hac misera fortuna constitutus Demetrius, desperatis iã omnibus rebus, ad Antigonum filium & eos qui Corinthum Athenasq́ regebãt nũtios misit: qui suo nomine eos monerent: ne deinceps signo & literis suis fidẽ præstarẽt: sed se veluti defunctum arbitrarentur. deniq́ Antigono filio quoad per eos fieri posset, pro antiqua beniuolẽtia regnũ statũq́ seruarent. Antigonus ea tempestate quum Pattas venisset: hoc acerbissimo nuntio accepto, vehementer grauiterq́ ingemuit: atq́ lugubri veste assumpta, confestim in omnes partes literas misit: quibus reges & principes obsecrabat: vt pro salute patris Demetrii apud Seleucum intercederẽt. Ipsum autẽ Seleucũ multis precibus rogatum misit: vt quicquid sibi reliqui fortuna

Antigoni pietas in Demetriũ patrem.

fecerat, pro vadimonio patris accipiat: se etiã si vellet obsidẽ pro Demetrio sumat: demum vt humanitatis mansuetudinisq́ suæ, qua semper omnes alios superasset, erga virum familiarem & affinẽ memoriã seruet. Post reges ac principes idem a Seleuco petunt: præter vnum Lysimachũ: qui tã fuit immemor humanitatis: vt cæteris regibus pro salute Demetrii deprecantibus, solus extiterit: qui magnã vim pecuniarum pollicitus Seleuco sit: si Demetriũ q̃primum de medio tolleret, cuius desyderio non modo non assensit Seleucus: sed viri improbitatem veluti inhumanam & barbarã detestatus, pecunias illius postulataq́ neglexit. Quum autem p̃posuisset animo sub Antiochi & Stratonices aduentũ Demetriũ reseruare: vt ii essent: qui de eo dimittendo suo arbitratu decernerent: & ingentem pro singulari officio gratiam reportarent: interim tñ differendo tardandoq́ res longius q̃ opus erat, producebatur. At Demetrius vt antea calamitatem in se venientem quum euitare nõ potuisset: modice tolerauerat: sic pręsentis fortunæ acerbitatẽ constanti animo sustinere videbatur atq́ in principio aduentus sui, equitãdo, venando, & alio quocũq́ labore corpus exercendo, tẽpus terebat: paulo vero deinde studio in contrariũ verso, in otio atq́ desidia ætatem agens, conuiuia, potus, omnia deniq́ delectamenta quæ essent a labore corporis aliena, incredibili cupiditate persequebatur: siue quia languores curasq́ molestas, quę animum eius exederãt: huiusmodi voluptatibus depellere posse speraret: siue quia eam vitam, quam iam diu expeteuisset, se nunc ingenti facilitate arbitraretur adeptũ: quasi antea errore quodam & inani gloria ductus multos labores & pericula suscepisset: exercitus maximos comparasset: omnes terras, omnia maria commouisset: vt eam tranquillitatem & vitam delitiis voluptatibusq́ refertam, quæ si nunc præter spem oblata esset, cõsequeretur. Sed hi sunt bellorũ fines: quos flagitiosi reges incredibili studio expetunt: magnis laboribus persequuntur: atq́ in eis summum humanæ vitæ bonum constitutum putant. Meo autem iudicio non modo in hoc ab opinione sua falluntur: q́ turpes voluptates loco virtutum honestatisq́ sectantur: sed etiam in eo vehementer aberrant: q́ dum vitam iocundam se persequi putãt, ea quæritant: quæ longe sunt a veris voluptatibus aliena. Demetrius igitur triennio in Cherrõneso detentus, quum ex otio potuq́ ac delitiarum abundantia in ægritudinem incidisset: tandẽ super

Demetrii interitus.

ante valitudinem morbo, post quartũ & sexagesimũ ætatis annum e vita migrauit. Cuius interitu vbiq́ gentium diuulgato, quum omnes inhumanitatem Seleuci accusarent: ferunt & ipsum vehementer secum fuisse questum: q́ in maiori suspitione q̃ decuit, familiatem & affinem virum habuisset: imitatusq́ minime esset Thracem & barbarum Dromichetem: qui paulo antea Lysimachum captum tanta cum liberalitate dimiserat. Verum ea quæ circa Demetrii funus celebrata sunt, tragicam quandam narrationem, theatroq́ dignam habere videntur. Filius enim Antigonus audita illius morte: nullam moram interponendam putauit: quin effectis nauibus in Syriam nauigaret: sed quum prope insulas peruenisset: quosdam offendit: qui Demetrii cineres ad eum perferrent. Hos igitur acceptos, & aurata vrna inclusos in puppi regiæ nauis, in qua ipse degebat, collocari iussit. Post hæc versus Corinthum cum omni classe repetente Antigono, ciuitates quibus illi appopinquabant, aliæ coronas quas vrnę imponerent, alię homines, qui lugubri veste funus honestarent, certatim mittebant. Ferebatur itaq́ vrna in magna eminens puppi: regia purpura diademateq́ ornata: atq́ hastatis iuuenibus circũsepta: qui fulgentes vndiq́ armis defuncti imperatoris memoriam renouabant. Aderat ibi pręterea Xenophantes elegantissimus

modulator:qui incredibili suauitate sacrum canebat carmen:& ipsi remiges tanta cum iocunditate fluctus ciebant:vt remorum pulsu Xenophantis carminibus responderent: flebileq; cõcentum efficerent:magna cum sonoritate coniunctum. Quum vero prope Corinthum continenti appulissent:multitudo quæ ad ea littora frequens conuenerat, vbi Antigonű humilẽ abiectum lachrymisq; refertum conspexit:ingenti adolescentis misericordia mota, vlulatum gemitumq; incredibilem edidit. Vrna deinde cum omnibus ornamentis Demetriadẽ delata est:quam quidem vrbem a Demetrio cognominatam populi ex paruis circa Iolchű oppidis profecti veluti propriam sedem habitarunt. Reliquit autem Demetrius egregiã sobolẽ:ex Phila quidem Stratonicen atq; Antigonum:ex Deidamia vero Alexandrum,qui in Ægypto ętatem duxit. Duos insuper Demetrios:alterum quem Subtilem vocatunt ex Illyriade muliere: alterum ex Ptolemęide: qui postea Cyrenę regnauit. Sunt etiam qui Corrabum eius filium ex Eurydice fuisse tradunt. Regũ autem genus, qui deinceps Macedonię imperitaruut, per successionem illius vsq; ad regem Perseum venit:quo debellato Romani sibi Macedoniam subegere. Sed peracta Macedonica scęna, tempus esse videtur vt ex altera parte Romanam introducamus. Demetrias vrbs. Demetrii soboles ab eo relicta.

MARCI ANTONII VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LEONARDVM ARETINVM VERSA.

Antonio au⁹ fuit Antonius orator quẽ Syllanas partes sequutum C.Marius necauit. Pater vero eius quãq̃ nõ pari splẽdore authoritateq; in rep. fuerit, perhumanus tñ habitus est: in primisq; liberalis, quod quidem intelligere licet vel hoc vno illius hominis facto: Erant ei haud amplæ facultates ob eamq; rem ab vxore phibebatur quo minus liberalitate suo more vteretur. Quodam itaq; tempore, quum quidam ex familiaribus pecuniam ab eo rogaret:isq; negare nesciret:pecuniam autem nullam haberet:puero mãdauit:vt argenteű scyphum ad se deferret cum aqua:quo facto cœpit genas abluere:quasi radi prępararet:& simul causa ficta, puerű e conspectu remouit: scyphűq; amico tradidit: vt ille suo arbitratu pro pecunia vteretur. Longa deinde inquisitiõe inter seruos habita eius scyphi gratia quű sentiret mulierẽ id grauius ferre:actusq; a seruis inquirere:factű a se cõfessus est: veniãq; postulauit. Vxor erat illi Iulia ex Cæsarum familia primaria fœmina, nemini ætatis suæ pudicitia cedens:sub hac muliere Antonius filius educatus est. Post mortem patris. P.Lentulo nupta: quem cum.L.Catilina conspirantem Cicero consul supplicio affecit. Hinc vehemens illud Antonii odium in Ciceronem videtur initium traxisse. Inquit enim Antonius corpus vitrici sui non prius ad sepulturam datum:q̃ id mater supplex impetrasset a Ciceronis vxore:qua quidem de re manifestissime mentitur. Nullus enim ex iis qui tunc supplicio fuerunt affecti sepultura prohibitus est. Et Antonio quidem egregia forma in ætate florenti, Curionis familiaritatem velut calamitatem quandam ferunt inhæsisse. Ipse enim Curio haud sane temperans erat:& quo magis sibi obnoxium faceret Antonium, in amores:libidines:variosq; sumptus impellebat. Ex quo grande æs alienum cõflatű est:minime conueniens illius ætati. Ducẽta eni quinquaginta milia debebat. Pro qbus quű intercessisset Curio, pater id ægre ferens domo sua prohibuit Antonium: ille autẽ ad.P.Clodiű se contulit:hominem oium sceleratissimű, turbulentissimumq;:in cuius contubernio haud multum cõmoratus, siue q inimicos Clodii formidaret:siue q Clodiani furoris eű satietas haberet:in Græciã abiit:ibiq; pmãsit:& corpus ad militaria certamina, & linguã ad dicẽdű exercens. Vtebat aũt genere dicẽdi, quod appellant Asianum:maxime tẽporibus illis florẽte, plurimãq; cum Antonii moribus similitudinẽ habente. Erat enim turgẽs atq; lasciuű, & inani quadam iactantia & exultantia

Antonius orator. M. Antonii auus.

Iulia mater Antonii.

Odiű Antonii Cicero nẽ inde cœperit.

Curio intẽperans hõ.

P.Clodius sceleratissimus.

Asianű genus dicẽdi.

Gabini⁹ vir plenū. Sed quū Gabinius vir consularis in Syriā nauigans Antoniū rogaret: vt secum proficisceretur: priuatū se negauit iturū: pfectus vero equitum factus concessit. Inde primo cōtra Aristobolū,
consularis.
qui Iudęos concitauerat, missus, primus omniū vallū maximū transcendit: prælioq; inito parua
Aristobol⁹ ipse manu ingentes hostiū copias fudit: obtrūcauitq; ferme omnes: & ipsum Aristobolum vna cū
capitur ab filio cepit. Post hæc quū Ptolemæus Gabiniū rogaret: vt exercitū in Ægyptū traduceret: sibiq; re-
Antonio. gnū recuperaret: cæteris qui ordinē ducebāt minime id suscipiēdū cēsentibus, ipsoq; Gabinio, q̄q̄
Antonii capto auaritia eius pecuniæ quam rex pollicebatur, subsistente, Antonius magnarū rerū cupidus &
virtus. Ptolemæi gratia motus, eīdū esse persuasit. Sed quū magnis timerēt iter, q̄ bellum, q; & p altas are
Serbonidis nas eundū erat: & per loca aquę expertia iuxta abruptū, ac Serbonidis plaudem: quas Tiphonis re-
palus. spiratiōes Ægyptii appellāt (Videtur autē rubri maris quod paruo interuallo a mediterraneo sepa-
Pelusiū ab ratur, fluxus refluxusq;) præmissus cum equitibus Antonius nō solum iter tutū exercitui pręstitit:
Antonio sed etiam Pelusium vrbem magna vi cepit: spemq; certissimā victoriæ pbuit duci. Et eius quidem li-
captum. beralitate hostes ēt potiti sunt: nā quū Ptolemæus ita efferuens simul atq; vrbē ingressus eēt, oēs Pe-
lusinos trucidare vellet: obiecit se Antonius: iramq; prohibuit. In præliis autē magnis & frequē-
ter in Ægypto cōmissis, cōplura & fortitudinis & industriæ militaris facinora ostendens, & modo
hostē circūcīdo, modo terga inuadendo, victoriam suis manifestissime prębens, magnifice dona-
tus, ac laudatus est. Nec vero latuit homines Antonii humanitas erga Archelaum iā mortuū. Nā
quū illi hospes familiarisq; fuisset: bellum viuēti necessitate intulit: mortui autem corpus quæsiuit
Archelaus. & regio funere ornauit. Has ob res magna erat Antonii apud Ægyptios fama: in exercitu vero cla-
rissimus habebatur. Accedebat adhæc dignitas formę: barba quædā haud sane liberalis: latitudo
frōtis: eminentia nasi: videbaturq; Herculis imaginibus picturisq; persimilē aspectū habere. Erat ēt
fabula antiqua Antoniorū familiā ab Hercule natā, ab Antone Herculis filio cognomē accepisse.
Anto. Her- Hanc familię suæ famā confirmare, non solū forma corporis, sed ēt vestitu nitebatur. Semper enī
culis filius. cū in oculis plurimis erat futurus, tunicā ad coxā cingebatur: permagnū suspendebat gladiū: chlamy-
Antonii ha- dē insuper asperā circūdabat. Cæterū quę in aliis intolerabilia videntur, iactātia, dicacitas, violentia,
bitus vestiū & cœnantibus assidendo, & militari mensa discūbendo, mirū in modū animos militū conciliabat
chlamys. sibi. Erat præterea ingenium a venere non abhorrēs: quæ res permultos mortales illi amicos fecit.
Studebat .n. aliorū amoribus: curabatq;: vt quisq; desiderii sui fieret cōpos. Iocos autē de ppriis nō
inuitus audiebat. Egregia vero munificētia, & nec auara neq; pusilla manu in milites amicosq; col-
lata largitio, eū ad pręclaram euexit potentiā: & potentē iam factum mille vitiis repugnātibus cō-
seruauit auxitq;. Eius munificentiæ vnū exēplū narrabo. Cuidam ex amicis dari iusserat milia .xxv.
hoc Romani decies sestertium appellant: procuratore autē admirante: & vt magnitudinē donatio-
Sestertium nis ostenderet, in conspectu suo pecuniā depromēre, rogauit Antonius quid hoc esset? Illo autē rñ-
dente eam esse pecuniā, quā dono dari iussisset, cōspicatus hominis improbitatē, Equidem inquit,
arbitrabar ampliorem pecuniā decies sestertium continere: hoc vero parum est: ita tātūdem super-
adde. Sed hoc posterius. Discordia in ciuitate exorta, quum optimates Pompeio inhęrerent: popu-
lares Cæsarem cum exercitu aduocarent. C. Curio Antonii amicus ex mutatione Cæsari fauens,
potentia quam dicendo cōparauerat, magnis præterea largitionibus, quas Cæsar subministrabat
tribunum plebis creauit Antonium: post etiam inter augures cooptauit. Is autem simul atq; ma-
Antoni⁹ tri- gistratum iniit: non parum iuuit Cęsaris partes: nam primum Marcello consule scriptas legio-
bun⁹ pleb. nes Pompeio decernente, & nouos insuper delectus haberi, intercessit Antonius rogationē ferens.
efficitur. vt præsentes copiæ in Syriam mitterentur: quę M. Bibulo auxilium ferrent aduersus Parthos bel-
M. Bibulus. lum gerenti: eos autem qui delecti essent. Pompeio nō parere. Deinde quum Senatus epistolas Cę-
saris recipere nollēt: legiq; prohiberet: ipse tribunitia potestate frętus recitauit: multorumq; men-
tes flexit: quum visus sit Cæsar non iniqua neq; immoderata postulare. Duabus deniq; rogatio-
nibus propositis: altera placeret ne Pompeium exercitum dimittere: altera vero Cæsarem ne: &
Pompeium quidem paucis arma deponere censentibus, Cæsarem vero omnibus præter paucos,
assurgens Antonius rogauit: placeret ne & Cæsarem & Pompeium ab armis discedere: copiasq; di-
mittere. Hanc rogationem summo studio vniuersi receperunt: Antoniūq; laudantes, & vt eam le-
gem ferret cohortantes, sed consulibus id non permittentibus, Cęsaris amici alias cōditiones pro-
ferre: quas quum M. Cato refelleret: & Lentulus consul eos senatu expelleret: curia abiens Antoni-
us multa in capita eorum imprecatus est: deinde ministri veste assumpta, & vehiculo cōducto, vna
cum Qu. Cassio ad Cæsarem fugit: clamitans nullas leges in vrbe valere: ius tribunitiū sublatum
esse: omnibus qui æquū bonūq; defendant periculū capitis iminere. quibus verbis motus Cæsar,
in Italiam cum exercitu properauit. Hac de causa scribit Cicero in Philippicis: vt Helenam Tro-
ianis, sic Antoniū. P. R. belli, exitii, pestis causam fuisse. quod equidem vero non puto: neq; enim ita
leuis erat Cęsar: neq; ita facile ob iram ruebat: vt nisi diu antea statuisset bellum patriæ suæ inferre.
tunc subito prosiluisset ob visum Antonium vili veste & conducto vehiculo cum. Qu. Cassio ad
se fugientem. Sed hęc Cęsari iam diu id optanti occasionem commodam prębuere: cæterū illa ma-

gis impellebāt eū: quæ nuper Alexādrum, prius Cyrū impulerāt: amor immoderatus dominandi & principatus furiosa cupido: quē stante Pōpeo, assequi nō poterat. Capta igitur Italia, pulsisq; optimatibus, quū Cæsar priusq̄ Pompeium sequeretur, in Hispaniā proficisci vellet: Lepido prætori Vrbem: Antonio tribuno Italiam præsidiaq; cōmisit. Hic aūt vir inter milites Cæsaris versari cœpit: vna exercendo se, donādoq;, egregie aīos eorum deuinxerat. Cæteri autē omnes eum oderant: nam & iniurias prohibere segnis: & obuiātibus cōtumeliosus erat: & in vxores alienas parū pudicus. Cæsaris deniq; dominationi non immiti neq; acerbæ, quantum in ipso Cæsare erat, per eius amicos effectum est: vt tyrannidis inureretur nota. quorum Antonius in maxima licētia peccandi constitutus, in primis eius rei causa videtur fuisse. Cæsar tamen ex Hispania reuersus Antonii errata neglexit: sciensq; illum virum fortem & manu promptum, eius opera deinceps in bello non frustra est vsus. Traiecit itaq; Ionium Cæsar cum paucis militibus a Brundusio profectus: remissisq; retro nauibus ad Antonium & Gabinium, iussit eos celeriter omnes copias in Macedoniā traiicere. Hic quum Gabinius tēpestatē horreret: longoq; circuitu exercitum per terram ductaret: veritus Antonius ne Cæsar quoniam hostibus longe impar erat, mole belli obrueref: repulso Libone, qui fauces portus obsidebat, cū .xx. milibus peditum & octingētis equitibus naues conscēdit. Inde quum iam altū tenerent: cōspectus a triremibus hostium, longāq; persequutionē passus vix effugit: subito noto persequentes carinas impediente. Verum illum e manibus hostiū venti beneficio liberatum pene grauior excepit casus: delatus enim per inuia saxa ad preces & scopulosum litus inhæserat: sine vlla euadēdi spe. Sed subito ex insperato exorto libyco, vndis a terra refluētibus, in pelagus est restitutus. deinceps nō solum tranquilla, sed etiā felix fuit nauigatio. Nam haud lōgius ab eo loco profecti cernunt naues fractas in litore. Illic enim attriuerat ventus persequutus eos, triremes. Ingenti ergo prædaditati milites, multis etiā ex hostibus captis, summa cum lętitia ad Cæsarem peruenere. Præliis inde frequenter comissis, in cunctis inclytus erat Antonius. Bis Cæsaris milites in fugā versos coegit sistere: pugnaq; restituta fudit hostē. Erat igitur de Antonio plurimus in exercitu post Cęsarē sermo. Quāobrem summā illam pugnā, & quæ cuncta in discrimē adductura erat, iniens Cæsar, quāti eū faceret ostēdit: dextero enim cornu sibi reseruato, sinistrū Antonio commisit: vt oīum qui secum erāt pugnacissimo. Post pharsalicā autē pugnā quum Cæsar dictator factus persequi Pompeium decreuisset: Antoniū cum tribunatu in vrbē remisit. Est ea quidem potestas si præsens sit dictator secunda: sin autem absit, prima ac ferme sola. Quippe dictatura cæteros oēs magistratus dissoluit: præter tribunitiā potestatē. Reuerso in vrbē Antonio, Dolobella adolescēs, q & ipse tribunus plebis erat, nouarū rerum cupidus, legē pmulgauerat de ære alieno rescindendo: rogauitq; Antoniū vtpote collegā & amicū & popularē: vt adiutor sibi esset ad legē ferēdam. intercedebāt enī Asinius & Trebellius. Eo tpe accidit vt grauis suspitio haberet Antonium: vxorem suā a Dolobella esse corruptam: quod quū ferre nō posset: repudiata vxore, eademq; sorore (erat enī filia. C. Antonii Ciceronis collegæ) partes Asinii & Trebellii suscepit: aduersatusq; est Dolobellę. Occupauerat ille forū: per vim legem laturus. Antonius autem Senatu decernente armis opus esse, Dolobellam inuadit: & plerisq; circa eum necatis, tandem foro exturbat. Hocq; dem Antonii factum maxime aīos plebis offendit: bonis atq; honestis ciuibus ppter turpem vitā odio erat. Semper enim inter aleatores, scorta, ebriosq; versabat: die vino luxuq; cōfectus edormiebat: ob crapulam, quam noctu p lasciuiā ingurgitauerat in mimoꝝ nuptiis & ridiculoꝝ spectaculis. Ferunt illum in Hippiæ mimæ nuptiis cœnatum, tātum vini per vniuersam noctē hausisse: vt sibi postridie in concionem vocato necesse fuerit in conspectu populi Romani euomere: quodam ex amicis togam subiiciente. Erat enim inter maxime familiares Sergius mimus: & Citharis quidam ex eadem palæstra muliercularum amās. Hoc comitatu Antonius peragrabat Italiam lectica delatus, aures pateras veluti in pompa circumferēs. Ducebātur & leones ad rhedam ligati: & quod maxime homines torquæbat, honestissimæ domus scortis & mimis pro diuersoriis tradebātur: per lucos atq; amnium ripas parandia sumptuosissima parabantur. Habebat omnes non parua indignatio: q Cæsare ipso circa Italiam belli reliquias persequente, & mille labores & pericula noctu dieq; subeunte, alius Italiam per illum tam luxuriose calcaret. Itaq; reuersus Cæsar Dolobellæ veniam dedit: & tertium consul factus, non Antonium, sed Lepidum elegit collegam. Bona deinde. Cn. Pompeii subhasta vēdita mercatus est Antonius: sed exigi a se pretium moleste ferebat: atq; ipse hancob causam in punico bello non fuisseq; parum sibi videretur in iis quæ prius gesserat gratiæ consequutus. Videtur autem Cæsar non negligenter errata castigando magna ex parte eius nequitiā retudisse. Confestim enim ille turpi vita relicta vxorē accepit Fuluiā. C. Curioni antea nuptā: nō muliebres artes doctā mulierē: nec priuatū hominē superaret cōtēdentē: sed magistratus regere: & imperātibus imperare: vt sibi magnas gratias deberet Cleopatra: q ita institutū ab ea Antoniū accepisset: vt vxoribus obnoxius esset didicisset. Hanc tamen mulierem Antonius ludis nonnunq̄ aggrediebat: vt sibi illa esset placatior: & aliquid remitteret seueritatis: vt tunc quum Cęsari ex Hispania redeunti processisset obuiam. Inde crebro rumore perlato Cæ

Antonii strenuitas.

Cæsar Dictator. Dictaturæ potestas. Dolobella trib. pl. & Antonii collega.

Antonii vitæ turpitudo. Antonii crapula. Sergius mimus.

Pōpeii bona sub hasta vēdita An. emit Fuluia nubit Anto.

ſarem interfectum eſſe: hoſteſq; in Italiam properare: rediens in vrbem Antonius famuli veſte noctu domum venit: dixitq; ſe tabellarium ab Antonio literas ad Fuluiã habere. Introducit̃ ad eã capite obuoluto: rogat illa priuſq̃ literas accipiat, valeat ne Antonius. hic vero nihil reſpondens epiſtolam porrigit: quam quum illa legeret flens (erat enim ſcripta amatorie) caput aperuit: in collũ inuaſit. Sed hęc pauca ex multis poſuimus exempli gratia. Cęſari tandem ex Hiſpania remeanti omnes primores ciuitatis q̃ longe obuiam proceſſere. Horum autem Cæſar egregie præter cæteros ſummo in honore recepit Antonium. Nam quum per Italiam curru veheretur: vna ſecũ ſemper illum habuit in eodem curru. Poſt illum vero. D. Brutus ſequebatur: &. C. Octauius neptis ſuę filius: qui poſtea Cęſar dictus eſt: & plurimum tempus Romanis imperauit. Quartum deinde cõſul creatus Cęſar, Antonium ſibi aſſumpſit collegam. Inſtituerat autem ſe magiſtratu abdicare: & in ſuum locum Dolobellam ſubſtituere: qua de re etiã ad ſenatum verba fecerat: ſed ĩdignatus Antonius inimicum ſibi in magiſtratu adiungi: vehementer inuectus eſt in Dolobellam: nec pauciora tamen de ſe audiuit: itaq; infecta re Senatus dimiſſus eſt. deinde quum Cæſar in ſententia perſtaret: & conſulem Dolobellam renunriari iuſſiſſet: obiecit auguria Antonius: effecitq; vt Cæſar ab incœpto deſiſteret. Erat ſane in Dolobella non minus nequinę, q̃ in ipſo Antonio: feruntq; aliquando quum quis Antonium. Dolobellãq; ad Cæſarem ſub accuſaret: atq; illos in ſuſpitionem adduceret inſidiarum: reſpondiſſe Cæſarem: non vereri eiuſmodi niridos & comatos homines: ſed graciles & pallẽtes, Caſſium & Brutum deſignans. Sed illis quidẽ Cæſaris necãdi pulcherrimam cauſam prębuit Antonius. Erat ſolẽnis lupercaliorum dies: Cæſar autem triũphali veſte amictus in roſtris ſedebat: currẽtes Lupercos inſpecturus. Currũt enim & nobilium iuuenum, & eorum qui magiſtratum gerunt complures, nudi, atq; vncti, loris albis obuios ferientes. In his quũ eſſet Antonius: contra conſuetudinẽ moreq; eius ludi ad ſellam in qua Cæſar ſedebat cucurrit: diadema annexũ laurea corona oſtentans: ſublatuſq; ab iis qui ſequun erãt, capiti Cæſaris diadema impoſuit. Declinauit caput Cęſar: reiecitq; diadema cũ maximo totius. P. R. plauſu. Ruſus diadema imponere conantem, ruſus reiecit Cæſar: cum ſumma ſpectantium lætitia. Quod quidem mirandum videtur: homines reuera ſub rege viuentes, nomen regium, vt libertatis priuationem, exhorruiſſe. Surrexit Cęſar e ſella turbato vultu, & nudatum iugulum cuiq; offerebat ad necem ſuſcipiendam paratũ ſe dictitans: Coronam tamen illam ſtatuæ ſuæ impoſitam quum tribuni plebis abſtuliſſent: & ob eam rem ſummo ſtudio a populo laudari eſſent: Cæſar eos magiſtratu priuauit. Hæc Brutum, Caſſium, cęteroſq; cõpulerunt ad Cæſaris trucidandi conſilium. Qui in vnum congregati quum multa diſpoſuiſſent: illud agitauere inter ſe, an ad eam rem perficiendam Antonius eſſet inuitandus. Quod quum nonnullis placeret: contradixit Trebonius. Inquit enim, mentem Antonii iam antea tentauiſſe, quum Cęſar ex Hiſpania reuerteretur: Antonium vero non recepiſſe: nec tamẽ vnq̃ ad Cæſarem retuliſſe: ſed tacuiſſe id fideliter. His verbis in ſententiam Trebonii adducti iterum agitauere: an vna cum Cæſare Antonium trucidarent. Sed & hoc quidem prohibuit Brutus: cenſens eam rem quam pro legibus ac iure ſuſciperent, carere omni iniuria oportere. At veriti Antonii robur, & magiſtratus inſignia, ſubornant quoſdam ex coniuratis: qui quum Cæſar ingrediatur Senatum, extra demorentur Antonium negotio aliquo ex compoſito iniecto. Quę omnia quum ita vti diſpoſita erant eueniſſent: mortuo in Senatu Cęſare, primo quidem Antonius inſignia magiſtratus abiecit: & mutata veſte ſe occultauit. Deinde vt audiuit illos nemini nocere: ſed globo facto in Capitolium ſe recepiſſe: egreſſus e latebris filium ſuum ad eos miſit in Capitolium: vt pro obſide illum tenerent: e capitolioq; deſcenderẽt. Quo facto ipſe quidem eodem die. C. Caſſium ad cœnam apud ſe habuit. Lepidus autem Brutum. Poſtridie vero frequenti Senatu retulit de obliuione diſcordiarum, deq; prouinciis diuidundis: cui quidem Senatus ſummo ſtudio aſſenſus quum eſſet adiunxit & acta Cęſaris rata manere. Celeberrima fuit illa dies Antonio: nec dici quidem poſſet: quantam ſit laudem iudicio omnium mortalium conſequutus. Videbant enim inteſtinum bellũ per illius prudentiam ſublatum eſſe: & in rebus difficillimis ac turbulentiſſimis, bono conſilio ciuiliq; animo fuiſſe. Sed tamen cito illum ab hac ſententia deiecit principatus cupido: quem ſe poſt cognitam mentem plebis haud dubie adepturum putabat: ſi Brutus e medio tolleretur. Nam quũ Cæſarem (vt mos erat in funere) pro roſtris laudaret: animaduertens multitudinem oratione ſua mirabiliter ductam: admiſcuit laudibus cõmiſerationem, ſtimuloſq; animorum: & in perorando veſtem Cęſaris explicuit ſanguine fœdatam: & in plurimis locis cæſam gladiis: & ea qui patraſſent impios ſceleſtoſq; vocãs, tantum furorem multitudini iniecit: vt corpus Cæſaris in foro crematẽt: ſubſellis menſiſq; vndiq; ad pyram raptis: accenſis facibus ad occiſorũ domos percurrerent. Ex hoc Brutus cæteriq; ex vrbe migrarunt: Cæſaris vero amici ad Antonium ſe contulerunt: ad quem etiã Calpurnia vxor pecuniam a Cæſare relictam tranſtulit: & penes eum depoſuit. Erat autem numerus quatuor milia talentorum. accepit etiam Cęſaris commentaria: in quibus decreta iudicataq; erant ſcripta. Ad hæc Antonius quod libitum fuit addens, aliis magiſtratus dabat: aliis immunitates: multi ſenatores facti: plęriq; ab exilio reducti. & hæc omnia faciebat quaſi a Cæſare antea decreta. Quãobrẽ

Lupercalia.

Cauſæ Cæſaris necis.

Trebonius.

Oratio funebris Antõii ĩ Cęſarẽ mortuũ

Calpurnia quatuor milia talẽta ad Antonium transfert.

creta. Quamobrem iocantes Romani eos omnes Charonitas appellabāt. nam si quid illis obiectum erat: continuo in mortui fugiebāt chirographa. Hæc & alia præterea multa contra leges fecit Antonius: ipse quidem cōsul. L. vero fratrē tribunū plebis &, Caium alterum fratrem prætorē socios habēs. Dum hæc Romę gerūtur. C. Cæsar adolescens hæres a Cæsare scriptus ex Apollonia rediit. Is primū ad Antoniū vtpote amicū paternū salutatum veniens, depositæ pecuniæ mentionem habuit. debebat Romanorum cuiq; drachmas. lxxv. ex testamento patris. Hic Antonius primo iuuenem aspernari: atq; insanum dicere: & boni consilii bonorūq; amicorum expertem: si tam onerosam hæreditatem adeundā putet: ac nō potius abstinēdū. Sed quū id psuadere nequiret adolescēti: pecuniāq; repeteret: multa contra illum cōtumeliose dixit fecitq;. Nam quū tribunatum petēs Cæsar, sellam auream patris sui posuisset: minatus est Antonius in carcerem illum ductūrum: nisi desineret plebē solicitare. His rebus adductus Cæsar ad Ciceronem se cōtulit: eiq; se totum pmisit: perquem quū senatū sibi conciliasset: ipse aūt plebem amplexaretur & veterani milites vndiq; ad eū cōcurrerēt: metuens Antonius, per communes amicos in gratiam rediit: congressu ad inuicem in capitolio habito. Ea nocte dormientem Antonium terribilis visio excitauit. visus est enim eius dexteram fulmine de coelo feriri. Nec multopost nuntiatum est, illi Cæsarem insidias tendere: qua de re quum Cæsar se purgaret: nec tamen persuaderet: rursus inter eos ardētissimę inimicitię exortæ sunt. Hinc discursiones per Italiam ab vtro p factæ: veterani præmiis vtrinq; allecti: legiones q; sollicitatæ. Inter hæc. M. Cicero ea tempestate ciuitatis princeps omnes mortales in Antonium cōcitabat. Eo authore Antonius tandem hostis est iudicatus: Cæsari faces decreti: Pansa & Hircius qui tum erāt cōsules, cōtra Antonium missi. Hi circa vrbē Mutinā prælio cōmisso, præsente Cæsare atq; adiuuāte. M. Antoniū fuderūt fugarūtq;: sed ipsi ambo interierunt. Ex hoc bello fugientem Antonium cum multa alia grauissima exceperunt, tum maxime rerum edendarum penuria. Verum ei natura datum erat: vt in rebus aduersis difficilimisq; sese ipse virtute superaret: & quanto magis fortuna premeretur: tanto bono viro efficeretur similior. Ita q; dum alpes transcenderet: mirabile erat exemplum militibus suis hominem tanta luxuria tantisq; delitiis modo affluentē, aquam corruptam faciliter bibere: radices & fructus sylucstres cibum habere. edebāt etiam arborū cortices: & animalia quædā ante id tps ingustata. Causa itineris erat vt transalpino exercitui se cōiungeret: cui Lepidus imperabat. M. Antonii familiaris: & in Cæsaris amicitiā magna ex parte per Antonium receptus. Vt igitur in ea loca peruenit: vbi Lepidus cum exercitu erat: haud procul ab eo castra metatus, expectabat si qd opis aut auxilii afferret. Q d quū frustra præstolari se animaduerteret: lugubri veste assumpta, & barba post pugnam pmissa, & crine miserabiliter neglecto, ad castra Lepidi q̄proxime accessit: ibiq; cōcionari cœpit. Mouebat nō paucos miserabilis habitus: & maxime supplex oratio flectebat aīos. Q d quū sentiret Lepidus: tubas canere iussit: vt præ illarum clangore vox Antonii nequiret exaudiri. Ob id factum magis etiā ad misericordiā flexi milites, Lęlium quēdam & Clodium meretricio habitu emittunt: qui iubeāt Antonium castra expugnare aggredi: pmultos esse intus: qui se offerant paratos eū recipere: & Lepidum, si ita iuberet, trucidare. Flumē quoddam pp̄ter castra Lepidi fluebat: cōtra eū locum Antonius copias suas postridie adducit: & primus omnium ipse flumen ingressus ad aduersam ripam contendit. Iam etenim milites Lepidi frequētes ex eo loco Antonium vocabāt: vallumq; pstrauerant. Ingressus igitur castra, rerum oīum potitus humanissime Lępidū cōuenit: patrēq; salutauit: & quū rei penes eū summa potestas esset, Lepido tñ imperatoris nomē honorēq; seruauit. Ea res effecit: vt & Plancus Munatius, qui & ipse circa ea loca exercitū ductabat, Antonio se coniugeret. His rebus elatus Antonius, Varo quodā ex familiaribus cōpotoribusq; suis cum sex legionibus in præsidio Galliæ relicto, ipse in Italiam rediit decem milia eqtum &. xvii. legiones peditū secum agens. Cæsar autem a Cicerone quem videbat tota mēte ad libertatem reipublicę intētum desciuit: Antoniūq; ad recōciliationem vocauit. Cōuenere hi tres duces in insulam quādam flumine circū ablutam: ibiq; per triduū cōmorati de diuisione imperii, deq; cæteris rebus agitauere. Verū vt cætera facile transegerūt: sic magna dissensio cōcertatioq; exorta, diu tenuit deliberātes de ciuibus necādis: singulis amicos seruare cupiētibus, & inimicos necare. Tādem inimicoꝝ odio, & irata cognationis & amicitiæ charitas abiecta. Cæsar Antonio Ciceronē, Antonius Cæsari. L. Cæsarem auūculum cōcessit necandum. a. M. Lepido Paulus frater ad necem cōcessus: vel | vt quidam aiunt | spōte destinatus. Nil reor vnq̄ crudelius fuisse aut tetrius factum: homicidia homicidiis pmutantes: quos acceperant, quos tradebāt mactantes. sed in amicos magis iniurii: quos sine vllo odio trucidabāt. Hanc inter duces amicitiā censuerunt milites affinitate firmādam: data Cæsari vxore Clodia Fuluiæ filia Antonii priuigna. His ita dispositis ad exequēda ea quæ decreuerant cōtendunt. Trecēti ab his ciues ex pscriptione trucidati. Ciceronis caput ac dextra manus, qua illas Antonianas orationes scripserat, iussu Antonii abscissa: quæ quū ad se delata essent, aspexit diu summa lætitia exultās: vbi oculi satiati sunt illo spectaculo, iussit per cōtumeliā in rostris deponi: quasi vero illā iam mortuū cōtumelia afficeret: ac nō potius seipsum ac fortunā suam indignam

Charonitę
L. Antoniū frater tribunus pleb:
Caius Antonii frater prætor
Caius Cæsar hæres a Cæsare scriptus.
Antonii somnium.
Antonius iudicatur hostis.
Hircius & Pāsa apud Mutinā interfecti.
Antonii fuga & ei? victus.
Lepidi castra occupātur ab Antonio.
Plancus Munatius.
Cæsar Antonio & Lepido reconciliatur.
Clodia nubit Lucio Cæsari.
Cicero interficitur.

ostenderet: quæ ad tantam potentiam nefarium hominē prouexisset. L. aūt Cæsar quū milites ad eum necandum missi essent: fugit ad Iuliam sororem: at quum carnifices eo quoq̧ venissent: & in cubiculum prorumpere vellent: stans illa pro foribus ac vi resistens clamitabat magna voce nō q̄ illius facultatem. L. Cæsaris necandi futuram: ni prius ipsam necarēt: quæ Antonium peperisset. His illa tūc rebus fratrem tutata est. Erat hæc triumuirorum dominatio omnibus infensa & grauis: cuius rei culpa omnis in Antoniū referebatur. Nam & Cæsare maior natu erat: & Lepido potentior: & ad suos mores vitamq̧ illam voluptariam vt primū per bellum licuit redierat. Accedebat ad hæc ꝙ domum magni pompeii habitabat: hominis nō minus institutis domesticis moribusq̧ admirandi q̄ tribus triumphis. Tunc vero dominātē Antonio, legati, duces, magistratusq̧ reiecti pro foribus expectabant. His portæ clausę non permitebāt aditum. Intus vero aleatorum, mimorum, adulatorū greges, rapinas Antonii deuorantes. Non satis erant ad sumptus proscriptorum bona: nec omne vectigalium genus exactum: itum est ad virgines Vestales: raptæ pecuniæ apud ædem depositæ: vxoribus etiam propinquisq̧ necatoꝝ ciuium bona per calumniā adēpta. nec tū hæc satis erant. Quāobrem indigne passus Cæsar tantam prodigalitatē, diuisionem pecuniarum cum Antonio fecit. Diuisio etiam exercitu contra Brutum & Cassium in Macedoniam profecti sunt. M. Lepido cum præsidio Romæ relicto. Vt igitur in Macedona bellari cœptum est, nihil vnq̄ præclarum a Cæsare factū: omnia per Antonium gesta. Prima quidem pugna varium habuit euentum: vt ab vtraq̧ parte dextrum cornu superaretur. Cæsar a Bruto contra quem instructus erat, profligatus, castra quoq̧ amisit: vixq̧ manus hostium effugit: vt ipse in cōmentariis suis scribit: somnio cuiusdam ex familiaribus admonitus. Cassius in alio cornu ab Antonio victus, quum ignoraret Brutum vicisse, a Pindaro liberto volens mādansq̧ occiditur. Scribunt tamen nonnulli, Antonium abfuisse: quū milites sui cōtra Cassium pugnauere. Post paucis vero diebus iterum pugnatum est. In ea pugna victus Brutus mortē sibi consciuit. Antonio vero integra victoria parta: vt pote qui Cæsare ægrotante vicerat. In ea pugna Antonius quū Bruti corpus inuenisset: pauca de. C. fratris nece cōquestus: quē in Macedonia captū Brutus Ciceronis manibus mactari fecerat: & postremo se magis id Hortēsio q̄ Bruto imputare testatus: purpuram ex suis pretiosissimam cadaueri superiecit: & liberto cuidam ex suis mandauit sepeliēdi curam. Hunc tamen libertum quum postea comperisset purpuram cū corpore nō sepelisse: magnāq̧ partem pecuniæ ad sepulturam datæ subtraxisse: summo supplicio affecit Antonius. Confecto bello Cæsar quidem grauissima valetudine, ita vt parum superfuturus speraretur, Romam reductus est. Antonius vero ad cogēda stipendia quę militibus solueret, cum exercitu contendit. Pollicitus enim erat cuiq̧ militum quinq̧ milia drachmatum: eratq̧ opus grandi pecunia ad ea persoluēda. Primo igitur in Græciam profectus, non grauis neq̧ infestus hominibus erat: sed ad doctorum hominum disputationes, ad theatra, ad ludos se totum conuerterat: in iudicando mitis: in largiendo magnificus: & amator Græcorum, maximeq̧ Atheniensium vocatus gaudebat. permulta ab illo dono Atheniensibus data: nonnulla etiam cæteris ciuitatibus. Megarenses vero quum cuperent aliqd ciuitatis suæ magnificum ostendere, per æmulationem Athenarum rogauerunt Antonium: vt ad eorum curiam visendam accederet: quo quum ille venisset, interrogatus ab eisdem, qualis illa curia sibi videretur: Pusilla mihi inquit & insuper disiecta. Templum etiam phytii designauit: quasi cōsumaturus. hoc enim Senatui fuerat pollicitus. L. deinde Cēsorino græcię pręfecto ipse in Asiā transiit. Ibi quum reges vndiq̧ ad eum concurrerēt: & reginę donis ornatuq̧ certātes, sese ac formam suam Antonio offerrent: corruptus extemplo ad suum cōsuetum morbū recidit voluptatum. Anaxagores, citharœdi, & vtriq̧ tibicines, & Methrodorus quidam saltator & eiusmodi asiaticarum illecebrarum turba, mira festiuitate & gaudio in calamitates Romanas insiliebant: nec quisq̄ iam se continere poterat oībus ad voluptatem cōuersis. Vniuersa enim Asia non secus ac sophoclea illa ciuitas plena vaporibus suauissimis erat: vbiq̧ cātus audiebātur: vbiq̧ serta exhalabāt festiua. Quippe quum Ephesum ingrederetur: mulieres vniuersæ in bacchas, viri oēs & pueri in satyros & panes se formarūt. Hædera, thyrsis, psalteriis plena ciuitas Dionysium, charidotē, Melichium vocabat Antoniū. & erat ꝑfecto talis erga quosdam: cęteris vero ferus atq̧ immanis. Nam & nobiles spoliabat fortunis oībus: & eas perditis hominibus assentatoribusq̧ donabat. multis pręterea viuentium bona quasi mortuoꝝ hæreditatem cōcessit. Domū magnarii cuiusdam largitus est coquo suo: ꝙ cœnam bene parauisse visus erat. Secunda tādem vectigalia quū Asiaticis imperaret: Hybreas quidā qui ciuitatum causam susceperat, ita cū Antonio agere ausus est: Si potes inquit, o Antoni eodē anno bis vectigal exigere: illud etiā efficere posse te decet: vt bis æstatē habeamus: bisq̧ autūnum festiuum. Hoc quidē, & a mēte Antonii nō abhorrens. Deinde cum inseruisset ducēta milia talētorum sibi Asiam exoluisse efficaciter nimium: adiecit hęc verba: Si quidē hæc tanta pecunia ad te delata nō est: ab iis eā repetas qui a nobis exegere. Sin aūt ad te delatā iam cōsumpsisti: nullā nobis spem reliquā paramus. Hæc ratiōe maxime flexit Antonium. Ignaro enim illo plurima gerebātur a suis; neq̧ id tātum negligētia, quātum simplicitate quadam ac nimia fide

L. Cæsar auūcul' Antonii a Iulia sorore seruatur.

Antonius ad voluptates pristinas redit.

Cæsar profligatur.

Cassius occiditur a liberto suo.

Brut' mortē sibi cōsciscit.

Bruti corpus ab Antonio mandatur sepulturæ.

Antonii liberalitas.

Anaxanores.

Metrodor' saltator.

Hybreas.

cõtingebat. Erat illi simplex ingeniũ: tardeq; errata sentiẽs: vbi tñ senserat, permagna mentis mu/
tatio, ac apertissima cõtra eos qui errauerãt indignatio. Magnitudo animi quum ad præmia & ad
pœnas excellens, ad præmia tñ propẽsior. Dicacitas autẽ immodica & pene scurrilis pcacitas. Sed
hæc secum habebant medicinã: licebat enim impune iisdem rebus contra illũ vti: nec facile erat di
scernere: ludẽs ne, an delusus magis gauderet. & ea quidem res nõ parum afferebat calamitatis. ho/
mines enim in iocãdo lacessendoq; aduersus eum libertate freti, pficile in magnis rebus assentan/
do blandiẽdoq; illũ capiebãt: minime in ipsis quicq̃ tale suspicãtem. Ita vel moribus vel natura in
stituto Antonio, supręma clades Cleopatrę amor inũcta, siqua adhuc vitia in eo latebãt, detexit
atq; intẽdit: siquid aut salutis aut virtutis supererat, id idem amor penitus deleuit. Captus est aũt
hoc modo: Quũ se vertisset ad Parthicũ bellum: Delium quẽdam ad Cleopatrã misit: iubẽs illam
ad se in Ciliciã venire iudicium subiturã: q, C. Cassium opibus iuuisse, ac pmulta ad bellũ cõtulis/
se accusaretur. Ad quam vbi Delius puenit: visa mulieris forma, & linguę elegãtia, & sermonis calli
ditate, opinatus id qđ erat, nihil mali ab Antonio eiusmodi mulieri impẽdere: sed contra magnã
illi potẽtiam apud Antoniũ fore: vertitur ad obseruãtiã cultũq; mulieris: monetq; Homerico ver/
su: vt pficiscatur ad iudicium q̃maxime ornata: nec formidet Antoniũ mitissimum & humanissi/
mum ducẽ. Illa aũt Delio assensa: atq; iisdẽ rebus Antoniũ capi posse confisa: qbus ante Cæsar &
Cn. Pompeii filius capti fuissent. Illi enim adolescẽtulã adhuc & rudẽ Cleopatrã cognouerãt: nũc
aũt ea ætate ad Antonium pficiscebať: qua maxime solẽt mulieres & florere forma, & cõsilio vige/
re: parat dona: pecuniã: ornatũ: qualia magnaꝝ rerũ dñam ex felicissimo regno ferre decebat. Pluri
mum tñ spei erat sibi in seipsa, & in suis veneficiis, philtrisq;. Per literas igitur Antonii cæterorũq;
accersita irrisum hoiem iudiciumq; cõtẽpsit: vt incredibili põpa per Cydnũ amnẽ nauigaret. Erat
enim aurea puppis, vela aũt purpurea pandebãtur: remi argẽtei ad fistulæ tibiæq; modos agitabã
tur. Ipsa vero regina sub tẽtorio aurato regescẽs ad similitudinẽ Veneris ornata erat. Pueri vtriq;
collocati pictis cupidinibus psimiles. Puellę insignes Nereidũ & Gratiarum stolis partim guber/
naculis incũbebãt: partim rudentibus annitebanť. Ancillę mirabili habitu oẽs ripas fluuii cõple/
bãt vaporibus. Currebatur vndiq; ad eiusmodi spectaculũ: ierat q; per oẽs fama: Venerẽ pro vtili/
tate Asiæ Bacchum illudere. Vacue factũ est forum: oĩ multitudine ad vidẽdam diffusa: Antonius
deniq; pro tribunali sedẽs pene solus relictus est. Misit igiť qui illam ad cœnã inuitẽt. Ipsa aũt cẽse
bat apud se potius Antonium cœnare debere. Statim igitur vt facilitatẽ quãdam & humanitatẽ
præ se ferret, reginę paruit: cœnauitq; apud illam. quo in loco mirũ in modũ stupefactũ aiunt esse
Antoniũ. Tantos enim apparatus offendit: quãtos nunq̃ fuerat arbitratus: maximæq; admira/
tioni fuit multitudo luminũ: tanta enĩ vndiq; eluxisse ferunt: tam mira inter se arte disposita atq;
ornata: vt id qdem vel inter rarissima pulcherrimaꝝ rerum spectacula putareť. Postridie vero quũ
apud se regina cœnaret: certauit Antonius magnificẽtia simul ac diligentia Ægyptiã anteire: sed
in vtraq; supatus, ipse primus ariditatẽ cœnę sue rusticitatẽq; cœpit illudere: Regina autem dica/
citate hois animaduersa, quũ videret illum castrẽsi quodã stilo, & facetiis vulgaribus maxime duci:
posito iã timore, cœpit & ipsa eodẽ genere iocãdi cõtra Antoniũ vti. Atq; Cleopatrę forma (vt fe/
runt) ipsa quidẽ per se nõ nimiũ erat efficax ad mẽtes aspiciẽtium capiẽdas: nec qua hoẽs præ ni/
mium admiratione stupescerẽt: verũ adeo suauissimi mores: tãta in loquẽdo facundia: tam iocun
dissima cõuersatio: vt his rebus adiuta forma vniuersos arriperet. Pronuntiabat dulcissimo oris
sono: linguãq; suã velut instrumentũ aliquod plurimũ chordarũ ad quãcunq; libitũ fuerat gẽtem
cõuertebat prõptissime. Paucis nationibus per interpretẽ loquebatur: plurimis p se ipsa respõde/
bat: velut Æthiopibus: Troglodytis: Hebręis: Arabibus: Syris: Medis: Parthis: & prętere multis:
quum ante illã Ægypti reges vel ne Ægyptiã quidẽ didicissent: vel Macedonicã reliqssent. Ab hac
itaq; muliere Antonius vsq; adeo raptus est: vt Fuluia vxore contra Cæsarem in vrbe pugnante,
Parthis vero duce Labieno Syrię imminẽtibus, ipsa expers curæ veluti hę res nihil ad se ptinerẽt,
in Alexãdriã reginã seqretur: & ibi ptiosissimã rem (vt inqt Antipho) tp̃s, desidia otioq; cõtereret.
Erat eis vita: quã inimitabilẽ appellabant: mutuis se cõuiuiis accipiẽtibus & omne pdigalitatis ge/
nus excedẽtibus. Equidem ex Lãpria auo meo audiui: narrasse sibi Philotam Amphissium medicũ
qui per id tp̃s studiorum causa Alexãdriæ fuerat. Aiebat enim philotas: se a quodã ex antonii co/
quis, quo cũ forte familiaritatẽ habebat, ductũ esse in eũ locũ: vbi epulę Antonio parabãtur: vidis/
seq; illic & alia cõplura, & apros octo: se aũt admiratum magnitudinẽ epularũ quęsisse: quãtus esset
cõuiuarum numerus: risisse hic coquũ, dixisseq;, nõ multos esse cõuiuas: sed circiter duodecim: cæte
rum oportere ita quæq; suum tp̃s habere: vt ne momẽtũ qdem desit: vel supsit. trahi autẽ sæpe cœ/
nam ab Antonio sermone interpellante vel potu: nullãq; cõiecturam esse tp̃is: & ea de causa non
vnã, sed multas cœnas apparari. Post haud sane multũ spatii venisse aiebat cũ ministris Antonii fi
lium: quem maiorẽ natu ex Fuluia habebat: neq; enim apud patrẽ cœnabat: & cœnasse aiebat vna
secum humanissime inter cæteros familiares. Sibi igitur illic disputãti, & cõmensatores multis ar/
gutiis fatigãti, hoc sophisma ab Antonii filio obiectum fuisse: Febricitãti quodãmodo dãda sunt

M. Antõii amor in Cleopatrã vñ cœperit

Cydnus. flu. Cleopatræ luxus.

Cleopatræ elegãtia.

Tẽpus ptiosissima res.

Lãpria auus Plutarchi.

Philotas Amphissi⁹ medicus.

frigida: ois autem febricitans quodam modo febricitat: cuiq ergo febricitanti dãda sunt frigida. Hic quum ipse dubius sileret: lętatũ puerũ risisse: atq ita dixisse: Ego tibi Philota hæc oia dono: ostẽdens permulta & magna pocula: quibus ois mẽsa erat referta. Illo vero dona acceptãte, sed tñ minime arbitrãte puero tãta donare permissum esse: quum postea quidã ex ministris pocula hæc in vase coniecisset, sibiq offerret: ipse autem repelleret: vereretur q accipere: dixisse puerum aiebat. O inepte Philota, quid ambigis? an nescis eum qui dat, filium esse Antonii? Sed age pro his omnib⁹ si ita placet pecuniam accipe: ne qd forte ex his desideret pater. sunt enim plęraq antiqua & egregii operis. Hęc nobis (vt dixi) auus noster narrabat ex Philota audiuisse. Cleopatra aũt nõ quadrifariam (vt inqt Plato) sed multifariã blãditiis adorta, seu studio seu ioco res agerẽt, nouis semp irritamentis nitebatur: qbus magis posset mens Antonii capi. Semper noctu dieq erat parata, seu ludere, seu potare: seu venatũ ire placeret. Exercẽtem se Antoniũ visebat: in armis noctu p vrbẽ vagantẽ in ancillæ habitu sequebaẽ: qñ & ipse famuli veste solitus erat vagari: & domos populariũ obsidere: & inquilinos per fores illudere: vnde nõ solum cõuina, sed etiã verbera persæpe reportabat. Hoc q̃q vulgo odiosum cẽt: gaudebãt tñ Alexãdrini dicebãtq tragica quidẽ persona aduersus Romanos, comica aũt aduersus Ægyptios Antoniũ vti. Vnũ ex suis iocis narrare libet: nã plures referre vanũ esset. Quũ piscaretur aliquãdo Antonius: nihilq capere posset: pręsente Cleopatra: angebatur. Iubet igitur piscatores clam submersos, hamo quẽ demiserat, pisces antea captos appẽdere. Per hũc modũ bis vel ter pręda capta nõ latuit Ægyptiã: admirari illa: primo ficte narrare: deĩde amicos rogare: vt spectatores fierẽt eius miraculi. Conueniũt frequẽtes postridie: scaphas conscendunt: demitit hamũ Antonius: piscatur q non insolita arte. Regina vero (quum bis aut ter celeriter Antonius iam pisces traxisset) quẽdam ex suis pręuenire iubet: hamoq Antonii piscem sale & fumo iam olim seruatũ affigere. Antonius pdam a suis appẽsam ratus: harũdinem sustulit: admirari primo oẽs: inde re cognita, vehemẽter risere. Tunc Cleopatra comiter, relinq imperator inquit calamum nobis Canopeis & Phariis regibus. Non enim hæc tua pręda: sed vrbes, litora, reges, nationes. Eiusmodi rebus intento Antonio duo nuntii eodem tempore afferuntur: alter quo certior factus est. L. fratrẽ & Fuluiã vxorẽ primo inter se dissidẽtes, deinde cũ Cæsare pugnãtes amissis rebus Italia esse pulsos: Alter, Labienũ Parthorũ ducẽ oẽm Asiam ab Euphrate & Syria, & Lydiã & Ioniã occupasse nũtiabat. Tandẽ igitur velut e somno & crapula experrectus, vsq ad Phoeniciã contra Parthos processit: inde p literas Fuluię reuocatus, ad Italiã cũ ducentis nauibus se conuertit. Inde quũ plęriq ex amicis, qui vrbe fugati erãt, fierẽt sibi obuiã: cognoscit ab his oẽm discordiarũ cãm a Fuluia esse ortã. Erat. n. natura ferox, atq impigra, putabatq fore: vt Antonius a Cleopatra distraheretur: si quis rerũ motus in Italia eẽt. Verũ illa quum in Asiam nauigaret in Sicyone mortua est. Quę res effecit vt in spem venirent amici inter Antoniũ & Cæsarẽ posse pacẽ fieri: nã quũ in Italiã appulisset: Cæsarq manifestissime fateret: nihil se habere: qd Antonio qdẽ succẽsere posset: quę vero sibi obiicerentur oium crimẽ in Fuluiã referrer: intercesserunt amici: bellũ prohibuerunt. Diuisum deinde inter illos imperium est: ita vt terminum facerẽt Ionium mare. Omnis ad orientem tractus Antonio: ad Hesperiam Cæsari cõcessus: Lepido autẽ Aphrica permissa. Consulatus vero quoties ipsi nollẽt, amicis cuiusq pro portione cõcedi placuit. Videbatur hęc foedera maioris cuiusdã vinculi indigere: quã cõmoditate fortuna pbuit. Cæsaris erat soror Octauia: maior illa qdem natu nec ex eadẽ matre, ex Ancharia. n. erat genita: Cæsar ex Accia. Hæc mirę virtutis foemina mirum in modũ colebatur a fratre. Tũc aũt. C. Marcello cui nupta fuerat mortuo lugebat. Idẽ putabatur facere Antonius mortua Fuluia. Quãq̃ eni Cleopatrã habere non inficiaretur: negabat tñ coniugium esse: nec in hoc vno quidẽ tũ adhuc succubuerat amori. Censebãt igitur oẽs Antonio dandã esse Octauiã: sperabant q fore: vt hęc mulier forma, moribus, ingenio q pręstanti vna cum Antonio viuẽs: & ab eo (vt decẽs erat) amata, oium rerũ quies esset & salus. Hoc quum ambobus placeret, reuersi in vrbẽ nuptias firmãt ex Senatus decreto, neq enim per leges licebat ante decimũ mensem a viri morte. Placuit deinde vt cum Sexto Põpeio pacẽ firmarẽt. Tenebat Sextus ea tẽpestate Siciliã: & prędatoria classe cui Mnas pirata pręerat: Italię oras & omne circũ pelagus infestabat. Visus tamẽ fuerat magna humanitate in Antoniũ suscepta illius matre: quę vna cum Fuluia ex vrbe profugerat. Congressum igitur cum Sexto habuerunt in aggere quodã Messanę: quem naues Põpeii ex altera pre circũstabãt: ex altera Antonii & Cęsaris milites. Foedera cũ Põpeio facta: vt ille Siciliã & Sardiniã haberet: tutum aũt mare a piratis pstaret: certũ modũ frumẽti Romã mitteret. Post hæc se mutuo ad coenã inuitãt. Põpeio forte euenit: vt primũ apud ipm coenaretur: interrogatus aũt ab Antonio, vbi nã coenaturi essent: illic inquit Sextus: ostendens pętoriã nauẽ: quæ erat sexremis. Illa enim est inquit paterna domus Põpeio relicta: Hæc ait in Antonium cauillatus qui domũ suã Romę occupauerat. Iactis itaq ancoris, & ponte quodã ex aggere in nauem facto suscepit eos magnifice. Feruente illic conuiuio, & in Cleopatram & Antonium feruentibus iocis, Mnas pirata adhærens Põpeio ita clam ad eum loquutus est: Vis ne inquit Sexte ancoras succidã & te non Sardiniæ neq Siciliæ sed Romani imperii faciam dominum? Hæc Pompeius quũ pau-

Liberalitas filii Anto.

Cleopatræ in Antoniũ obsequẽtia.

Piscat Antonius.

Lucius Antonii frater & Fuluia vxor Italia pulsi a Cæsare. Labienus Asiam occupat. Fuluiæ mors in Sicyone. Orbis diuisio iter Antoniũ Cęsarem & Lepidum. Octauia Antonio nubit Anacharia. Accia.

Sextus Põpeius. Mnas pirata. Foedera inter Cęsarẽ Antoniũ & Sex. Pompeium.

lisper secũ agitasset:oportuit inquit o Mna hęc per teipsum me inscio fecisse:nũc vero q̃d est eo cõ/
tenti simus:per iurare eũ nequaq̃ meum. Inde quum apud Cæsarẽ Antoniumq; cœnasset:in Sici
liã rediit. Antonius simul ac res cõposita fuerat, Ventidiũ cum exercitu ad reprimendos Parthorũ
imperus pręmisit:ipse aũt quũ in Italia remãsisset:eũq; prioris Cæsaris sacerdos iuuenis gratia cõ
stiturus:cæteri quidẽ oĩa cõiter & amãter & summa concordia iterse agebãt:verũ in ludis quos cer/
tatim inibant nõ mediocriter angebatur Antonius:q; semp Cęsar esset superior. Erat cum Anto/
nio quidã ab Ægypro magus:is vim naturæ Antoni cõrẽplatus,seu reuera id cognosceret, siue q;
Cleopatræ gratia fingeret, ita ad Antonium dicere solebat:Fortuna quidẽ tua o Antoni ipsa per
se splẽdidissima est & amplissima:verũ quũ Cæsari adhæret, cõtinuo obscuratur & decidit. Tuus.n.
Dæmon illius genium reformidat:quũ cęlsus atq; alacer per seipsum sit:ob huius tamẽ vicinitatẽ
humilis fit, & abiectior,equidem te moneo:vt abesse velis q̃procul ab hoc adolescẽte. His autẽ ab
Ægyptio dictis oĩa videbãtur fidẽ facere:nam siue sortibus,siue talis in re quacũq; decertarẽt:semp
victor Cæsar:victus aũt erat Antonius. Sępe pugnaces gallos, sępe cothurnices certatim immit/
tẽtibus, semp Cæsaris vincebãt partes. Quibus rebus, occulte licet, turbatus Antonius, nec Ægy
ptiũ iã aspernatus, mandata Cæsari rerũ suarum cura, ipse ex Italia migrauit:Octauia vxore, ex q̃
iam filiolam susceperat, vsq; in græciam comitãte. Ibi quum Athenis hyemaret:afferuntur lætissi/
mi nuntii:Ventidium profligatis Parthorũ copiis, Labienum & Frãpatem bellacissimum Hyrodę
ducem occidisse. Ob has res epulum gręcis ab Antonio datum:& ludi per vrbem instituti:quibus
ipse Antonius positis magistratus insignibus pręfuit:& assumptis adolescẽtibus, vna cũ illis salta
uit. inde ad bellum proficiscẽs sertum excerpsit ex sacra oliua:& ex clepsydra vas aquę plenum secũ
dum quoddam præceptum secũ tulit. Interea Pacorũ regis filium vna cum magnis Parthorum co
piis in Syriam irrumpentẽ Ventidius in Cyrastica deleuit. Qua in pugna quum ipse Pacorus cum
ingẽti suorum strage occidisset:tãta formido Parthis iniecta est:vt intra Mediæ & Mesopotamię fi
nes sese oẽs reciperẽt neq; vltra auderẽt pedem efferre:tribus continuis pugnis summa vi superati:
& pro. M. Crasso mortuo pœnam abunde passi. Hoc quidem Ventidii bellum inter iclyta Roma
norum facta cõnumeratur:q̃q̃ ipse veritus Antonii inuidiam, vlterius victoria vti destitit: & Par/
thos conturbatos ac disiectos prosequi. Adeos aũt qui defecerant conuersus, in ditionem redegit
& Antiochum Cõmagenem in Samosatis vrbe obsedit:qui quum mille talenta se daturum polli/
ceretur, & iussa vltro facturum, iussit Ventidius legatiõem ad Antonium mittere. nam is iam pro/
pe aderat:nec permittebat Ventidium rem cum obsessis transigere:vt saltem hoc vnum suum: &
non Ventidii factum diceretur. Quod vbi obsessis negatum est:ob desperationẽ in audaciã versi, diu
Antonium nequaq̃ oppugnationi intẽtum tenuere:eoq; rem adduxere:vt pœnitentia ductus, tre
centis dũtaxat talentis turpiter acceptis ab oppugnatione desisteret. Paucis deinde rebus per Syriã
compositis, Athenas rediit:inde Ventidium vt decuit laudatum, atq; donatũ, Romã ad triũphũ
remisit. Hic solus vsq; ad nostram ætatem triumphauit de Parthis:homo obscuro loco natus: sed
celsi animi:& magnarum rerum cupidus:q ea de causa in amicitiam Antonii receptus, talẽ se pręę/
buit in rebus gerẽdis:vt confirmaret id de Antonio & Cæsare dictum: Multo melius succedere si
per alios, q̃ si per seipsos bella gererẽt. Nam & Cassius ab Antonio in Syriam missus præclare rem
gessit:& Canidius ab eodẽ circa Armeniam relictus, ea subacta, & insuper Iberorum & Albanorũ
regibus prostratis, & Caucasum adusq; profectus, gloriam & nomen Antonii Barbaris nationi/
bus formidolosum fecit. Rursus quibusdam calumniis contra Cæsarem irritatus, trecentis naui/
bus in Italiam properauit:qui a Brundusinis non receptus, quum Tarentum appulisset, Octauia
(nam & ipsa cum Antonio ex græcia nauigarat) multis precibus impetrat:vt fratris adeundi faci
at sibi potestatem. Erat illa eo tempore prægnans: & alterã iam filiã ex Antonio pepererat:quæ ve/
nienti Cæsari obuiam progressa, & ex eius amicis Agrippa & Mecœnate in vnũ vocatis, multis
lachrymis deprecata est:ne ipsam velit ex fortunatissima mulierum miserrimã facere. Nunc enĩ om
nes homines admirari duorum imperatorum alterius coniugẽ, alterius sororem: sin vero peiora
vincant:præliumq; cõmittatur:ipsis quidẽ duobus incertum eẽ:vter victor futurus sit: vter victus:
sibi autem vtrũlibet summã miseriam afferre:itaq; non ambiguum sed certum malum impendere.
His verbis cõmotus Cæsar:pacifice Tarẽtum accessit. Fuit operępretium ingẽtes copias terra ma/
riq; cernere:summa pace vtrinq; quiescẽtes:in medio autẽ amicorum complexus & mutuam ver/
borum charitatem. Cœnauit prius Cęsar apud Antonium:in hoc quoq; Octauiæ morem gerẽs.
Quum deinde conuenisset vt Cæsar duas legiones Antonio daret ad Parthicum bellum: Antoni
us autẽ Cæsari rostratas centum:Octauia seorsum petiit fratri a viro. xx. Myopatones: mille milli/
tes viro a fratre p̃stari. Hæc vbi composita sunt:confestim Cæsar contra Sextũ Pompeiũ ducit ex/
ercitum: Antonius vero deposita in vrbe Octauia: vna cum suis & Fuluiæ liberis:ipse in Asiam tra
iecit. Inde quũ Syriã venisset:grauissimum illud malum quod diu iacuerat a melioribus cõsiliis su/
peratum: rursus se extulit:viresq; resumpsit:effrẹni (vt iquit Plato) cupiditate animi aduersus ho/
nestos & salutares monitus rationis calcitrante. Capitoni Fonteio negotium datur: vt Cleopa/

Ventidius contra Parthos.

Dæmon genius.

Frãpates.

Epulũ græcis dat ab Antonio.

Pacorus regis Parthorũ filius occiditur.

Anthioch' obsessus a Vẽtidio in Samosatis vrbe.

Ventidius triũphat.

Cassius.

Canidius.

Vtrũlibet.

Cęsar pficiscit aduersus Sextum Põpeium.

Myopatones.

Cleopatra i Syriam ducitur.

Cleopatræ dona ingē/ ria ab Ant. Antigon⁹ Iudeoꝝ rex occidit ab Antonio. Antonii fi/ lii:sol luna/ qꝫ cognomi nati.

trā in Syriam adducat:quę quū illuc venisset:summa apud Antonium gratia accepta,capit dona
nō parua:nec contēnendū regni sui addiramentū:sed Phœniciā:& Syriā Celē:& Cyprū:& magna
ex parte Ciliciā:item Iudæā quę balsamū producit:& oēm Nabaræoꝝ Arabiā:quę ad oceanū ver
git.Hæc dona Cleoparrę p.rinique tulerunt Romani.atqui multa regna & Tetrarchias priuatis
hominibus Antonius dedit:multi etiā reges ab eodē spoliati sunt:& fortunis oībus exuti: vt Anti
gonus Iudeoꝝ rex:quē securi percussit:qđ nulli ante id rps cōtigit regum,ptę cęteris ramē flagiti/
is inuisi erāt Cleopatrę honores.Augebat inuidiam hāc:qꝫ quum vno partu binos liberos i ex illa
suscepisset:& alteꝝ Alexandrū,alterā Cleopatrā nominasset:cognomēta huic lunę illi soli adiūxit.
Ipse tn̄ Antonius rem turpem verbis exornans,sic solitus erat pędicare,amplitudinē Romani i
perii nō per ea quæ acciperet,sed per ea quæ donaret apparere:prole aūt multoꝝ regum nobilitatē
propagari:ita authorē suum ab Hercule natum.Neqꝫ eni Herculē in vno atqꝫ eodē vtero oēm suā
prolem infudisse:neqꝫ Solonis leges,aut Cyassei pœnas veritū esse:sed amplā ex se stirpem succes/
sionēqꝫ naturę cupiuisse relinquere.Post hęc quū Phraortes Hyrod r filius trucidato patre regnum

Phraortes Muneses.

occupasset:multiqꝫ Parthoꝝ profugissent:Muneses quidā vir nobilis ac domi potens solo patrio
extorris ad Antonium cōfugit.Antonius Themistocli illū similē ducēs,se aūt potētia ac munificē
tia Persaꝝ regibus parem arbitratus,tres ciuitates Partho largitur:Larissam:Arethusam: Hieram/
polimqꝫ quā Camyricē ante appellabāt.Sed Parthoꝝ rege Munesem reuocāte, benigne illū dimisit
Antonius:ratus Phraortē subducere,vt pacis spe duceretur:signa & captiuos,qui de Crassi super/
erant clade,reposcit.Ipse autē Cleopatra in Ægyptū remissa,per Armeniā Arabiāqꝫ profectus,co/
pias vndiqꝫ cōtraxit:nec solū proprias,sed etiā sociorum regum.Erant isti complures:amplissimus

Arthana/ des Arme/ nioꝝ rex. Exercitus hñs. ccclxx. hoīum mi/ lia.

tn̄ oium & potētissimus Arthanades Armenius:qui.xvi.milia equitum & peditum.vii. duxit. Illic
quū copias suas recenseret Antonius:comperit Romanoꝝ peditū milia.lx. & his auxilia equitum
adiuncta Hispanoꝝ & Gallorum.x.milia:cęteraꝝ nationū equitum peditūqꝫ simul trecenta milia.
Hæ tantæ copię tātiqꝫ reꝝ apparatus,ob quas & trans Bactra Indus expauit,& tota simul contre
muit Asia,nullius vsus Antonio per Cleopartā fuere:quippe dum pperat vt ad illam reuertatur:
vt cū illa hyemet:nō expectauit gerēdi rp̄s:sed intēpestiue aggressus perturbauit oīa.Magicis enim
carminibus,& amatoriis poculis deuincta mens,amissa libertate propria,in Cleopartę vultu hæ
rebat infixa longe redeundi q̄ vincendi cupidior.Pricipio quidē quum oporteret in Armenia hye/
mare:& requiem præbere militibus octo miliū stadioꝝ via defessis:& anteq̄ Parthus copias ex hy/
bernis educeret,ineunte vere Mediā occupare:nō tulit ille morā:sed confestim Armeniam ad lęuā

Antropate na regio.

cupiens Antroparenā regionē vastauit.Deinde quum trecētos vehiculos haberet : qui machinas
ferebāt ad oppugnādas vrbes pernecessarias:in quibus aries erat octoginta pedum:quibus corru/
ptis nulla spes erat reparādi:vtpote omni ad orientē plagā solo materias minime generosas pereā
te:dum celerior esse cupit:quasi impedimēta celeritatis,post se deseruit: Taciano quodā qui curri/

Tacianus. Phraarta vrbs.

bus pręesset cum certa manu militū ad custodiā relicto.Ipse aūt Phraarta vrbem magnā vbi & fi/
lii & vxores erant Medoꝝ regis,obsedit.Ibi mox re ipsa redarguente cognitū est quātus error fuerit
in machinis relinquēdis:nā quum illis careret:aggerē summo labore extollere coactus anxie perfi/
ciebat.Dum hæc apud Phraarta gerebātur:Phraortes Parthoꝝ rex eū magnis copiis descēdens,
vt audiuit machinas ab Antonio relictas,partē suoꝝ militum ad eas misit. Ab his circumuentus
Tacianus obruitur:decē milia cum illo cæsa:capti autē complures:in quibus & rex Polenio fuit,

Cęsa ex an tonianis de cem milia a Phraorte. Polenio rex Arthana/ des Arme nius roma nos deserit

Machinæ vero oēs a victoribus incēsæ.Ea res(vt debuit)cūctos Antonianos milites minime qcq̄
tale in pricipio expectātes vehemēter turbauit.Accessit qꝫ Arthanades Armenius,qui eius belli ca/
pessendi causa in primis Antonio iunctus fuerat,quasi desperatis rebus,cū suis copiis se subtraxit:
Romanosqꝫ deseruit.Hostes his successibus elati,manifeste prodire audebāt:munitiones Antonii
adire:minis cōtumeliisqꝫ lacessere.Antonius igitur optimū factu ratus militē educere:ne quiescēdo
& suoꝝ animos languidiores,& hostē ferociorē faciat:assumptis legionibus tribus & prętoriis co/
hortibus:cū vniuerso equitatu frumētatum egreditur:sperans eo maxime modo hostes:qui latissi
me sparsi erāt:in vnum contractos pugnandi copiam facturos.Ita longe a castris vnius diei viam
profectus:vt vidit Parthos vndiqꝫ in se cōcurrere:pugnandi signum in castris ponit: & simul ten/
toriis refixis quasi non pugnaturus:sed abiturus:Parthoꝝ aciem ppter accedit:ammonitis equiti
bus qui primi erāt:vt quum prope fuerint equos in hostes q̄celeriter conuertant.Erat Parthorum
acies in falcis figurā instructa:stabatqꝫ miro silētio:& quiete Romanoꝝ ordines admirans. Eques
Romanus signo dato ingenti clamore in hostē defertur.restitere primo hostes:impetūqꝫ sustinue

Parthi vin/ cuntur ab Antonio

runt.Mox vt pedes quoqꝫ aduenit:tunc ingenti strepitu armoꝝ:& clamore militum territi Partho
rum equi:& simul ipsi Parthi:priusq̄ manus cōsererent:fugam arripuerunt.Hos persequutus An/
tonius putabat se totū bellum:aut certe partē maximā eo die confecisse.Insequuti sunt equites ci r
citer stadia.CL.pedites vero.L.quibus reuocatis:quot ex hostibus cecidissent:quot capti eēnt: quū
quæreret:comperit.xxx.dūtaxat captos.&.lxxx.cęsos.Ea res spem ac fiduciam omnē Romanis ade
mit:pergraue putantibus si quidē ipsi victores tam paucos ex hostibus necarint: victi autem tot

amissuri sint quot circa machinas nuper amiserant. Postridie vero quum ad Phraarta redirent: obuiam sese offert hostis: primo quidem parua manu, deinde maiori, tandem vniuersa multitudine acsi nunquam victi fuissent, circa Romanos diffusa, ad pugnam prouocabant: iterq impediebant: vt vix atq anxie Antonius se cum suis militibus in castra reciperet. Ab obsessis eruptione quadam facta, quum præsidia Romanorum deiecissent: iratus Antonius sorte circunducta decimum quemq supplicio affecit: cæteris pro tritico hordeum præbuit. Erat hoc bellum vtrinque pergraue: nam & Romani famē timebant: nec sine vulneribus & cęde dabatur iā victum parare. Et Phraortes sciens oia faciliora esse Parthis, q hyemē: quū iā ęqnoctium autūnale adesset, magnopere verebatur ne suos cōtinere nō posset. Dolo igitur aggrediēdū ratus, nobilissimis Parthorum negotiū dat: vt Romanos, qui frumētationis aut aquationis aut deniq cuiuscūq rei causa egrediātur, familiarius cōpellant: auferre sinant: benigne alloquātur: virtutē laudēt: eos mirū in modū placere regi suo significēt: inde increpēt Antoniū pertinaciā: q Phraorte eiusmodi viros saluos esse cupienti ipse non assentiat: sed famē atq intēperiē anni duo maxima & grauissima bella expectet: quæ quū venerint: etiā si ipsi Parthi conentur auxiliū ferre, euadere tñ nō poterūt. Eiusmodi dicta a militibus relata mouerūt Antoniū: nō tñ prius caduceatorē ad Phraortē misit: q fuerat sciscitatus: an hęc ex mēte regis loquerētur: qd quū illi affirmarent: & vt ad regē legatū mittat suaderent: mittit quosdā ex amicis: qbus mādata dat: vt & signa & captiuos a Parthis repetāt: ne nihil petēdo cōtētus esse sola fuga videretur. Phraortes vero his auditis, respōdet: vt captiuorum & signorum mētionē facere omittat: pacem autē si abire malint, offert. quā conditionē tādem, vt ab Antonio erat iussum, legati accipiūt: Post hæc Antonius paucis diebus, dū se milites cōpararent, cōmoratus, a Phraartis discedit: nec ipse q castrēsi eloquētia nemini gratis suę cederet, cōcionē habuit: sed Domitiū Ænobarbū id facere iussit. Fuere nōnulli in exercitu: qui id grauiter ferrēt: ae se cōtemni ab Antonio putarēt. Alii vero mœstitia & pudore (qd verius erat) impeditū Domitio id negotii dedisse: & ob idipsum magis etiā cōciliatos ac psuasos duci esse oportere prędicabāt. Erat in exercitu vir quidā Mardus genere: Parthorum mores propter diutinā obseruationē plurimū callēs: cæterum probatę fidei iam antea cognitus in plio circa machinas cōmisso. Is Antoniū adiēs monet: ne eadem qua venit viā repetat: neue exercitum pedestrē & graue per loca plana & aperta tam magnis equum copiis trucidādum obiiciat. Neq eni alia de causa Phraortē fœdus inisse: nisi vt ab obsidione abeuntes in iis potissimū locis cōsequatur. Si ita Antonius velit, ducē futurū se pollicet: nō solum tutioris, sed etiā breuioris viæ. Antonius aūt q videri nolebat se parum fidei Parthorū confidere: tñ cōmoditate itineris adductus Mardum ducere iubet: satisdatione prius ab eo postulata. Ille se vinciri iubet: nec ante dissolui, q in Armeniā perduxerit. Quo facto, arripit ille iter ad dextrā & montes capessit. ita biduum sine vlla offensione pfecti, iam oi timore deposito, dissolute incedebant Tertia aūt die quum ad flumē quoddam peruenissent: Mardus ripā fluminis recēs dirutā cernens, & viam qua eundum erat multa vndatione occupatam, suspicatus hostiū insidias, qui ea impedimēta ac moras Romanis obiicerēt, haud longe abesse: Antonium monet puidere ne exercitum incaute incedēte de improuiso Parthi adoriātur. Vix redierat in ordinē miles: quum Parthi citatis equis in Romanos ferūtur: circūdant aciem: vndiq instant. Antonius funditores & leuis armaturæ milites in hostem immittit: Parthi infesto telo & plūbea glāde percussi pedē referūt: multis vulneribus acceptis: nec paucioribus illatis. Rursus deinde irrūpere conātes celtiber eques excepit: dissipauitq: ita vt nihil amplius ea die tētarēt. Ex hoc Antonius cognito qd factu opus esset, expedito milite funditoribusq nō solū terga, sed etiā latera exercitus sepsit: & quadrato agmine semper incedit: equitibus aūt mādat vt hostes venientes excipiant: fugiētes vero nō lōgius insequantur. Hæc per quatriduū obseruata spem oēm prędæ ademerāt Parthis: vt iā de reditu cogitarēt: quum spe amissa hyems obstaret. Quinta aūt die Fuluius gallus vir ferox & manu promptus qui ordinē in exercitu ducebat, petiit ab Antonio leuis armaturę milites: & plerosq ex equitibus quos in fronte habebat: pmittēs aliquod egregiū facinus, si hi sibi permittātur, ostēsurū. Antonio vero cōcedēte, milites & eqtes capit: & quū hostes vt soliti erāt, accessissent: in eos irruit, fugauitq. Nec parua fuga vt pręceptum erat cōtentus instat ferocius: & in medias Parthorum turmas irrumpit: missos ab exercitu qui reuocarēt contēnit. Ferunt Titium quæstorē signo per vim ablato ad exercitum se recepisse: Gallū obiurgatū q multos bonos viros temeritate sua pditum iret. Ad Gallus Tiriū cōtra iurgatus suos cohortatus & eodē loco sistere eos iubet. Ibi acerrime pugnatum est: tādem Gallus cum suis ab hostibus circūuenitur: pressusq vndiq mittit ad exercitum auxilium implorent. Tribuni militum, inter quos & Canidius erat, vir magna apud Antonium gratia, temeritati Galli maximum errorem adiungunt. Nam quum opus esset frequentiori auxilio vno impetu in hostes irrumpente: paruam manum sæpe atq iterum vt primi profligati erant mittendo copiasq euacuando vniuersum exercitum in fugā atq vltimā cladē dedissent: ni Antonius recognita celeriter aduolans cum legione tertia pugnā subisset: hostesq repressisset. Tria milia in eo prælio mortua: quinq milia vulneratorum relata sunt in castra: & in his Gallus quatuor spiculis ad-

Phraortis doli in Antonianos.

Domitius Ænobarb⁹ Mard⁹ vir.

Fuluius gallus.

Titius quæstor.

Cęsa a Parthis tria romanorum milia.

uerso corpore traiectus.sed hic quidē non conualuit:cęteros vero adiens Antonius curabat solabaturq; miro dolore afflictus: vt lachrymas etiā frequēter effunderet. Saucii vero eius aduētu letati dexterā prēsantes orabāt: vt abiret:ac propriā valetudinē curaret:se liberatos eē,si ipse dux valeret, affirmabāt. Nullus in illa ętate exercitum duxit:qui huic aut audacia aut tolerātia laborum aut robore militum pręstaret. Tanta vero erga ducē reuerētia:tāta obedientia:tāta penes omnes | nobiles | priuatos | magistratus cōstantia in honore ac gratia Antonii propriæ saluti anteponēda: vt ne antiquis quidē illis Romanis locum vllum excessus relinqueret. Huiusce rei plures erāt causæ, nobilitas, eloquētia, simplicitas, magnificētia, liberalitas, comitas, tum vero cū cæteris laborādo, sollicitudinē pro aliorum incōmodis suscipiendo, opitulando, cuiq; qđ opus erat porrigēdo, promptiores infirmos atq; saucios q̄ ipsos valentes effecerat. Hæc victoria vsq; adeo Parthos extulit: vt q pridie amissa spe de recessu (vt diximus) cogitabāt, per vniuersam noctē exercitui quasi fugituro & deserturo oīa imminerēt: & rex oēs quos secum habebat (neq; enim ipse vllo pręlio vnq̄ affuit) quasi ad certā prędā victor iam ꝑ illuc dimitteret. Fuisse dicūtur oēs Parthorum copiæ .cccc. milia equitum.

Exercitus Parthorum habēs .cccc. milia equitum duce Phraarte.

Antonius vero quum esset cōcionaturus: pene sordidā vestē: quo magis animos flecteret: sed improbātibus amicis, purpuratus accessit. Ibi quū laudaret fortes: increparetq; qui fugerant: & his quidē bono animo esse iuberet: illi vero se purgarēt: & siue decumationem, siue qđ aliud supplicium mallet, separatos subire offerrēt: modo ipse tristitiam animo expellat: precatus deos, vt siqua inuidia ꝑ priore felicitate aduēter, oēm illā in se vnū conuerterēt: reliquo vero exercitui salutē ac victoriā prę starēt: concionē dimisit. Postridie exercitu diligēter circūsepto procedit. Parthos autē lōge spes sua fefellit. Nam quasi oīa rapturi inuadētes, ita summa virtute a Romanis repelluntur: vt fortitudinē admirati spem oēm prędæ rursus deponerēt. Inde quū quibusdā e tumulis descēdētem exercitum Parthi sectātes per decliuia adorti essent: cōuersi legionarii milites post se nudos clausere. Primi quidem in genu flexi clypeos opposuere: ii vero qui post terga erār, armis superiectis primos texerunt: illos itē alii eodē modo. Erat eius forma quasi tecti cuiusdā theatrico spectaculo persimilis: ad sagittarū lubricationes tutissima defensio. Parthi labore confectos esse rati depositis arcubus & contis assumptis Romanos inuadūt.

Parthi vincuntur.

At illi subito in pedes sublati, & inuicē cohortati, primos Parthorum obtruncāt: reliquos in fugā dant. eodē modo & sequentibus diebus factū est. Iā exercitus tarde incedēs ingēti fame premebatur. Neq; eni per hostes frumentatū ire licebat: & instrumēta cerealia magna ex parte relicta erāt: iumētis partim mortuis: partim inferēdo eos qui saucii erant occupatis.

Chœnix mēsurę genus.

Fames igēs in Antonii exercitu.

Herba quæ dā homies ad insaniā grediens.

Chœnix attica frumēti: quinquaginta drachmis empta: pro hordeaceis panibus tantūdem ponderis argētum datū: tandē ad hærbas ac radices cōuersi, quum notæ cōsuetæq; deficerent, coacti sunt etiā ignotas assumere. Inuēta est quædā herba quę ad mortem ꝑ insaniam adduceret. Quicū q; illā mādebat: neq; meminerat cuiusq̄: neq; vllum agnoscebat: ad hoc vnū summe intentus: vt lapides effoderet, versaretq;: ceu magna quædam res & celeritatis indiga gereretur. Erant cūcta plena annixorum humi ad lapides reuoluendos traducendosq;: & tandem bilem vomentes moriebantur omnes: quādo vinum defecerat, vnicum ad eam pestem remedium. Ita permultis moriētibus, & Parthis vehementer instantibus, sæpe inter cogitandum clamasse Antonium ferunt O decem milia: eos qui cum Xenophante Babylonia redierant admirantem: qui multo longiore via confecta per ingentes copias hostiū ad patrias sedes remeassent incolumes. At Parthi quum neq; exercitum Romanum obruere, neq; ordines turbare vllo pacto posset: sed contra ipsi iam sæpe victi ac fugati essent: rursus nituntur dolos contexere: ammiscentes enim sese Romanis qui aquatum aut frumentum exierant, & chordas arcuum laxas ostendentes, se quidem nunc abire domum prædicabant: quosdam tandem ex Medis biduum ac triduum sequuturos: non vt lacessant quidem amplius: sed vt vicos atq; agros ab iniuriis tuerentur. Ad hæc amplexus gratulationesq; iungebant: quo magis persuaderent. Romani autē magnam in spem adducti, putabant vera fore quæ illi dictitabant: & ipse Antonius vna cum cæteris lætatus, cupiebat iam in planitiem descendere. Montes enim per quos deinceps eundum erat, dicebātur aquam non habere. Quum itaq; copias deducturus esset Antonius: venit: q̄proxime ad castra vir quidam Parthus nomine Mithridates: nepos Monesis illius: qui vrbes dono ab Antonio acceperat.

Mithridates.

Is petiit aliquem ad se venire: qui syriace aut Parthice sciat. Accessit Alexander quidam Antonii familiaris. Parthus pręfatus quis eēt, & in Monesem gratiam omnē referens, interrogauit Alexandrum: si montes altos ac frequentes, sub quibus late explicent campi, ante se cernar. Quod quum ille annuisset: sub illis inquit montibus omnis Parthorū equitatus vos expectat. Putant enim vos eorum verbis subductos, relictis collibus ꝑ hanc magnā planitiem iter facturos. Si igitur montes vt adhuc fecistis, tenueritis: nil amplius q̄ labor & sitis timenda est res vobis Romanis nequaq̄ insueta. Sin in campos descēderitis, certo sciat Antonius: Crassi calamitatē sibi esse subeundam. Hæc quum dixisset, recessit. Antonius hoc nuntio turbatus, amicorum sententiam sciscitatur. Mardus itineris princeps sentētiam rogatus, vehementer Partho assentitur. Quippe & citra vllas insidias, planitiem ipsam plenā errorē & molestiarū putabat: & simul docebat haud longā regionē esse: quæ aqua careret: sed quātum vna die trans

mitti posset. In hanc sentētiam quum adductus esset Antonius: nocte signa mouet: milites aquā ferre iussi penuria vasculorum galeas pellesq; impleuerūt. Parthi vt nūtiatum est Antonium per montes iter tinere: exciti ex insidiis, & cōtra cōsuetudinem suam noctu pperātes, prima luce extremos Romanorū cōsequuntur. Romanos vigilia & labore cōfectos (ducētorū enim & quadraginta stadiorum iter nocte cōfecerāt) nō mediocriter turbauit aduētus hostium. Neq; enī tam celeriter affuturum sperabāt: & sitim augebat certamē. pugnantes enim incedebāt. Dum ita pficiscunt: primi quiq; erāt: ad flumē quoddam pueniunt: Aqua erat gelida & nitens: cæterum salsa & venenosa, simul ac gustata fuerat, totis visceribus cōmouebat dolores. Mardo autem prędicēte, dispositi sunt qdam per ripam qui militē ab haustu prohiberēt: sed non tñ ea res valuit: quin vincēte siti, frequētes ad potum prosilirēt. Antonius quacūq; incedēs milites rogabat: paulo etiā sitim tolerare: haud longe abesse fluuiū aquæ dulcis & salubris: nec hostem deinceps pp̄ter asperitatē viæ sequi posse. His simul dictis, pugnātes reuocabat: & requiescere sub vmbra iubebat. Factis itaq; scænis & Parthis (vt cōsueuerāt) pcul amotis, accessit iterum Mithridates: & per Alexādrū monet: vt quū paulo requieuerint, ad flumē accederēt: Parthos enī vsq; ad flumē sequuturos: nec vltra transituros esse. Alexander his rebus Antonio nuntiatis, refert ad eū aurea pocula & phialas: quorū Mithridates quot veste tegere valuit acceptis, discessit. Aliquātulū etiā tunc diei supererat: quū Antonius castra mouit. ea nox ab hostibus quidē trāquilla fuit: sed tam magno inter ipsos tumultu: vt nusq̄ fit magis trepidatum. Trucidatis enim iis qui aurū aut argētum ferebāt, pecunias diripuerūt tandem Antonii impedimēta adorti, pocula & mēsas p̄ciosissimas effringunt: & inter se diuidūt.

Flumen habens aquas venenosas.

Hinc tumultus exortus oēm exercitum trepidatione referit: putabāt cūcti aciem circūuentam: ordinesq; interruptos esse: vt Antonius quēdam ex libertis suis noīe Ramum iureiurādo obligaret: vt quādocūq; iuberet gladio ipsum trāsfigeret: abscinderetq; caput: vt neq; viuus capi valeat: neq; mortuus dignosci ab hostibus. Hic quum oēs ingemiscerēt: Mardus itineris dux bono aīo esse iubet: flumen enim ppe esse: idq; sibi ex auræ spiratione & frigiditate aeris & tpe profectionis patere. Neq; enim multū supererat noctis: & simul nuntiatū est turbationē illam nō ex hostibus: sed ex militum quorundā auaritia intēperātiaq; esse ortā. Volēs igitur Antonius ex errore ac profligatione in ordinē milites reducere manipulatim pręcepit. Quibus iam ferme in ordinē redactis, quū dies

Rānus Antonii libertus.

lucere cœpisset: Parthi extremos inuadere cœperūt. Datur signum pugnæ militibus leuis armaturę: deinde cæteri eos pregunt: & testudine facta hostē expectāt: qui quū adire nō auderet: & Romani paulatim se subducerēt: primi ad flumē peniūt. Ibi Antonius eqtibus aduersum hostem collatis copias traiecit: infirmos primo: deinde cæteros. Iā & ipsis pugnantibus facultas erat bibendi. Parthi enim vt flumē aspexerunt: subito arcus relaxant: secure tranare iubēt: virtutē Romanorū ad cœlum tollunt. Postq̄ id flumē trāsierunt: & se ex longo labore recceperūt: viam ire pergunt nō nimium Parthorum fidei credētes. Sexta die post vltimū prælium ad flumē Araxem, qd̄ Mediam ab Armenia diuidit, perueniunt. Visum est eis hoc flumen & altitudine & rapacitate horrendum: & rumor erat Parthorum insidias ibi esse: vt Romanos transeuntes adorirentur. Vbi igitur Araxem tutissime traiecere: Armeniāq; tetigere: quasi ex longo pelago terrā illam intuentes adorabāt ad lachrymasq; & amplexus pręlętiria cōuersi. Incedentes autē per regiones fortunatas, & ex recordatione penuriæ rebus omnibus abutentes, hydericos, ictericosq; incurrunt morbos. Hic quū exercitū recenseret Antonius. comperit viginti milia peditum, quatuor milia equitū eo bello amisisse: non tñ omnia ab hoste cæsa: sed supra dimidiam partem morbo absumpta. Ierunt igitur a Phraartis.xxvii. dierum iter. pręliis.xviii. Parthos vicerunt: sed hæ victoriæ neq; vim vllam, neq; effectum habebant: q; hostem consequi non poterant. Quāobrem manifestum erat: cōfectionem eius belli per Arthanadē Armeniæ regem Antonio subtractā. Si enī quos ex Media reduxit equitum sexdecim milia affuissent parthico fere more instructa: & cum illis pugnare cōsueta: Romanis profligantibus, illisq; persequentibus nunq̄ hosti facultas fuisset toties ad bellum pede integro redeundi. Cuncti igitur Antonium ad pœnas de rege sumendas incitabant: sed ipse ratione fretus,

Araxes flu. inter Mediam & Armeniam.

Hydericos. i. intercutaneos.

Cęsa & partim morbo absumpta ex Antonii exercitu peditū.xx.milia, equitū quatuor: in bello cōtra Parthos.

Arthanades Armeniæ rex.

q; exercitus e tot malis nondum respirauerat, nec questus est quicq̄ aduersus regem: nec minus q̄ solitus erat in honore habuit. Postea tñ rursus Armeniā ingressus, multis pmissionibus regem allectum in vincula cōiecit: eūq; Alexandrię in triumphū duxit. Quæ res maxime Romanorū aīos ab Antonio alienauit: q; insigne ac præcipuū patriæ decus ob Cleopatrā Ægiptiis edidisset. sed hæc (vt modo dixi) postea sunt facta. Tunc vero per hyemem ac niues redire properās, octo milia insuper militum in itinere amisit. Ipse autē cum reliqs ad mare descendens, quodā in loco, qui Leucaonia dicitur (est autē medius inter Beretum & Sidoniam) Cleopatrā expectabat: & tardantis desiderium perēgre ferebat: sed tñ ad potus ebrietatesq; reuersus, quū tolerare morā vllo pacto nequiret, persępe a cōpotoribus inter bibendum prosiliens, ad speculandū currebat. Venit Cleopatra tandem: & vestem & pecuniam militibus tulit. Sunt tū qui affirment vestem dūtaxat Cleopatram attulisse: pecuniam aūt propriam Antonium quasi ab illa acceptā militibus diuisisse. Inde quū inter Parthorum Medorumq; regem discordia esset pro Romanis (vt ferunt) spoliis di

Antonii triūphus Alexādriæ de artanade actus.

Antonius octo milia militū i itinere amisit.

Leucaonia.

Beretum.

Sidonia.

uldundis exorta:formidaretq; Medus ne regno proprio a Parthis deturbaretur:missis ad Antoni
um legatis,hortatur ad bellum Parthicum rursus capessendū:& suas ac suoꝝ vires conatusq; pol/
licet.Antonius igitur magna spe elatus,quando id qđ solū primo bello defuerat,equitum ac sagit
tarioꝝ multitudinē gratis oblatam sibi per occasionem cernebat:ireq; parabat per Armeniā ascē/
dere:& se cum medis circa Araxem coniungere:atq; ita simul Parthis bellū inferre. Dū hęc in Asia
gerūtur:Cæsar interea Romæ Octauiā sollicitabat:vt ad Antoniū nauigaret:nō ipsius gratia, vt
plurimi aiunt,sed vt illa repulsa aut neglecta iustā causam fratri prębereet belli contra Antonium
in eundi.Quū igitur Athenas peruenisset:redduntur sibi literę ab Antonio:quibus iubebaŧ Athe
nis expectare:& simul se contra Parthos profecturū significabat.Illa vero hoc nuntio perturbata,
q̄q̄ non ignorabat quid rei ageretur,tñ mittens Antonium rogauit:quonā vellet ea mitti:quę ipa
ad eū perferebat.Ferebat enim vestem militarem complurimā:multa etiam iumenta, & pecunias,
& dona,quę Antonii familiaribus largireŧ:& præterea militū delectoꝝ duo milia:qui in cohortes
redacti,& totius corporis armaturis mirabiliter ornati erāt.Hæc oīa quū ad Antonium Niger qui

Munera Octauiæ ad Antonium.

dam ab Octauia missus detulisset:& iustis laudibus ornasset:timēs Cleopatra Octauiæ aduētum,
ne forte probitate moꝝ,& Cæsaris potētia Antonius flecteretur:non satis blāditiis confisa,amo/
re se Antonii simulauit incēsam:& corpus quidē subducto cibo attenuat:& siquādo ab ea discedat

Cleopatræ astutia.

continuo in oculis humor ac tristitia aderat:quū in cōspectū redibat,quasi stupore quodā percus/
sa intuebatur.Data etiā opera vt nōnunq̄ ab Antonio lachrymans inueniretur, cōfestim lachry/
mas abstergebat:occulebatq;:quasi magnopere illū conaretur latere.Hæc tunc maxime faciebat:
quū Antonius pararet e Syria ad Medum proficisci.Assentatores autē reginę studiosi Antonium
vt plane durum ac ferreū hominē accusabant:qui fœminā perderet in vnū ac solum ipsum intuē/
tem.Nam Octauiam quidem rerum gratia per fratrē Antonio coniunctā coniugis nomine frui:
Cleopatrā autē tot populoꝝ dominā,amātē Antonii vocari:neq; hoc nomē fugere neq; erubesce/
re:modo aspicere ipsum atq; vna esse liceat:q; si hoc quoq; illi denegeŧ:nō amplius vitali aura frui
turā.Eiusmodi verbis vsq; adeo Antoniū effœminauerunt:vt oī apparatu belli neglecto, sollicitus
de Cleopatrę vita in Alexandriā redierit.profectionē autem ad Medum aliud in tempus differret:
q̄q̄ tunc vehemēter Parthos laborare intestinis seditionibus audiebat. Post tēpus tamen pfectus
amicitiam cū Medo firmauit:& vni ex suis & Cleopatrę filiis regis filia desponsata, inde regressus

Octauię probitas.

est:iam ad ciuile bellum tota mente cōuersus. Octauiam enim ab Antonio neglectā, vt Romā re/
diit,iussit Cæsar seorsum per se habitare: sed illa negauit se domū Antonii deserturā: & nisi aliud
subesset,hac de causa minime certādum censebat. perturpe enim fore:si duo Romanorū impera/
tores ad arma eant:alter amoris gratia: alter q; pellex sorori anteponaŧ. Et hæc sane factis cōpro/
babat:nam neq; Antonii domū deseruit:neq; filiorū eius curam remisit:sed diligēter excoluit:nō
solum cōmunes:sed etiam ex Fuluia ante susceptos. Amicos etiā Antonii qui vel petēdi magistra
tus, vel cæterarū rerum gratia Romam venerāt,suscipiebat:fauebatq; & si quid opus erat pro illis
a Cæsare impetrabat. His illa rebus insciēs imprudēsq; plurimū obfuit viro:cunctis indigne ferē/

Causa altera odii Cæsaris in Antonium.

tibus:q; eiusmodi fœmina iniuriis afficeretur.Augebat Antonii odium diuisio illa tragica ac sup
ba:maximeq; a Romanis moribus abhorrere visa:quā ille fecerat Alexādrię inter suos & Cleopa/
trę filios. Nam quū in gymnasio duos ex auro thronos gradibus argēteis posuisset: & in altero ip
se,in altero Cleopatra cōsedisset:filiis item paulo humilioribus thronis collocatis: inspectante oī

Cæsario Cleopatrę filius.

multitudine:primo quidē Cleopatrā reginā appellauit, Ægypti, Cypri,Libyę,& Syriæ Celes:vna
q; cum illa Cæsarionē regnare iussit:quē Cleopatra prægnans relicta ex priore Cæsare peperisse vi
debatur:secundo aūt loco suos & Cleopatræ liberos reges regū nominauit: assignauitq; Alexan/
dro quidē Armeniā, Mediam, & Parthiā: siquādo subigerētur: Ptolemæo autē Phœniciam Syriā
& Ciliciā.& principio eos duxerat vario ornatu: Alexandrū medica veste, tiaram & citharam re/

Causia.

ctam habentem: Ptolemæum crepidis & chlamyde & causia cum diademate ornatum. Hic enim
erat habitus ab Alexandro regum Ille vero Medorum & Armenioꝝ. Post hæc quū pueri genito/

Stola Isidis

res salutassent:& amplexi fuissent: præsto custodes vtriq; affuere:huic Armenii: illi Macedōes. Nā
Cleopatra quidē & tūc & alias quoties se multitudini ostēdebat,sacrā Isidis stolā assumębat: & no

Antonii accusationes in Cæsarē.

ua Isis iura populis dabat. Hæc Cæsar sępe in senatu ostendens, sæpe in cōcione accusans, popu
lum contra Antonium cōcitabat. Misit etiam Antonius Romā aduersus Cæsarem accusatores:
primo q; pulso Pompeio Siciliam adeptus, nullam eius insulæ partē fecisset sibi:secundum q; quū

Cæsaris responsiones ī Antonii accusationes

eius nauibus ad prælium vsus esset, nullas vnq̄ restituisset: tertium q; quum.M.Lepidū collegam
exauthorasset & priuatū fecisset: ipse haberet legiones & prouincias illi traditas. Super omnibus
q; Cæsar Italiam ferme totam militibus suis diuisisset: & nihil reliqui militibus Antonii reliquis/
set. Ad hæc Cæsar ita respondit: Lepidum quidem ideo remouisse ab imperio:q; nimium ob eam

Canidius.

rem insolescere visus erat. Quæ autē bello acquisierit se Antonio partem facturum: quando & ip
se Armenię partē faciet sibi.Militibus autē Italiam nō esse dādam:quū Parthiam & Mediā habeāt:
quas Romanoꝝ imperio adiūxerit vna cū imperatore suo præclarissime pugnātes.Erat in Arme

nia Antonius:quum hæc renunciata sunt ei:confestim itaq͂ iubet Canidium cum sexdecim legionibus ad litus descendere:ipse autem cum Cleopatra Ephesum venit:nam eo maritimæ copię vndiq͂ conueniebant. Fuere oẽs naues octingentæ cum onerariis: quaꝶ Cleopatra cõtulit ducẽtas: & talenta viginti:& cõmeatum vniuerso exercitui abunde. Antonius q̃dem a Domitio admonitus, nec secum Cleopatram duceret, iusserat illam in Ægyptũ redire:ibiq͂ euentum belli expectare sed ipsa verita ne pax rursus per Octauiã fieret:multis præmiis a Canidio impetrat: vt pro se Antonium alloquatur: doceatq͂ iniustum esse:ab exercitu repellere mulierem:quæ tanta auxilia præbeat ad bellum:neq͂ conducere: vt Ægyptii languidiores fiant:magna pars maritimarum copiarum. Quin etiam se non pspicere:cui nam eoꝶ Regum, qui Antonium sequuturi sint, Cleopatra cedat: aut prudẽtia, aut cõsilio. Nam & magnũ regnũ iãdiu per seipsam gubernasse:& ab ipso Antonio didicisse:quẽadmodũ in maximis rebus versari oporteat: Hec quidem consilia (oportebat enim iam oĩa in Cæsarẽ transferri) vicerũt. Collectis itaq͂ copiis quum Samũ nauigãtes peruenissent: ibi aliquot dies cõmorati sunt in summis voluptatibus. Vt enim res, dynastę, tetrarchę, nationes, ciuitates vniuersæ, quæ inter Syriam & Meotida Armeniã & Laurias iacẽt, iussi erãt ea mittere & ferre q̃bus ad bellum opus esset:ita cunctis Dionysii artificibus edictum erat:in Samo adessent. Itaq͂ reliquo oĩ terraꝶ orbe ingemiscente, vna insula cantibus, saltationibus, theatris, certaminibusq͂ intẽtã erat. Immolauit tota ciuitas:reges aũt interse magnificẽtia donisq͂ certabant. Post hæc Antonius Athẽas venit:& ibi rursus ĩ iocis erat & theatris. Cupiẽs aũt Cleopatra quos ciuitas illa Octauiæ dedisset honores eosdẽ sibi decerni (Amabatur enĩ egregie ab Atheniensibus Octauia) multis beneficiis populum amplexa est. Ciuitas igitur honores decreuit:misitq͂ legatos Cleopatræ domũ:qui Sephisma ferrent. Horum vnus fuit ipse Antonius: vtpote ciuis Atheniẽsis:qui coram regina cõstitutus orationẽ pro ciuitate habuit. Deinde Romã misitq͂ qui Octauiã domo expellerẽt. Egressam illã ferunt cum oĩbus Antonii filiis: pręter maiorẽ natu ex Fuluia (hic enim cũ patre aberat) plorãtem & inique ferentẽ: q̄ & ipsa vna ex causis discordiæ ciuilis putaref. Romanis vero id indignissime factũ videbaf: Antoniũ tñ miseriorẽ iudicabãt:maxime ii q̄ Cleopatrã viderãt:q̃bus aptissime notum erat:neq͂ ætate neq͂ forma Octauiæ anteponendam. Cæsar audita Antonii celeritate magnitudineq͂ copiaꝶ vehemẽter trepidauit:timẽs ne ea æstate pugnare cogeref. Deerant enĩ cõplura ad belli apparatũ:& hoĩes sibi infensi erãt ꝓpter immodicas tributoꝶ exactiones. Coacti erant alii q̃dem partem quartã fructuũ cõferre: libertinę vero conditionis homines octauã totius patrimonii. Itaq͂ oĩbus in Cæsarem accensis, & tota ꝑturbata erat Italia: vt in maximis erratis Antonii, ponatur huius belli dilatio:nam & spatium Cęsari dedit exercitus cõparandi:& leniendi dolores hoĩum. Quippe dũ exigebãtur tributa, efferuescebãt: exactis autem ac persolutis, ita cessabat. Inter hæc Titus & Plancus viri cõsulares Antonii amici multis cõtumeliis a Cleopatra affecti, q̄ ei aduersari fuerant, ne ad bellũ ducerentur:& ad Cæsarem transfugere:& Antonii testamẽtum q̄d apud vestales erat docuere. Q̄d testamẽtum quum Cæsar peteret:reddere quidem virgines noluerũt: sed facultatem fecerunt: vt per seipsum assumeret. Cæsar cum tabulas abstulisset:primo q̃dem cœpit priuatim, vt queq͂ scripta erãt referre:locosq͂ reprehensione dignos notare. Tandem frequẽti Senatu multa ex iis legit:quæ perabsurde scripta videbãtur:vt minime indignũ putaref:cum viuẽtem adhuc pœnas dare pro his quæ post mortẽ mãdabat fieri Immotatus est maxime Cęsar in sepultura:iubebat enim Antonius testamẽto suo:si Romæ diẽ obiret, corpus eius ingenti apparatu & magna celebritate hoĩum per forũ efferri: & inde Alexandriã ad Cleopatrã mitti. Caluisius aũt Cæsaris amicus hęc addidit Antonii crimina:largitũ fuisse Antoniũ Cleopatræ Pergamenas bibliothecas: in q̃bus ducẽta milia erãt librorũ. In cœna vero quadam quũ multi adessent:surrexisse Antoniũ:& pedem Cleopatræ pressisse:ex quadã cõpositione inter eos facta. Tulisse etiã vt se præsente Cleopatra ab Ephesiis domina salutaref. Præterea dum reges tetrachasq͂ iudicaret, tabellas ex crystallo aut ex vnguibus amatorie scriptas frequenter accepisse a Cleopatra:easq͂ inter iudicãdum lectitasse: & dum Fuluius vir amplissimus & cunctis Romanis eloquẽtia antecellens causam in foro diceret, Cleopatrã in lectica per forum forte delatam simulac Antonius vidisset, ꝓsiluisse e sella: & post habita causa Cleopatram ꝓsequutum fuisse. sed in plærisq͂ ex his calũniari visus est Caluisius. Amici vero Antonii q̄q̄ Romę vnũquẽq͂ ex plebe prensantes ꝓ Antonio deprecarẽtur:miserunt tñ ex suis Geminium quẽdam: qui rogaret Antoniũ, moneretq͂:ne cõtemnat se a populo Romano hostem iudicari:magistratuq͂ remoueri. Is Geminius vt in græciã venit, Cleopatræ erat suspectus: ne Octauiæ gratia ad Antonium venisset. Delusus itaq͂ in cõuiuiis & cõtumeliose acceptus, tñ omnia tolerabat:tp̄s alloquẽdi Antonium expectans. Iussus tandem in conuiuio pro quibus rebus venisset eas res exponere: cætera quidem inquit Antonii sobriæ sunt orationis & non temporis huiusce:verũtamen & sobrius scio & ebrius bene scilicet processura oĩa:si Cleopatra in Ægyptũ remittatur. Hæc cum Antonius inique tulisset: Cleopatra bene inquit facis Gemini:qui veritatem ita plane sine vllis tortoribus confiteris. Geminius igitur post paucos dies ab Antonio fugiens Romã rediit multi præterea ex Antonii

Classis Antonii octingentarum nauium.

Cleopatra ducitur in bellum.

Antonius ĩ Samo voluptatib⁹ vacat cum Cleopatra.

Octauia grata Atheniẽsibus.

Octauia domo pellitur ab An.

Cæsar grauia tributa Romanis ĩposuerat.

Tit⁹ & Plãcus ad Cæsarẽ fugiũt.

Testamẽtũ Antonii

Caluisius.

Bibliothecę pgamenę ducẽta milia librorum habebant.

Fuluius orator.

Geminius.

M. Silanus Delius historicus. Sarmētus. Delitię. Prodigia pugnā Cæsaris & Antonii pręcedentia. Dionysius iunior. Antonias. Cleopatrę nauis. Exercitus Antōii cōtra Cęsarē habēs peditũ cētũ milia. equitũ. xxii. naues. ccccc. Octiremes. Decēremes Exercit⁹ Cęsaris cōtra Antoniũ nauiũ. ccl. peditum octoginta mil. & eqtũ xxii. miliũ Actium. Nicopolis. Toryna locus Epiri. Domitius ęnobarbus fugit. Antonii ꝑhumanum factum. Amyntę & deiotari defectio ab Antonio. Canidii cōsilium. Diconies gethaꝝ rex Antōius ꝑ insidias pene captus ē a Cęsare.

amicis pulsi a Cleopatrę assentatoribus:quorum vnus fuit. M. Silanus:& Delius historicus. hic fugisse ait Cleopatræ insidias Glauco medico admonente. Erat autē Cleopatra illi infensa:ꝙ in coena dixisset:ipsis qdem acidum vinum infundi: Sarmentum aūt Romæ salernum potare. Erat autē Sarmentus Cęsaris seruulus ex iis qui festiuitatis causa haberi solent:quos Romani delitias appellant. Sed vbi oīa satis parata Romæ visa sunt:aduersus Cleopatrā bellum decernit:& Antonius id imperium deponere iubetur:in quo ipse iam antea mulieri concesserat. Addebat Cæsar hęc verba Antonium qdem amatoriis poculis infectũ, ne se quidem regere ac gubernare posse,pugnaturos autem contra ipsos fore: Photinum & Mardionē eunuchum:& Chardionē & Iradem Cleopatrę tonstricē:a qbus Antonii imperiũ plurimũ gubernaret. Prodigia ante bellũ hæc fertur fuisse: Pisaurum vrbē non lōge ab Hadria, in qua Antonius colonos deduxerat,hiatu terrę absorptam perisse. Albæ statuā quādam Antonii lapideam multos dies sudasse: & cum a qbusdam siccaret, nō destitisse sudorem emittere. Patris dum ibi Antonius esset, Heracliũ fulmine tactũ arsisse. Athenis ex pugna gigantea Bacchum vi ventorum excussum in theatrũ decidisse: & vt supra diximus Herculem qdem generis authorem:Bacchum aūt ducem vitæ habeat Antonius:& iunior Dionysius vocabatur. Eadē tēpestas Eumenis & Attali colossos, qui Athenis erāt Antonio trāscriptos humi ꝓstrauit: & quidē solos ex multis. Præterea etiam Cleopatrę nauis,quæ Antonias dicebatur, signũ habuit horrendum. Nam quum sub puppi hirũdines nedificassent: superuenere alię: & pmis per vim expulsis, nidos destruxere. Inde quum iam ad prelium vtrinq coirent: Antonius quidem pugnaces habebat naues non pauciores quingētis:in quibus octiremes & decēremes erant permultæ: oēs præclarissime ornatæ:peditũ milia centũ: equitũ milia viginti duo. Reges qui ei parebant: Bacchus Libyę: Tarcōdemus superioris Ciliciæ: Archelaus Cappadocię: Philadelphus Paphlagonię: Mithridates Cōmagenæ: Adollas Thracię. Hi reges aderāt. Auxilia vero miserunt: Polemon ex Pōto:Māchus ex Arabia: Herodes ex Iudęa: Amyntas ex Lycaonia & Galatia. Erant etiā a Medorum rege missa auxilia. Cæsar autē habebat naues pugnaces ducentas quinquaginta:peditum octoginta milia:eqtum ferme parem Antonio numerũ. Imperabāt autē Antonius qdem ab Euphrate & Armenia ad Ionium & Illyricũ: Cæsar vero ab Illyricis ad Hesperium oceanũ:& rursus ab Oceano ad Thyrrhenũ & Siculũ mare. Libyę vero quantũ Italię, Galliæ, Hispaniæ oppositũ est, vsq ad Herculeas colũnas, Cæsar habebat. Antonius vero a Cyrene ad Æthiopiā. Ita aūt Cleopatræ addictus erat Antonius:vt quũ valeret plurimũ terrestribus copiis: Cleopatræ gratia victoriam naualē cōcupiuerit:q̄q̄ viatores, agasones, messores, adolescētulos per totā gręciā a magistris captos cernebat ad naues implēdas:nec ita qdē satis repletas: sed plærasq vacuas & ęgre nauigātes. Cæsaris naues Brundusii ac Tarēti paratę erāt:nō ad fastigii roborisq ostētationem:sed ad celeritatem facilitatemue fabricatæ: virisq maxime refertæ. Misit igit ad Antonium Cæsar: vt Italia accederet:nec amplius tp̄s morādo terat: Se qdem portus ac litoris Italici capessendi potestatem facturum pollicetur:tantum a litore cum suis copiis recessurum:vt tute ex suis nauibus descendere & castrametari possit. Antonius cōtra iactabundus Cęsarem in singulare certamen ꝓuocabat: q̄q̄ ipse senior esset. qđ si hoc refugiat Cæsar:placere oībus copiis vt olim Pōpeius & Cęsar in Pharsalia dimicare. Antonio igitur circa Actium naues habēte, vbi nūc Nicopolis est, ꝓuenit Cęsar:& Ioniũ trāsgressus Epiri locũ, qui Toryna dicit, capessit: trepidatiōe ex hoc apud classem Antonii cohorta. aberāt enim terrestres copiæ. Cleopatra ludens inqt:quid vero periculi aut mali est: si Cæsar super Toryna cōsedit? Postridie vero summo mane quũ Cæsar instructa classe in hostes pergeret: veritus Antonius ne naues defensoribus vacuæ capiātur:remiges quidem oēs armauit:& per ꝓpugnacula ostēdit:robur aūt iuuentutis in faucibus eius loci cōtra Cęsaris impetũ instruxit. Ita Cæsar ab Antonio arte superatus recessit. Perhumanũ hoc loco Antonii factũ memoratur. Nam quũ Domitius Ænobarbus iam febriens paruā nauiculam ingressus ad Cæsarē transfugisset: Antonius cōtra Cleopatræ voluntatē impedimēta oīa cũ seruis & cliētibus & amicis ad eum dimisit. Sed Domitius post paucos dies quasi perfidię ac proditionis eũ poeniteret, vita decessit. Desciuerunt reges nōnulli ab Antonio:vt Amyntas, & Deiotarus. Classis vero vndiq difficultatibus circũuenta,multisq carere visa: rursus Antoniũ coegit ad pedestres copias respicere: & in illis spem victorię habere. Canidius etiā Antonii legatus mutata sentētia censebat Cleopatrā in Ægyptum remittēdā: ipsis autē in Thraciā aut Macedoniā cũ exercitu cōcedēdum:ibiq tota acie decernendum. Nam Diconies Getharum rex magna auxilia promittebat Antonio. Nec esse turpe si Cęsari qui nuper in Siculo bello exercitatus sit, maritimis copiis cedant: sed magis reprehendendum si Antonius vir terrestrium pugnaꝝ peritissimus nō vtatur robore suoꝝ militimũ:sed eos in naues distribuat ac dispergat. Vicit tamen Cleopatrę voluntas: vt mari pugnaretur: iam inde ad fugam respicientis:& maxime laborātis: nō qua ratione Antonius vincere, sed qua ipsa rebus perditis tutissime possit euadere. Erāt lōgo spatio a castris ad stationes nauium ceu quędam brachia protracta:per hęc Antonius ire ac redire sine vlla suspitione consueuerat: Cęsar vero a seruo quodam admonitus misit eo milites:qui Antonium transeuntē interciperent. Illi insidiis disposi-

tis, ita panlominus rem confecerunt: vt comitem vnum qui Antonio præibat caperēt: ipse autem
Antonius fugiēs vix e manibus laberetur. Vt vero certādum classe visum est: cęteras quidē naues
præter sexaginta Ægyptiorū cremauit: optimis autē & maximis a trimere ad decēremē electis im/
posuit militū milia viginti duo: & sagittarioq; duo milia. Hoc in loco ferūt tribunū quēdam mili/
tum viq; fortē & diu in armis versatū Antonio forte prętereunti corpus suū multis insigne cicatri
cibus ostendisse: dixisseq; O Imperator quid his tot vulneribus aut huic gladio parum confidens
in lignis fragilibus spem habes? sine Phœnices & Ægyptii classe pugnēt nobis: autē Romanis ter/
rā da: in qua cōsueuimus vel vincere hostes, vel oppetere. Ad hæc Antonius nihil rñdit: sed vultu
ac manu significans vt bono esset animo prȩteriit. Quod aūt nō bonā spem haberet manifeste ani
maduersum est: nā quum gubernatores nauium ad pugnā eūtes vela relinquere vellent, prohibuit
Antonius ac ferre coegit: dictitans non oportere quenq̄ ex hostibus euadere posse. Sed ea die & al/ Pugna na
tera & tertia magnis fluctibus agitatū mare pugnā inibuit: quarta tādē die prælium est cōmissum. ualis inter
Antonius & Publicola dexteq; cornu: Cęlius sinistrū habebant. Media regebāt. M. Octauius & M. Antoniū &
Nisteius. Cæsar dextro cornu sibi reseruato, sinistro Agrippā præfecit. Terrestribus vero copiis ab Cæsarem
Antonio Canidius præerat: a Cæsare Taurus: qui vtrinq; instructa acie in litore quiescebāt: euen/ apud Actiū
tū naualis pugnæ expectātes. Antonius vndiq; incedens & remo suos cōuocans cohortabatur: do/
cebatq; ob firmitatē nauium tāq̄ e terra eos pugnaturos esse. Gubernatores monebat: vt naues in
eo loco continerent: & impetū hostiū expectarent. Cæsar vero quū ante lucem castris egressus esset,
nauesq; viseret, hominē qui asinū agitabat ferunt illi obuiam factū: rogāti autē Cæsari quoddā no
men ei esset, rñdisse sibi quidem Euticho nomē esse: asinum autē Niconta appellari. Quāobrem po
stea quum hęc loca ornaret Cæsar: statuit inter cætera, hominē & asinum æneum. Sed tūc quum sa
tis omnia spectasset: nauē ingressus & ad dexterū cornu delatus, admirabaꝛ hostium classem, otio/
se in locis arctis sese continere. Erat eorum aspectus quasi in ancoris consistentium: & hoc diu arbi
tratus Cæsar suos continebat: octo ferme stadia longe a statione hostium. Iam sexta erat hora: &
ventus leniter flare incœperat: quū Antonii milites grauiter moram tolerantes: & magnitudini &
firmitati lignorum confisi, sinistrum cornu mouere cœperunt. Qđ quum Cæsar animaduertisset:
vehementer lętatus: prorā contorquet: vt sinum ac fauces Antonius deserat: magisq; in apertum
procedat: quo sibi facultas esset circūdandi implicandiq; hostium naues, magnitudine tardas, va/
cuitate leues. Inde quū satis processisse visum est, prælium cōmittitur: non tamen impetu irruptio/
neq; vsi sunt: nam & Antonianæ naues velocitatē non habebant propter grauitatem molemq; li/
gnorq;: & Cæsar, non solū aduersas Antonii proras duras atq; æratas, sed ne latera quidē ferire au/
debat. refringebantur enim rostra perfacile: si inciderent in quadratas trabes ærę adinuicem conne
xas. Erat igitur certamen pugnæ terrestri persimile: magis vero oppidorū oppugnatiōi. Tres enim Catapulta.
& quatuor Cæsaris naues circa singulas Antonii occupatas, tragulis, contis, jaculatione ignis ni/
tebantur. Antoniani contra e ligneis turribus catapultas in hostem iaciebāt. Sed quū Agrippa læ/
uum cornu circūduceret: coactus est Publicola longius se extendere. Quāobrem quū media Anto
nii classis abrupta esset: turbatis ordinibus & circa Aruntium implicatis, parūper trepidatū est. Erat
tū cōmune certamē & pugna vtrinq; æqua: quū naues sexaginta Cleopatræ quæ post magnas na Cleopatræ
ues collocatæ erant, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripiunt: suosq; perturbant. Cę/ naues sexa/
saris milites summa admiratio tenebat: spectabant enim fugiētes naues in Pelopōnesum cōuersas gita fugiūt.
nec qua de causa id fieret, animaduertebāt. Quo quidē in loco patefactū est ab Antonio: se neq; du
cis neq; viri consiliis fretū, neq; omnino mentis suę cōpotē esse: sed vt quidā inqt, amātis animā in
corpore alieno viuere. Tractus est enim a muliere quasi in ea viueret simulq; moreretur. Neq; enim Antonius
tulit illius fugam: sed omnibus post habitis, & his qui pro ipso pugnabant proditis ac destitutis, Cleopatrā
in quinqueremē prosiluit: & Alexa, & Siculo dūtaxat comitibus insequutus est eā: quæ & seipsam, fugientē ꝑ
& illum perdiderat. Cleopatra vero vt nouit Antonium sequi, signum e puppi sustulit: ad qđ ille de sequitur.
latus quum in eadem naui receptus esset, neq; aspicere voluit Cleopatrā: neq; ab ipsa conspici. Sed Euricles La/
solus & tacitus in prora cōsedit: vtraq; manu circa caput inuoluta. Interea Cæsaris liburneæ sunt cedemoniꝰ
conspectæ: quæ Antoniū sequebātur. Verti igitur Antonius proram iussit: & cæteros quidem ve/ Lachares.
nientes represserat: Euriclem vero Lacedæmonium reprimere non poterat: sed acriter irruebat telū
e prora quatiens: maxime Antonium ferire intentus. Antonio autem interrogante quisnam esset
iis: qui fortunas suas tam cupide insectaretur: Ego sum inquit Euricles Lacharis filius: qui Cæsaris
fortuna paternas iniurias vlciscor. Lachares enim ab Antonio latrocinii damnatus, & securi per/
cussus, obierat. Non tamen incidit in Antonii nauem Euricles: sed in aliam: duæ enim erant
prætoriæ: quam rostro atq; ære percussam cepit. Capta est etiam alia nauis ab Euricle: in qua
ditissima erat suppellex. Vt vero ab his se explicuit Antonius: rursus in prora eodem modo con/
sedit: & ita per triduum commoratus est seorsum a Cleopatra. incertum siue ira siue pudore id
ageret. Tandem quum ad Tænarum appulisset: mulieres Antonii & Cleopatræ familiares pri/
mo inter eos colloquia reduxerunt: deinde vna cœnare, & eodem lecto cubare persuaserunt.

Iam quidam ex amicis e prælio fugientes eo cõuenerant: a quibus certior factus est Antonius: clas-
sem esse amissam: terrestres autem copias etiam tunc extare. Literis igitur ad Canidium missis, iu-
bet eum per Macedoniã celeriter cum exercitu in Asiam reuerti: ipse autem a Tænaro in Libyam
Teophilus Corinthi præfectus
traiecturus, nauem vnam multis pecuniis, multa auri & argenti supellectile onustam amicis tradi
dit: vt illi inter se diuiderent: iubetq; vt quisq; potest sibi salutẽ quęrere. Negantes vero atq; ingemi
scentes per humaniter & benigne solatus dimittit: scribẽs ad Theophilum qui Corintho pręerat,
Classis Antoniana superatur.
vt daret operã: quo illi in tuto sint: occultetq; eos quoad veniam ĩpetrent a Cæsare. Hic erat Theo-
philus Hipparchi pater: qui plurimũ apud Antonium potuerat: primo a Cæsare ex libertis tradu-
ctus: & Corinthi colonus factus. Hæc quidem post fugam apud Antoniũ facta: apud Actium ve-
Cæsa q̄nq; milia ex Antonii militibus: captæ naues. ccc.
ro quũ Antoniana classis diu Cęsari restitisset: demum aduerso fluctu impedita quũ esset: ægre deci
ma hora superatur. mortui quidẽ nõ supra quinq; milia fuere: captæ aũt naues trecenta: vt ipse Cę
sar scribit. Cognouere aũt non multi Antonii fugã: nec iis qui cognouerãt persuaderi poterat: vt
is qui. x. &. viii. legiones integras & viginti duo milia equitũ haberet in litore, deposita spe aufugis-
set: pręsertim quũ ipse Antonius sępe mutationẽ fortunę expertus esset: & innumeros bellorũ ca-
Canidi⁹ fugit ad cęs.
sus cõuersionesq; tulisset. Desiderabãt igitur eũ milites & venturũ sperabant: tãta fortitudine ac vir-
tute fræti: vt post fugam manifestissime cognitã septem dies se cõtinerent: & Cæsaris cõditiones le
gatosq; aspernarent. Inde quũ Canidius eorũ dux nocte e castris fugisset: suosq; prodidisset: tũc de-
Hicharch⁹
mum omni spe destituti victori se dedidere. Post hæc cæsar ab Actio profectus Athenas venit: &
græcis reconciliatus frumẽtum qđ supererat, publice diuisit ciuitatibus eo bello supra modũ affli-
ctis: & seruis iumentis pecuniaq; ĩpoliatis. Hicharchus proauus noster solebat narrare: ea tempe-
state vniuersos ciues coactos fuisse frumentũ humeris ad litus deferre: verberibus vt accederẽt agi
taros. At semel quidẽ ita tulisse memorabat: sed quũ reuersi secundũ onus tollere vellent, nuntiatũ
Aristocrates.
fuisse Antoniũ victum: & ob eã rem ciuitatem seruarã dicebat. subito enim Antonii pręfectos mi-
Lucillius.
litesq; profugisse: ciues aũt inter se frumentũ diuisisse. Antonius vt in Libyam puenit: Cleopatra in
Ægyptum ex Paretorio remissa, ipse cũ duobus comitibus remãsit: græco Aristocrate rhetore: lati
no Lucilio: de quo alias scripsimus. Qui quũ. M. Bruto eẽt familiaris: ĩ Philippis post Antonii Cæ
sarisq; victoriã militibus ad Brutũ quærendũ capiendũq; missis, sponte se obtulit: & Brutum se eẽ
Marc ru brum.
affirmauit: vt dum circa ipsum vel necandũ vel ducendum occupati essent, Brutus haberet spatiũ
abeundi. Is Lucilius tunc ab Antonio seruatus, summa constantia & fide in Antonii amicitia vsq;
ad extremũ permãsit. Vt autẽ ex q̃ in Libya erãt copiæ, ab Antonio desciuerunt: voluit ille quidem
sibi mortẽ consciscere: sed prohibuerunt ii qui secũ erãt. Delatus igit̃ in Alexandriã ex Libya, offen
dit Cleopatrã opus magnũ & inopinatũ aggressam. Inter Rubrum enim & Ægyptiũ mare, qua
Petra.
maxime vtrinq; premitur, arctiorq; est tellus, trecentorũ ferme stadiorũ latitudo est: videturq; Asiæ
Libyæq; esse terminus. Per hunc locũ Cleopatra transferre classem instituit in arabicũ sinum: & cũ
auro argento & magna suorũ manu, in ignotas sedes cõmigrare: fugiens bellũ ac seruitutẽ. Sed quũ
primas naues per terrã delatas Arabes qui circa Petram incolũt igne corrupissent: & Antonius ẽt
TimõAtheniensis
tunc in legionibus quas in Actio reliquerat spem haberet: & incolumes esse putaret: destitit Cleo-
patra ab incœpto: & portus ac litora custodire cõtendit. Antonius domo quadã in mari apud Pha
rũ ædificata, quo ciuitatẽ & amicos effugeret, quasi humani generis exul in ea habitabat: Timonẽ
(vt ipse aiebat) imitatus: & similia in vita perpessus. Fuit autem Timon Atheniensis: temporibus
maxime Peloponẽsiaci belli: vt ex Aristophanis & Platonis poematibus intelligi potest. Describit̃
enim in illis vt odiosus & inhumanus: fugiẽs hominũ cõgressus colloquiaq; omnia: pręter vnius
Apemãtus.
Alcibiadis: qui ea tẽpestate adolescẽs erat: & lingua maxime prõptus. Hunc Timon quũ libentissi
me amplecteret̃ osculareturq;: interrogatus ab Apemãto quid ita faceret: respondit ideo se adolescẽ
tẽ amare: q; intelligeret illum multorũ malorũ causam Atheniensibus futurũ. Apemãtũ ẽt nõnũq̃
acceptabat: vt sui similẽ & eosdẽ sectãtẽ mores. Dicitur quũ aliquãdo vna cœnarẽt, diceretq; Ape-
mãtus pulcherrimũ o Timon hoc nostrũ cõuiuium est: respõdisse illum: ita: si tũ tu non adesses. Fe-
runt etiã illum Athenis in concionẽ venisse: factoq; silentio & expectatione magna, vt pote ad rem
insolitã dixisse: Ex mihi o viri Athenienses post domũ paruũ horti: & in eo ficus quædã coaluit: a qua
permulti iam ciues suspendio vitam finiere: in eodẽ ego nunc loco ædificium facturus sum: quam-
obrem constitui publice referre: vt si qui sunt ex vobis qui se velint suspendere, ante id agant quam
arbor succidatur. Illo autẽ mortuo quũ in littore esset sepultus: succrescens mare litus circa sepul-
crum abedens aditum remouit. Erant in sepulcro hęc carmina inscripta: Hic sum post vitam mi
serãq; inopemq; sepultus: Nomen non quæras: dii lector te male perdant. Hæc quidem ipse Timõ
Herodes iudæus defecit ab Antonio.
anteq̃ e vita decederet, sibi fecisse aiunt: nã vulgatũ illud epigrãma non Timonis, sed Callimachi
est opus. Timon ego iaceo hic: retinẽtq; odisse quoq; ossa Cõgressus hominum. q̃uis maledic mo-
do transi. De Timone quidem hæc pauca ex multis libuit inserere. Antonius vt terrestres quoq; co-
pias audiuit captas: & Herodẽ iudæum cum quibusdam cohortibus ad Cæsarem defecisse: & alios
item reges desciuisse: nihilq; pręter Ægyptũ superesse: haud sane iis rebus commotus, sed libenter

hac spe abiecta, vt simul abiiciat & curam: e domo illa maritima, quā Timoniam vocabat: in regiā est regressus: & ad cœnas & ebrietates & iocos totā ciuitatē cōuertit. Trāscripsit enim in ephebos Cleopatræ & Cæsaris filiū: suus autem & Fuluiæ filius togam assumpsit virilem. In quibus rebus vniuersa ciuitas per multos dies conuiuiis ludis fertisq; referta fuit: ipse vero & Cleopatra vitam illam priorem quā inuitabilē vocabant deseruerūt: aliam autem inuenerunt sumptu luxuria & lautitia nihilo prima illa inferiorem: quam cōmorientes vocabant. Amici enim se in commorientiū cœtū ascribebāt: & ita in voluptatibus & cœnarū circuitu semper erāt. Ad hæc Cleopatra vim ingentem venenorum parare: singulorumq; potētiam naturāq; perquirere: in iis qui ad mortē dānati erāt periculum facere: sed quum animaduertisset ea venena quæ confestim necabant, celeritatem mortis per dolores inferre: ea vero quæ mitiora erant, celeritatem non habere: ad animalia conuersa, idq; per multos dies experta, comperit solum ferme aspidis morsum sine vllo dolore vitam extinguere: grauato ex somno capite: & leui sudore per faciem diffuso: sensibus paulatim deficientibus: nec secus excitationē grauiter ferentibus: q̄ solent ii quos placidus atq; altus sopor tenet. Simul et ad Cæsarē legationē miserunt: petentes, Cleopatra quidē Ægypti regnum filiis suis concedi: Antonius vero, vt liceret sibi Athenis priuato viuere. Coacti sunt autem perfidia amicorū in hanc legationē Euphronium mittere: qui erat filiorū preceptor. Nam Alexas Laodicenus qui Antonium maxime ab Octauia disiunxerat: & Cleopatræ coniūxerat: quū missus fuisset ab Antonio ad Herodem regē in fide retinēdum: & a defectione prohibēdum: prodito Antonio ausus est in conspectū Cæsaris vna cum Herode, cui se maxime crediderat venire: sed nihil sibi profuit Herodes. Nam subito cōprehensus, & in patriam remissus, iussu Cæsaris securi percussus est. Ita Alexas viuo adhuc Antonio pœnas dedit perfidiæ suæ. Sed Cæsar Antonii petitione aperte reiecta, Cleopatræ oīa pollicetur: si vel Antoniū necet: vel e regno suo expellat. Misit etiam ad Cleopatrā Cæsar vna cum Euphronio legato Thyreum libertum: hominē non stultum: nec infacundum: sed qui a iuuene imperatore missus facile posset flectere mulierē: formæ opinione clarā, maximeq; gloriosam. Sed Thyreus vbi ad Cleopatrā peruenit: longiore colloquio cū illa protracto, & egregie honoratus, nō paruam suspitionem iniecit Antonio. Itaq; hominē cōprehendi iussit: & captum ac verberatū ad Cæsarem remisit: scribens petulantia & superbia Thyrei se irritatū fuisse: qd perfacile est sibi tot malis circūuēto. Tu vero inquit si grauiter id fers: Hipparchum libertū meū quē penes te habes sublimē rape: ac loris cæde: vt in æquo simus ambo. Cleopatra quū ab hac suspitione se purgasset: ita deinceps Antoniū coluit: vt nūq̄ antea magis: & quū propriū natalē frigide vt tēporibus decebat celebrasset: in Antoniitū natali celebrando oēm modū festiuitatis magnificentiæq; excessit. Multi quippe eo die ad epulū vocati, quū pauperes eo venissent: reginæ munificentia diuites abiere. Cæsar interea quū res vrbanæ præsentiā suam desyderare videbātur: ab Agrippa qui Romæ erat sæpe per literas reuocatus, tūc quidē in Italiam rediit. Facta est igitur dilatio belli: quoad Cæsar trāsacta hyeme, exercitu per Libyam misso, ipse per Syriam in Egyptum contenderet. Capto autem Pelusio rumor fuit, Seleucum qui oppido præerat, non inuita Cleopatra Cæsari oppidum tradidisse. Sed illa quo se purgaret: vxorem & filios Seleuci Antonio tradidit: vt de his suppliciū sumeret. Sepulcra erant ad Isidis tēplū preclarissime a regina ædificata. In hunc locum Cleopatra aurum, argentum, smaragdum, margaritam, hebenū, cinamomū, ebur, omnia denique pretiosiora ex regia congessit: ad hæc magnā vim tędarū & stupæ addidit. quæ quū Cæsar audisset: veritus ne desperatione rerū has tantas diuitias incendio absumeret, semper bona spe reginæ præbita, exercitum Alexandriam adduxit: & in ipso Hippodromo castra posuit. Antonius vrbe egressus & multa ac præclara rei militaris facinora ostētans: equites Cæsaris in fugā vertit: & vsq; ad castra persequutus est. Inde iactabundus Alexandriā regessus non ante arma exuit: q̄ Cleopatrā ita vt erat armatus amplexus atq; osculatus est. Militem autē qui egregie eo die pugnauerat apud se cœnare iussit. Cleopatra autem thoracem auream & galeam & dono militi dedit. sed is miles tātis muneribus acceptis: noctu ad Cęsarē transfugit. Rursus igitur Cęsarē vocabat Antonius ad singularē pugnā: illo autē ridente satis multas ad interitum vias Antonio patere: nullam mortē sibi honestiorē ratus q̄ pugnādo oppetere: decreuit simul terra mariq; cōfligere. Itaq; in cœna ferunt suos admonuit: cibum atq; potum promptissime assumere: nā incertū esse an postridie id facturi sint: an ipso extracto nouis dominis seruituri. Ob quæ verba quū amicos lachrymantes vidisset: inquit non esse ducturū eos ad pugnā: ex qua ipse potius gloriosam mortē quęreret: q̄ salutem aut victoriā. Ea nocte quum iam ferme intempesta esset: cunctis silentibus: & ob timorem futuri euentus magna cura anxiis: subito concentus quosdam omnis generis organorum ferūt auditos: & simul clamorem veluti cœtuum quorundam cantu & saltatu satyrico strepentium. Fuisse autem hoc aiunt a media vrbe ad eam portam quæ Cæsaris castris erat opposita: tandem per hanc portam ingenti clamore eam turbam egredi visam. Autumant omnes qui hæc curant: Bacchum quem ille deum maxime imitabatur, Antonium deseruisse. Postridie vero quo Antonius cum suis militibus Alexandriam egressus in tumulo quodam consedisset: conspicatus hostium classem atq; suam aduersum tende/

Timonia domus Antonii.

Legatio Cleopatræ & Antonii ad augustū.

Alexas Antonii pdi tor securi percussus a Cæsare.

Thyreus legatus Cęsaris verberatur ab Antonio.

Hipparchus Antonii libertus.

Cæsar parta victoria in Italiam redit.

Pelusiū oppidū a Cęsare captū.

Sepulcra ad Isidis tēplū a Cleopatra ædificata.

Miles donatus ad Cęsarem fugit.

Antonius puocat Cęsarē ad singularē pugnam.

Cōcent⁹ audit noctu.

re:constitit in eo loco vt aliquod certamen inter illas videret. Sed illę vt propius fuere: mutuo salutãtes & amice se recipientes vna classe ex duabus facta, ad vrbē tenderunt. Hæc conspicatus & eodē loco ab eqtibus suis destitutus, in vrbē redut exclamans quacunq incedebat: se a Cleopatra proditum illis ipsis: quibus ppter illam sit factus hostis. Cleopatra vero quū hęc audisset: timēs Antonii furorem, in sepulcra se recepit: & cataractas demisit: claustrūq firmauit. Et simul ad Antonium mittit: qui nuntiarēt ipsam sibi mortē consciisse. Ille vt hæc audiuit, credidit q: ad seipsum rediens, Quid iam expectas inqt Antoni? quæ sola viuēdi cā supererat, etiā tibi fortuna ademit. His simul dictis, intrauit cubiculū: & thoracem disloricās. O Cleopatra inqt: nō doleo equidē q tui carea (nā cōfestim vna adero) sed q ego ille tātus iperator fortitudine superatus sim a muliere. Erat ei seruus quidā noie Eros: quē iampridē parauerat ad se, si opus foret, necādum. Is tunc quū Antonius promissa peteret, gladium quidē accepit, tenuit q: quasi Antoniū percussurus: sed celeriter cōuerso ictu per propria viscera gladiū transegit: atq ita ad pedes domini prolapsus est. Qđ quū Antonius cerneret: euge inquit o Eros: qui me doces quid agendū sit: quū ipse nō potueris. Hæc dicens sibi vētrē percussit: & in lectum se dimisit: non tñ eo vulnere confestim est exanimatus: sed quū aliquantisper iacuisset: vt sanguinis repressa, ad se reuersus petebat ab iis qui aderant: vt ipsum interficerēt: quod quū oēs sibi denegarent: atq e cubiculo aufugerent: insanire ac vociferare miro furore nō destitit: quod Diomedes venit a Cleopatra missus: qui ipsum ad reginā in monumenta deferret. Tunc enī quum audisset eam viuere, vehementer lætatus, iussit ministris: vt ipsum tollerent: & ita manibus eorū vsq ad monumenta est delatus. Non tñ aperuit fores Cleopatra: sed funibus & catenis a fenestra quadam demissis, illum alligatū traxit a duabus mulieribus adiuta: quas in eo loco secum clausas habebat. Aiunt illi qui aderant, nullū vnq̄ miserabilius spectaculum fuisse. Antonius sanguinę fœdatus in altum funibus trahebatur semianimis: manus ad reginā tendens: atq annitēs. neq .n. erat facile mulieribus attrahere, Sed ipa Cleopatra funibus annixa in faciem prona conabatur: hi qui infra erant hortatu dūtaxat adiuuabant. Sed postq̄ illum ad se mulieres receperūt: in lectumq posuerunt: tunc regina scissis super eo peplis, & vultū vnguibus secans, & pectora plangēs, clamabat dñm: virū: imperatorem suū: adeoq in deplorādo Antonio erat intenta: vt propriorū malorū pene esset oblita. Antonius vero vt Cleopatrā a lamētatione cessare fecit: petiit vinū sibi potui dari: seu sitiens, seu q potato vino celerius sperabat dissolui. Quū aūt bibisset: admonuit reginam sibi ac rebus suis cōsuleret: si tñ sine dedecore id facere possit: & maxime oium qui cum Cęsare erāt, Proculeio se crederet. Ipsum autē nō lugeret ppter has vltimas calamitates: sed beatū duceret: propter priores felicitates. Nam & clarissimū oium fuisse & potētissimū: & tunc nō ingenerose Romanum a Romanis superatū. Post hæc dicta quum iam ferme expirasset: Proculeius a Cæsare missus ad Cleopatrā venit. Nam quū Antonius post vulnus sibi illatū ad monumenta portaretur: Dirceteus quidam ex Antonii lictoribus, accepto gladio quo se Antonius percusserat, clam ad castra cucurrit: ostendit q illum Cęsari sanguine adhuc madētem: & nūtius fuit Antonii mortis. Cæsar vero vt hæc audiuit: in partem intimā tentorii secedēs fleuit interitum viri & affinis & collegę: & multarū rerum bellorūq socii. Deinde amicis cōuocatis, epistolas eius legit: vtpote iuste & prudēter scriptas. Post hæc Proculeium misit: iubens dare operā q̄maxime posset: vt Cleopatra viuens in potestatē veniat. Sollicitus enim erat pro pecuniis congestis: & simul ad gloriā suam putabat pertinere: si illa in triūpho duceretur. Sed illa in manus quidē Proculeii venire noluit: in verba autem cū illo venit ad fores sepulcri: optime qdem illas firmatas, sed tñ voci peruias. Cleopatra intus petebat filiis suis regnū: Proculeius foris eam bene sperare suadebat: & se ac sua oia arbitrio Cęsaris cōmittere. Vt autē infecta re ad Cæsarem rediit: & situm loci, quem diligentissime contēplatus fuerat, retulit: Gallus mittitur qui cū Cleopatra loqueretur. Is quū reginam (vt supra demōstrauimus) cōuenisset: consulto protrahit sermonē: Proculeius interea scalis interpositis per eam fenestrā ingreditur: per quā Antonius fuerat ante receptus: & propere cū duobus ministris ad eum locum descēdit: vbi Cleopatra cū gallo loquebatur. Altera vero mulierū quæ cum regina erant exclamante, infelix Cleopatra viua caperis: subito conuersa illa & Proculeium conspicata, contendit illa quidem gladio quem accincta erat seipsam necare: sed Proculeius approperans & manibus ambabus eam continens, iniuriam facis inquit o Cleopatra & tibi ipsi & Cæsari: cui occasionē aufers humanitatis & probitatis suę ostendendę: & calūniaris mitissimum principem: vt infidum & implacabilem. his simul dictis gladium adimit: veste insup excussa: ne quid sub ea occultaret venenū. Venit etiam a Cæsare Epaphroditus libertus: cui mandata erat mulieris custodia: & maxime vt prouideret: ne illa sibi mortē inferre posset: cæterarū rerū oium facultatem permitteret. Ipse aūt Cæsar vrbem intrauit cum Ario philosopho sermone instituto: & dextera illi data: vt inter ciues suos spectabilis foret & admirarētur eū oēs egregie a Cæsare ornatum. Ingressus deinde gymnasium quum in suggestū ascendisset: omnibus præ metu exanimatis, & in terrā procidentibus, quum eos stare iussisset: ingt se omni crimine populū absoluere: id q se facere primo propter conditorem Alexandrum: Secūdo propter mirā pulchritudinē magnitudinēq eius vrbis: Tertio propter Arium amicū suum. Tanto itaq

Cleopatra in sepulcra se recepit.
Cataractæ.
Eros seruus Antonius se gladio pcutit.
Diomedes.
Antonius i sepulcra funib⁹ trahit.
Peplum.
Antonii interitus.
Proculeius legatus Cæsaris.
Dirceteus nūciat Cæsari necem Antonii.
Epaphroditus libertus
Arius phus

to itaq; honore Cæsar dignatus est Arium: vt pro multorum etiam salute apud Cæsarem intercesse/
rit: quorum vnus fuit Sostratus homo omnium ætatis suæ ad dicendum ex tempore promptissi/ Sostratus.
mus: sed tñ Academiç non decenter se inserens. quamobrem Cæsar eius more improbato, reiece/
rat preces: ille vero mutata veste & cana barba promissa, Arium quacunq; incedebat sequebatur:
semper hunc versum habens in ore: Docti doctos seruabũt: si erũt docti. quod quum Cęsar audis/
set: cõcessit magis vt Arium inuidia liberaret: q̃ vt Sostratũ metu. Ex Antonii liberis Atyllus dũ/
taxat a Cæsare necatus est: qui erat maior natu ex Fuluia. Tradidit aũt illum Cæsari Theodorus
pædagogus. Idem Theodorus quum ceruix adolescenti iussu Cæsaris absinderetur, lapidem Atyllus Antonũ filius necatur a Cęsare.
pretiosissimum quẽ circa collum gestabat, clam subtractum zonæ inseruit. qua de re accusatus &
cõuictus ad crucem damnatus est. Ex Cleopatræ vero liberis, cęteri qdem cum alũnis suis in custo
dia habiti & qdem liberaliter: Cæsarionem aũt prioris Cæsaris filium, cum magna vi auri & argẽ
ti a matre in Indiam per Æthiopiã missum, & a Rhodone pædagogo pfraudem quasi Cęsar cum Theodor⁹ pędagog⁹.
in societatem imperii vocaret reductum, Cæsar post mortem matris interficit. De quo quum sen
tentiam amicorum sciscitaretur: dixisse Arium ferunt: nõ esse probãdam multitudinẽ Cęsarem. Cor Cęsario Cleopatræ interficit a Cæsare.
pus aũt Antonii quum id multi reges ac priuati peterẽt: vt ad sepulturam sibi traderetur. auferre
id a Cleopatra Cæsar noluit. Sepultum igitur Cleopatrę manibus magnifice ac regio funere om
nibus in ea re Cleopatrę parere iussis. Ex mœrore aũt ac dolore (exarserant eñi pectora nimio plã/
ctu) febris coorta occupauit: qua de re læta est Cleopatra: occasionem sibi oblatam putans seip Antonius a Cleopatra sepelit.
sam per inediam necandi: quasi morbo impediretur cibum assumere. Erat illi medicus consuetus
& familiaris Olympus: cui illa veritatem fassa, vtebatur socio & adiutore ad necem: vt idem ipse
Olympus ait in historia: quã de his rebus scripsit. Q̃d quum Cæsar animaduertisset: minas sibi Olympus medicus.
quasdam de neca filiorum iniecit: quibus Cleopatra tanq̃ machinis qbusdam expugnata, corpus
medelæ tradidit: cibũq; assumpsit. Venit aũt & ipse Cæsar post paucos ad eã dies: visendi gratia
& alloquendi. Illa vero vt veniẽtem vidit: e lecto in quo humiliter iacebat prosiliens prima tantũ
veste amicta, ad pedes eius prouoluta est: voce tremula & gracili: & lacero pectora: quod magna Cęsar Cleopatrã visitat.
ex parte ostendebat. nec vlla in re melius se habere corpus q̃ aia videbat: illa tñ vultus gratia & di/
gnitas formæ non erat penitus extincta: sed lucebat intus: cernebaturq; in oculorum atq; corporis
motibus. Iussa aũt a Cæsare in lectum redire, ipso iuxta assidente, cœpit illa qdem se purgare: in ne
cessitatẽ & metũ Antonii errata transferens: sed quũ Cęsar vnũ quodq; redargueret: subito ad pre
ces cõmiserationẽq; cõuersa est: quasi maxime viuendi cupida. Tandem quum auri & argẽti cæte/
rarumq; rerum rationes Cæsari dedisset: Seleuco quodam ex pcuratoribus ostendente q̃dam ab ipsa
fuisse subtracta, psiluit Cleopatra: & crine procuratoris apphenso, faciem eius freqũeti ictu percus
sit. Cæsare autem ridente, & eam inhibente, At nõne pergraue est, inquit, Cæsar: si tu qdem nõ in/
dignum putasti huc accedere: & me in hoc tẽpore alloqui: serui aũt mei me accusant: si quid mulie
brium ornamẽtorum reseruaui: non mihi qdem miserę: sed vt Octauię & Liuię munuscula dem:
quo te per illas habeam placatiorem. His verbis Cæsar vehemẽter lætatus est: ratus illã ad vitam
respicere: & cõsiliũ mortis oĩno abiecisse: responsoq; reginæ dato, se & hæc illi cõcedere: & cęteris oĩ
bus lõge melius q̃ speret fruiturã esse: discessit: decepisse qdẽ illã putãs: ipse vero lõge ab ea decept⁹.
Erat inter Cęsaris amicos Cornelius Dolobella clarissimus adolescẽs: & a Cleopatræ studio nõ ab Cornelius Dolobella.
horrens: hic reginę postulanti clam renuntiauit: Cęsarem quidem per Syriam abiturũ: ipsam aũt
cum filiis per mare missurum, tertia vt ipse opinabatur die. Illa quum hęc audisset, a Cęsare petiit:
vt sibi Antonio parentare liceret: quod quum impetrasset: ad sepulcrũ venit cum familiaribus fœ/
minis: & ibi in terram pcumbens, O amice inqt Antoni, sepelii te nuper liberis manibus: libo aũt Aleopatrę quest⁹ ad sepulcrum Antonii
nũc captiua facta: & custodita: ne planctu aut lamentatione afficiam hoc seruũ corpus: ad trium/
phum de te agendum reseruatum. Alia ne expectes libamina, aut honores: nam hi tibi a Cleopa/
tra vltimi sunt. Nos enim viuentes nulla vnq̃ vis separauit: nũc vero periculum est ne mortui lo/
ca pmutemus: & tu Romanus in Ægypto iaces: ego Ægyptia in Italia. Verum si qua illic deorum
virtus aut potẽtia est, qñ nos hic a nostris pditi sumus, ne patiare me viuã duci: neue teipsum in me
triũphari: sed recipe me hic vna tecũ in hoc tumulo. Nã ex infinitis malis qbus misera pmot nullũ
ita magnũ aut graue mihi est: vt hoc breue tps sine te vixisse. Hæc quũ illa questa esset: coronato tu
mulo & diu amplexato, iussit sibi balneũ parari: post lauacrũ assurgẽs magnifice prandit. Hic qdã
ab agro veniẽs cistã quãdã attulit: q custodibus pcontãtibus aperiẽs, & folia reprimẽs, plenã ficuũ
ostendit: & quũ illi pulchritudinem fructuũ admirarent, obtulit eis ridẽs: rogauitq; accipere: illi ve/
ro nihil suspicãtes iusserũt intro ferre. Post prandiũ assumptum, Cleopatra tabellas obsignatas
ad Cęsarẽ dedit: & cęteris oĩbus a se pter duas mulieres dimissis, ianuã clausit. Cęsar vt tabellas dis Cleopatrę mors.
soluit: & pces ac ploratus legit: rogantis vt vna cũ Antonio sepeliret: subito qd actum esset suspica
tus est. Primo itaq; ipse accurrere prexit: postea melius esse visum est: vt aliquos mitteret: qui ppere
inspicerẽt. Sed celeriter trãsacta res erat: cursu enim illuc tẽdentes inueniũt custodes ne suspicantes
quidẽ aliqd: mox valuis patefactis cernũt Cleopatrã mortuam aureo in lecto iacẽtem regio more

ornatã. Ex mulieribus vero quæ aderant, Eras qdem ad pedes reginæ expirauerat: Charimonium autẽ semianimis capiti reginæ diadema aptabat. Clamãte autẽ quodã ex custodibus an hæc pulchra sunt Charimonii: pulcherrima inqt, ac decẽtia tot regum plem: nec quicq̃ vlterius loquuta cecidit. Sunt qui ferunt aspidẽ in ficubus allatam inter folia quę supra erãt occultatum fuisse: data opera a Cleopatra, vt ipsam inscia inuaderet: idc quũ ficus acciperet cõspicatam aspidẽ dixisse: an hic erat istud? & brachiũ aspidi nudatũ porrexisse. Alii seruatã aspidẽ ferũt in vase quodã inclusam: & psistulã aureã a Cleopatra ꝓuocatã atq irritatã brachiũ momordisse. Sunt itẽ q aliter opinentur: cæterũ veritatẽ nullus nouit: nam & venenũ ipsam habuisse cõpertũ est in laminula quadã cõcaua: quã sub crine occultabat sed tñ neq corpus deformatũ: nec aliud vllũ apparuit veneni signum: nec aspis etiã ab vllo cõspecta est: sed tractus duntaxat qdam in litore qua domus ad mare spectabat visi: & brachiũ Cleopatræ aiunt duas notas habuisse leniter impressas & humidas: quibus Cæsar videtur fidem dedisse. Nam in triũpho Cleopatræ immaginem tulit cum aspide mordicus affixa. Hæc qdem ita dicuntur gesta. Cæsar aũt q̃q̃ morte illius offensus erat, admiratus tñ mulieris generositatẽ magnifice ac regie vna cũ Antõio sepeliri iussit Mulieres ẽt q̃ cũ illa mortuæ erant, honore funeris potitæ sunt. Mortua est Cleopatra ętatis suę anno trigesimonono: regnauit annos vigintiduos: cum Antonio amplius.xiiii.vixit. Antonium alii annos qnquaginta sex, alii duntaxat tres supra quinquaginta ferunt vixisse. Antonii qdem statuæ oẽs iussu Cæsaris deiectæ: Cleopatrę aũt statuę suo loco relictę: Archinio quodã Cleopatrę amico mille talẽtis a Cęsare redimente: vt stare sinerent: nec idẽ quod Antonii statuę, pateretur. Ex liberis autẽ Antonii septẽ, quos ille ex tribus vxoribus susceperat, Atyllus q erat maximus natu, a Cęsare (vt diximus) necatus est: cæteri autẽ oẽs apud Octauiã educati: quæ Cleopatram qdẽ Antonii & Cleopatrę filiã Iubæ humanissimo & pulcherrimo regi vxorẽ dedit: Antoniũ aũt ex Fuluia genitũ ita magnũ apud Cęsarem fecit: vt post Agrippã & Liuiæ filios, primas partes obtineret. Ex Marcello aũt qnũ duas filias, & Marcellum haberet: hunc qdem generũ simul & filiũ sibi fecit Augustus: Alteram vero filiarum Agrippæ tradidit. Mortuo deinde Marcello filio, quũ Cæsar nõ facile cerneret: quem sibi ex amicis generũ eligeret: suasit Octauia vt Agrippã caperet: qđ quũ Cæsari placeret: cum Agrippa egit: vt filiam repudiaret: & Cæsari gener fieret: quo facto, illã ab Agrippa separatã Antonio coniunxit. Ex duabus aũt Antonii & Octauiæ filiabus, alteram Domitius Æenobarbus, alteram pudicitia & forma pclaram Drusus Liuiæ filius Cęsaris priuignus duxit vxorẽ. Ex hac nati fuerũt Germanicus & Claudius. quorum Claudius postea imperauit. Ex Germanici autem filiis Caius quidem quũ superbe imperaret, trucidatus est vna cum filio & cõiuge. Agrippina vero filium habens ex Domitio Æenobarbo nupsit Claudio: & simul filium in adoptionẽ dedit: qui postea Claudius Nero appellatus. Hic tẽporibus nostris imperans matrem necauit: nec multum abfuit quin flagitiis & amentia Romanorũ subuerteret imperium quartus ab Antonio per gradus succedens.

Cleopatræ imago i triumpho fertur.
Antonii statuæ deiectæ.
Archinius.
Antonii filii septẽ: & eoꝝ descensus & soboles.
Germanicus.
Caius trucidatus.
Agrippina nubit Claudio.
Nero.

ARTOXERXIS VIRI ILLUSTRIS VITA EX PLUTARCHO GRÆCO IN LATINUM PER LAPUM FLORENTINUM VERSA.

Artoxerxes longimanus
Artoxerxes Mnemon.

Rtoxerxes Ille Primus Xerxe patre natus ex Persarũ regib⁹, tũ facilitate humanitateq, tũ maximeã magnitudine pstitit: & lõgimanus, q dexteram manum sinistra longiorem haberet, cognominatus est. Secundo vero, de quo hoc tpe scripturi sumus Mnemonii id est memori cognomentum fuit. Hic ex sorore illius superioris genitus est. Dario enim ac Parysatidi filii quatuor fuerunt: maior natu Artoxerxes: proximus ætate Cyrus: his iuniores Ostanes, & Oxanthres. Cyrum igitur Cyro prisco

nomen traxisse ferunt. illum autem a Sole ita nuncupatum esse. Cyrus enim Persica lingua Sol dicitur. Artoxerxi Arsycæ ab initio nomen fuit: etsi Dinon tradit Carsem illum appellatũ esse. Sed minime credendum videtur: Ctesiam, q̃uis variis fabularũ cõmẽtis a ratione & veritate maxime abhorrẽtibus libros suos refersẽrit, regis nomen ignorasse: apud quem vixisset diutius: quẽq̃ item matrẽ eius & cõiugẽ ac liberos pie sancteq̃ obseruasset. Cyrus ergo ingenio acer quũ esset: & vehemens: statim a puero spe ac aio ad regnum spectare cœpit. Alter in oĩbus vitæ partibus leuior ac facilior & cupiditatibus remissior natura est habitus. Is iussu parẽtum mulierẽ eximia sane forma, ac singulari pudicitia cœpit vxorem: inuitis aũt illis phibentibusq̃ retinuit: & apud se perpetuo in honore habuit. Nam quũ interfecto a rege illius fratre, ipsa quoq̃ ad exitium quæreretur, Arsycas supplicem se matri obiiciẽs, atq̃ eam multo luctu lachrymisq̃ obtestãs, vix vt incolumis seruaretur obtinuit: & ne cũ ea cogeretur diuortium facere. Etẽ mater Cyrum maiori charitate amplexa erat: magisq̃ eum in regnũ patri succedere cupiebat. Iis de causis ab ea reuocatus ab oris maritimis in Persidem se recepit: spe erectus se opibus matris & authoritate adiutũ regnum habiturum. Nitebatur enim Parysatis haud sane pbabili ratione ea qua olim Xerxes priscus Demarato authore est vsus: Arsycã se priuato, Cyrum regnãti Dario peperisse. non tñ id suadẽdo pficere potuit: nam qui ætate antcibat, Artoxerxes rex cõstitutus est: Cyrus Lydiæ Satrapiã sortitus est: & maritimas regiones imparor obtinuit. Nec ita multo post Darii mortem, rex Parasgadas profectus est: vt a Persarum sacerdotibus regio more sacris initiaretur. Est bellicæ deæ sacellum: quẽ cõiectura quis Mineruã fuisse auguretur. Eo ingressum regem qui mysteriis paratur, oportet propriã vestem deponere: & quam Cyrus priscus induit ante q̃ regno potitus esset, assumere: ex caricis præterea vescic: & terebinthũ pro bellariis degustare: poculumq̃ lactis ebibere. Iis peractis siqua fiunt, haud cæteris compertum est. Quę qdem quum Artoxerxi agenda instarẽt: accessit Tissaphernes: & vnũ ex sacerdotibus eo secum adduxit: qui Cyro ad pcipiendam patriç disciplinam præfuerat: magicamq̃ illum docuerat: & quum is spe regni potiundi decidisset, Artoxerxe prælato, visus est ante alios Persas eam rem in quo aio ferre. Ob eam opinionem quum Cyrum detulisset: vehemẽter eius orationi fides est addita: cuius delationis machinatio talis fuit. Cyrum in templo insidias locaturum: regemq̃ vt primum vestem posuisset, impetu facto oppressurum. Hac confirmata calumnia, tradunt quidam illum cõprehensum esse: in carceremq̃ cõiectum. Nõnulli templum Cyrum irrupisse perhibent: latitãtemq̃ a sacerdote dephensum: & Artoxerxi in potestatem traditũ: eumq̃ quum iam morte supplicium daturus esset, amplexam matrem ac flentem precibus & obsecrationibus de illius salute tandem a rege impetrauisse: & ad mare rursus diuertisse. Qui eiusmodi initia ægre ferens nõ salutis & liberationis suę memor, sed comprehẽsionem & carcerẽ refricẽs, itaq̃ ex cupiditate incensus, ad regnum occupandum acrius intendit animum. Sed sunt quidam qui dicant Cyrum deficientibus sibi in quotidianas cœnas sumptibus a rege defecisse. Sed hæc opinio plurimũ a veritate aberrare videtur: etenim si cætera defuissent, mater suis opibus & copiis abunde illi ad sumptus suppeditandos valuisset. Eius autem diuitiis testimonio est exercitus: qui sibi multis in locis per amicos & hospites alebatur: vt Xenophon tradit. Non enim cunctas copias vnũ in locum coegerat: quum eiusmodi apparatum clam rege esse vellet: quod belli inferendi occasio data esset. Sic alibi alios habuit: quibus cõducẽdi exercitus negotium dederat. Regi aũt instans mater oẽs suspitiones adimebat: & a Cyro ipso plenæ blanditiarum & assentationum frequenter afferebantur literæ: quibus tum poscebat aliquid ab eo: tum prouocatus Tissaphernem accusabat. Iam enim certamen inter illos & cõtentio exorta erat. Fuit præterea regi natura insita morositas quædam ac segnities: quæ lenitas animi multis & clemẽtia videbatur: quippe qui, vt apparet, gentilis sui Artoxerxis mãsuetudinem & facilitatem vehemẽter ab initio adamasset. Facile ad eum oĩbus patebant aditus. in conferendis pro dignitate honoribus: & gratificandi ratio ni propensior. In vindicandis criminibus eius animaduersio omnis a contumelia aberat. In conferendis aũt beneficiis, & in promerenda gratia debentibus magis & astrictis, q̃ benemerentibus lętabatur: in suscipiendis vero humanum atq̃ alacrem se præstabat. Nullum enim adeo paruum ad illum afferebatur munus: quin id prompto animo iocundeq̃ acciperet. Cui quum malum punicum insigni magnitudine dono a paupere esset datum: Per solem inqt hic vir ciuitatem ex parua magnam, si eius fidei credatur, q̃celeriter reddere posset. In itinere aliis alia ad eum munera afferentibus, homo rusticus quum pro tempore nihil nactus esset: quod regi elargiri posset: percurrissetq̃ ad flumen: & haustam ex eo aquam manibus illi obtulisset: lætatus Artoxerxes, phiala aurea & mille daricis hominem donauit. Aclidæ Lapsoni, quum is multa liceter in eum cõtumeliosęq̃ loqueretur, per tribunum militum respondit: Licere sibi quæ vellet in regem dicere: sibi vero dicere ac facere. In venatione quoq̃ quum Teribazus Persicam vestem scissam ei ostendisset: ab eoq̃ quid fieri oporteret rogatus, respondisset: Aliam illi induendam vestem: & illam sibi esse tradendã: concessit statim quod flagitarat: do: no inquiens do tibi atq̃ largior hanc vestem: verum ferri prohibeo. quo neglecto Teribazus: erat enim homo minime malus: sed natura leuis: & in consiliis ra

Cyrus vnde dictus.

Artoxerxes rex cõstitutus.

Palladis sacellum.

Mos antiquus Persarum

Tissaphernes.

Qualis rex Artoxerxes

Daricus nũmus. Persicus.

Darii imagine insignitus.

Aclides.

Teribazus.

pidus: vestem ipsam induit: mulicbribus etiam ex auro donis a rege sibi traditis se ornauit. Idq;
quū vniuersi intuētes ægre ferrēt (Nam haud decebat ridere) tum rex & cachinnari incœpit & ad
eum cōuersus, tibi inqt vt mulieri aurum, & vt in sano regium amictum gestandi potestatem licē
tiamq; permittimus. Quum nō liceret cuiq̃ prærerq̃ matri & cōiugi illi supra regem, huic infra, re
giç mensæ accumbere: Artoxerxes fratres etiam Ostanem & Oxathrem natu iuniores ad eandem
mensam vocauit: & vna secum epulari voluit. Maxime autē ex omnibus gratissimum Persis spe
ctaculum prębuit Statyræ cōiugis currus: quo nudo nullis inuolucris nullis ornamentis regiis se

Statira Artoxerxis cōiunx.

rebatur: priuatisq; mulieribus sui & salutandi & adeundi copiā faciebat. ex quo regina ipsa a mul
titudine summo studio colebatur. At ingeti & turbulenti homines, qui nouis imperiis studebāt,
ad Cyrum q̃ illum acri ingenio virum apprimeq; bellicosum, ad hæc amicorum vnus omniū ma
xime studiosum esse acceperant: cōmuni consensu rerum summam deferebant: tati tantam impe
rii molem elati animi regem exposcere: & qui honoris cupiditate & gloriæ tangeretur. His igitur
fretus Cyrus non minus q̃ is quibus imperabat: ad bellum incubuit. Lacedæmonios quoq; per
literas cohortatus est: vt viros sibi subsidio mitterent. Quibus si pedites venissent, equos: si equi
tes, currus: si agros haberent, villas, vrbes se daturum suscepit. mercedem vero commilitonī
bus non numero, sed mensura persolutum iri. His se aliisq; pluribus magnifice efferens addebat:
grauius se cor q̃ fratrem gerere: philosophatiq; magis ac peritius magicam exercere: Vini autem
plus bibere ac mollius melius ferre. At illum in venationibus ob ignauiam ac mollitiem animi in

Lacedæmonii mittunt auxilia Cyro aduersus artoxerxem.

equo: dubiis aūt in rebus ne in solio quidem posse cōsistere: Lacedęmonii vero ad Clearchum Scy
thalam miserunt: omniaq; quę ad bellum vsui forent Cyro subministrari iusserunt. Permagnis er
go barbaricis copiis & cōductis ex græcia militibus haud multo paucioribus. xiii. milibus instru
ctis, variis rationibus militiæ cōsilium dissimulare conatus, aduersus regem ascēdere parabat. q̄d
tamen haud diutius regem latere potuit. Nam Tissaphernes ad illum adiens, rem omnem belliq;
apparatū indicat: & tumultus pmagnus regiam oēm cōpleuit. Cuius belli culpe pars maxima in
Parysatidē cōferebat: eiusq; amici oēs atq; intimi in suspitionē & calumniā vocabātur. Maxime
vero Parysatidi infensa erat Statira, iniquo aīo bellū ferens: ac vociferās vbi nūc fides o Socrus?
vbi preces obsecrationesq; humiles: quibus quum Cyrum regnum insidiis appetētem recepisses,
nos in bellum ac periculum cōiecisti? Ex eo tpe Parysatis Statiræ odio vehemēter incensa, quum
natura ad simultates atq; inimicitias psequendas acerba immaniq; natura foret, illam insidiis tol
lendam interficiendāq; curauit. Appropinquāti autē Cyro sermones rumoresq; plati sunt: statuis
se regē nec statim manus cōserere: nec p̄lio dimicare: sed in Persis expectare: quoad eo vndiq; exer
citus cogeret. Et enī fossam in latitudinē pedū decē: totidē in altitudinē, ad quadringenta stadia p
regionē in longitudinē duxit. Quā tamē quū prupisset Cyrus: atq; intra copias adduxisset: Babylo
niā q̄ haud longe ab eo loco distaret, neglexit: nec trāsitu illum vllo conatu prohibuit: sed Teriba
zus primus oium quum dixisset: haud fuga cōtendendum: nec Media Babiloniaq; cedendum: sed
in Susas Parysatidi occurrendum esse: quum numero copiarum multiplici hostes excederēt: innu

Exercit⁹ artoxerxis aduersus Cyrū habens hoīum nōgēta milia.

merosaūt Satrapas ac prætores haberēt consilio & peritia rei militaris Cyro superiores ac manu
promptiores: i prælū statim fortunam tentare aggressus est: ac primum nongētorum milium exer
citu rebus omnibus instructo atq; ornato euestigio se ostentans, hostes audacia despectuq; hostiū
inermis atq; incertis ordinibus incedentes in tātum terrorem ac turbationem coniecit: vt vix ma
gno cum clamore & tumultu se colligendi atq; in ordinem cōstituendi spatium daretur. Deinde si
lentio & effuse agmen producens, clamores immodicos petulantesq; insultus & cōfusionem plu
rimam in tanta multitudine expectantibus gręcis, specie agminis & instructu admirationi fuit.
Ex falcatis enim robustissimos quosq; deligens in fronte legionis suæ e regione græcis statuit: vt
acies hostium priusq̄ ad manus ventum esset perrumperēt. Eam pugnam quum multi scriptores
memoriæ mandarint: & Xenophon ante oculos pene collocarit: rebusq; ipsis nō vt gestis, sed qua
si gerantur, lectorem affectum animo atq; vna periclitantem retineat: haud prudentis esset post
eum virum his de rebus rursus ad scribēdum accedere: pterea quę ab illo prætermissa ac digna me
moria videantur. Nuncupatur autem locus Cunaxa: in quo instructe acies signis collatis dimica

Cunaxlocus sexcēta stadia a Babylonia distans.

runt: qui sexcenta stadia a Babylonia distat. Cyrum autem admonente Clearcho vt se post Mace
dones cōtineret: nec in periculum pugnę immitteret: respondisse ferunt: Quid ais Clearche: iubes
ne regnum appetentem regno me indignum ostendere? Quūq; imprudenter Cyrus & temere in
medias acies perrupisset: nec periculum præcaueret: nec saluti sue prospiceret: non tamen Clear
chi minus delictum nec sapiētius consilium fuit: qui grecos contra regem cōstituere noluerit: sed

Clearchi cōsilium.

ne circumueniretur ab hostibus dextrū cornu ad flumen pduxerit. Qui enim omissis cæteris om
ni ratione securitatem sequeretur: & in eo potissimū laboraret: ne quid incōmodi acciperet: satius
fuit domi se cōtinere. Qui autem amari ascēdens decem stadiorum milia pcessisset: nec id vlla ne
cessitate coactus: sed hoc consilio vt Cyrum in regiam sedem collocaret: sic deinde loci atq; ordi
nis ratione habuerit: nō quo ipse regem cuius stipendia mereretur seruaret: sed quo tuto & expedi

nis rationem habuerit:non quo ipse regem cuius stipendia mereretur seruaret:sed quo tuto & expedite pugnaret:is mihi instantis periculi metu de summa rerum consilia abiecisse:& militarem disciplinã ꝑdidisse videtur.Fuisse autẽ nullum ex omni exercitu regis græcoꝝ impetũ exceptuꝝ : pulsis aũt loco ac relictis illis fugiente aut interfecto rege, Cyꝝ incolumẽ regno potiturum, ipsius pugnæ euentus declarat.Idcirco Clearchi magis ignauia, ꝙ Cyri audacia accusanda est : quæ regnũ vna & Cyrum perdident.Si enim rex ipse contemplatus foret ; qua in parte constituris græcis minimus sibi ab hostibus noceretur:aliam nullam ꝙ quę a se atq; a suis plurimum distaret, inuenisset:a qua nec ipse victus supatusq; sentiret:& Cyrus ante interemptus sit:ꝙ de Clearchi victoria nuntium accepisset.Atq; Cyrus haud inscitia neq; imprudentia offendit:sed quid sibi vsui eẽt prævidit:Clearchumq; medium agminis tenere iussit:at is quũ dixisset, bene gerendæ rei se curã suscepturũ:euertit omnia.Nam græci ex sententia sua & voluntate barbaros fuderunt:& fugientes magnum spatiũ insequuti sunt.Sed Cyrus quum generosum equum sed effręnem atq; immitẽ Pasacem nuncupatum (vt Ctesias tradit) calcaribus incitasset:Cadusioꝝ dux Artoxerxes & ipse vectus equo ei obuiã venit clamitans O iniquissime oĩum mortaliũ atq; insanissime:q pulcherrimo & sãctissimo inter Persas Cyri nomini hanc tantã notã atq; ignominiã inutis:vt optimam viam ingressus græcoꝝ copias ad Persaꝝ bona & fortunas diripiẽdas coneris adducere:i spem adductus te fratrem ac dominũ tuũ occisuꝝ esse:cui decies decem seruorum milia sunt:q te rebus omnibus præstent:Sed statim periculũ facies.ante enĩ hoc loco caput tibi auferetur:ꝙ regis faciem aspicere possis.Hæc quum dixisset iaculum in eum immisit:sed lorica restitit:atq; ictum sustinuit:ne ad corpus vulnus descenderet:Cyrus tamẽ magnitudine ictus contremuit.Dum Artoxerxes equum conuerteret:Cyrus telum intorquens haud frustratus est ictu:sed collũ sub casside mucrone trãsfixit. Artoxerxem igitur Cyri manu concidisse omnes pene consentiunt.De Cyri autẽ morte quoniã Xenophon, vt qui non affuisset, eã breuiter nimis atq; exiliter explicat:nihil fortasse ĩpedit:quæ a Dinone & Ctesia scripta sunt oratiõe pcurrere.Tradit igit Dinon interfecto Artoxerxe, Cyrum in eos q circunstabant regem impetu facto eius equũ vulnerasse:atq; illũ humi deuolutũ esse.Ad quem accurrens Teribazus, apprehendensq; ꝙceleriime in alium equum imposuit:O rex inquiẽs huius diei memineris.Non enim est eiusmodi:vt memoria tibi excidere debeat.hic rursus Cyrus perrumpens equo Artoxerxem deiecit.Hunc tertium Cyri insultum rex iniquo animo ferens, ad eos q aderant exclamat:satius sibi esse non viuere.tũ incitato calcaribus equo Cyrũ adorit:qui inter volantia hostiũ tela incaute ac temere ferebat:in eumq; ipse vna & eius stipatores tela cõiiciunt . Cõcidit aũt Cyrus, vt quidam ferũt, transfixus a rege:vt plurimi sentire videntur, ab homine qui ex Caria aderat:cuiq; rex prȩmium rei bene gestæ hunc honorem tradiderat:vt in prælris semp aureum gallum in lancea prȩfixum ante aciem ferret.Etenĩ Cares ipsos Persas ob conos quibus galeas ornatas habẽt:gallos nũcupãt:Quæ vero a Ctesia de Cyri morte mãdata sũt literis:vt pluribus circũcisis atq; amputatis, paucis exponam:huiusmodi sunt.Cyrus quum interempto Artoxerxe in regem ipsum impetũ fecisset:rexq; contra in eũ:silentio se inuicem infensis animis petiuere.Sed interuenit Aricus Cyri amicus:præoccupatoq; tpe, in regem telũ coniecit:sed ictu frustratus est. At rex contorta in Cyrum lancea, illum non attigit:Tissaphernem vero virum summo loco natum Cyroq; fidissimum percussit atq; exanimauit.Tum Cyrus iaculum adiiciẽs per thoracem ad duorum digitorum altitudinẽ in pectus regis defixit:quo vulnere ex equo deuoluto rege, comites eius ac stipatores magno cum tumultu ac trepidatione se in fugam dedere.Ille ægre se humo attollẽs cum paucis, in quibus fuit Ctesias, proximum quendam tumulum occupauit:& in eo consedit . Cyrũ vero aduẽtantibus iam tenebris ferox equus a suis longius inter hostes prouexit:quũ ab illis ignoraretur:ac requireretur a suis:quippe qui elatus victoria plenusq; animi atq; spiritus per mediũ hostium agmen equum incitabat calcaribus:aspere ac vehementer obuios verbis increpitans: Cedite ignaui atq; absistite.idẽ quũ sæpius persica voce proclamasset:alii quidẽ concesserũt regẽ adorãtes.Forte Cyri capite lapsa tiara est:hic ꝑsicus adolescẽs noĩe Metrodotes viribus fractus a latere incurrens eius tempus secundum oculum iaculo transfixit:nesciusquem vulnerasset: quũq; magna vis sanguinis manaret e vulnere, languente iam visu vna cũ viribus decidit. Equus errabũdus se fuga proripuit. Equestrem vero pileum cruore madentem Cyri, percussoris minister cõperit.Cyꝝ languentem e vulnere ac iam prope expirantem eunuchi quidam qui casu aderãt, in alium equũ reponere, atq; ex hoste seruare conati sunt. Sed quum imbecillior foret ꝙ vt equo insidere posset: annixi manibus ægro ac titubante corpore agebant. Quum poritum se victoria opinaretur i ac fugientium voces audiret: Cyrum regem implorantium:ac sibi parci obsecrantium:interim Cauni quidam abiecti hoĩes, & victus difficultate vilissimorũ ministeriorum gratia regis exercitum sequuti, Cyri militibus forte permisti erant. Qui vbi vix rubra sagula cõspicati sunt: q; regiæ partis omnes albo vterentur:agnouerunt statim hostes esse. Ex illis igitur vnus ausus est imprudẽs a tergo Cyrum sauciare:quo ictu perfracta poplitis vena cõcidens ille inter cadendum cõfossum vulnere tempus in lapide quodam offendit. Ctesiæ igitur oratio ac sentẽtia talis est i qua hominem vix

Pasces equ⁹ Cyri.

Artoxerxis cadusioꝝ ducis interitus.

Cyri ĩterit⁹

Galli Persæ dicuntur.

Aricus

Tissaphernes ĩterficit

metrodotes

occidens veluti obtuso gladio interemit. Quū iam expirasset Cyrus: Artaseras regius oculus eo

Artaseras.

forte equo profectus, vt flentes eunuchos aspexit: fidissimum eorum rogauit: quē assidens o Parsi
sta defles. Et ille, nōne tu extinctum Cyrum intueris? Admiratus igitur Artaseras eunuchum iussit
bono aīo esse: cadauerq; asseruare: ipse ad Artoxerxem profectus rebus suis diffidentem & vulnere
sitiq; cōfectum, lętus nuntiat se mortuum Cyrum vidisse. Ille vero statim audito nuntio primus
oīum iter arripuit: ac Artaserę vt se ad locum produceret imperauit. Sed quum metus ac rumor ve
hemens eo platus foret: græcos hostem fusum persequi: victoresq; oīa obtinere: visum est eo com/

Peribarza/
nes.

plures exploratum mittere. ita triginta lampades præferentes eo missi sunt. Ipsi ob sitim iam defi/
ciēti & ad moriēdum vicinio, Perybarzanes eunuchus circūcurrens potū quęrebat. Non enim lo
cus aquam habebat: & a castris lōgius aberant. Tādem in vnū ex Caunis illis inopibus incidit: in
vtre sordido inquinatam aquam ac putridam ad octo Cotylas ferentē. hunc vtrem ille acceptum
regem detulit: eiq; tradidit. Quem quum aquam totam ebibisset: nunquid is potus molestissimus
ei fuisset pcontatus est: Tum testatus est deos immortalis: se nunq̄ vinum potasse iucundius: neq;
aquam etiam quæ leuissima ac q̄putissima esset sibi suauiorem esse visam. Quare inquit ei homi/
ni a quo accepisset se nunq̄ debitas ac meritas gratias referre posse: sed deos precari: vt eum diui/
tem ac beatū efficerēt. Dum ea fiebāt: triginta missi clari ac læti eo se receperunt: aspernatā regi fe/
licitatem ac victoriam nuntiantes: ac iam multitudine ad eum vndiq; confluentium & conspiran
tium parumper aīo cōfirmatus, multis circum collucentibus facibus e tumulo descēdit. Vt vero
ad cadauer constitit: & dextra corpori manus, & a ceruicibus caput abscissum est: caput ferri
iussit: apphendensq; manu comā, quę permagna erat & densa, dubitantibus adhuc fugiētibusq;
ostendit: illi magna cum admiratione adorauerunt: sic ad eum breui septuaginta milia hoīum co

Cæsa nouē
milia ex Cy
ri exercitu.
Cęsa vigin
ti milia ex
Artoxerxis
exercitu.

ierunt: ac se rursus in castra receperunt. Egit aūt in plium (vt Ctesias tradit) quatercentena homi
num milia. Dio aūt & Xenophon eos qui dimicarunt longe plures fuisse authores sunt: numerū
vero interfectorum hostium nouem milia capitum ad Artoxerxem esse relata: suorum autem vigi
ti milia in eo certamine desiderata esse. in his dubitatio permaxima ambiguitasq; versatur: in eo
autem apertum Ctesiæ mendacium deprehenditur: q; ait se ad græcos vna cum Phallino zacyn/
thio: aliisq; nonnullisq; oratorem esse missum. Xenophon enim Ctesiam apud regem versari scie/
bat: ipsius enim meminit: & hos libros in eius manus puenisse satis constat. Nunq̄ enim qui lega/
tus venisset ac tantorū sermonum interpres fuisset: absq; noīe incognitum dimisisset: Phallinum
autem zacynthium nominasset. Mirifice videlicet Ctesias honoris cupidus: nec minus Laconica
rum partium Clearchiq; studiosus: qui in ipsa historia scribēda quosdam semp locos sibi ipsi pro/
prios vendicat: quos ingressus, Clearchi ac Lacedæmonis mentionem facit. Cōfecto iam plio Ar
toxerxes illius qui a Cyro ictus cōciderat, filium pulcherrimis maximisq; muneribus donauit. Cte
siam quoq; ac reliquos honoribus amplissimis honestauit: Caunisq; qui vtrē ei aquæ attulerat
quū inuenisset: ex obscuro atq; inopi clarum atq; opulentū effecit. Fuit preterea cura in eo quædam
in vindicādis sontibus. Arbacem enim quendam Medum hoīem, qui in prælio ad Cyrum defece/

Arbaces.

rat, ac rursus eo mortuo rebellarat, quū eū ignauiæ ac mollitiei, nō pditionis neq; simultatis reū
statuens cōdemnasset: iussit nudum scortū impositū ceruicibus diem totū in foro circūferre. Alte/
rius vero q; ad defectionē duos quoq; ex hostibus se additurū pollicitus, in mendacio deprehensus
esset, linguam tribus clauis cōfigi iussit. Sed quum cuperet hanc famam & sermonē apud oēs gen
tes & nationes vulgari: a se Cyrum interfectum esse: Metrodori qui primum Cyro vulnus inflixe/
rat, munera misit: ferentibus etiā hæc nūtiari ei iussit: iis te rex muneribus afficit: q; quum equestrē
Cyri pileum inuenisses, ad eum detuleris. Care vero a quo succisa poplitis vena Cyrus conciderat
& ipso donum postulante, ad id negotium missis huiusmodi ad illum mandata dedit: Hæc tibi do
no mittit rex: q; primus post Artaseram ad eum de Cyri interitu nūnasses. Metrodores igitur indi

Cares insa
nia corre
ptus.

ctum sibi silentium ægre ferens, discessit. At misserum Carem similis quidam animi morbus ex in/
sania & temeritate inuasit. Corruptus præsentibus vt videtur bonis & superbia quadam & cōtu/
macia in superiores se efferens, haud dignum ducere se munera sibi missa nuntii mercedem habe/
re: sed excruciari animi atq; indigne ferre: ad hęc vociferare: alterum neminem præter se Cyri ne/
cis authorem fuisse: & se iniuste ea gloria spoliari His regi nūtiatis, vehemēter ira incensus, caput
homini a ceruicibus abscindi iussit. His quum interesset mater: Ne tu inquit rex ita hunc Carem

Cares inter
ficitur.
Parysatidis
matris ar/
toxerxis cru
delitas.

capitalem hoīem breui pœnā neces. a me enim sibi eorum quę dicere audet merces persoluēda est.
Permittente aūt rege matri supplicii sumendi potestatem, Parysatis a tortoribus suis hoīem com
pręhendi iussit: decemq; dies in tortura haberi: tum oculos effodi: & in aures liquefactum æs in/
fundi: sic omni supplicio excruciatum necari. Nec vero Metrodores similem exitum effugere potu
it: pauloq; post ob eandem stultitiam morte pœnas luit. Vocatus enim ad cœnam quum regis ac
matris eunuchi adessent: accessit veste auroq; insignis: quibus donatus a rege fuerat: quūq; ad po/
cula prouectum cōuiuium foret: ex Parysatidis eunuchis is qui authoritate opibusq; reliquos an/
teibat, ita ad Metrodorem loquutus est: Perpulchram quidem hanc tibi vestem rex dono dedit.

Metrodotes: perpulchras armillas: perpulchros etiam torques: p̄magni quoq; pretii gladium: p̄q; beatum ac circũspectum te iis oĩbus reddidit. Iam vero incalescens vino plus æquo Metrodotes: quorsum hæc inquit o Sparamizas spectat oratio? Maioribus enim meipsum ac pulchrioribus eo die dignũ exhibui, & Sparamizas subridẽs, haud equidem Metrodotes tibi inq̄t inuideo: recte quidem se habet illud: quod crebro vsurpatur a græcis: Vinum & veritatem esse: sed amabo te quid p̄clarum aut magnum fuit pileum equo delapsum inuenire: & ad regem deferre? Hæc haud facinoris ignatus interrogabat: sed volẽs id a p̄sentibus quoq; cognosci, tẽtare eo pacto cœpit hoĩs leuitatem: quem loquacem atq; immoderatũ potus reddiderat. Haud diutius se continuit: At vos inquiens de pileo deq; eiusmodi nugis vt lubet cõfingite: ego vero aperte p̄fiteor: hac manu Cyrum cõcidisse. Nõ enĩ vt Artoxerxes, vanum, neq; irritum telũ adieci: sed ab oculo haud longius meus aberrauit ictus: sed transfixo tpe hominem straui: eoq; vulnere tãdem interiit. Hic alii inde vsq; prospicientes infelicem Metrodotis exitum & cladem, facies demiserunt. Sed qui eos cõuiuio exceperat: age inquit Metrodotes ad p̄sens indulgeamus vino atq; epulis: ac regis deum fortunamq; venerantes, sermones huiusmodi maioribus de rebus q̄ inter nos versari conueniat, missos faciamus. Dimisso cõuiuio, quæ dicta in conuiuio fuerãt Parysatidi eunuchus detulit: at illa cum rege cõmunicauit. Quod regis aĩum vehemẽter offendit: qui se rep̄hensum, refutatũq; prospiceret: & quæ pars victoriæ maximo sibi decori ac voluptati fuerat, effluxisse. Etenim volebat barbaros omnis ac græcos sibi p̄suasum habere: in ipso insultu quo quũ fratre cõseruit manus, accepto illatoq; vulnere, interempto Cyro se saucium abiisse. Igit̃ Metrodotem scaphis necari iussit. Genus autem mortis ac supplicii huiusmodi est. Duabus exedificatis scaphis inter se cõgruentibus, in altera hominem qui ad suppliciũ datur resupinant: alterã desuper imponẽtes, sic ambas cõiungũt: vt caput manus ac pedes foris excludãtur: reliquum vero corpus totũ intus claudatur. Præbent homini cibum: stimulisq; oculos fodiẽtes vesci vel inuitum cogũt: vescẽti autẽ pro potu lac melli admistum in os infundunt: faciemq; eodem cõspergunt: sicq; ius oculos versantes scapham semper aduerso soli opponunt: & muscarum insidentium multitudine ora quottidie obteguntur. Quũq; intus ea faciat quæ edentes bibẽtesq; hoĩes facere necessitas cogit: ex corruptione & putredine varii pulluiant vermes: quibus intra vestes penetrãtibus, corpus abroditur. Quum enim p̄functo vita homine, superior amouet̃ scapha: exesa caro aspicitur: & circa viscera talium feraꝝ pascentium aliarumq; quottidie succrescentium multitudo apparet. Huiusmodi suppliciis Metrodotes excruciatus ad decimũ vsq; diem calamitosam vitam p̄duxit: atq; demũ extinctus est. Reliquus Parysatidi erat quasi signum Maniesates regis eunuchus: qui Cyro caput ac manum p̄ciderat: at quem opprimendum aĩum mentẽq; intenderet. Qui quũ ipse per se nullam p̄beret occasionẽ: huiusmodi illi insidias machinata est. Erat q̄dem quũ aliis in rebus acris ac versuti ingenii mulier: tum aleatum ludum percallebat: ob idq; ante bellũ sæpe alea ludere cum rege solita est: post bellũ autem nihil de pristina cõsuetudine cum rege & affabilitate remisit: sed vna in cõuiuiis, in ludis, iocisq; versata est: seq; illi amorum participem atq; administram exhibuit: vt eius aĩum penitus a Statira abduceret: nec vllum fere vacuum illius cõgressui tp̄s relinqueret: q̄ eam p̄cipuo quodam exardebat odio: ac ea sublata e medio suo arbitrio ac nutu geri oĩa cupiebat. Itaq; nacta tp̄s idoneum, quum rex a negotiis vacuus pararet se ad ludũ remissionemq; cõferre: alea prouocauit: mille daricis in ludum victori expositis. ludenti victoriam negligendo permisit: aurũq; persoluit. Tum excruciari se animi & cõcertãdi cupidã simulãs, rursus repetita alea eunuchum proponi iussit. Quod haud recusauit rex: sic inter se cõuenerũt: vt quinq; vtriq; deductis fidissimis, ex reliquis victor quem vellet eligeret atq; acciperet. His conditionibus initis instituitur ludus: in quo quũ illa oẽm suam curam industriamq; posuisset: cadentibus e sentẽtia talis, potita victoria Maniesatẽ accepit (Non enim is in selectis a rege fuerat) atq; priusq; rex in aliquam suspitionem incideret, tortoribus ad supplicium tradens, viuum pelle enudari, ac tribus palis affixum corpus diuaricari iussit: & in alio palo seorsum pellem suspendi. His pactis ferentem grauiter regem & in eam ira p̄citum, salibus etiam & cauillis cum risu prouocare aggressa est: & q̄ suauis ac beatus inquit habendus es: quem fœdi senis & eunuchi mors tanto dolore mœstitiaq; afficiat: ego quũ mille daricos p̄didissem eam iacturã silentio tulit. Rex igitur pœnitentia ductus eorum quę doli circumuentus dimiserat, destitit: nec vltra matris iniurias persequutus est. At Statira aperte cum ea inimicitias gerebat: indignum esse statuens q̄ p̄pter Cyrum interfectum hoĩes eunuchi a regi fidi adeo crudeliter ac nefarie necarentur. Postea vero q̄ Clearchum ac reliquos duces per fidem ac iusiurandum deceptus Tissaphernes comprehensos vinctosq; ad regem misit: tradit Ctesias Clearchũ a se precibus orasse: ne pateretur eũ fame necari: sed vtcũq; morituro necessaria sibi ad victum mittẽda curaret. Quo impetrato lætatum officio esse: aulumq; sibi amicitiæ signum dedisse ad suos propinquos necessariosq; futurũ fuisse autem insculptas in anulo Caryatides saltantes. Missa quoq; Clearcho cibaria, qui vna in vinculis asseruabantur, auferre solitos, & eorum parte exigua Clearcho tradita reliqua ipsos cõsumere. Cui incomodo a se esse prouisum: quum egisset: vt plura Clearcho cibaria mitterentur: atq;

Vinũ & veritatẽ esse.

Scaphatũ supplicium quo hoĩes afficiuntur apud barbaros crudelissimũ.

Metrodotis interitꝰ.

Maniesates.

Maniesatis mors crudelissima.

Caryatides statuæ muliebres stolatæ.

Colenus.

alia separatim militibus darent. Eaq; oīa a se de Parisatidis mente ac sententia administrata esse: Quum sæpius Colenus ad Clearchū intro ferēdi cibi gratia mitteretur: hortatum ab eo esse: atq; edoctum: vt paruum pugionem intra carnes abditum ad se intro ferret: nec pateretur: vt eius vitæ exitus foret, quē sibi regis crudelitas allatura erat: idq; illum metu deterritum facere recusasse: deinde regem postulanti matri atq; obsecrāti vt Clearcho ignosceret, cōcessisse: idq; iureiurādo fir-

Menon.

masse: ac rursus a Statira sententia dimotū, excepto Menone, oēs neci destinasse. Ex eo tpe Parysatim ad perniciem & cladem Statiræ spectare cœpisse: atq; illi venenum cōparasse. Sed hæc parum probabiliter ab eo dici: nec ratione vlla idonea niti videtur: tantum facinus tam audax tāq; periculosum ab illa esse susceptum: vt legitimā regis vxorē, lecti sociam, cōmunium natorū & qui ad spē regni educarentur matrē, ob Clearchi necem veneno opprimere conaretur: ac pficeret. Verū haud obscurū est: has ab eo tragœdias excitatas esse: vt Clearchi nomen immortalitati ac memoriæ commendaret. Etenim scribit: peremptis ducibus cæteros canibus auibusq; laniatos esse: Clearchi autem cadaueri vim venti puluerē ferētem aggerem cōgessisse: atq; eius corpus obtexisse: ibiq; exortis quibusdam palmis perbreui lucum in miram altitudinem excreuisse: locūq; opacasse:

Lucus nat⁹ vbi erat eor p⁹ Clearchi

ex quo magnā pœnitētiam regē cepisse: q̄ Clearchū virum diis īmortalibus amicū vita priuasset: Parysatis igitur veteri Statirę odio, ac nouis suspitionibus agitata, quū videret regē potētiā suam verecūde obseruare: atq; in honore habere: illius vero amoris præsidio firmiorē ac sanctiorē apud

Statirę a parysati insidiæ parāt.

eum fidem habere: insidiis illam delere cōstituit: maximis de rebus in periculum veniēs. Insidiarū huiusmodi apparatus fuit: Famulā habuit Gygen noīe: quæ apud eam plurimū valebat. hāc administram veneficii Parysati fuisse Dinon tradit: Ctesias tm̄modo cōsciam extitisse. At qui venenū

Gyge famula parysatis Mebditera.

dedit, hic qdem Mebeliterā, Dinō aūt Melantē nuncupat. Itaq; vt sedata paruper pristina suspitione ac dissensione, quū in vnū venire atq; cœnare cœperūt: nō sine metu tñ ac custodia hisdē cibis atq; ab iisdem vtebātur. Nascitur in Persis quædā parua auis: cui vacuū nihil superat: sed tota

Chintaces auis.

intus sumine atq; adipe plena. Vento atq; rore nutriri quidā putant. nomen est ei thintaces. Hāc Ctesias prodidit cultello altero latere veneno illito Parysatim diuisisse: dimidiam partem veneno infecisse: & quæ veneno intacta atq; incorrupta erat, ipsam in os cōiectam exedisse: Statiræ autē venenatam partem porrexisse. Sed Dinō ab hoc parūper dissentiēs, ait nō Parysatim, verū Melā-

Statira veneno interfecta est.

tem parti tū cultello Statiræ infectā carnē apposuisse. Quū moreretur magnis cum doloribus mulier: ipsa dolū agnouit: matrēq; regi in suspitionē adduxit: qppe qui eius īmanem importunamq; naturā perspectam haberet. Proinde de scelere ppetrato inuestigare diligentius cœpit: seruos oīs matris ac mēsæ ministros in quęstionibus habuit: Gygen vero clausam domi apud se illa tenuit: nec regi exposcēti tradidit. Quæ tñ paulopost quū rogasset se domū dimitti nocte, abrepta & ca-

Venefici qua pœna apud Persas afficiāt.

pitis a rege damnata est. Veneficii aūt in persis pœna hmōi legibus vindicātur: Ampla est petra in qua capita eorum imposita alia petra feriunt: quoad faciē ac caput infrēgerint. Hoc igitur mortis genere Gyge interiit. In Parysatidem aūt aliud nihil molitus est rex: sed ne verbum qdem paulo grauius dixit: Babylonem vero volentē dimisit: addens quoad illi vita superesset, Babylonē se nūq̄ esse visurū. Quæ igitur ad rationem domesticā spectant huiusmodi extiterūt. Quos aūt Græcos qui Cyrū in Asiā sequuti erāt, capere atq; opprimere niteret; haud minore studio q̄ quo in Cyro superādo ac regno obtinēdo fuerat, nihil perfecit: nam amisso Cyro, ducibus suis orbati ex ipsis ppemodum penetralibus regis incolumes euaserunt: & ostēderūt declararuntq;: rem Persarū ac regis multo auro delitiis mulieribusq; cōsistere: reliqua nihil præter superbiā iactātiamq; esse. Ex quo Gręcię vniuersæ aīo audaciaq; addita, barbari cōtemptui fuere. Lacedæmonii quoq; perindignū

Thrybon. Dercyllida. Agesilaus fudit Tissaphernem.

duxeruntnō Asiam incolētes Græcos e seruiture eripere: eorūq; cōtumelias psequi. Superioribus enim tpibus Thrybone, post Dercyllida duce bellum gesserāt. Nulla pręclara re gesta, Agesilao id bellum administrādum mādarūt: ille in Asiam traiecto exercitu statim ad rem gerēdam incubuit magnāq; exinde gloriā adeptus est. Tissaphernē collata acie fudit: ciuitates ad defectionē coegit. Tantis gestis rebus didicit Artoxerxes alia ratione bellum cū illis sibi esse gerēdum. Quare Timo-

Timocrates.

cratē Rhodiū cum magna vi auri in Gręciā misit: iussitq; corruptis principibus ciuitatū, quiq; in iis plurimū pollebāt opibus, Græcū bellum in Lacedæmonē totū cōuertere. Quæ vbi sic a Timocrate administrata sunt: cōspirātibus maximis ciuitatibus magnisq; in Pelopōneso excitatis motibus, Spartā Agesilaum ex Asia magistratus reuocarūt. Quo tpe abeuntem ad amicos dixisse fe-

Persicus nūmus. Conon.

runt: triginta milibus sagittariorum se a rege ex Asia pelli. Persicus enim nūmus sagittarium incisum habet. Conone etiam Atheniēsi ac Pharnabazo ducibus mari Lacedæmonios expulit. Conon enī sub id tps postq̄ in Capræ flumine nauali prælio decertatū est, in Cypro morā trahebat: haud securitate cōtentus: sed rerū mutationē veluti in pelago fluctum, opperiēs. Perspiciēs autē sua cōsilia potētia, regiam vero potētiam prudente duce indigere: de his quæ excogitasset regē per

Zenon. Polycritus.

epistolam certiorem effecit: mādauitq; iis qui ferrent, per Zenonē Cretensem vel per Polycritū medicum regi eam redderēt (horum Zenon saltator: medicus Polycritus fuit) ac si illi adessent, per Ctesiam medicum. Traditur Ctesiam accepta epistola iis quæ a Conone scripta erant addidisse

vt Ctesiam ad se mitteret, cuius opera ad administrandas res maritimas vteretur. Ctesias ait regē ipsum sua sponte id sibi munus demandasse. Parta nauali prelio apud Cnidum per Pharnabazū victoria, q̄ maritimū Lacedæmōiis imperiū abstulit, ad se Græciā vniuersam simul cōuertit: Græcosq̄ ad famosam illam pacem cōpulit: quæ regnāte Antalcida cōstituta est. Hic Spartiata Leonidæ filius fuit: qui studio regis author fuit: vt Lacedæmonii oībus Asiæ ciuitatibus, quæq̄ Asiæ adiunctæ sunt insulis, regi cederent: easq̄ rex vectigales haberet: firmata cū Græcis pace: si græciæ dedecus | cōtumelia | ac proditio | pax nuncupāda est: qua nullū bellum miseriorem & ignominiosiorē exitum victis attulit. Quapropter Artoxerxes quum reliqui sibi Spartiatæ abominationi ac fastidio essent: ratus eos oīum impudētissimos esse, Antalcidam in Persas pfectum oī comitate ac benignitate complexus est: ac semel accepta vna ex floreis coronis & vnguēto pretiosissimo perspersa, Antalcidæ eam in cœna misit. Ea munificētia oībus admirationi fuit. erat autem vt videtur idoneus: qui in Persis per saltationem ac lasciuiam Leonidæ & Callicratidæ insultans in deliciis voluptaretur: & eiusmodi coronam acciperet. Itaq̄ Agesilaus siue quis alter, dicente quodam, ve tibi Græcia vbi iam Lacones nobis medizant: quinimmo inquit Medi laconizant: magnificētia tamen & splendore orationis dedecus rei & ignominiam delere nō potuit. Nam accepta in Leuctris calamitate imperium Græciæ amiserunt: atq̄ eo fœdere Spartæ gloria & maiestas omnis interiit. Quoad igitur Spartæ imperium stetit: hospitis atq̄ amici loco illum habuit: obseruauitq̄: post Leuctricam vero calamitatem quum imminuta authoritate ad reliqua incōmoda pecuniariæ etiā rei difficultas accessisset: in Ægyptū Agesilaum miserunt. Antalcides ad Artoxerxem profectus: hortatusq̄ est: vt Lacedæmoniis laborantibus subueniret. Ille ita hominem cōtempsit: despexit: ac contumeliose reiecit: vt reuersus illusus ab hostibus ludibrioq̄ habitus atq̄ ephoros metuens, se vita abdicaret. Ascendit etiam ad regem Ismenias Thebanus, & Pelopidas: quo duce parta in Leuctris victoria fuerat. Hic nihil a dignitate sua alienum fecit: at Ismenias iussus regem adorare, anulum ante pedes humi deiecit: ita acclinans sustulit: adorantisq̄ speciē præbuit. Timagoræ autē Atheniēsi, quum ad eum paruulam epistolam per Veluridem arcanam misisset: lætatus decem ei daricorum milia elargitus est: bouino lacte in valetudinem indigenti octoginta boues mulgendos dedit: lectulos etiam & perstromata strātoresq̄ misit: quasi non Græci lectos sternere didicissent: q̄ ex morbo langueret: qui lectica cum ad mare vsq̄ molliter veherēt. præsenti eidem admodum cœnā magnificētissime apparauit: vt Ostanes regis frater Hanc diceret mensam memoria tenero. Non enim parua spe tam splendide exornata est. hoc autem erat pditionis potius exprobratio: q̄ cōmemoratio beneficii ad gratiam referendam. Timagoras igitur ob regiā largitionem ab Atheniensibus rei capitalis damnatus est. Artoxerxes Græcos multis malis calamitatibusq̄ affectos vnius tm̄ facti lætitia parūper leuauit: Tissapherne acerrimo atq̄ infensissimo illis hoste sublato. Interfecit aūt eum calumnii ipsius opera & cōsilio matris adiutus. Non enim rex diutius irā aluit: sed eam reconciliata gratia Babylone accersiuit: & q̄ elato animo ac regina digno esse aspiceret: causæ autem nihil subesset quæ suspitione vel offensione aliqua eorum aīos disiungere posset. Ereo iam tempore mater in omnibus obsequendo, obsecundando, cuncta ad nutū gerendo, nūq̄ eius cupiditatibus refragando: hoc obsequio quum tantum apud illum authoritatis cōsequuta esset: vt quæcunq̄ vellet facile impetrasset: persensit regem ex filiabus alteram Atossen perditissime adamare: cumq̄ ea rem se clam habere: & ne erumperet, vt qdam tradunt, animi morbum cohibere: ac dissimulare: Constituto cum virgine semel congressu, id Parysatis suspicata puellam magis q̄ antea cōsueuerat amplexa est: Artoxerxi & formam eius, ac mores laudare: vt regi tum spectabilis ac decora esset. Postremo eo suadendo adduxit: vt eam in matrimoniū duceret: & legitimæ numero vxoris haberet: cōtemptis Græcorum existimatione ac legibus: Persis legem ipsam bonorum & malorum normam a deo cōstitutam missam faciens. Sunt qui dicāt: in quibus est Cymeus Heraclides, nō vnam modo filiam, sed secundam etiam Amestrim Artoxerxem vxorē cepisse: de qua paulo posterius dicemus. Athossæ amore post nuptias ita vehemēter incēsus: fuit vt quū morbo quodā, qđ Alphon vocāt, teneret: nihil tñ ob eam causam fastidierit. Iunoni etiam pro illius salute vouisse vnā ex oībus diis illā ac tacta humo manibus adoraturum. Iussis deinde Satrapis ab eo & amicis, dona mittere: tanta copia missa sunt: vt qđ erat spatii iter regiā & phanū, ad sexdecim stadia, auro argēto purpura atq̄ eqs cōpleret. Periti ab eo deinde bello Ægyptii Pharnabazo & Iphicrate ducibus: qbus iter se dissidētibus, spe potiendi excidit. Ipse pręterea aduersus Cadusios triginta milibus peditū ac mille equitū educto exercitu, in eos īperū fecit. Erat aūt regio situ ipso aspera & difficilis frugum infœcunda: pyris & malis aliisq̄ eiusmodi pomis fœlicissima: genus hominum nutriens ferox & bellicosum. Quo bello rex in maximas difficultates ac pericula imprudens incidit. Nihil enim erat vnde aleret exercitū, nec aliunde importari poterat: iumētis solum cæsis viuebant: tantaq̄ erat inopia & caritas rei victuarię: vt asini caput via sexagita drachmis venale inueniretur. Iamq̄ cibus in regiam cœnam defecerat: & pauci supererant equi: reliquis vescendo absumptis. Hic Teribazus qui inter Persas fortitudine sæpe primū locum obtinuerat: sæpe ob leuitatem

Antalcidas Spartiata.

Agesilaus moritur. Ismenias. Pelopidas.

Peristromata.

Timagoras capite dānatus.

Atossæ filia Artoxerxis ab eo ī vxorē sumpta. Amestris filia Artoxerxis ab eo in vxorē sumpta.

Alphos morbus.

Exercitus Artoxerxis ī Cadusios xxx. peditū xxx. M. equitum mille. Teribazus

offenderat, & per id tẽporis sordidus ac despectus, regem exercitumq̧ seruauit. Duo erant Cadusiis reges: his diuersis locis castra habentibus, Teribazus regem adiit: & facere statuisset ei cõmunicatis, ipse ad alterũ eorum ꝓfectus est: ad alterum clãdestino itinere filium misit. Vterq̧ vtrisq̧ dolo circũuenit: inquiẽs alterũ regem ad Artoxerxẽ caduceatores mittere: pro societate priuatim & amicitia coniungẽda: proinde si saperet sibi præoccupandũ esse tp̃s: seq̧ ad oĩa adiutorem ei fore pollicitus est. Ita persuasis regibus, tati ambo sibi ab altero inuideri, hic cũ Teribazo, ille cum Teribazi filio legatos de pace misit. Diutius igitur tp̃e trito, Teribazus in suspitionẽ apud Artoxerxẽ & calumniã incidit: & regem ipsum pœnituit: suam exercitusq̧ sui salutem illius fidei credidisse: inuidis & obtrectatoribus reprehendendi sui cõsilii occasionem & facultatẽ præbuit. Reuersus Teribazus eius filius percussa fœdere paceq̧ cum vtroq̧ rege firmata, auctus honoribus atq̧ opibus motis castris cum rege discessit. Quo in loco apparuit oẽm ignauiam mollitiemq̧ non ex delitiis ac luxu (vt multitudo opinatur) nasci: sed ex vitio & malignitate naturæ: quę malis opinionibus inquinetur. Non enĩ aurum, nõ purpura, non duodecim milium talẽtoꝝ cultus, quo assidue regis corpus ornabatur, illum (quod plærisq̧ cõtigit) a labore deterruit: sed accinctus pharetra, & scutum gestans, ipse prius relicto equo loca mõtuosa atq̧ ardua pedes peruasit: vt cæteri illius vim ac promptitudinem spectantes, quasi alis acceptis leuiores expeditioresq̧ redderentur. Ducẽtorum enim stadiorum aut eo amplius diebus singulis iter confecit. Postea vero q̃ ad reliqua regia prędia ventum est: quæ hortos mirifico quodam ornatu & magnificentia instructos habebãt: quum oĩs circum regio nuda esset, & infœcunda arboribus, permisit milites arboribus cæsis ex hortis ligna sumere: nec piceæ nec cupressui parcere. Hęrentibus illis & ob arborum speciem ac magnitudinẽ tẽperantibus: ipse arrepta securi, quæ inter cæteras pulchritudine maxime eminebat, arborem cecidit. Quo facto milites ligna congerẽdo multos ignes excitarunt: ibiq̧ molliter pnoctarũt. ex illius tamẽ exercitu fortes viri cõplures desiderati sunt: equi oẽs amissi. Reuersus igitur Artoxerxes, ratus se ob rem male atq̧ infeliciter gestam suis cõtemptui esse: principes suspectos habuit: multosq̧ ob iram necauit: quũ plures metueret. Metus enim in tyrannidibus pestifera maxime ac perniciosa res est: Fiducia vero mitis ac pacata nullius particeps suspitiõis. Nam ex feris quoq̧, quę difficile tractãtur: ac manu assuefiunt: pauidæ sunt: & strepitu ipso terrentur: generosæ vero ob fiduciam magis se credunt: nec blanditias fugiũt.

Metus in tyrannidibus perniciosa res est.

Artoxerxes iam ad senectutẽ prouectus sensit filios inter amicos ac factiosos de regno in certamẽ disceptatioñeq̧ venisse: sedati & quieti censebãt: vt ipse acceperat, sic Dario natu grãdiori regnũ relinqui oportere. Ast Ochus minimus omnium: acris & violenti ingenii iuuenis, ex iis qui regiam frequentabant, multos fautores atq̧ studiosos habuit: spe iniecta patris per Atossam opprimendi. Illam enim sibi blanditiis ꝓmissisq̧ deuinxisse videbatur: se videlicet illam rege perempto cõnubii ac regni sociam habiturum. Erat autem fama, etiam eo viuo, Atossam clam pellicem habuisse: sed id Artoxerxẽ latuit. Statuens vero Ocho regnandi spem adimere: ne si eadẽ quæ ante Cyrus auderet excitatis bellis ac certaminibus regnũ euerterent: regem Darium designauit: qui tum trigesimũ agebat annum: ac ei Cidarim quã vocãt rectam ferre dedit. Sanctum aũt lege cũ esset in Persis: vt qui cõstitutus rex esset donũ peteret: qui eum cõstituisset, totũ quod petitum erat traderet: Darius Aspasiã olim a Cyro victore dilectam & tunc regis pellicem petiit. Erat autem ex Ionia, Phocais genere: & honestis parentibus orta: ingenueq̧ educata. Hæc autem quum Cyro cœnante ad eum intromissa esset cum aliis mulieribus: assidentesq̧ illæ Cyri iocos & cauillũ læto ore exciperent: ac se etiã tangi sinerẽt: silentio ingressa ad lectum cõstitit: nec vocãti Cyro paruit: volentibus aũt cubiculariis adducere: flebit inq̃t: qui horum mihi manus admouerit. Visa est igit̃ immitis ꝑsentibus & agrestis. Cyrus læratus, & cũ risu cõuersus ad eũ qui mulieres adduxerat: num intelligis te inq̃t hanc vnã ingenuã atq̧ incorruptã adduxisse? Posthac ad eã conuersus animo, vnã oĩum maxime adamauit: & sapientẽ nuncupauit. Extincto autẽ Cyro, castrisq̧ direptis, captiua abducta est: hanc Darius quum petisset: permolesta patri eius petitio fuit.

Ochus Artoxerxis filius.

Darius rex designatur ab Artoxerxe.

Cidaris.

Mos Persarũ quo vtebant̃ incrẽandis regibus.

Aspasia pellex regis.

Vehemẽter enĩ suspitiosum de mulieꝝ pudicitia barbaricũ est genus atq̧ intemperans vt non modo qui adierit: pellicẽq̧ regis attigerit: sed etiam qui ex itinere appropinquauerit: currusq̧ quibus vehunt̃ impulerit: capite puniatur. Atqui Atossæ amore continebatur rex: quam contra legem vxorem sibi adiunxerat: verum trecentæ & sexaginta eximia forma pellices vna alebantur: attamen petitus illam liberam esse dixit. proinde volentem capi iussit: inuitam vero & recusantem cogi prohibuit. Accersita eo Aspasia quum præter opinionem regis Darium elegisset: tradidit quidem lege coactus: sed paulo post traditam abstulit. Dianæ enim, ac Baraniæ, quam Anetim vocant, sacerdotem legit: vt castam reliquam vitam degeret: ratus has non duras, sed mediocres ac ioco admissas a filio se pœnas sumpturum. At ille nõ modice tulit: siue Aspasiæ amore correptus: siue q̧ se a patre & probro & contumelia affectum duceret. Quem ita animatum Teribazus accipiẽs, magis etiam exasperauit atq̧ incẽdit: in illius iniuria recognoscens suam. Fuit aũt iniuria illius hmõi. Quũ plures rex natas haberet: Pharnabazo Apaniam despõdit: Rhodogunen Orontæ: Teribazo Amistrim: atq̧ aliis quidam viro traditis, Teribazũ spe inani duxit: Amistriq̧

Barbarorũ ingẽs suspitio de mulierũ suaꝝ pudicitia.

Barania q̄ & Anetis.

Artoxerxis filiæ.

in matrimonio accepta, pro illa Atossam minimā natu oīum Teribazo desponsauit. Quā quum ob amorē duxisset (vt dicitur) post id tpis:īfenso oīno atq; inimico in regem aīo mansit. Erat enī leui mobiliq; ingenio: atq; in cōsiliis p̄ceps & rapidus. Quare interdum secūdis rebus clarus interdum offensione aliqua abiectus & perditus neutrā mutationē æquanimiter tulit. Sed honoribus auctus ob animi mollitiē insolescere grauisq; oībus esse: læsus nō demitti aīo: nec qetus esse: sed asp̄ere superbeq; efferi. Igni igitur ignē adiecit Teribazus adolescēti imminens assidue: ac verbis increpitās nil p̄desse Cidarim in capite erectam habere: qui eam operibus ac rebus gestis erigere nō conetur. Ipsum amentē & stultum esse: si fratre regno inhiante, patre stupidū atq; instabilē aīum gerente, exploratā sibi in regnū successionē esse arbitretur. Qui enim Græculę mulieris causa legē in Persis antea sanctam inuiolatamq; spreuisset: eum nunq̄ in maximis quod cōuenerit, ratum habiturum. Nec idem Ocho propositum esse: si regno nō potiat: ac sibi: si traditū de manu amiserit. Ochum enim priuatum beate viuere neminem p̄hibitum ire: sibi vero regi cōstituto aut regnandum, aut moriendum esse. Postremo valuit Sophocleum illud Subita persuasio ad scelus prauia est. Facilis est aūt via ac prona: qua quo volumus ducimur. Mala autem plurimi volūt ob inexperientiam bonorum atq; inscitiam. Attamen imperii magnitudo & Ochi metus, qui Darii aīum sollicitum habebat, Teribazo facultatem ac materiem præbuit: amor aūt Aspasię atq; ereptio nō nihil oīno ad culpam causæ attulit. Igitur totum se Teribazi cōsiliis regendum cōmisit: ac iam multis conspirantibus, eunuchus coniurationē ordine exploratam habens regi indicauit: vt nocte cubiculum irrupturi regēq; incautum oppressuri essent. Quo indicio, Artoxerxi tantum negligere periculum, instructasq; insidias nō cauere indignū est visum. Absq; vllis vero certioribus argumentis rem pro certa habere multo indignius. Huiusmodi igitur cōsilium capit: Eunuchum sectari illos iubet: & vbiq; illis adesse: ipse cubiculi pariete qui post lectū erat effracto, portaq; effecta aulæo texit. Instante hora adoriendæ rei, & eunucho occasionem adesse nuntiante, in lecto constitit: nec prius inde se mouit, q̄ in se inuadentium ora conspexit: & manifesto eorum quenq; agnouit: vt vero illos distringere gladios aspexit: & ad se citato gradu incedere: submoto aulæo in conclauim se interiorem proripuit: ostioq; obiecto clamorem extulit. Visi igitur ab eo parricidæ, re infecta se per portas cursu eiecerunt. Teribazum vt fuga saluti suæ consuleret: admonuerūt quippe qui iā manifeste culpæ reus teneretur. Cæteri igit̄ seiuncti alio effugerūt: at Teribazus, dum niterētur. eum cōprehendere, p̄multos ex regis stipatoribus interemit. Ad postremū eminus iaculo ictus cōcidit. De Dario aūt vna cum liberis ex fuga abstracto iudiciū fieri voluit: cōuocatisq; regiis iudicibus, ꝙ ipse iudicio interesse nollet, sed per alios accusaret, iussit seruos cōscriptā vniuscuiusq; sententiā ad se perferre. Latis autem oībus in Darii caput sentētiis serui cōprehendentes in propinquum carcerē cōiecerūt. Vocatus deinde lictor cum nouacula aderat: qua damnatorū capita præcidūt. Ingressus autem Darii cōspectu exterritus ad portas refugit: spectātisq; hærebat: quasi animus eum ad necē regi atq; vires defecturæ essent. Foris vero instātibus iudicibus imperio ac minis, reuersus altera manu comā īplicitā tenēs strato humi regi nouacula collū perrupit. Nec desunt q dicāt præsente rege iudiciū eē factū: Dariūq; ipsum aperte argumētis cōuictū i faciē p̄cidisse precibus obsecrationibusq; supplicē: vt sibi ignosceret: at illū ira percitū insurrexisse: nudatoq; gladio Dariū repetitis sæpius vulneribus occidisse: deinde quū in aulam se recepisset: sole adorato hæc esse loquutū: Lætio Persæ habite: atq; aliis nūtiate: regē Artoxerxem in sceleratos atq; impios parricidas pœnas expediuisse. Insidiæ igit̄ & cōspiratio huiusmodi exitū habuerunt: ast Ochus fretus Atossę opibus in spem maximā venerat: sed eum Ariaspis, q reliquus erat ex legitimis, & Arsamis metus sollicitū tenebat. Ariaspi. n. nō tam ꝙ Ochū p̄æiret ætate, q̄ ꝙ facilitate simplicitate humanitateq; præstaret, regnū cōmuni cōsensu & voluntate Persaꝝ deferebat̄. Arsamē vero haud latebat: Ochū magni cōsilii & prudētiæ virū ac patris p̄similē esse. Versare igit̄ aīo cœpit: qui vtrūq; insidiis opprimere posset. Quū vero instructus ad fraudē, ac cædis auidus foret: crudelitate naturę in Arsamen est vsus: versutiis ac fallaciis Ariaspē aggressus est. Missis enī ad eū eunuchis atq; amicis regis cū minis atq; horrēdis nuntiis, partē decreuisse illum crudeliter atq; ignominiose necare. Qui hæc in dies singulos vt arcana significare visi, quū aliā īminere, alia p̄pe iā instare nūtiarēt: sic terruerūt hoīem p̄turbarūtq;: sic a mente cōsilioq; abduxerūt: vt parato sibi ipsi lętali veneno epotoq; e vita discederet. Rex vero quū & mortē & modū accepisset: illū fletu ac ac lachrymis p̄sequutus est: de causa in suspitionē adductus, peruestigare & quærere, affecta iā ætate, nō potuit. Sed Arsamen maiore charitate cōplexus est: videbatq; maximā illi fidem habere: & cū eo liberius sermones cōferre. Quare Ochus haud differēdū esse rei gerendę tp̄s existimans, Arpata Teribazi filio subornato p illum Arsamē tollēdum interficiēdūq; curauit. Erat tū Artoxerxes inclinata iam ætate paruo mortis discrimine: adiuncta ad naturę imbecillitatē ex filii calamitate mæstitia: nec parū qdem tp̄is restitit: sed cōtinuo ægritudine animæ & angore extinctus est: quū ad nonagesimū & quartū annum vixisset. ex quibus duo & sexaginta regnaui. Mansuetudinis & clemētiæ existimationem assequutus est: quā nou mediocriter auxit Ochus: qui īmanitate cunctos & crudelitate superauit.

Cōiuratio i Artoxerxē aperitur.

Teribazus iterficitur.

Mos apud Persas capi tadānatoꝝ secari noua cula a lictor

Darii interitus.

Ariaspis.

Ariaspis se ipsum veneno tollit.

Arpata Teribazi filius

Artoxerxis interitus nonagesimo quarto ætatis suæ anno

ARATI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER LAPVM FLORENTINVM VERSA.

Hri/sippus Philoso/ph⁹ Tri/tũ quod/dã veteri sermone prouerbium, eius credo tri/stitiam reformidãs, cõuertisse: mutatoq; ver/bo leuiorẽ ad patrẽ traduxisse videt̃ Quis patrẽ laudabit: nisi probi libe/ri? Hunc Dionysodorus Trœzenius arguẽs verã ipse huiusmodi sentẽtiã profert: Quis patrẽ laudabit: nisi improbi liberi? Ait enim illorũ, qui quũ ipsi nulla re præstent, sed maiorum quorundã virtutibus nitantur, eorumq; gloriam ad suã laudem frequẽter vsurpẽt, petulãtiam, eo prouerbio cõprimi & coerceri. Cæterũ cui maiorum generositas (vt inqt Pindarus) natura cõuenit: atq; quẽadmodũ tibi: qui ad vitæ rationẽ domesticis exemplis cõformans: huic ego pulcherrimũ du co esse: maiorum suorũ clarissimorũ virorum efferendo facta, memoriã reuocare: & de iis quottidię aliquid audire atq; loqui. Non enim hi suis virtutibus destituti alienę laudis gloriam aucupãtur: sed ad maiorum splendorẽ suis laudibus adiunctis, illos vt & generis & vitę duces extollunt. Quã obrem ego quum Arati ciuis tui, cuius tu gloriæ atq; opibus nulla ex parte dedecori es, vitã literis mandassem: iure vt eam ad te mitterẽ sum adductus: nõ quin tibi vni præ cęteris eius res gestas ab initio penitus cognitas esse existimarem: sed vt filii tui Polycrates & Pythocles partim audiendo,

Sicyoniorũ ciuitas.

partim legendo ad domesticæ virtutis exẽpla educerẽtur: ad quæ eos cõformari oportet. Sui enim amanti homini necdum pfecta virtute imbuto optimum est quẽdam quasi ducẽ præficere. Sicyo/niorum ciuitas posteaq̃ primum syncæra illa & Dorica Aristocratia veluti harmonia quadam cõ

Timoclidas. Clinia.

fusa in seditiones & contentiones popularium & factiosorum hominũ incidit: plures mutatio/nes rerum ppessa, & successiue insurgẽtium tyrannorũ, nõ prius se ex ea cõtagione & turbatione recepit: q̃ Cleone interfecto, Timoclidam & Cliniam claros & pollẽtes opibus in ciuitate viros, delectos summæ rerũ pręfecerunt. Sed quũ iam respublica certũ aliquẽ statũ obtinere videret̃: Timo/clidas vita defunctus est. Paulopost Abantidas Pasei filius sublato Clinia: tyrãnidem occupauit,

Abantidas

Cliniæq; amicis, ac domesticis partim eiectis, partim interemptis, filium Aratum qui septimum annum agebat, tollere gestiebat: sed puer in illa turbatione ac labe domus fugiẽtibus pmistus, per

Prophant⁹ Cliniæ frater. Sosa.

ciuitatem vagatus pauidus & oĩum ope destitutus, forte quãdam imprudẽs mulieris domũ intrauit: quæ Abantidæ soror Prophanto Cliniæ fratri nupta erat. nomẽ ei Sosæ fuit. Igitur egregia & præclara mulier diuino quodam numine rata ad se puerum cõfugisse, occultũ habuit: ac noctu Argos dimisit. Sic effugienti ac periculis erepto Arato, odium vehemens tyrãnorum ingeneratũ

Aratus mittit Argos educãdus.

augebatur in dies. Educatus Argis apud hospites paternos & amicos liberaliter firmũ corpus & validum nactus, ad palæstram exercẽdam se cõtulit: in qua adeo præstitit: vt & Pentathli certami/ne depugnarit: & coronas etiam cõsequutus sit. Qualis autem fuerit: ex eius statuis cõiectare licet in quibus athletica quædam extat species. Prudens aũt aspectus ac regius nõ omnino voracitatẽ ac rusticitatem occultare potest: vnde minus fortasse q̃ videtur ciuili homini conuenire, orationi studuit. Attamen ornatior & copiosior in dicendo fuit: q̃ quibusdam videtur: qui ex monumen/tis eius iudicium faciunt: quæ ille aliis intentus in chirographis vt verba occurebant negligenter

Abantidas iterficitur. Nicocles occupat tyrãnidem.

scripta reliquit. Sequentibus autem temporibus Clinias & Aristoteles dialecticus Abantiadam assuetum eorum sermonibus interesse, atq; vna disceptare, quum in foro per otium versaretur, per insidias necauerunt. Deinde Nicocles interempto fraude Pasea Abantidæ patre, qui in filii locum successerat, ad se tyrannidem transtulit. Hunc aspectu simillimum Periandro Cypseli filio, veluti Persam Orontem Alcmęoni Amphiarai fuisse tradunt: Hæctori, Lacedæmonium adolescentem: quẽ scribit Myrtilus, a multitudine spectãtium, quum se errore lapsos agnouissent, pessundatum esse. Nicocles quatuor iam menses tyrãnidem obtinuerat: qbus multis malis ciuitatem affecit: &

ne priuaretur per insidias ab Ætolis in periculum venit: quum Aratus adultus ætate & splendore & nobilitate familiæ, & ingenii viribus, quod nõ paruum neq; habes in eo fuit, sed acre & supra ætatem consilio prudẽtiaq; perfectum, multũ iam nominis & authoritatis assequutus erat. Ex quo exules ad eum potissimum aío se conuerterant: & Nicocles rem haud negligendam ducens, clam atq; a lõge spectabat: eiusq; conatũ summo studio obseruabat: nõ q; illum tam audax facinus nec tam periculosum ausurum aut aggressurum timeret: verum suspicabatur: ne ad reges opem petitum confugeret: qui cum patre amicitia hospitioq; iuncti fuerant. Etenim re vera Aratus eam cõsilii viam inire statuerat: sed quũ Antigonus pollicitus negligeret: ac tempus traheret: quæ vero ab Ægypto Ptolemęo q; afferebantur spes longe abessent: statuit per seipsum tyrãnum opprimere. Consilium cũ Aristomacho primũ Ecdeloq; cõmunicat. Horũ Aristomachus ex Sicyone exul: Ecdelus autẽ Megalopolitanus ex Arcadia erat: vir in philosophia nobilis: & in rebus gerẽdis exercitatus: qui Arcesilai academici auditor fuerat. Illis rem ꝓbantibus, de ipsorum sententia ad alios exules detulit: quorum pauci verecũdia adduci, q; turpe sibi esse ducerent, eam spem intẽtatam dimittere, operam ei suam polliciti sunt: plurimi Aratum ab incœpto deterrere conati: quippe quũ ob inexperientiam rerum attollere animos dicerent. Incunte vero cõsilium de occupando quodã Sicyonis loco, vnde aduersus tyrãnum bellum gereret: accessit Argus vir Sicyonius Xenoclis cuiusdam exulis frater: qui ex carcere effugerat: hic a Xenocle ipso perductus ad Aratum: inquit murum qua ipse conscendens euasisset, intus nõ ferme a terra eminere: sed locum saxosum atq; editũ esse: extra vero altitudinem muri non magno labore scalis admotis superari posse. His nuntiatis, duos priuatos seruos Seutham & Technonẽ explorandi cognoscẽdiq; muri gratia cum Xenocle emisit: satius esse statuens: si posset clã vno periculo celeriter rem totam transigere: q̃ diuturno bello apertisq; certaminibus priuatim cũ tyrãno cõtendere. Reuerso aũt Xenocle & qui cum eo ierãt, muriq; mensurã ac loci situm nõ auiũ, neq; difficilem nuntiantibus, sed adeuntes latere difficile ẽẽ ob cuiusdam hortulani canes paruulos quidẽ: sed latratu acres, atq; inexorabiles: ad rem gerendã aggressus est. Armorum autẽ apparatus nouũ nihil inusitatũ ve habuit: quum oẽs fere per id tpis excursionibus & populationibus inuicem vterentur. Scalas Aphranor machinamẽtorum artifex clam oĩbus instruxit: cui ars ipsa præstabat: vt id absq; suspinione efficere posset. Nam & ipse vnus e numero exulũ erat. Viros sibi amicos eoꝝ qui Argis erant ex paucis decem quisq; accõmodauit: ipse antem priuatim ex domesticis triginta armauit: ꝑ Xenophilum etiã ex prædatoꝝ manu haud multos milites mercede conduxit: inter illos fama vulgata, se ad diripiẽdos regios equos Sicyonẽ educturũ: separatim plurimis eoꝝ ad polygnoti turrim ꝑmissis, atq; ibi operiri iussis: ꝑmisso etiam Caphisia ab eo cũ quatuor expeditis: q noctu ad hortulanũ accederent ı & simulatione viatorum apud hoĩem diuertẽtes, ipsum & canes occluderent. haud enim aliter adeundi facultas dabať. Scalas aũt in Achanas (est aũt mensura quæ quinquaginta medimnos Atticos capit) cõiectas, vehiculisq; impositas prouexerunt. Inter hęc exploratoribus quibusdã Argis cognitis: qui occulte circumire, Aratũq; obseruare dicerenť, prima luce ꝓcedens palã oĩbus in foro cũ amicis versatus est, deinde quũ in gymnasio se perunxisset, abductis secũ q̃busdã ex palæstra adolescentibus, qui cum eo potare cõsueuerant, domũ discessit: nec ita multo post visi sunt eius serui per forum coronas ferre lampadas emere: cum iis colloqui: qui in potarionibus & voce & tibiis canere soliti essent. Hæc intuentes decepti falsa specie exploratores cum risu sic inter se colloquebantur: nihil ꝑfecto tyrãno timidius: si Nicocles quũ eiusmodi ciuitatem obtineat, tantis opibus potentiaq; munitus, sic formidet adolescentem exulẽ: qui fugę exiliiq; viatico ad voluptates & diurnas potationes abutať. ita falsi opinione sua abierũt. Aratus statim prãsus vrbe egressus quũ ad Polygnoti turrim ꝑuenisset: inuẽtis militibus a se ante ꝑmissis in Nemeã ducit: vbi cũctis q̃d facere statuisset, aꝑuit: pollicitisq; eos & hortationibus ante incitare conatus, in signũq; Apolline militibus dato, tũ dimẽso lunæ circuitu ad rationẽ itineris, ꝑperato gradu vrbẽ petere cõtendit: deinde rursus cõstitit: vt lunę luce in via vterer: qua occidẽte ad hortũ vrbi ꝓximum steterat. Hic Caphisias obuiã ꝓdiens nuntiauit: occluso hortulano canũ capiẽdoꝝ, q; prius exiliuissent, sibi copiã nõ fuisse. Quũ vero plurimis ob metũ cõcidissent animi: ac pedem referre iuberent: Aratus eos cõfirmauit: ostẽtata spe se abducturũ: si canes nimiũ infensi esse ꝑgerent: ac simul q scalas ferebant ꝑmisit: q̃bus Ecdelus & Mãsitheus ꝑpositi erant: ipse cunctãter sequebať. Iam canibus latratu instantibus, & in Ecdelũ a socios incurrentibus, nihilominus ad murũ se inferentes, scalas tuto admouerunt. Quũ vero primi ꝑ scalas ascẽderent: q matutinę custodiæ pręfuerat, tinni nabulo præcedẽs socios abducebat: plurimę collucebãt faces: tumultus & strepitus incedẽtium vbiq; erat. Illi vt erãt in scalis subsidẽtes, q in muro erãt facile latuerũt. Alia custodia priori cõtraria veniẽti in vltimũ discrimen adducti sunt. Illa etiã declinata, quũ irent Mansitheus & Ecdelus priores in muro steterũt: occupato deinde vtrinq; muri aditu, Technone ad Aratũ dimiserũt: subsidio appropetare iubẽtes. Nõ multũ .n. spatii inter hortũ vrbẽq; & turrim itererat: in qua venaticus canis ꝑmagnus in statiõe collocatus erat. Is siue q; natura segnis, siue q; diurno labore fatigatus esset, incedẽtiũ strepitũ haud sensit: sed horti cani-

Aratus cõsilii init de tyrãno opprimendo.
Aristomachus.
Ecdelus.
Seuthas.
Technon.
Aphranor machinamentorum artifex.
Mansitheus.

bus deorsum illũ excitantibus, submisse & obscure ab initio infrendere cœpit: cũ appropinquantibus illis magis vocẽ intendit: & latratus plurimus passim locũ cõpleuerat: vt qui e regione in custodia erant, exaudirẽt: ac magna voce rogarẽt canis magistrũ: cuius gratia canis ita vehemẽter atq; aspere latraret: nũqd noui esset? Alter e turri nihil esse respõdit: sed canẽ lumine custodũ & strepitu tintinnabuli irritatum esse. Hoc arari militibus multũ animi atq; audaciæ addidit: opinantibus canis magistrũ eius consilii conscium rem tegere: præterea alios in ciuitate permultos coniuratos transigendi negotii adiutores futuros. Attamẽ ad murũ subeuntibus magna difficultas cũ summo periculo impendebat: resq; in longũ trahebat: incuruatis scalis nec pondus ferentibus: nisi cũctãter ac singillatim cõscenderẽt. Vrgebãt pterea tẽps galli: q cantu diẽ aduentare nuntiabãt: nec aberat longius: quũ rustici, q venale aliqd ad mercatũ inferre cõsueissent, ad vrbẽ accedunt. Quare Aratus

Aratus Sycionem occupat.

pperans in murũ ascendit: quũ iam quadraginta ex omni numero ante eum murũ obtinerent. Adiunctis præterea paucis ex iis q deorsum relicti erant, cũ iis ad domũ tyranni atq; ad prætorium impetũ fecit. Hic stipendarii circũ excubabãt: in quos incautos ac nil tale suspicantes repẽtino atq; improuiso aduentu quũ incidisset, oẽs cõprehendit: neminẽ manu violauit. Tũ cõtinuo amicos domo excitũ misit: q subsidio sibi adessent. Quibus eo vndiq; cõfluẽtibus iam illuxerat dies: theatrũq; vulgus cõpleuerat: omnibus ad incertã famã suspẽsis: nemini quæ gerebant cognitis: priusq̃ procedẽs pco in turbã denuntiauit: Aratum adesse: & ad vindicandã libertatẽ ciues adhortari. Tũc confisi adesse quæ iãdiu expectarant: vno impetu cũcti ad portas tyranni ignẽ intulerunt. Incensa

Nicoclis fuga ex Sicyone.

flagrantiq; tyrãni domo flamma ingẽs & manifesta sublata vsq; Corinthũ eluxit: vt admirati rei nouitate Corinthii, parũ abfuerit: quin ad auxiliũ ferendũ consurgerent. Nicoclẽs igitur imprudẽtibus oĩbus, quibusdã cuniculis ex vrbe migrauit: milites simul cũ Sicyonibus restincto igni, prædæ ac direptioni tyrãni domũ subiecerũt. Nec id Aratus fieri prohibuit, Cæteris quoq; bonis fortunisq; tyrannorum in medium ciuitati expositis in tãto tumultu periculoq;, neq; ex iis qui inuaserãt, neq; ex aduersariis quisq̃ interiit: nec omnino vulnus accepit: sed rem gestã penitus expertẽ cædis, expertẽ ciuilis sanguinis fortuna seruauit. Exules deinde reducti: tũ q a Nicocle numero octoginta, tum q a superioribus tyrãnis haud pauciores trecentis eiecti ciuitate fuerãt: diuq; atq; adeo quinquagenario exilio vagi errauerãt. Quumq; inopes plurimi rediissent: suas possessiones repetebant:

Sicyonii liberantur tyrannide.

villasq; suas ac domos adeuntes in magnã difficultatẽ Aratum cõiecerũt: intuentem extra ab Antigono ob inuidiã recuperatæ libertatis insidias reip. parari: ciuitatem ipsam dissensionibus ciuium ac seditionibus agitari. Vnde ex presentibus difficultatibus optimũ id factu ratus, rerum summã ad Achæos detulit: atq; in vnum corpus cõfudit: quumq; ii Dorici essent: haud inuiti Achæorum nomen ac rẽpub. subierũt: qui nõ multum sub id tẽpus authoritate neq; opibus eminebant. Exiguus enim erat ciuium numerus: nec optimũ neq; fertilem agrum habebant: mare pluribus locis importuosum ad cõtinentem per cautes ferebat. Attamẽ ostenderũt ii Græciã viribus inexpugnabilem esse: quoties rerum statu cõstituto cõsentiens vbiq; & tranquilla pax foret: ad hæc prudenti aliquo duce vteretur: qui pristinæ Græcorum potentiæ ne portionem (vt ita dixerim) vel minimam obtinerent: & ex vna ciuitate, vt in eo statu tẽporum esse poterat, clara ac nobili, simul oẽs essent: nec freti viribus, sed cõsilio, nõ inuidendo primoribus sed parendo & obsequẽdo, nõ suam modo tot ciuitatibus potestatibus tyrannidibusq; vndiq; circumsepti libertatem retinuerunt: verum etiam aliorum Græcorum plurimos in libertatem vindicarunt: incolumesq; seruarunt. Fuit

Aratus reipu. amator

autem Aratus natura ciuilis admodum: præclara semper atq; ardua spectans: publicis in rebus q̃ in priuatis curiosior diligentiorq;: capitalissimus hostis tyrannici nominis: amicitias atq; inimicitias ex reipu. vtilitate gerebat. Ex quo nõ videtur tam diligens amicus fuisse: q̃ rep. postulãte mitis & placabilis inimicus: in vtraq; mutatione opportunitati ac tẽpori seruiens. Vna atq; eadem oĩum gentium, ciuitatum, collegii, theatri vox erat: illum nullius præterq̃ bonorum virorũ amicum esse. Manifesto autem in bello apertisq; certaminibus obeundis remissi & diffidentis animi in dissimulando, suaq; facta occultãdo tum in capiendis clam vrbibus, tyrannisq; opprimẽdis efficacissimus: firmissimiq; cõsilii fuit. Quare quum in multis ex insperato rem optime ductu suo administrasset: haud pauciora quæ factu possibilia erant, offensionis metu reliquisse videt. Etenim non feræ modo quædam quæ pnoctem acri ac pspicaci sunt visu, interdiu dissicatione tenuitateq; humoris, qui circunstat oculum, & lucis temperiem ferre non potest, luminibus capiuntur: sed hominis quoq; vis ac prudentia huiusmodi naturæ est: vt manifestis in periculis & indictis turbetur: nec sibiipsi cõsistere queat: ad res autem latẽtes & occultas audẽs atq; intrepida est. Hãc inæqualitatem ac varietatem in præstantissimis ingeniis philosophicæ disciplinæ imperitia efficit: virtute veluti naturalem quẽdam fructũ nulla adhibita cultura sic absq; præceptione & doctrina pducente. Hæc igitur exẽplis experiri licet. Aratus vero quũ se ad ciuitate cõfusa repu. Achæis adiũxisset: inter eqtes militare obiẽs munus, ob suauitatẽ morum facilitatemq; naturæ, a principibus colebatur: q; quis ipse gloriam suam & potentiam ciuitatis quasi signum aliquod vniuersæ Græciæ sustulisset: semper tñ Achæorum imperatori quicunq; is foret, siue Dymeus, siue Tyrtæus, siue ob

Dymeus. Tyrtæus

ſcurioris ciuitatis, ad oẽm belli vſum operam ſuam expoſuit:ac dicto obediens fuit. Viginti autẽ & quinq; talentis dono a rege Ptolemæo acceptis, ea ciuibus ſuis, ſiue ad redimẽdos captiuos, ſiuẽ ad aliam neceſſitatem egentibus erogauit. Inſtantibus vero inſenſe exulibus, vt ſua ſibi redderentur bona: poſſeſſioneſq; turbantibus: quum ſanari id malum nulla rõne poſſet: & excidium atq; internicio ciuitati impendere videretur: perſpexit vnam tantum ſpem in Ptolemæi liberalitate ſitam eſſe. In Ægyptum mari profectus ab eo ꝑcibus impetrauit: vt ad diſſolutionẽ debitorum, & ad cõponẽdas ciuium diſcordias, grãdi pecunia leuaretur. Soluit igitur ex Methona ſupra Maleam; ſed quum ventus atq; æſtus ex pelago vehemens deſcenderet: cedente gubernatore preteruectus Mexandriam attigit: quæ hoſtium ditionis erat. ab Antigono enim tenebatur; preſidiumq; ibi regis locatum erat. Id præueniens, dimiſſa naui, vno tanto amico Abantha comitatus q̃ longe a mari abiit: & quum iam adueſperaſceret, declinantes in denſiſſimam ſyluam ibi per noctẽ ægre fuerunt. Paulopoſt pręſes regii præſidii reuerſus, atq; Aratum requirens ab miniſtris eius deceptus eſt: dicẽtibus illum ſtatim ſe fuga in Eubœã contuliſſe. Igitur nauim & quæ in ea vehebantur, quum hoſtilia decreuiſſet, retinuit. Poſt multis diebus Arato in magnis difficultatibus cõſtituto, felicitas quædam diuinitus oblata eſt: Romana enim nauis ad eum locum appulſa eſt: quo interdum ſpeculatum mittebat: & vbi interdum ipſe latitans morã trahere ſolitus erat. Naui igitur in Syriam delata conſcẽdẽs cum nauarcho egit vt in Cariã ſe exponeret: itaq; expoſitus eſt: quum in ea nauigatiõe haud minora q̃ ante pericula occurriſſent. Ex Caria autẽ longo tp̃e in Ægyptũ traiiciẽs, inde ad regem ſe cõtulit: quo familiariter vtebat: quẽq; ſignis & tabulis ex græcia ſibi deuinxerat. Nã quũ eiuſmodi reb⁹ Aratus haud vulgarẽ ſenſũ hr̃et: quottidie aliqd̃ ſũmoꝝ artificũ: in primiſq; Pãphili & Melanthi opus ſtudioſe conquirens ad regẽ mittebat. Adeo enim Sicyonis gloria literis & pingendi artificio inſignis erat; vt quæ ſola incorruptum ſuum decus & ſpeciẽ obtineret. Ex quo Apelles ille magna iam parta admiratione eo ſe contuliſſe dicitur: talentoq; pactus apud eos viros eſſe verſatus: illuſtrandi potius nominis gratia, q̃ adipiſcendæ artis. Itaq; Aratus alias tyrannoꝝ imagines ſtatim libera ciuitate ſuſtulit: de Ariſtrati vero imagine, qui Philippi ætate floruerat, tollenda diu deliberauit. Fuit enim Melanthi diſcipuloꝝ opus Ariſtratus in curru victor. quam etiam picturam attigiſſe Apellẽ, Polemon Periegetanus eſt author. Erat opus nobile atq; admirandũ; proĩde angebat Aratum tanti artificii interitus: ſed cõi odio, quo in tyrãnos flagrabat, deleri ſimulacrum iuſſit. Tradunt præterea Neaclã pictorẽ collachrymaſſe: & Arato ꝓ ſalute operis ſe ſupplicẽ ꝓbuiſſe: atq; vbi impetrare non potuit dixiſſe: Bellũ cũ tyrannis nõ cũ tyrannoꝝ imaginibus eſſe gerendum. Currum igitur ac victoriam miſſam faciamus: ipſum vero Ariſtratum ego tabula excellentẽ delebo. Permittente igitur Arato Neaclas Ariſtratum deleuit: locumq; vacuum minio tinxit: aliud autem nihil immutare auſus eſt. deleti pedes intra currum latere dicuntur. Ex huiuſmodi igitur rebus Aratus ante regi charus erat: & tunc præſens vſu atq; experientia cognitus magis etiã in eius amicitiam inſinuauit. Ab eodem etiam centum & quinquaginta talentis ad componendum ſtatum ciuitatis donatus eſt. Quorum quadragiuta ſtatim ſecum aſportatis in Peloponneſum delatus eſt: reliqua diuiſa in poſterum certis quibuſdam portionibus miſit. Fuit igitur magnum tãtam pecuniæ vim ciuibus parare: cuius parua parte alii imperatores ac principes ciuitatum accepta a regibus, ſuas illis patrias turpiter ſeruire coegerunt. Maius etiam: q; ex iis pecuniis, ſublatis ſimultatibus, inter pauperes & locupletes reconciliata pax eſt: populo vero vniuerſo ſalus cum ſecuritate parta. Admirabilis profecto illius in tantis opibus tantiſq; honoribus modeſtia fuit. Creatus enim arbiter ad exulum res conſtituendas, ſumma ſibi rerum omnium poteſtate permiſſa, ſolus quidem haud obire eum magiſtratum voluit: ſed ex ciuibus quindecim ſibi collegas delegit: cum quibus vna magno labore ac ſollicitudinibus pace ciues amicitiaq; coniunxit. pro quibus non modo ei publice a ciuitate meriti honores decreti ſunt: ſed etiam ab exulibus priuatim ærea ſtatua cõſtituta, huiuſmodi carmen inciſum. Conſilia & vires pro Graiis hauſtaq; bella Herculis, & ſumma celebrantur laũde columnæ: At tibi nos Arate pro libertate recepta Erigimus ſtatuam virtutis iuſtitiæq;. Nanq; olim patriam diuinis legibus ornans Sublimem cælo potuiſti æquare ſupemo. His rebus geſtis Aratus ciuilem inuidiam gratia in ſe ciuium: & beniuolentia ſuperauit. Antigonus Arati ſucceſſu æger, cupiens illum aut omnino ad amicitiam traducere: aut iniecta calumnia a Ptolemæo diſtrahere: quum alia benignitate hominem recuſantem ſibi deuincere aggreſſus eſt: tum etiam Corinthi diis immortalibus operatus, victimarum partem Arato Sicyoniam miſit: & in cœna multis audientibus conuiuis in medium loquutus, Sicyonis hic inquit adoleſcens immitis & inhumanus eſt: ſed ingenio liberali ac ciuium ſtudioſus. Mihi quidem morum regum & inſtitutorum optimus iudex videtur: qui quum ſpem ſuam alio intendiſſet; nos antea contemnebat; Ægyptiorum opes admirabatur: elephantos, claſſes, aulas auditu accipiens: nũc vbi eas res agnouit ſcęna tantum eſſe & tragœdia dignas: omnino ad nos animo ſe conuertit. Accipio igitur & ipſe adoleſcentẽ: & ad omnia eius opera vti conſtituo: & a vobis in amicis habendum cenſeo. Ex his ſermonibus calumniæ materiem nacti obtrectatores & inuidi, certatim Aratum apud Pro-

Dymeus. Tyrteus.

Methona.

Aratus nauigat ad Ptolemęũ Ægypti regem.

Pamphilus pictor.

Melanthus pictor.

Sicyon literis & pictura clara.

Apelles.

Ariſtratus.

Neaclas pictor.

Arati modeſtia.

Statua Arato erecta.

lemæum per literas accusabant. Quibus adeo permotus est rex: vt in græciam etiam questum mit

Amicitiæ regum & tyrannorum q̄ sint fragiles.

teret. Sic igitur amicitiæ regum & tyrannorum feruentes ac repentinæ sunt: & ardore quodam amo-
ris subito incēduntur. sed labefactari expugnariq facile possunt: & veluti ventis, inuidiæ atq calū
niæ flatibus assidue agitantur. Aratus autem ab Achęis primum bello gerendo præpositus impe

Locris & calydonia ab Arato depopulat.

rator, Locridem e regione oppositam ac Calydoniam depopulatus est. Bœotiis subsidio pfectus
cum decē milibus militū occasione rei gerēdæ excidit: quū ab iis in Chæronea ante cū ætolis male
atq infeliciter pugnatū eēt ab Eocrato Bœotiorum duce ac mille hoium cū eo cæsis. Anno āt ab eo

Eocret⁹ bœotiorum dux

prælio rursus impator delectus, rē illā pręclarā atq arduā est aggressus: nō Sicyoniorum nec Achęorum
studio, sed cōmuni sibi vniuersæ gręciæ īperio ac libertate pposita, Macedonū psidia ex Acrocori-

Chares.

thō depellere. Charesqdē Atheniēsis quū aduersus regis duces secūdo plio vsus esset: scripsit Athē
niēsiū populo: se Marathoniæ pugnæ sororē deuicisse. Hanc aūt pugnā haud inepte agat: siqs Pe-
lopidæ Thebani ac Thrasybuli Atheniensis tyrānorum cædis sororem appellet. nisi hoc interesset:

Isthmus.

q nō cum græcis, sed cum extero hoste & peregrino dimicatum sit Isthmus enim duo maria diui

Acrocorinthus.

dens nostram cū illo loco terram cōiungit & cōtinet. Acrocorinthus vero mōs est eximiæ altitu-
dinis: qui ex media Isthmo nascitur: & cū custodiam nactus fuerit, obstat: terrāq illam omnem,
quę intra Isthmū cōtinetur, cōmercio, aditu, militia, mercatura, terra mariq excludit: & dominū
vnum oīum constituit: qui loco potiatur. Quare nō per iocum Philippus iunior, sed vere ac serio
Corinthiorum vrbem compedes vbiq gręciæ appellasse videtur. Eo igitur de loco accolis in me

Antigon⁹

dio certamen erat: quippe quem summa vi oēs, præcipueq reges & tyranni capere niterentur. An
tigoni quoq in eo studium sic cupiditate exarsit: vt omni genere furiarum agitaretur: suspēsusq in id
suas curas oēs sollicitudinesq intēderet: vt obtinentibus dolo eriperet: qm manifesti conatus nul

Nicia Alexādri vxor.

la ostendebatur spes. Extincto enim Alexādro sub cuius ditione locus erat, Nicia eius vxore rerum
potita Acrocorinthum præsidio obtinente, statim sub misso filio ad nō gratū ministerium, adole
scentem vetulam mulierem cōuenturum, blandas spes regii cōnubii & vitæ societatis afferens ip-

Nicia nubit Antigono.

sam cepit: velut quadam illecebra ad eam pelliciendam filio vsus Sed quum locū sibi haud pmitte
ret: sed enixius asseruaret: dissimulans curæ sibi eam rem esse, Corinthi nuptias celebrat: magno
apparatu spectaculum prębet: diurnas potationes inducit: & vt maxime fieri potest, ad omnem io
cum ac remissionē voluptate & lætitia aium relaxat. Vbi tps aduenit: & amœbeum carmen canta
ri in theatro cœptū: Niciā in lectica regio luxu ornatam ad spectaculum misit: præsenti honore lę
tam: sed futuri longe ignaram. Quum ad locū ventum esset: vnde via diuertēs supne ferebat: eam
præcedere in theatrum iubet: ipse amœbeum simul & nuptias missas facit: & supra ætatem aios ac
spiritus infractos gerens, Acrocorinthum successit: ac clausam portam reperiēs bacillo pcussit: re-

Antigon⁹ per dolos Acrocorinthū ī ditionē accipit.

serari iubēs. Qui intus erant aspectu eius obstupentes patefaciunt portam. Sic potitus munitio-
ne haud seipsum cōtinuit: sed præ gaudio in ipsis angiportis exultans pocula poposcit: tum in fo-
ro vir puecta iam ætate & tātas rerum mutationes expertus, inter tibicinas circūfusus coronis ma
didus ac lasciuiens volutatus est: obuiā venientes salutans, ac dextera blande excipiens: vt facile ap
pareret exultans gaudium & lineam rationis excedens, magis q̄ dolor ac metus aios perturbare &

Perseus philosophus.

de sua sede dimouere. Itaq Antigonus Acrocorintho in ditionem suā redacto, vt superius dictum
est, vna cum aliis quibus maxime cōfidebat præsidio firmauit, eiq Perseum philosophum pręfecit.

Diocles.

Aratus etiam Alexandro superstite, hoc aīo volutare cœpit: sed quum Achęis cū Alexandro socie

Ægias.

tas esset, ab incœpto destitit: tunc aūt oblata rursus occasione huiusmodi rem conficere aggressus
est. Forte tum Corinthi bis gemini fratres fuerūt genere Syrii: quorum vnus Diocles nomine in ar
ce stipendia merebat: reliqui tres regio auro furtim surrepto Sicyonem ad Ægiam quendam argē-
tarium adierunt: quo Aratus ob eius artificium plurimū vtebatur: ac auri parte disposita, statim re
liquum vnus illorum Arginus post rediēs, inito pacto apud eum deposuit. Ex hoc factus Ægiæ fa
miliaris, & ab eo de arcis custodia in sermonem adductus, inqt: se quum per rupes excelsi montis ad
fratrem ascendisset, despexisse viam transuersam: qua humilior muri altitudo erat. Tum comiter
Ægias ita ne inqt vir optime ob exiguū adeo aurum statuū regis labefactatis? quū possitis vnam
horam grandi pecunia venundare? Nonne furibus æque atq pditoribus depręhensis proposita
mors est? His Arginus arridens cōuenit cum eo: se cōmunicato cōsilio Dioclem tētaturum. Nam
alios fratres non satis se fidos putare. Paucis post diebus rediēs depactus Aratum se ad murum sta
turum: qua murus haud quindecim pedibus extabat: & ad alia cōficiēda cum fratre auxilio se fore
suscepit. Aratus sexaginta talentis cum illis decidit: si res ex sententia successisset: sin spe potiundi
excidisset, incolumis tā cum illis euaderet domum: ac talentum vtriq pollicitus est. Sed quum se-
xaginta talenta apud Ægiam deponenda essent: nec Aratus per se eam pecuniam conficere posset:
nec mutuando rem vulgari vellet: acceptis ex vxoris auro plurimis aureis scyphis, eos Ægiæ depa
cti argenti nomine tradidit. Atq hic vir (adeo enim aīo elato fuit: tantumq amorem rerū præcla
rissimarum insitum a natura habuit) quum sciret Phocionem & Epaminondam despiciēdis pecu
niis, repudiādisq muneribus longe grecis omnibus iustitia & integritate pręstare existimatos eē:

ipse in

Arati laus.

ipse in eiusmodi res patrimonii suũ effundere voluerit:in quibus propriũ periculum,salus omnium & illoꝝ quidẽ imprudentium,ageretur.Quis igitur hunc talẽ viꝝ non summe admiretur:hodieq; illius animi magnitudinem omni studio ac beniuolentia complectatur:qui tam magnis pecuniis periculum sibi tantũ emendum putarit:& quæ pretiosissima diuitiaꝝ omniũ dicitur,depofuerit:vt noctu in medios hostes perductus de vita dimicaret:nec ab iis aliud vllum pignus acceperit:pręterq̃ spem præclari facinoris!Rem vero ipsam per se difficilẽ ac periculosam error quidam,qui statim ab initio ex inscitia incidit,multo difficiliorẽ & periculosiorẽ effecit.Technon enĩ Arati famulus missus est vna cum Diocle ad murum cognoscendum:is Dioclem tũ primum viderat:ratus tñ ex iis signis,quæ ab Argino edoctus erat,hominis se formam & figurã tenere:audierat sub crispo esse capillo,colore fusco,atq; imberbẽ.Profectus igitur quo inter eos conuenerat,Arginum cũ Diocle venturum ante vrbẽ ad locum,cui Aui nomen erat,opperiebat.Interim Argini & Dioclis frater Dionysius haud cõscius nec particeps illius cõsilii Diocli autem forma ꝑsimilis primus ad locum forte processit.At Technõ signa sibi data repetens,formęq; similitudine deceptus,hominẽ percontatus est:siqua sibi cũ Argino necessitudo foret.Quum respondisset:fratrẽ se eius eẽ ośo adductus est:vt crederet se Dioclem alioqui:nec nomen rogauit:nec signũ aliud expectauit:sed dextera apprehẽdens de omnibus quæ cum Argino inita & cõstituta sunt,cum illo sermonem instituit:& cum percontatur.Hic eius errorẽ astute excipiens ad oĩa responsionẽ accommodat:tum ad vrbem gradum flectens,continuato sermonẽ illum nihil suspicantẽ secum trahebat.Quum iam appropinquassent:& prope Technoni manus vt caperet iniecturus esset:fortuito quodam casu Arginus reuertens illis se obuiã tulit.persentiens dolum ac periculum,Technonem vt fuga euaderet nutu admonuit.Sic cursu elapsi ambo se ad Aratum receperunt.Nec tamen illi re cognita spes nec animi conciderunt:sed statim Arginum Dionysio aurum ferentem misit!& vt rem clausam haberet obsecrantem.Ille negotiũ transegit:& Dionysium agens ad Aratum remigrauit:quẽ statim vt venit,haud amplius dimiserũt:sed vinctum in custodiam dederunt.ipsi deinde ad rem adoriẽdam se comparant.Partis vero omnibus,reliquisq; copiis in armis excubare iussis,ipse cum quadringẽtis delectis ad portas secundũ Iunonis phanum consistit.Adulta tum instante vere,luna mẽstruo circuitu confecto pleno orbe lucebat:& nox pura ac luminosa erat:vt arma apposita ad lunam effulgentia,ne palam custodibus fierent,terrorem iniicerent.Iam primis vrbis proxima loca tenẽtibus,nebulę a mari exurgentes vrbem ipsam & vicinam regionem late caligine & tenebris occuparunt.Hic cæteri confidentes calceos exuunt:ne strepitus cãtibus fieret:& firmius nudis pedibus in scalis consisterent:Arginus autem acceptis septem expeditis adolescentibus,veluti dux viam ingressus:occulte ad vrbem irruinpit:qui pro portis in statione erant obtruncans.scalæ eodem tempore ad murum illatæ.Aratus continuo cum centum militibus conscendit:reliqs quanta anniti maxima possunt celeritate consequi iussis.Inde auulsis scalis per ciuitatem centum ad oppugnandum arcem discurrit.Læti clandestino ingressu,veluti iam explorata victoria,custodiã etiã quatuor hominũ cõminus prælato lumine venientẽ latuerunt.Adhuc enim in opaco lunæ caligantis erant:illos vero e regione conspiciunt.Igiꝭ illis insidias collocant:quorum tres intra insidias prolapsi interficiuntur:quartus ense saucius in capite fuga superfuit:clamitans hostem intra mœnia esse.Nec ita multo post signis canentibus,ciuitas ad arma consurgit.Vicos omnis concurrentiũ multitudo cõpleuerat:faces multæ partim deorsum,partim desuper ab ipsa arce incensæ locum illustrabant:confusus ab omni parte clamor audiebatur.Interim Aratus per cliuum montis ascendere nitebatur:cunctanter ab initio ac magno cum labore:quum non qua oportuit tenuisset:sed ignarus e via deerrasset:impedientibus eam atq; omnino obscurãtibus tenebris.Obstabat etiã loci asperitas:in quam eos error adduxerat:hortante tamẽ omnes atq; excitãte Arato ad murum capiendum.Deinde mirabile dictu est:vt luna perruptis nubibus excipiens illustrata difficillima viæ parte adiuuerit:quoad ad constitutum locũ subierũt.Ibi rursus densatis nubibus,in vmbra eos addidit:occultauitq;.At qui extra portam ad phanũ Iunonis relicti erant Arati trecẽti milites:vt plenam vario tumultu ac luminibus vrbẽ irruperũt:quũ nequirẽt viã qua proficiscerentur reperire:nec illoꝝ vestigia assequi:facto globo quodã in loco cliui opaco cõstitere:quoad oppugnantibus arcẽ qui cum Araro erant,sagittis desuper & telis crebro in eos cadentibus,militans clamor e prœlio deorsum platus,& ex cõcauitate litoꝝ pulsa imago resultans,incertos aĩos eoꝝ & suspensos tenebat:vnde eius initiũ clamoris esset.Hærentibus vero illis:ambigentibusq; in quam partem ferre arma oporteret:Archelaus qui regio exercitui dux ꝑpositus erat,& cum magna armatorum manu,cũ clãgore tubarum & strepitu per cliuũ subiens in Arati milites studio incensus ferebatur,in trecentos incidit:qui veluti ex insidiis insurgentes facto in Archelaum impetu,primos,vt quisq; se obuiam tulit,interimunt:reliquos quũ metu perterriti se in fugam dedissent,persequuti quo ad dissipato agmine per vrbem vagi palantesq; diffugerent.Vixdum parta victoria reuertẽtibus,Arginus ex pugna aderat nuntians Aratũ cũ hoste manus cõseruisse:eoq; acriter repugnante,sub ipsam arcem ingens certamẽ esse:ac celeri subsidio esse opus.Illi se statim eo duci iubentes,profectiq;

Technon

Argin⁹ noctu,igredit.

Corinthũ cæsis custodibus.

Corinthus Arati opa capitur.

Archelaus.

Acrocorinthus capitur ab Arato.

propius,& ipsi sublato clamore signum dant se adesse:suosque adhortantur:& luna plena lumine ostendebat arma:quae & longitudine agminis & per angustias incedentis pluta ac formidabiliora hostibus apparebant:& sonoritas noctis clamorem fauentium geminabat:& plurimum multo quam erant speciem dabat.Ad postremum iunctis viribus propellunt hostes:& ipsi superiori loco occupato,illucescente iam die,arcem tenebant.Solque statim manantibus radiis subsequutus est opus:& reliquae e Sicyone copiae Arato subsidio aderant:excipientibus per portas pro parte Corinthiis:& ad comprehendendam regiam custodiam insurgentibus.Quum autem iam in tuto constitutis omnibus(vt videbatur)ab arce in theatrum descendisset:infinita eo multitudo eius videndi,audiendique verba,quae ad Corinthios habiturus erat,cupiditate,plenius viis vndique confluebat.Dispositis autem ad ipsos introitus vtrinque Achaeis,ipse a tabernaculo armatus ore ac vultu ex labore ac vigiliis immutato in medium prodiit:vt languor corporis animi voluptatem ac laetitiam obscuraret.Effusis autem primo aduentu ad gratulationem cunctis hominibus,accepta in dextram manum hasta,eaque inflexo parumper genu & inclinato corpore annixus,multum temporis silentio eorum plausus & clamores excepit:quum virtutem eius extollerent:fortunamque admirarentur.Vbi vero desierunt:facto passim silentio,Achaeorum res gestas apta oratione percurrit & Corinthios vt in Achaeorum corpus concederent adhortatus est.Deinde portarum claues quae post philippica tempora alienae ditionis fuerant,tum primum Corinthiis reddidit.Ex Antigoni militibus dimisso Archelao qui in eius manus captiuus inciderat,Theophrastum quoque abire iussus non paruisset,interemit.Perseus dum caperetur arx egressus,in Cenchreas confugit.Qui posteriori tempore quum versaretur in otio:dicere quodam,illum solum sapientem sibi ducem videri:per immortales deos dixisse dicitur:istuc quidem ex omnibus zenonis institutis maxime quondam mihi cordi fuit:nunc autem a Sicyone adolescente admonitus sententiam muto.Haec igitur de Perseo plurimorum historiis prodita sunt.Aratus statim Heraeo & Lecheo in ditionem redacto,& quinque & viginti regiis nauibus,equis quingentis potitus est:Syrios quadringentos venundedit,Acrocorinthus Achaeorum custodiae commissa est:quadrigentis militibus,canibus quinquaginta:totidemque canum magistris in arce alendis.Romani igitur Philopoemenem admirari soliti fuerunt:eumque graecorum vltimum appellare:que post eum magnus vir nemo extiterit:Ego vero ex graecorum rebus gestis hanc vltimam,hanc nouissimam gestam esse dixerim.Hoc enim audacia,hoc viribus,hoc fortuna optima ab eis administratum:quod declararunt ea que continuo postea consequuta sunt.Nam megarenses ab Antigono defecerunt:& in Arati fidem & amicitiam se dederunt.Troezenii quoque cum Epidauriis in Achaeos recepti.Deinde quum educere copias statuisset:in atticae fines primam incursionem fecit:Salaminemque populabundus transiens praedam abduxit:ac velut ex carcere ac vinculis emissa Achaeorum potentia,quamcunque ad rem sibi visum esset vtebatur.Atheniensibus tamen liberos captiuos gratis remisit:ad defectionem ipsis initia suggerens.Ptolemaeum Achaeis societate amicitiaque coniunxit:belli gerendi authoritate illi,imperioque terra marique permisso.Sic vero inter Achaeos opibus & gratia valuit:vt si minus intra annum fieri liceat,elapso anno imperator deligeretur:auspicioque suo ac sententia omnia gereret.Etenim intuebantur illum non diuitias,non gloriam,non regis amicitiam,non patriae suae vtilitatem,non aliud praeterea quippiam,Achaeorum amplitudini anteferre.Existimabat enim tenui per se potentia ciuitatibus,societatem & amicitiam quasi quodam vinculo communi vtilitate firmatam,saluti praesidio que esse:ac veluti corporis partes,ob eam quam inuicem habent conuenientiam,viuunt atque spiritum ducunt:separatae vero ac seiunctae languescunt:& corrumpuntur:sic ciuitates e medio communione sublata,funditus interire:conseruari vero a se inuicem,augerique:quum alterius alicuius magni corporis partes fiant:& communi consensu administrentur.Liberis vero finitimis & arbitrio suo viuentibus,indignum esse ducens.Argiuos tantum seruire,Aristomachum eorum tyrannum insidiis delere constituit:cupiens depulso seruitutis iugo,eam ciuitatem Achaeis adiungere.Igitur qui ad tantum facinus gerendum animo parati essent inuenti sunt:quibus Aeschylus & Charimenes vates praefuerunt.Enses autem illis deerant:que magnae a tyranno habentibus poenae propositae essent.Aratus comparatis Corinthi paruis pugionibus,& in capsas inclusis,eas iumentis viles quasdam & neglectas merces vehentibus imposuit:atque ita Argos mittendos curauit.Communicata autem cum homine quodam re a Charimene vate.Aeschylus & socii indigne ferentes repudiato Charimene negocium in se susceperunt.quod ille quum persensisset:irae incensus insidias indicauit:quum ii iam prope tyrannum appeterent:quorum plurimi occupata fuga e foro abeuntes in Corinthum se receperunt.Sed breui tempore interposito,Aristomachus a seruis occiditur:quo mortuo Aristippus tyrannus superiore multo crudelior & contumeliosior tyrannidem inuadit.Accepta igitur Aratus omni Achaeorum iuuentute,quae pro tempore aderat,ad vrbem subsidio aduolat:ratus se Argiuorum ad recuperandam libertatem erecta studia offensurum.Torpentibus vero illis,& consuetudine seruitutem ferentibus,nec vllo ad se deficiente,exercitum inde re infecta reduxit:Achaeis tamen in culpam ac crimen adductis:que in pace bellum intulissent,eaque de re apud Mantinenses in iudicium accersitis.Arato absente accusante Aristippo triginta minarum iniuriae aestimatae sunt.Ex hoc Aristippus Arati odio ac metu exagitatus,ei adiutore Antigogo regi insidiatus est:dispositis vbique hominibus sibi ne

Theophrastus interficitur. Perseus.

Philopoemenes. Megarenses. Troezenii. Epidaurii. Salamin.

Aristomachus Argiuorum tyrannus.

Aeschylus. Charimenes. Aristomachus interficitur. Aristippus fit tyrannus. Argiuorum. Aristippus parat insidias Arato.

gotiū facessentibus,& occasionē tp̄is expectātibus.Sed vera ac stabilis ciuiū beniuolentia:optima principis custodia est.Quū enī ita multitudo ac potētes assueti sunt:vt non ducē,sed duci timeāt: multis ad videndū oculis,multis ad audiendū auribus vtitur:facta oīa & cōsilia percipit.Itaq; qm̄ tp̄s admonet,statui hoc loco parumper consistere:& Aristippi mores,& vitæ instituta percurrere: quā sibi suspecta & infida tyrannis,& felicis ac celebris regni amplitudo præscripsit. Ille enim quū Antigonū haberet societate coniūctū:multosq; ad custodiā sui corporis aleret:inimicus nemo in ciuitate resideret:stipatores tn̄ & custodes extra in vestibulo excubare iubebat:famulis aūt quū cœnaret exclusis,conclauim statim occludebat:ipse cū amata in paruū quoddam cubiculū superius ascēdens,cataracta deinde obiecta,ac lecto super imposito,somnum capiebat:qualē æquum ē capere hominē:qui ita turbulentā vitā & sollicitā viueret.Scalas vero amicę mater subtrahēs, & aliud cubiculum claudēs,mane reponebat.& tyrannū illum mirificum deuocabat:veluti ex spelunca instar reptilium emergentē.Hic nō vi & armis,sed humili veste & chlamydula amictus lege ac virtute fractus,magnū atq; inuictum imperium parauit:vnusq; post hominū memoriam natus communis tyrannorū hostis,propagauit genus:quod pręclarissimū inter græcos vsq; ad nostrā manauit ætatem.Ex his vero qui arces occupant,satellites alunt,armis portis cataractisq; tutādi corporis gratia muniuntur,pauci violentā morte veluti lepores effugerūt:domus vero aut genus aut sepulchrū nullius relictū est,celebrem memoriā ad posteros habiturū.Aratus igitur quum sępius tentasset & aperto & clādestino apparatu Aristippum opprimere:atq; Argos capere:spe decidit:semel etiā actis scalis cum paucis ex insperato murū cepit:peremptisq; custodibus qui eo subsidio venerāt continuo dies illuxit:& quū a tyranno vndiq; p̄meretur,Argiui æque ac si nō eorū libertas ea dimicatione ageret,sed veluti Nemeis instantibus certaminibus, sedentes quieti magno cum silentio æquos & iustos eius pugnæ spectatores se præbuerunt.At Aratus quum acriter in hostem pugnaret,hasta manu emissa in inguine vulnus accepit:tenuit tamē locū a se captū:nec inde, quū assidue oppugnaret ab hostibus vsq; ad noctē, deiici vlla vi potuit.Qd' si etiam ad laborem paulū noctis accessisset:haud vnq̄ profecto vanus eius diei conatus fuisset:iam enim tyrānus præmissa magna suarum fortunarum parte,migrare ex vrbe parabat:quod nemine Arato nuntiāte, q; premeretur penuria aquarum,corpusq; ægrum vulnere traheret,milites retro abduxit.Hac vero desperata via in apertum certamē prodiit:adductoq; in fines Achæorum exercitu,populationibus ægrum vastauit:& ad Charetem fluuium acri pręlio cum Aristippo cōmisso crimen subiit destitura pugna partam victoriam e manibus amisisse.Nam quum reliquū iam exercitus manifeste hostem propulisset:victorq; magnum spatium persequutus esset:ipse non tam coactus ab aduersariis, q̄ virtuti suæ fortunęq; diffisus:fuga se in castra recepit.Quum vero reuersi ex persecutione cæteri ei succenserent:q; versis in fugā hostibus:pluribusq; eorū q̄ ex suis cæsis:cōmisisset tamen vt victi de se trophæū statuerent:verecundia ductus de trophęo rursus dimicare cōstituit:atq; vno interposito die instructas copias in aciem eduxit:Quum autē sensisset auctū esse tyranni exercitū:animosq; militū ad pugnam audaciamq; creuisse:haud ausus manus conferere,sed receptis fœdere cadaueribus,cū exercitu abiit:gratia tn̄ & beniuolentia ciuium conciliata,administrandaq; prudenter rep.eam maculam delere contendens,Cleonas Achæis adiunxit:ac Nemeum certamē q; patrium foret, & ad Achæos magis spectaret,in Cleonis celebrauit.Celebrarunt etiā Argiui quo tp̄e licentia,& securitas antea permissa pugilibus:primū confusa est ab Achæis:omnibus,qui ex eo certamine reuertentes per suū agrū iter facerēt,vt hostibus ibi captis ac venundatis.adeo vehemēs eū atq; implacabile tyrannorū odiū ceperat.Breui post tp̄e quū accepisset Aristippum ad Cleonas insidiis capiendas animo spectare:sed metu ipsius qui tū Corinthi morā trahebat deterreri:per edictū coacto exercitu:iussoq; plurium dierum cibaria secum ferre:descendit in Cenchream:vt opinione absentis per dolum ad inuadendas Cleonas Aristippum euocaret,qua in re eum non fefellit spes. statim enim ex Argis cum exercitu affuit.Aratus iam in stantibus tenebris ex Cenchreis in Corinthum reuersus est:clausisq; oībus custodia viis,Achæorum agmen egit:qui adeo composite:adeo prompte, adeo celeriter,consequuti sunt,vt non mō imprudentibus hostibus iter facerēt:sed etiam durāte adhuc nocte Cleonas accederent:& ad pugnam instruerētur.Prima autem luce apertis portis,signoq; tuba dato,cursu & clamore hostem adortus continuo in fugam cōuertit: & quum multos exitus locus haberet: ad eam partem se contulit: quo Aristippum iturum suspicabatur.Facta autem vsq; Mycenas persequutione,tyrannus a quodā Cretensi Tragesto nomine(vt Dineas tradit)interceptus in fuga occiditur:Ex aliis vero supra mille & quingētos desiderati sunt.Aratus tam felici parta victoria,ac nullo suorum militum amisso,attamen neq; cepit Argos neq; liberauit:Agia & iuniore Aristomacho cum regis exercitu irrumpentibus:ac imperii summam occupantibus Conflatam vero superiore tempore calumniā,sermonem: cauillum:dicacitatem assentatorū sustulit: qui tyrannos ad gratiam efferentes aiebant Achæorum ducem domi tumultuari pugnam initurum: & simul ac tubicen prodiit:somno ac vertigine opprimi:instructis vero ordinibus: ac signo dato: percontatus manipularios ac centuriones.nunquid præsentia sua opus sit: se enim saucium telis

Aristippi mores.

Nemea certamina.

Aratus sauciatur in inguine.

Charetes fluuius.

Nemeū certamen.

Aristippi interitus.

esse:discedit longe:exitum pugnæ expectaturus.Hæc iam adeo inualuerant: vt etiam philosophi
in scholis quũ quærerent,perturbari animo & impendẽtibus periculis colorem mutare, ignauiæ
ne an intẽperiei cuiusdam corporis & frigiditatis esset:vbiq; Aratum nominarent:eumq; optimũ

Lysiades.

ducem esse dicerent:& tamẽ hæc sibi in certaminibus euenire.Sublato igitur Aristippo e medio,
Lysiadem Megalopolitanum insidiis appetiuit:qui tyrannide patriam occuparat.Ille quũ homo
non segnis animi,neq; abiecti foret:neq; velut plurimi tyrannorũ ĩmodestia & cupiditate ad hãc
prolapsus iniuriam:sed ab adolescentia incensus amore nominis & gloriæ:& falsis quibusdã va/
nisq; sermonibus,qui de tyrannide,vt de re aliqua beata atq; admirabili ferebantur,imprudenter
& temere elatus:atq; inde rerum potitus multis statim curis ac molestiis premebatur:suspitione p̃
terea suspẽsus animi,incertusq; erat:& Arati insidias formidabat.Itaq; mutata sententia pulcher
rimam & laudabilissimã viam iniit:qua se primum odio,custodia,ac satellitibus liberaret:& patri

Lysiades imperator creatur.

am sibi suo beneficio deuinciret.Arato accersito dominationẽ deposuit:& in Achæos ciuitatẽ re/
tulit.Quo facto Achæi illum laudatum ornatumq; imperatorem legerunt:qui statim quũ Ara/
tum gloria superare niteretur,alias res quæ haud necessariæ videbantur aggressus,Lacedęmoni/
is bellum induxit:quod ne fieret instans Aratus inuidia agere est visus.Cęterũ Lysiades secundo ĩ/
perator constitutus est:refragante Arato atq; studente:vt alteri imperium mandaretur.Ipse enĩ
vt dictum est per annum imperarat.Tertium igitur summa cum laude Achæis imperauit: vicis/
sim cum Arato quotannis cõmutato imperio.Patefactis autem inimicitiis quum Aratum apud
Achæos sæpius accusasset:inuidia & offensione omnium concidit.Etenim existimatus est ficto &

Æsopi fabula.

simulato ĩgenio aduersus veram ac synceram virtutem certare.Et quẽadmodum scribit Æsopus
tenuiores aues cuculo cur se fugerent percontanti respondisseq; accipiter aliquãdo esset futurus:
sic Lysiadi ex tyrannide suspitio immutatæ voluntatis conflata est:quæ eius naturæ permultum

Agis.

detraheret.At Arati nomen ætolicęq; res maxime illustrarunt.Quo tp̃e insurgentibus ad illos cõ/
primendos Achęis,& in finibus agri Megarensis dimicare properantibus,ad hæc Agidi Laceda
moniorũ regi vna ad pręlium exeunti se opponens,maledicta,sales,cauilla,contumelias: in eius
mollitiẽ ignauiãq; cõiectas,sedato animo tulit:nec vnq̃ turpitudinis specie vtilia ac salutaria cõ/
silia abiecit:sed cessit hostibus Geraniã trãscendentibus.& absq; prælio in Peloponnesum aditũ
p̃buit:quum autẽ irrupissent:& improuiso impetu Pellenam cepissent:nõ idẽ sibi consilium fuit.
Non enim vltra cunctãdo tempus triuit:nec expectauit quoad hostiũ vires in vnũ vndiq; coge/
rentur:sed statim præsentibus copiis hostem adortus,destituto ordine petulanter in ipsa victoria

Agis vicit: & funditur.

exultantem,facile fudit.Nam simul ac vrbem ingressi sunt:milites effusi ad prædam & in ipsis ędi/
bus dissipati alter alterũ impellẽtes,de bonis fortunisq; ciuium inter se certabãt.Duces vero & cẽ/
turiones circũeuntes Pellenæorũ coniuges & filias diripiebant:& exuentes galeas illarum capitibus
imponebãt:ne quis alter cognitas abduceret:sed ex ipsis galeis cui quæq; cessisset domino appare
ret.Sic autem affectis illis:& huiusmodi operi intentis,continuo Aratus adesse nuntiatur.Exorto
autẽ tumultu & consternatione,priusq̃ omnibus auditũ esset periculũ,primi in ipsis portis ac sub
urbiis,vt æquũ est in tanta perturbatione rerũ fieri,Achæis incurrentes,victi sese in fugam dede/
rant:quibus effuse fugientibus,qui subsidio veniebant in dubitationẽ quid agendũ esset adduce/

Epigethe.

bãtur.In ea trepidatione vna ex captiuarũ numero Epigethe cuiusdã clari hominis filia eximia for
ma & pulchritudine mulier in Dianę sacello forte cõsederat:vbi Epilectaches captam sibi optatã
locarat:galeaq; cristis insigni ornarat.Hæc repente ad tumultũ exiliens vt ad portas sacelli consti
tit:ac desuper pugnantes despexit:ornatu ipso militari induta ciuibus quidẽ suis augustiori q̃ ex
homine spectaculo fuit:hostibus vero diuinã aliquam speciem se videre opinantibus,terrorẽ for/

Simulacri Dianę pellenęę maxima virt⁹ & potestas.

midinẽq; iniecit:vt nemini animus ad repugnãdum sufficeret.Pellenæi ipsi affirmant deæ simula/
crum per alia tempora intactũ mãsisse:& quum a sacerdote motũ de loco efferretur,aspectũ ita p̃/
stringere consuesse:vt a nullo contra aspici posset:sed ab eo oculos cuncti auerterẽt: nec homini/
bus modo visum horrori esset:sed propinquas quoq; arbores quũ portabatur infoecundas redde
ret,& immaturos foetus excuteret.hoc tum sacerdotem quum extra tulisset:& ad Ætolos conuer/
tisset:sic consternasse omnes,vt ne mente quidem consisterent.Sed Aratus in commentariis suis
huiusmodi nihil scribit:sed versis in fugã hostibus,se vna cũ iis irrumpentem vrbem palãtes egis/
se:septingentosq; ex illis eo prælio occidisse,quod opus in maximis fama celebratum est.Eam pu/

Timãtes pictor.

gnam Timantes artificiosissime pictura imitatus ante oculos posuit.Cęterũ multis gentibus ac

Pantaleon

potentatibus contra Achæum nomen hostiliter insurgentibus,Aratus cum ætolis statim amici
tiam iniit:ac Pantaleone fretus,qui plurimũ inter ætolos authoritate valebat,duos populos nõ
pace modo,sed etiam societate coniunxit.Sed quum studeret in libertatẽ Athenienses restituere:
offensionem sibi & calumniam conflauit:& ab Achæis male audiuit:q; foedere sibi cum Macedoni
bus,in quorum ditione Athenæ erant,inito:stantibusq; induciis:Piræum capere aggressus esset.
At hoc ipse in commentariis inficiatus:quę scripta reliquit:Arginũ accusat:cuius opera ad Acro
corinthi expugnationem est vsus.Illum enim priuato consilio Piręum inuasisse:& quum fractis

scalis fugiens premeretur ab hostibus, nominatim & continenter Aratum veluti pręsentem compellasse: atq ita deceptis hostibus euasisse. Haud tñ ꝓbabilis excusatio videtur esse: nam Arginum priuatũ hominẽ & Syrũ, nihil rõnis est ad tam arduũ facinus animum adiecisse: nisi ducẽ habuisset Aratũ: & ab eo data occasione rei gerendæ etiã viribus adiutus esset. Quod idem etiam ita esse ostendit: quippe quũ non ter, sed sæpius conatus sit Piræum in ditionẽ redigere: nec re male gesta deterritus est: sed spe ad breue tp̃s fracta, statim redintegrauit audaciã. Semel etiã per Thriasium fugiens crus fregit: multotiesq incisione curatus est. Vectus etiam lectica diu militiam egit. Mortuo Antigono, & filio Demetrio regnũ obtinente, magis etiam animo Athenis liberandis incubuit: despectis oĩno Macedonibus & pro nihilo habitis. Itaq quum a Bithyo Demetrii duce ad Phylaciam prelio superatus esset: ac vehemens rumor increbruisset: partim captum, partim mortuum Aratũ esse: Diogenes qui Piræum præsidio asseruabat, Corinthum epistolam scripsit: iubens vrbe Achęos extrudi: ꝙ iam Aratus interiisset. Aderat tum forte Corinthi Aratus quum litteræ eo perlatæ sunt: sic illusi atq irrisi Diogenis tabellarii discesserũt. Ipse quoq rex nauem ex Macedonia misit: qua ad se vinctus Aratus duceretur. Athenienses vero Macedonũ gratia ad oẽm leuitatem assentationis cõuersi, accepto nuntio de Arati morte, coronas sumpserunt: ex quo iratus ille statim copiis in eos eductis vsq ad Academiam infesto exercitu peruasit: sed suasionibus adductus maleficio & iniuria temperauit. Athenienses cognita eius virtute, ad sanitatem reuersi, quum extincto Demetrio ad spem recuperandæ libertatis incumberent, illũ aduocarunt: qui etsi altero tũ Achæis imperante diuturno morbo oppressus domi detineretur: lectica latus Atheniensium opportunitati occurrit: ac Diogeni præsidii ꝓfecto persuasit: vt centum & quinquaginta acceptis talentis Pyręũ, Munychiam, Salaminem, Sunium, Atheniensibus traderet. Viginti præterea talentis ipse ciuitatẽ leuauit. Deinde Ægmentani & Hermionei in Achæos statim concesserũt: ad hæc magna Arcadię pars se illis adiunxit: ac Macedonibus per id temporis propinquo ac finitimo bello occupatis, ætolorũ societate aucta Achęorũ res magnũ incrementum accepit. At Aratus memor veteris promissi vicina tyrannide Argiuorũ anxius per internuntios Aristomacho persuasit, vt rẽpu. in medium poneret: & Achęorũ leges ac nomẽ acciperet: & Lysiadæ imitatione maximæ gẽti cum laude & honore imperare mallet: q̃ vnius ciuitatis periculoso atq inuidioso dominio ĩcubare. Permotus autẽ Aristomachus Arati monitis & suasionibus, quinquaginta talenta ad se mitti iussit: vt stipẽdia his qui sub eo meruissent dissolueret: eosq dimitteret. Quę dum cogerentur pecuniæ, Lysiades nõdum absoluto imperio cupiẽs eius actionis ad se laudẽ transferre, apud Aristomachũ Aratũ accusauit: hominẽ illũ tyrãnis infensum semper atq implacabilẽ esse: suadendoq perfecit: vt re sibi permissa, in Achæorũ societatẽ veniret. Igitur hic Achęorũ principes qua beniuolentia: & fide in Aratũ essent maxime declararunt. Nam quum is ob iram contrariã sententiam dixisset: Aristomachum reiecerunt: vbi vero placatus eius causam pręsens agere cœpit, prompte ac celeriter in sententiã eũtes Argiuos Phliasiosq rep. donarunt. Sequenti etiam anno Aristomachus imperator constitutus est: qui clarus apud Achæos & gratiosus statuens in fines laconicos incursionem facere, Aratũ Athenis exciuit. Ille ad eum rescribens ab ea militia deterrere conatus est: ꝙ nollet cũ Cleomene audaci hoĩe & subitis successibus aucto, Achæos bello implicari. Quũ autem is ꝓstaret omnino in sententia: nec ea dimoueri posset: paruit: atq vna pręsens militiam obiit. Cleomene ad Palantion ipsis cum exercitu imminente, quum prohiberet Aristomachũ prælio dimicare, a Lysiade accusatus cum illo ĩ certamẽ de imperio disceptationẽq venit: & suffragiis victor duodecimo imperator creatus est: in quo imperio ad Lycęũ pugna a Cleomene fusus in fugã se dedit, errabũdusq noctu vagaƭ pro mortuo habitus: iisq rursus de illo rumor apud græcos inualuit. Seruatus vero collectisq in vnũ militibus non fuit eo cõtentus: ꝙ sibi abire incolumi licuisset: sed optime occasione vsus, quum id nemo timeret, nec futurũ suspicaretur, repentino impetu Mantineos Cleomenis socios adortus est. Capta vrbe pręsidioq firmata, accolas ciues eorum constituit: & quæ victores nunq̃ obtinere potuissent, ea Achęis victis superatisq parauit. Lacedæmoniis rursus Megalopolitanos bello lacessentibus, deductis eo subsidiis, Cleomeni prouocãti obuiam ire neglexit: cogentibus etiam Megalopolitanis restitit. Quippe qui neq alias inchoandi prelii natura cupidus foret: & tum militum numero inferior cum homine adolescenti & audaci sibi iam ætate prouecto remissioribus animis ac minori ambitione certamen esset. Proinde ratus est: quã ille periclitando gloriam quæreret, partã iam sibi cauendo & declinando conseruãdam esse. Itaq leuis armaturæ militibus effusis procurrentibus spartiatasq vsq ac castra impellentibus, & per tabernacula eorum vage dispersis, haudquaq̃ Aratus properauit: sed valle in medio interiecta cõstitit: ac transitu ciues prohibuit. His Lysiades permotus, atq Aratum verbis increpans, equites hortatus est: vt secum vna insequẽtibus se ostenderent: nec exploratam hosti victoriam ꝑderẽt: nec seipsum pro patria dimicantem relinquerent. Conuersis autem cum eo multis & fortibus viris: elatus animis dextrũ hostium cornu inuasit. Quo in fugam dato persequutioni ita & cupiditate honoris insistens, in loca sinuosa & arboribus consita delatus est. In his latæ fossæ erãt:

Arati crux fractum.

Thriasium

Bithyus Demetrii dux.

Aratus vincit ad Phylaciam.

Athenæ libertatẽ adipiscuntur.

Ægmẽrani Hermionei

Aristomachus ĩperator cõstituitur.

Aratus vincitur.

Mantineos Arat⁹ superat.

quas Cleomenes insidens hostē excepit. Hic Lysiades in patriæ cōspectu quū pulcherrimā pugnā
depugnasset, cōcidit:reliqui in phalāgem fugiētes turbatis militibus totum exercitum ea clade cō

Lysiades interficitur.

plerunt. ex quo Aratus magnam sibi cōflauit inuidiā: ꝙ Lysiadis salutē negligere visus sit. Sic ab
Acheis coactus per irā abeuntibus in ægçum cōsequutus est: vbi quū cōuenissent decreuerūt ne
illi erogarentur pecuniæ:neu stipendiarii alerētur:sed ipsi potestas fieret, si vellet, ꝑ se bellū gerēdi.
Tanta cōtumelia affectus Aratus, statuit deleta macula quç sibi inusta erat, se imperio abdicare:&
cōsilio vsus ad præsens oia prtulit:deinde ad Orchomenū deductis Achçorū copiis, ibi cum Megi

Pugna iter Megistonū & Aratū

stono Cleomenis patruo pugnā cōseruit. Quo victo fugatoꝗ, trecenti cæsi: Megistonus ipse ca-

Megiston⁹ capitur.

ptus in Arati potestatē venit. Quū cōsueuisset is annū suum quum cōtingeret imperare: vbi ad eū
ordine ventū est, vocatus repudiauit imperiū: ac Timoxenus pro eo delectus est. Causa vero repu-

Timoxen⁹.

diandi, quæ ira in multitudinē esse dicebaẗ, parū sane ꝓbabilis visa est:vera enī causa res Achço-
rum non quietæ nec pacatæ vt antea fuerant:succrescente Cleomene:qui haud popularibus ma-
gistratibus cōtinebatur:sed interfectis a se Ephoris, sub acta sibi regione, permultisꝗ accolarum
ciuitate donatis, nulli obnoxiam potentiam cōsequutus, instare cōtinuo Achæis cœpit: vt sibi im
perium mandaretur. Quare iure accusant Aratum: qui dum respubl. salo magno ac fluctibus ia-
ctaretur: veluti gubernator deponeret, atꝗ alteri remitteret gubernaculum: & desperatione rerū
Achæorum, Cleomeni traderet: quo tpe pulcherrimum fuit etiam inuitis ciuibus cōmuni saluti
subuenire: nec cōmittere: vt Peloponnesus iterum Macedonum custodiis acceptis, barbaricis ite-
rum moribus inquinaretur: vt Acrocorinthus illyricis armis acturbis compleretur: neꝗ quo sæ-
pe in bello imperator fudisset, ac vrbibus extrusisset, quibus etiam in commentariis suis maledice-
ret, eorum dominio sociorum ciuitates subiiceret. Qđ si Cleomenes erat (sic enī appelletur) ini-
quus & tyrānicus: at Herculidæ illi generis authores erant: Sparta patria: ex qua vel obscurissimū
præstabat, ꝙ̄ Macedonū primum, imperii summæ pręponere: qui græciæ nobilitatis nullam ra-
tionem haberet. Ad hæc Cleomenes summū magistratum petebat: vt pro illo honore & appella-
tione maioribus bonis ciuitates afficeret. Antigonus autem terra mariꝗ imperator & dux renun-
tiatus, nō prius imperium obiit: ꝙ̄ sanctum esset fœdere Acrocorinthum mercedis loco sibi in di-
tionem cessurū: perite vt videtur Æsopi venatorē imitatus. nec ante vocātibus Achçis & legatio-
nibus ac decretis se submittentibus obsequutus est: ꝙ̄ præsidio & obsidibus veluti qbusdam frçnis
comprehensos teneret. Et ꝙ̄uis omnis Arati deprecatio necessitatis defensione niteretur, tradit tñ
Polybius ipsum, quū Cleomenis audaciā multo ante ꝓspexisset, anteꝙ̄ necessitas vlla vrgeret, cū
Antigono clam colloqum iniisse: Megalopolitanos etiā supplices descēdisse: orantes Achæos &
obsecrātes, vt Antigonus euocareẗ. Hi enim assiduo bello premebantur: & Cleomeni maxime ad
direptionem: & prædam expositi erant. Nec Phylarchus ab his in sua historia dissentire videtur:

Phylarch⁹ historicus.

cui nisi Polybius testis accederet, nō magna admodū fides adhibenda foret. Nam quū in Cleome-

Mātinea rursus a Cleomene capta.

nis mētionem incidit: beniuolentia illius, quasi afflatus numine furēs & insanus efficitur: & velu-
ti in iudicio, sic historia ipsa alteri aduersatur, alterū subleuat. Amiserūt igitur Achçi Mantineam:
quæ rursus a Cleomene capta est: & ad Hecatombeū magno prælio superati ita cōciderunt aīs: vt
cōtinuo Argos Cleomenem accerseret: & eū bello gerēdo imperatorem præficeret. Quod vbi Ara

Lerna.

to cognitum est: quū aduētare Cleomenē accepisset: & cū exercitu Lernā attigisse: metu perculsus:

Epl'e Arati in Cleomenem.

legatos ad eum misit: orantes vt cū trecētis solum tanꝙ̄ ad amicos sociosꝗ accederet: ac si diffide-
ret, acciperet obsides. Hæc Cleomenes respondēs cōtumeliæ sibi ac dedecori fore, castra ex eo loco
mouit: Achæis etiam epistolā scripsit: qua multa crimina & calumniæ in Aratum cōferebantur.
Scripsit & ille quoꝗ cōtra Cleomenē epistolas: & vsꝗ ad nuptias & coniuges maledicta ac iurgia

Pheneos.

processerūt. Ex hoc Cleomenes per legatum Achæis bellum edicit: parumꝗ affuit: quin Sicyonio-

Pēdelium.

rum vrbē imprudentibus illis per ꝓditionem diriperet. Inde abducto exercitu, Pollenam inuasit:
interemptoꝗ Achçorum duce, vrbe potitus est. Breui deinde tēpore interiecto, quū Pheneum Pē
deliumꝗ sub imperium redegisset: Argiui statim ad eum defecerūt: Phliasii præsidium acceperūt:
& oino Acheis & aduētitiis nihil erat: quod stabile aut firmū videreẗ. Hic in magno tumultu a tur
batione rerum Aratus iactabatur: quū intueretur Pelopōnesum tātis motibus agitari: ciuitatesꝗ
vndiꝗ a seditiosis & turbulētis hominibus ad defectionem sollicitari. Nihil enim certum erat: ni-
hil suo loco manebat. Sycioniorum & Corinthiorum quoꝗ plurimi iam cum Cleomene palam
colloquebāntur: quorum aīos cōmunio illa & societas iunctarū inter se ciuitatum priuati dominii
desyderio iampridem offenderat. In his mutationibus Aratus permissa sibi summa & libera pote-
state & licētia, quos in Sicyonia corruptos offendit capite mulctauit: qui autē Corinthi erāt, per
quirere ac pœna afficere conatus, multitudinē ægram & Achæo nomini vehemēter offensam in

Templum Apollinis Corinthi.

se cōcitauit. Quū igitur in Apollinis templum cōfugissent: Aratum accersitum miserunt: vt ante
defectionem, aut interficerēt, aut in vincula cōiicerēt. Ille accessit quidem equum manu trahens:
ac si nullum metum ac suspitionem pre se ferret: exilientibus aūt multis, cōuitiaꝗ in eum ac male-
dicta iactātibus, sedato vultu & firma oratione quiete cōsidere iussit: nec cōfuse exurgētes clamo-

tem attollere:& qui ad portas consisterent introire. Hæc simul dicens sensim pedem extulit: veluti equũ alteri daturus: ita egressus occurrentes sibi Corinthios placide alloquens, iubebat ad Apollinis ædem cõuenire. Vbi vero clam ad arcem prope accessit: in equũ insiliens Cleopatro præfecto custodiæ acriter asseruare arcem iusso, in Sicyonẽ aduectus est: triginta equitibus cõsequutis: aliis relicto duce passim dissipatis. Corinthii, nõ multo post audita Arati fuga, vt prosequuti eum capere nequierunt, accersito Cleomene, vrbem illi tradiderũt: quum is nullo satis magno se beneficio ab his affici posse arbitraretur: pro eo qđ offensum esset, Aratũ dimittentibus. His igitur adiunctis sibi his qui ad Actã quæ dr̃ incolũt, ac ciuitates tradentibus, Acrocorinthũ vallo ac fossa circundedit. Ad Aratum vero non multi achęorꝫ in Sicyonem cõuenerunt: conuocataq; concione, imperator constitutus delectos ex ciuibus ad custodiã corporis circũ se habuit. Quũ tres iã & triginta annos in achęis remp. gessisset: & græcorꝫ oium potentia & gloria princeps fuisset: tunc inopia & solitudine oppressus & derelictus: veluti in patriæ naufragio in tantis procellis ac periculis ferebatur. Nam ætoli auxilium petenti missuros se esse negarunt: Atheniensium ciuitatem in Aratum studio & voluntate propensam, Euclides & mition ꝓhibuerunt. Quum aũt Aratus Corinthi & domũ & facultates haberet: Cleomenes nec attigit eorum quicq̃: nec alterum permisit attigere: cõuocatis præterea eius amicis & curatoribus, iussit oia curare atq; asseruare: vt rationẽ arato reddituros. priuatim ad eũ Triphilo & Megiston o patruo rursus missis, tum alia ei ꝑmulta, tum duodecim talenta annuum stipendium pollicitus est. Neoptolemi odio numerum excedens (ab eo enĩ sex talenta Arato quotãnis mittebantur) demandari sibi ab achęis imperium orabat: & Acrocorinthum cõmunicum his præsidio custodiri. Respondente Arato non penes se, sed potius penes eos summam imperii esse: ratus id dissimulate responsum, infesto exercitu in Sicyoniorꝫ fines inuadens incursionibus agrum deuastauit: positisq; ad vrbem castris tres menses in obsidione fuit cunctante Arato ac deliberante num Acrocorintho tradito antigonum accepturus esset. nã aliter negabat opem se esse laturũ. Conuocato igitur in ægęum concilio, Achæi Aratum eo cõuenire iusserunt: verum quũ ex vrbe Cleomene obsidente sine periculo exire non posset: ciues eum precibus detinebant: orantes vt saluti suæ vitæq; consuleret: neu corpus iminenti hosti obiiceret. Ad hæc fœminæ ac pueri tanq̃ cõmunem oĩum parentem & conseruatorem suum lachrymis circunstabant: quos tamen ille quum confirmasset, consolatusq; esset, aduectus equo decẽ amicis & cũ his adulescentiam filio comitantibus descẽdit ad mare. Nauẽ quæ eo appulsa erat conscendentes in ægæum ad concionem profecti sunt: in qua cõmuni sententia decretũ est, vocare Antigonũ & Acrocorinthũ in eius ditionem permittere. Aratus filium suũ vna cum aliis pluribus ad eũ pro obsidibus misit: quibus cõmoti grauius Corinthii, diripuerunt eius bona: & domum Cleomeni dono dederunt. Aduentante vero Antigono cum exercitu (Erant autẽ .xx. Macedonum peditum milia: equitũ mille & trecenti) Aratus cum principibus ciuitatum per oram maritimã clam hostibus, illi in Pegas obuiam prodiit: quum Antigonũ suspectũ haberet: nec se libenter Macedonibus crederet. Et enim sciebat se ex illorum cladibus opes sibi & gloriam peperisse materiemq; constituendæ reip. odium in superiorem habuisse. Sed quum perspiceret necessitatem impẽdere: nec declinari, nec resisti vllo modo posse: deinde occasionẽ sibi oblatam esse: cui seruiunt omnes: etiam qui imperare videntur: ad tam indignum facinus perpetrandum accessit. Antigonus aũt vbi accepit obuiũ sibi Aratum esse, alios quidem communi benignitate salutauit: illũ vero & in primo congressu honorificentissime excepit: & cætera munificentia virum bonum & singulari prudentia præditum maiori necessitudine sibi deuincire conatus est. Erat enim Aratus eiusmodi: vt regẽ nõ modo maximis in rebus administrandis adiuuare: sed etiam in otio oblectare posset. Quare Antigonus etsi adolescens foret: vt viri ingeniũ perspectum habuit: cui nihil deerat: quod minus dignum regis amicitia videretur: eo nõ vt achęis modo, sed etiam ante Macedones ad omnia vtebatur: cũctaq; de illius snia & authoritate gerebat. & ea ita euenerunt quæ in sacrificiis diuinitus numen portẽdebat. Dicit̃ enim non multo ante Arato sacra facienti, in iecore duos felles extitisse eadem pinguedine obuolutos: vatem quoq; consultum dixisse: quæ capitalissimo odio diffiderent, ea perbreui inter se firmissima amicitia coitura. Quod responsum ad præsens neglexit: ne sacris aliter, nec vaticinio fidẽ habuit: obseruabat id tñ: nam in posterum prospere succedente bello, quũ Antigonus Corinti cõuiuium instruxisset, compluribus eo inuitatis, Aratum honoris gratia supra se locauit. Paulo post amictũ flagitans rogauit illum num sibi frigus videretur: respondente illo & quidẽ se valde algere: iussit propius accedere: tapeteq; allato serui ambos simul circundederunt. Tunc Aratus in sacrorum illorũ memoriam rediens ridere secum ipse: ac portentum & oraculum regi enarrare. Verũ hæc posterioribus temporibus sunt acta: in Pegis vero tum iureiurando dato acceptoq;, continuo in hostẽ inuaserunt & ad vrbem summa vi vtrinq; dimicatum est: optime munitis Cleomenis castris, & Corinthiis strenue hostem arcentibus. Hic Aristoteles argiuus Arati amicus ad eum clam mittitur: qui rebellione facta, illum in ciuitatem acciperet: si cum militibus eo accederet. Ille re cum Antigono cõmunicata, cum mille & quingentis ex Isthmo in Epidaurum celeriter nauigio delatus. Argi-

Cleopatr⁹

Corinthii dedunt se Cleomeni.

Euclides. Mirion.

Cleomenis continẽtia & liberalitas.

Arati filius obses tradit̃ Antigono.

Exercitus Antigoni: hñs peditũ. xx.m. egtes .M. trecentos.

Pegg.

Duo felles vno in iecore reperti.

Corinthus ab arato & antigono oppugnat̃.

Aristoteles argiuus.

ui insurgentes facto impetu in Cleomenis milites, comprehendunt: atq; in arcem inducunt. Quibus nuntiatis, Cleomenes veritus ne captis argis ab hostibus, reditu domum intercluderet: Acrocorintho relicto cum subsidio noctu Argos occurrit: quo prę ueniens conflixit: & secundo prælio vsus est. nec ita multo post atato se inferente, & rege cũ copiis subsequẽte, in mantineam discessit:

Acrocorinthus Antigono traditur.

Ex eo ciuitates omnes in Achæorum fidem & amicitiam redierunt. Acrocorinthus Antigono tradita est. Aratus imperator factus ab argiuis, persuasit eis: vt tyrãnorũ bona & proditorũ Antigono elargirentur.

Aristomachus imergẽdus mari traditur.

Quo facto Aristomachum in Cenchreis magnis cruciatibus vexatum mari mergendum dederunt. Cuius supplicii fœditas in Aratum non sine offensione coniecta est: q̃ virũ nõ improbum, & qui eo familiariter vsus esset suaq; authoritate adductus dominatum deposuisset: & ciuitatem suam Achæis iunxisset: ita crudeliter ac nefarie necari permitteret. Nec huius tñ rei, sed aliarũ etiam in eum culpa redundauit: veluti q̃ Corinthiorũ ciuitate vt humili aliquo vico Antigonum donassent: idem etiam direpto Orchomeno, præsidiũ Macedonum intulisset. Decretũ etiã fecerunt: nemini alteri ex regibus scribere iniussu Antigoni nec legationẽ mittere. Macedones alere stipendiis impensisq; coacti sunt: ad sacrificia pompas & ludos admittere. Nã incipientibus Arati ciuibus, & antigonũ in vrbẽ accipiẽtibus, ab Arato per hospitium liberaliter inuitatum, oĩa illa accepta referebant: nescii q̃ habenis illi semel traditis regie impetu cupiditatis actus nullum præterea integrũ ius præterq̃ vocis haberet: quæ periculosa licentia vteretur. Apparebat enim inuito Arato plurima administrari: ac fieri. veluti illud quod de statuis actũ est. Antigonus enim Argiuorum tyrannorum statuas deiectas erexit: eorũ autem qui Acrocorinthum cepissent: stãtes & erectas præter vnam Arati, demolitus est: quæ ne fierent: precibus instans Aratus nihil profecit. Videtur etiam quæ in Mantineos acta sunt nequaq̃ ex Græco more ab Achæis administrata esse. Quibus duce Antigono deuictis, clarissimos viros & pñcipes ciuitatis necarũt. Reliquos ptĩ vẽnũdederũt: partim vinctos compedibus in Macedoniam miserũt. Liberos eorum & coniuges mancipiorũ numero habuerunt. Argento aũt Mantineorũ collecto tertiã ipsi acceperunt portionẽ: reliquis duabus ad Macedones delatis. Hæc quidem vltionis iure peracta sunt. Etenim indignum ac nefarium fuit: homines regionis & linguæ necessitudine inter se coniunctos, sic ad iram tractari: verũ in necessitatibus iocundũ, non asperum fuit: vt Simonides inquit. Quæ vero consequuta sunt nec laudi nec necessitati Arato danda sunt. Nã vrbe Argiuis ab Antigono cõcessa, quũ hi ab integro resicere decreuissent: ipse imperator quũ esset eius instructiõi operis præpositus, ex decreto ne deinceps Mantinea ciuitas, sed Antigonia vocaretur, edixit: hodieq; ita vocatur: ac videtur ob illum amabilis Mantinea funditus interiisse: manet autem ciuitas eorũ nomine: a quibus necati ciues deleti q; sunt.

Mantinea vrbs ex decreto Antigonia vocata.

Deĩde Cleomenes ad Sellasiã magna accepta, clade reliq̃t Spartã: & in Ægyptũ mari psectus est. Antigonus vbi in Aratũ oĩ benignitate atq; humanitate est vsus: in Macedoniam rediens Philippũ, ad quẽ regni successio spectabat, nondũ admodũ adulta ætate in Peloponnesum misit: atq; Arato vt se daret iussit: per eũ ciuitates adire: per eũ Achæis familiarẽ fieri. Quẽ aratus qdẽ accipiens sic affecit am auitq;: vt & in se summa beniuolentia affectũ in Macedoniã & ad Græcas res incitatũ incẽsumq; dimitteret. Antigono aũt vita defuncto Ætoli inertia & desidia Achæorũ despecta (Assueti enĩ alioꝝ defendi manibus, & in Macedonũ armis oĩ spe salutis collocata, ad quietem se totos remissionemq; conuerterant) Peloponnensibus bellum inferre parant: ac Patricis & Cumæis extra id quo intenderant expulsis, impetuq; facto, Messeniã diripiũt.

Messenia diripitur.

Timosen⁹.

Quibus rebus augebatur Aratus: quũ intueretur Timosenũ Achæorum ducem ob ignauiam tempus terere: iã prope absoluto imperii tempore: ipse successor ei constitutus, quinq; ante præfinitum tempus diebus magistratum obiit: & vt Messeniis auxiliũ ferret, Achæorum copias coegit: qui quũ languidis atq; inexercitatis corporibus, animis vero otio resolutis ad bellũ incũberent: ad Caphyias fusi fugatiq; sunt.

Caphyiæ.

Quo bello visus sibi Aratus cupidius imperio vsus, ita rursus animo concidit: ita relictis gubernaculis imperii spes omnes abiecit: vt quum sibi opprimendi hostis oblata occasio esset: p̃lio abstinuerit: & in Peloponneso per lasciuiam ac petulantiam Ætolum insultantem neglexerit. Rursus igitur supplices in Macedoniam tendentes manuꝫ Philippum in Græciam reuocarunt: spe maxime eius in Aratum obseruantiæ ac fidei adducti, fore vt eo clementi & mansueto ad omnia vterentur.

Apelles.

Megalæus.

Eparatus.

Verum sub id tempus Apelle & Megalæo quibusdãq; aliis Aratũ regi deferẽtibus, ille fide addita calumnie, contrariam factionẽ excitauit: comitiisq; habitis Eparato ad imperiũ obtinendũ suffragatus est. Qui quũ Achæis contemptui esset: & Aratus rem negligeret: nulla pręclara re gesta Philippus a paternis moribus degener, rursus reconciliatis animis totum se Arato tradidit. Rebus vero prospere & ad opes & ad gloriam succedentibus; eum omni comitate cõplexus est: veluti per eum nomine & imperio auctus. Quare visus est Aratus non popularis modo principatus: verum etiam regni optimus pręceptor esse. Illius enim mores & instituta vitæ regis rebus gestis instar coloris decori maximo ac dignitati erant. Et adolescentes in Lacedæmonios afflictos & perditos moderatio & humanitas in Cretenses, qua totã paucis diebus insulã ad imperiũ suum adiũxit, & aduersus Ætolos militia mirificeꝫ laboriosa: Philippo qdẽ docilis & obsequentis igenii;

Arato prudentiæ ac sapientiæ gloriam attulit. Quibus magis regis amici inuidia concitati, vbi nihil obscuris calumniis profecerunt, cõuitiis palam aggressi per potus Aratum obscœnis ac petulantibus verbis lacessunt. Semel quoq; post cœnam in tabernaculum abeuntem lapidibus persequuti sunt. His iratus Philippus, viginti eos talentis mulctauit: & posteriori tempore q res labefactare turbareq; viderentur, interfici iussit. Prospere igitur & ad voluntatem fluente fortuna, successibus insolenter elatus in multas ac magnas cupiditates erupit: ingenita enim vitia illi propriis atq; exutis paulatim inuolucris, quibus repugnante natura latuerant, enudata sunt: & eius simulatũ diu ingenium se prodidit. Primũ enim iuniorem Aratum cõtumelia affecit: coniugi stupro illato quæ res multum temporis occulta fuit: quum in eorum domum diuerteret hospitaliter ab his exceptus. Deinde in græcorum resp. asperius concitatus est: nec erat obscurum illum iam ad Arati cladem & exitum spectare. Suspitionis aũt eius Messenicæ res initium attulerunt. Seditione enim laborãtibus illis, seruis q̃ tp̃s postulabat, Aratus eis subsidio venit: Philippus vna die p̃uertit: vrbemq; ingressus quendã rursus stimulum illius adiecit: priuatim magistrus Messenio℞ percõtatus, nunquid leges haberent: quibus cohiberent vulgus. Priuatim etiam primores ciuitatum rogauit num manus sibi essent, q̃bus tyrãnos opprimerent. Ex hoc addita vtrisq; audacia, magistratus quidem populares & turbulentos homines ad supplicium postulabãt: illi cum multitudine cõcita inuadentes magistratus interfecerunt: ex cæteris paulominus ducẽtis peremptis. Philippus tam fœde opere perpetrato, magis etiam Messenios in se inuicem instigabat. Interueniens Aratus nec ipse animi ægritudinem dissimulare potuit: nec filium obiurgantem aspere & vehementer Philippum prohibuit. Ostendit tum adolescens se Philippi amore teneri: quum ea obiurgatione diceret: iis rebus ita gestis ad eius sibi aspectum non iam formosũm, sed formosissimum oĩum succensuisti, vt sæpius eo conuitiante, dentibus infrendisset. At seniorem veluti nihil iis verbis cõmotus vt homo ciuilis ac natura moderatus apprehensa dextera ex theatro egressus ad Ithomantam perduxit immolaturus Ioui ac locũ cogniturus. Est enim is nõ minusq̃ Achrocorintus, munitus & clausus: ac si præsidium collocatum in eo sit, graue & infensum propugnaculum accolis futurus. Vbi vero conscendit: & sacrificio instituto, vates ad eum exta detulit: ambabus manibus suscipiens Arato ac Phario Demetrio separatim demissa ostendit: ac percõtatus est quid in sacris perspicerent: retinendam ne sibi arcem esse an Messeniis reddendam. Hic arridens Demetrius si aium (inquit) vatis geris, locum dimittens: sin regis vtroq; cornu bouẽ detinebis: Peloponesum per ænigma significare volens: quasi si Ithomanta & Acrocorinthum custodiat, facilẽ atq; obsequentem futuram. At Aratus diu silentium tenuit: orante aũt Philippo, vt sententiã suam p̃ferret: Permulti dixit ac magni Philippe Cretensium montes permulti Bœotiorum ac Phocẽsium tumuli ex terra efferuntur. Item plurimi Acharnæorũ partim mediterrãnei, partim in horis maritimis siti: q natura munitissimi sunt: & tñ quum horũ nullum ceperis, oẽs tamen spõte imperata faciunt. Latrones enim rupes ac saxa incolunt: & p̃cipitiis se tuentur. Regi aũt nihil fide & beniuolẽtia firmius nec munitius esse potest. hæc tibi Creticum pelagus: hæc Pelopõnesum aperuit. Ab his orsus initiis quũ sis, hoc ætatis hi te sibi imperatorẽ præfecerunt: illi in ditionem tuã venerunt. Loquẽte adhuc Arato, Philippus exta reddidit vati: ac manu illum trahẽs velut ab eo sibi illata vi, ac ciuitate erepta, & huc inquit eandem p̃ficiscamur viam. Post id tp̃s Aratus declinans aulam, & se a Philippi sensim cõsuetudine subtrahens, in Epiro rogatus ab eo vt secum vna militaret, recusauit: veritus ne sibi ex illius factis ignominia & dedecus cõflaretur. Quũ vero a Romanis victus turpiter amissa classe in Pelopõnesum se recepisset: aggressus est iterum Messenios dolis capere: quod vbi minus successit, ad apertam iniuriam versus eorum agrum populationibus vastauit. Tum Aratus se penitus ab illius amicitia & familiaritate seiunxit: & in eum inimicum aĩum cepit: ad hæc cõscius eorum quæ in nurum ab eo perpetrata essent, excruciabatur vehementer: sed filium rem cælabat: & sibi illum cõtumelia affectum aspicere tñ dabatur: vlciscendi vero ac persequẽdi iniurias facultas non erat. Maxime vero Philippus a prioribus moribus immutatus videbatur. quippe qui ex miti & mansueto rege ac modesto adolescẽte in petulantem hoiem & insolentẽ tyrannum euaserat. Verum hæc haud quidem naturę mutatio erat: sed in licentia improbitatis enudatio quæ ob metum incognita diutius & obscura manserat. Fuisse autem eius cum Arato consuetudinem ab initio verecundiæ ac timori admistam, ex iis quæ in illum postea gessit, perspicue declarauit: nam quum eum delere cuperet: quo viuo non modo se tyrannum aut regem, sed ne liberum quidem hominem ducebat esse: vi palam nihil tentare ausus est: sed Taurionem vnũ ex ducibus & amicis subornauit: qui ex occulto se absente ac longe remoto, veneficio rem conficeret. Is Arato factus familiaris, ei venenũ cõparat: non acutum & vehemens: sed eius generis qđ initio remissos calores & tenuem ventum in ventre excitat deinde sensim tabe corpus inficit. Non tamen Aratum ea res latuit: sed vbi nullum depræhensæ & manifestę cladi remediũ est inuentũ: vt cõmunem aliquẽ & quottidianũ morbũ leniter ac silentio pertulit: nec p̃ter vnũ ex familiaribus qsq̃ rescinit: quo in cubiculo p̃sente atq; admirante: O Cephalcon inquit, hæc sunt p̃mia regiæ amicitiæ.

Philippi crudelitas.

Ithomãta. locus.

Regi nihil firmius beniuolentia.

Philipp9 parat Arato dolos.

Taurio.

Arato mors.

Sic vita defuncto in Ægæo, vbi decimũ & septimum imperatorem gesserat, instabant Achæi vt ibi ad sepulturam daretur: & conuenientia eius vitæ monumẽta fierẽt. Sycionii magna se ignominia affici existimabãt: si alibi q̃ in patria eius viri corpus humaretur. itaq; ab Achæis vt sibi id permitterent impetrarunt. Sed quum veteri lege neminem intra mœnia humari liceret: & legi superstitio accessisset: miserunt in Delphos de his Pythiam sciscitatum: a quo oraculũ huiusmodi acceperunt: Consultas Sicyon Arato gratissima tellus: Vt pia defuncti celebrẽtur funera regis. Si quodcũq; viro durum infensumq; feretur, Id scelus infandum cœlo terraq; marique. Renunciato igitur responso, & Achæi cuncti lætati sunt; & Sicyonii in primis luctu in celebritatem mutato, continuoq; ex Ægeo cadauer veste alba coronisq; exornantes, cũ pæana & choris in vrbem intulerunt: sepulcro deinde optarunt locum veluti cõditoris totius vrbis celeberrimũ & clarissimum: seruato templ: suum magnificentissimo funere ꝓsequuti sunt. Loco quo situs est vsq; ad nostram memoriam Arato nomen mansit. Immolant illi nonis iuniis: quo die tyrannicum de ciuitate sustulit dominatum. Faciunt & alia sacra: eaq; salutaria nuncupãt: eius dici monumẽtum: quo Aratus in lucem editus memoratur. Priori sacro in honorem Iouis Sotetis Thyopolus ꝑfuit: secũdo Arati filius, torque non albo oino, sed dimidia parte purpureo ornatus. & a Dionysii ministris carmina quędam ad citharam canebantur. Gymnasiorum princeps subsequentibus pueris & adolescentibus vna pompam agebat. Post eos senatus coronatus sequebatur. reliquorũ ciuium turba pro arbitrio aderat. Quarum rerum hodie quoq; vestigia q̃dam expiati seruant: honorum vero & vetustate & mutatione rerum plurimi interierunt. Aratus igitur senior ita vixisse atq; huiusmodi prędirus ingenio fuisse traditur. Filium autem eius Philippus homo flagitiosus & perditus, ad hæc natura crudelis & cõtumeliosus, medicamentis nõ quidem letalibus sed iis quæ menti officiunt, in insaniam versum, cladem eius & perniciem appetens, ad horrenda ac nefanda facinora impulit: vt mors illi etsi iuueni ac florenti malorum remedium & salutem afferre videretur. Attamen Philippus huius impietatis hospitali Ioui pœnas persoluit. Victus enim in bello a Romanis sub eorum ditionem venire coactus est: & tum alio imperio spoliatus: tum omnibus preter quinquamissis nauibus, mille insuper talenta conuenit stipendium pendere. Ad hæc obsidem dedit: & vix ei misericordia hostium Macedonia cum suis stipendariis permissa est. Quum in necidis optimis quotidie & cõiunctissimis viris occupatus esset: horrore atq; odio sui regnum vniuersum cõpleuit. Vnum tantum modo in tantis calamitatibus leuamen Demetrium nactus eximia virtute filium, eum ob honorẽ sibi a Romanis habitum inuidia & suspitione vita priuauit. Persem vero alium filium non legitimum sed suppositum fuisse ferunt: ex Gnathenio Medica quadam muliere genitum. Hic est de quo Æmylius Paulus triũphauit. Itaq; Antigonici regni sublatis hæredibus, eius oẽ genus interiit. Arati autẽ genus Sicyone & Pellenę vsq; ad nostram peruenit ætatem.

Aratus loicus sic appellatus. Sacra salutaria. Thyopol⁹ Honores exhibiti Arato mortuo. Arati filius.

Demetrius Perses. Gnathenium mulier.

GALBÆ VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER FRANCISCVM PHILELPHVM VERSA.

Iphicrates Atheniensis. Idcirco existimabat stipendiarium militẽ & diuitiarũ & voluptatũ studiosum esse oportere: q; dum harũ gratia largius cupit acquirere: ferstutius se periculis audẽtiusq; obiiciat. Sunt autem per multi: qui militis officiũ esse putent: vt veluti inualidũ corpus, suo nũq̃, sed imperatoris arbitrio moueatur. Itaq; Paulum Æmylium ferunt: exercitum quem loquacitati soliũ & elegãtiæ studẽtem in Macedonia accepisset, iussisse vt manũ quisq; alacrem & gladiũ acutũ faceret. Nã alia sibi curæ fore. At Plato qui videbar, nullũ esse neq; boni principis, neq; boni ducis opus: vbi

Militem stipẽdiariũ diuitiarũ studiosum esse oportere.

exercitus minus se tẽperantem obedientemq́ præstaret: putabatq́ obediendi virtutem æque atq́ imperandi naturæ esse generosæ educationisq́ philosophicæ: maxime quæ iram & vehemẽtiam mansuetudine humanitateq́ nõ in cõcinne temperaret. Tum alias habet affectiones permultas tum ea quæ Romanis post Neronis obitum accidere testimonia & exempla: nihil esse in imperio formidabilius potestate militari: quæ inductis vtitur absurdisq́ cõsiliis. Itaq́ Demades Alexandro mortuo, similẽ esse dicebat Macedonum exercitũ excæcato Cyclopi: quippe qui illum intueretur multis moueri motibus perturbatis & prauis. At Romanorum imperium iisdẽ affici malis & agitationibus inuenisset: quibus Titanas ferunt. Nam in multas illud partes discerpi: simul & a multis item partibus in sese cõcideret: non tam ex eorũ dominandi cupiditate, qui imperatores appellarentur: q̃ a diuitiarum studio & luxuria militum: qui imperatores inuicẽ veluti clauos excuderent. Atqui Dionysius Pheræum, quũ mẽses decem regnasset in Thessalia, deinde foret mox interemptus, tragicum tyrãnum appellabat: in celerẽ scilicet mutabilitatem cauillatus: at Cæsarum focus palatium ipsum breuiore tp̃e quatuor imperatores suscepit: quum alium inducerent tanq̃ per scænam: alium educerent. Sed ea erat cõsolatio vna miseris: q̃ nõ præcarentur aliã aĩaduersionem in authores: sed eos a seipsis intuerẽtur occidi: Et illum certe primũ & oĩum iustissime: qui dolose egit: docuitq́ tm̃ esse sperãdum in Cæsaris mutatione: q̃tum ipse pmisit: opus pulcherrimum eam defectionem & pditionẽ insimulãs: quæ facta est a Nerone. Nymphidius enim Sabinus qui (vt dictum est) cum Tigillino aulæ præerat, vbi Neronem cepit oĩno desperatio, nec erat dubium cum fuga in ægyptũ cõcessurũ, exercitui persuasit tanq̃ absente iam Nerone atq́ fugæ dedito: vt imperatorem Galbam salutarẽt: & largitionẽ viritim est pollicitus Aulicis & militibus, q̃ ita salutassent: nũmos septies mille quingentos, his vero qui extra militarent, mille ducẽtos quinquaginta: q̃tum colligere nõ poterat: vbi multo plura oĩbus hoĩbus pb̃ere mala is nollet: q̃ Nero cõsuesset. Hoc eni respõdit cõtinuo Neronem: & paulopost Galbã. Nam alterũ, vt accepturi prodiderunt, alterum nõ accipiẽtes occiderũt. Deinde illũ quærẽtes, qui tm̃ daturus esset, in defectionibus & pditionibus offenderunt: eiq́ qm̃ quæ sperauerant assequuti non sunt, cõsumpsere. Sigillatim igitur quæ gesta sunt diligẽter exponere negotiosæ historiæ interest. Sed quęcũq́ digna oratione Cæsarum secundis aduersisq́ rebus acciderũt, nec a me quoq́ prætereunda sunt. Galba Sulpitius q̃ priuatus oĩum ditissimus trãsiuit in Cęsarũ filiam oẽs cõsentiunt. Is qm̃ haberet magnę nobilitatis amplitudine Seruiorũ domum, erat aĩo admodum elatoi pp̃ter Catuli cognationem: qui cæteros suæ tẽpestatis hoĩes virtute & gloria anteibat: q̃q̃ vltro se pius aliis posse nõ patiebatur. Erat etiam Liuiæ vxori Cæsaris Galbã genere cõiunctus. Itaq́ opera Liuiæ ex palatio pcessit ad cõsulatũ. Ad hæc fertur exercitui in Germania cũ laude præfuisse: Libyæq́ procõsul inter paucos laudatus. At vilitas victus & sumptuũ parsimonia ac frugalitas fuit in causa: vt potitus imperio auarior haberetur. Id qdem vanam quãdam opinionẽ modestiæ tẽperantiæq́ ferebat. Missus est aũt a Nerone Iberiæ princeps: quũ is nondum edoctus esset metuere magnos ciues in dignitate positos: Galbæ vero, qui videretur natura mitis, senectus ipsa fidem addebat religionis. Sed vbi erratorum curator pũincias illis crudelius ĩmaniusq́ vexãtibus, aliud auxilii nihil afferre poterat: at vnum id q̃ aperte cõdoleret, & simul quodãmodo afficeretur iniuria, respirationem quandam & cõsolationem damnatis vænũdatisq́ præbebat: & poemata qdem quæ fierẽt in Neronẽ: & multis in locis circũferrentur canerẽturq́, minime impediebat: neq́ simul cũ curatoribus angebaẽ iis in rebus. quarum gratia etiã plus diligebatur ab hoĩbus. Erat eni annũ iam octauũ illi familiaris qui tenebat imperium: quo tp̃e Iunius Vindex Galliæ prætor insurrexit in Neronem. Quare dicitur ante defectionem venisse ad eum literas a Vindice: quibus neq́ credidisse: neq́ diuulgasse: neq́ detulisse: vt reliqui prętoriani epistolas ad se missas dederunt ad Neronem: & q̃tum in ipsis fuit: perdiderunt id negotiũ: cuius ad postremum participes facti, nihilominus conuenerunt sui ipsorum esse, q̃ illius proditores. Sed Vindex vbi post declaratum palam a se bellum, scripsit ad Galbam: eum hortans ad accipiendum imperium: ac seipsum corpori valido caput quęrenti Gallis præberet: qui milia virorũ armatorum centũ haberẽt: & alia plura armare possent: cõsultationem pposuit amicis. Quorum alii putabant Galbę expectãdum esse: obseruãti quem motũ atq́ impetũ ad res nouas Roma foret habitura: Titus aũt Ouinius dux militaris legionis ait. O Galba quonam pacto cõsultatis! Quærere enim si Neroni fideles maneamus, hoc est manẽtium. Vt igitur inimico Nerone aut nũc prodẽda nõ est amicitia Vindicis: aut is est cõtinuo accusandus: belloq́ appetẽdus: q̃ te mauult Romanorum principẽ q̃ Neronẽ tyrannũ. Hinc pręscripto diem Galba declarauit: quo libertatẽ indigẽtibus particulariter redderet: cuius rei sermo atq́ fama vbi emersit: collegit hoĩum multitudinẽ non impigram ad tumultum. Nõdum igitur palam tribunal attigerat. quum est ab hominibus Galba concorditer imperator salutatus. Is vero haud continuo eam appellationem admisit: sed vbi Neronẽ accusasset: & illos quos Nero peremerat, viros clarissimos defleuisset: & pollicitus est se patriæ suã prouidentiam dediturũ: neq́ Cæsar, neq́ imperator, sed dux senatus populiq́ Romani nominatus. Q̃d autẽ recte Vindex & consulto Galbam

Nymphidius Sabinus Tigillinus.

Galba Sulpitius. Catulus. Liuia.

Galba libyę pcõsul Iberię princeps Galba.

Iunius Vindex.

Titus Ouinius.

Galba imperator salutatus.

ad imperium reuocauit, testi Neroni fidem fecit. Is enim simulans illum contemnere: ac nihil du
cere res Gallorum: simulatq; de Galba audiuit (erat autem lotus ac prandebat) euertit mēsam.
Quinetiam quū senatus Galbam hostem iudicasset: velletq; Nero iocari efferriq;: ad amicos, nō
malam inqt sibi egēti pecuniis cogitationis prædictionem incidisse. & res qdem Gallorum quū in
seruitutem venerint, prædæ admodū fore: quæ autē Galbæ substātia aderat, qm̄ hostis iam decla
ratus esset, ea vti, eam vendere oportere. Et hic qdem iubebat bona Galbæ vt venirēt. Quę quū
Galba audisset: ea oīa vēdēs quæ Nero habebat in Iberia, multos inueniebat alacriores. Quū

Clodius Maurus. Virginius Rufus.

vero plures a Nerone deficerent: ac se Galbæ oēs officiose asciscerent: solus Clodius Maurus in
Libya, & Virginius Rufus qui in Gallia Germanicum ducebat exercitum, ipsi per sese agebant:
ne idem quidem habētes institutum. At Clodius quoniā rebus rapiendis studuerat: ac virorum
cædibus: haud obscurum erat: hunc propter crudelitatem & auiditatem errabundum neq; imperi
um posse continere, neq; dimittere. Virginius aūt qui legionibus potētissimis pręerat, a quibus
esset per sæpe imperator appellatus, coactusq;, neq; se dicebat accepturum imperiū: neq; visurum:
vt alii daretur: qui minus a senatu electus foret. Hęc nō parum Galbā principio turbabāt: sed vbi
Virginii Vindicisq; exercitus, qui vi quodāmodo ipsos duces veluti aurigas qui frenis domina-

Vindex sibi mortē cōsciscit.

ri non possunt, magnam in pugnā extulerāt, simul conflixerunt: ac Vindice seipsum interimēte
inter viginti milia Gallorum qui ceciderāt, exiuit rumor: perinde atq; oēs vellent ob eiusmodi vi-
ctoriam, vt Virginius imperium admitteret: aut rursus ad Neronem cōuerterentur. Tunc demū

Colunia vrbs.

Galba oīno metuēs Virginio scripsit: eū rogās vt cōmuniter ageret: & p tuendo simul Romanis
imperio & pro libertate. Ac rursus cum amicis Coluniam Iberiæ vrbem secedēs magis terebat tē
pus circa pœnitētiam rerum factarum & desyderium otii cōsueti ac familiaris, q̄ circa vllam rerū
necessariarum actionem. Iam æstas erat: quū pauloante crepusculum venit Romam Icellus vir
libertus die septimo: qui audiēs Galbam quiescere solū: cōfestim ad eius cubiculum pergit: qd repu-
gnantibus cubiculariis vi patefactū ingressus nūtiauit: vt etiam viuo adhuc Nerone licet in aper-
to nō esset, exercitus primū, deinde populus & senatus imperatorē Galbam appellarit. Paulo aūt
post nuntiatū esse illum obiisse mortē: & nullo modo qdem credidisse ait iis nuntiis: sed ad cada-
uer vbi esset, ingressus, intuitusq; iacētem Neronē, ita egressum esse. Hi nuntii gloria Galbam ex-
tulerunt: ad cuius fores hoīum multitudo, qbus firmā fiduciam ipse iniecerat, cōfluebat: etsi cele-
ritas adimebat fidem. Sed biduo quoq; Titus cum alii multis ab exercitu venit: quæ senatus cen-
suisset sigillatim exponens. Hic igitur in ordinē honestum pfectus est: Liberto vero tum anulos
aureos dedit: & Martianus Vitellus iam vocatus habuit primam in libertis potestatē. At Romæ

Martianus Vitellus q pri⁹ Icellus. Galba, annos tris. lxx natus.

Nimphidius Sabinus nō sensim atq; paulatim, sed summatim simul oīa per rerum turbationem
sibi vindicabat: inquiens Galbā senem esse: ac vix satis Romam eqtatura ppter seniū vehi posse.
Erat enim annos tris &. lxx. natus Qui vero ibi erat exercitus: quū: diu antea beniuolo aīo in eum
fuerat: tum hoc tpe quum ab vno solo sustentaretur, illum ppter largitionis magnitudinē bene-
factorem existimabat: Galbam autē debitorem. Continuo igitur Tigillino collegæ ensem vt po
neret imperauit: faciebatq; cōuiuia: qbus viros consulares cœnatum acciperet, atq; prætorianos:
addens etiam nomen Galbæ ipsis inuitationibus. Multos instruxit: qui dicerent: mittendum esse
ad Galbam: qui ab eo peterent ppetuum præfectum Nymphidiū sine collega. Quæ autē senatus
in eius honorem & potestatem gessit appellans benefactorē, & vna currens ad fores, & oīum illū
sententiæ præesse volēs ipsam cōfirmare: eum etiā multo reddiderūt audaciorē, adeo vt breui tem
pore illis a quibus colebatur non solum foret inuidiosus: sed etiam formidabilis. Et quū famulos
publicos consules designassent: qui decerta portāt imperatori: quiq; diplomata quæ vocantur ob

Diplomata.

signata dant (Hæc enim vrbis magistratus agnoscens circa vehiculorum vicissitudines præmissos
occiderat tabellarios) nō mediocriter Nymphidius est turbatus: q nomen ab ipso & gēma & mi-
litibus acceptis remisissent. Quin fertur de cōsulibus consultasset: deinde quoniam illi sese defen-

Spiculus gladiator.

dissent ac precibus vsi essent, remisit irā. gratificatus autē populo nequaq̄ impediuit: qui ex Nero
nis familiaribus errauisset, fustibus cæderetur. Quare Spiculū gladiatorē Neronis statuis (dū tra-

Apanius. Mariscus.

herētur) subiectū in foro perdiderūt: & Apaniū quēdam ex delatoribus reuolutū superactis plau-
stris lapidibus oneratis oppresserūt. Alios etiam pmultos discerpserūt: & quosdam sane qui nihil
per iniuriā perpetrarāt. Itaq; Mariscus q vir optimus & erat & videbatur, dixit ad senatum: se me-
tuere: ne q̄primū Neronem requirerent. Et ita Nymphidius propiore spe ductus ne fugit qdem Cæ-

Caius.

saris illius filius dici: qui post Tyberiū imperauit. Nouit enī Caius, vt videt, eius matrē liberto Cę
saris natam quū esset adolescens. fuit enim illa visu minime iniocūdo: & nouit illam qdem in ta-
bernis medicinariis mercede haud honestissima. At fuit eius mulieris cū Cæsare cōgressus vt vide

Martianus gladiator.

tur iunior Nymphidii natali. Causam vero habuit ex Martiano gladiatore. Est enim amata
Nymphidia propter illius gloriam. Magis enim visa est ob similitudinem formæ illi necessaria
Verū cōsentiēs se Nymphidia matre natū opus qdem sui faciebat: q Nero pisset. Huius aūt interi
tus quū nō satis ea pmia esse duceretq; & honoribus frueretur & pecuniis: q q; simul dormiret cū

Neronis Sporo: quē ab ipso rogo dum cadauer adhuc cremaretur, cōtinuo accersitum loco ux / pta haberet: Pompeiāq; appellaret: ad successionē inducebat imperii. Et alia ipse Romæ clam p amicos moliebatur: per mulieres quasdā: virosq; senatores: qui ei occulte adiutores essent. Vnū vero ex amicis Gallianū in Iberiā misit: quæ agebantur cōsyderaturū. At Galbæ post Neronis obitum erāt secunda oia: sed Virginius Rufus qui dubius adhuc esset, illum sollicitum faciebat: ne, qm cum cui pérat magnum bellicosissimūq; exercitū de vindice victoria addidisset: cepissetq; magnā partem Romani imperii vniuersam Galliā quæ rebellādo fluctuabat: iis audiret: q ipm ad imperium inuitabāt. Nullius enī q̄ Virginii neq; nomē maius erat neq; pclarius: pinde atq; maximo is momēto, & Romanos simul molesta tyrānide, & bellis Gallos liberasset. At ille tūc iisdē quibus initio cogitatibus insistēs, lectionē īperatoris senatui reseruabat. Atq; declarato iā obitu Neronis, tūc multi rursus addebātur Virginio: & quidā ex iis tribunis q erāt in tabernaculo districto ense iubebāt Virginio: vt vel imperium vel ferrū admitteret. Sed postea q Fabius Valens qui vni præerat legioni, iuratus est primus in Galbā: & literæ ex Roma allatæ sunt: quibus de rebus senatus decreuerat: cū difficultate quidem & cū labore, tādem tñ militibus persuasit: vt Galbam imperatorē dicerēt. Et quē is successorem miserat Flaccum Ordeoniū admisit: illiq; legionem tradens, ipse Galbæ deinde aduenienti profectus est obuiam simulq; reuertit: neq; irami neq; honorē manifestū assequutus. Et alterius qdem ipse Galba fuit in causa: qm virū illum ve rebatur: alterius vero amici Galbe, & Ouinius Titus maxime: qui Virginio inuideret. putabat eni eū arce. Ignarus is qdem: se miti ingēio Virginii adiutorē accedere: q virū illū a bellis ac malis quæcūq; duces alios occupabāt, in securā vitam & senectutē pacis & quietis plenā subducere. At Galbam senatus oratores circa Narbonē vrbem Gallicam offendentes, hilariter salutarūt: rogarūtq;: vt se q̄primū desyderāti populo ostenderet. Hic vero quum alios aditus & cōgressus eis præbuit humane & populariter: tum ad epulationes, quū multus apparatus & cultus magnus adesset: quē ex rebus Neronis ad ipm antemiserat Nymphidius: nihilo tñ illorū vtens, sed suis oībus claruit ingēti aīo vir: & qui ostētatione melior appareret. At cito qdem generosa hæc fastusq; vacua & ciuilia ad popularē valere gratiam, quæ affabilitas plurimū velit, Ouinius ducēs, persuasit: & Neronis pecuniis vteretur: & in cōuiuiis ne parceret regiis sumptibus. & ita senex paulatim suū sensum Ouinio sumpsit. Erat aūt Ouinius argēto in primis inferior: obnoxius etiam adulteriis. Quū adhuc eni esset iuuenis: militaretq; sub Caluisio Sabino primā militiā: vxorem ducis luxuriosam fœminā noctu traduxit in castra vestē indutā militarē: eamq; vitiauit in principiis. Ob quā rem eū. C. Cæsar vincula cōiecit: mortua Ouinius secūda fortuna visus vinculis est solutus. Et quum apud Claudium Cæsarem cœnaret: argēteum poculum clam sustulit. quod Cæsar quū audisset, rursus postridie ad cœnā hoiem inuitauit: qui quū venisset: iussit ministris nullū illi argēteum poculum, sed fictilia oia afferrēt atq; apponerēt. Hoc igitur Cæsari pp̄ter comicā moderationē visum est nō ira dignū, sed risu. Sed quæ is habēs sub se Galbā ac potens circa rem pecuniaꝶ plurimū egerit, tragicaꝶ ærumnarū miseriarūq; magnarū aliis causam, alias præterrum pbuerit. Nymphidius enim quū primū Gallianus quē miserat Galbę quodāmodo speculatorē ad se reuertisset: audiēs & aulæ & speculatorū esse Corneliū Laconem præfectū declaratū: sed rem vniuersam esse sub Ouinii potestate: sibi aūt licere nūq; ppe Galbā stare: neq; priuatim ipsum adire: quū is foret ab oibus obseruatus & custoditus: turbatus ē: cōgregatisq; ducibus inqt, Galbā quidē ipsum senē esse pbum & moderatum: verū qui minime suis cogitatibus vteretur: ab Ouinio & Lacone nō bene administrari. prius igitur qm eos lateret: qd Tigillinus in rebus habebat, robur se adeptos esse mitti oportere ab exercitu oratores ad imperatorē: qui docerēt: si ex amicis hos solos duos amoueret: iocūdiorē se oibus desideratioremq; affuturum. Sed vbi hæc nō persuasit: absurdumq; & cōtrarium visum est ducem instituere senem: proinde atq; adolescentem: qui modo potestatem gustet: quibus amicis vtatur: alia aggressus via scribebat ad Galbā: terrorem iniiciens: nunc esse in vrbe subdola multa: eaq; in motu: nūc Clodium Maurum in Libya vectura rei frumētariæ detinere: rursusq; moueri legiones germanicas: & de copiis Syriæ & Iudeæ similia audiri. Cū Galba quum neq; admodum attenderet: nec crederet: decreuit prior rem aggredi. Atq; si Clodius Celsus Antiochenus virtutum prudens tum illi beniuolus ac fidus id fieri negabat: inquiens ne vnam quidem familiam putare se esse Romæ: quæ Nymphidium Cæsarem salutaret: sed plures. deridebat & Mithridates Pōticus in Galbæ caluitium rugositatemq; cauillans: nunc ait quædam videri esse romanis: quæ aspecta quum fuerint, fore vt appareant his diebus, qui a Cæsare vocantur, opprobrii nomine. Decretū est igitur vt circa medias noctes Nymphidium agentes in mediam multitudinē eum declarēt imperatorē. Primus aūtē ex tribunis Antonius Honoratus ad vesperam collectis qbus præerat militibus nō insulse accusauit: tum ipsum Nymphidium: tum & alios: qui breui tpe toties mutarentur e sententia: nulla consideratione, nulla electione meliorum, sed numine quodam agitati: quo ipsi ex proditione in proditionē impellerentur. Ad priora quidem obrēdunt Neronis crimina: nunc vero q Galbam pdant, quū necem matris accu

Sporus.

Gallianus.

Fabius Valens.

Fabius Ordeonius.

Ouinius Titus.

Narbo.

Claudii Cęsaris actus risibilis in Ouinium.

Cornelius Laco.

Clodius celsus.

Mithridates.

Antonius honorat⁹.

ſant:iugulationẽue vxoris:quã Thymelem verẽtur:imperatori ſue tragœdiam! At neq; illum ob
hæc deſerere paſſi ſumus:ſed Nymphidio obedientes:qui primus non deſeruit:fugitq; in ægyptũ.
Verum igitur Neroni Galbam ſacrificabimus:& Nymphidia natum legẽtes:Cæſarẽ Liuiæ filium
enecemus:quẽadmodũ Agrippina enecauimus natum!an huic potius eorũ quæ perpetrauit pœ-
nam inferentes oſtẽdamus nos ipſos:tum Neronis vltores:tũ bonos Galbę fidoſq; cuſtodes!Hęc
tribuno militum dicenti oẽs ſeſe milites addiderũt:atq; alios adeuntes vt inſiſterent rogabant in
fide erga imperatorẽ:pluresq; in eam ſniam traduxerunt. Sublato autem clamore: Nymphidius ſi-
ue crederet(vt quidem dicũt)ſe a militibus iam vocari:ſiue feſtinaret anticipare rem adhuc tumul
tuariã & ambiguam:proceſſit ſub multa luce:orationẽ quãdam ſecum ferẽs ſcriptam in libro: quã
a Cingonio Varrone compoſitam meditatus erat habere ad milites. Sed quum vidiſſet portas ca
Cingonius Varro. ſtrorũ clauſas:& in muris multos armatos:timuit:accedenſq; rogauit quid vellent:& cuius iuſſu in
armis eſſent. Ei autem ab oibus reddita vna voce:Galbam noſſe imperatorẽ: ille quoq; cõcurrens
ſecundo clamore laudauit:idq; vt qui ſequebantur facerent, iuſſit. Et quum ii qui ad portas erant ſi
nerent eum cũ paucis ingredi:is lancea feritur:quam quidam ante ipſum excepit ſcuto Septimius
quũq; alii diſtrictis enſibus impetum facerent:fugiens fugatuſq; in caſa militis iugulatur:eiuſq; ca-
dauer trahentes in medium cancellis circunſeptum ſpectaculo volentibus inter diu præbuerunt.
Nymphidius iugulat. Sed quũ ita Nymphidium interemptum Galba audiſſet:& qui cum eo coniurarant iuſſiſſet interfi
ci:inimici oẽs continuo perierunt:in quibus etiam Cingonius fuit is qui orationem ſcripſerat: &
Mithridates Ponticus:qm viſus eſt non legitime:tametſi iuſte:neq; populariter peremiſſe ante iudi
cium viros minime obſcuros. Aliã enim imperii formã acceperãt oẽs:decepti eorũ cõſuetudine: de
quibus initio dicitur. ad hæc eos maiore moleſtia affecerat vir cõſularis fiduſq; Neroni mori iuſſus
Petronius Tertulian⁹ Petronius Tertulianus. Maronẽ enim in Libya per Treboniũ:& Frontcum in Germania per Va-
lentẽ interimens eo obtentu eſt vſus:q; eos qui in armis & caſtris eẽnt metuiſſet. Tertulianum vero
& ſenem & nudum & inermem occidit:ac ne audiri quidem patiebatur ſiquis eã quã rebus modera
tionẽ polliceretur:opere foret obſeruaturus. Hæc igit̃ huiuſmodi vituperationibus ſunt obnoxia.
Sed vbi accedẽs abeſſet ab vrbe circiter quinq; ac viginti ſtadia:Incidit in petulantes & tumultua-
rios quoſdã remiges:qui vias præoccupatant:& vndiq; erant circũfuſi. Hi autem erant in vnam le
gionẽ ad inſidias oppoſiti. Et tunc præſente imperatore cũ clamore tumultuabant: ſigna legioni
agrũq; petẽtes. Illo autẽ cunctante:& vt iterũ dicerent iubẽte:tum ii negationẽ videri eam dilatio-
nem inquientes turbabãtur:& ne clamori parcentes quidẽ eũ ſequebantur. Quũq; aliqui gladios
diſtrinxiſſent:iuſſit Galba equitatui in eos irruere illorũ ſubſtitit nemo:ſed alii cõtinuo auertẽtes: alii
fugientes perierũt:neq; bonũ neq; fauſtũ ii Galbæ auſpicium facientes:qui per multam cędẽ totq;
cadauera in vrbẽ ingrederetur:ſed ſiquis etiã eũ antea contẽnebat:qm̃ infirmum ſenemq; videret:
Canus. tunc horribilis oĩbus & formidabilis factus eſt:atq; quũ vellet oſtẽdere magnã mutationẽ circa im
mẽſas largitiões ſumptuſq; Neronis:errauit ab officio. Quũ enim Canus tibia vteretur inter cœ-
nãdum(Canus autẽ hic antea huic auditu pergratus erat)vbi tibicinẽ laudaſſet,eſſetq; ipſo dele-
ctatus:iuſſit afferri ſibi arcã ligneam:vnde aureos quoſdã acceptos Cano in manibus dedit: dicẽs
ex priuatis non ex publicis pecuniis illos donare. Quas vero largitiones Nero dederat ſcænã palę
ſtrãq; agentibus:eas vehemẽtius repeti quum iuſſiſſet:pręter decimã partem:deinde parua tenuiaq;
accipiens(Nam qui acceperãt eas largitiones plurimã conſumpſerãt:homines in diẽ viuẽtes ac vi
ctu ſatyrici)illos qui ab iis aut emerant quippiam aut acceperãt requirebat:& q̃d habuiſſent exige
bat. Quũq; res modũ non haberet:ſed lõgius tenderet:procederetq; in multos: Galba quidẽ ſſami
am, at Ouinius inuidiã ſibi atq; odium cõparauit:vt qui aliis omnibus auarũ ducem ſordidũq; pręſ
ſtaret:ipſe vero prodige vtens,& caperet & venderet omnia. Heſiodus enim & incipiente & finien-
te cado expleri dicit oportere:ſed Ouinius infirmum videns atq; ſenem Galbam fortuna implebatur:
tanq̃ ea ſimul & oriẽte & occidente. Senex aũt ex mala Ouinii adminiſtratione initio patiebat
iniuriam:pręterea quę ipſa recte inſtituebat Ouinius impediebat:quẽadmodum fuit de Neronia-
Elius. norum ſuppliciis. improbos enim occidit:in quibus fuit Elius & Polycletus & Petinius ac Patrobi
Polycletus. us. populus vero plaudebat:& dum ii per forum agerentur,clamabat & pulchram illam eſſe & piã
Petinius. pompam:ac deos quoq; hominesq; expoſcere magiſtrum pedagogumq; tyrannidis Tigillinum.
Patrobius & Homo enim generoſus magnis pignoribus anticiparat Ouinium. Hinc Tertulianus quoniã non
prodidiſſet, neq; odiſſet talem ducem odio habitus:nec alii magnę cuiq; iniuriæ obnoxius,mortẽ
dedit. Qui vero Neronem fecerat morte dignum:& eundem talem deſeruerat prodiderat q;:adhuc
ſupererat:magnum is certe documentum:nihil eſſe apud Ouinium infectum:neq; dantibus inſpe
ratum. Nullius enim ſpectaculi cupiditate Romanus populus magis tenebatur:q̃ vt videret Tigil
linum iudicio circũuentum. Et ne ceſſans is quidem nunq̃ neq; in theatris neq; in ſtadiis petere Ti
gillinum,increpatus eſt imperatoris edicto: inquiẽtis non etiam multum temporis victurum Ti-
gillinum:tabido morbo conſumptũ. Illos vero deprecantis:ne exacerbarent:neq; facerent tyran-
nida ex imperio. At ii deridentes populi moleſtiam, & Tigillinus ſalutaria ſacrificauit: ſplendi-

dumq; epolum parauit:& Ouinius post cœnam surgēs ab imperatore, cum intemperanti cantu
saltauit: vt qui vxorē acciperet illius filiam: quæ erat iudæa. Eiq; ꝓpinauit Tigillinus quinquagin
ta & ducēta milia argenteorum: iussitq; mulieri quę pellicibus præerat, vt monile a collo ablatam
quod argenteorum quinquaginta & centum milium esse dicebatur, illi circumaptaret. Hinc factū
est: vt etiam moderate gesta calūniam haberēt: vt res aduersus Gallos: qui Vindici auxilium tule/
runt. Videbātur enim nō imperatoris humanitate, sed ab Ouinio emētes, tum remissionem tri/
butorum, tum rēpub. assequuti. Ob hæc igitur multitudo erat aduersus imperium irrata. Milites
vero qui largitionem nō accipiebāt, initio spes decipiebat: vt q̄uis nō tantum, at quātum Nero de
derat reddituturus is foret. Sed postq̄ audiēs Calba quid illi sibi vitio darent, emisit vocem magno
dignam imperatore: quippe qui diceret, morem fuisse deligere nō emere milites: vbi hoc illi audis/
sent: graui in eum odio immaniq; sunt accensi. Videbatur enim non ipse solus eos priuare: sed le
gem ferre: ac docere posteros imperatores. Verum adhuc Romæ erat obscurus motus:& reuerē
tia simul quędam erga præsentem Galbam, tumultus ad res nouas hebetabat, retardabatq;:& ꝙ
nullum manifestum mutationis principium videbatur, id cōtrahebat occultabatq; quodāmodo — Flaccus.
eorum maliuolentiam. Sed quum hi prius sub Virginio fuissent: tūc vero sub Flacco essent in ger
mania:& ob eam pugnā magnis se rebus dignarētur: quā pugnarāt aduersus Vindicē: itaq; nihil
assequuti nullam principū cōsolationem, nullā exhortationē admittebant: ipsum aūt Flaccū, qūm
esset ꝓpter vehemētissimum dolorem pedū corpore imbecillo, rerūq; imperitus, habebant oīno
pro nihilo. Et quum esset quādoq; spectaculum: ac tribuni militum turmarūq; ductores pro Ro/
maiorum cōsuetudine bonam fortunā imperatori Galbæ precarentur: multitudo primū tumul
tuabat: deinde præcari illis perseuerātibus cōtra clamabat Indignus. Huiusmodi quoq; alia quū
ab iis legionibus q̄bus præerat Tigillinus, per cōtumeliā sæpe dicerentur: literæ ad Galbam a pro
curatoribus mittebātur. Hic autē perterritus, ꝙ nō modo ob senium, verum etiam quia careret fi/
liis cōtemptui foret: cōsultabat sibi adoptare adolescentem aliquē ex illustribus: eumq; declarare — Marc⁹ Oto
imperii successorem. Erat autem Marcus Oto genere quidem minime obscurus: sed delitiis & stu/
dio voluptatum cōtinuo ex pueris inter paucos Romanos vitiatus. Vt enim Alexandrum Ho/
merus Hælenæ comatæ virū, quū nihil habeat ad gloriam aliud, quo illum decoret, ab vxore no/
mina: sæpæ: sic erat Oto famosus Romæ, ob nuptias Popeiæ: quā quum esset Crispini coniunx — Popeia.
amaui Nero, rursusq; suam vxorem veritus: ac matrem metuēs subiecit Otonem: qui Popeiā ten/
taret. Vtebatur enim Otone & amico Nero, & cōtubernali: ꝓpter prodigalitatē & luxuriā: & quū
in eius persæpe tenuitatem atq; auaritiam cauillaretur, gaudebat. Ferturq; quandoq; quum vtere/
tur Nero pretiosissimo vnguēto, & Otonem inspersisset, illum quoq; postridie Neroni cōuiuio ac
cepto: simul vndiq; argēteas aureasq; fistulas repēte proposuisse: quæ tanq̄ vnguētum effunderēt
atq; diluerēt. Ac Popeiam quum præadulterasset Neroni, illiusq; intrasset specie, persuadendo effe
cit, vt ea virum dimitteret: quā ad se vt nuptam veniētem habere cum illo cōmunem, nequaquā
erat cōtentus: eaq; participatione angebatur: ne ipsa quidē Popeia zelotypiam moleste ferente Et/
enim exclusisse Neronem dicitur absente Otone: siue vt voluptatis satietatem auferret: siue secun/
dum aliquos, ꝙ Cæsaris nuptias grauiter ferret: quū nequaq̄ fugeret amatoris vsum, propter in/
tēperantię studium. Itaq; parum defuit quin periret Oto: fuitq; absurdum: ꝙ qui & vxorem occi/
derat, & sororem, ob Popeiæ cōiugium, Otoni pepercerit. Seneca beniuolo vtebatur: cuius suasio/ — Seneca.
ne admonitioneq;, Lusitanorꝫ dux ad oceanū est emissus. Et quū sciret imperium sibi datū suba/ — Oto missus dux ad oceanum.
dulationē eē velationēq; exilii: neq; iniocū dūsese neq; īprōptū subditis pſtitit. Quū vero Galba de
fecisset: ipse primus accessit ex ducibus:& quātū argēti auriq; habebat i poculis ac mēsis secū afferēs
argentario vt in nummos incideret dedit atq; eos famulis numerauit: qui ministrare imperatori
cōsueuerār circa victum. Quūq; in aliis ei fidus esset: periculumq; faceret: nemine inferior visus est
rerum peritiam tenere: & quū is iter faceret assidue, multos dies vna cum eo vectus est. In cōmuni
vero itinere cōsuetudo quoq; Ouinium cōciliauit colloquutionibus & muneribus: & quoniā ma
xime ex oībus primatibus ei summitteretur: habebatq; incōcusse ꝓpter illum, secūdum post illum
potestatis locū. Hac autē re sine inuidia erat superior: ꝙ omni adiumento esset indigētibus:& qui/
dem gratis: quiq; se præstaret affabilem omnibus & humanū: ac plurimā viris militaribus opem
ferret: multosq; promoueret in exercitum duces: partim petens ab imperatore, partim Ouinium — Icellus.
atq; libertos rogās, Icellum & Asiaticum. Nam hi erant atriēsium potētissimi. quoties Galbam — Asiaticus.
epulo acciperet, cohortem semper quę ad custodiam aderat corrūpebat: aureum singulis tribuēs.
Quibus rebus ipsum honorare videbatur: ꝙ eo studio & populari gratia in milites vteretur. Quū
igitur de successore Galba cōsultaret, Otonem iniecit Ouinius: at ne id q̄dem gratis: sed ea condi
tione: vt Oto quū fuisset adoptatus a Galba, successorq; imperii declaratus, filiam suam vxorem
duceret. Erat enim minime obscurum semp consuesse Galbā bonum publicū priuato suoq; ante
ponere:& nō cum sibi adoptādum quærere: quo esset maxime delectatus: sed qui Romanis foret
vtilissimus. Videtur autem circa proprias tātum pecunias Otonem heredem nō instituisse: quo/

niam & intemperâtem nosset:& sumptuosum adolescentem: æreq; infectum alieno ad quinqua/
gies decies centena milia. Vnde Ouinio audito, cũ silẽrio atq; mansuete qđ instituerat differebat.
Sed vbi eum declarasse côsulem, Ouiniumq; collegam: existimabatur anni principio successorem
Oto creat consul.
adoptaturus. Eratq; militibus periocundum: Otonem magis q̃ alium quenq̃ appellatũ iri. Verũ
deprehendit eum cunctantem adhuc atq; consulrantem de effringendis rebus germanicis. Nam
cõmuniter oẽs qui erant in exercitu, Galbam oderant: quoniam largitionem nõ soluerat: priua/
tim vero illi obtendebât tum Virginium Rufum, q; esset deiectus cũ ignominia: tum Gallos qui
gessissent aduersus se bellum, largitiones consequi: at quicunq; se Vindici nõ addiderant, suppli/
cio affici, cui soli Galbam debere gratiam atq; honorẽ mortuo: illũ. p sibi publicis expiationibus
venerandum esse: perinde atq; Romanorum imperator ab illo esset declaratus. Quũ huiusmodi
sermones aperte iam in castris circũferrentur: aduenit noua luna primi mẽsis quas kalẽdas Ianua
rias vocant. tum cogente eos Flacco ad iusiurãdum, qđ per imperatorem iure mos erat, ii qdem
accedentes Galbæ imagines euerterũt: demolitiq; sunt: iurati autem iusiurãdum per senatum po/
pulũq; Romanum, soluti sunt. Deinde detulit ad prætorianos Flaccus: metuere se eam inobediẽ
tiam vt defectionem. At quidam inter eos dicit: Quid patimur o cõmilitones: qui nec alium du/
cem facimus: nec qui nunc est obseruamus: tanq̃ nõ Galbam, sed Ouinio imperare parereq; fugiẽ
Vitellius.
tes! Itaq; Falcum ordeonetum qui aliud nihil sit q̃ vmbra & simulacrum Galbæ, dimittamus. At a
nobis distat vnius diei iter Vitellius Germaniæ ductor: qui quũ patre est eo natus: qui & prætor &
ter consul fuit: & Claudio Cęsari quodãmodo collega: tum ipse, quã aliqui paupertatẽ vitio dãt;
clarum habet documẽtum pbitatis, atq; elati animi. Agite per huius electionem ostẽdamus cun/
ctis hoĩbus nos Iberis esse Lusitanisq; potiores: qui imperatorem eligamus. Hæc aliis libẽter iam
Fabius valens.
admittentibus, aliis nõ admittentibus, signatus vnus clam egrediẽs rem Vitellio nuntiauit no/
ctu multis apud eum cœnantibus. Qui sermo quum inter exercitus dispersus esset: primus Fabius
Vitelli⁹ imperator salutatur.
Valẽs vnius dux legionis postridie cum magna eqtum manu equitans imperatorem Vitellium
salutauit. At Vitellius priores quidem dies visus est, qm̃ imperii magnitudinem metueret, ab ea re
abhorrere: planeq; alienus. Tunc aũt ferunt quũ esset vini & cibi meridiani plenus accessisse: eosq;
subaudisse: a qbus esset germanicus nominatus: Cæsaris nomẽ haud admisisse. At continuo qui
cum Flacco erat exercitus, pulchrum illud populareq; iusiurãdum in senatum omittentes, Vitellio
imperatori iurati sunt facturos se imperata. Et ita quidem appellatus est in germania imperator
Vitellius. Verum Galba quum audisset qui ad res nouas tumultus fiebat in Germania amplius
adoptionem nõ distulit. Nam quũ amicos nosset quosdam pro Dolobella, plutis pro Otone am
Piso.
bire: quorũ ipse probabat neutrum: subito præfatus nihil, Pisonem accersiuit Crassi Critonisq;
nepotem: quos interfecit Nero: adolescẽtem illum qdem & decoro plane & seuero ingenio ad vir/
tutem oẽm: descendebatq; in castra illum Cæsarem & successorem declaratus. Atqui exeuntem cõ
tinuo magni nimbi sequuti sunt: quũq; cœpisset alia dicere in castris, alia legere: toties tonuit atq;
fulgurauit: tantusq; imber atq; caligo in castra vrbẽq; fusa est: vt palam fieret: neq; acceptam esse,
neq; probati numini eam adoptionem. Erãt etiam milites subinfensi ac tristes: quoniam ne tum
quidem iis largitio data esset. Pisonem vero qui præsentes ex voce vultuq; facerent cõiecturam, mi
rabantur! q; audacius q̃ stultius tantam gratiam acciperet. quẽadmodum quoq; apparebant per
multa signa in Otonis facie: qui amare & iracunde ferret: q; se sua fefellisset spes: qua primũ dignus
iudicatus, quum a qua potiunda nõ longe abfuisset, eam sibi nõ contingere, signum esse ducebat
odii simul ac maliuolẽtiæ in se Galbæ. Quare de futuro fine metu esse nõ poterat: sed & Pisonem
Chaldæi.
timens & aduersus Galbam causam Inueniens, iratusq; Ouinio, abiit ptурbatissimus. Nec enim
spem relinquere oĩnoq; deficere eum sinebãt: quos habebat apud se semper vates Chaldeiq;: & Pro
lemæus maxime: eo firmior apud Otonem atq; validior: q; sæpe veritatem prædixisset: sicut non
fore: vt eũ Nero interimeret: sed prior moreretur: ipse vero superesset & imperaret Romanis. Nam
quoniam illud verum Ptolemæus ostendisset: rogabat ne de his spem abiiceret. Non minus etiã it
qui simul clam angebantur: simulq; suspirabãt cum Otone: tanq̃ in eum Galba esset ingratus. Plu
res etiam Tigillini Nymphidiiq; familiares qui in dignitate fuerãt, tunc deiecti humilioresq; red/
Opio.
diti, ad eum sese errabundi recipiebant: atq; eundem exasperabãt. Erãtq; in iis Iturus & Barbius al
Tesserarius.
ter Opio alter Tesserarius. sic enim vocãtur qui nuntiorum speculatorũq; officio funguntur. Cũ
his enim Otonis libertus Onomascus incedebat: alios argẽto corrũpens: alios spe: qui exhulcera/
ti erant, obtentuq; egebant. Nec enim erat opus quatuor dierũ: ex sano exercitu mutare oẽs: quot
erant inter adoptionem & iugulationẽ. Nam sexto die perierũt: qui est decimusoctauus kal. februa
Vmbritius augur.
rias. Nam illo die simul cum diluculo & Galba pręsentibus amicis sacrificabat in palatio. Augur
Vmbritius, quũ primum in manus hostiæ accepisset exta: illisq; ante visis non per ænigmata sed
palam aperteq; dixisset: signa magnæ turbationis periculiq; cum dolo ex capite imminere impera
tori: deo ppe manu Otonem captũ tradente. Aderat enim Oto post Galbã: & iis quæ dicebantur
monstrabanturq; ab Vmbritio attentum se pręstabat. Ei vero turbato libationesq; omnis gene
ris cõmutãti

tis cõmutãti ob timorem, Onomascus libertus qui stabat iuxta, venisse dixit architectos, & eum domi expectare. Erat aũt id signum tpis: ad qđ oportebat Otonem obuiam ire militibus. Dicẽs igitur se ædium quas veteres emisset, velle partes ruituras ciuibus ostẽdere, abiuit: descẽdensq; per ædes quę Tyberii vocantur, gradiebatur in forũ: vbi steterat colũna aurea: in qua incisæ oẽs Italiæ viæ finiunt. Hic primos qui eũ acceperũt, ac salutarũt ĩperatorem, nõ pluris fuisse aiũt viginti tribus. Quare tametsi nõ pręcorporis mollitie atq; aĩ effœminatione delitiis erat affectus, sed temerarius potius in periculis atq; immobilis: extimuit tñ. Verum qui aderant, id passi non sunt: sed districtis ensibus eius lecticã circũeuntes tolli iubebãt: eo sæpe periisse summurmurãte: illosq; qui lecticã ferebãt accelerare imperãte (exaudiebãt enim aliqui) ii quidem admirari magis q̃ turbari ob audiẽtiũ paucitatẽ. Huic dum ita per forũ ferebatur, tot alii occurrerũt: rursusq; terni alii & quaterni adiungebãtur. inde cõuertebantur oẽs Cæsarẽ appellantes: districtosq; enses prætẽdentes. Vnus vero ex tribunis militum qui castroꝝ custodiã habebat Martialius (vt aiunt) ignarus negotii, req; inopinata exterritus ac metuẽs, ingredi permisit. Quũq; intus foret, obstitit nemo. Nam ignorãtes quæ gerebãtur circũdati de industria singuli ac bini sparsim formidine primũ, deinde suasione eos qui rem & sciebãt & declarabãt sequuti sunt. Quod quum in palatiũ statim Galbæ nunciatũ est: præsente adhuc augure, qui sacra habebat in manibus, ii etiã sunt exterriti: desiq; mirati: qui ad rẽs huiusmodi & increduli erant & aĩo minime generoso. Et quũ oĩs generis turba e foro cõfluęret: ei Ouinius, ac Lacon & liberti aliqui nudis ensibus protẽsis astiterunt. At Piso procedẽs in iis erat: qui speculatores aulã custodirent. Quũq; illyrica legio castra metaretur in porticu quæ Bapsania vocatur: missus est Marius Celsus bonus certe vir, anticipandi gratia. Galba vero quum ꝓcedere vellet: neq; sineret Ouinius: ac Celsus & Lacon vehemẽtius incitarẽt, inueherentq; in Ouinium: rumor tumultuarius multis persuasit: q; Oto periisset in castris: pauloq; post visus Iulius Atticus: qui inter speculatores haud obscuros militabat: districto ense adueniens, ac idem clamans hostem Cęsaris periisse: lapsusq; vi per astantes ostendit Galbæ ensem cruẽtatum: qui ad hominem intuens, quis inquit hoc tibi iussit? Illo autẽ respondẽte, & fidem & iusiurãdum qđ iuratus fuerat: ac multitudine acclamãte benefactũ esse simulq; plaudente: Galba inscensa lectica portabatur: tum Ioui volens sacrificium facere: tum sese ostendere ciuibus. Quũq; immisisset in forũ: ceu turbines qdam fama occurrit: Otonem potitũ exercitu: & sicuti in tanta multitudine fieri solet, aliis vertendum esse clamãtibus, aliis ꝓcedendum, aliis audẽdum, aliis deficiendum, ac lectica tanq̃ in æstu maris huc illucq; iactata, frequẽterq; cedẽte, apparuerũt eqtes primũ: deinde pedites grauis armaturæ: qui per Pauli regiã irruebant: vna voce clamãtes e medio tolli priuatum hoĩem ac multi qdem currebãt non fuga dissipati: sed in porticus & in cõspicuos fori locos quasi spectaculum occupantes. Sed vbi Et illius sacello imaginem Galbæ humi prostrasset: pugnę initium facientes lecticam iaculis vndiq; inuaserunt: & qm̃ Galbã non essent iis cõsequuti, districtis illũ ensibus adegerunt: qbus neq; repugnauit neq; substitit quisq̃: præter vnum viꝝ: quẽ in tot hoĩum milibus solum despexit solum Romanoꝝ dignum imperio. Sempronius eni centurio qui nullo priuati beneficio a Galba esset affectus, sed honestati legiq; opẽ, ferẽs stetit ante lecticã: sublatoq; primum palmite, quo centuriones in verberibus obnoxios aĩaduertunt, in eos qui inuadebant, clamabat: & vt imperatori parcerent iubebat: deinde districto ense illis se vna vrgẽtibus diu repugnauit: donec demissis habenis cecidit. At Galbam declinata lectica circa lacũ quem Curtium vocãt, quum euolutassent, thorace indutum incursantes percutiebãt. Is vero protẽso iugulo, facite inqt: sed Romano populo hoc magis cõducit. Vulneribus multis affectus est: & ad lacertos: ipsum aũt iugulauit (vt dicũt plurimi) Camurius quispiã ex quintadecima legione: Terẽtium quidam alii Archadium tradũt: alii Fabiũ Fabulũ qui etiã (vt aiunt) caput occultauit: amictuq; cõprehẽsum portabat secum: q; ob tenuitatẽ vix dignosci poterat. Deinde quũ a sociis illud occultare prohiberetur: quin iuberetur vt rem fortiter gestam oĩbus ostenderet: affixit lanceæ: & ita quatiens senis faciem, ac modesti principis pontificisq; & cõsulis, cursitans quemadmodum Bacchę, sæpe vertebatur: & lanceam cruore perfusam quatiebat. Otonem vero capite portato exclamasse dicunt: Est hoc nihil o commilitones: mõstrate mihi Pisonis caput. Qđ quidem paulopost allatum est. vulneratus enim adolescẽs fugiebat: cum Marcus quidam insequutus iugulauit iuxta sacellum Vestę. Iugulatus est etiam Ouinius: cõfessus participem se fuisse coniurationis aduersum Galbam. clamabat enim se occidi præter Otonis sententiam. Sed enim huius quoq; & Laconis caput obtruncatum ad Otonem portauere petẽtes munerationes: & vt ait Archilochus, septem iacẽtium cadauerum pedibus quæ offendimus vel mille sumus simul viri parricidæ: sic etiam tunc multi qui homicidę non essent, ii manus, ensesq; cruentos ostendebãt: largitionesq; petebãt: libellos ad Otonem dantes. Itaq; centum postea ac viginti inuenti sunt ex tabellis: quos Vitellius requisitos oĩs occidit. Venit etiam Marius Celsus in castra: quũq; a multis accusaretur: q; militibus suasisset ad ferendum Galbæ auxilium: & quum occidi a multitudine clamaretur: Oto noluit: qui tamen aduersari metuens, non ita cito inquit eum esse occidendum. esse enim quæ oportet ex illo

Onomasc⁹ libertus Galbæ.
Colũna aurea in foro Romano.
Oto salutatur imperator.
Martialius
Lacon.
Porticus Bapsania.
Et illius.
Sẽpronius.
Palmes quo aĩaduertũt cẽturiones in noxios.
Lacus Curtius.
Galbæ interitus.
Camurius.
Fabius Fabulus.
Piso interficitur.
Ouinius interficitur.

prius exquirenda. Itaq̧ iussit hominem coniectum in vincula vt asseruarent: eumq̧ tradidit qui/
bus maxime crederet: & cõtinuo senatu conuocato, tanq̃ hi alii essent, aut aliis ducentibus con/
uenirent, pro Otone iusiurandum iurati sunt: qd̄ ipse iuratis non obseruarat: eumq̧ & Cæsarem,
& Augustum appellarunt. Quũ adhuc cadauera obtruncata in vestibus consularibus iacerent in
foro: capita vero quũ nulli iam his vsui forẽt: Ouinii qdem filiæ qngentis & duobus milibus nũ/
mis redemerunt: at Pisonis, vxor accepit: Veranio exorato. Galbæ aũt caput Patrobii Vitelliiq̧
seruis dona dederunt. Quod illi accipiẽtes vbi multifariã cecidissent: & omni contumelia affecis/
sent: abiecerunt: vbi eos necant, quos Cæsares supplicio dedunt. Is vero locus Sextritium vocat:
Verum Galbæ corpus Otonis permissu sustulit Priscus Eluidius: qd̄ noctu Argius libertus sepeli/
Sextritium locus. Eluidius Priscus. Argius. uit. Huiusmodi sunt quæ ad Galbã attinẽt: virum certe, qui neq̧ genere, neq̧ diuitiis, multis Ro/
manis esset inferior: quin & diuitiis simul & genere oẽs suæ tẽpestatis hoies anteiret: quiq̧ impera
torũ quiq̧ vixisset imperia cũ honore & gloria adeo: vt gloria magis q̃ viribus Neronẽ sustulerit e
medio. Et eorum qui tunc in Neronẽ spirarunt, alios quidem nemo est dignatus imperio: alii seip/
sos dignati sunt: at Galba & vocatus est ad imperiũ: & obtẽperauit: ac Vindicis audentiæ nomen
præbens, eius motum ac tumultum quæ defectio dicitur, & virĩ ea qdem nacta imperandi gnarũ,
bellum ciuile fecit. Itaq̧ nõ sibi accipere rempu. sed seipsum potius dare reipu. arbitratus, nõ indi/
gnum iudicauit iis imperare: quos Tigillinus atq̧ Nymphidius mansuetos reddidisset: quẽadmo/
Scipio Fabriciusq̧ & Camillus in illius tẽpestatis Romanos gessit imperium. Subsequutus autẽ
senectutẽ ad arma vsq̧ laboresq̧ militares metus fuit priscusq̧ imperator: Ouinio vero Laconiq̧
& libertis, quibus oĩa essent venalia, talẽ seipsum præbens, quales Nero inexplebili auiditate ho/
minibus eos præbuit, quorum nemo desideraret, sed plus misererentur, imperium morte dimisit.

OTONIS VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO GRÆCO IN LATINVM PER FRANCISCVM PHILELPHVM VERSA.

Tiu/
nior Im/
perator
Oto quũ
primũ il/
luxisset, p
cedens in
Capitoli/
um sacri/
ficiũ fecit:
& agi ad.
se iussum Marium Celsum, hilari vul/
tu excepit: estq̧ perhumane alloquu/
tus: atq̧ virum hortatus est: vt causę
obliuisci mallet, q̃ recordari dimissio
nis. Cui quum Celsus neq̧ ingenero
se neq̧ stulte respondisset: sed dixisset
ingenii sui atq̧ morum a crimine fi/
dem dari: excidisse enim memoria q̧
firmum se Galbę præstiterit: cui nullam deberet gratiam: vtrũq̧ p̃sentes admirati sunt: laudauitq̧
exercitus. in senatu vero populariter Oto multa humaneq̧ loquutus. Qd̄ ipse tẽpus consul futu
rus erat, huius partem tribuit Virginio Rufo. & iis quos Nero Galba ve declarasset, cõsulatus oi/
bus obseruauit. At illos qui ætate aut gloria anteirẽt, sacerdotiis insigniuit. Viris autem senatori
bus qui Neronis tpibus exularãt, & sub Galba redierãt, restituit oibus quascũq̧ possessiones non
venisse quisq̧ inuenit. Vnde primi atq̧ potẽtissimi qui prius horruerãt tãq̃ nõ vir, sed q̃dam aut
pœna aut abominabilis dæmon subito tẽpu. inuasisset: lętiore spe erga imperium, pinde atq̧ eis
arrideret, affecti sunt. Sed simul Romanis omnibus nihil ita iocundum fuit: neq̧ ita quod ei illos
conciliarit: vt quæ circa Tigillinum egit. Hic enim latuerat iam supplicium patiens tũ ipso me/
tu supplicii: quod tanq̃ publicum debitum ciuitas repetebat: tum etiam insuperabilibus morbis
corporis. Ipsiusq̧ nefarias & infandas inter prostibulas spuriasq̧ mulieres volutationes, quas ad
huc deperibat, existimabant viri prudẽtes vltimum cruciatum: & quę pmultas æquarent mortis:
quandoquidem ipse anxius ob intemperantiæ dominatum mori desideraret. Verum tamen erat
idcirco multitudini molestus: q̧ post talis viros solẽ aspiceret: quibus propter eum aspiciendi facul

tas sublata esset. Misit igitur ad eum Oto in agros Sinuessę: (illic enim degebat Tigillinus nauigiis paratis in portu: quo longinquius fugeret) tentauitq; eum qui missus fuerat grandi auro: vt se dimitteret. Cui quum persuadere nequiuisset: nihilo tamen minus ei dona dedit: orans tandiu prestolaretur: donec barbam raderet: cultroq; accepto sibi ipse gulam incidit. Per hunc autem modum, quum iustissimam voluptatē populo Romano Cæsar reddidisset: ipse priuatarum memoria inimicitiarum se nemini infestum præbuit: gratificatusq; multitudini, minime fugit in theatris initio Nero salutari: & quum quidam Neronis imagines protulisset in propatulum, non prohibuit. Claudius aūt Rufus in Iberiam ait allata esse diplomata: q̄bus tabellarios emittunt: diuū Neronis nomen ascriptum nomini Otonis habentia: At nec etiam quum sentiret primos ac potentissimos hoc moleste ferre, destitit. Sed quum Otonis imperium in huiusmodi statu esset: stipendiarii milites molestos se præstabāt: cum ne crederet hortātes: & vt caueret, arceretq; viros claros: siue propter beniuolentiam viro metuerenti siue prætextu hoc vterentur ad turbationem & bellum. Quumq; ipse misisset Crispinum cum septima cohorte quasi aliquos ad se acturum: & ille adhuc nocte se pararet: atq; arma curribus imponeret: audacissimi omnes clamabāt: venisse Crispinū nullo sane cogitatu: sed res nouas senatum tentare: armaq; contra Cæsarem non pro Cæsare capere. Qui sermo quum multos tangeret: atq; irritaret: alii currus occuparunt: alii repugnātis centuriones duos ipsumq; Crispinum occiderunt. Omnes vero instructi, seq; inuicem hortantes, ad auxilium Cæsari ferendum Romā aduecti sunt: qui posteaq̄ accepissent cœnare apud Otonem octoginta senatores: ferebantur ad regiam: tp̄s nunc esse dicentes eodem in loco interimere Cæsaris hostes omnes. Itaq; ciuitas pinde vt continuo rapinæ futura esset, in magno erat tumultu. At in regia erant discussiones: & grauis difficultas consilii Otonem corripuerat: nam qui pro viris metueret, illis ipse metui erat: eosq; aduersus se incertos esse vultu intuebatur: silentisq; ac perterritos: quosdam etiam cum vxoribus venisse ad cœnam. ac simul præfectos misit: qui alloquerētur, placarētq; milites: simulq; inuitatos surgere iussos per alias fores emisit: vixq; clam effugerunt per stipendiarios in cœnaculū irrumpētes: quærentesq; quid esset de Cæsaris hostibus. Itaq; tunc erectus Oto, qui discūbebat, permultum eos cōsolatus, præcatusq;, ne lachrymis quidem parcens vix dimisit. postridie vero largitione in omnes vsus, viritim nūmis mille ducentis quinquaginta, venit in castra: & multitudine laudata, ꝙ beniuola in se alacrisq; esset, quum diceret paucos quosdam non boni gratia eiusmodi curam capere: suam animi moderationem insimulantes illorūq; cōstantiam: rogauit vt & secum vna solliciti essent: & simul quoq; diligentiā adhiberent. Q̄d quū omnes laudarent: iuberentq;: Oto captis solis duobus, qui nemini graues futuri essent, abiit. Hęc diligentes iam alii credentesq;, mirabantur mutationem: alii ꝙ is popularem se præstaret, propter bellum necessaria pro tempore studia esse ducebant. Nam certo nuntiabatur: assumpsisse Vitelliū & authoritatem & potestatem imperatoriam: & viatores ibant assidue: qui dicerent semper aliquā accessionem ad illum fieri. alii Pānonios, & Delmaticos, Nysięq; exercitus, vna cum ducibus Otonem elegisse nuntiabant. Venerunt etiam cito literæ amicæ a Mutiano Vespasianoq;: quorum alter in Syria, alter in Iudæa magnas vires habebat. Quibus rebus elatus Oto, Vitellio scripsit: eum monens: vt militaria saperet: q̄d fecisset: & grandis pecunias ei daret: & vrbem vbi vitam victurus esset & facilimam & iocūdidissimam cum quiete. Ille autem dissimulans Otoni rescripsit. Quiete primum, deinde per contentionem maledice admodum petulanterq; illudentes sibi inuicem scribebant: non tam mendaciter q̄ stulte ac ridiculose: alter in alterum quæ vtriq; opprobria conueniebant conuitiantes. Nam operosum esset dicere vtrum minus ipsorum tangeret luxuria & mollitia imperitiaq; bellandi: ac superiorum ob paupertatem flagitiorum & æris alieni magnitudo. Monstra vero & visa permulta quum narrarentur: alia quidem rumores habebant ambiguos: sed in capitolio victoriæ manibus quæ stabat in curru habenas dimissas viderunt omnes: tanq̄ eas tenere non posset. Et in Mesopotamia insula statuam. C. Cæsaris quum neq; terræmotus, neq; ventus fuisset, vesperi cōuersam esse ad solis ortum: quod diebus illis aiunt accidisse: quibus Vespasianus iam palam reip. auxilium ferebat. Et quod circa Tyberium subito accidit, multitudo ærumnosum signum esse censebat. erat enim anni tempus quo flumina maxime crescunt: sed nunq̄ huiusmodi sublatus adeo prius est: nec tantas res perdidit atq; consumpsit: diffusus atq; diluēs vrbis partem permultam: & eam maiorem in modum: vbi ad emptiunculas annonam vēdunt: vt graui metui multis diebus esset. Sed vbi nuntiatum est: occupari iam alpes a Cecinna Valenteq;: qui pro Vitellio exercitus agerent: Dolobella Romæ vir patricius stipendiariis suspitionem iniecit noui cogitatus. Itaq; illum Oto seu ipsius, siue alius formidine ad vrbem Aquinum transmisit: bene sperare iussum. peregrinos vero magistratus legens in his statuit etiam. L. Vitellii fratrem: nec addens aliquid: nec ab eo quem honorem habebat quicq̄ adimens. præterea se diligentissimum præstitit: quum circa matrem, tum circa vxorem Vitellii: ne de eo quicq̄ timerent. Romæ autem custodem Flauium Sabinum Vespasiani fratrem constituit: siue hoc etiam egerit ob Neronis honorē: nam ab illo magistratum Sabinus acceplt: quo cum priuauit Galba: siue vt Vespasiano beniuolētiam

Tigillinus seipsum interficit.

Claudius. Rufus.

Diplomata

Crispinus.

Mutianus Vespasianus.

Prodigia q̄ Otōis tp̄e apparuerit.

Mesopotamia insula.

Cecinna. Valens.

Dolobella.

Agnū vrbē Dolobella: mittitur.

Flauius Sabinius.

Brixillum. Marius Celsus. Suetonius Paulinus. Gallus. Spurina.

fidemq; ostenderet in Sabino amplificando. Ipse igitur Brixilli, quæ vrbs Italiæ circa Eridanum iacet, dimissus. At copiaꝝ duces emisit tum Marium Celsum, Suetoniũq; Paulinũ: tum etiã Gallum & Spurinã: claros qdẽ viros: sed qui in rebus agẽdis minus potuerint, vt instituerãt, vti cogitatibus suis: ꝓpter inobedientiã audaciãq; militum. Nã indignũ existimabãt aliis parere: perinde quasi ab ipsis haberet imperiũ imperator. Itaq; neq; res hostiũ valebãt oĩno: nec erãt qui ob sequerẽtur ducibus: quinimmo ob eandẽ causam furore & temeritate augebãtur: & q̃m periti pugnandi erant assuetiq; laboribus, minime illi fugiebant: at hi ob otiũ vitãq; imbellẽ molles admodum erãt: vt qui in spectaculis & celebritatibus atq; apud scænã q̃diutissime vixerãt. Contumelia vero ostẽtatiõeq; induti ministeria simulabãt: quo fortiores robustioresq; haberent: & nõ ad tolerandũ inualidi. At Spurina quũ illos vi cogeret: paꝝ defuit: quin a venientibus perderetur. Nulli aũt neq; cõtumeliæ aduersus eũ, nec maledicto pepercerũt: proditorẽ, & exitiosum cõsumptorẽ opportunitatẽ Cæsaris rerũq; dicẽtes. Quidã etiam inebriati quũ iam nox esset venerũt in tabernaculũ: petẽtes viaticũ: quũ dicerent sibi ad Cęsarẽ eũdum esse illius accusandi gr̃a. Sed cõuitiũ militũ, q̃d eodem tpe ad placentiã factũ est, & rebus conduxit & Spurinæ: nam Vitelliani muros adorti in Otonis milites qui intra ꝓpugnacula starent cachinãtes illudebãt eos: & scænicos & armatos saltatores Pythiorũq; & olympioꝝ spectatores appellãtes: quiq; bellum & militiã neq; callerẽt neq; vidissent: sed icciteo cẽnt aĩo elatoiq; inermis senis caput abscidissent: Galbã ii. s. dicẽtes: in certamẽ aũt ac pugnã viroꝝ fortiũ haud quaq̃ descẽderent. Sic enim his opprobriis turbati sunt: siceratserũt: vt Spurinã suppliciter orarent: se vt ad oĩa pro imperio vteretur: vt qui nullũ neq; periculum essent neq; laborẽ detrectaturi. Quũq; vehemẽter muri expugnarent: & machinamẽta ꝑmulta adacta cẽnt: Spurinę milites supiores fuerũt: & ingenti cæde reiectis Vitellianis, vrbẽ tutati sunt illustrem: & nulla italicaꝝ vrbium minus florentẽ.

Vitelliani vincuntur. Placentia.

Erant pręterea Otonis duces & ciuitatibus & priuatis hoĩbus, q̃ duces Vitellii tolerabiliores: ex quibus Cecinna, quidẽ neq; voce, neq; ornatu popularis erat: sed & grauis & diuersus: qui quũ esset corpore magno, Gallicis subligaculis inaniq; paratus habitu, signiferos principesq; ꝑ Romanos alloquebatur. Et vxorẽ ad eũ ducebãt delecti equites: quæ ꝑclare ornata equo veheretur.

Fabius Valens.

Fabium autẽ Valentẽ alteꝝ ducem, neq; hostium rapinæ, neq; expilationes, corruptibilesq; socioꝝ pecunię expleuerãt: sed visus est etiã ob id tardius iter faciens, priori pugnæ nõ interfuisse. Quidã vero Cecinnã accusant: qui q̃m properaret ante potiri victoria q̃ ille venisset: & in alia minora incidisset errata: & pugna neq; tẽpestiue neq; generose cõseruisset. Et ita negotia prope oĩa eius vitiata sunt: nam postea q̃ a Placentia Cecinna reiectus, aduersus Cremonã egit exercitũ: alterã vrbẽ opulentã & magnã:

Cremona. Annius gallus.

primus quidẽ Annius Gallus qui auxiliũ Spurinæ ad Placentiã ferebat, vt audiuit in itinere Placentinos esse superiores, Cremonenses aũt in periculo, illo traduxit exercitũ: & prope hostes castra metatus est. Deinde quoq; alius quisq; duci erat auxilio. Quũq; Cecinna posuisset in insidiis intra locos asperos & syluestris pedites multos grauis armaturę: iussissetq; equitibus: vt primi excurrerent, fugarentq;, & hostes manum si cõseruerint, paulatim recederent: ac retrofugerent: donec eos ita subductos in insidias iniecerint: tẽ transfugę Celso nuntiarunt: qui alios emittens cũ fortibus eqtibus, & fugatione asseruãter vtẽs, insidiasq; circũdãs, ac turbans, e castris grauis armaturę pedites vocauit. existimaturq; si in tpe impetum fecissent, neminẽ ex hostium numero reliquissent: & oẽm Cecinnę exercitũ equitibus cõtritum auulsumq; perdidissent. Nunc vero Paulinus sero atq; otiose auxilium ferens accusabatur: q; ꝓpter religionem functus nõ esset ducis officio: pro hominũ opinione. Plures autẽ milites proditionis etiam eum accusabant: exasperabantq; Otonẽ: iactabunde de se loquentes quasi vicissent: q; vero victoria non oĩno processisset, vitio ducibus dabant. Sed Oto non ita iis fidem adhibebat: vt videri volebat minus credere: itaq; Titianum ad exercitum misit ac fratrem & Proculum pręfectũ: qui re habebat totũ imperiũ: prętextus autẽ erat Titianus.

Titianus. Proculus.

At Celsus & Paulinus frustra sibi attraxeraut consilioꝝ & amicorum nomẽ: quũ nullam in rebus gerendis neq; authoritatem haberent, neq; potestatẽ. Erant etiã apud hostes res in tumultu: & apud illos maxime: quibus Valens pręerat pugnaq; nuntiata q̃ circa insidias facta est, q; ipsi minus interfuissent, auxiliũq; tulissent in tãta virorũ fortiũ cęde grauiter ferebãt: sed vbi vix ꝑsuasisset: eosq; vt irent exorasset: castra mouit ac sese Cecinnæ coniunxit.

Bebriacũ.

Oto aũt quũ Bebriacũ venisset in exercitũ (oppidũ enim est Bebriacũ prope Cremonam) de pugna consultauit: visumq; est Proculo atq; Titiano q̃m & copiæ essent alacres, & victoria recens, dimicandum esse: & non sedendum: ne otium virum hebetaret: neq; expectandũ Vitellium ipsum, & Galbam aduentantem. Paulinus vero aiebat omnia adesse hostibus: quibus ad pugnam vsuri sunt: eosq; nullius rei indigere: Otoni autem vires ex Mysia & Pannonia nõ minus probatas esse: q̃ quę præsentes iam essent: si suum ipse tempus expectaret: nec ad hostium opportunitatem bellum gereret: neq; hebetioribus se tunc vsurum: qui nunc audent quando sũt pauciores: si plures ad pugnã cõmilitones assumpserint: sed ex multitudine copiarum certaturum. Pręterea cunctationem pro ipsis esse: qui rebus omnibus abũdent: at illis fore vt tempus rerum necessariaꝝ inopiam prębeat: qui in agro hostili sedent. Hæc Paulini dicta Marius Celsus comproba-

uit: Annius vero gallus, qui qm̃ ex equo cecidisset, curabatur, minime aderat: sed ad eum quũ scripsisset Oto, cõsuluit ne ꝓperaret: sed ex Mysia expectaret exercitũ: qui iam esset in itinere. His Oto nequaq̃ est persuasus: sed in eoꝝ sententiam iuit: qui se ab pugnã hortarẽtur: afferunturq; aliæ plures ab aliis causæ. Pręcipue vero qui ꝑtoriani appellãtur, & habẽt spiculatoꝝ ordinẽ, quum per id tp̃s veriorem militiam gustarẽt, desiderarẽtq; Romæ ludos vitãq; imbellẽ & theatralẽ, cõtineri nõ poterãt a pugnandi celeritate: quasi cõtinuo forẽt ex incursu acturi hostes in rapinã. Videtur etiam ipse Oto ad imperitiã & mollitiã, neq; iam ferre neq; sustinere suis cogitatibus rẽ incertã: defatigatus autem curis accelerare tanq̃ a præcipiti rupe rem fortunæ velatis oculis cõmittere. Et hoc q̃dẽ Secundus rethor qui Otonis epistolas legerat, narrabat: alii vero dicũt ambobus exercitibus multas rationẽ fuisse: vt in idẽ conuenirẽt: maximeq; vt ex imperatoꝝ disciplina circa pręsentẽ pugnã cõmuni cõsensu optimum legerẽt: aut simul sedẽtes senatui crederẽt illã imperatoris electionem. Et neq; certe absurdum est vbi neuter eorum ꝓbaretur, qui tũc essent imperatores salutati, hm̃õi cogitatus in eos milites cadere: qui & vere erãt Romani: & industrii & prudẽtes: pinde atq; & odiosissimũ esset & grauissimũ: q̃ diu ꝓpter Syllam & Mariũ, deinde ꝓpter Cæsarem & Põpeium faciẽdo inuicem patiẽdoq; sese miserabiliter afficiebãt, ciues Romanos eadẽ nũc ꝑferre: si aut Vitellio ad crapulę aut vinositatis; aut Otoni ad delitiaꝝ luxuriæq; sumptũ imperium traderẽt. Hæc igiꝉ suspicãtur sensisse. Celsum: ob idq; morã iniecisse: q; speraret sine pugna & laboribus rem iudicatũ iri eodemq; modo Otonem, qm̃ metueret pugnã, accelerasse. Sed Oto rursus Brixillum rediit: qua ipsa in re certe errauit: nõ ob id solum: q; verecundiã se præsentem aspiciẽtibus militibus & ambitionem in pugnãdo abstulit: verũetiam qm̃ robustissimos strenuissimosq; eq̃tes & pedites ꝓpter seipsum ad corporis custodiã abducẽs, veluti quoddã virium corpus abscidit ab exercitu. Accidit ãt per illos dies ꝓlium fieri circa Eridanũ inter Cecinnã qui trãsitum vrgeret: & Otonis milites id inhibẽtes simulq; pugnãtes: sed posteaq̃ nihil efficiebãt, facẽ in arma iniecerũt sulfuris atq; picis plenam: quã spiritus per trãsitum irruẽs subito paratã materiã in hostes immittit. Quũq; fumus primum, deinde clara flãma excideret: turbari atq; in flumẽ exilientes, quũ naues aduerterũt, tum hostibus corpora cũ risu præbuerũt. At Germani admisti circa paruã fluminis insulam gladiatoribus Otonis eos superarũt: ac ꝑmultos interemerũt. His autẽ actis, quũ Otonis milites q̃ Bebriaci erãt, excãdescẽtes ferrẽtur in pugnã eos Proculus anteuertit ex Bebriaco: & a quinquaginta stadiis castra metatus est: ita iperite ac ridiculose: vt quum esset vernũ tp̃s: & cãpi circũiacentes multa nemora perennesq; fluuios haberẽt: aquæ penuria pręmerẽtur. Postridie vero quum vellet aduersus hostes procedere iter nõ minus stadiis cẽtum: Paulini milites passi nõ sunt: sed existimarũt manẽdum esse: neq; se oportere ante defatigari: neq; cõtinuo ex itinere pugnãdum esse aduersus viros armatos eosq; acie instructos pergetem, q̃ diu ipsi tm̃ itineris faciũt mistis sequentibusq; iumentis. Quũ de his rebus duces inter sese cõtenderent: eques Numida venit ab Otone qui literas q̃bus iubebatur, neq; manerẽt, neq; tp̃s tererẽt, sed cõtinuo in hostes agerẽt, tulit. itaq; inde illi soluẽtes ꝓcedebãt. Quoꝝ aduẽtum vbi audiit Cecinna, turbatus est: cõfestimq; relictis operibus ac flumine venit in castra: multisq; iam armatis, & a Valẽte accepto signo, interea tpis dum ordinẽ legiones sorte caperẽt, eos qui erãt inter eq̃tes fortissimi præmiserũt. Incidit aũt qua piã tandem ex causa opinio ac rumor in milites Otonis qui erãt in prima acie cõstituti: q; Vitellii duces ad ipsos cõuersi essent: quare vbi fuissent ꝓpe eos, amice salutarunt: cõmilitones appellãtes: at sic eã appellationẽ nõ miti aio, sed iracunde & cũ clamore bellico excipiẽtibus, salutãtes q̃dem remissiore aio redditi sunt: reliquos vero suspitio ea inuasit: vt q̃ ita salutassent ꝓditores existimarẽt. Et hoc primũ quũ iam essent hostes in manibus, eos turbauit: deinde alii nihil apte, nihil pro ordine faciebãt multũq; pugnãtes turbabãtur a iumẽtis: quæ cũ impedimẽtis vagabãtur: ac loca fossis foueisq; referta separationes permultas faciebãt. Quę ipsi metuẽtes circũeuntesq;, cogebãtur tum mistim, tum ad modum separatim cum hoste manum conserere. Duę solum legiones, altera Vitelli cognomento rapax, Otonis altera auxiliatrix cognominata in expeditum cãpum patentẽq; effusæ legitimã quandam pugnã diu inter sese acie pugnauerũt. Erãt Otonis viri robusti ac fortes: sed qui belli ac pugnæ tum primũ peritiam caperẽt: at Vitellii multis ꝓliis assueti senescentes iam deflorescẽtesq; vigore. Quare quũ Otoniani in eos impetũ fecissent: & fugarũt & aquilã abstulerũt: propugnatoresq; simul oẽs occiderunt. Illi vero præ verecũdia atq; ira eos irruẽtes, tum legionis seniorẽ Orfidium interfecerũt: tũ ꝑmulta signa rapuerũt. Gladiatoribus vero q̃ ꝓliandi peritia fiduciaq; valere viderẽtur, ĩtulit Varrus Alfenus eos: qui Bataui vocãtur. Et sunt hi q̃dem inter Germanos optimi eq̃tes insulam habitãtes; quã Rhenus circũfluit. Hos autem illoꝝ pauci sustinuerũt: at plurimi quum sub Rhenum fugerẽt, incidũt in cohortes hostiũ illic positas: a q̃bus oppugnari oẽs pariter perierũt. Omnium vero turpissime ꝑtoriani: qui ne tãtisper quidem hostes sustinuerũt: dum manum cõsererent: sed eos etiam qui adhuc erant inuicti, metu turbationeq; referserunt: dũ fugã per ipsos faciunt. Quinetiam multi Otoniani qui hostes vicerãt, quibus cum pugnabãt, superati sunt: dilapsiq; per hostes iã victores in castra. E ducibus vero neq; Proculus nec Paulinus simul in-

Pugna iter Cecinnę & Otonis milites circa Eridanũ.

Legio Vitellii rapax cognomiata, Legio Otonis auxiliatrix cognominata.

Otoniani vincunt.

gredi ausi sunt: sed formidine militum auertuntur: qui eius rei causam in duces verterent: Annius vero Gallus recepit in vrbe illos: cõsolatusq; est, qui ex ea pugna collecti sunt: pinde atq; aequaliter vtrinq; pugnatũ sit: & multis partibus fuerint ipsi superiores hostibus. At Marius Celsus cõuocatis magistratibus iussit de repu. cõsultaret: tanq̃ in hmõi clade actãta ciuium cęde neq; ipse Oto, siquidẽ vir bonus sit, vellet iã tentare fortunã: quũ & Cato & Scipio qm̃ Cæsari post victoriam Pharsalicã cedere noluissent, ita accusant: vt qui multos fortisq; viros in Libya cõsumpserint minime necessaria: etsi pro Romana libertate certabãt. Nã quũ in aliis bonis sese fortuna cõmunem oibus pbeat: id vnũ certe nõ aufert: q; hoies in oẽm euẽtum bene cõsulter: quis secundis successionibus nõ vtantur. Quę dicẽs Pretorianos psuasos reddidit. Vbi aũt tẽtẽtam illos viderũt orãtes pacẽ: Titianusq; iuberet legatos esse pro cõcordia mittẽdos: Celso Galloq; visum est proficisci, ac verba facere cũ Cecinna ac Valente. Ipsis vero pficiscẽtibus, cẽturiões obuiã facti sunt: qui dicerẽt motũ iam exercitũ Bebriacũ petere: se aũt a ducibus missos pro concordia. Q d Celsus quũ laudasset hortatus est: secũ retro vt iter caperẽt: Cecinnę occurrẽtes. Quũ pp e iam essent: periculo Celsus obiectus est: nam q ante fuerãt insidiis victi eqtes, priores agebãtur. Itaq; vt aduenientem Celsum intuiti sunt, cõtinuo in eum sublato clamore irruerunt: at cẽturiones ante steterunt: eos arcẽtes. Clamantibus aliis insidiarũ pfectis, vt parcerent, obtẽperãtes Cecinnę milites atq; insequẽtes petulãtiam equitum statim amouerũt: Celsum vero benigne excipiẽtes, simul cũ iis Bebriacum sunt pfecti. Sed interea tpis Titianus poenitẽtia ductus, q; legatos misisset: audẽtissimosq; milites: rursus in muros ascẽdit: atq; alios ad auxiliũ est hortatus: & vbi Cecinna cũ equo accurrisset: ac dextram sustulisset: nemoq; aduersaret: sed alii a muris milites salutarẽt: alii portas aperirẽt: egressi sunt: necessariisq; admisti. Nemini iniuria est illata, sed benigne se & phumane excipiebãt: oẽsq; pro Vitellio sunt iurati: simulq; admisti. Ita esse pugnatũ plures eorũ narrãt qui interfuerunt: & ne ipsi qdem liqdo nosse fatẽtes sigillatim oĩa: pptet inobediẽtiam cõfusioneq; pugnãnũ. Mihi aũt postea iter faciẽti per cãpum illũ, Metrius Florus vir cõsularis ostẽdens ex iis adolescẽtibus vnũ admodũ senẽ: qui tunc nõ ex animi sentẽtia, sed pro necessitate fuisset cũ Otone: narrauit iam quũ post pugnã aduenisset, vidisse cadauerum tumulum hmõi: vt multo plures hostes q̃ Otoniani interierint: & causam ait quũ quęsisset: nec se inuenisse: nec ab alio accepisse. Interire.n. in bellis ciuilibus quũ vertũtur in fugam plures credẽdum est: quũ viuus capiatur nemo: qm̃ capti vsui esse nequãt. Huius aũt multitudinis atq; collectionis causa nõ bene cõsyderari potest. Ac obscurus primũ vt fieri solet de hmõi rebus apud Otonẽ rumor increbruit: sed vbi qdam etiã vulnerati venerũt ex pugna nuntii (amicos qdem minus quispiã sit miratus: qui nõ sinerẽt credere: sed potius ad audiẽdum hortarẽtur: militũ vero dolor fidem oẽm superauit: quippe qui neq; abierint, neq; transfuerint ad victores) haudquaq̃ visa est priuata cõsolatio in desperatione imperatoris: sed oẽs equaliter venerunt ad fores: imperatorẽ antecedẽtes vocabãt: etoph ęa fiebat cum clamore: supplicibus manibus orabãt: sternebãtur humi: lachrymabant: ne ipsos desereret, ne hostibus pderet, pcabãtur: sed pro se potius vteretur: q̃ diu & animis & corporibus inspirarint. Hæc simul oẽs suppliciter rogabãt. Vnus aũt ex obscurioribus vbi sustulisset ensem, dixissetq;: Scito Cęsar sic oĩs esse pro te instructos: seipsum iugulauit. At horũ nihil Otonẽ fregit: sed clara atq; cõstãti facie circũquaq; agẽs oculos, Hunc ait o cõmilitones diẽ illo duco beatiorẽ: quo me primũ fecistis imperatorem: quũ vos talis intueor: & talibus sum dignus existimatus. At nolite eo me priuare: qd maius est: pulchre mori pro tãtis talibusq; ciuibus. si Romanorũ sum dignus imperio, nequaq̃ meæ mihi aĩę p patria parcẽdũ est. Scio victoriã eẽ hostibus neq; firmã neq; validã: annũtiãr nr̃as Mysia vires nõ multorũ dierũ iter abesse: qñquidẽ in Adriã iã descẽdunt. Asia & Syria & Ægyptus & qui cũ Iudæis exercitũ bellũ gerũt, nobiscũ sunt: senatus & hostiũ filii atq; vxores penes nos sunt. Sed neq; aduersus Annibalẽ, neq; aduersus Pyrrhũ neq; aduersus Cymbros bellum est pro Italia: sed cum Romanis bellũ gerentes ambo patriam & vincentes & victi iniuria afficimus. Nam victoriæ bonum patriæ malum est. Sępe mihi credite mori malim q̃ imperare. Haud eni videor cur tanto emolumẽto Romanis futurus sim: vbi vicero: quãto si meipsum dedero pro pace & cõcordia: & ne rursus talẽ diem videat Italia. Vbi talia disseruisset: & eos qui accingere hortariq; nitebantur, refellisset: & amicis & senatoribus qui aderant abire iussis, ad eos vero qui aberãt, ac etiã ad ciuitates missis literis, vt cadauera honorifice secureq; tollerẽt, accersitũ fratris filium Coccium adhuc adolescẽtem, vt auderet, neq; timeret Vitellium est hortatus: & vt matrem & domum & vxorem ipse tanq̃ proprios curans tueretur. Nam idcirco nõ ipsum adoptauisse quũ volebat: sed distulisset qm̃ meminisset Cæsaris cõtennẽtis atq; abnuentis adoptionẽ: quo si vicisset secum vna imperaret: sin victus esset, ne ipse ante periret. Illud aũt inqt o fili ad postremũ tibi præcipio: vt neq; oino obliuiscaris: nec admodum memineris q; Cæsarem patruum habueris. Post hęc aũt paulo post tumultum clamorẽq; audiuit ad fores: nam milites senatoribus qui abibãt minitabãtur: si ab cessissent iperatorẽ deserẽtes, & nõ mansissent, fore vt eos iugularẽt. Rursus igitur metuens illis vi ris: venit in cõspectũ: & vbi visus est a militibus nõ precibus ac mãsuetudine, sed asperitate & ira,

Fortuna id vnũ hominibus non aufert: qd bene fuerit cõsultum.

Bebriacũ.

Metrius Florus.

Miles qdã seipsum ante Otonem iugulat.

Otonis cõstantia.

Coccius.

vt qui ad tumultum maxime respiceret, effecit: vt abirent: cedentes hi quidē ac perterriti. Quum iā esset vespera, sitiq; teneretur, paululū aquæ bibit: & quum duos haberet enses, diu vtriusq; aciē dijudicat: redditoq; altero, alterum ad cistellas accepit: atq; domesticos vocauit: eisq; benigne pecunias suas distribuit: huic plures, illi pauciores: non tanq̄ de alienis prodigus: sed id pro dignitate atq; moderate diligēter obseruās. Vbi vero hos ab se dimisisset, iam qd reliquū erat noctis quiescebat: sed ita vt cubicularii sentirent eum grauiter dormire. Mane aūt vocato liberto quo vtebatur cōtubernali, imperauit vt quid senatores agerent disceret. Et quū accepisset factum esse iis qui abierant, vt cuiq; opus fuerat: vade igitur inquit tu: ac teipsum ostende militibus: si non vis male ab ipsis interimi: tanq̄ mihi mortis adiutor. Homine aūt egresso, postea q̄ in ensem substitisset erectum ambabus manibus: superq; decidisset: semel tātum suspirauit: & sensit dolorem: & flātibus extra sensum præbuit: vlulatuq; a seruis sublato, vniuersum continuo exercitum atq; vrbem fletus inuasit: & cū clamore milites ac planctu ad fores irruerunt: seipsos miserātes, ac maledicētes: q; minus custodissent imperatorē: neq; prohibuissent: & pro ipsis moreretur. Nullus ex illis qui secum essent defecit: etsi hostes erāt in proximo: quin ornato corpore atq; parato rogo cum in armis extulerunt. Qui præuenientes substrauerunt & portauerunt feretrum, lætitia efferebātur: alii vero in vultus cadaueris procidentes osculabantur: alii manus tangebant: ii adorabāt eminus. Aliqui etiam funalia dimittentes in rogos, seipsos iugularunt: qui tamen nihil egregie neq; beneficii quicq; a mortuo acc̄epissent: neq; grauius quippiam a victore metuerent. Sed videtur nemini vnq̄ neq; tyranno neq; regi ingenium adeo immanē fuisse imperandi amorem: vt illi amauerūt ab Otone imperium pati: Otoniq; parere: quos neq; mortui desiderium reliquit: sed perseuerauit in maliuolentiam intolerabilem in Vitellium. Quum vero Otonis reliquias humassent: neq; pro corporis magnitudine, neq; illustri inscriptione sepulcrum fecerunt insigne. At ipse Brixilli quum essem, vidi monumentū paruum & inscriptionem ita habentem. M. Otonis. Diem autem obiit Oto quum vixisset annos septem & triginta: imperasset q; menses tris. Atq; reliquit neq; deteriores, neq; pauciores qui mortem laudarēt: q̄ qui vitā vituperarēt. Nam quum vixisset nihilo modestius Nerone, mortem dedit nobiliorem. At milites quum iuberet Pollio alter ex præfectis, vt iurarent continuo in Vitellium, difficiles se præstabant: & quum didicissent senatores quosdam etiā ad se esse: alios dimiserunt: sed Virginio Rufo molestos se præbebant: simul cum armis in ædes venientes: eumq; rursus insigniebant: iubebantq; aut imperaret: aut iret pro se legatus. At is eos qui victi eēnt imperium suscipere furiosi eē insaniq; ducebat: qui ante victoriā noluisset. Legatus autē ire ad Germanos, a quo illi multā vim passi inuiti viderētur, quū timeret, clam p alias fores e medio se abstulit. Quod vbi milites didicerunt: & iusiurandum acceperunt: & veniam assequuti se Cecinnę addiderunt.

Otonis interitus.

Amor militū in Otonem maximus.

Otonis sepulcri iscriptio.

Pollio.

HOMERI VIRI ILLVSTRIS VITA EX PLVTARCHO QVIDEM GRÆCO SED QVAMPLVRIMIS OMISSIS, IN LATINVM PER GVARINVM VERONENSEM VERSA.

Vper vacui fortasse quibusdam videatur in q̄rendis Homeri parētibus ac patria nimis esse occupati: q̄si quidem nec ipse sua se scribere dignum eē iudicauit: sed ea modestia vsus est: vt ne nominis quidē sui quæ fuerit origo, meminerit. Quoniam vero ad institutionē eorum qui eruditi incipiunt, vtile est plurima experiri: aggrediemur quæcunq; de illo veteres scripta reliquerunt, recensere. Ephorus igitur Cumęus in libro quem de patriis rebus inscripsit, Homerum conciuem suum fuisse volens ostēdere, scribit Atellem, Meona, Diūq; fratres Cumæos fuisse. Horum Dium quum ære alieno premeretur immigrasse in Asi

eram Bœotię vicū:quūq; illic Pycimedē duxisset vxorem: ex illa suscepisse dicit Hesiodū. Attellem
Ascra Bœotię vicus.
autem quū in patria diem suū obiisset, filiam noīe Critheida fratris Mæonis tutelæ reliquisset. Hūc
Homeri origo.
aūt quum puellam vitiasset:grauidāq; fecisset:atq; ob id facti vereretur infamiā: Phemio eā Smyr-
neo grāmaticę pręceptori in matrimoniū collocasse. Illā vero nō multo post ad lauacra, quę p-
pe Meletē fluuiū erāt, pficiscētem Homerū iuxta fluuiū peperisse:atq; ob id infantē Melesigenē ap-
pellatū:qui postea cęcus factus Homeri nomē acceperit. Cumæi nāq; & Iones oculis captos Ho-
Homerus quur sic, & Melesigenes etiā dictus sit.
meros appellāt:q; Homeris.i. itineris ducibus egeāt. Hæc qdem ephorus. Aristoteles aūt in tertio
de poetica libro dicit:in Io insula quo tpe Neleus Codri filius coloniā in Ioniā deduxit, puellam
quādā indigenā a deo qui musarū cōsuetudine vtebaꝛ suisse cōpressam:quæ quū grauida facta eēt:
infamiā verita in locū abiit:qui Ægina dicebaꝛ: ibi a latronibus capta, ac Smyrnā quæ tunc Ly-
dorum tenebaꝛ imperio abducta, Mæoni Lydorū regi amico ab eis dono data est. Ille vero puellæ
Neleus Codri filius.
venustate captus eā duxit vxorē: quę quū postea iuxta Meletē forte spatiaretur: partus subitis oc-
pata doloribus: Homerū apud flumē enixa est:quē suscipiēs Mæon pro suo educauit. Mater autē
Ægina locus.
statim post partū a vita discessit. Quū vero aliquot annis post Mæon quoq; ipse vita functus eēt:
Lydiq; ab Æoliis bello pressi Smyrnā deserere statuissent:principes ciuitatis per pcōnē edixerūt:vt
quicunq; ipsos sequi vellet vrbe egrederet. Tūc Homerus etiā tum adolescētulus: se quoq; ὁμηρεῖν
hoc est sequi velle dixit. Eaq; de causa fuit Homerus pro Melesigene nuncupatus. Postea quū iam
ętate prouectus magnā apud oēs esset poeticæ facultatis gloriā cōsequutus: Apollinis consuluit
oraculum: quibus parētibus & qua patria ortus esset: atq; hoc responsum dicitur accepisse: Insu-
la Ios matrem nato factura sepulcrum Progenuit: iuuenū tu vero ænigma caueto. Fertur & ali-
ud huiusmodi habuisse responsum. Felix atq; miser sorteq; ad vtrāq; create Nosse cupis patrię no-
men Homere tuæ! Insula non longe Creta Minois ab ampla Dat matrem:sed non est pater inde
tibi. Atropos hic dulcis tibi franget stamina vitæ: Quum iuuenū nodos soluere nō poteris. Ipsa
duas vitæ sortes tibi fata dederunt. Hæc obscura quidem: par erit illa deis. Immortalis eris viuus
moriensq;:magisq; Post mortem nomē viuet in orbe tuum. Longo tpe post, Thebas ad Saturna
Saturnalia apud Thebanos.
lia, qui ludi apud Thebanos musici erant, profectus est:inde in Ion insulam nauigauit:quo quū
peruenisset:ac forte saxo quod erat in litore insedisset:piscatores litoribus tum forte appulsos ro-
gauit: nunquid haberēt:illi vero difficili ænigmate responderunt: Se quęcūq; cepissent reliquisse:
quæ vero nō cepissent habere. significabāt videlicet quū piscium nihil capere potuissent, sese pur-
Homeri interitus.
gasse pediculis:atq; ita quos ceperāt reliquisse: quos non ceperāt in vestimentis habere. Homerus
aūt quum hoc ænigma interpretari nō potuisset:ingenti dolore cōfectus migrauit e vita:honori-
ficentissimeq; a suis ciuibus sepultus est:atq; hoc illius sepulcro epigrāma incisum. Conditur hoc
tumulo vates diuinus Homerus: Herorū cecinit qui bene gesta ducū. Sūt qui Homerū Colopho-
nium fuisse conātur ostendere:atq; hoc maxime argumēto nituntur:q; in eius statua hoc elegiacū
Antipatri epigrāma.
carmē repetiaꝛ. Nate Melete decus Graiorū ac splēdor Homere Nobilitas patriā qui Colophona
tuam: Diuina geminas genuisti mente puellas Semideum scribens inclyta gesta virūm Altera mul
tiuagi reditū cantauit Vlyssis: Altera Graiugenas Dardaniosq; duces. Operępretium est & Anti
patri epigrāmatū scriptoris nō insuaue in Homerum epigramma referre. Est autem huiusmodi.
Homer⁹ qñ natus sit. & q̄ opera cōposuerit.
Diceris a multis Colophonis alumnus Homere: Hic te Smyrneū credit: at ille Chium. Quin &
Iō qdā: qdā Salamina superbā: Thessaliā multi te genuisse ferūt. Sūt & qui memorēt aliis te sedi-
bus ortū. Sic variis natus crederis esse locis. Dicere si liceat mihi Phœbi oracula: cœlū Certa tibi
patria est: Calliopea parēs. Natum vero Homerꝫ belli Troiani tpe eiusdēq; spectatorē fuisse qdā
scribūt. alii cētum annis post. alii cētū qnquaginta tradiderūt. Scripsit poemata duo, Iliada, &
Odysseā: Errāt aūt qui vatracomyomachiam, margitemq; ab illo exercitationis gratia aiūt fuis-
Alexander.
se cōpositas. Esse vero secūdum Homerꝫ Troiani belli originē qdā dicūt Alexādri de triū deaꝫ Iu
nonis, Mineruę, Venerisq; forma iudiciū. Dicere nāq; poetā aiūt: Alexādrū illas quū ad eū venis-
Helena.
sent, in cōtētionē induxisse:quū Venerē quę blādo eū sed pnicioso illexerat lenocinio, pulchriorē
iudicasset. Verūenimuero nō est cōsentaneū: deos ab hoīe fuisse iudicatos: neq; hoc ab Homero de
aliis diis asseriꝛ. Quare merito illoꝫ opinio tanq̄ nullius authoritatis eiicitꝛ: Probabilius igiꝛ fuerit
dicere quēadmodū Alexāder Priami regis filius visendę gręciæ, variosq; gręcoꝫ mores pcipiendi
desyderio flagrās, Spartā nauigauit:atq; illic ab Helena Menelai vxore, quū maritus abesset, hono
rificētissime acceptus hospitio, mulierē blāditiis pollicitationibusq; illexit: vt secū discederet: qbus
Cranaa insula.
seducta muller eū sequuta est. Itaq; nauigātes ad insulā noīe Cranaā appulerūt:atq; ibi primū He-
lenæ Alexāder cōiunctus est. Inde āt soluētes per Sidona & phœnicē Ilium puenere. Menelaus ve
rō & Agamē nō quū primū facti sunt de iniuria certiores, exercitū in Aulide Bœotię ciuitate cō-
Aulis.
gregarū. Ibi quū oēs auspicatissimo reꝫ agēdaꝫ initio rei diuinæ interēēt:ecce draco ppinquā
arborē in qua forte passer nidificarat ascēdēs, octo pullos matrēq; insup interemit:quo signo por
tendebatur græcos nouē apud Iliū annos dimicaturos:decimo tandē vrbē ipsam funditus euersu-
Protesilaus
ros. Igiꝛ peractis sacrificiis, Aulide soluētes ad Troiā puenerūt:vbi quū primo cōgressu Protesila-

us interfectus esset, Menelaum & Vlyssem ad repetendã, Helenam legatos Ilium miserũt. Quũ vero Troiani Helenã reddere recusassent: rursus græci belli gerendi iniere cõsilia: atq; exercitus, parte ad vrbis obsidionẽ relicta, reliqui Achille duce vicinas vrbes aggressi sunt: eo consilio vt Troianos finitimis sociis spoliarẽt. Quũ vero populabundi oĩa diriperent atq; vastarent: inter cæteras vrbes vnã forte Chrysam noĩe ceperunt: ex qua captiuã Chryseida Chryse, q erat sacerdos Apollinis: filiam, Agamẽnoni dono dedere. Chryses aũt redimendæ filiæ cã ad exercitũ venit: atq; ab Agamẽnõe cõtumeliose repulsus, Apollini supplicauit: vt spreti numinis vlcisceretur iniurias. itaq; magna pestilentia ab Apolline in castra græcorũ immissa, Achilles de reddẽda sacerdoti Chrysei de cõcione natus est. Quare Agamẽnon Achilli vehemẽter iratus, Briseida illi iocundum militiæ præmiũ abstulit. quã rem Achilles grauiter ferẽs matrẽ Thetim orauit: vt a Ioue Troianis contra græcos auxiliũ imploraret. Qd quum Thetis fecisset: itaq; Troiani aliquot prælijs superiores græcis insultarent, Patroclus Nestoris hortatu, arma ab Achille tantisper dũ Troianos a nauibus repelleret, postulauit: quibus impetratis, fortiter ac generose pugnãs demũ ab Hectore perẽptus est. Huius morte summo dolore affectus Achilles: & cũ Agamẽnone redijt ĩ gratiã: & arma a Vulcano fabricata accipiens alios Troianorũ q̃plurimos, ac deniq; ipsum Hectorem interemit. Hic quum rerũ oĩum ac totius belli sit ordo: Homerus tñ a nono anno poematis sui sumpsit exordiũ: qm̃ q̃ ante Achillis iram gesta fuerant, tenuia satis ac parũ sibi memoratu digna videbantur. Troiani enim Achillem timentes se intra muros continuerant: ac nunq̃ ausi erãt cũ græcis aperto marte contendere. Sed posteaq̃ iratus Achilles a certamine destitit audẽtes in cãpũ prodierũt. Tunc æquatis belli viribus, plurima inter Heroas præclara facinora patrata sunt. Homerũ poetam tpe qdẽ plurimis, virtute aũt ac facultate oĩbus superiorẽ merito primũ legimus: maximũ ex eo & ad dicendi copiã, & ad sniarũ grauitatẽ, & ad plurimarũ rerũ cognitionẽ, præsidiũ habituri. Dicemus ãt de illius poesi: si prius aliqua de ipso poeta in mediũ attulerimus. Homerũ igitur Pindarus tum Chium, tum Smyrnæum fuisse ait. Simonides Chium: Antimachus ac Nicander Colophonium: Aristoteles ãt Ietem: Ephorus vero historicus Cumæum: quidã etiã Salaminium: quidam argiuum fuisse dixerunt. Aristarchus aũt ac Dionysius Thrax Atheniensem putarũt. Filius vero a quibusdam Mæonis & Critheidis, ab aliquibus Meletis fluminis existimatus. Atq; vt de genere ac patria, ita & de tpibus quibus fuerit, dubitatur. Aristarchus enim eo dicit Homerũ tpe floruisse: quo in Ioniam colonia deducta est: post Heraclidarũ videlicet descensum annis sexaginta: quum ante Heraclidarũ gesta annis octoginta bellum Troianum fuisset. Crates vero ante Heraclidarũ descensum Homerũ fuisse confirmat: quod si ita est, non integri octoginta anni inter Troiani belli tpa, & Homeri genesim reperiẽtur interfuisse. Verũ plures in hanc sniam conueniunt: Homerũ annis centũ post bellũ Troianũ natũ: nõ multo ante Olympia: a qbus Olympiadarũ anni nũerantur. Sunt aũt illius poemata duo, Ilias & Odyssea: ambo nõ ab ipso poeta, sed ab Aristarcho grãmatico in numerũ versuum diuisa atq; distincta. Ilias quidem gesta grecorũ & barbarorũ propter Helenæ raptum, sed pcipue Achillis præclara in eo bello facinora continet. Odyssea vero Vlyssis ex Troiano bello in patriam reditum: quorũ ille labores errando pertulerit: atq; vt reuersus vltus fuerit inimicos ostendit. Ex quo apparet sapientissimũ poetã in Iliade quidẽ corporis vires, in Odyssea vero animi virtutes executum. Si nõ solũ virtutes: sed ẽt vitia, dolores quoq;, letitias, timores, atq; cupiditates hoium descripsit: iniquũ tñ est accusare poetã: q non bonos tm̃, verũ etiam malos mores expresserit. Siquidẽ sine vtriusq; non fiunt pclara facinora: Et licet semp auditoribus e multis ac varijs eligere meliora. Finxit etiã Homerus deos vti hominũ consuetudine atq; colloquiis: nõ mõ vt eiusmodi figmẽta & delectatẽt & admirationẽ relinquerent: verũ etiã vt per hoc, deos rerũ humanarũ curam hẽre declararet. Vniuersa deniq; apud eum gestorũ expositio: & admirabilis & fabulosa contexit: vt possit sedulos reddere: atq; obstupefactos tenere lectores: vtq; magnifica atq; sublimi orone reddatur illustris. Ex quo interdũ videtur poeta quædã pter rei veritatẽ scripsisse: nõ enim semp probabilia persequutus est: sed persæpe effinxit res mirandas atq; sublimes. Quapropter non modo res, sed etiam verba & extulit; & a cõmuni cõsuetudine trãstulit. Qd autem noua quædã & admiranda & q̃ non facile in consuetudinẽ veniunt semp adducat, nemo ne mediocriter quidẽ doctus, ignorat. Quinetiã siquis in his fabulosis narrationibus diligenter singula quæ dicuntur attenderit: poetam hunc omni humanitate atq; doctrina imbutum fuisse reperiet: intelligetq; plurima illum tanq̃ semina & orationis & actionum variarum posteris non solum poetis, verumetiam oratoribus historicis atq; philosophis reliquisse.

Chryseis.

Briseis.

Patroclus interficitur.

Homeri poemata duo.

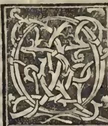
Aristarch⁹.

¶ Hactenus habitæ sunt virorũ illustrium vitæ ex Plutarcho græco in latinũ a diuersis traductę: & multa vigilantia per Gerardum Versellanum post Brixianam recognitionem emaculatæ. Sequuntur & aliæ illustrium quidem virorum vitę: sed ex aliis authoribus depromptæ: quas idciro seorsum duximus imprimendas, q Plutarchi non sint: nec tamen omittendas, q cognitu sint dignissimæ.

Ex Isocrate Vita.

EVAGORÆ VIRI ILLVSTRIS VITA E GRÆCO IN LATINVM PER GVArinum Veronensem versa. Non quidem e Plutarcho. Nã textus huius vitę græcus inseritur orōnibus Isocratis. & re vera, q̃tenus cõiicere daẽ, quũ ob materiã tũ ob pigmẽtosum græcę orationis stilum, Isocratis est Myrothecio hæc vita restituenda.

Uum viderẽ o nicocles terrõ solum terrũ pulchritudine atq; copia: verum etiam choris & musica gymnicisq; certaminibus, necnõ equorũ triremiũq; cursibus funus paternũ honorãtem: nihil quod ad eiusmodi rerũ splẽdorẽ pertineret relinquerẽ: putaui fore vt Euagoras (siquis sensus de his quę fiunt mortuis inest) libẽter & hæc accipet: gauderetq; aspiciens tuã erga se curã ac magnificẽtiam: sed multo maiorẽ gratiam, q̃ reliquis oĩbus, haberet: siquis ipsius præclara facinora atq; pericula digne narrare posset. Et enĩ viros magnanimos honorisq; cupidos non solum laudes suas his rebus anteponere, sed pro vita honestam mortem optare reperiemus: maiusq; studiũ de sua gloria q̃ de vita habere: denique oĩ cura atq; diligentia eniti: vt eorũ immortalem memoriam derelinquant. Magni ergo sumptus nihil tale efficere possunt: sed opes duntaxat atq; diuitias ostentant. Eorum vero qui in musica aliisq; certaminibus se exercent ii quidem suas vires, alii vero suas artes demonstrantes, seipsos gloriosiores constituunt. Oratio vero si eleganter & ornate illius res gestas narrauerit, semper memorabilem Euagoræ virtutem apud omnes mortales efficiet. Oportet vt & alii viros præstantes & optimos qui sua tempestate sunt, præclaris laudibus extollant: quo illi qui aliorum facta ornare possunt, quũ non apud ignaros verba facturi sint, eos quos honestare volunt veris laudibus prosequãtur: iunioresq; ardentiori studio afficiantur ad virtutẽ: quum quibus se meliores præstabũt, his ampliores laudes se consequuturos sciant. Nunc autẽ quis non languesceret: segniorq; ad virtutem non redderetur: quũ eos qui tpe Troiani belli atq; antea fuere, celebratos carminibus & laudibus decantatosq; tragœdiis animaduertit: seipsum autem prospiciat, neq; si illos omnes probitate, & virtute vinceret, nunq̃ similes laudes assequuturũ! Sed horum perfecta causa est inuidia: cui solum hoc boni adest: q̃ maximum malum inuidis afferre solent. Quidam enim sic deprauati natura sunt: vt libentius eorum quos ignorant an vnq̃ fuerint, q̃ eorum quibus plurimis beneficiis astricti sunt, laudes audire velint. Non tamen his qui ita male sentiunt inseruiendum existimo: sed hos quidem negligere, alios vero vt laudes eorum audiant, de quibus dicere iustum est, asuefacere debemus: præsertim quum & artium, omniumq; aliarum rerum additamenta facta videamus: non per eos qui acquiescunt his quæ ab aliis instituta sunt: sed per eos qui & parua dirigere, & non bene instituta mutare audent. Nec ignoro q̃ difficile factu sit: cuiuspiam virtutem soluta oratione laudare. Cuius rei maximum signum: q; ii qui oratoriæ arti operam tradant, de multis variisq; rebus dicere audent: de talibus autem nullus vnq̃ ipsorũ aggressus est dicere. In quo, ipsis dandam veniam censeo. Nam poetis multa dantur: quibus eorum carmen ornare possunt. His enim & deorum cũ hominibus congressus, tum disceptationes, & certamina, quibus cum volunt: fingere licet: & cum hæc narrare voluerint: non eadem verborum lege, qua oratores, astringuntur. Itaq; non solum verbis visitatis, verũ etiã nouis, translatis, & peregrinis, & omni deniq; dicendi genere suã poesim ornare possunt. Oratoribus autem nihil tale conceditur: sed his necesse est, & verbis & sententiis, cęterisq; quibus orationem suam magis ornatam efficere valerent, strictiori quadam lege vti. Ad hæc hi quidem omnia numeris & metris scribunt: his vero nihil tale commune est. quæ tantam gratiam habent: vt q̃uis nec verba idonea, nec graues sententiæ sint, mensura tamen quadam atq; numeris auditores demulceãt. Quãta autẽ horũ sit vis, illinc facile pspici potest. Nã siquis eorũ poematum quæ probatissima habenẽ, verba qdem & sñias relinquat: mensuram autem dissoluat: multo pro-

Inuidia hoc solũ boni habet vt inuidis maximũ malum afferat,

Poetis qd liceat.

Oratorib⁹ quid liceat.

fecto opinione(quã nunc de his habemus)inferiora videbuntur. Nec tñ quis poesis hoc tantũ pręstet, a scribendo desistere debemus:sed tentandũ est:si soluta orõne viros probos ac pclaros meritis laudibus honestare valeamus:nihil minus iis qui carminibus & numeris eos laudant: Primum ergo de ingenio naturaq; Euagorae, qbusq; maioribus ortus sit, etsi multis notũ arbitror, aliorum gratia dicẽdum videt: vt oẽs scire possint. Quãuis enĩ maxima & pclara exẽpla maiorꝗ relicta sint: nihilominus his nõ inferiorẽ se pręstitisse interest. Semideos generosissimos, eos qui a Ioue genus ducunt esse, oẽs vno ore cõsentiunt. Hos aũt ipsos si inter se cõferre voluerimus, nemo est, q Aeacidas cęteris pręferre dubitet. In aliis generibus hos qdem virtute pręstantes atq; insignes, alios vero obscuros inferioresq; reperiemus: at oẽs qui Aeaco orti sunt clarissimi fuere suo tpe. Aeacus aũt qui Ioue satus est, a quo Teucridarũ genus initium sumpsit, tam cęteris virtute pręstitit: vt quum maxime siccitate in gręcia plurimi hominũ corrumperẽtur: nullumq; malo huic auxilium inueniretur: postq magnitudo calamitatis excreuit, eũ ciuitatũ principes adierunt: rogãtes, vt tãtum malũ tantaq; pestẽ ab eis propulsaret. sperabãt enim propter ipsius generositatẽ atq; eximiam pietatem, qceleriter a dus psentium malorꝗ liberationẽ inuenire. Nec ea spes eos falsos habuit: sed voti cõpotes facti in Aegina, vbi votũ ille peceqꝫ fecerat, cõe omnibus gręcis sacrum ędificauere. Atq; per id temporis: donec inter homines fuit, summa cũ gloria vitã duxit: postq vero migrauit e vita: quũ apud Plutonẽ Proserpinãq; maximos honores assequutus esset, ad iudicandas animas eis assedisse fertur. Istius aũt Telamon & Peleus filii fuere: quorum alter cum Hercule contra Laomedontem militans, propter sua egregia facinora ingẽtibus pręmiis donatus est. Peleus quum impugnaret contra Centauros strenue dimicasset: multisq; aliis bellis atq; periculis probatus esset: Thetida Nerei filiam immortalem, quãuis ipse mortalis: vxorẽ meruit: atq; ex omnibus quę ante fuere, solum in istis nuptiis Hymenaeum deos cantasse ferunt. Inde Aiax Teucerq; a Telamone: Achilles vero a Peleo orti sunt: qui maximum ac manifestissimum argumentum suatum virtutũ dedere. Nõ enim solum in suis ciuitatibus locisq; quibus habitabant primi fuere, sed quum gręci cõtra Troianos expeditionẽ fecissent: multisq; vtrinq; coacti essent: nemo deniq; vir clarus qui his non adesset periculis inueniri posset: omnibus tamen Achilles longe pręstitit. Aiax vero post illum facile omnes superabat. Nec Teucer horum genere indignus: nec cęteris inferior habebatur. Qui postq vna cum gręcis depopulatus est Troiam: atq; diruit: Cyprũ petiit: vrbẽq; ędificauit: quã Salaminã antiqua patrię nomine vocauit: genusq; reliquit: quod nũc regno potitur. Tam igitur pręclara facinora maiorꝗ a primordio generis Euagorę fuere. Quum igitur isto pacto vrbs ędificata esset: principio hi qui a Teucro geniti sunt regnum obtinebant: postero inde tempore vir quidam exul a Phoenicia in Cyprum venit: hic quũ maxime ab eo qui tunc temporis regnabat, cultus esset: maximasq; accepisset pr̃tes: harꝗ rerꝗ non habuit gratiam: sed in regẽ qui eum hospitio acceperat, malus ingratusq; existens, ac ad pręripienda aliena callidus, benefactorem suũ ex regno eiecit: ipse vero imperio potitus est. Inde quũ rebus tam scelerate gestis diffideret: suumq; statũ stabilire vellet: ciuitatẽ effecit barbarã: insulãq; vniuersam Persarum in seruitutẽ dedit. Rebus ita cõstitutis. Euagoras nascitur: de quo diuinationes & oracula, visaq; in somnis, quibus hoium naturã excedere videretur, relinquere decreui: nõ vt his rebus fidem non adhibeam: sed vt omnibus apertum faciam: tantũ me abesse: vt de eo aliquid fingam: vt etiam pręmittã quę olim nota esse existimẽ. Sed quum de eo dicturus sim: ab his quę omnes fatentur, initium faciam. Puer nempe existens honesta forma, robustus atq; temperatus fuit: quę honorũ omnium eius qui ea ętate sit decentissima videntur. Horum omnium testes afferre possumus. nam temperantię: eos ciues qui vna cum eo fuerunt eruditi: pulchritudini, oẽs qui eum viderunt: robori deniq;, ea certamina, quibus ille ęquales superauit. His deniq; quũ vir factus esset, fortitudinẽ, sapientiã, iustitiãq; adiunxit: nec mediocriter quẽadmodum cęteri: sed horꝗ quodlibet egregie quadã cũ excellentia habebat. Tantũ enim corporis virtutibus animiq; pstitit: vt quum eũ intuerentur, qui tum in imperio constituti erãt, stupescerẽt: & nõ mediocri timore de principatu eorꝗ afficerentur. Putabant enim nullo mõ fieri posse: vt is qui tali ingenio pręditus esset: priuatus vitã degeret. Inde quũ eius honestissimos mores inspiciebãt: tantã ei adhibebant fidem: nõ vt putarent, si quis in eos delinquere auderet, sibi Euagoram adiutorẽ fore: & quũ tã varia ac diuersa de eo esset opinio: nihil tñ horꝗ eos fefellit. Nã neq; priuatus vitãegit: neq; in eos aliquid cõmisit: sed tantã de eo prouidentiã deus habuit: vt honeste regiã dignitatẽ sumeret: vt omnia quę per impietatem fieri necesse erat: per alium patrarentur: ea vero quibus sancte ac iuste imperium assequi poterat, Euagoras seruauit. Quidam enim qui per id tempus in potestate erat, per insidias regem trucidauit: Euagorãq; cõprehẽdere conatus (Putabat enim nullo pacto principatum obtinere posse: nisi illum e medio tolleret) sed Euagoras pericula effugiens Solos Cilicię se recepit: nec eandem habuit mentem: quam alii qui in eiusmodi calamitates incidũt. Illi enim eo imperio excidere humiliores animos habere solent: ipse vero postq patriam fugere coactus est, in tm̃ animi magnitudinis venit: vt quum antea priuatus esset, non putare sibi sine imperio esse viuẽdũ: neq; cũ vagis & exulibus aliisq; hoc genus hoium, reditũ qũuitidignos pcari atq; colore cõ

Semidei q Aeacidę.
Aeacus.
Teucridarꝗ genus.
Telamon
Peleus.
Thetis.
Hymeneus
Aiax.
Teucer.
Achilles.
Salamina quo cõdita
Euagoras qdonatus.

tempsit: sed eam occasionem sumens quam omnibus qui pietatē colunt sumi oportet: vt suas scilicet iniurias lacessiti vlciscantur: optauit: vel victor potiri imperio: vel superatus occumbere. Itaꝙ quum quinquaginta fere hominum, vt plurimi ferunt, coegisset: cum his reditum in patriam parauit. Vnde & illius ingenium, & qua apud alios opinione esset cōtemplari possumus: nam quum tam paruo viroꝝ numero ad tam ingens facinus nauigare deberet: sibiꝙ oīa grauia imminerent: quæ in hmōi periculis esse solent: non tñ ille elāguit: nec vllus eoꝝ quos adhortatus fuerat in tanto discrimine ab eo defecit: sed ii ꝙ tanq̄ deum aliquem sequerentur fidē seruare: ipse vero tanq̄ meliorem hostibus exercitum habere: vel pugnæ euentum quum prospiciatur, ita animo affectus videbatur. quod ex rebus quas gessit, intelligi licet: nam quū in insulā descendisset: nō putauit oportere locum munitum capere: seꝙ in toto collocare ac circūspicere; si aliqui ciuium sibi auxiliū ferrent: sed eadem nocte vt primum facultas data est, vrbem ingressus cum suis ad regiam irruit. Qui

Euagoras Salamine occupata regnum adeptus est.

autē ea tempestate tumultus acciderint, qui ve alii terrores euenerint, q̄ deniꝙ exhortationes eius fuerint: ni vererer orationis prolixitatem dicere non grauaret. Quum vero ii qui circa tyrannum erant pugnarent: reliqui autem ciues quum illius principatum, tum huius virtutē metuentes ocium agerent: pugnans solus contra multos, cūꝙ paucis contra oēs inimicos, non antea destitit: q̄ regem in suam potestatem redigeret: & inimicos vltus est: & amicis auxilium tulit: & ipse ciuitatis imperio potitus est: & generi suo patrios honores restituit. Arbitror profecto si nihil aliud memorare velim: sed hic orationi finē imponere: ex his quæ diximus, facile esse & Euagoræ virtutem, & egregia eius facta cognoscere. Non tamen his contentus sum: sed ex his quæ sequētur, hæc magis manifesta fore existimo. Nam quum tempore vniuerso tot reges totꝙ tyranni fuerint: nullus tñ hunc honorem adeptus est, nec honestius nec iustius. Si igitur cum eorū quolibet facta Euagoræ comparare voluerimus: fortasse nec nostra oratio auditoribus grata esset: nec tempus ad dicendū sufficeret. Sin autem seligamus quosꝙ probatissimos: cunꝙ his Euagoram comparemus: multo breuior erit oratio: nec minus propositum assequemur. Eis qui a parentibus regna accepere, quis est qui Euagoræ pericula nō anteponat? neminem enim adeo segnem & ignarum esse existimo: vt mallet a progenitoribus sumere imperium: q̄ sancte quemadmodū ille assequens, suis liberis relinquere. Atqui omnium antiquorum, qui in patriā rediere, hi profecto qui a poetis inducti sunt celeberrimi videntur. Hi enim non solum præclaros reditus, qui ante fuerint, nobis commemorāt sed nouos quosdam ipsi fingūt. Nullus tamen eorum effinxit: qui tam grauibus periculis ac terroribus in patriam rediret: sed finxere q̄plurimos fortuna, nonnullos vero dolis ac fallaciis regiā dignitatem accepisse. Atqui Cyrum præ cæteris qui postea fuerunt admirantur. Is enim Medis abstulit: Persisꝙ quæsiuit imperium: sed tamen iste Persarum exercitu Medos vicit: quod multi Græcorum Barbarorumꝙ fecissent. At iste corporis animiꝙ virtute q̄plurima ex his quæ dicta sunt facere visus est. Deinde ex Cyri expeditione non satis liquet: eum pericula Euagoræ subire potuisse: at ex his quæ hic fecit, omnibus in promptu: ꝙ facile & opera esset agressus. Præterea huic qdē omnia iuste & sancte, facta sunt: Illi autem nonnulla impie euenere. Nam iste inimicos perdidit: Cyrus autem matris parentem interfecit. Itaꝙ si aliqui vtriusꝙ non reꝝ magnitudinem, sed virtutē metiri velint: non iniuria Euagoram maioribus laudibus honestarent. Arqui si breui nullamꝙ inuidiam timentes audacter loqui oportet: nullus neꝙ mortalis, neꝙ semideus, neꝙ immortalis deniꝙ reperietur: qui summa cum pietate regnū accepit & honestius & clarius. Quibus rebus si quis maxime credere poterit: non valde repugnans quæ dicuntur conabitur exquirere quonam pacto vtriꝙ imperarent. Non enim videor (quoquo modo res se habeāt) prompto animo velle magna dicere: sed rei veritate inductus ita audacter de his differere: quoniam si paruis in rebus ipse præstitisset: huiusmodi nempe orationem de eo habere æquum fuerat: nunc autem oēs fatētur ex bonis omnibus humanis & diuinis nihil maius regno nihil admirabilius: nihil deniꝙ maiori reuerentia dignius reperiri posse. Qui vero omnium honestissimoꝝ honestissime assequutus fuerit eū; qs rhetor, quis poeta, quis demū orationis inuētor, pro rebus gestis digne laudare poterit? Nec tamē quum his tam clarus fuerit: in cæteris inferior reperiret. Sed in primis quū natura ingeniosissimus esset: mentēꝙ haberet ad recte faciendū aptissimā: nihil tñ ex rēpore: nil cum negligentia putauit esse faciendū: sed quærendo consulendoꝙ omni cura plurimum tpis consumebat. Putabat enim si animum suū bene instituisset, bene se & regnū suū habituꝝ: nec eos satis admirari poterat: quicūꝙ aliorū gratia animi curam gerunt ipsius vero animi nihil pensi habent. Quippe quū eos qui summa diligentia oīa faciunt, q̄ minimo dolore affectos animaduerteret: veráꝙ animi quietē non in otiis, sed in bene agēdo & tolerādo esse nihil non exploratum reliquit; sed tanta diligentia res oēs tenebat: adeoꝙ vnūquēꝙ ciuiū nouerat: vt neꝙ insidiis iniq̄ preoccupare, neꝙ æquū latere possēt: sed vt oēs debita ferrēt pmia. Castigabat puniebatꝙ ciues: nō ex his q̄ ab aliis acceperat: sed ex his quorum ipse erat cōscius iudicia faciebat. Nec tñ in his q̄ quottidie acciderant, q̄uis in talibus cuns eēt cōstitutus, vllo terrore tenebat: sed ita pie & humane ciuitatē gubernabat: vt oēs qui illuc venirēt magis eos qui eiusmodi regi obtemperarent, q̄ cum tali imperio felicem arbitrarent. Vniuerso vi

Cyrus rex Persarum.

Cyrus matris parētē interfecit.

Euagoræ mores egregii.

te tēpore nemini iniuriam tulit: semper in omnes iustum imperium habuit iuste delinquentes pu-
niuit. quū nullius cōsilio egeret: amicos tam cōsulebat. A familiaribus se vinci multis in rebus pa-
tiebatur: at omni in re superabat inimicos. nec contractione frontis, sed vitæ institutis captabat
reuerentiā. Nihil ei sine ordine, nihil sine modo agebat: sed quæ verbis promiserat, haud secus fidē
seruabat: q̄ si iureiurando deuinctus esset. Nō his quæ fortuna, sed quæ sua virtute q̄sierat gloriaba-
tur. Amicos quidē beneficiis sibi morigeros, alios vero magnanimitate sibi inseruientes faciebat.
nō qa multis grauis ac molestus foret, terribilis erat: sed qa facilius aliorū ingenia superabat. Non
patebat voluptatibus, sed dominabat: paucis laboribus multū otiū quærens: sed non pp paruū otii
magnos labores subterfugiens. Oīno nihil reliquit qđ regibus adesse deceat: sed ex oī repu. quod est
optimū eligit. Nāq colendo multitudinē popularē, ciuilem aūt remp. iuste gubernādo: rei vero mi-
litaris peritum bene in periculis consulendo se ostendit: Regalem deniq se, his oībus præstando.
Quod aūt hęc pluraq adessent Euagoræ, ex his quæ gessit facilius intelligi pōt. Nam quū ciuitatē
effectā barbaram pp Phœnicū iperium, neq recipientē Græcos, neq scientē artes, neq iperio vten-
tem, neq possidētē portus accepisset: hæc oīa direxit: ac insuper imperii fines protulit: mœnibusq
vrbem cinxit: triremesq ædificauit: aliisq apparatibus ciuitatē ita auxit: vt a nulla Gręcarū ciuita-
tum superaret. Adeo deniq potentē effecit: vt eam multi qui antea contempserant, formidarent.
Atqui ciuitatem aliquātā breui in tm̄ magnitudinis accrescere nullo pacto fieri potest: nisi aliquis
iisdem moribus qbus Euagoras prędictus sit, quosq paulo ante cōmemorauimus, eā gubernaret.
Ita haud vereor ne maiora q̄ fecerit dicere videar: sed multo magis: ne ab eius præclaris factis su-
peratus appaream. Quis enim ofone hmōi ingeniū attingere posset: qui non solum ciuitatē suam
præclarā effecit: verū etiam & locum insulam complectentē in mansuetudinē redegit & modestiā.
Nam anteq̄ Euagoras potiretur imperio ita feri & imanes erant: vt eos principes optimos iudica-
rent: quicunq crudelissime in Gręcos affecti essent. Nunc vero in tm̄ imutati sunt: vt inuicem cer-
tent: qui magis Græcorū studiosi esse videant: ac plurimi eorū filias nostrorū vxores accipiunt: vt ex
his liberos habere possint. Magis enim Græcis & rebus & studiis q̄ quæ apud eos sunt gaudere vi-
deas: ac plures circa musicam aliāq eruditionē his locis imorantur: q̄ qbus consueuerant. Horum
oīum Euagorā cām fuisse nemo dubitat. At illud profecto maxima coniectura illius & morū & san-
ctitatis est, Plurimi enim Gręci probi honestiq viri proprias deserentes patrias, vt cum eo habita-
rent, in Cyprū se cōtulere: putātes regnū Euagorę nō solū suis rebus publicis cōmunius: verūetiā
stabilius & iustius. quorū alios nominatī dicere haud facile esset: Conona vero q pp plurimas suas
virtutes Gręcis præfuit, quis nescit: quū eius ciuitas ingenti calamitate foret oppressa aliis postpo-
sitis ad Euagorā se contulisse: diiudicans apud illum suæ salutis refugium esse firmissimū: ipsumq
Euagoram celeriter patriæ auxiliatorē fore! Quū antea Conon multa recte fecisset: nulla in re tm̄
melius q̄ in his consulere visus est. Multa enim bona pp aduentū in Cyprū, & facere, & pati ei con-
tigit, Primum quidē quū nunq̄ antea alter cum altero versatus esset: pluris seipsos fecere: q̄ qui pri-
us fuissent familiares: deinde vniuersum tēpus summa cōcordia vixere: deq nostra ciuitate eādem
habuere sententiā. Nam quum eam sub Lacedæmoniorū imperio, variisq mutationibus exagita-
tam viderēt: grauiter molesteq ferebāt. in quo vterq suo functus officio est. illi enim natura erat pa-
tria: Hunc autem pp multa magnaq beneficia lege lata ciuitate donauerant. Ipsis igitur cogitan-
tibus, quonā pacto tantis calamitatibus Athenienses liberarent: celeriter Lacedæmones opportu-
nitatem prębuere. Nam quum Gręcorum imperio terra mariq potirentur: in tantam dominandi
cupiditatem venere: vt totius Asiæ imperium affectarent. Illi igitur opportunitatē sibi datā sumē-
tes, ducibus regis dubitantibus quomodo rebus vti oporteret, eos admonere: vt non terrestri, sed
nauali pręlio cum Lacedæmoniis certarent. Putabant enim si eos pedestribus copiis superas-
sent, vt ea solum quæ in continenti essent bene se haberent: at si nauali pugna victores essent, vni-
uersam Græciam huius victoriæ participem fore: quod certe contigit. Nam quum regis duces eis
obtemperassent: magnamq coegissent classem: Lacedęmonii debellati sunt: atq imperium amise-
re: Græci vero sunt liberati. Athenienses autem aliquam antiquæ gloriæ partem resumpsere: socio-
rumq duces sunt constituti. Hæc omnia duce Conone, Euagoraq ipsam præbente victoriam vi-
resq plurimas afferente, facta sunt. Quorum gratia nos eos maximis affecimus honoribus. Nam
ipsorum statuas prope Iouis seruatoris simulacrum ereximus: vt illi & horum vtriusq beneficio-
rum magnitudinis mutuæq amicitiæ monumentum esset. At Persarum rex nō eodem modo erga
eos animatus fuit: sed quātomaiora & pręstantiora fecere: tanto magis eos formidauit. Sed de Co-
none alias. Qđ autem ita erga Euagoram rex affectus esset: non alios latere voluit. Videtur enim
maius studium in bello quod in Cypro gessit, q̄ reliquis omnibus adhibuisse. Maiorem enim &
grauiorem illum aduersarium, q̄ Cyrum secum de regno certantem arbitrabatur. Illius enim au-
diens apparatus intantum contempsit: vt ipsius negligentia, parum abesset: quin ab illo regia oc-
cuparetur. Istius autem virtutem tantum timuit: vt ei q̄uis multis beneficiis affectus esset, bellum
inferret: iniuste quidem faciens; haud tamen omnino rebus suis temere consulens. Sciebat enim

Canō I Cy-
prū ad Eua-
goram secō-
tulit.

Lacedæmo-
nii regnum
amittūt du-
ce Conone
& euagora
suffragāte
Statuę Co-
noni & Eua-
gorę erectę.

multos Græcos & barbaros ex humilibus rebus ac nullius pene momenti maxime imperia quęsiuisse. Sentiebat aũt Euagoræ magnitudinẽ: & paulatim inquantũ nominis & gloriæ accreuisset. Videbat enim insuperabilem habere naturam: & fortunam ei aspirantẽ aĩaduertebat. Itaq; nõ ppterea quæ facta essent iratus, sed de futuris timẽs, nec tantum de Cypro, sed de maioribus etiam formidãs ei bellum intulit. Tantis enim apparatibus in eum irruit: vt in ea expeditione plus q̃ quinquaginta milia talenta cõsumeret. Euagoras tñ q̃uis copiis viribusq; inferior esset, tam ingentibus apparatibus suam prudentiã opponẽs in his magis admirandũ q̃ in aliis quæ dicta sunt se ostendit. Etenim donec eum in pace viuere sinebat, sua ciuitate cõtẽtus fuit. Postq̃ vero bellare coactus

Protagoras Euagorę filius.

est: talem profecto se præstitit: talemq; Protagoram adiutorẽ filium habuit: vt parum abesset: qn totam Cyprum in suam ditionem redigeret. Phœniciam depopulatus est: Tyrum vi cœpit: Ciliciam fecit a rege desciscere. Tot vero inimicos perdidit: vt multi Persarum suas lugentes calamitates virtutum illius recordarentur. Sic demum eos bello satiauit: vt quum antea reges non prius q̃ eorũ domini forent cum his qui ab eis desciuissent reconciliari assueuerint, libentes pacem facerent: soluentes hanc legem: nec quicq̃ de imperio Euagoræ permutantes. Et Lacedæmoniis quidem quorũ ea tempestate & maximæ vires & gloria erant: īfra tres annos imperium abstulit: cum Euagora vero decem per annos bellum gerens, eorum quorum ante id bellum gerẽs, dominũ reliquit. Quod aũt omnium maxime admirabile videt̃, vrbẽ quam Euagoras altero regnante quinquagita cum viris ceperat: hanc magnus imperator quũ tantas vires tantosq; exercitus haberet capere non potuit. Atqui quonã pacto aliquis manifestius fortitudinẽ, prudentiam, vniuersam deniq; Euagoræ virtutẽ, q̃ his præclaris facinoribus & periculis ostẽdere posset? non .n. sola alia bella superasse videtur: verũetiã id qđ & heroes gessere: & apud oẽs gentes celebrat̃. Illi enĩ cũ vniuersa Græcia solã accepere Troiam: iste vero vnã ciuitatẽ habẽs cũ tota Asia bellũ gessit. Itaq; si eum tot rerũ scriptores quot illos, laudare voluissent: multo maiorẽ q̃ illi gloriã reportaret. Quẽ enim eorũ qui tunc tpis fuere, si fabulas dimittere ac veritatẽ contẽplari volumus, inueniemus vnq̃ talia fecisse! vel quem tam varios casus, variasq; rerũ mutationes subiisse! qui seipsum ex priuato tyrannũ constituit: suumq; genus quod totũ ex rep. expulsum erat, in decentes honores reduxit: Ciues vero ex barbaris Græcos, bellicososq; ex imbecillibus, ex in gloriis deniq; effecit gloriosos: tantã vero regionem quũ feram & immanem accepisset, mirem & mansuetam reddidit. Ad hæc sic regis inimicitias honeste vultus est: vt bellũ in Cypro gestum semp memorabile futurũ sit. Quũ vero eius socius fuit: tanto vtiliorẽ se aliis pręstitit: vt consensu omniũ in naualis pugna quę circa Cnidum cõmissa fuit, sibi maximo adiumẽto foret. Qua peracta totius Asiæ dominus cõstitutus est: Lacedæmonii autẽ qui antea Asiã vastare volebant, de proprio solo periclitari coacti sunt: Græci vero pro seruitute libertatẽ habuere. Athenıẽses quidẽ in tm creuere: vt hi qui prius eis dedominabant̃, eos adirent: imperiumq; eis traderent. Quapropter siquis me interrogaret: quid ex rebus ab Euagora gestis maximum esse putem: vtrum curas apparatusq; cõtra. Lacedæmonios: ex q̃bus ea quæ diximus facta sunt: vel postremum bellum: vel regni adeptionẽ: vel tota rerũ dispositionẽ: in multa profecto ambiguitate constitueret. nam quocũq; oculos mentis iniicio: id mihi & maximũ & admodum mirabile videtur. Itaq; si aliqui vnq̃ pp virtutem ĩmortales fuere: arbitror & illum hoc munere dignum esse: coniecturis vtens: q; illis & fortunatiorẽ, chariorẽq; diis vitam duxit. Semideorũ enim q̃plurimos inueniemus in maximas calamitates incidisse: Euagoras vero in principio nou solum valde mirabilis, verumetiam beatissimus perstitit. Quid etiã felicitatis ei abfuit; qui talibus maioribus ortus est: quales nemo habuit: nisi siquis eadem stirpe fuerit procreatus! Tantũ vero corporis animiq; virtutibus cæteris præstitit: vt non solum Salamine, sed etiam totius Asię imperio dignus videretur. Regiam vero dignitatem honestissime adeptus, in hac vitã finiuit. Mortalis autem quum

Euagoræ mors.

esset: memoriam reliquit ĩmortalem. Tantũ enim temporis vixit: vt neq; expers esset senectutis: neq; particeps morborũ: quos illa ætas afferre solet. Pręterea nec id quod rarissimum atq; difficillimum est, bonos scilicet multosq; habere filios, ei defuit: & quod maximum est eorũ neminem priuatis nominibus reliquit: sed hunc quidẽ imperatorem: hos autem reges: illas vero reginas appellauit. Itaq; si aliqui poetarum quum aliquem summopere laudare vellent, dicerent illum non mortalem, sed deum, aut deorum filiũ extitisse: hæc omnia pfecto merito de illius ĩgenio dici possunt. Multa igitur puto reliquisse: quæ de Euagora memorari quirent. Nam mihi & orationis & ingenii vires deficiunt: quibus diligentius & studiosius has laudes etiam scripsi: non tamen impræsentiarum pro meis viribus illaudatum reliqui. Ego autem o Nicocles, & corporum imagines pulchra

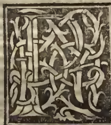
Scripturæ digniores q̃ imagines

monumenta esse: sed multo digniores illas: quæ res gestas & mentem expresserint: quas in orationibus solum quę arte sunt compositę contemplari licet. Has enim illis præferendas iudico: primũ quidem q; video honestos & probos viros non tam pulchritudine corporis q̃ rebus gestis & earũ memoria gloriari: deinde statuas necesse est illis solum adesse: apud quos erectæ sunt: Orationes vero p vniuersam Græciã: perq; gymnasia philosophorũ dissipari possunt: a q̃bus amari & approbari q̃ a reliquis oĩbus longe præstat. Ad hæc nemo sculpturis & picturis naturã corpis assimulari.

Mores autē & mentes ex eorum oratione nisi nos secordiæ tradiderimus, facile imitari possumus. Quorum gratia magis hanc orationē scribere aggressus sum: existimans & tibi tuisq; liberis, aliisq; qui ab Euagora nati sunt, hanc fore adhortationē honestissimam: si quis illius virtutes in vnū cogens, eas. p verbis exornans, vobis inspiciendas & imitandas præbeat. Nam quū alios ad philosophiam hortari volumus: alterius laudare solemus: vt æmulatione eorum quos laudamus, eadem studia concupiscant. Ego aūt non alienis, sed domesticis exemplis vtens, te tuosq; hortor: vt mētem adhibeas: atq; enitare: ne minus in agendo & dicendo, q̄ græci, valeas. Nec me existimes velim quia sæpius te usdem rebus admonui, te negligentiæ condemnare. Non eni neq; me, neq; alios latuit: q̄ solus & primus eorum qui imperio ac diuitiis delitiisq; viuūt, summo studio philosophiæ operam tradis: neq; q̄ multos reges tuæ eruditionis æmulos efficies. Hæc cupiētes studia ea reliquūt: quibus nūc impræsentiarum summopere gaudent. Sed tū hęc sciens nihilominus & facio: & faciā: id qđ in Gymnicis certaminibus facere solēt spectatores. Illi eni non cursores eos q relinquuntur, sed qui de victoria certāt adhortantur. Mea autem est & aliorum amicorum talia dicere & scribere: qbus te excitemus ad ea appetere: quæ impræsentiarum concupiscis. Tibi aūt conuenit nihil deficere: sed quemadmodum nunc agis, ita reliquo tpe curam habe: tuumq; ita exerce animum: vt & parente & maioribus tuis nō indignus videare: quorum prudentiā oēs admirari decet: vosq; præsertim: qui in imperio estis constituti. Oportet igitur non acquiescere si præsentibus melior existas: sed indignari si tali ingenio præditus & antiquitus a Ioue, nuperrime vero a tam præclaro viro genitus, nisi multū & aliis, & illis qui iis in honoribus sunt, præstare appareas. Si enim philosophię studio incumbes: & quantum nunc proficias: talis nempe qualem te esse oportet celeriter fies.

ℭ POMPONII ATTICI VIRI ILLVSTRIS VITA PER CORNELIVM NEPOTEM COMPOSITA.

Pomponius Atticus ab origine vltima stirpis Romanæ generat⁹, ppetuo a maioribus acceptā equestrem obtinuit dignitatē. Patre vsus est indulgente: & vt tum erāt tpa, diti: i primisq; studioso literarum. Hic put ipse amabat literas, oībus doctrinis qbus puerilis ætas impartiri debet, filiū erudiuit. Erat aūt in puero pter docilitatē ingenii, summa suauitas oris ac vocis: vt non solū acciperet quæ tradebant: sed etiā excellēter pronuntiaret. Qua ex re in pueritia nobilis inter æquales ferebat: clariusq; exsplendescebat: q̄ generosi cōdiscipuli animo æquo ferre possent. Itaq; icitabat oēs studio suo. Quo in numero fuerunt. L. Torquatus. C. Marius filius, &. M. Cicero: quos cōsuetudine sua sic sibi deuinxit: vt nemo his perpetuo fuerit charior. Pater mature decessit. Ipse adolescentulus propter affinitatem. P. Sulpitii, qui tri. ple. interfectus est, non expers fuit illius periculi. Nanq; * Antia Pomponii consobrina nupserat. M. Seruio fratri Sulpitii. Itaq; interfecto Sulpitio, posteaq̄ vidit Cinnano tumultu ciuitatem esse perturbatam: neq; sibi dari facultatem pro dignitate viuēdi: quin alterutram partem offenderet: dissociatis animis ciuium: quum alii Syllanis, alii Cinnanis fauerent partibus idoneum tps ratus studiis obsequendi suis, Athenas se contulit. Neq; eo secius adolescentē Marium hostem iudicatum iuuit opibus suis: cuius fugam pecuniis subleuauit. Ac ne illa peregrinatio detrimentum aliquod afferret rei familiari: eodem magnam partem fortunarum traiecit suarum. Hic ita vixit: vt vniuersis Atheniēsibus merito esset charissimus. Nam pter gratiam q̄ iam in adolescētulo magna erat, sæpe suis opibus inopiā eorum publicā leuauit. Quū eni vsurā facere publice necesse eēt: neq; eius cōditionē æquā hērent: ipse se interposuit: atq; ita: vt neq; vsurā ab iis acceperit: neq; lōgius q̄ dictū esset debere passus sit. Quod vtrunq; erat iis salutare: nam neq; idulgendo inueterascē

Pomponii ingenium.

P. Sulpitius trib. pleb.

* Antia. M. Seruius Sulpitii frater.

Alterutrā.

Vsura.

re eorum æs alienũ patiebat͂:neq; multiplicandis vsuris crescere. Auxit hoc officiũ alia quoq; libe-
ralitate:nã vniuersos frumẽto donauit:ita vt singulis septẽ modii tritici darentur q modus mẽsu-

Modius q & medinus

re medimnus Athenis appellat͂. Hic aũt sic se gerebat:vt cõis infimis i par principibus videretur.
Quo factũ est:vt huic oẽs honores quos possent publice haberẽt:ciuẽq; facere studerent quo be-
neficio ille vti noluit:qđ nonnulli ita interpretant͂:amitti ciuitatem Romanam alia ascita. Quã-
diu affuit:ne qua sibi statua poneret͂ restitit:absens prohibere nõ potuit. Itaq; aliquod ipsi & Phi-
diæ locis sanctissimis posuerũt. Hunc enĩ in omni pcuratione reipu. authorẽ actorẽq; habebãt. Igi-

Põponio Athenis statuę erectæ.

tur primũ illud munus fortunæq; in ea potissimum vrbe natus est:in qua domicilium orbis terra-
rum esset imperiũ:vt eandẽ & patriã haberet & domũ. hoc specimen prudentię:q; quũ in eã se ciui-
tatem cõtulisset:q̃ antiquitate, humanitate, doctrinaq; pręstaret oẽs:ei vnus ante alios fuerit cha-
rissimus. Huc ex Asia Sylla decedens quũ venisset:q̃diu ibi fuit, secũ habuit Pomponiũ captus ado-
lescẽtis & humanitate & doctrina. Sic enim græce loquebat͂:vt Athenis natus videretur. Tãta aurẽ
erat suauitas sermonis latini:vt appareret in eo natiuũ quẽdã leporem esse:nõ ascitum. Idem poe-
mata pronũtiabat & græce & latine sic:vt supra nihil posset addi. Quibus rebus factũ est: vt Sylla
nusq̃ ab se dimitteret:cuperetq; secum deducere:quẽ quũ persuadere tentaret:noli oro te ingt Põ-

Põponius Ciceröi ex patria fugienti sestertia.cc.&.xl. milia donauit. * quinquaginta.

ponius, aduersum eos me velle ducere:cũ quibus ne cõtra te arma ferrem, Italiam reliqui. At Sylla
adolescẽtis officio collaudato, oĩa munera ei q̃ Athenis acceperat, pficiscens iussit deferri. Hic cõ-
plures annos moratus quũ rei familiari tãtũ operę daret quãtũ non in diligẽs deberet paterfami-
lias:& oĩa reliqua tpa aut bonis artibus, aut Atheniensium reip. tribueret:nihilominus amicis vr-
bana officia præstitit. Nam & ad comitia eorũ ventitauit:& siqua res maior acta est, nõ defuit. sicut
Ciceroni in oĩbus eius piculis singularẽ fidẽ prębuit:cui ex patria fugienti sestertia ducenta & * q̃-
draginta milia donauit. Trãquillatis aũt rebus Romanis, remigrauit Romã (vt opinior) L. Cot-

Trãqllatis

ta & L. Torquato cõsulibus:quẽ diẽ sic vniuersa ciuitas Atheniensiũ prosequuta est: vt lachrymis
desiderii futuri dolorẽ indicaret. Habebat auunculũ. Q. Ceciliũ equitẽ Ro. familiarẽ. L. Luculli diui-
tem:difficillima natura:cuius sic asperitatẽ veritus est, vt quẽ nemo ferre posset, huius sine offensio-

Qu. Cecilius. Ex dodrãte. Cõdiscipulatus.

ne ad summam senectutẽ retinuerit beniuolentiã quo facto, tulit pietas fructum. Cecilius enĩ mo-
riens testamento adoptauit eum hæredemq; fecit ex dodrante, ex qua hæreditate accepit circiter
centies sestertiũ. Erat nupta soror Attici. Qu. Tullio Ciceroni:easq; nuptias. M. Cicero cõciliarat:
cum quo a cõdiscipulatu viuebat cõiunctissime:multo etiam familiarius q̃ cũ. Qu. vt iudicari pos-

Qu. Hortẽsius.

sit:plus in amicitia valere similitudinem morũ:q̃ affinitatẽ. Vtebatur aũt intime. Qu. Hortensio:
qui his tpibus principatum eloquentię tenebat:vt intelligi non posset:vter eũ plus diligeret:Cice-
ro an Hortensius:& id quod erat difficillimum efficiebat:vt, inter quos tantæ laudis eẽt æmulatio
nulla intercederet obtrectatio:essetq; talium virorum copula. In rep. ita est versatus:vt semp opti-
marũ partium & esset, & existimaretur:neq; tamen se ciuilibus fluctibus cõmitteret: q; non magis
eos in sua potestate existimabat esse:q se his dedissent:q̃ qui maritimis iactarentur. Honores nõ pe-
tiit:quum ei paterent propter vel gratiã vel dignitatẽ:q; neq; peti more maiorum, neq; capi pos-

Hasta. Præs. Manceps.

sent conseruatis legibus in tam effusis ambitus largitionibus:neq; e rep. sine periculo:corruptis ci-
uitatis moribus. Ad hastã publicam nunq̃ accessit. Nullius rei neq; præs, neq; manceps factus fuit.
Neminem suo nomine, neq; subscribẽs, accusauit. In ius de sua re nunq̃ iit. iudiciũ nullum habuit.
Multorũ cõsulũ pretoriũq; prefecturas delatas sic accepit:vt neminem in prouĩciã sit sequutus: ho-
nore fuerit contentus:rei familiaris despexit fructũ. Qui ne cum Qu. quidẽ Cicerone voluerit ire

Q. Cicero. Assecla.

in Asiã:quũ apud eũ legati locũ obtinere posset. Non enim decere se arbitrabatur:quum preturam
gerere noluisset, assec lã esse pretoris. Qua in re non solum dignitati seruiebat:sed etiã tranquillita-
ti:quum suspitiones quoq; vitaret criminum, quo fiebat vt eius obseruantia oĩbus esset charior:
quũ eam officio, nõ timori, neq; spei tribui viderent. Incidit Cæsarianum ciuile bellũ:quũ haberet
annos circiter sexaginta:vsus est ætatis vacatione:neq; se quoq̃ mouit ex vrbe. Quæ amicis suis
opus fuerant ad Pompeiũ proficiscentibus, oĩa ex sua re familiari dedit. ipsum Pompeiũ coniun-
ctũ non offendit. Nullum ab eo habebat ornamentũ: vt cæteri qui per eũ aut honores aut diuiti-
as ceperant:quorũ partim inuitissimi castra sunt sequuti:partim summa cũ eius offensione domi
remanserunt. Attici aũt quies tantopere Cæsari fuit grata:vt victor quũ priuatis pecunias per epi-
stolas imperaret, huic non solũ molestus non fuerit:sed etiã sororis filiũ &. Qu. Ciceronem ex Põ-
peii castris cõcesserit. sic vetere instituto vitę effugit noua pericula. Sequutum est illud tempus occi-
so Cęsare:quo resp. penes Brutum videret͂ esse & Cassium:ac tota ciuitas se ad eum cõuertisse vide-
ret͂. Sic M. Bruto vsus est:vt nullo ille adolescens æquali familiarius q̃ hoc sene:neq; solum eũ pri-
cipem consilii haberet:sed etiam in conuictu. Excogitatũ est a quibusdam:vt priuatum ærariũ Cę-
saris interfectoribus equitibus. R. cõstitueret͂:id facile effici posse arbitrati sunt:si & principes eius

Qu. Flauius. Factio.

ordinis pecunias contulissent. Itaq; appellatus est a. Qu. Flauio Bruti familiari Atticus:vt eius rei
princeps esse vellet. At ille qui amicis officia præstanda sine factiõe existimaret, semperq; a talibus
se consiliis remouisset:respondit:siqđ Brutus de suis facultatibus vti voluisset, vsurum quantum
hæ paterentur:

hæ paterentur:se neq; cū quoq̄ de ea re colloquuturum:neq; coiturū sic ille cōsensionis globus hu
iusce vnius dissensione disiectus. Neq; multo post superior esse cœpit Antonius: ita vt Brutus &
Cassius prouinciarū quæ iis necis causa datæ erant a consule, desperatis rebus in exiliū proficisce
renť. Atticus qui pecuniam simul cū cæteris cōferre noluerat florēti illi parti:abiecto Bruto, Ita/ Pōponii of
liaq; cedēti,sestertia cētum milia muneri misit:eidem in Epiro absens trecenta iussit dari: neq; eo ficia ī Bru/
magis potenti adulatus est Antonio:neq; desperatos reliq̄t. Sequutū est bellum gestum apud Mu tū collata.
tinam:in quo si tñ eum prudētem dicā,minus q̄ debeam prędicē:quū ille potius diuinus fuerit:si
diuinatio appellanda est ꝑpetua naturalis bonitas:quæ nullis casibus agitur neq; minuiť. Hostis
Antonius iudicatus Italia cesserat:spes restituendi nulla erat:non solū inimici qui tū erāt poten/
tissimi & plurimi, sed etiā qui aduersariis eius sedebāt,in eo lędendo aliquā cōsequuturos sperabāt Fuluia.
cōmoditatem: Antonii familiares insequebanť: vxorem Fuluiam oibus rebus spoliare cupiebāt:
liberos etiam extinguere parabant. Atticus quū Ciceronis intima familiaritate vteretur: amicis/
simus esset Bruto:nō modo nihil iis indulsit ad Antoniū violandum:sed ecōtrario familiares eius
ex vrbe profugientes quātum potuit texit: q̄bus rebus indiguerūt, adiuuit. P. vero Volumnio ea P.Volūni⁹
tribuit: vt plura a parēte ꝓficisci nō potuerint. Ipsi aūt Fuluiæ quū litibus distineretur: magnisq; Vadimo/
terroribus versaretur:tanta diligētia officiū suum pręstitit: vt nullū illa pręstiterit vadimoniū sine nium.
Attico:vt sponsor oium rerum fuerit. Quinetiā quū illa fundum secūda fortuna emisset in diem: Stipulatio.
neq; post calamitatem vsuram facere potuisset: ille se interposuit: pecuniāq; sine fœnore, sine vlla
stipulatione,credidit: maximū existimās quæstum:memorem gratūq; cognosci:simulq; apetire se
non fortunæ, sed hominibus solere esse amicum. quæ quū faciebat: nemo eum tpis causa facere
poterat existimare. Hominis enim opinioni veniebat Antonium reꝝ potiturum: sed sensim is a
nonnullis optimatibus reprehendebatur:ꝙ parum odisse malos ciues videretur. Ille aūt sui iudi/
cii potius quod se facere par esse intuebať:q̄ quid alieni foret. Conuersa subito fortuna, vt Anto/
nius redit in Italiam:nemo non magno in periculo Atticum putarat: ꝑpter intimā familiarita/
tem Ciceronis & Bruti. Itaq; ad aduētum imperatorum de foro decesserat:timēs ꝓscriptionē:la/
tebatq; apud.P. Volūniū:cui vt ostendimus, paulo ante operam tulerat. Tanta varietas his tēpo
ribus fuit fortunę:vt modo hi modo illi in summo essent aut fastigio, aut periculo. habebatq; se/
cum.Qu.Gelliū Canū æqualē simillimūq; sui. Hoc quoq; sit Attici bonitatis exēplum: ꝙ cum eo Qu. Gelli⁹
quē puerū in ludo cognouerat adeo cōiuncte vixit: vt ad extremā ætatē amicitia coꝝ creuerit. An Canus.
tonius aūt etsi tāto odio ferebatur in Ciceronē:vt nō solū ei, sed etiam oibus eius amicis esset ini/
micus:eosq; vellet ꝓscribere multis hortantibus:tamen Attici memor fuit officii:& ei (quū requi
sisset vbinam esset) sua manu scripsit:ne timeret: statimq; ad se veniret: se eū & Gellium Canū de
proscriptorum numero exemisse:ac ne quod ꝑiculum incideret, ꝙ noctu fiebat, præsidiū ei misit.
Sic Atticus in summo timore nō solū sibi,sed ei quē charissimū habebat, præsidio fuit: neq; enim
sue solum a quo q̄ auxiliū petiit salutis:sed cōiunctim: vt appareret nullam se iunctam sibi ab eo
velle fortunam. Q d si gubernator præcipua laude fertur:qui nauē ex hyeme mariq; scopuloso ser
uaticur nō singularis eius existimetur prudētia: qui ex tot tamq; grauibus ꝑcellis ciuilibus, ad in
columitatē peruenit? Quibus ex malis vt se emerserat: nihil aliud egit: q̄ vt plurimis q̄bus rebus
posset, esset auxilio. Quum ꝓscripto s præmiis imperatoꝝ vulgus cōquireret: nemo in Epiꝝ venit:
cui re vlla defuerit: nemini nō ibi perpetuo manendi potestas facta est: quinetiam post prælium
Philippēse, interitūq;.C.Cassii &.M. Bruti.L. Iulium Mocillam prætoriū, & eius filium, Aulumq; L. Iulius
Torquatū, cæterosq; pari fortuna perculsos, instituerit tueri: atq; ex Epiro his oia Samothraciam Mocilla.
supportari iusserit. Difficile est oia ꝓsequi & nō necessaria: illud nouū intelligi volumus: illius libe/
ralitatē neq; tpariā, neq; callidā fuisse.id ex ipsis rebus ac tpibus iudicari potest: ꝙ nō florentibus se
vendicauit:sed afflictis semper succurrit: qui q̄dem Seruiliā Bruti matrē nō minus post mortē eius Seruilia
q̄ florētē coluerit. Sic liberalitate vtens nullas inimicitias gessit: ꝙ neq; lędebat quemq̄ neq; siquā Bruti mř.
iniuriā acceperat, malebat vlcisci. Idem immortali memoria percepta retinebat beneficia: quę aūt
ipse tribuerat, tandiu meminerat: quoad ille gratus erat qui acceperat. Itaq; hic fecit vt vere dictū
videatur: sui cuiq; mores fingunt fortunā. nec tñ ille prius fortunā q̄ se ipse finxit: q cauit ne qua in
re iure plecteretť. His igitur rebus effecit: vt. M. Iuspanius Agrippa intima familiaritate cōiunctus M. Iuspa.
adolescenti Cæsari, quū propter suā gratiam & Cæsaris potētiam nullius cōditionis nō haberet Agrippa.
potestatē, potissimum eius deligeret affinitatē: præoptaretq; eq̄tis.R. filiā generosam nuptiis. At/
q; harum nuptiaꝝ cōciliator fuit (nō eni est cęlādum) M. Antonius triūuir reip. cuius gratia quū
augere possessiones posset suas: tantum abfuit a cupiditate pecunię vt nulla in re vsus sit ea: nisi in
deprecandis amicoꝝ aut periculis aut incōmodis. Quod q̄dem sub ipsa ꝓscriptione pillustre fuit: L. Saufeius.
Nam quū.L. Saufeii eq̄tis.R. æqualis sui q cū plures annos studio ductus philosophiæ habitabat
habebatq; in Italia pretiosas possessiones, triumuiri bona vendidissent: cōsuetudine ea qua tum L. Iulius
res gerebātur: Attici labore atq; industria factum est: vt eodē nuntio Saufeius fieret certior se pa Callidius.
trimonium amisisse: & recuperasse. Idem.L. Iulium Callidium: quē post Lucretii Catulliq; mortē,

multo elegãtissimum poetam nostrã tulisse ætatem vere videor posse contendere: neq minus virũ bonum optimisq artibus eruditum: post proscriptionẽ equitũ, ꝑpter magnas eius Aphricanas possessiones in proscriptorꝫ numerꝫ a.P. Volũnio præfecto fabrum Antonii absentẽ relatum expediuit. Quod impetratum et laboriosius an gloriosius fuerit difficile fuit iudicare: q in eorꝫ periculis non secus absentes q̃ præsentes amicos Attico esse curæ cognitum est. Neq minus ille vir bonus paterfamilias habitus est q̃ ciuis.

Emax.

Nã quũ esset pecuniosus: nemo illo minus fuit emax: minus ædificator. Neq tñ nõ in primis bene habitauit: omnibusq optimis rebus vsus est.

Pamphiliana domus.

Nam domum habuit in colle Quirinali Pamphilianã, ab auunculo hæreditate relictam: cuius amœnitas non ædificio, sed sylua cõstabat: ipsum enim tectum antiquitus constitutum plus salis q̃ sumptus habebat: in quo nihil cõmutauit: nisi siquid vetustate coactus est. Vsus est familia, si vtilitate iudicandũ est, optima: si forma, vix mediocri.

Anagostę. Librarius. Pedissequ⁹:

Nam in ea erãt pueri literatissimi: Anagnostæ optimi & plurimi librarii: vt ne pedissequus quidem quisq̃ esset: qui non vtrunq horꝫ pulchre facere posset: pari modo artifices cæteri quos cultus domesticus desiderat, apprime boni: neq tñ horꝫ quẽq̃ nisi domi natum domiq factum habuit: quod est signũ non solũ cõtinentiæ: sed etiam diligentiæ.

Põponii Attici elegãtia & ꝑpantia.

Nã & nõ intemperanter cõcupiscere quod a plurimis videas, cõtinentis debet duci: & potius diligẽtia q̃ ꝑtio parare, nõ mediocris est industriæ. Elegans non magnificus: splẽdidus non sũptuosus: omni diligentia munditiam non affluentiam affectabat. Supellex nõ modica: nõ multa: vt in neutram partem cõspici posset. Nec ꝑteribo: q̃q̃ nõnullis leue visum iri putẽ: quũ in primis lautus eẽt eques. R. & non parꝫ liberaliter domũ suam oĩum ordinum homines inuitaret: scimus non amplius q̃ tria milia æris peræq in singulos mẽses ex Ephemeride eum expẽsum sumptui ferre solitũ: atq hoc nõ auditum, sed cognitum ꝑdicamus. Sæpe enĩ propter familiaritatem domesticis rebus ĩterfuimus.

Ephemeris Acroama.

Nemo in cõuiuio eius aliud Acroama audiuit: q̃ Anagnostẽ: qđ nos qdem iocũdissimũ arbitramur. neq vnq̃ sine aliqua lectione apud eũ cœnatũ est: vt non minus aĩo q̃ ventre cõuiuę delectarentur. nanq eos vocabat: quorꝫ mores a suis nõ abhorrerent. Quũ tãta pecunię facta esset accessio: nihil de quottidiano cultu mutauit: nihil de vitę consuetudine: tantaq vsus est moderatione: vt neq in Sestertio vicies quod a patre acceperat, parꝫ se splẽdide gesserit: neq in Sestertio centies affluentius vixerit q̃ instituerat: parique fastigio steterit in vtraq fortuna. Nullos habuit hortos nullam suburbanã aut maritimã sumptuosam villã: neq in Italia, ꝑter Ardeatinũ & Nomentanũ, rusticum prędiũ: omnesq eius pecunię redditus cõstabant in Epiroticis & vrbanis possessionibus: ex quo cognosci põt vsum eũ pecunię non magnitudine, sed rõne metiri solitũ. Mendaciũ neq dicebat: neq pati poterat. Itaq eius comitas non sine seueritate erat: neq grauitas sine facilitate vt difficile esset ĩtellectu vtrum eũ amici magis vererentur an amarẽt. Quicqd rogabatur religiose ꝑmittebat: q nõ liberalis sed leuis arbitrabaſ polliceri qđ ꝑstare non posset. Idem in nitendo qđ semel annuisset, tanta erat cura: vt nõ mandatã, sed suã rem videretur agere, Nunq̃ suscepti negotii eum pertęsum est: suã. n. existimationẽ in ea re agi putabat: qua nihil habebat charius: quo fiebat vt oĩa Ciceronis, Catonis, Marciq Hortẽsii, Auli Torquati, multorꝫ ꝑterea equitum Romanorꝫ negotia procuraret. ex quo iudicari poterat nõ inertia sed iudicio fugisse reip. ꝓcurationẽ. Humanitatis vero nullũ afferre maius testimoniũ possum: q̃ q adolescẽs idẽ seni Syllæ fuerit iocũdissimus: senex adolescẽti. M. Bruto, cũ æqualibus aũt suis. Qu. Hortẽsio & M. Cicerone sic vixit: vt iudicare difficile sit: cui ætati fuerit aptissimus: q̃q̃ eum ꝑcipue dilexit Cicero: vt ne frater qdẽ ei Quintus charior fuerit: aut familiarior. Ei rei sunt indicio ꝑter eos libros, in qbus de eo facit mẽtionẽ, qui in vulgus iã sunt editi, vndecim volumina epistolarꝫ ab cõsulatu eius vsq ad extremũ tp̃s ad Atticũ missarꝫ: quę qui legat non multũ desiderat historiã cõtextã illorꝫ tporꝫ. Sic. n. oĩa de studiis principũ, vitiis ducum, mutationibus reip. scripta sunt: vt nihil in iis nõ appareat: & facile existimari possit prudentiã quodãmodo eẽ diuinationẽ. Nõ enĩ Cicero ea solum q̃ viuo se acciderunt futura prædixit: sed etiã quę nunc vsu veniũt cecinit vt vates.

Pomponii Attici pietas.

De pietate aũt Attici qđ plura cõmemorẽ: quum hoc ipsum vere gloriantẽ audiuerim: in funere matris suæ quã extulit annorꝫ nonaginta: septẽ & sexaginta se, nunq̃ cũ matre in grãm rediisse nunq̃ cũ sorore fuisse in simultate: quã ꝓpe æqualem habebat. Quod est signum: aut nullã vnq̃ inter eos q̃rimoniã intercessisse: aut ea fuisse in suos indulgentia: vt quos amare deberet, irasci eis nefas duceret. Neq id fecit natura solum: quãq̃ oẽs ei paremus: sed etiã doctrina nã & principũ philosophorꝫ ita percepta habuit pręcepta vt iis ad vitã agendã, nõ ad ostentationẽ vteretur. Moris etiam maiorꝫ summus imitator fuit: antiquitatisq amator: quã adeo diligenter habuit cognitam: vt eam totã in eo volumine exposuerit: quo magistratus ornauit: Nulla enim lex, neq pax, neq bellũ, neq res illustris est. P. R. quæ non in eo suo tp̃e sit notata. & qđ difficillimum fuit, sic familiarũ originẽ subtexuit: vt ex eo clarorꝫ virorꝫ propagines possimus cognoscere. Fecit hoc idẽ separatim in aliis libris. M. Bruti rogatu Iuniam familiam a stirpe ad hanc ętatem ordine enumerauit: notans qui a quoq ortus, quos honores, quibusq tp̃ib⁹ cepisset.

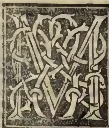
Pomponii Attici opa.

pari modo Marcelli Claudii, & Marcellorꝫ, Scipionis Cornelii & Fabii Maximi, Fabiorũ, & Æmyliorum quoq: quibus libris nihil potest esse dulcius iis: qui aliquam cupiditatem habent notitiæ clarorꝫ vi

torum. Attigit quoq; poeticam: credimus ne eius expers esset suauitatis: nanq; versibus qui hono
re rerumq; gestarum amplitudine cæteros Romani populi pstiterunt exposuit: ita vt sub singulo
rum imaginibus facta magistratusq; eorum nō amplius quaternis quinisq; versibus descripserit:
quod vix credendum sit: tantas res tam breuiter potuisse declarari. Est etiam vnus liber græcę cō-
fectus de consulatu Ciceronis. Hactenus Attico viuo edita a nobis sunt. Nunc quoniam fortu-
na nos superstites ei esse voluit, reliqua persequemur: & quātum poterimus rerum exemplis lecto-
res docebimus: sicut supra significauimus: suos cuiq; mores plęrumq; conciliare fortunam. nanq;
hic contentus ordine equestri, quo erat ortus, in affinitatem peruenit imperatoris diui Iulii: quū
iam ante familiaritatem eius esset consequutus nulla alia re q̄ elegātia vitæ: qua cęteros principes
ciuitatis dignitate pari, fortuna humiliores anteibat. Tanta enim prosperitas Cæsarē est conse-
quuta: vt nihil ei non tribuerit fortuna: quod cuiq̄ ante detulerit & conciliarit: quod ciuis Roma
nus quiuit consequi. Nata est autem Attico neptis ex Agrippa: cui virginem filiā collocarat. hāc Claudius.
Cæsar vix anniculam Claudio Neroni Drusilla nato priuigno suo despondit: quæ cōiunctio ne- Nero.
cessitudinem eorum sanxit: familiaritatem reddidit frequentiorem: q̄uis ante hæc sponsalia, non Sponsalia.
solum quum ab vrbe abesset, nunq̄ ad suorum quenq̄ literas misit: quin Atti comitteret quid age
ret in primis: quid legeret: quibusq; in locis & q̄diu esse moraturus: sed etiam quum esset in vrbe:
& propter suas infinitas occupationes minus sępe q̄ vellet Attico frueretur: nullus dies tamen in
tercesserit: quo non ad eum scriberet: quo non aliquid de antiquitate ab eo requireret: modo ali
quam ei quęstionem poeticam proponeret: interdum iocans eius verbosiores ediceret epistolas. Ex
quo accidit quum ædes Iouis feretrii in capitolio a Romulo constituta vetustate atq; incuria de-
tecta plaberetur: vt Attici admonitu Cæsar eam reficiendam curaret. Neq; vero ab. M. Antonio
minus absens literis colebatur: adeo vt accurate ille exul tum iis teris quid ageret curę sibi haberet
certiorem facere Atticum. Hoc quale sit facilius existimabit is: qui iudicare poterit quantæ sit sa-
pientię eorum retinere vsum beniuolentiamq;: inter quos maximarum rerum non solum æmula
tio, sed obtrectatio tanta intercedebat: quantam fuit incidere necesse inter Cæsarem atq; Antoni
um: quum se vterq; principem non solum vrbis Romanæ, sed orbis terrarū esse cuperet. Tali mo
do quum septem & sexaginta annos complesset: atq; ad extremam senectutem non minus digni-
tate q̄ gratia fortunaq; creuisset (multas enim hæreditates nulla alia re q̄ bonitate cōsequutus: tā-
taq; prosperitate vsus est valetudinis: vt annis triginta medicina non indiguisset) nactus est mor Tenasmos
bum: quem initio & ipse & medici contempserunt. nam putarunt: esse Tenasmon: cui remedia ce
leria faciliaq; proponebantur. In hoc quum tres menses sine vllis doloribus præterq̄ quos ex cu-
ratione capiebat, consumpsisset: subito tanta vis morbi in imum intestinum prorupit: vt extre-
mo tempore per lumbos fistulæ puris erūperēt. atq; hoc priusq̄ ei accideret, postq̄ in dies dolores
accrescere, febresq; accessisse sensit: Agrippam generum ad se accersi iussit: & cum eo. L. Cornelium L. Corneli⁹
Balbum: Sex. q; Peduceum. Hos vt venisse vidit: in cubitum innixus, quantam inquit curam & di Balbus.
ligentiam in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, quum vos testes habeam: nihil ne Sex. Pedu-
cesse est pluribus verbis commemorare: quibus quoniam vt spero satisfeci: me nihil reliqui fecisse ceus.
quod ad sanandum me pertineret: reliquum est vt egomet mihi consulam. Id vos ignorare nolui:
Nam mihi stat alere morbum desinere: namq; his diebus quicquid cibi potionisq; sumpsi, ita pro
duxi vitam: vt auxerim dolores sine spe salutis: quare a vobis peto primum: vt consilium probetis
meum: deinde ne frustra dehortando conemini. Hac oratione habita tanta cōstantia vocis atq;
vultus fuit: vt non ex vita, sed ex domo in domum videretur migrare: quum quidem Agrippa eū
flens atq; osculās ōraret atq; obsecraret: ne ad id quod natura coegerat, ipse quoq; sibi accelararet:
& quoniam tum quoq; posset temporibus superesse, se sibi suisq; reseruaret. pces eius taciturna sua
obstinatione depressit. Sic quum biduum cibo se abstinuisset, subito febris decessit: leuiorq; mor-
bus esse cœpit: tamen propositum nihilo secius peregit. Itaq; die quinto postq̄ id, consilium inie- Pomponii
rat, pridie kalēdas Aprilis. Cn. Domitio. C. Sosio coss. decessit. Elatus est in lecticula vt ipse præ- Attici
scripserat: sine vlla Pompa funeris: comitātibus oibus bonis: maxima vulgi frequentia. Sepultus mors.
est iuxta viam Appiam ad quintum lapidem in monumento. Q. Cecilii auunculi sui.

¶PLATONIS VIRI ILLUSTRIS VITA: NON QVIDEM EX PLVTARCHO: SED EX VARIIS: PER GVARINVM VERONENSEM EDITA.

Ultū. Diuq; aio verti Phi-
lippe vir doctissime humanita
tē tuā moresq; sua-
uissimos: qbus effe-
ctū est: vt
quātū scientia & magnarum rerum cogni
tione, tm facilitate & iuuenili suauita
te pręcellas. Eius generis medici sunt:
quos literarum parens Homerus inter
alios principatū habere cecinit: Vir
medicus ꝑtio multos æquetur vnus.
Quid igit̃ miri est si charus adeo, ac-
ceptus, ac iocūdus es huic illustri nostro
principi subtili hoium æstimatori: & fautori virtutis optimo: q quātum gradu & fortuna, tm di-
gnitate & sapiētia iter mortales antecedit! Tuarū sane rerum quū alii ꝑmulti, tum vero ipse tibi sum
testis nō infimus: quē singulari beniuolētia, stricta familiaritate, assidua cōsuetudine, colloqis in-
timis, tuēda mei meorūq; valetudine, & oi deniq; necessitudine tibi deuinctū tenes. Cuius qdem
rei memoriā tam iocūdam tam honestā atq; ꝓbabilem siqua ratione ꝑpetuo obseruare liceat, sępi
us mecū verso: sicut Ægyptiorū artificio & ex cogitatis qbusdam odoribus incorrupta teneri cor
pora posse, historiæ tradit Herodotus. Iam demū facile fieri posse intelligo: si literis quasi perēni
cōdimēto & fideli rerū gestarum custode posteritatis etiā cōmēdatione crebrisq; sermonibus durare
curabimus. Itaq; cogitādi mihi quidnā hoc potissimū tpe, quo tantis immergor occupationibus
scribēdum aggrederer: aptissima Platonis ꝑsona visa est: in cuius lectiōe pinde ac delicatissima de-
Pulchroflorū suburbanū Ferrarię. gustatione vtriusq; recordatio cōdiret̃. Eum idcirco potissimū delegi: qa quū de illo nōnulla disser
uisses in eo suburbano Ferrariæ ꝓximo: cui ob eximiā quādā amœnitatē Pulchroflori cognomē
inditum est: tibi sum pollicitus me de hoīs ętate responsurū. Non cōtentus aūt ꝓmissa tm reddere
vt accumulatius hoc æs alienū tibi ꝑsoluerē, eius viri genus, vitā, ac nōnulla diuinis ipsis studiis ꝑ
Platonis origo. tinētia cōiunxi: Hoc pacto oī ex parte Platonē notū ac familiarē tibi fecero. Clarā Platonis extitis
Aristo Platonis pater. se ꝓgeniē cunctorum testātur literæ: seu paternā, seu maternā in tueatis originē. Is Aristone patre pa-
Perictiona vel ꝑna Platonis mat. tricio inter Athenięses ciue, & Perictiona siue Prona insigni certe fœmina natus est matre. Mater
num genus quū alii cōplures, tū vero solū Atticarū legū lator, & e septē sapiētibus vnus, illustrat.
Drepides eni Solonis frater Cryciā maiorē creat: ab quo Calisteus ortus Cryciam minorē gignit:
Hic vnus ex triginta fuit: q rem aliqn̄ Atheniēsem gubernarūt. Crycię filius Glaucona: quo Car
mides Platonis auūculus, & Perictiona mater editi. Perictiona igit̃ ꝓbitate & forma eximia Aristo
ni matrimonio collocata, virilis qdem sexus Adimātum, Labeonē, ac Platonē muliebris aūt Bo
conā peperit. quæ Eucumedōti spectato viro nupta, Speusippi in primis & honorati philosophi
mater fuit. Futurā Platonis magnitudinē & suauissimā in primis eloquētiā euidētissima signa ꝑ-
dixerūt. Cōplures grauissimi viri & locupletes sane testes memoriæ ꝓdiderunt: Aristonē quū Peri
ctionē virginitatē tollere, & vim inferre conaret̃, diutius voti factū impotē: quūq; tādem se reuo-
caret, Apollinis speciē humana maiorē aspexisse. Quapropter Aristonē ab oī Perictionæ cōtactu
Plato educatus ab apibus. quoad infantē enixa est prsus abstinuisse. Hæc in oium Atheniēsium ore fuisse (Q m̄ mihi hæc hu
manis oculis ludibria ingerātur) alius disputādi locus & tp̄s postulat̃. Tener adhuc infans sopore
teneretur in cunis: quū apes nō paruā mellis vim dormiētis labellis instillare sensim annotarę sunt.
Qua qdem re ad ꝓdigiorum interp̄tes delara, eum futurum ꝓcedētibus annis vaticinati sunt: cuius
ex lingua melle dulcior flueret oratio. Quiescēs aliqn̄ Socrates inter genua, nouellū cygni pullum
tenere se existimauit, eūq; natis derepēte plumis sublimē euolasse: & ipm ætherem dulci clāgore, ac
suauissimis impleuisse cātibus. Postridie quū pater ad Socratē ꝓceptis eius & institutione forman
dum Platonem adduxisset: viso statim puello, hæc illa inquit est auicula: cuius imago nocte pri-
ma mihi per somnū obuersata est. Tam clara futuri Platonis auguria ingēti dehinc euētu mini

me caruere:seu intelligendi subtilitatem,seu disputande vim,seu dicendi dulcedinem cõtemplere.
Quas quidem ad res grauissimorũ hominum testimonia nõ desunt. Quis enim dubitet Platonẽ
amicissimũ veritatis hominẽ,& eius hominibus exhibendę promptissimũ,præcipuũ esse: siue acu
mine differendi:siue eloquẽdi facultate diuina quadã & homerica! Multũ enim sup prosam oratio
nem,& quã pedestrẽ græci vocant,surgit:vt non hõis ingenio,sed quodã delphico,vt poeta dice/
ret,videatur oraculo dei instinctus:adeo vt quidã latinæ linguæ præclarus author,& græce peritis
simus,Platonis verba in Romanã dictionẽ vertere formidarit:quũ ad explicandas eorũ propieta/
tes,&(vt ita dicã)cõpositionis harmoniã,nequaq̃ posset latina oratio aspirare. Q̃d si ex Platonis
oratione aliquid demas mutes ve:etsi cõmodissime facias:de elegantia tñ partẽ non paruã sane de
traxeris. Sed hæc postea. Natiuitatis eius tempus quod tibi sum Philippe pollicitus, pluribus insi
Plato quo tpe natus.
gnire modis constituimus:quo clarius viri ortus ad vniuersos peruenire queat. Natus est igiẽ Pla/
to septima Targelionis,qui est Atheniensiũ mensis,die, Anno ab Troiæ captiuitate septingentre/
Thargeliõ mẽsis apud Atheniẽses
simo quinguagesimo sexto:olympiade octogesimaoctaua:ab vrbe vero condita trecentesimo tri/
gesimo sexto:Post liberatam cunctis regibus ciuitatẽ octogesimo sexto: Ante saluatoris aduentũ
quadringentesimo vigesimotertio. Q ua etiã tempestate doctissimi viri permulti florebant. Ex qui/
Viri doctissimi Platonis coæui.
bus hi plurium sermone prædicabãtur:Socrates Atheniensis:Democritus Abderita: Empedocles
Agrigentinus: Eudoxus Gnidius astrologus: Hippocrates Cous medicus:Socrates Atheniensis
rhetor:Herodotus historicus:Euripides & Sophocles tragici:Diogenes cynicus:Aristophanes co
micus:aliiq̧ cõplures:quorũ ea ætas fertilis magis ac magis erat. Fama est ipsum in ægina proge/
nitum in Phidiadis ædibus nobilis eius vrbis ciuis:quo tpe redacta in potestatem insula, Atheni/
enses Aristonem patrem vna cũ aliis ciuibus deducta colonia eo inhabitatum miserãt. Ferentibus
Plato Aristoch⁹ vocabaẽ:& quur postea Plato sit dictus
inde opem Lacedæmoniis, & eiectis Atheniensibus ex ægina. Aristo Athenas reuersus est. Infanti
nomen Aristochi fuisse nõnulli scriptũ reliquerũt:quod ab auo ad illũ quasi hæreditaria quadam
successione transmissum futuræ magnitudinis tñ dedit auspiciũ:vt qui pfectissimã in posterũ glo
riam,quod & ipsum nomen significat, adepturus esset. Platoni postea cognomẽ inditũ cæteri au/
thores sunt.diuersæ feruntur cãæ:qbusdã placet id illi cognomẽtũ ĩpositũ propterea: q̧ quũ apud
Aristonem Argiuũ pugilũ magistrũ exercendo corpori & leuandis arte membris operã daret,ro/
bustiore valetudine & ampliore cæteris cõdiscipulis humerorũ latitudine pdit⁹ huius gñris appel
lationẽ sit assequutus. Græci nãq̧ Platin latũ dicunt. Cuius rei sicut & aliarũ in ignarus magn⁹ poe
ta Virgilius,Platonẽ circuito sermone his innuit verbis:Atq̧ humeris extantẽ suspicit altis. Alii,
in quibus est Neantes author nõ ignobilis,asserũt eũ ob latiorẽ frontẽ ac faciẽ q̃ illi erat,sic vulgo
vocatũ. Sunt q ab latissima dicendi facultate & oratiõe copiosa contendant hoc illi adhibitũ fuis/
se vocabulũ. Primis literis sub Dionysio pceptore imbutus est:cuius & ipẽ in eo libro meminit: qui
Erastę Platonis liber.
amatores inscribitur:hoc est Erastæ. Grata nanq̧ in hunc hominẽ amicorũ beneficia extitisse, vel
hinc abunde patet:q̧ pceptorũ & necessariorũ memoriã ne vlla obscuraret obliuio,scriptis illustra/
uit suis:idq̧ p boni viri officio & institutiõe maiorũ:qui(vt inqt Satyrus) Præceptorẽ sancti voluę
re parentis. Esse loco. In ipso enĩ statim libri primordio inqt:Dionysii grãmatici ludũ igressus ado/
lescẽtes aspexi claris pcreatos parẽtibus:qui plurimæ pbitatis p se ferebãt indolẽ.quæ qdẽ de ma/
gistro dicta honorifice fuisse nullus inficias ibit:quũ discipulorũ ordo,aspectusq̧ modestus in pce/
ptoris laudẽ referaẽ. Puer adhuc tantã in moribus verecũdiã, & in vultu modestiã habuisse tradiẽr
vt ne semel qdẽ effuse risisse cõspectus sit. Id in omni ætate vehemẽter dedecere dixerim:vel conter
raneo meo Catullo asserente:Risu ineptiores ineptior nulla est:& arguente non minus Isocrate ri
sum incõtinentẽ esse dementis indiciũ. Nil prętermisisse Plato visus est:qd corpus pariter atq̧ ani
mum laboribus & phiæ idoneũ efficeret. Robur & vires sibi ab natura datas eousq̧ cura & vincto
muniuit artificio:vt in Isthmiorũ celebratiõe(Ii sunt.n.frequẽtia & apparatu magnifici)iter athle
tas decertans fortissimi luctatoris & pugilis nomen cũ prædicatione reportarit. Cui sane exercita
tionum generi idcirco prudentissimus sese dedebat adolescẽs:qa non solũ sibi se natum intellige/
bat:ortusq̧ sui partem amicos,partem patriã aliqñ vendicaturam. Cui hae via siquando vocaret
vsus seipsum instruebat. Præcipuam quoq̧ pictoriæ arti curam impendit.quę quum ad alia pmul
ta vitę vsibus necessaria,tum vero ad Geometricas figuras ac lineas designandas nimirum cõdu/
cere potest:ad quam ab natura scientiam pronus ferebaẽ. Quid q̧ pictor solers & diligens naturę
Plato.opa carminib⁹ scripta.
mimus:& si vocem & orationis ornamentum addideris,poeta germanus est! Poeticam quoq̧ mi
ro cõplexus est ingenio.scripsit primũ quidẽ Dithirambos:postea Cãtilenas:demumq̧ tragœdias
doctorum hominum collaudatione celebratas. Pronuntiabat suaui & dulci vocis sono:nisi q̧ ad
gracilitatem paulũ accessisse dictus. Cõpositam ab se tragœdiam ante Bacchanaliorum specta cu
lum educturus erat:cæterũ vt diuina Socratis iformari disciplina cœptus est,huic vni toto vt aiũt
incumbens pectore,poetica cuncta cremanda curauit:hunc præfatus versum: Nunc opus est:vul
cane libens accede Platoni. Et recte profecto:nam sicut tenellos annos ludere ac lasciuire decuerat:
sic sequens ætas alios exegit mores:vt seneca dictu seuerus ageret. Platonem igitur quum florens

adhuc efferueret adolescētia, amore irretitum fuisse scribitur: cuius ea vt poetæ dicerēt, potētia est: vt pris summi tela Tiphoea temnat: & Videat cœlo superos relicto Vultib⁹ falsis habitare terras. Stellā nanq̧ misere deperiit: cuius amor ab ingenii suauitate atq̧ elegantia cepit exordiū. Stella enī cū pcipuo cœli contēplandi motūq̧ siderū pdiscēdi studio teneref: totū sibi Platonis deuixit aīum.

Stella amata a Platōe.

Ipsius in Stellā iuuenilia hæc extant Epigrammata: Ardentes stellas lucens mea stella tueris. Cœlum vtinā fierē te vt multo lumine cernā. Aliud quū vita excessisset. Stella prius superis fulgebas lucifer: at nūc Hesperus ah fulges manibus occiduus. Hæc atq̧ alia mollioris ætatis carmina pro gredientibus annis pinde ac bonis artibus & moribus pniciosa prsus abiecit. Nam nō vlla magis vires industria firmat: Q uāq̄ venerē & cæci stimulos auertere amoris: vt poeta inquit optimus. Idcirco vt se limatū expolitūq̧ redderet. Dehinc capessendæ societatis doctrinę oīum cogitationum studiū ac tēpus impēdit: vigesimū iā ingressus annū. Interea quū Socrates oēm virtutis laudem in actiōe poneret: Atheniēsem populū ad honestæ vitę rōnes aīa re nūq̄ desinebat: cūctorū vitia insectari: & bonos quoad liceret ciues facere: q̄ ex re quū multorū & qdē potentū in se cōflasset inuidiā.

Anitus.

(Veritas enī odiū parit) in primis Aniti locupletis & factiosi hoīs cōtraxit inimicitiā. Qui quum Socratis morsus ferre negret: Aristophanē doctū qdē comicū: sed hoiem parū pbū iduxit: q comœdiā, cui titulus est Nebulæ, scripsit: & agēdā in scæna spectādāq̧ curauit. In ea & alia cōplura in Socratē, & illud fingit: Socratē nebulas colentē: & Atheniēsiū religioni detrectantē: ꝑterea mentes iuuenū sic imbuentē: vt parētibus manus inferre pie & officiose possent. Ea res quū vniuersum populum a Socratis charitate auertisset: auribus ab ipsa adhuc recitatiōe calētibus, postridie Socrates ī iudiciū vocatur: itegerrimus atq̧ innocēs sane pfis. Tres illi accusatores extitere: Anitus, Lyxon, & Melitus, orationē Polycrates sophista cōposuit: quā ad iudices habuit Polyeuctus. Capita criminū ex ipsa q̄ adhuc extat accusatione cognoscere licet. ea titulū habet huiuscemodi: Melitus Meliti filius Pitheus Socrati Sophronisci filio Alopœceo. Iura violanf a Socrate: quū qa minime deos existimat: quos a ciuitate existimari solere videt: tū qa nouos quosdā deos ītroducit. Accedit ad iniuriā q iuuētutē corrūpit. pœna mors esto. Surrexerat ad defensionē ꝑceptoris Plato: hoc pacto orōnē exorsus. Et si oībus q hæc ascēdere tribunalia, iunior adsum viri Athenienses: tātus est ab iudicibus clamor obiectus: & vt descenderet vociferatio circūfusa: vt cūctis ꝑ timore dicēdi ac defendēdi facultas ꝑrepta sit. Itaq̧ multitudinis inuidia ira & furore principe, iudicio mortis dānatus ē Socrates. Nec multo post dato ei publice veneno in carcere periit. Trāseunt post tā imane facinus dies non multi: quū scindif incertū studia in cōtraria vulgus: ferocq̧ sui cōsilii pœnitēs interfectum luget Socratē: sanctitate & oī virtutis gñe venerabilē. publicus mœror inclinaf: clausæ officinę: deserta gymnasia: destituta theatra: fit deniq̧ in vrbe iustitiū: in accusatores impetus agif. aliis in exilium abeūtibus, & salutē fuga capessentibus, Melitus vltimo supplicio afficif. Anitus quum in Heracleā se recepisset, ab Heracliensibus magna cū ignominia eiectus est. Eius bona fisco adiecta. Socrati ærea statua: Lysippi opus: erecta. Lōgius sum paulo digressus Philippe vir spectatissime, quū huiusmodi excursiones tibi nō iniocūdas arbitratus sim. Redeamus igif. Q uū Socrates dato vt superius dixi veneno, mortē obiisset: Plato Cratello & Hermogeni se docendū tradidit: huic qdē Parmenidis: Cratello aūt Heracliti sectā ꝑfitenti. Nihil studiosus adolescēs omisit: vñ ad augēdā vel ornādā disciplinā vlla sibi species eēt. Q uāobrē quū vtilitatis plurimū ab Epicarno Coo vel siculo posset assequi: oīa fere transcripsit ab eo: quæ ꝑ ipsius operas diligens lector inuenit. Nec minus Sephironis mimographi ꝑceptis vacasse videtur: q̄ ꝑ aliorū negligētiā omissa & obliterata primus Athenas reuocauit. In eius libris lectitādis tantopere delectatus tradirur: vt sub mortui puluino repertos esse cōstās scriptorū fama sit. Annos postmodū octo & viginti natus Socraticis secum assumptis, quos discendi cupiditate detineri nouerat, ad Euclidem nobilissimū ea ætate geometram Megarā secessit. Id aūt oppidū florentissimum fuerat longe ab Athenis milia passuum viginti distans. Cuius oriundus erat Euclides Socratis aliqñ discipulus: cui quū aliquādiu studiosissime vacasset: Cyrenē (ea est nobilis Aphricę ciuitas finitima Carthagini) ꝑfectus est: vbi Theodorus clarissimus ea ætate mathematicus frequēti fama celebrabatur. Inde factus doctior in Italiā nauigans ad Archytam Tarentinū sese contulit: vt ab eo insigni tūc ꝑſo doctrinarum aliquid hauriret. Ab illo digressus, ad Philolaum, Timæum, & Euritum ad Locros ꝑgit pythagoricæ præceptionis gratia capessendæ. Eo ex loco in ægyptū transmittens ab sacerdotibus mēphiticisq̧ vatibus siderum ortus, cursus, obitus, variasq̧ potestates, ac rerū diuinarū occulta, numerorūq̧ insuper & mensurarū rationes accepit. Sunt q credant (& hi quidē homines grauissimi) hoc tpe & hoc in loco Platonem ea q̄ a prophetis nostris prędicta fuerant, īterpte aliquo deprehendisse: ac veri dei cognitionē delibasse. Huius itineris comitē habuit Euripidem: qui quum in aduersam valetudinem incidisset: ex maris aqua sumpto remedio sacerdotum cura & diligentia pristinæ est restitutus incolumitati. Quapropter Euripidē dixisse ferunt: mare cuncta mortalium mala prorsus abluit: vereq̧ (sicut Homerus inquit) vniuersos ægypti indigenas præstantes esse medicos. Ægypto peragrata dum regiōis situm naturamq̧ ac implicitas Nili ripas, ortus, incrementa, cōtēplatur, ac percipit: vt vndiq̧ col-

Nebula Aristophanis. comœdia scripta ī Socratem.

Lyxon.

Melitus.

Polycrates sophista.

Socratis interitus.

Accusatores socratis in exiliū vadunt.

Melit⁹ interficitur.

Statua erecta Socrati.

Cratellus.

Hermogenes.

Epicarnus.

Sephiron.

Euclides.

Megara.

Cyrene.

Theodor⁹

Archytas.

secta tãtarũ artiũ & doctrinarũ studia perinde ac mercator copiosus in patriã reportans rursum in oẽm terrarum orbem liberaliter impartiret dissem inaretq́, Athenas redire istituit. Audierat apud Persas esse viros insignes:quos magos indigenæ vocant. Ii rebus diuinis operam ac studium exhibent:in suscipiendis votis, in reddendis sacrificiis,in placãdis diis ritus atq́ leges edocẽtes:& illorũ naturã ac generationẽ explicãtes:de idustria:de pietate:& humãdo:atq́ aliis ꝑmultis disputantes, ad illos penetrare Platoni mens erat:verũ flagrantibus ꝑ eas regiones bellis cõsiliũ reuocauit. Erat non procul ab Athenarũ vrbe suburbanũ nobile inter arbusta positũ:q̃d veteres Attice terrę habitatores Hacademiam,posteriores mutata cum aspiratiõe litera,ab Academo heroe ꝑuetusto Academiã appellauere.hoc ad exercendas artes cõicandasq́ doctrinas Plato delegit:non tam salubritate,q̃ solitudine,secessuq́ conspicuum:quippe quũ locorũ amœnitas saluberq́ & hilaris aeris aspectus ad lasciuiã magis inuitet:& attẽtiores mẽtis vires soluat:cogitationẽq́ foras euocet.Quocirca nõ illepide quis nostros oculos totã luxuriã esse dixit. In Academia quũ docens, tũ scribens, cõplures exegit annos:ab qua & ipsius secta appellationẽ Academicæ sortita est.Aptissimã igitur discere volẽtibus rẽperiẽ faciẽs ex diuersis veluti membris philosophãdi corp⁹ cõcinnauit.Nã q̃ ad sensum ac rõnẽ ꝑtinẽt ad Heracliti Ephesi p̃cepta cõferebat:quæ vero intelligendi cõtẽplatione cõstarẽt,ad Pythagorę:quæ aũt ciuiliũ rerũ disputationẽ affectarent:moruq́ formulã:& hoĩum institutionẽ:ex Socratis fontibus hauriebat:alias aũt disciplinas opinionesq́ passim inserẽs.Ad studiorũ veritatẽ & discẽdã & docẽdã quãta illũ tenuerit auiditas:& alia ꝑmulta testant:& illud nõ parũ:q̃ in rei familiaris angustia, tres pythagoricę sectæ libros, a Philolao Crotoniatã, vel vt alii tradunt, ab eius necessariis minis centũ mercatus est:qui q̃dẽ pecunia nõ parũ ad vsus domesticos idigebat.Fuerat aũt Philolaus hæreseos Pythagoricæ ꝑius:q̃ de Pythagoricis primus naturalia edidit.Ex tribus his quos dico libris cõplura Platonẽ in suũ trãscripsisse Timæum dicit Hermippus. Sunt q̃ dicunt eam argenti summã ab Dione Syracusano ꝑsolutã datis ad eũ a Platone epistolis: cui literarũ necessitudine & philosophandi similitudine arctissime deuinctus erat.Et q̃m ad eius hominis studia & artes aperiendas discipulorũ & librorũ ab se compilatorũ numerus ꝑtinet: & studiosis voluptatem afferre potest:eos etiã quasi testes ꝑducamus.quorũ primus Speusippus esto. Nam & genere illi ꝓpior extitit:& magisterii successor,& Platonici dogmatis assertor.post illius mortem annos octo, Xenocrates Chalcedonius:qui mortuo Speusippo scholę pręfectus est,annos q̃nq́ & viginti Aristoteles Stagirita.Nam & alios septem Aristotelis nomine appellatos iuenio: quos enumerare nõ erit iniocundũ.Fertut enim Aristoteles quidã in Atheniensium rep.insigniter obuersatus:cuius habitæ in foro cõplures extant orationes dicendi gratia & suauitate refertæ. Alter qui in Iliadem Homeri exponendam:diligentiam impẽdit & operam. Tertius Siculus dicendi magister:qui aduersus panægyricam Isocratis orationẽ scripsit.Quartus cognomento Fabula:Aeschini Socratico perq̃ familiaris & charus.Quintus Cyreneus:q̃ de arte poetica librum edidit.Sextus ludi pugilum magister non inceleber.Septimus haud clarus admodũ:qui de pleonasmo libellum composuit.Redeamus ad Platonis discipulos.Philippus Opũtius:Hestheus Perinthius:Dion Syracusanus:Anuleus heracliẽsis:Erastus & Coristus ambo scepsiu Timolaus Cyzicenus: Euchõ Lãpsacenus:Pitõ & Heraclides:vterq́ natione Enius:Hippotades & Calippus &.Demosthenes orator Atheniẽses.Cæterũ quũ Demosthenes postea Callistratum nobilem Athenis oratorẽ vidisset: omisso Platone illi deinceps adhęsit.Theophrastum quoq́ Lesbium Platonis auditorem fuisse q̃dam asserunt.Sed & mulieres sub eo philosophię vacasse certum est:Lascheniã .s. ex Mantinea: & Axiotheam Phiasiam:quã & virilẽ habitũ induisse dicunt.Fuerunt & alii:quos referre longa & ingrata mora esset.Dehinc de opibus a Platone editis & varie copioseq́ compilatis breui ꝑstringamus:vt probis quidem calcar,ignauis aũt rubor incutiat:quũ videant tantũ ꝑium inter tot peregrinationes itinera cursusq́ maritimos,dum literas quasi toto fugientes orbe ꝑsequutus mauult verecunde discere,q̃ impudenter docere,tot ac tanta volumina cõscripsisse:& imortalitate digna posteritati legasse.De his illud prædixisse licet:omnia ferme quæ grauius accuratiusq́ disputanda fuerant,serioq́ agitãda,in dialogorum forma cõscripta fuisse:& recte sane.ea enĩ quæ eiusmodi colloquendi rõne tractant,introductis pro dignitate ꝑsonis,apertius disputant:& vehementius imprimũtur:quasi res ipsæ non audiri,sed geri & corã explicati credant.Nam certior aure Arbiter est oculus:vt inquit Flaccus.Effingendorũ autẽ dialogorum authorem primum fuisse Zenonẽ Eleaten affirmãt quidam.Verũ Aristoteles in primo de poetis libro,cui & Fauorinus consentit,Alexamenum Scyteum aut Teium,primum in eo genere scripsisse dicit.Verũ enimuero(vtcũq́ res se habeat)Plato p̃cipuam ei rei politius exponẽdi curã & studiũ adhibuit:vt quum de bonis artibus ad disciplinã & vitæ institutionẽ interrogatio & tẽpestiua deinde facta sit responsio:earum personarũ quas introducit propriũ decorem experte humano deprehẽdi possint igenio:diuina pręsertim adspirãte ope.vnde & plurima nostra est assequuta cognitio.Quũq́ Plato cerneret quantum lucis & gratiæ cognoscendis rebus afferret adhibita cõmode opportuneq́ partitio:non solũ ad claritatẽ verumetiã & ad facultatem absolute nimirum cuncta partitus est.vt verbi causa:Platonica est illa

Magi.
Academia.
Oculi, tota sũt luxuria
Academica secta vnde.
Philolaus Crotoniates.
Platonis discipuli & libri.
Speusipp⁹
Xẽocrates.
Aristoteles stagirita.
Aristoteles septem.
Philippus.
Opuntius.
Hestheus perinthius.
Dioñ Syracusanus.
Anuleus heracliensis.
Erastus Scepsius.
Corist⁹ Scepsius.
Timolaus.
Cyzicenus.
Euchon Lãpsacenus.
Piton.
Heraclides.
Hippotades.
Calippus.
Demosthenes.
Callistrat⁹
Theophrastus.
Laschenia philosopha.
Axiothea philosopha.
Dialogorũ primus iuẽtor.
Zeno Eleates.
Alexamenus.

Bonorum ptirio scdm Platonem.

partitio: Bonorum quædam aiu quædã corporis: quædam rerum externarum: Animi q̃ capesserẽt
virtutis esse: eaq; ab eo in naturam moresq; diuidebat. Naturæ celeritatẽ ad discendum retinen/
dumq; memoriæ dabat: quorum vtrunq; mentis esset ꝓprium & ingenii: Morum studia & cõsue
tudinem, iustitiæ, fortitudini, modestiæ, prudẽtiæ, applicabat. Corporis bona assignabat pulchri
tudinẽ, celeritatẽ, valetudinẽ, robur. Exteriora bona ponebat fortunarã: & amplissimam patriam
diuitias: opes: claram familiam: amicos. quæ etsi eius generis essent: vt virtus per se ad felicitatẽ adi
piscendam sine illis valeret: tamen vt instrumenta adhiberi virtuti. de corporeis externisq; dico.

Amicitiarum gña tria.

Amicitiarum tria genera dicere ex platonica diuisione est. nam aut naturales, aut æquales, aut ho
spitales esse. Naturales quæ sanguinis vinculo nobiscum nascuntur: vt parẽtũ, filiorum, fratrum, cõ/
sanguineorũq;. Æquales gignit cõsuetudo vitæq; societas accedente præsertim morum similitu/
dine: nulla generis ꝓpinquitate: quales Pylades & Orestes, Scipio & Lælius. Hospites maxime co/
mitatus creant: epistolæ: & mutua inter absentes officia. Duo quoq; rerum principia constituebat: de

Principia duo rerum

um scilicet: atq; Hylen: ex qua elementa quatuor deriuarent: ignis, aer, aqua, terra: ex quibus mun/
dus ipse cõstaret: & quæ in mũdo. Sed quid ago superuacuæ negotiationis hõ: q ea quæ sunt a Pla/
tone aut excogitata, aut ornatius digesta percurro: quum ea & latius literis illustrata sint: & tibi di
ligentissime cognita! Itaq; ne noctua Athenas, aut sus Mineruam (vt in prouerbio est) hæc omit/
tens, de illius vita qd succurret absoluam. Quũ virtutis laudẽ in actione constare intelligeret: idq;

Plato ter ꝓfectus in militiam.

ꝓdicaret: cuius studio insudarat: sæpius de se in patriam, in amicos, in hominum genus periculũ
fecit. Belligerantibus siquidem Athenis ter in militiam profectus est. Primum in eo prælio quod i

Tanagra.

Tanagra cõmissum fuit, fortiter dimicasse conspectus est (Is autem in agro Thebano celeber vi/
cus fuerat.) Deinde in Corinthios, tertio in Delios, adeo strenui bellatoris nauauit operã: vt sum

Chabrias. Crobilus.

ma cũ laude per oĩum ora volaret in primis. Quid i familiares! Chabriæ fortissimo eius ætatis du/
ci Crobilus accusator improbus diẽ dixerat: & capitis iudicium intentauerat. Quocirca quum ab
reliquis destitutus ciuibus, metu periculi & magnitudine, in arcem ascenderet: solus Plato officii
conscientia munitus: forti & nusquã remisso subsequutus animo hominem defensurus, vt vtilem
patriæ ciuem, semper adfuit. Cui quũ calumniator Crobilus vt cum a patrocinio deterreret mini
tans dixisset: aliis defensionem præstaturus aduentas: ignorans, q te quoq; Socratis venenũ expe
ctat: ei Plato ingenue qdẽ nihilq; retardatus respondit: Olim Crobile quũ patriæ dignitati milita

Platonis constãtia.

bam intolerandis periculis nihilo segnis eram: nunc pro officio & amici salute licet ferrum ac ve/
nena mineris & ignem, nullum recuso discrimen. hæc in amicis conseruandis Platonis cõstantia.
Quid illa in Xenocratem firmitas & moderatio! Quum ex discipulis instigaretur quidam inuidia
Xenocratem adeo Platoni gratũ acceptũq; esse: vt in eũ conflaret inimicitiã, tale aliqd cõmentus
est. Multa in Platonẽ Xenocratis maledicta renuntiauit: Plato medio sermone criminationem re
spuens obaudit: instat obtrectator: multũ seueritatẽ criminũ affirmans: deniq; deos omnes ac de/
as obtestans. Plato vt ab eius sese pertinacia solueret, Esto inquit: sed ea Xenocrates grauitate pol
let: vt nisi sic expedire iudicasset, dicturus ea nunq̃ fuisset. Quo facto ab tam importuno conuitia/
tore se liberauit: & omnem abscindendæ familiaritatis spẽ ademit. Sciebat enim sacrum illud ami/
citiæ nomen sero quidem sumendum esse: verum vbi semel est assumptũ, spernere non cõuenire: sed
omni prorsus ratione tutandum. Platonẽ ter in Siciliã nauigasse comperio. Nam prima eius naui

Crateres.

gatio fuit ad spectandam insulam, & Crateras: qui scatebrarum locus esse dicitur: quo tempore Dio
nysius senior Hermocratis filius oppressa Syracusanorum libertate tyrãnidem exercebat. Cartha/
giniensibus nanq; Siciliam inuadentibus, & vastitatem simul, & libertatis omissionem minitanti/
bus, siculi Dionysium, cuius illustre in re bellica ea tempestate nomen erat, rerum summæ præfece

Dionysius fit tyrãnus Siciliæ.

rant: vt ab imminenti clade Siciliam tutaretur. Repulso aũt hoste Dionysius inuadendæ domina
tionis occasionem nactus tyrannidem occuparat: quiq; in virtute iam effecerat: ne græcorum op
pida barbaris seruirent: ex patre & benefactore immanem sese dominum tyrannũq; reddiderat. Is
igitur eum omni conatu ac necessitate Platonem adegit: vt in colloquium veniret. Quo quidem
in sermone Plato edissetere cœpit de tyrannide principatuq; legitimo: Quãtum huic laudis & be/
niuolentiæ, tantum illi vituperationis atq; simultatis inesse: hunc vtilem ac bonum: illam damno
sam inhonestamq;: vt illa vi apparetur: hic vero virtuti conferatur. Ea vox mirum in modum ty/
ranni mentem offendit: indignatus itaq; Dionysius, tua ĩquit seruile nescio quid sapit oratio. Cui

Dion. Aristomacha. Hipparinus. Polys. Plato vẽdit

Plato, certe ait tua vero tyrannicum. Quare ĩstigatus Dionysius vt Platonem occideret agitabat
quod, nisi Dionis & Aristomenis ꝓcibus vix reuocatus esset, ꝓfecto fecisset. Erat ãt Dion Dionysio
affinitate cõiunctus. Eius siqdẽ soror Aristomacha Hipparino prẽ primario ĩter Syracusanos viro
ꝓgenita, Diõysio nupserat. Hic ille Hipparinus ẽ: quẽ initio collegã rei bellicæ Diõysio siculi crearãt
vt antea iam tactum est. At eum Polydi Lacedæmonio, qui per id tempus apud Dionysiũ ciuitatis
suæ nomine legatione fungebat, exhibuit: vt in Græciam rediẽs Platonẽ vęnundaret. Polys ægi/
nam adnauigans illum vęndendum exposuit. Qua in re in capitis discrimen incidit. Lata erat eo
tpe lex apud æginetas: qua cauebat: nequis Atheniensis æginam adiret. Adeunti vero, indicta cau

sa, iam capitale supplicium impendere. Instabat ipse legis ferendæ author Charmander Charmandridæ: quo legem morte sanciret. Q d accidisset: nisi præsens qdam tantã rem tãq̃ horrẽdam ioco soluisset. Nam quum lex de Atheniẽsibus hoibus nominatim expressa sit: hic philosophus est in quit. Quocirca moto inter præsentes risu, Platonẽ metu mortis absoluendum censuerunt. Non nulli Platonem in ipsam cõcionẽ adductũ fuisse scribunt: in quẽ coniecti vniuersorũ oculi hois ge stum obseruabãt: & quasi missum e coelo deum cõtemplabãtur. At ille ne verbo qdem emisso, im moto corpore, immutatoq̃ vultu, vtrãq̃ sententiam cõstanter expectabat: vt sicut secũda nõ ma gnopere sperare videref: ita & aduersa maximo ac fortissimo paratus & armatus aĩo exceptutus. Tantũ valebat philosophiæ ratio: & optima factorũ cõsiliorũq̃ cõsciẽtia. Demum timore necis absolutus, vrgẽte Charmãdri crudelitate intra mãcipiorum deducitur locũ: & publico decreto vo lentibus emẽdi potestas fit. Annicerus Cyrenæus, qui tũc forte æginam aduenerat, cum minis. xx. aut queadmodũ alii tradũt, triginta mercatus vinculis liberatũ eduxit: mox honesto comitatu ad suos remisit Athenas. qui cõfestim ad Annicerũ remittẽdũ argẽtum curauere. Vel sicut qdam scri psere, Dion Syracusanus æris renumerãdi author fuit. At ille repudiato prius argẽto, quia maio re summa in Platonẽ liberalitatẽ exercẽdam esse diceret, cõparato in Academia hortulo Platonẽ donauit. Nec vero ab tam celebrato ludibrio Polydẽ inultũ esse fortuna voluit: nãq̃ collato apud Helidem marte (Is est Arcadiæ locus est) ab Chabria imperatore nobili & Platoni perq̃ familia ri superatũ & mari obrutũ pleriq̃ scriptores affirmãt. Nec ipse Dionysius tãte cõscius ignominię quieto esse aĩo poterat: quæ lõge turpiores illi maculas & æternũ dedecus inurebat. Ad eũ igitur, quũ iam liberatũ in patriã reuertisse accepisset, literas dedit: qbus ne de se male diceret obsecrabat, Ei Plato statim rescribere: tãtum sibi ab Academia sua otii, nec esse: nec fore: vt vel minima Dio nysii recordatio cogitatioq̃ subiret. Dionysio maiore defuncto, ad filiũ eiusdẽ nois adolescẽtem re rũ potitum oium Plato se cõtulit: frequẽtissimo & ipsius Dionysii & Dionis inuitatu. Dion. n. pter affinitatẽ intima familiaritate atq̃ cõsuetudine Dionysio cõiunctus erat. nam quũ Dionysius pa tes vno tpe vxores haberet: Locridem videlicet: & sororẽ Dionis Aristomachã: Dionysio filio ex Locride genito Sophrosina Aristomachæ filia nupserat: Dioni arrepta sibi ex sorore neptis. Vtro q̃ igitur pinde ac cõsiliariũ Platonem inuocãte, eo pfectus est: eo pposito: vt ab Dionisio ciuitatũ Italicaq̃ Sicularumq̃ sibi subiectarũ libertatẽ exoraret: quo philosophiæ laudes & dignitatem nõ verbis tñ, aut disputationibus, sed re ipsa & actione apud omne hoium genus cõpararet. Ipse eni tyrãnus quũ eius magnã rei spem dedisset: pmissa tandem effecit inania: & venientẽ frustratus est. Qua quidem in re Plato vitæ discrimen adiit: q in suspitionem Tyranno venit: ab se Dionem ac Theodotam inductos: qui pro insulæ ac ciuitatũ Italicarũ libertate rebus nouãdis studerent: & abreptũ Dionysio dominatũ sibi vendicarẽt. Tantum inualuerãt calumniatores ac pditi hoies: quibus cum Dionysius cõuiuebat: vt Dione præclaro in primis hoie & optimo sane cõsiliario, in Græciã ignominiose ab reip. gubernatione reiecto, Platoni pestiferas ordirẽtur insidias. Rumor certe increbruerat: trucidatum ab Dionysio fuisse Platonem. Quem tñ ita retinere machinatus est Dionysius: vt oĩ comitatis genere & blãdimẽtis consolaref: eumq̃ cõsuetudine intima & cõsiliorũ cõmunicatiõe cõplecteretur: vt nulla in re Dionis in Platonem studio cedere videref. Interim phi losophiæ eo docente operam dare non omittebat. Demum ea cõditione discessisse creditus est: vt finito bello, quo tunc Dionysius implicabaf, vna cum Dione Plato remearet. Tertiã aduẽtus cau sam in Siciliam Platoni hanc fuisse liquet: vt Dionem amicũ eius, & præcipuũ, & literatio vincu lo cõiunctissimum Dionysio cõciliaret: inter quos nõ mediocres simultates ardere cœperãt. Eum autem Dionysius primũ qdem frequẽtibus literis alliciebat: multa de Dionis reditu in Siciliam, & bonis mox ei restituẽdis pollicitus. Deinde quum Plato hoĩs inconstantiæ, & sodalium insidiis fi dei parum habens negaret: tandem flagitantibus amicis, & Dione in primis, & Archyta p episto lam vehemẽtius vrgẽte, ab Syracusis missa trireme tertiã tãdem ingressus est nauigationẽ: honori fico admodũ comitatu quũ aliorũ nobiliũ, tũ vero Archidami illustris viri, & Archytę amãtissimi Quã qdem ad rem cõponẽdam quũ oẽm frustra cogitationẽ & conatũ adhibuisset: dolis & simu lata bonarũ artium & studiorũ cupiditate deceptus (vt diuinarat) tẽtaturus tñ mãsit. Interea tyrã no calũniis multis Platonẽ circũueniẽte, & eũ inimicis conspirare simulãte, (id autẽ impositum falso crimen erat) sibi mala multa impendere cognouit. proinde vt se ab imminenti pcella serua ret, clam Tarentinũ monuit: in qbus vitæ periculis agitaref. Id vbi ad Architam Tarẽtinum Py thagoricæ sectæ philosophũ platũ est: exorare per epistolã legatosq̃ Dionysiũ statuit: apud quem pmutua beniuolẽtia Archytas plurima pollebat authoritate. cuius quidem epistolæ hoc extat exemplum: Archytas Dionysio salutem. Vniuersi qui Platonem pcipua complectimur amicitia Lamiscum atq̃ Phocidam vt virũ reciperẽt ad temisimus. Sic autẽ ex cõfesso compositoq̃ pepigi mus. Recte vero & pro officio facies: si sedulitates & studia memoria reuocaueris: qbus ab nobis oĩbus etiã atq̃ etiam cõtendebas: vt Platonẽ ad te pficisci faceremus: petebasq̃ vt p eo adte incitã do quũ alia tum vero tutũ ac securum eius fore aditum reciperemus: siue manere: siue cursum repe

Charmander.

Annicerus mercat Platonem.

Polys mari obrutus.

Dionysius Dionysii filius.

Locris Dionysii vxor.

Anstomacha Dionis soror & Dionysii vxor.

Sophrosina Platoni insidiæ apud Dionysiũ parantur.

Archidamus.

Archytæ epistola ad Dionysiũ.

tere institueret. Memineris & illud: q eius aduentum quem eo tpe tanta charitate tantoq amore
psequebaris, plurimi faciebas: quanti eorum quibus cũ obuersaris facere videbare neminem. Q d
siquid asperitatis interuenit: humano more faciẽdum est: curandũq vt virũ oĩs exptem detrimen
ti nobis illęsum restituas. hoc quũ feceris pro æquitate gesseris: & gratissimũ nobis feceris. Hãc vt
Dionysius accepit epistolã: etsi cõplures necdum esse cõcẽderent: Platonem abunde suppeditato
comitatu abire pmisit. & hoc pacto re infecta (vt psagierat) reuertit in Græciã. Mirari plærosq &
eos qdem graues viros arbitror: quãobrẽ Plato quẽ mirificus reip. tenebat amor: & eius gubernã-
dæ non paruũ trahebat desideriũ: administrãdorum officiorũ patriæq cõsulendi curã abiecisse vi-
sus sit. Verũenimuero quũ is singularẽ patriæ charitatẽ prę se ferret: inanem sui futurã operã aĩad
uertit: quia iam alienis ab institutione sua legibus & irreuocãdo ferme ritu ciuitas ipsa cõsenuerat
& alia cõsuetudine populus offirmatus indurruerat. Interea quum Arcades & Thebani ad dedu-
cendos Megalopolim colonos & frequẽtes habitatores enixe cõspirarent: Platonẽ p legatos ob-
secrarũt: vt eo pergeret: eam moribus ordinaturus & legibus. Q d, quũ illos ab ęqualitate abhor-
rentes cognouisset: facere neglexit: idq iure quidẽ ac merito. Nam quis medicus (modo mẽtis cõ-
pos sit) rebelli & nullis audiẽti pręceptis ægroto sanitatis leges indixit! Idem & in Cyrenęos sen-
sisse visus est: qui quum omni diuitiarũ genere & lautitia affluentes Platonem ad suæ ciuitatis in-
stitutionem accerserent: hoc ab eo responsum retulerũt. Difficilimũ est inqt Cyrenæi ciues amplis-
sima fortuna dissolutos legibus cõtinere. Grauiter quidem & mature vt assolebat. Mirifica nãq in
eius verbis factisq comitate condita grauitas inerat. idq quũ reliqua illius vita declarat: scriptaq
innumerabilia: tum vero quædam acute ac prudẽter ab eo vel dicta vel responsa. Ex qbus nõnul-
la interseruisse iocundum extiterit. Mirari se plęrumq dicebat: q quũ iuuenes cura & artificio simi-

Platonis dicta acute & prudẽter.

les hoĩum bestias efficerẽt: nõ id potius curarent: ne bestiarũ similes hoĩes euaderẽt. Philedono
cuipiam Platonẽ carpẽti, q nõ minus in discendo q in docẽdo studiosus ac sedulus esset: & quoad
discipulus esse vellet interroganti, quoad inqt meliorẽ atq peritiorem esse me nõ pœnitebit. De-

Philedon⁹ Demodet⁹.

modeto de filioli erudirione cõsultanti: Qualis in arbusculas plantandas & formãdas, talis & in
liberos gignẽdos instituendosq cura esse debet inqt. hic labor: illic voluptas. Cauẽdum aũt ne in

Possessio q sit filius cõparanda.

illo sopiti, in hac vero plus q vigiles esse videamur. Percontantibus quibusdã quęnã possessionũ
genera filiis cõparanda præstarent: Ea dixit quæ nõ grãdinem, nõ vim, nõ ipsum deniq Iouem ex
timescerent. Erat inter discipulos eius lautus nimiũ & curandæ cuti operosus adolescens: quẽ sub
ridens Plato rogauit: quousq tibi carcerem ædificare perges! Ad iuuenes quos ad beate viuendũ

Ludo talorũ intentũ qñõ plato reprehendetit.

animare nunq desinebat, crebro dicere solebat: Otio labores anteponite: ni rubiginem splendori
præstare putatis. Conspicatus adolescẽtem talorum ludo ppensius intentum, acerbius increpa-
uit: at quũ ille sese purgaret: pro pusillis ait ludum habeo: Cui Plato pusillum qdem nunc est: cæ-
terum mox vehementissimũ suscitabit. Ex eo qspiam interrogabat: nunqd sua queadmodum &
maiorum futura essent cõmentaria: respondit: primo quidẽ comparandi nominis habenda ratio
est: deinde multa obueniẽt. Xenocrates ad eum salutãdi gratia venerat: quũ Plato ob deprehẽsum
in delicto grauiore seruulum iratus excanduerat: Cui Plato hunc plagis dixit afflige: id ego ne fa-

Somnum diuturniorem qñõ Plato detestabat.

ciam impedimẽto ira est. Alio subinde tpe in alterum deliquẽtem quoq seruulum, Ni tibi iratus
essem ait, pro tuis depexus esses meritis. Ebriis pariter & iratis pcipere & cõsilium dare cõsueuerat:
vt suos in speculo vultus intuerẽtur: quo tãq per oris deformitatẽ ea vitia fugitarent. Somnũ diu-
turniorẽ crebro detestabatur: vt malarũ illecebrarũ delictorumq parẽtem, & morti perq similem.
Amico reliquẽdi ad posteros nominis anxio vel in amicis vel inimicis tui recordationẽ viuere di-
xit. Familiaris quidã Platonis doctus sane homo eum orabat: vt sibi aures paulisper accõmodaret
libellũ ab se editum lecturo. Rogatus subinde a Platone quænã libri esset inscriptio: respondit Cõ
tradicendum non esse: cui Plato, cur igit hoc ipse factitas! Leo genere ac opibus nobilis magis q

Xenocratẽ calcari, Aristotelẽ fræno indigere Plato dixit.

clarus Athenis adolescẽs magnas & immodestas in senatu vociferationes habuerat: quo quũ is
in cœtu carperet, Plato dixit: hoc est vere Leonẽ esse Xenocratẽ Chalcedoniũ adolescẽtem adhuc
sub Platone philosophię instituta capessentẽ quũ in reliqua vita nimis austerũ, tum tristẽ semper
in vultu seueritatẽ præ se ferentẽ, sæpe cõmonefacere solebat: vt gratiis sacra ferret: illud videlicet
significãs: vt quantũ naturæ defectus & acerbitas demeret, tantũ industriæ diligẽtia & grata comi-
tatis elegãtia cõciliaret. Plato quoq tardiusculũ ĩgenio Xenocratem sollertissimo & acutissimo cõ
ferens Aristoteli, scitũ illud vsurpabat: hic quidẽ calcari, hic aũt fręno ĩdiget. Tametsi hoc ab illo,
deq aliis diuulgari dictũ soleat: de vtroq illud etiã Platonis dictũ extat pręceptoris in discipulos:
Hui qualẽ equũ, qualẽq asinum iungendos assumpsi. Dionem Syracusanum reliquis in rebus ma
gnum ac doctissimũ hominẽ, cæterũ in suo conuinctu duriorẽ, vt ad mansuetiores mores reuoca-
ret, aiebat: Peruicacia non vrbiũ, sed syluarũ solitudinisq sodalis. Quum iuuentutẽ ad beatæ vitæ
rõnes intẽderet: quum alia permulta, tum vero illud vsu frequenter tenebat: cõtrariã virtutis ac vo
luptatis naturã animaduerterẽt. huius enim momẽtaneæ dulcedini perpetuã pœnitentiam, dolo
res, & cruciatus affigi: illi contra post breues dolores æternas post mortem etiam delectationes ad

iungi. Xenocrates cuius durior vita & mos nimiũ rigidus cẽsebatur, quiddam amœnũ ac risu accipiendũ ꝓtulerat. quocirca mirantibus cõdiscipulis, Plato qd miramini dixit? Nõne inter carduos & vrticas lilia plærũq; ac rosas enasci cernitis? De amatore facete iocãs, Aius est inqt suo qdem in corpore moriẽs, in alieno aũt viuẽs. Obtrectatoribus qbusdam Platonẽ ab Dionysio derelictũ obiectãtibus respõdit: imo vero a Platõe Dionysiũ. Interrogatus qdnã inter peritũ & iperitũ interesset: quod inter medicum ęgrotũq; respondit. Principibus nullũ præstãtius prędiorũ genus esse dicebat: q̃ eoꝝ familiaritates hoĩum, qui cauponari nescirẽt: potẽtatui putilẽ ac necessariã esse sapiẽtiã: vt in illo qdem corpus, in hac vero aĩum cõstare liqueret. Dioni eius hospiti, discipulo, & amico, libertati patriæ & amplitudini dies noctesq; studẽti, prudẽs illud instillabat: quod ad cõsequendã resp. btitudinẽ magis magisq; cõduceret. Sicut aĩum primo, corpus secũdo, pecuniã tertio loco sapiẽtes viri ponerẽt: ita & leges ipsę pariter & cõsuetudo virtutẽ aĩ priore dignitatis gradu, tũ corporis vires virtuti obediẽtes, tertio demũ honoris ordine pecuniã virtutis corporisq; ministrã collocare deberẽt. Quã salubre & illud est: btissimas fore resp. si qui eaꝝ gubernationi pꝛeessent, aut sapiẽtia prædiri essent: aut sapiẽtię studio tenerẽtur. Nec parũ hoc quoq; salutare quũ reliqs mortalibus, tũ adolescẽtibus: qui ad literaꝝ & bonarũ artium studia & hoĩs ꝓpagationẽ anhelãt. Improbare.n. bis in die fieri saturũ, & nũq̃ nocturno tpe iacere solũ. Hęc duo si surdo pcepta nõ sint: q̃ late ad corporis & aĩ vires sustinẽdas pateãt, facile itelligẽt. Finis nõ erit si ab illo, vel sapiẽter vel comiter dicta colligere voluero: q̃ in eius scriptis sicuti stellę relucẽt. Cæterũ exoratus sis amplissime vir Philippe: vt hisce pauculis cõtentus sis: q̃ sicuti lectorẽ fastidio nõ grauãt, ita & iocũditatẽ varietate afferre q̃ant Agamus & reliq̃. Quũ oẽm ferme Platõis vitã studiosi magnis tollãt in cœlũ laudibus, illud plæriq; mirant: illũ inter tot Socratis sectatores ab eo memoriæ cõmẽdatos, ne minimã qdem Xenophõtis mẽtionẽ noĩatim fecisse, eius cõdiscipuli & doctissimi hoĩs, iprimisq; dulcissimi: adeo vt vulgo musa diceret attica: qd & pariter ab Xenophõte factitatũ est: q Platonẽ expressum in tot cõscriptis ab eo voluminibus ne semel qdem attigit. ęmulationis tñ inter eos signa extãt: quæ rectius ne volũtas minime syncera, vt multi putãt, an laudis certũ & gloria, vt sapientissimus philosophus & modestissimus homo pceptor meus Chrysoloras iudicabat, magni viri viderint. Ceteꝝ Xenophõ. vt operis illius inclyti qd de optimo statu reip. ciuitatisq; administrãdæ a Platone scriptũ est, duos vere librõs lectitauit: q primi in vulgus exierãt: opposuit cõtra mirũ in modũ: extollens regiæ administrationis genus: qd Cyri disciplina, vel infantia, hoc est pędia inscribit itaq; volumẽ octo libris nõ tam ad historię fidẽ, q̃ optimi regis institutionẽ absoluit. Quo facto vsq; adeo pmotus est Plato: vt in libro quẽ de legibus scripsit, retractandi eius operis gratia Cyrum psarũ regem strenuũ qdem hoĩem, sed impitũ fuisse dixerit. Rursum Xenophũ in tertio cõmẽtarioꝝ libro, qbos de socratis dictis factisq; cõposuit, & in apologia, mẽtiri eos & ineptire asserit: q Socratẽ de cœli naturęq; rationibus occultis disputãtẽ introducũt. Eũ. n. tñ de moribus & de rebus ad bene bręq; viuẽdũ disserere solitũ. qbus quidẽ in verbis Platonẽ momordit. Vterq; etiã Socratis defẽsionẽ id est apologiã scripsit. Sũt q simultates quoq; inter Æschinẽ Socrati familiarissimũ & charissimũ, Platonẽq; intercessisse ferũt: quaꝝ causa morũ Platonẽ eas dissimulasse rationes: qbus Æschines Socratẽ in vincula cõiectũ ad capessendã fugã reuera exhortatus. Oẽm aũt Critoni sermonẽ eius tribuisse: ne scilicet ipsius nomẽ posteritati cõmẽdaret: aut scriptis nobilitaret suis. Aristippũ etiã celebris famæ philosophũ, nationẽ Cyrenęũ, in Platonẽ inimicitia excãduisse tradit: adeo vt Plato pulcherrimũ illud de aĩoꝝ immortalitate volumẽ cõscribens, & eũ ab suis morsibus intactũ nõ omiserit: q Socrati moriẽti nõ interfuit: quũ æginę haud ꝓcul abesset. Huius generis dissensiones, vt ante dixi, odia ne an æmulationes ex laudis studio & auiditate manãtes appellari debeãt, sentẽtiã pferre nõ audeo: quũ varias agitari opiniones videã. Reliquũ est Philippe vir ornatissime: vt de eius morte dicã. Sed vt pictores solẽt ad distinguẽdas aliqua varietate particulas prius insertis ornamẽtis superiorẽ vitã inaurabo: & quãtus honos Platoni, dignitas, & gloria reddita sit exposituro mihi oro benignas aures accomoda. Taceo q orator maximus, deniq; philosophus eximius magnificis eũ adeo verbis exornauit: & principatũ attribuit: vt cũ oĩbus Aristotelẽ ingenio & diligentia ante poneret: interieccerit Platonẽ meũ semp excipio. At eni Augustinus quũ oĩum doctrinaꝝ hubertate redũdans, tum vero literaꝝ sacraꝝ pugil inuictus, Platonẽ eiusq; sectatores prædicat: & vere (vt dicit) in cœlũ extollit: tanq̃ verissimos dei vitęq; beatæ cognitores atq; magistros. Elegimus eni inqt Platonicos oĩum philosophoꝝ merito nobilissimos: ppterea quia sapere potuerũt: Imortalem ac rationalẽ vel intellectiuã hoĩs aĩam, nisi participato illius dei lumine a quo & ipsa & mundus factus est, beatam esse nõ posse: ita illud qd oẽs hoĩes appetũt id est vitã beatã, quemq̃ istoꝝ assequuturũ negãt: qui nõ illi optimo, qui est incõmunicabilis deus, puritate casti amoris adhęserit. Vides excellentissime & vir & medice Philippe, & christiane homo, quantus ad dei cognitionem veráq; felicitatẽ adipiscẽdam dux habitus est Plato: eius hoĩs iudicio, qui & acumine ingenii, & magnarum rerum scietia, & vitæ sanctitate, humana, diuinaq; perspexerit? Nec minus quod sequitur, illustris hominis etiã gloriã aperit. Inter

Peritum ab iperito qd differre dixerit Plato.

Respu. btissimas quas Plato dixerit.

Chrysoloras.

Pędia Cyri

Æschines.

Aristippus

Augustin⁹.

Socratis discipulos non quidē immerito excellentissima fama clatuit:qui oīno cæteros obscuraret plato:qui quū esset Atheniēsis honesto apud suos loco natus: & ingenio mirabili longe suos cōdiscipulos anteiret: parū tū putās pficiēdæ philosophiæ sufficere seipsum, ac Socraticā disciplinā, q̄ longe lateq; potuit pegrinatus est:quaqua versum eū alicuius nobilitate sciētiæ pcipiēdę fama rapiebat:& in Ægypto edidicit quęcūq; illic magna habebātur.

Plato philosophorū princeps.

Hic ipse Plato dei vnius veri optimi imitatorē cognitorē amatorē dixit esse sapiētem: cuius participatiōe fit beatus. Huic igit̃ sectatoribusq; suis, qui veꝝ deū & verum authorē & veritatis illustratorē & beatitudinis largitiorē esse dixerūt, reliq cedūt philosophi:qui corporalia naturę pricipia, corpori deditis mētibus opinati sunt:vt Thales Milesius in humore:Anaximenes in aere:Stoici in igne: Epicurus in atomis.

Thales. Anaximenes. Stoici. Epicurus.

q̄ quū Aristoteles Platonis discipulus vir excellentis ingenii & eloqo Platoni qdē impar, sed multos facile superās, sectā pipateticā cōdidisset:nobilissimi tū philosophi, vt idē affirmat Augustin⁹, nouerint se dici peripateticos aut Academicos. Sed Plato meus adeo cognitioni veri dei & rerum oīum creatori pxime accessisse visus est:vt illud Geneseos initiū in Platonis libro dephenderit. In principio creauit deus coelū & terrā:terra aūt inuisibilis & in cōposita:& tenebrę erāt sup abyssum: spiritus dñi ferebat̃ sup aquas. Q̄d quū apud nr̃os id est vnius & æterni dei cultores Platonē tāto in honore ac tāti fieri cernamus:qdnā mirū est: illum apud suos singulari quodāmodo zelo venerari & eximia dignitate haberi solitū! Qua qdem in re paucula velut testimonia satis erit attigisse. Cuius non mediocriter illa in Siciliā honorata pfectio est. Allatis ab Dionysio iuniore patiter & Italicoꝝ philosophoꝝ ordine literis & legatis, triremis ornatissima, & grauiū & doctissimoꝝ hoīum nobiliūq; ciuiū apparata cōitatu eū Syracusas trāsportauit. Qui vbi litus attigit: quasi missa e coelo felicitate passim occursus habiti:& passim acta lætitia. Inde descēdentē currus regio instructus apparatu triūphātiū ritu frequētissima circūuinctus corona Platonē deuexit in regiam. Quā honorificus in Græciā reditus! Reuersus e Sicilia Plato, quū ad magnificētissimā illā Olympioꝝ celebritatē quasi quēdam orbis terrarū cōuentū puenisset:tā lætis cūctoꝝ cōcursibus exceptus est, vt e coelo deus ad mortales demissus videret̃. Ludos deseri, Athletaꝝ spectacula relinq, pugiles solos omittere cerneres. & q̄d admirabilius est, qui tā lōgis terraꝝ marisq; tractibus pascēdoꝝ oculorū auriūq; & aīorū gratia ad Olympia venerāt, oīs voluptatis obliti Platonē adibāt: Platonē intuebātur: in Platone pinde ac amoenissimo diuersorio cōquiescebant. Fac Iouē ipm̄ si modo quē esse deū nō impiū ac flagitiosum hominē Iouē esse credimus, fac inquam Iouē ipm̄ tū sua ad Olympia in terras emersisse: pfecto nō plus venerationis illi aut honoris hoīes tribuissent. Gratulari Platoni plęrūq; soleo: quū eius comitas, moꝝ sanctitas, acumē ingenii, & diuina in primis sciētia, tāta extiterit: vt nō modo viuēs, sed & vita functus posteros in sui beniuolētiā, charitatē, obseruātiā q̄ pduxerit. En quos hoīes.

Mithridates.

Mithridates Ponticus rex Persaꝝ, potentia, magnitudine aī, ingenio pstans fuit: vt qui aduersus Romanū imperiū Syllam, Lucullū, Pōpeium, fortes ac fortunatos imperatores, terra mariq; tot annis belligerare ausus, nō paruā Græcię partē, ac insulas in potestatē suam redegerit:duas & viginti linguas quot nationibus imperitarit ptōpte calluerit:is in Academia cōstitutus, viri gloria motus, statuā dedicauit:sui in Platonē monumētum & pignus amoris: egregiū Sylomonis opus:idq; post Platonis obitū annos ducētos & sexaginta. Eā hunc in modū inscripsit. Mithridates Rhodoatæ filius hāc Platonis imaginē musis dicatam erexit.

Statuā Platoni erigit Mithridates. Sylomon.

De Platonis morte vt supra pollicitus erā, pmissa psoluo. de qua varie traditū est. Sūt qui eū in celebrādis amici nuptiis, quū qetus discūberet, iuxta assistētibus summę grauitatis hoībus, aīam derepēte exhalasse scribāt. Nōnulli ipm̄ in nouū quoddā morbi genus quū incidisset: quē a corruptione pediculorū Phthiriasim vocāt:quo & Corneliū Syllam piisse cōperio: tādem e vita excessisse. Quidā eum suo in lectulo quū & scribere & legeret vno & octogesimo ętatis āno mortē obiisse memorāt: quū Philippus Alexādri Magni pater Macedonibus imperabat. Quo tpe Alexāder Magnus annos .x. natus erat.

Platonis mors. Phthiriasi & Plato. & Sylla periere.

Quosdā etiā alios hoc Platonis noīe fuisse inuenio: ex qbus Rhodius vnus in philosophia clarus euasitique Panætii discipulū extitisse liquet. Fuit & alter Peripateticæ sectæ: qui pcipuam disciplinis & bonis artibus curā sub Aristotelē pceptore tribuit. Tertiū eruditū virū Praxiphanis filiū fama refert. Quartus nō mediocri sermone pdicat̃ veteris Comoediæ scriptor.

Platones quatuor.

Extant aliqua inscripta sepulcro Platonis epigrāmata: ex qbus vnū est. Ante alios castus iusti quoq; amoris amator Diuus Aristochus occubat hoc tumulo. Si cui de cūctis magnæ est sapiētia laudi: Maiorē hic habuit: nec comes inuidia est. Aliud est hmōi. Tellus mēbra sinu cōdit moribūda Platonis. At felix aīam coetus habet superū. Lōginqui hoc celebrāt: diuina huic cognita vita est. Clarus Athenaꝝ ciuis Aristo creat.

Epigrāmata in tumulo Platonis incisa.

Hæc sunt Philippe vir doctissime: quæ de Platonis genere scripturū me tibi pollicitus, quo pacto etiā in studiis vitam degerit, adiunxi: vt cumulatius tuę volūtati munus elargirer. In quo si legēs interdū obuersabere: tu mihi, ego tibi psentes esse videbimur: quū frequētes nostræ occupationes iocūdissimā nobis inuitis cōsuetudinē psentiāq; dissoluant:& q̄d initio dixi, nostræ beniuolētiæ memoria & amicitiæ fides hoc literarū beneficio & custodia durare & seruari diutius poterit. Sic vtriq; Virgilianum illud obueniet: Absentem abscens auditq; videtq;.

¶ ARISTOTELIS VIRI ILLVSTRIS VITA PER GVARINVM VERONENSEM EDITA:ET EX VARIIS AVTHORIBVS HINCIN DE COLLECTA:NE FORTASSE EX PLVTACRHO EAM PVTES.

Ristoteles philosophus ex oppido fuit nomie Stagira: obscuro qdē p se: nisi φ huius viri claritate refulsit. Patrē vero habuit Nichomachū medicinæ pfessorem artis. Genus primū in Machaonē Æsculapii filiū cōtinuata certissimaq successione referebatur. Ipse vero Nicomachus apud Amyntam Macedoniæ regē Philippi patrē & medici & amici locū obtinens, multum & gratia & opibus in regno potuerat. Ex hoc Aristoteles natus est anno primo vt quidam tradūt, nonagesime nonæ Olympiadis. Matrē quoq habuit non obscuri generis nomine Phestiada. Aristoteles autē prima ætate in Macedonia educatus, vbi adolescere cœpit, Athenas studiorum gratia missus, quum cæteris operam disciplinis haud segnē dedisset, tandē Platoni per id tēpus Academiam mira discipulorū celebritate incolenti, in phia adhæsit. Decimo septimo ætatis anno fuisse phibēt: quum Platonē audire primū incœpit. Eius disciplinæ .xx. annis pseuerauit auditor: nihil omittens ex his artibus quę ad summū futurum philosophū ptinere videbātur. Erat in eo acritas ingenii summa: nec sane minor, aut vigilātia, aut sedulitas. Cupiditate vero discēdi ita flagrabat: vt nullū disciplinarū genus sibi incognitū pateret. Itaq nō in vtraq modo phia pstitit: sed in dialecticis, & mathematicis lōge primus habebatur. Nec in his tātū: sed & poeticos perfectā quādā cognitionem adiunxerat. Historię vero ita curiosus: vt neq cœlo, neq terra, neq mari quicq̄ relinquere vellet incognitū. Indole ꝑterea mirabili: vt ad singula natū ꝑcipue dicas: vt & carmina ab eo pulcherrime scripta, & solute orationis copia ornatusq ondit, Mortuo Platone ad Hermiā Atarnei tyrānū pfectus, triēnio fere apud illū desedit. Hāc eius morā nōnulli obtrectatores vehemēter carpsere: quasi parū philosopho cōgruentē: lacerātq hoc in loco maxime ꝑ ancillę cuiusdā amoribus pene insanis: quorū gratia illū desedisse apud Hermiam quidam scripsere. Extatq in eū epigrāma nobile Theocriti Chii amarissimis sane verbis obscœnitatē & desidiā illi exprobrātis. Sed hæc oīa vt falsa & ab obtrectatoribus ficta existimē facit: φ mox inde ꝑrimus in Macedoniā euocatus a Philippo, & aliis rebus auctus honestatusq est: & Alexandro filio in disciplinā tradito, maximā authoritatē in regno ꝑmeruit. Nā illuc qdē adduci nō possum vt existimē hominē minus integra fama in eo ipso tpe a pstātissimo rege, aut tātopere appetitum euocatūq: aut vnicū tantæ spei filiū huic potissimū creditū: & simul a Demetrio Magnesio scriptū reperio: necessitudinē quādā Aristoteli cū Hermia fuisse: φ eius neptē in matrimonio haberet: eoq veluti officio retentū penes illū fuisse. Sed postq̄ in Macedoniā rediit: honore ac dignitate longe primus habebat: vt admiraretur eius sapientiā rex: quasi decus ingēs regni ac felicitatē suorū tporum æstimaret. Apparet id in epistola Philippi: quā ad Aristotelē de Alexandro scripsit. Diis, īquit, gratias habeo nō tā proinde quia natus est: q̄ pro eo φ nasci contigit tpibus vitę tuæ. Spero enim fore vt educatus eruditusq a te, dignus exstat & nobis & istarū rerum susceptione. Decem ferme annos circa Alexandrum fuisse videtur: nec tamen in eo solum occupatus: sed & per id tempus multa per seipsum, multa & per regis potentiam inquirens occultissima naturæ indagabatur. Alexādro deinde in Asiam cū exercitu profecto, ipse Athenas rediit: & sui copiā in Lyceo exhibere cœpit Xenocrate per id tēpus Academiā obtinēte. Docebat vero in ambulans plærunq auditorū turba circūfusus: ex quo ipse sectatoresq eius peripatetici philosophi nūcupati sunt. Sunt tamen qui tradāt partē illā gymnasii ī qua docebat, Peripatum id est deambulatorium fuisse, itaq vt Academici Stoiciq a loco dicti sūt, sic etiā pipateticos de loco ipso cognomentū suscepisse. Tredecim annis ī Lyceo florētissime docuit: cōplurisq sua disciplina clarissimos viros effecit. Tandē vero communi

Stagira.
Nicomachus Aristotelis pater.
Aristoteles quo tpe natus.
Phestias Aristotelis mater.
Hermiss.
Theocritus Chius.
Peripatetici unde dicti.
Peripatū.

illa philosophorꝝ inuidia, ꝙ non recta de diis sentiret accusatus, metuens ne vt quondã Socrati,
Antipater. sic & sibi in iudicio pereundũ foret: Antipatri quoqꝫ amicitiam, qui tunc Atheniensibus odiosus
Aristoteles erat, ne sibi noceret formidans, deserta sui defensione, Calcidẽ abiit: ibiqꝫ de cętero fuit: quod e vi-
ꝓficiscit̃ in ta decessit. Nunc vero qm̃ cursu quodã celerrimo prætereuecti spatiũ illius vitæ conspeximus: flectẽ
Chalcidẽ. da iterꝝ ratis est: ad mores eius viri, & domestici vsus q̃si figurã disciplinãqꝫ, & librorꝝ ab eo scripto-
Aristotelis rum multitudinẽ intuendũ. Formæ quidem fuit haud quaq̃ conspicuæ: duobus tamen ꝓcipue de
forma & ei⁹ hõestabat̃: gracilitate crurꝝ, & pusillitate oculorꝝ. Itaqꝫ quo dignitatẽ q̃dã redimeret aduersum cor-
mores. poris vitia, & vestitu paulo insigniori vtebatur: & anuli digitos honestabant: & tonsurã, cæterũqꝫ
corporis cultũ de industria adhibebat: quum tñ reliqua in vita modestissimus esset. Mores autẽ in
eo graues, & obscœnitate ridiculorꝝ alieni fuere: cæterꝝ mites: & qui benignitatẽ potius haberent,
prę se ferrent. Extat eius humanitas atqꝫ dilectio in patriã, in suos, in familiã, in discipulos, in om-
nedeniqꝫ genus hominũ: quã paulopost singulatim ꝓsequemur. Patrimoniũ fuit illi satis amplũ:
quũ ex hereditate paterna: tum ex regũ largitione. Nam & prædia in Stagiris habuit & reditus. Ex
quibus modeste simul liberaliterqꝫ vitã duxit cũ vxorẽ, filiis, & amicis. Plenam illius domum seruis
fuisse, nec maribus modo, verꝝ etiã fœminis, testamẽto eius apparet. Memorat. n. permultos veri-
usqꝫ generis: deinde mandat neminẽ vænundari eorꝝ qui sibi seruiuerint: sed liberos dimitti: q̃bus-
Phitais dam tñ in seruitio filiorꝝ vxorisqꝫ nominatim relictis. Vxores vero habuit duas Phitaida. s. & Her-
Aristotelis pilidem: quarꝝ Phitaida alii filiã, alii neptẽ Hermiæ Atarnei, de quo supra diximus, Herpilidẽ ve-
vxor. ro plærique ancillã eius fuisse tradidere: mortuaqꝫ vxore prima, cõsuetudĩe ab ea recepta, mox pereã-
Herpilides tis filius, pro vxore habitã. Ex hac Herpilide Nicomachus filius illi natus est: ad quẽ sunt Ethicorꝝ li
Aristotelis bri: & filia Nicanori desponsata. Stagira vrbs a Philippo euersa vt restitueretur ab rege obtinuit:
vxor. legesqꝫ & formã reipublicæ ipse descripsit: qua postmodum ea ciuitas vsa est: habuitqꝫ licet absens
Nicoma- diligentissimã patriæ curã. Ciues aũt ob hæc merita, tanto in honore illum habuere: vt festos dies
chus. & ludos quotãnis, etiã eo viuente faciendos illi publice dedicarent, festa ipsa celebritas Aristotelia
Stagira nuncupata. & in patriã quidẽ hæc illius beneficia extant. In suos vero ac necessarios tanta charita
vrbs restau te beniuolentiaqꝫ fuit: vt pene superflua atqꝫ nimia illius obseruãtia videat̃. Nicanore genero ægro
rata. tante ꝓ eo vota fecit: si incolumitatẽ reciperet: statuas se duas, alterã Ioui seruatori, Alteram Iuno
Aristotelia ni sospitæ dedicaturꝝ. Discipulis vero multũ detulit, amauitqꝫ vnice: præsertim eos qui excellere vi
celebritas si sunt. Extant eius in Theophrastũ permulta charitatis amorisqꝫ indicia: & illud in primis, ꝙ ipm
licet impatẽ genere, tñ generꝝ sibi testamẽto designat: siq̃d Nicanori cõtingeret: ꝓp quod alteri filia
tradenda foret. Curã vero omnẽ filiorꝝ ac rerꝝ suarꝝ arbitrio fideiqꝫ ꝓpinquorꝝ, discipulorumqꝫ cõ
Callisthe- misit: Antipatro dũtaxat ob honorẽ obiecto. Callisthenẽ vero vsqꝫ adeo amauit: vt aduersus Ale-
nes. xandrum regem grauissimas inimicitias pro eo suscipere nõ dubitarit. Fuit aũt Callisthenes Aristo
telis discipulus: necessitudine etiã quadã, materna stirpe sibi cõiunctus, excellentissima disciplina iu
uenis. Hic ad regem ab Aristotele missus: quũ in Asiã illũ prosequeret̃: quasi Hermolai cõiurationis
author ab Alexandro interfectus est. Atqui cõstat falso obiectũ illi cõiurationis crimẽ: cæterꝝ odio
sum faciebat regi nimia in disputando libertas, & contẽtionũ pertinacia. Quã ob cãm interfectus
ab illo putatur. Tulit igit̃ huius necẽ per indigne Aristoteles, nec verbis querelisqꝫ liberioribus pep
cit. Hinc & regis infensio sequuta est non latẽs neqꝫ obscura. Itaqꝫ ad Antipatrũ scribẽs Alexãder
quũ huius cõiurationis mentionẽ fecisset: sese exacturꝝ pœnas minitatur: nõ a Callisthene modo:
verũetiã ab his q illũ ad se misissent: de Aristotele nõ dubie sentiens: missaqꝫ per idẽ tẽpus ab Alexã-
dro dona Xenocrati amplissima fuerunt: nõ tam vt illũ honoraret, q̃ vt Aristotelem ab se ꝓteritũ
despectũqꝫ ostenderet. At Aristoteles posthac celarim fauisse Antipatro: quo regnũ Macedoniæ re
tineret, existimatus est. Tẽpora quibus Athenis fuit inquieta porro, difficiliaqꝫ fuere: ob timorẽ Ale
xandri post Thebas euersas ciuesqꝫ expostulatos, mox ob Antipatri suspitiões atqꝫ certamia. Quo
quidem tpe principes illi oratores Demosthenes, Hyperides, Demades, Æschines: diuersa in repu
blica sentiẽtes crebris turbulẽtisqꝫ cõtionibus oĩa cõmiscebãt, tutus tñ inter has ꝓcellas Aristote-
Eurymedõ. les fuit vsqꝫ ad Antipatri tpa. Qui Alexãdro defuncto, Macedonię potitus est regno. Tũc ab Eury
medonte die sibi dicta: quũ in iudiciũ vocaret̃: defensionẽ primo aggressus est, orõnẽqꝫ ꝓ se quã di
ceret iudicialẽ ꝓscripsit: mox veritus iudiciũ impitiã & accusatoris gratiã, deserere iudiciũ ante diẽ
cõstituit. Ita Chalcidẽ fugiẽs ibi posthac fuit: non solum vxore & liberis: verũetiã auditoribus plę
risqꝫ eo se transferentibus. Discipulos vero habuit cõplures: quorꝝ ꝓcipui Theophrastus & Mene-
Aristotelis demus & Aristoxenus: qui postea musicus cognominatus est. Nã Callisthenẽ oĩbus ꝓcellẽtẽ violẽ
discipuli. tia regis abstulerat. Theophrastus & Menedemus principes relictu & q̃dem ex ipsius sñia iudicio q
Aristoxen⁹ summo. Fertur enim quũ ad extremũ vitæ spatiũ ęgrotaret, ac iam desperata salus esset, coluisse ad
musicus. eum discipulos, atqꝫ rogasse: q̃nq̃dẽ ipse in periculo vitæ foret, & humana fragilia atqꝫ incerta: iã
inde eum sibi in doctrina pręficeret: quẽ ipse maxime omnium probasset: Tum Aristoteles quum
ante obitum id se facturum polliceretur: haud multopost vinũ se cupere inquit, aut Lesbium, aut
Rhodium: iussitqꝫ vtriusqꝫ poculũ sibi afferri. Quũqꝫ illa vicissim delibasset: Lesbium inquit hoc

per ꝗ suaue est, & amœnũ: Rhodiũ & hoc probandũ & bonũ. Quo quidem facto nemini dubium fuit: quin Theophrastũ & Menedemum suo iudicio anteferret: qm̃ alter Lesbius erat origine: alter Rhodius. Hoc eius iudiciũ persapiens & cautum pro vitanda ceterorũ discipulorũ inuidia fuit. dixit enim quodãmodo, & nõ dixit, nec tñ ea cautela vitare potuit: quin aliqui perinde quasi nõ reiecti, spreti ab eo atq̃ posthabiti offenderentur. quorũ vnus Aristoxenus esse videtur: vt postea scriptis eius deprehensum est. Hic Aristoxenus genere fuit Italus: patria Tarentinus: & pp excellentiã ꝑtis eius artis musicus cognominatus. Migrauit ãt e vita Aristoteles ãno ætatis sexagesimo tertio: post Romam vero conditam q̃dringentesimo secũdo. eodẽq̃ ipso anno Demosthenes orator Athenis ꝓfugus in Italia, & Aristoteles Athenis ꝓfugus in Eubœa diẽ obiere. Nec defuit ab Aristotelis obitu veneni suspitio: sed & fama fuit, & mandarunt quidã literis: potato illũ aconito voluntarie interisse: qđ falsum est. Quid. n. opus fuit solum vertere, & Athenis fugere, si volũtarie erat obiturus? An non vt in Eubœa: sic Athenis potare aconitũ, & finire vitam licebat? Arguit preterea testamenti series in Eubœa conditi: que aliena protinus a voluntaria morte cõspicitur. Sic enim icipit. Erũt omnia recte: si tñ quid contingat: Aristoteles testamentum suum in hunc modum fecit: hoc autẽ principiũ quis non videt non desperantis esse hoĩs: sed vitam affectantis? quũ etiã omen vitet moriendi: & recta cuncta fore dicat, si vita superstit. Cũ illis ergo sentio: qui morbo interiisse illum tradidere: q & plures sunt, & certiores authores. Hæc de moribus eius vsq̃ domestico retulisse sat esto. Non enim hæc tam in philosophis spectanda sunt: q̃ studia eorũ præclaraq̃ disciplinã intuendũ: de quibus iam dicere ordiemur. Viuo adhuc Platone in multis ab eo distare cœperat: nec deerant plane iam qui Aristotelem sectarentur: nec tñ in summa rerũ inter eos quidẽ philosophos cõtrarietas esse putatur aut dissensio. Eadẽ. n. sectari videntur Academici veteres, ac peripatetici, a Socratis Platonisq̃ disciplina ambo fluentes: eandẽq̃ de virtutibus & moribus, de bonis & malis, de natura rerũ, de immortalitate animorũ opinionẽ habentes. Itaq̃ in genere q̃dem ipso, & summa rerũ nequaq̃ inter illos discrepantia est: in particulis vero & mediis q̃nq̃ distare illos aduersariq̃ apparet. Fuit enim plato vir singularis q̃dẽ, ac ꝑcellens: multarũ ac variarũ rerũ scientia præditus: eloquentia vero tanta: vt supra hoĩem sese attollere illius eloquium videatur. Cæterũ traditiones interdum tales sunt: vt assensu potius bonæ mentis, q̃ probationis necessitate nutantur. nam de natura animi ipsiusq̃ trãsmigratione discessioneq̃ in corpora permulta traduntur ab illo prolata magis hominibus, q̃ probata. Et in optimo ciuitatis statu cõstituendo ea nõnunq̃ sentit quæ ab hoc nr̃o vsu cõsuetudineq̃ viuẽdi plurimũ abhorrẽt. Mulieres. n. cõmunes oĩum esse censet: quo nihil inexplicabilius cogitari põt: filios vero ita incertos: vt nemo neq̃ suos, neq̃ alienos queat agnoscere. Patrimoniorũ ãt iura sustulit: atq̃ oĩa omniũ cõmunia esse voluit.

Theophrastus successor Aristotelis.

Aristoxen⁹ Tarẽtinus musicus.

Aristotelis mors.

Demosthenes ĩ Italia eodẽ anno quo Aristoteles in Eubœa obiit.

Testamẽtũ Aristotelis.

Cõtra hæc igit̃ & hmõi renitens Aristoteles quũ probabilẽ aduersandi materiã nactus eẽt: etiã viuo Platone sectatores reperiebat. Præterea doctrina Platonis varia est & incerta Socrates enim vbiq̃ inductus nullo disciplinarũ ordine q̃si a carcere ad calcem discurrit: sed mõ hoc, mõ illud, pro arbitrio agit: & indisputando nõ tã quæ ipse sentiat dicere videtur: q̃ aliorũ sñias dictaq̃ refellere. Aristoteles vero & cautior in tradẽdo fuit (Nihil. n. aggreditur, qđ probare non possit) & moderatior in opinando: vt hæc quæ in vsu vitaq̃ conuersantur, adiuuare: non aliena & abhorrẽtia & nũq̃ profutura meditari illũ appareat. Ad hæc ipsis in rebus explicatio seriosa atq̃ perdiligens: vt siue logicæ, siue physicæ, siue ethicæ, tradat ꝑcepta: cõtinuata vbiq̃ doctrina sit: & ab ipsis primordiis rerũ ad finẽ vsq̃ perducta scientia: tanq̃ pr̃ diligens: q nõ solũ genuisse filios, sed per pueritiã adolescẽtiãq̃ educatos nõ prius deserat, q̃ cõtinuato diligẽtiæ studio in viros traduxerit. Hæc ãt cõtinuatio diligẽtiaq̃ doctrinæ: in platone nõ fuit: siue ille non putauerit oportere: siue noluerit: siue ista parua minutaq̃, & q̃si disciplinarũ elemẽta cõtempserit. Itaq̃ illius libri perfectis iam robustisq̃ disciplina hoĩbus aptiores sunt: teneros vero instituere non satis possunt. Aristotili vero ꝑmultũ debet humanũ genus: q̃ disciplinas ante se varie dispersas in vnũ quasi corpus singulas redigere dignatus est Itaq̃ discere qui volunt hunc amplectantur oportet: cuius libri ita scripti sunt: vt & paruulos instituere: & mediocres alere, & robustos exercere, ac perficere voluisse illum appareat: ac omnis ætatis nostræ curã cogitationẽq̃ suscepisse.

Aristotelis Platonisq̃ præceptoris sui diuersę opiniões

Nec philosophiæ solũ: q̃q̃ in illa eminet: sed aliarũ quoq̃ artiũ, siue facultatũ curiosissimus fuit. Nã & rhetoricam artem pluribus voluminibus, omnẽq̃ illius vim | naturam | ornatũq̃ explicuit: & de poetica multa ꝑscripsit: & vtriusq̃ harũ studiosissimus fuit. Exercuisse vero in eloquẽtia iuuenes, ac post meridiano tẽpore ꝑcepta dicendi tradere, ac sapientiã cũ eloquẽtia miscere instituisse constat. Idq̃ fecisse tradunt Isocratis rhetoris gloria permotum: qui quum longe a scientia foret, discipulis tñ abundaret, famaq̃ de illo magna circũferretur: dixisse Aristotelem ferunt: perabsurdum esse tacere se: quum Isocrates loquatur: atq̃ ita docere eloquentiam auditores suos cœpisse, Ipse certę quæ scripsit omnibus dicendi ornamentis figurisq̃ refersit: quod in libris eius manifeste apparet. Expertus sum apud quosdam doctos viros, grecarum tamen literarũ ignaros: fidem non fieri assertione mea: dum Aristotelis eloquentiam cõmendo. quippe adulterinas huius philosophiæ translationes lectitare soliti, intricatum quendam & obscurum & inconcinnum arbitrantur. Sed non

Aristoteles oĩum facultatũ curiosissimus.

Isocrates.

sunt illi Aristotelis libri:nec si viuat ipse suos dici velit:sed merę translatorum ineptię. Ille politis-
simus scriptor esse voluit:& qđ voluit curauit:& qđ curauit assequutus est. Verũ quia verba fidem
non faciunt mea.M.Tulli Ciceronis accedat authoritas:cui enim ii de eloquẽtia iudicanti credẽt
si.M.Tullii iudicio nõ credent? Liber est Topicorum.M. Tullii ad Trebatium.In eius libri pœmio
ita scriptum est.Sed eo magis reprehendendi sunt:q; nõ solum rebus iis quæ ab Aristotele dictę &
inuentæ sunt,allici debuerant ad eum perdiscendum:sed & dicendi incredibili suauitate & copia.
In libro autem primo de finibus bonorum & malorum inquit.Credo te minus delectari ab Epi-
curo:qui hæc Aristotelis & Theophrasti ornamẽta dicẽdi contẽpsit.In primo ergo incredibilem
suauitatẽ & copiam:in secũdo aũt ornamẽta dicẽdi Aristoteli tribuit.In epistolis aũt ad Lẽtulum,
Scripsi (inquit) de oratore libros tres:quos Lentulo nr̃o puto fore nõ inutiles.Abhorrent enim a
cõibus ꝓceptis:atq; oẽm verã Aristotelicã & Isocratæam rõnem oratoriã complexi sunt.In episto
lis vero ad Fãniũ ita scripsit.Meus autẽ liber totũ Isocratis Myrotheciũ, atq; oĩum discipulorum
eius arculas:ac nõnihil & Aristotelica pigmẽta cõsumpsit.In rhetoricoꝝ aũt secũdo ita scribit. At
veteres qdem scriptores huius artis vsq; a principe illo & inuentore Ctesia repetitos, vnũ in locũ
cõclusit Aristoteles:& nominatim cuiusq; ꝓcepta magna cõquisitã cura ꝑspicue ascripsit:atq; eno
data diligẽter exposuit:ac tãtum inuẽtoribus ipsis suauitate & breuitate ꝓstitit:vt nemo illoꝝ præ
cepta ex ipsoꝝ libris cognoscat:sed oẽs quicqđ illi ꝓcipiunt si velint intelligere,quasi ad quẽdam
multo cõmodiorẽ explicatorẽ reuertantr̃.In primo quoq; ad Herennium libro de arte rhetorica lo

Philosophi ætatis nostræ quales sint.

Aristoteles poeticãquoq; percallebat.

quens,sic inquit.Aristoteles aũt qui huic arti plurima adiumenta atq; ornamẽta subministrauit.
Permulta hmõi doctissimoꝝ hominũ testimonia de Aristotelis eloquẽtia reperiuntur: quæ referre
nunc prolixũ sane negotiũ esset.Desinant igitr̃ isti ex infantia sua Aristotelis facundiã mentiri: nã
qui eoꝝ q ætate nostra ph̃os se haberi volũt primas literas tenẽt, rapti de grãmaticis immaturi,
& rudes,& pleni adhuc pueriliũ tenebrarum,ad ea ꝓperãt audienda:quorum nec verba nec signifi
cata intelligunt:ac reꝝ ipsaꝝ vix vmbrã quãdam intuentur. In Aristotele vero perfecta sũt omnia:
nam & in literis quãtũ nemo alter elaborauerat:& poetas cũctos diligentissime nouerat: & totus
interdum scaturit verbis:& oratoꝝ neminem eoꝝ qui ante se fuerant ꝓteriuit:& ꝓcepta dicendi q̃
exacte tenuerit,libri eius rhetorici declarant.Diligentiam vero scribẽdi eius illa minutissima pro-
bant:q; pedes ac numeros non in versu modo,verũ & soluta in oratione seruandos censuit.Itaq;
dactylum & tribrachum reiicit:quasi nimiũ elatos pedes:& altius excogitatam orationẽ reddẽtes:
rursusq; iambos & trochæos quasi nimium depressos.Probauit autẽ pæona maxime:q est duplex.
Aut enim ex longa quã tres breues subsequuntur,aut ex tribus breuibus & longa postrema: quoꝝ
alteꝝ principiis,alteꝝ clausulis assignauit.Extant eius libri rhetorici complures:in quibus nõ mo
do ipsum studuisse eloquẽtię, veꝝ & alios docere voluisse apparet. In quibus dii boni quãta obser-
uatio est! q̃ trita ac per diligens ꝓceptoꝝ traditio! q̃ accurata reꝝ ad eam artẽ pertinẽtiũ euolutio!
Atq; ego libenter quæterẽ ab his qui Aristotelẽ nõ credũt eloquẽtẽ fuisse, vtrũ non curauisse illum
dicant vt eloquens esset:an non fuisse, licet curauerit,eloquentiã consequutũ? Primũ non curauis-
se qui dici potest:quũ tanta volumina de ea arte perscripserit! assequutũ vero tanto studio eloquen
tiam non fuisse tam excellens ingeniũ:nimis stulti atq; insipidi est existimare: & ad sunt testimonia
eloquentissimorũ viroꝝ illius facundiam miris laudibus extollentiũ.Equidem nisi prolixitatem ni
miũ vererer, infinita pene ex illius libris recitarẽ:in quibus & artificium dicẽdi summũ, & cũcta ver
boꝝ sniarũq; ornamenta inesse ostenderẽ.Sed hoc satis:ad reliqua transeamus.Libros ãt vsq; adeo
multos perscripsit: vt non solũ legendo, veꝝ ẽt enumerando fatigare auditorem possint.Non eni
tantũmõ scripsit:quę nunc inter manus versantur:sed longe plura:quæ deꝑdita sunt.Scripta vero
eius licet multiplicia variaq; fuerint:tñ ad genera q̃tuor reduci possunt. Eoꝝ vna pars eloquen-

Aristotelis opa quadrifariã diuisa.

tiæ, suasionisq; rationem complectitur. Altera ad ciuilem moralemq; ptinet disciplinã. Tertia dis-
serendi ꝓcepta continet.Quarta vero secreta naturæ ac reꝝ occultissimaꝝ cãæ rõnesq; explicãtur.
Atq; in illo quidẽ genere quod primum a nobis positum est, artes eius rhetoricę nominãtur: plu-
ribus libris ac diuersis voluminibus explicate. In eodem genere collocanda sunt illa: q̃ de Homeri
cis quęstionibus sex libris explicauit:& q̃ de arte poetica libris duobus:& quæ de eloquutione poe-
tarum libro vno:& quæ de poetis libris tribus:& quæ de tragœdiis libro vno. Addo etiam huic ge
neri cohortationes atq; epistolas:quas ad Philippũ, quas ad Alexandrum, quas ad Olympiadem
q̃s ad Ephęstiona, q̃s ad Antipatrũ misit. Adde versus ab eo factos:& orõnẽ iudiciariã ꝓ se scriptã.
Morales quoq; atq; ciuiles ꝑmulti ab eo scripti sunt libri. Na & ad Eudemũ libri de moribus octo:
qui & nunc extãt:& magnoꝝ moralium libri duo: & ad Nicomachum libri.x.in quibus profectio
eius discipuli inesse putatur. Præterea œconomicorum libri duo. Politicorum libri octo. Iis addan
tur hi libri in quibus sunt ab eo mores & instituta centum quinquaginta octo ciuitatũ multa cu-
ra magnaq; diligentia perscripti. Præterea de iustitia libri q̃tuor. De gubernatione reipublicæ duo.
De voluptate liber vnus. De summo bono libri tres. De regia gubernatione liber vnus. Prouocati
ui ad virtutem libri duo. Ad leges Platonis libri tres. Ad rẽp. Platonis libri duo. De legibus libri

quatuor

quatuor. De diuitiis & opulẽtia liber vnus. De pcatione & voto liber vnus. Iã vero in duobus reliqs generibus, quorũ alterũ in differẽdi iudicãdiq̃ ratione positũ diximus, alterũ in secretorũ naturę puestigatiõe, q̃ multi eius libri adhuc extẽt oẽs scimus: q̃ multi vero amissi atq̃ pditi sint in vtroq̃ illorũ gñe: opusum sane negotiũ eẽt: i pñtia referre, atq̃ cõnumerare velle. Tradit qppe libros supra trecẽtos ab se scriptos reliqsse. horũ p multitudie pauci extãt: sed credo optimi atq̃ pbatissimi.

ℂCAROLI MAGNI VIRI ILLVSTRIS VITA PER DONATVM ACCIAIOLVM EDITA.

Arolo Fracorũ regi, Cui postea ex magnitudie rerũ gestarũ Magno fuit cognomẽ, patrẽ fuisse tradunt Pipinũ regẽ: q primus in Fracos (sicuti qdã scriptores memorię pdidere) liberã dominãdi potestatem habuit: quũ supiores Francorũ reges angustis cõditionibus septi ea lege viuerent: vt magis noie & inani titulo, q̃ dignitate regia potirẽtur. Nam opes ac potẽtia regni & oium rerũ administratio ad prȩfectos regiȩ domus (sic enĩ eos vocitabant) cõmuni cõsensu deferebaẽ. Ii domi militiæq̃ summã potestatẽ habẽtes, populos p suo arbitratu regebãt: de oibus cõtrouersiis decernebãt: prȩmia pœnasq̃ cõstituebãt. Quibus fiebat: vt post habitis regib⁹, ii soli eẽnt: qui in summo honore haberẽtur. Hũc vero magistratũ qui apud Francos amplissimus habebatur, cõseq nõ poterãt: nisi pcipua nobilitate viri: & q regibus essent necessitudine aut ppinqtate cõiuncti. Pipinus igit hac dignitate, quã veluti hȩreditariã a patribus suis acceperat, multis annis egregie functus, maximã sibi apud oẽs generis hoĩes tũ famã, tũ beniuolẽtiã cõparauit. qbus postea factũ est: vt quũ Frãci ac Romanus pontifex Hildericũ regẽ a dominatione veluti inutilẽ semouissent: hũc potissimũ deligẽdũ putarẽt: cui cõmuni sentẽtia regnũ decernerẽt. Sic igit Pipinus authoritate põtificis, & Frãcorũ decreto, plena dominãdi potestate suscepta, reliquã deinde vitã publicis pariter, ac priuatis rebus egregiã duxit. Regnauit annos qndecim: cuilibet superior regũ belli Pacisq̃ artibus & gloria pat. Huic successere superstites filii duo, Carolus, & Carolomanus: ȩque regno inter se partito. Sed nõ multopost defuncto Carolomano, Frãci eã regni partẽ, quã ille possederat, Carolo fratri detulerũt. Cuius vitã & mores & res egregie gestas literis mãdare cõstitui: vt memoriã tãti viri tãq̃ pclare de nostra patria meriti, quãtũ ego possem, ab obliuione hoium atq̃ a silentio vindicarẽ. Primũ igitur (vt a rebus gestis narratio nostra exordiũ sumat) satis exploratũ habemus: Carolũ regem extẽplo post Pipini obitũ aduersus Aqtanos bellũ gessisse. Aqtania ps Galliȩ est: quȩ ãtiquorum descriptione a Garũna flumine ad Pyrenȩos mõtes, & ad eã partẽ Oceani, quȩ ad Hispaniã pertinet, spectat inter occasum solis & septẽtrionẽ. Hanc puinciã Pipinis supato Vaifario duce, post longum bellũ, ditioni suȩ pene subiecerat. Deinde Pipino Vaifarioq̃ sub vnũ ppe tps defunctis, Hunuldus vir potẽs ex eorũ morte (vt plerũq̃ fit) occasionẽ nactus, bellũ, qd antea pene cõfectũ videbaẽ, renouauerat: itaq̃ fere Aqtaniã totã ad defectionẽ cõpulerat. Carolus vero vbi hȩc q̃ in Aqtania gerebãtur, cognouit: nullã morã interponẽdã ratus, ingẽti celeritate exercitu cõparato, obuiam Hunuldo pgredit. Primo aduẽtu conatus illius facile reprimũtur: nec multo postea commisso prȩlio, Carolus hostẽ superat: exercitũ fundit: fusum psequit: nec prius victoriȩ modũ imponit: q̃ Hunuldũ ex oi Aqtania pulsum in primã regionẽ, quã nũc Vasconiã vocãt, cõpelleret. Lupus qui huic puincȩ dominabaẽ, ppinqui ac familiaris viri misericordia motus, Hunuldum ad se fugiẽtẽ comiter hospitaliterq̃ accepit. Euenire.n. solet: vt principũ afflictȩ fortunȩ facile eorũ opes ad misericordiã alliciãt: qui sunt in simili dignitate ac potẽtia constituti. Verũ Carolus, quũ non minorẽ victoriã in capiẽdo hoste, q̃ in subigẽda Aqtania collocatã putaret: traiecto Garũna

Carolus Magnus. Pipin⁹ rex.

Hildericus rex.

Carolus. Carolomanus.

Aquitaniȩ situs. Vaifarius. Hunuldus.

Hunũldus vincitur. Vasconia. Lupus rex.

flumine, ac exercitu ꝓpius admoto, legatos ad Lupũ misit: qui dicerẽt. vt nisi Hunuldũ hoiem in/
festum nomini Francoꝝ ꝙprimũ ad se adduxerit: se eũ hostis loco habiturũ. Lupus his mandatis
vehemẽter cõmotus, ac veritus ne potentissimũ regẽ totãq belli molẽ, quã sustinere nõ potuisset,
in se vnũ cõuerteret: salutare sibi ac gratũ Carolo cõsilium cepit. Nulla enim interposita mota Hu
nuldum simul, & seipsum vna cũ ꝓuincia Caroli potestati ꝑmisit. Sic igitur Carolus in Agrania
cõpositis rebus, belloq citius oim opinione cõfecto, cũ victore exercitu in regnũ reuertitur. Post

Hadrianus pontifex. Desiderius rex Langobardorũ vltimus.

Aqtanicũ bellũ Hadrianus Romanæ ecclesiæ pontifex a Desiderio Langobardoꝝ rege vehemẽti
us ꝙ vires suæ paterẽtur oppressus, quũ ꝓpriis præsidiis ecclesiæ statũ tueri nõ posset, oratores ad
Carolum misit: qui multis ꝓcibus eũ rogarẽt: vt Romanæ ecclesiæ in summo periculo cõstitutæ
opẽ & auxiliũ ferret: ac Pipini patris, Caroliq Martelli, q olim in Italia aduersus hanc nationem
egregie pugnauerãt, memoriã renouaret. Carolũ multæ res hortabant: quare põtificis defensio/
nẽ suscipiẽdã, & Langobardorũ audaciæ quacũq ratiõe occurrẽdũ putaret. In primis: ꝙ nõ igno
rabat caput Christianę fidei rẽ Romanã esse: eiq tam graui bello laborãti nõ subuenire turpe si/
mul ac periculosum esse cẽsebat. Indignabat ꝓterea ꝙ Barbaræ gẽtes tã diu in Italia regnarẽt: &
a maioribus suis sępe ꝓliis victę nõdũ cõtineri possent: qn põtificibus Romanis cõtra ius fasq vl
tro bellũ inferrẽt. Quare his rebus. anteꝙ vlterius augerẽtur Langobardoꝝ vires, ꝙprimũ occur/
rẽdum ratus, legatos ad Desideriũ mittit: q eũ hortẽtur: vt finẽ iniuriis faciat: ab armisq discedat:
ac oia oppida quæ aut vi occupata essent aut sponte ad eũ defecissent, põtifici Romano restituat.
Hæc si fecerit: sibi ꝑpetuã gratiã atq amicitiã cũ eo fore pollicẽtur. Sin vero, qđ facturus videbat,
mãdata neglexerit: ei suo noie bellũ indicãt. Dũ legati ꝓficiscunt: interi Carolus non segnius, ꝙ si
hostes in gallia essent, exercitũ parat: nullã ꝓficiscendi morã facturus si Desideriũ regẽ ꝑseuerare in
bello cognouerit. Hæc expeditio poẽm Galliã vulgata, adeo grata cũctis Frãcoꝝ ꝑplis erat: vt iã
palã vociferarent: maturãdum in Italiã esse: toties a se victã Langobardorũ gentẽ vires resumere: cõ
ditiones acceptas negligere: semꝑ bella ex bellis serere: itaq nũꝙ q̃eturã, nisi eorũ nomẽ penitus de
leatur. Sic igitur oim aĩs in expectationẽ belli erectis, legati a Desiderio redeũt nũtiãtes oĩa ibi ho/
stilia esse: regẽ maius ꝙ ante bellũ moliri: & quantũ cõiectura assequi possunt, nunꝙ iniuriis finẽ fa
cturũ; nisi quũ sibi vires & arma ad inferendã iniuriã desint Carolus his rebus vehemẽter cõmotus
maturãdum sibi existimauit: ne ante Romanus põtifex opprimeret: ꝙ ei ferre subsidiũ posset. Itaq
re frumẽtaria ceterisq ad bellũ necessariis ꝙ celerrime potuit cõparatis, magnis itineribus in Ita/
liã contẽdit. Sed multa huic suæ festinationi aduersabãtur: mõtiũ altitudo, locoꝝ angustiæ: & pe/
ne inuii saltus: ꝑ quos miles onustus armis & impedimẽta exercitus ducẽda erãt. Accedebat ꝙ Al/
piũ iuga ꝓsidiis hostiũ tenebant. Miserat. n. Desiderius q occupatis opportunis locis, quãtũ pos/

Carolus ꝓficiscit cõtra. Desideriũ.

sent Frãcoꝝ trãsitũ ꝓhiberent. Hæc quũ ita essent: Carolus tñ nõ ignarus, res præclaras, labores
maximos, maxima quoq pericula sequi: suos hortat: vt quoad locoꝝ angustiæ patiãtur, seruatis
ordinibus ire ad hostẽ ꝑgant. Appropinquãti Alpiũ iugis nũtiatum est: hostes relictis angustiis se
in planũ recepisse: seu metu ꝑterritos: seu quia tutius faciliusq esse arbitrarẽtur: descẽdẽti ab Alpi/
bus Carolo cũ oibus copiis cõfestim occurrere. Vix ad Desideriũ ꝑlatũ erat: Francorũ exercitum

Taurinus ager, Desiderius vincitur Papia.

post paucos dies in Italia fore: quũ Carolus superatis iã alpibus, in agrũ Taurinũ descẽdit. Vbi
primũ Annibalẽ Carthaginẽsem Alpes trãsgressum cũ oibus copiis cõstitisse tradũt. Eo in loco
Carolus paucis diebus refecto milite, quũ per exploratores ꝓmissos certior factus esset: Desideriũ
regẽ ꝓpe Vercellas castra habere: ac ibi eũ ingẽti exercitu aduentũ expectare: nihil vltra differen/
dum ratus, ex Taurinis mouit: atq cõtinuatis castris in agrum Vercellensem ꝑuenit. Erat Caro/
lus virtute militũ & rei militaris peritia lõge superior: multitudine vero ac numero hoĩum a Desi/
derio vincebat. Quũ ꝓpe in cõspectu exercitus essent: facta vtrinq potestate pugnãdi, pręliũ cõ/
misere. In ea pugna superati Langobardi in fugã vertũtur: magna parte suorum amissa. Desideri/
us postꝙ suos passim fusos fugatosq cõspexit: citato gradu Papiã, quæ caput regni erat: cũ paucis
militibus petit. Nec segnius Carolus priusꝙ se hostes ex terrore fugaq reciperẽt, regẽ ꝑsequutus in
agrũ Ticinũ exercitũ ducit: extẽploq oibus copiis ad mœnia regiæ vrbis admotis, tentat si primo
impetu capi posset. Vbi id parũ processit: cõsiliisq ab oppugnãda vrbe ad obsidendã versis: sub ip
sis mœnibus castra locat: subsidiaq firma ne qua eruptio fieri possit, portis apponit. Cęterũ quũ
satis cõstaret: Desideriũ regẽ priusꝙ deditionẽ faceret, paratũ esse etiã vltima experiri: carolus par/
te copiarũ ad obsidionẽ relicta, ipse cũ reliquo exercitu ad Transpadanos contendit. Ibi ciuitates
ꝑmultæ audita fama virtutũ suarũ, rebusq ꝓspere gestis, certatim ad eũ deficiũt. Sed quod in pri/
mis ei gratissimũ fuit, filii Carolomani, qui extẽplo post mortẽ patris malo cõsilio temeritatẽ ma
tris sequuti ad Desideriũ regẽ perfugerãt, spõte in sua castra venerunt: ac se suaq oĩa potestati Ca/
roli ꝑmiserũt: a quo benigne excepti, magnoq affecti honore, etiã in posterum filioꝝ loco habiti

Tẽplũ sancti Petri.

sunt. Post hæc Carolũ quũ studio salutãdi põtificẽ, tum Desiderio visendi celeberrimũ beati Pe/
tri tẽplum Romã ꝓfectũ, ac incredibili honore ab Hadriano susceptũ, post paucos dies ad obsidio/
nẽ rediisse cõperio. F[illegible] [illegible]sidio vehemẽs; & frumẽti cũ summa caritate inopia: sedẽdoq expugna/

turos se vrbē spem Franci habebāt. Oppidani e cōtrario insessis oībus viis, per quas cōmeatus ex ꝓximis locis subuehebātur, diffidebāt inopiā diutius ferre posse: rem tñ quātum poterāt ꝓducebāt: beniuolētia alii, alii metu Desiderii regis cōpulsi. Postremo spe quoqꝫ, nō solū cibo deficiēte, quum famē vlterius tolerare nō possent: sexto mense q̃ obsideri sunt cœpti, deditionē faciūt. Capit̄ Desiderius vna cum vxore ac liberis: quē vltimū Langobardorum regū in Italia regnasse tradūt. Tūc enim summo beneficio Caroli, Italia se primū erexit: quæ antea diutius q̃ victricē oīum gentium ꝓuinciam decuit, Barbaroꝝ imanitate oppressa iacuerat. Nam post sedem Romani imperii Byzātium trāslatam, Gotthi primi Barbaroꝝ, diuersis deinde tꝑibus Hunni, Vādali, Heruli, postremi oīum Langobardi veluti in vacuā possessionē ruētes Italiā inuasere. Eam gētē tradit famā ab oceano Germaniæqꝫ vltimis oris, vnde illis haud dubio origo fuit, nouas quærētem sedes in ꝓximas regiones trāsisse: ac Vandalos, Herulos, Gepidas, aliasqꝫ finitimas gētes, Ibore & Aione ducibus, sæpe bello superasse: mutatisqꝫ frequēter sedibus, tandem intra Pānonias cōstitisse. Inde Albuinus eorum rex accersitus ab Narsete Eunucho (ꝗdam memoriæ ꝓdidere) quū præter Lāgobardorum multitudinē viginti quoqꝫ Saxonū milia spe optimarū sedium exciuisset: ꝑfectus ingentibus peditum equitūqꝫ copiis in Italiam venit: breuiqꝫ Vicentiam, Veronā, Mediolanū, ac oīs pene citerioris Galliæ vrbes partim peste, partim Gotthoꝝ cladibus exinanitas, ad deditionē cōpulit. Papia vero quū tres annos obsidionē tulisset: tandē & ipsa fame domita, Barbaroꝝ imperio cessit. Nec ambigitur: quin idē rex paucis annis totā Italiam subegisset: ita oīa apud Italos perdita erant: nisi sexto supra triēniū mense postq̃ Italiā ingressus est, apud Veronā interīsset dolo vxoris Rosemūdæ necatus. Huic successit Dephon insignis nobilitate vir: Albuino nequaq̃ virtute par: sed crudelitate ac imanitate naturę longe superior. Eo quoqꝫ intra bienniū vita functo, Langobardi decem deinde sequētibus annis nullum sibi regem creauere: siue suꝑbia proximi regis huic generi dominationis infensi: siue gubernationē suoꝝ ducū vtiliorē rati: qui iam per oēm Italiā vagātes ita impigre bellū gerebāt: vt nunq̃ eo tꝑe sit regia desiderata potestas. Sub his ducibus adeo creuere Langobardoꝝ opes: vt Hetruria, Flaminia, Piceno, Samnio, aliisqꝫ regionibus subactis, oēm Italiā a Brundusio Tarentoqꝫ, vsqꝫ ad Alpes tenerent: præter vrbē Romā: quā cōstat in huius gentis potestatē nullo vnq̃ tꝑe deuenisse. Finito decennio, reditū est rursus ad pristinā cōsuetudinē creādi reges seruatūqꝫ deinde per omne tꝑs vsqꝫ ad Desideriū: qui vltimus Lāgobardorū regū in Italia fuit. Quo debellato (vt supra memorauimus) Carolus magnus grauem eius gētis dominatū quarto & ducētesimo anno q̃ regnare incœperant, a ceruicibus Italoꝝ dimouit: ac oēs ciuitates, quæ ad Desideriū ꝓximo bello defecerāt, recuperatas pōtifici Romano restituit: Beneuētanum quoqꝫ, ac Spoletanum agrū adiecit. Quibus meritis Hadrianus pontifex, quū nullū maius grati aī indiciū posset ostendere, cōuocato frequenti episcopoꝝ cœtu, eximioqꝫ celebrato cōcilio, multis ac maximis priuilegiis eum ornauit. Carolus cōfecto Langobardoꝝ bello, potētissimo rege capto, quum alia quoqꝫ magni ponderis aīo moliretur, nullā moram interponēdam putauit: quin in Galliam cōfestim rediret. Saxonicū ꝗppe intermissum bellū eum domum reuocabat: quod eo biennio (anteq̃ Carolus ad liberādum Romanum pōtificem in Italiā veniret) & incœptū simul, & a pręfectis eius ꝑ id tꝑs leniter administratū cōperio. Quo magis adducor vt virtutē viri ac aī magnitudinē admirādā putēqꝫ posthabitis ferocissimis hostibus, relictoqꝫ, domestico bello, rē suā neglexerit: vel Italiā ecclesiāqꝫ Romanā, qua oīum christianoꝝ salus continebat̄, ab imanitate Barbaroꝝ liberaret. Saxonum gens longe maxima erat: ac etiam bellicosissima pene Germanorum oīum. Hi falsos colentes deos, quum neqꝫ diuini neqꝫ humani iuris quicq̃ pensi haberent, nihil æque ac religionem nostram hominesqꝫ ei deditos oderāt. Proximi erāt Francis: cū quibus cōtinenter bella gerebant. Sæpe ꝑlūs victi cōditiones acceperāt: obsides dederāt: sed nōdum apud Francos erat inuentus: qui domita penitus eorum ꝑfidia plenissimā esset victoriam esset victoriam cōsequutus. Hæc palma quū Carolo magno quasi diuino numine reseruata videretur: nō solū cōsilio principes, sed passim oēs clamoribus agunt: aduersus ꝑpetuos Francorum hostes totis viribus arma sumantur. Carolus vero tempus venisse ratus, in quo nō modo Barbarorum hoīum audaciam frangere: sed etiam eorum regnū, quod multo ante aīo agitauerat, funditus euertere possit: ingētem exercitum parat diem dicit: qua die ꝓpe ripā fluminis Rheni oēs cōueniāt. Nunq̃ alias maiori alacritate contētioneqꝫ aīorū suscepta a Frācis expeditio est. Hinc odiū gētis, hinc spes bene gerēdæ rei aīum excitat. Sed supra oīa, studiū auget ꝑsentia regis: cuius dictu auspicioqꝫ non mō Saxonū gentē, sed etiā orbem terraꝝ (si velit) superare se posse credebāt. Has spes cogitationesqꝫ secū portātes in hostilem agrū ducunt̄. Sic igit̄ renouatū est cum Saxonibus bellum: quo nec maius vllū, nec grauius diuturniusqꝫ a Carolo gestū cōperio. Tres enim &.xxx. annos cū ferocissimis gentibus certatū cōstat: plusqꝫ eo bello, q̃ reliquis oībus detrimēti acceptū: interēptis plerisqꝫ fortissimis viris: q diu sub auspicio Caroli egregiam operā nauādo meruerāt. Saxones hoc tꝑe multoties superati obsides dabant: imperata se facturos pollicebant̄: nec multo postea recuperatis viribus, maiusq̃ antea bellū ciebāt: vt facile appareret, hoīes feros, ꝙ sibi persuasissent cæteris aliis virtute ꝑstare, paratos esse

Desiderius capitur.
Carol⁹ Italiā a Barbaris ātea oppressam liberauit.
Gotthi.
Hunni.
Vandali.
Heruli.
Gepidæ.
Albuinus rex Langobardorum.
Saxones.
Vicentia.
Verona.
Mediolanū
Albuini mors dolo vxoris sequuta.
Rosemūda vxor Albuini regis.
Dephon.
Lāgobardoꝝ opes auctæ.
Saxonū gēs
Bellū Saxonicū per annos.xxx.iii. gestum.

etiã vltima experiri: anteq̃ armis Francorꝝ aut cuiusq̃ alterius gẽtis potẽtię cederent. Factum est tñ summa virtute & incredibili cõstantia Caroli: vt nunq̃ illi defecerint: qn cõfestim debitas pœnas suæ perfidiæ dederint. Euersæ domus, dissipatæ fortunæ, liberi in seruitutẽ tracti, oĩbus documento fuere nullum in falsis diis ꝑsidiũ esse. Sic igitur vsq̃ in tertium supra trigesimũ annũ bellũ ꝓtractum. in quo qdem bello bis tñ collatis signis pugnatũ tradũt: semel apud Oneggiũ mõtẽ, quẽ locum incole Theomille appellant: nec multo interiecto tp̃e apud Hesam fluuiũ, vbi penitus Saxones debellati se suaq̃ oĩa potestati Caroli permisere.

Oneggius mons.
Theomille
Hesa flu.

Victis impositæ leges: vt patriis cerimoniis, falsisq̃ diis post habitis, xp̃ianã fidẽ ꝓfiterẽt magnũ nũerũ obsidiũ darẽt: modicis terminis sępit: neq̃ aliis iniussu Caroli bellũ inferrẽt: neq̃ illatũ ꝓpulsarẽt. Decẽ deinde sunt hoĩum milia cũ vxoribus & liberis in Galliã trãsportata: atq̃ variis locis iussu Caroli distributa. Cæterꝝ durãte Saxonico bello, multas interim expeditiones a Carolo susceptas ac ita egregie administratas inuenio: vt per vniuersum orbẽ fama manaret: Francorꝝ regẽ nõ sine diuina ope bella gerere Erat aũt Carolo in bellis gerendis hic primũ ꝓpositus finis, vt christianæ fidei legem quãtũ in se esset, extolleret: ac oẽs populos, q̃ ei aduersabant̃, nõ solũ deprimeret: sed etiã si fieri posset, euerteret.

Victoria reportata ex Saxonib⁹.

Quũ vero ea tẽpestate Barbarę gẽtes, q̃ nr̃æ religioni ꝑpetuũ bellũ ĩdixerãt, Hispaniã graui seruitute oppressam tenerent: Carolus rei indignitate cõmotus, ad ea liberandã mentẽ cõuertit. Id aũt fieri posse arbitrabat̃: si ingenti celeritate exercitu in Hispaniã ducto, prius hostes opprimeret: q̃ illi parare subsidia possent. Ad hãc igitur rem aggrediẽdã satis iã oĩbus cõparatis castra mouet: & q̃ maximis potest itineribus in Hispaniã trãsire cõtendit. Neciã miles grauatim seq̃batur: q̃ iã diu aĩum induxerat: quocũq̃ a rege Carolo duceret̃: ad certa belli p̃mia exploratãq̃ victoriã duci. Inter hæc ciuitates Hispaniæ, q̃ ꝓpinquiores erãt finibus Galliæ: incertis rumoribus excitę aliqñ sibi suisq̃ rebus timere incœperãt. Postq̃ vero per Pyrenęũ saltũ traduci exercitus cœptus est: rumorq̃ p Barbaros manauit de aduẽtu Francorꝝ certior, ingẽs repente trepidatio populos oĩs inuasit: nõ satis gnaros quid aduersus tñ, tãq̃ horrendũ hostẽ sibi agendũ, aut parandũ foret. Carolus cõfestim superatis Pyrenæi iugis, quũ in fines hostium peruenisset: militibus imperat: vt q̃ latissime possunt vagent̃: & q̃ maximũ hostibus terrorẽ inferãt. Extẽplo ciuitates nõnullæ, quũ ad petẽda externa auxilia nõ sufficeret tp̃s: nec ꝓpriis p̃sidiis res suas tueri possẽt: sponte deditionẽ faciunt.

Bellũ parat Carolus aduersus Hispanos.

Augusta, & Pãpilonia duæ opulẽtissimę totius Hispaniæ vrbes, q̃ mãdata Caroli aspnabant̃: vi captę ac p̃de militibus datæ. Quũ alterã Franci ad solũ euertissent: alterã mœnibus nudassent: tñ terroris oĩbus gẽtibus iniecere: vt quas adissent: q̃sq̃ nõ adissent pariter vltimę ꝓpinqs ĩperio parerent.

Augusta.
Pãpilonia.

Sic igit̃ Hispania pene oĩs in Francorꝝ ꝑtãtẽ deuenit. Victis p̃cipue ĩperatũ, vt falsis relictis diis, christianę fidei legẽ acciperẽt. Carolus rebus felicissime gestis: quũ incolumẽ exercitũ in Galliã reduceret: ꝓpe Pyrenæi iuga ĩ finitimarꝝ gẽtiũ, quas nũc Vascones vocãt: ĩsidias icidit. Insederãt. n. Barbari in occultioribus locis, expectãtes occasionẽ gerendę rei. Vbi vero Francorꝝ copias ĩ angustiorẽ viã deductas viderũt: repẽte ex iugo insup ĩminẽti nouissimũ agmẽ adorti, ingentẽ cædẽ stragẽq̃ dedere. Nã Franci: quũ neq̃ euadere possent in iugũ a Vasconibus occupatũ, neq̃ se explicare: suometipsi agmine in arcto hærẽtes, simul ab hostibus, simul ab iniq̃tate locorꝝ oppugnabãtur. Neciã primi in tã angustis locis ita celeriter vertere aciem poterant: vt vltimis in extremo periculo cõstitutis opẽ in tp̃e ac subsidiũ ferrẽt. Itaq̃ etsi aĩo viribusq̃ lõge supiores hostibus forẽt: alienis tñ locis pugnãtes vitare nõ potuerunt: qn eo die insignẽ cladẽ acciperent.

Hispania ĩ Francorꝝ. potestatem deuenit.
Vascones.
Frãci a Vasconib⁹ perĩsidias excæpti.

Cecidere in ea pugna dolo hostiũ, non virtute cõmissa, Anselmus, ac Egibardus summi in bello duces, aliiq̃ permulti fortissimi viri, quorꝝ opera Carolus sępe ĩ maximis certaminibus egregia vsus erat. Sũt etiã, q Rolãdũ Caroli ex sorore nepotem p̃stantẽ fortitudine virꝝ post ingentẽ hostiũ editã cædẽ, eo p̃lio interiisse dicãt. Hic est Rolãdus quẽ fama est tẽpestate sua, corporis robore, & aĩ magnitudine, longe cęteris aliis p̃stitisse: cuius fortia facta p vniuersum orbẽ iã clara nr̃is quoq̃ tp̃ibus celebrãtur.

Anselmus.
Egibardus.
Rolandus.

Vascones sequẽti nocte anteq̃ Frãci vires colligerẽt: p nota itinera p̃da magis q̃ armis onerati: se in tutũ receperũt. Nec tñ illis diutina lætitia fuit. Quippe paulopost ii populi ac eorꝝ reges a Carolo domiti meritas ꝑfidiæ suæ debitasq̃ pœnas dedere. Britones quoq̃, qui sub idẽ ꝓpe tp̃s Caroli mãdata neglexerant: bello superati in Frãcorꝝ ꝑtãtẽ venere. Initiũ post hęc maximi futuri belli, si vlterius ꝓcessisset, in Italia ortum: authoribus Beneuẽtanis atq̃ Araiso eorꝝ duce: q quũ aperte descissent: studio magis nouarꝝ rerũ, q̃ certa rõne adducti arma exercitũq̃ parabãt: finitimas gẽtes excibãt: vt põtifici Romano contra ius fasq̃ vltro bellũ inferrẽt. Quibus rebus in Galliã platis: Carolus in Italiã rursus ad cõprimendas populorꝝ seditiões quãta maxima celeritate põt, cõtẽdit: ac cum oĩ exercitu Capuã vsq̃ ꝓgressus, tantũ terroris Beneuẽtanis iniecit: vt extẽplo Araisus filios suos, Beneuentani vero nobilissimos ciuitatis obsides darẽt: ac iureiurãdo adacti pollicerent̃: se in posterꝝ neq̃ iniussu Caroli arma sumpturos: neq̃ recusaturos: quo minus ꝑpetuo sub Romanæ ecclesię ditiõe atq̃ ĩperio eẽnt. Hęc adeo mature cõfecta accepimus: vt eodẽ ꝓpe tp̃e in Galliã platũ eẽt: Carolũ in Cãpaniã cũ oĩ exercitu ꝑuenisse: & Beneuẽtanos metu cõterritos deditionẽ fecisse.

Britones.
Beneuẽtani
Araisus Beneuẽtanorũ dux.
Carolus iterũ in Italiam redit.

Verꝝ dum hæc in Italia gerũtur: interim Taxillo Bauarię dux vxoris (vt tradunt) stimulis cõcitatus, copias cogit: finitimas gentes

Taxillo dux Bauariæ.

ſollicitat. Hunnos, q̄ ea pte ꝙ̄ Bauaria in orientē ſpectat: ſibi cōfines erāt, ſocietate & fœdere iungit.
Hæc oīa clādeſtinis cōſiliis cōficere ſtudet: vt Frācos nil tale opinātes repētino bello adoriaṫ. Erat āt
cōiunx Deſiderii regis Lāgobardoꝝ filia: q̄ fortunā pr̄is iniquo aīo ferēs, nec nocte nec iterdiu virū
cōqeſcere patiebaṫ: monere, atq; rogare, vt meminiſſe vellet: ſoceꝝ ſuū clariſſimū regē: q̄ antea ī lo
cupletiſſimo regno cōſtitutus aliis īperitare ſolitus eēt: nūc graui ſeruitute detētū ol morte miſerio
tē vitā ducere. Neminē eē p̄ter eū: q̄ poſſit & debeat ſeruientē regē in libertatē vindicare. Hoc finiti-
mas gētes, q̄ fortunę Deſiderii miſereanṫ, expectare: hoc tacitas petere: q̄ ſi vir eē velit: hr̄e ꝓpriis:
viribus ēt externas adiūctas opes: q̄bus fultus cōmode poſſit hāc dedecoris notā ſocero pariter ge
neroq; iniuſtā egregiis factis delere: ac ſibi poſteriſq; ſuis ꝑpetuā gloriā cōparare. His muliebribus ī
ſtructus funis, Taxillo īgēti ſtudio arma exercitūq; parabat: vt Frācoꝝ gēti oī parte īferior ferociter
magis, ꝙ̄ prudēter bellū īferret. Quibus rebus cognitis, Carolus q̄a magni ītereſſe etiā in reliquum
tp̄s ad opinionē gētiū arbitrabaṫ: tātas videri Galliæ facultates: vt nō mō ſua tueri: ſed etiā aliena
aggredi poſſet: celeriter ꝓfectus priuſꝙ̄ hoſtes cū ſociis iūgerenṫ, in fines Bauariæ cū oī exercitu ve-
nit: caſtriſq; ad Lecū fluuiū, q̄ Bauaros a Lemannis diuidit, poſitis, legatos ad Taxillonē miſit: hor
tatū vt Frācoꝝ māſuetudinē ꝙ̄ arma & vim experiri mallet: atq; idē finitimis gētibus, q̄s in belli ſo
cietatē traxiſſet, ſuaderet. Taxillo ſiue his mādatis cōterritus ſiue ſocioꝝ auxilio deſtitutus, nulla tē
tata fortuna belli, Caroli īperio ſine vlla exceptiōe parere cōſtituit. Itaq; ei oīum reꝝ ſuaꝝ ꝑtāte ꝑ-
miſſa, deditionē fecit: obſides dedit: in his Theonē filiū ſuū: alioſq; permultos lectiſſimos iuuenes:
quoꝝ pr̄es p̄cipuā in ea ꝓuīcia authoritatē hēbāt. Sub idē ꝑpe tp̄s Abodriti veteres Frācoꝝ ſocii le
gatos ad Carolū mittūt: q̄ ꝑ antiqua amicitia ſocietateq; olim cū Francis inita, aduerſus Velata
bos auxiliū petāt. Eſt ſinus Oceani maris in extremis Germanię finibus: q̄ ab occaſu in oriētē ver-
ſus centū vt aiunt prope milia paſſuū extēditur. Circa hunc ſinū ea tēpeſtate Abodriti, Velatabi,
Nortomāni, aliæq; Barbaræ gētes incolebāt. Inſulas p̄terea ꝓpinquo mari frequēter ſparſas tene-
bāt: bella īter ſe (ſicuti īter finitimos populos plęrūq; fit) cōtinēter gerebāt. Quū igiṫ Velatabi ꝑpe
tuis excurſionibus, cædibus, īcēdiis, Abodritos inuaderēt: nec vllis p̄ſidiis remoueri ab iniuria poſ
ſent: Abodritoꝝ legati in Galliā venerunt: opē aduerſus ſuos Frācorumq; hoſtes, ꝓ iure ſocietatis
petētes: benigne hoſpitaliterq; ſuſcepti auxilio īpetrato grata rēſa domū retulerūt. Profectus dein
de cū exercitu Carolus citius oīum opinione bellū confecit: Barbaros ex ſocioꝝ finibus expulit: ex
pulſos ad deditionē cōpulit: ac iureiurādo adegit: ne in poſteꝝ Frācis, Frācorūq; ſociis, aliſue finiti
mis gētibus iniuſſu ſuo bellū īferrēt. His rebus geſtis quū ī magna gloria magniſq; opibus regnū
ac tota res Frācoꝝ eēt: ſtatuit Carolus aduerſus Hunnos, qui hoſtibus ſuis auxilia ſumminiſtraue
rāt, bellū ſuſcipere. Hunnoꝝ gentē Scythicā fuiſſe accepimus. Incoluere primo ſupra Męotida pa-
ludē: Ide ingēti multitudine ꝓfecti mutatis ſedibus in Pānoniā venere: atq; hūc locū ſibi domiciliū
delegere. Ea vero tēpeſtare ꝙ̄ Carolus eis bellū īdixit, abūdātiſſimi diuitiis erant: & poſt Saxones ar-
mis viriſq; opulētiſſimi. hēbāt p̄terea finitimos populos ꝑtim metu, ꝑtim beneficio obſtrictos: &
iureiurādo adactos: vt in oībus bellis pro ſua q̄ſq; facultate rem Hunnoꝝ iuuarēt. Quo igiṫ vires
Hūnoꝝ maiores erāt: eo maiore ſtudio Carolus oīa ſibi, q̄ ad maximū bellū ꝑtinerēt, curāda agen
daq; cēſebat: vt quū virtute hoſtibus lōge Frāci p̄ſtarēt: viribus quoq; aut pares aut ſuꝑiores eēnt.
Sūma igiṫ diligētia, tū rōne atq; cōſilio oīb[9] cōparatis, caſtra mouet: atq; exercitū & viris & armis
ꝑegregie inſtructū in Pānoniā ducit. Hoc ego bellū partim a Carolo, ꝑtim a filio ſuo Pipino apud
plęroſq; authores geſtū cōperio. Victi multis p̄liis Hūni tādē octauo anno poſtꝙ̄ bellū īcœperat:
penitus ſuꝑati īperio Caroli paruere. Quoties vero cū hac gēte iuſta acie pugnatū fit: q̄ue aut quā-
tæ hoſtiū copię in eo bello ceciderint, q̄a raræ ꝑ ea tp̄a lr̄æ fuere, difficile ad fidē eſt actio affirmare
numero. Illud certe cōſtat nullū vnꝙ̄ bellū a Carolo geſtū: in quo maior ſit hoſtiū cædes edita ma
iorq; illata clades. In eo. n. oēs authores cōueniūt: ingētē Hunnoꝝ multitudinem, & pene nobiliſſi
mū quēq; eo bello abſumptū: maximā quoq; vim auri atq; argēti, multāq; p̄tioſam ſupellectilem,
quā Hunni ex variis gētibus dirēptā in ſuū regnū cōgeſſerāt, a Frācis inuentā: atq; in Galliā trāſpor
tatā. Totā deniq; Hunnoꝝ rē iā multiplici clade affectā: ſit nullū ferme priſtinę potētię, q̄ antea lō
ge lateq; patebat, veſtigiū remaneret. Frāci deuicta Pānonia, ac opulētiſſima gēte ſubacta, graues
hoſtiū ſpoliis in Galliā reuertunṫ. Periere in eo bello Hericus, ac Geroldus duo clariſſimi Franco-
rū duces: in reliq̄ multitudine paꝝ detrimēti acceptū. Sub idē tp̄s Adelgiſū Deſiderii filiū, q̄ ante ex
pugnationē Papiæ ex trāſpadanis in Gręciā ꝓfugerat, cū magna manu ad repetēdū regnū in Ita
liā redeuntē: a Frācis ſuperatū p̄fectoꝝ auſpicio, ſuppliciōq; affectū q̄dā authores ſunt. Addūt etiā
nō multa poſtea duo eodē ꝓpe tp̄e exarſiſſe bella, Boemicū. ſ. & Linonicum: atq; ambo a Carolo iu
niore ita celeriter eē cōfecta: vt facile appareret p̄ſtātiſſimi pr̄is nō diſſimilē eē filiū. Sequutū eſt poſt
hæc aduerſus Nortomānos bellū: q̄ Abotridis ſubactis, quū ductu Gotofridi regis Gallię Germa
niæq; litora p̄datoria claſſe vexarēt: iāq; Gotofridus nimia ſuꝑbia & temeritate elatus Friſię, Saxo
niæ, atq; oī Galliæ arma minareṫ: palāq; iactaret: ſe breui Aquiſgranū, vbi Caroli regia erat, cum
ingētibus copiis petiturū: nō putauit Carolus ſocioꝝ iniuria ac huius hoīs effrenatā audaciā vlte-

Carolus in Bauaros cōtendit.

Lecus flu. inter Bauaros & Lemānos

Theon Taxillonis fili[9]

Abodriti. Velatabi. Nortomāni.

Carolus in Hūnos bellum ſumit.

Hunni qui & vbi.

Herricus Geroldus Adelgiſus Deſiderii filius.

Carol[9] bellū ſuſcipit. cōtra Nortomānos.

Gotofrid[9] rex Nortomānorum.

Aquiſgranum.

tius esse ferendam: itaq; oībus necessariis ad bellum celeriter comparatis, in Nortomanos exercitum ducit: classem per oceanū mittit: vt terra mariq; simul hostem inuadat. Verū nō diutius ei laborādum fuit: qa Nortomanni paulopost Gotofrido rege a ꝓprio satellite interfecto, se suaq; oīa fidei & potestati Caroli pmisere. Quū hic status rerū in Gallia esset: iuuenum Romani aduersus Leonem pōtificem cōiurationem ineunt: eūq; nec læsi, nec lacessiti per iniuriā vrbe expellunt. Quibus rebus legati ad Carolū venisēt: multis p̃cibus pro Romano pontifice auxiliū aduersus cōiuratos repetētes. Hos Carolus cōsuetudine sua benigne accipit: eorū aīos verbis cōfirmat: magnā spem se habere dicit populū Ro. vel bñficio vel authoritate sua adductū finē iniuriis facturum: q̃ si pseuerare iniuria velit: nullā dimicationē recusaturū pro Romanę ecclesię dignitate: cui deesse, quoad vita suppetat, aliis principibus Christianorū turpe, Carolo etiam nefas sit. Nam iāpridē ecclesię Romanæ patrocinio suscepto nihil ei antiquius erat: q̃ apostolicæ sedis dignitatē tueri: statum seruare: authoritatē extollere: iniuria ac maleficio ꝓhibere. Itaq; cū ea cōiuratio magni ponderis esset: & p̄sentia sua indigere videref: extēplo cum exercitu ꝓfectus in italiā contēdit. Primo aduentu oī motu sedato, noxius supplicio affectis, pontificē Romanū cum ingēti gloria in vrbē restituit: a quo mox pro suis egregiis meritis, & singulari erga libertatē oium Christianorū fide Augustus appellatus, imperatorium nomē dignitatēq; suscepit: non solū assentiēte, sed ēt applaudente populo Romano. Hoc tpe primū summi imperii dignitatē, quę trecētis ante & trigita annis fuerat amissa, & iā nimia vetustate obliterata, egregia virtute Caroli, occidēti restitutā tradūt. De quo quidem non alienū videf pro cognitione rei altius aliquāto repetere. Vrbē Romam, sicuti grauissimi authores memoriæ ꝓdidere, initio reges gubernauerunt. Ii nullis legibus obnoxii domi populum: exercitū foris, pro suo arbitratu regētes, nūc belli, nunc pacis artibus, rem Romanā mirifice auxere: eōq; nutriēdo ꝑduxere: vt bonam frugē libertatis maturis iā viribus ferre posset, Tarquinio deinde superbo ob immodicā dominandi licentiam regno exacto, regia potestas penitus in vrbe cessauit. Sub cōsulibus postea, ac dictatoribus, cōsulariq; ptāte tribunis, qui fuerūt libero populo magistratus, & res & nomē emersit imperii. Aphrica pene tota magnaq; Asiæ parte vltra Armeniam & caucasum mōtem armis subacta, Europæ vero, Hispaniis, Gallis, Græcia, Thracia, aliisq; subinde regionibus bello domitis, longe lateq; Romanorū opes patuere. Hoc amplo per quadringentos sexaginta annos ab vna republica parto auctoq; imperio frui deinde ꝑ intestina arma nō licuit: quorū causa atq; initium traditur ex imodica cupiditate regnādi, & certamine factionum ortum: quæ semp fuerūt eruntq; pluribus populis magis exitio, q̃ bella externa. Imperatores hinc creari cœpti. quod ante armorū castrorūq; nomen fuit, id tanq̃ intestino vigente bello intra mœnia inductum, verbo qdem legitima potestas, re aūt vera dominatio erat. Qui enī republica occupata Romanis dñabantur, Imperatores se appellari nō solum ęquo, sed etiam libēti aīo patiebātur: quia imperatoriū nomen & gratius & tolerabilius Romæ erat: q̃ quisq̃ titulus: qui dominationis speciem prę se ferre videref. Atq; iperatoria dignitas apud priscos Romanos lōge inferior regia dignitate. Cur aūt postea hoc imperatoriū nomē in tanto p̄rio habitū sit, causam fuisse existimo: quia quū illi qui reip. Romanæ, totiq; pene terrarū orbi dñabantur se nuncuparent imperatores, forte posteriores credidere: sicuti illi potētia cæteros alios anteibāt: sic etiā nomen quo vtebantur: reliqs oībus anteponēdum esse. Hinc talis opinio orta, deinde multis tpibus inueterata, obtinuit: vt imperatoria dignitas oībus aliis excellentior haberetur. Sed ab initio qdem singulis imperantibus quū Nerua primus, aliiq; postea simili exemplo ducti, sibi consortē imperii delegissent: duo interdū principes eodem tpe extitere: qui se Romanorū nuncupabant imperatores. Postea vero q̃ Cōstantinus relicta Roma ad oriētem desceēdit: factū cōsuetudine est: vt diuisim illud orientis, hoc occidentis imperiū diceretur. Fœde deinde vastantibus Italiam Barbaris tpe Odacri Torciligorū regis, qui Augustulū bello superauit, sublatū imperium trecētis & triginta annis in occidente cessauit. Tot enim ab Augustulo ad Carolum magnū fuere: quem a Leone pontifice imperatorē diximus appellatū. Carolus Francorū rex ac Romanorū imperator post amplissimā dignitatem susceptā quū in Galliā rediturus iter per Hetruriā faceret: in memoriam dignitatis adeptę Florētiam vrbē quā olim magna ex parte deleuerāt Gotthi, in pristinū statum cum summa celebritate restituit: oēmq; nobilitatē per oppida vicina dispersam in ciuitatē reduxit: nouis mœnibus cinxit: tēplis ornauit. Quibus meritis quātum Caroli nomini eiusq; successoribus nostra ciuitas debeat, nec literis explicari nec vlla orone exprimi pōt. Q̄d enim in solo patrio sumus: q̄ liberi viuimus: q̄ magistratus, leges ciuitatē habemus: ea oia Carolo accepta sunt referenda: ac eius memoria cū grata recordatione ꝑpetuo celebranda: vt homini tam p̄clare de nr̄a patria merito, si nō parē beneficiis suis salutē aliquam pro viribus nr̄is gratiam referamus. Illud autē loco summę glorię Florētię vrbi tribuendū puto: q̄ initio eā cōdidere. Romani: cōditam deinde ac Barbarorū furore euersam, Romanorū quoq; clarissimus imperator restituit: vt non tm̄ doloris ex deiecta, quantū lætitiæ ex restituta patria Florentinis accederet. Quum reuertisset in Galliam Carolus: exceptus est eius aduentus ab omnibus populis incredibili honore atq; amore. Festi celebr. ti

Gotofridus interficitur

Leo pōtifex Roma expulsus: & deide a Carolo restitutus.

Carolus in Italiā iterū cōtendit.

Carolus dictus Augustus, & iperator Romanorum.

Roma.

Factiones sunt magis exitio pplis q̃ bella externa.

Imparoria dignitas antiqtus inferior regia

Nerua.

Odoacrus Torciligorum rex.

Augustul⁹.

Florētia restituta a Carolo imperatore.

dies oib⁹ ciuitatib⁹ supplicatões decretę: publice ptiuatiq; ei gratulatões cū effusa lætitia factæ. His
reb⁹ tā egregiæ a Carolo gestis addūt scriptores nonnulli rē maxime memoratu dignā: quā ego vt
certā affirmare qa nulla apud alios authores eius rei mētio ē, nec vt incertā relinquere ausim. Tra
dūt enī quū Hierosolyma graui Barbarorū dominatu oppressa teneret, Carolū Cōstātini impe/
ratoris pcibus euocatū, simul & rei idignitate cōmotū ad liberādū sanctissimū locū, vbi oium gēti
um salus est orta, cū ingēti exercitu accessisse: pfligatisq; Barbaris, ac ex oi puincia pulsis, Christia
nos in vrbē restituisse: firmisq; psidiis munitā reliqsse: pfectū deinde Bizantiū & a Cōstātino incre/
dibili lætitia acceptū, magnoq; affectū honore, paulopost in Galliā rediisse. Hec si ita sunt: hanc ex
peditionē factā eē oportet: anteq̄ Carolus ad restituendū Leonē pontificē in Italiā veniret: qa sa/
tis cōstat: post iperatoriā dignitatē susceptā, nunq̄ Carolū in orientē eē pfectū. Hæc bella septem
& quadraginta annis (tot. n. regnauit) incredibili felicitate, tum magnitudine quadā ai, tum etiā i
genii atq; consilii Carolum nō solū gessisse, sed etiā confecisse tradūt: qbus regnū satis amplum a
patre acceptum lōge maius auctiusq; posteris suis reliquit. Nā pfni regni fines in Gallia Rheno,
Ligeri, Oceanoq; & i Germania, Danubio, & Salafluuio, q Thurios a Sorabis diuidit, continebā/
tur. His Aquitaniā, Vasconiā, Hispaniā pene totā: & cā Italiæ partē: i qua Langobardorū regia fue
rat: bellica virtute adeptā Carolus Magnus adiunxit. Adiecit etiā Saxoniam: quæ est non modica
Germaniæ pars: tum vtrāq; Pannoniā: & vltra Danubiū: Daciā: Histriā: & totū Liburnorū regnū:
Delmatiā quoq;: pter maritimas ciuitates: q̄ Cōstantinopolitano Imperatori parebāt. oēs deniq;
Barbaras gētes: q̄ Germaniā inter Rhenū Oceanū ac Danubiū incolunt: partim armis subactas:
partim beneficio allectas in suam ptātem redegit. His tātis opibus: tot tāq; rebus egregie gestis: eā
sibi famā non solū in Gallia: sed etiā per vniuersum orbē Carolus cōparauerat: vt vndiq; adeū le/
gatiões cōcurrerent: q̄ grām atq; amicitiā publice ptiuatimq; peterēt. Quinetiā memoriæ proditū
est: Persarū regē: cuius opes in Asia longe lateq; parebāt: Caroli fama adductū: legatos cū magnifi
centissimis donis misisse in Galliā: qui cum rogarēt: vt se in amicitiā susciperet. Cū imperatoribus
quoq; Cōstantinopolitanis beniuolētia fuit & societate cōiunctus: q̄q̄ post dignitatē imperatori/
am Romæ acceptā: Caroli fama illis & suspecta quoq; potentia foret. Cæterū enarratis bellicis re/
bus: quæ visæ sunt nobis cognitione & memoria dignæ: nūc operæpretium esse existimo: Caroli
habitū: naturā: & mores: tū ea oia quæ ad domesticā ptinēt disciplinā: breuibus verbis referre. Tra
dunt oēs pene authores: q diligentius Caroli figurā describūt: procera illū fuisse statura: lato pe/
ctore: latis humeris: magnis vegetisq; oculis: naso paulo eminentiore. Forma deniq; & pulchritu/
dine oris adeo eximia: vt decorē simul præ se ferre videret cū regia quadā maiestate coniunctū. Ha
bebat & in voce splēdorē & in incessu totoq; corporis motu summā dignitatem, promissā gerebat
barbā: & siqñ festi dies celebrādi erāt: aut legati externorū pncipū audiendi: veste auro contexta, &
gladio multis gēmis ornato vtebatur. Valetudine fuit prospera: nisi q paucis annis anteq̄ diē obi
ret, febre sæpius laborabat. Venationibus Gallorū more adeo frequēter studebat: vt non niues, nō
mōtes, syluæq; eū etiā senescentē a tali exercitio reuocarēt. Putabat enī laborē corporis ad sanitatē
seruādā vehemēter conferre. Tradūt pterea eū balneis & aquis natura calidis plurimū delectatum:
atq; ideo Aquisgrani, vbi talis aquę ingens copia erat, diutius cōmorari solitū. Quinetiā consue/
se amicos ac familiares & interdū ois generis hoies secū in balneas ducere: ibiq; alia confabulandi
materia in mediū allata, longū sermonē trahere: atq; ex eo nō mediocrē voluptatē capere. Fuit aūt
Carolus amicorū studiosissimus: pietate vero in parentes, amore in filios, humanitate in oēs, sine
cōtrouersia cæteros alios superabat. Mr ei Berta fuit Heraclii Cæsaris pstantissimi Constantino/
politani Imperatoris filia: quā quū in omni vitæ tpe, tum pcipue post Pipini mortē in summo ho
nore & obseruātia habuit. Difficilē fratris naturā, ac multis suspitionibus laborātē, ita patiēti ani
mo tulit: vt pro acceptis iniuriis sæpe beneficia ei, filiisq; referret. Sororē quoq;, quę sibi vnica erat,
incredibili amore dilexit. Deniq; oēm familiā suā tanta charitate cōplexus est: vt qdā scriptores di/
cāt: eū quocūq; accederet solitū esse filios filiasq; oēs secū ducere. Fuit in remunerando largus: in pu
niendo mitis & clemens. Quinetiā tradūt: quū aliqñ in expeditionē proficisceretur, nothū filium,
quē plæriq; spe regnādi iniecta opinionibus vanis imbuerant, Carolo insidias cōparasse: vt eū de
medio tolleret: pauloq; deinde cōiuratione detecta, mitissimū prēm scelerato ignouisse filio: eiq; p
misisse: vt reliquā deinde vitā in quodā monasterio ab oculis hominū remotā duceret. Hāc igit mā
suetudinē in puniēdo, æquitatē in iudicādo, moderationē in gubernādo, quā Carolus publicis pa
riter ac priuatis rebus præ se ferebat, sic populi omnes admirabantur: vt palam predicarent: ta/
lem sibi regem diuino numine datum: qualem nunquā antea ausi essent optare. Illud præterea ma
ximā ei beniuolentiā cōparabat: q erga hospites, peregrinos, & eos omnis qui paupertate nimia la/
borabāt, summa profusaq; liberalitate vtebat. Inopes vero, q virtute ac bonis moribus pditi erāt
sæpe nō modo pecunia iuuit: sed etiā honoribus manifestis affecit: vt vanā eorū opinionem argue
ret: qui neq; honori magno locū, neq; virtuti putāt esse: nisi vbi effusæ affluāt opes. Cibi isup & po
tus continētissimus fuit. Festis solū diebus, atq; id etiā raro, cōuiuia celebrabat. In cognoscēdis cō/

Hierosolyma liberat a Carolo.

Frācorū imperio adiecta a Carolo.

Caroli statura & eius mores

Berta Caroli mater

Heraclius Cōstātinopolis imperator.

Caroli charitas mirifica.

trouersiis hominū & diligentissimus simul & iustissimus habebatur. Liberę ad eū quęrimoniæ de aliorum iniuriis, facilesq; aditus erant: benigna reddebantur rūsa. Que omnia quo rarius in maximis principibus reperiūtur: eo gratiora in Carolo habebātur. Sed oium primū: vt erat diligentissimus religionum cultor, summa opera studioq; curabat: vt episcopi p vniuersum regnum sacras ædes nimia vetustate dilapsas aut omnino reficerēt: aut saltē renouarent.

Tēplū beatæ Mariæ a Carolo magno dedicatum.

Ipse vero Aqsgrani, vbi sedes regni, eiusq; regia erat, maximis sumptibus templū condidit: ipsumq; marmoreis colūnis tū argēto auroq; claro vehementer ornauit: ornatq; omniū rerū pulcherrimarū copia, beatæ Mariæ dedicauit. Multa quoq; alia opera memoratu digna construxit: quæ ea tēpestate tum pulchritudine tū magnitudine sua admiratione gentiū cōmouebant.

Pons ī Rhenū a Carolo apud Maguntiam structis.

Nam pontē in Rhenū apud Magūtiam, vbi quingētos passus fluminis latitudo patet, edificatū a Carolo tradūt: egregiū sane opus: & magnitudinē cōditoris cūctis visentibus pre se ferens. Regias insuper ædes variis in locis ab eodē extructas dicūt: & tēpla in multis ciuitatibus cōdita: quæ nostris quoq; tpibus extāt: & religionē in Carolo, regaleq; animū fuisse ostēdūt.

Carol⁹ eloquētia & bonis artibus ornat⁹ fuit. Albin⁹ q & Alcuinus. Gymnasiū Parrhisiēse a Carolo īstitutum. Carolus quos filios habuerat.

Verū ad has eximias regiasq; virtutes addiderat ēt Carolus eloquētiā: copiāq; dicendi: & bonarū artiū disciplinā: quę quū cæteris hoibus, tū iis q sunt in summis potestatibus cōstituti, magno sp decori atq; ornamēto fuere. Præceptorē habuit Albinum: cui postea Alcuino cognomē fuit: eruditissimū, summūq; philosophū: a quo nō solū studiū sapientię, sed ēt pcepta oratoria, artēq; disserēdi accepit. Cuius opera tūc primū Parrhisiense gymnasiū a Carolo institutū tradūt: qđ deinde a posterioribus regibus seruatū actūq;, eo dignitatis & gloriæ venit vt nūc quoq; celeberrimū p vniuersum orbē eruditissimorū hominū domicilium habeat. Carolus igitur ipse literis nō modo latinis, sed ēt græcis liberaliter institutus, filios quoq; suos doctissimis hoibus in disciplinam dedit: vt a primis incunabulis bonis artibus erudirentur. Filias ēt, ne otio torperent, lanifico assuescere iussit. Habuit autē ex pluribus vxoribus pulcherrimā sobolem: sed ex Hildegarda fœmina apud Sueuos amplissimo genere orta, Carolum, Pipinū, Ludouicū, filios, totidēq; filias genuit. Ex his Carolum, qui maior natu erat, & Pipinum, quē Galliæ citeriori præfecerat, prius quam diem obiret, amisit. Ludouicus ei relinquebatur vnicum senectutis refugium. Hūc pauloante mortem ad se vocatum summo consensu omnium principum Augustum appellauit: consortemq; sibi delegit imperii: quæ res maximam ei apud omnis generis homines tū dignitatē, tum authoritatem cōparauit. Stabilitum enim suis posteris nō solum Francorum regnū, sed etiā Imperatorium nomen summa cōcordia omnium videbatur. Nec multo interiecto tēpore quum venatū cōsuetudine sua haud procul a regia Aquisgrani esset profectus: domū rediit cū febre. Hāc abstinētia vt cōsueuerat, superare se posse confidēs, quū lateris etiā, accessisset dolor morbis simul & senectute confectus vita excessit: ætatis suę septuagesimo secūdo, & Christianę salutis. xv. supra octingentesimū annū: quinto kal. februarias.

Caroli magni interit⁹

Eius deinde corpus in basilica Aquisgrani, quā ille in vita tantopere coluerat, solēni funere sepultum tradūt: atcūq; auratum egregieq; fabrefactū supra monumentū eius locatū: in quo imago illius sculpta tali epigrāmate cingebatur, Caroli magni Christianissimi imperatoris Romanorū corpus sub hoc sepulcro conditum iacet. Hic francorum regnū septē supra. xl. annos summa moderatione ac iustitia administrauit: idq; belli pacisq; artibus magnopere auctum posteris suis reliquit. Pauloante obitum eius multa prodigia visa dicūtur. Nam & porticum, quæ erat inter basilicam & regiā mirabili sumptu confecta, corruisse: & pontem ad Maguntiā incendio conflagrasse: & aureā pilā, quæ in culmine religiosissimi templi locata erat, fulgure tactā & deiectā tradunt.

Testamentum. Caroli magni. Metropolitanę vrbes

Tribus annis anteq̄ e vita migraret, testamentū cōdidit: quo pecuniā, vestes, vasa aurea argenteaq;, multāq; pretiosam supellectilem tripliciter diuisam legauit. Duas partes vni & viginti ciuitatibus regni, quas Metrapolitanas appellant græci, ac earū epis dari iussit: vt illis in reficiēdis ecclesiis & pauperibus iuuandis pro arbitrio vterentur. Tertiā vero partem vniuscuiusq; rōne habita, filiis, filiabus, nepotibusq;, tū seruis & ancillis reliquit. Erant īter cæteros thesauros suos, tres argenteæ mensæ: ac vna aurea: præcipuę magnitudinis. Illarum trium vnā, quæ Constantinopolitanæ vrbis similitudinē referebat, ad ornandū celeberrimū beati Petri templū Romā misit: Aliā, in qua forma vrbis Romæ peregregie sculpta erat, Rauēnati basilicę dono dedit. Tertiā vero quæ totius orbis descriptionē continebat, & auream illā, quā in ordine quartam numerauimus, filiis suis reliquit. Hęc Carolus summa diligentia rōne atq; consilio, quū multi episcopi multiq; principes regni adessent, cōstituit. Quæ omnia Ludouicus eius filius ac successor ex cōmentario post Caroli mortem diligentissime ac sanctissime reseruauit.

ℭ Finis Vitarum illustrium Virorum tam a Plutarcho græce descriptarum, q̄ ab aliis illis apponi solitarum.

ℭ Sequuntur illustrium Virorum vitæ ab Æmylio Probo luculente descriptæ: quas superioribus non ab re (vt opinor) duximus apponendas.

¶ÆMYLII PROBI VIRI CLARISSIMI DE VITA EXCELLENTIUM IMPERATORUM LIBER INCIPIT FELICITER.

On dubito fore plærosq; attice : q Hoc genus scripturę leue & nō satis dignū sūmorū virorū personis iudicent: cū relatū legēt quis musicā docuerit Epaminōdā: aut in eius virtutibus cōmemorari saltasse eum commode: scienterq; tibiis cantasse. Sed hi erūt fere: q expertes literarū græcarū nihil rectū, nisi qd ipsorū moribus cōueniat, putabūt. Hi si didicerint nō eadē oibus esse honesta atq; turpia : sed oīa maiorū institutis iudicari: nō admirabūtur nos in Graiorū virtutibus exponēdis mores eorū secutos Neq;.n. Cimoni fuit turpe Atheniēsiū sūmo viro, sororē germanā hēre in matrimonio : qppe cū ciues eius eodē vterētur instituto. Ad id quidē nr̄is moribus nefas habetur. Laudi in græcia ducitur adolescētulis q̄plurimos hēre amatores. Nulla Lacedæmoni tam est nobilis vidua: quæ nō ad scænā eat mercede cōducta. Magnis in laudibus tota fuit Græcia victorē olympię citari. In scænā vero pdire & populo eē spectaculo: nemini in eisdē gētibus fuit turpitudini, q oīa apud nos parti infamia: parti humilia atq; ab honestate remota ponunt. Cōtra ea plęraq; nr̄is moribus sunt decora: quę apud illos turpia putant. Quē eni Romanorū pudet vxorē ducere in cōuiuiū ! Aut cuius nō mater familias primū locū tenet ædiū atq; in celebritate versat̄! Qd̄ multo fit aliter in Græcia: nam neq; in cōuiuiū adhibet̄ nisi propinquorū: neq; sedet nisi interiore parte ædiū: quę Gynæconitis appellatur: quo nemo accedit nisi propinqua cognatione cōiunctus, Sed plura persequi tū magnitudo voluminis prohibet: tum festinatio: vt ea explicem, quę exorsus sum. Quare ad propositum veniemus: & in hoc exponemus libro de vita excellentium imperatorum.

Oīa maiorū institutis iudicari.

Cimon sororem germanam habuit in matrimonio.

Gyneconitis.

¶MILTIADIS VITA.

Iltiades Cimonis filius Atheniensis quū & antiquitate generis & gloria maiorū & sua modestia vn⁹ oium maxime floreret: eaq; eēt ętate: vt nō iam solū de eo bene sperare, sed etiā confidere ciues possent sui talē futurū qualē cognitū iudicarunt: accidit vt Athenienses Chersonnesum colonas vellent mittere. Cuius generis quum magnus numerus eēt: & multi eius demigrationis peterēt societatē: ex his dele

Miltiades Chersonnesum coloniam deducit Aquilio vectus.

cũ delphos Deliberatũ missi sunt q̃ cõsulerẽt Apollinẽ quo potissimũ duce vterentur. Nã tũ Thraceseas regiones tenebãt:cũ q̃bus armis erat dimicandũ. His cõsulentibus nominatim Pythiã p̃cepit: vt Miltiadẽ sibi imperatorẽ sumerẽt: id si fecissent, incœpta prospera futura. Hoc oraculi respõ Miltiades cum delecta manu classe Chersonnesum profectus, quũ accessisset Lẽnũ: & incolas eius insulæ sub p̃tãtẽ redigere vellet Atheniensiũ: idq̃ Lẽnii sua sponte facerẽt postulasset: illi irridentes responderunt: tũ id se facturos quũ ille domo nauibus proficiscẽs vẽto aquilone venisset Lenum Hic eni vẽtus a septẽtrionibus oriens aduersum tenet Athenis proficiscẽtibus. Miltiades morandi tp̃s non habẽs cursum direxit quo tẽdebat: peruenitq̃ Chersonnesum. Ibi breui tp̃e barbaroꝝ copiis disiectis, tota regione quã petierat potitus, loca castellis idonea cõmuniuit: multitudinẽ quã secum duxerat in agris collocauit: crebrisq̃ excursionibus locupletauit. Neq̃ minus ea re prudentia q̃ felicitate adiutus est. Nam cũ virtute militũ deuicisset hostiũ exercitus: summa æq̃tate res constituit: atq̃ ipse ibidẽ manere decreuit. Erat enĩ inter eos dignitate regia: q̃uis carebat nomine: neq̃ id magis imperio q̃ iustitia consecutus. Neq̃ eo secius Atheniensibus q̃bus cum erat profectus, officia p̃stabat. Quibus rebus fiebat: vt non minus eoꝝ volũtate p̃petuo imperiũ obtineret: qui miserant: q̃ illoꝝ cum q̃bus erat p̃fectus. Chersonneso tali modo cõstituta Lẽnum reuertitur: & ex pacto postulat vt sibi vrbem tradant. Illi eni dixerant cum ventu borea domo profectus eo peruenisset, sese dedituros. Se aũt domũ Chersonnesi habere. Chares q̃ tum Lẽnum incolebãt: etsi p̃ter opinionẽ res ciciderat, tamẽ nõ dicto sed secũda fortuna aduersarioꝝ capti, resistere ausi nõ sunt: atq̃ ex insula demigrarunt. Pari felicitate cæteras insulas quæ Cyclades nominantur, sub Atheniensiũ redegit potestatẽ. Eisdẽ tp̃ibus Persarum rex Darius ex asia i Europã exercitu traiecto Scythis bellũ inferre decreuit. Pontẽ fecit in Istro flumine: qua copias traduceret. Eius pontis (dum ipse abesset) custodes reliquit principes quos secũ ex Ionia & Æolide duxerat: q̃bus singulis ipsarum vrbium perpetua dederat imperia. Sic enim putauit facillime se græca lingua loq̃ntes qui asiam incolerẽt sub sua retẽturum potestate: si amicis suis oppida tuenda tradidisset: quibus se oppresso nulla spes salutis relinqueretur. In hoc fuit tum numero Miltiades: cui illa custodia crederetur. Hic cum crebri afferrent nuntii male rem gerere Dariũ: premiq̃ ab Scythis: Miltiades hortatus est pontis custodes: ne fortuna datam occasionem liberãdæ græciæ dimitterẽt. Nam si cum his copiis quas secum transportauerat interisset Darius: non solum Europam fore tutam: sed etiam eos qui asiam incolerent Græci genere, liberos a Persarum futuros dominatiõe & periculo, Id & facile effici, posse. Ponte enim reciso regẽ vel hostium ferro vel inopia paucis diebus interiturum. Ad hoc consilium cum plærĩq̃ accederent Histiæus Milesius ne res conficeretur obstitit: dicens non idẽ ipsis q̃ multitudini expedire: q̃ Darii regno ipsorum niteretur dominatio: quo extincto ipsos potestate expulsos ciuibus suis pœnas daturos. Itaq̃ adeo se abhorrere a cæterorum consilio: vt nihil putet ipsis vtilius q̃ confirmari regnum Persarum. Huius cum sententiam plurimi essent secuti: Miltiades non dubitans tam multis conscĩis ad regis aures consilia sua peruentura, Chersonnesum reliquit: ac rursus Athenas demigrauit cuius ratio etsi nõn valuit, tamen magnopere est laudãda: cum amicior omnium liberati q̃ suæ fuerit dominationi. Darius autem quũ ex Europa in asiam redisset: hortantibus amicis vt Græciam redigeret in suam potestatem, classem quingentarum nauium comparauit: eiq̃ Datin p̃fecit & Artaphernem: hisq̃ ducenta peditum milia & decem equitum dedit: causam inter ferens se hostem esse Atheniẽsibus q̃ eorum auxilio Iones Sardis expugnassent: suaq̃ præsidia interfecissent. Illi præfecti regii classe ad Eubœam appulsa celeriter Erythream ceperunt: omnesq̃ eius gentis ciues abreptos in asiam ad regem miserunt. Inde ad Atticam accesserunt. ac suas copias in campum Matarhona deduxerunt. Is est ab oppido circiter milia passus decem. Hoc tumultu Athenienses tam propinquo tamq̃ magno permoti, auxilium nusquam nisi a Lacedæmoniis petiuerunt: Philippumq̃ cursorem eius generis qui Hemerodroni vocantur, Lacedæmonem miserunt: vt nuntiaret q̃ celeri opus esset auxilio. Domi autem creati decem p̃tores: qui exercitui p̃essent: in eis Miltiades. inter quos magna fuit contentio vtrum mœnibus defenderent: an obuiam irent hostibus: an æque contenderent. Vnus Miltiades maxime nitebatur: vt primo quoq̃ tempore castra fierent. Id si factum eẽt: & ciuibus animum accessurum cum viderent de eorum virtute non desperari: & hostes eadem re fore tardiores: si animaduerterent audere aduersus se tam exiguis copiis dimicari. Hoc in tempore nulla ciuitas Atheniensibus auxilio fuit p̃ter Plateenses: ea mille misit militum: itaq̃ horum aduentu decem milia armatorum completa sunt. Quæ manus mirabili flagrabat pugnandi cupiditate: quo factũ est: vt plus q̃ collegæ Miltiades valuerit. Eius enim authoritate impulsi Athenienses copias ex vrbe eduxerunt: locoq̃ idoneo castra fecerunt. Deinde postero die sub montis radicibus acie e regiõe instructa, noua arte, vi summa prælium commiserunt. Nãq̃ arbores multis locis erant rate: hoc cõsilio: vt & montium tegerentur altitudine: & arborum tractu equitatus hostium impediretur: ne multitudine clauderentur. Datis: etsi non locum æquum videbat suis, tñ fretus numero copiaꝝ suarum confligere cupiebat: eoq̃ magis: q̃ prius q̃ Lacedæmonii subsidio venirent, dimicare vtile ar

Darius Persarum rex.

Histiæus Milesius

Datis. Artaphernes. Marathon cãpus Atticæ.

bittabatur, Itaq; in acie peditum cētum, equitum decē milia produxit: præliumq; cōmisit. In quo tanto plus virtute valuerunt Athenienses: vt decēplicē numerum hostium profligarēt: adeo perterruerunt: vt Persæ non castra, sed naues peterēt. Qua pugna nihil adhuc est nobilius. Nulla enī vnq̄ tam exigua manus tantas opes prostrauit. Cuius victoriæ non alienum videtur quale p̄miū Miltiadi sit tributum docere: quo facilius intelligi possit: eandem omnium ciuitatum esse naturā. Vt populi nostri honores quondam fuerunt rari & tenues: ob eamq; causam gloriosi: nunc autē effusi atq; aboleti: sic olim apud Athenienses fuisse reperimus. Nāq; huic Miltiadi qui Athenas totamq; Græciam liberauit, talis honos tributus est: in porticu quæ pœcile vocatur, cum pugna depingeretur Marathonia, vt in decem prætorum numero prima eius imago poneretur: isque hortaretur milites: præliumque committeret. Idem ille populus posteaquam maius imperium est nactus: & largitione magistratuum corruptus est: trecentas statuas Demetrio Phalereo decreuit. Post hoc prælium classem septuaginta nauium Athenienses eidem Miltiadi dederunt: vt insulas quæ barbaros adiuuerant, bello persequeretur. Quo imperio plærasq; ad officium redire coegit: nonnullas vi expugnauit. Ex his Parum insulam opibus elatam cum oratione recōciliare nō posset, copias e nauibus eduxit: vrbē operibus clausit: omniq; cōmeatu priuauit: deinde vineis ac testudinibus constitutis propius muros accessit. Q uum iam in eo eēt vt oppido poriretur: procul ī cōtinenti lucus qui ex insula conspiciebatur, nescio quo casu, nocturno tempore incensus est: cuius flamma vt ab oppidanis & oppugnatoribus est visa, vtrisq; venit in opinionem signum a classianis regis datum. Quo factum est: vt Parii a deditione deterrerentur: & Miltiades timens ne classis regia aduentaret, incensis operibus quæ statuerat, cum totidem nauibus atq; erat profectus Athenas magna cum offensione ciuium suorum rediret. Accusatus ergo proditionis: q; cum Parū expugnare posset, a rege corruptus infectis rebus a pugna discessisset. Eo tpe æger erat vulneribus: quæ in oppugnando oppido ceperat: itaq; quoniam ipse pro se dicere non posset verba fecit frater eius Dagotas. Causa cognita capitis absolutus: pecunia mulctatus est: eaq; lis quinq̄ginta talētis æstimata est: quantus in classem sumptus factus erat. Hanc pecuniam q; soluere non poterat in vincula publica coniectus est: ibiq; diem obiit supremum. Hic etsi crimine Pario est accusatus: tamen alia fuit causa damnationis. Nanq; Athenienses propter Pisistrati tyrānidem, quę paucis annis ante fuerat, omnium suorum ciuium potentiam extimescebant. Miltiades multum in imperiis magistratibusq; versatus, non videbatur posse esse priuatus: præsertim cum consuetudine ad imperii cupiditatem trahi videretur. Nam Chersonneso omnes illos quos habitarat annos perpetuam obtinuerat dominationem: tyrānusq; fuerat appellatus: sed iustus. Non erat enim vi consecutus: sed suorum voluntate: eāq; potestatem bonitate retinebat. Omnes autem & habentur & dicūtur tyranni: qui potestate sunt perpetua in ea ciuitate: quæ libertate vsa est. Sed in Miltiade erat tū summa humanitas: tum mira comitas: vt nemo tam humilis esset: cui non ad eum aditus pateret: magna authoritas apud omnes ciuitates: nobile nomē: laus rei militaris maxima. Hæc populus respiciens, maluit eum innoxium plecti: q̄ se diutius esse in timore.

Athenieſes Persas superant duce Miltiade.

Demetrius Phalereus.

Paros insula.

Miltiades proditiōis accusatus ī vincula publica coniectus est.

Tyrāni qui dicantur.

THEMISTOCLIS VITA.

Hęc [T]emistocles neocli filius Atheniēsis. Huius vitia ī ēūtis adolescentiæ, magnis sunt emēdata virtutib⁹ adeo vt anteferaī huic nemo: pauci pares putētur. Sed ab initio ē ordiēdum. Pater eius Neocles generosus fuit: is vxorē Acarnanā ciuē duxit: ex q̄ natus ē Themistocles. q cū minus eēt pbatus parētib⁹: q; & liberius iusto viuebat, & rē familiarē negligebat: a p̄re exhęredat⁹ ē q̄ cō-

Neocles. Themistocles exhæredatus a patre ob min⁹ probatā vitam.

tumelia nõ fregit eũ:sed erexit.Nã cũ iudicasset sine sũma īdustria nõ posse eã extingui:totũ se dedi
dit reipublicæ:diligẽtius amicis famæq; seruiens.Multũ in iudiciis priuatis versabatur sępe in con
cionẽ populi prodibat:nulla res maior sine eo gerebatur:celeriterq; quę opus erãt reperiebat.Neq;
minus in rebus gerẽdis prõptus q̃ excogitãdis erat:q; & de instantibus, vt ait Thucydides, verissi-
me iudicabat:& de futuris callidissime cõiiciebat.Quo factũ est vt breui tpe illustraretur.Primus aũt
gradus fuit capessendæ reipublicæ bello Corcyræo:ad qđ gerendũ p̃tor a populo factus,non solũ
p̃senti bello,sed etiã reliquo tpe ferociorẽ reddidit ciuitatẽ.Nam quũ pecunia publica quæ ex me-
tallis redibat,largitione magistratuũ quotãnis interiret:ille persuasit populo:vt ea pecunia classis
cẽtum nauium ædificaret.Qua celeriter effecta,primũ Corcyræos fregit:deinde maritimos prędo
nes consectãdo mare tutũ reddidit.In quo quũ diuitiis ornauit:tum etiã peritissimos belli naualis

Copiarum Xerxis nu-merus imẽ-sus.

fecit Athenienses.Id quãtę saluti fuerit vniuersæ Gręcię,bello cognitũ est Persico. Nam cũ Xer-
xes & mari & terra bellũ vniuersę ferret Europę:cũ tantis eam copiis inuasit:quãtas neq; ante neq;
postea habuit quisq̃.Huius enĩ classis mille & ducentarũ nauium longarũ fuit quã duo milia onera-
riarum sequebant̃.Terrestres aũt exercitus septingẽtorũ milium peditũ:equitum quadringentorũ
milium fuerunt.Cuius de aduẽtu cum fama in Gręciã esset perlata:& maxime Athenienses peti di
cerentur:propter pugnã Marathoniam:miserunt Delphos consultũ quidnã facerent de rebus su-
is.Deliberantibus Pythia respondit:vt mœnibus ligneis se munirẽt.Id rñsum quo valeret cum in
telligeret nemo:Themistocles persuasit consilium esse Apollinis:vt in naues se suaq; conferrẽt. Eũ
enim significare murũ ligneum.Tali consilio p̃bato.addunt ad superiores totidẽ naues triremes:
suaq; oĩa quæ moueri poterant partim Salaminam,partim Trœzenem asportant:arcem sacerdo
tibus paucisq; maioribus natu ac sacra procuranda tradunt:reliquũ oppidum relinquunt. Huius
consilium plærisq; ciuitatibus displicebat:& in terra dimicari magis placebat.Itaq; missi sunt de-
lecti cum Leonida Lacedæmoniorum rege:qui Thermopylas occuparẽt:longiusq; barbaros pro
gredi non paterẽtur.Hi vim hostium non sustinuerunt:eoq; loco omnes interierunt.At classis cõ-
munis Græciæ trecentarum nauium in qua ducentæ erant.Atheniensium,primum apud Arthe
misium inter Eubœam continentẽq; terram cum classiariis regis conflixit.Angustias enim The-
mistocles quærebat:ne multitudine circumiretur.hic etsi pari prælio discesserant:tamen eodem lo-
co non sunt ausi manere:q; erat periculum:ne si pars nauium aduersariorum Eubœam superas-
set: ancipiti premerentur periculo. Quo factum est vt ab Arthemisio discederent: & aduersum
Athenas apud Salaminam classem suam constituerent. At Xerxes Thermopylis expugnatis pro
tinus accessit Astum: idq; nullis defendentibus, interfectis sacerdotibus quos in arce inuenerat
incendio deleuit: cuius fama perterriti classiarii cum manere non auderent: & plurimi hortaren-
tur: vt domos suas discederent: mœnibusq; se defenderent: Themistocles vnus restitit: & vni-
uersos esse pares aiebat: dispersos testabatur perituros. Idq; Eurybadi regi Lacedæmoniorum qui
tum summæ imperii præerat, fore affirmabat. Quem cum minus q̃ vellet moueret: noctu de ser-
uis suis quem habuit fidelissimum ad regem misit: vt ei nuntiaret suis verbis aduersarios eius in
fuga esse. Qui si discessissent maiore cum labore & longinquiore tempore bellum confecturum
cum singulos consectari cogeretur: quos si statim aggrederetur breui vniuersos oppressurum.
Hoc eo valebat vt ingrati ad depugnandum omnes cogerentur. Hac re audita barbarus nihil do
li subesse credens postridie alienissimo sibi loco, contra opportunissimo hostibus, adeo angusto

Themisto-clis pruden tia Græcia liberata.

mari conflixit: vt eius multitudo nauium explicari non potuerit. Victus ergo est magis consilio
Themistoclis q̃ armis Græciæ. Hic etsi male rem gesserat:tamen tantas habebat reliquias copia-
rum: vt etiam cum his opprimere posset hostes. Interim ab eodem gradu depulsus est.Nam The-
mistocles verens ne bellare perseueraret certiorem eum fecit id agi:vt pons quem ille in Heliespon
to fecerat dissolueretur:ac reditu in Asiam excluderetur.Idq; ei persuasit.Itaq; qua sex mẽsibus iter
fecerat:eadem minus diebus triginta in Asiam reuersus est.Seq; a Themistocle nõ superatum: sed
conseruatũ iudicauit.Sic vnius viri prudẽtia Græcia liberata est:Europęq; succubuit Asia. Hæc al-
tera victoria quę cũ Marathonio possit cõparari tropheo.Nam pari mõ apud Salaminam paruo
numero nauiũ maxima post hoĩum memoriã classis est deuicta.Magnus hoc bello Themistocles
fuit:nec minor in pace.Cũ.n.Phalereo portu neq; magno neq; bono Athenienses vterẽtur. huius
consilio triplex Pyræei portus cõstitutus est:isq; mœnibus circũdatus:vt ipsam vrbẽ dignitate ęq
pararet:vtilitate superaret.Idẽq; muros Atheniensiũ restituit p̃cipuo periculo suo. Nãq; Lacedæ-
monii cãm idoneam nacti pp barbarorũ excursiones qua negarẽt oportere extra Pelopõnesum vl-
lam vrbem hr̃e ne essent loca munita quę hostes possiderent: Athenienses ędificantes prohibere
sunt conati.Hoc longe alio spectabant atq; videri volebant.Athenienses enim duabus victoriis
Marathonia & Salaminia tantam gloriam apud omnes gẽtes erant consecuti:vt intelligerent La
cedemonii de principatu sibi cũ his certamen fore:quare eos q̃ ĩfirmissimos esse volebãt.Postq̃ aũt
audierũt muros instrui legatos Athenas miserũt:qui id fieri vetarent.His præsentibus desierunt:

ac se de ea re legatos ad eos missuros dixerunt. hanc legationem suscepit Themistocles & solus primo profectus est. Reliqui legati vt rum exirent cum satis altitudo muri extructa videretur præcepit. Interim oēs serui atq; liberi opus facerēt: neq; vlli loco parcerēt: siue sacer: siue pphanus: siue priuatus: siue publicus: & vndiq; qđ idoneū ad muniēdum putarent cogerent. Quo factum est vt Atheniēsium muri ex sacellis sepulchrisq; constarēt. Themistocles aūt vt Lacedæmonē venit adire ad magistratus noluit & dedit operā: vt q̄ longissime tp̄s duceret: causam interponens se collegas expectare. Cum Lacedæmonii quærerētur opus nihilominus fieri: eumq; ea re conari fallere: interim reliqui legati sunt cōsecuti: a qbus cum audisset nō multū superesse munitionis ad Ephoros Lacedæmoniorū accessit: penes quos summū imperiū erat atq; apud eos cōtendit falsa his esse delata. Quare æquū esse illos bonos viros nobilesq; mittere: qbus fides adhiberetur: qui rem explorarent. Interea se obsidem retinerēt. gestus est ei mos: tresq; legati functi summis honoribus Athenas missi sunt. Cum his collegas suos Themistocles iussit pficisci. Hisq; prædixit: vt ne prius Lacedæmonioꝝ legatos dimitterēt, q̄ ipse esset remissus. Hos postq̄ Athenas peruenisse est ratus, ad magistratū senatumq; Lacedæmonioꝝ adiit: & apud eos liberrime pfessus est Athenienses suo cōsilio quod cōmuni iure gētium facere possent: deos q; publicos suosq; patrios ac penates quo facilius ab hoste possent defendere, muris sepsisse: neq; eo qđ inutile esset gręcię fecisse. Nam illoꝝ vrbē & propugnaculū oppositū esse barbaris: apud quā iam bis classem regiā fecisse naufragiū. Lacedęmonios aūt male & iniuste facere: qui id potius intuerētur qđ ipsorū dominationi q̄ quod vniuersę gręciæ vtile esset. Quare si suos legatos accipere vellēt quos Athenas miserāt, se remitterent: aliter illos nunq̄ in patriā essent recepturi. Tamen nō effugit ciuiū suoꝝ inuidiā. Nāq; ob eundem timorē quo dānatus erat Miltiades, testarum suffragiis e ciuitate eiectus Argos habitatum concessit. Hic cum ppter multas eius virtutes magna cū dignitate viueret, Lacedæmonii legatos Athenas miserūt qui eum absentē accusarēt: q; societatem cum rege Persæ ad Græciā opprimendam fecisset. hoc crimine absens pditionis est damnatus. Id vt audiuit: q; nō satis tutū se Argis videbat, Corcyram demigrauit. Ibi cum eius principes ciuitatis animaduertisset timere: ne propter se bellum his Lacedęmonii & Atheniēses inducerēt: ad Admetū Molossorum regē; cum quo ei hospitiū fuerat, cōfugit. Huc cum venisset: & in pręsentia rex abesset: quo maiore religione se receptum tueretur, filiam eius paruulā arripuit: & cum ea se in sacratium qđ summa colebatur cerimonia coniecit. Inde nō prius egressus est q̄ rex eum data dextra in fidem reciperet: quā præstitit. Nam quum Atheniēsibus & Lacedæmoniis exposceretur publice, supplicē nō prodidit: monuitq; vt cōsuleret sibi. Difficile enim esse in tam ppinquo loco tuto eum versari. Itaq; Phydnam eum deduci iussit: & qđ satis esset præsidii dedit. Hic in nauē oībus ignotus ascēdit. quæ cum tēpestate maxima Naxum ferretur: vbi tum Atheniēsiū erat exercitus: sensit Themistocles si eo peruenisset sibi esse pereundū. Hac necessitate coactus domino nauis quis sit aperit: multa pollicēs si se cōseruasset. At ille clarissimi viri captus misericordia diem noctēq; pcul ab insula in salo nauē tenuit in ancoris: neq; quē q̄ ex ea exire passus est. Inde Ephesum peruenit, ibiq; Themistoclē exponit: cui ille pro meritis grām postea retulit. Scio plerosq; ita scripsisse Themistoclē Xerxe regnante in asiam transisse. Sed ego potissimū Thucydidi credo q; ætate proximus erat: qui illorum tpum historiam reliquerūt: & eiusdē ciuitatis fuit. Is aūt ait ad Artaxerxem eum venisse: atq; his verbis epistolam misisse. Themistocles veni ad te qui plurima mala oīum Graiorum in domū tuā intuli: cum mihi necesse fuit aduersus patrē tuum bellare: patriāq; meam defendere. Idem multo plura bona feci: postq̄ in tuto ipse & ille in periculo esse cœpit. Nam cum in asiam reuerti vellet, prælio apud Salaminam facto, literis eū certiorem feci: id agi vt pons quē in Hellesponto fecerat, dissolueretur: atq; ab hostibus circumiretur. Quo nuntio ille periculo est liberatus. Nunc aūt cōfugi exagitatus a cuncta Græcia tuam petens amicitiā: quam si ero adeptus: nō minus me bonum amicū habebis: q̄ forte inimicū ille expertus est. Ea autē rogo vt de his rebus quas tecum colloqui volo annum mihi tpis des: eoq; transacto ad te venire patiaris. Huius rex animi magnitudinē admirās, cupiēsq; talem virum sibi conciliari, veniā dedit. Ille omne illud tp̄s literis sermoniq; Persarum dedit: quibus adeo eruditus est: vt multo cōmodius dicatur apud regem verba fecisse: q̄ hi poterāt qui in Perside erant nati. Hic cum multa regi esset pollicitus: gratissimūq; illud: si suis vti cōsiliis vellet, illum Græciā bello oppressurū: magnis muneribus ab Artoxerxe donatus in Asiā rediit: domiciliūq; Magnesiæ sibi cōstituit. Namq; hanc vrbē ei rex donarat his vsus verbis: quę ei panē præberet: ex qua regione qnquaginta talenta quotannis redibāt: Lampsacum vnde vinum sumeret: Mintham ex qua opsoniū haberet. Huius ad nostram memoriā monumēta manserūt duo: sepulcrū ppe oppidū in quo est sepultus: statuę in foro Magnesię. De cuius morte multis modis apud plęrosq; scriptum est: sed nos eūdem potissimū Thucydidē authorē probamus: qui illum ait Magnesiæ morbo mortuum: neq; negat fuisse famam venenum sua sponte sumpsisse: cum se quæ regi de Græcia opprimenda pollicitus esset, præstare posse desperaret. Idem ossa eius clam in Attica ab amicis sepulta, quoniam legibus non concederetur, q; proditionis esset damnatus, memorię prodidit.

Themistocles legatus Athenas profectus.

Themistocles testarū suffragiis ciuitate eiectus.

Themistoclis periculum.

Themistoclis epistola ad Artoxerxem.

Lampsac⁹. Varię sunt de Themistoclis morte sententiæ.

ARISTIDIS VITA.

Aristides te stulaꝝ exi lio mulcta tus est.

Risti des Lysima chi filius Athenien sis æqualis fere fuit Themisto cli. Itaq; cũ eo de prici patu cõten dit. Nanq; obtrectarũt iter se. In his aũt cognitũ est: quãto antestaret eloquẽtia innocẽ tiæ. Quãq̃ eni adeo excellebat Aristides abstinẽtia: vt vnus post hoĩum memo riam qđ qdem nos audierimus, cogno mine iustus sit appellatus: tñ a Themi stocle collabefactus testula illa exilio de cẽm annoꝝ mulctatus est. Qui qdẽ cũ itelligeret reprimi cõcitatã multitudinẽ nõ posse: sedẽsq; aiaduerteret quẽdã scribẽtẽ; vt pñia pelleretur: q̃sisse ab eo dr̃: q̃re id faceret: aut qđ Aristides cõmisisset: cur tãtã poenã dignus duceret̃. Cui ille respondit: se ignorare Aristidẽ: sed sibi nõ placere ꝙ cupide elaborasset: vt p̃ter cęteros iustus appel pellaret̃. Hic decẽ annoꝝ legitimã poenam non pertulit. Nam postq̃ Xerxes in græciam descendit: sexto fere anno q̃ erat expulsus, plębiscito in patriam restitutus est. Interfuit autem pugnæ nauali apud Salaminã: q̃ facta est prius q̃ poena liberaretur. Idem prętor fuit Atheniẽsiũ apud Plateas in prælio: quo Mardonius fusus: barbarorumq; exercitus itetfectus. Neq; aliud est vllũ huius in re mi litari illustre factũ: q̃ huius ĩperii memoria. Iustitię vero & æqtatis & ĩnocẽtiæ multa. In primis ꝙ eius æquitate factum est: quũ in cõmuni classe esset græciæ simul cum Pausania: quo duce Mardo nius erat fugatus: vt summa ĩperii maritimi a Lacedęmõiis trãsferret̃ ad Atheniẽses. Nãq; ante id tp̃s & mari & terra duces erãt Lacedæmonii: tũ aũt & inrẽperãtia Pausaniæ & iustitia factũ est Ari stidis: vt oẽs fere ciuitate gręcię ad Atheniẽsiũ societatẽ se applicarẽt: & aduersus barbaros hos du ces deligerẽt sibi: quo facilius repellerẽt: si forte bellũ renouare conarẽtur. Ad classes ædificãdas ex ercitusq; cõparãdos quãtũ pecunię quæq; ciuitas daret: Aristides delectus est q cõstitueret. eius arbi trio q̃dringẽta & sexagita talẽta quotãnis Delũ sunt collata. Id. n. cõmune ęrariũ eẽ voluerũt. Quę ois pecuniã postero tp̃e Athenas trãslata ẽ. Hic q̃ fuerit abstinẽtia nullũ ẽ certius ĩdiciũ: q̃ quũ tãtis rebus p̃fuisset in tãta pauptate decessit: vt q efferet̃, vix reliq̃rit. Quo factũ ẽ: vt filiæ eius publice ale rent̃: de cõi ærario dotibus datis collocaret̃. Decessit aũt fere post annũ q̃rtũ q̃ Themistocles Athe nis erat expulsus.

Aristidis paupertas.

PAVSANIÆ VITA.

Pausanias. varius ĩ vi ta.

Pausa. nobi lis virtuti bꝰ & vitiis.

Ausa nias Lace dæmo niꝰ magnꝰ ho mo: sed varius ĩ oĩ genere vi tę fuit. Nã vt virtuti bus eluxit sic vitiis ẽ obrutus. Huius illustrissimũ est præliũ apud Plateas. Nãq; illo duce Mardo nius Satrapes regius natione Medus regis gener in primis oĩum Persarũ & manu fortis & cõsilii plenus cum du cẽtis milibus peditũ, quos viriti lege rat, & vigĩti milibus eqtũ haud ita ma gna manu gręcia fugatus est: eoq; ipe

dux cecidit prelio. Qua victoria elatus plurima miscere cœpit: & maiora concupiscere. Sed primum in eo est reprehẽsus: q̃ cum ex præda tripodem aureũ Delphis posuisset epigrãmate scripto: in quo erat hæc sentẽtia: suo ductu barbaros apud Plateas esse deletos: eiusq̃ victoria ergo Apollini donũ dedisse: hos versus Lacedęmonii exculpserũt: neq̃ aliud scripserũt q̃ nõia earũ ciuitatum quarũ auxilio Persę erãt victi. Post id prelũ eũdem Pausaniã cum classe cõmuni Cyprũ atq̃ Hellespontum miserũt: vt ex his regionibus barbarorũ pręsidia depelleret. Pari felicitate in ea re vsus elatius se gerere cœpit: maioresq̃ appetere res. Nã cum Byzãtio expugnato cepisset: cõplures Persarũ nobiles: atq̃ in his nõnullos regis propinquos hos clam Xerxi remisit: simulãs ex vinclis publicis effugisse: & cum his Congylum Creterisem qui literas regi redderet: in quibus hæc fuisse scripta Thucidides memoriæ p̃didit. Pausanias dux Spartę quos Byzãtii ceperat postq̃ p̃pinquos tuos cognouit tibi muneri misit: seq̃ te cũ affinitate cõiũgi cupit. Quare si tibi videt̃ des ei filiã tuã nuptum. Id si feceris & Spartẽ & cæterã græciã sub tuã potestatẽ se adiuuãte redacturũ pollicet̃. His rebus si quid geri volueris, certũ hoiem ad eum mittas face: cum quo colloquatur. Rex tot hominum salute tam sibi necessariorũ magnopere gauisus: cõfestim cum epistola Artabarũ ad Pausaniam mittit. In qua eũ collaudat: petit. ne cui rei parcat ad ea p̃ficiẽda quæ pollicetur. Si fecerit: nullius rei a se repulsam laturũ. Huius Pausanias volũtate cognita alacrior ad rẽ gerẽdã factus in suspitionẽ cecidit Lacedæmoniorũ. In quo facto domũ reuocatus, accusatus capitis absoluitur: mulctatur tñ pecunia. Quã ob causam ad classem remissus nõ est. At ille post nõ multo sua sponte ad exercitũ redit: & ibi nõ callida, sed dementi oratione cognita patefecit. Non enim mores patrios solum, sed etiam cultum vestitũq̃ mutauit. Apparatu regio vtebatur: veste medica. Satellites Medi & Ægyptii sequebãtur. Epulabatur more Persarum luxuriosius q̃ qui aderant perpeti possent. Aditum petentibus cõueniẽdi non dabat: superbe respondebat: & crudeliter imperabat. Spartam redire nolebat. Colonas, qui locus in agro Troade est, se cõtulerat: ibi cõsilia quum patriæ, tum sibi inimica capiebat. Id postq̃ Lacedæmonii resciuerunt: legatos ad eum cum lana miserunt: in qua more illorum erat scriptum: nisi domũ reuerteretur se capitis eum damnaturos. Hoc nuntio motus sperans se et cũ pecunia & potentia instans periculum posse depellere, domum rediit. Huc vt venit: ab ephoris in vincula publica coniectus est. Licet enim legibus eorum cuiuis ephoro hęc facere regi. Hinc tamen se expediuit: neq̃ eo magis carebat suspitione: nam opinio manebat eum cum rege habere societatem. Est genus quoddam hominũ quod ilotę vocatur: quorum magna multitudo agros Lacedæmoniorum colit, seruorumq̃ munere fungitur. hos quoq̃ sollicitare spe libertatis existimabatur. Sed q̃ harum rerum nullum erat apertum crimẽ: quo argui posset: non putabant de tali tamq̃ claro viro suspitionibus oportere iudicari: & expectãdum dum se ipsa res aperiret. Interim Argilius q̃dam adolescentulus, quem puerum Pausanias amore venereo dilexerat, cum epistolam ab eo ad Artabatum accepisset: eiq̃ in suspitionem venisset: aliquid in ea de se esse scriptum: q̃ nemo eorum redisset qui super tali causa eodem missi erant: vincula epistolæ laxauit signoq̃ detracto cognouit si pertulisset sibi esse pereũdum. Erant in eadem epistola: quæ ad ea pertinebant quæ inter regem Pausaniamq̃ conuenerant. Has ille literas ephoris tradidit. Non est prætereunda grauitas Lacedæmoniorum hoc loco. Nam ne huius q̃dem indicio impulsi sunt vt pausaniam comprehenderent: neq̃ prius vim adhibendam putauerunt: q̃ se ipse indicasset. Itaq̃ huic indici quid fieri vellent præceperunt. Fanum Neptuni est Tænari: quod violati nefas putant Græci. Eo ille index confugit: in ara consedit. hanc iuxta locum fecerunt sub terra: ex quo posset audiri si quis quid loqueretur cum Argilio. Huc ex Ephoris quidam descenderunt. Pausanias vt audiuit Argilium confugisse in aram, perturbatus venit eo: quem cum supplicem dei videret in ara sedentem: quęrit causæ quid sit tam repentini consilii: huic ille quid ex literis comperisset aperit. Modo magis Pausanias perturbatus orare cœpit ne nuntiaret: nec se meritum de illo optime proderet. Q̃d si eam veniam sibi dedisset: tãtisq̃ implicitum rebus subleuasset, magno se ei præmio futurum His rebus ephori cognitis satius putauerunt in vrbe eum comprehendi: quo cum essent p̃fecti: & Pausanias placato Argilio vt putabat Lacedæmonem reuerteretur: in itinere cum iam in eo esset vt comprehẽderetur: & vultu cuiusdam ephori qui eum admonere cupiebat: insidias sibi fieri intellexit. Itaq̃ paucis ante gradibus: q̃ qui sequebantur in ædem Mineruæ quæ Chalicœcus vocatur, confugit. Hinc ne exire posset statim Ephori valuas eius ædis obstruxerunt: tectumq̃ sunt demoliti: quo facilius sub diuo interiret. Dicitur eo tempore matrem Pausaniæ vixisse: eamq̃ iam magno natu postq̃ de scelere filii comperit in primis ad filium claudẽdum lapidem ad introitum ædis attulisse Sic Pausanias magnam belli gloriam turpi morte maculauit. Hic cum semianimis de templo elatus esset: confestim animam efflauit. Cuius mortui corpus cum eodem nonnulli dicerent inferri oportere: quo hi qui ad supplicium essent dati: displicuit pluribus: & procul ab eo loco infoderunt quo erat mortuus. Inde posterius delphici respõso erutus: atq̃ loco sepultus: vbi vitam finierat.

Tripodem aureũ Pausanias Delphis posuit

Pausaniæ ad Xerxem epistola.

Ephororũ potestas.

Ilotæ.

Argilius.

Pausaniæ interitus.

CYMONIS VITA.

Cymon Myltiadis filius Atheniensis duro admodum initio vsus ē adolescentiæ. Nam cum pater ei⁹ litem æstimatam populo soluere non potuisset: ob eamq; causam in vinculis publicis decessisset: Cymon eadem custodia tenebatur: neq; legibus Atheniensibus emitti poterat: nisi pecuniam qua pater mulctatus esset, soluisset. Habebat autem in matrimonio sororē germanam suam nomine Elpenicem: nō magis amore q̄ patrio more ductus. Nam Atheniensibus licet eodem patre natas vxores ducere. Huius coniugii cupidus Callias quidam, non tam generosus quam pecuniosus, qui magnas pecunias ex metallis fecerat: egit cum Cymone; vt eam sibi vxorem daret: id si impetrasset se pro illo pecuniam soluturum. Is cum talem conditionem aspernaretur: Elpenices negauit se passuram Myltiadis progeniem in vinculis publicis interire: quoniam prohiberet: seque Calliæ nupturam: si ea quæ polliceretur præstitisset. Tali modo custodia liberatus Cymon: celeriter ad principatum peruenit. Habebat enim satis eloquentiæ: summam liberalitatem: magnam prudentiam, quum iuris ciuilis: tum rei militaris, q eum patre a puero in exercitu fuerat versatus. Itaque hic & populum vrbanum in sua tenuit potestate: & apud exercitum plurimum valuit authoritate. Primum imperator apud flumen Strymona magnas copias Thracum fugauit. Oppidum Amphipolim constituit: eoq; decem milia Atheniensium in coloniam misit. Idem iterum apud Mychalem Cypriorum & Phœnicum ducētatum nauium classem deuictam cepit. Eodemq; die pari fortuna in terra vsus est. Nanq; hostium nauibus captis statim ex classe copias suas eduxit: barbarorum vno concursu maximam vim prostrauit. Qua victoria magna prǽda potitus cum domum reuerteretur: q iam nonnullæ insulæ propter acerbitatem imperii defecerāt: alienatas ad officium redire coegit. Cyprum: quā eo tempore Dolopes incolebant q contumacius se gesserant, vacuefecit: sessores veteres vrbe insulaq; eiecit: agros ciuibus diuisit Thasios opulentia fretos suo aduentu fregit. His e manubiis Athenarum arx quæ ad meridiem vergit est ornata. Quibus rebus quum vnus in ciuitate maxime floreret: incidit in eādem inuidiam: quam pater suus cæteriq; Atheniensium principes. Nam testarum suffragiis, qd illi ostracon vocant: decē annorū exilio mulctatus est. Cuius facti celerius Atheniēses q̄ ipsum pœnituit. Nam cū ille aīo forti inuidiæ ingratorū ciuium cessisset: bellūq; Lacedæmonii Atheniēsibus indixissent: cōfestim notæ eius virtutis desiderium cōsecutum est. Itaq; post annū quintum, quo expulsus erat, in patriā reuocatus est. Ille q; hospitio Lacedæmonio℞ vtebatur: satius existimans cōtendere Lacedęmonē sua sponte est profectus: pacemq; inter duas potentissimas ciuitates cōciliauit. Post neq; ita multo in Cyprū cum ducentis nauibus imperator missus: cū eius maiorē partē insulæ deuicisset: in morbū implicitus in oppido Cythio est mortuus. Hunc Atheniēses non solum in bello: sed in pace diu desiderauerūt. Fuit enim tanta liberalitate: quū compluribus locis prædia hortosq; haberet: vt nunq̄ in eis custodem imposuerit fructus seruandi gratia: ne quis impediretur: quo minus eius rebus quibus vellet frueretur. Semper eum pedissequi cum nūmis sunt secuti: vt si quis opis eius indigeret, haberet qd statim daret: ne differendo videretur negare. Sepe cum aliquem offensum fortuna videret minus bene vestitum, suū amiculum dedit. Quottidie sic cœna ei coquebatur: vt quos conuocatos vidisset in foro, oēs deuocaret: quod facere nullum diē prætermittebat. Nulli fides eius, nulli opera, nulli res familiaris defuit: multos locupletauit: complures pauperes mortuos qui vnde efferentur non reliquissent, suo sumptu extulit. Sic se gerendo minime est mirandum: si & vita eius fuit secura: & mors acerba.

Cymon sororē duxit in vxorem. Callias.

Cymō Cypriorum & Phœnicū classem ducentarū nauiū cepit.

Cymon testarū suffragiis exilio mulctatus.

Cymonis obitus.

Pedissequi.

Cymonis munificentia in indigentes.

Lysander

¶ LYSANDRI VITA.

Lysander Lacedęmoni⁹ magnā reliqt sui famam magis felicitate q̄ virtute partā. Athenienses enim in Peloponesios sexto & vigesimo anno bellum gerentes confecisse apparet. Id qua ratione consecutus sit latet. Nō enim virtute sui exercitus: sed immodestia factum est aduersariorum: qui cū dicto audientes imperatoribus suis nō erant, dispalati in agris relictis nauibus in hostiū venerunt potestatem. Quo facto Athenienses se Lacedæmoniis dederunt. Hac victoria Lysander elatus cum antea semper factiosus audaxq́ fuisset, sic sibi indulsit: vt eius opera in maximum odium græciæ Lacedæmonii peruenerint. Nam cum hanc causam Lacedæmonii dictitassent sibi esse belli: vt Atheniensium impotentē dominationem refringerent: postq̄ apud Ægos flumē Lysander classis hostium est potitus, nihil aliud molitus est: q̄ vt omnes ciuitates in sua teneret potestate: quum id se Lacedæmoniorum causa facere simularet. Nanq́ vndiq́ qui Atheniensium rebus studuissent eiectis: decem delegerat in vnaquaq́ ciuitate: quibus summum imperium potestatēq́ omnium rerum committeret. Horū in numero nemo admittebatur: nisi qui aut eius hospitio contineretur aut se illius fore propriū fide confirmarat. Ita decēuirali potestate in omnibus vrbibus constituta, ipsius nutu omnia gerebantur. Cuius de crudelitate ac perfidia satis est vnam rem exempli gratia proferre: ne de eodē plura enumerando fatigemus lectores. Victor ex Asia quum reuerteretur: Thassumq́ diuertisset: cū ea ciuitas præcipua fide fuerat erga Athenienses: perinde ac si iidem firmissimi solerent esse amici: qui constantes fuissent inimici: eam peruertere concupiuit. Vidit autem nisi in eo occultasset voluntatem, futurum vt Thassii dilaberentur: consulerentq́ rebus suis. Itaq́ decēuiralem suam potestatē sui ab illo constitutam sustulerunt. Quo dolore incensus iniit cōsilia: reges Lacedæmoniorum tollere. Sed sentiebat id sine ope deorum facere non posse: cū Lacedæmonii omnia ad oracula referre consueuerant. Primum Delphis corrūpere est conatus. Quum id non potuisset. Dodonam adortus est. Hinc quoq́ repulsus dixit, se vota suscepisse: q̄ Ioui Ammoni solueret: existimās se Aphros facilius corrupturum. Hac spe quum profectus esset in Africam: multum eum antistites Iouis fefellerunt: nam non solum corrumpi non potuerunt: sed etiam legatos Lacedæmona miserunt: q̄ Lysandrum accusarent: cū sacerdotes fani corrumpere conatus esset. Accusatus hoc crimine: iudicūq́ absolutus sententiis Orchomeniis missus subsidio occisus est a Thebanis apud Alyarthum. Quā vero de eo foret iudicatum: oratio indicio fuit: quæ post mortem in domo eius reperta est: in qua suadet Lacedæmoniis vt regia potestate dissoluta, ex omnibus dux deligatur ad bellum gerendum: sed scripta vt deorum videretur congruere sententiæ: quam ille se habiturum pecunia fidens non dubitabat. hanc ei scripsisse Cleon Alycarnias dicitur. Atq́ hoc loco non est prętereundum factum Pharnabazi Satrapis regii. Nam cum Lysander pręfectus classis in bello multa crudeliter auareq́ fecisset 1 deq́ his rebus suspicaret̄ ad ciues suos esse platū: petiit a Pharnabazo: vt ad Ephoros sibi testimonium daret: quanta sanctitate bellum gessisset, sociosq́ tractasset: de eaq́ re accurate scriberet. Magnam enim eius authoritatem in ea re futuram. Hinc ille liberaliter pollicetur. librū grauem multis verbis conscripsit: in quibus summis eum effert laudibus. Quem quum legisset, p̄basset q́: dum designatur: alterum pari magnitudine vt discerni non posset, signatum subiecit: in quo accuratissime eius auaritiam perfidiamq́ accusarat. Hinc Lysander domū quū redisset: postq̄ de suis rebus gestis apud maximum magistratum quæ voluerat, dixerat: testimonii loco librum a Pharnabazo datum tradidit. Hunc summoto Lysandro quum Ephori cognoscerent: ipsi legendū dederunt. Ita ille imprudens ipse suus accusator.

Lysander confecit Athenięses

Ægos flumen.

Lysandri crudelitas & perfidia.

Lysander oracula corrūpere conatus.

ALCIBIADES VITA.

Lcibiades Cliniæ filius Athenienſis. In hoc natura q̄d efficerē poſſit videtur expta. Cōſtat enī inter omnes qui de eo memoriæ prodiderūt: nihil illo fuiſſe excellentius vel in vitiis vel in virtutibus. Nam in ampliſſima ciuitate, ſummo genere, omnium ętatis ſuę multo formoſiſſimus ad omnes res aptus conſiliiq; plenus. Nāq; imperator fuit ſummus mari & terra: diſertus, vt in primis dicendo valeret: & tanta erat cōmendatio oris atq; orationis vt nemo ei dicendo poſſet reſiſtere. deinde cum tempus poſceret, laborioſus, patiens, liberalis, ſplendidus nō minus in vita q̄ victu, affabilis, blādus, temporibus callidiſſime inſeruiens. Idem ſimulac ſe pręmiſerat nec cauſa ſuberat quare animi laborem perferret, luxurioſus, diſſolutus, libidinoſus, intēperans reperiebatur: vt omnes admirarentur in vno homine tantam diſſimilitudinem: tāq; diuerſam naturam. Educatus eſt in domo

Alcibiades Periclis priuignus

Periclis (Priuignus enim ſuus fuiſſe dicitur.) Eruditus a Socrate. ſocerum habuit Hipponicum oīum græcæ linguæ eloquentia diſertiſſimum: vt ſi ipſe fingere vellet: neq; plura bona reminiſci: neq; maiora poſſet conſequi: q̄ vel fortuna vel natura tribuerat. Ineunte adoleſcentia amatus eſt a multis more gręcorū: in eis a Socrate: de quo mentionem facit Plato in ſympoſio. Nanq; eum induxit commemorantem ſe pernoctaſſe cum Socrate: neq; aliter ab eo ſurrexiſſe ac filius a parente debuerit. Poſtea q̄ robuſtior eſt factus non minus multos amauit. In quorum amore quoad licitum eſt odioſa multa delicate ioco ſeq; fecit: quæ referremus niſi maiora potioraq; haberemus. Bello Pelo-

Hermę Athenis deiectæ.

ponneſiaco huius conſilio atq; authoritate Athenienſes bellum ſyracuſanis indixerunt: ad quod gerendum ipſe dux delectus eſt. Duo prætera collegæ dati Nicias & Lamachus. Id cum appararetur prius quam claſſis exiret, accidit: vt vna nocte omnes hermę quæ in oppido erant Athenis deiicerentur: præter vnum qui ante ianuam eius erat: Androcydeſq; vocatus eſt. hoc cum appareret non ſine magna multorum conſenſione eſſe factum: q̄ nō ad priuatam, ſed ad publicam rem pertineret: magnus multitudini timor eſt iniectus: nequa repentina vis in ciuitate exiſteret quæ libertatem opprimeret populi. Hoc maxime conuenire in Alcibiadem videbatur: q̄ & potentior & maior quam priuatus, exiſtimabatur. Multos enim liberalitate deiunxerat: plures etiam opera forenſi

Alcibiades

ſuos reduxerat. Quare fiebat vt omnium oculos quotienſcunq; in publicum prodiſſet ad ſe cōuerteret: neq; ei par quiſq̄ in ciuitate poneretur. Itaq; non ſolum ſpem in eo habebant maximam: ſed etiam timorem q̄ & obeſſe plurimum & pdeſſe poterat. Aſpergebatur etiam infamia: q̄ in domo ſua facere myſteria dicebatur: quod nefas erat more Athenienſium: idq; non ad religionem ſed ad coniurationem pertinere exiſtimabatur. Hoc crimine in contentionem ab inimicis compellabatur. Sed inſtabat tempus ad bellum proficiſcendi. Id ille intuens neq; ignorans ciuium ſuorum cōſuetudinem, poſtulabat: ſi quid de ſe agi vellent potius de præſenti quæſtio haberetur: q̄ abſens inuidię crimine accuſaretur. Inimici vero eius quieſcendum in præſenti, quia nocere non poſſe intelligebant: & illud tempus expectandum decreuerūt: quo ſi exiſſet: vt abſentem aggrederentur. Itaq; fecerunt. Nam poſtq̄ in Siciliam eum perueniſſe crediderunt: abſentē q̄ ſacra violaſſet, reum fecerunt. qua de re cum ei nuntius a magiſtratu in Siciliam miſſus eſſet: vt domum ad cauſam dicendā rediret: eſſetq; magna ſpe prouinciæ bene adminiſtrandę, non parere noluit: & in triremē quę ad eum deportandum erat miſſa, aſcendit: ac Thurios in Italiam peruectus. multa ſecum reputās de immoderata ciuium ſuorum licentia crudelitateq; erga nobiles, vtiliſſimum ratus impendentem euitare tempeſtatem clam ſe a cuſtodibus ſubduxit: & inde primum Elidem, deinde Thebas venit. Poſtq̄ autem ſe capitis damnatum bonis publicatis audiuit: & id quod vſu venerat Olympiadę ſacerdotes a populo coactos vt ſe deuouerent: eiuſq; deuotionis quo teſtatior eſſet memoria, exē-

plum in pila lapidea incisum esse positum in publico: Lacedæmonem demigrauit. Ibi vt ipse prædicare consueuerat, non aduersus patriam, sed inimicos suo bellum gessit: q iidem hostes essent ciuitati. Nam quum intelligerent se plurimũ prodesse reipublicę: ex ea eiecisse pluscp irę suę q̃ vtilitati cõmuni paruisse. itaq huius consilio Lacedæmonii cum Perse rege amicitiam fecerunt: deinde Deceliam in Attica munierunt: præsidioq perpetuo ibi posito in obsidione Athenas tenuerunt. Eiusdem opera Ioniam a societate auerterunt Atheniensium. quo facto, multo superiores bello esse cœperunt. Neq vero his rebus tam amici Alcibiadi sunt facti q̃ timore ab eo alienati. Nam cum accerrimi viri præstantem prudentiam in omnibus rebus cognoscerent: pertimuerunt ne charitate patrię ductus aliquando ab ipsis desciscerer: & cum suis in gratiam rediret. Itaq tempus eius interficiendi quærere instituerunt. Id Alcibiadi diutius cælari non potuit: erat enim ea sagacitate vt decipi non posset: pręsertim quum animum attendisset ad cauendum. Itaq ad Tyssaphernem pręfectum regis Darii se contulit: cuius cum in intimam amicitiam peruenisset: & Atheniensium male gestis in sicilia rebus opes senescere, contra Lacedæmoniorum crescere videret: Initio cum Pisancho pretore qui apud Samum exercitũ habebat, per internuntios colloquitur: & de reditu suo facit mentionem.

Tyssaphernes.

Erat enim eodem quo Alcibiades sensu: populi potentiæ non amicus: & optimatum fautor. Ab hoc destitutus primum per Thrasybulum Lyci filium ab exercitu recipitur: prætorq fit apud Samum: post suffragante Theramene plebiscito restituitur: pariq absens imperio præficitur simul cum Thrasybulo & Theramene Horum imperio tanta commutatio rerum facta est: vt Lacedæmonii qui paulo ante victores viguerant, perterriti pacem peterẽt

Thrasybulus Lyci filius.

Victi enim erant quinq præliis terrestribus: tribus naualibus. in quibus ducentas naues triremes amiserant: quæ captæ in hostium venerant potestatem. Alcibiades simul cum collegis receperat Ioniam: Hellespontum: multas præterea vrbes græcas: quę in ora sitæ sunt Asiæ: quarum expugnauerant q̃plures: in his Byzantium: neq minus multas consilio ad amicitiam adiunxerant: q in captos clemẽtia fuerant vsi. Inde preda onusti locupletato exercitu maximis rebus gestis Athenas venerunt. His cum obuiam vniuersa ciuitas in Piræum descẽdisset: tanta fuit omnium expectatio visendi Alcibiadis: vt ad eius triremem vulgus conflueret: perinde ac si solus aduenisset.

Lacedæmonii vincunt duce Alcibiade.

Sic enim populo erat persuasum: & aduersus superiores & pręsentes secũdas res accidisse eius opera. Itaq & Siciliæ amissum, & Lacedęmoniorum victorias culpæ suę tribuebant: q talem virum ex ciuitate expulisset. Neq id sine causa arbitrari videbãtur. Nam postq̃ exercitui præesse cœperat neque terra, neque mari hostes pares esse potuerant. Hic vt naui egressus est: quamquam Theramenes & Thrasybulus eisdem rebus pręfuerant, simulq venerant in Pireum, tamen illum vnũ omnes persequebantur: & id quod nunq̃ antea vsu venerant nisi olympiæ victoribus, coronis aureis æneisq vulgo donabatur. Ille lachrymans talem beniuolẽtiam ciuium suorum accipiebat: reminiscens pristini temporis acerbitatem. Postq̃ Astu venit, concione aduocata sic verba fecit: vt nemo tam ferus fuerit: quin eius casum lachrymarit: inimicumq his se ostenderit: quorum opera patria pulsus fuerat: perinde ac si alius populus non ille ipse qui tum flebat, eum sacrilegũ damnasset. Restituta ergo huic sunt publice bona. Iidem illi Olympiadæ sacerdotes rursus resacrare sunt coacti: qui eum deuouerant: pileq illę in quibus deuotio fuerat scripta, in mare præcipitatæ. Hæc Alcibiadi lætitia minus fuit diuturna. Nam cum ei essent honores decreti: totaq respublica domi belliq tradita: vt vnius arbitrio gereretur: & ipse postulasset vt duo sibi collegæ darentur Thrasibulus & Adimantus: neq id negatum esset: classe in Asiam profectus, q apud Cymen minus ex sententia rem gesserat, in inuidiam recidit. nihil enim eum non efficere posse ducebãt. Ex quo fiebat: vt omnia minus prospere gesta eius culpę tribuerent: cum aut eum negligenter aut malitiose fecisse loquerentur. sicut accidit. Nam corruptũ a rege capere Cymen noluisse arguebant. Itaq huic maxime imputamus malo causam fuisse nimiam opinionem ingenii atq virtutis. Timebatur enim non minus q̃ diligebatur: ne secunda fortuna magnisq elatus opibus, tyrannidem cõcupisceret, quibus rebus factum est: vt absenti magistratum abrogarent: & alium in eius locum substituerent. Id ille vt audiuit: domũ reuerti noluit: & se Pararã contulit: ibiq tria castella communiuit: Bornos: Biram: Themeonticos: manuq collecta prim⁹ græcię ciuitatis in Thraciam introiit: gloriosius existimans barbarorum præda locupletari, q̃ graiorum. Qua ex re creuerat fama cum opibus: magnamq amicitiam sibi cum quibusdam regibus Thracię pepererat: neq tamen a charitate patrię potuit recedere.

Philocles prætor Atheniensium

Nam cum apud Egos flumen Philocles prętor Atheniensium classem constituisset suam: neq longe abesset Lysander prætor Lacedęmoniorum: qui in eo erat occupatus: vt bellum q̃ diutissime duceret: q ipsis pecunia a rege suppeditabatur: cõtra Atheniensibus exhaustis, præter arma & nauis nihil erat super: Alcibiades ad Atheniensium venit exercitum: ibiq pręsente vulgo agere cœpit: si vellent, se coacturum Lysandrum dimicare, aut pacem petere. Respondent Lacedęmonios eo nolle confligere classe: q pedestribus copiis plus q̃ nauibus valerent. Sibi autem esse facile Seucem regem thracum deducere: vt eos terra: depelleret.

Quo facto necessario aut classe conflicturos:aut bellum composituros. Id etsi vere dictum Philo/des animaduertebat:tamen postulara facere noluit:q̄ sentiebat se Alcibiade recepto nullius mo/menti apud exercitum futurum. Et si quid secundi euenisset:nullam in ea re suam partem fore. Cō/tra ea siquid aduersi accidisset:se vnum eius delicti futurū reum Ab hoc discedens Alcibiades, Quo niam inquit victoriæ patriæ repugnas,illud moneo:iuxta hostes castra habeas naurica. Periculum est enim ne immodestia militum nostrorum occasio detur Lysandro nostri opprimendi exercitus.

Lysander Atheniēses vincit.

neq̄ ea res illum fefellir. Nam Lysander cum per speculatores comperisset : vulgum Atheniensium in terram prædatum exisse:nauesq̄ pene inanes relictas:tempus rei gerendæ non dimisit: eoq̄ im/petu totum bellum deleuit. At Alcibiades victis Atheniensibus non satis tuta eadem loca sibi arbi trans,penitus in Thraciam se supra Propontidem abdidit: sperans ibi facillime suam fortunam oculi posse. Falso. Nam thraces postq̄ eum cum magna pecunia venisse senserunt,insidias fecerūt: qui ea quæ apportauit abstulerunt:ipsum capere non potuerunt. Ille cernens nullum locum sibi tutum in Græcia:propter potentiam Lacedæmoniorum:ad Pharnabazum in Asiam transiit. Quem quidem adeo sua cepit humanitate:vt eum nemo in amicitiam antecederet. Nanq̄ ei Gri/mium dederat in Phrygia castrum:ex quo quinquaginta talenta vectigalis habebat : Qua fortu/na Alcibiades non erat contentus:neq̄ Athenas victas Lacedæmoniis seruire poterat pati. Itaq̄ ad patriam liberandam omni ferebatur cogitatione. Sed videbat id sine rege Persarum non posse fieri:ideoq̄ eum amicum sibi cupiebar adiungi:neq̄ dubitabat facile se cōsecuturum:si modo eius conueniendi habuisset potestatem. Nam Cyrum fratrem ei bellum clam parare Lacedæmoniis a/

Cyrus.

diuuantibus sciebar. Id si aperuisset:magnam se initurum gratiam videbat. Hæc cum moliretur: peteretq̄ a Pharnabazo vt ad regem mitteretur:eodem tempore Critias cæteriq̄ tyranni Atheni ensium certos homines ad Lysandrum in Asiam miserunt:qui eum certiorem facerent nisi Alci/biadem sustulisset, nihil earum fore ratum,quas ipse Athenis constituisset. Quare si suas res gestas manere vellet:illum persequeretur. His Lacon rebus commotus statuit accuratius sibi agendum cum Pharnabazo societatem. Huic ergo renuntiat:quæ regi cum Lacedæmoniis essent,irrita futu ra nisi Alcibiadem viuum aut mortuum tradidisset, stare non posse. Nō tulit hoc Satrapes:& vio/lare clementiam q̄ regis opes minui maluit. Itaq̄ misit Sisameriem & Bagrum ad Alcibiadem in/terficiendum:cum ille esset in Phrygia:iterq̄ ad regem compararet. Missi clam viciniran in qua tū Alcibiades erat, dant negotium:vt eum interficiant. Illi cum securo aggredi non auderent: noctu ligna contulerunt circa samineam in qua quiescebat:eamq̄ succenderunt : vt incendio confice/rent:quem manu superari posse diffidebant. Ille autem in sonitu flammæ est excitatus:etsi gladius ei erat subductus, familiaris sui subalare telum eripuit. Nanq̄ erat cum eo quidam ex arcadia hos/

Alcibiades interficitur.

pes:qui nunq̄ discedere voluerat. Hunc sequi se iubet:& id quod in præsentia vestimentorum fuit arripuit. His in ignem eiectis flammæ viam transiit. Quem vt barbari incēdium effugisse eminus viderunt telis missis interfecerunt:caputq̄ eius ad Pharnabazum retulerunt. At mulier quæ cum eo viuere consueuerat,muliebri sua veste contectum ædificii incēdio mortuum cremauit: quod ad viuum interimendum erat comparatum. Sic Alcibiades annos circiter quadraginta natus diem obiit supremum. Hunc infamatum a plærisq̄ tres grauissimi historici summis laudibus extulerūt: Thucydides,qui eiusdem ætatis fuit: Theopompus,qui fuit post aliquāto natus: & Timæus qui quidem duo maledicentissimi,nescio quo modo,in illo vno laudando conscierunt. Nam ea quæ supra diximus de eo prędicarunt:atq̄ hoc amplius:Cum Athenis splendidissima ciuitate natus esset:splendore:ac dignitate superasse vitę. Postq̄ inde expulsus Thebas venerit: adeo studiis eorū

Alcibiadis varii mores

inseruisse:vt nemo eum labore corporisq̄ viribus posset æquiparare. Omnes enim Bœotii magis firmitati corporis q̄ ingenii acumini inseruiunt. Eundem apud Lacedæmonios,quorum moribꝰ summa virtus in patientia ponebatur, sic duritiæ se dedisse:vt parsimōia victus atq̄ cultus omnes Lacedæmonios vinceret. Fuisse apud Thracas homines vinolentos rebusq̄ venereis deditos. hos quoq̄ in his rebus antecessisse. Venisse ad Persas apud quos summa laus esset fortiter venari, luxu/riose viuere. horum sic imitatum consuetudinem:vt illi ipsi eum in his maxime admirarētur. Qui/bus rebus effecisse:vt apud quoscunq̄ esset principes, poneretur, habereturq̄ charissimus: Sed satis de hoc:reliquos ordiamur.

THRASYBVLI VITA.

Thrasybulus lycii filius Atheniensis, si p se virtus sine fortuna põderanda sit, dubito an hũc primũ omniũ ponã. Illi sine dubio neminem præfero, fide, constantia, magnitudine animi, in patriẽ amore. Nam quod multi voluerunt, pauci potuerunt ab vno tyranno patriam liberare. Huic contigit vt a triginta oppressam tyrannis ex seruitute in libertatem vindicaret. Sed nescio quomodo quũ eum nemo anteiret his virtutibus, multi nobilitate præcurrerunt. Primum Peloponnesio bello multa hic sine Alcibiade gessit: ille nullam rem sine hoc. quæ ille vniuersa naturali quodam bono fecit lucri. Sed illa tamen omnia communia imperatoribus cum militibus & fortuna: quod in prælũ concursu abiit res consilio ad vires vimq; pugnantium. Itaq; iure suo nonnulla ab imperatore miles, plurima vero a fortuna vendicat: seq; his plus valuisse q̄ ducis prudẽtiam, vere potest prædicare. Quare illud magnificentissimum factum proprium est Thrasybuli: Nam cum triginta tyranni præpositi a Lacedæmoniis, seruitute oppressas tenerent Athenas: plurimos ciues quibus in bello pepercerat fortuna, ptim patria expulissent: partĩ interfecissent: plurimorũ bona publicata inter se diuisissent: nõ solum princeps, sed & solus initio bellum his indixit. Hic enim cum Philen confugisset: quod est castellum in Attica munitissimum: non plus habuit secum q̄ triginta de suis: Hoc initium fuit salutis atticorum: hoc robur libertatis clarissimæ ciuitatis. Neq; vero hic non cõtemptus est primo a tyrannis: neq; eius sollicitudo: quæ quidem res & illis contẽnentibus pernicici, & huic despecto saluti fuit. Hec enim illos ad persequendum segnes, hos autem tempore ad comparandum dato fecit robustiores. Quo magis præceptum illud omnium in animis esse debet: nihil in bello oportere contẽni: nec sine causa dici: matrem timidi flere non solere. Neq; tamen pro opinione Thrasybuli aucte sunt opes: nam iam tum illis temporibus fortius boni pro libertate loquebantur: q̄ pugnabant. Hinc in Piræum transiit munychiamq; muniuit. Hãc bis tyranni oppugnare sunt adorti: ab eaq; turpiter repulsi protinus in vrbem armis impedimentisq; amissis refugerunt. Vsus est Thrasybulus non minus prudentia q̄ fortitudine. Nam cedentes violari vetuit. Ciues enim ciuibus parcere æquum censebat. Neq; quisq̃ est vulneratus: nisi qui prior impugnare voluit. Neminem iacentem veste spoliauit. Nil attigit nisi arma quorum indigebat: & quæ ad victum pertinebant. In secundo prælio cecidit Cricias dux tyrannorum: quum quidem aduersus Thrasybulum fortissime pugnaret. Hoc deiecto Pausanias venit atticis auxilio rex Lacedæmoniorũ. Is inter Thrasybulum & eos qui vrbem tenebant fecit pacem his conditionibus: nequi præter triginta tyrannos & decem qui postea prætores creati superioris more crudelitatis erant vsi, afficerentur exilio: neue bona publicarentur: reipublicæ procuratio populo redderetur. Præclarum hoc quoq; Thrasybuli: q reconciliata pace cum plurimum in ciuitate posset, legem tulit: nequis anteactarum rerum accusaretur: ne ve multaretur: eamq; illi legem obliuionis appellarunt. Neq; vero hanc tantum ferendam curauit: sed etiam vt valeret effecit. Nam cum quidam ex his qui simul cum eo in exilio fuerant cædem facere eorum vellent: cum quibus in gratiam reditum erat: publice prohibuit: & id quod pollicitus erat præstitit. Huic pro tantis meritis honoris corona a populo data est: facta duabus virgulis oleaginis: quæ q amor ciuium non vis expresserat, nullam habuit inuidiam: magnaq; fuit gloria. Bene ergo Pittacus ille qui septem sapientum numero est habitus, cum ei Mitylenei multa milia iugerũ agri & munera darẽt: Nolite rogo vos inquit mihi dare: qđ multi inuideant: plures etiam concupiscant. quare ex istis nolo amplius q̄ centum iugera: quæ & meã animi æquitatem, & vestram volũtatem indicent. Nam parua munera diutina, locupletia non pro

Thrasybuli laudes.

Nihil ĩ bello oportet cõtemni.

Cricias. Pausanias

Lex lata a Thrasybulo.

Pittaci pulchrũ respõsum ad Mitylenæos.

pria esse consueuerunt. Illa igitur corona contentus Thrasybulus, neq̧ amplius requisiuit: neq̧ quenq̃ honore se antecessisse existimauit. Hic sequenti tempore cum prętor classem ad Siciliam appulisset: neq̧ satis diligenter in castris eius agerentur vigiliæ: a barbaris ex oppido noctu eruptione facta in tabernaculo interfectus est.

CONONIS VITA.

Conõ Atheniensis peloponnesio bello accessit ad rempubl. in eoq̧ eius opera magnus fuit. Nam & prætor pedestribus exercitibus præfuit: & præfectus classis res magnas mari gessit. Quas ob causas præcipuus ei honos habitus est: nãq̧ omnibus vnus insulis præfuit. in qua potestate Pheras cepit coloniam Lacedęmoniorũ. Fuit etiam extremo Peloponnesio bello prætor cum apud Ægos flumen copiæ Atheniensium a Lysandro sunt deuictę. Sed tum abfuit: eoq̧ peius res administrata est: nã & prudens rei militaris & diligens erat imperii. Itaq̧ nemini erat his temporibus dubium si affuisset, illam Athenienses calamitatem accepturos non fuisse. Rebus autem afflictis cum patriam obsideri audisset: non quæsiuit vbi ipse tuto viueret: sed vnde præsidio posset esse ciuibus suis. Itaq̧ contulit se ad Pharnabazum satrapem Ionię & Lydię: eundemq̧ generum regis & propinquum: apud quem vt multum gratia valeret multo labore multisq̧ effecit periculis. Nam quum Lacedæmonii Atheniensibus deuictis in societate non manerent quam cum Artaxerxe fecerãt: Agesilaumq̧ bellatum misissent in Asiã: maxime impulsi a Thissapherne qui ex intimis regis ab amicitia eius defecerat: & cum lacedæmoniis coierat societatem. Hunc aduersus Pharnabazus habitus est imperator: re quidem vera exercitui præfuit Conon: eiusq̧ omnia arbitrio gesta sunt. hic multũ ducem summum Agesilaum impediuit: sæpeq̧ eius consiliis obstitit. Neq̧ vero non fuit apertum si ille non fuisset, Agesilaum Asiam Thauro tenus regi fuisse erepturum. Qui postea q̃ domum a suis ciuibus reuocatus est: q̧ Bœotii & Athenienses Lacedæmoniis bellum indixerant: Conon nihilo secius apud præfectos regis versabatur: hisq̧ omnibus magno erat vsui. Defecerat a rege Tissaphernes: neq̧ id tã Artaxerxi q̃ cęteris erat apertum. Multis enim magnisq̧ meritis apud regem etiam quum in officio non maneret, valebat. Neq̧ admirandum si non facile ad credendum inducebatur: reminiscens eius se opera Cyrum fratrẽ superasse. Huius accusandi gratia Conon a Pharnabazo ad regem missus, postq̃ venit primum ex more Persarum ad Chiliarchum qui secundum gradum imperii tenebat: tetraustem accessit: seq̧ ostẽdit cum rege colloqui velle. Nemo enim sine hoc admittitur. huic ille inquit nulla mora est: sed tu delibera vtrum colloqui malis an per literas quæ cogitas. Necesse est enim si in conspectũ veneris, venerari te regem: quod Proscynin illi vocant: hoc si tibi graue est: pro me nihilo secius editis mandatis conficies quod studes. Tum Conon, mihi vero inquit non est graue quemuis honorem habere regi: sed vereor ne ciuitati meæ sit opprobrio: si cum ex ea ciuitate sim profectus, quæ cęteris gentibus imperare consueuerit, potius barbarorum q̃ illius more fungar. Itaq̧ quæ huic volebat scripta tradidit. Quibus cognitis rex tantum authoritate eius motus est: vt Tissaphernem hostem iudicarit: & Lacedęmõios bello persequi iusserit: & ei permiserit quem vellet eligere ad dispensandam pecuniam. Id arbitrium Conõ negauit sui esse consilii: sed ipsius qui optime suos nosse deberet: sed suadere. Pharnabazo id negotii daret. hinc magnis muneribus donatus ad mare est missus: vt Cypriis & phenicibus cæterisq̧ ciuitatibus maritimis nauis longas imperaret: classemq̧: qua proxima æstate mare tueri posset: dato adiutore Pharnabazo: sicut ipse voluerat. Id vt Lacedæmoniis est nuntiatum: non sine cura

Atheniẽsiũ copiæ duce Lysandro deuictæ

Tyssaphernes deficit a rege

rem administrarunt: q maius bellum imminere arbitrabantur: q̄ si cum barbaro solum contende rent. Nam ducem fortem: prudentem: regis opibus: præfuturum ac secum dimicaturum videbant quem neq consilio neq copiis superare possent. Hac mente magnam contrahunt classem: profici scuntur Lysandro duce. Hos conon apud Gnidum adortus magno prœlio fugat: multas naues capit: complures deprimit. Qua victoria non solum Athenæ, sed etiam cuncta græcia, q̄ sub Lacedæmoniorum fuerat imperio, Liberata est. Conon cum parte nauium in patriam venit: muros dirutos a Lysandro vtrosq & Piræi & Athenarum reficiendos curat: pecuniæq. l. talenta q̄ a Pharnabazo acceperat ciuibus suis donat. Accidit huic quod cęteris mortalibus: vt inconsideratior in secunda q̄ in aduersa esset fortuna. Nam classe Peloponensiorum deuicta, cum vlcisci se iniurias patriç putaret: plura concupiuit q̄ efficere potuit. Neq tamen ea non pia & probanda fuerunt: q potius patriæ opes augeri q̄ regis maluit. Nam cum magnam authoritatem sibi pugna illa nauali, quam apud Gnidum fecerant, constituisset: non solum inter barbaros sed etiam oēs græcię ciuitates clam dare operam cœpit: vt Ioniam & æoliam restitueret Atheniensibus. Id cum minus diligē ter esset cęlatum: Tyriabarus, qui Sardibus præerat Cononē euocauit: simulans ad regem eum se mittere velle. Magna festinatione huius nuntio parens, cū venisset, in vincula cōiectus est: in quibus aliquādiu fuit. Nonnulli eum ad regem abductum: ibiq eum perisse scriptum reliquerūt. Contra ea Dion historicus cui nos plurimum de Persicis rebus credumus, effugisse scripsit: illud addubitat: vtrum Tyriabaro sciente, an imprudente sit factum.

Conon Lacedæmonios vincit.

Conō a Tyriabaro in vincula cōiectus.

DIONIS VITA.

DIONIS INNOCENTIA.

Dion Hipparini Filius Syracusanus nobili genere nat⁹ vtraq implicatus tyrānide Dionysiorum: nāq ille superior Aristomachē sororem Dionis habuit in matrimonio: ex qua duos filios Hipparinū & Nysęum procreauit: totidēq filias. Sophrosynē & Aretē: quaꝝ priorem Dionysio filio eidē cui regnū reliquit nuptū dedit: alterā Areten Dioni. Dion aūt præter nobilē propinquitatē, generosam maiorumq famam: multa alia ab natura habuit bona, in his ingenium docile, come, aptum ad artes optimas: magnam corporis dignitatem: quæ non minimum cōmendatur: magnas prætera diuitias a patre relictas: quas ipse tyranni muneribus auxerat. Erat intimus Dionysio priori neq minus propter mores q̄ affinitatem. Nanq etsi Dionysii crudelitas ei displicebat: tamen saluum esse propter necessitudinē magis etiam suorum causa studebat. Aderat in magnis rebus: eiusq consilio multum mouebatur tyrānus: nisi qua in re maior ipsius cupiditas intercesserat. legiones vero, omnes quæ essent illustriores per Dionem administrabantur. Quas quidem ille diligenter obeundo fideliter administrando, crudelissimum nomen tyranni sua humanitate tenebat. Hunc a Dionysio missum carthaginenses susceperunt: vt neminem vnq̄ græca lingua loquentem magis sint admirati. Neq vero hæc Dionysium fugiebant. Nam quanto esset sibi ornamento sentiebat. Quo fiebat vt vni huic maxime indulgeret: neq eum secus diligeret ac filium: qui quidem cum Platonem Tarentum venisse fama in Siciliam esset perlata: adolescenti negare non potuit quin eum arcesseret. Cum Dion eius audiendi cupiditate flagraret: dedit ergo huic veniam: magnaq eum ambitione Syracusas perduxit. Quem Dion adeo admiratus est atque adamauit: vt se totum ei traderet. Neq vero minus Plato delectatus est Dione. Itaq cum a Dionysio tyranno crudeliter violatus esset: quippe quem vænūdari iussisset: tamen eodem rediit eiusdem Dionis ꝑcibus adductus. Interim in morbum incidit Dionysius: quo cum grauiter conflictaretur: quæsiuit a medicis Dion quēadmodum se haberet: simulq de his petiit si forte maiori esset periculo vt sibi faterentur. Nam velle se cum eo colloqui de partiendo regno: q sororis suæ filios ex illo natos par

Dion.

tem regni putabat deberehabere. Id medici non tacuerunt:& ad Dionysium filium sermonem retulerunt. Quo ille commotus ne agendi esset Dioni potestas:patri soporem medicos dare coegit hoc ergo sumpto somno sopitus diem obiit supremum. Tale initium fuit Dionis & Dionysii simultatis:eaq; multis rebus aucta. est Sed tñ primis tpibus aliquandiu simulata inter eos amicitia mansit:cum Dion non desineret obsecrare Dionysium vt Platonem Athenis arcesseret:& eius cõsiliis vteretur:ille qui in aliqua re vellet patrem imitari morem ei gessit:eodẽq; tpe Philistum historicum Syracusas reduxit hominem inimicũ non magis tyranno q̃ tyrãnidi. Sed de hoc in eo meo libro plura sunt exposita qui de historicis cõscriptus est. Plato autem tm̃ apud Dionysium authoritate potuit valuitq; eloquẽtia:vt persuaserit tyrannidis facere finem:libertatẽq; reddere Syracusanis:a qua voluntate Philisti cõsilio deterritus, aliquanto, crudelior esse cœpit. Qui qdem cum a Dione se superari videret ingenio, authoritate, amore populi, verẽs ne si eum secũ haberet aliquã occasionem sui daret opprimendi:nauem ei triremem dedit:qua Corinthum deueheretur: ostendens se id vtriusq; facere causa ne cum inter se timerent alteruter alterum prĕoccuparet. Id cum factum multi indignarentur magnæq; esset inuidiæ tyrãno Dionysius oĩa quæ moueri poterãt Dionis in nauis imposuit:ad eumq; misit. Sic enim existimari volebat id se non odio hominis sed suę salutis fecisse causa:postea vero q̃ audiuit eum in Peloponneso manum comparare: sibiq; bellum facere conari: Areten Dionis vxorem alii nuptam dedit. Filiumq; eius sic educari iussit: vt indulgendo turpissimis imbueretur cupiditatibus. Nam puero prius q̃ pubes esset scorta adducebãtur, vino epulisq; obruebatur:neq; vllum tempus sobrio relinquebatur. is vsq; eo vitæ statum cõmutatum ferre non potuit: vt postq̃ in patriam rediit pater (Nanq; appositi erant custodes qui eum a pristino victu deducerẽt) se superiore parte ędium deiecerit: atq; ita interierit. Sed illuc reuertor: postq̃ corinthum peruenit Dion & eodem perfugit Heraclides ab eodem expulsus Dionysio qui præfectus fuerat equitum: omni ratione bellum comparare cœperunt:sed non multum proficiebant:q; multorum annorum tyrannus magnarum opum putabatur: quam ob causam pauci ad societatem periculi perducebantur. Sed Dion frętus non tam suis copiis q̃ odio tyranni maximo animo duabus onerariis nauibus quinquaginta annorum imperium munitum quingentis longis nauibus decem equitum centumq; peditum milibus profectus oppugnatum:quod omnibus gentibus admirabile est visum, adeo facile pertulit: vt post diem tertium q̃ Siciliam attigerit: Syracusas introierit. Ex quo intelligi potest nullũ esse imperium tutũ nisi beniuolentia munitum. Ea tpe aberat Dionysius:& in Italia classem opperiebatur:aduersariorũ ratus neminẽ sine magnis copiis ad se venturum. Quæ res eum fefellit. Nã Dion his ipsis qui sub aduersarii fuerãt potestate: regios spiritus repressit:totiusq; eius partis Siciliæ potitus est quę sub Dionysii potestate fuerat. Pariq; modo vrbis Syracusarum præter arcẽ & insulam adiunctã oppido:eoq; rem perduxit: vt talibus pactionibus pacem tyrannus facere vellet: Siciliam Dion obtineret: Italiã Dionysius: Syracusas Apollocrates:cui maximã fidem vni habebat Dion. Has tam ꝓsperas tãq; inopinatas res cõsecuta est subita cõmutatio: q; fortuna sua mobilitate quẽ paulo ante extulerat, demergere est adorta:primum in filio de quo cõmemoraui, supra suam vim exercuit. Nam cum vxorẽ reduxisset quæ alii fuerat tradita:filiumq; vellet reuocare ad virtutem a perdita luxuria: accepit grauissimũ parẽs vulnus morte filii:deinde orta dissensione inter eũ Heraclidẽq; qui qdem principatũ nõ cõcedebat factionem comparauit: neq; is minus valebat apud optimates quorũ cõsensu præerat classi: cum Dion exercitum pedestrem teneret. non tulit aĩo æquo Dion: & versum illũ Homeri retulit ex secunda raspodia:in quo hæc sententia est:nõ posse bene geri rẽpu. multorum imperiis. Q d dictũ magna inuidia cõsecuta est. Nanq; aperuisse se oĩa videbatur in sua potestate esse velle: hãc ille nõ lenire obsequio sed acerbitate opprimere studuit. Heraclidẽq; cum Syracusas venisset: interficiẽdũ curauit. Q d factum oĩbus maximũ timorem iniecit. Nemo enim illo interfecto se tutũ putabat: ille autem aduersario remoto licentius eorũ bona quos sciebat aduersus se sensisse, militibus dispertiuit:quibus diuisis cum quottidiani maximi fierent sumptus:celeriter pecunia deesse cœpit: neq; quo manus porrigeret suppetebat:nisi in amicorũ possessiones. Id eiusmodi erat vt cum milites reconciliasset amitteret optimates:quarũ rerũ cura frãgebatur:& insuetus male audiendi nõ ęquo aĩo ferebat de se ab his male existimari: quorũ paulo ante in cælũ fuerat elatus laudibus. Vulgus autẽ offensa in eũ militũ voluntate liberius loquebatur:& tyrannum nõ ferendum dictitabat. Hęc ille intuens cũ quẽadmodum sedaret nesciret: vt quorsum euaderet timeret. Callicrates quidam ciuis Atheniensis qui simul cum eo ex Pelopõneso in Siciliã venerat, homo:& callidus & ad fraudẽ acutus sine vlla religione ac fide, adit ad Dionem & ait:eum in magno periculo esse ꝓpter offensionẽ populi & odiũ militum:qd nullo modo euitare posset:nisi alicui suorum negotium daret:qui se simularet illi inimicum quẽ inuenisset idoneum facile oĩum amicos cogniturũ aduersarioſq; sublaturum: qd inimici eius dissidentis suos sensus aperturi forent. Tali consilio probato excepit has partes ipse Callicrates & se armat imprudentia Dionis. ad eum interficiẽdum socios cõquirit:ad-

Homeri versus.

uarsarios eius couenit, coiuratioe cofirmat. Res multis, coscüs quae gereretur elata refertur ad Aristomachen sorore Dionis vxoreq; Areten. Illę timore perterritę conueniunt cuius de periculo timebant. At ille negat a Callicrate fieri sibi insidias: sed illa quae agerentur fieri praecepto suo. Mulieres nihilo secius Callicrate in aedem Proserpinae deducunt: ac iurare cogunt nihil ab illo periculi fore Dioni. Ille hac religione non modo non deterritus sed ad maturandu concitatus est: verens ne prius consiliu aperiretur sui q̄ conata fecisset: hac mente proximo die festo cu a conuentu se remotum Dion domi teneret: atq; in conclaui edito recubuisset: consciis loca munitiora oppidi tradidit: domu custodibus sepsit: a foribus qui non discedebant certos prefecit: nauem trireme armatis ornat. Philocratoq; fratri suo tradit: eaq; in portu agitari iubet: vt si exercere remiges vellet: cogitans si forte cosiliis obstitisset fortuna, vt haberet quo fugeret ad salutem. Suorq; autem numero saguntinos adolescetes quosda elegit cu audacissimos, tu viribus maximis, hisq; dat negotium: vt ad Dione eant inermes sicut coueniendi eius gratia viderentur venire. Hi propter notitiam sunt intromissi. At illi vt lime eius intrarunt foribus obseratis in lecto cubantem inuadunt: colligant: fit strepitus adeo vt exaudiri posset foris. hic sicut ante saepe dictum est, q̄ inuisa sit singularis potentia & miseranda vita qui se metui q̄ amari malunt cuiuis facile intellectu fuit. Nanq; illi ipsi custodes si propria fuissent volutate foribus effractis seruare eum potuissent: q; illi inermes telum foris flagitantes viuum tenebat. Cui cum succurreret nemo, Lygo quidam Syracusanus per fenestras gladium dedit, quo Dion interfectus est. Confecta caede cum multitudo visendi gratia introiisset: no nulli ab inscius pro noxii cociduntur: nam celeri rumore delato Dioni vim allatam, multi concurrerat: quibus tale facinus displicebat. Hi falsa suspitione ducti immeretes inermes, vt sceleratos occidunt. huius de morte vt pala facta est mirabiliter vulgi mutata est voluntas. Nam qui viuu eum tyrannu vocitarant: eunde liberatore patriae: tyrannidq; expulsore praedicabat. Sic subito misericordia odio successerat: vt eu suo sanguine si possent ab Acheronte cuperent redimere. Itaq; in vrbe celeberrimo loco elatus: publice sepulcri monumeto donatus est: diem obiit circiter annos quinquaginta quinq; natus: quartum post annum q̄ ex Peloponneso in Siciliam redierat. Dionis interitus.

¶IPHICRATIS VITA.

Iphicrates Atheniensis no ta magnitudine rerum gestarum q̄ disciplia militari nobilitatus est. Fuit enim talis dux vt no solum aetatis suae cum primis compararetur: sed ne de maioribus natu quidem quisq̄ anteponeretur. Multum vero in bello est versatus saepe exercitibus praefuit: nusq̄ culpa male rem gessit: semper consilio vicit: tantumq; eo valuit: vt multa in re militari partim noua attulerit, ptim meliora fecerit. Nāq; ille pedestria arma mutauit: cum ante illum imperatorem maximis clipeis breuibusq; hastis, minutis gladiis vterentur. Ille econtrario peltam pro parma fecit: a quo postea peltastae pedites appellantur: vt ad motus concursusq; essent leuiores. Hastae modum duplicauit: gladios longiores fecit: idem genus loricarum & pro serris atq; aenis linteas dedit. Quo facto expeditiores milites reddidit. nam pondere detracto, quodq; corpus tegeret, & leue esset curauit: bellum cum thracibus gessit: Seutem socium Atheniensium in regnum restituit apud Corinthum tanta seueritate exercitui praefuit: vt nullę vnq̄ in grecia neq; exercitatiores copiae: neq; magis dicto audietes fuerint ducis: in eaq; consuetudinem adduxit: vt cum praelii signum ab imperatore esset datum sine ducis opera sic ordinatae consisterent: vt singuli ab peritissimo imperatore dispositi viderentur. Hoc exercitu moram Lacedaemoniorum intercepit: quod maxime tota celebratum est graecia. Ite

rum eodem bello omnes copias eorum fugauit. Quo facto magnam adeptus est gloriã: cum Arta
xerxes ægyptio regi bellum inferre voluit: Iphicratem ab Atheniensibus periuit ducem, quem prę
ficeret exercitui conducto: cuius numerus duodecim milium fuit. Quem quidem sic omni discipli
na militari erudiuit: vt quẽadmodum quondam Fabiani milites Romani appellati sunt: sic Iphi/
cratenses apud gręcos in summa laude fuerint. Idem subsidio Lacedæmoniis profectus Epaminõ
dę retardauit impetus. Nam nisi eius aduentus appropinquasset, non prius thebani Sparta abscesissent: q̃ captam incendio delessent. Fuit autem & animo magno & corpore: imperatoriaq; forma
vt ipso aspectu cuiuis iniiceret admirationem sui: sed in labore remissus nimis parumq; patiens: vt
Theopõpus memoriæ prodidit bonus vero ciuis fideq; magna: quod cum in aliis rebus declaraue
rit, tum maxime in Aminthę Macedoniis liberis tuendis. Nanq; Euridice mater Perdicæ & Philip
pi cum his duobus pueris Amynta mortuo, ad Iphicratem confugit: eiusq; opibus defensa est. Vi
xit ad senectutem placatis in se suorum ciuium animis: causam capitis semel dixit bello sociali: si/
mul cũ Timotheo eoq; iuditio est absolutus. Menesthea filiũ reliq̃t ex Tarsa natũ Cori regis filia. Is
cũ interrogaretur vtrũ pluris patrẽ matrẽue faceret, matrẽ inq̃t. Id cũ oĩbus mirũ videret: at ille me/
rito inquit facio. Nã pater quantũ in se fuit thracem me genuit. Contra mater Atheniensem.

CHABRIADIS VITA.

Chabriadi statua ab Atheniẽ. posita.

habrias Atheniẽsis. Hic quoq; i summis habitus est ducib⁹ resq; multis me/moria di//gnas gessit. Sed ex his ducet maxi
me inuentum eius in pr ocio: q̃d apud
Thebas fecit: cũ Bœotiis subsidio ve/
nisset. Nãq; in ea victoria fidentẽ sum/
mũ ducẽ Agesilaũ fugatis iã ab eo con
ductitiis cateruis, reliquã phalangẽ lo
co vetuit cedere: obnixoq; genu scuto
proiectaq; hasta impetũ excipere hosti
um docuit. Id nouũ Agesilaus intuens
progredi nõ est ausus: suosq; iam incurrẽtes tuba reuocauit Hoc vsq; eo græcia fama celebratũ est:
vt illo statu Chabrias sibi statuam fieri voluerit: quæ publice ei ab Atheniẽsibus in foro constitu/
ta est. Ex quo factum est vt postea Athletæ cæteriq; artifices his statibus statuis ponendis vteren//
tur: cum victoriam essent adepri. Chabrias autem multa in europa bella administrauit: cum dux
Atheniensium essetiin ægypto sua sponte gessit. Nam Neptenabum adiutum profectus regnum
ei constituit. Fecit idem Cypri: sed publice ab Atheniensibus Euagoræ adiutor datus: neq; prius
inde discessit quam totam insulam bello deuinceret. Qua ex re Arhenienses magnam gloriã sunt
adepti. Interim bellum inter ægyptios & Persas conflatum est: & Athenienses cum Artaxerxe so/
cietatem habebant: Lacedæmonii cum ægyptiis: a quibus magnas prædas Agesilaus rex eorum
faciebat. Id intuens Chabrias cum in re nulla Agesilao cederet, sua sponte eos adiutum profectus
ægyptiæ classi præfuit: pedestribus copiis Agesilaus. Tum profecti regis Persæ legatos miserunt
Athenas questum: quod Chabrias aduersum regem bellum gereret cum ęgyptiis: Athenienses di
em certam Chabrię prestiterunt: quam ante domum nisi redisset: capitis se illum damnatos denũ
tiarunt. Hoc ille nuntio Athenas rediit: neq; ibi diutius est moratus q̃ fuit necesse. Non enim liben
ter erat ante oculos ciuium suorum: q; & viuebat laute: & indulgebat sibi liberalius q̃ vt inuidiam
vulgi posset effugere. Est enim hoc cõmune vitiũ in magnis liberisq; ciuitatibus: vt inuidia glorię
comes sit. Et libenter de his detrahunt quos emergere videant altius: neq; animo æquo pauperes
alienam opulentum intuẽtur fortunam. Itaq; Chabrias quoad ei licebat plurimum aberat. Neq;
vero solus ille aberat Athenis libenter: sed omnes fere principes fecerunt idem: q; tantum se ab in
uidia putabant affuturos: quantum a conspectu suo recessissent. Itaq; Conon plurimũ Cypri vi

Inuidia glorię comes.

xit, Lphicrates in thracia, Timotheus Lesbi, Chares in Sigęo. Dissimilis quidē Chares horum & factis & moribus: sed tamen Athenis & honoratus & potens. Chabrias autem periit bello sociali tali modo. oppugnabant Athenienses Chyum: erat in classe Chabrias priuatus: sed omnes qui in magistratu erant authoritate anteibat: eūq magis milites q̄ qui præerant aspiciebant. Quæ res ei maturauit mortem. Nam dum primus studet portum intrare: gubernatorem iubet eo dirigere nauem: ipse sibi perniciei fuit. Cum enim eo penetrasset: cæteræ non sunt secutę. Quo facto circunfusus hostium concursu cum fortissime pugnarent nauis rostro percussa cœpit sidere. Hinc cum refugere non posset si se in mare deiecisset: q̄ suberat classis Atheniensium quæ exciperet natantem: perire maluit q̄ armis abiectis nauem relinquere: in qua fuerat vectus. Id cæteri facere noluerunt: qui nando in tutum peruenerunt. At ille p̄præstare honestam mortem existimās turpi vitæ comminus pugnans: telis hostium interfectus est. Chabriæ intentus.

¶ TIMOTHEI VITA.

Timotheus Cononis filius Atheniensis: hic a patre acceptam gloriā multis auxit virtutibus. Fuit enī disertus ipiger, laboriosus, rei militaris peritus: neq̄ minus ciuitatis regēdę: multa huius sunt p̄clare facta: sed hæc maxime illustria. Olynthios & Byzantios bello subegit. Samum cœpit: in qua oppugnanda superiori bello Athenienses mille & ducenta talenta consumpserant. Id ille sine vlla publica impensa populo restituit. Aduersum Cotum bella gessit: ab eo mille & ducenta talenta prædæ in publicum detulit. Cizicum obsidione liberauit. Ariobarzanum simul cum Agesilao auxilio profectus est: a quo cum Laco pecuniam numeratam accepisset: ille ciuis suos agro atq̄ vrbibus augeri maluitq̄ id sumere cuius partē domū suā ferre posset. Itaq̄ accepit Erichthonē & Sestæ. Idē classi præfectus circūuehens Pelopōnesum Laconicē populatus classem eorum fugauit. Corcyram sub imperium Atheniensiū redegit. Sociosq̄ idem adiunxit Epirotas Athamantias Chaonas omnesq̄ eas gentes: quæ mare illud adiacent. Quo facto Lacedæmonii de diutina contentione destiterunt: & sua sponte Atheniensibus imperii maritimi principatum concesserunt: pacēq̄ his legibus constituerunt: vt Athenienses mari duces essent. Quæ victoria tātæ fuit atticis lætitię: vt tū primū aræ paci publice sint factæ: ei q̄ deæ puluinar sit institutum. Cuius laudis vt memoria maneret: Timotheo publice statuā in foro posuerunt: qui honos huic vni ante tempus contingit: vt cum patri populus statuam posuisset, filio quoq̄ daret. Sic iuxta posita recens filii veterem patris renouauit memoria. Hic cum esset magno natu & magistratus gerere desisset: bello Athenienses vndiq̄ p̄mi sunt cepti: Defecerat Samus, defecerat Hellespontus. Philippus iam tunc valens Macedo multa moliebatur: cui oppositus Chares cum esset: non satis in eo præsidii putabatur. Fit Menestheus prętor filius Iphicratis gener Timothei: & ad bellum proficiscitur, decernitur. Huic in consilium dantur duo vsu & sapientia præstantes: quorum consilio vteretur pater & socer: quod in his tanta erat authoritas: vt magna spes esset per eos amissa posse recuperari. Hi cum Samum profecti essent & eodem Chares aduentu cognito cum suis copiis p̄ficisceretur: nequit absente se gestum videretur: accidit cum ad insulam appropinquarent: vt magna tempestas oriretur: quam euitare duo veteres imperatores vtile arbitrati: suam classem suppresserunt. At ille temeraria vsus ratione nō cessit maiorum natu authoritati: & in sua manu esset fortuna quo contenderat peruenit. Eodemq̄ vt sequerentur ad Timotheum & Iphicratem nuntium misit. hinc male re gesta cōpluribus amissis nauibus: eodē vnde erat profectus se recepit: literasq̄ Athenas publice misit: sibi p̄cliue fuisse Samū capere: nisi a

Timotheo & Iphricate desertus esset. populus acer, suspicax, ob eaqꝫ rem mobilis, aduersarius inul
Timothe⁹ damnatur — dus etiã potentię in crimẽ vocabatur domũ reuocat: accusat̃ ꝓditionis. Hoc iudicio dãnat̃ Timo
theus: lisqꝫ eius æstimat̃ centũ talẽtis. Ille odio ingratæ ciuitatis coactus chalcidẽ se contulit. Hu-
ius post mortẽ cũ populus iudicii sui poeniteret: mulctę nouẽ partes detraxit: & decẽ talẽta Cono
nem filium eius ad muri quãdam partem reficiẽdã iussit dare: in quo fortunę varietas est, aĩaduer-
sa. Nam quos auus Conon muros ex hostium præda patrię restituerat: eosdẽ nepos cum summa
ignominia familiæ ex sua re familiari reficere coactus est. Timothei autem moderatæ sapientisqꝫ vi
tæ, cum plæraqꝫ possumus proferre testimonia, vno erimus contenti: qꝫ ex eo facile coniici poterit
Lacon tyrãnus. — q̃ charus suis fuerit. Cum Athenis adolescentulus causam diceret: non solum amici priuatiqꝫ ho-
spites ad eum defendendum cõuenerunt: sed etiam in eis Lacon tyrannus: qui illo tẽpore fuit om-
nium potentissimus. Hic cũ in patria sine satellitibus se tutum non arbitraretur: Athenas sine vl-
lo præsidio venit: tantiqꝫ hospitem fecit: vt mallet se capitis periculum adire, q̃ Timotheo de fama
dimicanti deesse. Hunc aduersus tamen Timotheus postea populi iussu bellum gessit, patriæ san-
ctiora iura q̃ hospitii esse duxit. Hæc extrema fuit ætas imperatorꝫ Atheniensium Iphicratis, Cha
briæ. Timothei. Neqꝫ post illorum obitum quisq̃ dux in illa vrbe fuit dignus memoria: Venio nũc
ad fortissimum virum maximiqꝫ consilii omnium barbarorum exceptis duobus carthaginensi-
bus Hamilcare & Annibale. De quo hoc plura referemus: qꝫ & obscuriora sunt eius gesta plæraqꝫ
& ea quæ prospere ei cesserunt: non magnitudine copiarum sed consilii, quo tamen omnes supe-
rabat, acciderunt. Quorum nisi ratio explicata fuerit res apparere non poterunt.

¶ DATAMIS VITA.

Datames.

ATA-
mes patre
camissare
Natione
Chare ma
tre Scythis
sa nat⁹ pri
mũ militũ
numero fu
it apud at
taxerxẽ eo
rum qui regiam tuebãtur p̃r eius Ca
missares qꝫ & manu fortis & bello stre
nuus & regi multis locis fidelis erat re
ptus habuit ꝓuinciã Ciliciæ iuxta cap
padociã quam incolũt Leucosyri. Da
tames militare munus fungens pri-
mum qualis esset apparuit in bello
quod rex aduersus Cadusios gessit.
Nãqꝫ hic multis milibus regiorum interfectis magni fuit eius opera. Quo factum est cum ĩ eo bel
lo cecidisset Camissares, paterna ei traderetur prouincia. Pari se virtute postea præbuit: cũ Andro
Dynastes. — phrodates iussu regis bello prosequeretur eos qui defecerant. Nãqꝫ eius opera hostes, cum castra iã
intrassent, profligati sunt: exercitusqꝫ reliquus conseruatus est. Qua ex re maioribus rebus præesse
coepit. Erat eo tẽpore Thyus Dynastes Paphlagoniæ antiquo genere natus a Philimene illo quẽ
Homerus troico bello a Patroclo interfectum ait. Is regis dicto audiens non erat: quã ob causam
bello eum persequi constituit: eiqꝫ rei præfecit Datamen propinquum Paphlagonis: nãqꝫ ex fratre
& sorore erant nati. quam ob causam Datames primum experiri voluit vt sine armis propinquũ
ad officiũ reduceret. Ad quẽ cum venisset sine pręsidio: qꝫ ab amico nullas vereretur insidias, pene
interiit. Nã Thyus eũ clã interficere voluit. Erat mater eũ Datame amita Paphlagonis: ea qd age-
retur rescit: filiumqꝫ monuit. Ille fuga periculum euitauit: bellũqꝫ indixit Thyo: in quo cum ab Ari
obarzane præfecto Lydiæ & Ioniæ totiusqꝫ Phrygiæ desertus esset: nihilo segnius perseuerauit: vi-
uũqꝫ Thyum cepit cum vxore & liberis: cuius facti ne prius fama ad regem q̃ ipse perueniret dedit
operam. Itaqꝫ oĩbus insciis eo vbi erat rex venit: posteroqꝫ die Thyum hominem maximi corpo-
ris terribiliqꝫ facieqꝫ & niger & capillo longo barbaqꝫ erat prolixa optima veste contexit: quam Sa
trapę regii gerere consueuerant: ornauit etiam torque atqꝫ armillis aureis: cæteroqꝫ regio cultu

Ipse agresti duplicique amiculo circundatus, hirtaque tunica, gerens in capite galeam venatoriam, de xtra manu clauam, sinistra copulam: qua victum ante se Thyum agebat: vt si feram bestiam ca ptam duceret. Quem cum omnes prospicerent propter nouitatem ornatus ignoramque formam ob eamque rem magnus esset concursus: fuit nemo qui agnosceret Thyum qui non regi nuntiaret: ac primo non credidit. Itaque Pharnabazum misit exploratum: a quo vt rem gestam comperit, statim admitti iussit magnopere delectatus cum facto: tum ornatu. In primis quod non vilis rex in potestatem inopinanti venerat. Itaque magnifice Datamen donatum ad exercitum misit: qui tum contra hebatur duce Pharnabazo & Teutraste ad bellum aegyptium: parique eum atque illos imperio esse iussit. Postea vero quam Pharnabazum rex reuocauit illi summa imperii tradita est: hic cum maximo studio compararet exercitum: aegyptumque proficisci pararet: subito a rege literae sunt ei missae: vt Aspim aggrederetur qui Cataoniam tenebat: quae gens iacet supra ciliciam confinis cappadociae. nanque Aspis saltuosam regionem castellisque munitam incolens non solum imperio regis non parebat: sed etiam finitimas regiones vexabat: & quae regi portarentur arripiebat. Datames etsi longe aberat ab his regionibus & a maiore re abstrahebatur: tamen regis voluntati morem gerendum putauit. Itaque cum paucis sed viris fortibus nauem conscendit: existimans id quod accidit facilius se imprudentem parua manu oppressurum, quam paratum: quis magno exercitu. Hac delatus in ciliciam egressus inde dies noctesque iter faciens taurum transiit: eoque quo studuerat venit. Quaerit quibus locis sit Aspis: cognoscit haud longe abesse: profectumque eum venatum: quem dum speculatur, aduentus eius causa cognoscitur. Pisidas cum iis quos secum habebat ad resistendum Aspis comparat. Id Datames vbi audiuit arma capit: suos sequi iubet: ipse equo concitato ad hostem vehitur: quem procul Aspis conspiciens ad se ferentem pertimescit: atque a conatu resistendi deterritus sese dedit. Hunc Datames vinctum ad regem ducendum tradit Mithridati. Haec dum geruntur Artaxerxes reminiscens a quanto bello, ad quam paruam rem principem ducum misisset, se ipse reprehendit: & nuntium ad exercitum acrem misit: quod nondum Datamen profectum putabat: qui diceret ne ab exercitu discederet. Hic priusquam perueniret quo erat profectus: in itinere conuenit qui Aspim ducebant. Qua celeritate cum magnam beniuolentiam regis Datames consecutus esset, non minorem inuidiam aulicorum excepit: quod illum vnum pluris quam se omnes fieri videbant. Quo facto cuncti ad eum opprimendum consenserunt: haec Pandates gazae custos regiae, amicus Datami, perscripta ei mittit: in quibus docet eum magno fore periculo si quid illo imperante in Aegypto aduersi accidisset. Nanque eam esse consuetudinem regum: vt casus aduersos hominibus tribuant: secundos fortunae suae. Quo facile fieri vt impellantur ad eorum perniciem: quorum ductu res male gestae nuntientur. Illum hoc maiore fore discrimine quod quibus rex maxime obediat eos habeat inimicissimos. Talibus ille literis cognitis cum iam ad exercitum acrem venisset, quod non ignorabat ea vere scripta, desciscere a rege constituit. Neque tamen quicquam fecit quod fide sua esset indignum. Nam Androdem magnete exercitui praefecit. Ipse cum suis in cappadociam discedit: coniunctamque huic Paphlagoniam occupat, celans qua voluntate esset in regem. Clam cum Ariobarzane facit amicitiam: manum comparat vrbes munitas suis tuendas tradit. Sed haec propter hyemale tempus minus prospere succedebat. Audit Pisidas quasdam copias aduersus se parare filium: eo Arrideum cum exercitu mittit. Cadit in praelio adolescens: proficiscitur eo pater non ita cum magna manu celans quantum vulnus acceperat: quod prius ad hostem peruenire cupiebat quam de male re gesta fama ad suos perueniret: ne cognita filii morte animi debilitarentur militum. Quo contenderat peruenit: hisque locis castra ponit: vt neque circumiri multitudine aduersariorum posset: neque impediri quo minus ipse ad dimicandum manum haberet expeditam. Erat cum eo Metrobarzanes socer eius praefectus equitum. Is desperatis generi rebus ad hostes transfugit. Id Datames vt audiuit: sensit si in turbam exisset ab homine tam necessario se relictum: futurum vt ceteri consilium sequerentur. in vulgus edit suo iussu Metrobarzanem profectum pro perfuga: quo facilius receptus interficeret hostes. Quare relinqui eum non par esse: & omnes confestim sequi: quod si animo strenuo fecissent: futurum vt aduersarii non possent resistere: cum & intra vallum & foris caederentur. Hac re probata exercitum educit: Metrobarzanem persequitur tantum: qui dum ad hostes peruenerat: Datames signa inferri iubet. Pisidae noua re commoti in opinionem adducuntur: perfugas mala fide compositoque fecisse vt recepti essent maiori calamitati. primum eos adoriuntur. Illi cum quid ageretur aut quare fieret ignorarent: coacti sunt cum eis pugnare ad quos transierant: ab hisque stare quos reliquerant. Quibus cum neutri parcerent celeriter sunt concisi. Reliquos Pisidas resistentes Datames inuadit. Primo impetu pellit: fugientes persequitur: multos interficit: castra hostium capit. Tali consilio vno tempore & proditores perculit: & hostes profligauit. Et quod ad suam perniciem fuerat cogitatum id ad salutem conuertit. Quo neque acutius vllius imperatoris cogitatum: neque celerius factum vsquam legimus. ab hoc tamen viro Scismas maximo natu filius desciit: & ad regem transiit: & de defectione patris detulit. Quo nuntio Artaxerxes commotus. quod intelligebat sibi cum viro forti

Metrobarzanes socer Datamis.

ac strenuo negotium esse:qui cum cogitasset,facere auderet:& prius cogitare quam conari consu/
esset:Androphrodatem cappadociam mittit.hic ne intrare posset saltū in quo calicę portę sunt si
tę:Damates præoccupare studuit.Sed tam subito copias contrahere nō potuit: a qua redepulsus
cum ea manu quam contraxerat locum delegit talem:vt neq; circumiretur ab hostibus:neq; prçte
riret aduersarius:quin ancipitus locis premeretur:& si dimicare eo vellet non multum obesse mul/
titudo hostium suæ paucitati posset.Hæc etsi Androphrodates videbat:tamen statuit congredi:q̄
cum tantis copiis refugere:aut tam diu vno loco sedere.habebat barbarorum equitum viginti:pe
ditum centum milia:quos illi Gardates appellant:eiusdemq; generis.iii.funditorum.Pręterea cap
padocum.viii.armeniorum decem:Paphlagonum quinq;:Phrygum decem:Lydoꝝ quinq;:Aspen
diorum & Pisidarum circiter tria:cilicum duo:captianorum totidem:ex Gręcia conductorum tria
milia leuis armaturæ maximum numerum.Has aduersus copias spes omnis consistebat Datami i
se:lociq; natura.Nanq; huius partem non habebat vigesimam militum. Quibus fretus conflixit:
aduersariorumq; multa milia concidit:cum de ipsius exercitu non amplius hominum mille ceci/
disset.Quam ob causam postero die trophęum posuit:quo loco pridie pugnatum.Hic cum castra
mouisset inferior copiis:ita superior omnibus pręliis discedebat:q; nunq̄ manum cōsereret:nisi ad
uersarios locorum angusthis clausisset:quod perito regionum callideq; cogitanti sæpe accidebat.
Androphrodates cum bellum duci maiore regis calamitate quam aduersariorum videret: pacem
q; atq; amicitiam hortatus est:vt cum rege in gratiam rediret.Quam ille etsi non fidam fore puta
bat:tamen conditionem accepit:seq; ad Artaxerxem legatos missurum dixit.Sic bellum quod rex
aduersus Datamē susceperat sedatum.Androphrodates in Phrygiam se recepit. At rex quod im/
placabile odium in Datamen susceperat:postq̄ bello eum opprimi non posse animaduertit: insidi
is interficere studuit.quas ille plęrasq; vitauit:sicut cum nuntiatum esset quosdam sibi insidiari:qui
in amicorum erant numero:de quibus quod inimici detulerant:neq; credendum: neq; negligēdū
putauit experiri voluit:verum falsum ne sibi esset relatum.Itaq; eo profectus est:in quo itinere fu/
turas insidias euenire dixerat.Sed elegit corpore,statura simillimum sui eiq; vestitum suū dedit:atq;
eo loco ire quo ipse consueuerat iussit:Ipse autem ornatus vestitu militari inter corporis custodes
iter faceret coepit.At insidiatores postq̄ in eum locum agmen peruenit decepti ordine atq; vestitu
in eum faciunt impetum qui suppositus erat.Predixerat autem Datames cum q̄bus iter faciebat
vt parati essent facere,quod ipsum vidissent.Ipse vt concurrentis insidiatores animaduertit tela i
eos coniecit.Hoc idem cum vniuersi fecissent priusq̄ peruenirent ad eum quem aggredi volebant,
confixi ceciderunt:hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est, Mitridatis Ariobarza
nis filii dolo.Nanq; is pollicitus est regi se eum interfecturum si ei rex promitteret:vt quodcūq; vel
let liceret impune facere:fidemq; de ea re more Persarum dextra dedisset.Hanc vt recepit a rege mis
sam:copias parat:& absens amicitiam cum Datame fecit:regis prouinciā vexat:castella expugnat
magnas prædas capit:quarum partem suis dispertit:partem ad Datama mittit:pari modo cōplu
ra castella ei tradit.Hęc diu faciendo persuasit homini se infinitum aduersus regem suscepisse bellū
cum nihilo magis ne quam suspitionem illi pręberet insidiatum:neq; colloquium eius petiuit:ne
q; in conspectum venire studuit.Sic absens amicitiam gerebat:vt non beneficiis mutuis i sed odio
cōmuni quod erga regem susceperant contineri viderentur.Id cum satis se confirmasse arbitratus

Mithridatis Aribarzanis filii doli.

est:certiorem facit Datamen tempus esse maiores exercitus parari:& bellum cum rege suscipi: de
qua re si ei videretur,quo vellet in colloquium veniret.Probata re colloquēdi tempus sumitur,lo/
cusq; quo conueniretur.Huc Mithridates cum vno cui maximā habebat fidē,ante aliquot dies ve/
nit:compluribusq; locis separatim gladios obruit:eaq; loca diligenter notat.Ipso autem colloquē
di die:vtriq; locum qui explorarent:atq; ipsos scrutarentur mittunt.Deinde ipsi sunt cōgressi. Hic
cum aliquandiu in colloquio fuissent:& diuersi discessissent:iāq; procul Datames abesset: Mithri/
dates priusq̄ ad suos perueniret:nequā suspitionem pareret:in eundem locū reuertitur:atq; ibi vbi
telum erat impositum,resedit:vt si lassitudine cuperet acquiescere:Datamēq; reuocauit simulans se

Datamis interitus.

quiddam in colloquio esse oblitum:interim telum quod latebat protulit: nudatumq; vagina ve/
ste texit.ac Datami venienti ait digrediendum se animaduertisse,locum quendam qui erat in con
spectu ad castra ponenda esse idoneum.Quem cum digito monstraret:& ille conspiceret:auersum
ferro transfixit:priusq; q̄ quisquā posset succurrere,interfecit:ita ille vir qui multos consilio: nemi
nem perfidia ceperat,simulata captus est amicitia.

EPAMINONDÆ VITA.

pa minōdas Epaminondas Thebanus.
Polymni
filius the
banus:
De hoc
priusquā
scribam⁹
hæc pre
cipienda
videntur
lectoribus:ne alienos mores ad suos
referāt:neue ea quæ ipsis leuiora sunt
pari modo apud cæteros fuisse arbi
trentur. Scimus eni musicem nostris
moribus abesse a principis persona:
Saltare etiam i vitiis poni. Quę oīa
apud Gręcos & grata & laude dignā
dicuntur.cum autem exprimere ima
ginem consuetudinis atq; vitæ velimus Epaminondæ,nihil videmur debere prætermittere qđ perti
neat ad eam declarādā. Quare dicemus primum de genere eius:deinde quibus disciplinis:& a qui
bus sit eruditus. Tum de moribus ingeniiq; facultatibus:et si qua alia digna memoria erūt. Postre
mo de rebus gestis:quæ plurimis omnium anteponuntur virtutibus. Natus igitur patre quo dixi
mus honesto genere pauper iam a maioribus relictus. Eruditus autem sic:vt nemo Thebanus ma
gis. Nam & citarizare & cantare ad cordarum sonū doctus est a Dionysio:qui non minore fuit in
musicis gloria:q̄ Damon aut Lampus:quorū per vulgata sunt nomina. Carmina cātare tibiis ab
Olymprodoro. Saltare a Calphrone. At phię pręceptorē habuit Lysiam Tarentinū Pythagoręū: Lysias Tarētin⁹ Pythagorçus.
cui quidē sic fuit deditus:vt adolescens tristem & seuerū senē omnibus ęqualibus suis familiaritate
anteposuerit. Neq; prius eū a se dimiserit:q̄ doctrinis tanto antecessit cōdiscipulos:vt facile intelli
gi posset,pari modo seperaturū oēs in cæteris artibus. Atq; hęc ad nostrā consuetudinē sunt leuia
& potius contēnenda:at in Græcia vtiq; olim magnę laudi erant. Postq̄ ephebus factus est:& pa
lestrę dare operā cœpit:non tā magnitudini virium seruiuit:q̄ velocitati. Illā eni ad Athlætarum
vsum:hanc ad belli existimabat vtilitatē pertinere. Itaq; exercebatur plurimū currendo & luctādo
ad eū finē:quoad stans cōplecti posset atq; contēdere. In armis plurimū studii cōsumebat. Ad hāc
corporis firmitatē plura etiā animi bona accesserant. Erat enim modestus:prudēs:grauis:tpib⁹ sa
pienter vtēs:peritus belli:fortis manu,animo maximo:adeo veritatis diligens:vt nec ioco quidē
mētiretur. Idem cōtinēs,clemēs,patiensq; admirandū in modū:non solum populi sed etiā amico
rum ferens iniurias:i primisq; cōmissa celās. Quod interdū nō minus pdest:q̄ diserte dicere studio
sus audiēdi. Ex hoc eni facillime disci arbitrabatur. Itaq; cū in circulum venisset:in quo aut de repu
blica disputaretur:aut de philosophia sermo haberetur:nunq̄ inde prius discessit:q̄ ad finem sermo esset
deductus. Paupertatem adeo facile perpessus est:vt de republica nihil præter gloriā cœperit. Ami
corum in se tuendo caruit facultatibus:fide ad alios subleuandos sæpe sic vsus est:vt possit iudi
cari omnia ei cū amicis fuisse cōmunia. Nam cū autem ciuium suorum aliquis ab hostibus fuisset
captus:aut virgo amici nubilis:quam propter paupertatem collocare non posset:amicorum cō
silium habebat:& quantū quisq; daret pro facultatibus imperabat:eāq; summam cum faceret,pri
us q̄ acciperet pecuniā:adducebat eum qui quęrebat ad eos qui conferebāt:eiq; vt ipsi numerarēt
faciebat:vt ille ad quem ea res perueniebat sciret:& quantum cuiq; deberet. Tentata autem eius est
abstinentia a Diomedonte ciziceno. Nāq; is rogatu Artaxerxis Epaminōdam pecunia corrumpē
dum susceperat. Hic magno cum pondere auri Thebas venit:& Michitum adolescentulū quinq;
talēris ad suā perduxit volūtatē:quē tum Epaminondas plurimū diligebat. Michitus Epaminōdā
conuenit:& causam aduētus Diomedontis ostēdit. At ille Diomedonte corā nihil inquit opus pe
cunia est. Nā si ea rex vult quę Thebanis sint vtilia:gratis facere sum paratus:Sin autē contraria:
non habet auri atq; argenti satis. nāq; orbis terrarum diuitias accipere nolo p patrię charitate. Tu
qui me incognitū tentasti:tuiq; similē existimasti:nō miror:tibi ignosco. Sed egredere propere:ne
alios corrūpas cū me nō potueris. & tu Michite argētum huic redde:aut nisi id confestim facis:ego
te tradam magistratui. Hunc Diomedon cum rogaret:vt tuto exire:suaq; quę attulisset liceret efferre

re istud inquit faciam: neq; tua causa sed mea: ne si tibi sit pecunia adempta aliquis dicat id me erepetum peruenisse: quod delatum accipere noluissem. a quo cum quęsisset quo se duci vellet: & ille Athenas dixisset pręsidiū dedit, vt tuto perueniret. Neq; vero id satis habuit: sed etiā vt inuiolatus in nauem ascēderet per Chabriam Atheniensem de quo supra mentionem fecimus. abstinentiæ erit hoc satis testimonium Plurima quidē proferre possemus: sed modus adhibendus est q̃m vno hoc volumine vitam excellentium viroꝝ complurium cōcludere: quoꝝ separatim multis milibus versuum cōplures scriptores ante nos explicarūt. Fuit & disertus: vt nemo Thebanus par esset eloquētia: neq; minus cōcinnus in breuitate respondendi: q̃ in perpetua oratione ornatus. Habuit obtrectatorē Menecliden quēdam indidē Thebis aduersariū in administrādā republica: satis exercitatum in dicēdo: vt Thebanū scilicet. Namq; illi gēti plus inest virium quā ingenii. Is quod in re militari florere Epaminondā videbat, hortari solebat Thebanos: vt pacē bello anteferrēt: ne illius imperatoris opera desideraretur. Huic ille fallis inquit, verbo ciuis tuos ꝙ hos a bello euocas. Otii enim noīe seruitutē cōcilias. Nam paritur pax bello. Itaq; qui ea diutina volunt frui: bello exercitati esse debent. Quare si principes Grecię esse vultis castris est vobis vtendū, nō palęstra. Idem ille Meneclides cum huic obiiceret qđ liberos nō haberet: neq; vxorē duxisset: maximeq; insolētia ꝙ sibi Agamēnonis bello gloriam videret cōsecutus. At ille desine inq̃t Meneclide de vxore mihi exprobrare. Nam nullius in ista re minus: q̃ tuo vti cōsilio volo. Habebat enim Meneclides suspitionem adulterii. ꝙ aūt me Agamēnonem ęmulari putas: falleris Nāq; ille cū vniuersa Gręcia vix decem annis vnā cepit vrbē: ego cōtra ex vna vrbe nostra dieq; vno totā Gręciā Lacedęmoniis fugatis liberaui. Idē cū in cōuentum venisset arcadū, petēs vt societatē cū Thebanis & argiuis facerēt: contra Calistratus Atheniēsium legatus qui eloquētia oēs eo pręstabat tpe postularet: vt potius amicitias sequerentur Atticoꝝ: & in oratione sua multa inuectus esset in Thebanos & Argiuos: in eisq; hoc posuisset animaduertere debere arcadas quales vtraq; ciuitas ciuis procreasset: ex ꝗbus de cęteris possent iudicare. Argiuos enim fuisse Orestem & Alcmeonem matricidas. Thebis Oedipum natum: qui cum patrem suum interfecisset: ex matre liberos procreasset. Hic in respondendo Epaminodas cum de cęteris perorasset: postq̃ ad illa duo opprobria peruenit admirari se dixit stultitiam rhetoris attici: qui non animaduerterit innocētes illos natos: domi scelere admisso cum patria essent pulsi: receptos esse ab Atheniensibus. Sed maxime eius eloquentia eluxit Spartæ: quo cum omnium sociorum conuenissent legati: coram frequentissimo legionum conuentu sic Lacedæmonioꝝ tyrannidē coarguit: vt non minus illa oratione opes eorum concusserit: q̃ Leuctrica pugna. Tum enim perfecit quod post apparuit: vt auxilio socioꝝ Lacedęmonii priuarentur. Fuisse autem patientem: suorumq; iniurias ferētem ciuium: qđ se patriæ irasci nefas esse duceret: hæc sunt testimonia. cum eum propter inuidiam ciues pręficere noluissent: duxq; esset delectus belli imperitus: cuius errore eo esset deducta res illa militum: vt omnes de salute pertimescerent: ꝙ locoꝝ angustiis clausi ab hostibus obsidebantur: desiderari cœpta est Epaminondæ diligētia. Erat enim ibi priuatus numero militis. A quo cum peteret opem nullam adhibuit memoriam contumelię: & exercitum obsidione liberatum domum reduxit incolumem. Neq; vero hoc semel fecit: sed sæpius Maxime autem fuit illustre cum in Peloponnesum exercitum duxisset aduersus Lacedęmonios haberetq; collegas suos: quorum alter erat Pelopidas vir fortis ac strenuus. hic cum criminibus aduersariorum omnes in inuidiam venissent: ob eamq; rem imperium his esset abrogatum: atq;

Epaminondę eloquentię vis.

in eorum locum alii prætores successissent: Epaminondas plebiscito non paruit: idemq; vt facerent persuasit collegis: & bellū quod susceperat, gessit. Namq; animaduertebat vbi id fecisset totum exercitum propter prętorum imprudentiam inscitiamq; belli periturum. Lex erat Thebis que morte mulctabat: siquis imperium diutius retinuisset: q̃ lege pręfinitum foret. Hanc Epaminondas cum reipubli. conseruandæ causa latam videret, ad perniciem ciuitatis cōferre noluit: & quatuor mensibus diutius q̃ populus iusserat gessit imperium. Postq̃ domum reditum est: collegę eius hoc crimine accusabantur. Quibus ille permisit vt omnem causam in se transferrent: suaq; opera factum contenderent: vt legi non obedirent. Qua defensione illis periculo liberatis: nemo Epaminondam responsurum putabat: ꝙ quid diceret non haberet. At ille in iudicium venit: nihil eorum negauit quæ aduersarii crimini dabant: omniaq; quæ collegæ dixerant confessus est: neq; recusauit quo minus legis pœnam subiret. Sed vnum ab his petiuit: vt in periculo suo inscriberent: Epaminondas a Thebanis morte mulctatus est: ꝙ eos coegit apud Leuctram superare Lacedæmonios: quos ante se imperatorem nemo Bœotiorum ausus fuit aspicere. In acie quoq; vno prælio non solum Thebas ab interitu retraxit: sed etiam vniuersam Gręciam in libertatem vindicauit: eoq; res vtrorumq; perduxit: vt Thebani Spartam oppugnarent: Lacedæmonii satis haberent si salui esse possent. neq; prius bellare destitit: quam Messanæ constitutus vrbem eorum obsidione clausit. Hæc cum dixisset: risus omnium cum hilaritate coortus est: neq; quisq̃ iudex ausus est ferre suffragium. Sic a iudicio capitis maxima discessit gloria. Hic extremo tempore

mo tempore imperator apud Mantinæam cum acie instructa audacius instaret: hostibus cognitus a Lacedæmoniis ꝙ in vnius pernicie eius patriæ sitam putabant salutem; vniuersi in vnũ impetum fecerunt. Neq; prius abscesserunt: q̃ magna cæde multisq; occisis ipsum Epaminõdam pugnantem sparo eminus percussum concidere viderunt. Huius causa aliquantũ retardati sunt Bœotii: neq; tamen prius pugna excesserunt: q̃ repugnantes profligarunt. At Epaminondas cum animaduerteret mortiferum se vulnus accepisse: simulq; si ferrum quod ex hastili in corpore remanserat extraxisset: animam statim amissurum: vsq; eo retinuit, quoad renuntiatum est vicisse Bœotios. Id postq̃ audiuit satis inquit vixi: Inuictus enim morior. Tum ferro extracto confestim exanimatus est. Hic vxorem nunq̃ duxit. In quo cum reprehenderetur ꝙ liberos non relinqueret a Pelopida: qui filium habebat infamem: maleq; eum in eo patriæ consulere diceret: vide inquit ne tu peius consulas qui talem ex te natum relicturus sis. Neq; vero stirps mihi potest deesse. Nãq; ex me natam relinquo pugnam Leuctricam: quæ non modo mihi superstes: sed etiam immortalis sit necesse est. Quo tempore duce Pelopida exules Thebas occuparũt: & præsidium Lacedæmoniorum ex arce expulerunt: Epaminondas, q̃ diu facta est cædes ciuium domi se retinuit: ꝙ neq; malos defendere volebat: neq; impugnare: neq; manus suorum sanguine cruentare. Nanq; omnem ciuilem victoriam funestam putabat. Idemq; postq̃ academiam pugnare cum Lacedæmoniis cepit: in primis stetit. Huius de virtutibus vitaq; satis erit dictum si hoc vnum adiunxero quod nemo eat infitias: Thebas & ante Epaminondam natum, & post eiusdem interitum perpetuo alieno paruisse imperio: cum ea q̃ diu ille præfuerit reipub. caput fuisse totius Græciæ, ex quo intelligi potest vnum hominem pluris q̃ ciuitatem fuisse.

Epaminondę interitꝰ.

PELOPIDÆ VITA.

PELOPIDE FACINVS

Elopidas Thebanus magis historiis: q̃ vulgo notus: cuius de virtutibꝰ dubito quemadmodũ exponam: ꝙ vereor si res explicare incipiam non vitam eius enarrare: sed historiam videat scribere: si tãtummodo summas attigero: ne rudibus literarum græcarum minus lucide appareat, quantus fuerit ille vir. Itaq; vtriq; rei occurram quãtum potero: & medebor quum satietati: tum ignorãtiæ lectorum. Phœbidas Lacedæmonius cum exercitum Olynthum duceret: iterq; p Thebas faceret: arcem oppidi q̃ Cadmea nominatur occupauit: impulsu per paucorum Thebanorũ: qui aduersariæ factioni quo facilius resisterent, laconum rebus studebant. Idq; suo priuato non publico fecit consilio: quo facto eum Lacedæmonii ab exercitu remouerunt: pecuniaq; mulctarunt: neq; eo magis arcem Thebanis reddiderunt: ꝙ susceptis inimicitiis satius ducebant eos obsideri q̃ liberari. Nam Peloponnesium bellum Athenasq; deuictas, cum Thebanis sibi rem esse existimabant: & eos esse solos qui aduersus resistere auderent. Hac mente amicis suis summas potestates dederant: alterius factionis principes partim interfecerant: alios in exilium eiecerant. in quibus Pelopidas hic de quo scribere exorsi sumus pulsus patria carebat. Hi omnes fere Athenas se contulerant: non vt sequerentur otium: sed vt quemq; ex proximo locum fors obtulisset: eo patriam recuperare niteretur. Itaq; cũ tempus est visum rei gerendæ communiter cum his qui Thebis idem sentiebant diem delegerunt ad inimicos opprimendos ciuitatemq; magnis copiis sunt gestę: sed profecto nunq̃ ab tam tenui initio tantæ opes sunt profligatæ. Nam duodecim adolescentuli coierunt ex his qui exilio erant multati: cum omnino non essent amplius centum: qui tanto se offerrent periculo: qua paucitate percussa est Lacedæmoniorum potentia. Hi enim non magis aduersariorum factioni: q̃ Spartanis eo tempore bellum intulerunt: qui principes erant totius græciæ: quorum imperio maiestas neq; ita

Pelopidas Cadmeam occupat.

multo post Leuctricam pugnam ab hoc initio perculsa cecidit. Illi igitur duodecim quorum erat dux Pelopidas: cum Athenis interdiu exissent: vt vesperascente coelo thebas possent peruenire: cũ canibus venaticis exierunt retia ferentes vestitu agresti, quo minore suspitione facerẽt iter. qui cũ tempore ipso quo studuerant peruenissent: domum Caronis deuenerunt: a quo & tempus & dies erat datutus. Hoc loco libet interponere: et si seiunctum a te posita est: nimia fiducia quantæ calamitati solet esse. Nam magistratuũ Thebanorum statim ad aures peruenit: exules in vrbem deuenisse: id illi vino epulisq; dediti vsq; eo despexerunt: vt ne quærere quidem de tanta re laborarint. Accessit etiam quod magis aperiret eorum dementiam. Allata est enim epistola Athenis ab Archino vno Tysarchiæ qui tum maximum magistratum Thebis obtinebat: in qua omnia de profectione exulum scripta erant. Quæ cum iam accubanti in conuiuio esset data sicut erat signata in puluinum subiiciens, in crastinum inquit differo res seueras. At illi omnes cum iam nox processisset vinolenti ab exulibus duce Pelopida sunt interfecti. Quibus rebus confectis vulgo ad arma libertatemq; vocato non solum qui in vrbe erant: sed etiam vndiq; ex agris concurrunt: præsidium Lacedæmoniorum ex arce pepulerunt: patriam obsidione liberarunt: authores Cadmeæ occupãdæ partim occiderunt partim in exilium eiecerunt. Hoc tam turbido tẽpore sicut supra docuimus. Epaminondas quoad cum ciuibus dimicatum est: domi quietus fuit. Itaq; hæc liberandarũ Thebarum propria laus est Pelopidæ: cæteræ fere omnes communes cum Epaminõda. Nanq; leuctrica pugna imperatore Epaminonda: hic fuit delectæ manus quæ prima Phalangem prostrauit Laconum: omnibus præterea periculis affuit: sicut Spartam cum oppugnauit alterum tenuit cornu: quoq; Messena celerius restitueretur legatus in Persas est profectus. Deniq; hæc fuit altera persona thebis: sed tamen secunda ita vt proxima esset Epaminondæ. Conflictatus autem est cum aduersa fortuna. Nam & initio sicut ostendimus exul patria caruit: & cum thessaliam in potestatem thebanorum cuperet redigere: legationisq; iure satis tectum se arbitraretur: quod apud omnes gentes sanctum esse consuesset: a Tyrãno Alexandro Pheræo simul cum Ismenia comprehensus in vincula coniectus est. Hunc Epaminondas recuperauit bello persequens Alexandrum. Post id factum nunquã is animo placari potuit in eum: a quo erat violatus. Itaq; persuasit thebanis: vt subsidio Thessaliæ proficiscerentur: tyrãnosq; eius expellerent. Cuius belli cum ei summa esset data: eoq; cũ exercitu profectus esset: non dubitauit simulac conspexit hostem confligere: in quo prælio Alexandrum vt animaduertit incensus ira equum in eum concitauit: proculq; digressus a suis coniectu telorum confossus cecidit. Atq; hoc secunda victoria accidit: nam iam inclinatæ erant tyrãnorum copiæ. Quo facto omnes Thessaliæ ciuitates interfectum Pelopidam coronis aureis & statuis ęneis: liberosq; eius multo agro donarunt.

Pelopidas altera persona Thebis.

¶AGESILAI VITA.

Agesilaus Lacedemonius cum a cæteris scriptoribus, tum eximie a Xẽophõte Socratico collaudatus est. eo enim vsus est familiarissime. Hic primum de regno cũ Leutychide fratris filio habuit contentionem. Mos est enim a maioribus Lacedæmoniis traditus: vt duos haberent semper reges nomine magis q̃ imperio: ex duab⁹ familiis Procli & Eristhenis: qui principes ex progenie Herculis Spartæ reges fuerunt. horum ex altera in alterius familiæ locum fieri non licebat: itaq; vterq; suum retinebat ordinẽ. Primum ideo habebatur: qui maximus natu esset ex liberis eius qui regnans decessisset: sin is virilem sexum non reliquisset: tum deligebatur: qui proximus esset propinquitate. Mortuus erat Agis rex frater Agesilai: filium reliquerat Leutychidem: quem ille manu non agno-

rat: eundem moriens suum esse dixerat. Is de honore regni cum Agesilao suo patruo contendit:
neq; id quod petiuit consecutus est. Nam Lysandro suffragante, homine (vt ostendimus supra)
factioso, & his temporibus potente, Agesilaus ante latus est. Hic simulac imperii potitus est: per/
suasit Lacedęmoniis vt exercitum emitterēt in Asiam: bellumq; regi facerent: docens satius esse in
Asia: q̄ in Europa dimicare. Nanq; fama exire: Artaxerxem comparare classem pedestrisq; exerci/
tus: quos in Græciam mitteret. Data potestate, tanta celeritate vsus est: vt prius in Asiam cum
copiis puenerit: q̄ regii Satrapæ eū scirent pfectū. Quo factū est: vt oēs imperatores imparatos
imprudentesq; offenderet. Id vt cognouit Tissaphernes: qui summum imperium tum inter præfe
ctos habebat regios: inducias a Lacone petiuit: simulans se dare operam: vt Lacedæmoniis cum
rege conueniret: re autem vera ad copias comparandas: easq; impetrauit trimestris. Iurauit autē
vterq; se sine dolo inducias conseruaturum: in qua pactione summa fide mansit Agesilaus: cōtra
ea Tissaphernes nihil aliud, q̄ bellum comparauit. Id etsi sentiebat Laco: tamen iusiurandum ser/
uabat: multumq; in eo consequi se dicebat: q; Tissaphernes periurio suo & homines suis rebus
ab alienaret: & deos sibi iratos redderet. Se autem seruata religione cōfirmare exercitum: cum ani/
maduerteret deorum numen facere secum: hominesq; sibi conciliari amitiores: q; his studere con
suessent: quos conseruare fidem viderent. Postq̄ induciarum pręteriit dies: barbarus non dubitās
q; ipsius erant plurima domicilia in Caria: & ea regio his temporibus multo putabatur locupletis
sima: eo potissimum hostes impetum facturos: omnes suas copias eo contraxerat. At Agesilaus in
Phrygiam se conuertit: eamq; prius depopulatus est: q̄ Tissaphernes vsq̄ se moueret. Magna præ
da militibus locupletatis Ephesum hyematum exercitum reduxit: atq; ibi officinis armorum insti
tutis, magna industria bellum parauit: & quo studiosius armarentur, insigniusque ornarentur,
præmia proposuit: quibus donarentur: quorum egregia in ea re fuisset industria. Fecit idem
in exercitationum generibus: vt qui cæteris præstitissent: eos magnis afficeret muneribus. His
igitur rebus effecit: vt ornatissimum & exercitatissimum haberet exercitum. Huic cum tēpus esset
visum copias extrahere ex hybernaculis: vidit si quo esset iter facturus palā pronuntiasset: hostes
non credituros: aliasq; regiones occupaturos: nec dubitaturos aliud esse facturum ac pronuncias
set. Itaq; cum ille Sardis se iturum dixisset: Tissaphernes eandem Cariam defendendam putauit.
In quo quum eum opinio fefellisset: victumq; se vidisset: consilio sero suis præsidio profectus est.
Nam cum illo venisset: iam Agesilaus multis locis expugnatis magna erat præda potitus. Laco
autem cum videret hostes equitatu superare: nunq̄ in campo sui fecit potestatem: & his locis ma/
num conseruit: quibus plus pedestres copiæ valerent. Pepulit ergo quotiescunq; congressus est,
multo maiores aduersariorum copias: & sic in Asia versatus est: vt omnium opinione victor di/
ceretur. Hic cum animo meditaretur proficisci in Persas: & ipsum regem adoriri: nuntius enim
domo venit: Ephorum iussu bellum Athenienses & Bœotes indixisse Lacedæmoniis: quare veni/
re non dubitaret: in hoc non minus eius pietas suspicienda est: q̄ virtus bellica: qui cum victor
pręesset exercitui: maximamq; haberet fiduciam regni Persarum potiundi: tanta modestia dicto
audiens fuit iussis absentium magistratuum: vt si priuatus in comitio esset Spartę. cuius exemplū
vtinam imperatores nostri sequi voluissent. sed illuc redeamus. Agesilaus opulentissimo regno
præposuit bonam existimationem: multoq; gloriosius duxit: si institutis patrię paruisset: q̄ si bel/
lo superasset: Asiā. Hac igitur mente Hellespontum copias traiecit: tantaq; vsus est celeritate: vt
quod iter Xerxes anno vertente confecerat, hic transierit triginta diebus. Quum iam haud lon/
ge abesset a Peloponneso: obsistere ei conati sunt Athenienses, & Bœotii, cæteriq; eorum socii,
apud Coroneam: quos omnes graui prælio vicit. Huius victorię vel maxima fuit laus: q; cum plę
riq; ex fuga se in templum Mineruæ coniecissent: q̄rereturq; ab eo quid his fieri vellet: etsi aliquot
vulnera acceperat eo prælio: & iratus videbatur omnibus qui aduersus arma tulerant: tamen an
tetulit iræ religionem & eos vetuit violari. Neq; hoc solum in Græcia fecit: vt templa deorum san
cta haberet: sed etiam apud Barbaros summa religione omnia simulacra arasq; conseruauit. Itaq;
prędicabat mirari se non sacrilegorum numero haberi: qui supplicibus eorum nocuissent: aut nō
grauioribus poenis affici: qui religionem minuerent: q̄ qui fana spoliarent. Post hoc prælium col
latum est omne bellum circa Corinthum. ideoq; Corinthium est appellatum. Hic quum vna pu
gna decem milia hostium Agesilao duce cecidissent: eoq; facto opes aduersariorum debilitatæ vi/
derentur: tantum abfuit ab insolentia gloriæ: vt cōmiseratus sit fortunam Græciæ: q; tam multi
a se victi vitio aduersariorum cōcidissent. Nanq; illa multitudine, si sana mens esset, Græciæ sup
plicium Persas dare potuisse. Idem cum aduersarios intra moenia compulisset: & vt Corinthum
oppugnaret multi hortarentur: negauit id suæ virtuti conuenire. Se enim eum esse dixit: qui ad
officium peccantes redire cogeret: non qui vrbes nobilissimas expugnaret Græciæ. Nam si ingt
eos extinguere voluerimus: qui nobiscum aduersus Barbaros steterunt: nosmetipsi nos expugna
uerimus illis quiescentibus. Quo facto sine negotio cum voluerint nos oppriment. Interim ac/

Agesilaus fit rex lacedæmoniorum.

Agesilai æquitas

Agesilaus Athenienses, Bæotes cæterosq; socios apud Coroneā vincit.

Agesilai religio. Bellum Corinthium.

cidit illa calamitas apud Leuctram Lacedęmoniis: quo ne proficisceretur, quum a plerisq; ad exeundum premeretur, vt si de exitu diuinaret, exire noluit. Idem cum Epaminondas Spartam oppugnaret: essetq; sine muris oppidum: talem se imperatorem præbuit: vt eo tempore omnibus apparuerit: nisi ille fuisset Spartam futuram non fuisse. In quo quidem discrimine celeritas eius consilii saluti fuit vniuersis. Nam cum quidam adolescentuli hostium aduentu perterriti ad Thebanos transfugere vellent: & locum extra vrbem editum cepissent: Agesilaus qui perniciosissimum fore videret, si animaduersum esset quenq̄ ad hostes transfugere conari: cum suis conuenit atq; vt si bono animo fecissent laudauit consilium eorum: q eum locum occupassent: & se id quoq; fieri debere aīaduertisse. Sic adolescentulos simulata laudatione recuperauit: & adiunctis de suis comitibus locum tutum reliquit. Nanq; illi aucto numero eorum qui expertes erant consilii, commouere se non sunt ausi: eoq; libentius q latere arbitrabantur quæ cogitarant. Sine dubio post Leuctricam pugnam Lacedæmonii se nunq̄ refecerunt: neq; pristinum imperium recuperarunt: cum

Agesilai frugalitas.

interim Agesilaus nō destitit qbuscunq; rebus posset patriā iuuare. Nā cū præcipue Lacedæmonii indigerēt pecunia: ille omnibus qui a rege defecerant præsidio fuit. A quibus magna donatus pecunia patriam subleuauit. Atq; in hoc illud in primis fuit admirabile quum maxima munera ei ab regibus & Dynastis ciuitatibusq; conferrentur: nihil vnq̄ in domum suam contulit: nihil de victu, nihil de vestitu Laconum mutauit. Domo eadem fuit contentus: qua Eristhenes progenitor maiorum suorum fuerat vsus. Quam qui intrarat: nullum signum libidinis, nullum luxuriæ videre poterat: contra ea plurima patientiæ atq; abstinentiæ. Sic enim instructa: vt nulla in re differret cuiusuis inopis atq; priuati. Atq; hic tantus vir vt naturam fautricem habuerat in tribuendis animi virtutibus: sic maleficam nactus est in corpore exiguo: & claudus altero pede. Quę res etiā nonnullam afferebat deformitatem: atq; ignoti faciem eius cum intuerentur contemnebant: qui autem virtutem nouerant: non poterant admirari satis. Quod ei vsu venit: quum annorum octaginta subsidio Thaco in Ægyptum iuisset: & in acta cum suis accubuisset sine vllo tecto: stratumq; haberet tale vt terra tecta esset stramentis: neq; huc amplius q̄ pellis esset iniecta: eodemq;

Thacus.

comites omnes accubuissent vestitu humili atq; absoleto: vt eorum ornatus non modo in his regem neminem significaret: sed hominis non beatissimi suspitionem præberet. Huius de aduentu fama cum ad regios esset perlata, celeriter munera eo cuiusq; generis sunt allata. His quęrentibus Agesilaum vix fides facta est vnū esse ex his qui tum accubabant. Qui cum regis verbis quæ attulerant dedissent: ille præter vitulina & huiusmodi genera opsonii, quæ præsens tempus desiderabat, nihil accepit: vnguenta, coronas, secundamq; mensam seruis dispertiit: cętera q; referri iussit. Quo facto eum barbari magis etiam contempserunt q eum ignorantia bonarum rerū illa potissimum sumpsisse arbitrabātur. Hic cū ex Ægypto reuerteretur, donatus a rege Nathabide ducēti viginti talētis: quæ ille muneri populo suo daret: venissetq; in portum qui Menelai vocatur: iacēs inter Cyrenas & Ægyptum: in morbum implicitus decessit. Ibi eum amici quo Spartam facilius perferre possent, q mel non habebant, cæra circumfuderunt: atq; ita domum retulerunt.

Agesilai obitus.

EVMENIS VITA.

EVMENIS VERSVTIA

Umenes Cardian⁹. Huius si virtuti par data esset fortuna, nō ille qdē maior sed multo illustrior atq; etiā honoratior: q magnos homines virtute metiuntur nō fortuna. Nam cū ætas eius incidisset in ea tpa: qbus Macedones florerēt: multū ei detraxit viuēti q alienæ erat ciuitatis. neq; aliud huic defuit q̄ generosa stirps. Etsi ille domestico sūmo genere erat: tñ Macedones cum sibi aliquādo anteponi indigne

ferebant:neq tamen non patiebantur:vincebat enim omnis cura, vigilantia, patientia, calliditate,& celeritate ingenii. Hic peradolescentulus ad amicitiam accessit Philippi Amyntæ filii: breuiq tempore in intimam peruenit familiaritatem. Fulgebat enim iam in adolescentulo indoles virtutis. Itaq eum habuit ad manum scribæ loco: quod multo apud Graios honorificentius est q̃ apud Romanos. Nam apud nos reuera, sicut sunt, mercennarii scribę existimantur. At apud illos contrario, nemo ad id officium admittitur nisi honesto loco, & fide & industria cognita: q necesse est omnium consiliorum eum esse participem. Hunc locum tenuit amicitiæ apud Philippum annos septem: illo interfecto eodem gradu fuit apud Alexandrum annos tredecim. Nouissimo tempore præfuit etiam alteri equitum alæ: q̃ ethcrice appellabatur. Vtriq afūit consilio semper affuit: & omnium rerum habitus est particeps. Alexandro babylone mortuo cum regna singulis familiaribus dispartiretur: & summa rerum tradita esset tuenda eidem cui Alexander moriens anulum suum dederat Perdicę: ex quo omnes coniecerant eū regnum ei cōmendasse quoad liberi eius extra tutelam peruenissent. Aberant enim Craterus & Antipater qui antecedere hunc videbantur: mortuus erat Ephestio: quem viuum Alexander quod facile intelligi posset plurimi fecerat. Hoc tempore data est Eumeni. Cappadocia siue potius dicta. Nam tum in hostium erat potestate. Hūc sibi Perdicas adiunxerat magno studio: q in homine fidem & industriam magnam videbat: non dubitans si eū pellexisset magno vsui fore sibi in his rebus quas apparabat. Cogitabat enim, quod fere omnes in magnis imperiis concupiscunt, omnium partis corripere atq complecti. Neq vero hoc tempore solus fecit: sed ceteri quoq omnes qui Alexandri fuerant amici. Primus Leonatus Macedoniam p̃occupare p̃destinauerat. Is multis magnis pollicitationibus persuadere Eumeni studuit: vt Perdicam desereret: ac secum faceret societatem. Cum perducere eum non posset, interficere conatus est: & fecisset: nisi ille clam ex præsidiis eius effugisset. Interim conflata sunt illa bella: quę ad internicionem post Alexandri mortem gesta sunt: omnesq concurrunt ad Perdicam opprimendum: quem etsi infirmum videbat, q vnus omnibus resistere cogebatur: tamen amicum non deseruit: neq salutis q̃ fidei fuit cupidior. Præfecerat eum Perdicas ei parti Asiæ: quæ inter Taurum montem iacet atq Hellespontum: & illum vnum opposuerat Europęis aduersariis. Ipse ægyptum oppugnatum aduersus Ptolemæum erat profectus. Eumenes cum neq magnas copias neq firmas haberet, q inexercitatæ & non multo ante erant contractæ: aduentare autem dicerentur Hellespontumq transisse Antipater & Craterus magno cum exercitu Macedonum: viri quum claritate, tum vsu belli p̃stantes. Macedones vero milites ea tunc erant fama: qua nunc Romani feruntur. Etenim semper habiti sunt fortissimi: qui summam imperii potirentur. Eumenes intelligebat si copię suæ cognoscerent aduersus quos ducerentur, non modo non ituras: sed simul cum nuntio dilapsuras. Itaq hoc eius fuit prudentissimum consilium: vt deuiis itineribus milites duceret: in quibus vera audire non possent: & his persuaderet se contra quosdam barbaros proficisci. Itaq tenuit hoc propositū: & prius in aciem exercitum eduxit p̃liumq commisit: q̃ milites sui scirent cum quibus arma cōferrent. Effecit etiam illud locorum præoccupatione: vt equitatu potius dimicaret: quo plus valebat q̃ peditatu quo erat deterior. Quorum acerrimo concursu cum magnam partem diei esset oppugnatum cadit Craterus dux & Neoptolemus: qui secundum locum imperii tenebat: cum hoc concurrit ipse Eumenes. Qui cum inter se complexi in terra ex equis decidissent: vt facile intelligi posset inimica mēte contendisse: animoq magis etiam pugnasse q̃ corpore: non prius distracti sunt; q̃ alterum anima reliquerit. Ab hoc aliquot plagis Eumenes vulneratur: neq eo magis ex prælio excessit: sed acrius hostibus institit. Hic equitibus profligatis interfecto duce Cratero, multis præterea & maxime nobilibus captis, pedestris exercitus qui in ea loca erat deductus, vt inuito Eumene elabi non posset, pacem ab eo petiit. Quam cum impetrasset: in fide non mansit: & se simulac potuit & Antipatrum recepit. Eumenes Craterum ex acie semiuiuum elatum recreare studuit. Cum id non posset: pro hominis dignitate proq pristina amicitia (Nanq illo vsus erat Alexāder viuo familiariter) amplo funere extulit: ossaq in Macedōiam vxori eius ac liberis remisit. Hæc dum apud Hellespontum geruntur, Perdicas apud flumen Nilum interficitur a Seleuco & Antigono rerūq summa ad Antipatrum defertur. Hic qui deseruerunt, exercitu suffragium ferente capitis absentes damnantur. in his Eumenes. Hac ille perculsus plaga non succubuit: neq eo secius bellum administrauit: sed exiles res animi magnitudinem, etsi non frangebant, tamen imminuebant. Hunc persequens Antigonus cum omni genere copiarum abundaret, sæpe in itineribus vexabatur: neque vnquam ad manum accedere licebat: nisi his locis quibus multis possent pauci resistere. Sed extremo tempore cum consilio capi non posset: multitudine circūuentus est. huic tamen multis suis amissis se expediuit: & in castellum Phrygiæ quod Hora appellatur confugit. In quo cum circunsederetur: & vereretur ne vno loco manens equos militares perderet: q spatium non esset agitandi: callidum fuit eius inuentum: quēadmodum stans iumentum calefieri exercerique posset: quo libentius & cibo vteretur & a corporis motu non remoueretur. Substringebat caput loro altius q̃

Scribę apd Graios & Rōanos dissimiliter æstimari.

Alexander moriēs anulū suū Perdicę dederat.

Eumenis certamē singulare cum Neoptolemo duce.

Perdicas apud Nilū īterficitur. Eumenes capitis dānat.

Callidū Eumenis inuētū in exercitādis equis.

vt prioribus pedibus plane terrã posset attingere: deinde post verberibus cogebat exultare: & cal
ces remittere. qui motus nõ minus sudorẽ excutiebat q̃ si in spatio decurreret. Quo factum est qđ
omnibus mirabile est visum vt ęque iumenta nitida ex castello educeret: quum complures men/
ses in obsidione fuisset. Quotiescunq̧ voluit & apparatum & munitiones Antigoni alias incen/
dit, alias disiecit. Tenuit autem se vno loco q̃diu fuit hyems. Quod castrum subsidia habere nõ
poterat: ver appropinquabat: simulata deditione dum de conditionibus tractat, præfectos An/
tigoni imposuit: seq̧ ac suos omnis extraxit incolumes. Ad hunc Olympias, mater quæ fuerat
Alexandri, cum literas & nuntios misisset in Asiam: consultum vtrum repetitam in Macedoni/
am veniret (Nam, tum in Epiro habitabat) & eas res occuparet. Huic ille primum suasit ne se mo
ueret: & expectaret quoad Alexandri filius regnum adipisceretur: sin aliqua cupiditate raperetur in
Macedoniam, omnium iniuriarum obliuisceretur: & in neminem acerbiore vteretur imperio. Ho
rum nihil ea fecit. Nam & in Macedoniam profecta est: & ibi crudelissime segessit. Petit autem ab
Eumene absente: ne pateretur Philippi domus & familiæ inimicissimos interimere: ferretq̧ opem
liberis Alexandri. Quam veniã si daret q̃ primũ exercitus pararet quos sibi subsidio adduceret. Id
quo facilius facere se omnibus præfectis qui in officio manebãt misisse literas: vt ei parerent eiusq̧
consiliis vterentur. His verbis Eumenes permotus satius duxit si ita tulisset fortuna perire beneme
ritis referentem gratiam: q̃ ingratum viuere. Itaq̧ copias contraxit: bellum aduersus Antigonũ
comparauit. Quod vna erant Macedones complures nobiles: in his Peucestes fuit: qui corporis
custos fuerat Alexandri: tum autem obtinebat Persidem: & Antigonus, cuius sub imperio pha/
lanx erat Macedonum: inuidiam verens, quam tamen effugere non potuit, si potius ipse alieni/
gena summi imperii potiretur, q̃ alii Macedonum quorum ibi erat multitudo, in principiis no/
mine Alexandri statuit tabernaculum: in eoq̧ sellam ęream cum sceptro & diademate iussit ponĩ
atq̧ omnes quottidie conueniret: vt ibi de summis rebus consilia caperentur: credens minore se in
uidia fore: si specie imperii nominisq̧ simulatione Alexandri bellum videretur administrare. quod
& fecit. Nam cum non ad Eumenis principia sed ad regia conueniretur: atq̧ ibi de rebus delibera/
retur: quodammodo latebat: cum tamen per eum vnum gererẽtur omnia. Hic impar æratis cum
Antigono conflixit non acie instructa sed in itinere: eumq̧ male acceptum in Mediam hyematũ
coegit redire. ipse in finitima regione Persidis hyematum copias diuisit: non vt voluit: sed militũ
cogebat voluntas. Nanq̧ illa phalanx Alexandri magni, quæ Asiam peragrarat, deuiceratq̧ Per
sas, inueterata quum gloria, tum etiam licentia non parere se ducibus sed imperare postulabat:
vt nunc veterani faciunt. Itaq̧ periculum est ne faciant: quod illi fecerunt sua intemperantia ni/
miaq̧ licentia: vt omnia perdant: neq̧ minus eos cum quibus steterint q̃ aduersus quos fecerint.
Quod si quis illorum veteranorum legat facta: paria horum cognoscat: neq̧ rem vllam nisi tem/
pus interesse iudicet. Sed ad illos reuertar. Hiberna sumpserant non ad vsum belli, sed ad ipsorum
luxuriam: longeq̧ inter se dissenserant. Hoc Antigonus cum comperisset: intelligeretq̧ se parem
non esse paratis aduersariis: statuit aliquid sibi consilii esse capiendum. Duæ erant vię: qua ex
Medis vbi ille hyemabat ad aduersariorum hibernacula posset perueniri. Quarum breuior per lo
ca deserta, quæ nemo incolebat: propter aquæ inopiam: cæterum dierum erat fere decem. Illa au
tem qua omnes commeabant, altero tanto longiorem habebat anfractum: sed erat copiosa: om
niumq̧ rerum abundans. Hac si proficisceretur: intelligebat prius aduersarios rescituros de suo
aduentu: quam ille tertiam partem confecisset itineris. sin per loca sola contenderet: sperabat se
imprudentem hostem oppressurum. Ad hanc rem conficiendam imperauit quamplurimos
vtres atq̧ etiam culeos comparari. Post hæc pabulum: pręterea cibaria cocta dierum vtq̧ q̃mini
me fieret ignis in castris. Iterq̧ quod habebat omnes cælat. Sic paratus qua constituerat profici
scitur. Dimidium fere spatium confecerat: quum ex fumo castrorum eius suspitio allata est ad
Eumenem: hostem appropinquare. conueniunt duces: quęritur quid opus sit facto: intelligebãt
omnes tam celeriter copias ipsorum contrahi non posse: q̃ Antigonus affuturus videbatur. Hic
omnibus titubantibus & de rebus summis desperantibus, Eumenes ait si celeritatem velint adhi/
bere: & imperata facere quod ante non fecerint: se rem expediturũ. Nam qđ diebus quinq̧ hostis
transisse posset: se effecturum vt non minus totidem dierum spatio retardaretur. Quare circum/
irent: suasq̧ quisq̧ copias contraheret. Ad Antigoni autem refrenandum impetũ tale capit con
silium. Certos mittit homines ad infimos montes: qui obuii erant itineri aduersariorum: hisq̧ prę
cepit vt prima nocte q̃ latissime possint ignis faciant q̃maximos: atq̧ hos secunda vigilia minu/
ant: tertia per exiguos reddant: & assimulata castrorũ consuetudine suspitionem iniiciant hosti/
bus his locis esse castra: ac de eorum aduentu esse prænuntiatum. idemq̧ postera nocte faciant.
Quibus imperatum, diligenter preceptum curant. Antigonus tenebris obortis ignis conspica/
tur: credit de suo aduentu esse auditum: & aduersarios illuc suas contraxisse copias: mutat consiliũ
& quoniam imprudentes adoriri non posset, flectit iter suum: & illum anfractum longiorem co/

Olympiadis literę ad Eumenẽ

Peucestes.

Eumenis victoria.

Antigoni consilium astutum

Eumenis stratagema

piosæ viæ capit: ibiq; diem vnum opperitur ad lassitudinem sedendam militum: ac reficienda iumenta: quo integriore exercitu decerneret. Hic Eumenes callidum imperatorem vicit consilio: celeritatemq; impediuit eius: neq; tamen multum profecit. Nam inuidia ducum cum quibus erat, perfidiaq; militum Macedonū veteranorum, quū superior p̄lio discessisset Antigono est deditus: quum exercitus ei ter ante separatis temporibus iurasset se eum defensurum nec vnq̄ deserturum. Sed tanta fuit nonnullorum virtutis obtrectatio: vt fidem amittere mallent: q̄ eum nō prodere. Atq; hunc Antigonus quum ei fuisset infestissimus, conseruasset si per suos esset licitum: ꝙ ab nullo se plus adiuuari posse intelligebat in his rebus: quas impendere iam apparebat omnibus. Imminebat enim Seleucus, Lysimacus, Ptolemæus, opibus iam valentes: cum quibus ei de summis rebus erat dimicandum. Sed non passi sunt hi qui circa erant: ꝙ videbant Eumene recepto omnis p̄ę illo parui futuros. Ipse autem Antigonus adeo erat incensus: vt nisi magna spe maximarum rerū leniri non posset. Itaq; quum eum in custodiam dedisset: & p̄ręfectus custodum quæsisset: quemadmodum seruari vellet: vt acerrimū inquit leonem aut ferocissimum elephantum. Nondum enim statuerat conseruare eum necne. Veniebat autem ad Eumenem vtrunq; genus hominum: & qui propter odium fructum oculis ex eius casu capere vellent: & qui propter veterem amicitiam colloqui consolariq; cuperent. Multi etiam qui eius formam cognoscere studebant: qualis esset quem tam diu tāq; valde timuissent: cuius in pernicie positā spem habuissent victorię. At Eumenes quū diutius in vinculis esset, ait Onomarcho, penes quem summa imperii erat custodię, se mirari: quare iam tertium diem sic teneretur. Non enim hoc conuenire Antigoni prudentiæ: vt sic deuteretur victo: quin aut interfici aut missum fieri iuberet. Hic quum ferocius Onomarcho loqui videretur: quid tu inquit animo si isto eras cur non p̄ręlio cecidisti: potius q̄ in potestatem inimici venires! Huic Eumenes: Vtinam quidem istud euenisset: sed eo non accidit: ꝙ nunq̄ cum fortiore sum congressus. Non enim cum quoq̄ arma contuli quin is mihi succubuerit. Non enim virtute hostium sed amicorum perfidia decidi. Neq; id falsum. Nam & dignitate fuit honesta: & viribus ad laborem ferēdum firmus: neq; tam magno corpore: q̄ figura venusta. De hoc Antigonus quū solus constituere non auderet, ad consilium retulit. Hic cum omnes vel primo perturbati admirarentur: non iam de eo sumptum esse supplicium: a quo tot annos adeo essent male habiti: vt sępe ad desperationem forent adducti: quiq; maximos duces interfecisset: deniq; in quo vno esset tantum: vt quoad ille viueret ipsi securi esse non possent: interfecto nihil habituri negotii essent. Postremo si illi redderet salutem, quęrebant quibus amicis esset vsurus: sese enim cum Eumene apud eum non futuros. Hic cognita consiliū voluntate, tamen vsq; ad septimum diem deliberandi sibi spatium reliquit. Tum autem quum vereretur: nequa seditio exercitus oriretur: vetuit ad eum quē q̄ admitti: & quottidianum victum amoueri iussit. Nam negabat se ei vim allaturum qui aliquādo fuisset amicus. Hic tamen non amplius q̄ triduum fame fatigatus, cum castra mouerentur, inscienter Antigono iugulatus est a custodibus. Sic Eumenes annorum quinq; & quadraginta cum ab anno vigesimo (vt supra) septem annos Philippo apparuisset: & tredecim apud Alexandrum eundem locum obtinuisset: in his vni equitum alæ p̄ręfuisset: post autem Alexandri magni mortē imperator exercitus duxisset: summosq; duces partim repulisset: partim interfecisset: captus nō Antiochi virtute: sed Macedonum periurio talem habuit exitum vitæ. In quo quanta fuerit omnium opinio eorum qui post Alexandrum magnum reges sunt appellati: ex hoc facillime potest iudicari: ꝙ nemo Eumene viuo rex appellatus est sed p̄fectus. Idem post huius occasum statim regium ornatum nomenq; sumpserunt: neq; quod initio predicarunt, se Alexandri liberis regnum seruare, p̄ręstare voluerunt: & vno propugnatore sublato quid sentirent aperuerunt. Huius sceleris principes fuerūt Antigonus, Ptolemæus, Seleuchus, Lysimachus, Casander. Antigonus autē Eumenem mortuum propinquis eius sepeliendum tradidit: qui eum militari honestoq; funere, comitante toto exercitu, humauerunt: ossaq; eius in Cappadociam ad matrem atq; vxorem liberosq; eius deportanda curarunt.

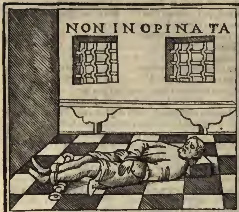
Eumenes deditur Antigono.

Onomarchus.

Eumenis interitus.

PHOCIONIS VITA.

Phocion bonus

Phocion Atheniensis etsi sæpe exercitibus præfuit summosque magistratus cepit: tamẽ multo eius notior integritas est vitæ: q̃ rei militaris labor. Itaque huius memoria est nulla: illius autem magna fama ex quo cognomine bonus est appellatus. Fuit enim perpetuo pauper cum ditissimus esse posset: propter frequentes delaros honores potestatesque summas quæ ei a populo dabantur. Hic cum a rege Philippo munera

Liberorum luxuria nõ alenda.

magnæ pecuniæ repudiaret: legatique hortarentur accipere: simul admonerent si ipse his facile careret liberis tamen suis prospiceret: quibus difficile esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam. His ille si mei similes erunt: idem hic inquit agellus illos alet: qui me ad hanc dignitatẽ perduxit: sin dissimiles sunt futuri nolo meis impensis illorum ali augerique luxuriam: eidem cum prope ad annum octogesimum prospera peruenisset fortuna: extremis temporibus magnum in odium peruenit suorum ciuium. Primo cum Demade de vrbe tradenda Antipatro consenserat: eiusque consilio Demosthenes cum cæteris qui bene de republica mereri existimabantur plebiscito in exilium erant expulsi.

Photionis Igratitudo·

Neque in eo solum offenderat quod patriæ male consuluerat: sed etiam quod amicitiæ fidem non præstiterat. Nanque auctus adiutusque a Demosthene eum quem tenebat ascenderat gradũ cum aduersus Charetem eum subornaret ab eodem in iudiciis cum capitis causam diceret defensus aliquoties liberatus discesserat: hunc non solum in periculis non defendit sed etiam prodidit: concidit autem maxime vno crimine. Qui cum apud eum summum esset imperium populi & Nicanorem Casandri pfectum insidiari piræeo Atheniensium a Darcylo moneretur: eidemque postularet vt prouideret ne cõmeatibus ciuitas priuaretur. Hic audiente populo Phocion negauit eẽ periculum: seque eius rei obsidem fore pollicitus est: neque ita multo post Nicanor piræeo est potitus: ad quem recuperandum cum populus armatus concurrisset: Ille non modo neminem ad arma vocauit: sed ne armatus quidem præesse voluit: sine quo Athenæ omnino esse non possunt. Erant eo tempore Athenis duæ factiones: quarum vna populi causam agebat: altera optimatũ: in hac erat Phocion: & Demetrius Phalereus: harum vtraque Macedonum patrociniis nitebatur. Nam populares Polyperconti fauebant: optimates quum Casandro sentiebant. Interim a Polypercõte Casander Macedonia pulsus est: quo facto populus superior factus statim duces aduersariæ factionis capitis dãnatos patria pepulit. In his Phocionem & Demetrium Phalereum: deque ea re legatos ad Polypercontem misit, qui ab eo peterent vt sua decreta confirmaret. Hoc eodẽ profectus est & Phocion: quo vt venit causam apud Philippum regem verbo: re ipsa quidem apud Polypercontem iussus est dicere. Nãque is tum regis rebus pærat. Hic quũ ab Antigone accusatus est quod piræeum Nicanori prodidisset: ex consimili sententia in custodiam cõiectus Athenas deductus est: vt ibi de eo legibus fieret iudiciũ. Huc vbi pueutum est quum propter ætatem pedibus iam non valeret vehiculoque portaretur: magni concursus sunt facti: cũ alii reminiscentes veteris famæ ætatis misererentur plurimi vero ita exacuerentur ppter proditionis suspitionem Piræei: maximeque quod aduersus populi cõmoda in senectute steterat. Qua de re ne perorandi quidẽ ei data est facultas & dicendi causam. Inde iudicio legitimis quibusdam confectis damnatus traditus est vndecim viris: quibus ad supplicium more Atheniensium publice damnati tradi solent. Hic cum ad mortem duceretur obuius

Phocionis supplicium

ei fuit Emphiletus quo familiariter fuerat vsus. Is quum lachrymans dixisset o q̃ indigna perpeteris Phocion. Huic ille at non inopinata inquit, hunc enim exitũ plerique clari viri habuerunt Athenienses. In hoc tantum fuit odium multitudinis vt nemo ausus sit eum liber sepelire. Itaque a seruis sepultus est.

TIMOLEONIS VITA:

Timoleon

Imo leõ Corynthius sine dubio magn⁹ oium iudicio hic vir extitit: Nãq; huic vni contigit qđ nescio an vlli: vt pñã in q̃ erat natus oppſsã a tyrãno liberaret: & a Syracusis qbus auxilio erat missus iuc eratã ſuitutẽ . depelleret: totãq; Siciliã multos ãnos bello vexatã: a barbarisq; oppſsã suo aduentu ĩ pristinũ restituerit. Sedĩ his rebus nõ simplici fortuna cõflictatus ẽ: & id qđ difficilius putaƭ multo sapiẽti⁹ tulit secũdã: q̃ aduersã fortunã. Nã cũ fr eius Timophanes dux a Corynthiis delectus: tyrannidẽ per milites mercenarios occupasset pticepsq; regni posset ẽẽ: tñ abfuit a societate sceleris: vt añtulerit suorũ ciuiũ libertatẽ fris saluti & pñç legibus obtẽpare: sãctius duxerit: q̃ ĩpare pñç. Hac mẽte p aruspicẽ cõemq; affinẽ cui soror ex eisdẽ parẽtibus nata nupta erat frẽm tyrãnũ ĩterficiẽdũ curauit. Ipe nõ mõ manũ ñ attulit: sed ne aspicere qdẽ frñũ sãguinẽ voluit. Nã dũ res cõficereƭ pcul ĩ pñdio fuit neqs satelles posset succurrere. Hoc pclarissimũ ei⁹ facin⁹ nõ pari mõ pbatũ ẽ ab oib⁹. Nõnulli.n. lęsã ab eo pietatẽ putabãt & ĩuidia laudẽ virtutis obterebãt. Mr vero post id fcm̃ neq; domũ ad se filiũ admisit: neq; aspexit: qn cũ fricidã ipiũq; detestãs cõpellaret. Quib⁹ verbis adeo ille ẽ cõmot⁹: vt nõnũq̃ vitę finẽ facere voluerit: atq; ex igratorũ hoim cõspectu morte decedere. Interĩ Diõe Syracusis ĩterfecto: Diony. rursus Syracusanorũ potitus ẽ: cuius aduersarii opẽ a Corynthiis petiuerũt. ducẽq; quo ĩ bello vtereƭ postularũt. Huc Timoleõ missus ĩcredibili felicitate Dionysiũ tota Sicilia depulit: cũ ĩterficere posset noluit: tutoq; vt Corinthũ perueniret effecit: q; vtrorũq; Dionysiorũ opib⁹ Corynthii sępe adiuti fuerãt cui⁹ benignitatis memoriã volebat extare: eãq; pclarã victoriã ducebat: ex q̃ plus eẽt clemẽtię: q̃ crudelitatis: Postremo vt nõ solũ aurib⁹ acciperẽƭ: sed ẽt oculis cerneret: quẽ & ex quãto regno ad quã fortunã detrusisset: post Dionysii decessũ cũ Hecata bellauit: q aduersatus fuerat Dionysio: quẽ nõ odio tyrãnidis dissensisse sed cupiditate, ĩdicio fuit q; ipse expulso Dionysio ĩperiũ dimittere noluit. Hoc supato Timoleon maximas copias Carthaginẽsiũ apud Crimnussum flumẽ fugauit: ac satis hinc coegit: si liceret Aphricã obtinere: q iã cõplures annos possessionẽ sicilię tenebãt. Cepit ẽt Mamercũ italicũ ducẽ hoiem bellicosum & potẽtẽ: q tyrãnos adiutũ ĩ Siciliã venerat. Quibus rebus cõfectis quũ pp diuturnitatẽ belli nõ solũ regiones sed ẽt vrbes desertas videret: cõqsiuit quos potuit: primũ siculos: deide Corynrho accersiuit colonos: q; ab his initio Syracusę erãt cõdite. Ciuibus veteribus sua restituit: nouis bello vacuefactas possessiões diuisit: vrbiũ mœnia disiecta fanaq; deserta refecit. Ciuitatibus leges libertatẽq; reddidit: & maximo bello tñ otiũ toti insulę cõciliauit: vt hic cõditor vrbiũ earũ, nõ illi q initio deduxerãt: videreƭ. Arcẽ Siracusis q̃ muniuerat Dionysius ad vrbẽ obsidẽdã, a fũdamẽtis disiecit: cętera tyrãnidis ppugnacula demolitus ẽ: deditq; operã vt q̃ minime multa vestigia seruitutis manerẽt. Cũ tãtis eẽt opib⁹: vt ẽt ĩuitis ĩperare posset: tñ ãt hẽret amorẽ oium siculorũ: vt nullo recusante regnũ obtineret: maluit se diligi q̃ metui. Itaq; quũ primũ potuit ĩperiũ deposuit: & priuatus Syracusis qđ reliquũ vitæ fuit vixit. neq; vero id ĩperite fecit. Nã qđ cæteri reges ĩpio potuerũt: hi beniuolẽtia tenuit. Null⁹ honos huic defuit: neq; postea Syracusis res vlla gesta ẽ publica de q̃ pri⁹ sit decretũ: q̃ Timoleõtis sñia cognita. Nullius vnq̃ cõsiliũ nõ mõ antelatũ: sed ne cõparatũ qdẽ ẽ. Neq; id magis beniuolẽtia factũ ẽ: q̃ prudẽtia. Hic cũ ætate iã puectus eẽt, sine vllo morbo lumina oculorũ amisit. Quã calamitatẽ ita moderate tulit: vt neq; cũ q̃rẽtẽ q̃sq̃ audierit: neq; eo minus priuatis publicisq; rebus interfuerit. Veniebat aũt in theatrũ cũ ibi cõciliũ populi haberetur: pp valetudinẽ vectus iumẽtis iũctis: atq; ita de vehiculo q̃ videbanƭ dicebat: neq; hoc illi q̃sq̃ tribuebat supbiæ. Nihil enim vnq̃ neq; insolens neq; gloriosum ex ore eius exiit. Qui quidem cũ suas laudes audiret pdicari: nunq̃ aliud dixit: q̃ se in ea re maximas diis grãs agere: atq; habere: q; quũ Siciliã recreare cõstituissẽt: tũ se potissimũ ducẽ esse voluissent. Nihil.n. rerũ humanarũ sine deorũ nuie agi putabat. Itaq; suæ domi sacellũ Au

Timoleon Carthaginẽses apud Crinissũ flumẽ fugauit

Automatia.i.fortuna.

tomatias conſtituerat:idq; ſanctiſſime colebat. Ad hanc hoīs excellentē bonitatē mirabiles acceſſerunt caſus. Nā prælia maxima natali die ſuo fecit oīa: quo factū eſt vt eiuſdē natalē feſtū hēret vniuerſa Sicilia. Huic qdā Lameſtius hō petulās & ingratus vadimoniū quū vellet īponere: ꝙ cū illo ſe lege agere diceret: & cūplures concurriſſent: qui procacitatē hominis manibus coercere conarent̄: Timoleon orauit oēs ne id facerent. Nāq; id vt Lameſtio cæteriſq; liceret: ſe maximos labores ſummaq; adiiſſe pericula. Hanc enim speciē libertatis eē ſi oībus qđ qſq; vellet legibus experiri liceret. Id quū qdā Lameſtii ſimilis noīe Demenetus in cōcione ppl'i rebus geſtis eius detrahere cœpiſſet: ac nōnulla inueheret̄ in Timoleōta dixit nūc demū ſe voti eſſe cōpotē. Nāq; hæc a diis īmortalib⁹ ſpēratū: vt talē libertatē reſtitueret Syracuſanis: in q̄ cuiuis liceret de quo vellet īpune dicere. Hic quū diē ſupremū obiiſſet: publice a Syracuſanis in gymnaſio qđ Timoleōtiū appellat̄ tota celebrāte Sicilia ſepultus eſt. Hi fere fuerūt Græciæ gentis duces: q memoria digni videant̄ pter reges. Nāq; eos attingere noluimus ꝙ oīum res geſtæ ſeparatim ſunt relatæ: neq; tñ hi admodū ſunt multi. Lacedæmonius aūt Ageſilaus noīe nō ptāte fuit rex: ſicut cæteri Spatāti. Ex his vero q orbē domitū īperio tenuerūt, excellētiſſimi fuerūt, vt nos iudicamus, Perſaꝝ Cyrus & Darius Hiſtaſpi fili⁹: quoꝝ vterq; priuatus virtute regnū ē adeptus. Prior hoꝝ apud Maſſagetas in p̄lio cecidit. Darius ſenectute diē obiit ſupremū. Tres ſunt p̄terea eiuſdē generis: Xerxes & duo Artaxerxes: Macrochir quoq; & Mēnon. Xerxi maxime eſt illuſtreq; maximis poſt hoīum memoriā exercitibus, terra mariq; bellū intulit Græciæ: at Macrochir p̄cipuā habet laudē ampliſſimæ pulcherrimæq; corpis formæ: quā incredibili ornauit virtute belli. Nāq; illo Perſaꝝ nemo fuit manu fortior. Mēnō āt iuſtitiæ fama floruit. Nā cū matris ſuæ ſcelere amiſiſſet vxorē: tm̄ indulſit dolori: vt eum pietas vinceret. Ex his duo eodē noīe morbo naturæ debitū reddiderūt: tertius ab Artabano p̄fecto ferro īterfectus ē. Ex Macedonū āt gñe duo multo cæteros āteceſſerūt reꝝ geſtaꝝ glīa: Philippus Amyntæ filius & Alexāder Magn⁹. Hoꝝ alter Babylōe morbo cōſūptus ē. Philippus Ægis a Pauſania cū ſpectatū ludos iret iuxta theatrū occiſus ē. Vnus Epirotes Pyrrhus: q cū. P. R. bellauit. Is cū Argos oppidū oppugnaret ī Pelopōneſo: lapide ictus īteriit. Vnus Siculus Dionyſius prior. Nā & manu fortis & belli peritus fuit: & id qđ ī tyrāno nō facile reperit̄, minime libidinoſus: nō luxurioſus: nō auarus: nullius rei deniq; cupidus niſi ſingularis ppetuiq; īperii: ob eāq; rē crudelis. Nā dū id ſtuduit munire: nullius pepcit vitæ: quem eius inſidiatorē putaret. Hic cū virtute tyrānidē ſibi pepiſſet: magna retinuit felicitate: maiorq; annos ſexaginta natus deceſſit florēte regno. Neq; in tā multis annis cuiuſq̄ ex ſua ſtirpe funus vidit: cū ex tribus vxorib⁹ liberos pcreaſſet: multiq; ei nati eēnt nepotes. Fuerūt p̄terea multi reges ex amicis Alexādri Magni: q poſt obitū eius īperia ceperūt. In his Antigonus: & huius filius Demetrius: Lyſimachus: Seleuchus: Ptolemæus. Ex his Antigon⁹ cū aduerſus Seleucū Lyſimachūq; dimicaret in p̄lio occiſus ē. Pari leto affectus eſt Lyſimachus a Seleuco: nā ſocietate diſſoluta bellū inter ſe geſſerūt. At Demetrius cū filiā ſuā Seleuco ī matrimoniū dediſſet: neq; eo magis fida īter eos amicitia manere potuiſſet: captus bello ī cuſtodia ſocer gñi piit morbo. Neq; ita multo poſt Seleucus a Ptolemæo Cerauno dolo interfectus eſt: quē ille a p̄re expulſum Alexandria, alienaꝝ opū īdigētē, receperat. Ipſe āt Ptolemæus cū viuus filio regnū tradidiſſet, ab illo eodem vita priuatus dr̄. De quibus qm̄ ſatis dictū putamus: nō incōmodū videt̄ nō p̄terire Hamilcarē & Annibalē: quos & aī magnitudine & calliditate oēs ī Aphrica natos præſtitiſſe conſtat.

Agesilaus.
Cyrus.
Darius.
Xerxes.
Artoxerxes duo.
Macrochi.
Memnon.
Philippus Amyntæ filius.
Alexander.
Pyrrhus.

Dionyſii Siracuſani felicitas.

❡HAMILCARIS VITA.

HAMILCARIS ODIVM.

Amilcar Annibalis filius cognomine Barchos Carthaginenſis prio punico bello ſed tēporibus extremis admodum adoleſcentulus in Sicilia p̄eſſe cœpit exercitui. Cū ante ei⁹ aduētū & mari & terra male res gererētur Carthaginēſiū: ipſe vbi affuit nūq̄ hoſti ceſſit: neq; locū nocēdi dedit: ſæpeq; e cōtrario occaſiōe data laceſſiuit ſpq; ſupior diſceſſit. Quo facto cū pēe oia ī Sicilia Pœni amiſiſſent: ille Erycē ſic defendit: vt bellū eo loco geſtū nō

videret. Interi Carthaginéses classe apud isulas Ægatis a. C. Luctatio cõsule Romanoꝝ supati, sta tuerunt belli finé facere:eáꝗ ré arbitrio pmiserunt Hamilcaris. Ille etsi flagrabat belládi cupiditate tñ paci seruiendú putauit:ꝗ patriá exhaustá süptibus diutius calamitaté belli ferre nõ posse intelli gebat:sed ita:vt statim méte agitaret:si paulú mõ res essent refectæ:bellú renouare Romanosꝗ ar mis psequi:donec aut certe vicissent aut victi manú dedissent. Hoc consilio pacé cõciliauit: in qua tá ta fuit ferocia: vt cú Catulus negaret bellú cõpositurꝝ nisi ille cú suis ꝗ Ericé tenuerút armis relictis Sicilia decederét:succúbére patria ipse periturꝝ se potius dixerit:ꝗ cú táto flagitio domú rediret. Nõ eni sue esset virtutis:arma a patria accepta aduersus hostis, aduersariis tradere. Huius ptinacię ces sit Catulus. At ille vt Carthaginé venit multo aliter téps se hñre cognouit:náꝗ diuturnitate extre mi mali tñ exarsit intestinú bellú vt núꝗ pari piculo fuerit Carthago:nisi cú deserta é. Primo mer cenarii milites ꝗ aduersus Ro. fuerát, desciuerút. Quoꝝ numerus erat viginti miliú. Hi totá abalie narút Aphricá:ipsam Carthaginé oppugnarút. Quibus malis adeo sunt Pœni pterriti: vt auxilia étá Ro. petiuerint:eaꝗ ipetrarint. Sed extremo cú ppe iá ad despationé peruenissent: Hamilcaré ipe ratoré fecerút. Is nõ solú hostis amunis Carthaginis remouit:cú amplius cétú milia facta eént ar matoꝝ:sed étá eo cõpulit:vt locoꝝ angustiis clausi plures fame,ꝗ ferro interírét. oía oppida alienata in his Vticá atꝗ Hipponé valétissima totius Aphricę, restituit patrię:neꝗ eo fugit cõtétus:sed ét finis iperii progauit:tota Aphrica tñ otiú reddidit: vt nullú i ea bellú viderét multis ánis fuisse. Re bus his ex snia pactis fidéti aio atꝗ isesto Ro. quo facilius cám belládi repiret, effecit, vt iperator cú exercitu i Hispaniá mitteret:eoꝗ secú duxit filiú Annibalé annoꝝ nouem. Erat ꝑterea cú eo adole scés illustris & formosus Hasdrubal:qué nõnulli diligi turpius ꝗ par erat, ab Hamilcare loqbát. Nõ eni maledici táto viro deesse poterát. Quo factú é:vt a pfecto morú Hasdrubal cú eo vetaret eé. Hu ic ille filiá suá i matrimoniú dedit:ꝗ moribus eoꝝ nõ poterat interdici socero gener. De hoc ideo mé tioné fecimus:ꝗ Hamilcare occiso ille exercitui pfuit:resꝗ magnas gessit:& priceps largitióe vetu stos peruertit mores Carthaginésiú:eiusdéꝗ post morté Annibal ab exercitu accepit iperiú. At Ha milcar postea ꝗ mare tráisiit:i Hispaniáꝗ vénit:magnas res scda gessit fortuna:maximas bellicosissi masꝗ gétes subegit:eꝗs, armis, viris pecunia totá locupletauit Aphricá. Hic cú i Italiá bellú iferre meditaret nono áno post ꝗ i Hispaniá venerat, i plio pugnás aduersus Vectones occisus est. Hui⁹ ppetuú odiú erga Romanos maxime cõcitasse videt secdm bellú punicú. Nanꝗ Annibal filius eius assiduis patris obtestationibus eo est pductus: vt interire, ꝗ non Romanos experiri mallet.

Carthaginéses vincunt a. C. Luctatio cõsule ad Ægatis insulas.

Annibal annoꝝ nouê militat sub patre.

ANNIBALIS VITA.

Annibalis laus.

Annibal Hamilcaris filius Carthaginésis. Si verum est qd nemo dubitat: vt populus Roman⁹ omnes géres virtute superarit: nõ est inficiandú Annibalem præstitisse cęteros imperatores prudentia: quáto populus Romanus antecedat fortitudine cúctas nationes. Nam quotiescunꝗ cum eo cõgressus est in Italia semper discessit superior. Quod nisi domi ciuium suorum inuidia debilitatus esset Romanos videtur superare potuisse:sed multoꝝ obtrectatio deuicit vnius virtutem. Hic aût velut hereditate relictú odiú paternú erga Romanos sic cõfirmauit:vt prius aiam, ꝗ id deposuerit. Qui qdé cú patria pulsus esset & alienaꝝ opú indigeret:núꝗ destiterit aio bellare cú Romanis. Nam vt omit tá Philippú:qué absens hosté reddidit Romanis: oium his tpibus potentissimus rex Antiochus fuit:hunc tanta cupiditate incédit belládi:vt vsꝗ a rubro mari arma conatus sit inferre Italiæ: ad quem cum legati venissent Romani:qui de eius voluntate explorarent:darentꝗ operá consiliis clá

destinis vt Annibalem in suspitionem regi adducerēt:tanq̄ ab ipsis corruptum alia atq; antea se/
tire:neq; id frustra fecissent:idq; Annibal comperisset:seq; ab interioribus consiliis segregari vidis/
set tpe dato adiit regem eiq; cum multa de fide sua & odio in Romanos cōmemorasset:hoc adiun
xit.pater inquit meus Amilcar puerulo vtpote non amplius nouem annos nato in Hispaniā im/
perator proficiscens Carthagine.Ioui optimo maximo hostias immolauit:quę diuina res dū cō
ficiebatur:quęsiuit a me vellē ne secum in castra proficisci:id cū libenter accepissem:atq; ab eo pe/
tere coepissem ne dubitaret ducere:tū ille faciā iquit si fidem mihi quam postulo dederis:simulq; ad
arā adduxit:apud quē sacrificare instituerat:eāq; caeteris remotis tenentem iurare iussit nunquā me
in amicitia cum Romanis fore.Id ego iusiurandum patri datum vsq; ad hanc diem ita conserua/
ui:vt nemini dubium esse debeat quin reliquo tpe eadem mente sim futurus.Quare si quid amice
de Romanis cogitabis,non imprudenter feceris si me celaris:cum quidem bellum parabis teipsū
frustraberis si non me in eo principem posueris.Hac igitur aetate cum patre in Hispaniam profe/
ctus est:cuius post obitum Hasdrubale imperatore suffecto,equitatui omni pfuit:hoc quoq; inter
fecto exercitus summam imperii ad eum detulit.id Carthaginem delatum publice comprobatum
est.Sic Annibal minor quinq; & viginti annis natus,imperator factus proximo triennio omnes
gentes Hispanię bello subegit.Saguntum foederatam ciuitatem vi expugnauit:tres exercitus ma/
ximos comparauit.Ex his vnum in Aphricam misit:Alterum cum Hasdrubale fratre in Hispania
reliquit:Tertium in Italiam secum duxit.saltum Pyrenęum transiit:quacunq; iter fecit cum om/
nibus incolis conflixit:neminem nisi victum dimisit.Ad alpes postea q̄ venit quę Italiā ab Gallia
seiungunt,quas nemo vnq̄ cum exercitu ante eum pręter Herculem Graium transierat:quo facto
is hodie saltus Graius appellat.Alpicos conantes prohibere transitum concidit:loca patefecit: iti
Saltus. Graius. nera muniit:effecitq; vt ea elephantus oneratus ire posset:qua antea vnus homo inermis vix pote
rat repere:hac copias traduxit in Italiamq; peruenit.Conflixerat apud Rhodanum cum .P. Cor/
nelio Scipione consule:eūq; pepulerat.Cum hoc eodem clastidio apud Padum decernit:sauciū in
de ac fugatū dimittit.Tertio idē Scipio cū collega Tyberio longo apud Trebiam aduersus eum ve
nit:cū his manū conseruit:vtrosq; profligauit: inde Ligures:Apeninum transit petens Etruriam:
hoc itinere adeo graui morbo afficitur oculorum.vt postea nunquam dextro aeque bene vsus sit:
Qua valitudine cum etiam premeretur lecticaq; ferretur . C . Flaminium consulem apud Trasi/
menum cum exercitu insidiis circumuentum occidit.Neq; multo post . C . Centenium praetorem
cum delecta manu saltus occupantem. hinc in Apuliam peruenit.Ibi obuiam ei venerunt duo cō
sules.C.Terentius &.L.Aemilius:vtriusq; exercitus vno praelio fugauit.Paulum consulem occidit:
& aliquot praeterea consulares.In his.P.Seruilium Geminum:qui anno superiore fuerat consul:
Hac pugna pugnata Romam profectus est nullo resistente:in propinquis vrbis montibus mora/
tus est.Cum aliquot ibi dies castra habuisset & reuerteretur Capuam, Quintus Fabius maximus
dictator Ro.In agro Salerno ei se obiecit.Hic clausis locorum angustiis noctu sine vllo detrimen/
to exercitus se expediuit.Fabio callidissimo imperatori verba dedit.Nanq; adducta nocte sarmen/
ta in cornibus iumentorum deligata incendit:eiusq; generis multitudinem magnam dispalatam
immisit.Quo repentino obiectu viso tantum terrorem iniecit exercitui Romanorum:vt egredi ex
tra vallū nemo sit ausus. Hanc post rē gestā nō ita multis diebus.M. Minutium Rufum magistrū
equitum pari ac dictatorem imperio dolo perductum in praelium fugauit. T. Sempronium Grac/
cum iterum consulem in Lucanis absens in insidias inductum sustulit. M. Claudium Marcellum
quinquies consulem apud Venusiam pari modo interfecit : longum est enumerare praelia. Quare
hoc vnum satis erit dictum:ex quo intelligi posset quantus ille fuerit:q̄ diu in Italia fuit : nemo ei
in acie restitit:nemo aduersus eum post Cannensem pugnam in campo castra posuit. Hic inui/
ctus patriam defensum reuocatus bellum gessit aduersus.P.Scipionem filium:quem ipse primum
apud Rhodanum:iterum apud Padum : tertio apud Trebiam fugauerat. Cum hoc exaustis iam
patrię facultatibus cupiuit impraesentiarum bellum componere:quo valentior postea congrede/
retur.In colloquium conuenit:conditiones non conuenerunt.post id factum paucis diebus apud
Zamam cum eodem conflixit pulsus(incredibile dictu)biduo & duabus noctibus Adrumentum
peruenit:qui abest a Zama circiter milia passus trecenta.In hac fuga Numidę qui simul cum eo ex
acie excesserant insidiati sunt ei:quos non solum effugit sed etiam ipsos oppressit. Adrumenti re/
Carthagi liquos ex fuga collegit. Nouis delectibus paucis diebus multos contraxit. Cum in apparan/
nēses bellū do acerrime esse occupatus: Carthaginenses bellum cum Romanis composuerunt. Ille nihilo
cū Romāis secius exercitui postea praefuit : resq; in Aphrica gessit : itemq; Mago frater eius : vsq; ad. P. Sulpi/
cōposuerūt cium.C. Aurelium consules. His enim magistratibus legati Carthaginenses Romam venerunt:
qui senatui populoq; Romano gratias agerent:q cum his pacem fecissent : ob eamq; rem coro/
na aurea eos donarent : simulq; peterent: vt obsides eorum Fregellis essent: captiuiq; redderentur:
His ex senatusconsulto responsum est:munus eorum gratum acceptumq; esse:obsides quo loco ro

garent futuros: captiuos non remissuros: q Annibalem, cuius opera susceptum bellum foret, inl
micissimum nomini Romano & nunc cum imperio apud exercitum haberent: itemq fratrem
eius Magonem. Hoc responso Carthaginenses cognito, Annibalem domum Magonemq reuo/
carunt. Hic vt rediit prætor factus est: postq rex fuerat anno secundo & vigesimo. Vt enim Romæ
consules, sic Carthagine quotannis annuibini reges creabantur. In eo magistratu pari diligentia
se Annibal præbuit ac fuerat in bello. Nanq effi cit ex nouis vectigalibus: non solum vt esset pe/
cunia quæ Romanis ex foedere penderetur: sed etiam superesset quæ in ærario poneretur. Deinde
anno post præturam Marco Claudio Lucio Furio consulibus, Romani legati Carthaginem ve/
nerunt. Hos Annibal sui exposcendi gratia missos ratus, priusq his senatus daretur nauem con/
scendit clam: atq in Syriam ad Antiochum profugit. Hac re palam facta Poeni naues duas quæ
eum comprehenderent si possent consequi, miserunt: bona eius publicarunt: domum a funda/
tis disiecerunt: ipsum exulem iudicarunt. At Annibal anno tertio postq domo profugerat. L. Cor
nelio Quinto Minutio consulibus cum quinq nauibus Aphricam accessit in finibus Cyreneo
rum: si forte Carthaginenses ad bellum Antiochi spe fiduciaq inducere posset: cui iam persuase/
rat: vt cum exercitibus in Italiam proficisceretur. Huc Magonem fratrem exciuit. Id vbi Poeni re/
sciuerunt Magonem eadem qua fratrem poena affecerunt. Illis desperatis rebus cum soluissent na
ues ac vela ventis dedissent: Annibal ad Antiochum peruenit. De Magonis interitu duplex me/
moria prodita est. Nanq alii naufragio, alii a seruis ipsius interfectum eum scriptum reliquerunt.
Antiochus autem si tam in agendo bello parere voluisset consiliis eius: quam in suscipiendo insti
tuerat: propius Tyberi, quã Thermopylis de summa ĩperii dimicasset. Quẽ etsi multa stulta conari
videbat tamen nulla deseruit in re. Præfuit paucis nauibus: quas ex Syria iussus erat in Asiam duce
re: hisq aduersus Rhodiorum classem in Pamphilio mari conflixit. Quo quum multitudine ad/
uersariorum sui superarentur: ipse quo rem gessit fuit superior. Antiocho fugato verens ne dede/
retur, quod sine dubio accidisset si sui fecisset potestatem, Cretam ad Corhynios venit: vt ibi quo
se conferret consideraret. Vidit autem vir omnium clarissimus magno se fore periculo: nisi quid
præuidisset: propter auaritiam Cretensium. Magnam enim secum pecuniam portabat: de qua
sciebat exisse famam. Itaq capit tale consilium: amphoras complures complet plumbo: summas
operit auro & argento. Has Corthyniis præsentibus depouit in templo Dianæ: simulans se suas
fortunas illorum fidei credere. His in errorem ductis statuas æneas quas secum portabat omnes
sua pecunia complet: easq in propatulo domi abiicit: Corthynii templum magnam cura custo/
diunt: non tam a cæteris: q ab Annibale: ne ille inscientibus illis tolleret secũq portaret. Sic conser
uatis suis rebus, Poenus illusis Cretensibus omnibus ad Prusiam in Pontũ peruenit: apud quem eo
dem animo fuit erga Italiam: neq aliud quicq egit: q regem armarit & excitarit aduersus Roma/
nos. Quem cum videret domesticis rebus minus esse robustum: conciliabat cæteros reges: adiun/
gebatq bellicosas natiões. Diffidebat ab eo Pergamenus rex Eumenes Romanis amicissimus: bel
lumq inter eos gerebatur & mari & terra: quo magis cupiebat eum Annibal opprimi: sed vtrobiq
Eumenes plus valebat propter Romanorum societatem: quem si remouisset faciliora sibi cætera
fore arbitrabatur. Ad hunc interficiendum talem iniit rationem. Classe paucis diebus erant decer
taturi: superabatur nauium multitudine: dolo erat pugnandum: cum par non esset armis. Impera
uit q plurimas venenatas serpentes viuas colligi: easq in vasa fictilia cõiici. Hac cum cõfecisset ma
gnã multitudinem: die ipso quo facturus erat naualé prælium classiarios conuocat: hisq præcepit
oẽs vt in vnã Eumenis regis concurrant nauẽ: a cæteris tm̃ satis habeant se defendere. id facile illos
serpentium multitudine consequuturos. Rex autẽ qua naue veheretur vt scirẽt, se factuq: quẽ si aut
cepissent, aut interfecissent, magno his pollicetur prœmio fore. Tali cohortatiõe militũ facta, clas/
sis ab vtrisq in prælium deducit. Quaq acie constituta, priusq signum pugnæ darẽt, Annibal vt
palam faceret suis quo loco Eumenes esset tabellarium in scapha cum caduceo mittit: qui vbi ad/
naues aduersariorum peruenit: epistolam ostendens se regem professus est quærere. Statim ad Eu
menem deductus est: q nemo dubitabat aliquid de pace esse scriptum. Tabellarius ducis naue de/
clarata suis eodem vnde ierat se recepit. At Eumenes soluta epistola nihil in ea repperit: nisi qđ ad
irridendum eum pertineret. Cuius etsi causam mirabatur: neq reperi[illegible]: tamen prælium sta/
tim committere non dubitauit. Horum in concursu Bithynii Annib[illegible] recepto vniuersi nauẽ
Eumenis adoriuntur. Quorum vim cum rex sustinere non posset, fuga salutem petiit: quam conse
quutus non esset: nisi intra sua præsidia se recepisset: quæ i[illegible] proximo litore erant collocata. Reli/
quæ Pergamenæ naues quum aduersarios premerent acrius, [illegible] in eas vasa fictilia, de quibus
supra mentionem fecimus, coniici cœpta sunt. Quæ iacta initio risum pugnantibus excitarunt.
neq quare id fieret poterat intelligi. Postq autem naues completas con[illegible]xerunt serpentibus: no
uare perterriti cum quid potissimum vitarent non viderent, puppes auerterunt: seq ad sua ca/
stra nautica retulerunt. Sic Annibal consilio arma Pergamenorum superauit: neq tum solum sed

Annibal ad Antiochũ profugit.

Magonis teritus.

Annibalis astutũ cõsiliũ in cõseruãdo auro.

Eumenes rex Pergamenus.

Annibalis stratagema

Annibal iactu serpẽtiũ Pergamenos superat

Prusię regis legati. L.Quinti⁹ Flaminius

sæpe alias pedestribus copiis pari prudentia pepulit aduersarios. Que dum in Asia geruntur: accidit casu: vt legati Prusiæ Romæ apud. L. Quintium flaminium consulem cœnarēt: atq; ibi de Annibale mentione facta, ex his vnus diceret: eum in Prusiæ regno esse. Id postero die Flaminius senatui detulit. Patres conscripti qui Annibale viuo nunq̄ se sine insidiis futuros existimabant, legatos in Bithyniam miserunt: in his Flaminium: qui a rege peterent: ne inimicissimum suum secum haberet: sibiq; dederet. His Prusia negare ausus non est: illud recusauit ne id a se fieri postularent: quod aduersus ius hospitii esset: ipsi si possent comprehenderent: locum vbi esset facile inuenturos. Annibal enim vno loco se tenebat in castello: quod ab rege datum erat muneri: idq; sic ędificarat: vt in omnibus partibus ædifici exitus haberet: semper verens ne vsu eueniret quod accidit. Huc cum legati Romanorum venissent: ac multitudine domum eius circundedissent: puer ab ianua prospiciens Annibali dixit: plures præter cōsuetudinem armatos apparere. Qui imperauit ei: vt omnes fores ædificii circumiret: ac propere sibi renuntiaret: num eodem modo vndiq; obsideretur. Puer cum celeriter quid esset renuntiasset: omnesq; exitus occupatos ostendisset: sensit id non fortuito factum: sed se peti: neq; sibi diutius vitam esse retinendam. quā ne alieno arbitrio dimitteret, memor pristinarum virtutum, venenum quod semper secum habere consueuerat, sumpsit. Sic vir fortissimus multis variisq; perfunctus laboribus anno acquieuit septuagesimo. Quibus consulibus interierit non conuenit. Nanq; Atticus. M. Claudio Marcello & Quinto Fabio Labeone cōsulibus mortuum in annali suo scriptum reliquit: At Polybius Æmylio Paulo & C. Bebio Pamphilo. Sulpitius autem. P. Cornelio Cethego & Bebio Pamphilo. Atq; tantus vir tantisq; bellis districtus nō nihil temporis tribuit literis. Nanq; aliquot eius libri sunt Græco sermone cōfecti. In his ad Rhodios de. C. Manlii Valonis in Asia rebus gestis. Huius bella gesta multi memoriæ pdiderunt. Sed ex his duo: qui cum eo in castris fuerunt: simulq; vixerunt q̄ diu fortuna passa est: Philenius & Sosilus Lacedæmonius: atq; hoc Sosilo Annibal literarum græcarum vsus est doctore. Sed nos tempus est huius libri facere finem: & Romanorū explicare imperatores: quo facilius collatis vtrorūq; factis qui viri preferendi sint possit iudicari.

Annibalis interitus.

Annibalis doctrina. Annibalis res gestas q memoriæ pdiderint.

Registrum Huius operis.

aaa bbb ccc A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
AA BB CC DD EE FF GG HH II KK LL MM NN OO PP QQ RR
SS TT VV XX YY. Omnes quaterniones excepto in tabula. ccc. Ternione.

¶ Habes lector studiose quas in fronte polliciti sumus illustrium virorū vitas triplici discrimine: partim (quæ plurimæ sunt) e Plutarcho traductas: partim ex aliis sed Plutarchicis addi solitas: partim ab Aemilio Probo concinnatas. Summa diligentia nouissime recognitas: Impressasq; Venetiis exactissima cura p Melchiorē Sessam & Petrū de Rauanis socios. Anno domini. M. CCCCCXVI. Die. xxvi. Nouembris.

